

7/15

SŁOWNIK LINDEGO.

S Ł O W N I K JĘZYKA POLSKIEGO

PRZEZ

M. SAMUELA BOGUMIŁA LINDE.

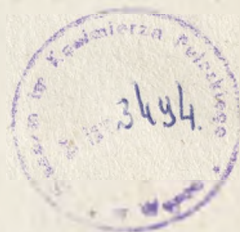
WYDANIE DRUGIE, POPRAWNE I POMNOŻONE

STARANIEM I NAKŁADEM

ZAKŁADU NARODOWEGO IMIENIA OSSOLIŃSKICH.

Tom II.

G — L.

L W Ó W

W DRUKARNI ZAKŁADU OSSOLIŃSKICH.

1855.

BEOWULF JĘZYKA POLSKIEGO

Nasz język Polski urodził się z Słowiańskiego; albowiem wszystkie te języki Polski, Czeski, Ruski, Charwacki, Bośniański, Serbski, Racki, Bułgarski i inne, były pierwój jeden język, jako i jeden naród Słowiański. Z tego tedy narodu, kiedy jedni tam, drudzy sam siedliska swe przenieśli, przyszło i to, iż z jednego języka wiele się ich urodziło różnych.

Gornicki Dworzanin, 46.

JASŃNIE WIELMOŻNEMU JEGOMOŚCI PANU

STANISŁAWOWI HRABI

ORDYNATOWI

NA ZAMOŚCIU

Z A M O J S K I E M U,

JEGO CESARSKO - KRÓLEWSKIEJ MOŚCI TAJNEMU KONSYLIIARZOWI

i SZAMBELANOWI, KAWALEROWI RÓŻNYCH ORDERÓW.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

Zaszczyciłem część pierwszą tomu pierwszego Słownika imionami *JO. Xcia Jmci Generała Adama Czartoryskiego*, i *JW. Hrabiego Józefa Ossolińskiego*, imionami, mówię, w kraju i za granicą świetnemi; považam się tę drugą część wydać pod zaszczytem imienia *JW. Wac Pana Dobrodzieja*. Ścisły związek zachodzący między Osobami tak wysokiego znaczenia, do tego mię ośmiela; a wdzięczność należąca się ode mnie *JW. Wac Panu Dobrodziejowi*, za doznane wczesnie tak hojne wsparcie mego przedsięwzięcia, najmocniejszém dla mnie jest zniewoleniem. — Ktokolwiek choć w części zna dzieje literatury, bądź krajowej, bądź obcej, oddaje część powinną *JO. Xciu Jmci Teściowi JW. Wac Pana Dobrodzieja*, jako *Muz Opiekunowi*; *JW. Wac Pan Dobrodziej* zaszczytasz, przyozdabiasz, pomnażasz, znane od dawna w Polsce nauk siedlisko, założone przez Wielkiego **Jana Zamojskiego**, Przodka swego, którego nieśmiertelna pamięć słynie dotąd w historyi nauk i krajów. Tam to troskliwie zbierasz *JW. Wac Pan Dobrodziej* szczątki i zabytki starożytne, tam sprowadzasz kosztowne zbiory ksiąg, i narzędzi do nauki służących, tam zgromadzasz mężów, talentami i nauką celujących, tam zachęcasz młodź krajową, aby korzystała ze sposobności, którą jej do kształcenia się na ludzi zdatnych i znakomitych podajesz. — Troskliwy o przyszły los nieocenionych swoich skarbów Polskiej, Słowiańskiej i obcej literatury, *JW. Hrabia Ossoliński*, w Wiedniu, znalazł zaspokojenie troskliwości swojej, oddając drogie te zbiory pod opiekę *JW. Wac Pana Dobrodzieja*; cieszą się miłośnicy nauk, tak krajowi, jak obcy, z wyboru, który na zawsze oddala wszelką obawę; żeby skarb ten literacki, z taką usilnością, tak wielkim kosztem przysposobiony, wniwecz nie poszedł. Ja zaś z mojej strony teraz tym więcej cieszę się i chlubię, że, ile mi siły moje pozwoliły, należałem do zbierania tych najdroższych, bo najrzadszych literatury zabytków.

*Racz tedy JW. Wac Pan Dobrodziej przyjąć i to dzieło moje, nad którym w ciągu kil-
koletnim, przy założeniu przez JW. Hrabiego **Ossolińskiego** owego zbioru literatury krajowej
pracowałem, a wśród pracy mojej około niego, wciąż doznawałem zachęcających pobudzeń i po-
mocy JO. Xcia Generała Teścia JW. Wac Pana Dobrodzieja; racz go przyjąć z tą właściwą
sobie uprzejmością, z której w kraju i za granicą nauki się chlubią; racz go poczytać niejako
za treść wyciągnioną z tego zbioru, który troskliwość JW. **Ossolińskiego** opiece Pańskiej
powierzyła.*

Z Warszawy, w Miesiącu Listopadzie 1808.

L I N D E.

P R Z E D M O W A.

Drugi tom słownika Lindego w nowem wydaniu składamy w ręce publiczności. Cel tego wydawnictwa wiadomy jej z przedmowy do tomu pierwszego; w środkach, któremi Zakład na korzyść jego zarządzać może, nie zaszła odtąd żadna odmiana; i nie widzieliśmy też potrzeby w dążeniu ku temu celowi zbaczać z toru, któryśmy sobie tamże wytknęli.

W dziele autora myślącego najcenniejsze jest to, co rozmaite części jakby ogniwem łączy, i jednolitość im nadaje. Jestto konsekwentność zasad i wyobrażeń, która sprawia, że utwor taki nie jest przypadkowym zlepkiem, ale sam dla siebie pewną rozumową całość stanowi. Każda i najpiękniejsza częśćka innego organizmu, do takiego dzieła wpleciona, wyglądać będzie jako łątka, której barwa świetniejsza nie nagrodzi ujemy całości. Nie sądzimy aby ktokolwiek z światłych czytelników dzielił mniemanie, iż słowniki są rodzajem zsypanki, w którym się mieści słów korzec albo dwa korce, a lada garść nadsypki rozstrzyga o ich wartości. Wątpimy azali do takiego wyobrażenia przyznałby się i najnędzniejszy słownikarz, i czyby w niem zaletę dla się upatrywał; tem mniej stosować je można do Lindego, najznakomitszego z dotychczasowych polskich filologów. Owoż powód dla którego dzieło jego powtórnie wydając, położyliśmy największy pryncisk na zachowanie w zupełności słów jego, nie waząc się mieszać z niemi nic, coby z pióra jego nie wyszło. Dodatki zaś nasze, dokładnie od tekstu jego oddzielone, ograniczyliśmy do pojedynczych pojavów języka, głównie polskiego, i rzeczy już w dziele samem natrąconych; a i w tych stosowaliśmy się ile możności do sposobów, które są autorowi właściwe.

Tych słów kilka niech nam się godzi umieścić tu na czele, jako skazówkę naszych przekonań, a poniekąd i usprawiedliwienie dla tych, którymby się zdawało, żeśmy zawinili, okazując się nie dość skwapliwymi w podejmowaniu niektórych rad, acz w dobrej chęci rzuconych, lub dogadzaniu rozmaitym zachciałkom: jeśliby się np. komu podobało, szukać w tem oto dziele idyotyków i języka złodziejskiego, lub przypatrywać się tym z dyalektów słowiańskich, których Linde znać nie mógł, i podziałom które w lat kilkadziesiąt po nim robiono. Tego tu oczywista nie znajdzie; a z tego co w tym mianowicie tomie znaleźć się może, chcemy w krótkości zdać sprawę.

Jakkolwiek siły materyalne Zakładu, ku temu przedsięwzięciu skierowane, żadnego powiększenia nie doznały, znajdzie tu jednak baczny czytelnik nie jedno, co przemawia na zaletę tego wydania. Rozumiemy tu przedewszystkiem zmiany i dodatki własne Lindego. Kiedy nam zaena rodzina autora rękopisma po nim pozostałe szlachetnie ofiarowała, wkładaliśmy wszelkie usiłowania w to, aby je jak najrychlej otrzymać, i w tej mierze przeprowadzona została bardzo liczna korespondencya. Mimo to jednak, z powodów niezależnych od nas, otrzymaliśmy je nie wcześniej, jak dopiero w drugiej połowie miesiąca czerwca, roku 1855, wtedy właśnie, kiedy się ostatnie już arkusze tomu pierwszego odbijały. Wstrzymanie całego wydawnictwa, aż do chwili nadejścia ich, zdawało się tem mniej konieczne, gdy z jednej strony zależało Zakładowi na wydaniu rychłem, z drugiej strony zaś głosy światłych rodaków z Warszawy upewniały, że w rękopismach owych nie znachodzi się nic, coby posłużyć mogło do słownika polskiego. Tak tedy z powodu późnego odebrania rękopismów, jako też i z tego, że Lindego słownik porównawczy, według abecadła rosyjskiego układany, a z początku defektowy, zaledwie w wyrazach jedynej głoski *D* obejmował przydatne nam poprawki, tom pierwszy polskiego słownika nie wiele uległ odmianom. Przeciwnie w tym oto tomie korzystaliśmy, ile tylko można było, z rękopismów autora. Linde nad słownikiem porównawczym języków słowiańskich pracując, podciągał, jak widać, pod surowsze roztrząśnienie text swego słownika polskiego, i takowy według notat pierwotnych prostował, lub uzupełniał późniejszymi postrzeżeniami. Rękopism jego, drobnem i niewyraźnem pismem kilkaset arkuszy obejmujący, zadał nam niemało mozółu, nie tylko z powodu pisma swojego, ale szczególnie z przyczyny tej, że autor język rosyjski za głównego przewodnika swego obrawszy,

we wszystkim się do niego stosował. Ztąd słowa polskie na jedną i tęsamą głoskę poczynające się, rozrzucone są po całym rękopismie, i trzeba było niekiedy prawie zgadywać, w którym oddziale słów rosyjskich znaleźć je można. Nie szczędziliśmy w tej mierze zachodu, a wydobyty tym sposobem text polski przedstawił liczne i wielorakie zmiany. Jedne z nich tyczą się trafniejszego objaśnienia wyrazów, ich pierwiastku, ich gramatycznego i logicznego zdeterminowania; drugie obejmują poprawniej przykłady z rozmaitych autorów, lub wskazują dokładniej miejsca powołane; inne nakoniec podają wyrazy nowo w pisarzach dawnych dostrzeżone, i wymienione ich znaczenia przykładami popierają. Wszystkie tego rodzaju zmiany przyjęliśmy do textu w niniejszem wydaniu bez żadnych odznaczeń; a czytelnik znaleźć je może pod następującemi wyrazami:

Gad, gadać, gadaćtwo, gadanie, gagas, gagatek, gaić, galić, gardło, gardzić; garnąć, garniec, garnitur, garnizonowy, garnkoskrob, garnuszkowy, garść, gas, gasić, gąsię, gąsior, gaska, gaszcz, gawor, gazowy, gęba, gębaty, gębczastość, gębka, gębkowaty, gębkowatość, gębować, gęś, gęsi, gęśl, gęsto, gęstodziurawy, gęstoliści, gęstooki, gęstwić, gęstwina, gęsty, gielch, giełda, giętki, giętkość, gil, gimnastyka, gimnazyalny, gimnazyasta, gimnazyum, ginać, gitara, głąb, gładce, gładki, gładkomo-wność, gładkość, gładyszka, gładyszowa, gładza, gładzić, gładzony, gładziusieńki, glanowaty, gładz, gładzować, gleba, głęb, głębić, głęboki, głęboko, głębokość, glibiela, glina, gliniarstwo, gliniarz, glinka, głobić, głód, głodać, głodek, głodnieć, głodnik, głodnokary, głodnokupny, głodnozły, głodny, głogowianka, głos, głośnik, głośnoobrzmiący, głośny, głowa, głowacieć, głowi, głowiasty, głowica, główienka, główka, główkaty, głównia, głównie, główny, głowokręty, głowołomny, głozna, głuchy, gługlarz, gluglu, głupawość, głupawy, głupi, głupie, głupiec, głupłość, gnać, gniazdo, gniew, gniewać się, gniewliwy, gniezdzić, gniły, gnój, gnojowisko, gnojkwostwo, gnuśnieć, godło, godność, gody, godzić, godzić się, godziwy, gola, gołąb, gołąbeczek, gołębie, golić, goło, gołocić, gołoskrzydły, gołowaś, goły, gomoły, gon, gońca, gonić, gonicielka, gonitwa, goniony, gont, góra, gorąco, gorący, gorczyczkowaty, górkowatość, górkowaty, gorlic, gorliwie, gorliwość, gorliwy, górnik, górno, górnomyślny, górnonośny, górność, górnorozumny, górny, gorski, gorszący, gorsze, gorszenie, gorszy, gorszyć, gorycz, gorzałka, gorze, gorzeć, gorzelina, gorzki, gorzko, gorzkość, gorzykwiat, gorzystość, gość, gościć, gościna, gościmiec, gościnnie, gospoda, gospodarny, gospodarować, gospodarski, gospodarstwo, gospodarz, gospodarzyk, gospodyni, gotczyzna, gotować, gotować się, gotowanie, gotowalniany, gotowcem, gotowiec, gotownik, gotowo, gotowość, gotowy, gówno, gozdziec, gozdzie-niec, grabarka, grabarski, grabić, grabiciel, grabie, grabieć, grabież, grabieżyć, grabisko, grabki, grad, gradonośny, gradowaty, graduł, gramatka, gramatyk, gramatyka, gramatycki, gramota, grań, granadyerski, granatnice, granica, granicznik, graniczyc, granowity, graż, grazić, grazić się, grecki, grezcycha, grób, grobarz, grobić, grobla, grobnik, grobowcowy, grobowiec, grobowizna, grobo-wy, grobsztyn, groch, grochowy, gród, grodopis, grodź, grodziec, grodzieciel, grodzieński, grom, gromada, gromadka, gromadno, gromadność, gromadny, gromadzenie, gromadzić, gromadzki, gromca,

gromić, gromiciel, gromienie, gromki, gromnica, gromnieć, gromonośny, gromowładny, gromowładzca, gromowłajczyzna, gromowy, gronisko, grono, gronostaj, gronowy, grosz, groszowy, grot, groza, groźba, grozić, groźliwość, groźliwy, gruba, gruby, grubo, grubian, grubianka, grubiański, grubiaństwo, grubić, grubieć, grubo, grubokrewny, grubomowność, z gruba, w grubszy, grubość, gruby, gruchnienie, gruchot, gruchotanie, gruchotka, gruda, grudka, grudniowy, gruncik, grunt, gruntować, gruntownie, gruntowność, gruntowny, gruntowy, grusza, gruszkowy, grusznik, gruz, gruzła, gruzłowatość, gruzowaty, gruzowy, gryczanik, gryczany, gryka, gryf, grymas, gryźć, gryzienie, gryzikrupa, gryzipacierz, gryzmolić, gryzmoły, gryzosław, gryzota, grzać, grzanka, grząski, grząskowaty, grzebielucha, grzebień, grzebieniarz, grzebieniasty, grzebieniec, grzebiennik, grzebeńko, grzebło, grzech, grzechotać, grzechowy, grzęda, grzegotka, grzejskarb, grześć, grzesznik, grzeszyć, grzeszysko, grzmieć, grzmienie, grzmot, grzmotać, grzmotnąć, grzmotowy, grzonąć, grzyb, grzywa, grzywacz, grzywiasty, grzywniasty, grzywnowy, gubernacya, gubernator, gubernatorka, gubernatorowa, gunia, gurtowy, gurtować, guslarz, guścić, guślowaty, guwerner, guz, guzdrać się, guzdralski, guzica, guzikarz, guzikowaty, guzowacieć, guzowatość, guzowaty, gwałtu, gwar, gwarzyć, gźgźelica, gźgźółka, gźynek, haczysty, hajducki, hajduczy, hakowaty, hałasieć, hałasnica, hałasowny, hałaszenie, haniebny, harc, harcować, hard, heroina, heroizm, herolstwo, heros, hetmańczuk, hetmanić, hetmanka, hetmański, hetmaństwo, hetmańszczyzna, himn, hodować, hojność, hołd, hołdować, horodnia, horodnica, horodziszczce, hrabianka, hrabiątko, hrabina, hrabstwo, hramota, hu, huczeć, hucznie, huczny, huk, hulanka, hulaszczy, hultaić, hultajka, hultajski, hubczasty, hubka, hurmem, hurt, hurtować, hurtownik, husarski, husarstwo, kawa, kawkokos, krakać, los.

Prócz poprawek, których nam rękopism pomieniony autora, i znalezione gdzieindziej notatki jego dostarczyły, nie omieszkaliśmy z naszej strony dawać ciągłą baczość na znajdujące się tuowdzie usterki i niedokładności, prostując jedne, a uzupełniając drugie sposobem tym, jak się wyżej powiedziało. Często przychodziło nam sprawdzać powołane przez autora przykłady. Linde w swych przytoczeniach z dawnych pisarzy posługiwał się w znacznej części wydaniem późniejszymi, jak to poczet pism na czele dzieła jego załączony poświadczają. Z jednej strony ogrom pracy, z drugiej za daleko może posuwana w niej skrupulatność sprawiała, że zdarzało mu się niekiedy wziąć błąd drukarski lub zmianę w pisowni za wyraz odrębny, jak np. bahaber · bohater; emono · mocno; jeryzna · jeżyzna; kwiecia · lwiecia; kardusz · karkusz; łączki · sączki; legowy · lęgowy itd. Dla wykrycia takich lub tym podobnych myłek, trzeba było udawać się do wydań pierwotnych, a niekiedy wszystkie je z sobą porównywać. Ku temu służyła nam wybornie biblioteka Zakładu: bo aczkolwiek w Lindem przytaczane są niekiedy i takie dzieła lub wydania, których ona nie posiada; przecież największa część przytaczanych nie tylko się w niej znajduje, ale ma nawet ręką jego czer-

wono popodkreślane wyrazy, które do słownika swego zabierał; a są tu dziś w dość znacznej ilości i takie które mu zgoła znane nie były. W tłumaczeniach znowu nierzadko okazała się konieczność rozpoznawania odpowiedniego wyrazu w oryginałach, które nasz autor, jakeśmy się o tem z Lukana, Walerego Maxyma i innych przekonali, nie zawsze miewał pod ręką. Tego rodzaju sprostowania i dodatki, od nas samych pochodzące, znajdują się pod następującemi głoskami i wyrazami:

G, galik, galioty, gara, garb, gawot, gawron, gazda, gąźwy, gędziec, gierej, gi, giemielnica, giez, glanek, gluba, głużyć, gnus, goleniowy, gorlice, góra, gorz, gospodyni, grodzianin, gruszt, grzęda, gumno, gżegżołka, hadziacz, hadyna, hajstra, harmider, harować, herasz, het, hetka, hody, hołowienka, hołubec, hońca, horod, horodowy, gospodar, hrabia, hrazisty, hryc, hrydnia, huńać, huska, hutman, i, icyk, ilm, imię, ingi, inkuba, intercyza, irmos, ispina, jądro, jałowaty, jarmak, jedykuła, jerzy, jertzyna, jeżyna, jezyczny, joasia, juracha, kadłubek, kadzidło, kafar, kaganiec, kak, kəkół, kalander, kałarasz, kałantyr, kałkus, kalenica, kaliwek, kamaryna, kampsion, kanał, kanarchać, kandyscukier, kanzon, kapie, kapieć, kapson, karacena, karafiał, karawaka, karawusz, karbona, karbowy, karcz, kardusz, karkusz, karmasyr, karnal, karofiał, karwaser, kaszów, kasztan, katan, kauszyk, kawerna, kawon, kazan, każemiał, kaźń, kazya, keder, kide, kierdasz, kiereszować, kiernoz, kiesa, kijak, kindiak, kiryk, kisiel, kłagienfurt, kłatowski, klepać, kliszawy, kłoda, kment, kmieć, kmocha, kmotr, kniaź, knysz, kobieta, kochan, koczka, kofia, kolasa, kolimaga, kolka, kołpak, kołtryś, kołtun, koment, komunik, kompars, komysz, kondak, koniakówka, konopie, kontenteca, kopica, kordasz, kordel, korop, korowaj, kościoł, kotoniata, kousz, kozubalec, krem, kromołów, krótkość, krowodrza, krszyć, krzczot, ksze, kujan, kuleczyć, kunegunda, kupsko, kunilia, kurhan, kurdesz, kurnik, kurzeja, kusz, kuty, kużelny, kwiecie, labirynt, łabuzisko, łacinniczka, łączka, lancet, larendogra, łasować, laszy, latować, lazy, lebiodka, legowy, lem, lemieszka, leźć, łobegał, lokacya, łokoczyć, lokować, lonher, łono, lor, łoszów, łotok, łupać.

Takie były zachody nasze około tomu drugiego, których wynik publiczności podajemy. Pozostaje mi tylko złożyć publiczne podziękowanie tym szanownym rodakom którzy, przez samo zamiłowanie pismienictwa ojczyzstego, nie odmówili mi swojej pomocy i znacznie się do poprawności wydania przyczynili; mianowicie: P. Janowi Wagilewiczowi za pilne przepatrywanie rękopismów; PP. Janowi hr. Załuskiemu, Dyonizemu Zubrzyckiemu i Felicyanowi Łobeskiemu za udzielanie swoich uwag; PP. Karolowi Szajnosze, Stanisławowi Przyłęckiemu i Janowi Szlachtowskiemu za nadzorowanie korekt w czasie kilkotygodniowej mojej nieobecności, i robione z swej strony postrzeżenia.

Lwów, dnia 1 września 1856.

AUGUST BIEŁOWSKI.

 Liczby przy uwagach nawiasem zamkniętych położone, mają w tym tomie znaczenie następujące: **1** znaczy **A. Bielowskiego**; **2** **J. Wagilewicza**; **3** **J. hr. Załuskiego**; **4** **Dyonizego Zubrzyckiego**; **5** **F. Łobeskiego**; **6** **K. Szajnochę**; **7** **S. Przyłęckiego**.

DALSZY CIĄG PRENUMERANTÓW.

Najjaśniejszy Cesarz Austriacki.

Józef Hrabia *Bieliński*.

Ignacy *Bleszyński*.

Szkoły *Bobrzejskie*.

Breza Ministr. Sekr. Stanu.

Jakób *Byszewski*.

Antoni *Chłapowski*.

Tadeusz *Czacki* Starost. Nowogrodzki.

Łukasz *Dąbski* Sekr. Stanów Galicyi.

Soter *Darowski*.

Tadeusz *Dembowski* Minist. Skarbu.

X. *Diehl* Członek Izby Eduk.

Jerzy *Dobrzański*.

Biblioteka Królewska *Drezdeńska*.

X. Marcelli *Dzięcielski* Kan. Kujaw.

Hr. Antoni *Dzieduszycki*.

Fuss Konsyl. Stan. Ross. Sekretarz Akademii Petersburskiej.

Franzius Senator w Gdańsku.

Kassa miejska *Gdańska*.

z Sierakowskich *Górska*.

Michał *Grabski*.

Horn Księg. Uniwers. Wileńskiego.

Józef *Jaraczewski*.

Ignacy *Jelski* Podpółkownik.

Karamzyn Konsyliarz Stanu Ross.

Kicki Arcy - Biskup Lwowski Konsyl. Stanu.

X. Hugo *Kollątaj*.

Rafał *Kollątaj* Starosta Trzeńskiego.

Szkoły *Kowieńskie*.

Krupowicz Pisarz miasta Wilna.

Marcin *Krzyżanowski*.

Józef *Kuopatnicki*.

Antoni *Lanckoroński* Konsyliarz Tajny Cesarski.

X. Wincenty *Łancucki* Kanon. Żytomirski.

Łowicka Szkoła nauczycielska.

Łuszczewski Minister Spraw Wewnętrznych.

Ignacy *Marchocki*.

Masłowski Konsyliarz Prefektury Kaliskiej.

Stan. Hr. *Miączyński*.

Szkoły *Mińskie*.

Szkoły *Mozyrskie*.

Julian *Niemcewicz*, Sekretarz Rady Stanu.

Gabryel *Ogiński*.

Kazimierz *Olechowski*.

Starosta *Ossoliński* Prezes Sądu Appellacyjnego.

Ludwik *Pac* Kawaler Maltański.

Kazimierz *Plater* Starościc.

Jędrzej *Polsfus* Pisarz Sądu Pokoju Wschowskiego.

Szkoły *Postawskie*.

Teodor *Potocki* Wda Bełzki.

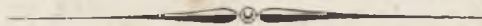
Seweryn *Potocki* Senator Rossyjski.

Biblioteka *Prażka*.

Antoni *Pstrokoński*.

Wojciech *Pustowski* Marszałek Słonimski.

Xzę Ordynat Dominik <i>Radziwił.</i>	Augustyn <i>Trzeciński.</i>
Baron Ludwik <i>Rastawiecki.</i>	Nepomucen <i>Umiński.</i>
Michał <i>Romer</i> Prezes Trybunału Wileńskiego.	Kollegium <i>Warszawskie</i> XX. Pijarów.
<i>Rönne</i> Szambelan Imper. Ross.	Teodor <i>de Wejchart</i> Konsyliarz Imperatora Ross.
Józef <i>Sierakowski</i> Kawaler Maltański.	Zuzanna <i>Wileczyńska.</i>
Szkoły <i>Słuckie.</i>	Uniwersytet <i>Wileński.</i>
Jan <i>Śniadecki</i> Rektor Uniwersytetu Wileńskiego.	Szkoły <i>Wileńskie.</i>
Jędrzej <i>Śniadecki</i> Professor Uniwers. Wileńskiego.	Seminaryum Główne Duchowne <i>Wileńskie.</i>
X. Opat <i>Sokolnicki.</i>	Jan <i>de Witt.</i>
X. Teodor <i>Soltyk.</i>	Stanisław <i>Wołowicz</i> Podkom. Rzeczycki.
Szkoły <i>Swisłockie.</i>	Piotr Hr. <i>Zabielski</i> Stolnik Galic.
Józef <i>Szadorski.</i>	Tomasz <i>Życki</i> Professor Matemat. Uniwersyt. Wileńskiego.
X. Xawery <i>Szaniawski</i> Proboszcz Grodziski.	
<i>Szymański.</i>	

Autor Słownika ma honor uwiadomić Prześwietną Publiczność, że odtąd prenumerata na całe dzieło, dla nowo przybywających prenumerantów, podwyższa się dwoma czerwonymi złotemi, tak, że teraz całkowitość prenumeraty wynosić będzie czerwonych złotych dwanaście w złocie. To podwyższenie bynajmniej się nie ściąga do tych, którzy przed wyjściem jeszcze tej drugiej części pierwszego tomu, prenumerowali. Ostrzega oraz autor, że po wydaniu drugiego tomu, obejmującego litery od *M* do *O*, (co nastąpi ku końcowi przyszłego roku), cena podwyższona będzie do czerwonych złotych piętnastu w złocie; takowe albowiem podwyższenie wypada z obrachunku wzrastających coraz bardziej kosztów druku tego dzieła.

w Warszawie, w Listopadzie 1808. Roku.

Linde.

G.

G, g, litera alfabetu łacińskiego siódma, greckiego trzecia, polskiego (a i ę za litery rachując) dziewiąta. Kras. Zb. 1, 305. der siebente Buchstabe des lateinischen Alphabets. W Polskim wymawiamy g zawsze grubo, nigdy nie jak j; gdzie go zaś trochę miękcej wymawiamy, piszemy po nim samogłoskę i n. p. giermek, giełda. Kpéz. Gr. 1, p. 37. daß g klingt im Polnischen bloß alsdann wie j, wenn i darauf folgt, sonst immer fast wie daß Deutsche k. Januszowski tedy jeszcze przekłada, żeby w słowach z Łacińskiego przyswojonych raczej pisać j niż g, n. p. rejestr, nie registr, anioł nie angiół (jak w dawnych drukach wszędzie), ewanjelia, nie ewangielia. — Gornicki zadawnione gi, co my dziś go mówimy, z dąszkiem pisze: skarał g'i bóg - skarał go bóg. Nowy Char. Ze g przed e zawsze jest miękkie, więc zawsze po sobie przed e żąda włożonego i, n. p. giés, giest abo jest, z Łac. gestus, gienerał abo jenerał. Zwischen g und e muß ein j eingeflickt werden. [Deputacya Towarzystwa Warszawskiego P. N. poleca pisać g bez zmiękczenia «nie tylko w nazwiskach własnych i chrześniach, jak Gessner, Germania, Genewa, Gertruda i t. p., ale i w imionach pospolitych do języka przyswojonych: geografia, genealogia, algebra, geometrya, generał i t. d. Rospr. i Wniosk. str. 554. — 1] Czesi naszego g nie mają; ich g jest naszym j; n. p. gablko jabłko, gak jak, geden jeden. Nasze g zaś w Czeskim zastępuje h, n. p. gadać hadati, ganić haněti, głowa hlawa, gnida hnida, góra hora, gotowy hotowy. — Toż i w naszych niektórych krainach postrzegamy; mówią: gańba i hańba; mówimy: ganić, a przecież nie gańbić, lecz hańbić, haniebny. «Bogatków, gdy się z Mazowieckiego do Litwy przenieśli, Bohatkami nazywano.» Nies. 1, 129. cf. Borzobohaty; cf. gębka, gąbka, hubka. — §. G. zamiast k piszą w owych skróconych: gmyśli, gwoli, grzeczy (zkađ grzeczny) = kmyśli, kwoli, krzeczy, to jest: ku myśli, ku rzeczy ob. ku wedle.

G. Z. P. abbreviacya: General Ziem Podolskich.

GABAĆ, ał, a, cz. niedok. (-gabnąć jednol. w składanych), niepokój czynić, drażnić, napastować, anfechten, rejtien, beunruhigen. (cf. Ital. gabbare). Stała się niezgoda między jastrząbi, że walczyć między sobą, inszych ptaków nie gabali. Ezop. 151. Jeśli ku nim blisko przystąpisz, a będziesz je gabał, tedy się na cię rzucą i zabiją cię. Jer. Zbr. 7. Odrzuć, cokolwiek cię na szkodę twojej duszy gaba. Pot. Zac. 55. Kacierz ten dysputacyjkami, któremi proste gaba, zhardział. Sk. Dz. 295. Gołębie

drapieżni ptacy albo szkodliwe zwierzęta gabają. Cresc. 588. Cudzołóstwo z jednej strony jest, gdy dziewczka cudzego gaba męża. Haur. Sk. 258. Bez przyczyny nie radzi nikogo gabają. Popr. Try. C. 2. Już ona umarła, co więcej gabasz uczyciela (żeby przyszedł uzdrowić ją). Budn. Marc. 5, 56. (czemuż go jeszcze trudzisz? Bibl. Gd.). Nie na wieki pszenicę młócić będziesz, ani jęć będzie gabać koło wozowe. Leop. Jes. 28, 28. (potrze. Bibl. Gd.). — §. Gabać kogo o co, nalegać nań o co, einen um etwas mahnen, ihn bringendst deshalb anliegen. Kogo o dług przodków jego gabają, ten... Szczerb. Sax. 86. Żaden się nie żałował nań o żadną rzecz, ani go też żaden o żadną rzecz nie gabał, ani molestował. 1 Leop. 1 Macch. 10, 63. Jesliby kto chciał gabać kogo o imieniu, ma to czynić przed owym sądem, gdzie jest wzdane. Sax. Tyt. 75. GABANIE, ia, n., subst. verb., napastowanie, drażnienie, daß Anfechten, die Anfechtung. GABACZ, a, m., co gaba, drażni, drażniciel, der Anfechter. Trudny gabacz brzuch, molestus interpellator. Mącz.

Pochodz. nagabać, nagabnąć, nienagabniony, przénagabać, przénagabnąć.

GABCZASTY ob. Gębczasty.

GABELA, i, ż. (Ital. gabella; Gall. gabelle; Lat. med. gabella, gavlum, gablagium; Dhd. die Gaffel), cło, pobór, die Steuer, der Zoll. Gabella, nazwisko we Francyi podatku na sól włożonego. Kras. Zab. 1, 306. Gabele od soli. Star. Ref. 43. W Wenecyi gabele wszyscy płać. ib. 164. Jabł. Tel. 56.

GABINET, KABINET, u, m., GABINECIK, a, m. zdrbn. (Gall. cabinet; Ital. cabinetto; Angl. cabinet), pokoić poboczny ciższy, daß Cabinet, ein kleiner, stilleres Zimmer. Vind. kabinet, kamerza, stibibelz, jispiza, skriuna jispa; Sorab. 1. pžitwark; Ross. кабинетъ, отхожий, отхожая, горница. Sypialnie i gabinety dla zgietku oddalone być mają od pokojów dziecinnych. Świtk. Bud. 99. §. Gabinet u monarchów jest miejscem sekretniejszych obrad w interessach krajowych. Jez. Wyr. daß Cabinet an den Höfen. Czasem bywa pierwój w gabinecie rezolucyja, niż w senacie deliberacya. Lub. Roz. 455. Z tych siedmiu ministrów składa się teraz królewski tajemny gabinet. Pam. 83, 568. §. Skład, zbiór różnych kosztowności, sztuk pięknych, daß Cabinet, ein Zimmer zu Kostbarkeiten. Sorab. 1. hutżowna żtwa, huknencza. Gabinet naturalny, ein Naturalien cabinet, jest miejsce, w którym się przechowują rzeczy od przyrodzenia wyprowadzone, w jak najpodobniejszym, ile można, żywości stanie. Kluk. Zw. 1, 15. Piękny ma gabinet, pełny rzeczy rzadkich.

N. Pam. 8, 149. GABINETOWY, a, e, od gabinetu, Кабинетъ. *Ross.* кабинетский. Sekretarz gabinetowy. *Mon.* 70, 540. (cf. dumny). Negocjuacye są wojną gabinetową. *Zab.* 9, 229. t. j. gabinetów dworskich, albo dworów, ein Krieg der Cabinetter.

GAŦKA i t. d. ob. Gębka.

GABLOTEK, tka, m., *Gall.* tablette, deszczułka do ściany z góry przybita, żeby na niej co postawić, ein Bretchen an der Wand, etwas darauf zu stellen. *Tr.*

GAŦR ob. Czabr.

GAĆ, i, ż., faszyny, pęki z gałęzi wiązane. *Pap.* W. 1, 471. Faschinen, Reisbündel. §. Gać, gacie liczb. mn., pomost z takich pęków, Faschinenwerk, ein Knüttelbaum, eine Reiserbrücke. *Boh.* et *Slov.* hat; *Hung.* gát; *Bosn.* gát, zagatje, zajazenje, (*Bosn.* gazisete, brod vadum bród); *Croat.* gata, (= 1. gat, gacie, 2. Jaz qu. v.; *Croat.* gáz; *Hung.* gázlöhely vadum bród); *Carn.* gatshe; *Vind.* gas; *Ross.* гать. Cymbrowie, podciawszy wielki las, gać uczynili, i tak się przez rzekę przeprawili. *Stryjk.* 33. (cf. gacić).

GACEK, cka, m., (cf. gaszek, gach, cf. *Ital.* gazza; cf. *Ger.* Affel); nietoperz, latoperz, latonka, die Fledermaß. *Bosn.* gligljak, pircaç, netóper; *Carn.* pirpogazhéza; *Vind.* mrazhnik, shishmish; *Slav.* slipimish; *Ross.* кожанъ, летучая мышь. Nietoperze także gackami zowią. *Zool. Nar.* 292. Osądzono nietoperza, żeby już we dnie nie latał, Lecz w nocy omackiem, I już nie nietoperzem, ale zwał się gackiem. *Min. Ryt.* 4, 98.

GACII, a, m., ponocnik, fryjerz. *Cn. Th.* (cf. *Ger.* Gaud, Gieß, Gäß = młokos, głupiec; *Ital.* cucco; *Dan.* giäk; *Holl.* gheek; *Angl.* geck; *Svec.* geck; *Island.* gick; cf. *Lat.* jocus); ein Nachtschwärmer, ein Buhler. Tu w tym lesie z swym gachem kryje się. *Teat.* 52, d. 118. Świe-ty urząd gamratom, oltarz gachom służy. *Zygr. Pap.* 289. Żartbl. Jmé Pan Gachowski. *Mon.* 65, 282., ob. Gaszek demin. GACHOWAĆ, ał, uje, intransit. niedok., a) po nocy chodzić szalejąc. *Cn. Th.* bey der Nacht schwärmen. b) Za dziewczkami biegać, fryje stroić, den Mädchen nachlaufen, buhlen. GACHOWAĆ SIE recipir., zbytnie się stroić, sich übermäßig pußen. *Tr.* GACHOWANIE, ia, n. subst. verb., = GACHOWSTWO, GACHOSTWO, noene brukowanie, daß Schwärmen bey der Nacht; gamratowanie, fryjerstwo, daß Buhlen, die Buhlerey. Z gachowstwa zrobić przystojność i ochedóstwo. *Mon.* 69, 125.

GACIĆ, ił, i, cz. niedok., gacią pomościć, mit Reisbündel besegen, bebrüden. *Boh.* hatati, hatam; *Slov.* hatám; *Hung.* gátot tsinálók; *Carn.* gatim farcire; *Croat.* gatiti, zajezi-ti, zajazti, (cf. jaz); *Ross.* гатить, гау; *Eccl.* rary; (*disting.* *Croat. Rag. Bosn.* gaziti vadere brodzić; *Ital.* guazzare; *Carn.* gasim; *Vind.* gasiti; *Carn.* gäs callis nivis, cf. *Ger.* Gasse; cf. *Rag.* gäcka lutum). Polacy, aby snadniej przez rzekę przebyć mogli, gacili ją i mościli chrostem. *Stryjk.* 543. Wybrani Chrysta gacili różgami palmowemi drogę Panu. *Biał. Post.* 12., (ob. Nagacić).

GACIE, i, plur., (cf. D ber d. Gaten, Gädtehofen; *Hung.* gaty, ob. Gatki); *Slov.* gaty; *Vind.* gazhe; *Bosn.* gachje, gacchiçe, sviliçe; (*Croat.* gäche = Węgierskie gatki; *Croat.*

hlache = Węgierskie spodnie; *Croat.* gege = Niemieckie spodnie); *Eccl.* гаши, препоясало, опонсаніе; (*Ross.* гачи końce gatek; гачникъ, гашникъ sznur do zwięzywania gatek; *Croat.* gachnyak ligula femoralis); ubranie, spodnie, die Hofen, die Beinflößer. Gacie spusciwszy gołą mu wypnie dupę. *Pot. Jow.* 2, 34. (cf. portki, pludry). *Prov. Slov.* Ne bogi sa Nemes, že mu gate wezmu, vacuus cantant coram latrone viator. — (*Prov. Croat.* Koi dobro gäch nevése, Rad guszto nye potese, qui rem primo bene non agit, saepius iterare cogitur). Gacionosz *Eccl.* гащеносель braxatus; gaciodzić *Eccl.* гашедълатель braccarius.

GAD, u, m., *Boh.* et *Slov.* had anguis wąż; *Sorab.* 1. had vipera, coluber; *Sorab.* 2. huž wąż; *Carn.* gad vipera; *Vind.* had, kad, kazha = wąż; *Vind.* kazhinka, kazhur = węgorz (cf. kaczką); *Croat.* kacha, gád = wąż; *Eccl.* гадъ, животное пресмыкающееся по земли n. p. змій; (cf. *Rag.* et *Bosn.* gad sordes; *Bosn.* gadniti inquinare; *Vind.* gadii = ganić; *Ross.* гадкий brzydki, гадливый ekliwy; cf. *Arab.* حائر hajath animal; cf. gadać, zagadywać; = ziemniopłaz, czołgacz, płaz, ein auf dem Bauche oder auf sehr kurzen Füßen kriechendes Thier. Wszystkie gad ziemski, według rodzaju swego. *Radz. Genes.* 1, 23. (wszelki płaz ziemski. *Bibl. Gd.* alleß Gewürme. *Luth.*) *Reptilia* gad, rzeczy czołgające się po ziemi, mianowicie węże cudowne. *Chmiel.* 1, 393. (cf. gadać, zgadnąć). Gadem nazywamy te zwierzęta, które mają krew czerwona zimną, serce o jednej komórce i o jednym uszku, a nadto jeszcze płuca do oddychania. Te *Linneusz* umieścił w gromadzie nazwanéj *Amphibia*. Dawniejsi zaś naturaliści tym wyrazem *Amphibia* oznaczali niektóre tylko zwierzęta, jako to bobry, wydry, jaszczurki, żaby i t. d., z tego względu, że one równie w wodzie jak i na powietrzu żyć mogą. *Zool. Nar.* 190, cf. *Kluk. Żw.* 1, 25. die Amphibien nach dem Linné. Ze tę klasę gadem nazywam, tak się usprawiedliwiam. Zawsze pod tym imieniem u nas rozumiano takowe zwierzęta, które na obrzydłych miejscach przemieszkują, przez odmienność kształtu swego od innych zwierząt, w oczach ludzkich okropne były, owe węże, żmije, padalce, jaszczurki. *Kluk. Żw.* 3, 5. Schlangen, Ottern, Vipern, Eidechsen zc. W sieliskach Dydony i Eneasza włóczę się dziś gady. *N. Pam.* 20, 225. Jak będziesz kład twą postać wspinała człowiecze, Różniacą cie od gadu, co się nizko wlecze. *Dmoch. Sad.* 23. §. *Trans.* gawiedz, hałastra. Często ten had (gad, o Tatarach) w Podolskich krainach gości. *Pap. Gn.* 1037. dießes Geshmeiß, die Tarenen. cf. gadzina.

*GADA, y, ż., piętro, D b d. der Gaden, daß Stodwerk. Spadł na dół z trzeciej gady, i wzięto go umarłego. 1 *Leop. Act.* 20, 9. (piętra. 3 *Leop.*). Były trzy gady. 1 *Leop. Ez.* 42, 6. (piętra. 3 *Leop.*).

GADAĆ, ał, a, cz. niedok., (*Boh.* hadati conjicere, vaticinari, hadać vates; *Slov.* hadám hariolor, hadać hariolus; *Rag.* gátati sortilegio uti, gataz, gátalaz sortilegus; *Croat.* zgadyam, zgoditi = zgadywać, zgadnąć, (cf. gody); *Croat.* gátavecz futurorum divinator; *Ross.* гадать, гадывать zgadywać, гадатель wróżek; *Sorab.* 1. hudacž conjectu-

rare; *Heb.* חוד *chud* aenigma proposuit, חידה *chidah* aenigma; cf. gad; *Sorab. etc.* had *serpens*; hadam *auguror*; quia *serpens callidum est animal, quod tanquam divinare seu sagire queat*; 1. mówić, rozmawiać; wszelako zawsze mniej poważnie używa się gadać, niż mówić, reben. *Sorab.* 2. gronisch; *Croat. et Slav.* govoriti; *Rag.* govoritti; *Carn.* govorim; *Vind.* marnuvati, govoriti, belediti, kremlati, vesuvati; *Ross.* говорить (*ob.* Gaworzyć), сказать, сказываю, баять; *Eccl.* изглаголати. Nie usiłujemy uczyć tego mówić, który gadać nie umie, *docere dicere, qui loqui nescit, den sprechen lehren, der nicht reden kann. Pir. Wym.* 223. Chętnie o tym gadamy, co miłujem z chuci. *Jag. Wyb. C. 4, b.* (co w sercu, to i na języku). Niechże gada, ma-li co mówić, bo nie mam czasu. *Teat.* 24, c. 87. Trudno nie gadać, kiedy ze mną kto mówi. *ib.* 15, c. 55. (nie otwierać się, nie wyjawić). Co w sercu kryjesz, twarz będzie gadała. *Bardz. Trag.* 469. (wyda). Nie ustąpi milczenie częstokroć wymowie, Gadać nas uczą ludzie, a milczeć bogowie. *Nar. Dz.* 3, 106. Łacno gadać, nie łatwo dokazać. *Cn. Th.* 412. (cf. gęba wojować). Każdy gada, chociaż nic nie umie. *Jabl. Ez.* 127. Jemu gadać o tém, toż samo, jak o wilku żelaznym. *Teat.* 19, b. 49. (głuchemu gadać; groch na ścianę rzucać). Oh nie gadaj! *Teat.* 56, c. 105. (co mówisz! nie do wierzenia!). Weź żonę, stółę, urząd, póki techniesz żywotem, Zawsze o tobie gadać będą, nie wątp' o tém. *Jak. Baj.* 89. Niech na cię gada, jak kto chce złośliwie, Ty jesteś cały, cnota cię zastania. *Karp.* 4, 42. Uformuje cerę, jak gdyby trzeciego dnia gadał z Panem Bogiem. *Opal. Sat.* 165. z papieżem, z królem, *Tigranem salutavit. Cic. Vilnae, me puero, sub Stephano Bathorio nobilis quidam occasione dedit dicto simili:* Gadał z Ferensem; adeo ille allos sumpserat spiritus ex colloquio cum aulico, apud regem gratoso, ut aegre aliquis ad eum accedere posset, famulis respondentibus: Gadał dziś Jego Mość z Ferensem. *Cn. Ad.* 228. cf. gagatek. 2. Gadać, siła mówić, nabijać uszy. *Cn. Th.* schwaßen, plaudern. Wielka różnica między temi, którzy wiele czynią i którzy wiele gadają. *Mon.* 65, 492. Gadają wiele, nie mówią. *Teat.* 25, 95. (wiele luku, mało stuku; wiele wątku, mało wełny). Wiele gada a mało mówi. *ib.* 28, b. 28. 3. Gadać: zgadywać, dorozumiewać się. *Cn. Th.* ratthen, schsteßen, folgern, mutmaßen. Gadaj nam tę gadkę: pięciu psów łowimy w lesie blizkim; czego dostawawy, tego nie mamy; co nam ucieka, to mamy; — a on zgadnąć nie mógł. *Wurg. Wal.* 337. *GADAĆ SIĘ *recipr.* (*Boh.* hadat se *disputare*; cf. *Germ.* hadern, hader, cf. hadrunek, hadrunkować, hadrować, hadrownik); rozmawiać się z kim, dysputować się, rozpierać się; *Ross.* совопрошаться, состязаться; mit Worten streiten, disputiren, Worte wechseln. Oni się o to ze mną gadali. 1 *Leop. Job.* 51, 23. (sprzeczałi 3 *Leop.*). Często się o to gadali, któryby z nich miał być zacniejszy. *Žrn. Post.* 96, b. Kto w szkole Arystotelesowej nie bywał, radzę, aby o rzeczach wielkich i skrytych nie mawiał, ani pisał, ani się o nie gadał. *Orzech. Qu.* 90. Kazi-

mierz, gadając się pod dobrą myśl z biskupy o nieśmiertelności duszy, umarł. *Štrýjk.* 203. (zbudowawszy się, pocieszywszy się rozmową). Ludzie się jeli o wierze gadać i swarzyć. *Biel. Kr.* 525. Będę się tam z nimi gadać o ludu moim. *Leop. Joel.* 3, 2. (będę się z nimi sądził o lud swój. *Bibl. Gd.*). O co się to między sobą gadacie? *Leop. Marc.* 9, 16. (o cóż spór macie między sobą? *Bibl. Gd.*). Kto się gada z bogiem, ma jemu odpowiadać. *Budn. Job.* 59, 35. (kto chce strofować boga. *Bibl. Gd.*). Gadając się z ś. Szczepanem, nie mogli się sprzeciwić mądrości jego. *Biał. Post.* 105. GADANIE, ia, n., subst. verb., (*Boh. et Slov.* hadanj *divinatio, aruspicina, altercatio; Eccl. et Ross.* гада́ние wróżenie, zgadywanie, gadka, zagadka). 1) potoczne, zwyczajne mówienie, rozmowa, daś Reben, daś Gerebe; daś Geshwäße. Kiedyż się uważnie nauczysz mówić, i z tych próżności gadania oduczysz? *Jabl. Tel.* 42. *Vind.* befehdvanje, govarjenje, pladranje, jesizhenje, jesikanie, quamtanje; *Ross.* изглаголаніе. O wdzięczne wód szemramie, wdzięczne zdrojów gadanie. *Groch. W.* 352. §. Zgadywanie, domysł, prorocstwo, daś Ratzen, Errathen, die Weißsagung. 2) Gadanie (gadanie się): słowny spór, rozprawa, dysputacja, der Wortwechsel, Wortstreit, die Disputation. *Ross.* словопрѣніе. O nauce Jezusa słyszac Rabinowie, na gadanie go i dysputacye wyzwali. *Sk. Kaz.* 493. Gotował się biskup na dysputacyą, a zgromadzając uczone ludzie, z pompą na gadanie ono isć cheiał. *Sk. Żyw.* 2, 89. Żydzi mieli gadanie o wierze z Sylwestrem. *Sk. Dz.* 181. Zefirenus uczynił gadanie albo dysputacyą z Montanistami. *ib.* 110. GADACTWO, a, n., wielemostwo, świegot, gadanina; Geshwäße, Rederey. Gadactwa dosyć, mądrości mało. *Pir. Wym.* 123. GADACZ, a, m., (*Slov. et Boh.* hadac vates; *Sorab.* 1. hudak; *Rag.* gätaz, gätalaz *sortilegus; Croat.* gätavecz *furorum divinator; Ross.* гада́тель wróżek, wieszczek); a) dużo i szeroko gadający, świegot, ein Schwätzer, Wortmacher. Siedzi przede mną nieprzebligany gadacz, nabita wiatrem i nie znaczącymi słowami gębę mając. *Zab.* 6, 525., *Eccl.* глгольщикъ. Wielcy oni gadacze albo świegotliwi ludzie, którzy w towarzyszeniu z drugimi sami mowę zabierają, i w tym co powiadają, końca znaleźć nie mogą. 1 *Leop. Zab.* 6, 518. b) Cektownik, przegadywający się z kim, spierający się o co. *Włod. Ross.* совопросникъ, ein Disputator. Jakiś twardy i chytry gadacz. *Sk. Dz.* 514. Co jest jawnego bez sporu, nie potrzebuje żadnego gadacza. *Poc. Hom.* 570. c) Według Czeskiego hadac vates, mądry, który łatwo zgaduje, wieszczek. *Ch. Th.* ein Weiser, ein Seher. Pytajcie się wieszczków i gadaczów. 1 *Leop. Jes.* 8, 19. Nie słuchajcie proroków waszych i gadaczów, i tych, co sny wykładają, i wróżków. *Leop. Jer.* 27, 9. Na kształt gadacza. 1 *Leop. Prov.* 25, 6. (wieszczka 3 *Leop.*). Gdzie mędrzec, gdzie rozumny w piśmie? gdzie gadacz wieku tego? *Budn. 1 Cor.* 1, 20. Prostakem, nie gadacz, *Davus sum, non Oedipus. Macz.* GADACZKA, i, z., świegotka, eine Schwätzerin. — §. Prorokini, die Seherin, Wahrsagerin. *Boh.* hadacka; *Ross.* гада́тельница. Krok zosta-

wił po sobie trzy córy, jedna była czarownica, druga wieszczka, ostatnia gadaczka. *Gwagn.* 460. *Biel Św.* 137, b. GADANINA, y, ż., świegotanie, prózne słowa, *Geſchwäß*, *Geiwäß*. Tej stałości owe wykrętarskie gadaniny pewnie sprawić nie mogą. *Pilch. Sen. list.* 4, 56. Przy budowaniu Babilońskiej wieży wnet brzydka gadanina między murarzami Szerzy się, w której głusi nie godzą się sami. *Przyb. Mitt.* 583. Gadanina ta Maurów jest mieszaniną Arabskiego i Indyjskiego języka. *Przyb. Luz.* 332. GADATLIWOŚĆ, ści, ż., gadulstwo, wielomowstwo, die *Œchwäßhaftigkeit*. *Vind.* pladrazhnost, jesizhnost; *Rag.* govornos, jezicnos; *Ross.* говорливость, словохотность. GADATLIWY, a, e, — ie *adv.* świegotliwy, wielomowny, *ſchwäßhaft*, *plauderhaft*. *Sorab.* 1. frieczniwy; *Carn.* sgovarliv; *Irag.* govorni, jezicjan, (cf. jezyczny); *Vind.* pladrazhen, jesizhen, jesikast, quantazh; *Ross.* говорливый. Łgarz gadatliwy. *Hul. Ow.* 110. GADKA, i, ż., gadanie, mowa o czym, daß Neben, daß Gerede, die Rede von etwas. Niech się strzegą gadek, przechadzek, rozmów nieprzystojnych z niewiastami w kościele. *Sk. Kaz.* 344. Do kościoła chodzić mamy, nie na gadki, nie na rozmowy, ale abysmy się modlili. *W. Post. Mn.* 324. Niewiele w gadki się z nim wdawała. *Radz. Żyw. P.* 47. Strzeż się gadek wszelakich próżnych i plugawych. *Karnk. Kat.* 348. Dla swoich pantolli gadką był całego miasta; nawet dzieci szczydziły z niego, wytykając go palcami. *N. Pam.* 3, 274. Proces tak śmieszny zostałby gadką wszystkich próżniaków, albo złośliwych języków. *Zabl. Dz.* 150. *Teat.* 30, b. 49. Już ta rzecz nie nową w uszach ludzkich gadką. *Pot. Syl.* 63. O tobieć to gadka, Na cieć to przymówka. *Cn. Ad.* 800. Staliśmy się gadką ludzką, t. j. wszyscy o nas mówią, każdy nami usta wymywa, *fabulae sumus*. *Mącz.* To uważając Antoniusz zdala, Od niepotrzebnych gadek rzecz oddala. *Chrośc Fars.* 22. — 2. Rozmowa, spór, gadanie, dysputacja, die *Unterredung*, *der Wortwechſel*, *die Disputation*. *Boh.* hadka *disputatio*. Od wyznania prawdy nie dał się uwieć żadnemi gadkami ani namowami przeciwników. *Baz. Hst.* 110. Wywabił na gadki Wiklefiany jeden Karmelita. *ib.* 4. Mało na świecie mędrców w tym się gdzieś zgodzili, Chociaż w głębokie gadki o tym zachodzili. *Rej. Wiz.* 133. Nie naleźli, żebym z kim w kościele gadki czynił. *Sk. Dz.* 9. O usprawiedliwieniu wiele jest gadek między dzisiejszemi o wierze swary. *Sk. Kaz.* 309. 2. Pytanie, kwestya, die *Frage*. Z tej gadki abo pytania, taka się nauka wydaje... *Saxon. Tyl.* 96. Jest tu gadka o to, jaka Rzplta ma być? *Modrz. Baz.* 13. 2. Trudne, zawile, ciemne pytanie, zagadka, daß *Räthſel*. *Boh.* pohádka; *Vind.* gunitva, vganka, razl; *Sorab.* 2. godalo, godlo, godane, (cf. godło); *Rag.* gonétká, gátka; *Croat.* gánka, zaganka, gonotka; *Dal.* gonitka, zagoda, gotka, pritich; *Ross.* гадание. Zawikłana przez przenośnią mowa, po Grecku *aenigma*, po naszemu, nie od ciemności, ale od zgadywania gadką nazwana. *Kpez. Gr.* 3, p. 88. Zgadnijcie mi jedną gadkę: z jedzącego wyszedł pokarm, a z mocnego słodkość? *Sk. Żyw.* 2, 2. Sphynx trudne gadki zadawała.

Bard. Trag. 350. Oedip wątpliwe gadki rozwiązuje. *ib.* 355. Królowa Saby przyjechała, aby skusiła Salomona w gadkach. *Leop. 2 Paral.* 9, 1. Gadki, którym nie mógł dać rozum ludzki rady, Wykładać jeły rzeczne boginie Najady. *Otw. Ow.* 291. *fig.* Gadką są dla mnie mowy We Pana, pojąć ich nie mogę. *Teat.* 3, 39. (ciemne, niepojęte, ihre Reden sind mir ein Räthſel). 2. Gadka, *problema*. *Cn. Syn.* 713. ein Problem; *Bosn.* pricja, pricica, kojom se istina ischje; *Sorab.* 1. wudatžo.

(*GADEK, *GADŁ ob. Gędzicz, Gędzić).

*GADOWNIK, a, m., I. gaduła, gadacz, ein *Plauderer*, *Œchwäßer*. Niestety gadownik. *Zab.* 8, 323. *Iżyck.* II. Czopsnek dziki, *allium serpentinum*, zmijowym albo gadownikiem mianujemy, iż szyję ma pstra, jak zmija. *Syr.* 1226. *ob.* gadowe ziele. GADU GADU! *interj.* *Wijsz Wasch!* *Vind.* shnodranje; *Boh.* třesky plesky, trety, cać. Gadu gadu, a psi w krupy, a świnia ryje, a wilk w owce. *Cn. Ad.* 228. *loquacitas aufert eorum, quae agenda sunt, occasionem*, die *Œchwäfer ſchwägen und der Wolf höhlt die Œchwäfe*. Ah jakże długo tego gadu gadu. *Zab.* 15, 180. (tę gadaniny).

Pochodz. *gaduła*, *gadulski*, *dogadać*, *pagadać* się, *ogadać*, *odgadać*, *odgadywać*, *odgadnąć*, *pagadać*, *przegadać*, *rozgadać*, *wygadać*, *zgadywać*, *zgadać*, *zgodnąć*, *zagadać*, *zagadnąć*, *zagadka*, *wzgadać*. §. *godło*.

GADOWY, a, e, od gadu, (*Boh.* hadi weźowy; *Sorab.* 1. hadowé; *Eccl.* гадовъ zmijowy); daß *friedende Gewürm betreffend*. Gadowe ziele *ob.* Weźownik. GADUCHA, y, ż., (cf. *Boh.* had. wąż); gad, gadzina, czółgacz, ein auf dem Bauch friedendes Thier, z. B. eine *Œchlange*. Człowiek uwalił strasznie kijem weża, a żona krzyknie: coż ci gaducha ta winna mizerna? *Jabl. Ez.* 216.

GADUŁA, y, m. et ż., gadacz, gadaczka, świegot, świegotka; *der Œchwäßer*, *die Œchwäßerin*. Bywszy długo tułaczami W domu zostali gadułami. *Zab.* 15, 180. Wielki z ciebie gaduła. *Teat.* 18, 5. Sekret! co to, to wcale nie; straszny ze mnie gaduła. *ib.* 55, b. 8., *Boh.* darmotlach, howora; *Slov.* tlačač, tlučhuba; *Bosn.* tlapac, tlapa, čankavač f. tlapnica, čankaviča; *Sorab.* 1. plapotak, (cf. papla); *Vind.* kvantazh, pldrovez, jesikazh, lopotez, klopotez, shlabuder, lapeufs, trabusa; *Ross.* баясникъ, разговорщикъ, переговорщикъ, шалберъ, говорокъ, говоръ, говорунъ f. говорунья. Gaduła, co ma język jak paprzyce z mliwa, Przyjemna w posiedzeniu; niemowa wstydliva za nic. *Zab.* 9, 53. *Zabl.* GADULSKI, a, ie, ob. Gadatliwy, *ſchwäßhaft*. *Sorab.* 1. plapotaczné; *Eccl.* бладикъ. — *Subst.* GADULSKI, iego, m., gadacz, ein *Œchwäßer*. Starosta Gadulski w *Powrocie Posła*, *Komed. Niemcewicza*. GADULSTWO, a, n., gadatliwość, paplanie, *Geſchwäßigkeit*, *Redſeligkeit*. GADULIA, ii, ż., *Sorab.* 1. plapotecztwo, plapotacznosc; *Eccl.* бладеніе, бладословіе, бладь, бладьство, тшесловіе; *Ross.* пустомельство; *Bosn.* jezicjenje, tlapa.

GADZIEL, i, ż., *Ajuga*, ziele soczyste, od pszczoł, rogacizny i owiec bardzo lubione. *Kluk. Dykc.* 1, 19. *Günſel*. cf. *Lat.* *consolida*.

GADZINA, y, ż., (*Slov.* hyd ptastwo domowe; *Ross.* гади-

na robactwo, gad, gady *id.* — гадить brudzić, psuć; гадиться brzydzić się, cknąć, гадкий brzydki); a) płaz, ziemiopłaz, gad, zwierzę po ziemi się płazające. *Radz. Genes. 1, 24. not. ein kriechendes Thier.* cf. hadyna. — Kaczki chowają przy takim miejscu, gdzie nie mało żabnej gadziny, któremi się jak kluskami pasą. *Haur. Sk. 126.* O ukąszeniu od gadziny i robactwa, jako to pszczoł. *Pam. 83. praef.* Takiej kury nie imie się łaska, ani żadna inna gadzina. *Haur. Ek. 154.* Gezüchte, Gezefer. — §. Gadu czołgającego rodzaj pierwszy nazywam gadzinami, powszechnym wprawdzie imieniem, które dajemy pospolicie wszystkiemu czołgającemu się gadowi, najbardziej przecież temu rodzajowi służącym, ile że wszystkie są bardzo jadowne, a ich ukąszenie po większej części śmierć przynosi, *Crotalus. Kluk. Zw. 3, 28.* (Slapperschlange). Kto się złutuje nad zaklinaczem, którego wąż ujadł, i nad wszystkim, którzy się przybliżają ku gadzinom okrutnym! *1 Leop. Syr. 12, 13.* (cf. wąż, Schlangen). — §. *fig.* Gadzina, jaszczurka, żmija, padalec, stworzenie szkodliwe, jadowne, zapalczywe, Gezüchte, Otterngezüchte, Kröte, jedes schädliche, giftige, oder böshafte Wesen, ein Ingeheuer. Nie masz gadziny jadowniej nad obmówce, niebezpieczniejszej nad pochlebę, niewstydlivszej nad pasorczyta. *Zab. 43, 73.* Gadzinie tej (Chimerze) i skrzydlaty Pegaz ledwie podołał. *Kraj. Chim. B b.* Co za zła gadzina! *Teat. 35. b, 16.* Któżby wierzył, żeby ta mała, głucha i garbata gadzina, tak się rzucać mogła? *ib. 1. b, 52.* A odezwijże się głucha gadzino, czego płaczesz? *Teat. 16, 53. b.* Gadzina folwarkowa = ptastwo domowe, drób domowy, *Slovac. hyd;* (osobliwie kaczki, może iż się gadzina żywi, cf. *Croat.* kacha, gád = wąż; *Vind.* kazhinka, kazhur = węgorz), kleines Hopsich, Heberich, besonders Enten. Na wyżywienie młodej gadziny, krom pośladów, trzeba dać zboża. *Haur. Ek. 155.* Gadzina folwarkowa, mianowicie kury, gęsie, indyki, kaczki, gołębie. *Haur. Sk. 65.* Stokłosa gadzinę drobną folwarkową wyżywi. *Haur. Sk. 56.* §. *Fig. collect.* Gawiedź, ludzie niehamowni, Gestübel, Gezüchte. Izydor, gdy począł w Moskwie kazać, pojmali go; ale uciekł i więcej nie chciał tej gadzinie kazać. *Gwagn. 79.* (ob. jaszczurcze plemię). GADZINNY, a, e, od gadziny, żmijowy, węzowy, Ottern-, Ratter-, Schlangen-. Od grzechu, jako od żądła gadzinnego stronią. *Birk. Kant. C. 3 b.*

GAGA, i, z., obłe drzewo, do rozpierania statków, ładujące. *Ryd. ein ovales Stück Holz; daß beym Beladen der Gefäße gebraucht wird.*

GAGAĆ ob. Gęgać.

GAGAS, u, m., 1) GAGATEK, tku, m., czarna stwardniała ziemna żywica, niektórzy ją czarnym bursztynem być rozumieją. Daje się polerować, jak przedni kamicę. *Kluk. Kop. 1, 210.* Nazwany od miasta Gaga w Licyi. *Sienn. 324. Lad. Hst. Nat. 37.* der Gagath, daß Bergwachß. *Biel. Hst. 277. Scheidt. Elekt. 22.* GAGATKOWY, a, e, od gagatku, Gagath-. §. Koloru gagatu, czarny, sfwarz, wie Gagath. Najdziesz drugiego z siwą brodą tak szalonego, jak i z gagatkową *Ref. Zw. 135 b.* (cf. broda jak u proroka, hajducze sumienie).

2) GAGATEK, tka, m., może z *Lac. Achates*, imię u *Virg.*

Aen. 1, 174. zaufanego przyjaciela Eneasza, u nas oznacza poufałego przyjaciela, ein vertrauter Freund, Seelenfreund, Busenfreund, Jonathan. Często nawet uszczypliwie i żartem, za udającego się za takiego, mizgusia, pochlebnia, nadskakującego, żeby się wkradł w przyjaźń; chlubnego, chełpliwego z niej, (cf. gadał z Ferensem). *Ossol. Wyr. der sich einem zum Freunde aufdringt, oder mit jemandes Freundschaft groß thut.* Coż to, ty gagatku! *Zabl. Amf. 64.* Tylko się nie wynos, mój ty gagatku, to ci oczy wydrapie. *Teat. 55, b. 18.* Będziesz mi zabraniał gadać? Jaki mi gagatek! *Teat. 8. c. 11.* No ty mój gagatku. *Teat. 45, c. 83.* Wyb. Gagatek Smorgoński, wyćwiczony w akademii Smorgońskiej, gach niepocieszny, nieoskrobany, gap, źle wychowany, niezgrabny. *Oss. Wyr. ein Tölpel.*

GAIĆ, i, i, cz. niedok., (zagaić, F. zagai dok.) (cf. *Boh.* hagitui tueri defendere; *Croat.* gaiti fovere nemora, ramos inutilis decidendo, amputando, animalia arendo; *Carn.* gaym sylvam purgere; *Germ.* hägen; *Austr.* hayen; *Svec.* hägna; *Dan.* hegne grodzie, ogrodzić, cf. gaj). §. 1. gaić las = otworzyć go do rąbania, einen Forst eröffnen, ihn hauen lassen. W lasach Tarchomińskich znajduje się drzewo do gajenia w miejscu oznaczonym; chcący gaić, dowie się o cenie firy jednokonnej tamże w austeryi. *Gaz. Nar. 2, 50.* O gajeniu w lasach. Graniczne drzewa trzeba steplem poznać, i tak poznaczone drzewa przy rewizyi po gajeniu nienaruszone znajdować się powinny. *Kluk. Rosl. 2, 143.* — §. 2. Gaić sad = warować pod winą. *Cn. Th.* trzymać sad, Gericht hägen. (Abig. domysława się, że ten sposób mówienia pochodzi od szranek albo grodzienia, w w którym dawniej pod niebem sądowno). W osmnaście niedziel grabia sad swój na słusznem sądownem miejscu gaić ma. *Szzerb. Sax. 155.* Na same święta chwalebne gają sądy. *Sowit. 66.* Burgrabia ma wolność gajenia od króla. *Szzerb. Sax. 58.* Burgrabia tak zagai sad: mocą Pana Boga, Króla i rady jego, mocą burgrabską i szoltyśią, mocą panów przysiężników i całego pospólstwa, gaje wam sad wielki i przykazuje pokój. *Saxon. Porz. 36.* (cf. zagaić). Gajone sądy, judicia legitime indicta. *Cn. Th.* sądy zapowiedziane urzędownie. *Wlod. gehägte Gerichte, angelegte Gerichte.* ob. Gajny. §. Gaić = maić, belauben. Gaić budkę gęstemi liściami. *Tr.* GAIK, ika, GAJEK, G. gajka, m. demin. nom., gaj. *Boh.* hágek; *Ross.* поростникъ, роцца, рошца; *Rag.* gaich; ein fleiner Hayn, ein Lustwäldchen. Dla mej przechadzki gaić zielony Milszy niż sztuczne ogrody. *Zab. 16, 5.* — 2) Stanowisko ptasznika, gaić, polko, gumienko. *Boh.* čichadlo; *Carn.* tizhenza; *Vind.* tizhniza, tizhanishe, tizhenza; *Croat.* gayba, gaypicza, kerletka; *Ross.* птицеловня, токъ; der Vogelheerd. Na s. Bartłomiej ptasznicy gaić dla łowienia ptaków gotują. *Zaw. G.* Ptasznik lepową różczką ptaki zwodzić nauczone, Zmyslił na oszukanie gajek gałezisty. *Toł. Saut. 65.* GAI-STY, a, e, krzewisty, bushtig, schattig. Pod drzewem gajstym i pod dębem gałezistym. *W. Ezech. 6, 13.*

Pochodz, odgaić, zagaić.

GAJ,aju, m. gaić, demin., (*Boh.* hág; *Slovac.* hág, les; *Sr.* 1. hay; *Rag.* gáj, gaich; *Slavon.* gáj; *Bosn.* gaj, scjumica, dubravića; *Croat.* gay, lüg, dubrava, summa, loza

sylva purgata; *Carn. gay*, lôg, logaz, dobráva, lubnu; *Vind. goisd*, gosd, borsht; *Ross. et Eccl. гам*, хворостникъ, джебрава, роша, рошица; cf. *Germ. Hag*; *Lat. med. haya*, heya, heycium; *Gall. haje*; *Germ. Gau*; *Hebr. גַּי*, גַּי *vallis*; *Graec. γαῖα, γέα, γῆ terra*; der *Hain*; dąbrowa, *sylva amoena*, *campos et pascua habens, nemus. Cn. Th. (Sorab. 1. zelenč, zelenč lesz; Sorab. 2. leszo, (Sr. 2. blotto las). Rozkoszne gaje. Kędy ptaszat liczne zgraje, Gdzie się wietrzyk z trawką pieści, Strumyk mrczy, list szeleści. Kras. List. 9. — 2. Las, knieja, ein Forst. Stationes non faciant de lignis in sylvis, gais aut rubetis. Vol. Leg. 1, 32. an. 1347. — Intrantes sylvam et gajum, quercus vel ligna excidunt. ib. 34. Najprzywoitszy czas do utworzenia gaju, dają miesiace zimowe. Kluk. Rosl. 2, 147. (cf. gaic). §. Gaj ciemny, zabobny, pogański, lucus. Cn. Th. ein heidnischer, einer Gottheit heiliger, Wald. Kazał wynieść gaj święcony precz z Jeruzalem. Bibl. Gd. 2 Reg. 23, 6. Saul mieszkał pod gajem w Ramacie. ib. 1, Sam. 22, 6. Wystawił ołtarze Baalowi, i nasadził gaj. ib. 2 Reg. 21, 3. — II. Gaj = maj, liście zielone, Laub, grüne Aeste. Gajem młodocianym z różnych drzewek chłodnik opleść. Tr.*

Pochodz. *gaic*, *zugaic*, *gajony*, *gajny*; *zagajny*, *zagajsko*; *gajek*, *gaik*, *gajeczek*; *gajownik*; *gajowina*, *gajowizna*, *gajowisko*, *gajowy*, *gaisty*.

GAJDA, y, ż., najczęściej *in plur.* GAJDY, GAJDKI *zdrobn.*, 1. dudy, multanki, die *Sackpfeife*, der *Dubelsack*. *Boh. keydy*, dudy; *Slovac. gaydi*, keydy; *Mor. kaydy*; *Ross. волюнка*, (cf. gędźba), (cf. *Eccl. гаю яко врагъ kraczę, crocito*). Piekroć na mój gajdzie chrypliwę! Żal twoje srogość tchem ciężkim dmucha.... *Zab. 10, 200. Zabł. Nadęte gajdy. Ern. 69. — Fig. Pomieszałyby się im te gajdki, któremi teraz z nas nagrawaja. Weryf. 65. (zarty, przytyki). Prov. Slovac. Na gedne gajdi piskał, też piosnkę śpiewać. 2. Gajda, y, m., duda, dudarz, co gra na gajdach, der *Dubelsackpfeifer*. *Boh. keydoš*, keydař, dudar; *Mor. kaydoš*; *Slovac. pištéc* na keydy; *Sorab. 1. kozleř. Lutnista grać nie zaczyna, aż gajda umilknie. Cn. Ad. 466. Wolę być ledajakim muzykiem, niż prostym gajdą. ib. 1253. Zły gajda dobrym kornetystą nie będzie. ib. kto się do łacniejszych rzeczy nie zgodzi, o trudniejszych niech nie myśli. ib. 1352. auß einem Esel wird kein spanisch Pferd. Tr. Skleci gajdy wierszyny. *Zab. 12, 100. GAJDOWSKI*, a, ie, do gajdy należący. *Cn. Th. Sackpfeiferš. Gajdowska pieśń.***

GAJECZEK, jeczka, GAICZEK, iczka, m., *demin. nom.*, gaik, gaj, ein niedliches Lustwäldchen, ein kleiner Hain. Ciemny gajeczek. *Groch. W. 332. Na staje od wsi był gajeczek mały, Reka opatrnej kształcony natury. Zab. 13, 24. (GAJER ob. Gichta). GAJEWNİK*, a, m., *Boh. hagny*, gajowy, leśniczy. *Włod. der Hågereiter, Håger, Forstnecht.*

GAJNY, a, e, *contr. zamiast gajowy*, od gaju, Hain. Ptak w krzewiu gajnym. *Chodk. Kost. 24. — 2. Gajony*, prawnie otworzony, legalnie rozpoczęty, gefestigt eröffnet oder gehegt. Przed radą albo gajnym sądem. *Dub. 97. Sąd*

wójtowski, burmistrzowski, radziecki i leśniczy gajny. *ib. 150. (cf. zagajny). List takowy u gajnego sądu ma być czytany. Sazon. Porz. 135. Któryby majster rzemieślo utracił, taki do gajnego cechu chodzić nie może. Szczerb. Sax. 183. GAJONY ob. Gaic. GAJOWINA, GAJOWIZNA, y, ż. GAJOWISKO, a, n., grunt gajem okryty, mit Gesträuchen bewachsener Boden. Gajowiska jakie albo kamienia wymiatać, aby tak łąka do swojej przyszła doskonałości. *Haur. Ek. 51. Odłogi, gajowiny, chrościny, jak na pożyteczne obrócić role. Haur. Sk. 28. Gajowisko z korzenia wykopać trzeba. ib. 29. Proso bardzo dobrze się rodzi, gdzie jaką wykopano gajowiznę. ib. 13. GAJÓWY*, a, e, od gaju, Hain, den Hain betreffend. Gajowa świątynia *Carn. hostel*. Gajowy kapłan *Carn. hostelnek*. 2. Gajowy, ego, *subst.*, gajownik, ein Hågereiter, Forstnecht. *Boh. hagný*; *Sorab. 1. haynik. Pod zwierzchnością leśniczych tyle być powinno gajowych, aby na swoich stanowiskach roczne części doskonale utrzymać mogli. Kluk. Rosl. 2, 123.**

GALA, i, ż., z *Hiszp. gala*, uroczystość u dworu, die *Galla bey Hofe*. Wiersz z okoliczności gali koronacyi Najjaśniejszego Pana. *Zab. 16, 341. (ząd Galowy). Czerwone bity od gal chowa. Teat. 29, 68. Gala u mnie dziś. Kras. Pod. 2, 238. W noc błędząc, trafiłszy na galę do pewnego rubachy parafianina. Teat. 42. c, 33. NB. Słowo gala, które uroczystościom dwornym, potem biesiadom partykularnych nadano, jest od słowa Arabskiego *cala* lub *caloat*, suknia honorowa. *Czack. Pr. 1, 254.**

GAŁA ob. Gałka. GAŁAMAJA, i, m., basałyk, nieokrzesaniec, ein ungeschickter Tölpel. *Tr.*

GALANT, a, m., GALANCİK, a, m., *dem. Brud. Ost. E. 8. z Franc. gładysz*, wysmukły. *Cn. Th. ein Pußnarrchen, ein Stuger. Galant stara się wytwornie o ochędóstwo ciała i szat. Włod. Galant, gładysz, stroi się nazbyt. Cn. Ad. 228. Galant, wymuskano, sudanno. Gemm. 86. Nie ma on miny galanta, miny owęj słodziuchnej. Teat. 17, 131. Piznowany galancik. *Pilch. Sen list. 392. Debosz, mizguś, galancik. Xiądz. 52. 2. Gach, gaszek, der Buhle. Co widzę! żona moja z galantem! Teat. 52, d. 125. GALANTERYA*, yi, ż., 2. 1. dworstwo obyczajów, feine Lebensart, Galanterie. 2. Miłostki, verliebtes Betragen, Galanterie. Zalotliwość. *Mon. 76, 423. Tysiąc jej powie-dział galanteryj. Niemc. Krol. 1, 176. — 2. Strój, ozdoby, gustowne, modne, modischer Puß, Zierrathen, Galanteriesachen. Rozmaite tam starożytności i galanterye, tak morskie, jako też i robione z kości słoniowych. Star. Dw. 3. Wszelkie w ubierze ma galanterye. Tr. Galanterye fontan są ludzie, zwierzęta, konchy, trąby, z których woda wypada, z rozweseleniem patrzących. Tr. GALANTKA*, i, ż., kobieta wysmukła, lubiąca galantność, eine Galante, ein galantes Frauenzimmer. Przebóg co za galantka, jak ją zaraz miłość zapala. *Teat. 34, 71. Galantka nie jest dla niej doskonałym wyrazem; oto gamratka z młodziany się liżąca. Teat. 34, 68. GALANTNOŚĆ*, ści, ż., zalotliwość; Galantheit, Galanterie. Miłość, galantność, w dawnych wiekach używały środków najuczciwszych. *Niemc. Krol. pr. Iść za zwyczajem galantności. ib. 2, 165. GALANTSKI*,*

- a, ie, - o *adv.*, modny, modnostrojny, zalotny, galant. Skoro się bierzemy, trzeba się obojgu wystrychnąć galant-sko. *Teat.* 24, c. 58. GALANTOM, a, m., modniś, ein Galantom, ein galanter, modischer Herr. Gdyby miał kaznodzieja powtórzyć kazanie, Nie poszedłby galantom do kościoła na nie. *Pot. Zac.* GALANTOMIA, ii, ż., Po wsiach jeszcze może kochają się po dawnemu; w miastach modna panuje galantomia. *Kras. Doś.* 58, ob. Galanterya, galantność.
- GALAR, u, m., GALAREK, rka, m., *zdrobn.*, galera, statek rzeczny bez masztu, eine Galeere, bey uns ein Flußschiff ohne Mast. (*Croat.* galiā; *Hung.* galya; *Lat.* galea). Galar, statek, który potrzebuje ludzi najwięcej 12, bierze zaś łasztów 15, 20, do 30. *Magier. Mscr.* Wpłynny jak przedko galar nogę wniosła, Poczula Wisła, jaki klejnot nięsie. *Zab.* 4, 49.
- *GALARDA, y, ż., skoczny taniec Włoski, ein hüpfender Italicischer Tanz. Mogę galardy z Włoską Pergameszką skoczyć, Płeszy Ruskie wyprawiać, Polskim tańcem toczyć. *Zimor. Siel.* 276. Kosztów nie trzeba żałować, bo się grać na lutni, Śpiewać, skakać galardy, ba i po francuzku Nauczył dyskurować. *Opal. Sat.* 3. Wesele tu miejsce ma, galarda, maskara. *Klon. Wor.* 57. I po dziś dzień we Włoszech są miejsca, gdzie szermują, gdzie piłki grają, gdzie galardy skaczą, dla lepszego zdrowia. *Petr. Pol.* 340. Jest szkoła tancezna, gdzie galardy skakać ucza. *ib.* 2, 190. Przeszli wnet padwany i wdzięcznej galardy. *Papr. Try.* D. 4.
- GALAREDA, GALARETA, *GALATYNA, GIELATYNA, *GARLETA, y, ż., (*Lat. med.* galatina, geltina, galreda, geladria; *Gall.* gelée), die Gallerte, die Sulze. *Boh.* huspenina; *Slavon.* ladnetina; *Bosn.* galatina, pahija, hladnetina, sgelatina, sgjaladja; *Croat.* hladnetina, merzletina, hladnitina; *Ross.* студень. Galareda albo nazimne, *jus congelatum.* *Macz.* Z poziomek czynią także galaretę czyli galatyne. *Syr. Ziel.* 1333. (ob. Gielatyna). Gęsta garleta. *Sien.* 608. Galareta sucha. *Kruml. Chy.* 170. Gielatyna z nożek cielęcych. *Comp. Med.* 427. Galaretę postną, *Reichgallerte*, robią z ryb, gotując je moeno z pietruszką, aż od kości odpadną, i rosół ten, gdy się podstoi, przedziwszy przez serwetę, wpuszczają soku z cytrny, wlewają wina, wsupują cukru, znowu gotują i znowu cedzą. Galareta mięsna, *Reichgallerte*, z nożek wieprzowych, cielęcych etc. *Wiel. Kuch.* 401.
- GALAS, u, m., (*Lat.* galla; *Lat. med.* galga nux, galiqua; *Angl.* gall; *Svec.* gall, galläple), der Gallapfel. *Slovac.* galles; *Hung.* galles; *Bosn.* galiça; *Carn.* gal, dubliza, shishka; *Rag.* scisca, (cf. szyszka); *Sorab.* 1. dubenka. Dębianki galasem zowiemy. *Botan. Nar.* 186. Dębianki przydają się dla farbierzów i na atrament, pod imieniem galasu. *Ład. H. N.* 29. *Pam.* 84, 456. — 2. W górach Krak. galas, polewka z rozgotowanych owoców, osobliwie z gruszek suszonych. *X. Kam. Obstrey, Obstmuß.* GALASOWNIK, a, m., *cynips* Linn. owad bardzo mały, podobny do osy; koląc korę, liście, szypułki lub kwiaty drzew niektórych, składa w tych zakłóciach jaja swoje. *Zool. Nar.* 130. das Gallinsect, die Galläpfelflege. *Galasowski, u
- Kluk. Żw.* 4, 392. GALASOWY, a, e, z galasu, Gallapfel. *Carn.* galove, (*Carn.* galup = atrament).
- GAŁĄŻ, *GAŁAŚ, ezi, ż., *Isl.* gagl; *Mor.* haluza, halauzka; *Sorab.* 1. hawza, holofa, halofa; *Sorab.* 2. galus; (cf. *Graec.* κλών); *Boh.* wětew, ratolest; *Carn.* veja, odrask; *Vind.* vója, veja; *Rag.* hvója, grána; *Bosn.* grána, huojka; *Croat.* szvers, grana, veja, kita; (*Ross.* галушка kluska), *Ross.* вѣтвь, вѣтка, вѣточка, лоза, лозка, лозочка, сукъ, (cf. sęk); *Eccl.* сажуць, вѣя, вѣтвь. Gałęzie, są to niby ramiona na pniu porządkiem pewnym osadzone, i na coraz drobniejsze różeczki się dzielące. *Bot. Nar.* 45. der Ast. Gałąź oliwna, znak pokoju. *Jabl. Tel.* 158. (gałązka, Öhlzweig). Gałąź sucha = susz, ein durrer Ast. Gałęzie obcinać. Gałęzi obcinanie. *Collect singul.* *Gałęzie (cf. liście, kamienie), Aste, Zweige. Gałęzie gnojem przytrząsnione, psuje się, próchnieje, bucznieje. *Cresc.* 151. *Zebr. Ow.* 196 et 212. *Ross.* сучье. §. *Fig. transl.* Szubienica, wisiadło, trzy drewna, der Galgen; (*Svec.* et *Dan.* galge; *Holl.* galghe; *Angl.* gallow, wywodzi Ihre z Islandskiego *gagl* gałaś). Godzien być dawno na gałęzi. *Pot. Arg.* 731. Pójdiesz na gałaś, — i obiesił go. *Werez. Reg.* 107. — Dwoje chłopiat na imię obiesi i gałaś. *Glicz. Wych.* H. 8. gałęznik, wisiielec, Galgenstrich. GAŁĄZKA, GAŁAZECKA, i, ż., *demin.* das Astchen, der Zweig. Gałazka młoda = latorośl; *Sorab.* 2. galuska; *Sorab.* 1. holofa, hawzka; *Mor.* halauzka; *Boh.* wětwička, ratoljstka; *Carn.* vershizhk, shtibla; *Vind.* vejiza; *Rag.* grancizza, granizza, hvoiza, hvojka, graniciza; *Bosn.* graniça, ghrrm; *Croat.* graniciza, szverlicza, kita; *Slavon.* granesica, otoka, grėna; *Ross.* сучокъ, суччикъ; *Eccl.* вѣтка, расль. Oliwne piękne gałazeczki. *Kanc. Gd.* 268. Gibkie gałazeczki. *Toł. Saut.* 78. Daj mi jeszcze jedną gałazkę róż. *Teat.* 37, 298. Schorzała gałazkę odcina ogrodnik. *ib.* 46, d. 44. Aby figowe drzewo rozdziło rozliczny owoc, zwiąż dwie *gałazce (*dual.*) społem białej i czarnej figi, i wsadź w ziemię. *Cresc.* 100. *Warg. Wal.* 45. Gałazkami, po gałazce, ein Astchen nach dem andern, astweise. GAŁAZKOWATY, a, e, — o *adv.*, na kształt gałazki, wie ein Zweig. Bluszczyk ma szypułki gałazkowate. *Jundz.* 505.
- GALBAN, u, m., gatunek opichu, *Bubon Galbanum* Linn. z *Hebr.* גלבנה; *Graec.* γαλβάνη; *Ross.* халванъ; *Croat.* machkin med; Galbanum, roślina Afrykańska, która się u nas chowa w naczyniach; ma sok pachnący w sobie, który zgęstwiony jest wiadome galbanum, czyli sok abo olejek galbanowy. *Kluk. Dykc.* 1, 89. der Galbanast.
- *GAŁDA ob. Giełda. GALE ob. Galić.
- GAŁECCZKA, i, ż., *demin. nom.*, gałka; *Eccl.* галица; ein kleiner Süßgelen. Pion, iglica na końcu gałeczkę mająca. *Perz. Cyr.* 2, 4. Gałeczka lub groch do włożenia w ranę. *Czerw. Narz.* 8. GAŁECCZKOWATY, a, e, — o *adv.*, na kształt gałeczki, wie ein Süßgelen. Pociąg kości guzikowaty lub gałeczkowaty, *condyloideus processus.* *Perz. Cyr.* 1, 177.
- *GALEMION ob. Galmaja, Galmon.
- *GALER, u, m., gatunek płótna, eine Art Leinwand. Płótna Koleńskiego Galeru sztuka. *Gost. Gor.* 112.
- GALERA, y, ż., rodzaj okrętu, na których przy żaglach, i

wiosła się używa. *Kras. Zb. 1, 307.* die Galeere; *Boh. galege, galeg; Vind. galera, galeja, galöja; Carn. galeja; Slavon. galja, ghemia; Rag. galia; Eccl. галера, галей; Ital. galea; Gall. galere; Lat. med. galera; Graec. γαλις (ob. Pol. Galia); Ross. obs. karopra.* Turcy budują letkie galery, większą ufność mając w wiosłach, niż w wiatrach. *Kłok. Turk. 247. P. Kochan. Orl. 1, 275.* Dostać się na galery, za niewolnika oddanym być do robienia wiosłami na galerze, auf die Galeere kommen. Nie tylko przez zbrodnie na galery dostać się można. *Teat. 49, 87.* — §. Galera nazywa się w artyleryi rękoczyn, służący do przeciągnięcia ludźmi znacznych ciężarów z jednego miejsca na drugie. *Jak. Art. 3, 293.* bey der Artillerie, ein gewisses Manövre, große Lasten durch Menschen weiter zu bringen. GALERNIK, a, m., galerowy niewolnik, ein Galeerenclawe; *Ross. каторжник; Carn. galijot, galejz. GALEROWY, a, e, od galery, Galeeren-; Ross. каторжный.* Wezeł galerowy. *Jak. Art. 3, 45 et 5, 245.*

GALERYA, yi, ż., (*Gall. gallerie; Ital. gallaria; Lat. med. galeria, galleria, galilaca, (Etym. aller); Vind. galeria, preddvor; Carn. ardak*); a) ganek okryty tak w domach, jako i w fortyfikacyi. *Archel. 2, 154.* die Gallerie, ein bedeckter Gang. Galerya jest ganek zrobiony z mocnych dyłków na urząd, bezpieczny od kul ręcznej broni, przy pomocy którego atakujący przeprawia się przez rów forteczny. *Jak. Art. 3, 292.* Galerye podkopowe, podziemne przechody pod twierdzami fortecznymi wymurowane: zasklepione, albo też tylko wycombrowane. *Jak. Art. 3, 292.* — §. Galerye bywają dawane przed pałacami i domami i na wejściu do ogrodów. *Teat. 24, b. 55.* Galerya, chodzenie nakryte. *Chmiel. 1, 78.* b) Nazwisko gmachu, pospolicie rozciągniętego, gdzie najwięcej zbiory obrazów, lub posągów bywają pomieszczone. *Kras. Zb. 1, 307.* ein lauges Zimmer, eine Gallerie, 3. B. eine Bildergallerie. (*Rag. zboriza, raskoseniza*). Mniemasz ten portret zdątnym być do galeryi jego. *Teat. 9, 19.* GALERYJKA, i, ż. *zdrobn., eine Galleriechen.* n. p. Zobaczysz w domu moim galeryjkę małą portretów. *Teat. 9, 18.* (*Ross. образная galerya obrazów ss.*).

GAŁĘZIE ob. Gałaz. GAŁĘZIORODNY, a, e, *poet. lesisty, drzewisty, drzeworodny, zweigreich, astreich, baumreich, baumerzeugend.* Gałęziorodny Olimp. *Otw. Wirg. 586.* GAŁĘZIOROGI, a, ie, *poet., o rogach gałęzistych lub rosochatych, ästig gebörnt, ästiges Geweih habend.* Gałęziorogie sarny. *Nar. Dz. 1, 123.* GAŁĘZIOWY, a, e, z gałęzi. *Cn. Th. von Ästen.* n. p. Gałęziowy chłodnik. *Sorab. 1.* hawzowe; *Boh. wětwowý; Rag. hvojni; Ross. вѣтвяный.* GAŁĘZISTOŚĆ, ści, ż., obfitość w gałęzie, die Ästigkeit. Korzenie konopie gałęzistością swoją w uprawie targają przedziwo. *Przędz. 42.* GAŁĘZISTY, a, e, — o *adv., pełen gałęzi, ästig, voll Äste.* *Sorab. 1.* hawzoyité, hawzkwaté; *Boh. ratolestný; Vind. vejatu, vejast, koshat, ster-shenast, velikovejast; Carn. koshät; Bosn. granasti, granicjau; Croat. vejaszt, szversnyaszt; Rag. granicjast, granät, granäst; Ross. вѣтвенный, вѣтвистый, суковатый.* Leca graby, padają jodły gałęziste. *Bardz. Luk. 45.* Mam chłodnik przeplatany klonem gałęzistym. *Zbil. Żyw. A. 2.* Stoją Tatry wysokie i długie Bieściady, i bory

gałęziste i szczepione sady. *Zbil. Żyw. B. 2.* Korzeń gałęzisty, r. ramosa, na wiele gałęzi podzielony. *Jundz. 2, 6.* §. Rosochaty, den Ästen gleich, ästig. Gałęziste jelenie rogi. GAŁĘŻNIK, a, m., n. p. Nie zły też krogulec bywa, który zwiódłszy się za matką, od gałęzi lata do gałęzi; tego zowią gałęźnik. *Cresc. 614.* Krogulce, które zwiódłszy się z gniazda, od gałęzi do gałęzi z matką przelatują się, te zowią gałęźnikami, dla różnicy od gniazdowców. *Haur. Sk. 268.* Gniazdoszeta i gałęźnicy krogulce rychlej się wprawiają, niżli insi. *Cresc. 615.* der Ästling, ein junger Vogel, der schon von einem Äste auf den andern fliegen kann, besonders von den Sperbern. 2) Wisielec, wart gałęzi albo szubienicy, ein Galgenvogel, Galgenlieb. *Tr. gałaz. GAŁĘŻNY, a, e, do gałęzi należący. Cn. Th. Äst-.* Gałęźny obcinacz *Eccl. вѣтвочѣецъ.*

1. GAŁGAN, GAŁGANEK, *zdrobn., Maranta Galanga,* ziele aptekarskie. *Kluk. Dyke. 2, 109. M. Urzęd. 10.* der Galgant. *Boh. galgan; Carn. galgän; Eccl. галганъ; Ross. калганъ.* Clo płacą ryż, rozynki, Tatarskie ziele, galgany. *Vol. Leg. 4, 81.* §. Idzie na galganki: na chrzciny, ponieważ na chrzcinaach zwyczajnie pito wódkę galganową. *Rydel. er geht zum Änd taufen, Galgant trinfen.*

2. GAŁGAN, u, m., GAŁGANEK, nka, m., *zdrobn., łata, łachman, szmat, coś odartego, ein Lumpen, ein Häber, Zeßen, (cf. Gall. haillon); Boh. hadra, tapart, kloč; Carn. zapa, zujna; Croat. ezanyek; Vind. krainik, blek, starina, banjusa, zhemernina, zuna; Ross. ветошка, доскутъ, доскутокъ, рубѣ, рубище.* 1. galgany, łachmany, łachy, Lumpen, Zeßen, zerrissene Äseder. Czyliż krawiec z potarganych galganów potrafi zrobić całą suknię? *Perz. Lek. 58.* Nagość swoją okrywa galganami. *Kras. Pod. 2, 18.* *Bosn. razdertinne, razdrtinne, kripinne; Vind. zota starina; Ross. гуня, рубище, грянѣ, отрпѣ; Eccl. порты.* 2. Rzecz nizezemna, nie nie warta, eine unbedeutende Sache. Przyniósł jaki kupiec chustkę albo inny galganek, bez targu rzucił dwa czerwone złote. *Teat. 22, c. 8.* —

§. Gałgan, a, m. odartus, gołota, człowiek nizezemny, *Vind. potepuh, preshernik, berazhna zota, zunga, prepezhka, hedovez, norzhei, trepei, shterz, sanikarnik; Carn. zap; Ross. доскутникъ; von einem Menschen, ein Lump, ein abgerissener Bettler, ein jämlicher Kerl, (cf. Łajdak).* On co milionami facyendował, został teraz galganem. *Tręb. S. M. 110. Kraj. Pod. 104.* Gardzą galganem i obcy i swoi. *Zab. 14, 275.* Cierp' prawdę chudy galganie, kiedy nie masz czém kłamstwa zapłacić. *Teat. 20, b, 185.* — Kobieta galgan, galganica, *Ross. шлюха, ein Lumpenweib.* GAŁGANOWATY, a, e, — o *adv., nieco galgański, etwas lumpig.* GAŁGANOWY, a, e, od galganu ziela, von Galgant, Galgant. Wódka galganowa. §. Łachmanowy, Lumpen-. GAŁGAŃSKI, a, ie, — o *adv., odarty, lichy, chudy, lumpig.* *Carn. zapäst, zujnast; Vind. starinast, zunast, stergun, zunjan; Ross. ветошный, рубишный, доскутный.* GAŁGANSTWO, a, n. galgany, łachmany, hołota, *pr. et impr. Lumpen, Lumperey, Lumpengefinde. Vind. zhemernost, sanikarnost.*

*GALIA, *GALIJA, ii, ż., (cf. galera; *Ital. galea; Svec. gal-leia; Dan. galleie*), eine Galeere. *Quinqueremis, galia* abo

nasad o pięciu rzędów wiosł narządzana. *Mącz.* — *Paro* mała galia, to jest łódź. *ib.* *GALIJNIK, a, m., Galijnik albo hetman na okręcie *triremis* zwanym; *triarchus*. *Mącz.* kapitan okrętowy, *der Schiffscapitän*, *der Galeerenführer*.

GALIĆ, il, i, czyn. niedok., (*Etym.* gałka, cf. *Gall* 1. *Abtg.*). galić piłkę, wydawać piłkę w graniu. *Włód.* — *Dudz.* 38. *Rag.* glijuskati; *den Ball* (im *Ballspiele*) *einschenken*, dem andern zum *Schlagen* vorwerfen. Kiedy piłę grają, raz ten bije, potym gali albo pasie. *Falib. Dis. H.* 2. Tak bija, jako gałą. *Pot. Arg.* 103. Jak gałą, tak bija. *Dwor. H.* 4. *Rys. Ad.* 17. Jak kto gali, tak mu odbijają. *Lub. Roz.* 451. wie man den *Ballen* schenkt, so wird er geschlagen. (cf. wet na wet; cf. fru na fru, bru na bru; cf. jak du dy nadmiesz, tak grają. Jakie częstowanie, takie dziękowanie, wie man in den *Wald* hinein schreyt, so hallt es wieder heraus). §. 1. *Galić komu = sprzyjać mu, forytować mu, stręczyć mu, einen begünstigen, ihn fördern, ihm helfen, beystehen. Z panów jedni bratu nieboszczyka Leszka gałac, opiekunem go być słusznym młodemu Bolesława, koniecznie udać chcieli. *Krom.* 230. (służyć). Prawdzie powinienem zawsze galić. *Pot. Arg.* 103. Szafarz z dóbr pańskich chytrze sobie galił. *Ozym. Św.* 2, C. 4. (na swoje koło ciągnął, wszystko na swoją korzyść obracał). Każdy sobie gali. *Cn. Ad.* 343. Sobie gali, gdy się zły chwali. *Rys. Ad.* 63. (pierwej Sobkowi, potem Dobkowi). §. 2. Galić co komu, galić co na kogo = stręczyć co komu, einem etwas zuwenden suchen. Acz senatorowie książętom Mazowieckim królestwo na potym galili, przemogło przecię zdanie Kazimierzowe. *Krom.* 345. Przełożony aby pożytku poddanych tak strzegł, iżby wszystko, coby jeno począł, ku niemu galił. *Kosz. Lor.* 34. (t. j. kierował), §. 3. Galić na co, na kogo = mierzyć na co, ważyć na co, zachodzić na kogo, lub na co, auf etwas zielen, darnach ringen und streben. Wszystkie jego postęпки na nic inszego nie gałą, tylko na większe zamieszanie ojezyny. *Nies.* 1, 120. Wszyscy się na łupiestwo puścili, darli i rwali, ten na cudzy dom, ów na rolę chciwie galił. *Pilch. Sall.* 24. On na życie ojca mego galił. *Teat.* 46. c, 67. Słusznna, byś ty to cierpiał, coś na zgube czyją Galił, i swą przypłacił, coś chciał cudzą szują. *Min. Ryt.* 4, 81. Galić na nieszczęście, nach Unglück ringen. *Tr.* §. 4. Galić na kogo, na czyję stronę = ciągnąć, kierować, obracać, auf jemandes Seite hinziehen, hinwenden, zuwenden. Polakiem jesteś, więc na stronę Polaków galisz. *Krom.* 447. Nie wierzy wodzom nowym, z staremi chowany, Na obie strony gali. *Bardz. Luk.* 69. GALENIE, ia, n., subst. verb., wydawanie piły, daß Einschneiden des Balles. Zachodzenie na co, daß Streben, Ringen nach etwas. Galenie komu = forytowanie, die Begünstigung, daß Befördern, Zuwenden.

1. GALICYA, yi, ż., prowincya Hiszpańska. *Dykc. Geogr.* 1, 225. Gallizien in Spanien.
2. GALICYA, yi, ż., Królestwo Halickie, które teraz zowią Galicya i Lodomerya. *Dykc. Geogr.* 1, 265. Gallizien und Lodomerien, daß ehemalige Galitzsch. *Boh.* Haličie. Teraz ją zowią wschodnią Galicyą, Ostgallicien; a Krakowskie, Sandomierskie, Lubelskie nazywają zachodnią Galicyą, West-

Galicien. GALICYANIN, a, m., rodem z Galicyi, ein Galizier. *Boh.* Haličan. GALICYAŃSKI, GALICYJSKI, a, ie, Galicisch. *Boh.* Haličsky. Gwardyą Galicyańską w Wiedniu połączono z Niemiecką w przytomności deputowanych od stanów Galicyańskich. *Gaz. Nar.* 2, 69.

*GALIK, a, m., [*morbus gallicus* = weneryczna choroba. 3]. Nierzadnicy rozmaitych bólów, Włoskiego łamania, Francuzkiego galika dostawają. *Gil. Post.* 54. (*ob. Franca*).

GALIMACYA, yi, ż., gadanina bez sensu, z *Franca*. Galimatias; *Ross.* несвязица, нескладица. Niech umrę, jeżeli rozumiem choć słowo z tej galimacyi. *Teat.* 41. b, 179.

GALIZANT, a, m., jeden z partyi Francuzkiej, ein Anhänger der Französischen Partyey. *Tr.*

GAŁKA, i, ż., Gałeczka *demin.*, (cf. *Germ.* Kaulchen, z. B. Schnellkaulchen, cf. *Regel*, Kugel, Galle, 1. *Abtg.*); kulka daß Kugelchen. *Eccl.* gałka, у Россовъ просто значить ворону; у Поляковъ же круглое чтолибо. Z chleba utoczone gałki rzucala na wodę. *Pot. Arg.* 208. Gałki do grania, Spielfugelchen, Schnellfugelchen. Gałki grając przegrał. *Herb. Stat.* 530. Gra stołowa w gałki, biliar nazwana. *Rog. Doś.* 3, 246. *der Ball*, die Billardkugel. Kapłun gardłem płaci gałki, które go tuczą. *Pot. Jow.* 94. t. j. okrągłe kluski, die Klöße, womit man die Stapane stopft. Gałki wonne abo pacierze wonne ku noszeniu przy sobie dla woni. *Sienn.* 562. *Śleszk. Ped.* 242. cf. jabłuszek, runde Balsambüchchen. Gałka na kościele na krzyżu, der Knopf auf dem Kirchenturme. Metal zamykający kanał armaty z tyłu nazywa się dnem; do którego bywa przyłana gałka czyli grono (bouton). *Jak. Art.* 1, 139. Gałka u szpady, der Knopf an einem Degengefäße, der Degenknoepf. On to w piersiach pogańskich aż do samej gałki kruszył drzewa na trzaski i drobne kawałki. *Pot. Jow.* 53. Gałka ruchoma u sznura, *offendix*. *Cn. Th.* kutas; *der Knotten*, die Quaste an einer Schnur. Gałka muszkatolowa. *Kluk. Dykc.* 2, 134. die Muskatennuß. (*Sorab.* 1. muzkatełska kruschwa, muzkota; *Slav.* oráshak; *Vind.* orieshiz, mushkatwu orih; *Bosn.* orasejac miskani). Dzieła jego widziałem przeformowane na funty do pieprzu i gałek muszkatolowych. *Mon.* 72, 318. Gałka cyprysowa = szyszka cyprysowa, die Cypressennuß. *Tr.* Kichlarze robią gałki pieprzne. *Syr. Ziel.* 914. Pfeffernüsse. — Gałka do kręskowania, bierka, kréska, ein Kugelchen zum Botiren, daß Botirt. Wotowanie ma być albo gałkami albo kartkami dawane. *Bzow. Roż.* 120. §. *Fig.* Straci gałkę = Ieb, głowę, er wird den Kopf verlieren, man wird ihm die Spanne fürzer machen. *Cn. Th. ob.* Gałuszka.

GALLIA, ii, ż., Wallia, prowincya Angielska. *Wyrw. Geogr.* 394. Wallis in England. §. *ob. Franca*. GALSKI, a, ie, z Gallii, aus Wallis, Wallisch. Hrabstwo Galskie. *Wyrw. Geogr.* 394.

*GALLIOTY, ót, lub ów plur., [z *Franca*. cullotes = spodnie, porówn. czesk. kalhoty. 2]. Ten bez broni, ten boso, drudyby byli i galhotów odbieżeli. *Alb. z Woj.* 30.

GALMAJA, ai, ż., GALMAN, GALMON, GALEMON, u, m., GALMAJ,aju, m., *der Galmey*; (*Vind.* kolmai; *Carn.* hobrésh; *Ital.* gellamira; *Lat. med.* calia, calamina); owa materya, która się zbiera w piecu, gdzie kruszec zynko-

- wy wytapiają; zażywa się do robienia mosiądzu. Jest też i naturalny, podobieństwo do ugru mający. *Kluk. Kop.* 2, 238. Cło to płacone być ma od zboż, potaszów, galmanów. *Vol. Leg.* 5, 115. Bez urodzajów naszych nie obejda się sąsiedzi, bez wołów, skór, wełny, wosków, ołowiu, galemonu. *Gost. Gor.* 14.
- GALON**, u, m. GALONIK, a, m., *zdrobn.*, z *Franc.* brama kosztowna, eine Trefse, Galone, Borte. *Boh.* prým; *Sorab.* 2. bohrda; *Carn.* porta; *Vind.* priem, porta. — $\frac{1}{2}$. Galon, z *Ang.*, miara do trunków, mniejsza od garca, na którą kupcy porter i piwo Angielskie rachują. *Wolsk.* GALONOWAC *czyn. niedok.*, ugalonować *dok.*, galonami obszywać, mit Borten befesten, bordiren. (*Vind.* priemati, opriemati). Teraz i najpodlejszy szlachcic jest tak galonowany, jak przedtém sami książęta. *Boh. Kom.* 4, 8. Ciżba przy dworach haftowanych i galowanych suto nieboraków. *Kras. List.* 2, 43. *Carn.* portast. — $\frac{1}{2}$. *Fig.* Familia moja nie jest tak świetna, jakem ją sobie w myśli ugalonował. *Teat.* 20, b. 160. (upstrzył, ubrdał).
- GALOP**, u, m., z *Włosk.* cwał, der Galopp. Rwał się galopem, tak biegał, jakby go tuż na karku gonił. *Zab.* 14, 53. Puścić się galopem. *Niemc.* 2, 202. GALOPOWAC *intransit. niedok.*, cwałać, galoppiren. Ty sobie na bystrołotnym rzesko galopuj pegazie. *Zab.* 13, 88.
- GALOSZ**, u, m., (*Ital.* galloccia; *Gall.* galloche; cf. *Lat. med.* calo, calopes; *Graec.* κάλον); zwierzchni trzewik z przygrubszą podeszwą dla wstrzymywania wilgoci, *Bosn.* nazuwke, die Gallosche, der Ilberjehschuh, der Stohschuh. Co ja, to tylko o to, moje państwo, proszę, Zebyście mi kazali dać jakie galosze; Czasy teraz wilgotne, kataru się strzegę; Jazda mi nieco szkodzi; piechotą pobieję. *Zabł. Z. S.* 11.
- GALOWY**, a, e, od gali, *Ross.* однорядочный, Galła. Galowa suknia. *Teat.* 9, 53. *Ross.* однорядокъ, однорядка. W sukni galowej jakżeby się wydawała przedziwnie. *Weg. Mar.* 3, 101. GALOWAC *czyn. niedok.*, ugalować *dok.*, po galowemu przystroić, in Galta kleiden, herausputzen. Był ugalowany suto. *Teat.* 33, d. 18.
- GALSZTYN**, u, m., gatunek wityrolu, z *Niem.* der Galtstein, Zinfstriebl. Hałun i galsztyn wodę mętną czynią przejrzystą. *Cresc.* 13.
- GAŁUCHA**, y, ż., ziele, *Oenanthe*, Erdbnuß, Erdfelge. *Syr.* 758.
- GAŁUSZKA**, i, ż., *Slovac.* haľuska, gaľeczka, ein Kügelchen, Knöpfchen. n. p. gałka z mąki, kłoseczka, ein feiner Mehlloß, die Gänse u. s. w. zu stopfen. Z żytniej mąki robią gałuszki, któremi gęsi karmią. *Haur. Sk.* 125. *Rusn.* галушка. $\frac{1}{2}$. Główka u ziół z nasionami. *Dudz.* 38. daß Saamentköpfchen. Główka abo gałuszka u lnu. *Cn. Th.* Gałuszka maku = makówka, daß Mohnköpfchen. $\frac{1}{2}$. Owoc na drzewie dopiero zawiązany po odpadnięciu kwiatu. *Włod. gogołka, golanka. Cn. Th.* daß Obstköpfchen, nach abgefallener Blüthe, der Anfaß z. B. zur Birne, zum Apfel.
- GAŁUSZYC** *intransit. niedok.*, bałuszyc, bałuch czynić, (ob. Głuszyc), Getöse machen. Gałuszą wzbyt, lud wrzaskiem, powrozy tarkotem, Woda klaskiem haniebnym, rum powietrzny grzmotem. *Zebr. Ow.* 283. (*sonant*). Przerazliwym szumem daleko gałuszcy, plus quam vicina fatigat. *Zebr. Ow.* 19.
- GAMOŃ**, ia, m., [z *Franc.* gamin = ulicznik. 2], człowiek ani be ani me, gap', ein Tölpel, ein Simpel. Wielki on prostak i gamoń. *Teat.* 7, c. 45. Ale powiadam ci gamoni, że nie z tej strony! *ib.* 3, 49. Z czego się ten gamoń śmieje? *ib.* 55. d. 11. Chłopiec gamoń. *ib.* 20.
- *GAMORZYC** *czyn. niedok.*, gaworzyć chętnie, junaczyć się, ruhmredig schwaßen, schwadroniren. Tak kiedy gamorzył, Bok w pędzie rozciągniony mieczem mu otworzył Ceneus. *Zebr. Ow.* 309. (*jactanti talia*).
- GAMRACIĆ** się, il, i, *zaimk. niedok.*, fryje stroić, umizgać się, buhlen. Częstoć i sam mąż pozwoli, kiedy z żonką bogacz jakiś chce się gamracić. *Hor.* 2, 63. *Kniaź. Ross.* влочитья, амуриться. **GAMRACKI**, a, ie, fryjerski, buhlerisch, Buhler =, Sieber =. *Vind.* vesuzejhen, lubujezhen; *Ross.* любовный, волокитный. Te kraje Ludzi rodzą w gamrackie skłonnych obyczaje. *Otw. Ow.* 238. Gamracka pieśń, *carmen amatorium.* *Mącz.* Pieśni gamrackie. *W. Post. Mn.* 251. **GAMRACTWO**, a, n., fryje, gachostwo, Buhlerey; *Ross.* волокитство. Cudzołoztwa, gamractwa. *W. Post. Mn.* 54. — $\frac{1}{2}$. Gdyby osieł się zapalił ku gamractwu osłicy, tedy mu świerzopkę przystawiwszy, k niej go przypuszczać, a on nią nie wzgardzi. *Cresc.* 545. (ku lubieżności). **GAMRACYA**, yi, ż., fryjerstwo, porubstwo, Buhlerey, Hurerey; *Boh.* freg. Pilnujcież, jakobyście uczciwie chodzili, nie łakociami i pijaństwem, nie legowiski i gamracyami. *Budn. Rom.* 13, 13. (wszetczeństwo. *Bibl. Gd.*). Lata swoje nie na gamracye, ale na prace ustawicznie wydawali. *Biel. Św. D* 2 b. Wdał się w nieczystość cielesną, albo gamracyą. *Kosz. Lor.* 6 b. **GAMRAT**, a, m., (*Ital.* camerata; *Fr.* camarade). $\frac{1}{2}$. 1. der Camerad, towarzysz, spółnik. *Dudz.* 23. — $\frac{1}{2}$. 2. Fryjerz, gach, der Buhle, (cf. *Germ.* Gam, Bräutigam. *Ablg.*) *Vind.* vesuvauz, lubei; *Ross.* волокита. Gamraci, to jest, miłośnicy. *Sk. Żyw.* 2, 96. Ojczytną twoję z gamraty, z któremiś dziewiectwo utraciła, pożarła; przetoż jako nierządnicą mówisz. *ib.* 410. — *Procus* gamrat, który się zagonił około której białogłowy. *Mącz.* $\frac{1}{2}$. Książd Gamrat wszystko wiedział, a nic nie wiedział, *Margarites multa scit, sed omnia male scit.* *Rys. Ad.* 75. przytyk sławnemu Gamratowi bisk. Krak. **GAMRATKA**, i, ż., fryjerka, die Buhlerin. Jupiter, aby gamratki, Inachowej córki, nie wydał odmówieniem zarazu Junonie, krowę żadaną darował. *Otw. Ow.* 36. Kazał sobie przynieść świecę zapaloną, chcąc się przypatrzeć piękności gamratki. *ib.* 413. Bolesław siostrę Jarosława za gamratkę miał mieć u siebie. *Krom.* 77. Nie galantka ona, ale gamratka z młodzianym się liżąca. *Teat.* 34, 68. Męża w podejrzeniu miała, że przy niej sobie gamratkę chował. *Kosz. Lor.* 28, b. **GAMRATLIWY**, a, e, do gamractwa skłonny, buhlerisch, verbußt. Jowisz z natury swojej gamratliwy. *Tward. Pasq.* 44. Kiernoz jednej farby lepszy, niżli pstry, a gamratliwy. *Cresc.* 565. **GAMRATNY**, a, e, gamracki, fryjerski, buhlerisch, miłośny, *eroticus.* *Mącz.* Adelaida, wszetcznością gamratną męża przeniewierzonego obruszona, pieszą do domu ojcowskiego odeszła. *Krom.* 282. **GAMRATOWAĆ**, ał, uje *czyn. niedok.*, fryjować, (*Boh.* fregowati; *Vind.* vesuvati, salubuvati), miłować, dworzyć, *amare.* *Mącz.* buhlen. Uliss nad

temi się mścić chciał, którzy żenie jego gamratować chcieli. *Kosz. Cyc.* 72. Każde jajca, a zwłaszcza wróble, ku gamratowaniu silną pomoc dają. *Sienn.* 295. (ku lubieżności). §. *transl.* Kiernoz w ośmi miesiącach poczyna gamratować, a to rzemiosło dobrze robi, aż do czterech lat. *Cresc.* 566. Baran jedno do ośmi lat może gamratować. *ib.* 559. (daß Bespringen).

GAMUŁA, y, m., milczący, ani trzech nie zliczy, nie dopytasz się na nim ani słowa; nie umie ani gęby rozdzielić, ni pachnie, ni śmierdzi. *Oss. Wyr.* einer der nicht drey zählen kann.

GANBA, y, ż., *Eccl.* гажа, (cf. hańba, ganić *Boh.* haněti), ganieńie, nagana, der Tadel. Aristoteles gani Rzplta Platona, o której gańbie dotąd czytaliśmy. *Petr. Pol.* 106. Król z senatorami powinien przypatrować się dekretoom, i dobre pochwalać, a złym dawać gańbę. *Gorn. Wł. P. b.* Pogarda i hańba, kontempt, łajanie i gańba. *Kulig. Her.* 19. Chwała i gańba. *Petr. Pol.* 2, 159. Zgoda w przystojnych rzeczach znajduje się z cłiwą, w nieuczciwych z gańbą. *Petr. Ek.* 25. **GAŃCA**, y, m., ganićiel, der Tadel, *Boh.* hance. Na gańce: Wszystko ganisz, nie w żadnym nie pochwalisz domu, Nikt ci się nie podoba, i ty też nikomu. *Kochow. Fr.* 7. (ob. Ganić).

GANCARZ ob. Garncarz.

GANDZIARA, y, ż., (cf. andżar), batog, korbacz, eine Karbatzje. Gdybym ci go był dopadł, byłbyem mu gandziarą wygarbował skórę. *Ossol. Str.* 7.

GANEK, nku, m., **GANEKZEK**, czku, m., *dem.* z *Niem.* der Gang, der Theil eines Hauses, vermittelst dessen man zu den Zimmeru gelangt. Podnienie, chodzenie w domu, galerya, kurylarz. *Sorab.* 2. gang; *Sorab.* 1. pčekhadźwancza; *Croat.* gank, gajnk, hodalische, prisztrassek; *Dal.* pritvor; *Carn.* gank, gangezł, hodin, kerpt; *Ross.* переходы. Trzeba iść gankiem; tam czeka przy wschodach. *Teat.* 31. c, 92. (przez ganek, über den Gang). Ganki wzgórze wywiędzieone, z których ludzie na jakie krotochwile patrzą. *Budn. Cyc.* 125. Ganek albo otoczenie balasowe, podium. *Chmiel.* 1, 78. Ganek mały, altanka przechodnia, pergula; ganek wielki nakryty, altana, logeum. *Chmiel.* 1, 78. Zbudował przy murze kościelnym ganki wszędy wokoło, uczynił też gmachy wokoło. Ganek spodni był na pięci łokci w szerz, a średni na sześć. *Bibl. Gd. 1 Reg.* 6, 5. Ganki podkopowe, przechody pomniejsze, wychodzące od galeryi na boki, prowadzące do podsad prochowych. *Jak. Art.* 3, 293. Ganek, berme, w działobitni zostawiony przechód na okoł strony zewnętrznej przedpiersienia. *Jak. Art.* 3, 293. Ganek w ogrodzie, ulica, alea. Ganek, miejsce w kościołach dla śpiewaków, chór. *Włod.* daß Chor, die Emporkirche. Muzyka na czterech gankach stała. *Warg. Wal.* 306. Ganek okrętowy, der Oberlauf, daß obere Schiffserbed. Ganek w okręcie, fori. *Volckm.* 327. Ganki flisowskie, die Ruderbänke. *Tr.* — §. Ganek = retyrada, prewet, die Retirade, der Abtritt, daß Häußchen, (der Gang *obsol.*). Poszedł na ganek.

GANG, u, m., z *Niem.* der Gang einer Uhr, die Bewegung des Perpendicels. O dobroci zegara sądzim z gangu. *Zabl. Zbb.* 105. «not. gang, termin właściwy zegarmistrzom, znaczą-

cy bicie perpendykułu. — Zegarka kieszonkowego gang czyli bicie słabo w odległości wydaje się. *Hub. Mech.* 202. §. W górnictwie gangi, wykopane pod ziemią ścieżki, die Gänge in einem Bergwerke. Pod ziemią, byle gangów czyli zaczętych robót nie osłabił, wolno pójść pod cudzy grunt. *Czack. Pr.* 2, 200. Rudy, ganki, płonki rzeczne. *Biel. Hst.* 26.

GANGRENA, y, ż., der heisse Brand. Pieklielny ogień, gangrena, to jest, największe, jakie tylko być może, zaognienie się którejkolwiek części ciała; oraz początek psucia się, zgnilizny i obumierania przepalającej się części. *Perz. Cyr.* 1, 117. (*Carn.* prisad; *Vind.* vshganiza, sgorzeczka, legar, mefotrouniza). *Dykc. Med.* 2, 234. wielkie zgnicie w humorach. *Krup.* 5, 362. martwienie członka. *Cn. Th.* Gangrena t. j. zmartwienie mięso. *Sienn.* §. Fig. Musiałoby być już w gangrenie głupstwo jego, żebyśmy go zeń ulęczyć nie mogli. *Teat.* 11. b, 88. (do ostatniego stopnia doszłe).

GANIĆ, ił, i, *act.* niedok., (*Boh.* haněti; *Slovac.* hanjm, čest odgimám *criminator*, *calumnior*; *Sorab.* 1. haun, naszwaru; cf. *Boh.* hana, hańba; *Germ.* Hohn; *Dan.* haan; *Graec.* ὀνειδος; *Lat.* honos; — *disting.* *Vind.* ganit *movere*; *Rag.* ganuti); ganić, *Vind.* gaditi, ograjati, kriuluvati, tadvati, kudit, karati, opefuvati, pomenshuvati, potvarjati, sanizhowat, (cf. nicować); *Carn.* grajam, favsham, tadlam; *Sorab.* 2. todliyu; *Slav.* kudit, psovati, (cf. psuć); *Croat.* kudit, szpoganyati; *Ross.* порочить, укорить, укорять, восхулить, оговорить, расцѣпнть, счунать, посчунать, охуждать, охулить, охуливать, пореши, порицать, хулить; *Eccl.* поношти, гождати, гаждаги, пороковати, хухнаю; (*oppos.* chwalić); niedoskonałości wytykać i zadawać, tadelu. Nie gań nic, aż pierwej doświadczysz; pierwej doznaj, potym gań. *Radz. Syr.* 11, 7. Samo się dobre chwali a złe gani. *Dwor. J.* 5. Czego chwalić nie możesz, nie gań. *Cn. Ad.* 124. Ani mię chwal, ani mię gań. *Gemm.* 6. cf. nie głaszcz, a nie bij. — Nie gań, czegoś nie świadom. *Cn. Ad.* 595. Łatwo i wojnę ganić i hetmana, Siedziawszy w domu, nie bywszy w potrzebie. *Pot. Syl.* 565. Gani ten, co kupuje, chwali ten, co handluje. *Cn. Ad.* 229. — §. Ganić komu co, strofować go o co, einem etwas verweisen, es ahnden. Gwałtownikowi tego, jakoby należało, nie zganiono. *Sak. Persp. praef.* B 5 b. — §. Ganić wyrok sądowy: nie uznając go appellować, ein Decret verwerfen und weiter appelliren. Ja ten dekret ganię, i powiadam, iż jest niesprawiedliwy. *Chelm. Pr.* 40. **GANIENIE**, ia, n., *subst. verb.* nagana, gańba, daß Tadeln, der Tadel. **GANICIEL**, a, m., gańca, który gani; *Sorab.* 1. haniczeř, wumetwař, naszwaričeř; *Vind.* sanizhuvauz, gadnik; *Croat.* szpoganyavecz, szpogonitel; *Ross.* укоритель, бранитель, порицатель, хульникъ, хулитель; *Eccl.* гаждатель; der Tadel. **GANICIELKA**, i, ż., która wszystko gani; *Croat.* szpoganyavka; *Vind.* sanizhuvauka, gadniza; *Ross.* бранительница, укорительница; die Tadelerin. **GANIEBNY**, a, e, haniebny, tadelhaft, schimpflich. Co może być ganiebniejszego, jako kłamliwą gęba złupić pocziwą białogłową z dobrej sławy! *Gorn. Dw.* 275. Ga-

niebny występpek. *ib.* 272. Ganiebny sposób. *Glicz. Wych. D 6 b.*

GANKIEL, kla, m., naczynie pewne w hutach szklanych, ein gewisses Gefäß in der Glashütte. Gdy już tygle z dawnego szkła są dobrze wyfalmowane, i piec dobrze wygrzany, materyalista dopiero gankiel niech dobrze oczyści. *Torz. Szk. 265.*

GAP', ia, m., (cf. *Germ. gaffen, Gäßnaffe*); *Boh.* zewel haup, otwórhuba; *Vind.* samolenik, siauz, siazh, vustodpiravez; *Ross.* зъвака, верхоглядь, разня, потозъй, потозья; głuptas, ein Maulaffe. Niech piorun trzaśnie takiego gapia. *Teat. 56, b. 26.* Idź precz gapiu! *ib.* 30, 58. Nie z gapiem będzie miał do czynienia. *ib.* 30, 58. — §. Gra w karty, którą i kasztelanem zowią. *Dwor. B 4.* ein Kartenspiel. GAPIEĆ, *nijak. nied.*, zgapieć *dok.*, gapiem się stawać, odurzonym być, verblüffen, verblüfft sein. Nie wiem czemu tak prędko zgapiał. *Teat. 43, c. 77.* *Croat.* buveti, chubeti; *Ross.* потозьять. GAPIOWATY, a, e, — o *adv.*, na gapia pochodzący, mauläufig. Mina gapiowata. *Teat. 36, c. 61. ib. 20, b. 186.* GAPIOWATOŚĆ, ści, ż., cały układ gapiowaty, die Mauläufigkeit; *Ross.* потозьятво.

GARA, y, ż., [cf. *Wolosk. gauré* - paszcza, otwór. 2.] (cf. *Slovac.* gárek koryto rzeki), dziura w drzewie wyciosana, ein ausgehimmertes Loch im Holze, eine Fuge. W drzewie tym wytnij garę na wylot. *Soisk. Arch. 16.* Stawidło to chodzi w garach, to jest, w listwach wyfugowanych. *Os. Rud. 44. ob.* Garować. — §. Ogrzewadło, fejerka; eine Feuergefäße, eine Feuerforge. Baba ma garę pod nogami. *Tr.*

GARB, u, m., (*Boh.* hrb, hrbol, hrbek; *Slovac.* hrb, nahrbetj; *Morav.* hrbol, (*Morav.* hrbolec guz), *Sorab.* 2. garb; *Sorab.* 1. horb; *Dal.* garba; *Hung.* görbeség, geierbe; *Bosn.* ghrribba, garba, gherba; *Rag.* garba; *Croat.* garba, gërba, puklya, (*Croat.* garba - krzywość, zmarszczka, fałd; *Croat.* hrib collis); *Carn.* garba, herbovina - garb, (*Carn.* gërbava - pagórek, garb; gërba ruga; hrip - góra); *Vind.* gerba, gerbaviza, pukel, pukou, cf. *Vind.* hrib, gora - góra; hriber, hribez - pagórek; garba - zmarszczka; *Ross.* горбъ, (cf. горбуша sierpiak, gatunek *Isosia salmo gibbosus*; горбушка okrajek chleba, przylépką); cf. *Lat.* acervus; *Germ.* Garbe, *Germ.* Stopf; cf. krzywý); wyrosłość na grzbiecie, der Höcker auf dem Rücken. Zyłę na grzbiecie, gdzie bywa garb, zową krzyżowa. *Sienn. 420.* (cf. grzbiet). Wielbłądy jedne są o dwóch, drugie o jednym tylko garbie. *Haur. Sk. 323.* §. Garb, zwichnienie krzyża, lub dobrowolne pacierzów krzywo wyrostanie. *Perz. Cyr. 2, 216.* *Dykc. Med. 2, 206.* der Höcker eines Büßligen. Na starość dwa garby, *time senectutem, non enim venit sola. Rys. Ad. 47.* Ezop miał z przodu i z tyłu garby, jak sakwy. *Jabl. Ez. 8.* §. Garb na nosie; *Ecc.* корнство, der Nasenhöcker. §. Fig. garby gór, drog - [małe wzgórze, porówn. rusk. horb. 2], wydatności, nierówne wysokości, ungleiche Bergbügel. Nasi tamtych niewiadomi garbów i uboczy, zabłądzili. *Tward. W. D. 27.* §. Garby, zmarszczki, Runjeln. Płótna maglują, aby się garby wygładziły. *Przędz. 74.* Pósetek mocno rozpiąć, aby jak najrówniej wysechł; bo gdyby się na nim pozostały garby, w czasie maglowania zwitki-

by się porobiły. *ib.* 94. GARBACIĆ, id, i, cz. *niedok.*, zgarbacić *dok.*, garbatym czynić, höckerig machen. (*Rag.* zgarbitti, ogarbaviti, pogarbiti; (*Vind.* zhellu gerbat - czoło marszczyć; cf. garbić), *Vind.* gerbazhiti, sgerbati). Kret kopie, grzebie i garbaci ulice w ogrodach. *Haur. Sk. 306.* GARBACIEĆ, iał, ieje, *nijak. niedok.*, zgarbacieć, *dok.*, garbatym się stawać; *Boh.* hrbatěti; *Croat.* gërbaveti, gerbimsze; *Bosn.* ghrribbitise; *Ecc.* горбарью, буѣћлй, höckerig werden. Grzbiet zgarbacił, twarz zbabiła. *Bal. Sen. 82.* GARBACI-ZNA, y, ż., co jest garbatym, garby, höckeriges Wesen, Höcker. Miejsca garbate jak rozcierać u dzieci. *Perz. Cyr. 2, 217.*

Pochodz. *garbaty, garbatość, garbek, garbić, garbonosy, nagarbić, zgarbić, 2. grzbiet, Boh.* hrbet, grzbietowy, grzbiecisty; 3. grzyb, grzybek, grzybiasty; grzybień; grzybieć, zgrzybiały; *pochrzypczina, pochrzept.*

GARBARCZYK, a, m., czeladnik garbarski, der Gärbergeselle. GARBARKA, i, ż., która skóry garbuje; albo też żona garbarza, die Gärberin; (*Boh.* koželuška). GARBARNIA, i, ż., miejsce, gdzie garbują, das Gärbehäus, die Gärberey; *Rag.* tabakarnia; *Ross.* коженя. Pieczęst w garbarniach do garbowania skór używać się może. *Jundz. 274.* Za granicą lepsze wychodzą skóry z garbarni, jak tu. *Torz. Szk. 92.* GARBARSKI, a, ie, od garbarza abo garbowania, Gärber; (*Boh.* koželušký; *Ross.* кожевникий, коженый; *Ecc.* усмарский). Garbarskie ziele, *Rhus coriaria Linn.*; *Bosn.* ruevina, der Gärberbaum, całe to ziele garbarzom zdadne jest, i ztąd imię ma. *Kluk. Rosl. 3, 353.* Garbarska kora *Carn.* zhereslu. Garbarski nóż *Carn.* stergön. GARBARSTWO, a, n., rzemieślnik garbarski, die Gärberey; *Boh.* koželuštj; *Vind.* vdelanje teh kosh; *Ecc.* усмарство. Jeśli się trzeba uczyć krawiectwa, szewstwa, garbarstwa, i innych rzemiosł, cóż dopiero sztuk i nauk? *Hrbst. Oáp. P. p.* — §. *Collect.* Garbarze, die Gärber. GARBARZ, a, ż., z *Niem.* der Gärber, rzemieślnik od garbowania skór, skórnik, *ob.* *kazemiak; *Sorab.* 1. harwa; *Slovac.* et *Boh.* koželuh, (cf. *koža); *Carn.* garbar, lëdrar, usënar; *Vind.* lederar, ufsiner, vufsinar, stroinik, koshar, erdezhovufinjar, vdelausz teh kesh; *Bosn.* tabak, majstor koji kosge stroji; *Croat.* kósar; *Rag.* kochar, tabakâr; *Dal.* tabak; *Hung.* timâr; *Ross.* кожевникъ, vulg. усмошвецъ; *Ecc.* усмарь. Garbarze nie mają skór wyprawionych, to jest rzemienia gotowego, do postronnych ziem wysłać. *Herb. Stat. 336.* Garbarze do wyprawy skór zażywają pospolicie dębowej kory. *Kluk. Rosl. 3, 353.* (cf. skórnik, białoskórnik). Dom Symona garbarza. *3 Leop. Apost. 10, 32.* (skórnika. *1 Leop.*). §. *Žartobl.* Ociec mój był garbarz, ale nie z tych prostych garbarzów; on tylko mojej matce skórę czasem wygarbował. *Teat. 22, b, 48. ob.* Garbować, wygarbować.

GARBATY, a, e, garb mający, buđelig, höckerig. *Boh.* hrbatý, hrbowatý; *Slovac.* hrbowatý; *Sorab.* 1. horbatě; *Slavon.* gërbav; *Bosn.* gherbav, ghrribav; *Rag.* garbav; *Carn.* herbovat, gerbovz, (gerbazh rugosus); *Vind.* puklast, puklat, (cf. *Vind.* gerbau, gerbast, sgerban - zmarszczony); *Croat.* garbau, (gerbav; *Hung.* görbe curvus), gerbav; gerbaszt, puklyaszt, puklyáv; *Dal.* ogarblyen; *Hung.* görbetatu; *Ross.* горбатый; *Ecc.* лякий; (*Ross.* ляка pies

z nagiętym grzbietem). Wielbłąd garbaty. *Banial. J. 2.* Krogulca nos garbaty. *Otw. Ow. 304.* Zakochany ojciec garbatą poczwarę swoją zowie mądrym Ezopem. *Zab. 13, 64. §. Fig.* Nierówny, chropawy, uneben, höckerig, holperich. Bezseka jodła, smrok szyszkami garbaty. *Otw. Ow. 393.* Garbata droga, trudno się pospieszyć. *Otw. Ow. 601.* (cf. jak po grudzie). — §. Garbaty, ego, m., subst. ein Buckliger, *Boh.* hrbač, hrbaček, (ob. Garbus); *Rag.* garbavaz; *Croat.* gërbavecz; *Bosn.* garbavač, ghribavač, gherbavač; *Carn.* gerbovz; *Ross.* горбунъ. GARBATA, éj, ž., subst. eine Bucklige; *Rag.* garba; *Croat.* gërbavica, gerbavka; *Ross.* горбуня. GARBATOŚĆ, ści, ž., mienie garbu, die Buckligkeit; *Boh.* hrbatost; *Croat.* gerbavoszt, gerbina, gerbavina; *Hung.* görbeség; *Eecl.* горбленіе. — §. Nierówność, chropawość, die Höckerigkeit, Ungleichheit, Holprigkeit. GARBEK, bku, m., demin. nom., garb, *Boh.* hrbek; *Ross.* горбина; *Eecl.* горбокъ; ein kleiner Buckel, ein kleiner Höcker. Garbek łokietkowy *Ross.* шиколотокъ. GARBIC, id, i, czyn. niedok., zgarbić dok., garbacić, krzywym robić, buckeltg machen, frümnen, höckerig und uneben machen, *Boh.* zhrbiti; *Carn.* gerbim, gerbavam, sgerbiti (śaldować); *Vind.* gerbaviti, kriviti, sasgerbati, sasgusati; *Rag.* zgarbitti, pogarbitti; *Croat.* gerbim, gerbavim; *Hung.* görbitem; *Ross.* горбить, згорбить, сутулить, слячить, хляпать; *Eecl.* горблю, горбата чиню. Wiek go zgarbił. *Tr.* Góry zgarbione. *Past. Fid. 82.* przechyle, z garbami. *Slov.* zhrbený, k zemi zehnutý; *Ross.* сутулый; *Eecl.* слякый, сляченный. — Garbić się, *zaimk.,* sich frümnen. (*Carn.* skluzhiti se). Czemuż się zgarbił na słabym koniku? *Bratk. C.* Któreż pola tak gładkie, by się nie zgarbiły, W nabrzmiałe z ciał stosami leżących mogiły? *Zab. 6, 227.* GARBIEŃIE, GARBIEŃIE się, subst. verb. garbatość, die Buckligkeit. Przeciw garbieniu plec na starość, lekarstwo. *Śleszk. Ped. 80.* *Croat.* gerbenye; *Hung.* görbités; *Ross.* слячюсть. GARBONOSY, a, e, nosa wypukłego. *Włod.* krótki, wzgarbiony a jakoby wskazany nos mający, *resinus.* *Mącz.* höckerndig, hächtendig.

GARBOWAĆ, ał, uje, czyn. niedok., wygarbować dok., z *Niem.* garben, skórę wyprawiać; *Boh.* wydelawati kůži; *Vind.* koshe vdelati; *Carn.* garbati, strojeti; *Croat.* sztröim; *Sorab.* 2. garowasch; (cf. ircha). Skórę jelenią garbują żołnierzom na kolety. *Haur. Sk. 289. §. Fig.* Garbować kogo, ob. Wygarbować, *Ross.* кокошить. GARBOWANIE, ia, n., subst. verb. das Garben. Do garbowania skór potrzebują dębowej kory. *Bot. Nur. 186.* — §. Brodgotacze bawią się tylko myciem a garbowaniem bród i głów. *Syr. 248.* GARBNIK, a, m., chem. Garbstoff, le tannin, pierwiastek garbujący, znajdujący się w ciałach, mających własność garbowania inne ciała; obficie się znajduje w dębowej korze. *Krys. Mskr.* GARBOWINY, in, plur., wyrutki garbarskie, Garberabfall. Garbowiny, które od garbarzów wyrzucają się, mogą się używać na pognój. *Kluk. Rosl. 3, 187.*

Pochodz. wygarbować, nagarbować.

GARBUS, ia, m., człowiek garbaty, ein Buckliger, *Boh.* hrbaček. *GARBUZ, a, m., arbuz, karbuz, die Reismelone, ob. Arbuz.

Wdzięcznie nas przyjmowali Tatarowie, i czestowali winem gronami i garbuzami słodkimi. *Stryjk. 576.*

GARCARZ, GARCÓWKA, GARCOWY, ob. Garnarcz, Garn-cowy i t. d.

GARDEROBA, y, ž., z *Franc.* szatnica, pokój na schowanie szat lub sukien, die Garderobe. GARDEROBKA, i, ž., demin., das Kleiderzimmer, die Kleiderkammer, *Slov.* drastowna. Pokojowa w garderobie Uszarganą spodnicę pani swojej skrobie. *Pot. Arg. 84.* Pokoje gościnne z garderobami. *Kras. Pod. 2, 109.* W garderobic były szafy, a w nich porządnie ułożona wyprawa. *Kras. Pod. 2, 56.* — §. Suknie, szaty, wszystko co do ubioru należy, die Kleider, Kleidungsstücke, die Garderobe. Po zmarłym Jegomości wszak jest garderoba? *Teat. 52, 43.* Garderobe przeglądano, i najmniejszej jej rzeczy nie brakuje. *ib. 54, d, 55.* Dawniejszych wieków często garderoba dziada jeszcze wnukowi służyła. *Przestr. 140.* GARDE-ROBIANKA, i, ž., która ma dozór nad garderobą, szatna, szatnica; *Rag.* loxnjejariza; *Carn.* mojslikra; *Vind.* jispniza, jispna gospa, (cf. pauna, młodza), die Garderobjungfer. Rozmawiał w oknie z jedną z mych gardero-bianek. *Niem. Król. 1, 55.* GARDEROBNY, a, e, od garderoby, Garderoben. Powróciwszy Jejmość, opowiada swe głupstwa wiernej swojej garderobnej kobiecie. *Zab. 16, 44.* Garderobny subst. m. kamerdyner, szatnik, *Ross.* об. ерпаучей. Garderobna subst. f. gardero-bianka, n. p. Jabym garderobnej za niego nie dała. *Teat. 24, b, 44.*

GARDŁACZ, a, m., wole na szyi mający, einstropfger. Napatrzeć się możesz gardłaczów w Karynty. *Haur. Sk. 99.* — *Fig. zartbl.* Nasi gardłacze starają się pokazać dalekimi od staropolskich zwyczajów. *Mon. 71, 514.* (grubo chustki na szyi noszący, Dickhäute). §. Gardłacz gołab' ob. Gardłacz. W rodz. żeńsk. GARDŁACZKA, i. GARDŁECZKO, czka, m., GARDEKO, lka, m., dem. nom. gardło, das Kehlschen, das Gurgelschen; *Boh.* hrdýlko. Skowroneczek ku niebu w górę polatuje, I gardłeczkiem krzykliwym wdzięcznie przepieruje. *Sim. Siel. 103.* Słowiczku, ptaszeczku leśny, Przyleć z głoskiem ulubionym, Przybądź z gardłkiem ucieszonym. *Groch. W. 357.* Niechaj wdzięczny słowiczek w gestej topolinie Gardłkiem swym wyprawuje. *Zbil. Żyw. 2, 2.* Krew z gardłek gołąbiąt wycedził. *Odym. Św. G. 3.* GARDLINA, GARLINA, y, ž., kłóc. *Cn. Th. 282.* snop prostej a równej słomy. *Włod.* lub trzciny, ein Bündel graden Strohes, ober Rohr. Gardliny wiązanie. *Zaw. Gosp.* Prosta po wymłóceniu słoma poknebluje się w garliny. *Kluk. Rosl. 3, 252.* Dwór powinien być dobrze opatrzony, aby do dworu nie ciekło; gonty, gwoździe i gardliny powinny być zawsze we dworze. *Haur. Ek. 16.* Gardliną abo trzcina izby poszywaj; nie masz-li trzciny, targaną słomą, to mało króciej trwa, niż gardlina. *ib. 66.* GARDŁO, GARŁO, a, n., (*Boh.* hrdlo, collum, guttur; *Boh.* krtan, chrtan, (ob. Krztoń); *Slov.* hrdlo cervix, collum, guttur, chrtan, pažerak, požeradlo gula; *Rag.* gárlo; *Slav.* gërlo; *Bosn.* garlo, ghrillo, sgderallo; *Croat.* gërlo, gut, posirak; *Dal.* garlovicza = ślinogorz; *Vind.* gerlu, gertanz, gortanz,

vrat, goltanz, gout, poshirak, (garlu, gartanz : 2 collum); Carn. gerlu; Sorab. 2. gorgawa, (Sorab. 2. gardlo, garlo, garwo wole; Sorab. 1. hordlo wole, kyrk gardło, yednica gardziel, kutwo *ingluwies*); Ross. горло, vulg. хайло; cf. Germ. Gurgel; Angl. gargle, gurgle, gorge; Gall. gargouille, gorge; Ital. gorga; Dan. gurgel; Lat. med. gargalia, gorgia; Svec. quarka; Isl. kuerkur; Finl. curcku; Hebr. גרגור; cf. Lat. gurgus). Część szyi od brzucha zowie się gardłem. Zool. Nar. 67. die Gurgel, die Kehle, der Schlund, der Vorderhals. Ślinogorz, skwinancya, choroba inflamatyczna w gardle. Dykc. Med. 6, 175. Gardło mi spuchło, der Hals ist mir angeschwollen. Gardło mię boli, der Hals (ja nicht etwa szyja, denn dieß wäre bloß der äußere Theil) thut mir weh. Gardło ostrzyć : pragnienie robić. Tr. Durst machēn. Niecnotliwe garło wszystkie pożarło. Rys. Ad. 48. Zona mi kością w gardle stawa, będąc najgorszą w świecie babą. Zabl. Amf. 28. cf. kość, daß Weib ist mir ein Knochen in der Kehle, macht mir die Hölle auf Erden. Wszystkie zęby ci w gardło wtrące. Teat. 50, 62. Boli gardło, śpiewać darmo. Mon. 70, 648. (cf. brząkać, smarować, cf. darmo nie). Tak pełny, aż mu w gardle stoi, *libo confertus. Macz.* er hat sich biß an den Hals voll gestoffen. Bóg cię wydrze z reki olbrzyma, za gardło cię trzymającego. Psalm. 66. (Slav. zagērliti; Croat. garliti, gērliti amplecti). Przech gardło mówić Vind. podersuvati. — Mówiący p. g. Vind. podersuvauz. Kęs z garła wydrzeć, t. j. dobrą i pewną już nadzieję zepsować, *bolum e faucibus eripere. Macz.* einem den Bissen aus dem Munde reißen. Śmierć mu jak z garła Gniewu ofiarę i żalu wydarła. Min. Ryt. 2, 149. Śmierć często z garła oddała, choć już kogo pożarła. Pot. Syl. 5. auß dem Rauchen jurüd. — §. Z gardła, co gardła, gardłem : jak najgłośniej, z całego głosu, głosem, auß voller Kehle z. B. schreyen, Slov. z celo-ho hrdla kričat; Ross. vulg. хайло распустиль, хайлить. Z garła gwałtu woła. Haur. Sk. 105. Groza, zemsta, zgorzenie, grzech nie odpuszczony, Wołaj ojcie Pańcu, co garła z ambony. Nar. Dz. 5, 149. Wołaj gardłem, nie folguj. Budn. Jes. 58, 1. Wołaj wszystkim gardłem. Bibl. Gd. ib. Gardło rozpuścić, wrzeszczeć. X. Kam. §. Po gardło : po uszy, po dziurki, biß an den Hals, biß über die Ohren. Co do mnie? w szczęściu kto po garło brodzi. Zab. 11, 4. Koss. — §. Fig. Na gardło : na kark; na gardło : na karku, auf dem Halße, auf dem Rauchen. Bogowie, dajcie mi na garle usieść Aleksandrowym. J. Kchan. Dz. 76. Wojowali, aże potem jeden na drugiego gardle usiadł. Leszcz. Class. 61. Mógł Car Zawolski na granicy Moskiewskiej na gardle nieprzyjacielowi leżeć, a tam sobie korzyści zdobywać z granic nieprzyjacielskich. Gwagn. 269. Nieprzyjacieli, opanowawszy Janiculum, na samym właśnie gardle miasta usiadł. Faliss. Fl. 19. Nieprzyjacieli na gardło ojczyzny nastąpił. Petr. Et. 570. — §. W gardle nieprzyjacielskim być : pod pięścią jego być, mieć go na karku, na sobie, den Feind ganz auf dem Rauchen haben. Wojewoda Wołoski nie mógł się naprzód wydierać na wojnę z Turkami, zwłaszcza będąc u nich w gardle. Biel. Kr. 435. et 447.

aliter Tarent w samych gardłach morza Adryatyckiego zasadzony. Faliss. Fl. 58. (w ujściu). — §. Gardło : życie, daß Leben (die helle Haut, ganze Kehle). (Vind. gerzhiti, sagerzhiti : dusić, zadusić, cf. gardłować). Od przesładowcy Focjusza ledwie z gardłem do Rzymu uciekł. Sk. Dz. 850. Podług Mojżesza, ten coby nieobacznie bliźniego zabił, do miasteczka na schronienie obranego niech uciecze, a gardło swe opatrzy. Modrz. Baz. 515. (życie zabezpieczy). Zbieg zamordował króla zdradliwie, a z gardłem sam uciekając, zabity też jest. Sk. Żyw. 2, 241. (choć żywy uciekał). Bitny Mitrydat, gdy z gardłem uchodził. Bardz. Luk. 51. (chroniąc się zguby). Malutką raną zbył garła. Otw. Ow. 227. (stracił życie). — Do gardła : do upadłego, do ostatniej kropli krwi, biß auf den letzten Blutstropfen, auß äußerste, biß außß Leben. 47 królów Greckich sprzyścięło się, do gardł i majątności swoich, na zburzenie Troi. Warg. Cez. praef. A. 3. Pomorzanom rozpacz do gardł się bronić radzi. Krom. 85. Pana naszego nie chcemy odstępować; ale przy nim być do gardł swoich, i posłuszni mu być zawdy chcemy. Biel. 67. Erdziwił ślubował Rusinom do pierwszej wolności do gardła przeciw Tatarom pomódz. Stryjk. 230. Nigdy od wiary, do swych gardł, (choćby głowę stracił), nie odstępowali. Zbil. Drog. F. 3. — Na gardło komu stać. Dwor. D. 2. Boh. O bezhrdlj na koho usylowati; na życie następować, einem nach dem Leben trachten. Jaromirz, rąk Warszawiców, na gardło mu stojących, ratunkiem ludzi skupionych uszedł. Krom. 67. — Na gardło komu odpowiedzieć : na zabić śmierć go wyzywać, einem auf Leben und Tod herausfordern, befehlen, Feinde ankündigen. fig. Chcąc być widzeni prawem dworzany, na gardło księgom odpowiedzieli. Gorn. Dw. 6. (wieczne rozstanie). — Na gardło : na stracenie gardła, t. j. życia, na śmierć, auf den Verlust der Kehle, daß Lebens, auf den Tod. Na gardło siedzi związany. Groch. W. 175. Mógł biskup najwyższy rozkazać, aby brano do wzięcia i na gardło, które on nauce swej przeciwne rozumiał. Sk. Dz. 21. Aby żony nie odkazował od siebie, chyba, jeśliby jej nie chciał na gardło gonić. Sekl. 20. Nierychło, ale na gardło ugoni. Wad. Dan. 164. (śmiertelnie, ostatecznie, zgubnie). — Na gardle karać : na życiu abo śmiercią karać, am Leben bestrafen, mit dem Tode bestrafen. (Croat. zaglavlyujem, zaglavlyam). — Gardłem darować : życiem, daß Leben schenken. U tego narodu mężowie mają moc żony i dzieci na garle karać, abo nim darować. Warg. Cez. 158. Urząd moc ma karać na gardle, abo darować. ib. 11. Ktoby pieczęci nasze sobie rył i ich używał, niczym inszym, tylko na gardle ogniem karani być ma. Stat. Lit. 18. (spalonym na stosie). Był u nas ten zwyczaj, że kiedy złodzieja tracił wiodą, jeśli wszetecznicą jawną prosi go sobie za męża, gardłem takiego darują. Gorn. Dw. 191. Gardło mu darowano, za staraniem przyjaciół. Kłok. Turk. 78. (zostawiono przy życiu). — Gardło brać : zabić, daß Leben nehmen. Odebrawszy miasto, trzem tylko mieszczanom, pryncypalom odpadnienia, gardła pobrano. Krom. 628. *de tribus capitale supplicium sumptum.* Nie zaraz męczennikiem ten jest, któremu gardło we-

zmą, albo na pal wbijają. *Žrn. Post.* 244. — Gardła odprosić = stracenia odprosić, daß Leben erbitten. Jednemu z między potępionych, ani królowa gardła odprosić nie mogła. *Krom.* 363. *veniam impetrare non potuit.* — Gardło dać, gardło położyć, stracić = życie swoje stracić, daß Leben verlieren, sein Leben lassen. Rychard, strzałą jadem napuszczoną w ramię postrzelony, dla swojej chciwości gardło zarazem dał. *Star. Ref.* 98. (natychmiast umarł, skonał). Patrokl i Antyloch, i ci dali gardło z szyją. *Jabl. Tel.* 210. Nie mogli go doktorowie ratować, i tak na puchlinę gardło dać musiał. *Falib. Dis. D.* 3. Bez ratunku tonąc, dać gardło przedziuchno musiała. *Gorn. Dw.* 282. Którzyby byli mieli i po trzy gardła, radziby je byli przy nim położyli. *Weresz. Reg.* 42. Gardło i majątność stracił. *Szczerb. Sax.* 395. Podle boku króla najbitniejsi gardła swe położyli. *Warg. Cez.* 64. Gardłem abo pod gardłem się obowiązać, ręczyć za co, przyrzekając życie łożyć. *Włod.* pod stracieniem gardła, bey seinem Leben, bey seinem Kopfe. Komornik Litewski pod gardłem swoim ślubował Krzyżakom, zamek im poddać. *Stryjk.* 264. Kiedy wojsko Tureckie przechodzi, otrębuja, aby się nikt nie ważył, pod gardłem, wina przedawać. *Klok. Turk.* 239. Pod gardłem wszędy otrąbiono. *Wad. Dan.* 73. Niewolno teraz z obozu oddać się pod gardłem. *Węg. Mar.* 120. bey Lebenstrafe. Ostatki Jaćwingów do przyjęcia wiary chrześcijańskiej mieczem, pod stracieniem gardła, Bolesław przymuszał. *Stryjk.* 181. — Gardłem pachnąć = śmierć za sobą ciągnąć, den Tod ziehen. Meżobójstwo, złodziejstwo, świętokradstwo, i insze takowe występki, gardłem pachną. *Chelm. Pr.* 18. — §. Gardło, wyrosłe gardło gardłacz, wole, der Stropf. Gardła od niezyczej wody narastają. *Tr.* — §. Gardło u ptaka, wole, podgardłek, *Vind.* putan, tizhji krof; *Bosn.* guseja, voglje od ptiće, bey den Vögeln, der Stropf. — §. Gardło u bydlat niektórych, wole bydlat, der Kader, die Wampe, die Wamme. **GARDŁOWAĆ, GARŁOWAĆ, ał, uje, cz. niedok.,** (*Boh.* hrdlowati se luctari, hrdliti męczyć; *Slov.* korhelovati *perpotare*; *Vind.* gerzhiti, sagerzhiti = dusić, zadusić; *Carn.* gerglam = gargaryzuje; *Rag.* garliti et *Slov.* gërliti = uściśkać za szyję; *Ross.* гордый hardy) = wdawać się w niebezpieczeństwo życia. *Włod.* halsbrechende Sachen unternehmen, sich in Lebensgefahr setzen. Jak gardłuje rycerz w polu, żeglarz na morzu, kupiec po świecie. *Hrbst. Nauk. J.* 7. Kupiec gardłuje po ziemi, po morzu, po górach, byle co na kupi swojej zyskał. *Dambr.* 387. Aby żonę i dziatki pożywić, gardłować po ziemi, po morzu nie litujemy. *Hrbst. Nauk. D.* 8. Szerzył w tej mowie posługi swoje, jako nie śpi, jako gardłuje, jako majątność utracę przez królewską sławę. *Gorn. Dz.* 78. Już od wielu lat gardłujemy w Prusiech. *Biel. Kr.* 370. schon seit vielen Jahren brachen wir uns die Hälse in Pr. Najzwawiej za wolność i całość ojczyzny gardłował. *Star. Vol. E.* 2 b. *Pilch. Sen.* 354. Głupstwem mu się być zdało, w cudzej sprawie gardłować. *Pilch. Sall.* 254. To tylko to jedna familia naród Polski miłuje i przy nim gardłuje? *Orzech. Tarn.* 10. **GARDŁOWANIE, GARŁOWANIE, ia,**

n., *subst. verb.* = narażenie się na śmierć, Halsbrecherey, Kampf mit Lebensgefahr. Kasałicie się do rozlania krwi waszej z nieprzyjaciołmi ojczyzny, co na wieczne czasy świadczyć będą posługi i gardłowanie krwawe wasze. *Orzech. Tarn.* 9. Czekaj, jeślić czym nie nadgrodzi hetman twego gardłowania! *Alb. na Woj.* 21. Jakie niebezpieczeństwa, jakie gardłowania podejmujemy, dla trochy tego imienia doczesnego. *Hrbst. Nauk. D.* 8. **GARDŁOWATY, a, e, wolaty, gardłacz, gardłaczka, kropfig, ein Stropfger. Cn. Th. — *Boh.* hrdlatý, zahrldlý; *Eccel.* горлатый. **GARDŁOWY, a, e, od gardła, Sturzel = Hals =, Boh. hrdelnj; *Ross.* горлатый, горлатый. Gardłowy wrzód, ein Halsgeschwür. Gardłowy guz, *Sorab.* 1. kerkowné wofech. Gardłowa skóra, *Ross.* дужчатый. Gardłowa kara, *Boh.* bezhrdelna pokuta. Przypadki gardłowe. *Mon.* 76, 536. Gardłowa sprawa, ob. Kryminalna. cf. *Boh.* hrdlořez *gardłorzezac.****

Pochodz. *gardziel, gardzielny, garlica, gardziołka, gardłacz, garliczki, podgardle, podgardlek, sinogarlica, zagardlic.*

GARDNIE adv., z pogardą, gardząc; verächtlich, mit Verachtung. Staw się mym wierszom proszę niegardnie łaskawy. *Kraj. Chym. A.* 2 b.

GARDYAN ob. Gwardyan.

GARDZIĆ czyn. niedok., pogardzić, wzgardzić *dok.,* co lub czém gardzić, nie cenić, nie ważyć, nie szacować, verachten. *Boh.* zhrdati, zhrdnauti, zhrzeti, pohrdati, (cf. hrdy, hardy; *Sorab.* 2. gárdi dumny); *Bosn.* pogarditi, hulliti, kudditi, poghrditi, (*Bosn.* gard, ghrid *spureus*); *Vind.* sanichuvati, samezhuvati, sanemardeshati, (*Vind.* gerd, *gard Germ.* garftig, *Compar.* garshi, cf. gorszy; *Vind.* gerdoben, gerd = haniebnj); (*Rag.* garditti, izgarditti, pogarditti *deformare alicui, alicui convitium dicere*); *Carn.* sanezhujem, (cf. za nic), (*Carn.* gerdim *foedere*); *Croat.* kuditi, merzati, odduriti, (*Croat.* gërd, *gard turpis*); *Slavon.* huditi; *Sorab.* 1. zadspu; *Ross.* презирать, презреть, (cf. przejrzeć, przezierać), пренебрегать; *Eccel.* презорствовати. Gdys przyjął me serce, nie gardź i mą ręką. *Teat.* 34, c. 107. U starych największy był honor, gardzić niebezpieczeństwa wszelkie dla ojczyzny. *Mon.* 65, 704. Przed śmiercią miej się do siebie, Ty światem gardź, nim on ciebie wzgardzi. *Dar. Lot.* 24. Jako ludźmi gardzisz, tak też tobą gardzą wszyscy. *Gorn. Sen.* 198. (wet za wet). Kto gardzi, gardzą też nim, i bardzo się boję, Ze przyjdzie na gorszego za tą hardość twoje. *Sim. Siel.* 48. Gardzić się nikim nie godzi, i najpodlejszy zaszko-dzi. *Cn. Ad.* 279. Małym gardzący, większe traci. *Cn. Ad.* 471. Kto gardzi, jada chleb twardy. *Rys. Ad.* 27. Nie gardź nikim, by najpodlejszym. *Cn. Ad.* 595. Gardzą mną = w pomietlech leże. *Cn. Th.* (cf. figę pokazać, przytknąć). — *Impersonal.* n. p. Bawi się częstokroć z ludźmi występniemi; ale w rzeczy samęj gardzi się niemi. *Zabł. Roz.* 114. on les meprise, man verachtet sie. **GARDZENIE, ia, n., subst. verb.** pogardzenie, wzgarda, daß Verachten, die Verachtung; *Vind.* sanizhuvanje, samezhuvanje. **GARDZICIEL, a, m.,** pogardziciel, der Verächter. *Rag.* garditegl; *Vind.* sanizhuvauz, samezhuvauz; *Sorab.* 2. fanizo-

waż; *Ross.* презиратель, презритель. Patrzajcie gardzielowie, a dziwujcie się. 1 *Leop. Act.* 13, 40. GARDZICIELKA, i, ż., die Verächterin; *Ross.* презирательница. GARDZIEL, i, ż., et a, m., *oesophagus* kanał pokarmowy, poczyna się w gardle; pokarm przechodzi nim do żołądka. *Zool. Nar.* 25. die Speiseröhre, der Eschlund, die Gurgel, die Kehle. *Boh.* hlton, hlton, (cf. otchłai), gednák, gicen; *Carn.* govntanz; *Bosn.* garglgjan, gherkgljan, ghrrik-gljan; *Sorab.* 1. yednicza, kerk, hort; *Ross.* et *Eccl.* гортань, горловина, глотка. *Wejch. An.* 112. *Kirch. Anat.* 17. Majętność swoją przez gardziel przelać, utracić, *demittere in viscera censum.* Marnotratnik ten przez gardziel wszystko przepuścił. *Fur. Uw. G.* 2. Po gardziel w się nalać. *Haur. Sk.* 161. Kto nie żałuje lać wino w gardziele, łącno o sekundanty. *Pot. Arg.* 12. W Nilu wziął Pompejusz po gardzielu. *Chrośc. Luk.* 183. abo po szyi, t. j. gardło dał, życie stracił, er verlor da den Kopf. 2. Gardziel, rura oddechowa w zwierzętach, krtń, die Luftrohre. *Sien. Wykl.* (tchawica). Gardziel oddechowy, *trachea.* *Wejch. Anat.* 107. Inszy jest gardziel, którym jemy i pijemy, a inszy, którym mówimy i śpiewamy. *Sak. Probl.* 105. *Slavon.* gerkljan; *Boh.* dychawice. — 3. Podgardłek ptaków niektórych, der Kropf der Vögel. *Tr.* — 4. Gardziel, dziura w wierzchu pieca, aby przez nią wychodził wapor węgla palących się, i wiatr, który je rozżarza. *Os. Rud.* 152. daß Luftloß oben am Hüttenofen. (cf. czeluść). — 5. Niebezpieczne miejsce między górami, przełwa, abo na morzu wir, ein gefährlicher Ort, eine Kluff, ein Eschlund. Hetman zaś w nocy gardziel ten przebywa Pułk zostawiwszy Marsowy w odwodzie. *Chrośc. Fars.* 124. GARDZIELNY, GARDZIELOWY, a, e, od gardzieli, w gardzieli będący, Gurgel. Gardzielny wrzód go-dusi, Ze od niego umrzeć musi. *Lib. Sen.* 11. Już utracił głos klarowny Dla wrzodu gardzielnego. *Bald. Sen.* 47. Arteryja gardzielowa, *oesophagea.* *Krup.* 3, 32. GARDZIOŁKA, i, ż., *demin. nomin.*, gardziel, daß Gurgelchen. Gardziołka głosowa, krtń, die Luftrohre. *Tr.* Wpada czasem potrawa w gardziołkę do głosu (in die unredhte Kehle), i zatem dusi. *Tr.* GARDZISTA ob. Gwardzista. GARGARYZM, u, m., z *Greckołac.*, płókanie gardła. *Dudz.* 38. daß Gurgeln. *Boh.* kloktacka; *Dal.* garkochya; *Rag.* gargóchja; *Vind.* gergranje. 3. Czém gardło płóczą, daß Gurgelwasser. Na ślinogorz plastry i gargaryzmy. *Haur. Sk.* 408. Z rzepiku gargaryzmy abo charkanie czyniąc, działom ratunkiem. *Syr.* 279. Lekarstwo płynne, przystosowane do chorób ust, dział, gardła, szyi, krtani, języczka a niekiedy głowy, płócze się tym gęba i gardło, ale się nic nie połyka. Gargaryzm znany Polakom pod imieniem płókania. *Dykc. Med.* 2, 250. GARGARYZOWAĆ, GARGARYZMOWAĆ, ał, uje, *czyn. niedok.*, gardło płókać, gardłem glegotać. *Cn. Th.* gurgeln. (*Boh.* kloktati; *Vind.* gergrati; *Carn.* gerglam; *Croat.* gergrati; *Dal.* garglyati; *Rag.* gargochjatti; *Bosn.* gargochjati, ghrrikochjati). Saletry z kryniczną wodą umieszawszy, na stronę bolejącego zęba gargaryzmować. *Haur. Sk.* 385 et 408. Dychawicznym dobrze często ciepło olejka tego gargaryzować. *Syr. Ziel.* 12.

GARKOSKROB, a, m., garncowy przyjaciel, patrzy gdzie z komina się dymi, darmojad. Darmochlebów zowią przy dworze *ollares amicos*, garkoskroby. *Burl. A* 3. Schmaro-ger, Zellerleder, Topftrager. GARKOWIEC, wca, m., lawet, der Topfstein, kamień po wierzchu nieco kłiski, robią z niego naczynia, które dla większej twardości wypalają się w piecach garncarskich. *Kluk. Kop.* 2, 89. GARKOWY, a, e, od garka, Topf, den Koßtopf angehend. ob. Garniec, garnek.

GARKUCHNIA, i, ż., z *Niem.* die Garfüche, *Slovac.* obecná kuchná; *Hung.* köz konyha; *Vind.* kerzhmaria, taberna, goshtarja; *Sorab.* 1. gorbuda, wieczna khuchina; *Ross.* харчовня, харчевенька; traktiernia, daß Speisehaus. Kiedy Pan nie ma swęj kuchni, pošlij sobie do garkuchni. *Teat.* 53. b, 44. Postanowiłem jeść objad u siebie z garkuchni. *Zab.* 3, 205. Objadowałem w garkuchni z przyjaciółmi. *Zab.* 11, 165. Przecięż kiedy, choć w garkuchni spojrzemy sobie w oczy. *Czach. Tr.* K 3. GARKUCHNIK, GARKUCHMISTRZ, a, m., trakter, utrzymujący garkuchnią, der Garfoch, der Speisewirth; *Carn.* prekühz; *Sorab.* 1. napředahn wariczer; *Vind.* vankuhar, tabernar, kerzhmar; *Ross.* харчевник. Jużem zamówił wieczera u garkuchmistrza. *Boh. Kom.* 4, 379. Garkuchmistrem być *Ross.* харчевничать. Garkuchmistryni *Ross.* харчевница. GARKUCHENNY, a, e, od garkuchni, z garkuchni, Garfüchen, Traiteur; *Ross.* харчевенный, харчевничий, харчевнический. Garkuchenny plac *Ross.* обжорной рядъ. (cf. obzarty).

GARŁACZ, GARŁACZ, a, m., *columba gutturosa*, większy od pospolitego gołębia; wole nadać może do wielkości całego ciała. *Zool. Nar.* 225. *Haur. Sk.* 127. die Kropftaube. Szyja modnie jak u garłacza wypakowana. *Teat.* 14, 109. GARLICA, y, ż., GARLICZKA, i, ż., *demin.*, gołębicą gardłowa, die Kropftäubin. Stół nasz gęś zajmie karmna i gołabek, Garliczka sina lub swojski jarzabek. *Zab.* 9, 16. Człowiek blegotliwszy nad garliczkę, która zawsze huczy swym głosem. *Eraz. Jez. D* 6 b. *Rag.* garliza; sinogarlica. GARLICZKI, czek, *plur.*, *Physalis Alkekengi* *Linn.* psie wiśnie, żorawiny, micchunki, pęcherzyca, Zubenfirshen. *Syr.* 1574.

GARLETA ob. Galareta. GARŁO, GARŁOWAĆ ob. Gardło, Gardłować.

GARNAĆ, ał, ie, *czyn. jednott.* zgarnąć, pogarnąć *dok.*, *Boh.* hrnauti, hrnul, hrnu; (*Carn.* gernem simplex non est in usu, sed composita oggernem - ogarnąć, sagernem - zasłonić); *Vind.* gerbati; (*Rag.* garnutti congerere, ogarnutti tegere); *Ross.* горцать, сгорцать; garścią w kupę zsuwać zbierać, grabić, zusammen führen, zusammen scharren, streifen *właśc.* i *niewłaśc.* - rwać, porywać, zrywać, rasfen. Młodziutki kwiatki, trawki niedostałe, Zarówno kosa garnie. *Kolak. Cat. B.* 4. (zetnie, ścina). Sobie zgarnął pieńdzę, a mnie przywiózł kwity. *Teat.* 43. c, 5. *Wyb. Kul.* Każdy pod się garnie. *Teat.* 43. c, 5. *Wyb. Kul. Slovac.* Každi pod seba hrabe. Garnąć co do siebie, et waß an sich rasfen. GARNAĆ się *zaimk.* (*Boh.* hrnaut se volvi, celeriter ferri), dążyć gdzie, brać się, chronić się gdzie śpiesznie, sich eilend wóhln menden, wóhln aufmachen, woran machen, wóhln eilen, sich wóhln retten. Każda rzecz

do podobnej sobie rzeczy, z przyrodzenia jakoby, rada się garnie. *Gorn. Dw.* 117. Krolowie, którzy się do doskonałości nie garną, bezślawnie schodzą. *Gorn. Dz. dedyk.* Wszyscy się tam garną, przy kim szczęście jest. *Petr. Ek.* 19. (za szczęściem ludzi). Widząc, że nie daleko za nim byli, kazał łódkę obrócić, i ku nim się garnąć. *Sk. Dz.* 259. — GARNIENIE, ia, *subst. verb. rwanie*, porwanie, das *Scharren*, *Schüren*, *Raffen*. *Boh.* hrn, hrnenj, hrnutj. Garnienie do siebie, das *Anschraffen*. GARNIENIE się, dążenie, śpieszne chronienie się, das *Sineilen*, *scheunige Hinfluchten*.

Pochodz. *dogarnąć*, *dogarnywać*; *nagarnąć*, *nagarnywać*; *ogarnąć*, *ogarnywać*; *obgarnąć*, *obgarnywać*; *odgarnąć*, *odgarnywać*; *podgarnąć*, *podgarnywać*; *przegarnąć*, *przegarnywać*; *przygarnąć*, *przygarnywać*; *rozgarnąć*, *rozgarnywać*; *ugarnąć*, *wgarnąć*, *wgarnywać*; *wygarnąć*, *wygarnywać*; *zgarnąć*, *zgarnywać*; *zagarnąć*, *zagarnywać*; 2. *garść*, *garstka*, *garściany*, *garściowy*; *przygarść*; 3. *garniec*, *garnek*, *garczek* etc.

*GARNCZEK, GARCZEK, *rczka*, *m.*, *demin. nom.*, garnek, garniec, ein *kleines Töpferchen*. *Boh.* hrnyček; *ob.* Garnuszek, *Eccl.* горшекъ, горшечникъ; (*Vind.* verzhik, gerzhiza: krużyk, dzbaneczek). GARNCARZ, (*GARNCZARZ. *Cn. Th.*). *GANCARZ, *a*, *m.*, zdun który garce abo garki robi, (*Boh.* hrnčič; *Slovac.* hrnčár, hrnčír; *Sorab.* 2. garzar; *Sorab.* 1. horn-tzer; *Hung.* gerentsér; *Dalm.* grinčhyar; *Bosn.* ghrrinčjar, lončjar; *Croat.* lončhar; *Rag.* lončjar, sudár, zdjel-lár; *Vind.* lonzhar, piskrar, habnar, zhrepinjar; *Carn.* lonzhar; *Slavon.* lončsár, pechár; *Ross.* гончаръ, горшечникъ, скудельникъ; *Eccl.* бредодвлатель, гръньухаръ; *der Töpfer*, *der Hafner*. Garncarz siedząc przy robocie swojej, obracając nogami swemi koło, w ręku swoich sprawuje glinę. *Leop. Syr.* 38, 32. Wiedzą Panowie Tureccy zkąd pochodzą, z jakiej gliny są; sam sultan jest garncarzem, który ich lepi jako chce z jednejże materyi, i niemniej mu wolno, garniec zrobiwszy stłuc, jako na najwyższej szafie postawić. *Kłok. Turk.* 57. Garncarzem być *Vind.* piskrati, lonzhariti; *Ross.* гончаричать. Garncarz garncarza nienawidzi. *Sk. Żyw.* 2, 252. *Slovac.* Hrnčár hrnčarowi zawiidi. Garncarz się jako żywo z garncarzem nie zgodzi. *Pot. Arg.* 383. (zład w Czeskim hrncowati se 'garncować się' wadzić się). 3. Garncarz, co garki sprzedaje. *Cn. Th.* *der Töpferhändler*. GARNCARCZYK, *a*, *m.*, czeladnik garncarski, *der Töpfergejelle*, *Töpferjunge*. GARNCARKA, *i*, *ż.*, (*Boh.* hrnčirka; *Vind.* lonzhariza, habnarza; *Croat.* lončharnicza); która robi garki, *die Töpferinn*, *die Töpfe madt*. 3. Która sprzedaje garki, *die Töpferhändlerinn*. GARNCARSKI, *a*, *ie*, *Boh.* hrnčirský; *Slovac.* hrnčírsky; *Sorab.* 1. horn-tzerske; *Slavon.* lončsarski; *Rag.* lončjarski; *Ross.* гончарный, горшечный, скудельничій; *Eccl.* ганчарный; od garncarza, *Töpfer*. Garncarska glina, *Töpfer-ton*. Garncarskie koło, *die Töpferstetbe*, *Vind.* lonzharsku kolu, lonzharjou kolorat. — Garncarski warsztat. *Cn. Th.*: GARNCARNIA, *i*, *ż.*, *Vind.* lonzharniza, lonzharische, piskrarishe; *Slovac.* hrnčáren, hrnčarna, hrnčirna; *Sorab.* 1. horn-tzerna; *Rag.* lončjarniza; *Ross.* гончарня; *Eccl.* ганчары. GARNCARSTWO, *a*, *n.* (*Boh.* hrnčirstwj; *Sorab.* 1. hornčžerstwo;

Vind. lonzharsku delu, lonzhäria, piskraria; *Rag.* lončjār-stvo; *Ross.* гончарство); rzemieślnictwo garncarskie, das *Töpferhandwerk*. GARNCARZOWY, *a*, *e*, *Boh.* hrnčiruw, do garncarza należący, *dem Töpfer gehörig*, *Töpferš*. Dom garncarzowy. *Leop. Jerem.* 18, 2. Jak glina w ręku garncarzowych, tak ludzie w ręku stwórcy. *Smotr. Lam.* 23. Rola garncarzowa. 1 *Leop. Matth.* 27, 10. GARNCARZOWA, *y*, *ż.*, żona garncarza, *die Töpferinn*, *die Hafnerinn*, *die Frau eines Töpferš oder Hafnerš*. (*ob.* Garncarka). GARNCZYSKO, *a*, *n.*, paskudny garnek, *ein elender Topf*. *Kęck. Pas.* 12. GARNEC *ob.* Garniec. GARNEK, *nka*, *abo* garka, *m.*, *demin. nom.*, garniec; (*Boh.* hrnek, *Sorab.* 1. hornyk, hafen; *Carn.* lónz; *Rag.* lónaz; *Eccl.* коновъ, горшекъ, горшечникъ); zwyczajne gliniane naczynie do gotowania, *der Topf*, *der Hafen*, *der Kochtopf*. Garnek od mleka, mlecza, *Morav.* látka; *Croat.* lembora; *Ross.* крынка, крынка, криночка. Garnek gliniany *Ross.* лопанецъ. G. szeroki *Boh.* kragak. G. od warzywa *Sorab.* 1. warrenk, piecowy kachleuk. Suszyciel garków *Slovac.* sušihnek, *exsicicator ollarum*. Choćby w garnek nakładł tych rupieci, Nie nakarmiłby siebie, żony, dzieci. *Zab.* 14, 255. Garnek stłuczony szczęka. *Dudz.* 20. Garnek wrzący glegoce. *ib.* 20. W cudzę rad zagłada garki. *Tr.* mie-sza się do wszystkiego, er städt seine Nase in alleš. U nas Mospanie tak się widzę, dzieje, W zakrytym garku kucharz wie co tkęje. *Bratk. D. b.* (niemasz nic ukrytego, czego by nie doszli). Ciemno tam, jak w garku. *Teat.* 14. d, 28. (jak w worze). Kociel garkowi przygania, a obadwa smolą. *ib.* 22, 46. (sameś taki, cf. kto sam w piecu lega i t. d. *Slovac.* Kotel hrncu zawiidi, cf. pes psu blehi wibira). Woli każdy w swój garnek grosz rzucić, niż w cudzy. *Burl. B* 2. (każdy na swoje koło ciągnie). GARNIEC, *ńca* *abo* garca, *m.*, (*Boh.* et *Slovac.* hrnec; *Sorab.* 2. garnz, ganz; *Sorab.* 1. hornčecz, hornzy, horne (*ab* horri ardeo, górę, *ut* *Lat.* urna, urceus ab uro); *Bosn.* ghrrinač, lonaç, lopisgja; (*Vind.* gerzha poculum), *Vind.* pisker, lonz; *Slavon.* lonac; *Croat.* lončez, pechnyak; *Dal.* grinacz; *Ross.* горнецъ; *Eccl.* горнь, гръньць, жерлткъ. (cf. *Lat.* hirnea, cf. gaster); wielki garnek do rozmaitego użycia, ein großer Topf oder Hafen. Nie dbam o wielki garniec, kiedy się z małego najem. *Rys. Ad.* 51. Kociel garcowi przymawia, a oba smolą. *Cn. Ad.* 350. (większy złoczyńca śmie strofować mniejszego. *Kopcz. Gr.* 3, p. 91). Garnica natłuczonego dłużej: łatane zdrowie trwalsze, gorsze rzeczy dłużej trwają; lepsze bóg bierze; abo złego nikt nie chce. *Cn. Ad.* 230. (*Prov. Slov.* K temu hrncu dost ge teg pokriwki. Gaki hrnec, takā polička, *dignum patella operculum*). Mali hrnec skoro wiwre, *parvi facile irascuntur*). Uderz w garniec, dźwięk go wyda. *Cn. Ad.* 1161. an dem Klange erkennt man den Topf, auß der Nebe den Tropf. Niech się strzeże żeby ten garniec, który przystawił do ognia, nie spukał się na głowę jego. *Ossol. Boh.* 149. (żeby nie wpadł w własną sieć, w własny dół). Żaden Chodkiewicz garców nie przystawiał, a głowy mojej nikt się nie tknie, kto swojej nie nadstawi. *ib.* 150. Na Żmudzi u ludzi sielskich najprzedniejszy skarb, kocielęk i garniec miedziany. *Stryjk.* 106.

- Ross.* чугу́нникъ. §. Garniec, miara średnia do mierzenia rzeczy sypanych i ciekłych; dzieli się na 2 półgarce, 4 kwarty i 16 kwaterek. *Jak. Mat.* 1, 5. *Łesk. Mier.* 2, 26. (cf. *Ross.* гарнецъ; *Croat.* polieh). ein bestimmtes Maasß flüssiger Dinge von vier Quart, ein Stübchen, ein Topf. Garniec ma w głąb calów 7, ćwierci 2 i ósmą część cala; na szerz calów cztery, trzy ćwierci i ósmą część cala. *Vol. Leg.* 7, 519. Cztery kwarty mają czynić garniec, a garncy zaś takich w baryle 24. *Herb. Stat.* 179. Pół garca = dwie kwarty, ein halbes Stübchen. GARNCOWY, a, e, od garca, Topf; (*Sorab.* 1. horneczowé; *Rag.* lonacki). Przyjaciele kuchenni albo garnczowi. *Kosz. Lor.* 47. (kustlowi, pijaki, cf. garkoskrob). Garncowa miara = GARNCÓWKA, GARCÓWKA, ein Maasß von einem Garniz. GARNIROWAĆ *czyn. niedok.*, Ugarnirować *dok.*, bramować, garnieren. Suknią kształtnie ugarnirować. *Teat.* 10. c, 6. Gustownie ugarnirować suknie. *Mon.* 71, 127. Sama sobie suknią garniruje. *Teat.* 10. c, 5. Korzecik ugarnirowany białemi wstążkami i piórami. *ib.* 20. b, 37. *Ross.* оторочить, оторочивать. Garnirowanie. *Teat.* 10, 99. *Ross.* оторочка. GARNITUR, u, m., z *Franc.* obszywanie, die Einfassung, der Befag. Koron kobiety używają na garnitury, na kornety. *Haur. Sk.* 354. §. Sztuki stroju lub meblów dobrane, eine Garnitur. Dobrane klejnotów garnitury. *Kras. Pod.* 2, 43. Przy cnocie twój garnitur zły i niedobry, świetnym jest. *Teat.* 43, 26. (strój, ubiór). Garnitur do kawy cały rzucili z stołu i stółki. *ib.* 19, b, 54. (porcelane, filiżanki, i t. p.). GARNITUROWY, a, e, dobrany, n. p. Szklanki garniturowe. *Torz. Szk.* 125. von einer Garnitur.
- GARNIZON, u, m., warunek, część wojska obrócona na bronienie i straż miasta. *Kras. Zb.* 1, 310. die Garnison. Garnizonem stać. *Teat.* 41, b, 176. in Garnison seyn, liegen, stehen. GARNIZONOWY, a, e, od garnizonu, warunku, strażowy, warunkowy, załogowy; *Ross.* гарнизонный; Garnison's.
- GARNKOWY, GARKOWY, a, e, od garnka, Topf. Piec garnkowy chemiczny. *Kruml. Chy.* 57. GARNUSZEK, szka, m., GARNUSZECZEK, czka, m., *demin. nom.*, garnek, ein ganz Heines Topfchen. *Boh.* hrneček, hrnyček; *Sorab.* 2. garnuschek; *Vind.* piskerz, lonzhiz; *Bosn.* loncicah; *Croat.* pechnyachek, kahlyicza, (cf. *Ross.* горнушка na ogniskach miejsce, gdzie węgle się zgarnywają). Polówki niech garnuszkiem albo czareczką pije. *Cziach. D.* 1. GARNUSZKOWY, a, e, od garnuszka, Topfchen. Ciasta garnuszkowe. *Lekarst. C.* 2. t. j. formowane w garnuszkach, in Topfchen oder Scherben geformte Bäckereyen, Scherbelfuchen. (cf. baby). Ponez garnuszkowy.
- GAROWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, garę wyrąbać, ein Holz im ein Holz zimmern. *Tr.* §. Garuje wiatr = bokiem w żagle dmie, der Wind bläst von der Seite in die Seeegel. *Haur. Ek.* 174. ob. Garuga.
- GARŚĆ, ści, ż. Garstka, i, ż. *demin.*, (*Boh.* hrst, hrstka, hrstwa; *Sorab.* 2. garscz; *Sorab.* 1. horzcz; *Caru.* perishe; *Vind.* prishe, prishzhe, pounapest, pestnik; *Bosn.* rukovet; *Rag.* rukovét, scjakka, pregarsct; *Croat.* buglyar, pergischa; *Ross.* горсть, пятерня, ручня; cf. *Germ.* Gar-

be. 2. Abt. 10.); ręka albo dłoń skrzywiona dla garnięcia lub objęcia czego, die hohle Hand, um damit etwas zu fassen, oder darin zu halten. Jak cię w garść pochwyć! *Teat.* 33, 74. Tedy wojska, już w garści trzymając pałasze, Beze krwi się rozejdą na swoje szałasze. *Pot. Arg.* 276. On to, co mniemał, że miał w garści, utracił. *Gorn. Dw.* 310. Garścią obejmuje *Eccl.* огорстлю, огоршаю, объёмлю горстлю; (ob. Ogarnać). Braci swęj doroczne dochody z garści wyjął. *Birk. Dom.* 80., *Sorab.* 1. z horztzu beru, wuhorztzuyu, *evolare.* Łyżka albo nóż z garści (wróżka), pewnie goście blisko. *Pot. Jow.* 206. die Löffel oder das Messer fällt dir aus der Hand, es kommen Gäste (ein Wahrzeichen). Pieniądze same w garść czasem wzięła. *Pilch. Sen. list.* 2, 241. Nikomu w garść ptak nie skoczy. *Mysl. A.* 3. albo w gębę nie wleci, die Vögel fliegen niemanden in den Mund. Mróz był potężny, w garść gospodarz chucha. *Jabl. Ez.* 153. vor Kälte in die Hände blasen. *Aliter fig.* W garść chuchać = slinki połykać = straconej nadziei żałować, die versäumte Gelegenheit bedauern. Omyliła go nadzieja, chucha w garść. *Chrośc. Fars.* 134. Odstąpiony od wszystkich, musi w garść sam chuchać. *Jabl. Tel.* 176. Piszczy w garść. *Groj. Obr.* 126. *Glicz. Wych. L.* 1 b. Lepiejby było wcześniej przestrogi mądrych słuchać, Nizeli jako mówią, po czasie w garść chuchać. *Pot. Arg.* 342. (lepiej dmuchać, niż chuchać; garnąć, garścią brać, chwycić). §. W garści mieć = w mocy swojej, in den Händen, in seiner Gewalt haben. Na resztę, masz już w garści twoje szczęśliwość, pasterzu szczęśliwy. *Zab.* 11, 98. (dopiąłeś, doszedłeś, dokazałeś). Pan Bóg od wieku świat w garści trzyma, i żywych i umarłych w swęj mocy ma. *Kołak. Cat. C.* 1. Już teraz wpadnie nam w garść. *Jer. Zbr.* 150. (w ręce). Jagiełło na łowiech w jednym lesie, o włos nie wpadł w garść Krzyżakom. *Biel. Kr.* 275. — §. Garść, jako miara, tyle, ile garścią objąć można, eine Handvoll, so viel sich mit der hohlen Hand fassen läßt. Garść, manipulus, zawiera w sobie tyle, ile całą garścią wziąć można. *Krup.* 5, 255. Wyrwę sobie z głowy garść włosów. *Teat.* 51. b, 52. Ty komu szczyptą, a tobie dyabeł garścią. *Zegl. Ad.* 257. *Weresz. Kij.* 6. (sowita nadgroda). Lepsza jest jedna garść z pokojem, niżli obie garści z utrapieniem. *Radz. Eccl.* 4, 6. Hojniejsza garść ziemi z błogosławieństwem, a niżli wieś z przekleństwem. *Falib. Dis.* S. 2. Dość garści piętunu na zepsowanie beczki napoju. *Fred. Ad.* 101. Nie garścią cukier jedzą. *Cn. Ad.* 596. (nietrwonią). Oziminę garścią, a jare zboża szczyptą siać należy. *Haur. Sk.* 11. (wszystko w miarę). Był hojnym w życiu, szczodrym w rozdawaniu każdemu, a nie szczyptą, ale całą garścią. *Gorn. Dw.* 380. *Nag. Cyc.* 110. Garściami, pełnemi rękami, mit vollen Händen. Garściami na kartę złoto sypali. *Teat.* 19. b, 2. §. Garść manipulus, tak wiele, jak żenica za raz sierpem urznie. *Macz.* so viel Getraide, als sich mit der Sichel auf einen Schnitt abschneiden läßt, der Schwaben. Przy miądleniu konopie wgarści zawijać się zwykły. *Jak. Art.* 3, 220. Z potrzeby żną czasem niedosze zboża, które na garściach kilka dni suszyć muszą. *Haur. Sk.* 15. in den Schwaben trocken lassen. Na garściach żąć ostatnia. *ib.* 17. *Dmoch.*

II. 2, 184. (sierpem, nie kosą). Zboże żęte po garściach rozłożyć. *Tr. Schwabenwesse herum legen.* §. Garsć wojska, żołnierzy - mała liczba, eine Handvoll Soldaten. Mało coś więcej nad siedm tysięcy wojska; w tój to garsci małej zdrowie i żywot był ojczyzny cały. *Tward. Wł. 71.* Garscią wojska jego nieprzyjacieli gardził. *Warg. Cez. 217.* mała garsć częstokroć wielkie wojska wstrzymuje. *Bardz. Luk. 65.* Bywa, że mała garsć siłu bije. *Lub. Roz. 530.* GARŚCIANY, GARŚCIOWY, a, e, od garści, co garscią objąć można, was sich in eine Hand nehmen läßt, eine Handvoll betragend. GARSTKA, GARSTECZKA, i, ż., *demin. nom.* garsć, *Boh.* hrstka; *Rag.* sejaciza; *Ross.* ropотчка, ropотка, eine kleine Handvoll. Zwycięzali małą garstką ludzi ogromne wojska. *Star. Hyc. 46.* Garsteczka ludzi. *Birk. Cim. B. 4.* Mała garstka śmiałego żołnierza, zwyciężyła częstokroć nieprzeliczone hufce gnuśnych niewolników. *Köll. List. 1, 91.* (cf. przygarsć).

GARSON, a, m., z *Franc.* miano wyżłów, ein Name der Stäuberhunde. *Hydel.*

GARUGA, i, ż., wiatr z boku, po którym jednakowo iść można, i to nazywają flisy na garugę iść. *Magier. Mscr.* ein Seitenwind. cf. garować.

GARUMNA, y, ż., *Garonne* rzeka *Francuzka*, bierze swój początek w górach *Pirenejskich.* *Dykc. Geogr. 1, 228.* die Garonne in Frankreich. *Warg. Cez. 3.*

GARY, ów, *liczb. mn.*, sznury po obu końcach rei, któremi się pod czas hysu żagiel kieruje. *Magier. Mscr.* die Sehnüre an beyden Seiten der Ra.

1. GAS, GAZ, u, m., O własności gasu czyli gazu, służącego do napełnienia powietrznej bani, wiadomość dostateczną daje *Osiński* w różnych pismach fizycznych. *Kniaz. Poez. 2, 131.* Gaa. Gas kwasu solnego. *Śniad. Chem. 261.* Gaz saletrowy. *ib.* 202. Gaz niedokwas saletrowy. *ib.* 200. i t. d.

2. GAS, u, m., uderzenie na kogo w pociemku. *Cn. Th., Włod. Dudz. 38.* daß Loosflagen auf jemanden im Finstern. Mieć gas na kogo = czuwać nań, einem heimlich bezukommen suchen, einem aufslauern. Na mnie to gas, na mnie to proroka wołanie przypada. *Kulig. Her. 102.* Gas tu jest najbardziej na jedną z nich. *Mon. 65, 322.* Widzę, że się zbliża gas nieszczęśliwy na nich, który uczyni koniec ich złościom. *Nag. Cyc. 40.* zguba, raz, cios. GASBA, y, ż., A gdy na gasbę Anton innych wysle, Kilku ich zaraz na miejscu zabito. *Chrośc. Fars. 57.* (na zgubę, na pobicie). GASIĆ, ił, i, *czyn. niedok.* zgasić, ugasić, *dok.* *Boh.* hasyti, zhasyti, zhasywati, uhasyti, sfaukati, zfauknauti; *Sorab. 1.* haschu; *Carn.* gasim, oggasim; *Vind.* vgasiti, pogasiti, pogashati; *Bosn.* gasiti, jedunuti, utrinnuti; *Ross.* гасить, гашу, тушить, тушу, утушатъ. *propr. et fig.*; co się pali stłumić, löschen. Trudno ogień gasić, póki słoma przy nim trwa. *Sk. Żyw. 1, 186.* Nie gas, gdy cię nie ugara. *Cn. Ad. 194.* was dich nicht brennt, daß lösche nicht. *Slovac.* Čo ta ne pali, ne has. W wodzie kowale gaszą stal rozpaloną. *Comp. Med. 231. Os. Rud. 459.* (hartują). Dopiero gasić, kiedy już zgorzało, *aquam infundere cineri.* *Mącz.* (lekarstwo po śmierci). Gasząc na nie świeczki, wykleli je. *Sk. Dz. 1181.* Nieugaszony

ogień. *Sekl. Marc. 9.* (którego zgasić niepodobna). Oto ojczyzna gore, gas, gas, kto cnotliwy. *Opal. Sat. 79.* ratuj, ratuj! — Pragnienie gasić, den Durst löschen. *Vind.* shejo vgasiti, pregnati. Aby woda była napojem gaszącym pragnienie, powinna w sobie mieć czasteczki solnoziemne. Wody dystylowane nie gaszą pragnienia. *Kluk. Kop. 1, 114.* fig. Gasić niecheci. *Teat. 23, b, 17.* (utulić, uspokoić, pogodzić, stłumić). §. *Tr.* Gasić kogo, zacimiac go, zbijać z fantazyi, *fig.* einen verdunkeln. Paw' swoją pięknością gasi wszystkie ptaki. *Toł. Saut. 43.* §. Gasić wapno. *Świtk. Bud. 16.* den Kalk löschen. Niegaszone kamienie wapienne, od każdej wilgoci rozpalają się. *Kluk. Kop. 2, 75.* Wapno jeśli nie gaszone, tedy je zagaś w wodzie; tak je długo gas, aż z niego wszystka gorzkość wyjdzie. *Spicz. 259.* Niegaszone wapno, na które gdy wody nalejesz, to wre i pryska. *Damb. 228.* (symb. nieuhamowanej żadzy). GASICIEL, a, m., który gasi, *propr. et fig.* der Löscher, Dämpfer. *Vind.* pogashavez; pogashar; *Ross.* гасильщикъ; *Eccl.* гасильникъ. GASIDŁO, a, n., naczynie od gaszenia, ein Löschinstrument; *Ross.* гасило; (cf. *Boh.* hasyrna koryto od gaszenia). GASISWIECZKA żrtobl. — *Mon. 75, 589.* ostatni w cechu lub jakiegokolwiek społeczności, der LetzteLöscher, der Urtterste, Letzte.

Pochodz. *gasnąć, gaśnienie, gaszenie; dogasić, nagasić, pogasić, przygasić, rozgasić, ugasić, ugaszony, nieugaszony; wygasić, zagasić, zgasić, zgasnąć, zgasisty, niezgasisty.*

GASIEŃ, ięcia, GASIĄTKO, a, n., (*Boh.* hausatko, hause; *Slov.* husa; *Sorab. 1.* huszatko; *Sorab. 2.* pile, piletko); pisklę gęsie, młoda gęś, ein ganz junges Gänzchen. Gąsior samiec, gęś samica, gąsięta młode. *Kluk. Żw. 2, 147.* Młodym gąsietom szkodzi bardzo parzenie pokrzyw. *Cresc. 579. Haur. Ek. 134.*

GASIENICA, y, ż., GĄSIONKA, i, ż., *demin.* (*Boh.* husenka; *Slovac.* husenka, husenica, huselnica; *Sorab. 1.* huszaneza, huszanea, huffaniza; *Sorab. 2.* guszainza, (*Sorab. 2.* huženz robak); *Rag.* gusjenniza, zariaccja, emogl; *Croat.* gusenica, martinecz, cherv, kisce u lisztje zavija; *Slavon.* gusnica; *Bosn.* hús, (cf. husnuti = kąsać, cf. gęś), koji grize lozje, gusjenica; *Vind.* gofseniza, ofenza, vofeniza; *Carn.* gosenza, mramor; *Dal.* gussinicza, zaviachya; *Ross.* гусеница, мушца; *Hebr.* גזז gazom eruca; *Graec.* γάμπη); liszka zielna, wąsienica, wąsionka, die Raupe. Motyl rodzi się gąsienicą, a ta gąsienica przeobraża się dopiero w motyla. *Zool. Nar. 80.* Często najszkaradniejsza gąsienica, najpiękniejszego wydaje motyla. *Kluk. Żw. 4, 79.* GĄSIENICZNIK, a, m., *ichneumon* Linn. owad osom podobny, lecz drobny, koląc żywe gąsienice motylów, jaja swoje w nich składa, a tak zamiast motyla z gąsienicy gąsieniczniki wylatują. *Zool. Nar. 129.* der Raupentödter. GĄSIENICZNY, a, e, od gąsienicy, Raupen-, *Vind.* vofenizhen, ofenzhen.

GĄSIOR, GESIOR, a, m., GĄSIOREK, rka, m., *dem.* (*Boh.* hauser, husák; *Slovac.* husár; *Carn.* gosjak; *Vind.* gofjak; *Sorab. 1.* huszor; *Sorab. 2.* guszor; *Ross.* гусакъ; *Germ. vulg.* Ganser, Gansfert), 1) samiec gęsi, der Gänserich. Gąsior samiec, gęś samica, gąsięta młode. *Kluk. Żw. 2, 147.*

Gąsiora między łabędziami snadnie poznać. *Stryjk.* 229. (osła między koniami). Krzyczy, by gąsior na wiosnę. *Rys. Ad.* 28. Kto chce wygrać gąsiora; trzeba ważyć kaczo-
ra. *Cn. Ad.* 372. (mało za wiele). — 2) Kuna żelazna, kłoda, więzienie, die Fiedel, der Stoß, wureiu mau leich-
fünige Personen einspannt. *Niedersächs. der Ganten.* Taki
napastnik powinien być karany, i z którą godzinę posie-
dzieć w gąsiorze. *Haur. Sk.* 232. Z chłopkiem do ka-
bata abo do gąsiora. *Falib. Dis. S.* 2. Ze sto kańczu-
gów za to mu wlepić w gąsiorze. *Teat.* 10. b, 12. W po-
sród rynku za gardło i za nogi w kłodzie i w gąsiorze
był męczon. *Petr. Pol.* 2, 25. — 3) Dachówka szeroka,
wierzchowa, łuby na prostych domach. *Cn. Th.* eine Kehl-
ziegel, Hohlziegel. Do dachówek wyginanych narożnice są
gąsiory. *Kluk. Kop.* 1, 504. §. Gąsior u flisów, belka
trójgraniasta, w zęby wycinana, którą spychają statek,
gdy na haku stanie. *Magier. Mscr.* ein dreyeckiger gezahnter
Balken, daß Geißel von der Sandbank los zu machen. Gą-
siora dusić, nazywają flisy, kiedy stanąwszy na piasku,
wpuszczają gąsiora, i nim podważając statek, z piasku
spychają. *ib.* §. Gąsior, gąsiorek, naczynie od trunków,
bania, flacha, eine große bauchige gläserne Flasche. Wyschły
kufle, gąsiory i dzbany. *Kras. Mon.* 12. *GĄSIOREK, rka,
m., *Gansericus*, sławny wódz Wandalski, der Wandalsche
Gänserich. Wandali z Gąsiorkiem do Afryki zaszli. *Klon.*
Wor. 7. *Surn. Ann.* 990. GĄSKA, i, ż., *Boh.* husyčka,
hause; *Rag.* gūska, guscicza; *Croat.* guschicza, libicza;
Carn. gōska; *Vind.* tube, tubeti; *Sorab.* 1. huffo; *Sorab.*
2. guszizka, pile, (huschē kaczką młoda); *Bosn.* guscicich;
Ross. гусекъ; *demin. nom.* geś, daß Gänsehen. Niemasz
lepszej zwierzyny, jako nasza gaska, Dobre pierze, dobry
mech, nie gań mi i mięska. *Rys. Ad.* 49. Nie pomoże
nie gąsce, choć z łabędzmi pływa, Przecię między
białemi nasza gaska siwa. *Rej. Wiz.* 98. §. *Technol.* Ze-
lazo z kruszcu abo rudy wytapia się w sztuki znaczne
gąskami zwane. *Kluk. Kop.* 2, 222. eine Gefengans, eine
Gans, ein in dem hohen Ofen geschmolzenes Stück Eisen. Z mate-
ryału żelaznego w rowie przed formą pozostałego, staje
się gaska, którą potym fryszują. *Oss. Rud.* 201. cf. geś.
§. Gaska gra, daß Gänsepiel. *Tr. Ross.* гусюкъ. §. Gą-
ska, część trafty, złożona ze czterech tafel. *Urm.* ein Theil
daß Holzstoß. §. *Botan.* Bedłka Gaska, *Agaricus Cantha-*
rellus Linn. Pospólstwo jej używa i lisicami na niektó-
rych miejscach zowie. *Jundz.* 557. eine Art von Blätter-
schwämmen. §. Nadgrobek Gąsce. *J. Kochan. Fr.* 80. (czło-
wiekowi, który grzechy słowa wyrzec nie umiał): Jużeś
leciał za morze, Gąsko jużeś w dole, A czarnej Persefo-
nie spaczkuje przy stole. Ośmdziesiąt lat Czekala śmierć,
żeby był gaska mówił grzechy, Niemogła się doczekać, błaz-
nem go tak wzięła. — Gaska, błaznuj ty przedsię, imię
two nie zginie, Póki dzika i swojska geś na świecie sły-
nie, eine Gans, ein Gänsehen, ein Gimpel.

GĄSŁECZKI, czekek, *plur. demin. nom.* geśle; narzędzie, mu-
zyczne. n. p. Tobie nieśmiertelny Panie, Póki mi żywota
stanie, I usta będą śpiewały, I gąsłeczki moje grały. *J.*
Kochan. Ps. 209., ob. Geśl, Zither.

GASNAĆ, gasł, gasnał, gasnie *nijk. niedok.*, zgasnąć, uga-

snąć *dok.*, (*Boh.* hasnauti, hasł, hasnu, zhasnauti, uha-
snauti; *Rag.* gāsnuti; *Vind.* vgałniti, pogałniti se, savga-
łniti; *Ross.* гаснуть, угаснуть, угасать, тухнуть, уту-
хнуть; *Ecccl.* безъявствоватися. cf. *activum* gasić); *propr.*
et *fig.* przestawać się palić, błyszczeć; ściemnieć; erlö-
schen, auslöschen, ausgehen, vergehen, verschwinden. Gdy nie-
masz drew, gasnie ogień. *Budn. Prov.* 26, 20. Gasnie
ogień, gdy nie ma czem wesprzeć swej pożogi, Tak bez
nieprzyjaciela ginie nam czas drogi. *Bardz. Luk.* 43. Świe-
ca dogorzawszy zgasła. *Birk. Sk. E.* 3. Ogień w piekle
nie gasnie. *Sekl. Marc.* 9. (nieugasisty. 1 *Leop.*). Niegasłe
piekielne płomienie. *Toł. Saut.* 88. nieugaszone, niezga-
śnione. *Sekl. Marc.* 9. Cudne przy cudniejszym gasnie.
Żegl. Ad. 47. Świeczka przed słońcem gasnie. *Pot. Zac.*
207. Kiedy nam słońce świeci swoją twarzą jasną, Nie-
chaj się zaćmi księżyc, niechaj gwiazdy gasną. *Pot. Arg.*
258. Przed jego pięknością zgasły wszystkie, jako ko-
rał przy rubinie, a szkło przy dyamencie. *Kulig. Her.*
112. (ziemiały, spaszowały, znikły). Krew gasnie, gdzie
interes żyje. *Teat.* 22, 21. (umilknie, ustąpi). GĄSNIE-
NIE, ia, n., *subst. verb.*, *Ross.* тушение; daß Erlöschen,
Auslöschen, Ausgehen, Vergehen. GĄSNIK, a, m., azote,
Stickstoff, pierwiastek wielu ciał; w kształcie rozparu za-
bija zwierzęta i gasi pałace się ciała. *Mier. Mscr.*

*GĄSTAĆ, ał, a, cz. *niedok.*, *obsoł.* (*Boh.* hausti geślic *te-*
trachordo canere, ob. Gędzić), mruzczeć, skrzypieć, mur-
ren, schnarren. Bóg sam wszystkie ziemię zgromadził, a
nie był, ktoby ruszył piórem albo otworzył usta i gąstał.
Leop. Jes. 10, 14. (mruczał. *Bibl. Gd.*). cf. pisnąć, tru-
nać, bąknąć.

GĄSTRZYCA, y, ż., kustrzyca, guzica, huzica, rzap'. *Cn. Th.*
kuper u ptaka. *Włod. der Streiß, der Bürzel, besonders daß*
Federvetcheß.

GĄSZCZ, u, m., rzecz gęsta, *Boh.* haust, haustj; *Sorab.* 1.
hustž; *Croat.* guschina; *Vind.* gosha, goshova, govosha;
Carn. goshava, gosha, gloska, (gojsd • las, *Carn.* hō-
sta • chrost; *Carn.* shganz polenta); *Ross.* гуща, кустъ,
кустарникъ, глушь; *Ecccl.* уащл, частина, калнина; daß
Dicke, Dichtig. 1. Gąszcz płynnych rzeczy, etwas dick einge-
kocht, ein Brey, ein Muß, ein dicke Saft. Gąszcz, sos
bardzo gęsty, który robią z rozynków, fig, cebul albo
bulw, pietruszki abo marchwi etc. gotując dobrze, gdy
uwre, przez sito przepuścisz. *Wiel. Kuch.* 402. ein Brey,
ein Muß. Gąszcz, powidło, sok z owoców, do pewnego
stopnia zgęstwienia smażony. *Kluk. Dyk.* 1, 14. — Przez
gąszcz gruzłowaty (morza piekielnego) brodząc, czart po-
śpieszy. *Przyb. Mill.* 66. (cf. meł, odmeł). butch daß dicke,
holperige Höllemeer. — Gąszcz srebrny, jest ziemia płynna,
gęsta, na wolném powietrzu twardniejąca, mająca w so-
bie pospolicie czyste srebro. *Kluk. Kop.* 1, 341. der Sil-
berschaum. Gąszcz ob. Fuzy, ustoiny, osad, sosy, drożdże,
der Saß, die Hefen. 2. Gąszcz, gęstwinna, gęsto rosnące
drzewa, krzaki, daß Dickicht, die Dichtung. Bory te ponure
w głuchym swoim gąszczu, sposobią tylko legowisko nie-
dzwiedzom. *Przestr.* 128. Błądzi, zaszedłszy w jakies
nieprzedarte gąszcze. *Stas. Num.* 2, 188. Tuśmy się w
gąszczach tego lasu taili. *ib.* 2, 251. (ob. Gęsty, geścić).

GASZĘ ob. Gasić.

GASZEK, szka, *m.*, *demin. nom.* gach; gamracik, fryjerz, ein Buhle, ein junger Kaffe, ein Kaffchen, ein Koffler. Cóż to za gaszek, drogiemi ulany Wódki, a różą cały osypany, Z tobą się pieści w cieniu chłodnej grotty? *Hor.* 1, 52. *Nar.* Niech się gaszek smaży. *Pot. Arg.* 666. Strój się Dorotko, na model tych ptaszków, Którym powszechnie imię dajem gaszków. *Zab.* 10, 402. *Zabl.* Ci modni gaszkowie. *Teat.* 7, 25. Wy mię dziś wystrójcie, jak młodego gaszka. *Teat.* 48, 54. GASZKOWAC, ał, uje, *cz. niedok.*, gachować, gamratować, dworzyć, läffeln, caressiren, buhlen. GASZY, a, e, od gacha abo gachów, deß Buhlen, deß Lassen, oder (im plur.) der Lassen, der Buhlen. Wszakżeś ty nie jest Penelopa owa, Byś próżnym ogniem gasze piekła serce. *Hor.* 2, 87. *Nar.*

GASZTOŁT, a, *m.*, *nomen proprium*, n. p. Król dał, a Gasztołt wziął. *Rys. Ad.* 25.

GAT, u, *m.*, Gaty są blaszki czworograniaste, któremi gwóźdźce nitują. *Magier. Mscr.* Nietshbleche, Nietshappen.

GATKA, i, *ż.*, *volva*, kielich białów. *Kluk. Dykc.* 1, 36. die Hülle der Birze, der Füt.

GATKI, tek, *plur. demin. nom.*, gacie; podspodnie, zwyczajnie płóciane, Unterziehhosen, Dbb. Gadihhosen; *Hung.* gaty; *Slovac.* gatě; *Slavon.* gache, svité; *Rag.* gacchie; *podgacchize*, *gacchize*; *Croat.* gache, bragise; *Vind.* podhlazhe, svitize; *Carn.* svitze, bręgeshi; *Ross.* портки; *Eecl.* препоясало, опомаслине, гащи.

*GATRZYSTY, a, e, Piccyk ten ma oddech pod ogniskiem gatrzystym, które ogień rozdyma. *Sien. Wykl.* kraciasty, gegittert, mit einem Gitter oder Gatter.

GATUNEK, nku, *m.*, z *Niem.* die Gattung, die Art. *Sorab.* 1. gattung, holtunga; *Boh.* dro; *Slovac.* twarnost; *Rag.* varsta; *Bosn.* vrista, fela, plemen, varsta; *Carn.* fela, shara; *Vind.* forta, visha, shvaht, mufa, furm; *Croat.* nachin, fela; *Ross.* порода, отродие. Gatunek jest pojęcie cząstkowe tego, co jest w jednotniku. *Cyank. Log.* 92. Układ roślin dzieli się na gromady, *classes*, rzędy, *ordines*, rodzaje, *genera*, gatunki, *species*, odmiany, *varietates*. *Nar.* 144. Dobrego gatunku *Ross.* породный, породистый. Im więcej gatunku, tym więcej frasunku. *Rys. Ad.* 18. Ludzie niższego gatunku mogą się żenić, kiedy im się podoba. *Boh. Kom.* 4, 75. (niższej kondycyi). Różnego gatunku, von verschiedener Art. Jednego gatunku ludzie = jednej kuźni, jednego płotu koł, etneß Gelfchters, von gleichem Schlage. Tego gatunku ludzie i na kazaniach nawet bywać nie raczą. *Mon.* 63, 304. Nie znam cale, co to jest za gatunek ludzi. *Teat.* 19, c, 57. GATUNKOWAĆ, ał, uje, *czyn. niedok.*, (rozgatunkować *dok.*), na gatunki dzielić, gatten, Dbrd. sortiren. GATUNKOWANIE, ia, *n.*, *subst. verb.*, deß Sortiren. Dla łączniejszego gatunkowania ryb złowionych, trzeba mieć wanny, kadki, cebry. *Haur. Šk.* 142. GATUNKOWY, a, e, Gattungß. Wyraz gatunkowy, który jeden gatunek, zamykający w sobie wiele osobnych rzeczy, znaczy, n. p. człowiek. *Kpez. Gr.* 3, p. 4. ein Gattungßname, Gattungßwort. (cf. rodzajowy). Ciężkość gatunkowa, *specificca*. *Hub. W.* 97. die specifische Schwere.

Pochodz. pogatunkować, rozgatunkować.

GAUDENCY, ego, *nom. pr.* Gaudentius, *Boh.* Radjm.

GAUROWIE, ów, *plur.*, albo Guebrowie, naród rozsypany w Azji, osobliwie w Persyi i w Indyach, ogniowi wielką cześć oddający. *Dykc. Geogr.* 1, 230. die Gauren oder Guebern in Asten. 2) Turcy fałszywie nas nazywają Gaury, jakoby od Agary; siebie Saraceny, jakoby od Sary. *Rej. Apoc.* 82. *Warg. Radz.* 121. ein Schimpfname, den die Türken den Christen geben, Hagarâfinder. Turcy pobożność w gaurze rzadko przyznawają. *Tward. Wl.* 53.

1. GAWĘDA, y, *ż.*, ziele, *aster amellus* Linn., deß Sternfraut, die Sternblume, gatunek jastru, rośnie na łąkach. *Kluk. Dykc.* 1, 60. Ziele to gawędą zowią od członków wstydlivych, którym ratunek daje. Zowią też gwiazdeczkami, Iskierkami, Jaskierkami, zielem dymienicznym. *Syr.* 1445. 2. GAWĘDA, y, *m.*, *obs.* członki wstydlive chore. *Syr.* 1445. franke Schaamtheile. — *ż.* Który gawędzi, papla, brechajo, eine Schwäger, ein Maudertafche. Co ten stary gawęda rzedzi! *Teat.* 19, b, 32. GAWĘDZIARKA, *femin.* — GAWĘDZIĆ, id, i, *cz. niedok.*, paplać, gadać ni w pięć, ni w dziewięć, abgeschmact schwagen, weder gehauen, noch gestochen. (*Boh.* tlachati; *Dal.* trasskati). Czego jeszcze i w tém gawędzisz, zatrzymujesz się i nie domawiasz. *Teat.* 19, b, 86.

GAWEŁ, wła, *m.*, GAWEŁEK, lka, *m. zdrobn.*, imię własne, Galluß. *Boh.* Hawel, Hawljček, Hawljik. Przystrojony jak król żaków w dzień Gawła upstrzony. *Pasz. Dz.* 81. Żaczkowie w dzień s. Gawła spuszczaają koguty na siebie do boju. *Syr.* 587. — *Prov.* On o Pawle, a ta mu o Gawle odpowiada. *Pot. Arg.* 448. *Obr.* 28. ego de alio, ille vero de cepis. *Rys. Ad.* 17. *Slovac.* Mi o Hawle, ti o Pawle; mi o koze, ti o woze. Pitati sa ho o sliwach, a on odpowedel o hubach. *ż.* Gawełek u flisów zowie się kolek na końcu hamulca, za który sternik trzyma, gdy prze rudlem. *Magier. Mscr.* der Pfod oben am Steuerruder, womit es der Steuermannu regiert.

GAWIEDŹ, i, *ż.*, chałastra, czeladz podlejsza dworska, wojenna, miejska. *Włod. der Truß.* deß Gestudel, deß Gesfchmeiß. (*Rag.* et *Slavon.* gavęz *consolida* ziele). Gawiedź czyli chałastra ich tak liczna była, iż za 80,000 zbrojnego wojska, ciągnęło jęj 500,000. *Pilch. Sall.* 197. Na wzrok Jana III. ogromny, na blask płytkiej stali, Kupami się od Wiednia zbita gawiedź wali. *Nar. Dz.* 2, 9. On to Partów grożących gawiedzie Rzymowi zbitych w tryumfie powiedzie. *Hor.* 1, 61. W wielkiej onej gawiedzi pogańskiej. *Pap. Herb.* 351. Marna gawiedź pospółstwa nikczemnego. *Krom.* 513. Słowianie z pierwu się w spronej gawiedzi narodów grubych taili. *Krom.* 6. Poczekaj niecna gawiedzi, łajdaki, psubraty, nizezemna hołoto. *Teat.* 24, c, 45.

*GAWOR, *GOWOR, u, *m.*, mowa, rozmowa, rozprawa, die Rede, die Unterredung, deß Gespräch, die Unterhandlung; (*Boh.* howora gaduła; w inszych dyalektach to słowo znaczy mowę, rozmowę, *Carn.* govor sermo, govorina phrasis; *Rag.* govór, razgovór, sermo; *Bosn.* govor locutio; *Croat.* govor, govorenye; *Slovac.* govorenje). Śmierć zawarła gowor. *Kanc. Gd.* 292. Czarta groźliwie książę aniołów połaje, Lecz

mu dumny przeciwnik wraz odpowiedź daje... Tak ci skończyli gowor, a wraz się udali Do niewysłownej bitwy oba najzuchwałej. *Przyb. Milt.* 185. Jeśli was co dolega, nie byłoż sejmowych goworów doma, w izbie nawet poselskiej swiebodnych głosów! *Birk. Zyg.* 51. Bieży do nieprzyjaciela, i z tym gowory stroi, aby złoto miał za zdradę swoje. *Birk. Ex. B. b.* (kunszafty, intrygi). *Gęb. Hym.* 297. GAWORZYC, ył, y, cz. *niedok.*, z pogardą: gadać ni to ni owo, pleść, śmagać. Papugi gaworzą. *Haur. Sk.* 330. (*Boh.* howorjm, howorjwam gwarzyć; w innych dyalektach toż co u nas mówić, gadać, (*Sorab.* 2. gronisch); *Bosn.* govoriti loqui; *Rag.* govoritti id., govorükati loquitari, govorüseni garrulus; *Slavon.* govoriti, (govorljiv = wymowny); *Vind.* govoriti, marnuvati, bēlēditi, kremlati, vesuvati (= mówić), naogovoriti, algovoriti *compellare*; *Carn.* govoriti; *Croat.* govoriti, (govorlivōst = wymowność); *Ross.* говорить; (говорливость gadalliwość, говоръ gaduła); (cf. *Graec.* ἀγορεύω). Tak goworzył w sobie, *secum ait.* *Zehr. Ow.* 221. *GAWORNIK, *GAWORZYCIEL, GOWORZYCIEL, a, m., *Rag.* govornik, govoritegl locutor.

*GAWOT, a, m., [rodzaj tańca. 1]. Nie usłyszysz kazania albo rzadko kędy, Zeby grzechy i ludzkie wytykało błędy. Same grają gawoty do upodobania Ludzkiego, same herby dzisiejsze kazania. *Pot. Pocz.* 385. (cf. *Ital.* gavetto = pewny taniec).

GAWRON, a, m., (*Boh.* hawran; *Ecll.* [гавранъ. 2], гайворонокъ, воронъ воропа; *Graec.* χορῶν; *Ross.* грачъ, граченокъ; (cf. gaj, cf. *Lat.* gavia) = *corvus coroneae*, podobny do kruka, ale mniejszy, i nie tak czarny, lata z kawkami. *Zool.* 261. *corvus frugilegus.* *Kluk. Zw.* 2, 291. *cornix nigra.* *Klein.* die Rabenfrähe. Gawrony pożywne. *Banial. J. 5 c.* Krucy, gawrony, wrony, nieróżnie krakały. *Banial. J. 5 b.* (w inszych dyalektach gawron = kruk n. p. *Slavon.* gavrān; *Bosn.* grauran; *Rag.* gravran; *Vind.* kavran, krampazh, podhuika, nozhni orel; *Carn.* kavrán, kavranozh; *Sorab.* 1. hauron; *Sorab.* 2. karwona wrona, ron kruk; *Slovaec.* hawran, krkavec *corax*; *Croat.* kauran, krompach, gauran; *Dal.* grayran, vrān *corvus*). §. Gawron, emblema głupstwa, gil, geś, (*oppōs.* kos, szpak, wrona); *Gimpel*, *Dummlau*, *Tölpel*. Głupsze nad gawrona, kto róże chce zbierać z ościstego głogu. *Kulig. Her.* 204. Czekaj, jak młody gawron, gebę rozziewiwszy, rychłoli mu co w nie wetkają. *Rej. Zw.* 159 b. GAWRONIC się, GAWRONIĘC *nijk.* ndk., gapić, odurzeć, verdimmen, verbluffen. GAWRONI, ia, ie, od gawrona, Rabenfrähe = *Ross.* грачачиѣ, грачиѣ, грачевыѣ. GAWRONIĘ, ięcia, n., piskle gawronie, daś Junge der Rabenfrähe. Gawronięta, kury Mazowieckie. *Pot. Jow.* 106. GAWRYŁO, a, m., [z rusk. Hawryło = Gabryel; *przenoś.* 2] gap, gawron, gil, ein Gimpel, ein Tölpel. Ten Szerepetka, cōż to za gawryło. *Teat.* 45. c, 112.

1. GAZA, y, ż., z *Franc.* gatunek krepki gładkiej, eine Art von glatten Flor, die Gage. Na przejrzystej gazie. *Zab.* 14, 155. Wyrazy jego niekiedy swawolne, gazą jednak grzeźności osłonięte, nie urażały. *Kras. Pod.* 2, 62. (*ob.* Gazowy). cf. bawełną obwijać, cf. ujedwabić.

2. GAZA, y, ż., z *Franc.* pensya z urzędu, die Gage, die

Pension, der Gehalt. Urząd każdemu z gazą jest nadany. *Jabl. Ez.* 138.

*GAZDA, y, ż., [właściwie m., z *Wołosk.* gazdē = dom, gospodarz. 2]. Dwakroć z każdego wojska, dwakroć łupił każdy, Dwakroć Michał, przechodząc ziemię, palił gazdy. *Bratk. B. b.* Takie tam pojazdy, Takie to tam gazdy. *ib. l.* 2.

GAZECIARSWO, a, n., pisanie gazet, stan gazeciarza, nowiniarstwo, gonienie za nowinami, die Zeitungsfreibeirey, Neutigfettenfrämerey, Zeitungsfucht. Często wojen łakomy, zły duch gazeciarstwa, Ledwo się nie udusił z gwałtu swego łgarstwa. *Zab.* 16, 402. GAZECIARKA, i, ż., gazetami się bawiąca, nowiniarka, die mit Zeitungen zu thun hat; eine Neutigfettenfrämerin. Dowiedziałem się tego od jednej sławnej gazeciarki. *Teat.* 50. b, 46. GAZECIARSKI, a, ie, od gazet, Zeitungsf. Gazeciarskiego cechu ludzie. *Mon.* 71, 211. GAZECIARZ, a, m., który pisze gazetę, der Zeitungsfreibeire. Cel gazeciarza jest rzeczy wiadomości publicznej godne opisać, bez własnych domysłów. *Kras. Pod.* 2, 113. Teraz ostatnia na gazeciarzów karystya. *Mon.* 71, 214. (Octob. 1806.). *Gaz. Nar.* 1, 360. §. Który gazety czytywa, lubi, z nich rozprawia, ein Zeitungsfreier, Zeitungsfreund. §. Nowiniarz, nowinkonoś, nowinki rozsiewający, za niemi się ubiegający, ein Neutigfettenfrämmer. GAZETA, y, ż., GAZETKA, i, ż., zdrobn. z *Włosk.*, le mot vient de la figure d'un petit oiseau appelé gaza, que l'on imprimoit à la tête de feuilles volantes, qui annoncoient des nouvelles des evenemens publics. *Denin.* clef. 80. *Germ.* Gazette, *Ross.* газеты, ведомости; *Rag.* ogasniza; *Carn.* zhasnéze; *Sorab.* 2. zeitung; pismo peryodyczne, zawierające zbiór wiadomości publicznych czasowych. *Kras. Zb.* 1, 310. *Germ.* die Zeitung. Gazeta jest niby list powszechny, obwieszczający to, co się u nas i w inszych krajach dzieje. *Kras. Pod.* 2, 115. Gazety są gatunek pism peryodycznych, obwieszczający rzeczy, ku nasyceniu ciekawości służące. *Kras. List.* 48. cf. dziennik. Różnica między uczonym i nieumiejętnym nie jest tak wielka, jak ją rozumieją; cała rzecz na czytaniu gazet literackich zawisła. *Zab.* 5, 92. literarische Zeitungen, gelehrte Zeitungen. §. Nowiny, Neutigfetten. Gazetek zbieraniem bawią się. *Mon.* 71, 208. GAZETNY, a, e, od gazet, Zeitungsf. *Ross.* газетный, ведомостный. GAZOWY, a, e, z gazy, von Gage. Obłok gazowy. *Min. Aus.* 25.

GAZWY, liczb. mn. kapturek u cepów, wiązanie skórzane, łączące bijak z dzierzakiem. *Ryd.* die lederne Klappe oben am Dreschflügel; *Vind.* gosh, gosha, zepovesnik; [*Ecll.* гажвица = wić. 2].

G B; G D.

GBUR, a, m., (*Sorab.* 1. bur, ratař; *Vind.* pauer, prurizh; cf. *Lat.* puer; *Graec.* παῖς; *Alemann. et Franconice.* gebura, giburo = rolnik; *Syr. Samar. Chald.* ܒܪ bar foris, in agris; *Hebr.* ܒܪ agrestis); der Bauer, chłop, wieśniak. — Chłoptwo i robotne gbury. *Pot. Arg.* 101. §. z przyganą: Gruby ghur, grundychwał, prostak, *Arcadium german.* Mażc. ein (grober) Bauer. *Ross.* мужикъ, деревенщина, ослопъ, ослопина. Nie inaczej się z niemi ob-

chodzą, jedno by z jakimi prostemi chłopcy a gburami. *Glicz. Wych. N. 8.* Niemasz tam praw wolności, gbur z panem jednaki. *Pasz. Dz. 51.* Niewolnicy, gburowie, prości ludzie. *Petr. Pol. 239.* Gburem jesteś, jeśliś jest na tę żalność głuchym. *Toł. Saut. 96.* Dziki gbur, co się na niczém nie zna. *Teat. 48. b, 5.* W *rodz. żeńsk.* GBURKA, i, kmiotka, wieśniaczka, die Bäuerinn. *Croat. musacha; Boh. chrapaunka.* Pasquilina w gburkę przebrana. *Tward. Pasq. 37.* GBURNY, a, e, chłopski, gminny, Bauer, Pöbel, pöbelhaft. Wystaw sobie chłopów tańczących ocieżyła, i wyrzucających sobie w gburnych drwinach co jeden na drugiego wie. *Teat. 24, 32.* CZART. GBURWATOŚĆ, ści, ż, grubiaństwo, gminność, die Pöbelhaftigkeit. *Ross. мужиковатость.* Gburowatość w najuczciwszych posiedzeniach, słyszałem czasem z ust młodych kawalerów. *Teat. 24, 76.* CZART. GBURWATY, a, e, zarywający gbur, gminny, grubiański, pöbelhaft, *Ross. мужиковатый, ослонный.* Gburowata ta dziewczka ma być siostrą moją! *Teat. 1. c, 34.* GBURWIC, a, m, chłopowie, prosty człowiek, *encyclius. Mącz. ein Bauerbursche.* GBURSKI, a, ie, chłopski, bäuerisch, Bauern. *Sorab. 2. burski; Sorab. 1. burski, burowy; Vind. purouski; Ross. мужицкий, бурлацкий, бурлаческий.* Boh. chrapaunský. Ręce moje zwyczajniejsze są ku pióru, niżli ku robocie gburskiej. *Cresc. 700.* Ciemniejszy tylko naturom gburskim i mocnym dawać. *Syr. 1465.* Powieść gburka. *Zebr. Ow. 228.* ut referunt tardi agrestes. GBURSTWO, a, n., collect. gburowie, chłopstwo, Bauern, Bauerferle. §. Wieśniactwo, grubiaństwo, gburowatość, Pöbelhaftigkeit, Erbheit, *Sorab. 1. poburskocz, burstwo.* Boh. chrapaunstwj; *Ross. бурлачество, бурлачение; Eccl. поселянство.* Gburstwa zarywać *Ross. бурлачить; Eccl. поселянству ю rusticor.* GBURZANKA, i, ż, chłorówna, daß Bauermdchen, Bauermdsch. GBURZYSKO, a, n., nieokrzesany, nieforemny, ein ungeschlächter Bauerferl. Gburzysko to. *Teat. 20. b, 149.*

Słownik Lindego wyd. 2. Tom II.

konana nie mówi, ale baba gdacze. *Pot. Arg. 492.* Na waszych unitów sobie gdakaj, a nie na nas. *Pim. Kam. 50.* §. Chwalić się, przechwalać się. *Tr. praßten, groß spreßen.* GDAKANIE, ia, n., subst. verb. 1. GDAK, u, m., kwokanie, kwok, daß Gackfen, daß Gackern. Czy cię, kogucie, piekielnik rozpierzył, psi ptaku, I z twoim przemierzłym głosem? przybeczysz ty twego gdaku. *Zab. 13, 279.* *Treb.* (twego piania, krzyku, sträßen, Gefährte, Geföhrey). 2. GDAK, a, m., święgot, gaduła, ein Schwätzer, eine Plaudertafel. Czyż można wierzyć bredni jego, co jest gdakiem? *Zab. 9, 321.* *Iżyck.* Stary gdak. *Teat. 8, 73.*

Pochodz. *ogdakać, pogdakać, rozgdakać, wygdakać, zagdakać.* GDAŃSK, GDAŃSKO, DAŃSKO, a, m., (*Lat. Dantiscum, Gedanum*), Danzig. (*Boh. Dąnsko, Gdąnsko; Croat. Dantisk; Hung. Dantzka*); miasto Pruskie, w województwie Pomorskim, jedno z największych, najbogatszych, najhandlowniejszych miast Europy, trzecie w rzędzie trzech głównych miast Pruskich, (cf. Toruń, Elbląg). Ojczyzna Kluweryusza, Heweliusza, Lengnich. *Dykc. Geogr. 1, 230.* Wizimierz wielką mając okwitość więźniów *Duńskich*, onemi miasto morskie osadził, które Dańskiem albo Gdańskiem od *Duńczyków* na ono miejsce wprowadzonych, nazwał. *Krom. Hst. 4, 165.* Dańsko albo Gdańsko, *Dantiscum. Mącz.* Może też Gdańsk, *Gedanum*, od *sinus Godanus*, bliższej odnogi morskiej. *Chmiel. 1, 417.* (cf. fryjor do Gdańska; spust do Gdańska). Wolą szlachta czci sprawiać, do Gdańska szafować, niżli w polu leżeć. *Biel. S. M. C. 2.* Niedarmo u nas rymują: Gdańsk, koniec państw. *Lek. B. 4.* Na sztukach tych prowadzą do Gdańska Poty enych kmiotków, a raczej do Chłńska, Ztamtąd ma pycha podżogę do zbytku, Miasto pożytku. *Klon. Fl. B. 4.* GDAŃSKI, a, ie, Danziger, von Danzig. *Boh. Gdąnský.* Gdańska wódka. Gdańska żuława, zawiera wsi 53. *Dykc. Geogr. 1, 230.* der Danziger Werber. Gdańskie mleko śmietanka z startemi migdałami uwarzona. *Tr. Danziger Milch, Raßm oder Oberes mit geriebnen Mandeln gefocht.* Po GDAŃSKU: Gdańskim sposobem, auf Danziger Art. Koło to powinno być okowane gładko, po Gdańsku. *Solsk. Geom. 2, 7.* GDAŃSZCZANIN, a, m., rodowity z Gdańska, ein Danziger. Kluweryusz, Heweliusz, Lengnich, sławni w naukach Gdańszczenie. *Dykc. Geogr. 1, 231.* GDAŃSZCZANKA, i, ż., rodowita z Gdańska, die Danzigerinn. GDERAĆ, GDERLIWY ob. Gdyrać, Gdyrliwy. GDULA, i, ż., rodzaj gruszek. *Dudz. 38.* Ład. *H. N. 46.* die Pfundbirne. *Boh. kdaule, gdule, gdaule; pigwa, malum cydonium; Sorab. 1. dula id.* — §. Gdula ziemna, ziele, rzepa leśna, świniak, wieprzowy albo świni chleb, świni orzech. *Syr. 622.* *cyclamen, Saubrot, Schweinebrot, Erdbrot, Grundbirne, Erdbirne; (Boh. brambory; Bosn. krisgjalina, skrisgjalina, parporcina, vucja jabuka; Carn. grud svinske, kros Hizh; Croat. krumpér);* w ogrodach chowana bywa dla kwiatów; ma korzeń na kształt wielkiej bulwy, liście bluszczowym podobne. *Kluk. Rosl. 2, 220.* *Krup. 5, 184.* §. Gdula ziemna mniejsza, *Cissanthemus, die Spedflisse, Je länger je lieber. Sir. Ziel. 625.* GDULOWY, a, e, od gduli, Saubrot.

GDY conj. (Boh. kdy; Slov. kdy, když, kdiž; Sorab. 1. gdy, dy, *rectius* kdy, (cf. kiedy; Hebr. די di - quia, די kedi, kdi *quum*; Gall. que; It. che; Graec. δὴ; Hebr. כִּי ka, ke - *sicut*), hdě, hdež, kiž, dyž, dokalž; Sorab. 2. di, diga, ga, gaž, gadga, diž, gabū, žo; Vind. kdei, obkai, aku, dokler, tukei, zhe; Carn. kè, kader, dokler; Slav. dok, ako; Croat. gda, kada, kàd, ako, kayti, ar, stoti; Dal. jér, ér, jerbo, stoti; Marit. zách; Ross. коли, буде, виегда; Eccl. виегда, кьгда, иельма; (Hebr. כִּי ki quod, quia; cf. kiedy) — §. w ten czas, kiedy, wann. Gdy gomon mam w domu, nie radem nikomu. *Cn. Ad. 230.* *Gdyehwa mu te sny *powiedziała... 1 *Leop. Genes. 41.* (gdyśmy mu powiedzieli). Gdy przychodzę, on odchodzi. *Tr.* — §. Przyczynę; gdy, gdyż - ponieważ, ba, naśbent, weif. Co gdy tak jest, iż pewny cel jest spraw ludzkich, mamy z wielką pilnością opisać go, co jest zac. *Petr. Et. 4.* — §. Gdyby - jeśliby, menn, wofern, Slov. kdzihi, kedbi; Sorab. 1. gdyby, hděbè; Sorab. 2. gabū; Croat. ako. Nie skończyłbym, gdybym się miał z tym wszystkim rozszerzać, czegom się od niego nasłuchał. *Mon. a. 65, 66.* Gdyby nie ładaco z niego, byłby grzeciwy. *Gemm. 87.* Nie masz żadnej pod słońcem rzeczy bez pochyby, Gdzieby miejsca nie miało nieuchronne *gdyby. Pot. Arg. 509.* eš bleibt allenthalten ein menn doch zu wünschten übrtg. *Prov. Slov. Kedbi ked nē bolo, wsečkobi dobre bolo, cf. ale.* — §. Gdyby, o gdyby, oby, o daß! *Boh. kyž; Slov. o kebi, kedbi, ked.* — §. Gdyby, jakby, jak, wie, gleich wie, gleich als. Jakie się to przesłizne dziewczę uczyniło, Gdyby róża rozkwitła, aże patrzyć miło. *Treb. S. M. 94.* Chłopczyna, gdyby grosz. *Teat. 42. c, 32.* Ona wino pije, gdyby wodę. *Zab. 16, 217.*

Pochodz. *drugdy, niegdy, nigdy, inegdy, onegdaj, onegdajszy.

GDYRAĆ, GDERAĆ, ał, gdyra et gdyrze intrans. *niedok.*, zrzedzić, mruzczyć, łajać, schmälen, gurren, schelten. Zrzedzi i gdyra co moment; ale się go nikt nie boi. *Teat. 27, 23.* Na moment nie przestaje hałasować, gdyrać, piorunować. *ib. 24. c, 5.* Dopieruteńko com się spotkała z tym naszym dziwakiem, gdyra, gdyra. *ib. 23, 49.* Nie mogę wcale pojąć, co mu się dziś stało, Mruczy, zawraca oczy, przymawia i gdyra. *Zab. Z. Sz. 55.* Dziś tylko słucham, jako gdyrze stary Rozum, wepchnąwszy na nos okulary. *Zab. 9, 304. Zabł.* On tylko gdyrze; pracę mą tłumaczy Za płochosć, mówiąc, czyby nie mógł przecie Lepszój zabawki znaleźć w mądrym świecie? *Pulp. 14.* Jakże na ciebie nie gdyrać, kiedy sama nie chcesz być szczęśliwa? *Teat. 14, 26.* Przyjmuje sługi, żeby miał na kogo gdérać. *ib. 24. c, 22.* GDYRANIE, ia, n., *subst. verb.* zrzedzenie, daß schmälen. Gdyrania starego Bartłomieja. *Kras. List. 123.* Wytrzymać nie mogę gdyrań tego babsztyla. *Teat. 35. b, 4.* Wasze gdyranie do rozpacy nas przywodzi. *ib. 54. b, 79.* GDYRACZ, a, m., Powiadają wszyscy, że idę za największego w świecie gdyracza i marudę. *Teat. 24. c, 68.* zrzedza, niedogodnik, ein Gurrer, ein Brummbar. GDYRLIWY, a, e, skłonny do gdyrania, gurrig. Przekłeta to rzecz narowista szkapa, a gorszy jeszcze doktor gdyrliwy. *Teat. 24. c, 39.* Powiadają, że ja gdyrliwa; a

ja bez przyczyny nikogo nie połamę. *ib. 6. b, 13.* GDYRLIWOŚĆ, ści, z., zrzedność, die Gurrigkeit. GDZIE conj. et adv., Boh. kde, kdež; Slov. kdě, kam; Carn. kjé; Vind. kei, kier, kai; Slav. gdi; Rag. ghdi, ghđino, ghđio; Croat. gde; Dal. gdi; Bosn. ghdi, ghđje; Sorab. 1. dze, džeto; Sorab. 2. žo, žož, žoga; Ross. гдѣ; Eccl. юдыже, гдѣ, кдѣ, ждѣ, амо, (cf. Hebr. אֵי; Lat. ubi; Jon. οὐ; Graec. οὐθι; oznacza: 1. miejsce gdzie się co znajduje, kedy; in loco, wo. 1) Bez zapytania: Gdzie Pan Bóg, tam zwycięstwo. *Sk. Dz. 295.* Gdzie ludzi więcej, tam moc silniejsza. *Herb. Stat. 343.* Gdzie kto zgrzeszy, tam pokutuje. *Sax. Porz. 50.* Gdzie wziąć, to wziąć, byle było. *Gemm. 88.* mau mag eš herneymen, woher man will. Skarzymy się, iż szlachta u nas mieścić się gdzie nie ma; wojsko małe, zmniejszone panów dwory. *Mon. a. 65, 406.* Na jeden dział roli, albo na dzienne stajanie, jako gdzie zowią, dosyć wywieź 24 wozów gnoju. *Crese. 81.* — Gdzie indziej, nie tu, na in-szém miejscu, wo anders; anderowo; Vind. keihinde; Sorab. 1. nedže drudže (ob *Drugdzie). — Gdzie niegdzie, miejscami; hier und dort. Są jeszcze gdzie niegdzie zabytki dawniej trwałosci. *Kras. Pod. 2, 264 Boh. onde y onde.* — *Gdzie - gdzie - tu - tam, hier - dort. Braudbursey za wszelką okazją nasadzili się na Polskę, i gdzie gwałtem, gdzie zdradą, granice jej szarpali. *Krom. 528.* §. *Dubitantia, impossib. n. p.* O gdzie zaś... *Teat. 8, 40.* ey wo doch! warum nicht gar! Ej co ty żartujesz, gdzieby on myśleć miał o kobiecie smutkiem wynędznionej! *ib. 15. e, 6.* O idź z takimi bajami, gdzież trup ma czucie? *ib. 55. e, 47.* — §. Gdzie lepiej, daleko lepiej, nie do porównania, weit besser, (ungleich) ohne Vergleich besser. Gdzie lepiej się ma dziś, w nocy febrj nie miała. *Teat. 9, 75.* Mówisz, że nie myślę o interessach, a ja mówię, że gdzie więcej od niego myślę. *ib. 9, 50.* — §. Pytając: gdzie? gdzież? kedy? na którym miejscu? wo? Kiedyż, gdzie, dokąd? *Bardz. Trag. 510.* Gdzie rozum? gdzie pamięć? gdzie wola? *Boh. Kom. 1, 182* Gdzież człowiek jest bez błędu? *Teat. 45, 5.* — 2) Miejsce, do którego co dąży, dokąd; ad locum, wohin. a) Bez wyraźnego zapytania, wohin. Zebrawszy się kilkadziesiąt tysięcy, gdzie droga, gdzie niesie gniew ślepo, wypadają. *Tward. W. 20.* Gdzie mię oczy poniosą, pójdę w świat. *Gemm. 87.* Idzie, a gdzie, sam nie wie. *Teat. 6, 34.* b) Pytając: dokąd? wohin? *Sorab. 2* zoszi, žogažem, žožo, žažo. Ale gdzież We Pan idziesz? *Teat. 25. e, 27.* II. Gdzie, gdzieby, gdzież, gdzieżby, *condit.* jeżeli, jeźliby, menn, wofern. Stygijskiej czarnemi obroty Świadcze wody, gdzie mowy nie wysłuchasz nasze, Wszystkie piekła otworzę, czarnemi przestraszę Dzień i niebo chmurami. *Ustrz. Klud. 13.* Gdzieby żywotny owoc swój widzieli. Ślubili go dać na posługi boże. *Groch. W. 247.* III. Gdy, da. Teraz wiele czasu na czytaniu trawi, gdzie przedtym ani godzinki bez kart się nie obszedł. *Teat. 48, 19.* GDZIEKOLWIEK - byle gdzie, Boh. kdekoli, kdekoliwék; Slov. kděkolwek; Sorab. 1. dzečkuli, dzežlem, nech ie dzech chze; Sorab. 2. žožkuli, žožlem; Bosn. ghđjegodi, ghđjetidrigo; Slav. gdi-

god; *Croat.* gđegode, kamgod, kamgoder; *Dal.* kadigodar; *Rag.* ghdigodi, ghdimudrágo, ghdigodjer; *Carn.* kjerbodi, danękam, danekôd, merski; *Ecll.* а може аще. a) *in loco*, Kędykolwiek, wo es immer sey, gleichviel wo. Gdziekolwiek będę, nie zapomnę ciebie. — b) *ad locum*, Dokądkolwiek, wohtn nur immer; gleich viel wohtn. Gdziekolwiek idziesz, pójdę z tobą. GDZIEŚ, wyraża miejsce niepewne, niewiadome, dort wo, irgend wo; *Sorab.* 1. tam nedže; *Slav.* igdi, (*oppos.* niegdzie); *Vind.* na enem kraju, negdai, neikai, neizhei (nigdzie). Epikur gdzieś tam boga swego wrzucił, gdzie do niego modły człowiecze nie przychodzą. *Gorn. Sen.* 275. Uprzejma miłość, gdzieś tam tuła się za światem, Za szczęściem jak jaskółki biegamy za latem. *Nar. Dz.* 5, 127. GDZIEŻ *ob.* Gdzie. — §. *Optativ.* Bodaj, Gott gäbe, wollte Gott. Gdzież mię to fortuna na one czasy zachowała! *Kchan.* O gdzieżby mi to kto przyniósł. *Cn. Th.* O gdzież to kija! *ib.* O kiju święty! *ib.*

GĘ.

GĘBA, y, ż., *Boh.* huba, hauba, tlama; *Slov.* huba os, gamba labium; *Rag.* gubiza; *Vind.* gobiz, gobez, vuste; (*Croat.* gubecz - ryj, rylec); *Sorab.* 1. huba labium, rt, rot os; *Sorab.* 2. guba labium, mula os; *Ross.* ryba wargą; ротъ, pra os, жерло, (*cf. Hebr.* שפח saphah labium oris). Usta czyli gęba niekiedy znaczy tylko szparę w poprzek idącą między nosem i podbrodkiem; niekiedy owę jamę, która się przy wargach zaczyna, i aż do pacierzy szyi idzie. *Krup.* 2, 556. daś Maul, der Mund. Poprzeczny otwór między nosem i podbrodkiem, nazywa się os, to jest gęba; a podniesienie nieco w górę, brzezi labia, to jest usta. *Wej. Anat.* 176. (*cf.* wargą). Gęba u człowieka, pysk u innych zwierząt, jest ten otwór, którym najpierw przywienie wchodzi, nim pójdzie do żołądka. *Zool. Nar.* 25. — W mnogich mówienia sposobach, słowa tego używamy, przez wzgląd na usta, albo jako na część twarzy, albo jako na narzędzie jedzenia, albo jako na narzędzie mowy. In den Nebenarten wird dieses Wort bald in der Bedeutung eines Theils des Gesichtes, bald mit Rücksicht auf den Mund, als Werkzeug des Essen, bald mit Hinsicht auf ihn als Werkzeug des Sprechen gebraucht: a) Nie dam sobie na gębie grać. *Cn. Ad.* 566. (*cf.* po nosie; - odgryzam się). Błaznowi na gębie grają. *Pot. Syl.* 450. A iż cię tak wszyscy znają, Więc ci też na gębie grają. *Rej. Zw.* 231 b. Wezyr kazał człowiekowi silnemu dać w gębę posłowi Francuzkiemu. *Kłok. Turk.* 110. Dał mu w gębę dosyć głośno. *Falib. Dis. J.* 5. *Ross.* тперубый rozciętej gęby, wargi. Nie bij mię w gębę; nie karmisz mi jej. *Cn. Ad.* 557. Jakby w gębę wziął, tak się zawstydał. *Pot. Arg.* 249. Jakby mu w gębę dał, zawstydzil się. *Cn. Ad.* 294. Bracie, tyś to podobno mię uderzył w gębę? *Boh. Kom.* 5, 207. Dawszy dyabłu i rozkoszy po gębie, za cnotą się udał. *Orzech. Tarn.* 21. (porzuciwszy je, *cf.* dać kim o ziemię). Po gębie komu dać. *Pot. Syl.* 11. (zawstydzic, do milczenia zmusic). Gębę na co otworzyć, rozdziewić, z zadumienia, daś Maul auffperren. (*cf.* gap'). Gębę otworzwszy, temu się widokowi przypatrował. *Boh. Kom.* 4,

203. — Wyższa gęba, niż nos. *Cn. Ad.* 1290. pyszny, stoljren, die Nase hoch tragen. Pyszny wyżej gębę, niżeli nos trzyma. *Bies. A.* 4. Bogaty wyżej nosa gębę nosi, A wszystkie inne oczyma przenosi. *J. Kchan. Dz.* 255. Inaczej teraz gębę nosi. *Cn. Ad.* 326. er trägt die Nase nicht mehr so hoch. (*cf.* spuścił z kwinty). — Gębę sznuruje: galant, poważny. *Cn. Ad.* 243. er macht ein Antefgeicht. *Ross.* чечениться. Nie miał nic na gębie prawie, A już trzeci rok na rycerskiej sprawie. *P. Kchan. Jer.* 18. t. j. na brodzie, na podbrodki; gołowasem jeszcze był, er hatte noch feinen Bart. b) Gęba, ze względem na jedzenie, daś Maul, in Hinsicht des Essen. Nasi Polacy mówią: niech się gęba zgadza z mieszkim; a Łacinnicy: parsimonia magnum vestigal. *Budn. Apoph.* 7. Niechaj gęba z mieszkim nie wadzą się nigdy. *Rej. Wiz.* 18 b. Nie trzeba gębie wierzyć, os est impostor. *Rys. Ad.* 42. Nie twoj to gęby kasek. *Cn. Ad.* 685 (dobra Matyasowie płożka, psu mucha). Swój i cudziej gębie chleba nie żałuje. *Dwor. E.* 5. Wiele mię gęba kosztuje. *Cn. Ad.* 557. (*cf.* stół). Iż rok zupełny ma gębę nie małą, Nie wydołam intratą tuteczną jej całą. *Zimor.* 136. Nie przyleci do gęby gołąb upieczony. *Kołak. Wiek.* B. 4. (bez pracy niebędą kołaczce). Czasem kasek od gęby odpadnie. *Pot. Arg.* 395. Kęs i z gęby zginie, gdy nie obfęcany. *Morszt.* 107. (*cf.* z gardła). Często od samej gęby łyżka odpadnie. *Sim. Siel.* 18. (*cf.* i łyżka czasem nie trafi w zęby). Daleko gęba od potrawy. *Rys. Ad.* 10. (nie mów hop, aż przeskoczysz). — Dałby, sobie od gęby odjąwszy. *Cn. Ad.* 140. Odbieram sobie od gęby, a im daję. *Teat.* 7, 65. — Nie ma co włożyć do gęby. *Teat.* 43. b, 3. (do ust, niema co jeść). Darcinnie siadę do stołu, bo nie nie będę mogła wziąć w gębę. *ib.* 24, 122. (jeść, kosztować; niemam apetytu). — Ma z gębę chleba. *Cn. Ad.* 479. *Bals. Niedz.* 2, 102. (ile trzeba, aby się najesć, er hat sein notdürftiges Auskommen, von der Hand ins Maul). Nie zajrzę ziemskim bożkom doczesnego nieba, Bylebym był spokojnym, i miał z gębę chleba. *Nar. Dz.* 5, 42. — W gębę wkładać *Ital.* imboccare; *Bosn.* zalagati, zalosgiti, dattu zalogaj; *Bosn.* zalogaj bolus; *Bosn.* zakusnuti se, cochleari inducere sibi cibum in os, zakusnuti koga, cochleari in os inducere cibum. — Gęba czego, kęs czego, tyle ile na raz w gębę włożyć można, *Ross.* глотокъ. §. W gębie czyjej być: w gardle, w garści, w mocy, w rękę jego, jemandes Gewalt ausgefekt seyn. Polska zasiadła nieprzyjaciołom wszystkim w gębie, i przez nią droga do wszystkich innych chrześcijańskich państw jest. *Biel. Kr.* 661. — Pod gębą, pod ręką, na dorędziu, na pogotowiu, bey der Hand. Taki pod gębą nie może być zawsze rzemieślnik, coby każdą rzecz porządnie naprawił. *Haur. Ek.* — *Meton.* Gęba, człowiek, ile potrzebujący pokarmu, ein Mensch, ein Maul. Wszystkich gęb, które Sułtański chleb jedzą, w szaraju jest 13, 400. *Star. Dw.* 42. so viel Mäuler. c) Gęba, ze względem na mowę, daś Maul, der Mund, in Hinsicht des Sprechen. Ze złej gęby, nie dobra mowa. *Fred. Ad.* 22. Opatrz pilno rozumem, co z kim kiedy rzeczesz, Co z gęby wyszło, tego w gębę nie wewleciesz. *Pot. Arg.* 583

Grekwie pokój w gębie mają, a nie w sercu. *Sk. Dz.* 1496. Na papieża się wszeteczną gębą przed ludźmi miotał. *ib.* 1063. Gębą donosić. *Gemm.* 89. (uszczypać kogo). Gębą dorzuci każdemu, przymawia, nałaje. *Cn. Ad.* 141. Wdowa zaraz kmoszek porządnych z gębami dostanie. *Jeż. Ek. G.* 1. (swatek wyszczekanych, wielomownych). Gęba złośliwa, niewyparzona. *Birk. Exorb.* 8. Gęba niewyparzona, przestworna. *Rys. Ad.* 48. *Ossol. Dyar.* 29. ein Ioseß, jügelloseß Maul. Mieć gębę przestroną. *Dwor. D.* 1. (wielomowna, złośliwie świegotliwa). Nie ma gęba pana. *Pot. Arg.* 254. (niewstrzymana). Nie wołaj; weźmą gębę na ratusz. *Cn. Ad.* 714. Stul gębę, nie praw więcej. *Bardz. Trag.* 198. *Sorab.* 1. stulei hubi! *Slovac.* drż hubu! *Sorab.* 2. żarz gubu; *Ger.* haltß Maul. Gęby poskrom tak bezpiecznej. *ib.* 287. Filozofowie bezpiecznie gębę na chrześcian otwarli. *Sk. Dz.* 86. (powstali na nich). Otworzyć na się gęby ludzkie. *Tr.* (na języki przyjść). I jąknąć, gęby otworzyć nie śmieją, *ne mutire quidem audent.* *Mącz.* Gęby otworzyć nie umie. *Cn. Ad.* 493. Gdyby gęby, to żadna nie otworzyła. *Teat.* 8. b, 6. (ani pisnęła). Nie śmie puścić z gęby pary. *Wad. Dan.* 79. (nie śmie wolno oddychać). Gębę sobie pomazał łaciną, trochę zkosztował. *Cn. Ad.* 243. (liznął). Zamilkł filozof, jakby nie miał gęby, Ale zła żona wyszczerzyła zęby. *Jabl. Ez.* 152. Milczy, jakby mu gębę zawiązał. *Cn. Ad.* 493. Baszowie, jakby im gębę zawiązał, nie wiedzieli, co na to odpowiedzieć. *Kłok. Turk.* 59. Jużes i mnie gębę zamknął. *Falib. Dis. R.* 3. Nie doczekasz się, żebyś mi miał gębę zatkać. *Teat.* 8. c, 11. (przegadać mię). Czyliż można ludziom złym gębę zamknąć, aby drugim sławy nie szarpali? *ib.* 15. c, 5. Zatknać komu gębę pieniędzmi, przedarować go, *astringere linguam mercede.* *Mącz.* einem (mit Gelde) daß Maul stopen. (cf. srebrogorz gardło mu zasiał). *Slovac.* Zapať nekomu hubu, usta. Gębę mu zawarł, gębę mu zatkał; gębę mu zalano. *Cn. Ad.* 242. Gębę mu zawarł, sprawił, że musi milczeć. Gębę mu zalał, czestowaniem go sobie ujął, że będzie milczał, (cf. winogorz mu gardło zasiał); o człowieku, który z urzędu mówić powinien za słusnością, a nie mówi, dlatego, że jest przekupiony albo upojony. *Kopcz. Gr.* 3, p. 91. Czegoż gęba zakupiona nie uczyni! *Zygr. Ep.* 71. Wybaw duszę moję od gąb niesprawiedliwych. *W. Post. W.* 3, 78. Wziąłeś mi z gęby; właśnie to chciałem mówić. *Cn. Ad.* 1278. du hast mir die Worte auß dem Munde genommen, *Slovac.* z ust mi winał. — Skłamał w gębę swoje. *W. Post. Mn.* 311. Musiał odwołać, musiał w swą gębę wziąć, *ad palinodiam redactus.* *Mącz.* er mußte widerrufen, (cf. odszczekać). Co mi ztąd, że ja będę u stodu polował? zwierzyny nie ubije, a gębą się psuje darmo. *Mon.* 71, 708. (szkoda słów). Wiele bije gęba. *Teat.* 30, 40. Gęba go tylko, gęba wojuje. *Gemm.* 89. Jeżeli się o wojnie z nim mówiło kiedy, Wszystkie gębą Tatarzy, wszystkie pojadł Szwedy. *Pot. Jow.* 70. (junak). α) Całą gębą, na całą gębę = na cały głos, gardłem, auß vollem Halße. Tak Kokles całą gębą prawil, A Pyrrus jako niema ryba siedział. *Zab.* 15, 264. Śmiały się między sobą na całą gębę. *Teat.*

38, 54. Rolnik całą gębą żyjące w mieście wielbi mieszczany. *Zab.* 8, 317. Teraz ma mieć cześć swoje Pal-las, teraz ona Ma słusnie całą gębą od nas być chwalo-ną. *Otw. Wirg.* 432. β) Całą gębą = w ostatnim stopniu, im höchsten Grade. Fortuna całą gębą pańska. *Teat.* 19. b, 19. Toć to już do prawdy całą gębą było skąpstwo. *Ossol. Str.* 4. (istotne). Całą gębą pan. *Ossol. Wyr.* Całą gębą szelma. *ib.* Oszukać ufającego sobie, jest to właśnie, co się może nazwać, całą gębą zdradzać. *Lub. Roz.* 306. Ślicznaby to rzecz była, mię, całą gębą chłopca, widzieć w klatce, jeszcze tak, jak malują Kupidy-na. *Rzewusk. Mscr.* §. Gęba, całus, pocałowanie, ein Kuß, ein Mündchen. (cf. *Boh.* hubičkowati, hubičkowawam; *Sorab.* 1. pohubičzkuyu, pohubičkwano, hubičzki, dahtžo, hubičkwano = całować, całowanie, pocałowanie). n. p. Dajże mi gęby! (całują się). *Teat.* 30, 61. Daj mi gęby a nie gniewaj się na mnie. *ib.* 30. b, 81. — §. 2) *Transl.* Gęba rzeki, źródła = ujście, (cf. *Ross.* ryba, zalivъ zatoka), die Mündung eines Flusses, eines Quells. Ren nie jedną się gębą w Ocean leje. *Warg. Cz.* 78. Nil siedmią gąb wyrzyna się w morze. *Chrośc. Ow.* 196. Gęba albo miejsce, gdzie wpada rzeka. *Boter.* 136. Teraz skoczcie żołnierze, most zrzućcie co prędzej, A wy źródła powodzi z swych gąb jak najwięcej Przysporzecie. *Bardz. Luk.* 29. §. 3) Gęba naczynia jakiego = otwór, die Mündung, z. B. einer Kanone; *Ross.* жерло, дуло. Gęba u armaty, otwór, którego szerokość zowią kalibrą. *Archel.* 111. Lampa wywrócona wisała gębą na ziemię, tyłem wzgórze. *Birk. Dom.* 88. Kwas z wina wychodzi, gdy gałązki winne świeże będą kładzione, często odmieniając na gębę fasy. *Cresc.* 360. Zatkaj wierzech albo gębę naczynia, a przewróć go gębą na dół. *ib.* 342. §. 4) Gęba, y, m., = GEBAL, GEBACZ, a, m., gęba, odmigęba, który wielkie wargi ma, labeo. *Mącz.* pucek, jako niektórzy mówią, chilo. *ib.* *Vind.* velikovustnik; *Ross.* рыбаць, рыбаць, ein Großmaul. *Sorab.* 1. hubatž. *Gębal. Kpcz. Cr.* 3, p. 139. wielkogęby, gebiasty. — §. Gęba go tylko, gęba wojuje. *Gemm.* 83. ein Großmaul, Eisenreffer, Bramarbaß. *Boh.* hubať, tluchuba. Cymber był i wielki opój i zuchwały gębacz, pił i bluzgał. *Pilch. Sen. list.* 2, 361. — *Wrodz. żeńsk.* Gębaczka *Boh.* hubarka; *Ross.* рыбаць; (*Boh.* hubatka koryto). GEBATY, GEBIATY, GEBIASTY, a, e, wielkiej gęby, großmäutig. *Boh.* hubaty, tlamaty; *Sorab.* 1. hubaty, hubaté; *Vind.* velikovusten, grosnovusten; *Ross.* рыбасть. — §. Głośny, chlubnogłośny, wrzaskliwy, lautstreyerisch, großrednerisch, großmäutig. Gębate wrony. *Kmit. Spit. A.* 4. Ty kiedy krzykniesz, słyszą trzy powiaty, Flisie gebaty. *Klon. Fl. F.* 2. Furman gebaty. *Haur. Sk.* 324. No ty gębata mądrozsko z Warszawy! *Teat.* 45. c, 43. *Wyb.* Zaproszono na bankiet wszystkich panów posłów, abo wždy co gebiastzych. *Opal. Sat.* 88. GEB CZATOŚĆ, ści, ż, gębkowatość, dziurkowatość, die Schwammigkeit. *Vind.* gobounost, gobna ranlost, puhlost; *Ross.* ноздренатость. GEB CZASTY, GEB CZYSTY, a, e, gębce podobny. *Dudz.* 39. dziurkowaty, schwammartig, poröş, löcherig. (*Boh.* hubowaty; *Slovac.* hubatý; *Bosn.* spengav, spugav, spuggavi; *Vind.* goben, puhel, rahel kaker goba, gobast, goboun; *Rag.* spugast; *Croat.* spongiaszt, gubaszt, glivaszt; *Hung.* gombás; *Ross.*

губистый, губчатый (: 2 wargasty). Kość gębczasta niższa na dolnej bocznej części jamy nozdrzowej, *os spongiolum*, złożona z słabiuchnych gębczastych blaszeczek, a błoną smarczystą powleczonea. *Krup.* 1, 63. Gębczasta kulę słońca zrobił twórca Pełną otworów, które ciecz świetlistą pija. *Przyb. Mitt.* 223. Gębczysta materya ziela zapalczki. *Syr.* 181. GĘBKA, GĄBKA, i, ż., GĘBE-CZKA *demin. nom.*, gęba : 1. usteczka, ein feiner Mund; *Boh.* hubička; *Sorab.* 1. hubička *labellum*; *Sorab.* 2. mulka, mulzicka; *Ecll.* губка *labellum*; *Vind.* hóbe; *Ross.* ротикъ. Ty zawsze z swą gąbką wyjeżdżasz. *Teat.* 31. c, 59. (z swym językiem). Judasz się już do Pana z swą gębeczką wiezie. *Pot. Zac.* 41. (z swoim pyskiem). Dobrze swą gębkę karmić, *molliter curare cuticulam.* *Mącz.* b) Całus, pocałunek, ein Mäulchen, ein Küsschen. Osobliwie zaś gąbki, byś nie dała, bronie. *Hul. Ow.* 5. 2. *Botan.* Gąbka, należy do zoofitów, koloru pospolicie żółtawego, dziurek wszędzie pełna; rośnie osobliwie na skałach w morzu; zażywa się do chędożenia. *Kluk. Zw.* 4, 494. Gębka. *Zool. Nar.* 88. (*Boh.* huba, hauba; *Slovac.* huba; *Hung.* gomba; (*Slovac.* gomba; *Hung.* gomb : guz; *Slavon.* gubba; *Vind.* goba, gobiza, gliviza, gliva; *Carn.* goba; *Sorab.* 1. schwom, schwomeczk; *Rag.* spenga, spugga, spenxiza; *Croat.* spǒngia, gliva, guba; *Ross.* гредкая рыба, бадяга, бодяга); cf. *nostrum* hubka), der Meer-schwamm, der Badeschwamm, Schwamm. Gąbki w łaźniach do wycierania ciała używamy. *Syr. Ziel.* 1395. Gębka ocierac (*Bosn.* ospengati; *Rag.* spengatti, ospengatti, ospugati). Gębkę barwierską ciepło przykładaj na piersi. *Sienn.* 522. Język jest część ciała rzadka, na kształt gębki. *Sak. Probl.* 77. (ob. Gębczasty). Teraz gębka napiła; którą kiedy ściśniesz Zostanieć tylko gębka, a woda przez szpary Przepłynie. *Opal. Sat.* 25. Leje się z obłoków, jak z gębki. *Bardz. Luk.* 55. (cf. jak z cebru). §. Gębka jelenia, jelenia bedłka, jajka, *Phallus impudicus* *Linn.* jest to bedłka pełna wilgotności mlecznej; tak że się trzęsie, jak galareta jaka. *Syr.* 911 et 1235. der Hirschwamm, Hirschling, Gräblich, die Hirschbrunst. GĘBKARZ, a, m., co gębki zbiera. *Cn. Th.* der Schwammfischer, Schwammfammer. *Ecll.* губопродавец gąbkoprzedawca. GĘBKOWATOŚĆ, GĄBKOWATOŚĆ, ści, ż., dziurkowatość do gąbki podobna, gębczystość; *Ross.* ноздреватость; die Schwammigkeit, Porosität. Drzewa im więcej mają rdzenności w okręgach swoich, tym mniej mają gąbkowatości. *Jak. Art.* 3, 133. GĘBKOWATY, a, e, na kształt gębki, schwammartig. GĘBKOWY, a, e, od gębki, Schwamm-. (*Boh.* hubný; *Croat.* glivni, glivov). Gębkowy kamień, *spongites*. *Cn. Th.* der Schwammstein. *Boh.* hubowaty kamén. GĘBNY, a, c, od gęby, ustny, Mund-, Maul-. *Ross.* губный (wargowy), ротовый. Pokarm niebieski nie jest gębny, brzuchowy, ale umysłowy. *Zrn. Post.* 3, 83 b. Bóg nie patrzy na ustną, a gębną wiarę. *ib.* 3, 115. GĘBOLOTNY, a, e, płochy, fafeln. Nie wierzymy gębolotnej Hanuli wierze. *Zab.* 15, 332. GĘBOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, (*Boh.* hubowati), szkalować, ein looses Maul haben, schimpfen, lästern. Wy-mowoy, którzy umieją gębować na ludzie zacne i majątne.

bardzo się podobają pospółstwu. *Petr. Pol.* 2, 57. (cf. wymyślić). Zwyciężone jeszcze bardziej gębowały. *Zebr. Ow.* 126. *ib.* 308. (*convicia jacere*). — §. U flisów gębować, zagębować n. p. Nietylko niepohamowaną gębą flisi gębuja, ale też gdy na cyplu zbyt bystra woda, to dla warunku statku u sztaby zagębuja. *Haur. Ek.* 174. (statek na gębę uchwycić, zawiązać, przymocować). GĘBUNIA, GĘBUSIA, i, ż., *demin. nom.* gębeczka, gębka, gęba; *pieszczenie* usteczka, ein feiner niedlicher Mund, ein Mäulchen. Wolę ja kochane dusie, niż kobiet gładkie gębusie. *Teat.* 55. c, 8. Popsuła się gębunia na sejmikowym Węgrzynie. *Ossol. Str.* 8. Naucz się przeto, że pięknej gębusi I płocze słowo za madre ujęć musi. *Zab.* 10, 402. *Zabł.* Która gębusię sznurowuje, niech płaci po dwanaście groszy. *Lekarst. D.* Sznurowanie gębusi. *Mon.* 70, 159. GĘBUS, ia, GĘBUSIEK, ska, m., małus, człeczek kochany, ein liebes feines Jungchen. Witajże nasz gębusku, robaczku malusienki. *Pieśń. Kat.* 43.

Pochodz. gubka, hubka; nągębek, pogębek, krzywogęby, wielkogęby.

GEDKO, i, m., albo Gosław, imię męskie *Gedeon. Jabł. Her.* GĘDŹBA, y, ż., muzyka, *Boh.* hudba; (*Rag.* prigudni-za : psalterz instrument; *Ross.* порудка rzepolenie); (cf. gajda). Dawidzie przyjdź z gędźbą organ i harfy twój, śpiewaj pieśni. *Jer. Zbr.* 178. Na wierzbach zawiesiliśmy gędźbę naszą, zawiesiliśmy skrzypce. *Wróbl.* 313. (*organa nostra*). Osieć muzykę wszelką, gędźbę, w nienawiści ma. *Sienn.* 272. GĘDZIĆ, gądl, gędli, gędzie, *cz. ndk.*, Gędać, ał, a, *contin.*, (*Boh.* hausti, hudl, hudu grać na instrumencie; *Croat.* guszlati, guditi *citharizare*; *Vind.* goditi, na strunach jigrati; *Carn.* gósti, gódem, godl, sgódem : na skrzypcach grać, getgen; *Rag.* gúditi, gústi, u gúśle *fidibus canere*; *Bosn.* guditi *bombilo*, *murmuro*, guditi u gúśle *sonar di lira*; *Slavon.* hegedaty : na skrzypce. *gr.*; *Ecll.* гусельную; *Ross.* гудить, гудю, гужу, rzepolić, гудѣть brzęczeć, погудить zagrać na instr.; *Boh.* hausle : skrzypce, cf. gęśle, cf. gusła; cf. *Germ.* Geige; *Svec.* giga; *Angl.* gig; *Ital.* giga; *Lat. med.* giga : skrzypce) : grać na muzycznym narzędziu, na lutni, na kornecie. *Cn. Th.* auf einem Instrumente spielen. Słyszałem jakoby głos gędźców, gędzących na cytarach swoich. *Leop. Apoc.* 14, 5. (cytrystów, grających na cytarach swoich. *Bibl. Gd.*). Która czyta, śpiewa, gędzie, z tej rzadko cnotliwa będzie. *Rys. Ad.* 29. Apollo gądl na lutni, a boginie mu przyspiewawały. *Biel. Hst.* 25. Ku rozkoszy na lutni gęda, na teźże i smętnie niegdy grają. *Eraz. Jez. C.* 5. Niech każdy skacze, jak mu lutnia moja gędzie. *Stryjk. Tur. B.* 2. Na Orfeusza gędzienie kamienie skakało. *Biel. Św.* 10. Nic tu nie będzie, Choć Orland gędzie, I Balcerek nuci. *Kochow.* 172. [Balcerek, sławny dyszkancista w Wiedniu. *ob. Barącz. Pamiętn.* str. 32. 2]. Strojne nam skrzypce nie gędzą, Które ludzie w taniec pędzą. *Pot. Arg.* 766. *Pot. Poc.* 400. Sam sobie gęde, sam wesoł będę. *Rys. Ad.* 64. *Tworz. Wie.* 80. Niech świnia, gdy nie umie, na dudach nie gędzie. *Papr. Przyk. C.* 4. Gdy gądl gędziec, tedy była na nim ręka Jehowy. *Budn. 2 Reg.* 3, 15. (gdy on gracz

grał. *Bibl. Gd.*) — §. *Fig. transl.* Niech każdy płasze, gdy fortuna gędzie. *Jag. Wyb. E.* (gdy mu sprzyja). A długoż tej sławy będzie? Póki dzwonił we dzwon gędzie. *Rej. Żw. 254.* (póki w dzwony bije, dzwoni). Chłop też łajząc za piecem czerwoną masę pije, Bo mu gędli z wieczora na trzy głosy w kije. *Rej. Wiz. 73, b.* (skórę mu wylupili). Ano mu ręce gęda, zapłynęły oczy, Nogi sie zataczają, nie daleko skoczy. *ib. 95.* (drża, drygotają). GĘDZIEBNY, GĘDCOWY, a, e, GĘDZIECKI, a, ie, od gędzienia, od gędzca, *Boh. hudebný; Rag. gúslarski lyriscus,* (cf. *gusla*); *Ross. погудошный скрипцову, гудошный; Eccl. гасльнь, прегуднический, мусикийский, органный; muzyczny, mustfatich, zur Musif gehöriq.* Psalterium, czworograne gędziebne naczynie o dziesięci stronach. *Macz. Poczynił Salomon gęśle gędcowe. Budn. 1 Reg. 10, 12.* (harfy i lutnie śpiewaków. *Bibl. Gd.*) Z cyprysu bywają deski, z których czynią naczynia gędzieckie. *Cresc. 269.* GĘDZIEC, G. gędzca, m. GADEK, dka, m., *zdrobn., Boh. hudec, hudbař, hudebnjk; Slovac. hudec; Vind. godez, violinar = skrzypek; Carn. gôdz; Rag. gûdaz sonator di viola, guslar sonator del monocordo; Dal. gudacz citharoedus; Sorab. 1. hudzewz skrzypek, huszlar muzyk, hudak guslarz; Croat. gudecz fidicen; Bosn. guslar; Slavon. hegedûsh, Hung. hegedûs; (Slavon. hegedâr = co skrzypce robi); Ross. гудошникъ музык, гудецъ, арфистъ harlista, гудельщикъ, гудило = gzerola, гусельникъ, który harfy robi, vulg. погудало skrzypek, gzerola; Eccl. гасльникъ, который на гусяхъ играть, гусельникъ, гуслеигратель = музык, граецъ muzyczny, lutnista, harfista, cytrzysta etc. der Musifus, der Sptelmann.* Do zwierzyńca był wezwan jeden gędziec; który, gdy zaczął trabić, zeszło się około niego mnóstwo zwierząt. *Cresc. 572.* Orfeusz był muzyk albo gędziec znamienity. *Biel. Hst. 26. Biel. Sw. 10.* Gędziec znamienity Aryon. *Ezop. 50.* Dom jednego gędzca. *ib. 54.* Głos gędzców, gędących na cytarach swoich. 3 *Leop. Apoc. 14, 2.* (lutnistów, którzy na lutniach swych grają. 1 *Leop.*) Przywabeie mi gędzca, — a gdy gędl gędziec, tedy była... *Budn. 2 Reg. 3, 15.* (na harfie grającego. *Bibl. Gd.*) Gędki i piszczki, którzy się nie zabawiają uczciwą muzyką, ale od karczmy do karczmy się tułają, albo z pieskami tańczą. *Szerb. Sax. 16. ib. 15. Vind. godzi, musikazhi, ob. Kapela. §. fig. Poeta, śpiewak, der Dichter, der Sânger.* Ukazują mię, gdy mijam, palcami, Ot gędziec sławny Polskimi rymami. *Petr. Hor. 2, k. 2.* — §. *Wrodz. żeńsk. Boh. hudkyne; Bosn. guslarića; Rag. gudacizza; Eccl. гусельница.* GĘGA, i, ż., gęś, die (Schmetter) Gans. Gdy kmiotkowie znajdują swoje gęgi (ukradzione gąski). Dadzą lisowi niepobożne cięgi. *Klon. Fl. E. 4.* — §. GĘG, u, m., daś Gęgnattere, daś Schmetter. Manliusz przez gesie obudzony gęgi, Rzym zachował. *Zab. 15, 255.* GĘGNAĆ, GAGNAĆ, ał, gęgnie czyn. jednott., Gęgać, Gagać, ał, a, contin., *Boh. gagati; Slovac. gağam; Hung. gâgakod, gagogok; Croat. gagati, gagam; Carn. hrigrâm, hrigrêtâm; Vind. gagati; Rag. klozzati; Ross. гоготать, гагәrn oder schmetter wie die Gânse. Gesi gagaja. Kochow. 202. Gęś gęga, krera. Dudz. 20. Którą gęś uderzą, ta gęgnie. Rys. Ad. 29,*

Eccl. гусь гогочеть. Bąk bęczy, wodna kaczką kwaka, gęś gęga, łabędź skrzecze. *Toł. Saut. 89.* §. Gęgnąć w mowie = przez nos mówić. *Cn. Th. durch die Nase reden, nieseln.* (*Vind. huhnjati, skul nufs govoriti.*) Z dworskiej choroby przez nos 'gęgli. *Comp. Med. 400.* (*Ross. гунивѣтъ jakać się; гунивый jakliwy.*) — *Zarobl. Skosztować, fosten.* Bez mody szalonej, u mnie każdy ile chce z kufla pociągnie, Jeden już podochocił, choć nie wiele gęgnie. *Zab. 9, 523. Eccl. гунивствую tarde loquor.* GĘGANIE, ia, n., subst. verb., 1) kreranie gęsie, daś Gafern, Schmetter der Gânse. (*Hung. gâgogás.*) Gęś wrzakliwym mię budzi gęganie. *Zab. 3, 317.* 2) mówienie przez nos, daś Nieseln. (*Eccl. et Ross. гунивость tarditas loquendi.*) GĘGLIWIY, a, e, przez nos mówiący albo mówiony, durch die Nase redend, nieselnd. *Tr. Ross. et Eccl. гәгникъ jakliwy.* GĘGNOGŁOSY, GĘGOGŁOSY, a, e, gęgający głos wydający, laut schmetternd. Ptaki gęgogłose. *Klon. Wor. 55.* (gesie). Ja na moim gęgnogłosym flecie, Pójdę ogłaszać oczy pieszczone po świecie. *Zimor. 312.* Nie słyhać u nich pieśni pokojowych, Ni gęgnogłosych wykwińtów domowych; Oprócz ciężkiego bardzo narzekania, Oprócz z głębokich wnętrzości wdychania. *Zimor. 194.* GĘGOS, ia, m., GĘGOT, a, m., przez nos mówiący, ein Niesler, der durch die Nase redet. *Tr. Ross. гоготунъ gęś gęgająca; w rodz. żeńsk. гоготунья.* — §. Gęgot, gęgotanie, gęgnienie ob. Gęg. GĘGOTAC, ał, gęgoce, intrans. *niedok., Ross. гоготать, гогочу, gęgać, schmetter wie die Gânse. §. Gęgotać jak bocian, klappern, wie ein Storch mit dem Schnabel. Tr.*

GEMEJN ob. Giemeju.

GENEALOGIA, ii, ż., słowo greckie, oznacza następowanie przodków familii. *Kras. Zb. 1, 312.* die Genealogie, daś Geschlechtsregister. Ród, rodzaj, rozrodzenie, *Croat. rodored; Ross. родословие, родословная.* Arabowie, niedbali o się, z wielką pilnością genealogią koni swoich zachowują. *Zab. 5, 384.* GENEALOGICZNY, a, e, — ie *adv.*, rodowy, rodosłowny, genealogisch. *Ross. родословный.* Mikreliusz wszystkich królików Pomorskich w jedno drzewo genealogiczne złączył. *Nar. Hst. 2, 243.* (cf. *Ross. степенная книга genealogiczne księgi Xiażat Ruskich od s. Olgi do Jana Wasilewicza.*) GENEALOGISTA, y, m., rodopis, ein Genealoge. *Ross. родословъ.* Genealogistowie o nim nie piszą. *Nies. 1.* GENEALOGIZOWAĆ *cz. niedok.,* trudnić się dochodzeniem genealogii, genealogisieren. *Eccl. родословлю.*

GENERAL, a, m., (*kpecz. Gr. 1, p. 57.* woli pisać: Jeneral). (*Slavon. general, genaral; Vind. general, vishnik; Rag. parvovlastnik, parvovladalaz, glavoredovnik; Croat. parvovladalacz; Dal. glavorednik.*) 1. Pierwiaszkowo oznacza mającego najwyższe przełożenie, der General, der die höchste Würde unter mehreren ihrer Art hat. 1). W niektórych zakonach głowę pierwszą całego zakonu zowią generałem, różniąc go od prowincyalów, n. p. Ojciec general zakonu Jezuickiego. *Birk. Sk. E. der General eines Ordens.* 2). Urząd znamienity w wojskowym trybie wódcz. *Kras. Zb. 1, 313.* der General, ein vornehmster Kriegsbefehlshaber. *Ross. полководецъ, тысячной, стратилать. General, komendant główny czyli szef. General Lieutenant ma komendę na miejscu*

Generała szefa. Generał Major ma komendę nad półkownikami, a sam jest pod komendą Generała Leutnanta. *Pap. W. 1, 472.* Każda brygada ma swego generała majora i brygadiera. *Jak. Art. 2, 467.* Do generałów artylerji należy, naznaczone dochody na artylerji szafować, arsenały utrzymywać, rejestra wszystkiego spisywać. *ib. 2, 235.* 3). Wojewodowie niektórzy, jako to Kijowski, Ruski, Mazowiecki, Rawski, Czerniechowski, nazywają się generałami, z tej podobno przyczyny, że wszystkie ziemie ich prowincji do nich należą. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 162.* die *Woiwoden von Skjow, Keußen, Masuren, Rama, Tschernichow heißen Generale.* Chwalebne prace Xcia Adama Czartoryskiego, Generała ziem Podolskich. *Vol. Leg. 7, 105.* Starosta Kamieniecki i Łatychezewski ma tytuł Generała Podolskiego. *Kras. Zb. 1, 313.* Starostę Wielkopolskiego nazywano, od obszerniejszej nad innych starostów jurdyki, generałem Wielkopolskim. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 217.* Generał Małopolski, wprzód starostą Krakowskim nazywał się. *ib. der Starost von Kamienitz hat den Titel: General von Podolien, der Starost von Groß-Polen: General von Gr. P.; der Starost von Krakau: General von Klein-Polen.* Starosta Zmudzki ma tytuł generała. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 162.* Auch der Starost von Samogitten heißt General. — 4). W Litwie w każdym województwie i powiecie nad insze jeden woźny ustawiony jest, którego zowią generałem. *Stat. Lit. 222.* in *Esth.* heißt der *Obergerichtsfrohn*, in einer *Woiwodschaft* oder in einem *Kreise*, General. Czem się różni woźny powiatowy od woźnego generała. *Czack. Pr. 2, 111.* Komuż tajna jest praktykowana z woźnami, czyli jak nazywamy, z generałami, łatwość skierowania ich do pieniacza potrzeby? *Dyar. Gr. 366.* — II. GENERAŁ, u, m., zjazd powszechny prowincji. *Kras. Zb. 1, 315.* der *Generallandtag*, *z. B. der Preussischen Stände.* Lubo każde województwo Pruskie swoje partykularne sejmiki odprawuje; przecież jednak wszystkie się potym dla wspólnej rady na generał Pruski łączą z sobą powinny; który raz w Grudniadzu, drugi raz w Malborku składają; tak iż jeżeliby któregośkolwiek województwa sejmik nie doszedł, już generału być nie może. *Nies. 1, 185.* Sejmiki generału Ruskiego. *Vol. Leg. 7, 70.* — III. GENERAŁ, u, m., generalna reguła lub maksyma, eine *Generalregel*, *allgemeine Regel.* Pamiętajmy ten generał, że coźkolwiek postanowiono w kościele bożym, nie tylko nie ma się przeciwieć słowu bożemu, ale też właśnie musi być z nauki Pańskiej wzięto. *Sektuc. N. T. 75 b.* Przykład ten służy generałem wszystkim małżonkom. *Haur. Sk. 521.* — 2). Generał, główny klucz, der *Hauptschlüssel.* *Wolsk. GENERALIK*, a, m. *demin.*, 2) Generalik województwa Pomorskiego poprzedza generalny stanów ziem Pruskich kongres. *Vol. Leg. 7, 626.* der *Provinziallandtag von Pommern geht dem Preussischen Generallandtage vor.* GENERALNY, a, e, GENERALNE *adv.* powszechny, *allgemein*, General. Generalny kongres stanów Pruskich. *Vol. Leg. 7, 626.* Generalny sztab, der *Generalstab.* Kiedy dołosi pierwszy raz uderzą w bębny do pochodu, to się nazywa generał marsz. *Jak. Art. 2, 483.* (generalny marsz). GENERALNOŚĆ, ści, ż., zbiór pierwszych przełożonych, die *Generalität.* (*Vind. ge-*

neralnost). Generalność konfederacji Targowickiej. *Ust. Konst. 2.* GENERALOWA, y, ż., żona generała, *deß Generalß Gemahlinn*, die *Generalinn.* GENERALKA, i, ż., władzę generalską mająca, die *Generalinn*, die die *Generalßwürde selbst bekleidet.* *Slavon. generalica.* GENERALOWY, a, e, do generała należący, dem *General gebürtig*, *deß Generalß.* *Ross. полководцевъ.* GENERALSKI, a, ie, od generalstwa, *Generalß.* Generalską powinnością jest utrzymywać dobrą w wojsku karność. *Vind. generalski.* GENERALSTWO, a, n., władza generalska, die *Generalßwürde.* *Vind. generalstvu; Dal. parvovlasztvo, parvovlaszt;* *Rag. parvovlastvo; Ross. полководство, тысячко.* — 2). Coll. Generałowie, die *Generalle*, die *Generalität.* — 2). Generał z żoną, der *General nebst Gemahlinn.*

GENUA, uy, ż., miasto i państwo w Włoszech. *Dykc. Geogr. 1, 233.* *Genua. Boh. Janow; Slavon. Genua.* GENUENSKI, a, ie, od *Genui*, *Genueßsch.* *Genueńska Rzplta.* *Dykc. Geogr. 1, 235.* GENUENCZYK, a, m., rodowity z *Genuy*, ein *Genueser;* (*Slavon. Genuinac.*) Co *Genueńczykowie* winni familii Doryów. *Dykc. Geogr. 1, 234.*

GEOGRAF, a, m., ziemiopis. *Klec. Zd. 74.* der *Erdbeschreiber*, *Geograph*, *Rag. kopnorazpisalaz.* GEOGRAFIA, JEOGRAFIA, ii, ż., krajopisarstwo. *Wyrw. Geogr. 1.* die *Geographie*, die *Erdbeschreibung.* (*Rag. kopnopsisje.*) Jeografią polityczną uważam, jako zbiór opisów na własność i osadę, przechodzącą z rąk do rąk. *Sniad. Jeogr. pr. GEOGRAFICZNY*, a, e, krajopisarSKI. *Wyrw. Geogr. 1.* *geographisch.* Szerokość geograficzna. *Łesk. 2, 188.* GEOMETRA, y, m., mierniczy gruntów. *Solsk. Geom. 3.* *ziemiomiar. Klec. Zd. 74.* der *Geometer*, der *Feldmesser.* *Ziemiomierca. Gaz. Nar. 1, 376.* *Ziemiomiernik. Petr. Pol. 231. Boh. zemměřic; Croat. zemlyomernik, zemlyomerecz, polyomerecz; Carn. pojlamirz; Rag. kopnemjeraz, zemgljomjeraz; Ross. землемѣръ.* GEOMETRYA, yi, ż., nauka o rozmiaraniu ziemi i wszelkiej inszej wielkości. *Solsk. Geom. 3.* *Łesk. 1.* die *Geometrie*, die *Meßkunst;* *ziemiomiernictwo, Ross. геометрия, землемѣрие; Rag. zemgljomirje, kopnomirje; Croat. zemlyomerenye.* GEOMETRYCKI, a, ie, GEOMETRYCZNY, a, e, *ziemiomierniczy, geometrisch.* (*Croat. zemlyomerni; Rag. kopnomierni.*) *Proporcya geometrycka. Petr. Et. 145.* *Postęp geometryczny progressus. Sniad. Alg. 1, 166.* *Progressya geometryczna* jest ciągły rząd wyrazów, z których każdy zawiera w sobie poprzedzający, albo w nim jest zawarty. *Jak. Mat. 1, 170.* Jeżeli w przystosowaniu dwóch ilości, uważamy, wiele razy jedna drugą w sobie mieści, albo w niej jest umieszczona, wypadek z takowego przystosowania nazywa się stosunek geometryczny. *Jak. Mat. 1, 136.* *Stosunek geometryczny. Łesk. 2, 69.*

GEREJ, [HEROJ, a, m., bohater. 4] n. p. *Łecz nie gerej gdy chodzi herbowy o kiju. Pot. Pocz. 65.* GERMAN, a, m., imię świętego, patrona tonących, der *h. German*, *Herrmann.* *S. Germanus* niemal już tonącym się ukazuje, jako ich wiele wierzy; bądź też to światło z jaskiwej przyczyny przyrodzonej idzie. To tylko twierdzą, że na morzu żeglującym ukazuje się, jako jasna gwiazda albo lana świeca zapalona; usiada często w półmaszcie, i trwa tam przez pacierz. *Warg. Radz. 289 et 283.*

GERTRUDA, y, ż., imię białogłowskie, Gertrud; *Vind.* Jedert, Jedruta, Jedrutka.

GEŚ, i, ż., die Gans; gąsię, gąska, gąsiatko, gąsiateczko *demin.*, (*Boh.* hus, husa; *Slovac.* hus; *Carn.* gòs; *Vind.* gofs, gufs; *Sorab.* 2. gusz; *Sorab.* 1. husz, huszo, huszczę, huszyza; (*Bosn.* hús - gąsienica, cf. *Bosn.* husnuti - kašać); *Bosn.* guska; *Slavon.* guska; *Croat.* guzka, guszka; *Dal.* guzka; *Ross.* гусь; (*Eecl.* гусына kaczka); *Angl.* goose; *Dan.* gaas; *Svec.* gas; *Island.* gas; *Niederf.* Gans; *Ital.* gansa; *Hisp.* ganzo; *Graec.* γάν, γή; *Lat.* anser; *Arb. Chald. Tmd.* 𐤎𐤍). Geś, ptak mniejszy od łabędzia, większy od kaczki. *Kluk. Zw.* 2, 147. Geś dzika, *Ross.* гусь гугенникъ, gnieździ się w sitowiacz i na kępkach, na zimę odlatuje. Geś domowa pochodzi od dzikiej. Są i inne gatunki n. p. Moskiewska, geś przylądku dobrej nadziei. *Zool. Nar.* 255. (*Ross.* гарка, гавка *anas mollissima* geś puchowa; *сухоносъ, гусь Китайскій* geś Chińska, łabędziogęś). Gąsior samiec, geś samica, gąsięta młode. *Kluk. Zw.* 2, 147. Gānsferd, Gāns, Gānschen. Geś gęga, krera. *Dudz.* 20. (*Ross.* тигра słowo, którem gęsi zwoływają się). Syczy, jak geś. *Comp.* 409. Płokają się geśi. *Bald. Sen.* 29. Łopatonogie ptaki. *Klon. Wor.* 35. Nie wnet jeść, kiedy rzeką geś. *Rys. Ad.* 47. (daleko złąd do owad; jeszcze kot na ognisku). Zaś takich nie widamy, co się ożenają, Jako geśi na wiosnę tak się odmieniają. *Rej. Wiz.* 56. (odmładniają). Tak się rządzi, jak szara geś po niebie. *Mon.* 74, 742. (dzika geś lata, gdzie jej się podoba; dziwak, zręda). Baba groźna rządzi się w domu, jak szara geś po niebie i męża za nos wodzi. *Teat.* 55, 8. (absolutnie a głupie). — *Prov. Vind.* Plave gofi, selen pefs, kaker pet krau sa en grosh (płowe, niebieskie geśi, zielony pies - niepodobne rzeczy). *Prov. Slov.* Bodag ta hus koplā zadnu nolū *imprecatio nugatoria*. Usilug sa hus dostaf, dokud wrabca strowiś. Keď cłowok medzi husi kamen hodi, ta kriči, ktera čiti; *anser tactus clamat.* — §. *Technol.* Sztuka żelazna z pieca w kopycie odlana, trójgraniasta, ostro na końcach kończąca się, zowie się w hutach geś. Bywa długa na 12 albo 15 stop. *Os. Rud.* 106. die Gijengans, die Gans aus dem hohen Ofen. (cf. gąska).

GEŚCIĆ cz. *niedok.*, zgeścić, zageścić *dok.*, gestym czynić; *bid* maßen, verbißen; *Boh.* hustiti, hustim, zhustiti; *Slovac.* hustiti; *Croat.* guztiti; *Sorab.* 2. guscžisch; *Carn.* gostim, sgostim; *Vind.* sgostiti, sgoshiati; *Bosn.* gustiti, zgustiti; *uzgustiti, zgusnuti*; *Ross.* густить, сгустить, сгущать; *Eecl.* сѣгастити, насырити, густю, (cf. gęstnać, gęścieć). Geszczenie włosów jak ma być sprawione. *Sienn.* 496. (cf. gęstwieć). *Fig.* Na cie wszystko szczęście wyleje i nad podziw zgeści. *Zab.* 9, 5. GEŚCIUCHNY, a, e, *intens. adj.* gęsty, gaus; *bid*, *reht* *bid*. Włoska wierzba kwiatki ma modre geściuchne, jakby wieńcem obwił. *Urząd.* 324.

GESI, ia, ie, od geśi, do geśi, Gāns. *Boh.* husý; *Slovac.* husi; *Slavon.* gushcsij; *Carn.* gosje, gosin; *Croat.* guszkin; *Bosn.* guscicino; *Rag.* gúskin, gusccej; *Ross.* гусиный. Czwartą rzed ptaków geśi. *Zool. Nar.* 217. Geśi

pastuch, *geśiarz; *Boh.* husaf; *Carn.* gosar; *Rag.* guskár; *Croat.* guszar; (*Dal.* guszar - rozbójnik, cf. huzar); *Ross.* гусарь. W *rodz. żeńsk.* geśia pastuszka, *geśiarka; *Boh.* husafka, husna, husačka; *Croat.* guszaricza; (*Ross.* гусятникъ lubiący geśi). — Geśi chłew. *Kluk. Zw.* 2, 151. karmik geśi, sadz, *geśiarnia; *Boh.* husynec; *Vind.* gofyek, gofinjak, gofinji hlieu; *Croat.* guszinyak, guszarnicza; *Ross.* гусарня, гусятня. Geśi szmalec. *Ład. Hst.* N. 39. Geśi trunek - woda, Gānswein, Wasser. Ja nie pijam geśiego trunku. *Teat.* 26. b, 69. Geśia szyja. *Hipp.* 60. Geśie mięso *Ross.* гусятина (*geśięcina). Geśia wojna, geśia utarczka *ob.* kokosza wojna. *Tr.* Nie tak jak ktoś pisał geśie boje; jasno rzecz głoszę. *Pasz.* Chor. A b. Chód geśi - taczanie się pijanego, daś Watsfchelt, Zaumeln. Chodu geśiego zakrawa. *Tr.* (podpity; trzyma się płotu). *Ross.* гусемъ jeden na drugim jak geśi, (*ob.* Ława). — §. *Botan.* Geśi groch, wilczy groch, geśia wyka, *Ervum*, rodzaj roślinny, do niego należy soczewica. *Kluk. Dyk.* 1, 206., *Croat.* kihra szochivo; *Ross.* крупная чечевица, die Erve. Geśie ziele, *Potentilla*, *Argentina*, inaczęj srebrnik; geśi bardzo rade to ziele jedzą, i w nim się kochają. *Urząd.* 255. *Ross.* сребренник, гусинная лапка, der Gānsferd. Geśia stopa, geśia noga, ma list podobny geśiej nodze. *Urząd.* 244., *Ross.* марь триугольная. *Choenopodium*, rodzaju tego gatunki po większej części zażywać się mogą jak szparagi, albo na zieloninę. *Kluk. Dyk.* 1, 120. der Gānsfuß *ob.* Serdecznik. Geśi polej *ob.* Pienieżnik. — Geśi hój, ziele *ob.* Świeliczka. Geśie łapki, w niektórych powiatach zowią ziele przywrotnik pospolity, *alchemilla vulgaris*. *Jundz.* 140. *Ross.* львова лапа, росница. GESICA, y, ż., albo Warzęcha, *Platalea cochlearia*, die Eßfēlgans, jedni zowią ją czaplą, drudzy bakiem, babą, lubo to wszystko inne ptaki są. Geśica trochę mniejsza od geśi, nogi ma wysokie jak czapla, kolor biały. Dziób na końcu ma podobieństwo łyżki lub warzęchy. *Kluk. Zw.* 2, 317. GESIONOGI, a, ie, gānsfēßtig. Magnus gesionogi. *Groch.* W. 512. GESIOR *ob.* Gąsior. — GEŚL, i, ż., GEŚLE *liczb. mn.*, GAŚLE-CZKI *demin.*, (*Boh.* hausle, hausličky; *Slovac.* husle, husličky; *Hung.* hegedű, hegedűtske; *Sorab.* 1. huszle; *Vind.* gofli, fiolin, gofle, gofla; *Carn.* gosle (a gos (geś) *ob.* longitudinem colli anserini) - skrzypce; *Dal.* gussle - cytra; *Bosn.* guslića, eghedde *pandura*, gusli *fides*, *lyra*, *cythara*; *Rag.* gusle *lira*, guslize *fidicula*, *diminutivo del monocordo rustico*; *Croat.* guszle, guszli - skrzypce; *Slavon.* eggede, hegede *fides*; *Ross.* гусли harfa leżąca, гудокъ dawny muzyczny instrument o trzech strunach; *Eecl.* гаслин cytra); gatunek cytry, eine Art von Citrus. Picia, jedzenia wielki dostatek dawano, W muzyki rozmaite na przemianę grano, To w fletnie, to w piszczałki, to w geśle Podgórskie. *Simon. Siel.* 20. Geśli moja! jakiemi nućić będe tony. Jeszczem nie brząknął; twoje zadrżały już strony. *Zab.* 5, 345. *Ross.* Poczył Salomon harfy i *geśle muzykom. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 10, 12. Na cytrze Panu grajcie złoconej, Grajcie na geśli dziesięciostronnej. *Karp.* 5, 83. — §. Wiersz krótszy, tudzież wiersz gatunku złożonego zowie się pieśnią od śpiewania, albo geślą od

instrumentu, na którym przy śpiewaniu wierszów przygrywają. *Kpcz. Gr. 3, 91.* ein lyrisches Gedicht, ein Lied. *Rybińskiego* geśle różnoryme. GEŚLOWY, a, e, od geśli, Cithar. (*Ross.* гусельный harfowy).

GESTNAC, GESNAĆ, ał, eli, nijak. jednotl., GESTNIEĆ, GEŚCIEĆ, iał, ieli, nijak. niedok., zgeścieć, zgeśtnać, zgeśnać, zgeśtnieć dok., Boh. hustnauti, hustl, hustnu, shustnauti; *Sorab. 1.* hustnu; *Carn.* gostitisć, gosty; *Rag.* zgusnutise; *Ross.* густѣть, частѣть; *Eecl.* огастьти, огустьваю, огустьвать, огустьваюся, огустьваюся. §. Gęstym się stawać, diß werden, dißt werden. Mokre rzeczy gęstną. *Cn. Th.* zsiadają się, flüssige Körper werden diß, gerinnen, seßen sich. Trzeba, aby dobrze wrzało, póki nie zgeśnieje, potym odstawić dla zgeśnienia lepszego. *Haur. Sk. 360.* Smażyła to w panwi, ażeby nie dała zgeśtnać temu, zielskiem to mieszała. *Otw. Ow. 164.* Zgeściały *Ross.* сгущенный, согустѣлый. §. O suchych rzeczach, ścisnąć się, dißt werden. Przez folowanie sukno gęstnieje. *Ld. §. Fig.* W oczach się jego smutnej nocy ciemność zgeśła, Upadł... *Dmoch. Il. 106.* (*ob. activ.* Geścieć). (GEST *ob. Giest*). **GESTO** *adv.* GEŚCIEJ *comp., Boh.* huste (*Boh.* zhusta frequenter); *Sorab. 2.* gusto; *Sorab. 1.* husto, tżasto: często, hustžischey, tżastžey, hustczo: częściej, tolsto grubo; *Vind.* gostu, zhestu saepenumero, pogostu, veliku, mnogu; *Ross.* густо, диѣ, диѣт. a) O ciekliznach: zsiadłe, diß, geronnen. Gęsto czynię: gęszcześnie, zgeśzczam. b) O rozłożonych rzeczach, ścisła, dißt, gedrängt, enge. *Cn. Th.* Gęsto pisane litery, jedna na drugiej *Ross.* упицкый. Gęsto pisać *Ross.* убористо. c) Gęsto: często, oft (so kommt auch in Oberdeutschen Kanzleien diß bemeldet, diß besagt, dißmalß für oft gemeldet, oft besagt, oftmalß, häufig vor). Dygnitarstwa tym chwalebniej odrzucił, im geściej zwykły zatapiać mądrość. *Birk. Dom. 85.* Często gęsto: częstokroć, oftmalß, seyr oft. Nasi plundrowali ziemię Węgierską; zatem płacz i narzekania przychodziły do Władysława często a gesto. *Biel. Kr. 429.* Często gęsto w dół wpadnie, kto go pod kim kopie. *Pot. Jow. 65.* (mnogo, hojnie, obficie, licznie). Raz się filozof ze swemi sługami, Począł rozrywać gęsto kieliszkami. *Jabl. Ez. B. 4.* *GESTOBRUDNY, a, e, diß schmutzig, diß schwärz. Już gęstobrudna noc swoje ugwiażdżone czoło Była podniosła na niebo przestronne. *Otw. Ow. 605.* *GESTOBRWISTY, a, e, brwi gęstych, dißaugenbraunig. *Ross.* густобровный. *GESTODZIURAWY, a, e, pełny dziur, voll Löcher, gębczasty, dziurkowany, löcherig. Kamienie morskie gęstodziurawe. *Otw. Ow. 326.* GESTOMGLISTY, a, e, dißneblig. Gęstomglistem zewsząd zaślepiła cieniem. *Otw. Ow. 391.* GESTOKWITŁY, a, e, gałęzisty, voll Sprößlinge. Owce i kosmate kozy Zagnawszy w miłe cienie gęstokwitłej łązy Nadobna Amaryllis, spoczywała w cieniu. *Gaw. Siel. 381.* GESTOLIŚCI, ia, ie, GESTOLISTY, a, e, dißlaubig, diß belaubt. Miedzy gęstoliścim lasem. *Hor. 1, 26. Kniaż.* (*in umbrosis lucis*). W gaju gęstoliścim. *Nar. Dz. 2, 18.* Śláz, roślina pętków gibkich i gestolistnych. *Syr. Ziel. 1104.* Gęstoliści las. *Mon. 75, 594.* Pod gęstoliścim tych gór namiotem. *Kniaż. Poez. 1, 126.* GESTOMIERZ, a, m., ma-

nometrum, wynalazek Ottona Gweryka. *Hub. Wst. 189.* ein Dichtigkeitsmesser. **GESTOOKI, a, ie, siła** oczu mający, wielkągig. Siadł Argus na wierzchu góry, zkađ nieuchroniony Rozsadził gęstooki wzrok swój na wsze strony. *Otw. Ow. 58.* (o wielu oczach). §. Sieć gestooka: drobne oka mająca, ein Netz mit kleinen engen Augen. *GESTOPIETRY, a, e, n. p. Gęstopiętre książeczych cór kędziory. *Nar. Dz. 3, 52.* die hochgehürnten Trifuren. **GEŚTOŚĆ, ści, ż, Boh.** hustost; *Rag.* gústos, gustina; (*Sorab. 1.* hustosež, tżastotnosež częstotliwość); *Croat.* gusztocha, chesztocha; *Ross.* густость, густота, частота, частость, плотность; die Diße, die Dichtigkeit, (*opp.* rzadkość). Gęstość jest wielka liczba cząstek pod małym objęciem. *Rog. Doś. 1, 204. Jak. Mat. 3, 235.* stosunek liczby cząstek materji do miejsca przez nie zastapionego. *Śniad. Jeog. 22.* a) Płynnych rzeczy zsiadłość, n. p. gęstość krwi (gaszcz), die Diße, z. B. des Bluta. b) Gęstość płótna, sukna. *Cn. Th.* scisłość, die Dichtigkeit, die Dichte der Einwand, deß Tuches. c) Gęstość rzeczy rozłożonych, n. p. gęstość drzew w lesie, die Dichtigkeit, z. B. eines Waldes, der Bäume in einem Walde. d) Mnogość, die Vielheit, starke Zahl. Gęstość spraw go zatrudniła. *GESTOWATY, a, e, — o *adv.*, nieco gęsty, etwaß diß, dißlig, *Ross.* густоватый. **GESTOWŁOSY, a, e, dißhörig. Cn. Th.** *Ross.* густоволосый; *Eecl.* густовласый. **GESTWA, y, ż, Sorab. 1.** hustž; *Vind.* gosha, goshova, govosha; *Carn.* gōsha, gōshuvje, (hōsta: krzaki); *Ross.* кусть, кустарникъ; *Eecl.* уащл, частина, каппил; gęstość, scisłość rzeczy rozłożonych, die Dichte, die Dichtigkeit, z. B. der Bäume im Walde. gestwina, gaszcz, daß Dichtig. Gestwa z cienkiego tu wydana chróstu, Tam kęs młodego niby to zapustu. *Zab. 9, 143.* Ona co prędzej wiaźwszy się ku gestwie, Gdzie niosły oczy z duszem uciekała. *Tward. Daf. 66.* Gestwę leśną dał wybić. *Wiśn. 420.* Położył ciemność około siebie, éme wód, obłoków gestwę. *Budn. 2 Sam. 22, 12.* (zgromadzenie obłoków. *Bibl. Gd.*). Ale zda mi się, tam się coś ruszyło W onej gestwie, i tak się szarzyło Właśnie jako wilk. *Past. Fid. 236.* §. Mnogość, tłum, tłum, ein großer Haufen, eine große Zahl, Menge. Filary tego miasta, dla gestwy zdadza się jako las z daleka. *Warg. Radz. 24.* Akwitania dla wielkości a gestwy ludu, trzecia część Francji. *Warg. Cez. 67.* Na prawym skrzydle dla gestwy żołnierza, silni naszym byli. *Warg. Cez. 34.* Trwożyła serce Władysława gestwa Prusaków; lecz ustąpić im placu za rzecz szpetną poczytał sobie. *Krom. 578.* multitudo. **GESTWIC, it, i, cz. niedok., zgeśtwieć dok., zgeścieć, gęstym uczynić, verditzen, verditzen.** Rzadki włos jak zgeśtwieć, a lezieniu włosów jak bronić. *Sienn. 496.* Krew gestwi myślenie długie. *Boh. Dyab. 2, 79; Rag.* uzgústiti; *Ross.* огустить, огущать; *Eecl.* уащити, чаму. §. Na kupę zbierać, skupić, aufhäufen, häufig machen, vermehren. **GESTWIEĆ** *ob.* Gęstnieć, geścieć, diß werden, dißt werden; häufig werden. **GESTWINA, y, ż, gaszcz** w lesie, gęstość cienia, zarosła, daß Dichtig. *Boh.* haustina; *Croat.* guschina, guszтина; *Dal.* gusztozt; *Rag.* gustina, guscocchja; *Bosn.*

gustina, gustóst; *Ross.* густыня. Las był ciemny, siekierą od wieków nie tkniony. Dla niezmiernej gęstwiny okropnie zaćmiony. *Bardz. Luk.* 44. Gęstwina z drzew skrzywionych cień dawała. *Jabl. Tel.* 23. Ten lasek swą gęstwina i we dnie noc rozdził. *Jabl. Tel.* 5. GESTY, a, e, *comp.* gęściejszy *et* gestszy, (*oppos.* rzadki); *Boh.* hustý, hustšj; *Šlov.* hustý; *Bosn.* gúst, gusti; *Rag.* gúst; *Carn.* *et* *Vind.* gost, koshat, goshast; *Sorab.* 1. husté, tžastotné; *Croat.* guszt, cheszt, rúd, chverszt; *Ross.* густый (gustъ bogaty), частый, дремучий, плотный; *dicť, diťt.* a) O ciekliznach, zsiadły, *dicť, von* Züßigfeiten. *n. p.* Gęsta krew, gęste piwo, nieklarowne. b) O suchych ciałach, *dicť.* Ciało, im więcej zamyka cząstek w mniejszym rozłożeniu, tym jest gęstsze. *Rog. Doś.* 1, 203. Ciało jedno gęstsze od drugiego, kiedy pod jednakową objętością zawiera w sobie więcej cząstek materialnych. *Jak. Mat.* 3, 255. Gdy ciało jakie gęstszym się staje, znak to jest, że cząstki jego przybliżają się do siebie, ściskają się w mniejszym rozłożeniu. *Rog. Doś.* 208. Gęste albo pełne ciało więcej ma massy, a zatem więcej waży, niż rzadkie równo wielkie. *Os. Fiz.* 9. Gęste płótno, sukno, nabite, *dicť, von* Zeugen. Błaha kitajkę tak płacą, jak onę gęstą. *Grod. Dis. D. 4 b. Prov.* Rzadka szata na gęsty mróz. *Cn. Ad.* 639. t. j. tegi, potężny, wielki mróz, *tüdtig. fig.* Gęsta mina. *Teat.* 21, 157. Gęsta fantazyja. *Oss. Str.* (*desperacka, dešperat.*) — §. Gęsty, blisko siebie licznie i ściśnieniu znajdujący się, *dicť neben einander, dicť.* Gęsty rząd, przy szyszaku szyszak, mąż przy mężu, Puklerz jest przy puklerzu, oręż przy orężu. *Dmoch. Il.* 2, 8. Gęsty lub dychtowny las, w którym drzewa i krzaki tak blisko koło siebie stoją, że przez nie przejść nie można. *Łesk. Mier.* 76. Wkrótce się gęsty las zazieleni. *Teat.* 46. c, 56. d) Liczny, częsty, *zahlreich, oftmalig.* Miej kraj mierny, a niech go gęsty lud osiedzie. *Jabl. Tel.* 160. (wielka ludność). Gęsty na sejm zjechał się był senator. *Krom.* 659. (*frequens*). Kiedy na wysokości zioła Hyble, gęsta ze wszystkich stron upadnie pszczoła. *Ustrz. Klaud.* 30. Kto zwycięstwa zliczy twoje, Gęste jako włosy moje. *Lib. Sen.* 14. Niech siostra, matka, mamka, kochanka urywa, Najprędzej gęstą ręką zdobycz się nabywa. *Hul. Ow.* 59. Nizkąd inąd nie idą tak gęste u was morderstwa, jedno z waszego dziwnego prawa. *Gorn. Wł. J.* (liczne, częste). O zniszczeniu kościołów dziś najgęstsza mowa. *Birk. Kaz. Ob.* 2. b. (najwięcej o tym mówią). Wrzaskiem wszystkich okrutnym, i częstym a gęstym ksykaniem znacznie był zelżonym. *Warg. Wal.* 243. (*ob.* Częsty). GE-SZCZE *ob.* Gęście.

Pochodz. niegęsty, zgęstać, zgęszczać, zgęścić, zgęścić, ugeszczać, zagęszczać.

*GEZIC *ob.* Gieźcie.

G I.

GI, [właściwie II ceską pisownią wypisane. 4] *obsol.* zamiast go, jego, *accusat. pron.* on, ona, ono, *ihn.* *Boh.* gi; *Eccl.* n, *вмѣсто* ero. Pisze ten autor o stanie szlacheckim, zalecając gi być wielkiej zacności. *Pap. Ryc.* 3. Poczyńże w korabiu

komorki i osmolisz gi wewnątrz i zewnątrz, a uczynisz gi tak. *Leop. Genes.* 6, 14. Łup, nad którym już dyszał, aby gi otrzymał, do końca gi zgubił. *Wys. Kat.* 26. Kościół, gdy gi przesładują, najwięcej kwitnie; gdy gi tłumia, roście. *W. Post. W.* 84. Zbierzcie kąkol, a zwiążcie gi w snopki. *Sk. Kaz.* 71. Warszawę na sejm naznaczą; lecz w przypadku przekazy, wolno nam będzie tam gi złożyć, gdzieby wygodniej było. *Herb. Stat.* 11. *et* 41. — *Sekl. N. Test.* wszędzie pisze *j* zamiast *gi*, to jest *go*. — *Bazylik iy, n. p.* Ktoby prawdę odrzucał, za kogo *iy* poczytać mamy. *Modrz. Baz.* 79.

GIAĆ, giał, gnie, gnę *cz. niedok.*, Zgiąć, *F.* zegnje *dok., qu. v.* Ginać, *al, a, frequ. in compositis; w Rossyjsk. w témże co u nas znaczeniu* гнуть, гну, согнуть, сгибать, сгибаю, взкоробить; *Eccl.* гну, гibaю, w innych dyalektach właściwie znaczy *movere* ruszać *n. p.* *Boh.* hnauti, hnul, hnu, heybam; *Sorab.* 1. hibnucz, hibam, hibnu, hnuyu, (*cf.* gibać, chybać, *Sorab.* 1. hhibujem, zhibuyu gnę, zginam); *Sorab.* 2. gnusch, gibasch; *Croat.* genuti, giblyem, gibati; *Slav.* sagnuti - chylić; *Vind.* geniti, ginem, gānit, gibati, giblem, (*Vind.* gubati - fałdować; *Vind.* guba - fałd); *Carn.* ganiti, gānem, (gānek - członek). Giąć u Polaków znaczy: naginać, prostą rzecz nakrzywić, *beugen.* Niby wosk na wszystko giąć mi się pozwoli. *Teat.* 45. c, 150. *Wyb.* Ja, niepodległym będąc nikomu, przed moym nie gnę kolana. *Zab.* 14, 5. Wierzy każdy naród, że miłość bogiem i z bogów nielada, Owszem przed nim to pierwszym karki gnie i pada. *Zab.* 5, 352. *Koss.* GIAĆ SIĘ *zaimk.*, uginać się, *ficť beugen.* Smok krętnemi pasmami łuszczyście zatoki Łamiac gnie się jak obłak, srogie strojąc skoki. *Zebr. Ow.* 55. (*sinuatur in arcus*). Pod srebrem stół się gnie i stęka. *Mon.* 70, 195. (*Vind.* se ganiti - ruszać się). Gałęzie owocem obładowane gna się. *Stas. Nun.* 2, 83. Kawałek lodu gnie się pod ciężarem. *Rog. Doś.* 1, 218. GIECIE, *ia, n., subst. verb.,* daś *Beugen.* *Rag.* ghib; *Vind.* genenje, gibanje - ruch; *Carn.* genutje - giest. — GIĘTY, a, e, *part. perf.,* zgięty, ugięty, *gebeugt, gebogen.* Wychowanie i zwyczaj gwałtem gięte, a przesądem utrzymywane, kierują ich kroki. *Przestr.* 25. Prącie ode mnie świeżo nacięte, O nie łamże się, gdy będziecie gięte, A gnij się ręce posłuszne mojej, Wszak pójdziesz w ręce nadobnej Chloi. *Chod. Gesn.* 87.

Pochodz. giętki, giętkość; doginać, dogiąć; naginać, nagiąć, nagięcie; oginać, ogiać, *cf.* ogień, ogniwo, ognisko; obginać, obgiąć, obgięcie, obgięty; odginać, odgiąć, odgięty; poginać, pogiać; przeginać, przegiać, przegięcie, przegiętka; przegub; przyginać, przygiąć, przygięcie; rozginać, rozgiąć, rozgięty; uginać, ugiąć, ugięty; wginać, wgiąć, wgięty; wyginać, wygiąć, wygięcie, wygięty; zginać, zgiąć, zgięcie, zgięty, niezgięty; zaginać, zagiąć, zagięcie, zagięty; wzginać, wzgiąć, wzgięcie, wzgięty. GIBAĆ, *al, a, cz. niedok.*, gibnąć *jedn.*, (z dyalektów jawno, że *giąć* i *gibać* jedno i toż samo; w *Bosn.* ghibati, prighibati *inflectere*, ghib *ruqa*; w *Ross.* согнуть, сгибать, *сгибаю*; w *Cerk.* гibaю, гну, mają też znaczenie co w Polskim, naginania, uginania; w innych

dyalektach zaś znaczą ogólnie ruszać, ruchać, n. p. *Boh.* hnauti, hnul, hnu, heybati, heybam; *Croat.* genuiti, gibati, giblyem, (gib, gibka - fałd); *Slav.* gibanje - ruch; *Vind.* geniti, gibati, giblem, genem, genenje, gibanje - ruch; *Carn.* gibāti, gibam, giblem, (gib - członek; guba - fałd; gubne - fałdzisty); *Sorab.* 2. gnusch, gibasch; *Sorab.* 1. hibnucž, hibnu, hibam, hnuyu; cf. *Pol.* chybić, chybiać, chybać, cf. kibić, kibitka, cf. kipieć; *Ger.* kippen, cf. Schwippe); naginać, beugen, *lentare.* *Cn. Th.* 189. naginać co gibkiego. *Włod.* GIBAC SIĘ *zaimk. niedok.*, gibnać się *jednoll.*, uginąć się, się beugen. Gibam się, przegibam się, *arcuor.* *Cn. Th.* 189.; *Vind.* se gibati, se giblem, se ganiti *moveri.* GIBAS, GILBAS, a, m., dryblas, ein großer, langer und dabey ungeschickter Kerl. *Tr.* Hajduki gilbasy łomia stopień karety na zadzie. *Teat.* 43, c. 45. *Wyb.* (GIBIEL ob. Glibiel). GIBKI, a, ie, giętki, smagły, co się giąć daje, bieglam, geschmeidig. *Boh.* hebký, ohebný, haužewný, haužewnatý, heybawý, (hbitý *agilis*, giwý *vimen*); *Slov.* hybký, ohebný; *Sorab.* 1. hnuytė, hibacžne ruchomy, zhibitė, wiszelne; *Rag.* prighibgliv, skloniv; *Slav.* pregibljiv; *Croat.* gibuchi, nagiblyiv, genutliv, sidek; *Dal.* ganutliv; *Carn.* gibežh, giběžhne, shibke, (cf. szybki); *Vind.* genitliu, genliu, gibliu, shibek, shibkast, lizhen, (cf. *Carn. et Vind.* shiba - pret, wić; *Vind.* gibežhin - członkowaty); *Ross.* гибкий, гибный, разгибный, изгибный. Gibkim śwista przęcikiem. *Przestr.* 295. Gibkie gałazeczki. *Toł. Saut.* 78. Tyś Galatea, nad pracę wierzbowe gibeższa, Nad białe latorośle winne odmienniejsza. *Otw. Ow.* 545. *Ross.* уклонный, уклонистый, уклончивый, зыбкий, зыблемый. GIBKOWATY, a, e, nieco gibki, etwas geschmeidig. Nadgroda zwycięzcom palma gibkowata. *Otw. Ow.* 393. GIBKOŚĆ, GIBKOWATOŚĆ, ści, ż., giętkość, cf. sprężystość, die Biegsamkeit, Geschmeidigkeit. *Boh. et Slov.* ohebnost; *Boh.* heybawost *mobilitas*, hbitost *prędkość*, szybkość; *Carn.* shibkost *teneritudo*, shiba - różga, wić; *Vind.* giblivost, genlivost, genitlivost, shibkust, shibkota, shibežhnost, lizhnost; *Croat.* nagiblyivoszt; *Sorab.* 1. hibacžnoscz, hnuyitoscž; *Ross.* гибкость, уклонность, уклонливость, уклончивость. Łuk, ażeby swojej nie tracił gibkości, nie zawsze powinien być natężony. *Mon.* 70, 548.

Pochodz. *nagibać*, *przegibać*, *przegub*, *niegibki*; *szybki*, *szybkość*.

GICHCIARZ, a, m., szychciarz, robotnik, który materiały w piec huciany sypie. *Os. Rud.* 101. z *Niem.* der Gichter, der den Eisenstein von der Gicht in den hohen Ofen stürzt. *Os. Zel.* 86. GICHTA, y, ż., z *Niem.* die Gicht, der Gichtboden, der Geyer in den hohen Ofen. Gdy rudę albo węgle w piec hutny sypać potrzeba, gicheciarz wchodzi na gichtę, albo jak niektórzy zowią gajer; bo do pieca węgle i rudę z wierchu sypią. *Os. Rud.* 94. (cf. sychta).

GICZEL, i, ż., giża, giżela, *tibiae in animalibus summitas.* *Cn. Th.* 190. ob. Giżek; (*Sorab.* 2. giżla goleń); der Knochenkopf am Schienbeine. §. "Giczał, kość, piszczel, goleń, Knochen, Schienbein. Wziął przez pól od ciemienia aż po pas przecięcie, Wnet z bolu i z wściekłości po-

włókl wąty giczał. *Przyb. Milit.* 188. Olbrzymy z silnemi giczały. *Przyb. Milit.* 368.

*GIDNY ob. Jedny.

GIECIE *subst. verbi* Giąć.

GIEDKO ob. Gedko.

GIEFES, GIFES, a, m., jelca szpadowe, z *Niem.*, daß Gefäß am Degen, daß Degengefaß. *Ross.* соесть. Złodziej chwycił za gifes od szpady Xcia, dyamentami obsadzony; już gifes na jednej tylko wisiał nitce, gdy Xzę postrzegł się. *Gaz. Nar.* 2, 75. Wart jeste, żeby tę szpadę po sam gifes w tobie utopić. *Teat.* 22, b, 103.

GIEFREJTER, a, m., żołnierz wartę zaprowadzający, z *Niem.*, der Gefeite. *Slavon.* freit; *Vind.* vuvsvet, oprostent, oprostnik; *Ross.* ерфейтеръ. Giefrejter często zastępuje kaprala. *Kaw. Nar.* 19. GIEFREJTERSKI, a, ie, od giefrejtera, Gefeite. *Ross.* ерфейтерский.

GIEL ob. Gil. GIELATYNA ob. Galareta.

GIELDA, GAŁDA, y, ż., z *Niem.*, die Gilde. *Ross.* гильдия; (*Anglos.* gild; *Svec.* gilde; *Angl.* guild). 1) Towarzystwo czyli kompania wspólnym kosztem biesiadująca, piknik, eine geschlossene Gesellschaft, die auf gemeinschaftliche Kosten schmauset. (cf. *Germ.* Geld). *Slovac.* zbrjka. — U nas tedy konfraternie kupieckie giełdami popolicie zowią. *S. Grodz.* 2, 113. die Confraternität der Kaufleute, die Gilde. §. Miejsce, gdzie się konfraternia kupiecka schodzi, der Versammlungsort der Kaufleute, die Gilde, die Börse, (cf. bursa). *Ross.* биржа; *Vind.* kupuvanska hisha, vkupsehodishe sa kupze). Miejskie giełdy, gdzie kupcy o pewnych godzinach o rzeczach handlowych traktują. *Haur. Sk.* 137. W Toruniu, w domu pospolitym, co giełdą zowiemy, pokój z Krzyżakami obwołano. *Krom.* 677. *Biel. Kr.* 395. die Gilde, die ehemalige Kaufmannsbörse in Thorn. Giełda Londyńska. *Mon.* 72, 52. W Gdańsku giełda zwana *Artushof.* *Dykc. Geogr.* 1, 230. Panowie kupcy, jak się z sobą o pewnej godzinie przed giełdą, albo w samej giełdzie, o cenie namówią, tak cenę trzymają. *Haur. Ek.* 173. — 2) Karczenna giełda, daleko od tamtej różna. *Haur. Sk.* 137. gospoda popopolita, karczma. *Dudz.* 38. ein Wirthshaus, (ein Saufgelag). Nie uczęszczaj na giełdę, lepiej pilnuj domu. *Zabł. Zbb.* 38. Teraz dwory pańskie sa wszeteceństwa i wszelakiej niepobożności sromotnemi giełdami. *Krom.* 648. (*ganeae*). 3) Gawiedz, hałastra, motłoch, łok, Gefindel. Niemasz się czego lękać brzmiacęj tój a gnuśnej barbarzyńców giełdy. *Nar. Tac.* 2, 265. *Fig.* Myśl dobra chorem bożym, myśl zła giełdą szatańską. *Mon.* 76, 153. Ciało starego jest stekiem zgnilizny, a umysł giełdą frasunków. *Mon.* 70, 592. (gniazdem frasunków). Nie jedna, ale cała giełda namietności. *Pilch. Sen. list.* 2, 386. (kupa, fura). GIEŁDZIANY, a, e, od giełdy, do giełdy należący, die Gilde betreffend. *Ross.* гильдейский. Giełdziany dom. §. Karczenny, Wirthshaus. Giełdziany hałas.

*GIEŁCH, *GIEŁG, GIEŁK, u, m., zwyczajniój zgiełk; hałas, krzyk, (cf. *Germ.* gellen, Gall, Schall, Hall; *Boh.* hlabol, gekot; *Ross.* гулъкъ, гулъ; *Boh.* hluk, *turba populi*; cf. *Svec.* gaella; *Isl.* gialla; *Angl.* yell; *Holl.* ghillen; *Dan.* gale; *Graec.* καλέω; *Hebr.* קהל); der Hall, daß Getöse, Getöse. Przy tym giełku słów niekzemnych moich, czas próżno straciłeś.

Gorn. Dw. 199. Strzeż się gielchu świata tego. *W. Post. W.* 166. Na on gielk więcej się ludzi zbierało. *Stryjk.* 159. Gdy się uspokoił gielg. *Budn. Act.* 20, 1. (gdy się rozruch uciszył. *Bibl. Gd.*). Wszczęło się wielkie wołanie, i różne mowy między wszystkimi, że w onym gielku, a zamieszaniu, nie porządnego nie było. *Baz. Hst.* 218. Obaczył wielki gielk, ano jedni wychodzą, drudzy wchodzą. *Kosz. Lor.* 70. *Sekl. Marc.* 5.

GIELZAMIN *ob.* Dzielsimin.

GIEMEJN, a, m., z *Niem.* der Gemeinde (Solbat); prosty żołnierz; *Slavon.* prosti; *Vind.* mnoshen shounir; *Ross.* рядовичь. Przystawali za giemejnow do regimentów. *Mon.* 73, 582.

GIEMIENICA, y, ż., [wł. JEMIELNICA, gatunek krosty. 1] n. p. Sok ten giemielnicę i ospicę dzieciom rychlej wywodzi na wierzch. *Syr.* 1042.?

GIEMZA, y, ż., koza dzika, bie Gemse, wiesz się rozkami, gdzie staną na drzewie nie może. *Sienn.* 284., *ob.* Koza.

GIEMZIC, il, i, *cz. niedk.*, giemzac *contin.*, swędzić, swierzbic, juđen, ein Gejudt verurfaßen. Gdy się choremu żyła trzęsie, jakoby mrówki giemzały, wiedz, że takowemu śmierć nie jest daleko. *Sienn.* 399. Wódka ta w pacierzach giemzanie usmierza. *Sienn.* 241. *Spicz.* 102. baś Gejudte, (cf. mrowie). Giemzi mię coś - rupi mię. *Cn. Th.* — *Dudz.* 38. eš juđt mřh etvaš, mađt mir eine juđende Empföndung. 8. Zwykli szyję kurczyć i zgeziwszy się chodzić, którzy od wielkiego spania zgnuśniali. *Eraz. B.*?

GIENERYKA, GENERYKA, i, ż., Dobra stołowe są wolne od wszelkich ciężarów, stanowisk, hibern, gieneryk, ciągnięcia. *Vol. Leg.* 5, 622. Żeby nikt więcej sobie uzurpował mocy w possessyach, exakcyach hibern albo gieneryk od dzierzawców. *ib.* 5, 555.

GIENIUSZ, GENIUSZ, u, m., GIENIUSZEK, szka, m., *zdrbn.* (*Carn.* shtata; *Vind.* resumnost, perrozhnost). Umysł nadpospolite umysły górniejszy, dowcip, co przenika żywo, co wynajduje bez przewodnika, zgłębia śmiało sam przez się; imaginacya przy tym pełna natury, mocna i bystra, to wszystko nazwano geniusem. *Przyb. Wym.* 9. baś Genie. Geniusz różni się bardzo od dowcipu. Dowcip iskry, geniusez płomień wydaje, dowcip do pojmwania rzeczy wynalezionych nam pomaga, geniusez nowe wynajduje. Jest to tworzące natchnienie, które wielkich ludzi prowadzi, i często zrywa z toru zwyczajnego. *Teat.* 24, 43. *Czart.* Czuł swe losy wspaniałe, i zaraz z piełuszek Wyższe zabawki kochał świeży geniusek. *N. Pam.* 22, 107. b). Tryb myślenia, baś Genie, die Denkart. Każdy naród stosuje się do własnego geniuszu. *Zab.* 12, 267. — II. Geniusez, a, m., według mytologii, duch, każdego człowieka mający w swojej straży. *Kras. Zb.* 1, 314. aniołek stróż, der Geniuš, der Schußgeist. (*Carn.* bratek). Domowy geniusez *Carn.* skrytek, shkratel. GENIUSZOWSKI, a, ie, GENIUSZOWSKO, po Geniusezowsku, *adv.*, od geniusezo, Genie. Geniusezowskie zapędy. GENIUSZOSTWO, a, n., geniusezowski sposób postępowania, Geniewesen.

1. GIER *ob.* Giersz. 2. GIER ptak, *ob.* Krzywodziob. 3. GIER albo grów, *Genit. plur. Nom.* Gra.

GIERADA, y, ż., są to rzeczy, które pannie idącej za mąż

ku ochędożności jej przy posagu dają, które ona w dom męża przynosi, zład po grecku παραφέρεια. *Saxon. Tyt.* 1. die Gerade, baš Haus - und Kastengetätze, baš die Frau dem Manne mitbringt. (cf. przywianek). Gierada abo szczebruch. *Groi. Obr.* 35. Hergwert (baš Heergewette) i gierada, już nie mają być osobno wydzielone; jedno wszystko stątek po zmarłym, bądź po mężczyźnie albo białogłowie, ma iść w równy dział między potomki. *Dub.* 100. *Zygm. Aug.* 2. Nazywają też tym słowem naczynie wszelkich rzemieślników, sprzęt domowy i gospolice mówią *grat*, szczebruch domowy, naczynie. *Saxon. Tyt.* 1. *Szczerb. Sac.* 145. Gerät, Hausgerät, Gerätshäften. GIERADNY, a, e, od gierady, zu der Gerade ober auch dem Gerätze gehörig. Gieradny stątek. *Sax. Tyt.* 5.

GIEREBOWAĆ *czyn. niedk.*, u flisów, kiedy od ładunku odbijając, pojazdami robią na burcie stojąc, aby się stątek sztabą obrócił na wodę. *Mag. Mskr.* vom Lande abstoßen, und den Vordertheil des Schiffes gegen das Wasser umkehren.

GIERGIEDANOWY, a, e, z *Turec.* giergiedan - *Rhinoceros*, nosorożec. Nóż z trzonkiem albo z pochwą z rogu giergiedanowego nazywano, nie dodając wzmianki ani trzonka, ani pochwy, nożem giergiedanowym. *Czart. Mscr.* ein Messer mit einer Schale von dem Horne des Nasehorn.

GIERKA, i, ż., fryerka, gamratka, bie Bußbirne, (cf. giermek). Ową rzecz, równą do magierki Dostanie na Krowodrzy, byle chciał u gierki. *Pot. Jow.* 2, 50. Ociec gniewny czyni narzekania, Że z miłości gierki pan syn stroi turnieje. *Zab.* 10, 340. Że cię besztają jak chcą fraucymerki, Mówią, że wszystko znosisz dla swęj gierki. *Chrośc. Ow.* 119.

*GIERLIA; n. p. Gierlii od postawu... *Instr. cel. Lit.*

GIERMAK, u, m., suknia długa chłopska. *Dudz.* 38. *Vestis talaris vulgi in publicum prodeuntis. Cn. Th.*; (*Dal.* jecherma *gausapa*); ein gemeiner Oberrod. Staroświeckim giermak krojem Dzisiejszym odnawiam strojem, Spuszczam glanków, sparam guzy, I stanu popuszczam dłużej. *Kochow. Fr.* 115. Na wsi zbytnich, co świat ma strojów nie zażywa, Oprócz co się giermakiem i szubą okrywa. *Gaw. Siel.* 358. Moskale ubiory mają aż do kostek długie, z wełny abo sukna, które nazywają giermiaki. *Gwagn.* 518. Szkolny młodzieniec w giermaku i sukni nowęj. *Dwor. K.* Giermaki *lacernae. Brud. Ost. C.* 4. Nasi ojcowie czarne giermaki miewali, Kiedy przy boku Pańskim w radzie zasiadali. *Star. Vot. D.*

GIERMEK, mka, m., słowo Węgierskie, (*Hung.* gyermek - chłopiec, gyermecke *infans*); orężnik, orężny, nosiciel oręza czyjego. *Budn.* 1 *Chron.* 11, 39. der Waffenträger, Schütträger, Schütfnappe, Knappe. *Boh.* zbrognoš; *Slovac.* paweznik, zbrog nosycę; *Sorab.* 1. bronški; *Vind.* opróda; *Carn.* opproda; *Ross.* шитоносецъ, шитникъ, оруженосецъ. Daj rycerzowi giermka, który oręz i puklerz niosąc, i sam też waleczny do powiększenia siły w szyku, i do przyzwoić okazałości służy. *Pir. Wym.* 252. Ni jastrzab' ni Jowisza giermek (orzeł) wznici z Fenixem wojny. *Zab.* 15, 161. *Kniaz.* Giermek Jowisza gromonošny. *Mon.* 73, 111. Gdy Jagiello jechał z Poznania, piorun konia jednego królewskiego, na którym sie-

- dział giermek, co drzewo niósł za królem, zabił. *Biel. Kr.* 276. Przy książęciu Borysie, i giermek jego wier-
ny był zabity. *Strzyk.* 153. GIERMKA, i, ż., nosząca za
kim zbroję, die Waffenträgerinn. *Boh.* zbrojność. Nimfie
giermce oddała stalony oszczep. *Zebr. Ow.* 59. (*armigerue*).
GIERMKOSTWO, a, n., służba giermkowa, der Schildtrü-
gerbienst. *Cn. Th.* GIERMKOWY, a, e, do giermka nale-
żący, der Schildträgers.
- GIERNY, a, e, od gier albo grów, od gry, Spiel, zum
Spielen gehörig. *Vind.* jigrasni; *Eccl.* игральный. *Thea-*
trum, plac do gier, gierna jata abo szranki może być
zwane. *Mącz. Vind.* jigrishe, jigralishe.
- GIERWARD, a, m., *Gervasius*, imię męskie. *Jabl. Her.*
GIERSZ, GIER, GIR, GIRZ, u, m., *Herba s. Gerhardi*;
Aegopodium Linn. der Gersf. *Syr. Ziel.* 1089. *Sorab.* 1.
merik. Kiedy chybił ogrody, więc do lasa na gier, Jesli
pola szwankują, do dąbrowy na żer. *Klon. Wor.* 78.?
- GIERYDON, GIRYDON, u, m., z *Franc.* gueridon, der Feuch-
terstuhl, der Gueridon. Na girydonach leżały korony. *Tr.*
Eccl. свѣщникъ.
- GIERZYK ob. Irzyk.
- GIERZYNKU sztuka. *Instr. cel. Lit.* Od gierzyneków po gr.
15. *Vol. Leg.* 4, 356.?
1. GIES, GIEZ, a, m., gzik, *oestrus*, owad podobny do
bąka; w tyle kaduna ma kolec, którym przebija skórę
bydła, i w tej ranie składa jaja; gdy razi nerw jaki, w
ten czas bydło z bólu srożeje, i biega, i gzi się. *Zool.*
Nar. 116. der Bißwurm, eine Art Bremsen. (*Sorab.* 2. jahz;
Sorab. 1. tczek; *Rag. Bosn. Croat.* obád; *Ross.* оводъ,
(cf. owad), cf. *Carn.* beslam, *petalcire more vitulorum*, a
sono tabani bés bis). — Nie macie jeść zajaca, *gieża,
bo przeżuwa. 1 *Leop. Deut.* 14, 7. (królika. 3 *Leop.*).
[t. j. jeża, *choerogrillum*, przykład ten tu nie należy. 2].
2. GIES, giesu, GIEZ, gzu, m, 1. gżenie, gdy bydło się
gzi, srożeje i biega od bólu rany, zadanej od giesa abo
gzika. *Ład. Hst. N.* 40. das Bißen ober Laufen und Loben
der Rindviehes, vom Stiche der Bißwurms. Gdy Żefir wie-
je, uziąjane nad rzeczką po gzie chodzi bydło. *Jabl. Tel.*
98. 2. *Fig.* Szalenstwo, mania, żądza, chuć, die Ma-
nie, die Gier, die Wuth, die Rage. Do nieba każdemu
snadnie Wniść, zwłaszcza poetycki kogo gies napadnie.
Min. Ryt. 1, 250. Kleopatra z Dolabellą swe miała na-
łogi i chęci Jak wpród z Cezarem, kiedy ją gies kręci.
Chrośc. Fars. 197. W niezwykłej zwierzęta giez poła-
czył sforze. *Hor.* 2, 355. *libidine junxit mirus amor*. I
senat patrzył arcyniełaskawo, Ze twego ojca giez na
państwo kręci. *Chrośc. Fars.* 74. Ten strumyczek, z lez
mych nabrzmiały, Co pierwój stroił gzy z piaskiem zło-
tym, Teraz cichucho plynie zdumiały. *Zab.* 10, 201.
Zabl. Precz światowy gminie, Już zapał i giez nagły
ludzkie zmąsły ninie Wypęda z moich piersi *Zab.* 15, 4.
Kniaż. Teraz na nowe gzy twe i amory Przybierasz sobie
Sycylijskie cory. *Chrośc. Ow.* 203. Dzień po dzień hula,
stroi gzy i pije. *Jabl. Buk. Mb.* (cf. gzić się). Swywolnica
upodła mię, jej się tylko gzy trzymają. *Teat.* 16. c, 43.
- GIESŁKO, GIEZŁECZKO, a, n., *demin. nom.* gżło, (*Sorab.*
2. fgelko koszulka, fgló koszula), czechło, dziecinna su-
knia płócienna. *Dudz.* 39. koszula, osobliwie niewieścia.
Włod. ein Feinwandstittel, ein Feinwand für Kinder, ein
Weiberhemde. Szczęśliwa nader to jest pasteczka, Która
z białego swojego giezłeczka Ozdobę swoje, choć ubogą,
bierze. *Past. Fid.* 96. Milszas ty u mnie nadobna dzie-
weczko, Gdy się z prosta ubierzesz w cieniuchne giezłec-
czko, Niżeli niepozorna panna, chociaż szatna. *Zimor.*
Siel. 301. *J. Kchan. Dz.* 110.
- GIEST, GEST, JEST, u, m., z *Łac.* gestus; poruszenie ze-
wnętrzne członków ciała, wyrażające wewnętrzne uczucia,
towarzyszące mowie. *Kras. Zb.* 1, 317. der Gestuß, die
äußere Bewegung der Sprechenden. *Boh.* křepčjř; *Slovac.*
posunek; *Carn.* genutjè, quinta, obnashanje; *Vind.* sader-
shanje, sdershanje; *Rag.* rukomáh, rukomizanje; *Ross.*
тѣлодвижение; *Eccl.* рукодѣйство, (cf. rękoruch). Wszys-
tko nas zdradza, jesta, twarz, język i oczy. *Morszt.* 303.
Giesta ludzkie więcej mają w sobie pewności, niż słowa.
Teat. 24. c, 12. Prostym ludziom bardziej się podobają
ucieszne jesta, niż powieści dowcipne. *Zab.* 12, 267.
Jesta czynić. *Teat.* 18, 155. — giestykulować; *Boh.* křep-
čit; *Rag.* rukomahati, rukomizzati; *Carn.* obnasham se;
Eccl. рукодвижу, рукодѣряю. Giestami narabiać rekami
płasać. *Tr.* die Gestifikation übertreiben. GIESTYKULA-
CYA, yi, ż., kunszt giestów albo akcyi, który wiele w
krasomowstwie może na słuchaczu. *Kras. Zb.* 1, 317. die
Gestifikation, das Geberdenspiel. *Eccl.* рукодвижаніе.
- GIĘTKI, a, ie, mogący być giętym, giąć się dający, gibki
phys. et mor. geschmeidig, bieglam. *Boh.* ohebný; *Slavon.*
pregibljiv; *Vind.* nagenitliu, vgenliu, (cf. genitliu, genliu,
gibliu; *Croat.* genutliv mobilis); *Bosn.* prighnutiv, koji se
lasno prighne, pokuciv, seto se lasno mosge prighnuti;
Carn. udajliv, udajovjn; *Ross.* разгибный, уклонный, у-
клонистый, уклончивый. Karetą na sprężynach giętkich
zawieszona. *Weg. List.* 8. Cokolwiek jest dziurkowate,
musi też być giętkie. *Rog. Doś.* 1, 217. Ciało stałe jest,
abo giętkie, gdy się łatwo naginać może, a nie łamie
się, abo tęgę. *Hub. Mech.* Łodyga giętka *caulis laxus*,
prosto stoi; lecz za najmniejszym wiatrem zgiąć się daje.
Jundz. 2, 12. Giętka złota była. *Hul. Ow.* 224. §. *Fig.*
trans. et mor. W miejscu wszelakiem mój się humor gię-
tki Uchyla, że go srogi pocisk minie. *Karp.* 1, 81. Trze-
ba w pochopnych sercach grunt cnoty zakładać, Póki się
jeszcze dawa giętki umysł władać. *Nar. Dz.* 3, 83. Le-
szek acz w młodym wieku miał serce do cnoty giętkie,
a umysł w przedsięwzięciu niezłamany. *Nar. Hst.* 4, 133.
GIĘTKOŚĆ, ści, ż., gibkość, die Beugbarkeit, Geschmeidig-
keit. (*Vind.* genlivost - ruchawość); *Ross.* уклонность, у-
клонливость. Giętkość gałęzi. Giętkość ciała. (cf. kubitność).
- GIEZ ob. Gies.
- GIEZEK, zka, m., *demin. nom.* giza, giczel, der Knochenkopf
am Schienbeinknochen. Noga bez giezka leżała. *Pot. Jow.*
2, 51.
- GIEZŁECZKO ob. Giesłko.
- GIFES ob. Giefes.
- *GIGA, i, ż., z *Niem.* die Geige, skrzypce, (*Svec.* giga; *Angl.*
gig; *Ital.* giga; *Lat. med.* giga, cf. chelys). *Magas* giga,
albo lira. *Mącz.* cf. gęśl, gędźba.

GIGANT *ob.* Obrzym, stwolim, stoliman; *Croat.* oriās, gigan; *adj.* oriāski; *verb.* oriāssimsze extollo me, astris me infero.

GIL, GIEL, a, m., *Boh.* heyl; *Ross.* гѣль, гиль, (cf. *Germ.* Gehl; *Carn.* gejl - żółty); *Ross.* гиль motacilla erithacus, снигирь loxia pyrrhula; горихвостка; *Croat.* dłaszka, jurichicza; *Carn.* böld, wolt, gimpel, gumpel, kumpel, woltek, brojeza, broleza; *Vind.* erdezhiza, lepar; *Bosn.* chjucchka, črivenka; *Rag.* cjucka; *Slavon.* černoglavka; *Sorab.* 2. sznégula); *Loxia pyrrhula* Linn. Popek, gatunek klesku, rzędu wróblego, grzbiet ma jasnopopielaty, piersi czerwone, wierzch głowy czarny. *Zool. Nar.* 219. der Gimpel, der Dompfaff, der Blutflinf. Pełno się w cieniu garnęło ptaszków; A pod wschodowe wraz słońce, I od szkarłatnych giel adamaszków I słowik nucił i dzwońce. *Zab.* 8, 3. *Nar.* Gile świszczące. *Banial. J.* 3, b. *Prov.* Lepszy gil, niż motyl, chociaż oba ptacy. *Rys. Ad.* 35. cf. lepszy rydz niż nie, besser etwas als nichts. — 3. Gil na nosie, z zimna, czerwony nos, eine rote Nase von der Kälte, ein Sperling auf der Nase.

GILAWA, y, ż., *Deutsch* Gylau, miasto w Pomezanii w Prusiech. *Wyrw. Geogr.* 581.

GILBAS *ob.* Gibas.

GIŁOWATY *ob.* Howaty. ***GIMAC** *ob.* Imać.

GIMNAZYUM, n. *indecl.* z *Greck.*, daß Gymnasium. 3. Miejsce, szkoła do ćwiczenia ciała w różnych sztukach, jako to w zapaskach, w bieganiu, szermowaniu. Od słowa γυμνος nagi, że się w nim nago młodź ćwiczyła. §. Teraz w sensie nie właściwym bierze się za szkołę, gdzie żaków uczą. *Nar. Tac.* 2, 272. *Sorab.* 1. hutżencza; wyższa szkoła przygotowująca młodzież do uniwersytetów. **GIMNAZYALNY**, a, e, **GIMNAZYJNY**, a, e, do gimnazjum, Gymnasiał, *Ross.* гимназический. Klasy gimnazjalne. **GIMNAZYASTA**, y, m., uczeń gimnazjalny, uczęszczający do gimnazjum, der Gymnasiast. **GIMNASTYCZNY**, a, e, od gimnastyki, гимнастический. Ćwiczenia gimnastyczne, cf. turnieje. **GIMNASTYKA**, i, ż., nauka ćwiczenia ciała, robiąca go udatnym i czerstwym, część fizycznej edukacji, die Gymnastik. **GIMNOZOFISTA**, y, m., z *Greck.* mędrzec Indyjski, nago prawie chodzący, ein Gymnosophist; *Eccl.* нагомудрственникъ.

GINAĆ, ***GIBNAĆ**, ał, eli, ginie *neutr. niedok.*, zginać *dok.*, *Boh.* hynauti, hynul, hynu, zhynauti; *Slovac.* hynauti, zahynauti; *Sorab.* 1. hinu, (hinitoszcz marność); *Rag.* ghinuti, poghinuti deficere, periclitari; *Vind.* giniti, ginem, poginiti, konz vseti; *Carn.* giniti, sgineti; *Croat.* ginuti, ginem, czackati, czerknuti, parnuti, krepati; *Slavon.* lipszati; *Bosn.* ghinnuti, hodit na magne, mankavati; *Ross.* гибнуть, гибну, гиблю, (cf. *act.* gubić, cf. гибель zguba, cf. гинуть, згинуть niknąć), исчезнуть, исчезать, окаянствовать; obracać się wniwecz, niszczyć, gubić się, tracić się, in die Gefahr des Umkommens gerathen, umkommen, zu Grunde gehen, untergehen, verkommen, vergehen, schwinden, verschwinden. Bodaj mię wszyscy bogowie zgubili, żebym już oraz zginał, a nie codzień ginał z wielką męką moją. *Birk. Kaz. Ob. K.* 4. Jezus zginał, aby lud jego nie ginał. *Sk. Kaz.* 155. Złego, którym ginie, przyczyną są nasze winy. *Zab.* 1, 41. Zginać abo gardło swe

położyć. *Wiśn.* 138. Wolę ginać, niż z takim żenić się trzpiotem. *Teat.* 24. c, 94. Co do ziemi powraca, ustaje to, ale nie ginie. *Pilch. Sen. list.* 288. — *Impers.* Na polu zginie, w oborze pozdycha. *Rej. Post. Uu.* 3. (niszczyje ziarno). — *Fig.* Panna Zuzanna ginie prawie za Cnotliwskim. *Teat.* 16, 43. (umiera, Sterbenß verliëbt). 3. Zawieruszać się do nieznaleszenia, zapodziewać się, podziac się niewiedzieć gdzie, przepaść, verloren gehen, wegkommen, sich verlieren, verschwinden. Nazajutrz poprzylepiano wiele kartek, dając znać, co komu zginęło; bo jeden zgubił pas, drugi rekawiczki. *Baz. Hst.* 59. §. *Fig.* Czas mój tak predko zginął, jak cień znikł, jak woda upłynął. *Kubig. Her.* 12 5. Zginęła prawda, zginęła szczerłość, zginie i my, nie będzieli poprawy. *Groch. W.* 193. **GINIENIE**, ia, n., *subst. verb.* 1. zguba, der Untergang, daß Verderben, Vergehen, Schwinden, Verschwinden. 2. Stracenie się, daß Verlorengehen, Wegkommen.

GINDZAŁ, u, m., Gdyby kto kogo z gniewu nożem, puinałem, gindzałem zabił, takowy... *Stat. Lit.* 331. t. j. nożem Tatarskim. *Czack. Pr.* 1, 151. ein Tatarisches Messer. **GIPS**, u, m., (*Lat.* gyphum; *Lat. med.* gippum, guppum; *Ital.* gesso; *Pers.* guczh); der Gyps; *Boh.* gyps, zádra; *Sorab.* 1. kips; *Carn.* gips; *Vind.* gipfs, bielokam; *Slavon.* gips, bili kamen; *Bosn.* kamen bjeli, ges; *Rag.* bjelokam; *Ross.* гипсъ, подмазка; minerał podobny nieco do kamienia wapiennego, kamień biały, miękki, podobny do alabastru, upalony staje się masą twardą, z której robią osóbkę i inne bagatele. Używają go też do sufitów i innych ozdób architektury. *Ład. Hst. N.* 40. Wapna z muszli, z ślimaków gypsem zowią. *Syr.* 934. Krystalowy gips albo talk. *Torz. Szk.* 189. **GIPSOWAĆ**, ał, uje, *czyn. niedk.*, pogipsować, wygipsować *dok.*, gipsem powlekać, bielić, gypfen, mit Gyps überziehen. *Vind.* gypsati; *Eccl.* гипсуо. **GIPSOWANIE**, ia, n., *subst. verb.*, bielenie gipsem, daß Gypfen. *Ross.* выштукатурение. **GIPSOWATY**, a, e, *part. perf.* gipsem powlekany, pobielony, gegypst, mit Gyps geweißt. *Ross.* выштукатуренный. **GIPSOWY**, a, e, od gipsu, Gyps. *Ross.* гипсовый. Gipsowa ziemia terra Selenitica, die Gypserde, nie innego nie jest, jak wapienna, z kwaskiem siarczystym złączona. *Kluk. Rośl.* 3, 69. obraca się po paleniu w jakieś niby wapno. *Kluk. Kop.* 1, 250. Gypsalf, Sparfalf. Gipsowy kamień, der Gypsstein, jest miękki, nożem się łatwo skrobie, wewnątrz ma lśniące iskierki. *Kluk. Kop.* 2, 79. Gipsowe kartacze. *Jak. Art.* 1, 263.

GIR *ob.* Gier, Giersz.

GIRAFa, y, ż., *cervus camelopardalis*, zwierz jeden z wyższych, biorąc wysokość od głowy do ziemi; znajduje się w Etyopii. *Zool. Nar.* 374. die Straffe.

GIRYDON *ob.* Gieridon.

***GISER**, a, m., z *Niem.* der Gieser, 3. B. Rothgieser, Gelbgieser, odlewacz wszelkich rzeczy z kruszców. *Cn. Th.* Alexander *rodgieser wiele mi złego wyrządził. *Radz.* 2 *Tim.* 4, 14. (kotlarz. *Bibl. Gd.*) *Eccl.* скланатель. Giser charakterów drukowych *Ross.* словолитецъ, словолитчикъ, Schriftgieser. **GISERNIA**, i, ż., dom czyli warsztat giserski; *Boh.* slitina; *Vind.* vlivalishe; *Ross.* словолитная. **GISERSKI**, a, ie, Gieser, *Ross.* словолитный.

GISLENOPOL, u, m., z Łac. miasto *St. Guillaïn* w Niderlandzie. *Wyrw. Geogr.* 246. die Stadt *St. Guillaïn*, in den Niederlanden.

GITARA, y, ż., GITARKA, i, ż., *demin.*, z *Włosk.*, gatunek cytry, eine Art *Zither*. Dały się tam słyszeć klarynety i skrzypce z gitarką. *Zab.* 8, 122. Idź po moje gitarę do gabinetu muzycznego. *Niem. Król.* 1, 56.

GIWOJT, a, m. Są i dziś na Żmudzi, którzy wężę jakieś, które oni językiem swym nazywają giwojtami, co mają jakoby po cztery nogi pod brzuchem czarne króciuczkie, na kształt skrzela, jako jakie domowe bożki chowają. *Gwagn.* 427. eine Art *Schlanger* in *Samogitien*.

GIZA, y, ż., GIZELA, i, ż., GICZEŁ, u, m., kości goleniowej koniec. *Włod.* kość goleniowa większa. *Dudz.* 38. *tibiae in animalibus summitas, vel caput.* *Cn. Th.* der Kopf am Knochen des Schienbeins; *ob.* Giezek.

G Ł.

1. GŁĄB', G. głębi, ż., *Boh.* hloub, hlaubka, hlubočina; *Slovac.* hlubina, tišina; *Vind.* globozhina, globokostvu, bresen, prepad; *Carn.* globozhina; *Sorab.* 1. hubina; *Sorab.* 2. dlüm; *Ross.* глубина, яръ, *vulg.* глубь; głębia, głębizna, miejsce głębokie, *oppos.* miela, die Tiefe. Ja żagle pełne rozwinę, i na głąb' samę popłynę. *Dar. Lot.* 3, 11. in die Tiefe des Meeres. Ja się na głąb' wybijam, i żagle pełne rozwijam. *ib.* 2, 3. On w tym ręczo ciała wstrzepawszy dłońmi Wskoczył w głąb', gdzie tam i sam miccać ramionami, Świecił się w przeźroczyściej onych wód jasności. *Otw. Ow.* 153. Koń zbrzykawszy na głąb' skoczył w brodzie. *Jak. Baj.* 61. Okręł w głąb' idzie. *Tr.* na dno, tonie, geht unter, zu Grunde. *Fig.* Gdy wzrok mój obracam na 'głęb' mej ruiny. *Kulig. Her.* Zdrajco, przez cie głąb', w której ginę, wydrożona. *Teat.* 45. b, 78. (dół, dołek, przepaść). *Fig.* W głąb', w głąbsz, in die Tiefe. Dziura na łokieć w głąb' wykopana, wszereż na półtory piędzi. *Warg. Radz.* 66. Kopał ziemie nad zwyczaj w głąb'. *Bach. Epikt.* 47. Druzus wkroczył w głąbsz Niemiec. *Ossol. Sen.* 48. in das Junere, in das Herz von Deutschland. 2. GŁĄB, G. głąba, głęba, m., GŁĄBEK, bka, m., GŁĄBIK, a, m., *zdrobn.*, pień niektórych ziól, jako kapusty, sałaty. *Włod.* łodyga, kłacz, der Strunk *z.* B. Kohlstrunk. *Boh.* hloub, hlaubek, slaupek zelny; *Rag.* társtak, társ, tarstje; *Sorab.* 1. lub; *Sorab.* 2. glum, gwum, gum; *Bosn.* búš; *Croat.* koczen; *Carn.* shtor; *Ross.* кочерыга, кочерыжка; *Eccl.* стьбло, стебелне. Głąby żadne nie przyjmują się, chociaż wszczepione. *Cresc.* 121. Nasienie w ziemię się rzuca, z ziemi głąbki i słupce wydaje. *Brzost. Duch.* 104. Świnie w zimie pasą zgoninami, głąbami, żółędzia. *Haur. Sk.* 61. Głąbie, ia, n., *collect.* n. p. pasą głąbami lub głąbiem. *X. Kam.* — *Fig.* Zre i pije, narzeka na niewczasy, narzeka na głąby, Ano nie wczas, kiedy go już zła niemoc gnąbi. *Rej. Wiz.* 62. (guzy weneryczne). *Fig.* Głąb, *Archit.* część kapitelu, łodyga, *Lat.* cauliculi. *Vitrw.* 4, 1. *Calliect.* 7. eine Verzierung an den Kapitälern. Koryntyjski porządek budowniczy zawiera w sobie 16 za-wojów, 8 głąbików, i trzy rzędy krętego liścia. *Rog. Bud.*

50. *Fig.* Głąb, grundychwał, basałyk, nieokrzesaniec, pień, ein Mensch wie ein Holz, ein Strunk. Szpetny jeden, głąb nieudatny. *Kochow. Fr.* 14. *Fig.* Głąb, ryba, *ob.* Głębik. GŁĄBIASTY, GŁĄBISTY, GŁĄBOWATY, a, e, GŁĄBIASTO, GŁĄBISTO, GŁĄBOWATO, *adv.*, *surculosus.* *Cn. Th.* strunkig. Głąbisto, szeroko a listowato rość, *caulescere.* *Macz.* Ziele to głąbowato roście. *Syr.* 1441. *Eccl.* стеблный, стебловидный. GŁĄBIEĆ, iał, ieje, *neutr. niedok.*, w głąb' wyrastać, *caulescere.* *Cn. Th.* in einen Strunk anwachsen, einen Strunk bekommen. *Eccl.* стебляю, стебле испущаю. GŁĄBIUSZ, a, m., żaba, *πρασσας.* *Przyb. Batr.* der Strunkfrosch. (cf. zielodłubek). GŁĄBOWY, a, e, z głąbu. *Cn. Th.* Strunk, von Strunk.

Pochodz. głębia, głębina, głębizna, głębik, głębielisko, głębiok, głębokość; pogłębic, przegłębic; wgłębic; wygłębic; zgłębic, zagłębic, niewygłębiony.

GLĄC, u, m., hrabstwo i forteca na pograniczu Szląska. *Dyk. Geogr.* 1, 241. Głac; *Boh.* Kladsko.

GLACY, *indecl.* miejsce otwarte pod fortecą, das Glatz. *Boh.* kolistě. Glacy *ob.* Stok.

*GLĄDAĆ, ał, a, *act. niedok.*, *Boh.* hleděti, hledim *videre*, hledati *quaerere*, hljdati *tueri*, *custodire*, hle, hlele *ecce!* hled, hlednutje *visus*; *Vind.* gladat, gledati, viditi, gleduvati, gledal, gledam, pogledati; *gleite, leite* = patrzcie! gledauz, pogleduvauz = widz; *Carn.* gledam, gled, pogled *visus*; *Anglos.* hlead; *Slavon.* gledati; *Rag.* glėdati, gledalaz *spectator*; *Bosn.* gledati, viditi, gled, pogled *aspectus*, gledulać *spectator*; *Dal.* glyedati, gledati, gledalacz; *Croat.* gledati, gledim, glediti, gleditel, gledavecz, gledalsche = spektakl, widowisko, gled *aspectus*; *Sorab.* 2. glednusch; gledaj patrz! *Sorab.* 1. hladać, pohladacz, ladacz; *Ross.* глядѣть, гляжу, глянуть, глязѣть, глязѣть oko; *cf. Ger.* gsehen; *Graec.* λᾶω. Teraz tylko w samych składanych pochodzących, w czasie niedokonanym używane: doglądać, dwugład, naglądać, oglądać, poglądać, przeglądać, przyglądać, rozglądać, wglądać, wyglądać, zaglądać; wzglądać, zkad wzgląd, względność, względny; — *znaczy:* baczyć, baczenie, patrzeć i widzieć, sehen, schauen; n. p. Która kwaśna, ponuro gładą. *Burl. B.* 2. (t. j. pogląda). Już gładaniem, już macaniem szukając tam i sam, nicem nie mógł należeć. *Wys. Kat.* 396.

*GŁADEK, GŁADKI, a, ie, *compar.* gładszy, *Boh.* hladký, hladší; *Slovac.* hladký; *Vind.* gladok, glatik, gladak; *Carn.* gladkě, glahke; *Sorab.* 2. glatni, glatki; *Sorab.* 1. wadki (*Sorab.* 1. hlatki lichy, blahy); *Bosn.* gladak; *Croat.* gladek; *Ross.* гладкий, гладокъ, глаже, (droga równa, gładka *Ross. vulg.* глядь); *Svec.* glad; *Niederf.* glad; *Dan.* glat; *Ger.* glatt; *Hebr.* חלק; *Chald.* ܠܠܠ; *Arab.* حلا). *Fig.* Gładki na dotknięcie, niechropawy, niesękowaty, glatt, eben. Łodyga gładka *caulis glaber*, korę ma aż do ślizkości gładką. *Jundz.* 2, 15. Będą krzywe rzeczy sproszczone, a chropawe drogą gładką. 1 *Leop. Luc.* 3, 5. Najgładsze i najglancowniejsze szkła i blachy, mają po wierzchu niektóre górki, dołki, przerwy. *Rog. Doś.* 3, 117. — *Fig.* *Transl.* Musty, okrągły, tuczny, gruby, spasty, wypchany, pulchny. Tłuste kapłuny naśmiewały się z jednego, iż nie był tak gładek, jak one. *Ezop.* 101. Patrz

na mię, jako ja gładek, a to nic nie robię. *ib.* 45. §. Niekosmaty, nieobrosły, glatt, nicht rauhf. Gładki u niego jeszcze podbrodek. *Ld.* §. Bezłuskny, ohne Schuppen, glatt. Gładka ryba, jak węgorz. §. Prosto zrobiony, bez fałdów, wygubów, bram, glatt, ohne Falten und Erhöhungen gemacht, ungemobelt. Gładka materya. *Tr.* Taki pan tego domu w gładkiej sukni chodzi. *N. Pam.* 42, 373. §. Dobrze wyrobiony, schön und ohne Anstoß verriichtet, wohl ausgefihrt. Zaleta z gładkiego tańcowania; jest to zaszczyt teatralny. *Zab.* 5, 70. §. Gładki do słuchania, miło w ucho wpadający, schön anzuhören. *Ross.* плавный, плавень. Bardzo gładką miał mowę. *Tr.* — §. Gładki, okrzęsany, ociosany, fig. gehobelt, fein, dressirt. Kto chce być gładkim, trzeba przycierpieć. *Rys. Ad.* 32. Bez cnoty najgładszy rozum krzywy, nieforemny. *Zab.* 13, 319. *Jakub.* §. Gładki na wejrzenie, piękny, słiczny, schön, hübsch, artig, (cf. *Niederf.* eine glatte Jungfer). Imię mu Olind, Zofronia onęj, Jako ta gładka, tak on urodziwy. *P. Kochan. Jer.* 31. Nad piękną matkę gładza jeszcze córo. *Hor.* 1, 90. *Nar.* Gładki; zająca jada. *Cn. Ad.* 243. *Plin. H. N.* 28, 19. *vulgaris opinio, esu leporis gratiam corpori conciliari in septem dies.* Co gładkiego, to gładkiego, a co ładnego, to ładnego; co szpetnego, to i złego, a co cudnego, to też dobrego. *Glicz. Wych. P.* 8 b. (cf. natura nacechowała; cf. złe mu z oczu patrzy). Gładka żona jest wiecha na piwo i na miód. *Opal. Sat.* 123. (cf. przylepka). Jej gładka twarz mi przeszkadzała. *Past. Fid.* 161. (oczy oczarowały). Teraz ten jest najzaniejszy, który co gładkiego narai. *Star. Ref.* 15. (pastwę lubieżności). §. Łagodny, miły, słodki, łaskawy, sanfi. Panowanie jedno ostre jest, a gwałtowne; drugie łagodne, gładkie a znośne. *Gor. Dw.* 356. *GŁADCE, GŁADKO *adv.* Gładziej *compar.*; *Boh.* hladce, hladko; *Sorab.* 1. wadeże; *Vind.* glatko, glatt. 1. Niechropowato, równo, glatt, gleidy, eben. Gładko wyrobiona deska. *Tr.* Gładko ze szczetem, do czysta n. p. gładko mu palec uciał. *ib.* — 2. Pięknie, pięknym sposobem, udatnie, nadobnie, schön, auf eine schöne Art, fein, hübsch. Są którzy piszą gładko, ale niegładko mówią. *Zab.* 13, 250. Staraj się o wszystkim gładce i dobrze mówić. *Gorn. Dw.* 106. Dobrodziejstwo od człowieka surowego wzięte i niegładce dane, zwał jeden chlebem piasku i kamieni pełnym. *Gorn. Sen.* 61. (nieochotnie, nieżyczliwie, bez uprzejmości). Czym tym doktora nadgrodziwszy, pozbyli się go gładko. *Perz. Lek.* 350. Szydzić z cnoty i wiary, nikt zapewne gładziej nade mnie nie potrafi. *Mon.* 65, 215. (dowcipnie, złośliwie). §. Pomyślnie, smarownie, glücklich, nach Wunsch. Tak to kochany sąsiedzie, kto smaruje, gładziej jedzie. *Zab.* 15, 57. Winszuję ci, żeś tak gładko z procesu wyszedł. *Teut.* 30. c, 91. Jakżem się gładko wykrecił, a oni też uwierzyli. *ib.* 22, 85. Wiadomo ci, jak gładko go odrwiałem. *ib.* 7. c, 23. Salmina była w sercu swoim rada, że się tak gładko jej powiodła rada. *Min. Ryt.* 2, 140. §. Przyjacielskie, bez kłótni, hałasu, łagodne, in Freundschafft, ohne Streit, im Guten, mit Gutem. Krzywdy swej mścić się chcieli; ale król tę rzecz gładce uspokoił i pojednał. *Biel. Kr.* 545. Miał nieco trudności

Orzechowski z biskupem swym o żonę, ale Maciejowski pomógł mu, że się ta rzecz gładce odłożyła. *Gorn. Dz.* 31. Gładko co uchodzi, *mollius accipitur.* *Cn. Th.* es geht für gemossen hin. Największe często występki u dworu gładko uchodzą. *Tr.* *GŁADKOBLASK, u, m., politura, die Politur. *Tr.* błyskogładnia. *X. Kam.* *GŁADKOBZMIĄCY, a, e, krasny do słuchania, wohlhörend. Oto hymnistę gładkobzmiacęj mowy Zamkniono, ehaj! w truniece cisowej. *Zimor. Siel.* 196. *Eccl.* гладкословный. GŁADKOMOWNOŚĆ, ści, ż., krasomowność, die Wohlredenheit, die Beredsamkeit. Gmin gładkomownością rzecznika zamiony złą sprawę pochwała. *Pilch. Sen.* 191. Gładkomowność Memmiusza. *Pilch. Sall.* 40. *Eccl.* гладкословие. *adject.* GŁADKOMOWNY, a, ie. GŁADKOŚĆ, ści, ż., niechropowatość, równość, nieszorstkość, die Glätte, die Gleichheit. *Boh.* hladkost; *Rag.* gladkos; *Vind. et Carn.* gladkust; *Sorab.* 1. wadkoseż; *Croat.* gladkoszt, gladkócha; *Ross.* гладкость. Gładkość zwierciadła. §. Łagodność, die Sanftheit, die Milde. Gładkość obyczajów nauki wprowadziły. *Zab.* 1, 42. (ogładzenie, poler). §. Gładkość, krasa, piękność mowy albo rzeczy jakiej rozbionej, die Schönheit, Nettigkeit, Zierlichkeit einer Sache, z. B. einer Rede, eines Werks. *Ross.* плавность. §. Uroda, piękność, die (natürliche) Schönheit. Kto się komu podoba dosyć ma gładkości. *Jag. Wyb. B.* 3. Do gładkości potrzeba porządku, rozmiaru i przystojnych granic ciała. *Petr. Et.* 326. Uroda albo gładkość. *W. Post. Mn.* 491. Zająca jada dla gładkości. *Cn. Ad.* 243. (cf. gładki). Nie tylko patrzeć na gładkość białogłowy, ale też i uszy posyłać na targ, jaka o niej sława. *Budn. Apoph.* 138. Któż gładkości nie hołduje, Kogoż ona nie zwojuje. *Zimor. Siel.* 343. GŁADKOWŁOSY, a, e, (cf. prostowłosy), pięknych włosów, schönhäutig. Gładkowłosa twoja Lidora. *Zimor. Siel.* 277. GŁADNAĆ, ał, F. gładnie *njak. jednoll.* GŁADNIEĆ, GŁADZIEĆ, iał, ieje, *niedok.*, gładkim się stawać, schön werden. Olej, po którym twarz gładnie. *J. Kchan. Ps.* 153. Tyją i gładzieją. *Budn. Jer.* 5, 28. (łsnia się. *Bibl. Gd.*). GŁADYSZ, a, m., wysmukły, galant, starający się o krasę ciała, lalka, ein süßer Herr, ein Püppchen. Jeden gładysz, który się w sobie kochał, pomaluchno a ostrożnie stapał. *Budn. Apoph.* 59. Do posługi stołowej zniewiesieli Rzymianie używali wysmukłych i wymuskanych gładyszów z długimi włosami, ubranych naksztalt niewiast. *Pilch. Sen. list.* 4, 149. Pewny wysmukły gładysz rozwiozłych obyczajów. *Mon.* 76, 89. Człowiek rozumny, ale nie gładysz, ma nie złe podobieństwo do ostrygi. *Zab.* 5, 129. Nie każdy gładysz gładki. *Pot. Jow.* 2, 57. GŁADYSZKA, i, ż., piękna białogłowa, piękność, a przytem kokietka, ein schöne Frauenzimmer, eine Schönheit. Wdowa jeśli nie gładyszka, każdy nią pogardza. *Dambr.* 437. Precz ztąd gładyszki pieszczone, Pfe groby Pfe pobielone, Pieszczot waszych nieczyste, Brzydkie mi psoty kaliste. *Dar. Lot.* 4, 25. Już się nie chełpi z gładyszki powolnej (z Heleny) Frygijski gaszek. *Hor.* 2, 32. *Kniaż.* Adleję, że była nie gładyszka, wnet sobie zmierzył Kazimierz. *Krom.* 347. *Opal. Sat.* 184. §. Gładyszka, gładzidło, narzędzie

od gładzenia; *Boh.* hladidlo, hladjk; *Vind.* gladilu, likalu, likaunik; *Carn.* likavnèk; *Ross.* гладилка, n. p. słoniowa kość introligatorska do gładkiego składania papieru. *Tr.* daß Falzbein der Buchbinder, kamien pólokrągły do gładzenia płótna, papieru etc. *Tr.* der Glättstein. *Ross.* гладило. GŁADYSZOWA, y, ż., 1. niby żona Gładysza. 2. gładyszka, elegantka, ein schönes Weib. Do Pani Gładyszowej: Na niebie słońce, na twój twarzy gładkość świeci, Tamto na ziemi, ta w mém sercu ogień nieci. *Kochow.* Fr. 9. *GŁADZA, y, ż., gładkość, piękność, die Schönheit. Oni mu siedem krzesel w upominku dadzą, I waga równych i sztuką i gładzą. *Chrośc.* Ow. 28. (politura). GŁADZIC, it, i, UGŁADZĄC cz. *niedok.* ugładzić, zgładzić *dok.*, *Boh.* hladiti, hladjm, hladjwám, uhladiti; *Sorab.* 1. wadžu, wadke tżinu, tżolu, (ladziż, częśćać = czesać); *Bosn.* gladiti, progladiti, ogladiti; *Croat.* gladiti (= gładkać); *Dal.* planati; *Rag.* gladiti, ugladiti, gládkovati, iacetitti (= adulari); *Vind.* gladkuvati, gladku storiti, gladiti, pogladiti = gładkać, gładkati = prasować, (*distg.* gladiti, glodati = *głodać); *Carn.* gladiti, gladem, (gladesh adulator), likam; *Ross.* гладить, глаживать, глажу, глажду, уладить, улаживать, (сгладить, сглаживать heblować, polerować), лошить, лошу, укатать; glätten. a) równym czynić, chropowatości odejmować, glatt machen, eben machen, glätten. Prócz maglu i kalendry gładzą niektórzy płótna młotkiem drewnianym. *Przędz.* 99. Gładziła marszczki. *Przyb.* Ab. 22. (wygładziła). Hańbę na czele gładzi kruszec złota. *Teat.* 48. b, 28. Wódka ta niewymownie twarz gładzi, bieli i zmarszczki rozciąga. *Śleszk.* Ped. 47. *Sienn.* 362 — b). Przyozdabiać, piękzyć, żeren, piżen. Nierządnicza ta gładzi mowę swoje. *W. Prov.* 2, 11. Twarz swoje bardzo gładzi i przybiera. *Sk. Żyw.* 1, 207. §. Kaptować, ujmować, jednać sobie, gewinnen, einnehmen. Demostenes wiele słów przykładał w mowie swej, któremby był ludzi gładził, a łaskawe słyszenie u nich sobie czynił. *Eraz.* Jez. II. 7 b. (cf. gładkać, ugładkać). — c) Zacierać złe, poprawiać, popiłować, verbessern, ausfeilen. Mowa ta piękna; tyłkoby ją jeszcze gładzić potrzeba. *Tr.* Powstali w Atenach wymowce źli, zamiast dobrych i rzeczy ugładzających rzadców. *Petr.* Pol. 158. — d) Plamy gładzić = wywabić, flecten ausmachen, austriben, verreiben. Sól szczawowa najlepiej gładzi plamy atramentowe. *Tr.* — e) Znieść, niszczyć, *Eccl.* похериваю, почерниваю, vertilgen, verntfthen. Jezus grzechy nasze gładzić przychodzi. *Sk. Kaz.* Niedz. 21. Baranek z nieba jedyny Idzie darmo gładzić winy. *Groch.* W. 55. Panie Boże, który gładzisz nieprawość. 1 *Leop.* Ex. 54. Urząd od boga karan będzie, jeśli nie będzie gładził bałwochwalstwa. *Kosz.* Lor. 95. b. Gładzi teraz długi swoje. *Tr.* GŁADZIC SIE *zaimk.* *niedok.*, piękzyć się, sich piżen, schönegeln. Żona dla męża samego ma się gładzić; jemu być gładka, nie cudzym oczom się podobająca. *Petr.* Ek. 70. GŁADZENIE, ia, n., *subst. verbi*, polerowanie, daß Glätten, Poliren i t. d. *Boh.* hlazenj; *Ross.* лощение. Od gładzenia, prasowania *Ross.* лощильный, n. p. młyn, prasa, kalendra лощильня. GŁADZONY, a, e, *part. perf.* polerowany, poliert. Twarz miała, jako kiedy kto gładzony Rumianą różą słoniowy

zab zmyje. *P. Kchan.* Jer. 86. Gładzony papier, geglättetes Papier. GŁADZICIEL, a, m., który co gładzi, der etwaß glättet; *Carn.* gladnik, glajnik, (*Carn.* gladesh adulator; *Rag.* gladitegh); *Ross.* гладильщикъ; *Vind.* kadez, likar; *Sorab.* 1. tżoliczer. GŁADZICIELKA w *rodz. żeńsk.* — GŁADZIEC: *ob.* Gładnać, Gładnieć. GŁADZIUCHNY, a, e, GŁADZIUSIENKI, GŁADZIUTENKI, a, ie, *intens. adj.* gładki, sehr glatt, extra fein, schön, nett. *Slovac.* hladički, hladičički, hladucki; *Eccl.* гладенькіи. Szyja gładziuteńka. *Auszp.* 125. Najlepsze konopie są te, które są gładziuchne na dotknięcie. *Jak.* Art. 5, 221. Zbył nas gładziuteńko. *Boh.* Kom. 5, 190. Kieliszki gładziuteńko scina. *Mon.* 71, 125. (ani się zachłysłnie). GŁADZIZNA, y, ż., przestrzeń gładka, równina, die Glätte, eine glatte Stelle. *Boh.* hladina. Na gładzi-znach widzieć rzeźb kunsztownych wiele. *Przyb.* *Luz.* 176.

Pochodz. dogładzić, nagładzić; ogładzić; obglądzić; odglądzić; przyglądzić; rozglądzić; ugładzić, wyglądzić, zagładzić, zgładzić; niezglądzisty. 2) gładkać (*Boh.* hladiti), ogładkać, pogładkać, ugładkać, zagładkać, nieogładkany; §. gładny, niegładny; cf. gładz.

GLAN, u, m., męty, ustoiny, gąszcz, Bodensajß, Dickes. Woda w każdym morzu plugawa a słona, Gesta, przykra, przemierzła, jako glan zielona. *Rej.* *Wiz.* 146. Wódkę tę z glanu, który się ustoi, zlać, a glan warzyć, aż się spieni i stwardnieje. *Syr.* 121. Z onego pierwszego błota, a z onego plugawego glanu pierwszych łowów swoich, wypłókali sieci swoje. *Rej.* *Pst.* G. g. 4. Fus albo glan, który się na dole usadza. *Syr.* 590. GLANOWATY, a, e, ustały na spodzie cieku, n. p. Będzieli tam woda mętna albo glanowata. *Cresc.* 29.

GLANC, GLANS, *GLANDZ, u, m., z *Niem.* der Glanz. (*Angl.* glance, clean; *Holl.* glantz; *Dan.* glands; *Svec.* glans); a) blask, błysk, łysk, połysk, gładkobłask, błyskognadnia; *Boh.* lesk, blesk; *Sorab.* 1. swetliwosecz; *Vind.* svetloba, svetlina, svetlust; *Ross.* лоскъ, глянецъ, возсіяние, сіяние, лучезарность, свѣозарность. Glanc marmuru; glanc kruszców; glanc drogich kamieni. Glanc od kamienia, to jest, kamieniem gładyszczą rzeczom dany. Glanc sukna; glanc kapelusza. Materyony glanz dają i srebrnym i złotym. *Jabl.* Tel. 54. Lepiej Minerwę z marmuru, niżeli z kości słoniowej robić, dlatego, iż dłużej glanc potrwa. *Warg.* *Wal.* 10. b) Krasa, piękność uderzająca, glänzende Schönheit, Glanz. Ginie glans na jagodach; co przed laty było Wdzieczne, to połogami teraz się zmieniło. *Bardz.* *Trag.* 455. Glanc twarzy. *Pociej.* 144. Coraz rzeskiego ubywa nam wieku, A czas i lata i glans z twarzy niesie. *Hor.* 1, 245. *Nar.* c) Okazałość błyszcząca, glänzende Pracht, Schimmer, Glanz. Dzisiaj się świeci glans Hierozolimy, Jutro jej pogrzeb mgliste sprawią dymy. *Kchow.* 109. Dostojeństwo cesarzów Turckich straciło teraz siła glansu swego. *Kłok.* *Turk.* 202. Cnota jego bez glansu, lecz gruntowna. *Teat.* 49, 17. d) *Moral.* Piękność, szlachetność, czystość, die Schönheit, Würde, Reinheit, Lauterkeit. Uchowa mię bóg, żeby dobrej sławy Glans miał oszpecić postępek plugawy. *Morsz.* 212. GLANCOWAĆ, GLANSOWAĆ, ał, uje cz. *niedok.* poglancować *dok.*, glanc czynić, polerować,

blaskogładzić, glänzend machen, glänzen (*active*), poliren. *Bosn.* svitlati; *Croat.* szvetlati; *Ross.* свѣтлить, высвѣтлять. GLANCOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, polerowanie, daś Poliren, Glänzen. §. Polor, blask, der Glanz, daś Glänzen. Od glancowania warsztat *Ross.* лошильня; narzędzie, n. p. gładyszka лошило. GLANCOWANY, a, e, *part. perf.* polerowany, polirt, gegläntzt, mit Glanz zugerichtet. *Ross.* лощеный. Płótno glancowane *Ross.* лощенка. *fig.* Jeśli mowa trefiona, glansowana i misternie układana, znak że serce zniewieściałe. *Pilch. Sen. list. 4, 94.* GLANCOWNY, GLANSOWNY, a, e, a) lśniący się, błyszczący, glänzend. *Ross.* гляцоватый, лосковый, лущезарный, лощильный, свѣтовидный. Marmury glansowne się lśniły w filarach. *Bardz. Luk. 179.* Jałem brudne głązy Dobywać, i glansowne czynić z nich obrazy. *Zab. 15, 293.* Najgładsze i najglancowniejsze szkła i blachy, mają po wierzełu niektóre górki, dołki, przerywy. *Rog. Doś. 5, 117. b)* *fig.* Piękny, glänzend schön, schön. Wiersz glansowniejszy, przepasany żartem. *Kchow. Fr. 65.* GLANCOWNIK, a, m., który różne rzeczy glancuje, glanc im dawa. *Tr. der Glätter, Glänzer. Croat.* szvetlavecz; *Ross.* лощильщикъ.

Pochodz. *doglancować, naglancować, oglancować, poglancować, przyglancować; wyglancować, zaglancować, zglancować.*

*GLANEK, nku, m., [ozdoba szmuklerska; *por. frac. gland. 1*] Ja dlatego życzliwą ręką dziś po glanku Opasuję cię miłszy nad zdrowie kochanku. *Pot. Jow. 100.* Staroświeckim giermak krojem Dzisiejszym odnawiam strojem, Spuszczam glanków, sparam guzy, I stanu popuszczam dłużej. *Kchow. Fr. 115?*

GLANS *ob. Glanc.*

*GŁASAC, *GŁASZAC, ał, a, *cz. niedok.*, (*Boh.* hlasati *Etym.* głos, *Boh.* hlas, *cf. hafas*), wołać, publicznie wywoływać, oznajmiać, mówić; rufen, anrufen, bekannt machen. Gdy owce doją, młeczenie ma być, tylko sam pasterz ma nieco k nim głaszać. *Cresc. 560.* Zapowiedzieli im zgoła nie głaszać ani uczyć w imię Jezusowe. *Budn. Act. 4, 18.* (aby nie mówili. *Bibl. Gł.*) Głaszać: wołać. *Cn. Th. ob. Zgłaszać, zgłosić; rozgłaszać, rozgłosić; ogłaszać, ogłosić.*

GLASEROWAĆ, *cz. niedok.*, mówi się o ciastach lub cukrach, które po wierzełu cukrem się polewają czyli glaserują. *Wiel. Kuch. 402.* glaſiren, mit Glaſur überziehen. *ob. Glazować.*

GŁASKAĆ, ał, głąska *et* głąszcze *cz. niedok.*, Głasnąć *jednotł.*, pogłąskać *dok.*; (*Boh.* hladiti, pohlazovati, pohladiti, chlacholiti, chlacholjwäm; *Vind.* gladit, pogladit, perlisuvati, perlubuvati; *Sorab. 1.* ladźicz, wadžu; *Rag.* lasctiti; *Carn.* pobdshati; *Ross.* ластиться, лащусь, ласкать, ласкою, приласкать, уласкать, положить, (обласкать pochlebić *ob. Oblesny*). (*Etym.* gładki, *cf. gładzić et Germ.* glätten; albo też od łaski, łaskawości.) 1) reka łagodnie muskać kogo pieśczenie, streicheln. Gdy kota głąszczą, marmoce. *Kluk. Zw. 1, 303.* Im kota bardziej głąszczesz, tym bardziej ogon wznosi. *Cn. Ad. 524.* Głąszcz ty kotowi skórę; a on ogon w górę. *Rys. Ad. 16.* Głąskać pod włos przeciw włosom, wzgóre,

wider die Haare streichen, aufwärts streichen. *Tr.* Jedną ręką głąszcze, a drugą policzkuje. *Cn. Ad. 310.* Gdzie pana kochają, tam i jego pieska głąszcza. *Teat. 22, b. 58.* Głąskać i szczypać, a to wszystko razem. *ib. 16. c. 78.* Te włosy, które niedawno maściami głąskano, teraz popiołem posypane. *Leop. 3 Macch. 4.* (gładząc perfumowano). §. Musnać, pomusnać, pomuskiwać, leiko się dotykać, lechtać, leicht berühren, sanft betasten, *phys. et mor.* Chłodnym głąszcząc drzewa tehem, wietrzyk się bawi. *Hul. Ow. 163.* Po głowie bogini głąśnie nas chabina. *Zetr. Ow. 556.* Zgodne na wyłoconej lutni strony głąszcze. *ib. 56.* W jedném polu baranek młodą trawkę głąszcze I dziki tygrys łączną krwią napawa paszcze. *Nar. Dz. 2, 198.* (ścina). To meżkie dzieła! — ciebie próżno głąska chęć do dzieł meżkich. *Hul. Ow. 112.* (bodzie). §. Głąskać kogo po głowie: dać mu się we znaki, ezochrać go, *fig.* citem den Kopf zausen, ihm zu schaffen machen. Fortunne z tego roku hetmany niewali Królowie; Meźnie Niemce zuchwałę głąskali po głowie. *Pap. Gn. 42. 2)* Pochlebiać, słowami lechtać, schmeicheln, mit Worten liebosen, kitzeln. Pochlebuję im i prawie je głąszcze. *Petr. Ek. 164.* Brzmi słodka muzyka, która uszy głąszcze, a duszę przenika. *Przyb. Lus. 292. Mon. 76, 456.* Głąszcząc, pochlebiając *Ross.* гладкою. Gdy głąszczą pochlebstwem swém, jad gotują. *Sk. Dz. 899.* Nie umiał w kazaniu głąskać, jedno grzechy srogim gromieniem burzył. *Sk. Żyw. 2, 253.* Kogo szczęście głąszcze, tego rade troszcze. *Rys. Ad. 26. fortuna, cum blanditur, captatum venit.* Głąszcząc prawdę mówią poeciowie. *Hor. 1. Nar. dedyk. 2.* Łagodzie, gładzie, mildern, von der guten Seite vorstellen. Okrutny postępek głąskali i wycieczali. *Pilch. Sen. 165.* — §. Głąskać się *recipr.*, się streicheln. Głąszcze się pod brode. §. Głąskać bawiac się n. p. psa, sich mit Streicheln unterhalten. Kobiety się często przez cały dzień z pieskami głąszcza. *Tr. GŁASKACZ, a, m., głąszczący drugiego, pochlebea, der Schmeichler. cf. Inf. Germ. Glattstreifer; Sorab. 1. lischežžiceř palpo. Pochlebea, głąskacz ucha, Żyje z tego, co go słucha. Jak. Baj. 9.* GŁASKANIE, GŁASZCZENIE, ia, n., *subst. verb.*, musnienie; daś Streicheln; *Boh.* hlazenj; *Sorab. 1. lischežženo.* Konia urodziwego więcej głąskaniem do powinności przywiedziesz, niż biciem. *Petr. Ek. 61.* Głąskanie pod włos, daś Streicheln wider den Strich der Haare, der Gegenstrich. *Tr. GŁASKLIWY, a, e, co się da ogłąskać. Włod. der sich zähmen läßt, zähmbar. (cf. łaskawy). Cn. Syn. 307. Sorab. 1. zkludženité domabilis. Niegłąskliwy, eicuratu difficilis. Cn. Th. 502.*

Pochodz. *dogłąskać, nagłąskać się, ogłąskać, ogłąskany, nieogłąskany, niegłążny; pogłąskać; podgłąskać, przegłąskać, przygłąskać; rozgłąskać; ugłąskać, zagłąskać; cf. gładzić, gładki; łaska.*

GLASY *ob. Stok, fortifik. Jak. Art. 3, 317.* daś Glaciš. *Boh.* kolište.

GŁASZCZE *ob. Głąskać.*

GLAUBICZ, *herb.*, w polu błękitnym ryba żółta, do karasia podobna, niby pływająca w lewą tarczę; na hełmie pięć piór strusich; z Niemiec przyniesiony. *Nies. 2, 221.* ein Wappen.

1. *GŁAZ, u, m. *Ross.* глазъ • oko, cf. *gładać *Ross.* гла-зѣть; *Oberd.* glafen.

2. GŁAZ, u, m., GLAZA, y, ż., *Dudz.* 15., *Siena.* 338. GŁAZIK, a, m., *demin.*, kamicą pospolity, der Kieselstein, der Stein. (*Ross.* глaзунъ brukownik). Glaz, *Gall.* grès. *Stas. Buff.* 154. Nic dość, lecz świetnie gwałcać praw rozkazy, Wytrącasz graniczne głązy. *Hor.* 1, 302. *Nar.* (słupy kamienne, graniczne; cf. kopce). Tu strumyk pstre liże głąziki. *Pot. Arg.* 377. Będzie nasienia twego jak piasku, i pńód żywota twego jak głązików jego. 1 *Leop. Jez.* 48, 19. (jako kamyków. 3 *Leop.*). Głązik Kocytowy. 1 *Leop. Job.* 21, 32. (piasek piekielnej rzeki. 3 *Leop.*). Z klęczenia, które częstym na modlitwie razem Zwykł odprowadzić, kolana ztwardniały mu głązem. *Min. Ryt.* 3, 5. Zniknie miłość, powaga i przyjazne chęci; Śmierć zetrze wszystko głązem do samej pamięci. *Zab.* 15, 238. (ze szczętem, z kretesem). Glaz abo głązik probierski. *Tr.* der Yroberstein, der Streichstein.

GLAZ, GLAZUR, u, m., srebro mieszane ze złotem. *Dudz.* 38. Żywiec ziemną, przy której piąta część srebra jest, własnym imieniem zowią *glesum* abo glazur, *electrum*. *Macz.* — *Plin. Hst. N.* 53, 4. eine Erzmischung von Gold und Silber. Srebro wyborne. *Cn. Th.* 1056.

GLAZGAL, a, m., materya, na roztopionym szkle, jak olejek, czyli woda, pływająca. *Torz. Szk.* 258. z *Niem.* die Glasgalle, der Glaschaum, Glaschmelz.

GŁAZNY, a, e, zwinny, zręczny. *Wol. geschickt*, adrett; *oppos.* niegłazny, cf. niezgrabny, nieokrzesany.

GŁAZOŁOMNY, a, e, n. p. oszkard. *Mon.* 73, 594. kamieniołomny, steinbrechend, kieselbrechend. GŁAZOWAC *cz. niedok.*, brukować, glazami, kamieniami pokładać. *Oss. Wyr. Boh.* dłažiti, dłažditi. GŁAZOWATY, a, e, na kształt glazu, steinartig, kieselartig. Kamyki glazowate a krzemieniste. *Syr.* 1002. Ziemia glazowata, *la silice*, Kieselerde. *Mier. Mscr.*

GLAZUR *ob.* Glaz. GLAZURA, y, ż., glaserowanie, polewka, którą garki polewają, polewa, die Glasur, s. B. der Töpfe. *Vind.* gorezhiza, nalizhik, glasura; *Ross.* мyрaвa. GLAZUROWAĆ, GLAZOWAĆ, *cz. niedok.*, glazurą polewkać, *ob.* Glaserować, glafirer. *Vind.* nalizhiti, glasirati, s'gorezhizo obmasati, obglasirati, poloshati, oblizhiti; *Ross.* мyрaвирь. Dokona glazowanie a czujnością swą wyczyści piec. 1 *Leop. Syr.* 38, 34.

*GLEBA, y, ż., *Łac.* gleba, gruda ziemi, ziemia, grunt, die Erdscholle, die Erde, der Boden, der Grund. *Ross.* глyбa. Kto swej roli zaniedba i odstąpi gleby, Niech ma karę, jak żołnierz, co uciekł z potrzeby. *Jabl. Tel.* 173.

GŁĘB', GŁĘBIA, i, ż., GŁĘBINA, GŁĘBIZNA, y, ż., głąb' miejsce głębokie, die Tiefe. *Boh.* hlaub, hlaubka, hlaubina, hlubočina; *Slov.* hlubina, tišina; *Sorab.* 1. hubina; *Vind.* globozhina, globokustu; *Carn.* globózhina; *Croat.* glubina; *Dal.* dubina, puchina; *Bosn.* dubina, puccina; *Rag.* dubina, puccina; *Ross.* глyбина. Tu przestwory przepaści szeroko rozwartej, Tu wielka głąb' okropna. *Przyb. Milt.* 205. Głębiny studzienne. *Birk. Zbar.* B. 3, b. Włożyli go na czołn, i szukali największej głębiny

w rzece, tam go wrzucili. *Birk. Gl. Kun.* 24. W morskie fale słoczony, gdy się na głąbią morską wydawam... *Lar. Lot.* 3, 11. Żywot to dobry, żywot nader święty, Kto ani jedzie na głąbią nadęty, Ani bojąc się nieszczęsnego biegu, Trzyma się brzegu. *Petr. Hor.* 2, B 2. Okręty, które na kotwicach stały, na głąbią w nocy płyną, a potym do brzegu jachać musiady. *Warg. Cez.* 87. Nad głąbiną, jakoby w nią już wpaść miał, słabo stoi, drżący i strapiony. *Sk. Dz.* 44. Trzykroć tonalem; noc i dzień w głąbinie trwałem. *Budn.* 2 *Cor.* 11, 25. (w głębokości morskiej. *Bibl. Gd.*) — *fig.* Dziś nasze kobiety w głąbinę matematyki i fizyki zapuszczają się. *Zab.* 2, 46. Głąbina tajemnie bozkich. *Psalmod.* 76. — W głąbi kurytarza jest framuga. *Teat.* 52, d. 57. (w tyle, im Hintergrunde). Teatr reprezentuje ogród, w głąbi pałac. *Teat.* 54, 3. W głąbi sali. *ib.* 7, c. 3. *Czart.* — *U malarzów:* Na głąbią podać, *enfonceer. Tr.* vertiefen. Podanie na głąbią, daß Vertiefen, die Vertiefung, bey den Mahlern. *§. Phras.* Wierz mi, że cię wywiodą w głąbią z miałkiego. *Rej. Wiz.* 31. że cię wybawią, wyzwolą; albo też że cię z deszczu pod rynę poprowadzą. *GŁĘBIĆ, *Boh.* hlaubati; *Eecl.* глyбннo, глyбннy твoрю, *ob.* Wygłębić, zgłębić. *GŁĘBICIEL, *ob.* Wygłębiciele, zgłębiciele, cf. *Boh.* hlaubak *criticus.* *GŁĘBIE, ia, n., głąb', głąbia, głąbizna, die Tiefe. Cztery wiatry z głąbia gwałtowne poruszywszy morze, bitwę stoczyły. *Wad. Dan.* 148. GŁĘBIELISKO, a, n., topielisko, ein tiefer Moor. W błotnych głąbieliskach siła zakrytych siedziado. *Krom.* 243. GŁĘBIEJ *compar. adv.* głęboko. — GŁĘBIK, a, m., ryba morska, przynawek. *Cn. Th.* 879. *pompilus*, der Schiffstüffel, der Segler. *§. ob.* Kiełb', kiełbik. GŁĘBINA, GŁĘBIZNA *ob.* Głąb', głąbia. GŁĘBOKI, a, ie, *compar.* *głębszy, głębszy, *Boh.* hluboký, *comp.* hlubši; *Slov.* hluboki, hlubši; *Carn.* globök; *Vind.* globok; *Sorab.* 1. huboki, lyboki, lobschi; *Sorab.* 2. dlumoki, dlu-moki; *Croat.* glubok; *Dal.* dubök; *Rag.* et *Bosn.* dubok; *Ross.* глyбoкнй, (*oppos.* miałki); *tfoot.* Dół ten przy jednym końcu ma być głębszy. *Cresc.* 625. Dołek jednę stopę głęboki. *ib.* 397. Ucieczesz się do głębszych studniczek. *Rej. Pst. A.* 6. Im która głębsza rzeka, tym więc ciszej płynie. *Opal. Sat.* 116. Trudno było wybrnąć z tak głębokiej toni. *Kłok. Turk.* 136. *§.* Wyraża wielkość stopnia, którego rzecz doszła, tief, als Zeichen einer Intension, oder eines hohen Gradeß. Pod czas głębokiego snu, niektórzy od żelaza zginęli. *Kulig. Her.* 67. im tiefen Schlafe. Wśród głębokiego pokoju wzięli Turcy uszpioną Dydimotyche. *Kłok. Turk.* 119. Prosimy Cię o tę łaskę Królu, z najgłębszym uszanowaniem. *Zab.* 15, 135. Głębokie milczenie, gluche milczenie, n. p. Stoją zbladli w głębokim milczeniu. *Zab.* 8, 222. *§.* Względem koloru, ciemny, tief von Farben, dunkle Farben. W głębokiej żalobie chodzić, in der tiefen Trauer, (*O b r d.* Klage). 2. Głębokie tony, tiefe Töne, (*oppos.* wysokie). Głębokim śpiewa basem. *Tr.* 2. Daleko zaciekły, weit hineln gedrungen, spät, tief. W głębokie już zaszedł lata. *Tr.* er ist schon tief in die Jahre; im Deutschen sagt man auch: er ist schon hoch in die Jahre, er

hat ein hohes Alter erreicht. Susza skończył życie w głębokiej starości. *Stebel. pr.* W głęboką noc powrócił: późno w noc, spät in die Nacht. Dobry rozsadek, choć nie w głębokim wieku. — Zachodzić w głębokie gadki, in tiefe Gespräche. *Tr.* — §. Głęboki rozum: głęboko przenikający, bystry, przenikliwy, ein tief dringender, durchdringender Verstand. Wól jeden głębokiego rozumu, rzeknie, przyjacielu... *Zab. 13, 179.* Człowiek głęboki zna rzeczy terazniejsze, wie o przeszłych, zgadnie przyszłe. *Teat. 26, c. 130.* Myśli głębokie, n. p. Jeżeli która, tedy ta jest myśl i wysoka i głęboka. *Boh. Kom. 4, 134.* tiefinnig, von Gedanken. *ob.* Głębokomyślny. Głęboka nauka: gruntowna, eine tiefe, gründliche Gelehrsamkeit. §. Nauka ta dla mnie zbyt głęboka: zatrudna do pojęcia, zbyt wysoka, die Wissenschaft ist für mich zu tiefinnig, sie ist mir zu hoch, zu abstract. §. Głębokie są tajemnicze bozkie: głęboko zakryte, niedoścignione, tief, verborgen, unergründlich. Otworzyć najgłębsze serca skrytości. *Teat. 35, c. 6.* GŁĘBOKO *adverb.*, GŁĘBIEJ *compar. adv.*; *Boh.* hluboce, hlauboce, *comp.* hloub et hloubegi; *Slov.* hluboko; *Sorab.* 1. luboko; *Croat.* gluboko; *Ross.* глубоко, глубже; niemialko, nieletko, daleko przenikając, *propr. et fig.*; tief. Trzeba jeszcze głębiej kopać, żeby wodę znaleźć. *Ld.* Głębiej w serce krzywdy wchodzi, i dłużej się pamięta, nizeli uczynność. *Gorn. Sen. 6.* Zabrałeś głębiej nieco, iż cię słowy naprawić trudno; toć zeliwością zawściagnion będziesz. *Pilch. Sen. 152.* Gdyby się miał tak głęboko z nią wdawać, uwiadomę ojca. *Teat. 50, 29.* Pochlebni głębiej się kłaniają, ale głębiej jeszcze w mieszek sięgają. *Falib. Dis. E 3.* Nie tak głęboko w rzeczy patrzy młodzi. *P. Kchan. Jer. 154.* Drugi po wierzezu tylko uważa, a inny głębiej sięga rozumem. *Zab. 12, 275.* Umiem rzecz wywodzić, i mówię o rzeczach głęboko. *Bach. Epikt. 60.* Im głębiej myślą sięgam, tym bardziej mię to bawi. *Teat. 49, d, 45.* Jegomość głęboko bierze, ja tego nie rozumiem. *Teat. 54, b. B, h. 2.* — §. Spia głęboko. *Zab. 15, 278.* *Treb.* (tego, monco). GŁĘBOKOMYŚLNY, a, e, tiefdenkend. *Mronq., Vind.* globokumillen; *Ross.* глубокомысленный. GŁĘBOKOMYŚLNOŚĆ, *sci, z.*, tiefes Denken, *Vind.* globokumiflenost, globokumiflezhnost; *Ross.* глубокомысленность, глубокомыслие. GŁĘBOKOMOWNY, a, e, *Ecccl.* глубоководный; *tiefprechend. GŁĘBOKOŚĆ, *sci, z.*, *Boh.* et *Slov.* hlubokost; *Vind.* globokust; *Carn.* globokust; *Sorab.* 1. hubokosez, *cf.* głąb', głąb', głąbia; przymiot tego, co nie miałko, nie płytko, ale daleko w głąb' zachodzi; die Tiefe. Prędkim skokiem w głębokość Tyrową wpadł. *Warg. Wal. 139.* — Głębokość lasu, szyku, wojska, die Tiefe, Vertiefung. Głębokość batalionu (die Tiefe) die Höhe eines Battalions, wie viel Mann hoch es steht. §. Miejsce głębokie, ein tiefer Ort, eine Tiefe, (*cf.* przepaść). Z głębokości wołam do ciebie o Panie. *Bibl. Gd. Ps. 130, 1.* §. Niedostępność, niepojętość, die Unerforschlichkeit, die Tiefe, unergründliche Beschaffenheit. Wszystkie nauk przeniknął głębokości. *Tr.* Wy nie macie tej nauki, wysście nie poznali głębokości szatańskich. *Bibl. Gd. Apoc. 2, 24.*

Głębokości bozkich nikt nie zna, jedno duch, który jest w nim. *Gil. Kat. 59.*

Pochodz. *dogłębić, przegłębić, wygłębić, niewygłębiiony; zagłębić się; zglebiony; niezglebiony.*

GLEGÓT, KLEKÓT, a, m. wilemowny, *blatero. Macz.* święgot. *Dudz. 41.* ein Plauderer, ein Schwäger. *cf. Boh.* gekot strepitus, fremitus, echo; *Croat.* kлокотicza; *Hung.* kotyogos gloctorium; *Ross.* клокотъ, клокотание = belkotanie. GLEGOTAC, GLEKOTAC, KLEKOTAC, a, l, a et glegoce *cz. niedok.*, (*cf.* klefen *Abdg.* *Boh.* gektati crepare, strepere). Małym językiem glegotać, nabrawszy wody w usta, charchać, gargarizare. *Macz.* gurgeln, sich gurgeln. §. Bocjan nosem glegoce, klekoce albo klekce, gegoce, der Storn flappert mit dem Schnabel. Bociany nosem klekotały. *Dawial. J. 3, b.* *Croat.* kлокotati, klokochem, klyukati *glotero*; *Hung.* klokdok; *Sorab.* 1. klapotam kaž baezen. §. Belkotać, momotać, zajękiwać się, stammeln, lallen; *ob.* Klektać. §. Święgotliwie paplać, schwatzhaft plappern. §. Garnek wrzący glegoce, abo w garku glegoce, glegoce. *Dudz. 20.* der fochende Topf bullert, follert, es bullert im fochenden Topfe. *Ecccl.* клокотать. GLEGOTANIE, GLEKOTANIE, KLEKOTANIE, ia, n., *subst. verb.* — §. gargaryzin, das Gurgeln. §. Glegotanie bociana, das flappern des Storchs. §. Belkotanie, momotanie, das Stammeln. §. Święgotanie, das Schwätzen. §. Glegotanie garka, abo w garku, das Bullern im fochenden Topfe. GLEGOTKA, GLEKOTKA, KLEKOTKA, i, z, rzogotka, brzakadło, eine Klapper, Klapperbüchse, eine Schnarre. Maczącym dzieciom dajemy jabłka abo klekotki, aby się bawiać niemi, umilkły. *Petr. Pol. 431.* W wielki piątek nie u nas nie słyhać, okrom niewdzięcznego głosu rzegotek, i klekotek. *W. Post. W. 254.* Klekotki, które wołom przywiezują, bywają sosnowe, dębowe, olszowe. *Kluk. Rosl. 2, 160.* §. Klekotka, *masc. et fem.* święgotliwy i święgotliwa, lub święgotka, ein Plauder-mant, eine Plaudertafel. *Cn. Ad. 1116.*

GLEJ, eju, m., gatunek ziemi, maska jak mydło, gdy steżeje na powietrzu, staje się twardą. *Torz. Szk. 64.* et 63. et 5. argille glaise. *Brzost. 105.* Niederb. der Kleython, Lehm, Märgel; Niederf. Klegg; *Holl.* kley; *Angl.* clay, (*cf.* klej); *Vind.* glenza, glen, glinza; *Boh.* slja. GLEJCISTY, a, e, pefen gleju, leutig, thonig. Torf bardzo glejcisty i klejowaty. *Brzost. 120.* *Vind.* glenast, glenzast.

1. GLEJT *ob.* Glid — 2. GLEJT, u, m., GLEJCIK, a, m., *zdrbn.*, z *Niem.* das Geleit, der Geleitbrief, das freye, sichere Geleit. *Boh.* gleyt, průvodnj list, pruwod bezpečnosti, list zachowacy; *Dal.* verni lijsst; *Vind.* povodnu pismu, obvarnu pismu; *Slav.* pratnje; *Ross.* опасная грамота. Glejt jest od słowa Niemieckiego Geleit, *salvus conductus.* *Czack. Pr. 204.* Glejt, albo wolne przejście, kto komu da, powinien go bronić od szkody. *Szczerb. Sax. 145.* *Literae salvi conductus*, list, którym osobie oskarżonej w sprawie kryminalnej król ostrzeża bezpieczeństwo stawania w sądzie. *Kras. Zb. 1, 321.* Król wydaje te glejty czyli listy, zaręczające bezpieczeństwo do stawienia się. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 104.* (*cf.* żelazny list). Hussowi dali glejt, albo przymierze wolne-

- go przyjechania i odjechania. *Gil. Kat.* 99. Miał jeden paszport od Wezyra, i od hospodara Wołoskiego glejci. *Birk. Ex. C.* 4 b. GLEJTOWAĆ, ał, uje, kogo cz. *niedok.*, dać mu glejt, glejtem go ubezpieczać. *Dudz.* 58. einem sicheřes Gelseit geben. †. Odprowadzić honoris causa towarzystwem. *Macz.* einem eine Bedeckung geben. GLEJTOWY, a, e, od glejtu, Gelseits. Glejtowy list.
- GLEJTA, y, ż, Glita. *Haur. Sk.* 92; (*Gall.* glette, *Svec.* glitt); *Boh.* glet; *Vind.* pena, smet; die Glätte, Glötte, Glötthe. Wapno ołowiane ciągłym paleniem obrócone w szkło, majace przy tegości kruchość, a oddzielajace się w łuskę żółtawą i rumianą: glita. *Krumł. Chy.* 529. Ołów w popiół obrócony, nagle stopiony, obraca się w szklanną materiją glejta zwaną; żółta zowią żłota, białą srebrną od koloru, Goldglätte, Silberglätte. *Kluk. Kop.* 2, 201. cf. glutniak. †. Piana odchodząca od złota, srebra, Gold- oder Silberhaum, Schläcken. Świetne srebro, skoro je ogień od glejty ocedzi. *Pot. Syl.* 50. GLEJTAK, u, m., z *Niem.* der Glöttfahen, hak do wyprowadzenia glejty z pieca. GLEJTOWY, a, e, od glejty, Glätt- von Glätte. Maść glejtowa, unguentum de lithargyrio. *Perz. Cyr.* 2, 525.
- GLEŃ, nia, m. et gleni ż., Glonek demin., potężny kawał chleba, ein Runfen oder Ranfen Brots, ein Pfanden, Pfanden Brots, (cf. Kloss). Włożył sobie kilka gomošek w zanadra i glen chleba. *Fahb. Dis. L.* 5; *Ross.* гомзудя, домоть, домтикъ, домтище; *Eecl.* врозьхъ; (*Ross.* et *Eecl.* глѣпъ, глѣнецъ: sok); *Sorab.* 2. gohn, (cf. *Ross.* сглюнуть, полкнаѣ, pochłonaѣ).
- GLETA ob. Glejta.
- GLEWIA, ii, ż., spis, die *Glese, der *Glesen; Obd. Glawe, Gleve; *Lat. med.* glavea; *Svec.* glaswen; eine Lanze, ein Spieß, Speer. Rzymianie mieli jedne oręże pociskowe, mniejsze od grotów, żelazo trzygraniaste majace; na całów tylko pięć długie, a drzewce na stop półczwarta, nazwane glewia, verutum. *Pap. W.* 1, 54. ein Römischer Wurfspeer. *Cn. Syn.* 918. GLEWIJNIK, a, m., kopytnik, żołnierz dzida uzbrojony, jak Kozacy. *Dudz.* 58. der *Glesener, ein Spießfnecht, Piquinier. *Cn. Syn.* 918.
- *GLIBIELA, *GIBIEL, *GNIBIEL, i, ż., przepaść, oteblań, bezgruncie, Schlund, Abgrund; (*Ross.* гибель згуба). W błotnej żaby hasają glibieli, limoso in gurgite. *Zebr. Ow.* 149. Chcieli Niemcy przytajonych z leśnych glibieli wyciągnąć. *Krom.* 492. (e latebris). Pierzchnawszy jelenie, w krzewinę nas ciemną I nieprzebyte nawiodą glibiele. *Tward. Daf.* 51. Oblężęcy drą się przez glibiele, przez głązy na mury. *Chrośc. Fars.* 217. Wnet nowe wojny urzysz w twej gnibieli I wtóre wojska bijące się głównie. *Chrośc. Luk.* 239. W sadzie moim z gałązek rozkwitłych chłodniki, Tam mię pod cień wzywają i letne pośniki, Gdzie trawiac czas łagodny pod temiż *gibieli, Na zielonych traw bujnych kładę się pościeli. *Gaw. Siel.* 361. (schowanie, ustronie, ukrycie). Bukowińskie wyświadcza gnibiele, Co juchy, co tam i to lubów dyszy. *Jabl. Buk J.* 3. Kamień znajdziesz w ladą glibieli. *Mon.* 71, 545.
- *GLICZA, y, ż., Discriminale szwajca albo glicza, którą przedział czynią na głowie. *Macz. die Restnadel.*
- GLID, GLEJT, u, m., z *Niem.* das Glid, z. C. Soldaten, rzeń, szereg n. p. żołnierzy, (*Slav.* glida, red). Klid vulgo glejt, acies in filum porrecta. *Chmiel.* 1, 82. Kroczą pasmem, a w marszu wzgórek ni dolina, Las ni strumień porządnych glejtów nie przecina. *Przyb. Milit.* 177. Zaden się nie mógł w glejcie utrzymać na nogach. *ib.* 2) 6. Tysięczne kolumn rżędem stoją glidy. *Zab.* 10, 21. Zastępowady Cheruby glejtami świetnemi. *Przyb. Milit.* 402. *Ross.* пошереножно. *GLIDWASER, u, m., wodnista wilgoć w rannych członkach, z *Niem.* das Glidwasser. Sok który w ranach glidwaser zastanawia. *Syr.* 70.
- *GLIF, u, m., n. p. Mularze używają do węglów i glifów, niektórych naczyn. *Solsk. Gcom.* 2, 106. Glif u mularzów, ukosność muru przy oknach dla światła, lub przy drzwiach dla przestrzeńszego wejścia. *Magier. Mskr.*
- GLIJOWAĆ, ał, uje cz. *niedok.*, rozpalać, z *Niem.* glühen, glühend machen. Glijować żelazo. Tr.
- GLINA, y, ż., Boh. hljna; *Slov.* hlna; *Dal.* gnyla, gnilla; *Rag.* et *Bosn.* ghgnilla; *Croat.* ilovácha, (cf. il); *Sorab.* 2. glina; *Sorab.* 1. lina; *Carn.* glina, perst; *Vind.* glina, jiu, glinu, glinja, ilouza, let, berna, musga; *Ross.* глина, брение; *Eecl.* брѣнне, скѣдаль; *Anglos.* lim, lam; *Angl.* loam; cf. *Graec.* λίμα; *Lat.* limus; cf. *Graec.* γλία; *Lat.* gluten; *Germ.* kleben, Schlamm, Schlein; (cf. 2. glon); der Lehm, der Thon, die Thonerde: argilla, ziemia ciągła, nie tak krusząca się, jak inne ziemie, w palcach zdaje się być tłusta, jak gdyby czym posmarowana była; w wodzie zostaje lipką; daje się wyrabiać na różne kształty; ususzona twardnieje. *Kluk. Kop.* 1, 250. Statki z gliny. *Warg. Wal.* 225. (ob. Garki, skorupy). Gliną oblepiam *Eecl.* глиню. — †. fig. On fortuny blaskiem otoczony, Jakby z innej był gliny niż gmin ulepiony. *Zab.* 16, 207. (innój, lepszej natury; coś nadludzkiego). fig. Osłabł cały, jak glina. *Perz. Lek.* 514. (złakczad). — †. Glina zduńska, Topfer-Thon, *Ross.* суглинкокъ. GLINIANY, plur. miasto w ziemi Lwowskiej, sławne zebraniem się tu szlachty po śmierci Zyg. Aug. *Dykc. Geogr.* 1, 241. eine Stadt im Lembergischen. GLINIANY, a, e, z gliny, thöner, irden. *Boh.* hliněný, hlinatý; *Slov.* hliněný, hlinovatý; *Vind.* persten, is persti; *Carn.* persten; *Slav.* zemljenj; *Ross.* глиняный, скудельный, скудельничий, суглинистый; *Eecl.* глинякъ, глинякъ, изъ глины здѣланный, перстный, брєнный. Gliniany statek, abo garncarskiej roboty. GLINIARNIA, i, ż., komora służaca na glinę. *Jak. Art.* 5, 293. izba do siekania, mieszania i zupełnego przygotowania gliny na formy w ludwisarni. *ib.* 3, 101. die Lehmhammer, Thonhammer, Thonstube. *Rag.* ghgniliarniza. *GLINIARSTWO, a, n., (*Bosn.* ghgnilarstvo), gliniarska robota, opus lateritium, Thonarbeit, Lehmarbeit. GLINIASTY, GLINIATY, a, e, pełen gliny, lehmig, thonreich. (*Boh.* hlinovatý, hlinowity, slinowaty; *Sorab.* 1. linoyité; *Dal.* gnylovath, gnillaszt; *Croat.* ilovachászt; *Rag.* ghgnillast; *Vind.* glinjast, jünast, ilounast; *Carn.* glinast; *Eecl.* брєнный; *Bosn.* ghgnilariv). Ziemia gliniata. *Cresc.* 143. Nietylko urodzajne i czarne grunta, ale na-

wet gliniaste nagradzają pracę człowiekowi. *Zab.* 6, 105. §. Koloru do gliny podobnego, lehmfarbig. Wałach gliniasty. *Pap. Ryc.* 99. GLINKA, i, ż., alumina, ziemia znajdująca się obficie we wszystkich glinach, ziemiach tłustych i mokrych. *Suid. Chem.* 152. *argilla bolus*, subtelná, prawie olejowata ziemia; w uściech rozplywa się jak masło; w aptekach jej zażywają pod imieniem *terrae sigillatae*, feine Bolarerde. *Kluk. Kop.* 1, 252. Glinka tłusta, Fetthon. *Krup.* 5, 148., *Boh.* hljinka *argilla colorata*, Farberde. (*Sorab.* 2. glinka wierzch pieca). Glinka lekarska ma podobieństwo do kredy. *Brzost.* 125. Glinką ciesielską rubrykę nazywają, iż nią cieśle znaki swoje na drzewie wypisują. *Kluk. Kop.* 1, 555. der Rößel, der Rothstein. Glinki, ek, plur., doły glinne. *Cn. Th.* Lehmgrube. *Boh.* hljnik, hlinište; *Bosn.* ghgnillaricete, mjesto ghdi se ghgnilla copa; *Ross.* глина. §. Glinka, i, m., koń gliniasty, ein lehmfarbiges Pferd. Glinko mój biało-grzywy. *J. Kechan. Fr.* 79. GLINNY, a, e, ob. Gliniasty, lehmig. Gdyby ziemia była bardzo glinna. *Cresc.* 310. Ziemia tłusta, puchlna, glinna. *Cresc.* 179. — *GLINOMAZ, ia, m., pogardl. zdun, garnearz, mularz; ein Lehm-schmicer, Lehmflecker. *Boh.* hlinomaz, (cf. *Boh.* hlinak *luti calcator*). GLIOWATY, a, e, gliniasty, gliny pełen, lehmig, voll Lehm. Kryje się w kałużach gliowatych. *Birk. Kant. C.*

*GLIPKI ob. Lipki. GLISNIK ob. Glistnik.

GLISTA, y, ż., *Boh.* hlišť, škrkavka; *Slov.* hljsta; *Mor.* hljsta; *Hung.* gelesztá; *Sorab.* 2. glista; *Rag.* glista, glistina; *Croat.* glizta, glizsta; *Dal.* glyzte, guja; *Slav.* glijsta, gujavica; *Bosn.* ghlista, glista, gujina; *Carn.* glista; *Vind.* semleski zherv; *Ross.* глиста. Glisty, lumbrici, dżdżownice, robaki znajdujące się w ziemi, któremi się ryby i wodne ptastwo tuczy. *Zool. Nar.* 92. der Regenwurm. Szczupły, 'szezury, cienki, glista, konop'. *Cn. Ad.* 1158. er ist so dünn, wie ein Regenwurm. — §. 2) Jest też jeden gatunek robaków w ciele ludzkim, okrągłych, nie bardzo długich, które glistami zowiemy. *Krup.* 5, 757. der Spulwurm im Leibe. (*Rag.* guja). Dzieci gorączki miewają, gdy na glisty chorują. *Sleszk. Ped.* 177. Owe przeczytawszy listy, Skrzywił się, jakby chorował na glisty. *Jabl. Ez. C.* 5. cf. na trzy dzwona. — Glista tasiemkowa lub serdeczna, der Bandwurm, *solitarius*, *tenia*, na kilka lub kilkanaście łokci długości mająca. *Perz. Lek.* 187. Glisty dyniowe wyglądają właśnie by pasmo ziarenek dyniowych, jedno w drugie powtykanych, utkane. *ib.* cf. rupie. GLISTNIK, GLISNIK, a, m., (*Boh.* škrkawične semeno; *Slav.* šarina; *Bosn.* sitje, voga, alega, bunčevje), piołun glistny, glistne ziele, *santonica*, *Santonisch* Wurmfraut, Wurmsamenfraut, od glist rzeczone, iż czerw w żywocie morzy i wywodzi. *Syr. Ziel.* 590. glistnikowe ziele. *Syr.* 560. §. Glistnik morski, koralowy mech, gniazdo koralowe, *muscus corallinus*, roście na morskich skałach, na skorupach małżowych, także glisty wywodzi, daß Korallenmoos. *Syr. Ziel.* 1417. *Ross.* глистник морской. — §. Glistniki: glisty, dżdżownice, Regenwürmer. Leżą gęsto zmięte, jak glistniki, gdy się po nurtach rozproszą. *Przyb. Milit.* 16. GLISTNY, a, e,

od glisty, Regenwurm, Bandwurm. (*Carn.* glistene, glistav; *Croat.* glisztav; *Slav.* glištav). *Syr.* 390. GLISTNIKOWY, a, e, od ziela glistoika, Wurmsamenfraut. *Syr.* 360. *GLISTOMORNY, a, e, *Carn.* glistamörne: zabijający glisty, wurmtödtend. *GLISTOWACIEĆ *njak. niedok.*, *Ecel.* глистовать, глусты имью, *vermino*.

GLITA ob. Glejta.

GLNY, *abbreviatio* zamiast: *Generalny*, n. p. Marszałek Głnej konfederacyi. *Vol. Leg.* 8, 127. — GLNOSĆ ob. Generalność.

GLOB, u, m., z *Lat.*, machina okrągła, wyrażająca okrąg świata i wszystkie jego przedziały. *Kras. Zb.* 1, 322. der Globuß, die Weltugel. *Boh.* obor swęta. Tales najpierwszy glob wykształtował, i na tablicy miedzianej ziemie i morze odrysował. *Wyrw. Geogr.* 5. Ziemia jest globem okrągłym, troszeczkę w biegunach spłaszczonym. *Łesk.* 2, 54. GŁOBIĆ, i, i, *cz. niedok.*, zgłobić *dok.*, (cf. *Boh.* blaubati *nimum perscrutari*: głębić; *Rag.* oglobitti *proscribere*, głoba *proscriptio*; *Croat.* ogłablyem *glubeo* ogrizavam); ścisnąć, spajać, *zusammendrücken*. *Circumpangere* zgłobić, *circumpactus* zgłobiony *Mącz.* *Compago* zgłobienie, zjęcie. *ib.* *Compactus*, spojony, zgłobiony. *ib.* cf. odgłobić, rozgłobić, ogłabiać, zgłabiać. §. *fig.* Cisnąć, uciskać, *bedrücken*, *drücken*, *plagen*. Więcej niż wszystkie rany, list on głobi serce jego. *Pot. Arg.* 751. Ciebie nieszczęście własne, Rzymie, *głobie, żeś na trzech panów pozwolił *Chrośc. Luk.* 5. (ob. Pogłobić). §. Głobić się o co, troszczyć się, *sich kümmern*, *ängstigen*. Jeśliby kto rozumiał, żeby sług bogu potrzeba było, może się o to nie głobić ani starać, boć ich jest bardzo żyjno, kiedy ci pomra *Glicz. Wych. O.* 7.

GŁÓD, u, m., *Boh.* et *Slov.* hlad; *Sorab.* 2. glod; *Sorab.* 1. hlod, wod; *Vind.* et *Carn.* glád, lakota; *Croat.* glád; *Bosn.* et *Rag.* glád; *Ross.* голодъ; *Ecel.* глэдъ. Gdy żołądek wypróżniony nie ma do trawienia, zatem przez ustawiczne jego ściganie się, czucie się staje w żołądku głód nazwane, coraz przykrzejsze, i do potraw użycia, chociażby kto nie chciał, przymuszające. *Krup.* 2, 56. der Hunger. Kiedy śladły żołądkowe czcze wzajemnie się ocierają, wtedy zwierzę czuje głód. *Zool. Nar.* 54. Głód wielki morzący ob. Przemor. Psi głód, choroba, *bulimia*, der Hundshunger, Heißhunger, żądza jedzenia zbyt wielka w pomiar sił żołądka. *Dykc. Med.* 2, 275. (cf. wilcza choroba, *Carn.* kukéz; *Ross.* аучба). Głodu ten znać nie czuje, co tego i owego tylko kosztuje. *Cn. Ad.* 247. Głód do domu przypędzi. *Cn. Ad.* 244. Głód dowcipny, głód wszystkiego nauczy. *ib.* (*necessitas mater inventorum*). Głód wilka z lasa wywoła. *ib.* Głód tani, sytość droga, *abo*: Głodu nie kupię, sytość wiele kosztuje. *ib.* Przysmak wyborny, głód. *Cn. Ad.* 247. Głód najlepszy kucharz. *Teat.* 8, 43. Głód stanie za kuchmistrza, t. j. potrawy mniej smaczne głodnemu żołądkowi przypadają do gustu. *Pilch. Sen. list.* 1, 128. et 4, 141. Arabowie na pracę i głód dziwnie są trwali. *Warg. Radz.* 49. Kto robi, głodem nie umrze. *Cn. Ad.* 314. Bogu służąc, nikt nie umarł głodem. *Chrośc. Job.* 53. Z głodu umieram. *Teat.* 17 b, 25. verhungern, vor Hunger sterben. Głód mrzeć, großen Hun-

ger leiden, bis zum Verhungern. W domu obfitym głód marł. *Ezop.* 51. Chceszcie, żeby syn z nami głód marł? *Teat.* 8, 49. (*Vind.* gladi vmreti, sgladeti, salakotuvati, gladi konz vseti). Głód cierpieć, łaknąć; *Slav.* gladovati; *Croat.* gladuvati; *Ross.* голодать, оголодать; *Eecl.* гладьствовати. Głodem kogo morzyć. *Boh.* Kom. 4, 205. einen mit Hunger quälen. — *Slov. Prov.* Hlad sa šibenice nē bogi głód nie boi się szubienicy; Hlad sa nē da slovmi utišit głód się nie da słowy uciszyć, ob. Głodnego żoładka bajka nie zabawie; *Croat.* Gład oči nema, *Rag.* glád oeci ne ima · głód oczu nie ma; *Croat.* Glad y vu kusnu ide hisu; *Rag.* glád i ū kšnu kucehju ulazij, *fames et pestiferam intrat domum.* 2. Głód napoju · pragnienie, der Durst. W obłoki suche usta wlepili i oczy, Co większa, tym ich bardziej głód napoju tłoczy. *Bardz. Luk.* 61. 2. *Transl.* Wielka chciwość, pragnienie lub łaknienie czego, großes Verlangen, Hunger. Głód bogactw, pragnienie czci, nienasycone jest. *Zygr. Ep.* 45. Głód słowa bożego. *Hrbst. Lek. B.* Przepuszczę ja głód na ziemię, nie chleba, ale słowa bożego. *Karuk. Kat.* 425. Pośle głód na ziemię; nie głód chleba, ani pragnienie wody, ale słuchania słów Pańskich; tak że się tułać będą od morza do morza, szukając słowa Pańskiego. *Bibl. Gd. Amos.* 8, 11. 2) Głód, głody, *in sing. et plur.* wielki niedostatek chleba i zgoła żywności i pierwszych potrzeb, die Hungernöth, der Hunger, der Mangel. Gdy się stał głód wielki po krainie onej, począł i on niedostatek cierpieć. *Sekl. Luc.* 15. W wielkim głodzie r. 1440 w Polsce ludzie z liścia, z korzenia ledajakiego, i lepu jemiółowego chleb działali. *Stryjk.* 561., (*Vind.* lakota, stradanje, gladovanje, potrebnost krushnie; *Bosn.* skupochja, glad potriba od hrane). Głód żywności cierpieć *Ross.* голодѣть. Jednemu gody, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 514. (bez pracy nie będą kołaczce). *Slov.* Geden presicenim riha, drubi hladom ziva. Jedz ty do mnie na głody, a ja do ciebie na gody. *Gwagn.* 585. Często odprawiwszy gody, mszą cierpieć głody. *W. Post. W.* 69. Z wielkiej intraty przyszedł na głód. *Hor. Sat.* 72. (na biedę, nędzę). Zła miłość o głodzie, pospolicie mówią, miłość oziebła. *Petr. Ek.* 72. (*sine Cere et Baccho friget Venus*). Przy głodzie, przykrzy się wojewodzie, a przy chlebie, chce mi się i ciebie. *Teat.* 14. b, 32. 2. Głód wody, brak wody, Wassermangel. Odiął im potok, którym woda szła do miasta; i tak udział wielki głód w mieście w picciu, że wszyscy bardzo pragneli. *Jer. Zbr.* 64. Widząc, że głodem wody nie może nie uczynić, kazał pod miastem zbudować wieżę. *ib.* 65. GŁODAĆ, ał, a et głodze cz. *niedok.*, *Boh.* hladati · hrizti; *Vind.* glodati, gloyem, gloadam; *Carn.* glódam; (*Sorab.* 1. dreptam rodo, lodacz, wodacz skrobać); *Croat.* glodati, gloyem roderc, glodati, glodyem · lerere; *Rag.* gloghjatti; *Ross.* гладать, згладать, гложу. 1) gryźć, beißen, uagen. Dziecina zębów jeszcze nie mający, grubych pokarmów nie może gryźć abo głodać. *Petr. Ek.* 94. Drogie szaty nasze w skrzyni mole głodzą; a ubodzy i prostej sukni od nas mieć nie mogą. *W. Post. W.* 2, 161. Gołą kość leda kon-

dys głodze. *Pot. Pocz.* 70. Psy, które kość pod stołem głodzą. *Pot. Arg.* 221. Nie pójda w pole z myśliwczemi prości Kundlowie, woła w kuchni głodać kości. *Kochow.* 38. Odląd pasę się już więcej nie będziecie kozy, Kedy kwitnie szczydrzeniec, ani głodać łoży. *Nagr. Wirg.* 486. (*carpetis*). Zetrze weżowi głowę; a wąż piętę jego głodać będzie. *Żrn. Pst.* 5, 709. Jedne jabłka głodzą osy, drugie czyrw gryzie. *Rej. Zw.* 115. 2) *fig.* Nacierać, wycierać, reiben, drücken, schälen, abreiben. Piastom dawnym twardy szyszak głowy pierwszej głodał, Niżli włożyli koronę. *Pot. Pocz.* 15. (przygniatał). Bóg mię snadź szatanowi na obroty podał, Ażeby przez swe naczynia mię głodał. *Chrośc. Job.* 59. Hojny, jako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc głodze. *Rej. Zw.* 217. (skubie go). Brzeg taki woda głodze. *Klon. Pl. E.* 2 b. (podmywa, wynosi). Jadąc obaczę szweca, tuż przy samej drodze, A on dąb nadstarzał z wierzchniej skóry głodze. *Pot. Pocz.* 506. (obnaża). GŁODEK, dka, m., właściwie *demin. subst.* głód, 2 *Botan.* draba *Linn.* znajome ziołeczko, rosnące na polach, miane za wrózkę nieurodzajności. *Kluk. Rosl.* 3, 99. das Hungerblümchen. Głodek obwódkowy. *D. ciliaris*, *Linn.*; wiosenny, *D. verna*; żółty, *D. muralis*. *Jundz.* 529. GŁODNIE, GŁODNO, *adv. adj.* głodny, hungrig. Ej chłodno i głodno; Choć i głodno i chłodno, Ale żyjem swobodno. *Kniaź. Poez.* 2, 177. mir leiden Kälte und Hunger. Chłodno, głodno, i do domu daleko · wszystko złe na raz. *Ossol. Wyr.* GŁODNIEĆ, iał, ieje *neutr. niedok.*, zgłodnieć *dok.*, *Slav.* gladovati; *Croat.* gladuvati, gladujem; *Bosn.* gladovati; *Rag.* gladnjetti, gladovatti, bitu glaadan; *Vind.* gladuvati, gladiti, glad terpeti; *Ross.* голодать, оголодать; *Eecl.* гладьствовати, алъкати; głodnym się stawać, głodnym być, głód cierpieć, łaknąć, hungrig werden, hungrig seyn, hungern. Lwięta niedostatek cierpią i głodnieją. *Budn. Ps.* 34, 10. Głodnieć musi między bogactwami. *Past. Fid.* 261. Słucha mię teraz uceń z ochotą, bo pamięta, że głodniał. *Mon. a.* 65, 250. 2. Zgłodniały czego, chciwy, pragnący czego, wronach begierig. Widzenia twojego zgłodniały. *Past. Fid.* 155. Skarbów, bogactw, zdobyczy zgłodnieli. *Przyb. Luz.* 204. GŁODNIK, a, m., łaknący, głodny, ein Hungeriger, Hungerleider. *Vind.* gladounik, (*distg.* *Vind.* glodauz, grudovez; *Carn.* glodovoz · głodający, gryzący); *Rag.* gladnik; *Bosn.* gladnik; *Croat.* gládnjak, gládnik. *W rodz. żeńsk.* GŁODNICA, y, *Rag.* gladnica; *Bosn.* gladnica; (*Boh.* et *Slov.* Hladolet *Saturnus*). GŁODNO ob. Głodnie. GŁODNOKARY, a, e, n. p. Głodnokare szezienie bardzo podłe będzie na szczwanie. *Mysl. C. b.* kare a głodne i chude. — GŁODNOKUPNY, a, e, głodem jednany, obiadem kupiony, n. p. Głodnokupni pochlebiacze. *Kras. List.* 2, 50. auß Hunger verfaßlich. GŁODNOŚĆ, ści, ż, łaknienie, die Hungrigkeit. *Boh.* hladovitost; *Sorab.* 1. wodnoscz. GŁODNOZŁY, a, e, głodem dojmujący, hungerpeinigend. Brzuch-em mój słodziny napełnił w tak głodnozłej dobie. *Kulig. Her.* 11. (w czasie nieurodzajnym, drogim, złym). GŁODNY, a, e, GŁODZIEN, dna, dne, łaknący jedzenia, głód cierpiący, hungrig. *Boh.* hladovitý, hladový; *Slov.* hladovitý;

Sorab. 2. głodni; *Sorab.* 1. wodne; *Slav.* gládan; *Bosn.* gladen; *Rag.* gladaan; *Vind.* gladoun, lazhen, vozhen; *Carn.* gladne, gladovitne; *Croat.* gláden, lachen, tésch; *Ross.* голодный, гладный, алчный, жадный. Głodnemu chleb na myśli. *Rys. Ad.* 15. Głodny woli jeść, niż muzyki słuchać. *Cn. Ad.* 246. Głodnego żołądka bajką nie zabawić. *Fred. Ad.* 35.; *Slov.* Hlad sa nê da slowmi utišit. Głodny niezem nie brakuje, wszystko mu dobrze smakuje. *Pilch. Sen. list.* 4, 141.; *Croat.* Gladen seludecz retko vszagdasny zameche, jejunos stomachus, raro vulgaria temnit. (Gladen vuk kladese najê esuriens lupus caudicem vorat). Głodny jak pies. *Teat.* 8. b, 60. (cf. psi głód; cf. kości, sklepy się w brzuchu łamią). Głodny, ukąsiłby kamienia. *Cn. Ad.* 245. Głodnemu, jako żywo, syty nie wygodzi. *Sim. Siel.* 107. Nie umie się bić żołnierz głodny. *Jabl. Buk. C.* 5 b. Głodnemu najbardziej się mieszka; Głodnemu zawsze południe, zawsze się chce jeść. *Cn. Ad.* 244. (cf. zegar najpewniejszy, brzuch). Głodny gniewliwy; głodnemu daj pokój; głodnemu się nie nawijaj, głodnych i mucha zwadzi. *Cn. Ad.* 245. Głodnych i mucha powadzi. *Rys. Ad.* 14. Głodnemu nie śmiech *Vind.* katiri kruha stradajo, fe smieha hitru navelizhajo. Głodny kija się nie boi. *ib.* *Slov.* Hlad sa šibenice nê bogi. Głodny nie przebiera, przysmaków nie szuka. *ib.* 246. cf. gdy się kto przepości, w niwczym niemasz kości. — 2 fig. Łakomy, cheiwy, begierig, habſſſtig, hungriq. Głodny to człek, choć ma dosyć, da-ć się przecie przekupić. *Ld.* Sedzia nie ma być głodnym *ib.* (przekupnym, przedajnym). 2) Głodny czas = głód przynoszący, nieurodzajny, drogi czas, drożyzna, theuer, Hunger bringend, 3. B. theure Zeit, ein theures Jahr. Opat czasu głodnego, gdy lud ubogi żywności i miłosierdzia szukał, tak się zań modlił: . . . *Sk. Żyw.* 2, 26. Czasu jednego głodnego, klasztor nie miał jedno troje chleba. *ib.* Głodny rok. *Cn. Th.* — 3. Niedostatek czego cierpiący, Mangel an etwas leidend. Bolesław Łysy, będąc grosza głodnym, miasteczka niektórym swoim ludziom zastawił. *Krom.* 258. (cum pecunia indigeret). Kościół we wszystkich dyecezyi Kijowskięj głodny jest. *Weresz. Kij.* 54. GŁODOTWORCA, y, m., tworzący głód, przykładający się do drożyzny, der Urheber einer Hungersnoth. Tych, którzy kupując tanio zboże, drogo przedawali, nazywano lichwiarzami, głodotwórcami, samokupcami. *Czack. Pr.* 326. GŁODZE, dze, dać, ob. Głodać, głodze, głodzę. GŁODZIĆ, i, i, cz. niedok., wygłodzić, ogłodzić dok., głodem morzyć, mit Hunger quâlen. *Ross.* голодитъ, оголодитъ (głozu ob. Głodać); *Eccl.* гладотворити. Mieszkając w Rzymie Otton, nie chcąc wielkością żołnierzów miasta głodzić, rozpuścił wojsko. *Sk. Dz.* 877.

Pochodz. *Mrzysłod*; a) od słowa głodać: nagłodać, ogłodać, pogłodać, przegłodać, przygłodać; rozgłodać, wgłodać się, wygłodać; b) od słowa głodzić: dogłodzić, nagłodzić, ogłodzić, przegłodzić, przygłodzić; wygłodzić; zgłodzić, zgłodziaty, wygłodziaty; zagłodzić.

GŁOG, u, m., *Boh.* hloh, loh, šipek; *Slov.* hloh, plana gablon, planê gablko; *Sorab.* 2. glog; *Croat.* glòg, glo-

govina; *Slav.* glogovina, šipak; *Bosn.* glogouina, kostri-ka, kosnika, trin; *Rag.* glogh, bjeela draccja, glogovina; *Carn.* glòg; *Vind.* voglouje, šipek, dren; *Ross.* глогъ, боярышникъ, сербаринникъ, шиповникъ; *Eccl.* шипокъ, *Crataegus Oxycantha* Linn., jest krzew jeden z większych, liście ma pięknie zielone, kwiat biały; owoc jego jest jagoda pięknie czerwona. *Kluk. Rosl.* 2, 52. der Hagedorn, der Weißdorn. 3. Głóg, ciernie, tarń róży, die Dörner des Rosenstrauch, der Dornstrauch, worauf die Rose wächst. Musisz się głogiem zakłóć, abyś róży urwał. *Kolak. Wiek. C.* 1. (cf. piekna róża ale tarń, cf. przy róży ostre ciernie). — 4. Ciernie, ogólnie, Dorn, Dornstrauch. Uroda i piękność bez cnoty, na głogu jagody. *Rej. Wiz.* 4. Nie zbierają owocu z głogu, ni fig z ostu. *Kulig. Her.* 189. Głupszy nad gawrona, kto różę chce zbierać z ościstego głogu. *ib.* 204. Taki będzie jako on głóg przy drodze, co sam drapie, a jagoda się niezemu dobremu nie godzi. *Rej. Zw.* 74 b. Ociec mój karał was biczmi, a ja was będę karał głogiem. *Budn. 2 Chron.* 10, 11. not. biczmi śpierzastemi (korbaczami. *Bibl. Gd.* niedźwiadkami alii, mit Scorpionen. *Lutb.*). 5. Owoce róży polnej, die Hagebutte, die Frucht der Hagerose. Głóg różowa jagoda, *Cinosbati fructus*, służy w dysenterjach. *Krup.* 5, 149. Rożane jagody nasi wieśniacy nierostropnie głogiem zowią. *Sienn. Wykl.* — *Cn. Th.* 658. *Qld.* Schöpetsche. 6. Głóg drzewo, ob. Świdwa. GŁOGOTAĆ, GOGOTAĆ, a, oce, cz. niedok., wydawać głos bełkocący, cf. gołgotać, glegotać, klekotać, eine bullernde Stimme hören lassen, bullern, kullern. (*Rag.* glogotati *cantar del gallo d' India*). Orzeł, na wierzchu bramy, gdzie król szedł, skrzydły jak żywy chwiał, kłaniając się głogotał, szczęśliwie winszując. *Stryjk. Henr. C.* Rzekł krukowi orzeł, by mileżał; on przedsię swym głosikiem mierzienie gogotał. *Pap. Kol. M.* 5 b.

GŁOGÓW, a, m. 1) Wielkie miasto w Szląsku dolnym, po Wrocławiu najludniejsze. *Wyw. Geogr.* 257. Groß-Glogau in Unter-Schlesien; *Boh.* Hlohov. 2) Głogów mały, w księstwie Opawskim. *Dykc. Geogr.* 1, 242. Klein-Glogau. 3) Głogów, w Sandomirskim, ozdobne pałacem książąt Lubomirskich. *ib.* eine Stadt in der Weiw. Sandomir. GŁOGOWCZYK, a, m., rodem z Głogowa, ein Glogauer. W rodz. żeńsk. GŁOGOWIANKA, die Glogauerinn. GŁOGOWIEC, wea, m, *papilio crataegus*, motyl dzienny, dosyć pospolity; ma skrzydełka okrągławe białe, z żyłkami czarniawemi. *Zool. Nar.* 159. ein Tagidmetterling, der Baumweißling, Heckenweißling, Eilfen-vogel. GŁOGOWY, a, e, z głogu, Hagedorn = *Boh.* hlohový, šipkový; *Carn.* glogov; *Eccl.* шипковый, шипчанъ. We Francyi wiązkami głogowemi wapno pala. *Kluk. Rosl.* 2, 52. Głogowy krzak, *Slov. et Boh.* hložj; *Carn.* glogje, gloghje; *Vind.* voglounik, šipezhje, Jezusowe krone; *Eccl.* шиповникъ. Głogowa jagoda *Boh.* hlohyně; *Bosn.* gloghigne. GŁOGOWSKI, a, ie, od Głogowa, Glogauer = *Boh.* Hlohowský.

GŁOM, u, m., Kiedy wieprza zabija, a kiszki od plugawstwa wychędoża, tedy z nich naskrobać glomu, to jest materiam mucilaginosam. *Haur. Sk.* 465. schleimigtes Weſen.

GŁOMBATY, a, e, może głąbaty, jak głąb, gruby, nieokrzesany, niećwiczony, plump, dick, grob, ungehülft. Piśma te wydają, nie dla głąbanych głów ani złośliwych, Lecz dla rozumnych, grzecznych i uczciwych. *Mon.* 71, 503.

*GŁOMZA, y, ż, z *Pruskiego*, der Glomß, Quart, Käsequart, twarog. *Mrongow.*

1. GLON ob. Glan. GLONEK, nka, m., *demin. nom.* gleń; kawał chleba, ein kleiner Knollen Brot. Dadząc czereśni lub słodkich wisionek I słuszny chleba ku tej uczcie glonek. *Zab.* 9, 15. — 2. GLON, glina, Lehm. Wodę chlipa z glonem. *Zebr. Ow.* 21. *limosa flumina potat.*

GŁOS, u, m, (*Boh.* hlas, hlaloh; *Slov.* hlas; *Sorab.* 2. glosz, shtumma; *Sorab.* 1. wosz, losz; *Bosn.* glas; (*Rag.* glas *fama*, *nuntium*; *glasnik nuntius*); *Croat.* glasz (=sława, honor); *Dal.* glaasz; *Vind.* glaf, glafs, glaf, stima, shvenk, glafitje, glafje; *Carn.* glas, shtima, (glasbe = lutnia); *Ross.* голосъ, гласъ, звукъ, звонъ, зыкъ; cf. *Gr. Lat.* glossa, glottis; *Graec.* γλῶσσω, cf. hałas), die Stimme, die thierische Stimme. Zwierzęta, które mają płuca, głos wydają; głos ten dzieje się przez powietrze wydobywające się z płuca kanałem powietrznym. *Zool. Nar.* 21. Głosem moim do Jehowy zawałam, głosem moim do niego modlić się będę. *Budn. Ps.* 142, 1. Kiedy Agryppa w Cezarei przemowę uczynił, pochlebcy zawołali, że to głos boży, a nie człowieczy. *Sk. Dz.* 52. Bydłom tylko głos, człowiekowi samemu mowa jest dana. *Petr. Pol.* 11. (nieme zwierzęta). Głos żywy niemało krasy przydaje mowie. *Pilch. Sen. list.* 272. Głos jednę z nich jest pełny, wspaniały, wdzięczny, ujmujący, drugieć miły, szybki i do podziwienia lekki. *Pam.* 85, 2, 186. Głos wielki *Ross.* велигласіе, ztąd *adj.* велигласный, wielkiego głosu. — Głos słaby *Eecl.* скудогласіе. Głos brzydki, kozi, *Eecl.* козлогласіе. Głosem niskim *Eecl.* истолста, низкимъ голосомъ. Głos przestworny, wolny; głos rozumny, wyrozumny; głos wdzięczny. *Cn. Th.* Głos zmysłać nie własnym głosem mówić albo śpiewać. *Cn. Th. Prov.* Psi głos, nie idzie do niebios. *Rys. Ad.* 53; *Slov.* psi hlas do neba nē idē, (cf. pies szczeka, słońce świeci). §. Co głosu: co gardła, mit voller Stimme, auß vollem Halße. Krzyczą, co głosu w piersiach, co w gardzielach pary, Ukrzyżuj go! *Pot. Zac.* 118. Co głosu staje, woła, gdzie bieżycie? *P. Kchan. Jer.* 550. — §. W głos: a) głośnie, laut, mit lauter Stimme. W głos tego powiedzieć nie mogę, ale jednemu z was potajemnie powierzę. *Warg. Wal.* 209. (jawnie, publicznie). Ta przysięga na ten czas w głos czytana była. *Steb.* 2, 453. Gdy żołnierze niedostatek żywności uznawać poczęli, w głos przeciw królowi szemrza. *Krom.* 759. Dzień odjazdu w głos obwieszczono. *ib.* 760. b) w głos: właśnie w tę myśl, w ten sens, oczywiście tak, wyraźnie tak, mit klaren Worten, klärlich, deutlich. W głos opowiada prawo. *Tr.* §. Na głos, na wszystek głos: z całego gardła, auß vollem Halße. Włosy z ropaczy targalem, a na głos ciebiem wzywał. *Teat.* 54. d, 20. Tu mię śmiech na wszystek głos wzrusza. *Pot. Jow.* 2, 30. §. Głosem, głośnie, laut, mit lauter Stimme. Łaski, zwałszy rotmistrzów do siebie, kazał przed niemi list de-

szpota czytać głosem. *Gwagn.* 113. Co szepcesz, a jakobyś się miał bać, tak słabo odpowiadasz? Głosem Chrystusowa moc wyznawaj, a wolnym językiem potępij pogański nierozum. *Sk. Żyw.* 49. Jeden obaczywszy, iż uzdrowion jest, wrócił się z wielkim głosem wielbiąc boga. *Sekl. Luc.* 17. Nalegali wielkimi głosami, aby Jezus był ukrzyżowan. *ib.* 23. (*not.* wołańmi). *U myśliw.* Głosem gonić, to jest szczekaniem psów. — §. Podnieść głos, die Stimme erheben. Stanęli z daleka i podnieśli głos swój, rzeknąc: zmiłuj się nad nami! *Sekl. Luc.* 17. *Oppos:* Spuścić głos, die Stimme sinken lassen. — §. 2) Głos: ton przez głos wydany, die Stimme, der Ton, der Laut, den man mit der Stimme hören läßt. Głos śpiewający bez instrumentów, die Singestimme ob. głosowa muzyka. — Na dwa, trzy, cztery głosy muzyka albo muteta, pieśń. *Cn. Th.* Na trzy głosy śpiewać. *ib.* dreystimmig singen. Głos hoc loco ad artem musicam, non ad personas canentes refertur, nec vocem humanam, sed sonos artis differentes significat. *Cn. Th.* 442. Kto zmiarkuje, jak wiele chor ma głosów? jest tam głos cienki, gruby, i średni, są głosy niewiast, i mężczyzn; dają się głosy wszystkich słyszeć ogólnie; lecz w szczególności żaden. *Pilch. Sen. list.* 2, 378. Trąba głosu wielkiego. *Dambr.* 775. Człowiek tak usposobiony z natury, iż może wymawiać głosy wyraźne, które nazywamy słowami. *Cyank. Log.* 88. — §. 3) Brzęk którejkolwiek rzeczy, die Stimme, der Laut, der Ton, der Schall, den irgend etwas von sich giebt. Głos bez słowa nie inszego nie jest, jedno goły a prosty dźwięk. *Zrn. Post.* 17 b. Głos się staje, gdy wiatr przez ciasne jakie miejsce przechodzi. *Sak. Probl.* 99. (szmer, szum). Usłyszał głos z nieba, jakoby głos szumiących wód, a głos nieinaczęj, jako wdzięcznych gędźców. *Rej. Post. Mm m* 2. Przez głos nie rozumiemy samego głosu zwierzęcego, ale każde brzmienie, każdy dźwięk dzwonów, instrumentów etc. *Os. Fiz.* 229. O dźwięku czyli głosie. *Hub. Mech.* 188. Ty zaczynj Tyrsie pierwszy na nieszczęsne losy W żałobne takty wiązać twęj fujary głosy. *Zab.* 8, 303. *Nar.* — §. 4) Odgłos, pogłoska, daß Gerüche, daß Gerücht. Złożyli Polacy sejm w Gąsawie, puściwszy ten głos, że to dlatego czynią, aby uspokoił księżęta Wielkopolskie. *Biel. Kr.* 122. et 557. Głos ten brzmi dawno, że masz tak ładną córkę. *Auszp.* 58. Nie dlatego na tak daleką wojnęśmy jechali, Abyśmy ten głos tylko lichy mieli, Żeśmy pogańską ziemię zwojowali. *P. Kchan. Jer.* 7. (sławę). — §. 5) Głos, votum, przyzwolenie czyje na kogo, aby był obran albo wzięt na urząd. *Macz. suffragium*; *Slov.* hlas, hlaswolenj, zwolenj; *Sorab.* 1. pżiprostwa, wohlono; *Vind.* pervola, bėseda, die Wahlstimme, die durch Worte oder Zeichen ausgedrückte Meynung in der Berathsählung mehrerer, die Stimme. Kamil twardemi a prawie żelaznemi senatorów głosami a wotowaniem z Rzymu wypędzony. *Warg. Wal.* 146. Senatorowie mają na sejmach miejsce i głos. *Boter.* 3, 44. Głos Pański zgadza się z temi głosami, na które się też wiele ludzi zgadzają. *Rej. Zw.* (wyrok; vox populi, vox Dei). Mąż do-brego sumnienia, patrząc na silną wielkość ludzi, którzy

inaczej o nim rozumieją, nie liczy głosów, co są przeciwko niemu, ale jednym tylko wygrywa głosem. *Gorn. Sen.* 278. Zgodnemi głosami został obrany marszałkiem sejmowi Stanisław Małachowski. — §. 6) Wolny głos, głos, wolność mówienia, przymówienia się, daß Recht seine Stimme zu geben, seine Meynung zu sagen, die Freyheit zu sprechen in der Versammlung. Proszę mi nie przeszkadzać; ja głos zabieram. *Teat.* 29, 102. Żrzenica wolności, i tyłą umocniony prawami głos wolny. *Vol. Leg.* 7, 453. (*liberum veto*). Mospanie Marszałku, proszę o głos, ich bitte um Erlaubniß zu sprechen. Ma głos Jmć Pan Poseł Lubelski, er hat die Stimme, die Erlaubniß zu sprechen. *Gaz. Nar.* Marszałek sejmowy głosi do mówienia posłom rozdaje. *Kras. Zb.* 2, 128. GŁOSEK, ska, m., GŁOSECZEK, czka, m., demin., daß Stimmchen. *Bosn.* glosać; *Ross.* голосокъ; *Sorab.* 1. wołczik; *Eecl.* гласецъ. Krzyknie ona na mnie swym głosem. *Teat.* 29, 71. Co za głosek miłutki! *ib.* 55, b, 22. Wiatreczek głosieczkiem się ozywa. *Groch. W.* 552. Słowiczku, przyłec z głosem ulubionym. *ib.* 557. Cieniuchne głosieczki. *ib.* 552. GŁOSIĆ, ić, i, głoszę cz. niedok., (Ogłosić, zgłosić, rozgłosić dok., qu. v.; *Boh.* hlasyti, hlasati; (*Sorab.* 2. sze sgloszisch zgodzić się; *Rag.* gläsiti; *Croat.* glasziti; *Vind.* glafiti, glafuvati, glafs dati; *Carn.* glasim; *Ross.* голосить, голошу; (*Eecl.* глшати mówić, wołać, nazywać); *Ross.* глшать, глшу; ogłaszać, wiadomo lub głośno czynić, bekannt machen, eine Nachricht verbreiten, gemein machen. Głoszą: powiadają, słysząc, wieść jest. *Cn. Th.* Głosi się. *Smotr. Nap.* 13. man spricht, man trägt sich damit herum, es geht die Rede. GŁOSICIEL, a, m., (*Boh.* hlasatel), głoszący co, ogłosiciel, der etwas bekannt macht, der Verkündiger, Kundmacher. *Rag.* glasitegl; (*Rag.* et *Bosn.* glasnik, glasonöscja nuntius, glasnizza nuntia). GŁOSICIELKA, i, ż., die Verkündigerinn. GŁOSISTY, a, e, wielkogłosy, starstimmig. *Ross.* голосистый. Głosiście trąby. *Susz. Pieśn.* 1. D. 4. 1. GŁOSKA, i, ż., §. 1) *czcionka, *Boh.* čtena, litera, der Buchstabe. *Kopez. Gr.* 1, p. 4. (*Slov.* známka; *Sorab.* 1. pisznik; *Sorab.* 2. buchschtoba; *Slav.* slovo; *Croat.* szlova, pustüba; *Carn.* zherka, (zherkam: piszę, rysuję); *Vind.* zherka, zharka, (zherkati, zherkuvati: syllabizować); *Ross.* буква; *Eecl.* писма, стихія). — §. 2) u *Trotza*, wokal, co *Kpez.* samogłoska zowie; (*Boh.* hlaska nocna stráž). (2. GŁOSKA ob. Głozka). GŁOSKOWY, a, e, 1) od głosek czyli liter, literalny, Buchstaben-. Głoskowe pismo, die Buchstabenchrift. cf. głosowy. 2) podług *Trotza*, co się tycze wokalów albo samogłosek, die Selbstlauter betreffend. Głoskowe brzmienie. *GŁOSLIWY, a, e, głośno brzmiały, laut tönend. Nie bij w głośliwe bębny. *Lib. Hor.* 27. GŁOŚNIA, i, ż., Krtan w górze ma dziurkę podługowatą, która się głośnią, *glottis*, nazywa. *Hub. Mech.* 207. (głosowa dziurka), die Stimmritze. GŁOŚNIE, GŁOŚNO, adv. adj. głośny, *Boh.* hlasyté; *Ross.* чутко; §. 1. głosem, (oppos. cicho), laut. Jeden starszy modlitwę głośno mówi, a drudzy za nim cicho mówią. *Star. Dw.* 59. Głośno mówić *Eecl.* горланствовать, громко говорить. Głośno czytany, mówiony *Ross.* возгласный. Głośno się

śmiać. *Przyb. Ab.* 97. (cf. chychotać). — §. 2. Wiadomo, sławnie, rudybar, laut, berühm. Głośno to będzie; długo albo wszędy o tym mówić będą. *Cn. Ad.* 287. Dom ten bogactwy wielkimi a najbardziej miłością u ludzi głośno sływał. *Karp.* 1, 145. *GŁOŚNIK, a, m., przygłos, akcent; *Carn.* glasnik; *Slov.* hlasuznak. *GŁOŚNOBRZMIĄCY, a, e, głośliwy, głośisty, głośny, lauttönend. Z męstwa twego sławę wziął, na wszystkie świat głośno brzmiącą. *Groch. W.* 542. *GŁOŚNOŚĆ, ści, ż., brzmienie głosu. *Cn. Th.* der helle Laut. *Rag.* glaasnos; *Croat.* glaasnoszt; *Sorab.* 1. wósznoscz; *Ross.* гласность. *GŁOŚNOTWORNY, a, e, głośnej sławy nabawiający, lautem Ruhm bringend. Na głośnotworniej arcie waleczne hetmany Wychwalał. *Zimor.* 274. GŁOŚNY, a, e, comp. głośniejszy, *Boh.* hlasytý (hlasný, ponocny nocny stróż; *Slov.* hlasný); *Sorab.* 1. wószne; *Vind.* glafen, glafoviten, glafnu, glafan, glafn; *Bosn.* glasni, glasoviti; *Croat.* glaszen, glaszovit; *Ross.* гласный, звонкий, звончатый, громкий, возгласный, яркий, зычный; *Eecl.* гласистый, (oppos. cicho), laut. §. 1) wydający głos brzmiały, einen deutlichen Laut von sich gebend, laut. Wiesz, dla czego dzwonn głośny? bo wewnątrz jest próżny. *Kras. Baj.* 79. (cf. próżna beczka brzmi, pełna milezy). Głośne jałowe rzucając i jodły W ogień, czyniły za umarłe modły. *Zimor.* 194. (trzaskające). Głośny to dzwonek będzie. *Gemm.* 89. hic rumor terras transiit et maria. *Oven.* Zabił się, żeby dał głośny dowód szaleństwa. *Teat.* 5, b, 74. §. Na tym ganku stała muzyka głośna różnych głosów według potrzeby. *Warg. Wal.* 306. (t. j. głosowa, wokalna, Vocal:). — §. 2) Sławny, chwalebny, głośny na cały świat. *Zegl. Ad.* 224. laut berühm, bekannt. *Slov.* vyhlašený; *Carn.* glasovit, glasovitne; *Vind.* resglafen, ozhiten; *Slav.* razgláshen, glasovit; *Rag.* glasovit; *Croat.* naglaszni; *Bosn.* naglasni, uzglascen, koji se svud ejuje i zna; *Eecl.* звякомый. Sława jego jest głośna. *Teat.* 18, b, 54. Nie mogąc zostać znakomitemi ludźmi, chcą przynajmniej zostać głośnemi. *N. Pam.* 1, 62. Wassyngton, rozumem swoim w Ameryce zasłużony, a głośny w Europie. *Ust. Konst.* 1, 210. *GŁOSOCHWATNY, a, e, głos łapający, n: p. Głosochwattne po lasach echy. *Nar. Dz.* 3, 103, daß stimmhaftende, tönehächende Echo. *GŁOSOWAĆ intrans. contin., głosy dawać, kreskować, wotować, Stimmen geben, votiren. Nie mogli w głosowaniu zgodzić się bogowie. *Przyb. Luz.* 9. GŁOSOWY, a, e, 1) od głosu, Stimme-. Między chrząstkami krtani jest dziurka głosowa, *glottis*. *Krup.* 2, 259. (ob. Głośnia). Muzyka głosowa i instrumentalna. *Petr. Pol.* 2, 72. Muzyka głosowa albo wokalna, i narzędziowa albo instrumentalna. *Kpez. Gr.* 3, p. 12. 2) Głosowy, (cf. głoskowy, od głosek), głos lub słowa wyrażający, Laute oder Töne ausdrückend. Głosowe pismo daleko jest wygodniejsze i zrozumialsze nad rzeczowe albo hieroglificzne. *Kpez. Gr.* 3, p. 51. GŁOSZE ob. Głosić. Pochodz, *glaszać, glosząc; nadglaszać, nadgłosić; ogłaszać, ogłosić, ogłosiciel; odgłos; pogłoska; przegłaszać, przegłosić; przygłaszać, przygłosić; rozgłaszać, rozgłosić; wielogłośny; zagłaszać, zagłosić; zgłosić; zgłoska, zgło-

skować, zgłoskowanie; samogłoska; spółgłoska; 2) hałas, hałasować, hałasownik, pohłasować.

GLOT, GLUT, u, m., gлот abo kulka do rusznicy, glans. *Macz.*, z *Niem.* das Loth, cf. lotka, die Ladung des kleinen Feuergewehrs, z. B. Kraut und Loth; sonst auch von Kanonengelen. Głoty, są kawałki siekanego żelaza, którego dawniej używano do kartaczów. Używają ich też do ręcznej broni, a na ów czas są to kule ołowiane, na kilka części nieregularnych porożcinane. *Jak. Art.* 3, 293. Działa pełne gлотów nasuli. *Biel. Kr.* 704. (kul działowych). Glutami strzelała swemi smrodliwymi. *Zimor. Siel.* 231. Już nam, Gaska, niebożę, nie będziesz błaznował, Już pod Operyaszem nie będziesz harcował, Ani gлотów z rękawa sypał na chłopięta, Kiedy cię więc opadną, jakoby szczenięta. *J. Kchan. Fr.* 80. (*Vind.* glota = zielsko; *Eecl.* глотъ, обидливый человекъ *harpaх*, глотая *ingurgito*, глотка *guttur*).

GŁOWA, y, ż., *Boh.* et *Slov.* hlawa; *Sorab.* 2. głowa; *Sorab.* 1. lowa, hwowa; *Carn.*, *Vind.*, *Croat.*, *Dal.*, *Bosn.*, glava; *Rag.* gláva; *Slav.* gláva; *Ross.* голова, глава; (cf. *Græc.* κεφαλή, κεβολή, κεβαλή, κεβλή; cf. *Lat.* calua, cf. globus, cf. łeb; cf. *Ger.* schlan), der Kopf, das Haupt. Właściwie, część ciała, w której wszystkie zmysły są zebrane. *Kpéz. Gr.* 3, p. 72. Głowa, jedna z istotnych części zwierzęcia, zawiera w sobie mózg i początek zmysłów. *Zool. Nar.* 42. *Kirch. Anat.* 2. *Dykc. Med.* 2, 280. Głowa ogółem wzięta, jest najwyższą i najprzedniejszą częścią ciała ludzkiego; jest siedliskiem czyli warsztatem duchów ożywiających i zmysłów wszystkich. *Perz. Cyr.* 1, 36. dzieli się na część włosami porośłą, *in partem capillatam*, i na twarz, *in faciem*. *ib.* 47. Dzieli się na czaszkę i na twarz; dzieli się na wierzchołek (cf. ciemie), przodek głowy, *sinciput* (*Boh.* těmeno; *Rag.* tiemme; *Sorab.* 1. hwowné prédk), tylną część abo zatylek, *occiput* (potylic). *Urs. Gr.* 180.; (*Sorab.* 1. hwowné zadk, těwo; *Rag.* zatjelak; *Eecl.* задъ главы, затълькъ, приозговнища), skronie, *tempora* *ib.* Przez choroby głowy, rozumimy owe, których skutki w głowie się ukazują. *Krup.* 5, 600. Ból głowy *Slav.* glavobolja; *Vind.* glavebol, Kopfschmerz. Głowa mię boli, *der Kopf thut mir weh*. Nie upijaj się, nie będzie cię głowa bolała. *Zegl. Ad.* 170. Chustka na głowę *Croat.* pecha. — Pięknie ubrana na głowie. *Teat.* 15. c, 72. Czapkę na głowę włożył. *Tward. Wł.* 171. — Stojący z głową odkrytą, mit bloßem Kopfe, *Eecl.* нагоглавий; *oppos.* z głową nakrytą, mit bedecktem Haupte. Zimno przywieść go nie mogło do tego, aby był kiedy głowę swoje nakrył. *War. Wal.* 286. Głową kiwał na drugich. *Mon.* 63, 207. — Głową na dół: nogami wzgórze. *Cn. Th.* Głową się rodzi człowiek. *ib.* t. j. głową wychodzi z żywota, mit dem Kopfe nach unten. Długo głowa na dół wisiła. *Mon.* 70, 745., *Slav.* stěrmoglavice; *Eecl.* стрѣмглавъ. Na głowę stracony *Ross.* стрѣмглавный. — Od głowy aż do stóp. *Pam.* 83, 1, 882. *Mon.* 75, 613.; (*Slov.* od hlavi až po pati). *Prov. Slov.* Kam noha, kam ruka; kam očas, kam hlava *scopae dissolutae*). Niech głowa nogom nie mówi: jesteście mi niepotrzebne. *Sk.*

Dz. 280. Mucho! tobie się ma godzić Kaądemu po głowie chodzić? *Zab.* 13, 282. *Treb.* Na co głową bić o ścianę! *Pilch. Sen.* 165. Muru nie przebijesz głową. *Alb. n. Woj.* 22. I głowy gdzie skłonić nie mają. *Paszcz. Dz.* 49. (bez schronienia, mieszkania, przytułku). Trupia głowa *Vind.* mertouska glava, lubanja, (cf. łeb). — Głowę podnieść, wynieść = wzbijać się, das Haupt erheben. Bałwochwalstwo, które zawsze głowę podnosiło, poniżył. *Sk. Dz.* 335. Nie mogą głowy podnieść, bo Turecką ręką Są zhołdowani jak piekielną męką. *Paszcz. Dz.* 53. (wzmagać się, przychodzić do siebie). Pospółstwo nie ma sposobu głowy podnieść, i jarczmo z siebie zdjąć. *Kłok. Turk.* (powstać). Trudno pan który, albo miasto, wzbic się może nad zwyczajną mierną fortunę powagę, i głowę wynieść między sławne świata monarchie, póki go więzy prawa ścisłają. *Kłok. Turk.* 8. Ubogi głowę podniesie nad pany. *Bard. Trag.* 231. Anieli chcący nad innych wynieść głowy, ze wszystkim upadli. *Bals. Niedz.* 1, 238. Dziewczęta patrzą wyżej nad głowę, wstydzą się brać mężów równych sobie. *Teat.* 54, 21. (*ob.* wyżej nosa głowę nosić). — Składać głowę = poniżać się, poddawać się, seitt Haupt beugen. Provincy otwierały wrota, i składały głowę pod szczęściem broni Ottomańskiej. *Kłok. Turk.* 62. — §. 2) Głowa, uważana jako siedlisko życia, *der Kopf*, das Haupt, als Sitz des Lebens betrachtet. cf. gardło. Dałbym głowę, że tak jest. *Teat.* 29, 7. Jakby mu o głowę szło, *tanquam si animae discrimen agatur. Cn. Ad.* 287. Nie idzie o czapkę, ale pospołu i z czapką o głowę. *Rej. Zw.* 126. W bitwie nie żałował głowy nastawić. *Gorn. Dw.* 289. (życie narażać). Zmatałeś na głowę swoje. 3 *Leop. Dan.* 15, 53. (na swą szyję. 1 *Leop.*). W obcych krajach szukał schronienia swęj głowie, Bo mścić się nad nim chcieli Herkula wnukowie. *Dmoch. Il.* 1, 53. Skarawszy nas, i na ich mścicie się głowie. *Jabl. Tel.* 150. Gdyby pan zabił poddanego, w tym przypadku szła głowa za głowę. *Pam.* 83, 1, 727. Znajdę jeszcze pana, przy którym głowę moję położę. *Teat.* 19. b, 27. (życie zakończę, umrę). Królowie łożą tysiącami głowy ludzkie na dostanie jednej piędzi ziemi. *Kłok. Turk.* 103. Często złość na głowę się swęgo mistrza sadzi. *Bardz. Trag.* 306. (zgubę, cf. kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada). Ja na swą głowę tego brać nie chcę. *Falib. Dis. E.* 3. (żeby moja głowa za to odpowiedziała). Sąd o głowę, *judicium capitis*. Stać komu o głowę, chcieć kogo zabić, *petere caput alicujus. Macz.* Głowę karzą, kiedy ręka zgrzeszy. *Morszt.* 142. (za zabój głowę ścinają). Za głowę szlachcica przedtym jedno 50 grzywien płacono; potym sześćdziesiąt, potym sto i dwadzieścia, z siedzeniem w więzy. *Herb. Stat.* 249. Głowę komu uciąć. *Kpéz. Gr.* 3, p. 72. Köpfen, den Kopf abschlagen; den Kopf vor die Füße legen. *Vind.* oglaviti, glavó vseti, odglaviti, glavó odsekati; *Eecl.* обезглавити, безглавлю, *decapito*, ἀποκεφαλίζω; ścięty главоуsvченый. §. Nad głową n. p. wisieć, über dem Kopfe schweben, auf dem Rasen haben, (cf. nad szyją, karkiem, gardłem). Rozumieli każdego momentu, że im nieprzyjaciele nad głową wiszą. *Kłok. Turk.*

243. (tuż naciskają). Zapłacić trzeba, stoi nad głową wierzyciel. *Gorn. Sen.* 530. — §. Po głowie czyjś, po zmarłej głowie: po śmierci, po zgonie, nach jemandes Ableben. Czegom sobie za zdrowia uprzejmie życzyła, Zebym po twojej głowie sierotą nie była, Dziękuję bogu memu, iżę mię w těj mierze Wysłuchawszy niegodną, przed tobą wprzód bierze. *Zimor. Siel.* 267. Ale nie tylko grunty i kaciki moje, Wszystek świat po jěj głowie twarz odmienił swoje. *ib.* 260. (w żałobie). Teraz po jěj głowie, jakby odjął ręką. *ib.* 259. Syn nie inaczej być może uczestnikiem majątków naszych, aż dopiero po zmarłej głowie. *Mon.* 71, 372. (*ob. niżej.* Głowa: osoba, główna osoba). — §. *Chy.* Materye pozostałe na bibule przy cedzeniu prochu, są siarka, i węgle; w tym stanie, będąc odłączone od saletry, nazywają się głowa umarła prochu, *la tête morte.* *Jak. Art.* 1, 28. *caput mortuum*, der Todtenkopf, der Rückstand bey chemischen Arbeiten. cf. królik. — §. Na głowę: α) zupełnie, do szczętu, auf's Haupt, völlig, ganz und gar. Wojsko tył podało, i pobici wszyscy prawie na głowę. *Sk. Dz.* 295. Prawie na głowę powalił Rzplątą Terency przegraną Kaneńską. *Warg. Wal.* 155. Nieprzyjaciel przegrał na głowę. *Teat.* 21, 155. Rozumiał, że już na głowę rzeczy ich upadły, i że już nie można było mieć żadnego szczęścia u ludzi zginionych. *Ustrz. Kruc.* 2, 95. Poodchodziły nam na głowę obory. *Sim. Siel.* 111. (do ostatniej sztuki). Żydowski naród jest na głowę nieprzyjaciel chrześcianom. *Comp. Med.* 389. (*Ross.* злодѣй główny nieprzyjaciel). Zdanie Seneki zda się być na głowę przeciwne. *Pilch Sen. list.* 356. (w brew). β) na głowę, na łeb, na szyję, co żywo, über Hals und Kopf. Choć mętne czarne błoto, do picia sprosnego Bieży żołnierz na głowę, trzeźwi żyjącego Woda. *Bardz. Luk.* 60. Biegają tam na głowę. *Jabl. Buk. E.* 2 b. Wilk z owieczką złapaną do lasu na głowę. *Jak. Baj.* 111. Wszystkę na głowę ruszył Hiszpanią, Aby zgubił i niszczył do szczętu Francją. *P. Kchan. Orł.* 1, 3. §. Na całą głowę: ze wszystkich sił, auf's Leibestraften. Owoż ten głuszec; trzeba z nim wrzeszczeć na całą głowę. *Boh. Kom.* 1, 45. Począł Czausz na całą głowę wrzeszczeć, uskarżając się na złamanie traktatu. *Zamoj. Boh.* 184. — §. W głowę: na gardło, na złamaną szyję, w brew, *Ross.* опрoметью, auf den Tod, auf Tod und Leben. Poczując, żeście im w głowę nieprzyjaciele. *Birk. Chod. A.* 2. W głowę był nieprzyjacielem koronie Polskiej. *Birk. Zbar. D.* 2 b. Wina i Wenerze w głowę był nieprzyjacielem. *Banial. P. b.* todtsind. Wolność z niewolą nie ma spólnego; owszem onę jest w głowę przeciwną. *Gorn. Wł. C.* — W głowę pobić: na głowę pobić. *Tr.* — §. 3) Głowa, uważana jako siedliśko zmysłów, pamięci, rozumu, talentów, der Kopf als Sitz der Sinne, des Gedächtnisses, des Verstandes. Mądry, dowcipny, ma w głowie. *Cn. Ad.* 464. Możeć to być, izci nauczyciel będzie miał co w głowie; ale jeśliby obyczajnym nie był, nie stałoby to za to. *Glicz. Wych. L.* 7 b. (że mądry, rozumny, uczony). Ma on olej w głowie. *Pot. Arg.* 538. *ob.* ma kielbie we łbie; cf. kos, szpak, wrona, er hat Grüge im Kopfe. Nie dobrze mu w głó-

wie ułożono; czegoś mu w głowie nie dostaje; szydłem albo igłą albo widłami w głowie układano; pusto w głowie; nie wszyscy doma. *Cn. Ad.* 249. er ist nicht recht bey Sinnen, er ist nicht recht bey Troste. (cf. brakuje mu piątęj klepki). Siedząc nogami igrać albo rękami gmerać, owych jest, którym w głowie nie wszyscy doma. *Eraz. Dw. B.* Pokaż przed światem, że nie sowy płodzisz w głowie. *Teat.* 16. b, 46. (pstro w głowie). Macie flaki w głowie. *Teat.* 35, 84. (nie tęga głowa). W głowie jak po śliwkach. *ib.* 24. c, 68. (nie snują się coś concepta, nie roją się). Ciarlatan, choć mu źle w głowie, wrzeszezy jak woźny, że mądrość sprzedaje. *Jabl. Ez.* 88. — W głowę zająć: zwaryować, verrückt werden. *Ross. vulg.* пpахнутъся. Mieczysław w głowę zaszedłszy, rozum ostradał. *Krom.* 85. Od zdumienia wielkiego ledwo w głowę nie zaszedł. *Sk. Żyw.* 1, 376. Szalony, szaleje, zaszedł w głowę, odszedł od siebie. *Cn. Ad.* 1125. Z głowy wyjść. *idem.* Jugurtha, w tryumfie Maryusza jako jeniec prowadzony, z głowy wyszedł, a w krótkce potem w więzieniu dokonał z nędzy i głodu. *Pilch. Sall.* 315. — §. Śpiewali na tych uctach pieśni, które z wina w głowy brali. *Ow. Ow.* 275. które im się przy winie roily, die ihnen aus dem Weine in den Kopf stiegen. Czyste wino w głowę nie idzie. *Teat.* 7, 56 (nie maci głowy, nie upaja). steigt nicht in den Kopf. Wina pić nie chciał, ani innych napojów, które idą w głowę. *Gorn. Dw.* 550. Mocną ma za katy głowę, wszystkich przepija. *Teat.* 33, 75. (tęgopój). Głowy mocnej, nie łąco trunek czujący. *Cn. Th.* sein Kopf kann maß vertragen. Mieć co w głowie, mieć w czubku, być ciętym, podpitym, pod datą, im Kopfe haben. §. Głowa, dobra, porządna, tęga głowa, nie dla kształtu: rozum, dowcip, geniusz, ein Kopf, ein guter, tüchtiger Kopf. Sko-rom co rzekł, znać było, że m głowa. *Groch. W.* 579. Masz, widzę, głowę, mój kumie. *Teat.* 55. e, 13. Pokażę-ć, że głowę noszę nie dla kształtu. *Pot. Arg.* 449. Nie od czego noszę głowę. *Teat.* 16. b, 95. (nie od pozłoty). O, wy głowy do pozłoty, mózgu wam brakuje. *Teat.* 42. d, 59. (lalki, półgłówki). *Zabl. Amf.* 48. Nie turbuję się, moja w tēm głowa. *Teat.* 16. b, 92. (zaradzę ja temu). Czyń rzeczy, a z głową. *ib.* 43. c, 131. Wyb. (rozumnie). Obadwa z uczonemi głowy. *Groch. W.* 531. Tertullian napisał księgi one wielkiej głowy de praescriptione. *Sk. Dz.* 99. Innych głową przechodzili! *Wad. Dan.* 28. Węzeł to jest trudny, ale nie naszęj głowy. *Rej. Wiz.* 114. O tēm dyskurować nie chcę, nie męj to głowy. *Falib. Dis. D.* 3. (to przechodzi moje pojęcie). Nie naszęj to sprawa głowy. *Morszt.* 28. Nie twęj to głowy. *Prot. Jul.* 50. *Cn. Ad.* 682. (cf. Kto z natury do czapki stworzony, Niechaj swą głową nie sięga korony; cf. dudku nie grab' siana; cf. szaszku, nie podejmuj się legawego pola). dazu ist ein besserer Kopf nötig. Cóż ci do głowy przyszło, mój Orgonie, Stary, o młodej miałbys myśleć żonie? *Zabl. Bal.* 19. was ist dir doch in den Kopf gekommen. Gdy mu się nie chce, nie zaśpiewa, choćbys go na wszystko zaklinał; a jeśli kiedy lubo nieproszonemu do głowy co przyszło, ze wszystkich tonów sko-

czne wygrał tańce. *Zab. 13, 61.* Cóż to twemu panu wjechało w głowę? *Teat. 29, 37.* (cóż mu się ubrdało?). — Głowy mi nie staje. *Genm. 90.* (nie poradzę sobie). (*Slov.* Hława mu kołom chodi). Mam interessów pilnych dość na głowie. *Teat. 28, 22.* Rozumiałem, iż mają na głowie swojej całego miasta największe interessa. *Mon. 63, 272.* Niepodobna jednemu mieć wszystko na głowie. *Zabl. Dziew. 53.* — Niech cię głowa o to nie boli. *Teat. 30, c, 9.* (nie frasuj się, nie gryź się, nie kłopotuj się, śpij na to spokojnie, głowę miej w tém wolną). Nie przypuszczaj do głowy tak smutnych myśli. *Teat. 53, d, 22.* I pana głowa zabolii, gdy rachować przyjdzie. *Jeż. Ek. E. 2.* Darmo być cnotliwym, bardzo głowa boli. *Star. Vot. E. 2 b.* (*Vind.* Tebi ne bo shau, te ne bo glava bolewa). Nigdy spokojnej głowy majestaty nie mają. *Bardz. Trag. 243.* — Głowę komu psuć, nabijać komu głowę, einem den Kopf warm machen. Lepiej ubogą żonę mieć, z którąbys w stateczności mieszkał, niż bogatą, która by głowę gryzła. *Glicz. Wych. Q. 1 b.* (głowę kłócić). Chociażby kliny na głowie ciosała. *Teat. 16, b, 18.* — Głowę stracić t. j. przytomność, wcale odejść od siebie, zwaryować, den Kopf verlieren, von Sinnen kommen. Głowę chyba straciwszy mogła odrzucić ofiary Doranta. *Teat. 1, 9.* Sami nie wiedzą co chcą, zgubili głowę. *Gaz. Nar. 1, 374.* — §. Odtąd niechaj mie kto jak chce nagania, za moją głową pójde. *Jak. Baj. 89.* za mojem zdaniem, idź will meinem Kopfe folgen. Słuchać nie chce, i sama swoją głową wszystko robi. *Teat. 26, c, 84.* Wszystko podług swojej głowy robia. *Teat. 2, b, 58.* *Ross. самонаправный.* Każdy swoją jedzie głowa, i własne swoje ma niezgodności i zazdrości. *Tr. Tel. 224.* (podług własnego widzimisie). Sędziowie nic z głowy i domysłu swego sądzić nie mają, tylko według tego statutu. *Stat. Lit. 179.* nichts nach ihrem Kopfe und Erachten. — §. Siła sobie ludzi pisząc księgi, głowy nałamali. *Budn. Apopt. 4.* sie haben sich den Kopf gebrochen. Głowę sobie suszyć, smażyć (*qu. v.*). Głową pracować. *Pam. 84, 630.* mit dem Kopfe arbeiten. Uczeń ludzie głową pracują, i wysilenia myśli przywodzą ich często do hypochondryi. *Kras. Pod. 2, 190.* — §. Mieć co w głowie, w myśli, im Kopfe, im Gedanken, im Sinne haben. Co We Pan u dyabła masz w tej głowie? *Teat. 53, b, 37.* Moi Pano wie, cóż u was w głowie! *ib. 52, d, 69.* Insza mi się teraz postać monarchii Turcekiej zdaje, niżelim ją miał pierwój w głowie. *Kłok. Turk. praef.* (niżelim pierwój sobie uprządził). Jeśli Janeczkarowie nie nie mają w głowie, jedzą spokojnie, ale jeśli mają niesmak jaki, depcą półmiski. *Kłok. Turk. 228.* (cf. muchy w nosie). Dziś u ładnych kobiet w głowie grał lub książę. *Teat. 43, 77.* (w imaginacyi, roją sobie). To w głowie, żeby ich się bano, maja. *Bard. Trag. 243.* Pani ma w głowie wojaż. *Teat. 48, b, 44.* Prawdziwie zapomniałem, miałem co innego w głowie. *Boh. Kom. 4, 69.* (w myśli, w pamięci, na uwadze). Nie ma w głowie Tej myśli, żeby sobie sam miał stać o zdrowie. *P. Kechan. Orł. 1, 135.* *Slov.* Ma žive sribro w hlave *Vertumnus.* — §. Próżny postrach żołnierzom z głowy wybił. *Kłok. Turk.*

27. Jabl. Tel. 143. wyperswadował im, er hat ihnen aus dem Sinn geredet. — §. Poczekaj, poradzę ja się swojej głowy. *Boh. Kom. 1, 192.* idź will vorher meinen Kopf zu Rathe ziehen, daß Ding überlegen. Ej Błażku! skoczyliście kaducznie do głowy po rozum. *Ossol. Str. 1.* (ruszyłeś konceptem). I tu ruszyłeś głową, jak zdechłe cięle ogonem. *Pim. Kam. 61.* — §. Otoż niech te słowa sobie rodzice wezmą w głowę i w rozum. *Glicz. Wych. N. 2.* (niech wezmą na uwagę, in Ermägung). §. Nie wlezie mu w głowę, nie pojmie, es geht ihm nicht in den Kopf. Alwar żadnym sposobem nie chciał mi wleźć do głowy. *Kras. Pod. 2, 143.* Wniosek ten nie mógł w głowę wniść, chociaż mądrym panom. *Wad. Dan. 163.* — Moją własną głową lekarstwa znalezione. *Otw. Ow. 30.* (przeze mnie wymyślone). — Dawne przysłowie: Niech głowa się nie bije, niech ręka nie radzi. *Gaz. Nar. 1, 38.* Głowa rządzi; głową i człowiek i rząd stoi. *Cn. Ad. 247.* Gdzie głowa chodzi za nogami, a nie nogi za głową, rząd tam płochy być musi. *Smotr. Ap. 47.* Myła się nogi, kiedy błądzi głowa. *Mon. 71, 469.* (pijany, kaczkę zagania). Gdybyś chciał według twój żyć zdrowej głowy albo rozumu... *Kulig. Her. 151.* — §. Jeśli spytany będziesz, niechaj ma głowę odpowiedź twoja. *Birk. Oboz. Kaz. K. b.* (sens dobry, rozum, keine Antwort soll Hand und Fuß haben). — §. 4) *metonym.* Głowa, zamiast całego człowieka, na przykład, tysiąc głów, t. j. ludzi. *Kpcz. Gr. 3, p. 72.* Kopf, statt Person, Mensch z. B. tausend Köpfe. Okrutne powietrze na tysięcznej głowie ludu szery się. *Jabl. Tel. 228.* (tysiącami ludzi porywa). U Turków wiele głów przez powietrze co lato ginie. *Kłok. Turk. 103.* Od każdej głowy pół sykla, od wszystkich, którzy szli w liczbę, których ludzi było sześć kroć sto tysięcy. *Bibl. Gd. Exod. 38, 26.* Obliczcie summę synów Israelskich według głów ich. *ib. Numer. 1, 2.* według osób ich. *v. 18.* Zbierajcie mannę po miarce na każdą głowę. *Biel. Hst. 31.* Byli popisani głowami swemi wszyscy obywatele. *Rej. Post. C. 6.* *Ross.* поголовно. W wolnym narodzie nie powinno się od głowy płacić. *Leszcz. Gł. 128.* ob. Główszczyzna, pogłowię, (cf. pogłowne). *Eccl.* главлю, *Graec.* κεφαλαιώ *capitatum colligo.* Ztąd mówimy biała głowa *qu. vide,* niewiasta, kobieta. *Kpcz. Gr. 3, p. 72.* (cf. *Croat.* muska glava = mężczyzna). — a) Uważając człowieka, jako stworzenie myślą, rozumem obdarzone, głowa = człowiek, osoba, Kopf, statt Person, besonders mit Rücksicht auf die geistigen Eigenschaften. Ile głów, tyle rozumów na świecie. *Ossol. Str. 5.* Co głowa, to rozum. *Rys. Ad. 5.* quot capita, tot sensus. Ile osób, tyle odmian; ile głów, tyle zdań. *Zab. 8, 264.* *Nar., Slav.* Kolko hlav, tolko klobukow, čo hlava, to rozum; *Vind.* Koliker ludi, toliko zhudi; koliker glau, telku misel; *Ross.* сколько головъ, столько умовъ; so viel Köpfe, so viel Sinne. Każda głowa ma swoje czapkę. *Pot. Jow. 54.* — Nasze damy modne są śmieszne głowy. *Kras. Pod. 48.* Skłonniejsze młode głowy do rozbienia zdrady. *Bard. Trag. 306.* Głowa nieszczęsna, czemu nie masz boga przed okiem? *Miask. Ryt. 73.* Pusta z ciebie głowa. *Teat. 46, b, 26.* (pustak, pędzi-

wiatr, sowizdrzał). Nie żalują, nie płaczą nie po tej złej głowie. *Jabl. Tel.* 289. Plato z Arystotelesem, te dwie niebieskiego rozumu głowy, (*dualis*). *Gorn. Dw.* 599. W dwóch głowach jednak więcej rozumu, niż w jednej. *Teat.* 30, b. 116. (cf. cztery oczy więcej widzą). Głowa uczona królom najpotrzebniejsza. *Boh. Kom.* 2, 479. (uczeni ludzie). Śmieszne się robią kobiety w posiedzeniach, skoro chcą uchodzić za uczone głowy. *Kraj. Pod.* 144. Król senat sobie teraz tworzy nowy, Porzuciwszy nas stare doświadczone głowy. *Pot. Arg.* 322. Moja biedna głowa z tą uprzykrzoną babą. *Past. Fid.* 88. (ja biedny człowiek). — Mądra głowa, przez swoje staranie wszystko nam przywróciła. *Jabl. Ez.* 75. — §. Święta głowa, swoją osobą, osobiście, sam, in Person. Sam nakoniec Sultan głową swoją nad Niestręm stanął. *Birk. Podz.* 2. Cesarz ciągnie na wojnę swą głowę. *Pasz. Dz.* 107. Amurat jest głową swoją w wojsce. *Baz. Sk.* 195. Antonin Pius zawsze w Rzymie głową swą leżał. *Kosz. Lor.* 109 b. Narymunt przeniósł stolicę do Kiernowa, izby w pośrodku Litwy, Żmudzi i Rusi sam głową zawsze mieszkał. *Stryjk.* 505. β) Dwieście głów bydła, owiec etc. *Cn. Th.* to jest sztuk, zweyhundert Haupter Rindvieh, d. h. Stück (vid. Adlig). γ) Głowa na głowę: jedno w drugie, ciemńsze indere gerechnet. Głowa na głowę, grunta w Europie średnie sześć ziarn za jedno wydają. *Kluk. Rosl.* 3, 251. — §. 5) Głowa, uważana, jako przednia część ciała, znaczy: a) Starszego, przełożonego, rządę, naczelnika (cf. czoło), das Haupt, das Oberhaupt, die vornehmste Person unter mehreren, der Vorgesetzte, der Älteste. *Vind.* poglavar, visli glavar, (glavar = autor); *Carn.* glavar; *Rag.* glavár, poglaviza, (poglastvo *Excellentia*); *Bosn.* poglavica; *Croat.* poglavár, (poglavje, poglavek *caput, principium*); (*Eccl.* рогова, dawny tytuł naczelnika strzeleckich pułków, przez Teodora Aleksiewicza na tytuł pułkownika przemieniony). Bóg wszystko Chrystusowi poddał pod nogi jego, i postanowił go głową nad wszystkimi. *Salin.* 2, 470. Głowa niewidoma kościoła katolickiego Chrystus, widoma papież. *Karnk. Kat.* 75. Pułkom wodze i starsze głowy naznaczono. *P. Kchan. Orl.* 1, 586. Chociaż chodzą samopas, mają jednak każda ich horda głowę, której słuchają. *Boter.* 250. Gdzie głowy niemasz, rządu nie pytaj. *Cn. Ad.* 256. (cf. gdzie ogon rządzi, tam głowa błądzi; cf. wielu rząd, nierząd). Nie mogą nigdy głowy rodzin, na poznanie doskonałe postępów swoich służących, dosyć łożąc starania. *Zab.* 16, 8. die Familienhäupter. (cf. ociec czeladny). Głowa senatu, głowa rady: pierwsza osoba w senacie, w radzie. *Kocz. Gr.* 3, p. 72. Przecież to maź głową w domu! *Teat.* 55, 8. (cf. gdzie donica rządzi, tam wiercimak błądzi; cf. biada temu domowi, gdzie krowa dobada wołowi). Częstokroć że te domu i małżeństwa głowy, Przechodzą swą słabością baby, białogłowy. *Teat.* 45, c. 109. *Wyb.* Któż tu jest głową w domu, he? *Teat.* 18, b, 5. (kto tu ma do rozkazania, wer ist hier Herr?). Wolę się głowy, a niżli nóg ująć. *Gwagn.* 587. t. j. przedniejszych się trzymać, niż ostatnich. — Głowa buntu, spisku, *ob. Herszt.* Spisek wyjawiony,

wątpić o nim nie mogę, acz nie wiem kto jest tego sprzymierzenia głową. *Teat.* 45, 21. Między historykami ojczystymi głowa, Jan Długosz. *Nies.* 1. praef. pierwszy, celny, czoło, der Vornehmste unter den Geschichtschreibern. cf. książkę poetów Jan Kochanowski. b) O rzeczach bezżywnych, cf. czoło, auch von leblosen Dingen, das Haupt, das Vornehmste in seiner Art. Rzym, głowa wszystkiego pogaństwa i narodów. *Sk. Dz.* 66. Zelandya wyspa, głowa albo stolec królestwa Duńskiego. *Biel. Hst.* 292. Kupey Angielscy miasto Emden mieli za głowę swych handlowców. *Boter.* 98. Prosto chciał Olbracht do Szczawy, jako do głowy. *Biel. Kr.* 435. (t. j. do stolicy, miasta głównego, Hauptstadt). Fraszka nosić złotogłów; mieć złoto, to głowa. *Jag. Gr. A.* 5, b. (to grunta, fundament). §. Głowa-władza, die Gewalt, Botmäßigkeit. Podbił ich pod głowę pana swojego. *Tr.* c) Początek, rzędko, der Ursprung, der Quell, (das Haupt, *obs. Oberd. Adlig.* *Vind.* glavar autor; *Croat.* poglavje, poglavek *caput, principium*). Morze patrzac uciekło; także Jordanowy Obrócił się wspaniałym strumieniem do głowy. *J. Kchan. Ps.* 171. Cóż się to dzieje? rzeki wstecz do głów swych idą! *Birk. Kcz. Ob.* A. 5. d) Główny przedział, *caput*, na co teraz mamy słowo od *Budnego* wprowadzone *rozdział*, eine Hauptabteilung, ein Capitel. *Vind.* kapitel, glavitek, glavitje, poglavje; *Bosn.* poglavje od koje knjighe; *Ross.* глава, (cf. *Eccl.* оглавление, краткое главъ книжныхъ показаніе, розпись, главица treść, rozkład; *възглаголюющей* *Graec.* ἀνακινετικώσεως *rekapitulacja*). Krakowski tłumacz biblii (*Leopolita*) zowie rozdziały *kaputami*, a Brzescy *kapitulami*; ja je zwałem *rozdziałami*, moglibyśmy je też z Łac. *głowami* zwać. *Budn. Bibl. praef.* Kirstein, (Cezaryn), w rozdziale, czyli jak nazywa, w głowie 15tej, woła o niezapominaniu kary śmierci na zabójce. *Czack. Pr.* 2, 116. — §. Aliter Głowa czego, główna część, osnova i t. p. Tych rzeczy, które powiadamy, to głowa albo summa. 1 *Leop. Hebr.* 8, 1. e) *fortyf.* Głowa, główna linia bastionu, die Haupt-, oder Capitallinie eines Bollwerks. *Tr.* Głowa trzecia część nieśnie wyciągu swego. *Tr.* §. 6) Głowa, oznacza też rzecz, postacią swoją podobną do postaci głowy. *Kocz. Gr.* 3, p. 72. etwas das die Gestalt eines Kopfes hat, z. B. ein Kranzkopf, Mohrkopf, Säulentopf, Nagelkopf. (cf. Kopf, Anauf). Głowa w kapeluszu, w czapce, *Ross.* туля, тулейка, тулесчка. Głowa kapusty, ein Krautkopf, *Ross.* кочанъ, кочень, кочешокъ, кочешечикъ. Kapusta biała na żuławie Gdańskiej bywa tak wielka, że jedna głowa ma pięć piędzi cyrkumferencyi. *Lad. Hst.* N. 67. Podczas o głowę kapusty żołnierz odniósł dekret krwawy, Tak się u Rzymian toczyły sprawy. *Groch. W.* 506. Nie kapustna u mnie głowa. *Cn. Ad.* 506. On sam wie wszystko, a drudzy kapuściane głowy. *Min. Ryt.* 1, 510. (cf. głowiasta kapusta). Głowa makowa. *Kocz. Gr.* 3, p. 72, ob. Głowka. Głowa u słupa. *Kocz. ib.* der Säulentnauf, cf. gałka. Głowa armaty albo działą, jest sam przodek rury działą, wypuklejszy nad przyległą część wylotu. *Jak. Art.* 3, 293. Przy samym wylocie armaty jest głowa, albo obęcze wylotowe, *bourlet.* *Jak. Art.* 1,

pisich sze; *Carn.* norreiti, norruim; *Ross.* глупѣть; a) głupim się stawać, dummi werden. Zgłupiałeś, nie ustrzegłeś przykazań Jehowy. *Budn.* 1 *Sam.* 15, 15. (głupieś uczynił. *Bibl. Gd.*) I mądry maź zgłupieje przy złej, zrzednej żenie. *Pot. Pocz.* 70. Nie bądź mądrym więcej niż potrzeba, abyś nie zgłupiał. *W. Eccl.* 7, 17. *Baz. Hst. pr.* 8. W szczęściu człowiek głupieje, ni dziecię. *Wad. Dan.* 166. Starodawna przypowieść, a prawdziwa pieje, Z mądrymi człowiek mądry, z głupieci głupieje. *Pot. Arg.* 9. b) Zdumieć, erstamen, vor Erstamen den Verstand verlieren. Na to zacina się język, miesza się pamięć, głupieje rozum. *Tr.* Głupieje od podziwiania. *Tr.* Zgłupieli na one ramoty. *Pot. Arg.* 229. GŁUPIEC, pea, m., *Boh.* hlupec, hlupak, blb; *Sorab.* 1. wupowcz, nelepč; *Carn.* gumpcz, abota, bebz, nor, norz; *Vind.* norz, trep, trepez, neumnik, terban, terz; *Rag.* budalina, zamłata, trdmina; *Croat.* súpeliak, bedak, glumpes, trubilo, budalo; *Dal.* trúm, ludjak, zablenuť, tupacz, zapanen; *Ross.* глупецъ, фала, сумбуричкѣ; niemądry, błazen, dubiel, pień, cymbał, duda, cietrzew, (cf. dureń, błazen), ein Dummpopf, ein Narr. To jest u niego głupiec, kto nie ma pieniędzy. *Zab.* 14, 68. O ty głupcze! ob. Głuptas. GŁUPIUCHNI! *Teat.* 50, 9. imię bakałarza, z przesydzieniem. GŁUPIOMOWNOŚĆ, ści, ż., stultiloquentia. *Cn. Th. Eccl.* глупословіе, albernes Schwäzen. GŁUPIOMOWNY, a, e, — ie *adv.*, dummschwäzhaft, morologus. *Cn. Th. Rag.* ludogovoréechi, ludogovornik; *Eccl.* глупословецъ. Gardła bezecne głupiomowne. *Birk. Kaz. Ob. F* 4. GŁUPIOSZTUCZNOŚĆ, ści, ż., z głupia frantostwo, gdy kto sztucznie głupiego udaje, künstliche Dummheit, Dummflugheit. GŁUPIOSZTUCZNY ob. Głupie sztuczny. GŁUPIUCHNY, a, e, — ie *adv.*, GŁUPIUSIENKI, GŁUPIU-TEŃKI, GŁUPIUTKI, GŁUPIUSINECZKI, a, ie, — o *adv.*, intensiva *adj.* głupi, stoffdumm, strohdumm, bernwieshdumm. Głupiusieńki człowiek. *Teat.* 21, 70. Głupiutka, aż do zapamiętania mię kocha. *ib.* 17. b, 31. Biedny na morzu rozum zostawił, głupiuteńki przyjechał. *ib.* 7. c, 61. Jaśnie dowiodę, żeś głupi, głupiuchny, głupiusieńki i głupissimus głupiec per omnes casus et modos. *ib.* 54. c, 51. Głupusineczki. *ib.* 35, 151. GŁUPKA, i, ż., głupia kobieta, gaska, ein dummes Weib, eine Narrin. *Carn.* abotnca, norriža; *Eccl.* дура; *Ross.* сумбурища. Żeby już prawo tę głupkę skazało Na śmierć, i mieczem grzech ten pokarało. *Past. Fid.* 214. GŁUPOŚĆ, ści, ż., GŁUPSTWO, a, n., *Boh.* hlupost, blbost; *Sorab.* 1. wupofcz, lupofc; *Vind.* norzhovitnost, norust, norzhounost, norzhnina, noria, bresumnost, preprostnost, abotnost, nepamet, trepzhnina, spaka; *Carn.* norrust, norrya, norzha, abotnya, budalost; *Slavon.* budaláshatina; *Bosn.* budalost, ludost, ludovanje, mahnitost; *Croat.* budaloszt, bedasztocha; *Dal.* ludoszt; *Ross.* глупость, юродство, буеть, глупство, неученость; 1. niemądrość, die Dummheit, Thorheit, Albernheit. Nie śmieć się z mej głupości. *Sim. Siel.* 29. *Orzech. Qu.* 125. Dopuscił się tego z prostości albo głupości. *Sax. Porz.* 15. Głupstwo, chorobać to jest duszna. *Gorn. Sen.* 539. Głupi przez własne głupstwo ukaranym jest. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 16. Głu-

piego, by w moźdierzcu, jako jęczmieni na ptyzanę utłukł, nie odpędzisz od niego głupstwa. *Sk. Dz.* 546. Kiedy komu wymawiamy głupstwo, lub złe postępkę, mamy zwyczaj mówić, znać, żeś nie wiele wziął plag w szkołach, znać, że cię niedobrze bito, znać, żeś nieczesto pieniek wycierał. *Mon.* 75, 156. (jeden bity stoi za dziesięć niebitych). — 2. Głupi postępek, eine Dummheit, dumme Handlung; *Ross.* сумбуръ. Kto z cudzych głupstw niemędrzy, głupim większym będzie. *Zab.* 3, 271. *Nar.* (cf. po szkodzie mądry). Wielkie się głupstwa dzieją na tym świecie. *Teat.* 55, 29. GŁUPTAS, a, m., niby *demin. nom.*, głupiec = dudek, ein dummer Trupf, ein Gimpel. O biedny głuptasie. *Treb. S. M.* 62. GŁUPTAWOŚĆ, GŁUPOWATOŚĆ, ści, ż., dementia, niezdadność do dobrego rozumowania, i należytego o rzeczach sądzenia. *Dykc. Med.* 2, 292. Albernheit, Blödsinn; *Ross.* малоуміе. GŁUPOWATY, GŁUPTOWATY, GŁUPTAWY, a, e, przygłupszy, głupawy, etwaś dummi, albern, blödsinnig. Głuptawi czyją dobrze impresyie zewnętrzne, ale nie mają sposobności do rozumowania. *Dykc. Med.* 2, 294. *Slovac.* nahlaupý; *Ross.* глупенькій, глуповатый, малоумный, дубноватъ, сумбурный.

GŁUSZEC, szea, m., *tetrao urogallus Linn.*, der Auerhahn, *Slovac.* hluchan, tetrew; *Vind.* rusen petelin, gorski, divji petelin; *Ross.* глухарь, глухой тетеревъ. Ptak wielkości indyka, znajdujący się w wielkich lasach. Siedząc na drzewie samotnie, grają głuszcze na zejściu zimy; w tym razie tak są odurzone, iż nie widzą, ani słyszą. *Zool. Nar.* 259. Głuszcze gluche. *Banial. J.* 3. Głuszcę puchał. *ib.* J. 3, b. §. Głuszcę ob. Głuszek. GŁUSZEC, al, eje, nijak, niedok., Ogłuszcę *dok. qu. v.*; głuchnąć *jednotł.*, *Boh.* hluchnauti; §. 1. głuchym się stawać, słuch tracić, głuchym być, *phys. et mor.*, taub werden, daß Gehör verlieren, taub seyn. W grzechach zakamieli na zbawienie rady głuszej. *Nies.* 1, 48. — §. 2. Czezmy się stawać. fürnerlos werden, taub werden. Owies głuszoje. *Id.* GŁUSZEK, szka, GŁUSZEC, szea, m., *surdaster*, niedobrze dosłyszający. *Macz.* niedosłuch; *Boh.* hlaušek *Carn.* glushz; *Vind.* glushez, glushizh, nashlishcoz; *Rag.* gluscjaz; *Croat.* gluhák; *Dal.* gluhacz, glusecz; cf. głuch, ein Harthöriger. Owoż ten głuszcę; trzeba z nim wrzeszczeć na całą głowę. *Boh. Kom.* 1, 45. GŁUSZKA, i, ż., niedobrze dosłyszająca, eine Harthörige. (*Rag.* gluscizza; *Dal.* gluhacha). Pan nasz dobrze słyszy, ale wy głuszkę panią macie. *Gorn. Dw.* 201. *Star. Dw.* 25. GŁUSZYĆ, ył, y, *czyn. niedok.*, Ogłuszyć *dok. qu. v.*, *Boh.* hlúšiti; *Vind.* glushiti; *Carn.* glushim; *Ross.* глупить. §. 1. słuch odejmować, (cf. bałuszyć, gałuszyć), betáuben, taub machen. Przerazającym uszy krzykiem, głuszy mówiących. *Mon.* 65, 257. Trąb i głosów wesołych okrzyk brzęgi głuszy. *Pot. Arg.* 268. Dźwięk złota, głuszy sumnienie twoje. *Teat.* 4, 17. — §. 2. Głuszyć rośliny, uumić, nie dać im rość, Gemásse ersticken, sie nicht wachsen lassen, taub machen. Dęby od wiatru z gruntu wywrócone, Drobniejsze chrósty i poręby sobą głuszą. *Tward. Wł.* 252. Już kakol zboże głuszy; czemuż tedy nie plewiemy? *Pot. Arg.* 168. Wonne kwiaty, których nie głuszą badele. *Przyb. Milt.* 155.

GLUT *ob.* Głot. GLUTLOCH, u, m., w hucie szklanej, dziura naprzeciw szurlochu, przez którą żar i popiół, gdy ich w piecu nadto będzie, wygartują się. *Torz. Szk.* 54. Gruba czyli glutloch eszowa. *ib.* 41. z *Niem.* daß Glutloch. GLUTLOSZEK, szka, m., *zdrobn.*, Zostawić glutloszek przeciwko każdego tygla. *Torz. Szk.* 50. Glutloszki, dziury małe przeciwko każdego tygla zostawione (w piecu), przez które żelaznemi sztabami tygla się rychtują. *ib.* 254. GLUTNIAK, u, m., popiół z pieców hutnych. *Torz. Szk.* 200 et 44 et 170. Glutniak, *Wsch.* aus dem Glutlofen, *cf.* glejta.

GLUZA *ob.* Gloza. GLUZOWAĆ *ob.* Glozować.

*GLUZYĆ, ył, y, [zniekliwe dopytywać się. 2] *cz. niedok.*, Twój to czyn, Wisło, że przymorsey glużą Pruszenie, W pławne śpichrze wglądając, drogo laszt Panie? *Ryb. Gesl. D.* 2 b. *cf.* głużyć.

G M.

GMACH, u, m., z *Niem.* daß Gemach. §. 1. *obs.* pokój, gabinet, apartament (*Vind. et Carn.* gmach *quies, pax*), daß Zimmer, daß Gemach. W domie biskupa Maciejowskiego u wszystkich gmachów drzwi zawdy otworem stały. *Gorn. Dw.* 2. Pani brzemienna ma chodzić leguchno, po gmachu albo po wschodzie, na górę i na dół zstępując. *Sienn.* 447. Zasmucił się Dawid, wstąpił do gmachu na brone, i płakał tam. 1 *Leop.* 2 *Reg.* 18, 53. *Baz. Hst.* 71. Skoro wszedł na zamek, zaraz mu gmach ukazano, w którym z jednym sługą zostać musiał. *Biel. Kr.* 518. Łzy jego karmia, gmach stajnia. *Groch. W.* 410. Podźwa do gmachu Wenery skrytego. *Lib. Hor.* 42. Chowanie domowych rzeczy różnych gmachów potrzebuje, jako szat, chleba, piwa, mięsa. *Petr. Ek.* 14. Na zamku tym gmachów, ani mieszkania niemasz żadnego. *Vol. Leg.* 3, 199. Poczyniono gmach w domu Pańskim. 1 *Leop.* 2 *Par.* 51, 11. (szpizarnie. 3 *Leop.*). — §. 2. Teraz gmach się bierze za wielkie budowanie. *Włod.* (*cf.* machina), ein großer Gebäude. Postrzegłem opodal gmach okazały; powiadano mi, iż to dom znacznego Pana. *Kras. Pod.* 2, 169. Fortuna mię z gmachu w ciasny strych przeniosła. *Teat.* 45, 96. (z pałacu pod dach). — *Transl. fig.* W tym świata szerokiego gmachu. *Pol. Jow.* 85. Gdyby woda była trochę rzadsza, nie mogłaby utrzymywać gmachów pływających, które okretami zowią. *Zab.* 6, 111. *Minas.* GMAŚZEK, szku, m., *demin.*, pokoik; ein kleines Gemach, ein kleines Zimmer. Ów gmaszek, w którym dopiero wczerał, obalił się. *Warg. Wal.* 27. Doma z preceptorem w izdebce, albo w jakim gmaszku, zawarłszy uczyć się będzie. *Glicz. Wych. K.* 6. (*ob.* Gabinetek). Dwadzieścia skarbnych gmaszków. 1 *Leop.* *Ezech.* 45, 5. Nigdy tu już do gmaszku tego nieprzyjaciel twój nie przystąpi, nigdy i zakolać do niego nie będzie śmiał. *Sk. Kaz.* 161. Ochędzysz przybytek twój, a szlachetny gmaszek cnotliwego sumnienia twój. *Rej. Post. O.* 1. GMAŠZYSTY, a, e, wielkiego obwodu, von großem Umfang. Pałac to jest światła gmaszystej przestrzeni. *Przyb. Mill.* 225. (*cf.* zamaszysty, *cf.* machina).

GMATAĆ, GMATWAĆ, ał, a, *cz. niedok.*, zgmatać *dok.*,

(*Boh.* hmatati macać, *cf.* matlać, gnieść). Gmatwać rzeczy, sprawy; siła na się brać, a nie rozprawiać, *sub unum titulum res natura disjunctas tradere. Cn. Ad.* 257. kupić, mieszać, durch einander werfen, unter einander mischen, mischen, mengen, einen Mischaufsch machen. Na kupę gmatwać. *Petr. Pol.* 78. Wszystko w tej rozprawie w kupę gmatwasz, i w jedno tłoczysz. *Smotr. Ex.* 54. Cemuż to dwoje gmatwa w jedno, co ma być dzielone? *Exam.* 15. *Gil. Kat.* 69. Spór ten boskie i ludzkie prawa zgmatał. *Pilch. Sall.* 126. Nauczyciel ma używać jak najkrótszych wyrazów, nie gmatwając rzeczy długimi wywodami. *Pir. Pow.* 155. Dziś z trzech stanów już jeden stan wespół jest zgmatawan. *Stryjk. Gon. D.* 3. GMATWA, GMATWANINA, y, ż, nieporządna mieszanina, der Mischaufsch, daß Mengel, Gemische. Bóg wyszedłszy nad gmatwę (chaos) z promienistą głową; Rzekł do wartkiego słońca i gwiazd mocne słowo: Stańcie się. *Przyb. Ab.* 66. Głos tworczy chaos usłyszał; gmatwa wzięła stan w tartasie, Przewrotna nieskończoność ograniczyła się. *Przyb. Mill.* 97. Zgiełkiem wojennym i gmatwą Utrzymują stałą anarchią łatwo. *ib.* 64. Przełożę pokolenie narodu Wołoskiego, jeśli jeszcze co pewnego z tak guzowatej gmatwaniny będzie się mogło wywikłać. *Krom.* 559.

Pochodz. nagmatwać, pogmatwać, zgmatawać.

*GMENT, u, m., n. p. Wozić z inąd towarów tu nie dozwalamy, Tak sukna, jako gmentów i jedwabnych rzeczy. *Biel. S. N.* 22., *Boh.* kment = byssus, cienkie przednie płótno, batyst, *ob.* Kment.

GMERAĆ, GMYRAĆ, ał, a, *czyn. cont.*, gmerzeć *niedok.*, *Niem.* mähren, mit den Händen in etwas herumrühren, scharren, flauben, wühlten, grzebać n. p. w piasku, pyskać, dłubać, szperać, *Boh.* čmyram se, hmyžym se, hmežďim se; (*Vind.* gmerat = mnożyć). — Dziecinna zabawka, w piasku gmerać. *Cn. Ad.* 224. Godzi-li się, palcami w misie gmerać? *Klon. Eraz. C.* 5. Nie gmeraj w onym istym, by bardziej nie śmierdziało. *Rys. Ad.* 42. Los człowieka, rąk pracą w swojej ziemi gmerać. *Zab.* 14, 59. Obarczony ciężkim kmiotek plugiem, Gmerze w roli do znoju pod groźnym kanczugiem. *Nar. Dz.* 3, 122. Nie gmerz w tym, co tak długo było utajono, Temu co w rzeczach gmerze, nie raz źle wrócono. *Birdz. Trag.* 586. Ale po co gmerze w dawniejszych czasach? Wszak mamy świeże tego przykłady. *Pilch. Sen.* 526. Żelazo w wnętrzach jego bezeenych gmerało. *Past. Fid.* 180. W ciele jego robacy gmerali. *Leop.* 2 *Macch.* 9, 9. (z ciała jego robacy wyłazili. *Bibl. Gd.*). Spróchniały pień, pod którym mrówki gmerzą, a kokosze grzeba. *Rej. Zw.* 160, b. Śledziarze zawsze musza w rosale abo w laku gmerać. *Klon. Eraz. A.* 4. Umizgaj buzią, gmerz koło bawetu, Lub zmarszczonego poprawiaj mankietu. *Zab.* 10, 592. *Zabl.* Poznać to ma każdy ociec, aby syn nie zarazem w szatach gmerał. *Glicz. Wych. F.* 2 b. (przebierał). Alboż my tak z młodu w pieniądzech gmerali, jak We Pan? *Teat.* 8, 52. Jam tu hetmanem, ja tu sam chce rządzić, Rad ujrzę, kto mi tu w czym gmerać będzie! *P. Kchan. Jer.* 116. Ten praw wiecznych żywot prawy, Nie wieczności nie zgmerze. *Bald. Sen.* 75. Lepiej się dziwować; niżeli

w sprawach bożych ciekawie gmerać. *Dambr.* 161. Abyś nie gmyrał w tajemnicach chrześcijańskich. *Hrbst. Nauk.* B. 6 b. GMEREK, rka, m., szperacz, szyplacz, ein Klau-ber, Fuhler. Dawnych pisarzów nie czytał Hermogen grze- czony, ni też umiał Ów gmerek co Katula tylko z Kalwem zsumiał. *Zab.* 10, 325. *Lżyk.*

Pochodz. *wygmerać.*

GMIN, u, m., (*GMINA, y, ż., *Chrośc.*), z *Niem.* die Gemeine. *Carn.* gmajna *communitas*; *Vind.* gmein *vulgare*; *Croat.* gmajna *respublica, communia, ut communes sylvae*; *Sorab.* 1. et 2. gmeina. 1. towarzystwo pod spólnym prawem żyjące, die unter eincrely Geseßen lebende Gesellschaft, die Gemeine. *Croat.* gmajna, obchajna, lyuczтво, púk; *Vind.* drushba, drushtvu; *Sorab.* 1. zromadné lud. Wolnych ludzi sejm czegoś dobrego a pożytecznego gminowi a społeczności swojej szuka. *Orzech. Qu.* 9. W Lacedemonii wszystkie gmin, pospólstwo i przednie, chodzili na biesiadę. *Petr. Pol.* 184. Przysięga rajca bogu, królowi, sędziemu i wszystkiemu gminowi pospolitemu, bogatemu i ubogiemu. *Szczerb. Sax.* 345. 2. a) Niższy stan miejski, prości mieszczanie, *coll. der gemeine Bürgermann in den Städten.* Rachunki miejskie przed radą, ławą i gminem zdawane być maja. *S. Grodz.* 107. vor dem Rathe, den Schöppen und den Bürgermännern (Ordnungsmännern, Hundertmännern, Sechszigmannern). cf. gminny. Hersztowie z miejską znoszą się gmina. *Chrośc. Fars.* 31. b) Na wsi gmin, gromada, die Dorfgemeinde, die Gemeinde. — §. Gmin kościelny, zgromadzenie, społeczeństwo kościelne, parafia, szczególnież u protestantów, die Kirchengemeinde, die Gemeinde. W tym gminie, w którym kościół konsystorski znajdował się będzie... *N. Pam.* 22, 41. Gmin kościoła naszego, będąc kościołem bożym prawym, mógł sobie obrać pastérze prawe. *Zygr. Ep. A.* 4. 3. a) Pospólstwo, część ludu mniej poważana, *Vind.* gmein volk, mnoshiza, nishi ludstvu, mnoshltvu, puk, skupshina; *Ross.* prostonapozie; das gemeine Volk, der gemeine Mann. Tu swe ozdoby ojczyzna wycedzi. Gdzie z gminą senat życia współ postrada. *Chrośc. Luk.* 228. Nie płacz ubogi gminie na stan twój nizezemny, Przyjdzie wszystkim odwiedzić wkrótce loch podziemny. *Nar. Dz.* 2, 67. b) Z przyganą: molłoch, der Pöbel, der Sau Hagel. Gmin głupi, płochy, i pletliwy. *Past. Fid.* 252. Walczyć z gminem należy, kto go chce oświecać. *Kras. List.* 2, 59. Gmin jesteś, zdrowsze dzieci igrających zdanie. *N. Pam.* 14, 262. (prostak, grudał, ciemny, głupi). c) Gmin: gromada, kupa, mnóstwo, duszcza, rzesza, łok, Haufen, Menge, Gedränge, Schaar, Schwarm; (*Croat.* zku-pchina). Umiejąc ten sekret, w największym gminie nie-przyjacioł zginąć nie podobna. *Boh. Kom.* 3, 159. Ktoż w przyszłych lat gminie, lub w całym wieku, wspomni tak wielkie przygody? *Bardz. Trag.* 305. Stawam na czele gminu zacnych i z całej okolicy zgromadzonych osób, szlachty, duchowieństwa, mieszczan i innych rozmaitego stanu ludzi. *Mon.* 75, 39. Rozcznano między gminem niewolnic córkę króla. *Weg. Mar.* 1, 152. Ujrysz tam przodków obrazy w niezliczonym gminie. *Hul. Ów.* 56. Wywiedliście nas na tę pustynią, żebyście wszystkie gmin

głodem pomorzyli. 1 *Leop. Exod.* 16, 3. (mnóstwo. 3 *Leop.*). Na tej szerokiej ulicy ludzie gminem przechadzają się. *Warg. Radz.* 99. kupami, haufenweise. 4). Gmin biały, biała pleć, das weibliche Geschlecht. Tr. GMINNOŚĆ, ści, ż., pospoliczość, nizezemność, podłość, das Gemeine, Niedrige, Edellechte. *Ross.* простолюдинство. GMINNY, ego, m., subst. Gminni są umocowanemi reprezentantami wszystkich obywatelów miejskich. *S. Grodz.* 107. ein Repräsentant der Bürgerchaft (*Carn.* gmajnar *agrarius*). b) Re- prezentant prostego mieszczaństwa, ein Repräsentant des gemeinen Bürgermannes (ein Ordnungsmann, Hundertmann, Sechszigmann). Trzy porządki miejskie: radczy, ławnicy i gminni. *S. Grodz.* 2, 106. W nieprzytomności burmi- strza, gminny, którego magistrat wyznaczy, jego miejsce zastąpi. *ib.* 106. Cały magistrat, ławnicy i gminni, jed- nomyślnie między sobą ułożyli obrać We Pana burmi- strzem. *Teat.* 15, 14. Gminny, *tribunus plebis.* *Chrośc. Fars.* 172. GMINNY, a, e, *Sorab.* 1. zromadnoludski, 1) od gminu, ludu miejskiego, Volk's-, das niedere Volk, den gemeinen Bürgermann angehend. Trybun gminny, woj- ski pospólstwa, obrany urzędnik, dla obrony gminu. *Nag. Cyc.* 5. Memmiesz, wojski gminny. *Pilch. Sall.* 165. Volkströbium. 2) Z przyganą, od pospólstwa, von dem gemeinen Volke, vom Pöbel. *Vind.* gemein, mnoshiven, pou- kou, neshlahen; *Sorab.* 2. gmejn; *Ross.* простолюдинный, простонародный, бурлацкий, бурлаческий, рядовой. Stan gminny, to jest, część ludzi, mniej szlachetnemi, jak mniemanie niesie, sprawami bawiących się. *Nar. Hst.* 6, 347. die Klasse des Pöbels, die niedrige Volk'sklasse. Nic nie ma znikomszego, nad gminną wiarę. *Nar. Hst.* 4, 187. als die Treue des Volk's, des Pöbels. Nic ci nie przystoi gminnego, nie podłego. *Ossol. Sen.* 36. plebejum, nichts pöbelhaftes. GMINOWŁADNY, a, e, demokratyczny co do rządu, gdzie pospólstwo Rzplta sprawuje, demokratisch. Po- lacy mieli rząd dawniej gminowładny, nim dla napaści Franków wodzów sobie, a z tymi królów dożywotnych porobili. *Nar. Hst.* 6, 185. Rząd gminowładny u Rzy- mian przemagał. *Pilch. Sall.* 54. Zgasła miłość ojczyzny, znikły obyczaje, znikła enota, co moeni gminowładne kraje. *Teat.* 45. d, 29. Wyb. GMINOWŁADZTWO, a, n., demokracya, rząd gminowładny, lub przez pospólstwo sprawowany. *Wyrw. Geogr.* 108. die Demokratie, die Volk's- regierung. *Mon.* 75, 589 et 73, 447, *Rag.* puuckovla- danje; *Vind.* ludstvenu gospoduvanje; *Ross.* народона- чальство. cf. jedynowładztwo, możnowładztwo. *GMINO- WICZ, a, m., z gminu pochodzący, plebejus. Upominam Imię PP. Zawadyackich, Hałasnickich, Gminowiczów, aby sie nie wazyli turbare pacem. *Mon.* 70, 154. *GMINO- WÓDZ: demagog.

GMYŚLI: kmyśli: ku myśli (*ob.* Ku et notam pod lit. g), podług myśli, według żądania, nach Wunsch. Nie zawsze człeku wszystko gmyśli. *Cn. Ad.* 734. es geht nicht immer, wie man's haben will. Bardziej do serca co boli przypu- szczamy, niżli co gmyśli się dzieje. *J. Kochan. Dz.* 66. (cf. gwoli). GMYŚLNY, a, e, — ie adv, podług myśli, pomyślny, nach Willen, nach Wunsch, erwünscht. Niegmyśl- na odmiana. *Kanc. Gd.* 128.

G N.

GNABIĆ, GNEBIĆ, *ii*, *i*, *czyn. niedok.*, zgnębić *dok.*, przytęczać, gniesć, drücken, bebrücken. Bóg się mści krzywd sług swoich nad temi, którzy ich gnabia i prześladują na świecie. *Biał. Post.* 99. Wiele panów tak niełitościwie gnębili poddanych, iż równać ich było można z niewolnikami. *Kras. Pod.* 2, 228. Ciężył nas a gnabił twar-dem jarzmem. 1 *Leop.* 2 *Par.* 10, 4. (przyciskał. 5 *Leop.*). Barzo ciężką niewolą gnabia nas, a ciężą. 1 *Leop. Hist.* 14, 8. Cnotę zgnębioną ratować od zniewagi. *Teat.* 51, 51.

Pochodz. *dognębić, pognebić, pognebiony, przygnębić, zagnebić.*

GNAC, gnał *cz. cont. (praesenti caret, na to miejsce mów: gonić, żonę, żenie; Boh. hnati, hnat, hānjm, honjm, ženu f. poženu; Slovac. hnaf, honif, ženem, honjm; Vind. gnati, gnaf, shēnem, goniti, guanje, gonja; Carn. gnāti, gnaf, gōnem, shēnem; Sorab. 2. gānasch, gnasch, ženu, ženom; Sorab. 1. hnacž, honacž, honiež, honu; Ross. гонитъ, гнать, гонять; Eccl. гнати, гоню, жену, достигать; cf. Germ. jagen); pędzić, gonić, treiben. Gnać ze swemi złożonemi wygnać, dognać etc. mają tylko czas przeszły. Kopez. Gr. 3, p. 203. Gnał zabójcę podstarości, a dogoniwszy go poimał. Sk. Żyw. 197. Niebyswalec, nieświadom, nie wie, gdzie kozy gnano. Ca. Ad. 556. (nie zna obrotów świata).*

Pochodz. *dognać, nagnać, obegnać, obegnany, ognąć, odegnać, przegnać, przygnąć, rozegnać, ugnąć, wygnąć, wygnanie, wygnaniec, wygnany, wygnaniec, wegnąć, zagnąć. — Gnać, zdoje się być contr. słowa gnać, freq. Verbi Gonić; cf. żonąć, żonę.*

*GNAP, *a, m.*, może to co knap, z *Niem.* der Knappe. Ładniej na głowie kutas wisi szkapie, niż polityki w tobie stary gnapie. *Bratk. M. B.* 2 b. (stary bzdyku).

GNAROWAĆ, *af*, *uje*, gnarować *żywot cz. niedok.*, GNAROWAĆ SIĘ *zaimk.* (z *Niem.* nähren, u *Ołstr.* gineren; *Suec.* nära; *Dan.* nähren; *Isl.* nerrick; *Norweg.* nörrie; *Angl.* nurse, nourish; *Ital.* nodrire; *Gall.* nourrir; *Lat.* nutrire); 1. życie swoje utrzymywać, żywić się, sprawować sobie obejście do życia potrzebne, opędzać swoje potrzeby, sustentować się; nähren, sich nähren, sich den Unterhalt verschaffen, von etwas leben. Był w Kruświcy obywatel Piast, z niewielkiego grunciku roli, a z barei żywot swój gnarując. *Krom.* 48. Da mu się też legomin; resztę nicel gnaruje. *Alb. na Woj.* 4. Udzielił mu kawałek ziemi, którymby się gnarował. *Psalm.* 11. Nie mając, czym się będzie gnarowało ubóstwo, pójdzie na robój. *Falib. Dis. N.* 2. Wolnemi od radelnego mieli być ludzie, szczupłej roli gruncikiem gnarujący się. *Krom.* 505. Uchwalono, aby szlachta na wyprawie zagranicznej żołdem pięci grzywnen na konia, gnarowała się. *ib.* 505. Osada na tym zawisła, żeby każdy dobry gospodarz w swoim gospodarstwie mógł się gnarować i sustentować. *Haur. Sk.* 42. 2. Gospodarzyć, rządzić się, sprawować się, gut oder schlecht wirtschafften, sich gut oder schlecht aufführen. Chcąc

się dowiedzieć, czy żona dawniej u rodziców też tak się z czeladzią swarzyła, pytał jej się, jak się tam gnarowała między niemi? *Esop.* 87. Człowiek sam przez się, jak stracona owieczka, nie umie kierować się, ani gnarować. *Gil. Post.* 195. Chłopów, którzy się źle gnarują, rolę pustoszą, najlepiej zaraz oddalić. *Haur. Sk.* 49. 3. Fig. Drzewa się na takim gruncie gnarują. *Tr.* dobrze się przyjmują, krzewią, die Bäume kommen gut fort, befließen. 4. Obchodzić się z czym, chodzić koło czego, mit etwas umgehen, etwas abwarten. Jak się z końmi w drodze i na miejscu gnarować. *Haur. Ek.* 149. GNAROWANIE się, GNAROWANIE *subst. verb.* 1. opędzanie potrzeb, żywienie się, obchód, obejście, die Nahrung, das Gewerbe, das Umgehen mit etwas. Gnarowanie się końmi, orężem, winem. *Tr.* 2. Przystawanie z kim, der Umgang mit jemandem. Gnarowanie się z grzecczemi ludźmi. *Tr.*

Pochodz. *gnera, gnerka, sknera.*

GNAT, *a, m.*, GNATEK, *tka, m.*, *zdrobn.*, *Boh.* hnaf (2. femur); *Slovac.* hnaf crus; *Vind.* gnat, plezhe = szynka; *Bosn.* ghgnaf, gogljen crus; *Croat.* gnaf, ghnaf, cziv od golena, czipet tibia; *Rag.* ghgnaf = tibia, osso della gamba, (cf. *Ger.* nagen, Knochen); 1. kość wielka z mięsa obrana, ein Knochen ohne Fleisch. *Sorab.* 2. kuok; *Ross.* дытка; *Eccl.* мысть (goleń, gnat). Co nie robią, tym mięso, co robią, tym gnaty. *Burl. A.* 3. (płacą drożej próżniakom niż czeladzi). Z kuchni gryzły psy wyrzucone gnaty. *Tward. Wł.* 57. Gnat wielki wołowy *Ross.* мочоль. Wydziera się pies z swory, już myśli o gnacie. *Mysl. B.* 5, b. Wilk jeden, skóra tylko a gnaty. *Jak. Baj.* 11. — 2. Pieniek, klocek, *n. p.* Na gnacie chłopca rozciągnijcie. *Tr.* legt ihn über den Stöß, zieht ihn über. GNATOWY, *a, e*, od gnata, Knochen. *Boh.* hnafowy femoralis; *Rag.* ghgnafni tibialis.

Pochodz. *domignat.*

GNE, gnie *ob. Giac.* GNEBIĆ *ob. Gnabić.*

*GNERA, *y, m.*, GNERKA, *i, m.*, zbytecznie przemysławajacy o gnarowaniu się, sknera, skapiec, liczygrosz, liczykrupa, gnarowawca; ein Geißhals, ein Knicker, ein Stütz Krumph.

GNIADY, *a, e*, GNIADO *adv.*, *Boh.* hnedy; *Ross.* гнѣдый (*Bosn.* ghgniad pulredo); maści kasztanowatej, o koniach kastanienbraun, braun (von Pferden). Gniada sierść na sześć się sierści dzieli, na jasnogniada, na żółtą, na kasztanowatą, na ciemnogniada, na jabłkowitą, i na z gniada pleśniwą. *Lek. Koń.* 4. Gniady koń; jasnogniady, żółty, kasztanowaty; ciemnogniady, gniadopleśniwy, jabłkowity *Hipp.* 7. (cf. kasztan). GNIADOSZ, *a, m.*, gniady koń, der Braune (von den Pferden). Gniadosz jego chodziwy zaraz po dzieciach jego następuje, a po nim dopiero przyjaciół kładzie. *Karp.* 4, 57. Nie postrzegłem drogi, Jak mię tu przyniósł gniadosz białonogi. *Kniaz. Poez.* 2, 196 *Slavon.* dorak; *Ross.* гнѣдочалый, каракуля, мухортый GNIAZDECZKO, GNIAZDKO, *a, n.*, *demin. nom.* gniazdo *Boh.* hnizdeczko; *Sorab.* 1. nezdažko; *Bosn.* ghgnizdascę *Rag.* ghgnjézdáscę; *Croat.* gnyezdelcze; *Vind.* gniesdize *Carn.* gněsdězhe; ein Nestchen. Gniazdeczka ptasząt. *Past. Fid.* 44. *Simon. Siel.* 105. Ptaszek pod dachem cudzyn

gniazdko ściele. *Wad. Dan.* 188. Ptaszkiwie u gniazdek swoich. *Rej. Zw.* 150 b. GNIAZDO, a, n., (*Boh.* hnjzdo; *Sorab.* 2. gnefdo; *Sorab.* 1. nezd; *Bosn.* ghgnizdo; *Rag.* ghgnjézd; *Croat.* gnyeczdo; *Slavon.* gnjizdo; *Carn.* gnesdu; *Vind.* gnesdu, gnjesdu, gnesdje; *Carn.* gnesdu; *Ross.* гнѣздо; *Svec.* naesta; *Angl.* nest; *Irland.* nead; *Walis.* nith; *Gr.* νεσσία, νεοζία; *Lat.* nidus; *Germ.* Nest). *in Locali:* w gniaździe albo wgnieździe. *Dudz.* 15. §. 1. pomieszkane abo przechowanie, które ptak dla siebie i swoich ptaszat ściele, daś Nest der Vögel. Parę gołąbków wgnieździe. *Teat.* 8. b, 7. Gniazdo kurze (*Vind.* svalishe). Ptak dla swoich dzieci gniazdo ściele. *Zegl. Ad.* 109. Zły to ptak, który gniazdo swoje plugawi. *Cn. Ad.* 1354. *Teat.* 35. c, 50. *Slovac.* mreha ge to pták, ktorí do sweho hnevca nčistotu robi. (który ród swój szpeci). *Prov. Slovac.* Nágist ptáča w hneźde invenire quaesita, *Graec.* ἐνοησα. Mi sme hneźda zhodili, druzi pobrali mladé sie vos, non vobis. §. 2. Ptaszeta w gniazdach, die Jungen oder Eyer im Neste. Całe gniazdo się wylęgło. *Cn. Th.* Swego własnego gniazda pewniejsze kurczatko. *Haur. Sk.* 8. (własnego chowu). Chciałem zgromadzić syny twoje, jako ptak gniazdo swoje pod skrzydła. 1 *Leop. Luc.* 15, 34. (wie eine Henne ihre Jungen. Euth.). *Ross.* погнѣздо пара, по паре. — §. *De aliis animalibus:* Świnia maciora wydaje raz lub dwa razy na rok na jedno gniazdo kilkoro do kilkunastu prosiąt. *Zool.* 381. (na jedno oproszenie, auf einen Wurf). §. 3. Ród, dom, pokolenie, zkad kto pochodzi, szcep, daś Stammhaus, der Stamm, die Abstamt. Zmniejszyło się bardzo tych wyborynych koni gniazdo. *Pam.* 85, 357. Sarmatowie, przodkowie i gniazdo Polaków. *Wag. Hst.* 17. Polacy i Czechowie inszego gniazda są od tych ludzi, na których miejsca nastąpili. *Krom.* 25. Gniazda pierwsze domów niektórych. *Jubl. Her.* Paprocki w księdze: Gniazdo enoty, początki herbów szlacheckich w Polsce opisuje. *Nar. Hst.* 3, 99. Jerax w Egipcie kacermistrz nowy, powstał z Manicheuszowego gniazda. *Sk. Dz.* 150. Miasta są nieszczęsne gniazda ludzkich upadków. *Warg. Wal.* 256. (siedliska). Dobrego gniazda człowiek. *Cn. Ad.* 169. Są to ludzie, jak mówią, dobrego gniazda. *Kras. Pod.* 1, 270. Dobrego gniazda, dobre plemię. *Fred. Ad.* 52. Gniazdo nie pomoże obyczajom złym. *Rej. Wiz.* 99 b. (nie wydawać przodków, wdawać się w nich, cf. uchodzić kogo). Zły to ptak który gniazdo swoje szpeci. *Dudz.* 9. Każdemu gniazdo miłe, w którym się wylęglic. *Stryjk. Tur. C.* 3., *Slavac.* każdy ptak lubi swoge hneźdo. §. 4. a) Pomieszkane, siedlisko, *propr. et fig.* die Wohnung, der Sitz. Któż wierzy tułaczowi, który nie ma gniazda, ale zostawa, gdziekolwiek się zamierzchnie? *Bibl. Gd. Syr.* 36, 26. Pijaństwo u nas zasadziło swe gniazdo. *Opal. Sat.* 128. Cnota w nim gniazdo swe prawie usłała. *Prot. Kont. B.* 4 b. (jednego szcpeu, rodu). To wszystko prawie na jednym gniaździe lagnie, prawda, cnota a sprawiedliwość. *Rej. Zw.* 51. Miło tam patrzeć, gdzie w nadobnym ciełe Cnota z rozumem gniazdo sobie ściele. *Rys. Ad.* 40. Ateny gniazdem filozofii i wszystkich nauk wyzwolonych w Grecyi były. *Bud. Apoph.* 1. (kolebka). b) Bocianie gniazdo na okrętach, der Mast-

forb (der Mast). Maszty wyniosłe z bocianimi gniazdy Pod same gwiazdy, *corbes, corbitae. Klon. Fl. G.* 3 b. (*Vind.* shtokovu gniesdu ob. bocianie noski). c) *Fig.* Gmatwa ein Mischmasch, Gemengsel. Kto umiał Azota albo Bonacytę, Gniazdo snów niepojętych, mniemał, że mu rano i w wieczór dwakroć trzeba uchylić kołano. *Zab.* 12, 248. (rój). §. 5. Gniazdo u cieśli, stolarzów, łoża, dziura do spojenia dREWIEŃ. *Cn. Th.* fuga, die Fuge, die zwęz Hölzer mit einander verbindet. §. 6. Gniazdo czopu, śruby, macica, daś Zapfenloch, die Schraubenmutter. Machina, im ma więcej kół, tym oporem czopów w gniazdach swoich, ciężaru więcej przydaje. *Solsk. Arch.* 33. (cf. staw). §. 7. Gniazda, przegrody, komórki, mieszkaniczka, przegrody w śpichlerzach, abo piętra różne, przegródki abo komórki przegrodzone w szafach księżnych. *Cn. Th.* 842. die Abtheilung, daś Fach, z. B. in einem Schranke. W szafach bywają przegrodki abo gniazda. *Tr. Similiter:* Chmiel potrzebuje okopowania, ziemią obsypując aby górki były, które gniazdami zowią, a w każde gniazdo wsadzić tykę. *Cresc.* 346. §. 8. *Botan.* Gniazdo koralowe ob. Glistnik morski, Mech koralowy. — Gniazdo ptasze abo sroce ob. Marchew polna, pasternak polny. *Sienn.* 128. bo okołki, gdy się do nasienia dożrzenia mają, wierzchem się stulają, że we środku jako ptasze gniazdo mają. *ib.* 1055. Gniazdo, gniazdosz, ziele, *Cynomorion, Dentaria major, Löwenfaul, Dornblatt. Syr.* 265. GNIAZDOSZ, a, m., GNIAZDOWIC, owca, m., GNIAZDOWIE, ięcia, GNIAZDOSZE, ięcia, n., *demin.* Krogulec, który po zwiedzeniu inszych, zostaje się na gniaździe, takowego łowcy zowią gniazdowncem; bywa on łaskawym. *Haur. Sk.* 268. der Nestling; *Lat.* nidarius, nidarius; *Gall.* niais, ein junger Raubvogel, z. B. Sperber, der im Neste gefangen worden, ein Nestling. *Ross.* гнѣздаръ, гнѣздникъ. Gniazdoszeta i gałęźnicy krogulec, snadniej a rychlej się wprawiają niżli insi. *Cresc.* 615. Dobry krogulec bywa, który po zwiedzeniu drugich, na gniaździe zostawa; a tego zowią gniazdownic albo gniazdosze; taki od pana rzadko ucieka. *ib.* 614. Gniazdownięta i gałęźnicy sposobniejsi są, niż inny rodzaj. *Haur. Sk.* 269. — *Burlesque:* Paparona gaska, domator gniazdosz. *Rys. A.* 58. ein Nesthuder, der hinter dem Ofen nie hervor gekommen ist. GNIAZDOWY, a, e, od gniazda, Nest, Stamm. Gniazdowne miasto, die Vaterstadt. *S. Grodz.* 2, 67. (cf. ojezyczna).

Pochodz. *Gniezno, Gnieźnieński; gnieździeć, nagnieździeć się, pognieździeć, przynieździeć, rozgnieździeć się, ugnieździeć, wgnieździeć się, wygnieździeć się, zagnieździeć się.*

GNIBIEL ob. Glibiel, Gibiel.

GNIĆ, il, gnije *njak. niedok., zgnić dok., Boh.* hniti, hniti, hnigi, zhniti (*hnijčeti frutescere*); *Croat.* gnyiti, gnyiem, *Dal.* gnziem; *Rag.* ghgnietti, (ghnūs sordes); *Bosn.* ghniti, ghgnil, ghgnio; *Sorab.* 2. gnisch; *Sorab.* 1. hnicz, hniyu, snily; *Vind.* gniti, gnijem, sgniti, ogniti, strohniti, strohivati; *Carn.* gnyti; (*Slavon.* truo, trula, - lo - zgnily); *Ross.* гнить, гнiю, согнить, сгнить, сгнiю, сгнiю, сгнiваю, сгнiваю, тухнуть, тлѣть, (cf. *Lat.* segnitates). §. 1. Bótwieć, faulen, in Faulniß übergehen. Gdy się pierwiastki ciała przez kisczenie nawzajem od sie-

bie rozrywają, tak że woda i początek palny na powietrze uchodzą, a nic nie zostaje z ciała zepsutego prócz ziemi, mówimy, że ciało gnije. *Kruml. Chym.* 577. W grobie ciałem, niż syn mój rozumu dojdzie, gnici będą albo już zgniję. *Sk. Kaz. praef.* Niewinny często więzień gnije w więzy. *Falib. Dis. X. 2.* Nic tobie ślicznej dziewczki przystało być wrotnym, Byłeś raczej gnici godny w więzieniu smrotnym. *Hul. Ow. 34.* Nieba przez wszystko ten czas pochmurne i smętne wiecznym 'gnidy potopem. *Tward. Wł. 19. §. 2.* *Moral.* Gnuśnieć, faulenzen, faul und träge da liegen. Pókiż tu gnici będziemy bracie? pójdźmy fortuny szukać. *Jabl. Ez. 13.* Siła ludzi gnije w gnuśnym opuszczeniu. *Jabl. Tel. 330.* Gnijesz jeszcze, i głować, co tak osłabiała, Poziewa po wczorajszym gębą rozdzwiewoną. *Słonek. Pers. 24.* Gnijąc w zbytkach, lenistwie i biesiad zwyczajny Myślisłmy o sobie, a nigdy o kraju. *Niemc. P. P. 11.* GNICIE, ia, n., *subst. verb.*, daß faulen; bótwiałość, die faulniß. *Bosn. ghgniid;* *Ross. попча.* Gnoje przez swoje gnicie sprawują w ziemi kiśnienie. *Kluk. Rośl. 3, 168.*

Pochodz. *gnidy, gnilec, gnilizna, gnika; dognić, dogniwać; nagnić, nagnidy; ognić, pognić, przegnić, przegniły, rozgnić, ugnić, wygnić, zgnić, zgnidy, zgnitość, zgnilizna, zgnitki; zagnić, zagnidy, zagnitość.* 2) *gnój* (*Boh. hnüg*), *gnojec, gnojek, gnojka, gnojowy, gnoisty, gnojownik, gnojówka, gnojnice, gnojewisko; gnoić, dognoić, nagnoić, nadgnoić, ognoić, pognoić, podgnoić, przegnoić, zgnoić, zagnoić.* 3) *gnuśny, gnuśność, gnuśnik, gnuśnica, gnuśnieć.* GNIDA, y, ż., GNIDKA, i, ż., *zdrobn.* (*Boh. hnida, hnidka; Slovac. hnida; Sorab. 2. gnida; Sorab. 1. nihda, nida; Carn. gnida; Vind. gnida, vushenek, vushanek, vushiz; Croat. gnyida, gnida; Rag. ghgnidida; Bosn. ghgnida; Slavon. gnjida; Ross. гнида, гнидка, вошекарница; Dan. gnid; Svec. gneet; Anglos. hnitu; Angl. nits; Graec. κόβις*), die Risse in den Haaren. Gnidy są jaja wszów. *Zool. Nar. 107.* Lew łowca zadłabił, jak gnidę. *Chrośc. Luk. 11.* GNIDOSZ, a, m., *Boh. hnidak, krasowlasek; Ross. гнидникъ, вшивая трава; Croat. peneznacha, pedicularis Linn. daß Rößelfraut, daß Käusefraut. Jundz. 323.* Sokola gryka, abo gnidosz w chorobie wszawej służy na prędkie uwolnienie głowy od jadu. *Dykc. Med. 2, 500.* gnidy i wszy wytraca. *Syr. 1478.* GNIDOWY, a, e, od *gnid, Risse;* (*Boh. hnidowy; Vind. gniden; Carn. gnidov*). Gnidowy grzebień, ein Käusefamm. GNIDZISTY, a, e, (*Boh. hnidowaty; Vind. gnidast; Croat. gnyidav; Bosn. ghgnidav*); pełen *gnid, lendinosus. Macz. voll Rissen in den Haaren. Rag. subst. ghgniddavaz; in fem. ghgniddaviza.* GNIEŚĆ, *gniół, gnielti, gniece, gniotę cz. niedok., zgnieść, pognieść dok., Boh. hnjesti, hnětl, hnětu, zhnjesti, zhnětl, zhnětu; Rag. ghgněsti, gnetěm, ghgněciti, ghgnaviti, ughgněciti; Carn. gněsti, gnědem; Vind. gnjetiti, mieřiti, muzhkati, shokati, strentati; Croat. gnyeszti, mészim teszto; Dal. gnekom, gneczim teszto; Bosn. misiti, meciti, izmeciti; Ross. гнестъ, гнесту, трутить, тручу, мьсить, мьшу, жать, жму, сдавить, сдавливать, коверкать; Eccl. согнестаю; Dan. knede; Svec. knada; Angl. knead; Sax. Inf. gniden; Graec. κνήθειν* = gnieść ciasto, mieszając ścisnąć, kneten, z. B. den Teig. —

Ogólniej ścisnąć, uciskać *phys. et tr. brüden.* Trzewik na nodze większy, krok myli, a zaś ciasny gniece. *Mon. 68, 135.* Wielki go ciężar, zacność familii, gniece. *Bardz. Trag. 205.* (*Slovac.* To mna hnětē a tlači, hoc mihi curae cordique est). Widzę słowo to kole cię i gniece. *Jabl. Tel. 158.* O jakże mię ta jej niewdzięczność gniece. *Karp. 1, 47.* (boli, martwi). Duższy *gniół* słabszego. *Bardz. Trag. 466.* (uciskał, unterdrücken, bedrücken). Jeszcze w kolébce Herkules *gniół* węze. *Kchow. Wied. pr.* (ściskał, dusił, zgniatał, zusammendrücken). Osiadłszy na grzbiecie Śmierci cię nieubłagana na tamten świat gniece. *Hor. Sat. 189.* (wygniata, wyciska, wygania, herausdrängen). — Stanie za lekarstwo wrzodowi, kiedy go nie gniecesz. *Fr. Ad. 100.* (nie tykaj się go, nie jątrz, nicht rühren, nicht brüden). *Absol.* Gniece, eß brüdt. Pytaj się pacyenta, w żołądku czyli gniece, czyli nudzi i zbiera się? *Perz. Lek. 77. §. Zaimk.* — *Fig. tr.* On mi raz powiedział, lecz w wielkim sekrecie, że się sprawa na dworze niebezpieczna gniece. *Jabl. Tel. 180.* (że się knuje, eß wtrd etwaß gefühmet). — §. Xiadz młody długo się przy mszy gniece. *Mon. 74, 471.* (dusi się, męczy się, er plattt sich). cf. *gniotek.*

Pochodz. *gniotek, gniotka; dognieść, dogniatać; nagnieść, nagniatąć, nagniotek; odgnieść, odgniatąć, ognieść, pognieść; przygnieść; rozgnieść; ugnieść; wgnieść; wygnieść; zagnieść.* §. *Gmatwa, gmatwać i t. d.* — §. *niecka* (*Ross. гнестъ wielki gwicht do wytłoczenia soku; Boh. hnětinka gatunek ciasta.* GNIEW, u, m., *Boh. hněw; Slovac. hniew; Croat. gnyiu; Bosn. ghgniv, jadovitost, srricba; Rag. ghgnjev, ghgniv; Sorab. 2. gniv, grul; Sorab. 1. niw, nēw; Vind. gnjieu, slobnost, jesa (cf. jedza), ferditnost, ferd, napuh; Carn. jesa, tógota; Slavon. sērdba; Ross. гнѣвъ, задоръ, зоръ, досада, ярость; (cf. Germ. Eifer; Dan. iwer; Svec. ifwer, cf. Germ. Gift). §. 1. Wielki stopień niechęci za jaką urazę, der Zorn, der Ärger. Gniew jest gwałtowne poruszenie umysłu z złości chciwości, prawie się wydzieraając ku pomście; a ten się zda być niejakiem zapaleniem w człowieku, że przezeń, jako przez ogień, siła się rzeceży kazi między ludźmi. *Rej. Post. T. 4.* Wre zemsta wszystkim w sercach, gniew im z oczu strzela. *Dmoch. II. 2, 8.* Tu król od gniewu z oczu iskry sypie, Marszczy się czołem i w wargi się szczypie. *Żegl. Ad. 81.* Cesarz miał o to gniew na Węgry, iż mu wiele sług pobili w Węgrach, gdy ciągnął do Jeruzalem. *Biel. Kr. 73.* (urazę). Prawda gniew przynosi; o prawdę się ludzie gniewają. *Macz.* (cf. prawda w oczy kole). Gniew bezsilny, nie jest silny. *Cn. Ad. 257.* (cf. serdit, a nie duż). *Slov.* Kdo sa hněwa, něch sa o zem hodi). — Gniew doda oręza *ib.* Gniew nierychło się ustoi. *ib.* (cf. udobruchać). Gniew rychło opłonie, nienawiść ani utonie. *ib.* Gniew usmierza odwłoka. *ib.* Gniew wynurzy, co się w serecu burzy. *ib.* Gniew żal za sobą prowadzi. *ib.* Gniew osłepia *ib.* Gniew hamuj, gniew zły poradnik. *ib.* Któż w gniewie liczy albo w zwadzie razy? Kto w ten czas mierzy krzywdy i urazy? *P. Kchan. Jer. 121.* *Slov.* Hněw a gazik na uzde mag. — Dał pokój i sam w sobie gniew złamał. *Warg. Wal. 195.* (uśmierzył, przezwyciężył, zwałczył, stłumił). Cóż to takiego? widzę*

Wc Pana w gniewie? *Teat.* 7, 115. (zagniewanego, rozgniewanego!). Jakby gniew ugłaskać. *Pilch. Sen.* 107. Głęboko zasadzony gniew w samym sercu warza. *ib.* 120. Gniew zastarzały, ein alter Groll. *Cn. Th.* — *W* *liczbie mn.* Chwalebne są twe gniewy, żale sprawiedliwe. *Teat.* 45. c, 20. — Gniew i winę odpuścić nieprzyjacielom. *Tar. Ust.* 135. (darować urazę). Gniew swój na kogo wywierać, seinen Zorn außlassen. *Synonima fere sunt:* chrap, wark, serduszko, wątróbka, apetyt. — §. 2. Gniew, gniewliwość, sierdzistość, skłonność do gniewania się na kogo. *Cn. Th.* die *Ärgerlichkeit*, *Neigung zum Zorn*. Ale ściśle biorąc, między gniewem a gniewliwością też zachodzi różnica, jaka między pijakiem a pijanym, między bojącym się a bojaźliwym. *Pilch. Sen.* 119. GNIEW, u, m., miasto w województwie Pomorskim. *Dykc. Geog.* 1, 242. *Mewe* in *West-Preußen*. *Dusburg* zamek *Gniew* nazywa *castrum Gimevum*. *Nar. Hst.* 5, 173. — §. — GNIEW. Jest wiele imion Polskich kończących się na *gniew* od *gniewu*, *Nasigniew*, *Siegniew*, *Zbigniew*. *Jabl. Her.* die *Endigung mancher polnischen Namen*. GNIEWAĆ, ał, a, cz. *niedok*, *rozniewać*, *zgniewać dok.*, *Boh.* *hněwati*, *hněwam*, *hněwawam*, *zlobiti*; *Slov.* *hněwám*; *Sorab.* 2. *gniwash*; *Vind.* *gnjievati*, *slobiti*, *ferditi*; *Ross.* *гнѣвить*, *гнѣвать*, *сердить*, *досадить*, *задорить*; *gniew* wzbudzać w kim, einen *Ärgern*, *zum Zorne reizen*, *böse machen*. Nie poznaję Wc Pani! cóż ją to ma gniewać? *Teat.* 17, 139. Złego każda rzecz gniewa. *Zab.* 8, 261. Nie gniewaj tego dzisiaj, kogo jutro masz przeproszać. *Rys. Ad.* 42. Nie ma być gniewano, co ma być oddano. *ib.* 45. To mię gniewa, że... *daß* *Ärgert* *midj*. GNIEWAĆ się *recipr.*; *Boh.* *hněwat se*; *Slov.* *hněwám se*; *Sorab.* 1. *zwobu szo*, *pžidspu*; *Bosn.* *sricitise*, *sriditise*; *Croat.* *gnjivamszè*, *jaditische*; *Carn.* *ihitise*, *ihem*, *jesim se*, *peklim se*, *togotim*; *Ross.* *злобствовать*, *негодовать*, *досадовать*; *Eccl.* *полюѣвати*, *ярю*; *gniewać* się na co *abo* o co. *Dudz.* 12. *sich über etwas Ärgern*; *žurnen*, *böse sein*. Jednakowoż na ciebie trochę zła jestem. *R.* Wc Pani chcesz mówić, iż się gniewasz na mnie. *Teat.* 30. b, 22. Punkt honoru mająca kobieta zmartwi się, zgniewa. *Teat.* 42, c, 15. Gniewa się baba na targ; a targ o tym nie wie. *Rys. Ad.* 11. (pies szczeka, księżyc świeci). Gniewać się na nierozumnego, nierozum. *Cn. Ad.* 259. Jest to wada gniewać się, mówisz; o nieboże, Większa wada, gdy się kto rozgniewać nie może. *Zab.* 16, 217. Gniewać się, pod czas nie wadzi. *Cn. Ad.* 258. Gniewając się niewiele sprawisz. *ib.* (gniew, zły poradnik, zły pomocnik). im *Zorn*, tm *Ärger*. Jak to głupio jest, na te się rzeczy gniewać, które na gniew ani zasługują, ani go czują. *Pilch. Sen.* 237. Nie gniewam ci się, ale rozbaczam, mamli się gniewać. *Budn. Apoph.* 42. Im kto nie tak porywczy jest do gniewu, tym się srożej gniewa, kiedy się rozgniewa. *Zab.* 12, 279. Za prawdę ludzie się gniewają. *Zab.* 12, 272. (cf. *prawda* w *oczy kole*). Gniewają się z sobą: mają *chrap* na siebie, *sie žurnen mit einander*, *sind mit einander böse*. GNIEWANIE, ia, n., wzbudzenie gniewu w kim, *daß Bösemachen*, *Ärgern*. §. Gniewanie, zgniewanie:

gniewanie się, *daß Böseseyn*, *der Zorn*, *der Ärger*. Do-brodziejem moim był zawsze, i mimo gniewań jego, znam jeszcze, że mię kocha. *Teat.* 49. b, 95. Okazuje słodczy więcej, niż zgniewania. *Przyb. Luz.* 283. (niż gniewu). — Zgniewany, rozgniewany, *Partic.*, *gniewny*, n. p. Z czołem zgniewanem mówi... *Przyb. Luz.* 240. GNIEWIEN ob. *Gniewny*. GNIEWKÓW, a, m., miasto w *Kujawsk.*, eine *Stadt in Gujawien*. GNIEWKOWSKI, a, ie, *Wojewodów Kujawskich Gniewkowskimi* przedtym tytułowano. *Nies.* 1, 140. GNIEWLIWIE *adv.*, *Boh.* *hněwliwě*; w gniewie, gniewając się, *zornig*, im *Zorne*. Gniewliwie mu odpowiedział. GNIEWLIWOŚĆ, ści, ż., *Boh.* *hněwliwost*; *Sorab.* 1. *newnoscž*; *Ross.* *гнѣвливость*, *ярость*; *Eccl.* *прогнѣвание*, *прогнѣва*; skłonność do gniewu, *jadowitość*, *zjadłość*, die *Hitze*, *geschwinder Zorn*, die *Ärgerlichkeit*. Taka jest różnica między gniewem a gniewliwością, jaka zachodzi między pijakiem a pijanym, między bojącym się a bojaźliwym. *Pilch. Sen.* 119. GNIEWLIWY, a, c, *Boh.* *hněwiwy*, *zhoršiwý*; *Slov.* *hněwliwi*; *Sorab.* 1. *zwobocziwě*; *Vind.* *gnjievast*, *gnjievoviten*, *ferditliu*; *Ross.* *гнѣвливый*, *яростный*, *яровидный*; §. 1. *zjadły*, *jadowity*, do gniewu *prędk*, cf. jak *osa* *jadowity*; *rozniewa* się, by mu *palec zakrzywił*, by mu na nos *mucha padła*, *sierdzisty*, *kokotliwy*, (cf. *ropucha*), *hitig*, *ärgerlich*, *zum Zorne geneigt*. Gniewliwy, co się *ustawicznie* gniewa. *Rej. Zw.* 75 b. *Rozgniewany* może być *niegniewliwym*; *gniewliwy* może czasem nie być *rozniewanym*. *Pilch. Sen.* 119. Był on *gniewliwy*, i jako *ogień skwapliwy*, ani mógł *gniewu swego* *pohamować*. *Sk. Dz.* 329. (cf. *porywczy*, *zapalczywy*; cf. *siarka*). Był ten *król* *wielce* *gniewliwy*; *gdy* *go* *furya* *wzięła*, *czapkę* *z* *głowy* *rzucił*, *pas* *i* *szaty* *z* *siebie* *zmiatał*, *pościel* *targał*. *Sk. Dz.* 1163. *Człowiek* *gniewliwy* *wzbudza* *zwady*, a *kto* *jest* *prędk* *do* *gniewu*, *będzie* *ku* *zgrzeszeniu* *skłonniejszy*. *W. Prov.* 29, 22. I *lew*, z *natury* *okrutnej* *srogosci*, *Przestanie* *być* *gniewliwym*, *gdy* *będzie* *w* *starości*. *Prot. Kont. C.* 2. *Gniewliwego* *hamować*, *nie* *pobudzać* *trzeba*. *Cn. Ad.* 260. — b) *Gniewający* *się*, *gniewny*, *zornig*, *aufgebracht*. *Cierpliwy*, *poruszony* *gniewliwszy*. *Cn. Ad.* 185. *Gniewliwy*, *ogień* *mu* *z* *oczu* *pryska*. *Żegl. Ad.* 80. *Morze* *gniewliwe*. *Groch. W.* 295. (*rozhuwane*). — §. 2) *Do* *gniewu* *przywodzący*. *Cn. Th.* *aufbringend*, *Ärgern*, *zum Zorne reizend*, *ärgerlich*, (cf. *fatalny*, *przykry*, *oburzający*). *Bardzo* *gniewliwy* *to* *dla* *mnie* *przypadek*. *GNIEWNIK, a, m., *gniewający*, *do* *gniewu* *pobudzający*, *der einen Ärgert*. *Kto* *nie* *używa* *dóbr* *niebieskich*, *gniewnikiem* *bożym* *i* *przeklętym* *jest*. *Zrn. Post.* 209 b. *Nie* *dla* *siebie*, *ale* *dla* *nas* *gniewników* *swoich*, *wszystko* *uczynił* *miłościwy* *ten* *pan*. *ib.* 37 b. *Człowiek* *nędzny*, *gniewnik*, *sprzeciwnik*, *będący* *w* *przekleństwie* *u* *boga*. *Rej. Post. B.* 4. GNIEWNO mi: *markotno* *mi*, *eś* *ist* *mir* *etwaś* *verbrießlich*, *ärgerlich*, *eś* *bringt* *midj* *auf*, *ist* *mir* *fatal*. *Gniewnoć* *było*, *żeś* *równą* *Alecydowi* *była*. *Bardz. Trag.* 493. *Mon.* 75, 637. *Choć* *ci* *mi* *gniewno*, *śmiać* *się* *muszę* *przecie*. *Past. Fid.* 289. *Gdy* *się* *tego* *dowiedział*, *gniewno* *mu* *to* *było*. *Pap. Ryc.* *Tu* *smutny* *Car* *rozważa*, *gniewno* *mu* *w* *tym*. *Bardz. Luk.* 2, 57. *Fundamenta*

ziemi trzęsły się, iż Jehowie było gniewno. *Budn. Ps.* 18, 7. (od gniewu jego. *Bibl. Gd.*) §. W gniewie, gniewając się, z gniewem, im *Zorne, ärgerlich*. Gniewno mu odpowiedział. *Tr. GNIEWNOŚĆ*, ści, ż., rozgniewanie, gniew, złość, die *Ärgerlichkeit, das Ärgeruß, der Zorn*. *Rag.* ghgnijvnos; *Bosn.* ghgnivnost; *Croat.* gnyiuoszt. GNIEWNY, GNIEWIEN, a, e, rozgniewany, zornig, ärgerlich. *Sorab.* 1. niwny, něwné; *Rag.* ghgnivan; *Bosn.* ghgnivni, jadoviti; *Croat.* gnyiven; *Vind.* gnjeun, sloben, ferditen, jesn, fardit; *Carn.* jesn, togotn; *Slav.* gnjivan, ljüt; *Ross.* гнѣвный. Zbyt jesteś śmiały, rzekł mu Tremmor gniewny. *Kras. Oss. G.* 3. Ot Nero idzie z gniewną twarzą; co niesie, boje się struchlały. *Bard. Trag.* 554. Jowisz gniewny na króla, wojsku straszną kleskę zadał. *Dmoch. II.* 3. Był gniewien na biskupa król. *Biel. Kr.* 298. On tak rzecze gniewny... *Anakr.* 47. Czterdzieści lat byłem gniewien na ten rodzaj. *Wrobl.* 226. GNIEWOSZ, a, m, gniewliwy, podległy gniewowi, der *ist oft ärgerl.* Pan Gniewosz, nie bardzo dobry musi być. *Weresz. Reg.* 124. Gniewosz, imię własne familii Polskiej. *X. Kam.*

Pochodz. *dogniewać, nagniewać się, odgniewać się, przegniewać, rozgniewać, rozgniewać się, rozgniewany; zagniewanie, zagniewany, Vind. vungnjevati se: wygniewać się; Eccl. гнѣводержательнъ, злопамятливый, памятозлюбивый dzierzący urazę czyli gniew, niezapominający przedko; Subst. гнѣводержаніе, памятозлюбіе.*

GNIEZDZIĆ, il, i, cz. *niedok., zagnieżdzić dokon., Boh.* hnizditi se, hnizdjm se; *Rag.* ghgnjēzditise; *Croat.* gnyezditise; *Carn.* gnēsđēm, - diti; *Vind.* gniesditi, gnjesduvati, gniesdu delati; *Sorab.* 1. nězđžu, nězdo twaru; *Ross.* гнѣздиться, гнѣздусь; *Eccl.* гнѣздюся (*Eccl. гнѣздити-осіеіе; Slov.* hnēzdit sa inquietum esse, co sa tak hnēzdiš quid ita inquietus es?); a) gniazdo czynić, słać, daß *Nest bauen, nistelt pr. et fig.* Gdzie fanatyzm, zazdrość gnieździ łożę, Tam całość państwa ostać się nie może. *Zab.* 13, 9. (ściele, uściela). Niektórzy zjadłā zawziętość w sercu swoim ku drugiemu gnieździ. *Zachar. Kaz.* 1, 215. (chowają, kryją). — Gnieździć się *zaimk. niedok., ugnieżdzić się dok., a)* gniazdo sobie słać, *sich nisteln, sich ein Nest bauen.* Gnieździą się ptaki na drzewach, na skałach, przy domach, na ziemi. *Zool. Nar.* 215. b) *fig.* Osieść, *sich häuslich niederlassen, aufstellen.* Bodaj się człowiek dobry w tych stronach nie gnieździł, Bodaj tylko wygnaniec temi ścieżki jeździł. *Kras. List.* 29. W kąci-ku się ugnieżdził. *Jak. Baj.* 155. GNIEZDZENIE SIĘ *subst. verbi,* gniazda robienie, daß *Nisten.* Czas gnieźdzenia się, die *Hezzeit. Eccl.* гнѣздотвореніе; гнѣздотворитель *nidificator.* GNIEZDZISTY, a, e, pełen gniazd, voll *Nester.* Ruda skalista, obłazgowa, gnieździsta albo łączna. *Os. Żel.* 3.

GNIEZNIENSKI, a, ie, od Gniezna, von *Gnesen.* Arcybiskup Gniezniński, prymasem całego królestwa i wicerejem w czasie bezkrólewia. *Dykc. Geogr.* 1, 242; *Boh.* Hnezdnenský, Hnězdský. GNIEZNO, a, n, *Boh.* Hnezdno, Hnezdo, miasto Polskie, niegdys stolica całego królestwa Polskiego. *Dykc. Geogr.* 1, 242. *Gnesen, vor Alters die*

Hauptstadt von ganz Polen. Sześć mil od Warty rzeki Lech miasto postawił, i Gniezdem je zwał; snadź od gniazda; że abo na miejscu onym, na którym się pta-stwo dzikie gnieździć miało, zamek miał stanąć, abo iż na nim orle gniazdo zastał był. *Krom.* 31. Nie od orlich gniazd; ale od pierwszego naszego w tym miejscu zagnieżdzenia się, osadę Lechową z czasem nazwano Gniezdem. *Kras. Hist.* 205. Tam gdzie zaczętych Lachów Gniezdo leży. *Petr. Hor.* 2, J. 3. GNIEZNY, a, e, od gniazda, gniazdowy, Nest. Nie slychać jeszcze kwilącego ptaka z kołysnych czupryn drzewa, lub z gnieznego krzaka. *Przyb. Ab.* 11.

Pochodz. pod słowem Gniazdo.

GNIEŹ ob. Gnić. GNILEC, lea, m., szkorbut, dzięgna, gnizna ustna. *Syr. Ziel.* 156. die *Mundfäule, der Scorbut, Scharboff.* (*Boh.* hnis ropa, otok, hnisowaty ropowaty). Działa gnijące, abo gnilec. *Syr. Ziel.* 564., *Vind.* vustnu gnije, gnijune vuste, sobna gniloba, shuela; (*Vind.* gniz, listognoj - listopad); *Croat.* zabubnicza; (*Ross.* гнилякъ człowiek pełen zgnilych humorów). Szkorbut nasi zowią gnilem. *Petr. Wod.* 24. W gnileu czyli szkorbutcie, pi-jawki dobrze jest stawiać. *Perz. Cyr.* 2, 131. GNILIZNA, y, ż, 1) gnicie, die *Fäulniß.* *Boh.* hnulina, zhnulina, zhnilotina; *Bosn.* ghgniad; *Vind.* gniloba, segnija; *Ross.* гниль, порча, тля, тухлость, тухоль, гнилуха, гнилушка, трупорышина. 2) *collect.* Rzeczy zgniłe, *fauleß Zeug, verfaulte Sachen.* GNIEŁKA, i, ż, a) rzecz zgniła, etwas *Verfaultes.* Próchno, plugawa będąc gniłką, ludzkie błazni oczy. *Pot. Pocz.* 288. Gniłki, co się wałā, zbudowane będą. 1 *Leop. Ezech.* 36, 10. (miejsca poburzone. 3 *Leop.*). Dom zły, domiszczko, gniłki obaliny. *Cn. Th.* 155. b) Gruszka zgniła, odleżalka, eine teigichte *Birne.* *Boh.* hnlice, hnilička. Owoc niektórych drzew długo nie żrzeje, niegdy się doleży, jakoby gniłki. *Spicz.* 124. Niech się nie kwapią gniłek wybierać, aż pierwój w słomie dojrzeją. *Hipp.* 22. — *fig. tr.* Pod cudzym drzewem zbierasz gniłki a za świeże owoce udajesz. *Żebr.* Zw. 113. GNILNY, a, e, gniłości nabawiający, faulen machend. Kiszzenie gnilne *fermentatio putredinosa.* *Kruml. Chym.* 540. GNIEŁOŚĆ ści, ż, (cf. gniłość), gnicie, daß *Faulen, die Fäulniß.* *Vind.* gnilost, gnija; *Bosn.* ghgniad; *Rag.* ghgnilād, ghgnilādina, saghgnitje; *Ross.* гнилость, мозглость, трупорыховатость. Nasiona ogórkowe są ładne ku próchnieniu i gniłości. *Spicz.* 22. GNIEŁY, a, e, *part. perf.,* (cf. zgniły), bótwiały, faul (verfault). *Slov.* hnili; *Sorab.* 2. gnili; *Vind.* gnil, gnui, gnilast, gnilu, strohncu; *Carn.* gnil, gnyl, gnyle; *Croat.* gnyil; *Dal.* gnio; *Rag.* ghgnio, - ita, - ilo; *Ross.* трупорыховатый, мозглый. Kazał ci za gniłe gruszki podziękować. *Rys. Ad.* 25. (jakie darowanie, takie podziękowanie; jakie pomaga Bóg, takie Bóg zapłać).

GNIOTE ob. Gnieść. GNIOTEK, tka, m., GNIOTKA, i, ż, placek nagnieciony. *Włod.; depstus, depstilius panis.* *Cn. Th.* 197. ein (Knetling) derb gefneteter *Kuchen.* *Boh.* hnětinka. Gniotek, placek z makiem i miodem. *Cn. Th.* 706. — §. Gniotek, który się z robotą jakā gniecie. *X. Kam.* ein *Plaster, Trödler, langamer Mensch.*

GNIP ob. Gnyp.

*GNIUS, u, m., [cf. *Ecccl.* гноуць scelus, summa impudentia. 2]; cf. *Croat.* gnyusz *finus*; *Ross.* гниючесть gniłość, (cf. gnuśny), Faulheit, Fäulniß. Dokąd snem lenistwa spać będziecie, dokąd gniusu [zbrodni, bezwstydu. 2] niedbalstwa od oczu serc waszych nie otrzecie? *Smotr. Lam.* 14.

GNOIC, il, i, cz. *niedok.*, zgnoić dok, zgniłym uczynić, robić żeby co gniło, dać gnić, faulen machen, faulen lassen. *Boh.* hnogiti, hnogiwati, hnogjm, hnogiwam; *Slov.* hnogjm; *Hung.* ganéjzom; *Vind.* gnojiti, obgnojiti, gnoyt; *Carn.* gnojim; *Sorab.* 2. gnojsch; *Sorab.* 1. noječ, noyu; *Bosn.* ghnojiti; *Slav.* gnoiti, gjubriti; *Croat.* gnoiti; *Ross.* гноить, сгноить, унавозить, унавозивать, удобрять. Chłopa, który się źle gnaruje, budynek na swój osadzie gnoi, najlepiej oddalić. *Haur. Sk.* 49. U nas nie tylko nie budują w starostwach, ale jeszcze zamki gnoją. *Petr. Pol.* 2, 192. Jak ten pas w ziemi zgnił, tak ja zgnoję pychę Judy. *Jerem.* 13, 7. (skaże. *Bibl. Gd.*) Niezbożnik zgnoi i zhańbi wszystko. *Budn. Prov.* 13, 5. Zboże swe gnoisz, łaknącym nie dając. *Prot. Jał.* 14. Czemuż skepticze nie dajesz, gnojąc skarby swoje? *ib.* 10. (duszac). §. Gnoić kogo więzieniem, abo w więzieniu trzymać go w więzieniu smrodliwym, aż zgnije i umrze, einen im Gefängnisse faulen und verfaulen lassen. Buntownika tego Bolesław do więzienia wtrąciwszy, zgnoił. *Krom.* 147. (*perpetuo carceri mancipavit*). Potym był pojman i w więzieniu zgnojon. *Biel. Św.* 104. Gnoić ranę, wrzód do ropienia przymuszać ją, sie eitem machen, eitem lassen. Łakomy balwierz, mogąc rychło ulczyć ranę, gnoi ją; aby za dłuższym leczeniem więcej zarobił. *Saz. Porz.* 20. Masę gnojaca. *Cn. Th.* 197. eine Eitersalbe. Gnoi się rana (*Boh.* hnogi se), zbiera się, ropi się, die Wunde eitem. *Vind.* se gnojit, otiekuvati, heitrat; *Ross.* гноится, (cf. *Ecccl.* гноевница zgnia gorączka). Na wrzód plastry przykładają, aż się sam zgnoi i przepuknie. *Petr. Ek.* 62. — §. Gnoić rolę nagnoić, nawozić gnojem, sprawiać gnojem. *Cn. Th.* den Ader düngen. GNOISTY, a, e, *Sorab.* 1. hownoyité, smrodoyité; *Vind.* gnoinu; *Ross.* гнойный, гноистый; nagnojony. *Cn. Th.* voll Mist, Dünger, wohl gedüngt. Na to zboże trzeba, żeby rola gnoista była. §. Pełen gnojnicę abo juclę gnojnej, gnojówki, voll Mistflaße. Gnoisty nawóz na roli na spód kładą, a suchy nie dognojony na wierzch. *Haur. Sk.* 50. — §. Ropisty *Ross.* гноеватый, гноистый. Mocz gnoisty, to jest ropisty. *Sien. Wykl.* Świerzbiczka albo gnoisty liszaj. *Sien.* 162. eitrig, voll Eiter. GNÓJ, oja, m., *Boh.* hnüg, hnoge *stercus* i pus ropa; *Slov.* hnug; *Vind.* gnoj, gjubre; *Carn.* gnoj; *Vind.* gnui, gnoi, klat, lainu; *Bosn.* ghnoj pus, ghnoj, ghnús *finus*; *Rag.* ghnooj, ghnús, (ghnojníza - wrzód); *Croat.* gnoj, gnyusz; gnój u rane pus; *Hung.* ganéj, ganeij, gáné, gánézas, ganay, ganaj, genyetség, genyedsegh; *Dal.* gnoy; *Sorab.* 2. gnoj; *Sorab.* 1. nóy, noi, smród, hówno; *Ecccl.* гнои, выдавки, выходки; §. łajno, der Kotz, die Excremente. Gnój jest wyrzutem ostatków, już gnić poczynających, pokarmu zwierzęcego. *Kluk. Zw.* 1, 56. Gnój bydlęcy, wołowy, krowiniec, *Rag.* báloga, baloxina, der Fladen, Kubfladen. Gnój koń-

ski *Vind.* koinski gnoi, koinskie fige, ermenove jaize, Pferdeäpfel. Gnój myszy, owezy, kozi - bobki, Mäuseföthel, Schafföthel. NB. *Słowacki dyalekt* na wyrażenie gatunkowe gnoju czyli łajna, ma szczególne zakończenie — inec, n. p. holubinec, kobilinec, kozinec, kurinec, owčinec, ob. Krowiniec, gołębiniec; w *Windyjsk.* zakończenie na — ak n. p. golobiak, golobzhjak. §. Gnój, gnoje plur., nawóz, der Mist, der Dünger. Jest u nas powszechny po wsiach zwyczaj, gnoje przed samemi prawie trzymać oknami. *Krup.* 5, 14. Gnoje przez swoje gnicie sprawują w ziemi kiśnienie. *Kluk. Rosl.* 5, 168. Koński gnój jest nad wszystkie gorętszy. *Haur. Sk.* 29. Ludzie z domu gnój wożą, a my do domu. *Rys. Ad.* 58. (śmiecie, mierzwe). Gnój nim tylko już wozić; do gnoju się jedno zgodzi. *Cn. Ad.* 261. Stary koń do gnoju, choć przedtym służył w boju. *ib.* 1088. Najlepszy gnój na rolę, pańskich stop ślady, t. j. pański pilny dozór urządzają czyni rolę. *Petr. Ek.* 12. cf. w tym się polu dobrze rodzi, po którym gospodarz chodzi; cf. oko pańskie konia tuczy. — §. Gruczolki uszne oddzielają tłustość uszną, abo gnój uszny. *Kirch. Anat.* 50.; *Vind.* vushe-tna shauba, smola is vushet; daś Ohrenschmalz. *Simil.* Oczny gnój *Slov.* hnug w oczach, *Germ.* Augenmaterie; *adj. Slov.* okohnogný *gramiosus*. — Gnój w ranie, ropa, der Eiter; *Slov.* hnug wrędu; *Hung.* genyetség. §. Śmieci, brudy, wyrzuty, *propr. et fig.* Mist, Koth, Kotz. Rzadko kiedy który z tych Baszów lepiej niż w gnoju będzie pochowany. *Kluk. Turk.* 99. Sam on nędznika wzięwszy z gnoju prawie Posadza go na książęcej ławie. *Groch. W.* 566. aus dem niedrigsten Stande. §. 2. Gnój, oja, m., człowiek plugawy, gnojnik, gnojek, ein Miststink. Śludzy, gdyby nie czuli karności nad sobą, zpyszniełiby, gnojami, upornemiby się stali. *Petr. Ek.* 108. Zwylki szję kureczy gnojowie, którzy od wielkiego spania zgnuśnieli. *Eraz. Ob. B.* GNOJEK, ojka, m., a) gnojnik, charłak, na gnoju siedzący, mieszkający, *simeti incola. Cn. Th.* der im Miste schläft. Gnojek ci to, co w gnoju da się areztować. *Jag. Wyb. E.* 2. (cf. *Ecccl.* гносименитый, гноетезный, гноисменитый *copronymus*). — §. *fig.* Człowiek plugawy, smród. ein Miststink, Misthammel (*Mistvieh, Dester*). Nasi własni najmici, smrodliwi gnojkwie, Nam panom swym dziedzicznym usiedli na głowie. *Zimor. Siel.* 229. Lada gnojek pastwi się dziś nad żydem. *Pot. Zac.* 96. b) Domak, domator, der nicht hinter dem Ofen hervorgefrohen ist. GNOJENIE, ZGNOJENIE, ia, n., *subst. verb.*, nabawienie gnicia czyli zgniłości, daś Faulenmachen, in Fäulniß Versetzen. Sposób, którym zwierzęce ciała w inszą się naturę przemieniają, zowie się zgnojenie, zgniłość, putrefakcyja. *Krup.* 2, 31. Gnojenie ziemi, roli - nawóz, daś Düngen. *Vind.* gnojenie, gnojna. GNOJEWISKO, GNOJOWISKO, a, n., *Boh.* et *Slov.* hnogisté; *Sorab.* 1. noyeneža, kopicža noya; *Croat.* gnojnische, gnoische, gnojnik; *Carn.* gnojnishe; *Hung.* ganéjhely; *Bosn.* varpina, varpisete, bunisete; *Ross.* гноище; miejsce gdzie gnój kładą, *simetum. Macz.* der Misthaufen, die Mistgrube, die Miststatt. Osobne być powinny na podwórzach chłopskich gnojowiska, żeby się tamtędy ani jeździło, ani gnój

był rozniesiony. *Switk. Bud.* 453. Przy folwarku dobrze mieć dwa gnojniki albo gnojowiska. *Cresc.* 81. Dom jego będzie gnojowiskiem. *Budn. Ezdr.* 6, 11. (gniłką, kupą gnoju). GNÓJKOSTWO, a, n., brudne zmindactwo, *schmutzige Schmutzheit*. Co ty nazywasz skromnością, to u nas wędrujących jest głupstwem czystym, gnojko-
stwem. *Teat.* 39, 64. (cf. domatorstwo, piecuchowstwo). GNOJNICA, y, ż. *Boh.* hnognice; *Sorab.* 1. noischeziza; *Vind.* gnoiniza, gnojishe, gnoina jama, gnoina lusha, gnoimishe; *Carn.* gnojnica; *Croat.* gnoynicza; *Ross.* гнои-
ище; *Eccl.* гноилице, нужникъ, гноеприятелище; §. 1. gruba gnojna, die Mistpfüße, Mistflaße. Młode drzewka świeżo sadzone trzeba polewać wodą z gnojnicy, albo inną zagniłą wodą. *Zaw. Gosp.* (cf. *Cresc.* 118. gnojnicą ziemię zmoczyć). Na psie włosy u konia najlepszy sposób, żeby koń po kostki stawał w gnojnicy, na każdy dzień po ćwierci godziny. *Haur. Sk.* 471. — §. 2. Gnojnica, *Botan.* gatunek trzęsida, substancja galaretowa, za poruszeniem drżąca, bladezielonawa, fałdzista, po deszczach się pokazująca, w czasie suchym nika. Znajduje się po deszczach na łąkach, w szpalerach ogrodowych, i w lasach, *Tremella Nostoc Linn., Jundz.* 322. *Kluk. Dykc.* 3, 124. *Erdgallert.* GNOJNIK, a, m., gnojek, ubogi na gnoju leżący, charłak, *Vind.* smerdliuz, smerdliuka, klatnyak; *Eccl.* гнойникъ, гнойствуемый; ein elender Armer, der auf dem Mist umkommt. X. Skarga, tknięty widokiem leżących w gnojach i umierających po ulicach chorych, założył, jak pisze w erekcyi, szpital gnojników. *Gaz. Nar.* 2, 19. — §. Gnojnik, *Boh.* hno-
gnik, gnojny wóz, der Mistwagen. — Gnojnik: gnojowisko. n. p. Przy folwarku dobrze mieć dwa gnojniki albo gnojowiska, żebyś z jednego gnojnika gnoj stary wywoził na rolę, niż się on nowy na drugim gnojniku doleży. *Cresc.* 81. Miststatt, Misthaufe, *Vind.* gnoini kup, gnoistvu; (*Croat.* gnoynik ager *simatus*). §. *Botan.* Bedłka gnojnik, *agaricus fimetarius Linn.* błonki jej miękkie w ciecz czarną śmierdzącą za czasem zamieniają się. Rośnie w ogrodach i na polach gnojem nawiezionych. *Jundz.* 360. der Mistblätterschwamm. GNOJNY, a, e, §. 1. gnojowy, *Boh. et Slov.* hnogný; *Vind.* gnoin, siven, klaten, (gnojan: ropisty); *Hung.* ganéji; *Sorab.* 1. hownané, smrodowé; *Germ.* Mist. Gnojna woda, *Boh.* hnogna woda, gnojnica. §. 1. Od gnoju, zum Mist gehörig, Mist. Gnojne nosidło, *Boh.* hnogne nosydo, gnojowki, die Mistbare, *Boh.* korba. Gnojne widły, *Boh.* hnogne widly, die Mistgabel. — §. 2. Gnoisty, voll Mist, mistig. Nawóz gnojny i gęsty. *Haur. Sk.* 31. Kapusta żąda ziemi tłustej i dobrze gnojnej. *Cresc.* 205. *Vind.* gniunu, orau-
nu pole. GNOJÓWKA, i, ż., gnojnica, jucha gnojna, Misthaufe. Zgniła gnojówka. *Wolszt.* 13. Do uprawy gruntu pod len używają gnoju gołębiego z gnojówką bydłą. *Przędz.* 6. GNOJÓWKI, owek, plur., poboczne deski wozu gnojnego, die Mistbreter. Cn. Th. GNOJOWNIK, a, m., nawoźnik, który gnoj nawozi, der Mistbauer, der Dünger, der den Dünger auf den Acker führt. Tr. GNOJOWY, a, e, od gnoju, Mist. Gnojowa góra, der Mistberg. GNÓJSTWO, GNUSTWO, a, n., gnuśność,

leżuchostwo, Faulheit, Faulenzerey. Złota dobywać nie chcieli, nie z gnojstwa, ale z wzgardy. *Jabl. Tel.* 114. Grunt wyborny, ale gnojstwem srogim nieorany, niesiany. *ib.* 48. Dla gnuśtwa i złości. *Zygr. Pap.* 319. GNÓJNOTOCZNY, a, e, (*Eccl.* гноисточникъ *lippus, ulcere scatenens*, cf. ropisty). GNUS, a, m., zgnuśniały, leżuch, gnojek, gnoj, śmierdziuch, der vor Faulheit stinkt, ein Faulenzer, Bärenhäuter. (*Vind.* gnus nausea; *Rag.* ghnús sordes; *Croat.* gnyusz: brzydota, wstret). Gnuś leniwy mawia: nie pójdę w drogę, ono lew stoi. *irk. Chmiel.* B. 3. Gnusa po spaniu prędko poznają. *ib.* Gnuśowie na posłuchach, na straży lada co myślą, mówią. *ib.* GNUŚLIWY, a, e, — ie *adv.*, skłonny do gnuśności, trąge, zur Faulheit geneigt. Życie nie znasz w gnuśliwej miękkości. *Mon.* 68. 169. GNUŚNIEĆ, iał, ieli, ieje, nijak. *niedok.*, zgnuśnić *dok.*, gnuśnym zostawać albo być, próżnować, lenieć, faul werden, trąge seyn, faulenzen, müßig sitzen. *Stov.* laknawéti; *Vind.* vedlupati, lenitife, (*Vind.* gnufyti, gnufiti *nauseare, aversari*; gnufitife, groso imeti, ostuditife: brzydzić się; *Carn.* gnusiti *aversari*); *Rag.* ljénitise, lexatti; (*Rag.* ghnúsi *inquinare*; *Bosn.* ghnusiti *foedare*; *Croat.* nyusziti: brzydzić; *Croat.* gnyuszimisce *nauseo, abominor*; *Dal.* gnussitisse: brzydzić się); *Ross.* излытаться, излѣниться, (гнушаться, погнушаться wstret mieć; *Eccl.* гнушенью *brzydnić*; спускаться, погнушаться кѣмъ *brzydzić się*). Długoli będziesz gnuśniał w tym niewstydzicie? *Chrośc. Ow.* 119. Gnuśniał w próżnowaniu. *P. Kchan. Orl.* 180. Od wielkiego spania zgnuśniali. *Eraz. Ob. B.* Wiele czynić, to jest żyć, gnuśnić jest być w grobie. *Zab.* 13, 102. Święty pokoj, tę masz wadę w sobie, Ze ludzie radzi zgnuśniąją przy tobie. *J. Kchan. Dz.* 215. Czyż warta tego, by w ciemnym ukryta byciu, gnuśniała próżno jej uroda? *Hul. Ow.* 113. (zwiądła, przekwitła). Chude krowy zjadłszy tłuste, takoważ jak i pierwej chudością i szpetnością gnuśniały. *W. Genes.* 41, 21. (ściagały się bez ruchu, żywości). GNUŚNIK, a, m., gnus, leń, leniuch, ein Faulenzer; *Ross.* рохла, хомякъ; *Eccl.* гнапств-
никъ; (*Rag.* ghnousnik, ghnúsaz *spureus*). Od wyroku żaden człek się nie wybiega. Równie mu i bohater i gnuśnik podlega. *Dmoch. Il.* 168. GNUŚNO *adv.*, leniwo, faul, trąge. Pies gnuśno rosły, nie myśl, żeby ci zajęcia ugonił. *Bielaw. Myśl. C. b.* GNUŚNOŚĆ, ści, ż., lenistwo, ospałość, die Faulheit, Trägheit. *Boh.* rozmarilost; *Rag.* ljenós, lotrostvo, zlocéstvo, (ghnúsost, ghnusoba, ghnusocchja, ghnús sordes; *Dal.* gnussota: brzydliwość; *Croat.* gnyuszoba sordes, abominatio); *Bosn.* zlocestvo, zloto, lotrovstvo, linost, tromnost, (*Bosn.* ghnusóba, ghnusóchja, gadnost *spureitas*); *Vind.* toshlivost, lenost, lenoba, oterpnost, vtrapnost, vedlivost, vedlust, narnost, (*Vind.* gnufitnost, gnufoba *abominatio*; *Carn.* gnuśoba, gnusia: szkaradność; *Ross.* гнушность *brzydłość*), гнуство *bezbożność*; *Eccl.* гноуць, гноушьность *brzydota*); *Eccl.* гнапство. Gnuśnienie i nieruchawość ciała, nieudolność ciała do wzruszenia siebie samego. *Boh. Nyab.* 11. Obaczcie, jeśli jest w was jaka gnuśność albo lenistwo, bo nam lepiej być ustawicznie czujnymi. *Baz. Hst.* 108.

Z niedbalstwa wynika gnuśność w ćwiczeniu, od owęj wyciekło do wypełnienia lenistwo. *Smotr. Lam. 10. GNUŚNY*, a, e, leniwy, założył ręce, w zanadra ręce włożył. *Cn. Ad. 261. faul, träge. Boh. negápný, rozmařilý; Rag. ljén, (hnúsan, ghnusni obscoenus, sordidus); Croat. len, tróm, (gnyiuszni sordidus); Bosn. lin, trom, trúm, lottar, zlocest, (hnusni, necisti, gadni sordidus); Vind. vedel, kafsán, pozhařsen, toshliu, vtragliu, prevedel, vedel kaker en pefs, vedeu da smerdi, namarn, lejn, faulast, oterpnjen, (gnufen, gnufiten, gnufnoben : obrzydliwy); Carn. utragliv, (Carn. gnusnè abominabilis); Ross. увальчивый, (oss. et Eccl. гнушный brzydki, szkaradny). Gnuśni w błocie się tarzają. *Dar. Lot. 18. Mężnych szczęśliwszy jest pogrzeb, niżeli gnuśnych żywot. Warg. Wal. 156. Flisowie nad wiosłem śpią, gnuśni na pracę. Jabł. Tel. 47.**

GNYP, GNIP, a, m., (oh. kneyp; Dan. kniv; Angl. knife; Svec. knif; Gall. canif; Lat. med. canivus, canipulus), der Kneif, Schusterknif. Nóż szewczy. *Zab. 9, 63. Szewc skupował gnipy i kopyta. Hor. Sat. 188. Choć nie jest w cecliu i nie robi gnypem, jest szewc. ib. 44. Pilch. Sen. list. 2, 78.*

G O.

GO *accus. sing. masc. pronom. on, (Boh. ho), iřn. Wi*działem go. — Dawni często piszą: *gi, ii, ji, i, j* zamiast *go*, n. p. *Seklucyan*, cf. *gi, ob. On.*

GODŁO, a, n., §. 1. znak ugodzony, umówiony, ein verabredetes Zeichen, ein Eofungszeychen, Eofungswort. *Vind. snaminje, losanje; (Carn. góđla strapula); Carn. gësłu; (Sorab. 2. godalo, godlo, godane gadka, zagadka; cf. gadać); Ross. лозунгъ. Godło, znak między przyjaciółmi do jakiej uczty, biesiady; teraz mówią bilet. Włod. Znak zmówny we wsi, w miasteczku. Cn. Th. 198. Żydom zdrajca Judasz takowe dał godło. Kanc. Gd. 91. (ob. pocałowanie Judaszowe). Godło wojenne : hasło, die Parole, die Eofung der Soldaten. Ona do bramy śmieie szła i godło Dawszy, wrotniego łatwie oszukała. *P. Kchan. Jer. 159. — §. Kwiaty te wzorzystsze patrzącym sprawiły wejźrzenie, Niż kosztowne z różnemi godłami kamienie. Przyb. Milit. 125. t. j. z znakami, z rznięciem, mit mancherley Zeichen, Figuren. §. 2. Oznaka przyszłości, wróżba, die Vorbedeutung, das Anzeichen der Zukunft. Godło o przyszłych rzeczach, z jakiego trafunku abo mowy wzięte, wróżka trafunkowa, omen. Cn. Th. 199. Sprawiedliwość jest każdej sprawy najlepszym godłem. Stas. Num. 1, 128. (le meilleur des augures). Dwa gołębie przede mną usiadły. Cieszę się to szczęśliwe godło. *ib. 2, 106. Rzymianie niepogodę uważali za pomyslną wróżbę; miejmy tę terazniejszą także za godło powszechniej pomyslności. Gaz. Nar. 1, 213. (cf. zając, sroka, sowa, kruk, baba etc.).* GODNE, ego, n., (ob. adj. Godny). — §. *subst.* W przywileju Bolesława Maz. Xcia 1278 r. klasztorowi Lubieńskiemu danym, wydatek na czestowanie przyjeżdżającego monarchy. *Czack. Mscr. (więc od godów, i godowania, cf. godziwe), die Kosten der Bewirtung des anwesenden Monarchen. Godne, powinność dawania pewnej opłaty lub wielości bydła, albo darów ja-***

kich, w dni uroczyste. *Czack. Pr. 1, 203. Pflichtgeföhnte an feyerlichen Tagen. GODNIE, GODNO adv. adj. godny; 1. a) zasługując na co, warto czego, würdig. Boh. hodně; Eccl. годя, угодынь, приятно. Zamojski co jedno począł doma i na wojnie, sprawił wszystko godno pochwały. *Groch. W. 535. b) Zacznie, vornehm. Znalezione między zabitemi Barona Tejfeliusza, i innych godnie urodzonych. Boh. Zam. 241. c) Godnie, należycie, geßrig. Potomstwo godnie udało się w oja. Nieme. Kr. 3, 85 (chwalebnie, rühmlich). 2) Godno jest, wolno jest, dozwolono, godzi się, es ist erlaubt. Nie jest godno żadnemu wnijsć do tego kościoła jedno boso. *Cn. Th. (nie godzi się żadnemu, nie jest godna rzecz). O Kalliguli nie jest godno, aby co o nim pisano, dla jego sprośności. Biel. Św. 47. Sak. Persp. 51. Wypij tego na noc z octem tyle ile godno. Papr. Koł. F. 3. GODNOŚĆ, ści, ż., Boh. et Slov. hodnost; Sorab. 1. dostoynoscż; Vind. urednost; Carn. urędnost, (góđnust maturatio); Croat. vrędnost; Slav. poshtovanje; Ross. гoднoсть zdatność; санъ ran a wysoka; Eccl. прасло, унь, степень, состояніе жизни, достoинство, (Eccl. негодность niekzemność). §. 1. wartość, zasługa, zdatność, zdolność, die Würdigkeit, die Würde, der Werth, das Verdienst. Wasza Królewska Mość dworzan swych godności byłeś bardze świadom. *Gorn. Dw. praef. (co który wartal). Witen był komornikiem na dworze Trojdena; potem za godnością i postępkim lat, był marszałkiem najwyższym. Stryjk. 317. nach mehreren erworbenen Verdiensten wurde er in spätern Jahren... Ci których sama godność na kościelne dostojenstwa wyniosła, chociaż byli niskich domów, najwięcej kościołowi pomogli. Dobra rzecz gdy się to oboje zejdzie i godność i zacność; ale do kościoła bożego możny pan a zły kapłan zarazą jest. Sk. Żyw. 2, 123. Ociec aby piérwej obaczył, jeřliby na kapłaństwo był godnym syn jego; abo wiemci godność na wszystko nas prowadzi. Glicz. Wych. O. 5. Honor głupich bez godności. Min. Ryt. 4, 9. Za godnością łaska pańska. Rys. Ad. 77. — §. 2. Dostojenstwo, urząd wysoki, eine Würde, ein hoher Amt. Godność enocie, nie urodzie ma być dana. *Cn. Ad. 261. Godność nie czyni zacności, lecz jęj powinna być nadgródą. Zab. 5, 49. Godność jest obyczajów odmiennosc. Biel. Post. 217. godność odmienia każdego, ale nie często w lepszego, abo Godność wynurzy, co się w kim burzy. Cn. Ad. 262 - 3. (honores mutant humores), Godność zalecenie małe, a cnota całe. *ib. Godności z urzędami idą za familiami, często nie za personami, nie za dowcipami. Cn. Ad. 263. Godności cnotą, nie faworami dostawać trzeba, ani sztukami. *ib. Godności zabieganie, motylów łapanie. *ib. Za szczęściem godność; za dostatkiem dobra myśl. Rys. Ad. 77. Równiej rangi godność Eccl. равночестіе. b) Osoby godnością czyli dostojenstwem zaszczycone collect. mit einem Ehrenamte beßedete Personen. Sześć koni trochę lepszych, liczna czeładź dworska Wydała, że się wali godność Podkomorska. *Weg. Org. 25. t. j. godny Jmé Pan Podkomorzy z Panią Podkomorzyną. GODNOSTKA, i, ż., demin.*********

mała wartość, zasłużka, ein kleines Verdienst, kleiner Werth. Mając coś godności w sobie, tak się ludziom udają fortelnie, jakoby byli wielce godni. *Petr. Et.* 267. Jedni wchodzą do dworu, skromnie godnośćkę swoje wnosząc z małemi dostatkami. *Dwor. A.* 4. *GODNOWIERNY ob. Wiarogodny. GODNY, GODZIEN, dna, dne, (*Boh.* hodny, hoden *dignus, probus, magnus*; *Slov.* hoden, hodný *dignus, příhodný aptus*; *Sorab.* 1. hodni, hodny, dostoiny; hodž, příhodné *idoneus*; *Bosn.* zgodni, prigodni, dostojan; *Slav.* dostajan, vridan; *Croat.* vréden; *Vind.* ureden, saflushen, deleshen; *Carn.* urédn, (*Carn.* godně *maturus*); *Ross.* годный, угожий, угожь, угодный, достойный, (негодный никземны); cf. *Lat.* dignus). § 1. godny ku czemu, do czego, czego, w co, na co: zdatny, zdolny, sposobny, godziły, godziwy, grzeczny, tauglich, geistlich, fähig. Z Rzymu blisko sto tysięcy ludzi ku boju godnych wychodziło. *Gorn. Wł. S.* 3. Olbracht wciągnął do Wołoch, mając ludu Polskiego godnego do boju około osmdziesiąt tysięcy. *Biel. Kr.* 435. Między innymi młodemi do boju, wzięci też byli dwaj synowie jego, jako do męstwa i żołnierskiego stanu godni. *Sk. Żyw.* 2, 197. Aby piérwój obaczył oćiec, jeśli by na kapłaństwo był godnym syn jego. *Glicz. Wych. O.* 5 b. Doszedł lat godnych na wojowanie. *Pasz. Dz.* 59. Uczą się i ćwiczą dotąd, aż godnemi się staną. *Glicz. Wych. O.* 2. Gdy lat męża godnych doszła, oćiec chciał, aby za mąż poszła. *Sk. Żyw.* 1, 184. Da sie die mannbaren Jahre erreicht hatte. Siostry królewskie największym w świecie królom w małżeństwo są godne. *Gorn. Dz.* 154. — § 2) Godny czego: zasługujący na co, wart czego, würdig, werth. Godnym go być rozumiem chwały i poszanowania. *Cn. Th.* Heretycy i dobrego słowa niegodni. *Birk. Oboz.* 2. b. Twój zamiar godny wielkiej pochwały. *Teat.* 47, b. Podobny obrot godzien jest pochwały. *ib.* 14, 105. Iobenswürdig. Ma minę uszanowania godną. *ib.* 54, 12. verehrungswürdig. Adoracyi godny *Ross.* поклоняемый, anbetungswürdig. Nic godnego pamięci nie sprawił. *Tward. Wł.* 102. nie pamiętnego, nichts Denkwürdiges. Widzenia godny *Eccl.* достозорный, *Graec.* αξιοθέατος, sehenswürdig. Godny słuchania *Eccl.* достослышный, *Graec.* αξιοδύναστος, hörswürdig. Dziwu godny *Eccl.* достоудьный, *Graec.* αξιοδύναστος, bewundernswürdig. Mówienia godny *Eccl.* достословный, *Graec.* αξιολόγος, redenwürdig. Ózdoby godny *Eccl.* достоленый, *Graec.* αξιοποιετής, verzierungswürdig. — §. Godny, należyty, gehörig. Nie potrafię twojej cności godną oddać nagrodę. *Teat.* 42. d, d 2. Zapłać mi, co słusznazna a godna będzie. 1 *Leop. Num.* 20, 19. (co sprawiedliwość niesie. 3 *Leop.*). Tr. Będzie jutro godny mroz; (*Boh.* bude tam zeytra hodny mraz należyty, tēgi). §. Godny komu: dogodny, przystojny mu, ihm anständig. Trzój królomie upominki oddali bozkie, i królewskie, i odkupicielowi świata godne. *Sk. Kaz.* 520. Staraj się, jakobyś był godzien panu bogu naprzód. *Glicz. Wych. E.* 4. §. 3) Godny, szanowny, znakomity, schätzenswerth, schätzbar, achtbar, verehrungswürdig, würdig. *Eccl.* достоинчестный. Ten Jaśnie Wielmożny, co winien był, wziął

w pierwszą parę do tańca, godną żonę bogatego urzędnika. *Zab.* 13, 212. A godna W Pana Dobr. konsolacya, w jakim zdrowiu zostaje? *Zab.* 13, 198. A godny rodzice We Pana w jakim zdrowiu? *Teat.* 27, 35. To człowiek bardzo godny. *Ld.* §. Znaczny, znaczący co, von Bedeutung, erhebllich. Żadnej godnej męki niemasz, ku onej wiecznej nadgrodzie. *Sk. Żyw.* 2, 369. (któraby co znaczyła w porównaniu ku...). §. Niegodnym się stać; *Eccl.* унедостоятися. GODOWAĆ, ał, uje, *intransit. niedok.*, biesiadować, schmausen. *Boh.* hodowati, hodugi, hodowanj, kwasyti, kwašenj; *Slov.* hodugi, kwasým; *Sorab.* 1. hostžuyu, schlamuyu; *Vind.* gostuwati, gostitiie, po gosteh hoditi; *Ross.* бражничать, (*Ross.* годовать rok gdzie bawić, годованіе bawienie przez rok na jedném miejscu; незгодовать niewytrzymać roku). Za stołem jego będą godować panięta. *Ryb. Ps.* 39. Tańcując i godując, wesołe sobie piosnki zaczynali. 1 *Leop.* 3 *Macch.* 6. Zawsze godują, nigdy się nie poszczą. *W. Post. W.* 2, 72. Przez cały miesiąc hojnie godowali, Wdzięcznej uciechy wszystkie zażywali. *Auszp.* 92. Do każdego okrętu daruję wam po dwa woły; godując czcicie bogi swoje ofiarami swemi. *A. Khan.* 116. Raguel gody uczynił swęj córce, i godowali naprosiwszy sąsiadów. *Biał. Post.* 198. §. 2) Godować kogo *transitiv.*, czestować, gody sprawować, einen tractiren, einen Schmaus geben. Winem będziesz mię godował, Któres sobie w piwnicy dawno nacechował. *Lib. Hor.* 43. (*ob.* Hodować, nahodować). GODOWNIK, a, m, *Boh.* hodownik, kwasownjk, kwasytel, hodokwašan, swadebnjk f. swadebnice; *Slov.* hodownjk; *Vind.* gostenik, dobrojededz, skupjededz, gostuwanski bratez; *Ross.* пирователь; (*Rag.* godiseniza, godisenciciza *ancilla*); 1) co gody sprawuje. *Cn. Th.* der Schmausgeber, der Hochzeitvater, der den Hochzeitshmaus giebt. 2) Gość zaproszony na gody. *Włod.* weselnik, gość na weselu. *Cn. Th.*; *Pieśn. Kat.* 95. der Hochzeitgast, der Gast bey einem Schmause, besonders Hochzeitshmause, biesiadownik, który używa i biesiad rad patrzy, *comestator. Macz.* §. Godownik, miejsce godowania, der Ort, wo geschmaust wird. W kościele i godowniku Pana wiele jest wezwanych, a mało wybranych. *Sk. Kaz.* 409. GODOWY, GODOWNY, a, e, od godów, biesiadny, weselny, Schmaus-, Hochzeit-, Tractament-. (*Boh.* hodowny, rozpustny); *Carn.* gostne; *Ross.* брачный, годовичный, (*Ross.* годовый roczny); *Eccl.* свадебный. Do domu godownego nie wchodź, byś miał z niemi siedzieć i jeść i pić. 1 *Leop. Jer.* 16, 8. Lepiej iść do domu żalobnego, niżli do domu godownego. 1 *Leop. Ec.* 7, 3. Godowni goście (*Slav.* svatovi). Godowne pochodnie *tactidiae jugales. Zebr. Ow.* 16. Po krzyżmie kładziono na cię biały czepek, odzienie godowne. *Hrbst Lek. F.* 4 b. (uroczyste, świętane, odświętne, ein Feyerkleid). Godowne im rozdają szaty. *Kanc. Gd.* 152. Jakoś tu wszedł, nie mając szaty godownej? *Sk. Kaz.* 1109. (nie mając odzienia godownego? *Leop. Math.* 22, 12). Rozdarł wszystkie stroje godowy. *Chrośc. Ow.* 191. §. Godowy, tyczący się godów, t. j. bożego narodzenia, Weihnachts-. *Ross.* рожественскій. GODY, G. gód *plur.* *Boh.* hod,

hody, hostina, kwas *epulum*, hod boży *festum nativ. Chr., Pascha, Pentecostes.* — w hod w sam czas; ne w hod nie w czas; hod swadebný wesele; *Sorab.* 2. godi boże narodzenie, hodna mészacztwo styczeń, hostżina *convivium*; *Croat.* — gód *enclit.* kolwiek n. p. kajgod kolwiek; gdegod g dziekolwiek; *Croat.* zgoditi, zgadyam zgadywać, zgadnąć; *Bosn.* — god, — godi, — godir *enclit.* kolwiek, n. p. ghjehod, ghđe ti drago *ubi vis*; *Vind.* god, gud, goden den święto; god, jimena den imieniny; godishe rok; gotei kum; gota, gotiza kuma, cf. Гбд. Гбд, Гбдел, Гбдел; *Carn.* gód święto, (godem, gósti = gedzić); *Dal.* godische rok; *Ross.* годъ rok; *Eecl.* годъ, година, rok; годъ, иногда, время, часъ czas, cf. *Germ.* geuden, vergeuden, cf. *Lat.* gau, gaudium). — §. 1) biesiada, uczta, bankiet, der *Сѣмаусъ*, (*Boh.* hody, kwas; *Vind.* gostuvanstvu, gostovanje, gostitje; *Dal.* goztbina). Godowanie, z niewiastami obcowanie, i inne rzeczy ku godom należące, wesela żywotowi nie przynoszą; ale uczciwe rozmowy, i skromne na godziech w jadle i w picu używanie. *Budn. Apoph.* 77. Często odprawwszy gody, muszą cierpieć głody. *W. Post. W.* 69. Dziś gody, jutro głody. *Haur. Sk.* 179. Nie zawsze przy dworze gody, częstsze głody. *Cn. Ad.* 752. Trudno z god na gody. *Rys. Ad.* 66. *abo* z jednym brzuchem na dwoje gody. *Cn. Ad.* 1350. Jednemu trudno, jak powiadają, na dwoje gody. *Stryjk. praef.* Trudno z jedną miską gody. *Pot. Jow.* 67. Kazimierz, gdy owe zawołane, a wielką hojnością sławne wszystkim stanom gody sprawił, skoro się napił, umarł z wielkim strachem godujących. *Stryjk.* 205. Nie śpiewaj, aże z god pojedziesz. *Rys. Ad.* 48. (cf. nie mów hop, aż przeskoczysz). Nie będziesz na tych godach (nie, będziesz miał tej uciechy). *Teat.* 27, 94. — *transl.* Zarłoczne sępy wydzierają sobie zgotowane im na pobojuwisku przebrzydłe gody. *Stas. Num.* 1, 209. (pastwę). — §. *fig.* W tém się ocucili apostołowie, i trafili na wielkie gody, a z rozkoszy niewypowiedzianej, mniemali, iż już niebo było: widzieli syna bożego w chwale jego, widzieli Mojżesza, patrzyli i na Eliasza. *Sk. Żyw.* 2, 95. (wesołość, wesele, uszczęśliwienie). §. Ogólniej: Dobry byt, dobre mienie, wesołość, szczęśliwość, bonowanie, płuzenie, Wohlleben, Wohlstand. Jednemu gody, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 514. By nie były przygody, Bylby świat jako gody. *Rys. Ad.* 5. (jak raj, jak niebo). (*Ross.* незгодъ, незгода, несчастье, przygoda). Jedz ty do mnie na głody, a ja do ciebie na gody. *Gwagn.* 385. Ustały me pociechy, ustały me gody. *Groch. W.* 419. Sumnienie dobre, ustawiczne gody. *ib.* 555. — §. 2) Szczególniej, Biesiada czyli uczta gwoli wesela małżeńskiego, uczta weselna, wesele swadziebne, nowożeńskie, der *Hochzeitmann*, die *Hochzeit.* *Boh.* hod swadebný; *Croat.* szvatba; *Vind.* shenitta, shenitnu kosilu, hoset, hosetnu gostovanje; *Ross.* свадьба, браки, бракъ, бракосочетание; *Eecl.* брацтво, бракопричастье. W on czas były gody małżeńskie w Kanie Galilejskiej. *Leop. Joan.* 2, 1. *Sk. Kaz.* 46. Król wielkie gody na jej poślubieniu i weselu uczynił. *Sk. Żyw.* 2, 540. Wezwawszy wiele

przyjaciół na gody, sprawił wesele. *W. Genes.* 29, 22. Uczynił wesele małżeńskie synowi swemu. *Sekl. Math.* 22. *not.* „gody abo swad.“ — §. 3) Gody boże narodzenie, (*Boh.* hod boży, wánoce; *Sorab.* 2. gody; *Boh.* hod wielka noc, i zielone świątki), daš *Christfest, Weihnachten.* Boże narodzenie, po naszymu gody. *Pot. Jow.* 146. Służebna czeladź od gód zwykła się odmieniać. *Haur. Sk.* 255. Czasemi ku godom długo trwają ciepła. *ib.* 155. GODZIĆ, *il, i, czyn. niedok.*, (*Boh.* hoditi, hazeti, házým, házýwám *jacere, conjicere, mittere* cisnąć, miotać, rzucać, hodit sebau *se sternere*; hodlati, hodlám *velle, cogitare*; *Slov.* hádzat *projicere, házým jacio*; (*Hung.* hágyitom, hajitok; *Rag.* hoditi, (cf. ugodzić, ugadzać); *Croat.* goditi, ugajam, ugoditi *delectare, oblectare*, cf. dogadzać, dogodzić; *Carn.* godim, godnim *fovere, maturescere*; *Cambris* godýner *tenellus*; *Ross.* годить, гожи bawić, omieszkiwać, marudzić; *перегодити* cierpliwość mieć, czekać; *негодъ* nieszczeście, przygoda; (*Slav.* — *goder* kolwiek, n. p. koigoder ktokolwiek); *Eecl.* гожу на что godzę na co, mierzę, *годъствовати, имѣть волю, власть, право.* — §. 1). godzić = zmierzać, mierzyć gdzie, dążyć dokąd, lub do czego, *phys. et moral.* *wohin zielen, jein Flugemmerl haben, darnach ringen, streben.* *Ross.* цѣлить, нацѣлить, прицѣлиться, прицѣливание, мишенить, мѣтить, мѣчу, намѣтить, намѣчать, изноровить, изноравливать, изноравливание, изноровка. Gdy czwałal; godził nań Baasa syn. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 15, 27. (uderzył w niego, uderzył, zabił go). W to już godzi twa mowa. *Teat.* 42. *d, d.* Nie godzę na Wac Pana temi słowy. *Tr.* Nie godz na cudzy upad. *Opal. Sat.* 7. Godził na jego zgube. *Nag. Fil.* 59. Zły na śmierci. *Wad. Dan.* 141. Witołd nie jawną wojną, ale fortelem na to godził, jakoby mógł one rozterki Smoleńskie usmierzyć. *Stryjk.* 475. Widziałam cię z okieneczka, kiedyś przechodził, Rozumiałam, żeś się ze mną obaczyć godził. *Zimor. Siel.* 291. Ptak gdy się nakarmionym czuje, Na wyrzucaną pszenicę nie godzi. *P. Kchan. Jer.* 12. (nie rzuca się, nie stoi o nią, nie dba). Ptaszkowie leśni, Gdy noc głucha nadeszła, nie nuca swych pieśni, I wszyscy godzą na sen. *Kulig. Her.* 166. (mają się do snu, pragną snu). — §. 2). Godzić spornych: pogadzać ich, *Streiten, de vergleichen, ausföhnen.* Biorąc ich za rękę, godzi ich wzajemnie. *Teat.* 52, 126. Dla was obu szukałem szczęśliwego godzenia sposobu. *Teat.* 45, 42. Śmierć wszystkie rzeczy godzi. *Teat.* 26. *d, 4.* Godzący, pogadzający *Eecl.* *инродхрънъ.* — *transl.* Godzić głos fletni z twym głosem miłym, Gdyś w gronie naszym czasem śpiewała, Z wszystkich najlepiej ja potrafiłem. *Chod. Gón.* 5. wtorować, akompaniować, den *Gesang mit der Flöte begleiten.* — Godzić służącego, robotnika, ugadzać, najmować, contractiren, verhandeln, (cf. *Bosn.* godisctniča, slusgbeniča = służąca). §. 3). *neutr.* Godzić do czego, godzić się do czego, sposobnym być, *fähig, tauglich* seyn. Pan gruntu, gdy niwę tak obchodzi, Przebóg rzecze, to zboże już do sierpa godzi. *Jak. Baj.* 268. GODZIĆ SIĘ, *il* się, *i* się, godzę się *recipr.*, *Boh.* hodit se, zrownowati; *Sorab.* 2. sze gožisch; *Sorab.* 1. hodzić, hodžu szo, pžhodžu

szo; *Ross.* годиться, сгодиться, сгожусь; *Eecl.* сгождается на что, гождуся на что. 1) godzić się na co, ku czemu, w co, do czego sposobnym być, zdatnym, zdać się, tauglich seyn, taugen, geschickt seyn zu etwas, passen. Wszelki gnój do roku leżący, dobry jest; a jeśliby dłużej leżał, niczemu się nie godzi. *Cresc.* 81. Twe sprawy niczemu się dobremu nie godzą. *Biel. Kr.* 304. Mając golenie połamane, nie godzą się, ani do uciekania, ani do bitwy. *Baz. Sk.* 402. Przyprawił rolę, aby się godziła przyjąć nasienie. *Eraz. Jez. L l.* 5. Niechaj nie zaraz syna młodego dają w służbę, alizby się godził i ustał. *Glicz. Wych. J.* 4 b. Obadwa się godzili i do filozofii i do oratoryi. *Hrbst. Art.* 36. Kto się ogląda nazad, nie godzi się do królestwa niebieskiego. *Baz. Hst.* 308. (nie godzien go). Ludzie, którzy się do roboty godzą, od żebraniny mają być odpędzeni. *Modrz. Baz.* 147. (którzy się do roboty zdadzą, przydadzą). Póki chodzim, póty się godzim. *Rys. Ad.* 55. Stary wół kark ma dobry, do pracy się godzi, Młodemu przykre jarzmo i prędko pług szkodzi. *Kochow.* 208. Jemu tylko na tym samym zchodzi, Królestwa nie ma, choć się na nie godzi. *P. Kchan. Jer.* 12. Co się ludziom nie godzi, to bogu oddają. *Cn. Ad.* 101. *deteriora Deo*, maś bte kente nicht brauchen können. (*Rej. Wiz.* 39. o szpetnych córkach, które do klasztoru pchają). Jam się już zstarzała, anić się już godzę za mał. *Leop. Rut.* 1, 12. (nie mogę już iść za mał. *Bibl. Gd.*), ich taugen nichts mehr für einen Mann, oder zum Heirathen. *przeciwnie:* Już się godzi ta panna za mał • już jej czas za mał iść. *Włod.* sie ist schon manubar. Chcecieli którego z braci jego na państwo wybrać? ale lat potemu nie mają; dlaczego na ten czas, ażby dorosli, nie godzą się na władzę tak wielką. *Stryjk.* 316. Gdy z jagody wytryśnie ziarno samo, mięsem jagody nie obrósł, ale czyste, już się godzą jagody zbierać. *Cresc.* 335. Owies do sierpa się już godzi, *abo* do sierpa godzi • już się dostał do żniwa, er ist schon selbtreif, kann schon geschnitten werden. Nie zapłacę szewcowi, jeżeliby się te trzewiki na moje nogę nie godziły. *Tr.* wofen sie nicht auf meinen Fuß passen. — Dyabłu, złemu, niczemu dobremu się godzić • nic nie wartać, nichts taugen, nichts werth seyn (den Heifer maś taugen). Matka mojej żony dyabłu się godzi, a żona dwom; i za Ieb mię rwą i za mieszek. *Dwor. J.* Żołnierze się też dyabłu godzą, Co od wymysłów nie wiedzą, jak chodzą. *Rak. Pob. B.* 2. W niebie wszystko dobre, na ziemi wszystko odmienne; w piekle dyabłu się godzi. *Burl. A.* 4. Szatanu się godzi. *Bardz. Trag.* 557., *Ross.* негодиться (cf. niegodziwy). Magdeburgskie prawo też się czartu godzi. *Gorn. Wł. H.* 3. Złe, kwaśne piwsko, co się wszem złym godzi. *Opal. Sat.* 13. Zła moneta dyabłu się godzi. *Lek. B.* 3 b. Bez soku roszczka selnie, i w ogień się godzi. *Sk. Żyw.* 1, 2. t. j. warta być spalona, ein dürer Zweig taugt ins Feuer, ist nichts weiter werth, oder nütze, als verbrant zu werden. 2) Godzić się na kogo • przystać mu, przystojno mu być, einem anstehen, wohlauständig seyn, sich für ihn schicken. Nie godzą się na starych gamrackie fochy. *Tr.* 3) Godzić się komu • w smak mu być, einem

gefallen, ihm Wohlgefallen machen. Pizmo nie wszystkim panom się godzi. *Tr.* 2. Godzić się, pogadzać się, przedstawać się klócić, sich vertragen. Nasz to jest zwyczaj, kilka razy na dzień klócić się i godzić się. *Teat.* 24. b, 51. GODZI SIĘ, godziło się *imperson.*, a) niezakazano, wolno, dozwolono, es ist erlaubt, es steht frey. *Slovac.* hodi se conduit; *Sorab.* 1. hodzi szo, derbi szo oportet; hodzi szo condecet, yo dopużczene; *Vind.* prostustati, (cf. *Vind.* goditife, sgoditife, storitife • dziać się, przygodzić się; kai se godzi • co się dzieje; *Carn.* gody, goditi se fit, agitur); *Dal.* szlobodno yesst; *Ross.* годиться, достоинъ, надобно; *Eecl.* годствуеть кому шо, достойно, позволено, надлежить; годшвуеть ми что, лтъ ии есть, вольно миъ, лтъ, достоинъ. Prawo jest pospolite, że co się jednemu Nie godzi, to się też nie ma godzić drugiemu. *Zimor.* 220. Głupi ten jest, co nie wie, ile mu się godzi. *R.* W tym chwala, robić dobrze, nie tak jak się zgodzi. *Bard. Trag.* 555. (byle zbyć, byle uszło). Nie wiedzieli prostacy, że co lud obchodzi, że co małym nie wolno, to wielkim się godzi. *Kras. Sat.* 117. (bąk się przebije, mucha więznie). Tym się bardziej chce tego, czego się nie godzi. *Jabl. Tel.* 77. Bardziej tego pragniemy, czego się nie godzi, Smaczna woda choremu, lubo mu zaszkodzi. *Żegl. Ad.* 11. Co chce, to mu się godzi. *Cn. Ad.* 88. (cf. co lubiemy, to prawem zowiemy). Co się wielom godzi, to w obyczaj wchodzi. *Cn. Ad.* 104. (cf. gdzie grzeszących wiele, trudno karać śmieie). Niemasz dziś żadnej rzeczy, któraby się nie godziła; te słowa: nie godzi się! grzech! są wypędzone z Warszawy. *Teat.* 15. c, 82. Czyli mi się nie godzi uczynić z mojem co chcę? *Sekl. Math.* 20. b). Wypada, można, es geht möglich an, es läßt sich thun. Dla miejsca ciasnego, nie godziło się wiele ufów szykować. *Stryjk.* 313. Godzi się już jeść ten owoc. *Cn. Th.* (już czas, już dostał, dojrział, już wypada). Jużem też stary; godziłoby się posłgować staremu słudze. *Teat.* 26. b, 10. (należałoby się, chwalebna, należyta rzeczą by było). §. Godzi się • należy, słusz, es gehört sich, es ist recht und billig. Godzi się też wiedzieć, iż między wszemi gnójmi gnój osłowy nalepszy jest, zwłaszcza ku rzeczom ogrodnym. *Cresc.* 80. (trzeba wiedzieć). Godzi się, żeby każde zgromadzenie o tych staranie miało, którzy się w nim urodzili. *Modrz. Baz.* 147. GODZICIEL, a, m., który godzi, pogadza, zgadza, der Aussöhner. Pan Podkomorzy, godziciel całej okolicy. *Kras. Pod.* 2, 65. fem. GODZICIELKA, die Aussöhnerinn. GODZIŁY, a, e, erlaubt. Godziła rzecz, która się godzi, wolna, niezakazana. *Cn. Th.* 199. GODZINA, y, ż., *Boh.* hodina hora, hodiny horologium; *Slovac.* hodina hora, hodini horologium; *Vind.* ura, vura, *Carn.* ura; *Sorab.* 2. schtunda; *Sorab.* 1. žtunda; *Slavon.* sāt, (godina • rok); *Bosn.* dobba, urra, vrjeme, sahat; (*Bosn.* godina, godiscte annus, tempus, tempestas); *Itag.* dobba, dobniza, ura, (godina, godiscte • rok); *Croat.* vura, ora, (godina, godische • rok; godina, desgy • deszcz); *Hung.* óra; *Croat. barb.* sahat; *Dal.* szāt, vrime, vra, (godische • rok); *Ross.* часъ, (година • czas, los, szczęście; *Eecl.* година, годъ • rok). — 2. dwunasta część dnia politycznego, a dwudziesta czwarta przyrodzonego,

die Stunde. Dwanaście jest godzin dnia. W. *Joan.* 11, 9. Godzina dzieli się na cztery kwadransy. *Solsk. Arch.* 3, 19. NB. Teraz liczymy tylko dwanaście godzin od północy do południa, a od południa do północy; w szesnastym jeszcze wieku w Polsce, jak dotąd we Włoszech, liczone 24 godzin, zaczawszy od zachodu słońca aż do zachodu drugiego dnia; a to były godziny podług zegaru; rachuba zaś dwunastu tylko, była wedle półzegarza, (cf. zegar, półzegarze). n. p. Zygmunt dwudziestą wtórą godziną na zamek był wprowadzon. *Stryjk.* 689. O godzinie szesnastej. *ib.* 687. Godzina dwudziesta. *ib.* 773. *Equites conveniendi horam tredecimam, h. e. diei quintam, sibi assignavere.* Orzelsk. *Hist. Int. Mscr.* 1. 5. *Conveniendi hora duodecima, h. e. quarta diei.* *ib.* — *Phras.* Godzina pcha godzinę, dzień dnia w kark potraça, Tydzień tygodnia ściga, a miesiąc miesiąca. *Nar. Dz.* 5, 77. Bije pierwsza godzina.... jużże ta przepadła. *Zab.* 16, 376. es schlägt (die erste Stunde) ein Uhr, es schlägt ein! auch die Stunde ist wieder hin! *Quota est hora, o której jest godzinie? Macz.,* albo która godzina? wie viel ist die Uhr? welche Zeit ist es? druga, zwey Uhr, zwey. O której godzinie? (*Vind. kovried?* obkovried?) — Opuszcza się słowo godzina: Piąta już była, niedaleko wieczór. *Teat.* 52. c, 4. Kiedy piąta w noc biła miała, minął tę górę. *P. Kochan. Orł.* 1, 231. O której przyjdiesz? przyjdę o piątej, albo najpóźniej kwadrans na szóstą, albo w pół do szóstej; um wie viel Uhr, um welche Zeit wirst du kommen? um fünf, um ein Viertel auf Sechs. — *Numerf.* Uhr heisst hier immer godzina, und fordert das Ordinale in feminino. Od godziny do godziny, a 1) od jednej godziny do drugiej, von einer Stunde zur andern. Czekałem od godziny do godziny; a nie mogłem się go doczekać. *Tr.* 2) Od godziny do godziny, a od doby do doby, alle zwölf Stunden. Chory tego dnia od godziny do godziny jeść nie ma. *Haur. Sk.* 387. Masz ta od godziny do godziny ranę goi. *Comp. Med.* 591. Przez dzień i noc, od godziny do godziny. *Syr.* 1225. *Szczerb. Sax.* 147. Sędziwoj z Jadry w też tropy za Tarnowskim wybieżał, i był od godziny do godziny w Krakowie, 60 mil Węgierskich. *Biel. Kr.* 227. — §. Godzina, pewny wyznaczony czas, eine bestimmte Stunde, bestimmte Zeit. O swoich godzinach kładziemy się i wstajemy. *Mon.* 69, 443. Pod czas godzin czterdziestu gorące modły czyniono. *Birk. Podz.* 8. (ob. czterdziestogodzinne modlitwy). Tej godziny, tego momentu, zur Stunde; *Sorab.* 1. Imolom. Od tej godziny, od tego czasu, von Stund an. Godzina śmierci, die Todesstunde, das letzte Stündlein. Ktoś do więzienia mego wchodzi, czy tylko nie przynoszą mi godziny śmierci! *Teat.* 9. c, 69. (wyrok na śmierć). — W sądach też godzinę nazywano czas namyslenia się. *Czack. Pr.* 2, 97. (cf. ustęp, *Deliberationsstündchen der Richter*). — Godzina, cała godzina, znaczy czas, eine ganze Stunde, eine Stunde lang, lange. Otóż już nie nie powiem, choćby i godzinę gadał. *Teat.* 34. b, G. i. i. — Godzina, mała część czasu, chwila, ein kleiner Zeitpunkt, eine Stunde. Jedna godzina, kto wiernie miłuje Rokiem się stanie, i jakby wiekuję. *Past. Fid.* 125. Nigdy jednej dobrej godziny od męża nie miała.

Tr. Przeszłych waszych wojen sława na tym dniu, na terazniejszej godzinie zawisła. *Warg. Cz.* 207. Jedna godzina siła sprawi. *Cn. Ad.* 306. — §. Jedź w dobrą godzinę. *Papr. Ryc.* 24. w boży czas, zur glücklichen Stunde. *Ross.* въ добрый часъ. — Ach nieszczęśliwa godzina! *Teat.* 21, 25. *Vind.* hudovurnik, nesgoda, nesrezha; *Prov. Vind.* Vura je nesrezhna bila, Ker je mati me rodila, (cf. gwiazda). W złą godzinę, w zły czas, zur unglücklichen Stunde. Przyszedł w złą godzinę. *Ld.* — Uciekaj, póki masz godzinę. *Chrosc. Ow.* 194. (czas po temu, dogodny, porę, cf. pogodę). — §. Godziny kapłańskie, das Stundengebeth, die horae canonicae, *Eccl.* часы. Gdy godziny swoje kapłańskie odprawował, wielkie miał od pokus przegabanie. *Warg. Wal.* 295. Na czasiech abo godzinach psalmy zwyczajne nie czytają się, ale na każdej godzinie proza ta czytana bywa. *Pimin. Kam.* 226. Godziny carskie albo wielkie, składane przez Cyrylla. *ib.* 255. Nocnych godzin śpiewanie. *Groch. W.* 45. Godziny wszystkie swego czasu odprawował. *Birk. Dom.* 84. Księga godzin kapłańskich *Ross.* часовникъ, часословъ. GODZINKA, GODZINECZKA, i, ż, *Boh. et Slovac.* hodinka, (hodinki - zegarek); *Sorab.* 2. schtundka; *Vind.* vuriza, kratka vura; *Ross.* часокъ, часочникъ, часочекъ; ein Stündchen. Co godzinka upłynię, to już nie nasza. *Rej. Zw.* 103. (chwila, chwilka). Co godzinka na zegarze uderzy, to już czas przeminał, a co dalej to do kresu bieżemy. *ib.* 23. b. Żadnej godzinki dobrej nie miała, frasując się. *Glicz. Wych. C* 2, b. Heliogabal żadnej godzinki nie opuścił, aby był jakiej sprosnej krotchwili nie wymyślił. *Rej. Zw.* 102 b. Za godzinę zjeździemy się u niej. *Teat.* 19. c, 50. Podpiszć, godzinki mi tylko pozwól czasu. *Teat.* 1. c, 55. O godzineczko szczęśliwa, Niech często taki gość bywa. *Groch. W.* 389. — §. 2). Godzinki kapłańskie: godziny kapłańskie, pacierze, kościelne modlitwy. *Cn. Th.* das Stundengebet. Godzinki Panny Maryi: pacierze z nabożeństwem do N. P. *ib.* Stundengebete zur Jungfrau Maria. Godzinki Panny Maryi: książka zamykająca te modlitwy. *ib. officium B. M. V.*, das Gebetbuch zu diesen Stundengebeten. *GODZINNIK, a, m., zegar, eine Uhr. (*Boh.* hodinář *godzinarz: zegarmistrz, hodinarka *godzinararka, zegarmistrzyni, hodinarsky *godzinarski, zegarmistrzowski, hodinarstwj *godzinarstwo, zegarmistrzowstwo. — *Eccl.* часословъ, книга horologium, ob. godziny kapłańskie). Wielką ten człowiek miał w astronomii naukę, i w Magdeburgu godzinnik uczynił. *Sk. Dz.* 895. Jan ślepy wynalazł godzinnik słoneczny. *Sk. Dz.* 558. eine Sonnenuhr. GODZINNY, GODZINOWY, a, e, od godzin, Stunden. §. 1. Skazówka godzinna i minutna. *Jak. Mat.* 1, 62., *Sorab.* 1. žtundžiski; *Vind.* vuren, vřakovuren; *Croat.* vurni, vurudug; *Ross.* часовый; (*Rag.* godisetni; *Slavon.* godishnji: roczny). — §. 2. Godzinę trwającą, eine Stunde lang, eine Stunde dauernd. Po godzinnej pracy dostaliśmy się na plac, gdzie śniegu nie było. *Zab.* 15, 121. Mógł o kruszczach godzinową przeciągnąć rozmowę. *Xiądz.* 3. Po godzinowej nauce śpiewano. *ib.* 156. §. 3. Umysł godzinny, albo niestateczny. *Fred. Ad.* 94. wanfelmützig. *GODZINOPŁYNNY, a, e, poet., godzinę płynący, eine

Etunde fließend. Rzesza próżnująca, nieporna ważnych widoków, Godzinopłynnych słuchała potoków. *Niemc. P. P.* 118. GODZIWE, ego, n. subst. rodzaj daniący w przywilejach książąt naszych. *Nar. Hst.* 2, 86. (cf. godne), eine ehematige Abgabe. GODZIWO adv., 1). godzi się, wolno, erlaubt, vergönnt. Ach gdyby człowiekowi było to godziwo, Ujrzeć moje ozdoby, moje postać żywą. *Zab.* 6, 177. 2). Słusznie, recht und billig. Całe przystojno i godziwo jest, z powodu samej powinności, przyjaciel być obrońcą. *Pilch. Sen.* 142. Niegodziwo jest, wydzierstwem żyć. *Pilch. Sen. list.* 2, 157. GODZIWOŚĆ, ści, ż., przyzwoitość, die Aufrichtigkeit. *Sorab.* 1. hodnosć; (*Ross.* родство cnota). GODZIWI, a, e, — ie adv., godziły, wolny, niezakazany, frey, erlaubt, unversehrt. *Sorab.* 1. hodźné; *Bosn.* prōst, dopuscten; (*Ross.* roziñ zdacny, zdolny). Czyliż godziwa jest, tak się naśmiewać z uczciwych ludzi? *Teat.* 54, 11. (czyż można, czy się godzi, czy uczciwość pozwala?) Aby ksiąg Słowiańskich do nabożeństwa godziwie używać mogli. *Stebel.* 1, 21. (aby im się godziło używać). — *Oppos.* Niegodziwy, niegodziwie: niesłuszny, nieprzystojny, nieczemny, fatalny, mizerny niesłychanym sposobem, ungerēcht, schēcht, fatal, infam. Niegodziwie też naśmiewasz się z niewinności. *Teat.* 23, b, 15. Już też ty mnie niegodziwie słyszysz. *ib.* 27, c, 22. (nie można gorzej). Drogi niegodziwe, a konie mizerne, ledwie mię z błota wyciągnąć mogli. *Teat.* 15, 11. Ale jakież nam niegodziwe szkapy dali. *Teat.* 28, 157. Niegodziwie mu patrzy z oczu. *Teat.* 15, 44. (szelma, filut z oczu mu wygląda).

Dalszy ciąg pochodzi. *dogodny, dogoda, dogodność, dogadzać, dogodzić; niedogodny, niedogoda; nagodny, nagoda, nagadzać się, nagodzić się; odgodzić, odgadzać; pogodny, pogodno, pogoda, niepogodny, niepogoda, pogadzać, pogodzić, pogodziciel; wypogadzać, wypogodzić; przygodny, przygodność, przygoda, przygadzać się, przygodzić się, nieprzygodny; ugoda, ugodliwy, ugadzać, ugodzić, ugodzony; przedugodny; wygodny, wygoda, wygadzać, wygodzić, niewygodny, niewygoda; zgodny, zgodność, zgoda, zgadzać się, zgodzić się, zgodliwy, bezgodny, niezgodny, niezgoda; zagodzić, zagodzony; — §. cogodzinny, cogodzinie, półgodzinny.*

GOFRY, ów, plur., gatunek ciasta kratkowego (cf. androty), Waffeln; *Fran.* gaufre.

GOGOŁKA, i, ż., golanka, gałuszka, owoc na drzewie dopiero zawiązany. *Włod. Dudz.* 58. daś Obstknöpfchen, der Anfaß zum Obste nach abgefallener Blüthe. — *Grossus*, go-gołki figowe. *Mącz.*

*GOGOTAĆ ob. Głogotać.

*GOGRABIA, iego, m., z *Niem.* der Gograaf, sędzia powiatowy, der Landtschaftsrichter; *Nie zewszystkiem prawdziwy jest następujący wywód:* Gograbia rzeczony jest ztąd, że sprawy prędkie, a jakoby bieżące sądzi; abowiem po *Niemiecku* geßen jest chodzić (*lecz ob. Gau Ablg.*) a Graf znaczy sędziego; ztąd *gograaf jest jakoby bieżący a prędki sędzia. *Szczerb. Sax.* 145. Gograbiowie do prędkiego osądzenia gwałtów bywają obierani. *ib.* 147. *GOGRABSKI, a, ie, od gograbięgo, Gograafen. Gograbski urząd.

Szczerb. Sax. 147. *GOGRABSTWO, a, n., władza gograbska, daś Gograafenamt. *Szczerb. Sax.* 146.

GOIĆ, iř, i, cz. *niedok*, ugoić *dok*, Goiwać *frequ.*, leczyc zewnetrnie, heilen, äußerlich kuriren. *Boh.* hogiti, zhogiti, hogjwam; *Slovac.* hogjm; *Sorab.* 2. gojsch, züşch; *Sorab.* 1. howu, hoju, howiu, howiem; *Hung.* gyógyitóm; *Hebr.* גוהה gahah sanavit; *Graec.* γυίοω; (*Vind.* zelyti, osdravit rane, cf. calic; *Ross.* пользоваться; cf. *Rag. et Bosn.* goitti; *Croat.* goiti - fovere, nutrire, saginare, educare; *Rag.* gooj - rozkosz). Zna ziółka, które i łatwo i prędko goją rany. *Teat.* 54, c, B. i i. — *Fig.* Azaż nie radniej jest, szukać, jakby krzywdę zatrzeć i ugoić, niżli jakby się jej zemścić. *Pilch. Sen. Gn.* 548. GOIĆ SIĘ *recipr.*, *Boh.* hogiti se; *Sorab.* 2. züşch; leczyc się zewnetrnie, heil werden, heilen. Rana taka trudno się goi. *Ld.* GOISTY, a, e, co może być gojono, heilbar. *Boh.* hogitedlný; *Slovac.* hogitedelni. Niegoisty, trudny do gojenia. *Włod.* GOJENIE, ia, n., subst. verb., *Boh.* hogeni, zewnetrnie leczenie, daś heilen, äußerliche kuriren, die heilung. Nagłe wrzodów gojenie, jest to samo, co i prędkie biegunek wstrzymywanie. *Perz. Lek.* 508. Gojenie się, daś heilwerden, daś heilen.

Pochodzi. *dogoić, nagoić, ogoić, pogoić, przegoić, wygoić, zagoić, zgoić, zgoisty, zgojony, niezgojony.* *Boh.* hogecy lekarski; *Slovac.* hogitelná zelina salutifera herba; *Boh. et Slovac.* hogić; *Hung.* gyógyító; *Sorab.* 1. hower; (*Croat.* vrachitel; *Ross.* ищѣителъ) - cyrulik, lekarz. — *Sorab.* 1. howerski cyrulicki; howerstwo, kunzt howena cyrulictwo; (cf. *Rag.* goitegl; *Bosn.* gojitegl educator, fem. gojitelica educatrix, nutrix).

GOLA, i, ż., golizna, miejsce gołe, otwarte, daś freye, ein freyer, offener Ort. Pagórek cienia nie miał żadnego, atoli on siadł na téj goli. *Otw. Ow.* 595. Zdybieszli jelenia, sarnusię na goli, Zaskocz mądrze, psy zasadź, tak mając po woli. *Bielaw. Mysl. D.* 5. Na goli co leży - otworzyście, na widoku, na gołej ziemi. *Dudz.* 46. eś liegt frey da. Na goli zostając bez wszelakiej krajowej obrony. *Tward. W. D.* 2, 55. Bolesław Łysy zastawił ziemię Lubuską, którą jeszcze miał na goli, margrabiom Brandeburskim. *Biel. Ar.* 144. (czystą, wolną, od długów nieobciążoną). — *Fig.* A tak przecie trudność ta zostaje na goli, jeśli lepiej mieć jednego rządzcę, czyli więcej. *Petr. Pol.* 256. (t. j. ułatwiona). Na goli i na jasni go postawił. *Budn. Cyc.* 66. (cf. jak na dłoni, na jawie, na świetle).

GOŁĄB', ebia, m., (*Slovac. et Boh.* holub; *Hung.* galamb; *Sorab.* 2. golb; *Sorab.* 1. holb, howbacze fancz; *Bosn. et Rag.* golub; *Slavon. Croat. Dal.* golub; *Vind.* golob, golobni famez, samiz; *Carn.* golob, (*Carn.* golub mustela piscis); *Ross.* голубь; cf. *Lat.* columba); §. 1. bez różnicy rodzaju czy gołąb czy gołębica; - ptak należący do rzędu wróblego. *Zool. Nar.* 225. die Taube. Gołąb pospolity żyje w parze, samiec z samicą na przemiany siedzą na jajach. *Zool. Nar.* 225. Rozmaite ich są gatunki: krukczki, noski, włochate, pawiówki, garłacze, bębenki, dachówki, swojskie, izdebne, dzikie. *Haur. Sk.* 127. *Drudzy gołębie tylko lecie jaja niosą, te zowią dworowe gołębie, drudzy są leśni a dzicy gołębiowie, a ci są mniej-

si niżli domowi. *Spicz.* 149. Gołab' dziki jest nieco większy od gołębi domowych; zowią go grzywaczem. *Ład. Hst. N.* 42., *Vind. divji*, lesni golob; *Ross.* ветутинь. Gołab' niebieskawy, modrawy *Ross.* сизякъ, (*Ross.* сизый gołębiobarwy, *Gall.* colombin). Gołab' morski *columba Gronlandiae* Linn., *Ross.* чистикъ. Gołab' grucha, bębni. *Dudz.* 21., *Eccl.* голубъ воркуеть. Nie wystawiał sobie, że mu pieczony gołab' sam do gęby wleci, przeto szczerze gotował się do boju. *Ossol. Str.* 3. Nie przyleci do gęby gołab' upieczony. *Kolak. Wiek.* B. 4. Leniwy chce, aby mu pieczone gołębie do gęby wlatowały. *Birk. Podz.* 10. Tak prawda, jak że kiedyś żywe kielbasy a pieczone gołębie po świecie latały. *Pimin. Kam.* 359. (cf. złoły wiek). *Slovac.* Žadnemu pečeni holub do ust ne wleci. — Siwa, gdyby gołab', baba. *Teat.* 42. c, 43. — Co zdobi gołębia, i kruka nie szpeci. *Pot. Pocz.* 95. — (*Slovac.* Widiš, gakoš medzi holubi trefil rem acu teligisti. — *Slovac.* Inšich ľudí za holubow ma ille sapit solus). Orzechy łusciaki takie, jakby je dopiero gołębiowi z gardła dobył. *Bies. Rozk. H.* 1. (świeże, okrągłe, do przełknięcia ładne). — §. 2). Gołab', różniąc go od gołębiczy, samiec, der Zauber. GOŁĄBECZEK, czka, m., *demin. secundum*, daš Žaubchen. *Boh.* holubiček. Nie gruchnij teraz gołabeczku. *Groch. W.* 567. *Zab.* 15, 198. O mój gołabeczku, i ty masz żółć w sobie; oj dziewczę, niechby ja jeno matką twoją była. *Teat.* 30. b, 112. GOŁĄBEK, bka, m., *demin. subst.* gołab', daš Žaubchen. *Boh.* holaubek; *Slovac.* holúbek; *Sorab.* 1. holbik; *Sorab.* 2. golbik, golbáschk; *Vind.* golobez, golobizh; *Carn.* golóbz; *Bosn.* golubicich; *Slavon.* golubich; *Rag.* gulubich; *Croat.* golúbich, golúbek; *Ross.* et *Eccl.* голубокъ, голубичникъ. Nie przylecąc do lenia pieczone gołabki. *Rys. Ad.* 45. Gołabki niewinne prostym ku niebu dają lotem. *Węg. Mar.* 1, 193. Człowiek serca dobrego, łaskawego i niezawziętego, jak gołabek bez żółci. *Teat.* 24. b, 54. 2). Pieszczenie: Gołabku, serce, rybko, mein Herz, mein Zheurer, (cf. *Ross.* приголубить, приголубливать pochlebić, przypochlebiać). O jak słodko zasypiasz, gołabku mój siwy, O jak mile spoczywa człowiek sprawiedliwy! *Zab.* 1, 98. *Nar.* (syn o ojcu stareu zgrzybiałym). — §. Gołabek *Boh.* holaubek, holúbek, *agaricus cinnamoneus*, gatunek bedłki, rośnie w lasach; ma zapach nieco korzenny. *Kluk. Dykc.* 1, 14. der blaue Žaubling. Najlepsze z grzybów holubki. *Syr.* 1395. cf. *Ross.* голубель borówka. — §. Gołabek ob. Holúbec taniec. GOŁĄBIE, GOŁĘBIĘ, iecia, n., GOŁĘBICZEK, czka, m., GOŁĄBIĄTKO, GOŁĘBIĄTKO, a, n., ein junges kleines Žaubchen, piskle gołębie, (*Boh.* holaubě, holaubátko; *Carn.* et *Vind.* golobizhi; *Slavon.* golubichi; *Croat.* golubich; *Hung.* galambsi). Dwojko gołębiątek w wierzchu drzewa, i z gniazdem przyszło mi na wzięcie. *Żebr. Ow.* 342. Dwoje gołabiątek młodych. *Rej. Post. K.* 1., 1 *Leop. Luc.* 2, 24. Gołębiowi, gdy kto gołębięta z gniazda wybiera, on żarliwie wzdycha. *Auszp.* 33. Para gołębi świeżo wylęgłego Załują gołębięcia z gniazda wypadłego. *Groch. W.* 399. Z rządu przyrodzonego zawsze to pochodzi, iż orzeł gołębięcia młodego nie urodzi. *Papr. Gn.* 808. (*fortes creantur fortibus, nec imbecil-*

lem prognerant aquilae columbam). Mamy być prostego umysłu jak gołębiczki. *W. Post. W.* 367., 1 *Leop. Math.* 10, 16. Mają sami siebie gołębiczkami prościuchnemi. *Biał. Post.* 9. — (NB. *Dalszy ciąg pod: Gołębi*).

GOŁAŃCZA, y, ż., miasteczko w Gnieźnieńskim. *Dykc. Geogr.* 1, 244. eine Stadt in Großpolen.

GOLANKA, i, ż., gogołka, gałuszka, głowatka, die Baumrinne, daš Obstflüßchen nach abgefallner Blüthe, (*Etym.* goły, cf. pacholę, cf. *Boh.* holka, holcička dziewczątka). Niedojrzałój nie zrywaj jagody, Zaniechaj golance czynić szkody. *Petr. Hor.* 2, A. 3 b. *GOLARZ, GOLACZ, a, m., brodogól, cyrulik, feldszer, balwierz, der Barbier. *Boh.* holič; *Vind.* britvar, britbar, brivez, bradobriuz; *Carn.* bryvz, britbar; *Bosn.* briac; *Croat.* briavecz, podbrivach, podbrijach; *Hung.* borotváló; *Slavon.* briács; *Ross.* брильщикъ, (cf. brzytwa, broda). Łaziebników, golaczów i barwierzów wytworne mazidła. *Syr.* 278. w *rodz. żeńsk.* *Boh.* holička ob. Barwierka. — *GOLARSKI, a, ie, barwierski, cyrulicki, Barbier, *Ross.* брильщикъ.

*GOLCZ, u, m., gatunek płótna, eine Gattung Leinwand. Płótno wszelakie, a mianowicie płótno golez, aby było na wielkie łokcie przedawane. *Herb. Stat.* 322.

GOŁĘBI, a, ie, od gołębia lub gołębi, Žauben. *Boh.* holubj; *Slovac.* holubný, holubečj; *Hung.* galambi; *Dal.* golubinny; *Sorab.* 1. howbacžé; *Bosn.* golubgni; *Vind.* golubji, goloben, golobou, golobizhen; *Rag.* golubigni, golubni; *Croat.* golubini, golubichji, golubni, golubov, golubinszki; *Ross.* голубинный, голубячий. Rodzaj gołębi należy do rodzaju wróblego. *Zool.* 225. Gołębi gnój, (*Slovac.* holubinec; *Vind.* golobjak, golobzhjak, golobji klat). Gołębi kolor, (*Ross.* голубый niebieski, błękitny, голубоватый niebieskawy, сизый, сизякъ, голубецъ, голубизна błękit).

§. *Botan.* Gołębi groch ob. groch gołębi. Gołębie ziele ob. Koszyszczo. GOŁĘBICA, y, ż., GOŁĘBICZKA, i, ż., zdrobn., gołab' samica, die Žaubim. *Boh.* holubice, holubička, holubinka; *Slovac.* holubica; *Sorab.* 1. howbacža, łanczka; *Vind.* golobiza; *Bosn.* golubiča, golubičica; *Croat.* golubicza, golubichiza; *Rag.* golubizza, golubiciza; *Eccl.* голубица. GOŁĘBICZY, a, e, od gołębiczy, Žaubim, gołębi, Žauben. Kruk nie zna jęczenia gołębiczego. *Bals. Niedz.* 2, 518. Duch ś. w osobie gołębiczej. *Biał. Post.* 45., *Rej. Post. B.* 3. W prostocie gołębiczej, miał węzową mądrość. *Sk. Żyw.* 1, 168. GOŁĘBIENCOWY, a, e, od gołębińca, Žaubenhaus. Gołębieńcowe przegródki, komorki. *Cn. Th.* 200. GOŁĘBIENIEC, GOŁĘBINIEC, ńca, a, m., GOŁĘBNIK, a, m., *Boh.* holubinec, holubnik, budnjk; *Slovac.* holubinec; *Hung.* galamb-ház, galamb-bug; *Sorab.* 1. howbencž; *Bosn.* golubgnák, golubinač; *Slavon.* golubinjah; *Croat.* golubinyak, golobinyak; *Dal.* golubnik; *Vind.* golobinjek, gollobyek, golobnik, golobinjak, tapash, tumpish; *Carn.* golobnak, golobinek; *Rag.* golubgnik, golubignak; *Ross.* голубятникъ, голубятня, держка, (голубятничать gołębie chować); daš Žaubenhaus; jest to owe okrągłe lub czworograniaste, umyślnie dla gołębi wybudowane pomieszkanie. *Kluk. Zw.* 2, 172. Do stołu naszego nie lada potrawy I gołębiniec rodzi nam dziurawy. *Klon. Fl. B.* Gołębie płuche próżne gardła mają

Po gołębieńcach żałośnie stękają. *Groch. W.* 536. Gołębie przyleciały do gołębińca zamkowego. *Bot.* 202. Wiele dziur nadziałali, a z owczarni pańskiej gołębińców naczynili. *Zrn. Post.* 264 b. §. Gołębiniec, gnój gołębi (*Slovac.* holubinec; *Vind.* golobjak, golobzhjak). Weż gołębińców albo łajen gołębiech. *Syr.* 465. GOŁĘBINA, y, ż, *pie-szczenie:* gołębica, järtlich: die Täubinn, daß Täubchen. Uczy się, jak kształtnie się wyginać, jakie stroić miny, Jak celować składnością inne gołębiny. *Zab.* 12, 322. *Nar. Ross.* голубянина, голубьяе мясо gołębina, gołębie mięso, (cf. cielecina, wołowina). GOŁĘBINNY, a, e, gołębiczy, gołębi, Täubinn-, Tauben-. Duch ś. w postaci gołębinnej. *Śmotr. Ap.* 41. GOŁĘBNIK, a, m., §. 1. gołębiniec *qu. v.* §. 2. Jastrząbek, *falco columbarius*, od innych gołębnikiem zwany. *Kluk. Zw.* 2, 305. der Taubenfalk. *ob. Krogulczyk.* §. 3. Który gołębie chowa, koło nich chodzi, *Boh. et Slovac.* holubar gołębiarz; *Vind.* golobar, golobinjar, golobnjak; *Croat. et Rag.* golubar; *Hung.* galambokkal bánó; *Ross.* голубятникъ; der Taubenwärter, Taubenhalter. *Boh.* holubarťka, gołębiarka co koło gołębi chodzi, gołębie sprzedaje. *Boh.* holubarstwj gołębiarstwo, chodzenie koło gołębi.

GOLEC, lca, m., GOŁEK, lka, m., 1. człowiek goły, gołotka, hołota, charłak, ein nafter Bettler, ein armer Wirt. *Boh.* holomek; *Sorab.* 1. howecz; *Carn.* gólz *impubis*; *Rag.* gólaz, ighlicjar *avicula deplumis*, (*Rag.* golet *ob. Goliczna*); *Ross.* голякъ. Nie ma własnego nic golec obnażony. *Kulig. Her.* 231. Wenus ma syna golea, łada której zapłaci. *Dwor. C.* 2. Powiedzieć, dobry posag mamy, Ale takiemu gołowi nie damy. *Bratk. T.* 4 b. — *vid. Gółkiem.* 2. Łysy, głowę goła mający, ein Kahlkopf. Staremu gołowi. *Kochow. Fr.* 67. Prokop Golec, *Rasus. Hrbst. Odp. yy* 4. GOŁEĆ, ał, eje, *neutr. niedok.*, ogołeć *dok.*, n. p. Miejsca, tą maścią pomazane, goleją; dlatego jej używają, gdzie chcą włosy tracić. *M. Urzed.* 390. gołym się stawać, faßl werden; *Ross.* голѣть, оголѣть.

*GOLEMY, a, e, *Ross.* голѣмый bardzo duży, sehr groß. U nóg kostki z gołym gruczołem wypięte. *Zebr. Ow.* 214. *immodico prodibant tubera talo.*

GOLEN, i, ż, (*Boh. et Slovac.* hnatowa kost, hnat, (cf. gnat; *Boh.* holen, holenka, cholewa); *Bosn.* gobljen, gogljen, ghgnat; *Rag.* goljen, goljeno, goljenak, (goljenka *tibiale*); *Slavon.* golin; *Dal.* golyen, gnat, cziv od gołena; *Croat.* čev, nosna, czipel, gnat, ghnat, cziv od gołena; *Sorab.* 1. piždzel (*ob. Piszczel*); *Sorab.* 2. giźla (*ob. Giczel*); *Vind.* golen, golainu, podkolenska zieu, kust od kolena do pet; *Carn.* golejnu; *Ross.* голень, бирюля, (голеннише cholewa), берцо; *Eccl.* лысть, глѣзнь, голѣнь, берцо, плюсна лодышка. *Nuda tibiae pars, sola cute contacta. Sn. Th.* Rura większa nogi, albo goleń, między rurą udowa a noga; mniejsza zowie się piszczałką. *Kirch. Anat.* 112. daß Schienbein. (cf. kolano). Długich goleni *Ross.* голенастый. Mają cnoty tak wiele, jako na wróblowej goleni. *Glicz. Wych. H* 6 b. Tak rana boli w goleni, jako i w głowie. *Rys. Ad.* 66. — §. 2. Przy goleni macicy, jak zowią winiarze, cokolwiek wyroście, ma być obrzynane. *Cresc.* 315. *ob.* Kolano, kolanko, daß Knie, der Knoten an der Weinrebe. — §. Szyna, laska kruszcowa,

eine Schiene, eine Stange Metall. Lita goleń złota, srebra, une barre. *Trotz.* 1, 586. *Ross.* слитокъ. GOLENIE, ia, n., *subst. verb.* golić; odejmowanie włosów albo brody brzytwą, daß Scheeren mit dem Barbiermesser, daß Barbieren. *Ross.* бритие; *Eccl.* брѣяние, брадобритие. (*Carn.* agguljenje *absunedo*). Musi dni 40 zakonowi przypatrować się, który do nas wstąpić chce, toż dopiero golenie nasze bierze. Ale on dla boga prosił, aby natychmiast był ogołony i przyjęty. *Sk. Żyw.* 1, 95. (cf. tonsura, korona, plesz). GOŁENIEC, ica, m., gołowas, mołojczyk, otroczek, ein junger Barsche. Milej mi patrzeć, gdy dziewczka na koniu hareuje, Niż kiedy gonionego z gołencem tańcuje. *M. Biel. S. N.* 19. (cf. golanka). GOLENIOWY, a, e, od goleni, Schienbein-. *Ross.* берцовый. Kości goleniowe są dwie rury, goleń właściwa i piszczałka. *Kirch. Anat.* 112. Czaszka goleniowa, *patella, rotula. Krup.* 1. 158. die Kniekehle. — §. Te (tedy pierwsze potrzeby) że mam, twoje panie dzieło, Mnie dobrze wdzięcznym być a tobie miło; Przeto dziękując za skarb ci takowy Ze mnąc oddają dzięki Goleniowy. (?) *Kchow.* 96. [Goleniowy, wieś w byłym województwie Krakowskim, w powiecie Jedrzejskim, niedaleko Lelowa, o którym nieco wyżej mówi Kochowski. 5]

GOLF *ob.* Wbrzeże, zatok, odnoga morska; *Rag. et Slav.* zamorje; *Ross.* лиманъ. *ob.* Odlewisko, zatop.

GOŁGOTAĆ *czyn. niedok.*, gogotać, glogotać, (cf. glegotać, klekotac), wydawać ton bełkocacy, haubern, follern. Indyk ogon roztacza i gołgocze. *Zool.* 258.

GOLIASZ, GOLIAT, a, m., sławny olbrzym Filistyński, der Riese Goliath. Dawid poraził Goliaza. *W. Post. W.* 317.

GOLIACKI, a, ie, od Goliaza, olbrzymiński, Goliath's-, Riesen-, riesenmäßig. Następują na obozy z okrzykami olbrzymowatemi po Goliacku. *Birk. Ex.* 2.

GOLIBRODA, y, m., brodogol, golarz, cyrulik, feldszer, co brode goli, barwierz, der Bartscherer, der Barbier. (*Boh.* holič, f. holička; *Sorab.* 1. hower; *Carn.* bradobryvz, bryvz, britbar; *Vind.* britvar; *Bosn.* briac). Czekać Panie golibroda. *Teat.* 16. c, 28. GOLIĆ *czyn. niedok.*, zgolić, ugolić, ogolić *dok.* §. 1) gołym czynić, obnażać, zdejmować włosy lub brode brzytwą, faßl maßen, Haare wegnehmen, scheeren mit dem Scheermesser, barbieren. *Boh.* holiti, holjm, břitji, bregi; *Slovac.* holjm; *Sorab.* 2. golisch; *Vind.* briti, brijem, pobriti, pleshiti; *Carn.* bryti, bryem, (brytne, bryvne *tonsilis*), goliti; (*Rag.* gūliti, oguliti, izgūliti *decorticare*); *Rag.* briati, briciti, obriati; *Slavon.* obriati, obri-citi; *Croat.* briti, briem, (*Croat.* guliti *decorticare*); *Dal.* briti, briati; *Hung.* beretvålom; *Bosn.* brie:ti, obriciti, sciscjati, osciscjati, (*Bosn.* guliti, izguliti *vellere, stirpitu extrahere*); *Ross.* голить, брить, брѣю, збрить, збривать, (cf. brzytwa); *Eccl.* бритвити; (*Hebr.* גלש galasch *detondit*; *Arab.* نداديت nudavit pilis). — n. p. Dziś pierwszy mech mu brzytwa z twarzy goli. *Pot. Syl.* 317. Ja tobie na złość dam się ogolić; i wnet barwierza zawołano, który mu plesz i brode ogolił. *Baz. Hst.* 272. (ksieżdem został). Dający się zgolić *Eccl.* голительный *tonsorabilis*. — Próżno łysiego golić. *Haur. Sk.* 174.; *Slovac.* holému snadno sa hlava oholi. Już on tego kiedy chce, jako błazna goli. *Rej. Wiz.* 156. (na błazna wystrychnie). Na su-

cho mię goli, Kto ze mną przy stole siedzi bez żartu. *Pot. Jow. 162.* (er rasirt mich ohne Setze, martert mich, męczy mię, nudzi). Nade wszystko proszę pilnie miła żono, Gdy ja rzekę golono, nie mów ty strzyżono. *Pap. Przyk. B. 2.* (nie bądź mi sprzeczną; mit dem Messer geschoren; nein! mit der Schere geschoren). (cf. bewahrt und verwahrt das Feuer und das Licht, oder der Hekt ist blau. Gellert). A golono? golono! strzyżono? strzyżono! *Rys. Ad. 1.* (cf. a biało? biało! a czarno? czarno! t. j. potakiwać, einem nach dem Munde reden). Nieszczęry, obłudny, insze mówi, insze myśli, i strzyże i goli. *Cn. Ad. 658.* ein Mairredner. Komu nie jest przemierzły człowiek fałszywy, i słowa swoje opakujący, który i tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i siecze, insze mówi stojąc, insze siedząc. *Weresz. Reg. 118.* — Szydła mu gołą: powodzi mu się nadzwyczajnie, es glückt ihm außerordentlich, es geht ihm alles außerordentlich von Statten. Panu temu u królowej bardzo szydła gołą. *Rej. Wiz. 25.* Nie psuj sam sobie czasu, pókić szydła gołą. *ib. 22.* (korzystaj z okazji). Jednemu szydła gołą, drugiemu i brzytwy nie chcą. *Cn. Ad. 514.* czego jeden i wielkimi sposobami nie dokaże, to drugi igrając, nie wiedząc czem wykonywa, mancher hat mehr Glück als Verstand, mancher mehr Verstand als Glück. Gdyby łaskaw: fortuna, Co bez brzytwy innym goli, Dała strzydz swe złote runa Mym życzeniom po jej woli. *Zab. 8, 121.* — §. 2). Golić owce: strzydz, (*Boh.* holiiti), mit der Schere geschoren. Baranek mileczy przed tym, który go goli. *Radz. Act. 8, 52.* (strzyże. *Bibl. Gd.*). — 3). Golić rybę, z łusk nożem obnażyć, einen Fisch schuppen. — 4). *Fig.* Gołocić, ogołacać, gołym czynić, obnażać, entblößen, fahl machen. Gdy żać będziesz zboże, nie będziesz golił ziemi aż do gruntu; ale zostawisz też ubogim. *W. Levit. 19, 9.* (nie będziesz do końca pola twego wyżynał). A kwilo ziemię z kwiatów goli. *Hor. Sat. 237.* Gdy tak niemiłosiernie złe szczęście nas goli, Miłość może dopomódz do wyjścia z niedoli. *Treb. S. M. 85.* Za jeden noceg musi tak zapłacić, jak gdyby cały tydzień stał; oj będę golił bez mydła. *Teat. 28. b, 6.* (będę zdzierał). Goli Pan Bóg bez mydła. *Gemm. 91.* — §. A pierwszych i ostatnich jednym goląc ciosem, Ustał ziemię śmiertelnym zwycięzca pokosem. *Hor. 2, 289.* *Kniaź.* kosząc, er möchte sie mit einem Hiebe ab. Temu nie dostaje palca, drugiemu nogę ugolono. *Gil. Post. 150.* (ucięto). — §. Oj! ci lechmość wexlarze dyabelnie teraz gołą pieniądze. *Teat. 5. b, 18.* łowią, garną, grabią, zdzierają, sie fischen Gelb. — §. Fortuna z cnotą zawzdy z sobą burdę mają, a pewnie trzeba mądrze golić, przy którejby tu zostać. *Rej. Zw. 124 b.* Tu wierz mi, iż trzeba mądrze golić. *ib. 56, b.* (obracać się, kierować się, sich flug benehmen). GOLIĆ się recipr., brodę sobie golić, sich barbieren, rasieren. GOLIZNA, y, ż., miejsce gołe, szczogólnie, gołe pole, wygorzałe, wyprzałe. *Cn. Th. (oppos. poroślina), ein fahler Erbsied ohne Gras. Boh.* temeniště; *Slovac.* plešina; *Sorab. 2.* ghola, gholka; *Rag.* golét; *Vind.* golinna; *Carn.* golina; *Bosn.* golotina; (*Bosn.* golića, ejun = czołn); *Ross.* голизна, прегалина, обсъвокъ, полынья, полосгъ, (*Ross.* голикъ miotła otarta, голица gatunek powierzchni re-

kawiczek). Kurzenie tylko w przestronych puszczech na goliźnie opodal od drzewa pozwalają. *Haur. Ek. 162.* W pośród zaraźliwych bagnisk na ziemi wyższej szerzą się pewne golizny, podobieństwa nawet do łąk nie mające. *Stas. Buff. 44.* Przy łąkach, jeśli są jakie golizny mchem porośłe, plugiem przyorać. *Haur. Sk. 28.* Ani owoców, ani zboża, ale szczere golizny widzimy po tych górach. *Petr. Vod. 7.* GOŁKA, i, ż., pszenica z kłosaami gładkimi bez ości. *Kluk. Rosl. 3, 129.* *Syr. 927.* *Carn.* goliza, der glatte Weizen ohne Gramen, der Kolbenweizen. *Popowitsh. oppos.* wąsatka, ostka. §. Gołka, gołe ciało, n. p. Dano mu plagi w gołkę. *X. Kam. auf den Blüten.* — Gołkiem *adv.* goło, fahl, bloß. W początkach ptakowi żywność się gołkiem na dnie klatki posypuje. *Kluk. Zw. 2, 395.* (cf. *Boh.* holka, holcička dzieweczka (cf. goleniec), holička *grossus*). §. Gołka, gułka muzyczna, nota cała, ma w sobie ogonatek dwie. *Magier. Mscr. eine ganze Note.* §. Gołka, we grze, ósmka dzwonekowa. *Wol. Schellenacht. GOLNAĆ, ał, ie, act. dok., palnąć, uderzyć, bić, ciąć, einen Hieb versetzen, schlagen.* Nie mówił ani słowa więcej, ale go golnał od ucha pretem. *Ossol. Str. 3.* Walnąłem szynką o ziemię; dyabeł ją podniosłszy w samo mię czoło golnał, aż guz wyskoczył. *ib. 8.* *Carn.* gultiti *affricare, verberare.*

GOŁO *adv. adj.* goły; *Ross.* голюю, голо; fahl, entblößt, arm. Stół na koło Serwetami nakryją, a we środku goło, Niemasz obrusu żadnego. *Star. Dw. 51.* (bez nakrycia, przykrycia). Włosy nie stanowią wiary, chociaż się kto goło nosi. *Twor. Ok. C. 3.* (cf. ksiądz to tylko z plesza). W łaźni i w trumnie oba goło siedzą, pan i gołota. *Jag. Gr. A. 3.* (nago). Do boju żołnierz nie goło wybieży, ale ma zbroję i oręż. *Star. Vol. D. 5.* (nie z gołą, próżną, bezzbrojną ręką). Było przy nim zawsze chudo, ciasno, goło. *Wyb. Kulig. 49.* (ubogo). GOŁOBIODRY, a, e, gołe biodra mające, bez portek, gołodupski, ohne Hofen. Idą, a pozad żak gołobiodry Sypie z koszyka siodek modry. *Zab. 9, 555.* *Zabl.* GOŁOBRODY *adj. et subst.* gołowas, bezbrody, ohnbärtig, ein Glattbart; *Boh. et Slovac.* holobrádek; *Rag. et Bosn.* golobrad, golobradaz; *Vind.* golobraden, (*Vind.* golobradnost, mladennishtvu = gołobrodosć, die Unbärtigkeit). GOŁOCIĆ, it, i, *czyn. niedok.* (Ogołocić *dok.*, q. v.) obnażać, gołym czynić, entblößen, fahl machen. Wyziedziczenie brata racz Wac Pan odwrócić, I nie chciej go bezecnym postepem gołocić. *Treb. S. M. 49.* Cała familia nasze postepkiem tym ze sławy gołoci. *Teat. 30. b, 129.* (ob. Dziura). GOŁODUPSKI, a, ie, gołobiodry, nagi, sans culottes, nacktartig. *Ross.* безштанный. GOŁOGŁÓW, a, m., GOŁOGŁÓWY, a, e, fahlköpfig, ein fahlkopf. *Vind.* gologlav, gologlavazh; *Carn.* gologlav, gologlavz, (ob. Łysuń, bezwłosy); *Croat.* gologlav; *Dal.* opuzo, plessiv. — §. Gadus, ryba, mająca głowę gładką, na kadłubie drobne bardzo łuski. *Zool. Nar. 178.* GOŁOGON, a, e, o gołym ogonie, fahlschwanzig. Jeden z dziadów już tu był osiadły, Kiedy Popiela myszy gołogone zjadły. *Nar. Dz. 5, 112.* *GOŁOGUMNO, a, n., n. p. Nawóz z postrugania na podwórce, na gołogumnie, gdzie ludzie i było częstym

przechodem ziemię potretują... *Haur. Sk.* 50. na placu między gumnami, der Scheurenplatz. *GOŁOGUS, a, m., *Stipes fatuus*, błazen. *Macz.* ein Stofnarr. GOŁOLEDZ, i, ż., *GOŁOLEDNIA, *Sorab.* 2. połodna; *Vind.* ledenina, ledouje, sverhni led; *Ross.* голоть, гололедина; *Eccl.* голоть, гололедина. 1). lód gładki ślizki z deszczu mroźnego, daß Glatteis. Ślizka gołoledz oszukując nogi, nie jednego przywiódła o szwank. *Min. Aus.* 10. Kamienny rzeka most na grzbiecie czuje, Gdzie się rozbijać musi gołolednia. *Chrośc. Luk.* 98. (kra). Aż dotąd dawał odpór żydowskiej gawiedzi, Trzymał się Piłat, jako kot na gołoledzi. *Pot. Zac.* 122. (cf. kot). Stoję jak na gołoledzi. *Tr.* ślizko, niebezpiecznie, ich habe einen gefährlichen Stand. 2). *burl.* Łysina, die Glage. *Tr.* GOŁOMACZ, a, m., gatunek wiciorków małych na ryby, bez skrzydeł. *Cresc.* 644. eine Art Fischreufe. GOŁONÓGI, *Croat.* golonóg, ob. Bosy. GOŁOREKI, a, ie, (*Rag.* golorük), nie mający nic w ręku, lub na reku, bloßhändig. GOŁOŚĆ, ści, ż., golizna, die Kahlheit, Nacktheit, nagość, ubóstwo, *Boh.* holomstwo; *Vind.* golnost; *Carn.* goltst, golota; *Rag.* golocchja, golotigna; *Sorab.* 1. howoleż; *Ross.* голъ. GOŁOSKRZYDŁY, a, e, o gołych nieopierzonych jeszcze skrzydłach, fahlfüßelig, noch unbefiedert auf den Flügeln. Gdy zrani macierz ptaszni obrzydły, Smutnym się głosem poczet ozwie gołoskrzydły. *Zab.* 14, 268. (piskleta nieobrosła). GOŁOSŁOWNY, a, e, GOŁOSŁOWNIE *adv.* w samych słowach zawarty, ustny, in fahlen Worten bestehend. Niektóre miasta nie mają początku wolności swych innego, tylko dobrowolną albo gołosłowną dziedzicą wolą. *Ostr. Pr. Czw.* 1, 35. Grunt, gołosłownie darowany, prawnej nie nadaje tradycyi. *ib.* 151. Gołosłowne rady i projekta. *Liądz.* 129. My na was tego nie gołosłownie, ale demonstrative dowodzimy. *Smotr. El.* 27. *Obr.* 51. *Steb.* 2. GOŁOSZYJCA, GOŁOTA, HOŁOTA, y, m., GOŁOTKA, i, m., §. 1. człowiek goły, ubogi, nie ma jedno duszę, nie ma gdzieby stopę położyć, nie ma gdzie konia rozsiadłać; jako go widzisz, tak go pisz. *Cn. Ad.* 265. chudy pacholek, chudak, palipiecek, hołysz, gołysz, hołaczek, *Boh.* holomek; *Vind.* hedóvez, norzhei, trepei, shterz, potepuh, sanikarnik; *Ross.* бобыль, безпомѣстный; *Eccl.* безсобственный, kto nie imżety sobstvennago bytia, bezdomnik, bezdomnyk, которой не имжеть жилища, нестяжательный. W prawie zaś: nieosiadły, niepossesyonat, ein Unangehessener, ein Unbegüterter; ein armer Teufel, armer Schlufter. Gołota, który nie ma gdzie głowy swojej skłonić. *Gil. Kat.* 544. *Baz. Hst.* 456. Jeśli nieosiadły, albo inaczej odartus albo gołota, komu byłby winien, ma odpowiadać w sądzie grodzkim o każdą rzecz. *Herb. Stat.* 360. Który oprawę żeniną prawem przegrał, ma być mian za gołotę, i na potym ma być prawem gołotów patrzan. *ib.* 224. (ludzi nieosiadłych). Gdy sługa czyj, rzeczony gołota, albo inaczej obłomek, komu krzywdę uczyni, pan jego będzie powinien zań dosyć uczynić. *ib.* 560. *Si famulus alicujus dictus gołota, aut alias obłomek etc. Vol. Leg.* 1, 56. r. 1547. Trafia się, że w zwadzie, na biesiedzie, gołota albo kto bardzo ubogi, rani kogo.... *Gorn. Wł. M.* 4. Stało się, pycha

ich dmie, szczęścia to robotka, Nie ma nic do bogacza ubogi gołotka. *Zab.* 9, 107. *Zabl.* — §. 2. Gołota, hołota *coll.* ubóstwo, ubodzy, ubogi lud, daß Armuth, arme Leute, Bettelvolk; *Boh. et Slovac.* holota, holomstwo; *Carn.* golota; *Vind.* shterzouje, sanikarni lud; *Ross.* голытеня, голыдба, збродъ. A wam, co mam powiedzieć, enotliwa hołota? Dobrzy, cierpieć wasz podział, ale cierpieć z enota. *Kras. Sat.* 54. — §. 5. Gołota, gołosc, golizna; *Carn.* golota, Kahlheit. Grunt pod pozłote żółty dają, bo choćby złoto się odtarło, jednak się gołota na żółtym nie tak łatwo okaże, jak na czerwonym albo białym. *Sienn.* 596. *Croat.* golota; *Dal.* golina, golotina. GOŁOWAS, a, m., bez wasów młodzik, młodzieniaszek, z dzieciństwa wyrastający, goleniec, (cf. spiczak), ein Unbärtiger, ohne Schnurrbart. *Boh.* holobradek; *Carn.* goltz; *Bosn.* bezbradać, golobrad; *Ross.* голоуемый. Gołowas, bezbrody imberbis. *Macz., Mon.* 75, 589. Cóż nieznowniejszego, jako gołowasa Censora, gdy me sprawy niucuje, przetrząsa? *Zab.* 16, 257. Gołowasowi cóż za przyczyna babsko trupa pojmovać? *Burl. B.* 5. GOŁOWASY, a, e, bezbrody, unbärtig. Gołowasy gach. *Kchow.* 91. Gołowasy młokosek, wolny od nauki, Psy, konie i rycerskich gonitw lubi sztuki. *Kor. Hor.* 10.

(GOLTSLAR, a, m., co złoto na blaszki bije, z *Niem.* der Goldschläger. Złotnicy, malarze, goltslarowie. *Szczerb. Sax.* 141). GOLUCHNY, a, e, GOLUTENKI, GOLUTKI, GOLUSIENKI, GOLUSKI, a, ie, — o *adv., intens. adj.* goły, ganż fahl, bloß, fafer nadend. *Vind.* golonag, zielunag. GOŁY, a, e, golszy *compar.*, *Boh. et Slovac.* holý, lebawý; *Sorab.* 1. hówé; *Slavon.* gól, goli; *Bosn.* gó, goli; *Croat.* gól, szlechen; *Rag.* goo, goli, goll; *Vind.* gol, golen; *Carn.* gólé; *Ross.* голый, полый, полъ; cf. *Lat.* calvus; *Hebr.* חָלָל, חָלָל; *Pers.* khál; *Ger.* fahl. §. 1. bezwłosy, fahl, ohne Haare. Ezau był kosmaty, a Jakób goły. *Radz. Genes.* 27, 11. (gładki. *Bibl. Gd.*). Goły, bez włosów na głowie, lysz, fahlföpfig, fahl. Prędzej niż się goła splecie. *Rys. Ad.* 56. przedziutko. (*Prov. slov.* Holem u sa snadno hlava oholi). Pojdzże ty goły, kiedy ojca niemasz. *Cn. Ad.* 885. (*pater senex mortem propinquam sentiens, caput rasis, et inter liberos parvos sedit; quem tamen mors, dissimulans, se eum nosse, abstraxit*). Nie pomogą zioła, kiedy rozkaże wsiadać goła. *Rys. Ad.* 42. (*sc. śmierć, für den Tod hilft kein Kraut*). Ptaszęta gołe, bez pierza, unflüde Vögel. Węgorz jest ryba goła. *Tr.* bez łusk, ohne Schuppen, schuppenlos, glatt. — §. 2. Gołego co, gdzie nie masz przydatku, co samo tylko jest, nie mając przyczynionego, samo jedno zostając, cf. li, in bonam et malam partem, fahl, bloß, leer, ohne weitem Zusaz. (*Vind.* zhist, gol, sgol, sgolen, nefmieshan, (ob. Zgoła); *Rag.* golli, goo). Gdy się ciała same kładą do ogniska, mówimy, że się wystawują na goły ogień. *Krunl. Chym.* 53. anß bloße Feuer. Wzięli go z gołego tylko podejrzenia, jakoby się przyłożył do tej ucieczki. *Kłok. Turk.* 109. Goły spór jest między nami, O to tylko już, kto ma przed kim zasługami. *Otw. Ow.* 507. Małżeństwo nie jest goła obietnica, ale samego siebie oddanie. *Karnk. Kat.* 276. Sama goła wola nie jest dobrodziejstwem. *Gorn. sen.* 416.

Słowa mi tylko gołe, nie pomoc, dawali. *P. Kchan. Orl.* 1, 242. (ob. Gołosłowny). Księgi gołego papieru. 1 *Leop. Jer.* 36, 4. (czystego, niezapisanego). Położył gołą kartkę na ołtarzu, aby anioł na nią napisał. *Sk. Dz.* 468. Przyrodzenie człowieka rodzi się jako goła tablica albo goła karta. *Rej. Powie. L.* 5. *tabula rasa.* Gdzie ćwiczenia nie będzie, ta tablica z 'hoła Naszego przyrodzenia będzie zawsze goła. *Rej. Wiz.* 90. Na sądzie ostatecznym sprawiedliwość szczerą i goła skazować ma. *Sk. Kaz.* 4. Szczerą woda i goła, bez żadnego na duszę skutku, aż gdy się przyłączy słowo boże. *ib.* 17. (*Rag. golla vöda*). Zawždy do kościoła, cesarza godne dary przynosił, i z gołą się ręką bogu nie ukazał. *Sk. Dz.* 875. Trzeba mu co za pracę posłać, żeby wždy nie z gołemi rękoma do niego przyjść. *Sak. Sob. B 3 b.* Rozgniewawszy ją, nie przystępuj do niej z gołą ręką, ale ją pierwej w wielki podarunek obwiń. *Mon.* 75, 690. *Teat.* 15, 83. (z próżną ręką, w której nic nie masz, bez daru). Gołemi rękami się bronili: bezzbrojniemi. — Pole gołe: niezarośnięte, goła, *n. p.* Skoczą tedy, jako psy, kiedy w polu gołym Z barankiem się od matki potkają gomołym. *Pot. Zac.* 43. Żadnej ściany, żadnego placu gołego nie było, którego-by ludzie nie zastąpili, by go widzieli. *Gwagn.* 147. (próżnego). — Kościół katolicki nie każdemu radzi gołe pismo ś. czytać. *Sk. Zyw.* 1, 131. tak samo, bez wykładu, *allein für sich, ohne Commentar.* Heretycy nie nie chcą przyjąć, tylko gołe pismo. *W. Post. W. praef.* (pismo samo, bez wszelkich przydatków). — Ty tak rozumiesz, że to tytuł goły, i enotliwą być i dobrą rzeczona! *P. Kchan. Jer.* 152. (próżny tytuł). — Panienska ta na gołym obroku Do tychczas stoi, przypowieścią prostą, O tych, które już ołtarza dorostą. *Pot. Syl.* 576. (panna na wydaniu). — §. 5. Niezakryty, nienakryty, błoś; (*Ross. нагольный* bez powłoki *n. p.* futro). Jeszcze Wasze bóg wie gdzie wędrował, Gdy ja już na łeb goły panom asystował. *Teat.* 43. c, 145. *Wyb.* (z czapką pod pachą, z gołą głową). Pod gołym niebem, *sub dio. Macz. inter freyen Himmel.* Na goła szablę odprawują swe przysięgi, potem ją całują. *Pasz. Dz.* 115. z gołą nau nastąpił szpada: z dobytą, mit bloßen Degen. §. 4. Nagi, ubogi, błoś, arm, nackt, faßl. Służąc na honor dla utrzymania zaszczytu mojej familii, goły jestem jak święty Turecki. *Zabl. Bal.* 87. Jestem zdrów, ale co goły, to goły. *Zabl. Firc.* 8. Goły nagiego nie okryje. *Gemm.* 91. Bokami świeci, goły jak bicz. *Teat.* 50. c, 6. *Ross. голъ, какъ соколъ.* Widząc się być na kształt palca gołym, Wór cielskum przywdział, głowem zsuł popiołem. *Chrośc. Job* 60. On tak jak palec goły. *Teat.* 45. c, 96. *Wyb.* Goły jak bizun. *Teat.* 11, 64. jak byk. *ib.* 30, 35. (cf. derwisz, łęt). Postrzegłem, żem wydany, że nieprzyjacioły Mając przy sobie, siedzę jak na zycie goły. *Pot. Arg.* 52. Skoro się możniejszym zechce królować, Już tam król jak na zycie goły. *ib.* 10. Pyszny teraz jak zmokły wilk, jak goły na zycie, chodzi nos powiesiwszy. *Pot. Pocz.* 505. *Slov.* Tak sa máme, gako holi w trni. (cf. groch przy drodze). GOŁYSZ, a, m., gołotka, chudak, ein armer Schlußer. Głupi ty kupce, co gołyszowi dajesz na kredyty. *Nar.*

Dz. 3, 123. ob. Hołysz. *Ross. голышь, голякъ;* *Sorab.* 1. hówencz; *Rag. golisc: gołobrody;* *Bosn. golisc, pticch* bez perja.

Pochodz. *gola; hołota, hołysz, hołaczek; golanka; ogó-łem, ogulem; ogólny, ogulność; szczególnie, szczegół, szczegóła; szczególnie, wyszczególniac, wyszczególnić, wyszczególnienie; zgoła, — §. golić; dogolić, nagolić, pogolić, podgolić, przegolić, wygolić, zgolić, zagolić. — §. dogolocić, ogolocić, ogołacać, pogolacać, zgołacać, zgołocić, zgołocony. §. nagolenica, krzywogoleni. — §. cholewa Boh. holen. — cf. Sorab. 2. gole dziecię; Boh. holka, dzieweczka, cf. pacholę; Sorab. 2. golz, golazk.*

GOMÓŁKA, i, ż., GOMÓŁECZKA, i, ż., *zdrobn., (Boh. homolka, (cf. Germ. Mollen, gemossen, mellen; Dan. melka, Svec. molka; Lat. mulgere; Graec. ἀμύλειν); cf. Boh. homole másla osła másla, homole cukru głowa cukru; cf. Rag. gomilla; Croat. gomulya; Dal. gomilla acervus lapidum, congeries, moles; Bosn. gomila maceries; (Bosn. gomoglika); Rag. gomoglika: trufla; Ross. гомоуля глеñ chleba; cf. gomoły).* W serwatce przegotowanej znajdzie się zawsze twarog, z którego porobią się gomołki na rozchód pospolity. *Kluk. Zw.* 1, 229. *Cresc.* 246. sér twarozny na kształt osły, ein Quarkfäse in Form eines Butterstücks. Od parmezanu niech płacą groszy dwanaście, bo większa gomołka za grosz, niż parmezanu za dwanaście. *Lek.* 2, b. Z owej mąki czopek utoczyć, jakoby gomołeczkę. *Spicz.* 90. Jakby go gomołką przestrzelił. *Rys. Ad.* 20. Złote albo tuste owe lata, kiedy z kiełbas płoty pleciono, a połciami i gomołkami domy pobijano. *Podw. Wróz.* 24. GOMOŁY, a, e, GOMOŁO *adv.* 1). niespi-czasty, tepokończaty, ohne Spitze, stumpfspizig, abgestumpft. *Boh. homoly mutilus.* Szpetne gomołe drzewo. *Zebr. Zw.* 342. (*turpis sine frondibus arbos*). Dobywa gomołego kija. *ib.* 305. (*sine cuspidē*). Kłos gomoły: nieościsty, *mutila spica. Cn. Th.* 2). Bezrogi, szuty, Hörnerlos, ohne Hörner. Wzdyc pierwej sierść niż rogi na głowie gomołej. Dzikie mają jelenie i oborne woły. *Pot. Pocz.* 229. Skoczą tedy, jako psy, kiedy w polu gołym Z barankiem się od matki potkają gomołym. *Pot. Zac.* 45. Samiście gomołi, a z ludzi robicie kornuty. *Pot. Jow.* 194. (gładysze rogalów tworzą, mężom rogi przypinają). Miesiąc swe koło Na ów czas toczył po sferze gomoło. *Pot. Arg.* 822. (w pełni był, zaokrąglony).

GOMON, a, et u, m., (cf. *Graec. γομόων gemebundus*), burda, poswarek, zatargi, kłopot. *Dudz.* 58. *Hader, Streit, Händel, Zanf. Ross. гомонъ, гамъ.* Ta sprawa bez żadnego gomonu i zawieruch poszła. *Smotr. Nap.* 9. Skwierk a gomon między niemi. *Glicz. Wych. C.* 5. Wielkie kłopoty bywają, w takowym gomonie z strony żony, dziatki i czeladzi. *Zrn. Post.* 3, 545. (tartas). Mając gościa w domu, nie czyn z czeladzią gomonu. *Rys. Ad.* 39. Gdy gomon mam w domu, nie radem nikomu. *Cn. Ad.* 230. Wszystkom gotów uczynić, żeby ujść nienawiści i z ludźmi gomonu. *Pot. Arg.* 579. Francuzowie znowu gomonu z Cezarem zaczynają. *Warg. Cez.* 210. Złożenie patryarchy było przyczyną wielkich kłótni i gomonów

miedzy wiernymi. *Sk. Dz.* 809. Ta nowina sistrze przy-
czynię gomonu. *Groch. W.* 228. W małżeństwie często
kłopotu i gomonu końca niemasz. *W. Post. W.* 69. Zo-
na rzadko bez gomona. *Rys. Ad.* 79. W tym domu sza-
tani gomony i niepokoje czynią. *Ząbk. M.* 500. (straszy,
przeszkadza w t. d.). — *Transl.* Szczebietliwy gomon pla-
stwa drobnego. *Tward. Pasq.* 104. (wrzawa, szelest,
wrzask). GOMONIC się, ił, i, *recipr. niedok.*, swarzyć się
z kim, wadzić się. *Włod.* mit jemanden hadern, zaufen. (*Ross.*
гомонить unierokając; гомозить, загомозить, гоможи
niestatkować; угомонить, угомонять uspokajać). GO-
MONNY, a, e, swarliwy, hadern, schreyend, polternd. Le-
dwo gomony bęben a dzwon ryknął z wieży. . . . *Nar. Dz.*
1, 194. *Ross.* гомоють, гомоза niespokojnik.

GOMUŁKA ob. Gomółka.

GON, u, m., *Morav.* hon; *Boh.* honba; *Ross.* гонка; §. 1.
gonienie, gonitwa, łowy, polowanie, *Vind.* gonja, gna-
nje; daß Jagen, daß Jemen, die Jagd. Na granie Amfi-
ona W bezdrożnym skały czyniąc gony kole Przeskaki-
wały na poboczne pole. *Zab.* 11, 554. (przeganiając się,
gonitwy odbywając). Dokąd tak śpieszno bieżysz? z wło-
sem rozpuszczonem! Bez stroju z rannych kwiatków? cze-
muż takim gonem! *Przyb. Ab.* 185. (pędem; *Boh.* honem;
Ross. въ гоны - na wyscigi). Wpadnie sam w sieć zło-
czyńca, choć nie będą gony. *Pasz. Dz.* 102. (niebędą
go napędzać). Śmiał się Mars z dala z Fortuną pospołu
na te igraszki i wzajemne gony. *Jabl. Buk. N 2 b.* Niech
inni opiewają gony i igrzyska. *Przyb. Mill.* 260. Mala-
rzowi kazał dom malować z zwierzęciami, i myśliwimi
gonami. *Sk. Dz.* 795. (z polowaniem, z gonami). Nie tak
brzmia słodkie w twoim uchu strony, Jako ogarów zawie-
sistych gony. *Pot. Arg.* 209. (zapędy za zwierzem). Cie-
szył się psim abo sokolim gonem. *Pot. Syl.* 15. (polo-
waniem, polem, łowami). Ten nogę a ów złamał w go-
nach szyje. *Chrośc. Ow.* 66. (w gonitwach). §. Bobrowy
gon, bobrownia, bobrowe gniazdo, der Biberbau. Jesli-
by kto miał łowy i lasy, jeziora i bobrowe gony. *Stat.*
Lit. 292. Bóbr wypłoszony z gonu, traci wszystkich prze-
mysł. *Czack. Pr.* 2, 264. Bobrowe gony były pod do-
zorem łowczych. *ib.* 1, 66. §. 2. Pajeczny gon, gatu-
nek pajaka, (cf. skorpion, krzeczek, tarantula), eine Art
schädlicher Spinnen. Od pajecznego gonu, t. j. od pajaka
na długich nogach obrażonym, lekarstwo. *Syr.* 459. Od
niedźwiadka, abo i od gonu pajecznego obrażonym. . . .
ib. 696. *GONBA ob. Gonitwa. GONCA, y, m., (*Boh.*
honec; *Sorab.* 1. honiczer), §. 1. który goni, der Jäger.
Gońców za złodziejem wysłano. *Tr.* (gonicielów, Nachseher).
§. Gońca od gonitwy, rycerz gonitwiany, gonitewny, za-
wodnik, Wettrenner. Gońca był z kopią przedni, i na
dobrym koniu siedział. *Star. Ryc.* 44. Prosił go na we-
sele córki dla gonitw, bo był gońca niepospolity. *Biel.*
91. Pojedynek ten nocne zakończyły ciemności, Był je-
dnak godzien, aby jasne słońce, Odkryło było światu
takie gońce. *P. Kochan. Jer.* 236. — §. 2. Gońca, pies
gończy, der Courshund, ein leichter Heshund. Gońca jest
pies wietrzny, który popędzone zwierzę goni ze
wszystkiego skoku póty, póki może, abo on gonić,

abozwierzę uciekać. *Ostror. Myśl.* 51. Nephros i
Archont, z tych się każdy sili, Gdzie gońca zmyli.
Kochow. 523. Na zające zażywają gońców chartów. ob.
Chart. (GONCIANY, GONCIK, GONCIARZ ob. Gontowy,
gont, gonta).

GONCZA, y, ż., *Tr.*, ob. Gon, gonitwa. GOŃCZY, a, e,
Boh. honči, honicy; *Sorab.* 1. honiczerski; *Ross.* гон-
чиї, od gonienia, nachsetzend, jagend, Jagd. Ogary,
gończe psy mają być prędkie i z dobremi głosami. *Haur.*
Sk. 540. Courshunde, Heshunde. Skoro on gończe roz-
puścił ogary Naszczwał zwierzyny, i nabił bez miary.
Chrośc. Ow. 47. ob. Brzesznik. (*Croat.* kopov). Psy rozswor-
ruje i gończe ogary. *Chrośc. Luk.* 118. Łowiec, póki
tyczek nie rozstawi z sieciami, wiąże charty i gończe.
Bardz. Luk. 65. Gończy chart. *Min. Ryt.* 4, 211. (Mia-
na gończych psów: wilczek, cypr, cymbał, dawizwierz,
Wisła, Dunaj, Raba, Skawa i t. d.). Gończe słysząc
dźwięki przeraźliwe Jam się po błotach, po dachach wie-
szała. *Tward. Daf.* 6. (hałasy, głosy, krzyki). — §. Kró-
lewic z Xięciem gonił na ostre w gończej zbroi. *Gorn.*
Dz. 6. in der Turnierrüstung, w gonitwianej zbroi. GO-
NIARNIA, i, ż., dźwignia górnicza, przez konie obraca-
na, der Göpel, der Treiber, im Bergbaue, daß durch Pferde
getriebene Hebezeug. *Tr. GONJARZ, a, m.*, co konie u goni-
niarni pogania, der Göpeltreiber, der die Göpelpferde antreibt.
*GONIASY, ów, plur. gonienie się na wyscigi, przesła-
dowanie, wechseltätiges Heringjagen, Verfolgen. Tandem
tedy król umarł, partye, goniasy, Bóg wie, kto nie był,
to Piast, to Francuz, to Sasy. *Teat.* 43, 145. *Wyb.*
GONIC, ił, i *cz. niedok.*, (*Boh.* honiti, honjm, honjwam,
honiti, hánjm, hnati, ženu, (ob. Gnać, żonać); *Slov.*
honit, honjm; *Sorab.* 2. gonisch, ganasch, gnasch, że-
nu, ženom; *Rag.* gonitti; *Croat.* goniti; *Sorab.* 1. honicz,
honiu, honim, hnač, honač, hnai; *Vind.* gonit, gnāti,
gnal, shénem; *Carn.* gónem, gnāti, gnai, shénem;
Ross. гонить, гонять, гнать; *Ecccl.* гнати, гоноу, жену;
cf. *Graec.* κωνεω, cf. koń, cf. Hund, cf. *Syr.* כונה). §. 1.
ścigać, pędzić za kim, by go ułapić, doścignąć, jagen,
nachjagen, nachsetzen. *Vind.* napojati, nalouaiti, pojati, gna-
ti, poditi se, derviti, naperganjati; *Carn.* dervim; *Ross.*
ссаривать, ссорить; *Ecccl.* гнати, гоноу, достигать,
бѣжать за кѣмъ. Gwałtownika na świeżym uczynku go-
niono; ci zaś co go gonili, w gonieniu pojmać go nie
mogli. *Szczerb. Sax.* 181. Przed czem dziś uciekasz,
jutro sama za tém będziesz gonić. *Teat.* 10, 54. Gońcie
ich co najrychlej, bo ich dogonicie. *Radz. Joz.* 2, 5.
Gonił go przez siedm dni, i dogonił go na górze Ga-
laad. *Radz. Genes.* 51, 25. Zbiegowie lekają się, cho-
ciaż za niemi nie gonia. *Zab.* 7, 219. *Kossak.* Tak biegał,
jakby go kto tuż na karku gonił. *Zab.* 14, 55. Z ko-
niem pierzchnął; gońże wiatr po lesie. *Alb. n. Woj.* 4.
Zeby nie gonił wiatru po ulicach w nocy. *Teat.* 21, b,
14. (zeby się nie wałesał, nie włóczył). Nie goń tego,
co sam ucieka. *Cn. Ad.* 597. Gonił za sobą wysiekił
się piętami. *Cn. Ad.* 1, 286. er hat Reißaus genommen,
(dać drapak). Goniacy *Ecccl.* гонительный. — §. *Fig.*
Walczmy, gińmy, śmierć gońmy; ale dla ojczyzny. *Zab.*

12, 177. *Nagł.* (szukajmy śmierci). Syn zbywszy się rodzica straży Swoim się poważy gonić polem. *Tward. Wz.* 48. (żyć na swoje rękę, swoim dworem). Ciężkim go prawem dłużnicy gonili, Jam swą niewola wyrwał go z bastyli. *Zab.* 13, 249. przesładowali, sie verfolgten ihn mit aller Strenge des Gerichts. Krewny powinien krewnego gonić w sprawie o złamanie pokoju. *Szerzb. Sax.* 227. Zony cudzołożnej mógł mąż odkazować od siebie, jeśli jej nie chciał na gardło gonić. *Sekl.* 20. (na śmierć oskarżać, wystawiać). — Jedna trwoga drugą goni. *Pasz. Dz.* 44. (tuż za drugą następuje). Już jedna drugą przepychem stroju i gustem kwiecia goniła. *Zab.* 12, 297. *Gawdz.* wyścigała, przepisywała, sie wetteiferten mit einander. Już nie widać we wsiach, by moi rodacy Gonieni byli nad przepis do pracy. *Zab.* 16, 342. przypędzeni, nagleni, angetrieben. Ustąp' tym, co fortunę lepiej sobie gonia. *Morszt.* 68. (sobie łowią). — § 2. *Verb. Med.* Gonić = śpiesznie gdzie dążyć, wofin eifen, eifend's streben, hinjagen, rennen, darnach rennen, ringen. (*Ross.* гонзнуть, гонзатъ; *Eecl.* гонезати, убъжати, бѣгствомъ спастыся, гонзпнати, оуцни, убъжати, утчы pierzchnać, uciec). Do pierścienia gonić. *Groch. W.* 488. *Pot. Jow.* 2, 23. nach dem Ringe rennen. — Na ostre gonić: potykać się kopią. *Włod. scharfe Lanzen brechen, ein Scharfrennen halten.* Królewic z Xięciem gonił na ostre w gończej zbroi. *Gon. Dz.* 6. — Nie pojrzał na nią, ni się jej pokłonił, Tylko oczami po ścianach gonił. *Jabl. Ez.* 209. (dziko poglądał, er ließ die Augen wild herumſchweifen). — §. *fig.* Gonić na co = załawiać, nach etwas ringen. Goni na zwadę, łowi na guz, zadziera. *Cu. Th.* Zygmunt przyjechawszy do Litwy, obaczył Moskwę być przeciwną sobie, a na wojnę gonić. *Biel. Św.* 272 b. Zyliśmy wszyscy swowolnic, Na twą pomstę goniąc dobrowolnie. *Kanc. Gd.* 502. (zasługując, zarabiając). Znaleźli się rodacy, którzy upornie na swoje i Rzpltej zgubę gonili. *Pilch. Sall.* 64. Upominał ich, żeby nie gonili na zwadę. *Budn. Apopht.* 128. On jako ten, co na 'hańbie nie goni, Nie chce być więźniem ani pojmanyra. *P. Kchan. Jer.* 119. Greci młode trojęć ś. bardzo mieszają, i na Aryańskie kacerstwo gonia. *Sk. Kaz.* 255. (zarywają kacerstwa). Herodyas na złe Janowi ś. goniła, i o gardło go przyprawić chciała. *Sekl. Marc.* 6. (czuwała nań). *Gonić na 'sławę. *Tr. NB.* mnie się zdaje, że, gonić na co, zawsze na złą stronę się używa. §. 3. Gonić czém = gonić resztą, ostatnim, szczątkiem = ostatnich sposobów używać, do ostatniego już być przymuszonym, daß letzte Mittel ergreifen müssen. cf. *Slov.* Psow z palicu za zagami honił. Już skarbowi przyszło resztą gonić. *Chrośc. Fars.* 389. *Falib. Dis. P.* 2. Płec biała nad tobą prawie serce roni, Ale za to szkatuła prawie resztą goni. *Nar. Dz.* 3, 128. (kona). U niego i najcięższy czas nie goni szczątkiem, Bo wszystko idzie ładem i pięknym porządkiem. *ib.* 1, 54. Już ostatnim gonimy. *Teat.* 4. b, 36. Zapuść, zapuść kotwice, zrzuc napięte żagle, Wiedz, że ten szkoda goni, kto co czyni nagle. *Błaż. Tł. a.* (cf. co nagle, to po dyable). GONIC się *zaimk.*, uganiać się, wyścigać się, pędzić jeden za drugim, stá jagen, *Ross.*

погна́ться, погоню́сь. Chłopey się po ogrodzie gonia. *Tr.* Tak się tu wszyscy jako mizerne ryby gonimy, po tém nędzném morzu burzliwego świata tego. *Rej. Post. K k k* 3. — Gonić się kieliszkami, konwiami = przepijać się, jeden drugiego. *Tr.* einander zu Boden trincken. — Gonić się za czém, zapędzac się goniać, im Nachjagen begriffen seyn, weit verfolgen. Medea w ucieczce, brata swojego członki, po tych miejscach, któremi się ociec za nią gonił, rozrzuciła. *Siem. Cyc.* 212. Patrz jak się jałowica goni za dorodnym buhajem i nadawa sama. *Tward. Pasq.* 30. Kto się za złością goni, bieży k śmierci swęj. *Budn. Prov.* 11, 19. (kto naśladowuje złości. *Bibl. Gd.*). — §. 2. Zwierzęta się gonia; chciwe są mieszania się z sobą, laufig seyn. Wilk goni się z samicą przez dwanaście dni. *Haur. Sk.* 312. *Sorab.* 2 sze ganasch, ganzasch; *Croat.* gonitise, gonimsze, tiramsze; *Carn.* sê goniti; *Vind.* naskozhuvati, naskakati, pojatife, gonitife, se poplemenuvati, se plemeniti, se jesditi; o *kozłach* se perskati; o *świniach* se hukati; o *kotach* shtramlati. GONICIEL, a, m., który goni, ścigacz, der Nachseger, Verfolger. Wyrwij mię z ręki nieprzyjacioł moich, i gonicielów moich. *Budn. Ps.* 31, 15. (którzy mię przesładują. *Bibl. Gd.*). *Boh.* honák; *Carn.* gonázh, gojnék; *Vind.* gnauz, goinik, gonazh, gonez; *Sorab.* 1. honiczër; *Ross.* гонитель. *Wrodz. żeńsk.* GONICIELKA, i. GONIEC, óca, m., kuryer, kursor, ein Eilbote, Courier. (*Boh.* honec actor, agitator; *Rag.* gognác vector); *Carn.* jedernék; *Ross.* гонецъ, тещецъ, погонщикъ, ѣздовой; *Eecl.* гонць, скоротеча, ристатель, вѣстникъ, скороходць, скоротечць. Lekki goniec sprawić tego nie mógł; trzeba było posła wielkiego tam posyłać. *Tward. W. D.* 2, 155. *Smalc.* 14. Posłany Młocki gońcem z tą nowiną. *Tward. W. D.* 2, 116. aś Courier. Przybiegł goniec z Hiszpanii. *Nieme. Krol.* 3, 85. Przysłał mi gońca. *Teat.* 45. d, 102. *Wyb.* — *fig.* Gończe złotego słońca, różana jutrenko; Już to w chatki mojej zaryzała okienko! *Zab.* 1, 177. *Nar.* Vorbote, Eilbote. Gdy swoje gońce pomknąwszy słońce Już na sam nieba wybiegło szrodek. *Zab.* 11, 264. *Zabl.* (bieguny swoje, rumaki). — §. Szedł za nią jakoby goniec. 3 *Leop. Syr.* 14, 23 (śladownik. 1 *Leop.*, goniciel, ścigacz, Nachseger). GONIENIE, ia, n., *subst. verb.*, ściganie, daß Jagen, Nachsegen. *Boh.* honba; *Eecl.* гонба, гонѣннѣ; *Ross.* выбивка. GONIONY, a, e, *partic. perf.*, 1) ścigany, gejagt. 2) Gra, gdzie jeden drugich ściga. *J. Kchan. Dz.* 269. daß Haschspiel, Haschen (Diebpaß, in Preußen). *fig.* Jał uciekać, razów jednak kilka w tym gonionym oberwał. *Dwor. H.* 3. Choć odmiany w rzeczach są lubione, Lepsze gonione w szczęściu, niż mienione. *Jag. Gr. E b.* Ty gością ładem, ja gram gonionego wodą, hospita *tu terris erras, ego in undis.* *Zebr. Ow.* 142. b) Taniec, ein lustiger hurtiger Tanz. Milej patrzeć, gdy dziewczka na koniu harcuje, Niż kiedy gonionego z gołencem tańcuje. *M. Biel. S. N.* 19. Dawno to i u cielca karał bóg onego, Kiedy około niego też szli w gonionego. *Rej. Wiz.* 162. (tańcowali koło złotego cielca). Umysł stateczny a *wspaniły nigdy się ukazać nie może, jedno w rze-

czach przeciwnych; bo pewnie w cynarze, ani w gonionym, nie się tam nie okaże. *Rej. Zw. 86 b.* Pewnie w cynarze, ani w gonionym albo tańcu szalonym, nie się tam nie okaże. *Weresz. Reg. 144.* GONIPIENIĄDZ, a, m., liczykrupa, liczygrosz, łakomicz, ein *Geldhungriger*, ein *Habsüchtiger*. Lichwiarz, gonipieniądź, odrzyskóra. *W. Post. W. 2, 368.* GONITWA, *GONBA, y, ż., zawód, ubieganie się do mety, daß *Wettrennen*; *Ross. ro-nitwa, gonьba, ристание*; *Carn. derkanje*; *Croat. zderkalische*, (*dist. Vind. gunitva, vganka, gadka, zagadka*; *Dal. gonitka id.*). Gonitwa końmi *Eccl. конеристание*; *Ross. скачка*. Konia, co trzymał gonitwę czas długi, Puszczają wolnym na omastne smugi. *Zab. 15, 295.* (utrzymywał zaszczyt gonitewny, sławę gonitwianą). Innych to bawi, by w gonitwie sami W prochów Olimpu zakopceni dymie, Rozpalonemi w biegu koł osiami, Nie tknąwszy mety, zwyciężkie swe imię Przenosząc z chwiałą nad gmin ludu mnogi, Między rządzące ziemię wnieśli bogi. *Hor. 1, 4. Kobyl.* Gonitwa do pierścienia, daß *Ringrennen*. — Bywa to w onej gonitwie na ostre za tarczą, że jeden będzie drzewem przebity, a drugi mało ranny. *Journ. Sen. 555.* daß *Ranzenbrechen*. Gdy kogo obwinia o jaki uczynek, on się chce szrankami, albo ostrą gonibą wywodzić... *Szczerb. Sax. 439.* daß *Scharrennen*. — Gonitwy miejsce, die *Rennbahn*; *Boh. hony, reydiwý plac*; *Sorab. 1. běhancza, pzebehancza*; *Vind. tiekalische, dirjauna ograja, tieknu skushanje*; *Carn. dirjavna ograja*; *Ross. бѣгалище, поприще*; *Eccl. бѣжелецъ, по-зорище, гдѣ бѣгаются, борются, преристание.* (*Eccl. гонитводѣлецъ celetizon*). *GONITEWNY, a, e, od gonitwy, *Wettrennen*. *Ross. ристательный, конорыстательный*. GONIWAĆ, ał, a, *czyn. częstoll. verb. gonić*; (*Boh. honiwati*) zu jagen pflegen. Pomnie go na francuzkim dworze Kiedy w Paryżu goniwał z kopią. *P. Kchan. Jer. 72.* *GONKA, i, ż., gonicielka, die einen jagt, die *Jägerinn*, die *Jägerinn*, *Treiberinn*. *Chodk. Kost. 26.* *Ross. gonka gon, gonienie.* GONNY, a, e, od gonu, *Lauf-Renn*. *Slov. honni.* Dziwuje się gonnej krotofilii, *spec-tacula cursus.* *Zebr. Ow. 185.* Lepiej spokojnego żywota używać, niż tak jako gonna *massia* za dworem biegać. *Rej. Zw. 158 b.*

Pochodz. (*ganiać gnać*; *blazgon, blazgonić*; *doganiać, dogonić, dognać*; *naganiać, nagonić, nagnać*; *oganiać, ogonić, ognąć, oganiucz, oganiaczka*; *ogań, oganka, ogon, ogonek, ogonowy, ogoniasty, ogonak, ogonaczek*; *obegnać, obegnany, obegnaniec*; *obganiać, obgonić*; *odganiać, odgonić, odegnać, odegnanie, odganiacz*; *poganiać, pogonić, pognąć, poganiacz, pogon, pogonia*; *przeganiać, przegonić, przegnać, przegon*; *przyganiać, przygonić, przygnąć, przygnanie*; *rozganiać, rozgonić, rozegnać, rozegnanie*; *uganiać, ugonić, ugnąć, ugon, wganiać, wgonić, wegnać, wyganiać, wygonić, wygnąć, wygnanie, wygnaniacz, wygnaniec, wygnaćczy, wygon, wygonisko*; *zganiać, zgonić, zegnać, zegnanie, zegnany*; *zgoniny, zgon, dozgonny, dozgonność*; *zaganiać, zagonić, zagnąć, zagon, zagonisty.* cf. *zonać, żonę, żenie*, cf. *koń*.

GONKA ob. Gunka. GONOREA ob. Rzeźączka, ciekączka, trypa.

GONT, u, m., GONTA, y, ż., GONTEK, tka, m., *zdrobn., Boh. et Slov. šyndel, šindel*; *Hung. sendely, sindel*; *Croat. sindol*; *Bosn. scimla, scindra*; *Rag. scimbla, dar-vene ploce*; *Carn. shinkel, shkodla*; *Vind. krouniza, zieplenka, skodliza, deskiza, ziepotnik, shintel*; *Sorab. 2. schinzel*; *Sorab. 1. schindzel*; *Ross. гонть, гонтина*; *Lat. scandula*; *Ital. scandola*; *Gall. ehandole*; *Lothar. chondre*; *Ger. die Schindel*; *szkudła, deszczulka, drani-ca do pokrywania dachu n. p. Dachy pokrywają się też szkudłami czyli gontami dębowymi, a zwyczajniej sosno-wemi.* *Switk. Bud. 223. Gost. Gor. 121.* Suchy gont najprędzej się pali. *Gaw. Siel. 366.* Pięć tysięcy lat, a jeszcze, iż tak rzekę, żadna gonta z nieba nie spadła, ani się która gwiazda naruszyła. *Sk. Kaz. 318.* Gonta, szkudła. *Volck. 853.* Różność jest między gontami a szkudłami; gonty przy jednej stronie wydrożone; szkudły niedrożone, pospolicie dębowe bywają. *Macz. GONCIARZ, a, m., co gonty robi, szkudłarz, der Schindelmacher, Schindel-ler.* *Boh. šindelar*; *Vind. krounizgnik, krounizhni krivez.* GONTAL, GONTARZ, a, m., *Boh. šindelak, gontowy gwóźdź, ein Schindelnagel.* Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki. *Os. Zel. 4 et 64.* GONTOWY, GONCIANY, a, e, *Boh. šindelny, šindelowy*; *Ross. гонтовый, od gon-tów, szkudłany n. p. dach, scandulare.* *Macz. Gonciniany, szkudłany.* *Volck. 853.* (*Vind. krounizhna streha*). Ćwieki gontowe. *Os. Zel. 64. von Schindeln, Schindel.*

GOPEŁO, a, n., jezioro w Kujawach, na pięć mil długie, na pół mili szerokie, z którego wychodzi Notecz rzeka. W pośrodk jeziora jest zamek spustoszony pod Kruświ-cą, gdzie niegdys rezydowali Popielowie. *Ład. H. N. 42.* der *Goplersee*.

GÓRA, y, ż., (*Boh. hora, hura, hurka*; *Slov. hora, wrch, cf. wierzch*; *Morav. kopeec cf. kopiec*, *Sorab. 2. ghora, ghorka*; *Sorab. 1. hora, horka*; *Vind. gora, hrib, (cf. garb)*; *Carn. gorra, hrib*; *Bosn. gora, planina, brihg, (cf. brzeg), brriddo, glaviča (Bosn. 2. gora silva)*; *Slav. bërdo, planina, bërdo*; *Rag. góra, plannina, bårdo (Rag. 2. gòra sylva)*; *Croat. góra, planina, breg*; *Ross. ropa*; *Hung. orias [mylnie, zowie się hegy. 3]*; *Graec. ὄρος, Jon. ὄρος*; *Dor. ὄρος*; *Hebr. הר har, הָרַר harar*; *Germ. Harz*; cf. *Esthon. wuori, wari*; *Island. biarg*; *Dan. bierg*; *Anglos. beorg*); [*Sanscr. giri. 2.*]; der *Berg*. Góra jest wysoka ziemi wyniosłość. *Wyrw. Geogr. 11.* Przez góry rozumieją się te części jakiej okolicy, które tak są nad inny grunt ziemi wzniesione, że od ludzi i koni z trudnością są dostępnymi. *Łesk. Miern. 79.* Góra nieprzykra (*Vind. berda*). Góra ognista, ogniomiotna, wulkan *Ross. conka*. — (*Prov. Vind. Ni planine bres doline* nie ma góry bez doliny: nie tak zupełnie złego). Góra rodzi, a plód mysz. *Kras. List. 2, 115.* (*parturiunt mon-tes*; z wielkiej chmury, mały deszcz; więcej huku, niż puku). Czej góry, mosty, chceszli mieć grzbiet prosty. *Cn. Ad. 123.* (ostroźnie, gdzie niebezpieczno). Jasna góra ob. Częstochowska. Łysa góra ob. Łysy. Jedzie ba-ba na łysą górę. *Teat. 25. c, 61. et 28. b, 151.* (czarow-nica, cf. *Carn. klék: czarownic schadzka*). — 2. Góry, ciąg gór, pasmo gór, ein *Gebirge, eine Bergkette.* (*Boh.*

hory; *Graec.* ὄρος; *Vind.* gorouje, goroustvu, gorski reber, gorni brieg, klanz, planina; *Rag.* gorje; *Croat.* prigorje; *Slav.* planina; *Dal.* planine alpes). Najwyższe góry są w krajach podświetlonych. *Wyrw. Geogr.* 11. Góry Karpackie, nazywają się tak od jednej góry Karpak. *Ead. Hst. N.* 43. cf. Tatry, daš Carpatiške Gebirge. Strona jedna gór Karpackich na południe, należy do Węgier, a północna należała do Polski, która pod Nowym Targiem Magora, pod Drużbakami Krepak, a pod Gorlicami Beszkid nazywa się. *ib.* (cf. babie góry). Ołbrzymie góry, pasmo wysokich gór dzielących Czechy od Śląska. *Dykc. Geogr.* 2, 346. daš Rtesengebirge, *Boh.* Krkonoše, Krkonošské hory. Góry lodowe, śnieżne, śnieżnice, Eisberge, Gletscher. *Mscr.* — §. Góry: gruby, żupy, lochy, gdzie kopią kruszce, sól etc. *Włod. Brńdže, Śchadšte.* Słowa gór w Polsce także używano przenośnie, chcąc wyrazić roboty górnicze, albo obrane w tym celu położenia, n. p. góry Olkuskie, miedzianogórskie i t. d. *Mscr.*; *Slov.* baňa, báne; *Hung.* bánya; *Sorab.* 1. kofarska yama, ob. Kopalnia; *Ross.* заводъ. Góry wapienne, Kalkbrńdže, napełnione są kamieniami białawymi, z których palą wapno. *Ead. Hst. N.* 44. Gór kamiennych, Steinbrńdže, w Polsce jest bardzo wiele, osobliwie około Pinczowa. *Ead. Hst. N.* 64. Góry kamienne, tyszarnia, lapicidina. *Volck.* 459. *Vind.* kamenarje, kamnalom, kamenarniza; *Slov.* lom, lomnica. Gór kruszczowych, Erzbrńdže, Erzgruben, mamy bardzo wiele; ale kruszców z nich nie dobywamy. Za Stanisława Augusta uformowała się kompania, kładąc koszt na otworzenie gór Olkuskich. *Ead. Hst. N.* 43., *Slav.* żelazna báne, duol żelazny; *Hung.* vas bánya; *Croat.* ruda, (ob. Ruda); *Vind.* rudna roba, rudstvu; *Ross.* рудокопня, рудникъ. — *Prov.* Złote góry obiecuje, a nie ma i ołowianych. *Rys. Ad.* 80. *Rag.* obechjavati zlato herzegovo; *Slov.* zlaté bané nekomu slubovat. — §. Góra nadmorska, albo namorska. *Cn. Th.* przedgórze, przyładek, ein Vorgebirge. August zwyciężył Antoniusza wodną bitwą, u góry pomorskiej, którą zwano Actium. *Otw. Ow.* 655. — §. *Fig. Tr.* Gromada, kupa wielka, ein großer Haufen, ein Berg. Chełpił się, że miał zobaczyć pierwej, niżeliby głowę swoją stracił, *gurę tak wielką z cudzych głów usypaną, jako jest meczet Zofii. *Kłok. Turk.* 29. Wielką sobie przed bogiem gurę zasług, w szukaniu zbawienia bliźnich nawiozła. *Wys. Kat.* 180. Mikołaj Dzierżgowski, tak jak Jan Łaski chcieli, aby skarb pospolity założono, który zwali *montem pietatis*, gurę zbożności albo miłosierdzia, bo do niego mieli wszyscy, wedle możności swój, każdy raz na skarb pospolity zrzucić. *Modrz. Baz.* 482 et 557. ein Staatsstaub von freywilligen Beyträgen. — *Trotz* tłumaczy: komora potrzebnych, ein Reichthum, wo dem Armutſ ohne Intereffen geltehen wird. Góra miłosierdzia na pożyczanie pieniędzy ubogim ludziom. *Tr. Lombard.* — §. 2. Góra miejsce wyższe, miejsce wzgórze, (oppos dół), der höhere Ort, oben. Góra w mieszkaniu, w budowaniu wyższa jego część, piętro, poddasze, mieszkanie na górze, der höhere Theil etneš Gebäudeš, ein höherer Stoß, der Boden. Na górze dwa

pokoiki, ukazywały widok całej okolicy. *Xiadz.* 74. Poddasze, to jest, wszystkiego budynku góra. *Haur. Ek.* 11. Góra nad stajnią, góra nad wozownią, góra nad sieczkarnią. *Świtk. Bud.* 77-8. (cf. strych). — §. Z góry na dół *propr. et fig.*, z wyższego miejsca na niższe, *Boh.* z hury; *Vind.* sgora, odsgor, odsgora; *Carn.* sgór, sgorrej, odsgor, odsgorej, odsgur; *Croat.* zgor, odzgor, odzgora; *Bosn.* zgori, zgara, od zgara, ozgar, odi zgara; *Eccl.* высръ, сверху, свыше, bergab, nad unten; *oppos. na górę, wzgórze, do góry, w górę, pod górę, ku górze, bergan, nad oben, aufwärts, hinauf.* *Sorab.* 1. hóre; *Sorab.* 2. gorej; *Slav.* gorri; *Bosn.* uzgor; *Vind.* gor, gorri, nasgor, k' verhu, navishe, gorse, semgori, gorse, sem na sgor; *Carn.* gori, hogóri, *Ross.* et *Eccl.* горъ, высръ. Zając ku górze prędzyszy, niżli z góry. *Sienn.* 285. Siemię dało owoc podnoszący się ku górze. 1 *Leop. Marc.* 4, 8. (rosnący. 3 *Leop.*). Z góry nie trzeba poganiać. *Gil. Post.* 169 b. Wołochy, gdy Mahomet wziął Carograd, a wszystko jak z góry poszło wschodnie Cesarstwo, Bisurmański jarzmo przejął niewoli. *Tward. Wł.* 54. (smarownie, gładko, raz w raz). Do czi świeckich, jako wóz z góry; a do rzeczy bozkich, jako na górę, na którą wiele koni przyprzegać trzeba. *Sk. Kaz.* 91. Inszy zapęd do góry, inszy bywa z góry. *Pot. Arg.* 818. Do złego jako z góry, a do dobrego, jako wzgórze, i przeciw wodzie idziemy. *Sk. Kaz.* 77. Dla piany karczmarz z góry nalewa. *Pot. Jow.* 67. er schenkt redt hoch von oben ein, damit es besser schäumt. Ugaś wewnętrzny ogień, który co raz bierze moc do góry od swychże poddymany. *Kchow. Roż.* 68. Oliwa w wodzie do góry idzie. *Tr.* (na wierzech). — *Chym.* Dystylowanie w górę, gdy para z wierzchu naczynia, w którym powstaje, podnosi się do pokrywy nań włożonej, *dest. per ascensum.* *Krumł. Chy.* 220. — Podskocz do góry z radości. *Teat.* 27, 21. wysoko, in die Höhe springen, aufspringen. Wszystko teraz do góry nogami przewraca się. *Teat.* 54. c, 35. *Boh.* na ruby, na opak obratiti; *Sorab.* 1. to spodne k'werchoju; *Vind.* priednu sad, daš luterste zu Oberst. Z pod wód do góry robiąc ręką, pływa. *Bardz. Trag.* 549. (na wierzech, er arbeitet sich herauf). — *U stisów.* Do góry iść, iść statkiem przeciwko wodzie. *Magier. Mscr.* strohmanf, gegen den Strohm, wzgórze, wzwode. (*opp.* na dół iść). Na sztukach legumin tyle przysposobić trzeba, ile na dół i na górę wystarczyć może. *Haur. Ek.* 171. (tam i sam, tam i na powrót). — §. *Fig. tr.* Każdy myśli się wzbic w górę nad inszych. *Kłok. Turk.* 159. (wynosić się, sich über andere erheben). Stan mój nigdy ducha mego nie unosił w górę. *Teat.* 29. c, 58. (nie nadymał). Niech cie zbytnia pomyślność nie wynosi w górę. *Zab.* 13, 244. *Nar.* Poszli Francuzowie za zwycięstwem w górę, i wielkie myśli brali przed się. *Warg. Cez.* 220. sie wurden stolz. W górę nie patrz by sokoł, nie chciej przypisywać sobie wielkich godności. *Bach. Epikt.* 67. (nie zadzieraj nosa). — Nauki, idąc w górę jak po stopniach, do wiekszej teraz doskonałości przyszły. *Mon.* 65, 373. rosły, sie steigen stufenweise höher. Polacy Jagiełłę tak ku górze wystawili, wsadziwszy go na stolec królewski, iż

z jednym królem największym mógł porównać. *Biel. Kr.* 370. wywyższyli, sie haben ihn so hoch erhaben. Sukcesya w górę postępująca. *A. Zamoj.* 134. wstecz, nazad, na antenatów, rodziców, etc. aufsteigende Erbschaftslinie. Tak gwałtownie teraz zakupują konie, iż cena ich nadzwyczajnie w górę poszła. *Gaz. Nar.* 1, 235. *Vind.* zena fe povisha, gorvdari, der Pretš ist außerordentlich gestiegen. U sąsiadów za zawarciem granic wszystko w górę pójdzie i w cenę. *Star. Mon.* A 4. §. Z góry płacić: awansować zapłatę, uprzędzić zapłatą czas jej się należący, voraus bezahlen, vorstücken, (*Vind.* denarje napreidati, poprieddati). Dawanie pieniędzy z góry, der Vorfuß, (*Vind.* napreidanje, poprieddanje). Wygodził mu w pożyczeniu summy, z tą tylko jedną wymową, aby z góry procent odebrał. *Zab.* 15, 205. — §. Z góry: od samego początku, von oben, von Anfang. Trzeba nam to opisanie z góry zacząć. *Jabl. Tel.* 205. Zaraz z góry go wylajał. *Ld.* na samym wstępie. — §. Z góry, z nieba, od boga, von oben, von Himmel, von Gott. Co od ludzi nie przyjdzie, czekać z góry trzeba. *Jabl. Tel.* 353. — *Górze mieć, brać, wziąć* i t. d.: *górować*, przewagę mieć, przeważać, die Oberhand haben. *Vind.* prevezhati, presiliti, gorpriti, (cf. wskórać). By swawola góry nie brała. *Falib. Dis. B.* 2. Zawzdyśmy górę otrzymywali, i dzisiajśmy zwycięstwo otrzymali. *Baz. Sk.* 585. Po kilku bitwach górę miał Ludwik. *Sk. Dz.* 855. Większa ryba mniejszą zje, dużsi górę mają. *Alb. z Woj.* 51. Zwyczajnie mają zli nad dobrimi górę. *Pot. Syl.* 153. Wybiła górę mizerya Polski. *Psalmod.* 25. (wygórowała, najwyższego doszła stopnia). Rusecy książęta, piąty raz poraziwszy Połowców, do Rusi się wrócili, chwaląc boga, iż im dał górę nad poganym. *Stryjk.* 179. Kiedy raz już nad tobą górę wiał, nie wystarczysz jemu oprzeć się, i od tak mocnego nieprzyjaciela pokonany będziesz. *Zal. Test.* 281. Jeden syn mi zginał, Drugi w swywołą wpada, znając swoją górę, Ze tylko na nim samym zakładam podporę. *Tr. S. M.* 77. (swój awantaż, cf. przód mieć). Kassysus na morzu dwa kroć Dolabellę poraził, Pierwej wątpliwym ścierając się losem, Drugi raz górę wybił nad młokosem. *Chrośc. Fars.* 197. Dziwna była ta potrzeba, której sobie każdy przypisował górę, jako mogąc podobieństwo przynajmniej zwycięstwa na stronę swoją pociągając. *Ustrz. Kruc.* 2, 282. — §. *Górą*: wyższą drogą, oberwärts, von oben her. Dla wezbranych wód, nie można było dołem jechać; trzeba było górą objechać kilka mil. *Ld.* Roślina ta tak górą, jak i dołem pędzi wietrzności w ciele zamknięte. *Syr.* 458. Gdy skórę bżową na dół skrobiesz, dołem purguje, gdy ku górze, górą wywodzi womitami. *Haur. Ek.* 165. Górą buja sokoł, a czapla niżej. *Tr.* Górą wylatować jeła chłopięcina; *audaci coepit gaudere volatu.* *Zebr. Ow.* 195. Prawda zawzdy górą latać musi, jako orzeł. *Weresz. Reg.* 111. Ty wiesz Panie, że myśl moja górą nie wylatywała. *Ryb. Ps.* 265. (nie unosiła się). cf. górnie, wyniosłe, pysznie, hochtrabend, stolz. Nowy ten doktor wszystko górą bije. *Bach. Epikt.* 27. Patrz ten co przy lesie Łoński ciołek, jak górą śnieżny karczek niesie. *Zab.* 6,

354. (do góry, pysznie). Ma swoje dumę bogactwo, nie rado podlega, górą zawzdy chodzi. *Petr. Ek.* 71. (wyżej nosa gęba). — Górą nasi: bardzo dmiesz, wiele o sobie rozumiesz. *X. Kam.* du fährst hoch hinaus. Wać widzę chcesz koty drzeć? górą nasi, górą! *Zabl. Amf.* 18. Górą nasi: jeszcze to nie śmiertelna. *Gemm.* 91. (nie pokonałeś nas). — §. *Z górą*: nad strych, z przydatkiem, z okładką, über den Strich gemessen, reichlich, mit einer Zugabe. Miał lat 70 z górą. *Teat.* 53, 12. Bedzie miał lat z górą 40. *Perz. Lek.* 255. Trzydzieści lat z górą nie tańczyłem. *Teat.* 53. d, 96. (przeszło). Flotę od 1000 z górą okrętów złożyli. *Siem. Cyc.* 229. Za korzec złota z górą nie chciałbym zamieniać tego. *Teat.* 16. b, 36. §. Na górze: na wierzchu, oben, (*Slov.* hore; *Sorab.* 1. hoře, horkach; *Sorab.* 2. gorekach; *Vind.* tosverha, tosgora, togori; *Croat.* gori; *Slav.* gorri). Musztrując rekruta: «Postać poważna! głowa w górze! oczy w brew!» *Teat.* 56. b, 22. Mężniejsza baba na górze, niż najlepszy rycerz na dole. *Budn. Apoph.* 122. Na górze mieszka sława, A szczęście jeszcze wyżej, Lecz gdy chęć nie ustawa, To człek się do nich zbliży. *Bogusł.* Nie chcę myśleć o fortuny kole, Byłem na górze, byłem i na dole. *Zab.* 16, 94. (opływałem i schudniałem). II. GÓRA, y, z., miasto Polskie w ziemi Czerskiej, pięć mil od Warszawy. *Dykc. Geogr.* 1, 245. *Kras. List.* 14. eine Stadt in Polen.

Pochodz. *góрка*, *góreczka*, *górnny*, *górnica*, *górnno*, *górnnocheiwy*, *górnolotny*, *górnomyślny*, *górnosny*; *goral*, *górnik*, *górnicki*, *górnictwo*; *górzysty*, *górzystość*; *górować*, *wygórować*, *niewygórowany*; *pagórek*, *pagóreczek*, *pagórkowy*, *pagórczysty*, *pagórkowaty*; *wzgórze*, *wzgórek*; *podgórze*, *podgórnny*, *podgórnski*, *podgórzanin*, *podgórczyk*; *przedgórze*; *przypgórek*; *ugor*, *ugorowy*, *ugorowanie*; *zgoraprost*, *zgoraprosty*, *zgoraprostownica*; *zagórny*. §. *uskórać* *Vind.* gorpriti. §. *skowronek* *Vind.* gorianz, *skurianz*.

*GORAĆ ob. Gorzeć. — 1. GORAĆO *adverb.* *adj.* gorący; *Goręcój compar.*; *Boh.* horce; *Croat.* sar, (cf. żar); ciepło w najwyższym stopniu aż do palenia (cf. parno); *heiß*. Dziś bardzo gorąco. *Ld.* Nie pij tak gorąco, bo się sprzysz. *ib.* Gorąco mi, mir ist heiß. Otwórz trochę okno, tu jest gorąco. *Teat.* 20. b, 52. Od żony gdańkianka w głowie mi trzeszczy, i w uszach gorąco. *Teat.* 42. d, d. §. *fig. tr.* Gorliwie, żwawo, z zapalem, *hitig*, *feurig*, *heiß*. Gorąco chodzić koło tego będę, by prośba moja skutku dostąpiła. *Past. Fid.* 30. Król sam poszedł, gdzie najgoręcej, i nieprzyjaciół gromi. *Pot. Jow.* 15. wo es am heißesten war, wo man sich am hitigsten schlug. Człowieka porywczego nazywamy, gorąco kapanego. *Kpcz. Gr.* 3, p. 90. furz angebunden, *hitig*. Gorąco cię kapano, skoryś nazbyt; przed czasem chcesz. *Cn. Ad.* 263. Kto gorąco kapany, prędko spłoszy ptaki. *Pot. Arg.* 354. (cf. gorączka). 2. GORAĆO, a, n., GORAĆOŚĆ, *ści*, *z.*, §. 1. ciepłość w wyższym stopniu, die Hitze. *Boh.* horaucnost, horkost, wraucnost, horko, wedro, paliwost, palciwost; *Slov.* horko, horučost, hořkost, horliwost, wraucnost; *Sorab.* 1. horečořeč, nutnořeč, yieča; *Sorab.* 2. hiza; *Vind.* gorkóba, gorkúta, urozhina, gorezhnost, hiza, vrezhina; *Carn.* górkoba, gorkúta, vrozhust, uro-

zhina; *Croat.* vruchina, sarkoszt; *Slav.* vruchina; *Dal.* vruchina; *Rag.* goruustvo, vruchina, toplina, páh; *Eecl.* оняльство; *Ross.* горячесть, горячность. Gorącości moc jest zagrzewać, gorąco czynić, palić. *Spiez. pr.* Pre pod gorącością. 3 *Leop. Jes.* 25, 5. (pod obłokiem palącym. 1 *Leop.*). Gorąco mija; gorąco ustało. Na co jechać na takie gorąco; za gorącą lepiej wytchnąć a chłodem jechać. Gorącość słoneczna, skwar; dopala, dopieka. Gorącość żelaza rozpalonego. *Ld.* — §. Za gorącą, na gorącym uczynku, na świeżym uczynku, auf frischer That. Złoczyńca, na świeżym uczynku, albo jak mówią, za gorącą pojmany. *Saxon. Porz.* 58. Pojmany za gorącą, nie może być dan na rekojemstwo. *ib.* 51. — §. 2. Gorącość: żwawość, żywość, zapal, gorliwość, die Hitze, das Feuer, die Hitzeit, der Eifer. Gorącość krwi. Gorącość młodego wieku opłoneła. Jeśli pokazuje nieco gorącości, upewniam, że mię wzruszenie polutowania zapala. *Nag. Cyc.* 92. Wielka była gorącość jego ku mądrości. *Birk. Zam.* 27. *GORĄCOKREWNOŚĆ, ści, ż., *Boh.* horkokrewnost, cholera, krew gorąca, die Heißblütigkeit. — *adj.* *GORĄCOKRWISTY, a, e, heißblütig. *Boh.* horkokrewný. *GORĄCONOŚNY, a, e, *poet.* gorąco z sobą przynoszący, Hitze bringend, heißmachend. Gorąconośny pies (gwiazda). *Otw. Wirg.* 411. GORĄCY a, e, *compar.*, Gorętszy, *Boh.* horauey, horko, horčeyšj, hřitý, wrauey, paliwý, palčiwý; *Slov.* horký, wrauey; *Sorab.* 2. goruzi; *Sorab.* 1. horečoyité, horeže, nutné; *Vind.* gorezh, gorezhen, gorku, urozhe, vrozh, vrezh; *Carn.* gorké, urozh; *Rag.* gorúch, goruuchi, vrúch; *Slav.* goruch; *Croat.* gorúchi, vruch; *Dal.* gorvachi; *Bosn.* vrúceh; *Ross.* горячий, горячий, горячь, жаркий; (cf. *Pers.* karm; *Germ.* warm; cf. wrzący, wrzeć, wrę); §. 1) ciepły w najwyższym stopniu, (cf. gorejący), heiß. Ogień zawsze jest gorętszy sam, niż piec, który od niego ciepło bierze. *Gorn. Dw.* 590. Słońca górolotnego promienie gorące. *Groch. W. A.* 3. Lecie, kiedy czasy gorące bywają. *Comp. Med.* 265. Pas gorący, między zwrotnikami leżący. *Śniad. Jeog.* 157. zona torrida. *N. Pam.* 74. Zimny i gorący pot na mnie bije. *Teat.* 9, 80. Kasza gorąca. *Boh. Kom.* 3, 97. Kto się na gorącym sparzył, i na zimne dmucha. *Cn. Ad.* 596. (po szkodzię mądry, ein gebranntes Kind schent das Feuer). — §. Broda żółto gorąca. *Teat.* 53, 81. palająca, ognista, ogniowego koloru, feuergeß, feuerfarben. §. Gorący pieprz, imbir. *Cn. Th.* zapalający krew, Hitze machend, erhitzend, hitig. §. *fig.* Zapalony, zapalczywy, popędliwy, porywezy, predki, feurig, hitig, jáh, hástig. *Eecl.* опальчивъ, жаръ. W młodości był gorący i zapalczywy, i poczynił wiele, na co się mu potem patrzeć nie chciało. *Pilch. Sen.* 39. Gorący pomiesza, nie pomoże. *Fredr. Ad.* 3. Temperament gorący. *Pam.* 83, 2, 284. O jakaż z ciebie gorąca kasza. *Boh. Kom.* 3, 97. Woda gorąca, cf. ukrop. (ob. Gorączka, człowiek popędliwy, cf. gorąco kapany). — §. 2. Serdeczny, gorliwy, przenikający, nieobojętny, innig, heiß, herzlich, nicht gleichgültig. Z temi niewiastami złączył się gorącą miłością. 3 *Leop. 3 Reg.* 11, 2. (okrutną miłością. 1 *Leop.*). Gorąca miłość, sanna droga,

krogulcze pole, niedługo trwają. *Rys. Ad.* 16. Sprzeciwie się Tureckiej pysze gorącą odpowiedzią, jest to dodać żagwi zajętemu już płomieniowi. *Kłok. Turk.* 113. Do żywota duchownego gorące serce wziął. *Sk. Dz.* 714. (zapalił się serdecznie). Świat nie miał ludzi nabożniejszych, czystszych, i do służby bożej gorętszych. *Sk. Żyw.* 2, 172. Kto gorętszy w nabożeństwie nad niego? *Star. Ryc.* 48. (z większym zapalem). Panny, o co pana boga goręcej proszą, jeśli nie o męża? *Teat.* 54, c, 4. (usilniej, żarliwiej, rzewliwiej). Upomnienia gorętsze, niż pieśczone uszy znieść mogą, wdzięcznie przyjmował. *Birk. Sk. D.* 3 b. (żarliwie). — Gdy gorąca bitwa była, świeże posiłki przywiódł. *Warg. Cez.* 208. (w samym ogniu bitwy). eine hitige, blutige Schlacht. Gorąca bitwa chwilę trwała. *Past. Fid.* 71. (zapalczywa). Pojmany, na gorące pytanie, wyśpiewał wszystko pod knutem. *Pot. Arg.* 572. (dojmujące, doskwierające, dokuczające, cf. pytki). — §. 3. *Jurid.* Gorący uczynek: popełniony gwałt czyli kryminal, ein frisches Criminalverbrechen. Gorący uczynek, to jest, występek jawny, któremu czas roku i sześciu niedziel nie minął. *Czack. Pr.* 1, 205. Gorące uczynki podług prawa r. 1768. popełniają zabójcy, od toku i 6 niedziel, rozbójnicy, na kradzieży złapani, po drogach napastujący, domy najeżdżający. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 25. W prywatnych przestępstwach, tylko na gorącym kryminalnym uczynku złapany zbrodzień szlacheic, imany być może; a takowe zbrodnie są: zabójstwa, roboje, kradzież, napaści na drogach, i najazdy domu. Czas zaś gorącego uczynku do roku jednego i niedziel 6 rozumie się. *ib.* 1, 310. znaleźieni na oczywistej zbrodni. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 47. Złoczyńca na gorącym uczynku, albo jako mówią, za gorącą złapany. *Saxon. Porz.* 51. (znaleziony na oczywistej zbrodni). (*Vind.* sraunu naiti, na toplem zagerniti) Dobył noża, pechnął go w brzuch, a w tym chciał się schronić; ale go na gorącym razie uchwyciono. *Pasz. Dz.* 24. §. Gorące prawo, które wszelkiego czasu i w święto i czasów zawieszonych od praw, bywa, gdy jaki złoczyńca na jasnym i świeżym złoczynstwie będzie ułapiony, tak iżby mu szło o gardło. *Saxon. Porz.* 51. Na tym sądzie złoczyńca zaraz bywa sądzon. *ib.*; więc co u wojskowych: szandrecht, ein außerordentliches Kriminalgericht, ein Civilstandrecht. Osądzili o nim prawo gorące i ścięli. *Biel. Kr.* 495. W Krakowie burmistrza i dwu rajców ścięto, iż niesłusznie pojmałszy szlacheica, dali byli skwapliwie na gorącym prawie ściąć. *Stryjk.* 759. Na gorącym prawie pozywać nie trzeba, ale pojmać co najrychlejš. *Gorn. Wl. P.* 4 b. Aleby i około gorącego prawa inaczéj postanowić trzeba. *ib.* H. 2. §. Gorący, dokuczający, ważny, pilny, dringend, wichtig, schwer. O radę prosiłem senatu, co czynić w tak gorącym razie. *Nag. Cyc.* 67. Jakiś gorący interes mieć musi. *Teat.* 22, 135. GORĄCZKA, i, ż., *Boh.* hlawnice, hlawnicka; *Slav.* oganj, vatra; *Vind.* gorezha boliesen, logar; *Bosn.* oghgnica; *Rag.* oghgnizza, oghgniz, ogagn; *Ross.* горячка; *Eecl.* огневица, гноевница, огница, желница, (cf. febra, ograżka, zimnica); 1. w powszechności, jest to bieg nieporządny i nieumiar-

kowany masy krwi, z częstszym nierównie pulsem i wielkim rozpaleniem całego ciała czyli gorącem. *Dykc. Med. 2, 311.* jest to choroba, w której po ograźce i niby ziemnie przechodzącym, gorącość następuje, puls bije prędzej, a cały człowiek źle się ma. *Perz. Lek. 41.; Boh. Dyab. 2, 164.* daß Fieber, im allgemeinen. Gorączka ciągła (ustawna, *Cn. Th.*), *febris continua*, która choremu żadnej folgi, żadnego odpoczynku nie daje. *Dykc. Med. 2, 322.* daß anhaltende Fieber. Gorączka przeciągowa (nieustawna, *Cn. Th.*), *remittens*, opuszcza chorego, a w czasach stałych znowu się wzmacnia. *ib. 363.* daß nachlassende Fieber, daß Wechselfieber, (cf. febra). Trawiąca gorączka, *hectica*. *Perz. Lek. 50.* Zółciowa gorączka, *inflammatoria*. *ib. 47.* Osutkowa gorączka, *exantematica*, przy powszechnych każdej gorączce przypadkach, miewa jeszcze właściwe swoje przypadki, kończąc się na wyrzuceniu czyli obsypaniu ciała. *ib. 49.* Wielką gorączkę nazywamy zgniłą zjad, iż bardzo łatwo soki ciała w tej chorobie psować się i gnąć poczynają. *ib. 46-49.* Krwisto palająca gorączka, *acuta sanguinea*, u nas zwana łożną chorobą. *ib. 49.* Gorączka codzienna, albo febra codzienna, *quotidiana*, która codzień o jednej godzinie powraca. *Dykc. Med. 2, 325.* daß alltägliche Fieber. Gorączka trzydniowa, która w jednym ze dwóch dni powraca. *ib. 314.* daß dreytägige Fieber. Czwordniowa gorączka, albo febra kwartanna, daß viertägige Fieber, powraca trzeciego dnia po dniu przystępu. *ib. 314.* Gorączka jednodzienna, *ephemera*, trwa tylko 24 godzin. *ib. 342.* daß eintägige Fieber. Gorączka kataralna. *ib.* daß Katarrhfieber. Gorączka zapalająca, daß lösigige Fieber; gorączka zgniła, daß Faulfieber. *ib. 366.* — §. Leżeć w gorączce. 1 *Leop. Math. 8, 14.* Już skóra skorupieje, a oczy palają, Lico znać zapalone o gorączce dają. *Bardz. Luk. 95.* Gorączka piecze, febra trzęsie. *Pot. Jow. 21.* Sto gorączek niech zje, mów mu ode mnie. *Boh. Kom. 1, 141.* (cf. sto dyabłów, katów; do choroby! do kądka!). Prawisz jak w gorączce. *Teat. 9. b, 45.* (jak waryat, jak szalony). §. *moraln.* Porywczosć, popędliwość, n. p. Prędko gorączkę swoją oplakował, Porywczosć, że niegodną rzecz w godnych znajdował. *Jabl. Tel. 220.* die Hitze, Heftigkeit. §. 2. Gorączka, *mascul. et fem.*, człowiek gorący, zapalony, gorąco kapany, popędliwy, porywczy, ein Hitzeopf, *Ross.* сердитка, ретивый. Tylko Wac Pan nie bądź takim gorączką, i czekaj. *Zabl. Bal. 76.* Jaki też z Wc Pana gorączka! *Zabl. Zbb. 15.* (gorąca kasza). I ja też czasem taki gorączka, jak Wc Pan. *Teat. 9. b, 8.* Jesteś nazbyt wielka gorączka. *ib. 25, 74. Pam. 84, 702.* GORĄCZANY, a, e, tycząc się gorączki, Fieberhitze, Fieber. Ogień gorączany. *Cziach. Prz. 94.* GORĄCZKOWATY, a, e, do gorączki podobny, fieberhaft, fieberartig. Puls gorączkowaty. *Perz. Cyr. 1, 112.* GORĄCZKOWY, a, e, od gorączki. *Cn. Th.* Fieber. Gorączkowy paroksyzm. Gorączkowe lekarstwo.

GORAL, a, m., GORALIK, a, m., *zdrobn.* 1) mieszkaniec gór, ein Gebirgsbewohner, ein Bergbauer. *Boh.* horak, horáček; *Slov.* horár (*syllvanus*); *Rag.* gorannin, gorastanik, goracták, prigoraz; *Croat.* gornjak, prigórecz, planinecz;

Carn. gorijanz, (*Carn.* goręnz, Wyższej Karyntyi mieszkaniec); *Ross.* горничъ; *Eccl.* погорьнь, нагорьнь, горожитель; (*ob.* Pogórczyk, podgórczyk, podgórczanin.) Nimfy, Satyrowie, górale, Sylwani, Ziemię raz sobie zdana, niech w wieczność osieda. *Zebr. Ow. 7.* Gorale są zwyczajnie mocniejsi i wyżsi od mieszkańców dolin i równin. *Stass. Buff. 270.* — §. W Paryżu deputowani najwyższe ławki zasiadający po lewej stronie, nazywani byli *montagnards* góralami. *N. Pam. 1, 49.* 2) Taniec Goralom właściwy, ein den Bergbauern eigner Tanz. Aż miło spojrzeć, aż miło, Gdy Stach z Basią swą utnie goral. *Kniaz. Poez. 3, 177.* GORALKA, i, ż., *Boh.* horačka; *Slov.* horárka; *Rag.* goranka; *Ross.* горня; mieszkanka gór, die Gebirgsbewohnerinn. GORALSKI, a, ie, od goralów, Bergbauer. O goraliskim rokowaniu. *Haur. Sk. 115.*

GORAM *ob.* Gorzeć.

GORCZYC, cz. *niedok.* gorzkim czynić, bitter machen; *Ross.* горчить, нагорчить. GORCZEJSZY *ob.* Gorzki, Gorczyć. GORCZYCA, y, ż., GORCZYCZKA, i, ż., *dem. Boh. et Slov.* horčice; *Sorab. 1.* woničczo, żonop; *Sorab. 2.* żonop; *Slav.* gorushica; *Rag.* goruscizza; *Bosn.* goruscića, slatcića, slacića, rukula, rigga; *Croat.* goruchica, gorusica, szlascića; *Vind.* shenff, mustarda, gorushiza; *Hung.* mustár; *Ross.* горчица; *Eccl.* горошница, (*Eccl.* горьшниц, горкія травы вообще); ziele, którego nasienie jest białe i szare, z którego musztardę robią. *Lad. Hst. N. 43.* *sinapis* Linn., der Senf. Gorczyce do przysmaków stołowych gorczyczkami, drudzy musztardami od mosztu winnego, z którym przyprawiane zowią. *Syr. 1203.* Ma to w sobie gorczyca, że w oczu kąsa, łzy z nich wyciska. *Dambr. 111.* Gorczyca polna, *arvensis*, czarna, *nigra*, biała, *alba*. *Jundz. 347.* pszonak ruka, rukiew, ma kształt i smak i skutki po części gorczycy podobne, *Wegerich*, wilder Senf. *Syr. 1207.* GORCZYCOWY, GORCZYCZNY, a, e, od gorczycy, Senf. Gorczyceowe ziarna lub nasiona są smaku ostrego, szczypiącego. *Dykc. Med. 417., Ross.* горчичный. GORCZYCZNIK, a, m., *erisimum* Linn. der Heberich, rodzaj rośliny, noszący strąki długie, które dobrą paszą są dla owiec. *Kluk. Dykc. 1, 208.* Gorczycznik pospolity, *Ross.* полевая горчица, *officinale*; Gorczycznik rzeżucha zimowa, *barbarea*; czosnaczek, *alliaris*; lewkoniowy, *cheirantoides*. *Jundz. 357.* (*Eccl.* горчичникъ, горчичница puszka musztardowa). GORCZYCZKOWATY, GORCZYCOWATY, a, e, na kształt gorczycy, do niej podobny, n. p. małemi punkcikami niby ziarnami gorczycy upstrzony, jenfartig, mit kleinen Flecken wie mit Senfförnern besprengt. Konie gorczyczkowane, jedno czarnej gorczycki, drugie czerwonej. *Lek. Kon. 4.* Konie siwe gorczyczkowane jedno są czarnej gorczycki, drugie czerwonej. *Hipp. 8.* Gorczycowaty, siwojabłkowity, ein apfelgrauer Schimmel. *Menin. 1, 24.*

GORDYGARDA, KORDYGARDA, y, ż., z *Franc.* corps de garde, strażnia izba, die Wachtstube.

GORE, GORE, GOREĆ *ob.* Gorzeć. GORECZKA *ob.* Górka.

GORGA, i, ż., GORG, u, m, (cf. *Germ.* Gurgel; *Gall.* gorge. *Ablg.*); kunsztowanie głosem, trel, der Triller. Tu

się niesforny wrzask pomiędzy krzaki Rozlega, gdy wiosenne gorgi strają ptaki. *Min. Ryt.* 2, 310. Słuchałem cię tu na stronie, Jakies gorgi czynił w tonie. *Zab.* 11, 341. *Zabl.* Słowiki polne Ciagna gorgi wolne. *Susz. Pieśn.* 3, Q 4 b. Orzeł kwili, skowronek mile gorgi zbiera. *Toł. Saut.* 89. Przedtém głos mój strzępiąc przedziwniem trelował, Głośna trzodę leśną gorgamim celował. *ib.* 68. Zwiedz wszystkie melodey Z gorgiem ćwiczonej szyć. *Susz. Pieśn.* 3. P. 2. *GORGOLIĆ się, GORLIĆ się, il, i, *zaimk.* *niedok.*, rozgorgolić się *dok.*, markotnie narzekać, fukać, schmähsen, murren, gnurren. (*Boh.* horliti indignari, lamentari, rozhorliti se ira incendi; *Ross.* горланить со гдагдла кричець, горластый, горлапъ крикають). Język się gorzący, *luctans loqui.* *Zebr. Ow.* 154. Mają mię za obcego, zem się gorlił o dom twój zelżony. *Ryb. Ps.* 130. (zem się gorliwie zastawił). Gorgoli się, kokoszy się. *Gemm.* 92. (pawi się). Niecierpliwie nierównie gorgoła się, rozruchy straja. *Petr. Pol.* 2, 7. On nań nalegał i gorlił się, że tak uczyć nie chciał. *Wys. Alojs.* 314. Pani matka rzкомо się gorgoli, Ze ślub nie predko, bardziej na to boli. *Bratk. J.* 2. Co jest człowiek, żeby się na boga miał gniewać, albo ten naród skazitelný, żeby się miał tak gorlić z niego? *Leop.* 4 *Ezdr.* 8, 54. (gorzkim być. *Bibl. Gd.*). Fineas rozgorloný mieczem mścił się krzywdy. *Ryb. Ps.* 215. — §. Gorlic *cz. niedok.*, gorgi stroić, trelować, triffeln. Gorli sinogarlica. *Banial. J.* 4.

GÓRKA, GURKA, GÓRECZKA, i, *z.*, *Boh.* hurka; *Sorab.* 2. ghorka; *Sorab.* 1. horka; *Bosn.* gorića, brridascę, humka; *Rag.* gorriza, bardasce, brjég, glavizza; *Croat.* goricza, bērdasceze, bereg, berdo, (goricze = winnica); *Dal.* crtič, erčihar; *Vind.* goriza, gorizhiza, berd, homez, hrib, hriber, reber, brieg, berda, gorazhina; *Carn.* grizh, gerbāva, berda, rebr, klanz; *Ross.* холмикъ; *Eccl.* горка, пригорокъ, бугорокъ; §. 1. mała góra, pagórek, wzgórek, ein kleiner Berg, eine Anhöhe, ein Hügel. Miasto opasane góreczkami. *Boter.* 112. Górka Wenusowa, *mons Veneris.* *Krup.* 2, 157. Strona tylna nogi sklepista, górka kości pięty nazwana. *ib.* 164.— §. Górka, imię familii Polskiej. *Wolsk.* §. 2. Gurka, nazywa się cielecina, której używają na kotlety, odcinając każde żeberko osobno, lub też samą całą pieką nadziewana. *Wiel. Kuch.* 402. (cf. górnica). GÓRKOWATOŚĆ, ści, *z.*, na kształt górki, Erhöhung. Gdy członek wybitym został, pokazuje się na jednym miejscu zakleśnina, a na drugim gorkowatość. *Perz. Cyr.* 1, 99. (wyniesienie). GÓRKOWATY, a, e, z górkami, pagórkowaty, wyniesiony, wyniesienie na kształt górki, erhöhen, *Ross.* увалистый.

GORLIC, a, *m.*, piękne miasto w Luzacyi. *Dyke. Geogr.* 1, 246. Görlitz in der Lausitz. *Boh.* Hofelice, Zhotelice; *Sorab.* 1. Sorlez. Zgorzenie przypadkowe odmieniło Drebanowi miastu nazwisko; nazwane potym zostało Zhotelicami w języku Serbskim, które potym w Niemieckiej mowie w Gorlic odmieniło się. *Nar. Hst.* 2, 60. (cf. Zgorzelec, Zgorzeleckie księstwo). [GORLICE, *plur.*, miasteczko w Galicyi obw. jasielsk. 3.] Chociaż wojny nie

służył, choć nie był za Lwowem, Dość kiedy wie Gorlicę, Bobową z Grybowem. *Pot. Jow.* 198. (umie trafić na targ). GORLIĆ się *ob.* Gorgolić.

GORLIWIE *adv. adj.* gorliwy; gorącym umysłem, żarliwie, zapalczywie, eifrig. *Boh.* horliwě; *Carn.* ajfrék; *Ross.* усердно, страстно; *Eccl.* тощно. Bardzo gorliwie obstawał przeciw stronnikom państw sąsiedzkich. *Ld.* Gorliwie się starać *Vind.* pomujati fe, vrezhosheluvati. **GORLIWIEC**, *wca, m.*, żwawiec, żarliwiec, ein Eiferer. *Carn.* ajfrar; *Vind.* vrezhoshelnik; *Ross.* ревнитель, ревнователь, f. ревнительница. **GORLIWOŚĆ**, ści, *z.*, *Boh.* horliwost, horlenj; *Sorab.* 1. nutnofcz; *Sorab.* 2. furow; *Carn.* ajfr, adür; *Vind.* gorezhlivost, gorezhonaglost, vrezhofilnost, gorezhnost, gorezhina, vrezhoshelnost, shelije; *Craat.* lyubsztivo, ljublyensztivo; *Ross.* горячьсть, горячьность, усердие, усердство, усердность, ревнивость; *Eccl.* благоусердие, потщание; §. 1) żwawość, żarliwość, zapal, gorącość umysłowa, cf. żartkość, zapalczywość, der Eifer. Gorliwość o rzeczy boskie, *zelus. Cn. Th.* Z gorliwości obywatelskiej narażał się stronnikom sąsiedzkim. *Ld.* auß patriotischem Eifer. — §. 2) Zawisć, die Eifersucht. Jeśli ma żonę najupodobańszą, musi ją z domu wypędzić, żeby sołtany do gorliwości nie przywieść. *Kłok. Turk.* 90. **GORLIWY**, a, e, *compar.* Gorliwszy, *Boh.* horliwý (cf. horliti gorlic); *Vind.* gorezhliu, gorezhonagel, gorezh, vrezhosheln; *Rag.* xestok; *Ross.* усердный, страстный, ревнительный, ревностный, ретивый; *Eccl.* встанливъ, прилежнъ къ дѣлу, оусердьнъ, потщательнъ, потщанный, потщательный; 1) goraco zajmujący się, obstawający, nieobojętny, niezimny, eifrig, eifernd. Gorliwi o boga i o boskie rzeczy. *Cn. Th.* Gorliwi miłośnicy zakonu. *Bibl. Gd. Act.* 24, 20. Po gorliwych usługach twoich wszystkicho się spodziewam. *Teat.* 6, 73. (cf. żarliwy, zapalony). Gorliwym być *Ross.* усердствовать; *Eccl.* благоусердствовать; *Gruec.* προθυμείω. 2) Zawisny, zazdrozny, jako i Czechowie mówią horliwý. *Macz.* eifersüchtig.

***GÓRLOTNY** *ob.* Górnolotny. **GÓRNICA**, y, *z.*, górna pieczenia z nérka, der Nierenbraten. *Tr.* Górnica cieleca, wołowia, (*ob.* Górka, Gurka) cf. *Ross.* горница izba, świetlica. **GÓRNICIWO**, a, *n.*, der Bergbau. Kruszcze popolicie się szukają w wnętrzościach gór, ztąd powstało imię górnictwa. *Kłok. Kop.* 1, 15., *Vind.* rudoyanje, rudstvu, rudische (*ob.* Ruda); *Boh.* hawjrstwo. **GÓRNICKI**, a, ie, **GÓRNICZY**, a, e, od górnictwa lub górników, bergmännisch. *Vind.* rudoshagen, rudokopauzhen; *Ross.* горщикъ. Ustawy górniczne porządek zachowują między górnikami. *Kłok. Kop.* 1, 16. R. 1574 wydane górniczne prawo. *Czack. Pr.* 1, 191. Bergrecht. (*Carn.* gorniza). Górnicza nauka, metalurgia *Ross.* рудословіе; Górnicza szkoła, горное училище (gorница izba). Kommissya górnicza p. Stan. Aug. ustanowiona. *Os. Zel.* 27. *Pam.* 83, 370. **GÓRNIK**, a, *m.*, *Boh.* hornik, kowkop; *Vind.* rudokopauz, knap, rudokopazh; *Carn.* rudar, (*Carn.* gornik vindemiator); *Croat.* rudar; *Ross.* горокопъ, рудокопъ, рудокопщикъ; §. 1) Co w górach kopie co, kamiennik, kruszewowy górnik. *Cn. Th.* der Bergknappe, der

Bergmann. Wszyscy ci, którzy robią w kopalni, nazywają się górnkami. *Kluk. Kop.* 2, 288. Górnicy się głęboko w ziemię kopią, a gardła swe na głębi w niebezpieczeństwo wazą, dobywając kruszców rozmaitych. *Sienn.* 256. — §. 2) Co na górach mieszka, orze, pasie. *Cn. Th. goral, der Bergbauer, Gebirgsbewohner.* §. Gorniki, polniki, sekta chrześcijańska. *Hrbst. Art.* 16. Montanisten, Cataphrygier. W rewolucyi Francuzkiej *les montagnards*, górale, górniki. GÓRNO, GÓRNE *adv. adj.* górny: nadęć, wyniosłe, dumnie, z piętra, pysznie, *hoch, erhaben, hochtrabend, stolz.* Porwie się na rzecz wielką rymy zbyt śmiałości, A co miał górno latać, czołga się po ziemi. *Dmoch. Szt. R.* 3. Hiszpani są górni, i górno gadają i górno o sobie rozumieją, i górno, choć po niskim padole stępują. *Dwor. C.* 3. (jak z partesów). Górno o sobie trzymał. *Pilch. Sen. list.* 326. (wysoko się cenił). Zawsze górnice rozkoszy patrzył. *Glicz. Wych. E.* 5 b. (z pańska). Z wysokiego czoła, górnice dzieci swoje przyodziewają. *ib. F* 3 b. To coś z górna, niezrozumiale gadasz. *Teat.* 19. c, 65. (zbyt wysoko, szumno). GÓRNOCHCIWOŚĆ, ści, ż., ambicya, die Ehrsucht. Górnociwość i niesprawiedliwość nie mogą znaleźć, czego szukają w wojnie. *Zab.* 9, 224. GÓRNOCHCIWY, a, e, Górnociwie *adv.*, ambitny, ehrsuchtig. *GÓRNOKOT, a, m., *felis pardalis*, wielkości największego psa, znajduje się w Ameryce. *Kluk. Zw.* 1, 77. die Bergfaße. *GÓRNOKRYW, u, m., *archit.* - gzems, daß Gefimse. *Rog. Bud.* 25. GÓRNOLOTNY, GÓROLOTNY, GÓBLOTNY, a, e, bujający, wysoko się wzbijający *propr. et fig.* hochfliegend. Sokoły górnolotne. *Banial. J* 2 b. Orzeł górlotny. *Kochow.* 329. Słońce górolotne. *Groch. W.* 206. Na morzu górnolotne wały. *Dambr.* 99. Górolotne pióra. *Zimor. Siel.* 172. Górolotny ogień. *P. Kchan. Jer.* 186., *Nar. Dz.* 1, 29. Żeby opiewać mógł z myślą ochotną Sługi twojego sławę górolotną. *Groch. W.* 246. GÓRNOMYŚLNOŚĆ, ści, ż., wyniosłość, pycha, duma, hoher Sinn, Stolz. GÓRNOMYŚLNY, a, e, Górnomyślnie *adv.*, wyniosły, dumny, pyszny, hochmützig, stolz. Pan bóg za dawnych czasów górnomyślnie głowy Karal przez muchy, żaby i owad domowy. *Zimor. Siel.* 244. (cf. plagi egipskie). Górnomyślna buta. *Nar. Dz.* 2, 59. My tu onych wyrokiem górnomyślniej buty, Skazani między podłe natury wyrzuty. *Zab.* 8, 351. *Kossak.* Górnomyślni krajów cudzych podbijacze. *Zab.* 9, 215. Górnomyślny Brytańczyk. *Pam.* 85, 1, 15. Górnomyślna twarza brzakał napuszysty. *Żebr. Ow.* 201. (*magniloquo ore*). GÓRNOROZUMNY, a, e, szumnego rozumu, n. p. Ludzie nadete i górnorozumne. *Dambr.* 607. eingebildeten Verstandes. (cf. zarozumiały). GÓRNOSC, ści, ż., wyższość, wysokość, górnomyślność, Hoheit, Höherheit, Erhabenheit, hoher Sinn, Hochmuth. Górnosc albo nizkosć są znamiona dobrego albo złego miejsca ku mieszkaniu. *Cresc.* 653. (wysokie położenie). I z nizeczemnych rzeczy nawet, górnosci ludzie szukają. *Modrz. Baz.* 222. (zaszczytu). Młódź bierze łatwo na siebie niejaką nieprzystojną górnosc. *Petr. Ek.* 95. (wysoki ton, imponowanie). *GÓRNOŚNY, a, e, góry dźwigający, bergtragend. Olbrzym górnosny. *Bardz. Trag.* 494.

(noszący, dźwigający góry, Atlas). (*Rag.* gorostasnik *gigas*). GÓRNY, a, e, *Boh.* horni, hořenj, hořečšj; *Sorab.* 1. horny, horeni, horski; *Dosn.* gorgni; *Rag.* górgni, gorski, plannijnski; *Croat.* gornij, zgornji; *Vind.* gorn, gorski, berden, sgorn, nasgorn, gurni, goreni, planinski; *Carn.* sgurn, sgorne, sgorejn, sgorne, (gurje, gurshi *praestantior*); *Ross. et Eccl.* горный, горночный; §. 1. od gór, do gór należący, Berg-. Fundamenta górne trzęsły się. *Budn. Ps.* 18, 7. (not. «t. j. gór»). Ziele to górnikiem przeciw górnym smrodom i parom użyteczne. *Syr.* 242. (Urabia Mocno: górnij - de Montfort. *Birk. Dom.* 23. Tolossanie poddali się synowi Moenogórskiemu. *ib.* 24). §. Na górach będący, mieszkający, rosnący, Bergs-Gebirgs-. Górnicy obywatele. *Ld* (ob. Gorale). Ziele górne. *ib.* Górne poziomki zbierano. *Żehr. Ow.* 4. (*montana*). Górny wróg, pokuska po górach strasząca *Vind.* gorski moshiz, rudni vrag, daß Bergmännlein, (cf. boruta, marchuł, latawiec). — §. 2. Wzgórze będący, nagórny, wyższy, Ober-, obere. Górne piętro. *P. Kchan. Orl.* 1, 329. Kara wieży jest dwojaka: górna lub cywilna, a dolna lub kryminalna. Górna wieża, jest zamknięcie w więzieniu uczciwym, oświeconym, żadnej przykrości nie zadającym. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 381. der Civilarrest in dem obrn Thurme, in dem höhern Theile eines Thurmes. (cf. dolna wieża, dno wieży). Od położenia kraje nazywają się górnymi i dolnymi. Kraj między albo przy górach leżący, nazywa się górny, Ober-, a kraj gór nie mający, dolny, Nieder-; ztąd Szląsk górny i dolny, Ober- und Unter-Schlesien. Część jakiego kraju blisko źródła rzeki leżąca, nazywa się górna; a ku ujściu zbliżona, dolna, ztąd górna i dolna Saksonia od Elby, Ober- und Nieder-Sachsen. Kraje bliżkie morza są dolne, a oddalone od niego górne, ztąd górna i dolna Normandya. *Wyw. Geogr.* 13. Ziemia górna i dolna. 3 *Leop. Jud.* 1, 15. (wierzchnia i niższa. 1 *Leop.*). §. *Oecon.* Pieczenia górna, górnka cieleca, skopowa, ein Braten vom Halsestüde, ein Genidstüde. Za beczkę piwa, za pieczenie górna, powinno swoje urzędową sprzedaje. *Syr.* 945. (byle ją go poczęstować; cf. papka). §. Górne linie w notach muzycznych, które nad rygami na notach się dodają. *Magier. Msk.*, (*oppos.* przypisne linie). §. *transl.* Główny, przełożony, najwyższy, Ober, in Rücksicht des Ranges, der Gewalt. Górny sąd, daß Obergericht. Nie inaczej bywam przynaglony, tylko górnymi rozkazami, t. j. samego króla. *Teat.* 26, 55. — §. Wysoki *propr. et fig.* hoch. Orzeł górnym się nad wszystkie ptaki unosi lotem. *Tr.* Wzmocnił się pochlebca w górną u Cesarza powagę. *Sk. Dz.* 311. Co za górne morały! *Teat.* 52. d, 25. (szumne, wzniosłe, szczytne). Styl górny. *ib.* 24, 19. *Czart.* §. Niebieski, bozki, daß Himmel, Gottes-. Ty zawsze swe obracasz życie do górnego prawa, idziesz za bogiem. *Bardz. Luk.* 164. Obwinia człowiek górne kołowroty, A sam z powiniących obrębów wylata. *Zab.* 11, 51. *Nar.* — §. Górnomyślny, dumny, hoher Sinn, hochmützig, stolz. i Hiszpani są górni, i górno gadają i górno o sobie rozumieją. *Dwor. C.* 3. Fantazyja górna; umysł górny. *Tr* *GÓROBŁAKACZ, a, m., po górach się błaka-

jaey, der auf den Bergen herumirrt. *Rag.* goroskitalaz *montivagus*. *GÓROCHODNY, a, e, chodzący po górach, *Eecl.* гороходящий, po góramъ ходящий; *subst.* гороходець *Graec.* ορειβάτης, bergwandelnd, der Bergwandler: *GÓROCHWYTNY, a, e, na górach chwytający się, *Eecl.* горохищный *Graec.* ορειάλωτος, in monte raptus, berg-ergriffen. *GÓROKOPNY, a, e, od kopania gór, górniczy, kopalny, Bergbau: *Ross.* горокопный. *GÓROŁAZ, a, m., łażący po górach, ein Bergflechter, Bergsteiger. *Boh.* horolaz. §. Droga wazka poboczna na górach, łaż, obłaz. *X. Kam.* ein schmaler Seitenweg auf dem Gebirge. GÓROLOTNY *ob.* Górnotny. GÓROWAĆ, GUROWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, a), na górze, na wysokości być, in der Höhe schweben, oben seyn, oben drüber seyn. W tym herbie dwa kółka podle siebie gorują; trzecie spodem idzie. *Nies.* 1, 75. Góruje gwiazda, *culminat*, kiedy właśnie o dwunastęj na południk przyjdzie. *Hub. Wst.* 287. Górowanie gwiazdy, moment, gdy gwiazda przyjdzie do południka miejsca. *Śniad. Jeogr.* 73. b). Wzgórze się wzbiąć, sich empor schwingen. Orzeł nad wszystkie ptastwa zwykł górować. *Tr.* c). Górę t. j. przewagę, prym mieć, den Vorzug, die Oberhand haben. Senatorowie, jako stopniem, tak wszelką ozdoby jego przystojnością, wszędzie i zawsze gurować i figurować powinni. *Mon.* 69, 602. Zadnego niemasz, któryby tak we wszystkim górował, żeby go w czym kto inny nie przechodził. *Zab.* 12, 265. *Dudz.* W młodym i w starym wieku chwalić co znajduję, Młody siłą, a stary rozumem góruje. *Zab.* 15, 173. Prawo zawsze nad pany góruje i górować powinno. *Tr.* *Górowałeś w dobroci twej utrapionemu boże. *Budn. Ps.* 68, 10. (zastępy twe dla ubogiego nagotowałeś dobrocią twoją. *Bibl. Gd.*) Pochodzi. *wygórować, wzgórować; wskórac* *Vind.* gorpriti. GÓROWAĆ, a, e, nierówny, chropowaty, pagórkowaty, hügelig. Miejsca gorowate. *Hipp.* 25. GÓROZIELON, a, e, *ob.* Bergryn, *Vind.* goroselen, berggrün. *GÓROZOŁTY, a, e, *Vind.* gororumen, berggelb. GORS, u, m., z *Franc.* bramowanie napiersne u koszuli, die Halsfräule. Pieszczone jej piersi z pod gorsów wyglądają niewiele. *Zab.* 15, 204. Bukiet, co go twe ręce uwiły, Tak mi od ciebie był miły, Zem go do gorsu przypięła. *Teat.* 54. b, 4. Dyament w podarunku, w szersze gorsy panienki przewlekał. *Zab.* 15, 250. *Nar., Kniaz. Poez.* 2, 167. Niech w kragłym gorsie palce twe nie dłubią. *Hul. Ow.* 21. *Ross.* брыжи *ob.* Bryże. GORSET, u, m., z *Franc.*, część ubioru kobiecego, stanik, das Corset, ein Leibchen. Nazuczki z gorsetami. *Comp. Med.* 105. GÓRSKI, a, ie, od gór, do gór należący, *Eecl.* горскыъ, Berg: §. Gorski, GORSKNAĆ, Górsnienie, Gorszejszy *ob.* Gorzki, gorzknać, gorzknienie. GORSZEĆ, ał, eli, cje, *neutr. niedok.*, zgorszeć *dok.*, gorszym się stawać, ärger werden. GORSZY, a, e, *comparativus adj.* Zły, *adv.* Gorzej *qu. v.*, *Boh.* horšj; *Slovac.* horši; *Sorab.* 2. gorschi, storschi; *Sorab.* 1. horsechi; *Slavon.* gorji; *Bosn.* gorri; *Croat.* gorji, gorshi; *Rag.* gorri, hughri; *Vind.* huishi, hudobneishi, hudobliveishi, (cf. *Vind.* gerd, gard garštig, brzydki; *comparat.* garshi, garji, gershi; *Carn.* gard, gershé, cf. gardzić); *Ross. et Eecl.*

горшн, злийшій, пушій; ärger, schlechter, schlimmer. Pospolicie po złym ojcu, bywa gorszy syn. *Biał. Post.* 177. Często nad słabość gorszy jest sposób leczenia. *Zab.* 12, 384. Wiek ojców, gorszy nad dziadów, nas rodzi Gorszych niż oni; od nas plemię Jeszcze gorsze wnet zarazi ziemię. *Hor.* 2, 61. (nos nequiores mox daturus progeniem vitiosiore). Złego człowieka karze pan bóg przez gorszego. *Rys. Ad.* 79. Nie jeden obawiając się złego, poddał się gorszemu. *Lub. Roz.* 105. (cf. z deszczu pod ryne). Gorszy strach, niż sama bieda. *Gemm.* 92. (cf. strach ma wielkie oczy). Ta święta ustawa jego na gorszy się koniec obraca. *Rej. Post. K.* 2. (na złe użyta). Gorszy koniec, (*ob.* szary koniec). Nie grzeszże dalej, być się co gorszego nie stało. *Sekl. Joan.* 5. noch was Ärgereš. Nic chorój nie pomogło; ale owszem ku gorszemu zdrowiu przyszła. *Sekl. Marc.* 5. (pogorszyło jej się). Dobry, gdy się zepsuje, bywa najgorszy. *Cn. Ad.* 184. Jeden drugiego gorszy; niemasz w czym przebierać. *ib.* 306. Łakomy wszystkim zły, sobie najgorszy. *ib.* 426. Gorsze rzeczy dłużej trwają. *Gemm.* 92. das Schlechte. (cf. lepsze bóg bierze; cf. garńca natłuczonego dłużej; cf. łatane zdrowie trwalsze; cf. skrzypiące drzewo; cf. złego nikt nie chce). Co lepsze zginęło, co gorsze zostało (zostało). *Cn. Ad.* 94. Nic gorszego nad złą niewiastę. *Zab.* 15, 224. — Co gorsza, że się w mojej biedzie nikomu zwierzyć nie mogę; to najgorsza, was das Schlimmste ist. Przebóg, co też We Panna najgorszego robisz! *Teat.* 29, 52. (bardzo źle robisz; *oppos.* co najlepszego robisz). GORSZYĆ, ył, y, *czyn. niedok.*, zgorszyć *dok.*, a), gorszym robić, psuć, pogarszać, pogorszyć, zgorszyć, ärger machen, schlimmer machen, verschlimmern. *Boh.* horšiti, horšim, zhoršim; *Sorab.* 2. gorisch; *Sorab.* 1. horsechu; *Rag.* smütiti, smétati; *Bosn.* smutiti; *Vind.* pohuishati, sgenzhiti, zagrenkuvati; *Ross.* блазнить, блажить; *Eecl.* съблазнити, съблазнить. Miasto leczyć, zgorszył chorobę. *Tr.* b). *Moral.* Do złego pobudzać przykładem, mową etc., ein Ärgerniß geben, ärgeru. GORSZYĆ się *transl.* ein Ärgerniß nehmen, sich ärgeru. Ześ dobry, gorszysz wszystkich, jak o tobie słyszę; I ja się z ciebie gorszę, i satyry piszę. *Kras. Sat.* 10. Gorszyli się w nim. 1 *Leop. Marc.* 6, 5. Gorszący, psujący, *Boh.* pohoršliwý, zhoršiwý; *Ross.* блаженный, блаженный. Kronika gorsząca. *Pam.* 85, 1, 517. *chr. scandaleuse.* Gorszący mową *Ross.* блазоръчивый. GORSZENIE, ia, n, zgorszenie, pobudzenie do złego, osobliwie przykładem, mową, das Ärgern, das Ärgerniß, das man einem giebt. *Rag.* smütgna, sméchja; *Boh.* pohoršliwość; *Ross.* блаженіе, блаженіе, соблазн; *Eecl.* съблазнение. GORSZYCIEL, a, m, gorszący drugich, der den andern ein Ärgerniß giebt, Sittenverderber. Filozofom, ni-by młodzieży gorszycielom, z miasta ustąpić kazano. *Ossol. Sen.* 15, *Eecl.* соблазнитель. W rodz. żeńsk. GORSZYCIELKA, i, die Sittenverderberin. GORSZNAĆ *ob.* Gorzknać. GÓRUJĘ *ob.* Górować. GORYCZ, y, ż, rzecz gorzkiego smaku, *propr. et fig.* die Bitterkeit. (*oppos.* słodycz). *Rag.* gorcillo, gorcillo, gorcina; *Ross.* горечь, (горсть zgrzyzota); *Eecl.* ердость, острость вкуса, горечь, острожеліе. Lekarstwa gorzkie, pospo-

licie znane pod nazwiskiem goryczy. *Dykc. Med.* 2, 421. W jarzmie tym słodko zaprawną gorycz poczujesz w czasie. *Teat.* 46, 19. Prześladowania, oto to jest piołun, który życie nasze goryczą zaprawia. *Karp.* 2, 107. (cf. *zółcia*). — §. Gorycz, smak gorzki, który czujemy, der bittere Geschmack, die Bitterkeit im Halse. (cf. *gorz*). Gorycz zawsze wzbudzona bywa skażeniem *zółci*. *Dykc. Med.* 2, 420. — §. *Botan.* Gorycz, *Picris* Linn., Bitterfrant, rodzaj rośliny ob. *Zmijówka*. *Kluk. Dykc.* 2, 182. Gorycz szorstki, *echioides*, wielokwiatowy, *hieracioides*. *Jundz.* 388. GORYCZKA, i, *z.*, *Gentiana* Linn., Enzian, Bitterwurj. *Boh.* hořec; *Ross.* горечавка, korzeń goryczany. *Urząd.* 155. większy rośnie na błotach, ma liść białej ciemniejszy podobny, używany do lekarstwa. *Kluk. Rośl.* 2, 220., *Sienn.* 73. Wszystkie gatunki tego rodzaju, gorycz jaką w sobie mają. *Kluk. Dykc.* 2, 23. *Urząd.* 155. Goryczka płucowa, *Pneumonanthe*, czerwona, *centaurium*; *Ross.* золототысячник; *Vind.* svederz, slatni germek, zhandara; łakowa, *amarella*, polna, *campestris*, krzyżowa, *cruciata*; *Ross.* соколей переплетъ; der Kreuzenzian, der kleine Enzian, Sperenstich, Himmelstengel. *Jundz.* 174. Goryczka włoska, centurza wielka, jasioniec, *Centaurea Centaureum* Linn. Groß Tausendguldenfrant. *Syr.* 654. GORYCZNIK, GORYSZ, GORZYSZ, a, m., wieprzyniec, świni kopr, wszywy kopr, sarni korzeń, jeleni korzeń, siarkowy korzeń, *peucedanum* Linn. der Haarstrang, Saufenkel. *Syr.* 195. Gorzysz, bo w górzystych a ciemnych lasach rośnie. *Sienn.* 135. pospolity, *officinale*; gorysz, kmin koński, *silaus*, Rosftimmel. *Jundz.* 185., *Ross.* желтолень.

GORYWAC, ał, a, *neutr. frequ. verbi* gorzeć, brennen, ab-brennen. Niechaj miasta nie gorywają, domy niechaj nie gniją. *Gorn. Sen.* 485. Aby w ów czas, kiedy pożary gorywają, żaden ognia nie niecił w boru. *Haur. Ek.* 9.

1. GORZ, a et u, m., *obs.* zgaga, palenie w gardle, *fig.* żądza; *Carn.* gerloviza, gerlovna, (cf. *gardło*), die Stohlsucht, Begierde nach etwas. W składanych: ślinogorz, winogorz, srebrogorz, złotogorz. §. Gorzenie, pogorzenie, pogorzeliśko, der Brand. Eneasza długo błądził po morzu, Nie chcąc ojezystej Troi patrzeć gorzu. *Stryjk. Gon. M.* 3.

2. GÓRZ, a, m., [GORZE, a, n., 2] n. p. Aż się jej (ziemi) rzekom wrota otworzą do morza. Toż się pocznie radować zbywszy swego gorza. *Kołak. Wiek. B.* 1. t. j. powierzchowności śniegowej jakoby tego, co było na górze, die obere Decke, der Pelz, die Hülle, *fig.* [mylnie, gorze bowiem znaczy tu smutek, biedę; *porówn.* rusk. hore. 2].

GORZAŁA ob. Gorzałka. GORZAŁCZANY, a, e, od gorzałki, Branntwein. *Ross.* водочный, (ob. *Wódka*). Przekłeta gorzałczana kufo! *Teat.* 18. b, 8. Gorzałczany pijaku. — Gorzałczany, ego, m. *subst.*, gorzalnica, który gorzałkę pali, (*Boh.* kořalník), der Branntweimbrenner. Na dobrą gorzałkę, gdy nabije gorzałczany, niech do niej soli oczkawatę włoży. *Haur. Sk.* 164. GORZAŁCZYCA, y, *z.*, GORZAŁCZYSKO, a, n., paskudna gorzałka, fusel, schledter Branntwein. *Bies. A.* 1. *Pot. Zac.* 189. GORZAŁCZKA, i, *z.*, *demin.*, Branntwein. *Boh.* kořalicka. W alembiku przepalać prostą gorzałczkę Z winem, z cukrem, z korzeniem, z ziołmi na wódeczkę. *Jeż. Ek. F.* 1. *GORZAŁA,

y, *z.*, GORZAŁKA, i, *z.*, u goralów palanka, *Boh.* kořalka, hořalka, paleně (wino), palený; *Sorab.* 2. palenz; *Sorab.* 1. palenc; *Slavon.* rakka; *Vind.* shganje, shganu vinu; *Croat.* sganicza; *Carn.* shganje; *Ross.* [водка 2.], горьлка, вино, винцо, хлѣбное вино; po Małorossyjsku horilka. *Czack. Pr.* 1, 276. (cf. *lubihoryłka. Pot. Jow.* 72.) der Branntwein. Te trunki, które ojcowie nasi po prostu nazywali gorzałką, potem wódkę, my teraz ochrzciliśmy likworami. *Kras. Pod.* 1, 18. Z żyta pospolicie pędzi się gorzałka. *Kluk. Rośl.* 3, 733. Lepsza gorzałka pędzi się z pszenicy. *ib.* 273. Pewny człowiek *Ka* zwany, doszedł sekretu palenia gorzałki; potem przez zbyteczne jej zażywanie zajęła się w nim gorzałka, tak że zgorzał; a ztąd (zgorzał *Ka*) gorzałka ma mieć swoje nazwisko. *Haur. Sk.* 164. cf. *messówka*, *szumówka* = prosta gorzała. *Ross.* приголовокъ, подголовокъ pierwszy ciek gorzałki, (cf. *okowity*, *okowitka*). Gorzałki porcy, którą w Moskwie dawniej zakonnikom w święta dawano *krasowuļa*. Gorzałki palenie *Ross.* винокурение, *adj.* винокурный. — Gorzałka za grosz przyjaciela uczysz, a za dziesięć umorzysz. *Rys. Ad.* 14. Gorzałka jak złodziej, ani wzwiesz, jako się wkradnie. *Rys. Ad.* 14. GORZAŁKOŚ, ia, m., gorzałczany pijak, ein Branntweinsäufer; *Boh.* kořalník. Ci to gorzałkosiowie, pijanicy, przy gorzałce o wojnie radzą. *Opal. Sat.* 156. GORZALNIA, GORZELNIA, i, *z.*, budowanie do palenia gorzałki, daß Brennhaus, die Branntweimbrennerey, (pospolicie zowią browarem; ale browar na piwo jest). *Boh.* winopalna, paljrna; *Ross.* винокурня, винокурный заводъ. O gorzałce i gorzalnii. *Haur. Sk.* 163. Za zwyczaj po wielkich folwarkach znajdować się muszą gorzalnice. *Świtk. Bud.* 280. Zwiedziliśmy śpichlerz, browar, gorzalnica. *Kras. Pod.* 1, 66. Zagęszczą się gorzalnice, browary; podniosą się żyta i jęczmiona. *Kluk. Rośl.* 3, 249. GORZALNICA, y, *z.*, co gorzałkę pali, palaczka, die Branntweimbrennerin. *Boh.* winopalnice, kořalnice. Nabożne białogłówki i gorzalnice czynią też wódkę z Tatarskiego ziela. *Syr.* 22. GORZALNIK, a, m., palacz gorzałki, der Branntweimbrenner. *Boh.* kořalník, paljrník, wjnopal, winopalnik, kořalečnik; *Vind.* shganjar, shganjodelauz; *Ross.* винокуръ. Drożdże potrzebne są piekarzom, gorzalnikom. *Haur. Sk.* 163.

GORZCZEJ ob. Gorzko. GORZCZYĆ *czyn. niedok.*, ogorzyczyć *dok.*, gorzkim uczynić, bitter machen, verbittern. *Boh.* zhořčiti; *Sorab.* 1. wohorkoicžam, horke žinu; *Rag.* ogorcitti; *Carn.* sgrenim; *Ross.* огорчить, огорчать, огорчаю, огорчеваю, (огорчительный jatrzący, krzywdzący); *Ecl.* горчю, горчу. Uroczyście pełna słodyczy, żadną ucisków nieogorzczoną *zółcią*. *Pociej.* 217.

GORZE! *Interj. Eccl. et Ross.* горе; źle, biada! übel, schlimm, schlecht, weße! Ach gorze mnie, miły Panie. *Wrób.* 297. (heu mihi)! Henryk, ujrawszy, że Mieczysław począł z wojska uciekać, westchnął i rzekł: gorze się nam stało. *Biel. Kr.* 136.

GORZEĆ, ał, eli, gorzeje; Goreć, rzał, goreje et gore; *neutr. niedok.*, zgorzeć *dok.*, *GORAĆ, ał, a, *kontyn.*, cf. gorywać; (*Boh.* hořeti, zhořet, hořim, hořiwam; *Slovac.* horetí, hořim, zhořim; *Rag.* gorjetti; *Sorab.* 2. sze gorësh; *Sorab.* 1. hořu szo; *Vind.* goretí, gorim, sgoretí,

pogoreti; *Cern.* goreti, gorim (a gori, quia ignis altum petit, *Cambriticum* gores fervor, cum *Carniolico* goręz *consonat*); *Slavon.* gori; *Bosn.* goritti, gorjeti, zgoriti, zagecchise; *Croat.* goreti, gorim; *Dal.* goriti; *Ross.* горѣть, горю, горѣть, горюаю; *Eccl.* пламенствоватися, горѣть въ огнѣ; *Hebr.* חָרַח charah arsit; *Arab.* عَارَسَتْ exarsit; *Hebr.* הָרַח heir incendit; *Hebr.* אָרַח lucere, cf. zorza, cf. *Lat.* uro); palić się, pałać, zapalonym, zajętym być przez ogień, *propr. et fig.* brennen, entbrannt sein. Ogień ma ustawicznie gorzeć na ołtarzu, a nigdy nie gasnąć. *Radz. Levit.* 6, 12. Przed grobem Pańskim dwanaście lamp zawsze goreją. *Warg. Radz.* 144. Lampy tam zawsze gorejące wiszą. *ib.* Jagiello zbudował kościół na tém miejscu, gdzie pierwój gorzał ogień pogański. *Tworz. Ok. F.* 1. Gdzie ogień gore, nie dziw, że iskra wyskoczy. *Morszt.* 303. Już i tobie biada, Kiedy tuż podług gore u sąsiada. *Budn. Apopt.* 67. Gwałtu! gore! *Teat.* 29. b, 23. (ogień się zajął, wybuchł, pali się, pożar jest). eš brennt! Żeuer! Na ogień ukazując, mówił: tam gora. *Warg. Wal.* 216. Tu gore; tu boli. *Rys. Ad.* 67. hinc lupus urget, hinc canis angit. (cf. między młotem a kowadłem; cf. ani mię tam, ani mię sam; cf. Scylla i Charybdis). Kto bliżej ognia, bardziej gore. *Chodk. Kost.* 39. Gorzałem w ogniu, le-dwie tak gorają Słoneczne koła, kiedy lwa mijają. *J. Kchan. Ps.* 42. Tam pola wyschle od słońca gorają. *Petr. Hor. D 3 b.* Już wiatry i niebieskie w płomień idą kręgi, Gore papier, goreją kroniki i księgi. *Pot. Jow.* 96. Tego roku kometa gorzała miesiąca lutego. *Latos. Kom. E b.* (świeciła płomieniem). Gore mu wszystko w ręku - rzemieślnik albo robotnik pilny, pracowity. *Cn. Ad.* 264. eš geht ihm wie der Blis von der Hand, er arbeitet reißend, schnell, *Slovac.* pilno mu, gakobi horelo. albo też: o człowieku prędko tracącym: Gore mu wszystko w ręku. *Kpcz. Gr.* 5. p, 90. eš dauert bey ihm nichts lange, er jagt alles durch die Surgel. Zawsze gore na złodzieju czapka. *Pot. Arg.* 226. niespokojne summienie, żyje by mysz na pudle, auf einem Diebe brennt die Mäuse, d. h. er hat ein unruhiges Gewissen. Nie gore czapka na wielkim złodzieju. *Kras. W.* 74. (cf. mucha uwięźnie, bąk się przebiję). Już poczęły ogniem wojny goręć ściany nasze. *Nag. Fil.* 185. Bela, widząc, iż ze wszystkich stron gore, uciekł do Dalmacyi. *Biel. Św.* 150 b. Właśnie wojna z Albigenczykami gorzała. *Birk. Dom.* 92. Oto ojczyzna gore, gaś, gaś, kto cnotliwy. *Opal. Sat.* 79. Wdzięcznym zapałem twych słicznych oczu goreję. *Past. Fid.* 19. Zapaliłeś jej serce, co bez tego gory (goreje). *Jabl. Tel.* 42. Do wziętój Bryzeidy smutny Achil gore. *Hul. Ow.* 65. Korymen gorzał ku pięknej Dafnie, która się jeszcze ku niemu nie zajęła wzajemnym zapałem. *Zab.* 11, 81. Serca ogniem w nas gorzały, I słuchając go, prawie rozpływały. *Ozym. Św.* 2 Mm 3 b. Zaś serce nasze nie gorzało w nas, kiedy nam pisma otwaczał? *Sekl. Luc.* 24. Ćwiczy się w pobożności, miłością bożą gorając. *Koch. Roż.* 90. Francya obelżona gora, i gniewem przeciw nam pała. *Warg. Cz.* 110. Broń jego jeszcze z mordu świeżego gorzała. *Otw. Ow.* 145. war noż warm, raudyte noż. Nie gorejesz ze wstydu, z podobnemi przychodzić kłamstwy? *Teat.* 29, 36. (ob. Za-

płonić się). Gorzały mu oczy, jako dwie pochodnie. *Tr. t. j.* błyszczały się, sie funkelten. Goreją w nim humory. *Tr. t. j.* wzburzają się, daß Geblüt waltet. Cały gorę za bojem, nie znam w sercu trwogi. *Dmoch. II.* 2, 5. (zapalony wojak). Sardanapal zgorzał na wymyslnie wygody i miękkości. *Bals. Niedz.* 1, 210. (wylanym był). — §. Koniom w drodze kopyto albo piętka gorzeje albo się nadbije. *Hipp.* 56. zaognia się, entzündet sich. Ziele brodawnik gorzeniu a boleniu głowy ulgę czyni. *Urzed.* 164. GORZELINA, y, ż, GORZELISKO, a, n., §. stos drewny, *Ross.* kocrep; ein Scheiterhaufen. *Tr.* §. Drzewo do gorzelni zdadne. *X. Kam.* Hoł; zum Brandhaufe. §. Pogorzelsko. *Tr.* eine Brandstelle. (cf. *Boh.* Horelice, Zhořelice *Gorlic*, miasto w Luzaeyi, Gürtlig. *Dykc. Geogr.* 1, 246. ob. Zgorzelec). GORZELNIA ob. Gorzalnia. *GORZELNY, a, e, od gorzenia, palny, Brenn-, zum Brennen. Na gorzelnych marach trup zsiadały niosła. *Zebr. Ow.* 371. (ursuro feretro).

Pochodz. gorący, gorętszy, gorąco, gorącość; gorączka, gorączkowy. *Gorlic, Zgorzelec*, (*Boh.* Zhořelice); gorliwy, gorliwość; dogarać; ogarać, ogorzeć, ogorzały, ogorzalność, ogorzelina, ogarek; ogar, (ogier); pogorzeć, pogorzały, pogorzalec, pogorzal, pogorzelica, pogorzelsko, pogorzenie; przegarać, przegorzeć, przegorzały, przegarzanie; przygorzeć, przygorzały, przygorzalność, rozgorzywać się, rozgorzeć się, rozgorzały; ugarac, ugorzeć, wygorzeć, wygorzenie, wygorzelina, wygorzały; zgorzeć, zgorzały, zgorzelina, zgorzelsko, zgorzysty, niezgorzysty; zagorować się, zagorzeć się, zagorzenie, zagorzały, zagorzelsko. §. Gorz, ślinogorz, srebrogorz, winogorz, złogorz. §. Gorczyca; gorzki, gorzkość, gorzkawy, gorzkliwy, gorycz, gorysz, gorzysz; gorzknąć, gorzknąć; przegorzknąć, przegorzkniały; przygorzknąć, przygorzkniały; zgorzknąć, zgorzkniały, zgorzkniałość. §. Gorzeć - grzać, grzany, grzanka; grzejskarb; łozogrzej; dogrzewać, dogrzać; nagrzewać, nagrzać; ogrzewać, ogrzać; odgrzewać, odegrzać; podgrzewać, podgrzać; przegrzewać, przegrzać; przygrzewać, przygrzać; rozgrzewać, rozgrzać; zgrzewać, zgrzać; zagrzewać, zagrzać.

GORZEJ *adv. compar.* źle, cf. *adj.* gorszy; *Boh.* hůre, hůr, źle, (hoře, hoř biadowanie); *Sorab.* 2. gorej; *Sorab.* 1. hoře, hohri, naiharseho, (horio calamitas); *Slavon.* gorij, gorjē; *Bosn.* gorre; *Croat.* gorje; *Carn. et Vind.* gorje *vae!* biada! *Ross.* rope; zład ropewaty kłopotac się, ре-ремыкать biadowac się; *Ross. et Eccl.* ropше, хуже, лучше, злѣйшо; ärger, schlimmer. Tu źle, a tam jeszcze gorzej. *Cn. Ad.* 5. Znamy, co dobrze, co źle, a co gorzej. *Chrosć. Luk.* 304. Już być gorzej nie może, o ludzie, o czasy! *Pot. Arg.* 238. Gorzej potym będzie. *Cn. Ad.* 264. Codziennie prawie gorzej rzeczy idą. *Zab.* 6, 354. Baba leąc z wschodów wołała: co dalej, to gorzej. *Rys. Ad.* 1. Chorował bardzo ciężko, że co dalej to gorzej z nim było. *Birk. Dom.* 102. Gorzej niżeli źle. *Gemm.* 93. noč schlimmer, als schlimm. I tak nie najgorzej - i to nie źle. *Cn. Th.* 282. dictum privigni qui lapide canem ferire volens, percussit novercam. — Niezgorzej, nienajgorzej, nie źle, niczego n. p. Mógłbym się wypromowować niezgorzej w tamtym kraju. *Teat.* 1,

43. nicht ganz scheidt. Przyczyna mi niezgorzję. *ib.* 34. c. 65. (kaducznie, za katy).

GORZKAWY *ob.* Gorzkliwy. GORZKI, a, ie, *compar.* gorz-
 czejszy (*Boh.* hořký, *comp.* hořcejš; *Slovac.* horký; *Sorab.* 2. gořki; *Sorab.* 1. hořki, hiõrki; *Bosn.* gorak, gor-
 ki, gherk, ghrik, sgjuk; *Savon.* gorak; *Rag.* gorak, gor-
 ka, gorko, gaark, cemerni; *Ill. barb.* xuk, (cf. zółć); *Croat.*
 gorki, gorěk, sùhkek; *Dal.* gorup; *Carn.* gorjup, grènk,
 (cf. chrzan), garjup, britke, (cf. brzydki); *Vind.* grenek,
 grenku, sbarek, sholku, britek, skukak, superno; *Ross.*
 горькій, горкій, горекъ, горьконокъ, (горестный бедный);
Ecl. горькъ, горестный; cf. *Finn.* carwe; *Svec.* kerf;
Germ. berb); smaku przykrego, szczypiącego, piódnowa-
 tego, bitter. Lekarstwa gorzkie, są substancje, które na
 języku zostawiają wrażenie niemile, pospolicie znane pod
 nazwiskiem goryczy. *Dykc. Med.* 2, 421. Gorzki smak
 jest gorący i suchy, ostry i przykry. *Sak. Probl.* 95. Gorz-
 ki jak zółć, (*Vind.* krenek kaker shouz). Często sok,
 chociaż gorzki, ułajony w ziele, Pomoc daje słabemu, i
 chorobę leczy. *Hul. Ow.* 240. §. *Fig.* Przykry, żałosny,
 empfindlich, schmerzhaft, bitter, sauer. Szwanki i postrzały,
 Niegorzkie mu dla miłej ojczyzny i chwały. *Leszcz. Class.*
 80. (niebolesne). Tak na świecie bywa, Ze słodka roz-
 kosz gorzki ból przerywa. *Zab.* 14, 279. *Rzew.* Wystep-
 pek swój gorzkimi łzami oplakują. *Przyb. Mil.* 349.
 Serce srodze zranione, u niego twarz biała, usta gorz-
 kie. *P. Kochan. Orl.* 1, 121. (gorzkości, goryczy pełne).
 Jam bardzo gorzkiego teraz umysłu. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 9,
 41. (frasobliwego, zmartwionego, smutnego). O dniu
 gorzki i niebezpieczny. *Sk. Dz.* 857. (fatalny). Spuść te-
 mu Wzdychania gorzkie dla ciebie nędznemu. *Past. Fid.*
 100. (rzewliwe). Ustawiczna, gorzka praca, labor impro-
 bus. *Macz.* Tym cięższa i gorzciejsza męka. *W. Post. W.*
 210. (nieznośniejsza). Niewiasta zła gorzciejsza niżli śmierć.
Leop. Ecl. 7, 27., *Radz. ib.*, *Żrn. Post.* 219 b. Słodkie
 z gorzkim się miesza *Slovac.* sladke z horkim sa miša,
 premena. (nie zawsze gody, bywają głody). GORZKLIWY,
 GORZKAWY, a, e, coś gorzkości zarywając, etwas bitter,
 bitterlich, amarulentus. *Macz.*, *Slovac.* náhořký; *Sorab.* 1.
 nahork, tróchu horki; *Bosn.* nagorak, pogorko, nagorko,
 naghriko; *Ross.* горьковатый. Gorzkliwy albo gorzkawy.
Ern. 124. Tynktura gorzkawa, *amaricans.* *Krup.* 5, 75.
 GORZKLIWOŚĆ, ści, ż., *fig.* niesmak, Mißtaune, Bitterfeit.
 Wszelka gorliwość, i gniew, i nienajrzenie niech dalekie
 będą od was. *Leop. Ephes.* 4, 31. (gorzkość. *Bibl. Gd.*).
 GORZKNAĆ, GORZNAĆ, ał, eli, ie, GORZKNIĘĆ, iał,
 ieli, ieje, *nijak.* niedok., zgorzknąć, zgorzknąć dok., *Boh.*
 hořknauti, hořknu, zhořknauti; *Sorab.* 1. hořknu; *Rag.*
 garknuti; *Bosn.* gorejatti, ogorejatti; *Carn.* grenim, og-
 grenim; *Ross.* огоркнуть; *Ecl.* горкны, горчаю, зор-
 кны; gorzkim się stawać, *propr. et fig.* bitter werden. O-
 leje nie świeżo zaraz wyprasowane gorznieją, ostrzeją.
Krup. 5, 32. raunig, galstrig werden. Niemiło czego na-
 zbyt, miód nawet gorzknienie, Gdy nim zbytek nadto leje.
Min. Aus. 109. Jużci gorzknienie bez końca biesiada.
Hor. Sat. 255. Wnet zgorzkniały potrawy, Wnet i wety
 zółcią się wylały. *Błaz. Tr. C 3.* Gorzkną biesiady bez

końca czynione. *Zab.* 13, 154. Gorzknienie mi wszystko.
Gemm. 93. (zółcią mi się staje; cf. kością w gardle).
 GORZKNIENIE, zgorzknienie, daß Bitterwerden, die Galstrig-
 feit; *Ecl.* згоркнєнїє. Zgorzkniały, bitter geworden, gal-
 strig; *Boh.* prožluklý; *Ecl.* згоркнѣѣ. GORZKO *adv.* adj.
 gorzki; *compar.* Gorzciej, *Boh.* hořko, hořce; *Ecl.* горько,
 горько, (cf. *Ross.* rope! biada! *ob.* Gorze, Gorzję), *propr.*
et fig. bitter. Nigdyby usta smaku w słodczy nie miały,
 Gdyby nigdy co gorzko skosztować nie miały. *Zab.* 14,
 153. Gorzko, ale zdrowo. *Cn. Ad.* 264. Wyszędłszy precz,
 płakał gorzko. *Leop. Matth.* 26, 75. (rzewnie), er weinte
 bitterlich. Mężny Hektor gorzko oplakany. *Hul. Ow.* 102.
 der bitterlich zu beweinnende Hector. Gorzko teraz za to ża-
 łuje, że nas nie umiała szanować. *Boh. Kom.* 2, 49.
 (ciężko). Dwojako ciężej a gorzej Pan od nas przyjmuje,
 gdy grzeszymy, aniżeli od pogan. *Żrn. Post.* 5, 783.
 Zład najcierpszą pojmuje gorycz, że gorzko znosisz przy-
 godę jego. *Ossol. Sen.* 56. z przykrością, mit Widerwillen.
 GORZKOPIERNY, a, e, — *ie adv.*, gorzki, przytém pie-
 przny, bitter und brennend, wie Pfeffer. Ziele to smaku
 jest gorzkopiernego. *Syr.* 835. GORZKOŚĆ, ści, ż., *Boh.*
et Slovac. hořkost; *Sorab.* 2. gorkofez; *Sorab.* 1. horkofez;
Rag. garkos, gorskos, garcina; *Bosn.* gorkost, garkost,
 ghricina; *Croat.* gorkoszt, gorkocha, gorchina, subkocha;
Dal. xukost; *Vind.* grenkust, sharkust, britkust, grenn-
 koba; *Carn.* grenkust, grenkoba, britkost; *Ross.* горь-
 кость; *Ecl.* горестъ, горькость, вредость, острожеліє;
 gorycz, smak gorzki, die Bitterfeit. Gorzkość słodycza
 się nadgradza. *Zegl. Ad.* 81. (cf. przeplatane smaczniej-
 sze). §. Niesmak, przykrość, trudność, nieprzyjemność.
 Widerwärtigkeit, Unannehmlichkeit, Ungefahr. Do królestwa
 niebieskiego przez mękę i gorzkość droga jest. *Sk. Żyw.*
 2, 62. Pokazuje mu na oko, jak wiele słodkości przy-
 kryła ta mała gorzkość, której człowiek musi troszkę u-
 czuć, kiedy się namiętnościom przeciwia. *Gorn. Dw.* 528.
 O miasto, jak siedzisz, by wdowa osierociała, bramy i
 zamki twoje popsowano, wszystka cię gorzkość objęła.
Sk. Kaz. 342. §. Gorzkość serca: gniew, niechęć, żal.
 Erbitterung, Unwille. Odpisywał z gorzkością, i na wszy-
 stkie biskupy miotał. *Sk. Dz.* 118. Arysz zajął
 Alexandrowi biskupstwa, i oną gorzkością serca strapiony,
 do niezgody przyczyn szukał. *ib.* 181. Zamarszczywszy
 się, i gorzkość serca nań czując, wyliczał, co mu zle-
 go uczynił. *ib.* 788. GORZNAĆ *ob.* Gorzknąć.
 *GORZYC się, ył, y. *zaimk. niedok.*, srożyć się, sierznić się.
Cn. Th. Włod. böse, unwillig werden. może to jedno co:
 gorszyć się, *Boh.* horšiti se indignari.
 GORZYKNOT ziele, *ob.* Knotnica. GORZYKWIAT, u, m.,
 consiligo, podobny do czarnej ciemierzycy, scrmeynte
 schwärze Stefnur. *Syr.* 1472., *Bosn.* lisejać; *Croat.* lizjać.
 GORZYSKO, a, n., szpetna, przykra góra, ein häßlicher, ab-
 schaulicher Berg. Juliana kardynała w oboczystym górzysku
 jednym łostrowo odarło. *Krom.* 567. in valle, w dolinie,
 w padole między przykremi górami. GORZYSTOŚĆ, ści,
 ż., mnogość gór, nierówność dla gór, die Unebene, ein gebirg-
 ges Land. Górzystość, pasmo czyli ciąg gór z sobą związanym,
 Gebirge. *Mier. Mscr. ob.* Wzgórze. Górzystość kruszcowa,

Gragebirge; górzystość warstwiana, z wielorakich warstw ułożona, Flögebirge; górzystość tylna lub zagórze, Hintergebirge. *ib.* — Górzystość, której panna rodzicielka boża do ś. Elżbiety chodziła. *Warg. Radz.* 86. góry, Gebirge. §. Puklastość, *convexitas*. *Solsk. Geom.* 5. eine erhabene bauchigte Rundung. GÓRZYSTY, a, e, pełny gór, górny, gebirgig. *Boh.* hornatý; *Slovac.* hornatí, wrchowištný; *Sorab.* 1. horkaté, horoyté; *Rag.* bardovit, bardast; *Bosn.* bridadst; *Croat.* bėrdovit, bresaszt, bregovit; *Dal.* bėrdovit, bėrdaszt; *Vind.* gorast, berdast, goren, gorasten; *Carn.* gorrovat; *Ross.* гористый. Górzyste ciemne lasy. *Sienn.* 135. Kark górzysty, *colla toris exlant*. *Zebr. Ow.* 53. — Puklasty, okrągły, *convexus*. *Solsk. Geom.* 3. bauchigrund, linsenrund. Górzyste Watykanu wieże. *Zab.* 12, 231. §. Po górach rosnący, górny, Berg. Izop górzysty, po górach rośnie. *Syr.* 264. GÓRZYŻNA, y, ż., miejsce górzyste, ein bergigter Ort. Na pagórkach i górzyszach chróst urosć nie może. *Mon.* 74, 674.

GÓRZYSZ *ob.* Gorycznik.

GOŚĆ, ścia, m., GOŚĆ, i, ż., (*Boh.* et *Slov.* host; *Sorab.* 2. gošč, *dem.* goščik; goščizna ucztá; *Sorab.* 1. hofcz, hostž; *Rag.* goost, *fem.* gostiza; (*Slav.* gostba - ucztá; *Dal.* goztbina); *Croat.* gòzt, gozchenik, gòszt, prihodnik, sztanovnik; *Dal.* gostzenik; *Bosn.* gòst; *fem.* gostica; *Vind.* gust, gosti, gostenik, perhodnik; *Carn.* gòst, gùst; *f.* gustja; *Ross.* гость, *f.* гостья, (гостебникъ obey, nieosiadły kupiec); *Ecc.* гость, присельникъ, (2 гость, богатый купецъ; *Graec.* μεγαλέμπορος); *cf. Lat.* hostis, hospes; *Gall.* hote; *Ital.* hoste; *Angl.* guest; *Holl.* gast; *Dan.* gest; *Svec.* gast). a). odwiedzający drugiego w jego domu, der Gast. §. Który u drugiego je, pije, używa, der bey einem andern speisset, der Gast zu Tische. Gość na biesiedzie, na uczcie, zaproszony. *Cn. Th.* Gości zaprosiwszy, sam się czestuje. *Cn. Ad.* 268. Gość brzuchopas, gość bez rozmowy, za beczkę stoi; *abo* Gość z brzuchem tylko i zębami, Godzien siedzieć jest z osłami. *Cn. Ad.* 265. Gościu, ostatni poczynaj jeść, a pierwszy zaś przestawaj. *Cn. Ad.* 270. Niezwykła gościa do potraw powszednich, Ledwie je z pychą mogła wziąć do zębów przednich. *Hor. Sat.* 242. — (*Slov.* Šati na host'och trhati, *impense detinebant*, czestować zbytnie). Gość na bankiet nieproszony, nie bardzo bywa uczczony. *Cn. Ad.* 266. (*cf.* kogo nieproszá, tego kijem wynoszą. *Croat.* Nepozvanemu goszlu, za vrati meszto. Nepozvanemu gosztu cheszto za vrati sze káse meszto; *Slov.* Nezvanich host'ow pod stól sádzugu). Wieczerał on gościem na pewnym miejscu, z drugimi proszony. *Gorn. Sen.* 191. — b). Gość; podejmowany w cudzym domu, i bawiący tam przez niejaki czas, czy za zapłatę, czy darmo, der Gast, der von einem andern beherbergt wird, für Bezahlung, oder aus Gefälligkeit. Goście przyjmuje - gospode trzymam. *Cn. Th.* Dla znacznych zasług tego obywatela, dworek jego od stanowiska gościa, tak z sejmem, jako i bez sejmu, i każdego zjazdu, uwalniamy. *Vol. Leg.* 5, 397. (od kwatyrunku, od stacyi, stanu). Gościem stać u kogo. *Cn. Th.* - gospoda stać przez czas, bey einem zur Herberge seyn, als Gast sich aufhalten. (*cf.* być

na stancyi). Trzymał ją w domu przymuszoną gością. *Pot. Syl.* 348. (nie puścił jej od siebie, ze swego domu). Tyżeś do nas przyszła gością. *Tward. Pasq.* 57. Przyszedłem gościem w dom twój, a nie dałeś wody na moje utrudzone nogi. *Ozym. Św. Z b.* W dom przed gościem; z domu za gościem: *advenientem hospitem hilariter excipere, abeuntem humaniter dimittere.* *Rys. Ad.* 75. Ni z gościa korzyści. *Rys. Ad.* 49 (czestowanie uboży). We Pan bardzo częsty gość w moim domu. *Teat.* 10, 63. (często nas odwiedzasz). Gość częsty i długi, rychło się sprykrzy; *abo* Gość i ryba, trzeciego dnia cuchnie. *Cn. Ad.* 263. (*Croat.* Goszt i riba gdesze lyube, V tretjem dnevu czenu gube). Gość nie z próżnemi rękoma, Najdzie u mnie wszystko doma. *ib.* 266. Gość który nie przyniesie, Niech się prześpi w polu, w lesie. *ib.* Gościa lepiej nie przyjmować, Niż go tudzież wyforować. *Cn. Ad.* 268. Więcej gość w cudzym domu za godzinę, niż gospodarz za dzień ujrzy. *Rys. Ad.* 72. Gościu, w gospodarskie rzeczy nie wdawaj się, swe miej na pieczy. *Cn. Ad.* 270. (nie wtrącaj się, gdzie nie trzeba; *cf.* wścibski). Gościa kiedy masz w domu, nie czynź przy nim gomonu. *Cn. Ad.* 268. Przed gościem żony nie chwał, czeladzi swój nie zalecaj, z koniem się nie popisuj. *Rys. Ad.* 58. — (może cię zdradzić). Goście - Gäste, Besuch, Gesellschaft. (*cf.* kompania). — *fig.* Zima zły gość. *Zaw. Gosp.* Widzę, iż z nieba na dół pewnie będą goście, Jeśli nie deszcz, tedy grad. *Rej. Wiz.* 125. — §. Obey, przybysz, ein Fremder, ein Ausländer, der nicht an dem Orte einheimisch ist, ein Gast. — *Jurid.* Gościem u sądu ten jest, który tak daleko mieszka, iż jednego dnia do sądu przyjść nie może. *Saxon. Porz.* 49. Gość, niechaj tego dowodzi, że cudzoziemiec, i iż tak daleko od tego sądu mieszka, że jednym dniem do onego przybyć nie może. *Chełm. Pr.* 30. (*cf.* gościnne prawo). Tu gością chodzę, *huc hospita veni.* *Zebr. Ow.* 120. Ty gością ładem, ja gram gonionego wodą, *hospita tu terris erras, ego in undis.* *Zebr. Ow.* 142. Znał jego złote enoty nie tylko Polak; ale z obcych krajów gość, który się mu trafił. *Groch. W.* 418. Harudowie, lud wielki i świeży gość do Francyi. *Warg. Cez.* 24. Nie dopuszczajcie nigdy tej gości do naszej ziemi, (Heleny do Troi). *J. Kchan. Dz.* 80. Nie chceszli w drogę pójść z tą gością? *P. Kchan. Jer.* 108. Starzec przed sobą ujrzawszy tę gością, rzekł. *Pot. Arg.* 304. Nie trzeba być gościem u przyjaciela. *Dwor. H.* 2. t. j. tak być jak u siebie, bez ceremonii. — c). Gościem w czym być - nieświadom. *Cn. Th.* noch fremde tut etwas seyn. Jam jeszcze gość w tej nauce. *Tr.* GOŚCIC, il, ści, goszczę *med. niedok.*, gościem stać, w gościnie gdzie być, zur Herberge seyn, herbergen *prop. et fig.* (*Ross.* гостить, гошу; *Ecc.* гошу *diversor*; гостю или гостя приемлю, погостини, принять кого въ гости, угостить; *Sorab.* 1. hospoduju *hospitor*, *hospitium capio, praebeo*; w innych wszystkich dyalektach słowo goście czynnie znaczy: gościa lub gości podejmować; (*Boh.* hostiti, hostijm *dare alicui cibum et potum*; *Rag.* gostitti koga; *Bosn.* gostiti, gozbu ciniti - czestować; *Croat.* goztiti; *Vind.* gostiti, gostuvati, obgostuvati, pogostuvati, (gostitife, po gosteh

hoditi - biesiadować, godować); *Carn.* gostim, gostujem, gostuvati; cf. *Hebr.* הוֹשִׁיב *hoschiba habitare fecit*). W on czas, jakom tu gościł, miałeś syna zda mi się. *Zebr. Ow.* 356. (*cum primum haec moenia vidi*). Przybył do Francyi Innocenty, z Rzymu wygnany, który w Karnucie, w pałacu Teobaldowym gościł. *Sk. Żyw.* 2, 348. Bolesław przyjmował u siebie goszczącego Cesarza Ottona. *Psalm.* 88. (który do niego zawitał, u niego bawił). Moskale jak goszczą tak goszczą w Polsce, nie myśląc o wyjściu. *Kur. Pet.* 102. (jak siedzą, tak siedzą). Na coż z tak wielką chęcią dobywamy Wszystkiego, gdy tak krótko gościć mamy? *Opal. Poet.* 14. (krótko bawić, krótko żyć na tym świecie). Ta jest, co teraz w sercu twoim gości. *Past. Fid.* 169. (panuje). Wy przychodniami w tém mieście jesteście? wasze goszczą uszy, i o tych pospolitych rozmowach całego miasta nie słyszają? *Siem. Cyc.* 460. (uszy wasze obce, niewprawione, nie zwyczajone). GOŚCICIEL, a, m., gości podejmujący, przyjmujący, der Gastgeber, Gastwirth; *Rag.* gostitegl, gostenik; *Croat.* gosztitel; *Dal.* chasztitel, gosztenik. (GOŚCIEC ob. Goździec). GOŚCINA, y, ż, (*Boh.* hostina gody; *Sorab.* 2. goseczina, *Sorab.* 1. hostzina uczta; *Vind.* gostitje, gostuvanje, *Carn.* gostje, gostarya - biesiada; (*Carn.* gostnishe - sala jadalna; *Rag.* gostionicza, gostioniza, gostivniza, gozbina; *Bosn.* konak, (gozbina, gostenje - czestowanie); *Croat.* gosztilnicza - austerya, (goschenye; *Dal.* goztbina, gozba, chasztoneye epulum); *Ross. obs.* гостьба, гостьбище); - odwiedziny, wizyta, der Besuch. Będą uczęszczać do ciebie goście, i ty niekiedy do innych domów pójdiesz w gościnę. *Kras. Pod.* 2, 84. Gość wiedzieć ma, kiedy i jak na długi czas w gościnę jechać. *Kras. Pod.* 2, 94. Słyszac, że to Tobiasz, tak miła gościna ży mu wyciska. *Leszcz. H. T.* 405. (tak przyjemna wizyta). Pójdę! mój ten przyjaciel, mój ten zawołany, Kiedym tak w domu jego dawno pożądany, Nazwie to dniem szczęśliwym, gościną przyjemną, Odpoczne w sercu moim, i serce me z mną. *Karp.* 1, 185. §. Gościnny dom, miejsce, gdzie kto jako gość bawi, daś Gasthaus, der Ort, wo man stůß alß Gast aufhált. (ob. Gościniec *Ecll.* гостиница, витальница). Przez gościnę publiczną rozumiemy ten dom, w którym w podróży będących przyjmują; prywatna zaś gościna, gdy kto do jakiego domu zajeżdża. *Siem. Cyc.* 18. W tymem domu gościną z wygodą zawsze stawał. *Teat.* 42. d. B. (zajeżdżałem tam, idź febrte da tın). Ofiarowali mi, z politowania, gościnę. *ib.* 50. b, 29. (przytułek, Unterkommen). fig. Świat gościna, mieszkanie indziej naznaczone. *Zab.* 9, 204. *Kossak.* (cf. wędrówka). Gdzie tylko słońce miewa swe gościny, Wszędzie twe dzieła głośne są i czyny. *Chrośc. Ow.* 114. (gdziekolwiek świeci, dochodzi, wschodzi lub zachodzi). §. Gościna, bawienie gościem, czas bawienia u kogo w domu, der Aufenthalt alß Gast, daś Verweilen bey jemanden alß Gast. Malta wyspa sławna gościną ś. Pawła. *Birk. Kaw. Malt. C.* 2. W gościnie być *Boh.* po hostinu byti. Lepsza jest żywność ubogiego pod przykryciem deszczowym, niżli hojne gody w gościnie bez domu. *1 Leop. Syr.* 29, 29.

(cf. domek ciasny, ale własny). §. Droga, podróż, bawienie za granicą, die Reise, die Fremde; *Ecll.* странничество, странствие, стральство. Argonauty przyplłyneli do Colchis, przyszli po gościnie do króla Oeti. *Biel. Św.* 9 b. Pod rękę stryjową odjeżdżając w gościnę, wszystko mu domowe oddałem gospodarstwo. *Simon. Siel.* 105. Wsiadłem, nie wiedząc w okręt, dokąd płynę, Na boga swoje puściwszy gościnę. *Pot. Syl.* 361. W nabożeństwie pilnym w dnie i w nocy, czekali końca gościny żywota tego. *Sk. Żyw.* 1, 285. GOŚCINIEC, ńca, m., (*Boh.* hostinice, hospitale cubiculum) §. 1) gościnny dom przy drodze, zajazd, austerya, karczma, ein Einfuhrhaus, ein Gasthaus, eine Schenke, *Slov.* hostjniec; *Bosn.* gostilnica, gostionica, ostaria; *Rag.* gostiniza, hosteria; *Croat.* gosztilnicza, ostaria; *Vind.* goshtarja, gostniza, oshtaria; *Ross.* страннопріемница; *Ecll.* витальниче, витальница, витальная, гостиница, всепріемница, всепріятелище, страннопріятелище. Kazać karczmarzom, aby utrzymywali porządku gościniec, żeby nie ciekło, a w nim dostatek owsa, siana, piwa, chleba; a złości niech nie wyrządzają podróżnemu. *Gost. Gor.* 105. Klasztory derwizów stoją za gospody i gościnnie pielgrzymom. *Kłol. Turk.* 175. Z drugą stronę kościoła gościniec postawi, aby ci, co na odpusty chodzą, wszelkie pijatyki, zgorzienia i nierządy tamże zamnażali. *Opal. Sat.* 69. — §. 2. Droga pospolita torowana, bita, *Boh.* gjzdba, sylnice; *Vind.* velika zhesta, voshni pot; *Slav.* drum; *Bosn.* drum; *Croat.* drum, czepas, orszachka czeztza, kolnik; *Ross.* большая, проѣзжая дорога; *pr. et fig.* die Landstraße, Fuhrstraße, der Fuhrweg, die Straße, die Bahn. Gościniec, albo droga królewska, ma być tak szeroka, aby wóz jeden drugiego mógł minąć. *Szczerb. Sax.* 110. Wyprawę artylleryczną prowadzić trzeba wielkimi gościncami. *Jak. Art.* 2, 298. Jeździł wszystko wielkim gościncem, bitym torem. *P. Kchan. Orl.* 1, 57. Ścieżkami, nie gościncem bitym się puścił. *ib.* 1, 403. Na bitym gościncu trawa nie rośnie, (cf. kamień często poruszany, mchem nie obrośnie). Na ścieżkę ty z goścince nie boz dla złej drogi. *Zab.* 15, 279. *Treb.* (główniej się trzymaj i prostej drogi). Goścince się trzymaj za przodkami idź; pospolitej drogi się nie puszczej. *Cn. Ad.* 268. (nie wdawaj się w nowatorstwa; jak bywało, niech będzie). Lustratorowie goścince spisać mają, i drogę im na dziesięć łokei dla furmanów i pędzenia wółów wymierzyć. *Herb. Stat.* 59. Bogowie dotąd cię wiedli, gościncem czystej cnoty. *Jabl. Tel.* 40. Cnota z rozumem i fortuną, różnemi gościncy chodzą. *Rej. Zw.* 2 b. (każde swoim dworem, swoim tokiem). Te obie rzeczy na jeden się gościniec schodzą. *Modrz. Baz.* 194. (n jedno wychodzą). §. Gościniec główny, nurt, wart rzeki der Hauptstrom eines Fluss. *Tr.* §. Gościniec, podarunek z podróży, (cf. *Ecll.* страннодарствіе xenium), et Reiseschens, daś man einem von der Reise mitbringt. Proszę nie wzgardzić maleńką daniną, czyli gościncem, który dla pani przywozłem z Gdańska. *Teat.* 16. b, 22. i przywozłeś Wc Pan gościniec? *R.* Nie mam innego dla Eugenii goścince nad własne serce. *ib.* 31. b, 92

Nie przyniesiemy żadnego z sobą gościńca. *Pilch. Sen. list. 85.* GOŚCINOWY, a, e, od gościńca, austerniczcy, drogowy, *Gasthaus*, *Randstraßen*. Gościńcowy rozbójnik, *Vind. zestni ropovez*, potni resboinik, hostnik. GOŚCINNIE *adv. adject.* gościnnie, *gastfrey*. GOŚCINNOŚĆ, ści, ż., gościnną ochota. *Cn. Th. die Gastfreyheit. Sorab. 1.* hołpodliwofcz; *Rag. gostionstvo*; *Vind. gostna svojobodnost*; *Croat. gosztinsztvo*; *Hung. gazdalto dás*; *Ross. гостепрїимство, страннопрїимство, страннопрїятїе, страннолюбїе, хлѣбосольство*; *Eccl. гостїтва, страннїчество.* Gościnnosc wielkie zalecenie. *Cn. Ad. 269.* — §. Zachowanie gościnnie, publiczne, prywatne, przyjacielstwo gościnnie. *Cn. Th. die Gastfreundschaft.* GOŚCINNY, a, e, *Boh. et Slov. hostinský*; *Ross. гостинный*, od gości, dla gości, *Gast*, für die Gäste. 1.) Gościnnie dom, gościnnie, zajezdny dom, austerya, daś *Gasthaus*, *Slav. gostinica*; *Ross. постоялой домъ, стоялой дворъ.* Do domu gościnnego, albo do karczmy się skłonił. *Warg. Wal. 22.* W gościnnym domu miejsca nie było. *Sekl. Luc. 11. not. «w gospodzie».* *Bial. Post. 62.* — Niegościnnie dom, wolny od przyjmowania gości lub od stacyi. *Cn. Th. 502. frey von Einquartierung.* Gościnną izba, die *Gaststube*, *Boh. hostěnice, hostinice*; *Vind. tabernarska jjspa*; *Ross. гостиная, (гостинной дворъ купецки дворъ, gdzie się pakują towary).* Jużeście wstali Panie gościu? czemużeście dłużej w gościnniej izbie nie spoczęli? *Teat. 54, c. B ii* — Tłukł do gospody, gdzie mieszkały niewiasty gościnnie. *Biel. Kr. 495. podrózne, fremde.* Prawo gościnnie ma być prędsze, niżli tym, co tam mieszkają. *Saxon. Art. 44. t. j. dla podrózných, für fremde, (ob. Goś 2.)* — O prawie gościnnym albo podróznym. *Chełm. Pr. 50.* (dla obcych, nie tutejszych). Sprawiedliwość na jarmarkach z każdego kupieckiego człowieka ma być czyniona prawem gościnnym przez starostę. *Vol. Leg. 2, 686.* §. Przyjaciel gościnnie, od gościny, u którego gościnną stawam, albo on u mnie *hospes. Cn. Th. der Gastfreund.* — §. Gościnnie, goszczący u kogo albo gdzie, bey einem *Gast seyend, sich aufhaltend, weilend.* Pierwsze dwa gatunki tego ziela w cieplejszych, niż nasze, krajach rosną; trzeci nam jest gościnnie. *Syr. 321.* (własny, właściwy, u nas znajdujący się). Tak wielkiej ziemi bogi gościnnie krwią popluskali. *Warg. Wal. 518. (przybyłe).* — 2) Gościnnie, który rad obce do siebie przyjmuje, częstuje i ludzkość okazuje, *philoxenus. Macz.*; *Slov. hospodný, hostinský*; *Sorab. 1. hołpodliwé*; *Rag. gostni, gostorad, gostogljub*; *Ross. гостепрїимный, прїимчивый, страннолюбивый, страннолюбный; Subst. страннолюбецъ, страннопрїемникъ, страннопрїимецъ, хлѣбосоль; f. страннопрїимница; Eccl. витальный, страннопрїятельный, страннопрїемный; f. страннолюбница.* Gościnnym być *Ross. et Eccl. гостепрїимствовать, страннопрїимствовать, страннолюбовствовать.* Gościnnie człowiek, chlebobawca wielki, nie żąda nikomu chleba, rad gościowi. *Cn. Ad. 269.* Ruska szlachta gościnną. *Petr. Et. 139.* Niegościnnie człowiek, nierad gościom. *Cn. Ad. 598.* Niegościnnie Syrty. *Ow. Ow. 305. (nieprzystępne).* — Gościnnie, ego, m., *subst.* Gospodarz domu gościnnego,

oberżysta, austernik, der *Gastwirth*; *Slov. hostinski, f. hostinská*; *Bosn. gostinik, oster*; *Rag. et Slav. gostionik; Eccl. всепрїятельникъ, дворникъ.* Przyjeździezli do jakiego gościńca, to gościnnym jest żyd. *Pam. 85, 1, 871.* — §. Gospodarz z urzędu dla posłów Rzpłtej. *Cn. Th. parochus, der die fremden Gesandten zu bewirthen bestellt ist.* — GOŚCINNE, ego, n., *subst.*, zapłata od stania w gospodzie, stajenne. *Cn. Th. Quartiergeld. cf. *gostinna,* pozostałe jeszcze na Podolu imię opłaty od bydła, podobne do słowa **gostytwa*, użytego w przywilejach Pomerzańskich r. 1175. *Czack. Pr. 1, 203.* *GOŚCIOBÓJSTWO, a, n., zabójstwo gościa, der *Gastmord. Eccl. страннобиїство; Graec. ξεινοκτονια.* *GOŚCIOBÓJCA, y, m., *Eccl. страннобиїца.* — *Verb. страннобиїствую.* — GOSŁAW, a, m., (*Boh. Hostislaw*) abo Gedko, imię Staropolskie Gedeon. *Jabl. Her. GOSPODA, y, ż. (Boh. et Slov. hospoda; Sorab. 1. hołpoda; Sorab. 2. gołpoda; (Croat. gospoda; Dal. gospodo domini, optimates; Vind. gospoda państwo; Carn. gospoda szlachta); cf. Lat. hospitium); dom gościnnie, gościnną, daś *Gasthaus, der Gasthof, die Herberge. (Carn. irpérgé).* Nie było miejsca w gospodzie. *Sekl. Luc. 11. (not. «w gościnnym domu»).* Chan u Turków niby karczmy abo gospody znaczy. *Kłok. Turk. 200.* Rozgniewany do stołu na zamek przyjsz nie chciał, ale został w gospodzie. *Garn. Dz. 57.* Ten świat nie jest nasz dom, ale jest gospoda, która tu nam z urzędu dana jest od boga. *Rej. Wiz. 105.* Człowiek mieszka na świecie, stojąc jako to w gospodzie, a nie w własnym domie. *Glicz. Wych. E. 7.* Na tym świecie tylko do czasu, jako na gospodzie mieszkamy. *Kosz. Lor. 182.* Piotr ś. w Rzymie gospodę miał za Tybrem. *Sk. Dz. 29. Leop. Act. 10, 32.* Gubernator wystarał się dla nas o gospodę. *J. Ossol. Boh. 32. (o kwatérę).* Przyjęli go wdzięcznie, i dali mu gospodę w monasterze. *Biel. Kr. 127. (Vind. podstrehuvati, pod streho vseti).* Przychodzącym nietylko pokoju i obcowania, ale ani dachu i gospody pozwalali. *Zygr. Pap. 229. hospitium.* Jezus wszedł do człowieka grzesznego, aby tam gospodą był. *Sekl. Luc. 19. (tam na noc został. ib. Math. 21.)* Był gospodą u zacnych szlachcianek. *Birk. Dom. 70.* Przyjechawszy, u przyjaciółki gospodą stanęła. *Warg. Wal. 129. Eccl. странствовать. Cudzołożnicą będzie, jeżeli na inszej gospodzie będzie spała nieuczciwym obycajem. Chełm. Pr. 78.* Gdzież stoi gospodą ten brutal kapitan? *Teat. 24. c, 96. (na kwatérę).* Opuść tłuszcza, aby szedłszy do okolicznych wsi, gospodami stali, i dostaliby jedła. *Budn. Luc. 9, 12. gospody abo schronienie mieli, rozkwaterowali się, herbergen, einkehren.* U Antenora gospodą posłowie. *J. Kehn. Dz. 64. scil. stoją, sie logren bey ihm.* §. Panie, gospodą ty naszą byłeś od rodu do rodu. *Budn. Ps. 90, 1. (ucieczką naszą. Bibl. Gd.).* schronieniem naszym, unsre *Zufucht.* — Gospody żołnierskie ob. Kwatéra. GOSPODARCZYK, a, m., mały gospodarz, niewiele znaczący gospodarz, ein *kleiner Wirth.* §. *Fig. trans. Mora, strach domowy, der Alp, der Kobold. Tr.; Boh. hospodariček numen domesticum; Ross. кикимора, домовой; ein kleiner Hausgeist, den man gut**

pflegen muß, um Wohlthaten von ihm zu empfangen. GOSPODARNIE *adv.*, (*Boh.* hospodarně), z ekonomiką, oszczędnie, wirtlich, wirttschaftlich, sparsam. Rozbierzmy jak najoszczędniej i najgospodarniej dokładną wojska potrzebę. *Koll. List.* 1, 139. GOSPODARNY, a, e, *Boh.* hospodarný; *Vind.* gospodariten; *Ross.* домовитый, расчётливый; oszczędny, dobrze się rządzący, ekonomiczny, wirtlich, wirttschaftlich, haushalterisch. Człowiek gospodarny ustawicznie pracuje, a nigdy nie przestawa ani święci, chceli, aby co miał, a to zbierając mało do wielkiego, trochę do większego, aż zbierze i zapomże się w kupie. *Glicz. Wych. M.* 8 b. GOSPODARNOŚĆ, ści, ż., *Boh.* hospodarnost; *Vind.* gospodaritnost, pridnost, pervarnost, haushujeznost; *Ross.* домовитость; oszczędność, ekonomika, die Wirttschaftlichkeit. W lasach niegospodarnosc przynosi szkodę, aż wiekiem chyba nagrodzoną. *Kluk. Rosl.* 2, 129. GOSPODAROWAĆ, ał, uje; GOSPODARZYĆ, ył, y, *intrans. niedok.*, gospodarstwa pilnować, domem rządzić *propr. et fig.*, wirttschaften. *Boh.* hospodariti, hospodarim, sedlačiti; *Ross.* хозяйствовать, хозяйничать; *Vind.* gospodaruvati; *Croat.* gozpodariti; (*w innych dyalektach słowo naszemu podobne znaczy: panować; n. p. Vind.* gospodouat, gospoduat, gospodinit; *Carn.* gospodujem, (*Carn.* hospodariti, gospodinem: gospodarować); *Bosn.* gospodovati; *Rag.* gospodovati, gospodaritise; *Slav.* gospodujuchi: panujący; *Eccl.* господарствую, господствую). — Ostatnia to z księgi gospodarować, z kalendarza siać i orać, a z apteki się zalecać. *Haur. Sk.* 170. (teorya bez praktyki). Złe się gospodarowało; intraty się zmniejszały. *Kras. Pod.* 2, 43. (złe się rządono). Najlepiej gdzie jeden w domu gospodarzy. *Pot. Jow.* 2, 8. (wielu rząd, nierząd; cf. jedno słońce na niebie; cf. dziecko wielu mamek). — 3. *tr.* Kozacy za Turkami pędząc, wpadli aż do obozu ich, i tam gospodarować zaczęli. *Ossol. Boh.* 312. wydziwiać, dokazywać, sie flngen da an zu wirttschaften, zu hausen. Gliniński udał się pod opiekę Moskwy, pod ten czas gospodarującej w Litwie. *Kur. Pet.* 20. Miłość w jej sercu gospodarzy: wydziwia. *Tr.* GOSPODAROWANIE, ia, n., *subst. verb.*, das Wirttschaften. GOSPODARSKI, a, ie, *Boh.* hospodarský; (*subst. Boh.* hospodarský *oeconomus*); *Croat.* gozpodarski; *Hung.* gazdasági; *Ross.* домоостроительный, хозяйственный, (*Ross.* господаревъ, господарскій hospodarski, od hospodara; *Vind.* gospodski, hospodarski, gospodariten, gospodujezhen; *Rag.* gospodarev, gospodinov: pański); 1) od gospodarza, lub gospodarzów, do gospodarza należący, Wirtsh: , dem Wirthe, Hauswirthe, Gastwirthe zuständig. Gościu w gospodarские rzeczy nie wdawaj się, swe miej na pieczy. *Cn. Ad.* 270. (do czego ci nie, tam się nie wtrącaj). Gospodarskie zdrowie: gospodarstwa, gospodarza i gospodyni, deß Wirtsh und der Wirtshinn Gesundheit, deß Hausherrn und der Hausfrau. — Przyszła kolej wypić za gospodarские zdrowie. *Ld.* Dogłądanie insze jest gospodarские, insze gospodyni. *Petr. Ek.* 14. t. j. gospodarza, ojca czeladnego, eine andere Aussicht hat der Wirtsh, eine andere die Wirtshinn zu führen. 2) Od gospodarstwa, Wirtsh-

schafts-, Hauswirttschafts-, Landwirttschafts-. Jest to u Porty rozumienie, że się zabawy z gospodarską usługą gościć nie mogą. *Kłok. Turk.* 230. Pogańska Litwa jaszczurki za gospodarские bogi w każdym domu chowała. *Krom.* 410. za domowe, Hausgütter. Księgi gospodarские: o gospodarstwie, albo rachunki, notatki, co do gospodarstwa, jego dochodów, rozchodów, Wirttschaftsbücher, Landwirttschaftsbücher. Nauka gospodarская: ekonomia, die Landwirttschaftswissenschaft, die Oekonomie. — *Polit.* Na sejmikach gospodarskich umawiają się województwa, o wewnętrznym u siebie porządku. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 246. S. *Grodz.* 2, 18. der ökonomische Landtag, auf welchem Gegenstände der innern Ordnung einer Wojwodtschaft verhandelt werden. Po gospodarsku *adverbial.*, gospodarnie, wirttschaftlich, wirtlich. Trzeba umieć po gospodarsku gospodarować. *Haur. Sk.* 223. GOSPODARSTWO, a, n., *Boh.* hospodarstw; *Sorab.* 2. fastojane; *Vind.* gospodaruvanje, haushuvanje, gospodaritje; *Croat.* gozpodarstvo; *Hung.* gazdaság; *Ross.* хозяйство, домоводство, домоостроительство, домоуправление; *Eccl.* приставление домопное; (cf. *Vind.* gospodarstvu, gospodstvu: państwo, władza; *Rag.* gospodstvo dominium, imperium, amplitudo); rząd domowy, prowadzenie interesów domu, die Hauswirttschaft. Jeden syn poszedł do wojska; drugi w domu się został, gospodarstwa pilnował. *Ld.* 3. Chodzenie koło roli, rolnictwo, wiejskie gospodarstwo, die Landwirttschaft. Co to dziś za gospodarstwo w naszej Polsce; kedy było Janów sto, ledwo dziś połowica. *Falib. Dis. N.* 2. — §. Narzędzia, naczynia i wszelkie potrzeby gospodarские, Wirttschaftsgeräthe, Uebergeräthe. Najemnik jego majątnoski pobrał, sprzęt wszystek i rolne gospodarstwo, i zjechał. *Warg. Wal.* 151. Wszelkie gospodarstwo, wszelki dobytek, kozy, owce, cabany, sługi, służebnice i sprzęt inny złota i srebra, na pół dzielę z nim. *Teat.* 42. d, d. (cf. inwentarz). 3. Nauka lub umiejętność chodzenia koło rolnictwa, gospodarna nauka, ekonomia, die Landwirttschaftswissenschaft, die Oekonomie. *Haura* Gospodarstwo, księgi o gospodarstwie. *Ld.* — §. Ekonomia albo gospodarstwo wojenne, staranie o wygodę wojska, o dostarczanie żywności, zabieganie chorobom, utrzymywanie zdrowia. *Mon.* 65, 612. die Kriegsoekonomie. — 3. *collect.* Gospodarstwo: gospodarz z gospodynią, Wirtsh und Wirtshinn. *Vind.* gosposhina, gospoda, gosposhka; *Ross.* хозяева. Nastąpiła wieczera, siedli gospodarstwo, dzieci, dyrektor i ja. *Kras. Pod.* 1, 7. Nie chcąc rozniewać gospodarstwa, jakim mógł, takem się ułożył. *Mon.* 65, 124. Nie chcąc zabierać czasu gospodarstwu, udałem się do mojej stancyi. *Kras. Pod.* 2, 50. GOSPODARUJE *ob.* Gospodarować. GOSPODARZ, a, m., (*Górale* mówią *Gazda* zamiast gospodarz *co ob.*) *Boh.* hospodar; *Slov.* hospodar, gazda; *Hung.* gazda hospes, pater familias; *Boh.* hospodin Pan Bóg (*ob.* Gospodyn); *Boh.* hospodský karczmarz; *Croat.* gospodar pater familias, dominus; *Croat.* gozpon, goszpon, (cf. jespán), gozpodin; *Dal.* gozpodar dominus, herus; *Sorab.* 2. gošpodar; *Sorab.* 4. hošpodar, hošpydar ociec czeladny, pater familias; *Slav.* gospodár: pan; *submissius*

vero dicitur gospodine quam gospodaru; (*Slav.* Washe Gospodstvo = Wasz Mość); *Rag.* gospodar, gospâr, gospodin *dominus*; *Bosn.* gospodar, gospodin = pan; *Vind.* hishnik, gospodaruvauz, haushuvauz, gospodar, hishni gospud, gospodar = gospodarz; *Vind.* gospud, gospodar = pan; *gospoduvauz*, gospodnik = panujący; *gospojnik* = sierpień; *Carn.* gospodar *pater familias*, *gospud* = pan; *Ross.* господарь gospodarz n. p. Wołoski: *Eccl.* господарь *dominator*; *господь* Pan Bóg; *Ross.* господинъ = pan, szlachcic, cf. *Graec.* δεσπότης *dominus*); rządzący gospodarstwem n. p. domowém, domem, utrzymujący gospodarstwo swoje, der Wirth, Hauswirth, Hausherr. *Slav.* domachin; *Ross.* домоводъ, домостроитель, хозяинъ; *Eccl.* приставникъ, управитель. Gdzie jest gospodarz; tam rozum i praca, Kształci rzecz lada i w korzyść obraca. *Zab.* 16, 185. *Kniaż.* Dobry gospodarz o najmniejszej rzeczy sam wiedzieć chce. *Sk. Kaz.* 556. Komornik pana, u którego imienie najmuje, gospodarzem panem zowie; gospodarz zaś tego, komu najmuje, komornikiem, czyszczownikiem i najemnikiem. *Saxon.* *Tyt.* 215. Stary gospodarz Pan Bóg, wie czego każdemu potrzeba. *Rys. Ad.* 64. (nie dziś dopiero rządzi). — *Fig. trans.* Żołądek jest wszystkiego ciałą gospodarzem. *Haur. Sk.* 410. Żołądek gospodarz. *Burl. A.* 5. (brzuch burmistrz; o głodzie źle rządzić). Kura wieśniacy gospodarzem zowią, bo to lepszy gospodarz bywa do kokoszek, niż drugi chłop do żonek. *Dwor. G. b.* §. Osobliwie zawiadujący rolnictwem, der Wirth, Landwirth. Gospodarz powinien wiedzieć o polu, o gumnie, o stajni. *Rys. Ad.* 13. Jeden człowiek gospodarz nasadził sobie winnice. *1 Leop. Math.* 21, 33. (ocioc czeladny. *3 Leop.*) Gospodarz wyszedł bardzo rano zniżawiać robotników do winnicy swojej. *1 Leop. Math.* 20, 1. W tym się polu dobrze rodzi, po którym gospodarz chodzi. *Rys. Ad.* 75. cf. najlepszy gnój na rolę, pańskich stop ślady; cf. oko pańskie konia tuczy. — Gospodarz dobry wiele sprzedaje, mało kupuje. *Cn. Ad.* 270. Niemcy są wiele gospodarze; ztym rozmaite kaszywa mają. *Syr.* 988. Pracującego pożytecznie gospodarza, każdy wychwala, ogłasza: ten wielki gospodarz. *Kluk. Rosl.* 3, 11. ein großer Landwirth, Oekonom. Gospodarzowi często trzeba być głuchym i ślepym. *Rys. Ad.* 14. (przez szpary patrzeć). — Gospodarz = dobrze się u siebie rządzący, ekonom, ein guter Wirth. Spyta się zima zarazem, byliś lecie gospodarzem. *Rys. Ad.* 65. Kto gospodarz, temu zawsze staje. *Ld.* — Zły gospodarz, o dom nie dbający *Ross.* пустодомъ. — §. Gospodarz, względem gości, podejmujący u siebie gości, czy to z przyjaźni, czy za zapłatę, der Wirth, im Gegenfasse der Gäste. (*Vind.* gostuvar, gostuvanz). Goście krzykną: ej wiwat ochoczy gospodarz! *Zab.* 13, 204. Gospodarza ochota zawsze, a ogień zima zaleca. *Cn. Ad.* 271. Gospodarza w domu nie czestuj, czeladzi mu nie poj, żenie się jego nie zalecaj. *Rys. Ad.* 16. Gospodarza w jego domu Słuchać, nie wadzi nikomu. *Cn. Ad.* 271. (gospodarz każdy w swoim domu pan). — Gospodarz z urzędu, dla posłów Rzpltej, gościny urzędowy, *parochus.* *Cn. Th.* der vom Staate be-

stellte Bewirtther der Gesandten. — Gospodarz, co goście przyjmuje w gościńcu pospolitym, der Gastwirth, Schenkwirth. (*Boh.* hospodský; *Slov.* hostinski; *Vind.* oshter; *Carn.* oshtir; *Rag.* góstionik, gostitegl; *Hung.* gazda; *Slav.* gostionik). Gdyby kto na czas pana jakiego z jego sługami w dom przyjął, ten nie może być za gospodarza domu gościnnego rozumian; ale jedno ten, który goście i przyehodnie ustawicznie stawia i chowa. *Szczerb. Sax.* 142. Helena była gospodarza gościnnego córka. *Sk. Dz.* 168. (austernika, oberżysty). Rachunek ten był bez gospodarza. *Pot. Syl.* 452. (Rechnung ohne den Wirth, mylny, zawodny, na domysł). — §. Szafujący czém, szafarz *fig.* der Auspender, Vertheiler. Mielecki, gdy Stefan chciał, aby mu stręczył osoby do urzędów, odpowiedział: wolę łaski królewskiej być gościem, niż gospodarzem. *Budn. Apoph.* 115. GOSPODARZYĆ *ob.* Gospodarować. GOSPODKA, i, ż., *demin. nom.* gospoda, eine kleine Herberge. Obtoczył gospodkę jego żołnierzami. *Sk. Dz.* 359. GOSPODNY, a, e, od gospody, zur Herberge gehörig. *Tr.* — Gospodne, ego, n., *subst.*, płaca od kwatery albo stancyi, das Quartiergeb. Żołnierz gospodnego wziąć nie ma. *Tr.* GOSPODYN, a, m., pan, der Herr; *Slav.* gospodin; *Bosn.* gospodin, gospodar; *Rag.* gospodin, gospodâr, gospâr, (*ob.* Gospodarz); (*Croat.* goszpodin, goszpan; *Dal.* goszpoditel, dùm *dominus*; *Ross.* господинъ pan, szlachcic; *Eccl.* господъ; *Boh.* hospodina pan bóg). Przyjęli ludzie Kazimierza mnicha, wjeżdżającego do Polski, jako za jednego świętego, czyniąc mu wielką poczeiwość, śpiewając po staroświecku: a witajże witaj, nasz miły gospodynie! *Biel.* 52. GOSPODYNIA, i, ż., GOSPODYNKA, i, ż., *zdrbn.*, (*Boh.* hospodně; *Slov.* hospodina, hospodárka, gazdina, hospodârině; *Hung.* gazd'aszszony; *Sorab.* 2. gosposa, (*ob.* Gospodia); *Sorab.* 1. hosposa, hospyfa, hospoza; *Croat.* goszpodinya, goszpodaricza, goszpodaricza, gazdaricza; (*Croat.* gospa, goszpoditelicza, goszpá; *Dal.* goszpoia = pani; *Croat.* gospodichna *herula* panna; *Vind.* gospodinja, hislna gospa; (*Vind.* gospa, gospodinja *domina*, pani; *gospodiza*, *gospodizhna* = panna, szlachcianka); *Carn.* gospodina, (gospa = pani); *Rag.* gosposhja, gospoja, gōspa, domaachja, domacchizza *domina*, (*Rag.* gōspa, babba *avia*); *Bosn.* gospa, gospoja *hera*; *Slav.* gospodaricza, (*grzechniej* gospoja = pani; *gospodicsna* = panna); *Eccl.* господыня, госпожда pani); rządząca gospodarstwem, domostwem, die Wirthinn, Hauswirthinn, Hausfrau. Gospodyni od gospodarstwa rzeczona jest niedarmo; musi się tedy zatrudniać domostwem; a że ja też zowią panią, musi mieć nad czeladzią przewagę. *Petr. Ek.* 77. Ona wszystko umie i robi; na gospodynią lepszej nie znajdziesz. *Teat.* 52. c, 26. Zła gospodyni, źle się rządząca *Ross.* пустодомка. Gospodyni powinna wiedzieć o kuchni, o spiżarni, o piwnicy. *Rys. Ad.* 14. Nie pragnij komornico żyć z gospodynią społu. *Pot. Arg.* 541. (co innego ty, co innego ona). My officerowie lubiemy się bawić w pokoikach naszych gospodyniek. *Teat.* 21, 8. (u panien domu, gdzie kwatery stoimy). Gospodyni gościnnia *ob.* Karczmarka, die Schenkwirthinn;

Slov. hosfinská. — NB. Znajdujemy w starych księgach w piątym przypadku *gospodze*, zamiast *gospodyni* czyli pani. *Kpec. Gr. 2, p. 157.* [to inny wyraz, *nom. Gospodza, porówn. cerk. госпожда. 2*] Już dobra noc ogrodeczku, z żalem odchodzę, Dobra noc wam zioleczka, i tobie gospodze. *Zim. Siel. 318. gosposiu ob. Gosposia.* — *Per excell. o Najśw. Pani, Croat. nassa Goszpa, Goszpoja nassa, Marya, unſre Frau, die Jungfrau Maria; (Carn. gospodněza - wniebowzięcie N. P.) Godzi się ciebie Maryo, zwać panią i *gospodzą (Instrum.); przyczyni się gospodze i pani za nami. Sk. Kaz. 601. Chwała tobie gospodynie, iż o twych świętych część słynie. Pieśń. Kat. 141. O N. Panno, gospodze nasza, za twą wolą pójdę. Żyw. Jez. 44. — §. Dobrze się rządząca, eme gute Wirtthinn. Mrówki są to gospodynie, Głodnemi nigdy nie były. Kniż. Pocz. 5, 105. GOSPOSIA, i, ż. *demin. nom. gospodyni; die liebe Wirtthinn. Vocat. Gosposiu! gute Frau Wirtthinn. Sorab. 2. goſpoſa, Sorab. 1. hoipola, hoipozza, hoipyla; (Ecl. госпожда, госнодыня - gospodyni, pani). Dobry wieczór gosposiu! Teat. 52, 56. We Pan z swą gosposią występnie żyjesz. Teat. 1. b, 70. Słyszycie, gosposiu! Falib. Dis. N. 2. GOSTEK, stka, m., *demin. nom. gość, daß Gäſtchen. Skacze serce w karczmarzu, Przyplaci mi ten gostek, myśli sobie, wezasu. Pot. Jow. 165. GOSZCZE ob. Gościć.***

Pochodz. *odgościć się, rozgościć się, zgościć się; zagościć się; niegospodarny, niegospodarny; dogospodarzyć, wygospodarzyć, przegospodarzyć; §. od Gość, hostis, hospes, hospitale spital.*

GOT, a, m., Gotowie naród gruby, który państwo Rzymskie zniszczył. *Zub. 12, 249. der Gothe. Napojony Alwarem i Szkotem, Ledwo się prawie dzikim świat nie ujrzał Gotem. ib. — ob. Goteczyzna, Gotyzm, Gotski.*

GOTART, a, m., imię mekie, Gotthard. (cf. ... Hard Ad Ig.) Trafiła Marta na Gotarta. *Rys. Ad. 66. Nalazła Marta swego Tarta. Jabl. Ez. C 3. Cascus Cascum duxit; znalazł swój swoje. Gleich und gleich gefelt sich gern; Gretchen fand Hansen.*

GOTCZYŻNA, y, ż., sposób Gotski, język, gust ich, barbaryzm, Gotthifche Wesen, Gebräuche, Sitten, Sprache, Bauart, Barbarey. *ob. Gotski druk. Jak to można czytać taką starą gotczyżną - księgę gotskim drukiem. — Wandalszczyzna i Goteczyzna w pisaniu, w mówieniu. Mon. 73, 149. (cf. Sarmateczyzna, Sarmatyzm, dziczyzna). Kościół ś. Szczepana w Wiedniu piękna Goteczyzna - budowanie Gotskie, ein schönes Denkmal der Gotthifchen Bauart.*

GOTÓW ob. Gotowy. GOTOWAĆ, ał, uje, *czyn. kontyn. *GOTOWIĆ, ił, i, *gotowię niedok. Boh. hotowiti, hotowjm, chystati, chystam, chystawám; Sorab. 2. gotto-wasch, gotowasch; Sorab. 1. hotuyu, hotuju; Croat. gotoviti; Bosn. gotovim; Slav. zgotověti; Rag. ugotoviti, zgotoviti, gotovim; Vind. perpraviti, perpraulati, storit, dapernesti, fertigovat; Ross. готовить, готовлю; Ecl. готовлю, gotuju; (cf. Arab. عَرَر paratus fuit; Chald. Syr. Hebr. עָרַר promptus); przyrządzać co, przygotowywać, przysposabiać, etwaß zubereiten, bereiten. Wieży, ogień, miecze, na mnie, na swego króla gotują. Boh. Kom. 2,*

512. Majetnościami i siłami wszystkimi wojnę gotują. *Warg. Cez. 201. Sami w dobrach kościelnych ręce maczali; a synom piekło gotowali. Sk. Dz. 865. Dwie części odpór dawały; trzecia gotowała obóz. Warg. Cez. 32. Posłał lud, aby szanów gotować bronił. ib. 32. Chleb gotowali krucy dla Eliasza, by go używili. Chodk. Kost. 19. Idzie baranek, gotując drogę do Jerolimskiego tryumfu, toruje ścieżkę do państwa. Pocię. 210. Lekarstwa ciało gotujące praeparantia. Syxt. Szk. 1. Czemu gotujesz zęby i żołądek? Zygr. Pap. 112. (ostrzyże appetyt). Co on w swej wściekłości Gotuje za nowe złości. Bardz. Trag. 111. Kłamstwo nieszczęście gotuje. Teat. 49. b, 62. (sprowadza, ściąga za sobą). Miłosierdzie a prawda gotują dobre rzeczy. 3 Leop. Prov. 14, 22. (przygotowują. 1 Leop.) — §. Osobliwie potrawy gotować, warzyć, zuriichten, kochen, sieden. Bosn. gotovim, variti, svariti, kuhati, skuhati, (cf. kucharz, Lat. coquus, coctus; It. cotto); Rag. gotovim, uzgotoviti, zgotoviti, kuhati; Croat. kuhati, kuham, varim; Vind. kuhati, skuhati; Carn. kuham; Ross. кипятить, вскипятить, стряпать, состряпать. Nie każdą potrawę jednako gotować. Cn. Ad. 606. Pan tak jeść musi, jak kucharz gotuje. Bratk. U 3 b. Gotować na popiele; w ten czas postawisz rondel na popiele z ogniem żarzystym, i podobnie z wierzchu, jak od spodu, nałożysz na pokrywę ogień. Wiel. Kuch. 402. GOTOWAĆ się *zaimk.*, przyrządzać się, przysposabiać się, sich vorbereiten, sich bereiten. Na bankiet się wielki *gotowia (gotują). *Jabl. Ez. 103. Rycerz się do bitwy gotuje. Prot. Kont. D 3. Śmierć śmiech, gdy się kto do niej gotuje. ib. D 3 b. Gotowałem się w drogę. Warg. Radz. 176. (wybierałem się). Ciężką zimę wiatr ciepły znosi, ustępuje wiosna latu, i to się precz od nas gotuje. Lib. Hor. 99. wybiera się, machť sich auf, und zu verlassen. §. O potrawach: warzyć się, *nijk.*, kochen, neut., sieden. Jeszcze się mięso nie gotuje. Ross. готовиться. — GOTOWALNIA, i, ż., toaleta ze wszystkimi potrzebami od ubierania się i trefienia głowy, die Toilette, der Putztisch; Ross. уборной столикъ; (Ross. готвальня sztuciec etuis). W gabinecie swoim przygotowni siedząc, ubiera się. *Teat. 18. c, 10. U najmłodniejszych dam naszych, zastaniesz na gotowni, tuż przy węzłkach i bicidle, księgi P. Rousseau. Kras. Doś. 60. GOTOWALNIANY, a, e, od gotowni, Toiletten-, Putztisch. Od godziny 11 aż do 2, oddawałem wizyty gotowniane. Mon. 67, 36. Stroić się dobrze nigdzie nie umieją, tylko w Warszawie; a zatem chciej słuchać Warszawskich przepisów gotownianych. Teat. 22, 52. Nasi gaszkowie i gotowniani rycerze, kłaniają się biciem ostrogą w ostrogę. *Zabl. Bal. 31. Gotownianych mędrców teraz aż nadto. Kras. List. 72. GOTOWANIE, ia, n., subst. verb., Boh. hotowenj; a) przyrządzenie, przysposobienie, die Zubereitung, Vorbereitung. Iż był dzień gotowania, przeto nie miały zostać ciała na krzyżu na sobotę. Leop. Joan. 19, 31. (dzień przygotowania. *Bibl. Gd. przyrządzanny. Sekluc. der Rüsttag. Lut h.) b) Warzenie, daß kochen. Ross. стряпаня, состряпаня. Gotowanie, jest zmiana w ciałach tegich, przybliżonych*****

do ognia, skutkowana dzielnością płynnych, wzbudzoną lub powiększoną ogniem. *Dyk. Med.* 2, 427. Gotowanie w żołądku, *coctio, concoctio*, daß Kochen daß Magen, die Verdauung. *Krup.* 5, 455. strawienie. **GOTOWIE** ob. Gotować, gotuje. **GOTOWCEM** adverb., pogotowiu, gotowo, fertig, bereit. I obronę i skarbu prowenta będziem mieli gotowcem. *Star. Vol. B.* Ozdobny pałac w swojej wielmożności, Gotowcem czeka na przyjęcie gości. *Chrośc. Luk.* 2, 92. Krzywda, ubóstwo na Jezusa następują, A on gotowcem je znosił; cóż ja? *Birk. Gl. K.* 55. (z ochotą, niewzbraniając się, dobrowolnie, chętnie). **GOTOWIEC**, wca, m., człek na wszystko przygotowany, rezolut, determinowana sztuka, ciit rejsoluter Menich, der zu allem gleich fertig ist. *Tr.* — §. Po gorzałce jeszcze jeśé przesuchy, na węglu pięć pepki, A słodek też z kapustką to gotowiec prędko, Wiec wedzonka, więc pan też wedza przesuchy. *Rej. Wiz.* 62. (jadło gotowe). Na **GOTOWIU**, gotowo, fertig, bereit. (ob. Pogotowiu). Człek ten zawsze ma na gotowiu respons. *Jabl. Ez.* 154. (w gotowości). **GOTOWIUCHNY**, a, e, **GOTOWIUTENKI**, **GOTOWIUSIENKI**, a, ie, — o *adv., intens. adj.* gotowy, ganż fertig, den Augenblick bereit, *paralissimus*, na jedno palca kinienie gotowiuchny. *Mącz.* Gotowiuteńka widzę, przyjsz na nowo w czuby. *Teat.* 43. c. 157. **Wyb. GOTOWIZNA**, y, ż., gotowego co, zapas, co się na dorędziu ma, gotowość czego, Vorrath. Mam gotowiznę drew i maki. *Tr.* — §. Gotowe pieniądze, gotówka, Baarschaft, baar Geld, *Carn.* gotovina; *Vind.* gotovinna, gotovi denarje, perpraulisltvu, samoshenje, vprizhen denar; *Croat.* gotovi novezi; *Slav.* gotovi novci; *Ross.* наличность. Dziej gotowizna płaci, darmo się na ścianie Szynekarszy kręskami. *Pot. Jow.* 201. (nie na borg). Wielkie summy, i na prowizjach i w gotowiznie, umierając zostawił. *Kras. Pod.* 2, 29. Gotowizną płacić, baar zahlen, mit baarem Gelde. **GOTOWNIK**, a, m., gotujący co, przygotowujący, instructor. *Mącz.* der Zubereiter, Zurichter, Vorbereiter. **GOTOWO**, adv. (*Boh.* hotově), przyrządzisz się, cf. na dorędziu, fertig, bereit. Już wszystko gotowo, tylko wsiadaj. *Ross.* налично. Jeszcze u nich nic nie gotowo *Ross.* у нихъ еще ничего не готово. **GOTOWOŚĆ**, ści, ż., *Boh. et Slov.* hotovost; *Sorab.* 1. hotownofcz; *Vind.* perprava, perpraustru, perrozhnost, perpraulivost, pervolnost; (*Carn.* gotovost - pewność); *Ross.* готовность; przyrządzona sposobność, stan i przedmiot gotowego, die Bereitschaft. Zastał nieprzyjaciela w wszelkiej gotowości. *Ld.* — Ci którzy objeżdżają konie, i ku gotowości je ćwiczą, nie odejmują im biegu ani skakania. *Gorn. Dw.* 350. (ku potrzebnej doraźności, doskonałości). Przykłady cnoty, bez zbawienniej nauki, nie mają tej gotowości, aby człowieka skutecznie zbawić mogły. *Bals. Niedz.* 1, 200. (tej dzielności). Polska gotowość do wojny nieskora. *Birk. Zam.* 3. Rząd teraz bez przestanku zatrudnia się gotowściami do przyszłej wyprawy. *Gaz. Nar.* 1, 111. przygotowaniem, mit den Zubereitungen. **GOTOWY**, **GOTÓW**, a, e, *Boh.* hotový, hotow; *Sorab.* 1. hotově; *Rag.* gotov; *Croat., Bosn. Slav.* gotov; *Ross.* готовый; *Vind.* perpraulen, bersen,

napraulen, perozhen, storien, dapernefsen; *Carn.* perpravlen, perpravn; (*Carn.* gotov - pewny, bezpieczny); przyrządzony, przysposobiony, bereit, fertig, zubereitet. Sejm zawsze gotowym będzie, a w potrzebach nagłych zwołany. *Gaz. Nar.* 1, 158. *Konst.* 3 Maja. Zebysz na czwartą godzinę z rana był gotów w podróż. *Teat.* 24. c, 102. reisefertig. Słyszac, że jesteś już w podróz gotowy, Pragnie z tobą przed twoim wyjazdem rozmowy. *ib.* 45. c, 36. Zawsze gotowi niegotowych biją. *Pot. Arg.* 693. Nad niegotowym siła ma gotowy. *Pot. Syl.* 210. *Pot. Arg.* 289. Kiedyś niegotowy, nie wyzywaj bitwy. *Pot. Arg.* 409. — §. Zupełnie, do końca, przez kogo przygotowany, ganż fertig, fertig. Z gotowcą rzeczą przyjsz, *parate venire ad dicendum.* *Mącz.* mit fertigen Sachen kommen. Słuchać mi jest miło tak wielkimi naukami gotowej i ustrojonej rozmowy. *Orzech. Qu.* 146. Podlodowski do prawa, do biegłości w rycerskim rzemiośle, do wiadomości rzeczy koronie Polskiej należitych, tak gotowy, iż w tém mógł nie dać nikomu przodku. *Gorn. Dw.* 516. (tak wprawny, doskonały). — §. Dokończony, beendet, fertig. Jeszcze swoje toaletę kończy, ale wraz będzie gotowa. *Teat.* 19. c, 14. Odpis gotowy. *ib.* 3. b, 46. — *Substantive.* Gotowe, ego, n., daß fertige. Ugodźcie się sami, ja do gotowego przystąpię. *Teat.* 47. b, 6. *ib.* 22, 93. On przyszedł do gotowego, nie sam robił substancya. *Teat.* 17. c, 51. er ist zum fertigen gekommen. Łacniej co począć z gotowego, niżeli nabywać nowego. *Cn. Ad.* 409. Wino jesień z owocem rozmaitym dawa, Potym do gotowego gnuśna zima wstawa. *Kanc. Gd.* 15. Pitagoras uczniom kazał milczeć, a słuchać gotowego. *Glicz. Wych. H.* 5 b. Antoniusz, gotowego, jako mówią, zawsze patrzył. *Kosz. Cyc.* A 4 b. — §. Co na dorędziu, bey der Hand, bereit, fertig. I ci, którzy chleb gotowy mają, pożyteczną robotą bawić się mają. *Sk. Dz.* 58. (ci, którzy nie potrzebują na chleb zarabiać). U wdowy, chleb gotowy. *Teat.* 24. b, 44. Najwdzięczniejsze dobrodziejstwa, które są gotowe, które same na nas nabiegają. *Gorn. Sen.* 50. Lepsza gotowa, niż czekana fortuna. *Fred. Ad.* 48. Dobrze, że Jejmość do siebie gachów nie nęci; bo gotowa niesława. *Teat.* 22. c, 49. (prędko, skóra). Śmierć gotowa, kiedy medyk głupi. *Opal. Sat.* 68. Gotowe zdrowie, kto chorobę powie. *Cn. Ad.* cf. grzechu wyjawienie, jego zgładzenie. — §. Gotów, skłonny co robić, decydowany, bereit, geneigt etwas zu thun, entschlossen. (*Vind.* radovolen, pervolen, povolen, volen). Gotów jestem na rozkazy Wc Pana Dobrodzieja. *Zabl. Dziew.* 55. (oczekuję tylko rozkazów). Najniższy sługa; zawszem gotowy na usługi Wc Pana. *Teat.* 49. b, 84. Był gotowym dla Chrystusa na śmierć. *Sk. Zyw.* 304. Korona męczeńska nie była zgotowana dla Dominika, ale on był gotowy zawsze na koronę. *Birk. Dom.* 69. Na wszystko gotów człowiek rozumny, Ten go los potka, lub inny. *Hor.* 1, 237. *Nar.* §. Gotowe pieniądze; gotowe - gotowizna, pieniądze *in natura*, baars Geld, *Vind.* perpravlen, vprizhen, perpraulen; *Rag.* pjenezi gotovi; *Ross.* наличный. Zapłacił 1000 dukatów Hollenderskich gotowemi pie-

niedzmi. *Teat.* 6, 119. Nie pomogą damaszki, ani zło-
togłowy, Ani owe pstrociny; lepszy grosz gotowy. *M. Biel.* S. N. 19. Obietnicą nikt nie syty, na każdy dzień
trzeba chleba za gotowe kupić. *Budn. Apoph.* 22.

Pochodz. *dogotować, nagotować; niegotowy, niegotowość, niegotowiec; odgotować; pogotować, pogotowiu; przegotować; przygotować; rozgotować; ugotować; wgotować; wygotować; zagotować; zgotować;* (*Sorab.* 1. hotowně parabilis).

GOTSKI, a, ie, od Gotów, gotſkiſch. W potomności oczach wiek nasz blask ten straci, Co w naszych Gotski, w jej nasz tej będzie postaci. *Zab.* 4, 231. W Gotskich albo Krzyżackich budowach jakowaś części one składających nieszykowność. *Mon.* 72, 471. Gotski druk - dawne Niemieckie literzyska, którymi dawniej wszystko prawie w Polsce drukowano; a i teraz nawet w książkach od nabożeństwa jeszcze go zachowują, der gotſkiſche alte deutſche Druck, womit die alten polniſchen Ausgaben gedruckt ſind. Przejawszy druk od Niemców, mieliśmy w swoim języku książki drukowane Gotskim czyli Niemieckim drukiem, aż do początku terażniejszego wieku. *Gol. Wym.* 78. **GOTYZM**, u, m., duch Gotski, gotczyzna, Gotſkiſcher Geiſt. Karol XII, tchnął gotyzmem, jak Alarykowie i Genserykowie. *Zab.* 2, 171. (cf. Sarmatyzm).

GÓWNO, a, n., **GÓWIENKO**, a, n., *demin., Boh.* howno, howynko; *Slov.* howno; *Sorab.* 2. gowno, smrod; *Sorab.* 1. howno, żywotně smrod; *Slav.* govno, pogàn; *Vind.* gouna, lainu, glen, drek, ludnjak, klat, klatje; *Carn.* govna, ludnèk, (*Carn.* kovn *turbidus*, ob. Kalny); *Bosn.* govno, ghnùs; *Hung.* gauèj; *Rag.* govno, ghnoj, ghnus, (gubina *sardes*); *Carn.* govno, gnyusz, gnoy, gómno, drek; *Ross.* кагъ, грязь; (cf. *Ger.* hofieren). Gnoj odchodzący od zwierząt z pokarmów przetrawionych, zwłaszcza od człowieka, der Dreck pr. et fig. Pomarańcza żółta, a wždy gówno gównem. *Pot. Jow.* 2, 15. (pozór oszukuje). Koza rozmaryn lubi, a zaś świnia gówno. *Pot. Jow.* 55. (dobra psu mucha; *de gustibus non est disputandum*). Dziś zjedli kokosz, a nazajtr, gówno. *ib.* 95. *Slov.* Na ráz hogno, na dpuhi ráz howno. *Slov.* Picha na ulici, a howno w truhlici; *Sorab.* Wez to gowno mēschasch, wěz wono szmerzi. Nie będzie z gówna bicz. *Rys. Ad.* 45. (z piasku bicza nie ukrećisz, z niczego nic nie będzie). *Muscerda* myszy upominek, gówno. *Mącz.* Poślij krówkę; alić ona przyniesie gówienko. *Rys. Ad.* 55. — Dla ogrodki brzydkiego tego słowa prostactwo mawia ono zamiast gówno; Świnie tu były, człowieka nie poznały, a ono zwietrzyły. *Dwor. F.* 4. **GÓWIENNY**, a, e, od gówna pr. et fig., Dreck. *Sorab.* 1. hownianè, smrodowè; *Vind.* klatjen, klatjast. **GÓWNIASTY**, a, e, pełen gówna, voll Dreck. *Sorab.* 1. hownoyitè, smrodoyitè; *Rag.* govnen, (*Rag.* govnitti, izgovnitti *merdare*); *Croat.* govnen. **GÓWNOWAŁ**, a, m., gatunek chrabąszczów, w gnojach żyjących, der Mistkäfer. *Boh.* howniwál *scarab. stercorarius*; *Slov.* howniwár; *Slav.* govnoválj; *Rag.* gúndovaj, popgovnár, govnovágl; *Croat.* govnoval, gomnoval, kukecz; *Vind.* mouranz, gnoini keber, mourini.

GOWOR, **GOWORZYĆ** ob. Gawor.

GOZDAWA, y, ż., *herb.* W polu czerwonym dwie lilie, przez które związka żółta. Na hełmie pięć piór pawich; także lilie na nich. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen.

GOŹDŹ, **GWOŹDŹ**, ia, m., kawał żelaza lub innego kruscu lub drzewa, z jednej strony głowiasty, z drugiej spiczasty, do wbijania, der Nagel. *Sorab.* 2. gofdź; *Sorab.* 1. hofdź, hozdź; *Ross.* гвоздь; *Eccl.* гвоздь, шипъ, шипикъ; *Boh.* et *Slov.* hřeb, hřebik, (*Boh.* hwozd ozdownia; *Rag.* gvòzdje = kruszec, żelazo; *Slav.* gvozdje = żelazo; zamek u strzelby; sabljeno gvozdje = głownia szabli; gvòzdjen = żelazny); *Slav.* klinac, csavao = goźdź; *Bosn.* cjavao, cjaval, klinac, (gvòzdje = żelazo); *Croat.* chavel; *Dal.* chyaval, chyavo; *Slav. Turc.* ekszer; (*Croat.* guozdje = żelazo; guozditi *cuneare*); *Vind.* shrebel, shebel, zhaul; *Carn.* shebl, (*Carn.* gojsd *sylva*, gojzdim *cuneare*). Gontale, bretnale, głowacze, szkutniki, ćwieki, ćwieczki, gatunki goździ. *Os. Żel.* 4. Gwoździe do przybicia łat, tarcie, bywają dębowe, sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Z której strony goźdź wbijają, tego ściana jest. *Sax. Rej.* Bydło często włacza abo wdepta sobie, idąc po drogach, goździe w nogę, lub kawałki żelaza lub drzazgi. *Dykc. Med.* 2, 429. §. U flisów, karpowe goździe, służą do przyciągania zymbatów do wręgów; cumowe goździe służą do ściągania szycia. *Magier. Msc.* Gwoźdź wiosłowy, (*Bosn.* scaram od broda, skaram, klin od vesala, sosćica; *Dal.* palacz). Przybijac goździami *Ross.* гвоздить, гвозжу, гвоздю пригвождаю; *Croat.* guozditi *cuneare*. — §. Gwoźdź, czop u beczki, der Zapfen. Zawałano go z piwnicy, gdzie piwo toczył; on kwapiac się, goźdź mając w ręku, wetknąć go zapomniac; dopiero potym wspomniac na szkodę, i goźdź w ręku mając, z smutkiem się do piwnicy wracał. *Sk. Żyw.* 2, 352. Jedni dla goździa nie miodu nie radzi, I memu goździu, gdy kupuje, wadzi. *Bratk. U.* 5. — §. Goźdź u głowni nożowej, szablowej, mieczowej, szyjeczka wchodząca w rekojęsę, die Nagel an einer Klinge. *Tr.* Goźdź u siepacza, Gall. toyerer. *Tr.* die Nagel an einem Hackmesser. — §. *Medic.* Goźdź histeryczny, *clavus histericus*, ból głowy, który się czuć daje, w jednym tylko miejscu, za zwyczaj po nad oczyma, lub w skroni, jak gdyby goźdź w głowę wbijano. *Dykc. Med.* 2, 428. eine Art Migräne, Stechen im Kopfe. — *aliter* Narosliny przez stawy i członki, które Łacinnicy *clavos* nazywają, my ćwiekami abo goździami nazwać możemy. *Syr.* 759. Aušwüſſe an den Gliedern und Gelenken. (cf. goździec). — §. *Fig. Moral.* Goźdź, mól, frasunek, ein Nagel im Kopfe, ein Wurm; Kummer, Beforgniß, Angst. Nie miałbym czuć goździa, co mi serce porze? *Pot. Syl.* 254. Wielkie mu dwa goździe w łeb wbijemy, wielką mu ziemię odejmujemy, i wojska jego zniszczymy. *Star. Woj.* A. 4. (*Ross.* подгвоздить, подгваживать, подбечтат, jatzyć). **GOŹDZIATY**, **GWOŹDZIATY**, a, e, na kształt goździa, nagelförmig, nie ein Nagel gestaltet, *Ross.* гвоздovатый. **GOŹDZIARZ**, a, m., rzemieślnik od goździ, der Nagelschmid, *Slav.* gsavlar, (gvozdjar = żelaznik); *Vind.* shreblar, sheblizar; *Carn.* sheblar; *Ross.*

гвоздяникъ. Goździarz szkodzi na t \acute{e} m, że żelaza w pobliżu brać nie może. *Pam.* 83, 622. *D. Wrtb.* 352. GOŹDIARCZYK, a, m., czeladnik goździański, der Nagelschmiedgeselle oder Bursche. GOŹDIARKA, i, ż., żona goździarza, lub robiąca, przedająca goździe, die Nagelschmiedin, *Vind.* shreblariza, shreblarka. GOŹDIARNIA, i, ż., warsztat goździański, die Nagelschmiede, *Ross.* гвоздильня. GOŹDIARSKI, a, ie, od goździarza, Nagelschmid. *Carn.* sheblarski. GOŹDIARSTWO, a, n., rzemiosło goździańskie, das Nagelschmiedhandwerk. GOŹDZICZEK, czka, m., *demin.*, nom. Goździk, *qu. v.* GOŹDZIEC, GWOŹDZIEC. GOŚCIEC, G. goździca, gośca, m., gościec czyli kołtun. *Krup.* 5, 617. On nieszcześnie gościec abo kołtun. *Syxt. Szk.* 506. *Petr. Wod.* 21. *Perz. Cyr.* 2, 103. Goździec est morbus ipse; non modo circa capillos, sed et in venis, nervis, musculis, carne et ossibus haerens, et vehementer crucians; kołtun est proprie capillorum ex hoc morbo complicatio. *Cn. Th.* das Stiederreissen vor dem Außbruche des Weichselzopfes. — §. Franca, dworska choroba, die Venusseuche, die Franzosen. Francuski gościec nazywa dzieciarodne popsuje. *Sak. Probl.* 212. Człowiek sam Francuzkim gościem pod czas drugiego człowieka zaraża. *Sak. Probl.* 81. GOŹDZCOWATY, GOŚCOWATY, a, e, kołtunowy, Weichselzopfs-, disponirt zum Weichselzopfs. Złosiwe kości nabrzmienie zwykło pochodzić z goźdzcowat \acute{e} j przyczyny. *Perz. Cyr.* 2, 105. Z goźdzcowat \acute{e} j ostrości soków, pochodzi nabrzmienia. *Perz. Lek.* 20. U ludzi goźdzcowatych włosy i kołtuny pokrecone wyrastają. *Sak. Probl.* 112. Jest wiele gośc \acute{e} c \acute{o} watych w Rusi. *Syxt. Szk.* 407. GOŹDZIENIEC, ńca, m., *Illecebrum*, roślina rosnąca na wilgotnych pastwiskach. *Kluk. Dykc.* 2, 56. das Nagelkraut. §. Goździeniec, *clavaria Linn.*, grzyb gładki, podłużny. *Jundz.* 568. Goździeniec stepłowy, *psittillaris*, substancja gębczasta, podługowata, do tłuczka podobna. *ib.* Goździeniec drzewny, *hypoxylon*, gałęzisty, gałęzie rogom jelenim podobne. *ib.* Goździeniec, kozia bródka, *coralloides*, miętki, mięsisty, mający gałązki krótkie na wierzchu, niby ząbkowane; wieśniacy go używają. *ib.* Goździeniec mechowy, *muscoides*, rośnie na miejscach mechem zarosłych, i do jedzenia się zażywa. *ib.* Goździeniec palczasty, *digitata*, składa się z kupy pałeczek czarnych, u spodu z sobą złączonych. *Jundz.* 569. GOŹDZIK, GWOŹDZIK, a, m., GOŹDZICZEK, czka, m., *demin.* §. 1. mały goźdz do wbijania, ein kleiner Nagel. (*Sorab.* 2. goździk; *Sorab.* 1. hozdžik; *Ross.* гвоздикъ, гвоздочекъ, гвоздокъ; *Boh.* hřebček; *Vind.* shrebelz, shebliza; *Carn.* shebiza, shebliz, sheblizhk; *Croat.* chavlek; *Bosn.* cjavlicch). Goździk żelazny. *Ld.* Goździk drewniany, ein Pflochen. Goździki u lutni, u skrzypców - kołki, die Wirbel an einer Laute, Getze. §. 2. Goździk korzeny, *Caryophyllus aromaticus*, *Boh.* hřebček; *Croat.* klinček, *Dal.* garofalich; *Slav.* karamsiehuk, klinesea, karamfil; *Carn.* nagel; *Ross.* гвоздика, гвоздичка, das Nagelein, Gewürznagelein, die Gewürznelke, tak nazwany z przyczyny kształtu swego; korzenie to wonne, jest owoc drzewa Indyjskiego wielkości jabłoni, który kielichem ukoronowany przed dojrzalością odbijają i suszą. *Kluk. Dykc.* 1, 111. *Dykc. Med.* 2, 433. goździki sklepo-

we; goździki kramne; dla różnicy od kwiatów goździków. — Na wyspach Molukami zwanych, goździków się najwięcej rodzi. *Sk. Żyw.* 2, 584. — §. 3. Goździk, *Dianthus Linn.* die Nelke, *Boh.* karafiat; *Slov.* karafilat, hřebjčky; *Sorab.* 1. nalik, nalika; *Sorab.* 2. nalchen; *Slav.* karánfil; *Croat.* klinček; *Vind.* klinzhez, nagelz, nagel; *Ross.* гвоздика, гвоздичка, roślina, której jest bardzo wiele gatunków, i które ogrodnicy pielęgnują dla pięknych kwiatów. *Dykc. Med.* 2, 436. Goździki ogrodne są pełne i proste, a zowią je gwoździkami od woni szlachetnej, którą mają, jak gwoździki Indyjskie, któremi potrawy korzenimy. *Urząd.* 52. Prócz zwyczajnych są Holenderskie abo Włoskie, kwiatu daleko większego, w kolorach ledwie zliczonych; Chińskie abo kępiaste, mające okołki kwiatu czerwonego, *Saskie. Kluk. Rosl.* 1, 261. Gwoździk brodaty, *barbatus*, die Bartnelke; kartuzek, *Carthusianorum*, die Cartheuser-Nelke; dziki, *armenia*, die wilde Büschnelke; główkowy, *prolifer*, die sprossende; goździk trawny, *deltoides*, die deltaförmige Nelke; fręzlowity, *superbus*, die stolze Nelke; karłowaty, *diminutus*, die Zwergnelke; piaskowy, *arenarius*, die Sandnelke. *Jundz.* 243. — §. 4. Gwoździk Indyjski, długosz Indyjski, Wielkie ziele, *Ottona Włoska*, *flor Africanus*, die Tunißblume, (türkische Nelke). *Syr.* 899. Gwoździki zimne albo Indyjskie, które temi czasy nastały w Polsce, słiczny a piękny kwiat. *Urząd.* 32. — §. blande: Dobry dzień me kochanie, szafirku, tulipanku, najwonnejszy goździczku. *Teat.* 11, 10. (gołąbku, rybko). GOŹDIKOWY, a, e, a) od goździków, Nagelein. Goździkowej kory funt. *Inst. cel. Lit.* t. j. drzewa goździkowego, która to kora podobna do kory oliwnego drzewa. *Dykc. Med.* 2, 432. Nelfenbaumrinde. Bazylia gwoździkowa, *cariophyllata*, wonia ma gwoździkową. *Cresc.* 262. *Boh.* hřebjkowý. b) Goździkowy - koloru goździków, nelfenfärbig, *Boh.* karafiatowý; *Ross.* гвоздичный. GOŹDZIOWATY, *Tr.*, ob. Goźdzeowaty, Gośc \acute{e} c \acute{o} waty. GOŹDZIOWY, a, e, od goździa, Nagel. *Ross.* гвоздяный, гвоздичный. GOŹDZISTY, a, e, pełen goździ, voll Nagelein. *Sorab.* 1. hozdžoytš.

Pochodz. dogwoździc, nagwoździc, odgwoździc, zagwoździc, pozagwoździc, nazagwoździc, przezagwoździc; - cf. guz.

G R.

GRA, y, ż., *Boh.* et *Slov.* hra, *Sorab.* 1. hra, rha; *Sorab.* 2. gra; *Vind.* igra, jgra, pojigranje, shpil; *Carn.* jegrá; *Slav. Rag. Croat. Bosn.* igra, (cf. igra); *Ross.* игра. *Genit. Plur.* grów, gier, gry; das Spiel zum Zeitvertreib, um Geld oder umjonst. W liczbie fraszek ludzających nudości, są gry; w liczbie grów pierwsze miejsce trzymają, szachy. *Kras. List.* 2, 85. Gra to jego nauka, w szachy, w kostki, w karty. *Kulig. Her.* 139. Spiel, Schachspiel, Würfelspiel, Kartenspiel. ob. Chapanka, trysetka, tryszak, faraon, kwincez, weintein, onzedmi, maryaż. *Teat.* 24. b, 7. Gry hazardowne. *Pam.* 85, 1, 865. Szachy. Wdał się w grę, która mu była rozrywką, ale potem zamieniła się w passyą. *Pam.* 85, 2, 281.

Vind. jigreshelen, veß tert na jigro, potozhen na jigro. Gra w kregle, Kegelspiel. Bankietów, gier, maskar partry. *Petr. Pol.* 188. Gra w fanty, Pfänderpiel. (*Vind. Prov.* Kader naibol jigra tezhe, njei obernit imash plezhe - kiedy ci się gra najwięcej szczęści, nie obracaj się). Fortuna z ludzi gry sobie wyprawuje. *Jabl. Tel.* 129. (z nich sobie żartuje). — Gra idzie o co, *propr. et fig.* man spielt darum, daß Spiel geht darum; es ist darum zu thun; es geht jeßt darum. Niemasz ci tak głupich między nami, abyśmy nie rozumieli, o co gra idzie. *Biel. Kr.* 48. dokąd mierzysz, worum es dir zu thun ist, woßtu du zielst. Krzyżakom nie o wiarę, ale o panowanie gra była. *Stryjk.* 454. Konrad po lud większy do Mazowsza biegał; zaczyn obłążeni poczęli być w trwodze, gdyż o nie gra szła. *Biel. Kr.* 161. O cię gra idzie, już i tobie biada, Kiedy tuż podle gore u sąsiada. *Budn. Apoph.* 67. Tu gra o życie moje. *Weg. Mar.* 3, 262. Już i o nich gra, i o gardło sprawa. *Wad. Dan.* 47. Wreszcie swojali, czyli Metela odwaga zginę, o tym gra teraz. *Pilch. Sall.* 258. — Bez słowa gra: idzie o to, o owo, *ob. Isć.* — I o to się gra nie rozejdzie. *Cn. Ad.* 281. to nas nie poróżni, daß wirb die freundschaft noch nicht aufheben. — Trudna gra z dziwakiem. *Zab.* 7, 205. Trudna gra z osobą taką. *ib.*, sprawa trudna, mit einem Griffenfänger ist ein schwereß Spiel, ist schwer, was auszurichten. *cf. grac.*

GRAB, u, m., *Boh.* habr; *Slov.* habr, hrab, gawor; *Sorab.* 2. grab; *Carn.* gabr; *Slav.* grab; *Vind.* hrabrika; *Croat.* grabër, grab dub; *Bosn.* grab, *carpinus betulus* Linn. die Weißbüche, Hagebüche, Steinbüche, drzewo mierniej wysokości; dla twardości i trwałości w rozmaitych rzemiosłach zażywane; w ogrodach geste, piękne i trwałe formuje szpalery. *Jundz.* 264., *Kluk. Rosl.* 2, 20. *ob.* Grabina, grabowy. §. Tylko co westchnąć przyszło na te graby. *Jabl. Buk. Q.* 2. t. j. grabieżę, rabunki, Raubereyen.

GRABARKA, i, ż., z *Niem.* §. 1. grabarżowa żona, która kopie ziemię, die Gräberinn, Reichgräberinn u. *Boh.* rybnjkařka. Przyszła garbarka z szewcową do sądu. *Pap. Przek.* B. 5 b. — §. 2. Chodzenie koło kopania ziemi, stawów etc., daß Graben, die Beschäftigung mit Graben. Pan burmistrz, miasto sądów, pilnuje grabarki. *Klon. Wor.* 15. Mężowie nas mają za praczki, kucharki, Dobrze że nam nie każą robić do grabarki. *M. Biel. S. N.* 15. Wiedzą to i kopacze, i inni, którzy grabarkę robią. *Syxt. Szk.* 11. **GRABARSKI**, a, ie, od kopania lub grabarza, Graben-, zum Graben gehörig. Do zakładania stawów trzeba dobrego majstra grabarskiego. *Kluk. Zw.* 3, 196. einen guten Reichgräbermeister. Łokieć grabarski. *Teat.* 8, 53. **GRABARSTWO**, a, n., grabarka 2), daß Graben. *Piscinarius*, który ma chuć ku kopaniu sadzawek, rad się z garbarstwem obchodzi. *Mącz.* **GRABARZ**, a, m., z *Niem.* der Gräber, §. B. Reichgräber, *Boh.* rybnjkař; kopacz, osobliwie który stawy kopie. *Kluk. Zw.* 3, 197. Niegodna rzecz, aby kto tę zapłatę, którą czyni nauczycielowi za syna, miał równać z zapłatą tą, którą wydaje grabarżowi. *Glicz. Wych. M.* 5 b. (So friegte dann

der Großnecht, der mir pflügt, Beynah so viel, als der Gelehrte kriegt, Der daß besorgt, was mir am Herzen liegt. Geller). (*cf. grobarz*). **GRABARZOWA**, y, ż., żona grabarza, deß Gräbers Weib.

***GRABIA**, i, m., *Grof, po terazniejszymu Hrabia, z *Niem.* der Graf. Według starej Saskiej Niemczyzny, to słowo groff albo grabia, znamionuje sędziogo. *Szczerb. Sax.* 69. *ib.* 152. (*ob. Grabstwo*). Toporów starożytnych synie, Moja czci i ozdobo, Grabio na Tęczynie. *P. Kchan. Jer.* — §. 2) W niektórych prowincjach - burgrabia, podstarości. *Tr.* (*cf. burgrabia, falcgrabia, margrabia*).

GRABIĆ, i, i, **UGRABIĆ** *cz. niedok.*, ugrabić *dok.*, (*Boh.* hrabati, hrabám, hrabawam; *Sorab.* 2. grabasch; *Bosn.* grabbiti, (u grabus certatim); *Rag.* grabiti, ugrabiti, zgrabiti rapere, abripere, grabèchi rapax: *Croat.* grabiti rapere, grablyati rastris evellere, zgrabiti, zgrablyujem - uchwyć, porwać; *Vind. et Carn.* grabiti - rwać, grześć, grabić, (grabez, vrabez - wróbel); *Ross.* grabить, grabлю, грестъ, грести, greby - grabić, (сребки zgrzebie); (*Ecel.* greby cño grabię; greby умершаго, porgebrao pogrześć, greby весломъ remigo); (*cf. Ger.* graspen, raffen, greffen; *Svec.* grabla - chwycić; *Dan.* gribe, Rb jã h j. gripen; *Angl.* grope; *Graec.* γοιπευσιν, γοιπος; *Hebr.* עֲרָא egraph pugnus; *Hebr.* עָרַא verrit; *Syr.* cumulatim abstulit); *cf. Lat.* rapere; *Ital.* araffare; *Svec.* rappa; raffen, weggraffen, wegnehmen, plündern; zbierać, ciążyć; (*Vind.* rubiti, salog vseti, fentati, saloguvat, isarati; *vunsarati*; *Croat.* plenyati). Jagiełło kmieciów, którzy nie chcieli stacyj dawać, kazał grabić obyczajem Litewskim; ale go królowa prosiła, aby poddanym ubogim gwałtem dobytków nie brał. *Stryjk.* 444. *cf. dzieckować*, na dziedzica przez dzieckiego zabierać, zgrabiać. — §. Grabiami zmiatać, zbierać, ściagać do siebie, lub w kupę, *Boh.* hrabati; *Carn.* grabiti; *Croat.* grablyati; *Vind.* grabiti, grabljenje; rechen, mit dem Rechen an sich ziehen, (harfen). Grabić siano, słomę. *Cn. Th.* Grabić ziemię posianą, *cf. bronować. Rimari*, grabiami czyścić ugrabiać, każdą brytkę rozbić. *Mącz.* — *fig.* Człowiek fałszywy, i tak i owak słowa odmienia, i strzyże i goli, i grabi i sieczno. *Weresz. Reg.* 118. (*cf. a biało? biało! czarno? czarno*). *Prov. Slov.* Kaźdi pod seba hrabe; kaźdy pod siebie grabi, garnie, na swoje koła ciągnie. **GRABICIEL**, a, m., który grabi, ciąży, der Plünderer, Pfänder, Recher (*cf. dziecki*); *Ross.* грабитель. *W rodz. żeńsk.* **GRABICIELKA**, i. **GRABIE**, i, plur. *Boh.* hrabě; *Slov.* hrable; *Hung.* gereblye; *Sorab.* 2. grabě; *Sorab.* 1. rabie; *Bosn.* grabglje; *Croat.* grablye, rahlicza, zubàche, zubezi; *Carn.* grable, rahliza, groben, grable, groben, (*cf. grzebień*); (*Carn.* greben - żelazne grabie); *Ross.* грабли, (гребля grabienie); *Małoross.* hrabli; narzędzie gospodarskie, którem żyto i siano grabią, merga. *Mącz.* der Rechen, die Harfe. Grabie drewniane, potrzebne ogrodnikowi do zgrabiania posianego nasienia. Grabie żelazne, do rozbijania grudek, i gładkiego równania ziemi. *Kluk. Rosl.* 1, 81. Ziemia zrównana grabiami, i zdrobiona na zagonie. *Cresc.* 200. Kosy do zboża, mają nad żelazem osadzone grabie, o czterech długich zębach, któ-

reby skoszone zboże od stojącego oddzielały. *Kluk. Rosl.* 5, 121. das Reß an der Senje. ob. Grabki. Grabie pełne czego, eine Harfe voll. — §. *Conteml.* Polifem kudły grabiami drabuje. *Zebr. Ow.* 340. (pectit. cf. grzebień). GRABIE herb; są grabie białe do góry postawione, utkwione na wzgórku zielonym, o siedmiu zębach, w polu żółtym. W hełmie pięć piór strusich. *Kurop.* 5, 18. ein Wappen. (§. 2. Grabie ob. Grab', grabina drzewo). GRABIEĆ *nijk.* *niedok.*, zgrabieć *dok.*, kurczeć, kurczyć się, stać się skurczonym, zesztynnieć, frumm werden, zusammen schrumpfen. Zgrabiały rączki, mrozem był przejęty cały. *Mon.* 76, 1. (cf. kół.). GRABIEZ, y, ż., konfiskowane rzeczy. *Cn. Th.* 297. *cięża, ein gepfändetes oder confiscirtes Gut. (cf. *dzieckowanie). §. Grabież, pograbienie, zabranie, konfiskowanie. *Cn. Th.* 297. das Confisciren, Pfänden; *Boh.* obstawek. — §. Rapież, rapieżtwo, rabież, rabieżtwo, rabunek, *Bosn.* grabsa; *Ross.* grabeż; der Raub. Czemu gwoli tej do Kolchów grabieży, Wysmukła Argos, Magnetyjska bieży? *Chrośc. Ow.* 154. *Rag.* grabseja *rapacitas*. GRABIEŹNIK, a, m., zgrabieć, zabieracz, der Wegraffer, Wegnehmer; Pfänder. *Boh.* hrabać; *Ross.* grabiteľ; *Croat.* grabitel, grablyivčez; *Rag.* grabilaz; *Carn.* grabesh, (cf. drapieźnik). Gińmy dla ojczyzny! Biada tym nizezemnikom służebnym dziczynny, Zwieńczonych grabieźników, ziemi niszcycielów. *Zab.* 12, 177. *Nagl.* GRABIEŹNY, a, e, od grabieży, zabrany, zajety, zagrabiony, confiscirt, weggenommen, gepfändet, geraubt. Grabieźna kłacza kontentuje się i plewami. *Rys. Ad.* 15.; *Ross.* grabiteľский. GRABIEŹYĆ, *act. imperf.*, gwałtem cudze zabierać; *Ross.* grabiteľствовать; rauben.

1 GRABINA, y, ż., Hrabina, die Gräfinn. cf. burgrabina, falegrabina, margrabina.

2 GRABINA, y, ż., drzewo grabowe, weiß Büchsenholz. Grabina do opasu bardzo przednia jest. *Kluk. Rosl.* 2, 21., *Boh.* hrabi; *Rag.* grabovina; *Ross.* grabinna. GRABISKO, GRABISZCZE, a, n., *Boh.* hrabiště, trzonek grabi, der Rechenstiel. X. *Kam.*

GRABKI, bek, *plur. demin. nom.* grabie, ein kleiner Rechen, ober Reß an der Senje. (*Sorab.* 1. rabiczki; *Ross.* grabelki; *Carn.* kopula). Grabki przy kosach bywają, gdy owies albo tatarkę sieką. *Macz.* Owsy sierpem zna, albo na grabki kosą sieką. *Haur. Sk.* 16. Sieczenie na grabki zboża, ma ten pożytek, że się pokosy równo składają. *ib.* 80. b) stołowa grabka, stołowe grabki: gatunek widelców mnogokończonych, eine Tischgabel mit mehreren Zanten. Grabki, widelce. *Teat.* 28. b, 108. GRABOLIĆ *cz. niedok.*, grześć, grzebać nogami jak kury, mit den Füßen graben, scharren, wie die Hühner. Wplatać się, jako kokosz w zgrzebie, która im się więcej graboli z nich, tem się bardziej pląta. *Sowit.* 16, ob. Wygrabolić się. GRABOŁUSK, a, m., *loxia coccothraustes Klein.*, der Kirschstink, Kernbeißer, ptak wielkości kwiczoła, żywi się jadrkami pestek wiśniowych i orzechów, które dziobem dobywa, gatunek klesków, rzędu wróblego. *Zool. Nar.* 219. GRABÓW, a, m., miasto w Kalisk. *Dykc. Geogr.* 1, 248. eine Stadt im Kalischischen.

GRABOWIEC, wea, m., miasto w Bełzkim. *Dykc. Geogr.* 1, 248. eine Stadt im Belzf. GRABOWIECKI, a, ie, od Grabowca, Grabowiecz. Starostwo Grabowieckie. *Dykc. Geogr.* 1, 248. Piwo Grabowieckie. *Syr.* 946.

Pochodz. *nagrabieć*, *odgrabić*, *pograbieć*, *ugrabieć*, *przegrabić*, *rozgrabić*, *przygrabić*; *zagrabić*, *zgrabiały*; *zgrabny*, *niezgrabny*. — §. *grzebień*, *grzebienek*, *grzebieniowy*, *grzebiennik*, *grzebienica*, *grzebieniarsz*; *zgrzebie*, *zgrzebiowiy*, *zgrzebnij*, *zgrzebiany*; *zgrzeblo*, *zgrzebelko*. §. cf. *grześć*, *grzebać*, *grób* i t. d. — §. *Vind.* *grabez*, *vrabez*, *vrabel*; *wróbel*.

GRABOWY, a, e, od drzewa grabu, Weißbüchsen. Drzewo grabowe jest bardzo twarde i białe; na osi do pojazdów bardzo zdadne. *Kluk. Rosl.* 2, 20., *Boh.* hrabowý; hrabičny; *Carn.* grabové; *Bosn.* grabov; *Croat.* grabrov; *Ross.* grabовый, grabинный, grabельный.

GRABSKI ob. Hrabski. GRABSTWO ob. Hrabstwo. cf. burgrabstwo, falegrabstwo, margrabstwo.

*GRABSZTYKIEL, kla, m., GRABSZTYCH, u, m., z *Niem.* der Grabstichel, dłoto do wyrycia. Rylec, grabsztych, narzędzie sztycharskie, którym na blasze ryje. *Jak. Art.* 5, 314. Lży słowa moje były wyrte grabsztyklem żelaznym na ołowiu, albo na kamieniu, żeby wiecznie trwały. *Radz. Job.* 19, 24. *ib. Jerem.* 17, 1. (rylcem żelaznym. *Bibl. Gd.*)

GRAĆ, ał, a, gram, *cz.*, *niedok.*, Grywać *czestottl.*, *Boh.* hrati, hral, hram, hragi, hrávám; *Slov.* hrať sa; *Croat.* igratitsze; *Sorab.* 2. grasch; *Sorab.* 1. hrayu; *Vind.* jigrat; *Bosn.* igratti; *Carn.* jegrám; *Ross.* igraty, igrивать; spielen. §. a) Grę jaką grać, bądź o pieniądzu, bądź darmo, *Ross.* сыграть, сыгрывать, разыграть, разыгрывать; ein Spiel spielen. Nie graj, nie przegrasz. *Rys. Ad.* 44. Grać karty, kostki, szachy, warcaby, albo w karty, w kostki, w szachy, w arcaby etc. *Dudz.* 12, *Starten*, Würfel, Schach ic. spielen. *Slov.* hrať sa w karti. Czestuje, gra, baliki daje, szafuje pieniądzmi. *Teat.* 14, 107. Ociec, aby syna nie zlecał takiemu, któryby dobrze grać, albo w jedenaście siedm miotać umiał. *Glicz. Wych. L.* 8 b. A w cóż tedy grali? czy nie w marysza, w weintena? *Teat.* 22, 66. Jeśli ociec kostyra; takiz się syn bierze, Gra już *kostek (kostki), gra i *kart, w jedynastym roku. *Opal. Sat.* 56. Grać o pieniądze, grać w pieniądze. *Dudz.* 12. um Geld spielen, t. j. stawiając we grze. *Cn. Th.* Grać na suknię: to jest, stawiać ją we grze. *Cn. Th.* seinen Rod außß Spiel setzen. — §. b) *Fig. tr.* Jeśli w ciągu trzechletniej tenuty dzierzawca umiera; arendarz z dóbr ustąpić, a z successorami o niedobior grać powinien. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 274. t. j. czynić, prawem czynić, er soll mit ihnen darum rechten, Prozeß führen. Potrafię z We Panami grać u każdego sądu. *Boh. Kom.* 1, 69. Ja gram dzisiaj zdrowiem. *Pot. Syl.* 86. t. j. gra mi dziś o życie idzie, heute setze ich mein Leben außß Spiel, mein Leben ist heute im Spiele. — §. c) *Music.* Na narzędziu muzycznym tony wybierać; *Croat.* igrati, cf. *gędzieć; *Vind.* goditi, sagoditi; spielen (auf einem Instrumente). Grajcie wesoło, grajcie radośnie, Niechaj nam serce z wesela rośnie. *Nar. Dz.* 1, 125. Gdy się chcą

ucieszyć muzyki ochłoda, Tak im grają jak owym, co ich na śmierć wiodą. *Pasz. Dz.* 53. Jak im grają, tak skaczą. *ib.* 50. Na żadnym instrumencie nie gra. *Teat.* 19. b, 37. Grać na lutni, na kornecie. *Cn. Th.* Grać na klawikordzie, na organach. — Grać na flecie: dać na flecie, die Flöte blasen. Grać taniec, arya, piosnkę. Waltorniści odchodzą, powtarzając grany wiwat. *Teat.* 52. b, 64. (na instrumentach). Grana msza. — *Fig.* Oj-cze mój, wszelkie we mnie znajdziesz posłuszeństwo. *R.* W te mi graj; a widzi Wać, kiedy ja pogrozę, Jakaś teraz malutka! *Treb. S. M.* 127. t. j. tym tonem ze mną mów, in diesem Tone sprich. — *O niektórych zwierzętach mówi się:* że grają? Cietrzewie grały, a ich ciciorki kokały. *Banial. J* 3 b. die Auerhähne füllern. Głuszcze na zejściu zimy, samotnie na drzewie siedząc, grają. *Zool.* 239. die Birkhähne füllern, (balzen). Przy domu psy szczekają; w kniei zaś grają! *Kraj. Pod.* 62. die Hunde auf der Jagd schlagen an (bellen). Traba już głosi, psy grają za wezasa, A ciebie na koń sędzi chęć gorąca. *Kniaz. Poes.* 1, 112. Jakiekolwiek nasze są psy, przecież I one też będą grały, (Bo tak się zwie, gdy szczekają); A ja myśliwiec zuchwały, Pojdę w knieję za tą zgrają. *Kras. List.* 190. *§.* W piersiach, w gardle gra, chrapliwie się odzywa, es röhrt auf der Brust, im Hals. W gardle jakby w piszczalki albo w dudki grają, Piersi przez wielką ciężkość ledwie oddychają. *Prot. Kont. A* 3 b. Gra mu w piersiach = śmiertelny. *X. Kam. §.* Trunek grabi, ein Getränk arbeitet. Tym sposobem likwor zaraz grabi zaczyna, i kwas swój traci. *Torz. Szk.* 237. — *§.* Armaty grają, są w robocie, biją z nich, die Canonen spielen. Sto armat naszych tak skutecznie grały, iż prawie wszystkie nieprzyjacielskie porzuciły z lawetów. *N. Pam.* 2, 229. Działobitnie wyłamowe powinny grać dniem i nocą, celując armaty w sam spód muru. *Jak. Art.* 2, 536. — *§.* Grać jaką osobę, rolę = udawać, prezentować, eine Person, eine Rolle spielen. Jakąż ja w tej okoliczności gram osobę? *Teat.* 7, 25. (cf. figurę prowadzić). Koniecznie chce grać bohatera. *Teat.* 45. c, 119. Wyb. Trudnej podjęłam się grać roli. *ib.* 52. b, 15. Dobrze grała swoją rolę. *ib.* 15, 68. — *§.* Grać, igrać, swy-wolnie się bawić, spielen, tämeln. Dzieci grają: igrają. Grać komu na gębie. *Pot. Arg.* 60. cf. koły komu na głowie ciosać, einem auf dem Maule herum spielen. A ty coś wygrał w pokorze, Iż ci po łbie kto chce orze, A iż cię tak wszyscy znają, Więc ci też na gębie grają. *Rej. Zw.* 231 b. Nie spodziewałem się, byś sobie plebanowi mógł dać grać na nosie. *Węg. Org.* 9. sich von ihm auf der Nase spielen lassen. Nie trwoż się, że gra szczęście z twą osobą. *Groch. W.* 599. Znowu im morze szczęśliwie stanęło, Jak grał, tak się im wszystko dobrze stało. *Auszp.* 60. t. j. igrając, jak fraszka, wie im Spiele, spielend, bez trudności. Grając on więcej robi, niż drugi pracując, (śpiewając, tańcząc, na jednej nodze, żartując, śpiąc). Gra w sprawach zbawiennych, w rzeczach bożkich żartuje. *Smotr. Ex. pr.* W sprawach bożkich grać nie dopuszczają. *Smotr. Ap.* 3. (cf. drwić).

Pochodz. *gracz, graczka, granie, grany; bazgrać,*

bazgracz, bazgranina; grawalny, grawać, grywać; gracki, gracko; dogrywać, dograć; nagrywać, nagrać; ogrywać, poogrywać, ograć; odgrywać, poodgrywać, odegrać, odegrana; pogrywać, pograć; przegrywać, poprzegrywać, przegrać, przegrana; przedgrywać, przedegrać, przedgrawek; przygrawać, przygrawek; rozegrać się, rozgrywać, się; wygrywać, powygrawać, wygrać, wygrana; zgrawać, zgrawać, zgrać; zagrawać, zagrać; spółgrający. Igrać, igraszka, igrzysko, doigrać, naigrać, ponaigrawać, nai-grawać się, poigrać, przeigrać, rozigrać się.

GRACA, y, ż, *Boh.* kratce, krace; *Slov.* grace; z *Niem.* die Kraxe, (cf. krążeń *Udlg. not.*) narzędzie do kopania, siekania etc. *der Karst.* (*Ross.* курка; *Carn.* pralza, sarpeza; *Bosn.* objetelica). Graca, haczyk ostry, osadzony na końcu kija, na trzy lub cztery stopy długiego. *Brzost. Duch.* 420. Graca ogrodnicza, do chędożenia ulic. *Kluk. Rosl.* 2, 159. die Gartenhau. Graca kopiąc, piasek łopata z rowu wyrzucać. *Cresc.* 145. Graca ogrodnicza, albo też oracza, grabki żelazne. *Cn. Th.* die Gätthade, Gätthau. Graca widlasta ogrodnicza = motyczka dwójzęba. *Cn. Th.* der Gärtnerkarst. Graca szeroka = motyka, die Hau, *der Karst.* Były u Amurata ku dobywaniu zamków długie żelaza kończące i nakrzywione, jako też motyki, rydle, grace i inne rzeczy. *Baz. Sk.* 280. Graca wapienna, mularska. *Kluk. Rosl.* 2, 159. die Mörtefrüde, Mörtehau. Graca u mularza, żelazo trójkątne zakrzywione, na drążku oprawne, którym się wapno gracuje. *Magier. Mskr.* Graca kominarska. *Kluk. Rosl.* 2, 159. die Kraxe, das Kraxen der Rauchfangkehrer. *ob.* Gracować. — *§.* Do wyciągnięcia z kłaków przedniejszego przedziwa służą grace dróciane. *Przędz.* 108. Hschel, Hschschschel. *Ross.* чesалка.

GRACISKO, a, n, grat podły nikczemny, ein schlechter, hässliches Gerätze, Nummeley. Stare graciska były nie niewarte. *Teat.* 54. c, d i i.

GRACKI, a; ie, *Ross.* игречки, dobrego gracza, tegoż czeła oznaczający, walny, cf. 'czysty, Spieler, spieler-mäßig, trefflich, wafer, brav. Jak mnie nie kochać? taki ze mnie cacka, Talijka smukła, piękna buzia, mina gracka. *Zabl. Fire.* 62., *Treb. S. M.* 93. Arystyp do biesiady Gracki, wesoły, lubi jeść dobre objady. *Min. Ryt.* 1, 310. To ruszenie, ta postać, czy gracka jest? *Teat.* 15, 31. Będiesz mi gracka, jeśli co z niego wyssać potrafisz! *Teat.* 7, 44. GRACKO *adverb.* redyt wafer, trefflich, brav; (*Ross.* игречки, cf. 'czyście). Już teraz wszystko gracko, gdyś się i ty przecie Wydrapał. *Min. Ryt.* 1, 282. Byłem w kilku okazyach, stawiłem się gracko. *Teat.* 24, 103. *Czart.* Nie wie, co mówię, gracko go złapali. *ib.* 25. c, 119. Gracko się wysłiznął. *Ossol. Baj.* 2. Czas korzystać z jego powolności, kiedy na moje usługi tak czuły. Trzeba tu gracko zażyć Jegomości. *Zab.* 12, 250. *Szym.* Każdy, kto tylko gracko spełnia kielichy, za zwyczaj jest dobrej natury. *Teat.* 53. d, 47. gładko.

GRACOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, ziemię, ogród, gdy już weszło nasienie, wskopywać. *Cn. Th.* die Erde karsten, auflodern, beßaden. Gracować, wygracowywać chwast

wysiekać, anagäten mit der Gätthau. W winnicach trzeba gracować, tyki szczepić. *Mar. Pow.* 3, 102. Gracować wapno: gracą mularską go ruszać. *Magier. Mskr.* den Kalk umrühren mit der Mörtefrüde. GRACOWANIE, ia, *n.*, *subst. verb.*, daß Karsten, Gäten ic. GRACOWNIK, a, *m.*, który gracą robi, gracuje. *Cn. Th.* der Haffer, Hauer, Gäter. Gracownik u mularzy, jeden z pomocników, do gracowania wapna najęty. *Magier. Mskr.* der Kalkfrührer.

1. GRACYA, yi, *ż.*, a) trzy Gracye, towarzyski Wenery. *Kras. Zb.* 1, 328. Wdzięki, Łaski, *Charites*, boginie piękności. *Hor.* 1, 24. die Gratien, *Boh.* Milostenka. Plato zalecał uczniom swoim, aby Gracyom czynili ofiarę. *Kras. List.* 66. — b) Gracya, wdziek, przyjemność, die Anmut, die Gratie, daß Reizende. Łatwiej jest czuć, jak opisać co jest gracya. Do wyrażenia słowa tego i sensu, negativum mamy, positivum brakuje nam. Gracya jest oppositum niezgrabności. Gracya jest to ów wdziek, z którym rzecz się każda czyni. Wdziękowi temu Grekowie częściej bozką oddawali, w osobach trzech niewiast, towarzyszek Wenery; bo piękność bez wdzięku mało warta. Nieulizanego czelaka chcą znaczyć, mówili Grecy, że nie musiał nigdy Gracyom ofiary palić. *Czart. Pann. praef., Teat.* 24. Niecudną, prawią; ale ma gracya. *Gorn. Dw.* 50. — 2. GRACYA duchowna, beneficjum Greckie, eine griechische Pfrunde. *Tr.* GRACYANOPOL, a, *m.*, Grenoble, stołeczne miasto Delfinatu we Francyi. *Wyrw. Geogr.* 503. die Stadt Grenoble.

GRACZ, a, *m.*, *Boh.* hrač; *Slov.* hrač; *Sorab.* 2. graz, (gärz skrzypek); *Sorab.* 1. hèrež, hraczk, raczk; *Rag.* igraz, igarz; *Croat.* igrash; *Bosn.* igrač; *Vind.* jigrazh, jigrauz, igrash, shpilavez; *Carn.* jigrez, jegravz; *Ross.* игрокъ; *Eccl.* игратель, играль, (*dist.* гравъ = kruk); co do gry w karty etc., der Spierer, *z. B.* Kartenspieler. Dobry gracz, gdy mu kostka na warcabnicy źle stanie, do brēm daniem sobie pomoże. *Gorn. Dw.* 374. Gracz cudzego pragnąc, swe traci, i komu Chcee szkodę nieść, niesie ją sam do swego domu. *Gwagn.* 46. Między graczami dyabeł pieniądze bierze. *Rys. Ad.* 59. (cf. szuler, kostyra). Niemasz nic świętego dla gracza. *Teat.* 43. b, 9.; *Sorab.* 2. Lěpschi grazk, a wětschi schelma; *Sorab.* 1. liepschi raczk, a wēczi schibal. (cf. szuler). §. Na instrumencie, der Spierer auf einem Instrumente, (cf. muzyk, *gędziec, gajda, piszczyk). Doskonali gracze każdą skrzypcę zgodnie nastroić potrafi. *Zab.* 7, 219. *Kossak.* Najlepszy gracz, największy łotr. *Rys. Ad.* 44. (*optimus artifex, pessimus vir*). — §. *Fig. transl.* Od słów do słów w czubki zostali graczami. *Zab.* 13, 182. (za czuby się wzięli). §. Gracz teatralny, *Boh.* hrač, aktor, der Aeteur. §. Gracz, gracki człowiek, łepski, tegi, walny, cf. *czysty, ein ganzer Mann, ein ganzer oder tüchtiger Kerl. To łepski gracze. *Mon.* 71, 703. Spotykaj się, kiedyś gracze. *Teat.* 21, 25. Jak on kiedy trafi na gracza, na te popedliwe junaki, wsiądą mu na skórę. *Teat.* 43. c, 144. *Wyb.* Skoro poznali gracza, dali mu pokój. *ib.* 43, 123. Mego pana chwałą, to z dobroci, to z rezonu, to że gracze do wszystkiego. *ib.* 10, 10. Bogacze, wielcy to są na świecie w swęj mamonie gracze. *Zab.* 14,

67. GRACZKA, i, *ż.*, die Spielertim. GRACZOWY, a, e, od gracza, Spieler: *Ross.* игрекии, игроковы.

GRAD, u, *m.*, der Hagel, *Slov.* hrad, krupy; *Boh.* kraupy, (cf. krupy, *Ger.* Graupe); *Sorab.* 1. krupe; *Rag.* grād, krūpa, krupizze; *Slav.* grad, (*dist.* grād = fortca, ob. Gród); *Bosn.* grad, krupe, tuceja (ob. Tucza); *Croat.* krūp, krupe, grad, tucha; *Lat.* grando; *Vind.* grum, tozha, tuzha; *Carn.* tōzha; *Ross.* градъ. Grad wtedy jest, gdy krople deszczu w padaniu marzną, i lodem się stają. *Hub. Wst.* 165. *Boh.* Dyab. 171. Grad pada (*Boh.* kraupy padagi), eš hagetl, *Vind.* germi; *Rag.* graddobitti; *Slov.* krupy prski; *Sorab.* krupē perschu. Grad kołacze po dachu. *Rej. Zw.* 92. Ogniu i gradzie! śniegu i paro! *Budn. Ps.* 148, 8. Widziałeś kędy mają swe nocegi Ziarniste grady, abo sypkie śniegi? *Chrośc. Job.* 150. Od Tatarów potarci, jak od gradu zboże byli. *Biel. Kr.* 156. Napełnia strzałami powietrze; strzały jak grad puszczone latają. *Bardz. Luk.* 29. Strzelba nastąpiła na Turki, jak grad gesta. *Birk. Chod.* 54. Grad mieczów padł na twoje dusze. *Susz. Pieśn.* 2, E 3. (cf. chmura, chmara czego, éma). Wszysey jak grad padli mu do nóg. *Teat.* 54. c, C i i. (ob. Gradobić, gradowy, gradowaty, gradowizna, gradówka).

GRADACYA, yi, *ż.*, stopniowanie, powiększanie stopniami, die Gradation, die Steigerung. *Rhetor.* Figura krasomowska, wyrażająca rozmaite stopnie ludzkich namiętności. *Kras. Zb.* 1, 329.; *Rag.* naprjedka, uzlazenje.

GRADAL ob. Grundal.

GRADAL, u, *m.*, księga regałowa, największy foliał, ein großer Foliant. *Tr. ob.* Gradual.

GRADOBIĆ, i, *ż.*, GRADOBICIE, ia, *n.*, bicie lub padanie gwałtowne gradu, uszkodzenie przez grad. *Boh.* et *Slov.* krupobitj; *Rag.* graddobitje, graddovina, graddobitna, vocchje graddom ubično; *Croat.* szolika; *Ross.* градина. *powszechniej* nawał *propr. et fig.*; Hagelwetter, Hagelstaden, Ungehitm, Sturm. Milsze po smutnej gradobici zniwo. *Pot. Syl.* 1. Po srogięj żalów i trosk gradobici, Słodkim fortuna owocem nasyei. *Pot. Syl.* 321. Cna Zuzanna już na gradobicia Kamienne niosła głowę z pewną stratą życia. *Min. Ryt.* 2, 271. (na kamienowanie). — §. Pole przez grad wybite, spustoszone, gradowisko, gradowizna, ein vom Hagelwetter verwüstetes Feld. Trzecie po srogięj burzy królu mija lato, Jak na tēm gradobicu i pustym zagonie, Płacemy. *Zab.* 14, 182. *Sakow.* GRADOBITNY, a, e, — ie *adv.* bijący gradem, Hagelstlagend. Gradobitny szturm. *Mon.* 75, 594. GRADOBITY, a, e, od gradu spustoszony, vom Hagel bejchädigt. — §. Samecy owiec byli pstrzy, srokaci i gradobici. *Budn. Genes.* 31, 10. (białonakrapiani. *Bibl. Gd.*) weiß geprenfelt. GRADONOSNY, a, e, — ie *adv.*, przynoszący, sprowadzający grad, noszący grad, Hagel bringend. *Rag.* graddonosni. GRADORODNY, a, e, — ie *adv.*, rodzący grad, Hagel erzeugend. *Rag.* graddorodni. GRADOWATY, a, e, na kształt gradu, do gradu podobny, Hagelig, dem Hagel ähnlich. Gradowaty kamień: twardy jak dyament, kamień drogi, kolorem do gradu podobny. *Cn. Th. Chalazias. Plin. H.* N. 37, 11. ein Edelstein, an Härte dem Diamant gleich,

an Farbe dem Hagel ähnlich. GRADOWISKO, a, n., pole gradem bite i niszczone, ein vom Hagelschlag verwüstetes Feld. Uderzone o ziemię nisko Bóg w górę wzniesie gradowisko. *Susz. Pieśn. 2 G 4 b.* GRADOWIZNA, y, ż., owoc lub zboże gradem potłuczone. *Cn. Th. Włod. der Hagelschaden, Hagelschlag.* cf. gradobicie. GRADÓWKA, i, ż., sól krupiasta ob. Gradowa, gefotten Salz. W ziemi Sanockiej, wody słone czerwoniawe, gdy się uwarzą i w sól obróca, ta sól pęka się w drobne sztuczki, biorąc nazwisko gradówki. *Nar. Hst. 2, 289. Syr. 1010.* GRADOWY, a, e, od gradu, Hagel. *Slov. krupobity; Rag. gradni; Ross. градный; Eccl. градовый.* Kamienie gradowe obalą dom jego. *Budn. Ezech. 13, 11. Hagelsteine.* Gradowa nawalność, gradobicie, der Hagelsturm. Sól gradowa: gradówka, gefotten Salz. — Wolno szlachcie ku swojej tylko potrzebie, gradowej soli kupować. *Herb. Stat. 116.* Zamorskiej soli, którą gradową albo krupiastą zowią, używać wolno. *Vol. Leg. 2, 726. See-salz, Meer-salz, Boi-salz.* Trzeci gatunek soli z cudzych krajów przywożą, miąłką, białą, szarą i gradową. *Haur. Ek. 178.*

GRADUAŁ, u, m., część mszy, która po epistole śpiewają. *Tr., versus gradualis,* tudzież księga, która je zawiera (ob. Gradal), der Theil der Messe, der nach der Epistel gesungen wird, und das Buch, das sie enthält; das Graduale. Twojem zdaniem nie po graduałach, po traktach, po ofertoryach, po sekretach, po kommuniach i po postkommuniach; bo tych wszystkich w ewangeliu nie napisano. *Pim. Kam. 124.* GRADŪS, a, lub u, m., stopień, die Stufe. *Hung. garadits; Rag. póstupaj, vzstúpniza; Vind. stopiuniza, shtapla, stolniza, vishik, grad; Bosn. pricjaghe, pricke stupne; Boh. schudek, schodek.* Ona w ostatnim gradusie waryatka. *Teal. 7. c, 67.* (do ostatniego stopnia, w ostatnim stopniu). Gradusy wschodowe, die Stufen einer Treppe (Stiege). *Matem. der Grad. Gradus, część cyrkulu, na jakich cały cyrkul dzieli się 360. Solsk. Geom. 3. Gradus dzieli się na 60 minut. Wyrw. Geogr. 41, et 77. Gradus w prawie, sposób postępowania prawnego, przez który strona nieukontentowana wyrokiem jurysdykcyi mniejszej, do wyższej się odwołuje. *Kras. Zb. 1, 329.* das gerichtliche Verfahren bey der Appellation.*

*GRADYW, a, m., Gradivus, Mars, bóg wojenny. *Kras. Zb. 1, 329. der Kriegsgott Mars. Boh. Smrtonos, Ladon; Carn. Ladon, Tor, Tork* (cf. wtorek, cf. Lado). *GRADYWOWY, a, e, Marsowy, wojenny, kriegerisch. Gradywowe tańce: wojenne turnieje, Kriegsetümmel.

GRADZIĆ ob. Grązić.

GRADZISTY, a, e, gradu pełen, voll Hagel, hagelig. (Bosn. gradgni, pun gradda). n. p. Gradzista chmura.

GRADZKI ob. Gracki.

GRAF, a, m., po terazniejszemu Hrabia. *Kurop. 12. der Graf; ob. Hrabia, *Graf.*

GRAFKA, i, ż., Graec. γραφειον, graphium, der Griffel; pre-cik, którym rysować można co na piasku, którym niegdys matematycy figury rysowali. *Włod., Dudz. 38., Boh. rafika, raficka, Slov. rafige; Sorab. 1. pizsaczk, pero; Bosn. tokaç; Vind. bodalze sa pifanje, refalze, stil; Carn.*

artaz; *Ross. грифель, указка, Eccl. писало.* Aby były mowy moje wyrznione na księgach pracikiem albo grafką żelazną. *1. Leop. Job. 19, 24.* Na tablicy grafką pisze. *W. 4 Reg. 21, 15.* (cf. styl.) Czytać się uczącym, grafką się pokazują litery. *Tr.*

GRAFOWA, y, ż., żona Grafa, Hrabina, die Gräfinn. GRAFOWSKI, a, ie, hrabski, gräflich; *Ross. графский, графовъ; Boh. hrabecy.*

*GRAJA, i, ż., zgraja, kupa, rzesza, ein Haufen, eine Menge. Wiąże Eolus dużemi łańcuchy Niespokojne szumnych wiatrów graje. *Tward. Daf. 26.*

GRAJCAR, a, m., z Niem. der Sträßer, der Kugelzieher, wykręt, żelazo o jednym lub dwóch wąsach krętych, osadzone na pręcie, do wykręcania rzeczy uwięzionych w strzelbie. *Jak. Art. 3, 323. Slav. sharáf; Ross. вывертка, пыжовникъ.* Jeżeli kula w kości uwięźnie, wykręcić ją grajcarem do tego służącym. *Perz. Cyr. 2, 13.* §. Grajcar, GRAJCAREK, rka, m., od wrywania korków, zatyczek; korkociąg, wrywacz (*wyrwicz). *Ross. штопоръ, der Pfropfenzieher.*

GRAM ob. Grać.

GRAMATKA, i, ż., farmuszka, polówka gęstsza z wody, piwa, lub wina i tartego chleba, der Brey. Gramatki i inne polówki jak sporządzić. *Syr. 417 et 131.* Ośrodkę z chleba, z winem a cukrem, abo w piwie warzyć, masła a soli przydawszy, polnego kminu dla smaku trochę, będzie gramatka abo biermuszka. *Syr. 922.* Piwa używają też do biermuszek abo gramatek, z chlebem a masłem. *Syr. 948.* Chce śmiercia karę uprzędzić, a gdy na łożku usiedzie, Sama swą ręką urobi gramatki. *Pot. Syl. 70.*

GRAMATYCKI, a, ie, GRAMMATYCZNY, a, e, od gramatyki, podług gramatyki, grammatickisch. Gramatycznie, po gramatycku, po gramatycznemu, *adverb.* GRAMATYKA, GRAMMATYKA, i, ż., GRAMATYCZKA i, ż., *zdrobn., Slov.* dobromlownost; *Sorab. 1. pizararka hutzwa; Vind. gramatika, govorni vuk, jesikna vmetalnost, jesizhni podvuk, sreklivishe; Ross. грамматика; nauka o mówieniu i pisaniiu dobrém. Dasyp. Aa b.* Zbiór porządnny uwag nad mową. *Kpez. Gr. 1, 1.* nauka słów i sposobu mówienia, według reguł każdego języka. *Kras. Zb. 1, 329.* die Sprachlehre, die Grammatik. Na Alwara miejscu wydane są jakieś krótkie i karłatowe grammatyczki. *Mon. 73, 130.* — Grammatyka narodowa x. Kocpezyńskiego. Zasady grammatyki Mrozińskiego. Powszechna filozoficzna grammatyka. §. Klasa druga w szkołach, po infimie; die zweyte Schulklasse von unten. Promowował się z infimy na grammatykę. GRAMATYK, a, m., uczący gramatyki, abo posiadający ją dobrze, ein Grammatiker. Gramatyk chodzi około mowy, a jeśli się chce dalej pomknąć, tedy i koło historyi; co jeśli się już ostatecznie rozpostrzeni, tedy sięgnie i rymopisarstwa. *Pilch. Sen. list. 2, 3.* (cf. filolog).

*GRAMITU ob. Łokcia. *Instr. cel. Lit?*

GRAMOLIĆ cz. *ndk.,* dłubać, końcami palców poruszać, puścić, fräbbeln *propr. et fig.* Po wierzchu tylko gramolim, przestając na tém, że przy nawale potocznych zabaw, szczątki same i pobierki czasu poświęcamy filozofii. *Pilch. Sen. list. 2, 59.* GRAMOLIĆ się, GROMOLIĆ się, ił, i,

zaimk. ndk., gramoliwać się *częstl.*, przez zawady się z trudnością przebierać, telepać się *propr. et fig.* się wóhin mühsam durcharbeiten. Z ciężkością się po opokach gramolą. *Stas. Num.* 1, 170. Zagradzamy i najbliższe ścieżki, któremiby z popolitości jakożkolwiek niedźny gramolił się mieszczanek. *Mon.* 65, 49. Ku nięj się gramoli za niewolą prawie. *Zebr. Ow.* 51. (*passu incedit inertis*). (*Ross. et Eccl.* взграмолятся wzburzyć się, buntować się).

Pochodz. *dogramoliwać się, dogramolić się, nagramolić się, przygramolić się, przegramolić się, wgramolić się, wygramolić się.*

GRAMOTA ob. Ramota.

GRAN, u, m., z Łac. *granum*, das Gran. *Grano ma miarę pieprzu lub ziarnka jęczmiennego. *Krup.* 5, 255. Skrupuł ma w sobie granów 20. *ib.* Klejnoty ważą się na grany i karaty. Gran nieco lżejszy jest od jednego essa na wadze czerwonego złotego. *Kluk. Kop.* 2, 25.

GRAN, i, ż., *Archit.* węgiel, róg, krawędź, kant, die Ecke. *Boh.* hrana; *Eccl.* грань; (*Ross.* грань graniczny kamień). Podwoje jedne były na pięć grani, a drugie na cztery granie. *W. 3 Reg.* 6, 51. 55. (fünffedige und viereedige Pfosten. *Euth.* pięćgraniaste i czterygraniaste). Udzielał ołtarz pięć łokci na długo, a pięć na szerzą, to jest, na cztery granie. *Leop. Exod.* 27, 1. Zamek na cztery granie murowano. *Warg. Radz.* 103. Wymierzył się na długo sto łokci, i na szerzą sto łokci, na cztery granie. *W. Ezech.* 40, 47. — 2. Gran: granica, obwód, obręb, die Gränze, der Umfang, der Umkreis. Miasto potem wymierzył, w tój, w której dzisiaj grani. *Pot. Pocz.* 2. Wyciągają to ciało wedle woli swojej, Ze wszystkie stawy w ciele wystąpiły z grani. *Pot. Zac.* 161. Niech się każdy zachowuje w przyzwolonej grani. *Pot. Arg.* 166. (w uciesze, w umiarkowaniu.) — 3. (Gran, z rusk. hrań: żar. 2). Psia grań, kanikuła, der Hundstern, die Hundstige. Ryba włóczęw w okręty skacze, a to we psią grań, gdy ją w skrzele gzik gryzie. *Sien.* 517.

Pochodz. *granasty, granowity, granisty; dwugraniasty; czworogran, czworograniasty; trójgran, trójgraniasty; pięciogran, pięćgraniasty etc. wielogran.* §. *Granica i t. d.* cf. *Ukraina, kraj, krajać;* (*Ross.* гранить, *slifować drogie kamienie*).

GRANADYER, GRENADYER, a, m., z *Franc.* der Granatier, Grenadier. (*Slav.* granatir; *Vind.* granatirar; *Boh.* kaulometec: kulomiotacz). Grenadyerowie ręczne granaty z ręku rzucają. *Pap. W.* 1, 268. GRANADYERSKI, a, ie, od granadyera, Granatier: Granadyerski kołpak, eine Granatiermütze. Po granadyersku *adverb.*, granatiermäßig. — 1. GRANAT, u, m., GRANATA, y, ż., pocisk wojenny, różniący się od bomby, tēm, że jest mniejszej średnicy, i uszu nie potrzebuje. Kiedy są tak małe, że się z ręku rzucają, nazywają się ręczne. *Jak. Art.* 3, 293., *Rag.* kłupko oghgnēno, die Granate, im Kriegswesen, kleinere Bomben; — die ganz kleinen heißen Handgranaten. 2. Rodzaj broni, jakoby obuch z pułnalem wewnątrz. *Włod. kostur, dolon. Cn. Th.* ein Dolchstoß, ein Stoß, inwendig mit einem Dolche. 3. Żerdź na przedzie okretu postawio-

na z dwoma żaglami. *Tr. der Bugsyriet, die Segelstange auf dem Bug des Schiffes.* — 2. GRANAT, u, m., drzewo, *punica Linn.*, które ogrodnicy utrzymują dla kwiatu. *Kluk. Dykc.* 2, 242. der Granatenbaum, Granatbaum, imię abo z Łac. *granum*, abo Granady w Hiszpanii; *Boh.* granát; *Slav.* granata; *Vind.* granota; *Bosn.* scipak; *Ross.* венца. Granaty pełne, *balauatia*, jest to granatowe drzewko bez owocu; ale z kwiatem pełnym i pięknym. *Kluk. Rosl.* 1, 279. Granat: kwiat granatowy, die Granatenblütze. Jabłko Punickie, granat. *Birk. Gl. K.* 7., ob. granatowe jabłko. — 3. Granat: sukno granatowego koloru, dunkelblaues Tuch. Sukna szkarłaty, granaty, półgranacia, półszkarłacia etc. *Vol. Leg.* 4, 81. Granat i półszkarłacie w jednej cenie chodzą. *Gost. Gor.* 114. — 4. Granat abo: GRANATEK, tka, m., a) klejnot mniej wiecej przezroczysty, pospolicie ciemnoczerwonego koloru. *Kluk. Kop.* 2, 40. der Granat, ein Edelstein. b) Granatek ziele, szarłat, lepiennik, zwiesinosek, *horminum.* *Tr. wider Scharley, Carn.* kadulja. GRANATNICA, y, ż., GRANATYERKA, i, ż., ładownica do granat ręcznych, die Granatertafel. *Tr.* GRANATNIK, a, m., 1) haubica, rodzaj działa komorowego, dłuższy od moździerzów, a krótszy od armat, do strzelania granatami. *Jak. Art.* 3, 293., *Łesk.* 2, 259. der Granatenmörser, die Haubtze. 2) Co granaty robi, chowa. *Tr. der Granatenmacher.* GRANATOWY, a, e, 1) od granat wojennych, Granaten: Granatowy ogień, Granatenfeuer, Granatenhaegel. 2) Granatowe drzewo. *Kluk. Dykc.* 2, 242. der Granatenbaum. (cf. pomagranat). (*Bosn.* scipak, scipkov). Jabłko granatowe, der Granatenapfel. Wiele w jabłku granatowym ziarnek się zamyka. *Birk. Gl. K.* 6. zjad też ziarniste jabłko. *Spiez.* 128., *Sorab.* 1. zornoyitē yabuka; *Bosn.* scipak, mogragn; *Vind.* margran, granotnu jabuku; *Carn.* margarana, margarano jabuku; *Slov.* granatové gablko; *Hung.* pomagranát. Syrop granatowy. *Dykc. Med.* 2, 459. Kwiat granatowy; wino granatowe. — 3. Kamień granatowy podobny jest granatkom; tylko że wielkością częstokroć pięści i głowie ludzkiej wyrównywa. *Kluk. Kop.* 2, 99. der Granatstein. 4. Granatowy, koloru brunatnego, indychtowego, fioletowy, dunkelblau. Granatowy surdut. GRANATYR ob. Granadyer.

*GRANC, u, m., n. p. W Nowym Grodzie Wielkim kupecy bardzo bogate sklepy swoje, które oni zowią granc, mają, i tam skarby swoje chowają. *Gwagn.* 485. das Kaufmannsgewölbe.

GRAND Hiszpański. *Tr.* zacnie urodzony, ein Spanischer Grand. GRANDECA, y, ż., wyniosłość, duma z wysokiego urodzenia, der Adelstolz. Dumne w swojej grandecy Hiszpany. *Zab.* 14, 274. *Rzew.*

GRANIASTOSŁUP, a, m., *prisma.* *Geom. Nar.* 2, 124., *Hub. Wst.* 265. Graniastosłup, ciało geometryczne o dwóch podstawach, we wszystkim sobie równych; inne zaś ściany są prostokątami albo równoległobokami. *Łesk.* 2, 175., (ob. graniaste szkło). GRANIASTOSŁUPOWY, a, e, pryzmatyczny, prismatisch. Ciała walcaste i graniastosłupowe, *prismatica.* *Sniad. Alg.* 2, 167. GRANIASTY, GRANIATY, a, e, *Boh. et Slov.* hranatý, z graniami abo rogami, weglasty, efig. Faseol między tatar-

ka albo inszym graniatym zbożem dobrze się rodzi. *Cresc.* 176. Tatarka ma ziarna graniate. *Cresc.* 179. Graniaste szkło, *prisma*, niezliczoną moc promieni słonecznych rozróżnia, rozłącza, i na siedm pierwiastkowych farb podziela. *Stas. Buff.* 26. (*Ross.* гранитный o wielu szlifowanych katach). (*Rag.* granäst ramosus, grana-gałaż). GRANIAŁOŚĆ, ści, ż. węglastość, die Effigfett, *Boh.* hrana-tost. — GRANICA, y, ż., (*Boh.* hranice 2. stós rogas), pomezy; *Slov.* končny, meze, pomezy (ob. Miedza); *Rag.* granizza; *vulg.* meghjaasc; *Sorab.* 2. mroka; *Sorab.* 1. mjeza, miofa; *Vind.* meja, krai, krajishe; *Carn.* meja, pokrajna; *Croat.* kraina, kotar; *Dalmat.* hatar, darsawa (ob. Kotara, dzierzawa); *Bosn.* súra; *Ross.* граница, предль, межа, споље, сумежје, рубежь, *obs.* украї, чурь; *Eccl.* граница; *Lal. med.* granicies, grenicia; *Svec.* grans, *Dan.* grände, *D. h. d.* Grantz; *A. d. l. g.* wywodzi z *Island.* greina = dzielić; *Graec.* κρίνειν; *cf.* *Germ.* Raitt, Rand; *Pol.* krajać, kraina, ukraina, grań, kraj); die Gränze, kres kończący obwód czyli przestrzeń jakiej rzeczy *propr. et fig.* Rzeki, strugi, potoki, rzeczyska, rowy, doły, oddzielające jedną majątność od drugiej, w prawie nazywają granicą naturalną. *Zabor.* 360. Starodawna przypowieść, że między sąsiady Najpierwsza okazała granice do zwady. *Pot. Arg.* 568. Podkomorzowie ziemscy sądzą sprawy o granice między obywatelami. *A. Zamoj.* 26. Granie nie przechodź, nie ruszaj. *Cn. Ad.* 272. Granie pomykać; granice rozprzestrzeniać; granice czynić, stanowić, *ob.* Kopiec, nacios. — O granice: o ścianę, angränzen. *Ross.* вскрай. Szczęśliwy, kto z równemi o granicę siedzi. *Kras. Baj.* 112. Jest i po dziś dzień na Szląsku, o granicę z Polską, Brzeg miasto. *Krom.* 21. Nieprzyjaciel o granicę jest: tuż nad karkiem, an der Gränze, vor der Thüre. Za granicę: w cudzy kraj, inß Außland, in die Fremde. Złe skutki bywają, wysyłania dzieci za granicę. Podróże za granicę w wieku doskonałym tylko, mogą być pożytecznemi; bo tak każdy z za granicy potrzebnemi zbożacony wiadomościami powróci. *Karp.* 7, 14-17. Mniej dbały na to, co ma w domu, za granicą wszystkiego szuka. *Teat.* 53, e. 17., *Boh.* cyzyna-cudzy kraj; do cyzyny gij; w cyzyně beyt; *Slov.* w cyzým kragi; *Sorab.* 1. zulbi; — szulbi: z zagranicy. Bawienie za granicą; *Ross.* иностранство, пребывание внѣ отечества. — § *Fig.* Miara w czém. I cnota ma swoje granice. *Teat.* 52. d, 8. (nie przesadzaj). Jest miara w każdej rzeczy, są pewne granice. *Jeż. Ek. G.* 1. Schranken, Gränzen, est modus in rebus, sunt certi denique fines. On na wysokim zasiadłszy urzędzie, Nie zna swęj dumie jak położyć granic. *Zab.* 16, 140. Schranken setzen. Wychodzi z granic prawdy, myśl płodna poety. *Hul. Ow.* 250. (fikcyja poetetycka). To mi to dla niego sława, jeśli moc swoje i władzą w granicach utrzyma. *Pilch. Sen.* 60. in Schranken halten. Obowiązki Sułtana z przysięgi na statuta Mahometta, tak przestronne granice mają, że go nie bardziej można nazwać ściśnionym od prawa, jako więźniem tego, któremby się wolno po całym świecie przechodzić, dlatego, że nie może dalej iść. *Klok. Turk.* 7. Granica swego strachu nie miarkuje. *Susz. Pieśn.* 2 D 4 b. GRA-

NICZNIK, a, m., który graniczy z kim, sąsiad, der Gränz-nachbar, Nachbar, *Vind.* mejak, mejazh, permejazh, namejazh; *Rag.* granicjár, kraicnik, krajejanin, kraienik; *Ross.* рубежникъ. Jał osadzać pustynie, miast, zamków przymnażał, Granicznikom się srogim i mężnym pokazał. *Papr. Gn.* 4. Królowie niektórzy mają sobie za pierwszą powinność, starać się o hołdowanie graniczników swoich. *Gorn. Dw.* 366. — §. Do stawiania granic należący, mierzniczy, komisarz, der Gränzenmesser, Markscheider, Gränzkommisarius. *Cn. Th. Sorab.* 1. mezwar; *Vind.* mejemernik, meje slozhnik; *cf.* podkomorzy, komornik. §. Kopiec, kamień graniczny, słup, nacios, *Boh.* hraničnjak, meznjk; *Sorab.* 1. miofnik; *Vind.* menik, meini kamen; *Ross.* камень, грань, знакъ рубежи; *der Gränzstein.* Granicznikami osadzony, *Ross.* межеванный. §. *Botan.* Ziele, porost, gwiazdosz, płucnik, *pulmonaria*, Zungenfrant. *Syr.* 1350. GRANICZNY, a, e, od granic, Gränz. *Boh.* hraničny, pomezny, meznjk; *Slov.* mezný, mezugjeý, hraničny; *Rag.* granicni, graniciar; *Croat.* kotarszki; *Dal.* granichni, krainszki; *Bosn.* krajicjanin, susid; *Ross.* граничный, межевый, сограничный, порубежный, рубажный. *Mapra graniczna. Zabor.* 368. Podkomorzowie, sędziowie spraw granicznych. *A. Zamoj.* 26. Komornicy graniczni są namiestnikami podkomorzonych. *Kras. Zb.* 1, 164. Hetmanów polnych powinnością było dawniej granic od nieprzyjaciela pilnować, i zład hetmanami granicznymi nazwali się. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 176. die Gränzfeldberren, Unterfeldberren. Graniczni żołnierze (*Bosn.* krajicjani; *Croat.* kotarszki junaki). Graniczny kamień *Slov.* meznjk, *ob.* Granicznik. — *Phys.* Graniczny szrodek, *metacentrum*, granica wysokości, w której może być położony szrodek ciężkości. *Jak. Mat.* 3, 389. GRANICZYĆ, ył, y, 1) *intrans. ndk.*, stykać się granicami, gränzen mit jemanden, an jemanden. *Sorab.* 2. gränzowasch; *Boh.* hraniti, mezowati; *Slov.* spolu mezým; *Vind.* mejiti se, meniti se, permejati, namejati; *Ross.* граничить, сограничить, соседствовать. Moskwa graniczy z Persami. 2) *Transit. ndk.* Ograniczać, granice stawiać, obwodzić, begränzen, Gränzen setzen, die Gränze machen. *Eccl.* граню, граничу, (*Ross.* огранить, огранивать szlifować kamienie). Przysiągł, iż sprawiedliwie wiódł i graniczył. *Tarn. Ust.* 9. Morze śródziemne Afrykę graniczy z Hiszpanią. *Biel. Św. B 4 b.* Polskę graniczą Karpaty. *Tr.* §. Graniczyć się *zaimk.*, ograniczać się, określać się, sich begränzen, begränzt werden. Chwała ta nie graniczy się granicami żywota tego i ciasnościami, ale wszystkie kopce przeskoczywszy, oświeca i żywot przyszły. *Birk. Chod.* 25. (nie zamyka, nie kończy się, nie ścięnia się). GRANICZENIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Gränzen, Begränzen.

Pochodz. (*cf.* grań, kraina, kraj, krajać), *nagraniczny*, *pograniczny*, *pogranicze*; *ograniczyć*, *ograniczać*; *odgraniczyć*; *przedgraniczyć*; *przedgraniczny*; *ograniczony*, *ograniczoność*, *nieograniczony*, *nieograniczoność*; *zagraniczny*, *zagranicznik*; (*Eccl.* гранесловіе; *Graec.* ἀφορτισμός versificatio). GRANIE *ob.* Grań.
GRANIE, ia, n., *subst. verb.* grać, *Boh.* hranj; *Ross.* игра-ние; daß Spielen. Granie szulerów; granie muzyków; gra-

nie abo igranie dzieci, daß Spielen der Spieler, der Muffanten, der Kinder. Granie komedyi, daß Spielen oder Aufführen einer Komödie. Klaryssa na granie swęj roli przystała. *Weg. Mar.* 249.

GRANISTY *ob.* Graniasty.

GRANIT, u, m., z *Łac.* granum; porfir czerwonawy z ziarnami czarnymi. *Kluk. Kop.* 2, 63. der Granit. *Ross.* дресвяникъ. GRANITKI, *Dudz.* 59. *dem.* — GRANITOWY, a, e, z granitu, Granit = *Ross.* дресвяный.

GRANO *ob.* Gran. — *ob.* Grać.

GRANOWITOŚĆ, ści, ż., graniastość, die Ectigkeit. Na świątynią będzie pięćset w pięciuset pretów granowitości. *Budn. Ezech.* 45, 2. (czworograniastych. *Bibl. Gd.*) GRANOWITY, a, e, granie mający, o węglach lub rożkach, z kantami, ectig. (*Ross.* грановитый, o rogach polerowanych, ślifowany). Granowity groch, *cicer. Corn. Dw.* 123. Obił ściany blachami złotemi, robotą granowitą pod prawidło. *Leop. et Wujek.* 3 *Reg.* 6, 55. (powlekl złotem ciągnionym to co było wyryto. *Bibl. Gd.*) 2. Czworograniasty, wterectig. Zbudujesz ołtarz, wzdłuż na łokciu, a wszere także na łokciu, aby był granowity. *Radz. et Budn. Exod.* 50, 2. (czworograniasty. *Bibl. Gd.*) Rzezali kamienie granowite na budowanie domu bożego. *Budn. 1 Chron.* 22, 2. Quadratsteine. 1. *Leop. Lam.* 3, 9. *ob.* Cios.

GRASSANCYA, yi, ż., brukowanie, włóczenie się po bruku, daß Nachtschwärmen, Herumlaufen auf dem Pflaster. Bywają między wami nocne grassancye. *Bals. Niedz.* 1, 521.

GRASSANT, GRASSOWNIK, a, m., z *Łac.* brukownik, kruk nocny, ein Nachtschwärmer. Ponocny grassant. *Nag. Fil.* 152. Wynijdzie synek na wolność, aliz tu zalotnik, lubieżnik, pijanica, kosterka, kartownik, napasnik, grassant. *Bals. Niedz.* 1, 8. Gdyby każdy pracować musiał, nie byłoby jak teraz nocnych grassowników, napaśników, złodziejów. *Haur. Sk.* 160. GRASSOWAĆ, ał, uje, *intrans. ndk.*, na bruku w nocy się włóczyć i dokazywać, brukować, nächtlích herumschwärmen. Złodziej zuchwał śmiało po Krakowie grassuje. *Bals. Niedz.* 1, 159. — 2. Powietrze grassuje = dokazuje, die Pest grassirt, geht um, herrscht an einem Orte. Zażliwie powietrze często tam grassowały. *Chrośc. Luk.* 279. *Jabl. Tel.* 269. Pod czas grassującego powietrza w Rzymie, ochotnie służył chorym. *Sk. Żyw.* 2, 145.

GRAT, u, m., GRATY *liczb. mn.* sprzęt domowy, Hausrath, Hausgeräth, Geräth, (*Sorab.* 1. hrat = narzędzie); *Carn.* orudje; *Vind.* roba, imanje, napraulishtvu; *Rag.* orépine, kárpine, ruttine, odártina; *Carn.* berklarye; *Slovac.* haraburdy; *Boh.* haraburdy, harapatky; *Ross.* рухлядь, скарбъ, поклажа; *cf. Svec.* gerad; *Isl.* redi, reidi; *Ital.* corredo, arredo; *Carn.* rodje, *ob.* Gierada). Skryła się w jednę szafę, i okryła się jak najlepiej mogła materacami, kościami i inszemi gratami. *Klok. Turk.* 25. Meble, obicia, zwierciadła, obrazy, krzesła, stołki, biura, wszystkie zgoła graty, wziął z sobą do Litwy. *Teat.* 48. b, 55. Po śmierci mieszczki, wszystek grat i szczebrzuch do męża i dzieci ma przysłużyć. *Sax. Porz.* 130. Dla ochrony

wielkiej choroby, wieszają dzieciom na szyi różne graty. *Comp. Med.* 621. Stare graty, jako są stare żelaza, szaty, śmiećka, stare sprzęty domowe, *scruta. Macz.* rupieci, daß Gerümpel, alteß Hausrath.

in *GRATIAM imienin jego sprawuje balik. *Kras. Pod.* 2. 25. z *Łac.* = na cześć, z powodu, zu Ehren, auf Veranlassung. GRATKA, i, ż., od słowa *Łac.* gratis; = obrywka, prezencik, na piwo, na śpilki, Trinkgeld, Radelgeld. Teraz miasto gratki, me obrywki są batogi. *Jak. Baj.* 192. Ach jakaż to dla ciebie będzie gratka. *Teat.* 55. d, 7. Niezła gratka 50 dukatów. *ib.* 11. b, 56. GRATIS *Łac.*, darmo, daremnie, umsonst. Wilk lekarz chce oddać usługę jego końskiej mości; lekarstwa tedy gratis oświadcza mu z duszy. *Zab.* 13, 276. *Tręb.* On tylko patrzy a wietrzy, gdzie zażył gratysa, I póty z tobą, póki i na stole misa. *Kochow. Fr.* 12. (GRATYNA *plur.*, miejsca pomiędzy wręgami, gdzie się woda sączy na stawkach. *Magier. Mscr.* auf den Flußdifferen, Rigen, wodorůch es cinleckt). GRATYSKOWY, GRATYSOWY, a, e, — *o adv.*, darmo wzięty, umsonst erhalten. Nie wszystkie starostwa są gratyskowe; wielu za własne pieniądze kupiło. *Gaz. Nar.* 1, 189. Gardło nalać winem gratyskowym. *Mon.* 69, 1044.

GRAWAĆ, GRYWAĆ, ał, a, *częstl. verb.* grać, zu spielen pflegen. *Boh.* hravati. Nie ty Amfionie, któryś mógł czasem pieśń grać i samęj Dionie, Będiesz mi grawać. *Kulig. Her.* 1. Przyszła do ojczystych, gdzie niegdy grawała, brzegów. *Zebr. Ow.* 21. (ubi ludere saepe solebat). GRAWALNY, a, e, od grania, Spiel = *Cn. Syn.* 547. *Sorab.* 1. hračzkowski; *Ross.* игральный, игорный. Grawalny pokój = grawalnia.

GRAŻ, ęzu, m., kał do ugrąźnienia, topielisko, błocko, bagnisko, Schlamm und Roth zum Stetsenbleiben. *Croat.* gréz; *Vind.* gres, glenska jama, klatna jama; *Slovac.* hruz, hruzik; *Ross. et Eccl.* гража, грязца. Gręzy, fusy, ustoiny, der Bodensatz. Poléwce kapustnej dać się trochę podstać, dokąd gręzy nie posiędą. *Sien.* 559. — 2. Graż, GRAŻEL, żli, ż., GRĘDZIDŁO, a, n., GRĘŻY, GRZEŻY *liczb. mn.*, u niewodu grążle, pierścienie żelazne, na powróż dolnego niewodu nawleczone, żeby ten dobrze do ziemi grążnął, (*oppos.* pławy), daß Geseße am Grundgarne, *Ross.* грузило; (*Eccl.* грузило chrzcilnica; *Boh.* hrizenice propago plantae, odnoga). Na dolnym sznurze niewodu osadzają się gręży albo słupki, pospolicie żelazne, któreby się grężyły. *Kluk. Zw.* 3, 242. GRAZIĆ, GRAŻYC, GRĘZIC, UGRAŻAC *cz. ndk.*, ponurzać, potapiać, utapiać, im Schlamm, im Wasser sinken machen, sinken lassen *pr. et fig.* (*Vind.* savtopiti, vtoniti, vtopiti, potoniti, potopiti); *Ross.* грузить, грузу; *Eccl.* грузу (грузило chrzcilnica; грузжане; погружение baptismus; *Boh.* hřiziti demittere). Ujrzał, jak woda tułów w wodę gręży. *Chrośc. Luk.* 271. Grążyć sieć, zagłębiać, kamienie do skrzydeł przywiezywać, żeby do gruntu dostawała. *Haur. Sk.* Cielsko duszę w marności światowej grązi. *Psalm.* 8. Fortuna niezasłużone zdbi dostojnością, A ludzie niewinne ugrąza ciężkością. *Ryb. Gest. B. b.* (słumia, gniece). GRAZIĆ się *zaimk. ndk.*, Grążyć się kontyn., Grążnąć, Grężnąć, Grzaznąć, Grzeżnąć *jedn. ndk.*

ugrażać, ugrzaznać, ugrezwać, ugrzeźnić *dk.*, tonąć w błocie, w bagnie, w wodzie, w topielisko, wiązać i t. d. *finken, unterfinken, stecken bleiben im Schlamm, versinken, tief hinein geraten propr. et fig.; Rag. et Bosn. greznuti, o-greznuti; Croat. grzennem, greznujem, Źgreznujem, greznuti; Carn. gręsnem, pogręsnem; Vind. pogresniti, sapotoniti se, vtoniti se, potoniti se; Ross. грязнуть, грязну, грузнуть, грязить, огрузнуть, огрузать; Eccl. гружуся. Mniemasz, że siądiesz jak na łądzie snadno, Omylisz się, ugrzazniesz, i pójdziesz aż na dno. Zab. 10, 187. Tot. Saut. 1. W błocie ugrzał. Teat. 10. b, 21. Ugrzał wóz, ani ruszyć już się nie mógł w błocie, Ustał furman, ustały i konie w robocie. Kras. Baj. 86. Ugrzeźle i ukalane w błocie leżą. Pilch. Sen. list. 5, 169. Furman nie raz się graża w błocie. Kołak. Wiek. B 4. W bagniskach tych konie i ludzie pospołu grzeźli. Nar. Hst. 5, 555. Okręt, jak się we środku rozbija, Graźnie głęboko, i bród morski pije. Bardz. Trag. 548. To się pła-wi, to grzeźnie. Przyb. Milit. 66. Powiem ci, w jakim nieszcześciu ugrzał. Jabł. Tel. 161. Grot jego rozbiwszy tarcze, grzeźnie w piersiach nieprzyjacielskich. Stas. Num. 1, 145. (tkwi).*

Pochodz. ograżka, ograżka, pograżać, zagrażać, nagrażać, nagrzeły, nieopograżony, niezagrażony, ugrażać; grząski, grzeski, hruski, grząskowaty, grząskosć.

GRDAĆ, *al*, a, cz. *ndk.*, o głosie derkacza, von dem Schlägen des Wachtelkönigs, (cf. gdyrać). Bąk w jeziorze wznosi brzmienie, Derkacz je grdaniem przerywa. Kras. List. 2, 155.

*GRDULA, y, *z.*, n. p. Ach głupia reko, co kwapiąc się marnie, Mijasz winniki i smaczne bitarnie, A biorąc chucia zbyt łapczywo z słomy Grdułę, gasisz nią apetyt łakomy. Kochow. 187?

GRDYCA, y, *z.*, GRDYKA, i, *z.*, ogryzek, krztoń, pomum Adami. Perz. Cyr. 1, 171. - GRDYCZE, jabłko Adama, pagórek przy gardle. Kirch. Anat. 24. der Adamsapfel an der Stelle, der Ströb, der Gröbssel; Ross. кадыкъ. — *z.* Gardło, krtań, die Gurgel, die Stelle. Moszcz szumny, wesoly, ledwo do grdycy Sam nie wyleci z pełnej szklenicy. Anakr. 77.

GRECKI, a, *ic*, a) od Grecyi, z Grecyi, Grecyi się tyczący, griechisch. Boh. Recký; Slovac. Recký; Vind. Grieski, Gershki, Griekshi; Bosn. Gárcki, Ghrricki, Ghercki; Croat. Gerchki, Gerkov; Hung. görögi, görög; Ross. Греческий; Eccl. Еладский, Еллинский. Cudność pism Greekich. Mon. 65, 79. Focysz najdzielniej do Greekiej schizmy dopomógł, i lubo Jan Paleolog do unii przystąpił, dotąd przecię Greeki kościoł w odłączeniu od Łacińskiego zostaje. Kras. Zb. 1, 331. Grekorossyjska cerkiew, die griechisch-russische Kirche. (cf. cerkiew, władyka, pop). Greekim językiem - po grecku, in griechischer Sprache, griechisch. Greecka mowa. Hellenismus. Cn. Th. Skorupa z Greekiej gliny. 1 Leop. Jes. 45, 6. Włoski orzech Ross. грѣцкой орѣхъ. b) Greecka mowa, Greczyzna, po Grecku, jedno co niezrozumiale, nie do pojęcia, nicht zum verstehen, unverständlich, zu hoch, zu gelehrt. Slov. To ge gręcki pre tēba. (cf. po Chińsku, po Arabsku). Sposób ten mówienia

wszedł się ciemnych owych wieków, kiedy rzadka wcale rzeczą była umiejętność Greekiego języka, który dopiero pod Żygmuntem I. zakwitnął. *Rarum fuit et pene inauditum Graecarum literarum in Polonia nomen, quae ita erant hominibus nostris incognitae, ut id, quod quis non intelligeret, Graecum esse diceret. Orich. Orat. in funebr. Sig. I. apud Pistor. 3, 41.* GRECYA, yi, *z.*, Griechensland. Kraj ku wschodowi Europy, dawniejszych czasów dzielił się na Tessalią i Grecyą właściwie rzeczoną. Nazywała się także Grecyą Wielką Sycylią. Kras. Zb. 1, 550. teraz pod panowaniem Turków, rządzony przez Baszów. Dykc. Geogr. 1, 251., Boh. Reky; Vind. Gershka deshela; Slav. Gérska; Croat. Gerchka zemlja; Hung. Görög; Ross. Греция. GRECZEK, czka, *m.*, *demin. nomin.* Grek, ein kleiner, junger Grieche. (Bosn. Gherciech, Ghrriciech). Greezek niektóry wiersze podawał Augustowi. Kosz. Lor. 85 b. b) Który mało po Grecku umie, *grae-culus. Macz. der im Griechischen schwach ist.* (GRECZKA ob. Gryka). GRECZKA, GRECZANKA, GRECZYŃKA, i, *z.*, GREKINIA, i, *z.* Rag. Garkigna; Ross. Гречанка; Eccl. Еллинья, kobieta z Grecyi, eine Griechin. List jednej Grekini w pismach Lucjana. Mon. 69, 365. Teofana, matka cesarza, Greczka. Sk. Dz. 886. Greczka niejaka Hippo. Warg. Wal 190. Greczka niewiasta. Kosz. Lor. 68 b. Zona Ottona Greczka radowała się, iż naród jej Rzymiany zwojował. Sk. Dz. 884. GRECZYŃ, GREK, a, *m.*, z Grecyi rodowity, der Grieche. Boh. Rek; Vind. Griek, Gerk, Grieh; Rag. Gärk; Croat. Gërck; Dal. Gark; Slav. Gërck; Bosn. Gark, Grik, Gherk; Hung. Görög; Ross. et Eccl. Грѣкъ, Гречинъ, Еллинъ. Jan VI. papież, Greczyn. Sk. Dz. 751. Grecy terazniejsi, ani podobni do owych dawnych Greeków. Dykc. Geogr. 1, 251. GRECZYŃNA, y, *z.*, Greeki język, Greekie starożytności, pisma, zwyczaj etc. was Griechisch; griechische Sprache, Alterthümer, Schriften, Gebräuche etc. Boh. Recčina. Słusznie im przy Greczyźnie, Słowienszczyźnie, Polseczyźnie, i po Łacinie umieć. Pim. Kam. 575. Gdyby Rzymianie, uwiedzeni cudnością pism Greekich, Łacińskim swoim rodowitym językiem wzgardzili, i ślepo poszli za Greczyzną, nie mielibyśmy Cyccrona. Mon. 65, 79. Najeżeni medrey swą Hebrajszczyzną, Greczyzną, Łaciną, niechcą mówić nawet językiem drugim zrozumiałym. Zab. 5, 55. *z.* Wielu się ich od kościoła Rzymskiego ku Greczyźnie z Moskwą obróciło. Biel. Św. 275. ku Greekiej cerkwi, Gr. wierze, griechische Kirche.

GRECZYCHA, y, *z.*, hreczka, *polygnum convolutus.* Kluk. Dykc. 2, 214. Od beczi greczychy. Instr. cel. Lit. ob. Gryka.

GREDA, y, *z.*, rześcia, bieg konia średni. Włod., Dudz. 59. der Pferdetrapp. (Ross. грунь, cf. klus). Jeden się koń urodzi z krzywemi nogami, drugi z prostemi. Wiec jeden inochoda, drugi chodzi gręda. Rej. Wiz. 128. Nie widać bitwy, lecz same upadki, Skoczył Rzymianin nie wydoła grędą, Ani się zewrzeć. Chrośc. Luk. 152. Jeden po drugim nagle następuje Niby w pogoni nadchodzący gręda. Wad. Dan. 65. — *fig. tr.* Między ptaki widamy różne natury, jeden waśniwy, drugi pokorny, jeden rychły, drugi leniwy, jeden grędą, drugi inochoda. Rej. Zw. 67 b.

GREDZIDŁO *ob.* Graż, grażel.

GRÉGORYANEK, nka, *m.*, a) nowy żak, który się niedawno zalecił do szkoły; tak zwany, iż dawni Polacy niektórzy w dzień ś. Grzegorza, chwalebne dzieci nauczyciela, do szkół swych synów oddawali. *Dudz.* 39. abecadlarz, abecedaryusz, ein ABC Schüler, ein neuer, frisch angekommener Zufünft. §. Gregoryanek, nieuk, ein unwissender Mensch. *Mon.* 74, 38. b) Żak obchodzący gregoryanki, ein Gregorius-Schüler, der den Gregoriusstag begehet. GREGORYANKI, ów, *plur.*, święto ś. Grzegorza i pod ten czas żaków uciechy. *Włod.* daß Gregoriusfest, ein Schulfest. Grzegorz ś. dziatki, które przedawać w niewolę przywieziono, odkupował i do szkoły dawał; a żąd w jego dzień dawają dziatki do szkoły, i gregoryanki zowią. *Biel. Św.* 69 b. Ubrała go, jak na jakie gregoryanki. *Haur. Sk.* 257.

GRELE, KRELE, ów, *plur.*, rodzaj gry chłopskiej z pałkami. *Włod.* żelazne prety, na końcu głowiaste, któremi pod czas igrzyska pojedynkowali się wysiekacze. *Dudz.* 39. Grele do zbijania, *contu capitati, quibus in ludicro certamine monomachi plebeii utuntur.* *Cn. Th.* Stangen mit Knäufen, zu Kampfspielen.

GREMPLA, GREPLA, i, ż., GREPEL, plu, *m.*, (*cf. Ital.* gramola; *Lat.* carmen, carminare), z *Niem.* die Krämpel, der Krämpelfamm; szcztotka dróciana do czesania wełny. *Dudz.* 38., *Boh. et Slov.* krample; *Vind.* karte; *Carn.* abel, ahla; *Hung.* gereben, héhel; *Bosn.* gardasce, grebeni za vunnu; *Croat.* rihalo, greben, *vulg.* jahlya; *Ross.* ворсилына, чесалка, чесалочка. Gotowałem do greplu wełnę z naszój trzody. *Chod. Ges.* 190. GREPLARZ, GREPLOWNIK, a, *m.*, który greplą wełnę czesze, der Krämpeler, Wollkämmer. *Volekm.* 524. *Vind.* kartar, kartavez; *Bosn.* gardasciar; *Croat.* grebenar, cheszravecz; *Hung.* gerebellö; *Ross.* чесальщик; *Eecl.* водолюбитель, шерстобой. *Mangones*, wszelakich starych rzeczy poprawiacze, *smukirze, gremplarze. *Mącz.* GREPLOWNICZKA, i, ż., kobieta greplą robiąca, die Wollkämmerin, Krämpelrin; *Croat.* cheszravka, grebenaricza; *Hung.* gerebelöna; *Ross.* чесальщица. GREPLOWAĆ, ał, uje, *cz. ndk.*, przegreplować, zgreplować, wygreplować *dk.*, greplą wełnę czesać, krämpeln. *Dudz.* 38. (*Boh. et Slov.* krampłowati; (*cf. Lat.* gramalare); *Hung.* gerébélni; *Croat.* grebenim, cheszram, jahlyam; *Sorab.* 1. krampluyu, wóchluyu; *Bosn.* gardasejatti; *Carn.* ahlam; *Vind.* kartati, reshzhetuvari, skepsti; *Ross.* ворсить, заворсить). Gremplowania warsztat *Ross.* порсoвалыня. GREMPOWY, a, e, od grepli, Krämpel. *Ross.* ворсилыный.

GREMADYER *ob.* Granadyer. GRESZEL *ob.* Grosz.

GRETA, y, ż., imię kobiece, Małgorzata, Grate, Margarethe. Gdy szynkarka im wina donasza, panią ją Gretą zowią. *Rej. Zw.* 101.

GREŻY *ob.* Graż. GREŻNAĆ *ob.* Grażnać.

GRÓB, u, *m.*, *Boh.* hrob, (hrobka, hřbitov cmentarz); *Slov.* hrob, (2. hrob, cynter cmentarz); *Sorab.* 1. hrów, row; *Sorab.* 2. row; *Vind.* grob, jama, pokopalishe, pokopniza, sharf, sidanu pokopalishe; *Carn.* grób, pokopniza; *Bosn.* grob, greb, (grobje = cmentarz); *Dal.* greb,

halom; *Rag.* gròb, grèb, (gròbje, pokòpje = cmentarz); *Slav.* grób, (grobje, cintór = cmentarz); *Croat.* grob, (grobje, pogrobje, grobovische = cmentarz); *Ross.* гробъ, гробокъ, усыпальня (2. гробъ trumna); *cf. Hebr.* קבר karwar *sepelivit*; *cf. Dan.* grav; *Anglos.* graefve; *Germ.* daß Grab, (*cf.* grześć graben, gruba Grube); loch w ziemi zrobiony do chowania zmarłego, miejsce pokładu ciała zmarłego. — Grób i największego objęmie. *Cn. Ad.* 272. Grób i pogrzeb niepotrzebne staranie. *Cn. Ad.* 273. (umarły nie czuje gdzie i jako leży). Należysz się w grobie. *Cn. Ad.* 533. du wirst im Grabe außfaulzen, (będziesz odpoczywał, czeka cię tam odpoczynek). Próznowanie żywego człowieka siłą grobem. *Kulig. Her.* 143. Dziś jeszcze może stargane siły moje w grobie złożyć. *Teat.* 43. c. 37. Komu bóg nie obiecał śmierci, Ten się i z grobu wywierci. *Rys. Ad.* 29. Komu jeszcze bóg śmierci nie nazaczył z nieba, By był w grobie, wynidzie, wąpić nie potrzeba. *Kmit. Tr. C.* Wszyscy, którzy w grobiech (w grobach) są, zmartwychwstaną. *Bial. Post.* 27. Grób Pański = boży grób, Jezusa, daß heilige Grab. Jak bożego grobu, jak czego drogiego, broni, strzeże. *Cn. Ad.* 285. (*cf.* bożogrobski). Odwiedzać groby, zwyczaj w W. piątek, die 5 Gräber besuchen. — Jedną nogą stoi już w grobie. *Bardz. Luk.* 65. już niedługo mu żyć, er hat schon einen Fuß im Grabe. Ta, co nogą W grobie jedną, lubieżną przecię poszła drogą. *Gaw. Siel.* 368. Cóż z tój pracy przyjdzie tobie, Jedną nogą stoisz w grobie? *Kniaż. Poez.* 5, 95. Jedną już nogą będący w grobie, te kilka słów ostatnich piszę do ciebie *Żab.* 14, 352., *Smotr. Nap.* 24.; *Slov.* Gednu nohu w hrobe má. Z gednu nohu nad hrobem stogí. — Grób = śmierć, der Tod, daß Grab. Konsulowie nie do grobu w Rzymie takimi zostawali pany. *Żab.* 13, 274. (*cf.* dożywotni). My często tak na świecie poczynamy sobie, Że rzadko abo nigdy nie myślę o grobie. *Groch. W.* 402. Zakołatał do grobu, blizki był grobu, er war dem Tode nahe. *Tr.* — Grób = śmierć, zgon, zguba, ginienie, Tod, Verderben, Untergang. Grób sobie gotuje, Kto swym nieprzyjaciołom czeka i folguje. *Pot. Arg.* 236. Często w grób lezie, kto przed nim ucieka. *Pot. Syl.* 48. — §. *Area in hortis*, gruby albo ozimki w ogrodziech, na których kwiatki i rozmaite ziele siewaja. *Mącz.* eine Rabatte, ein Gartenbeet. (*cf.* zagon, grzędy; grzęda kwiatowa *Ross.* цвѣтникъ). [nie tu należy; *ob.* Gruba 1.] §. *Poet.* Grob pobitym stawię, którego wieki nie zmienia. *Jabl. Buk. U* 2 b. grobowiec. pomnik, ein Grabmal, Denkmal. GROBARZ, GRUBARZ, a, *m.*, *Boh.* hrobar, hrobnik; *Slov.* hrobár; *Rag.* greboder; *Bosn.* greboder, mrritvoder; *Croat.* greboder, pokòpich, pokòpavecz, grabár; *Vind.* pogribz, pogrebnik, pokopauz, pokopazh, shulz; *Carn.* pogrebnik, shulz; *Sorab.* 1. totk, totka, mordwèch pohrebwar; *Ross. et Eccl.* гробокопатель, погребальщикъ, могильникъ, могилякъ, гробоздатель, погребатель; §. 1. co zmarłych grzebie, der Todtengraber. Grobarz w tym pogrzebiony grobie wśród cmentarza; Jakoż dostał tak rychło drugiego grobarza? *Pot. Jow.* 95. Ty nieboże grobarzu swą własną łopatą, Któraś tak wielu chował, przysutys jest. *ib.* 96. O śmierci Antygona grubarz pewnośc miawszy,

Kopał ziemię nad zwyczaj w głąb, rydel swój porwawszy. *Bach. Epikt.* 47. Grubarze w wykopany grób trupa włożyli. *Sk. Dz.* 272. Aliz ją pogrzebią grubarze w padole. 1 *Leop. Ezech.* 39, 16. Niedawno był Dialulus lekarz, dziś grubarzem, Co teraz grubarz czyni, toż czynił lekarzem. *Min. Ryt.* 3, 84. *Kchow. Fr.* 12. (ludzi z świata sprzątał). Rozlali krew ich, a niemasz grubarza. *Budn. Ps.* 79, 3. not. «pogrzebającego.» — W *rodz. żeńsk. Boh.* hrobarka, hrobnice grobarka. — §. 2. Grobarz, *silpha*, owad chrząszczowy, żyjący ściernem, podkopując te miejsca, na których leży. *Zool. Nar.* 165. *Todtengraber*, eine Art Käfer, *Ross.* МОГИЛЬНИКЪ, МОГИЛЯКЪ. — GROBELKA, i, ż., *demin. nom.* grobla, ein kleiner Damm. *Świtk. Bud.* 393., *Boh.* hrazka. GROBELNY, GROBLANY, a, e, od grobli, Damm. Wino sadzą też na przekopach groblanych. *Cresc.* 293. *Grobelne*, ego, n. subst., myto, cło, od grobli. *Cn. Th.* Dammzoll, Dammgeb. *Grobelny*, ego, m., subst.; dozorca grobli, der Dammauffeher. (GROBIAN ob. Grubian). *GROBIĆ, ił, i, cz. ndk., o grób przyprawiać, śmierci nabawiać, sprzątać z świata, zabijać, mordować, tödten. Idzie król, gdzie najgoręcej, i nieprzyjaciele grobi, gromi. *Pot. Jow.* 1, 15. — GROBLA, i, ż., *Boh.* hraz, násyp; *Slov.* hař, násyp; *Croat.* namet, naszip; *Bosn.* jarak, nasap, zasutje, zagatje, zajazenje, gát; *Dal.* nasap; *Sorab.* 1. hařeno; (*Sorab.* 2. grobla + rów); *Rag.* násap, zastava, naamët; *Vind.* grobla, nařip, řep, sařip, shutina, jefs, sherm, (*Vind.* grubla + gruzy); *Carn.* grobla, sagrëb, sasip, sashap; *Małoross.* гребля, (*Ross.* гребля grabież); *Ross.* насыпь, запруда, перемычка; *Eccl.* хлябъ; der Damm, (im D ß n a b r. der Graben, ein Erdwall). Grobla jest ziemia dla zatrzymania wody, albo przejazdu przez bagna, wysypana. *Wyryw. Geogr.* 13. Bez dołu grobla nie będzie; bez nakładu zysk. *Cn. Ad.* 16. (trzeba łożyć kaczora, chcąc wygrać gąsiora; z piasku biczka nie ukrećisz; bez pracy nie będą kołaczce). Stawem mierz groblę; a co nadto więcej Bezmóźnie tylko mieć pragną szaleńcy. *Nor.* 2, 271. Zawsze grobla do stawu, bo to więc nie ładnie, Gdy ta bardzo wysoka, a wody kęs na dnie. *Pot. Jow.* 208. (cf. piędzia się mierzyć). Śtosuje się to do owej powieści *Dyogena Mindanom*, mającym małe miasteczko z wielkimi bramami: zamknijcie bramy, aby miasto nie uciekło. *Budn. Apoph.* 33. — *fig.* Tama, granica, n. p. Gdyby tylko napotym takowa swoboda grobli nie przerwała. *Pilch. Sall.* 174. *GROBNIK, a, m., staranie koło grobu i pogrzebienia zmarłych mający, *Slov.* hrobnik libitiniarius, der Leichenbesteller. *GROBOKRADZCA, y, m., groby okradający, grobownik, *Ross.* гробокрада, der Graberdieb. GROBOWIEC, owca, m., grób, nagrobek, pogrzebowy pagórek, der Grabhügel. *Vind.* nadgrobniza; *Ross.* гробница; (*Croat.* grobovische, grabje, pogrobje; *Rag.* grobovisete, pokop, pogrobje, grohje + cmentarz). Pochowany był książę pod skromnym grobowcem, bez ozdób i napisów; bo cnot jego pamiątka zdołała go dosyć. *Niemc. Król.* 1, 193. Już go śmiertelny grobowiec zamyka. *Teat.* 45. c, 32. Co za okrutna ręka, krzywnie potępiony, Poruszyła grobowców, gdzie leżał uśpiony? *Dmoch. Sad.* 72. (otworzyła groby). *fig. transl.* Bano się,

żeby Wołoska ziemia nie była grobowcem wojska naszego. *Birk. Chod.* 17. (grobem, zgubą, Grab, Berberben, Tod). §. Grobowiec. GROBOWNIK, a, m., co groby wylupuje. *Cn. Th.* der Graberdieb, der die Gräber bestiehl, *Ross.* гробокрада. GROBOWCOWY, a, e, od grobowca, Grabhügel, Grabmal. *Ross.* гробничный. Grobowcowe ozdoby. GROBOWISKO, a, n., (*Rag.* grabovisete; *Croat.* grabovische; *Boh.* hrbitow), cmentarz, grzebisko, pogrzebowisko, der Kirchhof. Włód. GROBOWIZNA, y, ż., grób prosty podły, ein schlechter Grabhügel. Widzim grobowiznę lichą i bez tytułów, bez ordynku wszego. *Bardz. Luk.* 149. GROBOWY, a, e, od grobu, do grobu należący, Grab. *Boh. et Slov.* hrobnj, hrobowý; *Croat.* grobni; *Ross.* гробный, гробовой. To życie nasze światowe Zwańby raczej grobowe. *Dar. Lot.* 1., *Wad. Dan.* 218. Abyś nas boże od grobowych trwog zachował. *Modl. Gd.* 24. (od strachów śmierci, vor den Schrecknissen des Todes.) Aż do grobowej deski. *Mon.* 70, 806. (aż do zgonu, bis zu dem Tod). Do grobowej deszeczki wierności ci moje dochowam. *Teat.* 28, 14., *Mon.* 76, 802. Grobowy kamień, GROBSZTYN, u, m., z *Niem.* der Grabstein, grobowiec. Zasnął w pokoju, i złożon w grobsztynie, A pamięć jego cnot aż dotąd słyńcie. *Chrośc. Job.* 171. Smętny grobsztyn. *Bzow. Roz.* 99. Smutna pociecho z kosztownych grobsztynów. *Zimor. Siel.* 257. Nad ową wodą, Darnio wy grobsztyn ku niebu wywiódą. *Pot. Syl.* 397. (mogiłę). Zburzę miasto na grobsztyn, i to jeszcze mogiła zbyt lekka. *Bardz. Trag.* 66. (w perzynę obróć, zgładzę, wygładzę).

Pochodz. bożogrobki, bożogrobca; nagrobek, nagrobny, nadgrobek, pogrobek, pogrobowy; cf. grześć, grzebać; cf. gruba, grubarz; cf. rów.

GROCH, u, m., *Boh. et Slov.* hrach; *Sorab.* 2. groch; *Sorab.* 1. iroch, *Croat.* et *Rag.* gräh; *Bosn.*, *Vind.*, *Carn.* grah; *Slav.* grah, zecsjak; *Ross.* горохъ, горошекъ, горошина; *Eccl.* пыро, *pisum* Linn. roślina; z drobnych korzeni puszcza chmielinę, albo po ziemi się ciągnącą (piechotkę), albo wąsikami tyczek się chwytającą (jazda); w strąkach ma ziarna grochowe, łatwo się na dwie połówki dzielące. *Kluk. Rośl.* 5, 159., (*Bosn.* loznaç, grah loznaç). Groch ogrodowy, Gartenerbsen, cukrowy, Zuckerbisen, Hollenderski, Hiszpański karłowaty, Zwergerbsen, Franzerbsen. Groch dziki, leźwiec leśny. *Syr.* 1028. *arvense*, *Stod.* erbisen. *Jundz.* 365. Groch Niemiecki, Turecki, fasola, Bohnen, Schminkebohnen, *Austr.* Fijolen. *Kluk. Rośl.* 1, 224. Słoneczny groch jest bobowej natury, sieją go dla natłuszczenia ziemi w winnicach. *Cresc.* 174., (ob. Słonecznik). Groch Włoski, cieciorka, cicer salivum, Sichern. *Urzed.* 93. Groch Pruski ob. Soczewica, Ertjen. Groch zajęczy = wilczy groch, gesia wyka. *Syr.* 1059. orobek, orobus Linn. Erven. *Kluk. Dykc.* 2, 158., *Jundz.* 362. Groch tyczny ob. Wielogroch. — Gołębi groch, leśny groch, orobus hirsutus Linn. Waldervet, Fasanentraut. Kozi groch, Łyszczycza, *Isopyrum Phasoleum*, Wockbohnen. *Syr.* 1445. Sowi groch, sowing zob, faba silvestris, Wildbohnen. *ib.* 1028. Groch Syberyjski, *Acacia Sibirica*, der Schotenbaum, drzewo czasem pierwszej wielkości, kwiat ma

grochowy, a potem strączki. *Kluk. Rosl.* 2, 63. akacya, robinia. *Jundz.* 379., *Ross.* гороховое дерево, гороховикъ, золотарникъ. Groch prażony, gotowany, jadlo, *Pregeleserbsen.* — §. Lepszy groch doma, niżli w gościnie zwierzyna. *Cn. Ad.* 385. (domek własny, chociaż ciasny). Pamiętam tę przypowieść, że groch aksamitem zwano; bo takowęższe ceny był groch i aksamit, po złotych dwa; a nie był tak pospolitą potrawą. *Falib. Dis. M.* 2. Kto groch je, nie wisi. *Rys. Ad.* 28. (*servus cujusdam heri, a pisorum esu abhorrens, furto facto profugerat. Missi, qui eum retraherent, invenerunt eum in hospitio pisa avido edentem, ideoque non ausi manus ei injicere, abierunt. Cn. Ad.* 379). Jak gdy się z złego wora groch brzmiały rozsypie. *Tward. Wz.* 237. (z hałasem się rozpierzchli). Pochlebne głosy są jako groch w pecherzu, które tylko iż brząkają, a pożytku żadnego nie czynią. *Rej. Zw.* 92. — (*Prov. Slov.* Mili brachu, dokud sa temu naučiš, ešče pogeš mnoho slowenskeho hrachu, zjesz bezckę soli, nim się tego nauczysz. *Slov.* Čert na nom hrach mlátil, valde variolatus). — Mam się jak groch przy drodze, każdy mię szarpnie, trąci. *Rys. Ad.* 39. alleš rupšt midy, wie Šhoten an der Strašc. Skępiec jest jako na skale jagody, Ludziom nie po nich, jedno wronom gody, A hojny zaśię jako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc głodze. *Rej. Zw.* 217., *Sorab.* 2. ako groch pschi drofe. Groch na ścianę rzucać. *Cn. Ad.* 517., *Vind.* Bob v' stieno metati; rakam shvishgati; *Slov.* Gako na stenu hrach. Možeš hrach na stenu gako kolwek hādzať, ne prilepi sa gluchym bajki prawić, daremnie usiłować, taubem Obren prebigen, siđ fruchtloš Miše geben. (cf. tobie z ust, jemu mimo uszy szust; cf. mów ty ścienie). Mruczał, kiwał, żegnał; wszystko to jedno było, co groch na ścianę rzucać. *Ossol. Str.* 3. To tyle pomoże, co na piecu groch siać. *Gost. Gor.* 67. Tak tak, rzucaj groch na ścianę, I moje takżeż zdanie nie było słuchane. *Třeb. S. M.* 126., *Zabl. Zbb.* 63. Komu zły duch zopaczy rozum i sumnienie, Tyle w nim cuda sprawią, ile groch na ścienie. *Pot. Zac.* 81. Wy gadacie; on swoje czyni; i nagany Wszelkie, są to groch próżno na ścianę rzucany. *Zab.* 7, 135. *Weg.* (*Ross.* горошнѣ, огорошнѣ, czystą prawdę rznąć, prawić bez ogródki). — Groch od ściany n. p. Tak ich odważnie strzelano i bito, Ze odpadali jako groch od ściany. *Chrosc. Fars.* 454., *Jabl. Buk. P. b.* szybko tył podali, sie prestlen zuriť, wie Erbsen von der Wand. Tatarzy prędko natrą z impetem, prędko nazad płochem Jako mówią od ściany odpadają grochem. *Pot. Poc.* 408. Bez nadgrody oziębnie cnota, jako groch na bębnie. *Pot. Arg.* 415. (może od zwyczaju wysypania ugotowanego grochu na częmsiś rozpostartém dla studzenia). — I suknią weźmie, kiedy w grochu zdybie, nie rusz cudzego pościa. *Burl. A.* 3. (lice, rzecz ukradzioną i z pod grochu wydobędzie na gorącym uczynku zachwyć). — Groch z kapustą, nieład, gmatwa, Straut und Rüben, alleš burđ einander. Pomieszalesz to wszystko, jak groch z kapustą. *Pim. Kam.* 69. W ogrodzie każda rzecz przyzwoite powinna zabierać miejsce, aby groch z kapustą, jako mówią, w lesie i na łące nie znajdował się. *Kluk. Rosl.* 1,

71. — §. Grochu się objadła *burl.* zastąpiła, pojęła, brzemienią została, w ciąży, sie ist schwanger. *Tr.* — GROCHOTAĆ *ob.* Gruchotać. GROCHOWATY, a, e, soczewicowaty, *pisiformis.* *Perz. Cyr.* linienförmig, erbsenartig, na kształt grochu. GROCHOWINY, in, plur., bieliny i strąki grochowe po zbieranym grochu, Erbsenstroh, *Boh.* hrachowina; *Vind.* grahorina; *Ross.* гороховина. Słoma grochu albo grochowiny. *Syr.* 1030. Ten brzydał, gdyby snop grochowin. *Teat.* 32. b, 7. Grochowiny krowom i owcom wyśmienitą są pastwą na zimę. *Kluk. Rosl.* 5, 140. Dziewki w grochowinach śpia po pracy głęboko. *Zab.* 13, 278. *Třeb.* GROCHOWINOWY, a, e, od grochowin, von Erbsenstroh. Ługiem z grochowinowego popiołu psa parszywego smarują. *Ostroz. Myśl.* 23. GROCHOWISKO, a, n., rżysko grochowe, pole grochowe, daš Erbsenfeld, worauf Erbsen gestanden haben, der Erbsenacker, *Boh.* hrachowistě. Na grochowisku co i jak siać. *Haur. Sk.* 9. Na grochowisku, na rzepniku, na jeźmienisku. *Haur. Ek.* 32. GROCHÓWKA, a, z., gąszcz grochowy, Erbsenbüey. *Obj. Post. A.* 3. Grochówka z wielogrochu, *faba fressa.* *Cn. Th.* Tać, co się gębą brzydzi niegodną Stanie grochówka z jarzyną ogrodną. *Zab.* 9, 16. Grochówka albo z grochu polówka, jak w Niemczech czynią. *Syr.* 1031. Ryż w grochówce albo polówce z grochu warzyć. *ib.* 1002. GROCHOWY, a, e, *Boh.* hrachowý; *Ross.* гороховый, z grochu, Erbsen. Szukamy tu zdajnej głowy, Przybrać ten wieniec grochowy, Czy tu jest dom Orgonowy? *Zabl. Bal.* 95., *Teat.* 1, 201., *ib.* 24. c, 48. znak głupstwa, ein Erbsenfranz, Emblem eines Strohkopfs. Grochowy to wiecheć, gorszy strach niż bieda. *Gemm.* 94. więcej huk, niż puku. *Aves etiam inanis fundae sonus territat.* (*ob.* groch w pecherzu; cf. bęben za górą coś wielkiego, a jak pudło wielkość jego). Placek grochowy *Ross.* гороховикъ. Grochowe drzewo, *Robinia Pseudacacia*, drzewo Amerykańskie znacznej wysokości. *Kluk. Dyk.* 3, 21, der Amerikanische Schotendorn, der Wunderbaum. cf. groch Syberyjski.

Pochodz. *groszek, wielogroch, groszyna, groszysko; §. cf. gruchot, grochot, grochotać.*

GROCIK, a, m., *demin. nom.* Grot. *qu. v.*, ein kleiner Grotten, ein kleines Wurfspeisessen, eine kleine Pfeilspitze. b) Grocik na słoneczniku: precik, skazówka, der Weiser an einer Sonnenuhr. *Tr.*

GRÓD, u, m., *Boh.* hrad, twrze twierdza, Hradec miasto Grac na Szląsku; *Slov.* hrad *arx, cinctura; Slav.* grād, forteca, gradjanin, mieszczanin; *Croat.* grad, zamek; *Gradžec Graecium; Dal.* grad, missto, miasto, gradzki miejski, gradyanin, mieszczanin; *Dal.* tuargya, twierdza; *Hung.* vaar (*ob.* Warowny); *Bosn.* grād, miasto, 2) tvrrihia, twierdza, kula, forteca, zamek; *Rag.* grad, miasto, gradaz *castrum, graaghja, zgradda aedificium; Vind.* grad, grashina, gradshina, gradishtvu; *Carn.* grād, *arx; Gradčz*, miasto Grac w Styryi, *Bohor.* (Stargard, stary gród *Frenzel in Westphal. Monument.* 2, 2419. cf. Nowogrod, cf. Białogród, Carogród); *Sorab.* 2. grad, zamek; *Sorab.* 1. hrod, rod; *Ross.* городъ miasto; *Eccl.* градъ miasto, (*Eccl.* краградъ *Graec.* ἀκρόπολις twierdza; cf. *Svec.* gard;

Hebr. קירי kirja urbs, גר septum; *Chald.* קרת kereth et קירי kirja urbs; cf. *Germ.* Garten, — gard, Rode, Rötze, Hofröde, Hofrötze. W języku Słowiańskim zamki, castra, horodami, grodkami i grodami nazywają. *Nar. Hist.* 2, 387. die Burg, das Schloss. Miasto Moskwa ma we środku zamek, abo grod murowany. *Boter.* 160. Wszędzie już w Polsce widać miasto dworów grody, A miasto ugor Włoskie ogrody. *Petr. Hor.* 2, C. 2. (wysokie grody • wysokie mocne mury). — §. W szczególności w Polsk. języku: zamek królewski, którego starosta ma powierzoną sobie moc sądzenia pewnych artykułów, *castrenses* zwanych. *Kras. Zb.* 1, 352. sądowe miejsce szlacheckie. *Cn. Th.* das Burgericht, Adelsericht. Zapozwać kogo do grodu. Zapisać w grodzie. *Carn.* shtokānda. Oblatować w grodzie, oblatowanie, oblata w aktach grodzkich, n. p. O oblatowaniu metryk szlacheckich w własnym grodzie. *Vol. Leg.* 7, 68. GRODEK, dka, m., demin., kasztel, ein Kastell. (*Boh.* hradek; *Vind.* gradaz, gradizh; *Carn.* gradish; *Croat.* gradich; *Sorab.* 2. grodk, (miasto Spremberg w Luzac.); *Sorab.* 1. hrodk, rodk; *Ross.* городок; *Ecll.* градчик, miasteczko). Grodki za którymi Moskale naszym dobry odpór dawał, były na kształt fortów albo kasztelów jakichsi. *Zolk. Mscr.* 26. §. Grodek, miasto w Wojew. Ruskim, 4 mile od Lwowa. *Dyke. Geogr.* 1, 254. miasto Litewskie w Wojew. Trockim nad rzeką tegoż imienia. *ib.* miasto Polskie w Podolskim, 10 mil od Kamieńca. *ib.* miasto Polskie w Podlaskim, blisko Buga. *ib.* der Name verschiedener Polnischen Städte. (GRODETUR, GRODYTUR, u, m., gatunek materyi jedwabnej, Gros de Tour, ein Seidenzeug. Grodetur niebieski. *Teat.* 29. c, 76. GRODETUROWY, a, e, z grodeturu, von Gros de Tour.). GRODKA, i, ż. *zdrbn. rzecz.* grodza; zagrodka, ein fleinē Gehäge. Orzechy Włoskie mają być pierwiej w grodecie sadzone, aby się tam wykochały, niżby do ogrodu były przesadzone. *Cresc.* 401., *Boh.* hrázka grobelka; *Sorab.* 2. grodka stajenka. GRODNO, a, n., znaczne miasto Lit. w Trockim, sławne sejmami, które się tu z kadencyi odbywały. *Dyke. Geogr.* 1, 254. Grodno in Esthauen. *GRODOBURZYCIEL, a, m., *Ecll.* градоразоритель *eversor urbis*, ποροδύς, Burgstürmer. *GRODOPIS, a, m. *Przyb. Pis.* 77. pisarz grodzki, *cancellarius*, cf. *kancellista*. GRODOWY, a, e, GRODZKI, a, ie, *Vind.* gradski, graden, gradishen, grashki, graiski; *Slav.* gradski; *Sorab.* 1. hrodžanski; *Croat.* gradzki *arcensis*; (*Dal.* gradzki; *Ross.* городский, градский, градский; *Ecll.* городовый • miejski); od grodu, Burg, Burgericht. Królowie straż grodów, czyli zamków, wraz z jurysdykcją sądową starostom powierzyli; zkąd grodowemi albo sądowemi, i sądy ich grodzkimi lub starościńskimi nazywają. *Skrzet. Pr. Pol.* 407. Burghauptmann, Burgericht, *Ross.* городнический, городничий *ob.* Horodniczy, Horodnietwo. §. Grodzka ulica, od grodu czyli zamku idąca, zamkowa, n. p. Złotnik pewny na grodzkiej ulicy w Krakowie. *Pot. Jow.* 128. die Burgstraße. GRODZ, i, ż., GRODZA, y, ż., (*Boh.* et *Slav.* hradba, (*Boh.* hráz *agger*); *Bosn.* graghja • budowała; *Rag.* graaghja, zgradda, sagrađa, zgraaghja *aedificium*; *Croat.* ograja • ogrodzenie; *Vind.* ograda, okluk,

ogradishe, ograd; (*Carn.* gradishe *munimentum*); *Sorab.* 2. grož stajnia; *Sorab.* 1. rodž stajnia, wuhroda, wob-hrodženstwo ogrodzenie; *Ross.* городьба, гороженіе, ограда, градежъ, изгорода, забрало, тынь, городня; *Ecll.* збрало, халага; *Hebr.* גדר geder, gader *septum*; cf. *Svec.* gård; *Dan.* gårde; *Anglos.* gearde; *Graec.* γότρος; *Holl.* gaard; cf. *Lat. med.* girata, gordus, gortium, curtis; *Angl.* yard; *Lat.* chors, cohors; *Germ.* Garten, A d l g.; *Gall.* jardin); ogrodzenie, zagroda, eine Umzäunung, ein Zaun. Winnic, ogrodów albo rol grodze i obrony rozmaite bywają; bo jedni je przekopami okopują, drudzy płotmi z kołów i z chrostu uplecionemi, drudzy zaś osadzają tarniem. *Cresc.* 142. (cf. żywy płot.) Winnicę zasadził, i grodz, około niej otoczył. *Sekl. Math.* 21. Miejsce na błęch najzdawniejsze są łąki, grodz albo trawnik nad rzeką położony. *Przed.* 78. (ogrodowy plac). Naucz się obwódzić twe grodze. *Bach. Epikt.* 53. Prosięta z maciorką trzeba mieć przynajmniej dwa miesiące w grodzy i zawarciu. *Haur. Sk.* 60. Cieląt na świeżą trawę do żadnego pastwnika, ani do grodzy puszczać. *ib.* 57. W grodzy wrzeszczą jagnięta. *Bies. B.* 2. (cf. churta). §. Septa abo ovilia grodze, czyli miejsce wotowania, na którym lud Rzymski, gdy miał wotować, przegradzano. *Pilch. Sen.* 191. GRODZIANIN, [GRODZANIN, 1.] a, m., 1) mieszkaniec grodu lub zamku, ein Einwohner der Burg, ein Schlossbewohner. (*Slav.* gradjanin; *Dal.* gradyanin; *Ross.* горожанинъ mieszczanin). Olha, nie mogąc zamku Skorostena mocą dostać, posłała do mieszczan i do grodzan, mówiąc, dajcie mi za dań tylko po trzy gołębie i po trzy wróble. *Stryjk.* 118. Dowmunt, obleżony na zamku Ucianie, prosił grodzian Uciańskich, aby nie poddawali zamku, póki by on nie przyszedł im na odsiecz. *ib.* 510. 2) Grodzianin, z Grodna miasta rodem, ein Grodner, einer aus Grodno. Połączenie, Nowogrodzianie, Grodzianie. *Steb.* 165. GRODZIANKA, i, ż., eine Grodnerinn. GRODZIĆ, il, i, cz. *niedok.* ogrodzić, ugrodzić *dok.*, (*Boh.* hraditi, hradim, hradjwám, tyniti; *Bosn.* graditi, grajiti; *Sorab.* 1. hrodžim, hrodžu; *Vind.* graditi, ograditi, plicet delati; *Carn.* gradim, graditi *sepire*, *munire*; (*Slav.*, *Bosn.*, *Rag.* grāditi, zgrāditi, ograditi, *aedificare* budować); *Ross.* городить, тынить, отынить; *Graec.* κοτῶνω *cratibus* cingo, cf. *kraty*; (cf. *Hebr.* גדר gadar *sepsit*); *Dan.* gårde; *Svec.* gaerde; *Gall.* garder, jardin); ogradzać, zäumen, einzäumen. Orać, siać, grodzić. *Haur. Ek.* 66. Płot grodzony. *Szezerb. Sax.* 501. Ogrodnicy szcze pie młode grodzą, aby ich nie zdeptano. *Petr. Hor.* 2, K 4 b. — *Fig. tr.* Pole ślicznym wojskiem grodzi. *Białob. Odm.* 38. (wieńczy, otacza). Z Szreniawy wielkiej cnoty Państwiska Polskie mają ogrodzone płoty. *Pasz. Bell. A.* (przyodzabianie). Wielka jest rzecz, potomstwo mieć, a nim się grodzić. *Glicz. Wych. C.* 5 b. (obsadzać, obwarować). Cokolwiek zaś dobrego człowieka w sobie grodzi, Nie zkąd inąd, tylko to od boga przychodzi. *Min. Ryt.* 2, 170. (w sobie chowa, mieści, ma er Guteß in sich hegt). Prosi jęj, żeby mu szczęścia nie grodziła, nie wiazała świata. *Pot. Arg.* 618. zagrodziła, zatamowała przeszkadzając, sie möchte ihm sein Glück nicht hindern,

den Weg zum Glücke nicht sperren. Wiele jest przygód, od których się grodzić musi. *Sk. Kaz.* 82. warować się, strzedz się, pilnować się, wystrzegać się, sich bagegen vermahren. GRODZICIEL, a, m., grodzący, grodzę robiący, sadzący, ogradzający, der Häger, Umzäuner, *Bosn.* graditegl, zidac *aedificator*. GRODZIENSKI, a, ie, od Grodna, do Grodna należący, Grodner, von Grodno. Dyaryusz sejmu sześćniedzielnego Grodzieńskiego. — Ekonomia Grodzieńska należała do dóbr stołowych królewskich. *Dyke. Geogr.* 1, 254. GRODZISKO, a, n., szpełny nieforemny gród, eine häßliche Burg; *Boh.* hradiště; *Ross.* городише (2. mieścisko). §. Plac grodowy, der Burgplatz, *Boh.* hradiště. GRODZKI, a, ie, ob. Grodowy. GRODZOWY, a, e, od grodzy, Заун, *Ross.* градежный.

Pochodz. dogrodzić, dogradzać; horod, horodnia, horodnica, horodowy, horodniczy, horodziszcze, horodnictwo; nagrodzić, nagradzać, nagroda, wynagrodzić, nienagrodny; ogród, ogródek, ogrodnik, ogrodniczek, ogrodniczka, ogrodowy, ogrodzić, ogradzać, ogródka, bez ogródki; pogródka, pogrodzić, pogradzać; przegradzać, przegradzić, przegródka, przegroda, nieprzegrodzony; przygradzać, przygradzić, przygródka; rozgradzać, rozgradzić; ugradzać, ugradzić; wgradzać, wgradzić; winogrod, wygradzać, wygradzić; zagradzać, zagrodzić, zagroda, zagrodnik.

*GROF, a, m., graf, grabia ob. Hrabia.

GROM, u, m., huk piorunu, piorun huczący, grzmot, der Donnerknall, Donnerschlag, Donner, *propr. et fig.* (*Boh.* et *Slov.* hrom, hromobitj; *Sorab.* 1. róm, newedrowné raz; *Vind.* grum, grumska strela, germanje, germenje, tresk; *Carn.* grom, (Gromâzh = *Jupiter*; Grumina, Mozlirna = bogini niepogody, *oppos.* Pahoda); *Rag.* gròm = grzmot; *Bosn.* grom, gromovina; *Slav. et Croat.* grom; *Ross.* громъ, (громкий huczny, cf. ogromny); *Eccl.* перунъ, громовая стрѣла; cf. *Græc.* βρόμος; *Sax. Inf.* Orimmel). Wiatr czyni szmer; grom i działa wydaje huk. *Hub. Wst.* 215. Uderzyły łyskawice, i gromy, i wiele tysięcy ich pobiły. *Sk. Dz.* 117. Jak w kosztowne pałace uderzają gromy, Giną murowe wzajem i drewniane domy. *Baniał. G.* 5. Otworzył Jowisz upusty górnej swęj skarbnice, Poruszył wody, gromy, łyskawice. *Groch. W.* 538. Zabił go Jowisz gromem. *Biel. Hst.* 22. Jako więc pracowity oracz wylękniony, W niepogodę piorunem srogim ogłuszony, Kiedy już trzaskawica i on grom ustawa... *P. Kchan. Orl.* 1, 25. (owa burza). — *Przekł.* Zeby ich jasne zabiły gromy. *Teat.* 24. c, 77. Zdrajco! godny, by cię mściwy grom ugodził. *Teat.* 45. c. 57. — §. *Fig. et transl.* Gdy Pawła czytam, nie słowa mi się zdadzą, ale gromy. *Sk. Dz.* 40. (ob. piorunująca mowa). Gdybyście ów grom słów Katyliny zasłyszeli, podobnoby was samych na swe koło przeciągnął. *Pilch. Sall.* 40. — §. Grom, huk, grzmot, łoskot, der Knall, der Donner. Słuch zagłuszyły Trąby, bębny, i działa zewsząd grom puściły. *Stryjk. Henr. C.* — *Fig.* Gdy się to stało, wszystkich grom przeniknie. *Chrośc. Fars.* 90. (strach, przestach, groza, zgroza). — §. Pogrom, kłeska, bicz na co, zgu-

ba, Donnerschlag, Berberben, Tod, Unglück, Plage, Geißel. Nabuchodonozor wiarołomnego grom mściwy Syonu. *Zab.* 14, 156. Lis stary, frant z natury, Grom na króliki i kury. *Jak. Baj.* 272. — §. Bożek Jowisz, gromowładny, der Donnergott. Chrystusowi za Mieszka ustąpił Grom, Ladon, Marzanna, Pogwizd, Ziewanna. *Stryjk. Gon. K.* 3.

Pochodz. gromić; gromnica, gromniczny; gromowy; gromowładca, gromowładny, gromizwierz, ogromny, ogrom, ogromność, odgrom, odgramiac, odgromić, pogromić, pogrom, rozgramiac, rozgromić, zgromić. 2) grzmot, grzmoć, grzmotliwy, grzmieć, odegrzmieć, przegrzmieć, zagrmieć.

GROMADA, y, ż, (*Boh.* et *Slov.* hromada; *Sorab.* 2. grommada; *Sorab.* 1. romada; *Ross.* громада; *Hebr.* ערמה aremath *acervus*, ערו *accumulari*; *Ross.* громоздъ stós gratów; *Vind.* gromada, gremada, gromázha, gromazha = kupa kamieni, drzewa, stós *rogus*, krzaki; *Vind.* germ = kierz, krzak; *Carn.* germada planities *sterilis*, *rogus*, germoje *frutetum*, germ *dumus*, gromazha = gruzy; *Hung.* garmada *strues lignorum*; *Ital.* germoglio stolo; *Croat.* gromacha, gómila, gomulya moles, *acervus lapidum*; (*Croat.* germada *rogus*, germ = chrost); *Dal.* gromilla = kupa; *Rag.* gromaccja *acervus lapidum*); ogólniej: kupa rzeczy, kupa czyli tłum ludzi, ein Haufen, ein Haufen Sachen, ein Volkshaufen, *Boh.* obor; *Carn.* oggréb; *Dal.* kup, zkupschina; *Slav.* hërpa; *Bosn.* cetta, skupsetina, skúp, jatto, mnósg; *Ross.* куча, скопище, гурьба, людство, сводъ; *Eccl.* костеръ, складение. Ofiarowali dziesięciny z wołów i z owiec, a wszystko to znosząc, naczynili gromad bardzo wiele. 1 *Leop.* 2 *Par.* 31, 6. Choroba ta, której przypadki pojedynkiem albo w gromadzie mając, barwiera potrzebuje. *Ocz. Prz.* 295. (pojedynczo, pojedynkiem, lub w kupie razem). Powstań, a gromada ludzi obtoczy cię. 1 *Leop. Ps.* 7, 8. (zbor. 5 *Leop.*). Wszędzie, gdziekolwiek się pokazał, gromady trupów zostawił. *Boh. Kom.* 4, 265. (całe stopy). Mają gromadę leżących pieniędzy. *Gost. Gor.* 64. Dwie gromadzie (*dual.* = gromady). *W. Post. W.* 2, 231. Sług nieprzeliczone roje, gromady przyjacioł. *Teat.* 46. c, 21. Za jednego sługę dobrego, jeśli się zdarzy, złych gromada. *Kras. Pod.* 2, 59. (tuzin, kopa, sto, tysiąc, ćma). W gromadzie ludzi i najlepszy kawaler może szwankować. *Boh. Kom.* 5, 159. (w tłoku, w ciżbie). Gromada psów, śmierć zająca. *Rys. Ad.* 15. viel Hunde sind des Hasen Tod. Gdzie gości gromada, niesmaczna biesiada. *Cn. Ad.* 240. Gdzie gromada mniejsza, Tam sprawa łacniejsza. *ib.* 256. Między gromadę strzała nadaremnie nie wpada. *Ossol. Sen.* 62. — Gromadą, gromadami = gromadno, kupa, kupami, haufenweise, zu ganzen Haufen, *Sorab.* 2. grommaže pospołu; *Sorab.* 1. romadže razem, fromadu kupami; *Ross.* кучами. Mali ptacy, kiedy ujrzą sowe, tedy za nią latają gromadą. *Ezop.* 49. (*oppos.* pojedynczo). Iżby się ze chrztem księża tym prędzej odprawowali, kazał Jagiełło Litwie gromadami nie małemi stanać, i tak wszystkie razem w onej gromadzie wodą kropiąc chrzcili, a imiona własne każdej gromadzie dawali. *Biel. Kr.* 235. Niepojedynkiem, ale gromadą filo-

zofów tych teraz przywiode. *Petr. Pol.* 193. — *Bolan.* Układ roślin dzieli się na gromady, *classes*, rzędy *ordines*, rodzaje *genera*, gatunki *species*, odmiany *varietates*. *Botan. Nar.* 144. die Classen in der Naturgeschichte. — §. Schadzka ludu, osobliwie wiejskiego, na spólną obradę, gmin, die *Versammlung*, die *Gemeinde*, *Dorfgemeinde*, *Boh.* hromada, obec, obecnice, obecnik, (cf. obec); *Sorab.* 2. gmejna; *Carn.* gmajna, opzhina, skupshina; *Vind.* drushba, drushtvu, (ob. Družba), sberishe, spraulishe, shod, bratoushina; *Croat.* zakupchina, obchina; *Ross.* миръ, (cf. mir). Panowie zjechawszy się do gromady, na miejsce Mieczysława Kazimierza mianowali. *Pap. Ryc.* (cf. do koła). Gromady z chłopami co miesiąc czynić potrzeba dla napomnienia porządku gospodarskiego. *Haur. Ek.* 181. Jeśliby się zadłużyli chłopci na rzecz gromadzka, tedy każdy z gromady powinien na dług płacić. *Szerzb. Sax.* 83. Miejsce gromady, schadzka *Boh.* shromaždístě, Nakazać gromadę, uczynić gromadę, zwoływać gromadę, die *Gemeinde* zusammen berufen. Gromadę odprawić, sie auß einander gehen lassen. Przed gromadą chłopca cieżą karać. *Tr.* Jaki wójt bywa, taka i gromada. *Rej. Wiz.* 99. jaki pan, taki kram. GROMADKA, i, ż, dem. *Boh.* hromadka; *Ross.* гродіе, (грозодокъ); ein fleitner Häufen. Wjeżdżając do Jeruzalem, miał Jezus około siebie dwunastu apostołów, i jakakolwiek gromadkę ludu żydowskiego. *W. Post. W.* 15. (cf. garstka). Modrzewnica ma listeczków gromadkami pełno. *Syr.* 600. (gronami, kiściami, kępkami). GROMADNO, GROMADNIE *adverb.*, kupa, licznie, mit Häufen, zählreich, *Boh.* hromadně; *Eecl.* гродно; *Ross.* валомъ. Przodkowie nasi dla całości ojezyny majątności swoje tracili, aby się mogli jako najgromadniej stawić do obozu, przeciwko nieprzyjacielowi. *Star. Ref.* 18. — Gromadno, bo dłużno. Im większe mają ci panowie długi, Tym też gromadniej obsadzają się sługi. *Kchow. Fr.* 10. Gromadnie. *Dmoch. Il.* 2, 105. GROMADNOŚĆ *ob.* Zgromadność. GROMADNY, a, a, e, kupami leżący, liczny, wieloliczny, tłumny, zählreich, in Häufen, *Slov.* mnohotliwě; *Eecl.* гродный, гродатный. Wojska jego tak gromadne musiały iść w rozsypkę. *Star. Ryc.* 23. Czeczotki gromadne. *Banial. I* 3 b. (latające gromadami). Miasto gromadne: ludne. *Tr.* eine volkreiche Stadt. — §. Od gromady *n. p.* wiejski, do wsi należący, *Gemeinde*. Jestem wieszczkiem Pieryd, nie zaś twym gromadnym. *Hul. Ow.* 6. gminnym, gromadzkim, Sänger der Pteriden, nicht deß großen Häufens. *GROMADOŁÓDŹ, i, ż, Łodziogrono, flotta. *Włod.* — *Boh.* lodij, lodstwo, lodne wogsko, lodnj přistaw; *Dal.* plav voysska; *Vind.* ladjouje, ladioustvu, poladje, die Flotte. GROMADZIC, il, i, cz. *niedok.*, zgromadzić *dok.*, zgromadzać, zbierać, kupić, na kupę składać, häufen, zusammen sammeln, versammeln. *Boh.* hromaždjm, shromažditi, shromaždowati; *Slov.* hromaždjm, shromaždugi; *Sorab.* 1. romadzieč, romadžu, fromadzieč, zromadžam; *Dal.* kupiti, zkupiti; *Vind.* kup grabit, spravit, spraulat, sbirati; *Ross.* сгрозодить, согрозодить, грозодить, грозозжу; *Eecl.* гродажу, сгродаждати, расположить, згродаждаю, согродаждаю. Wysokie stogi z pieniędzy

gromadzą. *Birk. Kant. B.* 3. aufbauen, aufbäumen. W młodości zgromadzać, a w starości używać. *Pilch. Sen. list.* 284. Czyniąc dobrze, najpewniejsze bogactwa gromadzi. *Psalm.* 37. §. Zgromadzać ludzi, zebrać, ściągać, zgromadzenie zwołać. Co miesiąc chłopów gromadzić. *Haur. Ek.* 181. (gromadę uczynić). Wielkie księżęta, możni kurfirsztowie, Gromadzićie półki na odsiecz orężne. *Kchow. Wied.* 11. Gromadzić się: kupić się. *Cn. Th.* sich häufen, sich versammeln, *Vind.* se fellajati, cf. schodzić się; (*Ross.* грозодиться влечь). Sędziowie zgromadzili się. *Baz. Hst.* 125. GROMADZENIE, ia, *n.*, *subst. verb.*, kupienie czego, zgromadzenie, daß häufen, Anhäufen. *Phys.* Gromadzenie *aggregatio*, związek części mniejszych ciała jakiego, który określa wielkość jego. *Kruml. Chy.* 15.; *Boh.* hromažděni. Gromadzenie się, daß Versammeln, die Versammlung. *ob.* Zgromadzenie. GROMADZICIEL, a, *m.*, który gromadzi, der etwaß zusammenhäuft, der Sammler, Versammler. *W rodz. żeńsk.* GROMADZICIELKA, die Sammlerin, Häuferin. GROMADZISTO: Gromadno. GROMADZISTY: Gromadny. GROMADZKI, a, ie, GROMADZKO *adverb.* od gromady *n. p.* wiejskiej, do gromady, gminy należący, *Gemeinde*; *Sorab.* 1. zromadnohludski. Sprawy gromadzkie, to jest, poddanych wsi naszych królewskich z starostami, dzierżawcami etc. *Vol. Leg.* 7, 466. Jeśliby się zadłużyli chłopci na rzecz gromadzką, tedy każdy z gromady powinien na dług płacić. *Szerzb. Sax.* 85.

Pochodz. nagromadzać, nagromadzić, zgromadzać, zgromadzić, zgromadzenie, zgromadzićiel, zgromadny, zgromadno, niezgromadność, zagromadzać, zagromadzić.

GROMCA, y, *m.*, gromiciel, gromiący, piorunujący, der Donnerer. Ołtarz Panomphéjskiemu gromcy, tonanti. *Zebr. Ow.* 275. Droga do samego dziedzinca i pałaców gromcy najwyższego. *ib.* 6. — §. Pogromca, zwojownik, der Sieger, der Krieger, ein gewaltiger Eroberer. Gangiskan, ów sławny gromca wschodnich krajów. *Zab.* 14, 7. GROMIĆ, il, i, cz. *niedok.*, zgromić *dok.*, GROMIWAĆ *czestotl.* 1) grzmotać, fukać, łajać, trzaskać, donnern und wettern auf einen, ihn anstacheln, (*Carn.* gromim; *Rag.* gromitti, garmietti: grzmieć; *Boh.* hromowati klnać bodaj cię piorun...; — *Ross.* громить бурzyć). Kazimierza pod czas Fulkon o eudzołoztwo gromiwał. *Krom.* 199. 2) Porażać, pobić, rozbić, schlagen, niedererschlagen. Hetman w te czasy nieprzyjaciela najbardziej gromił, i z państwa wybijał. *Warg. Wal.* 66. Gromili wzajem Słowianie pogromców swoich. *Nar. Hst.* 2, 82. Dotąd wszędzie powiedają, że nasi gromią, Tebanie pierzechają. *Kniaz. Poez.* 2, 25. Nasi pogaństwo strwożone gromią, sieką, biją. *Tward. Wł.* 128. — *fig. tr.* Nim to się dzieje, pierwej winne grona znikną, i reż nie będzie sierpami gromiona. *Ryb. Gesl. B.* 3. rznęta, żęta, mit der Sichel abgeschnitten. GROMICIEL, a, *m.*, gromca, który gromi, pogromca, ein drohender Eroberer, ein gewaltiger Krieger. Ci gromiciele całą ziemię przejmują siarki pogrózkami. *Zab.* 16, 200. *GROMIENIE, ia, *n.*, *subst. verb.*, zgromienie, zfukanie, wyłajanie, daß Wettern, Schelten. Od miasta gromieniem słów go odstraszył. *Sk. Dz.* 621. Nie słyszę

z ust twoich, jak pełne łagodności gromienia. *Weg. Mar.* 3, 132. (strofowania, napominania). GROMIWRZAWA, y, m., hałaśnik, burda. *Mon.* 75, 589. ein Lärmmacher, Sündelmacher. GROMIZWIERZ, a, m., miano psa gończego. *Otw. Ow.* 111. Wildbänder, Name eines Heshundeš, cf. grzmiła. GROMKI, a, ie, piorunujący, grzmotliwy, donnernd. By nie spuścił na ciebie Jowisz gromkiego z wysoka piorunu. *Kulig. Her.* 7., *Ross.* громкий huczny. GROMNICA, y, ż., GROMNICZKA, i, ż., zdrbn., *Boh.* hromnice, hromnička, 1) święcona świeca woskowa, eine geweihte Kerze, (Donnerkerze). Te nasze gromnice przeznaczone taką moc biorą, iż zapalone, gromy i pioruny odganiają. *Sk. Kaz.* 525. Święty był obycaj przodków naszych, który jeszcze i sam pomnę, iż gdy grzmoty wszczyły się, każdy gospodarz przed obrazem, który na ścianie zawždy mieli, wezwawszy wszystkich domowników do modlitwy, zapalali świecę, którą gromnicą od tego zwali. *Sk. Żyw.* 159. Trzech mszy słuował, Zmówił cztery różańce, na gromnicę dmuchał... *Kras. Sat.* 21. (nabożniś). Kiedy grzmiało, czołem biła, i gromnicę trzymała w ręku. *Teat.* 24. b, 49. Nadzieję ma w kadzidle, w kropidle, w ziołku, w główience, w gromniczce, w błażejku. *Rej. Post.* X. 4. Połóż Bogu na ofiarę, nie gromniczkę, ani błażejka, ale one niewinną sinogarliczkę. *ib. K.* 4. Gromnice konającym do trzymania w ręce dają. *Cerem.* 1, 200. *Februaire*, równie tak, jako u nas czynią z gromnicami, gdy bydło, konie, ludzie i domowe kąty ogniem gromnicznym obchodzą. *Mącz.* 2) *Gromnica, Gromnice, mnic, plur., oczyszczenie P. Maryi, *Boh.* hromnice; *Sorab.* 2. fwezkowniza, fwezkowna Maria, (fwezkowni luty); *Croat.* szvechnicza; *Slav.* svitlo Marinje; *Vind.* fvezhinza, fvezhniza; *Carn.* svezhnéza; *Ross.* срѣтеніе господне; *Mariá* Reinigung, Lichtweisse, Serzenweisse. Dzień ofiarowania Pańskiego do kościoła, dziś gromnicami zowiemy. *Rej. Post.* K. 4. Dzień gromniczny, święto Najsw. Panny gromnicznej, gromnice, jak świece gromnice od gromów nazywają się, tak od tychże świec i sam dzień. *Cerem.* 1, 200. Dziś, w to święto oczyszczenia P. Maryi, tej pięknej i świętej ceremonii noszenia świec i ognia dobrze zażywamy. *Sk. Kaz.* 523. Tego dnia w kościele święci i rozdaje kapłan gromnice. *Bals. Niedz.* 1, 91. Dawny jest żołnierz, dobra jest nadzieja, Od gromnic służył, do święta Błażejka. *Bratk. E.* O gromnicach wilecy stadem chodzą. *Gorn. Dw.* 158. (poganiają się i naj-srozsze). Koło gromnic, w styczniu i lutym wiley kupą chodzą. *Haur. Sk.* 343. GROMNICZNY, a, e, a) od gromnicy, von geweihten Serzen. Z ogniem gromicznym obchodzą stajnie. *Mącz.* — b) Od święta oczyszczenia P. Maryi, *Mariá* Reinigung, Lichtweisse; *Ross.* срѣтенскій. Dzień oczyszczenia matki bożej gromnicznym zowiemy. *Sk. Dz.* 340. GROMNIEĆ, iał, ieje, *nijak. niedok.*, ogromniejszym lub większym się stawać, większeć, nabierać ogromu, wielkości, grubości, größer und stärker werden. Grudka w bryle gromnieje, tocząca się w biegu. *Min. Ryt.* 5, 204. Kłamstwa są jak bryły śniegu; tym bardziej gromnieją, im dłużej się toczą. *Zab.* 5, 128. W ma-

łym ziarneczku płód tego wszystkiego jest, co potem wybuja w najwyższe szczepy, i w najrosłejsze gromnicje drzewa. *Zab.* 6, 109. *Min.* GROMNY, a, e, gromki, grzmiący, huczny, piorunujący, donnernd, knallend, *Ross.* громный. Spłoną mu gromne działa i nawy pożegą. *Przyb. Luz.* 295. *GROMOBICIE, ia, n., *Boh.* hromobitj, grzmot, grzmienie, szkoda od piorunu, daš Donnermetter, der Wetteršhaden, (cf. gradobicie, cf. piorunowisko). GROMOBÓJCA, y, m., n. p. Jowisz gromobójca. *Klon. Wor.* 1. który gromem lub piorunem bojuje, der Blitšfchleuderer, ob. Gromowładzca. (GROMOLIĆ się ob. Gromolić się). GROMONOŚNY, a, e, n. p. Giermek Jowisza gromonośny. *Mon.* 75, 411. orzeł pioruny trzymający w swoich szponach, Donnerfente tragend. *GROMOPIORUNNY, a, e, *Eccel.* громоперуный, z grzmotem piorunujący, donnerblitend. *GROMOT, u, m., huk, łoskot, Gedommer, Gefnalle. Słyszał gromot wozów i chrzest wojska wielkiego. *Budn.* 2 *Reg.* 7, 6. (grzmot wozów. *Bibl. Gd.*) *Chod. Kost.* 17. GROMOTNY, a, e, — ie *adv.*, gromny, gromki, łoskotny, donnernd, knallend, frachend. *Chodk. Kost.* 34. GROMOWŁADNY, GROMOWŁADY, a, e, gromem lub piorunem szafujący, czyli piorunem władający, piorunowładny, blitšfchleudernd. Gromowładny Jowisz. *Leszcz.* 58., *Mon.* 75, 594. Miękcą modły Jowisza, a którą wyciągnie Gromowładną prawicę, za modłą powściągnie. *Zab.* 8, 380. *Koss.* Oto zstepuje ocieci gromowładcy. *Zab.* 16, 89. *Treb.* GROMOWŁADZCA, GROMOWŁADCA, GROMOWŁAJCĄ, y, m., gromem władający, gromobójca, der Blitšfchleuderer. Jowisz gromowładzca. *Otw. Ow.* 78., *ib.* 438., *Mon.* 75, 589. *GROMOWŁAJCZYNA, y, ż., władająca gromem, die Donnergöttinn. *Gromowłajczyna pomstę przechowała na czas pogodniejszy. *Zebr. Ow.* 41. (*magni matrona tonantis Juno*). *GROMOWÓD, u, m., *Boh.* hromowod, konduktor gromowy, der Blitšableiter. GROMOWY, a, e, *Boh.* hromowý; *Ross.* громовый, od gromu, z gromu, Donner. Ogień go gromowy przenika. *Bard. Trag.* 265. Ojciec, sprawco, i ognia Panie gromowego. *ib.* 27.—*Ross.* громовая срѣза, gromowy kamień; *Boh.* hromowy kámen, belemnites, der Donnerfeil, piorun. — Gromowe korzenie, *Boh.* hromowe kofenj, dziki szparag na trawistych pagórkach rosnący. *Ład. Hst. N.* 173. wilber Spargel. Aszparag u nas gromowym zieleń zowią. *Cresc.* 601.

Pochodz. pod słowem Grom.

GRONDAL ob. Grundal.

GRONISKO, a, n. niekształtne, nieforemne grono, pęk jagód winnych, gronowiny, eine hástliche unformliche Traube, die Traube. Winne jagody, jak zachować aż do wiosny w groniskach. *Śleszk. Ped.* 356., *Sienn.* 614. GRONISTY, GRONORODNY, a, e, pełen gron jagodowych, *Croat.* grozdaszt racemosus; *Hung.* gerezedes; *Ross.* грозный, traubentrich, voll Trauben. Gronisty kamień drogi, botrytes. *Plin. H. N.* 37, 10. der Traubenstein, ein Edelstein. *Cn. Th.* Dymna żuzel, która się wieszka w kominach hutnych, jako grona winne, zwana bywa gronista dymna żuzel, *Pompholix botritis*, Grauntcht. *Sienn. wykł.* cf. ure-

wicc. GRONO, a, n., GRONKO, a, n., *demin. Boh.* hrozen, brozniczek; *Sorab.* 2. gran, granka, (*Sorab.* 2. grono - mowa); *Sorab.* 1. kitž, kiszcz, kitka, (cf. kita, kiśé); *Bosn.* grozdje uva, grozd, grana, grozdja racemus, brachium arboris; *Vind.* grosd, grosda, grosdish, grozdje, grosdezh, zheshula; *Carn.* grosd, grosdje, grosdiezhe, sobrinze, zheshula; *Croat.* grazdje, grozdje, grozd, chehulya, chehulicza; *Dal.* grozd; *Hung.* gerezd; *Rag.* grózdje; (*Slav.* grěna = gałąź, chrost); *Ross.* гроздь, гроздие, виноградъ; *Eccl.* грѣзнь, виноградъ, пзюмъ z Tatarsk., гроздецъ; a) pęk jagód na jednym sosniku razem rosnących, die Traube. Dostałość jagód winnych bywa poznana, gdy już grono nie będzie zielone, ale przyjdzie ku barwie, w której ma być w swym rodzaju. *Cresc.* 534. Grono winne, kalinowe, bzuwe. *Cn. Th.* b) Grono - winogran, die Weintraube, die Traube. Z wielu ziarenek chleb, a z wielu gronek wino bywa. *W. Post. W.* 213. Z gron niezrzałych wyciskają agrest. *Sienn.* 187. — §. Zbiór, wybór, sam kwiat, (dobrane) towarzystwo, czoło, (cf. *Lat.* corona, cf. koło), die Erlesfenster, Vornehmsten, Westen; (außerlesener) Girtel, (ausgefuchte) Gesellschaft. Trzymam dziś prym w gronie Warszawskiej młodzieży. *Teat.* 29, 24. Figuruje między gronem uleczonych. *Teat.* 29. b, 102. Dziewiętne grono córek Helikonu. *Zab.* 4, 592. (dziewięć Muz). Chce być kochana, wielbiona, gronem gachów otoczona. *Teat.* 52. d, 95. Całe grono bóstw morskich Neptuna otacza. *Przyb. Luz.* 180. Grono bogów do walnej rady zebrało się. *ib.* 6. Grono służących. *Teat.* 20. b, 57. (zgraja, gromada, orszak). — Z grona swego - z pomiędzy siebie, aus ihrer Mitte. §. Grono morskie, pław albo owad, Grappe de mer. *Tr. ein Zoophyt, ziołozwierz. Ład. Dykc.* 2, 412. — §. *Artill.* Grono u armaty, die Traube an der Canon, *Ross.* виноградъ. Metal zamykający kanał armaty z tyłu, albo dno, przylana do siebie miewa gałkę czyli grono, bouton. *Jak. Art.* 1, 159. GRONONOŚNY, a, e, noszący czyli rodzący grona, Trauben tragend. Grononośnemu Bachowi podbita Indya. *Zebr. Ow.* 587. racemifero. GRONORODNY *ob.* Gronisty, Gronotworny.

GRONOSTAJ, HIRONOSTAJ, HORNOSTAJ, aja, m., GRONOSTAJK, a, m., *zdrbn.*, *Rudz. Z. P. M.*, 8; *Boh.* kolčawa bjla, chramostegl, (*Boh.* chramostiti strepere, chramosta chrobot); *Ross.* рорностаи; *Vind.* harmelin, popeliza; *Bosn.* viverica bjela mustella erminea; der Hermelin, eine Art Fiesel, większy cokolwiek od łaski pospolitej, krótkim białym włosem pokryty, ogon ma od połowy do końca czarny. W Szwecyi, w Moskwie i w Polsce się znajduje. *Zool. Nar.* 521. Białe gronostaje. *Banial. J.* 2. Gronostaj w błocie się nie tara. *Tr.* — §. 2) Gronostaj,aju, m., skórka gronostajowa, Hermelinfellchen, Hermelin. Lepiej być o baranie albo lisim grzbiecie, Niż po śmierci gronostaj tylko na portrecie. *Zab.* 12, 170. *Zabl.* (malowana pańskość) — Hornostajów sorok. *Instr. cel. Lit.* Postąpili mu hołd płacić, pieniądze, frezów, wszelkich futer, zwłaszcza kun, soboli, bielek, hornostajów, po soroku. *Stryjk.* 512. GRONOSTAJOWY, a, e, HORNOSTAJKOWY, HORNOSTAJOWY, z gronostaju, Hermelin, *Boh.* chramosteylowý,

kolčej kožych; *Ross.* горностаевый; *Eccl.* горностайный; Futra gronostajowe dawniej były wielką ozdoba. *Zool. Nar.* 522. Gdy kto nagani skazanie kasztelana Krak... tedy mu dać ma kożuch gronostajowy. *Herb. Stat.* 174., pelliceam hermelinam, alias gronostajowy. *Vol. Leg.* 1, 36. a. 1347. (cf. koc). Na każdy rok z miasta Nowogroda kunich, sobolich, rysich, hornostajkowych futer po dziesięci soroków płacili. *Stryjk.* 513. Hornostajowe futerka z różnych krain w związkach po soroku, jako i sobole sprzedają. *Gwagn.* 476.

GRONOTWORNY, a, e, tworzący grona, Trauben schaffend. Od gronotwornego Bacha zycieżona Indya. *Otw. Ow.* 625. (*ob.* Grononośny). GRONOWINY, owin, plur., groniska, Trauben. Z gronowin sok. *Haur. Sk.* 546. GRONOWITY, a, e, kijec gronowity. *Alb. na. Woj.* 11. t. j. w kostkę ciosany, na kształt grona, (cf. bluszczokret, thyrsus) traubenhütlich; *Eccl.* гроздовый. GRONOWY, a, e, od grona, do grona należący, Trauben; *Boh.* hronowý; *Sorab.* 1. kitžowé; *Vind.* grosdou, grosden, grosdjen, grosdjoun; *Carn.* grosdne; *Ross.* грозный; *Eccl.* гроздовъ. Gronowa szypułka. *Cn. Th.* der Traubensstengel. *Artill.* Gronowe kartacze, rodzaj pocisku, złożony z wielu kul ołowianych albo żelaznych, umieszczonych w drelichowym albo płóciennym woreczku, powierzchnie oplecionym szpagatem, co mu daje postać winnego grona. *Jak. Art.* 5, 295. Gałka gronowa u armaty. *ib.*, *ob.* Grono.

Pochodz. winogran (*Eccl.* гроздю racemo).

GRONT *ob.* Grunt,

GROŚBA *ob.* Groźba.

GROSZ, a, m., (*Boh.* grōš; *Carn.* grosh; *Vind.* grosh, drajar; *Sorab.* 1. et 2. krosch; *Croat.* gross; *Hung.* garas; *Ross.* грошь; z *Łac.* grossus), der Groschen; moneta dawniej różnego gatunku i różnej wagi. Grosz szeroki złoty, der breite Goldgroshen, wartal r. 1250, zł. 18.; grosz szeroki srebrny, der breite Silbergroshen r. 1250, zł. 6, gr. 22.; grosz Prazki, der Prager Gr. r. 1545, zł. 1, gr. 2.; grosz szeroki Polski, der breite Poln. Gr. R. 1568, zł. 1, gr. 27.; — r. 1611, gr. 11, szelag 1., grosz pospolity Polski der Poln. Gr. r. 1250, zł. 4, gr. 15., — r. 1676, gr. 4. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 502. Naprzód bito u nas grosze równej dobroci Praskiemu groszowi, a potem podlejsze. *Summ. A* 4 b. Teraz warta grosz Polski półkrajcara Cesarskiego, sześć groszy czynią jeden Czeski. — Mówimy: dwa grosza. *Kpez. Gr.* 2, p. 159. trzy grosze, cztery grosze, pięć groszy, sześć groszy, i. t. d. W marysza grywam, i to jeszcze po trzy grosze. *Teat.* 22, 66. Zmówił się z robotnikami z grosza na dzień. *Sekl. Math.* 20., *ib.* 94. (z pieniądza. 1 *Leop. Math.* 20, 13.). Wziął każdy z nich po groszu. 5 *Leop. Math.* 20, 9. (po swym pieniądzu. 1 *Leop.*). §. Grosz - pieniądz, halercz, małeństwo, drobiazg, fraszka, bezcen, Groschen, Pfennig, Heller, Steinigfeit. Grosza jednego powinym swoim nie dał. *Sk. Dz.* 1157. Łakomy, wpadłby w ogień za groszem. *Cn. Ad.* 420. (za najmniejszym zyskiem). Zda się i na grosz umierać. *Jabl.*

Tel. 56. — *Prov. Slov.* Geden niesprawiedliwi grosz to inich sprawiedliwych z kapsi wihana. Nie dałbym za to grosza, że kiedy się bawił Tak długi czas we Włoszech, potomstwo zostawił. *Pot. Pocz.* 536. (nie założyłbym się o to). Grosz kopy strzeże. *Torz. Szk.* 269. Kto nie szanuje grosza, ten za grosz nie stoi. *Rys. Ad.* 23. Woli się za szeląg, albo za grosz dać ukrzyżować, aniżeli go miał udzielić na nauki synowi. *Glicz. Wych. M.* 2 b. Nie ma rozumu i za grosz. *Teat.* 8. b, 26. (ani krztyny). *ib.* 53. b, 8. Ten, który własnych trzech groszy nie ma, ma mieć więcej rozumu nade mnie, który to mam wsi kilkadziesiąt? *Mon.* 91. Na ostatnim groszu, w karczmie o precedencją pierwszej pary, kłótnią wszczął. *Mon.* 561. §. Dziegi, pieniądze, majątek, gotówka, skarb, Geld. (Pfenninge). Lepsze zdrowie, niż grosze. *Jag. Gr. A* 2. Grosz pan od roku do roku. *Jak. Gr. A. b.* (bogacz przemaga). Co poganom domowe bożki, to nam grosze. *ib.* B 5 b. Dawniej za godność, nie za grosz dawano infuły. *Pap. Gu.* 1201. Pan groszem tylko droższy nad chudego. *Jag. Gr. A* 2 b. (workiem). Pókim grosz miał, to mię każdy bratem zwał. *Jag. Gr. B* b. Pod majątnością zamyka się i grosz abo pieniądze. *Petr. Ek.* 116. Przedał dobrze, i z groszem do domu powrócił. *Zab.* 11, 237. *Zabl.* (z trzosem). Łakomy na grosz, *philargyrus. Macz.* ein Geldhungriger. *Avaritia ardere*, łakomstwem być zarażonym, abo mrzeć na grosz, niektórzy mówią. *Macz.* — (Boh. Na swię grosz interesowany, cheiwy, cf. srebrogorz). I szlachectwo i żonę, wszystko grosze dadza. *Pot. Jow.* 160. Albo mój grosz nie groszem! *Rys. Ad.* 1. czy moje pieniądze nie tak dobre, jak czyje? Ist dem mein Geld nicht so gut, wie jedes andern? — Zbijać grosz, garnąć, zbierać pieniądze, osobliwie cheiwie, łakomie, Geld zufammen fassen, sammeln, erwandern. Zbija grosz lichwiarz nienasycony. *Zab.* 15, 241. *Nar.* Różne są fortele nabywania pieniędzy, i zbijania groszy. *Petr. Pol.* 41. — W czas sumkę zebrać i dać ja w płat komu, Wabiąc grosz groszem do domu. *Star. Vot. C. b.* (prowizya z kapitału). Kupcy, rzemieślnicy, grosza groszem gonia. *Mon.* 70, 272. (idą za jak najdrobniejszym zarobkiem). Jest przeciwo przyrodzeniu, aby grosz grosz urodził. *Gost. Gor. pr.* Na groszu grosz zarabiają. *Oss. Wyr.* (drugie tyle). Porwono łakomstwo fraszce, Był grosz był w taszce. *Ryb. Gesl. B* 2 b. — Grosz w grosz = *moneta lectissima. Cn. Th.* das schönste ausgeputzte Geld, ein Stück so schön wie das andre. (cf. chłop w chłop; koń w koń; sam wybór, sam kwiat). Chłopczyzna, gdyby grosz. *Teat.* 42. c, 52. Otóż dziewczę jak grosz! *ib.* 43. c, 93. *Wyb.* (świeże, świeżuteńkie jak orzech). — Chronić się przed kim, jak przed złym groszem. *Teat.* 55. b, 4. (cf. zły szeląg). — Świętojański grosz, zadatek, *arrabo. Macz.* Kontrakt takowy niech będzie utwierdzony, abo zadaniem Świętojańskiego (grosza), abo litkupem. *Chelm. Pr.* 107. Handgeld, Drangabe. §. Grosz świętego Piotra, świętopietrze, pieniądze od każdej głowy w Polsce, wypłacany każdego roku na lampę w kościele Rzymskim s. Piotra. *Krom.* 89. Pobór papieżowi z Anglii, grosz s. Piotra nazwa-

ny, trwał aż do r. 1550. *Sk. Dz.* 707. der Peterpfennig. — §. Gotowe pieniądze, gotowizna, gotówka, baar Geld, baare Bezahlung. *Boh.* grosz hotowj. Chwała bogu, że się Pan dorwał gotowego grosza. *Teat.* 1, 79. Postanawiamy, aby wojsko z grosza żyło, wszystkie potrzeby w marszach, lub na stanowiskach za gotowe pieniądze kupując. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 111. — §. Koszt, nakład, Kosten, Aufkosten. Wiele szlachty spisało się było, bronić się od krzywd wszelakich, spólnym groszem wszyscy. *Biel. Kr.* 194. Pomorski książę obiecał własnym kosztem w Wielkiej Polsce, a za Wielkopolską zaś królewskim już groszem żołąd wieść. *Krom.* 458. Przeprowadził kilkaset żołnierzy piętynych za mały grosz podnajętych. *Krom.* 662. (*exiguo aere*). — Cena, der Preis. Zboże na wyższy grosz chowa. *Opal. Sat.* 77.

Pochodz. *groszówka, groszyk, groszowy, dwugroszówka, dwójgrosznik, trójgrosznik, trójgroszówka, półgroszówka.* GROSZEK, szku, m., *demin. nom.* groch; §. 1. młody, zielony groch, grüne Erbsen. Lepszy groszyk, niż groszek. *Jag. Gr. B* 5. — §. 2. *Lathyrus Linn.* rodzaj rośliny, będącej wybora paszą dla bydlat. Groszek główkowy, *tuberosus*, łakowy *pratensis*, leśny *silvestris*, szerokoliści *latifolius*, błotny *palustris. Jundz.* 565. *Kluk. Dyk.* 2, 75. GROSZÓWKA, i, z. pieniądz grosz wartujący, ein Groschenstück, ein Groschen. W monecie miedzianej mamy trzygroszówki, groszówki, półgroszówki, szelągi. *Vol. Leg.* 7, 451. GROSZOWY, a, c, *Boh.* pogrosnj, od grosza, Groschen. Książka, groszowa. *Ber. Dek. A.* 4. za grosz. Kupcy, to są groszowi słudzy. *Jak. Gr. A.* 2 b. (cheiwi na grosz). Żołnierz groszowy - płatny, pieniężny. *Tr. ein Soldat für Geld.* Groszowe tytuły, *totum fac. Jag. Gr. A.* b. GROSZYK, a, m., *GRÉSZEL, szła, m., *demin. nom.* grosz, ein Gröschen. *Boh.* gręśle, gręślička, (grośjk liczman). *Croat.* grossich, grossichek; *Hung.* garasotska; *Sorab.* 2. kroschik, szowka; *Ross.* грошевикъ. Uprosił sobie u kogoś groszyk jeden. *Sk. Dz.* 725. Nie mamy teraz tylko krajcary, greszle, piątaki, trojaki. *Dow. A.* 2. Miłe groszyki! *Jag. Gr. A.* 4. (dziegi, dusie).

GROT, u, m., Grocik, a, m., *zdrbn.* (*Boh.* hrot; *Lat. med.* guarrus, garrotus; *Gall.* garrot; *Holl.* gheer); der Gehrren, die Spitze eines Pfeils, Epicpeš. (*Ross.* проть, аротикъ = włócznia; *Morav.* hrotek, hroteček skopiec; *Boh.* hrotečku niestetyż); żelezce strzały, kopii, włóczni; *Rag.* scik, scip; *Ross.* желзко, (cf. brzechwa, cf. płoszczyk). — Grot mający nasadzony, *cuspidatus. Cn. Th.* Kopii grottem w pierścień wystawiony ugodził. *Auszp.* 20. (samym końcem). Grot złoto sztych nieodbity. *Fredr. Ad.* 58. (złota szwajca mury przebija). — §. Włócznia, der Wurfspieß. Rzymianie mieli jedne oręże pociskowe, mające żelazo trójwęglaste na dziewięć calów, a drzewce na półzostej stopy długie, które grottem nazywali. *Pap. W.* 1, 53. (cf. glewia). §. *Signum militare ex auro vel argento hastae praefixum, qualis aquila fuit apud Romanos, apud nos crux, aquila etc. Cn. Th.* znak czyli herb na dzidach, kopijach, jaki był orzeł u Rzymian. *Włod.* das Wappenzeichen oder Emblem oben auf der Fahne, ein Kreuz

oder Adler ic. auf der Fahnenpitze. Zkąd też za chorągiew się używa; die Fahne selbst. Grot wystawiony albo złożony: proporzec albo chorągiew rozwinięta, zwiniona. *Cn. Th.* 211. Na chorągwiach Mahometowych miasto grotu, dwa ogony końskie wisiały. *Warg. Radz.* 166. ob. Buńczuk, ob. Dwutulny. §. Grot ziele, ob. Kiwior, włócznia. GROTY herb, trzy grotty szare w polu żółtym podle siebie do góry końcami obrócone. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen. GROTA, GRÖTTA, y, z *Franc.* die Grotte, chłodnik murywany. n. p. Gdzie kto sobie życzy dać fontane, wymurowałaby się wśród grotu. *Switk. Bud.* 376. Grotta czyli jaskinia. *Pam.* 87, 789. zapadnienie wnętrza skały. *Mier. Mscr.*; *Vind.* grotta, skalna hramiza, podsemelsku jamishe. 1. GROTOWY, GROTTOWY, a, e, od grotty, Grotten: . — (2. GROTOWY, a, e, od grotu, Grotten: . *Boh.* hrotowný).

*GROW: gier, genit. plur. nom. Gra.

GROZA, y, ż, (*Boh.* hrůza; *Slov.* hrůza, předešenj; *Sorab.* 1. rófa, różba, różwa; *Sorab.* 2. grofnofcz; *Croat.* grosnija; *Bosn.* groza; *Vind.* grosa, pristrach, strefs, gnulitje, ostudenje, gnufnoba, merhust, oddurnost; *Carn.* grosa; *Slav.* gërstanje; *Ross.* gpoza, ужасъ; *Eccl.* оужасть; *Germ.* Grauß; cf. *Lat. med.* greusa, greusia, grausia; *Vet. Gall.* greuse); strach z wzdryganiem aż do truchlenia, daß Grauen, Entsetzen. Uszom groza od lwich ryków. *Brud. Ost. E.* 3. den Ohren fommt daß Grauen an, grauset vor.... O tych okrucieństwach, aż groza pisać. *Haur. Sk.* 314. (strach, wstręt bierze) es grauset einem, es ist gräßlich... Co Krzyżacy Polakom wyrządzili, z grozą i wspominać. *Biel. Kr.* 554. (cf. zgroza). Groza jest, boga ojcem wzywać, a nieuczciwego co czynić. *Mon.* 76, 175. *Boh.* hrozno gest. §. Groźna karność, srogość, rygor, strenge Mannszucht, Strenge, Härte. Posłuszeństwo w wojsku bez grozy być nie może, przeto Tarnowski groźnym hetmanem był, choć z przyrodzenia miłosierny. Dla posłuszeństwa wszystkie Manliusze grozą był przeszedł. Nieuproszony to był hetman nieposłusznemu. Tej srogości tę dawał przyczynę.... *Orzech. Tarn.* 49. Rektoremie żaków mają dobrze rządzić, i w grozie dobrze mieć. *Herb. Stat.* 585. Ciało w grozie duchownej zatrzymał. *Birk. Dom.* 79. Zuchwali ludzie, grozy i zwierzchności znieść nie mogą. *Petr. Pol.* 372. Młodzieniec nie mając nad sobą grozy, swój woli się imie. *ib.* 376. Hetmany tym często przewinili, że swych nie trzymali w grozie ludzi. *Tward. W. D.* 2, 242. Zaburzone popółstwo grozą samą łatwo uspokoisz. *Petr. Pol.* 2, 572. Nie umiał po ojcowsku czynić Roboam, i grozy czynił większe niż ociec. *Birk. Syn. K. B.* 4. (więcej się odgrażał, surowszym był). Aby każda niewiasta w wielkiej grozie była. *Papr. Kol. Q.* 3. (karna, skromna). Panowie dobrze czynicie sługom, opuszczając groze. *Budn. Ephes.* 6, 9. (odpuszczając groźby. *Bibl. Gd.* laffet daß Dräuen. *Łut.*) GROŻBA, y, ż, *Boh.* hroženj; *Sorab.* 1. rożena (roźba, roźwa *formido*); *Croat.* grosnija; *Ross.* ugroza, угрозы, похвальба; *Vind.* protenje, protionost; *Carn.* prites, pritesh; *Rag.* prjetgna; *Dal.* pretna; *Bosn.* pritgna, pritenje, zaprichjenje; *Eccl.* прѣщеніе; pogroźka,

przegrażanie się, daß Dräuen, die Drohung. Groźbą nie wskórasz, czego nie wyprosisz, nie wydrzesz. *Gemm.* 95. Proźbą, nie groźbą: nie wyfukasz. *Cn. Ad.* 935. Groźby się twej nie boję, o łaskę nie stoję. *ib.* 273. (cf. obojętny). (GROZBOTA, y, ż, gatunek koronek; eine Art Spitzen. Na kornetach robione grozboty. *Mon.* 71, 191. (cf. forboty). Robię też czasem i grozbotę, kiedy trzeba sobie nowomodny kornet upiąć, i dziergam też czasem. *Mon.* 71, 127). GROZIĆ, ić, i, cz. niedok. Grozić się *zaimk.*, *Boh.* hroziti, hrozim, hrozjwam; (zhrozyci se *exterreri*); *Slov.* hrozit; (zhrozjím se *horreo*); *Sorab.* 2. grofisch; *Sorab.* 1. rožu; *Croat.* grozitisze, groszitisze, hruzlitisze, (grusztimisze *fastidio*); *Bosn.* pritiiti, popriteti, (grozitse, gristise *nauseo*, *fastidio*, groznitse *horresco*); *Vind.* protiti, prutit, poprotiti, saprotiti, se komu slobiti; (grositi se, graushati *aversari*); *Carn.* pritiiti, peritim, grosim se, ustiti se, ustim, (graushati *aversari*); *Rag.* prjetiti, zaprjetiti, zaprjetivati; *Dal.* prëtim; *Ross.* грозить, грожу, угрожать, страшать; *Eccl.* прѣтити, прещу; odgrażać się, pograżać, odkazywać się, straszyć karą, lub wyrządzeniem czego złego; dräuen, drohen. Dobrze mówią Polacy, kto grozi, ten przestrzega. *Budn. Apoph.* 70. Kto wiele grozi, mało zaszkodzi. *Cn. Ad.* 402. wer drohet, der schlägt nicht. Kto grozi, a nikt się go nie boi, na swą szkodę czyni. *Rys. Ad.* 32. Wielom ten grozi, krzywdę co jednemu czyni. *Min. Ryt.* 4, 148. (krzywda jednemu, przestroga wszystkim). Krzywem a grożącym okiem na niego spojrział. *Siem. Cyc. Mow.* 462. Grożąc, groźnie *Eccl.* съ прещениемъ. Grozić komu czym złym. *Cn. Th.* jemanden womit drohen. Grozi głodem, złą śmiercią, grozi krwi rozlaniem; Grozi na majątności i dzieciach skaranie. *Pasz. Dz.* 116. Grozić palcem *Carn.* shugam. — §. Grozić się na kogo, abo na co, czém: przegrażać się, odgrażać się, groźnym się stawić, sich durch Drohen fürchterlich machen, Drohungen austroßen. Mniemałem, że wszystka wielkość panów w grozeniu się zawisła, i że insi ludzie dla nich są stworzeni. *Tr. Tel.* 246. drohende fürchterlichkeit, fürchtbares Dräuen. Dobytemi szablami straszyl, grożąc się, rozkazać, że go miał na nich roznieść. *Warg. Wal.* 171. Grozić się na co: chekpliwie junaczyć, drohen, als wenn man alles fressen wollte, den Bramarbas machen. GROZICIEL, a, m., który grozi, der Dräuer, Droher, der einem drohet. *Przyb. Milit.* 282. *Croat.* grozitel; *Dal.* pritnik; *Eccl.* грозитель, прещатель. GROZICIELKA, i, ż, die Droherinn, die einem drohet. (*Bosn.* groznica; *Rag.* groznizza; *Croat.* groznica, zimlicza *febris*). GROZLIWY, GROŻNY, a, e, (*Boh.* hrozny, hroznatý, hroznowity, pohružciwý; *Slov.* hrozni, hrozny *atrox*; *Sorab.* 2. groini, *Sorab.* 1. rofny, rozéczne, porožwaczé; *Croat.* nagraslyiv; (*Bosn.* grozni plać *amarus*); *Vind.* grosan, grosoviten *horribilis*; grosoviten, nevsmilen: okrutny; (grosoviten, grosliu: brzydki, obmierzły; grosen, prevelik: przewielki, ogromny), groźny *Vind.* saprotliu, poprotliu, protiozhen; *Carn.* grosovit, grosovite, saslobne; (*Carn.* grosne: brzydki, mierziony); *Ross.* грозительный, грозный, угрожительный, ужасный; *Eccl.* претительный, прещательный, утерпа-

ющий, устрашающий, грозынь; *Germ.* gräßlich; *Anglos.* grislic; *Niederl.* grislid; *Angl.* grisly; *Lat.* crudelis); groźne sprawujący, groźący, straszący, straszliwy, gräßlich, drohend, fürchterlich. Śmierć strażą groźna i łukiem. *Brud. Ost. A 4.* Róża ostreimi kolcy zuchwałej ręce groźliwa. *Kniaź. Poez. 3, 58.* Srogi twarzą, i wzrokiem groźliwy, idzie. *Bardz. Trag. 17.* Byk, wódz trzody, rogami groźliwy. *ib. 125.* Przydaje wiersz czarownicy, i rączym groźliwy śpiewa tonem. *ib. 352.* O jak ślizki stan jest, i groźliwy wielkich rzeczy. *Bardz. Luk. 2, 65.* Posłuszeństwo w wojsku bez grozy być nie może; przeto Tarnowski groźnym hetmanem był, choć z przyrodzenia miłosierny; nieuproszonym był nieposłusznemu. *Orzech. Tarn. 49.* Chorego i głupiego postrachy niegroźne. *Zab. 7, 220.* *Koss.* Bały się jej służące, bo była pani groźna. *Haur. Sk. 509.* (sroga). GROŹLIWOŚĆ, GROŹNOŚĆ, ści, ż., straszliwość z grozą, przymiot groźnego, fürchterlichkeit, Gräßlichkeit. (*Sorab. 2.* grofnosc; brzydkość, sprośność; *Vind.* grosovitnost: okrucieństwo, groslivust: mierzliwość; *Ross.* грозность. GROŹNO, GROŹNIE, GROŹLIWIE, *adv.*; *Boh.* hrozno; *Bosn.* pritgnom, pritecch; *Ecll.* съ прещением; *Ross.* угрозиельно; groźąc, groźę czyniąc, schreckhaft, schauderlich. Nie będę ja bynajmniej groźno postępował z tobą, i owszem z wszelką łagodnością. *Teat. 7, 101.* GROŹNOMOWNY, a, e, terriloquus, strasznomowny. *Cn. Th.* Drohworte ausstoßend. GROŹNOROGIE woły. *Otw. Ow. 429.* rogami straszące, fürchterlich gehörnte Stiere; durch ihre Hörner Schrecken einjagend.

Pochodz. odgrażać, odgrozić, ogrużka, nagrażać się, nagrozić, pograżać, pogrozić, pogroźka; przegrażać, przegrozić się, przegroźka; rozgrażać, rozgrozić; ugrażać, ugrozić; wygrażać, wygrozić; wgrażać, wgrozić; zagrażać, zagrozić.

GRUBA, y, ż., Grubka, i, ż., zrbn., (*Croat.* grāba; *Dal.* prokop; *Vind.* jama, jamiza; *Rag.* jamma, ruppa; *Ross.* впадина; *Lat. med.* groba; *Svec.* grop, grufwa; *Alban.* gropa; *Wołosk.* groapē; *Lett.* grabas; cf. *Lat.* scrobs; *Svec.* skrubb; cf. *nostrum* grób, grabarz, grabarka, grześć); die Grube; dół, loch, parsk, ziemianka, do chowania ziół, win, owoców. *Cn. Th. Dudz. 59.* podrum, ein Loch in der Erde, Früchte aufzubewahren. Czy jest tu taka gruba, żeby jabłka te w chłodzie swym świeże dochowała? *Pot. Arg. 710.* Gruby, albo lochy ku chowaniu zboż. *Cresc. 135.* Gruby, lochy, żupy, gdzie kopią sól, kruszce. *Włod. fodina.* Szyba albo gruba, w której jakie kruszce kopają. *Mącz. Erzgruben.* Wapienna skrzynia albo gruba do rozczyniania albo moczenia. *Cn. Th.* eine Kalkgrube. §. Zagony albo gruby, drugdzie grzedami zowią. *Cresc. 502.* Z GRUBA ob. Grubo. — GRUBARKA, i, ż., (ob. Grabarka 2). — Grubarkę każdodzienną rymem wysławiał. *Brud. Ost. B. funera quotidiana,* grzebień, chowanie zmarłych, Grab, Begräbnis. GRUBARSKI, a, ie, (cf. grabarski), od gruby, grubarza, Gruben. Ni mnie zła zawieść suszy, ni wiatr zły, ni chłody, Ni leniwa mdli jesień grabarskie dochody. *Zab. 9, 519.* *Izuck. t. j.* owoce do schowania w grubach, Früchte, die in Erdern in der Erde aufbewahrt werden. GRUBARZ ob. Grobarz, Grabarz.

GRUBIJAN, GROBIAN, GRUBIANIN, a, m., *Boh.* nezdwořak, nemrawec; *Carn.* grobijan, saroblencz; *Vind.* tarban, riban, kluk; *Ross.* грубиятель, грубиянь, невѣжа; *Ecll.* некаяжда, грѣшитель, der Grobian, (*Angl.* grobian); nieokrzesaniec, mazgaj, grundychwał, niegrzeczny, nieobyczajny, nieulizany, parafianin, gbur, chłop; (*Vind.* gládek kaker dobova skorja, okrogel kaker resdram). — Z grubijanami trzeba się grzecznie obchodzić, ponieważ niegrzeczność drugiego, nie usprawiedliwia naszej. *Zab. 4, 157.* Czasem nazywamy drugiego grubijanem, z tego powodu, że się nam nie podoba. *Zab. 5, 265.* Uwaga zdaje się grubijanom barbarzyńcom rzecz niewolnicza, królewska zaś wszystko wskok odprawować. *Kłok. Turk. 110.* Taka to grzeczność tego grubianina, pfe, nie nie umie polityki. *Teat. 24. b, 15.* Wstydz się, grubianinie! *ib. 27. b, 60.* Grubianinem być *Ross.* грубиянить, грубиянствовать, грубить, невѣжничать. GRUBIANKA, i, ż., kobieta nieokrzesana, nieulizana, *Carn.* grobina, eine Grobianin, ein grobeß Weibstüd. Starość, ta okrutna grubianka, która i najślawniejszym nigdy nie przepuściła pieknościom, do ostatniej mie przyprowadza rozpacz. *Mon. a. 65, 347.* GRUBIAŃSKI, a, ie, GRUBIAŃSKO po GRUBIAŃSKU, *adverb.*, niegrzeczny, niezgrabny, chłopski, gburski; *Croat.* grobianszki; *Hung.* goromban; *Boh.* nezdwořny, nezdwořily, nezdwořacký; *Vind.* goren, nelfeten, neperluden, neperjasn, debel, debelnast, zepzast, zepnast, tarbanski; *Ross.* неблагоуравный; *Ecll.* грубянскій; unhöflich, grob. Obruszyła wszystkich przytomnych tak grubiańska odpowiedź. *Pileh. Sen. 538.* Fortuna czasem do chłopca najgrubiańskiego skarby swe przynosi. *Jabl. Ez. 210.* Przez nieobecowanie z grzeczniemi, niemi być nie umieją, i stają się politycznie grubianami albo grubiańsko polityczniemi. *Mon. 65, 421.* Po grubiańsku z nim się obesła. *Teat. 17, 35.* Nie zna mnie, mógłby się ze mną obejść grubiańsko. *ib. 52. c, 54.* *Ross.* согубить, согублять. Co z tym parafianinem wdać się; odpowie co grubiańsko. *Teat. 24. b, 71.* GRUBIAŃSTWO, a, n., *Slov.* grobianstw; *Boh.* nezdwořactw; *Croat.* grobiansztwo; *Hung.* gorombaság; *Carn.* grobust; *Vind.* gròbust, grobovitnost, deblust, deblina, gornost; *Ross.* грубиянство, невѣжество, невѣжество, невѣжество; *Ecll.* грѣбость, грубство, грубянство, Gall. rusticité. *Mon. 76, 421.* niegrzeczność, die Unhöflichkeit, Grobheit. Za grubiaństwo grubiaństwem u nas płacą. *Teat. 35, 85.* (cf. takiemu takie). Grzeczności powinności, znosić grubiaństwo. *Zab. 4, 156.* Między równemi poufałość powinna mieć granice, żeby się nie stała grubiaństwem. *Kras. Pod. 2, 111.* Największe nieprzyjaciół Rzpltej głupstwo i grubiaństwo, którego szkoła nie otrząsa. *Birk. Kaz. Ob. G 2 b.* (barbarzyństwo, dzikość, nieokrzesanie). Grubiaństwem narabiać *Ross.* нагубить. GRUBIĆ, id, i, cz. *niedok.*, zgrubić *dok.*, grubszym czynić, gröber machen. *Vind.* debeliti, obtoustiti, natoustiti, potoushati, sadebeliti; (*Bosn.* grubiti deformare; *Rag.* ogrubiti, opoganiti: obrudzić); *Ecll.* дѣбелити, толстымъ дѣлати. Przez grzech ludzie subtelną swą naturę zgrubili. *Przyb. Milt. 199.* GRUBIEĆ ob. Grubo. GRUBIEĆ, iał, ieli,

ieje *nijk. niedok.*, zgrubieć *dok.*; *Boh.* hrubnauti; *Slov.* hrubnu; *Rag.* debeliti, odebeliti; *Croat.* debeleti; *Carn.* debelim; *Ross.* грубѣть, огрубѣть, крупнѣть, толстѣть, утолстѣть, ботѣть, разбогѣть; *Eecl.* дебелю, одекельти, отольстѣть; mieższec, grubszym się stawać, gróber werden, stärker, dicker werden. Gdy wierzech zetańa, drzewo grubieje. *Tr.* Ręce zgrubiałe i ostre. *Syren.* 751. Głos zgrubiał. *Teat.* 28. b, 85. *Fig. tr.* Dzijszym się stawać, gróber, wilder werden. Mieszkając długo w górach, zgrubiał był srodze, zarosła brodę, suknią zdrapaną, ciało wyschłe mając. *Sk. Żyw.* 4, 15. (zdziecał, leśnym się stał). Nie poznali go, bo był bardzo zetańa i niezwykłą robotą zgrubiał. *ib.* 2, 197. W obyczajach co raz grubieje. *Tr.* Zgrubiało a zmieższało serce ludu tego. *1 Leop. Math.* 15, 15. (GRUBKA, i, ż., *dem. nom.* gruba; dołek, eine kleine Grube. Grubka ziemna. *Macz.*) GRUBO, *GRUBIE *adverb.*, grubiej *comp.*, (*Boh.* hrubě *valde*; *Slov.* hrube, welmi, welice = bardzo, wielce); *Sorab.* 2. tlusto, klusto; *Ross.* толсто, крупно; grob. — §. Miąszo, niecienko, diś, grob. *n. p.* Grubo na palec. einen Finger dick. *Tr.* Śnieg leży grubo do kostek. *Ld.* Chleb z masłem grubo nasmarowany. *Tr.* Ciało grubo gestemi włosy z zwierzchu zporastało. *Otw. Ow.* 546. (gesto). — §. Po prostu, niekształtnie, nieozdobnie, grob, schledt. *Kostka* mój, chociaż młody, jednak w tej mierze może się popisać niegrubie. *Gorn. Dw.* 5. Grubo się chowa, grubo żyje = niemiętko, nieroskosznie, er führt ein harteš Leben. §. Nieobyczajnie, niegrzesznie, unhöflich, grob. Żebym miał mówić, że ta panna nierządne prowadzi życie, byłoby za grubo; szukać trzeba wolniejszego wyrazu. *Teat.* 54, 68. (za urażnie). Dosyć grubie napisał. *Pim. Kam. pr.* Tak grubie mówisz, że ci nie odpowiem. *Zebr. Zw.* 100. Ma pan z sługami obyczajnie poczynać, nie grubie a niebacznie. *Petr. Ek.* 115. Grubie a niepoczciwie wyrzuceno Jezusa z krzyżem na górę kalwaryi. *Wróbl.* 48. Żal mi Wac Pana, że tamci Ichmość tak go grubo przywitali. *Boh. Kom.* 2, 571. §. Grubo, bardzo, dużo, sehr viel, starf. Teofrast grubie w tym wykroczył, że nazbyt chwali kosztowne krotochwile. *Kosz. Cyc.* 140. Jakże grubo błędzisz. *Teat.* 29, 25. Mój pan nigdzie tak grubo nie igał, jak tu. *Teat.* 26, 66. Drogie to teraz pieniądze, można niemi sprawiedliwie a grubo zyskiwać. *Teat.* 53. e, 10. Z GRUBA, z GRUBSZA = z pierwszego, nie ze wszystkim; nie do końca; bez wyszczególnienia, auß dem Größten, nicht völlig ausgearbeitet. Przetłukłszy to korzenie z gruba, moczyc octem. *Syr.* 21. Zioła te pokrajawszy, i z gruba potłukłszy. *Perz. Cyr.* 2, 555. Z gruba wypracować *Ross.* обдѣлывать, обдѣливаю. Teraz to z gruba tylko wyrzeknę, niesubtelnie jeszcze. *Petr. Pol.* 197. Naprzód tu tę rzecz z gruba i po wierzech mówimy. *ib.* 205. (w ogólności). Kamień z grubsza wyciosany. *Tr.* GRUBOBRZUCHY, a, e, o grubym brzuchy, dickbauchig. *Ross.* толстобрюхий. GRUBODZIOB, a, m., ptak ziarnojad, *loxica coccothraustus.* *Kluk. Zw.* 2, 270. wielkości drozda. *Ead. Hst. N.* 46. der Dickhabel, Kirshinf. *Boh.* dlask; *Morav.* dlesk, (cf. klesk); *Vind.* dliesk, sernogris; *Slav.*

svrăcsak. GRUBOGEBY, a, e, geby grubej, dickmäulig; *Ross.* толстогубый. GRUBOKOŚCI, ia, ie, kości grubych; *Vind.* debelokosten, dicknötig. GRUBOKREWNY, a, e, krwi grubej, gestej, von dickem Blute. Lekarstwo ludziom grubokrewnym. *Spicz.* 99. GRUBOMOWNOŚĆ, ści, ż., nieforemny język, mówienie grube, nieokresane, eine grobe ungebildete Art zu sprechen. Grubomowności przyczynę wynalazł Kwintylian, już gnusność młodzieży, już zaniedbanie rodziców. *Mon.* 71, 724. GRUBOMOWNY, a, e, — *ie adv.*, nieforemnie mówiący, grob und ungebildet sprechen. GRUBONOGI, a, ie, nóg grubych, dickfüßig; *Rag.* debellonogh; *Croat.* debelonog. GRUBOŚĆ, *RUBOŚĆ, ści, ż., mieższość, die Dicke. *Boh.* hrubost; *Vind.* debellost, debelnost, tushova; (*Bosn.* grubochlja *turpitude*; *Croat.* grubócha, grubota; *Rag.* grubos, grubóchlja *deformitas*); *Croat.* debelocha; *Rag.* debellina, *Ross.* грубость, толстота, толщина, дебелость, толща; ботѣлость, крупность; *Eecl.* дебелство, толщина, тучность, жирность. Drzewo było tej grubości, że troje chłopca ledwie ręкома obłapić co może. *Tr.* Grubość w niektórych przedmiotach nazywa się głębokością, czyli wysokością. *Łesk.* 1. §. *Fig. transl.*, niesubtelność, die Grobheit, Mangel der Feinheit. Ludzie na wzór cielesnych obrazów bogi sobie czynili, nie mogąc się z grubości swojej na niewidomą moc bożą podnosić. *Sk. Żyw.* 2, 424. — §. Niegrzeszność, nieobyczajność, die Unhöflichkeit, Grobheit. GRUBOWATOŚĆ, ści, ż., przygrubszość, obgrubszość, Größlichkeit. GRUBOWATY, a, e, — *o adv.*, przygrubszy, obgrubszy, größlich, etwas grob, *Ross.* грубоватый, толстоватый, крупноватый. GRUBOZIARNISTY, a, e, ziarn grubych; *Ross.* крупчатый, крупичатый. (GRUBRYNU Tureckiego sztuka. *Instr. cel. Lit.* Grubrynu jedwabnego łokieć. *ib.* Grubryna Niemieckiego od łokecia. *ib.* — Towary cudzoziemskie, muchairy, czamlety, grubryny. płacą ten podatek. *Vol. Leg.* 4, 81. materya jakaś, ein Zeug). W GRUBSZ = w grubość, w miąszość, in die Dicke, in der Dicke. Chmury w grubsz mogą być na sto stop. *Kluk. Rosl.* 5, 88. cf. wszecz, wniąż, wzdłuż. Z GRUBSZA *ob.* Z Gruba, Grubo. GRUBY, a, e, *HRUBY, *Dudz.* 29. *RUBY, (*Boh.* hruby; *Slov.* hrubý; *Hung.* goromba; *Sorab.* 2. gropni, grofni, tlusti; *Sorab.* 1. tolsty, wóbli, towsté; (*Vind.* grob, groboviten, tepez *rudis*); *Vind.* debel, debou, deblen. debblast, goren, neperluden; (*Carn.* grob *grandis*); *Carn.* debel, saröblen, (urejčn *subcrassulus*); (*Croat.* grub *deformis*); *Croat.* debel; (*Dal.* gruub; *Bosn.* grüb; *Rag.* grüb, gard *deformis*); *Slav.* debeo; *Rag.* debéo, debella, debello, kruupan; *Bosn.* debelli, debeo, - la, - lo; *Ross.* грубый, крупный, облыи, дебелый, толстый, богълый; *Eecl.* [grubъ 2], крупный; *Comp.* Grubszy; *Boh.* hrubši; cf. *Dan.* grov; *Svec.* grof; *Ger.* grob; *Gual.* rhes; cf. *Lat.* rudis, crudus, gravis; *Holl.* groven); grob. §. Miąszy, diś, grob, starf. Deska na trzy cale gruba, trzeba nam tu jeszcze grubszej. — §. Niecienki, nicht fein, grob. Gruby piasek. Grube sukno. — Gruba mgła w jasny dzień powstaje. *Tward. Wł.* 76. (gesta) — §. Nielekki, ciężki, grob, schwcr. Dzieci mlekiem, a drugich grubszemi potrawami

karmia. *Karnk. Kat. 6.* Potrawy grube *Ross. тяжелая пища.* W obyczajach wieśniackich, w skrzętnym obchodzeniu się, w tym grubym i niewytwornym życiu. *Siem. Cyc. 82.* (leśne życie). Rzekłbyś, pod grubym niebem iż się rodził Beotów, tak się w rozsadek ogłodził. *Nag. Fil. 216.* Długi grube. *Dwor. D. 5.* ciężkie, znaczne, wielkie, *Beträchtliche Schulden.* Ojczyzna po oddaleniu się twoim w grubęj zostaje żalobie, oplakując utratę tak wielkiego człowieka. *Boh. Kom. 2, 44.* (w wielkiej, głębokiej). *Ż.* Otyły, tłusty, brzuchaty, fett, *die.* Człowiek ciała wielkiego i rubego. *Petr. Pol. 355.* Jakiś tam człek gruby i brzuchaty czeka We Pana. *Boh. Kom. 4, 59. Carn. debelak; Ross. толстяк.* Szkap im rubszy, tym się prędzej zfatyguje. *Alb. na Woj. 15. Ż. moral.* Nieokrzesany, niegładki, niewyczesany, nieulizany, nieozdobny, niekrasny, niegrzeczny, nieobyczajny, prostacki, gburski, grób, *bauerisch, unhöflich, ungehobelt, ungehiffen, ungebildet.* Grubym rozumiem człowieka prostego, który bydzące, nie ludzko rozumem się rządzi. *Petr. Pol. 6.* Gruby człowiek, grubian. *Cn. Ad. 275.* Narody grube, które żyją bez ustanowionego rządu politycznego, chociaż mają nieco obyczajności, i niedoskonałą sztuków wiadomość. *Wyrw. Geogr. 129.* (*oppos. polerowny, cf. dziki.*) Niektóre narody, acz same grubemi były, sąsiady nauczone miały. *Krom. 6.* Grube żarty przewoźników. *Klon. Fl. B. 5.* (niesmaczne, *cf. rubaszne, tłuste, cf. jałowe.*) Do grubszych potym żartów się udał. *Mon. 65, 404.* Przyszło między niemi do słów grubych. *Warg. Radz. 180.* (obelżywych, szkalujących). Zwyczajniejsza ludzom z północy na południe, jako to z miejsc przykrych do wcześniejszych, z grubych do obyczajniejszych prowadzić się. *Krom. 27.* Gruba mowa, gruby język - nieforemny, niewykształcony, niewyszlifowany, *etne ungebildete Sprache oder Sprechart, die Bauernsprache. cf. Eccl. грубозыячествовати. Ж. Haniebny, wstydy, smrotny; Ross. позорный.* Czyli tył raz podawszy gruby i zelżywy, Obróć się? *Tward. Misc. 22.* (w haniebną ucieczkę, *auf eine schimpfliche Art die Schuld ergreifen.*) W pół pysznej nadziei, Nagły Neptun rozwieje Niemieckie zapędy, Że gruby tył podali. *ib. 16.* GRUBSZOŚĆ, *sci, ż., subst. od Comp. grubszy - większy stopień grubości, (die Gröberheit) ein höherer Grad der Grobheit.* Chcesz mi cieszyć jak możesz, przy twojej prostocie, Za grubszość twojej duszy hojnieś mi odpłacił, Boś dla mnie w mej niedoli ludzkości nie stracił. *Treb. S. M. 61.* t. j. polorem ustępujesz drugim, lecz nadgradzasz to ludzkością.

GRUCA y, *ż., (Carn. grūzha; Slov. grjška; Croat. griez, kassa psenichna; Vind. griefts, pszenizna tousta mela, pszenizni sdrob; Lat. med. grutum, grutellum, gruellum; Gall. griotte, gruau; Angl. grout; Anglos. grut; Dan. grot; cf. Germ. Orics); die Grūße, grub gemahltes und von allen Sülßen gereinigtes Getreide.* Gruca nie co innego jest, tylko owies lub orkisz, otlukany z łupiny, i pośluczony. *Dykc. Med. 2, 441.* Krupy owiesne, u nas gruca zowią. *Cresc. 166.* Gruca owsiana, owsianka; *Carn. tola, Habergrūße, z owsa tłuczonego, i na krupki zmeltego. Krup. 5, 706. Haur. Sk. 408.* Owsianka abo gruce, owsiane

krupy, *avenarium legumen. Macz.* Polówkę z owsa warzona pospolicie gruca zowią. *Syr. 988.* Gruca jęczmienna, *Gerstengrūße, kasza tarta, przecierana przez durszlak, kremor. Cn. Th. 270.* — *Ż.* On sobie żyje grucą, choć mu specyały pieka. *Pot. Syl. 598.* (prostemi potrawami). — *Ż.* Gdybyś stłukł głupiego w mózdzierz, jako grucę biją pistalem, nie będzie odjęte od niego głupstwo jego. *1. Leop. Prov. 27, 22.*

GRUCHAĆ, *ał, a, intrans. ndk., GRUCHNAĆ, ał, ie, jednlt., głos jak gołębie wydawać, cf. Lat. gruo; Rag. gūkati; Vind. gurgukati, gurgukanje; girren wie die Tauben, trommeln, (fruen, furren). (cf. cukru!). Gołab' grucha. Dudz. 21. Eccl. голубь воркуеть. Gruchające gołębie. Banial. J. 5. Wzdychają truckawki, gruchają grzywacze. Zab. 12, 375. — *fig.* Galantom mu jeden koło żony grucha, To rękę ścisła, to szept do ucha. *Pot. Jow. 124.* — *Ż.* Odgłos wydawać, dać się słyszeć, brzmieć, zabrzmiewać, odzywać się, *erönen, erschallen, sich hören lassen.* Gruchnęły wiatry, trzaskawice, błyskawice, ziemi trzęsienia. *Birk. Dom. 16.* (zagrzmiały, szum, grom, trzask, odgłos wydawały, odzywały się). Na takie słowa gruchniono radośnie. *Kniaż. Poez. 2, 60.* (hukniono, odezwano się hukiem). W tym o północy ta nowina gruchnie. *Chrosz. Fars. 151.* Jak tylko wieść ta gruchnęła, wszyscy ciekawie czekali. *Tward. Wł. 150.* Gruchnęła sława po wszystkich miesiącu. *Buz. Hst. 574.* (szybko, piorunem rozbieżała się). *Vind. resglafitite, poglafuvatite, sglafitite.* Z gruchnienia w sąjduku strzał jego, poznali boga. *A. Kchan. 262.* Gruchnęło co, *ingruit terror, perstrepit rumor. Cn. Th. — Ż. Act. transl. Gruchnąć - uderzyć, n. p. Jak cię gruchnę! X. Kam. haucn. Ż. Gruchnąć, neutr. imperf. paść z góry, paść z hałasem na ziemię. Gruchnęli wszyscy z drzewa o ziemię. Gorn. Dw. 159. z trzaskiem spadli, sie platten vom Baume herab auf die Erde. Rag. gruhnati ruere, runać. GRUCHAWKA, i, ż., truckawka; drudzy sinogarlicę tak zowią. *Cn. Th. 215.* die Turkeltaube; oder auch die Fachtube (Huckstaube). *Ż.* Gruchotka, grzegotka. *Cn. Th. 215.* glegotka, *etne Klapper. GRUCHOT, u, m., GRUCHOTANIE, GRUCHNIENIE, ia, u., gruchanie gołębi, daß Girren oder Trommeln der Tauben. Ross. воркование, (Ross. грохотъ głośny śmiech; Croat. et Dal. grohot cachinnus; Boh. chrochot krzakanie). Ż. Łoskot, szelest, chrzest, daß Rassel, daß Gerassel, Gepolter; (Croat. grohot, skrobot; Bosn. grohot; Dal. bahot strepitus). Straszny się wozów gruchot, rzenie koni, szereg broni i zgietk ludzi rozlegał. *Tr. Tel. 515.* W cieniułku skrzyneczki nasypać jakiego siemienia, to od onego gruchotania ptaki ku światłu odleca. *Cresc. 636.* Balki mostowe z niezmiernym gruchotem runęły. *Pileh. Sen. list. 4, 157.* Obegnanego miasta gruchot. *ib. 2, 11.* Między tym gruchotem, który myśli mej przerwy nie czyni, kładną kołat przebiegających wozów. *ib. 2, 5.* Kości złamanych gruchot. *Zebr. Ow. 501.* (trzask, trzeszczenie). *Ż.* Gruchot, stary gruchot, grat, rzecz dawno używana, stargana, zwiotszała; *Ross. всякая старая утварь; daß Gerimpel. GRUCHOTAĆ, ał, a, intrans. contin., gruchoce ndk.; (Boh. chrochtati; Slov. hrochey gako swine grun-****

nio; (*Hung.* röhögök; *Vind.* krolotati, krohozbiti; *Carn.* grohotati, grohótshem *effuse ridere, grunnire*; *Bosn.* grohotati *constrepere*, *grohotatise cachinnari*; *Croat.* grohochemsze, grohotatisze; *Dal.* grohotati, hrokochemsze); *Croat.* skergutam; *Hung.* tsikorgok; cf. *Germ.* tráfzen krakać). ξ . Głos gołębi wydawać, gruchać, firren, trommeln wie die Tauben. *Tr.*, *Ross.* ворковать; *Eccl.* голубь воркуеть. ξ . Łoskot wydawać, chrzeszczyć, raffeln. Po bruku wóz gruchoce. *Tward. W. D.* 2, 247. Z miejsc swych, wypadały Stawy, a kości w barkach gruchotały. *Odym. Św.* 2, H h 4. — ξ . *Activ.* Gruchotać ndk., zgruchotać dok., trzaskać, roztrzaskać, zerfmettern. Garniarz lepi co z gliny naczynia, Gruchota jedno, a z drugim się pieści. *Zab.* 11, 4. *Koss.* Wszystkiego zgruchotała i w nie obróciła. *Kulig. Her.* 78. Kotka słabą klatkę zgruchotała. *Tol. Saut.* 58. Zgruchoce ci nogi i ręce. *Teat.* 30, 62. GRUCHOTAĆ SIĘ - łamać się z łoskotem, kruszyć się, brechen, sich bröckeln. Już nieborak ledwie łązi, stawy się w nim gruchocą. *Bal. Sen.* 82. GRUCHOTKA, i, ż., grzegotka, narzędzie do grzegotania. *Włod.*, die Klapper. Tak wiele Kleopatry Włochom złego wniosła, Śwąg gruchotka Rzym przestraszyła. *Barzd. Luk.* 178. Gruchotka do budzenia - excytarz. *Tr.* der Wecker an einer Uhr. GRUCHU! odgłos gołębi gruchających, cf. cukru! der Laut, den die Tauben von sich hören lassen. Gołębie często wołając gruchu, siła wypotrzebują gruchu. *Haur. Sk.* 127.

Pochodz. *pogruchotać, zgruchotać, dogruchotać, nagruchotać, rozgruchotać*. — ξ . *grzechotać, grzegotać, grzegotka*.

GRUCZOŁ, GRUZOŁ, u et a, m., GRUCZOŁEK, GRUZOŁEK, lka, m., *demin.*, die Drüse, ob. Gruzła; *Boh.* žláza, (cf. żolży); *Slov.* hluska, pupenec; *Sorab.* 2. falle; *Sorab.* 1. zawza, wura; *Vind.* ikra, gobize, slesde; *Carn.* glisha, slesde, ikra, masül; *Bosn.* glanda, gliva, jagode; *Croat.* slezda, zlezda, kehlya; *Dal.* gliva, glonda, glunta; *Ross.* желъза, золотуха. Gruczołki, *glandulae*, są miękkie pulchne części ciała zwierzęcego, w których wielorakie znajdują się naczynia, w których się różne płynności oddzielają, poprawują, etc. *Kluk. Zw.* 1, 51. *Krup.* 2, 2. *Kirch. Anat.* 47. Gruczołek płaczliwy, z którego łzy płyną, leży przy kącie zewnętrznym w dołeczku kości czołowej. *Krup.* 2, 282. *glandula lacrymalis*, die Thränendrüse. W gruczołkach podłe ucha położonych, czeluściowych, podjęzykowych, oddziela się ślina. *Krup.* 1, 25. Gruczołki albo guziki sliniaste, *salivales*, które oddzielają ślinę, są w gębie niezliczone. *Kirch. Anat.* 48. migdały, die Speicheldrüsen. (*Bosn.* zavratak). Gruczołki skóry, które oddzielają humory wodniste i zbytnie, wyprowadzając je przez poty, *subcutaneae*. *Kirch. Anat.* 11. die Hautdrüsen. *Miliaris*, są to gruczołki maluczkie, prosu albo jagłom podobne, i dlatego się nazywają prosiane lub jaglane. *Kirch. Anat.* 48. Hirsendrüse. Gruczoł pod żołądkiem z wielu mniejszych gruczołków złożony, zowie się *pancreas*. *Zool. Nar.* 50. Nauka o zawałkach czyli gruczołkach, *adenologia*. *Perz. Cyr.* 1, 57. — Mamkom się czasem w piersiach mléko w gruczoły albo w gruzły zsiada. *Urząd.* 28. *Stnoten.* Guzy lub nabrznięcia na głowie zowiemy gruczo-

łami, *testudo, talpa, lupa*. *Perz. Cyr.* 1, 126. — ξ . Gruczoł, gruz, rum, *Schutt*. Kraj cały w ruinach, miast, wsi i gmachów starożytnych jedyne tylko pozostają gruczoły. *Mik. Obs.* 184. — ξ . Guzik zaskórny, kostka martwa, kra, *scirrhus*, eine Drüsenverhärtung. *Cn. Th.* 307 et 218 et 215. GRUCZOŁOWATY, a, e, GRUCZOŁKOWATY, pełen gruczołów, voll Drüsen. *Slov.* hluskawy, truskawy; *Sorab.* 1. wuroyitě; *Vind.* ikrast; *Croat.* kehlyav; *Ross.* желъзнстыи. Owość mały i gruczołkowaty, iż się na stół nie przydał. *Fors. Drz.* 17. Błona gruczołkowata, *glandulosa*. *Krup.* 2, 5. GRUCZOŁKOWY, a, e, od gruczołów, Drüsen: Narzędzia gruczołkowe. *N. Pam.* 4, 6.

GRUDA, y, ż., *Boh.* hruda, hrauda, trupel, (hrudi: pierś od cielecica, wołu); *Slov.* hruda; *Sorab.* 2. grulla; *Sorab.* 1. ruzwa; *Croat.* gruda; *Hung.* göröngy; *Bosn.* grudda, grumen zemglje, grun; *Lat.* grumus; *Rag.* grumen; *Vind.* gruda, perstena kepa, kóis, dern; *Carn.* gruzha; *Slav.* bussa; (*Ross.* гpyда купа kamieni, drzewa; гpyди piersi kobiece, гpyдина piersiowa sztuka wołowa, cielecica i t. d.) *Ross.* моклокъ; (*Eccl.* гpyда, громада gromada, 2) гpyдa земли gruda, толца; гpядь, пpьси piersi); kawał ziemi brylowatej, stwardzialej, eine Erdsöhle, ein Erdhügel, ein Hölper. W dzień Szymona Judy, boi się koń grudy. *Rys. Ad.* 74. (cf. spyta cię luty, maszli bóty). Gdy się koń na grudzie odbije, jak go leczycy. *Haur. Sk.* 471. — *Fig.* Nie jako po grudzie albo czochach Stoickich, ale prawdę w ludzi wierszem wdzięcznym wmawiają. *Tward. Wl.* 1. Jak po grudzie, chropowato, z ciężkością (cf. opoka; opp. jak po stole, cf. mydło, smarownie, gładko), sfwer, sfwerfältig. Często się dowcipowi z porywecości uda, Tam gdzie się rozumowi ciężka zda być gruda. *Zab.* 14, 57. (przeszkoda, trudność). GRUDKA, i, ż., *Boh.* hrudka; *Croat.* grudica; *Hung.* göröngyoetske; *Sorab.* 1. ruzliczka; *Rag.* grumencich; *demin.* ein Klößchen, eine kleine Scholle, Erdsöhle. Ziemia formuje się w duże bryły i grudki. *Brzost. Duch.* 107. Nalać na wysiewki wrzając wody i zmieszać, żeby się te grudki rozciierały. *Torz. Szk.* 170. Wieści wieści rodzi, bład, błędy, tak mała śniegu Grudka w bryłę gromniej, tocząca się w biegu. *Min. Ryt.* 5, 204. Schneeball, Schneelawine. ξ . *transl.* Grudka = gatunek séra owczego z przegotowanej rzętycy robionego. *X. Kam.* ξ . Pewna ilość czyli forma tegoż n. p. grudka séra. GRU-DNIOWY, a, e, od grudnia, do grudnia należący, w grudniu przypadający, December: *Ross.* декабрьскій, (грудный piersiowy). Grudniowe mrozy, Decemberfröste. GRUDZIADZ, a, m., Graudenj, dawniej Grodek, znaczne miasto Pruskie w województwie Chełmińskim. *Dykc. Geogr.* 1 255. GRUDZIADZANIN, a, m., z Grudziądza rodowity, ein Graudenjer; w rodz. żeńsk. Grudziądzanka, die Graudenjerinn. GRUDZIĄCKI, GRUDZIĄDZKI, a, ie, od Grudziądza, von Graudenj, Graudenjer. GRUDZIEN, dnia, m., dwunasty miesiąc roku, *December*. *Haur. Sk.* 496. der Christmonat. Grudzień od grudy rzezczon, bowiem tego czasu mróz wielką siłę bierze. *Vresc.* 699. *Chmiel.* 1, 195. (*Boh.* hruden *intercalaris mensis*, przybyszowy, der Schaltmonat); *Boh.* prasyneec, prosnec, (cf. prosię); *Slov.* prasinec; *Sorab.* 2. simski, (ob. zima);

Sorab. 1. weleżże mészacztwo; *Carn.* grudn Decembr. (2. *Saturn.* tempus edax rerum, a verbo *grudem* rodo; *Saturn.* apud *priscos* Krode); *Vind.* gruden, vianahtnik, dvanaistnik; *Croat.* gruden, velikobosichnyak; (cf. *Croat.* proszinecz, malibosichnyak *Januar.*); *Dal.* proszinacz, proszinecz; *Hung.* karátsan hava; *Slav.* prosinac; *Bosn.* decembar, proszinac, (*Bosn.* *prosinuti illuminare*); *Rag.* pro-sjinaz; *Ross.* декабрь, obs. грудень, студень, (ob. Studzic, cf. styczeń); *Eccl.* декабрь. GRUDZISTY, a, e, — o *adv.*, pefen grudy, schellig, voll Schoffen. (*Boh.* hrudowaty; *Slov.* hrudnaty; *Croat.* grudaszt, grudovit; *Hung.* göröngyös; *Bosn.* grúmenast, grumenit; *Vind.* grudast, kepast, kofen; *Sorab.* 1. ruzwatá; *Eccl.* грудоватый *acerosus*, (грудный, подсосециный *submamillaris*; *Ross.* грудастый szerokopiersi, o zwierzętach). *prop. et fig.* chropowaty, niegładki, holperig, höckerig. Zbieg liter spółbrzmiających, czyni mowę twardą, chropowatą i grudzistą. *Pir. Wym.* 261.

GRUNCIK, a, m., *demin. nom.* grunt, (*Vind.* gruntizh, semlishize) : mała ziemia, roleczka, szmacik ziemi, ein kleines Grundstück. Miał gruncik pola, który sam rękami sprawował. *Jabl. Tel.* 500. Piast w Krušwicy z niewielkiego gruncika roli żywot swój gnarował. *Krom.* 48. GRUNDAL, GRONDAL, GRADAL, GRUNTAL, GRUNDYCHWAŁ, GRUNDYS, a, m., gruntem t. j. ziemią się zatrudniający, ziemianin, rolnik, (*Carn.* gruntar : kmieć cały), ein Ackermann, Landmann. Widzisz tu w tym ogrodzie kopiące gruntale, Zaciągnij się między nie; to motyką rycie, Może nam dać i żywność i grzbietu okrycie. *Třeb. S. M.* 67. (cf. grabarz). — §. Z przyganą, chłop, chłopskie obyczaje mający, głupi, prostak, mrogetny człowiek, nieuczestaniec. *Macz.*; *agrestis*; gbur, ein Bauerferl, ein bauerlicher Mensch. *Vind.* siazh, siaz, tarban; *Ross.* мужицкий, пентюхъ, остолопъ, хайло. Grondale nie wiedząc co niesli, złożywszy skrzynię, postawili ją sztorcem opartą na murze. *Mon.* 70, 744. (dragarze). Jabym szczęśliwą była, gdybym takiego męża miała, zamiast tego niezgrabnego grądała. *Teat.* 15. c, a. Grzeczny się człowiek o przyjaźń jej starał, a wydali ją za grondala. *Mon.* 76, 444. *Sus Minervam*: nieuk a grundywał doktora uczy. *Macz.* Kto się grundalem urodzi, za gładyśza nie ucho-dzi. *Jak. Baj.* 255. (cf. olszowy Piotr). Rozwaliwszy się grądał na kanapie, W przytomności zaniejszych, jako wielbłąd sapie. *Nar. Dz.* 5, 232. A tuś mi grądału! *Teat.* 56. c, 114. GRUNT, GRONT, GRAT, u, m, der Grund, *Boh.* grunt, zakład, podwał; *Slov.* grunt, zakład, postawnik, (cf. podstawa); *Sorab.* 2. grunt; *Croat.* grunt, temel, z *Greck.* θεμελιον; *Carn.* grunt; *Vind.* grunt, podlog, gniva, semla; *Ross.* грунтъ; *Eccl.* тврды; *Svec.* et *Dan.* grund; *Holl.* grunt; *Angl.* ground; cf. Gr. χωριον). *In Plur.* dawni Polacy piszą grunty, my teraz grunta. *Kpec. Gr.* 2, p. 29. Grunt oznacza w powszechności to, na czem się co zakłada; *prop. et fig.*, der Grund, wor-auf man etwas baut, stüßt. Grunt, fundament, dół wykopany do budowania. *Cn. Th.* 215. das Fundament, die Grundlage zu einem Gebäude; budowania początek. *ib.* der Grund, die Grundlage eines Gebäudes. Cele, jest twarde

dno w gruncie, na którym się już godzi grunt kłaść. *Cn. Th.* 60. Nie wezmą z ciebie kamienia na węgiel, ani oręla na grąth. 1 *Leop. Jer.* 51, 26. (na grunt. 3 *Leop.*). Żeby stoły i ławy i listwy ocalić, Grunt, na którym cały dóm zawisnął, obalić. *Pot. Zac.* 7. (istotę poświęcić przyzwoitościom). Grunt dobry założy, Kto się bojaźni bożej i enocie przyłoży. *Groch. W.* 552. der legt einen guten Grund, baut auf einem festen Grunde. Dziesięciorga przykazania gruntem i calcem jest sprawdliwość. *Mon.* 71, 555. (zasadą *Ross.* основание, cf. osnowa). Czego w sześciu lat w młodości nie zaczniesz, gruntu nie zawezmie. *Falib. Dis. G.* 5. (nie ugruntuje się, nie umocni, nie utwierdzi się). Miałem Wc Pana zawsze za człeka dobrego gruntu i charakteru. *Teat.* 21, 178. (gruntownego sposobu myślenia). Drugi grunt zakładam wynalezienia tej prawdy, który taki jest... trzeci grunt położę... czwarty grunt położę taki... *Petr. Ek.* 64. zasada, der zweyte Grundstein, den ich lege, um jene Wahrheit (aufzufinden), dar-auf zu bauen. — Grunt malarski, dno, farba, po której druga dają, die Grundfarbe, der Grund bey den Malern. *Ross. et Eccl.* левкасъ, левкаие. Grunt pod filarami kamienny, podstawk. *Cn. Th.* der Untersatz, der Fuß einer Säule. Szczęśliwy, kto gdy się świat w swym gruncie poruszy, Wie miejsce, gdzie ma leżeć, wojna go nie wzruszy. *Bard. Luk.* 62. wenn die Welt in ihrer Grundveste zittert. — Mądrości grunt cierpliwość. *Budn. Apopht.* 14. Bez gruntu, bez fundamentu; *Eccl.* неодоержимо. — §. Grunt, główna rzecz, istota, die Hauptsache. Grunt sprawy, pobożności. *Cn. Th.* 215. Suknia grunt. *Zab.* 1, 129. *Alb.* das Kleid macht den Mann. (cf. jak cię widzą, tak cię piszą). Rola, to grunt. *Falib. Dis. P.* U nas to grunt charakter, poczciwość, a tu słowa jeszcze o tem nie słyzałem. *Teat.* 19, 61. Nieposażna bardzo; a pieniądze grunt. *ib.* 7. c, 11. Cnotliwy a ubogi, nie u nich; to jest grunt, Kto ma pieniędzy siła, choćby nie miał enoty. *Opal. Sat.* 58. W Polsce każdy mu się zdał ladajaki; tylko on grunt. *ib.* 4. sich allein hielt er für den rechten Mann. — Do gruntu, *Slov.* do gruntu : zupełnie, do szczytu, *phys. et moral.*, bis auf den Grund, völlig, gänzlich. Mróz zwolniał, trzeba było się obawiać, aby do gruntu nie puściło. *Pam.* 85, 1, 212. (zupełnej rozmięczy, odmięczy). Każde słowo jego przenika do gruntu serca mojego. *Teat.* 41, 124. (wskrosz). Juliusz u Rawenny porażon był do gruntu. *Biel. Sw.* 111 b. (na głowę). Krzyżacy Prusów poganów nie mogli do gruntu wykorzenić. *Biel. Kr.* 120. (do ostatka). — W grunt : aż do dna, bis auf den Grund, bis ins Innerste. Bojaźń, skrytość i niedowiarstwo, w grunt samego przyrodzenia wlepie. *Kłok. Turk.* 99. (wkorzenia). — W gruncie, na dnie, na spodzie; w samój istocie, istotnie, rzetelnie, auf dem Grunde, auf dem Boden; im Grunde, in der That. W gruncie samym niewinny jest. *Teat.* 55. b, 161. — §. Z gruntu : od samego fundamentu, fundamentalnie, gruntownie, zgoła, von Grund aus, gründlich, gänzlich. Dęby od wiatru z gruntu wywrócone. *Tward. Wł.* 232. (z korzeniem). Morze z gruntu wzburzone. *Teat.* 29, 126. (od samego dna). (*Slov.* z gruntu; *Slav.* iz temelja; *Bosn.* izadna, o-

dadna). Piękną rezydencją w Gruszczyńcu, Stan. Lubomirski z gruntu wymurował. *Kras. List.* 14. (od samego fundamentu). Mówię to z gruntu serca. *Teat.* 34, 16. (z całego serca, z mocnego przekonania). To człowiek z gruntu poczciwy. *Teat.* 49. b, 21. Już jej spokojność z gruntu pomieszałem. *Teat.* 45. b, 21. (ze szczerem, gąźląd). Jakże teraz młode panienki z gruntu się popsuły! *Teat.* 29, 46. (ze wszystkim). Nie znasz mnie jeszcze z gruntu, kiedy takim mię sądzisz. *Zab.* 14, 309. (niegruntownie). — §. Grunt: ziemia, rola, dobro leżące, nieruchome, Grund und Boden, Grundstück, Feld, Acker, ein liegender Grund, cf. dziedzina, *Croat.* grunt, bashina; *Rag.* basetina; *Ross.* почва, пошва. Nietylko urodzajne i czarne grunta, ale nawet gliniaste nadgradzają pracę człowiekowi. *Zab.* 6, 105. *Min.* Królestwo Neapolitańskie ma grunta dziwnie urodzajne. *Wyrw. Geogr.* 196. Wałem cię otoczą nieprzyjaciele, i rozrzuca równo z ziemią grunty twoje. *W. Post. Mn.* 320. (majątności, wsie twoje). Dziś komu ciasne okolice Zuntu, Jutro ma dosyć na trzy łokcie gruntu. *Kochow.* 72. (ziemi na grób). Erdbreich, Erde. Żądał Zygmunta Zelim o to, aby przepuścił wojsko jego przez grunt korony Polskiej. *Gwagn.* 121. er sollte sie über Polnischen Grund und Boden gehen lassen. — W wodzie Łackońskiej jest nieco rubryki i żelaza, co znaczy czerwoność i śniadość, którą grunt swój, i zioła poblizsze sobie, powłóczy. *Petr. Wod.* 10. (dno swoje). GRUNTAL ob. Grundal. — GRUNTOWAĆ, ał, uje, *czyn. ndk.*, ugruntować *dok.*, gruntem umacniać, podierać, zakładać, zasadzać na fundamencie, *propr. et fig.*, *Sorab.* 2. gruntowasch; *Carn.* gruntam; *Vind.* gruntati, sidati, vstebrati, nastajati; *Croat.* temelim; *Ross.* основывать, основывать. W tobie jedynie całą moję gruntuje nadzieję. *Teat.* 55. d, 22. Kotwie okręty gruntuja. *A. Kchan. Virg.* 146. fundabant. Co jest dobrze umocowano i ugruntowano, to się nie waha. *Pilch. Sen. list.* 1. 280. Delos, wysyp, nieugruntowany, błędny, pływający. *Otw. Ow.* 230. (łożny). Morze to dziś mrozy lodem ugruntuja, Jutro wiatry szalone zetra i zwojuja. *Pap. Ryc.* 25. (zleżają). — §. Moral. Bóg rzekł Jozuemu: bądź ugruntowanym, i nie się nie bój. *Leszcz. N. T.* 177. (bądź stałym, niezachwianym). §. Gruntować u malarza, pierwszym kolorem nałożyć. *Magier. Mskr.* gründen, die Grundfarbe auftragen. Malarz pierwej płótno gruntuje, potem farbami maluje: grunt zakłada przygotowującą farbą, der Maler gründet die Leinwand; *Ross.* прокрасить, прокрашивать, левкасить, налевкасить. §. *Jurid.* Gruntować, zgruntować sprawę, wyłożyć główną rzecz przed sądem od obudwu stron przez żalobę i odpowiedź (*litis contestatio*); *Ross.* положить основание. — §. Gruntować, zgruntować *dokon.*, gruntu abo dna szukać, zgłębiać, zu ergründen suchen, gründen, den Grund eines Gewässers suchen. (*Vind.* posgruntati, nasgruntovati). Każę gruntować wodę, szuka brodu. *Stas. Num.* 1, 129. *sonder.* Wisłę gruntuwał nieprzyjaciel, która nań ziewała, i swoje już łakome łono otwierała. *Tward. Wł.* 179. Chcieć w sądach boskich brodzić i one gruntuwać, jest to rzucić się dobrowolnie w przepaść błędów. *Mon.* 71, 207.

GRUNTOWAĆ się *recipr.*; zasadzać się, zakładać się, fundować się, zależyć, założonym być na czym, sich auf etwas gründen, auf etwas gegründet seyn. Wszystka wiara na bogu gruntuje się. *Karnk. Kat.* 297. Aż nadto podejrzenie moje gruntuje się. *Teat.* 9, 50. gruntownie, ist gegründet. GRUNTOWNIE *adv.*, na pewnym fundamencie, fundamentalnie *propr. et fig.*, gründlich, wohlgegründet. *Ross.* основательно. (cf. dziedzinnie). Jest to człowiek, który się gruntownie zna na swęj sztuce. *Teat.* 34, 50. Gruntownie uczony *Vind.* presastopen, prevuzhen. GRUNTOWNIK, a, m., *Boh.* gruntownik właściciel gruntu; *Croat.* temelitel; *Vind.* gruntovloshnik, vterdnik: fundator. GRUNTOWNOŚĆ, ści, ż., stałość, pewność na czym zasadzona, stateczność, fundamentalność, nielekkość, die Gründlichkeit. W najmniejszych działaniach ojców naszych upatrujemy zawsze jakąś gruntowność, której dojsć teraz nie możemy. *Kras. Pod.* 1, 250. *Ross.* основательность. GRUNTOWNY, a, e, fundamentalny, na dobrym gruncie założony, mocny, stały, gründlich, vest, starf. *Boh.* gruntownj; *Vind.* grunten, vstojezhen, vterden; *Croat.* temelit; *Ross.* основательный, испытанный. Cnotom gruntownym to imię dano, iż wszystka sprawa poczciwego życia, jak na gruncie, na nich się funduje. *Hrbst. Nauk.* N. 7. cardinales virt., Grundtugenden. (cf. enoty teologiczne). Miłość nasza jest gruntowna, że jej nie nigdy nie ostudzi, ani rozerwie. *Teat.* 21, 5. Dyament cienki na takiej foldze osadzony, podobien dyamentowi paragon, gruntownemu i wesółemu kamieniowi szacownemu. *Złot. C. b.* Kamień półgruntowny. *ib.* GRUNTOWY, a, e, od gruntu, to jest, ziemi, pola, roli, nieruchomości, *Vind.* grunten, Grund, Grundstück. Własność gruntowa wyraża własność nad ziemią. *Zab.* 6, 224. Grundtugenthum. Zastawa nieruchoma, hipoteka, gruntowy zastaw. *Gal. Cyw.* 2, 102. Czynsz gruntowy, *Ross.* поземельное, поземельные деньги. Gruntowa księga: ziemiańska, daś Grundbuch. — Łąki suche, albo jak nazywają gruntowe, na łustych i soczystych miejscach, najlepszą dają trawę. *Kluk. Rosl.* 3, 286. Grundwiesen, trofene, aber fette Wiesen. Kość gruntowa lub kliniasta leży w szrodku dna lub gruntu czaszki głowy, *os basilare.* *Krup.* 1, 38. GRUNTRYŚ, u, m., z *Niem.* der Grundriß, planta, zrysowanie fundamentu budynkowego. *Solsk. Geom.* 3. *Chmiel.* 1, 78. GRUNTWAGA, i, ż., z *Niem.* die (Grundwage), Blegwage, Schrotwage, Segwage, Wasserwage, (cf. szynwaga). Gruntwaga, deszczulka trzyganiasta, mająca przez szrodek na nici uwiązany ołów, służy do brania wagi lub ważenia, gdy się buduje. *Magier. Mskr.* Nie przestając na przyrodzonej równości miejsca, potrzeba pod gruntwagą jedne miejsca zbierać, drugie nawozić. *Kluk. Rosl.* 1, 43.

Pochodz. bezgruntny, bezgruncie; dogruntować; nagruntować; ogruntować; podgruntować; ugruntować; wygruntować; zgruntować.
GRUPA, y, ż., z *Franc.* włosk., zbiór różnych figur kształtnie z sobą powiązanych, bądź w rzeźbie, bądź w malowaniu. *Min. Aus.* 55. *Boh.* weypada, podobina.
GRUSZA, y, ż., *Sorab.* 1. kruschwina; *Boh.* hruška; *Vind.* grushka, grushkovu drevu; *Ross.* грушевина; gruszkowe

drzewo, gruszka, der Birnbaum. Grusze potrzebują ziemi dobrej, wkorzeniają się głęboko, a pospolicie do znacznej wyrastają wysokości. *Kluk. Rosl.* 1, 136. Grusze dzikie wilde Birnbaume, dobrowolnie po polach rosną. *ib.* 2, 381. GRUSZCZANKA, i, z., galas z gruszek. X. *Kam.* Birnmuß. GRUSZCZANY ob. Gruszkowy. GRUSZCZYCZKA, i, z., *Ross.* грушица, зелень зимняя, ziele, *pyrola* *Linn.* Wintergrün, liście ma gruszkowym podobne, latem i zimą zielone. *Kluk. Rosl.* 2, 221. zowią też jabłonka, zimozielonym. *Sienn.* 139 et 142 *Syr.* 1282. okrągłoliścia, *rotundifolia*; mała, *minor*; jednoboczna, *secunda*; jednokwiatowa, *uniflora*; baldaszkowa, *umbellata*; tej wieśniacy wiele lekarskich skutków przypisują, i ztąd pomocnikiem nazywają. *Jundz.* 256. GRUSZCZYSTY, a, e, GRUSZKOWATY, na kształt gruszki, birnenähnlich. Melon gruszczysty, od kształtu gruszki. *Syr.* 1184. GRUSZECZNIK ob. Grusznik. GRUSZKA, i, z., GRUSZECZKA, i, z., *zdrbn.*, *Boh.* hrůska, hrůšička; *Sorab.* 1. kruschwa, kruschei; *Sorab.* 2. kschuschka; *Vind.* grushka, grushkiza, gruske, hruske, grushovo drevo; *Carn.* hrushka; *Croat.* hrůska, hruske; *Bosn.* kruscka; *Dal.* kruska, krusva; *Hung.* ke-urtvely, kőrtvely; *Rag.* krùska, krusceiza; *Slav.* krushka, krushkovo dërvo; *Ross.* груша, (cf. *Croat.* hrusztati - chróstać, cf. *Ross.* крушка - kruż). § 1. Gruszkowe drzewo, grusza, der Birnbaum. *Ład. H. N.* 46, i owoc drzewa gruszy. *Dykc. Med.* 2, 442. die Birn. Bardzo wiele jest gatunków gruszek; są małgorzatki, jakubówki, muszkatułki, pasówki, panny, baby, zimostradki, gdule, dawidki. *Ład. Hst. N.* 46. dawidówki, cegłówki, pigłówki. X. *Kam.* miodówki, pergamotki. *Dykc. Med.* 2, 443. winiówki, kapustnice, rzepnice. *Cresc.* 223. koniakówki, kluniackie gruszeki, sapieżanki, ługi. (*Carn.* korobële, kravojnëze, ternavke, garzarôle, lushperna, tępka, supanke, mazharje; *Boh.* djwëicka; *Ross.* глина i t. d). Gruszka lesna, die wilde Birn, Holzbirn, gruszka polna, owoc soczysty mięsisty gruszy dzikiej. *Kluk. Rosl.* 2, 38. *Vind.* lefna grushka. (ob. Odleżałka, ulegałka, uleżałka). — *Phras.* Śniło mi się, żeśmy gruszeki trzęśli, to pewnie guzy znaczy. *Teat.* 29, 150. (złe godło). Przebierać będą w dziewczętach, jak w gruszkach. *Teat.* 55. b, 4. (jak w odleżałkach). (*Prov. Sorab.* 2. Ja zu f' jogo kofëczami kschuschki klapasch, przeżyję go). *Prov. Pol.* Nie wszystkim gruszeki, drugim jabłka. *Rys. Ad.* 49. (non omnibus omnia apta. cf. dobra Matyasowski płożka; dobra psu mucha). Nie zabaczy gruszeki w popiele. *Cn. Ad.* 720. *sum quisque homo rem meminit, et versumt die Gelegenheit nicht.* *Exactus* pilen tego, co nań włożono, sprawny, nie zabaczy gruszeki w popiele, jako w przypowieści bywa mówiono. *Mącz.* Gruszeki nie zaśpię w piecu. *Pot. Jow.* 2, 6. *Kłok. Turk.* 61. Wszystkich jutro uprzedzę mym przybyciem gości, Nie zasypiam w popiele mojej lubej gruszeki. *Zabl. Z. S.* 13. *Pot. Arg.* 289. Nie zjesz mnie w kaszy, gdzie potrzeba nie zaśpię gruszek w popiele. *Mon.* 65, 723. *Teat.* 11. b, 45. — Ukazywać komu gruszeki na wierzbie. *Rys. Ad.* 69. t. j. dudka na kościele - za błazna go mieć, zakpić z kogo, einen um Narren haben. Przestrzegam, że Graf cię uwodzi, i obiecuje gru-

szki na wierzbie. *Boh. Kom.* 4, 88. — § 2. Gruszka miłośna, *solanum Melongena*, gatunek psianki. *Kluk. Dykc.* 3, 89. Melanzanapfel. — § 3. Ziemna albo wycza gruszka, *apios*, die Erbbirn, od podobieństwa ma nazwisko, bo korzeń jej ma kształt gruszki. *Syr.* 1510. ziemniak biały. § 4. *Fig.* Owe przy uszach gruszki jedwabne perłowe, Na poruszenie głową ruszać się gotowe. *Łącz. Zw.* 23. t. j. zausznicze, Ohrgehör in Form einer Birn. § 5. Gruszka albo twardość około śledziony. *Spicz.* 5. eine Verhärtung, eine Beule, cf. gruzoł, guz. GRUSZKOWATY, a, e, o *adv.*, na kształt gruszki, birnenartig, wie eine Birn; *Ross.* грушевидный. GRUSZKOWIEC, wea, m., gatunek motylów, *Ład. H. N.* 110. eine Art Schmetterlinge, der Birnenvogel; *tinea pomonella*, zanokcica mała, składająca jaja w gruszki lub jabłka. *Kluk. Zw.* 4, 380. GRUSZKOWY, GRUSZCZANY, a, c, od gruszki, z gruszki, Birn. *Boh.* grůškowý; *Ross.* грушевый. Drzewo gruszkowe przyjmuje czarną farbę tak doskonale, że trudno poznać różności między hebanem. *Kluk. Rosl.* 2, 38. Liście gruszkowe. *Syr.* 1282. Drzewo gruszczone. *Cresc.* 313. GRUSZNIK, GRUSZECZNIK, a, m., tym samym sposobem z gruszek się robi, jak jabłecznik z jabłek, ale napój ten daleko jeszcze przyjemniejszy jest. *Kluk. Rosl.* 1, 173. *Vind.* grushovuz, grushni mosht, grushkovez; *Ross.* грушевка; (*Slav.* krushesik - sad gruszkowy; *Carn.* hrushovza - polówka gruszkowa). Gruszczynek. *N. Pam.* 4, 1. Im ciepsze są gruszeki na grusznik użyte, tym się grusznik dłużej zachowuje. *Dykc. Med.* 2, 447. *Grusznik. *Xiądz.* 77. der Birnmoß, Birnwein, Birncider. *GRUSZT, u, m., (może z *Niem.* das Gerüst - rusztowanie). Przeciwno tym pokusom cnotę na gruszt założyć. *Rej.* Wiz. 102 b. Tak swawola swe drzewo na gruszt założyła, Trudno się jej obronić, by nas nie złomiła. *ib.* 101 b. Rozumiał, iż ten harcownik ztąd miał napirwej na gruszt założyć, a ztąd nędznego człeka naprzód pokusić. *Rej. Post. M.* 5. [toż u Łuku, *Rüstung, Gerüst Adlg. 2. d. 5.*] GRUZ, u, m., (z *Niem.* der Graus, Grus; *Dan.* gruus; *Svec.* grus, kras, krossa), gruz rozwalin - rum, der Schutt, *Carn.* smët, gromazha; *Vind.* prod, prodje, kupez podertego sida; *Ross.* мусоръ, хламъ, хламось, щобенъ. Kamyczek z góry o ten gmach zawadził, i wszystkie zgniotłszy kruszce, w jeden gruz osadził. *Zab.* 12, 233. (w jedną kupę, gromadę, ruinę). — Gruz do tła nowy - der Wörtel. *Cn. Th.*, (cf. gruzowy piasek; *Ross.* прауръ; *Vind.* prod, debel piefek, (cf. dziarstwo); *Roh.* pačech, wapno s piskem rozdëlané, šterk; *Carn.* grjes, stremenk). Miejsce próżne między podłoga a ziemią, wyłożyć trzeba piaskiem, gruzem, dla uniknienia wilgoci. *Świtk. Bud.* 105. Gruzem nabijając, nawozić, *ruddare.* *Cn. Th.* einen Estrich anschütten, *Ross.* щебенить, защебенить. Gruzem nabijanie *Ross.* щебенка. § *Fig. transl.* Ktożby serce z gruzu miał i stali, By nie drżał patrząc, a tu świat się wali? *Chrość. Luk.* 45. (z głazu, z kamienia). GRUZEŁA, y, z., GRUZEŁKA, i, z., *zdrobn.* bryka, grudka, ein Klumpchen, (cf. *Druſe, Dros Abdlg.*); *Sorab.* 1. ruzwa, ru-zliczka; *Sorab.* 2. grulla. Lepsza trochę gruzełek ziemi bez bojaźni, niż szerokie bujne pola trwogi pełne. *Warg.*

wany król panom opowiedział, co go gryzło. *Pap. Ryc.* (kłopotalo, obchodziło). Kto doбира nie podług stanu swego żony, Ten albo sam gryźć musi, albo być gryziony. *Nar. Dz. 3, 123.* beißen, zanken, geifern, fränken. Sumnienie go gryzie. *Prot. Kont. C 2 b, Vind.* viest mene teshi, pezhe; *Slov.* hrize ho swedomi. — Wszystko gryzę w sobie, i nikt nie wie, co ja cierpię. *Teat. 14, 73.* (taję w sobie, połykam, frasuję się, martwię). — §. *tr.* Pieprz i t. d. gryzie, piecze, der Pfeffer u. s. w. beißt, (*Vind.* ripiti, cf. *Vind.* grishik, elih, kifelz + ocet). *Fig.* Zbytek pokój popsolity, jak rdza żelazo gryzie i traci. *Falib. Dis. E. 1.* (nadwątła, nadwęzła, osłabia). — §. Gryzie w brzuchu, rznie, *Ross.* рѣжетъ въ животъ, еѣ schneidet im Bauch. GRYZĆ się *recipr.* §. Dzieci chorują, gdy się im zęby gryzą. *Cresc. 577.* gdy się kłują, die Zähne wachsen durch; die Kinder zahnen. — §. *Moral.* Frasować się, trapić się, martwić się, sich kummern, härmen, *Rag.* gristise; *Croat.* jaditise; *Bosn.* ghristitise, jaditi, sgjalostitise; *Carn.* tahtam; *Ross.* скорбѣть, скорблю, пригорюниться; *Eecl.* оскорбѣти, скорблю, опечалиться. Giedymim gryżł się na umyśle swoim bardzo, widząc ojczyznę, tak srogo od Krzyżaków zburzoną. *Stryk. 344.* Ocuciwszy się, wpadł mu sen, który miał, w myśl, i gryżł się długo, coby się przez to znaczyło. *ib. 354.* Gryząc się sam w sobie na niewdzięcznego kniazia, przemyślał, jakoby go uśmierzyć. *ib. 475.* Gryząc się darmo, zdrowie sobie psujesz. *Past. Fid. 82.* Na drugich się gniewać, a siebie gryźć. *Teat. 6. b, 49.* Gryzący się, zgryziony *Ross.* прискорбный, кручинный. Drzyj się za łeb, gryż ze złości, chce, żebyś pekł z zazdrości. *Teat. 56. c, 42.* Nie powinienes się już niczym gryźć, ani niczego wstydzic; bo to, za co człowiek w świecie wstydzic i gryźć się może, jużesmy obadwa poczynili. *Targ. Bibl. 15.* Tankred się z gniewu wielkiego nie czuje, Gryzie się srodze, i zębami zgrzyta. *P. Kchan. Jer. 492.*, Gryźć się z kim o co swarzyć się, na udry z kim isć, mit einem zanken, beißen, *Ross.* вѣтся съ кѣмъ. Zawsze się i z sobą i z drugimi gryzłem. *Boh. Kom. 1, 323.* (GRYZETKA ob. Gryz). GRYZIENIE, ia, *n., subst. verb., Boh.* hryzenj, kąsanie, głodanie, żuwanie, dokuczanie, daß Beißen, Kauen, Ragen, Zuseßen, Peinigen. Gryzienie w żołądku, morzenie, żarcie w kiszkach, rznięcie, daß Bauchgrimmen. *Cn. Th.,* rznięcie, *Boh.* žtenj; *Croat.* griz, grisa, grizenye, madron; *Dal.* grizd, grizna; *Bosn.* grizenje, grigja, serdoboglja, sardoboglja, srridoboglja; *Vind.* gris, grisha, grisenje, savijenje trebua; *Carn.* klanje; *Eecl.* грыжа. GRYZIGŁOWA, y, *m.,* głowę gryzący, kłopotający, ein Kopfwarmmacher, *Boh.* hryzac; *Ross.* ушлуга; (*Rag.* grizliza, griziza *cureulio*). On jest straszny gryzigłowa dla mnie. *Teat. 24. b, 18., Mon. 75, 589.* GRYZIKOŁEK, Ika, *m.,* rzęda, ein Murrkopf, *Ross.* огрыза, огрызень. Ona ma męża jakiegoś gryzikółka niezgrabnego. *Teat. 15, 108.* GRYZIKRUPA, y, *m.,* skñera, liczykrupa, gryziskarb, *Ross.* скрара, ein Grützähler, ein Snauser. A czyż dyabli znowu nosą tego gryzikrupe! *Teat. 30, 90.* GRYZIMA herb; w czerwonym polu trzy liszki białe; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop. 3, 18.* ein Wappen.

GRYZIPACIERZ, a, *m.,* lizobrazek, świętoszek, nabożniczek, *Ross.* пустосвятъ, ein Heiligensesser, ein Andächtler. Owże gryzipacierz, wilk w baraniej skórze, Co kościanemi galki pobija na sznurze. *Nar. Dz. 3, 118.* GRYZISŁAW ob. Gryzostaw. GRYZLIWOŚĆ, ści, *ż.,* gryzienia przymiot, skłonność do gryzienia, bądź drugiego, bądź siebie, urozliwość, die Bissigkeit, das Beißen, die Künmerstchkeit, Hang zum Kummer, oder auch zum Zanken mit andern; jänsfisches Wesen; *Bosn.* bridkost, bridenje; *Ross.* ѣдкость, ѣдучесть. GRYZLIWY, GRYZNY, a, *e,* Gryzliwie *adv.,* gryzący, markotny, beißend, empfindlich, *Vind.* grissozh, grisezh, vgrislju, vjedliu, vgrisezhzen, ripezh, serbezhen; *Carn.* grisezh, sasklyvne, ossklyvne; *Croat.* uzgrizavec, (grisau = dysenteriacus); *Bosn.* bridak, gljūt; *Ross.* ѣдучій, ѣдкий, ѣдокъ, (*Ross.* грызный artrytyczny). Pretor, co gryzliwe ludowi wyroki wydawa. *Zab. 8, 351.* *Ross.* (markotne, dokuczliwe, uciążliwe). Gryźna nowina; gryzliwy frasunek. *Tr.* Gryzliwe kłopoty. *Przyb. Luz. 305.* (dojmujące).

(GRYZMOLIĆ, ił, i, *czyn. niedok.,* zgryzmolic *dk.,* bazgrać, schmirten, flecken, schlecht schreiben. Gdybym choć trochę umiał gryzmolic na papierze. *Teat. 55. c, 66.* Umiał gryzmolic. *ib. 15, 84.* Węgłem niezgrabne twarze gryzmoli po scianie. *N. Pam. 19, 100.* GRYZMOLICIEL, a, *m.,* GRYZMOŁA, y, *m.,* bazgracz, ein Schmirer. Owi gryzmołociele nie wiedzą, co podać milczeniu, a co obja- *Kras. List. 2, 114.* Gryzmoła, pisarz. *Teat. 13, 96.* GRYZMOŁY *liczb. mn.,* bazgranina, *Ross.* пачканье, Gefchmiere, Gefügle. Zaden przypadek politycznemi gryzmołami nie był tak przyćmiony, jak ten. *Pam. 85, 1, 116.* broszurami, świstkami).

GRYZOMIR, a, *m.,* n. p. Wieku szóstego, kiedy myszym władał Gryzomir berłem, częste najazdy czyniły krasieckiego. *Kras. List. 2, 114.* Gryzmoła w Myszeidze Krasieckiego. (GRYZONY, ów, *liczb. mn.,* Rzplta Gryzonów, sprzymierzona z Szwajcarami. *Dyk. Geogr. 1, 253.* Graubündten, *Boh.* Rhetsko; *Rhaetia*). GRYZOSŁAW, GRYZISŁAW, a, *m.,* sławny przez gryzy, dokuczanie drugim, doskwieracz, kłótnik, ein heräunter Zänfer. Prawo to nie mogłoby się podobać rozpustnikowi; przytłumiłby go chciał, rzadu i sprawiedliwości gryzostaw. *Ostr. Pr. Kr. 1, 12.* Gryzostaw, sławę gryzący, obmowca. *Chmiel. 1, 60.* GRYZOTA, y, *ż.,* zgrzyzota, frasunek, umartwienie, *Vind.* samersa, samers; *Ross.* прискорбіе, печаль, досада, кручина, Gram, Kummer, Harm, Herzeleid, Äränfung. Wnętrz-nemi zażarte ku sobie gryzoty Wzajemnej dobywali potęgę na zgubę. *Nar. Dz. 1, 203.*

Pochodzi *dogryźć; nagryzać, nagryźć; ogryzać, ogryźć, ogryzek; odgryzać, odgryźć, odgryzek; pogryzać, pogryźć; podgryzać, podgryźć, przegryzać, przegryźć; przygryzać, przygryźć; rozgryzać, rozgryźć; ugrzyzać, ugrzyźć, ugrzyzak; wgrzyzać, wgrzyźć; wygrzyzać, wygrzyźć; zgrzyzać, zgrzyźć, zgrzyzły; zagryzać, zagryźć.* 2) *grzytać, grzytając, zgrzytać, zgrzytnąć, zgrzyt.*

GRYZOWATY, a, *e,* o *adv.,* na kształt gryzu, grießartig. Chleb gryzowaty otrębisty, ludziom delikatnym niestrawny. *Syr. 958.* GRYZOWY, GRYSOWY, od gryzu, Grieß,

ron Griedmehl. Grysowa kasza tuczy, ale niestrawna. *Syr.* 954. Chleb pszeniczny z sżrotowanego zboża, abo nader grubej a otrębiastej maki, jakiego chłopi używają, zowią grysowy. *Syr.* 956.

GRZAC, ał, eli, grzeje, *czyn. niedok.*, zgrzać, ogrzać *dk.*; (*Boh.* hr̃iti, hr̃il, hr̃egi, hr̃ati; *Slov.* hr̃at, hr̃egi, hregam, *Sorab.* 1. hreyu, řeyu; *Rag.* griati, zgriati; *Vind.* greti, griem, sgrei, sgrejati, ogreti, sagreti, pregrejati, vrezhiti; *Carn.* greti, grejem; *Bosn.* griati, topliti, zgriati, uzgriati, stopliti, utoplitti, pogriati, mlaciti, omlaciti, ciniti mlako; *Croat.* greti, grejem, topliti, topim; *Ross.* грѣтъ, грѣю, угрѣтъ, угрѣвать, согрѣтъ, согрѣвать; *cf. Hebr.* חָרַח charar *arsit*, חָרַח heir *accendit*, *cf.* gorzeć); ciepłosci nabawiać, ciepłym robić, wärmen, warm machen *propr. et fig.* Skoro dobry humor grzeje, Niech śnieg pada, niech wiatr wieje, Gdy radości coraz rosna, Zimno ciepłym, zima wiosna. *Kras. List.* 2, 148. Łeb grzeje wino mocne. *Bard. Trag.* 74. Tak prosi, i te swe wzdychaniem grzeje Prośby. *P. Kehan. Jer.* 565. (wzmacnia, wspiera, podpira). I w Hiszpanii hetman grzał buntowników. *Chrośc. Fars.* 348. w ciasny kąt ich zaparł, er madte ihnen warm. Chłopczyka rączka świerzbiała, gdy jęj w cudzej kieszeni nie grzał. *Dwor. K.* (gdy w cudzej kieszeni nie polował, nie łowił, nie kradł). — Grzać kogo, zagrzewać, zachęcać, anfeuern. Patrokl tak jeszcze zwawe grzeje wojownicy. *Dmoch. II.* 2, 105. Tak łaje gnuśnych, mężnych grzeje wojowników. *ib.* 1, 96. Próżno kondłów pasterze do natarcia grzeją. *ib.* 2, 185. (podszczuwają). GRZAC się *zaimk.*, *Boh.* hr̃iti se, ciepła większego nabywać, sich wärmen. Służebnicy ognia czyniwszy, bo było zimno, grzali się. Był też i Piotr z niemi stojąc i grzejąc się. *Budn. Joan.* 18, 18. Grzał się u ognia. *Sekl. Marc.* 14. Kto bliżej jest ognia, lepiej się grzeje. *Hrbst. Odp. U* 2 b. §. *fig. transl.* Zapalić się, zając się zagorzałością, gorliwością, sich erwärmen, erhitzen. Miłość się tym bardziej grzeje przeszkoda. *Zal. H. T.* 34. Tak mówił, i tak niewiem zapalony Grzał się sam w sobie Czyrkaszczyk zuchwały. *P. Kehan. Jer.* 291. §. Grzać się, o zwierzętach, mianowicie o psach *appetere Venerem*, läufigd seyn, (*ob.* Ciekać się, biegać się, gonić się). Pochodzące pod słowem: *Gorzeć*.

GRZADKA, i, ż., *dem. nom.* grzeda (*Etym.* rzad, rzęd), lecha, leszka w ogrodzie, ein Gartenbeet, *Sorab.* 2. lecha. Wszedł do ogrodu między grządki wonnych ziół. *Radz. Cant.* 6, 1. (zagonki. *Bibl. Gd.*). §. Grządki, *cf. Ger.* Grindel, małe grzedy w kurniku, są to położone i umocowane laski, na których kury siadać mają. *Kluk. Zw.* 2, 118. die Hühnerstange. Już dosiadł Cezar równiej z Pompejuszem grządki. *Chrośc. Luk.* 161. równiej rangi, równego stopnia, gleiche Staffel. §. Grządki ku wieszaniu szat. *Cresc.* 561. eine Aufhängestange, eine Querstange, *Ross.* грядка, грядочка. GRZADZIEL, GRADZIEL, a, m., pługowy dyszel. *Cn. Th.* die Weichsel am Pfluge. *Otw. Wirg.* 382. *cf. Gerndel, Gründel, Boh.* hr̃idel *scopus aratri*.

GRZANIE, ia, n., *subst. verbi.* grzać, daß Wärmen, Erwärmern. GRZANKA, i, ż., GRZANECZKA, i, ż. *zdrbn.*, krókam chleba czyli bułki suszona, zraz chleba ogrzany,

który śpikiem abo masłem nasmarowawszy, jedzą za przysmaczek, eine geröstete Brotscheibe, wie man sie mit Marf oder Butter zu essen pflegt. (*Boh.* topynka; *Vind.* vresiza, naresek, shnita, ozvirk, tinjak pogazhe; *Ross.* сухарикъ, *vulg.* грѣнокъ). Chleb dwa razy pieczony zowią *biscotum*, to jest grzanka. *Urząd.* 348. (*ob.* Biskokt). Jużes mój Stanisławie zasiadł przy kominie, A przed tobą z grzankami spory kufel stoi. *Opal. Sat.* 70. Zdechł niedźwiedz; więc o ziemię dudy i multanki, Spadło masło, jak mówią, niedźwiednikom z grzanki. *Pot. Pocz.* 184. zysk im przepadł, die Butter fiel ihnen vom Brote, ihr Verdienst gieng in die Bilze. Spadło mu z grzanki: chucha w garść; jak gdyby mu psi obiad zjedli, omyliła go nadzieja. *Cn. Ad.* 785. der Bissen ist ihm entgangen. Żebyć z geby i ręką grzanka nie upadła. *Jag. Wyb. C* 4 b. (*cf.* kęs, kasek; *cf.* łyżka od geby odpadła). Grzanka go ta minie. *Chrośc. Luk.* 206. (przeleci koło niego gołabek). Stary jak kruk, nie daje nic i nie umiera, Przecię się niezła człeku upiekłaby grzanka. *Zabl. Firc.* 29. nie ladajaka korzyść, feint schlechter Bissen, feint fleiner Gewinn. Nie zła tam będzie eksekutorowi grzanka. *Gorn. Dw.* 196. (niemała chapanka). Abył ja tylko moje grzankę upiekł. *Teat.* 8. c. 5. (moje gąske, kurczę t. j. żebył swego dokazał, pożytkował). GRZANY, a, e, *part. perf. verb.* grzać, erwärmt, erwärmt. Grzane wino, glühender Wein.

Pochodz. pod słowem *Gorzeć*.

GRZĄSKI, GRZĘSKI, GRZĘZKI, GRZĄZKI, HRUSKI (z Ruska), a, ie, gdzie grzązka, lgnący, błotny, topny, sumpftig, morastig zum Versinken, *Ross.* грязный, грязноватый, вязкий, топучий, (грузный obladowany, pijany; грузкий ciężki); *Ecc.* тишень, гразнь. Naprowadzono naszych na miejsca grząskie i bagniste, które obszernych łąk i pastwisk powabny czyniły pozór. Nakoło tych topielisk stali nieprzyjaciele. *Nar. Hst.* 3, 550. Rzeka Morawka grząska, kałużowata, i szeroko się rozlewająca. *Krom.* 525. (*limosus*). Grzęskie jeziora. *Zimor. Siel.* 185. Pole mokre, grząskie. *Pap.* W. 1, 568. Przyszło im się przeprawić przez miejsca bardzo bruskie abo lgnące. *Pap.* Ryc. 123. (*cf.* hrazisty). *Ross.* топъ, (*ob.* Topielisko), вязъ. Wywrócił się, i zasnął twardo w błocie grzeskim. *Weg. Org.* 26. (gestem, *cf.* lgnączka). GRZĄSKOŚĆ, ści, ż., błotnistość, kałużystość, Sumpftigkeit, Morast, *Ross.* вязкость. Rzeka ta, nie tak dla głębokości, jako dla lgnącej grząskości, trudna do przeprawy. *Krom.* 142. Grząskość miejsc. *Nar. Tac.* 3, 90. GRZĄSKOWATY, a, e, — o *adv.*, nieco grząski, lgnący, bagnisty, sumpftig. Hetmani nieumiejetni na miejsce grząskowate, gdzie sposobnie koniem obrócić trudno było, szeregi rozwiedli. *Krom.* 602. (*limosus*). *Ecc.* грязовидный; *Ross.* грязноватый. GRZĄZNAĆ *ob.* Grzaznać.

GRZBIĘCISTY, a, e, grzbiet mocny majacy. *Włod.* pleczysty, einen starken Rücken habend, breitschultrig. GRZBIET, *CHRZYPT, a, u, m., GRZBIECIK, a, m. *zdrbn.* (*Boh.* hr̃bet, hr̃bytek; *Slov.* chrbet, hr̃bet; *Sorab.* 1. kribet, kriebet; *Sorab.* 2. kschabat, chrebat; *Bosn.* herbat, hr̃ibat, plechja, harbat, leghja; *Slav.* legja; *Rag.* harbat, leghja, lédi, (*vulg.* harptina spina dorsi); *Croat.* herbet;

Dal. harbat; *Vind.* herbet, plezhje, (hrib, hriber, reber - górka); *Carn.* hërbt, (herbovina - garb, herbtische, herbt-
tauz *spina dorsi*; *Ross.* хребеть pacierze, цинка grzbie-
cik); *Elym.* garb). Tylna część piersi jest grzbiet z pa-
cierzami, zaczyna się od karku. *Kirch. Anat.* 3. *Zool.*
Nar. 67. der Rücken. (cf. plecy, krzyż). Na grzbiecie le-
żać *Ross.* лежать на спине. *Prov. Slov.* Lahnut si na
bruelio, a chrbtom sa prikrit; *male jacere, carere lecti-*
sternis, leżać na brzuchu, a grzbietem się przykryć.
(*Slov.* Chrbtom ge k olnu, a bruchom k stolu; grzbie-
tem ku ogniovi a bruchem ku stolowi *est fortunatus*,
dobry ma być). Czcij góry, lasy, mosty, chceszli mieć
grzbiet prosty. *Rys. Ad.* 7. (chceszli zdrów być). Nie
chodź na pijanego, żal mi grzbieta twego. *Bratk. J* 5 b.
Nie powiadaj tego, bobym zapewne dostał po grzbiecie.
Teat. 29, 95. Godzienbys za to dostać po grzbiecie.
Teat. 26, 52. w skórze wziąć, auf den Rücken, auf das
Zell, auf den Fleß kriegen. Kiedy pan o co słusnie po-
chrzecznie albo po grzbiecie wzbierze służącego, ma
mlezcć. *Haur. Ek.* 178. Świerzbi go grzbiet - goni na
guz. *Cn. Ad.* 119. załawia, der Bußel jußt ihn, er will
Schläge haben. Świerzbi mię grzbiet - swierzbiją mię uszy,
połka mię dziś coś. *ib.* der Bußel jußt mir, heute seht es
waß. Grzbietem przypłacić - skóra, mit dem Rücken büßen.
Slov. Kdo mešec trafi, nëch chrbtom plafi. O grzbiet się
boi - boi się plag, er ist um seinen Bußel besorgt. Trafi-li
kedy na mocniejsze wstrety, To też umyka i grzbietu i
pięty. *Jabl. Buk. M* 2. (coś się, ustępuje z bojaźni).
Przed laska pierzchają Psi, ba i czasem gburzy chrzy-
ptów umykają. *Kchow. Fr.* 14. Lepiej na cudzym, niż
na swoim grzbiecie, drapieźnego konać niedzwiedzia.
Psalmod. 87. (lepiej kogoś, niż siebie narażać). — Uczy
mego Pana maniery Francuzkiej, spodziewając się, że
za to cokolwiek na grzbiet oberwie. *Boh. Kom.* 1, 300.
na okrycie grzbietu lub ciała, sukni, daß er dafür waß
auf den Reiß kriegen wird, ein Kleidungsstück erfapern wird.
Drugi na szanie szczęście i wszystko wysadzi, jedno to
jego, co na grzbiecie a na szyi zostanie. *Rej. Zw.* 158
b. wie er geht und steht. Co w brzuchu, nikt nie widzi,
co na grzbiecie, na to wszyscy oko mają. *Dwor. E* 3.
jak cię widzą, tak cię piszą. — Grzbiet - tył, plecy, die
hintere Seite, der Rücken. Jeśli z nieba nam co wżyczono
Dobrego, na grzbiet ono Nie baczając zarzucamy. *Ryh.*
Gęśl. D. b. wir werfens hinter Rück. Śmierć z swym de-
kretem, U młodych ludzi chadza, i stawa za grzbietem,
U starych zaś przed wzrokiem bywa. *Kulig. Her.* 284. —
Grzbiet mu trzyma. *Rys. Ad.* 67. tergum tuetur, er hält
ihm den Rücken, hält ihm die Stange, (cf. plecy). Nie
spodziewałem się po jego przyjaźni, aby on miał grzbiet
trzymać głównym moim nieprzyjaciełom. *Ossol. Boh.* 149.
Wstret Turkom dali Węgry, którym Montekukuli grzbiet
trzymał. *Klok. Turk.* 240. Grzbiet opatruje, waruje,
uzbrajam, *tergoro. Cn. Th.* den Rücken verjehen. — Musieli
się na dysputacye gotować prywatne i publiczne, chcieli
-li im grzbiet dzierżać. *Birk. Dom.* 13. nie ustępować,
nie ulegać, utrzymywać się, odpierać, sich behaupten,
nicht weichen. — Na słowo: jam jest! grzbietem wstecz

bieżać, I tak na pował po ziemi leża. *Miask. Ryt.* 56.
(tył podali). *Fig.* Grzbiet rzeczy nie żyjących, tył, tylec,
der Rücken an leblosen Dingen. Grzbiet nożowy, tylec (*Vind.*
noshni herbet, telabez, telab). Książka z napisem zło-
tym na grzbiecie. *Cn. Th.* — §. Część ta, którą co dzwi-
gają, der Rücken, der Raßen. Aby byli powolni, trzeba
na ich grzbiecie jeździć. *Teat.* 44, 9. (osiadłać, opano-
wać, ojarzmić ich). *Slov. Prov.* Wąc si wzal na chrbet,
než uněš mōžeš; (na kark, na barki). Król August w
most obwarowany Ujął grzbiet Wiślny niepohamowany.
Groch. W. 452. W Afryce góry głównejsze od nie-
których pisarzów grzbietem świata zwane. *Stas. Buff.*
109. (wierzech). (Grzbiet jesiotra, wyza. *Ross.* балыкъ).
GRZBIETOWY, a, e, *Boh.* hřbetowy, hřbetnj, (hřbitow
ementarz); *Sorab.* 1. kribetné; *Carn.* herbten, herbtove;
Ross. хребтовый, спинный, (*Ross.* хребетный pacierzo-
wy), od grzbietu, Rücken, Rück. Grzbietowa kość zło-
żona jest z wielu kostek pacierzami zwanymi. *Kluk. Zw.*
1, 47. der Rückgrath, (*Vind.* herbttauz, herbttenja, herb-
tische). Dwanaście średnich pacierzów grzbietowemi zo-
wią. *Krup. 1,* 102. — Dworzaniin po Lubelskim żarto-
wny ratuszu Przechodził się wśród lata w grzbietowym
kontuszu. *Pot. Jow.* 176. t. j. z grzbietów lisich, z
krzyżaków, von Kreuzfüßsen.

Pochodz. *pochrzępt, pochrzępcizna; ob. Garb.*

GRZEBELKO, a, n., *demin. nom.* grzebło, daß Striegelfchen,
ein kleiner Striegel. Grzebelko mu dać w rączkę, ube-
dzie mu pieszczot. *Falib. Dis. J* 5. (niech stajni pitnuje).
GRZEBIE ob. Grześć. GRZEBIELEC ob. Grzebło. GRZE-
BIELUCHA, GRZEBIOLUCHA, y, ż, GRZEBIELUSZKA,
i, ż. *demin.*, jaskółka brzegówka, która tylko po
brzegach rzek przesiada. *Ead. Hist. N.* 52. Grzebie-
lucha, *hirundo riparia*, gatunek mniejszej jaskółki,
koloru popielatego, z gardzielem i brzuchem białym.
Zool. Nar. 251. Jaskółki, które się legą w skałach al-
bo górach przykrych, zowią grzebioluchy. *Sienn.* 298.
Spicz. 151.; *Ross.* стрижь, (cf. strzyżyk); die Njerjchwalbe.
GRZEBIEN, ia, m., *Boh. et Slov.* hřben; *Hung.* gere-
ben, gerebye; *Croat.* greben, chesely, cheshel, (cf. cze-
sać; *Croat.* grebenim, chessem; *Hung.* gerebellek); *Sorab.*
1. tżeszak, cżeszak; *Sorab.* 2. zeszak; *Slav.* greben,
cseshalj; *Bosn.* cesejagl, grebeni, (2. *Bosn. et Dal.* gre-
beni - śpiczasta skała, *scopulus*); *Rag.* cesejagl, (*Rag.*
grebglje, zubaceja, grebuglja *rastrum* grabie; greben
scopulus); *Vind.* glounik, glaunik, (greben, grable - gra-
bie; *Vind.* grebien; *Carn.* grebën *spina*; *Vind.* grebien,
grebenize *traduces* łoży winne do przesadzenia); *Carn.*
grebenik, glavnik, (grebenesh - kraty żelazne, spust);
Ross. гребень, гребешокъ, гребенка, гребеночка; *Ecl.*
чесало, гребень; der Kamm. Grzebienie do czesania
włosów bywają bukszpanowe, bzowe, etc. *Kluk. Rośl.*
2, 159. der Kamm zum Kämmen. Łysemu nie słu-
ży grzebić. *Birk. Exorb. E* 4 b. Włos kawalerski cze-
sał grzebieniami. *Bardz. Trag.* 155., *Hul. Ow.* 87. Grzebień
rogowy *Ross.* роковикъ. Włosy w górę przypiąć grze-
bieniem. *Teat.* 19. c, 3. §. Grzebienie do czesania lnu
i t. d. *Przędz.* 16., ob. Grępla, die Hefel; *Carn.* grebën,

abel, abla; *Vind.* grebien, greben, dersei, derci; *Croat.* greben, jahlya; *Hung.* gereben, héhel; *Sorab.* 2. hochliza; *Boh.* wochle; *Ross.* мыканца, мыканка. Grzebień u smuklerza jest debowy do prostowania osnowy. *Magier. Mskr.* 2. Narzędzie katowskie, ein Marterinstrument. Bicie, ośeki, piłki, grzebień, pale i inne do męczenia naczyń. *Sk. Żyw.* 1, 13. §. W młynie grzebień żelazny, koło z zębami. *Solsk. Arch.* 102. daß Kammrad in der Mühle. — §. 2) Miesistość wyrastająca na głowie u koguta. *Zool. Nar.* 72. Hahnenkamm, der Kamm. Kogut ma mieć grzebień na głowie czerwony. *Haur. Sk.* 118; (*Sorab.* 2. greben; *Carn.* grebenz, greben; *Vind.* petelinou graben, greben). — *Fig. tr.* Grzebień podnieść pyszny a nadętym być, *erigere cristas.* *Mącz.* sein Haupt emporheben, stöß werden. Niewdzięcznik teraz jeszcze tym więcej podnosi grzebień. *Pot. Arg.* 11. Skoro przyszedł do siły czub mu zaraz i grzebień wyrastał. *ib.* 548. — §. Grzebień na dachu dla wyjścia dymu. *Torz. Szk.* 14. kurek, kaptur, eine Art Schornsteinappen. — §. Grzebień podszyjny u kura, broda, podgardłek, *palea.* *Mącz.* daß Hahnenläppchen, der Hahnenbart. §. *Anat.* Grzebień u kura nazywają wyniesienie na niższej kanału korzeniowego stronie, wewnątrz kości sitowatej. *Krup.* 2, 158-44., *Kirch.* 99. der Hahnenkamm, der inwendige Fortsatz des siebförmigen Beines. §. 3) Grzebień, pław morski, die St. Jakobsmuschel, die wie ein Kamm aussteht, *Bosn.* gavun. GRZEBIENIARZ, a, m., narzędzie do schowania grzebień, daß Kammfutter. Podatek ten płacą od rękawic, pończoch, grzebieniarów, kapeluszków. *Vol. Leg.* 4, 80. §. Grzebieniary, grzebiennik; *Boh.* hřebenar; *Croat.* grebenar, cheszrawecz, cheslar; *Hung.* gerebellő; *Slav.* grebenar, eseshljär; *Ross.* гребеночникъ, гребенщикъ; rzemieślnik, który grzebień robi, der Kammacher. Rogi bydlece odmiękczone wyrabiają grzebieniary. *Kluk. Zw.* 1, 259. Iglarze, grzebiennicy. *Vol. Leg.* 3, 592. W *rodz. żeńsk.* GRZEBIENIARKA, die Kammacherin, *Boh.* hřebenarĕka; *Croat.* grebenarica, cheszravka; *Hung.* gerebellőne. GRZEBIENIARSKI, a, ie, od grzebieniara, Kammacher, *Boh.* hřebenarský. Grzebieniarskie rzemiosło: GRZEBIENIARSTWO, a, n., die Kammacherey, *Boh.* hřebenarstwj. GRZEBIENIEK, enka, m., GRZEBIONEK, onka, m., GRZEBYSZCZEK, yszczka, m., dem., ein fleischer Kamm, *Boh.* hřebynek; *Ross.* гребешокъ, гребенка, гребеночка. GRZEBIENIEC, ica, m., GRZEBIENICA, y, z., *Cynosorus Linn.* der Kerbel, rodzaj trawy. *Kluk. Dyke.* 1, 177. *Ross.* керваль трава. Grzebienica grzebieniasta, *cristata.* *Jundz.* 124. der Nadelkerbel, ob. Czechrzyca; *Rag.* oeesglikka; *Ross.* лкая петрушка. GRZEBIENIASTY, GRZEBIENISTY, a, e, o grzebieniu, z grzebieniem, mit einem Kamm versehen; *Boh.* hřebenatý; *Vind.* grebenast, grabenast, kopash, pernizhast, kukmast; (*Bosn.* et *Rag.* grebenit *scopulosus*); *Ross.* гребенчатый. Kogut grzebieniasty. *Przyb. Mil.* 226. Kur stróż grzebieniasty. *Groch. W.* 52. Ptak grzebieniasty. *Otw. Ow.* 457. GRZEBIENIOWY, a, e, od grzebienia, *Ross.* гребеночный; Kamm. Grzebieniowe zęby. *Ld.* Cewy grzebieniowe. *Solsk. Arch.* 102. GRZEBIENOWATY, a, e, na kształt grzebienia,

wie ein Kamm, *Eecl.* гребенновидный. GRZEBIENNIK, a, m., grzebieniary, der Kammacher. GRZEBIENNIK, a, m., GRZEBIELEC, ica, m., *Boh.* hřebelec, hřebelec, hřbylko; *Slov.* hřebelec, poškrobač, štrafadlo, česadlo; *Sorab.* 2. schropa, schrofa, konske drapadwo, drapadliczko; *Vind.* strugalu, kefa, konjska shzhet, sherbalu, zhesalo; *Slav.* eseshagia; *Croat.* chőszalo; *Bosn.* et *Rag.* cessallo; *Ross.* скребница, (гребло, гребокъ strychulec, wiosło); szropa, grzebień do czesania koni, czyli do cudzenia, zgrzebło, der Striegel. Grzebło, cudzidło, drapaczka, szropa. *DWl.* 2. 457. Nalazł dyabel grzebło. *Rys. Ad.* 46. (ma teraz czym dokuczać, doskwierać, dopiekać). — §. W hutach, żeby kopyto doskonalsza miało figurę, aby jego węgiel był znaczniejszy, przeciągają przez brodzę kosior drewniany trzyganiasty, grzebło zwany. *Os. Rud.* 106. (*Boh.* hřeblo *rutrum*); ożog huciany, ein dreycfiger Schürstoch in den Schmelzhütten. GRZEBYSZCZEK, GRZEBYK ob. Grzebieńek, (cf. zgrzebie, grępla, grabie, grześć).

GRZECH, u, m., *Boh.* et *Slov.* hřech; *Sorab.* 2. grech; *Sorab.* 1. hrech, rech, rjch, hřjch, riech; *Croat.* gréh, pregreska, fallinga; *Dal.* greska, szagrega; *Vind.* grieh, pregha, preghesk; *Carn.* grëh, greich, pregha; *Slav.* grih; *Rag.* grjeh, grjehotta; *Bosn.* grjeh, grih, grjehota; *Ross.* грѣхъ, (cf. *Lat.* horreo; *Germ.* grauen; cf. groza). Grzech jest odstąpienie od rozumnej a dusznej woli, a za grzechem idzie wstyd i sromota. *Sk. Żyw.* 1, 155. die Sünde. Grzech, przestąpienie przykazania bożego, sercem, słowem i uczynkiem. *Hrbst. Nauk.* h. 5 b, *Mon.* 73, 551. Wszelaka nieprawość grzech jest. *Budn.* 1 *Joan.* 5, 17. Te słowa: nie godzi się, grzech, są wypędzone z Warszawy. *Teat.* 15. c, 82. Jakiś skrupulat, wszystko się u niego nie godzi, grzech. *Teat.* 19. c, 79. Kto czyni grzech, ten ze dyabła jest; bo dyabel od początku grzeszy. 1 *Leop.* 1 *Joan.* 5, 7. Tych, którzy takowy grzech pładzą, wodą karać. *Glicz. Wych.* D 7 b. Niepodobnać, kto się człowiekiem urodził, bez grzechu być. *Psalmod.* 54. (nikt bez ale). Kiedy się człowiek tej kalkulacyi zbędzie, zdaje się, jak gdyby grzechów pozbył. *Teat.* 16. b, 49.; *Eecl.* предсобрѣшенія *Grdec.* προσημασθημεν praeterita peccata. — Grzech ciemności szuka: *Cn. Ad.* 276. Grzech, dyabła śmiech. *Zegl. Ad.* 82. Grzech dobrowolny, karania godny; grzech nad wolą odpuszczenia godny. *Cn. Ad.* 276. eine muthwillige Sünde — eine unwillkührliche Sünde. (*Slov.* Každí hřich má swogu pokutu; cf. každá choroba ma svoje lekarstwo). Grzech nieznaný, nie bywa karany. *ib.* 277. Grzech zamysłany smakuje, co popełniony katuje. *ib.* Grzechu poznanie, z niego powstanie; grzechu wyznanie, jest jego zgładzenie. *ib.* Grzechy trzeba strofować, ale osobom folgować. *ib.* — Grzech nieczysty: cielesny grzech, eine fleischliche Sünde. Grzech przyrodzony, który się na nas rodzeniem samym wylewa. *Sk. Káz.* 472. die Erbsünde. Grzech o pomstę do nieba wołający. *Teat.* 50. b, 7. eine himmelschreyende Sünde, *Sorab.* 1. nekmanstwo. Grzech śmiertelny, eine Todssünde. Jeden dla swęj kochanki, by z nią tylko siedział, 1 siedmby na się grzechów śmier-

telných powiedział. *Zab.* 7, 509. *Nar.* CudzoŒoŒnica doŒ nie majac na tym, grzech grzechem goni. *Jabl. Ez.* C 3. sie häuft eine Sünde auf die andere. — Gdy co prawda, to nie grzech. *Zab.* 16, 400. Płacz utrapionemu nie grzech. *Past. Fid.* 16. Niegrzech *indelictum.* *Cn. Th.* 502. Za niegrzech wszystko poczujac, największã zbrodniã wypełniã gotów. *Gorn. Dz.* 80. eine UnŒünde, unŒuldige Sãnde.

Pochodz. *grzechowy*, *grzeszek*, *grzesznik*, *grzesznica*, *grzeszny*, *grzeszyã*, *bezgrzeszny*; *jawno-grzesznik*; *rozgrzeszyã*, *zgrzeszyã*; (*Ross.* грѣхолоубецъ *grzecholubnik; грѣхолоубивый; *Eccl.* любогрѣховый *grzecholubny; *Ross.* грѣховодникъ *grzechowodziciel; грѣховодничать do grzechu zwodziã; грѣховодство *grzechowodnietwo).

GRZECHOŒE ob. Grzechotaã. **GRZECHOŒKA**, i, Œ., jaskółka, która siã gnieździ w kratkach okien, gniazdo osobliwym sposobem sobie buduje z ziemi, w pyszczku niesionej, które sianem i piórami wyściela. *Ład. H. N.* 52. die FensterŒwalbe. (cf. jerzyk). **GRZECHOTAã**, **GRZEGOTAã**, **KRZEKOTAã**, *al*, *oce*, *cz.* niedok., cf. rzegotaã, gruchotaã, klekotaã, flappern, mit einer Klapper. *Boh.* hřehotã, hřehoy, řehotã, řehoy; *Slov.* rapocy; *Sorab.* 2. scheçerkotasch; *Croat.* skrobóchem, skrebechem, skergutam; *Hung.* zörgök, tsergetek; *Vind.* ropotati, ropotezhem, shkrepetati; *Carn.* ropotshem; *Ross.* арабезжать. GrzegoŒka grzegoce. *Banial. J.* 4. t. j. gruchawka grucha, die Turteltaube trommelt. Kokosz krzekocze. *Dudz.* 21. (cf. krekoraã). §. Własne Œaby, które Faraona karały, codzien tu krzekotajã przeciwko prawdzie chrzeŒcijañskiej; pojdźte jeno z temi grzegotkami na Œwiatło koŒciola Œ. *Birk. Ezorb.* 7. (cf. skreçerkawa, krzekaã, *Boh.* křehotã, křehoey, křehotati; *Germ.* faren; *Rag.* karkochjati). **GRZECHOTANIE**, **GRZEGOTANIE**, ia, n.; *Vind.* ropot, ropotanje, kłopot, daŒ flappern, Geflapper; *Sorab.* 1. zecerkot. Krucy wzbiwszy siã z wielkim krzekotaniem, bili na okret. *Kosz. Cyc. D.* 2. skreçkotaã. **GRZECHOTKA**, **KRZEKOTKA**, **GRZEGOTKA**, **RZEGOTKA**, i, Œ., gruchotka, die Klapper, *Boh.* chřestaãka, hrkãwka; *Slov.* rapotaãka; *Sorab.* 2. scheçerkawa; *Sorab.* 1. zecerkaãwka; *Vind.* ropotula, ropotuliza, klepetula, ropotez, kłopotez, sraka, shkrepetniza, shkerbliza, bernka; *Carn.* ropotula, ropotulãza, klepetula; *Bosn.* gnakara, fricjaglka; *Rag.* zvarejoka, klepetallo; *Croat.* skrobotãlka, skrablyicza, skrebetalyka, klepetalo, kłopotecz, skreblicza; *Hung.* tsergettyü; *Ross.* гремущка, трещотка, щелкушка; *Eccl.* стрѣкло. Wywajã niewesołe czasy owe trzy dni wielkopostne, kiedy ustajã dzwony, a na ich miejsce odzywajã siã grzegotki. A to w dzieñ Œ. Grzegorza juŒ siã gotujã grzegotki. *Swad.* 1, 118. W wielki piãtek u nas nie slychaã, prócz niewdziãcznego glosu rzegotek i klekotek. *W. Post. W.* 254. Grzegotka wielkotygodniowa. *Chmiel.* 1, 1189. Grzegotki, któremi chłopczy w wielki czwartek Judasza wygnajã. *Haur. Sk.* 286. Z grzegotka pospolicie Rado wieã gra kaŒde dziecko, Wprawdzie Œeã to mała rzeczka, Ale głoŒna rzegoteczka. *Groch. W.* 372. Wrzaskliwe grzegotki. *Kras. Mon.* 26. Krzekotki, wygniania Judasza. *Smotr. El.* 59. **GRZECHOTNIK**, a, m., *crotalus*, rodzaj wężów, majãcy ogon chrzãstkami

stawowatemi zakoñczony, który gdy siã rusza, chrzest na kształt grzechotki wydajã. *Zool. Nar.* 200. die Klapperschlange.

GRZECHOWY, **GRZECHOWNY**, a, e, od grzechu, do grzechu Œciagajãcy siã, grzeszny, Sünden-. Zmaza grzechowa. *Groch. W.* 90. Nadgrody Œwiãtej cnoty, zapłaty grzechowe. *Pot. Arg.* 225. Niemajãcy kwasu grzechownego. *Smotr. Ap.* 153.

GRZECZNIE, *adverb.* *adj.* grzeczny. §. 1) grzeçy, ku rzeczy, do rzeczy, czyŒcie, naleŒyãcie, dobrze, *Ross.* чинно, ganz gut, ganz artig, zweckmãßig, zur Sãnde. MoŒe grzecznie kto malowaã, nie bẽdãc malarzem. *Petr. Et.* 99. Konie grzecznie ubrane. *Wãrg. Wal.* 150. WyŒpy te Henryk grzecznie zmocniã. *Boter.* 2, 86. *oppos.* niegrzecznie, niegrzeçy, nie ku rzeczy, nie do rzeczy, nie do rzeczy; n. p. Tym sposobem place domów budowania niepożytecznie i niegrzecznie do gospodarstwa bẽdã wydzielone. *Petr. Pol.* 104. — §. 2) Dwornie, obyczajnie, unizenie, hõflich, artig, *Ross.* гладкою. Ja mu jak najgrzeczniej odpowiedziaãem, a on siã uraziã. *Ld. Z.* grubijanami trzeba siã grzecznie obchodziã. *Zab.* 4, 157.; *Ross.* благопривѣтствовать. **GRZECZNIŒ**, ia, m., unizony, przesadzajãcy w grzecznoŒci, ein gar zu hõflicher Mensch, ein Complimentenscheider. *Ross.* учтивецъ. Z grzeczniŒiów albo ofertowniczków najprãdsza pokazuje siã zdrada. *Fred. Ad.* 68. **GRZECZNIUCHNY**, a, e, — ie *adv.*, *intens.* *adj.* grzeczny, gar sehr artig. W zwierzciedle Œona patrzy siã młodziuchna: Œnaã pochlebujã, rzecze, Œem grzeczniuchna. *Brak. O* 5 b. **GRZECZNO-LUBIãCY** *umysl.*, *animus* generosus. *Fred. Ad.* 95. ädelbenfend. **GRZECZNOPOCZCIWY**, a, e, — ie *adv.*, pełen pozorniej cnoty i grzecznoŒci, voll Höflichkeit und Ehrlichkeit. Człowiek grzeczнопoczciwy, kiedy kraŒã i zdradaã NakaŒe okolicznoŒã, zdradzi i okradnie. *Kras. Sat.* 21. **GRZECZNOUPRZEJMY**, a, e, — ie *adv.*, z uprzejmoŒciã grzeczny, von einnehmender Artigkeit. Francuz grzeczno-uprzejmy, Œwiegotliwy, gadacz. *Kras. W.* 61. **GRZECZNOŒĆ**, Œci, Œ. §. ZdatnoŒã ku której rzeczy, dorzecznoŒã, zdolnoŒã, stosownoŒã, die Fähigkeit, Tauglichkeit. Pierwszy do godnoŒci stopieñ, nie wiedzieã swojej do siebie grzecznoŒci. *Pot. Arg.* 444. §. PięknoŒã, krasa, die Schönheit, Artigkeit. Znacznej grzecznoŒci dama. *Tr. t. j.* urody. — §. ObyczajnoŒã, Höflichkeit, Artigkeit, *Boh.* zdwořilost; *Carn.* perlizhnost; *Vind.* zhednost, fletnost, perludnost; *Ross.* добронравие, вѣжливость, вѣжество, благопривѣтливость, привѣтство, учтивость, сговоривость GrzecznoŒã i przyjemnoŒã jest obyczajnoŒciã ciaãa. *N. Pam.* 18, 376. wyrażeniem lub naŒladowaniem cnot towarzyskich. *ib.* 15, 44. po fr. politesse. *Mon.* 76, 421. GrzecznoŒã na tym, abyŒmy nie czynili ani mówili, tylko co siã innym podobaã moŒe, a to sposobem miłym, powaŒnym i delikatnym. *Zab.* 4, 143. GrzecznoŒã, okrasa obcowania ludzkiego, umie kaŒdemu dogadzaã. *Mon. a.* 63, 143. GrzecznoŒci powinnnoŒciã znosiã grubijañstwo. *Zab.* 4, 156. Z grubijanami grzecznie; bo niegrzecznoŒã drugiego nie usprawiedliwia naszej. *Zab.* 4, 157. — Byã nam rad bardzo, tysiaã grzecznoŒci uczyniã.

Teat. 36. b, 80.; *Ross.* угодженіе услуга, przysługa, *Gesälligkeit*, *Slav.* ljubav. *Ross.* удружить чьѣм кому, grzeczność świadczyć. GRZECZNY, a, e, *§.* Do rzeczy będący, stosowny ku rzeczy, dorzeczny, *comme il faut*, w należyłym stanie, zdalny (*oppos.* niedorzeczny, niestosowny) tauglich, gehörig, tüchtig, brav. Zbudował tam zamek grzeczny, obawiając się praktyk potajemnych. *Boter.* 82. Hiszpanii nie schodzi na portach grzecznych. *ib.* 4. Tam jest grzeczna forteca. *ib.* 6. Miasto po prawej ręce rzeki ma grzeczny przyjazd. *ib.* 42. Osadziwszy miasto, przecie jeszcze w pole do 15000 ludzi grzecznych, do boju godnych, przebrało się. *Zolk. Mscr.* 55. Balicki, acz był w leciech zesły, ale na sercu grzeczny, śmiały i mężny. *Gwagn* 646. Każdemu grzeczemu każda kraina szczęśliwa. *Past. Fid.* 254. *oppos.* niegrzeczny, niekrzeczny, niekrzeczny - niedorzeczny, od rzeczy, nicht zur Sache gehörig, untauglich, unnütz. *Futiles causas dicis*, nie krzecznego nie powiadasz. *Mącz.* Niekrzeczny, niczemny, małoważny, *frivolus*, nullius momenti. *Mącz.* — *§.* Piękny, krasny, pozorny, schön, hübsch, artig, *Ross.* хороший, чинный. Wojsko króla było ozdobne, konie i chłopci grzeczny, piechota też grzeczna. *Biel. Kr.* 721. Kto nad Eurypida grzeczniejszego tragedye pisał? *Warg. Wal.* 95. Nie cieśli, ani kowalowi przypisują grzeczne budowanie domu; ale temu, który kształt jego wynalazł. *Petr. Pol.* 48. Pokojowi Sultańscy grzeczni, na urząd wybrani, aby z nich żaden szpetny nie był. *Star. Dwor.* 24. Tam obfitość grzecznych ryb. *Boter.* 4. Nie bez szkody zdrowia swego niebezpiecznej Szukają przez okrutne rany śmierci grzecznej. *Otw. Wirg.* 462. *pulchram mortem.* — *§.* Grzeczny, obyczajny, ulizany, höflich, artig, *Boh.* zdworný, zdwořilý (*ob.* Dworný; *Rag.* dvoran; *Slav.* ljubazan, uljudan; *Vind.* zheden, fletn, fleten, vluden, perluden; *Carn.* perlizhn, salüdn, perludn; *Ross.* привѣтливый, благопривѣтливый, въжливыи, добронравый, учтивый, очестливъ, поклонный, сговорчивый, привѣтственный. Grzeczniejszym z zagranicy do domu wróci, kto był grzecznym doma. *Pot. Arg.* 9. Pompilia na tych igrzyskach być chciała; nadto grzeczny Pompiliusz razem z nią poszedł. *Stas. Num.* 1, 18. *trop complaisant.* — Grzeczny człek z niego, trzyma się pięknie. *Gemm.* 96. Lepiej być mniój grzecznym, a czynić dobrze. *Kras. Pod.* 2, 212. Za moich czasów i grzeczność Nie taka jak teraz była, Duma, potwarz i wszeteczność W posiedzenia nie wchodziła, A jednakże grzeczni byli, A jednakże się bawili. *Kras. List.* 124. Nie jest teraz rzecz grzeczna modlić się, a zwłaszcza kiedy nie w kościele. *Kras. Pod.* 2, 212. Proszę cię, jakieś grzeczny, uczyniż mi to, *Ross.* пожалуй, іди bitte dich bey deiner Artigkeit. — Grzecznyś, żeś to uczynił: lepskiś, du bist ein braver Kerl, daß du... GRZECZY - g rzeczy, k rzeczy, ku rzeczy, do rzeczy, należyście, *czyście*, słusznie, (*cf.* gmyśli, gwoli), zur Sache, der Sache entsprechend, passend, schicklich, erforderlich, gehörig, recht, brav. Jesli to słuszna, i jesli to grzeczny? *P. Kchan. Jer.* 111. Letkomysłnym wszystko nie grzeczny się widzi. *Kłok. Turk.* 105. Toby wielkie niekrzeczny było.

Petr. Ek. 117. O jak wielkie niegrzeczny, o sprawa żalosna. *Pot. Arg.* 639. To jest wielkie niegrzeczny. *Petr. Pol.* 98. *absurditas.* To jeszcze większe niegrzeczny. *ib.* Ungehörigkeit, Unschildlichkeit. Cóżby to za grzeczny, nauk głębszych szukać, a języka swego zaniedbać! *Now. Char.* Coż to za grzeczny, aby poganie nie mieli być zwyciężeni? *Jan. Lig. H. b.* jaki to rozum, jaka racya? *Slav.* sweći *quadrat.* Było co chwalić; wojsko ozdobne i niemałe było; więc konie i chłopci grzeczny; piechota też grzeczna. *Boh. Zam.* 128. Grzeczny, grzecznie, jak przymuszał, jakby go wymalował. *Cn. Th.* schön, hübsch.

GRZĘDA, y, ż, GRZĄDKA, i, ż, *demin.* (bródza), zagon brózdami określony, (*Etym.* rzęd), (*cine* Furche), ein Beet, ein Gartenbeet, *Slov.* hrada; *Vind.* grad, greda; *Carn.* greda; *Croat.* greda *porca*; *Slav.* slog; *Ross.* гряда; *Ecccl.* грядице, мѣсто праздное въ саду между деревьями. Grzędami, zagonami *Ross.* погрядно, (*cf.* rzędami). Zagony drugdzie grzędami zowią. *Cresc.* 502. Wyglądając rozwinięcia się kwiatka, od grzędy do grzędy przechodzi. *Karp.* 3, 72. Wyszedł do ogrodu między grządki wonnych ziół. *Radz. Cant.* 6, 1. (zagonki. *Bibl. Gd.*) W tym czasie grzędy w ogrodach ryć i gnoić trzeba, w których na przyszłą wiosnę sadzić zioła. *Zaw. Gosp.* Grzęda kwiatowa *Ross.* цвѣтникъ, цвѣтникекъ, (rózowa; *Vind.* roshishe). Pan masz dwa miasta i wsi na Ukrainie, a my tam nie mamy i grzędy. *Teat.* 26, 32. (*cf.* ani piędzi). — *§.* *Aliter.* Aby pawiom liszki nie szkodziły, przeto na ostrowiech albo na grzędziech między wodami je osadzać. *Cresc.* 575. (na zagonach, w przesmykach ziemi, ziemiacach). [Tak sam Linde poprawił *zam.* w kurnikach, kojcach, — lecz mylnie, jestto bowiem nasep zwiru nad rzekami, der Häger, der Horsten; po rusku hriada, 2.] *§.* Zerdz, drag. baleczka, eine Stange; (*Sorab.* 2. gręda; *Sorab.* 1. riada, rāda; *Croat.* greda, trám, szlem; *Bosn.* greda, ejabrun; *Dal.* greda; *Hung.* gerenda; *Slav.* gręda, grede, ruda; (*Rag.* gręda - belka; *Ross.* стопка; *cf.* *Germ.* Grendel, Grindel Adlg.; *cf.* grzędziel). W szczególności grzęda do siedzenia kurom. *Dudz.* 23. siadło, die Hühnerstange; *Carn.* gręda; *Boh.* hrada; *Vind.* kurnjak, kotez; *Ross.* настьеть, настьетка. Dobrze kurowi na grzędzie. *Kochow.* 292. Dano kurowi grzędę, a on wieży chce. *Budn. Apopht.* 90. *Opal. Sat.* 80. (*cf.* na éwieré mu popuścisz, to on się domyśli na łokieć). *§.* *Fig. transl.* Co do znaczenia, możności, powagi. Jak zład wyjedziem (Cezar mówi) złożywszy urzędy, Wzleci z kogutem Antoni do grzędy. *Chrośc. Fars.* 60. (t. j. głowę podniesie, wzbije się, opanuje wszystko). *Phras.* Kury na grzędę idą, die Hühner setzen sich, gehen schlafen. Kury z grzędy spędzić. — *§.* Drażek do zawieszania szat. *Włod.* eine Kleiderstange, eine Stange, Kleider darauf zu hängen. Grzęda z szatami u gospodarza. *Klon. Wor.* 3.; *Ross.* грядка, грядочка.

GRZEGOCE *ob.* Grzechotać.

GRZEGORZ, a, m., *Gregorius*, imię męskie, Grześ, ia, m., *zdrbn.*, *Gregor.* Grzegorz ś. dziatki z niewoli odkupował a do szkoły dawał, a zład w jego dzień dawają dzieci do szkoły. *Biel. Św.* 96 b, (*ob.* Gregoryanki, Gregoryanek).

GRZEGOTKA *ob.* Grzechotka. GRZEGŹOŁKA *ob.* Gzegzołka. GRZEJE *ob.* Grzac. GRZEJĄCY, a, e, *part. act.*, ciepło robiący, wärmend, erwärmend. Grzejące trunki.

GRZEJSKARB, a, m., (*ob.* Grzac) liczykrupa, zmindak, skąpiec, sknera; *Ross.* скряга; *ett.* Knicker. Lecz w kim umysł wspaniały, już ten w trosze swojej Więtszy pan, niż grzejiskarb, co o grosz płacz stroi. *Ryb. Gęśl. C 4.*

GRZEPA, y, ż, drobne kamienie na miazki w wodzie. *Magier. Msc.* kleine Gesteine in einer Untiefe (cf. pryka). Miasto to Neptun sam trójzęby Wywiódł, spoiwszy ślepe w morzu grzepy. *Miask. Rył. 2, 135.*

GRZES, ia, m., *demin. nom.* Grzegorz, Jürgen, kleiner Gregor. *ob.* Grzesiowa.

GRZEŚĆ, grzebł, grzebie, grzebię *cz. niedok.*, *Boh.* hrabat; *Slov.* hrabem; *Sorab.* 2. risch; *Sorab.* 1. riebach, hréyu; *Croat.* grabati, greszti, grëbem, cheperlyam, cheperlyati; *Bosn.* grebsti, ogrebiti; (*Vind.* grebati; *Carn.* grëbam - śnieg łopata zrzucac; *Ross.* грестъ, грести, грëбу grabić, грестъся usilować o co, drzeć się do czego; *Eccł.* грëбу весломъ remigo, грëбу сьно grabię siano, грëбу умершаро, порребяю pogrzebuję; cf. grabić, grabarz, grób; cf. *Dan.* grave; *Svec.* grafwa; *Graec.* γράφειν; *Germ.* graben, scharren im Sande, wühlen; gmerac w ziemi, n. p. Widzi nadobne dzieciątko, A ono w piasku grzebie, by małe kurczątko. *Rej. Wiz. 126.*; *Rag.* cepargljatti; *Vind.* praskat, derskati, derkati; *Boh.* popelit se, (cf. popiół). Koń dzielny nogami ziemię grzebie. *Cresc.* 525. Chłopi nasi chlebotawcy, gdy grzebią dla nas ustawicznie w ziemi. *Leszcz. Gł. 100.* Niemasz łaskawych nam już bogów; fortuna wszystko oślepi grzebie. *Bardz. Luk. 120.* (broździ, podkopuje, wywraca). Grzebią temu za uchem cyrografy, długi. *Rej. Wiz. 68 b.* (niespokojny o długi, skrobie się w głowę). Za uchem mu to grzebie - frasuje go, es geht ihm im Kopfe herum. *Tr.* - §. Grześć: chować umarłego w ziemię, pogrzebać, pochować, begraben. *Bosn.* sagrebsti, zakopati, ukopati, stavit u zemglju, zadubsti, zaghrinuti; *Slav.* ukopati; *Croat.* pokopati, zakopati; *Vind.* pokopati, podsem-luvati, k' semli perpraviti; *Rag.* vkopatti, zakopatti, zaklopitti u grób; *Eccł.* грëбу умершаро, порребяю. Nie ma kto trupów grześć. *Birk. Kant. A 4 b.* Grzebla niewiasta męża swego. *Warg. Radz. 300.* Nie hydzić chorem, nie stronić od grzebieńcia ciał zmarłych. *Bzow. Roż. 108.* Coż dalej żadasz? równa dla wszech stanów Ziemia, tak grzebie ubogich, jak panów. *Hor. 1, 298.* (sobą pokrywa, w łonie swoim chowa). Dopusz mi grześć ojca mego. *R.* Niechaj umarli grzebią swe umarli. *W. Luc. 9, 59.* (pogrześć. *Bibl. Gd.*). Grzebiąc szlachcica, co się starym białym koniem Pieczętował, siła ksiądz dyszkurował o nim. *Pot. Jow. 108.* (na jego pogrzebie). NB. Ze *Tobiasz*, pomimo zakazu Despoty pogańskiego, sekretnie ziomeków zabitych chował; ztąd żyda grześć: coś tajemnego knować (einen Juden begraben) etwas heimlich schmecken. Kiedy kto co kryjomo robi, grzebie żyda. *Pot. Zac. 76.* Nie darmo to; coś to tu jest; żyda tam jakiegoś grzebią. *Cn. Ad. 568.* Powiedz prosto, a nie grzeb' po próznicy żyda. *Pot. Arg. 85.* Sam

tylko grzebie Eumenes żyda, Że on winniejszy, sumnienie go nęka. *Pot. Syl. 329.* Wprzód jednak, niż się z jawną rebellią wyda, Chce fortelu pomacać, chce trochę grześć żyda. *Pot. Arg. 172.* Wymawiaj ty go jak cheesz, grzeb' dla niego żydy. *Morszt. 136.* (utaj jego wine). — §. Cóż czynicie? wstyd grzebiecie. *Bardz. Luk. 58.* (podgrzebujecie, wycieracie, wytracacie, wyko-rzeniacie). §. Grześć się *zaimk.*, być pochowanym, pochować się, begraben werden, sich begraben lassen. Nakłonił poddanych, żeby się pod kościołem nie grzebli. *Xiądz. 253.* Pan był pochowany obrzędem, z jakim w Palestyńskim kraju Grześć się żydowie miewali w zwyczaju. *Odym. Św. 2, K k 3 b.* — §. *fig.* Grześć się do czego, gramolić się, drapać się, drzeć się, przedzierać się, usilować o co, wonach ringen, streben, hinarbeiten. *Ross.* грестъся. On grzeblił się do tego, by snadź i pod lodem, Aby jedno oglądać, co roskoszy płodzi. *Rej. Wiz. 22 b.*

Pochodz. cf. grób, gruba, gróbarz, grabarz, grabarka, grabić; — grzebielucha; grzebló, grzebień; dogrzebać, dogrześć; nagrzebać, nagrześć; niegrzebný; pogrzebać, pogrześć; pogrzeb, pogrzebny, pogrzebowy; obgrzebać; obgrześć; odgrzebać, odgrześć; rozgrzebać, rozgrześć wygrzebać, wygrześć; zagrzebać, zagrześć, zagrzebany.

GRZESIOWA, y, ż, żona Grzesia t. j. Grzegorza, deß Jürgen Frau. Bartosowa i Grzesiowa stara, jeżdżą na łysą górę. *Teat. 28. b, 151.*

GRZEŚKI *ob.* Grząski.

GRZESZEK, szka, m., *demin. nom.* grzech, eine kleine Sünde. GRZESZNICA, y, ż, popełniająca grzechy, pełna grzechów kobieta, die Sünderin. *Boh.* hršnice; *Sorab.* 2. greschniza, greschnizka; *Sorab.* 1. rjšchnica, hrjšchnica, reschnicza; *Rag.* greschniza; *Bosn.* gressnica; *Croat.* greshnica; *Carn.* greshniza; *Vind.* grieshniza, pregrieshniza; *Eccł.* грѣшница. Z wielkim strachem przyszła do pana, bo była poganka, a wielka grzesznica. *Iiej. Post. N. 1.* Pierze kurze godzi się na poławie ku siedzeniu pani grzesznicy. *Cresc.* 585. (cf. gamratka, duszka). GRZESZNICZY, a, e, od grzesznika, Sünder. *Croat.* gresnichki; *Rag.* gresnieni; *Ross.* грѣшничій. GRZESZNIK, a, m., *Roh.* hršnik; *Slov.* hrišnik; *Sorab.* 2. greschnik; *Sorab.* 1. reschnik, rjšchnik, hrjšchnik; *Croat.* gresnik, gresnik; *Vind.* griesnik, pregriesnik; *Carn.* greishnik; *Slav.* grishnik; *Rag.* gresenik; *Bosn.* gresenik, grjecnik, greenik; *Ross.* грѣшникъ, грѣхотворникъ; popełniacz grzechów, pełen grzechów, grzeszący, grzeszny człowiek, der Sünder. Ja się obciążonym wielkimi grzechami być znam, i dajmy to, żeś i ty grzesznym jest, ale ja większy grzesznik, bo ja swoje i cudze grzechy nosze. *Sk. Żyw. 1, 158.* Wiele jawnych i tajnych grzeszników, siedziało z nim. *1 Leop. Marc. 2, 15.* (*ob.* Jawnogrzesznik). GRZESZNICZEK, czka, m., *zdrbn.* daß Sünderchen. *Sorab.* 2. greschnizk. GRZESZNOŚĆ, sci, ż, (*Boh.* hršnost; *Vind.* grieshnost, greshlivost, na hudu nagnjenost, hudobitnost); podległość grzeszeniu, skłonność do grzeszenia, grzeszne przyrodzenie, die Sünderhaftigkeit; cf. bezgrzesność. GRZESZNY, a, e, —

ie *adv.*, grzeszeniu podległy, grzeszący, grzechów pełny, *sündig*, *sündhaft*. *Boh. et Slov.* hrěšný; *Sorab.* 2. grěschni; *Sorab.* 1. rjšchny, rěschniwé, hrjšchny; *Slav.* grishni; *Croat.* gressni, gressen; *Rag.* grěsni; *Vind.* grieshni, grieshen, pregrieshen, grieshliu, pregrieshliu, na hudu nagnien, hudobiten; *Ross.* грѣшный, греховный; *Eecl.* погрѣшный, (согрѣшный, въ которомъ можно грѣшить, согрѣшательный). Mniemacież, że oni nad wszystkich innych grzeszniejsemu byli, iż takowe rzeczy ucierpieli? *W. Luc.* 13, 2. GRZESZYĆ, *yl*, *y*, *cz.* *niedok.*, zgrzeszyć, *dok.*; *Boh.* hrěšiti, hrěšim; *Sorab.* 2. greschisch; *Sorab.* 1. rěschu, rjšchu, hrjšchu; *Croat.* greshiti, gresiti, gressim, zagressujem; *Dal.* szagressujem; *Rag.* grjěsciti, sagrjesciti, sagrjescivati; *Bosn.* griesciti; *Vind.* grieshiti, greshit, pregrieshiti, pregrieshuvati, se sagrieshiti, (cf. *Vind.* grieshati, griesham, sgreshim *desiderare*, potrzebować a nie mieć); *Carn.* greishiti, greshim, sgreshim, spřězhám sě; *Ross.* грѣшить, грѣхопадать, согрѣшить, согрѣшать; *Eecl.* законопрестѣпни, (cf. *Hebr.* עָשָׂה *rascha peccavit*; *Graec.* ἀρᾶσσω; *Lat.* reus; *Germ.* rafen); grzech popełniać, *sündigen*. Kto czyni grzech, ten ze dyabła jest, bo dyabeł od początku grzeszy. 1 *Leop.* 1 *Joun.* 3, 7. Jeszcze lepiej nie grzeszyć, niżli pokutować. *Pot. Arg.* 443. Dwa kroć grzeszy, kto się grzechu nie wstydzi. *Cn. Ad.* 217. Gdzie grzeszących wiele, trudno karać śmieie. *ib.* 236. *abo*: gdzie wielu grzeszy; tam nikt karany nie będzie. *Przestr.* 113. Gdy występki nie karzą, grzeszyłby, ktoby dobrze czynił. *Psalmod.* 33. Kiedy płużą występki i swe miejsce mają, Grzeszy, kto dobrze czyni, jako powiadają. *Gaw. Siel.* 367. Na grzechy się gniewa, nie na grzeszące. *Pilch. Sen.* 245. (czołem bije osobom, ganie obyczajaje). Przez co kto grzeszy, przez to będzie karan. *Pot. Arg.* 254. *Wad. Dan.* 144. Przez co kto grzeszy, w tęż miarę Sam potym odbiera karę. *Jak. Baj.* 217. *Smotr. Ap.* 144. Grzeszenie *Ross.* грѣхотворство, płodzenie grzechów. — Panie nie daj mi zgrzeszyć; niegodna jesteś takiej matki, jak ja. *Teat.* 30. b, 18. (nie poczytuj mi za grzech). Panie Boże odpuść, *formula plus solemn.* 2. Grzeszyć komu. Kto grzeszy przeciwko mnie, krzywdę czyni duszy mojej. *Bibl. Gd. Prov.* 8, 36. (kto mi zgrzeszy. *Budu*). (kto wykracza, występki popełnia). — §. *Aliter.* Milczec obiecuje, i nie zgrzeszyć w słowie. *Jabl. Tel.* 40. (nie chybić, nie zdradzić, nie wydać). GRZESZYSKO a, n., *pogardl.*, szpetny, szkaradny, wielki grzech, häßliche Sünde. Swych własnych wielkich a sprosnych grzeszyszków i złości ani widzieć może. *W. Post. W.* 2, 103.

Pochodz. pod słowem Grzech.

GRZEŻNAĆ *ob.* Grażnać. — GRZEŻY *ob.* Graż, gręży, grędzidło.

GRZMIEĆ, grzmiało, grzmi, *bezosob. niedok.*, (Zagrzmieć *dok. q. v.*) *Boh.* hrěmĭti, hrěmĕlo, hrěmj, hrěmjwati, hrěmjwa; *Slov.* hrěmĕti; *Sorab.* 2. sze grimmasch, sze grimmotasch; *Sorab.* 1. rimotzo, rima, szo rima; *Vind.* germeti, germati, germim, gormi; *Carn.* germĕti, germi, garmy, germim, grumim, gromim (*ob.* Gromić); *Bosn.* garmiti, ghermiti, ghrimiti, mugniti; *Rag.* garmietti,

gromitti; *Slav.* gĕrmi; *Croat.* gĕrmeti, gĕrmi; *Ross.* грянуть, громъ гремитъ; cf. *Hebr.* רָעַם raam, tonare, strepere; cf. *Graec.* ἐρηγή; *Riederf.* grommen). §. 1. Grzmi, gdy piorun chmury przedzierający, grzmot robi, donneru. Zachmurza się, grzmieć będzie. Tej nocy strasznie grzmiało. — Grzmi mi w uszach: szumi mi w uszach, es sauset mir in den Ohren. Grzmi mi we łbie, w głowie, *phys. et moral.* Od guza tego strasznie mu grzmi w głowie, es saust ihm im Kopfe. §. 2. Grzmieć *person. neutr.*, huk wydawać, donnern, trafen, *Ross.* гремѣть, гремлю. Niebo grzmi. *P. Khan. Orł.* 1, 236. Bruki grzmią i ulice od karoc i koni. *Tward. Wł.* 157. Tłuką w paizę grzmiące mosiądzowe. *ib.* 6. Bębny grzmią i działa. *Tward. Wł.* 137. Grzmiały piersi od pięści. *Bardz. Trag.* 444. Piersi grzmiały z ciężkich razów. *ib.* 326. — §. 3. *Activ.* Grzmieć, piorunować, (cf. gromić), grzmotu narabiać, donneru. Wzbudzi chmurę grzmiącą Jupiter na powietrzu dżdżystą. *Tward. Wł.* 193. Kajus Cesarz sprawił sobie niejaką machinę, którą niby na przekor grzmotom, grzmiał, i przeciw piorunom piorunował. *Pilch. Sen.* 171. GRZMIENIE, ia, n., *Boh.* hrěmĕnj; *Sorab.* 2. grimane; *Sorab.* 1. rimani; *Carn.* germenje; *Croat.* germlyzvicza; *subst. verb.*, grzmot, daß Donner, der Donner. Z pary ziemnej stawają się wiatry, grzmienia, pioruny. *Zebr. Zw.* 1. Dały się słyszeć grzmienia. 1 *Leop. Ez.* 19. *Transl.* Grzmienie w uszu: szum, daß Saufen in den Ohren. *Tr.* GRZMILAS, a, m., miano ogarów. *Kniaz. Poez.* 3, 120. ein Name der Stäuberhunde, (Walddonner). GRZMOCIĆ *ob.* Grzmotnąć. GRZMOT, u, m., *Boh. et Slov.* hrěmot, *Sorab.* 2. pogrim; *Sorab.* 1. rimot, rimeno, rimotano, reſkot; *Bosn.* garmgljavina, ghrimgljavina; *Vind.* grum; *Croat.* gĕrm, germlyavicza; *Ross.* громъ; grom, huk straszny, pospolicie za piorunem następujący. *Wyrw. Geogr.* 56. Łoskot wzbudzony na powietrzu z parowania cząstek siarczystych, w atmosferze nagle zapalonych. *Dykc. Med.* 2, 448. der Donnerknall, der Donner. Z otrącania się chmur o chmury, łyskawicę i grzmoty pochodzą. *Otw. Ow.* 250. *Boh.* Dyab. 171. Donnerwetter, Gewitter. Grzmot uderza po grzmocie, błysk razi po błysku. *Dmoch. Il.* 251. ein Donnerſchlag nach dem andern. Bez grzmotu pioruny straszliwsze. *Pot. Arg.* 617. (cf. cicha woda). Z takiego grzmotu trzaśnie piorun. *ib.* 496. (nie skończy się na huku, będzie stuk). — §. Bałuch, łoskot, trzask, turkot, grom; Gtōje, Donner. Z wzajemnego między sobą dwu ciał twardych uderzenia, grzmot bywa. *Sak. Probl.* 61. (cf. trafiła kosa na kamień). Grzmot wojenników. 3 *Leop. Jer.* 47, 3. (chrześczenie. 1 *Leop.*). Grzmot koński usłyszeli. *P. Khan. Orł.* 1, 106. (tęten). Grzmot od bębnow miedzianych, od trąb, od ruśnic, od zbroj i od dział. *Zbil. Chrzc. A.* 2. Czołny płynęły, z głośnym grzmotem wiosel. *Warg. Cez.* 189. Obie stronie z wielkim grzmotem i krzykiem się potkały. *Stryjk.* 35. — §. *Transl.* Byle nie zaczął od grzmotów po skórze mojej. *Teat.* 9. b, 17. (od grzmotnienia w skórę, od plag). — §. Z oczu jego same grzmoty wyglądają. *Teat.* 29, 4. (groźny, straszny). GRZMOTAĆ, ał, a, *cz. niedok.*, grzmieć, pioru-

nować, grzmotu, gromu, hałasu, stuku narabiać, donnern, ein Getöse machen. (Sorab. 2. sze grimmotasch; Sorab. 1. rimotam; Rag. gromignattise). Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, Ja nie zblednieję. Zab. 9, 35. Zabł. ob. Grzmotnąć. GRZMOTLIWY, a, e, — ie adv., trzaskliwy, łoskotny, donnernd, frachend. Okryty laurem kanzodziejskiej pracy, Podniósł grzmotliwy głos ociec Pankracy. Kras. Antim. 58. GRZMOTNĄĆ, ał, ie, czyn. jednł., Grzmocić niedok., z trzaskiem uderzyć, gruchnąć, palnąć; Vind. povrezhi, silnu vrezhi, schmetternd schlagen, einen schmetternden Schlag geben. Podnosząc nogę pan Ogierowicz, ochotnie z całej siły jak wilka grzmotnie, Z paszczy narobił bigosu. Zab. 13, 277. Tręb. (jak wy-ciął). Jak go posłyszycie, Grzmocicie kijmi należycie. Teat. 56. c, 106. Kiedy u flaszy dno przeźroczyste obaczył, grzmotnął flaszę o ziemię. Ossol. Str. 1. er schmetterte die Flasche gegen die Erde. Rag. gromignattise, in praecipis ruere, hūbnuti d tlé, lupnuti, hrupnuti. GRZMOTNY, a, e. Boh. hromotný, grzmotliwy, trzaskliwy, donnernd, schmetternd, frachend. Piorunem grzmotnym mszcząc się za niebo, rażę hardość tłumu. Hul. Ow. 100. GRZMOTOWŁADNY, a, e, gromowładny, donnerregierend. Wchodzą w złotem lśniącą salę, Grzmotowładnemu poświęconą. Zab. 14, 166. GRZMOTOWŁADZCA ob. Gromowładca. GRZMOTOWY, a, e, od grzmotu, gromu, gromowy, Donner. Sposoby liczenia oparzelizn grzmotowych. Dykc. Med. 2, 550. Umarli w tym samym położeniu, w jakim ich zastał cios grzmotowy. ib. 550. (cf. piorun).

Pochodz. pod słowem Grom.

GRZONAĆ cz. jednł., mocno poruszać, uderzyć, grzmotnąć, Ross. торохатъ, ударить; stark berühren, schlagen, (ob. Odgrzonać, podgrzonać). Raz dwóch sporych węzów pod piękną dąbrową sprzęgłych, laską był grzonał, baculi violaverat ictu. Zabr. Ow. 64. (cf. grzmotnąć).

GRZYB, a, lub, u, m., GRZYBEK, bka, m., demin. Boh. hřib; Sorab. 2. grib; Sorab. 1. rieb, rib; Vind. goba, gliva, (cf. gąbka, gębka); (Vind. hrib, hriber = pagórek, cf. garb); Slov. huba; Hung. gomba; Slav. gljiva; Croat. gliva, herček; Dal. klobuchacz, pechurak; Bosn. ghgliva, pecjurka, ghrrigljak, sargnacja; (Rag. hreeb, hrek caudex); Ross. et Eccl. грибъ, грибокъ, (cf. garb, Boh. hrb); boletus Linn., der Witź, ma spód dziurkowaty; bedłka zaś, agaricus Linn., pod spodem jest błonkowata. Jundz. 562, et 554. Grzyb prawdziwy, bovinus Linn., ma trzon gruby, głowę okrągłą, mięsistą, brunatnoczerwonawą, rośnie w suchych lasach; jest to jeden z najużyteczniejszych grzybów; zażywają go świeżego, suszonego lub w masle chowanego; pospółstwo wszędzie go borowikiem zowie. Jundz. 563. Ross. боро-викъ, коровикъ, коровичекъ. Grzyb korkowy, suberosus; czerwonu, cinabarius; wonny, suaveolens; mienio-ny, versicolor; czarnogłowy, fuscus; skórkowaty, perennis. Tu należą także: maśluk, podosowik albo podosinnik, ślniak albo podbrzeźniak lub borowik; siedź albo chorosz; hupka. Ld. W pospolitym używaniu te są grzyby: kozakowie, biele, rydze, posadki albo podsadki,

smarze albo piestrznice, olszówki, hołubki. Syr. 1394. cf. kustrzebki, karpiele. — Jeleni grzyb albo jelenia bedłka. Ład. H. N. 47. cf. prochówki, węzówki, muchomorzy; cf. Boh. daubrawnjk, daubrawnječek, hrjzeczy, krzapăce; Vind. mlezhniza, kugmak. — Ź. Phras., dichter. proverb. Grzyby, ryby, łąka, mąka. Wol. (dobre mienie). Powiadają, gdy się grzyby zrodzą, chleba mało. Kluk. Rośl. 3, 99. (nie wszystkiego razem). Wiersze spore, lecz podłe, rodzą się jak grzyby. Hor. Sat. 141. (obficie, nie trzeba błaznów, sami się rodzą). Jesliś grzyb, leżże w kozub. Fred. Ad. 65. (tam właściwie dla ciebie miejsce). Skoroś się rodził grzybem, do ko-białki grzybie. Zabł. Amf. 6. jeśliś szewc, patrz swego kopyta, Schuster bleib bey deinem Leisten. W Turzech nie jeden z podłego stanu, w jednym momencie wyrasta, ni grzyb na wiosnę. Kłok. Turk. 58. er steigt empor, wie ein Witź im Frűhjahr. (cf. sporo jak konop' roście). Poszedł do lasa na grzyby. Rys. Ad. 54. (umknął, zwędro-wał, lub też poszedł z torbą na dziady). Idź pan na grzyby z takim szlachcicem. Teat. 28. b, 76. (kryj się do kąta, pod ławę). Poślemy Pana Czesława na grzyby. ib. 31, 6. Osieł w jedwabiu, a człek w prostej prze-żdy, Aristotelów na grzyby odesła. Wad. Dan. 28. (cf. na dziady, pod płot). Kiedy tak lżysz, nie ma więcej pardonu, pójdziesz na grzyby. Zabł. Dziew. 113. in die Witź gehen, przepadłeś. — Ź. Grzyb = zgrzybialec, starzec, strych, z uraganem, spöttlich, ein alter Snafter, (Vind. gerbaz = marszczysty); Ross. хрычъ, хрычовка, старый хрыль, остарокъ. (cf. tedyż rówien grzybu, ja starzec będą siedział bezczynny? Pot. Arg. 805). Ze trzy dni wytrwaj stary grzybie, A sama cie śmierć bez mej po-mocy przydybie. Morszt. 116. Siedźże tu grzybie, aż cie dyabeł zdybie. Rys. Ad. 62. Zarzueca ci żonka, że zębów w gębie nie masz, żeś grzyb na pół zgnidy. Opal. Sat. 15. Grzybowie ważyli się namawiać Zuzannę. Bies. D. 3. — Femin. Ziściły nieba, czegom żadał, Lico, Ziściły, grzybeś wszeteczniczo. Hor. 2, 280. kniaz., fis anus, babsko, ein verschrumpteß alteß Weib. ob. Grzybieć, zgrzybiały. — Ź. Nieruchawy, nieczuły, ein Stog, ein unbehilfflicher, fűhlofer Mensch. Mniemał, żeby grzybami albo pniami byli, nie żeby który z nich wyrozumieć miał zdradliwe rady jego. Baz. Hst. 86. — Ź. Grzyb morski, telhea. Plin. H. N. 52, 9. ein gewisser Meerfűß, holothuria, Ross. кубышка, die Seeblase, eine Art Schleimwürmer. — Ź. Chirurg. Nazwisko to dają mięsiwom gąbczastym, miękkawym i słamowatym czyli osliżłym, które się wzno-szą z gębi rany lub wrzodów, lub które wyrastają w otworze zadnim, w częściach przyrodzonych pęci obojga, po spółkowaniu nieczystym. Dykc. Med. 458. cf. dzłwe mięso, wildeß Fleiřh, der Schwamm, ein schwammigter Fleiřhauswuchß in den Wunden; Feigwarzen; (cf. figi). Cze-sto dzikie mięso, grzybki różne wyrastają na ranach, niechających się żadnym sposobem goić. Krup. 5, 399. Gdy cyrulik widzi, że żadne grzybki z rany nie wyra-stają, niech ją co trzeci dzień tylko opatrzy. Krup. 5, 400. Pójdzie wkrótce i miłe zdrowie bez pochyby, Bo mu już pysk wędrownie ukrasiły grzyby. Nar. Dz. 3,

55. (franca, dworska ospa). — *?* Grzyb, grzybek, na knocie u lamp i świec, żuzel; *Graeci et Latini translato* (fungus) *utuntur, cur non et nos? fungi vero jam emuncti, ustrzyżyny. Cn. Th.* der brennende Theil des Lichtes, die Schuppe, Rose. — W hutach czasem w wyższym lejku pieca zbierają się wielkie kawały materyi, w szkło odmienionej, zwane grzybami. *Os. Rud.* 111. Glasflaßen. *?* Grzybek, *contemptim*, kapelusz płaski, do grzyba podobny, ein breiter flacher Hut. *ob. Biret. Cn. Th.* 52. — *?* *Ova friza ad fungi similitudinem diducta. Cn. Th.* ein Eyerfuchsen in Gestalt eines Bilzkopfes. GRZYBIA *ob.* Grzybień. GRZYBIASTY, a, e, 1. szeroki wzgórze jako grzyb. *Cn. Th.* flachköpfig. 2. Jak grzyb miękki, dziurkowaty. *ib.* schwammig, cf. gąbeczasty, *Sorab.* 1. ribogité; *Slov.* hubatý; *Ross.* грибоватый, грибовидный. GRZYBIEĆ, iał, ieje *nijak. niedok., zgrzybieć dok., zgrzybiałym się stawać, starzeć, alt oder frumm werden, zusammenschrumpfen. Ross.* одряхлѣть. Szukając takiego męża, nietylko by zestarzeć się, ale i całe zgrzybieć musiała. *Mon.* 68, 1011. Już świat grzybieje; już się te stare gmachy wał. *W. Post. W.* 15. Kto się rozkoszami bawi, zgrzybieje przed czasem. *Birk. Żyg.* 21. Wieku terazniejszego człowiek staje się w 50 lat zgrzybiałym. *Zab.* 5, 158. *Hul. Ow.* 55. *Past. Fid.* 7. (GRZYBIEŁUCHA *ob.* Grzebielucha). GRZYBIEŃ, ia, m., GRZYBIENIE, abo wodna lilia. *Sienn.* 112. *Boh.* leknyj, lekno, *Nymphaea Linn.* die Seeblume, rośnie w rzekach i wodach, z białym i złotym kwiatem, żążywa się w lekarstwie. *Kluk. Rosł.* 2, 221. Złote grzybienie od złotego kwiatu rzeczone. *Syr.* 775. *Ross.* грибовница, кубышечки, одолень, кубышечки. *?* Grzybienie mniejsze *ob.* Podbiał. — GRZYBIENIOWY, a, e, n. p. Grzybieniony korzeń, łotr sprzedał mi miasto pokrzyku. *Gorn. Dw.* 218. Seeblumen; *Boh.* leknowý. GRZYBOWATY, a, e, — o *adv.* na kształt grzyba, bilzigt, bilzenähnlich; pelen grzybów, wyrostków, schwammig, voll Schwämme und Auswüchse. Ponarasta i grzybowate działa. *Perz. Cyr.* 2, 193. GRZYBÓW, a, m., okolica jedna w Warszawie, eine Gegend in Warschau. (*Sorab.* Grilbowna, folwark jeden w Luzacyi). Na podejrzanym miejscu, na Grzybów i Nalówki chodzisz. *Teat.* 1. b, 70. GRZYBOWY, GRZYBKOWY, a, e, od grzybów, od grzybków, Bilz-, Schwamm-. Grzybowa polewka, eine Schwamm- (Schwämmel-) suppe. *Sorab.* 1. ribowé; *Ross.* грибный, грибовый. Grzybkowy sos. *Wol.*

GRZYMAŁA *herb*; trzy wieże z otwartą bramą; na hełmie także trzy wieże i pieć piór strusich. *Kurop.* 3, 18. ein Wappen. GRZYMIŚLAW, a, m., imię, niby głośny jak grzmot sława. *Chmiel.* 1, 60. ein Name, Donnerhuf.

GRZYMKĄ, i, *?*, Posłuszeństwo, więzienie, grzymka, cieżnica. *Saxon. Rej.* gatunek więzienia, eine Art Gefängniß.

GRZYT, u, m., zgrzyt, głośne zębów do siebie przycieranie, daß Knirschen mit den Zähnen; skrzypienie, daß Klirren, daß Geklirre. Zabijać, pastwić się cieszyć się z grzytu kajdan, ścinać głowy obywatelów. *Pilch. Sen.* 83. GRZYTAĆ, ał, a, cz. częstotl., Grzytnąć jednł. zgrzytnąć dok., zębami głośno przycierać, mit den Zähnen knirschen. *Slov.* zubami

škrípim; *Sorab.* 1. ze zubami kžipu; *Ross.* скрежетать зубами. Z wielkiej boleści grzytał zębami. — *fig.* Bronie zgrzytały. *Otw. Ow.* 650. chrzeszczały, klirren. GRZYTANIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Knirschen, Geknirsche, Klirren, Geklirre.

GRZYWA, y, *?*, *Boh.* et *Slov.* hřiva; *Sorab.* 1. riba, riwa; *Sorab.* 2. griwa; *Vind.* griva, grive, gribe; *Carn.*, *Croat.*, *Rag.*, *Bosn.* griva; *Ross.* грива, (cf. grzebień); die Mähne. Na karku u niektórych zwierząt, n. p. u konia, wołu, lwa, rośnie włos dłuższy grzywą zwany. *Zool. Nar.* 67. Zwierz grzywę abo kosę na szyi mający. *Otw. Ow.* 625. Targnął mię za włosy, jak konia za grzywę. *Teat.* 51. b, 55. Grzywy dolna część *Ross.* загривокъ. Lew najeżona grzywą potrzasa, kiedy się sroży. *P. Kchan. Jer.* 220. *?* Owi grzywowie, co czupryny w tyle Noszą, przód podgoliwszy, jak grzywy kobyłe. *Jeż. Ekon.* E. 1. ludzie niby grzywiaści, z włosami nad karkiem, Mähnenmänner. GRZYWACZ, a, m., (*Boh.* hřivnač = *columba torquata*, daupnaček *col. lign.*); *Carn.* grivněk; *Croat.* gerlach; *Dal.* grimach, grimis; *columba lignorum, palumbus Klein.*, die Hölztaube, większy od pospolitego gołębia. *Zool. Nar.* 227. dziki, leśny gołab'. *Ead. H. N.* 42. Grzywacz, palumbus, die Wald-Taube, gołab' leśny, większy niżli dziki albo domowy. *Sienn.* 295. die Ringeltaube. *Krup.* 5, 68. Są i mniejsze grzywacze, które prostactwo hukaczami nazywa. *Kluk. Zw.* 2, 298. Grzywacze huczne. *Banial. J.* 5. Grzywacze huczały. *ib.* B. 4 b. Słyszysz, jak wdychają truckawki, gruchają grzywacze. *Zab.* 12, 373. *?* Ten grzywacz siwy, ten grzyb stary. *Pot. Arg.* 815. der alte Snafter. GRZYWACZY, a, e, od grzywacza, Hölztauben-. Gniazdo grzywacze. *?* Koloru gołębiego, *colombin.* Tr. columbinsfarbig. GRZYWIASTY, a, e, *Boh.* hřivnatý; *Slov.* hřivatý; *Sorab.* 1. riwaté; *Croat.* grivaszt; *Rag.* grivast; *Ross.* гривистый; grzywę mający, z grzywą, mählig, mit einer Mähne, bemähnt.

GRZYWNA, y, *?*, GRZYWIENKA, i, *?*, *zdrbn.* (*Boh.* hřivna; *Ross.* гривна teraz 10 kopjek; grivenka, grivennikъ, grivnaga dziesięciokopijnik; *Eccl.* grivna = мвасъ a. funt, b. honorowy alszbant, łancuszek srebrny lub złoty); die Mark, ein Gewicht von 16 Loth; auch eine Rechnungsmünze. Grzywna, *marca*, była waga całkowita pewnej liczby granów, czyli ziarn kruszcowych. Słowo to w Słowiańskim dawnym języku znaczyło toż samo, co waga we Francyi i w Niemczech, nazwana *marca, libra, pondo*, na którą się waży po mennicach bądź topione srebro w sztukach, bądź pieniądze wybite na monete. *Nar. Hst.* 5, 290. Dwojakim tedy sposobem dawniej brała się grzywna; raz za grzywnę srebra; drugi raz za grzywnę pieniędzy. Najpowszedniej jednak brano ją za grzywnę liczalną. *ib.* 293. Pókiśmy samych groszy Polskich zażywali, liczyliśmy summy na grzywny, w której było 48 gr. Pragskich, a wynosiło to właśnie na grzywnę srebra. *Sum. A.* 4 b. Samo słowo, w Polskim grzywna, w Czeskim, Ruskim do siebie podobne, okazuje, że tej wagi używali Słowianie. *Czack. Pr.* 154. Grzywna liczalna, 48 groszy. *ib.* 156. Trzy grzywny Słowiańskie, to jest, sześć i trzydzieści szelagów. *Chelm.*

Pr. 6. Cztery grzywny Pruskie czynią trzydzieści szelągów. *Chelm. Pr.* 21. Rachujemy w grzywnę Pruską po dwudziestu groszy, z których każdy czyni ośmnaście pieniędzy. *ib.* 21. *Poena* sześć grzywien, *alias sex scotorum. Vol. Leg.* 1, 35. Za głowę szlachcica przedtem jedno 30 grzywien płacono. *Herb. Stat.* 249. Przed laty trudniej było o grzywnę, niż teraz o sto złotych. *Gorn. Dz.* 114. Czynsze stare wybierają, grzywnę na dwadzieścia złotych i jeden rachując. *Star. Ref.* 169. — Grzywna soli czyni sześć miarek soli drobnej. *Herb. Stat.* 104. Podług ustawy 1764 r. grzywna ma łotów 16. *Vol. Leg.* 7, 331. W całych Niemczech, i u nas, srebro i złoto ważą na grzywnę Kolońską, która podziela się na 16 łotów. *Jak. Mat.* 1, 89. W monecie naszej grzywna Kolońska czystego srebra warta 80 złotych. *Jak. Mat.* 1, 90. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 315. Teraźniejsze narody niemal wszystkie, grzywnę czynią miarą swęj monety. *Wyrw. Geogr.* 434. Grzywna Polska srebrna 4169 asów Hollenderskich. *Łesk.* 2, 101. Grzywna mincarska a złotnicza srebra, złota, uncy 8, a skojcy 24, półłocie. *Cn. Th.* § W przykładach biblii grzywna = talent n. p. Daleś mi pięć grzywien; ożożem drugą pięć urobił. 1 *Leop. Math.* 25, 20. (talentów. 3 *Leop.*). Dwie grzywnie (*dual.*) *ib.* 25, 22. (dwa talenty. 3 *Leop.*) Srebra sto grzywien. 1 *Leop.* 1 *Macch.* 15, 15. (sto talentów. 3 *Leop.*). — § Pieniądz, pieniążek, pieniądze, grosze, grosz, ein Stück Geld, ein Stückchen Geld; Geld. Miły ojczu, nie godzi się która grzywnkę chować dla potrzeby? *Hrbst. Nauk. B.* 7. — § Grzywny, jako kara pieniężna = pena (*ob. Penować*), Marfen, als Geldstrafe. Ma być karan na skórze, albo grzywnę ciężką, to jest, dwadzieścia i sześć szelągów położy. *Szczerb. Sax.* 552. Stro na stronie płaci grzywien dwoje czternaście. *Mon.* 76, 142. W kłótni między żydami grzywny, *alias*, przesąd, nie do sędziego, ale do W. Xięcia należą. *Czack. Pr.* 94. Sad mi niewinnie grzywiami obłożył. *Teat.* 13, 55. na pieniądze skarał, eine Geldstrafe auflegen. To trąci grzywami wielkimi. *Teat.* 11, 105. (wielką karą pieniężną, workiem). GRZYWNIASTY, a, e, grzywny przynoszący, utratny, zyskowy, Marfen bringend. Przecież to grzywniasta sprawa? zapytał burmistrz. *Mon.* 76, 142. GRZYWNOWY, GRZYWIENNY, a, e, od grzywny, do grzywny, grzywny się tyczący, grzywnę ważący. *Cn. Th.* eine Mark schwer; Marfen =, Mark. Waga grzywienna Francuzka. *Łesk.* 2, 101.

G U.

*GUBERNACYA, yi, ż., rządzenie, rząd, rządy, die Regierung. W sprawowaniu albo gubernacji poddanych, srogość z wielką słodkością miarkował. *Wys. Aloj.* 242. GUBERNATOR, a, m., 1) rządca imieniem wyższego, wielkorządca, der Gouverneur, der an einer andern Stelle einen Bezirk regiert. *Ross.* игемонъ, областеначальникъ, областникъ, градоначальникъ, градоправитель, мѣстоначальникъ, намѣстникъ; *Eccl.* правильщикъ, правитель, управитель. Gubernator był w Prusiech niegdyś urząd

najwyższy, po oswoobodzeniu tój prowincyi z jarzma Krzyżackiego. *Kras. Zb.* 1, 340. *2) Jan z Melsztyna dany był w młodości za gubernatora Kazimierzowi wielkiemu. *Warg. Cez. praeft. C* 2. za guwenera, za ochmistrza, Gouverneur, Hofmeister. GUBERNATORKA, i, ż., wielkorządczyni, die Gouverneurinn, die eine Provinz regiert. Ludwik Węgierski matkę swoją Elżbietę gubernatorką na swym miejscu w Polsce zostawiwszy, i wszystkiej jej sprawę koronną zleciwszy, do Węgier powrócił. *Stryjk.* 414. (regentką). GUBERNATOROWA, y, ż., żona gubernatora, *Ross.* губернаторша, daß Gouverneurß Gemahlinn. GUBERNATORSKI, GUBERSKI, a, ie, od gubernatora, Gouverneurß =. *Ross.* намѣстничій, намѣстниковъ, намѣстнической. Gubernatorski urząd = GUBERNATORSTWO, a, n., die Gouverneurßschaft, *Ross.* намѣстничество, градоначальство, градоправительство; *Eccl.* мѣстоначальство. Nie uszanowano go, i gubernatorstwo mu wzięto. *Warg. Radz.* 349. — §. *Collect.* Gubernator z żoną, der Gouverneur mit seiner Gemahlinn. GUBERNER = GUBERNANTKA *ob.* Guwerner. GUBERNIUM *indecl.*, GUBERNIA, ii, ż., kraina pod gubernatorem, daß Gouvernement. GUBERNIALNY, a, e, od gubernii, Gubernial =. Radzca gubernialny.

*GUBAC się, GUBIĆ się, *zaimk.*, *Attollere pallium*, ugubać się. *Cn. Th.* den Rock oder Mantel aufheben, um sich nicht zu beschmutzen, podkasać się; *cf.* przegub, *cf.* gibać, gibki, giąć. (*Vind.* gubati; *Bosn.* ghibati, prigibati; *Rag.* zghibati; *Croat.* gibati, guzati = fałdować; *Vind. et Carn.* guba = fałd; *Carn.* gubne = fałdzisty).

GUBIĆ, ił, i, *czyn. ndk.*, zgubić *dok.*, (*Boh.* hubiti, hubim; *Sorab.* 1. zhubu, zubiu, zubim, (*cf.* hubené biedny, hubenstwo calamitas); *Vind.* sgubiti, sgublati, sgublen; *Croat.* gubiti, zgubiti, zgubivam; *Dal.* stetiti; *Rag.* gubitti, izgubitti; *Bosn.* gubiti, izgubiti; *Slav.* izgubiti; *Ross.* губить, гублю, губить, (*cf.* гибнуть, гибну, гиблю гинать; *Eccl.* губительствую, гублю; *cf.* *Hebr.* deficere; *Arab.*... perire); utracać, tracić, verlieren. Dawali znać, co komu zginęło; bo jeden zgubił pas, drugi rękawiczki; mało ich było, którzyby w tój przygodzie czego nie zgubili. *Baz. Hst.* 59. W tym dniu fatalnym dla mnie, wszystko razem gubię. *Teat.* 44, 18. Gubi za niespodziewaną chmurą swą dziewczkę kochaną. *P. Kchan. Orł.* 1, 222. — §. Chory febrę gubi. *Krup.* 5, 566. t. j. pozbywa się jej, er verliert daß Fieber. §. Zatracać, wytracać, niszczyć, zu Grunde richten, verderben, vernichten, vertilgen. Zgubi ciebie bóg, iż nas niewinnie gubisz. *Sk. Zyw.* 2, 169. Często człowieka jednego dowcip, miliony ludzi gubi albo ocala. *Stas. Num.* 1, 160. Ufajac moey swej gubili innych, Bóg ich osądzi, i skarze jak winnych. *Chroś. Job.* 130. Wojna ludzi nie rodzi, ale gubi. *Birk. Podz.* 10. Wino nie jednego zgubiło. *Boh. Kom.* 11, 20. Często gubiąc w wnętrzościach płód, i sama ginie. *Hul. Ow.* 160. Gubić sługę u pana = czernić. *Tr.* einen anschwärzen, um den Kredit bringen. GUBIĆ się *zaimk.*, sich verlieren. Nie podlegam bynajmniej tym chęciom szalonym, Ani się moja żądza w projektach nie gubi. *Zab.* 16, 191. Węg. GUBIENIE, a, n., *subst. verb.*, zgubienie, zguba, daß Ver-

lieren, der Verlust. (Croat. gublenye). Gubi za chmurą swą kochankę, i głosem co staje, za oném zgubieniem napełnia pola, lasy jój imieniem. *P. Khan. Orl. 1, 222.* GUBICIEL, a, m., który co gubi, der Verlierer; *Boh.* hubitel, cf. zgubiciel; *Ross.* губитель.

Pochodz. *dogubić, nagubić, pogubić, wygubić, zagubić, niezagubiony; zgubić, zguba, zgubny.*

GUBKA ob. Hubka, cf. gąbka.

GUCZY herb, albo Zytynian; tarcza linią szeroką przedzielona na ukos, od prawej ku lewej; po obu stronach po róży czerwonej. Na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop. 3, 19. ein Wappen.*

1. *GULA, i, ż, z *Łac.*, żarłoczność, die Geſträſigkeit. Gula, pani jakaś utratna, a na wszystkim strawna, Bo w jednej ręce picie nosi, w drugiej jedło, Wszystko je, nie przestając jako inne bydło. *Rej. Wiz. 26.* W Turczach trzeźwość, i mierność i porządek płuży, A naszym gula, Bachus i Wenera służy. *Pasz. Dz. 109.* Tylko Bachusa, gulę, rokosz ując w wodze, Nie umrze głodem żołnierz i w Tatarskiej drodze. *Stryjk. Turk. L 3.* Miara swych uczy nie tracić dóbr gulą, Zbytkiem szalonym, ani w kregle kula. *Stryjk. Gon. B 2.*

2. GULA, i, ż., Guz znaczny z uderzenia. *Rydel.* die Beule. cf. *Slov.* gulka, pokrutka bochenek. *GULKA, i, ż., klocek, pieniek, ein Knorren, Knollen Holz. Krzesi ogień, i suche z wysulcem z podstrzesza prowadzi Gulki, które zdrobiwszy pod kociołek sadi. *Żebr. Ow. 209. ramalia arida.* GULKA ob. Gołka.

GULDYNKA, i, ż., strzelba, fuzya; ein Schießgewehr, ein Rohr. Odyńca trzeba z guldynki gwintownej albo z tarczowej ruśnicy dobrze sparzyć. *Haur. Sk. 294. auß einem gezogenen Rohre.*

GULTSZLAGER, GULDSZLAGER, a, m., z *Niem.* der Goldschläger, złotarz. — Płatkowe złoto i srebro gultslagierowie na książeczki biją. *Haur. Sk. 359.* Weż złota czystego od gultszlagiera kilka tabliczek. *Sienn. 485.* GULTSZLAGIERSKI, a, ie, płatkowy, goldschlägerisch. Gultszlagierski fajngolt. *ib. 575.*

GUMA, y, ż., z *Greck.* κόμμη, baś Gummi. *Vind.* gumei, pilpuh, smola; *Ross.* гумми, камель. Guma, klej roślinny wysuszony. *N. Pam. 6, 317. Śniad. Chem. 1, 551.* Klejkość soku roślinnego, gdy jest bez smaku, i w wodzie rozczynić się nie daje, gumą się nazywa. *Bot. Nar. 24. cf. żywica, liposok. ob. Gumować.*

GUMIENCZYSKO, a, n., klepisko, bojewisko. *Sekl. Math. 2. der Tenneboden.* GUMIENKO, a, n., *demin. nom.* gumno, *Rag.* gumniza; *Ross.* гумынцо (= 2 plesz, korona na głowie), ein kleiner Scheunenplatz, eine kleine Scheune. Na potrzebę samę wystarczy gumienko. *Warg. Wal. 250.* Patrz kmioteczka nędznego, choć każdy dzień robi, Jak mu bóg ubożuchny kącik jego zdobi; Ma pełno i w gumienku, w oborze i skrzyżni, To wszystko miła cnota z uprzejmości czyni. *Pap. Pr. E. b. — §. Gaik na ptaki, stanowisko ptasznika, der Vogelheerd. Boh.* humence; *Vind.* tizniza, tizhanishe, tizhenza; *Carn.* tizhenza; *Croat.* gayba, gaypicza, kerletka, *Ross.* токъ, птицеловня. Gumienka powinny być w gaju zasadzone, bo gdy je na

gołym polu zasadzą, ptaki rade przelatuja i mijaja te n-prawy. *Haur. Sk. 280.* Gumienko, abo nęcisko do łowienia ptaków. *Cresc. 625.* *GUMIENNICA, y, ż., Klepisko. Córka Babyłońska jako gumiennica, czas mlócenia jój. *Leop. Jer. 51, 33.* (bojewisko. *Bibl. Od. Tenne. Euth.*)

§. Gumiennica, dozorczyzna gumien lub gumienna, die Scheunenauffseherinn. GUMIENNIK, a, m., GUMIENNY, ego, m., *subst.*, dozorca gumien, przełożony nad gumnem, der Scheunenauffseher. (*Bosn.* gumnac; *Croat.* gumnac; *Carn.* skédnar; *Ross.* гумынщик; (гусь гумынникъ gęś dzika). Przy folwarkach powinien być gumienny przysięgły, który, jeżeliby pisać nie umiał, przynajmniej na korbach wszystko należycie utrzymywał. *Kluk. Rośl. 3, 226.* Komissarzowi ekonom, podstarości, zgoła aż do gumiennego każdy opłacić się musi. *Kras. Pod. 2, 52.* Urzędnik, urzędniczka, gumiennicy, pacholicy, dra nędznego chłopca. *Mon. 75, 13.* Przysięgły gumienny czyli karbownik w folwarku. *Torz. Szk. 121.* GUMIENNY, a, e, od gumna, Scheuer. *Boh.* humenský; *Ross.* гумынный. GUMNO, a, n., (*Boh. et Slov.* humno; *Dal.* gumno; *Rag.* gūmno, gūvno; *Bosn. et Carn.* gumno, guvno; *Slav.* arman; *Vind.* gemnu, gumni, skeden, parna, pod, stueg, kasha, gomnu, gumnishe, podalajni; *Carn.* gumnu, skedn; *Croat.* sheden; *Sorab.* 1. huno, wuhno, brożna, žitna wuba, žitniča; *Sorab.* 2. brożna, tla, (gumno = ogród); *Ross.* гумно, токъ; [*Eccl.* гумыно, 2]; cf. *Germ.* Kumpf, Kblg., cf. komnata, Kammer, komora); plac we środku zabudowania stodołowego, der Scheunenplatz, welchen die Scheunen, Schooppen, Feimen einschließen. Do gumna należą stodoła, brogi i styrtły. *Tr. — §.* Pospolicie używa się za jedno ze słowem stodoła, die Scheune, die Scheuer. Nie trzeba zboża do gumna zwozić, aż należycie wyschnie. *Kluk. Rośl. 3, 222.* *Vind.* vskednjati, parnati, sparnati. — *Fig. tr.* Do nowych gumien drzwi nam otworzono. *Pam. 85, 478.* (nowe drogi dowozu). — *Boh. Prov.* Giż gest nepřijtel za humny, już jest nepřizyjaciel na karku. §. Klepisko, bojewisko, gumno w stodole, na którym mlacają. *Macz. Boh.* humno area. Gumno mlóci. *Gorn. Wł. M. b.* die Tenne in der Scheune.

GUMOWAC, ał, uje, *czyn. ndk.*, zgumować dok., gumą przyprawiać, mit Gummi zuriichten, gummiren. Tafta gumowana. *Teat. 20. b, 65.* *Vind.* gumejast. GUMOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, baś Gummiren. GUMOWY, a, e, od gumy, Gummi. Gumowa woda.

GUNIA, i, ż., GUNKA, GONKA, i, ż., §. 1. przykrycie albo koc prosty, na obie strony kosmaty albo kudłaty, Amphimalla. *Macz.* eine grobe zottige Decke, eine Kose. *Boh.* hauně, (haunatý kosmaty); *Slov.* huně; cf. hunek; (*Ross.* гуня гаўганы); *Hung.* gyékény; *Bosn.* gūgn, gugnina vestis vilis rusticana, gūba, guberica; *Rag.* gūgn, (zagugnast = kosmaty, gugnawiti, zagugnastiti = kosmacieć); *Croat.* guny cento, cooperatorium; *Dal.* guba; (*Carn.* fārešha, janka, jankara); *Eccl.* гуня; *Lat.* gausape, gaunace, caunace; *Graec.* κωνάκη. Koniczka cudzimy, wycieramy, guńkami przyodziewamy; ale też koniczek musi za to skakać, kiedy mu każą. *Rej. Zw. 95.* Obmywszy stadnika, prześcieradłem i guniami przykryć trzeba. *Hipp. 17.*

Bydło z wierzchu gunionami nakryć, albo czym podłym. *Syr.* 980. Co za naszych ojców była gunia, to teraz kilim, derha. *Dwor. G. 4.* Od tuzina gunieł Gdańskich pstrych. . . *Vol. Leg. 6, 153.* — §. 2. Suknia gruba z guni, *Ross. сѣрмяга*, (cf. siermięga), ein grober zottiger Rod. Tyżes to Paskwalino w tej wzgardzonej guni! *Tward. Pasq. 3.* W tak bezecnej guni. *Treb. S. M. 86.* Prześpij się na ziemi; guńka się odziej, którą starzy Rzymianie *gausape militare* zwali. *Star. Ryc. 57.* Czuhaj wzięwszy Ruski, i gońke i postoly, drogi się tej podejmuje. *Tward. W. D. 77.* Po co ślesz co rok babo do Torunia? Dobry szary płaszcz, dobra drugiej gunia. *Groch. W. 414.* — §. 3. *transl.* Chłoptwo, gburstwo, czern, das gemeine Bauernvolk. Nie tylko miłość w pańskim łagnie się bławacie, Znajdziesz ją czasem w guni i ubogiej chacie. *Zimor. Siel. 166.* Ręka twoja nie na gunie, nie na chłoptwo pijane, ale na bohaterki się rodziła. *Pot. Arg. 82.* (cf. siermięga). GUNIECZKA, i, ż., *demin.*, eine kleine zottige Decke. Przywiódł mu konia białego, gunieczką nakrytego. *Pap. Gn. 108.*

GURA, GURKA ob. Góra.

GURDZIEL, KURDZIEL, a, m., wrzód, który się koniom na języku czyni. *Hipp. 128.* ein Geschwür der Pferde auf der Zunge. Gurdziel jest wrzód, który się koniom na języku czyni. *Lek. Kon. 62. Comp. Med. Append.* Od karmi ostrzej, bydłu się kurdziele na języku przydają. *Haur. Sk. 57. ib. 471.*

*GURGOLE należą do stroju białogłowskiego. *Sax. Tyt. 7.?*

*GURMANA, y, ż., suknia z grubego sukna, ein grober Tuchrock; n. p. W gurmanie. *Pot. Arg. 77.*

GURT, u, m., z *Niem.*, der Gurt, pas. GURTOWAĆ, ał, uje, *czyn. ndk.*, zgurtować *dok.*, opasywać, opasać, gürtten. GURTOWY, a, e, od gurtu, do gurtu należny, o pasach, Gurt. Gurtowe łóżko na pasach, ein Gurtbette. *Tr.*

Pochodz. *odgurtować, rozgurtować, ryngort.*

*GUSŁA, y, ż., GUSŁA, G. Guseł plur., *Boh.* kauzlo, kauzla, kauzly, (cf. *Boh.* hausle; *Croat.* guszle, guszli: geśle, skrzypce), czarownicze kuglarstwo, Hexerey, abergläubische Gaukeley. Czary i gusła w wschodnich krajach panują; najwięcej ich żony na zepsowanie płodu jedna drugiej używają. *Kłok. Turk. 186.* Odejmę zabobony z ręki twojej, i gusła albo praktyki, nie będą więcej w tobie. 1. *Leop. Mich. 5, 12.* Czarnoksiężnicy zabobony stroją szeptaniem, gusła, gdy na ból zębów każą nowy nóż w ścianę wbić. *Petr. Pol. 2, 87.* Prawa zakazują nauk czarnoksiężkich, jako gusł i zabobonów. *ib.* Mistrzowie gusł i zabobonów. *Syr. 495.* GUŚLARKA, i, ż., kuglująca czarownica, eine Schwarzfünflerinn, *Boh. et Slov.* kauzedlnice, čaroděgnice; *Sorab. 1.* kozłarecza, kozłarcza, kufwawicza, kodola; *Ross.* кудесница; (*Bosn. et Croat.* guslaricza *fidicina*, cf. geśle). Guślarki i zabobonice, niemowletom impressye zdrowiu szkodliwe wznecają. *Mon. 72, 424.* Guśłów niech się gospodyni nie ima; lepiej dla niej być u guślarek prostaczka. *Haur. Sk. 65.* GUŚLARSKI, a, ie, kuglarski, schwarzfünflerisch. *Boh. et Slov.* kauzedlnický; *Sorab. 1.* skuzwarski; (*Rag.* guślarski *lyricus*). O gu-

ślarskich czarach, ludziom na zdrowiu szkodzących, tu napiszemy. *Haur. Sk. 452.* GUŚLARSTWO, a, n., kuglarstwo czarodziejskie, Schwarzfünflerey; *Boh. et Slov.* kauzedlnictw; *Sorab. 1.* skuzwarstwo. GUŚLARZ, GUŚLARZ, GUŚLNIK, GUSMAN, GUZMAN, a, m., *Boh.* kauzedlnik; *Sorab. 2.* goszlowař, skuzwar, kufwar, kozlar, (*ab hirco, quod hircus diabolo servit. Frenz. De cultu capri apud Slavos. v. Hartknoch de festis veterum Prussor.*); *Ross.* кудесникъ, (cf. *Boh.* hadač; *Sorab. 1.* hudak vates; *Boh.* hauslar skrzypek; *Croat.* guszlar; *Bosn. et Rag.* guślár *fidicen*; *Eccl.* гжсьлникъ, который на гусляхъ играеть, ob. Geśle) = kuglarz czarnoksięski, der Schwarzfünfler, Zaufendfünfler. Niech się u ciebie nie znajdzie pytający się guślnika, czarnoksiężnika, i pytający się martwych. *Budn. Deut. 18, 2.* (guslarz. *Bibl. Gd.*). Ktoby chciał tak konterfetować ludzi, z rozdieraniem gęby, z wyszczyńnieniem języka, nie uszedłby też, jedno za guzmaną. Bo wzdly guzmanowi, iż to jest jego rzemiosło, takowy sposób trefnowania przystoi. *Gorn. Dw. 151.* Pan Jakób w pomietlech tylko obernanem; U kmotra i żony, własnym guzmanem. *Klon. Wor. 60.* Ilekróć się pysznisz, tylekróć się stawasz błaznem i guzmanem u boga. *Weresz. Reg. 84.* GUŚLIĆ, ił, i, *czyn. ndk.*, kuglować, czarować, bawić się czarami, schwarzfünflern, hexen. Niech zgini, któryby guślił i czarował. *Biał. Post. 121.* *Boh.* kauzliiti, (okauzliiti, oćarowati oćarować); *Sorab. 1.* kozlim, skuzuyu; (*Rag.* gūditi, gūsti ù gusle; *Croat.* gūditi, guszlati *fidibus canere*; cf. geśle, cf. gędzić). GUSLNY, a, e, kuglarski, od gusł, zabobonny, Hexen, Zauber, abergläubisch. Pogańskich ludzi guślnie obrazy. *Jan. Lig. C. 5.* GUSŁOWATY, a, e, — o *adv.*, zarywający guseł, kuglarstwa, etwas schwarzfünflerisch. Sposoby te leczenia, których baby używają, często coś guślowatego w sobie mają. *Perz. Cyr. 2, 206.* GUSŁOWIERNY, a, e, wierzący w gusła, zabobonny, an Zauberrey glaubend. W to tylko wierzyć mogą guśłowierni. *Syr. 594.*

Pochodz. *naguślic, zaguślic.*

GUST, u, m., z *Łac. Fr.* Włosk., smak, der Geschmack. *Rag.* okuscajallo; *Eccl.* вкусъ, влюкъ; smak, rozsadek przenikający istotę piekności, i dobre jakiej rzeczy ułożenie. *Mon. 67, 600.* die Fertigkeit des Gefühls des Schönen oder Hässlichen, der Geschmack. Guście, sedzio dzieł ludzkich, darze niebios drogi, Bez którego w ozdoby sam dowcip ubogi. *Dmoch. Szt. R. 1.* Ubranej gust wysoki uwielbiam w ubiorze. *Hul. Ow. 123.* Ma dobry gust. *Zab. 15, 140.* Dobry gust w naukach, przymiot duszy, czującej ukontentowanie z wyboru myśli, lub sposobu pisania, odrażę, gdy w nim niedoskonałość postrzeże. *Mon. 72, 341.* Dobrego gustu ludzie. *Teat. 3. d. 70.* Tych wieków sąd o gustach (*plur.*) jest zupełnie do dam przeniesiony. *ib. 34. b, b i i.* Znasz terażniejszy świat i gust; do mody stosować się należy, żeby uchodzić za ludzi umięjących żyć, i za ludzi du bon ton. *ib. 19. b, 7.* Twój gust nietrudny, z prawą naturą się zgadza, Bez wykwińców na samej prawdzie się zasadza. *Jak. Baj. 44.* O gustach dysputować się nie godzi. *Kras. Pođ. 1, 19.* Łatwiej jest uczuć, co jest abo nie jest w dobrym guście, aniżeli

tenże sam gust napisać. *Gol. Wym.* 62. Boalemu winna Francya ten czysty gust, który od wieku Ludwika XIV., do tych czas, zaleca tylu pisarzów Francuzkich. *Teat.* 43. c, 3. Zaczyna gust brać górę; jednak tu i owdzie sarmatyzm przebija się. *Teat.* 19. c, 11. (cf. polor, cywilizacya). — §. Upodobanie, kochanie się w czym, smak, *der Geschmack*, *den man an etwas findet*, *daß Wohlgefallen*, *Bergnügen an etwas*. Różne są w ludziach gusta. *Teat.* 21, 76. Każdy ma swój gust, swe chęci, Nie jedno nas wszystkich nęci. *ib.* 53, 4. Ten ma gust w nauce, ten w muzyce, ten w polowaniu, ten w gospodarstwie. *Gol. Wym.* 62. W kniejach Cefal gust złożył, i w zwierzu zabitym. *Zab.* 13, 378. *Drużb.* Do rozkoszy gust wziął. *Hul. Ow.* 176. I lasy ciemne, gusty w tej muzyce miały. *Jabl. Tel.* 21. Położył się wcześniej, Lecz nie mógł gustu żadnego mieć we śnie. *Wad. Dan.* 141. Potrawy choć mniej smaczne, głodnemu przypadają do gustu. *Pilch. Sen. list.* 128. Bardzoś mi do gustu przypadła. *Teat.* 7. c, 30. Widziała przed sobą ładnego chłopca do gustu swego. *ib.* 14. c, 6. Coż to We Pani w moim dyskursie nie do gustu? *ib.* 26, 46. Jeżeli ten kapelusznik nie w guście We Panny, to jej trudno dogodzić. *Teat.* 17, 123. Z tej nowiny gust będzie miał dziwny. *Bardz. Luk.* 24. (ukontentowanie, radość, uciechę). GUSTOWNOŚĆ, ści, ż., przymiot dobrego gustu, die Eleganz. *Rag.* urzędnoś, ugładnoś, gładza. GUSTOWNY, a, e, — ie *adv.*, dobry gust wydający; *Rag.* gładzaw, *geschmackvoll*. Gustowna kamizelka. *Teat.* 53. d, 74. Zawsze on bardzo gustownie i wspaniało ubrany. *Teat.* 17. b, 7. Gustownie ufrzywany. *Mon.* 66, 282. Suknia gustowna. *Teat.* 24. c, 58.

*GUTA, y, ż., Zachwat, sen tak ciężki, że człek za martwe leży; zachwyceniem drudzy zowią, niektórzy guta. *Sienn. Wykł.* (cf. letarg), *Zodeichlaf*, *Entzündung*.

GUWERNER, GUWERNOR, a, m., dozorca i wychowawca młodych ludzi, ochmistrz, ein Gouverneur, Hofmeister junger Personen. Przydano mi guwernera grzecznego Francuzkiego, jak sam powiadał, Markiza. *Mon.* 65, 213. §. *Transl.* Już my z żoną wyrosli z guwernerów. *Mon.* 66, 246. (mamy swój rozum). GUWERNANTKA, i, ż., ochmistrzynie, die Gouvernante. (cf. pani stara).

GUWNO ob. Gówno.

GUZ, a, m., nabiegłość na ciele, z uderzenia, abo z nabiegłości zepsutej materyi, die Beule. (*Hung.* gusa = wole; *Croat.* guza = fałd, guzati = marszczyć; *Moraw.* hrbol, hrbotec; *Boh.* baule, hrčka, hlža, swal; *Slov.* gomba; *Hung.* gomb; *Sorab.* 1. wura; *Vind.* tvur, gumpa, mehier; *Carn.* mehiur, gumpa, bula; *Croat.* gumb, fuga, funta, fuchka, gomb, berga; *Dal.* gucze; *Ross.* вахлакъ, желвакъ, валдырь, волдырь, шишка, (cf. szyszka); *Ecl.* пазвница. Guz łojowaty na ciele, *steatoma*. *Cn. Th.* *daß Speckgewächß*, die *Speckgeschwulst*. Nabrzmiałość, mająca materyą do łoju lub sadła podobną, nazywa się guzem łojowym, *tumor steatoma*. *Perz. Cyr.* 1, 127. Guz zaskórny twardy bez bólu = kostka martwa, eine harte Drüsen-geschwulst. Na wole i martwy guz lekarstwo. *Sienn.* 519. O wolach na gardle, i indzie, które martwemi guzmi abo

kostkami zowią. *ib.* Woda Drużbacka krę i guzy twarde zmięcza. *Petr. Wod.* 16. Guz w gardle przyrodzony, wypukły, jabłko, grdyka, ogryzek, *Sorab.* 1. kerkowné wořech, *Ger.* der Adamsapfel, der Ströß, der Bierknoten. Szkrzufy, to jest, bolączki pod gardłem, zowią świnię guzy, bo świnię tym wrzodem często niemoga. *Urząd.* 154. Są guzy łagodne, czyli proste, znane pod imieniem gruczołów; są inne zjadliwe, istotne, powietrzne, weneryczne, trędowate. *Dykc. Med.* 2, 477. Nabrzmiałość mająca w sobie materyą do papki podobną, nazywamy guzem mączanym, *atheroma*; mająca zaś materyą do przasnego miodu podobną, guzem miodowym *meliceris*. *Perz. Cyr.* 126. Guz pulsowy, *aneurysma*, nabrzmiałość z obrażonej żyły pulsowej pochodząca. *Perz. Cyr.* 2, 120. Guz niecierpieliwy, *Gall.* loupe, nabrzmiałość zaskórna w komórkach tkaniny sadłistej. *Dykc. Med.* 2, 492. §. Guz na drzewie = *tuber arboris*. *Cn. Th.* ein Knorren am Baume. §. Guz z pchnięcia, uderzenia, eine Beule von einem Stöße, Schläge. Drzwi były tak niskie, iż lubom się ledwie nie pół zgiął, wszedłem z guzem na czole. *Kras. Pod.* 2, 18. Zwalila mię kością w łeb, aż mi guz nabiegł. *Teat.* 22. b, 53. — *Metonym.* Guz, guzy, cięcie, plaga, cios; ból, szkoda, rany, bicie, bitwa, Beulen, Schläge, Wunden, Schlägerey. Nie potrzeba po guzy jeździć na Podole. *Alb. n. W. B.* w lada karczmie guza dostanie. — Pogański synu, ty widzę guza szukasz. *Boh. Kom.* 1, 356. du ringst nach Schlägen, du willst Schläge haben. Karol V. wcale niepotrzebnie guza szukał przy brzegach Afryki. *Zab.* 6, 345. Widzę, że guza szukasz, i łączno go u mnie znaleźć możesz. *Boh. Kom.* 1, 92. Samochęć szukaliście guzów. *Teat.* 18. b, 27. Szukając guza, szkaluje i huczy. *Kniaz. Poez.* 3, 116. Załawia, goni na guz = świerzbi go grzbiet. *Cn. Ad.* 1119. Rad się wadził; na guz gonil. *Glicz. Wych.* L 8 b. Na guzy ni z kim nie gonię, Lecz kto chce bić, skóry chronię. *Ryb. Geśl. B.* 2, b. Otoż tobie Klimku, Guzy w upominku. *Bies. Roz.* A 4. (zarobieś kijem po grzbiecie). Guza oberwiesz, (doczekasz się). Kto guz na sobie odniesie, ten go w zysku swego pojedynku sam i nosi. *Smotr. Ex.* 27. Patrz, żebym nie skończyła umizgów na guzie. *Zabl. Amf.* 77. Drże cały, kiedy sobie wspomnę na guzy, które nas tam czekają. *Teat.* 29, 110. (cf. baty). Była skóra w strachu, a ja strasznie nie lubię guzów. *ib.* 22, 85. Czy to, żeś nieprzyjaciół ukrócił, toś powinien i nam liczyć guzy! *Bardz. Luk.* 51. Srebrny, złoty guz nie boli. *Cn. Ad.* 763. (od dobrodzieja nie boli; niech łaje, kiedy daje; cf. złotogorz, srebrogorz). Pilnemu słudze zawsze roście guz na brzuchu, a leniwemu na grzbiecie. *Rej. Zw.* 26. albo: Rączemu guz na brzuchu roście, a leniwemu na grzbiecie. *Rys. Ad.* 59. (pierwszy ma dobry byt, drugi weźmie po grzbiecie). §. Guz, wielki guzik do zapinania sukni, ein großer Knopf. Szata z guzami. *Tr.* — §. Guz, karzeł, pigmejczyk, pędrak, der Knippß (Knirpß), ein kleiner Mensch. Karła łajac, wrzeszczy: guzie niecnotliwy! *Banial. E* 2 b. Mały guz, karzeł, zapeziały. *Cn. Ad.* 476. *Pot. Jow.* 193. — GUZDRAĆ się *zaimk. ndk.*, burdać się, gramolić się, niesporo się wybierać, janderu,

tändeln. langjam maden. A długoż ty się tam jeszcze guzdrać będziesz? nie uprzykrzyło się jeszcze spać? *Teat.* 1, 16. (cf. kustrzeć się). GUZDRALSKI, *subst. m.*, guzdrający się, ociągający się; *femin.* Guzdraliska). — GUZICA, *y. ż.*, huzica, gastrzyca, rzap, hustryca, kuper, (ob. Kustrzyca), der Birzel, der Steiß der Vögel. (*Rag.* guzizza; *Croat.* guzica, rit; *Slav.* guzica; *Ross.* рyzно, (ob. Huzno = zadek); *Croat.* kussak; *Sorab.* 1. ptaczča wofkubana wopusch; *Ross.* рызка. Guzica kapłunka, półrzytek. *Mącz.* clunis. Kość ogonowa lub guzica, leży pod kością kuprzastą. *Krup.* 1, 115. — 2. Guzica, głęźkołka, coccyx. *Cn. Syn.* 191. *Sorab.* 1. kokula, *Germ.* der Aunft; *Ross.* рyzница, трыагоузка ob. Trzęsiogonek. GUZICZKA, *i. ż.* *demin.*, daś Birzelchen. Lędźwica u kokoszy, guziczka, clunicalus. *Mącz.* GUZICZEK, *czka, m., dem. nom.* guzik, guz = gruczołek, ein fleineś Knöpfchen, Höckerchen. Włosy wyrastają z guziczek w skórze będących. *Zool. Nar.* 69. bulbilli. Sól z oliwą rozpedza guziczki i każde wzdęcie bolące. *Spicz.* 155. GUZICZKOWY, *a, e*, od guziczka, Knöpfchen = Höckerchen = Knöpfchen. *Ross.* запоночный. GUZICZNY, *a, e*, od guziey, kuprowy, Steiß = *Ross.* пиро-вочный. Kość guziczna lub ogonowa, związana jest z kością biodrową, przez związek biodrokuprzasty i guziczny. *Krup.* 1, 10. GUZIK, *a, m., dem. nom.* guz, etne fleine Beule. *n. p.* Guzik twardy na palcach nóg, rąk, na podszwach, goździowi podobny, clavus. *Cn. Th.* cf. brodawki, nagniotki, odciski, Hünerauge, Leichdorn, Warze. *Condilus* trzpień, oścień, kłykieć, guzik. *Perz. Cyr.* 1, 149. *Ross.* шишечка, cf. szyszka; *Sorab.* 2. buglin. Guziki u gardle = slinne jagody, die Mandeln im Halse. Guzik albo gałka u kutasów, *Eecl.* rapelka, пагвица. Koronki wyszywane w guziki = gałki, Knötchen, Knöpfchen. *Tr.* Guziki u sukni do zapinania, Knöpfe am Kleide. *Slav.* gomba; *Hung.* gomb; *Carn.* gumpetz; *Boh.* knoflík, knoflíček; *Vind.* glaviza, knofizh, gumpizh, (ob. Knaslik), knof, gomp; *Croat.* gumb; *Slav.* dugmetah; *Ross.* пуговница, пуговка, пуговочка. Guzik u koszuli *Ross.* запонка, запоночка, (ob. Zapinka). Garnitur guzików *Ross.* портище. Fraczek z dużemi guzikami. *Teat.* 22, 14. W guzikach u szlafroku grosze pozaszywane były. *Teat.* 22, b, 12. Guzik u szmuklerza jest rozmaity, Angielski, maszynowy, Hollenderski, chłopski. *Magier. Mskr.* Guziki do sukien toczone, bywają lipowe. *Kluk. Rosł.* 2, 159. Guzik u laski *Ross.* набалдашникъ. GUZIKARZ, *a, m.*, który guziki do sukien robi, der Knopfmacher. *Boh.* knoflíkař; *Croat.* gumbar; *Ross.* пуговочникъ, (cf. smuklerz). GUZIKARKA, *i, ż.*, die Knopfmacherin, *Boh.* knoflíkařka. GUZIKARSKI, *a, ie*, od guzikarza, Knopfmacher = *Boh.* knoflíkařsky. Guzikarskie rzemiosło albo GUZIKARSTWO, *a, n.*, daś Knopfmacherbandwerk. *Boh.* knoflíkařstwj. GUZIKOWATY, *a, e*, — o *adv.*, na kształt guzika, na guz zakończony, vern mit einem Knopfe. Pociąg kości guzikowaty lub gałeczko-waty, *processus condyloideus*. *Perz. Cyr.* 1, 177. Nóż krzywy z końcem tego guzikowatym, potrzebny cyrulikowi do różnych operacji. *Czerw. Narz.* 29., *Vind.* gumpast, voslast. GUZIKOWY, *a, e*, od guzika, Knopf = Guzikowa dziura. *Lesk.* 190. daś Knopfloch, *Ross.* петлица, (cf.

petlica). GUZISKO, *a, n.*, wielki szpetny guz, eine häßliche Beule, ein häßlicher Knopf. *Ross.* шишмоля, шишмолка. (GUZMAN ob. Gusman). — GUZOWACIEĆ, *iał, ieje, ni-jak. ndk.*, GUZOWACIĆ się *zaimk.*, zguzowacieć *dok.*, guzowatym zostawać, guzów nabierać, dostawać, (cf. gruczołowacieć); Knoten bekommen, knotig, knottig werden. *Boh.* baulowateři. Ciasto ustawnie mieszać trzeba warząc, by się nie guzowaciło. *Sienn.* 552. GUZOWATOŚĆ, *ści, ż.*, nabrzmiałość zatwardziała, gruczołowatość, Knottigkeit, Knorrigkeit. Sok ten pomaga cierpiącym ociekłość twarzy, i którym guzowatość na twarzy narasta, jakoby trądem wielkim. *Sienn.* 284. GUZOWATY, *a, e*, o guzie, pełen guzów, heulig, höckerig, knotig. *Boh.* bulaty, baulowaty, hlizowaty; *Croat.* hergau; *Vind.* tvurn, gumpast; *Ross.* желвастый, шишковатый. Plastr ten zatwardziało miejsca i guzowate miękcy, a zoży rozgania. *Spicz.* 15. *Sienn.* 285. (cf. gruczołowaty). — *Fig.* Przełożę tu pokolenie narodu Wołoskiego, jeżeli jeszcze co pewnego z tak guzowatej gmatwaniny będzie się mogło wywikłać. *Krom.* 559. (sękowatej, zawiłej).

Pochodz. *zaguzikować, może też: giza, giczet, cf. goźdz.

G W.

GWAJAK, *u, m.*, *Guajacum officinale* Linn. drzewo wysokie, ale niegrube, w Jamaice, zażywane w lekarniach. *Kluk. Dykc.* 2, 55. *Franzosenholz*, *Indianisch Holz*. Sok z tego drzewa wywarzony pić dają przeciw francy. *Urzed.* 547. GWAJAKOWY, *a, e*, od gwajaku, *Franzosenholz* = Owoc gwajakowy. *Oczk. Przy.* 22.

GWAŁCICIEĆ, *iał, ie, czyn. niedok.*, zgwałcić *dok.*, gwałt wyrządzać, gwałtownie traktować co, gewaltthätig behandeln, Gewalt anthun, mit Gewalt anrichten, durchsetzen, *Boh.* kwal-towati; *Vind.* sgvauti, posiliti, presiluvati, obfilovati, permurat, pertruzhat; *Sorab.* 1. zkepszuyu, poszwabu; *Croat.* szilim, szilujem, oszilujem; *Bosn.* usillovati, sillovati; *Ross.* насильничать, насильствовать, насилую. Mogący być gwałconym *Sorab.* 1. zranenité violabilis. Umowę tę oni zgwałcili. 5 *Leop. Jer.* 51, 52. (znikczemnil. 1 *Leop.*). Nigdy przysięgi mejj gwałcić nie będę. *Teat.* 5, 53. (łamać, brechen). Pana Boga się zaprzęć, ślub z nim złamać, przymierze zgwałcić. *Wisn.* 573. Prawa gwałcić, den Gejeßen Gewalt anthun. Gwałca się (*passive*) często prawa, pozorem obrony. *Teat.* 45, 5. (gwałt im się dzieje). Gwałci wzrokiem wszetecznym poźrzenie wstydlliwe. *Klon. Wör.* 58. Dla ciebie Chrystus umarł, dla ciebie w dzień trzeci Gwałci grób z martwych wstawszy, śmierci kosę łamie. *Pot. Zac.* gwałtem lub mocą otwiera, przełamuje, er durchbricht daś Grab. Gwałci kobietę, einer Gewalt anthun, sie schänden, (*Sorab.* 1. z moczu zlehem, z moczu žonsku powahlu, zranu; *Vind.* po fili skurbati, krienz filnu odvseti, oframotiti, keshniti sheno; *Rag.* ozkvarniti). Kto pannę albo białogłową gwałci, ten jej też czystość i wstyd wydziera. *Szczerb. Sax.* 147. GWAŁCENIE, *ia, n., subst. verb.*, wyrządzenie gwałtu, die Gewaltübung, die Schändung, gewaltjame Behandlung, *Rag.* ozkvarnos, silnu osramotenje; *Ross.* насилваніе, насиль-

ствоваиіе. GWAŁCICIEL, a, m., GWAŁTOWNIK, a, m., usilca, gwałtu wyrządiciel, der Gewaltthätigkeiten ausübt, ein gewaltsamer Ruhestörer, *Boh.* násylnjk; *Carn.* silnëk; *Bosn.* usilnik, posilnik, usionik; *Croat.* szilnik, o-szilitel; *Sorab.* 1. kepszak, zraniczer; *Ross. et Eccl.* насильникъ, растанель, нагледь. Gwałtownik pokoju. *Szczerb. Sax.* 139., *ib.* 158., *Zygr. Pap.* 291. Gwałtownik ten żyje jeszcze bez karania? *Pot. Syl.* 345. Nie mógł gwałt tam być żaden, przeto książ gwałtownikiem zwan być nie może. *Gorn. Dz.* 90. Gwałcieciel prawa. *Teat.* 48. b, 28. Praw gwałtownik. *Warg. Wal.* 315. Heretyków, którzy kościół pański pustoszą, w statuciech ojcowie nasi gwałtownikami mianują. *Star. Ryc.* 6. Sądzący z własnych postępów gwałtownik, wśród siebie jest przeświadczony, o co innych ma karać. *Mon.* 65, 58. Gwałtownik miejsca = wylupiciel. *Cn. Th.* ein gewaltthätiger Räuber, Einbrecher. Gwałcieciel przymierza = przerywacz. *ib.* der den Bund gewaltthätig bricht. Gwałcieciel białychłdów = sromotnik, ein Weiberschänder. Miecza odbiegł gwałtownik w trwodze, Gdy na pomoc lud szedł mnie krzycząc. *Barcz. Trag.* 162., *Sorab.* 1. powahlak; *Vind.* filni skurbar; *Ross.* растлитель. GWAŁCICIELKA, i, ż., gwałt wyrządzająca, die Gewaltthäterinn. GWAŁT, u, m., z *Niem.* die Gewalt, Gewaltthätigkeit, (*Dan.* gewalt; *Svec.* wald; *Angl.* weald, weld); = §. 1. usilstwo, przemoc przymuszająca, nagłaça, przesił, *Boh.* kwalt, pých, násyli; *Sorab.* 1. zmo-czuofcz; (*Sorab.* 1. hawtwano rozruoh); *Vind.* gvauth, gvat, pofilje, sila; *Carn.* silnost; *Croat.* szila; *Bosn.* sil-la, usilnost, koja se cini drugomu; *Ross.* насиліе, насильство, нужда; *Eccl.* напрасноеть. Gwałt kto uczynić chce, trzeba, iżby silniejszy był, niż ten, komu gwałt stać się ma; albowiem gwałt nie innego nie jest, jedno moc a zhołdowanie kogo nad jego wolą. *Gorn. Dz.* 89. Czyniliby nam jakie przezprawie (bezprawie) abo gwałt, bedziemy się bronić; a zwłaszcza gdyby w wierze gwałt czynili. *Biel. Hst.* 210., *Sorab.* 1. zraneno. U nas tu gwałtów nie znamy, żyjemy pod rozsądnem sprawiedliwego króla panowaniem. *Teat.* 9, 52. (cf. krzywda). Prawo, przez lat tyle wolne i całe, gwałt odniosło, wymazano go. *Warg. Wal.* 315. — Gwałt białejgłowie uczyniony. *Cn. Th.*, *Boh.* podaw, gwałcenie, zgwałcenie, die Rothzuchtigung. — Gwałtem = gwałtownie, mit Gewalt, gewaltig, gewaltthätig. Trzech braci pozabijawszy, ojcu truciznę dawszy wypić, sam się gwałtem uczynił panem Selim. *Star. Dw.* 55., *Carn. et Vind.* pofili; *Slav.* sillom; *Ross.* насильно, насильственно, отъемомъ; *Eccl.* понужденно. Gwałtem łą, podobne dżdżowi, Rzuciły się człowickowi. *Groch. W.* 559. Gwałtem wziąć może, ale dać nie może. *Rys. Ad.* 14. Miał Herod przyczynę do bojaźni nowego króla; bo za gwałtem panował w królestwie. *Bial. Post.* 161. (przez gwałt, przez gwałtowne środki). — Gwałtu wołać = rata, Gewalt schreyen; gwałtu! = rata! Gewalt! Gewalt! rettet! Hej Janie, Macieju, Michale, hej na pomoc, gwałtu! *Teat.* 50, 24. Gwałtu! cóż to jest? czy mię chcecie zabić? *Teat.* 29. b, 74. Gwałtu! gwałtu! ratujcie, kto w boga wierzy. *ib.* 21, 65. Nań gwałtu zawołała, mówiąc: przybadźcie do mnie rychło siostry obie, on to

dziki wieprz. *Otw. Ow.* 134. Jeśli mię będziesz zatrzymywał, to gwałtu zawołam. *Boh. Kom.* 5, 91. Bronię się, i gwałtu wołam. *Boh. Kom.* 3, 255. Dla boga, gwałtu! *Teat.* 18. b, 9. Gwałtu! skóra w strachu. *ib.* 15, 40. Gwałtu woła po potrzebie. *Mat. z Pod. A* 1. — Na gwałt wołać, dzwonić, na trwoże, Alarm machen, Alarm schlagen, die Sturmglocke ziehen. Kiedy na gwałt wołają we wsiach Tyńcowi należących, tedy krzyczą: starza, starza. *Pap. Ryc.* 11. Spytał go, któregoś herbu? powiedział, nie wiem ci, jak go malują; ale gdy na wsi na gwałt wołają, tedy go pomieniają: Półkoza, półkoza. *Pap. Ryc.* 190. Pokazuje się ztąd, że dawniej po wsiach miano herbu dziedzicznego było godłem czyli hasłem ratunku od gwałtu. — Na gwałt ogniowy bić w dzwon był zwyczaj. *Tward. Wł.* 20. Żenerlarm. Na gwałt uderzono dzwonem. *Wad. Dan.* 106. Miasto Kraków dla zabicia Tęczynskiego, gwałtu zawołanie utraciło. *Pap. Ryc.* 704. (wolność bicia na trwoże). Ku gwałtowi, gdy kogo obwołają; każdy powinien biec; a w mieściech, gdy zadzwonią na gwałt, ku gwałtowi biec mają. *Sax. Art.* 28. — Na gwałt, gwałtem, gwałtownie, z całej siły, na łeb na szyję, co żywo, auf Gewalt, mit aller Kräfte, mit aller Macht. Pędzi poganin na gwałt swoje rzesze. *Jabl. Buk. R.* 5., (*Ross.* стремить, стремлю, наваліе). Suknie na gwałt szyć kazalem. *Teat.* 24. c, 58. — Tęczynski z jakimś płatnerzem zaczął kontrowersyą, z której potem na gwałcie przyszedł o śmierć. *Pap. Ryc.* 18. gdy przyszło do gwałtów, alś eś zu Gewaltthätigkeiten kam. Ktoby zabił gwałtownika, nie przewini, gdy dowiedzie, że to na gwałcie uczynił. *Szczerb. Sax.* 158. Rothweyr. — §. Prócz pańszczyzny chłopci odbywają łoki, gwałty, szarwarki. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 52. Rothbüßen, Rotharbeiten. Ta powinność istotnie nazwana gwałtem, bo ludzie na odbycie jej pędzeni, wołają gwałtu. *Mon.* 66, 198. Gwałtów bywa kilka, lub co tydzień przez całe żniwo. Na te, gdy poddanych pędzą, gdyby i 10 osób było w chałupie, tylko jedną zostawiają, a wszystkich wypędzają. *Mon.* 66, 198. — §. Gwałt, gwałtowne położenie, ostateczność, niewola, konieczność, przycisk, ucisk, eine gewaltsame Lage, Gebränge, Roth, (*Vind.* potrzeba, sila, terdoba). Kiedy czują gwałt już Turcy ostatni, okrutnie się bija. *Leszcz. Class.* 76. (*Vind.* filo terpiti). Książę Opolski, nie mając gwałtu żadnego, poddał się królowi Czeskiemu. *Gwagn.* 59. Żeby żołnierz pod czas wojny wszystko miał od Rzpltej w domu, nie kłaniając się, kiedy gwałt, po Gdańskach nikomu. *Star. Vol. D.* 4. Rzymianie, gdy im gwałt był od wielkości, raczej na placu umierali wszyscy, niżeliby uciekać mieli. *Star. Ref.* 18. Poddali się w Smolensku, żadnego gwałtu nie mając, gdy i prochów i żywności w zamku był dostatek wielki. *ib.* 21. Węgrowie, uważając gwałt wojny Tureckiej, uradzili wziąć Władysława na królestwo. *Stryjk.* 557. — Dziś gdy przeminał ów dawny wiek złoty, Ludzie gwałtem nie chcą lubić enoty. *Groch. W.* 586. Koniecznie nie, mit Gewalt nicht, durchaus nicht, schlechterdings nicht. — §. Gwałt = przemoc, moc, die Macht, Uebermacht, Gewalt. Gwałtowi ustąpić trzeba. *Tr. Scypio* Hiszpańskie państwa znowu gwałtem odebrał. *Warg. Wal.* 61. (moca). Ful-

wiesz Kapue przez gwałt wziął. *ib.* — §. Mus, przymus, der Zwang, die Gewalt. Gwałt sobie prawie czyniąc, opuściłem tak miły dom. *Kras. Pod. 2, 15.* Przez gwałt zamruzał powieki z ekliwości. *Wad. Dan. 141.* Gwałt naturze samęj tyrańskie ich sprawy czynią. *Teat. 44, 30.* Nasz język zda się trudny, a jakby człowiek całą gębą a gwałtem mówił. *Gorn. Dw. 50.* Przyrodzenie, choć z gwałtem niejaki, poprawić jednak można. *Mon. 65, 110.* Namietnościom swoim gwałt uczynić trzeba. *Ld. — §. 2)* Gwałt, wielka liczba czego, chmura, ćma, Uok, Uum, mnogość znaczna, eine gewaltige Menge, eine große Zahl. Gwałt trupa leży, stawiają żaloby, na grobach groby. *Bardz. Trag. 352.* Bułgarowie bydła gwałt chowają. *Kłok. Turk. 244.* Koni miał dwieście, gwałt odalików, sto sług, szeregajów sześć. *Zab. 14, 251.* *Szym.* Pełne wszystkie piwnice wszelakiego trunku, Ludzi gwałt, tak do kuchni, jako do szafunku. *Pot. Arg. 808.* Tym sposobem zebrało się gwałt pieniędzy. *Petr. Ek. 41.* Znałem takowego, Co pacierzy gwałt mówił, a odrwił każdego. *Opal. Sat. 47.* Drzewo wierzech w niebo niosło, a na rozłożystych Gałęziach pomarańczy gwałt miało złocistych. *Nar. Dz. 5, 200.* Gwałt mamy w głowie, ale w mieszku mało. *Wad. Dan. 91.* (więcej huku, niż puku). GWAŁTOWAĆ, ał, uje, *cz. ndk.*, gwałcić, gewaltthätig handeln. Cesarz gwałtując prawo narodów, chciał Polskie posły topić. *Krom. 485.* verlegen, brechen. Gwałtowanie pokoju. *ib.* 460. gwałcenie, die Verlegung. GWAŁTOWNICTWO, a, n., wyrządzenie gwałtu, die Gewaltthätigkeit, Gewaltthat. Gdzie pijaństwo panuje, snadnie się tam dopuszczają gwałtownictwa. *Star. Ref. 48.* GWAŁTOWNIE *adv.*, gwałtem, przymusnie, mit Gewalt, gewaltsam, *Vind. filnostnu*, oblastnu; *Bosn. usilno, silno, sillom; Ross. насильно, насильственно, нагло; Eccl. понужденно, понужде.* Śmiech czestokroć gwałtownie się wydaje, mimo woli śmiejącego się, tak iż drugi musi język i wargi sobie pokasać, sam na siebie zły będąc. *Zab. 12, 277.* *Dudz.* Mogłaś się zatrzymać, a nie tak gwałtownie wpadać, jak gdyby się dom palił. *Teat. 22, c, 75.* (raptownie, z trzaskiem). Gdy obaczyli, być wojsko gwałtownie wielkie, jeśli się modlić bogu. *1 Leop. 1 Macch. 4, 30.* (niezmiernie, okropno, ogromno). GWAŁTOWNIK *ob.* Gwałciciel. GWAŁTOWNIKOWY, a, e, od gwałtownika czyli gwałciciela, Gewaltthäter. Pan wyswobodzi niedostatecznego od miecza ich, i z ręki gwałtownikowej ubogiego. *1 Leop. Job. 5, 15.* GWAŁTOWNOŚĆ, ści, ź., skłonność do używania gwałtownych sposobów, łatwość wyrządzenia gwałtu, gwałt wyrządzający się, lub doświadczony; *Sorab. 1. zmocznosc; Bosn. posilnost; Vind. filnost, fila, oblastnost, perfilnost, permuranost, vganiozchnost; Ross. наглость, стремительность, устремление; Eccl. напрасьство, злость; die Gewaltthatigkeit.* Nie śmiał Maryus z Cymbrami zaraz się potykać, czekając, ażby się ona popędliwość i gwałtowność ich usmierzyła. *Stryjk. 52.* Już dalej gwałtowności Punickiej odpierać nie mogli. *Warg. Wal. 211.* Cieleśności a łakomstwa dziwnie usiloną gwałtowność, ludzie wielcy od siebie radą i rozumem odpędzili. *Warg. Wal. 120.* Prędzej spokojność wykona, Niż gwałtowność na-

teżona. *Jakub. Baj. 158.* W rzekę pędem wskoczył, i tam upracowany w gwałtowności i głębokości rzeki utonął. *Warg. Cz. 80.* Gwałtowności w tym kraju nie są cierpiane. *Teat. 56, b, 73.* GWAŁTOWNY, a, e, forsonny, gwałtownie postępujący, gwałtownie skuteczni, gewaltfam, *Boh. násylný; Sorab. 1. zmoczně; (Sorab. 1. hawtwarski, hawtuynne buntowniczy); Vind. filen, filnosten, vganjozhen; Bosn. sillan, usilan, posilni; Ross. насильный, насильственный, устремительный, порывистый, стремительный, наглый; Eccl. напрасьтъ, напрасьтъ, напрасьтъ, понуждательный, злость.* Nie swoją zejść śmiercią, znaczy śmierć gwałtowną. *Pilch. Sen. list. 2, 141.* Czuje dobywające się gwałtowne westchnienie. *Teat. 51, b, 76.* Co gwałtownego, długo trwać nie może. *Pot. Arg. 115.* Nie myślę być tak gwałtownym sobie samemu nieprzyjacielem. *Teat. 29, 10.* Achillu, z królem nie bądź tak gwałtowny. *Dmoch. II. 1, 14.* (cf. a ciszej z panią matką). Zła sprawa z gwałtownym człowiekiem. *Tr.* Każdy tu widzi, że to gwałtowny wykład tego tu słowa. *Biał. Post. 113.* — §. Mocny bardzo, starf, fest, gewaltig. W Łukomlu znać, iż tam kiedyś był zamek wielki i gwałtowny, bo to wały i kopiec szeroko wysypany świadczą. *Stryjk. 442.* Spadł deszcz gwałtowny. *Tr.* Szum gwałtownych wód. *1 Leop. 4 Ezdr. 6, 17.* (*ob. Nawalny*). — §. Gwałtownie pilny, nalegający, dringend, dringend notwendig. Interes gwałtowny przymusza mnie odjechać ztąd. *Teat. 25, 42.* Gwałtowniejsze transakcyje Rzpltej senatorowie i urzędnicy swemi podpisami utwierdzać zwykli. *Nies. 1, 98.* — §. Znacznie wielki, liczny, gewaltig groß, zahlreich, ansehnlich, beträchtlich. Węgrowie starostwo w Rusi Lubartowi, wzięwszy od niego gwałtowną sumę złota, poddali. *Krom. 590.* (*magna vi auri*). Są tu omyłki drukarskie, ale niegwałtowne. *Ryb. Gesl.* Przed sobą widzieli wojska pogańskie gwałtowne. *1 Leop. 1 Macch. 4, 7.*

Pochodz. zgwałcić, zgwałcenie, niezgwałcisty, pogwałcić, pozgwałcać.

1. GWAR, u, m., (*cf. gawor, Boh. howoriti, ob. Gaworzyć; Sorab. 1. hara rixa, Syr. litigavit, Hebr. גער gaar increpuit*); szmer, zgiełk, z gadania wielu razem, daß Gemurmel, daß Geschwäß mehrerer zugleich durch einander. Wśród gwaru najsilniejszy głos ustawać zacznie. *Dmoch. II. 2, 194.* Kto do prawego szczęścia dąży, niech zatknie uszy na gwary ludzkie. *Pilch. Sen. list. 255.* Ci skotarzy całą noc z sobą trawia na bezsennym gwarze. *Zab. 9, 255.* Posłyszawszy z gwarów o jego przyjeździe, czyni przygotowania na przyjęcie. *Tward. Wł. 168.* (z pogłoski). Gwar w uszach *ob.* dzwonicie w uszach, szum.

Pochodz. gwara, gwarzyć, rozgwar, rozgwor, rozhowor, rozhoworca.

2. GWAR, u, m., (*Lat. guaranda, guarandia, warandia; Angl. wary; Anglos. wacre, ware; cf. Gall. garantie*); die Wahr, Wahrheit, Gewährschaft, Angelobung der Gewähr, Sicherstellungsstellung für die Fortsetzung der Klage vor Gerichte. Gwar w tem jest, iż aktor obiecuje, że pozwanego chce bronić i zastąpić od wszelakiego przenagabania w tém, o co sam nań żaluje. *Szczerb. Sax. 165.* Rękojemstwo,

które od sądu pochodzi, jest, kiedy kto ręczy o dostanie prawa. To w prawie istotą albo gwarem zowią. *ib.* 355., *ib.* 143. et 166 et 6 et 164. Gwar jest niejakię wedle prawa rekojemstwo, albo zastąpienie, na żądanie pozwanęj strony od powodu uczynione, dla uwiarowania jakiejś szkody. *Sax. Porz.* 85. Kiedy sędzia skaże, iż powód ma podnieść gwar znamieniem palca, uczyni to, podniosszy palec wielki prawęj ręki, uwiniony w rękaw, tak iżby go było dobrze widać. Potym skaże sędzia, iż czas jest spuścić gwar wedle prawa. Powód potym już nie może swęj załoby poprawować, ani odmieniać; owszem pozwanego, jeżeliby go kto inny o też samą rzecz gabał, zastępować będzie powinien; lecz obrezenie gwaru niepotrzebnie jest wymyślone. *ib.* 85-6. Dostyć, iż gwar uczynią ręką prawą podniesioną, a palcem wielkim ukazany, a wzgórze podniesionym. *Dub.* 95.

Pochodz. *gwarancya*, *gwarować*, *gwarunek*, *cf.* *warunek*. GWARA, y, m., brzechajło, przechera, (*ob.* 1. Gwar), ein Zungendreißer. Filip kazał im milczeć, i gware onego nieokrzesanego, bez najmniejszego obrażenia wolno puścić. *Pilch. Sen.* 358. Nie sofistę, nie gware, nie szumnego żaka, Lecz zdatnego niech kształcą dla Polski Polaka. *Zab.* 10. 256. Czemuż ty nie miałbyś mówić, choćby się też głupi gwara nawinał? *Pilch. Sen. list.* 506. Nieprzesłuchany gwara. *Hor. Sat.* 125. Złośliwy gwara, Najgłośniejszego przejdzie szczekaniem ogara. *Hor. Sat.* 253. Gwary nieustanna i uprzykrzona wielomówność. *ib.* 119. — *ż, Gwara, y, ż., mowa (*ob.* Gawor), język, die Rede, die Sprache. Swęj się nieboga gwary lekła. *Zebr. Ow.* 21. *perituit sonos*. Póki mowa służy, i w usciech dostaje Gwarze przechodu, słowa te na wiatr podaje, ora *praestant vocis iter*. *Zebr. Ow.* 282. By prośbą i modłą nie mogła nie sprawić, gware jej odstrychnęła, *posse loqui eripitur*. *ib.* 42.

GWARANCYA, yi, ż., (*ob.* 2. Gwar), z *Franc.* die Garantie, termin prawa politycznego lub narodów, znaczący ubezpieczenie posesyj przymierzem nadanych, albo zachowanych, przez insze poteneye, równie wchodzące w przymierze. *Kras. Zb.* 1, 342. GWARANT, a, m., der Garant. GWARANTKA, i, ż., die Garantim. Katarzyna była gwarantką rządu Polskiego, od nięj samęj narzuconego. *Jez. Wyr.* GWARANTOWAĆ, ał, uje, *cz. ndk.*, zagwarantować *dk.*, garantiren, (*Vind.* vshlishati, dovoliti, dobru stati, perrezhi). Rządy, gdy jeden drugiemu weźmie jaką krainę, to trzeci mu gwarantuje, że ta jego na zawsze będzie własnością. *Jez. Wyr.* *GWARDAJN, a, m. (*Lat.* guardianus; *Ital.* guardiano; *Gall.* gardien; *Cerm.* Guardein, der Wardein, Münzwardein. Urzędowny probierca monety i kruszców myncarskich, (*cf.* gwarek). Komisarze ci mają się znosić z *wardajkami, i tak ligę i gwicht pieniędzy postanowią. *Vol. Leg.* 5, 351.

GWARDYA, yi, ż., z *Franc.*, a) są to półki piechoty i jazdy, składające straż osoby królewskiej, i królewskiego domu. *Jez. Wyr.* nazwisko żołnierzy straż monarchów mających. *Kras. Zb.* 1, 342. die Garde. Gwardya dawna carska рунда, (*cf.* rónł). Jeśli królom potrzebna rzecz, gwardya chować? *Petr. Pol.* 259. Partykularnym nienaw-

leżyta utrzymywać ludzi wojskowych, na swym żołdzie, pod imieniem gwardyi nadwornej. *Leszcz. Gł.* 117. *b) Orszak, poczet, daš Gefolge. Kazimierz córkę do Frankfurtu do oblubieńca w pozornęj gwardyi sześci set konnych, i w porządnym dostatku posłał. *Krom.* 736. Przyjechał biskup z wielką gwardyą sług i przyjaciół swoich. *ib.* 472. Nie ujrzeli tam gwardyi dworzan zbrojnych i świetno ubranych. *Dambr.* 74. GWARDYAK, a, m. *po-gardl.* żołnierz od gwardyi, ein Gardefolbat. GWARDYSTA, GARDYSTA, y, m., jeden z gwardyi, ein Garbist; *Ross.* гвардеець, гѣохранитель.

GWARDYAN, a, m., *Lat. med.* guardianus, tytuł przełożonego w niektórych zakonach, n. p. u Bernadyńów, Franciszkanów, *Slav.* gvardian, der Guardian in cinem Kloster. Niż być złym gwardyanem, lepiej prostym mnichem. *Pot. Pocz.* 115. Choć w kościele wszyscy jednym kielichem, Kiedy ofiary czynim bogu winem, A wždy nad prostym jest gwardyan mnichem. *Zab.* 15, 273. GWARDYANSTWO, a, n., rząd i władza gwardyana, die Guardianstelle, daš Amt einęš Guardianę. GWARDYANSKI, a, ie, od gwardyana, Guardianę.

GWAREK, rka, m., posiadacz żupy abo kopalni. *Tr.* der Bergherr, Herr einęš Bergwerkę. O gwarkach, jak mają utrzymywać spółne roboty, jaki między gwarkami i ich zwierzchnikami stosunek, jaki podział zysku. *Czack. Pr.* 2, 200. Urzędnicy gór ołownych i żelaznych: żupnik Olkusi, podżupek; gwarkowie, którzy kruszec biorą; bogatsi płacą po zł. 15., ubożsi po 6 poboru. *Vol. Leg.* 5, 176. Z Korony żadnych towarów nie mają wywozić, kromia ołowiu gwarkowie, albo ci, którzy ołowiem kupczą. *Herb. Stat.* 320. — *ż, Górnik, kopacz górny, der Bergmann, Bergknappe. Gwarek, w górach złota szuka. *Chrośc. Luk.* 112. Kraj ten ma góry srebrne, i gwarków też nie mało, co kolo nich chodzą. *Star. Dw.* 40. Dziśiaj dla złota gwarek ziemię warzy z wierszów. *Pot. Syl.* 29. Już niech nie teskni upragniona dusza Do ziemnych gwarków pełnego Olkusa. *Kochow.* 68. Co za cera owych W górach gwarków skalistych Hemowych. *Tward. Misc.* 101. GWARECTWO, a, n., towarzystwo kopaczków. *Czack. Pr.* 2, 199, et 200. eine Bergwerkęgesellschaft, Kur-compagnie.

GWARNY, a, e, gwar robiący, gwarzący, murmelnd. *Boh.* howorný. To skoro rzekł Anchizes, Sybille i syna Wiedzie do nowęj ciżby do gwarne gmina. *A. Kechan. Wirg.* 175. (*turba sonans*). Cichym lis krokiem między duszeze gwarne (gesi) wpadnie, I najpierwszego w stadzie trupem wodza kładnie. *Zab.* 15, 416. die schnatternden Heerden der Gånje.

GWARNOWAĆ, GWARUNEK *ob.* Warować, Warunek.

GWARZYĆ, y, *cz. ndk.*, (*ob.* Gaworzycę); niezrozumiale razem z drugimi gadając zgiełk czynić, murmelt, durch einander reden, Sorab haruju rixor; (*Syr.* הרתה litigavit; *Hebr.* גרר gaar objurgavit); *Boh.* howoriti, howorjtm, howorjwam. *propr.* et *fig.* Ptactwo małe gwarzy. *Dudz.* 21. — *ż, Z przyganą: Gadać, mówić, verächtlich; reden, schwagen, schnattern. Co gwarzysz nierozumny! *Zab.* 5, 330. *Koss.* Uszy mają, a nie słyszą; nie gwarzą gardły swemi. *Budn.*

niewieście fraszki przedają. *Kosz. Lor.* 104. szmuklerze, handlujący haftkami, spilkami, igłami i t. d. *Heftelträger*. **HAFTKA**, i, ż., kolece, knafel, daß *Haftel, Heftlein, Heftchen*. (*Boh.* spinadło, zapona, sponka, p̃ijponka; *Sorab.* 1. zpinka; *Carn.* atkel, ded; *Vind.* sadershniza, hopzha, sapeniza, primzhik, kampiza, samiza, knupa, perjemik; *Bosn.* kovce, kopeja, asgiulića, ombretta, zapinać, petglja; *Croat.* pripinyacha, zapinyacha, kapela; *Hung.* kapots); *Srebrna haftka*, na nogach kształtny koturn spina. *Dmoch. II.* 2, 100. Na białą nogę obuwa kształtny wieaga, Który srebrnymi haftki jak najmocniej sprzaga. *ib.* 1, 74. Uczynisz haftek miedzianych, którymiby pętlice były zapinane. *W. Exod.* 26, 11. (haczyków. *Bibl. Gd.*) Derwizsze opasują się pasem rzemiennym, u którego przy haftce, co go zawściaga, przyszywają kamień jako lśniący. *Kłok. Turk.* 170. Haftki i kobyłki mosiężne. *Tr.* cf. esy. — Haftka brylantowa do kapelusza, *agrafe*. *Tr.* eine Spange. **HAFTKARZ**, a, m., robiący lub przedający haftki (*ob.* Haftarz), der *Heftelmacher, Heftelträger*; *Carn.* atklar; *Vind.* kampizhar; *Croat.* kopehar. *W. rodz. żeńsk.* **HAFTKARKA**, *Carn.* atklarza. **HAFTOWAĆ**, **HAWTOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, zhaftować, uhaftować, *dok.*, heften, (*Svec.* hafta; *Isl.* hefta; *Holl.* hechten). Ț. Haftować ranę zszywać, eine Wunde heften, zusammen nähen. Haftowanie rany igłą, nazywa się haftowaniem krwawym. *Perz. Cyr.* 2, 145. Haftowanie rany lipkim plastrem, nazywa się haftowaniem suchym. *ib.* 145. Rany się haftują, abo igłą, abo lipkim plastrem. *Perz. Cyr.* 2, 45. — Ț. Przetykać, wyszywać, außenähen, stichten. (*Vind.* shtepati, ishi-vati, propriemati; *Carn.* shtepam; *Croat.* massvavam, stikam, vézem; *Dal.* navezujem; *Slav.* vézti, navézti; *Rag.* vésti, vézem; *Bosn.* vesti ighlom, navesti, cinit rasplit). Napiersnik udziałasz robotą haftowaną. *5 Leop. Exod.* 28, 15. (szachowana. *1 Leop.*). Haftowany, przetykany, wyszywany, außenähnt, gestift. Woreczki złotem haftowane. *Star. Dw.* 42. Na złotem haftowanych (haftowanych) oponach jedwabnych. Były pięknie wytkane wojny Greków dawnych. *Zbil. Dr. G.* 5. Suknia haftowana w złote i srebrne liście. *Gaz. Nar.* 2, 75. Co tam sukien, jedwabiów haftowanych złotem? *Groch. W.* 179. Od haftowanych ręczników złotych trzy, co jeden sześć sług trzymają. *Lekar. C.* 2 b. Ciżba przy dworach haftowanych i galonowych suto nieboraków. *Kras. List.* 2, 45. (t. j. w hafty abo haftowane suknie ubranych). Bóg przyozdobił, jak mu było trzeba, Górne gwiazd świetnych, haftowaniem nieba. *Chrośc. Jsb.* 96. przetykaniem, upstrzeniem, die strahlende Sternenstickerey am hohen Himmel. Bóg uhaftował niebiosą gwiazdami. *Groch. W.* 290. *Pieśn.* 157. *Kanc. Gd.* 287. *Odyn. Św.* 2, *Hh.* 4 b. **HAFTOWANIE**, ia, n., czyn i dzieło samo, daß Heften, daß Sticken, daß Gestide, die Stickerey, *Bosn.* véz, respilit; *Ross.* вышивка.

HAHO! *ob.* Ha ho. — **HAI** — *ob.* Hajno.

HAI, **HAJDA** *ob.* Hej!

1. **HAJA** *ob.* Chaja.

2. **HAJA**, i, ż., Rodzaj trzeci gadu pływającego, zawiera w sobie haje, *squalus*, bardzo żarłoczne, wszystko po-

tykające, nawet ludzi. *Kluk. Zw.* 3, 43. *Boter.* 93. tu należy ludojad, der Hai, eine Art großer Seeische. *Ross.* акула, мочош.

HAJDAMACKI, a, ie, od hajdamaków, rozbójniczy, *Hajdamackisch*, einem verlaufnen Kosaken zustehend, räuberisch. Dym z hajdamackich samopałów nie zwykł sukien naprawiać. *Teat.* 24, 96. *Czart.* Ponura owa i hajdamacka namiętność, złe wszystko za soba wiedzie, miecz i ogień. *Pilch. Sen.* 582. Junacy pierzechliwose swoje, powierzechowną zuchwałością i hajdamackim strojem nadstawiają. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. Hajdamacka fantazya, czoło bezwstydné, i hultajskie postęпки. *Mon.* 72, 747. **HAJDAMACTWO**, a, n., collect. hajdamacy, gawiedź hajdamacka, *Hajdamackengesindel*. W ciężkim Ukraina była upale, otoczona zewsząd zhlukany hajdamactwem. *Vol. Leg.* 8, 214. — Ț. Łotrństwo, dzikie gwałtowne życie, Räuberey, rohēß, wüßtes Leben, (cf. de hajda pod hej). Miał wyrzute hajdamactwa herby na gebie. *Boh. Dyab.* 5, 114. (paragrafy, szramy). **HAJDAMACZKA**, i, ż., zdziczała kobieta, junaczka, ein verwildertes, rohēß Weiß. Hajdamaczki, przywdziewszy na siebie p̃eci męzkiej odwagę, modestją uznawają za słabość p̃eci swojej. *Mon.* 72, 424. **HAJDAMACZYĆ** *intr. niedok.*, po hajdamacku postępować, łotrować, *Hajdamackisch, räuberisch, liederlich* leben. Hajdamaczyć się *pass.*, stawać się łotrem, liederlich werden. Gospodarz ma dogadzać gościom swoim, ale zatym nie idzie, iżby się z pijakiem upił, z burdą hajdamaczyć miał. *Kras. Pod.* 2, 60. **HAJDAMAK**, a, m., **HAJDAMAKA**, i, m., właściwie Kozak Zaporozki, łotrństwem żyjący; łotr, rabuś, ein *Hajdamak, Zaporoger Kosak, ein Straßenräuber, Räuber*, (cf. de hajda, pod hej). Hajdamak ma dosyć rozumu do rabowania, kradzieży, wykretarstwa. *Mon.* 75, 44. Strasznieśmy zubożeli, gorzej jak gdyby nas hajdamacy zrabowali. *Teat.* 8, 55. Gdy chłop zubożeje, nie mając się czego chwycić, w hajdamaki się zabiera. *Perz. Lek.* 260. do hajdamaków, do rozbójników się zaciaga, er geht unter die Straßenräuber. — Tys to hajdamaka! *Teat.* 45. c, 10. *Wyb.* (do Szerepetki), włóczego, łotrze. *Speruntreiber*. **HAJDUCKI**, a, ie, **HAJDUCZY**, a, e, od hajduka, *Heiden*. Nań wszystkie tłumy biją i ciężary, Weñ ugadzają piechoty hajducze. *Chrośc. Luk.* 178.; *Rag.* hajducka cetta *armatorum copia*. — Służe hajducką (służbę), służe piechotą, w piechocie jestem. *Włod. Heidenkdiensste thun*, zu Fuß dienen. — *Fig.* Nie wierze, ani ufam takowej twarzyce, W której to postać święta, hajduckie surmienie. *Opal. Sat.* 47. łotrowskie, zbójcekie, ein lareß Gewissen. (cf. broda jak u proroka, a enota jak u draba). **HAJDUCTWO**, a, n., życie i stan hajducki, *Heidenleben, Heidenstand*. *Zbiorowo* hajducy, *Heiden*. Na piedź bez hajductwa, kozactwa nie stapiemy. *Falib. A.* 2. Kozactwa, hajductwa, nie na co dobrego trzymają, jeno na skwierk ludzi. *ib.* **HAJDUCZKA**, i, ż., żona hajduka, die *Heidenin*, cf. lokajka. — Ț. Chata, chałupa, die Hütte. Ona ubogusienka co hajduczka była, mieni się w zacny kościół, *vetus casa*. *Zebr. Ow.* 210. Zawszeć śmierć za pasem, byś też dobrze nigdy na wojnie nie był, tylko w lichej gdzie hajduczce leżał. *Jan. Oksz. F.*

2. HAJDUCZYSKO, a, m., hajduk przerosły, niezgrabny, cf. lokaisko, ein ungeüblicher Heibud. Hajduczysko, gdyby wielbłąd uwijał sie. *Teat.* 16, 54. HAJDUK, a, m., HAJDUCZEK, czka, m., zdrbn. (z *Węgiersk.*), piechotnik letko zbrojny, drab, der Heibud, ein leicht bewaffneter Infanterist. Hajduki, rodzaj piechoty, którą z Siedmiogrodu Stefan Batory Zygmuntowi Augustowi przysłał, a potem będąc królem Polskim doskonalił; mieli samopaly, a za pasem siekierkę. *Czack. Pr.* 1, 254.; *Hung.* hadakozo: bojownik, hadakozni: wojować, hadi: wojenny, had: wojna; *Croat.* hajduk, haramia miles confiniarius pedestris, levis armaturae; (hajduk, tolvay latro, praedo, hajdukich demin.); *Ross.* гайдукъ, пѣший воинъ. Hajducy, to jest piechota, używają berdyszów i rusnic. *Pap. W.* 2, 270. Hajducy, którzy dla obrony zamku Kamieńca są. *Vol. Leg.* 3, 175. — §. Najpierw hajduki wynalazł Kwintus Nawi, przebijając z piechoty udatniejsze, siedm oszczepków każdemu dając, i tak ćwicząc, żeby i prędko bieżącym konnym i wracającym się zdołać mogli. *Warg. Wal.* 40. — Bóg serca czyni wielkie nie tylko królom, ale i hajduczkom nędznym. *Birk. Chmiel. A.* 4. (najlichszemu poddanemu). §. Hajdukowie, hajducy, tak zwać możem *nomades*, ludzi nie mających pewnego mieszkania, tylko się z bydłem tam i sam tłułą, małe chałupki z sobą woząc. *Macz.* herumstreifendes Gefindel. Przychodzą hajdukowie albo hujducy, jako ich pospółstwo zowie, wielkimi kupami na rozbój z Siedmiogrodzkiej ziemi, z Mutańskiej, z Węgier i innych stron. *Kłok. Turk.* 246. U Polaków Kozacy są toż samo, co Węgrzy zowią hajdukami, Dahnatowie uskokami. *N. Pam.* 10, 59. Nabrali na niego hultajstwa, hajduków. *Bzow. Roż.* 67. — §. Służący po hajducku ubrany, ein Bedienter in Heibudeneinkleidung. Pies dobry, stoi za hajduka. *Cn. Ad.* 840. Hajduków za sobą nie ma, pocztów nie prowadzi. *Falib. Dis.* O. 2. Lokaje apud nos prope evanuerer, nam eorum vicem supplent passim velites pedites hajducy. *Cn. Th.* 367. (Vind. hajduk, stranostopnik; *Carn.* haramdzh, orjak). Hajduk z strzelcem za kolaską. *Teat.* 3, 76. — *Prov.* Cera jak u dworaka, cnota jak u hajduka. *Fredr. Ad.* 149. człowieka dzikiego, nieczulego, er hat die Miene eines Hofmanns, und die Tugend eines Heibuden, eines wisten, roben Menschen. HAJDY, HAJDYSZ! ob. Hejdysz. HAJN, HAJNO ob. Hajwo. HAJNAŁ ob. Ejnał.

HAIJSTRA, y, ź., [porów. *Ross.* аистръ: bocian, 2], ptak jeden z większych, koloru szarawego, żyje połowem ryb jak czapla po rzekach Polskich. Niektórzy niesłusznie nazywają hajstrami bociany czarne. *Lad. H. N.* 49. eine Art Fischeitger.

HAIJTA, HAIJTUŚ *indeclin.*, słowo dziecinne od mamek używane: na hajta, na hajtuś: na spacer, na przechadzkę, spażeren. Mamkę też z piestunką przystrój miłośniczkę, Coby sobie na hajtuś z panieciem chodziła. *Rej. Wiz.* 57.

HAIJTOWAĆ, ał, uje, cz. *niędok*, termin hutnicki, popiół przepalać. *Torz. Szk.* 31. in der Glashütte, die Asche überbrennen. Te rośliny każesz dobrze hajtować i w czysty przepalić popioł. *ib.* 291. *ib.* 155.

HAIJW, HAIJWO, HAIJN HAIJNO, HAIJ, HAIJN, HAIJNU, HAIW, HAN, *vulgar.* tu, tędy, sam, bier, bierber, *Sorab.*

2. haw, how, hōw, hōwko, hōwkor; (*Sorab.* 1. haj tak jest, zład Hajak, Hätschak *Sorab* z wyższej *Luzaicy*); *Sorab.* 1. tuh hew, tuh szem. Wynidź stamtąd hajwo. *Sekl. Joan.* 11. Pojdźże hajw do mnie. *Radz. 1 Sam.* 17, 44. Ajw. *Hrbst. Odp. A a a 4. et a a a b.* Nie chodź hajw blisko. *Radz. Exod.* 3, 5. (nie przystępuj sam. *Bibl. Gd.*). Jesliby hajw od nas chcieli do was, już nie mogą, ani też od was ztamtąd do nas. *W. Post.* W. 2, 67. Jeden tam chce, a drugi hajw za rekaw wlecze. *Rej. Wiz.* 71 b. Wstąpcie hajw do mnie. *Rej. Apoc.* 94. Przyjdź hajwo, że cię pośle do króla. *Budn. 2 Sam.* 14, 52. (przyjdź sam. *Bibl. Gd.*). Ale na nasze szczęście, idzie hajn ktoś do nas. *Rej. Wiz.* 45. Onoż hajno, widzę go chodząc, *eccum incedere eum video.* *Macz.* — §. Hajn, hajno, *Slov.* hen; ob. Heń; *opp.* hajwo: tam, bort. Hajwo, albo oto hajno. *Sekl. Luc.* 17 (*not.* tu albo tam). Przejdź zład hajno. *ib. Math.* 17. Oto tu, oto hajnu Chrystus. *ib. Marc.* 15. Będą wam mówić: oto tu, i oto hajn, nie chodźcie. *Leop. Luc.* 17, 23. (oto tu, albo tam. *Bibl. Gd.*). Powiedzą wam: owo tu jest Chrystus, albo ono hajn, nie wierzyć. *Leop. Math.* 24, 25. Znali mię haj w Węgierskiej ziemi. *Czachr. Tr. C.* 2. Idzie han ktoś piechotą. *Mat. z Pod. A.* 2.

HAK, a, m., Haczek, haczyk *demin.*, ob. Kluka, der Hafen, *Boh.* hak; *Sorab.* 1. hōka, kopow; *Carn.* ak, kavel, krēvel; *Vind.* hakel, kvaka, kluka; *Croat.* hākely, chaklya, machka, czaklya, kvaka, drakmar, czenkin; *Hung.* matska, (cf. macek, kot, kotew); *Dal.* kvuka; *Bosn.* kukka, kucjaliča, kgljun, kgljukka, drrikmar, ganač, cenkin, drakmar, darkmar; *Rag.* tarkmār, cenkinj, kūejałiza; *Ross.* (Infl. гакъ), крюкъ, рожевецъ; *Eccl.* бороръ; (*Dan.* hage; *Svec. et Isl.* hake; *Anglos.* hoc; *Angl.* hook; *Norm. et Picar.* acq, acque, eich; cf. *Hebr.* הַקָּ; *Graec.* ὄγκος, ὄγκη, ὄνη; *Lat.* uncus); narzędzie na końcu zakrzywione do chwytania i trzymania czego; n. p. Chymicy haków używają z żelaza robionych. *Krumł. Chy.* 59. Haki, w które złoczyńce wrzucają, die Hafen, worein ein Diebstahler geworfen und so gespießt wird. Komu po dziś dzień przy Trackim Bosforze, Hak twój nieznan, Sarmacki Hektorze! Kto idąc tędy, nie ściśnie ramiony, Żeś tam umierał, trzy dni zawieszony? *Tward. Misc.* 60. Będziesz na haku, miej pewną nadzieję. *Tręb. S. M.* 110. zginiesz przez katowskie ręce. — Daj mię na haki, nie powiem. *Tr.* du kannst mich in die Hafen werfen lassen und ich sage doch nichts aus, (cf. pytki). — Hak rybacki, którym ryby bija, der Fischehafen, *Ross.* бороръ, подбаренникъ. Hak do ognia, ein Feuerhafen; *Slav.* oxog, vatrálj, (ob. Ożog); hak kuchenny, ein Kestelhafen; hak dwójzęby, ein zweyzahiger Hafen. Hak wojenny, ein Eiterhafen, ein Sturmhafen. Hakami spinam. *Cn. Th.* Bosak, hak skrzywiony do przyciągnięcia batów i łodzi do brzegu, Boßhafen. Prędź bracia ku tej stronie, Dajcie liny albo haka, Ach, ratujmy nieboraka, Inaczej pewnie utonie. *Teat.* 53. b, 4. — Haki zawias u drzwi, die Thürhafen, die Thürangeln. Jak się drzwi obracają na hakaech, tak leniwiec na łożku swoim. *Radz. Prov.* 26, 14. (na zawiasach. *Bibl. Gd.*). — *Meton.* Już stępał hak orłowi,

rzem. *Zab. 15, 63.* (zaczęły krzyżeć). Nie wytrzymam, i hałas narobię. *Teat. 15, 49.* Hałas y z nicmi wielkie stroja. *Glicz. Wych. J. 7 b.* Otwierają się drzwi więzienia z smutnym hałasem. *Węg. Mar. 1, 160.* (skrzypem). — §. Rodzaj sukni zwłaszcza nauczycieli publicznych, bierze się też za naramiennik kościelny. *Włod. piaszcz albo epimida. Dudz. 25. oponicza. ib. 59. lacerna. Cn. Th. ein Regenmantel, Oberkleid. §. Hałas, miano psów gońcych, ein Name der Heschunde. HAŁASIC, il, i, hałasę et HAŁASOWAĆ, ał, uje, czyn. ndok., hałasu, krzyku, zgiełku, wrzawy narobić, lärmen, toben. *Croat. halo-vanyiti, halabuchiti, halaburiti, larmati; Dal. talabuchiti; Carn. haluvati; Vind. hrupati, tertrati, larmati, halabukati; Ross. барабонить, шумѣть.* Jeszcze hałasuje; ale już nie tak bardzo. *Węg. Mar. 121.* Proszę cię, nie hałasuj. *Teat. 18, b, 7.* Ów skrzydlaty piorun, co hałasił wściekle... *Przyb. Milit. 12.* Hałasować na kogo. *Tr. einen auslöfchelten.* Hałasie kogo - przestraszyć go, ihn in Schrecken und Verwirrung setzen. Wedrze się zbrojno w obóz, i tak ich hałasi, że do szyku przyjść nie mogli. *Pot. Pocz. 482.* HAŁASZENIE, HAŁASOWANIE, ia, n., subst. verb., robienie hałasu, das Lärmen, Toben. Psy piekielne wydają wark okropny, z ogromnym hałaszeniem. *Przyb. Milit. 51.* HAŁASNIK, HAŁASOWNIK, a, m., który rad hałasuje, ein Lärmmacher. Postać ma hałasnika właśnie wieków przeszłych. *Teat. 49, b, 77.* hałasburda, burda, junak. *Hałasnicki. Mon. 70, 154.* W *rodz. żeńsk.* HAŁASNICA, y, kobieta hałasowna, krzykliwa, kłótnica, eine Zänferin, Schreyerin, Lärmmacherin. Z niej wielka pyszałka, okrutna złośnica, i niemilosierna hałasnica. *Mon. 69, 622.* HAŁASOWNY, a, e, — ie adv., krzykliwy, wrzaskliwy, lärmenđ. Konwersacya razem wszystkich hałasowna. *Xiądz. 215.**

HALASPAS, u, m., luszytk, (może z Niem. Spaß składane), lustiges Leben, Scherz und Spaß. Byłło nasze swojego zażywało wczasu, i nam chętką nadeszła zażyć hałaspasu i lubej krotochwili. *Gaw. Siel. 582.* Syn, żyć zwyczajny wolnym hałaspasem, Dom miał ojcowski więzieniem, tarasem. *Min. Ryt. 5, 283.* A tom przecie w próżnowaniu Nie tracący czasu, Smak utopił w tym śpiewaniu Miasto hałaspasu. *Kochow. 377.*

HAŁASTRA ob. Chałastra. HAŁASZ ob. Szalasz. HALCYON ob. Zimorodek.

*HALEC od sta... *Instr. ccl. Lit.?*

HALERZ, a, m., HALERZYK, a, m., zdrobn., Boh. haljř; Sorab. 2. hallar, scharabotka; Sorab. 1. halerk; Vind. poubelizh, pou belizha, boshjak, (ob. Biela); Carn. wëlezh, wëz, shkofëza; Ross. прѣзань, пухо; der Häller. Król Wacław bił też drobniejszą monetę, po sztuk dwanaście na jeden grosz większy szeroki. Nazywali je *denarii Halenses*, dla podobieństwa bitych w Hali w Saksonii, dla czego ich w Polsce halierzami nazwano. *Nar. Hist. 5, 294.* *Czach. Pr. 119.* Szczęśliwy halerzu, w imię boże dany, za który królestwa wiecznego dostanie. *Psalm. 55.* Nie spodziewa się żebrak więcej wziąć, jedno halerzyk jaki niedźny. *Birk. Syn. K. B. 4 b.*

HALICZ, a, m., miasto w Galicyi, która od niego ma imię

swoje. *Dykc. Geogr. 1, 265.* *Halitz in Galicien; Boh. Haliče.* HALICKI, a, ie, od Halicza, von Halitz. Pod Leżkiem VI. ustało królestwo Halickie. *Dykc. Geogr. 1, 265.* Boh. Haličansky. HALICZANIN, a, m., z Halicza rodowity, ein Halitzer, Boh. Haličan. W *rodz. żeńsk.* HALICZANKA, die Halitzerin.

HALIER ob. Elier.

HALINA, i, ż., HALKA, i, ż., Elżusia, *demin. nom.* Elżbieta, Elisabeth, Etischen. *Moja miła Halino. Zab. 11, 370.* *Zabł. Bartosz z Halka. Zab. 15, 178.*

HALLELUJA, ALLELUJA, wyraz duchownej radości w pieśniach i obrządkach kościelnych. *Kras. Zb. 1, 71.* słowo Hebrajskie, rozumie się: chwalcie boga. *Budn. Apoc. 19, 1. not.* Wesołego alleluja! winszując świąt Wielkonocnych.

*HALKAĆ, ał, a, act. ndok., Ventilare, w reku przebierać, grać, i tam i sam i owak kołysać, halkać. *Macz. herunterlantern, herunterwerfen.* HALKOWAĆ czyn. ndok., kołować na wodzie statkiem, auf dem Wasser umfahren, herunterfahren um etwas. Buchtowanie, halkowanie albo kołowanie, kiedy flisi w trylu idąc na boczną natrafia rzekę, albo na jaką odnogę, to w koło idąc ciągną. *Haur. Ek. 175.* cf. holować.

*HALMEM, dostatkiem, hurmem wszystkiego. *Zegl. Ad. 85.* reichlich, voll auf. cf. *Ross. галекѣк* pewna miara płynnych rzeczy. HALOM! nużę, ruszaj! *Gall. allons! vorwärt, rüß!* By znówu jakiej nie doczekać się przeszkody, halom na pewne po śliczne oczeta. *Teat. 52, b, 80.* HALLOWAĆ ob. Holować. HALSBANT, HALSBANCIK, HALSBANECZEK ob. Alszbant.

HALSKI, a, ie, od Hali miasta, Haltsch, von Halle. Akademia Halska. — *Sorab. 1.* Halski = Halczyk, ein Hallenser. HALSZKA, HALSKA, i, ż., *demin. nom.*, Elżbieta, Elisabeth. *Jabl. Her., ob. Halina; Sorab. 2.* Hilza, Halschbetha. HALSZTUK ob. Alsztuk.

HAŁUN ob. Ałun.

HALZOWAĆ cz. niedok., Zahalzować dok., co ob.

HAMAŁ, a, m., dragarz, ein Träger, Lastenträger. Kupa hamalów, do ciągnięcia beczek z piwnicy zgromadzonych. *Petr. Pol. 84.* Im będą hamali do dzwignienia między sobą równiejsi, tym rychlej kufy dzwigną. *ib.*

HAMBURG, a, m., miasto Niemieckie Anzeatyckie w cyrkule Niższej Saksonii. *Dykc. Geogr. 1, 266.* die Stadt Hamburg. HAMBURCZANIN, a, m., rodem z Hamburga, der Hamburger. Hamburgczanie są w Niemczech to, co Hollendrzy w Europie. *Wyrw. Geogr. 211.* HAMBURSKI, a, ie, od Hamburga, z Hamburga, Hamburger.

HAMER, CHAMER, mru, m., HAMERNIA, i, ż., z Niem. der Hammer, das Hammerwerk, der Eisenhammer, Kupferhammer; młotownia, huta do żelaza, miedzi i t. d. (*Sorab. 1.* hamorik młotek, hamor młot, hamornik blacharz); Vind. fishina, kladilstvu, fishinaria, kladvishe; Ross. молотовая, заводъ; Boh. hamry. Na huty, kuźnie i amernie w lasach drwa rąbać. *Haur. Ek. 161.* Zadne kuźnie na świecie, żadne zgoła chamry. Tak mocnego nie zrobią ogniwa. *Pot. Pocz. 247.* Surowa wytopiona miedź idzie w sztukach do hamerni, gdzie ją przetapiają, i młotami, od wody pędzonymi, przerabiają na różne blachy. *Kluk.*

HANDEL, *dlu, m.*, HANDELEK, *lku, m. zdrobn.*, z *Niem.* der Handel, Kaufhandel, das Handeln, die Handlung, kupczenie, kupiectwo, kupia; *Boh.* handl, kupectwj, obchod; *Sorab. 2.* handel; *Sorab. 1.* kupežženo; (*Carn.* andl *actio*), *Carn.* kopzhya, tergovanje; *Vind.* kupzhnia, barantanje, barantanstvu; *Croat.* tѣrstvo, tersenye, tergovina, terztvo; *Slov.* tergovina; *Bosn.* targ, tergovina, trrigovina, tergovina, trrigouanje; *Ross.* торговля, торгъ; *Ecll.* коупилл, прикупованіе, купчество, купона, промыселъ, (cf. *przemysl*). Handel zowiemy odmianę rzeczy za rzecz inszą, jako gdy za zboże dają pieniądze, albo inszy towar. *Petr. Ek.* 126. Potrzeba przyciąga ludzi do handlu, aby sobie tego wzajemnie użyczał, co im brakuje. *Zab.* 6, 106. *Minas.* Mospanie kupiec, jak się mu na handlu powodzi? *Teat.* 52, 21. Niejaki kupiec, chciał zacząć niejaki handel. *Mon.* 75, 551. einen kleinen Handel. Mając tysiączek, włożyłem go w handelek. *Kras. Pod.* 2, 144. Lepiej pilnować swego handlu, niżli tych miłostek. *Teat.* 15, 37. Ludzie luźni, przez odprawowanie różnych handłów, mieszczanom żywność odejmują. *Vol. Leg.* 3, 26. durch mancherley Arten von Handel, den sie treiben. Prowadziłem ja handel, szczęście mi się, z bogaciłem. *Zab.* 13, 10. *Ecll.* гостѣбу дѣляти. Dobry handelek prowadzić *Ross.* колотырнич, колотырничать. Gwoli handłów swoich miał w drogę odjeżdżać. *Chelm. Pr.* 149. seiner Handelsgefährte wegen. Ligurezykowie Alpeńscy, przejmując towary, handle Włoskie, Hiszpańskie, Francuzkie powszechnie niszczyli. *Zab.* 3, 14. (im Deutisch. den Sing., den Pl., *Sp.*, *Fr.* Handel). Rok się skończył; perceptę gdy z expensą liczył, Poszedł handel z intratą, i jeszcze pozyczył. *Kras. Sat.* 49. Poszła w handel nauka, kramnicą drukarnie, Głód kładzie pióro w rękę, zysk do pisma garnie. *Kras. W.* 11. sie ist ein Handelsartikel geworden. Handel spólny: spółkupczenie. *Cn. Th.* Compagniehandel, Maškoppehandel, *Ecll.* гостиная сотня. — 3. *Transl.* Z rad swych drogi handel prowadziła. *Past. Fid.* 108. (kupietyła niemi, przedawała je, sie trieb mit ihren Rathschlägen einen einträglischen Handel). Zły to handel spokojności na kłopoty. *Teat.* 52, 17. (ob. Frymark, Tausch, Tauschhandel). Handelkiem się zasilać. *Teat.* 6, 105. szachrem, szachrajstwem ob. Szachrować. (HANDFAS ob. Antwas). HANDLARZ, *a, m.*, z przyganą kupczysko, tandeciarz, przekupień, kramarz, ein kleiner armer Krämer; *Boh.* handlji, kucejř; *Vind.* barantauz; *Carn.* barantavz, barantazh; *Rag.* targovaz, targoveich; *Croat.* tergovecz, tersecz, stacunar; *Bosn.* tergouac, trrigouac; *Ross.* торжникъ; *Ecll.* торговецъ, лазебникъ, торгачъ, худый промышленникъ. Propinacją powierzają żydom i niszcza poddaństwo przez sztukę i namowy tych handlarzów. *Xiadz.* 95. Młody koń dostał się staremu handlarzowi. *Teat.* 52, c, 26. Handlers. *Kanc. Gd.* 78. HANDLARSKI, *a, ie*, od handlarza, kramarski, Krämer, Handelš. (*Rag.* targovacki, targovni; *Bosn.* tergovacki). Duch i umysł handlarski. *Mon.* 68, 506. HANDLARSTWO, HANDLIRSTWO, *a, n.*, kupiectwo, der Handelstand, der Handel. Od kupieckiego handlirstwa niedawno się na stan duchowny udał był. *Krom.* 628. a mercatorio quaestu. HANDLOWAĆ, *ał, uje czyn.*

ndok., kupeżyć, handeln, Handel treiben; *Boh.* handlowati; *Sorab. 2.* handlowasch; *Vind.* hantlat, andlati, kupzkovat, barantati, barantuvati, dougovati; (*Carn.* andlam *ago*), *Carn.* kopzhujem, barantám; *Croat.* terguvati, tergujem, tersim, szenymujem, (cf. sejmować); *Dal.* pazarim, (cf. bazar); *Slav.* pazāriti; *Bosn.* tergovati, trrigovati; *Rag.* targovatti; *Ross.* торговать; *Ecll.* коупельствовати, куплю дѣяти, коупельствовати; (*Anglos.* handlian; *Angl.* handle; *Svec.* handla; *Elym.* hand, *Germ.* rēka). Kupiec ten ludźmi handlował, jedno przedawał i drugie kupował. *Jabl. Ez.* A: 4. Pan jak widzę pieniędzmi handluje. *Boh.* Kom. 4, 82. Rzpłta handlować, jest to rzecz nietylko haniebna, ale i niecnotliwa. *Kosz. Cyc.* 157. (szachrować). Dla łakomstwa rządu zaniedbali, sprawiedliwością tylko handlowali. *Leszcz. H.* S. 245. Dobra rzecz z bujną ziemią handlować, mówicie Kiedy cokolwiek w rolę nasienia wrzucicie. *Zamor. Siel.* 154. Handlować z kim: spółhandlować. *Cn. Th.* in Compagnie mit jemanden handeln, einen Maškoppehandel führen. 3. Handlować z kim, handlować się z kim, zamieniać, frymarczyć, tauschen. Choć z mięsem jecie, naszego zdrowia, daleko bardziej sumnienia i duszy, z wami nie handlowalibyśmy. *Teat.* 19, 54. Jeżeli to ma być wasz rozum i nauka, nie handlowalibyśmy z wami na głowę. *Teat.* 19, c, 17. HANDLOWNICZY, *a, e*, od handlownika, kupiecki, Kaufmannš, Kaufmännisch. Handlownicza zamiana. *Mon.* 74, 445. HANDLOWNIK, *a, m.*, der Handelsmann, Kaufmann. Kupcy i handlownicy. *Budn. 2 Chron.* 9, 14. (którzy handlują. *Bibl. Gd.*) 1 *Leop. 5 Macch.* 5. Krzyżacy do Gdańska wojsko pomknęli, właśnie na ten czas, gdy był największy tłum handlownika na jarmark zjechał się. *Krom.* 517. HANDLOWNOŚĆ, *ści, ż.*, handel kwitnacy, blühender Handel; *oppos.* niehandlowność, brak handlu, Mangel des Handels. Dla niehandlowności kraju naszego, włości niszczeją. *Ostr. Pr.* 1, 56. HANDLOWNY, *a, c*, handel prowadzący, mówi się o krajach, miastach, narodach, Handel treibend, von Ländern, Städten, Nationen; Handelš. Miasto Dubno jest dosyć handlowne. *Dykc. Geogr.* 1, 176. treibt ziemlichen Handel, ist eine ziemliche Handelsstadt. Ze wszystkich miast Tureckich, Smyrna jest najhandlowniejsza. *Wyrw. Geogr.* 272. *Vind.* tershnu mestu, barantansku mestu, ist die größte Handelsstadt, treibt den größten Handel. Sposoby do uczynienia państwa handlowym. *Mon.* 74, 102. HANDLOWY, *a, e*, od handlu, Handelš. *Vind.* barantanski; *Ross.* торговый, коммерческий. Francya między narodami handlowemi nieposlednie trzyma miejsce. *Wyrw. Geogr.* 316. unter den (Handelsnationen) handelnden Nationen.

Pochodz. dohandlować się, nahandlować się, pohandlować, przehandlować, wyhandlować, zahandlować; spółhandlować.

HANDZIAR ob. Andżar.

HANETA, *y, ż.*, HANECZKA, *i, ż.*, *demin.*, imię białogłowskie, Janeton, Anna, Handchen; cf. Hanka, Hanuśka, Hanusia. — Żadza ma dalej mię unosi, Jak tylko zostaje służą Hanety. *Zab.* 14, 365. Błędnej nad brzegiem Wiślnych topieli Zdało się chodzić mojej Hanecie. *Zab.* 10, 206. *Zabl.* W tym też Haneczka na wonnej błoni

grzbieta albo uszu niedbałego nie uwijał się. *Haur. Sk.* 339. Psa tak skropił harapnikiem, że aż skowyczeł począł. *Boh. Kom.* 5, 63. Zeby się koń w tył nie cofał, chodźć będzie za nim człek z harapnikiem, który go za każdym zastanowieniem się postraszy, i na przód popędzi. *Kaw. Nar.* 385. HARAPOWY, HERAPOWY, a, e, uszczwany, gefällt, erlegt. Herapowy zając. *Tr.* Trąbienie na uszczwanego, abo herapowe. *Ostror. Mysl.* 50.

Pochodz. *odherapic*.

HARAS, HARASOWY *ob.* Aras, Rasa.

HARC, u, m., (*Croat.* harez; *Dal.* haracz; *Hung.* harcz, hartzolás; *cf. Ital.* arciere; *cf. Graec.* χαρμη, χαρις, χαριζομαι); początek bitwy i pierwszy skok żołnierzy i kosztowanie się z kim. *Włod.* utarczka, szarmucowanie, ugon, uganianie się, pojedynk przed bitwą, pojedyncze ucieranie się przed potyczką walną, daß Scharmützel, daß Beispiel vor der allgemeinen Schlacht, der Zweykampf vor der Schlacht. *Vind.* pip, boi, bitje, boina prejigra; *Ross.* стычка. Hetman począł ich na harc wyzywać, hańbiąc i sromocąc Jarosława i rycerstwo jego. *Stryjk.* 153. Nie nowina mu, nie tylko ufcem na nieprzyjaciela natrzeć, ale i pojedynków abo harców na placu, który obozami swemi odkrył nieprzyjaciela, szukać. *Birk. Syn. K. C.* 3. Rycerze ci na harc często wyjeżdżają. *Teat.* 29, 152. Jedni harcami szczęścia próbowali, Drudzy gotowcem do potkania stali. *Pasz. Chor.* 43. Kilka ich na harcu z konia zbudzie. *Gorn. Dw.* 2, 45. Jeden z Horacyuszów został zwycięzcą na harcu. *Mon.* 73, 620. Na wojnach bywają jezdni lekczy, którzy na harce i na utarczki wyjeżdżają. *Baz. Hst.* 191. Dzień, którego chcecieście konie wewnętrznej wojny, już przyszedł; więc tu strawcie harc sił swoich strojny. *Bardz. Luk.* 118. (gotujcie szyki do bitwy). — *Fig.* Na harc czym wyjeżdżać, *Gall.* debuter, teraz mówimy, opuszczając słowo harc: wyjeżdżać z czym, na popis wyjeżdżać, wystąpić, sich womit sehen lassen, mit etwas heraustrücken, mit etwas angestiegen kommen. Każdy tam z swoją sztuką wnet na harc wyjedzie. *Pasz. Dz.* 102. Te gry rozmowne, gdziebym ja z niemi na harc wyjechał, w śmiechby się obróciły. *Gorn. Dw.* 3. — *§.* Harce na koniu stroić: korwety, susy, ein Pferd wider herum tummeln. Szalony pacholek na trzyletnim źrebięciu harc po bruku stroi. *Hipp.* 30. — *§.* Harc, a, m., zwadzca, zuch, junak, ein Bramarbas, ein Eisenreffer. Harc to swarliwy. *Tr.* HARCERSTWO, a, n., służba harcierska, der Hartschierdienst. Niewolniki z domów przednich wziął, i na harcerstwo i straż swoje obrócił. *Warg. Wal.* 341. HARCERZ, HERCERZ, a, m., halabartnik. *Cn. Th.* der Hartschier, der Leibtrabant, (*Ital.* arciere; *Gall.* archier). Król ten przez całe swoje panowanie nie chował harcerzów, ani żadnych stróżów zdrowia swego. *Petr. Pol.* 2, 68. Arcerz satelles. *Urs. Gr.* 159. Panie daj zwyciężyć te harcerze srogie. *Kanc. Gd.* 265. (harcownicy, wojownicy). Nieposledni harcerz. *Smotr. Lam.* 197. HARCERSKI, a, ie, od harcerza, Hartschier. Trabanten. Służył potom ten żołnierz królowi harcierską (służbę). *Biel.* 713. (HARCIC, HARCONY *ob.* Hartować, Hartowany). HARCOWAĆ, HERCOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, bić się

pojedynczo przed szykiem. *Dudz.* 39. *Vind.* predbojuvati, popreimezhuvati, sharmizirati, pipatife; *Eccel.* предъпо-двизати са; scharmüteren, vor der Schlacht Zweykämpfe ober kleine Scharmützel liefern. (*Croat.* harcujem, harcujemsze velitor; *Hung.* harczolny configere, hartzolok dimico, meghartzolok digladior). 'Charcując na koniu, wypadł przed wszystkimi. *P. Kchan. Orł.* 1, 351. §. Harcować sobie na koniu: biegać na nim tam i sam. *Włod.* ein Pferd tummeln, auf- und abtragen, *Boh.* harcowali. Chłopiátko hercuje na chroście, wiejskie domy boczkciem objeżdża. *Zab.* 9, 375. *Ejsym.* — *Fig.* Starajcie się, aby złych praw poprawiono, a na rozpustność wszędzie harcującą munsztuk włożono. *Modrz. Baz.* 538. t. j. bujająca, brykająca, unosząca się, die überall durchschwelende Ausgelassenheit. Wiem jak hercuje po Adryjskiej srodcie Wicher odnodze. *Hor.* 2, 178. *Kniaz.* Kiedy suknia aż do samej ziemi Przedsię mi wiatr około goleni Nie tak harcuje. *Rej. Zw.* 58. Przeciwnik rozpustnie po tej pobożnego mego pielgrzymowania zbawiennej intencji hercuje. *Smotr. Ex.* 6. HARCOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, pojedynkowanie lub szarmucowanie przed bitwą, daß Scharmüteren vor der Schlacht, daß Scharmützeln. Letka kawalerya używa się do ustawicznego harcowania nieprzyjaciela. *Jak. Art.* 2, 465., *Croat.* harcuzanye. — §. Bieganie na koniu, ćwiczenie konia. *Włod.* daß Tummeln des Pferdes. HARCOWNIK, a, m., ten co harcuje, abo który pierwszy wybiega z obozu na danie zaczepki. *Włod.*, *Vind.* popreimezhuvauz, predboinik, przedbojuvauz; *Eccel.* предъпо-двизникъ, der Scharmüttrer. Harcownik się po polach tam i sam uciera. *Bardz. Trag.* 419. Monomachus, harcownik, który się sam a sam potyka. *Macz.* — §. Co harcuje na koniu, cf. kawalkator. *Cn. Th.* der Pferdetummler. HARCOWNY, a, e, od harcu, utarczkowy, Scharmützel. Tam jedno harcowne porażki były. *Biel. Św.* 236 b.

HARCEĆ, HARCZENIE *ob.* Chrachać, Charkać.

HARD, HARDY, a, e, *Boh.* hrdý *superbus*, (*hrdinsky* bohater-ski; *Slov.* hrdý *gloriabundus*, *hrdinsky* *magnanimus*; *Sorab.* 1. hordé, hordoseživé *gloriosus*); *Sorab.* 2. gardi dumny, cf. gardzić; *Ross.* гордъ, гордый, гордышый. горделивый; *Eccel.* высокоосердечный, грьдъ, величавъ, который много о себѣ думаетъ; (*cf. Lat.* arduus; *Graec.* καρτερός, κάρτα; *Germ.* hart w dawnym znaczeniu mocy, wielkości, męstwa; *Svec.* hardt; *Dan.* haard; *Isl.* hardur; *Angl.* hard; *Goth.* hardus; *cf. Germ.* Herz 2 Adig.; *cf. Gall.* hardi); dumnie imponujący, gebiedherisch stolz, stolz, hoffärtig, (*Vind.* klubeten, terdoglaven). Byleś nam na urzędzie hard; teraz kłaniać się nam musisz. *Sk. Kaz.* 337. Nie wiem, czy większej litości, czy wzgardy Godzien jest człowiek ubogi i hardy. *Boh. Kom.* 4, 338. Przed zginieniem idzie pycha; a przed upadkiem hardy duch. *Budn. Prov.* 16, 18. (wyniosłość ducha. *Bibl. Gd.*). Kto nie jest hardy, nie czuje wzgardy. *Cn. Ad.* 387. Fortel na hardego, nie dbać nic o niego. *Rys. Ad.* 13. Na hardego dołek, a na rączego kolek. *ib.* 42. Ja pójdę statecznością, choć mną Egle gardzi, Słuchywałem, że nisko upadają hardzi. *Sim. Siel.* 39. Hardego cięższy upad. *W. Post. Mn.* 154. Lubo kto skarby, lub kto hard dzielno-

ścią, Wszyscy przed Bogiem padną z uczciwością. *J. Kchan. Ps. 66.* — *Fig. tr.* Baszta tak twarda, że i burzącym działom harda. *Miask. Ryt. 144.* (że i tym się opiera, cf. *Germ. hart*). Na hardą kazać : pysznie się odgrażać, nie ulegać, *stůł stolz wiberjegen, hoffärtig trogen.* Piecinigowie w sprawie zszykowani stojąc, a na hardą kazać, wysłali swego zapasnika na plac naznaczony. *Stryjk. 126.* Jami ci chciał z nim z początku postąpić łaskawie, Ale że dumy jego tak na hardą kaza, Weźcie go pod strażą. *Morszt. 134. Similiter:* Tak się na hardą przy fortunie wbije, iż zelży boga. *Wad. Dan. 209.* (tak się zuchwale wynosi, uzuchwala się). Wsadzić kogo na hardego, lub na hardą : cf. na 'barzego wsadzić, jeszcze dumniejszym go robić, einen nur noch stolzer und trotziger machen. Tym krokiem wsadzilibyśmy go bardziej jeszcze na hardego. *Pot. Arg. 315.* Ta, którą panowie od pierwszych królów wzięli władza, Teraz królom uwłacza, ich na hardą wsadza. *Pot. Arg. 319.* Wiem ja, co wsadza ją na hardą. *Morszt. 308.* HARDO *ob.* Hardzie. HARDOMOWCA, *y, m., Ross. гордословец,* wyniośle mówiący, ein stolz Sprecher. HARDOMOWNOŚĆ, *ści, ż., Ross. гордословие, Großsprecherei.* HARDOMYŚLNY, *a, e, — ie adv.,* myślący hardo, stolzdenkend. *Ross. гордомысленный.* HARDONOSY, *a, e,* dumny, wyżej nosa gęba, stolzierend, hoffärtig. Hardonosa buta. *Zab. 9, 105. Zabł.* HARDOSĆ, *ści, ż., (Boh. hrdost; Ross. гордость, гордыня, горделивость; Sorab. 2. gárdosecz; Eccl. высокопарство, хулавость, грьдость, гордостные помыслы; (Sorab. 1. hordosecz gloria, hordoseczka glorioleu); Vind. klubet, klubu, terdokornost; Dal. oholya; Croat. gizdozt); duma imponująca, gebietherischer Stolz.* Wysokolotna hardosć, w niebie cześć straciwszy, w piekielne nizkości przepadła. *Smotr. Lam. 30.* Był to pan pyszny i hardosci takięj, Ze się być bogiem na świecie rozumiał. *Auszp. 27.* Honor na hardosć wsadza. *Zegl. Ad. 90.* HARDOSZ, *a, m.,* hardzina, pysznice, dumca, ein Stolzer. Jeżeli umiem karać występek, umiem korzyć hardosze. *Stas. Num. 2, 10.* HARDOWYNIOSLY, *a, e,* pyszniedumny, aufgeblasen stolz. HARDOWYNIOSŁOŚĆ, *ści, ż., aufgeblasener Stolz.* HARDZIĆ, *it, i, czyn. niedok.,* zhardzić *dok.,* hardym czynić, napuszać, stolz machen. Pycha go zhardziła. *Chrośc. Job. 75.* HARDZIE. HARDO *adv., Boh. hrdě; Sorab. 2. garze; (Sorab. 1. hordżeczne, tżepczżowně chępliwie),* dumnie, gebietherisch stolz. Co to za dobrodziejstwo, kiedy hardzie mi dano, albo rozgniewawszy się, ledwie nie w twarz mię uderzono. *Gorn. Sen. 5.* HARDZIEĆ, *iał, ieje, nijak. niedok.,* zhardzić *dok., Boh. hrdnauti, hrdnu, hrditi se, hrdjm se; (Sorab. 1. hordžu chęplić się); Ross. гордѣть, гордиться, горжусь, возгордиться, разгордится; Eccl. разгрьдѣти, дмитися, высококыйствую, выситися, надыматися; hardym się stawać, hardosci nabierać, gebietherisch stolz werden.* Ztad takim zhardział, iż com miał pod nogi Boga mego paść nisko, tom nastawiał rogi. *Kulig. Her. 24.* Sługa prędko zhardzieje, gdy pan z nim się towarzyszy. *Petr. Ek. 10.* Daryusz z wielkiej fortuny począł hardzieć, a okrutnym być. *Biel. Św. 24.* Po zwycięztwie tak zhardział, że żadnego z panów swoich do namiotu

puścić nie chciał. *Warg. Wal. 326.* Dobywał miasta mocno, zhardziawszy z swém mężtwem. *Stryjk. Tyr. J. Baczając pańską łaskę, zhardział królowi. Biel. Św. 180 b.* wierzgnął. HARDZINA, *y, m.,* człowiek hardy, hardosz, ein Gebietherischer, Stolzer. Niechaj i każdy hardzina wie, żeś Pan sprawiedliwy. *Ryb. Ps. 129., Boh. hrdina bohatty, hrdinsky bohatty, hrdinstwj bohattystwo.*

HARENDA *ob.* Arenda.

HARFA, ARFA, *y, ż.,* instrument pewny muzyczny o strunach napiętych, die Harfe; (*Boh. et Slov. harfa; Hung. hárfá; Sorab. 2. harffa; Sorab. 1. tarakawa; Carn. arfe; Vind. arpha, plunka, zitre; Dal. prigūdnicza; Ross. арфа, гусли; Eccl. иръиница; Lat. med. harpa.*) Szukali dla Saula męża, umiejącego grać na arfie. *Budn. 1 Sam. 16, 16.* Arfy i gęśle natychmiast zabrzniały. *Kras. Oss. D 2.* Oto niezwykłym nastrojoną tonem, Składam ci arfę przed najwyższym tronem. *Kniaź. Poez. 2, 257.* Grał na 'harpie. *Leszcz. H. S. 235.* — §. *Oecon.* Narzędzie do czyszczenia zboża, eine Kornsege, eine Harre. Zboże aby było piękne, przez sita, arfę albo młynek chędogo wywiać. *Haur. Ek. 171.* Arfy żelazne, młynki i przetaki Czynia piękniejszych ziarn potrzebne braki. *Tomasz. Roln. 95.* HARFECZKA, *i, ż., zdrbn.,* das Harinet, Harfen. *Macz. HARFISTA, y, m.,* na harfie grający, der Harfist, Harfenist, *Boh. harfenjk; Hung. hárfás; Vind. plunkavez, zitravez; Ross. арфистъ, гудецъ, гуслисть.* Arfista ten był chłop jak dąb, ale grał ladajako. *Budn. Apoph. 31.* HARFISTNY, *a, e,* od harfisty, Harfisten. Motek harfistny, *plectrum. Macz., Ross. гусельный.*

HARKABUZ *ob.* Arkabuz. HARKAWY *ob.* Chrachać. HARŁAK *ob.* Charłak. HARLEĆ *ob.* Charleć. HARMATA *ob.* Armata. HARMAZYN *ob.* Karmazyn.

HARMIDER, *u, m.,* gwar, hałas, wrzawa, tartas, zamieszanie, niepokój, Hurube, Lärm, Verwirrung. W tym harmiderze nie mogłem dopilnować wszystkiego. *Teat. 35. d, 86.*

HARMONIA, *ii, ż., z Greek,* powszechnie znaczy zgodę albo składność części rozmaitych; w szczególności zaś co do muzyki, oznacza skutek rozmaitych tonów, zgadzających się z sobą, i czyniących dźwięk ogólny. *Kras. Zb. 1, 356.* die Harmonie, *Carn. sloshnost; Vind. sloshnost, skupglasnost, enakeshnost; Croat. glaszoszlosnost; Rag. skladnoglasie, skladnopjenje; Ross. благозвучность, стройность, согласие, согласность, сладогласіе; Eccl. сладогласіе.* W muzyce harmonia, taka dobranych przyzwoicie różnych od siebie głosów zgoda, która wchodząc razem w uszy nasze, przyjemne im sprawuje brzmienie. *Mon. 67, 451.* 'zgłośność. HARMONICZNY, HARMONIJNY, *a, e, — ie adv.,* zgodliwy, 'zgłośny, harmonisch, *Carn. sloshn (cf. składny); Ross. благозвучный, доброзвучный, стройный, складный, согласный; Eccl. сладогласный.* Poezya piękna, harmonijna. *N. Pam. 1, 65.* Grać harmonicznie *Eccl. сьсластни, сьсластати.*

HARNASZ, *a, m.,* panecz, der Harntsch. Ów harnasz i pana i konia gniecie. *Rej. Wiz. 72.*

HAROWAĆ, HOROWAĆ, *ał, uje, cz. ndk., [z rusk. horowati : biedować, etym. hore : gorze, 2],* usilnie i ustawi-

cznie ciężko pracować, *schwer und sauer arbeiten*. (*ob. Haru haru!* cf. *Germ. harren, hart*). Każdy z nas jak wół haruje, Pan sam z tego pożytkuje. *Jak. Baj. 90.* Sługa, aby też miał odpocznęć, żeby i we dnie i w nocy nie harował. *Petr. Ek. 109.* Kupcy dla zysku dniami i nocą harują, zabiegają. *Bals. Św. 2, 412.* Haruje, pracuje, a lada bies weźmie. *Zegl. Ad. 86.* Ustawicznie harować i jęczyć w znoju. *Jak. Baj. 33.* Na te rzeczy, których cheiwie pożądamy, ciężko horujemy. *Pileh. Sen. list. 1, 381.* Gdy zarówno ciągnąć będziemy, jednemu za wszystkie horować nie przyjdzie. *Gorn. Dw. 71.* — §. *transitiv.* Horować komu, kim, kogo, mordować go, pędzić go do pracy, einen anstrengen, strapazieren. Około tego zawodu, jak się ludzie pilnie starają, jak szkapę harują, jak je po kresu wodzą, dziwnie stroją. *Rej. Zw. 129 b.* Także ty masz siedzieć by pani, a bez wszego przestanku tak harować nami! *Pap. Koł. A. 3 b.* Staremu folguj, młodym haruj. *Cn. Ad. 1090.* Hetman nie chciał nikomu dopuścić harcować, Trzeba, żebyście dzień jeden wytrwali, Cóż? ustawicznie mam wami harować? *P. Kchan. Jer. 527.* Nie utyskuje na mię Juno, ni ciężko inną z waśni horuje. *Żelr. Ow. 217. omnis abest jussorum poena laborum.* HAROWANIE, *ia, n., subst. verb.,* ustawiczna ciężka praca, daß Büßeln, unaußgesetztes schweres Arbeiten. Dla wielkich utrat i dawnego w wielkiej nędzy horowania. *Nar. Chodk. 1, 169.* Szczodroblwością go ku dalszemu w podobnych razach horowaniu wesprzeć raczył. *ib. 171.* — §. Kiedy psy zatyją, źle niemi pracować, przeto im harowanie uczynić, zacierając im raz abo dwa żytnemi otrębami. *Ostror. Mysl. 17.?*

HARPA, *y, ż, Łac. harpe;* miecz na kształt sierpa, ein siefelförmiges Schwert. Perseusz Cylleriską harpą uzbrojon. *Chrośc. Luk. 308.* Tą obosieczną harpą Pallas sama siecze. *ib.*

HARPIA *ob. Drapieżnica.*

HART, *u, m, hartowanie, z Niem. die Härtung* deß glühenden Eisens im kalten Wasser, przyczynienie twardości żelaza rozpalonego przez nagłe ostudzenie, w zimnej wodzie; *Ross. закаль, закалина, закалка;* (*Евкл. камено, каменое железо, укладъ, сталь сталь.*) Niechaj będą dwa oszczepy jednakiego hartu, przecię wiele na tym należy, jeśli jedynym oszczepem ze wszystkij mocy strzelono, a drugi ladajako wypadł z ręki. *Gorn. Sen. 60.* Niedźwiedz skórę ma tak dużą, iż ledwie wymyślonego hartu oszczep jąć się jej może. *ib. 117.* — *Fig. Zatarwienie, uczynienie twardszym, nieczulszym, mocniejszym, die Abhärtung, die Härtung.* Ukrzepcie giętkich umysły synów Hartem ostrego wychowu. *Hor. 2, 160. Nar. Hart* mężnej duszy rozkoszami rozwolnił. *Nar. Hst. 2, 452.* die Straft, die Spannkraft, der Stahl. Waleczne serce spuściwszy z wojennego hartu, rozłało się na nierządy. *ib. 5, 260.* — §. Harty, grotty hartowne, oreże, bronie, *fig. Pfeile, Spieße, Waffen, Geschüs.* Dajże Boże, aby Dalmaty swoje harty przeciw bisurmańcom obrócili. *Gwagn. 713.* Łuk w ręku raz napięty z niezłomną cięciwą, Puszcza z siebie raz po raz hart z trucizną żywą. *Pasz. Dz. 15.* — §. Hart, w górnictwie, cienki popioł, którym gletę od srebra od-

łączają. *Tr., Hour. Ek. 177.* der Test, seine Asche, worauf die Glätte vom Silber abgefondert wird.

Pochodz. *hartować, hartowny, hartowność, hartownie, hartnie, odhartować, zahartować.*

HARTFUL, *a, m.,* drażek zaciosany, który przybiwszy do ładu wbijają majtki, i na nim statek cumują. *Magier. Mscr. może z Niem. der Erdpfal, der Pflock, an den daß Flußschiff angebunden wird.* HARTFULNIK, *a, m.,* flis hartfula pilnujący, der Botshnecht, der mit dem Pflocke zu thun hat.

HARTKI, HARTKO *ob. Zartki.*

HARTNIE *ob. Hartownie. HARTOWAĆ, ał, uje, cz. kontyn.*

HARCIC, *il, i, cz. niedok., zhartować dok.,* żelazo rozpalone nagłym w zimnej wodzie studzeniem twardszym robić, Eisen härten; *Sorab. 2. hartowasch; Ross. кадитъ, закалить, закаливать.* Rozruch po kuźni; sam się Wulkan poci, Skwirczą harcane w Stygu brudnym szyny. *Nar. Dz. 1, 117.* — *fig. Każą dźwigać jarzmo dla nich zhartowane. Teat. 46, 11.* ukute, geschmiedet. — §. Pióro hartować = przeciągając przez popioł gorący, lub nad świecą, twardszym robić, eine Feder abhärten, ziehen. Pióro hartowane, eine gezogene Feder. *Tr. — Fig. Zatarwiać, verhärten, abhärten.* Kogo nieszczęśliwość długo przesładuje, hartuje na ostatek. *Ossol. Sen. 3. indurat.* — §. Hartować w co, lub w czym, uderzywszy w co utkwic, worin pfeilen bleiben, hinein bringen und stecken bleiben. Grot pierwszy darmo szedł puszczoney, drugi za nim, by był szedł siła miarkowana, hartować miał we grzbiecie, *visa est haesura. Zabr. Ow. 199.* Oszczepem uderzył prawie na tarcz; lecz żelaza nie przebił, bo grot nie hartował w pawężę niedobytą. *J. Kchan. Dz. 56.* HARTOWANIE, *ia, n., subst. verb.,* daß Härten. Hartowanie jest, żelaza rozpalonego w wodzie zimnej nagłe studzenie. *Os. Rud. 572.* HARTOWANY, HARTOWNY, *a, e,* przytwardzony, gehärtet. Achill w Stygu hartowny. *Hor. 2, 234. Min., Ross. закаленный. HARTOWNIE, HARTNIE, adv.* hartowanym, przytwardzonym sposobem, niemiętko, gehärtet, gestählt. Hartniej zaostrzasz głód skłonności wrodny. *Zab. 14, 158.* HARTOWNOŚĆ, *sci, ż.,* niemiętkość, stalność, die Abhärtung, die Ausdauer.

HARU HARU! *interj. pracuj pracuj. Dudz. 39.* (cf. harować), büßle und arbeite! Ustawicznie haru haru, *Non est otium servis. Cn. Ad. 1216.* HARUMPALCATNIK, *a, m.,* sustarius, który rad na ludziach kija odchodzi, to jest bije. *Mącz. der den Arbeitern Stockschläge giebt.* (cf. przystaw, podstarości).

HARUS *ob. Arus.*

HAS, *a, m.,* rodem z Hassyi, Haski obywatel, ein Hesse. *Dyko. Geogr. 1, 278.*

HASAĆ, *al, a et hasze intrans. ndk.,* o koniach: ochoczo podskakiwać; potym i ogólniej pisać, eigentlich von den Pferden: springen, Sätze machen, setzen; dann überhaupt: hüpfen, herumspringen, springen; (*Boh. gasati, plesati,* (cf. *Germ. äßern, äßern, abäßern*); *Boh. házati nohama calcitrare*). Niecierpliw rumak na powietrzu hasa, gryzie żelazo. . . . *Stas. Num. 1, 99.* Pod nim hasze wałach wiatronogi. *Kochow. 7.* Przed jałowicami buhaj sobie hasze. *Tward. Misc. 110.* Dzień i noc hasał, a je-

- dnak się nie strudził. *Pilch. Sall.* 51. Niegodnyś z kołem naszym tańczyć koło dzbana, Bo słyzałem tak hasasz, jak sroka spętana. *Zab.* 9, 538. *Zabl.* — §. *trans.* Konia zhasać, hasaniem zmordować, mit Springen müde machen. Było po co konia zhasać. *Teat.* 20. b, 222. **HASANIE**, ia, n., *subst. verb.*, skkanie osobliwie końskie, płasanie, daß Springen und Seßen der Pferde; daß Hüpfen, Springen. Lekkim zrywaniem może konia do korwetów, płasania, hasania aplikować. *Haur. Ek.* 149.
- HASER**, u, m., *Górnicy* wyraz, śniadanie. *Tr.* daß Frühstück (bey den Bergleuten).
- HASKA**, i, ż., skóra jedna lub więcej, która się kładzie na wierzchu kopyta. *Magier. Mskr.* wyraz szewski, Feistenleder.
- HASKI**, a, ie, od Hassyi, Heffisch. Landgrabstwo Haskie w cyrkule Renu górnego. *Wyrw. Geogr.* 208. Tygle Haskie od dawnych czasów wiadome są chymikom. *Kruml. Chy.* 46.
- HASŁO**, a, n., *Boh.* heslo; *Slov.* heslo, rowás; *Hung.* ravas; *Carn.* gësłu; *Vind.* snaminje, losanje; *Ross.* лозунгъ; *Eecl.* бѣжелецъ; godło wojenne, znak albo cichy w rzeczy jakiej widomej n. p. na sukniach, albo głośny w słowie jakim, którym się jeden obóz różni od drugiego. *Włod.* die Lösung, daß Lösungszeychen, Lösungswort. Hasło, parol, słowo jakie, które dawane bywa w wojsku, dla rozeznania swoich od nieprzyjaciół. *Jak. Art.* 5, 294. Na wojnie hasła dają, aby się znali, i swoi i obcy. *Sk. Dz.* 26. Głośnym hasłem nazywają słowa, które straż odprawującym, lub do potyczki daje hetman, często się odmieniając, aby i nieprzyjaciel hasła nie wiedział, i śpieg prędzej się wydał. Półgłośny znak dawano dawniej na trąbie, waltorni lub rogu, z którego rozumiewał żołnierz, jeśli stać lub iść, gonić lub wrócić się należało. Nieme znaki są chorągwie, proporce, bandery, które w jaką stronę widział ruszone żołnierz, tam iść musiał. Oprócz tego na koniach, sukniach, orężu kładą znaki, po którychby swój swego mógł rozznać. *Pap. W.* 1, 79. Gdy hasło będą wytrębować, aby każdy szedł do trębacza się wywiedzieć; kogoby pojmano, a on hasła nie wie, ma być do hetmana przywiezion. *Vol. Leg.* 2, 1701. Gdy nieprzyjaciele niedawno byli posnęli umordowani, niespodzianie trębacz razem wszystkiemi trębami hasło dali. *Pilch. Sall.* 295. Dawszy swoim hasło „bóg zwycięstwo”, uderzył w nocy na obóz. *Bibl. Gd.* 2 *Macch.* 15, 15. — *Fig.* Płacz pierwszym hasłem rodzących. *Ossol. Sen.* 55. *omen*; odezwa, die erste Lösung der Reugeborenen ist daß Weinen. Hasło wojny było przeszkodą wszystkim amantom. *Weg. Mar.* 89. ogłoszenie wojny. Kto się do hasła zna Dymitrowego, Bij, siecz, wiaz, łapaj hołdownika jego. *Pasz. Bell.* A 5 b. do jego chorągwi, wojska, Záhne, Heer. — §. *Theol.* Hasło wiary, *symbolum fidei*, przez któreby rozeznaniem byli wierni od inowierców. *Smotr. El.* 22. Chrystus hasło widome, *symbola visibilia*, nazwiskiem ciała i krwi uczcił. *Zygr. Pap.* 218. **HASŁOWY**, a, e, od hasła, Lösung. Hasłowe trąbienie; hasłowy znak. — *Theol.* O znakowym i hasłowym ciele w eucharystyi, *de typico symbolicoque corpore.* *Zygr. Gon.* 236. *symbolisch.* **HASŁOWY**, ego, *subst. m.*, hasło rozdawający, der die Lösung auszutheilen hat. *Cn. Th.*
- HASSYA**, yi, ż., Landgrabstwo w cyrkule wyższym Renu. *Dykc. Geogr.* 1, 278. Heffen, die Landgr. (cf. Has, Haski), *Boh.* Hesy; *Slav* Hesia.
- HATA** ob. Jata. **HATŁAS** ob. Atlas.
- HATLIĆ**, cz. *niedok.*, matlić, gmatwać mieszając, zusammen mischen und fneten, vernisphen, verwirren. Trzebać tu rozdzielić zakon Mojżeszów na trzy części, abyś wszystko w kupę nie hatlił, a różnych rzeczy nie mieszał. *Hrbst. Odp. P* 8 b. Kto w kupę hatli rzeczy różne, ten dobrze uczyć nie może. *ib. B.* bb, 4. W jedną kupę wszystko hatłac, rzecz od rzeczy przystojnie nie dzielą. *ib. O.* 5., *ib. N.* b.
- HAUBICA** ob. Granatnik. **HAU** ob. Hap, chap. **HAUPAC** ob. Hapać, chapać. **HAUPTWACH** ob. Odwach.
- HAUSKNECHT**, a, m., z *Niem.* der Hausknecht, stróż domowy, *Ross.* дворникъ; *Boh.* nadwornik. Zdatniejszy on na hausknechta, co dom umiata; niż na uczyciela. *Petr. Ek.* 98. Wwiązali się w łoża, w majetności pańskie hausknechci. *Pasz. Bell.* B. 3. Usnacht. *Pot. Jow.* 63. Husnacht. *ib.* 63. Stróż domowy, usnacht, sergiel. *Cn. Th.* 1077. Z usnachty kucharki. *Jeż. Ek. F.* 3.
- HAUST**, u, m., z *Łac.* łyk, połknięcie, der Schluß. Kieszek z winem na dwa przełupawszy hausty wypił. *Mon.* 69, 1042.
- HAW** ob. Hap, Chap.
- HAWERZ**, a, m., z *Niem.* der Hauer, Hader, Graber; *Boh.* hawyl. Kopacze albo hawerze. *Stryjk.* 19. Z ziemi najpierwej szanice w nocy więc działają, Potym stołę hawerze pod parkiem kopają. *M. Biel. S. N.* 33. (saperowie). Z hawerzmi zmówiwszy się, ukazali, jako mieli kopać pod zamek, a prochy zasadziwszy zapalić. *Biel. Św.* 291. Hawerz wielkie skarby w ziemi nalazł. *Biel. Św.* 142. Głupi hawerz, któryby chciał drewnianą mołyka twardą skałę łamać. *Rej. Zw.* 144 b.; *Boh.* hawyl'ský górnický hawjrstwo górnictwo.
- HAZARD**, **AZARD**, u, m., z *Franc.*, przypadek, los, der Zufall, daß Ungefaßr, der Hazard. Lepiej hazard częściej niż praca usłuży. *Kras. W.* 58. Różnym się szczęście kołem i hazardem toczy. *Zab.* 14, 152. Co hazard u starożytności, U nas to rząd opatrności. *Jak. Baj.* 65. Na azart. *Kras. List.* 2, 120. na los, na szczęście, na przypadek, auf gut Glück. — §. Hazard, zbytek rezolucyi, płód niedonoszony nadziei, nieprzyjaciel roztropności, sposób ostatni i nadzieja rozpaczy. *Mon.* 70, 285. **HAZARDOWNOŚĆ**, ści, ż., hazardowanie, puszczenie na hazard, daß Hasardieren, Wagen auf gut Glück. Hazardownie w wojnie ma prawo dopominać się nadgrody. *Teat.* 47, 15. **HAZARDOWAĆ**, **AZARDOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, zhazardować *dok.*, na los puszczać, na azard, hasardieren, blindlings etwas wagen. Kupiec rostopny nigdy całego majątku nie azarduje. — *Transl.* Nie raz hazardował dyskurs bez uwagi. *Zab.* 14, 57. (awansował, debuter). **HAZARDOWNY**, **AZARDOWNY**, a, e, — *ie adv.*, hazardujący, na los puszczejący, *Ross.* азартный, hasardierend, auf gut Glück wagen. Dziś owi azardowni panowie już porobili wota, więcej nad swoje nie grywać pieniądze, jedno na cudze. *Zab.* 13, 213. Lubie zawsze

przedsię brać hazardowne zamiary. *Teat.* 36. b, 95. Grać grę równą, nieazardowną. *ib.* 19. c, 78. Gry hazardowne zakazane. *Pam.* 85, 1, 865. *Hazardspiele.* *Fig.* Hazardowna byłaby to gra, isé z niego. *Teat.* 1, 150.

*HAZUKA, HAZUCZKA, i, ż., AZUSTA, y, ż. (*Boh.* hazuka habit) *Praetexta*, hazuka Rzymska, długa szata do pięt, szarłatem obramowana. *Macz.*, *Praetextatae virgines*, pannieki hazuczki noszące. *ib.* W szubach, w hazukach, w kaffaniech chodzą. *W. Post.* W. 2, 103. Hazuczki z gorsetami. *Comp. Med.* 705. Żonki krotofilne na swe adryany, na wolanty, ażusty, saki i robrany, wyciągnięły z spiehlertzów korce. *Mon.* 70, 79. Żydzi wyglądają, rychło się ferezye, kontusze, hazuki i żupany im dostaną w zastawę. *Opal. Sat.* 102., ein langes Oberkleid.

H E.

HE! *interj.* słowo urazę wyrażające. *Włod.* he! Außdrück des Unwillens. Nie zaprzestasz tych sztuczek? he? odpowiadaj niecnoto! *Teat.* 29, 94. Czy mi nie każesz kapelusza zdjąć, he? *Teat.* 17. c, 6. *Sorab.* 1. heý; *Ross.* reij, әй; *Lat.* eho. — §. Zadziwienia, zapytania n. p. He... co mówisz! *Teat.* 54. b, 19. Wc Pan coś masz twarz ponurą... he!... *ib.* 1. b, 48. (ej, co to znacz!) — §. Wołania: he! he! słyszysz? — §. *indiffer.* n. p. Noc całą nie spać, to nie bardzo zdrowo. *R.* He co tam, to nie szkodzi. *Teat.* 36. c, 6. HE! *interj.*, wzdychanie lub stękanie n. p. chorego. *Cn. Th.* Ach! ach! Außdrück des Schmerzes.

HEBAN, u, m., (*Carn. Bosn., Croat.* eban; *Rag.* eban; *Tur.* ebenus, ebenos, abenos; *Lat.* ebenus; *Ital.* ebano; *Pers.* ebanus; cf. *Hebr.* עָבָן) drzewo czarne, mające pień gęstawy, niewysoki; ojczyzną jego właściwą Kandy. *Kluk. Dykc.* 1, 196. der Ebenbaum, das Ebenholz. HEBANISTA, y, m., stolarz robiący w drzewie hebanowym, ein Tischler, der in Ebenholz arbeitet, Ziertischler. *Teat.* 57, 275. HEBANOWY, a, e, z hebanu, von Ebenholz, Eben-. Drzewo hebanowe. *Kluk. Dykc.* 1, 196; *Vind.* ebanou liets; *Slov.* hebenowé dřewo; *Ross.* черное, ребеновое дерево. HEBANOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, drzewo tak przyprawić, żeby się zdawało być hebanem. *Sleszk. Ped.* 309. Holz schwarz beizen, wie Ebenholz.

HEBDOMARZ, a, m., z *Grec.*, oficyant albo urzędnik dotygodniowy w kościele, w klasztorze. *Cn. Th.* der Wochenner in Kirchen und Mönstern, der eine Woche lang sein Amt verrichtet.

HEBE, *Greck.*, bogini młodości; *Boh.* Mlada.

HEBEL, bla, m., (*Boh. et Slov.* hoblik, obřezak; *Sorab.* 2. hebel; *Sorab.* 1. hibel, hiblik; *Vind.* hoblo, oblo, pogladilnu, strugalu, raunik, gladnik, strugalka, hobeu; *Carn.* ubl, tösman; *Croat.* hoblich; *Dal.* plana, sztrug; *Bosn.* gladillo, plagna, plagnica; *Ross. et Eccl.* ребель, стругъ, стружокъ, строгало, пазлю, пазникъ, дощаникъ, зубарь, рубанъ, рубанокъ, зауторникъ; cf. *Dan.* hovel; *Svec.* höfwel; *Island.* hefill); der Hobel. Narzędzie stolarskie do gładzenia deszczek. — Heble stolar-

skie bywają osadzone w gruszkę, w klon. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Hebel, planula, którym gładzą a pociosują drzewa. *Macz.* Do gładzenia tych pustów używa się osobnego hybla. *Jak. Art.* 1, 502. Poglądzić nierówność heblem. *Miask. Ryt.* 25. Hebel na łaki, der Wiesenhobel, die Wiesenfelle, der Staupenpflug, którym się kretowiny lub inne na łakach wyniosłości równają, ma trzy sztuki drzewa dębowe, na trzy ostrza wyrabiane. Takowy hebel od koni po łacie ciągniony, równa ją. *Kluk. Rosl.* 3, 121. HEBELKÓWY, a, e, *Botan.*, na kształt hebla, dłótowy, hobelartig, meißelartig. Liście hebelkowe, dolabriformes, mięsiste, spłaszczone, na końcu okrągławo zaostrome, spodem zaś wypukłe. *Bot. Nar.* 62. (HEBER ob. Lewar). HEBLOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, poheblować, zheblować *dok.*, heblem pogładzać, hobeln, *Boh. et Slov.* hoblowati, hoblugi; *Sorab.* 2. heblowesch, hublowesch; *Sorab.* 1. hiblayu; *Vind.* hoblat, pohoblat, hobvati, strugati, liefs poglajati; *Carn.* ublam; *Croat.* hoblati; *Bosn.* djellati, diaglajati, plagnati; *Dal.* planati, dilati; *Ross. et Eccl.* геблюю, стружить, стругать, строгать, соскоблить, соскабливать, сгладить, сглаживать. Stolarz tarcice hebluje. *Rej. Wiz.* 84. Drzewo sorbowe godzi się na skrzynie i na insze naczynie, które bywa ku heblowaniu. *Cresc.* 445. Heblowane trzasczki z lesczyny. *Syr. Ziel.* 175. Uczyni sobie korab' z drzew heblowanych. 1 *Leop. Genes.* 6, 14. (z drzewa heblowanego. *Wujek.*, z drzewa lekkiego. 3 *Leop.*). — §. *transl.* Waść może najwięcej piechotą bruki Warszawskie heblujesz. *Mon.* 74, 367. bruki wycierasz, anśweßen, abweßen. — §. *fig.* Heblowałem cię przez proroki. 3 *Leop. Oze.* 6, 5. (ciosalem cię. 1 *Leop.*). krzesalem, okrzesywałem, einen poltren, schleifen, hobeln. HEBLOWINY, in, *plur.*, od hebla strużyny. *Włod.* wiory, Hobelspähne, *Vind.* hoblavina, hoblovina, hobvanje, strugalna troshiza; *Carn.* ublanze; *Bosn.* djelotine; *Sorab.* 1. rez; *Ross.* стружки, оскобокъ. HEBLOWY, a, e, od hebla, Hobel-, *Vind.* strugarski, strugalni.

HEBRAJCZYK, a, m., *Vind.* Hebrear; *Ross.* Еврей, Евреинъ; *Eccl.* Евреаницъ; żyd, der Hebräer, der Jude. HEBRAJANKA, HEBRAJCZANKA, i, ż., die Hebräerim. *W. Exod.* 1, 16. HEBRAJSZCZYŻNA, y, ż., język, obyczaje i wszystko co jest Hebrajskiego, Hebräische Sprache, Gewohnheiten ic., das Hebräische. Najeżeni medrey swą Hebrajszczyżną, Greczyżną, Łacina. *Zab.* 5, 55. Hebrajszczyżny zarywam *Eccl.* еврействую, ebraizo. HEBRAJSKI, a, ie, hebräisch; *Vind.* Hebrearski, Hebraiski; *Ross.* Еврейскій. HEBREUSZ, a, m., z uraganiem, żydowina, ein Mausefel, Jude. Zastawił piaszcz u hebreusza. *Tr.*

HECEL ob. Hycel.

HECIA! Na woły, miasto od siebie, na prawą rękę, wołają: hecia! *Haur. Sk.* 50. so wird auf die Däßen gerufen, wenn sie sich rechts wenden sollen. HECIAK, a, m., prostak, gbur, cham, wolarz, ein Bauerferl. HECIEPECIE = hetki, szkapska, chude lecz bieglawe, zart. unansehnliche Pferdchen, die dennoch laufen. Każ Pan zaprzadz co przedź swoje heciepecie. *Teat.* 43. c, 51. HECO *indecl.* (cf. *Germ.* heßen szczwać), tak się woła ujrzawszy zająca,

- so wird auf die Haken gerufen, ztąd tytuł książki: *Cezarego heco*, abo polowanie na zające. — §. *Fig.* Heco, miód siedzi, świat tu woła heco, A tu pijacy kupą na łeb leca. *Bralk. J. 4.* (kuraż! żwawo!). I o tychby się pisać należało pewnie co, Nie samo bowiem pojedź, nie samo im heco należy. *Pot. Pocz. 388.* nie samym polowaniem się bawili. *HEC, u, m., *HECA, y, ż., z *Niem.* die Hecce, szczwalnia. *Boh.* štwa, štwačka, štwanice; *Carn.* drashba; *Vind.* huskanje, drashba, huskalishe; *Ross.* травля.
- HECOWAĆ, ECOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, nahecować, wyhecować *dok.*, gryząca, ciekliżną napuszczać dla wyżerania, z *Niem.* äßen. Żelaza ecowanie, t. j. wyżeranie jakich form. *Sienn. Rej.* Na rekojeści miecza miał hecowaną kwadrygę. *Warg. Wal. 28.*; *Ross.* травить, травлю, стравливать, дубить, дублю. — §. Polerować, chędożyć, wecować, poliren, wręgen *pr. et fig.* Hecuje szyszaki i zbroje. *Rak. Pob. A iii.* Szyszak hecowany. *P. Kchan. Jer. 141.* Tu Kupidowie z oczu dziewiczych się snują, Tu na udatnych wargach strzały swe hecują. *Zimor. Siel. 327.* Rodzice mają synów tak zawsze hecować, żeby mniej o sobie, niż jest rozumieci. *Petr. Ek. 96.* Przdsięwzięłem to dzieło, abym potomnym ludziom grubiej mowy hecowania przyczynę podał. *Petr. Ek. praef.* Amor gdy nie zwalczył cnoty Narcyssa, ogniem nieujętej, Gnuśnym bystre żywiołem (wodą) *nahecował pręty. *Nar. Dz. 3, 75.* HECOWNY, a, e, polerowny, wecowny, zaostrzony, zu polteren, polterbar, węgbar, poliert. Lwica na ciebie zęby poostrza hecownc. *Hor. 2, 135.* Nar.
- HEFTLADA, y, ż., z Niem.** die Heftlade, u introligatora, lada z haczykami i sztyftami, mająca dwie szruby, służy do wszywania książek. *Magier. Mskr.*
- *HEGUMENIA, z *Greck.*, starsza czyli przełożona nad zakonnicami. *Sieb. 125.*, ob. Ksieni.
- HEJ! HAJZE, HAJDA**, *interj.* pobudzając, wzywając, hej! frif! *Slov.* heg, hegsa, hegsasa; *Sorab.* 1. hey, heysza; *Vind.* hop, hoi, vop; *Carn.* hajdi; (*Slav.* hajdemo-chodźmy); *Lat.* heus. *Mącz.* Hej słońce w progę, Leniwecze powstań z barłogu. *Dar. Lot. 26.* Hej Janie, Matcieju, hej na pomoc, gwałtu! *Teat. 30, 24.* Hej dziewczyno, przynieś mi mój surdut. *Teat. 52. d, 47.* Hej jest tam kto? *Teat. 34. c, 83.* Hej, rzecze rycerz, co bądź to bądź, nacierajmy. *Pot. Arg. 296.* Zkłopotawszy się temi myślami, Hej rzecze, niefortuna, ale bóg nad nami. *ib. 704.* Hej zaś też nie to w was, co w przodkach mężtwo, Cnoty, dzielności, o sławne rycerstwo! *Stryjk. Gon. X. 2.* Hej! komu ze mną umrzeć miło, krzyknie na ochotnika, do mnie bracia, do mnie. *Tward. W. D. 59.* Hej towarzysze, sieci rzućcie w ten las swoje, Widziałem tu w nim lwicę i z nią szczeniąt dwoje. *Otw. Ow. 164.* Hej mądry doktorze, mów kiedykolwiek prawdę. *Zebr. Zw. 132.* Hej cóż mieszkanie? oto noc nadchodzi! *Tward. Daf. 83.* Hajże w tany. *Teat. 22. b, 26.* Widząc, że ginie, hajdaż po grodach, po trybunałach. *Teat. 34. b, B i i.* Kuferek w koczyk wrzuciwszy, hajże za granicę. *Teat. 32. b, 24.* (na łeb na szyję, umykaj!) — §. *de hajda* łap cap, gwałtownie, porównanym sposobem, (cf. hajdamak), erwischt, geraubt, per fas,
- nefas, ani siły geriffen. Te popędliwe junaki, co *de hajda*, a choć nie *de jure*, wsiądą mi na skórę. *Teat. 43. c, 144.* Wyb. Otoż to jest rozumnie, tak trzeba było zaraz, a nie tam *de hajda*. *ib. 149.* (na bij zabij, auf Mord und Todschlag). Pan Bóg mnie stworzył pięknie, człowiek *de jure* i *de hajda*. *ib. 15. c, 16.* do wszystkiego zdalny, (*opp.* ani do rady, ani do zwady). — §. HEJ, HAJ, HAU, HEU, HEJDA, CHOJDA, HAJZE, HEJZE; HEJDYŻ, HEJDAŻ! błogo! dobrze! *Hebr.* הָדָד hadad; *Carn.* hojsha; *Sorab.* 2. hej, juch, hejfa! *Germ.* hey! juhe! ein Freudenausruf. *Evan.* hejda, hejda, albo hejdasz, hejdasz, jako nasi Polacy mówią, hej, hej! *Mącz.* Hajze, haj, dobra nasza, wiedzie nam się wysmienicie. *Teat. 24, 105.* Niechaj nie mówią w sercach swych haj haj, toć się dobrze stało. *Wrob. 81.* (*euge*). Ci którzy mi mówią hai, hai! *Wrob. 96.* (*not.* «którzy ze mnie naśmiewają się»). Hejże słuگو dobry i wierny. *Sekl. Math. 25. not.* „dobrze”; ey du frommer und getreuer Knecht. *Łutb. Sekl. Luc. 19.* Hajże pułkowniszu, wszystko tobie sprzyja. *Teat. 1, 105.* Wiem urodzaje by się nie zawiodły, Byłoby gumno i plon hej! niepodły. *Jabl. Es. 202.* Rzekł nieprzyjaciel na was hej ach! że wyżki wieczne dostały się nam w dziedzictwo. *Budn. Ezech. 36, 2.* (hej hej! *Bibl. Gd. ib.*). — *Evoe! vox bachantis*, hejdasz hejdasz, bru bru. *Mącz.* Hejdyż już po strachach, Biesiadujmy wesoło, *evax. Brud. Ost. G. 4.* Chojda, świeżym zamętem włosy mi się trzęsą, A ręce Bachowego daru pełne plesa, Chojda pofolguj Bache, różgą złotą groźny, Bym się nie potknął jako nieostrożny. *Petr. Hor. 2, C 4 b.* Wino z kadzi zagubiłem; nie będzie winiarz śpiewał: hejdasz hejdasz. *Bud. Jer. 48, 33.* — §. Narzekania, stękania, cf. he! ach! ey! Hej hej nad świątynią moją, iż splugawioną jest. 1 *Leop. Ezech. 25, 5.* Hej hej, uciekajcie z ziemi. 3 *Leop. Zach. 2, 6.* (hau hau. 1 *Leop.*). Heu Panie Jehowa, zmiłuj się nade mną. *Farnov. 34.* Heu bieda, heu bieda, heu biedaż mnie Panie mój. 1 *Leop. 4 Reg. 6, 5.* HEJDAĆ, ał, a, *intrans. niedok.*, hejdaż wykrzykać, juhe! rufen, jauchzen. Wino z kadzi zagubiłem, nie będzie winiarz śpiewał hejdasz hejdasz, nie będzie hejdał. *Budn. Jer. 48, 33.*
- HEJACH**, *interj.* hejdyż! Juhe! głos ochoty, Ausruf der Mutbigkeit. Gdy trąbią, krzyczy rumak hejach, a z daleka czuje bitwę. *Budn. Job. 39, 28.* Rozdziewili na mnie usta swoje, mówiąc hejach, hejach, oglądało oko nasze. *Budn. Ps. 35, 21.* (ehej ehej. *Bibl. Gd.*). HEJNAŁ ob. Ejnał. HEJZE ob. Hej.
- HEKATE**, bogini piekła, *Boh.* Wyla, Wyle; *Carn.* Vila, Vilna, (cf. szafawiła).
- HEKTYK, a, m.**, na hektykę chorujący, ein Sæcticus. HEKTYKA, i, ż., z *Greck.*, opadnienie z ciała, z gorączką małą długą, na noc zawsze oczywściejszą złączone. *Krup. 5, 570.* die Sæctif, *Carn.* jętéka; *Vind.* jetika, nedeha, suba boliesen. HEKTYCZNY, a, e, hęcitiś, *Carn.* jętézhn.
- HELAŻ**, n. p. Helasz od łądu, nie żałując wiosła, Żeby korniega jak najspieszniej poszła. *Kochow. 176.* cf. hejdy!
- HELENA, y, ż.**, HELENKA, HELUSIA *zdrb.*, imię kobiece, Jolen-

- ta. *Steb.* 3, 35. Helena, *Rag.* Jella, Jeliza; *Croat.* Jela, Jelicza; *Ross.* Елена. — §. *Botan.* Helena ob. Oman, ob. Aloes.
- HELIER ob. Elier.
- HELIKON, u, m., góra w Beocyi, niedaleko od Parnasu Apollinowi i Muzom poświęcona. *Kras. Zb.* 1, 360. der Berg Helifon. HELIKOŃSKI, a, ie, od Helikonu, helifonisch. Z góry Helikońskiej wytryskało sławne źródło Hipokreny. *ib.* Helikońskie dziewczki, — Muzy.
- HELESPONT, cieśnina morska pod Carogrodem, *Rag.* Zarigradsko more.
- HELM, HEĽM, u, m., der Helm, szyszak, (*Lat. med.* helmetus, elmus; *Ital.* elmo; *Gal.* heaume; *Dan.* hiålm; *Island.* gíalmur; *Svec.* hjelm; *Lat.* galea; *Graec.* γαλήνη; *Boh.* helm, lebka, kapalin; *Slov.* lebka, šišak; *Hung.* sisak; *Sorab.* 1. żelazne kwobek; *Rag.* kaziga, *barb.* scisejaj; *Carn.* zheláda; *Vind.* zhelata, shelesna pokriva; *Ross.* каска, мисюрка ob. Misiórka). W dawnych turniejach, iż w zawartych hełmach gonili, miał każdy na hełmie znak jaki. *Gorn. Dz.* 58. Wsiadajcie jezdni, stojcie w hełmiech, obłoczcie się w pancerze. 1 *Leop. Jer.* 46, 3. (w przyłbicach. 3 *Leop.*). — §. Hełm, wierzch herbu, to jest szyszak lub korona na nim, i znak jaki na nich. *Wiel. Her.* 17. der Helm, die Krone auf einem Wappenschilde, *Ross.* шлемъ. — §. Hełm, herb, szyszak husarski cały, na którym dwa rogi wołowe i ogon wołowy. *Kurop.* 3, 20. ein Wappen. — §. Helm, kapeluszałembikowy n. p. Helm albo kolbę z rurą na alembik włożyć. *Syr.* 270; *Ross.* колпакъ, калпакъ, der Hut eines Destillirföfens.
- HEŁMATY, a, e, w hełm ubrany, behelmt, mit einem Helme. Bóg deptał po ich hełmatych głowach. *Przyb. Milit.* 205. HELMIK, CHEŁMIK, a, m., *Botan.* gatunek tarczycy, *scutellaria galericulata* Linn., eine Art des Schildefräutels. *Kluk. Dykc.* 5, 60., *Jundz.* 312.
- HELMOW, u, m., górniczy wyraz, odpoczynek wieczorny po pracy dziennej, der Feyerabend, bey den Bergl. Tr., może z Niem. Hör auf.
- HELUSIA. *Teat.* 24, 102., ob. Helena. HELŻBIETA. *Pap. Ryc.*, ob. Elżbieta.
- HEMOROIDALNY, a, e, od hemoroid, hämorrhoidisch, hämorrhoidal; *Ross.* почечуйный. Żyły hemoroidalne są wewnętrzne lub zewnętrzne. *Dykc. Med.* 2, 541. HEMOROIDY, *Gen.* hemoroid, z *Greck.* krwawnice, krwotok, złota żyła, die hämorrhoiden, die goldne Ader, rozdęcie ociekłe żył hemoroidalnych, lub też płynienie tychże żył. *Dykc. Med.* 2, 541., *Krup.* 2, 62. Hemoroidy, to jest krwi z zadku cieczenie. *Cresc.* 428. złote żyłki w stolcu. *Syr. Rej.*, *Bosn.* scjuggli nemoceh; *Ross.* почечуй.
- HEN! *interj.*, wej! oto! schau! siehe! *Slov.* hen, ob. Hajw, hajw - tam, dort. Ku onejśmy prosto udali się ziemi, którą daleko widzisz hen oczyma swemi. *Otw. Ow.* 56. Co ono od drugich widzisz inszą stroną daleko hen. *ib.* 328. Patrzcie hen wrony i zuchwałe sroki Jeżdżą po owcach i skubią im boki. *Jabl. Ez.* 101.
- HENDIADYS *Greck.*, używanie dwóch rzeczowników zamiast przymiotnika z swoim rzeczownikiem, *Slov.* gednodwojilka.
- HENRYK, a, m., imię męskie, Heintrich. HENRYŚ, HENRULKO *zdrbn.*, *Boh.* Gindřich, Gindřisek. Ferdynasiu, Henrysiu, poczekajcie. *Boh. Kom.* 4, 181. Otoż i Henryś mój kochany idzie. *ib.* 114. HENRYKA, i, z., imię kobiece n. p. Twe tkliwe serce co czuje, luba Henryko? *Teat.* 55. e, 18.
- HEPAĆ *intransit.*, głośno się odbijać, rzygać, rülpfen. Odrzygiwanie głośne i hepanie, gdy się babie starej i ponurej trafi, tedy ją zaraz mają za opętaną, rozumiejąc, że dyabeł przez nią tak hepa. *Perz. Lek.* 126.
- HEPATYKA, i, z., z *Greck.*, żyła wątrobną, die Leberader. *Dykc. Med.* 2, 559.
- HERALDYKA, i, z., wiadomość herbów, imię pochodzi ab herobus. *Jabl. Her.* die Heraltif, die Wappenkunst.
- HERAP ob. Harap
- HERASZ! *quod bene vertat*, herasz, boże daj szczęście. *Mącz.* [z *rusk.* horazd = dobre powodzenie, radość, porówn. *cerk. гораздъ.* 2].
- HERB, u, m., *Boh.* erb, znamenj, wladycetwj; (*Sorab.* 1. herba, dobyrak, dobiernik = dziedzic; *Carn.* erb, irb = dziedzic; *Vind.* erbi, jerbi = potomstwo); *Carn.* wópn; *Vind.* bapen, flachten snaminie, pisfmo; (*Croat.* erbich = dziedzic; *Croat.* czimer; *Hung.* tzimer; *Bosn.* arma, bigligh [od rodga; *Dal.* rodnozlamenye, rodni schitěk; *Ross.* репбъ; cf. *Germ.* Erbe dziedzictwo; *Lat.* arvum; *Graec.* ἔρα; *Anglos.* yrfe, arf; *Svec.* erue), cf. klejnot; das Wappen. Herby, znamiona, którem szlachetni od nieszlachetnych różnią się, z *Łac.* herba. *Chmiel.* 1, 373. Znak osobliwy nadany familiom, za piętno szlachectwa. *Kras. Zb.* 1, 363. Znamiona dzieł rycerskich na tarczach rysowane, czyli herby, były znakiem naprzód ludzi w służbie wojskowej celujących, potem ich potomstwa. *Nar. Hst.* 7, 75. Tarczę, zaszczytem piersiom nasi nosili dziadowie, Na tarczach mieli herby, żeby każdy brata Szlachcica znał, przyjdzieli zawołać nań rata. *Pot. Pocz.* 528. Rzadki herb u nas, któryby krzyżyka nie miał w sobie, ztąd niektórzy rozumieją, żeby w wiarą chrześciańską dopiero u nas i szlachectwa i herby nastały; ale były już herby, lecz bez krzyżyków. *Biel. Kr.* 33. W Polsce nazwiska pozostałe herbów znaczą pierwszy szczepek domów; dzielnice od włości etymologią wzięły. Toporowie od herbu, a od włości Tęczyńscy, z Ossolina Ossolińscy. *Kras. Zb.* 1, 286. Herby są znaki szlachectwa, ale nie szlachectwo. *Orzech. Turn.* 31. Nie piszą sławni a wielkich cnót a rozumów ludzie, których herbów byli; ale wypisano cnoty ich, zaćności ich, one wielkie rozumi ich, one sprawy ich. *Rej. Zw.* 103 b. Wilk szlachcie, by miał herby. *Rej. Wiz.* 100. — Herb, = rod, dom, das Wappen, das Stammhaus, die Familie. Herb Guzmanów króle i cesarze rodził. *Birk. Dom.* 131. U żydów nikt kapłaństwa sprawować nie mógł, jedno z herbu, jako mówimy, i pokolenia Aarona idący. *Sk. Żyw.* 347. HERBARNIK, a, m., herbopis; der Heraltifer. Sławny herbarnik Paprocki. *Jabl. Her.* — 1. HERBARZ, a, m., opisanie familij i herbów szlacheckich, jakie są Paprockiego, Okolskiego, Potockiego, Niesieckiego. *Kras. Zb.* 1, 363. ein Wappenbuch; *Ross.* гербовникъ. Zaleca filozofia to najbardziej, że w herbarze nie zagłada. *Pilch. Sen. list.* 328., ob. Herbowy etc.

2. HERBARZ, a, m., z *Lat.* herba; zielnik, daß Kräuterbuch, *Croat.* roshnishe; *Boh.* bylinář. Herbarz lub zielnik *Syreniusza*. HERBATA, y, ż., z *Lat.* herba et the, części roślinne, drobno pokrajane, osobliwie liście, kwiaty, wrzucone w gorącą wodę, gdzie się nakrywają, bez dalszego gotowania. Po kilku minutach zlna woda gorąco się pije. *Kluk.* *Dyk.* 1, 14. der Thee. Herbata, *Thea* *Linn.* krzew Chiński, którego liście ususzone parzą się wodą, i ta woda zażywa się pod imieniem herbaty. *Kluk.* *Dyk.* 3, 111. der Thee, der Theestrauch, die Theestaube, *Vind.* te, teina trava; *Ross.* чай. Herba-thée, po *Rossyjsku* czaj. *Mon.* 74, 37. Herbata Chińska najprzedniejsza *Ross.* жуланъ. The, które u nas herbaty zowią, jest drzewo Japońskie, Chińskie. *Chmiel.* 1, 643. Przetacznik ziele, zupełnie zastąpić może herba *The*, i dlatego herbatą Europejską się zowie. *Kluk.* *Rosl.* 2, 247. Czokolata rozkosz Hiszpana, herbata rozrywka Angielczyka. *Zab.* 5, 67. Herbata bzoza, *Hollunderthee.* *Krup.* 5, 544. HERBATNY, a, e, od herbaty, *Thee*, *Ross.* чайный. Herbatny imbryczek *Ross.* чайникъ, чайничекъ, самоваръ; herbatna puszka чайница. HERBORYZACYA, yi, ż., n. p. Chodzić na zbieranie roślin czyli herboryzacya... *Bot. Nar.* 214. daß Botanistren. HERBORYZOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, rośliny po botanicznemu zbierać, *Botanistren*.

HERBOPIS, HERBOPISARZ, a, m., herbarnik, der Heraldiker, Wappenbeschreiber. HERBOUM, HERBOWIEDZ, a, m., znający się na herbach, der Wappenverständige, Heraldiker. HERBOWAĆ się, ał, uje, *zaimk. niedok.*, używać herbu jakiego, ein Wappen führen. Województwo Kaliskie przedtym samą się szachownicą herbowało. *Nies.* 1, 124. — Zherbowane puklerze. *Przyb. Mill.* 260. herbem znaczone, mit dem Wappen bezeichnet. HERBOWNICZY, HERBOWNY, HERBOWY, a, e, od herbów, Wappen; *Boh.* erbornj; *Sorab.* 1. herbwanski; *Ross.* ребровой. Nauka herbownicza. *Jabl. Her.* Gdy herbowne przewiska nie rodzą się z znaków herbów, urodzić się musiały z jakiej przygody. *Orzech. Tarn.* 6. — §. W herb opatrzony, bewappet, mit Wappen oder Mnen versehen, ahnenreich. Urodził się zacnym z herbownego domu. *Bies. B.* 2. (*Ross.* гербовая бумага степлованы papier). — §. Herbowny, ego, *subst.*, do tegoż herbu należący, ein Wappenbruder, Wappenvorwandter, von demselbigen Wappen. Słężacy bracia i herbowni nasi. *Star. Pob. A* 2 b. Sieciech z starostą *Wrocławskim* miał porozumienie, bo to jego był herbowny. *Biel. Kr.* 69. Obyczajem starych Polaków, wszyscy się herbowni, choć różnego nazwiska, pod jedenże znak zaciągali. *Nies.* 1, 114.

*HERBUARZYSTA, *HERBULARZYSTA, *HERBULARZ, zielnikarz, botanista, koło zbierania zioł chodzący, der Kräuterfammler. Ziele Ostrzyż herbularze nasi Rajską Trawą zowią. *Syr.* 25. Herbuarzystowie. *ib.* 315. Herbularzystowie. *ib.* 321.

HERCERZ, HERCOWAĆ *ob.* Harcerz, Harcować.

HERETYCKI, a, ie, — o *adv.*, kacerski, fegetisch, *Boh.* kacyrský; *Rag.* poluvjerni, poluvjerski; *Vind.* krivoveren; *Croat.* krivoverni; *Hung.* eretneki; *Ross.* еретический,

зловѣрный, кривовѣрный, раскольнический, раскольничий; *Eccl.* ересный. Anglia wpała we wszystkie hereetyckie niewierności. *Sk. Kaz.* 220. Żałuje go, że po hereetycku wierzy. *Birk. Exorb. G* 2 b. Tenże skrybent *Zyzani* bardzo hereetycko pisał. *Sak. Persp. Rej. D* 4. Zniewały hereetycko sakramenta. *Smotr. Apol.* 18. HERETYCTWO, a, n. kacerstwo, die Fegetey; *Rag.* poluvierstvo, poluvéernos; *Bosn.* poluvjerstvo; *Croat.* eretinstvo, krivoversztvo, heretichansztvo; *Hung.* eretnek-ség; *Dal.* poluversztvo; *Carn.* krivovira, krivovirstvu; *Vind.* krivovera, krivoverstvu, krivovernost; *Ross.* ересь, еретичество, зловѣрие, зловѣрство, развратъ; *Eccl.* кривовѣрне, расколь. Cokolwiek przeciw prawdzie mądrzeje, to będzie hereetyctwem. *Zygr. Gon.* 71. Flandrya hereetyctwy i wojnami zniszczona. *Sk. Kaz.* 220. Dionyzus Orygenesowi hereetyctwo zadaje. *Sk. Dz.* 122. §. collect. Hereetycy, kacерze, die Fegeter. Długoż wzdry oczu nie otworzysz mizerne hereetyctwo! *Sk. Kaz.* 231. HERETYCZE, ecia, n., *demin.*, z *uraganiem*, Fegetlein. Hardość i chytrość tych hereetycząt. *Sk. Żyw.* 229. HERETYCZEĆ, ał, eje, *nijk. niedok.*, herezyą się zarażać; zheretyczeć *dok.*, fegetisch werden, von Fegetey angesteckt werden. Dania i Szwecya zheretyczała. *Skar. Kaz.* 220. Między hereetykami mieszkając, nie hereetyceją. *Birk. Exorb. G.* Zheretyczały *Mazepa.* *Pim. Kam.* 124. HERETYCZKA, i, ż., kacерka, kobieta zheretyczała, die Fegeterin. *Birk. Exorb.* 18., *Ross.* зловѣрка, еретича, кривовѣрка. Powiadają, że kacерka; ja mówię, że nie jest hereetyczka. *Baz. Hst.* 74. Białejgłowy niewiernej, albo hereetycki pojmować za żonę, nie godzi się. *Szczerb. Sax.* 224. HERETYCZYĆ kogo cz. *niedok.*, oheretyczyć *dok.*, zarażać hereetyctwem, einen mit Fegetey anstecken. Sam w herezye wpał, i nas oheretyczył. *Smotr. Apol.* 96. HERETYK, a, m., nie ten; który wąpi w wierze, ale który to, co źle wierzy, upornie broni przeciw nauce kościoła powszechnego. *Karnk. Kat.* 67. kacерz, der Fegeter; *Slav.* heretik; *Carn.* krivovirnek, krivovirz; *Vind.* krivovirnik, krivovierz; *Hung.* eretnik; *Croat.* heretnik, krivoverecz, eretnik, neverecz; *Dal.* poluvernik, szublaznik; *Bosn.* poluvjernik; *Rag.* poluvjera, poluvjernik, (glavopoluvjernik = arcykacерz, kacermistrz); *Ross.* еретикъ, кривовѣръ, зловѣръ, раскольникъ, раскольщикъ. Ty jesteś hereetyk niewierny. *Sovit.* 68. Nie będzie tam niewierników, ani złowierników, hereetyków i schizmatyków. *Sak. Persp. pr. C* 2 b. HERETYKOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, hereetykiem kogo łajać, einen verfeßern, ihn Fegeter schelten. Niewinnie go hańbisz, sromocisz, hereetykujesz. *Żebr. Zw.* 96. Z miast je wygnano, gdy ich hereetykowano. *Kanc. Gd.* 191. Prześladują nas, i o to hereetykują, że się słów twoich trzymamy. *ib.* 68. Drugiej strony, która tak nie twierdzi, nie hereetykujemy. *Sak. Dusz.* 111. Gwałtu wolać przeciw zpohańconemu, zheretykowanemu i zpożydziałemu biskupowi. *Zygr. Ep.* 32 (zheretyczalemu). HERETYZOWAĆ *intrans. niedok.*, hereetykiem być, hereetyctwa uczyć, Fegetey lehren, ein Fegeter seyn; *Ross.* еретичествовать; *Eccl.* раскольничествовать. Któż tu z tych dwu hereetykuje? ów który z nich wiarę Chrystusową

- bluźni. *Smotr. Ex. 49.* 'HEREZOSIEWCA, *y, m.*, rozsiewacz herezyi, *der Ausrreuer von Ketzeren*. Cerkiew ta się na swych skrybentach herezosiewcach ufundowała. *Smotr. Ex. 49.* Wysłanie z kraju tych herezosiewców Zyzaniów. *Smotr. Nap. 13.* HEREZYA, *yi, ż.*, kacerstwo, z Greckiego, od wybierania herezya nazwana jest; bo w niej każdy sobie to obiera, co mu się lepszego być zda. *Sk. Zyw. 1, 238.* jest to zaparcie się istotnych niektórych wiary chrześcijańskiej artykułów. *Ostr. Pr. Kr. 1, 96.* *die Ketzeren*; *Slav. herexia*; *Ross. еретицтво, зловѣріє, разбратъ, расколъ; Eccl. разколеніє, кривокърнє.*
- HERGIEWET, HERGWERT, HERWEGIET, *u, m.*, z *Niem.* *baß Hergewette, arma bellica*, rzeczy ku wyprawie wojennej służące, które wdowa dziedzicowi po mężu wydać musi. *Sax. Tyl. 11., Szczerb. Sax. 167., Groi. Obr. 292.* Hergwert i gierada już nie mają być osobno wydzielone, jedno wszystek statek po zmarłym, bądź po mężczyźnie albo białejgłowie, ma iść w równy dział między potomki. *Dub. 100. Zyg. Aug. Herwegiet. Cn. Th. — §. Synecd.* Sam twój hergwet stroi turnieje. *Zebr. Ow. 315. clypeus, pawęza, tarcza, szczyt. HERGWETOWY, a, e,* od hergwetu, *Hergewette, Waffen.* Cokolwiek rzeczy wojennych albo hergwetowych. *Szczerb. Sax. 123. et 107.*
- HERHELE *ob. Cherchele.*
- HERKULES, *a, m.*, 1) bohater Grecki, syn Jowisza i Alkmeny, po śmierci w poczet bogów policzony. *Kras. Zb. 1, 364. der Griechische Held Herkules.* Jeremiasz Wiśniowiecki, Herkules Polski. *Ossol. Boh. 1, 458. — 2) Botan.* Herkules, Herkulea, *ziele ob. Leczywzród.*
- HERMAGORAS, imię mężkie, *Carn. Móhar.*
- HERMAFRODYT, *a, m.*, *Rag. dwozpolnik, polucyjovjek, poluxena, polumuxko, poluxensko, f. dwozpolniza; Dal. dvozszpolnik; Carn. obojnak; Eccl. мжжеженъцъ, adjec. мужеженскій; ob. Mieszaniec.*
- HEROICZNY, *a, e,* — *ie adv.* bohaterzski, *Helden-, heroisch, Heroen-.* Poema epiczne albo heroiczne. *Teat. 24, 9.* HEROINA, *y, ż.*, z *Greck.*, bohaterka, *die Heldinn.* Twój wzrost dawnych heroin wyrówna ozdobie. *Hul. Ow. 123.* Czytały bajki panienki, i chcą być heroinami. *Kras. Pod. 2, 247.* Ona to była heroiną tego nocnego romansu. *Teat. 30, b, 45.* (główną osobą). HEROIZM, *u, m.*, bohaterstwo, umysł bohaterzski, przewagi bohaterzkie, dzielność, wspaniałomyślność, *der Heroismus, der Heldennun.* Do takiego stanu przyszły rzeczy, iż co miało być łatwą powinnością, teraz jest prawie heroizmem. *Mon. 65, 117.* Miło służyć ojczyźnie, miło dla niej ginąć, Ale cierpieć bez zysku, i nieszczęściem słynąć, Ale czuć się niewinnym, a być w złej maszarce, Ale służyć niewdzięcznym i znosić potwarze, To heroizm prawdziwy. *Kras. List. 2, 60.* Heroizm poświęca się dobru publicznemu. *N. Pam. 24, 327.*
- HEROJ, *ja, m.*, z *Greck. ηως,* bohater, *ein Held.*
- HEROLD, 'ARALD, *a, m.*, (*Lat. med. heraldus; Ital. araldo; Gall. herault;* *der Herold; Boh. hlasatel, zvěstovatel; Slov. posel pokoge; Carn. erold; Vind. osnamuvauz, poflan, sel; Croat. miraposzel; Ross. провозвѣститель,*
- провозвѣстникъ, проповѣдникъ, герольдъ, *fem.* проповѣдница, герольдія; *Rag. gласник, uzvjeestnik; Sorab. 1. bericz; poseł, który przymierze przynosi, caduceator. Mącz., poseł do nieprzyjaciela o pokój. Cn. Th. (cf. rozhoworeca. Stas. Num.).* Już się obadwa rycerze byli zmoradowali, W tym araldowie dwaj na plac wjechali, Którzy je rozwiesić i rozwadzić chcieli. *P. Kchan. Jer. 146.* HEROLDSKI, *a, ie,* od herolda, *Herolds-; Slov. heraliský; Sorab. 1. bericzki.* Heroldska różga albo laska, którą pokój albo przymierze znamionowano, *caduceus. Mącz. der Heroldsstab.* HEROLDSTWO, posada heroldska, herolda, *die Heroldie; Croat. miraposzelsztvo; Dal. pokliszarstvo.*
- HERST, HERSZT, *a, m.*, (*cf. Germ. Herrscher, Herr,* wódz, głowa złych ludzi albo sprawy złej. *Cn. Th. pryncypał niecnoc. Gemm. 98. der Rädelsführer; Croat. redovod; Vind. verstnik, napelauz, sazhetnik, banditar, smotnia-vez, spreda, ludstva podhustnik; Carn. spręda, sazhetnëk; Eccl. народоводитель. Sam herszt odszczepieńców, Arysz. W. Post. W. 229. Herstom nie wierzyć, gdyż rozumieją, iż mają nad insze rej wodzić. Gost. Gor. 118. — §. in bonam partem. S. Piotr namiestnik boga i herszt apostołów. Op. Jer. 74.; ob. książę apostołów.* HERSTOWAĆ, HERSZTOWAĆ, *ał, uje, intrans. niedok.*, do czego, albo w czym; réj wieść. *Cn. Th. den Rädelsführer abgeben, der Anführer seyn; Eccl. народоводствую; hersztowanie народоводствованіє.*
- HERWEGIET *ob. Hergiewet. HESPER ob. Wieczernica.*
- 'HESTER, *stra, m.*, rodzaj koni w Litwie, szczególniej na Żmudzi. *Czack. Pr. 1, 214. eine Race Pferde in Samogitien.*
- HET! *interj. [z rusk. precz. 2], hen! ot! siehe da! schau! Het idzie. Tr. — §. [z niem. hot. 2]* Pobudzając konia, *vorwärt! die Pferde anzutreiben; ob. Hetka.*
- 'HETEROGEN, z *Greck.*, odmiennego rodzaju; *Rag. drogovarstni, innovarstni; innorodny.*
- HETKA, *i, ż.*, szkapsko, *eine elende Mähre.* (*cf. Turc. [at, aeth- koñ. 2], jedek, cf. jechać.*) Przekładają jeździć korabiem i starym i brzydkim, szczęścia hetkami, niżeli łataną karetą, a parą końmi dobremi. *Mon. 65, 420.* Litwin jeden, parą hetek, choć w łataniej szacie, Uraził się, żem mu rzekł, Mości Panie bracie. *Pot. Pocz. 24.* Suknia łatana, bóty dziurawe, koń hetka. *Pot. Jow. 67; Ross. фурсыкъ — §. O człowieku, wietrznik, ein wüthiger, leichter Mensch. Lada gdzie, lada iż tak mówić można hetka, chłystek, co ledwie w gębie obrócić może to słowo król, gada na króla. Mon. 73, 378.*
- HETMAN, *a, m.*, (*Boh. heytman; Slov. hegtmann; Hung. hadnagy; Croat. hadnagy; Vind. auptman, hautmonn; Carn. avtmant centurio; cf. Niem. Hauptmann,* co w dawnej Niemczech przełożonego najwyższego nad całym wojskiem oznaczało; *cf. Ross. атаманъ naczelnik Kozacki; herszt rabusiów; германъ najwyższy naczelnik Kozacki.*) Hetman nazywał się najpierw każdy główny naczelnik wojska. *Czack. Pr. 1, 230., (Vind. voiskovnivodar, voiskazh, voishak, kardelnik; Slav. zapovidnik; Ross. полководецъ, военачальникъ; Eccl. игемонъ, народовождъ); w Polsce urząd najwyższy wojskowy. Kras. Zb. 1, 366. der Feldherr. Chmielewski wywodzi z Łac. haec manus*

Chmiel. 1, 57. Hetman Wielki Koronny i Litewski, każdy wojska swego narodu najwyższą ma komendę. *Pap. W.* 2, 234. der Kron-Großfeldherr, und der Großfeldherr von Litthauen. Hetmani polni, die Unterfeldherren, to jest, hetman polny koronny, der Kron-Unterfeldherr, i hetman polny Litewski, der Litthauische Unterfeldherr, wzięli swój początek, od wodza wojsk granicznych, z którymi w polu stojąc granic pilnowali, mianowicie przeciw Tatarom. Użyci potem do komendy wojsk innych w niebytności hetmanów wielkich. *Pap. W.* 2, 234., *Chmiel.* 1, 81. (cf. graniczny, podhetmani). — §. Abimelech i wojewoda jego. *Budn. Genes.* 21, 22., (not. niektórzy (n. p. *Bibl. Gd.*) tłumaczą: *hetman*; ale iż to cudzoziemskie słowo, woleliśmy własne, bo wojewoda właśnie ten jest, który woje albo wojska wodzi). Hetmani familij. 1 *Leop. Num.* 7. głowy czyli ojcowie familij, die Familienhäupter. — *Prov.* Hetmanem wojsko stoi. *Cn. Ad.* 279. Jaki hetman, taki żołnierz. *Birk. Exorb.* 4. (cf. jaki opat taki mnich; cf. jaki pan taki kram). Lepsze wojsko jeleniów pode lwem hetmanem, niż wojsko lwów pod jeleniem. *Cn. Ad.* 451. auf den Feldherrn kommt alles an. — §. Hetman wojska wodnego: Amiral, der Admiral. *Cn. Th.* Kapitan Basza u Turków hetman morski. *Star. Dw.* 55. — Hetman w miastach, kapitan abo ceklmistrz, starszy nad ceklarzami. *Cn. Th.* der Rumorhauptmann, Polizeycapitain. Hetman nocny, jakoby burmistrz, u którego o kopę, albo mało co więcej lub mniej, i o krzywdy słowne, jako o łajanie, zelżenie, zwłaszcza gdy bywa między osobami podłemi, pozywają się. *Petr. Pol.* 399. (cf. podwójt), der Grundrichter. HETMAŃCZUK, a, m., kreatura hetmańska, stronnik hetmański, eine Creatur vom Feldherren. Nie myślcie, że sam motłoch bez ducha i siły, Przeciw wam się uzbraja, są tam hetmańczuki, duchy owe zuchwałc. *Teat.* 45. c, 66. *Wyb.* HETMANIĆ, i, i, *intrans. niedok.*, HETMANOWAĆ, a, uje, *kont.*, najwyższą komendę mieć, jako hetman wojsko sprawować, daß Oberkommando haben, als Feldherr Kommandiren; *Eccl.* гетманю, игемонствую. Zambry, który hetmanił część wojska Eli, zbuntował się przeciwko niemu. *Zal. Test.* 207. Na wojnie téj sam Zwingliusz hetmanił. *Zygr. Pap.* 256. (dowodził). *Fig.* Miedzy Perypatetykami hetmani Arystoteles. *Petr. Et.* 276. (na czele ich). W boju dowcip hetmani. *Pilch. Sall.* 4. przewodzi. HETMANIENIE, ia, n., *subst. verb.*, komenderowanie najwyższe, daß Oberkommando, daß Kommandiren einer Armee. HETMANKA, i, ż., najwyższą komendę sprawująca, die Feldherrin, *Boh.* hejtmanka; *Slov.* hagtanka. HETMANOWA, y, ż., żona hetmana, daß Feldherrn Gemahlin. HETMAŃSKI, a, ie, od hetmana, Feldherrn; *Boh.* hejtmanský; *Ross.* гетманский, атаманский, атамановъ, полководцевъ, военачальнический. U nas buława znakiem była władzy hetmańskiej. *Jez. Wyr.* Jemu tylko tryumfy a hetmańskie klawy w myśli były. *Tward. Misc.* 44. Po HETMAŃSKU, jak hetman, hetmańskim prawem, als ein Feldherr. Po hetmańsku ubrany. HETMANSTWO, a, n., urząd hetmański, dostojność hetmańska, die Feldherrnwürde; cf. buława. *Slov.* hagtmanstwo, hejtmanstw,

kapitanstwo; *Sorab.* 1. hawtmanstwo; *Hung.* hadnagyság; *Ross.* гетманство, атаманство, полководство, военачальство; *Eccl.* игемонство, народоводство. Zerbina chcia mieć na hetmaństwie. *P. Kchan. Orł.* 1, 203. — §. Hetmanienie, dowodzenie wojskiem, komenderowanie, wodza, daß Oberkommando, daß Kommandiren als Feldherr. Starodub za hetmaństwem Tarnowskiego pod państwa Polskie jest wzięty. *Latos. Kom. A* 5 b. Za hetmaństwa człowieka wielkiego i zacnego, Jana Tarnowskiego. *Janusz. Oksz. C.* 4 b. — §. Cnoty i przymioty hetmanowi potrzebne, duch hetmański, Feldherrntugend, die einem Feldherrn nöthigen Tugenden. Wielkie się wydawało w Zamojkim hetmaństwo. *Tr.* — §. *Collect.* Hetman z hetmanowa, der Feldherr mit seiner Gemahlin. HETMAŃSZCZYŻNA, y, ż., dobra hetmańskie, Feldherrngüter. — §. Tak zwani Kozacy Małorossyjsy. *Kras. Zb.* 1, 481., die Klein-Rußischen Kosaken.

HEWAR, a, m., narzędzie do ciągnięcia wina z kufy. *Cn. Th.* z *Niem.* der Heber, Weinheber. *ob.* Lewar; *Sorab.* 2. hebar; *Slav.* teglicia, nategacja.

HEXAMETER, *Slov.* sestóradeć, sestoradek.

HEZEM *ob.* Hyzem.

H I.

HI HI! głos śmiechu (*ob.* Chych, chychotać, ha ha), hi hi hi, daß Lachen auszubrüden, *Sorab.* 1. chi chi chi. Jakże to go dziwi hi hi hi. *Teat.* 54. b, 25.

HIACYNT *ob.* Hyacynt. HIBERNA *ob.* Hyberna. HIBKI źle zamiast Gibki. *Dudz.* 29. HIDZIĆ *ob.* Hydzić.

HIERARCHIA, ii, ż., z *Greck.*, rząd duchowieństwa kościelnego, die Hierarchie. *Kras. Zb.* 1, 368. *Ross.* иерархія, священноначаліе, священноначальство. *Boh.* Dyab. 313. HIERARCHIA, y, m., *Ross.* иерархъ, священноначальникъ, (cf. episkop). Hierarcha nietylko jest piérwszy między presbyterami, ale i nad presbyterami. *Smotr. Ex.* 53. HIERARCHALNY, a, e, n. p. Wielkie hierarchalne ruszą się sztandary. *Przyb. Milit.* 165. do hierarchii, rządu kościelnego należące, a tu, ponieważ mowa o aniołach, anielskie.

HIERONYM *ob.* Jarosz. — HIEROZOLIMA *ob.* Jerozolima.

HILARYA, yi, ż., imię białogłowskie, z *Lac.* hilaritas. n. p. Rzeźwą cię ochrzczono, kiedyć imię Hilarya dano. *Burl. B.* 5. Hilaria, ein Weibname. HILARENKA, i, ż., *de-min.*, Hilarenko, zażywam słowa subtelnego, Chcąc przyniknąć przez ciałko do serca samego. *Burl. B.* 5.

HIMN, HYMN, u, m., HYMNA, y, ż., z *Greck.*; Ody poświęcone czci bożkiej himnami zowią. *Gol. Wym.* 413. der Hymnus, die Hymne. Pieśń wielbienia; rytmom kościelnym nazwisko to najwłaściwiej służy. *Kras. Zb.* 1, 383., *Slov.* chwálospew; *Ross.* гимнъ, гимнь; *Eccl.* славословіе, богохваление. Hymna wielkonocna jutrzenna. *Groch. W.* 74. Hymn mały na cześć świętego jakiego *Ross.* кондакъ. Hymnami uwielbiać *Eccl.* славословити, славословлю. HYMNISTA, y, m., śpiewak hymnu, der Hymnenjänger. *Zim. Siel.* 196. HYMNOPISEK, ska, m., piszący hymny, der Hymnenrichter. Wierzymy to z apo-

- stołami, z świętymi cerkiewnymi hymnopiskami. *Smotr. Apol.* 35.
- HIPOKRAS**, *u, m., vinum Hippocraticum*, wino przyprawne. *Włod.; mulsum*, picie niejakie z miodu a z wina uczynione, klaret. *Mącz.*, ein von Wein und Meth zusammengesetztes Getränk.
- HIPOKRYTA**, *y, m., z Greek.* obłudnik, licemiernik, ein Heuchler. Nazywał świętego męża hipokrytą, obłudnikiem. *Sk. Żyw.* 2, 433. **HIPOKRYTKA** *ob.* Obłudnica, licemiernica. — **HIPOKRYZYA**, *yi, ż., obłuda, Heuchelei.* Hipokryzya jest, gdy nabożeństwo nie zmierza ku chwale bożej, ale żeby patrzacy, nas poważali. *Kras. Pod.* 2, 213.
- HIPSYMOWAĆ** *ob.* Ipsymować.
- HIS** *ob.* Hyz.
- *HISKAC**, *al, a, cz. niedok., n. p.* Szedł zgubionego pierścienia hiskać. *Papr. Gn.* 1191. szukać, *ob.* Iskać.
- HISTORIA**, *yi, ż., z Greckolac.,* (albo istorya, jak pospolicie wymawiają. *Cn. Th.*), opis dziejów. *Kras. Zb.* 1, 369. die Geschichte, (*Boh.* hystorya; *Sorab.* 2. historiija; *Sorab.* 1. historiija; *Dal.* szkazanye; *Croat.* pripovezt; *Slav.* dogadaj; *Ross.* бытописание. Historia piszę *Eecl.* историческую. Historia na to jest, iżby rzeczy, tylko godne wiedzenia podawała ku wiadomości. *Kras. List.* 2, 124. — §. Historia, scena, przygoda, awantura, Hystorie, Auftritt, Spectafel, wunderliche Zeug. Nie czyni tych historiij w domu cudzym. *Teat.* 43. c, 85. Jak się mój ociec dowie o tej historii, zginąłem. *Teat.* 29, 90. Ona mi odkryła całą historija. *Teat.* 29, 118. Abyś znów jakiejś dzikięj nie zrobił historii, jak niedawno z żoną moją. *Teat.* 50, 108. Idź mi z oczu, bo się tu z tobą wielka historia stanie. *ib.* 28, 116. Jutro też sama będzie historia. *ib.* 15, 55. W okrutnej jestem passyi, i zapewne strasznybym tu historija z nim zrobił. *ib.* 24, 145. *Czart.* Zona wielkie historie wyrabia, płacze, ryczy, rozwodem grozi. *ib.* 22. b, 79. — Historia! w potocznej rozmowie tyle co: rzecz osobliwsza! *Wolsk. unerbört!* — §. Historia naturalna, nauka opisu natury, die Naturgeschichte, *Vind.* naturosanstvu. **HISTORYCZNY**, *a, e, — ie adv.,* od historyi, historisch, *Boh.* hystorycky; *Sorab.* 1. historiyski; *Vind.* pergodinski, sgodouni; *Eecl.* историчный, исторический, повествовательный, повестательный, словописный. Prawda historyczna. *Teat.* 22. b, 85. **HISTORYJKA**, *i, ż., demin.,* ein Geschichtchen. Tyśiac on historyjek wypłatał. *Teat.* 29, 90. Jam ciekawy tej historyjki. *ib.* 28, 125. (tej awanturki, sceny). Lekomysłne żarciki, historyjki nieużyteczne, większy szacunek mają, niż gruntowne do cnoty pobudki. *Mon.* 66, 598. **HISTORYK**, *a, m.,* dziejopis. *Klecz. Zd.* 74. der Geschichtschreiber, *Ross.* бытописатель, повествователь; *w rodz. żeńsk.* повествовательница. — §. Znający dzieje lub historija, der Geschichtschreiber, Historiker. Historyk karczemny, przy kuflu szykuje wojska, znosi. *Gemm.* 68. konwisarz polityczny, Kammengesßer.
- HISZPANIA**, *ii, ż., Boh.* Španyeli; *Slav.* Španjska; *Vind.* Španska deshela, Španiolska deshela; *Croat.* Španyolszko kralevsztvo, Španyürszki orszag; *Hung.* Španyol orszag; *Bosn.* Špagna; *Ross.* Испания, Гишпанія; *Eecl.* Іспанія; *Hisp.* Espanna; *Gall.* Espagne; Španien, znaczne królestwo Europejskie, styka się z Portugalią, i z górami Pyrenejskimi. *Dykc. Geogr.* 5. b, 10. **HISZPAN**, *a, m.,* rodowity z Hiszpanii, *Boh.* Španyel, Španhel; *Croat.* Španyolecz, Španyür; *Hung.* Španyol; *Slav.* Španjol; *Bosn.* Špagnuo, Špagnul; *Ross.* Испанецъ; *der Španier.* Hiszpani są górni, i górno gadają i górno o sobie rozumieją, i górno, choć po niskim padole stają. *Dwor. C.* 3. Kogut skakał jak Hiszpan po łąwie. *Jabl. Ez.* 21. Nie bez guza, Hiszpan widzi Francuza. *Tr.* HISZPANKA, *i, ż.,* która się urodziła w Hiszpanii, die Španterinn, *Boh.* Španyelka; *Ross.* Испанка. — §. Tabaka Hiszpańska, Špantišker Tabak. **HISZPAŃSKI**, *a, ie,* od Hiszpanii, Špantiš; *Boh. et Slov.* Španyelský; *Vind.* Španiol, Španiolski, Španski; *Slav.* Španjski; *Ross.* Испанский. Polacy mieli niegdyś Hiszpanów za tak dzielných, jakby trudno było odebrać im krainy za zdobytej. Zład ono przysłowie: Franca Hiszpańskiej natury, kogo raz opamięje, nie ustępuje. *Dwor. C.* 1. I to: hetman ma mieć nogi Hiszpańskie, aby gdzie je raz włożył, nie ustąpił. *Dwor. B.* 3. — Zamki Hiszpańskie, Chateaux en Espagne, napowietrzne, urojone projekta, Eßlöffer in der Luft. Człowiek nabudowawszy zamków Hiszpańskich, zaledwie na schyłku dni swoich przyjdzie do possessyi biednej chaty, gdzieby mógł spocząć. *Mon.* 70, 181. — Hiszpańska mucha *ob.* Kantaryda. — §. Po Hiszpańsku *adv.*, Hiszpańskim językiem, Hiszpańskim sposobem, obyczajem i t. d., Špantiš. Cervantes pisał Don Kiszota po Hiszpańsku, t. j. Hiszp. językiem. **HISZPAŃSZCZYŻNA**, *y, ż, collect.,* wszystko coś na Hiszpana wychodzi, gust, obyczaje, mowa, język Hiszp., baś Špantiše; *Eprache, Geschmack, Sitten u. s. w. der Španier.*
- *HLADON**, *a, m., n. p.* Jeździł na białym hładonie. *Pot. Arg.* 648. ?
- *HLEDZIĆ**, *il, i, cz. niedok., Boh.* hleděti; *Ross.* глядѣть, głądać, słowo Ruskie, u poetów używane. *Dudz.* 32. patrzeć, widzieć, jeßen. Koziorożec krzywym okiem hledził, Kiedy się z rzeką mokry Wodnik biedzil. *Petr. Hor.* 2, C 5 b.
- HLUT** *ob.* Głot.
- *HNEK**, ***HNET**, **HNETKI** (*Cresc.* 62), ***CHNET** *adv.*, wnet, natychmiast, bald, gleich, sogleich, *Boh.* hned, hnedle. *E vestigio wnet* abo hnet. *Mącz. Cito*, prędko, skoro, hnek. *ib.* Wydajcież go nam, odeagniemy hnet od miasta. *Leop. 2 Reg.* 20, 21. Zaczeli serce tracić, alić zasię hnet uspokojenie wielkie. *W. Post. W.* 85. Gdy m podrosł, hnet mieczem uczono szermować, Każdej sztuki Marsowej musiałem skosztować. *Modrz. Baz.* 441. Z ostrym sierpem wyciąga hnet rękę co żywo. *Kolak. Wiek.* B. 4. Baranki po odsadzeniu chnet mają być ostrzyżone. *Cresc.* 561.

H O.

HO! *interj.* zastanawiania, bo! bo! wenn man bey etwas Anstand nimmt, (*Croat.* ho ho). Ho odwrócił mię, ty pogański synu. *Jabl. Ez.* 42. Ho ho jeszcze to o du-

szy wiele mówić. *Boh. Kom.* 1, 14. Ho bylić też to ludzie, co te prawa ustawili. *Sekl.* 126. Ho ho wilk rzecze, ja się jeść wyrzekam mięsa! *Jabl. Ez.* 100.

HOBOISTA, y, m., grający na hobaju, der Hautboist. **HOBOJ**, OBOJ, oju, m., Tr., OBOJA, i, ż. z *Franc.* haut-bois, die Hautbois, muzyczne narzędzie.

HOCHMISTRZ ob. Ochmistrz.

HODOWAĆ, ał, uje, 1) *verb. neutr.* : godować, biesiadować, schmaufen. Obchodzili to święto, całe dwie niedziele pijąc i hodując. *Strykk.* 311., *Ross. et Eccl.* годовать, прегодую, годъ переживаю *peranno.* — 2) *cz. niedok.*; *dok.* zhodobac F. zhodobuje, cf. godować kogo (*Boh.* hodowati), czestować, einen tractiren, bewirthen, aufnehmen. Bóg ci zapłać Miłoszu! żeś nas nahodował. *H.* Wprawdziem ci się dla gości takich nie gotował, Jednak co dom miał, dałem wam ochotną ręką, Tylko mało za wiele chcecie przyjąć z dzięką. *Zimor. Siel.* 180. Gości dobrze hodować. *Min. Ryt.* 2, 191. — Karmić, nährren, unterhalten, (*Rag. et Bosn.* goitti; *Croat.* goiti; cf. goić). Litwa na zgłiskach węże karmili i hodowali, jako bożki domowe. *Strykk.* 357. Litwa ludzie małe, jako aniołki ziemne czczą i pokarmami hodują, na pewne czasy w święta ich, stół w gumnie postawią i zastawiają, wzywając ich na cześć. *ib.* 146. Złąd: hoduję, wychowuję. *Dudz.* 31. piastuję, pielęgnuję, pflegen, warten, erzihen, groß ziehen. Jam ciebie zhodobala macierzynskiem Ionem, Jako matka, co kocha sercem niezmyslnem. *Zab.* 13, 409. Rodzice błogosławieni przez dzieci, które hodują. *Stas. Num.* 1, 6. *Carn.* godim, godnim; *Vind.* oskerbeti, strezhi, obstrezhi; *Eccl.* хожду; hodowanie, pielęgnowanie ходьба, хождение. Chcę zadowolycie ich dobroć, że mię na swe ręce Przyjawszy, hodowali me dni niemowlęce. *Dmoch. Il.* 2, 50. Hodowałem cię w równi z moim synem. *Teat.* 18, 14., (*ob.* Spółhodowny). Jestem i ja tego narodu cząstką, tu rodzony, tu mlekiem karmiony, tu hodowany zostałem. *Mon.* 65, 195. Oto dom, gdzie się niemowlę hodował. *Zab.* 8, 577. *Kossak.* Smutnego hodowałał owoce zameżcia. *Teat.* 45. c, 24. Starość jej hodować i wspierać będziesz twojej pomocą młodości. *Teat.* 42, b, 10. — §. Hodować bydło = karmić, wykarmiać, trzymać wychowując, Vieh halten, Vieh ziehen, (*Carn.* glajshtam). Hodowanie bydła, die Viehzucht; *Vind.* shivinoreja, govedaria, govedarstvu; *Ross.* скотоводство; *Eccl.* скотопитание. Hodujący bydło *Ross.* скотоводецъ. *Similiter* Hodowanie drzew, die Baumzucht. *N. Pam.* 12, 276. — §. tr. Święte ołtarze hodują, colunt. *Zebr. Ow.* 78. (utrzymują). Ołtarze wonnym ogniem hoduje, placat. *ib.* 592. — *fig.* Po owęj wielkiej radości i swawoli, którą długi pokój zhodobwał, gwałtowny wszystkich smutek obleciał. *Pilch. Sall.* 56. wypielęgnował, wypieścił, wykarmił, wychował, urodził, der Uebermuth, den der lange Friede erzeugt hatte.

HODY *interj.*, [z *rusk.* hodi = dość, dowoli. 4], *ob.* Hej! n. p. Gdy baje uszu napręż, gdy chce być chwalonym, Póki, hody! ręk w górę podniosszy nie powie.... *Zab.* 12, 101. *Izyck.* Pozartuję bezpiecznie i w żartach znam hody. *ib.* 8, 550. *Izyck.*

HODYNIEC ob. Odyniec.

HOHA! *interj.* pobudzania, Ha! aufzumuntern. Hoha świat trąbi, ogary zaciekli Szukają drugiej czary ni psi wściekli. *Bralk. F.* 4. cf. ha ha.

HOJ! *interj.* ochoty, Juch! he! he! Naje się, zagrzej się i rzecze: hoj! zagrałem się. *Budn. Jes.* 44, 16. (*ehej. Bibl. Gd.*). A ten głos, gdy to, hoj tryumfie będzie, Hoj, hoj, tryumfie na językach siedzie. *Petr. Hor.* 2, K b. Hoj siostrzyczki za mną, sam za mną, krzyknęła. *Zebr. Ow.* 77. (*io!*) *ob.* Hej! — Hoj poczekaj, nigdy ci tego nie daruję. *Teat.* 55. e, 51. he, czekajajao, ey! **HOJDA!** *interj.*, *ob.* Hejda, hejza, jrsch! Hojda hojda, do kielszka, nie do korda. *Mon.* 73, 440. Odprawiwszy to okrucieństwo, przyszli do niego jeszcze z rękoma świeżo ukrwawionemi, wykrzykując, i on głos zwykły hojda! hojda! po powietrzu roznosząc. *Gwagn.* 555. (*cf.* hojże).

HOJNIE, **HOJNO**, *adv. adj.* hojny, *Boh.* hognę; *Slav.* blagodarно; *Ross.* торово, торовато; szczodrzo, obficie, reichlich, überflüßig. Będzieszli miał wiele, hojnie dawaj; jeśli mało będziesz miał, też mało z chucią udzielał. 1 *Leop. Tob.* 4, 8. Używał na każdy dzień hojnie. 3 *Leop. Luc.* 16, 20. (okazale. 1 *Leop.*). Skąpo wieczerać, hojnie na objad jeść. *Petr. Wod.* 54. Kto hojnie sieje, hojne żniwo miewa. *Prot. Jan.* 7. Ci co przedtym z tobą hojno przestawali, Nie tobie, ale twemu szczęściu się kłaniali. *Pieśn.* 165. *affatim.* **HOJNOLETNY**, a, e, n. p. Pokoju mój drogi, pokoju szlachetny, Pięknej zgody synu hojnoletny. *Ryb. Gest. B* 5 b. (hojne lata zdarzający). **HOJNOROSŁKA**, **HOJNAROSŁKA**, i, ż., *Botan.* krzaczek, mający wiele różg z korzenia pochodzących, *harmula, ruta altera silvestris, Hermeltraute, eine Art Bergtraute. Syr.* 550. **HOJNOŚĆ**, sci, ż., szczodrość, die Freygebigkeit, der Aufwand, *Boh. et Slov.* hognost; *Dal.* obilnosť; *Bosn.* blagodarstuo; *Vind.* darotliust; *Sorab.* 1. raddahwaczné; *Croat.* dareslivozt; *Rag.* blagodarnos, obijlnos, blagotvorstvo; *Ross.* щедролобие, чивость, податливость, податность, тороватость; *Eccl.* великодарство, великодарие. Gdzie wiele chleba, hojności trzeba; gdzie wielki dochód, wielki rozechód. *Cn. Ad.* 240. Hojność prawdziwa, nie żąda tam, gdzie trzeba; skoro znacznie na rzeczy niepotrzebne tracić, przestaje być hojnością, i staje się marnotrawstwem. *Boh. Zam.* 518. Łacna hojność z cudzego. *Pap. Ryc.* (*ob.* Cudzy). — §. Dano im hojność pokarmów. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 6, 25. (obfitość, mnóstwo, siła, wiele). **HOJNY**, a, e, *Boh. et Slov.* hogný; *Sorab.* 1. dahwaczné, dahruwaczné, raddahwaczné; *Vind.* darotliü, darouten, radodajezh; *Bosn.* próst, obilan, blag, blagodarnik; *Rag.* blagodarni; *Slav.* blagodaran; *Ross.* даровитый, благоподатливый, великодаровитый, тороватый, податливый, податный, щедролобивый, чивый, несаvistный; *Eccl.* даровательный, общительный, богатодраль, гобзователь, гобзнстый; szczodry, freygebig. Nie każdy jest prawdziwie hojnym, kto rozdawa. *Gorn. Dw.* 584. Cnotliwy książę powinien mieć rękę hojną. *Kolak. Cat. C.* 5. Wiedój hojne dokażają ręce, niż oszczędne. *Zab.* 6, 584. On dziwnie każdemu układny, hojny, wspaniały, jako pan z panów. *Boter. A.* 4. Skępiec jest

jako na skale jagody, Ludziom nie po nich, jeno wronom gody, A hojny zasię jako groch przy drodze, Kto się nie leni, ten go idąc głodze. *Rej. Zw.* 217. Hojnym być *Bosn.* blagodariti; *Eccl.* шедрити, ошедрити, бора-тодарствую, любочествуюся. — §. Obfity, reichlich, überflüssig. Woda ta niedobra w napoju, dla wapna w niej hojnego. *Petr. Vod.* 14. — (*Slov.* hognotliwe meno *collectivum*, zbiorowe imię).

HOJŻE, *interj.* ochoty, Już! he! Hojże hojże pokrzykujesz, Każdą duszkiem wyciujesz. *Lib. Sen.* 16. ob. Hej. HOLA! *interj.* zastawiania, zadziwienia, Auſruf deſ Aufhaltens, der Verwunderung, deſ Aufstandeſ, den man wobei nimmt; *Vind.* lei ga, vidish ga, sherdei; *Sorab.* 1. hola. Hola hola, ktoż cię to takich morałów nauczyl! *Teat.* 15. c, 15. hola! jaſzće! Hola hola, nie dobry to taniec, proszę o Czerkaskiego. *Teat.* 8, 74. Hola nie rozpaczaj. *Torz. Szk.* 76. Hola hola, co sie ma dzieć, cicho, stójcie! *Zab.* 15, 183., *Mon.* 75, 64. Hola Mospanie, nie odchodź. *Teat.* 17, b. 41. — §. Radości, ukontentowania; hejza! jużhe! Hola hola radości, Jo! *Brud. Ost. F. b.* — §. Wezwania, wołania: he! słyszysz! he! Hola! jest tam który? *Teat.* 8, b, 67. Hola! stołków! *ib.* 52, d, 77. Woła na lokaja: hola! *ib.* 47, b, D. 2.

*HOŁACZEK, czka, m., gołotka, ein abgerißner, naſtter Menſch. Należli jakichsi hołaczków kilku; ale zaś puścili, gdy się nie było nad kim pastwić. *Gwagn.* 343.

HOLANDER ob. Hollender.

HOŁD, HOLD, u, m., (*Niem.* die Hulbe, Holbe, cf. huldigen). *Boh.* hold; *Sorab.* 1. hówdwano; *Vind.* sviestuvanje; (cf. *Carn.* aldivo sacrificium). Hołd, homagium, akt uroczystego kontraktu między hołdownikiem, a panem najwyższym kraju przez hołd użyconego. *Kras. Zb.* 1, 375. die Hulbigung. — §. Lenna poddanność, die Lehnspflicht. Ręka pracowitych panować będzie, zaś zdradliwa będzie hołdem. *Budn. Prov.* 12, 24. (będzie dań dawała. *Bibl. Gd.*) będzie hołdowniczą, sie wird huldigen müssen, sich unterwerfen und Tribut geben müssen. Wnet nasi prawobiercy wymknęli się z hołdu. *N. Pam.* 22, 111. (uległości). — *Fig.* Uleganie, poddawanie się, czołobitność, die Unterwürfigkeit, tiefe Verehrung, Hulbigung. Hołdy niewolnicze zasługują więcej na wzgardę, jako na dobre zwycięcie. *Ust. Konst.* 2, 238. Przyjmijże hołd wdzięczności, którye niesiem za twoje tak wielkie dobrodziejstwo, die Hulbigung der Dankbarkeit. (HOŁDA, y, ż., kupa ziemi, kruszec jeszcze w sobie mająca, przy robocie na gromadę rzucona, *górn.*, ein Haufen Erde, worin noch Erz ist, den die Knappen bey der Arbeit gemacht haben. *Tr.*) HOŁDOWAC, *OŁDOWAC, ał, uje, *nijk.* niedok., hołd składać, danniczym komu być, einem huldigen, unterwürfig und tributair seyn, podlegać mu, poddanym być *propr. et fig.* — *Boh.* holdowati; *Vind.* sviestuvati; (cf. *Croat.* aldovati; *Hung.* aldodom *sacrificare*). Król obrany ma hołdować rzeszy. *Szererb. Sax.* 188. Hołdują im, dając dań na każdy rok. 1 *Leop.* 1 *Macch.* 8, 5. Słaby monejszemu hołduje. *Ezop.* 115. Ręka mocarzów panować będzie; ale która osłabiała, ta hołdować będzie. 1 *Leop. Prov.* 12, 24. Lud miasta otworzy ci bramy, i będziec

hołdował i służył. *Bibl. Gd. Deuter.* 20, 11. Z musu, nie z chęci, bezprawiu hołduje. *Bardz. Luk.* 57. Mniej wieśniaków, niż panów, medykowi hołduje. *Oczk. Przym.* 22. W duszy mniejsze znajdują się władze, Co hołdują jak głowie rozumu powadze. *Przyb. Milt.* 144. Nad pieniędzmi hołdować masz, nie im hołdować. *Min. Rył.* 4, 155. (panem ich być, nie sługą). Sam sobie wolen, inszym nie hołduje, Drzwi i pałaców pańskich nie pilnuje. *Zaw. Gosp.* Najmniejsza w świecie liczba jest tych, którym fortuna hołduje. *Gol. Wym.* 438. — §. Hołdować kogo *cz. ndk.*, zhołdować dok., podbijać sobie *propr. et fig.* się *unterwürfig* machen, się *zinsbar* machen. Wsiędzie na wózniki hołdować świat. *Groch. W.* 12. Człowiek rozumem hołduje pod moc swoję wszystkie zwierzęta. *Biał. Post.* 211. Gospodarz rolą swą niepođną, pracą i naprawą zhołduje i uczyni pođną. *Gorn. Sen.* 576. Dobrego człeka na złe zhołdować, żadna siła, żaden mus nie potrafi. *Pilch. Sen. list.* 275. (zniewolić). HOŁDOWNICZY, a, e, *zinsbar*, *unterwürfig*, (*Sorab.* 1. dahkwowné; *Carn.* mine; *Bosn.* podharacen; *Croat.* sibirèni). Hołdownicze państwa, które oprócz przysięgi wierności, płacą każdego roku daninę, i obowiązane są pod czas wojny służbę odprawować wojenną. *Wyru. Geogr.* 125. Przysięga hołdownicza, der Hulbigungsſeid, der Lehnsſeid. Prawo hołdownicze, daſ Lehnsrecht. HOŁDOWNICTWO, a, n., a) hołd, lenna poddanność, die *zinsbarkeit*. b) *collect.* Hołdownicy, die Lehnsleute, die Vasallen. HOŁDOWNIK, a, m., który hołduje drugiemu, leman. *Chelm. Pr.* 28. der Lehnsmann, der Vasall, *Croat.* sibirènec; *Eccl.* даньникъ. Król może sądzić o dziedzictwo swego mana albo hołdownika. *Szererb. Sax.* 227. Wszyscy znajdujący się w tym mieście, będą tobie hołdowniki (hołdowniki) i będą ci służyć. *Budn. Deut.* 20, 11. (každy będziec hołdował i służył. *Bibl. Gd.*) HOŁDOWNY, a, e, §. *passive* hołdowniczy, *zinsbar*, *unterwürfig*. Zygmunt August książęciu Pruskiemu poddaje w hołdowne używanie ziemi Pruskie, i przez podanie chorągwi go wwięzuje. *Gwagn.* 395. Ojczyzna nasza z łaski bożej od początku swego nigdy hołdowną nie była. *Star. Pob. B 2 b.* Hołdowni. *Boter.* 123. hołdownicy, Vasallen. — §. *active* Sobie hołdujący, podbijający, się *unterwürfig* und *zinsbar* machend, sich *unterwerfend*. Kazimierz Wielki na Rusi aż pod sam Krzemieniec miecz hołdowny rozwoździ. *Krom.* 346.

HOLLANDYA, yi, ż., a) Rzeczpospolita Hollenderska, z siedmiu złączonych krain złożona. *Dykc. Geogr.* 1, 285. die Republik Holland, *Bosn.* Olanda; *Ross.* Голландія. b) Hollandya, najznaczniejsza z tych siedmiu prowincyj. *ib.* die Provinz Holland. HOLLENDER, dra, m., a) rodem z Hollandyi, *Ross.* Голландецъ, der Holländer; *in plur.* Hollendrowie, Hollendrzy, Hollendry. *Dudz.* 11. 'Holandry. *Birk. Zyg.* 15. Hollendrzy, dobrzy są gospodarze, prowadzą wielki handel, a ztąd bardzo bogaci. *Dykc. Geogr.* 1, 285. b) Produkt Hollenderski, n. p. czerwony złoty hollenderski: hollender; sér hollenderski: hollender, ein Holländisches Product, ein Holl. Dufaten, ein Holl. Käse: ein Holländer. Nad tym głowę suszę, jak się dorwać hollendrów, tych bestyjek. *Teat.* 43. c, 19. Wyb. — §. U nas

- osadników z Hollandyi sprowadzonych, chowem bydła naj-
więcej bawiących się, Hollandrami, Hollendrami, Olandrami,
Olędrami, Olendrami zowią, *ob. Vol. Leg. 3, 388.* die Hollän-
der (nicht Paulaänder), (ursprünglich) Holländische Kolonisten in
Polen, die sich vorzüglich mit der Rindviehzucht beschäftigen. Te
grunty daleko lepiej uprawne, które posiadają chłopci wolni,
jakich my nazywamy Holendrami, i którzy pewną tylko
płacą summe pieniędzy na rok. *Mon. 75, 772.* Włoki
puste, które najmuja Polandrowie na pasze. *Vol. Leg. 3, 50.* — §. Wisła corocznie brzegi przerywając, to w
Holendry, to w Zuławy bieg swój odwraca. *Vol. Leg. 5, 391.* t. j. w osoby hollenderskie, Holländische Kolonien. (cf.
Olendry kępa). Bydło na Hollendrach u prostych chło-
pów daleko lepsze. *Teat. 19, 20.* Stada na Holendrach
piękne. *ib.* HOLLENDERKA, i, ż., z Hollandyi rodzona,
die Holländerin. — §. Osadniczka Hollenderska w Pol-
szcze, eine Holländische Kolonistin. — §. Tabaczka Hollen-
derska, Holländischer Schnupftabak. Któręj zażyłś tabaki?
bo Hollenderkę mam w kieszeni. *Teat. 9, 18.* HOLLEN-
DERNIA, i, ż., die Holländeren, osada Hollenderska, fol-
wark przez Hollendra osiadły, gdzie się najwięcej doiwem
i nabiałem bawia, die Kuhmehlferey. HOLLENDERSKI, a,
ie, od Hollandyi abo Hollandrów, Holländisch, *Slav.* Hol-
lanski; *Ross.* Голландский. Hollenderskie bogi cuda
czynią na świecie. *Teat. 36. c, 109.* (dukaty). Pensyo-
narz Hollenderski jest to właściwie minister Rzpltej. *Pam. 37.*
Sławne są Hollenderskie sery, masło, płótna, su-
kna i dukaty. *Dykc. Geogr. 1, 282.* Chować będą 200
krów dojnych sposobem Hollenderskim. *Xiądz. 23.*
- HOŁOUBLE, i, plur., dyszle podwójne poboczne, w które
konia do pojedynczego wózka wrzęgają, die doppelte
Deichsel, Gabel, Gabeldeichsel, Klappdeichsel, in deren Mitte
das einspännige Pferd eingespannt wird; *Ross.* оглобля, о-
глобелка. Hołoble u konia jednokonnego bywają brzo-
zowe. *Kluk. Rosl. 2, 159.* Drzewo co się zejdzie na
żerdź, na koły i na hołoble. *Stat. Lit. 315.* Nil Egipski
płynic między groble Ujety prawie, jak między hołoble.
Klon. Fl. G. 1. — *Prov.* Gdy konia nie może, bije
po hołoblach. *Irys. Ad. 49.* (*Momus, cum Venerem car-
pere non posset, sandalium ejus carpsit*). *Pot. Arg. 729.,
Pot. Syl. 392.* (cf. *Ger. vulg.* er schlägt auf den Esel und
meynt den Esel).
- HOŁOBOK, herb; na tarczy półłosia przeciętego w polu
czerwonym; też w hełmie. *Kurop. 5, 20.* ein Wappen.
- HOŁOTA *ob.* Gołota, Hołysz.
- HOŁOWAĆ *cz. ndk.*, flisowski termin, holować abo isć w
holu, znaczy, gdy flisy idąc po na brzegach łądu w szel-
kach statek linką do góry ciągną. *Magier. Mscr., Gall. haler,*
cf. *Germ. hohlen Adlg.*, das Flußschiff gegen den Strohm
ziehen, strecken; *Ross.* бечевать. Jeden chłop tylko przy
sterniku na warudze zostający, woła na trylujących flisów:
holuj, albo nie holuj, t. j. ciągnij albo nie ciągnij. *Haur.
Ek. 174.*
- *HOŁOWIENKA, i, ż., z Ruska [demin. secund. nom. hołowa;
= główeczka. 2]; gołąbek, rybka, serce, pieszcząc się, Herz-
chen, Läubchen, Schwätzchen. One jedwabne słówka, mój bra-
ciszenku, moja hołowieńko. *Klon. Wor. dedyk., ob.* Hołubek.
- HOŁOWNIA herb; litera T w czerwonym polu; w hełmie
trzy pióra strusie. *Kurop. 3, 21.* ein Wappen.
- HOŁOWNIK, a, m., miara dziesięciogarcowa smoły. *X.
Jabl. 5, 25.* *Bndtk.* ein zehn Garneß Maß Theer.
- HOLSZTYN, u, m., księstwo Holsztyńskie, kraj Niemie-
cki należący do króla Duńskiego. *Wyrw. Geogr. 205.*
Holszaty. *Stryjk. Gon. K.*, das Herzogthum Holsstein. HOL-
SZTYŃSKI, a, ie, Holssteinsch. Holsztyński obywatel;
HOLSZTYŃCZYK, a, m., der Holssteiner. *N. Pam. 14, 186.*
- HOŁUBEK, bka, m., HOŁUBKA, i, ż., po Rusku = goła-
bek (*Boh.* holaubek), pieszczenie: serduszko, rybko, Läub-
chen, Herzchen, Schwätzchen, (cf. hołowieńka). Od wielkich
mię przygód w nieszczęśliwej chwili Kamieny, wdzięczne
hołubki, broniły. *Petr. Hor. 2. E 2 not.* „słowo w Rusi
wymyślone, jakoby do pochlebstwa i zasotów: mój hołu-
bku, mój koraliczku”. — Alboli czasem kochana ho-
lubka Śmierć nagle prędką, poda tobie z kubka. *Bratk.
K 3 b.* pani duszka. — §. Szkutnicy potrzebują drzewa
na hołubki do kręcenia. *Kluk. Rosl. 2, 169.* — §. Ho-
lubek, gołąbek, gatunek bedłki, *Boh.* holaubek. *Syr. 1394.*
eine Art Schwämme. HOŁUBEC, bea, m., taniec
Ruski, (*Ross.* голубенок, голубець taniec pospólstwa,
przy którym śpiewają pieśń, gdzie się często голубець
powtarza), ein Reußischer Tanz. [Nie jest taniec tylko figura
w tańcu, mianowicie wykręcanie się dwóch par tańczą-
cych. 5] Po granju lutnistki w tany Pohasał i hołubca
zaciał jak nalany. *Zab. 8, 330.* Ja na lutni hołubca prze-
bieram powoli, A słowik też powtórzył na wierzchu to-
poli. *Zimor. Siel. 127.* (*Ross.* голубець błękit).
- HOŁYSZ, a, m., gołysz, człowiek goły jak Turecki święty,
odartus, gołota, ein nackter, abgeriener Mensch, *Vind.* be-
razhna zota, zunga, prepezhka; *Ecc.* смѣсникъ. Ów Pe-
gaz, co się dosiąć niekiedy pozwala, Laurowego hoły-
sza wiezie do szpitala. *Kras. W. 26.* Nieznośna gdy ho-
łysz spanoszeje. *Min. Ryt. 4, 217.* Co? ten hołysz ma
być moim bratem? *Treb. S. M. 158.* Dla hołysza nie
jest dyshonor, że go łajdakiem zowią. *Teat. 2. b, 97.*
- HOMAGIUM *ob.* Hołd, hołdowanie. HOMILETA, wykładacz
textu pisma s., *Ross.* et *Ecc.* бесѣдовникъ. HOMILIA,
ii, ż., *Rag.* vanghjel'niza, razgovor visce vanghjel'ja; *Ecc.*
бесѣда.
- *HOŃCA, y, m., HONIEC, Ńca, m.,? [powiatowszczyzna *zam.*
gońca = szermierz. 2] Poczkajcie jedno mała, a doczekaj koń-
ca, Ujrzysz, żeć się wybodzie z tego stroju (żony) hońca. *Rej.
Wiz. 28 b.* Stryj jego był ćwiczyony w Rzeczypospolitej, A
wuj osiasteczny nieboszczyk hońca znamienity. *ib. 97 b.* Gdyż to
jest ostateczny wszzech kłopotów koniec, Kiedy się sam
za siodło wybodzie tym honiec. *ib. 94 b.* (cf. goniec).
- HONOR, u, m., z *Lac.*, cześć, ucziwe, ucziwość, *Slov.*
čest; *Slav.* poshténje; *Croat.* postenye, glasz; *Hung.*
tisztelet, tisztesség, die Ehre. Honor zewnętrzny oznacza
godność, tytuły, znaki powierchowne; honor wewnętrzny
gruntuje się na prawdziwych zasługach, na enocie i mą-
drości. *Mon. 76, 561.* Honor zawiera w sobie chwalebne
uczynki, bardziej z enoty dobrowolnej, niżeli z obowią-
zku pochodzące. *Mon. 66, 705., N. Pam. 11, 219.* Nie
chciej czernić mego honoru. *Teat. 29, 68.* (*ob. dobre*

imię). Gdzie honor, tam pożytek. *Stas. Num.* 2, 227. (*nihil utile, nisi honestum*). Chyba też nie zna poczciwości, honoru i wstydu. *Teat.* 29, 123. Taki największy powinien mieć honor u wszystkich. *Pam.* 84, 701. (konsyderacyą, estymę, szacunek, poważanie). Dla jakowegoś niby honoru życie stracić. *Teat.* 18. c. 4. Wielki mieliśmy z nim interes honoru. *Boh. Kom.* 4, 200. eine Ehrensache. Punkt honoru = *point d'honneur* Gall., mniemane uczciwie, n. p. Zakładają sobie punkt honoru w tym, aby coś nad ludzi pokazać się. *Lub. Roz.* 240. Zawsze ludzi omamia płochy punkt honoru. *Kras. Baj.* 37. — Słowo honoru, daß Ehrenwort. Zaręczam słowem honoru, iż com powiedział dowiodę. *Gaz. Nar.* 1, 131. Parol honoru. *Teat.* 19. b, 57. Na honor = jakem poczciwy, auf Ehre, bey meiner Ehre. Przrzekam na mój honor, wiernym być narodowi. *Gaz. Nar.* 1, 214. — Mam honor, poczytuję sobie za honor, za zaszczyt, ich habe die Ehre, halte es mir für eine Ehre. Mam honor powiedzieć, że... *Teat.* 9, 14. Jakże mam honor zwąć? R. Jestem Szczerzecki. *Boh. Kom.* 1, 29. — Od honorów dama. *Mon.* 69, 589. *dame d'honneur*. Anna de Boulen była panną honoru królowej. *Niemc. Król.* 2, 168. — Honory wojenne, die Kriegsehren. Wszędzie posłowi honory wojskowe czyniono. *N. Pam.* 21, 258. Anglikom dozwolono wojennych honorów, i zaślano ich do Madras. *Pam.* 83, 425. — Wino honoru, der Ehrenwein, podarunek, który magistrat wolnych miast przejeżdżającym wielkim panom zwykł uczynić, n. p. Przysłało miasto Gdańsk przejeżdżającemu posłowi naszemu wino honoru w dwunastu dzbanach. *Gaz. Nar.* 2, 225. — §. Honory, godności, dostojenstwa, Ehrenämter. Pamiętaj, że ojciec mój nie miał tych honorów, których ja dzielnością swoją nabyłem. *Boh. Kom.* 4, 353. Honory odmieniają obyczaje. *Radz. Z. P.* 49. Honory zwykły często w ludziach odmieńać humory. *Zab.* 14, 42. Honory są często nieznośnym ciężarem barkom tych, którzy je dźwigają. *Zab.* 5, 51. — §. Honor, miano chartów; ein Name der Windspiele. — §. W niektórych grach w karty honory, sekweny. *Mon.* 76, 728. die Honneurß im Kartenspiele. HONORARYUM, zapłata, n. p. literatowi, daß Honorarium. Honoraryum czyli nadgroda patronowi. *Teat.* 25. c. 3. HONOROWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, czcić, uczcić, beeñren. Takich trzeba honorować, Co swój nie chcą krwi żałować. *Kochow.* 276. HONOROWY, a, e, od honoru, Ehre =, *Vind.* zhasten, poshten; *Ross.* почтенный. Długi honorowe. *Teat.* 22, 55, (przebrane). Kara honorowych futer dla źle naganionych sędziów. *Czack. Pr.* 1, 130.

HOP! ob. Hup!

HORDA, ORDA, y, ż., po Tatarsku i po Turecku, Arab., *ordu* = obóz, że zaś Tatarów część największa żyła pod namiotem i byli koczującym narodem, obozem nazywali zgromadzenie i siedliska swoje. *A. Czart. Mscr.* eine Tartarische Horde, (cf. *Germ.* Heerde; *Pol.* trzoda), *Croat.* she-reg; *Ross.* ордa. Horda Tatarska, zgromadzenie wielkości ludu na jedno miejsce; do jednego pułku, jakoby do jakiego miasta albo prowincyi. Są rozmaite te hordy, a każda ma swe nazwisko osobliwe, między któremi są

Nahajskie, Zawolskie, Astrachańskie, Przekopskie etc. *Gwagn.* 598. Witołd gniazdo jedno Tatarskie, albo pokolenie, co oni orąd zowią, odegnał. *Krom.* 428. — §. Horda = Tatarowie, die Tartarn. Póki Polacy miecze, pałasze i kordy Nosili, póty były nie straszne im hordy. *Pot. Poc.* 417. — §. Zgromadzenie ludzi, kupa, orszak, zgraja, flock, tłum, rzesza, ein Haufen Leute, eine Schaar Menschen. (*Carn.* kardele, huhta). Choć wielkimi ordami na początek kazania Janowego gromadzili się ludzie, przecię potem mała pamięć była na naukę jego. *Biał. Post.* 40. Tobie i hordzie twojej to się nie podoba. *Sowit.* 66. Horda nań uderzywszy, zabija go. *Sekl.* 19. — Horda, y, m., *Fig.* Tatarzyn, barbarzyniec, junak, ein Eisenstreser. Nie do korda, panie horda. *Rys. Ad.* 44. HORDOWID, a, m., HORDOWINA, y, ż., rodzaj drzewka bardzo giętkiego, którego kora rudawa niby otrębami mącznymi posypana. Z tego drzewa najwięcej robią cybuchy do palenia tutuniu. *Ład. H. N.* 49., *Urs. Gr.*, 125. *Viburnum Lantana Linn.* der Meißbaum, der Meißbeerbaum, der Faulbaum. Zład hordowe cybuchy, hordowidowe, Pfeifenrohre von diesem Holz. HORDYNIAC, ORDYNIAC, nca, m., jeden z hordy, Tatarzyn, ein Tatar. Usiadł sułtan pod baldakinem, porwanym z kościoła świętokradzką ręką jego hordyńców. *Birk. Kant.* A 4. Umie się hordyniec na koniu ułożyć. *Tward. Wł.* 201. On pierw nie zejdzie, aż we mściwej zbroi Słusznym hordyńce mordem zaspekoi. *Zab.* 15, 387. Ordyniec raz ucieka, a znowu przypada. *Bardz. Luk.* 7. HORDYNKA, ORDYNKA, i, ż., szabla Tatarska, ein Tartarischer Säbel. Turczyn z krzywą ordynką. *Min. Ryl.* 2, 299. Miarkując po krzywej ordynce przy boku uwiązanej, rozumiałem że pół obręczy wisi mu u pasa. *Teat.* 22. b. 99. HORDYŃSKI, ORDYŃSKI, a, ie, Tatarski, Tartarisch. Straszne ojczyźnie ordyńskie kajdany, Straszne żelazne pęta. *Kochow.* 29. Nie po wygolonej ordyńskiej czuprynie ma być poznawan prawdziwy szlachec; ale po enocie. *Star. Ref.* 52.

HOR LA LA ob. Ha la la. HORELICA. *Sak. Sob.* A 2 b. ob. Gorzałka. HOREŻ, *Twor. Wiek.* 62., 1. *Leop. Hier.* 3., ob. Oreż.

HORKAĆ, HORKAWO ob. Chrachać.

HORNO, a, n., Naczynia gliniane pospolite wypalają się w piecach garncarskich horno zwanych. *Kluk. Kop.* 1, 314. ein gemeiner Töpferofen.

HORNOSTAJ, HORNOSTAJKOWY ob. Gronostaj.

HOROD, u, m., Słowiańskie, [właściwie ruskie 2.] po naszymu grad. *Nar. Hst.* 2, 387. die Burg, *Ross.* городъ miasto; die Stadt (ob. Grad). Mówi Ruś: szto horod, to norow, zwyczaj tam taki, i tu taki być może. *Pim. Kam.* 20. (každy kraj, ma swój zwyczaj). Lada co, ni k *sełu ni k horodu pleciesz. *ib.* 220. (ni w pięć, ni w dziewięć). HORODNIA, i, ż., grad prawny, sąd grodzki, daß Burggericht. Góra ta na Polesiu, gdzie horodnie swoje szlachta miewali. *Vol. Leg.* 5, 595. HORODNICA, y, ż., n. p. Zamek Grodzieński ze wszelkiemi zabudowaniami horodnica zwanemi. *S. Gradz.* 85. plac grodowy, Burgpłaz. §. Jurydyka grodzka, Burggerichtsbartzeit. HORODNICZOWSTWO, a, n., *Ross.* городничество, HORODNICZOWSTWO, *Czack.*

Pr. 1, 212. urząd miejski w prowincjach W. X. L., którego obowiązkiem pilnować zamków stołecznych lub województw. *Kras. Zb.* 1, 375. in *Eittthauen*, eine *Burgvoigtey*, *Schloßhauptmannschaft*; (wyszogrodztwo). Horodnictwo Połockie. *Vol. Leg.* 3, 966. HORODNICZY, ego, m., od straży grodów czyli zamków warownych imię ma. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 213., *Stat. Lit.* 88. cf. starosta grodowy, *Ross. городничей*. Zamek ten będzie w zawiadywaniu horodniczego Wileńskiego. *Vol. Leg.* 3, 199. ein *Schloßhauptmann*, *Burgvoigt* in *Eittthauen*. Wyszogrodzki albo Horodniczy, gdzie takie urzędy są, będą mieć sobie od starostów więźnie poruczone; a gdzie Wyszogrodzkich albo Horodniczych niemasz, tam podstarości. *Stat. Lit.* 151. (HORODOWY, a, e, [z *rusk* = grodowy 2] może ordowy, od ordy, n. p. Wszystkiemu wojsku naszemu Zaporozkiemu, tak Nizowemu, jak i Horodowemu. *Vol. Leg.* 5, 55.) HORODZISZCZE, a, n., plac grodu na którym zamek albo gród stoi lub stał, *der Burgplatz*, *der Schloßplatz*. Zamek Giedotry zawisna starożytność dawnych czasów zniszczyła, iż dziś ledwo horodziszczę znać. *Stryjk.* 306. Erdziwił kilka zamków na starych horodziszczach znowu wyniósł i zabudował. *ib.* 227.

HOROWAC ob. Harować. HORTOWAĆ ob. Hurtować.

HORYL, HORYLKA ob. Oryl, Orylka.

HORYLICA, y, ż., HORYŁKA, i, ż., gorzałka, *der Braunwein*. *Zimor. Siel.* 237. *Lubihorylka. Pot. Jow.* 72. *der Braunweinfäufer*.

HORWACKA ziemia = Kroacya. *Czach. Tr. B* 4. *Kroatien*, *Vind. Hrovashku*, *Hrovashka deshela*.

HORIZONT, u, m., z *Greckolac.*, *der Horizont*, widokres, poziom, (*Vind.* horisant, dogledna okroglina, dokrajar). Horyzont widzialny jest ta częścią świata, którą na oko siebie widzieć możemy. *Kras. Zb.* 1, 376. Horyzont racjonalny, który się tylko myślą ludzką określa, cyrkul dzielący sferę na dwie hemisfery. *ib.* Horyzont Warszawski. *Mon.* 76, 149. HORIZONTALNY ob. Poziomy, płaskoprosty.

HOSANNA! *Hebrajskie*, to jest: zawitaj Panie, albo Panie zbaw' nas, wspomóż nas, daj szczęście. *Biał. Post.* 13., *Sekl. Math.* 21.; *Croat.* zvelichi nasz.

HOSPODAR, a, m., [*cerk. господарь* = pan, 2] Gospodar znaczy w Słowiańskim gospodarza; tytuł ten był dawany panującym w Litwie. *Czack. Pr.* 1, 179. *Seigneur, Sire*. Sapięha w dedyk. królowi statutu Litewskiego pisze: „Były te czasy, Najjaśniejszy Miłościwy Gospodarzu Królu”. Tamże król tak się tytułuje: „My Gospodar, znając być powinnością swoją, żebyśmy państwowi naszym wolność ich trzymali”; a na drugim miejscu: „Majestat nasz Hospodarski”; tamże na k. 2: „Sam Gospodar pan nasz żadnej zwierzchności nad nami zażywać nie może, jeno tylko, wiele mu prawo dopuszcza”. (*Hospodi. Pim. Kam.* 106., ob. Pan). (cf. gospodarz, *Boh. hospodař*; *Vind. hospodar*); *Ross. господарь*, tytuł książąt Wołoskich i Mułtańskich. *Kras. Zb.* 1, 379. *der Hospodar der Wallachey und Moldau*. HOSPODARSTWO, a, n., *Ross. господарство*. W Turczech są dwa gospodarstwa, Wołoskie i Mułtańskie, nad którymi panujący zowią się Hospodarami albo Wojewodami.

Wyrw. Geogr. 122. *Titel der Herzogthümer Moldau und Wallachey, Hospodarschaft*. HOSPODARYNI, i, ż., pani, die *Frau*, *Gebieterin*, n. p. Królowa jako hospodaryni ma wiedzieć, co się w domu jej dzieje. *Birk. Zyg.* 48. HOSPODSKI ob. Pański.

HOSTYA, yi, ż., opłatek poświęcony, die *geweihte Oblate*, die *Hostie*, (*Slov.* hostiga, opłatek; *Hung.* ostya; *Vind.* hostia, oblat; *Rag.* svédba, přecés). W religii chrześcijańskiej słowo hostya uwielbione jest znaczeniem ofiary bezkrwawej ciała i krwi zbawiciela. *Kras. Zb.* 1, 380. Podali mu patynę i hostyą abo opłatek, który ciałem bożym zowią. *Baz. Hst.* 24. Na żertowniku pop wyrzezawszy z pośrodku proskury hostyą albo ahnec, kładzie na patynie. *Sak. Persp.* 16., *Pim. Kam.* 74.

HOWAD ob. Owad.

HOWEJU! HOWEJU! poczęli wzdychać żydzi, nasz pan Azyk, jako tam cierpi. *Dwor. K.* *Ḥ* wei! *Ḥ* weiß! jübische Lamentation, żydowskie szlochanie, stękanie, narzekanie.

HOZDOWNIA ob. Ozdownia.

HOŻY, CHOŻY, a, e, — o *adv.*, wzrostu dobrego, czerstwy, krzepki, żywy, von gutem *Wuchse*, *frisch*, munter, lebhaft. Często niezgrabny płód, choć matka hoża. *Kras. Monach.* 61. Takiego chciał kavalera, Któregoby bohaterka cera hożym czyniła. *Jabl. Ez.* 6. Panna hoża, kształtna, piękna i młoda. *Teat.* 7. c, 13. Choży ruchawy pachołek. *Opal. Sat.* 36. Udatna figura, wzrost choży, talia piękna. *Teat.* 22. b, 37. Hożo! *Jabl. Tel.* 241. Osieł zwierzę niehoże. *Jabl. Ez.* 144. (*Boh.* hoch, hošek młodzieniec).

H R.

HRABIA, i, m., HRABIA, iego, m., dawniej grabia, grof, graf, z *Niem.* *der Graf*, *Boh.* hrabé; *Slov.* hrabě, graf, gróf; *Hung.* gróf; *Sorab.* 1. hroba; *Sorab.* 2. grobba; *Slav.* groff; *Carn.* grôf, knish, starostaik; *Croat.* grof, grof, knéz; *Dal.* knez; *Vind.* grof, knes; *Bosn.* knéz; *Rag.* knéz; *Ross.* графъ. Według starej Saskiej Niemczyzny to słowo groff albo grabia znamionuje sędziego. *Szczerb. Sax.* 69. *ib.* 152. Hrabia, grabia, od słowa gród, grad, jakoby rządcą zamku, *comes castellanus*. Hrad pawęż u dawnych Czechów znaczyło obrońcę. *Dobner. Hagec.* 3, 176. [Błąd Dobner mówi: *Grad Slavis castrum*; pawez defensorrem connotabat. 4] U nas majątny szlachcic, choć urzędu dwornego nie miał, hrabią się pisał, obyczajem Niemieckim, gdy miał znaczne dobra. *Nar. Ist.* 7, 73. U nas w aktach hrabowie nasi Rzymskiego państwa, tytułu tego zażywać nie mogli. *Kras. Zb.* 1, 380. Z *grophami powinowactwo. *Kosz. Lor.* 69 b. HRABIĄTKO, a, n., *zdrb.*, dziecię hrabstwa, młody bardzo hrabia. *Teat.* 55. b, 27. *Gräffchen*, *Carn.* grofizl. HRABIANKA, i, ż., córka hrabiego, *des Grafen Tochter*. HRABINA, y, ż., die *Gräfin*, *Boh.* hrabinka, hrabinka; *Slov.* grofka; *Sorab.* 2. grobba; *Carn.* grafina, knishya; *Vind.* kneshiza, kneshinja; *Croat.* grofficza, knegina; *Dal.* knegina; *Slav.* groffica, groffica; *Rag.* kneghigna; *Bosn.* kneghigna, knezoua; *Ross.* графиня. Do hrabiny należący, *hrabiny *Ross.* графининъ.

HRABSKI, a, ie, od Hrabiego, gräflich. *Boh.* hraběcý; *Carn.* knishke; *Vind.* kneshen; *Ross.* графскій, графовъ. **HRABSTWO**, **GRABSTWO**, a, n., *Boh.* hrabstwj; *Slov.* grofstwo; *Carn.* knishya, starostya; *Vind.* kneshnia, kne-shtvu; *Croat.* varmegya, groffia, knezia; *Bosn.* knesctwo; *Ross.* графство. W prawie dawnym Niemieckim grabstwo, jursydykcyja grabiego czyli sędzięgo. *Szczerb. Sax.* 152. tak daleko, jak się jednego sędzięgo władza ścięga, *ib.* 69. (cf. gograbstwo, margrabstwo, burgrabstwo). Godność hrabska, der gräfliche Rang. W Polsce są niektóre familie hrabstwem państwa Rzymskiego ozdobione. *Kras. Zb.* 1, 380. §. Dobra hrabskie, die Grafshafft. Hrabstwa Niemieckie samemu tylko są cesarzowi i stanom Rzeszy podległe. *Wyrw. Geogr.* 121. — *Fig.* Pszczoły równo i spółnie po hrabstwie plondrują zielonym. *Zab.* 13, 250. t. j. po krainie. §. Hrabstwo = hrabia z hrabiną, Graf und Gräfinn. Miedzy cudzoziemcami przybyłemi do Rzymu, znajdują się hrabstwo Zamojscy z synami. *Gaz. Nar.* 1, 19. **HRAMOTA** ob. Ramota. **HRAPOTA** ob. Chrapota. **HRAZISTY**, e, e, hruski, grząski, grzędski, sumpftg. Jest to brzezysta rzeka i piaszczysta, Nad nią zaś ziemia chrostem porosła hrazista. *Stryjk.* 729. (*Boh.* hraz grobla); [*Ross.* грязь = bagno. 2]. **HREZANY**, **HREZYSNY** ob. Gryczany. **HREZKA** ob. Gryka. **HREZKOSIEJ**, eja, m., który grykę sieje, *poet.* zamiast rolnik, der Buchweizenfär, *poet.* der Säemann, der Landmann. (cf. hryc). U mnie hreczkosiej, mieszczan u ciebie szczęśliwy. *Zab.* 8, 329. Bieda! kiedy to człowiek na kawałku roli, musi być hreczkosiejem. *Zab.* 11, 189. **HREZUSZKI**, **REZUSZKI**, plur., *Kras. Sat.* 77. placki hrezczane, Buchweizenkuchen. ob. Gryczak, gryczanik.

HRONOSTAJ ob. Gronostaj.

HRUBY ob. GRUBY. *Dud.* 29. **HRUSKI** ob. Grząski.

HRYC, a, m., [z *russk.* Hryc *dem. nom.* Hryhoryj = Grzegorz, 3], n. p. Prostym wylągłszy się Frycem, — I u następnych wieków mam być prostym Hrycem? A nie raczej imię me i zabawki kmiecie, Przyjemnemi pieśniami rozgłosić po świecie? *Zimor. Siel.* 150. Jeśli zabił niedźwiedzia, choć się rodził hrycem, Leda wzięwszy przewisko, zostanie szlacheicem. *Pot. Pocz.* 186. cf. hreczkosiej.

HRYDNIA, i, ż, [porówn. *skand.* hird = zagroda, izba, 2]. Ruś Biała zaraz z pola znosi wszelakie zboże do izb czarnych, które oni hrydniami zowią, i tam je suszą. *Gwagn.* 335. Inflantezyki i Litwa, pierwej w hrydni, to jest w izbie czarnej gorąco napałonej, zboże wysuszą w dymie, a potem w gumnie na bojowisku młóca. *ib.* 414. eine Rauchstube zum Trodnen des Getreides. Na Rusi białej te hrydnie też jawnymi zowią. *ib.* 335.

H U.

HU! *interj.* krzyku, wołania, Hu! He! *Ross.* Ay! Kloryndzie! hu! hu! Ach nie ozywa się, Ani go mój głos dosięga płacziwy, Ja ciebie, a ty mnie podobno szukasz. *Tward. Daf.* 21. Zamknijcie oczy, i nie patrzcie, aż zawołam hu! *Teat.* 11, 89. ob. Huczeć. — §. Ochoty, juhfē! hej! Chłopskie hu hu w karczmie zabrzmiało. *Tr.*

ob. Hej. §. Wzdrygania od zimna, (cf. chuchać). Hu hu zimno! hu! hu! eš ift falt. Hu hu hu, przemokłem, ani suchej nitki nie mam na sobie. *Teat.* 8, 6. Hużeno bracie, rozgrzędz się. *Teat.* 36. c, 7. (huże no). — §. Hu, huzia! szczwania psów, die Hunde zu heßen, hu. Dojeżdżacz, ruszając ku temu miejscu, gdzie psi mają pójść, ma zaraz głosem do nich mówić: nuże do lasa, albo hu do lasa, hu lala. *Ostror. Myśl.* 51. *Boh.* hus, hus, §. Hu! sowi głos. *Cn. Th.* uhu hu ho, daš Heuten der Gule. ob. Puhacz.

HUBA, y, ż, z *Niem.* die Huße, Huße; Jan, (cf. włoka, *Vind.* huba). Rachują na hubę 24 morgów. *Pam.* 84, 331. cf. *Vind.* hubar = kmieć.

HUBKA, **GUBKA**, **HUPKA** i, ż, (cf. gębka, *Boh.* hauba; *Slov.* huba; *Hung.* gomba; *Slav.* gubba, trūd; *Croat.* guba, (2. lepra); *Dal.* guba, guber tegmen; *Carn.* gliva; *Ross.* ryba na деревъ, трутъ, жарга. Hubki na drzewach rosnące, osobliwie wierzbowe i osowe, służą przy krzesceniu ognia. *Kluk. Rosl.* 2, 182. Hubka grzyb *alveus igniarius Linn.* der Feuerschwamm, w ługu wymoczona i wybita ogień bardzo łatwo chwyta. *Jundz.* 562. Hubka cyrulikowi potrzebna do zatrzymania krwi uchodzącej. *Czerw. Narz.* 7. Hubki, gębki albo żągwie na dębach, sosnach, bukach, brzozach rosną; najlepsze jednak są modrzewiowe. *Urzed.* 14. **HURCZASTY**, a, e, z hubką, opatrzony w hubkę, mit Feuerchwamm. Hurczaste ruśnice. *Paszk. Bell.* B 4. **HUBKOWY**, a, e, od hubki, Feuerchwamm = *Boh.* hubný; *Slov.* hubatý, n. p. przedawca; *Eecl.* ryбoпpoдaвeцъ *spongiator.*

HUCIANY, a, e, od luty n. p. żelaznej, szklanej, Hütten = Piece huciane wapienne. *Kruml.* 24.

HUCZEĆ, ał, eli, y, *intrans. ndk.* HUKAĆ, ał, a, częst.

HUKNAĆ, *jednl.*, gruby krzykliwy głos wydawać, cf. hu, cimen großen schreyenden Ton von sich geben. *Boh.* hučeti, hučjm, hučjwam, hlučeti, hlučjm, hlučjwam, hulakam, hluka, krjk delam, weyskati; *Slov.* hlučjm; *Sorab.* 2. hufkasch, jufkasch; *Sorab.* 1. yufkam, yufkano; *Bosn.* hūkati, bukkuciniti; *Vind.* ukati, vūkati, vuzhem, juzkati; *Carn.* hukam, huufen, *imitatur sonum cum spiratione junctum*, ukam *jubilo* jaučzen; *Croat.* hukati, czuivkati, hūkati *cucubare*; *Rag.* hūkati *suspirare, gemere, bubulare, hučjati sibilare*; *Ross.* гукнуть, гукать, гикнуть, аукнуть, аукать, заукать; *Eecl.* гучу, гойствую, cf. *Graec.* ιαχέιν, ιαχέειν; *Germ.* jaučzen, juč he! cf. kuczyc. §. 1. o ludziach: krzyczeć, laut schreyen, mit starker Stimme. Każdy z nich huknie, allalah wołając. *Paszk. Dz.* 73. Lud tak huknął, że nie dał mu cale domówić. *Jabl. Tel.* 75. Wołając i hucząc za nim, ułukli go. *Zygr. Pap.* 153. — Z radości tryumfując, jaučzen. Ale mój przyjacielu, nie hucz tak, nie hucz. To pierwsza gra, zobaczmy dalej, kto skorzysta. *Zabl. Firc.* 33. Huczcie sprawiedliwi w Jehowie, szczyrem przystoi pochwała. *Budn. Ps.* 33, 1. (weselcie się. *Bibl. Gd.*) Huczający *Carn.* ukavz; *Vind.* juzkar, juzkavez; *Ross.* гоиникъ, гойствитель. Huczeć spółnie z radości, okrzyk czynić *Ross.* сликовать. — Z pijaństwa ochoczo krzyczeć, jučzen, jučheven, in trunfnem Mufhe. Wolno u nas pić, huczeć,

strzelać, wadzić się. *Petr. Ek.* 92. Pijany chodził hukając i tańcząc po ulicach. *Haur. Sk.* 511. — §. Huczeć na kogo : wrzeszczeć nań, fukać, gromić go, grzmotać, auf einen loswettern, losdonnern. Już na nich zewsząd naród nasz jako na wilki huk. *Smotr. El.* 11. — §. 2. O niektórych zwierzętach, osobliwie ptakach, heulen, von einigen Thieren, besonders Vögeln, z. B. Gullen, Uhu. Osieł i muł huczeli. *Baniał. J 2 b.* (rykneli). Puhacze w nocy hukają, albo trukają. *Haur. Sk.* 278. Grzywacze huczeli. *Baniał. B 4 b.* (cf. hukacz). Sowy huczały. *ib. J 3 b.* Sowa często na dachu siedząc, hukala żałośnie. *A Kchan. Wirg.* 103. Sowa gdzie z wysoka hukala w nocy na nasze domy. *Tward. Daf.* 40. *Croat.* chuk chuvika. — §. 5. O nieżyjących rzeczach, grzmieć, brzmieć, von leblosen Dingen; heulen, brausen, jausen. Huczą działa. *Dudz.* 20. Huczy ogień w hucie. *Cn. Th.* Wiatr, grzmot, piorun, morze huczy, n. p. Żeglarz, gdy morze huczy, Styrem robić się nauczy. *Teat.* 46. c, 24. (szkoła niebezpieczeństwa). — *Chem.* Powietrze huczące, Knallluft, złożone z jednej części gazu kwasorodnego, i dwóch części wodnorodnego. *Śniad. Chem.* 102. — §. 4. Huczeć, huknąć *verb. neutr.*, rozlegać się, odbijać głosem huczącym. *Vind.* glaliti, shumeti, ertönen, erschallen. Kryczy, a ogromny głos jego po całym obozie huczy. *Stas. Num.* 1, 143, *retentit Gall.* Na to słowo huknęło wszędzie rozjadłości echo. *ib.* 115. *il se fait entendre.* — §. Huczeć czym, szumno pysznić się czym, womit laut prahlen. Biskup ten nigdy nie uczy, lecz tylko gwardyą strojnego żołnierza huczy. *Zygr. Ep.* 89. (występuje huczno, huczno). — §. Hukać się *zaink. niedok.*, zhukać się, rozhukać się *dok.*, bestwić się, wild werden, jhen werden, verwildern. Twój pan pannią rozkomiśli, i to niewiniątko za nią się zhuka. *Teat.* 10, 19. — §. O wieprzach, świniach, hukac, (kiernozie się), kiernozować, slinić się, krzekać, *subarc. Mącz. sich belaufen, von den Schweinen.* Nie dopuszczać tego, aby się świnie przed pięcią kwartałami hukaly. *Wolszt. Byd.* 131.

1. HUCZEK, czka, *m.*, *demin. nom.* huk; szum, szmer, Geräusch. Najmniejszy huczek wielką trwogę w obozie sprawował. *Kłok. Turk.* 243. — §. Radosny albo swywolny krzyk, Zaudzen, Zubeht. Lud to ujrzawszy, ledwo żyw z pociechy, Radosne stroi huczki, gzik, śmiechy. *Zab.* 12, 77. Ci nie tak, jako chciano huczki stroją, Bo się możniejszych fakej słusznie boją. *Chrośc. Fars.* 6. Czemużby nie miała cnota bardziej, aniż pochlebne huczki zalecać dobrej rady? *Lub. Roz.* 453. Strzeż się zatym tak lubyh mu przerwać momentów, Żeby ci za te huczki nie kazał na reszcie Wyliczyć, już to najmnniej basów dwieście. *Zabl. Amf.* 84. Nocne huczki. *Mon.* 76, 726. Na kiermaszu pitma rad w huczku pijał. *Pim. Kam.* 332. Ucichną te niedługo huczki i szumy, Pójdą na wiatr pysznych dумы. *Kochow.* 297. 2. HUCZEK, czka, *m.*, człowiek krzykliwy, ein Schreyhals. Sad Grodzki w ręku ekonoma abo huczka. *Przestr.* 156. HUCZNI, HUCZNO *adv.*, z trzaskiem, szumem, hukiem, głośno, *Fig.* chępliwie, mit Geräusch, laut prahlend. Huczno śpiewam sobie. *Teat.* 52. c, 3. Używajmy hucznie wszystkiego. *Teat.* 7, 23. (nieskapo, obficie, do zbytku). Huczno, huczno, a w

pięty zimno. *Zegl. Ad.* 90. Prahlerey und nichts dahinter, cf. huczno, a w mieszku pusto. HUCZNY, HUKLIWY, a, e, huk wydający, głośny, hałasliwy, wrzaskliwy, heulend, schallend, tönend, brausend, jausend. *Boh.* hlučný; *Ross.* rponkii. Grzywacze huczne. *Baniał. J 3.* Brzegi szumią od wody hukliwej. *A Kchan. Wirg.* 313. *Dmoch. II.* 2, 192. Żołnierze znaki rozwiną i w surmy zagrają, Po wszystkim mieście głosy huczne traby dają. *Bardz. Luk.* 7. cf. huk.

*HUDAK *ob.* Chudak. *HUDÓ *ob.* Udo.

HUF, UF, a, *m.*, HUFIEC, *UFIEC, fea, *m.*, (*Boh. et Slov.* hauf, hromada, stádo, zástup, gromada; *Germ.* der Haufen; *Anglos.* heape, hype; *Angl.* heap; *Dan.* hob; *Svec.* hop; cf. *Lat.* copia; *Pol.* kupa) : gromada, kupa, ein Haufen, eine Schaar. Rozdzielił lud swój, i drób, i bydło na dwa hufy. *Budn. Genes.* 52, 7. (na dwa hufce. *Bibl. Gd.* na dwa *hufca (*Dualis*). *Wujek*). Pytał Jezus ducha nieczystego: jako cię zowię; on odpowiedział: zowię mię hufem, albowiem nas jest wiele. *Radz. Marc.* 5, 9. (éma. *Leop.* wojsko. *Bibl. Gd.* Legten. *Luib.*) Zaszył mu drogę ufce niezliczone duchów z otchłani. *Odym. Św. Oo b.* Nie z ufy, ani z wojski. *Rej. Post. Lu* 1. Miał z sobą wozy i jezdne, i było tego nie mały huf. *Leop. Genes.* 50, 9. (poczec. *Bibl. Gd.*) — §. Huf, kolumna, pewna część wojska, zamkniętami czyli ściśnionemi szeregami do ataku uszykowana. *Jak. Art.* 294. eine in Schlachtordnung stehende Kolonne. Skanderbeg wywiódł huf przeciwko nieprzyjacielowi. *Baz. Sk.* 170. To w tę, to w owę stronę szablą błyska, A przed nią w kupę huf się czarny śeiska. *J. Kchan. Sz.* 96. Niech się szykują wszystkie dyabelskie hufy. *W. Post. W.* 84. Wyzwał on was pićwój przed huf, a my go teraz wyzowmy wszystkim hufem. *Baz. Sk.* 170. §. Hufiec, liczbą żołnierzy, złożona z kilku lub kilkunastu rot. *Jak. Art.* 5, 294. ein Haufen Soldaten von einigen Rotten. Hufcami : rotami. *Cn. Th.* Rottenweite; *Slov.* haufné glomeratim.

HUF! HUFF! *interj.* pewne szczekanie psów gończych, cf. hap, huff huff! ein gewisses Bellen der Hëshunde. Za dziekiem psy jak do szturm idą, skomląc huff huff huff. *Haur. Sk.* 539. Zagraj pićwwszy odezwał się huf huf huf! za nim inni taf tuf taf! *Teat.* 19. b, 72.

*HUFAC *ob.* Ufac.

HUFIK, a, *m.*, HUFECZEK, czka, *m.*, *demin. nom.*, huf, hufiec niewielki, *copiola.* *Mącz.* eine kleine Rannschafft, ein kleiner Haufen; *Boh.* haufec, (cf. kupka, garstka). Wy-szły ku potkaniu z obozu trzy hufiki. *Leop. 1 Reg.* 13, 16.

HUFNAL, a, *m.*, z *Niem.* der Hufnagel, gwoździć podkowny, n. p. Zabicju hufnałem za żywc, lekarstwo. *Syr.* 918.

1. HUI! *interj.* ochoty, Hui! Nie mów huj, aż przeskoczysz. *W. Post. W.* 3, 419., *Pot. Jow.* 2, 61. (cf. hup). — 2. HUI, ia, *m.*, krzykajło, ein Schreyhals. Woli się hujami a wykrzykami, by zabijkami grodzić, niż ludźmi godnymi a porządniemi. *Glicz. Wyeh. M.* 8. — 3. HUI *ob.* Chuj.

HUK, u, *m.*, huczenie, hukanie, trzask, łoskot, szum, das Heulen, Getöse, Geschrey, der Hall, Knall, Schall. *Boh.* hluk; *Slov.* huk; *Bosn.* hukka, bukka, talabukka, treska; *Vind.* pok, ropot, lusk; *Rag.* hùk; *Ecc.* рыкъ, рыkanie. Morskie boginie się bały Z armat huku, który i skały Prze-

chodził. *Zbil. Drog. E 5*. Huk armaty wojennej w pustyniach słyszano. *Bardz. Luk. 15*. Ziemia huk wydaje, pod nogami rozpędzonych koni. *Węg. Marm. 1, 41*. Dał się słyszeć dźwięk bębna i huk bąka, dud. *Otw. Ow. 584*. — §. Huk, hukanie, fukanie, gromienie, hałas, wrzask, *Wettern, Toben, Schellen, Gefchelte*. Ona przyuczona do huku, musi słuchać rozkazu ojcowskiego. *Teat. 22, 112*. Krzyk tam i huk był wielki. *Petr. Ek. 45*. Daj za prośbą, bo musisz dać wszystko z przynuki; Czego prośba nie może, mogą huki puki. *Zegl. Ad. 2*. (gwałt; cf. daj, aboć wydre). Huku puku za talar, roboty za szóstak, abo: większy huk, niż puk. *Rys. Ad. 70*. Huk, stuk, puk, dalej nic. *Zegl. Ad. 91. Boh. Mnogo wresku, mało wlny; Slov. mnoho wičeskow, mało wlni; mnoho prať, mało wěšat; wěšri dim, nežli pečenka; wšecko do dimu ide; Vind. velik ropotiz, pak mału mele; vezhi slava, kaker krava; Rag. vele skvikke, ā mallo vunnee, vief Gefchrey und weniť Wolfe. Więcej u Turków huku niż puku; liczniejsze wojsko na papierze, niż w obozie. Kłok. Turk. 209. — Simil. Z hukiem wesele być miało Jakiego dawno w tej wsi nie bywało. Jabł. Ez. 103. szumne, eine laute prächtige Hochzeit. Pan wina hukiem dawał, nie żałował, i często czestował. Jabł. Ez. 89. szumnie, obficie, reichlich. Wspaniale dzisiaj czestować będzie, wszystkiego będzie hukiem. Teat. 7. c, 15. Zaprasza mię do siebie; wchodzę, stół nakryty, Hukiem potraw wybornych z legumin i mięsa. Zabł. Zabb. 4. co niemara, unermesslich viel. Czerwonych złotych hukiem jest u nas. Teat. 7. c, 7. Pam. 85, 1, 908. Że wielkie przygotowania czynią, gości ma być hukiem. Teat. 6. b, 79. (Boh. hluk turba populi). Pieniędzy huk, zboża pełno, była dostatkim. Teat. 26. b, 4. mnóstwo, zbytek, Ueberfluß. HUKAĆ ob. Huczeć. HUKACZ, a, m., gołąb Grzywacz *qu. v.* HUKLIWY ob. Huczny. HUKNAĆ ob. Huczeć.*

Pochodz. zhukać, rozhukać, rozhukany, przehukać, zahuczeć, zahukać.

HUL! HULALA! interj. krzyk na wilka, huß, huß, wenn man auf den Wolf heßt. Wilcy wyją za gunnem w nocy, Gospodarz pociąga rohatynki, w oknie hul hul woła. *Rej. Wiz. 12*. Gdy wilka pasterze zoezą, powstawa na niego okrzyk na powietrzu: hulala, póki nie ucieczcie do lasa. *Haur. Sk. 3, 12*. cf. ha, ha lala. — HULAC, ał, a, intrans. niedok., hultajsko żyć, huczno szumiąc marnotrawić, (juchbeyen), schlemmen, schwelgen, prassen, (ludern). Boh. heyríti, (Boh. hulakám, hřmot dělám, hluka delam, hukam); Rag. huliti, pohuliti, pohuglivati *contemnere, vituperare*; hule sus, porcus, oholo *arrogans*); (Bosn. hulliti, kudditi - gardzić); Ross. гулять spacerować, włóczyć się, próżnować, rozpustnie żyć; забулдыжничать; Eccl. **блудити**, блужу, не потребствовати; (cf. Lat. helluari; cf. kulig, Ross. раскуликатся). Jął się ładajakiej kompanii, hulał z niemi, i marnował póki mu stało. *Haur. Sk. 203*. Hulaj duszo, piekło gore. *Zegl. Ad. 91. Teat. 45. b, 52*. Aż nadto hulaliśmy. *Teat. 43. c, 98. Wyb. Kiedy hulać, to hulać. Teat. 22, 43. HULAKA, i, m., HULAK, a, m., marnownik szumny, (ein Juchbeyer), ein Schlemmer, Boh. heyseck; Ross. гуляка, (гуляльщикъ brukownik). Hulak,*

co nań doma nie orza, musi łupić, drzeć, bo zołd jego zbytkowi nie zdoła. *Falib. Dis. N. 2*. Ale co tobie w głowie? ty taki hulaka, Trzpiot, libertyn, a ona nabożnica taka. *Zabl. Firc. 96. Treb. S. M. 58*. Jeden z jego synów był hulaka, utracysz i kosterka. *Treb. S. M. 73. (HUŁAN ob. Ułan). HULANKA, i, ż., luszyk, wesołość głośna huczna, zabawa hukliwa, eine jubelnde Lustbarkeit. (Vind. arshiujenje); Ross. гулянка - wolna godzina, гули przechadzka; перегуль hulanka, забулдыжность. Chcę tu wydać hulankę z uroczystościami Wszystkimi, z mазskarada, z koncertem, z tańcami. *Zabl. Firc. 48*. Od wczorajszej hulanki jestem jak stłuczony. *Teat. 43. c, 96. Wyb. Znow na kredens potoczył się z hulanki, i wszystkie potłukł szklanki. Teat. 43. c, 76. Wyb. (podchmiewszy sobie, herauscht, im Rausche). Szlachta staroswieccy pospolicie lubią hulanki. Teat. 24. c, 64. (leź rozleź). HULASZCZY, a, e, hulający, hulać lubiący, schwelgend, schwelgerisch. On rozrzutny, hulaszczy, Iykajko wyśmienity. *Mon. 73, 592*. Epikur hulaszczy filozof. *ib. 70, 783. Ross. гулящий день wolny od roboty dzień.***

HULETKA, i, ż., Gall. houlette - laska pasterska, Schäferstock, (Boh. hulka laska, laseczka). Dałem już wstążkę dziś mojej Lizetce, By ją przy swojej posiła huletce. *Zab. 9, 97*. Nie razem się gniewała na niego, on przecię, W świeże codzien huletkę moję stroił kwiecie. *Zab. 12, 35. Gawdz.*

HULTAJ, ULTAJ, aja, m., tułaj, tułacz, lózny człek, szubrawiec, łazeka. *Cn. Th.*, cf. hołota, gołota, (Croat. tepcak, markaj); ein Herumtreiber, ein Thunichtgut, ein Tauagenticht, ein Salumke. Hultaje, którzy nikomu dorocznie nie służą, jedno się tylko na tydzień najmują, abo też nie nie robią, płaćą po 12 groszy. *Vol. Leg. 2, 665*. Hultaje rozumieć się mają, co domów swoich nie mają, ani dorocznie służą, wyjąwszy rzemieślników, tacy głównego płaćą po zł. 4. *Vol. Leg. 3, 382*. Hultaje tułając się po wsiach i miasteczkach, poddanych naszych niszczą, na robotę drogo się najmują. *ib. 589*. (cf. bandos). Hultaje, przez nieopatrność, żywność długiego czasu za krótki czas trawia, a potem biorą sobie przyczynę od swych własności tułania, a tak tułając się cudzych rzeczy łapać nie boją się. *Herb. Stat. 363*. — §. Ogólniej, człek nierządny, łajdak, ein lieberlicher Kerl. Niemało wielkich ludzi znajdziemy, którzy z młodu wielkimi hultajami byli. *Boh. Kom. 5, 38. Ultaj. Opal. Sat. 156.*, *P. Kchan. Jer. 117*. Hultaju, nie pokazuj się na oczy. *Teat. 33. c, 68*. Syn mój marnotrawca, hultaj i kosterka. *ib. 7. c, 75*. HULTAJKA, i, ż., n. p. Taką przy sobie trzyma hultajkę, która najszkodliwszemi radami, w nieochybną ją wtraci przepasać. *Teat. 7. c, 4*. Ah cóż to, hultajko! *Teat. 29, 84. lieberliche Bettel. Filutko, hultajko! ib. 29, 71. ib. 3, 85.* *§. Aliter. Zyjąc tak tedy, długo hultajkę klepałem. *Teat. 50. b, 37*. (po hultajsku żyłem, jak hołota; lieberlicheß Leben). HULTAIĆ SIE, ił, i *zaimk. niedok.*, zhultaić się *dok.*, hultajem się stawać, lieberlich werden. Hultaić mi się matka pozwoliła. *Jabl. Ez. 152*. — §. Hultaić się, hultaić intransit., iżyć po hultajsku, włóczyć się, waleśać się, włóczęgą się

bawic (cf. powsinoga), sich herumtreiben. Tobie pijaku, o tój porze powracać do domu? hultaic się noc cała! *Teat.* 10. b, 94. Trzeba będzie hultaic, i torbę włóczyć bez żadnego zapasu. *Teat.* 19. c, 67. HULTAJSKI, a, ie, od hultaja, lub hultajstwa, nierządny, liederlich. Gdy kto swoje przemarnował przez hultajskie życie... *Haur. Sk.* 248. Hultajsko *adv.*, nierządny, liederlich. Wolno potomkowi majątność tyrać, hultajsko z nierządnicami żyć. *Petr. Ek.* 92. — Hultajski bigos, bigos z różnych mięs z kapustą. *Ossol. Wyr.* Ragout von mancherley Fleischsorten mit Kraut. Dla mnie nie trzeba, jak zrazów, bigosu hultajskiego. *Teat.* 35. d, 20. HULTAJSTWO, a, n., życie hultajskie, liederliches Leben, Landstreicherey. Słudzy od panów swych umyślnie na hultajstwo uciekają, a rządzić się doroecznie nie chcą. *Vol. Leg.* 2, 1405. Pijaństwa więcej i hultajstwa, niżli gospodarstwa pilnowali. *Teat.* 54. c, C ii. §. collective Hultaje, chałastra. *Cn. Th.* liederliches Gefindel, Lumpenpaß; *Ross.* самовольщина.

HUM! wyraz zastanowienia, hem! hm! Bedenklichkeit ausdrücken. Hum! wszystko mi się zdaje, że jednakowo dobrze o tym wie. *Teat.* 24, 110.

HUMA, y, z, naczynie jakie na statkach, ein Geschirre oder Gerathe auf den Schiffen. *Haur. Ek.* 171.

HUMAN, ia, m., miasto w Bracławsk. *Dykc. Geogr.* 1, 288. eine Stadt in der Ukraine. **HUMANSKI,** a, ie, od Humania, n. p. Rzeź Humañska. *ib.* **HUMANSZCZYŻNA,** y, z., dobra do Humania należące, die Güter von Human.

HUMANISTA, y, m., ludzki pan, popularny, ein menschlichenfreundlicher Herr. Pan ludzki, przyjacielowi chętny, ubogich podejmujący, humanista jest. *Petr. Ek.* 115. Bezecki, senator mądry, humanista szczodry, pan bogobojny. *Nies.* 1, 70.

HUMEN, a, m., z *Greck.*, *Ross.* нумень; opat greckiego obrządku, ein Abt vom griechischen Rituß. Władysławie, humenowie, popi wszyscy, w Rusi z osiadłych rol płać po złotemu. *Vol. Leg.* 3, 52. **HUMENICA,** y, z., *Ross.* нуменя, ksieni *Greck.* obrz., eine Aebteissinn. Humenowie i humenice, każdy i każda po zł. 15. *Vol. Leg.* 5, 169.

HUMERAŁ, u, m., naramiennik kapłański, das Achselbende. Naramiennik abo humerał Aarona był złotemi łańcuchami i drogiemi kamieniami ozdobiony. *Sk. Żyw.* 1, 347. naramnik. 1 *Leop. Ex.* 28, 12. przyrimek. 3 *Leop. Ephod.*

HUMOR, u, m., z *Lac.* — §. *Medic.*, słowo humory, które możemy zwać rozciekami, oznacza wszystkie substancye płynne, rozplodzone w ciełe ludzkim trawieniem pokarmów. *Dykc. Med.* 2, 566. die Saite des menschlichen Körpers. (cf. sok, miazga, krew, chil). Humory w stanie naturalnym są łagodne, figurę okrągłą mające, gęstość do naczyń proporcjonalną. *Krup.* 5, 8. Humory katarowe. *Comp. Med.* 45. — §. *Moral.* Skłonność, sposób myślenia, gust, smak, wola, cf. fantazyja, die Laune. Humor zdaje mi się być jakoby zwyczajem umysłu zadawnionym, albo że tak rzekę nałogiem. *Mon.* 69, 100. *Boh.* rozmar. Humor moj jest wesoły. *Teat.* 56. b, 92. Pan zawsze pan, ja sługa; słowa zatym moje Przyjmiesz podług humoru, jaki ci przypadnie. *Zabl. Anf.* 40. Coś w nim pociesznego postrzegł do humoru swego. *Dar.*

Lot. 15. Honory zwykły częstokroć w ludziach odmieniac humoru. *Zab.* 14, 42. Coż to, Pan nie w swym humorze! *Teat.* 48. c, 7. *Wyb. Kul.* Coż to, Pana w tak kwaśnym zastaję humorze! *ib.* 40. b, 85. (*Vind.* on ni dobre vole). Nie w dobrym humorze: nie w dobrym sosie, bey übler Laune. Może to humor jój ułagodzi. *Hul. Ow.* 74. zły humor; (*Dal.* chemer; *Hung.* cheümeür; *Croat.* zlovolyoszt; cf. *Croat.* zlovolimše moerore conficior). Trudno jój humorom i chimerom dogodzić. *Teat.* 24. c, 7. Złego dzisiaj jestem humoru. *Mon.* 76, 89. Niepodobna jest być zawsze dobrego humoru. *Teat.* 50. c, 53. Jak myślę o niej, zaraz mię to w dobry humor wprowadza, i tańcowałbym chętnie. *Teat.* 52. c, 46. Humorus pełny, stąpasz okazało, Dosy postawy, ale wátku mało. *Zegl. Ad.* 90. *Niewiesk.*, dumy, Eigendünfel, Stolz. **HUMOREK,** rku, m., zły humor, kaprys, üble Laune, Capricen. Coż to jest, humorek? zmartwienie, niespokojność! *R.* Tak jest, zmartwienie bez przyczyny. *Teat.* 37, 100. Kobiетки miewają swe humorki, trzeba im wybaczac. *ib.* 34. b, 6. **HUMOROWATY,** a, e, pełen humorów, kapryków, voll Humeurß, Capricen, capricieus. Humorowate i niespokojne narody. *Pot. Arg.* 100. Twarz ogromna, surowa, humorowata. *ib.* 275. marsowata.

HUNAĆ *cz. jedn.*, [z *rusk.* hunuty: pisać, mudhen, 2]; n. p. Nakazał Cesarz synod; Metropolita na to ani hunął, bo skarać go władzy nie miał. *Smotr. Apol.* 58.? cf. trunąć.

HUNCFOT, a, m., z *Niem.* Hundßott, kiep. — (*Prov. Slov.* Tak pan boh šelmow trešce, abi sa huncwuti karhali, jednego karanie, dziesiątego kajanie). §. Huncfoty u bótów, skórki w tyle na piecie, na podparcie ostrogi; cf. skórka na boty.

HUNIEK, nka, m, (może od guni), prostak, gbur, ein Bauer. Z onych wzgardzonych huńków, koziarzów, rolników, Namnożyło się wozdów, strzelców, pułkowników. *Zim. Siel.* 244.

HUP! HOP! *interj.* pobudzając do przeskoczenia; hup! hop! sa! (beym Springen). (*Vind.* hop, hoi, vop: hey!) Jezdziec do konia, przesadzając rów, zawoła hop. *Kaw. Nar.* 580. Nie juźże ten przeskoczy, co sobie hup! powie. *Pot. Arg.* 655. Nie mów hup! aż przeskoczysz. *Budn. Ap.* 47. *Jabl. Ez.* 78. (cf. jeszcze nie wykrzykaj). Nie tryumfuj przed czasem, triumphire nicht vor der Schlacht. *Slov.* newiskag, ne hwizdag, eščeš' ne preskočil. Szkoda skok uprzedzać, jako mówią, hupem. *Pot. Arg.* 655.

1. **HUPAĆ** *ob.* Hupać, Hapać, hap.

2. **HUPAĆ,** a!, a, *cz. niedok.*, skakać przez co, hinüber springen. *Tr.*, *ob.* Hup, chop, chopnąć.

HUPIESZEC *nijak. niedok.*, pleśnieć, schimmeln. Księgiby od wilgoci hupieszaly. *Chmiel.* 1, 255. trupieszaly.

HUPKA *ob.* Hubka.

HURMEM, **CHURMEM,** **HURMA,** *adverbialiter*, tłumem, gromadno, in einen großen Haufen, in einer Schaar, schaarweis, haufenweis. (*Carn.* truma caterva; *Ross.* рупоо). Hurmem się tam cisnęli krewni, przyjaciele. *Przyb. Luz.* 136. Wszyscy oraz hurmem poszli. *Haur. Sk.* 320. Hurmem, jak na gwałt. *Zegl. Ad.* 91. Wyciągnęli hurmą, lud bardzo wielki. *Leop. Jozue* 11, 3. Hurmem wszystkiego, dostatkiem, ryczałem, po pańsku. *Gemm.* 97. reichlich.

(cf. hukiem). — Kupy chłopstwa pod hurmem się jego ściągali. *Tr.* pod hufem, in seinem Haufen, in seiner Kolonne. HURSKA ziemia = Horwacka ziemia. *Biel. S. M. B 4 b.* o Wegrach tam mowa jest.

HURT, HORT, URT, a, m., HURTY, ów, plur. z *Niem.* die Hürbe; (*Lat. med.* hurdicium; *Graec.* χορδήλη; *Angl.* hurdle; cf. *Pol.* grodzia, hrodza); § 1. płot przewoźny ruchomy do ogradzania na polu owiec, bydła. *Slov.* kašina, korba; *Boh.* lisa, liska; *Sorab.* buhlti; *Ross.* гурть, денникъ; (topra namiot Tatarski). Urty dla owiec grodzą się sztukami z chrostu łozowego i kołów dębowych. *Kluk. Rosl.* 2, 167. Swobodnych hurtów nienajemni stróże, Leżąc na pował, różnorymnych pieśni Uczą swe fletnie. *Hor.* 2, 276.

— § 2. *Meton.* Stado, trzoda, owce, Wierzch, Herde. Chce pędzić w stronę tłuste barany, Lecz że zwykłego na się wołania Hurt nie usłyszał, trudno się zgnania. *Zab.* 15, 47. HURTEM, na hurt, *adverbial.*, ryczałtem, in Haufsch und Vogeln. (*Boh.* hurtem, z hurta z prędką); *Boh.* wesmēs, aukolem, auhrnkem, zahrnkem, šmahem; *Vind.* vkupsklad, vkupšloshik; *Ross.* гуртомъ, оптомъ, вазомъ, сряду, сподатъ, сплонтъ. Całe stado szkap, i wszystkie wozy przefacyendowałem hurtem. *Teat.* 19. b, 8. Towary tam leża hurtem, t. j. bez liczby, wagi i miary. *Gal. Cyw.* 5, 74. Dowiedzione do miasta ze wsi trunki, nie na kieliszki, kwarty albo garce, lecz hurtem przedawane być maja. *S. Grod.* 2, 101. Na hurt. *Hor. Sat.* 74. cf. hurtownik. HURTOWAĆ, HORTOWAĆ, URTOWAĆ, ORTOWAĆ, BURTOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, a) w hurtach na polu bydło trzymać, in Hürden das Vieh halten, oder auf dem Felde einHürden. (*Ross.* гуртить, гурчу obrączkować n. p. dukaty). Hortowanie owiec jest to, kiedy latem na noc nie zapędzają się do ovezarni, ale nocują na ugorze, ogrodzone sztukami płotu, do przewożenia zdaniami. Podobnym sposobem hortować można rogaciznę. *Kluk. Rosl.* 3, 175. b) Hurtować rolę = gnoić ją takim hurtowaniem, den Hürten hürden, durch Hürden düngen. Owczarzów powinność, aby pola ortowali albo hurtowali, z miejsca na miejsce pomykaniem się. *Gost. Ek.* 126. *ib.* 124. O urtowaniu i nagnojeniu roli. *Haur. Ek.* 178. Owcami urtuja rolę i ogrody; ale też i rogatym byłem. *ib.* Owce, gdzie są stadami, pola niemi hurtować, t. j. co trzeci dzień z miejsca na miejsce pomykać. *Haur. Ek.* 19. Bydłem swoje hurtują pola, z miejsca na miejsce coraz pomykając się. *Haur. Sk.* 63. Gnojź owczy użyteczny do hurtowania czyli sprawiania roli. *Zool. Nar.* 362. HURTOWNIK, a, m., HURTOWNY kupiec, hurtem kupujący i sprzedający, ein Großhändler, *Boh.* aukolnjik. Żydzi hurtownicy wódki do Warszawy przywożący, te w magazynach miejskich dla bezpieczeństwa od ognia, składać mają. *Gaz. Nar.* 2, 67. HURTOWY, a, e, od hurtów owczych, bydłych, Hürden = *Ross.* гуртовый stadowy, trzodowy. — § Ryczałtowy, im Großem, im Ganzen, en Groß. *Boh.* wesemny, wesměsný; *Ross.* оптовый. Hurtowy, hurtowny handel *Ross.* валовой торгъ.

HUZAR, HUSAR, a, m., z *Węg.*, nazwisko jazdy Węgierskiej w wojskach cudzoziemskich. *Kras. Zb.* 382. der Husar ein leichter Ungriß gefleiteter Reiter. *Hung.* husz = dwa-

dzieścia, z dwudziestu wybraniec; *Boh. et Slov.* husar; *Vind.* hufar, rogierski jesdazh; *Slav.* katana; *Croat.* huszar; *Dalmatini* za tolvaja y razbojnika dërse; drugi za viteza, konyanika (*disting.* guszar anserarius); *Bosn.* gusar pirata, gusarica navis piratica, gusariti facere piraticam; *Rag.* gusâr, gûsa praedator, gusâriti praedari; *Ross. et Eccl.* гусаръ z Litewsk. zbrojny wojak, mający pod sobą pieszego nazwanego янычаръ. Przeciwnie, powszechnemu mniemaniu, że Hussary wyszły z Węgier, z Cymbryjskiego dussar albo dursar olbrzym, wywodzi *Czacki. Pr.* 1, 215. HUSARKA, i, ż., żona husara, lub husarska służąca, die Husarinn. *Boh.* husarka. Husarka Venus żonom hetmanała. *Tward. Daf.* 45. HUSARZ, USARZ, a, m., kopijnik, nazwisko kawaleryi autoramentu Polskiego, różniący się od chorągwi pancernych, nie tylko w ubiorze, ale i w ryszunku. *Kras. Zb.* 1, 382. ein polnischer Husar. Usarz Polski z kopiją. *Susz. Pieśń.* 3, G 5 b. *Chmiel.* 1, 82. Co przedtym mówiono, że więcej skrzypek na smyczek, niż husarz na kopiją weźmie, to teraz słuszniej rzecz, że więcej mający za pieniądze kupi, niż odważny żołnierz krew lejący wysłuży. *Psalmod.* 78. — § Junak, ein Bramarbas. Husarz ostro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. *Kochow.* 50. Nie to husarz, co groźny humor ma w pokoju, Nie ten co wąsem trzęsa, kiedy przy napoju Kandyjskim posiedziawszy, pułhary rychtuje. *ib.* 51. HUSARSKI, a, ie, od Husarza, Husaren = *Ross.* гусарский. Husarskie albo Kozackie pułki slobodckie полки. R. 1503 przyjechałszy Alexander z Litwy, złożył sejm w Lublinie, na którym uradzili służebne przyjąć; i przyjęli obyczajem husarskim, albo Rakckim, z drzewy a z tarczami. *Biel. Św.* 259. Husarskie znaki z kąd mają początek, *ob. Czack. Pr.* 1, 215. Z husarskiego siodła reka albo noga, a z Kozackiego szyja przypłacają. *Rys. Ad.* 80. (obydwa niebezpieczne). Husarska pieczenia suto z cebulą. *Teat.* 43. c, 64. *Wyb. Bratk. T.* 4. Ci, którzy po usarsku służą, powinni na koń wsiadać do potrzeby z kopią, we zbroi, w zarkawiaach, w szyszaku, z krótką rusznicą, z koncerzem, albo z pałaszem. *Vol.* 2, 1064. husarze, służba husarska. HUSARSTWO, a, n., HUSARYA, yi, ż., *collect.* die Husaren-Reiterey, die Husaren. cf. *Bosn.* gusarstwo piratica.

*HUSKA, i, ż., [porówn. *wołosk.* uska = suszyć; *zend.* huska = suchy. 2] Sól warzona zlewa się do figur konicznych, z których uschła wyrzuci się w sztukach, huski po Rusku nazwanych. *Nar. Hst.* 4, 289. ein feines geformtes Stück gefottnen Salzes, wie es aus dem Salzforbe kommt, *Boh.* hauska panis oblongus triticeus structa; *Ross.* гусекъ, гуська, *ob.* geß żelazna.

HUSNACHT, USNACHT, *ob.* Hausknecht.

HUSTAC *ob.* Chustać.

*HUSTEM, *HUSTO *adverb.* (*Boh.*, hustě), gęsto, obficie, reichlich. Nie inkaustem, ale Izami pisała, lejąc je hustem. *Pot. Arg.* 828. Dzisiaj luszytk, dzisiaj husto, a w śpiżarni potym pusto. *Kochow.* 190. Nie wczas dają chleba husto, Kiedy zębów w gębie pusto. *Rys. Ad.* 48. cf. hukiem, hurmem.

HUTA, y, ż., (*Boh.* hut; *Carn.* utta; *Vind.* hutta, stekleni-za, spusharia, spushavishe; *Croat.* shottor; *Ross.* заводъ; *Anglos. et Gall.* hutte; *Angl.* hut; *Dan.* hytte; *Germ.* Hütte; *Svec.* hydda; *Lett.* guta; *Finn.* cota; cf. *Graec.* κευθελν; *Polon.* chata, jata). Hutą w języku Polskim pospolicie nazywają fabrykę, w której robią szkło. *Ead. H. N.* 49. die Glasshütte; *Boh.* sklenna hut. Miejsce zabudowane, gdzie się szkło robi, nazywa się huta. *Kluk. Kop.* 1, 320. Na hutach około szkła robią. *Haur. Sk.* 246. — Huta od żelaza, die Eisenhütte, (*Boh.* zelezna hut). Huty, gdzie kruszce zlewają. *Syr.* 242. huta kruszczowa, die Schmelzhütte. Huta solna : żupa. *Wlod.* die Salzfotse, karbarya. **HUTARSKI**, **HUTNICKI**, a, ie, **HUTNICZY**, **HUTNY**, a, e, od huty, Hütten-, Schmelzhütten-, Glasshütten-. *Boh.* hutný, hutský. Mówić z kim hutnickimi terminami. *Torz. Szk.* 37. Język hutny. *ib.* Drzewo dobrze zwiedle, terminem hutnym mówiąc, szyty. *ib.* 17. Musieli się tych tysięcy w hucie nauczyć, bo tam 52 za 100 liczą, a toż i posagi są teraz hutne; z daleka huczą, a z blizka nie brząkają. *Dwor. B.* 2. die Brauttschäße werden jest nach der Hüttenrechnung ausgezählt, denn in den (Schmelz-, oder Glas-) Hütten wird 52 für 100 gezählt. **HUTARZ**, **HUTNIK**, a, m., w hucie robiący, lub szkło, lub kruszce topiący, der Hüttenarbeiter, der Glasmacher, der Metallschmelzer. *Boh.* hutnjak. *Fermentarius*, ten który żelazo czyni, hutarz, hutnik. *Macz.* Co to u nas lasów spalają ci prości hutnicy. *Torz. Szk.* 214. Rabanie drew nie powinno się pozwoili hutnikom, podług upodobania. *Kluk. Kop.* 1, 321. Hutarz dęciem szkło w rozmaite kształty utwarza. *Pilch. Sen. list.* 3, 72. — *fig.* *Chutnik piekielny szatan. *Pot. Zac.* 156. der Hüttenmeister der Hölle, der Satanaß. **HUTMAN**, a, m., w gór. dozorca, wizytator, der Aufseher in einem Bergwerke, Hutmänn. Urzędnicy żupni, pisarze, waznikowie, hutmani. *Vol. Leg.* 5, 176. Milej mi z tobą w zgodnej żyjąc sforze, Dom i czeladkę swą trzymać w dozorce, Niż włości mając, słyszeć, ono fuka Hutman na pana i ludna Przyłuka. *Kochow.* 214. [Jest tu podobno myłka: Hutman zam. Human; w każdym zaś razie jest to miano jakiejś osady, i przykład ten tu nie należy. 5]

HUZE, **HUŽENO**, **HUZIA!** ob. Hu.

HUZICA ob. Guzica.

HUZNO, a, n., *Ross.* ризно zadek, der Hintere. Swoję własną głowę zowie huznem. *Pot. Jow.* 2, 30.

H Y.

HYACYNT, **HYACENT**, **HIACYNT**, a, m., **HIACENTY**, ego, m., Jacynt, imię męskie, *Hyacinthus*, ein Mannsname. Jacek ś. albo Hyacynt z familii Odrowążów, pierwiastki zakonu Dominikańskiego w Polszcze założył. *Kras. Zb.* 1, 385. — *ż.* Klejnot, od innych daleko lżejszy, mniej więcęj przezroczysty, wieloboczny, czerwonożółtego koloru. *Kluk. Kop.* 2, 42. *Dal.* ezanvak, der Hyacynth, ein Stryfiß. *ż.* Hyacynt, jacynt, kwiat marcowy, *Hyacinthus Linn.* korzeń jest cebula, *Kluk. Dykc.* 2, 44. *Syr.* 1355. śpilcowe ziele. *Otw. Ow.* 400. śpilce. *Otw. Ow.* 522. die

Hyacinte, ein Blumengewächs. *Boh.* hyacynt, brznowy kwět; *Sorab.* 1. hiyacint; *Carn.* zinta, jazhin, błęgijazh; *Vind.* hiazint, haizint; *Rag.* zarev zvjet, zarevak; *Croat.* czarev czvet, czarevak; *Ross.* якимыт, гиацинтъ. Przeszlczny kwiat hyacynt maści brunatnej, maści niebieskiej. *Birk. Gl. K.* 19. Gatunek pewny hyacyntów *Carn.* zepnesina, falón, pashpertant. **HYACYNTOWINY**, in plur., imieni-ny Hyacentego, daß Namensfest des Hyacint. *Otw. Ow.* 400. Hyacentowiny sprawiać.

HYBEL ob. Hebel.

HYBERNA, y, ż., z *Łac.* danina pieniężna, którą poddani dóbr królewskich i duchownych, do skarbu publicznego dają. Ze zaś w czasie zimowym wojsku żąd żołd udzielony bywa; przeto hyberną ten rodzaj kontrybucyi nazywamy. *Kras. Zb.* 1, 367. die Kriegsteuer zu den Winterquartieren der Soldaten. (cf. chleby zimowe). Zakazujemy, aby żaden żołnierz, wybrawszy hyberne, która na całe trzy ćwierci roku się rozciga, po wysłużonej pierwszej ćwierci, nie ważył się służby wypowiedać. *Vol. Leg.* 5, 252. **HYBERNOWY**, a, e, od hyberny, n. p. Komissya hybernowa. *Vol. Leg.* 5, 767. die Winterkriegsteuer-Kommission. **HYBKI** ob. Chybki. **HYBLOWAĆ** ob. Heblować.

HYCEL, **CHYCEL**, cla m., śługa mistrzowski, który psy bije, (cf. hec, cf. hyd), *Boh.* ras; *Sorab.* 2. drez; *Ross.* живодерь, der Hundeschläger, der Schinder pr. et *fig.* Śmie-rie śmierć mogą nazwać i chylem i katem, Jednak bierze człeka i z tronu i z gnoju, Jednak psa u jatek, jako na pokoju. *Pot. Jow.* 92. Hecel najdzie śługę, co psa za ogon pod sukienicą wlecze. *Iej. Zw.* 65 b. (trafił dyabeł na poganina). Bezbożny chycel świętokradzką dłonią Jezusa w twarz uderzył. *Pot. Zac.* 50. **HYCLOWSKI**, a, ie, od hycła, Schinder-. *Ross.* живодеровъ, живодерный. Hycelowski plac, gdzie ścięrowo ze skóry zdziera, der Schindanger, *Ross.* живодерня.

HYD, u, m., ohydzenie, ohyda, Scheusal, Abscheu. W takiej łachmanie osadzi mię każdy uprzywilejowanym, uczciwszy uszy, hydem tego miasteczka. *Teat.* 50. c. 4. (cf. hycel). **HYDLIWIY**, **HYDNY**, a, e, obrzydliwy, häßlich, abscheulich, ekelhaft, (cf. hydzić); (*Boh.* et *Slov.* ohydny; cf. *Gall.* hideux). Nie chce tu wysuszczać hydliwych skutków tego postępowania. *Koll. List.* 1, 88. Samowładztwo Rzpltej najhydliwszym zgwałcili sposobem, że zgraję podłą nazwali reprezentantami narodu. *Ust. Konst.* 2, 163.

HYDRA ob. Siedmiuźbica.

HYDRAULIKA, i, ż., z *Greck.* nauka, w której się uważają ciała płynne w biegu. *Os. Fiz.* 267. die Hydraulik. **HYDROGRAFIA**, ii, ż, opisanie samej wody, rzek, morza, jezior etc. na ziemi. *Wyrw. Geogr.* 6. die Wasserbeschreibung. **HYDROGRAFICZNY**, a, e, hydrographisch. **HYDROSTATYKA**, i, ż., nauka uważająca ciała płynne spoczywające, na wadze się utrzymujące. *Os. Fiz.* 267. die Hydrostatik.

HYDZIC, **HIDZIC** (*Cn. Th.*) **CHYDZIC**, ił, i cz. *niedok.*, ohydzić, shydzic, zhydzic *dok.*; *Boh.* hydžiti turpare, deformare; *Slov.* hydjm dedecoro; *Sorab.* 1. hidzic invidere; hidzić co komu : obrzydzać, Efel, Grauen machen, vereiteln. Karanie srogie zwierchność poddanym hidzi. *Cn. Ad.* 331. Romulus już dawno Sabinczykom schy-

- dzony, omierzył i własnemu ludowi. *Stas. Num. 2, 155.* Zeno chce nam pijaństwo zhydzić. *Pilch. Sen. list. 2, 559.* §. Hydzic kogo do kogo obrzydlwym go robić, psuć mu, czernić go, einen bey jemanden anschwärzen, verfaßt machen. Pana do poddanych hydźili, a poddanych na pana jatrzyli. *Smotr. Lam. 6.* Kasa tego, co go do niego hydźi. *Weresz. Reg. 107.* Żydzi na sławę Jezusa się targali, Samarytanem go zowiąc, i do wszystkich ludzi hydźąc. *Sk. Kaz. 33.* Poeta obyczaje złe u chłopiat widząc, Poczał się na nie sierdzić, do ludzi ich hydźąc. *Groch. W. 580.* HYDZIĆ SIĘ, czym brzydzić się, vor etwas Abscheu haben, sich eckeln. Żadnemu nie było przykro nań patrzeć, żaden się nim nie hydźił. *Birk. Gł. K. 26.* Do jamy pograżysz mię; będą się mną hydźić szaty moje. *Budn. Job. 9, 51.* (brzydzić się mną będą. *Bibl. Gd.*) Nie hydźić się ani ubóstwem, ani choremi, nie stronić od grzebienia ciał zmarłych. *Bzow. Roż. 108.* Nie hydźił się Jezus żłobem plugawym. *ib. 53.* Takich się mają pilnie strzedz i onemi się hydźić. *Weresz. Reg. 105.* HYDZENIE, ia, n., subst. verb., brzydzenie, Ekel, Abscheu. Pochodz. *hydźliwy, ohyda, ohydzać, ohydzić.*
- HYENA, y, ż., wielkości wilka, zwierz srogi, nigdy się nie oswaja. W niedostatku zdobyczy, wygrzebywa trupy; cheiwy jest mianowicie ciała ludzkiego. Żyje w Afryce, w Azji. *Zool. Nar. 508.* die Hyäne.
- HYGROMETR ob. Wilgoćmiar.
- HYJ! interj. pobudzając konie do ciągu, jűh! hot jűh! Na złoconym wozie z biczem się posadzi, Au! zakrzyknie najpierwej, wnet hyj! zawoławszy, Zatnie biczem. *Ryb. Geśl. C. b.*
- HYL, u, m., cypel ziemi w wodę wychodzący, eine Erdbüße. Matko tak wielu królów, bohaterów tyłu, Których kości pod niebem na wietrze, na hylu. *Min. Ryt. 1, 52.* na otwartym miejscu, auf einem offenen Plage. — fig. Spokojny w swoich kątów uchylu, Nie będę wielkim panom na hylu. *Zab. 9, 543. Zabl.*
- HYMEN, a, m., bożyszczce małżeństw i nowożeńców. *Kras. Zb. 1, 583.* Hymen, der Gott der Ehen. — §. W pochwie macicy znajduje się hymen, lub krąg błonisty; jest to błona wyciągniona na kształt półksiężyca; bytność jej znakiem nienaruszonego panieństwa. *Krup. 2, 162.* das Jungfernhäutchen. Hymen, zamek panieństwa. *Perz. Cyr. 1, 156.* §. Hymen poet. weselo, małżeństwo, Hochzeit, Ehe. Wiersz na hymen Jmość Pana Starościca etc. HYME-NEUSZOWY, a, e, poet. weselny, Hochzeit.
- Wiersz hymeneuszowy.
- HYMN ob. Himn. HYPERBOLA ob. Przesada, Slov. zwišowatelka; Carn. svishatnost; Rag. nadostavka. HYPERBOLICZNIE przesadnie, Eccl. превосходительно.
- HYROGLIF, u, m., z Greck., die Hieroglyphe, pisanie osobliwemi znamionami i wyobrażeniem rzeczy; używany był ten sposób pisania od Egipcyan, i dotąd na ich obeliskach i posągach wyryte widzieć się dają. *Kras. Zb. 1, 368.*
- HYPOKONDRYA, yi, ż., z Greck., śledzionowa choroba. *Zab. 7, 104.* ob. Ciężkoserczość, Vind. teshkoserzhnost, tesnoumnost, britkomifflenost, teshhaunst, die Hypochondrie, die Miltzucht. Ludzie hypokondrya lub zamulenie śledziony cierpiący. *Krup. 2, 105.* HYPOKONDRYCZNY, a, e. ciężkosercy, ciężkomyślny; Vind. teshkoserzhnen, tegoten, britkomifflen, tosnounen; hypochondrifsch. HYPOKONDRYK, a, m., der Hypochonder, der Hypochondrist; W rodz. żeńsk. HYPOKONDRYCZKA. *Boh. Dyab. 3, 85.*
- HYPOKRAS, HYPOKRYTA ob. Hipokras, Hipokryta.
- HYPOTEKA, i, ż. z Greck. W hipotece czyli zastawie dóbr nieruchomości, bezpieczeństwo wierzycielowi na dobrach zapisuje się, do których on dopiero, nie pozyskawszy na terminie swego kredytu, prawa possessyi nabywa. *Ostr. Pr. Cyw. 1, 252.* die Hypothek. ob. Istota.
- HYPOTENUZA, ob. Przeciwpromokątna. HYPOTEZ ob. Mniemanie, domysł. HYPOZEUGMA, Slov. zadawážalka. HYSTERON PROTERON, Slov. hakmatilka, mišatelka. HYSTORYA, HYSZPAN ob. Hlstorya, Hiszpan.
1. HYZ, CHYZ, HEZ, u, m., wiatr bijący prosto w żagle, termin flisowski; wiatr pomysłny, (cf. chyžo, cf. hyzować; cf. Vind. hiza vapor); günstiger Wind auf dem Wasser. Hys, wiatr pomysłny dla statków, idących do góry, który wieje z tyłu; przy ciągłym hysie idąc pod żagle m upłynąć można w jednym dniu mil 20. *Magier. Mskr. Widzę skutki z Gdańska pod dobrym hisem stanęły. Teat. 1, 76.* Pod hysem iść, płynąc pod czas hysu z podniesionym żagle. *Magier. Mskr.* Na hysz, gdy wiatr dobry ku górze, aby do góry żagiel ciągnęli. *Haur. Ek. 174.* Gdy żagiel umoknie, aby nie gnił, za pierwszą pogodą na hysz go wyciągnąć. *ib. 174.* — Fig. tr. Teraz moje interessa pod dobrym zostawuję hyzem. *Teat. 16. b. 23.* Kto pieniądze ma, hyzem niech bezpieczeństwo płynie. *Min. Aus. 20.* Że twym fortuna żagle sprzyja hysem, Ukośnym na to zazdrość patrzy zyzem. *Min. Ryt. 3, 358.* — §. Hyzem go chlusnął miodownikiem. *Bies. A. 1.* (żwawo, chyžo trzję).
2. HYZ, CHYZ, u, m., CHYZA, y, ż., CHYZYK, a, m., et CHYZECZEK, czka, m., zdrbn., dom, chata, chałupa, ein Haus, eine Hütte. (Boh. chys, chyše pokój, chyška, baudka, chałaubka; Sorab. 1. cheiža, kheža dom; Vind. hisha = izba, dom, hishen, domazhen = domowy, hishnik, haushuvauz = gospodarz domu, pohistwo = domostwo, nahise = poddasze; Carn. hisha, kajsha; Croat. hisa, kucha = dom, pokój, izba; dem. hisicka, hisicza; Hung. ház, házatska, haziko; Dal. hixa; Bosn. hisgja, hisgića; Rag. hixiza; Ross. хижа, хижина, хижинка; Inf. Sax., Svec. Dan., Tatar. hus; Germ. Haus; Lat. casa, cf. kuczka); Chyzyk mały i prosty, chałupka, gurgustium. Mącz. Chyżeczek, chałupeczka. *ib.* Pewną zawždy śmierć blada we drzwi bije noga, To pałaców wysokich, to w chyże uboga. *Miask. Ryt. 2, 155.* Lampy po wszystkim chyzie ogień puszczają spory. *Zebr. Ow. 91.* (aedes.) Oparłi się hyz który, i wydołał wszystkie stopy wytrwać... *Zebr. Ow. 10.* (si qua domus mansit). Pyszne głowy, co ubogą cnotę Mają za jedną swych chyzów sromotę. *Susz. Pieśń. 1 c. 2.* Król cierpieć teraz musi siła, W obozach pod gorącym i pod niebem zimnym, Na deszczach raz w namiocie, drugi w hyzie dymnym. *Pot. Arg. 49.*
- HYZOP ob. Izop.
- HYZOWAĆ, HYSOWAĆ, ał, uje, cz. niedok., whyzować

dok. z Niem. *hissen*, die Segel aufstehen. Hysować znaczy podnosić żagiel, gdy się hys zrywa. *Magier. Mskr.* (Gall. *isser, hausser*; *Angl. hoise*; *Lat. med. haucire*; *Svec. hissa*; *Dan. hisse*). Whyzowawszy reje w wierzech masztu

do góry, Chwyтали ręce wiatry w żagiel pełnosznyry. *Otw. Ow. 452*. Trarefem żagiel do góry hysują. *Magier. Mskr.*

HYZY ob. Chyży.

I.

I, litera dziewiąta według abecadła łacińskiego. *Kras. Zb. 1, 384*. Miedzy i krótkim, a y ypsilon, oczywista wy-daje się różnica, gdyż na pierwsze gardło sciskamy, na drugie bardziej go otwieramy. *Kpcz. Gr. 1, p. 24*. Różnica ta, tak jest wielka, że prawdziwa wymowa y nie mniej jest Szybolet, to jest, narodowością gardła Polskiego, jak I, a uchybienie tego od razu cudzoziemca wydaje. Czechy pisząc *pycha pycha*, zey-skat zyskać, dają znać, że dobrze czują tę różnicę Słowiańskiego y od i. Tak i my piszemy: obejdzie, zamiast etymol. obeidzie, co się jeszcze w Seklucyanie i innych dawniejszych nojdzie; tudzież przejdzie, zamiast preidzie; ale przyidzie, wyidzie dotąd piszą, [teraz nikt tak nie pisze. 1] a dogodniej etymologii, niż przyjdzie, wyjdzie; tudzież przyjmuje lepiej odpowiada źródłu swemu, niż przyjmuje; ale poimuje, przeimuje, jak u Seklucyana czytamy, już nikt nie pisze, jedno pojmuje, przejmuje. — Słowo ociec, Boh. otec, że in Genit. skrócenie mówi się ojca, zamiast ociēca, ztąd też i in Nom. piszą ojciec.

Po spółgłoskach: f, g, k, l, nigdy y, zawsze i nastąpić musi; a ma-li po g i k nastąpić e, tedy i jeszcze się wkłada, n. p. gier zamiast grów, Genit. plur. słowa gra. Dawni też czynią nawet po spółgłosce l, pisząc: ku chwale, przeliewam. *Mącz.*

Po spółgłoskach r, ł; tudzież ż, rz, cz, sz, nigdy i, zawsze y następuje. Niekórzy atoli z dawnych, a między niemi Jan Kochanowski, za tym byli, żeby ile można ochraniać y dla skromniejszego pisania; woli tedy pisać rim, wszitko, dim, niż rym, wszystko, dym. Now. Char. lecz tego przypuścić nie można, ponieważ tym jedynie niektóre słowa od siebie się różnią, n. p. bił a był.

Reszta spółgłosek znacznie odmieniają swoje naturę według tego, gdy i lub y po sobie mieć mają, tak że przed pierwszym miękkimi, przed drugim twardemi się stają. Ztąd wypada potrzeba na końcu słów, gdzie się i nie pisze, ale podrozumiewa, oznaczać te spółgłoski kręską od prawej na lewą: n. p. koń, bo mówimy konia, sieć to sieci. Tym sposobem wytyka się różnica między słowem: łup' Imperativ. a łup, łupu Subst., wab' Imper. a wab, wabu Subst. — Dawni zachowują tę kręskę, (będącą *εφελκυστική*) bez potrzeby nawet tam, gdzie się i wyraźnie pisze, n. p. w sieciach, zamiast w sieciach.

Jeżeli przed spółgłoską mającą po sobie i, poprzedza c, s, z, te także stają się miękkimi, i znaczą się kręską; ztąd piszemy: ćmić, śmiać, źmija.

Wtrącają dawni i, gdzie my go teraz nie piszemy, n. p. osimnaście, osinnasty. *Mącz.* zamiast osmnaście, osmnasty.

Znajdujemy w niektórych pismach j długie, nazwane jota (ale fałszywie, bo u Greków jota znaczy i krótkie) przed samogłoskami. To j jest spółgłoską, i nie może się stać bez następującej samogłoski wymówić. *Kpcz. Gr. 1, p. 24*. My piszemy j długie zamiast i krótkiego w ten czas tylko, gdy się łączy z poprzedzającym z, w, gdy te głoski mają brzmieć twardo, n. p. zjem, dla różnicy od słowa ziem, ziemia; wjazd, w jednej, z jednej. *ib. 2, p. 242*. — Januszowski tam, gdzie się trafia dwoje ii wespół, jako piie, biie, a ostatnie oczywistym się staje konsonantem, woli pisać: bije, pije. Now. Char.

Czechy od dwóch wieków zarzucili j jota, pisząc na to miejsce g, n. p. gakys jakiś, geden jeden, gešte jeszcze; atoli w cudzoziemskich imionach jota zachowują. [Niedawno temu Czechy zmienili swoją ortografię i tak zam. g piszą j, a g bez dyakrytycznego znaku używają na oddanie brzmienia g, nareszcie zam. j piszą i. 2].

Przed spółgłoskami na początku słów, i nasze wyraźnie słyszeć się daje, jak gdyby pisano ji; czemu też Czeskie pismo przyświadcza: n. p. ikra gikra, inny giný, iskra giskra, izba gizba. Ztąd w dawnych, n. p. w Seklucyanie często i, zamiast gi, to jest go. W etymologii jota nasze na początku uważać należy jako przydatnią aspiracją, jako spiritus asper, n. p. porównywając jest z Łacińskim est; jabłko z Niem. Apfel; Jachna, Jaga z Łac. Agnes; Jacenty z Hycynt; jachtel z Niem. Ahtel.

[Używanie w pisowni liter i, y, j. Uważając, że głoska i pisze się u nas w dwojakim kształcie, według tego, jak od poprzedniej wpływającej na nią spółgłoski miękkiej lub twardej, ton cieńszy i, albo też grubszy y otrzymuje; że i umieszczane po spółgłosce, przed jedną z samogłosek a, a, e, e, o, u, nie wydaje bynajmniej oddzielnego swego tonu, ale służy tylko za znak zmiękczenia poprzedniej spółgłoski; że teoria dyftongów jest mylną; sądzi Deputacya, iż równie pisownia nasza, jak wymawianie i sama grammatyka pozyska większą pewność, jasność i dokładność, gdy przyjęte będą następujące prawidła:

1. Iżbyśmy stale używali postaci j wyrażającej brzmienie spółgłoskowe tam, gdzie dotąd pisownia nasza mieściła literę i, y, jako część mniemanego dyftongu, czy w zaczęciu sylaby: jabłoń, jądro, jeden, jęk, jodła, już, czy w zakończeniu: maj, rej, kij, słój, wuj, stryj; — przedajny, uprzejmy, zbrojny, bujny, familijny,

kommissyjnny; równie w tenczas gdy do niej należy sama, jak w powyższych przykładach, jak łącznie z inną spółgłoską: *wjazd, zjazd, objazd, wójt* i t. p.

2. Postać rzeczona ma w takiem używaniu brzmienie spółgłoskowe *j*.

3. Ponieważ brzmienie spółgłoski najmniejszej *je* spływając na samogłoskę najcieńszą *i*, w wymawianiu zléwa się w jeden ton i pozornie znika; spółgłoska przeto *j*, ani się wymawiać, ani pisać powinna przed samogłoską *i*; to jest: nie piszemy *szy-ji, sto-ji, kra-jina*, ale *szyi, stoi, kraina*.

4. Jako spółgłoska należąca do rzędu najmniejszych, nigdy na grubsze *y* spływać nie może; przeciwnie gdy na nią spływać może cieńsze *i*, lub grubsze *y*, zarówno po obydwóch się pisze: *bij, kij, żyj, stryj*.

5. Wyrazy cudzoziemskie: *Julia, Fabian, Scypion, Idamia, Niobe*, albo *komedyja, Grecya, Azja*, i t. p. takim sposobem, zgodnie z pisownią języków, z których pochodzą, pisać się powinny; nigdy zaś *Fabijan, Scypijon, Idamija, Nijobe, Grecyja, komedyja, Azycja*; ani *Fabiian, Scypiiion* i t. p.; ani też przez mylne użycie spółgłoski *j*, i złe wymawianie *Azja, Anglja, kurjer, Precjoza* i t. d.

6. Kształt alfabetyczny postaci odróżniającej samogłoskę *i*, od spółgłoski *j*, w drukach i w piśmie małym, jest wyraźny. W początkowych tylko większych literach pismiennych potrzebuje tej różnicy znaney i przyjętej we wszystkich językach mających alfabet łaciński: żeby *J* spółgłoska przechodziła za podstawę liter, *I* samogłoska na niej się opierała. *Rospr. i Wniosk. str. 548 i nast. — 4.]*

1. *I*; *Conjunct.*; *Boh. y*; *Slov. y, i*; *Slav. Rag., Dal. i Bosn. i, ter, tere*; *Croat. y, i, ter*; *Hung. is, és*; *Vind. inu, nu, jenu, ter, tar*; *Carn. inu, jenu, jenoj, tēr*; *Ross. u*. Dla wygody przedszego napisania, spojnik *i* piszemy przez *i* krótkie, nie przez ypsilon; bo też *i* brzmi pospolicie. *Kpzc. Gr. 2, p. 243. cur y scribendum sit, non video. Cn. Th. — §. 1. wiąże słowa, frazesy i całe peryody, und. — Nie jednejsmy matki i nie jednej żądze, Ty wolisz przyjaciela, a drugi pieniądze. Simon. Siel. 52. (cf. a). I co za tym idzie, abo i tak dalej, abbrev. i t. d. et caetera, und so weiter. I owszem ob. Owszem. Ba i bardzo, baj bardzo, ob. Ba. Często osobliwie u dawnych, i zbytecznie się dokłada do prepozycyi z, n. p. Jechał z Brześcia król i z żoną na księstwo Litewskie, a potem do Piotrkowa na sejm i z królową Boną. *Gorn. Dz. 12. — §. I — i*, nie mniej to — jak tam to, razem to i owo, so wohl — als auch. I bije, i głaszcze. *Gemm. 99. I chce, i niechce. ib. I śmie, i nie śmie. ib. Kto zdepee to prawo, niech będzie i od bogów i od ludzi zbrzydzoney. Jab. Tel. 154. Rzadkie to szczęście, i panu i poddanym razem podobać się. Boh. Zam. 98. Chrystus z panny narodził się, i prawy człowiek i prawy Bóg. *Sk. Zyw. 255. Starosta, jak tylko może ciągnie intrate ze wszystkiego, i z żydów, i z chłopów, i z mieszczan. Przestr. 153. Rzadki ten, co i dobrze i prędko napisze. Dmoch. Szt. R. 18. Szcze-***

gólne i powszechne doświadczenie przeczy, iżby można być wielkim i prędko i łatwo. *Kras. W. 51. Często jednoż serce i mężne jest w wielkich cnotach, i słabe w małych niedostatkach. Sk. Zyw. 1, 229. I to i owo ob. Owo. I tam i sam ob. Sam. — §. Continuat. Zawsześ i ładna i ładna. *Teat. 48. b', 13. jak ład. tak ład., wciaż ład., nieodmiennie, in einem fort. — §. 2. Także; niemniej też, auch, gleichfalls auch. Grecy temu są przeciwni, iż duch święty pochodzi i od syna. *Sk. Zyw. 237. O pochodzeniu ducha świętego i od syna, tak jako od ojca, napisał jedną księgę Anselm. ib. 237. I my też byli jak naród drugi, Kiedyś i Polak był panem. *Karp. 2, 102. I bogi mają oczy, i ich miłość piecze. *Hul. Ow. 205. — §. 3. Także nawet, auch sogar selbst. Cnotę i w nieprzyjacielu miłujemy. *J. Kchan. Dz. 195. Władysław, nietylko żeby się miał o obranie Aleksandra gniewać, ale i pochwalił Polaków, iż Litwie znowu do siebie tym przyłączyli. *Stryjk. 665. I z dobrych ojców zli się synowie rodza. *Sk. Zyw. 2, 33. I — nie — także i — nawet nie, selbst — nicht einmal. Pieniędzy i w drodze nigdy z sobą nie nosił. *ib. 2, 90. selbst auf der Reise trug er nicht einmal Geld bey sich, oder pflegte er nicht einmal Geld bey sich zu haben. Król pierwej przez posłów traktował, ale Car i słuchać nie chciał. *Pap. W. 2, 58. er wollte auch nicht einmal hören. I nie śniło mi się o tym. *Gemm. 103. Nie chce go i widzieć już więcej. *Teat. 29, 54. Niemasz tam nikogo, i psa w domu niemasz. *Cn. Ad. 617. Kłamecy i prawdę mówiącemu nie wierza. *ib. 547. I tyłka nie dam, nie, bynajmniej. *Cn. Th. auch nicht so viel, nichts. Do mnie nie powiedział i słowa. *Teat. 7, 25. Czart. Kaw. — §. 4. I z zapytaniem indirecte, eine indirecte Frage auszudrücken. I śmiałeś tam sieść? du hast es gewagt, dich dort hinzusetzen? I śmiałabym toba kłamać? I także to ma być? I także to mię szanuje? I mamże ja to mimo się puścić? I na ciebież to przyszło? *Cn. Th. I na toż to nieba z tak wielu nas przypadków wyrwały, Zeby nas w przepaści tak straszne oddały? *Jabl. Tel. 80. I nie mogłoz być inaczej? *Gemm. 102. — §. 5. Zadziwienie wyrażając, eine Verwunderung auszudrücken. I ja błazen, i ja głupi wierzyć! *me ineptum, qui credidi. *Cn. Th. o ich Thor! I to sprawa, rozum, rząd! daß ist mir eine Ordnung! I to bieda: co za nieszczęście! *Cn. Th. I to też żołnierz. *Cn. Ad. 285.***********************

2. *I = gi = go, ob. — Gi et Go, ob. On.*

I B — I F.

IBA ob. bocian cudzoziemski; *Ross. ивнѣ.*
ICH gen. et acc. plur. pron. on, *Boh. gegieh.* Wszystkie jeich (ieh) chory. *Auszp. 411. ICHMOŚĆ, sci, plural. nom. Jegomość, Jejność, mówiąc o ludziach znacniejszego stanu, die hochgehrten Herren, oder Damen. Czy jeszcze i z temi Ichmościami zgradowienie prawodawcze powinno wchodzić w negocyacye? *Gaz. Nar. 2, 52. Ichmość Panowie, Ichmość Państwo, die gnäbigen Herren, die gnäbige Herrschaft. (cf. Jegomość, Jejność, Mość, Miłość). Nasi panowie będą dziś na obiedzie u Ichmość**

- Państwa Zaeniewskich. *Teat.* 22. b, 31. Znajcie się na tych Ichmościach kobiety, a będziecie mniej nieszczęśliwe. *ib.* 22. c, 19.
- ICYK, a, m., [hebr. Isaaq, 2], zwyczajne żydom imię, zkąd za żyda się kładzie, ein bey den Juden gebräuchlicher Name, daher statt Jude, im Sferze. Połowny Icyk przedał dyament ten z wielkim zyskiem w ręce Ormianina. *Zab.* 13, 249. *Nar.* cf. Abram.
- IDE ob. Iśc. IDEA, Boh. widka; ob. Wyobrażenie, obraz, wzór. — IDENCYCZNOŚĆ ob. Tosamość, jednorodność. IDENCYCZNY ob. Tosamy, jednorodny.
- IDYLLA, i, ż., z *Greek.*, rodzaj wierszów, w których się opisują pola, łąki, lasy i wszystkie wiejskiego życia wdzięki i rozkoszy. *Kras. Zb.* 1, 396. po naszymu mówiąc: sielanka, pasterka, daß Hirtengebicht.
- IDYOTA, y, m., z *Greckolac.*, nieuk, ein Idiot, ein Unwissender. Był idyotą, czytać i pisać nie umiał. *Falib. Dis. M. Sak. Persp.* 7. IDYOTYZM, u, m., właściwość mówienia, sposób mówienia jakiemu językowi lub dyalektowi właściwy, *Curn.* lęstnorednost; *Slov.* vlastenečnost, vlastenka, vlastnorednost.
- *IDYŻ = idźże ob. Iśc.
- IDZI, iego, m., *Egidius. Sk. Żyw.* 2, 165. Aegidius. *Boh.* Gilg.
- *IFLANTY ob. Inflanty.

I G.

IGIELKA, i, ż., *demin. nom.* igła, *Boh.* gehlicka; *Slov.* ihelka, ihlica; *Sorab.* 1. yohliczka; *Vind.* jigliza; *Rag.* ighlizza; *Carn.* jegliza; *Croat.* iglicza; *Bosn.* ighlica; *Ross. et Eccl.* игodka, иглочка; ein Nähnadelchen, eine kleine Nähnadel. Publiczną kieruje całość raczej, niżeli nিকেзмną igielkę. *Leszcz. Class.* 27. — Igielka magnesowa, strzałka magnes natarta. *Solsk. Geom.* 1. IGIELNICA, y, ż., IGIELNIK, a, m., IGIELNICZEK, czka, m., IGIELNICZKA, i, ż., *zdrbn.* Boh. gehelnik, gehelnicek; *Vind.* jiglauniza; *Rag.* jegügliscte; *Ross. et Eccl.* игольникъ; 1. puszka igielna, krubeczka, daß Nadelbüchßen. Kupił jej igielniczek, będzie miała w czém spółki chować. *Teat.* 12, 126. Igielniki toczą się z gruszy, z trzmieliny. *Kluk. Rosl.* 2, 159. — §. Igielnica, ryba, acus. *Chmiel.* 1, 622. der Nadelstich, ob. Igliea. 2. Igielnik, który igły robi. *Petr. Et.* 25. iglarz, der Nadel; *Boh.* gehlar; *Croat.* iglar; *Slav.* iglar; *Vind.* jiglar, jiglizhar, haftlar; *Carn.* afklar; *Ross.* игольщикъ, булавочникъ; *Eccl.* иглодья. IGIELCZANY, a, e, od igielki, von kleinen Nähnadeln. Igielczane końce. *Sien.* 528. IGIELNY, IGLANY, a, e, od igły, Nähnadel, Nadel; *Boh.* gehelnj, gehelnj; *Rag.* jeguglni; *Ross.* игланный, игольный. Łacniej linę przewlec przez igielne ucho. *Rej. Apoc.* 88. Ucho iglane. *Prot. Jul.* 50., *Biał. Post.* 217. daß Nadelöhr. Förtka do nieba równa z dziurką igielną. *Brud. Ost.* 4. Strzelców miał doświadczonych, którzy, gdy strzelali, Nie w pierścien, ale w ucho igielne trafiali. *Kmit. Spit.* A 4. Zalecić damom igielne roboty. *Mon.* 72, 650. IGLA, y, ż.,

Boh. gehla; *Slov.* ihla, gehla, yhla; *Sorab.* 1. jehla, yohwa; *Sorab.* 2. gla; *Vind.* jegla, jigla, shivaniza, shivanza; *Carn.* jegla, shivanka, shyvanka; *Croat.* igla, shivanka; *Rag.* ighla; *Bosn.* igla, yagla; *Dal.* yagla; *Slav.* igla, shivachka; *Ross.* игла; cf. *Gall.* aiguille; *Graec.* ἀγή, ἀκροσφα; *Lat.* acus; *Angls.* egle; *Turc.* igne. A. *Czart. Mscr.* (cf. *Germ.* Igel, Nadel, Stachel), a. narzędzie stalne do szycia, die Nähnadel, die Nadel. Za igłą szyc, przed igłą szyc, u krawców i szwaczek, sposób szycia, zszywając materye lub płótna; za igłą szyc, t. j. wracać się z nitką za ścieg; przed igłą szyc, prosto szyc, bez zakładania nitki. *Magier. Mskr.* Kto w śpilce odrwił, oddać mu na igle. *Morszt.* 98. Krawiec igły szukając, za grosz świecy spalił. *Rys. Ad.* 27. (cf. nie waży wiele dla mała, nie stoi za to; cf. suknią zastawił, koszulę wykupił). Iglę byś już znalazł, tak długo szukając. *Cn. Ad.* 525. Rozświeciło się tak, żeby igłę znalazł. *ib.* Takim słowkiem przedź się panna obrazi, niż na igle. *Dzwon.* A. 5. Ostróżny, jak na igłach bacznie chodzi. *Zab.* 14, 55. (cf. na śpilkach, na brzytwach). Jam cię teraz doszła jak po igle. *Morszt.* 73. (cf. po nici kłębka). Próżno skakać, kiedyście na igle. *Pot. Arg.* 491. (na wędce, złowieni). Dam ci dwie symfonijki nowiuteńkie, jak z igły zdjęte. *Boh. Kom.* 1, 212., *Vind.* zielunou, kosedain, zhistunou, uagelien. To to jak z igły zdjęte dopiero ich stadło, Owoż nowość, niedosyt, rozdrażnione chluci. *Zabl. Amf.* 5. — Iglą mu w głowie układano. *Cn. Ad.* widłami nie dostaje mu klepki, es rappelt im selnem Kopfe. — *Iglę do robienia pończoch, dróty *Ross.* вязальные иглы. — b). Iglę probierskie, próbki, są to blaszki małe kruszcowe, obdłużno czworograniaste, zrobione według różnego umiarkowania srebra. *Kruml. Chy.* 61. Probierndeln. Iglę chirurgiczne do zszywania ran, bywają proste, krzywe, okrągłe, trójkątne, haczkowate etc. *Dykc. Med.* 2, 684. die Nadeln der Wundärzte. Iglą do wiazania arteryi ranionej przy rznięciu kamienia, acus pro liganda arteria. *Czerw. Narz.* 29. Iglą do palenia zębów. *ib.* 32. — §. *Botan.* Wilcze igły ob. żorawie noski, *Geranium* Linn. Storchschnabel. *Syr.* 711. IGLANY ob. Igielny. IGLARZ, a, m., co igły robi, igielnik, der Nadel; *Boh.* gehlar; *Slav.* iglar; *Vind.* jiglar, jiglizhar, haftlar; *Carn.* jeglizhar, afklar, fem. afklarza; *Croat.* iglar; *Ross.* игольщикъ, булавочникъ; *Eccl.* иглодья. Iglarze. *Vol. Leg.* 3, 592. IGLARSKI, a, ie, od iglarza, Nadel; Iglarskie rzemiosło albo IGLARSTWO, a, n., die Nadelerei, daß Nadelhandwerk. IGLASTY, a, e, do igły podobny. *Włod.* nähnadelöhrmig, nadelöhrmig; *Ross.* игольчатый. Ziele to nasienie swoje ma w długich a jakoby w iglastych strączkach. *Syr.* 1199. IGLAW, a, m., mone miasto w Morawii, stolica cyrkułu. *Dykc. Geogr.* 1, 390. die Stadt Iglau; *Boh.* Gjhlaw. IGLAWSKI, a, ie, *Boh.* Gjhlawský, *Germ.* Iglauer. IGLICA, y, ż., *Boh.* gehlice, gehliczka; *Ross.* иглица; (*Rag.* ighlizze lanugo; *le prime penne degl' ucelli*; ighlicczar uccello di prime penne), wielka igła, eine große Nähnadel; spółka podwójna do włosów, etne Haarnadel; drót do robienia pończoch, *Ross.* вязальные иглы, eine Strichnadel. Magnes-

wa iglica. *Susz. Pieśń. 2, F 4 b.* die Magnetnadel, (strzałka). Naczynie iglic miedzianych, któremiby się spinało przykrycie przybytku. *Leop. Exod. 36, 18.* (haczyków. *Bibl. Gd.*), *Deffen.* — §. Iglica, naczynie podkopnicze, służące do kucia w skale, czyli krótki kończaty koł żelazny. *Jak. Art. 3, 294.* ein Minierrpfod. — §. Iglica tkacza, czołnko, das Schiffchen, die Schiffspuhle, der Schiff bey den Webern, narzędzie pospolicie drewniane, na które nawijają się nici na watek, i przerzucone przez podłużną przędzę, rozciągniętą na nawojach, z nią się mieszają. *Otw. Ow. 216.* — §. Iglica ryba, *Carn. bulesh, esox bellone Linn. der Hornfisch, die Meerndel,* ma głowę na kształt iglicy; Towią ją na brzegach Bretanii i Normandyi. *Ezd. Dykc. 1, 271.*, (*Slav. jegulja; Rag. jegulgja anguilla,* węgorz). — §. Iglica, *syngnathus, Nadelstich,* rodzaj gadu pływającego, mający pysk do wałeczka podobny, ciało stawowate, wężykowate. *Zool. Nar. 196., Kluk. Zw. 3, 55.* — §. Iglica, grzebieńca, nasienie ma w długich iglastych strączkach. *Syr. 1499.* zórawie noski. *Sienn. 151. scandix pecten Linn.* gatunek trzebuli, rośnie między zbożem, ma na ziarnach długie dziuby. *Kluk. Dykc. 3, 57.* der Nadelstich, Spießkamm. Iglica Włoska, od liścia ostrokołowego, zowie się też Mysza wiecha, *qu. v. Syr. 610. ruscus aculeatus,* ruszczek, mirt dziki, der Mäuselorn, rośnie w lasach, w gajach i między płotami. *Dykc. Med. 2, 682.* IGLISTY, a, e, pełen igiel, voll Nadeln; *Ross. иглистый;* cf. игловатый spółkowaty.

IGNACY, ego, m., IGNAŚ, ia, m. *zdrbn.*, imię meżkie, u dawnych *Zegota. Dudz. 17.; Boh. Hynck; Ross. Игнатий; Ignatiusz, ein Mannsname.* Ignacy z Lojoli, fundator i ojciec zebrania Pana Jezusowego. *Wys. Loj. 5.*

*IGRA, y, ż., krotochwilna zabawka, ein Kurzweiliges Spiel, Spielerey, Zeitvertreib, (cf. gra); (*Slav. Bosn., Rag., Croat. igra; Vind. jigra, igra; Carn. jegrá; Ross. ирга тоъ значы co Polskie gra; Hung. ugrás-tanice.*) Po robocie szukamy odpoczynku, igry i ochłody; niechaj się rodzice starają, aby igry dziecinne (die Kinderspiel) były ucziwe, niechaj sami przy dziecinnych igrach będą. *Modrz. Baz. 40.* Nie urodziliśmy się na igry, albo na krotochwile rozkoszne; ale więcej ku pracy, a ku sprawom statecznym. *Cresc. 494.* Na arście taką igrę miał Dawid prorok... *Wrobl. 72.* Jegomość X. Biskup obierze ku igrze tę grę, która się jemu najlepsza będzie widziała. *Gorn. Dv. 8.* Bywały i insze zabawki królewskie, jako igry na koniach, ciskanie z koni piłkami. *Gorn. Dz. 47.* Zazwyczaj w igrze, dyabeł oczy wydrze. *Teat. 22. b, 53.* Zapowiedziano, aby te igry, które komedye zowią, czynione nie były, gdyż igra już obróciła w gniew. *Eraz. Jęz. J. 4 b.* Przy żadnych igrach komedyał być się im nie godziło. *Glicz. Wych. C. 5. (ob. Igrzysko).* — §. Igra-gra, das Spiel. Nieuczciwi, którzy się igra kostek bawia. *Bud. Cyc. 79., Gil. Post. 185.* IGRAĆ, ał, a, intrans. niedok., IGRYWAC, ał, a, czestottl., krotochwilnie się bawić, (cf. grać), Kurzweil treiben, spielen, tändeln; *Vind. jigrati, igrati, zhazhlati, shpilati; Carn. jegrám; Croat. igratisze (igrati-grać muzycznie); Bosn. igratti-*

grać; *Rag. igratti, vigratti, igrattise; Slav. igratise, (igrati-tańcować; Hung. ugom; Ross. играть, игрывать-grać).* Dzieciom trzeba pozwolić igrać, po domu biegać; bo takie igrzyska pomocne są do zdrowia i chyżości. *Petr. Ek. 94., Boh. deckowati, párat se.* Psy igrają *Vind. pefi se guliyo.* — Igra jak cieleta (*Vind. telezhiti, teletuvati).* Igra na łące bydełko zielonej. *Lib. Hor. 78.* Igrający, (*Boh. hrawý; Vind. jigrazhen, igrzhki, jigraun).* Kot tak długo z szczurkiem igra, aż mu się uprzykrzy. *P. Kchan. Orl. 1, 89.* Świszcz igrzując, głos wydaje jak szczęnięta. *Zab. 12, 187.* Igrając co robić, żartując, ob. na jednej nodze, *Eccl. игрушкою, игрательно.* Śmiały się łąki, kwiaty, lasy, doły, wały, Przy pienu skoczonym Dafny zalotnie igrały. *Zab. 8, 307.* Nar. Śliczne jej oczy promieniem miłości igrały. *Past. Fid. 67.* (błyskały). Niechaj nie igra z szczęściem, kto ma w domu swój chleb. *Klon. Fl. C. 3.* (niech nie żartuje z nim). Bój krwawy z gardłem igra. *Birk. Kaw. Malt. C. 3.* Bóg z ludźmi w żadnej obietnicy nie igrał słowy. *Farnow. 28.* Przegra kto, wygra, Z torbą lub z trzosem, Los z nami igra, Igrajmy z losem. *Kras. List. 2, 127.* Igrać przed potkaniem, *proludere. Cn. Th. harcować, sfarmuzieren, den Tanz anfangen vor dem Kampfe.* — §. Pochlebuj synowi sweinu, a uczyni się bojaźliwym, *zigrawaj się z nim, a zasmuci cie. *1 Leop. Syr. 30, 9.* (żartuj z nim). W tym księżycu z pannami się dobrze *zigrawać. *Spicz. 196.* Będzie się igrało dzieciątko nad dziurą zmiową. *3 Leop. Jes. 11, 8.* — §. *Transitiv.* Co więc dziecię z młodu igra, na starość się k temu miewa. *Biel. Św. 150.* IGRANIE, ia, n., *subst. verb.*, das Kurzweilen, Spielen, Tändeln. Kot czyni igranie z szczurkiem. *P. Kchan. Orl. 1, 89.* (igraszkę, igre). Zwyczajnie się ku gniewu igranie pomyka. *Pot. Jow. 23.* IGRACZ, a, m., krotochwilnik, ein Kurzweiler, Tändler, der gerne spielt und tändelt; *Sorab. 1. zhračž; Vind. jigrazh, jigrauz, jigraz, spilar; (Carn. jigrez, jegravz-gracz); Croat. igrach, igrash; Rag. igrác, igralaz, igras, igrarž; Bosn. igrač, igrallač; (Slav. igrács-tanecznik); Eccl. игратель, играль.* Igracza nie widziałem wiekszego. *Tr.* — Igracz teatralny-aktor. *Tr. der Aeteur. Wrodz. żeńsk. IGRACZKA,* która igra, die Spielertin, Tändlerin, Kurzweilerin; *Sorab. 1. zhráčžowa; Vind. jigraniza, jigrauka; Bosn. igraciča; Rag. igraliza. IGRACZKA, IGRASZKA, i, ż., IGRZYSKO, a, n., igra, zabaweczka, krotochwilka, Zeitvertreib, Kurzweil, Spiel, Tändele; (Boh. hračka, hříčka, paradlo, tjetky; Vind. jigrazha, kilakala, zhazharia; Carn. jegrážha; (Ross. игорка, игорочка, игрушка, игрушечка łąka); Eccl. игралнице, пусалие. Z ślepą miłością igrzyska się dzieją. *Przyb. Luz. 159.* Igrazki i śmiechy. *N. Pam. 9, 362.* Stalismsy się zhańbieni, sąsiadom na igrzysko i na pośmiewisko. *1 Leop. Ps. 78, 4.* Człowiek boże igrzysko, *di homines ut pilam habeht. Rys. Ad. 4.* Wiesz, jakie ci potym igrzyska wyprawował, jak wiele przeciw tobie knował. *Pilch. Sen. list. 321.* (figłów, psich sztuk). Nie nadała się wilkom Polska wełna, Czochrać się bowiem trzeba nie z igraszka. *Jabl. Buk. J. 4.* (nie żartem). — Igrzyska meżkie rozmaite, gonitwa, zapaski, szermierka, lu-*

di, *spectacula. Cn. Th.* (*Ross.* игрище wielka gra), öffentliche Spiele, Schauspiele, Wettkrempen etc. Młódz tam nie w cytry i w lutnie dzwoni po bruku, Ale z młodu zwy- czaj zaraz się do łuku, I wojskowych igraszek. *Tward. Wł. 216.* Igrzyska Emir cały tydzień doma stroił. *Warg. Radz. 173.* U Rzymian między innemi igrzyskami, naj- przedniejsze były igrzyska szermierskie. *Nag. Cyc. pr. 21.* Jeden Rzymianin bogaty sławne igrzysko był sprawił. *Kniaz. Poez. 5, 106.* Igrzysk sprawca, rządcą, sędzia, płajca, *munerarius. Cn. Th.* Igrzysk miejsce, *Rag. igrisete; Carn. jegrishse; Vind. jigrishse, jigralishse; Eccl. игральное.* cf. dziwowisko, gonitwa, der Schauspielflag, wo die Spiele gehalten wurden. — §. *Fig.* Weciągnawszy Wojewoda do Rusi, jak najostroźniej postępował, wiedząc, iż z chytrym nieprzyjacielem igrzysko zaczął. *Strujk. 292.* mit was für einem schlaunen Feinde er das Spiel (den Tanz) angefangen hätte. Śmiał się Mars na te igraszki i wzajemne gony. *Jabl. Buk. N 2 b.* cf. (taniec Tatarski). IGRASZKARZ, a, m., robiący lub sprzedający igraszki, łatkarz, *Ross. игришечный.* IGRZYKOWY, a, e, od igrzysk, Schauspiel-, Spiel-, *Eccl. игральничий.* IGRZYWY, a, e, igrać lub- biący, gern spielend, tändelnd; *Ross. игрывый* swawolny, (*Ross.* игральный; *Eccl.* игрательный *lusorius*, gierny, gra- walny).

II. abbreviacya, n. p. II. KK. MM. Ich królewskie Moście.

II. XX. MM. Ich Xiążęce Moście. cf. J. abbrev.

IKRA, y, ż., (*Boh.* gikry; *Sorab.* 2. jerk, nerec, nerek; *Vind.* ikra, ribje jaje; *Carn.* ikra, ykre, (2. *glandula* gruczoł); *Croat.* ikre, jajca ribja, barb. ikre, ikaraa; *Bosn.* ikre, jaja od ribbe; *Slav.* ikre; *Ross.* икра (2. kawiar, 3 ły- tka); *Eccl.* икра или икра ледяная на водѣ kra, *crusta;* cf. *Graec.* ἵχθωρ; jaja rybne. *Zool. Nar. 75.* der Rogen der Fische, der Fische-rogen. — §. Łytką. *Tr.* die Wade; *Hung.* ikra; *Ross.* икра. IKRASTY, IKRNY, IKRZNY, a, e, ikre w sobie mający, Rogen-, Rogen habend; *Boh.* gikratý; *Carn.* ikrast, ikren, ykrast, ykrat, ykrén, (2. gruczoło- waty); *Vind.* ikrast, ikren; *Croat.* ikraszt; (*Hung.* ikrás *glandulosus*); *Ross.* икростый, икраный. Karpie, trzy ikrne, a mleczne dwa, należa do sadzenia. *Zaw. Gosp. Mleczna ryba jest samcem, a ikrzna samica. Haur. Sk. 143.* IKRORODNY, a, e, ikrzny, Rogen erzeugend. Ikro- rodna ryba, *ovipara. Cn. Th., Eccl.* икородный. IKRZAK, a, m., ikrna ryba, der Rogner; *Boh.* gikrnač; (*Ross.* икряникъ kawiar, co kawiar robi). U samie ryb, abo u ikrzaków leży w podłuz brzucha skupiona ikra. *Kluk. Zw. 3, 84. oppos. mleczak.* IKRZYĆ się, ył się, y się, *zaimk. niedok., o rybach* trzec się. *Włod. von den Fischen, fischeifen; Ross.* икриться. *Fig.* Ikryć się = wydawać się na co, trawić się, cf. wykrzyć się, zikryć się, sich ausbeuten, sich ausgeben. IKRZYCA, y, ż., albo IKRZYSTY kamień, *oolithus*, der Rogenstein, kamień wapnasty, z wie- lu okrągłych ziarek spojony, naksztalt ikry rybięj albo ziarek grochu. Było kiedyś mniemanie, że to ikra zka- mieniała. *Kluk. Kop. 2, 94.*

I Ł.

I Ł, u, m., (*Boh.* gil; *Slov.* glug, lepka země; *Sorab.* 1.

tĕmeno, tonidwo; *Carn.* ilu, ilovza, jilu, jilovza; *Vind.* jiou, glina, glen, ilouza, let, berna; *Croat.* ilovacha; *Dal.* gnilla; *Ross.* рухлякъ, (илъ szlam; cf. *Graec.* ἄλγος; cf. *Lat.* uligo; cf. wilgi, wilgoć); *argilla pinguis,* der Fetten, rodzaj gliny najłuszczejszej. *Kluk. Kop. 1, 252.* Z rodzajów morskich obszerne opoki krety, marmuru, ilu i wapiennych kamieni powstały. *Stas. Buff. 148.* marné, der Märgel. — Odmieniają się jako il, gdy go pie- czętują. *Budn. Job. 58, 14.* (glina. *Bibl. Gd.* wie Etimen. 2uth.). Tam ży mych braci znajdziecie, I krew ich zmieszana z ilem. *Karp. 1, 113., (ob. Nowaty).*

ILE adv. a) jak wiele, io viel, wie viel; *Boh.* gelikož, kolik; *Slov.* kolko; (*Sorab.* 1. jeliso jesli); *Sorab.* 1. wotakwele, wokažwele; *Carn.* kolkajn, kolku, kulcain; *Vind.* koliku; *Croat.* kuliko, koliko; *Rag.* koli; *Bosn. et Slav.* koliko; *Ross.* коль, колико, сколь, сколько; *Eccl.* коль, коль- ни, ѿлико, ѿлижди. Powiadamy to, ilechmy doświad- czeniem doszli. *Zabk. M.* (ileśiny). Ile pamiętam; ile baczę; ile rozumiem; ile ze mnie jest. *Cn. Th.* io viel von mir abhängt. Wszystko, ile możności czynić będę. *Teat. 7, 8.* Daß mi, ile mógł. Ile ma mocy, robi. — §. Ile — tyle: jak wiele, — tak wiele, wie viel, — so viel; io viel — als; *Rag.* koliko toliko; *Ross.* послиту. Ile włosów na głowie, tyle utrapienia. *Gemm. 117.* Jest to na tuzie czerwinnym pisano: ile głów, tyle sposobów myślenia. *Kras. Mysz. 71., Vind.* koliker ludi, toliku zhudi, so viel Köpfe, so viel Sinnen. (*Slav. Prov.* Koliko ta- lirah, toliko priateljah: ile talerzy, tyle przyjaciół). Szczy- śliwy, komu Bóg łaskawy z nieba Dał tyle, ile do życia mu trzeba. *Hor. 2, 117. Min.* — b) Pytając: jak wiele? wie viel? Hež ich tam jest? — §. Ile: z której miary: jak wiele należy, *Vind.* takudelezh, natelku, dotle, do- tisteh dob, insofern, insoweit, inwieeit. Ludziom nie jest miły grzech, ile grzechem jest. *Zach. Kaz. 1, 201.* Kry- stus jednym będąc, nigdy się nie dwoi, aby miał tak ucząć, to czynię ile człowiek, a owo ile Bóg. *Wiśń. 586.* Ile duch w niebo wstepuję, Ilem trup ziemi pil- nuje. *Dar. Lot. 2.* Do tego jest obowiązan z dwojakięj przyczyny, ile jest człowiekiem, potym, ile jest chrze- ścianinem. *Bals. Niedz. 1, 595. Simil.* Ile jako, als, qua. Ile ociec, staram się jak najlepsze dać wychowanie dzie- ciom moim; ile obywatel, podatki daje; ile majątny, uboższych wspieram. *Kras. Hist. 99.* — §. Ile, zwła- szcza, osobliwie, mianowicie. *Croat.* pokehdob, na tulo- ko da, zumal. Odludność mu miłszą była, niżeli życie między ludźmi, ile dworskimi. *Sk. Żyw. 2, 549.* Posta- nowiłem nocować u niego, ile że mnie był o to prosił. *Kras. Pod. 2, 42.* — §. *absol.* Ile tyle: małoli wieleli, ilekol- wiek, eş sey viel oder wenig. Wszakże, ile tyle żył, który rzezy wielkie Żyjąc czynił, dosyć żył, przetrwa- wieki wszelkie. *Gaw. Siel. 27.* Nade wszystko uważać to sobie, Ze ileż tyleż żywszy leżeć w grobie. *Bratk. R 2.* Z tego listu nadzieje ile tyle chwyci. *Pot. Arg. 730.* jako tako, so so. ILEKOLWIEK adv., *Boh.* kolikko- li, o liczbie, *quotquot. Cn. Th.* so viel nur, so viel oder wenig auch immer. — §. O wielkości, *quantumcunque*, so groß oder klein auch immer. ILEKROĆ adv., *Boh.* kolikrát;

Slov. kolkokrat, kolkorazi; *Vind.* telkaibarti, telkukrat; *Eecl.* колькрати, кельжди, елькжжди, колижжди; pytając, i niepytając: jak wiele razy, wie wielmal? a lś Frage. — obue Frage: so oft als. Ile kroć na dzień jada? — Ile kroć się na świat ukaże, tyle kroć się w czym nakaże. *Cn. Ad.* 523. ILEKROĆKOLWIEK *adverb.*, quotiescunque. *Cn. Th.* so oft auch nur immer; so häufig oder sparjam als auch immer. ILEKROTNY, a, e, — ie *adv.*, *Eecl.* коликогубъ, коликогубъ, сколькократный, wie wielmalig. ILI, ILKI, a, ie, *Sorab.* 1. kelki, kak mnohoteré; *Boh.* koliky, kolikatý, kolikerý; *Rag.* kolik, kolicjak; *Bosn.* kolicjak; *Croat.* kolichyák, kolih, kulik; *Ross.* сколькокий; *Eecl.* ельккъ, колккъ; (*Slav.* ili = czyli ob. Li); jak wielki, pytając i niepytając, wie groß? Oto ilic ogień, największy las wypali! 1. *Leop. Jak.* 5, 5. (jak wielki ogień!) — obue Frage: so groß als. Z szeroko rozpadłej ziemi wypadł nagle Achilles tyli, ili gdy był żyw, zwykł bywać. *Onw. Ow.* 526. ? Ili tyli = ILKIKOLWIEK, Ilkakolwiek, Ilkiekolwiek, *quantuslibet*, jakikolwiek, co do wielkości, so groß, so klein, so häufig, so sparjam als auch nur immer. Ja acz ili tyli staniem, rozumem niższy od Lucyla, przeciw. . . . *Zab.* 10, 356. *Jżyck.* cf. iluczki. (ILIA ob. Elias. ILISTY ob. Nowaty). ILOŚĆ, ści, ź, wielkość albo małość czego, miara wielkości, małości. *Cn. Th.* die relative Größe ober Menge. Ilość rzetelna własna, die positive Größe. *Rog. Dos.* 1, 166., *Ustrz. Alg.* 5., *Krup.* 5, 200. *Zrn. Post.* 5, 86 b. Łamane ilkości czyli frakeye. *Ustrz. Alg.* 49. — §. Ilość słów, *quantitas*, to jest przyzwoite syllab przeciagnienie albo skrócenie. *Klecz.* 79., ob. Iloczas.

ILKUSZ ob. Olkusz.

ILLACYA, yi, ź, słowna do sądu prośba. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 48. wniesienie do sądu. *Ossol. Wyr.* daß Einfommen, Anbringen bey Gericht.

ILM, u, m., ILMA, y, ź., [porówn. *lat.* ulmus 2], wiaz, die (Zlme) Ulme, der Ulmbaum. *Cn. Th.* 1241. *Ursin.* ILMICZKA, i, ź., ILMOWNA, y, ź., kozia broda, ziele, *spiraea ulmaria Linn.* Geißbart, Gebannswendel. *Syr.* 1487. ILMINA, y, ź., drzewo więzowe, Ulmenholz. Nabierze cieśla ilminy, dębiny, i obierze co najlepszych drzew z lasa. *Radz.* Jes. 44, 13.

ILOCZAS, u, m., *Gram.* wyraz nowy, *quantitas* = długość czasu, który się łoży na wymówienie zgłoski jakiej. *Kpzc. Gr.* 1, p. 5. daß Sylbenmaß, die Sylbenlänge. ob. ilkość słów. (ILOP ob. Julep). ILORAKI, a, ie, — o *adv.*, ilu gatunków, von wie vielerley Art; *Eecl.* коликогубъ, коликократьнъ, коликожди. ILOAKOŚĆ, ści, ź., ilość gatunków, die Vielerleyheit, Mannigfaltigkeit. ILOŚĆ, ści, ź., ilkość, jakość względem liczności, wielkości, *Slov.* kolkotnost; *Bosn.* kolikost, kolicina; *Rag.* kolikós, kolicina; *Croat.* kulikócha, kulikósz; *Eecl.* еличество; die Beschaffenheit in Rücksicht der Menge ober Größe, die Quantität. Ilością zowie się wszystko, cokolwiek daje się zwiększyć lub zmniejszyć. Rozległość, przecięg, waga etc. są ilości. *Jak. Mat.* 1, 1. *quantitas*. Mnogość wynikająca z miąższości ciała przez szybkość, nazywa się ilością ruchu tego ciała. *Jak. Mat.* 2, 233. Są takie ilości,

quantitates, które dokładnie w liczbach wyrażone być nie mogą. *Geom. Nar.* 1, 100. (cf. niespołmierny).

IŁOWATY, *IŁOWATY, ILISTY, a, e, od iłu, rędziny, Letten =, lettenartig, Ichmig. *Boh.* gilowaty; *Sorab.* 1. temenoyité; *Croat.* ilovachászt; *Dal.* gnillaszt; *Carn.* ilovnast, ilóvnat, ilovzhast; *Vind.* glinast, iven, jün, jünast, ilouzhén, ilounast, ilouzhast; *Eecl.* илистый, иловатый, бренистый; *Ross.* рухляковий. Glinę iłowatą mieli miasto warpa. *Radz. Genes.* 11, 3. *Bibl. Gd.* id. Te rzeczy dał ulać w równi u Jordana na iłowatej ziemi. *Radz. Reg.* 7, 46. Iłowata ziemia, glis. *Mącz.* (rędzina). *Niejelisty srebrny zdroj prześlicznej wody. *Zebr. Ow.* 67. (niekalny). Iłowatym się stać, IŁOWACIEĆ *njak. ndk.*, lettig werden, leimig seyn. Tłuścieje ziemia, iłowacieje, gliscit. *Dasymp.* Z. 4 b. *Sorab.* 1. zeheluszo. IŁOWIZNA, y, ź., ziemia ilista, Lettengerde, Leimerde, *Boh.* gilowatina. Rękami i nogami jezioro mieszaja, *Jełowizny ruszając ode dna samego. *Zebr. Ow.* 148. (*mollem limum*). IŁOWATOŚĆ, ści, ź., ilu obfitość, die Lettigfeit, Leimigfeit; *Ross.* иловатость, szlamowatość. IŁOWY, a, e, od iłu, z iłu, Letten =. *Carn.* ilove, ilovn; *Eecl.* иловый.

ILUCZKI, a, ie, jak najmniejszy, ganz klein, winzig. — §. Pytając: jak maluchny? wie klein?

ILUKSZA, y, m., IŁUKSZT, a, m., miasto Semigalii, ozdobne zamkiem. *Dykc. Geogr.* 1, 501. eine Stadt in Semgallen.

ILUMINACYA, yi, ź., objaśnienie światłem, die Illumination. *Carn.* svezháva. ILLUMINOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, objaśniać ogniami, światłem, beleuchten, illuminiren. — §. Objasniać farbami, kolorami, mit Farben illuminiren. Po skończonym rysowaniu mappa iluminuje się. *Łesk. Mier.* 115. ILLUMINISTA, y, m., trudniący się iluminowaniem, der Illuminirer. Sposobu tego iluminowania używał naj sławniejszy iluminista, na imię Ewanielista. *Sienn.* 589. IŁZA, IŁZA, y, ź., miasto biskupie w Sandomirskim, osiadłe garncarzami. *Dykc. Geogr.* 1, 501. eine Stadt im Sandomitrischen. — §. Rościek sprężysty zamknięty wewnątrz ilży fusée, rozszerza się szybkością proporcjonalną sile sprężystości. *Jak. Mat.* 4, 98. IŁŻECKI, a, ie, z miasta Iży, von Zisa. Złote wieki minęły, a ledwo Gliniany nam dziś został, i to nie Iżeczki. *Opal. Sat.* — Placide pullas, metuis credo, ne fores Samiae sint. *Plaut.*, Iżeckie drzewi podobno, *nostro more. Cn. Th.* 288. gliniane, słabe.

I M.

1. IM 1) *dativ. plur. pronom. on.* 2) W dawnych pismach *Instrumental. Sing.* zamiast *nim*. 3) Im *adverb.* zamiast *nim adverb.* = póki nie, biś, als biś. Niech poczeka, im przyjdę. *Tr.*, póki nie przyjdę. — Nie odchodź, im się wrócę.
2. IM *adverb.*, z następującym *tym*, *cum comparat. adverbii* abo *adjectivi*; *Vind.* koliker, koliku; *Eecl.* колын; jt = desto. Im wyżej kogo szczęście postawiło, tym słabiej stoi. *Corn. Sen.* 463. Im większa wieża, tym ciężej upadnie. *Petr. Hor.* 2, A 4 b. Im kto na wyższym miejscu siedzi, tym bliższy do upadku bywa. *Sk. Żyw.* 2, 25. Im

czego bardziej zakazują, tym bardziej tego pragną. *Gemm.* 118. je mehr - desto mehr. Im bardziej kto skła szanuje; tym je więc rychlej zepsuje. *Cn. Ad.* 324. Im kota bardziej głaszczesz, tym bardziej ogon wznosi. *ib.* Im dalej w las, tym więcej drzew. *Gemm.* 118. Rzeczka, im źródła bliższa, tym jaśniejsza ma wodę. *Sk. Żyw.* 2, 249. Im większą miał w rozumie i naukach sławę, tym się za niższą na sercu miał. *Sk. Żyw.* 1, 295. Brzemię im między więcej bywa rozdzielone, tym łacniej bywa znoszone. *Herb. Stat.* 545. Im był słabszy i chorszy, i bardziej sam bez pomocy, tym się zdało, że był mocniejszy. *Wys. Loj.* 68. Im kot starszy, tym ogon twardszy. *Cn. Ad.* 324. Im kto głupszy, tym śmielszy, a im mędrszy, tym bojaźliwszy. *ib.* Im przedzej, tym lepiej. *Gemm.* 119. je eßer, je lieber. Im dalej, tym gorzej. *ob.* Co dalej, to gorzej, je länger, je ärger.

IMAC, ał, a, cz. *niedok.*, **IMOWAĆ**, ał, uje, *czstl. et ndk.*, (*Etyl.* Jać *qu. v.*) — (*Boh.* gjmati; *Sorab.* 1. jimacź, ijmacź, jacź; *Carn.* jemāti, jemlem = brać; (*Vind.* jemem = zaczynam); *Croat.* jemati, jemlyem, prijemlyem = brać, przyjmować, (*distg.* imeti = mieć); *Rag.* imatti, (jematti *vindemiam facere*); *Bosn.* jamiti, vzeti, odniti, (jemati *vindemio*); *Eccl.* ИМАТИ, ЈЕМАТИ, ИМОВАЌ, ВЗИМАЮ, ЕМСТВОВАТИ; cf. *Lat.* emo, emtum; cf. *Graec.* ποιμα; cf. *Lat.* sumo; cf. *Hebr.* סוּם sum; *Slav.* uzimam = wezmę); łapać, chwycić, pojmwować, greifen, fassen, fangen, gefangen nehmen. Żrzebiec ma być imowan dnia chłodnego, gdyż w dzień ciepły łatwiejby się mógł zbestwić, albo zpłoszyć niezwykłym imowaniem. *Cresc.* 518. Żrzebiec dopiero po trzecim roku ma być imowan i objeżdżan; a od czasu jego imowania ma mu być dawana tylko sama tłuca przez dziesięć dni. *ib.* Imajcie nam liszki, które nam wiunicę psują. *Budn. Cant.* 2, 15. (połapajcie. *Bibl. Gd.*) Ryby imować. *Cresc.* 612. (t. j. łowić). Jak ryby wędą imują, a ptaki siđłem łowia, tak też w zły czas imani bywają ludzie. 1 *Leop. Ec.* 9, 12. Szli za nieprzyjacielem, bili, *gimali (imali); *pogimawszy hetmana, przysłali go królowi. *Pap. Gn.* 1185 et 1192. Zewsząd o garnion, gdy próżno dotrzymał placu, dopiero da się imać. *Tward. Wł.* 60. W tym zamku trzyma więźniów, które ima. *P. Kchan. Orł.* 1, 86. Łotr imowan był. *Ezop.* 118. Ludzie biegnąc do ognia, złodzieja zimali. *Budn. Apoph.* 143. (t. j. złapali; *dokon.*) Kiedy złodzieja imują... *Sax. Porz.* 118. — *ż. O duszy, o grzesznej, sam bóg pieczę *ima, dyabłu ją *odejma, Gdzieżto sam przebywa, tu ją k sobie *przyna. *Biel. Kr.* 19. z Bogarodz.; sam się pieczy o niej podejmuje; er nimmt die Sorge auf sich. **IMAC** się, **IMOWAĆ** się *recipr.* a) czego - chwycić się czego, ujmować się czego, etwas ergreifen, *phys. et moral.* Rószeczka się winna tyki ima. *Groch. Wł.* 342. Imać się słupa. *Cn. Th.* Ima się czego ogień. *ib.* Ima się go łakomstwo. *ib.* Odstąpi od złego, cnoty się *im. *Żygr. Gon.* 296. Co sięgamy o tym przykładów dawnych, a nie bliższych, *immy się też bliższych a terazniejszych. *Glicz. Wych. C 3 b.* Trudno tego się nie imać, na co człek zawsze patrzy. *Sk. Dz.* 854. t. j. nie udawać się za tym, es ergreifen, sich darauf verlegen. Słuchając my

mistrza naszego, *immy się nieprzyjaciół naszych imować. *Sekl.* 22. (zaczynijmyż). *Intrant ursus venabula*, wchodzi w niedźwiedzie włocznie, to jest, imują się ich, jako my mówimy. *Macz.* die Spieße greifen ein, dringen ein, cf. brać. Imać się czego u kogo, jako swego, wpierać się w co; przywłaszczać sobie, etwas als das Seine pfänden, sich eine Sache als die seinige anmaßen, sie zurückerfordern. Kto się czego imuje, albo co licuje, musi dowieść samotrzeć, jako mu to ukradziono albo wydarto. *Szecerb. Sax.* 151. Imuje się kto konia, albo innę rzecz, czy sobie ukradzionę, ma się jać urzędownie z dozwoleniem sędziego. Imować się tylko można rzeczy, które w sobie różność mają, jako bydlę, szata; ale gdzie różności niemasz, jak w pieniądzach, tych imować się nie można. *Sax. Porz.* 118. — b) Imać się z czym - wdawać się, sich mit jemanden einlassen. Z innerni grzechy może za pasy chodzić, a wręcz się z niemi bić; ale z cielesnym się grzechem nie imaj; z daleka go ujrzawszy uciekaj, bo z bliska przegrasz. *Sk. Żyw.* 2, 412. — §. Imować się za co - ujmować się za co. *Cn. Th.* (*Carn.* rin-kam). Pan się imie za krzywdę utrapionego. *Ryb. Ps.* 280. sich um eine Sache annehmen, sich einer Sache annehmen. **IMANIE**, ia, n., *subst. verb. act.*; (*Boh.* gimanj, gjmka; *Sorab.* 1. yimano; *Bosn.*, *Rag.*, *Croat.* jematva = winobranie; *Eccl.* имущество, имѣнство konstytucya ciała, kompleksya; cf. немущество niedostatek); chwytanie, pojmanie, łapanie, das Greifen, Fassen, Gefangennehmen, Arrestiren. Napeniła się cała Polska wzajemnymi imaniami, i zabójstwami. *Nar. Hst.* 7, 264. **IMANIE** się czego - chwytanie się czego, das Ergreifen; wpierranie się w co, przywłaszczanie, das Anmaßen einer Sache, das Zueignen, der Anspruch. **IMACZ**, a, m., imujący się czego, lub kogo; chwytacz; przywłaszczający sobie, der Greifer, Ergreifer, der sich eine Sache anmaßt. *Cn. Th.* assertor; *Vind.* jemauz, jemlovez; (*Bosn.* jamać = rekojmia); *Rag. et Dal.* jemac, jemacz *vindemiator*; *Eccl.* емецъ, порука *fideijussor*; *Ross.* емецъ dający się przekupić.

Pochodz. *pod słowem*: jać.

IMAGINACYA, yi, ż., **IMAGINATYWA**, y, ż., (*Carn.* mislénost; *Rag.* rázmniva, mnëgne); dzielność umysłu, przez którą człowiek stawia sobie w wyobrażeniu rzeczy pojete. *Kras. Zb.* 1, 399. die Einbildungskraft, die Einbildung. (cf. fantazyja, wyobraźnia, malownia). **Imaginacya** jest moc umysłu naszego, którą widzimy rzeczy nieprzytomne. *Boh. Dyab.* 2, 72. **Imaginywa** w naturze zwierząt wiele może. *Lub. Roz.* 14. Tak sobie posłuszną uczynił **imaginywę** swoje, iż nigdy żadna myśl insza nie wtrącała mu się. *Wys. Aloj.* 229. Chciałbym by mowa moja przez **imaginywę** zapalała was. *Bals. Niedz.* 1, 567. — ż. Urojenie, ubrdanie, Einbildung, Chimäre. Nie wierz temu, to czysta **imaginywa**, przywidziało mu się, co powiada. *Ld.* Daremna go uwodzi **imaginywa**. *Tr.* **IMAGINACYJNY**, **IMAGINALNY**, a, e, od **imaginycy**, **Imaginacyōns**, **Einbildungskrafts**. **Imaginywa**, chociaż od zmysłów wzięła początek, bez zmysłu jednak widzi, nie zmysłową, ale **imaginalną** swoją władzą. *Bardz. Boet.* 167.

IMAGINOWAĆ, *ał*, uje, *cz. niedok.*, zimaginować, *dok.*, wystawiać sobie na umyśle; *Rag.* razmnivati, vargljatti; *Ross.* мечтать, sich vorstellen. Imaginujemy sobie często-kroć rzeczy gorzej, niż są w samej istocie. — Imaginuj sobie na przykład wielki dom, a w nim maluczkie okienka.

IMANIEC, *ńca, m.*, jeniec, *pojmianiec*, der Gefangene. *Ross.* пленникъ, полоненикъ, военнопленникъ, колодникъ. Imani-ców naszych, którzy się poddali, Tym rece opak troka-mi związali. *Petr. Hor. 2, E 4.* IMANSTWO *ob.* Jeństwo.

IMBIER, *u, m.*, *Amomum Zingiber Linn.* (*Slov.* dumbger, zázvor; *Hung.* gyömbér; *Sorab. 1.* jumber, himber; *Sorab. 2.* jmber; *Bosn.* zinziber; *Slav.* gjumbir; *Croat.* gyumbér, sumbér; *Vind.* ilembarg; *Carn.* limberg; *Ross.* имбирь; *Turc.* zingefil; *Graec.* ζινγίβρις et ζινγίβεο; *Dal.* gyun-gyiber; *Rag.* zenzer; *Lith.* imbieras; *Angl.* ginger; *Holl.* gember; *Boh.* zázvor); der Züger; roślinna w Indyach ro-snąca; korzeń jej ostrzy, jest imbierem zazywanym do przyprawy potraw. *Kluk. Dykc. 1, 50.* I imbir robak to-czy. *Cn. Ad. 283.* i kwaśne jabłko robak gryzie; i w kapicy wołna; auch Sauerthypse sticht der Haber. Kto pra-wdę komu powie, jakby mu w oczy z solą nasypał im-bieru. *Pot. Jow. 94.* (prawda w oczy kole). Dmuchały sobie w oczy imbierem. *Rej. Post. D d d 5.*

IMBRYK, *a, m.*, IMBRYCZEK, *czka, m.*, *zdrobn.* z *Tur.* ibrik. *A Czart. Mscr.* — *Paszk. Dz. 154.* ibryk = kubek; *Hung.* ibrik guttus; *Croat.* ibrik, kotlich; *Carn.* ibrèk; *Vind.* kandva sa te; *Slav.* kotlich; *Ross.* самоваръ, чай-никъ, чайничекъ; paczynie stołowe do kawy, herbaty, eine Kaffeefanne, Theefanne. Srebra stołowe, wanny, kon-wie, imbryki, miednice. *Tward. W. D. 53.* Do kawy nam trzeba imbryczków, Iyzeczek, tac . . . *Kras. Pod. 2, 153.* *Leub. 56, c, 20.* Wodę gotują w imbrykach gli-nianych lub blaszanych. *Torz. Szk. 181.*

*IMI = *instrum. plural. pron.* on, zamiast niemi, ihnen, mit ihnen. Zwada się zaczęła między nami a *imi. *Biel. Kr. 119.* Pojmał Kazimierz wojewodę Poznańskiego z jego bratem, aby swego wojewodę Kujawskiego *imi odkupił. *ib. 150.*

IMIĘ, *ienia, n.*, (*IMIONO, *a, n.*); *plur.* imiona; (*Boh.* gmě, gměno; *Slov.* měno; *Sorab. 1.* meno; *Sorab. 2.* mě; *Carn.* imę; *Vind.* jime; *Croat.* ime; *Dal.*, *Rag.*, *Bosn.* imme; *Ross.* имя, *obsol.* тезя, тезя; cf. miano; cf. [*Sanser.* na-man 2]); *Graec.* ὄνομα; *Lat.* nomen; *Pers.* nam; *Hebr.* ~~נאם~~ naam dixit, ~~נאם~~ neim dictum); *Germ.* der Name. — §. 1. Nazwisko każdej rzeczy, der Name, die Benennung eines Dingee. Imiona wszystkie poposcicie z trefunku by-wają wkładane, tak jakoby rzeczy same wyrażały. *Star. Ben. A 4 b.* Jeślily kto kogo pozwał o dług, tedy po-winien powiedzieć przyczynę, i mianować imię długu. *Chełm. Pr. 150.* Rodzaj Bodzisków ze wszystkimi swe-mi gatunkami, pod imieniem bocianich nosków, żórawich nosków jest znajomy. *Jundz. 551.* Jehowa przelicza li-czbę gwiazd, wszystkie na imię zowie. *Budn. Ps. 147, 4.* (każdą z nich imieniem jej nazywa. *Bibl. Gd. ib.*). Ro-zumieją, że domy ich wiecznie stać będą; nazywają imio-ny swemi ziemię. *Budn. Ps. 49, 11.* (nazywają przybytki swe od imion swych na ziemi. *Bibl. Gd. ib. ob.* Imienie).

Ptolomeusz pomienia różne narody Illiryjskie, Szordyski, Tryballe etc., których imion nazwiska nie spólnego z je-zykiem Słowiańskim nie mają. *Krom. 7.* Arcybiskup Lwowski, na imię Słomowski. *Birk. Sk. C.* Wszystkie akta publiczne pod królewskim isć powinny imieniem. *Gaz. Nar. 1, 170. z Konst. 3 M.* — §. Imię chrzesne, *Vind.* predjime, predjimenik, der Taufname, Borname, (*oppos.* przezwisko, der Geschlechtsname, der Zuname). Ochrzczonemu imię dają, które od tego człowieka, który dla pobożności został świętym, brać się godzi. *Kucz. Kat. 2, 569.* Przystoi na chrzcie ludziom dawać i brać imiona od świętych. *ib. 148.* Imię mi chrześcianin, a przezwisko katolik; jedno mię mianuje, drugie ukazuje. *Sk. Kaz. 267.* Pytał się chłopca: z kądżeś; jak ci imię? *Zab. 13, 83.* Pytał Jezus opętanego: co za imię masz? a on mu powiedział: 'dzieją mi ćma! *Leop. Marc. 5, 9.* Jest w Piotrawinie i do czasu tego kościół na imię Tomasza świętego. *Groch. W. 255.* Dano mu na imię Paweł. *Tr.* Po imieniu mię wołał. *Jabl. Tel. 81.* bey meinem Bornamen. Imię mi Piotr, idź hejże Pieter. Nie mianuje go po imieniu. *Štebel. 158.* (nie wytyka go, nie wymienia). — §. Reputacya, sława, der Ruhm, der Name. Czasu za-zywał, przez takie zabawy Imienia sobie szukając i sławy. *Past. Fid. 259.* Nosząc do chluby serce pochopne, Szuka-łem z nauk imienia. *Zab. 13, 232. Nar.* Poczciwe imię, służy mi za największe bogactwo. *Teat. 8, 45.* Wielkie imię wielką pracę przynosi. *Lub. Roz. 206.* Lepsze jest imię dobre, niż wielkie bogactwo. *W. Prov. 22, 1.* (*Slov.* dobre měno; dobra powést, sława; *Vind.* dobru jime, slava; *Croat.* dobro ime). Dobre imię u drugich, jest majątność druga. *Min. Ryt. 4, 126.* *Slov.* dobré měno wie stogí, než všecké bohatstva. — §. Gramatycznie wzięte, imię znaczy pierwszą i najprzedniejszą część mowy, *nomen.* *Kpcz. Gr. 1, p. 58.* das Nennwort, der *Name; *Slov.* měno; *Vind.* jimenska beseda; *Carn.* imenska beseda; *Bosn.* imme, riec; *Eccl. 11111.* Imię istotne, *Subst. Tr.* rzeczownik. *Kpcz.* Imię dodane *Adject. Tr.* przymio-tnik. *Kpcz.* — §. 2. figurycznie: a). W imię *theol.* ufając w pomocy, im Namen. W imię Pańskie i w boży czas, może to wyjść ku dobremu Rzpltej. *Weresz. Reg. 153.* Idę na cię obrzymie w imię Pańskie, to jest z panem Bogiem. *Šk. Żyw. 2, 158.* Z pod Woroniczy ruszył się król w imię Pańskie pode Pskow. *Biel. Kr. 720.* Jedźmy w imiono boże na te złe paduchy. *Rej. Wiz. 69.* Chociaż niepobożnie i niesprawiedliwie, przecię każdy mó-wi: Pan Bóg mi pomoże, a wszyscy mówią, w imiono boże jedziemy. *Rej. Post. M. 5.* — b). W imieniu itd. Wszystko czynicie w imieniu Pana Jezusa, dziękując bogu i ojcu przenień. *Bibl. Gd. Coloss. 3, 17.* W on dzień w imie-niu moim prosić będziecie. *ib. Joan. 16, 26.* Chrzczący ma powiedzieć te słowa: ja ciebie chrzczę w imię ojca, i syna, i ducha s. *Kurnk. Kat. 117. Kucz. Kat. 163.* (na wyznanie i wiarę w niego). Udają, jakoby oni krzčili, nie w imię, ale przez imię Ojca . . . *Smotr. Lam. 27.* — Wszyscy narodowie chodźć będą, każdy w imieniu boga swego; ale my chodźć będziemy w imieniu Pana Boga naszego. *Bibl. Gd. Mich. 4, 5.* — *Excl.* W imię ojca!

co ja widzę! czy się me oczy mylą! *Boh. Kom.* 1, 72. Ja Figlacki! w imię Ojca! ej daj mi We Pan pokój! co to jest? nie mogę się odżegnać od We Pana! *ib.* 90. — §. W imię boże, w imię Pańskie : za bóg zapłać, darmo, um Gottes Willen, für einen Gotteslohn, umsonst. Właśnie jak gdybyśmy w imię boże, co nam kto da, brali. *Dow. A.* 2. By bogatych ojców dziatki, w imię Pańskie, to jest, darmo, nie napierały się uczyć. *Glicz. Wych. M.* 6 b. — §. W imię czyje, imieniem czyim, na imię czyje : za niego, z jego ramienia, tu jemandes Namen, für ihn. Ja przyszedłem tak moim, jako i kolegi mojego imieniem, prosić o zapłatę. *Boh. Kom.* 1, 450. Na imię Pańskie wybrał u kupców różne towary na borg : na rejestr albo na rachunek Pański. Odebrał wiesz na imię Pana swego. *Tr.* — §. Imieniem, na imię : pozornie, na pozor, dem Namen nach. Są niektórzy, co imieniem tylko są przyjaciele. *Budn. Syr.* 37, 1. Bywa przyjaciel imieniem tylko. *Bibl. Gd. ib.* Wielu jest ludzi tylko na imię. *Kosz. Cyc.* 66. — §. Na zgubne imię : na wieczne nieuchronne zniszczenie, gänzliche Vernichtung. Plato pokazał ludziom zacość ich rodzaju, już się więcej nie mieli za istoty na zgubne imię stworzone. *Zab.* 4, 18. *Ossol.* Jak trzeci raz złodzieja złapią, już go na zgubne imię do więzienia dadzą. *Klon. Wor.* 38. Jesliby jeden drugiemu dobra swe w zgubne imię zafantował, tym sposobem, jesliby ich na czas pewny nie wykupił, aby mu je było wolno sprzedać albo zastawić... *Szczerb. Sax.* 133. (à fond perdu). — §. Imieniem, mianowicie, namentlich. Wszystkim w obec i każdemu z osobna, Wojewodom, Kasztelanom, imieniem wszelkim poddanym naszym. *Vol. Leg.* 2, 670. *Zyg. Aug. Eccl.* именемъ, имянно, ob. Imiенно. IMIENIE, ia, n., plur. imienia, imiona; (*Boh.* gmenj; *Carn.* imenje); *Vind.* jimenjnje, imanje, bogastvu, imanstvu; *Slav.* imanje, dobro; *Croat.* imetek, imanje; *Rag.* imanje; *Bosn.* imanje, mahra armentum; *Ross.* имущество, имѣніе; (*Eccl.* немущество ubóstwo, niedostatek, *сезимный* ubogi); *Sorab.* 1. et 2. kublo); *proprie gentilitia et haereditaria possessio, nomen majorum alicujus referens. Cn. Th.* ein Familiengut, Stammgut, Erb-gut. Jesliby który szlacheć imienie swe przedawszy, a w mieście mieszkając, z lichwy żył... *Stat. Lit.* 83. Przedał imienie, a kupił rzemień. *Rys. Ad.* 53. Grachus chciał wnieść, aby równo imienia, t. j. role, grunta, były każdemu wymierzone. *Biel. Św.* 20. Polacy i kupowali w Czechach imiona; i teraz siła Polaków jest, którzy w Szląsku imiona mają. *Gorn. Wł. c b.* Założył klasztor, do którego kupił imienia, za 50 tysięcy złotych. *Biel. Kr.* 117. Bywałeś ty kiedy przy prawie Niemieckim, gdy jeden drugiemu imienie sprzedając, sądownie różge wzdawa? *Orzech. Qu.* 150. Skarżył się na Bolesława, iż go złupił z imienia, i w więzieniu go chował. *Biel. Kr.* 84. — §. Połowicę imienia mojego daję ubogim. *W. Post. W.* 213. t. j. majątności, majątku, mienia mego, die Hälfte meiner Habe, meines Vermögens. Lepiej jest mało mieć sprawiedliwemu, niżli mieć wiele imienia grzesznemu. *Wrobl.* 85. (*divitias nullas*). Jakie my gardłowania podejmujemy, dla trochy tego imienia doczesnego.

Hrbst. Nauk. D. 8. IMIENNICA, y, ż., IMIENNICZKA, i, ż., *Sorab.* 2. znamschowa; kobieta tegoż z drugą imienia, die Namensverwandte, die mit einer andern gleichen Namen hat. ob. Imiennik. IMIENICZKO, a, n., *demin. nom.* imienie; folwareczek, *praediolum. Macz.* ein Landgütchen. Poszedł ku imieniczku swemu. 1 *Leop. Lev.* 25. IMIENNICZY, a, e, tegoż imienia, gleichen Namens. *Eccl.* вкупноименный, соименный, тезоименный. единого съ кѣмъ имени. Miasto Brześć z imienniczą prowincya. *Nar. Hst.* 4, 89. Chciał Nakło z imienniczym jego powiatem opranować. *ib.* 220. IMIENNIK, a, m., który z kim tegoż imienia, der Namensverwandte, Namensbruder, Namensvetter. *Boh.* gmenec, gmenowec, gměček, gmjček; *Sorab.* 1. znamsch, triek, yenakoho miena; (*Carn.* imé-nik : katalog; *Rag.* immenik album, *matricula*); *Ross.* теска, тезоименный, тезоименный, соименный, тождественный, равноимянный; *Eccl.* скупноименный, соименный, *едннмноименный*; (*Eccl.* равноимение *isonomia*). Chociaż się tak zowie jak ja, to nie jest z mojej familii; tylko mój imiennik. IMIENINY, in, plur., rocznica imienia chrzestnego, der Namensstag. *Vind.* jmena den, god; *Croat.* godovni dan; *Ross.* именины, имянины, день моего ангела, тезоименитство. Imieniny obchodzący, solennizant *Ross.* именинникъ, имянинникъ; *w rodz. żeńsk.* именинница, имянинница. Gala w dzień imienia Królewskich. — §. Od niejakiego Alabandy imieniny swoje zabrał herb Alabanda. *Nies.* 1, 14. imię, nazwisko, miano, denominacya, seinen Namen, seine Benennung. IMIENNO adv., imieniem, po imieniu, mianowicie, namentlich, mit Namen, bey Namen; *Ross.* именно, поимянно; *Eccl.* именемъ, имянно. Przed wielą imiенno Zyzaniego, Filaletowe, Ortologowe i Klerykowe skrypta ganilem, i hereetyckie być je mieniem. *Smotr. Nap.* 6. Gromadka ta na palcach imiенno wyliczyć się może. *Weryf.* 66. Król na to imiенno w przywilejach patryarche wyraża. *Obr.* 68. Namens, namentlich. IMIENNY, a, e, od imienia, wyrażający imię, mianowity, (*ob.* Bezimienny). *Slov.* menotliwi, menetski; *Vind.* jemeniten; *Eccl.* именитый, имянитый. Imperator tylko, lub ukaz jego imienny, zawiesić może rozkazy senatu. *N. Pam.* 25, 220. IMIESŁÓW, u, m., wyraz nowy, znaczy w gramatyce tę część mowy, która ma własność już imienia, już słowa (*Verbi*), dla czego też po łac. *participium* zwana. *Kpcz. Gr.* 1, p. 58. daß Mittelwort, (*cf.* uczestnik). *Slov.* učastliwec, učastenec, učastonec; *Carn.* posredna besęda; *Vind.* sredliua befęda; *Sorab.* 1. tela metza; *Ross.* причастіе. IMIONODAWCA, IMIONOTWORCA, y, m., nazywacz, który rzeczom imiona nadaje. *Włod.* der Namensgeber, Benenner. Zawsze jakaś okoliczność musiała być imionodawcy przyczyna nadania tego, a nie innego rzeczy nazwiska. *Kpcz. Gr.* 3, p. 69. *Eccl.* имяннователь.

Pochodz. *bezimienny*, zaimek, przyimek, miano i t. d. *cf.* imać, i jać; *cf.* mieć.

IMISŁAW, a, m., nazwisko. Imisława znaczy tego, który się ima za sławę. *Stryjk.* 102. ein Mannsname, ctwa Ehrhär. Imisław vel Hamo, tak *Paprocki. Jabł. Her.*

*IMO ob. Mimo. IMOPŁAW ob. Mimopław.

IMOWAĆ się, *ob.* Imać się.

IMPERATOR, *a, m.*, cesarz; *Ross.* Императоръ; zwyczajnie Carowi Moskiewskiemu ten tytuł dają, *der Kaiser* (besonders vom Russischen). IMPERATOROWA, *y, ż.*, Cesarzowa; Imperatorowa Rossyjska - Carowa, *die Russische Kaiserin*. *Ross.* Императрица. IMPERATORSKI, *a, ie.*, cesarski, *kaiserlich*. *Ross.* Императорский. IMPERYAŁ, *a, m.*, talar twardy abo bity; zdaje się że nazwisko to tylko w Polsce dane było talarom z Niemiec przychodzącym, z *Laec. imperialis nummus*. *Kras.* *Zb.* 1, 401. ein Reichsthaler, ein harter Thaler. (*Ross.* имперіалъ złoty pieniądz 10 rubli wartości). Na masz trzy imperyały, żeś się tak dobrze sprawił. *Teat.* 28, 87. *ib.* 19, 9. IMPERYALNY, *a, e.*, od rzeszy, Reichs-, dem Deutschen Reich zuständig. Stany imperyalne. IMPERYUM, *n.*, rzesza Niemiecka. *Kras.* *Zb.* 1, 401. das (Deutsche) Reich.

IMPET, *u, m.*, zapęd, nawał, *der Anfall*, *die Heftigkeit*, *Hige*. Mniej szkodzi impet jawny, niżli złość ukryta. *Kras.* *Baj.* 69. Nie byłem panem pierwszego impetu radości. *Kras.* *Doś.* 89.

IMPORTUN *ob.* Natręt, *n. p.* Obawiam się, żebym nie był importunem, i nie przerwał Wc Panom kompanii literackiej. *Boh.* *Kom.* 4, 146. Żeby nie przeszkadzał; nie chce być importunem. *Teat.* 30, c, 17.

IMPRESSYA, *yi, ż.*, wrażenie, *der Eindruck*. Te słowa Ambrożego wielką na nim uczyniły impressya. *Bals.* *Niedz.* 1, 41. Słowa moje wielką w sercu jego uczyniły impressya. *Zab.* 5, 201. — §. Wtargnienie w cudzy kraj, *ein feindlicher Einfall*. *Tr.* — §. Impres. *n. p.* Na woła ludzką żaden impres gwiazd nie padnie. *Zebr.* *Zw.* 167. wpływ, Einfluss. — §. Impres, druk, sztuka drukarska, *der Druck*, *die Buchdruckerkunst*. Pism dawnych poginęło wiele, i ostatekby był zginał, by było w Niemczech impresu nie wymyślono. *Biel.* *Św.* 155.

IMPREZA, *y, ż.*, (*Ital.* impresa; *Gall.* entreprise), zamysł, przedsięwzięcie, *die Unternehmung*. Wygrać czy zginać przyjdzie, jednak nie należy Przedsięwziętej sromotnie odstąpić imprezy. *Zab.* 8, 355. *Koss.* IMPREZISTA, *y, m.*, *ein Projektentmacher*. *Tr.* projektant.

IMUJE, Imować *ob.* Imać.

I N.

INACZEJ, INAK *adverb.*, *Boh.* ginacé, ginak, ginau, ginač, syc; *Slov.* ináč, ginač, inakšeg; *Sorab.* 2. hinnaze, hin-nak, hinaksche, howak, howaz, howaze, (*cf.* owak); *Sorab.* 1. hěwak, yinak, hinak; *Vind.* vunaku, drugazhi, sizer, sizeri; *Carn.* drugazhi, drugaku, dergázi, sizer, szer; *Slav.* drugacsie; *Croat.* inache, drugach; *Dal.* inache, drugako, gynako; *Rag.* innako; *Bosn.* inda, innada, innako, drugako, akoline; *Ross.* инако, инакъ, инаково, иначе; (*cf.* *Eccl.* инокъ mnich pustelnik, что инакъ долженъ вести жизнь отъ мірскаго поведения); inszym odmiennym sposobem, nie tak; *anderš*, auf eine andre Art. Inaczej to będzie; nie tak to ma być; pomieszam ja to, wywrócę na nice. *Cn.* *Ad.* es soll schon

anderš werden. Inaczej teraz gębę nosi; inszy już teraz. *ib.* 316. Inaczej ludzie o nas rozumieją, niż my o sobie. *ib.* 315. Dzisiaj tak, jutro inaczej uczą. *Birk.* *Exor.* E. 3. Człowiek tak, a bóg inaczej. *Rys.* *Ad.* 5. Człowiek tak, bóg inaczej. *Zegl.* *Ad.* 55. My tak, a Pan Bóg wszystko obrócił inaczej. *Biel.* *Kr.* 940. I nie mogłoby być inaczej? *Cn.* *Ad.* 281. Czy do prawdy? *R.* Nie inaczej! *Teat.* 7, 46. *ib.* 36, b, 23. To inaczej nie będzie. *ib.* 15, 69. Będziecie uciekać nie inaczej jako przed mieczem. *Radz.* *Levit.* 26, 57. Te rzeczy, nie mogą inaczej rzec, jedno iż są wielkie a ważne. *Gorn.* *Dw.* 584. Poznajemy to dobrze, co szkodzi, a przeciw Inaczej myśląc, żyjemy inaczej na świecie. *Nar.* *Dz.* 3, 91. Inaczej mówi, inaczej myśli; inaczej uczy, inaczej żyje. *Cn.* *Ad.* 525. Czy nie do mnie masz co? *R.* Nie inaczej! *Teat.* 43, b, 4. juźci, freylich. INACZYĆ, *yi, y, cz.* niedok., zinaczyć dok., (Przeinaczyć dok. *qu. v.*; *Boh.* ginačiti, zginačiti, zginačowati; *Slov.* ondjm; *Vind.* drugazhiti); odmieniać, *verändern*. Gdy zobaczy, że wszystko jedno, nie się nie inaczej, Nie powrócił drugi raz do niego. *Jabl.* *Et.* 84. Rozzum mój zinaczył mi się. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 30. *Eccl.* иначествительный, который одну вещь примѣняетъ въ другую; zinaczony, иначествуемый. — INAD, (*Boh.* ginady, ginudy, ginam; *Slov.* ginam, indě, inděl; *Croat.* inam, inamo, drugam; *Dal.* ginamo; *Carn.* dërgam; *Bosn.* innamo, innudo; *Rag.* innud, innuda, innude, innud; *Eccl.* инуда, инѣда, инѣмо, въ иное мѣсто); z inąd, zkąd inąd z inszego miejsca, wo *anderš* her. *Sorab.* 1. drudže hew; *Rag.* od innuda; *Croat.* od drugud. Gdzie inąd z gdzie indziej, wo *anderš*. (*cf.* inědy). INAKOŚĆ, *sci, ż.*, *Sorab.* 1. yinakosč, inszy sposób, odmiennosć, różnosť, *die Abänderlichkeit*, *Veränderheit*. INAKSZY, *a, e*, INAKI, *a, ie*, inszego gatunku; *Boh.* ginakšj, ginačej, ginačęši; *Slov.* inakši; *Ross.* инакій, инаковый. Kwestye coraz zadaje mu inakie. *Jabl.* *Tel.* 276. von einer andern Art, andere. Soli są rozmaite, inaksza jest morska, inaksza, którą z wody warzą. *Urząd.* 416. Dla postanowienia inakszego sposobu w czynieniu sprawiedliwości. *Vol.* *Leg.* 3, 208. (*cf.* inny, inszy). Od affektu spokojnego wstrzymięliwości, do drugiego nie inakszego, w uczciwości prawie mu równego, nieco przeciw gorętszego idę, do miłości małżeńskiej. *Warg.* *Wal.* 127.

INAMATOR, *a, m.*, ślepo w czym zakochany, *ein zum Blindsein Verliebter*. Zedre maskę i pokaże oczom ślepych inamatorów, co jest, za czym się tak usilnie ubiegają. *Bals.* *Niedz.* 1, 175. INAMOROWAĆ SIĘ, *ob.* Rozkochać się, *verliebt werden*, *sich verlieben*. Co Polifemus Galacie darował, Kiedy się w Nimfie tej inamorował. *Jabl.* *Es.* 125. INAUGURACYA, *yi, ż.*, obrządek, którego używają przy koronacyi cesarzów, królów, konsekracyi biskupów etc. *Kras.* *Zb.* 1, 461. die Inauguration; *cf.* installacya.

INCEPTA, *y, ż.*, nadawanie tonu w muzyce, *die Abstimmung* des Tons, *das Intenten*. Domownik piszczałką dawał inceptę. *Cn.* *Th.* Inceptę podaję, *tonum do.* *ib.*

INDAGACYA, *yi, ż.*, inkwizycya, *examinowanie* sprawy oskarżonego, *die gerichtliche Untersuchung*; *Vind.* zashlishuvanje, sashlush, sbarenje; *Rag.* iziskivanje; *Ross.* истра-

zanie, wzykanie, wozsuzdzenie, rasprosz, rasprawa, szladowanie, rozysk. **INDAGACYJNY**, a, e, od indagacyi, *Indagations*, *Examinationen*. *Ross.* обыскный, слѣдственный. Izba indagacyjna *Vind.* poshlushalniza, sashlishalnische, sprashualishe, (cf. sluchalnia). **INDAGATOR**, a, m., eksaminator sprawy, der Untersucher, *Examinator*; *Rag.* iziskivalaz, protrésalaz; *Ross.* допрощикъ, объищикъ, *obsoł.* сыщикъ; *Eccl.* возсудитель, испытанныкъ. **INDAGOWAC**, cz. *niedok.*, inkwirowac, examinowac sprawę, untersuchen, examiniren. *Rag.* iziskivati, protrásati; *Vind.* sashlishuvati, sbrati, sbarkuvati, sprashuvati; *Eccl.* **ИСТА-ЗАТИ, ИСТАЗОВАТИ.**

INDEKS, u, m., skazówka zegarkowa, der Zeiger an der Uhr. *Slov.* ukazatel, ukazowatel, ruka na hodinach; *Sorab.* 1. pokazwaczek; *Bosn.* kazallo; *Vind.* vurni kasauz, zagar; *Croat.* kazilo, kazalo, kazecz, czegar; *Dal.* kazalo; *Rag.* kázalo, skázalo; *Ross.* указатель. W zegarku ruch indeksu od ruchu wewnetrznych kólek pochodzi. *Krcz. Gr.* 3, p. 47. Oczy podobne są do indeksu, czyli skaziciela zegarkowego. *Bals. Niedz.* 1, 356. Ruch ciał porównał z obrotem zegarkowych skazówek, czyli indeksów. *Ustrz. Alg.* 109. Indeks kompasowy *Carn.* stenidlu. — §. Indeks, rejestr księgi, *Ross.* оглавление; *Eccl.* правильница. — §. Indeks, drugi palec. *Sak. Probl.* 111. der Zeigefinger. **INDEKSOWY**, a, e, n. p. Kółko indeksowe w zegarku. *Solsk. Arch.* 117. das Weiserrad in der Uhr.

INDEMNIZACYA, yi, z., nagroda za szkodę uczynioną. *Kras. Zb.* 1, 402. die Schadloshaltung, Entschädigung. (cf. bassarunek, cf. odwet).

INDERAK, u, m., spodnica, z *Niem.* der Unterrock. Gdy zastał żonę w inderaku tylko chodząc po domu, bo na ten czas brzemienna była, uderzył ją o to. *Biel. Kr.* 726. Piękniej gdy dziewczka jedzie na koniu z sajdakiem, niż kiedy się ociagnie ciasnym inderakiem. *Biel. S. N.* 20.

INDERLAND ob. Nyderland.

INDERMACH, u, m., z *Niem.* das Hintergemach, tylna część domu, der hintere Theil des Hauses. Mąż jej jest stróżem, i za lada plotką w indermach wsadza i zamyka kłótką. *Morszt.* 47. *Warg. Radz.* 93. — fig. Z olszyny robi sobie bobr indermachy, i dziwne gmachy. *Klon. Fl. D.* 4. budynki, ob. Bobrownia. — §. tr. Brzoza zdalna do zamiatania indermachu rozpustnej młodzi. *Haur. Ek.* 167. cf. sepet, chałupa, cymbał, stara pani, zadek, das Hintercastell, der Hintere.

INDOR ob. Indyk.

INDUCYE, yi, plur. rozejm, armistycjum, przymierze na czas, der Waffenstillstand, zawieszenie broni.

INDUKT, u, m., **INDUKTA**, y, z. 1. wprowadzenie albo opowiedzenie pierwsze sprawy przed sądem. *Kras. Zb.* 1, 403. die Einleitung des Prozesses. Po zaspokojonych akcesoryach przystępuje strona powodowa do wyводу sprawy swej albo indukt, co się właściwie rozprawą nazywa. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 158. — 2. Cło od towarów wprowadzonych, Einfuhrzoll. — §. Towary wprowadzone, eingeführte Waaren. *Tr.*

INDULT, u, m., w prawie duchownym znaczy łaskę udzieloną od najwyższej władzy. *Kras. Zb.* 1, 403. die päpstli-

che Gestattung einer sonst unerlaubten Sache, der Indult. Szukanie indultów czyli dyspens od zapowiedzi. *Xiadz.* 236. *Pim. Kam.* 301.

INDUSTRYA ob. Przemysł.

INDYA, yi, z., **Indien**. Indya wschodnia Ostindien, w Azji; Indya zachodnia w Ameryce. Westindien. *Dykc. Geogr.* 1, 302. mówimy też *in plural*. Indye wschodnie, Indye zachodnie. *Vind.* India; *Ross.* Индія. — §. W Kamieńcu Podolskim podziemne więzienie nazwane Indye. *Czack. Pr.* 2, 100. **INDYAN**, **INDYANIN**, **INDYCZYK**, a, m., rodem z Indyi będący; *Boh.* Indyán; *Vind.* Indianar; *Ross.* Индіянецъ, Индеецъ; der Indianer. Indyan perły zbiera przy morzu głębokiem, Arabczyk się bogaci balsamowym sokiem. *Zimor. Siel.* 149. **INDYANKA**, i, z., z Indyi rodzona, die Indianerin. *Ross.* Индіанка. *Mon.* 75, 685. **INDYCHT**, **INDYG**, u, m., der Indig, Indigo; *Vind.* indik, indih; *Ross.* индигъ, крутикъ, кубовая краска, брусковая краска. Farba gruntowa, indyg. *Cn. Th.* **INDYCHTOWE** ziele, *Indigofera*, die Indigpflanze, roślina Indyjska, z której pochodzi farba Indychemt zwana, do błękitnego farbowania. *Kluk. Dykc.* 2, 58.

INDYCZE, **JEDYCZE**, ecia, n., pisklę indyków, ein junges Kalfutisches Hühnchen, Truthühnchen. *Slov.* morča, morčátko. Indyczeta trudne są do wychowania. *Zool. Nar.* 238. *Haur. Ek.* 154. **INDYCZEK**, **JEDYCZEK**, czka, m., młody samiec indyczy, ein junger Truthahn, ein Truthahnchen. *Carn.* purzh. **INDYCZKA**, **JEDYCZKA**, i, z., samica indycza, die Truthenne. *Slov.* morka; *Sorab.* 1. tor-kowska kokosch; *Carn.* pura; *Croat.* pura, puka, poka; *Rag.* indióka, indjotta, tukka; *Slav.* purra; *Ross.* индейка, Индейская курица, калкунка; *Vind.* kaura, Indianska kokush, pura; *Boh.* kruta, krutka; *Morav.* morka. Indyczka pospolicie raz na rok niesie jaja, w liczbie kilku. *Zool. Nar.* 258. — §. Dworackie szabelki nazywały się za Kazimierza Jagiellończyka indyczkami, od podobnej do szyi indyków formy. *Czack. Pr.* 1, 217. eine Art Schabel. **INDYCZY**, **JEDYCZY**, a, e, od indyków, Truthühner. *Boh.* krutj. Rodzaj indyczy ma głowę i podgardle okryte skórą slakczystą, czerwonawą, zmarszczoną. *Zool. Nar.* 257. Pokazuje na sercu żal nosem indyczym. Po tak kochanej siostrze, jakby sercem szczyrym. *Pot. Pocz.* 179. Indyczy chlów *Vind.* purjek. **INDYCZYC** się, **JEDYCZYC** się, ył, y, *zaimk. niedok.*, zaindyczyć się, na-indyczyć się, *dok.*, komosić się, sich entrüsten. Czemu się tak Waszcina powaga jedyczy? *Tręb. S. M.* 118. Daj go katu, najedyczyłaś się, jak księżna jaka. *Teat.* 17, c, 7. Już tylko się nie indycz, a weź język w kluby. *Teat.* 45, c, 157. **INDYJSKI**, a, ie, z Indyi, Indiantisch. *Boh.* Indianský; *Vind.* Indianski; *Ross.* Индіанскій, Индейскій. Indyki, że z Indyi przyszły, dlatego je też kurami Indyjskimi zowią. *Haur. Sk.* 126. *Zaw. Gosp.* Indyjskie zboże ob. Maiż. — **INDYK**, **JEDYK**, a, m., rubasznie **INDOR**, *Meleagris gallopavo*, der Truthahn, der Kalfutische Hahn (Kalkuhn; Dester r. der Indian); (*Boh.* indyan, krocan, krutak; *Slov.* indik, morák; *Morav.* morák; *Vind.* purman, kaurei, morak, Indianski petelin; *Carn.* puran, purman; *Hung.* pulyka, pujka, póka; *Rag.* jndiotta, tük,

tukaz; *Slav.* purán; *Croat.* purán; *Dal.* tuk; *Ross.* Индейской пѣрухъ, калкунъ), z ptaków domowych największy, ma wyrostek nad dziobem mięsisty czerwony, na cał długi. *Zool. Nar.* 237. Indyk ogon roztacza, i gołgocze. *ib.* 238. er fossert, hundert. Kucharz niechaj gości, indory piecze. *Teat.* 34. c. 65. Za sprawę o kura, wymagać jedyka! *Teat.* 11, 105. cf. za kaczora gęsiora.

INDYGENA ob. Tubylec. **INDYGENAT**, u, m., przypuszczenie obcej szlachty do społeczności szlachectwa krajowego. *Mon.* 65, 324. Przez indygenat cudzoziemiec, wypróbowałszy szlachetne swoje urodzenie w obcym kraju, mocą stanów na sejmie, przyjęty jest do równości szlachectwa. *Kras. Zb.* 1, 403. die Aufnahme eines fremden Adlichen in den inländischen Adelsstand. — §. fig. Dawać indygenat słowem cudzoziemskim. *Teat.* 54. d, 7.

INDZIE, **INDZIEJ** *adv. loci*; na insze miejsce, na inszym miejscu, anderswo, wo anders, anders wo hin; niby to: *insze gdzie*; *Boh.* ginde, gindy, gindá; *Slav.* indě, inděl; *Sorab.* 1. nědže drudže; *Sorab.* 2. hinzi, winži, hinžo, winžo; *Vind.* keihinde; *Carn.* dèrgi, dèrgám; *Croat.* drugde (ob. Drugdzie); *Dal.* gyndi; *Bosn.* indi; *Rag.* indje, inudje, innudje; *Ross.* индѣ. Tu mierzy, a indzie uderzy; Tu stoi, a indzie swe broi. *Cn. Ad.* 1157. Czego doma mieć nie możesz, tego indziej szukasz. *Birk. Dom.* 79. Krom ciebie, nie mamy indziej ucieczki. *Kanc. Gd.* 329. Swoich twierdzeń nie mogą z pisma okazać, a indzie wołają, że nie mamy nic przyjmować, czego w piśmie niemasz. *W. Post. Mn.* 201. *Žrn. Post.* 7 b. W jednym kraju nie znajdziesz wszystkiego; indzie jest złoto, indzie srebro, indzie miedź. *Petr. Ek.* 27. Chcesz tego, co cię dreczy pozbyć, nie potrzeba, abyś był gdzie indziej, ale trzeba, abyś był inny. *Pulch. Sen. list.* 5, 359. (gdzie indziej). — §. Kiedy indziej, inegdy, inszego czasu, zu einer andern Zeit. *Sorab.* 2. hinga; *Slav.* giný čas, sye ginač; *Carn.* podergód; *Croat.* drugda, drugi put; *Eccl.* овогда, шогда, въ иное время.

INDZIENIER, **INZENIER**, a, m., znający się na budownictwie wojennym, der Ingenieur. Inżynier znaczy żołnierza, do którego należy robić ogień wojenne, i nabijać granaty, bomby... Dobry inżynier powinien umieć geometryą, perspektywę, geografiją, fizykę. *Pap. W.* 1, 475. (cf. sztukmajster). Żeby być dobrym inżynierem, uczyć trzeba do szkoły, gdzie ucza fortyfikacyi. *Leszcz. Gl.* 116. Kazał krainę tę swym indzienierom na papier przenieść. *Mon.* 65, 477. **INDZIENIERYA**, yi, ż., daß Ingenieurwesen.

INEDY, **INEGDY** *adv. temporis.* (*Boh.* gindy : *insze gdy*, ob. Ingi), inszego czasu, inszego dnia. *Cn. Th.* zu einer andern Zeit, ein andermal, sonst. Zawzdy inedy. *Gorn. Dw.* 107. Pana boga na każdy czas czcić przystoi, ale w szczęściu dobrze więcej, niż kiedy inedy. *Gorn. Dw.* 374. *Smotr. Apol.* 8. *Kosz. Lor.* 90 b. **INEDY** *adv. loci*; (*Boh.* ginudy; *Slav.* inděl; *Sorab.* 1. hëwak; *Rag.* innamo; *Croat.* drugam, drugud) : inszą stroną, inszą drogą, anders wo her, anders wo hin, auf einem andern Wege. Kto nie wcho-

dzi przeze drzwi, ale wchodzi inedy, ten jest złodziej. *W. Joan.* 10, 1. *Bibl. Gd. id.*; *Žrn. Post.* 259.

INFAMIA, ii, ż., 1. uszczerbek sławy prawnie za karę winowajcy uczyniony. *Kras. Zb.* 1, 403. daß Infamachen. 2) Bezeceństwo, eine Infamie, infamer, schelmischer Streich. Co to za infamia, wstydzę się przedsię! **INFAMIS**, a, m., bezecnik, ein Infamer, Schächter; ein Schelm. Nie mogę w jednym domu żyć z tym infamisem. *Pot. Pocz.* 499. *Eccl.* обезчещеный, обезчещень. **INFAMOWAĆ**, ał, uje cz. niedok, zinfamować dok., bezeczcic kogo, einen infam machen.

INFANT, a, m., królewic, ein königlicher Prinz. **INFANTKA**, i, ż., królewna, eine königliche Prinzessin. Konstytucya 3 maja ogłasza elektorówne Saska za infantkę Polska.

INFANTERYA ob. Piechota. **INFANTERZYSTA** ob. Piechotnik, piechur.

INFEROWAĆ. *Pim. Kam.* 421. wnosić. **INFESTOWAĆ**. *Bach. Ep.* 22. napadać.

INFEUDACYA, yi, ż., lenność, daß Lehen. Pisał papież do legata w Polsce będącego, ażeby Polaków przeciwko wszelkim zagranicznym gwałtownikom bronił; a jeśliby jakie infeudacye przez króla Rzymskiego uczynione znalazł, tedy one za nieważne uznał. *Nar. Hst.* 5, 24.

INFIMA, y, ż., najniższa klasa w szkole, die unterste Schulklasse. Ofiarą ich gniewu chyba paść może żaczek z infimy, skazany na pieniek. *Zab.* 11, 405. **INFIMISTA**, y, m., żaczek z infimy. *Kulig. Her.* 23. ein Schüler der untersten Klasse.

INFIRMARYA ob. Chorownia, pokój chorujących w klasztorach, daß Krankenimmer in den Klöstern. *Boh. et Slov.* nemocnica; *Sorab.* 1. khorencza; *Rag.* bolnostanisce, bolniscie; *Vind.* bounikounische, bounikalische; *Ross.* больница, врачбница; *Eccl.* цѣльбница, врачилище. **INFIRMARCA**, i, ż., pilnująca chorujących zakonnica, die Krankenwärterin bey den Nonnen. **INFIRMARZ**, a, m., pilnujący chorych zakonników, der Krankenwärter bey den Mönchen. **INFLAMACYA** ob. Zaognienie, zapalenie.

INFLANCZYK, **INFLANTCZYK**, **IFLANCZYK**, a, m., *Ross.* Лилянцѣ, der Liefänder. Lotyhal albo Łotwa, które dziś Livones, to jest Inflantezykami zowiemy, od Litwana pospołu z Litwą nazwisko swe wiodą. *Gwagn.* 222. (cf. Litwa, Liwonia). *W rodz. żeńsk.* Infantka; *Ross.* Лилянцка, die Liefänderin. **INFLANTSKI**, **IFLANTSKI** (*Herb. Stat.* 740), a, ie, *Ross.* Лилянцскій, Liefänderisch. Liwonia albo ziemia Inflantska ze wschodu słońca przy granicy Ruskiej, od południa z Żmudzią i z Litwą graniczy. *Gwagn.* 405. Len Inflantski, główna handlu Ryskiego zasada. *Jundz.* 199. **INFLANTY**, G. Inflanți, plur. (**IFLANTY**. *Herb. Stat.* 740. *Gost. Gor.* 32). *Slav.* Livonia; *Ross.* Лилянця, Liefand, znaczna prowincya nad morzem Bałtyckiem, którą naprzód dzierżeli Krzyżacy, potem Polacy, Szwedzi, a dotąd Moskwa. *Dyke. Geogr.* 1, 503. Kawalerowie mieczowi w Inflanciech. *Wyw. Geogr.* 576.

INFLUENCYA, **INFLUKS**, u, m., wpływ, der Einfluß. Influencya, skuteczność albo sprawa niebios, gwiazd na ziemi. *Cn. Th.* Polskiej natury to jest sprawa, i influks niebieski, iż tu u nas tak żywiły sprawuje, że acz nam

- nie dała lekarstw zamorskich, dała nam te, które nam potrzebne. *Urząd.* 15.
- INFORMACYA**, yi, ż., uwiadomienie, nauczanie, nauka; *Vind.* podvuk, daß Unterrichten, Berichten. **INFORMOWAĆ**, ał, uje cz. *niedok.*, zainformować *dok.*, uwiadomić, nauczać; *Vind.* podvuzhit, berichten, belehren. **INFORMOWAĆ** się *recipr. ndk.*, dowiadywać się, sich erkundigen. Zainformować się *dok.*, dowiedzieć się, sich belehren, erfahren. Nie dziwuj się, iż się tak informuję o familii jego, ponieważ mocno mię interessuje. *Teat.* 23. b, 69.
- INFUŁA**, y, ż., czapka biskupia, die Zuzul, der Bischofshut. *Vind.* infala, shkofova kapa; *Sorab.* 1. infula, biskopska mecza. Infuła papieżka, päpstliche Krone. **INFUŁAT**, a, m., **INFUŁOWANY**, ego, m., (*Krom.* 705), prałat, któremu wolno używać zaszczytów biskupich, ein infulirter Prälat. **INFUŁATA**, y, ż., probostwo infułowane, eine infulirte Pöbstey. Probostwo albo infułata Ołycka. *Tr.*
- INFUZYA**, yi, ż., *Medic.* kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego lub rzadkiego, bez wrzenia przysposobionego. *Krup.* 5, 247; *Ross.* настои; napój czyli lekarstwo, które robią, mocząc rośliny w jakim likworze, końcem wyciągnięcia z nich cnót i skutków lekarskich, i to jest, co my nazywamy wymoczeniem. *Dykc. Med.* 2, 689. daß Ausziehen der Pflanzenkräfte durch Einweichen.
- INGAR**, u, m., u bednarza, narzędzie z ostrzem do robienia uszu do statków różnych. *Magier. Mscr.* ein Werkzeug der Böttcher.
- INGERNINA**, y, ż., Nastały teraz dziwne w strojach maniery, z cudzoziemskich alamod: Krymki, Szwedki, Nocenty, Ankry, Ingerniny. *Tward. W. D.* 2, 151. może strój jakiś z Ingryi. **INGRYA**, yi, ż., Zingermannland, prowincya Rossyjska w głąb golfu Finlandzkiego. *Dykc. Geogr.* 1, 505.
- INGL.** [adv. przed tem. 1] n. p. Dawid grał rekoma swemi, jako ingi [jako przed tem. Budn. i Wujek. 1] na każdy dzień. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 18, 10. inegdy.
- INGROSSOWAĆ**, ał, uje *act. niedok.*, wwozić w księgi, in die Gerichtsbücher eintragen, wpisywać. *Cn. Th.*
- INGRYCHT**, u, m., z *Niem.* daß Eingrichte, daß Gewirre, die Befassung in einem Schlosse, owe w zamku przegródki, które przechodzą bródkę klucza otwierającego. — zład: **INGRYCHTOWE** zamki u słosarza. *Klon. Wor.* 2. Schloßfer mit einem Eingrichte.
- INGOWAĆ**, ał, uje cz. *niedok.*, termin kucharski, namazać tłuszczą, masłem rozpuszczonym etc. in der Küche, mit Sette, Butter u. s. w. schmoren. Inguj rybę masłem, oliwą. *Tr.* tyngować. *Tr.* 2464.
- INJEKCJA**, yi, ż., *Medic.* kształt medykamentu ciekącego, który sikawką w różne dziury ciała wciśniony bywa. *Krup.* 5, 291. daß Einspritzen, wstrzykiwanie. *Dykc. Med.* 2, 692. cf. klistera, enema.
- INKARNAT**, u, m., jasnoróżowy kolor, Incarnat. **INKARNATOWY**, a, e, jasnoczerwony, hochrothrot.
- INKAUST**, **INKAŁUST**, u, m., (*Boh.* ingaust; *Dal.* ingvaszt, czarnopisz, czarnillo; *Croat.* chernillo; *Vind.* zhernina, zhernilu, tinta; *Rag.* jngväs; *Ital.* inchiostro, cf. *Greck.* ἔγκαιστος; *Lat.* incaustum); po terażniejszymu atrament, czernidło pisarskie, die Tinte. Satyryk pióro nie w enkawście (w inkaustcie), ale w jadowitej truciznie maczał. *Baz. Modrz. Ped.* 289. Koszule inkaustem zapluskane jak wyczyścić. *Haur. Sk.* 555. Inkaust purpurowy był używany od cesarzów Carogrodzkich. *Czack. Pr.* 1, 21. Na końcu ustawy pisali kilka słów inkaustem zielonym. *ib.* **INKAUSTOWY**, a, e, od inkaustu, atramentowy, Tinten-. Inkaustowe zmazy jak z sukien gubić. *Sleszk. Ped.* 260.
- INKLINACYA** ob. Skłonność, n. p. Jeśli W Pan nie masz jakiej inklinacyi, czyli jak to nazywają miłostki. *Teat.* 59, 282.
- INKLUZ**, a, m., **INKLUZA**, y, ż., z łac. *inclusus*, zamknięty w jakim narzędziu mniemany duch czyli wróg, zabo-bonnikom pomoency, cf. *Carn.* skrytek, shkratel; *Rag.* mazziech, tintilin, mezaruo, ein in einem Geräthe eingeschloßener der Herenmeister dienstbarer Geist. (*Spiritus pleb.*). Przyznał mi się, iż ma inkluzę, dla której go żadne nie bierze żelazo. *Boh. Kom.* 1, 362. Czarodziej pewne mentale nosząc, i inkluzy, z pomocą dyabelstw dziwy robi. *Zabl. Amf.* 89. Ja myślę, czy inkluzy nie ma, którym nęci I teraz, że sześć w nim się kocha bez pamięci. *Zabl. Firc.* 16. **INKLUZOWY**, a, e, od inkluzy n. p. Jahym nie rad dać tej złotówki, jest to inkluzowa sztuka. *Teat.* 50, 58.
- INKORPOROWAĆ**, ob. Wcielać. **INKORPORACYA** ob. Wcienienie.
- INKRUSTACYA**, yi, ż., powłoka marmurowa, gipsowa, die Bekleidung von Marmor oder Gyps. **INKRUSTOWAĆ**, ał, uje cz. *niedok.*, powłaczać marmurem, gipsem, potynkować, mit Marmor oder Gyps bekleiden, überführen. *Tr.*
- INKUBA**, jest ta niemoc, gdy człowiek przez sen widzi, jakoby spał z białą głową, sprawując z nią rzecz cieleśną. *Sienn.* 120. [niemoc ta zowie się właściwie *succubus*; a *incubus* jest zmore. *Drum. Lex.* 2]. cf. pollucya, upław; cf. mara.
- INKWATERUNEK** ob. Kwaterunek.
- INKWIROWAĆ** cz. *niedok.*, inkwizycyą czynić, indagować. dochodzić sprawy oskarżonego, roztrząsać, inquiriren, untersuchen. *Rag.* iziskivati, protresati; *Sorab.* 1. depotuyu; *Vind.* sashlishuvati, sbarati, sbarkuvati, sprashuvati; *Ross.* допросить, допрашивать, разыскать, разыскиваю, слѣдовать, (cf. śledzić); *Ecccl.* истазати, истазорати.
- INKWIZYCJA**, yi, ż., skrutynium, rugi, badanie, indagacya, die gerichtliche Untersuchung, Inquisition; *Rag.* iziskivanje; *Sorab.* 1. dopotwano; *Vind.* sashlishuvanje; sashlush, sbarenje, poshlushalniza, sashlialnische, sprashuvalishe; *Ross.* истазаніе, взысканіе, расправа, распросъ, слѣдованіе, розыскъ, допросъ, возсужденіе, слѣдствіе, тайная, благоразсмотрѣніе. Wywód przez świadków tego, co dowodami przez pismo wywiedzione być nie mogło. *Kras. Zb.* 2, 404. Na kłętego i po śmierci może być badanie albo inkwizycya. *Szezerb. Sax.* 75. Roku 1592 odprawił się sławny sejm pod imieniem inkwizycyi, na którym sprawy i listy króla Zygmunta III. tyżące się Austryaków, roztrząsano. *Nar. Chodk.* 1, 195. — 2. Inkwizycya, urząd w Hiszpanii i we Włoszech od Dominikanów piastowany na kacerzów, daß Inquisitionsges-

rißt. INKWIZYCYJNY, a, e, od inkwizycyi, Inquisitionē. Ross. допросный, следственный, обыскный. INKWIZYTOR, a, m., Rag. iziskivalaz, protrésalaz; Sorab. 1. do-potvař; Ross. обыщикъ, допрощикъ, допроситель, обыщникъ; Eccl. испытаникъ, возсудитель; 1. roztrząsacz prawny, indagator, der gerichtliche Untersucher. 2. Duchowny urzędnik, przelozony sądu inkwizycyjnego, der Reicherrichter, Inquisitionator. INKWIZYTORSKI, a, ie, od inkwizytora, n. p. Urząd inkwizytorski zaczął się za Grzegorza IX. Birk. Dom. 137. Inquisitionator.

INNOBARWY, a, e, innéj barwy, von anderer Farbe, Eccl. иноцветный; oppos. jednobarwy. INNOGŁOSY, a, e, głosu innego, von einer andern Stimme; Eccl. иногласный; Graec. ἰννογλωσος. INNOJEZYCZNY, a, e, — ie adv., języka innego, von einer andern Sprache, *anderzünftig; Ross. иноязычный obcy; Subst. иноязычникъ. INNOISTNY, a, e, — ie adv., istności różnej, verschiedenen Wesens. Eccl. иносущный; opp. jednoistny. INNOKSZTAŁTY, a, e, kształtu innego, andersgestaltet. Ross. инообразный; Eccl. иновидный, инозрачный; adv. инообразно innym kształtem. INNOMĄDROŚĆ, ści, ż., Eccl. ино-мудріе Graec. ἰννομοσοφία, aliarum rerum sapientia, inomudrystwo, Graec. ἰννομοσοφία. INNOMYŚLNY, a, e, — ie adv., myśli innéj, andersgesinnt. Eccl. иномысленный, Graec. ἰννονομοσων, ἰννοδοξος; иномыслие, Graec. ἰννονομοσων; иномыслию, Graec. ἰννονομοσωνέω, aliam opinionem habeo; cf. jednomysłny. INNOPLIEMIEŃNIK, a, m., który innego plemienia, einer von einem andern Stamme oder Geschlechte. Ross. et Eccl. иноплемениникъ, иноколѣбникъ; f. иноплеменица; adj. иноплеменинъ, иноплеменинъ. INNOŚĆ, ści, ż., różność, odmiennosc, die Verschiedenheit, die Abweichung. Rag. innos. INNOSTRONNY, a, e, z innej strony pochodzący, von einer andern Seite her. Ross. иностранный obcy. Subst. Rag. innostranaz; Bosn. innostranaz, tughj, inaç; Ross. ино-странецъ; cf. Rag. innostranka; Ross. иностранка; cf. cudzoziemiec. INNOWIERCA, y, m, INNOWIERNIK, a, m, różnowierca, innéj wiary, ein Andergläubiger; Boh. ginowěrec; Ross. иновѣрецъ. Zostawał między inowiercami, t. j. między heretykami. Smotr. El. 22. Jak prawowiernych rozeznawać od inowierców. ib. Inowier-nikiem być. Sak. Sob. B 2. Innowiernik. Sak. Ok. INNOWIERSTWO, Ross. иновѣрїе; adj. иновѣрный. INNOWKA, Slov. inowka, inotagitelka, allegorya, INNOZIE-MIEC, Boh. ginozemec, f. ginozemkyně, ob. Cudzoziemiec. INNY ob. Inszy. INOCHODNIK ob. Jednochodnik. INOKULACYA ob. Szczepienie, wszczepienie. INOWŁADZCA ob. Jednowładzca. INOWŁODZ, a, m., miasto i powiat w Łęczyckim ze starostwem. Dykc. Geogr. 1, 305. eine Stadt in der Woiw. Leutſchtz. INOWROCŁAW, ia, m., Vladislavia, Jungeneslau, znaczne miasto Polskie, stolica swego województwa. Dykc. Geogr. 1, 303. INOWROCŁAWSKI, a, ie, Inowrocławskie Województwo dawniej zwano Gniewkowskie, palatinatus Vladislaviensis. ib.

INSEKT ob. Przewiąz.

INSKRYPCYA, yi, ż., napis, die Aufschrift. Na grobowcu

taka była inskrypcya: tu leży... Sk. Żyw. 1, 307. 'ż. zapis, die Verschriftung. Tr.

INSPEKT, u, m., INSPEKCIK, a, m., zdrob.; (Slav. gju-brenjak; Ross. парникъ, иарничекъ, *parnik). Inspekta są zagony gnojem przeciwko mrozom opatrzone. Kluk. Rosl. 1, 191. das Treibbeet, Mistbeet. Na inspekcje wszystko prędko dożrzewa; ale owej jedności nie nabywa. INSPEKTOWY, a, e, od inspektu, Treibbaud, Mistbeet. Ross. парниковый, паровый. INSPEKTOR, a, m., dozorca, der Aufseher. — ż. Inspektor, urzędnik wojskowy, przed którym wojsko popisy swoje odprawować zwykło. W Polsce dwóch ich było, jeden jazdy, drugi piechoty, w autoramencie cudzoziemskim. Kras. Zb. 1, 406. der Generalinspektor einer Armee. — ż. Na Wartskim sejmie dano inspektory pewne królewskim synom, aby się tym lepiej ćwiczyli. Biel. Kr. 294. t. j. ochmistrze, Oberhofmeister.

INSPIRACYA, yi, ż., natchnienie, termin teologii, do wywodzenia świętości ksiąg biblii, jako z ducha s. piszący oneż, byli natchnieni. Kras. Zb. 1, 406. die Inspiration, die Eingebung. INSPIROWANY, natchniony, Eccl. богоноснъ. INSPISOWAĆ cz. niedok., gotować czyli warzyć aż do zgęstnienia, bisz einfuchen, bisz fieden. Przepędzony dekokt inspisuj, to jest, gotuj aż się stanie gęstość ekstraktu. Krup. 5, 35.

INSTALLACYA, yi, ż., akt publiczny, przez który nowy urzędnik na urząd swój uroczysto wprowadzony bywa. Kras. Zb. 1, 407. die Installation, Amtseinführung. INSTAL-LACYJNY, a, e, od installacyi, Installationē. Installacyj-ne pismo Eccl. ставильное писаніе, ставленная грамота.

INSTANCYA, yi, ż., 1. termin prawny, który się używa o jurysdykcyach sądowych, n. p. ziemstwo jest pierwszą instancją, trybunał drugą i ostatnią. Kras. Zb. 1, 407. die Instanz, der Gerichtsstand. 2. Instancya za kim do kogo uczyniona przyczyna, przyczynienie się, orędownie, zalecenie kogo, die Fürbitte für einen andern; Vind. predproshnja, saproshnja, doproshnja, sabefeduvanje; Ross. ходатайство; Eccl. приповѣдникъ. Instancją czyniący, zanoszący, orędownik, Vind. predproshnik, sabefednik, proshnik, besfednik; Ross. ходатай; fem. Vind. proshniza, besfedniza; Ross. ходатайца. INSTANCYALNY, a, e, przy-czynny, zalecalny, zaletny, rekomendacyjny, Fürbitte, Emp-fehlung; Boh. přjmluwnj. Prawo zabroniło wszelkich do trybunału instancyalnych listów. Skrzet. Pr. P. 2, 388. INSTANCYONOWAĆ ob. Przyczyniać się za kim, Vind. sabefeduvati, priedprofiti, doprofiti; Ross. ходатайство-вать, замолвить. Eccl. проповѣдати; eine Fürbitte für jemanden thun, sich für ihn verwenden.

INSTRUCYA, yi, ż., miasto w Prusiech wschodnich. Tr. Insterburg.

INSTRUKCYA, yi, ż., nauczanie, nauka, der Unterricht; (Boh. instrucey; Sorab. 1. pžiutřwano; Rag. náredba). Instru-keya jest pomocą edukacyi człowieka. Zab. 14, 192. In-strukcyja, jest to oświecenie umysłu, którem szczególnież rząd zatrudnić się powinien. N. Pam. 1, 16. Rozrządze-niem instruceyi krajowej służyć będziem ojczyźnie. Zab. 14, 189. Kiedy za grunt instruceyi dobre nalogi wpa-

jane nie będą, wynikać musi złe użycie nauki. *Zab.* 14, 190. — §. Instrukeya, przepis postępowania; *Slav.* uputjenje, die Vorschrift für ein gewisses Geschäft, die Instruction, die Anweisung. Instrukeya w Polsce nazywa się instrument ten, który na sejmiku układają dla posłów na sejm. Instrukeya się nazywa też zlecenie dane posłom za granicę wysłanym. *Kras. Zb.* 1, 408., *Czack. Pr.* 1, 307. INSTRUKTARZ, a, m., n. p. celny, owa to miara, wiele od czego do skarbu oddawać się należy. *Dyar. Gr.* 258., *Vol. Leg.* 4, 750. der Zolltariff. INSTRUKTOR, *Sorab.* 1. pžihutžwar; *Carn.* podvis, poduzhenik; cf. poduczyć. INSTRUMENT, u, m., INSTRUMENCIK, a, lub u, m., dem. 1. narzędzie jakiegokolwiek, *propr. et fig.* ein Instrument, Werkzeug. Używanie miernego majątku za lepszą rzecz kładę, niżeli być osadzonym we złoto instrumentem pychy despotycznej. *Kłok. Turk.* 9. — §. Instrument muzyczny, ein musikalischer Instrument. Granie na instrumentach muzycznych. *Kras. Pod.* 2, 248. Derwische muzykę piszczałki żalną tak daleko wydoskonalili, jak może znieść instrument. *Kłok. Turk.* 171. Kapela już instrumenta stroi. *Teat.* 6. b, 80. Instrument, klawicymbał, klawikord. *Cn. Th.* 280. Bardzo lubię głos melodyjny tego małego instrumentu. *Mon.* 68, 287. — 2. Instrument prawny, monument, list urzędowy. *Farr.* 604. ein gerichtliches Instrument, ein Document, eine Urkunde. Instrument ten, który na sejmiku układają dla posłów na sejm, nazywają instrukeją. *Kras. Zb.* 1, 408. INSTRUMENTALNY, a, e, n. p. muzyka ob. Narzędziowa, *Boh.* nástrognj. INSTYGACJA, yi, ż., ob. fołdrowanie na kogo. INSTYGATOR, a, m., fołdrownik, der bestellte Instigator. Co w innych państwach prokuratorowie królewscy, to w Polsce instygatorowie znaczą. Oni są dochodzicielami krzywd Rzpltej wyrządzonych. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 205. Instygatorowie są urzędnicy w Koronie (Kroninstigator), i w W. X. Lit. (Lithauischer Instigator), którzy miejsce po generalach inspektorach w porządku urzędów mają. *Kras. Zb.* 1, 407. Instygator sądowych jurysdykcji (Gerichtsinstigator), postanowiony od sędziego, przestrzega bezpieczeństwa sądów, zapożywa gwałcicieli jego. *Kras. Zb.* 1, 407. — *Censores Rom.* szacunkarze albo instygatorowie wieley. *Faliss. Fl.* — §. *Prov.* Sumnienie złe, wielki instygator. *Zegl. Ad.* 245. ein böses Gewissen ist ein großer Anfläger. INSTYGOWAĆ na kogo o co ob. Fołdrować, auf jemanden anflagen, instigiren. INSTYKNT, u, m., zachętka wewnętrzna, der Antrieb, Instinct. O skłonności człowieka przyrodzonej, albo o jego instynkcie. *Mon.* 70, 164. Nie wiedząc trędowaty do jakiej się rady uciec miał, z natechnienia bożego ten instyknkt odebrał, aby chustką s. Makaryusza się potarł. *Sk. Żyw.* 1, 227. Matce Konstantyna W. podał bóg do serca instyknkt, aby widzieć mogła krzyż, na którym przybity był Jezus. *ib.* 275. INSTYTUCYA, yi, ż., w prawie duchownym obrządek uroczysty, przez który kościół lub beneficjum władzą urzędową powierza się duchownej jakiej osobie. *Kras. Zb.* 1, 407. die feyerliche Einsetzung in ein geistliches Amt. Inwestytura. *Farr.* 603. Przyjęta została prezenta, dana

mi od kollatorów, i moja nastąpiła instytucya. *Niadz.* 87. — §. Instytucya, instytut, cf. urządzenie, das Institut. INSTYTUOWAĆ komu proces czynić z nim prawnie, einem den Prozeß machen. INSULEA. *Petr. Pol.* 276., *Biał. Post.* 69., ob. Wyspa. INSZOŚĆ, ści, ż., odmiennosc, różność, die Verschiedenheit. Węgrzy nietylko języków, ale i zwyczajów inszościa od siebie się różnią. *Wyrw. Geogr.* 497. ob. Inność. INSZY, INNY, a, e, *Boh.* giný, ginši, ginačegši; *Slav.* iní, inši, ginj, giný; *Croat.* iní; *Dal.* gyni; *Rag.* inni, innak; *Bosn.* inni; *Slav.* samar; *Ross.* иный, иной; *Ecccl.* ины; 1. nie ten, ein anderer, nicht der. Boga syna jest insza i różna istność od istności boga ojca. *Salin.* 2, 57. By-ć mi to kto inszy mówił! *Cn. Ad.* 50. (nisi pater esset). Kto inszy do harapu. *Gemm.* 158. (cf. ten sieje, a drugi żnie). Kto inszy nie zniósłby tego, ein anderer, jemand anders. Na co mają ze mną inni cierpieć niewinni! *Zab.* 13, 141. (drudzy, andere). Stołowe szkło, żeby było równej roboty, żeby nie była każda sztuka ni-by z inszej wsi. *Torz. Szk.* 124. O kim inszym mówię, a o sobie myślę. *Cn. Ad.* 652. Inszy mąż dla Izabelli być nie może nade mnie. *Teat.* 21, b, 66. (nikt prócz mnie). Insze mówi, a insze myśli. *Cn. Ad.* 95. er spricht anders, als er denkt. Inszą mi rzecz mój rozum, a inszą gniew radzi, Widzę co jest lepszego, lecz czynię co wadzi. *Modrz. Baz.* 24. Insza mina dla podwik, insza dla ołtarza. *Zabl. Amf.* 6. Wierzcie, że i inne oczy tak dobre, jak wasze. *Zab.* 15, 185. Porzućże już tę mowę, zaczynij o czym inszym. *Teat.* 22, 118. Z inszej beczki poczujmy, co inszego mówmy. *Cn. Ad.* 1531. Inszą teraz śpiewa (piosnkę). *ib.* 327. er singt jetzt aus einem andern Tone. Inszą mu zagrano • pomyłono mu szyki. *ib.* 895. (cf. z jednochody go zbito). — a) Inszy, insza, insze. Co inszego, etwas anders. Insze się jęć dziś podobno, insze jutro. *Petr. Ek.* 67. Już to nie inszego, jedno on ten figiel zrobił. *Teat.* 29, 95. nieinaczej, koniecznie czyli pewno tak, es ist nicht anders. Insza kmieć, insza żeglarz, nie współ to chodzi. *Opal. Sat.* 7. Inszy król, inszy Pan Baranowski. *Opal. Sat.* 31. Insza umieć, insza czynić. *Cn. Ad.* 327. Inna to rzecz słyszeć, a inna widzieć. *Teat.* 53. c, 14. Insza słyszeć, insza widzieć, doznać. *Cn. Ad.* 665. Im insza, mnie insza. *Alb. z Woj.* 30. mit ihnen ist etwas anders, mit mir auch. — Inszy a inszy • co raz to inszy, jebešmal ein anderer. Pili tam z kubków złotych, i na inszych i inszych naczyniach wnoszono potrawy. *W. Ester.* 1, 7. (w naczyniu coraz innym. *Bibl. Gd.*). — b) Zupełnie odmieniony, do siebie niepodobny, ganz verändert, ein ganz anderer. Inszy już teraz. *Cn. Ad.* 526. poprawił się, er ist anders (besser) geworden. Jeśli się chcesz tego, co cię dręczy, pozbyć, nie potrzeba, abys był gdzie indziej, ale trzeba, abys był inny. *Pilch. Sen. list.* 5, 359. Inszy teraz świat. *Cn. Ad.* 528. Ale teraz inszy świat, insza moda, insze obyczaje. *Boh. Kom.* 1, 61. Inszy wiek, insi ludzie, insze obyczaje. *Teat.* 43. c, 52. Wszystko z następstwem czasu mieni się, i z wiekami, Człowiek coraz to innym staje się człowiekiem. *Dmoch. Szt. R.* 75. cf. Insza to przedtym

było. *Gemm.* 120. Insze teraz lata moje. *Cn. Ad.* 328. — 2) Insze drugie, reszta, die übrigen, die andern. Te książki tu zostaw, a insze oddaj księgarzowi. Insze potrawy daj nazad do kuchni. *Tr., Vind.* ti drugi, huni. — §. Inszą razą, nie tą razą, drugą razą, ein andermal; *Vind.* eno drugobart, drugoman; *Croat.* drugda, drugoch. NB. *Chociaż zdaje się, że między inny a inszy, ta zachodzi różnica, że pierwsze różnice osobistą, drugie gatunkową wyraża, atoli z przykładów tu przytoczonych pokazuje się, że się ta różnica ściśle nie zachowuje.*

Pochodz. *inaczaj, inaczyć, przeinaczyć, inak, inakszy, inad, zinad, indzie, inedy, inegdy, inedy, innowiernik, Inowłodz, Inowrocław' i t. d.*

INTENCYA, yi, z, zamiar, koniec, zamysł, die Absicht. Zła intencya, błąd czyni; ale omyłka uwalnia od winy. *Zab.* 14, 554. Na 'intent tego, który co pisze, patrzeć trzeba. *Smotr. Apol.* 116. Jeśli intencyi piszącego nie pojmiemy, wiele niesworności popaść możemy. *ib.* Oko duszy naszej jest dobre serce abo intencya. *Sk. Kaz.* 648. Dobra czasem intencya złe skutki przynosi. *Kras. Pod.* 2, 181.

INTENDENT, dozorca, cf. superintendent.

INTERCYZA, y, z, urzędowy zapis [a mianowicie przedślubna ugoda pisemna, o posag, wiano i t. d. *Chewertrag.* 4], eine gerichtliche Verschreibung. Oj tak tak, komu miłość szczera w serce wlezie, Nie pomni o posagu, ani intercyzie. *Zabl. Zbb.* 17. Ciężej ożenić się, niżeli intercyzę napisać. *Teat.* 5, b, 89.

INTERDYKT, u, m., zapowiedź, kłatwa. *Farr.* 605; używa się tylko w prawie duchownym. *Kras. Zb.* 1, 409. der Kirchenban. Posłał Władysław do papieża, aby w Polsce przestał interdykt, to jest, wielka kłatwa na kościół. *Gwagn.* 58., *Biel. Św.* 174. b.

INTEREGNUM ob. Bezkrólewie.

INTERES, u, m., INTERESSE *absol.* 1) procent, pożytek słuszny z 'pożyczki. *Cn. Th.* prowizya, *Croat.* interesh, *Znteressen, Procent.* Interesse brać. *Cn. Th.* — *Fig.* Za pożądanym bitwy tej sukcesem Nieprzyjaciel to wraca z interessem. *Chrośc. Fars.* 275. — 2) Prywata, prywatny pożytek, chciwość prywatnej korzyści, *Vind.* lasten prid, lasten dobizhek, interes, trefs, der Eigennuß. Podły interes wziął miejsce kochania, Wzgardzona piękność i dobre przymioty; Godniejszym wszyscy swojego starania I swęj miłości sądzą bałwan złoty. *Zab.* 14, 582. Bodaj w swym życiu nie doznał wesela, Kto interesa wynalazł na świecie, Kto dla potrzeby tracąc przyjaciela, Serce na zbycie ma, jak na tandecie. *Zab.* 16, 118. *Nar.* Bez interesu rzadko się może znaleźć przyjaciel. *Jabl. Ez.* 128. Chętnie ci usłuże, mam i ja w tym swój interes. *Teat.* 49, 96. Interes teraz wszystkich najbliższy krewny. *ib.* 22, 21. Interes dzisiaj jest przyjaźni celem, Gdzie korzyść błysnie, tam śpieszą z weselem. *Min. Ryt.* 2, 165. Wszyscy swego 'interesse (interesu) i swych pożytków szukają. *W. Post. W.* 200. Każdego swój interes i swoja prywata Rządzi, tak było od początku świata. *Pot. Zac.* 59. Interes wzajemny wiąże ludzi. *Lub. Roz.* 182. Komissarze bardziej swego, niżeli pańskiego szukają interesu. *Zab.* 16, 4. — §. Interes = sprawa, rzecz interes-

ująca kogo, *Sorab.* 1. schat, predkmetžo, wobużnosč; *Vind.* opravilu, oprava, opraulenje, djanje; *Rag.* poso, oprava, possessão, cignenje; *Bosn.* posal, poso, posao; *Ecll.* вещь; die Angelegenheit, daš Geschäft. Wespzyj, interes, który wspólna czułość składa. *Hul. Ow.* 73. Żołnierze zabijają i zabijac się dają, za cudzy interes. *Teat.* 20, b, 219. Widziałem ich z sobą się kłócących; chciałem dociec, w jakim owa sprzeczka interesie. *Zab.* 14, 145. Mnie tylko sama słusność bodzie sprawy, Cały interes jest twój Apollinie. *Zab.* 14, 171. Minister interesów zagranicznych, (spraw zagr.). Ja prawie już jestem w drodze, Mam interes pilny srodze, Nie mogę się zatrzymać. *Jakub. Baj.* 98. ein sehr dringendes Geschäft. Dotarłem interesu, i już rzecz cała jest zakonkludowana. *Boh. Kom.* 4, 528. Patrz swoich interesów. *Teat.* 36, 104. Kilka minut chłop nie bawił, I dobrze interes sprawił. *Zab.* 15, 57. Pojechał do Hollandyi dla pieniężnych interesów. *Teat.* 7, c, 17. Idę do niego, bo mam do niego pewny interes. *Teat.* 17, c, 65. Wyjechał w bardzo pilnym interesie. (abo za bardzo pilnym interesem). O wielki szło interes honoru. *Boh. Kom.* 4, 200. eine große Ehrenfache. Poulatwiaszy swoje interesa, wyjechałem ze Lwowa. INTERESSANT, a, m., człowiek interesowany, swego pożytku jedynie patrzący, ein interessirter Mensch. Chciwy nie może być tylko interesantem; interessant nie może być dobrym radcą. *Lub. Roz.* 431. INTERESIK, a, lub u, m., dem., sprawka, eine kleine Angelegenheit, ein kleines Geschäft. Pewny interesik. *Teat.* 7, 44. Okoliczność ta interesikom waszym szyki połamie. *Teat.* 7, c, 55., *Sorab.* 1. schafžik; *Rag. et Bosn.* posàlak, cignegnize; *Ecll.* вещьца. INTERESOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, obchodzić kogo, interessiren. To nas najbardziej interesować powinno, z czego chleb mamy. *Teat.* 22, 118. Młody ten chłopiec mocno mię interesuje. *ib.* 20, 58. — §. Interesować co do czego przymieszać, przywiezywać, einfechten, hinein ziehen. Honor pański do najmniejszego mankamentu interesuja. *Kłok. Turk.* 57. INTERESOWAĆ się do czego albo przy czym; nieobojętnie wchodzić w co, wdawać się w co, sich für etwas verwenden, mitwirken. Do koronacy królów Haličkih interesowali się biskupi Krakowscy. *Nies.* 1, 27. Ci się wielce do twojój interesują osoby. *Niemc. Król.* 2, 159. Sprawuj się jak najlepiej; a my zawsze interesować się będziemy do dalszych losów twoich. *Teat.* 20, b, 43. Interesowanie się We Pana względem mnie bardzo mi jest podejrzane. *Teat.* 14, b, 57. Interesuje się za nim w pewnym interesiku. *Teat.* 7, 44. INTERESOWANY, a, e, którego co obchodzi, należący do czego, interessirt bey etwas, theilnehmend. Należy uczynić stan miejski interesowanym do konstytucyi krajowej. *Gaz. Nar.* 1, 105. — §. Interesowany, INTERESOWNY n. p. człowiek, swojej bardzo korzyści patrzący, *Vind.* lastnodobizhen, lastnega prida shelen, intrefiran; *Rag.* korisnik f. korisniza; *Ross.* корыстолюбивый, ишелонный, стяжательный, *subst.* мздолюбец, корыстолюбец, прибытьщик; *Ecll.* ишелонщик, (cf. bierny), eigennützig, interessirt. Sprawiedliwy i nicinteresowany człowiek. *Zab.* 16, 250.

- (cf. bezinteresowny). **INTERESOWNOŚĆ**, ści, ż., prywatna, chciwość zysku, bierność, interessirtes Wesen; *Vind.* dobizhkoselnost; *Ross.* мшелоимство, корыстолюбие, Eigennützigkeit. Niejeden opiekun podejrzenie o interesowność i oszukaństwo na siebie ściagnął. *Gal. Cyw.* 1, 106. Nieinteresowność. *Pam.* 85, 1, 117.
- INTERJEKCYA** ob. Wykrzykniek, *Slov.* predhadzka, prehoditelka, medzihadzka; *Slav.* medjumétak; *Rag.* meghjumétak; *Vind.* vmesbefeda; *Ross. et Eccl.* междометие.
- INTERMACH** ob. Indermach.
- INTERNUNCYUSZ**, a, m., nuncyusz czyli poseł tymczasowy, der Internuntius; *Slov.* mezyposeł. **INTERPUNKCYA**, yi, ż., kładzenie znamion pisarskich, kommatów, kropki czyli punktów w piśmie należyte, die Interpunction; *Sorab.* 1. pzedepkuwano. **INTERROGATORYE**, yi, plur., termin prawny; spisane porządnie pytania, które podczas wyprowadzenia inkwizycyi wedle okoliczności sprawy układają, i stawionych przed siebie świadków, porządnie wypytują. *Kras. Zb.* 1, 409. die Interrogatorien, daß Zeugenverhör.
- INTONOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, zaczynać pieśń, intonieren, anstimmen. Wesoło ten tańcuje, komu szczęście intonuje. *Cn. Ad.* 1228. abo przyspiewuje.
- INTRATA**, y, ż., dochód, *Ital.* intrada, entrata, die Einkünfte, daß Einkommen, die Einkunft. Lepsza intrata z rozumu, niż z folwarku. *Dwor. G.* 5. Największa intrata oszczędność. *Fred. Ad.* 42. Urząd bez intraty, nie pożytek. *Pot. Jow.* 208. Szpetnyś, zły, głupi, ale żeś bogaty, Piękny i dobry, i mądry za intraty. *Pot. Jow.* 188. Czysta intrata. *Mon.* 74, 152., (ob. Czysty). **INTRATKA** *zdrbn.*, n. p. Starają się żony także mieć swoje intratki. *Teat.* 14, 135. **INTRATNY**, a, e, intratę czyniący, ergiebig, einträglich. Intratne rzeczy w gospodarstwie, wojski, łój, wełna etc. *Solsk. Arch.* 28. Sposób uczynienia folwarków intratniejszemi. *Zab.* 16, 16; *Vind.* sdajezh, donefliu. **INTRATNOŚĆ**, ści, ż., *Vind.* sdajezhnost, die Einträglichkeit, Ergiebigkeit.
- INTRODUKCYA**, yi, ż., w prawie, pierwsze wprowadzenie i zaczęcie sprawy. *Kras. Zb.* 1, 410. die Einleitung eines Prozeßes. **INTROIT**. *Pim. Kam.* 112., ob. Wstęp, wehód.
- INTROLIGATOR**, a, m., *Boh.* knihwazač, wazač, knihar; *Slov.* knjhař; *Sorab.* 1. knihow wjazaczeř; *Slav.* knjigovezac; *Croat.* knigar, knjigovez, knjigoscivec; *Hung.* könyvkötő; *Vind.* bukvivesar, pulpintar; *Carn.* buquavesz; *Ross.* переплетчикъ; księżnik. *Cn. Th.* oprawiacz książek, księgowprowiacz, der Buchbinder. Klajstr dla introligatorów do wiązania ksiąg. *Syr.* 918. **INTROLIGATORCZYK**, a, m., czeladnik introligatorski, der Buchbindergefelle, oder Buchse. **INTROLIGATORKA**, i, ż., die Buchbinderin. **INTROLIGATORSKI**, a, ie, od introligatora, Buchbinder-; *Boh.* kniharřký; *Ross.* переплетный. Introligatorski warsztat *Ross.* переплетная. **INTROLIGATORSTWO**, a, n., rzemiosło introligatorskie, die Buchbinderrey, daß Buchbinderhandwerk; *Boh.* kniharřstwj. **INTROLIGOWAĆ** - oprawiać książkę, wiązać; *Ross.* переплестъ, переплетать.
- INTROMISSYA** ob. Wwięzowanie, wwiązanie. **INTRUZ**, a, m., *Ross.* самозванецъ, wdzierca, właz w jaki urząd. —
- Ci samosłańcy bez boskiego posłania fałszerzami się i wtętami czyli intruzami pokazują. *Sk. Żyw.* 2, 175., ob. Wtęt, wtęcien.
- INTRYGĄ**, i, ż., chytrość fortelna, praktyka, sztuka podstępna, podstęp, dołek, eine Intrigue. Intrygi, praktyki, *Rag.* zaprijecize, zapletegna; *Ross.* каверзы, крючекъ, крючокъ, крючкотворство, проицькъ, проицьки. — *Poet. dram.* Intryga, zamieszanie, które w akcji dramatycznej sprawują zdarzenia ułożone misternie. *Teat.* 24, 15. **ITRYGANT**, a, m., **INTRYGANCIK**, a, m., *zdrbn.*; intrygą nadrabiający, der Intrigant; *Ross.* крючкотворецъ. *W rodz. żeńsk.* **INTRYGANTKA**, n. p. Intrygantka ta, przy podłem pochlebstwie tchnie duchem panowania nad słabością umysłu twego. *Mon.* 75, 704. **INTRYGOWAĆ** *intr. niedok.*, intrygi czyli podstepy robić, dołki kopać, sieci stawiać, sidła kłaść; Intriguen machen; *Ross.* крючкотворствовать, пронырствовать, проныривать.
- INTYMACYA**, yi, ż., termin prawny, przez intymacyą zatrzymuje się eksekucya dekretu pierwszej instancji przez pozew wydany do wyższego sądu. *Kras. Zb.* 1, 410. obwieszczenie pismem. *Cn. Th.* 582. die gerichtliche Intimitation. **INTYMOVANY**, a, e, obwieszczony, intimirt.
- INWALID**, a, m., niezdatny dla niezdrovia do dalszej służby, ein Invalide; *Slav.* invalid, nemochnik.
- INWEKTA**, ów, plur., indukta, wprowadzone do kraju towary, Einfuhrwaaren. Cło od inwektów. *Tr.*
- INWENCYA**, yi, ż., wynajdywanie, wynalazek, die Erfindung. Potrzeba jest matką inwencyi. *Kras. Hist.* 201.
- INWENTARZ**, a, m., **INWENTARZYK**, a, m., *zdrbn.*, rejestr, spisek, ein Verzeichniß, ein Inventarium, daß Zündbuch, *Zundbuch; *Boh.* inwentar; *Vind.* fantora; *Ross.* данная, роспись. Inwentarz praw X. Załuskiego, Ładowskiego, Wagi, Ostrowskiego, Cefejregister. Inwentarz, urzędne popisanie rzeczy należonych na dziedzictwie, abo w pomieszkaniu zmarłego lub dłużnika. *Sax. Porz.* 121. ein gerichtliches Inventarium, Verzeichniß vorgefundener Sachen. Inwentarz gospodarski, spisek rzeczy gospodarskich, daß Wirtschaftsbuch. Poszukaj inwentarza tutejszego klucza. *Teat.* 28. b, 125. Inwentarz ma być spisany. *Gal. Cyw.* 1, 91. Do inwentarza folwarcznego należą owce, woły, krowy, wieprze, drobiazgi etc. *Switk. Bud.* 54. Ztąd inwentarz znaczy: rzeczy zwyżajnie w inwentarzach gospodarskich pospisywane: bydło folwarczne i ruchomości do gospodarstwa należące, daß Wirtschaftsinventarium, die zu einem Grundstücke gehörigen beweglichen Dinge, die Hofwehre, daß Hofgewehr: Vieh, Geräthschaften u. s. w. Dla szczupłości paszy strasznie mało w całej Polsce inwentarza. *Przestr.* 196. Lepiej jest dla każdego inwentarza większy nieco postawić budynek. *Switk. Bud.* 91. **INWENTARSKI**, a, ie, do inwentarza należący, zrejestrowany, spisany, Inventarium-, zum Inventario gehörig, mit verzeichnet, eingetragen. Płatni inwentarsey przyjaciele Moskwy, którzy u nas dwór posła Moskiewskiego składali. *Ust. Konst.* 1, 66. Był to brawura prawdziwie inwentarski. *Mon.* 65, 560. zaprzędany, cechowy. **INWENTOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, zinwentować *dok.*, a) wynajdować, erfinden. b) Do inwentarza

- wpisywać, inventiren, eintragen; (*Vind. fantirati, fantiruvati*). Dziedzic, jesli by po uczynieniu inwentarza, inne rzeczy, których opiekun nie zaraz dał inwentować albo wpisać, postrzegł, tedy opiekun podejrzany. *Groi. Obr.* 18. August zostawił księgi, gdzie wypisał dochody Rzymskie, zinwentował wojenne okrety. *Kłok. Turk.* 86.
- INWENTURA**, y, ż., inwentowanie, spisywanie inwentarza, die Inventur. Inwentura na tém zależy, żeby dokładne spisanie wszelkiego majątku nastąpiło. *Gal. Cjw.* 1, 91.
- INWESTYGOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, indagować, dochodzić, untersuchen.
- INWESTYTURA**, y, ż., termin prawny, zażywany do ceremonii lenności, to jest nadania władzy nad krajem w lenność danym. *Kras. Zb.* 1, 410. die Investitur, Verleihung eines Lehens.
- **INY terminatio pluralium**, exprimens ideam obchodu, aktu e. gr. chrzeiny akt chrztu; poślubiny, imieniny, urodziny, oględziny etc.; *Germ.* - Feyer, - Act, - Handlung, - Begängniß.
- INZENIER** ob. Indzienier.
- IPSYLON**, ob. Y, i.
- *IPSYM**, u, m., n. p. Was jeszcze gorszym kiedyś napoja ipsymem. *Pot. Zac.* 150. Pigwy ku chowaniu w ipsymie albo w bastardzie obwarzają. *Cresc.* 413. **IPSYMOWAĆ**, **HIPSYMOWAĆ**, n. p. Wino hipsymowane bardzo obrazne jest, a przecie tak się kochają w małmazyi hipsymowanej. *Urząd.* 457. Winiarze wina ipsymując, białkując, siarkując, na lagry muszkatelowe, małmazyowe, bastertowe, i innych win dobrych lejąc, psują. *Syr.* 1219.
- IR, JER**, a, m., ptaszek podobny do wróbla, tylko że większy. *Ład. H. N.* 60. Okrutny jastrząb' wziął małutkiego jera. *Pot. Syl.* 259. Irowie, czyżykowie, ziabki i szczygłowic. *Rej. Wiz.* 105. Jerowie skrzypotały. *Banial. J. der Stefenperlung.* cf. jerzyk.
- IRCHA, JERCHA, IRZCHA**, y, ż., *Boh. et Slov.* gircha; *Hung.* lágy irha; *Sorab.* 1. harwana koża; *Carn.* jerh, erh, irh, jerhovna, erhovna; *Ross.* ирха, раудуга; (cf. *Germ.* gärben; *Sorab.* 2. garowasch); zamesz, sámifšč & der; pellis ovina depilis. *Cn. Th.* Od sta jerchy. *Vol. Leg.* 4, 560. Worek Judaszowy z rozmaitej jerchy uszyty. *Klon. Wor. praef.* Z ludzi skórę jak jerchę ciągną. *Haur. Sk.* 143. **IRCHARZ**, a, m., *Boh.* girchar; *Carn.* erhar, irhar, jerhar; *Sorab.* 1. harwař; białoskórnik, zamesznik, Weißgärber, Šãmifščgärber. **IRCHOWY, JERSZANY, IRSZANY**, a, e, od irchy, z irchy. sámifšč; *Boh.* gircharšký; *Carn.* erhar, irhar, erhast, irhast; *Ross.* ирховый, раудужный. Rzemienny, jerszany abo leszowy mieszek. *Sleszk. Ped.* 240. scorteus sacculus. Irszana skóra (*Carn.* jerhovna). Irchowe garbarstwo *Boh.* gircharřstwj.
- IRLANDYA**, yi, ż., wyspa Anglią składająca, Zrland; *Ross.* Ирландія. **IRLANDCZYK**, a, m., z Irlandyi rodowity, der Zrländer; *Ross.* Ирландецъ. W rodz. żeńsk. **IRLANDKA**, die Zrländerinn, n. p. Pojął Irlandkę za żonę. *Pam.* 85, 1, 570. **IRLANDSKI**, a, ie, z Irlandyi, od Irlandyi, Zrländifšč; *Ross.* Ирландский.
- *IRMOS**, a, m., *Ross.* ирмосъ, krótki wiersz w kancyonach Ruskich, nad pieśnią się znajdujący, której treść

- zawiera, der Jubaltöverš über dem Liede. [z *Greck. eiqú's, hymnus sive troparium, a quo reliquorum tropariorum, quae in ea ode canuntur consequentia et series ducitur, qui ideo canon et regula est modulationis subsequentis. Du Cange* 356. — 2]. Irmosy podobieństwo tonu śpiewającym intymują. *Pim. Kam.* 263. melodyą oznaczają, die Melodie über einem Liede.
- IRONIA**, ii, ż., sposób wyrażenia myśli swojej przeciwnymi słowy; (*Slov.* usmiwka, usmiwalka, usmiwatelka; *Rag.* innoslovka). W ironii król Zygmunt był najosobniejszy. *Gorn. Dw.* 186. **IRONIZOWAĆ** intr. *niedok.*, używać ironii, ironifšč sprechen. *Smotr. Ex.* 2. cf. przymawiać, przycinać.
- IRRYTOWAĆ** cz. *niedok.*, zirrytować *dok.*, jatrzyć, wzburzać, reizen, aufbringen. Rzecz ta Turki irrytowała. *Tward. Wł.* 57.
- *IRTNICA**, n. p. irtnicy od funta. *Instr. cel. Lit.*
- *IRZEC**, ał, eli, irze ob. Żreć, zierać; obejrzeć, spojrzeć i t. d.

I S.

- IŚĆ**, szli, szedł, szła (szedła. *Kniaz. Poez.* 152.), idzie, ide intrans. *niedok.*, pójść, poszli, poszedł, F. pójdzie, pójde *dok.*, — Chodzić frequ. et continuat. — (*Boh.* gjti, šel, gdu, pugdu; *Slov.* ist, idem, gdu; *Sorab.* 1. hiež, schol, schla, schle, džem, hdu, du, hdžem, dziech, chodzim, chodžu, hdu, ponhdu, ponhdžem; *Sorab.* 2. hisch, schel, schla, schlo, ja du, ja žom, tü žosch, ja žech, (sze hisch dždžyé); *Vind.* jiti, jeti, poiti, shál, sheu, shla, shlu, poidem, grem, gresh, gre, (cf. *Lat.* ingredi); hoditi; *Carn.* jidti, jitti, jidem, grēm, grędem, pojdem, shel, shal, shla, shlu, pojdem; *Croat.* iti, ishel, idem, shetuvati, shetujem; *Slav.* ichi, ishao, ishla, ishlo, idé, idesh, idem; *Rag.* itti, idem, hoditti, pōchi; *Bosu.* iti, otiti, pocchi, idem, grem; *Ross.* итти, шель, иду, поиду; *Ecccl.* ити, грати, градъ; cf. *Lat.* it, is, eo, ivit, itare, ititare; *Graec.* ποισάν, Jon. ποισάν; cf. *Graec.* δέω, δέω, unde αδύτος; *Aeth.* ἄθῆ circumivit; *Arab.* ٧٧ reversus fuit; cf. *Hebr.* שָׁלַח versit; *Tatar.* gien; *Dan.* gaon; *Svec.* ga; *Holl.* gaen; *Lat.* eo; *Germ.* gehen) - za pomocą nóg miejsce odinieniać, *Slav.* pishieć ichi - pieszą czyli piechotą iść; (*Slav.* na konju ichi - na koniu jechać; *Slav.* na kolih ichi - wozem jechać, cf. *Gall.* aller à cheval etc.). Iść po woli (ob. Telepać się). Mimo iść, przejsć, *Ecccl.* мимоити, мимограти, мимоходити, мимохожу. Idąc po drodze, im gehen, auf einem Gange, unterwegs; (*Vind.* grede, griede, med potam, grieda, gredeozh). Idąc wstąpię do Teresy. *Teat.* 28, 125. Iść po kogo, nach einem gehen, einen hōhlen geben, einen hōhlen, (*Vind.* po kaj jiti). Idź poń, accerse illum, geh ihn hōhlen. *Cn. Th.* 240. Idący, chodzący, iść mogący, *Ecccl.* шествователенъ. Już teraz na gwałt noeny żaden nie narzeka, Idzie każdy, a łotrów się nie lęka. *Groch. Wł.* 467. W oktawę ciała bożego, szto z processyą od fary do kościoła ciała bożego. *Hrbst. Nauk. K 5. b.* (*Gerundium Imperfecti Praeteriti* zamiast szli, cf. chodzono). Iść przeciw komu, naprzeciw komu, einem entgegen gehen. Idę przed kim, (Poprzedzam kogo qu. v.). Idę za

kim (*ob.* Naśladowuję kogo, *ob. niżej*). Idę z kim, *comitor*, *ich begleite jemanden*, (*cf.* asystuje). Iść na —, wyraża zamiar w którym się idzie, n. p. Iść na spacer, iść przejść się, spacerować. Iść na łowy, na polowanie, *auf die Jagd gehen*. Iść na ryby, na raki, na ptaki, na grzyby, t. j. iść ryby łowić, raki chwycić, ptaki łapać, grzyby zbierać; (*ob.* Na). Iść gdzie, czyli raczej dokąd, *wohin gehen*. Idź tylko sobie do domu. *Teat.* 15, 61. Gdzie każesz iść, tam pójde, odważnie i z chęci. *Bardz. Luk.* 10. Choćby przeciw strzały szli, idź. *Paszcz. Dz.* 49. — Udać się gdzie, *sich wohin wenden*, *wohin gehen*. Idąc do woźta, oba się woźta. *Cn. Ad.* 505. Tam idzie człowiek, gdzie go podobieństwo prawdy wiedzie. *Corn. Sen.* 506. — Iść spać. *Zab.* 14, 129. *schlafen gehen*, (iść się kłaść). Temu, który poziewa, powiedziałyby idź spać. *Teat.* 20, 95. Nigdy wcześniej spać nie idzie. *ib.* 35, b, 2. — Iść z uwagą na kierunek oddalenia, *cf.* odejść. *gehen*, *weggehen*, *sich entfernen*. Idź, gdzieś się obiecał; jakoś przyszedł, tak idź. *Cn. Ad.* 505. (*cf.* z kwitkiem pójść). Szedłbyś swoją drogą. *Teat.* 41, 50. Idź precz gapiu! *ib.* 30, 58., *Eccel.* *иди прочь, или пропади, ртыч гурьва, abi in malam crucem*. Idź sobie mówię, daj mi pokój! *Teat.* 41, c, 553. Idź mi do diabła. *ib.* 56, 49. Idź do kata, do złego, do diabła, do choroby, bodajes się więcej nie wróci! *Cn. Th.* 240. Idź z bogiem, *ob.* z bogiem, z panem bogiem, zbywając kogo, *pod sł.* Bóg. — *Cum enclit.* Idźże, o idźże, jużże idź; idzieszże, idźże idąc, idźże na nogach, idźże obiema nogami, idźże dziś, idźże masz-li iść ruszajże się. *Cn. Th.* 240. — Iść z kim w taniec, stawić się z nim do tańca, *mit einem tanzen gehen*, *zum Tanze auftreten*. Na weselu szła z nim, jako i z kim drugim w taniec. *Gorn. Dw.* 274. *Similiter* Iść w karty, w szachy, w kregle i t. d., brać się do kart i t. d. *zu einem Spiele schreiten*, *ein Spiel anheben*. Iść na pałasze, na szpady, na pistolety, brać się na siebie do pałasów i t. d., *auf einander mit dem Pallasch u. s. w. losgehen*, *loeschlagen*. Nie przestają spotkania, na pałasze idą. *Dmoch. II.* 2, 108. — Iść w zakład, iść z kim o co, zakładać się o co, wdawać się o co, grać o lepszą, *eine Wette, einen Wettstreit eingehen*, *sich einlassen*. I z nią o sztukę iść się ja podyjmę, I karanie, przegram-li, jakie każe, przyjmę. *Otw. Ow.* 215. — Iść wodą, płynąć, *zu Wasser gehen*, *schiffen*, *schwimmen*. Szukaty do Gdańska idą. Morzem jak idysz tak idysz, dobrał się jednej wyspy. *Leszcz. Class.* 59. (płynąc a płynąc). — Krew idzie ciecze, Blut kommt. Krew iść nie chciała. *Teat.* 31, b, 52. *daß Blut wollte nicht kommen, nicht fließen*. Krew mu z nosa idzie, *es blutet ihm die Nase*. Deszcz, grad, śnieg idzie, zaczyna ciągle padać, *es fängt an anhaltend zu regnen, zu hageln, zu schneyen*. Deszcz szedł, ciągle padał, *es regnet anhaltend*. Dżdże ustawicznie szły a szły przez całe lato. *Biel. Kr.* 569. Poczawszy od wiosny, aż przez wszystkie lato, ustawicznie deszcz szedł. *ib.* 80. *Podobnież*: Nie mogli się wrócić do brzegu, bo morze szło, a burzyło się na nie. *W. Joan.* 1 15. (im dalej, tym bardziej burzyło się. *Bibl. Gd.*) *es wurde immer*

ungefährer. Z murów strzelba gęsta szła na obegnańce, aby ich z blanków spędzić. *Biel.* 81. Idzie płaca, zółd. *Cn. Th.* ciągle dochodzi, *die Eöhnung bleibt nicht aus*. Z prowincyj tych służba sułtanowi ustawicznie idzie. *Paszcz. Dz.* 107. Pracy mojej ten koniec, aby sławie bożkiej było dobrze, aby jego służba szła, i chwala się jego rozszerzyła. *Sk. Kaz.* 470. aby nie ustała, owszem postępowała, *daß der Gottesdienst guten Fortgang hätte*. — Idzie co, n. p. zegar, nie stoi, w ruchu jest, *die Uhr geht*. W hucie: Piec idzie, gdy w piecu ruda topnieje; przeciwnie stoi, gdy w nim ognia niemasz, gdy ruda nie topnieje. *Os. Żel.* 80. Pisarze rudni donoszą, ile tygodni piec idzie albo stoi. *Os. Żel.* 62. Nasze piece rzadko dłużej nad 40 tygodni idą; przytrafiło się jednak, że niektóre szły dłużej. *ib.* 44. *der böbe Ofen geht, er feyert nicht*. Nie miał jako swego kupna obwarować, ponieważ sądy nie szły. *Warg. Wal.* 30. nie odprawiały się, *es wurde kein Gericht gehalten*. — Iść, kierunek mieć, obróconym być, podawać się położeniem, wychodzić dokąd, *wohin gehen*, *gerichtet seyn*. Z prawej strony idą drzwi do pokojów panny Teresy, z lewej do generała. *Teat.* 48, 6. Ze Francya wszystka na północ idzie, prędką bywa zima. *Warg. Cez.* 85. Widać tam różne pagórki, które idą do morza. *Boter.* 245. (ciągną się). Droga ta idzie do Warszawy: prowadzi, wiedzie. — Wino w głowę idzie. *Teat.* 7, 56. *bije do głowy, der Wein steigt in den Kopf*. Nie śmiał pić napojów, które idą w głowę. *Gorn. Dw.* 350. — Woczy co idzie, w oczy wpada, bije, *es fällt oder springt in die Augen*. Szukać przykładów nie trzeba; same historye idą w oczy. *Birk. Zyg.* 21. — §. Iść, z szczególną uwagą na przybliżanie, zbliżanie: przychodzić, *venire*, *kommen*. Ale też już idzie. *Teat.* 50, b, 68. Patrzećno, jak nam dostatki same do rąk idą. *Teat.* 20, b, 206. Za czasem wszystko idzie, wiek wszystko przynosi. *Min. Ryt.* 4, 66. Idę spać; sen mi na oczy nie idzie, Myślę i mówię o pięknej Filidzie. *Zab.* 14, 129. Z oczu wiele idzie do serca. *Karnk. Kat.* 108. Ku tobie rano z himnami A w wieczor idziem z prośbami. *Groch. W.* 51. — Iść, nadchodzić, następować, *kommen*, *herbey kommen*, *im Anzuge seyn*. Koniec idzie wszem rzeczom, samemu człowiekowi. *Groch. W.* 308. Wiek idący, i co teraz stoi Spólnym was prosi głosem, Ci się chcą w wolności rodzić, a ci umierać. *Bardz. Luk.* 119. Wierz mi, że idzie godzina, kiedy ani na tej tu górze, ani w Jeruzalem będziecie boga chwalić. *Sekl. Joan.* 4. — §. Iść, o monecie, kursować, biec, *vom Gelde gehen*, *im Course seyn*, *circuliren*. Jesliby taler szedł po zł. 3, toby czerwony złoty iść miał po zł. 5. *Grod. Dis. F* 4 b. Taler aby nie szedł, jeno po półzłotego nowej monety. *Star. Mon. A.* 3. Czerwony złoty szedł groszy 14. *Czack. Pr.* 128. Bankowe cedunki szły zamiast pieniędzy. *Pam.* 84, 749. Był gotów płacić srebrem, albo pieniędzmi na ten czas idącemi. *Szczerb. Sax.* 80. (kurs majacemi). *Podobnież*: Idzie po temu zboże: sprzedają. *Cn. Th.* Zapłata każdej rzeczy podług czasu idzie, raz drożej, drugi raz taniej. *Gorn. Sen.* 427. Ustawiono prawa o zabicie, aby głowa za głowę

sza. *Biel. Św.* 3. (żeby życie życiem płacić). *Fig.* Isć, płacić, walor mieć, uchodzić, znaczyć, ważyć, annehmen, hingehen, mitgehen, passieren, gelten. Nie chcieli, żeby w tym isć miała jaka wymówka. *Gorn. Sen.* 537. Widzę, że u tych rozbójników żadne nie idą wywody. *Pot. Arg.* 198. Mogłaby im ta racya isć, gdyby dusza bez ciała żyć nie mogła. *Sak. Dusz.* 149. Nie pomału ich to obruszało, że im ten dowód nie szedł. *Żrn. Post.* 3, 668. Ale mu ta wymówka, ani dowody nie szły. *Gorn. Dw.* 110. Brat na brata powstaje, sąsiad na sąsiada, Płazem idą bezprawia, bo rząd słabo włada. *Zab.* 10, 299. *für* genossen hingehen. Wydzierstwa i nabycie zdradzieckie w ofiarę bogu nie idą. *Krom.* 320. (nie godzą się). — §. Isć, wieść się dobrze lub źle, zdarzać się, udawać się, powodzić się, (gut oder schlecht) gehen, (guten oder schlechten) Erfolg haben, von Statten gehen. A cóż? jak się udało? jak interes idzie? *Teat.* 48. b, 83. Wi-dzę, że nie źle rzeecz idzie. *ib.* 51, 84. W Hiszpanii źle rzeeczy szły. *Sk. Dz.* 729. Gniewa się, iż rzeeczy źle idą. *Kras. Pod.* 2, 53. To, gdy mu nie szło, jał grozić, potym i bić. *Gorn. Dw.* 283. Chciał żyć spokojnie, co mu jednak isć nie mogło. *Warg. Cez. d.* 3. Nie zna w swęj pracy szczęścia mistrz uczony, i umiejętność jakoś mu nie idzie. *P. Kochan. Jer.* 249. (nie klei mu się). Nasze fabryki żelazne tak dobrze idą, jak zagraniczne. *Os. Żel.* 59. Wszystko w ten czas piękna szło robotą, Gdy rząd swój sprawowała bogobojność z cnotą. *Zab.* 6, 175. *Min., Ross.* сходиться, сойдется. Nie szła mu sztuka, którą chciał wyprawić nad nią. *P. Kochan. Orł.* 1, 53. Dawny to fortel, ale nie zawsze idzie. *Budn. Apoph.* 109. W hucie, jak poznać, jeśli piece są dobre, czy ogień w nich dobrze idzie? *Torz. Szk.* 115. Z płomienia najwięcej wnoszą kuźniacy, jak piec idzie, czyli jak ruda w piecu topi się. *Os. Rud.* 260. wie der hohe Ofen geht, wie es mit ihm steht. Czytając odpuść, gdzie słabo mowa idzie. *Sk. Dz.* 245. (gdzie upada, gdzie się wlece, wo die Rede schleppend wird). Pustelnik się go pyta: jakże świat idzie? izali się bardzo nie odmienił? *Zab.* 6, 353. (co się tam dzieje na świecie, jak się tam wiedzie). Co się mamy o rządach frasować? niech sobie rządy tak idą, jak idą. *Boh. Kom.* 5, 254. (niech sobie będą, jak chcą). Przepraszam, u nas inaczej rze-czy idą. *Boh. Kom.* 4, 101. (inaczej się odprawują, inaczej się mają). — §. Isć, postępować, sprawować się, trzymać się czego w postępowaniu, gehen wonach, sich halten, verfahren, handeln, sich verhalten. Idę porządkiem alfabetu szlacheckich imion w dziele moim. *Nies.* 1. — Isć czym, trzymać się czego w sprawowaniu się, einen Weg des Verhaltens einschlagen. Kochałem honor, nigdy nie szedłem podłością. *Teat.* 23, 82. Isć prawdą a bogiem, niech się dąsa kto chce, bogu i sumnieniu swemu dogadzać. *Dambr.* 354. Prośbą isć, niżli gwałtem wolał, *precibus uti.* *Zebr. Ow.* 158. Bóg mi świadkiem, że prawdą, a nie fałszem idę. *Zimor. Siel.* 247. Dobrze isć miarą; co nie ma miary w sobie, ale gwałtownie idzie, trwać nie może. *Gorn. Wł. C.* 4. Idąc z wami zgodą, w Sycylii mieszkała. *Ustrz. Tr.* 39. (zgody pilnując). Jak

napasćią ze mną idziesz! *Teat.* 17. c, 5. (napastliwie, gwałtownie się obchodzisz). Witołd obraził się do Krzyżaków, że z nim nieszczęrze szli. *Biel.* 234. Isć dzierżawą, arendą, dzierżawami, arendami, *obierać się dzierżawieniem, arendowaniem, sich mit Güterpachten abgeben. Nie kupuje wcale gruntu, ale idzie na arendę. *N. Pam.* 22, 91. (lub arendą). — §. Isć na kogo, nachodzić, zachodzić nań, następować, nacierać, napastować, auf einen losgehen, *propht. et fig.* Idźmy z ochotą na nieprzyjaciela, Kto w bogu ufa, śmierci się nie boi. *Kras. W. Ch.* 53. Kto idzie na niedźwiedzia, łóżko według starej Nagotuj przypowieści, kto na dzika, mary. *Żegl. Ad.* 117. Isć na kogo pieniędzmi, praktykami, sztuką, dołki pod kim kopać, sztuki zażyć. *Cn. Th.* 259. (*cf.* kusić się o kogo). Cesarz, obaczywszy, iż nań sztuką szedł, odmówił. *Budn. Apoph.* 91. Kto może wszystkie sztuki wyliczyć, któremi chłopi na białogłowy idą. *Gorn. Dw.* 286. Isć za ibly, *ob. Żeb.* Isć za pasy, *ob. Pas.* Isć na udry, *ob. Udry.* — §. Idzie co, n. p. intrata, na kogo, albo komu, przychodzi mu, przypada, die Einnahme, die Einkünfte gehen auf einen, kommen ihm zu, gehören ihm. Winy tej połowica sądowi, a połowica aktorowi isć ma. *Vol. Leg.* 3, 54. (*Croat.* to me ide = to mi się należy, to mi służy). Wszystkim tym mistrzom płaca idzie z intraty kollegium. *Star. Dw.* 17. Od tego wszystkiego, cokolwiek cła dają, to wszystko idzie na intratę do meczetu. *ib.* 16. Idzie mi tyle z majątności, przychodzi mi tyle. *Cn. Th.* 240. tyli mam dochód, ich habe so viel Einkünfte. — §. Isć w co, coraz dalej postępować w czym, coraz większy postępek brać, posuwać się, zapędzać się, weiter gehen, hinaus rücken, fortstreben, weiter kommen. Młody ten pan szedł z cnoty w cnotę. *Sk. Dz.* 724. Czyz dalej człowiek idzie w lata, tym bardziej umysł się jego wydoskonala. *Mon.* 76, 246. Wiek w lata idzie. *Teat.* 18, 45. Idę w lata, starzeję się. *Cn. Th.* 1064. Im dalej w lata idąc, czerpam w źródle doświadczenia, tym mniej sobie ufam. *Gaz. Nar.* 1, 185. Idzie co w górę, góruje, górę bierze, es steigt. Wszystkie nauki i kunszty, idąc w górę, jak po stopniach, między ludźmi, do wielkiej doskonałości przyszły. *Mon.* 63, 374. Familie jedne wysoko idą, drugie na dół. *Birk. Ex.* 27. górują, steigen in die Höhe, kommen empor, und andre fallen, sinken. Młody koń w pieniądzu idzie, stary z pieniędzy wychodzi. *Cn. Ad.* 357., *Rys. Ad.* 40. (coraz staje się droższym, coraz więcej wart). Idzie wzgórze cena, zboże drożeje. *Cn. Th.* 240. §. Isć zkąd, pochodzić zkąd, wszczynać się zkąd, początek mieć zkąd, woher kommen, entstehen. Wielkie rzeki z małego idą źródła, wielkie drzewa z małego szczepu. *Lach. Kaz.* 1, 295. Jednemu z successorów z niego idących, sumę tę zostawił. *Teat.* 27. c, 70. Gdyby kto grunt od rodziców idący i dziedziczny, drugiemu darował... *Cheł. Pr.* 63. Kapłaństwo i królestwo z jednego źródła, t. j. od boga idą. *Sk. Dz.* 523. Z twojej ręki boże idą wojny, kłeski, zwycięstwa. *Birk. Chod.* 12. Zapach ambrozji z jej włosów rozpuszczonych idzie. *Jabl. Tel.* 338. (wybucha). — §. Isć w co, wchodzić w co, składać co, należeć do

czego, mit hinein gehen, dazu gehören. Idzie w liczbę co. *Cn. Th.* 240. Nie idzie to w liczbę, nie rachuję tego. *ib.* 503. W wiersz tragiczny nie mogą iść komiczne sprawy, ni w komiczny tragiczne. *Kor. Hor.* 7. — Iść w co, obracać się w co, przechodzić w co, przeistaczać się, przeobrażać się, morein übergehen, dazu werden, sich darcin verwandeln. Ceix i Halcyone szli oba w ptaszki, *mutantur. Zabr. Ow.* 291. Jedni przed czasem schodzim, drudzy w sługi Idą przez długi. *Groch.* 563. (stają się z panów sługami). Patrzcie, w co wasza idzie ziemia starodawna, Słabość ją z ręką roni, złość szarpie bezprawna. *Nar. Dz.* 1, 5. I dobra w niwecz idą, i intraty upadają. *Kras. Pod.* 2, 32. Dab od pioruna uderzony w trzaski drobne idzie. *Birk. Kant. B.* 3 b. (spada się). Nie ten jest zdrowszy, który wiele jada; ale ów, który to w się bierze, co mu w sytość idzie, i tyle ile trawi. *Pilch. Sen. list.* 5, 372. Co Chrystus cierpiał, nam to idzie w pożytek. *Karnk. Kat.* 245. es kommt uns zu Gute. — Iść w zapomnienie, być powoli zapomnianym, in die Vergessenheit kommen, vergessen werden. One staropolskie cnoty w zapomnienie idą. *Psalm.* 78. — Iść w smak, przypadać do gustu, etnem schmecken, wohl schmecken, behagen, nach seinem Geschmacke seyn. Cudzołżnikowi ono kazanie nie idzie w smak, gdzie jego cudzołżstwa dotkną. *Biał. Post.* 294. — Iść w posłuch, słuchanym być, Gehör finden, ob. Posłuch. Iść w pośmiewisko, w żarty, obracany być w pośmiewisko, w żart, ob. Pośmiewisko, żart. — Idzie to na szaleństwo, zarywa to szaleństwa, wychodzi na to, pochodzi na to, es kommt darauf hinaus. — §. Iść pod co, podpadać czemu, podlegać, podciągnionym być, worunter kommen, unterworfen seyn, unterliegen. Wszystko pod obrot czasów i fortuny idzie. *Min. Ryt.* 4, 80. Pod miecz iść te wszystkie mają, które do tego należały. *Past. Fid.* 155. — §. Iść do pewnego kresu, dochodzić, dociągnąć, rozciągnąć się do, sięgnąć aż do, bis wohin gehen, reichen, sich erstrecken. Woda mi do pasa idzie, (ob. Pas). Ziemia ta wzdłuż na 1240 kroków szła, a wszzer na 180. *Warg. Cz.* 4. — Iść za co, uchodzić za co, mianym być, uważanym być, für etwas gelten, dafür passiren, gehalten werden. Jeruzolima szła za najpiękniejsze miasto całego wschodu. *Ustrz. Kr.* 1, 272. — §. Iść, upływać, uchodzić, mijać, dahin gehen, vergehen, verfließen. W tak słodkim życiu szły dni raptownie. *Kras. Dos.* 26. Długoż nam tego czekać? kto miłej nowiny Czeka, dni idą rokiem, miesiącem godziny. *Sim. Siel.* 50. dni stają mu się rokiem, (cf. ciągnąć się, wlec się). — §. Iść za męża, męża wziąć, w małżeństwo z mężem wstępować, o kobietach, cf. żenić się, einen Mann nehmen, heirathen (bloß vom Frauenzimmer); (*Sorab.* 1, wudawam szo, cf. wydanie, na wydaniu; *Vind.* vdati se, vdajati se, omoshiti se, obmoshiti se; *Carn.* moshim). Niewiasta, idąc za męża, zaślubia sobie oraz wszystkie jego powinności. *Zab.* 16, 261. Grzeczny z niego chłopiec; i cóż? chcesz iść za niego? *Teat.* 17. b, 8. willst du ihn heirathen? Stradawszy męża, nie chciała iść za drugiego. *Budn. Apoph.* 141. Zacnych książąt córka będąc, szłam w książęcy dom zacny. *J. Kchan. Dz.* 66. ich heirathete in

ein fürstliches Haus. — *Satyrycz.* Gdy ubogi idzie za bogatą (żeni się z bogatą, bierze bogatą), białogłowa pojmuje męża, nie mąż żonę. *Petr. Ek.* 58. (cf. mąż spodnice nosi). — §. Iść, następować, gehen, folgen. Mowilem dotąd o herbach kapituł; idą już herby wojewódzkie. *Nies.* 1, 97. Wszystko to pokazuje się z wyższych słów i z pozad idących. *Salin.* 5, 6., *ib.* 46. Wiersze te Łacińskie, tak idą w Polskim... *Warg. Wal.* 306. (tak brzmią, jak następuje, sie lauten, wie folget). Jedno idzie za drugim, jedno następuje po drugim. *Teat.* 20. b, 40. ein folgt dem andern, ein folgt nach dem andern. — Iść za kim, gonić, ścigać za kim, einem nachgehen, nachsetzen, ihm folgen, ihn verfolgen. Idzie pomsta za grzechem policzonym krokiem. *Pot. Arg.* 155. — Nasładować, trzymać się, einem nachfolgen, sich an ihn halten, ihm folgen. Uczniowie idą za przykładem mistrza. *Kłok. Turk.* 120. Turcy idą za nauką Mahometa. *Star. Dw.* 56. Koza za kozami idzie; za drugimi idzie; mówi co i drudzy. *Ca. Ad.* 360. (*imitatorum pecus*). Poddany idzie za pany. *ib.* 297. (jaki pan, taki kram, albo sługa). Wielki świat idzie za modą. *Teat.* 23. b, 91. Za panowaniem język idzie. *Sk. Dz.* 10. (stosuje się do dworu). Sam przeciw sobie nauczam, żywot za językiem nie idzie. *ib.* 600., *Sorab.* 1. pozezehuyu; *Vind.* nahajati, nastopuvati, nasleduvati, naperhajati, nadohojati, na tu, po tem, za tem gre kai drugega; *Croat.* szlediti, (cf. śledzić); *Ross.* слѣдовать, послѣдовать, послѣдствовать; *Ecc.* сънослѣдствовать, вслѣдствовать, ити за кѣмъ, послѣдовать кому. — §. Idzie co za czym, wywyzuje się z czego, jako wniosek z racyi, es folgt ein aus dem andern, es fließt daraus, es ergiebt sich, wie Folge und Grund; *Ross.* слѣдуетъ. Wiazanie rzeczy posobne, gdy co za czym idzie, *consequentia. Cn. Th.* 240. Gdyby jedno imię zamykało w sobie trzech, tedy szłoby zatym, że matka jednego, musiałaby być matką wszystkich trzech. *Boter.* 4, 154. Jeśli słowo jest bóg, koniecznie to iść musi, iż jako ocie jest wieczny, tak też i syn jest wieczny. *Żrn. Post.* 27. — Iść za czym, jako skutek za przyczyną, es folgt ein aus dem andern, oder nach dem andern, wie Wirkung und Ursache. Za dobrym wychowaniem wiele dobrego idzie kościołowi bożemu. *Sk. Kaz.* 420. Daruj złoty pierścionek, a kto się zna na tym, Otrzymasz czego żadasz, bo to idzie za tym. *Burl. B.* 4. Urzędy za złotem i korupecjami idą. *Kłok. Turk.* 233. — §. Iść za czym, chodzić koło czego, ubiegać się za czym, wonach laufen, streben, trachten, ringen, ihm nachsehen, nachgehen. Idę ja za chlebem, za żołdem, za obrywką; kto dał, ten dał, by jedno dał. *Birk. Ex. H.* 2. To szczęście, to jest dobro nasze, za tym idziem. *Groch. W.* 306. Idą za szczęściem, jak jaskółki za latem. *Klon. Wor.* 55. Gmin za szczęściem iść przywykły. *Nar. Hst.* 3, 284. — §. *Bezob.* n. p. Dopiero jej na szesnaty rok idzie. *Teat.* 24, 110. *Czart.* (dopiero ona na szesnaty rok idzie, es geht mit ihr ins 16te Jahr; sie geht ins...). — Idzie o co, gra idzie o co, es geht um etwas, es ist darum zu thun, daß Spiel geht darum, es steht auf dem Spiele. Mam serce strapione; jutro idzie o całą moją substancją. *Teat.* 9, 56. O

cóż wy się kłócicie, o co idzie? *ib.* 17, 85. Idzie im o rzecz. *Wud. Dan.* 27. Jakby mu o głowę, o nie wiem co, szło. *Cn. Ad.* 287. (cf. jak bożego grobu tego bronni). Potkano się z obu stron zapalczywie, Niemcom szło, aby łupy odbili; Litwie zaś, aby ich i sami siebie obronili. *Stryjk.* 403. O nas samych gra idzie. *Star. Pob. B.* 2. Rozumiemy, o co gra idzie. *Biel.* 48. (dokład mierzysz, co zamierzasz). Poczęli być w trwodze, gdyż o nie gra szła. *ib.* 161. — §. Idzie się *zaimk.*, można iść, daje się iść, idą zwyczajnie, n. p. Po twardej ziemi idzie się skorzej, niż po piasku. Tędy idzie się do Krakowa, *es geht sich, es läßt sich gehen; man geht.*

Pochodz. *isce, scie, scieg, scieżka*, Boh. cesta; *dojść, doszły; najść, naszły; najde, najduje, znajduje*, (cf. *naleźć, leźć*); *nadejść, nadeszły; obejść, obejście, obeszły, obeszłość; odejść, odeszły; pojąć, poszły, pojęcie; podejść, podejście, podeszłość, podeszły; przejść, przejście, przeszły, przeszłość; przyjść, przyjście, przyszły, przyszłość; rozejść, rozejście, rozeszły; ujść, ujście, usta, usteczka*, (cf. Lat. *ostia, os*), *ustka, ustny, ustowy, uszły; wejść, wniść, weszły, wejście, wniście; wyjść, wyjście, wyszły; zająć, zająście, zaszyły; zejść, zejście*, (cf. *sojusz Ross. союзъ, соузы*); *zeszły, zesłość; wzejść, wniść, wzejście, wzeszły*. — §. 2) *szedł, szła*, cf. *szlak, ślad, oszlada, śledzić*, cf. *szlak, szlakowuć*.

IŚCIEC, *is, i*, cz. *niedok.* uiścić, ziścić *dok.*, Boh. *gistiti*, zgistiti; *Slov.* *gistim*, potwierdzać, zapewniać, *istym* t. j. pewnym czynić, zareczać, *vergewissern, versichern, justichern, beistätigen, verbürgen*. Iszcza cie o tym pisma. *Rej. Post. R r* 4. Opowiadać im to święte miłosierdzie boga, a iścić je pewnemi a istemi słowy od niego. *Rej. Post. U.* 5. Opowiedzieć nam raczył, iszcząc nas istotnie, iż to żadnego nie minie, kto wierzy weni. *ib.* P p. 2. Te obietnice iścił wszystkim. *ib.* K. 6. Wielkim zaklinaniem iszcza go sobie, aby o tym milczał. *Eraz. Jęz. D.* 8. Szedł król tam, gdzie bogu ofiary oddają dobrzy chrześcianie; Przymierze iści i przysięga na nie. *Chelch. Poprz. A.* 2. Jesliby jeden drugiemu zostawił dobra, iszcząc dług i obiecując go zapłacić na pewny czas... *Sax. Tyt.* 82. — §. Uskutecznić, dopełnić, uiszcząć, *erfüllen, wahr machen*. Zaraz tedy niechaj iści każdy, kto co obiecał. *Gorn. Sen.* 56. Ciebie wyznawam boże mój, ty iszczysz me prosby. *J. Kchan. Ps.* 81. (wysłuchasz, du erhörst). Nie będziesz krzywoprzysięgał, ale będziesz oddawał a iścił Panu przysięgi twoje. 1 *Leop. Math.* 5, 55., *Kucz. Kat.* 3, 66. Insza jest świadczyć, a insza iścić; kto iści w nas łaskę bożą, ten ją istotnie daje. *Hrbst. Odp. E e* 5. Ci co pożyczają, gdy im nie płaca a nie iszcza, tedy już nikomu potym nie wierzą. *Eraz. Jęz. O.* 4., ob. uiszczając się komu, *einem gerecht werden*. Iścić się komu, n. p. Jesliby się kredytorom nie chciał iścić, ani rekojmni pewnego stawić, sądy miały kredytorom pomodz. *Warg. Wal.* 207. — *Passiv.* Iścić się, uskutecznić się, *wirktlich werden; Ross. свершиться; Eccl. събыти ся, събыкати ся*. Jakie niepojęte skutki iszcza się w buchających ogniem górach. *Stas. Buff.* 171. — §. Iścić kogo, wyobrażać, nasladując wyrażać, *einen nachahmen, ihn treffend*

nachahmen. Mały kochają się w człowieku, i iszcza rade ludzie. *Haur. Sk.* 525. cf. *wyścić*, (*dist. iskać, iszcza*). 1. **IŚCIE** *adv. adj.* *isty, Boh. gisté; Slov. iste; Bosn. istinom, istinito, za isto; Dal. gyszino; Rag. istinito, istinom, vistinu; Carn. bashti, arzi; Sorab. 1. wěstże, zawěstžo; Ross. ещ; a) zaiste, pewnie, niewątpliwie, firwahr, gewiß, sicherlich, sicher*. Gdyby pan mój był u tego proroka, iścieby go uzdrowił. *Leop. 4 Reg.* 5, 5. (pewnieby go uzdrowił. *Bibl. Gd.*). Nic iście nie jest pocziwie, jeśli nie sprawiedliwie. *Budn. Apoph.* 117. Rzekł Jezus: wierzyście, iż wam to mogę uczynić? Odpowiedzieli: iście Panie! *W. Matth.* 9, 28. (owszem Panie. *Bibl. Gd.*). Godzien ten iście, bóstwa w niebie. *Otw. Ow.* 586. O chciałabym iście, By go tenże, co mnie, żegl ogień rzeczywiście. *ib.* 407. Cyrus państwo lońskie, tedy iście szczęśliwe, zniszczył. *Kurc. Warg. praef.* b) Iście: *wprawdzie, quidem, zwar, freylich*. Gdyby iście są zgotowane, ale którzy byli proszeni, nie godni. *Leop. Matth.* 22, 8. (weseleć wprawdzie jest gotowe. *Bibl. Gd.*). Każec iście Pan Jezus ojca prosić, ale nie wyłączając sam siebie, ani ducha świętego. *W. Post. Mn.* 252. Przyjaciele iście wierni; ale niepotrzebnie pilni, strwożyli cię. *Warg. Kurc.* 22. (2. **IŚCIE**, *ia, n.*, (*Sorab. 1. hitžo; Sorab. 2. hische; Eccl. шьсткнне, subst. verbi Isc qu. v.*). **IŚCIEC**, *G. isca albo istea, m.*, §. 1. *isty*, to jest, prawdziwy właściciel, *der rechte, wahre Eigentümer*; (*Boh. gistec, gistce rekojmia, dłużnik; Rag. istaz filius legitimus; Ross. истрець, щикъ powód, skarżyciel*). Gdy kto rzecz znalezionej u kogo kupi, a iściec się o tym dowie, tedy mają wrócone być pieniądze, a iścizna oddana. *Haur. Sk.* 252. Gdy zaś kto co znajdzie, a isca nie slychać... *ib.* — §. 2. *Istny*, prawdziwy wierzyciel, kredytor. *Sax. Porz.* 70. *der wahre*) *Gläubiger*. Lepiej być iscem, niżli dłużnikiem. *Petr. Et.* 2, 6. Są iscowie, tym mamy oddawać powinne długi. *Zarn. Post.* 2, 454. Za poratowaniem przyjaciół, mógł dług zapłacić, iscowi dosyć uczynić. *Petr. Pol.* 70. Miałto obowiązało się iscom lichwą płacić, a żeby długi popłaciło. *Petr. Ek.* 55. §. 5. *Istny* dłużnik, *der wirkliche Schuldner; Boh. gistec gest dłużnik ten, genž rukogemstwjm platěnj gistj*. Iściec znaczy w dawnym prawniczym Polskim języku dłużnika. *Czack. Pr.* 2, 152. Iściec zaprzął się długi. *Tarn. Ust.* 88. Pożyczający nazywa się wierzyciel; ten zaś, który z pożyczki korzysta, dłużnikiem albo istcem nazywa się. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 245. Każdemu stanowi długów swych na istcu i na potomkach jego dochodzi wolno. *Stat. Lit.* 261. Ktoby na imieniu dług miał pierwój urzędownie zapisany, póki jeszcze było nie przedano, a milczałby po przedaży trzy lata, takowy nie ma na tym imieniu długi patrzeć, ale na istcu swych pieniędzy szukać. Wszakże jesliby wierzyciel dawności takowej nie omieszkiał, tedy ten, co będzie w dzierżeniu, zapłacić ma, a sam tych pieniędzy doiskiwać się na istcu. *Stat. Lit.* 260. Rekojmia powinien temu zadosyć czynić, co sam iściec uczynić miał. *Sax. Art.* 25. §. 4 a). Iściec, pryncypał, od którego co istnieje albo rzeczywiście pochodzi, prawdziwy zastawca, przedawca, *der wahre Au-*

tor, von dem etwas verrührt, der wahre Verkäufer, Verleger. Iściec albo obrońca nie ten jest, który dowodzi, iż rzecz ona pierwój jego była, a teraz jest moja; ale ten jest prawdziwym iscem, do którego się ciągnę o rzeczy przedane albo darowane, których u mnie kto inny dochodzi. *Szczerb. Sax. 277.* Jesliby kto, mając od kogo zastawę, w większej summie komu inszemu zastawił, a dziedzic summę przed prawem położył, rzecz swoją ma wziąć; a ten, który nad cudzą rzecz większą summę dał, na istcu sobie tego niech patrzy, coby nad wspomnioną summę dał. *Stat. Lit. 268.* Ktoby komu imienie sprzedał, a potym toż komu inszemu sprzedał, tedy ten co pierwój kupił ma to odzierać, a ten, który posledniej kupił, ma pieniędzy swych na istcu patrzeć. *Stat. Lit. 257.* Zaprowadził wskrzeszonego Piotra, ś. Stanisław do króla, mówiąc: oto masz samego istca, któremu tę wieś zapłaciłem. *Sk. Żyw. 1, 287.* Żyd gdzieby kościelne rzeczy kupił albo w zastawę wziął, a nie mógł istca mieć, tedy ma być osądzon jako złodziej. *Sax. Porz. 53.* Ktoby zaś dowiódł, że kradzioną rzecz kupił, jeśli nie istcem, tedy litkupniki... *Sax. Art. 29.* Pojmany na świeżym uczynku z rzeczą kradzioną, do isca się brać nie może, t. j. żadnego człowieka obwinić nie może, aby onę rzecz od niego miał mieć. *Szczerb. Sax. 171.* — b) Iściec, *Boh. gistec*, warownik, zastępca, ewiktor. *Cn. Th. der Gemährmann.* Jesliby się kto brał o jaką rzecz na żyda, biorąc go sobie za isca, tedy go żyd inaczej zastąpić nie może, azby prawo odmienił. *Szczerb. Sax. 535.* Rzecz sprawował przez istca. *Tarn. Ust. 36.* Zamiast istca zastaw dał. *Gal. Cyw. 2, 109.* §. 5. Iściec testamentu: wykonywacz, exekutor, der Testamentvollzieher. Kazimierz W. istcą abo opiekunem testamentu Jana Strzeleckiego przełożył. *Krom. 366. (executionem commisit).* Jadwiga namienia w testamencie isteni woli swój ostatecznej Jana Tęczynskiego i Piotra biskupa. *ib. 430. executores.* §. 6. Iściec: świadek, der Zeuge. Księżyce iściec na niebie niepłonny. *J. Kchan. Ps. 132.* Oto niewinność spraw mych iściec znakomity Bierze puklerz z wiernego dyamentu bity. *Zab. 3, 400.* *Nar. not.* świadek u *Kochan.* IŚCIZNA, y, ż., ista prawda, rzetelność, die Wirklichkeit, Realität, Wahrheit; *Ross.* истина, истинна. Fałszywe miewasz omamienia, Gdy ślepo nie iścizny, lecz się imasz cienia. *Toł. Saut. 14.* — §. Własność, daß Eigentum. Każdy swojej iścizny jest własnym panem. *Haur. Sk. 252.* Gdy kto rzecz znalezione u kogo kupi, a iściec się o tym dowie, tedy mają wrócone być pieniądze, a iścizna oddana. *Haur. Sk. 252.* — §. Summa główna. *Cn. Th.* daß Capital, daß Hauptgeld, der Hauptstuhl; (*Boh.* gistina; *Vind.* glauni imetik, kapital). Iścizny ledwie zapłaci połowicę. *1 Leop. Syr. 29, 8.* Iścizna, ani zakład, nie był odpuszczony. *Pap. Kol. T. 3.* IŚCOWY, a, e, od isca, ob. Iściec, (*Ross.* истцовый powodowy, skarżycielowy).

ISIORA herb; tarcza wzdłuż przedzielona; po lewej stronie krzyż; nad nim gwiazda; po prawej sępie skrzydło. Nad hełmem sępie skrzydło. *Kurop. 3, 22. ein Wappen.*

ISKAĆ, ał, iska et iszcze cz. *niedok.* *§. Szukać, szukać; (*Vind.* jiskati, jishat, jiszhem; *Carn.* iskati, ishem, yfkati,

yshem; *Rag.* iskatti, iziskivati, (iskatti, isctem *postulare*); *Croat.* izkati, ischem, zizkavati; *Bosn.* iskati; *Ross.* искать, ищи, (*Ross.* искъ indagacya, розыскъ inkwizycya); *Pers.* gišten, cf. *etymologice* szukać). Szedł zgubionego pierścienia 'hiskać. *Pap. Gn. 1191.* — §. W szczególn. Szukać wszy, wszy wybierać, wszy bić, lausen; (*Boh.* wiskati; *Carn.* ushujem). Zimie przy piecu drzymie, a lecie na słońcu Przeciaga się, poziewa, iszcze wszy na błoniu. *Klon. Wor. 33.* Kontent, jakby go bocian nosem iskał. *Jabl. Ez. 15.* (krzywi się). Iszcząc stara żona letniego męża, czarne włosy mu z głowy wybierała. *Ezop. 77.* ISKAĆ SIĘ *recipr.*, się lausen; (*Rag.* iskat se, pūghjatise). Gdy baby się na słońcu iszczą, mniisi włóczą, Panny całują, pewnie deszcze świat opłóczą. *Pot. Jow. 206.*

Pochodz. *doiskać*, *doiskiwać*, *przeiskać*, *wyiskae.*

ISKRA, *SKRA, y, ż., ISKIERKA, i, ż., *demin.*, *Boh.* giskra, giskrička; *Slov.* giskra, iskra, giskrička; *Sorab. 1.* schkra, schkrieczka, žkreczka, žkřeczčicka; *Sorab. 2.* schkřiza, schkřizka; *Hung.* szikra, szikrátska; *Croat.* iskra, iszkra, iszkřizca, izkřizca, szikrauka, kresznica, kreszalka; *Carn.* iskra, iskręza; *Vind.* jiskra, iskra, sherau; *Rag.* iskra, izkřiza; *Bosn.* iskra, iskrriča; *Ross.* искра, искорка; *Ecll.* искорка, искрица; 1. najmniejsza część ognia, lub jego początkiem lub też cząstką oddzieloną, wypryskująca, *prop. et fig. der Funken*, daß Funken. Iskra rzecz jest mała, ale gdy na suchą rzecz trafi, miasta wielkie gubi. A tak iskrę, wnetze skoro się ukaże, gasić potrzeba, aby dom wszystek nie zginął. *Sk. Żyw. 2, 224.* Iskra elektryczna. *Scheidt. 10.* der electriche Funken. Szablą na dowód ognistej miłości, iskry pod próg kochanki mojej sypać będą. *Teat. 32. b, 65., (ob. Krzesać).* Teraz moję i twoję zgubę widzisz jasnie, Zła iskra i dom spali i sama zagaśnie. *Karp. 1, 188.* Siarki dotknięte małą *skrą prędko wymiatują mury. *P. Kchan. Orl. 1, 271.* Ztąd się *skry wypierzchnione miecią, Ztąd kule i kamienie porywane lecą. *Tward. Wł. 126.* Z małej iskierki czasem wielki płomień. *Hipp. 27.* Mała iskierka wielkie pożogi wznieca. *Cn. Ad. 467., (Slov. Z małej iskri mnohokrát welki oheň sa strhol* albo z małej iskri častokrát welki oheň powstał; cf. z małej chmury wielki deszcz). W żagwi *skrę chować. *Oczk. Przym. 8.* (cf. węża w zanadru chować). Namacał go po *skrach. *Rys. Ad. 44.* (doszedł kłębka po nici). W które serce raz iskierka miłości wpadnie, już tam sprosna myśl i nikczemność nie może popasać. *Gorn. Dw. 289.* Tylko iskierki cnot daje nam natura, które jeśli się nie poddymają, gasną. *Sk. Kaz. 420.* Jeśli jaka iskierka jest mądrości w tobie. *Birk. Kant. B 4 b.* (cf. krztyna). Ten człowiek nie miał zupełnej wiary w siebie, jedno małą iskierkę. *Rej. Post. S. s. 6.* Uwiadomiony król o rebellii, postanowił ją przygasić w samej iskrze. *Nar. Hst. 4, 78. in herba*, w samych początkach, in der Wurzel. 2. botan. Iskierki, ja-skierki, ob. Gwiazdeczki, gawęda, dymieniczne ziele. ISKRAWY ob. Iskřazy. ISKROBITNY, a, e, iskry wydający, funfensflagenb. Wrą podków iskróbitnych po bruku łaskoty, A tu krętych na osi kół sztabistych grzmoty. *Zab. 9, 365. Ejsym.* ISKRODMY, a, e, ogniem tochną-

cy. *Dudz.* 19. Junfenſprühend. Iskrodme zwierzę. *Petr. Hor.* 2, C 3 b. t. j. chimera, której z gęby iskry padają. ISKRZATY, ISKRAWY, ISKRZĄCY, ISKRZYSTY, a, e, — o *adv.*, iskry rzucający, pełen iskier, Junfen werfend, ſprühend, funfelnd; (*Boh.* giskrnatý; cf. *Ross.* искръ, искренний, szczerzy, uprzejmy; *Croat.* iszkèrni, blisny; *Eecl.* искривни proximus); *Ross.* искривный. Pięknieć się koron dyamenty żarza, Drogie iskryzsto rozcziskając blaski. *Mon.* 71, 74. Więcej oświeci jedno słońce nieba, niż kiedy tysiąc gwiazd iskryzsto wznijdzie. *ib.* 71, 548. W koło wylewy dymu na owę i na tę Snujac się, rozpuszczają płomienie iskrzate. *Przyb. Mill.* 202. Iskryzsty. *Cn. Th.* Gdy iskrzaty ogień nagle się pojawi, Suche strzechy lepienek wiejskich z trzaskiem trawi. *Przyb. Luz.* 82. Oczy iskrzaste kotów. *Sak. Probl.* 54. (*ob. Jaskrawy*). Pucie tam mają z muszcza na kształt miodowego Na pojrzeniu iskrawe. *Pasz. Dz.* 125. ISKRZYĆ, *SKRZYĆ, ył, y, cz. niedok., *Boh.* giskřiti, giskřim, giskřijam; *Slov.* giskřim se; *Hung.* szikrázom; *Carn.* iskrim se, skřeti, miglam, (cf. migać); *Vind.* jiskrati, jiskruvati; *Croat.* kreszím, izkriřmše, kreszimsze; *Rag.* sjězzati; *Ross.* сверкнуть, сверкать; *Eecl.* искрюся, искронпушаю, огнесвѣтити; błyszcząc czym, mit etwad funfelu, błęsn. Stałnej blaskiem iskrzyć broni. *Hul. Ow.* 225. Te oczęta ogniem *skrzące. *Teat.* 55. b, 34. (cf. jaskrawe). ISKRZYĆ SIĘ *recipr.*, iskry z siebie rzucac, *propr. et fig.* funfelu, Junfen werfen. Iskrzą się im we łbie oczy. *Stas. Num.* 1, 135. Oczy im się *skrzą, gdyby kotowi. *Teat.* 55. b, 26. (cf. jaskrawy). Odwaga i męztwo *skrzyło się w jego oczach. *Stas. Num.* 2, 50. Z radości prałatowi oczy się iskrzyły, Gdy taką liczbę wiernych przyjaciół zoczyły. *Węg. Org.* 5. W bólach oczu i w iskrzeniu lub w miganiu się przed niemi, pijawek używają. *Perz. Cyr.* 2, 131. Dla nas się niebo iskrzy, i ziemia zieleni. *Węg. List.* 9. Przygaszona na Szląsku domowa wojna zaczęła się iskrzyć w samej Polsce. *Nar. Hst.* 5, 559. Wino Szampańskie iskrzyło się w kieliszkach. *Węg. Mar.* 1, 262. ISKRZYK, a, m., *pyrites*, krzemień od ognia iskrzącego się nazwany, albowiem bardzo wiele ma w sobie cząstek ognistych. *Ład. H. N.* 60. der Feuerstein, Kieselstein. *N. Pam.* 6, 518., *Croat.* sivecz; *Sorab.* 1. kżezadnik; *Ross.* кождаць. — 2. Kamień drogi, karbunkul, der Karfunkel. *Sienn.* 328. ale iskrzyk też jest wrzód zapalisty. *ib.* *Wykl.* pierwszy go tłumacz węglikiem nazwał. *ib.* *Rej.*

Pochodz. *wyiskrzyć*, *ziskrzyć*, *krzemień*, *krzesić*; cf. *kra.* *ISPAS ob. *Spas.

*ISPINA, y, ź, n. p. Upusty stawowe chrostem gibkim, ispiną abo młodocianą dębina opleść. *Haur. Sk.* 146. [Ispa w pojedynczości; ispina w gatunku; drzewo z gatunku wierzyb, rosnące na namulach rzecznych. Wyraz ten używany jest dziś powszechnie w krakowskim Podgórzu. Synonima: Ioz, wikla, Iozina, wiklina. Dje Wadł =, Fluss =, Ifser = ober Wassermeide; *franc.* l' osier. *Siler.* 5].

IST, ISTY, a, e, — o *adv.*, 1. pewny, niewątpliwy, gawisł, nicht zweifelhaft; *Boh.* gisty; *Slov.* isti; *Sorab.* 1. wěsté, wiefczi; *Sorab.* 2. wěstí; *Bosn.* isti, ighjer, istiniti; *Rag.* istin, istinit; *Hung.* ez, az, (*ob.* Jest). Tam dopiero mo-

żesz być ist o wieczery, jeśli się na obiedzie dobrze sprawisz. *W. Post. W.* 2, 282. Jeśli się tak modlisz, możesz być ist tego, że wysłuchan będziesz. *ib.* 264. Bądź ist tej pocieszliwej nowiny, jakobyś ją w uszy swoje słyszał. *Rej. Post. T t.* 4. Chocia mnie oczyma widzieć nie będziecie, jednak bądźcie tego isty, iż ja zawsze z wami będę. *ib.* N. 6., *Rej. Zw.* 5 b. Cośmy kolwiek postanowili z wami, to pewno a isto bądź. 1 *Leop.* 1 *Macch.* 13, 58. Myśli ludzkie bojaźliwe i nieiste są. 1 *Leop.* *Sap.* 9, 14. (niepewne. 3 *Leop.*). Proś jakiego znaku, abyś był ist od pana o wysłuchaniu swoim. *Rej. Post. H.* 8. Stójmy przy tym i bądźmy isty, że wszystko tak będzie. *Rej. Apoc.* 73. Przez zmartwychwstanie Chrystusowe staliśmy się isty naszego zbawienia. *W. Post. W.* 526. Jeżeli się tak sprawujecie, możecie być iste, że wielkiej pociechy od boga dostaniecie. *W. Post. W.* 320. Za istą wam prawdę powiadam. *Leop. Matth.* 8, 10. Przysiężcie mi, że się z nami łaskawie będziecie obchodzić, i dajcie mi tego isty znak. *Leop. Joz.* 2, 12. (znak pewny. *Bibl. Gd.*). Już isty a pewny dowód tego mamy. *Sax. Porz.* 25. To ista jest (rzecz), że im córek naszych nie możemy dać. *Leop. Judic.* 21, 18. Daś ist eine außgemachte Sache. — 2. Isty, *isterny, ten isty, on isty = tenże sam, eben derselbe, der nämliche; (*Slov.* ten isti; *Vind.* tisti, testi, teisti, letisti, teloulen sam; *Croat.* izti, izta, izto, izšti; *Rag. et Slav.* isti; *Bosn.* isti; *Ital.* istesso, stesso; *Ross.* истый; cf. *Lat.* is, iste, ipse). Nie dobrze zgoła ten isty Kraneyusz i tego dowodzi. *Krom.* 11. Rzekł Jezus: wstań! natychmiast stał się zdrowym on isty człowiek. *Leop. Joan.* 5, 9. Pokazując rany i blizny, utwierdził Jezus swoje zmartwychwstanie w tymże istym cieiele. *W. Post. Mn.* 204. Przysięgłby każdy, że to ten isty. *Pot. Arg.* 79. Poręcznicy swych szkód na imieniu tego, po kim ręczyli, pozyskują; a jeśliby ten isty na gardło skazany, za poręką będąc, powodową stroną o śmierć przyprawił, tedy poręcznicy sami gardłem będą karani. *Stat. Lit.* 568. Ta ista rzecz *Eecl.* истовина, такаяже вещь. — 3. To w istej prawdzie inaczej się ma. *Gorn. Dw.* 75. (t. j. w samej czystej prawdzie). Isty łotr = wierutny. Isty błazen, cały błazen, (cf. *czysty). Gdzie się z ziemi o wschodzie słońca mgła pokazuje, pewna rzecz jest, iż tam niegłęboko woda ista. *Cresc.* 27. prawdziwa woda. 5. Isty = ten, dieser, der. Łokietek, królem moźnym i sławnym będąc, pewna ista, iżby u mordercy Witenesa, córki swemu synowi za żonę nie wziął. *Strykk.* 341. (to pewna). ISTLIWY, a, e, — *ie adv.*, istotny, rzeczywisty, in der That, wirklich. Szukaliście z nim pokoju, oto go istliwie macie. *Jabl. Tel.* 152. ISTNAĆ, ał, istnie *nijk.* *ndk.*, bytność mieć, exystować, existiren, vorhanden seyn, da seyn; *Ross.* веществовать, существовать. Najwyższa moc i władza istnieje w narodzie. *Przestr.* 11. ISTNOŚĆ, JESTNOŚĆ, ści, ź, 1. bytność, byt, exystencya, daś Dafeyn; (*Boh.* bytost, bytnost, bytedlnost; *Slov.* bitnost; *Croat.* jestvo, bichye, bitje; *Ross.* существо, сущность; *Eecl.* оцущество; (cf. *Hung.* istenség, bōztwo); (*Rag.* bivstvo, sucejanstvo). Nim istność wzięły światów miliony Tyś je w przedwiecznym umyśle policzył. *Kniaz.*

Pocz. 258. Uważał naród ten sejm, jako epokę odrodzenia się, a na prawodawców swoich, jak na tworców nowej istności Polski poglądał. *Ust. Konst.* 1, 192. — 2. Istność, ISTOTA, y, ż., — §. 1) natura czyli przyrodzenie rzeczy exystującej, daß Wesen, die Natur eines Dinges; *Slov.* bitnost, podstata; *Sorab.* 1. substancza, wobstahžnolež; *Vind.* lastnust, priprust; *Croat.* szobsztvo; *Ecc.* ѣстьство, природа, истность; *Ross.* вещественность, вещество. Żelazo w ogień włożone rozpał się, i chociaż nie traci istności swój, bo przecię żelazem jest, jednak zda się, jakoby ogień był. *Karnk. Kat.* 97. Bóg jeden jest w istności; jednak w tym jednym bóstwie są trzy osoby spól-istne. *Kat. Gd.* 55. Arysz istestwo albo istność w bóstwie dzielił. *Sk. Dz.* 143. Essencya bóstwa, to jest, istność. *Rej. Apoc.* 68. Istność i przyrodzenie za jedną rzecz kładzie. *Farn.* 65. Istność chleba, abo wina po poświęceniu w sakramencie, nie zostaje się. *Karnk. Kat.* 181. Chrystus bóg jest z istności ojca zrodzony przed wiekiem, Tenże z istności matki stał się też człowiekiem. *Groch. W.* 22. Niechajże się ciało rozsypie w proch, pierwszego początku swego istotę. *Psalm.* 101. — §. 2) Istota: grunt rzeczy, sama rzecz, daß Wesentliche einer Sache. Często co złe z pozoru, dobre jest w istocie. *Kras. Baj.* 98. eß ist wesentlich gut, im Grunde wirklich gut. Czy tak myślisz w istocie? rozumiem, że nie mówisz tego z serca. *Teat.* 20. b, 210. W samej istocie: w samej rzeczy, in der That. Zostaw mi choć ten sen drogi, kiedy odmawiasz istoty. *Teat.* 54, 89. Powiem ci istotę listu jego: treść, daß Wesentliche. Wyciągnąć z zioła istotę jego: duch jego, den Geist, die Kraft außziehen. Z korzenia tego może być tym sposobem istność abo dusza wyciągniona. *Syr.* 280. Istność wyciągnioną alchymiści *quintam essentiam* zowią. *ib.* 552. *§. 5. Istota, *Boh.* gistota, *certitudo*, *cautio*, *satisfactio*, die Gewißheit, *Bürgschaft*, *Sicherstellung*, *Verficherung*. Rekojemstwo, kiedy kto ręczy o dostanie prawa, to w prawie istotą abo gwarem zowią. *Szererb. Sax.* 555. Gwar albo istotę opiekuni za białogłowy obiecać powinni. *ib.* 164. et. 25. Fant, zakład, zastawa, istota. *Sax. Rej.* — *NB.* we wszystkich innych dyalektach *certitudo*, *veracitas*, *verum*, n. p. *Rag.* istinós, *istinitos*; *Bosn. et Slav.* istina; *Croat.* isztina, *isztinoszt*; *Dal.* isztinoszt; *Hung.* igazság; *Ross.* истина, истина, извѣтность; *Ecc.* благоизвѣтность; *Sorab.* 1. wóstofež. Daliście na się cyrografy i mocne istoty. *Rej. Post. Q q.* 4. (zapisy, szuldbryfy). Weź list istoty twojej, a napisz 80. *Rej. Post. K k.* 1., *Leop. Luc.* 16, 7. Dobra sierocińskie opiekunowie powinni pod pewną istotą *sub certa hypotheca et satisfactione* sprawować. *Groi. Obr.* 15. — *§. 2. Majetność, majątek, daß Habe, daß Vermögen. Dam wszystkim istotę miasta tego w ręce nieprzyjaciół. 1 *Leop. Jer.* 20, 5. (majetność. 5 *Leop.*) *ib.* 1 *Ezdr.* 1, 6. — *§. 4. Istność, istota: rzecz bytność mająca, ein Ding, ens. *Cn. Th.* 253. Wszystko o czym ludzie myśleć mogą, nazwijmy istnością. *Kpcz. Gr.* 5, 6. Istność w swój mocy bez ciała być może. Bo istność, masz właśnie znać, co jest, choć nie widzisz. *Rej. Wiz.* 112. Istota niezłożona lub prosta, której pierwiastki nie są

jeszcze wiadome. *Mier. Msk.* Żadna materya nie niszczy; istoty od nicości odległość jest nieskończona. *Zab.* 11, 196. Wszystko nam zdać się musi cieniem lub istotą. *Przyb. Mill.* 57. *ISTNOSTNY. *Smotr. Lam.* 95. et 99., ob. Jestestwienny. ISTNY, a, e, — *ie adv.*, §. 1. zawierający coś rzetelnego, bytność mającego, etwas Wesentliches enthaltend. Wszystko o czym ludzie myśleć i mówić mogą, nazwijmy istnością, a ztąd wszelki wyraz zowią się istnym. *Kpcz. Gr.* 5, 6. Kwas z roślin odłączony, w kształcie kryształowym, nazywa się solą istotną *sal essentialis*. *Krumł. Chy.* 117. — §. 2. Rzetelny, prawdziwy, wahr, wirklich, wesentlich; *Sorab.* 1. wobstahžnowé; *Bosn.* istinit, seto ne pomamkaje; *Croat.* isztinit, isztinzi, szobsztven; *Slav.* istinit; *Rag.* istin, istini, istinit, istinik, istinom, u istinu; (cf. *Hung.* isten = bog; isteni = bozki); *Ross.* истинный, истиненъ, (истинствовать правде mówić, szczerzym być), вещественный, извѣстный; *Ecc.* истокъ, истовіе, исто, сын (рече богъ къ Монею: азъ есмь сын); благоизвѣстный, истинно, сушо, вѣдѣ, извѣстно, подлинно, вопстинну, понстиннѣ, (cf. *isty*). Szatan rzekł; i zmysłony kształt za istny uda, I kogoż nie oszuka zdradziecka obłuda? *Przyb. Mill.* 96. Istną prawdę bez larwy postrzegam. *Teat.* 46. d, 16. Ho co to! to istna prawda. *Teat.* 8. b, 81. Pies Ezopowy rzecz istną dla cienia z pyska upuścił. *Mon.* 70, 289. Najczystsze dusze, bez najmniejszej skazy, Mogą się samych bogów znać istne obrazy. *Hor. Sat.* 81. Malarze, gdy obraz z obrazu malują, a żywej twarzy nie widzą, od samej rzeczy istnej prędko odstepują. *Sk. Żyw.* 1, 13. ISTOCZYĆ, ył, y, cz. niedok., uistoczyć dok. (cf. przeciwstoczyć), tworzyć, formować, kształcić, istotę dawać, schaffen, erschaffen, bilden. Bóg pierwszy materya różnym kształtem odział, Zrobiwszy w istoczeniu martwych rzeczy podział, A rzeczom żywym różne stopnie życia nadał. *Przyb. Mill.* 158. Bog wszystkim, które chce, rzeczom dać może bytność i uistoczenie. *Mon.* 71, 415. Mnożą się zwierzęta, istocząc w sobie jestestwa z mniejszemi przymioty. *Przestr.* 5. Szabla kraje rozpościera, Ale pióro je istoczy, Moc dźwierz, wzmacnia, zabiera, Lecz rozum otwarza oczy. *Kras. List.* 2, 48. (*ISTORIA ob. Historya). *ISTOŚĆ, ści, ż., pewność, istota, rzetelność, die Wirklichkeit, Gewißheit. *Hrbst. Odp. O.* 6 b. ISTOTA ob. Istność. ISTOTNY, a, e, ISTOTNIE *adv.*, *Boh.* gistotný, podstatný; *Ross.* существенный, естественный; §. 1. do istoty rzeczy należący, wesentlich. Co jest cząstką wyobrażenia ogólnego, jest istotną cząstką rzeczy, bez której nie może się mieścić pod tym gatunkiem. *Cyan. Log.* 105. Siły duszy człowieczej istotnie się różniące. *Smotr. Lam.* 96. W porządku rzeczy od istotnie potrzebnych zaczynać należy. *Kras. Pod.* 1, 24. Istotne imię: *Istot-imię. *Tr. rzeczownik. Kpcz.*; *substantivum*; istotnik, imię istotne, rzeczownik. *Mon.* 80, 155. — §. 2. W samej istocie tak będący, prawdziwy, wahr, wirklich. *Arithm.* Ilości istotne, *reales*. *Algebr. Nar.* 208. Wymacał istotną przyczynę. Istotna to prawda. *Tr. Przy pracy istotnie szczerśliwy. Teat.* 52, 29. Gdyby to było istotnie! *Teat.* 47. e, 4. Ś. Jan istotnie prorokiem był. *Sekl. Marc.* 11. (krom

pochyby *not.*). Istotnie a pewnie się tego dowiedział. 1 *Leop. 2 Macch. 4, 35.* — 2. Istotny list, list istoty, istota, cyrograf, eine *Schulderschreibung*. Brali cyrografy a istotne listy. *Rej. Post. R. r. 2.* I S T Y *ob. Ist.* (I S T Y K *ob. Styk.* I S Z *ob. Iż.*) 1. I S Z C Z E *ob. Iścić.* 2. I S Z C Z E, iskam, *ob. Iskać.*

I W.

1. IWA, y, ż., *Salix caprea Linn.* drzewo mierniej wielkości, kwiat ma zupełnie podobny do wierzbowego; rośnie na wilgotnych gruntach, przy brzegach rzek. *Kluk. Rosl. 2, 52. Jundz. 491.* die *Sahlweide. Carn. iva; Bosn. iva, vrriba; Ross. et Eccl. ива, ивушка, ивка, ивица; Graec. ιτέα.* 2. IWA, IWINKA, i, ż., ziele powietrzne, suchotne. *Syr. 832. ajuga Linn.; Boh. ywa; Germ. Schlagkraut, Erdpinn, Feldcypress.* Iwinka piżmowa, *Iva Moschata*, edel *Gamanderlein*, od wdzięcznego zapachu rzeczona. *Syr. 835.* IWINA, y, ż., drzewo iwowe, der *Sahlweidenbaum*. Pod którymś drzewem ją widział? pod iwina. *Radz. Dan. 58.* (pod świdwą. *Bibl. Gd.*). *Eccl. ивина, ивиникъ salicetum; Ross. ивинякъ, IWOWY, a, e,* od *iwu, Sahlweiden.* *Ross. ивовый; Eccl. ивный.* (*Carn. yvje, albor arborum; Vind. iwa, muzovez* - palma ta, której się gałązki święcą w kwietniu niedziele).

IWAN *ob. Jan.*

I Z.

IŻ, IZE, *ESZ (*Eraz. Jez. K b et L*), conj., że, ut, baß. Powiadał mi, że od brata słyszał, iż ojciec dziś przyjdzie. Słyszał, iż mówiono, że bitwa przegrana. Kocha syna tak dalece, iżby gotów wszystko dlań poświęcić. *Ld.* Natury Polskiej ta jest sprawa, że acz nam nie dała lekarstw zamorskich, iż nasze ciała nie potrzebowały ich, tylko nam dała te, które nam potrzebne. *Urzed. 15.* Iżby żeby, aby. — IZA, IZALI, IZALIZ *adv.*, azali, czy? *Slov.* zdali, eili, zdażby? *Hung.* az-é, etwa? Ze bez chleba żyć nie można, izali wszyscy rzucić się mają do orania? *Zab. 1, 57. Alb.* sollen etwa deswegen alle den Pflug ergreifen. Co mię od ciebie odstraszyć może, izali ucisk jaki i nędza? izali głód i nagość? izali jaka niebezpieczność? izali jakie prześladowanie, izali miecz i śmierć? *Sk. Żyw. 1, 56.* etwa Drangsal uub Noth? etwa Hunger und Blöße? *etc.* Któż nas odłączy od miłości Chrystusowej, izali utrapienie? izali prześladowanie? izali głód? *Radz. Rom. 8, 35.* (czyli? *Bibl. Gd.*). Izali człowiekowi czas nie zamierzony na ziemi? *Budn. Job. 7, 1.* Gdyby tam pobożnych było pięćdziesiąt, izali dla nich wszystkim nie przepuścisz? *Sk. Żyw. 1, 204.* Izam też przez imię twoje Panie, czartów nie wypędzal? *Sekl. Math. 7.* habe ich denn nicht...

IZABELA, i, ż., imię białogłowskie, Zabelle. Izabella, t. j. Elżbieta królowna, córka króla Zygmunta. *Biel. Św. 292 b.* — b. kolor brunatnożółty, Zabellfarbe. IZABELOWY, a, e, masłowaty, Zabellfarbig.

IZAJASZ, a, m., pierwszy między czterema większemi

prorokami. *Zał. Test. 290.* *Ezajasz. *Kucz. Kat. 166.* Zefajasz.

IZBA, y, ż. (*Boh.* gizba, gistba, gizdba, (w szczególności jadalnia, *Etym.* jeść; lecz cf. bić, zbić, izbice), śwētnice *ob. Śwētlica; Sorab. 2.* schpa; *Sorab. 1.* žtwa, stwa, drewno; *Vind.* jispa, staniza, hisha, hram, kasha; *Carn.* hislia, (jispa *profusorium; cubile, tecta;* cf. spać, sypać, sep); *Croat.* hisa, (*ob. Hyza*); *Slav. et. Bosn.* sobba, (cf. osobny, cf. pokój); *Rag.* izba - piwnica; *Bosn.* izba, piwnica, konoba, setragh *cella vinaria, coenaculum; Ross.* изба, горница; *Eccl.* клетъ, (cf. kletka); *Germ.* die Stube; *Sax. Inf.* Stave; *Belg.* stoven; *Gall.* estuve; *Ital.* stufa; *Hisp.* estufa; *Angl.* stew; *Graec.* στόα; cf. *Hebr.* שבת schebeth *habitatio, שבת* jaschab *habitavit*). Pokoje po staroświecku izby. *Kras. Hist. 2, 147.* Jeżeli nie ma mieszkania, to w tej próżnej izbie niech sobie stoi. *Teat. 30. b, 93.* Zamknij się tu na haczyk z izby. *Teat. 14. d, 10.* von innen, in der Stube. Izba czeladna - czeladnica. *Switk. Bud. 55.* czeladnia, die *Gesindestube.* Izba dziecienna *Ross. дѣтская.* Izba jadalna, jadalnia *Ross. et Eccl. витальница,* (cf. witać). Izba wielka przestronna *Ross.* хоромина, (cf. chronić). Izba skazanych winowajców *Ross.* покаянная, die arme *Sünderstube.* Izba czarna, *fumarium. Cn. Th.* die Rauchkammer; cf. hrydnia, jawnia. Izba sądowa, die *Gerichtsstube, Ross. судейская,* która raz na zawsze wyznaczona jest do sprawowania sądów. *Kras. Zb. 1, 422.* Sejm dzieli się na dwie izby, na izbę poselską, die *Landbothenstube,* i na izbę senatorską, die *Senatorenstube. Gaz. Nar. 1, 158. z Konst. 3 M.* Izba senatorska; w której senatorowie przy królu porządkiem przez prawo wyznaczonym zasiadają. Izba poselska, w której posłowie województw w wybranym od siebie marszałkiem zasiadają. *Kras. Zb. 1, 422.* W izbie swar próżny i głossy żarliwe, Tylkoż o wolność, ach! w tym nieszcześliwe, Ze przez nie ginie. *Tward. Misc. 167.* IZBICA, *IZBICA, y, ż., skrzynie trójwęglaste przy mostach dla utrzymania pędu wody i lodu. *Włod. Ross. быкъ, der Eisbođ.* (*Carn.* ispize, jespiza 1 *cubile, 2 agger ad ripas, septum*). Grobli i izbice dla szkody aby pilnowali i wczesnie zaprawiali. *Haur. Ek. 142.* — W ogólności Izbice zbite drzewa, wręby, fugowania, *zusammengefügte Bäume, Balken, Gebälke, Jagen.* Uczyni sobie archę, i pobuduj izdbice w niej. *Radz. Genes. 6, 14.* (przegródki. *Bibl. Gd. Stammern. Euth.*). Zamek był dosyć mocny, zwłaszcza że z drzewa dębowego w izbice zrąbiony, i przetoż mu kule mało co wadziły. *Biel. Kr. 519.* W izdbice zrąbiony. *Biel. Św. 291.* Zamek Smoleński, położeniem miejsca i ścianami, blankami, k temu izbicami z dębu zrobionemi, a zianią nafasowanemi, dobrze opatrzoney. *Stryjk. 721.* Zbudował naprzedce zamek Sulniece, przywiozłszy z sobą gotowe izbice z drzewa. *Biel. Kr. 154.* (IZBY *ob. Iż.*) IZDEBKA, IZDEBECZKA, i, ż., *Boh.* gizbička; *Sorab. 2.* schpizka; *Sorab. 1.* stwieczka; (*Vind.* jespiza, jispiza, hishiza, spalniza, kamerza - gabinet); *Carn.* shtiblész; *Ross.* ибушка, кабушка, горенка; mała izba, pokoik, ein *Stübchen.* Siedział nadobny Dafnis w swęj chatce ubogiej, Płomień suchego szczepu wzniesiony wesoło, Roz-

szerzał miłe ciepło po izdebce w około. *Chod. Ges.* 15. Złe pod namiotami, lepiej w izdebce. *Star. Vol. C* b. W izdepce abo w gmaszku. *Glicz. Wych. K.* 6. — §. Izdebka lekarzów, smarownia, gdzie francę leczono, *locus, in quo lue Venerea correpti unguuntur. Cn. Th.* 1029. Wiele bezżeństwa rozpustnego izdebką przypłacają. *Gil. Post.* 323. Włoskie łamanie, sprosne bolączki, izdebkami, drzewy, salsami wyganają. *Gil. Post.* 54. Był mu nos upadł w niemocy w izdebce, jak pospolicie mawiać zwykli, *morbum gallicum* lecząc. *Pap. Ryc.* 261. Ślinogorz głupie do izdebki pędzi, a tam bywa gorzej, bo zabija u głupiego lekarza. *Sienn.* 519. — §. *Musaeum*, miejsce, gdzie księgi rozłożone są, zdepka, komora abo gmaszek do uczenia. *Macz.* — §. Więzienie, izdebka, ciemnica, kaźń etc. *Sax. Rej. Kämmerchen, Stübchen, einen einzupferren.* IZDEBNY, a, e, od izby, Stuben. *Boh.* świetničný; *Sorab.* 1. stwjny; *Vind.* jispi; *Carn.* hishne; *Ross.* избный, палатный, горничный. Izdebna klamka. *Pot. Jow.* 150. — Izdebna, ej, ż., *subst.*, pokojowa. *Min. Ryt.* 4, 256. daß Stubenmädchen, die Kammerjungfer.

IZERA, y, ż., rzeka w Niemczech, *Wyrw. Geogr.* 21. der Fluß Iser.

IZOP, HYZOP, u, m., *Graec.* ὕσσωπος; *Hebr.* זאן; *hyssop-*

pus Linn., Boh. yzop; *Sorab.* 2. hisopipa; *Sorab.* 1. yeżobka; *Vind.* ifop, ishop, ijsop, ifopna trava; *Carn.* ishop, yshop; *Croat.* isòp; *Dal.* szipant; *Bosn.* scipant, sipant; *Ross.* иссопъ, звъробой синий, одлѣкъ; *ber.* Isopp, ziele ogrodowe, udaje się w każdej ziemi, tylko nie w mokrej. *Kluk. Rosl.* 1, 219. Lekarski izop u nas się utrzymuje w ogrodach; ma balsamiczny zapach. *Kluk. Dykc.* 2, 53. Hysop ma moc czyszcząca. *Kluk. Rosl.* 2, 222. IZOPEK, pka, m., wino izopowe, *hyssopites*, Isoppwein. *Syr.* 466. *Carn.* yshopin. IZOPOWY, a, e, od izopu, z izopu, Isopp. *Sorab.* 1. yeżebkowé.

IZOWKA ob. Jeżowka.

IZRAEL, a, m., Izrael, nazwisko dane Jakubowi od anioła; potem naród żydowski tym się nazwiskiem zaszczycił, osobliwie zaś 10 pokolenia od Judy oddzielone. *Kras. Zb.* 1, 423. — b) *Burlesq.* zamiast żyda, ein Israelit, ein Hebräer, ein Mauschel, ein Jude. Nie jeden dłużnik fanty swe nie bez wesela Wykupuje z lichwiarskich ręką Izraela. *Zab.* 15, 403. *Ross.* Израильтjиннъ. IZRAELCZYK, a, m., z królestwa Izraelskiego, żyd, ein Israelite, ein Jude. Niech się w twórcy swym chełpią Izraelczycy. *J. Kchan. Ps.* 215. *Groch. W. A* 3. IZRAELSKI, a, ie, od Izraela, Israelitisch; *Ross.* Израилевый.

J.

J. abreviatura. a) *Jego, n. p. J. K. M.* = *Jego królewska Mość.* — *J. C. Mość = Jego Cesarska Mość. JM. Pan. Jego Mość Pan.* — b) *J. W.* = *Jaśnie Wielmożny*; in Plur. *J. J. W. W.* = *Jaśnie Wielmożni, n. p. Pracowali koło edukacyi Narodowej J. J. W. W. Chreptowicz, Potocki, etc. Zab.* 16, 172. — *J. O.* = *Jaśnie Oświecony*; in Plur. *J. J. O. O.* = *Jasnie Oświeceni, n. p. J. J. O. O. Xiążęta Ichmość Poniatowski, Czartoryski Generał etc. Zab.* 16, 121.

1. JA pronom. primae person., (*Boh.* já, já; *Slov.* gá; *Sorab.* 1. ja, ja; *Sorab.* 2. ja; *Hag.* já; *Croat.* ja, mene, me; *Slav.* ja, më; *Bosn.* ja; *Hung.* én; *Vind.* jest, jes, mene, meni, mi; *Carn.* jëst; *Ross.* я, азъ; *Eccl.* азъ, азъ, я; *Ind.* aham; *Ital.* io; *Gall.* je; *Hisp.* y; *Dan.* jeg; *Svec.* jag; *Isl.* eg; *Angl.* i; *Anglos.* ik; *Tatar.* ich; *Lat.* ego; *Graec.* ἐγώ, *Boeot.* ἰογα, ἰογε; *Lett.* es); *idj.* Gen. mnie, meiner; *Dal.* mnie et mi, mir; *Acc.* mnie et mię, mitch; *Instr.* mną; *Loc.* o mnie. — *Plur.* My qu. *Vide.* — §. Ja, dwie litery, składają wyraz, którym oznacza się rozumienie siebie samego. *Jez. Wyr.* Któż tam jest? *R.* Ja! Co za ja? *R.* Ja! *Zabl. Amf.* 17. wer ist da? *Żd?* Was für ein *Żd?* — *Żd?* — Przyjaciel dobry jest drugi ja. *Budn. Apoph.* 60. ein anderer *Żd.* Tyś jest mnie drugi ja, a zaś ja z tobą jednym jest. *Petr. Ekon.* 71. Twarzą tak jest do mnie podobny, że trudno wyrazić; ja a ja. *Teat.* 35, 122. (czyste drugie ja). Jak ty mnie, tak ja tobie. *Cn. Ad.* 294. wie du mir, so idj dir. Więc mi się dziś samego siebie zaprzecć trzeba, I dozwałać,

że jeden, kto wie, może złodziej, Mną się mieni, i w obec mnie, za mnie uchodzi. *Zabl. Amf.* 25. I mnie ludzie znają; i na mnie król Jaskaw. *Cn. Ad.* 281. Ja w tym, dajże to na mnie. *Gemm.* 106. (moja w tym głowa). Co mi po mędrca, co sam żyje sobie? *Zab.* 15, 37, (ob. Po). — *Przed Verbum*, ja kładzie się tylko, gdzie osobę wyraźniej i odbitniej wytykać wypada; inaczey samo zakończenie Verbi na - m abo - e, in Perfecto na - łem, - łam, - łom, o osobie znać daje; n. p. *Ja robię, a drugi się z tego ma dobrze. Cn. Ad.* 284. *Jam siał, a drugi żnie. ib. Odpowiedział: owo ja jest.* 1 *Leop. Genes.* 22, 41. (oto jestem. 3 *Leop.*), *Znasz Pana Boguckiego? R.* *Jubym go nie znał!* *Teat.* 35, c, 16. — *Opuszcza się też Verbum n. p. Ja o Pawle, a on o Gawle. Cn. Ad.* 284. *t. j. mówię, idj (rede) von Appfeln und er von Birnen.* — *Przyjmuje też enclitica: -é, -ci, -ż, -że. Nie jać to, on ci to winien. Cn. Ad.* 599. *I jamci taki. ib.* 280. (dodatkowe m pochodzi od opuszczonego jestem). — *Dativus mi, cf. Lat. mihi, contr. mi, częstokroć pleonastice się kładzie: Ach jak się mi masz? Zab.* 8, 198. *Mi, haec quasi particula apud Polonos saepe additur orationi plenae, emphaseos causa, cum aliquid praecipimus, prohibemus, vel nobis displicere significamus, ut: Najdziej mi go! szanujże mi go! — Rusz mi się jedno! — Niech mi tu nie popasa abo nie postoi! — A będziesz - że mi tu stał? In his locutionibus omisso mi, idem sensus est et plenus, sed vis illa abest. Cn. Th.* 398. Tak dobrze mi wyglądasz. *Teat.* 14, 53. Jakże ci się powodzi, i jakże mi się miewasz. *ib.* 30. b, 73. *Zginę ja, albo*

ona nie będzie mi żyła. *Teat.* 45, 67. To mi człowiek szczęśliwy, co pańskiej pewien obrony. *Ryb. Ps.* 288.

2. JA ob. Jehowa.

JA JAJ! Na zająca psy z niemałym krzykiem wydają głosy: a ja jaj, a ja, jaj a ja, jaj. *Haur. Sk.* 339. daß Ausflagen der Hunde auf den Haieen ausjubeln.

JA ob. On.

JABŁCZANY, JABŁECZNY, a, e, od jabłek, *Apfel*, *Apfel*, *Boh.* gablečný, *Vind.* jabuken; *Ross.* яблочный, яблонный. Drzewo jabłczane pełne owoców. *Otw. Ow.* 254. Wina jabłczane, sliwczane. *Krup.* 5, 695. JABŁCZASTY, a, e, JABŁCZYSTY, do jabłka podobny, cinem *Apfel* ähnlich; *Sorab.* 1. yabukowaté; (*Slov.* gablénatý *bullatus*). Melon jabłczasty, to jest kształtu jabłka. *Syr.* 1184. Melony jabłczyste, albo dynie okrągłe, *Rund-Weben.* *ib.* 1186. — §. Jabłczysty, pełen jabłek, voll *Apfel*. By ziemia z siebie nasienie dawała i drzewo jabłczyste. 1 *Leop. Genes.* 1. (owocnoć. 5 *Leop.*). JABŁECZNIK, a, m., likwor robiony z jabłek rozcieranych i poddanych prasie. *Dykc. Med.* 2, 624., *Kruml. Chy.* 1548. der *Apfel*-most, *Apfel*wein, *Cider*; *Carn.* jabuzhnek; *Ross.* яблонька; (*Boh.* gablečnj; *Rag.* jabucejar; *Ross.* яблонникъ *potamarius*). Jabłecznik, sok z jabłek, przez fermentacya winna na tegi napój przerobiony. *N. Pam.* 6, 311. Wina nie pila, jedno jabłecznik. *Sk. Żyw.* 2, 100. Anglicy pija jabłecznik, jako krajową produkeya. *Kras. Pod.* 1, 22. JABŁECZNY ob. Jabłczany. JABŁKO, a, n., (*Boh.* jablko, gablko; *Sorab.* 1. yabuko, jabluko; *Sorab.* 2. jabluko; *Vind.* jabuku, jabouka, jabouzhe; *Carn.* jabelku, jabuku; *Croat.* jabokü, jabuka, jablan; *Rag.* jabuka; *Slav.* et *Bosn.* jabuka; *Ross.* яблoкo; (*Græc.* ἀπλοσ, *Chald.* יבב jebbul *proventus*, בבב *protulit fructus*; אבב *ibba fructus recens*; *Hebr.* אבב *arbore*); *Tutar.* apel; *Lith.* obelis, *Anglos.* apl, acepple, epl; *Angl.* apple; *Holl.* appel; *Dan.* aeble, abild; *Svec.* aepile; *Sax.* Inf. *Apfel*; *Irland.* aval; der *Apfel*. Jabłka są owocem, rosnącym na drzewie, które zowią jabłonia. *Dykc. Med.* 2, 625. Rozmaite są gatunki jabłek, jako to: słodkie, winne, winniczki, win-dyeczki, bursztowki, deporty, szczecinki, renetki, balsamki. *Lad. H. N.* 50., *Dykc. Med.* 2, 625. jestonki, cyganki, wanatki, wierzbówki, maryjki, pierzgnięta. *Ld.* Rozmaite gatunki jabłek w Kraińsk: zunovke, mesniki, kosmázi, losarne, dolunzhéze, helzhéze, pazkáne, jevzégar; *Ross.* плодовица; (*Vind.* repla-rzepne jabłko). Jabłka rajske, czyli s. jańskie, że na ten czas dojrzewają, jedno są białe, drugie żółte. *Lad. H. N.* 50. *Paradiesäpfel*, *Jo-hannisäpfel*. Jabłka pieczone, gebratne *Apfel*, zdrowsze są, niżeli surowe. *Dykc. Med.* 2, 625. Z jabłek robią kompoty, marmelady. *Lad. H. N.* 50. Jabłka duszone *Carn.* zhesháne. Jabłka polne, *Holzäpfel*, wyśmienite są do kwaszenia na zimę kapusty. *Kluk. Rosl.* 2, 40. Jabłko leśne kwaśne, *Vind.* lefniza, lefnika; *Ross.* кислошки. *Prov.* Słucze mię na jabłko leśne. *Teat.* 41. b, 77. (na miazgę). Wiem ja, gdzie Waści za to uszyję bōty, i zaproszę na kwaśne jabłka. *Mon.* 69, 733. (poczystuję cię czemiśm niesmaczném). Czerwiwe jabłka z drzewa leca. *Otw. Ow.* 283. (złe nietrwałe). Jabłko robaczywe,

z wierzchu ładniuchne, wewnątrz dybła warte. *Teat.* 51. b, 13. (nie wszystko złoto, co się świeci z góry). Onec to jabłko, które Parys gładki, Mimo cnotliwsze, Wene-rze przysądza; Dla jabłka Adam rajowe dostatki Stracił. *Zab.* 15, 214. Jaki szcep, takie i jabłko, *aqua aquae similis.* *Macz.* (cf. jaka matka, taka córka). Nie daleko jabłko od jabłoni pada. *Hipp.* 13., *Rys. Ad.* 42., *Birk. Zyg.* 54., *Glicz. Wych.* E 1 b. der *Apfel* fällt nicht weit vom Stamme; *Slov.* ne daleko od stromu gablka padagu; zleho krkawa zlé waga; *Sorab.* 2. to jabluko daloko wot bohma ne padno; (*Vind.* kar mazhka rodi, radu mishi lovi; *Croat.* Sto machka rodi, Vsze misse lovi; *Kay kauran* vali, Tomu mercha fali; *Kakov* rod, takov plod). Tuż przy ojczystej dojrzałe jabłoni Popadają jabłka. *Tward. Misc.* 63. — Wystani jesteśmy na robotę koło dusz; a my co inszego zbieramy; posłano nas po jabłka, a my liście niesiemy. *Sk. Żyw.* 2, 340. — Pełen ludzi dziedziniec, jabłkobyś mógł po głowach tacać. *Pot. Arg.* 589. so voll Leute, daß kein *Apfel* zur Erde fallen konnte. Na rynku jabłko po ludziach potoczy. *Pot. Syl.* 84. (t. j. pełniutenko). W tym tumulcie taka wielkość ludzi była, żeby był mógł wszędzie po ulicach jabłko po ludziach potoczyć. *Gwagn.* 574. — I kwaśne jabłko robak gryzie. *Cn. Ad.* 285. cf. i w kacycy węża, *Sauertöpfe* sind oft die größten Heuchler. — §. Jabłko miłości, gatunek psianki, *Solanum Lycopersicum.* *Kluk. Dykc.* 3, 88. eine Art *Rachtschatten*. — 2. Jabłko, kula złota z krzyżem, oznaka najwyższej zwierzełości, der *Reichsäpfel*. Naostatek przy koronacy arcybiskup królowi jabłko złote, okrągłość świata wyrażające, w lewą; a w prawą rękę berło daje. *Gwagn.* 191. Król siedzi na majestacie, dzierżąc w prawej ręce berło, a w lewej jabłko z krzyżykiem. *Biel.* 170., *Podw. Syon. II. b.* — §. Jabłka piżmowe ob. *Jabluska*. — 3. Jabłko Adama, *pomum Adami*, der *Adamäpfel* an der Sekle, der *Ströb*, daß *Gröb*äpfel, maluczki pagórek albo ugryzek przy gardle; bywa on większy, niż u białejgłowy. *Kirch. Anat.* 44. — 4. W złączeniu uda z kolanem przymocowana jest kość okrągława *rotula*, jabłkiem zwana. *Zool.* 57. der *Knienäpfel*, die *Kniensehbe*. Jabłko nakolenne, *patella.* *Perz. Cyr.* 1, 21. W wywlichnieniu wybite jabłko, wyskoczywszy z swęj solniczki, na jej brzegu stanie. *Perz. Cyr.* 99. — §. Jabłko oka. *Krup.* 4, 9. źrzenica, der *Augäpfel*. JABŁKORODNY, a, e, n. p. kraj. *A. Khan. Wirg.* 207. Jesień jabłkorodna. *Tot. Saut.* 78. *Apfel* erzeugend. JABŁKOWITY, a, e, n. p. koń. *Hipp.* 7. ein *Apfelschimmel*, (mający na maści plamki niby jabłka). Jabłkowita sierść, gatunek gniadziej sierści. *Lek. Koń.* 4., *Boh.* gabkowitý, jabkowitý. JABŁKOWY, a, e, z jabłek, (*Boh.* gablkowy n. p. koleč). *Apfel*, von *Apfeln*, *Apfel*, *Sorab.* 1. yabukowé. JABŁOŃ, i, z., drzewo jabłka rodzące, der *Apfelbaum*, *Boh.* gablön, jablon, gablönka, gablunka; *Sorab.* 1. jablon, yabuna; *Sorab.* 2. jablon, jabwon, jabown; *Croat.* jablan; *Vind.* jabouka, jabouzheno drevo, jabuka, jabouzhina; *Carn.* jablana; *Slav.* jabukovo dërvo, (jablän = czarna topola); *Bosn.* jabuka; *Ross.* яблонь, яблонька. Jabłonie lubią czarną i wilgotną ziemię; nie dorastają po-

spolicie wysokości grusz. *Kluk. Rosl. 1, 14.* Jabłoni leśna, der wilde Apfelbaum, Holzapfelbaum, jest drzewo miernej wielkości; pień jego rzadko prosty; kwiat pospolicie czerwony, owoc mięsisty, okrągły. *ib. 2, 39. Prov.* Nie zbija gołab' kaczek, orzeł much nie goni, Nie daleko spadają jabłka od jabłoni. *Zab. 2, 263., (ob. Jabłko).* Głupi kto na niepłodnej starej jabłoni patrzy jabłek. *Petr. Ek. 74.* JABŁONINA, y, ż., *collect.* jabłka, Apfel, Früchte. Przez szczepienie niepłodne jawory noszą jabłonine. *Otw. Wirg. 399.* JABŁONKA, i, ż., *Boh.* gablonka, 1) mała jabłoni, *demin., ein Apfelbaumchen.* Jabłoni rodzaju jabłko, z którego potem urodzi się jabłonka. *Petr. Ek. 54.* 2) Jabłonka *ob. Gruszczyca.* 3) Jabłonki *ob. Szparagi. cf. M. Urzęd. 38.* JABŁONKOWY, a, e, od jabłoni, Apfel, Apfelbaum; *Boh.* gablonový; *Ross.* яблонный. Drzewo jabłonkowe nie jest tak twarde jak gruszkowe; ale przecie stolarskim i tokarskim robotom dogodne. *Kluk. Rosl. 2, 39.* daß Holz deß Apfelbaum's. JABŁUNKA, JABŁONKA, i, ż., w górnym Szląsku Austriackim forteca nad granicą Węgierską. *Wyrw. Geogr. 258.* eine Festung in Oberstähleßen. JABŁONNY, JABŁONOWY, a, e, od jabłoni, Apfelbaum; *Jabłonny* sad, *Sorab. 1.* yabuntżina; *Slav.* jabunesnjak; *Bosn.* jabucisete. *Jabłonny* sadownik *Bosn.* jabucjar. JABŁUSZKO, JABŁUSZCZKO, a, n., *demin.,* daß Apfelschen, *Boh.* gablčko, gablečko; *Sorab. 2.* jabluschko; *Sorab. 1.* jabluczko; *Bosn.* jabuciça; *Rag.* jabuciza; *Croat.* jabuchicza; *Ross.* яблочко. *Jabłuszk*iem mąż na żonę, brat na siostrę ciska z razu, potem czym twardszym, aż do kamyka. *Pot. Jow. 25.* Dla *jabłuszka* tylko Adam grzech na nas włożył. *Falib. Dis. S. 2.* Ty zaś trzymasz dziecincezko *Złote* w ręczce *jabłuszczo*. *Groch. W. 546.* — §. Odejnie Pan córkom *Syońskim* piżma. *Budn. Jes. 3, 19. not.* «insi o *jabłuszkach* złotych dziurawych rozumieją, w których piżmo albo inne wonności *białogłowy* noszą». (*Jabłko* piżmowe. *Bibl. Gd. die Bisamäpfel. Eut h.*) JABYŃ ob. Ja.

JAĆ, jał, jeli, imię, imię, cz. *niedok., (Boh. gat, giti, gal, gmu, gjmati, zgjmam; Sorab. 1. jacż, jimacz, yimam, yatć; Croat. jemati, jemlyem; Dal. yati, ulititi; Carn. jim praes. obs., jel coepit, jel, -a, -u, Particip. coeptus; Carn. jemati, jemlem capere; Vind. jemati, jemlen, jemmat, vset, vsamein capio, jemem incipio; Bosn. jamiti, vzeti, odniti capere, jati, poceti incipere; Rag. jematti vindemiam facere; Ross. et Eccl. ять, яти, яль, емлю, яхъ, (яхъ-я понималъ, взялъ; яхомъ, мы понимали; яша-взяли, понимали); ямати, емлю-беру, ловлю, взимаю; спояти, споемлю-браć z sobą; cf. spoić; vnyatie, vnymanie wzięcie na uwagę, uwaga; емствовати obejmować ob. Imać; cf. Lat. emo, emtus; Ger. nehmen, genommen; Isl. nima, cf. Lat. patrimonium, matrimonium, imienie; cf. mieć majątek, imię; cf. Lat. sumo, sumtus; Hebr. נָשָׂא sum posuit; cf. Graec. παίσιαι).* — §. wziąć, chwycić, nehmen, greifen, fangen. Chcieli go poimać, a nikt go nie jał. *Sekl. Joan. 7. (not. «nie wrzucił nań ręki; nikt się nań z rękoma nie targnął»).* Zona *Potyfara* jeła *Józefa* za *plaszcz.* *Biel. Hst. 16.* — §. Zacząć, począć, (*Croat.*

pricheti, prichimlyem, cf. Lat. principium). anfehen, anfangen. Głośno jeła wołać. *Wys. Kat. 449.* (cf. wziąć). Oskarżony jał się sprawować. *Warg. Cez. 165.* Jeła też myśleć, co to widzenie znaczyło. *Wys. Kat. 450.* Oszpecony chorobą, jał melankoliczeć. *Oczk. Przym. 12.* Zatył jał mówić Pan *Kryski.* *Gorn. Dw. 28.* JAĆ się czego, -1. chwycić się czego, chwycić co, *propr. et fig.* etwas ergreifen, fassen, anfassen, anpacken, (*Sorab. 1. pżijimam szo nětżoho; Vind. bafati, bashem).* Jać się rzeczy ukradzonej, (*ob. Licować).* Każda w wieńcu różanym, i wzajem klaskały *Rękoma*, i jawszy się kołem tańcowały. *Sim. Siel. 117.* Tak się go to imię, jak *groch* ściany. *Rys. Ad. 67.* (tak weń się wrazi, tak utkwii, eß wird einen solchen Eindruck auf ihn machen). Kogo się raz nieszczęście imię, niełaeno mu się wywinie. *Cn. Ad. 532.* Nie czyń złych rzeczy, a nie imaj się ciebie. *W. Syr. 7, 1.* (nie potka cię złe. *Bibl. Gd.*). Mocno się łopaty i motyki jać. *Kłok. Turk. 245.* Czegoż się chwycić, jakiego się jać sposobu. *Teat 17. b, 19.* Za *Zygmunta Augusta* ci, którym dał bóg więcej umieć, jeli się rzeczy poważnych pisać językiem *Polskim.* *Gorn. Dw. praef. sie legten sich darauf; sie beefferten sich.* Ten chłop duży *Tatarzynaby* się jał. *Dwor. K. 2.* na niego by się rzucił, er würde einen Tatar anpacken. Nie lisy, nie zające same, ale się jał chart ten też samego wilka. *Pot. Jow. 92.* *Siekiera* nie chce się jać sęku. *Pot. Pocz. 149. ob. Brać, die Art will den Knorren nicht fassen.* Mniemali skoro poczną siec *jawory*, Ze ichże samych inaj się topory. *Chrośc. Luk. 85.* Chciała nauczyć żołnierza takiego fortelu, że ciała jego żadne oręże nigdy jać się nie miało. *Krom. 529. 2.* Jać się za co, ujmować się za co, obstawać, sich einer Sache annehmen; *Ross. вступаться за кого.* Rzecz ta *królowi* wdzięczna była, i chełwie się za nią jał. *Gwagn. 422.* *Narymunt* obesłał *bracią młodszą*, skarżąc się na *Dowmanta*, prosiąc, aby się jeli za *krzywdę* jego. *Biel. Kr. 128.*

Pochodz. jecie, jety, jelca, jeniec, jeństwo; imać, imować, imanie, imany, imaniec, imanstwo; jama; dojmować, dojać, dojetny, doić, doivo; najmować, najmacz, najmiciel, najać, najety, najem, najemnik, przernajmować, przernajety, odnajmować, odnajety, przynajmować, przynajety, roznajmować; obejmować, objać, objety, objętny, objątek, nieobjętny, obojętny, obojętność; odejmować, odjać, odjęcie, odjętek, odjemny; pojmować, pojać, pojęcie, pojęty, niepojętność; spoić *Eccl.* спояти, споемлю; *pas Eccl. помъць; podejmować, podjać, podjety; przejmować, przejać, przejetny, przejemca, przejemacz, uprzejmy, uprzejmość; przujmować, przujjać, przujety, przujjemny, przujjemność, cf. przujjaciel; rozejmować, rozejm, rozejmowy; rozjać, rozjety, rozmaity, rozmaitość; ujmować, ujma, ujmacz, ujać, ujęcie, ujątek; rozum (cf. *Ross. умъ*), rozumieć etc., umieć, umiejetny; sumnienie; wyjmować, wymię, cf. miąć, wymiąć; wyjać, wyjety, wyjątek, wyjemny, wyjętny; zejmować, zjać, zjety; ziemia, ziemny; zima, zimno, zimny; zieć; sejm, sejmik, sejmować, sejmikować; przedsejmowy; zajmować, zajać, zajety; szczat, szczetu, szczęście, szczęśliwy; wziąć, (cf. brać), wzięcie, wzięty,*

wziątek; wzajem, wzajemność, wzajemny; zwziąć, zwzjęty; zawziąć, zawziątek, zawzięty; żąc, pożąc, żnę, żniwo, żniwiarz; użąc, użątek; przedsięwziąć, przedsięwzięcie, przedsięwzięty; uwziąć, uwzięcie, uwzięty; zdejmować, zdjąć, zdjęty; rekojemca, rekojemstwo, rekojemski, rekojęść. — 2. mieć, mam; majątek etc., imię, imienie (Ecl. неимушество ubóstwo); cf. pomnać, pominać, przypominąć, przypominać etc.; pamięć, pamiętać; wzmianka.

JACEK, cka, m., Hyacynt qu. v. JACHAĆ, JACHANIE ob. Jechać.

JACHNA, y, ż., Jaga, Jagnieszka, Agnieszka, Jagusia, Agneczka, Agnes, imię białogłowskie. *Jabl. Her.* — Carn. Nęsha; *Vind.* Nęsha; *Ross.* Агаоія.

JACHTEL ob. Achtel. JACWIZE ob. Jazygowie.

JACY, *adverb. absol.*, tylko; jedno, nur; (*Sorab.* 1. yacz *demum*). Pierwój przysięgał, że jacy pięć, a teraz sześć. *Bies. A.* 1. Pożytek koz jacy w skórze, w mleku, a w kozłkach. *Cresc.* 564. Wysiekł wszystkie obywatele miasta, nie zaniechał w nim jacy co drobniejsze ostatki. *Leop. Joz.* 10, 28. Niech jedno przystąpi pilność, niech jacy będzie rozum powodem. *Modrz. Baz.* 31. Od dwu koni trzy groszy, a gdzieby chciał mieć posłaniec jednego jacy konia do wozu, tedy... *Vol. Leg.* 2, 673., *Farnow.* 74.

JACYNA herb; na tarczy w polu czerwonym podkowa, w której środku półtora krzyża. *Kurop.* 3, 21. etn Wappen.

JACYNT ob. Hyacynt.

JAD, u, m., (*Boh.* ged; *Sorab.* 1. jed, yed; *Sorab.* 2. gad; *Bosn.* jid, otrov, cemer; *Croat.* jád, chemer, otrov, stupa; *Dal.* otrov, jid; (*Rag.* ijed - gniew, żółć, furor, jadditi misere vivere; *Vind.* jesa ira); *Vind.* gieft, strup, otrova; *Carn.* gift, strup, (yht - gniew); *Ross.* отравa, ядь, (cf. язва; *Ecl.* ядъ rana); *Ecl.* ядъ, (*Ecl.* ядъ jadło, jedza), (cf. jeść, cf. *Graec.* iós; cf. *Ross.* ѣдокъ, ѣдкий kasający); *Etym.* jeść; cf. *Anglos.* geof, gife; *Dan.* et *Svec.* gift); daś Gift der Vbiere, Pflanzen u. f. m. a) Jad jest, który gadzina, drzewa, zioła, zwierzęta mają, (*disting.* trucizna); ślina niektórych zwierząt, zranione od nich na śmierć zabijająca, n. p. Wężę jad swój zębami wypuszczają. *Lad. H. N.* 181. Tatarowie serca ludzkie wybrawszy z nich, w jadziech (w jadach) wielkich moczyli, i do wody kładli; a którzy tę wodę pili, zarazili się. *Gwagn.* 57. Tam z czarnem samobójstwem szaleństwo się łączy, Ostry sztylet, trucizny jad śmiertelny sączy. *N. Pam.* 2, 214. (jadowitość zabijająca trucizny). Hannibal, iż nie mógł ująć rękę Rzymian, zadał sobie jad. *Biel. Św.* 34. (truciznę; struł się). *Botan.* Strzali jad, ziele ob. Strzali. *Fig.* Rzecz szkodliwa, zaraźliwa, etwaś Schädliches, Gefährliches, ein Gift. Romanse takowe zawierają jad, nieznanie zarażający umysł, trujący obyczajność. *Kras. Pod.* 2, 247. *Slov. Prov.* Wie gedu, než medu. Pychą świata tego nadęty, i jadu okrutności napełniony. *Wys. Kat.* 306. b) Furya, zajadłość, jadłość, wściekłość, *Ross.* ѣдучесть, Зorn, Wuth, Gift. Srogi był jad onęj macochy bezbożnej, jako drugiej Fedry. *Sk. Dz.* 576. I jad i wstyd ją piecze. *Tward. Wł.* 236. Wychodzi, groźną postać na się bierze, Oczy mu jadem

pałają. *Kras. Oss. D.* 2 b. Jad mu się iskrzy w oczach rozżarzonych, Jęczy nad mnóstwem rycerzów straconych. *ib. G.* 2. Nieprzyjaciel nań jad ma nieugaszony. *Sk. Kaz.* 74. Car rozgniewał się, i z jadem okrutnym do niego rzecze. . . *Gwagn.* 521. JADAĆ, ał, a, *czyn. częstotl.* słowa jeść, zu essen pfelegen; *Slov.* gedawat. Chleb twój z potrzebny i łaknącym jadaj. *Prot. Jan.* 3. Jeden sera nie jada, drugi marchwi, trzeci wszystko jada. *Petr. Et.* 189. JADANIE, ia, n., *subst. verb.*, daś Essen, die Mahlzeit. Po wieczery już inszego jadanania nie bywa. *W. Post. W.* 2, 75. JADACZ, a, m., który jada, lub je, jedzący, der Esser, *Boh.* gjdce, gedljk; *Vind.* jedez, jednik, shpishar, pojedush; *Croat.* ieduchi, jelec; *Dal.* blagovalacz; *Ross.* ѣдокъ, ѣдунъ; *Ecl.* ядца. *W. rodz. żeńsk.* JADACZKA, *Boh.* gedlice; *Ross.* ѣдунья, Jadaczce trzew ludzkich, a pozerce krwi. *1 Leop. Sap.* 12, 3. JADALNIA, i, ż., izba od jedzenia, jadalny pokój, daś Speisezimmer, *Boh.* gidelnice, gjdárna, gista; *Slov.* gedatelná, gedarna, gedáren; *Sorab.* 1. yednencza; *Carn.* jestnishe, jedishe, gostnishe; *Vind.* jedishe, jestnishe, gostouniza, preddurje; *Croat.* jednalica, kussalnica, palacha; *Hung.* ebeldő; *Ross.* столовая, витальница, ob. Wieczernik, refektarz. JADALNY, a, e, od jadanania, Speise. Sala jadalna w zamku Warszawskim wspaniale ozdobiona malowidłami, rzezbami. *Kniaź. Poez.* 2, 244. der Speisesaal. Pokój jadalny był pięknie ustawiony do obiadu. *Xiqdz.* 22. Jadalna izba, w którejśmy jadali. *Warg. Radz.* 148. Sala jadalna. *Pilch. Sen. list.* 4, 98. — 2. Do jedzenia, mogący być jedzonym, еѣбар, (ob. Śnie-dny), *Boh.* gedlý; *Vind.* jedliu, k' jedi; *Rag.* jediv, jestiv; *Ross.* ядный, ядомый, съѣстный; *Ecl.* ядний, что ѣсть можно, брашный. *Gidny.* *1 Leop. Exod.* 30, 9. (jedny. *3 Leop.*).

JADAM ob. Adam. JADĘ ob. Jechać. JADERKO *demin. nsm.* Jadro qu. v. JADKI ob. Jatki.

JADŁO, JEDŁO, a, n., *Boh.* gjdlo; *Slov.* gedlo, gjdlo; *Morav.* gezywo; *Sorab.* 1. yedž, jydž; *Sorab.* 2. jež; *Cern.* jęd, jedba, jestnina; *Vind.* jied, jedba, jestvina, kosata, shivetje, spisha; *Croat.* jedilo, jelis, brasno, pizha, jestvina, jegyek; *Dal.* jedivo; *Slav.* jillo; *Bosn.* jestojka, pichja, jezbiná; *Hung.* étel, eledel; *Ross.* ѣства, харъ; *Ecl.* яства, ястнѣ, ежа, пица, ядъ, съѣдъ; *Graec.* ѣдѣла; *Lat.* esca, cf. jeść, jedzą; (*Rag.* jeseja, jestivo, jestvina); jedzenie, t. j. sam czyn jedzenia, i co się je, pokarm, strawa, żywność, pica, spiża, daś Essen, daś Speisen; die Speise, daś Essen, die Nahrung, Lebensmittel. Agtacya ma być, abo przed jedłem, abo nierychło po jedle, aby gdy ciało jest napełnione, jedło za zbynią pracą niestrawione nie zepsowało się. *Modrz. Baz.* 41. Kładźcie sierpy, kupami do jada siadajcie. *Simon. Siel.* 113. Gdy się jadło z wetami pierwszymi kończyło, drugie wety niesiono. *Gaw. Siel.* 371. Mógłci bóg takiego człowieka stworzyć, żeby bez jedła i picia mógł być żywy, ale chciał żeby jedła i picia do pożywienia potrzebował. *Modrz. Baz.* 208. Ktoby się takim jedłem słu-gawil... *W. Levit.* 7, 18. Moje, powiada Jezus, jedło jest, czynić wolą ojca mego. *W. Post. W.* 59. Nabyvaj-

cie sobie, nie tego jedła, które ginie; ale które trwa wiecznie; lecz co to za chleb? *Sk. Kaz.* 132. Posłał mu 40 wozów z jadłem rozmaitym. *Sk. Dz.* 607. Starowni o dostatki, zbiór jadła, napojów, Więcej piwnic, śpichlerzów mają, niż pokojów. *Kras. List.* 2, 147. JADŁOŚĆ, ści, ż., zajadłość, der Grimm, die Wuth. Oszezerca jest chytry, pod pozorem najprzyjaźniejszej twarzy, tai się największa jadłość jego. *Mon.* 65, 590., *Ross.* ѣдучесть. *JADOMY, a, e, Cebuli jadomej becza dwadzieścia groszy. *Stat. Lit.* 395. jadalny, śniedny, *Ross.* ядомый, еѣбар. JADOWIĆ się, ił, i, *zaimk. niedok.*, zawziać się, zasrożyć się, wider einen giftig werden, gegen ihn ergrimmen; (*Vind.* v'deujat; *Bosn.* jadovitise, razgljutivatis, izjiditise, izjadatise, cf. zajadły, (*Bosn.* jadatise - gryźć się, frasować się; *Carn.* ythem se - gniewam się). Jadowia się na zwierzę gęby krwią polane. *Mysl. B 2 b.* Gdy mu Trybun broni skarbu szczerze, Okrutniej jadowi się, i za szablę bierze. *Bardz. Luk.* 58. Żołnierzu, coś się na mnie dopiero jadował, Nie widząc mnie, masz nagie pierśsi, do ran skłonne! *Bardz. Luk.* 79. *JADOWIĆ *cz. niedok.*, Ujadować *dok.*, jadowitym uczynić, jadem zaprawiać, giftig machen, vergiften, mit Gift anmachen. Żołądek ludzki z kłów sinych zebrań Lwa sierdzistego ujadował piana. *Hor.* 1, 90. *Nar.*, *Boh.* zgizwiti. JADONOSY, a, e, jad mający, Gift tragend. Tak wiele teraz staj przytlacza swym jadonosym brzuchem Piton. *Otw. Ow.* 27. JADOWICIE *adv. adj.* jadowity, giftig, giftiger Weise. Nieprzyjaciele prawie jadowicie jęj szukali. *Warg. Wal.* 87. Opuść mię, czemu mię jadowicie depcesz? *Zygr. Pap.* 149. (zajadle). *JADOWICIEĆ *nijk. niedok.*, zjadowicieć *dok.*, stawać się jadowitym, giftig werden. Ziele Pępawa od zagnicia przyrodzonych wilgotności, i od zjadowicenia ich jest lekarstwo. *Syr.* 310. Wino dzięglowe francje zjadowiczoną léczy. *ib.* 96. Darcie w kiszkacli z picia rzeczy surowych, albo zostrzałych, i zjadowiczonych wilgotności w nich zgromadzonych. *ib.* 145. JADOWITOŚĆ, ści, ż., 1. zarażenie jadem, die Giftigkeit. 2. Zajadłość, Grimm, Wuth, Gift, Galle; *Boh.* gedowatosi; *Rag.* jedovitos; *Bosn.* jadovitost; *Vind.* jesa, ferditnost; *Ross.* язвительность, ядовитость. JADOWITY, a, e, *Boh.* gedowaty, gjzliwy; *Sorab.* 1. yedoyitě, yedwatě; *Croat.* jadovit, chemeren, jadoven; *Dal.* jadan, (*Croat.* jadöven; *Dal.* jadan aerumnosus); *Bosn.* cemeran, (jadovitti, sarditti rabiosus, jadan, jadovan, sgjalostan - żłośny); *Rag.* otróvni, (jedovit rabidus, gädni nauseosus); *Slav.* otrovan; *Vind.* strupen, otroun, strupovit, giffen, (jesan atrox); *Carn.* zhmern, strupen; *Ross.* ядовитый, отравный, язвительный; *Eccl.* ядовить, ядовержный, ядонспушательный; jad mający, jadem napuszczony, giftig. Śmiertelna wina moja jadowitsza nad Hydry i Bufonów jady. *Kulig. Her.* 621. Jadowitą truciznę piłem, skutki czuję. *Zab.* 5, 344. *Kossak.* Groty w jadowitej zmaczali truciznie. *Przyb. Luz.* 25. Jadowitego co *Boh.* gedowatina. — §. Szczypiący, kasający *fig.*, beißend, läßtern. Język jego jadowity nikomu nie przepuszcza. Nie zapomnę nigdy słowa tego jadowitego. Jadowity szyderca *Ross.* язвитель. — §. Zajadły, ergrimmt, giftig. Porwali się na niego ja-

ko psi jadowici. *W. Post. W.* 268. Ma pies głos jadowity, kiedy nie rozkładając głós wydawa, jakoby naszczekiwał. *Ostror. Mysl.* 69. JADOWŁADNY, a, e, nad jadami moc mający, Gift beherrschend, mit Gift schaltend. Coć jadowładne baby pomogło nając? *Petr. Hor.* 2, R. JADRO, a, n., JADRKO, JADERKO, a, n., *demin.*, (*Boh.* gadro, gadyrko; *Sorab.* 1. yadro, jadro; *Sorab.* 2. jedro; *Slov.* gádro; *Carn.* jedërze, jedru; *Vind.* sdernu, derzhe, jedre, jederze; *Rag.* jęzgra od oraha; *Croat.* jederko nucleus, izjederchim enucleo, (*Croat.* jadro - żagiel); *Bosn.* jezgra; *Ross.* ядро, ядрышко (2. kula armatna 3. treść; ядрило ładunek okrętowy, maszt; *Eccl.* ядро - zatoka, żagiel; ядро - мадо. 2] narzędzia okrętowe i wojenne); der Kern. Jądro, jaderko orzechowe, migdałowe, pod lupiną, które jedzą, der eßbare Kern, 3. B. einer Nuß, Mandel. Chcesz uznać dobre jądro, orzech przegryż; przez skorupę nie ujrysz. *Petr. Pol.* 2. *fin.* Dopiero poznasz, co ma jądro, co robaczy, Zgrzyłszy orzech, nie w każdym jest na wierzchu dziura. *Pot. Poc.* 349. — *Transl.* To są konie jak jądro. *R.* W samej rzeczy bardzo dobre konie. *Teat.* 50, 34. jak orzech, jędrne, dzielne, tegie, frisch, waßer, tüchtig. — b) Jadrko jabłek, gruszek, winnej jagody, wiśni, sliwki - pestka, der Stein, der nicht eßbare Kern der Weinbeeren, Kirsch u. s. w. Z wnętrza jabłka dobywszy skórek zbledniałych, Zezwała usty swemi siedm jąderek małych. *Otw. Ow.* 206. Oche-doz pigwy z wierzchu z lupin, a wewnątrz z jądek i z fachów. *Sienn.* 532. Jakie jąderka siać trzeba. *Zaw. Gosp.*, *Boh.* zrna; *Dal.* grozd; *Hung.* gerezd; *Rag.* pizza; *Bosn.* paica, pičca. — §. Jądra męskie, lub świadki natury męskiej, testiculi, leżą w worku od ciała wiszącym, między nogami będącym, przez przegrodę błonistą przegrodzone. *Krup.* 2, 128. są one złożone z maluczkich i niezliczonych pęcherzyków, które w sobie trzymają nasienie. *Kirch. Anat.* 62., *Ross.* ядра, die Hoden, die Geisten, Geburtsteifen. Kozie jądra ob. Kozie jajka. Boby albo jądra kurów. *Ząbk. M.* 331. Rodzenia władza ma "stolec swój w jądrach; bo gdy komu jądra wyrzną, nie ma mocy rodzenia. *Petr. Ek.* 80. *Coleus*, padolek, jądro w mosznach męskich. *Mącz.* Zwierzęcia, któreby miało wyrznione jąderka, nie będziecie ofiarować. *Leop. Levit.* 22, 24. (rzezanego. *Bibl. Gd.*) (cf. stroje, jajca). Jądra białogłowskie, ovaria, vel testes muliebres, są dwa, które leżą w brzuchu przy bokach macicy. *Kirch. Anat.* 68. der Eierstoff. ob. Jajeczniki. — §. Sam wybór czego, fundament, grunt, istota, treść, der Kern, daß Beste einer Sache. Uczonych zachęcać, aby szukali w rzeczach jądra. *Gorn. Sen.* 396. JADROWNIK, a, m., moszny worek, scrotum. *Dykc. Med.* 2, 665. der Hodensack. JADROWY, a, e, od jąder, Kern; Hoden. Jądrowy worek. *Wej. Anat.* 89. (jądrownik). JADRZYSTY, a, e, jądr pełny, albo jądr wielkich. *Cn. Th.* vielkörnig, voll Körner, großkörnig. Pochodz. jędrny, jędrzny, jędrność. *JADWABNIK ob. Jedwabnik. JADWICHNA, y, ż., JADWISZKA, i, ż. zdrobn., poduszeczka od kobiet szyjących do zatykania spilek używana, daß Nadelstücken. *Tr.* Suknia na krój w kawalce pod modę

idąc, ledwo potym córkom na jadwiżkę przydać się może. *Mon.* 69, 592.

JADWIGA, i, ż., Śebwig; *Sorab.* 2. Hada. Jadwiga, króla Ludwika córka, przez zameęcie z Jagiellą, Polskę z Litwą złączyła. *Kras. Zb.* 1, 385. *Adwiga. *Biel. Św.* 131. — 8. Jadwiga, statek pewny niewielki, do którego potrzeba ludzi 4, 6, 8; Jaszów bierze 10, 16. *Magier. Mscr.* etn fletnerś Ślubfabrzeng.

JADŹWINGOWIE *ob.* Jazygowie.

JAGA, i, ż., Jachna, *Agnes. Jabl. Her., Teat.* 54. c, a ii; *ob.* Jagnieszka, Agnieszka, Jagusia.

JAGIELŁO, Jagiello, już do pierwszej, już do drugiej deklinacji należy. Zmiekszmy to imię, i na kształt cudzoziemskich, powiększmy je końcową głoską n, pisząc i mówiąc, podług dobrego dawniejszych ksiąg zwyczaju Jagiellon, *Gen.* Jagiellona, zkađ dobrze wypłynię przymiotnik JAGIELŁONSKI, a, ie, lub JAGIELŁOW, a, e, *Kpcz. Gr.* 2, p. 110. Jagellontśd. Władysław Jagiello, Wielki książę Litewski, przyjawszy chrzest, stał się małżonkiem Jądwigi, i Wielkie Xięstwo Litewskie z koroną Polską złączył. *Kras. Zb.* 2, 578. JAGIELŁONCZYK, a, m., syn Jagiellona, Соћи deś Jagello. Władysław i Kazimierz Jagiellończyk. *Kras. Zb.* 1, 386. JAGIELLONIA, ii, ż., z domu Jagiellońskiego pochodząca, eine auß dem Jagellontśden Hause. Annie Jagellonii, żonie Batorego, rękę s. Katarzyny przywieziono. *Bals. Świąt.* 2, 572. JAGIELŁONSKI, JAGIELŁOWSKI, a, ie, Jagellontśd. Jagielloński dom Polską rządził aż do Zygmunta Augusta. *Kras. Zb.* 1, 386. Wspaniały synu pięknej Rakuszaneki (Janie Kazimierzu), A Jagiellońskiej krwi prawie ostatki. *Kochow.* 263. Jagiellońska postać Kazimierza. *ib.* 262. Serce twoje kocha się w Jagiellońskiej akademii. *Birk. Kaz. Ob. G* 3 b. w Krakowskiej.

JAGIENKA, i, ż., Jagnieszka, Agnieszka, Agnecśden. Śpicwając pełniłiśmy duszkiem miodek słodki, Ten za zdrowie Jagienki, tamten za Dorotki. *Zab.* 1, 187. *Nar., Teat.* 24. c, 38.

JAGLANY, a, e, od jagiel, von außgeśchlagnen Hirsenförnern, Hirsfen; *Boh.* gahelný. Klejek jaglany w febrach bardzo jest pożyteczny. *Ead. H. N.* 157. Hirsfenstetm. Jaglana kasza *Boh.* gahelna kaše, tłucze się z prosa. *Kluk. Rośl.* 3, 145. Hirsfengrüge. Jaglany placek *Boh.* gahelnjk. — JAGLASTY kamień, *cenchriles. Plin.* 37, 11. ein gewisser Hirsfenstetm. Edelstein. *Cn. Th.* Liszaje jaglaste albo krupiate, pomykające się, ciało szpecące, maś ta spęda. *Syr.* 244. do jagiel podobne, Hirsfenstetm. JAGŁY, *Gen.* jagiel plur. (jagła źle zamiast jagły. *Dudz.* 29), *Boh.* gahly; *Gen.* gahel; *Sorab.* 2. jagli, pśchoszo; *Sorab.* 1. jaly, yahwa = proso; *Croat.* jagli, proszena kassa, kashicza; *Vind.* jeglizhi, profsa = proso, jaglizhi = kasza; *Slav.* prosena kasha; *Ross.* засна. Prosiane kaszywa jagłami zowiemy. *Syr.* 1006. Proso, gdy będzie otłuczone jagłami mianujem, drudzy kaszywem prosiyanym, inni pszonem. *Syr.* 1005. Jagły robia się z prosa, przez otłukanie w stępacach. *Kluk. Rośl.* 3, 265. außgeśchlagne Hirsenförner, Hirsfengrüge. Jagły tłuczone w stępacach piękniejsze będą, aniżeli po młyńskim kamieniu. *Haur. Śk.* 13. Gdy będzie

proso, będą i jagły smaczno się jadły. *ib.* Przyszedł czas, już twe proso na jagły się zmello. *Pot. Pocz.* 22. Rzekłbys, że jęj kto jagły na pododku praży, Tak ją miłość zażęgła. *Pot. Arg.* 595.

JAGNIAK, a, m., baraneczek, jagnię samiec, daś Bođlamn. Wilkowi odpowiada jagniak szczerze, Ja sse jeszcze u macierze. *Jak. Baj.* 22. Jagniak jary. *ib.*, *ob.* Jarlik. JAGNIE, ięcia, n., JAGNIATKO, JAGNIATECZKO, a, n., demin., (*Boh.* gehně, gehňatko, *sem.* gehnice; *Slav.* gehňa, gehně, gehnice; *Sorab.* 2. jagne, jagnetko; *Sorab.* 1. jahnio, yeno, jahniatko, yenicza; *Vind.* jagne, jagnizh, agnjize, jagnizhe, agnje; *Carn.* jagne, bizhk, *sem.* jagniza; *Croat.* janchez, agnecz, jagnye, janyecz, janyhecz, janye, berko; *Dal.* jaganacz, janacz, janye, (yayacz = baran); *Slav.* jagnje; *Bosn.* jagagnač, jagne, jaganciech; *Rag.* jagnaz, jagnich, jagniza, jagne; *Ross.* агня, агнецъ, ягненокъ, f. агница; *Eccl.* агня, агня, агничъ, агненокъ; (*Hung.* juh, juhotska ovis); *Hung.* baranyka *agnellus*; *Lat.* agnus; *Ital.* agnello; *Graec.* ἀγνός, ἀγνός; *Chald.* ܐܢܐ ana); daś Łamm. Owca, gdy się okoci, urodzone młode zowie się jagnięciem. *Kluk. Zw.* 1, 255., *Boh.* gehnj se, bahnj se koci się owca; *Ross.* ягнётся, объягнётся. Kotna owca *Ross.* суягная. Jagnię dwuletnie *Boh.* zubak. Owca częstokroć po parze jagniat razem rodzi. *Ead. H. N.* 124. Najmłodsze z moich owiec jagniatko wybiorę. *Przyb. Ab.* 122. Napastował wilk srogi jagniateczko młode. *Zab.* 9, 31. *Zabl.* Teraz ze lwa jagniatkiem się staje. *Sk. Dz.* 884. Wdzięczna łaskawością są podobni jagniatku. *Brud. Ostat. H.* 3., *Eccl.* агница tytuł Bogarodzicy i śś. mę n = niezek. (cf. baran, baranek). JAGNIECY, a, e, od jagnięcia, Łammś, Łammerś; *Boh.* gehněcj; *Sorab.* 1. yenacze; *Carn.* jagnetov, drobenske; *Vind.* jagnezhen, jagneten, jagnezho; *Bosn.* jagneti; *Croat.* janyechi, janchev; *Rag.* jagnetni; *Ross.* агничъ, ягничъ. Pierwsze ośm zębów, które się jagniętom przez dziąsła przerzynają, nazywają się młeczne albo jagniece zęby. *Wolszt.* 106. Jagniece mięso niestrawne. *Sienn.* 275. Sok mięsa jagnięcego jest bardzo tuczacy. *Dykc. Med.* 2, 654. JAGNIECINA, y, ż., *Boh.* gehnetina; *Vind.* jagnetina, jagnezho mefu; *Croat.* janyetina; (*Bosn.* jagnettina *pellis agnina*); mięso jagniece, Łammstetm, (cf. baranina). W lecie zdrowsza jagniecina, w zimie wołowizna. *Sak. Probl.* 147. — JAGNIESZKA, i, ż., Agnieszka, Agneczka, Jaga, Jachna, *Agnes*, Jagusia *dem.*, Agnecś. JAGNIESZCZYNY, a, e, od Jagnieszki, Agnecś. Jagnieszczyna reguła nastala r. 1112. *Teof. Zw.* 54. — JAGNIONOSZ, *Eccl.* агнеиносець, *Graec.* ἀγνοσιος. JAGNIOPASTERZ, *Eccl.* агнепастыръ. JAGNIORZEZACZ, *Eccl.* агнецрѣзецъ; *Graec.* ἀγνοσιος.

JAGODA, y, ż., JAGÓDKA, JAGÓDECZKA, i, ż., *Boh.* et *Slov.* jahoda, gahoda, gahodka, gahodka; *Sorab.* 2. jagoda, jagwoda; *Sorab.* 1. yahodka; *Bosn. et Rag.* jagoda, jagodiza; *Slav.* jagode; *Vind.* jagoda, jagodiza, jagode, bobeka, sernu; *Carn.* jagoda; *Ross.* ягода, ягодка; *Eccl.* ягода. Jagoda, bacca, die Beere, jest okrycie soczyste, mające w sobie ziarna gośe, bez innego okrycia, jak agrest, porzeczka, winogrono. *Botan. Nar.* 127. Bzowe jagody *Boh.* kozynka, gahudky bezowé, bezynka, bzynka;

Sorab. 1. bożanki; *Sorab.* 2. białowki. Nie każda jagoda malina, Bywa czasem i smrodynia. *Dwor. F.* 2. Nie wiesz, że z słodkich jagód rozniki bywają? I róży, chociaż uschnie, przecież używają. *Simon. Siel.* 47. I jagodaby się z nim rozdzielił i jaja bez niego nie zje. *Cn. Ad.* 280. auch den leichten Bissen theilt er mit ihm. — Jagody czerwone - poziomki, Erdbeeren. — 2. Jagody sliwne (sliwki) mało tuczą człowieka. *Cresc.* 391. Jagodom brzoskwiniowym jaką pomoc dawać, aby nie opadały. *ib.* 394. (brzoskwinię). Najmilszego syna swego tak gorzką jagodą czestujesz. *Bzow. Roz.* 65. (gorzkim trunkiem, kielichem). — *Botan.* Wilcze jagody *ob.* Wilczy, *ob.* Pokrzyk. — *Listna* jagoda - języczkowe ziele, *bis lingua*, daß Zapfenfrucht. *Syr.* 1437. Jagoda babia, ziele, *laurus Alexandrina*, daß Hauffblatt. *ib.* 1460. — §. No moja jagodo, moja droga perelko. *Teat.* 43. c, 85. rybko, gołabku, Täubchen, Herzchen. — §. Dała sobie zebrać panięństwa jagodę. *P. Kchan. Jer.* 410. cf. wieniec, kwiat, daß Kränzchen der Jungfernschaft. — §. Slinne jagody, *tonsillae*, składają się z wielu gruczołków i odłączają wiele ślegmistej wilgoci. *Wejch. Anat.* 179. *Bosn.* zavratak. — 2. Jagody - policzki, die Wangen, die Baeten. cf. *Gall.* joue; *Ital.* gote; *Boh.* lice, lječko; *Slov.* lje; *Vind.* liza, zhelust, lyze; *Croat.* lice, zhelust; *Rag.* obraz; *Slav.* obrazi; *Ross.* шека, шока, скула; *Eecl.* ланитя; (*Ross.* ягодицы półdupki). Myszka czworograniasta i myszka trębacz zwana, formują policzki abo jagody. *Kirch. Anat.* 119. Krople łez sierotek z jagodeczek ich pochop wzięły aż do nieba. *Birk. Kant.* A 3 b. Uważam jagody jej skropione łzami. *Teat.* 30. b, 68. Jagódki twe okragluchne, i uesteczka rumieniuchne. *Groch. W.* 360. Jagódki się uśmiechają, i twarzyczka się wypogadza. *Teat.* 10. b, 49. Gdzież ów alabastr czoła? gdzie jagód róże? *Mon.* 70, 385. — §. Jagódka, *coccus*, Scharlachwurm, Kermes, Schüldlaus, rodzaj owadu, którego poczwariki przy korzonkach roślin, na kształt jagódki, przyczepione bywają, jak na przykład nasz czerwiec. *Kluk. Zw.* 4, 78. JAGODNIK, a, m., *Ross.* ягодникъ, sok z jagód, Erdbeer-saft. Po obiedzie od pragnienia używałem gruszników, jabłczników, i jagodników. *Xiadz.* 77., *Boh.* gahodnjak zbieracz jagód. Trawa poziomkowa *Slav.* jagodna trava. JAGODNY, a, e, do jagód, Beeren, *Ross.* ягодный. Jagodny owoc jest mały, miękki i soczysty, mający w sobie drobne ziarna lub pesteczki. *Kluk. Rośl.* 2, 12. Tameśny się przez jagodne krzewy przedzierali. *Przyb. Ab.* 55. JAGODORODNY, a, e, *baccifer*. *Cn. Th.* Beeren erzeugend; *Rag.* jagodorodan. JAGODOWY, a, e, Trauben. — Błona jagodowa w oku, *uvea*, której przednia część w środku dziurawa. *Kirch. Anat.* 85., *Sak. Probl.* 26. Jagodowe drzewo. *Mon.* 74, 763. — §. Licowy, obliczny, Wangen; *Boh.* ljenj; *Eecl.* ланитный. JAGÓDZIANY, a, e, co zwłaszcza z winnych gron jest, *uveus*. *Mącz.* von Beeren, Weinbeeren. JAGÓDZINA, y, z., *cum emphasi*, grono, die Traube. Tu kłosa zboż jak wojska, wstały na równinie, Tam niskie jagodziny na dół głowy kiną. *Przyb. Mill.* 222., *Boh.* gahodina krzew poziomkowy, borówkowy. JAGODZISTY, a, e, rześisty, pełny jagód, beerentreich, traubentreich, traubig, acinosus.

Cn. Th., (*Carn. et Rag.* jagodast). Jagodziste a słodkiego owocu drzewa staraj się mieć, gdzie masz pszczoły. *Cresc.* 596.

JAGUSIA, JAGUŚKA, i, z., *demin. nom.* Jaga, Jachna, Jagnieszka, Agneś. Niemasz tu tych przykrych mizgusiek, Młodych o siwym włosie Jagusiek. *Zab.* 9, 347. *Zabl.* Jagusia pokojowa. *Teat.* 24. c, 36., *ib.* 46, 26. *Ciszej* Jagusiu. *ib.* 54. d, 23.

JAJ A JAJ *ob.* Ja a jaj. JAJCA *ob.* Jaje.

*JAJAK, a, m., — *Enchiridion*, rękojeść abo co inszego, co się w rękę nosi, książeczki małe; też kordzik, jajak, deczka. *Mącz.* cf. asak.

JAJE, ja, n., *in plur.* jaja lub jajca; *Gen.* jajec. *Kpcz. Gr.* 2, p. 161., *Boh. et Slov.* wegce; *Sorab.* 2. jajo; *Sorab.* 1. yeyo, jajo; *Vind. et Carn.* jaize, aize; *Croat.* jajeze; *Bosn. et Slav.* jaje; *Rag.* jaje; *Ross.* яйцо; daß Ey; (*Holl.* ay; *Svec.* egg; *Dan.* aeg, ag; *Isl.* egg; *Anglos.* aeg; *Angl.* egg; *Gall.* oeuf; *Ital.* occo; *Hisp.* hueue; *Lat.* ovum; *Graec.* óvov); białe raki - jaja. *Teat.* 16. c, 68. Jaje kurze *Ross.* кока, (cf. kokoszka). Jaje składa się z żółtka i białka, cienką płewką powleczonego, co wszystko zamyka skorupa wapnista. *Zool. Nar.* 214. Jaje czcze, ein Windey, (*Croat.* slapertek, stepertek; *Dal.* humchyak). Jaje śmierdzące *Boh.* pukawec. Jaje pod kokosa (*Bosn.* polosgiak, jaje, koje se drisgi na ghgnizdo). — Jaja szeroki koniec *Ross.* pyra. Jaje miękkiej skorupy abo w płewce, ein weichhäntiges Ey, ohne harte Schale. Jaje zaległe, *ob.* Zapartek. — Jaje miękko warzone, w rozmoczeki, w rozmaczki, *qu. v.*, *Slav.* jaja na umak, weid gefochte Eyer. Jaja twardo gotowane dobrego potrzebują do trawienia żołądka. *Krup.* 5, 86., (*Slav.* jaja na tvrdo). Szkada chłopu świeżego jaja, bo mu zdrowsze twardo. *Sak. Probl.* 166. (takiemu takie; dobra Matyaszowi płotka; szkoda psu białego chleba). Jaja sadzone, gesetzte Eyer. *ob.* Arumszmalc. — Jaja na wodę puszcane, *ob.* Pertuta. — Jaja smażone, *ob.* Frytata. — Jajca przewarzone. *Syxt. Szk.* 210. Pustelnicy ci samemi ptaszemi jajcy (jajcami) żyją. *Warg. Cez.* 77. Dał mi jeść jaja bez soli, Kto ze mną przy stole siedzi bez żartu. *Pot. Jow.* 162. I jaja bez niego nie zje. *Cn. Ad.* 280. cf. i jagody bez niego nie zje, er theist jeden Bissen mit ihm. Wyprawił kniaz do Olgierda posły buczne, obiecując go w Wilnie przywitać szablą i ogniem, abo krasnym jajem na przyszłego roku wielik dzień albo Wielką noc. *Stryjk.* 379. bo zwyczaj Rossyan, w wielkanoc darować jaje malowane, upstrzone, całując się, mówiąc: Chrystus zmartwychwstał, *ob.* Pisanka; (*Vind. et Carn.* pirlh, velikonozhnu jaize, erdezhu jaize). Olgierd kniazia przywitał w cerkwi jajem wielkonocnym. *Stryjk. Gon. Q.* — Wszystko mu smarownie idzie, jak po jaju. *Opal. Sat.* 29. cf. jak po mydle, jak po stole. — Okręt już chwije się jak jaje. *Chrośc. Luk.* 33. — Wojnę domową rozbijcie na jaju. *Chrośc. Luk.* 35. t. j. nimby wybuchła, w kolebce, *in herba*; ersticht der Bürgerkrieg in der Wiege. Mędrsze dziś jajca, niż kokosze. *Rys. Ad.* 39. kurczątko niż kury, *Ross.* яйца курицы учатъ, daß Ey ist heut zu Tage flüger als die Henne. Jużci dziś nietylko kury mądre, ale też i sa-

me jajca. *Glicz. Wych. P. 4 b.* Cóż lepsze, kokosz czyli jaję? *Chrośc. Luk. 163.* Z niemi się z jednego jaja wyłagł. *Kosz. Lor.* (jednej menicy). Stać za jaję, abo: nie stać za jaję: za nic nie być mianym, nic nie wartać, für nichts geachtet werden, nichts gelten, keinen Werth haben. Siły w swęj młodości nie mają za jaję. *Prot. Kont. C 4.* Serce, meztwo, uroda, dzielność, obyczaje, Te rzeczy w niedostatku nie stoją za jaję. *Czachr. Tr. B. 1.* Cnota dziś u nas, widzę, nie stoi za jaję. *Błaż. Tł. B. 2 b.* Tytuł w chorobie nie stoi za jaję. *Bies. A. 3.* Zwierchność o swych niedbała, nie stoi za jaję. *Gwagn. 66.* Musi zmienić postawę, musi obyczaje, Bowiem statek z powagą stoi tam za jaję. *Rej. Wiz. 27 b.* Praw i sprawiedliwości powaga za jaję. *Ryb. Gęsl. C 3.* Póki dość wełny skąpęj Przadce staje, Śmierć nam za jaję. *J. Kchan. Dz. 122.* — Jako jaję jaju podobne, tak nauka Mahometska do Samosetańskiej. *Biał. Post. 82.* cf. kropła kropki; kubek w kubek. — 2. Jaję, miarka aptekarska. *Cn. Th.* daß Maß einer Eyerstafe. Weź jaj sześć soku jabłecznego. *Tr.* — 3. Jajca, jadra, die Hoden, die Geiten. Wykupiliby się jako bóbr nawet jajcami, Nie tylko ręką, nogą, by jedno można. *Opal. Sat. 75.* JAJECZNICA, y, ż., omlę z *Franc.*, jaja smażone, różnym sposobem, cf. frytata. *Wiel. Kuch. 407.* gerührte Eyer; *Bosn.* priganica; *Croat.* czvertje; *Slav.* jaja na tavi; *Vind.* zvertje, zverzha, ozvrietje; *Carn.* zvěrk; *Ross.* яишница. JAJECZNIK, a, m., *Boh.* wagečnj; *Vind.* jaizhnjak, jaizhnik; *Ross.* яичникъ, (2. przekupień jajeczny). U ptaków samiec jest jajecznik, ovarium, der Eyerstöß, gdzie na słupczku jaja jak ziarneczka osadzone w czasie rosną. *Kluk. Zw. 2, 5.* Jajeczniaki czyli jaderka kobiece, są ciałeczka białawe, przyczepione do boków spodu macicznego. *Dyke. Med. 2, 639.* — 2. Kołacz z jajec, grzybek, ein Eyerfuchen; *Boh.* swjtek; *Carn.* jajnek; *Rag.* jaajnik. JAJECZNY, a, e, od jaj, Eyer, *Boh.* et *Slav.* wagečny; *Ross.* яичный. Jajeczna czyli jajkowa skorupa; *Eccl.* яирильтьк, скорупа яичная, (cf. zapartek). Jajecznej figury. *Boter. 34.* jajkawatęj; *Ross.* яицеобразный. Jajeczna kasza. *Haur. Ek. 86.* (jajkiem zaprawna). Gniazda jajeczne, lub jajeczniaki, jadra białogłowskie, ovaria. *Krup. 2, 163.* (*Carn.* jajzhnost: obfitość w jaja).

Pochodz. jajko, jajkowy, jajkowany, jajkorodny, jajkonośny.

JAJKO, a, n., *demin. nom.* jaję; ein Eyerchen, ein kleines Ey; *Boh.* wagečko; *Sorab. 2.* jajko; *Croat.* jajeze; *Rag.* jajze; *Ross.* яичко. Nie zawsze złote jajka kokosz niesie. *Żegl. Ad. 178.* Lepiej było po jajku codziennie jeść, niż zjadłszy kokosz głodem mrzeć. *Pot. Jow. 95.* *Slav. Prov.* Dawa wagee, abi wola dostał; ne słuši za wrabcom wagee hádzat; zleho krkawca złe wagea; (daje jajko, żeby wołu dostał; nie należy za wróblami jajkami ciskać; złego kruka złe jajko). *Croat. Prov.* Jajeze od jedne vure, kruh od jednoga dneva, priateľ od trideszet lét, jezsu tri dobra dugovanya, (t. j. jajko od jednej godziny, chléb od jednego dnia, przyjaciel od trzydziestu lat, są trzy dobre rzeczy). Są i tacy, żeby się drugi odrzekł datku, Wymawiając, dałem ci, dałem jajko dziadku! *Pot.*

Pocz. 221. (cf. babko, dałem ci szelag). Święconego jajka! (winszując komu świąt wielkonocnych, szczęśliwego Halleluja). — 2. Jajka abo pęcherzyki, z których jadra białogłowskie złożone napełnione są humorem białkowi jajka podobnym. *Krup. 2, 172.*, *Kirch. Anat. 68.* die Warzen des Eyerstößs. — *Botan.* Mysze jajka ob. Myszy, (cf. lisie jajca). Kozie jajka ob. Kozki; jelenie jajko ob. jeleni grzyb. JAJKOWATY, a, e, na kształt jajka, oval, eiförmig. Jedwabnik, mając się stać poczwara, zasklep sobie przędzę jajkowały jedwabny. *Zool. Nar. 144.* Kształt jajkowały ogniska pieców chemicznych najwygodniejszy, *figura elliptoidea, parabolica.* *Kruml. Chy. 20.*, *Sorab. 2.* na yeyo podomné; *Rag.* naoboli; *Carn.* jajzhné; *Vind.* jajzast, jajzu. podoben; *Ross.* яицеобразный, круглопродолговатый JAJOWY, a, e, od jaja, Eyer. Jajowa figura, owata, ein Oval, eine eiförmige Figur. *Tr.*, ob. Jajkowały. JAJUSZKO, a, n., *demin.*, n. p. Małe jajuszka. *Wej. Anat. 103.* Eyerchen.

JAK, JAKO *adverb.*; cf. *adj.* jaki, (od dawnych i terazniejszych, nawet i w dyalektach, jak i jako, bez różnicy używane, wyjąwszy chyba jedno znaczenie przysłówka jako, qua, prout, o czym niżej. Atoli teraz zwyczajniej piszą i mówią: jak). (*Boh.* jak, gak, gako, kterak; *Slav.* gak, gako, gakožto, gakožto, gakoibi, kterak; *Sorab. 2.* ak, ako, kak, ka, kacz, kadga; *Sorab. 1.* jak, jako, yako, ako, hako, kak, kah, kaž, kasch, kaisch, na kayke waschno; *Vind.* kaku, kaker, koku, kader, (*Vind.* jak - wyborny); *Carn.* koku, kęd, koker, lihkoker; *Croat.* kák, (ják fortis), jako; *Dal.* kako, kakko; *Slav.* ako, kako, (ják - mocny); *Rag.* jakno, kakko, kakkono, koo, na nâcin, (ják validus); *Bosn.* jako, kako, kakono; *Ross.* каково, какъ; *Eccl.* како, како, якоже; cf. *Graec.* καθό; *Hebr.* כה, ke, כה, כה, כה ech *quomodo*). 2. proste za pytanie: jak? - jakimże sposobem? na jaki sposób? do którego stopnia? dokąd? wie? Jak to? *R.* Oto tak? *Teat. 29, 6.* Jak się masz? jakoć się powodzi? *quomodo tibi res se habet?* *Macz.* Pytali go: jako się wyspał tej nocy? *Sk. Żyw. 193.* Jakby się miał? pyta się chorego lekarz. *Zab. 16, 561.* Jak wiele? ile, siła? (*Vind.* kuliku, kolkain? *Croat.* kuliko). Jak daleko? (*Vind.* koku delezh?) Jak wielki? (*ob.* Ili, ilki). Ale jak to teraz będzie? *Teat. 54. e, d ii.* *Cum enclit.* No! jakże mi się masz? *Teat. 68.* waš maššt du denn? To macie tam dwór osobny? *R.* A jakże? *ib. 19, 40.* jak inaczej? nie inaczej! wie anders? freylich! — *Indirecte.* Nie jak wiele patrz, ale jak dobrych. *Cn. Ad. 599.* Nie na tym zależy, co mówisz, raczej na tym, jako mówisz. *Zab. 12, 262.* *Dudz.* Jako to wielkie dygnitarstwo, jako wysokie dostojenstwo, jakiego człeka potrzebuje, cudnie pokazawał. *Warg. Wul. 112.* Co szczęśliwy, to szczęśliwy, tylko nie wiem, na jak długo. *Teat. 22. b, 5.* W każdej sprawie siła na tym należy, jako się co albo mówi, albo czyni. *Gorn. Sen. 59.* Ma chęć ukraść; ale nie wie jako; wszystko pobrałby ludziom, by jako mógł. *Karnk. Kat. 352.* — *Narrando.* Daniesiono hetmanom, jako hardzie Aryowist mówił, jako nam z Francyi wyjeżdżać kazał, jako ją sobie przywłaszczwał, jako jego konni na nas

natarli. *Warg. Cez.* 31. — *Admir.* Oto jako wielki ogień! 3 *Leop. Jac.* 3, 5. (oto ilic ogień. 1 *Leop.*). Jakoż się tu dziwować! *Gorn. Sen.* 562. — Jak, nie? czy sposób, nie? n. p. Owoż to Hanulka moja; jak to jej nie kochać? *Teat.* 54. c. d. ii. czyż można jej nie kochać, wie istś möglich? istś wohl möglich? kann man anders? alś... O dobry narodie! jak ciebie nie kochać! *Dyar. Gr.* 294. *Stan. Aug.* — *Affirm.* I jak jak najmocniej, und wie! aufś stärkste! Czy ją kocha jeszcze? *R.* Oj! i jak kocha! *Teat.* 22. c, 29. Dobrze to powiedziano. I jak dobrze! odpowiedział. *Kras. Pod.* 2, 140. (areydobrze, nie można lepiej). Wszak go Wc Pan znasz? *R.* I jak jeszcze! *Teat.* 47, 20. Maż on służącego? *R.* I jak jeszcze żywego chłopca, nie mazgaja! *Teat.* 46. b, 64. — *Cum encl.* A jakże? jak inaczej? jużci! wie anders? freylich! A jakże? to jest najistotniejsza potrzeba. *Teat.* 47. b, 48. — §. *Comparando:* Jak, jako, takim sposobem, jakim —, tak — jak, na kształt, wie, alś, so wie. Jak świnia się w prochu walał. *Jabl. Ez.* 144. Za rozrywkami, jak dziecię za motylem uganiają się. *Teat.* 19. c, 21. (Jak piorun, jak ptak poleciał, wyraża się też per *Instrumentalem:* poleciał piorunem, ptakiem. *Ld. n. p.* Przysłany Młocki gońcem z tą nowiną. *Tward. W. D.* 2, 116. alś kourier. Wieczerał on gościem na pewnym miejscu, z drugimi proszony. *Gorn. Sen.* 191. (jako gość, alś Gast). Mówisz to, jako człowiek poczciwy, niech cię ucałuje. *Teat.* 30, 26. Jakoby na łotra wyszłście z mieczmi pojąć mię. *Sekl. Marc.* 14., *Ross.* аки, акибы. Dobrześ to rzekł, że jakoby, bo niewłaśnie tak było. *Pim. Kam.* 362. Jak na urząd ob. Urząd. Jak na wybór, (ob. Wybór). Oczki gwiazdom podobne, Usta jako koralowe. *Groch. W.* 345. Jak swe jedyne dobro cię miłuje. *Past. Fid.* 139. Wszyscy Jana jako proroka mają. *Sekl. Math.* 21. za proroka, sie halten ihn einem Propheten gleich, oder für einen Propheten. Jeden jako drugi; na jedno kopyto wszyscy. *Cn. Ad.* 307. Chłop chłopca pobił, pan wziął do kalety, Chłopom przykazał: milcz ty, jako i ty. *Bratk. J.* 2 b. Bali się przedtym Turcy, jako żadnego na świecie potentata bardziej, króla Perskiego. *Kłok. Turk.* 118. Ludwik kochał Węgrów, jako dziedziczny ich król, Polacy mu byli jak obcemi. *Nar. Hst.* 7, 2. (na kształt obcych, quasi). — *Mathem.:* Kropka oddzielająca dwa wyrazy każdego stosunku, znaczy: ma się do; a dwie kropki (:), oddzielające dwa stosunki, znaczą jak n. p., 7. 9: 12. 14 siedm ma się do dziewięciu, jak 12 do 14, albo 7 jest do 9, jak 12 do 14. *Jak. Math.* 1, 138. — *Cum conjunct.* Jakby, jakoby, tak jak, prawie jak, niby tak jak, alś wie, alś ob, alś wenn, so gut alś ob. Zubr kształtem jakoby byk wielki. *Warg. Cez.* 142. Hej kto nie był na tej skale, jakby nigdzie nie był. *Karp.* 7, 45. Jakby go na Tureckiego konia wsadził. *Gemm.* 110. (tak wesoły). On czynił, jakoby nie słyszał. *Bibl. Gd.* 1. *Sam.* 10, 27. Nierychło chcieć, jest to jakoby nie chcieć. *Gorn. Sen.* 59. Jakby trzech zliczyć nie umiał. *Gemm.* 111. Każdy rzewnie narzeka, jakby już zginął. *Jabl. Ez.* 144. Jestem, jakbym nie była. *Teat.* 25. b, 6., *Ross.* будьто. — *Cum indicat.:* Xiądz żegna się, i puści cugle z

ręką, Koń wierzgnie, a xiądz jak nie był na łąku. *Pot. Jow.* 132. (tak szybko zleciał, jak gdyby wcale na koniu nie był siedział). NB. W poprzednich przykładach wszędzie dorozumiewa się tak; w następujących przykładach wyrażone znajdujemy tak, bądź przed jak, bądź po nim: Jak cię widzą, tak cię piszą, jeśliś w aksamicie, toś Miłościwy, jeśli masz pieniędzy wiele, to już prawie Jaśnie Wielmożny. *Pap. Ryc.* 2. Jako cię widzą, tako cię piszą. *Gorn. Dw.* 114. Niedarmo rzecono: jako kto z kim, wzajem mu tak będzie płacono. *Gaw. Siel.* 391. Jako się rzemieślnicy około naczyń swego obierają; tak też gospodarz obiera się około naczyń gospodarskiego. *Petr. Pol.* 37. Niemasz w śmierci wierz mi, tak straszego Nic, jak myśl sama zgonu ostatniego. *Past. Fid.* 219. — §. Jak: podług tego jak; według tego jak, wie, je nadbem wie, je nadbem. Wolno u nas, jak kto chce, niech każdy żyje podług swego widzi mi się. *Teat.* 29. c, 16. Miesiące bierze od słońca światłość, podług tego, jako blisko od niego abo daleko chodzi. *Gorn. Dw.* 410. Czy ja go kocham? jak czasem! *Teat.* 25, 118. Nieś każdemu z niewolników każe ciężary, Jak kto był mocny, jak młody i stary. *Jabl. Ez.* A 4. Jak kto może: według przemożenia. *Cn. Th.* Jako możemy, nie jako chemy. *Cn. Ad.* 302. Jako cię mogę, jeśli nie siłą, tedy przez nogę. *Cn. Ad.* 299. (cf. lisia skóra). Jako kogo staje, jako kto przemoże. *ib.* 301. Jak powiadają. *Teat.* 26, 75. Bedzież tu sto snopów? *R.* Jako do snopa: według tego jaki snopek, je nadbem die Garbe ist. — §. *Causale:* n. p. Bolesław Krzywousty, jako był miłoścerny, rozkazał swoim, aby przestali czynić okrucieństwa. *Biel. Kr.* 72. zu Folge seines mittelbigen Herzens. Gnoj gołębi, jako ze wszystkich najłustszy, pod rok suchy zbyt ziemię wysusza. *Przedz.* 6. Jako człowiek mądry, baczny. *Cn. Th.*, (pro tua prudentia). Jako to ja, który sobie nie lekce nie waże, *utpote qui. ib.* Ludwik kochał Węgrów, jako dziedziczny ich król. *Nar. Hst.* 7, 2. — §. Jak — tak — zarówno — jak, eben so gut — alś. Gwałtem wszystkich śmierć bierze, tak z konia, jak z wozu, Tak z łożka, jako z krzesła. *Pot. Pocz.* 477. — §. Jak — tak, przy powtórzonym *verbum*, wyraża jednostajny ciąg czynu, brücht die gleichmäßige Fortbauer der Handlung auß. Osieł wlaższy w zboże, jak je, tak je. *Jabl. Ez.* 144. er fraß und fraß, in einem fort. Poszła gdzieś, a te krosienka, jak stoją, tak stoją. *Kniaz. Poez.* 3, 210. Półmędrków rodzaj zjadły z blizka i z daleka, Gdy nie może ukąsić, jak szczeka, tak szczeka. *Kras. W.* 15. Pioruny, jak biją, tak biją. *Teat.* 26, 4. Jak nie widać, tak nie widać. *Zab.* 16, 150. er war nicht zu sehen und war nicht zu sehen. Zołw' jako może, jak idzie, tak idzie; a zając śpi. *Jabl. Ez.* 52. — *Z opuszczonym Verbum:* Nowy rok po starym idzie, Wszyscy jak w biedzie, tak w biedzie. *Zabl. Z. S.* 34. sie stecken nach wie vor in Roth und Glend. Jak dobrze, tak dobrze. *Cn. Ad.* 289. Jak źle, tak źle. *ib.* 295. (t. j. wciąż się dobrze lub źle powodzi). — *aliter* Jak się kto urodził, tak się urodził, dosyć, że żyje. *Teat.* 54, 6. (wszystko jedno, jak się urodził, gleichviel wie). — §. Jak — tak — jako — tako — jakkolwiek, jakimkolwiek spo-

sobem, choć nie najlepiej, atoli; *Slav.* tako tako; *Vind.* taku taku, eno friedmo dobo, per friedi, friednu, so so; nicht zum Besten. Musiałem jako tako wywinąć się. *Teat.* 53. d, 38. Domy jako tako mieszkalne. *N. Pam.* 9, 267. U mnie trochę ciasno, jeszcze jak dla mnie jako tako, ale dla niego. *Teat.* 26, 72. *ib.* 22. c. ii. Aby granice były jako tako opatrzone, tysiąc żołnierzy do Rusi wyprawiono. *Biel. Kr.* 535. Gdy dzieci już jako tako to będą umiały, tedy... *Kpcz. Gr.* 3, p. 249. Okręt miotany wiatrami, Szedł jako tako w pośród nawałności. *Niemc. Dum.* 128. Nowy rok przyszłości dziwne maluje obrazy, niepewne nadal klejąc jak tak losy. *Zab.* 16, 411.—§. *Licząc:* Jak, jako, jakby, jakoby: około, na, z, beim Zählen: gegen, auf, an, *Slav.* jakoby. Zbito w onym potkaniu jako cztery tysiące mężów. *Leop.* 1 *Reg.* 4, 2. (około czterech tysięcy. *Bibl. Gd.*). Było tych, którzy jedli, jakoby cztery tysiące. *Leop. Marc.* 8, 9. Niosąc przyprawy mirry i aloes, jako sto funtów. *Groch. W.* 216. Jakoby dziesięć, jakoby miła bez mała. *Cn. Th.* Godzina była jakoby szósta. *Sekl. Joan.* 4. jakoby dziesiąta. *ib.* 1. I stało się jakoby w miesiąc potem, że... *Leop.* 1 *Reg.* 11, 1. — §. Jakoby, niejako, prawie, ledwie nie, gewissermaßen, fast, beynahe. Jego dzieje takie są, że jakoby i nad wiarę wychodzą. *Warg. Wal.* 85. — §. Wyraża cały wymiar czasu, miejsca, stopnia wielkości, das völlige Maas der Zeit, des Raums, des Grades der Größe auszudrücken: Jako Polska jest Polska, nigdy większych zbytków nie było. *W. Post. W.* 2, 61. so lange Polen Polen ist, so lange als nur Polen steht, waren... Jako od wieku Polska tu osiadła, Na nią takowa obelga nie padła. *Kochow.* 6. Jak żyje, nie miał podobno muzyki u siebie. *Tent.* 53. d, 81. Jako mię matka porodziła, nigdy lepszej noey nie miał. *Sk. Żyw.* 1, 195. Będąc bardzo wesoły, pił tak wiele wina, iż jak żyw nigdy go więcej nie pił. *Sk. Żyw.* 2, 337. in seinem ganzen Leben hatte er noch nicht so viel getrunken. Jako żywo, vel zawsze tak było, *post hominum memoriam.* *Cn. Th.* Polacy żadnego trybutu cesarzom nie dawali, jako żywi. *Biel. Kr.* 47. in ihrem ganzen Leben; niemals. Jakom żyw, jako pamiętam. *Cn. Th.* Bohdan huśce swe rozłożył, Jak tylko oko zamierza. *Niemc. Dum.* 134. tak daleko jak tylko, so weit nur immer das Auge reicht. A w tym ciemna noc, pod płaszcz rozciągniony, Świat jako wielki wszystkim zasłoniła. *P. Kchan. Jer.* 215. die Welt, so groß sie nur immer ist; die ganze große weite Welt, Pełno twój sławy, jak jest kraj szeroki, Słynie z wielkiego rozumu i cnoty. *Zab.* 13, 15. *Zabl.* Bezsenny, jak długa noc strawiłem całą. *Hul. Ow.* 9. Cały stół, jak długi i szeroki, liczbą zapisał. *Ossol. Str.* 5. — §. *Cum superlativis:* Jestem jak najniższy sługa We Pana, der (gar) allerunterthänigste. Opisze, jak najkrócej będę mógł, aufs allerkräftigste. Niech ci to bóg nadgrodzi jak najobficiej. *Ld.* Jak: tak prawdziwie jak, gatunek przysięgi, so wahr als. — Nie byłem tam, jak jestem żywy, jakem pocziwy. *Kniaź. Poez.* 5, 129. so wahr als ich das Leben habe, so wahr ich christlich bin. Jakom szlachcic, daje ci słowo na to. *Teat.* 29. c, 13. Jak mię kochasz, nie

psuj mi mego przedsięwzięcia. *Zabl. Zbb.* 87. so wahr du mich lieb hast; wenn du mich anders lieb hast. Jakes offi-cyer, powiedzże szczerze. *ib.* 52. d, 26. Jakom dobry żołnierz, że cię na sztuki rozsiekam, jeśli nie oddasz. *Cn. Th.* Często słyszałem to słowo: jakom pocziwy, i rozumiałem, że ludzie w Warszawie pocziwsi, niż indziej być muszą. *Mon. a.* 65, 452. Mówże mi teraz jak-keś pocziwy i mądry, prawdę. *Boh. Kom.* 1, 394. (*Carn. permejviri*). Jak boga kocham, jak sobie dusznego życie zbawienia, niech mi tak bóg miłościw będzie. *Mon.* 73, 347. Jak bóg w niebie. *Teat.* 8, 67. Jak ci bóg i zbawienie twoje jest miłe. *Smotr. Apol.* 90. Jakes grze-czna, nie wspominaj nic. *Teat.* 15. c, 18. Próžno się broni młodzian nieszczęśliwy, Zginie jak żywy. *Karp.* 1, 122. (pewnie). Jako żywo, przeciwnie wszystko. *Boh. Kom.* 1, 395. (*ob. Żywo*). Każdy ma nadzieję co usły-szeć od niego; jako żywo nie. *Zab.* 3, 257. wcale nie, auch nicht das geringste. — §. Między powtórzonym słowem: mniejsza o to, zwischen dem wiederholten Namen drückt es Gleichgültigkeit aus. Jeszcze moja jak moja, ale pomyślcie o swoich. *Teat.* 52, 9. Uroda jak uroda, ale rozum w głowie. *Bies. D.* 3. mniejsza to uroda, ale... Schönheit wie Schönheit, aber der Verstand... von der Schönheit will ich gar nichts einmal sagen, aber... Słowa jako słowa, *verba dum sint.* *Mącz.* — §. *Adverb. temporis:* Jak, jak tylko, jako skoro: gdy, kiedy, skoro, wenn, sobald, da, als, sobald als. Jak jej mąż umrze, zaraz się wyprowadzić powinna. *Star. Dw.* 50. Niemasz nad trzy dni, jak przyjechał. *Teat.* 52, 15. Trzy miesiące odtąd minęły, jak go oczy moje nie widziały. *Teat.* 9. c, 10. Będziesz z nim mówił, jak ja odejdę. *ib.* 20, 105. Jak pójdę za mąż, czyż nie będę panią swojej woli? *ib.* 14, 58. Jak prędko tak się rzeczy mają... *ib.* 34. c, 18. Jak tylko jeden Romulus zaczął szukać chwały; miliony ludzi straciły szczęśliwość i pokój. *Stas. Num.* 1, 55. Wejdewut, jako skoro od pospólstwa majestatem królewskim był odłączon, wodza pszczoł nasładował. *Stryjk.* 45. Szermierz jako rychło broń w reke weźmie, tak wnet poznać, jeśli co umie. *Gorn. Dw.* 42. *Cum emphasi:* Podnosząc nogę ogier, ochotnie Z całej siły, jak wilka grzmotnie, Z paszczy narobił bigosu. *Zab.* 13, 277. *Treb.* (skoro jeno). §. Takich w wojsku wiele, Co jakże gdy ich chrzczono, nie byli w kościele. *Alb. z Woj.* 21. aż od tego czasu, gdy... bist von der Zeit an. §. *Jako: jeśli, wenn, wofern.* Przegrażał Grekom tyranstwem, jako nie namówią Rusi, aby się od nas odstrzelili. *Birk. Ecorb. C 2 b.* — §. *Adverb. loci:* Jak: gdzie, którędy, wo. Bramy Stambulskie są na kształt Rzymskich, osobliwie owej, jako jeżdżają do kościoła ś. Sebastjana. *Star. Dw.* 10. — *Not. Zle teraz piszą:* ja nie mam o nim, jak tylko wysokie zdanie». *Czemu nie:* mam o nim wysokie zdanie; *na co to:* jak tylko? *Francuzczyzna!* *Gol. Wym.* 209. Ona nie ma jak lat 25. *Teat.* 58, 74. Zapewne nie czynił to, jak tylko przez swój charakter. *ib.* 55. b, 120. Pochodz. *jaki, jakikolwiek, jakiś, jakimiarz, jako, ja-koż, jakoś, jakże, jakoś; jakowy, jakować, jakokolwiek, niejaki, nijak; kak, ki; jakowość; jednakowy, jednaki,*

jednakość, dwojak, trojaki, czworaki, pięcioraki, etc.; jedynak, jedynaczek, jedynaczka; półtorak, trojak, czworaczka. JAKAĆ się, JEKAĆ się, ał, a, zaimk. niedok., JAKAĆ cz. niedok., Jąknąć jednol., momotać, blekotać, stammeln, stottern. (cf. jęć, jęknąć), (Zająkać się, zająknać się dok., qu. v.). Sorab. 1. yakotacz; Boh. kóktám, zagjkam se; Slov. zagachtávám se; Vind. seslati, jezati, ezlati, zha-klati, keklati; Carn. jezati, ezlati, ezlam, berbotám, berbózhem; Dal. jezskati, barbariti; Rag. jezskati, zajezkivati; Bosn. zajejkivati, terati; Croat. berbotati, bledeszt, tepeszt, tlapiti; Ross. заикнуться, заикаться, лепетать, гугнивьтъ, блекотать, алакать; Eccl. гугнивьтую. Była jedna kraina, gdzie każdy się jąkał. Zab. 15, 201. Któryż z nas i jednym słowem choć jąknął, oznajmując o tym narodowi! Smotr. Nap. 11. (cf. ani pisał). Jąkanie, daś Stammeln, Stottern, Gestammle, Gestottre. Sorab. 1. yakotano; Carn. ezlanje; Croat. jezkanje; Ross. ко-споязычїе. Powiedz tylko bez jąkania. Teat. 46, 41. JAKACZ, JEKACZ, a, m., JAKAŁA, Iy, m., jękot, blekot, momot, der Stotterer, Stammler; (Sorab. 1. yakotawez; Bosn. zajejkivač, tepač; Rag. jezkaló, zajejkivalaz; Dal. jezkaló, jez kavacz, tepav, tepalo, kuszavacz, barbora; Croat. berbotlyivecz, berblyivecz, bleděcz; Carn. ezlavz, jezavez; Vind. keklazh, zhaklauz, ezlavz; Ross. занка, лепетушь; w rodz. żeńsk. лепетунья; Carn. ezlavka; Vind. keklauka, ezlavka). Często się zaciał, jakoby jąkała, Chociaż go myśl szczęśliwa właśnie w język zgała. Zab. 14, 55. JAKALSTWO, a, n., jąkanie, JAKLIWOSĆ, ści, ż, daś Stottern, Stammeln, Gestammle, Gestottre. Croat. berbotlyivoszt; Ross. гугнивьность. W krainie tej to jakalstwa miano, za obyczajność uchodzi i za prawo mody. Zab. 15, 201. JAKAWY, JAKLIWY, a, e, jąkający się, stammelnd, stottern. Boh. zagjkawý, kóktawý; Ross. блекотливый, занкливый; Eccl. ко-споязычный, гугнивь. Jakże ci podziękują śmiertelni jakawi? Przyb. Ab. 112.

JAKI, a, ie, Boh. gaky; Slov. gaki; Sorab. 2. kaki, Sorab. 1. kaiki, kayki; Carn. kak, kajsén, kakershín; Vind. kakershini; Slav. kakvi; Dal. kakovi; Croat. kakov; Rag. ikakav, ikakva, ikakvo, kakav, kakva, kakvo, kva, kvo; Bosn. kakau, kakui, kakov; Ross. какий, экий, эдакой, кой; Eccl. кѣи, cf. ki; cf. Lat. qui, qualis, (disting. Rag. jak, jáki; Carn. et Croat. jak; Bosn. et Slav. jaki fortis, strenuus, robustus). — 1) pytając directe et indirecte: jakiż, jakowyż? co zacz? was für ein? was für einer? Jaką ci mam dać książkę! O jakimże to mi mówiłeś malarzu? Jeżeli to zrobię, jaką wezmę nagrodę? Jaki, jak wielki ob. Ilki? (Bosn. kolicjak). Nie chciał mi powiedzieć, jaką o tej bitwie miał wiadomość. Jaki kto jest, to w jego mocy; jak o nim rozumieją, w cudzej. Cn. Ad. 296. Wiesz, jaki to lud w naszym kraju. Teat. 47. c, A. 2 b. Po jakimu ubrany. ib. 19. c, 26. (jakim sposobem, krojem). Śpiewa, dyabli wiedzą po jakimu. ib. 50. b, 16. Ross. покаковски. — Admir. exclam. Cóż to za oczki, jakaż twarz, cóż to za lice, Jakże gładkiego toku ciało tej rybaczki! Zab. 15, 189. Wezora w jakim tumulcie zostawałem, Co za burze we

mnie passye wzniecały! Teat. 9, 86. §. Jaki porównuwając, bądź to z wyrażonym, bądź opuszczonym taki, wie einer, so einer; ein solcher, dergleichen; wie - so. Jaki pan, taki kram. Gorn. Dw. 107. wie der Herr (beschaffen ist), so ist auch der Diener (beschaffen). Dowcip taki, jakiego trudno znaleźć. Teat. 17. b, 21. Jaka praca, taka płaca. Cn. Ad. 286. Jaka rola, takie i nasienie, jakie kwiatki, takie i barwy, jaki robotnik, taka i robota, jaki oracz, takie i oranie. 1 Leop. 4 Ezdr. 9, 17. Jaki jest drzewa korzeń, taki owoc na nim roście. Sk. Kaz. 269. Jakim kto jest, i jakim być chce, do takich woli, i w takich się kocha. ib. 506. Jaki pan, taki sługa. Boh. Kom. 4, 18. Pilch. Sall. 179. Jaki pan, taki kram, jaki ociec, taki syn. Glicz. Wych. E. 1 b. Jaki pan, budynku trzeba mu takiego. Gaw. Siel. 565. Jaka matka, takie będą dziatki, kulig. Her. 14. Jaka matka jest, taka też jest i dziewczka. Radz. Ezech. 16, 44. (Slov. gaka matka, taká katka, cf. jabłoń). Dzieci są takimi, jakimi ich mieć chcą rodzice. Zab. 15, 298. (Vind. kar mazhka rodi, radu mishi lovi). Takim sam się stawa, z jakim kto przestawa. Zab. 14, 65. Slov. taki chlap, gaki kamarát. Z jakim kto żył, zawsze był miewan za takiego. Simon. Siel. 62. Jaki kto sam, za takie ma i drugie. Modrz. Baz. 262. (kto sam w piecu lega, drugiego ożogiem maca). Z jaką niechęcią nie masz nikogo ku sobie, taką przeczytasz bratu swemu. Ossol. Sen. 55. quem nemo adversus te animum gerit, eum esse tu credis fratris tui. Szczęśliwość, o jakiej podobnej ani ucho słyszało, ani takiej oko widziało. Lach. Kaz. 1, 39. Jakie uczucie ta deklaracja w nas królu i stanach sejmujących sprawiła, dzielić je zapewne wszyscy obywatela. Gaz. Nar. 2, 259. — §. Nie wiedzieć jaki-niech będzie jaki chce, es sey auch noch so groß, stark, fürchterlich etc. Zeby też nie wiem jakie wojsko było, możemy się obronić. Warg. Cez. 109. Wielkie te prace, któreby nie wiem jakiego olbrzyma z mordować mogły. Wys. Ign. 64. — §. Jaki, który, jeden, indeterminate, cf. jakiś, cf. drugi, ein. Porwał lwa Samson, i rozdrapał go, jako jakie kozłe. Sk. Żyw. 2, 1. wie ein Bocksteh. Nie bojaźni nie miała, tak jakby jaki anioł w ciele onym była. Sk. Żyw. 2, 50. Wszyscy jako lwi jacy do szturmego pośpieszyli. Ustrz. Kruc. 3, 153 wie Löwen gleichsam. Zamyka mię, jak niewolnicę jaką. Teat. 50. a, 26. Jak się tylko wyruszy z wojskiem, ucieka od niego jaka 14 lub 15 część. Pam. 85, 1, 125. (prawie, około, ledwie nie). Wyspa Cypr na jakie sto mil od Syryi. Ustrz. Kr. 2, 556. około sto mil, ungefahr, etwa 100 Meilen. — §. Jaki taki, jakikolwiek, irgend einer, irgend welcher, so so, wie auch immer beschaffen; Sorab. 1. kaykizlem; Vind. kakerboden; Ross. таковскій; Eccl. оньцил, (cf. ono). Jaka taka rozgadawszy się mocno, trzepie, bluzga. Mon. 74, 141. Z drogi, z drogi jaki taki, bo idzie Jaśnie Oświecony. Teat. 55, b, 14. ktokolwiek z gminu. (cf. taki owaki). Za Witenesa Nowogrodzanie, aez Litwie poddani, jednak jakich takich wolności używali. Strjck. 540. ste genossen doch einiger Freyheiten. Nie zejdzcie wam nie na jego ludzkości, I opatrzy was jakim takim wezasem. P. Kehan.

Jer. 365. mit einiger Bequemlichkeit. To czynili bogowie ich jacy tacy, atoli czynili. *Birk. Kaw. Malt. B* 4 b. Obleżeni umyśli, póki siły jakie takie, wycieczką się bronić. *Warg. Cez.* 201. so lange sie noch einige Strafe hätten. Scypio starał się, aby za wiersze Enniusza jakim takim do wiadomości potomności przyszedł. *Warg. Cez. praef.* irgend wie. Zniewoleni cierpieć tego papieża, woleli jaką taką głowę jedną, niżli dwie z rozerwaniem. *Sk. Dz.* 873. sie wollten doch schon lieber ein einiges Oberhaupt, wäre es auch gleich so so beschaffen. Nie czując się mocną do zrobienia gwałtu, umyśliła fakeya Moskiewska wszcząć w izbie jaki taki tumult, któryby był niby śladem przemoicy. *Ust. Konst.* 1, 146. irgend einen Tumult. Jaka taka pomoc, *cf.* lżej iść przy koniu. *Cn. Ad.* 287. einige Behülfe, irgend einige Erleichterung. Najlepiej na swym jakim takim przestawać. *Sk. Kaz.* 22. O wodę tam trudno, a wino jakie takie. *Sk. Żyw.* 2, 384. ledajakie, der Wein ist so so. — §. Jaki taki • jeden i drugi, einer und der andere, dieser und jener. Jaki taki łamał sobie głowę nad domysłem; ten ucho, ten oko do drzewi przykładał. *Ossol. Str.* 3. Jaki taki się koło damy kręci. *Tr. JAKIKOLWIEK, Jakakolwiek, Jakiekolwiek; JAKIŚKOLWIEK, Jakaśkolwiek, Jakieskolwiek; Boh.* gakykoli; *Slov.* wolagaki; *Sorab.* 1. niekaikizkuli, kaykizlem; bądź jaki chce, wie immer beschaffen, irgend einer, was nur immer für einer. *JAKOKOLWIEK, JAKKOLWIEK, adv.* wie auch nur immer, es sey, wie es wolle, irgend, auf irgend eine Art. (*Boh.* gakkoli, gakkoliwék; *Croat.* kagğod, kak tak; *Slov.* kterakkoli; *Sorab.* 1. kaźlem; *Rag.* kakkomudrágo; *Bosn.* kakogod). Czyńcie dobrze wszystkim ludziom jakiegokolwiek są religii. *Stas. Num.* 2, 118. von welcher Religion sie auch immer sind. Komuż jakkolwiek ojczyzna nie miła? *Tward. Wł.* 18. Nie chciej ukrywać tajemnego udręczenia swego, a może jakąkolwiek dam ci uciechę. *Teat.* 53. d. 32. Jakiekoli. *Cress.* 565. (z Czeska zamiast jakiekolwiek). Jakiejżkolwiek nam bóg władzy udziela, niech ludzkie dobro pierwszy nasz cel będzie. *Zab.* 13, 322. Com, prawi, raz rzekł, jakie to kolwiek jest, już tak niechaj będzie, a nie inaczej. *Gorn. Sen.* 349. Jakimkolwiek sposobem, auf irgend eine Art. To samo, że mi moich ziomek chwalić miło, Głos mój w piersiach jakkolwiek słabych ożywiło. *Przyb. Luz.* 170. Jakożkolwiek bądź, ja mego stroju nie porzucę. *Teat.* 27. b, 14. Guzman, jakożkolwiek jest srogi, jakożkolwiek jest okrutny, jakożkolwiek nieubłagany, powinien być wspaniały. *Teat.* 50, 78. (choć nie wiedzieć jak). *JAKIŚ, aś, ieś, JAKISIŚ, Jakasiś, Jakiesiś, (Boh.* gakys; *Slov.* gakisi; *Sorab.* 1. kaykiż; *Ross.* жкии); niejaki, pewny, ein gewisser, ein. Jakiś Turczynek zaprosił nas do swojej galery. *Boh. Kom.* 1, 157. O moim ojeu slyszalem, ze to mial byc jakis garbarz. *Teat.* 27. b, 48. Serce twoje skrytym jakimś przerażone jest żalem. *ib.* 9. c, 6. Listy jakies mam do pana. *ib.* 27. c, 33. Briefe, (des lettres). Ona płacze, patrzy na miesiąc, gada do obłoków, Wzywa jakichsi cieniów, jakichsi wyroków. *Niemc. P. P.* 5. §. Jaki taki, irgend ein. Dajmy rolnikom jakąś ojczyznę, a bić się za nią będą wraz z nami. *Karp.* 7, 104. (JAKLIWY

ob. Jakać, Jakawy). *JAKMIARZ adverb. obsol.*, (*cf.* nadmiarz *adv.*), bez mała, prawie, ledwie nie, fast, beynahe, ohngefahr. Za sławą jakmiarz zawždy człowiek zdanie swe pędzi. *Gorn. Dw.* 22 et 60. Szli za Dawidem jakmiarz cztery sta mężów, a dwieście zostało przy rzeczach. *W. 1 Reg.* 25, 13., *W. Post. W.* 2, 357. (około czterech set. *Bibl. Gd.*). *Fere*, małem; niektórzy mówią jakmiers. *Mącz.* Jakmiarz ustawicznie obfite łzy z oczu jego płynęły. *Wys. Aloj.* 61., *Gil. Kat.* 314 et 302., *Zarn. Post.* 3, 787. b. — §. Jakmiarz • tylko. *Kucz. Kat.* 145. natychmiast. *ib.* 3, 157. (*Boh.* gakoměr tak rzekąc, tak mówiąc, niby). *JAKNAĆ ob. Jakać. JAKO adverb.*, oprócz znaczeń pod Jak wytkniętych, ma szczególne, wyrażające *Łac.* qua, prout, t. j. w pewnym względzie, alß, betrachtet alß, angesehen alß. Jako twój komendant przebaczam ci; zaś jako twój szwagier przyciskam cię do mego serca. *Teat.* 47, 96. Atoli nawet i w tym znaczeniu *jak i jako* często zarówno się kładą; *ob. wyżej* Jak. — *JAKOŚ, adverb.*, niejako, nie wiedzieć jak, zkad, jakimś sposobem, zufälliger Weise, ohne zu wissen woher, wie. Jakiś koło apteczki przeszedłem nie chcący, Hanyżek mnie zaleciał; trochę nie zawadzi. *Kras. Sat.* 55. Butelka nieznacznie jakoś się wysusza. *ib.* 57. Po ich śmierci prędko się jakoś popsowało. *P. Kchan. Orł.* 1, 417. Żeśmy się, choćby na to tylko, żeby nam czas jakoś zszedł. *Teat.* 3, 115. (jako tako). Czytałem jakoś wolnego dnia komedyą jedną... *Zab.* 12, 260. Naturalnie jakoś niewiasty nie kochają jedne drugich. *Zab.* 16, 287. — §. Dla wielkiego zatrudnienia nie przyszło im aż o szóstęj jakoś zejść się z sobą. *Lub. Roz.* 54. tak koło szóstęj, ohngefahr um sechs Uhr. §. Jakoś jako jesteś, *ob. Jak.* *JAKOŚĆ, ści, ź.* jakowość, *Boh.* gakost, jakost, gakowost; *Slov.* gakotnost; *Sorab.* 1. kaykoföz; *Vind.* kakeshnost, bitnost, sadershnost, sadershanje; *Carn.* kakershnost, ushafanie, pant; *Rag.* värsta, rüka, bitje; *Ross.* качество; (*dist. Carn., Bosn., Rag., Croat.* jakost, jakost robur, vis, vigor) • obyczaj, forma, kształt, sposób rzeczy jakiej, qualitas *Mącz.* die Eigenschaft eines Dinges. Przypadek jakiej rzeczy którejkolwiek, od którego ją taką albo owaką zowiemy, białą, czarną, gorzką, lekką, ostrą, słabą, ciężką, prędką etc. Jakoś jest słowo własne, acz nieurtarne. *Cn. Th.* Białość, żółtość, i t. d. jakości zmysłowe. *Cyank. Log.* 12. Jakości pierwiastkowe ciał są grubość, figura, liczba, ułożenie i ruch. *ib.* 52. Spór o dawność powinności bywa miarkowan z rozmaitości uczynków, z jakości osób, i z inszych podobieństw. *Szererb. Sax.* 66. Powściągliwość nie należy w jakości pokarmów, ale jeśli ich w mierze używasz. *Zarn. Post.* 103. Jakoś duszy. *Baz. Hst.* 29. *JAKOTA-KO ob. Jak tak. JAKOWAĆ, ał. uje cz. niedok.*, nadawać rzeczy którą jakoś. *Tr. einer Sache eine gewisse Eigenschaft geben. JAKOWOŚĆ, ści, ź.* zbiór przymiotów, die Beschaffenheit, die Eigenschaften, jakoś, die Eigenschaft. (*Boh.* gakowost; *Vind.* kakeshnost, sadershnost, sadershanje). Uważywszy jakowość gruntów, jeszcze uważać należy ich położenie. *Kluk. Rosł.* 3, 74. *Qualitates* Polskim językiem jakowości, pierwsze: *primariae*, wilgo-

tność, suchość, gorąco i zimno; drugie *secundariae* ciężkość, lekkość, miękkość, twardość, ślizkość, chropowatość. *Sak. Probl.* 89-90. Nie jakowość położył, lecz istotę, nie rzekł grzesznym, lecz grzechem. *Zygr. Gon.* 105. (cf. przymiotnik, rzeczownik). *Sak. Probl.* 56 et 239. *Syxt. Szk.* 101 et 216., *Syr.* 1236. Wielkość, jakowość i poruszania morza. *Boter.* 1. JAKOWY, a, e, jakich przymiotów, jaki, von welchen Eigenschaften, wie beschaffen; *Ross.* ЯКОВИЙ, КАКОВЪ, КАКОВЫЙ. Jakowykolwiek, jakikolwiek, niech sobie będzie jaki chce, wie auch immer beschaffen. Śmierć jakowakolwiek każdemu niemiła. *P. Kchan. Ori.* 1, 403. JAKOŻ *adverb.*, (*Boh.* gakoż; *Slov.* gakošto; *Slav.* takdjer; *Vind.* kakor, koker, lihtaku); w samej rzeczy też, und in der That auch, und allerdings, wie auch wirklich. Z ciekawości Król chciał wie widzieć; jakoż mię w dziwniej łaskawości przyjmuje. *Jabł. Tel.* 20. Spodziewał się, że ściśnione mrozami bagniska wlaćnią mu przystęp do fortecy. Jakoż, skoro tylko ukazały się lody, pomknął się bliżej ku miastu. *Nar. Hst.* 3, 43. Obiecał, iż wkrótce nazad przyjdzie; jakoż niedługo bawiąc powrócił. *Kras. Pod.* 2, 238. Już dalej niż od 60 lat Czechowie nie mieli króla koronowanego, jakoż od Wratisława. *Biel. Kr.* 96. *scilicet.* namiętni. Demokrytowski się zda, że słońce jest wielkie, jakoż to człowiekowi uczonemu, *quippe homini erudito.* *Mącz.* JAKOŻKOLWIEK *ob.* Jakikolwiek, Jakokolwiek. JAKŻE *adv.*, pytając *directe et indirect.*, wie? *ob.* Jak. Dorozumiewa się najczęściej: *inaczaj,* wie anders? Pisałes do brata? a jakże? (nie miałem pisać, wie hätte ich denn nicht schreiben sollen. Czy będzie jaka uroczystość w rocznicę imienin Cesarskich? a jakże! das versteht sich; freilich! cf. jużci.

JAKUB, JAKÓB, a, m., imię męzkie, *Jakob.* (*demin.* Kuba); *Boh.* Jakub; *Rag.* Jakob, Jako, w *rodz. żeńsk.* Jaka, Jakoviza, Jakuscja; *Ross.* ЯКОВЪ. Jakub patriarchy. S. Jakub, którego mniejszym zowiemy, brat powinny Pana Jezusa. *Sk. Dz.* 47. Jakub, nazwany większy, syn Zebedeusza. *Kras. Zb.* 1, 386. — *Astron.*: Gwiazda s. Jakuba, Jakubowa paliczka, *orion, jugula.* *Mącz.* (cf. kosa, kosy); *Vind.* palize na nebi, der Jakobstern, der Gürtel des Orion, laskomir, promieńmir. — S. Jakuba droga, *lacteus orbis.* *Mącz.* die Milchstraße. JAKUBIEC, iał, ieli, ieje *nijak niedok.*, zjakubiec *dok.*, głupiec, dumm werden. Tak zgłupiał, tak zjakubiał przy onej swej damie, Ze dwa razy niedźwiedzie użyte są w jamie. *Pot. Pocz.* 182. JAKUBÓWKI, gatunek gruszek. *Lad. H. N.* 46. Jacobstirne. *Boh.* Jakubinska. §. Wezbranie wody na Wiśle zwyczajne na s. Jakób, das Jakobwasser. JAKUBINY *licz. mn.*, uroczystość imienin Jakubowych, das Jakobfest, *Vind.* shentjakopelza; (*Croat.* Jakopovchak - miesiąc lipiec; *Hung.* szent Jakob hava).

JAŁMUŻNA, y, ż., (*Boh. et Slov.* almużna; *Boh. obs.* chudodar; *Sorab.* 1. yamożna; *Hung.* alamisna; *Carn.* almoshna, wugejmę; *Vind.* boshi dar, almoshna, almoshvtu; *Croat.* almstvo, almstvo, zadustvo; *Dal.* zadubina, zadustvo; *Rag.* zaduxbina, *barb.* almüstvo, limozina, zadusobina, dobro djello ucigneno za duscja; *Ross.* подаяніе, милостиня, милостинка; *Svec.* almosa; *Dan.* almisse; *Angl.* aelmes; *Ital.* limosina; *Gall.* aumone; z *Greckotac.* elee-

mosyna); das Almosen. Jałmużna, poratowanie człowieka, datek niemającemu zwłaszcza sposobu do życia. *Pilch. Sen.* 99. Miłosierdzie dziś woła zwąć jałmużną. *Budn. Bibl. praef.* Kiedy czynisz miłosierdzie. *Budn. Matth.* 6, 2., *not.* «teraz to po Niemiecku jałmużną przewano.» (gdy czynisz jałmużnę. *Bibl. Gd.*). Owym biegunom nie mają być dane żadne jałmużny. *Star. Vat. E* 2. Chodząc do meczetu Sultan rzuca po ziemi pieniądze, aby kto znajdzie, miał to od niego za jałmużnę; a w piątki posyła znaczną jałmużnę ubogim na wspomóżenie. *Star. Dw.* 49. Jałmużna nędzę człowieczą ratuje. *Hrbst. Odp. Rr b.* Dawać jałmużnę (*Vind.* boga jime dati; *Croat.* blagodaruvati). Ten daruje, ów bierze, ten prosi jałmużny. *Zab.* 14, 68. Życ z jałmużny, jest to nosić barwę opatrności. *Zab.* 5, 42. (cf. prze bóg prosić, prze bóg dać, brać). On to był, co na jałmużnie siadał u drzwi kościelnych. *1 Leop. Act.* 3, 9. (zebrał tam). JAŁMUŻNICA, y, ż., JAŁMUŻNICZKA, i, ż., *dem.*, kobieta, co wielkie jałmużny daje, eine Almosengeberinn. Bardzo była nabożna, i jałmużnica wielka. *Sk. Zyw.* 1, 183. Wdowa ta była jałmużniczką wielką. *W. Post. W.* 3, 465. Bądź męzka, bądź żeńska płec, wespół lzy swe znoście, A sobie jałmużnice swej płakać pomóżcie. *Groch. W.* 526. (cf. dobrodziejka). JAŁMUŻNICTWO, a, n., urząd jałmużnika, das Almosenpflgeramt. Zawakowało wielkie jałmużnictwo we Francyi. *Zab.* 11, 361. JAŁMUŻNICZY, a, e, jałmużnę dający, Almosen gebend. Już ubyło ubogim jałmużniczej ręki. *Kmit. Tr. C.*; *Vind.* boshjodarski, almoshni. JAŁMUŻNIK, a, m., *Boh.* almużnik; *Rag.* zaduxbenik, *barb.* almüstnik; *Croat.* almustnik, almusnik; *Hung.* alamisna adó; *Dal.* zadusbenik; *Eecl.* милостынникъ; §. 1. który jałmużny daje. *Dambr.* 348. der Almosengeber. Piast był człowiek prosty, sprawiedliwy, ludzki, jałmużnik. *Krom.* 48. *beneficus in egenos.* Jezus z Zacheusza łakomego wielkiego uczynił jałmużnika, iż mówił: oto połowicę dóbr moich daje ubogim. *Sk. Kaz.* 392. Jan Aleksandryjski patriarchy dla wielkiego jałmużny czynienia jałmużnikiem nazwany. *Sk. Zyw.* 63. — §. Urzędnik, jałmużnik, n. p. we Francyi, duchowny, szafujący jałmużnami, der Almosenier, Almosenpflger. Jałmużnik będzie powinien chodzić do panów starszych, aby się dowiedział o braci choręj podobował. *Bzow. Roż.* 127. — §. 2. Jałmużnik, jałmużnę biorący, der ein Almosen erhält. Krzyżacy zapomnieli dobrodziejstw, które zawždy znali od królów Polskich, których własni jałmużnicy byli zawždy i są. *Biel. Kr.* 175.

JAŁOSZKA *ob.* Jałowica.

JAŁOWATY, a, e, [porówn. *rusk.* jały : przystojny, ozdoby. 2] n. p. Nie po kontusie jałowatym ma się dać poznać szlachcic, ale po cnocie. *Star. Ref.* 32. może złotawy. JAŁOWCOWY, a, e, od jałowca, *Boh.* galowcowy; *Slov.* borowickowi; *Carn.* brinove; *Croat.* borov, borowicni; *Dal.* szmrekov; *Ross.* можжевельный, можжевельный; *Eecl.* смерчій; (*Croat.* jalov abigenus); Wachholder. Drzewo jałowcowe delikatne, lekkie, przyjemnie czerwone i pachnące. Rzeczy z niego zrobione tak są nieśmiertelne, jak cedrowe; zład go niektórzy karłowym cedrem zowią. *Kluk. Rośl.* 2, 40. Jałowcowe jagody, Wachholder-

beeren. *Lad. H. N.* 51. *Vind.* branzhur, brinavo serno; *Ross.* можжевелина, можжевелинка, можжуха, можжунникъ. Jałowcowa wódka (*Carn.* brinovz). Żywice jałowcowa Sandarakiem zowią. *Sienn.* 559. JAŁOWICA, y, ż., JAŁÓWKA, JAŁOWICZKA, JAŁOSZKA, i, ż., *demin.*, *Boh. et Slov.* galowicē, galowička, galuwka, jalowice, jalowička; *Sorab.* 2. jalojza, jalojzka; *Sorab.* 1. yawoycza, yawoyczka; *Vind.* jalovina, jeniza; *Carn.* jalovca, jalovina; *Rag.* jaloviza, junizza; *Croat.* junicza, telicza, jalovicza, jalova krava; *Bosn.* jaloviča, juniča, jalouiciča; *Ross.* яловница, телица, нетель; die Kalbe, ein Järsenfals im zweyten Alter, eine junge Kuh, welche noch nicht gefalbt hat, eine Schäbe, eine Järje. U wołów, samica jeszcze nie rodząca, krowa. *Kluk. Zw.* 1, 202. (*oppos.* płoducha). Przed dwoma laty nie godzi się ku jałowkom juńca przpuszczać. *Cresc.* 549. W pola zielone woli twoja chodzić Jałowka, gdzie jej przykry upał chłodzić To w rzekach miło, to igrać z ciołkami. *Hor.* 1, 209. *Min.* Jałozska, młoda krówka, *juniz. Mącz.* Szuka swego ciołka jałozska troskliwa. *Zab.* 10, 59. *Koss.*; *Hor. Sat.* 198. JAŁOWICZY, a, e, od jałowicy, Kalben -, Kuth -. *Ross.* яловочный. Nie będą ze psiej skóry jałowicze bóty. *Rys. Ad.* 49. Mięso jałowicze. *Petr. Ek.* 94. JAŁOWIE, ięcia, n., *demin.*, Lat skotskich wtory stopień jest juńców albo jałowiat. *Cresc.* 686. młodych jałowiczek, junge Kalben; *Vind.* jalouje, Galbitch. JAŁOWIEĆ, iał, ieje *nijk. ndk.*, jałowym być, nierodzącym, unfruchtbar seyn, gelt geben. *Boh.* galowēti, zgalowēti. Po dobrym byku rzadko która krowa jałowiejce. *Kluk. Zw.* 1, 206. Bywa, że i najlepsze pszczoły jałowiejają. *ib.* 4, 264. t. j. nie roją się. JAŁOWIEC, owca, m., *Boh. et Slov.* galowec, jalowec; *Sorab.* 1. jachlowz, yaworcž, lablonz, lechibiern; *Hung.* gyalog fenyö; *Vind.* brinje, shmolje, smolni germ, prinje, serne prinjasto, smolovez; *Croat.* bor, boroviehno drēvo, czmrék; *Dal.* szmrék; *Slav.* smrika; *Rag.* smrjék, smrēkka; *Bosn.* smricka, smrjek; *Ross.* верескъ, можжевелинникъ, можжевелиничекъ; *Ecc.* сиръуніе, мождевелинникъ, der Wachholder; 1. drzewo niewielkie, którego chrościkowate niedorosłki czesto widzimy. Rodzi jagodę czarną, która służy na lekarstwo, na kadzenie. *Kluk. Rosł.* 2, 40. — 2. Ś. Jałowiec: *Juniperus.* *Birk. Chmiel. B* 2 b. imię, ein Name. JAŁÓWKA ob. Jałowica. JAŁOWNIK, a, m., JAŁOWIZNA, y, ż., bydło młode jeszcze pożytku nie przynoszące, jałowice, cieleta, Jungvieh. *X. Kam.* (*Vind.* jalovar: pasterz jałowiczny). JAŁOWOŚĆ, ści, ż., nieplodność, die Unfruchtbarkeit. *Vind. et Carn.* jalost, jalounost; (*Croat.* jalnost *negligentia, simulatio*). Uważać naprzód trzeba żyźność albo jałowosć gruntu. *Wyw. Geogr.* 1. Wielkość roślin różna podług bujności albo jałowosci ziemi. *Syr.* 258. — §. Jałowosć śmiechu, udawanie, Verstellung. ob. jałowiy śmiech. JAŁOWY, a, e, JAŁOWO *adv.*; (*Boh.* galowý; *Vind.* jál, jalou, jelou; *Carn.* jál, jalov, (jalowy se abortire; *Croat.* jalovitisze; *Bosn.* jalovitise, izialovitise); *Germ.* gelt; *Svec.* gall; *Dan.* gold); nieplodny, unfruchtbar. Gdzie pastwy mało, krowa ma wtórego roku być cielna, żeby w przód jeden rok była jałowa. *Cresc.* 549. *Croat.* jalova krava, jalovicza; *Bosn.* jalova

krava; *Ross.* яловая; *Vind.* krava jelova hodi, (*opp.* cielna). (*Prov. Slov.* I galoweg krawe tela bi podstrčil, *etiam ex innocente faceret nocentissimum*). Wina we Włoszech niektóre przez wiele lat bywają płonne a jałowce. *Cresc.* 296. Nie rodziło się żadnej tam jeziennej trzciny, Jałowych pokrzyw i ostrej sitowiny. *Otw. Ow.* 153. niezdatnych, nieużytecznych, unntig. *Slov.* galowē wagca jałowe jajka, ova irrita. Na sery nie zbyt podbierać śmietany, aby twaróg nie był jałowiy; bo gdy sér tłusty, każdemu do smaku przypadnie. *Haur. Ek.* 129. (chudy, suchy, mager, trocken). Obietnice w nadzieje brzemienne, a w sam skutek jałowe. *Kulig. Her.* 184. czcze, próżne, leer. Zamiast liczb, jałowe cyfry. *Nar. Dz.* 1, 193. Będzieli greccy na ciełe, to w głowie jałowiy. *Pot. Arg.* 524. Też z krzywdą puszczał od siebie, a owych Precz odganiał w prośbie swej jałowych. *Chrośc. Job.* 80. (bez skutku prośb ich). Tam jakowe cnoty rycerskie bywają, kędy chciwość złota panuje. *Star. Ref.* 111. Ludzi było siła tych, których obietnica jałową karmiła nadzieją, bo na potym w samym oszukała skutku. *Kulig. Her.* 184. Nie ruszył się Aga z miejsca przeciwko Wezyrowi; ale tylko wysłał oficjera z dosyć jałową ceremonią. *Kłok, Turk.* 17. Mowa Turecka, będąc przez się bardzo jałowa, Perską i Arabską nadstawia się i zdobi. *ib.* 35. Maniery jego były jałowe, choć skromności i poszanowania pełne. *Tr. Tel.* 265. Królom pochlebstwem skażonym, swobodne i pocziwe postępkę, jałowe i surowe się zdają. *ib.* 265. Masz jednak śliczna muszko (utonawszy) choć nieco jałową Pocięchę ztąd, że zchodzisz śmiercią Ikarową. *Zab.* 10, 193. — Jałowo, próżno, czczo, daremnie, leer, eitell, vergeblich. Jałowo tam cnoty rycerskiej, kędy mieszka łakomstwo. *Birk. Kaw. Malt. B.* 3. Zwierzył mu się ze wszystkim, tak nie trzymał jałowo o nim. *Chrośc. Fars.* 467. (błaho, lichy). §. Płacz jałowiy, zmysłony. Płacze choć mu się nie chce, płacze, gdy kto patrzy. *Cn. Ad.* 855. *crocodyli lacrymae, verstelltes affectirtes Weinen.* (*Croat.* jaltisze *simulare, jalnik simulator, jalnoszt negligentia, simulatio, jalen invidus, negligens, jal invidia*). Jałowiy śmiech, *Sardonius risus.* *Cn. Th.* ein verstelltes Lachen. Powiedział on to z śmiechem, lecz śmiech był jałowiy. *Pot. Arg.* 170. szalony gorzki śmiech. *Mącz.* ein bitteres heimtlichstes Lächeln. Uważasz jak on chodzi, oglądając się to na tę, to na owę stronę, a jakimsi jałowiy śmiechem powabiając, aby kto przed nim zdjął czapkę! *Gorn. Dw.* 116. — §. Bez zaprawy, surowy, unbereitet, roh. Jałową jada kapustę lub kaszę. *Tr.*

JAMA, y, ż., *Boh. et Slov.* gáma, jama, gamka; *Sorab.* 2. jamma, jamka; *Sorab.* 1. yama, yamka, proznencza, zeme proznencza; *Vind.* jama, jamiza: gruba, grob, jamina, jamovina: rów, skalna jamina: jaskinia, berlog: jama, (cf. barlog); *Carn.* jama, jameza, jamenza fossa, dupla, duplina: jama, (cf. dup'); *Croat.* jama, jamicza foramen, specus, jamichati; (*Dal.* jamam fodio, scrobis facio; *szperam specular*; *Croat.* berlog antrum); *Dal.* gyama; *Slav.* jama, jamma: dziura; *Bosn.* jamma, jammiča, spiglia, spilla; *Rag.* jamma, jamina, spilla; *Ross.* яма, яминка, ямка, ямочка дол, долек, (ямъ stacya, poczta, stojka),

вертепъ, канура (ob. Nora), пещера, печера (ob. Pieczara); *Eecl.* яма, долъ, извнина, вртъпъ, колна, буреакъ; (cf. *Graec.* χύμη; cf. imać, jać); nora, loch zwierzęcia w ziemi, n. p. lisów, królików, raków, gadzin; łożysko ich; das Loch, die Höhle eines Thieres in der Erde. Jamniki łażą w borsukowe jamy. *Kluk. Zw.* 1, 392. Kazał pokopać wileze jamy, lisie nory, Drzewo zwałać umyślnie . . . *Zabl. Firc.* 77. Radabym tam siadła jak liszka w jamie. *Pot. Syl.* 299. Już mają w jamie lisa. *ib.* 302. — 2. Wileza jama : wilezy dół, eine Wolfgrube. Jamy wileze cembрую się dylami sosnowemi. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Wilezek wpadł w jamę. *Boh. Kom.* 2, 491. §. *Anatom.* Jamy oczowe, w których oczy leżą. *Krup.* 1, 72. ob. Jamka, die Augenhöhle. Jama piersi, die Brusthöhle, składa się z tyłu z pacierzów grzbietowych, z przodu z kości pierśstowej, z dołu z myszki przegrodowej . . . *Krup.* 2, 238. Serce dzieli się na dwie jamy (komory) Herzammeru, żołądkami serca, *ventriculi cordis*, nazwane, to jest na jamę przednią albo prawą, i na jamę tylną albo lewą. *Krup.* 2, 240. JAMNIK, a, m., JAMNICZEK, czka, m., *zdrobn.*, rodzaj psów, które zowią taxami, są niskie, cienkie, długie, z krzywemi nogami; z którymi polują na borsuki, włazłszy bowiem w jamę, dają znać, gdzie się borsuk znajduje. Można ich użyć i na kuny. *Lad. H. N.* 51. der Dachshund. Niedźwiedzie jamniczkami zaszczył. *Mon.* 66, 386. JAMKA, i, ż., *demin.*, *Boh.* gamka, eine kleine Höhle, ein kleines Loch. Węgłe w doły, czyli jak dawniej nazywano, w jamki kładziono. *Czack. Pr.* 2, 179. Myszy polne kryją się w jamkach po rołach. *Lad. H. N.* 115. Kot długo koło myszkiej jamki chodził. *Czack. Tr. G.* 4. — *Anatom.* Jamki oczne, są to dwie wklęsłości konieczne, w kształcie lejka, obejmujące okrag oczny. *Dykc. Med.* 2, 645. die Augenhöhle. ob. Jama. JAMISTY, a, c, lochowaty, voll Locher und Höhlen, *Vind.* jamast, jamoviten; *Ross.* пещерный, вертепистый, ямистый. — *Anatom.* Jamiste ciałka, *corpora cavernosa.* *Dykc. Med.* 2, 646. Substancya jamista kości sitowatej, lub labirynt nozdrzy. *Krup.* 1, 76. (JAM - LI ob. Ja). JAMNY, a, c, od jam, w jamach mieszczący, Höhlen-, in Höhlen und Lochern wohnend. Taksy idą w nory na zwierze jamne, jako to: na lisy, borsuki etc. *Zool.* 306. JAMALNY, JAMOWY. Tr. JAMOSŁAW, a, m., mysz, *τρογλοδοτης.* *Przyb. Batr.* eine Maus in der Batraff. cf. *Ross.* вертепникъ.

JAMROZ ob. Ambroży.

JAMUŁKA, JARMUŁKA, i, ż., czapeczka, zwłaszcza ludzi kościelnych, mycka. *Włod.* tudzież doktorów, ludzi starych, chorych, ein Müßchen, besonders für Patienten, alte Leute; für Doktoren; bey den Geistlichen das Priesterhäppchen, die Salotte, (cf. piuska). Chustę w troje zwinawszy, dopiero na to włożyć jamułkę, w której zioła będą przesyte. *Syxt. Szk.* 297. Czepce albo jamułki. *ib.* 405. Porzając oracz ziemię pługiem Wyorywa sajdaki, strzały, włócznie rdzawe, Najduje i szałbatki i jarmułki krwawe. *Stryk.* 717. Prałat jeden, gdy mu duchowny przyjaciel jego mawiał, czemu jamułki nie nosi, rzekł: nosiłbym, gdyby jamułki były z swojej natury poświęcające. *Mon.* 65, 40. Szyszak wdział, miasto doktorskiej jamułki. *Pot.*

Pocz. 671. Sposobcie się w peruki proszę i w jamułki. *Pot. Jow.* 65. Jamułką odział swoje łysinę. *ib.* 186. Jamułki, w których starzy ludzie chodzą. *Łączw. Zw.* 25. Lubo jedna jamułka na wszystkie trafia się głowy, przecież każdy twierdzi, iż nie jest uszyta, tylko na sasiada. *Teat.* 49. d, 44. (kaptur błazeński, die Karrenfappe). Lepid dwadzieścia i dwa mając pułki I walną jazdę, nasunął jamułki. *Chrośc. Fars.* 434. (cf. czapkę na stole położyć, bardziej kazać, imponować).

*JAMURŁACH, u, m., Towary Tureckie, kołdry, jamurłachy. *Vol. Leg.* 4, 82. z *Tur.* jagmurłyk : oddeszcznik; burka, oponcza. *A. Czart. Mscr.* ein Regenmantel, cf. jarmułek.

JAN, a, m., imię męskie, Johann. *Boh.* Jan, Janek, *fem.* Janka; *Slov.* Gan, Ganiček; *Hung.* Janos; *Sorab.* 2. Jahn, Hanso, Hanfko, Hanfcho; *Sorab.* 1. Jan, Hanusch; *Carn.* Anshé; *Vind.* Janshe, Janshek; *Slav.* Ivan, Ioan, Jovicza; *Croat.* Ivan, Ive, Ivicza; (*Croat.* Ivanshak; *Hung.* szent Ivan hava : miesiąc czerwiec); *Bosn.* Ivan; *Rag.* Ivan, Ivo; *Ross.* Иванъ, Иоаннъ. Jan, wykłada się wdzięcznym. *Rej. Post.* ddd 5. Jan s. chrzciciel, syn Zacharyasza. *Kras. Zb.* 1, 387. (*Vind.* kriefs, fvetega kёрstnika gud, krefni fvetik; *Carn.* kres solstitium). W dzień s. Jana bylica się opasywać, całą noc około ognia skakać zwykli. *Rej. Post.* pp 5. Ktoby komu sanki posłał o s. Janie, mianoby go za niemądrego. *Gorn. Sen.* 38. Patrzaj jak wiele imion masz z jednego Jana: Janusza i Hanusa, lwana, Isztwana, Jonka, Jaśka, Jasinka, Jacha i Jasiątko; Jeden ród wołek, ciołek, krówka i cielątko. *Kochow. Fr.* 67. *Deminutiva* tak idą: Janek, Januś, Janusiek, Jaś, Jasiiek, Jasiemek, Jachneczek, Jasiemek, Jasineczek. — 2. Xiadz Jan albo pop Jan w Abyssynii. *Klok. Turk.* 69. der Priester Johannes. *Boter.* 224. W kącie Afryki na południe dzierży królestw na 60 pop Jan, zowią go *Gyan*, t. j. mocny, a nasi obrócili z *Gyana* Jana. *Biel. Św.* C 5 b. — §. *Botan.* Jana s. szarańcza albo s. Jana chleb, *Cerantonia*, rodzaj z pomieszzanemi płciami; tylko jeden gatunek nam znajomy z owocu, t. j. z straków, które kupujemy na stół od Ormian. *Kluk. Dykc.* 1, 115. Johannsbrot ob. słodki strąg; *Ross.* овечьи рожки. Jana s. pas, Babi mur, Lwia albo Niedźwiedzia łapa, ziele, by stróny albo stryczki jakie kosmate po ziemi się wzdłuż pnać. *Syr. Ziel.* 841. der Johannsgürtel, der Bärlapp. Jana s. ziele, Panny Maryi Dzwonki, Dzwonek Matki Bożej, Dzwonek czerwony, Dziurawiec, *Hypericum perforatum.* *ib.* 827. Johannsfräut, Grundheil. *Urzed.* 171. (cf. dzwonek). Jana s. kwiat, gatunek Wołowego Oka, *bupthalmum Linn.* Kindäuge, Ochsenauge. *Syr.* 780. (*Sorab.* 1. S. Yana kwetk. cf. Świętojański). S. Jana głowa ob. Dyablik. — §. Robaczki s. Jana, co w czerwcu latając, w nocy świeca. *Syr.* 1344. *Vind.* krefniza ob. Złotnik, Johannswürmer. — §. Pieniadz albo grosz s. Jana, Świętojański grosz, zadatek. *Cn. Th.* 689. das Handgeld. *ib.* 1363. Pieniązki s. Jana, *denarii Romani.* *Summ.* A 4. JANAC komu, *burl.*, Janem go nazywać, einen Johann rufen. Nie tak ci mnie zowią; nie Janajze mi; nie Piotraj mi, bom ja — ski albo . . . cki, Jego Mość, Pan Starosta. *Cn. Ad.* 664.

JANCZAR, a, m., JANCZARYN, a, m., *Stryjk. Tur. C 3.* Infanterya Turecką Jeniczery, Janiczarami, to jest, nowym żołnierzem zowią. *Mik. Obs. 104.* Po Spahach najmocniejsza podpora państwa Ottomańskiego są Janczarowie; zowią ich nowym wojskiem, lubo początek swój wiodą od Ottomana I; ale że im Amurat III. nadał wielkie przywileje; służą pieszą. *Kłok. Turk. 225. Rag. jagnicjar; (Eccl. янычаръ pieszy dodany huzarowi). der Janitschar.* JANCZARKA, i, ż., ruśnica janczarska, eine Janitscharenflinte. Nietylko z janczarek nośnych gęsto szyją, ale w sieki się rąbią. *Leszcz. 76.* Para janczarek. *Instr. cel. Lit. Leży na wylot z janczarki przeszyty. Susz. Pieśn. 3. J. 3.* JANCZARSKI, a, ie, Janitscharen. Janczarska muzyka. JANCZARSTWO, a, n., stan janczarski, Janczarowie, der Janitscharenstand; Janitscharen. Dzieci chrześcijańskie na janczarstwo biorą. *Pasz. Dz. 50. Stryjk. Tur. C 3.* JANCZARYCHA, y, ż., JANCZARYCZKA, i, ż., niewola na kształt Tureckiej u Janczarów, tyrania, Sklaweryy, Tyranny. Patrzeć nie mogą na tych płacziwych ludzi, co tu uciekać będą z tej janczarychy. *Teat. 53, 15.* Są siedzie, do wszystkich ci, jako widzę, krzywo, Jeśli mieszkać z sąsiadem o miedzę jest ekliwo, Radzę na Janczaryczkę albo na Drzypole. *Pot. Jow. 173. (cf. beściad).* JANCZYK, a, m., n. p. Horda ta umie ubrać konie od fozy gdzieś starej W kozubalskie dywdyki, jancyki, czołdary. *Tward. Wł. 201.* może gatunek czapraków, eine Art Schabrafen.

JANEK ob. Jan.

JANINA herb.; brunatna tarcza w polu czerwonym, na hełmie pawie pióra. *Kurop. 3, 21. ein Wappen.* JANISKO, a, m., niezgrabny Jan, häßlicher Hans. *Sorab. 1.* Janisko.

JANITOR, a, m., z *Lac., Wys. Aloj. 196.* wrotny, odzwierny, der Thürhüter.

JANKIELNIA, i, ż., w hutach sklanych, łopata żelazna, podobna do tych, co przy kominach do brania żaru zużywają; lecz daleko większa, bo można w nią kwart trzy surowej nabrać materyi, i w tygiel wspanać. *Torz. Szk. 54. ib. 171.* die Schüpfelle, in der Glasbütte.

JANOW, a, e, od Jana, Johannē; *Ross. Ивановъ.* Pan rzekł Piotrowi: Szymonie Janów, miłujesz mię? *Biał. Post. 110.* (t. j. synu Jana, Johannē Sohn, Janowic). Niedowiarstwo uczniów Janowych. *ib. 44.* der Schüler Johannē. JANÓW, a, m., znaczne miasto w cyrkule Lwowskim. — Tegoż imienia miasto w Brzeskim Litewskim. Także w Wojew. Trockim; i inne jeszcze tegoż imienia w Województwie Podolskim. *Dykc. Geogr. 1, 293.* Name verschiedener Polnischen Städte. *Boh.* Janow Genua, Janowsky kněz Maltańczyk. — JANOWCOWY, a, e, z janowca, Genisten. JANOWIC, a, m., Iwanowic, z *Ruska,* syn Jana, Johannēsohn. JANOWIEC, wca, m., *Boh.* janowéc; *Sorab. 1.* zówté kochczate džeczéł; *Rag. xukka, xukkovina; Bosn.* sgjukka, sgiukovina, bernestra; *Carn.* hans-hoft; 1. *Genista Linn.* die Geniste, krzew niewielki, kwiat ma grochowy, potym strączki. Chodząc koło niego, jak koło lnu, praś się daje. *Kluk. Rośl. 2, 65.* Janowiec albo kręcynka. *Sienn. 72.* Janowiec strzałkowy, sagittalis, die wilde Geniste; farbiarski, tinctoria, die Färbgeniste,

Färbgeniste. *Jundz. 367. Ross. дрокъ.* Janowiec kolący, spinosa, Germanica, Friemenfraut, zdatny do obsiania samorodnych pól. *Kluk. Rośl. 2, 65.* — 2. Janowiec, wca, m., miasto w Gnieźnieńskim, nad Wisłą. *Dykc. Geogr. 1, 293.* eine Stadt in der Wojw. Gnesen. JANOWINY, in plur. imieniny Janowe, daß Johannitnamentfest. *Slav.* Ivanje; *Bosn.* Ivagnđan; *Croat.* Ivanje; *Ross.* Ивановъ день. JANSKI s. Jański. ob. Świętojański.

JANUS, u Rzym. bóg czasu; *Carn. Prosenz. (Carn. prosenz 2. styczeń Januarius; proseniza, 1. święto Janusowe; 2. prosiana słoma).*

JAPONCZYK, a, m., rodem z Japonii, *Ross. Японецъ; ein Japaner.* Japończykowi są mali, ogorzali, zwięzli i bardzo szpetni. *Dykc. Geogr. 1, 293.* JAPONIA, ii, ż., Japon. *Ross.* Японія; ostatnia kraina wschodnich królestw przy Azji; wszystka jest na wyspach. *Sk. Żyw. 2, 385.* JAPONSKI, a, ie, od Japonii, Japonisch, *Ross. Японский.* JAPRAŁ, a, m., n. p. Towary, Tureckie, kobierce, japrachy. *Vol. Leg. 4, 82.*

JAPURT, PURT, a, m., jabłoń leśna, rodząca wielkie jabłka niesmaczne. *Włod. e Cn. Th., ilicem aliqui reddunt inepte; eine Art von wilden Apfelsbäumen. — Macz. Umaczy platanus japurt, jawor; plataninus japurtowy, jaworowy, Horn.*

1. JAR, u, m., JARZ, a, m., JARO, a, n., *Boh.* garo; *Slov.* gar, podlet; *Carn.* jarn (jarz iarlík); cf. *Graec. έαρ; Lat. ver; Germ. Jahr; Niederf. jaral latosi; cf. niar. Czack. Pr. 1, 86.* wiosna, der Frühling. Na zimę trzeba gościć, a na jar rzedej siał. *Haur. Sk. 10.* Pola na jarz abo na wiosnę osiewane. *Cresc. 76.* Pan inwentarz ma dojrzeć, jako zasieją na jarz. *Haur. Ek. 100.* — 2. Jare zboże, Sommergetreide, Sommerfaat. *Boh.* gar, garj, geř, geřice, gaře obilj; *Vind.* letnu shitu, jariza, jarina, jare shitu; *Ross.* яровой хлѣбъ, ярица; *Eccl.* ярь, жито всякое весною сѣяное. Na rzepisku nie siał żyta ozimego; takie pole na jar lepsze, na jęczmień, na pszenicę, na groch, na konopie. *Haur. Sk. 10.*

Poehodz. jarka, jarlik, jarkisz, jarmuż, jary, jarzyna; orkisz, cf. jarmark, cf. ugor *Slov.* rolj z gara orana.

2. JAR, u, m., jaruga, dół, wadół, eine Grube, ein Graben. (*Croat.* jarék vallis; *Ross.* яръ 1. brzeg przykry, skalisty; 2. głębia). W okolicy fortecy są znaczne rowy, jary, wzgórk, i inne tym podobne miejsca. *Jak. Art. 2, 361.* W kałużach glejowatych i w jarach głębokich grąznął. *Birk. Kant. C.*

JARCZAK, a, m., z *Tatarsk.,* letki gatunek kulbaki. *A. Czart. Mscr. ein leichter Tatarischer Sattel. (Ross. арчакъ, лука Jęk siodłowy).* Moskale uzdeczki małe i siodła na to sposobne, jarczaki lekkuchne mają, aby się w nich i tam i sam obracając na każdą stronę uwiјаć mogli. W jarczakach tych, jako i Tatarowie, króciuchno siedzą, aby się z razu kopii i drzewca zemknąć na bok mogli. *Gwagn. 518.* Stanąwszy na jarczakach swoich, krzepko się obracali, strzelali z łuków. *Birk. Chmiel. B 4.* Przed Cezarem Tatarskim wodzą kilkanaście koni podwodnych w jarczaki pięknie osiodłanych. *Biel. Kr. 576.* Świętosław książe na gołej ziemi siadał; także siodło lub jarczak

pod głowę włożywszy legal. *Stryjk.* 120. Na ławie się położywszy, jarczak pod głowę włożywszy. *Bies. B.* 2. Przodkowie dalekie drogi konno, na twardych siedząc jarczakach, odprawowali. *Mon.* 71, 6.

JARKI, a, ie, jary, wiosnienny, teźże wiosny, Frühjahrs- fruh-jährig, von diesem Frühjahre. Na jarkim słońcu ziele to suszyć. *Syr.* 349. (cf. jare słońce, cf. jarzęcy). Jarko *adverb.*, gorąco, krzepko, heiß, hitig, frisch, munter. Uchwycili się obadwa, jarko w pasy. *Stryjk.* 126. (ob. Jaro). §. Żelazo jarkie - kruche. *Os. Zel.* 36. mürbes Eisen, daß leicht bricht. — *W rodz. żeńsk.* JARKA, i, *subst.*, cokolwiek jeszcze z teźże wiosny, jeszcze młode, alleß Früh-jährige, noch Junge. Jarka krówka, tegoroczna, ob. Jarłówka. Jarka pszczołka ob. Jara, die Jungferntiene. Jarka owieczka, Jarlaczka, *Sorab.* 1. yericza; *Slov.* garka, dwouletá owce *bidens*; *Ross.* ярка, яручка. Sposób jako młode poznać owce; sitowki, jarlaczki znać, kiedy dwa zęby naprzód u spodu mają. *Haur. Ek.* 126. Jara kokoszka, *Carn.* jarzęza; (*Carn.* jaricza, kokos jednoga lęta). Marchew, którą sieją w wilią s. Jana, nazywają jarką. *Haur. Sk.* 73. Sommergelberüben. W szczególności zaś jarka, jarkisz, jara pszenica, krochmalna pszenica, samopsza. *Syr.* 956. *Cn. Th.* 233. der Sommerwetzen. *Boh.* garka, garina, (cf. jarzyna); *Croat.* jarecz, jaracz, jari jachman; *Dal.* jarich; *Vind.* jariza, jarina, jare shitu; *Ross.* ярица, яровой хлебъ; *Eccel.* ярь, жито всякое весною съяное. — *W rodz. żeńsk.* JARLIK, a, m., JARLICZEK, czka, m., *demin.*, wyraz owczarski, oznaczający jagnię tegoroczne. *Nag. Wirg.* 492., *Dudz.* 40. (cf. latoś, łośniczak, roczniak; cf. nazimek); ein Jährling, ein Jährlingsstamm, ein Jährlingsbock. *Boh.* garnik; (*Ross.* ярецъ bóbr roczniak). Zaczniemy już wesoło na przemiany pienia. Dość dla naszych jarliczków, dla krówek spoczynienia. *Zab.* 9, 249. *Ejssym.* — Niemasz nigdzie tak miękkiej na jarlikach wełny. *Zab.* 6, 332. Czekają nim ich spuszcza koziółek z jarlikiem, Drżącym do matki każde odzywa się krzykiem. *Zab.* 10, 58. *Koss.*; (*Carn.* jarz - kozieł, jarzham *foecundare*; cf. jary, cf. jurny); *Bosn.* jarac, jarcich, jarre; *Croat.* et *Dal.* jaracz, oven *mas ovium ad foetum relictus*; *Slav.* jarac; *Rag.* jaraz, jare, jarcich.

*JARMAK, u, m., gatunek ubioru, [- giermak, *qu. v.* 1] n. p. Pierwej chodził chędogo, a dziś już w jarmaku. *Rej. Wiz.* 93. Pani z krawcem na wiotchy dawno jarmak chodzi, Już tam wierę w żupicy musisz nieboraku Przechodzić się do czasu, źleć było w jarmaku? *ib.* 92 b.

JARMARCZNY, JARMAZNY, JARMARKOWY, a, e, od jarmarku, Jahrmarkt. (*Boh.* jarmarečnj; *Sorab.* 1. wikowné; *Croat.* szejemszki). Przywilej jarmarczny. *Kras. Pod.* 2, 166. Jarmarkowego miasteczka, ani wsi osadzać żaden nie może, bez pozwolenia sędziego. *Szczerb. Sax.* 168. Jarmarkowy dzień (*Carn.* smajne dan). Żydek jarmarkowy. *Teat.* 24. b, 21. Odpustowa, kiermaszowa, jarmarczna publika. *Mon.* 69, 500. Wstydz się, tak jarmarkowa tylko robi tłuszcza. *Zabl. Amf.* 23. — §. *Iurid.* Jarmarcznym prawem nazywają ono przywłaszczenie sadzenia ludzi z pod innej jurysdykcji. *Saxon. Art.* 52. JARMARCZNE, JARMARKOWE, ego, n., *subst.* płaca od

jarmarku, Jarmarktsgeld, Standgeld für die Jahrmarktzeit, podarunek jarmarczny, ein Jahrmarktsgeschenk, ein Jahrmarkt. I tyś stary, i dar twój stariej będzie mody, Lepsze mi jarmarkowe kupi Mirtyl młody. *Zab.* 236. *Zabl. JARMARCZYC*, ył, y, *cz. niedok.*, kupeczyć zwłaszcza na jarmarku, potym ogólnie frymarczyć, handlować, szachrować, jahrmarkten, handeln, einen Handel machen. (*Bosn.* pazariti; *Croat.* szejmujem). Nie raz pragnęli, abym z onemi jarmarczył, A szczęście moje za nic z niemi przefrymarczył. *Kulig. Her.* 237. JARMARK, u, m., JARMAREK, rku, m. *zdrbn.*, z *Niem.* der Jahrmarkt, roczny targ, *nundinae. Macz.* zjazd przedawających i kupujących. *Kras. Pod.* 2, 366. *Boh.* jarmark, weyročnj trh; *Sorab.* 1. wulke wiki; *Carn.* sejm (cf. seym), semejn, smejn; *Vind.* jarmark, seim, tergovina, lietnu terhsishtvu, (cf. targowisko); *Bosn.* sajam, trrig, pazar (ob. Bazar), panajur, sejkodol, trigh; *Rag.* pazár, pazariscté; *Slav.* pazár, váshar; *Dal.* szajam, paz; *Croat.* szenyem, sejem, szajam; *Ross.* ярмонка; *Eccel.* ярманка, ярманкъ, тръжыство, тръжнице. Na jarmarku, albo na targu poposplym, kto co kupi, ten zarazem ma zapłacić. *Szczerb. Sax.* 168. Kupiec twój jedwab' wykładał na jarmarku twoim. 1 *Leop. Ezech.* 27, 16. (na targu twoim. 3 *Leop.*). Każdy jarmark zły skapemu, równie jako ubogiemu. *Cn. Ad.* 17. W ten czas zły jarmark, kiedy na jarmarku Pijanemu często nadcinają karku. *Bratk. K.* 2. Na pijaństwie zawsze kończy się jarmark. *Zab.* 9, 145. Po jarmarku zły targ. *Rys. Ad.* 57. nach dem Jahrmarfte folgt ein schlechter Wochenmarkt. Żywoć ludzki poczytali sobie za jarmark pożyteczny, iż zkad mogą zysk sobie czynią. *Budn. Sap.* 15, 12. Zkad się wziął kupiec bez jarmarku? *Pot. Zac.* 9. Różnemi językami gadają, gdyby na jarmarku. *Teat.* 33, 73. — Jarmark, wrzawa, zgietk, hałas, gwar, Gelärme, Getöse, *Prov. Slov.* Dwe, tri ženi garmak robá. — §. Ociec obiecał jarmark ci kupić, obiecował. Gdy się do miasta rano wyprawował. *J. Kchan. Fr.* 21. jarmarkowe, podarunek jarmarczny, ein Jahrmarktsgeschenke, ein Jahrmarkt. *Glicz. Wych. M 5 b.* 1. JARMARKOWY, a, e, ob. Jarmarczny. 2. JARMARKOWY, ego, m., *subst.*, sc. kupiec; *nam jarmarcznik* (*Boh.* jarmarečnik) *durum est. Cn. Th.* ein Jahrmarktkaufmann, der den Jahrmarkt besucht. *Sorab.* 1. wikownik; *Bosn.* panajurlia, trigovač od panajura.

*JARMOŁKA, ob. Jamułka.

JARMUŁUK, a, m., podwójny barkan. *Tr. doppelter Barcan.* cf. jamuflach.

JARMUŻ, u, m., *quodvis germen tenerum oleris. Cn. Th.* Rośl, staut überhaupt. (*Elym.* jar). Nasienie gorczyzyczne mniejsze jest ze wszego nasienia, lecz wsiane w ziemię, stawa się wszech jarmużów większe. *Sekl. Math.* 13 et *Marc.* 4. not. «rzeczy ogrodnych». — 2) Jarmuż abo czarna kapusta. *Haur. Sk.* 460. Jarmuż rozmaity odmianą jest kapusty ogrodowej, *brassica oleracea. Jundz.* 340. der eigentliche Roßl. (*Sorab.* 1. kal, kaw; *Croat.* kel, vukret; *Vind.* okrat, vukret, saferlanu sele; *Slav.* věrza). Poposply jarmuż jest kędzierzawy, zielony i granatowy. Im lepiej przemarznie, tym słodszy staje się. *Lad. H.*

N. 51. Sabaudzki żółty jarmuż, Karminatfohl, zimowy Winterfohl etc. Kluk. Rosl. 1, 216. Jarmuż drobno posiekany, Ross. крошево. W starym zakonie nie jeden jarmuż jadał, co cięższego cierpiał, przecię jednak wielkie ofiary Panu bito. Sekl. 124. (leguminy, prosty pokarm). JARMUŻOWY, a, e, od jarmużu, Stobl., Ross. шаный. Jarmużowe serce, czyli listki, ze środka puszczające się, uszczyknąć trzeba, żeby jarmuż nie wyrastał w wielkie liście. Ład. H. N. 51. Jarmużowy podczas, głąb' jarmużowy, qu. v. — Jarmużowa polewka Ross. шу, шей; cf. szczaw. JARO adv. adj. jary. JAROSŁAW, a, m., 1. imię męskie, niby jary sławą, czerstwy. Chmiel. 1, 60. ein Mannname. 2) Jarosław, miasto w woj. Ruskim. Dykc. Geogr. 1, 294. eine Stadt in Galicien.

JAROSZ, a, m., imię staropolskie męskie Hieronymus. Nies. 1, 103. Kochow. 225. Jabl. Her., Herbst. Odp. yu 2 b. Jeronym. Kucz. Kat. 3, 241. Rag. Ierolim, Iéro.

*JARUGA, i, ż., (Croat. jaruga fossa profunda hians; Bosn. jarugar, loqua, barra palus, stagnum; Ross. яруга, оврагъ wadoł, jar). Pobili nieprzyjaciół, że muszą w błota [z jarugi. Tward. W. D. 2, 146. Ślizkie uboczy, jarugi i duże Brzeg opasały tej góry kałuże. Morszt. 30. Dolinę, między temi co leży górami, błotniste przedtym kryły błota jarugami. Bardz. Luk. 99. ein tiefer Sumpf.

JARY, a, e, JARO adv., (Boh. gari, garnj; Carn. jar; Sorab. 1. yere ostru, srogi, jara, jaru wielce, bardzo; Eccl. ярый, яръ żarliwy, porywezy; Ross. яркій, ярокъ płomienisty, jasny, żywy, brzmiały, głośny; ярь przykry skalisty brzeg, яруга jaruga, прияркіи trochę przykry, zawieszisty, ярусъ piętro, warsta); od jaro, to jest wiosny, wiosnienny, letni, Frühling, Sommer. Jary, latosi. Dasyp. B b, 3. Jare zboża sieją się na wiosnę, i zbierają się tegoż lata. Syr. 913. Kluk. Rosl. 3, 128. Sommergetreide. Boh. garni obilj, gař, gařz, gařina ob. Jarzyna; Sorab. 2. jariza; Vind. jariza, jarina, jare shitu, shitu, letnu shitu; Ross. ярища, яровой хлѣбъ; Eccl. ярь, жито всякое весною сѣяное. W marcowych dniach sieją żyta albo zboże jare, jako owies, jęczmień, groch, pszenicę, też i reż jara. Cresc. 691. (Croat. jarecz, jaracz, jari jachmen; Rag. jarich; Dal. jaricz, yaracz yecsmen hordeum exasticum). Pszenica jara, zea, mniej pożywia, niż zimowa. Krup. 5, 54. (ob. Jarka, jarkisz, samopsza). Marchew' siana koło s. Jana, gotowa na jesień, zwana jara marchew'. Cresc. 238. (ob. Jarka). W ciepłych stronach w wrześniu sieją len, który zowią jary. Cresc. 698. (Rag. grah jarih, jarih; Bosn. grah jari, jarik cicercula). Deszcze oziminę urodzajną znosiły, a niesienia jarego w ziemię rzucać bronily. Krom. 222. Tam naprzód widzieć ranych kwiatków pierwociny, Łakocie jare, fruktów skorozrych nowiny. Zimor. Siel. 136. Jara rola Boh. mēkota; Vind. letna gniva, gniva sa jarino; Ross. яровая пашня. Jara wełna, którą w lecie strzyżono, die Sommerwolle. cf. Ross. пояркъ; (Eccl. ярища wełna biała). Jara pszczoła, jarka, die Jungfernbiene, młodka; Eccl. ярыя пчелы. Jary воск, jarzęcy, pierwszy młodego roju, daß Jungfernwachß, Eccl. ярый воскъ. Jary miód, jarzęcy, lipiec, der Jungfernbottig, któ-

ry pszczoły na wiosnę robią, biały, jasny, klarowny. — 2. Jary, jasny, czysty, rein, hell. Woda jara. Spicz. 26. Najprzedniejsza sól kopalna jest jara albo oczkowata, biała, w pół przezroczysta; ale jej nie wielka obfitość. Kluk. Kop. 1, 168. daß weiße reine durchsichtige Steinsalz. — Słońce jare: nie zachmurne, die helle unbewölkte Sonne. Im dzień z rana piękniejszy, im jest słońce jarsze, Tym się potym zachmurzy bardziej. Pot. Arg. 55. Gile, skowronki, słowiki i dzwońce, Jarsze witają przy swym wschodzie słońce. Zab. 10, 17. Tak Brutusowej cnoty promień jary, Kwitnie w potomność, choć go śmierć obala. Chrośc. Fars. 314. — Jaro adv., jasno, hell. Lampy te goreją tak jaro, Jak niebo świat gwiazdzistą jaśniejąc kotarą. Przyb. Milit. 30. — §. Krzepki, czerstwy, frisch, rasch. Stary, ale jary. Rys. Ad. 64. Slov. starí, ale gari, senex sed recens. (Ross. ярига skóra twarda). Lubię patrzeć, kiedy stary Skacze jako młodziak jary. Anakr. 63. Jestem siwy, jestem stary, Alem czerstwy, alem jary. Zabł. Bal. 17. (cf. jurny, jędrny). §. Botan. Jary mlecz, ziołko niewielkie, peplus esula rotunda, runde Wolfsmilch. Syr. 1496. Jary mlecz poziemny, Chamaesyce, Friedende kleine Hundsmilch. ib. 1497. JARZ, JAR, u, m., JARO, (Boh. gař, garo, ver; Graec. εαρ; cf. Germ. Jahr); der Frühling. Dudz. 40. wiosna ob. Jar. 1.

JARZĄB, ebu, m., Boh. geřab, sorbus Linn. drzewo miennej wielkości, kwitnie biało, i rodzi jagody okrągłe czerwone. Ład. H. N. 52. Kluk. Dykc. 3, 92. der Sperberbaum. — 2. Jarzab, JARZĄBEK, bka, m., Boh. gerabek; Slov. garábek, garábka, gerabka; Sorab. 2. jerop; Vind. jereb, polski jereb, lieshni jereb; Carn. leshnekar, hopopka, katórna, fultran; Ross. рябчикъ. — fem. Croat. jerebicza, térechka; Slav. jarebica; (cf. Boh. geřab; Slov. garab, gerab, rerab grus żóraw'); Slov. garabica; Carn. jereb, jerebiza; Vind. jereb, jerebiza, jerebizeh; Rag. jareb; Bosn. jarebića; Croat. jerebicza; Dal. jareb, jarebicza; Eccl. рябика, куropатка: kuropatwa; (cf. Ger. Repp); lagopus attagen Linn. daß Haselhuhn, ptak nieco większy od kuropatwy, do jedzenia nad inne zachwalony, gdyż mięso ma białawe, kruchsze i zdrowsze od kuropatwy. Tuczy się jagodami jarzębiny. Kluk. Zw. 2, 291., Ład. H. N. 52., Zool. Nar. 240. tetrao bonasia. — Prov. Jarzabka może jednego dać panu, a kuropatw trzeba parę. Rys. Ad. 20. Jarzabek pański ptak, a chłopka potrawa. ib. 20. W dzień wielkonocny, kto święconego nie je, a kiełbasy dla węża, chrzanu dla ptech, jarzaka dla więzienia, już zły chrześcianin. Rej. Post. Pp. 5. JARZĘBATY, a, e, pierza pstrokatego, gesperrbert, bunt gefiedert. Przy kokoszce jarzębatęj, Podryguje kur włochaty. Teat. 21, 49. Ah kokoszka jarzębata, kokoszka moja włochata. Kniaz. 3, 207. Litwini bożkowi, który deszcz spuszcza, rozmaitej barwy kurzyce, białe, czarne, jarzębate ofiarowali. Stryjk. 144. JARZĘBI, ia, ie, od jarzębu, Sperberbaum: jarzecie sliwki abo jagody, Sperbeeren, ob. Jarzębina. JARZĘBIĆ, ił, i, cz. niedok., pstrzyć, sprengeln. — fig. Łodka ta zdatna, kiedy morza nie jarzębią wiatry. Pot. Arg. 265. t. j. nie kłóca, broźdzą, wann die Winde daß Meer nicht umwühlen, nicht schäumen machen.

JARZĘBINA, y, ż., *Boh.* gerabina, řerabina, oškeruše, woškeruše; *Slov.* brekyně; *Hung.* berekenye; *Sorab.* 1. yerebina; *Sorab.* 2. jerebina, herebina; *Vind.* jerebika, ribika, kneblovez; *Croat.* cskorus; *Bosn.* jarebina, oskuruseja; *Ross.* рябина, рябник; drzewo jarzębinowe, *sorbus*; *Sperberbaum*, *Sperberholz*, drzewo twarde, i zład do różnych mocnych robot zdatne. *Kluk. Rosł.* 2, 41. Jarzębina leśna, Judaszowe drzewo. *Cn. Th.* Jarzębina dzika, *sorbus silvestris*, *aucuparia*, jarzębina ptaszników, der *Eisebeerbaum*. *Dykc. Med.* 2, 647. — §. Jarzębina, (*Boh.* gerabina; *Sorab.* 1. yerebinowé pword, yerebinka; *Vind.* jerebitzhie, ribikje, zvbije, zvbivje, kneblovje); owoc jarzębi, jagody, któremi ptaki łowią, które na konfekt smażą, których w lekarstwach używają. *Dykc. Med.* 2, 646. *Ład. H. N.* 52., *Kluk. Rosł.* 2, 41. die *Sperbere*, *Sperberbeere*, *Sperberling*. JARZĘBINOWY, a, e, jarzębi, *Sperber*. *Boh.* gerabowý, woškerušowý; *Ross.* ряб-новыи. Ptasznicy jagód jarzębinowych na łowienie rozmaitego ptactwa w jesieni i w zimie zażywają. *Jundz.* 266. Likwor jarzębinowy *Ross.* рябиновка.

JARZĘCY, a, e, (cf. jary), wiosienny, w wiosnie abo lecie zrobiony, *Frühlingš*, *Sommer*. Ranę tę leczyć trzeba olejem, z jarzęcym woskiem rozpuszczonym. *Hipp.* 106. Wosk jarzęcy zowią *virginea cera*. *Urząd.* 437., *Eccl.* ярый воскъ, *Jungfernwachs*. Jarzęcy lipowy miód. *Włod.* Jungfernhonig. *Sienn.* 291. — §. Jarzęca świeca: z jarego lub jarzęcego wosku ulana, czysta, jasna, eine Kerze von Jungfernwachs, eine reine, klare, helle Wachskerze. (*Ross.* ярий, ярокъ płomienisty, jasny; *Eccl.* ярый, яръ żarliwy; яриха wełna biała). Tam na cześć boga jarzęce świece czystym goreją zapałem. *Kniaź. Poez.* 1, 142. Już nie głównie smolne, lecz świece gotują do łożnicy jarzęce. *Ustrz. Klud.* 41.

JARZMIANKA, JARZMIONKA, i, ż., ziele kruszcze, *Helleborine Epipactis*. *Cn. Th.* serapias *Linn.* die wilbe Niesewurz. Jarzmionka długoliścia, *longifolia*; szerokoliścia, *latifolia*; wielokwiatowa, *lancifolia*; czerwona, *rubra*. *Jundz.* 441. JARZMO a, n., (*Boh.* gho; *Slov.* gho, garmo; *Morav.* garino; *Hung.* járom, iga; *Sorab.* 2. jabr; *Sorab.* 1. pžah; *Carn.* jarm, jug; *Vind.* jarem, jarm, jigo, jigu; *Croat.* jarem; *Rag.* járam; *Bosn.* jaram; *Dal.* yaram; *Ross.* яромо, иго; *Eccl.* ярьмъ, съръжъ; cf. *Germ.* Harm); daš *Još* für die *Döfen* zum ziehen. Jarzma do sprzężania wołów bywają lipowe, jesionowe; wici zaś dębowe, czeremchowe. *Kluk. Rosł.* 2, 159. Wół w jarzmie chodzi. *Zool. Nar.* 358. §. *fig.* Ciężar, niewola, Łast, *Još*, *Dienstbarkeit*, *Knechtshaft*. Kto w jarzmie z młodych lat chodzi, Dobrze mu się to z czasem nadgrodzi. *Chrośc.* *Job.* 191. Wielkie jest jarzmo wielkie szczęście. *Ossol. Sen.* 57. *servitus*. On wypustoszy przeciwniki twoje, Ktorzy nie przyjmą jarzma, porzuciwszy zbroje. *Groch. W.* 468. Wybić się z pod jarzma, zrzucić jarzmo; daš *Još* abwerfen, abshütteln. — Próżno karkiem miotać, raz go w jarzmo włożywszy. *Pot. Arg.* 222. Dźwigał jarzmo nieszczęścia. *Teat.* 47. 42. — §. Spojenie cieśli, kształt jarzma mające. *Tr.* ein Zimmerband in Gestalt eines *Još*š. — §. Samnitowie wojsko Rzymskie pogromili, i przez

jarzmo sromotnie przepędzili. *Warg. Wal.* 153. (*jugum*, cf. socha). — §. Jarzmo wołów: para wołów, ein *Još* *Döfen*, ein *Paar Döfen*. Pieć jarzm wołów kupilem. *Budn. Luc.* 14, 19. JARZMOWATY, a, e, na kształt jarzma, *jošartig*. — *Anatom.* Pociąg kości jarzmowatej, *processus seu apophysis jugalis*. *Perz. Cyr.* 3, 67. JARZMIĆ ob. Podjarzmić. JARZMOWY, a, e, *Sorab.* 1. pžahné; *Ross.* яремный; od jarzma, *Još*š, zum *Još*še gehörig. Łoże jarzmowe, *echebreum*. *Cn. Th.* daš *Još*šgestell. Jarzmowe wici, *coum. ib.* die *Još*šwiede. Jarzmowy rzeźmień, (*Vind.* hosh, gosh; ob. Gaźwy). — *Anatom.* Kość jarzmowa lub jądra, leży w boku twarzy, *os jugale*. *Krup.* 1, 66. §. Jarzmowy: podjarzmy, podjarzmowy, sprzężajny, który w jarzmie rabia, *subjugalis*. *Maçz.*, *Ross.* яремноосный, подъяремный, *Još*š, im *Još*še arbeitend. Jarzmowy woł, ein *Još*šöš.

JARZYĆ cz. *niedok.* (*Eccl.* ярю), żarzyć, jąrzyć, gniewać. (Jarzyć się, *Ross.* яриться, ярюсь wściekać się z gniewu). cf. jurzyć się. JARZYCA, y, ż., (*Etym.* jar). *Sorab.* 2. jariza; *Vind.* jariza, jarina; *Ross.* ярица. Zyto jare na Rusi pospolicie zowią jarzycą. *Gwagn.* 334. *Sommerroggen*. Owsa po cztery kopy; jarzycy po trzy kopy morg w wiązania. *Stat. Lit.* 217. JARZYNA, y, ż., tym wyrazem pospolicie oznaczają rośliny ogrodowe, kuchenne: ogrodna strawa, *Gemüse*, *Gartengewächse*, *Küchengewächš*, *Küchenfrucht*; niekiedy także nadają to nazwisko nasionom roślin zwanych roślinami jarzynnymi. *Dykc. Med.* 2, 648. *trüdes Gemüse*, *Hilfsgemüse*. Jarzyna ziarnista, warzywo polne, nasiona jarzynne, których najbardziej używają, są bób bagnisty, bób mały, groch, słonecznik strączystry, wyka. *ib.* Roślinom abo ziołom ogrodowym kuchennym, dosyć często dają nazwisko legumin. *Dykc. Med.* 2, 648. Jarzyny ogrodne zowiemy te, co w ogrodach sieją, jako są pietruszka, rzepa, kapusta, po *Łac.* *olera*. Jarzyny polne, ale słuszniej zbożnymi zowiemy *legumina*, jako groch, krupy i innych wiele, co z ziarna przyprawują; Niemcy zowią *Zugemüse*; ale nierozdzielnie, bo tak ogrodne, jako zbożne jednako zowią; acz się ta nierozstronność i niektórych Polaków trzyma. *Sienn. Wykl.* Leguminy lub jarzyny zowiemy, które można bez sierpa zbierać ręką, lub bez kosy, n. p. bob, groch, soczewica. *Krup.* 5, 154. Groch jest jarzyna biała a okrągła. *Cresc.* 167. Tatarka i ryż więcej między jarzyny krupiate, aniżeli zboża poczytane. *Syr.* 1004. O polnych jarzynach, albo radniej o kaszywie. *Syr.* 999. Cwikła, jarzyna ubogich. *Syr.* 1120. Filozof ten samemu żyje jarzynami. *Weg. Mar.* 1, 245. — *Sorab.* 1. wareno, kaw, zelo; *Vind.* strozhje, kasha, mozhnik; *Croat.* zelye, szo-chivo; *Bosn.* socivo, kakokti: grah, bob etc. (cf. soczewica); *Eccl.* пуро, жито, лошки, всякой оwoшь огородной, или что дущить можно, n. p. горохъ, бобы. Ogród na jarzynę warzywną. *Haur. Sk.* 42. ein *Küchengarten*. §. Jarzyna, zboże jare. *Dudz.* 40. *Sommergetreide*. *Boh.* garina, garka, gař, garj; *Sorab.* 2. jariza; *Vind.* jarina, jariza, jare shitu, letnu shitu; *Croat.* letina; *Ross.* ярица; *Eccl.* ярь, жито всякое весною съяное. Jarzyny, oziminy. *Kluk. Rosł.* 3, 209. JARZYNNY, JARZYNOWY,

a, e, a). od ogrodowin, Gemüſe. Sorab. 1. kawowé, zelowé; Croat. szochivaszt; Ross. зеленъ, огородный. Jarzynny rynek, Gemüſemarkt. Jarzynny ogród, Croat. zéliſche; Ross. огородъ. Jarzynny ogródnik Boh. zelenář, zelinař, zelnjk; fem. zelenarka, zelinařka; Sorab. 1. kalnik; Ross. огородникъ. b). Zboże jarzynne. Ostr. Pr. C. 2, 452. t. j. jare, Sommergetreibe.

JAS, ia, m., JASIEK, ſka, m., JASIO, JASIUNIO, ia, m., JASINEK, nka, m., JASIATKO a, m., JASICZEK, JASINECZEK, czka, m., JASIEŃKO, a, m., *demin. nom.* Jan, Johannchen, Hãnsel. Boh. Jenjček; Sorab. 2. Hanſcho, Hanſchko, Hanſchizko. *Rej. Wiz.* 57. Kochow. Fr. 67. Gdzie się obracasz mój Jasiuniu miły? *Zab.* 14, 266. Jasieniek mój kochany. *Teat.* 53, 26. Ustawicznie gada o Jasiu swoim. *Kras. Pod.* 2, 61. Jasio najdowcipniejsze ze wszystkich dzieci. *Kras. Pod.* 2, 61. Obaczysz Jasiu, żeś sobie kłopot kupił. *Teat.* 24, 168.

JASEŁKA *ob.* Jaśka.

JASIEK, ſka, *ob.* Jaś. — 2. Gatunek poduszki, eine Art von Kissen. Jasiiek puchem wytkany. *Tr.*

JASIEŃCZYK *herb*; w polu błękitnym klucz złoty do góry stojący; na hełmie pięć piór strusich. *Kurop.* 3, 21. etn. Wappen.

JASIEŃIEC, ńca, m., *botan.* Centaurium minus, Tausendguldentraut, tak zwan, że ma liście jak na jasionowym (jesienowym) drzewie. *Syr.* 655. (*Rag.* jassenak); centurzya, ziele rosnące na miejscach piaszczystych, ziołko niewysokie. Jasieniec wielki, Centaureum majus, Großtauseudguldentraut, rośnie po pagórkach. *Kluk. Rośl.* 2, 222.; *Dykc. Med.* 2, 649. JASION *ob.* Jesion. JASIONEK, nka, m., *lasone Linn.* rodzaj rośliny; owcom i pszczołom przyjemny, rośnie na piaskach. *Kluk, Dykc.* 2, 54., *Jundz.* 249.

JASKIER, u, m., żabinek kwiat, (*Bosn.* sgjabokrek trava; *Rag.* xabokrek; *Sorab.* 2. lokafchina, hokafchina; *Sorab.* 1. royownik; *Carn.* slatiza; *Croat.* vrãtich; *Ross.* звѣздочникъ, cf. *Lat.* aster); ranunculus *Linn.* rodzaj dosyć liczny, zwany od jaskrawości kwiatków swych lśnących, a przyszczenią od skutków. *Syr. Ziel.* 876. et 874. *Ross.* прыщенець. *Asiaticus* Ogrodnicy, dla kwiatów swoich jeden z ulubionych w ogrodach zabawnych. *Kluk. Dykc.* 3, 1 - 8. der Ranunfel, der Hãnnenfuß. Jaskier wodny, aquatilis; mały, flammula; włóczący się, reptans; wielki, lingua (leśny Opich. *Syr.* 874.); trędowy, ficaria; Kaszubski, Cassubicus; złoty, auricomus; jadowity sceleratus; główkowy, bulbosus *Ross.* жабинець; rozestłany, repens; wielokwiatowy, polyanthemos; ostry, acris. *Ross.* лютикъ, чсчина, купальница; kosmaty, lanuginosus; polny, arvensis. *Jundz.* 299. JASKIERKI, ów, plur., Iskierki, gwiazdeczki, ziele dymieniczne, gawęda; kwiaty jego ciemnej nocy lśnią się jak iskierki. *Syr.* 1444. Heimeß Sterntraut. JASKIEROWY, a, e, od jaskieru, Ranunfel. Jaskierowe liście. *Syr.* 875.

JASKINIA, i, ż., Boh. geskyně; *Slov.* geskina, geskyně; *Bosn.* jazwina, ruppa od zvjera; *Rag.* jazwina, jamma, spilla, ruppa; *Croat.* skulya, spilya; *Vind.* skalna jamina, votlovina, votlovisho; *Eclcl.* язвина, (cf. jazwiec), wertwъ, wrъtъpъ, пещера; (*Ross.* язвина, язва; *Eclcl.* язга rana);

wielka jama, eine (große) Höhle. Niemaszli jakiej jaskini, gdziebym się schowała przed pogonią? *Teat.* 52. c, 43. Z pod ziemi wychodzi jaskinia zarosła krzaczkami. *ib.* 56. c, 88. Wiem sekretną w ziemi jaskinią, przez którą do wieży wnieść można. *ib.* 56. c, 89. Jaskinia łotrów, eine Mördergrube. *Teat.* 20. b, 14. JASKINIATY, a, e, cavernosus. *Mącz.* höhlig, voll Höhlen.

JASKÓLCZE, JASKOLE, ecia, n., *demin. nom.* jaskółka, ein junges Schwalbchen. Młode jaskółczeta. *Haur. Sk.* 58. Jaskółeta. *Cn. Th.* Jaskółeciu oczy wyjęto. *Spicz.* 151. JASKÓLCZY, a, e, od jaskółki, Boh. laštoci; *Sorab.* 1. wastoyeżzi; *Croat.* lasztovichni; *Ross.* ласточкинъ; Schwalben. Jaskółcze gniazdo, Boh. laštowci hnjozdo, na którym młode już odchowały się jaskółczeta, kadzone, służy bydłu do zdrowia. *Haur. Sk.* 58. — Jaskółcze ziele, Boh. laštowicnik, laštownjk, celidon; *Sorab.* 1. krawnik; *Vind.* lastouka, ermena drasniza, faroneka; *Carn.* slatish, nishtamisl; *Bosn.* rosopast; *Ross.* чистотѣль, чистякъ. *Chelidonium, Celidonia Linn.*, znajome w sztuce lekarskiej jest wielkie (złotnik) i małe, (mysze jajka, pszonka. *Syr.* 889.) albo wielka i mała roztopać. *Dykc. Med.* 2, 652. daß Schelltraut; die große und kleine Schwalbenwurzel, wovon die kleine auch Zeitwarzenwurzel heißt. Jaskółcza mać, mówią, tym zieletem leczy oczy swym dzieciom. *M. Urzed.* 90. dla wielkiej tej jego mocy na uleczenie oczu, zowią też boży dar. *ib.* 91., *Syr.* 896. Jaskółczy kamień, *Chelidonium lapis. Plin.* 2, 37. der Schwalbenstein, ma się najdować w żywocie młodych jaskółcząt. *Sienn.* 328. *Ross.* косатикъ. JASKÓLECZKA, i, ż., *demin.*; (Boh. laštowicka); daß Schwalbchen. Jaskółeczko, jużes się na świat ukazała, Jużes ożyła! jużes z wody wyleciała? *Simon. Siel.* 105. A ty cyganecko, wiedz białoszyje siostry jaskółeczko. *Zab.* 16, 318. JASKÓŁKA, i, ż., Boh. laštowka, laštowice, laštowicka, wlaštowka; *Slov.* lastowica, lastowicka; *Sorab.* 1. wastoyeża, wlastajza; *Sorab.* 2. jaskoliza, waskoliza; *Carn.* glastowza, lastowza, lastovka, lastoviza; *Vind.* lastouza, glastouza, lastoviza; *Croat.* lasztovicza, lastovicza; *Bosn.* lastovica; *Rag.* lastova, dem. lastoviza; *Slav.* lastavica; *Ross.* ласка, ласточка, (cf. ласка, ласочка plama obdłużna, lastowica, lastovka swykiel koszuli pod pachą); *Eclcl.* ласточка, ластовица, (cf. ласточка, ласица lasica); die Schwalbe. Jaskółka domowa, die Hausſchwalbe, Boh. gřička, ma ogón znacznie widlasty, żywi się owadem, gnieździ przy domach. *Zool. Nar.* 231. Jaskółka dymówka, die Rauch-, oder Ruchenschwalbe, hirundo rustica, gnieździ się w kominach, czasem przy krokwiach pod dachem. *Kluk. Zw.* 2, 227. Kominna jaskółka. *Banal. J.* 3. — Jaskółka grzechotka, hirundo apus, die Fensterſchwalbe, gnieździ się w kątach okien, w zabudowaniach murowanych. *ib.* murowa, jerzyk, łazi po murach, gniazdo zawieszka po murach i skałach. *Ład. H. N.* 52 et 57. die Mauerſchwalbe; Boh. roreyc; *Slav.* brigunica; *Ross.* косатка, косаточка. brzegówka abo grzebielucha, die Uferschwalbe, *Ross.* стрижь, (cf. stryż). Jaskółka morska, sterna, die Meerſchwalbe, (*Vind.* hudovurniza; *Ross.* качарка, маргышка, чаграва; *Slov.* wodna lastowica, čagka, vanellus; cf. czajka). Zgodnie z kosem

jaskółka piskoce. *Banial. J. 4. Boh.* šweholiti. Jedna jaskółka nie czyni lata; nie czyni miasta jedna chata. *Rys. Ad. 20. Pot. Arg. 603. Birk. Kaz. Ob. 36.* eine Schwalbe macht keinen Sommer; *Slov.* gedna lastowicka gar ne robi; geden strom ne robi hág; *Croat.* lastowicza jedna ne chini protulejte. §. Jaskółka, ryba morska, *Chelidon Plin.*, piscis marinus quatuor alis instructus membranceis, quibus supra aquas facile evolat. *Cn. Th.* ein fliegender Seevögel.

JASKRAWOŚĆ, sci, ż., (*Etym.* iskra), barwa rażąca, kolor rażący, schreckende Farben. Te farby, które skromnie, i z cieniowaniem użyte, wydałyby piękne malowanie; jaskrawością i gęstością swoją rażą. *Pir. Wym. 359.* §. Oko jej nie bujało na wszystkie strony; ani zbyt pierzchliwą jaskrawością uprzedzało cudze spojrzenia. *Kras. Doś. 57.* rażące spojrzenie, Raßenaugigkeit, Raßenblick. JASKRAWY, JASKRY, a, e, oczy rażący blaskiem swoim, blendend, schimmernd, daß Auge belebtigend. Oczy mu ogniem jaskrawym pałają. *Kras. W. Ch. 70.* Piorun słuch gromem, jaskrym razi blaskiem oko. *Zab. 14, 162.* Oczy ma strasznie jaskrawe. *Teat. 24. c, 72.* kocie, gładziągig, Raßenaugig, cf. iskrzasty. Jaskrawy koń mający białe oczy. *Dudz. 40.* ein glänziger Pferd. albo też: *glucomate seu leucomate laborans. Cn. Th.* daß einen Flecken auf dem Auge hat. — §. *Moral.* Ostrowidzu zbyt jaskrawie Przypatrujesz się każdej cudzej sprawie. *Mon. 74, 467.* (zbyt surowo, nienawistnie).

1. JASŁA, JASŁY, *Gen.* jaseł plur., nosiło podróźnych, aerumnulae. *Cn. Th.* daß Trageress, Wandeltriff, narzędzie do noszenia ciężarów w podróży. *Włod.* — 2. JAŚLA, JAŚKA, ślek, JAŚEŁKA, sefek, JAŚLECZKA, eczek demin.; *Boh.* gesle, gesličky; *Slov.* gesle, geslički; *Hung.* yaszlo, jászol; *Dal.* yaszlo; *Rag.* jāsli, jāsle; *Slav.* iasle; *Bosn.* jasle, jasli; *Croat.* jaszlo, jaszle, jaszleze; *Vind.* jalle, jaflu, jafli, jafelze; *Carn.* jasle, jaslēze; *Ross.* ясли, (*Ross. obs.* ясельничей конюшы надворной); z desek zbite na kształt ryny, naczynie, w którym jeść dają bydłu, die Krippe, daß Kripplein. Izalić będzie chciał jednorożec służyć, albo będzie nocował u jasli twoich? *Bibl. Gd. Job. 39, 12.* Gdzie niemasz wołów, nie ma nic w jasłach. *Budn. Prov. 14, 4.* (żłób jest próżny. *Bibl. Gd.*). Nie w miekkiej kolebce, ale w jasłach Jezus leżał. *Biał. Post. 77.* Widzieli Pana w jasłkach leżącego, i w pieluszki uwinionego. *W. Post. Mn. 34.* *Pieśn. Kat. 23.* Włożyła go do jasliszek. *Gil. Kaz. C. c.* Do twych się jasłek dziecinnych ciśniemy. *Groch. W. 359.* Trzej królowie się temu ciału w jasłeczkach leżącemu pokłonili. *Sk. Kaz. 286.* — §. Jasłka, figurki wyobrażające narodzenie Chrystusa w stajence. *X. Kam. Christripplein, Krippenspiel.* — §. Kolebka, die Wiege. W miekkie pieluchy powiwszy dziecię, Włoży w ciepłe do jasłek puchy. *Pot. Arg. 552.* JAŚLOWY, JAŚELNY, a, e, od jaseł, Krippen. *Ross.* ясельный.

JASMIN ob. Dzielsimin.

*JASNIA, i, ż., jasność, jasne miejsce, jasnota, jaw; *Croat.* jász, jasznoszt; *Bosn.* jās, svjetlost, die Helle, helles Licht, Tagesticht, Licht. Prawda każdemu jawna i jasna była, jako ta, która nie kąty miłuje, ale jasnią. *Żarn. Post. A 5 b.* Na goli i na jaśni go postawił. *Budn. Cyc. 66.* (na

widoku). Przyrodzenie twarze nasze na goli i na jaśni postanowiło. *Kosz. Cyc. 82.* Nie nie jest tak skryte, aby się na jaśnią nie okazało, gdy potrzeba. *Radz. Marc. 4, 22.* (coby na jawia nie wyszło. *Bibl. Gd.*). daß nicht an den Tag käme. Za czasem na jaśnią to pokażę ludziom. *Czach. Tr. A 3.* Ja rzeczy te wedle możności mojej umysłem odkryć, a na jaśnią pokazać. *Modrz. Baz. 23.* Księgi światu na jaśnią wydać. *Rej. Wiz. praef.* Te książki na jaśnią wszystkiemu światu, nie litując pracy, podali i okazali. *Baz. Sk.* (publikowali, publicznie wydali). Biblia kilka razy na język Polski przetłóżona i na jaśnią wydana jest. *Radz. praef.* t. j. na świat wydana, cf. na jawia, daß Licht gestellt, herausgegeben, in den Druck gegeben. JAŚNIACH, JASNACH, JASNOCH, a, m., imię mężkie, Lucidus. *Nies. 1, 14. Kras. Zb. 1, 54. Jabł. Her.* Jaśniach, pierwszy biskup Kujawski. JAŚNIC, ił, i, cz. niedok., jasnym czynić, hell und glänzend machen. (*Boh.* gasniti; *Bosn.* jasniti, vedriiti; *Croat.* jasznim). Olejek, który jaśni i żółci włosy. *Śleszk. Ped. 4.* Niebo świat gwiazdzista jaśniejąca kotarą. *Przyb. Milit. 30.* JAŚNIE, JASNO, adv. adj. jasny; *Boh.* gasně; *Sorab.* 1. jasno; *Sorab.* 2. bitschne; *Slav.* vedro; *Ecccl.* наяснѣ, наружѣ, открыто, на яви, исповѣдуемо, hell, licht, klar, deutlich, propr. et fig. (oppos. ciemno). Świeca jasno się pali. Włożył ręce na oczy jego, i począł widzieć, i przywrócon jest ku zdrowiu, tak iż jaśnie widział wszystko. *1 Leop. Marc. 8, 25.* Widziałam to jaśnie, iż dobrze pojęła moje myśl. *Teat. 38, 266.* Jaśniej nad dzień pokazuje się tu. *ib. 9. b, 81.* Pszczoły mają króla innego rodzaju, tak iż go jaśnie znać między drugimi. *Gorn. Dw. 355.* Niejaśnie, niewyraźnie *Ross.* нѣмо. Kiedy przyjdzie przed sędzię, niechaj jaśnie powie przyczynę długu. *Chełm. Pr. 157.* Niektóre dobrodziejstwa mają być dawane jaśnie w tłumie ludzi, a niektóre tajemnie. *Gorn. Sen. 63.* t. j. jawnie, publicznie, öffentlich, sichtbarlich. Jasno, pogodnie, nie pochmurno, hell, klar, unbewölkt. Po smętku wesele, a po wielkim zaburzeniu, rado jasno bywa. *Rej. Post. S 6.* — Przy tytułach: Jaśnie Wielmożny u nas, to co gdzie indziej zowią Wasza wyborność. *Kraj. Pod. 115.* *Em. Excellenz, Hohegehoren, ein gräflicher Titel; Croat.* vassa preszetloszt; *Ross.* ваше превосходительство; adj. превосходительный. Jaśnie Wielmożna Pani Dobrodziejko. *Teat. 54, 20.* Co u nas Jaśnie Oświecony, to gdzieindziej zowią Wasza Wysokość. *Kraj. Pod. 113.* *Em. Hoheit, Erlauchter Fürst. Vind.* svetlust, svetli, svietel, priefvietel; *Ross.* свѣтлѣйшій, пресвѣтлѣйшій, всепресвѣтлѣйшій, сиятельный, сиятельнѣйшій, (сиятельство Wasza Xca Mość); *Metropolitom:* высокопреосвященный, высокопреосвященство. Bolesno patrzeć na jaśnie oświeconych, jaśnie wielmożnych żebraków. *Kras. Pod. 2, 237.* JAŚNIEĆ, iał, ieli, ieje, *nijak. niedok.*, jasnym być, błyszczeć, lśnić się, *propr. et fig.*, hell seyn, leuchten, glänzen. (*Sorab.* 1. yasznu szo; *Boh.* gasniti se; *Bosn.* jasniti, sjatti, svitliti; *Carn.* jasne se; *Croat.* jasznisze, vedritisze; *Rag.* jasniti; *Ross.* яснѣть, пояснѣть, свѣтлѣть, посвѣтлѣть; *Arab.* سحر, سحر luxit; cf. *Germ.* Schein). Po zmartwychwstaniu jasnością ciała świętych, jak słońce jaśnieć będą.

Kucz. Kat. 1, 237. W młodości swojej jaśniała tysiącem wdzięków. *Teat. 36. b; 12.* Jaśniałem niegdyś, jak światłość promienia, Zniknąłem jak wiatr . . . *Kras. Oss. F. 2.* Jaśniała skóra na twarzy Mojżeszowej z onych rozmów z bogiem. *Radz. Exod. 34, 35.* (Isniła się. *Bibl. Gd.*) Synu, w którym widzę, że pełnie jaśnieje Chwała moja. *Przyb. Milit. 166.* Zawsześ wolał własnymi ozdoby jaśnieć, niż cudzą szatą być odzianym. *Zab. 12, 5.* Ten jaśnieje urodą, a tamten rozumem. *Hul. Ow. 124.* W kompanii jaśniał podług zwyczaju swoim dowcipem. *Niemc. Król. 1, 176.* Już minęły te czasy, świat otworzył oczy, Mało jaśnieć poczyna, kto w krwi tylko broczy. *Zab. 5, 387.* Na młodym Janie zaraz znać było, że wielką na świecie miał jaśnieć światobliwością. *Zal. H. T. 137.* JAŚNIUCHNY, a, e, JASNIUŚKI, JASNIUSIENKI, JAŚNIUSIENIECZKI, a, ie, *intens. adj.* jasny, recht sehr hell und klar, sonnenklar, candidulus. *Mącz.* Rodzaj maciecy, która tylko po jednym jądrku miewa w jagodzie, jaśniuczka bywa jagoda. *Cresc. 295.* *Ross.* ясенный. Wino przetozzone podstoi się, iż będzie jaśniuczkie. *Cresc. 344.* Powiedział te jaśniuchne słowa. *W. Pošt. W. 275.* Obrab sobie Dawid pięć jaśnusiencieczkich kamieni z potoku. *W. 1 Reg. 17, 40.* (gładkich. *Bibl. Gd.*) JASNO ob. Jaśnie. JASNOBARWY, a, e, farby jasnej, hellfarbig. *Ross.* свѣтлоцвѣтны. JASNOBIAŁY, a, e, Isniącej białości, hellweiß. Anioł jasnobiałymi szatami odziany. *Odym. Św. 2, L 1 5 b.* JASNOBRUNATNY, a, e, hellbraun; *Vind.* fvieloerjau; *Ross.* свѣтлобурый. JASNOBRWI, ia, ie, wypogodzonego czoła, fröhlichen Blicks. Cnotliwi starcy w mlekoopłynne rzeki jasnobrwi wglądali. *Ryb. Gesl. C 2 b.* JASNOCISAWY, a, e, hellbraun. Jasnocisawa sierść, prawie nie czerwona, rzadko dobrego konia znamionuje. *Lek. Kon. 4.* JASNOCUDNY, a, e, pięknie się świecący, schön glänzend. Jasnocudna gwiazda rota. *Hor. 2, 110.* *Nar.* JASNOCZERWONY, a, e, hellroth, *Ross.* алый. JASNOGNIADY, a, e, *Ross.* свѣтлогняды, hellfaßl. JASNOGORĄCY, a, e, brennendhell, flammend, płomienisty n. p. Blask jasnogorący słońca. *Ryb. Gesl. B b.* Zbierać to ziele czasu jasnogorącego, niechmurnego, niewilgotnego. *Syr. 333.* Nasuwień szarłatowy rumienił się na nim jasnogorącym złotem. *Otw. Ow. 527.* JASNOKLAROWNY, a, e, hell, durchsichtig. JASNOKRUSZ, u, m., kruszec jasnosiwu, obfity w żelazo. *Kluk. Kop. 2, 214.* hellgrauer Eisenstein. JASNOMODROŚĆ, ści, ż., daß hellblau; die hellblaue Farbe, błękit. JASNOMODRY, a, e, błękitny, hellblau. JASNOROŚT, u, m., jasnotka. *Cn. Th.* (cf. jasnotka). *aglaophotis. Plin. H. N. 24, 17.* herba portentosa admirabili coloris splendore, ein glänzendes Zauberfraut. JASNORUMIANY, a, e, wysoko czerwony, hochroth. Na to się on zapłonał, jako gdy kto białem Szarłat jasnorumiany pokropi nabiąłem. *Zimor. Stiel. 167.* JASNORUSY, a, e, lisowaty, hellblond; *Ross.* свѣтлорусый. JASNOŚĆ, ści, ż., (Boh. gasnost, gasno, patrnost; *Slov.* gasnost; *Croat.* jász, jasznoszt; *Rag.* jasnós; *Vind.* jafnost, vedrina, vedrust, ozhitnost, sastoplivost; *Ross.* видность, ведренность, ведрянность; *Ecc.* ведрость, ведрота; *oppos.* ciemność); die Helle, Heiterkeit, Klarheit propr.

et fig. Do jasności słońca nie się nie przyrówna. Jasność pokoju, dnia, nieba. *Fd.* — Jasność, sława, świetność, der Ruhm, der Glanz. Jasność imienia domu tego jest wielka. — Przysięgam królowi panu memu być wiernym, i starać się o jego jasność, cześć . . . *Herb. Stat. 301.* zład Jasność, dawny tytuł, pierwej monarszy, później książęcy, właśnie tak jak w Niemieckim, pierwej nim Durchlauchtig i Durchlaucht wprowadzono, mawiano flar, lauter, Klarheit, Lauterkeit, Ew. Klarheit, Ew. Lauterkeit, Serenus, Serenitas. — Za tak uprzejmą zyczliwość Jego Jasności Cesarskiej (Sultana) wielce dziękujemy. *Gwagn. 136.* (zamiast: Jego Cesarskiej Mości). Zygmunta August król do Xcia Pruskiego tak przemawia: My Z. A. poddamy Jasności twojej w hołdownie używanie ziemie Pruskiej; i Jasność Twą przez podanie tej chorągwi wzięujemy. *Gwagn. 395.* — Jasność pisma, mowy, zrozumiałość, die Deutlichkeit, Klarheit, Verständlichkeit. Jasność pierwszy (pisania) przymiot; już to źle oznacza, Kiedy dla zrozumienia potrzeba tłumacza. *Dmoch. Sz. R. 16.* — "2. Na jasność księgi wydawać, ob. na jaśniać, na jaw', publikować, n. p. Grekowie pisali mądre rzeczy, na jasność ludzino dając, aby się uczyli. *Biel. Hst. 25.* anß Licht stellen, herans geben. JASNOSIWIEC, wca, m., Antilope Capensis, die Antilope; koziorożec jeleniowi najpodobniejszy. *Kluk. Zw. 1, 89.* JASNOSIWY koń, *Ross.* свѣтлосвѣрая лошадь, ein Lichtschimmel. JASNOSLICZNY, a, e, pięknie świecący, schön leuchtend, glänzend, schön. Słońce, twe światło jasnosliczne, Ni u kogo niepożyczne. *Groch. W. 340.* JASNOSWIETNY, a, e, światła jasnego, hellleuchtend, hellglänzend, strahlend; *Ross.* свѣтловидный, свѣтлозрачный, свѣтлолучный. Jasnoswietne gwiazdy. *Otw. Ow. 238.* *Bzow. Roż. 60.* Jasnoswietna jutrzienka powstawszy z noclegu. *Hul. Ow. 152.* Kłos jasnoswietnym złotem żółciejący. *Otw. Ow. 581.* W nocy za jasnoswietnym ogniów powodem ciągnęli. *Bardz. Luk. praef.* JASNOTA, y, ż., jasność, jaśnia, istność jasna, helles Wesen, die Helligkeit, Klarheit, der Glanz. Ukryta pod cieniem człowieczeństwa bozka jasnota. *Przyb. Milit. 44.* JASNOTKA, i, ż., botan. *lamium Linn.* pospółstwu pod imieniem pokrzywy głuchej czyli martwej znana. *Jundz. 307.* die taube Nessel. (ob. Świetliczka). *Ross.* волшебная кропива, головки пѣтушки. *JASNOTKANY, a, e, n. p. Głowę swoją jasnotkaną koroną oświeciła. *Bzow. Roż. pr.* z samego światła złożoną, *licht gewebt, auß Licht gewebt. JASNOWATOŚĆ, ści, ż., pochodzenie na jasność, eine geringere Helle; *Ross.* ясноватость, adj. ясноватый. JASNOWŁOSY, a, e, włosów jasnych, blond, lisowaty, hellblond. Ustawicznie się przenosi od czarnobrówej do jasnowłosej. *Teat. 3, 6.* JASNOZĄB, eba, m., *Otw. Ow. 111.* miano psa gończego, Name eines Stäuberhundes, Weißzahn. JASNOZIELONY, a, e, hellgrün; *Ross.* свѣтлозеленый. JASNOZŁOCISTY, a, e, świetnie ozłocony, hellvergoldet, goldglänzend. Wieku w jasnozłociste nędze okazały! *Zab. 11, 305.* JASNOZŁOTY, a, e, hellgülden. Jasnozłote palce Kalliopy. *Hor. 2, 40.* *Nar.* Jasnozłoty okrag słońca. *Dudz. 19.* JASNOZÓŁTY, a, e, hellgelb; *Ross.* свѣтложелтый. JASNY, a, e, (Boh. gasny, jasný, patrný; *Slov.* gasny; *Sorab. 1.*

jasnē; *Rag.* jasni; *Croat.* jaszēn; *Bosn.* iasni, svitli, vedri; *Dal.* yassan (*sonorus*), vedriv; *Carn.* jasn, vedru; *Vind.* jafen, veder, jafnu; *Ross.* яркій, яркоъ, ведренный, ведряный; *Eccl.* провидный, ясьмъ, блещашійся, ведрый; *oppos.* ciemny); świetny, hell, glänzend, klar, *prop. et fig.* Jasne słoneczne promienie Rwą nocne mroki i cienie. *Groch. W.* 40. Jasny, żywy szarłat. *Cn. Th.* Jasne farby, helle Farben. Jasna mąka - biała, bielutka, helles weißes Mehl. W jasny dzień, za białego dnia, bey hellem Tage. W burzliwej kupie wszyscy w jasny dzień uciekają. *Tward. Wł.* 90. Jasny dzień - pogodny, ein heiterer heller Tag. Jedne dni były jasne, a drugie ciemne, w których słońca widać nie było. *Sk. Dz.* 893. Nocy były tak jasne, groszby był znalazł. *Falib. Dis. U.* 2. (widne). Żeby was jasne pioryny były. *Teat. 24. c.* 45. *ib.* 30, 104 et 24. c. 66. (rażące, zabijające). — *Medic.* Jasna ślepotą, *gutta serena*, kiedy oczy są jasne, żadnej najmniejszej zasłony na nich nie będzie a przecie nie widzą. *Syr.* 382., *Ross.* темная вода, der schwartzte Staar. — §. Dzień jasny - świetny, uroczysty, ein feyerlicher Tag. Dzień, który króla uwieńczył koroną, Był zawsze u nas jasnym, uroczystym. *Zab.* 4, 384. — §. Jasny - sławny, świetny, berühm, glänzend. Jeszcze przed narodziem Chrystusa w kilku set lat Roksolanów imię jasne było. *Stryjk.* 109. Jasna Góra, *Clarus Mons*, Częstochowa, miasto w Krakowskim wstawione cudami Panny Maryi, której tu kościół i obraz bardzo bogaty. *Dykc. Geogr.* 1, 155. — §. Tytuł królewski i Rzpłtej; Najjaśniejszy, Allerduchlauchtigster. Posłowie zagraniczni w mowach i listach zawsze dawać powinni Rzeczypospolitej tytuł Najjaśniejszej. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 94. (cf. przezacny). Do Najjaśniejszego Stanisława Augusta, Króla Polskiego, W. X. Lit. etc. Najjaśniejszy Panie... *Zabor. Geom. dedyk. Seiner Majestät, St. M. R. v. P.*... Allerduchlauchtigster Herr. *Dawniej:* Przywilej Jasnego księcia i Pana Kazimierza króla Polskiego. *Herb. Stat.* 295. Gniewu boskiego wichcher w momencie Jasne Wielmożności pogasi. *Psalmod.* 39. Chociaż ich i wielmożnemi nie można sprawiedliwie nazwać, dopominają się jednak Jasnej Wielmożności. *Mon.* 66, 461. — §. W oczy wpadający, łatwy do spostrzeżenia, pojęcie, zrozumiały, klar, deutlich, verständlich, einleuchtend, in die Augen fallend. Jest to prawda tak jasna, jak słońce bez plamy, Jak to, że tu stojemy, jak to, że dzień mamy. *Zabl. Amf.* 43. To są rzeczy tak jasne, jako szród biała dnia słońce. *Jan. Lig. B* 4 b. Rzecz ta od słońca jaśniejsza. *W. Post. Mn.* 268. Jasna rzecz! i ślepyby ujrzał, rozsądził. *Cn. Ad.* 303. Jasnej rzeczy dowodzić, *soli lumen inferre. Cn. Ad.* 304. Jasnej rzeczy przecć, przeczyć, nie wierzyć, nie rozumieć. *ib.* — *Podobieństwo o głosie:* Ton głosu Pani Mara jest bardzo jasny, wyraźny i wskróś przejmujący. *Pam.* 83, 2, 187. — Wyobrażenie jasne jest, którego rozum ma zupełne i oczywiste pojęcie. *Cyank. Log.* 77. eine klare Vorstellung. — §. Kozacy nas w dzień i noc ustawicznie trapiłi, a zawsze jasnej potyczki się chronili. *Petr. Pol.* 2, 395. t. j. jawnej, walnej; ein offenbares, allgemeines Treffen. Więcej im szkodziły ślepe rowy i przysute reduty, niżli

Mars surowy W polu jasnym. *Tward. Wł.* 181. (w polu otwartym, cf. jawny, szczerny, cf. jaśnia).

Pochodz. *dojaśnić, objaśnić, objaśnić, przejaśnić, rozjaśnić, rozjaśnić, rozjaśnić, wyjaśnić, wyjaśnić, za-*

jaśnić. JASPID, JASPIS, u, m., *Ross.* яспидъ, яспидъ, яшма; *Hebr.* יַסְפִּיד; *Pers.* jasep; *Graec.* ἰασπίς; der Jaspis, kamień kwarcowaty, moczny, o stal uderzony ognia dający, polor przedni przyjmujący, zielony przezroczysty. Na zielonym tle często bywają kropki żółte, błękitne, białe i czerwone. *Kluk. Kop.* 2, 61. *Ład. H. N.* 53. *Prov. Eccl.* что лучше злата? яспидъ; что ясписа? добродѣтель; что добродѣтели? Богъ; что божества? ничто. JASPIDOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, pstrzyć kropkami zielonemi, czerwonemi etc. grün, rot u. s. w. sprengeln. JASPISOWY, a, e, od jaspisu, Jaspisъ. *Ross.* яшмовый.

JASSYR, u, m., *vulg. Tat.* jasyr captivus; *Arab.* esir; *Turc.* isar captivatio, esr, esir captivare; (*Ross. Syber.* ясакъ podatek, dań, ясатчикъ робора; обясаचितъ nałożycь podatek). Jassyr, plon, jeńce, lud zabrany na wojennej expedycyi czyli przy wpadnieniu w kraj jaki, Vente, Gefangne. Jassyr mnogi zabierać. *A. Czart. Mskr.* — Branie w niewolę, jeńctwo, niewola, Sclaverey. Wpaść w jassyre, wpaść w niewolę nieprzyjacielską. *A. Czart. Mskr.* Tatarskie mrowiska rozpierzchły się na zwyczajne morderstwa i jassyry. *Nar. Chod.* 2, 392. Han wysyłał swoje hordy na jassyry i pożogi w kraje Polskie. *ib.* 403. Wstydy był Andromasze, wyznam sercem szczerym, Gdyby się dostać miała Pyrrhowi jassyrem. *Min. Ryt.* 1, 57. Sto serc wiozł jassyrem Idalskiej macierzy. *Mon.* 76, 4.

JASTER, u, m., *botan.* rodzaj rośliny, *aster Linn.*, die Sternblume; u nas znajome są te dwa gatunki, jaster soczysty, *tripolium*; i jaster gawęda, *amellus. Kluk. Dykc.* 1, 60. *Jundz.* 421.

JASTRYCH ob. Astrych.

JASTRZĄB' ebia, m., (*Boh.* gastrab, gestrab, gestrabek; *Slov.* gastrab, (gestrab *milvus*, kania); *Sorab.* 2. jatscheb, jatschzeb; *Vind.* jastran, jastreb, habih, fekolizh (-kania, sokoł, sęp, gryf, krogulec); *Carn.* jastrab, sêkôlz; *Croat.* jasztréb; *Dal.* yastreb, kragulyacz; *Slav.* jastréb; *Rag.* jastreb; *Bosn.* jastréb; *Ross.* ястребъ, ястребокъ; *Eccl.* истребъ; cf. *Lat.* asterias; *Ital.* astore); 1. ptak, *accipiter*, der Habicht, wielkości kury, śmiały, gniewliwy, drapieżny. Z młodu można go unosić do pola na kuropatwy i przepiórki. *Zool. Nar.* 275. *Ład. H. N.* 53. Gatunek jastrzębi *Carn.* piulék; *Ross.* гаевникъ; *Eccl.* выпелица. Gniewliwe jastrzęby. *Banial. J* 2 b. Na co stary jastrząb' godzi, Tym się łowem bawią młodzi. *Zab.* 2, 266. *Nar.* Miasto pomocy i miasto obrony, Skubie ony nędzniki, jako jastrząb' wrony. *Rej. Wiz.* 123. Trudno bez krwi, gdzie się dwaj jastrzębi Głodni do jednej posuną przepiórki. *Pot. Syl.* 407. Pies ten bardzo dobry pod jastrząba. *Pot. Jow.* 138. — Jastrząb' wielki przedni, *asterias. Plin.* 10, 60. eine Art Reiher. *Cn. Th.* — §. *Fig.* Miłość, żal, gniew, wstyd, serc ludzkich jastrzębie. *Pot. Arg.* 747. 2. Jastrząb' albo falkoneta, gatunek dawnej strzelby, ósma część koluwryny, wyrzuca 2 1/2 funta. Ar-

chel. 10. daß Falkonett, eine kleine Falkenne. JASTRZĄBEK, bka, m., Boh. gestrabek; Ross. ястребокъ, *falco palumbarius* Klein, też gołębnikiem zwany; mniejszy od jastrzębia, największym jest nieprzyjacielem dzikich gołębi. Kluk. Zw. 2, 305. Ład. H. N. 53. der Taubenhabicht, Taubenfalk. Bezpieczne jastrząbki. Banial. J. 5. JASTRZĘBI, ia, ie, JASTRZĘBOWY, a, e, od jastrzębiów, habicht's. Boh. gestrabj; Ross. ястребовъ, ястребинный. Szósty i ostatni rząd ptaków jest jastrzębi. Zool. Nar. 217. Jastrzębowe okrucieństwo. Ezop. 10. Jastrzębi, orli nos; (Vind. saferlan nufs). Jastrzębi kamień, hieracites. Plin. 37, 10 et 11. lapis pretiosus dictus a colore simili. Cn. Th. der Habichtstein. JASTRZĘBIATY, a, e, na kształt jastrzębi pazurowaty, wie ein Habicht, Habicht's, habicht-artig. Palce zaostrome, jastrzębate, z pazurami ostremi. Boh. Dyab. 136. JASTRZĘBIEC, bea, m., 1. cf. Kudbrzyn, Boleszyz, Kaniowa, herb; w polu błękitnym podkowa złota, w środku jej krzyż; nad koroną jastrzębi, na nogach dwie pęciny mający. Kurop. 3, 21. ein Wappen. — 2. botan. Jastrzębiec, *Hieracium* Linn. daß Habichtsfraut, rodzaj rośliny, którego gatunki są: górny, *alpinum*; brodawnikowy, *taraxaci*; kosmaczek, *pilosella*; wątpliwy *dubium*; Mysze uszko, *auricula*; podokołkowy, *cymosum*; kłosowy, *praemosum*; mурowy, *murorum*; błotny *paludosum*; wielokwiatowy *sabaudum*; baldaszkowaty *umbellatum*. Kluk. Dyk. 2, 40. Jundz. 395. Boh. gestrabina galega. JASTRZĘBIEC, iał, ieje nijak. niedok., zjastrzębieć dok., jastrzębią naturę przyjmować, zum Habicht werden, seine Natur annehmen. Kiedy sowa zjastrzębieje (albo zkobuzieje), wyżej lata niż sokoł. Fredr. Ad. 55. t. j. pan z niedznika ciężki. cf. Croat. Chuvaj od nosa ostroga, los boly od musa chasztynoga; aliter. Goszpon od pluga, ostraje kuga. — JASTRZĘBNIK, a, m., myśliwiec jastrzębiami polujący, Ross. ястребникъ.

1. JASZCZ, a, m., ryba ob. Jażdż.

2. JASZCZ, u, m., (JASZCZEK, szczka, m., demin. ob. Jaszczyk), naczynie na masło, na bryndzę, powidła, eine Butterbüchse.

JASZCZUR, a, m., (Boh. gestër; Slov. gašcer *vipera*; Ross. ящуръ *mus avellanarius*, cf. szczur; Rag. jastog *locusta marina*, guscter, zelembaak *lacertus viridis*; Bosn. skuscja, vrrinut). Rodzaj jaszczurów, *Manis*, wcale zębów nie mają, alš Geschlechtsname, Schuppenthiere, schuppige Eidechsen, Formosanische Teufelchen. Jaszczur pięćpalczysty, którego długość do trzech łokci dochodzi, w kłab cały zwinąć się może, od powierzchni do jaszczurki podobieństwa tak nazwany. Zool. Nar. 298. der Pangolin, daß furchwänzige Schuppenthier. — §. Dawni jaszczura kładą za gad srogi, jadowity, zarówno ze żmijami, in den alten Schriften: ein schneißliches, giftiges Gemürm, so schrecklich alš die Otter. On tak grzeczny kawaler, stał się nam jaszczurem, Śmiertelne dawszy sercom naszym rany. Pot. Syl. 63. Jaszczur śmiertelnym żądłem jadowity. Kochow. 91. Taką w tobie srogosć, żeś już nad samego Nieprzystępniejsza jaszczura głuchego. Past. Fid. 13. — §. Jaszczur ryba morska, łbem jaszczurce podobna, *lacertus*. Plin. 32, 2. Ross. макбель, ein der Eidechse ähnlicher Seefisch. Cn. Th.; cf. ja-

szczurka jeziorna. JASZCZURA ob. Jaszczurka. JASZCZUR-CZE, ecia, n., demin., młoda jaszczurka, daß Zunge der Eidechse, eine junge Eidechse. Dawne mniemanie iż jaszczurczęta, gdy się mają wylęgnąć, wygryzają się z żywota matki, tak że ona zdechnie. Dlatego rodzicobójcy zaszytemu w wór, przydawano prócz psa, kura i jaszczurkę. Sax. Porz. 149. Pot. Zac. 101. JASZCZURCZY, JASZCZORCZY, a, e, od jaszczurki; żmijowy; Ross. ящерица, Eidechsen, Ottern. Jaszczurczy kamień, *saurites*. Plin. 37, 10. *gemma in ventre lacertae viridis*. Cn. Th. Jad jaszczurczy. Sk. Kaz. 543. Tatarzy strzały swe jaszczurczym jadem napuszczają; *vipereo felle*. Paszk. Dz. 15. Serce nieużyte, jaszczorce, węzami obwiedzione. Teat. 11. b, 92. Chleb jego w żołądku obróci się w żółć jaszczurczą. 1. Leop. Job. 20, 14. (w żółć żmijową. 3 Leop.). Ojca ci boga zowią, jaszczurczym się płodem Z wnętrzości miłosierdzia wygryzują wrzodem. Pot. Poc. 232. Ząd moraln. jaszczurczy niewdzięczny, złośliwy, undankbar, bößhaft. Rodzaju jaszczurczy. W. Math. 43, 12, not. „narodzie żmijów.” Otterngestüchte. Luth. Jaszczurcze plemię. Leop. Luc. 3, 7., Bibl. Gd. — Z miłością umknie zgoda, a jaszczurcze plemię Własną matkę z ojczyściej precz wypędza ziemię. Zab. 6, 180. Min. Konstantyn Kopronim, syn Leona, rodzaj jaszczurczy, który złością i niewiernością abo z ojcem zrównał, abo ojca przechodził. Sk. Dz. 708. Bardziej niż jaszczurczęj krwi się tego chroni. Lib. Sen. 17. — Botan. Jaszczurcze ziele ob. Węzownik. — Jaszczurczy mech ob. Smoczy mech. JASZCZURKA, i, ż., (Boh. gestërka, gešterica; Slov. gascërica, gašcerka, gašterka; Sorab. 2. jaschcer; Sorab. 1. jeiczerza; Croat. guscher, kuscher, zelembak, guschericza, kuscherinecz; Vind. kushar, kusharizh; Carn. martinz, mertinz, mazharöl; Dal. guschyericza; Bosn. gusterica; Slav. gushter; Rag. guscteriza, guscterica, krjes, barb. ejarejak; Ross. ящерица; Eccl. ящерица, ищерица; cf. Graec. σαύρα); rodzaj rozmaite gatunki zajmujący, jako krokodyły, bazyliżki etc. Zool. Nar. 207. Eidechse, alš Geschlechtsname. Jaszczurka pospolita, die gewöhnliche Eidechse, jest niewielka, ma 4 nogi krótkie, ogon długi z kołeczków złożony, ostremi łuskami okryty. Są zielone, siwe. Ład. H. N. 53. (cf. skrzczeck), (Boh. wjitenice; Ross. веретеница; Rag. guscter, zelembak; Bosn. zelenbak, guscter zeleni); jaszczurka ziemna, *tarantula*. Sleszk. Ped. 412. Jaszczurka ogniowa, krostawa - salamandra. Cn. Th. Jaszczurka mieniaca barwę, wiatrożyła, abo wiatrożył, *Chamaeleon*. Cn. Th.; (Rag. Prov. Tkoga zmia uie, i guscterize se boji; cf. kto się na gorącym sparzył). — §. Jaszczurka, jaszczura, jako zwierz najjadowitszy, najniewdzięczniejszy, najzłośliwszy, tyle co i żmija; Ross. желтопузь, желтопузикъ, alš daß giftigste, bößhafteste, undankbarste Thier. Dawne mniemanie, jaszczurka samiec, gdy się z samicą zchodzi, głowę swoją w jej usta włoży, którą potem samica w sobie ugryzie. Sax. Porz. 149. cf. jaszczurcze. — Jedną tylko jaszczurką, niewdzięczne stworzenie, Dlatego szarpie żywot matki jadownicie, Ze jej cząstki udziela, że jej daje życie. Zab. 8, 224. Zostałoby się jaszczurek plemię, Co własnej

matki toczą wnętrzości. *Zab.* 15, 165. *Sekl.* 10. Nie jest to rzecz bezpieczna, gdy przy twoim dworze Chowaś jaszczurkę, która bokiem się wyporze. *Morszt.* 283. Słodka ona jako chrzan, dobra jak jaszczura. *Żegl. Ad.* 95. — §. Żmija, die Ratter, Vipera. (cf. *Boh.* gešter vipera). Kleopatra jaszczurki przysadziła sobie przeciwko sercu, aby od napuszczonego jadu tych bestyj umarła. *Petr. Hor. F. 4 b. Fig.* Między świętymi jaszczurki i węże znalazł. *Sk. Dz.* 515. §. Jaszczurka jeziorna, *salmo saurus*, ryba na stopę długa, okrągła, jaszczurce podobna, tylko że nóg nie ma. *Kluk. Zw.* 3, 185. 2. Jaszczurka, małe działko, wyrzucające 5 uneyi żelaza. *Archel.* 10. ein ganz kleineß Zalfonett. Zewsząd na wałach kule nas raziły z dział nieprzyjacielskich i nośnych jaszczurek. *Tward. W. D.* 58. JASZCZURNIK, a, m., *Botan. ob.* Wołowy język biały. JASZCZURYSKO, a, n., szpetne jaszczurzysko. *Rej. Wiz.* 110. eine häßliche abscheuliche Eidechse.

JATCZY, a, e, 1. od jaszca czyli jażdża ryby, *Kaulbårsen*. 2. Od jaszcu do masła, *Butterbüchsen*. JASZCZYK, a, m., (*Ross.* ящикъ, ящичекъ = skrzynia, szuflada); puszka czyli naczynko, w którym się masło na stół daje, die *Butterdose*.

JASZCZYĆ się *zaimk. niedok.*, cieszyć się, z ukontentowania podskakiwać, vor Freude hüpfen. Wąż ten od niektórych podróznich ucieka: naprzeciwko innym wybiega, jaszczy się, raduje, i z radości około ciała ich okręca się. *Boh. Dyab.* 2, 316.

JATA, CHATA, y, ż., JATKA, CHATKA, i, ż., *demin.*, chać, kuczka, eine Hütte. (*Rag.* pojatta, kuchjarizza, pljevniza; *Sorab.* 1. yeta, kheža, khezka, cheiža, keiža; *Croat.* hutta, shottor, koliba, (*dist. Croat.* jata, chreda; *Rag.* jatto = stado, *grex*); *Carn.* wajta, kajsha, hōtla, kōzha, kozhūr; *Vind.* huta, hutiza, hishiza, kozha, kozhiza; *Hung.* ház, házatska; *Ross.* хатъ; *Ecl.* хатъ; cf. *Pol.* huta; *Germ.* das Roth, die Katze; *Lat.* casa; cf. *Pol.* hyza; *Germ.* Haus; cf. *Pol.* kuczka, kuczka; *Svec.* hydda; *Dan.* hytta; *Graec.* κενθειν); jakiegolwiek schronienie od powietrza, budka, n. p. Spustoszeje Syon, jako jatka przy winnicy, i kuczka przy ogrodzie. *Sk. Kaz.* 340. Jatkę sobie rogożą pokrytą uczyniwszy, w niej się ode dżdzu i upalenia bronił. *Sk. Żyw.* 2, 280. — Jata, namiot, nakryty plac albo stanowisko, *scena.* *Mącz.* ein Zelt, ein bedeckter Standort, *Ross.* колиба, колибница. Warsztat ciesielski, jata pod którą robi, *materiaria fabrica.* *Mącz.* die Zimmermannshütte. — Górniczy, gdy rudę na wierzch wywindują, składają ją w szopy nakryte, zwane jaty, a za drogi dobrej z jat przewożą ją do pieców wielkich. *Os. Rud.* 7. die Kaue, die Erzhütte, wo die Metallerde zusammen gefahren wtrb. Ptasznicy czynią sobie z zielonego gałęzia jatkę małą, tak iżby ją z miejsca na miejsce mogli na sobie nosić. *Cresc.* 635. (cf. gać, galk, gajewisko). — §. Jatki, kramy przepkupniów, gdzie mięso, ryby, jajca i inne żywyoty przedają, *macellum.* *Mącz.* Hörterbuden. (*Ecl.* лавка торговая, tasza). Jatki rozmaite, chlebne, garbarskie, rzeźnicze. *Sax. Tyt.* 83. Cokolwiek w jatkach przedawają, jedzcie. *Zygr. Gon.* 360. Mamy doma ten dostatek, Ze się obejdzie bez jatek. *J. Kchan. Dz.* 270.

Wadzą się jak w jatkach = jak baby na trećie, sie zanfen sich nie die Höderweiber (die Gratshlerweiber, O est.) Wydał się na jatki, *misit se in ora populi. Cn. Ad.* 1277. na ludzkie języki, er hat sich inš Gerebe gebradt. Wstyd wydała na jatki. *Hor.* 1, 207. *Min.* cf. psu oczy przedać, Preß geben. Mięsne jatki = rzeźnicze, die Fleisshank; *Boh.* gatky, gatka; *Sorab.* 1. mjaszne yetki; *Sorab.* 2. sharne; *Vind.* mefniza, mefarniza; *Carn.* mesniza; *Croat.* mesznicza, meszarnicza; *Hung.* mészárszék; *Slav.* mesarnica; *Bosn.* komarda; *Ecl.* мясoppоdалише, мясный рядъ. Jatki, w których za miastem bydło bija. *Star. Dw.* 14, (szlachtuz, daß Schlachthaus). Jak psi się od jatki do jatki włóczą, kości gniojąc. *Falib. Dis. X.* 2. On tam wszystko jako pies pod jatkami leży, A gdy mu kość wyrzuca, porwawszy precz bieży. *Rej. Wiz.* 28 b. Wieczera bez jatek = wieczera z jarzyn. *Cn. Th.* 1245. — Wydać się na mięsne jatki = wprawić się w niebezpieczeńść, *securi cervicis subicere.* *Mącz.* narażać się, sich in Lebensgefahr stürzen, auf die Schlachthaus liefern. Gryfowie z bitwy z Prusakami uciekli i drugie na mięsne jatki wydali. *Biel. Kr.* 120. Wszystko radnieć cierpieć, a niżeli Rzplta na jatki wykladać wolimy. *Krom.* 172. (*Vind.* ubijalishe, umorjalishe). Krwawe łyzy wylewały matki, patrząc na dziatki, Które gwałtem dać musiały na mięsne jatki. *Piesn. Kat.* 39. Hetman od posiłków opuszczony, prawie na mięsne jatki wydany był. *Biel. Kr.* 447. *Rej. Zw.* 37 b. — §. Chata, jata, chatka = chałupa chłopska, eine Bauerhütte, ein elendeß Bauernhaus. *Boh.* katrče, katrč, (cf. kotara); *Sorab.* 1. pas; *Sorab.* 2. waža; *Croat.* hutta, koliba; *Dal.* cherga; *Bosn.* sčevariča; *Ross.* лачуга, лачужка, олачуга, буддырь. Stachowi z Basią chata już jest wyznaczona Z gruntem i z całym dobytkiem Na nowe gospodarstwo. *Kniaź. Poez.* 3, 226. Niech on siedzi pyszno w pałacu, a ja w małej chacie. *Bardz. Trag.* 429. Chaty z słomy i ziemi uklepane. *Pam.* 83, 635. Mogę biedę przyrównać mą do onej chaty, Którą sklecił na piasku kmiotek niebogaty Z błota i z piany abo z słomy, a plewami Pokrył. *Kulig. Her.* 79. Jedna jaskółka nie czyni lata, nie czyni miasta jedna chata. *Cn. Ad.* 309. Chatki na wsiach. *Lib. Hor.* 52. Straszna śmierć, którą nogą w nizkie chatki wchodzi, Taż w wyniosłe królewskie pałace ugodzi. *Lib. Sen.* 14. Tatarzy chatki stawiają na wozach, Które z sobą wszędzie przyciągają. *Lib. Hor.* 82. (*Pap. Herb.* 107. pisze chadki, cf. chodzić). JATCZY, JATKOWY, a, e, od jatek, *Kramladen*, *Buden*, *Hörterbänke*. *Slov.* gatkowy. Rynek jateczy. *Mon.* 71, 796. der Hödermarkt, Fleisshmarkt, Brotmarkt. JATNIK, a, m., *topiarius*, który umie jaty i letnie siedzenie w ogrodach przyprawiać. *Mącz. Scenofactor*, namiotnik, który namioty robi. *ib.* der Hütten-, Lauben-, oder Zeltmacher. §. W jacie czyli chacie mieszkający, der Hüttenbewohner. *Ecl.* кушникъ.

JĄTREW, trwi, ż., JĄTREWKA, i, ż. *zdrbn.*, bratowa, die Brudersfrau, die Schwägerinn; (*Bosn.* jetriua, sgena diverova; *Croat.* jeterva; *Rag.* jetarva, xena djeverova; *Ecl.* ятрьвъ, смѣхъ, деверная жена; cf. snocha, cf. żelw; cf. *Ross.* единоутробный jednowątrobny, t. j. jednej matki,

ятро wątroba, nerka). *Saxon. Porz.* 132., *Mącz. fratria*. Uczynił umowę z swoją jątrwą, iżby on, jako brat jej męża, opiekął się jej syny. *Baz. Hst.* 357. Wszedł do jątrwi, aby wskrzesił nasienie braterskie. *ib.* Dowmunt widząc jątraw i bratową swoją, księżną Narymuntową, wziął ją sobie gwałtem za żonę. *Stryjk.* 310. Jesliby dziewierz nie chciał pojąć jątrwi swęj... *Budn. Deut.* 25, 7. (bratowy. *Bibl. Gd.*). Żona jątrawki twęj nie odkryjesz, bo sromota brata twego jest. *Leop. Levit.* 18, 16. *Radz. ib.* (żona brata twego. *Bibl. Gd.*) JĄTRZYNICA, y, ż., JĄTRZYNICZKA, i, ż., *dem.* (*Boh.* gitrinice, gitrnička, gatrnice; *Sorab.* 1. yaternicza, yatrowa kówbas; *Sorab.* 2. jefschiniza, jefschinza; *Carn.* jeternęza; *Vind.* jeterniza, jeterna klobafa; *Croat.* jeternicza, devenicza; *cf. Boh. et Slov.* gątra; *Croat. et Bosn.* jetra; *Sorab.* 1. jatra, yatra; *Vind.* jetre; *Carn.* jetra - wątroba; *Eccl.* ятро nerka; *Sorab.* 1. yatro ropa; *cf. Germ.* Eiter; *Graec.* ήπάρι); kiszka nadziewana krwią i łuszczem. *Włod., farcimen.* *Mącz.* eine Leberwurst, Blutwurst; *Boh.* dudjk; *Slav.* divenica; *Sorab.* 1. krawa kowbas. — 2. Kiszka w ciele ludzkim, ein Darm. Z ślazu klistera w stolcowej jątrznicy bole uśmierza. *Syr.* 1102. JĄTRZNY, a, e, ropisty, eiternd, Wzdryga się jątrzny ból dotknięcia ręki. *Zab.* 15, 362. *cf. Boh.* gatrnj; *Sorab.* 1. yatrowé wątrobnj; *Sorab.* 1. yedmoyité; *Vind.* gnoiranast. JĄTRZYĆ, ył, y, *cz. niedok.*, zjątrzyć *dok.*, (*Boh.* gitriti, zgitrim, zgitrowati; *Slov.* zgetrjm; *Sorab.* 2. jefschifsch; *Sorab.* 1. woyeroščam; *Bosn.* oranaviti; *Dal.* izranivam; *Croat.* izprischujem, izprischiti); ropić, gnoić, n. p. ranę, eiteru mačhen, schwären mačhen. Wzdryga się serce jątrzyć rany podgojone. *Ossol. Str.* 8. Jątrzący albo ropiący, n. p. plastr, *Ross.* нарывный. Krosty białe, jątrzące, niesztowicami przodkowie mianowali. *Syr.* 1119. *Fig.* Jątrzyć kogo - żarczy go. *Cn. Th.* einen erbittern, reizen, aufbringen; *Bosn.* vrighiati, ozlediti; *Vind.* sjesiti, pohuskati, drashiti, podbodati; *Ross.* сердить, сержу, задорить, горячить, огорчить; *Eccl.* ярю, преогорчеваю. Zbyt sprawiedliwym gniewem pała moje wnątrze, Wiem że ciebie samego, gdy wysłuchasz, zjątrzę. *Przyb. Luz.* 177. Jątrzący, bolesny *Ross.* огорчительный. JĄTRZYĆ się *recipr.*; ropić się, *Boh.* gitriti se, gitrim se; *Vind.* gnojiti se, otiekuvati, heitrati, otezhi, otvuriti; *Sorab.* 2. sze talužifsch; *Sorab.* 1. podyetžu szo, noyu szo, zaczekam, yedmu szo; *Ross.* нарвать, нарывать; schwären, eiteru. — *fig.* Srożyć, żarczyć się, erbittert werden, sich erzürnen. JĄTRZENIE, ia, n., *subst. verb.*, ropienie, *Sorab.* 1. yetzeno; *Bosn.* ničina, die Eiterung, daß Eiteru. Jątrzenie się czyli otoku zbieranie. *Perz. Lek.* 220. — *Fig.* daß Erbittern, Erzürnen. JĄTRZYCIEL, a, m., jątrzący drugiego, gryzący, der Erbitterer, Aufbringer; *Vind.* drashnik, pohuskavez, podbodnik; *Ross.* огорчитель, *fem.* огорчительница; *Eccl.* прогнѣватель.

Pochodz. *dojątrzyć, najątrzyć, pojątrzyć, przejątrzyć, rozjątrzyć, zujątrzyć, zjątrzyć.*

JAW - tylko w tych sposobach mówienia: *na jaw'*; *na jawią*; *na jawi*; *na jawie*, *na jawi*; *Boh.* zgewně, gewo, *na gewo*; *Ross.* явь, въ явь, явь, *на яву*, *въ*

явь; otwarcie, publicznie, widocznie, jasnie, offen, offenbar, öffentlich, sichtbarlich. Nie niemasz tajemnego, coby nie miało być objawiono; ani się stało co skrytego, aby na jawią nie wyszło. *Bibl. Gd. Marc.* 4, 22. (aby się na jasnią nie ukazało. *Radz.*) daß es nicht offenbar würde, nicht an den Tag oder anders Licht käme. Wszystkie przywary przez pewne znaki na jaw wychodzą. *Pilch. Sen. list.* 404. Nie trzeba świadectwa wiele, Same rany świetne w ciele Zmartwychwstanie Pańskie sławiają I podawają na jawią. *Groch W.* 111. Lud nań, gdy na jaw wyszedł z pałacu, wołał sarkając. *Sk. Dz.* 295. t. j. gdy na świat publicznie wyszedł, als er aus seinem Pallaſte unter die Leute gieng. Nie mówię tobie, żebyś się stawił na jawią, *ut te prodas in publicum.* *Zygr. Gon.* 298. Staraniem moim było, żeby się dla pospolitego dobra sprawy s. Alojzego wydały na jawią. *Wys. Aloj.* 2. na świat, w druku, daß sie anders Licht gestellt, öffentlich herausgegeben würden. Już teraz cała jego zdrada na jawi, ste ist offenbar. §. Na jawie - pod niebem, n. p. Naczynie to zakopują nie pod dachem, ale na jawie. *Cresc.* 388. unter freyem Himmel, (*Ross.* явки, явление 1) objawienie, 2) scena w komedyi; невяка niewidok). — JAWA, y, ż., (*oppos. sen*); na jawi, na jawie, (*oppos. przez sen*), daß Waschen, im Gegenſatz des Träumens, Schlafens; *adverbialiter* wachend, *oppos. träumend, schlafend.* Dziwi się, patrzy i oczy przeciera, Nie wie czy jawa, czy też mu się marzy. *Zab.* 14, 242. *Szym.* er weiß nicht, ist (es Waschen) er wachend, oder träumt es ihm. Sen to czy jawa? w krainę podziemną Szedłem był drogą i głuchą i ciemną. *Kniaź. Poez.* 1, 252. war es Traum oder Waschen? Zapewne się to We Panu śniło, i zdaje ci się, że to rzecz na jawie. *Teat.* 15, 58. Co na jawie, to we śnie; utajona cnota I przez zamknięte zmysły ma otwarte wrota. *Zab.* 1, 102. *Nar.* womit man sich wachend beschäftigt, daß kommt einem im Traume vor. Czego kto pragnie na jawi, To mu sen przed oczy stawi. *Rys. Ad.* 8. Com tylko w myśli układał na jawie, To śpiąc jakby w istotnej widziałem postawie. *Szym. S. W.* 56. Z radości we śnie, na jawie smutek. *Kniaź. Poez.* 3, 175. Ledwom mógł z początku wierzyć, że to, co widziałem i czułem, było na jawie. *Kras. Dos.* 249. ich konnte kaum glauben, daß mir daß wachend widerführe. Poetom śni się czasem i na jawie. *Kras. Antim.* 62. die Dichter träumen oft wachend. On cicho szeptem i pod nosem prawi, Słuchacze drzymią; a on sam na jawi Czy przez sen mówi, nie wie; lecz strwożony Recytuje pens doma nauczony. *Opal. Poet.* 6. (JAWIA, i, ż., n. p. Ruś biała zaraz z pola znosi wszelakie zboże do izb czarnych, które oni jawiami zowią, i tam je suszą. *Gwagn.* 333. *cf.* hrydnia, eine Rauchkammer, daß Getreide zu trocknen). JAWIĆ, il, i, *cz. niedok.*, zjawić, ujawić, *dok.*, *Boh.* gewjm, zgewiti, zgewowati; *Rag.* zjavit, javgljati, objaviti; *Croat.* javlyam, objavlyam; *Sorab.* 1. jawicz; *Sorab.* 2. jawisch; *Ross.* явить, являть, изъявить; zjawiać, jawnym czynić, offenbaren, bekannt machen. Im więcej jawisz grunt serca twojego, tymes szanowniejszy. *Teat.* 35. d, 76. Gdy każdy z nich z tej sobie nienależnej szaty rozebrany bywa, jawia się

na nim piętno, po którym łąco poznany bywa. *Smotr. Ex. 1.* Bóg swych i w mroku jawi. *Chodk. Kost. 89.* Te rady dotąd tać należało, które wam teraz, cne ryccerstwo, jawię. *Chrośc. Fars. 96.* JAWIĆ się *recipr.*, zjawiać się, *passiv.* sich offenbaren, sich zeigen, erschinen; *Rag. jăvitise, objăvitise; Sorab. 1.* wozyewam szo; (*Carn. javra se colligitur* wnosi się, wywiezuje się; *Bosn. javitse, zuatti, datti* głás odzywać się; *javitise* komu *adire aliquem*). Otóż jawi się głupstwo. *Teat. 18. b, 26.* (wynurza się, przebija się, pokazuje się, wydaje się). Jawią się świeczki w nocy, odzywają echa. *Pot. Arg. 429.* Nie żartuj ze mnie proszę, że ci chcę sny prawić. Wiele się ich jawiło i może ujawić. *Zab. 16, 298.* zięciły się, sind eingetroffen. JAWISKO, a, n., co się zjawilo, widowisko, widzenie, eine Erscheinung. Widziałem te jawiska, co zwykli za cuda mieć lekkowierni. *Przyb. Luz. 149.* Zstępowały cheruby giejtami świetnemi, Ślizgając się, jak polne jawiska po ziemi. *Przyb. Mill. 402.* JAWNIE, JAWNO, *adverb.*, niekryjomo, publicznie, offenbar, öffentlich; *Boh. nagewo, zgewně; Slov. zgewně; Sorab. 1.* zyawně, wozyawne; *Sorab. 2.* sjawne; *Vind. ozhitnu; Dal. ocsito; Ross. явно, явственно, явственно, наружу; Eccl. исповѣдуемо, явнѣ, народнѣ.* Jawnie odmówiwszy, w osobności pozwolić; przy drugich obraziwszy, cicho przejednać. *Cn. Ad. 304.* Już dalej nie przez przypowieści mówić wam będę; lecz jawnie o ojcju moim oznajmię wam. *Bibl. Gd. Joan. 16, 25.* Chrystus opowiadał słowo boże nie pokatnie, ale jawnie. *Dambr. 457.* Mniej szkodzi ten, co jawnie szkodzi. *Min. Auz. 121., Boter. 4, 89.* Wojewoda Wołoski królowi jawnie pokłon wyrządziwszy, chorągiew pod nogi jego rzucił. *Krom. 478. publice.* Kromer z przywilejów koronnych, z pisarzów k temu jawnie przez ręce idących, wiadomości dochodził. *Błaż. Kr. 480.* Gdzie ludzie jawnie chodzą albo jeżdżą, tam nikomu nie ma być wolno ciskać kamieniami, ani strzelać. *Chełm. Pr. 195.* Jawnie zgrzeszył, jawnie też pokutował. *Karnk. Kat. 343.* Jawno to wszystkim czyniemy: wiadomo, fund und zu wissen. Jawno to: wiadomo, es ist weltkundig, bekannt. (*opp. Ross. безъявочно*). JAWNOGRZESZENIE, ia, n., publicznych występków pełnienie, öffentliche Lasthaftigkeit; *Eccl. явнoгрѣшнe.* Ewanielista tak zacny nie byłby był Mateusz, który przełożonym nad jawnogrzeszniki był, kiedyby z jawnogrzeszenia jego był zaraz skaran. *Białob. Post. 254.* JAWNOGRZESZNIK, a, m., publicznie grzeszący, ein öffentlicher Sünder; *Boh. zgewný htjšnjik, weřegnjik; quidam sic reddunt Lat. publicanum inepte. Cn. Th. — n. p.* Zaś tego i jawnogrzesznicy nie czynią? *Leop. Math. 5, 46.* (celnicy. *Czechow., Bibl. Gd.*), die Zöllner und Sünder. Ł u t h. Gdy Pan siedział w domu, wielu grzeszników i jawnogrzeszników przychodząc, siedli z nim. *Leop. Math. 9, 10.* (grzeszników i celników. *Bibl. Gd., Czechow.*). Zachęsz jawnogrzesznik. *Sk. Żyw. 1, 120. — 2, 257.* Licemiernik i jawnogrzesznik. *W. Post. Mn. 231., Pocięj. 14. — W rodz. żeńsk. JAWNOGRZESZNICA, n. p.* Marya Magdalena. *Rej. Post. T. u. 3.* JAWNOGRZESZNY, a, e, publicznie grzeszący, öffentlich sündigend. Niewiasta jedna

jawnogrzeszna. *W. Post. W. 3, 293.* Mędracy zakonni rozumieli o Chrystusie, że był przyjacielem jawnogrzesznych. *Białob. Post. 9.* JAWNOŚĆ, ści, ż., (*oppos. skrytość, ukrytość*), die Offenbarkeit die öffentliche Bekanntheit; *Ross. явность, явственность.* Księgi, które popisał, a na świat albo jawność wydał. *Mącz. die Schriften, die er anß Eicht gestellt hat, herausgegeben hat. — §.* Trzeba uważać, które ziele na jawności się kocha, a które w w cieniu roście. *Cresc. 506.* pod otwartem niebem, unter freyem Himmel. JAWNY, JAWIEN, a, e, *Boh. et Slov. zgewný; Sorab. 1.* zyawně, zromadniczki; *Sorab. 2.* sjawni; *Vind. oberlih, ozhitnu, vieden, resdenjen, resopert, bielodański; Slav. ocsit; Rag. occit; Ross. явный, явственный, всенародный; nieskryty, publicznie wiadomy, nietajemny, öffentlich, bekannt.* Tak przyrodzenie nasze sprawiło, abyśmy z jawnych i wiadomych nam rzeczy, postępowali ku rzeczom tajemnym i niewiadomym. *Orzech. Qu. 65.* Gdy ten sędzia zasiędzie, Wszelka skrytość jawna będzie. *Pieśń. Kat. 172.* Wiele jawnych i tajnych grzeszników siedziało z nim. *1 Leop. Marc. 2, 15.* (*ob. Jawnogrzesznik*). Jawnu uczynek trojaki jest: najprzód, iż zaprzec uczynku nie może, bo jest tak jasny, jakoby się go ręką dotykał; powtóre, kiedy kogo w uciekaniu pojmają; potrzenie, kiedy u kogo kradzioną rzecz najda. *Szczerb. Sax. 169.* Jawnu, albo świeży uczynek, jest to, kiedy się co świeżo stanie. 169. (*cf. gorący; cf. Ross. явочной doniesiony; явочная doniesienie*). Jawnym być *Ross. явствовать.* Jawnu to rzecz: wiedzą to i bawby na trece abo w szpitalu. *Cn. Ad. 304.* eine allbekannte, weltkundige Sache. — §. Pod otwartem niebem, unter freyem Himmel. Rzepa kocha się na roli jawnej, bowiem cień a niedochodzenie słońca jej szkodzi. *Cresc. 195.* na otwartej przestrzeni, na wolnem powietrzu. — §. Jawnu, publiczny, öffentlich. Po wszystkich miejscach jawnych i osobnych, zwłaszcza gdzie sądy bywają. *Herb. Stat. 161.* Przylepienie pozwu na ratuszu albo na innym jakim jawnym miejscu. *Sax. Porz. 55.* Na jawnej drodze, gdzie się ludzie tam i sam przechodzą, człowieka zabito. *Chełm. Pr. 195.* auf öffentlicher Straße. Swoich pobratymów spottarzenia, i w jawnej radzie gęste i głośne złorzeczeństwa, umysłem spokojnym przyjmował. *Pilch. Sen. 235.* na obradach publicznych, in der öffentlichen Rathsverammlung. Podał swe zdanie przez druk pod jawny każdego rozsądek. *Grod. Dis. 2.* (*ob. na jaw', na jaśnią wydać*). W domu tym jawne bywały wieczerze. *Op. Jer. 20.* (publiczne). Osoba jawna: urzędnik publiczny, eine öffentliche Person, ein Beamter, persona publica. Pisarz miejski jest osoba jawna, przysięga obowiazana. *Sax. Porz. 18.* Testament czynił przy pisarzu jawnym. *Klon. Wor. 70.* Jawnu pisarze i prokuratoru Będziesz bogacił, dając im pobory. *Klon. Fl. G. 4.* Jawnu list jest, który ręką jawnego pisarza pisany albo pieczęcią urzędową zapieczętowany. *Sax. Porz. 84. oppos.* osobliwy, prywatny. — §. Szyja pełna okazała, Piersi jawne, ręka biała. *J. Kchan. Dz. 268.* t. j. wydatne, ein (hervorstehender) gewölbter Busen. §. Pozwolenie jawne i niejawnie: wyraźne i niewyraźne. *Tr. ausdrücklich.*

Pochodz. *objawić, objawiać, objawienie, objawiony; pojawić; rozjawić; ujawić; wyjawić, wyjawić; zjawić, zjawienie, zjawiony, cf. ziewnąć.*

JAWOR, u, m., *acer*. Linn. der *Ahorn*, drzewo między pierwszemi co do wielkości, rośnie prosto i bez gałęzi bardzo wysoko; korę ma gładką siwopopielatą. Wierzch jak najęściej zarasta. *Kluk. Rosl. 2, 21.* (cf. klon). (*Slav. javor; Boh. jawor, gawor, gawurek; Sorab. 1. yawor; Slov. gawor; Hung. juhar-fa; (Slov. gawor, habr ornus; Hung. gyertyán - fo; ob. Jesion); Croat. javor acer, ornus; lorber; javorika, lorvrika; Hung. borostyán laurus; Croat. maklyen acer montanus; Dal. et Hung. yavor laurus; Rag. jávor platanus; Bosn. javor platanus umbri: Carn. gábr, javor acer montan., bôr acer, worovz acer pinus; Vind. javor (2. *carpinus betulus*); gaber, gabrovez id.; javorika, lovrika: laur, wawrzyn; borouz, borou drevu, besg acer; Ross. яворъ, репина platanus orientalis, чинарь; Arab. *platanus acer; Hebr. יאר יער jaar silva; cf. Hebr. רבוב robustus fuit; cf. Germ. Ahorn*). Wysoka sosna, modrzew i dąb trwałe, Jawor i buk okazały. *Past. Fid. 8.* Jawor chwając się wznosi. *Dar. Lot. 11.* — Jawor prawy cudzoziemski, platan, *platanus*. *Cn. Th. Platanbaum, Platanus.* Wodny jawor, wodoklon, *platanus*, *Wälscher Ahorn*, listem swojskiemu podobny. *Sienn. 152.* Jawor wschodni, w spolicie klon jaworowy, *platanus orient.* *Kluk. Dyk. 2, 205.* der *morgentändische Platanus.* JAWOR, a, m., miasto i księstwo znaczne w Śląsku niższym. *Dyk. Geogr. 1, 295.* Zauer in *Schlesien*, rzeczony od jawora drzewa. *Stryk. 69.* JAWORÓW, a, m., miasto Polskie w Województwie Ruskim. *Dyk. Geogr. 1, 69.* eine Stadt in der *Woiw. Reußen.* JAWOROWY, a, e, od drzewa jaworu, *Ahorn*; *Slov. et Boh. gaworový; Bosn. javorni; Vind. javorn; Sorab. 1. jaworný; Croat. javorichni; Rag. javorni, javorov, lepénski; Ross. яворовый.* Gałąź jaworowa *Ross. яворина.* Z jaworowego drzewa stolarze robią różne sprzęty. *Lad. II. N. 54.* Jaworowy gaik. *Cn. Th. Bosn. javoriscite platanetum; Carn. worje aceretum.**

JAZ, u, m., plecienie przez rzekę dla wstrzymania i łowienia ryb, ein Wehr, eine Flechte durch einen Fluß, die Fische aufzuhalten; *Boh. gez, gezek; Sorab. 2. swës (gat staw); Carn. jes, jesa septum, gatshe septum in fluvio rapido, gátim farcire, ob. Gacić, gać; (Carn. sajésim = jaz założyć); Vind. jefs agger, gas, pregas = bród, gas, stesda = ścieża; Croat. gata ponticulus vimineus stramine coopertus, gać, 2) gata, zajazenye, zagatenye septum per fluvium; zájéz interclusio aquae, zajezújem intercludo aquam, gatiti, zajeziti consepere, aquam retinere; jéz, sztiszka septum; gaziti = brodzić, gaz, gazische, brod vadum, gazliv vadabilis; Hung. gázlóhely = bród; Bosn. gát, zajazenje od vode; gatiti, zajaziti aggero; gaziti, prigaziti vadere, gaziscite vadum; jáz, propást hiatus, terrae discussus; zajaziti, uciniti pomarklo offusco; Rag. jáz, jéz agger circa molas, (jáz profunditas, jazni, jazovit profundus, gaziti vadare, gaz, gaziscite vadum); Ross. пепруда, перебойка, коты, учугъ, городьба. Rybitwi pło-
tą z trzciny i chrostu jazy z ciasnemi dziurami, abo*

wychody wodnemi; tamże one więcierze zastawiają w dziurze, aby ryby za wodą idąc, prosto wlaży w więcierze. *Cresc. 645.* Większą część rzek naszych zamykają jazy i płoty; więcej sobie uważamy łowienie ryb, aniż pospolite dobro. Zakazujemy tedy, aby przepływający nie byli przymuszeni ku zapłaceniu myta albo nadgodzie szkody, zwłaszcza dla rozerwania jazu; gdyż nie płoty, ale sieciami ma być łowiono. Wszakże gdy komu miły jest pożytek jazu, niech w nim uczyni wrota szerokie, któremi przejeżdżającym wolne pływianie niech dadzą. *Herb. Stat. 542.* Jaz abo siedza jesietrza. *Stat. Lit. 217.* der *Störjang.* Jaz na węgorsze, der *Walfang.* — §. Jaz, grobla zwracająca wodę na koła młyńskie, n. p. bić jaz, bić tamę, groblę. *X. Kam. der Mühlbaum.*

JAZ, i, ż, JAZICA, y, ż, *cyprinus jeses; Hung. jász-keszek; Slov. gelsawka; Carn. jes, jesa; Ross. язь, шершперъ, шерехъ; Croat. arbun; daß Rothauge, eine Art Weißfische,* ryba niewielka, cztery lub pięć calów szeroka. *Kluk. Zw. 3, 175.*

JAZ, ja - ż, ob. Ja.

JAZDA, y, ż, JEZDA. *P. Kchan. Jer. 18.* (*Etym. jezdzić, jechać.*) — §. a) Jeżdzenie, daß Fahren, daß Reiten, die Fahrt, die Reise, der Ritt; *Boh. gjzda, gjzdba, getj, gezd; Slov. gjzda; Sorab. 1. yezdzeno; Vind. jesd, dirk, jesda, pelanje, vosenje; Carn. jësja, dirk; Ross. ѣзда, ѣздь; Eccl. всадничество.* Z Krakowa do Wieliczki dwie godziny jazdy, man hat zwey Stunden zu fahren, zu reiten. Insza jest dar, a insza darowanie; insza ten co jedzie, a insza sama jazda. *Gorn. Sen. 397.* Takież serce do jazdy masz w dalekie strony? *Żebr. Ow. 281.* Jazdę sobie do boga Klaryjskiego złożył. *Żebr. Ow. 280.* (*parat ire*). Z rennów jazda, z nich pokarm, z nich odzienie. *Kluk. Zw. 1, 297.* die Renntiere dienen zur Fahrt. — §. W szachach jazda, ciąg, ciągnięcie bierką, ein Zug, ein Gang im Schachspiele. Turczyn stawia szachy; zaczyna się gra, on ma pierwszą jazdę, bierze za szach, jedzie nim, gdzie trzeba. *Pam. 85, 1, 93.* Jazda nawą = żeglowanie. *Cn. Th. die Wasserfahrt.* Jazda = pojazd z koniami. p. Nie mając jazdy, bieżeli piechotą. *Auszp. 78.* ekwipaż, die Equipage. §. b) Jazda = jezdni żołnierze abo ludzie wierzchem jadący, konica, kawalerya; (*Sorab. 1. kona-czé; Vind. jesdazhi, jisdizhi, jesda zha shounirshina, jesdaarska drushba, jesdaaria; Bosn. jezdići, kogniçi; Croat. konyanichtvo; Hung. lovashad*), die Reiterey, die Kavallerie. Konna służba zawsze była u Polaków zacniejsza, i sami ją szlachta czynili; zkąd w jeździe wszystkę moc wojska pokładano. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 590.* JAZDÓW, a, m., (dziś Ujazdów). Jazdów nad Warszawą, gdzie na teatrze grano = odprawę Posłów Greckich. *J. Kchan. Dz. 60.* JAZDOWY, a, e, od jazdy, jezdny, Fahrt, Ritt, Reite-, Reiterey; *Ross. ѣЗДОВЫЙ.*

JAZGARZ, a, m., JAZDŹ, JASZCZ, a, m., *Cn. Th. kolperz, der Aaulbarß; Carn. jeshëvka; Boh. geždjk; Bosn. orhan, podlaniça; Croat. ovrät, lovrät; Ross. ершъ.* Jazgarz, *perca cernua,* ryba rzeczna mała z jedną pletwą na grzbiecie, okoniowi podobna; ogon ma widlasty; głowę względem ciała wielkości ogromną. *Zool. Nar. 181., Lad. H.*

N. 54. JAŻDZIK, a, m., *demin.*, ein kleiner Skatbar. Rybitw nie nie ułowił, prócz drobnych jażdżików. *Tward. Pasq.* 53. JAZIEC, żca, m., *capito fluviatilis*, der Bratfisch. Ryba rzeczna i stawowa, łuskę mająca szeroką i białą, oczy i skrzela czerwone, bywa na cztery piędzi wielka. *Sienn.* 307.

JAZŁOWIEC, wca, m., miasto w Wojew. Podolskim, zka dawna familia Jazłowieckich. *Dykc. Geogr.* 296. eine Stadt in Podolien.

JAŻMIN ob. Dzielzimin. JAŻMINOWY ob. Dzielziminowy.

JAŻWICA, y, ż., ryba, n. p. Kleniów tu niemasz, ale są jażwice, Ujął ich kucharz aż do połowice. *Mysl. F.* 2., *Ross.* колюшка, *gasterosteus aculeatus*, der Stiefing. JAŻWIEC, żwca, m., (*Boh.* gezwec; *Slov.* gazwec; *Sorab.* 2. jahs; *Sorab.* 1. swincz; *Carn.* jasbez, (jasbine, eshbinje - jaskinia); *Vind.* jasbez, jashbiz; *Croat.* jazvecz; *Dal.* jazavacz; *Hung.* borz; *Slav.* jazavac; *Rag.* jazavaz; *Bosn.* jazvac, jazouac, (jazvina ruppa od zujer - jaskinia); *Ross.* язвецъ, язвникъ; cf. zbik; *Eccl.* язвникъ jaskinia); borsuk, der Dachß, podobny co do kształtu do niedźwiedzia małego. *Kluk. Zw.* 1, 365. ob. Borsuk. JAŻWCOWY, a, e, od jażwca, borsukowy, Dachß, *Vind.* jashbizni; n. p. skóra jażwcowa, *Vind.* jasbezhov'nna (*Sorab.* 2. *Prov.* Won laži doma, ako jahs žere; łązi do swego domu, jak jażwicz do swojej dziury).

JAZYG, JAĆWIZ, JADŻWING, JAŻWING, a, m., Jazyges po Grecku, po Słowiańsku Jażwingami od zwierza jażwca zwano, że jego skór do okrycia używali, i że po dołach i jaskiniach jak jażwce mieszkali. *Klecz. Zd.* 25. Grecy autorowie część Scytów Jazygami nazywają, że się około wołów i uprawy roli bawili; ponieważ Jazyg zawiera w sobie Greckie słowo ζυγόν, znaczące jarzmo. *Nar. Hst.* 2, 324. Jadżwingowie albo Jaćwizę jednego z Litwą języka, jednych obyczajów i wiary jednej zażywali; a ku południu na brzegach lasów Litewskich, z Polską o granicę mieszkali. *Krom.* 249. cf. Podlasie; die Jazygen, eine Scythische Nation, Nachbarn der Sittbauer.

J E.

JE 1) ob. On; 2) ob. Jeść.

JEBAĆ, ał, a, cz. kont., Jebie *niedok.*, *Boh.* gebati. — *ob-scoen.*, złączać się cieleśnie, obłapiać, sich fleischlich vermischen; *Croat.* mresztimsze; (*Boh.* gebak członek wstydlivy; *Sorab.* 1. gebak, yebacz oszust, yebaczne falsus, yebam fallo; *Carn.* jebat - zdarzyć się, udać się). Dla ułagodzenia w potocznej mowie mówią: jechał go pies, jechał go sek, kat; coby miało być: jebał go pies, n. p. Aż on starosta: o jebał, *redde quod debes*; krzywać łacina, ale dekret sprawiedliwy. *Falib. Dis. M.* Jechał cię pies, wolę już tak umrzeć, niż żebyś mię miał dobić swoją medycyną. *Opal. Sat.* 68. Jechał tam sek i Włochy i wasze kastraty, I basy i dyszkanty, tańce i arye. *Zabl. Firc.* 74. Jechał go sek. *Teat.* 54. b, 75. Moskale klną: jebiona mać. JEBUR, a, m., tegi do kobiety.

Pochodz. *najebać się, wyjechać się.*
JECHAĆ, JACHAĆ, jechał, jachał, jedzie, jadę, jada, *in-trans. niedok.*, Pojechać, pojechał *F.* pojedzie *dok.*, *qu. v.*, jeździć, ił, i, *czestl.* — (*Boh.* gecti, geti, gel, gedu, pogedu, gezdjm, gezdjwam; *Slov.* gezditi; *Sorab.* 2. jösch, jöhl, jöhdu, jöhžom; *Sorab.* 1. jycz, jydžem, yezdžu; *Vind.* jedsditi, jesduvati, jesdim; *Carn.* jesditi, jesdariti, jahati, jaham; *Slav.* jashiti; *Rag.* jahati, jezdti; *Bosn.* jahati, jezdti; *Croat.* jahati, jassem; *Dal.* jezdim; *Ross.* ѣздить, ѣзжу, ѣхать, ѣхаль, ѣду, ѣдешь; *Eccl.* язжу, ѣжду, ѣду; cf. *Turc.* jedek *desultorius equus*); 1. jechać na wozie albo wozem, fahren; (*Slav.* na kolih ichi, vozitise; *Croat.* pelatisze; *Vind.* se pelati, vositi se); jechać na koniu, konno, wierzchem, *Slav.* na konju ichi; (cf. pishicé ichi - piesza isć), reiten. Kto nie jedzie na koniu, z niego nie spadnie. *Fredr. Ad.* 110. — Jechać po wodzie, w nawie, łodzi, wozie się, płynąć, zu Wasser fahren, reifen, zu Wasser gehen. Jadąc jednego czasu do Sycylii w maluczkiej bacie, pojman był od Murzynów. *Gorn. Dw.* 233. Zamysłał okrętem jachać przez morze. *Otw. Ow.* 449. er gedachte sich zur See einzuschiffen. Jechać morzem, zur See gehen, zur See reifen. Jechać ładem, zu Lande reifen, zu Lande gehen. Chory do doktora jedzie, skoro ozdrowieje, odjeżdża od niego. *Birk. Exorb. G* 2 b. Jechać pocztą, mit der Post reifen, mit der Post gehen. Jechać furmanem, mit dem Fuhrmanne gehen, reifen. Jechać dyligencyą, mit der Diligence gehen. Jechać polem, lasem, krajem jakim - przez pole, las, kraj, ein Feld, einen Wald, ein Land passiren, durchfahren, durchreifen. Słazkiem kilka poczt jechałem, nimem się dostał do Morawy. *Kras. Dos.* 94. Niedługo bawiąc w Metz, jechałem prosto szczęśliwym krajem, gdzie się wino Szampańskie rodzi. *ib.* 97. Jechać w drogę, reifen, verreifen. Jechał nie wiem dokąd w drogę. *P. Kchan. Jer.* 121., (cf. *Ross.* ѣзжалый który wożazował, jeździł, kraje zwiedzał). Ja i ty jachałaśma (*Dual.* - jechaliśmy) społem. *Budn.* 2 *Reg.* 9, 25. wir reifen, fahren oder ritten gemeinschaftlich, mit einander, in Gesellschaft. Jechać dniem i nocą, Tag und Nacht reifen, fahren oder reiten. Jechałem nie wiedząc gdzie, jechałem a jechałem. *Ossol. Str.* ich fuhr und fuhr; oder: ich ritt und ritt, ohne Ende, in einem fort... Już jedzie - przyjeżdża, zbliża się jadąc, er kommt gefahren. Braciszek jedzie, braciszek jedzie! *Teat.* 19, 6. — Kto smaruje, ten jedzie. *Teat.* 24. c, 82. pojeżdża dobrze, wer schmirt, der fährt. Jadę po woli *Carn.* zisam. — 2. Jechać na co, na kogo - wybierać się nań, gegen einen zu Felde ziehen. Jechali na Francuza. — W myślistwie: jechać na co, auf etwas Jagd machen, ausgehen, gegen ein Wild ausziehen, zu Felde gehen. Kto jedzie na niedźwiedzia, niech sobie łóżko gotuje, a kto na wieprza, grób. *Rys. Ad.* 25. — *Fig.* Jechać po stawkę, we grze - na stawkę grać, auf den Einsatz des Spieles spielen. *Tr.* Stawia szachy, sam ma pierwszą jazdę, podnosi rękę, bierze palcami za szach, jedzie nim gdzie trzeba. *Pam.* 85, 1, 93. ciagnie, stawia, er zieht, er setzt den Schachstein, er fährt mit ihm. — Jechać na co, ogólnie - godzić na co, mieżyć do czego, auf etwas zielen, auf etwas ausgehen, hin-

arbeiten. Wiem ja, co się świeci, widzę na co on jedzie. *Tr.* Bodaj sam zginał, kto na gardło jedzie czyje. *Simon. Siel.* 121. Z dobytą mu szablą śmieje jedzie w oczy. *P. Kchan. Orł.* 1, 303. — Jechać na kogo nacierać nań, powstawać nań, bić nań, auf einen losgehen, losfahren. W sprosnej swęj nadętości jedzie tak hardzie na mnie. *Ryb. Ps.* 17. Świadectwem tym na nas jedzie. *Zygr. Pap.* 308. Przecz tak świat na pana jedzie, i świetej prawdzie jego nie sprzyja? *Żarn. Post.* 54 b. Pan bóg na roskosz jedzie, i złości nierad widzi. *Glicz. Wych.* H 2 b. Wszyscy na mię jada, kraczą, jak wróble na sówkę na mię bija. *Cn. Ad.* 1269. — Jechać na kogo pieniędzmi, obietnicami kusić go. *Tr.* auf einen mit Geld, mit Versprechungen losgehen, ihn versuchen, zu verleiten suchen. Gdy namową nie wskórali, jechali nań podarunkami i przenjeli go. — §. Jechać swoją głową, trzymać się swojej głowy, nach seinem Kopfe verfahren, s. A. folgen. Każdy swoją jedzie głową i własne swoje ma niezgodności i zazdrości. *Tr. Tel.* 224. — 3. Jechał go sęk, kat, pies ob. Jechać. JECHAŁO się, JEDZIE się jechali, jadą, man fuhr, man fährt. Któredy tu jedzie się do Warszawy? dawniej jechało się od siebie; ale teraz dla lepszej drogi jedzie się k sobie. *Ld.* Kiedy mróz tegi, dobrze się jedzie wszędzie. JECHANIE, ia, n., subst. verb., daš Fahrren, Reiten, Reffen; *Boh.* getj; *Ross.* ѣзженіе; *Ecccl.* ѣзженіе.

Pochodz. jazda, jezda, jezdny, jeździć, jeździć, jeździec; dojeżdżać, dojechać; najeżdżać, najechać, najazd, najeżdźca, najeżdźca, najeżdźca, najeżdźca; objeżdżać, objechać, objeżdźca; odjeżdżać, odjechać, odjazd; pojeżdżać, pojechać, pojazd, pojazdy, pojezdny; podjeżdżać, podjechać, podjazd, podjezd; przejeżdżać, przejechać, przejażdźka, przejazd, przejeżdźca; przyjeżdżać, przyjechać, przyjazd; rozjeżdżać, rozjechać, rozjazd; ujeżdżać, ujechać, ujazd, ujeżdżony, nieujeżdżony; wjeżdżać, wjechać, wjazd, wjezdny; wyjeżdżać, wyjechać, wyjezdne, wyjazd; zajeżdżać, zjechać, zjazd; (cf. isć).

JEĆCIE, ia, n., subst. verbi jać, *Boh.* getj, cf. imanie, daš Nehmen, Gefangennehmen. Nie miał Jezus odpoczynania, Od jęcia aż do skonania. *Pieśn. Kat.* 61. Jezus na to się urodził; By nas przez śmierć wyswobodził Od piekielnego jęcia. *Kochow. Roż.* 14. (t. j. niewoli). Jęcie się wędy, zakąszenie ryby, *Ross.* клевъ, daš Anbeißen, der Anbiß. JEĆTWO, a, n., JEŃTWO, JENSTWO, 1. pojmanie, niewola, Slavery, Snechtschaft, Gefangenschaft; *Boh.* zagetj; *Sorab.* 1. jastwo, yastwo, więzienie, yimano; *Vind.* jezha, vjetnost, preseluvanje; *Croat.* szusánsztvo; *Rag.* suxánstvo; *Ross.* нятіе, плънничество. Opowiadał Messyas z niewolnikom wybawienie z jeństwa. *Biał. Post.* 8. Wyprowadził bóg z jeństwa i niewoli Faraońskiej swój lud. *Sk. Dz.* 179. Jużes jećtwo wyzwolił ludu Jakubowego. *Wróbl.* 202. (captivitas). W samym jećtwie jeszcze wściekłość swoją okazowali. *Faliss. Fl.* 233. Lata tutejszego naszego jećtwa z więzienia. *W. Post. W.* 186. Gdy byli w onym jećtwie. . . *Leop. Genes.* 40, 5. (w domu więzienia. *Bibl. Gd.*) 2. collect. Jeńcy, pojmancy, niewolniki, die Gefangenen. Poraziwszy nieprzyjaciół, wiódł z sobą

jećtwo pojmane. *W. Post. Mn.* 243., *Smotr. Ex.* 36. JECKI ob. Jeński. cf. jeniec.

JECY, a, e, do jedzenia przyjemny, angenehm zu essen. Siano zbyt uschłe będzie nie jęce i brzydkie bywa. *Cresc.* 483. (cf. jedny, śniedny, jadalny, cf. jedzący).

JECZEĆ ob. Jęknąć.

JECZMIEN, ia, m., *Boh.* gečmen, gečmynek; *Slov.* gačmen, gečmen; *Sorab.* 2. jazmen (jazmeniski miesiąc sierpień); *Sorab.* 1. jaczmen, yeczmen; *Vind.* jezhlmen; *Carn.* jęzhlmen, jeshprén; *Bosn.* jecian, ozimać, jecjam; *Slav.* jeesam; *Croat.* jachmèn; *Dal.* jechyam, yecsmen, yaracz, (ob. Jary, jarka); *Rag.* jęcjam; *Ross.* ячмень, жито; (*Ger. Lus. et Misn.* Geger); die Gerste, zboże, mające źdźbło niższe od pszenicznego i żytnego, gęsto kolankowate; kłos ostro ościasty; ziarna z obudwu końców ostre. *Kluk. Rosl.* 3, 154. w swoim rodzaju ma trojaki gatunek: pła-skur, die zweizeitige Gerste, *hordeum distichum* Linn., czwartak, die vierzeitige, sześciorak, die sechszeitige. *Haur. Sk.* 13. Jeczmién Francuzki, chędogim zowią. *Syr.* 963. Teraz kędysmy bujne posiali jeczminy (jeczminie, plur.), Kąkol brzydki panuje, albo owsik płony. *Simon. Siel.* 115. Jeczmién otłukany ob. Pęczak, Gerstengraupe, cf. krupki.

— §. Jeczmién myszy, abo wyczyniec, *hordeum murinum* Linn. die Mäusegerste, daš Mäusefort, Laubfort, Jungferhaar. *Junds.* 127. *Syr.* 1536. — §. Jeczmién nagi abo pszeniczny, *zeopyrum*, *hordeum nudum*, Wetterspelz, ziarna jest jeczmiennego, w szupinkach nietwardo siedzącego, nagięgo jak pszenica. *Syr.* 985. cf. orkisz. — §. Jeczmién ob. Jeczmyk. — §. Jeczmién drobny, *Sorab.* 2. drobnik, abo proszek kapucyński, *cedavilla s. hordeolum*, należy do ziół wszawych. *Dyke. Med.* 2, 673. daš Kapuzinerpulver, ein Säufraut. JECZMIENISKO, a, n., pole abo rżysko jeczmienne, daš Gerstenfeld, der Gerstenafer; *Boh.* gečniště. Na grochowisku, na rzepniku, na jeczmiensku siewają ozimią pszenicę. *Haur. Ek.* 32. Na jeczmiensku co siać. *Haur. Sk.* 9. JECZMIENNIK, a, m., n. p. Dawni pasownicy, szermierze, mieli jeczmiem w ustawicznym używaniu; dla czego, jak *Plin.* 18. pisze, zwano ich (*hordarii gladiatores*) jeczmiennikami, to jest, jeczmiennymi żarłokami. *Syr.* 966. Gerstentresser. JECZMIENNY, a, e, od jeczmienia, z jeczmienia, Gersten, von Gerste; *Boh.* gečný, gečmenny, gečni; *Slov.* gačmenni, gečmenny, gečný; *Sorab.* 1. yeczne, yeczmenowé, jaczny; *Carn.* jehzhlmenov; *Vind.* jehzhlmenou; *Croat.* jachmèni; *Slav.* jecsmovi; *Rag.* jecmen; *Bosn.* jecmeni, ozincjani; *Ross.* ячменный, ячный, яшный, житный. Jeczmienny chléb *Ross.* житникъ. Piwo z jeczmiennego i owsianego siodu. *Syr.* 946. Jeczmienna braha, *curmi*, ein Gerstentranf. *ib.*

JECZMONKA, i, ż., słoma jeczmienna, Gerstestroh. *Pam.* 84, 378., *Vind.* jehzhlmeniza, jehzhenza. JECZMYK, a, m., jeczmién na oku, wrzodek na powłoce, daš Gerstentorn auf dem Augendeckel; (*Boh.* gečmynek; *Sorab.* yeczne zorno nad wokom; *Carn.* jehzhlmenz; *Croat.* jachmenčez; *Dal.* jechmicz; *Rag.* jecmiz; *Bosn.* jačmagnak, jecmagnak, fricjugh). *Comp. Med.* 60. Jeczmyk, abo wrzedzienieć orzną jak léczyć. *Sienn.* 537.

JEDEN, dna, dno, (*Boh. et Slov.* gedem, gedna, gedno;

Sorab. 1. jēden, jēna, jēne, yeden, yena, yene; Sorab. 2. jaden, jadna, jedno; Vind. eden, edna, ednu; edn, ena, enu; en; Carn. eden, edn, en, ena, enu; Croat. jedēn, jedēn, jedan, jedna, jedno, jednu; Slav. jedan, jedna, jedno; Rag. jēdan; Bosn. jadan; Ross. одинъ, одна, одно; единъ, единый; Anglos. aene; Angl. one; Holl., Dan., Sax. Inf. een; Svec. en; Isl. einn; Graec. εἷς, ἕν; Lat. unus; Gall. un); einet, eine, ein. 1. licząc, jako numer. cardinalis, uprzedza dwa, znacząc to co raz, im Zahlen: einš, zwey, drey ic. Liczba jeden miana była za początek wszystkich rzeczy. Boh. Dyab. 2, 236., Boh. gednicka; Ross. et Eccl. единича. NB. mówimy dwójka, trójka i t. d. czemuż nie za wzorem Czechów i Rossyan, jedenka, die Einš? (cf. jednostka, oko). Nie naliczywszy jednego, nie będziesz miał dwojga albo dziecięciu. Fredr. Ad. 59. erst muß man einš haben, ehe man zur Zwey kommt. Praczka liczyła chustki: jedna, dwie, trzy.... Przeliczył swoje talary: jeden, dwa, trzy.... (raz, dwa, trzy). Jeden kroć, jeden raz; Ross. et Eccl. единожди, единичеж, единократио, однажды, единюж, одинъ разъ; Vind. enkrat, enobart. Jeden z dwóch; Vind. et Carn. obēdn uter, alteruter, etner von beyden. Jestem filutem, albo pocziwym człowiekiem, jednym z dwojga być muszę. Teat. 36. b, 76. einš v. b. (oppos. żaden z dwóch. Vind. et Carn. nobedu neuter). — §. Jeden, nie więcej, einet, nur einer, nur ein einziger. Tenże Krystus jednym będąc, nigdy się nie dwoi, aby miał tak uczyć, to czynię ile człowiek, a owo ile bóg. Wisn. 586. Izrael nie może być rozumiany samotną tylko jedną osobą; bo to imię, chociaż jest *singulare*, znaczy jednak *multitudinis collectionem*. Salin. 2, 522. (cf. liczba pojedyncza, liczba mnoga). (cf. Eccl. *инокъ* 1) pustelnik, mnich, samotnik, 2) odyniec; cf. Graec. *μονός*; Eccl. *инокыня* samotnica). Jeszcze nie jeden dzień ciepły czyni wiosnę po zimie. Rej. Wiz. 55. Jedna jaskółka wiosny nie urodzi, tak ani jeden rok nauki. Birk. Kaz. Ob. 36. Jedna jaskółka nie czyni lata, nie czyni miasta jedna chata. Cn. Ad. 509, (Croat. lastovicza jedna ne chini protuletje; Slov. gedna lastovicza gar ne robi, geden strom ne robi hąg, jedno drzewo nie las). Jeden nie wiele może, nie wszystkiego baczy; Jeden jako nic. *ib.* 308. Jednym nie wiele przybędzie albo ubędzie. Cn. Ad. 313. Jeden dzień wiele odmieni; jedna godzina siła sprawi. Cn. Ad. 306. Jedna mała wada piękną rzecz oszpeci. Cn. Ad. 510. Lepsze jedno dziś, niż dwoje jutro. Rej. Zw. 37 b. (*bis dat, qui cito dat, nihil dat, qui munera tardat*). Jeden ale dobry, jeden dobry stoi za wielu złych; Jeden mądry stoi za dziesięć głupich. Cn. Ad. 308. (cf. lwica rodzi jedno, ale lwa). Jeden stary wół więcej zdoła, niż dziesięć młodych kozłów. *ib.* 308. Jeden za dwa stoi, drugi ani za pół jednego. *ib.* 509. (cf. półgłówek). Jedna owca parszywa wszystko stado zaraz; jeden zły wielu dobrych zepsuje. *ib.* Jedno słońce dość na niebie. Panowanie towarzysza nie lubi. Cn. Ad. 316. Jednej maści, farby: jedną farbą farbowany. Cn. Th. einfarbig, nicht bunt. *Oppos.* pstry. Jednego patrzeć trzeba, jednego się trzymaj, na jednym przestań. Cn. Ad. 312. Prawa rzetelnie

bronią, aby nikt jeden więcej krom jednego urzędu nie trzymał. Krom. 729. Obalił się dom i wielką liczbę heretyków przyłukł, a katolicka jedna najmniejsza osoba w tym trzęsieniu ziemi nie zginęła. Sk. Żyw. 1, 59. (zadna). Co ludzi na pogrzebie jej było, nie był ten jeden, któryby z suchemi oczyma wyszedł. Gorn. Du. 284. (ani jeden taki). — Jedna nędza nie dokuczy. Rys. Ad. 17. *nulla calamitas sola*. Jedna bieda człeku nigdy nie dobodzie, Żal się zawsze do żalu, szkoda ma ku szkodzie. Pot. Arg. 365. Zwyczajnie złe jedno złym jednym się nie kończy. Zab. 6, 152. Min. ein Uebel kommt nie allein, eš bringt noch mehrere mit sich. Snadniej dojść sprawy z jednym, niżeli z dwoma. Kłok. Turk. 53. Siła złego, dwóch na jednego. Teat. 19. b, 76. Dość złego jeden. Jabł. Ez. 55. — Lepiej, iż cię jeden dobry chwali, niż wielu złych. Budn. Apoph. 61. Jednym pociskiem kilka wróblów zabić. Cn. Ad. 219. jednym machem dwu ściąć; dwie robocie razem zrobić. — Dobrze o jednym ogniu dwie pieczenie upiec. Ossol. Str. 3. Jednym dobrodziejstwem dwu sobie zniewolić; jednym bankietem dwoje wesele odprawić; jednym kłopotem dwu odbyć. Cn. Ad. 313. Za jedną nogę dwie wrony ułapić. Pot. Arg. 714. mit einem Schlage zwey Fliegen treffen. Jednym strzelaniem dwa ptaki ubić. Teat. 24, 92. et 45. b, 22., (Slov. Z gednu sestru dwoch šwagrow dostał, *una fidelia duos inalbare parietes*, cf. bańka). Maszli jednym koniem do piekła jachać, wolisz dwiema. Sak. Kal. E 5 b. (ma-li być kwaśno, niech będzie ocet; gorzko-żółć; kiedy wisieć, to za obie nogi). Na jednej nodze, igrając, żartując, n. p. Panowie, mogąc i na jednej nodze, jak mówią, rzecz jaką odprawić, przecię dzień na dzień odkładają. Budn. Apoph. 155. Kończcież już teraz resztę, a na jednej nodze. Teat. 45, 157. Wyb. Nie jednemu pan bóg wszystko dał, ale wszystkim wszystko. Rys. Ad. 45. Nie za jeden dzień Kraków zbudowano. *ib.* 42. Gut Ding will Weile haben. Jednym słowem: krótko mówiąc, mit einem Worte. (cf. trzema słowy). Jedną razą padnie: od razu, mit einem male. Jednym razem, razem, duszkiem wypić. Cn. Th. jednym ciągiem; Croat. na jenput; Eccl. заедино, копыно. — Do jednego: wszyscy bez wyjątku, alle mit einander, ohne Ausnahme alle, biš auf den lezten Mann. Bóg dobry, ale my są nic dobrego, Zgniewaliśmy go wszyscy do jednego. Groch. W. 370. Pomorzanie, co na zasadzce byli, zaskoczyli naszych, i pobili do jednego. Biel. Kr. 148. Płakali wszyscy do jednego. Zab. 15, 270. Przeciwników swoich do jednego słowa odprawił. Żarn. Post. 3, 683 b. Po jednemu, po jednej: nie więcej na raz jak jeden, jedna, nicht mehr als einer, eine, einš auf einmal. Skoro sobie czoła kęs potarli, a drudzy, jako powiadają, po jednej do siebie wypili, potym znowu się bili. Biel. Kr. 265. — §. Niejeden: więcej niż jeden, kilka, mehr als einer, eine, einš: mehrere. Niejeden dziś Polakom wymawia, że się poduszczeniom zbyt lekko uwieść dali. Ust. Konst. 1, 88. Nie pierwszy rok już siedzieć tutaj mi się zdarza, Nie u jednego ja mszą miewałem ołtarza, Nie jednego pogrzebłem na cmentarzu trupa, Nie jednego widziałem z wi-

zyta biskupa. *Weg. Org.* 19. — §. Jeden • jedyny, resztę wyłączający, sam jeden, der einzige, die einzige, alleinig, einzig und allein. W liczb. mn. jedni • sami, (nie) allein. Ja człowiek jeden tylko jestem do rady; kto do mnie się udał, zawsze mu na dobre wyszło. *Teat.* 54. b. 46. (nierówny, nieporównany, wyborny). Oni jedni są rozumni i oświeceni, jak mniemają. *Ust. Konst.* 2, 52. (monopolisci rozumu). Wszystko było w głębokim uspienie milczeniu, Słowik jeden miłosną nucił swą tęsknotę. *Niemc. Król.* 4, 119. Tylko mi cię jednego żal. *Jabl. Tel.* 58. Miłość tylko jedną ucieczką się zwycięża. *ib.* 96. Jednych kościołów trzysta było w Kijowie. *Biel. Św.* 168. (samych kościołów). Zyj mój Szymonie! o ty jeden z wielu Szczery, poczciwy, dawny przyjacielu. *Kniaź. Poez.* 2, 254. Na niczym mu nie schodziło, tylko mu jednych nie dostawało dzieci. *Zal. H. T.* 28. Tatarowie jednych • samych dziewczek na dwadzieścia tysięcy narachowali, gdy się zdobyć zaczęli. *Biel. Kr.* 165. — §. Jeden • tenże, ten sam, jednaki, der nämliche, derselbe, einer mit jenem, einerley. Przodkowie nasi prawowali się, na jednym wózku siedząc, i z jednej miski jedząc, i z dzbanka jednego pijąc. *Šekl.* 22. Na jednym • koczemy do sądu na roki jeździli. *Petr. Pol.* 99. Nie jeden wiatr zawsze wieje. *Cn. Ad.* 600. (nie jednakie zawsze szczęście). Nie jedną wszystkim jest natura matka, Tym się bić dała, innym pisać gładko. *Zab.* 11, 300. *Nar.* Jedną śmierć nogą bije w chłopskie chaty, i królów pałace. *Hor.* 1, 24. (*aequo pulsat pede*). Myśmy wszyscy jednej natury, z jednego ojca, jeden i jednaki na sobie obraz boży nosim. *Sk. Kaz.* 365. Nie jednejsmy matki i nie jednej żądze, Ty wolisz przyjaciela, a drugi pieniądze. *Simon. Siel.* 32. (*Eccl. единноматериль*; jednego ojca *единноотсутьнъ*, *вкупоотечный*; jednego stołu *единопищень*, spółstołownik). Jednej, tejże maści, farby z drugim. *Cn. Th.* von der nämlichen Farbe. Jednej miary (*ob.* Jednylki). Jednego wieku, równiennik *Ross.* *одногодки*. Nie wszyscy z jednym szczęściem na ten świat się rodzą, Szerzej jedni niż drudzy swoje płoty grodzą. *Hor.* 2, 2. Nie zawsze się jedna sztuka powodzi; nie zawsze jedno służy. *Cn. Ad.* 752. Zawsze świat pewnie jeden, jedni ludzie żyli. *Teat.* 43. c, 51. *Wyb.* Zawsze jedno; ustawicznie też powtarzać. *Cn. Ad.* 1306. Zawsze jedno prawisz. *Teat.* 22, 118. (*cf.* też baba na tychże kołach). Jedno wszystko na świecie, *idem per diversa.* *Pot. Jow.* 53. Jedna • scil. rzecz • jedno, równo, jednak. — Wszystko to jedna. To jedna. Jedno rozmaicie udać może. *Cn. Ad.* 516. — Walezyli przeciwko Jozuemu pospołu jedną myślą i jedną wolą. *Leop. Joz.* 9, 2. (jednomyślnie. *Bibl. Gd.*). Na jedno *scil.* wychodzi, es kommt auf einß hinaus. Na jedno to dla człowieka, Czy w środku swojego wieku, Czyli pełen lat umiera, Obom śmierć wszystko zabiera. *Karp.* 7, 5. Pięciuset talarów od niego żądano; było to jedno, gdyby mu w sereu 500 sztyletów utkwiono. *Teat.* 56. b, 110. — Przyjaźń wszystko czyni między nami wspólne; niemasz między nami ani powodzenia, ani nieszczęścia pojedynkowego; żyjemy za jedno. *Pilch. Sen. list.* 562. (jak jedna osoba w dwóch ciałach). Za jedno • *scil.* stoi; ró-

wno, jednak, einerley, gleich viel. Tobie to wszystko za jedno. *Cn. Ad.* 475. , (*Croat.* zajedno • wciąz; *Eccl.* заодно, *коупно* • razem). Głupiemu służyć, w nocy jeździć, w karczmie gospodarować, wszystko niemal za jedno. *Rys. Ad.* 16. — Jeden, jedenże, jednaż, jednoż, jeden i tenże, jedna i taż, jedno i toż: ein und eben derselbe, etne und eben dieselbe, ein und eben dasselbe. Jednegoż, abo tegoż stanu, kondycyi; kompan. *Cn. Th.* von gleichem Stande, ein und eben desselben Standes. W jednym i tymże grzechu może być grzeszącego złość jednego większa niż drugiego. *Sk. Żyw.* 1, 54. Gdyż pod jednym książęciem i jedną głową jedenże lud różnych praw nie miałby mieć, aby nie był jakim dziwem, mając różne głowy; jest to tedy pożyteczne Rzeczypospolitej, aby jednym i jednakim prawem wszyscy używali, gdyż jest jedno książę wszystkich i jeden pan. *Herb. Stat.* 458. Jedną drogą z Krakowa do Warszawy, która z Warszawy do Krakowa. *Birk. Kaz. Ob. C.* Z tobą upadła, ostatni dzień miała Ten jeden, Troja, który był i tobie. *Bardz. Trag.* 188. (*impiissimus*). — Tegoż to abo jednegoż to płotu koł; jedna to bursa; jednej kuźni mince. *Cn. Ad.* 310. et 315. von gleichem Schlage. (*cf.* jednej faryny). Jeden jako drugi. *Cn. Ad.* 307. (na jedno kopyto). Jedna to dusza, jednym duchem tchną. *Cn. Ad.* 311. Jakiego kto sobie przyjaciela obrał, z kim za jednego żyje, taki i sam być musi. *Pilch. Sen.* 294. t. j. jak jedna dusza, mit dem er wie ein Herz und eine Seele lebt, in der engsten Freundschaft lebte. — §. Jeden • drugi • ten • tamten, der eine • der andere; dieser • jener. Wojska Rzymskie stanęły, z jedną stroną Oktawiego Cezara i Antoniego; z drugą Brutusowe i Kassjusowe. *Warg. Wal.* 19. Jeden sasa, drugi do lasa. Jedni to lubi, drugi to. *Gemm.* 113. Jednemu się to. podobna, drugiemu nie. *ib.* Jednemu szydła gołą; drugiemu brzytwy nie chcą. *ib.* 115. Dziś jednego, jutro drugiego. *Birk. Kaz. Ob. E b.* (wietrznik, motyl, niestateczny). Jedna, gdy jej unikasz, w drugą wiedzie wada, z jednego niestrostropny błędu, w drugi wpada. *Kor. Hor.* 4. (*incidit in Scyllam etc.*). Jeden na drugiego patrzy, a żaden nic nie robi. *Cn. Ad.* 307. Jeden drugiego broni. *ib.* 306. (*cf.* kruk krukowi oka nie wykluje). To co do cnoty nas budzi, jednym uchem do głowy nam wpada, A drugim, jak drzwiami, wypada. *Jabl. Ez.* 80. Jednemu go dy, drugiemu głody. *Cn. Ad.* 314. Jednemu się zmiele, drugiemu się skrupi. *ib.* Jedną ręką głaszcze, drugą policzkuje. *ib.* 310. Jeden szyje, drugi porze; jeden buduje, drugi psuje; jeden tak, drugi owak; jeden robi, drugi trawi. *Cn. Ad.* 508. Ty jedno wiesz, a ja drugie. *Rys. Ad.* 67. (*non omnia possumus omnes*). Jedno porzuci, drugie weźmie. *Gemm.* 116. Jednoś upuścił, drugiegoś nie dostał. *Cn. Ad.* 316. Jedno wschodzi, drugie schodzi. *ib.* 317. Jeden bez drugiego, nie jedno do drugiego. *Gemm.* 116. Jedno ku drugiemu, jedno drugiemu pomaga. *Cn. Ad.* 515. — Jedno za drugim, etneś nach dem andern. — Jeden w drugiego. *Gemm.* 114. *cf.* chłop w chłop, einer so wie der andere, einander gleich. W jedno, łącznie, wspólnie; *Ross.* соединительно. Jedno w drugie rachując • hurtem, etneś ins andere gerechnet, in Baufuß und

Bogen. — Zabijali sami siebie, dla "jeden drugiego miłości. *Petr. Ek.* 64. (dla wzajemnej miłości jednego ku drugiemu). *Plur.* Jedni - dudzy; ei - tancei, die einen - die andern; einige - andre; (*Vind.* eni, enkatori). — §. Co za jeden? co zac, waß für einer? Cóż ty za jeden jesteś? powiedzże mi przecie. *Treb. S. M.* 67. Cóż to ja za jeden jestem, którego uszy słowem jakim obrazić wielką niegodziwością jest! *Pilch. Sen.* 341. — "§. Jeden - jaki, który, "drugi, ein, *articul. indefin., in plur.* ohne allen Beyfaß. Popiel II. jako jeden Sardanapalus, w rozkoszach żył. *Gwagn.* 25. wie ein Sardanapal. Na ostatek bojażń i tysiąc innych rzeczy, które pod czas i jedne święciecie ze stateczności zwiada. *Gorn. Dw.* 413. Niemasz tego jednego dnia, tej jedynej godziny, kiedyby mężczyzna, zamiłowawszy, nie był pilen, jako jeden pies, drzwi tych, które polubił. *ib.* 284. Prosiła Kunegunda, aby tak, jako jedna mniszka uboga pogrzebiona była. *Sk. Żyw.* 1, 155. (cf. jako drugi zakonnik), wie eine arme Nonne. Nie zażywał Mojżesz dworzani do posługi, na wszystkim, jako jeden popolity człowiek przestawał. *ib.* 332. Bałwany twoje mam sobie za jeden gnój. *ib.* 409. Niepotrzebne baśnie, Tak wiele wazą, jak jeden sen właśnie. *Bardz. Trag.* 201. Wstyd jeden, że słońce to widzi. *Birk. Chmiel.* A 3 b. Stałem się teraz za moim niezdrowem Jedną im piosnką i jednym przysłowiem. *Chrośc. Job.* 110. Puściła się między nieprzyjaciół, bijąc ich, jak jeden żołnierz najlepszy. *Petr. Et.* 63. (jak który najlepszy żołnierz). Dochodami kościelnymi powinnych swoich bogacić, za jedno świętokradztwo sobie miał. *Sk. Żyw.* 1, 286. (za rodzaj świętokradztwa). Twoi ludzie naszym poddanym szkody działali, jako jedni nieprzyjaciele. *Stryjk.* 673. wie Geinde. — "§. Jakiś, pewny, ein gewisser, ein. Był jeden człowiek bogaty, który się obłóczył w bisior. 1 *Leop. Luc.* 16, 20. (człowiek niektóry. 5 *Leop.*). Powiem ci jedną rzecz. *Teat.* 13, 71. (coś). — "§. Jeden każdy, *Boh.* gedenkaždý; *Slov.* gedenkaždi; *Sorab.* 1. yedenkaždé; każdy z osobna, wszelki, unusquisque. *Mac.* ein jeder, jedneber. Jeden każdy bój się ojca i matki swój. *Leop. Levit.* 16, 3. (każdy. *Bibl. Gd.*). JEDNA JAGODA, *herba Paris*, wronie oko, *Einber*, rośnie w lasach ciemnych i chłodnych w maju; nosi jeden kwiat, a z niego potem jedną jagodę brunatną. *Kluk. Rosl.* 2, 223. JEDENAŚCIE, *stu, n.*, Jedennaście, *numer. card.*, *Boh.* gedenáct; *Slov.* gedenácte, gedenást; *Sorab.* 2. jadanaczo, janafeczo; *Sorab.* 1. jydnače, ijdnačo; *Carn.* enajst; *Vind.* ednaist; *Slav.* jedaneest; *Croat.* jedónnászt, jedenajzt; *Bosn.* jedanaeste, jedanaest, jednes; *Ross.* одинадцать; jeden nad dziesięć. *Elem.* 107. elf. JEDENAŚCIORO, *rga, n.*, elf *Stiff.* Ojciec z jedenaściorgiem dzieci (t. j. różnej płci). JEDENAŚCIORAKI, *z, ie*, *Boh.* gedenáctery; *Sorab.* 2. jadanaczeraki; jedynasta różnych gatunków, *eiferley.* JEDENNASTEK, *stka, m.* liczba jedenaście zamykająca. *Włod.* eine Zahl von elf *Stiff.*; *Rag.* jedanaesterizza. JEDENNASTKA, *i, z.*, *Boh.* gedenactka; liczba jedenaście wyrażająca, *die Elf.* JEDENASTOKĄT, *a, m.*, *enneangulum*, figura o jedenastu kątach i ścianach równych. *Solsk. Geom.* 3. das *Elfec.* JEDENASTOGRAN *id.* JEDENASTOLETNI,

ia, ie, *Boh.* gedenactety, lat jedenaście mający, *eiffjährlig.* JEDENASTOŁOKCIOWY, *a, e*, łokci jedenastu, *eiffellig.* Dziła jedenastołokciowa. *Dmoch. Il.* 1, 214. "JEDENKAZDY *ob. Jeden.* JEDENASTNY, *a, e*, jedenaście razy tylko, *eiffältig.* Ziarno wydaje jedenasty owoc. JEDENASTY, *a, e*, *num. ordinal.*, w porządku liczby między dziesiątym a dwunastym będący, *der eiffte*; *Boh.* gedenáctý; *Slov.* gedenásti; *Sorab.* 2. jadanasti; *Sorab.* 1. yednaté, jydnaty; *Vind.* ednaisti, enajsti; *Carn.* enajsté; *Croat.* jedónnászt, jedennajeszt; *Slav.* jedanaesti; *Bosn.* jedanaesti; *Rag.* jedanaesti; *Ross.* одинадцатой, первыйнадесять, первоанадесять, первоанадесять. Jedenašta biła, *scilic.* godzina, es hat elf (*Uhr*) geschlagen. JEDENZE, JEDNAŻ *ob. Jeden.*

Dalszy ciąg pochodz. pod słow: *Jednać.*

JEDLCA *ob. Jelca.*

JEDLA *ob. Jodła.* JEDLINA, *y, z.*, (*Boh.* gedle; *Vind.* jedlovina, jeuni liefs, jedlou liefs, jev'shje; *Bosn.* jelovina; *Rag.* jelovina, cesvina, cesvinisete; *Croat.* jelje, jelische, jelovische); drzewo jodłowe. *Kluk. Rosl.* 2, 24. Tannenholz, Tannen, Weißtannen. JEDLINKA, *i, z.*, *demin.*, das Tannenbaumchen; (*Vind.* jeuka, hoika; *Croat.* jelvicza, jalvicza). Miła jedlinko, wszak się me oko nie zwiódło Znalazłem cię, ach rośnij, kiedyś będziesz jodła. *Zab.* 9, 379. *Ejsym.* 2) Jedlinka abo Kamfora, ziele do jodły podobne, zapach Kamfory mające, *Selago Camphorata*, *Campfertraut.* *Syr.* 612. abo ziele kamforne. *ib.* JEDLINOWY, *a, e*, jodłowy, od jodły, jedliny, Tannen-, *Vind.* jedlou, jenui, jeushen, jelou; *Croat.* jalđv; *Eccl.* елевый; *Graec.* ελατινος.

JEDŁO *ob. Jadło.*

JEDNA *ob. Jeden.* JEDNAĆ, *ał, a*, *cz.* niedok., zjednać *dok.*, (*Boh.* gednati, zgednati; *Bosn.* stecchi, dobitti; *Vind.* ediniti, sediniti, enakiti, enakuvati, vdinjati; *Ross.* удоброять, удоброывать; *Eccl.* единому; *Graec.* ενωω; *Lat.* unio); 1) pogadzać niezgodne, *ausgleichen, vergleichen.* Lepiej zle pany wadzić, niżli jednać. *Ezop.* 132. Gdy się wadzili, jednał je w pokoju, mówiąc; jesteście bracia, czemu jeden drugiemu bezprawie czyni? 1 *Leop. Act.* Ap. 7, 26. 2) Jednać czeladnika - najmować, umawiać, przyjmować do służby; *Vind.* pogoduvati, vunvseti, vlinjati, povdinjati, vjetuvati, savdinjati; *Gefinde* im Dienste nehmen, mitthen, sich mit ihnen um den Lohn vertragen. Gospodarz wyszedł rano jednać a zamawiać robotników do winnicy swojej. 1 *Leop. Math.* 20, 1. Mamkę jednała. *Glicz. Wych.* D 3 b. — "§. Ujmować sobie, für sich einnehmen, gewinnen. Ile słabość ludzka zdoła, Jednaj sobie wszystkich zgoła. *Jak. Baj.* 63. Jednać sobie wyrabiać sobie, sich bewerben, für sich zu bewirren suchen, sich zu verschaffen suchen, bewirren, verschaffen. U Jana Lubomirskiego, oprócz pobożności, insze rzeczy nie zwykły nikomu chęci i miłości jednać. *Boter.* A. 4. JEDNAĆ się *recipr.*, pogadzać się; umawiać się; *Ross.* примириться; уговориваться, sich vergleichen. Kto z kim miał nienawiść jaką, jednali się i przepaszali. *Star. Ryc.* 46. Jednajmy się, a płóg wieczny między sobą ułożmy. *Biel. Hst.* 15. Tak trzeba sługom służyć, jako się jednają. *Star. Ref.* 156. JEDNANIE, *ia, n.*, *subst. verb.*, pogadanie, ugoda, umowa.

Ross. примѣрerie, уговоръ; die Ausgleihung, Ausföhning, das Vergleichfen, der Vergleichf. Trudne z głupim a chciwym jednanie. *Białob. Odm.* 9. Bez wina wesele, chrzciny, jednanie być nie może. *Star. Ref.* 40. JEDNANY, a, e, *part. perf.*, pogodzony, ausgeföhnt, ausgeglichen. Jako żyd chrzczony, jako wilk chowany, Tak jest niepewny przyjaciel jednany. *Pot. Arg.* 26. Jednane, *n. subst.*, zapłata za pogodzenie, Verföhngeld, Euföhngeld. Strony mogą się z sobą godzić, wszelako strona, która zasłuży na karę, powinna do skarbu zapłacić należność, pod imieniem jednane. *Czack. Pr.* 2, 71. Pochodz. słowa Jednać: *najednać, pojednać, przejednać, przejednany, nieprzejednany, ujednywać, ujednać, wyjednać, zajednać, zjednać.* JEDNAC *adverb.*, jedną razą, raz, jeden raz, einmal; *Croat.* jednóh, jedenkrat; *Sorab.* 1. yónu, junu; *Ross.* единицею, единожды. Będzie się modlił nad rogami ołtarza jednać w rok. 1 *Leop. Exod.* 50. I to tylko jednać w rok. 1 *Leop. 3 Macch.* 1. Gdy jednać zatrąbisz, zejda się do ciebie hetmani. *ib. Num.* 10, 4. (raz. 3 *Leop.*). *ib. 3 Macch.* 6., *ib. Act. Ap.* 26, 4., *ib. Math.* 19, 8. JEDNACKI, a, ie, od jednacza, rozjemczy, fchiedsrichterlich. Skazanie jednackie. *Sax. Porz.* 113. (cf. polubowny). Od dekretu jednackiego appellacya się nie godzi. *Szczerb. Sax.* 67. Dekreta jednackie z pilnością mają być strzeżone. *ib.* 171. JEDNACZ, a, m., pogodzieciel, rozjemca, der Schiedsmann, der Verföhner, der die Streitenden ausföhnt; *Boh.* gednatel; *Ross.* примиритель. Jednacz stron sądowy, urzędowy, kompromissarz. *Cn. Th. der Schiedsrichter.* Apellacya nie idzie od sentencyi jednaczków, które sobie strony z spólnego zezwolenia biorą. *Sax. Porz.* 112. Jednacz, którego, ani prawo, ani przysięga wiąże, gdzie chce obrócić wolą swą może, komu chce przyda, komu chce ujmie, i skażń swoje, nie tam, gdzie prawo albo sprawiedliwość każe, ale tam, gdzie go ludzkość albo miłosierdzie pędzi, nakieruje. *Gorn. Sen.* 148. Pośrednik a jednacz boga i ludzi Chrystus Jezus. *W. Post. W.* 209. Jednacz między bogiem a człowiekiem. *Biel. Hst.* 19. der Mittler und Verföhner. §. Jednacz kupca, kupi, rostrucharz, stręczyciel. *Cn. Th. Tarn. Ust.* 90., (*Boh.* gednatel; *Vind.* savdinjavez, vdinjavez; *Sorab.* 1. dowikwar; *Bosn.* opravilač; *Eecl.* сводитель, посредственникъ въ торговль; der Unterhändler negotyator). Jednacz, machlerz. *Volck.* 764. JEDNACZKA, i, ż., rozjemczyni, pogodziecielka, pośredniczka, (*Boh.* gednatelkyně); die Ausföhnerinn, Verföhnerinn, Vermittlerinn, Unterhändlerinn. N. Panna, pośredniczka i jednaczka świata. *W. Post. W.* 3, 336. Zdrowa bądź pośredniczko przenantchwałebniejsza, i wszystkiego świata jednaczko. *Sk. Żyw.* 1, 79. JEDNACZYĆ, *cz. niedok.*, jednakim lub jednakowym czynić, równać, gletf machen, gletfen; *Croat.* jednachiti; *Bosn.* ujednaciti, sjednaciti, sravniti; *Dal.* szyednaciti; *Rag.* jednáciti. JEDNAK, JEDNAKŹE *adverb.*, (*Boh.* gednak, *partim, ex parte; fere, ferme*); *Sorab.* 1. tohlapak; *Slov.* ničmèneg, ništmèneg; *Croat.* nistarmènye, podpunoma; *Ross.* однако, однакоже; atoli, wszelako, przecię, jednakowo, gletfwohl, dennoch. Jednakże języki ludzkie wiele mogą. *Boh. Kom.* 4, 81., *Kucz. Kat.* 3, 357.

Jednak to dobrze Jowiszem zostać, Choć rządzić światem mozoła. *Kniaż. Poez.* 1, 91. JEDNAKI, a, ie, JEDNAKOWY, a, e, jednegoż rodzaju, gatunku, równy, nieodmienny, einertey, gletf; *Boh.* gednaki; *Slov.* gednaki, gednori, gednasobni; *Sorab.* 2. jadnaki; *Sorab.* 1. jenaki, yenaki, yenużki; *Vind.* enakeshen, enák, enakushen, enakomeren; *Carn.* enak; *Croat.* jednak; *Slav.* jednák - a, - o, jednostruk; *Dal.* yednak; *Bosn.* jednak, jednostrukki, ugnuli; *Rag.* jednaak, jednomjerni; *Ross.* одинакии, одинакии; §. 1) od siebie samego nieodmienny, jednostajny, sobie równy, tenże sam, sich gletf bleibend, gletf, unverändert. Niejednakię zawsze szczęście. *Cn. Ad.* 600. Jednaki pomnij umysł mieć na pieczy, Czyć dobrze pójda, czy opacznie rzeczy. *Hor.* 1, 194. *aequam mentem.* Te słodkie rozmowy, chociaż zawsze były jednakię, przecięż nam się zdawały odmienne. *Stas. Num.* 2, 60. Jednym a jednakim głosem prawo ma do wszystkich mówić. *Modrz. Baz.* 288. — §. 2) Z drugim jednaki, jednakowy, tegoż z nim gatunku, jemu równy, od niego nie różniący się, einem andern gletf, mit ihm einertey. Życie różne, grób jednaki. *Zab.* 15, 170. Panowie i żebracy Po śmierci jednacy. *Bratk. P.* Myśmy wszyscy jednej natury z jednego ojca, jeden i jednaki na sobie obraz boży nosim, jednakomy krwią Jezusową odkupieni. *Sk. Kaz.* 365. Biegi jednakowego kierunku, czyli jednostronne. *Hub. Mech.* 2. Oba bliźnięta, a tak jednakowi, Ze się rodzice sami omylali. *P. Kchan. Jer.* 251. I w jednym ptak się gniaździe niejednaki łągnie. *Pot. Jow.* 76. Na jednakowe występki jednakowe kary wymierzane być powinny, bez osób różnicy. *Gaz. Nar.* 1, 278. — §. 3) Jednaki, jednakowy komu obojętny dla niego, für einen gletfgiltig, ihm einertey. Sprawiedliwemu każda śmierć jednakowa. *Sk. Żyw.* 2, 296. Małym się schylał; większym zaś jednakowym się stawiał. *Sk. Żyw.* 1, 384. JEDNAKO, JEDNAKOWO *adverb.*, równo, nie różniąc się, jednym i tymże sposobem, nieodmiennie, jednegoż gatunku, einertey Art, unverändertlich, ohne Unterfchied, gletf, auf gletfe Art; *Boh.* gednako; *Sorab.* 2. jadnak, janak; *Sorab.* 1. yenak, pzezyedne; *Bosn.* jednako; *Slav.* jednako; *Ross.* одиначе, одинаково; *Eecl.* одинако, одинаково. Niejednako się zawsze powiedzie. *Cn. Ad.* 600. Jednako wszystkich leczyc; jedną receptą na wszystkie choroby. *ib.* 512. Niejednako Bóg daje, jednemu geś, drugiemu jaje. *Rys. Ad.* 45. Wszyscy i najmożniejszy królowie jednako jako i kmicie się rodzą. *Sk. Kaz.* 615. Jednaki na sobie obraz boży nosim, jednakomy krwią Jezusową odkupieni. *Sk. Kaz.* 365. Niezbędna śmierć jednako bez wyboru skacze, Tak do chałup ubogich, jak w pańskie pałace. *Petr. Hor.* A 4. Równo się sądzmy i pospólstwo i wy, Jednako niechaj cierpi, kto jest krzywy. *Zab.* 15, 273. Jednako karać, kto jednako broi. *Bratk. S* 3 b. Jednako to obiema abo wszystkim dokucza, wszystkich boli. *Cn. Ad.* 511. Nie wszystko wszystkim jednako się widzi. *Rys. Ad.* 48. I wielcy i mali Wszyscy jednako niech prawa słuchają. *P. Kchan. Jer.* 115. Nie wszystko jest jednako wszędzie, każde kraje Mają swoje ustawy, swoje obyczaje. *Min.*

Ryt. 3, 341. (co kraj, to obyczaj). — § Jednakowo ob. Jednak, atoli, wszelako. JEDNAKOŚĆ, JEDNAKOWOŚĆ, ści, ż., równość, nierozróżnienie, jednostajność, nieodmiennność, die Gleichheit, die Gleichheit; (Boh. gednakost; Sorab. 1. yenakost; Carn. enakost, enakomernost; Croat. jednachtvo, jednakoszt; Dal. yednastvo; Rag. jednaakos, jednåkos, jednovårstnos, jedonaravnos; Bosn. jednačnost, jednačenstuo; Ross. единообразие, единообразность, единовидность). Jednakowość łącno tesknicę rodzi. Birk. Dom. 141. Sprzykrzyła mi się ta nieustanna jednakowość. Teat. 30. b, 29. Z jednakowości przyczyn równe skutki. Czack. Pr. 199. *JEDNAKOTRZYMAŁOŚĆ, JEDNAKOUSTAWICZNOŚĆ, ści, ż., jednostajność, tenor, tak może być zwana. Macz. die Unveränderlichkeit, daß Gleichbleiben. JEDNAKOWIĆ, cz. niedok., *jednaczyć, jednakim lub jednakowym uczynić, gleich machen, gleichem; (Rag. jednåciti; Dal. yednaesiti.) Jeslibyście swoje liturgią z Rzymską chcieli jednakowić, tedy... Sak. Persp. 30. JEDNAKŹE ob. Jednak, JEDNAM, JEDNANIE, JEDNANY ob. Jednać. JEDNAŹ, ob. Jeden. 1. JEDNO, JEDNOŹ, JEDNOŹE ob. Jeden, - dna, - dno. 2. JEDNO, JENO, adverbial, tylko, Boh. gednau, gednom, gedne, gedinč, genom, gen; Slov. gen, len, lentoliko, (cf. li); Sorab. 1. jeno, yeno, yacz, (yónu, junu raz, semel); Sorab. 2. jadno, jano; Vind. samuzh, samu, ko tu, ko, le, (Vind. jenu, inu; Carn. jenu, jenoj = i, et); Bosn. listom, istom, samo; nur. a) niewięcej tylko, einzig, nur, nihts mehr. Na obiedzie u Wezyra zwyczajnie nie bywa, jeno dwanaście mis. Kłok. Turk. 61. Nie chciał pogan mieć w swym wojsku, jedno same chrześciany. Star. Ryc. 44. Jedno też to umiesz. Cn. Ad. 316. On się zaprzął, iż nie umiał jedno tylko po Polsku. Paszk. Dz. 25. Uciechy inszej nie macie, jedno jelenie, jedno gładkie łanie z łuczków po górach strzelacie. Tward. Daf. 8. Tu niemasz ani miasta, ani wsi, ale jedno drzewo a kamienie, jedno liście a trawa. W. Post. W. 2, 131. Sakrament bierzmowania nie jedno zaniedbany być nie ma, ale z wielką pobożnością przyjmowany. Kucz. Kat. 2, 372. («nietylko»). — § Cnotami, co ich jedno jest, wszystkimi ozdobyony. Zbil. Drog. F. t. j. żadnej niewyjąwszy, wszystkimi a wszystkimi, so viel es nur immer deren geht. U niej wszystko w ład idzie, co jen kolwiek czyni. Gaw. Siel. 370. t. j. cokolwiek jedno albo tylko, alles was sie auch immer thut. b) Jedno = zawsze a zawsze, ustawicznie, nihts als, immer nur. Jedno dawaj, jedno nalewaj przez cały dzień. Jedno robić, robić. c) Kondycya, za którą co nastąpi, nur, die Bedingung außzubringen. Możesz być zbawionym, jedno miej posłuszeństwo, a coć każe, to uczyn. Sk. Żyw. 2, 366. Jedno Boga, adde aliquid żyto, żniwo etc. jedno boga, agriculturalum dictum: Faveat modo Deus, messis erit uberima. Cn. Ad. 505. cf. da - li bóg, geltebt es Gott, mit Gottes Hilfe. Oj dziewczę, niechby ja jeno matką twoją była! Teat. 30. b, 142. By jedno to prawda. Cn. Th. Nie maszli go tam jedno. ib. By jedno tam nie był. ib., Sorab. 1. jeno niž. By się jedno nie wygadał, wenn er sich nur nicht verschnappt hat. Uczyn jedno, ujrzyysz, coć

się stanie. Gorn. Sen. 182. thue es nur. Sprobuj jedno, abo króciej: sprobujno, cf. enclyticon - no. Słuchaj jedno, słuchajno. Daj go dyabłu, jak hardzi, patrzajcie jeno. Teat. 8, 145. — d) Jedno = nie inaczej tylko, es ist nicht anders (sondern). Któż ci pokazał, żeś nagi; jedno żeś jadł z drzewa. W. Genes. 5, 11. (izaliś nie jadł? Bibl. Gd.). es ist nicht anders, du hast von dem Baume essen müssen; es kam nicht anders seyn. — e) Jedno, adverb. temporis, nur. Jednom uszedł, jednom zsiadł z woza = ledwie vel tylko com, vel dobrzem zsiadł z woza, aliści... Cn. Th. (cf. źle), ich war nur vom Wagen gestiegen; kaum v. W. g.; nur erst v. W. g. Jedno go nie widać = tylko co go nie widać, er muß gleich kommen; er soll jeden Augenblick kommen, er kam nicht lange mehr bleiben. Gdyśmy się gotowali w drodze, i jedno było wsieść na okręt, boskie zrządzenie niejake trudności przynosiło. Warg. Radz. 17. JEDNOBARWY, a, e, jednobarwy, jednój barwy, t. j. farby, einfarbig; Vind. enofarben, enakeshne farbe; Ross. одноцветный; Eccl. единопшарный. JEDNOBOCZNY, a, e, — ie adv., z jednego boku, von einer Seite, einseitig (cf. jednostronny). Brat dwuboczny miał dwóch spólnych przodków, jednoboczny połowę tylko liczy. Czack. Pr. 2, 17. *JEDNOBYTNY, a, e, Rag. iednobotni, iednosuceni, consubstantialis, jednego bytu, Rag. jednobotije, jednosuccjanstvo, jednobotnos consubstantialitas, ob. Spółistny, spółistność. JEDNOCHODA, INOCHODA, JEDNOCHODZA, y, ż., Boh. mimochod, dryślak; Ross. нпходъ; pewny chód koński, przedsy od kłusaka, mollis glomeratio crurum alterno explicatu. Cn. Th. der Zeit, der Zestergang, der Paß, der Austritt, der Dreyschlag eines Pferdes. Jeden urodził się z krzywemi, drugi z prostemi nogami. Więc jeden inochoda, drugi idzie grędą. Rej. Wiz. 128. Między ptaki widamy różne natury, jeden waśniwy, drugi pokorny, jeden rychły, drugi leniwy, jeden grędą, drugi inochoda. Rej. Zw. 67 b. Patrz, iż mu się nadęła gęba, jako szkapie. Gdy się owo z bystrości inochoda szłapie. Rej. Wiz. 173. tolutim. Cn. Syn. 885., Sorab. 1. tupotacžne. Niechaj chodzi kłosem, a nie jednochoda. Pupr. Pr. E 2 b. — § Na jednochody = predko, schnell, eilend. Oni gdy z wojskiem szli na jednochody, Z niebezpieczeństw je dalszych oswobodzą. Chrośc. Luk. 347. — § Zbił go z jednochody, prosperum ejus rerum successum impedit. Cn. Ad. 893. zbił z pochopni; Ross. сбить съ пахвей, cf. pomyłono mu szyki; pomieszano koncepty, man hat ihn aus dem Gleite gebracht, ihm daß Concept verrückt, einen Strich durchgezogen. Zdrajce, przed którym się, żyć zacząwszy, kryjesz, W krótkim czasie synu mój, z jednochody zbijesz. Pot. Arg. 500. Zbij tę jego pychę z jednochody. Pot. Arg. 136. Wyrzuć cugle igranej fortunie. Ufaj, że ją tym samym zbijesz z jednochody. Pot. Arg. 35. Duma pogańska ze swojej jednochody strącona. Leszcz. Class. 97., Eccl. въ туникъ притти. Truchleje w sereu, coraz z jednochody spuszcza. Pot. Syl. 295., cf. z kwinty spuszczać, den Mutß sinken lassen. JEDNOCHODNIK, INOCHODNIK, a, m., JEDNOCHODNICZEK, czka, m., demin., koń jednochoda

idący, cf. stępak, (*Boh.* inochodnik; *Sorab.* 1. tupotak, hustoho stupa kon; *Carn.* jahôn; *Croat.* pruszczcz; *Itag.* jorga, prusaz, dobro nosaz; *Ross.* маштакъ, маштакочъ, иноходець; *Dal.* pruszacz; *Hung.* poroczka; *Vind.* cetter, hiter koin); *der Zeltgänger, Paßgänger; equus gradarius. Macz. tolutarius. id.* Hiszpański inochodnik, *asturco, equus generosus Hispanus. id.* Jednochodnik *latiores passus facit et minus placide fert sessorem, quam stępak. Cn. Th.* 1066., *Mon.* 73, 589., *Dasyp. Z 4 b A a.* Nie dbały Wojewoda w eksekucyi naszego statutu, za winę tej niedbałości inochodnika nam dać ma, tyle, ilekroć się niedbalstwa dopuści. *Herb. Stat.* 177. *J. Olbracht., equum ambulatorem. Vol. Leg.* 1, 271. Za te summe, nie lada konia, ale i jednochodnika - bym wziął. *Alb. na Woj.* 16. Do dobrego trudno o kłusaka, a do złego jednochodniczek jak tu był. *Rys. Ad.* 10. Najdzie się do złego wnet inochodniczek, Ale gdy do dobrego, musi iść piechota, Bo i o szkapę trudno, gdy jechać za cnota. *Ref. Wiz.* 22. Na inochodniczku się przejeżdżić. *ib.* 164.

JEDNOCHWILNY, a, e, jednego czasu, zu gleicher Zeit. Ot do dwóch razem tleje ogniem jednochwilnym. *Hul. Ow.* 144. JEDNOCIĄŁNY, a, e, o jednym ciele, einleibig. JEDNOCIENNY, a, e, n. p. Jednocienni mieszkańcy, którzy rzucają cień zawsze w jedną stronę. *Śniad. Jeog.* 140. *JEDNOCTWO, a, n., zjednoczenie, jedność, die Einbeit. Tu o władzę zwierzchności i jednoctwa lub oddziały idzie. *Smotr. Lam.* 56. JEDNOCZESNIK, a, m., rowiennik co do czasu, wieku, jednego z drugim czasu, spółczesnik, *Ross.* единовременникъ, ein Gleichzeitler. JEDNOCZESNY, a, e, jednego czasu, gleichzeitig, rowienniczy, *contemporaneus. Macz., Znosc. Kond.* 21., *Sorab.* 1. yenakolo tšasza; *Rag.* jednodobni; *Ross.* единовременный. *JEDNOCZESTNY, a, e, jednę część zamykający; *Ecll.* единочастный, eintheilig. *JEDNOCZŁONNY, a, e, o jednym członku, einstückerig, einfügig, auß einem Stücke; *Ross.* одночленный. JEDNOCZYĆ, ył, y, cz. *niedok.* zjednoczyć, ujednoczyć *dok.*, ściśle połączyć w jedno, vereinigen, verbinden; *Boh.* sgednotiti, sgednocowati; *Slov.* sgednocugi; *Sorab.* 1. zyednoscęžu, pžezyednoscęžam, pžezyednoscęženo; *Vind.* edinazhiti, esdinuvati, enakuvati, enakiti; *Carn.* edinem, ediniti, edinuvam, edinujem, edinuvati, edinuvanje, edinazhënje; *Croat.* jediniti; *Rag.* jednãciti, jednacivati, sjednaciti, jednaacim, sjediniti, *Bosn.* jednaciti, siednaciti, ujedniti, sjediniti; *Ross.* соединить, соединять, присоединить, сообщить, сообщать. Te dwa mocarstwa, acz o ujednoczonej sił potędze, zachować się nie zdołały. *Zab.* 16, 133. Ociec niebieski zjednoczył nas w jedno ciało pod synem swoim, głową naszą. *Baz. Hst.* 154. (cf. wcielić). Pojął Witołd umarłej żony swojej ciotkę; które małżeństwo kiskup Włocławski zjednoczyć ważył się. *Krom.* 481. (*junxit*). Niebiescy mieszkańcy z ziemskimi się jednoczą, i rzecz się jedna z widomych i niewidomych staje. *Sk. Żyw.* 1, 426., *Ecll.* единствоватися. *Smotr. Nap.* 52. Jednoczący *Ross.* единительный. JEDNOCZYCIEL, a, m., łączyciel w jedno,

der Vereiniger; *Ross.* соединитель. W *rodz. żeńsk.* JEDNOCZYCIELKA *Ross.* соединительница. *JEDNODARNY, a, e, *Ecll.* единопдарный, *Graec.* μονόδαρος, una cum donatione. *JEDNODASZY, a, e, *Ecll.* единокровникъ, единокровельный, *Graec.* μονόρορος, uno culmine tectus. JEDNODNIOWY ob. Jednodzienny. *JEDNODUSZNY, a, e, — ie *adverbial.*, duszy jednej, jednomysłny, ein Herz und eine Seele habend, einmüthig, einträchtig; *Vind.* enodushen, enovolen; *Ross.* единомушный; *Ecll.* единогоушный, *Graec.* ἐμόψυχος, unanimis; согласодушный, у которого душа или сердце съ кѣмъ согласно. *Verb. neutr.* единомушествовую, *Graec.* ἐμοψυχείω. *Subst.* единомушие, *Graec.* ἐμοψυχία; *Vind.* enodushnost, enovolnost; *Rag.* jednoduscnos *sympathia.* JEDNODWORZEC, rea, m., *Ross.* одводворецъ, Einböfner, Höffner. W *Rossy* jednodworców imię nosi klasa ludzi podobieństwo mająca do bojarów w Litwie, pośredniczego stanu między szlachtą a chłopami. *Czack. Pr.* 1, 306. Mittelstand zwischen Edelmann und Bauer. *JEDNODWOILKA, *Slov.* gednodwoilka *hendiadys.* JEDNODZIENNY, JEDNODNIOWY, a, e, dzień jeden trwający, *Vind.* enodanski, enega dnu, ewien Tag dauern, eintägig. Cokolwiek w sobie ma ten świat odmienny, Wszystko przemija, jako jednodzienny Kwiat, który pięknie się rozwinię Rano, a w południe zaginie. *Zimor. Śiel.* 519. Jednodzienny robaczek, *hemerobion. Cn. Th.* ein Wurm, der nur einen Tag lebt; *Boh.* gepice. Gorączka jednodzienna. *Dykc. Med.* 2, 324. Jednodniowy deszcz. *N. Pan.* 9, 272., *Ecll.* единоеднство, *Graec.* μονήμερον, unius diei duratio. JEDNODZIERZ, a, m., który sam jeden państwo dzierży, despota, ein Despot; (*Ross.* et *Ecll.* единоедержецъ monarcha; единоедержавствовать monarchą być). Dumny jednodzierz swojemi wojnami przeszło milion ludzi wytracił. *Przestr.* 289. cf. jednowładzca, samowładzca. JEDNODZIERZTWO, a, n., despotyzm, die despotische Regierung; *Ross.* единоедержавіе, единоедержавство monarchia, единоедержавный monarchiczny. *JEDNODZWIERNY, *JEDNODRZWICZNY, a, e, o jednych drzwiach, eintürig; *Ecll.* единоедверный, *Graec.* μονόθυρος. *JEDNODZIETNY, a, e, o jednym dziecięciu, mit einem Kinde; *Ecll.* единоеудникъ, *Graec.* μονότεχνος. JEDNOFUNTOWY, a, e, jednego funta, einpfündig; *Vind.* funten, enolibrast. JEDNOGARBY, a, e, o jednym garbie, einbüffel; *Ross.* одногорый. JEDNOGŁOŚNOŚĆ, ści, ż., zgodne na jedno głosy, die Einstimmigkeit, einhellige Stimmen; *Vind.* enoglasnost, enovolnost, enosastopnost, enakoglasnost; *Ross.* единогогласіе, согласіе (=harmonia, akord). Materya status jednogłosnością może się tylko stanowić. *Dyar. Grodz.* 132. (cf. jednomysłność, cf. wielkość). JEDNOGŁOSY, JEDNOGŁOŚNY, a, e, JEDNOGŁOŚNIE *adv.*, również brzmiający, gleichtönend, einstimmig; *Vind.* enakoglasen, enoglasen; *Sorab.* 1. yednowószné; *Rag.* jednoglasno; *Ross.* единогогласный, согласно. Trzykroć te stada ptaków na powietrzu krzyk jednogłosy dawszy, dzieliły się na dwa wojska. *Otw. Ow.* 535. JEDNOGŁOWY, a, e, o jednej głowie, einköpfig; *Croat.* jednoglav; *Ross.* одноголавы; *Ecll.* единогоглавы. JEDNOJEZYZCZNY, a, e, n. p.

Słowianie naród jednojęzyczny. *Nar. Hst.* 2, 3. jednego między sobą języka, von einer Sprache. JEDNOIMIENNY, a, e, jednegoż imienia, lub też o jednym tylko imieniu, einnamig; *Ross. et Eccl.* *единоименный*, одноименный, *Graec.* *ὀμόνυμος, ὀνόμαρος*; *Subst.* *единоименство*, *Graec.* *ὀμονυμία*. JEDNOISTNOŚĆ, ści, ż., téjże istoty istność, *gleiches Wesen*; *Croat.* *jednobitje, jednobitnoszt*; *Dal.* *jednosuchansztvo*; *Ross.* *единосущие, единосущность*; *Eccl.* *единоестественность*. Wyznania jednoistności Chrystusa z ojcem mocno bronil Hilaryusz. *Sk. Żyw.* 1, 34. JEDNOISTNY, JEDNOISTY, JEDNOISTOTNY, a, e, von gleichem Wesen, gleichen Wesens; *Sorab.* 1. yedneye substancze; *Croat.* *jedinoszobsztven, jednobiten, jednobitni*; *Dal.* *jednosuchni*; *Eccl.* *единосущный*, *единоестественный*, (*oppos.* *иносущный*). Syn boży z ojcem swym jednoistny. *Hrb. Art. D.* 2. homousios (*ob.* Spółistny, "jednojestestwenny"). Syn boży jednoistny ojcu. *Sk. Żyw.* 1, 40. Syn boży jednoistotny ojcu. *Sk. Dz.* 143. Duch ojcu z synem jednoisty. *Groch. W.* 834. *Consubstantialis patri*, to jest, jednoistotny z ojcem; którego słowa, choć w piśmie niemasz, ale rzecz jest. *Sk. Dz.* 194. Jednoistna Trójca. *Hrb. Art.* 118. — JEDNOKŁĄCZNY, a, e, kładzą jednego, mit einem Strunfe. Ślaz jednokładzny abo jednoprętny. *Syr.* 1103. JEDNOKŁYKTY, a, e, o jednym kłykciu, jak wielki palec, *einfnößelig, einfnößelig*, nur einen Knöbel habend, wie z. B. der Daumen. JEDNOKOLENNY, JEDNOKOLANKOWATY, a, e, o jednym kolanie lub kolanku n. p. dziedło; *Ross.* *одноколенный*, *einfnößig, einfnößig*. JEDNOKÓŁKA, i, ż., cokolwiek o jednym kole, ein *Einräder, etwaß mit einem Rade; *Ross.* *одноколка cabriolet, karyolka*. JEDNOKOLNY, a, e, o jednym kole, *einrädertig*; *Ross.* *одноколыи*. JEDNOKONCZATY, a, e, o jednym końcu, jednośpiczasty, *einendig*; *Ross.* *одноконечный*. JEDNOKONNY, a, e, o jednym koniu, mit einem Pferde, *einstränig*. *Fury* jednokonne. *Ajg. Ceg.* 17. JEDNOKORYTNY, a, e, (*Ross.* *однокорытный*) n. p. pies, z jednego koryta z drugim jadający. JEDNOKORZENNY, a, e, o jednym korzeniu, *einwurzeltig*; *Ross.* *единокоренный*. JEDNOKSZTAETNY, a, e, tegoż kształtu, téjże postaci, von einerley Gestalt, *gleich gestaltet*; *Vind.* *enovishen, enofurmen*; *Sorab.* 1. yednoztawtné; *Rag.* *jednovarstan, jednonaravnj*; *Ross.* *единообразный*; *Eccl.* *единовидный*. Ruch jednokształtny, *uniforme*, w którym ciało ruchu się w sposób statecznie jednakowy, że zawsze jednakową rozległość miejsca w jednakowym przeciągu czasu przebiega. *Jak. Mat.* 3, 229. cf. *Śniad. Alg.* 29. JEDNOKSZTAETNOŚĆ, ści, ż., jednakowość, die *Gleichförmigkeit, gleiche Gestalt*; *Sorab.* 1. yednoztawtnoscż; *Vind.* *enovishnost, enofurmnost*; *Rag.* *jednovarstnos, jednonaravnos*; *Ross.* *единообразие*. JEDNOKUPSTWO *ob.* Jedynokupstwo, samokupstwo, (*Rag.* *jednokupni concors*). JEDNOKWIETNY, a, e, o jednym kwiecie, *einblumig*; *Eccl.* *единоцвѣтний*, *Graec.* *μονοανθης*. JEDNOLETNI, ia, ie, (*Croat.* *jednolètni*; *Rag.* *jednoljetni, jednogodni - jednoroczny, einjährig*), jednych lat, jednego wieku, von gleichen Jahren. JEDNOLIST, u, m., *Boh.* *gednolistek*; *Unifolium*, ziele tak rzeczzone, że tyl-

ko jeden list na obdłużnej stopce obłój z korzonka naprzód wyrasta, *Syr.* 1310. Einblatt. JEDNOLITNIE *adv.*, z jednej sztuki ulany, auß einem Stücke gegossen. Uczynisz dwa cherubiny złote jednolitnie. *Budn. Ex.* 25, 18. (z ciągnionego złota. *Bibl. Gd.*) JEDNOMIESIĘCZNY, a, e, — *ie adv.*, jednego miesiąca, *einmonatlich, eines Monats*; *Rag.* *jednomjessèni*. JEDNOMLECZNIK, a, m., *Rag.* *jednomljecnik, jednodojen, jednodoyni brat, jednodojek collectaneus*, który z drugim jedne piersi ssal, *der Milchbruder, frère de lait*, cf. spółwychowaniec w *rodz. żeńsk.* *Rag.* *jednomljecniza*. JEDNOMOWNOŚĆ, ści, ż., *tautologia*. *Fredr. Ad. praef.* — § Jednogłośne zeznanie, die *Uebereinstimmung, Gleichlautigkeit*. JEDNOMOWNY, a, e, JEDNOMOWNIE *adverb.*, *jednogłośny, einhällig, einstimmig*. Za jednomoowna przeszłych wieków powieścią. *Nies.* 1, 103. JEDNOMYŚLNOŚĆ, ści, ż., *Boh.* *gednomyslnot*; *Sorab.* 1. yednomosznoscż, *přezyednoscż*; *Croat.* *jednodussnoszt*; *Vind.* *enodushnost, enoumnost, enakomienezhnost, enakovolnost*; *Carn.* *enumislenost, edinuvolnost, edinuvolshena*; *Ross.* *единомыслие, единомысленность, Eccl.* *единоумие, присъдательство, прилъпление или единомыслие, (единомыдрие, Graec.* *ὁμοφροσύνη*); powszechna zdań zgoda, die *Einmüthigkeit, unanimitas*, równy zamysł wszystkich do jednego zamiaru. *Jez. Wyr.* Jednomysłnością lub większolicznością stanowione prawa. *Gaz. Nar.* 12, 132. Pod nazwiskiem praw kardynalnych takowe mieć chciano w rządzie ustawy, któreby jednomysłnością tylko na sejmie zmienionemi być mogły. *Ust. Konst.* 1, 120. W materyach statusu jednomyślność była potrzebna, a pod większością głosów pociągane być nie mogły. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 70. *Moral.* Jednomysłność jest najściślejszym węzłem przyjaźni. *Teat.* 48, 25. cf. jedna dusza. JEDNOMYŚLNY, a, e, JEDNOMYŚLNI *adv.*, *Boh.* *et Slov.* *gednomyslny*; *Sorab.* 1. yednomószné, *přezyednoscżné*; *Sorab.* 2. hobjadno, *hobjano*; *Vind.* *ene misli, ene volje, enoumen, enovolen, enodushen, enakomienezhen, enakovolen, Carn.* *enumislen, enakumislen, edinuvólne*; *Croat.* *jednovolyen, jednodussen*; *Rag.* *jednodusejan, jednokupni*; *Ross.* *единомысленный*; *Eccl.* *единоумный, einmüthig*. Dusze wasze są jednomysłne; a jednomysłność jest najściślejszym węzłem przyjaźni. *Teat.* 48, 25. Jednomysłnie się zgodzić na co, *Eccl.* *сомудрствовать, счленословитися, согласиться многимъ во едино; единоумствую, единомышлю, Graec.* *ὁμοῦμοῦμῶτω*; *единомудрствую, Graec.* *ὁμοφρονέω*. JEDNOMYŚLNIK, a, m., jednej z drugimi myśli będący; *Ross.* *единомысленникъ, assecla*; *Eccl.* *смудреникъ, одного съ кѣмъ мнѣнія*. JEDNONIOS, a, m., n. p. Gdy głowa z karku odleci Pompejusza, Achilles chce być jej sam jednoniosesem. *Chrośc. Luk.* 269. t. j. sam jeden ja Ptolemeuszowi zanieść chce, er allein wollte das Haupt des Pompejus überbringen. JEDNONOGI, a, ie, o jednej nodze; *Boh.* *gednonohy*; *Croat.* *jednondg*; *Rag.* *jednondgh, jednonoxaz*; *Ross.* *единоногий, одноногий, einbeinig, mit einem Beine*. Jednonogi stół, *monopodium*. *Cn. Th., Chmiel.* 1, 104. JEDNOOBYCZAJNY, a, e, tychże obyczajów, von gleichen Sitten oder Gebräuchen; *Ross.* *единоправный*.

JEDNOOKI, a, ie, o jednym oku, *Boh. et Slov.* gednooký, gédnooki, blikawý; *Sorab.* 1. yednowokatž, yednohwokacz; *Carn.* enaoke, ovish; *Vind.* enuoken, enuozhen; *Croat.* jednook, dërlyaszt, sperlyaszt, choravez; *Rag.* chjorok, chjoraz, chjoro, gverok; *Slav.* choráv; *Ross.* единоокий, окривълый; *Eccl.* одноокий, ѿдноокоъ, епънгиг. Jeśli cię oko twoje gorszy, wyłup' je; lepiej tobie jednookim wnieść do żywota, niżeli obie oczy mając, być wrzuconym do piekła. *Bibl. Gd. Matth.* 18, 9. Mówią też, że człowiek jest jednooki, gdy tylko na jedno oko widzi. *Dykc. Med.* 2, 664. Jednookim się stawać *Ross.* кривѣть, окривѣть. Jednookim kogo czynić *Rag.* ogvēriti tkoga, *eluscare*. — *Fig.* O ślepe losy, o gwiazdy wysokie, Skrytych tajemnic sklepy jednookie. *Pot. Arg.* 252.

JEDNOOK, a, m., *subst.*, n. p. Polifem jednook, Cyklop, zbójca, który przejeżdżającym po drogach zastępował. *Otw. Ow.* 544. cf. okragłook, ein Cyklop, ꝛ. В. Πολυphem.

JEDNOOKIENNY, a, e, o jednym oknie, mit einem Fenster. W hucie piec jednookienny. *Torz. Szk.* 42. (o jednym otworze). JEDNOPIENNY, JEDNOPNIAKI, a, ie, jednego pnia, einstammig; *Vind.* enodeblou, enodeblast. JEDNO-
PLEMIENNIK, a, m., tegoż plemienia; *Ross.* единоплеменникъ, gleichen Stammes; *adj.* jednoplemienny, *Ross.* единоплеменный. JEDNOPŁODNY, a, e, płód jeden wydający, *Eccl.* единоплодный, *Graec.* μονόκαρπος, unum tantum fructum ferens. JEDNOPUŁKOWY, a, e, tegoż pułku, gleichen Regimentz; *Ross.* единополчанинъ. JEDNOPRAWNY, a, e, — *ie adv.* tychże praw używający, gleichen Rechts, gleichen Gesetze; *Eccl.* единокаконный, *Graec.* σύνομος. JEDNOPRĘTNY, a, e, o jednym pręciu, einruthig, eine Gerte habend. Ślaz jednokłaczny albo jednoprętny. *Syr.* 1103. JEDNORADEK, dka, m., n. p. Trzebaby tę sukienkę kusą Porzucić, bo w statecznych szatach chodzić muszą, Co przy kościele służą; k temu masz wytarte Szarawary, co gorsza szpetnie w tyle zdarte. Trzebaćby sobie sprawić jednoradek jaki, Coby był za kolana, albo giermak taki, Jakiś na wojnie zgubił. *Alb. z Woj.* 34. surdut, ein Oberrock. JEDNORAKI, a, ie, jednego gatunku, einfach, von einer Gattung, gleichförmig; *Slov.* gednori, gednasobni; *Vind.* enoversten, enoguben; *ob.* Jednakowy, jednaki. JEDNORAMIENNY, a, e, o jednym ramieniu, einarmig. — *Mechan.* Dźwignia jednoramienna, *vectis homodromus*, gdzie na samym jej końcu jest punkt nieruchomy, a oba ciężary na jednej stronie wiszą. *Hub. Mech.* 77. cf. dwuramienny. JEDNORĘKI, a, ie, o jednej ręce; *Boh. et Slov.* gednoruký, gednoruki; *Sorab.* 1. yednoručné, yednorukatž; *Croat.* jednoruk; *Rag.* kgljast; *Ross. et Eccl.* единорукий, однорукий; mit einer Hand, einhändig. Jeśli cię ręka twoja gorszy, odetnij ją, lepiej tobie wnieść do żywota jednorękim, niżeli dwie ręce mając, wrzuconym być do piekła. *Sekl. Math.* 18, 8. (ułożonym. *Bibl. Gd.*). Broń jednorękiego. *Radz.* 4. *Ezdr.* 2, 21. (tego, co jest bez ręki. *Bibl. Gd.*). *ob.* Mańkut. JEDNOROCZNY, a, e, o jednym roku, einjährig. *Slov.* gednoroči, gednoročnj; *Vind.* enulieten, enega leta; *Rag.* jednoljetni, jednogodni; *Ross.* единоголѣтний. Działki jednoroczne będą mówić głasy swojemi. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.*

6, 21. JEDNORODNY, a, e, a) jednorodzony, jedynek; *Boh.* gednorozeny; *Slov.* gednorodzeni; *Sorab.* 1. yednohrodžené; *Vind.* edinorojen; *Carn.* edinurojen; *Bosn.* jednorogheni; *Ross.* едиnorodный, епгеборен. Wiekuista niechaj będzie Ojcu cześć niezmiernemu, Synowi równie rozliczna chwala jednorodnemu. *Groch. W.* 85. Śpiewajcie jednorodnemu Chrystusowi synowi bożemu. *Pieśn. Kat.* 34. Widzieliśmy chwałę jego, jako jednorodnego od ojca. 1 *Leop.* *Joan.* 1, 14. (jednorodzonego. 3 *Leop.*). b) Części ciała jednakowe i niczym się nie różniące, nazywamy jednorodne, *homogeneae*. *Rog. Doś.* 1, 65. Ciało składowane z części jednej materji, zowiemy ciałem jednorodnym. *Hub. Wst.* 385. Częstki jednorodne, cząstki podobnej natury. *Śniad. Chem.* 2. Atmosfery jednorodne oddalają się od siebie. *Scheidt.* 57. (cf. różnorodny, heterogen). Zrównanie jednorodne *aequatio homogenea*. *Śniad. Alg.* 1, 123. JEDNORODZCA, y, m., jednego z kim rodu, plemiennik, der mit einem von gleichem Stamme entsprossen ist, der Stammbruder; *Ross.* однородецъ. Naród Jaćwینگów, pobratymów i jednorodzców Litewskich, przez Polaków do wyniszczenia zbity. *Stryjk.* 181. JEDNORÓG, u, m., rodzaj armat polowych z stożkowemi komorami, od herbu wynalazcy ich *Szuwałowa* tak zwane. *Jak. Art.* 3, 294. eine Art Selbststücke. JEDNOROGI, a, ie, *Cn. Th.* JEDNOROZNY, a, e, *unicornis*. *Mącz.* einhornig, mit einem Horne; *Boh.* gednorohý; *Vind.* enorogat, enorogen; *Croat.* jednorog; *Rag.* jednoroxni, jednorogh, jednoroxaz; *Bosn.* jednorog, inorog; *Ross.* однорогий; *Eccl.* ѿднорогъ, ипнорогъ. Obroń mię bystrym zwierzom jednorogim. *Kanc. Gd.* 86. JEDNOROZEC, żca, m., daß Einhorn; *Boh. et Slov.* gednorozec; *Sorab.* 1. yednorohatž, yednorohacz; *Vind.* enorogazh, samorogazh; *Carn.* samorogazh, samurogazh, wyrjot; *Croat.* jednorog, jednorosich; *Bosn.* jednorog, inorog; *Slav.* inorok; *Ross.* однорогъ. Kwestya jest między autorami, czy są na świecie jednorozce. Dawni opisują ich, że to zwierz do konia podobny, tylko kark do jeleniowego podobny mając; na czelo mu róg jeden wyrasta dwa - albo trzyłokciowy. *Nies.* 1, 142. Jednorozec bystry. *Banial. J.* 2. Izali możesz zaprządz jednorozca w powróż swój do orania? *Bibl. Gd. Job.* 39, 13. Jednorozec jeden tylko róg ma; a więcej nim sprawi, niż kozieł, niż baran, którzy po dwojgu mają. *Birk. Ex. B.* 4. 2. Ryba morska, *monodon* *Linn.* der Harwall, daß Einhorn, długa na łokci jedenaście; w wyższej szczęce ma dwa zęby wystawające, a pięć łokci długie, szrubowate, z których się często jeden tylko zostaje. *Zool. Nar.* 395., *Chmiel.* 1, 629. JEDNOROZCOWY, a, e, od jednorozca, Einhornz. Jednorozcowe cieleta. *J. Kchan. Ps.* 38. JEDNOROZCZE, ęcia, n., *demin.*, daß Zunge deß Einhornz. *P. Kchan. Jer.* 428. Jednorozczęta małe. *Birk. Krz. K.* 17. JEDNORZĄDCA, y, m., jedynowładca, der Alleinherrscher; *Ross.* единопачальникъ. Wodzem i jednorządca życia ludzkiego jest rozum. *Pilch. Sall.* 120. cf. jednodzierż, jednowładzca. JEDNORZĄDNY, a, e, — *ie adverb.*, jednowładny, alleinherrschend; *Ross.* единопачальный. Jednorządny być, *Ross.* единопачальствовать. JEDNORZĘDNY, a, e, o jednym rządzie, lub tegoż rządu,

einreihig; derselben Reihe, derselben Ordnung; *Eecl.* единичный, *Graec.* ὁμότατος. **JEDNORZEMIEŚLNY**, a, e, tegoż rzemiosła, von einem Handwerke; *Ross.* единохудожный. **JEDNOŚĆ**, ści, ż., *Boh. et Slov.* gednota, jednota; *Sorab.* 1. yednoscz; *Vind.* ednost, edinost; *Carn.* edinost, edinstvu; *Bosn.* jedinstvo, sjedignenje; *Rag.* jedinstvo (-raz); *Ross.* единство; *Eecl.* единение, **ЕДИНСТВО, СЪГЛАСИЕ**; nieskładność, die Einfachheit, Einheit. Podług Leibnica wszystkie ciała składają się z proszków, które ani żadnych części, ani długości, ani szerokości, ani głębokości nie mają, i które nazywa *Monadés*, jedności; tak jako każda liczba, by największa, składa się z jedności. *Rog. Dos.* 1, 12. jedność liczebna ob. Jednostka, ein Einer, im Rechnen. Każda rzecz z tych, które liczemu, wzięta pojedynczo, nazywa się jednością. *Łesk.* 2, 4., *Jak. Math.* 1, 2. — §. Ścisłe złączenie w jedno, die Einheit, genaue Vereitigung. Organiczna jedność, cała ożywiona część naszego świata. *Sniad. Teor.* 181. Syn boży przyjął w jedność swęj postaci człowieka. *Gil. Kaz. C c.* Litwa z Polską w jedno złączona; a w takie jedno, iż nietylko w jednę myśl, w jednę zgodę, w jednę miłość, w jednę spólną przyjaźń, ale też k temu w jedno ciało a ciało nieróżne, nierozdzielne spojone są. A z tym w jednę Rzeczpospolitą jednego ludu, który się przez związek i spojenie dwu narodów w jedność jednostajną i nierozdzielną spoił; tak iż już jako te państwa nie są dwie ciele, tak też dwie Rzeczypospolite być nie mogą. Zatem spólne sejmy i rady mieć zawsze mają pod jednym królem i pod jedną głową. Ale jako w jednym nieróżnym ciele każda jednak część i każdy członek osobną powinność i sprawę własną ma; tak też w tój jednej Rzeczypospolitej ma naród Polski i Litewski zwyczajne swoje niektóre, sądowe prawa i przywileje, które jednak tój jedności albo tój unii nie wadzą, ani wadzić będą. *Herb. Stat.* 671. Witaj w Trójcy jedność świata. *Brud. Ost. F.* 9. Trojaka jedność, żądana w sztukach teatralnych, jedność miejsca, jedność czasu, jedność rzeczy. *Teat.* 34. b, D ii. — §. *moral.* Zgoda, jednomyslność, Eintracht, Einigkeit. Jedność nade wszystko od nas powinna być żądana; ta jedność w domu pomyślności nasze zagruntuje, zewnątrz nas zabezpieczy. *Gaz. Nar.* 1, 359. Niejedność i wewnętrzne rosterki zawsze klęsk były naszych przyczyną. *Gaz. Nar.* 1, 149. **JEDNOŚCIENNOŚĆ**, ści, ż., *Zab.* 14, 60. spółnictwo jednej ściany. (cf. ościennność), die Gemeinschaft einer Wand, einer Seite. **JEDNOŚCIENNY**, a, e, jednę ścianę spólną mający, eine gemeinschaftliche Seite habend, cf. jednoboczny, jednostronny. **JEDNOSERCY**, a, e, serca jednego, eines Herzens; *Carn.* enuserzhen concors. **JEDNOSIERCI**, ia, ie, pod jedną siercią, nietarantowaty, niepstrokaty; lub też teje z drugim maści czyli sierci, von einerley Haar, einfarbig; *Ross.* одношерстный. **JEDNOSKŁADNY**, a, e, — ie *adverb.*, raz składany, einmal zusammen gesetzt; *Vind.* enosloszen. **JEDNOSŁOWNY**, a, e, co do słowa się zgadzający, gleichlautend, einstimmig. Jednosłowne dworu Wiedeńskiego, Petersburgskiego i Berlińskiego w r. 1774 deklaracye. *Vol. Leg.*

8, 2. Jednosłowne prawie narodu całego głosy wielbi ten wybór. *Dyar. Gr.* 164. — *Math.* Ilość nazywa się jednosłowną, dwusłowną, trzysłowną, *monomium*, *binomium*, kiedy się składa z jednego, z dwóch, trzech wyrazów. *Jak. Math.* 2, 7. **JEDNOSŁUPIE**, ia, n., *Eecl.* единостолние stolik na jednym słupie. **JEDNOSOBNY**, a, e, od jednej osoby, für eine Person, einmännlich. *Tr.* Jednosobny wozek. — Jednosobne łóżko *abo* **JEDNOSOBNIK**, a, m., ein einspänniges Bett. *Tr.*, *Slov.* gednasobni pojedynczy. **JEDNOSPRZEŻNY**, a, e, — ie *adverb.*, pojedynczy co do zaprzęgu, einspännig; *Vind.* enovpreshen, enovpreshliu, na enega konja, cf. jednokonny. **JEDNOSTAJNOŚĆ**, ści, ż., *Boh.* gednostegnost; *Slov.* gednostagnost; *Ross.* равнообразие, равнообразность; równość jednego do drugiego, die Gleichheit, Gleichförmigkeit mehrerer Sachen. Zgodna wszystkich stanów jednostajność. *Tr.* — §. Nieodmienność teje rzeczy, die Gleichständigkeit, Unveränderlichkeit einer Sache. Jednostajność umysłu w szczęściu i nieszczęściu. **JEDNOSTAJNY**, a, e, **JEDNOSTAJNIE** *adverb.*, *Boh.* gednosteyny; *Slov.* gednostegni; *Sorab.* 1. stayné, yednowaschnowé; *Ross.* равнообразный; §. 1. z drugim zgodny, gleichförmig, gleichmüthig. Jednostajnym wszystkich głosem obrany. Wiara jednostajna wiąże serca ludzkie, a przeciwna rozrywa. *Tr.* Tak obliczni, jako niebytni, jednostajnie byli trapieni. 1 *Leop. Sap.* 11, 12. (równo, zarówno). Fatum nic innego nie jest, tylko porządek jednostajnych przyczyn, które się tak dzierżają siebie, jak ogniwo ogniwa w łańcuchu. *Gorn. Sen.* 241. — §. 2. Sobie równy zostający, od siebie nieodmienny, zawsze tenże, unveränderlich, gleichständig. Mądry w sobie jest zawsze jednostajnym, zawsze Sobie we wszem podobnym, umysłu jednego i jednęż stateczności, jednakiego serca. *Opal. Sat.* 124. Kapłan ma być stateczny albo jednostajny. *Glicz. Wych.* O. 6. §. Co do koloru, jednostajny, pod jedną farbą, niepstry, von einer Farbe, nicht bunt. Owca jednostajnej wełny, miała być Labanowa, a która zaś pstra, Jakubowa. *Biel. Hst.* 15. Stado jednostajnej barwy, t. j. białej albo czarnej wełny. *Leop. Gen.* 30, 35. — *Transl.* Świat jednostajnym gościńcem chodzi, Nie występując z koleje, Co było starym, znowu się młodzi, A co nowego starzeje. *Zab.* 13, 257., *Prov. Slov.* Ne każdemu sa gednostagne zwędlo *varium et mutabile quid fortuna.* Wszelka siła, której się ani wielkość ani kierunek nie odmienia, nazywa się jednostajną. *Hub. Mech.* 65. Wszystkie takie biegi, w których prędkość ustawicznie się odmienia, nazywane bywają niejednostajnymi *inaequabiles*. *Hub. Mech.* 23. Jednostajny bieg, gdy ciało w równych czasach przebiega drogi równe. *Sniad. Jeog.* 11. Bieg jednostajnie przyspieszony, *aequabiliter acceleratus*. *Hub. Mech.* 22. jednostajnie opóźniony. *ib.* 50. — §. Całkowity, z jednej sztuki, auß einem Stücke. Kolumna jednostajna. Skorupa ślimaka jednostajna. *Tr.* — §. Nauka o rzeczach jednostajnych, które Łac. *simplicia* zowią, nie dla prostości, ale dla szczególności, iż każde samo przez się może ku lekarstwu służyć. *Sienn.* 342. einfache Arzneimittel, *Simplicia*. **JEDNOSTKA**, i, ż., liczba pojedynczo tylko skazująca tyle, ile sama z siebie

znaczy, jedynek, pojedynek, der Einer, im Rechnen. Jako dziesiątki składają się z jednostek; tak sta składają się z dziesiątków. *Elem.* 109. Dziesięć jednostek trzeba na jeden dziesiątek. *ib.* 111. JEDNOSTÓPNY, a, e, jedną stopę wynoszący, einen Fuß betragend. JEDNOSTRONNOŚĆ, ści, ż., parcjalność, n. p. sędziogo. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 376., *Vind.* enostranost, enopartianost, partianost; *Rag.* jednostranos, die Einseitigkeit, Partbeylichkeit. JEDNOSTRONNY, a, e, — ie *adv.*, na jedną stronę przechylony *phys. et mor.*, einseitig, parcjalny, partbeylich; *Vind.* enostranen, postranen, enostranski, enostranosten, (*ob.* Stronny). — §. Ku jednejsze i tejsze stronie, nach ein und eben derselben Seite hin. Biegi jednakowego kierunku, czyli jednostronne. *Hub. Mech.* 2. — §. Jednejsze spólnej strony, von einer gemeinschaftlichen Seite. Kąty zewnętrzne jednostronne, zewnątrz po jednejsze stronie siecznej przypadają. *Jak. Math.* 1 b. 27. — §. O jednejsze stronie czyli strunie lub cięciwie, einseitig, mit einer Saite. Narzędzie jednostronne, *monochordum*, na którym strona jednostajnej grubości, zawsze równą siłą nateża się. *Hub. Mech.* 147. JEDNOSTRZYŻKA, i, ż., Owce się albo raz tylko na rok strzygą, i taka wełna zowie się jednostrzyżką; albo dwa razy, i to jest dwustrzyżka. *Kluk. Zw.* 1, 27. die einseherige Wolle. JEDNOSWORNYY, a, e, — ie *adverb.*, jednej swory, jednosprzężny, zgodny, (*Boh.* gednosworny), von einer Kuppel, einem Gespanne, einträchtig. *Subst.* *Boh.* gednoswornost. JEDNOSYLLABNY, a, e, — ie *adverb.*, jednosylbny; *Slov.* gednoslowkowitě slovo, gednoslowka; *Vind.* enosilben, enosloszen; *Ross.* односложный; jednozłgłoskowy, n. p. Wyciągasz, żeby jednosyllabnym słowem: tak! nie! cały ten interes zakończyć. *Teat.* 17. b. 6. JEDNOSZATY, a, e, *Ross.* единоризный, *Graec.* μονόπεζλος, una veste indutus. JEDNOSZYBY, a, e, ciągiem szybujący, in einem Rude schreibend. Orzeł doń przypadnie jednoszyby lotem. *Zab.* 15. 159. *Kniaź.* JEDNOSZYĆ *ob.* Jednoczyć. JEDNOTA, y, ż., *Boh.* et *Slov.* gednota, jedność, die Einheit. Stać przy starych zwyczajach a jednocie kościoła. *Rej. Ap.* 66. Zgromadziliśmy tu te rzeczy, które sobie w jednocie podobne były, jako lekarstwa członka którego. *Sienn.* 618. Od jednoty kościoła wyłączać kogo, von der Gemeinschaft der Kirche ausschließen. Ludzie spolem z sobą bywając, utwierdzali się być jednotą oną ludu bożego, jednemi członkami w jednym cielem pod jedną głową. *Gil. Kat.* 105. Niemasz doskonalszej jednoty, jako kiedy kto z kim równy jest. *Salin.* 77. JEDNOTLIWY, a, e, Słowa, verba, jednotliwe, na przykład spać, iść, jeść; częstotliwe, frequentativa, sypiać, chodzić, jadać. *Kpcz. Gr.* 2, p. 197. die einfachen Zeitwörter, zum Unterschiebe von den frequentativen. JEDNOTNIK, a, m., individuum. *Cyank. Log.* 90. JEDNOTNY, a, e, jednoczący, w jedno wcielający, einigend, vereinigend. Przyczyny, któreby nas miały do jednotnej zgody przywozić. *Gil. Post.* 182 b. JEDNOTWARZY, a, e, jednejsze twarzy, jednejsze i tejsze twarzy, mit einem Gesichte, von einem oder einerley Gesichte; *Eccl.* едиличный, *Graec.* μονοπρόσωπος. JEDNOTWÓRCA, y, m., n. p. Jednotwórca najwyższy. *Hipp.* 2. der einzig wahre höchste Schöpfer. JEDNOUCHY, JEDNOUSZY, a, e, o je-

dnym uchu; *Boh.* gednouchy; *Eccl.* одноуша, *subst.* jednouch. JEDNOUSTNY, a, e, — ie *adv.*, z jednych ust, auß einem Munde, einbällig. Jednomyslnie i jednoustnie. *Zygr. Gon.* A 3. JEDNOWIECZNY, a, e, — ie *adv.*, jednejsze wieczności, gleich ewig; *Rag.* jednovjecni. JEDNOWIEKI, a, ie, równego wieku, *Boh.* gednoweky coaevus, gleichen Zeitalters, gleichen Lebensalters. JEDNOWIERCA, y, m., jednejsze z kim wiary, *Ross.* единовѣрецъ, einer vort gleichem Glaubensbekenntnisse, ein Glaubensgenosse. Pospólstwo obrzędu Greckiego z hospodarem jednowiercą swoim gotowe złączyć się było. *Nar. Chodk.* 1, 39. JEDNOWIERSTWO, a, n., jedna z drugim wiara, lub też zbiorowo wyznawcy jednejsze wiary, gleicher Glaube; Glaubensgenossen; *Ross.* единовѣрие; *adj.* единовѣрный 'jednowierny, (oppo. różnowierny). JEDNOWIOSŁOWY, a, e, o jednym wiosle, einruderig; *Ross.* едновесельный. JEDNOWŁADZCA, JEDNOWŁADZTWO *ob.* Jednowładzca. JEDNOWOLCA, y, m., Jednowolcy, kacerze siódmego wieku, którzy trzymali, że w Chrystusie jedna tylko wola była; inaczey *Monotelitowie.* *Sk. Dz.* 640. ein Monothelit; *Eccl.* единовольный, *Graec.* μονοθελητής; *cf.* *Croat.* jednovolyoszt, jednodusznoszt + jednomyslnosc. JEDNOWROTNY, a, e, o jednych wrotach, einthorig, mit einem Thorwege; *Eccl.* единовратный. JEDNOZAKONNY, a, e, jednegoż zakonu, von einem Orden; *Eccl.* единозаконный, *Graec.* συννομος; pod temże prawem żyjący. JEDNOZĘBY, a, e, o jednym tylko zębie, einzahlig, mit einem Zahne. Młodziechney Chloi smakowne powaby Na jednozębe nie przystoją baby. *Hor.* 2, 111. *Nar.*, *Eccl.* единозубый. JEDNOŻENIEC, ńca, m., monogamus. *Cn. Th.* który się raz tylko ożenił, der nur einmal geheyrathet hat. *Dasyp. L. l.* 4. — §. Jedne tylko żonę mający, der nur einer Frau Mann ist. JEDNOŻENSTWO, a, n., a) niepowtórzone małżeństwo; *Ross.* единоженство, единобрачие, единобрачность, die nicht wiederholte Ehe, da man in seinem Leben nur einmal sich verehlicht hat. b) Małżeństwo z jedną osobą, daß eheliche Leben mit einer einzigen Person, im Gegensatz der Polygamie, (*cf.* wielożenstwo). Między pogańskimi Rzymiany przed Chrystusem jeszcze jednożenstwo kwitnęło. *Sk. Kaz.* 47. JEDNOZNACZNY, a, e, n. p. Wyraz jednoznaczny, który więcej nad jednejsze rzecz nie znaczy. *Kpcz. Gr.* 3, 3. nur eine Bedeutung habend. (*cf.* wieloznaczny). — §. Tegoż znaczenia, równoznaczny, gleichbedeutend, synonym. JEDNOŻONATY, a, e, jednejsze żonę mający, lub który się raz tylko ożenił, ein Weib habend, einmal beweibt; *Sorab.* 2. yednoh ženité; *Eccl.* единоженный; *Ross.* единобрачный. Potrzeba być biskupowi jednożonatym. *Hrbst. Odp. T t 5 b.* eines Weibes Mann. *Eut h.* JEDNOŻONY, ego, m., *subst.*, *ob.* Jednożeniec. JEDNOŻOWNY, a, e, jednegoż imienia, gleich benannt ober genannt, eines Namenš. Dom Fabiuszów sam przez się jednożownym orszakiem ojczyźnie służył. *Dyar. Gr.* 293. *Stan. Aug., Pam.* 84, 1006. (JEDNY *ob.* Jadalny, Śniedny). JEDNYLKI, JEDNYLKI, a, ie, równy. *Cn. Th.* gleich, gleicher Art. Wszystkie opony jednylkie były. 1 *Leop. Exod.* 36, 9. (jednejsze miary. 3 *Leop.*), *ib.* 36, 16. Kąty te, iż są równe, i linie, między którymi leżą, jenyllkie mają, przeto i trzecia

linia trzeciej musi być równa. *Grzep. Geom. G. 4 b.* JEDWAB', iu, et ia, m., *Boh. obs.* hedwabj; *hodie* hedbawj; *Sorab.* 2. žūže; *Sorab.* 1. žida; *Vind.* shida, svila; *Carn.* shida; *Slav.* svila; *Rag.* svila; *Croat.* szvila; *Hung.* selyern; *Bosn.* svjela, svila; *Ross.* шелк; a) przędza robaczka jedwabnika, którą snuje naokoło siebie samego pyszczkiem, naksztalt pęcherzyka, wielkości gołębic jaj. *Ead. H. N.* 55. die Seide; (*Lat. med.* seta; *Ital.* seta, seda; *Gall.* soye; *Hebr.* שרן). Sawka alias jedwabia sztuka. *Instr. cel. Lit.* Panicz sługom barwe od jedwabiu daje. *Petr. Ek.* 97. Jedenże jedwab' mówią w kitajce więc bywa Jako i w aksamicie; a przecię ten droższy niż kitajka. *Opal. Sat.* 25. Jedwab' krecony, Drehsseite, Zwirnseite. Jedwab' darty, gefloßene Seide; (*Croat.* kadif, vellüt; *Bosn.* barscjun, belud, kadifa *holosericum villosum*; *Ross.* сырецъ jedwab' surowy, сырцовый z jedwabiu surowego, cf. czerwiec, bękart).

Pochodz. oprócz wytkniętych pod słowem jednać: jedurny, jedyny, jedynak, jedynaczka, jedynaczek, jedyniec, odyniec, jednowladny, jedynowladztwo, jedynorzędztwo, jedynosc, jedynostwo; pojedynek, pojedynkowac. — §. żaden, — §. cf. inny.

JĘDRNIC, JĘDRZYĆ, ił, ył, i, y, cz. *niedok.*, jedrny czynić, czerstwić, krzepczyć, (*Etym.* jądro), fernig machen; erfrischen, stärken. Wino cierpnące jedrni ciało z gorąca letniego. *Sleszk. Ped.* 390. Smacznego puhar wina Słodkotłoczna jedrzy rosą. *Kras. List.* 2, 8. JĘDRNIEĆ, JĘDRZNIEĆ, iał, ieli, ieje, nijak. *niedok.*, najędrnieć, zjędrnieć *dok.*, jedrny, czerstwym, krzepkim zostawać, krzepczyć się *propr. et fig.* fernig, kräftig, frisch werden; *Bosn.* jedritise, punnitise *maturescere*; *Ross.* ядренѣть, ядриться, оядрѣть, наядрѣть. Jędrzeje masło. Młódz jędrnieje. *Tr.* Rosą w rozkwitłych łakach trawa najędrnieje. *Kchow. Fr.* 20. Zboża po wielkiej suszy potrzebują deszcza dla najędrzenia. *Haur. Sk.* 16. Póki nie najędrnieje śmietana, póty nie zrobi się masło. *ib.* 65. Sylen w leciech swych coraz jedrnieje. *Zebr. Ow.* 367. (*semper juvenilior*). *Pot. Arg.* 475. JĘDRNOSC, ści, ż., *Boh.* gadrnost; (*Slov.* gadrnost, wigadritelnost *emphasis*); *Ross.* ядреность; krzepkość, jarość, czerstwość, świeżość, die fernhaftigkeit, kernigkeit, frischheit. Owoce przez kunszt wcześniej wydane, dojrzewają prawda prędzej; nigdy jednak tego smaku i jedrności mieć nie mogą, jaki jest w tych, co o właściwej porze wychodzą. *Kras. List.* 75. JĘDRNY, JĘDRZNY, a, e, JĘDRNIE *adverb.*, *Boh.* gádrný; *Sorab.* 2. jederne; (*Vind.* jedern, jadern *velox*; *Carn.* jedernu subita, jedernek = biegun; *Rag.* jedar *corpulentus* parola bassa; *Bosn.* jedro, punno *pieno, come il grano*); *Ross.* ядерный, ядреный; krzepki, świeży, czerstwy, fernig, kräftig *propr. et fig.* Zboże jedrne. Jędrne mięso, jabłko. Rószczki te odcięte wodą pokrapiają, aby jedrne były. *Birk. Zyg.* 50. Źdroje trzeba zasłaniać od słońca, aby woda zawsze jedrna była. *Kluk. Kop.* 1, 124. Co wieczór rozmarny jedrną wodą chodzę. *Zimor. Siel.* 175. Wino z beczki jedrniejsze, niż z faszki. *Petr. Wod.* 31., *Glicz. Wych. C* 1 b.

JĘDRZEJ, ANDRZEJ, eja, m., imię męskie, *Andreas. Hung.* András; *Slov.* Ondreg; *Ross.* Андрей (первозванный). (Jędrus zdrobn.). — Dawano, nie chciał — Panie Jędrzeju, Nie gore czapka na wielkim złodzieju. *Zab.* 14, 365. — *Andrzej Zamojski*, exkanclerz, wydał Zbiór prawa Polskiego. — *Andrzej Kochanowski* przełożył Eneidę. — §. *Decusso* na ukos rozkładam, albo na kształt gwiazdki, albo krzyża świętego Andrzeja. *Mącz.*, daß *Andreaskreuz*.

JĘDRZNY *ob.* Jędrny. JĘDRZYSTY *ob.* Jędrzysty.

*JEDURNY, a, e, sam jeden, jedyny, szczególny, einzig, einzig und allein. Ubogi nie innego nie miał, chyba jedurną owieczkę. *Leop.* 2 *Reg.* 12, 3. (jednę. *Bibl. Gd.*). Tyś nam jedurny został ze wszech ludzi, jako port zachowan od burzy. *Leop.* 4 *Ezdr.* 12, 42. (ciebie samego jeszcze mamy. *Bibl. Gd.*). Sama jedurna śmierć mnie z tobą rozłączy. 1 *Leop. Rut.* 1, 17.

JEDWAB', iu, et ia, m., *Boh. obs.* hedwabj; *hodie* hedbawj; *Sorab.* 2. žūže; *Sorab.* 1. žida; *Vind.* shida, svila; *Carn.* shida; *Slav.* svila; *Rag.* svila; *Croat.* szvila; *Hung.* selyern; *Bosn.* svjela, svila; *Ross.* шелк; a) przędza robaczka jedwabnika, którą snuje naokoło siebie samego pyszczkiem, naksztalt pęcherzyka, wielkości gołębic jaj. *Ead. H. N.* 55. die Seide; (*Lat. med.* seta; *Ital.* seta, seda; *Gall.* soye; *Hebr.* שרן). Sawka alias jedwabia sztuka. *Instr. cel. Lit.* Panicz sługom barwe od jedwabiu daje. *Petr. Ek.* 97. Jedenże jedwab' mówią w kitajce więc bywa Jako i w aksamicie; a przecię ten droższy niż kitajka. *Opal. Sat.* 25. Jedwab' krecony, Drehsseite, Zwirnseite. Jedwab' darty, gefloßene Seide; (*Croat.* kadif, vellüt; *Bosn.* barscjun, belud, kadifa *holosericum villosum*; *Ross.* сырецъ jedwab' surowy, сырцовый z jedwabiu surowego, cf. czerwiec, bękart). Jedwab', jedwabie *in plur.* = jedwabne materye, Seidenzeuge. Nie pomogą babie, Ni farbiczki zamorskie, ni gładkie jedwabie. *Nar. Dz.* 3, 52. W jedwab' się miękki nie ubiera. *Bardz. Trag.* 467., (*ob.* Bławat). Znac co jest jedwab', a co pajęczyna. *Wad. Dan. K.* 6. — Bojąc się, słowa swe w jedwab' obwija. *Zab.* 14, 117. cf. w bawelnę, er brüdt sich verblümt auß, cf. jedwabne słówka, *oppos.* naga prawda. — b) Jedwab' polny, kania przędza, kaniańka, wyłup' swojski, *Cuscuta Linn.* ziele, które się pnie po krzakach jak przędzono, daß *Seidenfraut, Flachsstrauch*, die *Flachsseite*. *Syr.* 1514. JEDWABIARNIA, i, ż., fabryka jedwabna, eine *Seidenfabric*. Jedwabiarnia *Lugduńska. N. Pam.* 21, 324. JEDWABIĆ, cz. *niedok.*, ujedwabić *dok.*, w jedwab' obwijać, in *Seide einhüllen, fig.* Już cię zapewne zdradziecko oszwabi, Kto w miękkie słowa dyalekt jedwabi. *Mon.* 71, 796. JEDWABIOROB, ia, ie, JEDWABIORODNY, a, e, jedwab' z siebie wydający, Seide erzeugend, Seide gebend. Tak subtelnie praść nie potrafią jedwabiorobie robaczki. *Pot. Arg.* 709. Robacy jedwabiorodni w motyle się obracają. *Otw. Ow.* 622. JEDWABISTY, a, e, — o *adv.*, pełen jedwabiu, seibig, voll *Seide*. Łodyga jedwabista, *caulis sericeus*, bardzo miękkim leżącym włosem jest pokryta. *Jundz.* 2, 14. JEDWABNICA, y, ż., 1) bławat, materya jedwabna, *Seidenzeug*. Suknie z jedwabnicy uczynione subtelnej. *Boter.* 30. Tam płótna, jedwabnice, bawelnice przedają. *Star. Dw.* 12. Jedwabnicy czarnej sztuka. *Instr. cel. Lit.* — §. Szata jedwabna, zasłona, ein *Aufbungstück von Seide, ein seidner Schleyer*. Pewniebym, mając na to pozwolenie, Wolała zbroję, niż tę jedwabnicę. *P. Kchan. Jer.* 156. Miękkie szaty, abo jedwabnice, mężczyźnie za hańbę poczytują. *Eraz. Ob. B.* Rozwija ona twarz nadobną z cienkiej jedwabnicy. *Pot. Arg.* 213. Panny cienkie jedwabnice łzami napoiły. *Banial. C.* 2. Potym ramoty miękką jedwabnicą zawite, które przed królem z miednicą niósł Referendarz Litewski, oddano stojącej Moskwie. *Chelch. Poprz. A.* 4. 2) Jedwabnica, jedwabniczka, i, ż., robaczek. *Cn. Th. ob.* Jedwabnik, der *Seidenwurm*. JEDWABNIK, a, m., JEDWABNICZEK, czka, m., *zdrbn.*, *phalaena mori*, der *Seidenschmetterling*, der *Seidenwurm*; *Slov.* hedbawoprad, hedbawni čerwik;

Sorab. 1. židžanski tzerwik; *Vind.* shidanik, shidni zherv; *Carn.* shidanik; *Slav.* svilna buba; *Croat.* bubba, szvilopredecz; *Bosn.* bubba; *Rag.* bubba, zàrv; *Ross.* шелко-вой червь, шелковичный червь; motyl nocny, wylęga się z jaja gąsienicy, która mająca się stać poczwara, zasklep sobie przedzie jajkowaty jedwabny. *Zool. Nar.* 144. Jedwabniki, albo w pospolitym mówieniu, jedwabne robaki. *Kluk. Zw.* 4, 295. Wizerunek jedwabniczka, w swojej robocie zasklepionego, *Teat.* 11. b, 59. — 2) Jedwabnik, (*Boh.* hedbawnjk, *f.* hedbawnice; *Vind.* shidodelnik, *svilar*; *Croat.* szvilar, szvilotkanecz, szvilotersecz, szvilostikar; *Hung.* selyemszövö, selyemtakáts; *Bosn.* svilar, koji tka svilu, koji prodava svilu; *fem.* svilarica; *Rag.* svionik; *Slav.* svilotkalac); rzemieślnik lub kupiec, koło jedwabiu chodzący. *Cn. Th.* ein Seidenweber, Seiden Spinner, ein Seidenhändler. *ob.* Bławatnik. — § Jedwabniki, należące do stroju białogłowskiego. *Sax. Tyl.* 7., *ob.* Jedwabnica. — §. Jedwabnik, człowiek miękki, znie- wieściały, niewieściuch, ein Weichling. *Glicz. Wych. E.* 4 b. JEDWABNICZY, a, e, od jedwabnika, Seidenwurms; (*Croat.* bubbin). Suszą się orzechy jedwabnicze w piecu przez dzień jeden. *Przedz.* 73. JEDWABNORODNY, a, e, jedwab' płodzący, seidenzeugend. *Psalmod.* 11. JEDWABNIKOWY, a, e, n. p. kwas chem., znajduje się w motylach, acidum bomicum. *Sniad. Chem.* 2, 33. JEDWABNY, a, e, *Boh.* hedbawný, hedwabný; *Sorab.* 1. židané, židžané; *Vind.* shidan, sviln, shidni, shidan- ski; *Croat.* szvilni, szvilyen, barssonski; *Hung.* bársonyos; *Rag.* svioni, svijlni; *Bosn.* svilni, svilan; *Ross.* шелко- вый, (шелковичный морговый); od jedwabiu, Seiden. Jajkowane zasklepy gąsienicy jedwabnika, nazywamy orze- chy jedwabne. *Zool. Nar.* 145. Seideneyer, Cocons. Jedwabne robaki: jedwabniki. Jedwabna nitka *Ross.* шелко- вина, шелковинка. Jedwabne pończochy. Jedwabne materje: jedwabnice, jedwabie, bławaty. — *Fig. tr.* Lep- szy żywot łyczany, niż jedwabna śmierć. *Cn. Ad.* 453. przymawia sposobowi Tureckiemu odebrania wielkim pa- nom życia jedwabnym sznurkiem; besser elend leben, als prüchtig sterben. Raczęj mamy cierpieć wszelakie męki, niżli zabijać się, jako jest przysłowie: Lepszy jest ży- wot łyczany, niżli jedwabna śmierć. *Petr. Et.* 259. — Jedwabna n. p. postawa: delikatna, pieszczona, ein deli- kates Stgürden. Owa jedwabna postawa, słowa pieščo- ne, zemdlona mowa, komuby się podobać mogła? *Gorn. Dw.* 28. Twarz jedwabna. *Bal. Sen.* 16. Rzemiosła je- dwabne, a subtelne. *Glicz. Wych. II* 1 b. (pieszczone, delikatne). W zbytku, jakoby jedwabno żyć. *Kosz. Cyc.* 66. (miętko, zniewieściale, delikacko). Rozkosznie, a prawie jakoby jedwabnie żyć. *Budn. Cyc.* 49. Jedwabne słówka: łagodne, pieszczące, pochlebnicze, słodkie, süße Worte. Szkodliwsza taka zdrada, która jadowity Umysł pod jedwabnemi słówki ma zakryty. *Simon. Siel.* 97. Czyni wymówki, Zdobiąc swoje łakomstwo jedwa- bnemi słówki. *Prot. Jał.* 9. Miodowe albo jedwabne słówka tworzyć, a co najgorszego być może, myślić. *Kosz. Lor.* 49 b. Występków obrońcy jedwabna wymo- wa odbieży. *Psalmod.* 31. Prosił o córkę, jedwabnemi

słowy chęć matki do siebie garnąc. *Gorn. Dz.* 68. Słó- wki temi jedwabnemi swoje psie sztuki pokrywa. *Past. Fid.* 113. Kto chce u kogo mieć łaskę, musi jedwa- bnych słów używać, a coraz mu pożytków przybawiać. *Budn. Apoph.* 127. Dispensa, by nie wiem jak miętko w jedwabne płaty uwiniona, zawsze rana praw. *Birk. Exorb.* 22. — §. Sliwki jedwabne czerwone albo czarne. *Syr.* 978. Seidenpflaumen. — §. Jedwabny ogon, ptaszek, jemiołuszka, *turdus cristatus Klein*, mniejszy od kwi- czola. *Kluk. Zw.* 2, 331. der Seidenfchwanz (Zuserte), *Boh.* chocholaus; *Ross.* свиристель.

Pochodz. półjedwabie, półjedwabny, ujedwabić.

*JEDYCZĘ, *JEDYK *ob.* Indyczę, Indyk.

*JEDYKUŁA, y, ż., [więzienie, z *Tureck.* jede i kiul: siedm wieź; tak zwany zamek w Carogrodzie, przeznaczony na więzienie stany. 3] n. p. Chociaż uporny Herod klucze ścisła czule, Nie doczekał Piotr jutra w jego jedykule. *Pot. Pocz.* 115. Cesarza ku wieżastej prowadzą jedykule. *Tward. Leg.* 29.

JEDYNACZKA, i, ż., *Boh.* gedenáctka, jednorodna córka, dte einzige Tochter. Ofiaruje mu wielkie dobra z córką swoją jedynaczką. *Mon.* 66, 259., *Psalmod.* 21. *Ross.* оди- начка pojedyncza sztuka czegokolwiek. JEDYNAK, a, m., JEDYNACZEK, czka, m., *demin.*, jednorodny syn, der einzige Sohn. (*Boh.* gedináček; *Bosn.* jedinač; *Rag.* jedinaž; *Ecc.* единородный; (*Carn.* edinzhëzh: sierota); *Croat.* je- dinek; *Dal.* jedinač). Byłem synaczkciem młodzieuchnym u ojca mego, i jedynaczkciem u matki mojej. *Sk. Kaz.* 511. Jestem nauczycielem młodego panięcia; uczeń mój jedynak, a tym samym pieszczony. *Mon.* 65, 90. Nie byłby jedynak. *Rys. Ad.* 48. — §. *Transl.* Wieczysty Fenix, jedynak w swym rodzie. *Hul. Ow.* 129. jedyny, der einzige seiner Art. — *Theol.* Bóg nie jest jedynak, albo tak samotny, ale jest trojaki w personach. *Gil. Kat.* 196. JEDYNASTOKĄT, a, n., *endecagon*, jedynaście boków mająca figura. *Jak. Math.* 1, 25. ein Eilff. JEDYNASTY *ob.* Jedenasty. JEDYNEK *ob.* Pojedynek liczba. JEDYNIE *adverb.*, a) tylko, więcej nie, tylko tyle, einzig und allein, *Boh.* gediné, gedné, gedno, gednom, genom, gen, (*ob.* Jedno, jeno); *Slav.* gediné; *Sorab.* 1. yednužče; *Bosn.* jedino; *Ecc.* тѣмъ. O tym jedynie myśli, żeby siebie bogacić. b) Jak najmocniej, najwyżmieniciej, einzig, aufß stärkste. Jedynie on go kocha. Jedynie to powiedział, niemożna było lepiej. *JEDYNIĘC, yńca, m., *odynec*, der Hauer, der Steiler. Rozkopał tę latorośl, dziki wieprz z lasa, a jedyniec spał ją. *W. Ps.* 80, 14. (zwierz pol- ny. *Bibl. Gd.*). *Ross.* одинец pojedynczy człowiek, sa- motny bez familii. *JEDYNOJESTESTWENNY, a, e, je- dnoistny, jednego jestestwa, jednej i tężje istoty, *Ecc.* единоественный, единосущный *homousios, consub- stantialis*, gleifßen Wesenß. Jezusa Chrystusa jednosu- szcznym i jednojestestwennym bogu ojcu wyznawamy. *Smotr. El.* 25. JEDYNOKUPCTWO, a, n., jednokupctwo, *monopolium*. *Sk. Dz.* 10. JEDYNOKUPIEC, JEDNOKU- PIER, pea, m., mający monopol, der ein Monopol hat. JEDNORZĄDZCA, y, m., jedynowładzca, monarcha, ein Allenherrschfer, Monarch, *Vind.* samokraluvauz, samobla- stnik. JEDYNORZĄDZTWO, JEDYNORZĘDZTWO, a, n.,

jedynowładztwo, samopaństwo, monarchia, die Allein herrschaft, die Monarchie. *Vind.* samokralstvu, samoblastvu, samogospodstvu; *Eccl.* единоначалие. Monarchia abo jedynorządztwo jest, gdzie jeden nad wszystkimi zwierzchność ma. *Sk. Kaz.* 212. Rzpłta Rzymska była w jedynorządztwo przemieniona. *Zab.* 2, 3. *Alb.* JEDYNORZĄDNY, a, e, — ie *adverb.*, monarchiczny, samowładny, alleinherrschend, monarchisch; *Vind.* samokralski, samoblasten, samogospodezhen; *Eccl.* единоначальникъ. JEDYNOŚĆ, ści, ż., JEDYNOSTWO, a, n., ściśły w jedno związek, die Einheit, genaue Veretnigung, *Vind.* edinost, enakost; *Croat.* jedinoszt, jedinsztvo; *Ross.* одиначество; *Eccl.* единство. Jan wysławia boga Ojca, Syna i Ducha ś., a przedsię jednością tę świętą trojakość niejako związał, powiadając: jemu samemu niech będzie cześć. *Rej. Apoc.* 7. *Gil. Kaz.* B b 4 b. W małżeństwie trzeba uważać jedyność dwóch osób; która jedyność nie dopuszcza rozdzielenia. *Petr. Ek.* 87. Pilnujcie zachowywać jedynostwo ducha w związaniu pokoju. *Budn. Ephes.* 4, 3. (jedność. *Bibl. Gd.*). JEDYNOSPADKOWY, a, e, *Eccl.* единопадежный, *Graec.* μονοππουτος, *unum tantum habens casum, indeclinabilis, ob.* Nieforemny. JEDYNOSUSZCZNY *ob.* Jedynojestestwenny, jednoistny, spółistny. JEDYNOURODZONY, *Salin.* 50. *ob.* Jednorodny. JEDYNOWŁADCA, JEDNOWŁAJCA, JEDYNOWŁADZCA, JEDNOWŁADCA, y, m., JEDYNOWŁADEC, dca, m., samowładca, monarcha, der Alleinherrscher, Selbstherrscher, Monarch; *Vind.* samokraluvauz, samoblastnik; *Ross.* единовластитель, единоначальникъ, единоначальникъ. Jedynowładca Ruski. *Psalmod.* 14. Po śmierci Mścislawa, począł się Jarosław jedynowładzcą, albo monarchą i Czarzem wszystkiej Rusi pisać. *Stryjk.* 160. Oktawiusz August, pierwszy monarcha abo jedynowładca państwa Rzymskiego. *Sk. Dz.* 67. Bozki jednowłajca, *divum rex.* *Zebr. Ow.* 311. Inowładca. *Otw. Ow.* 571. *W rodz. żeńsk.* JEDYNOWŁADCZYNA n. p. serca mojego. *Teat.* 33. d, 54. Selbstherrscherin. JEDYNOWŁADNY, JEDNOWŁADNY, a, e, — ie, *adverb.*, monarchiczny, monarchisch, (eigenwillig, tabelt Abig.), rząd jedynowładny, gdy władza najwyższa zamyka się w samej jednej osobie, ale umiarkowana prawami. *Wyw. Geogr.* 112; *Vind.* samokralski, samogospodezhen, samoblasten; *Ross.* единовластный, единоначальный Jedynowładnym być *Ross.* единоначальствовать. JEDYNOWŁADZTWO, JEDNOWŁADZTWO, a, n., JEDYNOWŁADNOŚĆ, ści, ż., samopaństwo, die Monarchie, (*Eigenwille). *Vind.* samokralstvu, samoblastvu, samogospodstvu; *Ross.* единовластие; *Eccl.* единоначалие. Najlepszy rząd jest jedynowładztwo; jeden jest bóg, wszystkiego świata rządca, jeden archanioł, wszystkich niebieskich wojsk sprawca. *Smotr. Ex.* 56. Po śmierci Henryka poczęli Polacy radzić, jakoby z wielu księstw Polskich jedno królestwo i monarchią, albo jedynowładztwo uczynili. *Stryjk.* 326. Włodimierz księstwa Ruskie rozszarpane, w monarchią albo jedynowładztwo postaremu znowu przywiódł. *ib.* 184. *Mon.* 75, 589. Jedynowładność. *ib.* 73, 447. JEDYNY, a, e, *Boh.* gediný, gedinký; *Slov.* gedinki, gediní; *Sorab.* 1. ye-

dnużki; *Carn.* edin; *Vind.* edin, enak, enfam; *Croat.* jedini; *Slav.* jedini; *Bosn.* jedin; *Rag.* iedijni; *Ross.* единъ, единый, единственный; jeden w swoim gatunku, etnigt. U niej humor jedyny, serce szczere. *Teat.* 17. c, 16. Dobre serce i rozsadek są to jedyne zalety. *Teat.* 19. c, 86. (największe, najlepsze). Jedyna żono. *Mącz.* *Lam. B.* 1. — *Mea* tu miła rodzona, miła jedyna. *Mącz.* (nieoszacowana). *Ż. Pomyśl człeczce, żeś jest jedyna nikczemność, cień przemijający, ziemia i popiół. *Pociej.* 8. (ista, szczera, ein pureß Nichts).

JĘDZA, y, ż., die Furie, bössliche Furie. *Jadz, piekielnych bogiń, Eumenid, które dręczą potępieńców, trzy, Mege- ra, Tyzyfona, Alekto. *Otw. Ow.* 161. *Kras. Zb.* 1, 305, (*Boh.* Ostuda, Dračice, Ljtice, Sanje, Sanietj; *Sorab.* 1. te halske zwóbotnicze; *Carn.* Drashëna, Drashnize, Strashnize; (*Carn.* jesa; *Vind.* jesa ira; *Carn.* jesn; *Vind.* jesan, jesn atrox); *Rag.* Sarda). Warkoczowężę jedze. *Otw. Ow.* 247. Jako jedza do nas przybieżała. *Simon. Siel.* 110. zła baba, dyablica, jedza, ein Hölleweib, eine böse Sieben. Czegoż chcesz jedzo nieubłagana? *Teat.* 94. b, 97. Cicho, ty jaszczurca gębo, dyablico, jedzo z samego piekła. *Teat.* 27, 132. Tak barbro to ciesz mę- ża, iż o swojej jedzy zapomina. *Wys. Kat.* 210.

JĘDZA, y, ż., JĘDZENIE, ia, n., *1) co się je, jadło, pokarm, die Nahrung, baß Essen. *Boh.* gedenj; *Sorab.* 2. jeż; *Vind.* jed, jedba, iestvina; *Rag.* iezba, iedivo, jestivo; *Slav.* jistje, rucsak; *Croat.* jesztvina, jedënye; *Dal.* jezba, jezbin, blaguvanye, gylis, gydenye, pichya; *Hung.* etek; *Ross.* ѣда, ѣжа, ѣства, ѣдение; *Eccl.* ѣдение, яства, ястие, ядь, ежа, пища. Jedzenie oznaczają wyrazem darów bożych. *N. Pam.* 16, 39. Jedzenie już jest na stole. *Teat.* 6. c, 29. Augustyn ś. mówi, na tamym świecie będą mogli jeść; ale jedzy nie będą potrzebować. *Dambr.* 234. Nie zabawili dłużej, tylko ile trzeba, do złożenia jedzy. *Pam.* 83, 2, 139. Pilno doglądać trzeba, jeśli też bydło w jedzenie dobrze opatrzone. *Cresc.* 37. Bydłota, które przeżywają jedzę. *Budn. Deut.* 14, 7. Nie trwam (dbam) o jedzę, kiedy dobrze siedzę. *Rys. Ad.* 49. — 2) Jedzenie, czyn jedzenia, baß Essen, Gessen der Speise. Cebula wzrok mdli, nie tylko jedzą, ale i zapachem. *Syr.* 1224. Człowiek bez jedzy i picia być nie może. *W. Post. Mn.* 52. Podałeś nas jako owce na jedzę. *W. Ps.* 40, 12. (na źer. *Bibl. Gd.*). Jagnięce mięso nie jest ku jedzy słuszne, bo niestrawne. *Sienn.* 270. Macieli co ku jedzeniu? *Sekl. Joan.* 21. not. «*zniadłego». (*ob.* Śniedny). Gdy komu powiedzą, że jutro ma umrzeć, odejdzie chęć do jedzy. *Gorn. Wł. G b.* Nie gęba twoja, ani jedza twoja, ale słowo boże czyni ten prosty chleb ciałem bożym. *W. Post. Mn.* 273. JEDZACY, a, e, (*Part. Act. Verbi.* Jeść qu. v.) *2) *Edilis*, to co dobre jest ku jedzeniu, co się jeść godzi. *Mącz.* eßbar, *ob.* Śniedny, jadalny. JEDZONY, a, e, (*Part. Pass. verbi.* Jeść). *Ż. Żadnych podkanclerzy nie wziął upominków, okrom jedzonych rzeczy i pitych. *Gorn. Dz.* 48. do jedzenia, śniednych, jadalnych.

JĘGO *Genit. et Accus. Masc. Sing. Pronom.* on: cf. *Lat.* ejus, fetner; (*Boh.* geho; *Eccl.* еговъ, егова, егово, *ob.*

Jegojski). Zna bóg, którzy są jego. *Biał. Post.* 120. którzy należą do niego, die sein sind, die ihm angehören. Bóg prędko zdracę skarał; bo jeden jegoż z tych, co o wszystkim wiedzieli, głowę mu uciał. *Warg. Kurc.* 35. *unus e consociis ejus.* cf. on, ona, ono. JEGOJSKI, a, ie, do niego należąca, ihm gehörig, sein. *Cn. Th.* 244. *Eccl.* ерова, ерова, ерово. JEGOMOŚĆ, ści, (dawniej Jego Miłość, cf. Miłość, et Mość.) *Boh.* gemnost, 1) pan swojej woli, niepodległy, sobie pan, sein eigner Herr; tytuł ludzi wolnych, alš Titel: gnädiger Herr, hochgehrter Herr, Herr. Na strasnym sądzie niewiem moczny Panie, Czyli jegomości przed poddanym wstanie. *Bratk.* A b. ob der gnädige Herr auch eher alš der Bauer von den Todten auferstehn wird. Teraz każdy Jegomość wysoko uczony. *Teat.* 43, 3. Jaki Jegomość! *ib.* 22. c, 64. Zły humor i ta słabość Jegomości Kochankę żalem przejęła. *Kniaż. Poez.* 3, 105. Jużci ten siedzi, widzę, spokojnie, przykładnie, Coż to jest za Jegomość? to sławny jurysta. *Kras. W.* 41. was ist das für ein hochgehrter Herr? — *Per excellentiam* Pan domu, gospodarz, u ludzi szrzedniego stanu, der Herr, der Herr vom Hause, der gnädige Herr, bey Leuten vom Mittelstande. Mnie się zdało, służąca mówi, że mój Jegomość wchodzi. *Teat.* 43. c, 128. *Ross.* хозяинъ. Jegomość! *in Vocativo.* (cf. mości!). *Ross.* сударикъ, сударчикъ, сударъ. W Warszawie Jejmość modną żonką, a Jegomość modnym mężem zostają, i jak Jejmość koadjutora, tak Jegomość koadjutorkę dobiera. *Teat.* 22, 113. Jegomość nadto dobry, Jejmość zbyt rozjadła, A kiedy Jejmość dobra, Jegomość jak jędza. *Kras. W.* 55. — NB. *Przed słowem* Książdz *nie kładzie się* Pan, *lecz* Jegomość, n. p. Jegomość Książdz Biskup — *Złacznie z słowem* Pan: Jegomość Pan, *Boh.* Gemnostpán, (Gemnostjeck dem., ob. Jespan, cf. Wasz Mość Pan, Wac Pan). Jestem w domu nieboszczyka Dobrzeckiego, i służę u syna jego, Jegomość Pana Hrabiego. *Teat.* 22, 29. — §. W mowie dzieci lub z dziećmi o ojcu, Jegomość: ojciec, der Herr Papa. Nieboszczyk Jegomość nie żałował na naszą edukacyą; a opiekun wcale nas zaniedbuje. — §. *Złacznie z słowem* Dobrodziej, *dla większej wagi:* Gnädiger, hochgehrter Herr. Paniątko ledwie wie, że żyje; już wiedzieć zaczyna, że Pan, że Jegomość Dobrodziej. *Mon.* 65, 87. A to co za Jegomość? Jegomość Dobrodziej; On nie tak, jak to drudzy i gada i chodzi. *Kras. W.* 49. — §. Jego Królewska Mość (dawniej: Miłość) *abo:* Król Jegomość, Sr. Majestät der König. Doniósł stanom Marszałek: że król Jegomość mówić będzie. *Dyar. Gr.* 291. Przed Jego Królewską miłością (Mość) taki ma być pozwan. *Vol. Leg.* 2, 606. Jego Książęca Mość: Xiażę Jegomość, Sr. Durchlaucht der Fürst. — 2) Do drugiej osoby *Verbi* dodaje się Jegomość, Jegomość Dobrodziej; znacząc toż co: Pan, Pan Dobrodziej, mit der zweyten Person des Zeitwortš: Jyru Gnaden. Czy Jegomość Dobrodziej tak każesz? Czy Jegomość tak chcesz, żeby było? — I tu także używa się trzecia osoba, *Verbi:* Czy Jegomość Dobr. tak kaže? *Pluralis:* Ichmość. — *Femin.* Jejmość. JEGOMOŚCINY, a, e, należący do Jegomości,

dem (gnädigen) Herrn gehörig, od Jegomości, deš (gnädigen) Herrn. Komisarz dobra Jegomości objeżdżać powinien. *Kras. Pod.* 2, 23. Baliki już nie od woli Jegomości, ale od Jejomości zależeć będą. *Teat.* 22, 57. Nie miałem szczęścia otrzymać aprobacyi Jegomości, a to dlatego, że ta sztuka nie jest Jegomością. *ib.* 34. b, 64. i. Otożto taka przyjaźń Jegomości. *ib.* 22. b, 102. JEHOWA, y, m., Jehowa, a skrócone Ja, jedno z rozmaitych imion bożych w starym testamencie; znaczy tego, który zawsze jest. *Budn. Ps.* 68, 4. Jehova. JEHOWIN, a, e, boży, deš Jehova, Gotteš. Rzekł Mojżesz: kto Jehowin, do mnie! *Budn. Exod.* 32, 26. (kto Pański. *Bibl. Gd.*). Aza tu już niemasz proroka Jehowiniego. *Budn. Reg.* 2, 6. JEK, a, m., Pani siostra z swojej życzliwości Jeka ślepego narai Waszmości. *Bratk. P.* 2 b. cf. *Germ. Ged.* fircyk. JEK, u, m., jekanie, stękanie, deš Geufzen. *Boh.* gekot strepitus, fremitus, echo; *Hung.* jajgatás ejulatio; *Vind.* jok, jokanie, jeka, jek, sdih; *Carn.* jök, płacz; *Croat.* jauk, *Bosn.* jaukanje, tugsba, vaj; *Rag.* jauk, jaući, jék, jékka, jektjenje; *Ross.* визгъ, визжаніе, (икота szczkawka). Jek po jeku z piersi gwałtem się wyrывa. *Dmoch. II.* 251. Były słyszane gwałtownych razów trzaski, i częste, nie wiedzieć od kogo, jeki, pęki, stęki. *Stryjk.* 301. JEKAĆ ob. Jeknąć. JEKAĆ SIĘ ob. Jakać się. — JEKACZ, JEKOT, JEKAŁA ob. Jakać. JEKLIWY, a, e, JEKLIWIE *adverb.*, płaczliwy, narzekający, stękający, flagend, feufjend, (*Vind.* jezhat; *Ross.* визгливый; *subst.* визгунъ, *jem.* визгунья; *Bosn.* jaukavać). Na wról z liścia wierzbach obnażonych Jekliwie swoje cytry zawiesiły. *Karp.* 2, 87. Ona jekliwie uczonym swoim palcem wzrusza strony. *Hul. Ow.* 123. JEKNAĆ, ał, ie, cz. *jednotl.* Jęczeń niedok., Jękać kontyn, stękać, narzekać, stöhnen, ańjen, feufzen; (*Boh.* gečeti, gečim fremere); *Sorab.* 1. jachlicz; *Vind.* jezhati, jezhim, jokat, (jokatiše, plakatiše = płakać); *Carn.* jézhati, jézhimi, (jokati = płakać); *Croat.* jechati, szkuchim, jaukati, jauchem, guchem, gukam; *Dal.* yaukati, rikati; *Hung.* yaygatni, jajgatok; *Rag.* jezzati, jécjati, jaukati, jektiti; *Bosn.* jecjati, jęcčati, jaukati, tugsitise; *Ross.* ахнуть, ахать, заахать, ухнуть, жукнуть, охнуть, охать, охают, хныкнуть, хныкают, хнычу, хлоптать, визжать. Nędznego ratować, gdy jęczy. *Teat.* 44, 31. Zawsze na nowo trzeba płakać, jęczeń, wdychać. *ib.* 44. c, 29. Jęczał, wdychał i chlapał. *Jabl. Tel.* 318. Często jęczała nad jego zapalczywością. *Teat.* 47, 79. Jęczeń zdaje się jawor okropny i stary, Gdy nań natrze moc wiatrów, chwiejąca konary. *Kras. Oss. H* 3 b. Tur jęczał, zając wrzeszczał. *Banial. J.* 2 b. Których na mekę skazywał, zaszadzonym kneblem usta im zawierano, iżby ani jęknąć nie mogli. *Pilch. Sen.* 328. Poznała puklerz miłego, Wzięła w rękę i zbladła, Nie rzekła słowa żadnego, Jęknęła, i martwa padła. *Kras. Oss. B* 3 b. Słuchajcie rycerze młodzi, Żalostnej lutni jęczenie. *Niemc. Dum.* 132. Niewolno im uskarżać się przed nikim, tylko w cichym jęczeniu przed samym bogiem. *Mon.* 66, 210. JEKORYMY, a, e, elegiczny, elegijś. Jekoryma wena. *Nar. Dz.* 1, 96. JEKOTANIE, ia, n., zajękiwanie się,

blekotanie, baß Stammeln. JEKOTLIWY, a, e, blekotliwy, momotliwy, Stammelnb.

Pochodz. jākac się, jākala, jākacz, wyjekować, wyjeknąć, wyjākac, zajekować się, zajākac się.

JEL ob. II.

JELĄTKO, a, n., zdrbn. rzeczwn. jelen, baß Hirschfchen. Śnieżna łani na kwiecistej błoni, muska piękne jelątko. Zab. 15, 16. *Kniaz.*

JELCA, JEDLCA, G. jelec plur., to wszystko, co do obrony ręki należy przy rękojeści korda, szpady, szabli etc. krzyż, kratka, blacha albo obłak. *Cn. Th.* baß Stiefblatt u. f. w. an einem Degengefäße. *Boh.* gilce; *Slov.* ručka, rukowět, pořisko, (cf. rękojeść); *Sorab.* 2. griff, mëtżowa kwótka; (*Sorab.* 1. jela, jewa sworzeń); *Vind.* selze, helze, jelze, jegla, perrozi, rozhnik, primik, balanga, (*Vind.* helze; *Carn.* helze, elze - nożowy trzonek); *Croat.* elze, balangya, préruch, ruchieza; *Rag.* rukobrân, rucizza; *Slav.* balcsak; *Ross.* захватъ. (*Ital.* elza, elsa, ferro che arma il manico della spada). Utopił w brzuchu sztylet krzywy po jelca. *Bardz. Luk.* 52. Święty kij, by miał jelca. *Rys. Ad.* 63. (cf. furdymnt). JELEC, lea, m., ryba, *Cyprinus dobula*, rzadko większa nad wielkiego śledzia, któremu bardzo podobna. *Kluk. Zw.* 3, 180. der Döbel, Weißfisch.

ELEN, ia, m., *Boh.* gelen; *Slov.* gelen; *Sorab.* 1. jëlèn, yëlèn; *Sorab.* 2. jölen, hölen; *Vind.* jelen, rogazh; *Carn.* jëlen; *Croat.* jëlèn; *Dal.* yelin; *Rag.* jelin, jeljen; *Slav.* jelin; *Bosn.* jegljen, jelin, jeglin; *Ross.* олень; *Eccl.* ялень; (cf. *Hebr.* אֵיל aijal; *Graec.* ελαφος; *Germ.* Glend, Glendfischer; *Carn.* elen, elzen; *Lat.* alce; cf. *Ross.* дань daniel; cf. łani). Zwierz znajomy w naszym kraju, którego rogi dzieła się na gałęzie, co rok liczniejsze; srogości nie ma żadnej, wyjąwszy czas parzenia się, czyli bekowiska. *Zool. Nar.* 369. der Hirsch. Samica zowie się łani. *Kluk. Zw.* 1, 341. Młody jelen, *Vind.* mlad jelen, lietnjak; *Croat.* silorog jelen *subulo*. Kaukazki jelen *Ross.* мапалъ. (*Carn.* lëlovz *Acteon*). Jeleń i sarna piszczały. *Banial. J.* 2. Jeleń skrzydłonogi. *Hor.* 2, 102. *Nar.* Groźniejsze jest wojsko jeleni przy lwie hetmanie, niż wojsko lwów przy hetmanie jeleniu. *Kosz. Lor.* 153. *Stryjk. Gon. T.* 3. (z Plutarcha). (hetmanem wojsko stoi; cf. jaki pan, taki kram). Jeleń psy łowi, *cervus canes trahit; quando praeposterum aliquid significamus.* *Mącz.* verfehrte Welt. Ja tego jak jelen żródła pragnę. *Teat.* 24. b, 48. (jak kania dżdzu). — Jeleń brodaty, *tragelaphus. Cn. Th.* der Brandhirsch. Jeleń zamorski północnych krajów, *rangifer. Cn. Th.* baß Rennthier, *Ross.* олень сѣверной; cf. renifer. — Jeleń kosmaty, mieniający farbę, *tarandus. ib.* der Auerochß. cf. tur. JELENEK, nka, m., *demin.*, ein Hirschfchen. Podobny jest miły mój sarnie albo jelenkowi. *Budn. Cant.* 2, 9. ob. Jelonek. JELENI, ia, ie, *Boh.* gelenj; *Slov.* geleni, gelenj; *Sorab.* 1. yëlenaczé; *Croat.* jelënzski, kossutni; *Rag.* jeligni, jeliniski; *Bosn.* jegljegni, jelinov; *Vind.* jelenou, jelenski; *Carn.* jelenov, jelenovske, jelenske; *Ross.* олений; *Eccl.* ялень; Hirsch. Mięso jelenie kto je, niełatwo febry miewa. *Urzed.* 439. (ob. Jelenina). Rodzaj jeleni ma ro-

gi pełne, gałęziste, corok na nowo odrastające. *Zool. Nar.* 368. baß Hirschgeflecht. Rogi jelenie, Hirschgeweih, dają znać lata jelenia. Dawnych czasów je po ścianach wieszano, na znak, wiele kto jeleni ubił. *Ład. H. N.* 144. Choćby przetrwała trzystoletnie dziady, I wiek jeleni, i lata Pallady. *Kmit. Tr. B.* 3 b. cf. kruk. — §. *Botan.* Grzyb jeleni, jelenie jajka, jelenia bedłka, jelenia gębka, łaniż, *Boh.* gelenj hub; *Sorab.* 1. porchawa, porchaycza, *phallus impudicus Linn.*, der Hirschschwamm, Hirschling, die Hirschbrunst. Rośnie po lasach, gdzie jest wiele jeleni. W tym miejscu, gdzie jest ukryty w ziemi, jelenie przednimi nogami kopią, bo go węchem czują, dla zapachu przeraźliwego. *Ład. H. N.* 49., *Syr.* 1235 et 911. ob. Smardz śmierzący. *Jundz.* 566. — Jeleni język, *Phyllitis, Hirschzunge*, ziele bez łodygi i kwiatu, ma tylko liście długie, jak języki, a w nich nasienie. *Kluk. Zw.* 2, 224. *Urzed.* 40. *Syr.* 694. *Sorab.* 1. yelenaczé yazék. Jeleni korzeń czarny, jelenie oko, serdecznik, serdeczny korzeń. *Syr.* 135. *cardiaca, Hirschgespann, Hirschwurz.* Jeleni ogon albo korzeń biały, Weißhirschwurz. *ib.* 132. *Tordylium*; (cf. gorzysz). Jeleni ogon Kretęński, Kretischer oder Cambischer Gesel, *seseli Creticum. ib.* 142. Jeleni szczaw, *Hemionitis. ib.* 777. eine Art Milzfraut, Hirschzunge. Jeleni trunk, ob. Sierpik. — Jeleni trut albo truc, ob. Wilcza knieć. — Jelenie oko, ob. Łania broń. *Syr.* 132. JELENICA, y, ż., *1) łani, die Hirschkuh. Syna Gargorala jelenica wychowała piersiami swemi. *Stryjk.* 355. *Chodk. Kost.* 20. *Kosz. Lor.* 86. — §. *Lycoperdon Cervinum*, gatunek bedłki kulkowej, najdującej się w lasach w ziemi. *Kluk. Dykc.* 2, 102. die Hirschtrüffel, (cf. jeleni grzyb). — *2) Jelenica, *Boh.* gelenice, *pellis cervina*, skóra jelenia lub łania, die Hirschhaut, *Vind.* jellenov'nna, *Carn.* jelenovna. JELENIE, ięcia, n., JELENIĄTKO, a, n., *demin.*, młode jelenia, baß Junge des Hirsches, (cf. jelonek). *Teat.* 55. c, 15. *Carn.* jelekę, jelënzhek. JELENINA, y, ż., jelenie mięso, Hirschfleisch. *Boh.* gelenina; *Slov.* gelenina; *Vind.* jellenina, jelenina, erdezha divjina, sverenina, sverinsku mesu; *Carn.* jelënina; *Croat.* jelenina; *Ross.* оленина (= skóra jelenia). Na każdy dzień ukusidy nieco jeleniny, a za długi czas febry nie miały. *Urzed.* 439. (ob. jelenie mięso). JELENIOŁOWIEC, wca, m., łowiący jelenie, der Hirschjäger, *Eccl.* еленоловитель; *Graec.* ελαφοβόλος.

*JELISTY ob. llisty.

JELITO, a, n., (*Boh.* et *Slov.* gelito; *Bosn.* jelito *faricimen botulus*; *Sorab.* 2. jelito brzuch; cf. *Lat.* ile, ileum, ilium, ilia); kiszka, der Darm. Jelita w człowieku, *ilia*, po Polsku kielbaśnice. *Urzed.* 36. Gdy komu jelita wychodzą, przykładaj tego ziela na stolec, tedy jelito dalej nie będzie wychodziło. *Spicz.* 11. Mastbarm; (*Carn.* ritn, cf. rzyć). Jelita zadkowego wychodzenie jak leczyć. *Śleszk. Ped.* 215. — Jelita = wnętrza, trzewa, baß Eingeweide; (*Sorab.* 1. cżrówo; *Vind.* drob, zhrevu, zhreuje, drueb; *Croat.* chréva, drobacz, vtroba, vtroba). Krzyżacy dostawszy starszego Prusaków, przywiązali go do drzewa, i wytoczyli z niego jelita. *Biel. Kr.* 120. — *Fig.* Kufer oczczony dla złotych jelit. *Zab.* 10, 159. *Zabl.* JELITA

herb; trzy kopie złote, ułożone na kształt gwiazdy, w polu czerwonym; w hełmie z korony pół kozła wyskakującego. *Kurop. 3, 21. ein Wappen. — Kurze jelito ob. Kurze. JELITKO, a, n., demin., (Boh. gelitko). Jelitko małe, hila. Mącz. ein feiner Darm. JELITNY, a, e, od jelit, Eingeweide, Darm. Jelitne kłócie kolikę zowią. Sienn. Rej.*

JELONEK, nka, m., młody jelen; *Boh. gelnek; Rag. jelinak; Carn. koshutnek; ein junger Hirschfchen. Mięso łani i jeloneków bardzo jest smaczne. Zool. Nar. 369. Sienn. 284. §. Jelonek, *Lucanus cervus*, der Hirschläufer, Hornläufer, największy gatunek chrząszcza, mający szczęki gąłoziste, na podobieństwo rogów jelenich. Zool. Nar. 163. Sorab. 2. palwaka; *Vind. klieshar; Ross. олень летучий еленецъ, рогаць; Eccl. еленецъ. §. Jelonek, *Agaricus esculentus*, gatunek bedłki, rośnie w lasach, jest mięsisty i bywa używany. Kluk. Dykc. 1, 14. der Hirschschwamm, cf. jelenia bedłka, jelenica.**

JEMLOWIZNA ob. J, Mowizna.

JEM ob. Jeść. **JEMI** zamiast Niemi ob. On, ona.

JEMIEL, a, m., **JEMIOŁA**, y, ż., **JEMIOŁKA**, i, ż., dem. **JEMIOŁO**, a, n., *Boh. melj, gmelj; Bosn. imela, omela, vesak; Croat. omela, imela; Vind. ohmetje; Ross. омега; die Mistel, viscum Linn. roślina pasorczytna, która się w korze różnego gatunku drzew, jako to gruszek, jabłoni, leszczyny, kasztanu, śliwki, orzecha Włoskiego, pigwy, oliwy, lipy etc. krzewi; nade wszystko zaś na dębach rozmaitego gatunku. Dykc. Med. 2, 666. Jemioło rośnie na drzewie dębowym; dębowe jemioło jest najlepsze. Spicz. 116. (Croat. omelujem visco). Jemioła pospolita, *album Linn.*, die weiße Mistel, rośnie na brzozech i dębach, jagody jej kwiczołom ulubiony pokarm, a ziarna niestrawione z gnojem ich w najodleglejsze strony roznoszone i rozsiewane bywają. Ptasznicy używają jagód do robienia lepu. *Jundz. 494. Druidowie osobliwym sposobem czcili dęby, obciążone jemiołkami, jako poświęcone; jako lekarstwo drogie przeciwko truciznie i na powiększenie płodności zwierząt. Dykc. Med. 2, 668. JEMIELNICA, y, ż., gatunek krosty, eine Art Aushlag. Proszek ten ospicę i jemielnicę dzieciom pokazujące się wymiatuje prędko z wnętrzości na wierzch. Syr. 1044. JEMIOŁOWY, a, e, od jemioły, *Croat. omelen, Mistel. W wielkim głodzie r. 1440, w Polsce ludzie z liścia, i korzenia ledajakiego i lepu jemiołowego, który Miechowiusz viscum zowie, chleb działali. Stryjk. 561. Mistelstein, Bogelleim. JEMIOŁUCHA, y, ż., *turdus visivorus, Mistelbrossel, Mistelziemer, Mistler, Schnarre, Schnardrossel, Zusel, Boh. truskawec; Bosn. priskavić; Carn. zarar; Ross. ябнина; drozd większy od drozda wędrowca, nazywa się od jemioły, którą lubi; najwięcej jednak żyje jałowcem i dlatego mięso jego wydaje zapach jałowcu. Kluk. Zw. 2, 284. Ład. H. N. 57. Jemiołuchy łakome. Banial. Jemiołuchy skwierczą. ib. J. 3 b. JEMIOŁUSZKA, i, ż., jedwabny ogon, *turdus cristatus Klein., der Seidenschwanz, die Haubendrossel, ptak mniejszy od kwiczoła, na głowie ma czubek. U nas pokazują się wielkimi gromadami w jesieni. Kluk. Zw. 2, 331. Ład. H. N. 57.*****

JEN ob. Jenż. **JENCTWO** ob. Jęctwo. **JENERAŁ** ob. Generał. **JENIEC**, ńca, m., jęta, pojmaniec, który jest jętym (*Etym. jać*), ein Gefangner; (cf. jętka). *Boh. gatý; Carn. jetnik; Vind. ietnik, vjet, sushen; Croat. szusený; Sorab. 1. popadnecz, z wóynu habo z rúbenstwom popadnené; Ross. пленникъ, полоненикъ, военнопленникъ, колодникъ.*

JENNA, y, ż., imię białogłowskie, *Anna. Jabl. Her.*

JENO ob. Jedno.

JENSKI, a, ie, od jęców; *Sorab. 1. yastwówski; Vind. vjetliu; Ross. пленнический, военнопленный, колоднический; Eccl. поимный; Gefangen, den Gefangnen zůstándig. Jen-skiami pęty skrępowany. Zab. 15, 13. Kniaż. JENSTWO, a, n., ob. Jęctwo, pojmanie, niewola.*

JENYLKI ob. Jednyłki.

JENŻ, **JENSZ**, **JENZE**, **JEN**; *Boh. genž, genžo; Slov. kteri; Sorab. 2. kenz, kotari; Eccl. же, яже, которая, еже, которое; cf. Lat. is, ea, id; który, welcher. (Pron. relat. jen trafnie odpowiada Pronomini demonstrativo ten, tenže). Fundamentu innego nikt nie może założyć, mimo leżący, jenz jest Chrystus. Budn. 1 Cor. 3, 11. (który jest. *Bibl. Gd.*). Jenże wywodzi wiatry, jenże pobł pierworodności Egipskie. *Wróbl. 310. (qui)*. Tyś jest, jenżeś mię wywiódl z żywota. *Wróbl. 47. Ojczę nasz, jenżeś jest w niebiesiech. 1 Leop. Math. 6, 9. (któryś jest. 3 Leop.)*. Bóg pokoju, jenz znowu przywiódl z martwych pasterza wielkiego. *Budn. Hebr. 13, 20. (który. Bibl. Gd.)*. I rzekł słuchacz powieści bożych, jenz widzenie wszechmocnego widzi. *Budn. Numer. 24, 4. (który. Bibl. Gd.)*. Urodził się dla nas syn boży, Jenże trudy cierpiał bezmierne. *Biel. Kr. 19. z Bogarodz. — Usłysz głósy, napełnij myśli człowiecze, słysz modlitwę, jenże ci prosimy. ib. — Ci jenz mieli strzały. 1 Leop. Genes. 49, 23. (którzy mieli. 3 Leop.)*. Jen. *Spicz. 247.**

JEOMETRA ob. Geometra.

JER, a, m., ob. Ir. **JERCHA** ob. Ircha.

JEREMIASZ, a, m., prorok. *Zal. Test. 292. der Prophet Jeremiaš. JEREJ, eja, m., Graec. ιερών, kapłan, der Priester. (Ross. архіепей arcybiskup). JEREJSKI, a, ie, kapłański, księży, priesterlich. Odzienie jerejskie. *Smotr. Ex. 13 et 14. JEREJSTWO, a, n., kapłaństwo, daš Priesterthum. Cerkiew jerejstwo mi podała, i pasterzem rnieć zezwólda. Smotr. Ex. 14. Poświęcenie na jerejstwo. ib. 15.**

JEROZOLIMA, **HIEROZOLIMA**, y, ż., **JERUZALEM**, stolica Palestyny. *Wyrw. Geogr. 261. — Jeruzalem. Biel. Post. 14 et 48. Ross. Иерусалимъ. JEROZOLIMSKI, HIEROZOLIMSKI, abbrev. SOLIMSKI, a, ie, Jerusalemsch. Pomnożył Rzymu władzę chwalebny zaszczytem Solimskich wież pogromca, z nieodrodnym Tytem. *Zab. 10, 321. Kniaż. JEROZOLIMIANIN, JEROZOLIMITANIN, a, m., mieszkaniec Jerozolimitański, der Jerusalem. Rozkazane to Jerozolimitanom. 1 Leop. Jez. 36, 7. Wychodzili do niego wszyscy Jerozolimianie. ib. Marc. 1, 5.**

JERSZANY ob. Irszany.

JERYCHO, dawne i znakomite miasto Azyatyckie w Palestynie. *Dykc. Geogr. 1, 299. die Stadt Jericho. JERYCHONSKA róża, anastatica Linn. przewoźna roślina od brzegów morza czerwonego, die Rose von Jericho. Róża*

z Jerycha niewiastom dla łąniejszego porodzenia pożyteczna. *Warg. Radz.* 127, b. Jerychońska róża, *Lonicera caprifolium Linn.*, daß Geißblatt, die Specklitte, die uneigentliche Rose von Jericho, tutejsza i w lasach się najduje; cudzoziemska, której chmielina zdaje się być przez liście przewleczonea. *Kluk. Rosł.* 1, 267.

JERZY, ego, m., imię męskie, *Georgius. Sk. Żyw.* 1, 254. *Boh.* Giřj, Rehoř [Grzegorz 2]; *Slov. Gur;* *Hung.* György; *Croat.* Juraj; *Vind. Juri;* *Sorab.* 1. Juri; *Sorab.* 2. Juro, Jurroi. Dwóch ma Ruś śś. Jerzych; jednego święto na jesień, drugie w przednowek na wiosnę przypada, ztąd u nich przysłowie: dwóch Jerzych mamy, jeden nie dobry, a drugi nie lepszy, jeden chołodzien, (chłodny) a drugi gołodzien (głodny). *Dwor. E* 2. JERZYK, GIERZYK, a, m., *demin. nom.* Jerzy, cf. Grzesz, Jurasz, Georgchen; *Boh.* Giřjk, Girka, Giřjcek; *Sorab.* 2. Jurko; (*Prov. Slov.* Co Gurko nē pochopi, temu sa Guro nē nauči, a teneris assvescere debemus). Bartosz na Gierzyka, a Gierzyk na Bartosza każe. *Herbst. Nauk. lb. et m* 5 b. — §. Jerzyk, *hirundo apus*, jaskółka koloru czarniawego, gnieździ się w starzych murach. *Zool. Nar.* 231. die Mauerfchwalbe; (*Boh.* giřicka, rohljk, rohljček, roreye, roreyk; (*Slov.* giřice, čwrcala *ficudula*); *Carn.* bregule (cf. brzegówka); *Croat.* bregula, roray; (*Croat.* jurichieza; *Boh.* giřice, giřjcek, *linaria konopnik*); *Bosn.* argicch, ciopa, roraj, roreis; *Ross.* юрокъ зięба). Powietrzne jerzyki. *Banial. J.* 3. JE-RZYNA, y, ż., [właściwie JEŻYNA; *Etym. jeżyc.* W *Dykc. Med.* bład pisowni, por. *Kluk. Dykc. Rosł.* 3, 29. Na tym błędzie opierając się Mrongowius i Trojański, podają Jerzynę i Jeżynę jakoby wyrazy różnych pierwiastków. 1] *Rubus vulgaris*, roślina, której owoc są morwy lisie. *Dykc. Med.* 2, 668. die Wolfsbere, řudsbere. JERZYSKO, a, n., niezgrabny Jerzy, ungeschickter Jürge; *Slov. Gurisko;* *Sorab.* 1 et 2. Jurisko.

JEŚĆ, JEŚDZ, jadł, jedli, je, jem, jedzą, cz. *niedok.*, (Zjeść, *F.* zjem dok., Jadać *czestl.*, qu. v); *Boh.* geztı, gısti, gedl, gjm, gjdam, gidawám; *Slov.* gešt, gem, gjm; *Hung.* eszem; *Sorab.* 2. jeseč, jedł, jem, je; *Sorab.* 1. yescz, jyseč, jydł, yem, jydem; *Vind.* jesti, jeisti, jedil, jem, jiem, jedbati, jeduvati; *Carn.* jesti, jedł, ję, jem; *Rag.* jesti, iem, ijem; *Croat.* jezti, jeszti, jel, jëm, jedem, obrokujem, hranimsze; *Dal.* gyszti, blagovati; *Slav.* jısti; *Bosn.* jesti, jısti, blagovati, mummati; *Ross.* ѣсть, ѣль, ѣмъ, кушать; *Eccl.* ѣстн, ѣсть, ѣль, ѣмъ, ямъ; *Kero* ezsan, *Isidor* ezssan, *Ottfried* ezen; *Isl.* gesta; *Sax. Inf.* eten; *Goth.* itan; *Anglos.* etan; *Svec.* aeta; *Dan.* æde; *Angl.* eat; *Lat.* edere, cf. esca; *Graec.* ἔδω, ἔδω; *Ind.* admi; *Turc.* yemek; *Germ.* essen, speisen; zażywają pokarmu za pomocą żucia. Chleb i mięso jedzono. *Sk. Kaz.* 191. Jeść chcą chleb, nie pić krew nieprzyjacielską. *Chmiel.* 1, 427. 3 *Leop. Genes.* 43, 25. Wstydz się kraść, a nie jeść. *Cn. Ad.* 360. Jedz chleb, nie spluskasz się. *Cn. Ad.* 317. Nie dlatego żyj, abys jadł; ale dlatego jedz, abys żył. *Modrz. Baz.* 38. Poszczą w ten dzień, nie jedząc aż w wieczór. *Star. Dw.* 68. Będzie dziś z mięsem jadł. *Teat.* 19, 25. (*similiter* z masłem, z olejem, z postem jeść, mięsne, maślane, olejne, postne potrawy). Jeść i pić.

Cn. Ad. 317. (*Charadrii vita*). Nikt jeść za drugiego nie może. *Sk. Kaz.* 191. Gdzie jedzą, jedz; gdzie robią, nie zawadzaj. *Rys. Ad.* 257. in inerte, mensae, non operis socium. *Cn. Ad.* 16. Jédz coć dają, róć coć każą. *Wolsk.* Gdyby kto listy od woźnego odjął i zdrapał, albo woźnego listy te jeść przymusił, pozwany o to będzie. *Stat. Lit.* 128. Będziesz jadł z starą panią, satur eris fabulis, cantu, saltu, spectaculis. *Cn. Ad.* 13. (cf. kto nie rychło chodzi, ten sobie szkodzi). — Jeść powoli, (*Vind. merlisgati*). Jeść, stołować, obiadować, *Eccl.* трапезовать. Za ojców naszych król sam jadł na srebro; wszyscy insi na cynie. *Opal. Sat.* 32. auf Silber, auf 3tın speisen. W ten czas najlepszy czas do jedzenia, kiedy się chce. *Boh. Kom.* 2, 57. (cf. Jakać, głodnym być). Ciężka boleść, gdy się chce jeść, wenn man eßlustig ist, wann man hungrig ist, jeszcze cięższa, kiedy jedzą, a nie dadzą. *Rys. Ad.* 5. (*Prov. Slov.* Keď sa gešt chce, nebiwagu weseli; cf. głodnemu śpiewać). W pracy nie mieć co jeść, niesłuszną rzecz. *Petr. Ek.* 9. ničtš zu essen haben. I koń na konia patrząc, kiedy nie je, schnie. *Rys. Ad.* 76. (cf. oczy paść). — §. *Subst.* Jeść, jadło, jedzenie, to co się je, potrawy, daß Essen, die Speise, die Speisen; (*Vind.* jestu, jedje, jed). Mało jeść jej dają, by nie zatyła. *Rej. Wiz.* 191. sie geben ihr wenig zu essen. Już jeść na stole. *Teat.* 36, 72. Jeść gotować. *Świtk. Bud.* 304. Essen fochen. — §. Je się jedzą, man ißt. W lecie daleko mniej się je, niż w zimie. *Rog. Doś.* 1, 109. — §. Jeść, kąsać, bejść, stężyć. Bydło trzeba w lecie w chłodnej oborze zamykać, by go robacy nie jedli. *Cresc.* 548. — §. *fig.* Jeść kogo, albo siebie niszczyć, gubić, ruinieren, ins Verderben bringen, aufreiben. Ruskie państwa w przekłętą niezgodzie same się jadły, i psowały. *Stryjk.* 228. Książęta po śmierci Włodzimierza sami się między sobą wewnętrznymi wojnami jedli i wybijali. *Stryjk.* 378. *Fund.* 33. *Ross.* ѣться съ кѣмъ грызѣ się, kłócić się.

Pochodz. jedzenie, jedzony, jadło, jedło, jedza, jadać; jad, jadowity, jadowić się; gad, gadzina; jedza; biesiada, chlebojedzca, darmojad, dzieciojad, figojadka, ludojad; dojadac, dojesć, niedojadki; najadać, najeść się; objadać, objeść; obiad, obiedny, przedobiedny, poobiedny, obiata, obiadować; pojesć; podjadać; podjesć, podjadek; przejadać, przejesć; przyjadać, przyjesć; rozjadać, rozjesć, rozjadły; śniadać, śniadanie, śniadny, śniedzy, śniednik; samojedz; ujadać, ujesć; wjadać się, wjesć się; wyjadać, wyjesć; zajądać, zajadły, zajeść; zjadać, zjesć, zjadły. §. zająć. §. izba. JESIEŃ, i, ż., *Boh.* podzym, podzimek, osen, osenj, (osenj seges); *Slov.* gesen, podzimek; *Sorab.* 2. nalimma (nalsimski wrzesień); *Sorab.* 1. nazehmski tżas; *Vind.* jelsen, jelsen, predsima; *Carn.* jësen; *Slav.* jesën; *Croat.* jeszën, podzimek; *Dal.* yessen, podzimak; *Rag.* jessen, podzimak; *Bosn.* jesen, jessen, podzimak; *Hung.* ősz; *Ross.* осень; *Eccl.* ѣсенъ; (cf. osiany, osiac; cf. wiosna, wsianny, wsiać). Część roku pośrednia między latem a zimą. *Kluk. Rosł.* 3, 82. der Herbst. W jesieni przechodzi słońce wagę, niedźwiadka i strzelca. *Sienn.* 436. Na święty Bartłomiej, pospolity człowiek liczy pierwszy dzień jesieni. *Zaw. Gosp.* (cf. wiosna). Jesień pomiarkowana, Tak wielą

fruktów przybrana. *Dar. Lot. 19. — Fig. tr.* Trzecie dwadzieścia lat wieku jest jesienią życia. *Mon. 66, 253.* JESIENINA, y, ż., drzewo jesionowe; *Rag. jassenovina, Esfenholz.* Dragi pod karyolki najlepsze są z jesieniny. *Kluk. Rosl. 2, 22. Torz. Szk. 3.* JESIENNY, a, e, Herbst. *Boh. et Slov. podzymnj; Vind. jefenski, przedsimski; Carn. jēsenske; Hung. ősz; Rag. jessenski, jessegni; Croat. jeszenszki; Bosn. jessenski; Ross. осенний; Eccl. ясенный.* Deszcz jesienny, który bywa w jesieni. *Budn. Jer. 5, 24.* (cf. wiesienny). Drzewa jesienne, które na ostatku jesieni kwiaty wypuszczają. *Birk. Exorb. E 4.* Febry jesienne są, które panują od miesiąca lipca albo sierpnia aż do stycznia. *Krup. 5, 535.* Przykrzyła się wojsku jesienna bieda. *Jabl. Buk. R. — Croat. jeszenstvo autumnitas; Vind. jefeniti, jefenjati; Croat. jeszeniem; Hung. őszölok autumnno.* (JESIETRZY ob. Jesiotrzy). JESION, u, m., *Boh. gesen, jesen, gasan; Slov. gesen; Sorab. 2. jaszen, waszen; Sorab. 1. yaszen; Carn. jēsén, dob, zęz; Vind. jafen; Bosn. jasen; Rag. jassen; Slav. jasin; Croat. jēsžen, jēszenovo drevo; Ross. ясень, паду́бъ; Eccl. чреснина, ель, ясень, cf. Lat. esculus; Anglos. aesc; Holl. esch; (cf. Graec. ἰσύς; cf. Hebr. עֲשָׂן; cf. Lat. esca); fraxinus, die Aefche, drzewo pierwszej wielkości; pień ma zawsze prosty, kore gładka, popielatą. *Kluk. Rosl. 2, 22.* JESIENIEC, ńca, m., JESIONKA, i, ż., *fraxinella, weißer Dyptan; Carn. jēsénak; Croat. jeszenyak; Bosn. jāsénak; Ross. ясенецъ.* Dyptan biały, liście do jasionowego drzewa podobne ma, zład jesieńcem albo jesionką, i małym jesieniem mianowany. *Syr. 106.* JESIONOWY, a, e, Aefchen. *Boh. et Slov. gesenowý; Croat. jeszenov; Rag. jassenov; Ross. ясенный.* Drzewo jesionowe bardzo od stalmachów używane bywa. *Kluk. Rosl. 2, 22.* Jesionowy lasek, *Rag. jasseniscete; Ross. ясеникъ.**

*JESIORY, ów, plur., rybie kości, Fischgräten. *Tr.*

JESIOTR, a, m., (*Boh. gesetr; Slov. ostriz, gesetr; Carn. kezha; Vind. kezha, kezhiga, shter; Slav. bucika; Croat. kēchiga riba, tók; Dal. tük; Bosn. sturium, nosviça; Ross. осетръ, шипъ, чалбышъ; Gall. esturgeon; Hisp. esturion; Angl. sturgeon; Ital. storione, sturiome; Svec. styria, stör; Holl. steur;* der Stör, ryba morska; *accipenser sturio, znacznej wielkości, niekiedy do kilku łokci długa.* Wychodzi czasami z morza do rzék wielkich; a u nas do Wisły, Dniepru, dla wody słodkiej. *Zool. Nar. 192.* styr. *Tr.* JESIOTROWY, JESIOTRZY, JESIETRZY, a, e, Stör. *Ross. осетрий, осетровый.* Mięso jesiotrze jest białe, smaczne i posilne. *Zool. 192.* Z ikry jesiotrowej robią kawiar. *Ład. H. H. 58.* Siedza jesiotrze. *Stat. Lit. 217.* JESIOTROWINA, JESIOTRZYNA, y, ż., mięso jesiotra, Störfleisch, daß Fleisch von Stören; *Ross. осетрина.* Od beczki jesiotrzyny po gr. 10. *Vol. Leg. 2, 989.*

JESIŁI ob. Jeżeli.

*JESNY, a, e, jedzący, pożerny, gefräßig. Wszystko jesny czas trawi, choćby co w żelazie Rznięto; to przecię potrwa, co na papier wlezie. *Pot. Arg. 281.*

JESPAN, a, m., n. p. Kto? ja, ja? B. Waszeć Jespan! *Treb. S. M. 114. t. j. Jegomość Pan, hochgeehrter Herr.* Jespan Jowisz mógłby się zdać na aptekarza. *Zabl. Amf.*

102. Nie troszcz się, moje dziecię, Jespan medyk mówii. *Zab. 13, 277. Treb. Jespan brat. Chmiel. 1, 369.* (cf. supan, zupan). (*Hung. ispan villicus; Croat. goszpan, gozpan dominus; Vind. k'span socius.* Jespani żona. Jejmość Pani żona, die hochgeehrte Frau Gemahlinn. (*Vind. K'spaninja socia.*) JESPANNA córka. *Zabl. Z. S. die hochgeehrte Jungfer Tochter.*

*JESSA, y, m., Chwaliły narody Słowiańskie między innemi za boga Jowisza, nazywając go Jessą. *Krom. 55. Biel. Kr. 34.* Mazurowie Jowisza, którego oni zwali Jessa, chwalili za wszechmocnego i za dawcę wszech dóbr. *Stryjik. 136. Jesze. W. Post. W. 3, 185. Jupiter bey den Slaven.*

1. JEST, u, ob. Giest. 2. JEST, JESTEM ob. Być.

JESTESTWO, JESTENSTWO, JESTWO, a, n., JESTNOŚĆ, ści, ż., bytność, daß Daseyn, die Existenz. *Rag. bivstvo; Croat. jesztvo, bichye, szobsztvo; Ross. существование, сущность, (естество przyrodzenie, przymiot; Eccl. существіе, сущность, осуществіе, (єстьство, природа 2) сщцество).* Początek czasu uprzędził bytnością twój; a niepojęte jestestwo twoje jest pomiarem wieczności. *Psalmod. a. b. Jestestwo mieć, exystować Ross. вешествовать, существовать.* Jestestwo dają, *Eccl. осуществляю, существо даю; Graec. οὐσίω.* Duch święty ma od syna bytność, albo jak starzy Słowacy przełożyli, jestestwo. *Sk. Żyw. 1, 8.* Dowody jawne od jestności boga. *Zab. 6, 100. Min. Nasz rozum, nasze zmysły przekonywają nas o jestności tej istoty, której wszystkie inne swą jestność są winne. Zab. 5, 63.* Wynajdować chce ślady rzeczy, już jestestwa pozbawionych. *Zab. 8, 149.* Jestwo mieszczaństwa dlatego jest uformowane, aby w narodzie handel, rzemiosła i kunszt kwitły. *A Zamoj. 78. — 2.* Istność, daß Wesen. Aryanie wiarę o jestestwie albo substancyi ojca z synem równej, na on czas tak wyznali, iż od katolików nie odstępowała, to jest, że substancją albo jestestwo wspólne ma syn z ojcem. *Sk. Dz. 238.* Aryusz jestestwo albo jestność w bóstwie dzielił. *Sk. Dz. 145.* Jesteństwo albo substantia. *Petr. Et. 14. ens.* Ściągajmyż te piękności, i doświadcmyż sami, Czy one jestestwami są, czy obłudami. *Przyb. Luz. 282.* *JESTESTWIENNY, a, e, od jestestwa, do jestestwa należący, istotny (cf. istny), wesentlich. Te własności nigdy jestestwienne, ale zawsze personalne nazywają się. *Smór. Lam. 99.* JESTNY, a, e, jestestwo mający, bytny, będący, exystujący (cf. istny); *Eccl. осуществованный, восприявший существо.* Płakać szczęśliwego, zazdrość; płakać niejestnego szaleństwo. *Ossol. Sen. 59. (nullus).*

JESTONKA, i, ż., gatunek jabłek, eine Art Äpfel. Wymarzył rajskie jabłka, japurty, jestonki. *Zimor. Siel. 148.*

JESTWO ob. Jectwo.

JESZCZE adv., (*Boh. gešte, ešte; Slov. gešte, eščē; Sorab. 2. hifchezi, hifchezer, hifchezen; Sorab. 1. hifcheće, hifcheče, hiefcheče, yizče, tuh, ktomu; Vind. she; Carn. shēdej, shē; Croat. izda, ische, josceh, josh (cf. już); Dal. jos, josche, jostere, yoschye; Slav. josh; Bom. josc, joscter; Rag. josete, josc, josctera; Hung. eddg.* *Ross. et Eccl. яще; Graec. έτι; cf. Lat. etiam; cf. Angl. yet; Anglos. get, geta; cf. Germ. jeßt);* wyraża, 1) trwa-

jący ciąg czasu lub czynu jakiego, jeszcze, dotąd jeszcze, noś, biś jęst noś, biś dašin. Matka moja jeszcze żyje. — Tak długo już robi, a jeszcze nie skończył. Jeszcze nie Sorab. 1. hiescheže niz; Eccl. hey. Jeszcze się ten nie urodził, któryby wszystkim dogodził. Boh. Kom. 4, 80. Co do beczi złota, wszak jěj jeszcze nie macie! R. Oh jakbyśmy ją już mieli. Teat. 22, 33. Jeszcześ ty nie szczwany. Gemm. 117. Jeszcze nie począł. Cn. Ad. 319. Jeszcze się nie urodziło, a już się ochrzciło. ib. Jeszcze się był nie urodził Eduard, a już za króla obrany był, jeszcze na ziemię nie wyszedł, a już ziemskim panem został. Sk. Żyw. 1, 29. Jeszczeć broda nie urosła; Nie wylatuj, jeszczeć skrzydła nie urosły. Cn. Ad. 19. Jeszcze przed sprawą, a już tryumfujesz, Zboże niezęte, ty wory gotujesz. Bratk. N. 4 b. (cf. nie mów hop, aż nie przeskoczysz). Jeszczeć to nic, dopiero to początki. Cn. Ad. 320. Jeszcze to nie amen. ib. 116. (cf. daleko do końca, poczekaj, daleko ztąd do owąd). Jeszcze nie do krwi. Cn. Ad. 320. Nie pojmuję, jak mogą żyć na wsi; jeszcze lato, daruję; ale zima, oszaleć trzeba. Teat. 19. c, 10. (mniejśza o to w lecie, cela passe, ujdzie, comme ça). Jeszcze moja, jak moja; ale pomyślcie o swojej. Teat. 52, 9. — §. Jeszcze = jeszcze nie, noś ništ. A co? przyszedł? R. jeszcze, noś ništ. Skończyłeś? R. jeszcze. — §. Jeszcze, o dawności jeszcze = już, schon (noś). Jakób jeszcze w żywocie matki od boga umiłowany. Sk. Żyw. 1, 244. Jam mu jeszcze w dzieciństwie była przeznaczoną, On mnie miał być małżonkiem a ja jemu żoną. Teat. 44. d, 13. W dzieciennym jeszcze sercu jego obywatelstwo wszczepiono. Karp. 4, 37. Świętą Katarzynę bóg do statku jeszcze z młodości prowadził. Sk. Żyw. 1, 184. Trudno wymówić, jak ochotną s. Małgorzata, i jak z młodu jeszcze gorącą była do modlitwy. ib. 112. Drzewiej niżli stanęły granice świata, pierwej niżli wiały zebrania wiatrów, przedtym niż huczały głośy gromów, jeszcze niż się oświecały jasności łyskawic, tedym ja myślił. 1 Leop. 4 Ezdr. 6, 1. — §. Jeszcze = jeszcze dalej, jeszcze więcej, noś weiter, noś mehr, ferner noś. Jeszcze się, jeszcze ściskajta miluchno. Groch. W. 342. Bóg zapłać, daj jeszcze. Cn. Ad. 29. (cf. kto wzięwszy pilno dziękuje, ten się znowu wziąć gotuje). W Psalmach często one słowa brzmią: «rano o tobie rozmyślam»; i jeszcze: «uprzedziły oczy moje poranek», i jeszcze: «wspomnę od początku dziwy twoje.» Sk. Kaz. 52. Mówię wam, że jest starostą, i starostą, i jeszcze starostą. Teat. 33. c, 46. (i jeszcze raz, i drugi raz, i po trzecie jeszcze, und noś einmal). A ja mówię wam, że jest podstolim, i podstolim, i jeszcze podstolim. ib. — §. Jeszcze, nad to, do tego jeszcze, und noś dazu; oben ein; ja waś noś mehr ist, ja! Ma-ż on służącego? R. I jak jeszcze żywego chłopca! Teat. 46, 64. Wszak go Wc Pan znasz? R. I jak jeszcze! ib. 47, 20. A jestże bogata? R. I jak jeszcze! ib. 43, b, 5. Nieprzyjaciołom idącym w odwroty, Pobuduj most jeszcze złoty. Jabł. Buk. P. 3. — §. Ironice: Jeszczeby jěj też tego nie dostawało. Teat. 30, b, 65. Jeszczeż tego do moich kłopotów nie dostawało. ib. 21. 87, — §. Jeszczeż, dopie-

roz, cóż dopiero, waś erst! und nun erst! und wie noch dazu! Kościół, gdy budował Zorobabel, w jednej ręce trzymali kielnią, w drugiej szablę. To kościół, który na pokój raczej, niż na wojnę poszedł; jeszczeż na wojnie z Turkiem, było bez broni po trawę dla szkap jeździć! Birk. Podz. 12.

JETCA, y, m., jeniec, pojmaniec, (Etym. jać), ber Gefangene. Ross. плѣнникъ, полоненикъ, колодникъ. Pożenie król Assyryjski jętce Egipskie. Leop. Esai. 20, 4. (więźnie. Bibl. Gd.). Jętce bóg rozwiązuje związane. Wróbl. 330. Kucz. Kat. 141. *JET, JETY, a, e, Partic. verb. jać, pojmany, wzięty, gefangen, ujęty, eingenommen, hingeriffen. Nieprzyjaciele podeptał; nad jętami się zmiłował. Pieśń. Kat. 82. Jęte więźnie w łańcuch włożyć, catenas captivis indere. Mącz. Judit, gdy przysła przedęń, natychmiast był jęt w swych oczu Holofernes. Leop. Judit. 10, 17. Jęt w ogroju jako podejrzany. Pieśń. Kat. 64. JE-TO Gerund. verbi jać. — JETKA, i, ż., W stodołach nad klepiskami wysoko mają być zasłane jętki na zboże, niedosyć sucho zwiezione. Kluk. Rosl. 3, 226. In den Scheunen, Stangen, die über der Erde einen Boden formiren, die feuchten Garben darauf zu trocknen. — §. Jętka, libellula ephemera Linn., ber Haft, daß Uferaaß, die Eintagßfliege, owad mający cztery skrzydełka, z których tylne bardzo są małe. Po przeobrażeniu się z gąsienicy ledwo dzień żyje. Zool. Nar. 154. Rybacy na jętke ryby łowią wędka. Ład. H. N. 58. Jętka oblokłszy watkę, to płocica, Kiełb, okuń, porwie, gdy cienka dżdżewnica. Myśl. J. 4. JEWA, JEWKA, JEWIN ob. Ewa.

JEJ Genit. Sing. Femin. pronom. on, ona, ono, ihr, von der dritten weiblichen Person; Boh. gegi. Włożył koronę na Jej (jej) głowę. Auszp. 43. (cf. jego). JEJMOŚĆ, ści, ż., (cf. Jegomość, Mość, Miłość), pani znaczniejszego stanu, die hochgeehrte oder gnädige Frau (vom Mittelstande). Jejmość odbiera pieniądze; a Jegomość na nie pracuje. Teat. 22. c, 28. Jegomość nadto dobry, Jejmość zbyt rozjadła, A kiedy Jejmość dobra, Jegomość jak jedza. Kras. W. 55. — Względem dzieci znaczy: matkę; die Frau Mama; względem domowych: panią domu, die Frau vom Hause; Ross. хозяйка, хозяйшка. Dobrzeby się działo i po pańskich domach, gdyby Jaśnie Oświecone, Jaśnie Wielmożne Jejmości nie wstydzily się spiżarni. Kras. Pod. 2, 70. In Vocat: Jejmość! cf. Pani! Ross. сударыня; cf. Mościa Dobrodziejko. W rozmowie dodaje się: Jejmość, Jejmość Pani, Jejmość Panna, (cf. Jespanna), Jejmość Dobrodziejka, do trzeciej lub też do drugiej osoby verbi. Czy Jejmość już o tym słyszała? — Jak Jejmość Dobrodziejka każesz. Boh. Gemnostpanj, Gemnoststečna. JEJMOŚCINY, a, e, od Jejmości, paniny; ber (gnädigen) Frau gehörig. Rzeczy Jejmościne. Kras. Pod. 2, 116. Karety i baliki już nie od woli Jegomościńej, ale od Jejmościńej zależeć będą. Teat. 22, 57. von dem Willen der (gnädigen) Frau. Idź Wc Panna za radą Jejmościńej. ib. 22, 57. Jejmości, matki swojej, ber Frau Mama.

JEŹ, a, m., Boh. et Slov. gež, gežek; Morav. gehlák; Sorab. 2. jež; Sorab. 1. jež, yež; Carn. jesh, (cf. Carn. jesa ira); Vind. jesh, iesz; Croat. jes; Dal. jex; Slav. jex;

Bosn. jesg; *Rag.* jex, jeex, jexina; *Ross. et Eccl.* *ежъ*; *Graec.* *ἐχινος*; cf. *Germ.* *Ege, Adlg.*; *erinaceus Europaeus*, der Zgel, zwierzę wielkości miernego królika, pokryte kolcami koloru siwego; straszony jeź w kłęb się zwija, naostrzając kolce. *Zool. Nar.* 334. Miły jeżu, nie kol. Nie do korda Panie Horda, Nie tak hardzie abo srogo. *Rys. Ad.* 40. *bona verba quaeso, idh bitte gelindere Saiten aufzuziehen.* Alkesander nie chciał Wasila drażnić, i owszem bystrze zapalczywy gniew swój, jako ono mówią: miły jeżu nie kol, uśmierzył. *Stryjk.* 678. (cf. serdyt a nie duż). — Jeża po drodze posłać, po śmierć go posłano. *Cn. Ad.* 320. *erinaceus tardus in motu, et sola poma in spinis portare potest, liquidum nihil:* man hat ihn nach dem Tod geschickt, er bleibt lange aus. — *§.* Jeź cudzoziemski, *hystrix.* *Cn. Th.* jeźowiec, daß Stachelschwain. *Bosn.* puka, morska svigna; *Ross.* *дикобразъ*. — *§.* Jeź morski, *echinus marinus.* *Sienn.* 317. albo jeżokrab, der Meerigel, *Seeligel.* *Boh.* geźdk; *Carn.* wodzizjes; *Vind.* pobodliva svina, morsku svine, svinja jeshoveh shetin; *Slav.* buljens; *Croat.* jes morszki; *Dal.* jexina, jesciza, jeseuka; *Ross.* *ежъ морской.* Jeź, ryba, kolcami jako ziemski jeź, uzbrojona. *Chmiel.* 1, 625. *§.* Jeź herb; w polu czerwonym jeź w kłębek zwiniony. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

Pochodz. *jeżę*, - *ęcia*; *jeżyć*, *najeżyć*, *wżeżyć*; *jeżyna*, *jeźowiec*, *jeżowka*, *jeżysty*.

JEZDA ob. Jazda. **JEZDECKI**, a, ie, JEZDECZNY, a, e, *Boh. et Slov.* *gezdecký*; *Ross.* *всадниковъ, всадничій, всаднический*, (cf. wsiaść), od jeźdźca; *Reiter's*, *Verreiter's*, *Reit*. Sławny mistrz w nauce jezdeckiej. *Hipp.* 9. in der Reitkunst. Przemysły jezdeczne służą sztuce żołnierskiej. *Petr. Et.* 2. **JEZDNY**, **JEZNY**, a, e, **JEZDNO** *adverbial.*, od jazdy, do jazdy należący, sposobny; konny; wozowy; *Boh. et Slov.* *gjdny, Sorab.* 1. yězdné; *Rag.* jezdív, jasuv, jahav, jasciv; *Ross.* *вздовый*, zum Reiten oder Fahren gehörig, *geschickt, beritten, befahren*, n. p. Kraj jezdny. *Oppos.* niejezdny, *inequitabilis*, do jeźdzenia abo jazdy niesposobny. *Cn. Th.* 503. Co lżejsze ludzie jezne wyprawował przed wojskiem. *P. Kchan. Jer.* 22. Jezdny, konny posłaniec *Ross.* *вздовой*. Hunowie jezdni tylko, a do pieszej bitwy niesposobni. *Sk. Dz.* 422. Przez pośrzodek roli droga ma być słuszną, którąby piechotą abo jezdno mogli ku każdej stronie przystęp mieć, z wozem albo woźmi robotnemi. *Cresc.* 502. t. j. wozem, lub wierzchem, zu Fahren und zu Reiten. Już niepieszo, jak przedtym, ale jezno przybywa. *Dambr.* 3. **JEZDNY**, ego, m., *subst.* (*Vind.* *jesdazh*, *koyianik*; *Rag.* *kognik*); kawalerzysta, konny, ein Cavalierist. Dobry koń jest połowicą zdrowia jezdneho. *Cresc.* 519. Jezdny, drugiego konia próznego wiodący, powodnik. *Cn. Th.* 804. — *§.* W szachach jezdny abo rycerz. *J. Kchan. Dz.* 86. der Springer im Schachspiele. **JEZDZIĆ**, il, i, cz. *częstotl. et niedok.* **JEZDZAC**, **JEZDZIWAĆ** *obsol. frequ.*, często jechać, oft und anhaltend fahren, oder reiten. *Boh.* *gřžditi, geždjvam*; *Vind.* *jesditi, jesdariti, jesduvati*; *Ross.* *ѣздить, ѣзжу, ѣзженіе, Eccl.* *ѣжду, ѣду, язжу, всадничествую, ѣзденіе.* Jeździć kareta, wozem, anhaltend fahren. *Teat.* 22, 26. Jeździć wierzchem, konno, na ko-

niu, zu reiten pfliegen, anhaltend reiten. Z ciałem Światoga i konia żywotnego, na którym sam jeździwał, spalono. *Stryjk.* 297. By kto nie rozumiał, że jeźdźę na trzcinie. *Kmit. Spit.* daß ich auf einem Stedenspferde reite. Chłopy na kiju jeźdźący. *Mon.* 72, 352. Czarownice jeźdżą na łysą górę. *Teat.* 28. b, 151. (na ożogach, miotłach). — W mieście widziałem cuda, skarby, jeźdzące pałace. *Zab.* 9, 304. *Ejssym.* karety, pojazdy, *fahrende Pfaläfte.* Jeździć wodą, na łodzi, morzem płynąć, zu Wasser fahren, zu Wasser gehen, zur See gehen. Rzeki te, tak bystre, że jeździć po nich nie można. *Warg. Radz.* 39. W krzywonośnej łodzi jeździ, i pogania onę wioślami długimi. *Otw. Ow.* 19. — *§.* Jeździć na kim, na grzbiecie czym, kolki na jego głowie ciosać, auf einem herumreiten, ihn tournieren wie man will, nach Belieben mit ihm schalten und walten. Ludzie na tym dzikim świecie, aby byli powolni, trzeba na ich grzbiecie jeździć. *Teat.* 44, 9. — *§.* Jeźdźony, ujeźdźony, zugeritten. Niejeźdźona szkapa łeb kryje, zadem ciska, wspina się, krzyczy, chrapa. *Pot. Arg.* 296. — *Gynaecratemenos*, który da po sobie niewieście jeździć, t. j. którym żona rządzi. *Mącz. etner*, der unter dem Pantoffel steht. — *§.* Jeździć n. p. za granicę, zwiedzać kraje, wojażować, reisen. Pan nasz terazniejszy jeździ po cudzych krajach. *Kras. Pod.* 2, 30. *Boh.* *gezdžilý*, który wojażował, *gereist*, n. p. *gezdili lide.* Tatarscy posłowie corok do Moskwy po trybut jeźdźali. *Tward. Wł.* 9. udają się tam, sie begeben sich dahin, reisen dahin. **JEŹDZENIE**, ia, n., *subst. verb.* (anhaltendes) Fahren, Reiten, Reisen. Jeźdzenie na koniu, daß Reiten, może być bardzo pożyteczne zachowaniu lub odzyskaniu zdrowia. Poruszenie, które jazda konna robi, sprawuje, że krew może wolniej krążyć. *Dykc. Med.* 2, 670. Jeźdzenie szłapią, *Schrittreiten*, służy ludziom słabym. *ib.* 670. Jeźdzenie truchtem, daß Trappreiten, służy hypochondryakom. *ib.* 671. **JEŹDZIEC**, zca, m., *Boh. et Slov.* *gezdec*; *Carn.* *jesdēzh*; *Vind.* *jesdar, jesdazh, jesdnik, jesdez, koinik, konjanik*; *Sorab.* 1. drab; *Bosn.* *kognik*; *Croat.* *konyanik*; *Dal.* *konynik*; *Hung.* *lova gos, lovvagh*; *Ross. et Eccl.* *ѣздохъ, всадникъ*, który jeździ, lub na wozie, *vector* *Cn. Th.* der Fahrer, der Herumfährt, lub na wodzie, wodny jeździec, *zeclarz, der Herumsegler*, lub na koniu, der Reiter. Żeglarza na suchym, jeźdzca nie poznasz bez konia. *Fredr. Ad.* 56. Sławny powietrzny jeździec Pan Blanchard. *Gaz. Nar.* 1, 201. der Luftsegler, *Luftschiffer.*

JEZE, *ęcia*, n., młode jeża, daß Junge eines Zgels. Tam miał jamę jeź, i wychował jeżęta. *Leop. Jes.* 54, 15. **JEZE**, *ysz*, y, *vid. Jeżyć.*

JEŻELI, **JEZLI**, **JEŚLI**, **JESTLI**. (*Cresc.* 607.) *conj.*; *Boh. et Slov.* *gestli, gestliže*; (*Etym.* *jest, et - li*); *Sorab.* 1. jeli, yohli, fehli, (yżli *quam*); *Sorab.* 2. leż; *Croat.* jeli, jeszili, ako; *Vind. et Carn.* zhe, aku, kader; *Slav.* ako, da samo; *Bosn.* ako; *Rag.* *iscetom, akko*; *Ross.* *ежели, аще, естыли, ежелибы, колибы, буде*; (cf. *Hebr.* *יָלִי illi si, Hebr.* *יָלִי lu si*; cf. - li); wyraża warunek, kondycyę, menn, wofern. W obietnicy jest warunek zawsze, chociaż się słowy nie wyraża, to jest: jeśli będę mógł. *Gorn.*

Sen. 322. Madry nie uda się do żadnej rzeczy bez pewnego warunku, temi słowy: jeśli co z strony nie przyjdzie, coby przeszkodziło. *ib.* 309. Bodajby to twoje ale i jeżeli dyabli porwali. *Teat.* 7. c, 58. (to wahanie, tę wątpliwość). Jeżeli zostanie żywa, twym się dobrodziejstwem stanie; jeśli zginie, ty za to Bogu odpowiadać będziesz. *Sk. Żyw.* 2, 167. Dałbym sobie oko wylupić, jeśli nie tak. *Cn. Ad.* 140., (Sorab. 1. niczłli, niezili; Sorab. 2. neliž, nežli, (cf. niź, niželi); *Vind.* samuzh; *Croat.* neli; *Rag.* jeli, njeli). Jeżeli macie, do czegoż ta bojaźń? jeżeli nie, na cóż ta zazdrość? *Teat.* 19. c, 105. Jeśli się tak nie powiesz, więc owak; jeśli nie tędy, tedy owędy. *Cn. Ad.* 318. *gehts nicht so, so gehts vielleicht anders.* Jeśliś pan, siadaj na kobiercu. *ib.* Jeśliś szwiec, patrz swego kopyta. *ib.* (*ne sutor ultra crepidam*). Jeśli kiedy, to teraz się popisz. *ib.* Madry on, jeśli który, albo jeśli kto - jako kto może być. *Cn. Th.* wenn jemand gehtent ist, so ist er; er ist so flug, als es nur ein Mensch seyn kann. — §. Wyraża zapytanie *indirecte* z niejaką niepewnością: czy? *ob.* Zobaczę, jeśli już przyszedł. Pytaj, jeśli tam nie masz jakich do mnie listów. — §. Co za skutki tej komety będą, jeśli w ludziach, czyli inszej materji. *Lat. Kom. C.* 3. bądź w ludziach, bądź... es sey - oder.

JEZIERNA, JEZIORNA, y, ź, miejsce w Mazowieckim, niedaleko Warszawy, sławne swoją papiernią. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine berühmte Papiermühle ohnweit Warschau. Sławne także pojedynkami, które się tu zwykły odprawować. *der Ort ist auch durch die vielen Duelle berühmt.* Apelacya pod Jeziernę. *Teat.* 12, 72. (wyzywanie na pojedynkę). — §. Miasto w cyrkułe Złoczowski. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine Stadt im Zloczower Kreise. JEZIERNY. *ob.* Jeziorny. JEZIERZA herb; w polu czerwonym krzyż kawalerski; na nim jastrząb w pysku pierścień trzyma. Na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. JEZIERZYSKO, a, n., z przyganą jezioro szpetne, ein sumpfiger häßlicher Sandsee. Zdrajce zawiedli naszych na błota i jezierzyska lgniące. *Biel. Kr.* 98. Tu śniegi gór Rufejskich, kałuże, bagniska, i które w świetle leżą, sprowadz jezierzyska. *Bardz. Luk.* 55., *Boter.* 52. JEZIORNY, JEZIERNY, a, e, od jeziora, Sandsee, See; *Boh.* gezerný; *Carn.* jeserske; *Vind.* jeserski; *Ross.* озерный; *Eccl.* ѳзерынк. Woda jeziorna, lacustris, w jeziorach po części stoi, po części płynie. *Kluk. Kop.* 1, 90. Jeziernie brzegi. *Otw. Ow.* 232. Przybrzeża jeziernych zielsk pełne. 558., *Synt. Szk.* 18. JEZIORO, a, n., JEZIORKO, a, n., zdrobn., *Boh.* gezero; *Slov.* gezero, pleso; *Sorab.* 1. jefor, yezor, yezorečk; *Sorab.* 2. jafor; *Carn.* jeseru, jiseru, jesiserishe; *Vind.* jeseru, jesera, isara, jesiera, jezerishe, jesiserinna; *Slav.* jezero; *Rag.* jèzero lacus, jezer, jezero gurges; *Croat.* jezero, jezerische; *Hung.* gödör (2. jezero - tysiąc); *Dal.* yezero abyssus; *Bosn.* jezero 1 uelika barra, 2 broj od deset tissuchja, 3 propast: 1 wielkie błoto, 2 10,000, 3 przepaść; *Ross.* озеро, озерко; *Eccl.* ѳзеро; *der Sandsee*, jest to wielkie miejsce zalane wodą stojącą, i nigdy nie wysychającą. *Kluk. Zw.* 3, 235., *Dykc. Geogr.* 1, 300. Jezio-

ro jedno, ani przyjmuje, ani wylewa rzeki, drugie wylewa rzeki, a nie przyjmuje; trzecie przyjmuje, ale nie wylewa; czwarte jedną stroną przyjmuje, a drugą wypuszcza rzekę. *Ład. H. N.* 59. (cf. Jezioro święte; Jezioro Lubikowskie; Jezioro Żarnowieckie; Gopło). Morze szrodziemne, mimo łączenia się z Oceanem, tylko jeziorem nazywać się powinno. *Stas. Buff.* 251. Małe jeziorko. *P. Kchan. Orł.* 1, 185. JEZIOROŹCE, a, n., miasto w Wojew. Wileńskim. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine Stadt in Sithauen. "JEZIORYARCH, a, m., żaba, *Graec.* λιμνίσιος. *Przyb. Batrach.* der Name eines Frosches in der Batrachom. JEZIORZYSTY, a, e, pełen jezior, kałużysty, *Ross.* тинный, топкий, грязный, болотистый, sumpfig. Dół jeziorzysty. *Leop. Jer.* 38, 6. Błota jeziorzyste. *Vol. Leg.* 2, 1273. sumpfige Pfützen. Woda czysta, niekalna, niejeziorzysta. *Syr.* 937. Miejsca wilgotne jezierzyste w lesie. *ib.* 1326. JEZIORZYSZCZE, a, n., miasto w Wojew. Płockim z starostwem. *Dykc. Geogr.* 1, 300. eine Stadt im Pologtschen.

JEZNY, JEZNO *ob.* Jezdny.

JEZOKRAB *ob.* Jeź morski; żład *adj.* Jeżokrabowy, n. p. Skorupy jeżokrabowe. *Sien.* 377. Meerigel.

JEZOR, a, m., (ozor), język, z pogardą i przyganą, die Zunge, (verächtlich). Pochlebny Cerber powijał ogonem, A z trąby jezor wywlokłszy potrojny, Siegając stopy polizał dostojnej. *Hor.* 1, 308. Trójny Cerbera jezor toczy z krwawą trąbą Pieniste kłaby. *ib.* 2, 98. *Nar.* Smok czubem i trzema strojny jezorami. *Zebr. Ow.* 165. Z pokrzykiem sporym Straszliwie dwójanistym szermował jezorem. *ib.* 219. Pysk jego szalbiertwem samym nadziewany, Ukrywa płytką w jezorze szablęcę. *Zab.* 10, 158. *Zabl.* Świstaki te jezorem tną za okopy I wysledzają zajęcze tropy. *Zab.* 9, 546. *Zabl.*

JEZOWIEC, wea, m., *hystrix cristata*, *Ross.* дякобразъ, długość dochodzi łokcia. Rozgniewany wydaje głos podobny świniemu, straszony zwija się w kłęb, jak jeź. *Zool. Nar.* 336. das Stachelstweim. — §. Botan. Jeżowiec, *echinops* Linn., roślina, mająca pętl białowielnisty, liście białokosmate. *Jundz.* 429.; *Ross.* шароглавъ, перестръль, Адамова голова, die Kugelbistel. JEZÓWKA, i, ź, *Diodon*, rodzaj gadu pływającego, kołcami ruchomemi cały na kształt jeża okryty. *Zool. Nar.* 196. *Kluk. Zw.* 3, 50. *Ross.* двазубецъ, der Stachelstich. — §. Jeżowka Włoska, drzewo, przeskotnica, *Arbutus unedo*, *Sien.* *Wykl.* (Carn. jeshize calix glandis); (*Croat.* sípek, mogran; *Bosn.* maghigne, meghigne, planika, stablo, koje raghja meghigne), *Ross.* зазубренная толокнянка, der Erdbeerbaum. Jeżówki, iżuwki, owoc tego drzewa, Beeren des Erdbeerbaum's. Śmiało szukają iżuwek po lesie, Idą bezpieczne, bez męzów swych kozy. *Hor.* 1, 94. JEZÓWKOWY, a, e, od jeżówki drzewa, Erdbeerbaum's. Jeżówkowy owoc. *Krup.* 5, 151. JEZOWY, a, e, od jeża, Żgel; *Boh.* geżkowy; *Carn.* jeshov; *Ross.* ежовый. Jeżowa skóra *Ross.* ежовина.

JEZUICKI, a, ie, od Jezuitów, jesuitisch, Jesuiten; *Ross.* Езуйтский. Jezuicki zakon od Ignacego Lojoli ustanowiony. *Kras. Zb.* 1, 397. der Jesuitenorden. (cf. pojezuicki).

Dobra niegdy jezuickie, przeszłojezuickie, pojezuickie, po zniesieniu zakonu jezuickiego pozostałe, na fundusz edukacji obrócone. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 258., *Vol. Leg.* 8, 624. JEZUITA, y, m., der Jesuit; *Ross.* Езуитъ. Ksiądz Skarga Jezuita, sławny Stefana i Zygmunta kaznodzieja. *Kras. Zb.* 1, 498. JEZUITKA, i, ż., die Jesuitenmonne. Jezuitki, zgromadzenie białychgłó w Flandryi i we Włoszech; od Urbana VIII zniesione. *Kras. Zb.* 1, 397.

JEZUS, a, m., Jezuś; *Slov.* Gěziš; *Hung.* Jézus; *Slav.* Isukęrstje; *Ross. et Eccl.* Иисусъ. Imię Jezus zbawiciela znaczy, i jest właśnie temu dane, który jest bogiem i człowiekiem, a nie z trafunku, ale z woli bożkiej: nazwiesz imię jego Jezus. Wielu ludzi tym imieniem nazywano, syna Nawe, syna Jozodecha, syna Syracha; jednak daleko słuszniej zowiemy tym imieniem zbawiciela; dlatego to imię Jezus jest przednie i własne zbawiciela naszego. *Karnk. Kat.* 25. *Kucz. Kat.* 61., *Hrbst. Nauk.* C 5 b. W Warszawie wielki i wspaniały szpital, imieniem Dzieciątka Jezus nazwany. *Mon.* 68, 114. Wierzę w Jezu Chrysta (zamiast: w Jezusa Chrystusa). *Biał. Post.* 3. *Vocat.* o Jezusie • o Jezu. JEZUSEK, ska, m., zdrbn., Skoro dziecię na świat wyjdzie, wnet mu krzyżki na szyję, wnet szubeczki i koszulki, jakoby jakiemu Jezusowi, pisane a zepstrzone. *Glicz. Wych. F.* 3. — §. Jezusek, świętoszek, lizobrazek; ein Heiligenstuffer. JEZUSOWY, a, e, Jezu. Umrzeć gotów jestem dla imienia Pana Jezusowego. *Biał. Post.* 146. Ignacy z Lojoli fundator zebrania Pana Jezusowego. *Wys. Loj.* 5. t. j. zakonu Jezuickiego, der Gesellschaft Jesu.

JEZYC, ił, y, cz. niedok., najeżyć, wżeżyć dokon., (*Etyrn.* jeż), *Bosn.* sjesgiti; *Vind.* sjesiti, sjesati • jatrzyć, sierdzić; ieshati • wzburzać, fermentować; jesa • gniew; jesn • gniewny; jesiti • tamować; jies • tama, grobla, (cf. jaz); *Rag.* jęxiti, (*Rag.* jęxgna horror); *Ross.* хмурить, хмурю; storezyć, strożyć, jak jeż swoje kolce propr. *et figur.* etwas spitziges, wie die Stacheln des Igels sind, in die Höhe richten, emporsträuben, sträuben, emporstreichfen, emporheben. Włosy na głowie jeża dzisiejsze przypadki. *Teat.* 42. c, 57. Darmo nie jeźcie płochęj czupryny, Bo z tój jesteście, co i my, gliny. *Zab.* 9, 345. *Zabl.* Niezliczonemi promieński rycerze Jaśnieli jeżąc dzidy, szyszaki, puklerze. *Przyb. Mill.* 178. Ta mar-na ohyda tak nas bardzo jeży. *Pasz. Dz.* 116. (jatrzy, gniewa, sroży, aufbringen, in Harnisch jagen). JEZYĆ się recipr. *Boh.* gežim se; *Ross.* ежиться, съежиться, съеживаюсь, щетниться; strożyć się, powstawać, o włosach, sich in die Höhe sträuben, zu Berge stehen, in die Höhe stehen. Włosy się na głowie wszystkim z strachu jeżą. *Stryjk.* 201. Jak u jeża morskiego na łbie się jęj jeży Włos, albo jak szczecina na dziku, gdy bieży. *Hor.* 2, 329. *Min.* (horret capillis asperis). *Pilch. Sen.* 265 Z gniewu i z okropności drzę, włos mi się jeży. *Min. Ryt.* 2, 236. Plenny kłos ku niebu się jeży. *Dar. Lot.* 7. — *Trans. affect.* Jeżyć się • srożyć się, sierdzić się, sich ent-rüsten, unwillig werden, in Harnisch kommen, aufgebracht werden; *Boh.* gežiti se, zpauzyti se; *Vind.* se jesiti, (cf. vunsjesuvatife • do końca wydziwiać, udobruchać się); *Carn.*

jesim se; *Rag.* jęxiti se; *Ross.* взерошиться, взеро-шиваться. W młodzieży Kreteński Mars srogi się jeży. *Jabl. Tel.* 162. Pan się na służę za żywota jeży, Po śmierci równo z nim w końnicy leży. *Rys. Ad.* 57. JEZYCZASTY, a, e, na kształt języka, językowaty, zungenförmig. Ryba jeżyczasta morska, ma kształt języka albo podeszwy, *solla*, der Zungenfisch. *Krup.* 5, 72., (ob. Język ryba). JEZYCZEK, czka, m., dem. nom. język, *Boh.* gazeyček, gazyczek; *Sorab.* 1. yazeczck; *Vind.* jesizhek, jesizikh, jesishiz; *Carn.* jesizhk; *Croat.* jęzichęcz; *Bosn.* jeziciaz; *Rag.* jeziciaz; *Ross. et Eccl.* язычекъ; das Züngelchen, das Zünglein. Jam ci nożeczki i stopki prostował, I w ustach slicznych jeżyczek kierował. *Past. Fid.* 195. Ten pan kawaler ma długi jeżyczek, boję się, aby tego sekretu nie wydał. *Boh. Kom.* 4, 381. (gadatiwy, świegot, nie trzyma języka za zębami). — §. Jeżyczek podniebionowy, *uvula*, małe ciało, z myszek i z gruczołków zrobione, figurę kliniastą mające, w szrodku zasłony podniebieniowej wiszące. *Krup.* 2, 338. Jeżyczek, czopek w gardle, w połyku. *Sienn. Rej., Sorab.* 1. schiynę tżopik; *Rag.* jeziczaz; *Vind.* zhezpizh, jesishk, zapfel; *Carn.* zizphék, gerzhanik; *Bosn.* resa, jeziczaj od ghrilla; *Slav.* resa, das Zäpfchen hinten am Gaumen. — §. Jeżyczek w wadze, die Zunge an einer Wage; *Carn.* jékélz, perhaj; *Ross.* сторожокъ, стражникъ, стрѣлка. Mgnienie jeżyczka u wagi. *Leop. Jes.* 40, 15., *ib. Sap.* 11, 23. Dziś górą idzie, jutro ziemi siega waga, I wieczystą koleją kołyszac się sobie, Nigdy w ścisłej jeżyczka nie postawi kłobie. *Zab.* 12, 252. Jeżyczek na kompasie • indeks, skazówka, der Zeiger an der Sonnenuhr. Jeżyczek w sprzączce, die Zunge in einer Schnalle. — §. Jeżyczek u żalobnego kornetu, który z pod kornetu na szród czoła wychodził, die Zunge, das Züngelchen an einem Trauertopfeuge. W drugim miesiącu wdówka już w żalobie coś odmieniać poczyna, W bieliznie, w głowy stroju, jeżyczka przyrzyna. *Jak. Baj.* 234. — §. *Botan.* Jeżyczki psie, *Cynoglossum* Linn. Hundszunge, nazwane od podobieństwa do języka psiego. *Syr.* 1299., (*Rag.* tarpüt); krajowe nasze rosną przy płotach, mają korzeń bardzo soczysty, liście długie wężyste; nasienie sukna się chwytą. *Kluk. Rosł.* 2, 224. gatunek ostrzenia. *Jundz.* 153 — Pacierzyczka, psi jeżyczek, *Myosotis Lappula* Linn. Hundszunge, eine Art des Mäuselöhrlchen. *Jundz.* 155. — Jeżyczki ziele, *plantago lanceolata*, Schafzungen, Wegebrett. *Cn. Th.* babka lancetowata. *Jundz.* 137. — Jeżyczki siwe, *Leontopodium*, der Löwenfuß, Bärlapp. *Syr.* 1300. Smocze albo weżowate jeżyczki, *Arisarum tertium*, die kleine Pfaffenbinde, das dritte Aaron. *ib.* 636. Ziele Szpacze jeżyczki, ma listeczki na kształt jeżyczków szpaczych, *lingua passerina*, Spatzenzunge. *Syr.* 597. Wróble jeżyczki • sporysz. *Sienn.* 26. JEZYCZKOWATY, a, e, na kształt jeżyczka, wie ein Züngelchen gestaltet. Korona kwiatów jeżyczkowata, *lingulata*, której bok jeden kraju znacznie jest przedłużony i do jeżyczka nieco podobny. *Botan. Nar.* 103. JEZYCZKOWY, a, e, od jeżyczka, Zünglein. Jeżyczkowe ziele, jagoda listna, *bis lingua*, das Zapfenkraut. *Syr.* 1457. po-

mocne przeciw spadnieniu języzka. *Urząd.* 316. *JĘZYZCZNOŚĆ, ści, ż., świegotliwość, gadatliwość, die *Plauderhaftigkeit, Gschwätzigkeit; Rag.* jezicnos, govornos; *Vind.* jesizhnost, pladrazhnost, jesizhenje, jesikenje; *Croat.* jezichyansztvo, jěžichenye; *Dal.* yazjcsanztvo; *Bosn.* jezicjenje, tlapa. JĘZYZCZNY, a, e, JĘZYZKOWY, od języka, *Zungen-*; *Sorab.* 1. yazekwaté; *Rag.* jezicni; *Ross.* язычный. Język przez żyłkę języczną związany jest z kośćcami krtani. *Kirch. Anat.* 85. Języczne schowanie albo zamknięcie, *linguarium. Cn. Th.* 248. ein *Maulkorb, Zungenzwang*, (cf. knebel). Języczne księgi, jako partesy, *liber linguae similis, linguatus. Cn. Th.* 443. *ob.* Językowany, języczasty. — §. Co do mowy, języczny: świegotliwy, niepowsciążliwego języka, nie zatrzymujący słowa, *Zungen-, Sprache-*. Zadał mu kilka ciosów języcznych. *Mon.* 66, 213. Grzechy języczne, kłamstwo, krzywoprzysięstwo, swary, bluźnienie, przeklinanie. *Wróbl.* 91. *plauderhaft, schwätzig; Boh.* gazykotepec; *Carn.* jezizhliv, jezizhni, jezizhnek, (2. Jesizhnek = bożek *Ajus*); *Vind.* jezizhnik, jezizhuvauz, zhienzhavez, jezizhen, jesikast, pladrazhen, quantazh; *Bosn.* jezicjan, jezicnik; *Croat.* jěžichen, jezichlyiv; *Rag.* jezicjan, govorni, jezicnik, f. jezicnica; *Eccl.* глагольскій, язычнѣ, язычнѣкъ [gentilis. 2]. Języcznego słowo: nie powiadaj nikomu; a sam powiada każdemu. Języczny nie zatrzyma tajemnicy. *Cn. Ad.* 321. *Zarn. Post.* 124 b. Wino niewiasty języczniejsze i mowniejsze uczyni. *Petr. Ek.* 81. Języcznym, gadatliwym być, *Carn.* jezizhiti, jēsizhem, jezizhuvati, jezizhujem; *Vind.* jezizhiti, zhienzhati, (jesizhuvati = odmrukiwać); *Ross.* язычить плесѣ, plotki robić. — §. Osobliwie: potworny, obmowny, lästern, verläumberisch. Człowiek języczny nie będzie poszczęścił. *W. Ps.* 159, 12. *not.* „złomóweca, potwarca”; *Ross.* злоязычный, язычнѣ. Języczni ludzie, jednegoż i chwala i gania. *Ezop.* 43. Kiedy kto blisko mieszka języcznego człeka, Nie trzeba psa, lepiej go i z domem oszczeka. *Pot. Jow.* 139. — §. Języczna wina, języczne pieniądze = kara za świegotliwe obmowy, wina pieniężna lekkomowności, *Lästergeld, Strafgeld für löse Reden*. Szkoda tą skarżę się sam, abym drugi raz ostrożnie mówił, a będzie ta danina jakobym też języczną zapłacił winę. *Gorn. Sen.* 313. — §. *zartem*: Języki posiadający, *sprachengelehrte, mehrere Sprachen besthend*; *Ross.* словесникъ, язычникъ. Języcznemu dobrze kraje zwiedzić, bo wszędzie się rozmówi. JĘZYK, a, m., *Boh.* gazyk; *Sorab.* 1. jazyk; *Sorab.* 2. jesik; *Vind.* jesik; *Carn.* jēsik; *Slov.* gazik; *Bosn.* jazik, jezik, jezic; *Croat.* jěžik, jezic; *Rag.* jezic; *Slav.* jezic; *Ross.* языкъ; *Eccl.* языкъ, орудіе глаголанія, (cf. jezor, ozor); §. 1. jest to miesista część w ustach, do dolnej szczęki jednym końcem umocowana, która się za pomocą różnych muszkułów różnie poruszać może. Wszystkim zwierzętom służy do uczucia smaku, a ludziom i do gadania. *Kluk. Zw.* 1, 47. die *Zunge*. Język przerabia pokarm śliną. *Zool. Nar.* 25. Język narzędzie zmysłu smakowania. *ib.* 53. W ukuszeniu naczyniem jest język. *Sak. Probl.* 85. Ma dobrego sługę, co w kuflu języka nie moczy. *Mon.* 76, 770. (bynajmniej nie pije). Ko-

niec języka, die *Zungenstipe*, jest część, która przednie zęby dotyka. *Krup.* 2, 339. Język komu urzuć, wywlec, *elinguare. Cn. Th.* einem die *Zunge* *ausschnitten*, *herausreißen*. Język staje się przez swoje układność i szybkość sposobnym do różnego działania, jako to do mówienia, śpiewania, żucia i połykania; i jest najprzedsniejszym narzędziem smaku. *Wej. Anat.* 182. — a) W licznym sposobach mówienia język osobliwie uważany bywa, jako narzędzie mowy. *In sehr zahlreichem Rebenarten wird Zunge besonders als Werkzeug der Sprache betrachtet*. Ktoż mową bez języka będzie? *Psalmod.* 57. Tłumacz rozumu, język z swemi słowy. *Szusz. Pieśn.* 1 B 2. Nie jestem mąż mowny, bo ciężki język mam. *Budn. Ex.* 4, 10. (ciężką mowę lub wymowę). Ukąsć się w język, wstrzymwać się od gadania, n. p. Lepiejby mi się było w język ukąsć, niż tak prędko wygadać. *Teat.* 21. b, 78. Postrzegłszy zdradę, w język się ukąsła. *Pot. Arg.* 10. t. j. zamilkła, sie biß sich in die *Zunge*, *verstummt*, *brauß ab*. — Co na sercu u trzeźwego, to na języku u pijanego. *Rys. Ad.* 5. pijany świegotliwy, *Betrüfung* *haben* *daß* *Sperz* *auf* *der* *Zunge*. Język nieostróżny prawdę skrytą wyjawia. *Cn. Ad.* 322. Język bez pamięci, tajemnicy nie strzyma. *ib.* 323., *Slov.* Co kdo ma w komore, to widawa do kuchině; co na sercu, to i na języku. — Plecie, co mu ślina na język przynosi, *Slov.* čo na *gazik* *pridě*. Plotło mi się w usciech, siedziało mi na końcu języka, *versabatur mihi in labris prioribus. Mącz.* ochapiało mi się, *es* *schwelte* *mir* *auf* *der* *Zunge. Cn. Ad.* 530. *Slov.* na *gaziku* *sa* *mi* *pletě*. — Na końcu języka *scil.* mieszka = dopytasz się, najdziesz, *quisquis habet linguam, poterit pertingere Romam. Cn. Ad.* 531. Na końcu języka droga. *Rys. Ad.* 49. Ja nie wiem, gdzie kom mam szukać. *R.* Nie wiesz? na końcu języka! *Boh. Kom.* 4, 235., *Ross.* языкъ и до *Kiena* *доведеть*; *mit Fragen* *kommt* *man* *weiter*. — Miej język za zęby; pierwej się w palec ukąs, niżli co masz rzec, t. j. *milcz*; *digito compece labellum. Mącz.* halte deine *Zunge* *im* *Zaume*; (*Slov.* *gazik* *za* *zubami* *mat*; *Slav.* *jezik* *za* *zube*, *stisni* *zube*). Dobrze mieć, jako mówią, język za zębami. *Simon. Siel.* 109. Język za zębami chowaj, ujdziesz kłopotu. *Opal. Sat.* 121. Umiała język swój dobrze zamykać, i tajemnice powierzone sobie dobrze taić; nie, jako krewkość niewieścia zwykła, z językiem wylatała, ale mądrze milczała, sama w sercu boga, a w języku miarkowanie słów swoich mając. *Sk. Zyw.* 1, 381. Gdyby nie jeden miał język za zęby, Pewnieby nie miał wyciętej gęby. *Jabl. Ez.* 136. Żadna kobieta za językiem sekretu nie mieści. *Teat.* 46. b, 68. (wygaduje się). Ma długi język = gadatliwy, n. p. Wiem, iż tak długi masz język, już więcej ci nie powiem. *Teat.* 53. b, 50. *Ross.* у него языкъ *дологъ*; *Slov.* ma *dobri* *gazik*. Plotkaś, masz język długi, usłyszysz słowo, przyłożysz dzie sięć. *Mon.* 70, 586. Najniegodziwszy gatunek ludzi z długim językiem. *Teat.* 10, 73. Nie przepuszczają najmniejszej rzeczy nabożne dewotek języki. *Pam.* 85, 1, 603. Nie prędzej chodzi koło, jak u niej język. *Teat.* 28, 108. *Slov.* idě *geg.* *gako* *koleso* *mlinskē*. — Za ję-

zyk go ciągnąć, wybadywać z niego, wciągać go, żeby koniecznie gadał i wygadał się, n. p. Kiedy mnie ciągniesz za język, już ci muszę powiedzieć. *Teat* 37, 218. Zle gadał o panu przed domowemi, aby ich za język wyciągał, a potym donosił. *Mon.* 66, 54. Kiedy kogo, co nie wie, za język ciągną, żeby koniecznie coś powiedział, powie to, czego nie wie. *Ossol. Str.* 1. einen (an der Zunge ziehen) zum Reden zwingen, ihn ausforschen, ihn ausforschen, ausfragen. — Bardziej boli od języka, niż od miecza. *Cn. Ad.* 10., *Slov.* używają gazika mesto meča; rana się zgoi, słowo się nie zgoi, die Zunge verwundet oft schmerzlicher, als ein Schwert. Nie mogąc tego dowieść, na co się byli nasadzili, mszczą się złym językiem. *Gorn. Dw.* 272., (*Ross.* злоязычие; *Eccl.* язык-ковредие, potwarz, obmowa; *Verb.* злоязычествую obmawiam). — Ah język, najszkodliwsza sztuka u człowieka. *Simon. Siel.* 26. Język najgorszy i najlepszy; słowem obrazisz, słowem zleczysz. *Cn. Ad.* 322. Język nasz, jest to ów pan woźny, co wszystko obwoływa złe i dobre, jest to członek nad wszystkimi członki i najszkodliwszy i napożyteczniejszy. *Rej. Zw.* 140. b. Wymówiwszy swoje, com miał na języku, Znowu jestem Wac Pana przyjaciel od serca. *Zabl. Zbb.* 10. co miałem na sercu, was idy auf dem Herzen hatte. Serce moje we łzach tonące, języka tamuje mowę. *Sk. Zyw.* 1. 144. — *Titubo*, obawiam się, zająkam się, na trepkach mi język chodzi, źle wymawiam. *Mącz.* idy stam mele, stoße vor Schrecken. — Przyjsć na języki ludzkie, dać powód ogadania siebie, n. p. Przyszliście ludziom na język i na osławę u ludzi. *Radz. Ezech.* 36, 3. (*not.* t. j. ludzie z was szydzą). Przyszliście na język i na obmowisko ludzkie. *Bibl. Gd. ib.* ihr seydt den Leuten inß Maul kommen und ein böß Gefährte worden. *Luth.* Wzieli was na język i za osławiony lud. *Budn. ib.* Świat wielki idzie na języki, bo nań wieśniacy kraczą, gdyby wrony. *Teat.* 42, c, 16. Na języki padnie, i palcem go pokazywać będą. *Opal. Sat.* 50. inß Gerede kommen. Senat królewski na języki pospolite przypadał, jakoby od Krzyżaków zfałszowany. *Krom.* 442. (*male audit.*). Wzajemnie sobie językami docinały obie. *Mon.* 76, 7. przymawiały, przycinały (*ob.* Przycinek). — Językiem siecze; nieleda żołnierz. *Cn. Ad.* 323. mit dem Maule ist er ein großer Held. (*cf.* kto wiele mówi, mało uczyni). Widzę, żeś tchórz i bardziej językiem, niż żelazem umiesz szermować. *Boh. Kom.* 4, 244., *Teat.* 42, b, D. Językiem się wysiec. *Cn. Ad.* 521. wygryźć się, wyplatać się, się heraußbeißen, sich heraußreden auß einem verworrenen Handel. Język broń nieposłednia; język jaka taka obrona. Od czego język? *ib.* wożu hat man denn daß Maul? Umieją śpiewać, mleć językiem. *Przyb. Milit.* 368. (pleść, świegotać). Już oparty o ścianę młynkuje językiem, oczyma przewraca. *Mon.* 68, 205. (język mu jak w pantoflach chodzi). Nie zaboli język od dobrego słowa, łaskawe słowo znajdzie łaskawe ucho; *Ross.* отъ учтивыхъ словъ языкъ не отсохнетъ. Językiem ludzi odbędziesz, lecz sumnienia nie pozbędziesz; językiem sumnienia nie oczyści. *Cn. Ad.* 323. daß Ge-

wissen läßt sich nicht betäuben. Aleć ów jest Mirtyl; więc miłości Wleń wszystkie w język mój teraz grzeczności. *Past. Fid.* 161. w usta moje, w mowę moje, in meinen Mund, in meine Rede. — W wolnej Rzpltej trzeba tego, aby był język wolny. *Budn. Apoph.* 88. głos wolny, by wolno było gadać, daß man frey sprechen dürfe. Nie Cesarska rzecz, wolne języki zabraniać. *Sk. Dz.* 321. Nie ma język kości, ni gęba pana. *Pot. Arg.* 254. (*oppos.* martwy język; *Slov.* má mrtwi gazik, nihil loquitur). — *§.* *personif.* Zły język n. p. mię udał u Wc Pana. *Teat.* 21. c, 70. t. j. obmówca, eine böse Zunge, ein Verleumder. Jest wiele złych języków; a on jest człowiek łatwy do wierzenia. *Boh. Kom.* 4, 81. Żyj oszczędnie; łakomyś, zły język powiada. *Min. Auz.* 59. — b) *Milit.* Język: wiadomość, doniesienie n. p. o stanie nieprzyjaciela, (*cf.* pod lud chodzić, die Rundschau, Nachricht, z. B. von der Lage des Feindes. Tym czasem z językiem ktoś przybieży, że w kilku nieprzyjacieli milach już widziany. *Tward. W. D.* 83. Myśmy języki świeże zawsze mieli o pogańskich zamysłach. *Tward. Wł.* 65. Zasiągnąwszy języka, że wiatry ojca mego w Sycylijskie zapędziły strony, postanowiłem tam popłynąć. *Tr. Tel.* 9. — Osobliwie zaś rozumie się: pojmaniec z nieprzyjacielskiej strony, od którego się wywiadywać można, ein Gefangener, durch den man Ausfunft erhalten kann. Konne rotę wysłał dla języka, aby o zamysłach nieprzyjacielskich mógł wiedzieć. *Warg. Cez.* 216. Do hetmana język przywieziony, Skoro w namiocie dla pytania stawa, O wszystkim słuszną relacją dawa. *Jabl. Buk. N.* 2 b. Te mi nowiny języcy powiedzieli, że się okopują Turcy. *Jabl. Buk. O* 3 b. Na tych czatach dostał czterech chorągwi i języków żywych pięciu, od których wiadomości zasięże o następującym nieprzyjacielu. *Tward. W. D.* 83. Pieczynigowie, usłyszawszy wieść od Ruskich języków, jakoby się na nich Swentosław przybliżał, odciągnęli od Kijowa. *Stryjk.* 121. Chcąc mieć jaką wiadomość o nieprzyjacielu, kazał się starać rotmistrzowi o język. Dostawszy więźniów rotmistrz, wrócił się. *Pap. Ryc.* 340. — *Fig.* Szli mędracy, miasto języka Mając gwiazdę przewodnika. *Groch. W.* 60. t. j. miasto uwiadomiciela, prowadziciela. — *§.* 2. Mowa, którą się naród od narodu różni, die Sprache einer Nation; (*Sorab.* 2. rez, sprocha; *Sorab.* 1. yazek, riecz, retż; *Vind.* jesik, govor, shpraha, sreka, beśseda). My Polacy, jako i inne Słowiańskiego języka ludzie, mowę swą z Greckiego języka mamy wziętą; tego się dowiecie od każdego Polaka, który jeuo Grecki język rozumie. *Orzech. Qu.* 112. Nasz język nie jest sam w sobie stary, ale urodził się niebardzo dawno z Słowiańskiego. Albowiem wszystkie te języki: Polski, Czeski, Ruski, Charwacki, Bośniński, Serbski, Racki, Bulgarski i inne, były pierwój jeden język, jako i jeden naród Słowiański. Z tego tedy narodu, kiedy jedni tam, drudzy sam siedliska swe przenieśli, przyszło i to, iż z jednego języka wiele się ich urodziło różnych. *Gorn. Dw.* 46. Nieżywe języki, todtę Sprachen, są, albo tylko nieżywe, nie mające już własnego kraju, przecieź z pism uczone, jak Łaciński; albo wcale umarłe, jak Gotski. *Kluk. Zw.* 1,

59. Uznana teraz powszechnie języków, jak zowią, niezjącej potrzeba. *Mon.* 65, 231. Często kroc na nasz język ptocho narzekamy, Jest to skarb bardzo wielki; ale go nie znamy. *Dmoch. Szt. R.* 17.— *Theol.* Dar języków, gdy kto z informacyi bożej cudzemi językami, nie uczywszy się ich, mówi. *Birk. Dom.* 46., *Croat.* jezikoznanstvo *philologia.* — *Fig.* Każda namiętność swego używa języka. *Dmoch. Szt. R.* 53. t. j. swego sposobu mówienia, jede *ſelbſtſchaft hat ihre eigene Sprache.* Nie miłujmy słowem tylko, albo językiem, ale skutkiem i prawdziwie. 1 *Leop.* 1 *Joan.* 3, 18. (mową, tak że się na gadaniu kończy). — 2. 3. Język = naród, ein *Wolf*; (*Eccl.* *языкъ, племя, родъ; Graec.* *ἔθνος gens, natio; языкъ* pogański). Patrzymy na królestwa wschodnie, patrzymy i na języki one królestw Sławiańskich, w jakiej zgrabie i niewoli siedzą! *Sk. Kaz.* 345. Nie wdawał się z niewiernymi i pogani i obcego języka ludźmi. *Sk. Dz.* 875. Zakon Maltański składa się z siedmiu narodów, które nazywają językami. *Wyrw. Geogr.* 200. die *ſieben Zungen* des *Maltheſer-Ordens.* — §. 4. Od podobieństwa kształtu: a) język = klin ziemi w morze wychodzący, die *Erbzunge, Landzunge; Ross.* *перешеекъ.* Sycylia trzema językami ku morzu wychodzi, to jest trzema klinami długimi. *Otw. Ow.* 542. — b) Język, ryba w Dnieprze; jeżycza ryba, z czarnego morza przychodzi, podłużna, płaska, *pleuronectes linguatula Linn.* der *Zungenfiſch,* die *Zunge.* *Kluk. Zw.* 3, 168., *Boter.* 22. — d) *Botan.* Psie języki ob. Jeżyczki. Psi język ob. Ostrzeń. — Wołowy język ob. Miodunka. — Jeleni język ob. Jeleni. *JĘZYKOBOLLENIE, ia, n., *Eccl.* *языкоболіе, языкворедіе, язичная болъзнь; Graec.* *γλωσσολγία, Zungenſchmerzen.* *JĘZYKOGNIOKSZTAŁTY, a, e, kształt ognistego języka mający, jak płomyki na głowach apostołów w dzień święteczny, *feuerzungengeſtaltet; Eccl.* *языкоогнеобразный; Graec.* *γλωσσοπυρόμορφος, linguigniſormis.* JĘZYKOWATY, a, e, JĘZYKOWATO *adverb.*, na kształt języka, *zungenförmig.* Ku południowi każdy ład kończy się językowato. *Stas. Buff.* 149., *Ross.* *языкообразный.* JĘZYKOWY, a, e, jeżyiczny, od języka, *Zungen = Kość językowa. Krup.* 2, 339. Nerwy językowe, językiem ruchające. *Krup.* 3, 181. Duch święty przybył w ogniowych kształciech językowych. *Groch. W.* 82. Obmowisko językowe. 1 *Leop.* *Job.* 5, 21. Śmierć i żywot w językowej mocy. *ib. Prov.* 18, 21.

Pochodz. *dwujeżyzny.*

JEŻYNA, [OŻYNA. 1] y, ź., (*Ety.* jeż, cf. ostreżyny), *Rubus fruticosus Linn.* gatunek maliny; jagodami tej krzewiny wina farbuja. *Kluk. Dykc.* 3, 29. die *Brombere,* der *Brombeerſtrauch; Slav.* kupinje; *Vind.* *stroshniza,* *stroshenza,* *ostroshenza; Croat.* *rubida; Bosn.* kupinna, draccja; *Ross.* *ежевика;* (*Rag.* jezina = chudość, schnienie). Chróst, ciernie i jeżyny geste. *Geb. Hym.* 317. Jeżyna i cierniem zarosłe pola. *Tr. Tel.* 244. Jeżyny, jagody, owoc; *Bosn.* kupignaccja, *Brombeeren.* Weźmij jeżyn jagód czyścic uzrzałych, a niezgniłych. *Sienn.* 482. Chceszli mieć ocet bardzo ostry, weźmij ostreżyn albo jeżyn, które po polu rosta. *Cresc.* 362. Ta orzechy przynosi, ta słodkie maliny, Ta dożrzałe poziomki, ta czarne jeżyny. *Zbil. Żyw. B.* 2.

[Ożyna czarne usta tuląca do malin. *Mick. Pism.* 1, 91. — 1] — 2. Drzewna jeżyna, morwa. *Sienn.* 104. *Ross.* *черное тутовое древо, morus nigra Linn.* die *Maulbeere.* JEZYNKA, i, ź., *rubus caesius Linn.* mniejszy od jeżyny krzew, jagody nosi błękitne, rośnie w zaroślach i na trzebieżach. *Jundz.* 271. die *Traubenbeere, krichebe Brombeerſtaude.* JEZYNOWY, a, e, od jeżyny, *Brombeer = Jeżynowe jagody, mora rubi. Sleszk. Ped.* 412. Z jeżynowego pręcia kosze pleść. *Otw. Wirg.* 386. Kierz jeżynowy. *Klon. Fl. D.* 1 b., *Slov.* kupinjak. JEZYSTY, a, e, strożący, sterczący, szorstki, do góry stojący; *Ross.* *шетинный, in die Höhe ſtraubend, empor ſtehend.* Otaczały go w koło serafy ogniste, Podnosząc świetne herby i dzidy jeżyste. *Przyb. Mitt.* 52. Ów lew z jeżystą grzywą. *Przyb. Ab.* 47. Włosy nam na głowach z wylęknienia jeżysto powstały. *Przyb. Luz.* 155., (*Ross.* *сжевать szorstki, = krnąbrny).*

J I.

*Jl = i = gi; zamiast go, jego, *accus. pronom. on;* n. p. *W. Ezod.* 37, 11. *Sekluc. wszędzie.* cf. gi, *ibn.*

*JLEM ob. Jeść, jem.

JJ. *abbreviacya,* n. p. JJ.OO. = Jaśnie Oświeceni. JJ.WW. Jaśnie Wielmożni. cf. *J abbrev.*

J O.

J. O. *abbreviatura:* J. O. Mści Xże = Jaśnie Oświecony Mości Książę. *Kpcz. Gr.* 1, p. 50. *Erlaudter Fürjt.*

JOACHIMIK ob. Taler. JOASIA, imię białogłowskie [*demin.* Joanna 2]. *Teat.* 36, 30. ein *Weibername.*

JOB, *JOP, a, m., *Ross.* *Іовъ;* między wschodniami bogaczami jeden z najmajątniejszych. *Chrośc. Job.* 6. *Šioš,* der *reidſe Šioš.* Ztąd w przysłowiu: oto Job = (to wielki bogacz). Przykład cierpliwości ś. *Jopa.* 1 *Leop. Tob.* 2, 12. (Joba 3 *Leop.*). JOBOW, *JOPOW, a, e, *Šioš = Jobowa* cierpliwość. *W. Jak.* 5, 11. (**Jopowa.* 1 *Leop.*). Niemcy mają przysłowie: *Jobowy* posłaniec: *eine Šioš = Poř,* o doniesieniu smutnym, nieszczęśliwym.

JODŁA, y, ź., (*Boh. et Slov.* *gedle, gedlička; Sorab.* 1. *yedla, jedla; Vind.* *jödla, jedla, jela, jeu, jeuka, hoika, jödlovo drevo, smreka; Carn.* *jednla, jela, jelovka, jevka, jëlu, hoja, hojka; Dal.* *yela; Bosn.* *jela, jelovina; Slav.* *jëla; Rag.* *jeela, cesvina; Croat.* *jalva, jelva, jalvicza, jelvicza; Ross.* *ель, елка, елочка, пихта; Eccl.* *єлине; Graec.* *έλτηη; cf.* *jedlina); abies,* die *Tanne, Weißtanne,* drzewo pierwszej wielkości, mające pień prosty, korę brunatną, rosnące na kształt piramidy. *Kluk. Rosl.* 2, 24. Są tam buki, są sosny, są jedle (jodły). *Pot. Jow.* 2. Miła jedlinko, wszak się me oko nie zwiodło, Znalazłem cię, ach rośnij! kiedyś będziesz jodłą. *Zab.* 9, 379. *Ejsym.* JODŁOWY, a, e, jedlinowy, od jodły, *Tannen =; (Boh. et Slov.* *gedlowý; Sorab.* 1. *yedlane; Rag.* *jelov; Carn.* *jëlou, jedlov; Vind.* *jedlou, jeuni, jeushen, jelou, hoini; Croat.* *jalöv, jelov; Ross.* *еловый, елевый, пихтовый; Eccl.* *єлевый). Jodłowy gaj, Croat.* *jelje, jelische, jelo-*

vische; *Vind.* jeuna gosda, jedlou goisd, hojish; *Ross.* пихтовникъ. Jodłowa szyszka, (*Vind.* jeuni zhurzheł, jedlou shtarsh, skorsh, zhersb). Z drzewa jodłowego dobre bywają dyle i tarcice i maszły. *Kluk. Rosł.* 2, 24.

J O Ł D A S Z , a , m . , z *Tureck.*, kamrat, towarzyszy. *Czart. Mscr.*
*JOLENTA ob. Helena.

J O N A K ob. Junak. JONEK. *Teat.* 8, 7., ob. Janek, Jan.

J O N K W I L A , i , ż . , z *Franc.* jonquille, gatunek narcyzów.

J O T A , y , ż . , daß Jota, ob. pod literą I. — *Fig.* Najmniejsza kropka w pismie; *Rag.* slówze, daß kleinste Jota, der geringste Punkt einer Schrift. Do ostatniej się joty pisma pełnić muszą. *Pot. Zac.* 47. Co do joty wypełnię twe rozkazy. *Teat.* 14, 89. Prawo jest tak świętą rzeczą, że i jedna jota nie powinno być odmienione. *Dyar. Grodz.* 547. On na twe skargi, żale i sprawy, Nie odpowiada jednej nawet joty. *Chrośc. Job.* 124.

J O W I A Ł , a , m . , J O W I A L I S T A , y , m . , a) wesołek, żartobliwego humoru, ein jovialischer, lustiger Mensch. Jowialistom rzadko się szczęści po ich woli. *Fur. Uw. J.* 2 b. Nie źle, gdy pora, być jowialistą, byle nie trefnikiem. *Mon.* 75, 720. b) Jowiała psa do suk i puszczać, a melankolika chyba bardzo dobrego. *Ostros. Myśl.* 10. einen munteren, lustigen Hund. JOWIALIA, Jovialitates; na przykład Wacława Potockiego: żarty, facecye, burleszki, jovialische, launtige Schriften.

J O W I S Z , a , m . , Jupiter; *Slov.* Kralomoc; *Boh.* Kralomoc, Peraun, Peron, Perun; *Vind.* Kralomozh; *Carn.* Boshak, Berôn, Kraylomozh, Gromãzh; *Eecl.* Зевесъ (ob. Jupin, ob. Jessa). Jednak to dobrze Jowiszem zostać, choć rządzić światem mozoła. *Kniaz. Poez.* 1, 91. Jowisz gromobójca. *Klon. Wor.* 1. gromowładca. *Otw. Ow.* 78. ociec gromowładcy. *Zab.* 16, 89. *Třeb.* Gromowładna Jowisza prawica. *Zab.* 8, 560. *Koss.* cf. piorunowładny; piorunowładca. *Otw. Ow.* 13. — §. *Chym.* Broda Jowisza ob. Broda. *Krumł. Chy.* 405. — §. Jowisz, gwiazda na niebie, der Jupiter, der Planet. Gwiazda Jowisz zwana, jest glob półtora tysiący razy większy od naszej ziemi. *Łesk.* 2, 52. JOWISZOWY, a , e , od Jowisza, Jupiters. Orzeł Jowiszowy.

J O W I T E R , a , m . , w hucie skłanej robotnik, co skło na kamyki przerabia, in der Glasfütte, der Steinschneider, der die Glassteine macht, (może z słowa jubiler). Gdy ta kompozycja ostygnie, szlifierz tygielki od massy ma oszlufować piaskiem, którą masę kamieniarze czyli jowiterowie na kamyki porzną. *Torz. Szk.* 307.

J O Z A F A T , a , m . , Dolina Jozafat, w Palestynie dolina między Jerozolimą i górą Oliwną. Iż zaś słowo Jozafat znaczy sąd boży, wnieśli sobie niektórzy, iż w tej dolinie ma się odprawić sąd ostateczny. *Dykc. Geogr.* 1, 305. daß Thal Josaphat, daß jüngste Gericht. Zgromadzi wszystkie narody, i sprowadzi je na dolinę Jozafat. *Pociej.* 52.

J Ó Z E F , a , m . , J Ó Z E F E K , fka , m . , J U Ś , J U S I O N zdrobn., imię męskie Józef, Joseph; *Boh.* Jozef, Jozýfek; *Slov.* Gozef; *Croat.* Josef; *Ross.* Юсифъ. Józef małżonek Maryi panny. *Kras. Zb.* 1, 414. Józefek małży. *Teat.* 52, 6., *Zab.* 15, 152. JÓZEFKA, i , ż . , imię białogłowskie, Josephę. *Teat.* 1, c, 14. demin. JUSIA, i , ż . , JUSIUNIA,

i , ż . — §. Gatunek stroju białogłowskiego. Sołtany, józefki. *Haur. Sk.* 519. JÓZEFOW, a , m . , miasto w Galicyi. *Dykc. Geogr.* 1, 305. eine Stadt in Galicien. JÓZEFOW, a , e , do Józefa należący, Joseph's. Chrystus był mnieman syn Józefow. *Biał. Post.* 127.

J U .

JUBILAT, a , m . , prałat, który się dosłużył emerytury, ein jubilirter Prälat. Godnością jubilata srodze najeżony, Niedzielny kaznodzieja wrzeszczy jak szalony. *Weg. List.* 3. Po śmierci nie znać, która głowa jubilata, a która prostego brata. *Comp. Med.* 706. — §. Tyle pieniędzy w karty przegrał! trafił on widzę na jubilatów. *Teat.* 55. e, 6. (na ćwików, erfahrne Spieler, Gauner). JUBILEUSZ, u , m . , Słowo Jubileusz żydowski jest; jobel w żydowskim wyklada się róg skopowy, ponieważ ona trąba, którą opowiadano przyszedł rok miłościwy, była z rogu skopowego. *Hrbst. Odp. A a a* 8 b. Miłościwe lato, abo jubileusz, Bonifacyusz VIII r. 1300 ustawił obchodzić. *Stryjk.* 528. daß Jubiläum. Jubileusz jest odpust zupełny, wielkie przywileje nadane sobie od papieża mający. Teraz co lat dwadzieścia pięć zwykł się odprawować. *Kras. Zb.* 1, 417. cf. święty rok, *Rag.* veliko prosectogne; *Ross.* юбилей. JUBILEUSZOWY, a , od jubileuszu, Jubel-, Jubeljahr.

JUBILER, a , m . , *Lat. med.* jocalarius; *Gall.* jouaillier; *Boh.* jubilir; *Vind.* jubelirar, dragokamenjar, koraudar; *Carn.* fósar; *Croat.* biszernik, biszerotersecz, gyungyar; *Rag.* biseroznanaz; *Ross.* алмазникъ; *Eecl.* бисерникъ; der Juwelier, kamienie drogie opracowujący i niemi handlujący; n. p. Wypadł kamień z swej folgi, lecz temu poradzi, Jeśli cały, znowu go jubiler osadzi. *Pot. Poc.* 544. — *Fig.* Znam się na miłości, byłem ja swego wieku w tej sztuce jubilerem. *Teat.* 21, 56. majstrem, ćwikiem, ein Meister mein, ein Erfahrner.

JUCHA, JUSZYCA, y , ż . , Juszka zdrobn., (*Boh.* gicha, giška; *Sorab.* 1. yufchka; *Sorab.* 2. jucha; *Vind.* juha, polivka, shupa, mozhilu, zborba, fok, (cf. *Vind.* jushje = odmiecz; jug = wiatr południowy); *Carn.* juha, zhórba, plundra; *Croat.* júha; *Slav.* júha, esorba; *Rag.* júha, jusciza; *Bosn.* juha, iusciza; *Ross.* уха, ушница, ушка, жижа; *Eecl.* уха, уха, жижа, жижица, ужица; *Lat.* jus, jusculum, cf. succus; *Sax. Inf.* Zuche, Zúche; *Germ.* Gaudje, Zaudje). — §. polówka, sos, sok, Suppe, Brühe, Sauce, Cast. Mięsa w różnych juchach przyprawione. *Oczk. Przym.* 423. Polówki albo juchy z kur pożywać z żółtkiem jajecznym. *Spicz.* 185. Przyprawne juchy zachować na inny czas. *Petr. Vod.* 43. Pieczonego mięsa juszyca. *Sak. Probl.* 164. Gęs w czarnej jusze uwarzona. *Pot. Jow.* 129. Jucha albo sok z gruszek. *Crese.* 388. — §. dziś z pogardą Krew, posoka, otok, vcrãhtliç: Blut, Citer, Gaudje. Takem zbił Bartka, że aż się juchą oblał. *Teat.* 54. c, i. Każdy zaprawić szablę w jusze pogańskiej życzy. *Leszcz. Class.* 79. Nieprzyjaciel z wielką swoją szkodą porażony, A Pontus juchą zciekł zmieniony. *ib.* 18. Mustego nie traca; ale go włóżą w moździerz, tłułą i

wiercą tak długo, aż się i kości i mięso w juchę obróca. *Kłok. Turk. 136.* t. j. w miążgę, sie stampfen ihn zu einem Brei. — 2. *Vilup.* Psia jucha ob. Psi. — 2. Podejrzanych w karności i swojej jusze trzymał. *Warg. Cez. 61.* w ryzie, w rygorze, im *Zaume halten*, im *guter Zucht*. — 3. Rzadko dobry, kto skusi żołnierskiej juchy. *Alb. n. Woj. 4.* (żołnierskiego chleba, stanu). JUCHOWATY, a, e, n. p. Juchowata, a nieznośnego smrodu surowica, zaczęła się saczyć z części zagnonij. *Perz. Cyr. 1, 118.* ropowata, eiterig; *Boh.* gichowaty *jurulentus* ob. Juszny.

Pochodz. *juszyc, rozjuszac, zajuszac, rozjuszony, zajuszony.*

JUCHTA, y, 2. *Boh.* juchta, guchta; *Vind.* juhtovina, juhtina; *Ross.* юфть; skórka barania lub cieleca czerwono farbowana. *Włod. der Zudten (Justen). Falib. Dis. F. 3., Pam. 83, 614 et 675.* JUCHTOWAĆ, ał, uje, c. *niedok.*, wyjuchtować *dok.*, a) skórę na juchę zaprawiać, *Zudten* gerben. *Tr.* b) *fig.* Skórę komu łać, garbować, einen durchgerben, durchprügeln. *Tr.* JUCHTOWY, a, e, z juchty, *Zudten*. Włożył juchtowe na nogi bóty. *Zab. 13, 46.*, *Ross.* юфтяный; *Boh.* guchtowy.

JUCZNY, a, e, (cf. juki), (*Boh.* saumarški; *Vind.* tovořen, teshonoshen) = domokowy. *Cn. Th.* uuczony. *Dudz. 40.* Saum. Koń juczny, ein Saumthier, Wadpferd, Saumpferd; (*Boh.* saumar; *Carn.* musha, tovorneske kojn; *Vind.* tovorski konj, klufa; *Rag.* sehsana); *Turc.* iuklii - at. *Czart. Mscr., ob.* Jukowy. JUCZYĆ cz. *niedok.*, ojuczyć, ujuczyć *dok.*, juki wkładać, jukami obławować, mit dem Saumfattel belegen, saumen, bepacken; *Vind.* tovoriti; *Croat.* tovdrim; *Ross.* выучить, व्यучу. Gdy osła ciężarem od krzyża do grzywy ujcza, spuszcza uszy... *Hor. Sat. 121.* Wielka moc wielbłądów zbożem uuczonych. *Nar. Tac. 2, 505.* JUCZYCIEL, a, m., ładownik juków; *Vind.* tovornik, shamar, tovorni barantauz, kobilzhär.

JUDA, y, m., imię patriarchy starozakonnego, syna Jakóbowego, z kąd imię ziemi Judowskiej, lub jak Polacy napsowawszy słowa, mówią, żydowskiej. *Sekl. 5.* der Patriarch Juda. *Prov.* Symona święto i Judy Nabawi cię pewnej grudy. *Cn. Ad. 1123.* (cf. spyta cię luty, jeśli masz bóty). JUDASZ, a, m., imię mężkie, ein Mannesname, Judaś. Judasz Iskaryota Pana swego zdradził. *Kras. Zb. 1, 417.*, *Boh.* Gidaś, Gidašek; *Sorab. 2.* Judafch; *Ross.* Юда. Złąd: Judasz = łakomy zdrajca, z łakomstwa wszystkiego się dopuszczający, ein Judaś, ein habstüchtiger Beräthor, der aus Geldgeiz alles zu thun fähig ist. I między apostoły były Judasze. *Teat. 43. c.*, 148. (i w kapicy wełna). Tym Judaszom przewodnikiem była do przedaży ojczyzny przekłeta mamona. *Birk. Exorb. B 5.* Był jeden lichwiarz i skępiec tak straszny, Żebyś rozumiał, że był Judasz własny, To jest, żeby był przedał pana boga, Taka w nim była żądza złota sroga. *Jabl. Ez. 46.* Kto dyamenty darował, był pewny wygranej, Sam Judasz został kanonizowany. *Zab. 13, 250.* *Nar.* Kto z ludzmi nieszczerze, Judaszem go witaj. *Klon. Wor. praef.* Pocałowanie braterskie częstokroć jest pocałowaniem Judasza. *N. Pam. 16, 28.* Bruderfuß, Judaśfuß. — W trzydziestu liczbie Judasza się boją. *Kras. Pod. 1, 298.* Wy-

ganie Judasza. *Smotr. El. 59.* Ociec rozkochany, syna, rudego Judasza, szafrancem zowie. *Zab. 13, 64.* JUDASZOWY, a, e, JUDASZOWSKI, a, ie, Judaś. Żydi z Judaszowskimi brodami. *Teat. 33, 81.* (rude). Czeką go Judaszowskie myto. *Psalm. 35.* (zguba). Jeślibym to złamał, niechaj będę ucześnikiem Judaszowym. *Szczerb. Sax. 357.* (niech mi na dobre nie wyjdzie). Co za Judaszowski postępek. *Teat. 56, 54.* zdradziecki, verrätherlich. Judaszowskie pocałowanie. *Zegl. Ad. 106.* ein Judaśfuß. — Judaszowe drzewo ob. Jarzębina leśna. ein Judaszowe ucho, gatunek trzęsidsła, *tremella auricula*. *Kluk. Dykc. 3, 121.* daś Judaśofr. *JUDOWINA, y, m., żydowina, cf. żyd, ein Jude. Te judowiny, którzy się wrócili z więzienia. *Budn. 3 Ezdr. 6, 28.* (*JUDYCYE, yj. *plur.*; *Calendaria,* kalendarz, minucye, judycye. *Mącz.*) — JUDZKI, a, ie, 1) od prowincyi *Judaea*, JudaŃŃ. Od Robama zaczął się ów długi podział Judzkich i Izraelskich królów. *Zal. Test. 204.* Königt. von Juda und Israel. — 2) *Judzki, *Judowski, żydowski, jüdisch. Ziemia Judowska; takby ją właśnie przyszło zwać od Judy patriarchy; lecz Polacy napsowawszy słowa, mówią żydowski miasto *Judowski, a lud tej ziemi zowią żydami, co mieli zwać Judami, jak insze języki. *Sekl. 5.* Jan ś. na puszczy Judzkiej mieszkał. *Biał. Post. 54.* Antyochus wielkie spustoszenie uczynił królestwu Judzkiemu. *Sk. Kaz. 5.* Ziemia Judzka. *Sk. Żyw. 1, 176.* JUDZTWO, a, n., żydowstwo, daś Judenthum, państwo żydowskie, daś Jüdische Reich. Jeruzalem, które jest w Judztwie. *Leop. Ezdr. 1, 2.* Już się wali Jeruzalem a Judztwo upadło. *ib. Jes. 3, 8.* (Juda się wali. *Bibl. Gd.*).

JUGO *indecl.*, u majtków, drzewo u kota o dwóch pazurach na końcu przypawione. *Magier. Mskr.* daś Hof; am Ende des zweyzadigen Anfers.

JUJUBA, y, 2. *Łac.* jujuba, krzewik mierny tarniowaty, którego jagody wchodzą w lekarstwa. *Dykc. Med. 2, 707.* *Rhamnus zizyphus Linn.* jujubowe drzewo. *Urzed. 550.*, *Boh.* jujuby; *Bosn.* cicimak, der Brustbeerbaum. — 3. Jujuba, jujubowa jagoda, owoc tego krzewu, czerwieńieje dojrzewając, i ma smak łagodny. *Dykc. Med. 2, 707.* die Brustbeere. Śliwki, które jujubami zowią. *Syr. 1033.*

JUKI, ów, *plur.* (cf. *Boh.* gho = jarzmo; *Germ.* Juch; *Lat.* jugum), *Turc.* juk; torby skórzane, które się z sprzętami kładą na konia jucznego. *A. Czart. Mscr.* der Saum, Wad-fattel, der Saumfattel, die Saumtaschen; *Carn.* tovor, klestra; *Vind.* hoprug, tovoru fedlu, tovor; *Croat.* tovor; *Bosn.* samar; *Ross.* व्युकъ. Ułożył w juki, co miał na dorędziu pieniędzy. *Kłok. Turk. 29.* JUKOWY, a, e, juczny, od juków, Saum, Saumfattel. Bydło jukowe *bête de somme*. *Jak. Art. 2, 313.* t. j. koń albo muł, na którego pakują się obłogi. *ib. 3, 294.* ob. Juczyć, najuczyć, ojuczyć, pojuczyć.

JULEP, u, m., JULEPEK, pka, u, m., dem., *ILOP, *ULEP, *ULEPEK; *Carn.* julep; *Rag. et Dal.* gilep; *Croat.* julip; *Arab.* giuleb; *Graec.* ζουλιπιον; *Lat.* julepus, julapium; *Ital.* giuleppe; *Gall. et Angl.* julep; der Zulepp, kształt medykamentu wewnętrznego ciekącego, bardzo czystego przezroczyściego, farbą i smakiem przyjemnego. *Krup. 5,*

259. Julepy mieszają się z wódek, syropów i soków. *Kluk. Rosl.* 2, 274. Julep fiołkowy. *Urzed.* 311. Kozacy często gorzałki miasto julepu biorą. *Hipp.* 6. *Ilop. Pol. Zac.* 165. Julipek posilający aptekarski. *Haur. Sk.* 445. Rzecz tę można za ulep albo konfekt zażywać. *Haur. Sk.* 300. Muchy do ulepu lgną na umor. *Tward. W. D.* 2, 208.

JULIACKI, JULIACENSKI, a, ie, n. p. Xięstwo Juliackie w cyrkule Westfalskim. *Wyrw. Geogr.* 1, 209. *das Herzogthum Jülich.* JULIACKA, i, z., stolica księstwa Juliaceńskiego. *Dyke. Geogr.* 1, 315. *die Stadt Jülich.*

JULIANA, JULITA, JULICHNA, y, z., imię kobiece, ein Weibername, Juliane. Co też tam porabia We Pana Julichna? *Teat.* 30. b, 13. Gdy się w stan małżeński zabierasz, Julitę sobie obierasz. *Zab.* 8, 41. *Nar.* JULUSIA *zdrobn.*, Julchen. Julusia ode mnie piękniejsza. *Teat.* 30. b, 26. Moja kochaneczko, moja Julusiu. *ib.* 24, 97.

JULIUSZ, a, m., Włoski Juliusz, poczwórny grosz, licząc w koronacie 40 groszy; licząc 50 bezdie piętakowi równy. *Cn. Th.* ein Zulter, eine Italiänische Münze, ein Bier oder Zunft Groschenstück. Srebrna dragma Rzymska bez mała jak teraz Juliusz. *Summar. A* 4. JULIUSZOWY rok - 565 $\frac{1}{4}$ dni. *Lęsk.* 2, 33. *das Julianische Jahr.*

JUN ryba ob. Wiun.

JUNACKI, a, ie, od junaka; *ж.* młodociany, od mołojca, jugendlich. *Flos aetatis*, junackiej prawej stałości wiek. *Mącz.* — *ж.* Meżny, bohatyński, tapfer, heldenmüthig; (*Vind.* junazhen, junazhki, junaken, ferzhen, ferzhliu, velko-ferzhen; *Carn.* junashkë; *Croat.* junachki, viteski; *Rag.* junaacki; *Bosn.* junaacki, vitescki). Piersiami swemi junackiemu nieprzyjacielowi znaczny wstręt uczynili. *Smotr. El.* 10. — *ж.* Fanfaroniński, eisefresserisch, brammarbassisch. Junacka wystawność. *Fred. Ad.* 41. Wismukle z junacka opasanie. *ib.* Junackich zażywali expressy w spokojnym osoblwie posiedzeniu. *Mon.* 66, 666. JUNACZYĆ, ył, y, *ж.* cz. niedok., do męstwa pobudzać, aufeuern, ausporen zum Muth und zur Tapferkeit; (*Vind.* vjunazhiti, nazerzhiti, poferzhiti). Objeżdżając swych na koło w sprawie Zagrzewa Anton i w bitwę jónaczy. *Chrosë. Fars.* 493. JUNACZYĆ się *recipr.*, a) zaostrzać w sobie męstwo, feiner Muth reihen, sich selbst erheben, aufeuern; *Ross.* приодрутся. Widziałem twych kompanów, wszyscy nad nim płacząc Nieszczęściem, i odwagą meżną się junacząc. *Min. Ryt.* 2, 247. b) Junaczyć się, *ei* JUNACZYĆ *neutr.*, junaka stroić, odgrażać się, straszyn się okazywać, śmiałkować, buńczuczyć się, fanfaronować, renommitren, brammarbassiren, den Helben machen, dräuen, schmeubeln, pochren, den Eifenstesser machen. On szumiął, junaczył i swobodnie broił. *Zab.* 15, 297. Żeby zręczniej strach pokryć, przeto się junaczy. *Zabl. Anf.* 17. Obadwa się junaczą, i myślą o bitwie. *Teat.* 55, 25, *ib.* 45. c, 76. (odgrażają się, odkazują się). Ciągnęły przeciwko szczurom krzykliwe żaby, junaczac się, cały ich ród w pień wyplenić. *Ossol. Baj.* 1. W pokoju dobrze radzą, na wojnie junaczą. *Pot. Poc.* 374. tchórzami są, sind sie Hasen.

JUNAK, JÓNAK, m., JUNACZEK, czka, m. *zdrbn.* (*Boh.* ginoch, gonák, gonaček *juvenis*; *antiqui Romani Ju-*

nis pro juvenis generosus; *Pers.* gevon - młody; cf. *Germ.* jung; cf. *Pol.* juniec; *Boh.* ginochstwj *juvenis*; *Croat.* junachtvo, od dwadeszet petoga do dwayszet i oszmoga leta - od 25 do 28 roku); a) mołojec, młody, czerstwy chłop albo żołnierz, ein junger rüftiger Kerl, ein junger Soldat. Rzeżwy jónak. *P. Kchan. Jer.* 61. Saul z wojskiem poszedł szukać Dawida i junaków jego. *Budn.* 1 *Sam.* 24, 2. (meżów jego. *Bibl. Gd.* David sammt seinen Männern. *Eutb*). Posłano do księcia Ostrogińskiego, aby był pogotowiu z swemi junaki, gdzieby tego potrzeba była. *Gwagn.* 285. — b) Junak z Tatarskiego, odpowiada Francuzkiemu *preux*, n. p. *les sept preux*, o których w romansach rycerskich częsta bywa wzmianka, nazwanoby po Polsku siedmią junakami. *A. Czart. Mscr.* ein rüftiger, tapferer Ritter. (Do Telemaka Nestor) o miły synu wielkiego junaka. *Jabl. Tel.* 154. Ten nie junak, kto z śmiercią nie chwytą się żwawie. *Bardz. Luk.* 12. (*Vind.* junak, jenak - bohaty, szermierz; *Carn.* junák - bohater; jenák - olbrzym; *Slav.* junák; *Rag.* junak *heros*; *Croat.* junak *heros, miles*; *Bosn.* junák, vitez *strenuus*). — *ж.* *nagannie* - Śmiałek, śmielec, stalogryz, językiem szermuje, groźno się odkazuje a tchórzem podszyty, fanfaron, ein Eisenstesser, Renommist, Brammarbass. (Junak) ostro ogromno ma sobie poczynać, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać. Was ową fożą nowa Bałabańska, Jeśli chce brody, niechaj ma katańską. *Kochow.* 50. Szumny junak zasada sławy pozyskanie Na mocnym fordymentencie i grubym kaftanie, *Mon.* 67, 67. Junacy, co w kącie szablą wiatry kroją, pierzechliwość swoją, powierzchowną zuchwałością i hajdamackim strojem nadstawiają. *Pileh. Sen. list.* 2, 287. Dumną teraz opisze jónaków postać, i przytym mianuje ich różne fechty, które wywierają w rozmowach, albo gdy się napijąją, Kiedy więc coraz swe krwawe zasługi Liczą, a bóg wie, że częstokroć drugi Wojny nie widział. *Ópal. Poet.* 7. Śmiać się potrzeba z trefnej brawary, Z hardych słów i zbyt płonnej fantazy, Kiedy się czyni bohatyrem w boju, Ze mięższo gada, a coś mieni w stroju. *ib.* 8. Jest to jeden z tych junaków na urząd, z tych żwawców kręsammi pokrytych, których najmiłsze wyrazy są: ściąć, rozsiekać, rozplatać; którzy nie więcej skrupułu mają do zabicia człowieka, jak do wypicia skłanki wina. *Teat.* 36. b, 63. Niech zważa z kim ma sprawę, kto chce być junakiem. *Kras. Baj.* 116. Przywiedźmy do posłuszeństwa tego młodego junaczka. *Teat.* 32, 15. Fałszywi junaczkowie. *Mon.* 70, 732. (*ob.* Delia, delijunak); *Carn.* arga; *Vind.* lenjazh, slaboferzhnik, arga; *Ross.* янька, драчунъ, драчв. JUNAKIERYA, yi, z., JUNA-C TWO, a, m., fanfaronada, jest to lub odkazywanie się chępliwe uczynienia, lub też możności czynienia rzeczy jakiej, bądź ta możność istotna, bądź udawana. *A. Czart. Mscr.* Eisenstesserey, Brammarbasserey, Prahlerey mit Helbenmuth und Heldenthat; Śmiałkowanie *qu. v.* (*Carn.* junashtvu *vis roboris* czoło bohatyrów; *Vind.* junakost, junaknost, velkoferzhnost; *Croat.* junachtvo, hrabrenost *strenuitas*, *fortitudo*; *Rag.* junáctvo, delinstvo *praeclarum facinus*). Chcąc okazkę swojej uczynić junakieryi, przytłumili w so-

bie cnotę miłości bliźniego. *Mon.* 70, 699. W łeb mi strzelić? rozumiesz, że gadasz z dudkiem, lub z takim, któryby się twojej lekął junakiery? *Teat.* 9, 66., *Mon.* 73, 375. (JUNATY, ów, *plur.*, gatunek futra, *eine Art Fellewerk. Ld.*). JUNCZYK, a, m., herb; dwa haki żelazne na kształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. JUNIEC, ńca, m., JUNCZYK, a, m., młody byk, ein junger Stier; (*Boh. et Slov.* gunc; *Vind.* junz, junzhék, junzhik, f. jeniza, juniza, kraviza; *Carn.* junz, juniz f. juniza; *Croat.* juněcz, telecz, junčecz, f. junicza, telicza; *Rag.* júnaz, jüne, f. junizza *vitula lacte depulsa* (cf. jałowica); *Bosn.* June, Junac, junciech, Junica, jalořica, telica; *Ecccl.* юнѣцъ, юницъ; *Lat.* junix juvencus; *Hung.* iinö). Lat skotskich drugi stopień jest juńców albo jałowiat. *Cresc.* 686. Chyżo skoczy juniec wyprężony Z jarzma ciężkiego. *Auszp.* 74. Jarzmo kładzie na júnca nieugłaskanego. *Groch.* W. 548., *Cresc.* 548. Przed dwoma latami nie godzi się jałowkom júnca przypuszczać. *Cresc.* 549. Junczyk. *Zebr.* Ow. 278., *Sorab.* 1. wokolcz, wokolczk. JUNOSZA herb; baran biały w polu czerwonym rogaty. *Kurop.* 3, 22. ein gehörnter Schafswell im roten Felde; (*Ecccl.* юноша, юноша, юношка мłodziar). Herb barana zowią Junoszą, że rycerz owego herbu, jadąc po swoją oblubienicę, natrafiwszy na nieprzyjaciół, z pocztem swoim pogromił ich. A junosza po Mazowiecku znaczy po naszemu pana młodego. *Papr.* Gn. 1097. im Masowischen Distrikte bedeutet Junosza den Bräutigam. *Prov.* Junosza, ogień w dom wnasza. *Rys.* Ad. 18. cf. *Boh.* ginoch juvenis; *Ecccl.* юность juvenus, юношескій juvenilis; юношествовати, младымъ быть. JUNO bogini, siostra i małżonka Jowisza, *Carn.* Slavina. JUNY, gatunek ryb ob. Wiun.

JUPA, y, ż., JUPKA, JUPECZKA, i, ż., *demin.*, die Jope; (*Sorab.* 2. jopa; *Sorab.* 1. mayka; *Carn.* jōpa, jopēza; *Vind.* joppa, jopeza, jopiza, janka, oplezhek; *Boh.* župice, kytle, kytlice; *Ross.* юбка, юбочка; cf. *Germ.* Zuppe, Zepe; *Lat. med.* jupa, gipo, iappa etc.; *Angl.* gippo, jub, iumb; *Gall.* jupe, jupon; *Ital.* giubba, giubbone, gabbano; *Hisp.* jupone, cf. żupan, cf. szuba); korset, kamizelka białogłowska, daß Corset, ciasnocha. *Ern.* 537. Jupeczka wcięta. *Teat.* 36. c, 34. Zona moja nieodbita miała potrzebę jubki. *Mon.* 66, 124. Moja żona kupiła jupkę dla siebie. *ib.* 68, 124. Ze wszystkim się zmieniły w ludziach animusze, Otroki noszą jupki, a białki kontusze. *Nar.* Dz. 3, 164. JUPCZYNA, y, ż., nianajlepsza jupa, *eine elende Jope.* Pani Maciejowa w leciuchnej jupczynie, Sunie krok spory na targ do Krakowa. *Kniaż.* *Poez.* 3, 116.

*JUPIN, a, m., rubasznie: dobry Jowisz, n. p. Grzmotaj sobie jak chcesz przewładny Jupinie. Ja nie zblednieję od strachu przy winie. *Zab.* 9, 35. *Zabł.* guter Jupiter.

JUR ob. Jurysta.

JURACHA, [właściwie JURAHA ob. Kojal. *Nomencl.* ms. p. 139. — 1] herb; jedno co i kotwica, w polu czerwonym; nad którą krzyż. W hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen.

JURAŚ, ia, m., *demin. nom.* Jerzy, Gōrgel, Georgchen.

JURGA, *zgrubiale* Jerzy, n. p. Ten hultaj Jurga, za ręczył się z jakaś Magdą. *Teat.* 30. c, 11.

JURGIELT, u, m., z *Niem.* das Jahrgeld, die Pension, der Jahrgelt, (cf. obrok); (*Hung.* yargalas; *Vind.* plazhila, obdersha, shivitek, mesda); płaca roczna. *Włod.* Miał Maciejowski około siebie zacne i uczone ludzie, wielkimi jurgielty wzywając je. *Gorn. Dw.* 3. Król mu jurgielt na każdy rok do swej śmierci naznaczył. *Papr. Ryc.* 352. er septe ihm eine Pension auß. Kazał król, by dawano płat i jurgielt wszystkim, co miasta strzegli. *Budn.* 3 *Edzr.* 4, 56. (zołd. *Bibl. G.*). Ławnikom ma być jurgielt dany, za ich prace, które podejmują czytając, pisząc i frasując się, a tym czasem gospodarstwa swego omieszkiwując. *Chełm. Pr.* 44. Służący, za błahy jurgielt przedając wolność swoje. *Kras. Pod.* 2, 56. Mój brat służy na wsi za jurgielt taki przez cały rok, co mnie w mieście na miesiąc ledwo dostarczy. *Teat.* 19. b, 55. Na jurgielcie u kogo być. *ib.* 19, 85. Postąpić komu jurgielt. *Baz. Sk.* 415. Fałszywie mi jurgielty albo najmy zadawają: wiedzieć, że miał tak od duchownych, jako i od świeckich panów jurgieltów nie mażo; alem je potracił wszystkie. *Orzech. Qu.* 55. *Fig.* Ze obżerycy zołdek sobie psuja, jurgielt to pewny za grzech. *Oczk. Przym.* 31. nagroda, zapłata. JURGIELTNIK, a, m., pensyonista, który od kogo jurgielt bierze, obrocznik, der etnen Jahrgelt befohmt, ein Pensionist. Dał się przekupić Eszynes w Macedonii, i powrócił jurgieltnikiem Filipa. *Nag. Fil.* 236. Przeszedłem do Xiędza Kanclerza sługa, już królewskim jurgieltnikiem będąc. *Gorn. Dz.* 153. JURGIELTNY, JURGIELTOWY, a, e, od jurgieltu, jurgielt biorący, płatny, Jahrgelt, Pension, pensionirt. Prokurator jurgieltny. *Ex.* 50.

JURNOSC, sci, ż., skłonność do nieczystoty, cielesności, wszeteczności. *Włod.* die Gettheit; *Boh.* wilnost, chlipnost; *Sorab.* 1. czekwocż, zwoloztarstwo, zwoloztownocż; *Vind.* hotlivost, shelje, nazhistost; *Carn.* hotlivost; *Ross.* похотль, похотливость, сладострастие. Ziele to często jedzone, czyni skłonność ku jurności. *Sienn.* 62. Wieprze dzicy bardzo są waleczni, czasu jurności. *Sienn.* 271. JURNY, JURLIWY, JURZNY, a, e, (cf. jędrny, *Elym.* jądro), JURNIE *adverb.*, 1) psotliwy, wszeteczny, lubieżny, do cielesności skłonny, geif; (*Boh.* wilny, chlipny; *Slov.* chlipny, smilny; *Sorab.* 1. czekwé, zwoloztarski, zwoloztné; *Carn.* hotliv; *Vind.* nazhist, hotliu, nezhist, nafladen; *Ross.* похотливый, сладострастный; cf. *Ross. vulg.* юрить, заюрить śpieszyć się). Jurny kozieł. *Zab.* 14, 278. Cap jurliwy. *Hor.* 2, 103. *Min.*, *Mon.* 70, 295. Stali się jako bujnemi końmi a jurnemi. *Radz. Jer.* 5, 8. *Lascivus*, rozpustny, jurzny. *Mąc.* *Procaciter*, wszetecznie, jurznie, rozpustnie. *ib.* Jurnym być, *Boh.* chlipěti; (*Carn.* hotěti, hozhem, hotshem, de mulis, coitum appetere; *subst.* *Carn.* hotnik pellicator, f. hotniza); cf. jurzyć się. 2) Mięsiwo jurne, dziko cuchnące jak od kozła, byka, boćend, boćensend. Jurne mięso z byka starego jest czerwone. *Tr.*

JURYDYKA, JURYSZYKA, i, ż., *judicium nobilitatis, cui praeest regius praefectus, vulgo Capitaneus generalis, vel*

absolute Generalis dictus, sed hoc in quibusdam locis tantum fit; alibi roki grodzkie hoc iudicium vocatur. Cn Th. etn adeliges Burggericht, unter Vorſitz des Starosten. Jurydyka, poroczki, roki. *Ern.* 1140. Księgi sądowe jurydyk miejskich. *S. Grodz.* 2, 106. Jurydyki świeckie i duchowne pod jurydyckę magistratur miejskich podajemy. *Gaz. Nar.* 2, 15. 2) Nauka prawa, *Eccl.* праведно сло віе, die Rechtslehre samkeit. JURYDYCZNY, a, e, prawniczu, juristiſch; *Vind.* pravduvanski, praudarski; *Eccl.* праведно словный. JURYSTA, JURZYSTA, JURYSPRUDENT, a, m., — na ohyde JUR, a, m., prawnik, *Vind.* prauduvauz, doktor, ein Jurist. Juristowie (juriści), ludzie w prawie biegli. *Petr. Pol.* 410. O tym jurysprudentowie dostatecznie uczą. *Petr. Et.* 594. Każdy z nich wodzi swój proces o owe ostrzyge. Myśli jurzysta, pokazuje wam figę. *Jabl. Ez.* 4. Im kto kłamliwszy, tym lepszym jurystą. *Zab.* 15, 254. Do kogoż on to myśli mówić, ten jur przeklety. *Teat.* 17, 127. Wykretny jur. *Teat.* 21, 58. Połamać stronie szyki, sprawiedliwość omamić, żaden jur do tego nie jest sposobniejszym nadle mnie. *ib.* 11, 99. Jur sprawę skreć, i jeszcze się śmieje. *ib.* 22, b, 37. (kauzyperda). (cf. patron, mecnas, palestra). JURYSTOWSKI, a, ie, po JURYSTOWSKU *adverb.*, juristiſch. Styl jurystowski bywa przewlekły i nieładki. Po jurystowsku się wywikłał. JURYSTOWSTWO *ob.* Prawnictwo. JURYSYDŶKCYA, yi, ż., prawo na kogo, moc na sadzenie i karanie kogo. *Cn. Th.* die Gerichtsbarkeit; *Sorab.* huszokofežna prahwizna; *Ross.* область, вѣдомство. Jurysdykcyja bierze się za trybunał lub zgromadzenie urzędników sądczych. Najpowszechniejszy podział jej na duchowną i świecką. *Kras.* Zb. 1, 419. die geistliche und weltliche Gerichtsbarkeit.

JURZYĆ się, ył, y, *zaink. niedok.*, indyczyć się, komosić się, (*Etym.* jurny); sich aufbähen, sich entriſten. Po tej karmi paw' będzie się lepiej jurzył, ogonem trasał. *Haur.* Sk. 131. Oskaruję ci koziełka; próżno się tryksa, próżno się jurzy. *Hor.* 2, 103. *Min.* Na kogoż Waś się jurzysz? *Zabl. Zab.* 55. Znowu proszą, lecz bardziej się jurzy. *Min. Ryt.* 4, 40.

JURZYSTA *ob.* Jurysta.

JUS, ia, m., JUSIUNIO, ia, m., *demin. nom.* Józef *qu. v.*

JUSZ *ob.* Już.

JUSZKA, i, ż., *demin. nom.* Jucha, Juszyca *qu. v.* eine Brühe, besonders von Blut, eine schwarze Brühe. *Jus nigrum*, czarna juszka. *Mącz.* JUSZNO *adverb.*, pełno juchy, mit reichlicher Brühe. Bardziej juszno, niż rybno. *Rys. Ad.* 2. mehr Brühe, als Fiſche. JUSZNOŚĆ, ści, ż., soczystość, die Suppigkeit, Saftigkeit. Rzepę podługowatą wodnicą mianują, dla zbytnej juszności jej. *Syr.* 1041. JUSZNY, a, e, pełen juchy, soczysty, suppig, saftig; *Boh.* gielowaty; *Sorab.* 1. yufelkoyité; *Croat.* jussen; *Ross.* ушный. Dynie wodniste mięsowości bardzo jusznej. *Syr.* 1188. Ogórki, żeby zbytne juszne i wodniste nie były, gdy mają być sadzone. *Syr.* 1185. JUSZYĆ, ył, y, *cz. niedok.*, ujuszyć *dok.*, 1 a) krwią pomazać, zakrwawiać, blutig machen. Swoje pałasze w nich dobrze juszyli. *Leszcz. Cluss.* 77. Paszczęki w nim juszą, Aż on żałośnie ryknie.

Miask. Ryt. 2, 110. Siną krwią zjuszony. *Otw. Ow.* 564. Z niego, jako z wołu zjuszonego Krew ze wszystkich ran strumieniami ciecze. *Odym. Św.* 2 Hh 2. b. Darmo ręce juszysz swoje. *Bardz. Trag.* 480. Zabiwszy wiele była, nad trzodami stawa, Krwią paszczę ujuszywszy. *Bardz. Trag.* 527. Ujuszoną mając paszczękę. *Otw. Ow.* 447. Ujuszywszy ręce. *Żebr. Ow.* 268. Nie łatwiej nie przyjdzie wilkom, niedźwiedziom, lwom, jako juszyć się krwią nasza. *Gorn. Sen.* 269. sich mit unserm Blute beſudeln. b) *fig.* Pierwsza zaprawa ta Przemysła do spraw walecznych juszyła. *Krom.* 279. t. j. zaostrzała, sie feuerte ihn zu Helbthaten an; *Boh.* žurjm se, zpaužym se. 2 a) Juszyć *verb. neutr.*, krew z siebie utracać, bluten. Zastrzelony dzik, jeśli się dalej ruszy, Łaeno go wszędzie dojdziemy, bo juszy. *Pot. Syl.* 28. er schweigt, wascht. b) Kąta niemasz pod słońcem, tak się wszystkim wruszył, Tak się zapalił, żeby krwią ludzką nie juszył. *Pot. Poc.* 438. żeby nie pełnym był krwi, er triest vom Blute. JUSZYCA *ob.* Jucha. JUSZYSTY, a, e, juszny, pełen krwi, voll Blut, blutig. Juszysty ozor. *Żebr. Ow.* 56.

JUTA, y, ż., imię białogłowskie *Judith. Jabl. Her.*

JUTERBOK, a, m., miasto Saskie na granicach Luzacyi Niższej, tak nazwane od Jutroboga, czyli bogini jutrzeuki, która Serbowie liczyli między swemi bóstwami. *Nar. Hst.* 2, 151.

JUTRO, a, n., *subst. et Jutro adverb.*, dzień po dzisiaj następujący, dnia następnego pod dzisiaj, morgen, der morgende Tag. (*Boh.* gjtro mane, 1 raneek, 2 morg ziemi, zeytra cras, zeytrak dies crastinus; *Slov.* zitra, zaitra, gutro, gjtra, zeytra, ziterek; *Sorab.* 1. juzi, yutže; *Sorab.* 2. (jutscho mane), fajtscha, žaitscha, witsche jutro; *Vind.* jutre (sjutra, sjutro, objutro rano, saitra jutro rano, jutru, iuterni zhafs poranek); *Carn.* sãitro cras, sãitro, sgotai, objutru, sajutru mane; *Croat.* zutra cras, jutro mane, jutrosz = dziś rano; *Rag.* sũtra, sjutra, zãutra cras, jutro mane; *Dal.* zaytra; *Slav.* sutra cras, jutro mane, ù jutro = z rana, jutros = dziś rano, dobro jutro = dobry dzień; *Bosn.* zautra, sjutra, sjuttra, jutro, izutra mane, jutros, sega jutra = dziś rano; *Ross.* завтра, завтра jutro, утро raneek, poranek; *Eccl.* завтра, заутра, *утрне; *Graec.* αυριον, *Eccl.* утро, утреннее время, утренняя poranek). Co mnie dziś, tobie jutro. *Cn. Ad.* 96. Dach zepsuty, deszcz przezeń kapie na twe łóże, Jutro mówisz, jutro się naprawi, to może. *Zab.* 16, 219. Nie odkładaj do jutra do nauk ochoty, Bo od jutra do jutra czas upływa złoty. *Min. Ryt.* 4, 189. Nie mów przyjacielowi, idź, jutroć dogodzę, kiedy zaraz dać możesz. *Prot. Jał.* 4. Lepsze jedno dziś, niż dwoje jutro. *Rej. Zw.* 37 b. Dziś to nasz czas własny, jutro już nie nasz. *ib.* 66 b. Jutro nie nasze. *Teat.* 19, c, 67. Dziś jest nasze, a jutro tego, co wie komu się dostanie. *Kłok. Turk.* 179. Dziś nasz dzień, a jutra się spodziewać nie mamy. *Lib. Hor.* 21. Jakże długo będziemy z tą naszą tęsknicą Paść się twego przyszłego jutra obietnicą. *Zab.* 16, 220. Coś dziś da fortuna, jutroć to wziąć może. *Pieśn.* 165. Czas ucieka, a żaden nie zgadnie, Jakieć szczęście o jutrze przypadnie. *J.*

Kchan. Dz. 224. My bardzo krótko żyjemy, I nie o jutrze nie wiemy. *Karp. 1, 192.* Na coś rozpaczać, kiedy nie zgadniemy, Co przychylniejsze jutro nam przyniesie. *ib. 4, 47.* Ze złego dziś, może być jutro dobry. *Hrbst. Nauk. M. 6.* Co ma być jutro, nie pytaj się tego, Bóg to w nieścigłym zostawił zakresie. *Hor. 1, 50.* *Kniaź.* Jutro niepewne. *Cn. Ad. 329.* O jutrze nie myśl, nie frasuj się o jutro. *Cn. Ad. 778.* Tak od jutra do jutra wlecze się rzecz ona. *Rej. Wiz. 123.* ode dnia do dnia, von einem Tage zum andern, *Lat. procrastinare.* *Siem. Cyc. 30.* Od jutra do jutra, aż śmierć zajdzie. *Cn. Ad. 763.* (cf. dojutrek; cf. co dziś opuścisz, jutro nie dogonisz). Przysłowie karczmarzów: dziś za pieniądze, a jutro darmo. *Wolsk.* Nie jutro cię to spotka; nie jutro z martwych wstać. *Rys. Ad. 45.* niejutro zaraz, nie tak prędko, poczekajno jeszcze, nicht gleich morgen, muß länger warten. cf. należysz się w grobie. — §. *Iron.* Dajcie różeg na tego złośnika! *R.* Tak różeg! jutro o tym czasie. *Teat. 24. c. 32.* (jutro rano, nie dziś, nie doczekacie się tego). cf. pojutrze, zajutrze, pozajutrze, nazajutrz JUTRZENKA, i, ż., zwierzynka, gwiazda zaranna, der Morgenstern. *Boh.* dennice, *Vind.* sjuterna sviesda, sgadna deniza, daniza, juterniza; (*Carn.* sajtreniza: śniadanie), *Carn.* juternęza, daniza, (jutrina: podarunek weselny); *Croat.* zorni cza, danicza zvezda, (jutrnicza *matulinum*); *Bosn.* zorniča, daniča, (jutergna, jutringa *gallicinium*); *Rag.* zvjězda jutargna, danizza; *Ross.* денница; *Ecccl.* срътноносць. Jutrzenka jasna wszędzszy świeci aż do białego dnia. *Dambr. 538.* Rano, skoro jutrzenkę różodłonia zoczym... *Dmoch. Il. 1, 174.* Dzień, gdy się przybliża, jutrzenką gwiazdą już się niedaleki być pokazuje. *Bial. Post. 48.* Jutro kiedy jutrzenka paley różowemi Wschód słoneczny otworzy drzwiami zlocistemmi. *Jabl. Tel. 41.* — §. Jak się masz, moja jutrzenko? *Teat. 29, 11.* gwiazdo, słońce, serce, rybko, meine Sonne! JUTRZENNY, a, e, 1) poranny, Früh, Morgen: *Boh.* gitnj; *Rag.* jutargni, jutrnigni; *Crat.* juterni; *Carn.* sajtrén, jutrnén; (*Vind.* juterni: wschodni, wschodowy); *Ecccl.* оутрѣнни. Gwiazda jest każda jasna z przyrodzenia swego; ale gwiazda jutrzenna (jutrzenka) już co dalej, to jaśniejsza, aż do weścia słońca. *Rej. Ap. 330.* Lucyfer, abo gwiazda jutrzenna. *Birk. Kaz. Ob. F 2 b.* Gwiazda wschodzi Śliczna gwiazda jutrzenna, która słońce wodzi. *Pieśn. Kat. 44.* Jutrzenka bogini zorza poranna. *Otw. Ow. 534.* Jutrzenka zorza. *ib. 290.* die Morgenröthe. Wstawał w nocy, aby na godzinach mógł bywać jutrzennych. *Birk. Dom. 160.* (ob. Jutrznia). Za światła jutrzennego, to jest z zaranku, 1 *Leop. Mich. 2, 1.* Jutrzenka światłości, Oświeć te nasze ciemności. *Groch. W. 41.* Hymna albo piosnka jutrzenna. *ib. 38.* ein Morgenlied. *Ross.* каравация. 2) Jutrzenny, JUTRZEJSZY, a, e, następującego dnia po dzisiejszym, *Boh.* zeytręjšj; *Slav.* zgjtřęjšj; *Sorab. 1.* yutzifehi; *Vind.* juttern, jutershni, saiterni, jutreshni, saitreshni; *Croat.* zutrassni; *Bosn.* zautrasegni, sjutrascgni, sjutrascgni; *Rag.* sjutrascgni; *Ross.* завтрешиій; *Ecccl.* оутрѣнни, утрій, der Morgenbe. Nie frasuj się o dzień jutrzejszy. *Birk. Gl.*

K. 17. Dzień jutrzejszy, *Ecccl.* наутрие, наутрей, cf. nazajutrz. JUTRZNIA, i, ż., *Boh.* gitnj; *Sorab. 1.* yutnicza; *Vind.* metina, (juterniza: pieśń ranna, cf. ejna); *Bosn.* jutergna, jutringa *gallicinium*; *Rag.* jutreniza *cantio matulina*, jutargna *preces matulinae*; *Ross.* утренняя, заутрення; *preces ecclesiasticae nocturnae, officium matulinum.* *Cn. Th.* die Mette, der Gottesdienst vor Anbruch des Tages. Nabożeństwo, które odprawuje kościół zaraz po pierwszym, abo według czasu po wszystkich trzech nokturnach, zowiemy jutrznię. *Groch. W. 31.* Każda jutrznia poczyna się psalmem 94, w którym pobudza prorok ludzi ku nabożeństwu: pójdźcie, radujmy się, śpiewajmy P. Bogu. *Wróbl. 295.* W nocy Pan jest pojman, zład nocna urosła jutrznia. *Hrbst. Odp. P p 4.* *Wróbl. 295.* Na jutrznią nabożny, na msza pyszny, na nieszpor pijany przychodzi. *Rys. Ad. 49.* — §. Sławna w historyi okropna jutrznia s. Bartłomieja. *Xiadz. 37.* rzeż, die Bartholomäusnacht. JUTRZYNA, y, ż., (*Boh.* gitro 2 *jugerum*); daś Zaufert, Zufart. Dwadzieścia staj albo jutrzyn, *jugera. Mącz.* cf. morg.

JUWANT, a, m., pomocnik, der Helfersbelfer. Tak juwant niepoczciwy tyje cudzą szkodą, Jako towarem jakim, handluje urodą. *Klon. Wor. 62.*

JUŻ, JUŻ, *adverb.* *Boh.* giž; *Slav.* giž, uš; *Sorab. 2.* huž, hužo, juž, južo; *Sorab. 1.* yuž, yižno, nēt, nētko, hižo, hižom, cf. chyży, (juž, junu kiedy, raz, z czasem); *Vind.* she, shie, shi, shaizi, seda, li sdai, *Carn.* shę; *Croat.* jür, ure, vrē, (cf. *Croat.* josh, ische; *Dal.* jos, josche, goschye: jeszcze); *Dal.* jur; *Slav.* jurve, veche, (*Slav.* josh: jeszcze); *Bosn.* jur, jurue, vecch; (*Bosn.* josc, joseter: jeszcze); *Ross.* уже (yjo potym); *Ecccl.* тажъ, оуже; a) wyraża nagłość następującego, lub przedkość upływającego czasu, schon. Już czas, czas uchodzi. *Cn. Ad. 329.* Po małej chwili obejrzysz się, a już go nie obaczysz. *Psalm. 39.* Jeżeli wejdziesz w społeczność z facyendarzami, już po nim. *Teat. 19. b, 26.* (zgubiony natychmiast, przypađ!) Już po obiedzie, po kazaniu, po lecey. *Cn. Th.* Już koniec, już po wszystkim. *Cn. Th.* es ist schon alleß auß, alleß vorbey. Już nie więcej, *Ross.* уже не. Już tego więcej nie będzie czynił. *Glicz. Wych. G. 4.* Już ja was więcej nie oglądam, Już czas mi jest umierać. *Zab. 15, 325.* List ten królowa krótko już przed śmiercią swoją napisała była. *Niemc. Król. 2, 107.* A jużby też temu czas, idźże precz! *R.* Już idę, już, już. *Teat. 8, 20.* A jużto! jużto pójdiesz! *Ld.* Już to nierychło. *Gemm. 121.* już to zapożno, es ist schon nicht mehr Zeit. Już się straszliwe poczyna potkanie, Już pola nie znać, już się pomieszali, Już się na skrzydłach bitwa poczynała, Już się za jezdą piechota ruszała. *P. Kchan. Jer. 555.* Już trzy dni nie widziałem go. *Cn. Th.* Już tydzień deszcz nie był. *ib.* — §. Już, jeszcze, co do upłynionego czasu, n. p. w czwartym roku już umiał po Łacinie, lub w czwart. r. jeszcze umiał po Ł. *ob.* Jeszcze. b) Już już, już tuż, *Rag.* jür, jür, säd, säd: już w tymże okamgnieniu, natychmiast, schon schon, schon in dem Augenblicke, gleich, sogleich. Abraham tak bożkiej obietnicy uwierzył, jakoby ją już już miał, i na nią pa-

trzył. *Sk. Kaz.* 146. Oto już tuż są dni ucisków; ale i z tych wybawię was. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 16, 75. Wiele mi nagadał przy pienistym trunku, Jak już już wart pozerał okręt bez ratunku. *Hul. Ow.* 152, cf. o włos. — §. Już już - bądź - bądź - częścią - częścią, bałb - bałb; - theiß - theiß. Utopienie ś. Jana wraz wydały niebieskie cuda, już pływające po wierchu ciała, już słyszana na powietrzu muzyka, już zapalone światło, i pięć gwiazd nad ciałem się unoszące. *Sk. Żyw.* 1, 507. Był więcej trzydziestu lat już romistrzem, już pułkownikiem, już podhetmanim, już hetmanem. *Pilch. Sall.* 115. Keller widząc rozszarpane przez różne potencye, już Moskiewskie, już Szwedzkie, już Duńskie, Inflanty, Zyguntowi się poddał. *Nies.* 1, 198. — §. Nie już - jeszcze nie, noch nicht. Nie już koniec; nie już to wszystko. *Cn. Ad.* 604. Nie już ostatnia albo stracona *ib.* Nie już to jesć. *ib.* — §. Nie już - nie tylko, nicht bloß, nicht allein, nicht nur. Ci trzej, jako pracowitości około zbawienia ludzkiego, tak nie już samego Xawerego pragnienia korony męczeńskiej, lecz otrzymania onej uczestnikami. *Sk. Żyw.* 2, 390. — §. Już nie - ledwie co nie, prawie, fast, beynahe, es fehlt nicht viel. Tylko mu, że już nie przyjsć do rozpaczy. *Zab.* 15, 241. Ale że Jejmości nie widać! *R.* Już też tylko co jej nie widać. *Teat.* 56. c, 28. — §. Już nie, nie więcej już, schon nicht mehr. Już ci się też kłaniać nie będzie. *Gemm.* 121. — Tylko już, jeszcze tylko, nur noch. Tylko już tę wypijemy butelkę, a resztę z sobą weźmiemy. *Teat.* 55. c, 45. — §. Już jedno brój, już ty brój, *age, perge porro insanire.* *Cn. Th.* fahre nur fort Unsig zu treiben. — §. Wyraża wielkość stopnia, die Größe des Grades zu verstärken. Za te huezki on ci każe na resćie Wylieżyć, już to najmniej kiedy basów dwieście. *Zabl. Amf.* 84. das ist schon das allerwenigste, zweyhundert; oder: zum aller-, allerwenigsten zweyh. Już króla takiego nigdy Egipt nie znajdzie. *Jabl. Tel.* 24. Już tego żadna nie użyczy sztuka, Czego natura komu nie dozwoli. *Kniaź. Poez.* 3, 152 (t. j. już to pewna, że tego...). Już co to, to prawdziwie zmiekczyć by cię powinno. *Teat.* 56. b, 58. Dostałem się do pana, i już go do śmierci nie opuszczę. *ib.* 22. c, 66. Już też nie dziś żyję, ale w podobnej nigdy nie był awanturze. *Teat.* 45. c, 127. (ob. Też). Już też co szczęśliwy, to szczęśliwy. *ib.* 22. b, 5. Mylić się nie mogę, ten jest pewnie, już ten jest, jużem go poznała. *P. Kchan. Orl.* 1, 25. Już co w tym, to mi wybacz. *Zabl. Zbb.* 82, (tylko w tym jednym). Już to nie przelęwki. *Gemm.* 121. Już to źle, kiedy wilk wilka żrze. *Cn. Ad.* 329. das ist schon sehr übel, wann ein Wolf den andern frist. — §. *Minando* n. p. A już gadasz, abo: a już będziesz gadał; a już będziesz rządził. *Cn. Th.* 2., gadajno, spróbujno. — §. *Conniv.*: Już ja ci kupię kornet, tylko mi powiedz to. *Teat.* 22. c, 58. (nie turbuj się, kupię-ć, ob. Jużci). — §. Wyraża ciąg myśli, związku, wniosku - dalej, więc, tedy, nur, ferntr. Słowa są niby ciałem

mowy, a myśl jest niby duszą jej. Jako już zupełna człowieka znajomość na poznaniu i ciała i duszy zawisła, tak zupełna znajomość mowy, na poznaniu wyrazów należy. *Kpzc. Gr.* 3, p, 2. wie nun die vollstündige Kenntniß... — JUŹCI *adverb.*, §. alisci już, oto już, und stehe schon, und schon, gleich darauf, und sogleich. Krótko żyję, ledwiem się zjawił, jużci ginę. *Zab.* 16, 188. Choć się w jednym zapamiętała kocha; byle drugiego zobaczyła, jużci tamtego porzuca. *Teat.* 22, 115. — §. Jużci - już w ciąż, schon in einem Fort. Jużci świat opak pójdzie. *Cn. Ad.* 328. die Welt wird nur immer noch verfehrter. — §. Jużci - naturalnie, natürlich, ganz natürlich. Jużci kiedy chodzi po Niemiecku, tym samym musi być mędrszy od drugich. *Teat.* 18. b, 18. Jużci to żyć po pańsku, i jabym lubiła, I jabym się strojami, balem nie brzydziła. *ib.* 48. b, 14. Jużci to nas dosięga, co się in szym stało, Któż w tym może upewnić, iżę ujdziem cało. *Paszcz. Dz.* 117. Jużci nie po cyrografie, kiedy długi popłacono. *Bial. Post.* 143. — §. Przynajmniej n. p. Ktoż ojcu to powiedział? *R.* Jużci nie ja, bom o tym głupstwie ani wiedział. *Zabl. Zbb.* 6. ich wenigstens nicht. — §. Wprawdzie, zwar, freylich. Jużci on nałaje, ale nie uderzy. Jużci on mówi, ale nie uczyni, *objurgat quidem, sed non ferit...* *Cn. Th.* er wird freylich schelten, aber doch nicht schlagen. Er redet freylich, aber thut nichts. — §. *affirmative* Jużci, freylich, natürlich. (*Sorab.* 1. schakhai, wiefezi; *Carn.* kajpakde, tsévéde; *Vind.* sariesen, tu je, ja, saterdnu; *Croat.* nekajda). Czy rozumiesz, że kobiety pięknymi się stajemy, kiedy się modnie ubierzem? *R.* A jużci. *Teat.* 50. b, 26. ey freylich. Ale czy szczerze, czy też nie? *R.* A jużci szczerze. *ib.* 22. c, 58. Czy bywają oni na komedyach? *R.* Jużci zapewne nie na kazaniach! *ib.* 19. c, 112.

JUZIA, i, ż., imię białołgłowskie *zdrobn.*, Józeška, Jósephchen. *Zab.* 8, 122. Moja Juziu! *Teat.* 36, 6. JUZIO, ia, m., *zdrobn.* imienia Józeł, Jósephchen. Jasiu, ja ciebie Kocham, Juzia, Kasi, Marysi nie lubię. *Mon.* 71, 756.

JUŻYNA, y, ż., das Jausen (*De Ferr.*), podwieczorek, das Besperbrödt. Oraczowi dają obiad, jużynę, wieczera. *Haur.* *Sk.* 48. *Rag.* uxina, uxiniza, rucjak, (uxinati - podwieczorek jeść); *Bosn.* usgina, (usginati *antecoeno*); *Dal.* uxina; *Hung.* osona, uz'onna, ozsouna; *Croat.* jusina, (jusinati - jeść po obiedzie); *Vind.* jushina, vushina, kosilu - obiad; mała vushina, maushina - podwieczorek; *Carn.* jushena, malèza; *Ross.* ужинъ wieczera, паужина, паужинокъ podwieczorek, полдникъ; *Ecccl.* ужина, вечеря.

J W.

J. W. P. *abbreviacya* - Jaśnie Wielmożny Pan. *Kpzc. Gr.* 1, p. 30.

JX. *abbreviatura* - Jegomość Xiądz.

K.

K w Łacińskim abecadle nie znajduje się, zastąpione przez c. Kras. Zb. 1, 423. §. 1. Ze my zaś c zawsze wymawiamy jednakowo c, więc nam wypada w przyswojonych wyrazach, gdzie c brzmi jak k, także k pisać, n. p. Konsul, nie Consul. Kpcz. Gr. 1, p. 261. Mimo tego pokrewieństwo bardzo ściśle zachodzi u nas między c, cz, a k, tak że w deklinacjach, w stopniowaniu, i konjugacjach, jedno w drugie się przemienia: n. p. pięć, piekło, pieczę, piekę; płakać, płacze; mąka, w macce; gorzki, gorzniejszy. — §. 2. Po literze k nigdy a nigdy nastąpić nie może y, jeno i; czym się różnimy od Czechów, u których zawsze y po k następuje. — §. 3. Po k nigdy nie może nastąpić e bez poprzedzającego i; zład piszemy: kiedy, chociaż się pisze kędy. Jeżeli zaś e nastąpi, to nie należy do słowa, ale jest oderwane od Verbum zakończenie personae n. p. jakem pocziwy; zamiast: jak jestem pocziwy; zaś: jakim ci pocziwie dawał rady; bo tu jakie jest spadek adjectivi.

K. *abbreviacya*: a) Król; n. p. K. Jmć = Król Jegomość. b) K. = Królewski; n. p. J. K. Mśc = Jego Królewska Mość.

K, skrótone ku, przed słowami zaczynającymi od spółgłoski, abgefürzt statt ku, vor einem Worte, daß mit einem Consonanten anfängt (cf. g.) n. p. k myśli, kwoli; albo g myśli, gwoli, to jest: ku myśli, ku woli. Parczowski sejm nie k myśli był ludziom; i tak nie k myśli, że co sam król akcyj uczynił, chcieli iżby w niwecz poszły. Gorn. Dz. 103. er war nicht nach ihm Gtime. Ja żadnemu kwoli chwalić tego nie będę, co mi się nie podoba. Gorn. Dw. 5. niemanden zu Gefallen. cf. ku. — Przyszędł k nim; przyszędł k niemu = ku nim; ku niemu = do nich; do niego.

*KA = jaka. Tak się mówi ki = jaki, n. p. Ki Dyabeł, ka bestya. KABACIK, a, m., *demin. nom.* kabat; kaftanik, kamizelka, ein Wamē, ein Futterhemde.

*KABAK, a, et u, m., *Ross.* кабакъ, tak się w Moskwie nazywają karczmy, w których szynk trunków na skarb publiczny idzie. Kras. Zb. 1, 423. Panowie, dla powiększenia intrat żydów wprowadzili, i kabaki założyli. Papr. W. 2, 89. Po kabakach lada szewłuch dziś się musztruje ze swemi. Tward. W. D. 2. Nieczyste skła na naczynie do kabaków obrócić trzeba. Torz. Szk. 123.

KABAŁA, y, ż., z *Hebr.* cabbala; a) tajemne kunstowanie liczbami, znakami, kartami, die Cabale, geheimnißvolles Kunsteln mit Zeichen, Karten. Nauka pełna tajemnic u żydów, której początki kładą od ustnej rozmowy bożkiej z Mojżeszem na górze Synai. Nazwisko kabały przeszło teraz do wieszczb, czyli przez guślarstwo z przyczyn obojętnych skutki koniecznie formujące, czyli z kombinacji rachunków klejące jakoweś odpowiedzi i wyroki. Kras. Zb. 1, 423. Mon. 70, 787. (*Vind.* kabala, skriunu isloshenje). Kabała, z *Hebr.* tradycya, podanie, teologia sekretna, umiejętność podnosząca umysł do rozważania rzeczy niebieskich i obcowania z duchami przez poznanie

natury bożkiej, hierarchii i urzędów aniołów, liczby niebios, proporecy między elementami, dzielności ziół i kamieni, instynktów zwierząt i myśli najskrytszych ludzkich. Boh. Dyab. 2, 227. Cały dzień nic nie robi, jeno kabałę ciągnie, chcąc się dowiedzieć przyszłego losu swego. *Ld.* — §. b) Spisek, partya, intryga, etne Cabale, geheime intrigante Verbindung, Intrigue. Idźże teraz, wykreść się z tej kabały jak możesz. *Teat.* 29, 94. Jestem pewny, że jakaś przeciw tobie robią kabałę. *Teat.* 39, 145. Wy członki niedołączne, ty gminie niestały, Przejdź w stan obywatelstwa, i zrzec się kabały. *Zab.* 9, 114. *Zabł.* (NB. *Ross. et Eccl.* кабаза, заемная запись cyrograf, skrypt; urzędowe zaświadczenie własności; *Eccl.* закабалити podbić sobie kogo, niewolnikiem go robić; *Ross.* кабальный cyroграфовый, spisowy, tabularny; niewolniczy). KABALICKI, a, ie, KABALNY, a, e, od kabały, cabalistsch, Kabalet. Pytasz się, ruszywszy swoje kabalicką mądrość, zkąd to wzięli taką tradycją o rozdzieleniu na syllaby hostyi? *Pim. Kam.* 74. *Vind.* kabalnou, sastopen, skriunega isloshenja. KABALISTA, y, m., trudniący się kabałą, etn Caballist. Wdałem się w rozmowę z jednym wróżkiem czyli kabalistą. *Mon.* 76, 518. Kabalistowie słowa wyracają. Boh. Dyab. 2, 228. *Pim. Kam.* 60., *Vind.* kabalar, skriuni isloshnik. W *rodz. żeńsk.* Kabalistka. KABAŁOWAĆ, ał, uje *intrans. niedok.*, intrygować, Cabalen schmēden. Mamy przeciw sobie dwóch starców i syna, Za którym kabałuje prawnicka družyna. *Treb. S. M.* 124.

*KABANINA, y, ż., (*Habanina. X. Kam.*) n. p. Musiał kabaninę z Tatory jadać, a on szkapiny jak żyw, nie rad jadał. *Dwor. K.* zdaje się że tu kabanina = szkapina, Пшердешейсч; atoli *Ross.* кабанина mięso dzika, dzicyzna; кабанъ dzik.

KABAT, u, m., KABACIK, a, m. *zdrobn.*, (*Boh.* kabat toga; *Sorab.* 1. kabat thorax; *Dal.* kavad toga; *Ross.* kaban, kabanica mastruca; *Rag.* kabanizza, kabaan, kapōnack mantello da viaggio; *Slav.* kabanica, plashch = płaszcz; cf. *Aeth.* כבא ornatus; cf. *Germ.* Kapot, Kappe); 1. kaftan, suknia spodnia, daß Unterfleid. *Thorax*, tołw piersi, kaftan, *kabath. *Urs. Gr.* 182. Rozebrawszy się do koszuli, gorzej skoczył, niż póki skakał w kabacie. *Gorn. Dw.* 16. (*Slov. Prov.* Dłużša sobota než nedēla; dłużša košēla, než kabat, ordo inversus). Ów sobie dał urobić kabat porzezany, Ten pludry jako wory, ten zaś przeszywany telej. *Zbil. A.* 3 b. Dla niego krawce szyją telety, kraja złotogłowy, a z nich *kabaje (kabaty), kontuszce. *Opal. Sat.* 115. Ażeby się kabaty cudzoziemskie zdały, Za sobą sznurować je damy kazały. *Łaczw. Odm.* 50. Książę Brunświcki za kabatem się mieć listy mienił; ale ich nie ukazał. *Biel. Kr.* 557. Sprawila sobie rubron, a córce kabak (kabat). *Ossol. Str.* 7. Kiedyskolwiek w domu, to w zwyczajnej szacie, Bądź to w dołomanie, bądź w Niemieckim kabacie. *Star. Vol. d.* (*Boh.* kabátnjk rak w nową skorupę odziany). 2. Kabat złoczyńców, odzienie z smol-

nych i tustych rzeczy, sposobne do zapalenia się. *Włod.*, *tunica molesta. Cn. Th.* das Marterhemde für Wisstehäter. 3. Kabat, więzienie, ciemnica, posłuszeństwo. *Sax. Rej.*, cf. kazn, das Kämmerchen, der bürgerliche Gehorsam, Arreststube, Gefängniß. Często z nienawiści ubogich zaraz dadzą do więzienia, mówiąc: biegaj w skok po tego chłopca, a prosto z nim do kabata. *Sax. Porz.* 105. Z chłopkiem do kabata, albo do gąsiora. *Falib. Dis. S.* 2. Urzędnik powinien mieć w dworze instrumenta gotowe, w któreby na prędce więźnia wsadzić mógł, t. j. łańcuch, kabat albo gąsiora, i kunę. *Haur. Ek.* 1. cf. gąsior, die Fiedel.

Pochodz. *kabacik*, *przekabacić*.

KABLĄCZASTY, **KABLĄCZYSTY**, a, e, *Zool. Nar.* 18., ob. Kabłąkowaty; skrzywiony na kształt łuku, bogenförmig, gekrümmt. Motyka kabłączysta, zwana od postaci zakrzywionego ostrza w kabłąk. *Jak. Art.* 5, 302. **KABLĄCZEK**, czka, m., *dem. nom.* kabłąk, ein fleiner Bogen. n. p. *Lunula digiti* półmiesiaczkowaty kabłączek u paznokciów. *Perz. Cyr.* 1, 158. **KABLĄK**, **KABLŹUK**, a, m., (*Etym.* łuk, cf. *łęk*), krzywość miesiaczkowata na kształt łuku, eine bogenförmige Krümmung, ein halber Mond. *Zool. Nar.* 18. (cf. *kobłuk*); *Boh.* klicka; *Ross.* дужка, (каблучок кара соколова; abzacek; каблукъ abzac). W małej chatce nie widać ani kabłąków *arcus*, ani podsłupiów. *Rog. Bud.* 17. Ozapiony kabłąkiem, do monasteru odwieziony został. *Nar. Chodk.* 1, 404, kapicą mniszą, Mönchsflappe. (*Ross.* каблукъ kaptur sokoli, ob. *Kobłuk*, *kłobuk*). Gdy mielerz dogoreje, grabiami zwanemi kabłąk, węgle z niego wygarnają. *Os. Rud.* 582. mondśförmige Rechen. cf. *obłak*. **KABLĄKOWATY**, a, e, miesiaczkowaty, skrzywiony na kształt łuku, bogenförmig, mondśförmig, gekrümmt, sichelförmig; *Boh.* klijkáty, klijkowaty. Żebra będąc kabłąkowate, czynią wypukłość boków. *Zool. Nar.* 67. Bieg kuli z moździerzka wystrzelony jest kabłąkowaty. *Rog. Dos.* 2, 4., *parabolicus*. Ptaki rzędu sroczego mają dziób kabłąkowaty. *Zool. Nar.* 217.

KABLION, **KABLON**, a, m., (*Holl. et Sax. Inf.* kabeljau; *Gall.* cabelliau; *Dan.* kabljau; *Lat. med.* cabellauwus, cabelgensis); *der.* Kablejau, der Bolß; *Ross.* трепка, *gadus morhua* *Lin. n.*, ryba bardzo mnożna, żywi się muszlami i rakami morskimi. Znajduje się w Oceanie, szczególnie przy Norwegii i Irlandyi. Solony kablion jest znaczną częścią handlu krajów północnych. *Zool. Nar.* 178. Sztokfisz i kablion jest też sama ryba, ale na różnych łowionia miejscach i różnym solona sposobem. *Wyrw. Geogr.* 425

KABRYOL, **KAPRYOL**, u, m., z *Franc.* sus, skok, podskok, Cabriole, Sprung, Hüpfen, Gebüpf. Cóż znaczą te migi, śmiechy, i kapryole, które wyskakujesz? *Teat.* 55, 17. Już też z radości babinka tysiąc kabryolów narobi. *Teat.* 10, 52. **KABRYOLET**, gatunek karyolki, kolaski, ein Kabriolet.

KACERKA, i, ż., heretyczka, eine Ketzerin; *Boh.* kacyřka; *Ross.* кривоѳѣрка, зловѣрка, раскољница, раскољница. Powiadają, że m kacerka; ale ja mówię, że m nie jest heretyczka. *Ba. Hst.* 74. **KACERMISTRZ**, a, m., arcykacierz, *hæresiarcha*, głowa kacerczów czy kacerstwa.

Włod.; ein Erzķeter, Haupt einer Ketzerney. *Rag.* glavopolu-viernik; *Ross.* скитоначальникъ; *Eccl.* ересеначальникъ. Nie bóg, ale dyabol kacermistrzów powstał. *Zygr. Pap.* 224. Kacermistrz niezbożny Marcyon. *Sk. Dz.* 87. Powstał kacermistrz nowy z Manicheuszowego gniazda. *ib.* 150. **KACERSKI**, a, ie, **KACERNY**, **KACZERNY**, a, e, od kacerczów, ķeterisch, heretycki. *Boh.* kacyrský; *Rag.* poluvjerni, poluvjerski; *Ross.* зловѣрный, кривоѳѣрный, раскољничій, раскољническій; *Eccl.* ересный, еретическій. Ochonia była przyjaciółką Wiklefowi, przeto była kacerską nazwana. *Baz. Hst.* 3. Kacerne grzechy. *Birk. Ex. B.* 2. Kacerne zbrodnie. *Żebr. Ow.* 16. Jadem go kacernym nadycha. *ib.* 51. Same do pomsty gniew budzi kacerny. *Pot. Syl.* 58. niszczący, zgubny, szkodliwy, schädlich, verderbend. Kacerna ręka. *Żebr. Ow.* 191. *scelerata*. Kaczerwena Erynnis. *ib.* 8. *fera*. Plemię kacerne. *ib.* 6. *violens*. **KACERSTWO**, a, n., herezyja, die Ketzerney. *Boh.* kacyrstwj, kacyrstwo; *Slov.* kačirstvo; *Sorab.* 1. khecźarstwo; *Rag.* poluvierstvo, poluviernos; *Bosn.* poluvjersky; *Vind.* közaria; *Carn.* krivovira, krivovirstvu; *Croat.* here-tachansztvo, krivoversztvo, eretinsztvo; *Hung.* eretnekség; *Dal.* poluversztvo; *Ross.* зловѣрство, зловѣрие, развратъ, расколь, скитъ; *Eccl.* расколение, расколь, зѣлосланиє, кривоѳѣрнє. Kacerstwo jest to, co się przeciwni nauce bozkiej. *Baz. Hst.* 251. Filozofia zdrowa nie raz była kacerstwem. *Zab.* 16, 79. Kacerstwa, męzobójstwa, niezgody. *Birk. Zbar. B* 3 b. — §. Kacerstwo *collect.* = kacercze, ķeter. Niekiedy kacerstwa przenosiły liczbę wiernych pańskich. *Bial. Post.* 247. **KACERZ**, a, m., (*Lat. med.* cazerus, gazarus; *Svec.* kaettare; *Dan.* klätter; cf. *Ital.* gazuro; *Graec.* καθαρός); *der.* ķeter; *Boh.* kacyr; *Slov.* kačir; *Sorab.* 2. kăzał, kăzor; *Sorab.* 1. khecźar; *Vind.* közar, vuter; *Carn.* krivovirnek, krivovirz; *Croat.* eretnik, krivoverecz; *Dal.* poluvernik, szublaznik; *Hung.* eretnek; *Rag.* poluvjeraz, poluvjernik; *Bosn.* poluvjernik; *Ross.* кривоѳѣрь, зловѣрь. Kacerczem ma być mian, nie ten, który w wierze pobbądzi; lecz który powagą kościelną wzdziwiony, bezbożnych zdań upornie broni. *Kucz. Kat.* 176. Kacerczem jest, kto fałszywe zdania w wierze lub wynajduje, lub się za onemi udaje. *Mon.* 76, 315. — 2. Kacercz, *Gazarus* *Gelenio*, γαζαρως, *equus indomitus*. *Cn. Th.*, cf. *Holl.* ketserie, ein wildeš unbändiges Pferd. 3. Kacercz (ale *Knapski* pisze kaszerz), czerp do łowienia ryb (*der.* Hebesfischer *Lusat.*) Tauschbärn, *der.* Senfhamen, *die.* Saupel (*Deft.*). *Carn.* kajzha; *Sax. Inf.* Kesser, Keķer; *Dan.* katse; *Finl.* katiza; *Boh.* keser. Kacerze wielkie do łowienia ryb są jedno jak płachta; drugie na kształt skrzyni. Małe tylko służą na wybieranie ryb z sadzów, nie są właściwie siatkami do łowienia ryb. *Kluk. Zw.* 3, 248. *der.* Fischenamen. Na wodę albo do kacyrza wrzucić kilka tych ziarn, zaraz się do téj paszy ryby skupią. *Syr.* 424. Kacercz zowią ów to sak, co nim ryby łowią; Co dusze ludzkie łowi, kacerczem też zowią. *Koehow. Fr.* 123. **KACEROWAĆ**, **KACERZOWAĆ**, cz. *niedok.* kacerczem czynić, przezywać, zum ķeter machen, verkejern. *Boh.* kačero-wati, kačeroŕugi. Takich kacerczują, co kościół zakłętą naśladują. *Kanc. Gd.* 181. Prawdę zbawienną wespół

z jęj opowiadaczami kaccerują. *Żarn. Post. Ab. (Eccl. раз-количествовати heretyczець)*.

KACHEL, chla, m., źle mówią 'kafła. *Dudz. 29.* 'kafel, (*Boh.* kachel, kachljk; *Slov.* kachel (kachle piec); *Hung.* kályha; (*Sorab.* 1. kachlie piec, khachlicza *cacabus*; cf. *Hebr.* קַחֶלֶת kal-lachata *lebes, ahenum*; *Graec.* χαλκίον; *Sorab.* 2. kachle piec, kachlinek dzban); *Vind.* kahla, pezhnjazhek, pezhna kahla, modouniza, (kahla + urnał); *Carn.* kahla, shkridla, modelneza, moduvněza, (kahla + urnał); *Croat.* kahla, kahlizza, pechnyak; *Ross.* изразецъ, израсчикъ). (cf. *Svec.* kachel; *Ital.* coccia; *Lat. med.* cugnolius); die Kachel, die Ofenfachel, glina w pewnej formie wypalona do składania pieców, n. p. Kachel prostych pieców z wierzchu lochowskiej, columbaria. *Cn. Th.* Kachel. Piec z kachlów abo kachlowy. *Świtk. Bud. 295.* *Vind.* kahlena pezh, ein Kachelofen. — §. Otwór pieca kachlami wyłożony, die Röhre, die Kachel in einem Kachelofen. W zimie, gdy w kachel nieostrożnie co włoża, bywa swąd. *Haur. Sk. 347.* Ziewa tylko, wasy ciągnie; a coraz do kachła sięgnie. *Pot. Jow. 162.* — §. Srebro wypalone w kachlu glinianym. *Budn. Ps. 12, 6.* (w piecu glinianym. *Bibl. Gd.*) KACHLANY, KACHLOWY, 'KAFLANY, 'KAFLOWY, a, e, *Ross.* израсцовый, израсчатый, z kachlów, Kachel. Kachlowy piec. *Świtk. Bud. 295.*

KACHNA, y, ż., *demin. nom.* Katarzyna, *Boh.* Kača, Kačena. *Kochow. Fr. 18.*; *J. Kchan. Fr. 11.* Katharinchen, Kätchen. Była to jedna staruszka w Warszawie, miała dwie słuźebnice, Magdeczkę i Kachnę. *Zab. 13, 278.* *Třeb.* Kachna siedzi przy kądzieli. *Teat. 8, 3.*

KACHOLONG, a, m., kamień biały do opalu nieco podobny. Gatunek agatku. Znajduje się w rzece Kach. Kałmucy nazywają kamień chalong: ztąd tedy imię jego. *Kluk. Kop. 2, 68.* der Kacholong, eine Art Opale.

KACIK, a, m., *demin. nom.* kat, *propr. et fig.*, der Henerš-fnešt. Kacikowie w Niemczech dobrze umieją psy leczyc. *Haur. Sk. 342.* — §. *Fig.* Dekretem żadnym nie będąc zdani, od ciebie młodego kacika zgineli. *Warg. Wal. 194.* — §. *Hist. nat.* Kacik, ryba, po wielu jeziorach w Prusiech i w W. Polsce znajduje się, ma dwa kolce na grzbiecie, i tyleż po bokach; któremi, będąc od żarłocznych ryb pożarta, wnętrzości ich катуje i rozdziera. Tych ryb nie jedzą, ale ustość z nich na tran wywarzają. *Ład. H. N. 61.*

KACIK, a, m., kątek, *demin. nom.* ką; (*Rag.* kutich; *Croat.* kutecz; cf. *Lat.* canthus); baß Winkelfchen. Mając już swój kącik, gdzieby konia mógł rozkulbaczyć, uczynił do rodziców swęj panny odezwę. *Boh. Ossol. 223.* Życia spokojny sposób, kącik ubogi. *Bardz. Luk. 84.* Bestyom nawet miły Kącik, w którym się rozdziły. *Teat. 46, c, 80.* W eichy kącik, gdy się skryję, Wdzięcznej swobody zażyję. *Bardz. Trag. 310.* Bezpiecznie w małym sobie usiędziesz kąciku. *ib. 578.* — Szczerzeć powiem, co tylko mam w serca kąciku. *Teat. 46, 22.* (cf. tajnik). — *Anatom.* W złączeniu niższej i wyższej powieki, pokazują się kąciki w oku, *oculi canthi*; z których ten kącik, co jest podług nosa, większy jest, niż drugi, który leży koło skroni. *Kirch. Anat. 82.* die Augewinkel; *Ross.* лызръ. Po

oku abo kącikami patrzeć na kogo. *Erazm. Ob. E iij.* z boku, nazierkiem, dumno, nienawistnie. KAĆCISKO, a, m., ubogi mizerny ką, ein elender Winkel. Nowy strumień wyniknie, Ten sława swoje stare zrównowszy 'kęczysko (kącisko), Szerokim po koronie morzem się rozleje. *Pot. Jow. 43.* KAĆCISTY, a, e, KAĆCISTO *adverb.*, kąty mający. *Cn. Th.*; *Croat.* kutiyiv, winkelig, voll Winkel.

KACZE, ěcia, m., *demin. nom.* kaczka, *Boh.* kače; *Ross.* утя, утенокъ, утеночекъ, ein junges Meutchen. Kaczeta, jak skoro się z jaja wyległy, wnet biegają. *Sienn. 274.* *Spicz. 147.* *Haur. Ek. 154.* Do kaczat źle zażywać kwoki. *Pot. Syl. 161.* KACZECZKA, i, ż., *anaticula.* Mącz. ein Meutchen. (KACZERNY ob. Kacerski), KACZKA, i, ż., *Boh.* kachna, kachnička, kačka, kačenka, kačena, lička, (kacęti se taczać się); *Slov.* kačica; *Hung.* kátsa, rétze; *Sorab.* 2. kaza, kacka, hufchě; *Sorab.* 1. kaczka; *Vind.* raza; (*Vind.* kazha + wąż, kazhinka + węgorz); *Carn.* raza; *Croat.* racza, patka, (kacha + wąż); *Đal.* plovka; *Slav.* patka, *Rag.* patka, plovka, utva, patciza, utviza; *Bosn.* utva, plovka, patka, ploveica, utviča; *Ross.* утка, уточка, селезняха, кряква, крякуша, *Sibir.* аклей, (*Ross.* качка taczanie, wahanie, качкий wahający się); *Eccl.* качка мужеска, гусына; die Meute; (in der Gegend um Danzig, die Hatzhe). Kaczki mniejsze od gęsi, kształt zaś ledwie nie ze wszystkim do gęsi podobny. *Kluk. Zw. 2, 160.* Kaczka domowa, die zahme Meute, wielkiego użytku w gospodarstwie; utrzymywanie łatwe, bo się żywi owadem, korzonkami. Samiec się nazywa kaczor. *Zool. 253.* Kaczka wodna, *Carn.* pił. Nurek kaczka *Vind.* pandirk. Dzikie kaczki, milde Meuten, są wielorakiego gatunku; najpospolitsze w wielkości domowym się równają. *Kluk. Zw. 2, 320.* ob. Cyranka. — Na Polesiu są czarne dzikie kaczki, które po rusku nazywają ukle. *Ład. H. N. 62.* Kaczka morska, die Seeante, Meerante, *Carn.* posavka; jedne czarniawe z białym brzuchem; inne białe czubate, na tyle czarne; przylatują czasem od morza, i błakają się między naszymi dzikimi. *Ład. H. N. 62.* Kaczka czarna, *Ross.* турпань, турпанчикъ; górna *anas marila* каголка; *clangula* гоголь; zimowa, *hiemalis, glacialis* sawka; *penelope* свишъ; *tadorna* каргалъ; *acuta* шилохвость; *pizmo* *moschata* шинуиъ; *erythropus* казарка. — Kaczka szaropiora na stawie. *Tward. Wz. 245.* Kaczki karmią, w kojcach je mając. *Lek. Kon. 2, 14.* Chlewy na kaczki takie się stawiają, jakie na gęsi. *Kluk. Zw. 2, 165.* Kaczka kwaka. *Dudz. 21.* *Pol. Saut. 89.* *Croat.* racza roga; *Carn.* knāka; *Boh.* kachāti, knakati; *Ross.* крякнуть, крякати; *Eccl.* утка квакаетъ. — *Prov.* Pijany krzywo chodzi, kręci się jak chmiel po tyce, tacza się, kaczki zagania. *Dwor. D. 4.* er treibt die Meuten ein; er taumelt, torfelt. Trawi jak kaczka, *struthionis ventriculum habet.* *Cn. Ad. 1172.* (dobrze trawi, zawsze głodny, obżarty). (*Croat. Prov.* Szreehen, komu je racza ũ rukah + szczęśliwy, kto ma kaczke w ręku). Witaj mi kaczko nie brodzac. *Rys. Ad. 71.* *Pot. Arg. 757.* (ob. Brodzie). Jak się złoże, jak wynę do nich, wszyscy czterzej z koni, jak kaczki. *Teat. 26, 57.* (od razu). Jak z kaczki woda opadnie, *de eo, qui admonitionem negligit.* *Cn. Ad. 295.* er schüt-

telt den Leviten ab. Jako kaczkę się płoczą, długo się myją niewiasty. *Cn. Ad. 696.* — §. b) Kaczka, deska przywiązana nad matnią niewodu, która daje poznać, czy skrzydła jego równo idą. *Rydel. das leere Gefäß oder Bret am Grundgarne, moran die Fische erkennen, wie das Garne schwimmt.* KACZKOWATY, a, e, na kształt kaczkę, *Antenährlich.* Już ojciec Przeor kaczkowatym głosem, Wprzód odkrząknawszy, perorę zaczynał. *Kras. Mon. 53.* KACZKOWY, a, e, od kaczkę, *Kacke, Anten.* Rodzaj kaczkowy należy do rzędu gęsięgo. *Zool. Nar. 253.* (KACZMARZ *ob. Karczmarz.*) KACZNIK, a, m., kociec kaczy, *nessotrophium. Cn. Th., der Antenstall.* KACZOŁOWSTWO, a, n., der Antenfang, łowienie kaczek dzikich. KACZOR, a, m., *Boh. kačer; Sorab. 2. kazor; Sorab. 1. kacžor; Vind. razhnik, razman; Carn. razmān; Ross. селезень, (cf. Eccl. селезень, селезенка sledziona); der Anterich.* Kaczor jest samiec; kaczka samica; kaczęta są młode. *Kluk. Zw. 2, 160.* Kaczor poznaje się ztąd, że w ogonie średnie pióra ma do góry zakręcone. *Ład. H. N. 61.* — *Slov. Prov. Dawa wagę, ni to kaczka.* *Rys. Ad. 45;* cf. ni w pięć, ni w dziewięć, cf. barszczyk, *weder falt noch warm, weder gebauen noch gestochen.* KACZOREK, rka, m., *Boh. kacjrek, demin., ein fleiner Anterich.* Wskok ubili kaczorków pięci. *Myśl. E 3.* KACZOROWY, a, e, od kaczora, *Anterich.* Kaczorowy kolor, *couleur de pigeon, couleur changeant. Tr. eine schielende Farbe. Ross. селезень, селезеньый kaczorowy; verd de cane, cf. zielony.* KACZUCHNA, y, ż., *demin. malutka kaczka, ein fleines Antchen. Tr.* KACZY, a, e, od kaczek, kaczkowy, *Boh. kacičj, kachnj; Sorab. 1. kacžzi, kacžkowé; Vind. razhij, razhni; Carn. razhje; Croat. raczji, raczin; Hung. retzéböl; Rag. patcin, patcij. utven; Bosn. patkino; Ross. уткинь, утинный, утячий; Anten.* Jaja kacze są większe od jaj kur pospolitych. *Kluk. Zw. 2, 163.* Ja nie wiem pewnie, co się z jego stało nosem, Nie gada jako człowiek, ale kaczym głosem. *Nar. Dz. 3, 55.* Kaczy pastuch, *anatarus. Cn. Th., Bosn. patkar, utvar, plovkar, koji cjuva plovke.* KACZYCA, y, ż., stara kaczka. *Tr. eine alte Ante.* KACZYNIEC, *ńca, m., §. 1. taraxacum, kniat, knieć, podbiał trzeci, smirgiel, der Schmergel, die Butterblume, Dotterblume, ziele znajome dla kwiatu swęgo żółtego, od którego majowe masło żółtawe się staje. Kluk. Rosl. 2, 225.* Gdy kwitnie, zbierają go z zieleń i suszą. a parząc, po garści codzien i z paszą krowie dając, przez całą zimę będzie majowe masło. *Ład. H. N. 62.* — §. 2. Łotacz drudzy kaczyńcem zowią. *Kęck. Pas. 15. tussilago, der Husflattich, Boh. kačinec (= 2. chlěw kaczy).* — KAD; skrócone od słowa kędy; w składanych: dokąd, poniekađ, pokąd, zkąd. — Wyróża kierunek miejscowy, i może należeć do jednego źródła z słowem ką.

KĄDEL *ob. Kundel.*

KADENCYA, yi, ż., — §. 1. czas przypadania n. p. gajenia sądu, *der Termin, da die Gerichtliche ihre Sitzungen anheben.* Kadencye w roku dla sądów Assesorskich tylko dwie naznaczamy; to jest, jedną przez maj, czerwiec, lipiec i sierpień; a drugą przez listopad, grudzień, styczeń i luty. *Vol. Leg. 7, 425.* Role są trojakię, jedne na oziminę, drugie na jarzynę, trzecie na ugor, według kadencyi, jak na który rok przypadną. *Haur. Ek. 18.* — §. 2. Kadencya, skład, rym, w wierszach, zawierający w sobie półtoję jednakiej zgłoski. *Kpcz. Gr. 3, 89. Rag. rōmon, pietnomjerje, der Reim eines Verses.* W dawnych częste się znajdują kadencye jednosylabne, n. p. Potym on starzec mrując poszedł od niej precz, Bo mu się nie po myśli nie zdała ona rzecz. *Rej. Wiz. 29.* Kadencye Częstochowskie *ob. Częstochowski.* — §. 3. Kadencya w muzyce, w tańcu, takt, *die Cadenz in der Musik, der Takt.* KADENCYJNY, a, e, podług kadencyi, *Cadenz.* Naród Grecki znał kadencyjną miarę kroku. *Łęsk. 2, 212.*

*KADERA *ob. Katera.*

KADET, a, m., KADECIK, a, m. *zdrobn., der Cadet.* Nazwisko z Francuzkiego znaczące młodszych, nadane zgromadzeniu wojskowemu zebranej młodzieży dla ćwiczenia się w trybie wojskowym. Na to ustanowiona była w Warszawie szkoła rycerska czyli dom kadetów r. 1766. — Kadeci w autoramencie Polskim i cudzoziemskim nazywają się, którzy sposobią się do dzieł wojennych; ci, lubo noszą mundur, w rejestr jednak płacę biorących nie wchodzą, ale się expektatywą miejsca za pierwszym zawakowaniem kontentują. *Kras. Zb. 1, 424.* (*Vind. slah-tnich, shlahten mladenzh.*) Kadet morski *Ross. мичманъ.* KADECKI, a, ie, od kadetów, *Cadetten.* Koszary kaddeckie.

KADKA, *KATKA, i, ż., *demin. nom. kadź, ein fleiner Zerber, Ständer, Bottich. Ross. кадка, кадочка, кадущка, кадущечка. Cadus kadka, stągiew. Mącz.* Dla łacniejszego gatunkowania ryb, trzeba mieć wanny, katki, cebry. *Haur. Sk. 142.*

KADŁUB, a, m., (cf. pałub); 1. naczynie z jednej sztuki drzewa wydłubane lub wydrożone. *Włod., ein aus einem Stücke ausgehöhltes hölzernes Gefäß.* (cf. *Rumpf, Har-rumpf. Adlg.*) — §. Kadłub, *kazub qu. v., der Rumpf, Baumrinde zu Erdbeeren, Ross. кузовъ.* — 2. *Milit. Kadłub carcasse* w mostołodzi, nazywa się krata drewniana, zrobiona w postać łodzi, na którą przybijają się blacha miedziana. *Jak. Art. 3, 294. am Ponton, das hölzerne Gitter oder Gerippe in Form eines Nachen, worauf das Kupferblech genagelt wird.* Kadłub z żelaznych obręczy, otaczający karkassy. *Jak. Art. 3, 294. das Gerippe an den Carcassen; Bosn. kalup = forma, modelusz; Croat. barb. kalup forma fusoria; (Slav. kalupesia = co modele robi).* 3. *Anat. Kadłub, truncus, der Rumpf, najznacniejsza część zwierzęcia, bywa różnego kształtu, części jego są grzbiet, piers, boki, żebra, brzuch. Zool. Nar. 67. tułub.* — §. Ciało ludzkie się dzieli na kadłub czyli tułów z głową, i *truncum capitatum, i na ręce i nogi. Perz. Cyr. 1, 17.*

der Rumpf mit dem Kopfe, der Körper ohne Hände und Füße. Kadłub się składa z głowy i z szyi, potem z piersi czyli wyższej części kadłuba, i z brzucha czyli niższej części kadłuba. *ib.* 1. KADŁUBEK, bka, m., *zdrobn.*; Jak to dobrze kochać ładny kadłubek. *Niemc. Król.* 2, 162. Ładną figurkę, ein niedliches Figürchen. 2. KADŁUBEK, *nom. propr.*; biskup Krakowski, umarł r. 1223, pierwszy historyą narodu swojego pisał. *Kras. Zb.* 1, 424. der älteste Polnische Geschichtschreiber. [Tak mniemał Krasicki, ale wiadomo że Kadłubek pisał dzieje polskie w sto lat po Galu; imię zaś jego jest raczej *patronym.*, i znaczy syn Kadłuba, czyli Gotłoba, t. j. Bogusława. 1] KADŁUBIASTY, a, e, *ausgehöhlt, gerippt.* Kadłubiaste kule, karkassy, die Carcassen, Rippenfugeln, kule ogniste, na które robi się kadłub z obręczy żelaznych; ten obszywa się drelichem, a wewnątrzna próżność wypełnia się zaprawą umyślnie do tego przygotowaną. *Jak. Art.* 3, 294.

KADR, u, m., kwadrat lub czworogran, daß Quadrat. Tytuł planty może być zamkniętym czworobocznym kadrem, z jednej cienkiej, drugiej grubszej linii, mosiężnym piórem wyciągniętymi. *Lesk. Mier.* 244. et 114.

KADUCZNIE *adverb. adj.* kaduczny; opętanie, szalenie, dyabelnia, verzeufelt, verzeufelt, teuflisch. Ej Błazku, skoczyliście kaducznie do głowy po rozum. *Ossol. Str.* 1. Lękam się kaducznie. *Teat.* 3. d, 17. KADUCZNIK, a, m., kaduk bioracy, *caducarius.* *Cn. Th.* der cadufe Güter an sich reißt. Kaducznikowi. Cudze dobra pobrałeś kadukiem bez sromu, Za to i sam w cudzym się poniewierasz domu. *Kochow. Fr.* 77. KADUCZNY, a, e, 1) chory na kaduk czyli wielką chorobę, *Vind.* opadliu, padliu, epileptisch, mit der hinfallenden Sucht behaftet. Przestraszony na ziemię upadł, i jakoby kaduczny, trzęsienie członków uczuł. *Sk. Dz.* 1127. Czymi się niemy, ślepy i kaduczny, A on łotrem wierutnym i przecherà sztucznym. *Klon. Wor.* 50. Przykład kunsztownego udawania kaducznych konwulsyj. *Pam.* 84, 304. 2) Dyabelny, fatalny, verzeufelt, fatal, verbenfert. Kaduczny mi się trafił przypadek. On ma kaduczne szczęście. *Ld.* KADUK, a, m., z *Łac.* 1) majetność opuszczała, odumarłe dobra. *Cn. Th.* 265. cadufe Güter, niedersällige Güter. Wzietoby kaduka po mojej śmierci; bo jestem ostatni z linii; wolę tedy zapisać za życia. *Teat.* 27. c, 70. Po Mustym nieledajaki na nas spadnie kaduk. *ib.* 55. e, 22. *Boh.* odaumrt. — §. Kaduk, prawo kadukowe, daß Cadufrecht, *Boh.* aumert. Kiedy dziedzictwo próżno zostaje, tak iż się go, niż rok i sześć niedziel minie, nikt nie upomina, tedy na Króla przypada, to jest, do onego sądu należy, któremu podległo ono dziedzictwo, i takowe prawo kadukiem bywa zwane. *Chelm. Pr.* 96. Rudolf ziemi Rakuńskiej na Ottokarze dochozdzil, powiadając, że pomienio- ne ziemie prawem spadkowym albo, jako więc zowią kadukiem, na dobra Cesarskie przypadły. *Krom.* 283. — 2) Kaduk, choroba rzucająca, wielka niemoc, boża kaźń, *Cn. Th.* die schwere Krankheit, die fallende Sucht, wielka niemoc, padaczka, świętego Walentego niemoc, *morbus caducus.* *Sienn.* 353. *Oczk. Przym.* 206. (cf. paduch). epilepsia. *Perz. Lek.* 145., *Sk. Żyw.* 2, 17.; *Boh.* božec,

psotnjk; *Sorab.* 1. padawa khoroscz; *Slav.* goropad, velika nevolia; *Rag.* padaviza, zavratanie; *Carn.* boshja; *Vind.* padaviza, padnost, svetega Valentina boliesen, flied, skernina; *Croat.* opadaricza; *Ross.* черная немощь, утинь, припадокъ, пострѣль. Kaduk dzieci, gdy im się zęby kłują, *Ross.* родимецъ, родимчикъ. Gdy kaduk kogo rzucił, zrywano sejmy; dla czego choroba ta nazwana sejmowa, *comitalis.* *Boh.* Dyab. 2, 194., *Wad. Dan.* 189. Lekarstwo przeciw wielkiej niemocy, to jest, kadukowi. *Śleszk. Ped.* 403. Których zwykł kaduk porwać, weźśnie miarkują, że się niemoc zbliża. *Pilch. Sen.* 303. *Improp.* Muzo! ty to wypowiesz, ducha w się zatechnawszy i kaduków Febowych. *Tward. Wz.* 53. — Kaduk koński albo słonecznik, daß Hinfallen der Pferde, die Fallsucht, der Koller, kiedy koń idąc w drodze abo stojąc na miejscu, głową pocznie trząsać, oczy wytrzeszczać, nogami tupać, i wszystkim ciałem tak drzeć, że aż na ziemię upadnie, nogi wszystkie rozciąga, wszystek się miece, a czasem mu i z nozdrza i z gęby piana płynie. *Lek. Koń.* 20., *Hipp.* 106. — 3) Kaduk, kat, czart, bies, dyabeł, *Ross.* пострѣль, der Henker, der Gudauf, der Deutscher. Dali bóg ci, kaduk go tu przyniosł. *Teat.* 33, 19. Otóż do nas Regienta jakiś kaduk niesie. *Treb. S. M.* 108. Swar-gocze, kaduk wie jakim tam językiem, *Teat.* 30. b, 16. Kiedyż tam pojedziemy u kaduka! *ib.* 55. b, 50. Zjedźże kaduka, kiedyś taka. *ib.* 54. b, B ii. KADUCZEK, czka, m. *zdrbn.*, Takiego rodzaju panice, są nasze kaduczki. *Teat.* 19. b, 19. dreczyciele, dyabełki. KADUKOWY, a, e, kadukiem spadkowy, Caduf-, niedersällig, n. p. kadukowe prawo, kadukowe dobra; *Boh.* odumrtnj. KADŹ, i, ż, *Boh.* kađ, kadečka; *Slov.* kađ; *Hung.* kád, kaad, (*Hung.* kádár, pinter - bednarz); *Sorab.* 1 hat; *Vind.* kad, shirok shkaf, (kaduine - koryto); *Carn.* kad, bedn, trezhof; *Croat.* kácza, kád, bedeny, lodricza, beden, brenta; *Dal.* kád, kacza, esabar, kazza, *Bosn.* kad, cja-bar; *Slav.* kaca; *Rag.* xetak, podstavizza, badagn; *Ross.* кадь (2. miara zbożowa czterech czterwartów), спутникъ; *Eccl.* вать, кадь; *Hebr.* קא kadh *vasis nomen generale*; *Graec.* κάδος, κάδος; *Lat.* cadus; (cf. *Ross.* окатить, окатывать oblać); (cf. *Germ.* Gáße); kadka *dem.*, (cf. półkadek, przykadek); fasa, stągiew, kufa, do ciekliżn naczynie otwarte, ein Zuber, ein Ständer. Kadzie bywają sosnowe. *Kluk. Rośl.* 2, 159. — *Prov.* Póki piwo na kadzi, Pię go nie zawadzi. *Teat.* 29. c, 80. (cf. Iyka drzeć, kiedy się dają). Fortuna tamtemu daje kadzią, a temu czarką. *Pot. Syl.* 51. Głupi jak sadło, brzuchaty jak kadź. *Mon.* 70, 177. Niech teraz dozna, co w sobie zawiera Małżeński związek, i niechaj z tej kadzi Trunku skosztuje. *Morszt.* 97. Deszcz leje jak z kadzi. *Pot. Arg.* 424. (cebrami). — *Transl.* Belowe wnuczki bez przestania muszą wod odmiennych Nadaremno dodawać do kadzi bezdennych. *Otw. Ow.* 160. — §. W hucie, kadź, dziura, przez którą ogień z niższego do wyższego wchodzi sklepu. *Torz. Szk.* 54. im Hüttenofen, daß Feuerloß auß dem untern in den höhern Stof, (cf. kadzić). KADZIĆ, ił, i, *intrans. ndk.*, zakadzić *dok.*, *Boh.* kaditi, čaditi (*ob.* Czad), kadjm, kadjwám; *Slov.* kadim; *Sorab.*

1. kadzieć, kadzu, kadzim, kad, dem = dym; *Croat.* kaditi, dimiti; *Vind.* kaditi, dimiti; *Carn.* kadyti, kadim = dymić, kurzyć; (*Vind.* se kadī = kurzy, dymi się); *Bosn.* kaditi, (*Bosn. et Slav.* kád = dym); *Rag.* kāditi; *Ross.* ка-диль, кажду, *vulg.* кажу, (cf. чадить swądzić, чады swąd ob. Czad; *Eccl.* кадю; cf. *Hebr.* קָדַח kadach *accensit*); wonne rzeczy palić dla naprawy zapachu, räucherern (einen Rauch machen Def.). Człowiek w głupich zapędach w rząd się z bogiem sady, I mniema, że mu dymem świat ofiarnym kadzi. *Zab.* 9, 110. *Zabl.* — §. *burlesq.* Kadzieć = smrodzić, bździć, stäntern, fisten. Pies kadzi. *Mysl. B.* 3. Królowi trzeba alliantów, jeśli mu kto w kaszę pluć chce, i pod nos kadzieć, żeby się stawić. *Pot. Arg.* 635. — *Fig.* Kadzieć = pochlebiać komu. *Rag.* kaditi tkoga, einem Weibrauch streuen. Pochlebstwo ziemskim bogom zwykło kadzieć, gdy nad ludzi Wynosząc stan ich bóstwem mniemanym ich ludzi. *Zab.* 4, 379. *Minas.* Przez pochlebstwa królom ustawicznie kadzą. *Jabl. Tel.* 320. Rozalia jest dziwaczka, ale jej pochlebiają, kadzą i wychwalają. *Teat.* 37, 80. **KADZENIE**, ia, n., *subst. verb.* *Croat.* kadenye, daš Räucher. Kadzenie suche, kiedy chorzy dymem, mokre, kiedy parą się kadzą. *Kluk. Rosl.* 2, 276. daš Bähnen, die Bähnung. — b) Kadzenie = materya kadzenia, kadzidło, daš Rauchwerk. Kadzenie palili, ognie niecili, jawnie biesiadowali. *Sk. Dz.* 571. **KADZICIEL**, a, m., który kadzi, der Räucherer; *Boh.* kadina; (*Vind.* kadiuz, kadivar, kadivauz, dimaspushavez = dymiciel). *Fig.* pochlebca, der Weibrauchstreuer, Schmeichler. *W. rodz. żeńsk.* Kadzicielka, die Räucherin. **KADZIDLARZ**, a, m., **KADZIDLNICA**, y, ż., **KADZIDLNIA**, i, ż., **KADZIDLNIK**, a, m., §. 1) naczynie do kadzenia, daš Weibrauchfaß, Rauchfaß; *Boh.* kadidlnice, kaditedlnice, kuřidlo; *Slov.* kadidlnia, kadidlnice, kaditelnica; *Sorab.* 1. kadzidlo, kadzedlnica, kadzenk, (kadob *vaporarium*); *Vind.* kadilnik, kadilnjak, kadiunik, kadiuniza, kadilneza, rauhfaß; *Carn.* kadilněk, kadilněza; *Croat.* kadilnica; *Dal.* kadilnik, kadionik; *Bosn.* incensir, kadilnik, kadiovník, kadillo; *Rag.* kadilniza, kadioniza, kadionik, okadillo, kadillo; *Slav.* kadiónik; *Ross.* кадилникъ, кадилница, курильница, курильница, оуміамникъ, ладонница. Kadzidlnica, na której ogień kładziemy, i kadzidło wkładamy, i przed ołtarzem kadząc bogu ofiarujemy. *Galat. Alf.* 123. Kadzidlnik, turybularz, kościelne naczynie, którym kadzą. *Macz.* Pochwyciwszy kadzidlniki, nakładli w nie ognia, i kadzidła na wierzch włożywszy, ofiarowali przed Panem. *Leop. Levit.* 10, 1. (kadzidlnice. *Radz. ib.* każdy wzięwszy kadzidlnicę swoją. *Bibl. Gd. ib.*). Wystawił kościół wielki i bogaty, Tamże wniósł wszystkie stoły i ołtarze, Czołniki, kadzidlnie i turybularze. *Ody. Św. G* 2 b. Pochlebstwo sypie swe wonie w kadzidlarz obłudy, którymi mami króle i książęta. *Zab.* 10, 156. *Zabl.* — §. 2) Kadzidlnik, co kadzidło zbiera, sprzedaje, *thurarius.* *Cn. Th.* der Rauchwerkfanmler, Weibrauchhändler. **KADZIDLNICZKA**, i, ż., *demin. nom.* kadzidlnica, etne kleine Räucherpfanne. Laterniczka, albo raczej kadzidlniczka (kadzidlniczka) blachowa, w każdej pasiece ma być dla wykurzenia pszczoł z ulów. *Kack. Pas.* 12. **KADZIDLNY**, a, e, od kadzi-

dła, Rauchwerk =, Weibrauch =; *Eccl.* долонный; *Ross.* кадилный, ладонный, курильный, курительный; *Sorab.* 1. kadzidly, kadziwy, n. p. Na ołtarzu kadzidnym (kadzidlnym). *Budn. 1 Chron.* 6, 48. (kadzenia. *Bibl. Gd.*). Kadzidlnie otręby, *olibanum vel manna thuris*; dziś tym imieniem kadzidło białe, a niektórzy pospolicie wszystko tak zowią, u starych same otrociny kadzidlnie tak zwano albo szczerobiałe kadzidło, Weibrauchsmehl oder schlechter Weibrauch. *Sienn. Wykl.* **KADZIDŁO**, a, n., *Boh.* kadidlo, kuřidlo; *Slov.* kadidlo; *Sorab.* 1. každenstwo, woruch, würuh; *Vind.* kadillu, kadilstvu; *Carn.* kadilu, virh; *Croat.* kadilo, kad, temjan; *Dal.* kaad, kadilo, tamyan; *Hung.* temyen; *Bosn.* tamjan, miris, vognić; *Rag.* tamjan; *Ross.* кадило, пахлунъ, ладонъ, ливанъ, оуміамъ; *Eccl.* долонъ, длань, [dłoń 2], ладонъ, thus, der Weibrauch, żywica wonna, jest samiec i samica. Samiec naprzód się bieli, potym czerwienieje i żółknieje; samica łuściejsza jest, miękka, prędko gore. *Sleszk. Ped.* 413. Kadzidło białe, *olibanum.* *Krup.* 5, 130. — *fig.* Kadzidło, pochlebstwo, Schmeichelen, Weibrauch. — §. 2) Kadzidło, kadzenie, daš Räucher, der Weibrauch, daš Rauchwerk. Po śmierci kadzidło; po obiedzie łyżka, *post bellum machinas adferre.* *Marz.* Nie pomoże krukowi mydło, ani umarłemu kadzidło. *Cn. Ad.* 638., *Rej Post. B* b 3. — §. 3) Kadzidło, ziele, *melissa silvestris.* *Ursin.* Waldmelisse. **KADZIDŁONOŚNY**, a, e, niosący, przynoszący, rodzący kadzidło, weibrauchbringend, weibrauchtragend; *Croat.* temjanonosni *thurifer.* Kadzidłonośne strony, *gentes odoriferae.* *Żebr. Ow.* 85. **KADZIDŁOWY**, a, e, *Boh.* et *Slov.* kadidlowy, od kadzidła, Weibrauch =; *Ross.* ливановый. Rozpuściwszy korzenie przez skiby, zarazem Różga się kadzidłowa z ziemi pokazała. *Otw. Ow.* 149. Kadzidłowa latoroślka. *Radz. Syr.* 50, 8. (latoroślka Libańska. *Bibl. Gd.*). Kadzidłowe drzewko, der Weibrauchstrauch. Kadzidłowe jadrka, Weibrauchförner. Teraz na głowie nosić wieniec kadzidłowy, z kwiatów wypuszczonych z ziemi. *Lib. Sen.* 14. (t j. wonny). Kadzidłowemi karmi się kroplami. *Otw. Ow.* 624. (aromaticis wonnemi). Kadzidłowy kamień, *libanochros.* *Plin.* 37, 10. ein weibrauchfarbiger Edelstein. Kadzidłowe ziele ob. Kadzidło ziele.

Pochodz. dokadzieć, nakadzieć, okudzieć, pokadzieć, przykadzieć, rozkadzieć, ukadzieć, zakadzieć, zkadzieć. **KADZIEL**, i, ż., **KADZIOŁKA**, i, ż. *zdtn.* *Boh.* kužel, kuželka *conus*, kaudel *stupa*; *Slov.* kužel; *Hung.* guzaly; *Sorab.* 1. kudžel; *Sorab.* 2. kužel, kužela, kružel; *Carn.* koshel, (kodela *stupa*); *Vind.* koshiel, kosbel, spuela, spuwa, profelza, profelza ob. Prześlica; *Croat.* kudela, kudělya, kudelicza, preseniz, presel, povozmo, (kudelya *proszla stupa*); *Dal.* szebicza; *Bosn.* kudiglja, kusgegl; *Rag.* kudjeglja, kuxeglj, kudięgliza; *Ross.* кудель, куделя, куделька, прядство, самопрялка; *Eccl.* кроки, утокъ ткаческой. кадель, початокъ; cf. *Lat.* colus, conus; *Lat. med.* concula; *Wallis.* cogail; *Vetus Gall.* connoille, conoingoule, cologne, quelogne; *Fr.* quenouille; *Ital.* conocchia; die Künfel, der Kofen, der Spinnroden, der Wofen; *Boh.* obáslo; §. 1. a) drewno okrągłe podługowate jak kręgiel, z którego len na około obwi-

niony, się przędzie, n. p. Na nici przędzie się albo na kądzieli domowej, albo na kołowrotku. *Kluk. Rosl. 3, 328.* Wdowę chcąc wygnać z imienia, postawili jej przed domem stólek z kądzielą, chcąc ją gierałą odprawić. *Szczerb. Sax. 465.* — b) Len abo wełna obwiniona koło tego drewna, der *Wolfe* oder die *Wolle* auf der *Kunstel*, die *Kunstel*, der *Rosten*. Kądziel oprząść *pensum conficere*, to jest tak wiele przędzy, jako na jedną kądziel czynią. *Mącz. den Rosten abspinnen.* Pallas, żonom wymyśliła prząść kądziel, i płótno tkać. *Biel. Św. 8 b.* Gnuśni w kącie zasięda, i prząść kądziel z żoną będą. *Susz. Pieśni. 3 Q. 2.* Z niewiastami kądziółki prządali albo wzorki szyli. *Rej. Zw. 23.* W Indyi szarłatne kądziele przęda niewolnice po warsztatach słoniowych. *Tward. Wł. 220.* (przędzę, nici, włókno). (*Slov. Prov.* Za funt kudęle ne wázi, *flocci penditur*). Do kądzieli twoja rzecz. *Zegl. Ad. 64.* Dobrze tobie kądziel prząść. *Cn. Ad. 192.* cf. dobrze tobie pierze drzeć; *abo* do szpitalu między baby, du *taugst* in die *Kunstelstube*, zu den *alten Weibern.* Narsesowi Cesarzowa Zofia kądzielą groziła, iż go między niewiastami posadzi miała. *Sk. Dz. 564.* Proszę, odpusćcie szlachta, jest niewiast tak wiele Co się do miecza rodzaju, mężów do kądziele. *Pot. Pocz. 52.* Bajki to kądzieli godne. *Birk. Dom. 21.* (babskie). — §. 2) Kądziel-linia białogłowska; *oppos.* miecz, die *weißste Linie*, die *Kunstel*, (cf. *Spinnmage*); (cf. *Franc. quenouille et lance*). Krewni z matki, albo jak u nas mówią, po kądzieli. *Ostr. Pr. Cjw. 1, 176.* Choćby męczyczną był kto, a byłby mi krewnym po matce, siostrze, albo którejkolwiek białogłowie, tedy mi jest blizkim po kądzieli, albo po wrzeczenie. *Szczerb. Sax. 136.* W Pawle biskupie Wileńskim skończyli się książęta Holszańscy mekziej successyi; ale jeszcze po kądzieli, żeńskiej płci potomkowie ich są w wielu domach panów Litewskich. *Stryjk. 306.* — §. 3) Kądziel, szafran płonny, dziki krokos, przęślica. *Syr. 561.* die *Spinnendistel*, *atractylis*. KĄDZIELNICZKA, i, ż., prządka, die *Spinnerinn*. Już mi też, mówił Leszek dziesięć lat mając, teszno między temi kądzielniczkami siedzieć; wolę być między chłopcy czystymi, a uczyć się spraw rycerskich. *Biel. Kr. 110.* KĄDZIELNY, a, e, od kądzieli, *Kunstel*; *Rosten*; *Ross. кудельный*. Holofernes hetman ręki dzielnej W utarczkach, zginał w łożu od ręki kądzielnej. *Kulig. Her. 206.* t. j. kobiecej, er *fiel durch eine Weiberhand*. Odkąd świat światem, Nie był takiemu nigdy ni kądzielnym, ni rzemiennym bratem. *Zab. 14, 262.* t. j. ni po kądzieli, ni po mieczu, weder *Spill*, noch *Schwertmage*.

KADZILNY, KADZILNICZKA ob. Kadzidlny, kadzidlniczka.

KADZIOWY, a, e, od kadzi, *Zober*; *Ständer*; *Sorab. 1.* hatowé; *Ross. кадочный*, ob. Cebrowy.

KAFAR, u, m, KAFAREK, rka, m, *demin.*, winda stojąca, baran, w której baba wzgóre i na doł idąc pal wbija, der *Rammblode*, die *Ramme*. Barany czyli kafary do wbijania palów na mosty. *Rog. Doś. 2, 70.* Baba przy kafarze. *Kluk. Rosl. 2, 157.* Kafar do bicia palów w ziemię, bywa sosnowy. *Kluk. Rosl. 2, 160.* Słupy kafarem w wodę wpuścił. *Warg. Cez. 81.* Gardzim ziemią, ogro-

mnym moszcząc głazem wody, A z lasów w nowe siałdło kafar pędzi kłody. *Hor. 2, 8.* *Nar.* Kafar mularski, górniczy, studzienny. *Solsk. Arch. 7.* Kafarek mały. *ib. 27.* — §. [Skała rzeczona od przyładku w Eubei (Negroponte), teraz *Capo del 'Oro*. 2], Skała w morzu, kafar. *Bardz. Trag. 437.* eine *Eisen Spitze* im *Meere*. Miałki bród zdradliwy, Kędy skały pod nurtem bystrym kafar kryje. *Bardz. Trag. 266.* (not. skała na morzu, kafar). KAFARNIK, a, m, który robi kafarem, der mit dem *Rammblode* arbeitet; co winduje. *Dudz. 40.* KAFAROWY, a, e, od kafara, *Ramme*; *Rammblode*; *Wallec* kafarowy. *Solsk. Arch. 32.*

KAFEL ob. Kachel. *KAFFA, y, ż., n. p. Od sztuki tabinuwazkiego, i kaffy *zll. 3. Vol. Leg. 6, 133.*?

KAFFENHAUZ, u, m, z *Niem.* daś *Kaffehaus*, kawiarnia, gdzie kawę gotują i sprzedają, *Hung. Kávészaz*; *Ross. кофейный домъ*, kawodom. *Pam. 84, 483.* Porządek jaki ma być w kaffenhauzach, garkuchniach, austeryach. *S. Grodz. 2, 82.* Rozkazano, ażeby Paryzka gazeta w żadnym tutejszym kaffenhauzie nie znajdowała się od-tąd. *Gaz. Nar. 1, 256.*, *Teat. 7. d. 14.* KAFFENHAUZNIK, a, m, KAFFENHAUZNICZEK, czka, m, *demin.*, 1. co przesiaduje w kawiarniach, ein *Kaffehäusler*, der immer in den *Kaffehäusern* liegt. 2) Kaffenhauznik, co kawiarnią trzyma, der *Kaffeisieber*, *Coffetier*. KAFFENHAUZOWY, a, e, od kaffenhauzu, *Kaffehaus*; *Politycy* ogrodnowi i kaffenhauzowi. *Gaz. Nar. 1, 128.*

*KAFIZMA, y, ż., z *Rusk. cerk.* jedna z dwudziestu części, na które psalmy dzielą. *Ross. канонца*. Wieczernia bywa wszystka niemal śpiewana, krom części psalterza, która się kifizmą nazywa. *Pim. Kam. 303.* einer von den 20 Theilen, worin der Psalter getheilt wird.

*KAFLA, *KAFLANY, *KAFLOWY ob. Kachel.

KAFATAN, *KAWTAN (1 *Leop. Sap. 8, 19.*), a et u, m, KAF-TANIK, a, m, *demin.*, (*Turc.* kaftan. *A. Czart. Mscr.*, *Turc.* kaftanlyk tela vel pannus pro veste interiori. *Menin.*) Kaptan. *Pasz. Dz. 134.*, (*Carn.* kaftan; *Ital.* caffetano, caftano; cf. *Lat. med.* cabanus, capa; *Svec.* kafta; *Graec.* *καππατια*); der *Kaftan*, ein *morgenländischer Rock ohne Falten*. Turcy na koszuli noszą suknią na kształt szlafroku z lekkiej materji, która od szyi spada aż do kostek; na tej mają drugą równego kształtu, ta zwie się kaftanem. *N. Pam. 1, 42.* Kaftan u Turków, zuba albo delia, którą cesarz posłom cudzoziemskim i urzędnikom przednim państwa swojego na znak dystynkcyi rozdaje. *Kras. Zb. 1, 425.* Po bankiecie Ciasz Baszy prowadzi posła i kilku jego ludzi do osobnego pokoju, gdzie na nich kładą kaftany złotogłowe pstre z różnymi figurami ptaków i innego zwierza na znak łaski. *Kłok. Turk. 106.* — 2) U nas znaczy spodnią suknią, na której noszą kon-tusz, daś *Połnijsze Unterfleid*; *Boh.* kaftan, kaftánek, kabát, kabatek; *Croat.* podhalicza, zobun, jecherma, podstavlyenicza; (*Ross. кафтанъ* suknia). Żołnierz grosze swoje zbiera do kaftana. *Grod. Dys. B. 4.* — *Prov.* Dobra w chomało słoma, a w kaftan bawełna. *Fedr. Ad. 21.*, *Petr. Ek. 107.* cf. szkoda psu białego chleba, *abo* nie miotaj pereł przed świnię, *abo* dobra psu mucha;

dobra Matyasowi płotka, man muß Perlen nicht den Säuen vorwerfen; oder was nützen der Kub Müstaten, wenn sie Haberstroß hat. Ciepłej, niż z bawełną w kawtanie, z moneta. *Jag. Gr. B 2 b.* Kazałem sobie uszyć kaftan łosi, któryby i najplytszemu pałaszowi dał odpór. *Mon. 67, 402.* Kaftan do potyczki, *lorica linea. Cn. Th.*, daß Panzerhemd. — 3) Kaftan, kaftanik, kamizelka spodnia, n. p. nocna, daß Futterhemd. *Urs. Gr. 182, Carn. arnosh,* persneza; *Sorab. 1.* kholer, kabat; *Eccl. кафтанъ, кавтанъ; Ross. душегрѣя, душегрѣйка, тѣлогрѣя, тѣлогрѣйка, тѣлогрѣчка, фуфайка.* Brzydkie kaftaniki. *Teat. 54. b, 21.* Kaftanik bagazyowy na nim. *Birk. Ob. Kaz. F. 7 b.*

KAFTYREK, rka, m., imbryk od kawy, eine Kaffeekanne. *Tr., Croat.* kaferka *poecillum testaceum.*

KAGANIEC, ńca, m., a) narzędzie na kształt koszyka żelaznego, kładące się zuchwałym bestyom na pysk, aby się kajały albo króciły, der Maulkorb, Beißkorb; *Boh.* kرابушка, náhubek; *Vind.* koinski saklep, gobzhni korb, vustni satik, volouja kladiza; *Sorab. 1.* rézadwo, zczipadwo, přémza. Muły, że rade koło siebie kają, dają im się na pyski kagańce. *Kluk. Zw. 1, 191.* Strzedz będą ust moich kagańcem. *Budn. Ps. 39, 1. not.* «insi tłumaczą munsztukiem; ty o tym kagańcu rozumiej, jaki kładą na srogie konie.» — I niedźwiedz musi w taniec, wzięwszy na nos kaganiec. *Pot. Pocz. 182.* — b) Kaganiec, kaganek, nka, m., [porówn. *śred. łacińs. caga - puszka. 2]*, koszyk podobny żelazny od ognia, na kształt lampy żelaznej; a w ogólności lampa, eine eiserne Lampe, ein eiserne Lampenbeden, Feuerbeden, eine Pechpfanne, Pechlampe, Feuerpfanne, Lampe; (*Boh.* kahanec gliniana lampa). W kaganku tak długo się świeci, pokąd ma dostatek oleju albo szpiku. *Syxt. Szk. 162.* Jego urzędem było, chędożyć i narządzać lucerny albo kagańce pospolite po kurytarzach. *Wys. Aloj. 278.* Lampa, to jest kaganiec olejowy. *Cresc. 28.* Którzy kagańce gotują, zwykli ich od spodu wodą napełniać, a na wierzchu olejem; woda olej trzyma, a olej światło karmi. *Birk. Chod. 23.* Ogród kagańcami oświecony. *Teat. 13, 39.* Posępne i blade światło kaganka. *Teat. 18, 29.* Wyszedł z karczmy z kagankiem w skorupie żyd. *Kras. Pod. 2, 18.* Szczupły kaganek błyszczał po namiecie. *Chrośc. Fars. 222.* Sprawisz też nożyczki do lichtarza, i kaganki, gdzie kłaść będą knoty zgaszone. *Radz. Exod. 25, 38.* — 3) *Fig. tr.* W piersiach podartej sukni Niezgody, świeci się niemily krwawy kagan, a ona weń drżącą ręką bije. *Bardz. Luk. 2, 8.* Między wojski obiema tłucze się Bellona Bijac w kagan śmiertelny. *ib. 2, 32.* — 4) *Fig.* Kiedy czarnym noc się gziem zamroczy, Niebo zaś jasne kagańce roztoczy. *Zab. 9, 11. t. j. gwiazdy.* **KAGANCOWY**, a, e, od kagańca, t. j. lampy, Pechpfannen, Lampen. Gdy żelazo pozłocisz, okurczę je nad ogniem kagańcowym, albo nad siarczanym. *Sienn. 596.*

Pochodz. okagańczyć.

KAHAL, u, m., *Hebr. קהל coetus*, żydowski zbór lub zgromadzenie, eine Judengemeinde. Żydzi parafianie do kahalów swoich pogłównie oddawać mają. *Skrzet. Pr. Pol. 2,*

79. Bodajbys summy miał na kahałach! *Przyb. Kob.*

91. **KAHALNY**, a, e, od kahału, zborowy, von der Zudengemeinde. Za pogłównie do kahału oddane od dwóch starszych kahalnych, parafianie kwity odbierać mają. *Skrzet. Pr. Pol. 2, 79.* Starsi kahalni. *Vol. Leg. 7, 44.*

KAIFASZ, **KAJAFASZ**, a, m., *Sekl. Joan. 18.* imię żydowskiego najwyższego kapłana, za którego Jezusa ukrzyżowano, der Hohepriester Kaippha. Odeszał Jezusa Annasz związanego do Kaifasza. *1 Leop. Joan. 18.*, złąd przysłowie: od Annasza do Kaifasza, ob. Annasz. **KAJAFASZOW**, a, e, *adj. possess. n. p.* Annasz był cieść Kajafaszow. *Sekl. Joan. 18.* **KAİK** ob. Czajka.

KAIM, **KAIN**, a, m., imię najpierwszego bratobójcy, Kain. Kain bratobójca życie wziął Ablowi. *Przyb. Ab. 260.* **KAIMCANIN**, a, m., wierutny łotr, niby to kaimowski potomek, arcyżłośnik, ein Kaineshohn, ein Erzbofewidht. Namnożyło się Kaimcanów, którym miło jest miłośnice mieć, a z niemi w swej woli i w psocie mieszkać, niżeli swą własną oddaną z boga a ludzi dzierżeć. *Glicz. Wych. B. 7.* **KAIMOWSKI**, a, ie, od Kaima, Kainsh. Na krew własnych braci kaimowska konspiracja. *Mon. 69, 578.* Kaimowskim sercem własny swój naród do ohydy przyprawił. *Pim. Kam. 76. ib. 15. cf. bratobójczy.*

KAIR, u, m., wielkie miasto Afrykańskie, stolica Egiptu. *Dykc. Geogr. 2, 4.* Cairo in Egypten.

KAJAĆ się, kajał się, kaje się *et* kaja się *recipr. niedok.*, ukaić się *dok.*, *Boh.* kati se, kagi se; kagicnost *poenitentia*; *Slov.* pokáin; *Sorab. 1.* kacz, hkayu szo, kajem, *Sorab. 2.* nahumefch; *Croat.* kajatise, kajamsze, (kajanye; *Dal.* kayba - žal); *Bosn.* kajatise, kajanje; *Rag.* kajatise, pokajatise, pokajanje, kaiba; (*Slav.* pokajljiv - żałujący; kajási - wodze); *Vind.* se kassati; *Carn.* kajam se, kėsám se, kėsanje; *Ross.* каяться, покаяться, вкаяться, казниться, (*act.* каять, каю пароминаć; *Eccl.* okayawo miserum reddo, lugubriter deploro, oklamw nędzny; *cf. Hebr. צר kuz taedere*); § 1. a) żałować występku, Mędu, einen Irrthum, ein Bergehn bereuen, Reue und Leid tragen. Żydowie kilku chrześcian na swą wiarę zwiedli, i ażeby się tego nie kajali, do Węgier wysyłali. *Gwagn. 293.* Lukrecya pierwój na grzech zezwoliła; którego się potym kajać, sama siebie zabiła. *Sk. Zyw. 1, 95.* Po uczynku daremne bywa kajanie. *Cresc. 3.* (*cf.* po szkodzie mądry). Biskup Prazki wziął z sobą do Czech Gryfinę, aby się zasię rozmyśliwszy nie kajała. *Biel. Kr. 168.* Już fortuny nie wini, już szczęściu nie łaje, Tego mu žal, że milczał, i tego się kaje. *Pot. Arg. 312.* Może się jeszcze ukaje buntownik tej roboty. *Pot. Arg. 156.* Kajał się Jehowa, że uczynił człowieka i żałował. *Budn. Genes. 6, 6.* (żałował i bolał w swym sercu. *Bibl. Gd.*). Jeśli się kajecie z powinowactwa wziętego, *piget. Macz.* Nie chcemy się uznać, nie chcemy się kajać. *Orzech. Qu. 180.* wir wollen nicht in uns gehen. Kaje się grzechów swoich, żałuje za nie, i spowiada się z nich. *Galat. Alf. 275.* Kto się grzechu swego kaje, Za karanie mu to staje. *Cn. Ad. 395.* (*cf.* kto grzechu swego żałuje, kądzy się nad nim zlituje). Będzie wesele w niebie nad grzesznym, który się złości kaje. *Sekl. Luc. 15.* Kajecie

się grzechów, upominamy, kajcie. *J. Kehn. Ps. 149.* Ale wprzód wszyscy grzechów się swych kajmy, Ani porożem hardzie potrząsajmy. *Groch. W. 567.* Już nam czas, godzina, grzechów się kajaci, Bogu chwałę daci, ze wszystkimi siłami jego miłowaci. *Biel. Kr. 19. z Bogarodz., die Sünden bereuen.* Kajcie się za grzechy wasze, a na potym bądźcie ostrożniejszemi. *Baz. Hst. 244.* — W kającym żywocie żyć. *Sekl. 58.* (w pokucie). — b) Kajać się, litować się, zmiłować się, żałować kogo, udo-bruchać się, się erbarmen. Bóg jest cierpliwy i mnogiego miłosierdzia i kający się nad złością. *Leop. Joel. 2, 3., W. ib. (żałujący się złego. Bibl. Gd.).* Bóg kajał się wedle mnóstwa miłosierdzia swego. *Budn. Ps. 106, 45.* Zima się kaje, rozchodzi się, *senescit. Mącz. der Winter läßt nach, wird gelinder.* — c) Kajać się = strzedz się, wystrzegać się, chronić się, się in Acht nehmen, się hüten, vorsehen. Wy, co kwiat szczykacie, Kajcie się o chłopieta, wąż się zakradł w trawie. *Nag. Wirg. 495.* — 2) Kajać się czym = karać się czym, przestroge sobie brać z czego, bać się kary z cudzego przykładu, się moran spiegeln, się ein Beispiel daran nehmen, es sich zur Lehre dienen lassen. Cudzym się przypadkiem kajać, mądrość. *Cn. Ad. 113., Zegl. Ad. 47.* (cf. sąsiedzka trwoga, twoja przestroga). Przypadek nam powinien być nauką cudzy, Co się stało jednemu, niech się kaja drudzy. *Min. Ryt. 4, 88.* Mówił sędzia: wnet zabity będziesz, aby się inni tobą kajali. *Sk. Zyu. 2, 85.* Kara za zbrodnie jest dla drugich kajanie się od podobnych czynności. *Zab. 15, 287.* ein warnendes Beispiel vor dergleichen Handlungen. (cf. jednego skaranie, wielu postrach; jednego przygoda, wielu przestroga; karanie jednego, uskromi dziesiątego).

Pochodz. ukajać się, zkajać się, pokajać się; może zjad: pokuta, pokutować.

KAJDAN, u, m., KAJDANEK, nka, m. zdrobn., kajdany, kajdanki plur., pęta, die Jesseln, Fußschellen. (Ross. кандалы, жельза, (ob. Żelaza), верига; Eccl. кодолы, жла, ижто, пленница, ob. Więzy, cf. płoń; Rag. gaitan laqueus; Eccl. гайтанъ, снурокъ, тонкая вервица = sznurek). — W kajdany okuć. *Teat. 49, 44.* Jeśli się będzie ociągał, każ go wziąć w kajdany. *ib. 33, c, 70.* Bierze w kajdany nieprzyjaciół swojej ojczyzny. *Mon. 69, 358.* Łańcuchy rozwiązał, kajdany rozerwał. *Kucz. Kat. 3 b, 280.* (ob. Odkajdanie). Niedźwignione wbił mi kajdany. *Chrośc. Job. 189.* Zgładzić jednego między tak wielu tyrany, Byłoby do połowy nadłamać kajdany. *Min. Ryt. 2, 244.* I w kajdanach na wsparcie rodziców pracował. *Teat. 49, 85.* Bogust., (choć więzień). Bogactwa, są to kajdany złote, co do nich przykuta dusza brząka dla zabawy. *ib. 6. b, 38.* — 2) Kajdanik, u smuklerza dwojaki, jeden do odwrocików, drugi do robienia na palcach. *Magier. Mskr.*

*KAK, *KAKO Tr. zamiast Jak, wie. [Owa jako dobrze i jako wesoło przebywać bracia w jedno. *Psalt. Matg. Ps. 132, str. 81. 1] qu. v.*

*KAK, u, m., (słowo niższej Niemieczyzny, *Holl. kake; Svec. kak; Dan. kaog,* pręgiarz, der Pranger. Tr.

KAKAĆ, ał, a, intrans. niedok., srać, fejsać, (*Boh. kakati;*

Carn. kakam; Vind. zhenati; Lat. cacare; Graec. κακῶν; Ital. cacare; Angl. cack; Dan. kakke, fałen. Gdzie trzeba papać, tam trzeba i kakać. *Rys. Ad. 15., Pot. Jow. 2, 28.* Tatarzy takimi się słowami przeklinają: O bo-dajes na jednym miejscu tu mieszkając Dzień w dzień, jak chrześcianin, a pod się kakaając, Do sytości się smrodu nawąchał swojego. *Pasz. Dz. 11.*

KAKAO indecl., owoc drzewa Amerykańskiego, der Cacao die Cacaobohne. Kakao jest najprzedniejsza część do złożenia czekolaty wchodząca. *Krup. 5, 112., Vind. kakauni oreh.*

KĄKOL, u, m., *Boh. kaulol [= kaulonica Dobr., 2],* wosleyż; *Vind. kokala, kokaliza, kokoil; Carn. kokal, re-pelja, lulėka, mushz; Slav. kúkoli; Croat. kukdly, lyulka, drach; Hung. konkoly; Dal. lykuly, livuly; Rag. kùkogl, gràsecjak, gljùgl, urat, vraat; Bosn. gljùgl, vràt, (kukogl vicia); Ross. куколь; Eccl. плевель, куколь; Angl. cockle; Gall. coquiose; Ital. gioglio, loglio; cf. Graec. κόκκαλος; lolium Linn. der Lolch; Sorab. 1. neplek, pjanka, rodzaj właściwej trawy, na pasze koniom tylko zdatnej; kaulol roczny, temulentum, der Schwindelhafer, daß Tauborn, die Treßpe, rośnie między wszelkim zbożem, ziarna jego ludziom i zwierzętom szkodliwe. *Kluk. Dykc. 2, 95.* Snietrz. *Zab. 14, 170., Ross. годовня.* Kaulol trwałą, perenne, rośnie na łąkach; i ten to jest gatunek trawy, którą zagraniczni gospodarze pod imieniem rajgras, Riethgras, na formowanie kunsztownych łąk zalecają. *Jundz. 125. Pro-verb. et fig.* Między pszenicą znajdziesz kaulol. *Opal. Sat. 161., Rys. Ad. 56.* Na jedynje ziemi pszenica i kaulol roście. *Cn. Ad. 165.* (cf. dobre rzadko bez złego; zle z dobrym zmieszane jest; cf. nie bez ale). Odmieniła się pszenica w kaulol. *Birk. S. Kor. B 2 b.* Do czasu kaulol rośnie i z pszenicą. *Wad. Dan. 169.* Gdy pszenicy nie sieją, nie będzie kaulolu. *Pot. Jow. 2.* Próżna rzecz mléć mąkę z kaulolu. *Min. Ryt. 3, 353.* (cf. szukać gruszek po wierzbie, albo fig na głogu). *Fig.* Kaulol = rzecz czcza, nieużyteczna, szkodliwa, etwaś unbrauchbares, untaugliches, schädliches; = Unkraut. Patrzy z pilnością po świecie szeroki, Co godne chwały, a co się nie godzi, Gdzie ziarno dobre, gdzie się kaulol rodzi. *Groch. W. 431.* Kaulol ten przeklęty miał od sędziego pokój, bo się był tak wmieszał w pszenicę, że nie mógł bez wielkiej szkody być wyplewiony. *Birk. Exorb. 3.* Tak się zagęścili darmopyszkowie i samochlubcy, iż zdaje się, że niema miejsc, gdzieby ów kaulol bujno nie rodził. *Mon. 73, 103.* Wiele kaulolu heretycy nasiali, podpierając swoje błędy i wymysły. *Sk. Dz. 28.* Niektórzy, chociaż znają jawnie, że to dobre jest, co widzą; jednak sadzą się gwałtem na to, aby w tym tam kaulol należeli, albo co podobnego do kaulolu. *Gorn. Dw. 85.* wady, nagany, makuły, ale, Fehler, Mängel, Mafel, Tadel. Między nasze domy chciał nasiać kaulolu. *Treb. S. M. 115.* nienawiści, kłótnie, zwady, cf. kość rzucić, den Samen der Zwietsacht. Chcę zły kaulol z twego wykorzenie wnętrza. *Przyb. Ab. 21.* (gniew, nienawiść). Widziałem jedno księżę tu pod zamkiem w polu, Ano się za nim włóczy dziwnego kaulolu. *Rej. Wiz. 75. t. j. hafastry, faryny, Geshindel, Geshmeiß. KĄKOLEĆ,**

ał, eje, *neutr. niedok.*, zkąkoleć *dok.*, KĄKOLIĆ się, skąkolic się *zaimk.*, w kąkol się obracać. *Cn. Th.* zu Koldh merden, sich darein verwandeln; *Eecl. павелю. propr. et fig.* Wiare błędami tak zaplewili, że już niemal w połę zkąkoleła. *Smotr. Apol.* 60. Choć czyste ziarno siejesz na najlepszej roli, Jedno ciernie zagłuszy, drugie się zkąkoli. *Pot. Poc. 359.* KĄKOLIK, a, m., *Lychnis Coronaria, Marienröslein, Himmelströslein, firtletka*; w ogrodach zowią kąkolikiem, dla kwiatu kąkolowi podobnego. *Kluk. Rosł.* 2, 219. — §. Kąkolik, kąkolnik, człowiek niedobrego, wierutny grzesznik, kacerz, ein großer Sünder, ein Unfraut. Gdy przyjdzie one wieczne plewidło, wierę kąkoliku, dopiero się obaczysz, iż się było lepiej jakim głąbem albo czarną kapustą urodzić. *Rej. Zw.* 100. Dopuść tym kąkolnikom aż do żniwa rość. *Birk. Ex.* 18. Szatan kłamać i mataczeni i kąkolnikiem jest. *Zarn. Post.* 245 b. KĄKOLISTY, a, e, peśen kąkolu, wolf Koldh; *Croat. kukolyaszt; Hung. konkolyos; Sorab. 1. pjankoyité.* KĄKOLNICA, y, ż., *Agrostema Linn., der Radeu*, u nas jej tylko jeden gatunek jest, czarnucha żytna, *Githago Linn., Kluk. Dyk.* 1, 16. KĄKOLOWATY, a, e, — o *adv.*, na kąkol pochodzący, do niego podobny, lvdhartig, wie Unfraut. Pszenica na mokradlach kąkolowata bywa. *Cresc.* 154. KĄKOLOSIEWCA, y, m., wysiewacz kąkolu, chwastu, zielska, złości, kacerstwa, der Unfrautjäfer. Paszą złych kąkolosiewiczów owce Chrystusowe, pasterstwu waszemu powierzone pasiecie. *Smotr. Apol.* 109. Lud zaważniony przez podobne naszym kąkolosiewce. *ib.* 118. KĄKOLNY, KĄKOLOWY, a, e, od kąkolu, Koldh, von Koldh; *Croat. kukolini, lyulchen; Hung. konkolyi; Sorab. 1. pjankowé.* Kąkolowe ziarno służyć może do gorzalki. *Haur. Sk.* 36.

KAL, u, m., błoto, szlam, Kotth, Mist, Schlamm; (*Boh.* kal, drożdż, drożdże; kal winny lagier); (*Boh.* okalek, zapława; *Slov.* kał, zmulina; *Bosn. kál, kao, kalusgja; Croat. kal, kalusina; Rag. kal, balla sordes; Vind. klat, klatje = łajno; Carn. gojla; Ross. калъ; Alb. ggjoll; Lat. med. golla, golena; Germ. vulg. Gölle; D b d. Gallen; cf. Carn. kovn turbidus kalny; Angl. gloom; Sax. Inf. glüm; D b d. Glim limus; cf. glina; Turc. kalün = gesty). Leżą w grzechach, by w kale wieprze. *Gil. Kat.* 309. Deszcz z domów glinianych spada z kałem i z błotem. *Boter.* 206. Ziemia, ten kał, to błoto szpetne, udziela z siebie te wszystkie dobra, których się od niej dopominamy. *Zab.* 6, 102. *Min.* Kał od ognia się zsiada, wosk się pławi. *Nag. Wirg.* 518. Ponurzony jest rozum nasz w kale tym ciała grubego. *Petr. Pol.* 81. Jak dusze przysły do tego kału ciała ludzkiego, wszystkiego zapomniały, co przedtem umiały. *Petr. Et.* 19. — §. Zatwardzenie kału bardzo dla konia niebezpieczne. *Hipp.* 117. t. j. łajna, deß Misteß, deß Kotteß.*

KALAĆ, ał, a, *cz. kontyn.*, Kalić, il, i *niedok.*, zkalać, ukalać, pokalać *dok.*, błocić, walać, brudzić, mazać, szpecić. *Boh.* kaleti, kaliti, zkaliti, ukaliti; *Carn.* kaliti, kalim, skalim; *Vind.* kaliti, skaliti, obmotiti; *Rag.* kaliti, hallaviti, ohallaviti, okaliti; *Sorab. 1.* wopamczam, woneschwarnu; (*Ross.* кадитъ rozpałać, hartować żelazo, su-

żyć w piecu); *propr. et fig.* (besothen), beschnügen, besubeln, beslecken. Koszulę częściej odnowić potrzeba, zwłaszcza u tych chorych, którzy zbyt często się poca, lub uryną i ekskrementami koszulę kalają. *Krup. 5, 367.* Ugrzęzłe i ukalane w błocie leżą. *Pilch. Sen. list.* 3, 169. Wisła przez potop swój żyzyń złotym mułem zkalała pola. *Tward. Wł.* 273. nagnoila, düngen. Liczne plamy skalały młodość jego; ale te wymawiać trzeba wiekiem. *Gaz. Nar.* 1, 131. (splamiły). Filip rzadkie cnoty, niesłychanemi skalał występkami. *Nag. Fil.* 83. (poszkaradził). Nie chciały łoża małżeńskiego kalać. *Chrośc. Ow.* 243. Ztąd macie dowód skalania się jego najszkaradniejszymi zbrodniami. *Nag. Fil.* 66. Jam swą zupełnie wolność ocalił, Ani występkiem żadnym nie skalał (skalał). *Zab.* 9, 348. *Zabł.* Grzech usterkiem i błotem i kali i wala. *Pot. Poc.* 262. Filozofowie, przestańcie owych sporów, które kałą przedziwny wszystkich nauk zamiar. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 14. Czemu Pompej, odległy i zawsze spokojny Egipt cudzemi zabojami kala? *Chrośc. Luk.* 262. Świętość prawodawstwa nie ma być kalaną pieniaczkiem. *A. Zamoj.* 8. Występkiem żadnym się nie skalał. *Zab.* 9, 348. *Zabł.* Dusza w grzechach ukalana, *volutata.* *Zygr. Gon.* 300. (uwalana). Jak wieprze w grzechach się kalają. *Gil. Kat.* 267. Przysięgłem, że pochlebstwem ust mych nie ukalę. *Przyb. Luz.* 226. Cna jego ręka domową się krwią kalać nie chciała. *Warg. Wal.* 72. Duszę bardziej jeszcze kalają i kopca, niżeli ciało. *Pilch. Sen. list.* 5, 169.

Pochodz. *kałuza, kałużany, kałużysty, pokalać, pokalany, niepokalany, niepokalaność; kalisko, kalina, kalinowy; Kalisz.*

KALAFIOR, KAULAFIOR, u, m., *Ital. cavolo fiore; Helv. kardivol; Germ. Sup. Carlvol; Ross. цвѣтная капуста, цвѣтуха; Dal. czvĕtni kapusz; Vind. kalifior, zvietna sele; Carn. karfjola; der Blumenkohl, należy do ogrodowin, których się kwiaty zażywają; najlepiej się udaje na nowinach. Kluk. Rosł.* 1, 219. — Wolę zraz pieczeni spory, niżeli kaulafioru. *Pot. Jow.* 117.

KALAFONIA *ob. Kolofonia.*

KALAMAJKA, i, ż., (*Lat. med. calamancus; Gall. calamanque, der Calamanf, materya wełniana. KALAMAJKOWY, a, e, z kalamajki, calamanfen, von Calamanf. Panowie rano w kalamajkowych sukniach chodzą. Teat.* 36, 4.

KAŁAMARZ, a, m., KAŁAMARZYK, a, m. *zdrobn.*, (*Boh.* kalamař; *Slov.* kałamař, nádoba k černidlu; *Hung. kalamár; Bosn. kalamar; Croat. kalámár, černilicza, tintenicza; Rag. tápagn, inqvascteniza, pisalo; Vind. kalimar, pofodva h' tinti, tintni šod, roba sa zhernilu, pofoda sa zhernilu, pifarda, zhernilische; Carn. pisarda; Sorab. 1. tintowa blefchka; Ross. чернильница; Ital. calamajo); §. 1. naczynie do atramentu, daß Dintenfaß. Kałamarz z macice perłowej sztucznie zrobiony, komórki miał z kości słońcовой, a szufladki z rozmaitych kamieni. *Warg. Radz.* 161. Szkoci z kałamarzykami tylko do nas przyszli, a teraz wielkie domy mają. *Gost. Gor.* 116. Pismo to kopiami tylko, z błędami najgrubszymi, z kałamarza do kałamarza przechodziło. *Nar. Hst.* 7, 148. (z pióra do pióra, od kopisty do kopisty). Komedia bez miłości,*

- jest to samo, co pióro bez kałamarza. *Teat.* 54 b, i i. — *Melonym.* Blady kałamarz: blady atrament. *Cn. Th.* — §. 2. Kałamarz, kałamarka, i, ż., czernica, pław morski, *sepia loligo Linn.* der Tintenfisch, sepa. *Cn. Th.* 988., *Carn.* kalamara, hebëtonza; *Vind.* kalamara; *Croat.* kolomár, ligan; *Bosn.* ligugn, uligugn, lighna, olighna, sippa; *Ross.* волочатка червь. Kałamarz ryba na kształt raka, postrzegłszy sieci, puszcza z siebie jakiś czarny likwor, żeby w zamaconej wodzie ocalać. *Chmiel.* 1, 655.
- *KALANDER, dra, m., ptak dzierlatka, *Bosn.* kalandra; *Ital.* calandra, die Haubentlerche. Nie macie jeść kalandra według roku jego, dudka też i niedoperza. 1. *Leop. Lev.* 11, 18. sojki. 3 *Leop.* [Dobrowski widzi w tej nazwie greckołac. *charadrius* = żółtaczek, der Hämmerling. 2]
- KALANDRA, KALANDROWAĆ *ob.* Kalendra, Kalendrować.
- *KALANTYR, a, m., [kaftan bez rękawów; *por. Ross.* калантарь. 4]. n. p. Zebrak włazłszy pod drzewo do cienia odpoczywał, zjawwszy z siebie kałantiry z mantyka. *Ezop.* 35.
- KALARAPA, y, ż., *Ital.* cavolo rapa; *Angl.* rape cole; *Gall.* choux rave, der Kohlrabi; *Vind.* kalarabi; *Carn.* koloraba; *Slav.* věřzinaripa; *Ross. et Eccl.* брѣдоква; *brassica gangylodes Linn.*, należy do kapusty ogrodowej. Są kalapapy z białymi, z czerwonymi i pstremi głowami. *Kluk.* *Rosł.* 1, 214.
- *KALARASZ, a, m., [-żołnierz; *por. łac.* galearius. 1] n. p. Z jego kałaraszy Wielu (dyabeł) omami, wielu od szturmów odstraszy. *Pot. Pocz.* 467.?
- KALARYFA, y, ż., *Haur. Ek.* 170. U flisów kalaryfy nazywają się cztery liny idące od byka, za które ciągną, gdy żagiel podnoszą. *Magier. Mskr., Segeltaue.*
- *KALAUZ, a, m., z Tureckiego: przewodnik, oprowadzający. A *Czart. Mskr.* der Wegweiser, der Führer; *Croat. barb.* kalaúz, harambassa, voditel; *Bosn.* kalauz, vodice; *Slav.* kulauz, voditelj; *Hung.* kalauz *prævius*; *Carn.* kashpôt; (*Boh.* kalauz, kalausek otus sowa 'leżna). Kto złego ma kałauza, w drodze błędzi. *Pot. Arg.* 380. Kałauz zdrajca zaprowadził nas na tak przekłete wertebry. *Tward. W. D.* 9. Rzekł, a wszyscy z okrutną poświadcza ochotę, I jak za kałauzem idą za niecnotę. *Pot. Arg.* 79. I on z pojedynku nie uszedł bez guza, Owszem do progów piekielnych miał ze mnie kałauza. *ib.* 685. *KALAUZOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, przewodniczyć; den Wegweiser abgeben, den Weg weisen. A *Czart. Mskr., (Croat. barb.* ka-lauziti, kalauzim; *Bosn.* ka-lauziti, voditti). Tessalczycy związali się z Macedoniuszem, kałauzując mu do najechniania kraju Ateńskiego. *Nag. Fil.* 181. Podniosą łaskę do góry, aż ta marszałkuje, Spuszczą na dół, aż ta ślepym kałauzuje. *Kochow. Fr.* 15.
- KALCEDON, u, m., *chalconius*, kamień drogi. *Cn. Th.* ein Edelstein, der Calcedonier; *Ross.* халкедонъ.
- KALCYNACYA, yi, ż., z *Łac.*, metalu jakiego albo przez ogień albo serwaser w popiół, proch lub ziemię obrócenie. *Os. Rud.* 2, 308. spopielenie, die Calcinitung, Verfallung. KALCYNOWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, ukalcynować, zkalcynować *dok.*, popielnić, calcinitren, verfallen. Metale kalcyrują się albo w ogniu, albo w serwaserze, albo innym jakim sposobem. *Kluk. Kop.* 1, 319., *Os. Rud.*
50. Ziółko 'kalcenować, to jest zaszpunktowany w garn-cu spalić. *Sienn.* 254., *Spicz.* 99. Ukalcynowany. *Kluk. Kop.* 1, 314. Potaż kalcyruwany, czyli kotłowy. *Pam.* 84, 763.
- KALDESZAN, u, m., drobianka winna, z *Niem.* die kalte Schale, Weinfalteschale. Zrobiono z winna pewna mieszaniną, która pospolicie kaldeszan zowią. *Mon.* 73, 356.
- KALDUN, a, m., *Sorab.* 2. kalduna, kalduni; (*Boh.* 'kaldaun; *cf. Vetus Ital.* chaldume; *Lat. med.* calduna; *Germ.* Kalbaunen, Kalben, Kalben, Klunen; *Dan.* kaldun; *cf. Graec.* χολός; *cf. Boh.* hltn, hlton *rumen*, hltati chlastać; *cf. Carn.* kaldujem, kalduvam *victimas macto*, kaldovniza, kaldovnishe = stół ofiarniczy; *Vind.* kaldovina = bita ofiara, kalduvauz, kalduvaunik, saklauz, sakolovez = rzeźnik); §. 1. błonka kiszki pokrywająca, omentum, epiploon. *Krup.* 2, 13., *Kirch. Anat.* 25. die Reßhaut, (*Oberd.* Schlemm); *Boh.* bránica, mazdrizka tučná okolo žaludka; *Sorab.* 1. kutwo; *Carn.* męsra, męsdra, mejsdra; *Vind.* mrena; *Bosn.* opniča, mrjesgiča od utrobe; *Rag.* opna, ðpniza; *Dal.* opna; *Croat.* rechicza; *Ross.* сычугъ. — §. 2. Trzewa, daš Eingeweide. Kałdun wołem ładują. *Brud. Ost. E.* 10., (*Vind.* zhrieva, zhrevu). Ktoby ciała często prze-rabiać a ćwiczyć zaniedbywał, brzuchem jako kałdunem drogę sobie do wszystkich spraw zawali. *Oczk. Przym.* 39. (jakie banią, beczką). — §. 3. Obżarty, żarłok, pasobrzuch, ein Vielfraß, ein gefräßiger Mensch, brzuchacz, ein Wanst, ein Dickbauch. *Dudz.* 23. lejba. KALDUNIASTY, a, e, grubych kałdunów, brzuchaty, wanstig, dickbaudig. Starać się do chowu o świnię długie, szerokoboczne i kałduniaste. *Wolszt.* 130. KALDUNOWY, a, e, od kałduna, Kalbaunen =, zur Reßhaut gehörig; zu den Gebärmern gehörig.
- KALECIATY, a, e, kaletę mający, einen ledernenbeutel mit sich führend. Powstanie na owych piecuchów, na owych flisów kaleciatych. *Pot. Arg.* 512. fryorem do kalety garnących, die durch den Wasserhandel ihrenbeutel füllen.
- KALECTWO, a, n., stan skałczenia, niedołożność, niecałość, die Verfrüppelung, Verstümmelung, förperliches Gebrechen. W smutne kalectwo ślepoty wpadłem. *Teat.* 42, d, B. KALECZEĆ, ał, eje, *nijk. niedok.*, skałceć *dok.*, kaleką zostawać, rannym, nadwerezonym na zdrowiu, niedołożnym, zum Krüppel werden, lahm werden. Skałcał na ręce. *Ld.* W miedzianym wole Falarysa, potępiony kilka godzin 'kalecał. *Pot. Pocz.* 255. (męczył się, konał). KALECZNY, KALECZY, a, e, KALEKI, a, ie, nadwątlony, nadwerezony, niedołożny, *Boh.* mrzaeký; *Vind.* kernjast, okernjen, stuzhast, perstuzhen, perriesan; *Croat.* knyaszt, chuklyaszt, chuklyav; *Dal.* klyaszt, szakat; *Rag.* kgljäst, *barb.* sakät; *Slav.* kljast (*cf.* klykieć); *Bosn.* kgläst, uzet, magagnan; *Ross.* калечный, культявый; *Eccl.* вѣднь, усьченъ, обрубленъ, уломный, (an der Gesundheit) geschwächt, verlegt, früppelig, gebrechlich. Kaleczne zdrowie. *Pot. Pocz.* 276. Kalecze stworzenie. *Jabl. Ez. A.* 4. Do wszystkich skazy kaleczego ciała, Fortuna Ezopowi rodzić się kazała. *Jabl. Ez. ib.* Kalekie osoby bywają starania naszego celem. *Xiadz.* 124. KALECZYĆ, 'KALICZYĆ, ył, y, *cz. niedok.*, skałceć, okaleczyć *dok.*, kaleką czy-

nić, ranić, na zdrowiu nadwreżyć, zum Krüppel machen, Krüppeln, lahm machen, verlesen, verstümmeln, verwunden; Boh. rozřizlati; Sorab. 2. chrommich; Carn. okruliti; Vind. oshutzit, perkratit, prefekuvati, okerniti, prereshuvati, okerhati, sakerhati, okerhuvati; Bosn. magagnati; Rag. kgljastiti, okgljastiti; Ross. калечить, окалечить, изувѣчить, увѣчить. Już miecz ma tery, przecie siecze ani Przystała, choć już kaleczy, nie rani. Chrośc. Luk. 178. Chciałbym mego rywala skaléczy przynajmniej, ale... Teat. 28, 143. — Gdzie cząstki są gwałtownie oddcięte, tam reszta skaleczona może wystawiać całości. N. Pam. 15, 94. Cóż jeśli nas śmierć na dzieciach kaleczy, Mleć i włosów rwać, nie bedziesz się wstydał? Pot. Syl. 2. osierocić, pozbawiać dzieci, wenn uns der Tod unserer Kinder beraubt. Kaleczyć sławę czyje. Tr., nadwreżać, naruszać, jemanden guten Namen schmälern. — Kaleczy się, męczący się, się martern. Lecz czego nie-szczęśliwa żyję, Na co się próżno nadzieją kaliczę. Chrośc. Ow. 20. KALEKA, i, m. et f., niedołączny, chromy, ślepy, któremu na wolnym używaniu jakiegokolwiek członka schodzi, kliszawy, ein Krüppel, ein Lahmer, Blinder; so auch im feminino; (Boh. mrzák, f., mrzačka; Vind. krulovezh, trupizh, amoshen; Bosn. et Rag. kgljast; Ross. kaleka, колека; Eccl. БѢДНИКЪ; Graec. χάλκς; Hebr. שִׁלְחִי debilis fuit). Staruszek jeden ubogi kaleka, prosił jej o jałmużnę. Teat. 58, 7. Kaléka żołnierz (ob. Inwalid). Lew na trzech nogach, czwartą kalekę zkrwawioną nosił. Jabł. Ez. 215. (skaleczoną, kaleczą). — §. Nędzny, charakter, ein Elender, Armer. Z kaleki pan, z klechy pleban. Rys. Ad. 97. (cf. sowa, gdy zjastrębieje).

Pochodz. nakaleczyć, okaleczyć, skaleczyć.

KALENDARZ, a, m., rozmiar czasu na miesiące, tygodnie i dnie, składające rok; nazwisko wzięte a calendis. Kras. Zb. 1, 425. der Kalender. cf. minucye, rachunkowe księgi, komput, cyzyojanus. Boh. et Slov. kalendař; Hung. kalendariom; Carn. kalendr, koléndr, pratéka, (cf. praktyka); Vind. kolender, pratika; Sorab. 1. protika, pratika; Sorab. 2. pratija, kolandař; Croal. redodnévnik, redoletne knyige, meszechnik; Dal. szvétodanik; Rag. sfetodanik; Ross. календаръ, календарецъ, мѣсяцословъ. Kalendarz, od Łac. słowa calendae, które znaczy pierwszy dzień miesiąca. Pilch. Sen. list. 1, 110., (Eccl. священномѣсячье calendae; cf. kolenda). Roku 1582 kalendarz w Rzymie za Grzegorza XIII poprawiono. Biel. Kr. 730. Za panowania Stefana Batorego kalendarz odmieniono, dziesięć dni wyrzucono, co wszystkie kościoły przyjęły, oprócz Greckich. Gwagn. 177. (cf. starokalendarzanin). Wychodzą kalendarze gospodarskie, historyczne, polityczne; za cóż nie mogą być i moralne? Mon. 68, 3. — Prov. Podług swego kalendarza żyją. Alb. z Woj. 25. t. j. nienabożni, nie wiedzą, kiedy święto, sie leben nach ihrem Kalender, in den Tag hinein, wissen nichts von Sonntag oder Feiertag. **KALENDARZNIK**, a, m., wydający kalendarze, der Kalendermacher. Jakieżże większej żądać po kalendarznicach pewności, kiedy mówią to co się stać ma, i kiedy staje się to, co mówili? Sir. Quin. 259. Kalendarznicy są szczęśliwsi nad innych autorów. Mon. 68, 3. **KALEN-**

DARZOWY, a, e, od kalendarza, Kalender, Ross. календарный, мѣсяцословный. **KALENDARZYK**, a, m., demin., almanak, ein kleiner Kalender, ein Saßcalender, Almanach. Kalendarzyk narodowy r. 1792 zawiera ustawę rządową trzeciego maja. Gaz. Nar. 2, 6. Wybrał ich z kalendarzyka, podkreślając imiona ich. Nieme. Bibl. 5., Mon. 68, 3.

KALENDRA, **KALANDRA**, y, ż., machina od gładzenia materij, der Kalandr, ein Walzenwerk zum Glätten; Ross. площильня. O maglu i kalendrze. Przedz. 94. Dokładność kalendry zawisła od stołu dolnego, po którym się walec toczy, od stołu górnego, który walec przyciska, i od samego walca. Przedz. 97. **KALENDROWAĆ** cz. niedok., kalendrą gładzić, kalandern, glätten; Ross. катать, катывать, площить, пласить. Płótna zbyt maglowane i kalendrowane słabe są. Przedz. 95. Zdanie o kalendrowaniu i maglowaniu płócien. ib. 94.

KALENICA, y, ż., nakrycie zwyczajne z pέρzu, wzdłuż poszycia chałup na samym ostrzu, do lepszego złączenia jednej i drugiej strony snopków poszycia. Hyd. eine Bedeckung von Quefengras längs der Kante des Strohdachs. [Mylnie, jestto bowiem zwyczajne pokrycie, tylko niewiązane do łat lecz lepione glina czyli kaleniczone. 2].

KALETA, y, ż., kaleka, zdobna, mieszek rzemienny na pieniądze, der Sackel, ein lederner Geldbeutel; Eccl. калита crumena; Ross. калита, киса, кулекъ; Hung. kalitka transenna; Vind. moshna, döshak, harshat; Rag. sepagh; barb. хѣр, гѣр; (Ross. калитка förtka). Jezus zwolenników swoich posłał bez mieszka i bez kalety. W. Post. W. 188. Prywatne nasze zamysły ze zgubą ojęczyny wykonać usiłujemy, jedno żebyśmy upatrzony pożytek do kalety naszej przywiedli. Star. Ref. 22. Testamentem zostawił Doktor Rosz, że nasza matka kaletka, ociec grosz. Jag. Gr. B. 4. Kędy dwaj za łby chodzą, do kalety trzeci. Pot. Pocz. 172. wenn sich zwey raufen, nimmt der dritte den Beutel, (die Advocaten spüden ihren Beutel). Madry za kaletę chwyta. Jabł. Ez. 4. Srodze go karano, i kijmi i po kalecie. Star. Dw. 13. (cf. na grywnach). Ma w kalecie ma dziegi, er hat Pfennige. Włod. Kaleta mu moja wadzi, załawia na mię, że czuje u mnie. Cn. Ad. 350. interdum fortuna pro culpa fuit. Senec. Za kaletę kogo wodzić, wytrząsać komu kaletę, oszukiwać go w pieniądzach. Włod. einem den Beutel fegen. cf. kaleciaty. **KALETKA**, i, ż., demin., ein kleiner lederner Geldbeutel. Kaletka żółciowa, cista fellea. Kruml. Chy. 338. die Gallenblase. — Botan. Kaletki, tobołki, ziele, gatunek tasznika, bursa pastoris. Linn., die Hirtentasche, das Säckelkraut, Taschenkraut, ma listki jakoby kaletki albo taszki, a przeto rzeczona jest kaleta pasterska. Sienn. 26. strączki jego mają na koło z szeroka błonkową obwódkę. Jundz. 334., Urzęd. 64. **KALETNIK**, a, m., co kalety robi, der Täscher, miesznik, tasznik, marsupiarus. Macz. Kalletnicy. Vol. Leg. 3, 592. Kaletnik albo miechownik. Baz. Hst. 37., Hrbst. Nauk. K. 5.

KALIBER, bru, m., §. 1. wagiomiar. Jak. Art. 3, 294. z Franc., a to z Łac. aequilibrium, Menage. jest to wielkość dziury strzelbowej przy samym jej uściu. Papr. W.

- 1, 251. der Caliber. — §. 2. Kalibrą zowią też ten instrument, którym mierzą wielkość wylotu działa lub średnicy kuli. *Łesk.* 2, 241. KALIBROWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, wagiomierzyć. *Jak. Art.* 3, 321. calibriren. KALIBROWY, a, e, podług kalibru, calibermäßig. Strzelba kalibrowa. *Archel.* 2, 65.
- KALIC ob. Kalać. KALICZYĆ, KALIKA ob. Kaleczyć, Kaleka. KALIGRAFIA, ii, ż., z *Greck.*, piękne pisanie, die *Caligraphie*; *Slov.* peknopisabnost; *Eccł.* доброписание. KALIGRAF, a, m., *Eccł.* доброписецъ, pięknopis.
- KALINA, y, ż., *Viburnum opulus* Linn., Сѣлѣ. die Kalinſenbeere; *Boh.* kalina; *Ross.* калина, калинка, гордь; *Croat. et Carn.* kalina, kalinje ribes; *Bosn.* kagl, omela viscosa; der Hirsſchholunder; krzew mierniej wielkości, rodzi jagody czerwone, soczyste, kwaśne, które takie skutki czynią, jak bez. *Kluk. Rosl.* 2, 53. — Kalina włoska, berberis; Berberis, Erbſelbeere; *Boh.* wanżary; *Germ.* Weinschädling, krzew mierny, kolczysty i gęsty, sok jego cytrynowy zastąpić może. *Kluk. Rosl.* 2, 225. gatunek kwaśnicy. *Kluk. Dykc.* 1, 67. ciernie białe. — §. Len moczy się, pokąd włókno od kaliny albo kistry zupełnie się nie oddzieli. *Przedz.* 103. Len dostatecznie wymokły, gdy kilka kalin uderzone o wodę, oddzielają się od włókna. *ib.* 105. może lodyga, kłaczce, Stengel. KALINOWA, herb; strzała biała rozdarta u spodu w polu czerwonym, źelezce złote; przy końcach gdzie rozdarta, gwiazdy. W hełmie trzy pióra strusie, poprzek strzałą przesyte. *Kurop.* 3, 22. ein Wappen. KALINOWY, a, e, od kaliny, Waſchholunder; *Ross.* калиновый, гордовый. Drzewo kalinowe nie bardzo do czego zażywane bywa. *Kluk. Rosl.* 2, 53. Kalinowy krzak *Ross.* калинникъ. KALISKO, a, n., kałużysko, błocko, brud, ſotł, Unſatł. Wrócił się jako świnia do kaliska swego. *W. Post. Mn.* 196., *Rej. Post. R.* 2. KALISTY, a, e, — o *adverb.*, pefen kału, błotnisty, ſumpfig, ſotłig; (*Rag.* kaluxan, kalovit). Rzeka ta kalista bardzo szkodliwa mieszkańcom. *Boter.* 57., ob. Kalny. KALISZ, a, m., miasto Polskie, stolica Wojew. Kaliskiego, leży wśród bagien. *Dykc. Geogr.* 2, 7. Kalisſch. *Prov.* Przyjechawszy do Kalisza, w piec. *Rys. Ad.* 57. (suszyć się trzeba).
- KALIWEK, wka, m., n. p. Nawet z najłuszych drzew zdjęty kaliwek Nie tak przyjemny, zbiór bujnych oliwek, Jako znajome z ogrodów jarzyny. *Hor.* 2, 312., *Zab.* 4, 268.? [lecta de pinguissimis oliva ramis arborum. *por. grec.* κόλυβον frumentum coctum, *rusk.* koływo. 1]
- KALK, u, m., wapno, der Kalk. Kalk taki, który gipsem zowią. *Cresc.* 425.
- KALKAN, u, m., z *Tureck.*, tarcza okrągła. *A. Czart. Mscr.*, pawęża, ein runder Schieß. Wszyscy kalkanem zbrojni i paizą, Szable przy bokach, na ręku pawężę. *Chrośc. Fars.* 228. Na tym placu, gdzie wiódł bój, bezpiecznie pod swoim spoczywa kalkanem. *Pot. Pocz.* 329. *Susz. Pieśn.* 3, T b. Długoż te kopce, mogiły i szance Nieprzełamany będą im kalkanem? *Chrośc. Fars.* 280. On z świetlonym kalkanem ze spiżę Gromi Tatory i bitne Jaćwiże. *Kchow.* 268.
- KALKANCISTA, y, m. z *Łac.*, który u organów miechowe
- drugi depce, der Balgentreter, Calcant. KALKOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, deptać miechy u organów, die Balgentreten. Baba do kalkowania. *Weg. Org.* 3.
- KAŁKUŁ, u, m., KALKULACYA, yi, ż., z *Łac.* §. 1. rachunek, rachuba, *Ross.* смѣта, смѣтка, сложность, смѣчаніе, der Kalkul, die Berechnung. Kałkuł obrotu gwiazd. *Pam.* 83, 564. Chorował Hieron na kałkuł. *Zab.* 6, 378. na mieszek, er war beuteltrauf. — §. 2. *medic.* Kałkuł kamień w ciele, der Stein, die Krankheit. *Dykc. Med.* 2, 733. — §. 3. Kréska głoskowa, głoska, kamyczek wyrok sędziów oznaczający, daß *Votum*, der *Loſſtein*, Maßstein, Stimmstein. Prezydujący trybunału wrzuci w wazon tyle kałkułów, ile będzie deputatów. *Gaz. Nar.* 2, 83. KALKULATOR, a, m., rachujący, rachmistrz *prop. et fig.* Calculator, Rechner; *Ross.* смѣтчикъ; cf. liczykrupa, liczygrosz; w *rodz. żeńsk.*, kalkulatorka. KALKULOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, rachować, porachować, berechnen; *Ross.* смѣтить, смѣчать.
- KAŁKUS, u, m., KAŁKUSEK, ska, m. *demin.*, z *Niem.* [die Kalkasche. 3], die Kalkauge, Seifensiederlauge, ług wapienny, moeny, ostry, jako mydlarzów. *Cn. Th.* O kałkusie, abo o ługu. *Haur. Sk.* 370. Dzięgiel na popiół spaliwszy, kałkus abo ług z niego uczynić. *Syr.* 94. Weźmij wapna niegaszonego, wlej wody, a gdy się ustoi, zlej on kałkusek. *Sienn.* 589. W kałkusie moczyć, in die Beize legen. *Fig.* Z łez kałkusu nacedzić, przestać zlego czynić, Jać się dobrego, tak śnieg będzie z karmezynu. *Pot. Pocz.* 148. Zhränen, so heißend wie Saugē. — §. b) Łużyny, zoła, popiół lub wapno, z którego już ostrość wylugowano, die Saugenasche, Weusſasche, Seifensiederasche. *Cn. Th.*
- KAŁMUK, a, m., der Kalmud; *Ross.* Калмыкъ, Калмычокъ, Калмычка. Kałmuki, naród Azyatycki w Tartaryi Wielkiej między Mongulem i Wołgą. Podzielony on na różne hordy, które swych mają chanów. *Dykc. Geogr.* 2, 8. Jest ich prawie zawsze na łożdzie Moskiewskim kilka tysięcy. *ib.* Kałmuccy Tatarowie blisko morza Kaspijskiego, od włosów wielkich, których nigdy nie strzygą, Kałmukami są nazwani. *Gwagn.* 601. KALMUS ob. Tatarskie ziele.
- KALNIK, a, m., miasto Polskie w Województwie Braclawskim. *Dykc. Geogr.* 2, 8. eine Stadt in Lithauen.
- KALNY, a, e, *Boh.* kalny; *Slov.* kaľný, drozdawý; *Carn.* kovn; *Vind.* kalen, kauen, koun, moten; *Rag.* kální, kaon, kaluxni, kalovit, kaluxan; *Bosn.* kalovit; *Ross.* кальный; (*Turc.* kaliin gęsty), (*Etym.* kał); pefen kału, błotny, ſotłig, ſchłammig, ſchmuſig. Nieznośne cuchy z ulic kalnych. *Gaw. Siel.* 361. Wbieżawszy do miejsca kalnego umazał się. *Papr. Koł. T.* 4. Woda czysta, chędogo, niekalna. *Syr.* 937., *Boh.* kalokrewny kałokrewny, melancholicus, kalokrewnost kałokrewność, melancholia.
- KALNOŚĆ, ści, ż., mętność, plugawość, *Vind.* kalnost, kounost, motnost; *Carn.* kovnost, Schłammigkeit.
- KALOFONIA ob. Kolcfonia.
- KAŁUŻA, y, ż., KAŁUGA i, ż., błoto, dół błocisty, eine Saſſe, ſotłblasſe, Pfütze; *Boh.* kaluže, kaliště, kaluzina, tratiwod; *Slov.* kaluža, mlaka; *Sorab.* 1. luža; *Rag.* kaluxa, kaluxina, kalina; *Bosn.* kalusgja, kál, kao, ghlib;

Croat. kalische, szvine gdesze kalé, kalusa, voda mutna, vino etc., mlaka; *Slav.* mlakka; *Vind.* kalishe, lusha, lushje, mlaka; *Carn.* kalishe, lúsha, lusheza, bérég, bérézhina, mláka, mlakúsha; *Ross.* калу́жина, лужа, ржавецъ, льва; *Ecc.* калоприятилище, тмънник; cf. *Svec.* lag; *Lat.* lacus; *Ital.* lago; *Gall.* lac; *Germ.* Gelfüß; *Scot.* et *Irl.* lug, log; *Graec.* λάχος; cf. lag, lug, ługowisko, ob. Łufche Adlg. Pomyje tam do kałuży płynie. *Star. Ref.* 49. W kałużach, osobliwie w gruncie gliniastym, zawsze woda jest z ziemią pomieszana. *Kluk. Kop.* 1, 90. (cf. trzesawica). Przy gnojnikach dobrze miewać moczydła, chociaż kałuże z wody deszczowej. *Cresc.* 84. Robią też po folwarkach, gdzie wody brak, kałuże, czyli niby stawki małe do pojenia bydła. *Świk. Budn.* 356. Czynili kałuże ku łowieniu ryb. 1 *Leop. Jes.* 19, 10. (sadzawki. 3 *Leop.*). Nieskalaną nogą przeszła kałuże. *Susz. Pieśn.* 2 B. b. — O wiatry proszą, byleby się morze wzruszyło i nie stało kałużą, ale morzem było. *Bardz. Luk.* 82. (nieruchome). — §. Kaługa, Koługa, miasto w Rossyi, eine Stadt in Rußland. *Biel. Kr.* KAŁUŻNY, KAŁUŻIANY, KAŁUŻANY, a, e, od kałuży, Łaßen, Pfüßen; (*Rag.* kalúxan, kalúxni). Kałużna woda, cisternina aqua, która nie ma źródła. *Macz.* Kałużna głębia. *Otw. Ow.* 232. Woda kałużna dawa drzewu wilgotność. *Cresc.* 79. Miejsca, gdzie wiszów kałuziarych siła, foeta palustribus ulvis. *Żebr. Ow.* 350. Kałużany, co się w kałuży wala abo karmi. *Cn. Th.* n. p. wieprz. KAŁUŻOWA-TY, a, e, mający kałuże, sumpfig. Ziemia kałużowata. *Krom.* 438. *KAŁUŻYASZ, a, m., żaba, *Graec.* βορβοροχοίτης. *Przyb. Batrachom.* der Pfüßenpußer, ein Frosch in der Batrach. KAŁUŻYSKO, a, n., paskudna kałuża, bagnisko, eine häßliche Pfüße. Nieprzyjaciół przez nieznanome Polakom lasów i błotnych kałużysk ścieżki uchodzących, nie śmiał gonić hetman. *Stryjk.* 315. KAŁUŻYSTY, a, e, błocisty, (*Vind.* blaten, blatjast, mlakast; *Rag.* kalovit); sumpfig, voll Łaßen.

*KALWAKATA, źle zamiast Kawalkata. *Dudz.* 29.

KALWARYA, yi, ż, 1) góra niedaleko Jerozolimy, na której Jezus ukrzyżowany. *Kras. Zb.* 1, 435. der Berg Golgatha, Schēdelstätte. *Vind.* kalvari, mestu mertouskeh glau; *Ecc.* лобное мѣсто, краниево мѣсто. Wyszedł Jezus na to miejsce, które zowią Kalwarya, a po żydowsku Golgota. *Groch. W.* 201. 2) Klasztor Bernardyński w Wojew. Krakowsk. *Dykc. Geogr.* 2, 8. ein Bernhardinerkloster öfthweit Straßau. 3) Miasto Litewskie w Wojew. Trockim. *ib.* eine Stadt in Litthauen. — §. W używaniu zwyczajnym kość głowy człowieczej kalwarya nazwana bywa. *Kras. Zb.* 1, 435. czaszka, czałbatka, der Hirnschēdel. Trzymając kalwarya, chcieli umarłego przymusić do powrócenia do życia. *Boh. Dyab.* 3, 56. — §. W processyach stacya, wyrażająca Jezusa na krzyżu na górze, die Station der Kreuzigung.

KALWIN, a, m., §. 1. Jan Kalwin, Calvinus, wódz sekty jego imię noszącej. *Kras. Zb.* 1, 435. — §. 2. Reformowany, należący do kościoła ewangelicko-reformowanego. (ein Calviner, Calvinist), Reformirter, *Slov.* kalwin; *Slav.* kalvin; *Hung.* kálamista. KALWINIĆ się, il, i,

zaimk. niedok., zkalwinic się *dok.* kalwinem zostać, reformirt werden, zum reformirten Glauben übergehen. Pewien jestem, że moi synowie w Angli ani się złutrzają, ani zkalwiniają; i tylko co jest dobrego u Anglików przejmą. *Mon.* 65, 241. Jeszcze się nieprawie zkalwinili. *Hrbst. Odp. B.* 5. KALWIŃSKI, a, ie, ewangelicko-reformowany (calvinist), reformirt. Wiara kalwińska panuje w Anglii, Hollandyi i w wielkiej części Szwajcaryi, etc. *Wyrw. Geogr.* 138. Żyje po kalwińsku. *Mon.* 70, 80. KALWINSTWO, a, n., wiara kalwińska, czyli ewangelicko-reformowana, der Calvinismus, *Slov.* kalwinstwo. Fałszywie nas kalwinstwem i luteranstwem potwarzają. *Pim. Kam.* 381.

*KAM, *Boh.* kam quo, quorsum ob. Nikam, cf. kędy, — kąd, dokąd.

*KAMAŁDUŁ ob. Kameduł.

*KAMARYNA, y, ż, [miasto nad jeziorem tegoż imienia, w Sycylii. Mieszkańcy wysuszeniem niezdrowego jeziora ułatwili nieprzyjaznym Syrakuzanom zdobycie miasta. Zład przysłowie: nie ruszaj Kamaryny (jeziora). *Moreri Grand Dict. hist.*; *Erasm. Roterod. Adag. Chil.* I. cent. 1. Movere Camarinam est sibi ipsi malum accersere. 6] n. p. Mądrze to na ten czas Kazimierz uczynił, że tym początkom złym w czas zabiegał; aczei kamaryny, jak ono mówią, ruszył, i kłopotu niepotrzebnego z Węgry sobie nabył. *Biel. Kr.* 105. cf. dzwonka ruszyć.

KAMASZE ob. Czechczery.

KAMBIERSKI, a, ie, KAMBIALNY, a, e, od kambierza, wexlarski, Wechsel. Wexelbryf, to jest kartka kambialna. *Grod. Dysc. C. b.* Handel kambierski zamienia pieniądze, dając one na jednym miejscu dla odebrania na drugim. *Wyrw. Geogr.* 457. KAMBIERSTWO, a, n., wexlarstwo, handel wexlowy. *Wyrw. Geogr.* 450. Wechselhandel, Wechselgeschäfte. KAMBIERYA, yi, ż, bank, kram wexlarski abo odmieniacza pieniędzy. *Dudz.* 40. die Wechselstube, Wechselbank. KAMBIERZ, a, m., z *Włosk.*, odmieniacz pieniędzy, wexlarz, der Wechseler, Geldwechsler. *Dudz.* 40. KAMCHA, y, ż, a) materya jedwabna Turecka, ein Seidenzeug. (*Croat.* kamuka pannus damascenus); *Ross.* камка jedwabna materya Chińska. Władysław na wojewodę Wołoskiego podatek roczny włożył, sto koni i tak wiele sztuk materyi jedwabnej, co pospolicie kamchą nazywają. *Krom.* 541. cf. kostry. *Biel.*, bajborak. *Gwagn.* — Niechaj niewola w kamkach, albo i w złotogłowach na dzianetach hardzie jeździ; zawsze niewolą będzie. *Orzech. Qu.* 128. Soboli, kunic, z kamchy szat i złotogłowu Nabrał się chudy drabik, iż z lotra pan znouu. *Stryjk.* 750. — b) Suknia jedwabna, ein seideneß Kleid. Do-bywszy listów z kamchy. *Pot. Arj.* 812.

KAMEDUŁ, KAMAŁDUŁ, a, m, KAMEDUŁA, y, m, Kameduli, zakon pustelniczy od świętego Romualda fundowany. *Kras. Zb.* 1, 436. ein Camaldulenser. *Camaldoli*, Kameduł, wieś w Toskanii, gniazdem jest mnichów Kamedulskich. *Dykc. Geogr.* 1, 109. Kamedulski zakon, der Camaldulenser Orden. Kamalduelski zakon nastał we Włoszech, r. 1030. *Teof. Zw. B.* 4.

KAMELA, i, ż, KAMELOR, u, m, włos z kamelu, to jest

- z kozy Angolskiej Azyatyckiej, daß Kamelhaar. Krawcy kamelorem dziergają dziurki u sukni. *Magier. Mskr.*
- KAMENA**, y, ż., Muza, poezya, die Muse, die Poesie. Moje Kameny Nie będą miały u was nigdy takiej ceny, Jakię są fraszki tylko poety wielkiego. *Star. Vot. A. 3.*
- KAMERA**, y, ż., magistratura do pilnowania dochodów krajowych (*disting.* komora), die Kammer z. B. Domainen-Kammer. **KAMERALNY**, a, e, od kamery, Kammer. *Ross.* казенный. **KAMERDYNER**, a, m., **KAMERDYNEREK**, rka, m., *zdrbn.* pokojowy, der Kammerdiener (*ob.* Kamerarz). *Sorab.* 2. kammerdienar; *Hung.* kamarásur; *Croat.* komornik; *Rag.* loxnicijar (*ob.* Łoźniczy); *Vid.* jispi shri-shaunik; *Ross.* камердинеръ, (страпчей). U nas jest prawie kamerdyner najpodlejszą osobą między lokajami w Niemczech idzie on zaraz po marszałku, i zastępuje często miejsce sekretarza. *Pam.* 83, 1, 768. Skoro panicz z rąk piastunek wyszedł, nadano mu kamerdynera Francuza. *Kras. Pod.* 2, 46., *Zab.* 7, 159. Przysłał za kamerdynera do młodego pana. *Teat.* 24, 94. **KAMERDYNERKA**, i, ż., **KAMERDYNEROWA**, y, ż., sprawująca służbę kamerdynerską, lub też żona kamerdynera, die Kammerdienerin. Jesień szczyt się być kamerdynerką czyli szatną ziemi. *Mon.* 71, 203. (*cf.* garderobianka). Dobrzeby było, gdybyś kamerdynerką Pana Hrabiego została. *Teat.* 22, 47. **KAMERDYNERSKI**, a, ie, od kamerdynera, Kammerdiener. *Ross.* камердинеровъ, камердинерский. **KAMERDYNEROWAĆ** *intr.* *niedok.*, być kamerdynerem, kammerdienerem. By mi przyszło kamerdynerować albo lokajować. *Teat.* 22, 43. **KAMERDYNERSTWO**, a, n., służba kamerdynerska. *Teat.* 35, c, 75. der Kammerdienerdienst. **KAMERSZTUKI**, z *Niem.* Kammerstücke, ładunkowe działa. *Archel.* 27, et 3, 1. komorowe działa. *Jak. Art.* 3, 296. **KAMERYER**, **KAMERARZ**, a, m., z *Włosk.* jeden z pierwszych dworzan, der Kammerer. *Tr.* podkomorzy n. p. Padniewski, będąc tylko kamerarzem tajemnym pokojowym, przecię w całym państwie papieskim miał tę wolność, którą posłowie miewają. *Warg. Wal.* 307. — 2. Kamerarz, pokojowy, der Kammerling. Kamerarze stali przede drzwiami, aby go do łóża rozebrali i położyli. *Wys. Aloj.* 84. Gdy rano kamerarz go ubierał... *ib.* 55.
- KAMERYZOWAĆ**, ał, uje, *cz.* *niedok.*, kamyczkami drogiemi wysadzać, z *Franc.*; *Bosn.* pobiseriti; *Rag.* pobiseriti; *Ross.* обнизать, обнизывать, осыпать, осыпный, унизать, унизывать, вынизать, вынизывать; mit Edelsteinen besetzen. Wisiały rzędem zegarki kameryzowane. *Kras. Dos.* 69. Inni widzą w miesiącu plamy; on widzi w nim kameryzowaną buławę. *Niemc. Bibl.* 15. (*cf.* szamerować). Kameryzowanie *Ross.* унизка, унизывание, вынизка, вынизывание.
- KAMFORA**, y, ż., 1. *Laurus Camphora* *Lin n.*, (*Boh.* kafr; *Sorab.* 1. khampor; *Carn.* kafra; *Croat.* kafra; *Ross.* камфора; *Hebr.* copher; *Arab.* caphur; *Graec.* καφορα); der Campfer, drzewo Japońskie, z którego mamy owe żywicę mocnego zapachu, kamforą zwaną. *Kluk. Dykc.* 2, 75. Kamfora jest żywica roślinna bardzo lekka, biaława, przezroczysta, której dobywają z drzewa, rosnące-

go w Japonii, w Chinach, i w niektórych okolicach Indyj Wschodnich. *Dykc. Med.* 2, 736. Zniknie zebrane pospólstwo, kiedy ma przyjść do bitwy, nie inaczej jak kamfora. *Pot. Arg.* 116. es verschwundet wie Kampfer. 2) Kamfora, ziele, jedlinka, ziele do jodły podobne, zapach kamfory mające, *camphorata*, Kampfertraut. *Syr.* 612. **KAMFORNY**, **KAMFOROWY**, a, e, *Carn.* kafren; *Ross.* камфорный, od kamfory, Campfer. Kamforowy plastr, *emplastrum camphoratum*. *Perz. Cyr.* 2, 312. Jedlinka, ziele kamfornym nazwana od zapachu. *Syr.* 612. **KAMFOROWANY**, a, e, kamforą napuszczany, mit Kampfer angemaht. Dziś patrzą cudzych żonek muskanych, i kamforowanych. *Klon. Wor.* 58.

KAMIANKA *ob.* Kania. **KAMIANKA** *Włoska* *ob.* Kania. **KAMIEĆ**, iał, ieje *nijak. niedok.*, zkamieć *dok.*, *ob.* Kamienieć, w kamień się obracać, kamieniem zostawać, versteinern, zu Stein werden. *Włod.* Musiałbym równo skamieć jak Niobe. *Kmit. Tr. C* 2. **KAMIEN**, ia, m., (*Boh.* kamen, kamma, (*cf.* kmen *truncus*); *Slov.* kamen; *Sorab.* 1. kamen; *Sorab.* 2. kamen; *Hung.* kö, keü, (kemencze - piec, kemeny - twardy); *Croat.* kamen, kimnik; *Dal.* kaman; *Vind.* kamen, pezh, kammn, piezh, pezhouje; *Carn.* kamen; *Rag.* kam, kammn, stjéna, kük; *Slav.* kamën; *Bosn.* kamen, stina, (*cf.* *Germ.* Stein, *cf.* ściana); *Ross.* камень; *cf.* *Lat.* caementum, *cf.* gemma, *cf.* *Germ.* Kamm, Kamin; *cf.* komin; *Ital.* camino; *cf.* *Graec.* χαμαί humi, *cf.* κάμφο); der Stein. Kamienie niczym nie są, jedno stwardniała ziemia. *Kluk. Kop.* 1, 237. Kamienie rodzą się w ten czas, gdy woda niosąc sok petryfikujący, łączy cząstki ziemi, a potem gdy z masy wysycha się, albo przez wyziewy gorące niknie; massa owa powoli twardnieje, i w kamień się obraca. *Ład. H. N.* 64. Łąki trzeba zrównać, kamienie wymotawszy, aby żadna górka nie została. *Cresc.* 482. Kamienie wybieram, *elapido*. *Cn. Syn.* 320. *Sorab.* 1. wukamenuy. Z moździerzów rzucać się zwykło także kamieniami. *Jak. Art.* 2, 105. Kamień żywy, opoka, ein Zelsen. Tam miał jaskinią wielką kamień żywy, którą wykował król jeden bogaty. *P. Kchan. Jer.* 259. Kamienie łamać *Ross.* бутить, набутить. Kamień łamany *Ross.* бутъ, бутовой камень. — Kamienie drogie, Edelsteine, *Hung.* draga kö; *Vind.* shlahten kamen; *Slov.* drahy kamen; wielkiego są szacunku dla swoich osobliwości i piękności. *Ład. H. N.* 63. Kamień ikrzasty, gwiazdeczkowy, Ormiański, sklisty, Ruski, Moskiewski, dziarstwisty, łuszczasty, łupny, słazowy, dziurkowaty, rurkowaty, orli, żydowski, ciosany, nieciosany albo orla, przekoczarny, przekognisty, *vide suo loco*. — Scypio już nie od trzęsce kamienia, ale w same bramy Kartaginy tukać szturmował. *Falis. Fl.* 79. (*a tertio lapide*, t. j. kopiec). — Kamień młyński, der Mühlstein. *Ład. H. N.* 64. (*Boh.* žernow, *cf.* žarna). — Kamień probierski, der Proberstein, rodzaj czarnego marmuru, na którym złotnicy biorą próbę srebra. *Ład. H. N.* 65. (*Slov. Prov.* Kamen zlatu probe, zlatu ludi, *ob.* Próbować). *fig.* Kamień probierski cnoty, przyjaźni, wiary. *Wol.* — Nie został i jeden kamień na kamieniu. *Kulig.* 75. cegła na cegle, es ist feilt

Stein auf dem andern geliebet. Kamień na kogo włożyć, *bustum alicui facere*. *Macz.*, t. j. grobowy, einem den Leichenstein setzen. — *Prov.* Kamień często poruszany, mchem nie obroście. *Cn. Ad.* 330. (częsta miejsca odmiana niepożyteczna). Ten kamień, którego często z miejsca porusza, nierad mchem obrasta rychło. *Glicz. Wych. L.* 2 b. *Vind.* gosta flushba, riedka fuknja; *Slov.* kamen, kteri sa často z mesta hibe, ne obrošte mochom. Kamień za chleb; za moje żyto, jeszcze mię ubito. *Gemm.* 122. *Undank ist der Welt Lohn.* Z kamienia prawie chce naczynić chleba sobie. *Rej. Post. O o 4.* *Slov.* Tażsko z kamena oleg wilačif. — Jakby kamień w wodę wrzucił: ani widać ani słycać, bez śladu, weder zu sehen noch zu hören, als wenn er ins Wasser gefallen wäre; *Slov.* gakobi kamen do wodi uhodil. Coś mi powiedział, tak dobrze, jakby kamień w studnię wrzucił. *Teat.* 10. b. 17. (nikt się nie dowie). Niech to będzie, jak gdyby kamień w wodę wpuścił. *Teat.* 8. b, 85. (sekret). — §. *Osobliwie ze względem na twardość; moral. i fiz.*, mit besonderer Rücksicht auf die Härte. (*Hung.* kemeny: twardy). I lew o twardy kamień popsuje pazury. *Pot. Arg.* 818. Onby i kamienia z głodu ukasił. *Falib. Dis. S.* 2. Trafiła kosa na kamień; ja kamień, on kosa. *Zabl. Zbb.* 111. hart auf hart, die Sense auf einen Stein. Na kamień z tą kosą trafili. *Wad. Dan.* 22. cf. *Vind. Prov.* dva ognjika jiskre delata; *Slov.* trefila kosa na kamen, reperit patella operculum. Natury wyrok dawnym zwyczajem Wilka z baranem nie zgodzi Tak i mną między a tobą wzajem Kamień a kosa zachodzi. *Hor.* 2, 328. Człowiek nie kamień, a jako się stawi Fortuna, takich myśli nas nabawi. *J. Kchan. Dz.* 123. Człek nie kamień, co miło, choć szkodzi, przypuszcza. *Jag. Wyb. B.* 5. Teraz ludzie tak twardzi jak kamień, niczym ich nie poruszysz. *Teat.* 22, 106. (nieczuli). Kamień byłbym, żebym ciebie nie kochał. *ib.* 54. c, ii. (skamieniałym). Kamieńby był, coby go nie miłował. *Cn. Ad.* 76. *Praeparatus*, bardzo skąpy, twardy jako kamień, rychlejby kamienia ruszył. *Macz.* Twardy do płaczu; jak z kamienia iza nie kanie. *Cn. Ad.* 837. Upominał go, ale on się stawił nieużytym kamieniem i nakowalnią. *Sk. Dz.* 467. Ma się sprawiedliwie wrócić, co czyjego; jednak słowa kamieniom. *Tward. Wz.* 36. (głuchym uszom, cf. groch na ścianę). Na takie urazy kamienie mówić muszą. *Falib. Dis. A.* 11. On twardy kamień Astulf król Lombardzki, użyć się nie dał. *Sk. Dz.* 617. — §. *Z szczególniejszym względem na ciężkość*, n. p. Poczul, że był uwolnion z żalów swoich, jakby kamień z piersi zdjął. *Jabl. Tel.* 257. Ten interes, jak był przedtym kamieniem młyńskim dla mnie, tak teraz mniej mnie zatrudnia. *Teat.* 15. c, 96. — Z kamienia im wszystko idzie. *Mon.* 69, 515. z trudnością, opoką, oporem, jak po gruzdzie, *oppos.* jak po mydle, po stole, *schwierig, schwer.* Nam niesporo, wszystko jak z kamienia, Więcej kłopotu, niż dobrego mienia. *Wad. Dan.* 92. Wiersz twardy i nieskładny, szedł mu jak z kamienia. *Hor. Sat.* 141. (chropawo). Polska często Kamena idzie jak z kamienia. *Mon.* 76, 367. — Siedzieć jak kamień, kamieniem, nie-

ruszając się, sitzen, ohne sich zu rühren, wie ein Stein, wie angefettet. Pięcio-, lub sześciogodzinne kamieniem przy stole siedzenie. *Mon.* 71, 92. Jakaśmy wczoraj rano, jak kamień zasiedli do pracy, tośmy nie wstali aż dziś rano. *Teat.* 22, 33. — §. b) Kamienie do grania, warcaby, bierki. *Kpcz. Gr.* 3, p. 135. die Damensteine, Spielfsteine. — §. c) Kamienie w owocach, w sliwkach, w wiśniach, pestki, die Steine im Obste. — §. d) Kamienie w niektórych zwierzętach, n. p. jaskółczy kamień, kampluni, rakowy, bezoar, (węzły kamień *ob. Kobra*), Steine die in manchen Thieren gefunden werden. — §. e) Kamień piekielny, lapis infernalis, der Höllenstein, tak nazywają sól zrobioną połączeniem kwasu saletranego z srebrem. *Dykc. Med.* 2, 745. Sole istne, które powstają z rozcieków kizieniu winnemu podległych, oznaczają się imieniem winnego kamienia, tartarus. *Kruml. Chym.* 119. Gdy dziwne mięso na ranach się pokazuje, toż kamieniem piekielnym zcierają. *Krup.* 5, 599. — §. Mniemany kunszt przemienienia kruszców w złoto, kamieniem filozoficznym nazywają. *Kras. List.* 2, 118. der philosophische Stein, der Stein der Weisen. Za pomocą kamienia filozoficznego chcą adepci wszystkie metale w złoto obrócić. *Kluk. Kop.* 1, 59. — §. f) Kamień, choroba, kałkuł, zrośnienie kamieniste wiecele ludzkim. *Dykc. Med.* 2, 733, *Vind.* kamentzna bolesen, piefeknina, piefekninost; *Croat.* kamenec; *Rag.* šanak, kamen, der Stein, die Krankheit. Lekarstwo przeciw kamieniowi, tak nerkowemu, jako i pęcherzowemu. *Śleszk. Ped.* 191. Narzędzia cyrulickie do wyrzynania kamienia z macherzyny. *Czerw. Narz.* 28. Pie-niądze miał, ale zdrowia nie miał, kamień go męczył i katował. *Sk. Dz.* 874. Kamień cierpiący, na kamień chorujący, *Rag.* kamenobolni, kamenobolnik, kamenobolestan. — §. g) Kamień, waga, pospolicie 32 funty zawierająca. *Jak. Art.* 3, 294. der Stein, des Gewicht von gewöhnlich 32 Pfunden. Trzydzieści i dwa funtów mają ważyć kamień jeden; a pięć kamieni mają ważyć jeden centnar. *Herb. Stat.* 178. Hirkanus z grobu Dawidowego wziął trzy tysiące talentów albo kamieni złota. *Sk. Dz.* 19. KAMIENIARZ, a, m., (*Boh. et Slov.* kamenar; *Vind.* kamenar, kamenjar, klepauz (*ob. Kamiennik*); *Carn.* kamenar; *Croat.* kamenar lapicida; *Rag.* kammennar, kamosjecjaz; (*Dal.* kamenar mularz); *Bosn. et Slav.* kamenar); robiący co z kamieni. *Kpcz. Gr.* 3, p. 136. der in Stein arbeitet, der Steinschneider, der Steinschleifer. Gdy ta kompozycya ostygnie, szlusterz tygielki ma oszlufować piaskiem od massy, którą kamieniarze czyli jowiterowie na kamienie lub kamyki porzną. *Torz. Szk.* 307. KAMIENIARCZYK, a, m., uczeń kamieniarza. *Kpcz. Gr.* 3, p. 136. der Steinschneiderbursche oder Geselle. KAMIENIARKA, i, ż., *Boh. et Slov.* kamēnarka, żona kamieniarza. *ib.* die Steinschneiderinn, Steinschleiferinn. KAMIENIARNIA, i, ż., miejsce roboty koło kamieni. *ib.* die Steinschneiderwerkstatt. KAMIENIARSKI, a, ie, *Boh.* kamenarsky, należący do kamieniarza lub kamieniarstwa. *ib.* Steinschneider. KAMIENIARZOWY, a, e, (*Boh.* kamenarůw), należący do kamieniarza. KAMIENIARSTWO, a, m., *Boh.* kamenarstwj, umiejętność robienia z kamieni. *ib.* die Steinschneiderey. KAMIENIASTY, a,

e, kamieniom podobny. *Kpcz. Gr. 3, p. 135. Vind.* kameniten, terd kaker kamen. KAMIENIĆ cz. *niedok.*, skamienić *dok.*, w kamień obracać *pr. et fig.* (cf. kamienieć *nijk.*), in Stein verwandeln, versteinern; *Ross.* окаменить, окаменять. Kamieniająca Gorgona swęj twarzy widokiem. *N. Pam. 22, 107. KAMIENICA*, y, ż., KAMIENICZKA, i, ż., *demin.*, dom z kamieni. *Kpcz. Gr. 3, p. 136. ein gemauertes Haus, Steinhaus*, (*obsol. der Stein*), cf. *Germ.* Remnate; *Sax. Inf.* Remnade, (*Pol.* komnata); *Lat. med.* caminata; *Slov.* kamenica; *Croat.* zidanicza; (*Slov.* kamenička *lautumiae*, *Vind.* kammenishe; *Hung.* kemeczne : piec; *Croat.* kamenicza, kamenarnicza *lapicidina*; *Bosn.* kamenica : nacyznie kamienne, koncha, ostruga; *Rag.* kammeniza *id.*; *Eccl.* каменница въ мыльнѣ *vaporarium*, kamionka). Targować się jak o kamienieć, wie um ein Haus bingen. KAMIENICZNY, a, e, od kamienicy, Haus, (Steinhaus). Kamieniczne bogate kaczmarki. *Jeż. Ek. F. 3. t. j.* kamienice mające, Häuser besthend. KAMIENICZNY, ego, m., *subst.*, ten który kamienie cieszę, kamienię cieszła, *lapicida. Macz. der Steinarbeiter, Steinmeß, ob.* Kamienik, kamieniarz. KAMIENIE, ia, n., *collect.*, *Boh.* kamenj, kameněj, kamenišť; *Slov.* kameni; *Vind.* kamenje, kameniten kup, pezhouje, kamenishe; *Ross.* каменникъ; kilka razem kamieni; *Steine, mehrere Steine, Gestein.* Wziął kamień z onego kamienia, które tam leżało. *1 Leop. Genes. 28.* Na Orfeusza gędzienie rzeki stawały, a kamienie skakało. *Biel. Św. 10.* Rzecz, aby to kamienie chlebem się stało. *Leop. Math. 4, 3.* Przez to kamienie z dawna Wiślny upór Przedarł sobie tor. *Klon. Fl. F. 4.* Ku sadzeniu wina piaszczysta ziemia, i gdzie się kamienie tacza, i może być ruszono po roli, nie jest bardzo zła. *Crese. 300. KAMIENIEC*, ica, m., *Carn.* Kamenek *Lythopolis*; *Sorab. 1.* Kamenz; *Germ.* die Stadt Kamenz in der Oberlausitz; (*Boh.* kamenec alun). §. 1. Kamienieć Podolski, wielkie i jedno najobronniejsze miasto Polskie, w twardym a niedobytym horodzie szczytu położone, a od kamiennej skały nazwane. *Stryjk. 376. die Festung Kaminitz in Podolien.* Kamienieć do Polski klucz. *Łączw. Zw. 5. Kamieniecki* starosta jest Generałem Podolskim. *Dyke. Geogr. 2, 9. — §. 2.* Kamienieć Brzeski, w Wojew. Brzeskim, miasto dosyć znacznie ze starostwem. *Dyke. Geogr. 2, 9. Kaminitz in Pittbauen.* §. 3. Miejsce kamieniste, ein steinichtes Ort. Tak Delfin Aryona na grzbiecie, tak w księcu Proroka gdzieś wieloryb stawił na kamieńcu. *Pot. Arg. 598. ob.* Kamionka. KAMIENIEĆ, *contr.* KAMIEĆ, iał, ieli, iejesz *nijk. niedok.*, zkamenieć, zkamieć *dok.*, (*Boh.* kameněti, kamenjm, zkameněti; *Vind.* kamenitife, okamenitife; *Carn.* kamenim; *Rag.* okamenitise, omramoritise; *Ross.* каменѣть, окаменѣть; (*Hung.* keményedni *durescere, rigescere*); obracać się w kamień, stawać się twardym, nieużytym. *Kpcz. Gr. 3, p. 136. versteinern, zu Stein werden, hart (unbeweglich) wie ein Stein werden oder seyn.* Rzeczy właściwie skamieniałe są te, które się w prawdziwy kamień obróciły, ale przecięż przeszły swój organiczny skład zachowały. *Kluk. Kop. 2, 106.* Skamienieć przykładem Nioby. *Groch. W. 352.* Zebym tu na miejscu skamieniał,

jeżeli... *Teat. 33. b, 90.* Ociec z żalu zbytecznego kamienieje. *Jabl. Tel. 61.* Nałogi ich z zwyczajem zkamieniały, i obróciły się w naturę drugą. *Birk. Zyg. 16.* Na moje prośby co raz kamieniejesz, Co raz uporem surowie srożejesz. *Past. Fid. 141.* Daruj panie, daruj proszę, niechciej być tak skamieniałym. *Teat. 55, 94. cf.* zakamiałały, zakamiałość. KAMIENIOMIOTNY, KAMIENIORZUTNY, a, e, rzucający kamienie, steinwerfend. *Eccl.* каменометный. KAMIENIOTWORNY, a, e, tworzący kamienie, steinzeugend. *Eccl.* каменотворный. Meduzy łeb kamieniotworny, *saxifiscus vultus. Żebr. Ow. 111. ob.* Kamienoczynny. KAMIENISTY, a, e, *Boh.* kamenitý; *Slov.* kameniti, kamenati, kamenowiti; *Sorab. 1.* kamenané, kamenowaté; *Carn.* kamenit, kamenitne; *Vind.* kameniten, kamenaviten, kamenjast, pezhoujast, poun kamenja; *Croat. et Slav.* kamenit; *Rag.* kammenit; *Bosn.* kameniui; *Ross.* каменный, камнистый; pełen kamieni. *Kpcz. Gr. 3, p. 136. steinig, voll Steine.* Miejsce było kamieniste z ostrych kamieni, z których to jedyne drzewko wydarło się. *Gorn. Sen. 390.* Rola kamienista. *Kluk. Zw. 2, 245.* Gruszka kamienista, pełna pestek. KAMIENNICZY, a, e, do kamienia służący. *Kpcz. Gr. 3, p. 136. od* kamiennika, *Steinmeß, Steinbrecher*; *Ross.* каменосъчный, n. p. kamiennicze narzędzie; kamienniczy młotek. KAMIENNICZEK, czka, m., drozd, *turdus saxatilis*, ptak wielkości wywielgi. *Kluk. Zw. 2, 286. die Steindrossel.* Kamienniczek, muchołówka, błękitnogrzbiet, *muscipapa cyanaea*, ptak krajowy, który przecięż u nas podobno własnego nie ma imienia. Na rolach kamienistych, gdzie się kamienie na kupy rzucają, znajduje się, wielkości dzierlatki. *Kluk. Zw. 2, 245. die Steinschnepfe.* KAMIENNIK, a, m., łamiący w górach kamienie. *Kpcz. Gr. 3, p. 136. §. 1. der Steinbrecher, Steinbauer, okrzesujący kamienie, der Steinmeß. Boh.* kamenjk; *Sorab. 1.* kameni rubatż; *Rag.* kammenár, kammosjecjaz; *Vind.* kamenar, kamnalomez, kamenjar, klepauz, pezhouni sdeluvauz, stamz, stamiz, kamnashagavez, kamenski resresauz; *Croat.* kamenorežecz; *Carn.* kamenja resar; *Ross.* каменосъкъ, каменосъчець, каменотесъ; *Eccl.* каменодвѣтатель. Dali pieniądze kamiennikom i murarzom. *1 Leop. 1 Ezdr. 3, 7.* (tym co kamieñ łamali. *3 Leop.*); *Ross.* каменодомъ, каменоломщикъ. *W. 1. Ezdr. 5, 7.* (not. «tym, którzy kamienie ciosali»). Poczynił z nich kamienniki, aby ciosali kamienie, i gładzili na budowanie domu bożego. *1 Leop. 1 Par. 22, 2.* (murarze. *3 Leop.*). Zajęca na marmurze, który trawę skubie Dłótem na herb szlachecki kamiennik wydlubie. *Pocz. 502. — §.* Co kamienie drogie rzeże, śnicierz. *Cn. Th. der Steinschnieder. — §. 2. milit.* Kamiennik, moździerz, z którego rzucają się kosze kamieniami wypełnione, osobliwie na przykopujących się do fortecy nieprzyjaciół. *Jak. Art. 3, 294. ein Steinsüß.* Dawniej zwłaszcza u Niemców nazywano kamiennikami albo kamiennemi kartanami, *Steinfarttaunen*, działa komorowe krótsze i cieńsze od armat, z osobnemi komoramami i ładunkami, z których strzelano kamieniami lub koszami. *Jak. Art. 3, 295. — §. 3. Botan.* Kamiennik ziele, *Acrostichon marantae Linn.* gatunek paprotnika, rośnie w Krakowskim na opo-

kach. *Kluk. Dykc.* 1, 7. gatunek podkolana. *Jundz.* 512. *Steinfarnfraut.* §. 4. Kamiennik chrząszcz, *cerambyx alpinus*, właściwie się w Szwajcarach znajdujący. *Kluk. Zw.* 4, 58. *der Jelfenfäfer.* KAMIENNY, a, e, a) z kamieni złożony. *Kpecz. Gr.* 3, p. 135. z kamienia uczyniony, od kamieni; *Boh.* kamenný; *Sorab.* 1. kamenty, kamenané, kamentwé, kamentwé; *Rag.* kamenski; *Vind.* kamenen, kamenat, kamnu, kamenu; *Ross.* камешный; *Steinern*, von Stein, Stein. Kamienny parkan, wał, kamienna grobla. *Cn. Th.* Góry kamienne, *Steinbrüche.* *Ład. H. N.* 64. Góry kamienne, kamienna tyszarnia, *lapicidina.* *Volck.* 459. *Slov.* kamenička, lom, lomnica; *Sorab.* 1. kameni wamancza; *Vind.* kammenishe, kamenarje, kamnalom, kamernariza; *Croat.* kamenicza, kamenarnicza; *Ross.* камеломня, *adj.* камеломный. Młynarskie kamienne góry, *Mühlsteinbruch.* *Boh.* žernownice, (ob. *Zarna*). Książki kamienne ob. Książki, tabliczki. Kamienne działo. *Archel.* 3, 1. ein Steinstück, (ob. Kamiennik 2) to jest, do rzućcia kamieni służące). Węgla kamienne. *Krumł. Chym.* 26. *Vind.* persten vogel, oglin, pezhounu vogle, *Steinlöphen.* Kamienny olej ob. Olej. Kamienna zużel, *pumex.* *Sleszk. Ped.* 415. *der Vitastein.* Kamienna sól *Ross.* соколя соль, (ob. Sól). Kamienny orzech *Vind.* koshjak, koshiauz. — §. Między kamieniami się chowający, *unter den Steinen sich aufhaltend*, n. p. kamienny drożdż (ob. Kamienczek). Bob kamienny ob. Wyka, palnik. Rzęsa skalna albo kamienna (ob. Rzęsa). Kamienne ziele, *Alysum*, rodzaj rodzący strączki; u nas są te dwa gatunki: górne kamienne ziele i pylenieć. *Kluk. Dykc.* 1, 27. sadliczka. *Jundz.* 352. *Müssen.* — §. *Fig. tr.* a) Kamienny, zkamieniały, versteinert. (*Hung.* kemeny twardy). To usłyszawszy matka tak się zadumiała, Ze się wszystka kamienneą właściwie być zdała. *Otw. Ow.* 204. b) Twardy, nieczuły, surowy, hart, streng. Siła jest białychgłów kamiennego serca, które gwałtowniej się miłości przeciwiają, niż która w morzu skała nawalnym wełnom. *Gorn. Dw.* 288. *Eccl.* каменосръдъульнъ, жестокосердый. Wysłkawice puszczał na kamienne umysły niezbożnych. *Birk. Dom.* 121. To jakaś kamienna dusza. *Teat.* 8, 69. Poczytałbym go za kamiennego, gdyby tego nie żałował. *Nag. Cyc.* 93. Został mistrzem w filozofii po długim i kamiennym, jako zowią, egzaminie. *Sk. Żyw.* 2, 76. — c) Kamienną niemoc mający, *calculosus.* *Mącz.* *der den Stein hat*, cf. kamień choroba. KAMIENOWAĆ ob. Kamionować. KAMIŃSKA góra pod Sandomierzem, z wielu znaków pokazuje, iż ma w sobie różne kruszce. *Ład. H. N.* 45. ein Berg bey Sandomir. KAMIONE CZKA, i, ż., gatunek borówki, *Vaccinium vitis Idaea* Linn. die Preusselbeere. *Kluk. Dykc.* 3, 145. *Ross.* косяника, *adj.* косяничный. KAMIONKA, i, ż., 1. kupa kamieni. *Kopcz. Gr.* 3, p. 136. kamienie, *Steinhausen*, Gestein, *Boh.* kamenišť. Kamionka w łaźni, pocilnica, *vaporarium.* *Cn. Th.* das Schwigbad, Dampfbad. Kamienka w łaźni. *Ern.* 153. *Ross.* каменка; *Eccl.* каменница въ мыльнъ. Leje jak na kamionkę. *Cn. Ad.* 841. gęba u niego jak cholewa, kufel mu tkwi z gęby, er zęcht waßer. *Slov.* Pige, jako duha wodu. 2. *botan.* Kamionka, *arbutus procumbens*, gatunek

chrościny jagodnej, rośnie w lasach, zawsze zieleńsze; do garbowania skór zdatna. *Kluk. Dykc.* 1, 47. die Sandbeere; mącznica. *Jundz.* 237. Kamionki, *oxicoccus*, *Моошбеере*, w lasach nisko rosnące jagódki kwaśne. *Kluk. Rosl.* 2, 225. KAMIONOCZYNNY, a, e, n. p. Kamionoczyzna twarz Meduzy. *Otw. Ow.* 188. patrzających na nią w kamień obracająca, ob. Kamieniotworny. KAMIENOWAĆ, KAMIENOWAĆ, ał, uje cz. *niedok.*, ukamienować *dok.*, *Boh.* kamenovati, kamenugi; *Sorab.* 1. kamenuyu; *Vind.* kamenovati, skamenjam posipati, vbijati, posuti, okamenuvati; *Carr.* kamenuvati, kamenujem; *Croat.* kamenuvati, kamenujem; *Bosn.* kamenovati; *Rag.* kammenovati; *Eccl.* каменую; kamieniami zabijać, steinigen. W starym zakonie bóg kazał kamionować cudzołożniki. *Karnk. Kat.* 347. Żydzi z miasta wyrzuciwszy Szczepana ukamienowali go; a kamienowali go, wzywającego boga. *Biał. Post.* 107. KAMIENOWANIE, KAMIENOWANIE, ia, ż., *subst. verb.*, *Vind.* kamenovanje; *Eccl.* каменение, каменованіе, каменопобіеніе; die Steintigung. U Żydów nie było między gwałtownymi śmierciami popołnietą nad kamienowanie. *Zach. Kaz.* 35. KAMIENOWANY, UKAMIENOWANY, a, e, *[part. perf.]*, gesteint. KAMIENOWNIK, a, m., który kamionuje; *Sorab.* kamenwat; *Vind.* kamenuvauz; *Rag.* kamenovalaz, f. kamenovaliza; *Eccl.* каменюбійца; *der Steintiger.* Ś. Szczepan prosił boga za kamionowniki swe. *W. Post. W.* 308.

Pochodzi kamyk, kamyczek, okamieć, zakamiałe, zakamiałe, skamieć, skamiałe, skamiałe.

KAMIZELA, KAMIZOLA, KAMIZELKA, KAMIZOLKA, i, ż., (cf. *Lat. med.* camisale; *Graec.* χαμιζιον; *Ital.* camiciuola; *Gall.* camisole); część ubioru męskiego, das Kamifol, die Weste; *Sorab.* 1. et 2. camfol; *Slav.* kamizol; *Carr.* kamshōla; *Bosn.* kamisgiola, zabunciech; *Vind.* jopizh, podjopiza; *Ross.* камзоль, камзолецъ, камзодикъ, камзольчикъ; *Eccl. obs.* охобень. Kamizole, robdeszany, suknie. *Comp. Med.* 705. Jak gustowną miał kamizelkę! *Teat.* 35. d, 74. W axamitnych kamizelkach. *Falib. Dis. M.* 3. KAMIZOLISKO, a, n., szpetna kamizelka, *Ross.* камзольце, eine häßliche Weste.

KAMLOT, u, m., *Vind.* kamlot; *Ross.* камлотъ; *Ital.* camelotto; *Gall.* camelot, *der Camelot*, materya z włosów kozy Angolskiej, albo też i z wełny. KAMLOTOWY, a, e, z kamlotu, *Ross.* камлотовый, camloten. Szkotowe albo kamlotowe woreczki. *Jak. Art.* 1, 364. Skapieć w kontuszu i żupanie kamlotowym i w bardzo przetartej niedgdy karmazynowej bekieszcze. *Zab.* 13, 198. ob. Czamlot.

*KAMOMILA ob. Rumianek.

KAMPANA, y, ż., naczynie szklane, na kształt dzwona, n. p. u maszyny pneumatycznej, die Campanie z. B. der Luftpumpe. KAMPANA, KAMPANKA, *KOMPANKA, i, ż., drobna, ob. Dzwonek. — §. Kampanki, kutasiki dzwonkowate, Trödeln wie Glöckchen. Galony, kampanki, do stroju należą. *Boh. Kom.* 3, 383. Otóż jest różowe domino z srebrnymi kompankami. *Zabl. Bal.* 75.

KAMPANIA, ii, ż., czas każdego roku, kiedy trzymają wojsko w polu, lub w kupie i stanie do odporu, lub następowania na nieprzyjaciela. *Papr. W.* 1, 473. die Cam-

- pagne. KAMPAMENT, u, m., zakładany obóz, die Aufstellung des Lagers. Gdzie ma być kampaмент lub obóz zakładany. *S. Grodz.* 2, 143. Musieliście kiedy widzieć wojska na kampaментach. *Bals. Niedz.* 1, 215.
- *KAMPSON [porówn. *Lat. capsare* - powodować, 2], n. p. Jeszcze był młody, jeszcze kampsom w szkole. *Pot. Syl.* 464.
- KAMPUST, KANPUST, u, m., z *Lat. compositum*; *Germ.* Komst, gelabte Milch, kanpust, maślanka, mleko kwaśne. *Dasyp. R r* 3. Nic to u nich, kiedy się rozigrają, jeden drugiemu oczy zalać, kampaustem albo czym tłustym głębę zamazać. *Rej. Zw.* 72 b; *Eccl.* камбоста, зеленая капуста.
- KAMRAT, a, m., z *Franc.*, towarzysz, spółnik, Kamerad. *Ross.* каврепъ. Jeden zły sługa może popsuć wszystkich swoich kamratów. *Zab.* 16, 9. Dziękuję ci, mój kamracie, za to przywiązanie. *Teat.* 54, 79. *ib.* 15, 89.
- KAMYK, a, m., KAMYCZEK, czka, m., KAMUSZEK, szka, m., *demin.* - kamień mały. *Kpcz. Gr.* 3, p. 137. daß Steinden; *Boh.* kamýnek, kamenek, kamenička; *Slov.* kamenček, kamének; *Sorab.* 2. kamufchk; *Sorab.* 1. kamužk; *Vind.* kamzhizh, kammenzhizh, kamenez, kamenzhez; *Croat.* kamenéc, kamenchez; *Dal.* kamnak, kamicsacz; *Bosn.* kamencják, kamicjak; *Rag.* kammenak, kamicjak, stjenizza; *Ross.* камешокъ; *Eccl.* камыкъ. Zamiast brylanta Czeski mi się tylko dostał kamyk. *Teat.* 29. b, 39. *Grosm.* Ma szateczkę szarłatana, w złoty wzór robiona. Kamykami drogiemi, perłą osadzoną. *Groch. W.* 369. Nieszacowany kamuszek karbunkuł. *Smotr. Lam.* 15. Kamyki morskie. *3 Leop. Jes.* 48, 19. (głaziki. *1 Leop.*) Smaczno brzmiące strumyczki, Gdy o drobne kamyczki Płynąc się odtrącając, Słodki dźwięk działacie. *Groch. W.* 352. Dzień on z wielkim pragnieniem oczekiwany, i złotym kamiem naznaczony. *Gwagn.* 143. (arcyszczęśliwy). — *Botan.* kamyczki, przełomikamień, kropidło, tesznik, ziele, rother Steinbrech. *Syr.* 735. *Boh.* tužebnjk. KAMYCZKOWATY, a, e, na kształt drobnych kamyków, dziastrwisty, grobfornig, wie kleine Steinden. *Sorab.* 1. kamužkowné, kamužkwaté. Zdatne są do szkła piaski kamyczkowane. *Kluk. Kop.* 1, 316. Ziemia chuda od piasku kamyczkowanego. *Cresc.* 655. Głina kamyczkowa. *Ajgn.* 19.
- KAMZANS, u, m., nadedrzwie, gzems nade drzwiami. *Włod.* Floresy wyrzynane. *Dudz.* 40. daß Gestein über der Thüre. Kolumny tam są z krzysztalu rzezanego, jaka i listwy w samym pokoju, abo kamzans na wierzchu słupów marmurowych. *Star. Dw.* 27. Przypatrowali się budowaniu kościelnemu, Widzą kamzansy i podwoje ryte. *Odyn. Św.* 2, Q. 2 b. Ganki Cyterskiej świątyni mają z każdej strony nad tramem i kamzansiem wysoko wypuszczone szczyty, na których wół wypukła robota pięknie się oku pokazuje. *Tr. Tel.* 68.
- KANAĆ, a, ie, *nijak. niedok.*, skanać *dok.*, kapnać, kropłami spadać, tröpfeln, triefen, in Tropfen herabfallen. *Boh.* kanauti; *Carn.* kaniti, kanem; *Ross.* кануть, капнуть, капать, укануть, (кануть nagle zniknąć). Ja łez strumieniem zalewam się rzewnie, Jej ani kropła kanie z oczu pewnie. *Min. Ryt.* 2, 143. Twardy do płaczu; jak z kamienia łza nie kanie. *Cn. Ad.* 857. Nie kanała kropła żadna krwi tej darmo. *Tward. Pasq.* 87. Lampa peł-
- na oliwy przewrócona była, z której ani kropła kanała. *Birk. Dom.* 88. — §. *activ.* W kropłach spuszczać, in Tropfen fallen lassen, tröpfeln, vergießen. Któżby łzy nie ukanął, patrzac jak Pen dziki Swobodne cisnął ręce, w tył kretemi łyki! *Hor.* 2, 56. *Nar.* Komuż z tak głuchoj serce los wyciał opoki, Aby łzy nie ukanął na twe smutne zwłoki! *Nar. Dz.* 3, 75. Porzucił ich nie bez łzy ukaniaenia. *Tward. W. D.* 16. *Beh.* kančjm, kanjm; *Germ.* fließen.
- Pochodz. *okanać, odkanać, przekanać, wykanać.*
- KANADA, u, ż., nowa Francya, wielki kraj Ameryki północnej. *Dyk. Geogr.* 2, 10. Canada. KANADECZYK, a, m., mężczyzna z Kanady, der Canadier. Kanadejczykowie. *Dyk. Geogr.* 2, 11. KANADEJSKI, KANADENSKI, a, ie, od Kanady, Canadijch. Królowie Kanadejscy. *Dyk. Geogr.* 2, 11. Terebintyna Kanadeńska. *ib.* Moraz albo świszcz Kanadeński. *Zab.* 12, 196. *cf.* świszcz, bobak.
- KANAK, u, m., KANACZEK, czka, m., *demin.*, (z *Turek. A. Czart. Mscr.*), aldzbant kobiecy kosztowny, ein kostbares Weiberhalßband. Choć mąż szeląga nie ma, żona koniecznie chce mieć kanak nową robotą. *Star. Ref.* 43. Żona uboga ubogiego męża Nie ma na szyi kanaku drogiego. *Bardz. Trag.* 467. Płacić mają od zausznice, maneli, kanaków. *Vol. Leg.* 4, 80. Poganie, gdy trupa palili na stosie, w ten czas na znak pamięci, klejnoty, kanaki w ogień rzucali. *Bals. Św.* 2, 474.
- KANAŁ, u, m., KANALIK, a, m., *zdrobn.*, *Lat.* canalis; *Gall.* canal, chenal; *Ital.* canale; *Angl.* chanel, kennel; *Boh.* kanal; *Vind.* uesh, shlieb, shlebiz, (*cf.* żłob); *Rag.* vodotočje; *Dal.* vodotechje; *Croat.* slép, sléb, sgljeb; *Bosn.* cjatrigna, sgljeb; *Ross.* каналъ, каналецъ, прорывъ, *vulg.* канава; *Eccl.* водотея; der Canal; rów, rura, trąba, rynna dla jakiej ciekliżny. *Solsk. Geom.* 3. Rów wykopany dla złączenia morz albo rzek. Tak kanał wielki Piński czyli port Ogiński w Brześciu Litewskim Pińę z Muchawcem łączy, a przeto Prypeć z Bugiem. *Dyk. Geogr.* 2, 11., *Vol. Leg.* 7, 845. We Francyi kanał Languedocki, lub Królewski, łączy morze jedno z drugim. *Dyk. Geogr.* 2, 10. Kanałem przednie nazwana cieśnina morska między Anglią a Francya, la Manche, der Kanal, die Meerenge zwischen Engl. und Fr. *Dyk. Geogr.* 2, 118. [mylnie przytoczenie; *Dyk.* ma: morze ściśnione między A. i Fr., którego kawał zowie się cieśniną Kaleską. 6] — §. Szczególniej zaś u nas po wsiach kanałami zowią rowy, napełnione wodą, które mają szerokości nie więcej nad cztery sążnie, długości jak tylko oko zasięga. Te dają się około dworów, ogrodów. *Switk. Bud.* 379. auf dem Laude, ein Wassergraben, der nicht über 4 Klafter Breite hat, und dessen Länge man mit dem Auge absehen kann. *cf.* sadzawka. — Kanały w miastach - rynsztoki, kloaki, któremi plugastwa do kałuży idą, die Guffsteine, die Cloafen in den Städten. — §. Kanały w ciele zwierzęcym, die Canäle im thierischen Körper. Naczynia, kanały, w których części ciekące w ciele się ruszają, pomykają, i z jednego miejsca do drugiego przechodzą. *Krup.* 1, 16. Dwa kanały moczowe, z których od każdej nerki jeden urynę wyprowadza. *Krup.* 2, 116. Kanał piersisty,

ductus thoracicus, kanał materyą mleczną w krew wprowadzający. *ib.* 2, 64. Kiszki niczym innym nie są, jak długim, różnie pokrzywionym kanałem skórzanym. *Wejch. Anat.* 69. Kanał powietrzny, *larynx*, należy do robienia głosu, die *Luftröhre*. Pory są kanały pot wyprowadzające. — 2. Kanał, wewnętrzne wydrożenie każdego działła. *Jak. Art.* 3, 295. die *Seele eines Geschüßes*. Kanał daje się w armacie dla włożenia węgla pocisku i wypędzenia go przy pomocy prochu. *ib.* 1, 139. Kanał ten odwierci się, jak wyciąga proporcya. *ib.* 3, 110. — *Fig.* Ragusa stała się niby kanałem, przez który wszystkie towary Weneckie i całych Włoch do Turów przechodzą. *Kłok. Turk.* 82. KANAŁOWY, a, e, od kanału, *Croat.* słébni (cf. łożny), Canal.

KANALIA, ii, ż., z *Franc.* słowo gminne zelżywe, *Canaille*; *Sorab.* 2. kannalē, karnala. Kanalia jestem, ja im tego nie daruję nigdy, chyba żyć nie będę. *Mon.* 71, 512.

KANAPA, y, ż., KANAPKA, i, ż., *dem.* siedzenie, niby stołek szerszy dla kilku razem osób, z *Franc.*; *Carn.* vajskenishe; *Ross.* канане, daß *Canape*. Wygodniej siedzieć na kanapie. *Teat.* 6, 62. Pańskimi wszystkie szkarłatne wzorni szyte kapy błyszcząc się okrywały słoniowe kanapy. *Zab.* 9, 325. Małpa popłamiła kanapy, potłukła zwierciadła. *Zab.* 16, 62. Po ogrodach dają się kanapy, Rußbänke, w altanach, na krytych ulicach; wysypują się z ziemi i okładają darnią. *Kluk. Rośl.* 1, 78.

KANAPARZ, a, m., szafarz, spiżarny, piwniczny klasztorny, *Carn.*, *Croat.*, *Dal.*, konobar; *Ital.* canovajo *cellarius*, *pincerna*; (*Croat.*, *Dal.*, *Bosn.* konoba · piwnica; *Ital.* canova); *Ross.* келарь; *Eccl.* трапезникъ. Rok będą czosnkiem śmierdział, piwem przeszła, jak habit laika kanaparza. *Teat.* 43, c, 85. *Wyb. Kulig.* Ledwo czytelnych książek foliały Ojciec kanaparz lepiej dysponował, Co przedtem próżno na pulpitaх stały, On tam ozory, szynki uszykował. *Kras. Mysz.* 15.

KANAR, u, m., KANARYA, yi, ż., 1. wyspa na oceanie przy Afryce leżąca, największa z Kanaryjskich, obfituje w trzciny cukrowe, w wino etc. *Dyk. Geogr.* 2, 11. die Insel *Canaria bey Afrika*. Więcej w Kanarze cukru, niż w Tatarzech maki. *Cn. Ad.* 1252. (cf. więcej u niego rozumu w pięcie, niż u drugiego w głowie). 2. Kanar cukier, *Canarienzucker*. Słodki kanar z trzein zbieram. *Dar. Lot.* 23. Korzenie, haniż, cukier, kanar płacą tenże podatek. *Vol. Leg.* 4, 81. Nad Hamburgskie kanary słodsze twe słowo. *Zimor. Siel.* 323. Wolno Bogu jako panu, Kanar urobić z chrzanu. *Chrośc. Job.* 3. Nie dba na żądla brzmiącej (pszczoł) chałastry Chłop, podcinając z kanaru plasty. *Hor. Dz.* 2, 188., *Zab.* 1, 191. *poet.* zamiast z modu, *Hönig.* 3. Kanar wino, kanar sek, *Canarienwein*, *Canariensafft.* *Eccl.* канаръ вино. Wina, które morzem przychodzą, Alikanty, Madery, Kanary. *Vol. Leg.* 2, 1253 et 3, 564. Bóg żegnaj muszkatele i was kanar seki. Upewniam, że się bez was nie stęsknę na wieki. *Pot. Jow.* 156. (*KANARCHAĆ cz. *niedok.*, [z *rusk.* kanarchati: czytając śpiewać, 2]. może śpiewać? n. p. Jak-bys przedtem nigdy dyakiem nie bywał, i Tryody 6witinęj nigdy nie czytał, i z nich nie kanarchał. *Pim. Kam.* 223.)

KANAREK, rka, m., (*KANARKA, i, ż., *Cn. Th.* Kanarzyca, sanica); ptaszek, przywieziony z wysp Kanaryjskich, należący do rzędu wróblego, łatwy do wyuczenia się wdzięcznego śpiewania. *Zool. Nar.* 222. *passer canarius Klein.*, der *Canarienvogel.* *Boh.* kanár, kanarek; *Slov.* kanálik, kanárik; *Vind.* kanarska tiza; *Croat.* kanalecz; *Ross.* канарейка, канаречка; *Eccl.* канарка. Kanarek w uszach ich drogi pisk zostawia. *Banial. J.* 4. Kanarki kosztowne. *ib. J.* 3. Kanarek mieszaniec, der *Canarienbastard.* KANARKOWY, a, e, od kanarka, *Canarienvogel.*, *Canarien.*, *Ross.* канаречный. Kanarkowa trawa, *phalaris Canariensis, Linn.*, daß *Canariengras*, gatunek myszego brzo, którego nasienie najulubieńszym jest pożywieniem kanarków. *Kluk. Dyk.* 2, 175. KANARYJSKIE wyspy, die *Canarischen Inseln*, przy Afryce, tak zwane od największej z nich. *Dyk. Geogr.* 2, 12.

KANAWAC, KANAWAS, KANAFAS, u, m., (*Lat. med.* canabacium, od słowa *canabis* konopie; *Ital.* cannevaccio; *Gall.* cannevas; *Angl.* canvass); der *Cannevas*, właściwie płótno konopne, albo też lniane nieblechowane tęgic do podkładania pod suknie, ale też znaczy materyą bawelnianą lub jedwabną z prążkami, cf. dyma, *Ross.* каніфасъ, (cf. канфа). Cło to płacą od kitajek, felp, kanawac. *Vol. Leg.* 4, 81.

KANCELARYA, yi, ż., pisarska izba. *Mącz.* pisarnia, pisownia, die *Kancelley*; miejsce, na którym są zachowane archiwa i protokoły aktów jurysdykcji sądowej, do której należy. *Kras. Zb.* 1, 437. *Boh.* kancelař, pisowna; *Sorab.* 2. kanzlija; *Vind.* canzlia, kanzlia, pisarniza; *Carn.* pisarna, spisirna; *Croat.* piszarnicza; *Ross.* канцелярія, приказъ cf. kancelerz, podkancelerzy. KANCELARYJNY, a, e, od kancelaryi, *Kancelley*. Kancelaryjny pisarz *Boh.* kancelarřky; *Ross.* канцелярскій, приказный. KANCELARZYSTA, KANCELARYSTA, y, m., pisarz kancelaryjny, der *Kancellist*. Kancelarysta, pisarz. *Dasyp. A a b.* *Vind.* kanzlist, kanzlistar; *Carn.* pisarnek; *Ross.* канцеляристъ, повитчикъ, приказной, *adj.* повитческій. Kto chce być patronem, powinien wprzód przy którym sądzie przez lat trzy być kancelarzystą. *A. Zamoj.* 34. KANCELOWAĆ, ał, uje, *niedok.*, wymazać, wypisać, 'przekreślić. *Farr.* 482. *auffstreichen, durchstreichen.*

*KANCER, u, m., rak, choroba, wrzód ciała wyjadający, daß *Strebgefchwür*, der *Streb*. *Carn.* mramor, shen; *Eccl.* каркинъ, болъзнь раковая. Gdym się przypatrzył chorobie, przyszedłem w to mniemanie, iż był kancer. *Wys. Aloj.* 428. KANCEROWAĆ, ał, uje, *niedok.*, skancerować *dok.*, rakiem lub kancerem zarazić, mit dem *Strebje* *auffsteden, fig.* zarazić, *auffsteden.* Słowa ich przedko kancerują i na zarazę sąsiedzką zachodzą. *Sk. Kaz.* 77. — Kancerować się *recipr.*, w kancer się obracać, *strebhartig werden, sich in den Streb verwandeln.* Rady się kancerują zaniedbane wrzody. *Pot. Arg.* 146. KANCEROWATY, KANKROWATY, a, e, od kanceru, *Streb*, *strebhartig.* Bolączki czarne kankrowate. *Urząd.* 131. Kankrowate krosty. *Urząd.* 399. Wrzód kancerowaty ob. *Zkancerowany.* KANCLERSKI, a, ie, od kancelerza, *Kanzler*. *Rag.* kangilljeerski; *Ross.* канцлерскій, канцлеровъ. Kanclerskie

- sądy, assessorskie, zadworne, królewskie, sąd najwyższy dla mieszczan królewskich, królewszczyzn, starostw etc. Niegdyś sami Kanclerze wyrok w nich stanowili; później przydano im za assessorów Referendarzów, Regentów cancellaryi, sekretarzów wielkich, i pisarza dekretowego. *Vol. Leg. 7, 423. Skrzet. Pr. Pol. 2, 344. Kras. Zb. 1, 122.* daß Kancler, oder Oberhofgericht. KANCLERSTWO, a, n., urząd i władza kanclerza, *Rag. kangilljerstvo; Vind. kanzelarstvu, kanzlarsku shlushilu, die Kanclerwürde.* W Litwie kanclerstwo jako i podkanclerstwo przez samych świeckich było sprawowane. *Kras. Zb. 1, 436.* KANCLERZ, a, m., der Kancler; *Boh. kanceljř; Sorab. 1. khenczler; Vind. kancler, kanzlar, kanzelarnik, snamenilski varih, hranuvauz snamika, snaminuvauz, snamenilar; Bosn. kancelir, pisac; Ross. канцлеръ; Eccl. бумагохранитель; Graec. χαρτοφύλαξ.* Kanclerze albo od pieczęci pieczętarze, *Stiegelbewahrer,* w Koronie i Litwie są ministrami krajowemi i stróżami praw Rzpltej. *Kras. Zb. 1, 436.* Urząd ten w Koronie długo był piastowany przez samych duchownych; za Zygmunta I. dopiero stało się prawo, ażeby jeden z kanclerzów był duchowny, a drugi świecki; a zachowuje się między niemi alternata do pieczęci wielkiej. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 178.* Kanclerz Wielki Koronny, der Krongroßkancler. Podkanclerzy Koronny, der Kron-Unterkancler. Kanclerz Wielki Litewski, der Litt. Großkancler. Podkanclerzy Lit., der Litt. Unterkancler. Kanclerz kapituły katedralnej i kollegiackiej. *Kras. Zb. 1, 437.* der Kancler eines Domkapitel. KANCLERZANKA, i, z., córka kanclerza, daß Kanclers Tochter. Bukiet w dzień urodzenia J. O. Księżniczki Amelii Sapieżanki, Kanclerzanki W. X. L. *Zab. 14, 356.* KANCLERZYC, a, m., syn kanclerski, daß Kanclers Sohn. KANCLERZYNA, y, z., KANCLERZOWA, y, z., żona kanclerza; *Rag. kangilljersctina, die Kanclerinn, Gemahlinn daß Kanclers.* Pani Kanclerzyna. *N. Pam. 16, 17.*
- KANCYONAŁ, u, m., KANCYONALIK, a, m. *zdrobn.,* książka zawierająca zbiór pieśni nabożnych, cf. kancyeczki, pieśnioksiąg, daß Kirchengesangbuch, daß Gesangbuch. *Slov. spewná knizka; Vind. piefemne bukve; Ross. пѣсенникъ.* Die Polen nennen die polnischen Gesangbücher kancyonały, kancyonaliki, und wenn es Römisch-katholische sind kancyeczki, auß dem Lat. cantate. *Bevtr. äge 1, 215.* (NB. kancyeczki bez względu na wyznanie, ściaga się tylko do formatu mniejszego). Kancyonał albo pieśni nabożne według ob-
rządków kościoła ś. katolickiego w Krak. 1794. Nie wolno bez pozwolenia synowców J. Kochanowskiego nikomu tegoż wiersze przedrukować; ani pod pretekstem kancyonalików na małą frakturę wydawać. *J. Kchan. Dz. 315.*
- KANCUZUG, a, m., z *Tatarsk.,* bicz z rzemion spleciony, cf. korbacz, der Kancljdu, eine auß Riemen geflochtene Peitsche. (*Slav. kanczia, kangyja, hangyia* - bicz). Tatarowie kańczugami się w pojedynku tną. *Haur. Sk. 229.* Kańczugi osadzają się w świdwę, kalinę, czeremchę. *Kluk. Rośl. 2, 160.* Kto godzien tylko różgi, nie trzeba żeby mu okrutnym grzbiec kańczugiem był szarpany. *Zab. 13, 69.*
- KANCUZUGOWY, a, e, od kańczuga, Kancljdu.
- *KANDOR, u, m., szczerłość, die Aufrichtigkeit. U dworu niemasz kandoru, ob. Dwor.
- KANDYA, yi, z., *Creta,* znaczna wyspa Europejska na morzu srzodziemnym. *Dykc. Geogr. 2, 13.* die Insel Candia oder Creta, ob. Kandyjski.
- KANDYDA, y, z., imię kobiece, *zdrobn. Kandysia, n. p.* Ty najukochańsza Kandyziu. *Teat. 13, 66.* ein Frauenzim-
mername.
- KANDYDACKI, a, ie, od kandydata, Candidaten. *Tr., Ross. ставленничий.* KANDYDACTWO, a, n., KANDYDACYA, yi, z., stan kandydacki. *Tr., der Candidatenstand.* KANDYDAT, a, m., który się stara o jaki urząd. *Kras. Zb. 1, 179., der Candidat; Boh. čekaneč. Kandydat dziekana-
stwa, probostwa Ross. ставленникъ.* Koronny kandydat, der Kroncandidat. *W rodz. żeńsk. KANDYDATKA, Boh. čekanka, čakanka.*
- KANDYJSKI, a, ie, z Kandyi, Candisch, Cretisch, von Candia. Wina wnet przyniesiono co najmocniejszego, Rywuł, Małmazyi, także seku Kandyjskiego. *Banial. E. 3.*
- KANDYSBROT, u, m., chleb cukrem polewany, Zuckerbrot. W twarz się poufałym Czyni bratem, a z tyłu sięga puinałem; Usta tak jak kandysbrot słodkie, A wewnątrz na otrutę arsenik gotuje. *Kulig. 259.* KANDYSCUKIÉR, kru, m., [lodowaty cukier. 3], kryształowany biały cukier, Candelzucker. KANDYZOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.,* skandyzować *dok.,* cukrem powlekać lub glasserować; *Ital. candire, candiren.* Póki się owoc w cukrze nie zasklepi i skandyzuje. *Tr.*
- KANFORA ob. Kamfora.
- KANI, ia, ie, od kani, *Sorab. 1. kanaczé; Croat. kanyev, Süßnergeyer.* Kanie, iego, *n., subst., n. p.* Ten tak szlachetny sokoł narodu ludzkiego Mogąc bując wysoko, wlece się kaniego. *Rej. Wiz. 63 b.* (sposobem kanim, jak kania). *§. Bot. Kania przędza, Cuscuta Linn. Gladstetde; Boh. kokotice, orobanka; Carn. fèrpolàn, kokorik, kokotiza; Ross. повилица; kaniańka, kanka, wyłup, luborycz, jedwab' polny; nie ma własnego korzenia, i należy do roślin podszewniczych, które się żywią z innych; pnie się po lnie, pokrzywach etc. jak przedziono; służy w lekarstwach. Kluk. Rośl. 2, 225., Kluk. Dykc. 1, 173., Urzed. 111., Jundz. 140., Sienn. 36. — Kania noga ziele, ob. Wronia noga. — Kani pazur ziele, ob. Miłosna. KANIA, i, z., §. 1. fulco milvus, der Süßnergeyer, ptak drapieżny z rodzaju jastrzębiów; najbardziej skrada się na kurczeta i gąsienia po folwarkach. *Lad. II. N. 66., Zool. Nar. 275., (Sorab. 1. et 2. kana, Boh. kán, káně sèp, lunak milvus; Slov. kaňa; Hung. kánya vultur; (Slov. gestrab, lunak milvus, Slov. kaně; Hung. kan verres. wiprz); Croat. kanya, kanyacz, pilyuh milvus, kanyuh vultur; (cf. Croat. ukanyujem decipio, ukanyliv deceptio-
sus, kanim intendo, propono; Bosn. kaniti, nukcati hortari, kanitise, deliberare); Dal. pilyuh; Bosn. pigljugh, pigljusgina, gljunna; Rag. pigljugh, pighlixina; Vind. kajna, jastran, sakolzh vultur, pishetnik, luin milvus; Carn. kajna, pihzhènek, lvyu, piulék; Ross. иктинъ, коршунъ, цыплатникъ, (Ross. канюкъ, пилюкъ strix scobis); Eccl. канюкъ, пилюкъ milvus; cf. Lat. gavia; cf. Graec.**

χαίω inbio). O karliku jednym powiadają, że go raz kania porwała miasto kurczęcia: i nieprędzej go puściła, aż na nie długo wołano. *Gorn. Dw. 183.* Kanie nieśmiałe. *Banial. J. 3.* Ah! jak kania dżdzu, pragnę ciebie. *Teat. 29, 20., ib. 24. b, 48.* *Joan. Tzetzes scribit, milvum solas aquas pluvias bibere, ideoque expectare dum pluat. Cn. Ad. 127., Rys. Ad. 8.* Choćbyś zły grosz usrebrzył, jest jak owa panna, Co sama przez się kania, z farbiczką Dyana. *Jag. Gr. B.,* szpetna, bladawa jak kania. — §. 2. Kania, ryba morska, *milvus. Plin. H. N. 9, 26.* ein Seeisfisch. KANIANKA ob. Kania przedza. KANIASTY, a, e, na kształt kani, rozczepierzony, wie ein Hüfnerger, außgespritzt, n. p. Kaniasta czapka, *caussia*, która promieni słonecznych do twarzy broni. *Mącz. Kaniasta czapka - kapelus. Cn. Th. Kaniasty, n. p. człowiek, w kapeluszu. Cn. Th. einer im Hüte, petasatus.*

KANIKUŁA, y, ż., gwiazda jedna w konstellacyi wielkiego psa, wschodzi w lipcu, a trwa przez sześć niedziel czasu najgorętszego. *Kras. Zb. 1, 438.* Psianka, psia gwiazda, psia głowa, *Carn. kuslak; Croat. pesozvezco; Ross. каникулы.* Kanikuła, dni *kanikularne*, czas w lecie najgorętszy, psie dni, psie czasy, psia grań, *Vind. pefsi dni; Carn. pasji dnevi*, die Hundestage. Kanikuła szkoły zamyka. *Cn. Ad. 331.* Radują się niemądrej kanikuły szkoły. *Pot. Pocz. 111.* Nie jednego nikczemna żądza tak otuła, że mu przez cały żywot zawsze kanikuła. *ib.* On widzę cierpi skutki kanikuły; Czy mu się w głowie organa popsuly? *Teat. 43. b, 32. Drozd., (cf. gzik)*

KANIÓW, a, m., miasto w Wojew. Kijowskim ze starostwem. *Dykc. Geogr. 2, 13.* eine Stadt in der Wojw. Kijow. KANIOWA herb, ob. Kudbrzym.

KANIUK, a, m., ptak drapieźny, na skowronki się skradający, ein Sperdenfalk. *Tr., Ross. канюкъ strix scops, (канючить - wymódz, wymęczyć), cf. kania.* — 1. KANKA ob. Kania przedza.

2. KANKA, i, ż., rureczka u sikawki, daß Spritzenrohrchen, §. B. bey der Glisfirpripfe. Do dawania enemy używa się znajomej wszystkim kanki kościanej, i pęcherza. *Perz. Cyr. 2, 6.*

KANKROWATY ob. Kancerowaty.

KANON, u, m., z *Greck.*, reguła, przepis, der Canon, die Regel, Vorschrift. — §. 1) pisma święte, zebrano w jeden rejestr, który zwano kanon, dając znać w tym przezwisku, iż cokolwiek się w nich zamyka, jest pewny zakon, którego się trzymać mamy. *Budn. Bibl. Apocr. der Canon der biblischen Bücher.* — §. 2) Przepis prawa duchownego, ein Canon des geistlichen Rechts. *Kras. Zb. 1, 438.* Kanony apostolskie, od ś. Klemensa spisane, których jest 50, przyjmuje kościół, że apostolską nauką wonieją; drudzy ich więcej przydają. *Sk. Dz. 70.* Kanonów apostolskich 70 rachują. *Kras. Zb. 1, 438.* die Apostolischen Canonen. Prawidło albo kanon apostołów śś. tak mówi... *Pim. Kam. 277., Obr. 5.* Kanony pokutne. *Kras. Zb. 1, 438.* die Bußregeln. W zborach powszechnych, tak w materji wiary, jako i porządku hierarchyi, kanony wykładane są. *ib. kirchliche Decrete, Schlußse der Concilien.* — §. Kanony albo molebny, które

w cerkwi według czasu i potrzeby odprawowane bywają. *Pim. Kam. 309.* gatunek modlitew cerkiewnych, *Ross. канонъ.* — §. Przepisany podatek gruntowy, die vorgeschriebne Grundabgabe. Emfiteuta nad kanon i inne daniny w kontrakcie wyrażone, nie więcej nie płaci. *A. Zamoj. 149.* Prowenta ordynaryjne Rzpłtęj, kwarta, składne, winne, fordan, kanon Pruski. *Vol. Leg. 4, 102.* — §. Munsztuk każdemu młodemu koniowi ma być przybierany, kanon albo dęty nazwany. *Hipp. 41.* eine Art Pferdegebiß. (KANONADA, strzelanie z dział czyli armat, działobicie, (cf. działobitnia); *Ross. перепалка*). KANONIA, ii, ż., §. a) godność kanonicza, beneficium. *Cn. Th. daß Canonikat; (Boh. kanownictwj; Bosn. kalonikat; Rag. nadpopovstvo).* — §. b) Mieszkanie kanonicze. *Cn. Th. die Canonikatwohnung, Wohnung eines Canonicus, die Canonie.* KANONICZKA, i, ż., zakonnica podług kanonów żyjąca, die Canonissinn, *Carn. chorarza.* KANONICZNY, a, e, KANONICKI, a, ie, od kanonów, canonisch; (*Boh. kanownicki; Vind. kanonski, redni, poredni*); n. p. Prawo kanoniczne, daß Canonische Recht, albo kościelne, czerpa się z pisma, z podania, z wyroków zborów i dekretów papieskich. *Ostr. Pr. Cyw. 1, 8.* (*Ross. корпчая книга право каноничне*). Księgi kanonne. *Sak. Pers. 7.* — KANONICZY, a, e, od kanoników, *Carn. chorarske, Canonisten, Domherren.* Kanoniczą ulicę w Krakowie pospolicie kanonną ulicą zowią. — Słabość, którą to, albo najgrzeźniejszój w Europie nacyi imieniem (*franca*), albo kanoniczym zowią katarem. *Mon. 65, 217.* cf. ospa dworska, kwarciana. (KANONIER ob. Działowy). KANONIK, a, m., *Boh. kanownik; Slov. kanonik, kápitulski pan; Hung. kanonok; Sorab. 1. kanonik; Croat. et Slav. kanonik; Vind. kanonik, tumski gospud, kanonikar, Carn. chorar; Bosn. kanonik, kálonik; Rag. nadpop; Ross. каноникъ, (distg. канонникъ кануонал жу-трзены и незспорны); der Canonicus, Domherr; to nazwisko początek swój bierze a canone, albo od reguły, jakoby oznaczało społeczność duchowną, osobnemi przepisami albo regułą obowiązana, przy kościele katedralnym lub kollegiackim osadzona. Kanonicy są radą biskupa, obowiązani rezydować przy kościele i pilnować choru. *Kras. Zb. 1, 438.* Kanonikami zwać należy tych, którzyby się w kanonach, to jest w naukach biblii najwięcej ćwiczyli, a z nich i spór o wiarę wykładali, i heretyctwa hamowali. *Modrz. Baz. 524.* KANONIKA, i, ż., księga kanoniczna, ein canonisches Buch. Jan ś. w kanonice swój tak mówi... *Rej. Post. A a. b.* KANONISTA, y, m., biegły w prawie kanonicznym, ein Canonist, der daß canonische Recht versteht; *Ecccl. правльннкъ, ска-затель или изложитель правилъ церковныхъ.* KANONIZACYA, yi, ż., KANONIZOWANIE, ia, n. subst. verb., die Canonisation, uroczysty obrządek, którym papież po uznaniu cudów osoby beatyfikowanej, onęj tytuł świętego nadaje. *Kras. Zb. 1, 438.* Kanonizowanie, poświęcenie, gdy który człowiek bywa powwyższon, albo w liczbę świętych wzięt. *Mącz. Kanonizowanie naszych świętych, nie zaraz po śmierci ich, za pilną examinacyą, jest sprawione. Hrbst. Nauk. L. 6 b.* Ociec ś. odprawił*

niedawno trzy kanonizacye. *Pam.* 85, 2, 205. KANONIZOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, uroczyście świętym ogłaszać, canonisiren; *Vind.* kanonisirati, med svetni ke postaviti; *Bosn.* kanonizati; *Eccl.* упреподобствити, почеть святымъ кого. Innocencyusz czwarty kanonizował, to jest, opowiedział być uwielbionego od boga ś. Stanisława, przez znaki dowodne. *Biel. Kr.* 145., *Biel. Sw.* 198. Derwiszowie Egipscy kanonizowali konia ś. Jerzego, i postawili go w rajy z osłem, na którym Chrystus jechał, z wielbłędem Mahometowym i psem siedmiu śpiących. *Kłok. Turk.* 173. KANONIZOWANY, a, e, *part. perf.*, canonisirt. *KANONNY *ob.* Kanoniczny.

KANPUST *ob.* Kampust.

KANT, u, m., (cf. *Ital.* canto, cantone; *Gall.* coin; *Svec.* et *Dan.* kant), die Kaute, die Cde, róg, bok śpiczasty. *Tr.* Walkowym czopom przydano w końcu wyskok w kanty. *Jak. Art.* 2, 20. Dwie deski na kant zbite. *Magier. Mskr.* Sam ostry kant w wyprawie na winklach, nazywa mularz dratem. *ib.*

KANTAR, u, m., z *Tureck.*, n. p. Kupowali Turey kantar chleba suchego, jakby trzy kamienie nasze, po osmdziesiąt i czterech czerwonych złotych. *Biel. Kr.* 578. waga trzechkamienna, ein Gewicht von drey Steinen; *Bosn. et Croat.* kantar trutina, slatera. 2) Kantar, gatunek munsztuku. *Kluk. Zw.* 1, 184., *Hipp.* 80. eine Art Pferdezaum; (*Slov.* kantár; *Hung., Croat. Bosn.* kantár camus, capitrum, frenum). Rozbukany koniom nietylko uzda, munsztuk, ale i kantary ledwo dadzą rady. *Haur. Sk.* 50. Woźnica aby szory, uzdeczki i kantary naprawił. *Haur. Ek.* 178. KANTAREK, rka, m., *demin.* (cf. *Lat.* cantharus).

KANTARYDA, y, ź., §. a) *meloe vesicatorius* Linn., Hiszpańska mucha, *Bosn.* pop zlatar, die Spanische Fliege, owad mający rożki paciorkowate, grzbiet okrągławy. Niektórych tylko lat rojem do nas przylatuje, i daje się czuć przez wonią przykrą na kształt uryny. Zebrane suszą i trą na proszek, którego używają na plastry do węzykatoryów. *Zool. Nar.* 169. — §. b) Plastr taki, węzykatoryum, Spanisch Fliegenpflaster. Doktor kazał choremu kantarydy przyłożyć. *Gaz. Nar.* 1, 131.

KANTON, u, m., pewna określona okolica kraju, kraina; ein Canton, ein Bezirk. Przednie nazywamy kantonami 15 prowincy, na które się dzieli Szwajcarya; *ob. Dykc. Geogr.* 3, 95. die Cantonen der Schweiz. — §. *milit.* Okolica, w której się daje spoczynek wojsku po wsiach od siebie blizkich. Wojska poszły na kantony, znaczy, że poszły na leże, czyli na kwatery. *Pap. W.* 1, 173. die Kantonnirungsquartiere. — §. Okolica, którą sobie ma rejment oznaczoną do wybierania rekrutów, der Canton, Werbbezirk eines Regimentes. KANTONISTA, y, m., żołnierz na kantonach lub leżach będący, der Cantonist, der cantonierende Soldat. Do kantonu rejmentowego należący n. p. kantoniści. *Perz. Lek.* 2, 4 ein Cantonpflichtiger.

1. KANTOR, a, m., śpiewak kościelny, co intonuje, der Cantor, der Vorsänger; *Vind.* kantnar, peuz; *Slav.* pivács; *Ross.* уставщикъ, *obs.* дякъ; kantor klasztorny головщикъ. Dzwoniarz, niezły kantor, przy kościele far-

skim. *Żebr. Zw.* Kantory młodzieńce w nauce muzyki ćwiczyć mają. *Modrz. Baz.* 525. Czciij kantorze mistrza, czcij klecho plebana. *Rys. Ad.* 9. t. j. starszy godniejszy; pierwszy wójt niż ławnik, Ebre, dem die Ebre gebührt. Kantor, urząd duchowny w kapitułach, którego obowiązek mieć baczość nad choralnym śpiewaniem i choralistami. *Kras. Zb.* 1, 439. der Cantor eines Stiftes. KANTOROWAĆ *intransit.* *niedok.*, intonować, zaśpiewać, cantoriren, die Stimme erheben, zu singen anfangen. Gdy kruk począł kantorować, sér mu wypadł z gęby. *Ezop.* 6., *ob.* Trełować, przepiorkować. KANTORSKI, a, ie, od kantora; *Ross.* уставищій, Cantor's. KANTORSTWO, a, n., urząd kantora, daš Amt eines Cantors, die Cantorstelle.

2. KANTOR, KONTOR, u, m., pisarnia jakiejś expedycji, osobliwie kupieckiej, gazeciarskiej i t. d. z *Franc.* comtoir, daš Comtoir, Comtur. — §. Kantor, kantorek, rka, m., biurko, schowanie na papiery, stół do pisania, ein Bureau, ein Schreibepult (*ob.* Bióro). Szukaj pod kantor-kiem. *Teat.* 20, 101. KANTOROWY, KANTORKOWY, a, e, od kantoru czyli kantorka n. p. klucz, Comtoir's.

KANTOWAĆ się, ał, uje, *zaimk. niedok.*, Chwiał się, kiwał się na koniu, kantował się na wszystkie cztery wiatry. *Ossol. Str.* 9. na bok przechylać się, sich auf die Seite überbiegen. KANTÓWKA, i, ź., strzelba mająca rurę graniastą abo w kanty, eine Flinte mit einem kantigen Laufe. *Tr.*

KANTYCZKI, czek, *plur.*, *ob.* Kancjonalik, ein Gesangbü-

chfelßen; *Ross.* пѣснопѣвнїе, пѣснословїе. Składa choro-
rowe piosnki, jak do kancyzek. *Teat.* 20. b, 184.

*KANUŁA *ob.* Kanikuła.

*KANZON, u, m., *Franc.* chanson; [*Włosk.* canzone, 3]; pieśń, śpiewanie, der Gesang, daš Lied. Nie nowina mi śpiewać przy szemrzącym flecie, Nie nowina kanzony grywać na kornecie. *Zimor. Siel.* 276. Siedzę we krzu słuchając, co kwili za tony (słowik), Aż on niezwykle śpiewać poczyna kanzony. *Kochow.* 14.

1. KAP *ob.* Przylądek, przedgórze, góra nadmorska, pomorska, stert.

2. KAP! odgłos kapania, der Schall des Tröpfelns; (*Vind., Carn., Croat.* kap : okap). Hucz szumnie, chociaż bieda kwik, ryk, kap kap od oka. *Mon.* 70, 190. (rzęsiście Izy).

KAPA, y, ź., (*Boh.* kapě velamen, cucullus; *Sorab.* 1. kapa, kapa pilei genus, pallium, abolla; *Vind.* kappa pileus, auba : czepek; *Slav.* kappa : czapka, czepek; *Croat.* kapa, naglavček capucium, capitis tegmen; (*kapa Slav.* kalpak pileus Illyricus longior ex panno; *Croat.* kopka : czepek, kepernek : płaszcz Kroatski); *Bosn.* kapenak, plásct, zaput; *Rag.* kapėnak, kabanizza paenula (*Ital.* gabbane); *Dal.* kapa; (*Ital.* capuzzo); *Lat.* capitium; *Hung.* kaapan; *Dal.* kapenak; *Hung.* keipenek); *Ross.* капаръ, (*obs.* kapa : czapka); cf. *Lat.* capo, capa; *Ital.* cappa; *Angl.* cap; *Svec.* kappa; *Dan.* kaabe; *Graec.* κάππα; *Lappon.* capod; *Aeth.* כַּבְּ; *Hebr.* כִּבְּה קובח tiara; *Arab.* كَبْه te-zit caput; cf. *Lat.* caput; cf. *Graec.* κεφαλή); §. 1. die Steppe, zwierzczenie przykrycie, die äußerste Bedeutung oder Befestigung. Pańskiemu wszystkie szarłatne wzorami szyte kapy

Blyszcząc się okrywały słońciami kanapy. *Zab. 9, 325*. Drugi nie stoi za bóg zapłać szkapa, A na nim Turska złotem szyta kapa. *Rag. Pob. B i i*. (deka). — *Sorab. 2*. kappa surdut; *Rag. kabanizza*, kabaan-vestimento, che si porta sopra le altre vesti, da's Oberleid, der Oberrock, Defterr. Capott. Król ubran w ornat, albo w kape, z złotogłowu na kształt kapłana Rzymskiego. *Stryjk. Henr. C. 3*. Zwierzchnią swoje suknią, którą kapą zowiemy, święty Dominik po wodzie rozciągnął. *Birk. Domin. 163*. Chodzący po ranu w kapie Włoskiej, w wieczor chodzą w Tureckiej fałszurze. *Modrz. Baz. 201*. Święci na kapie lub zakonnej sukni przeszli na drugą stronę rzeki. *Warg. Wal. 33*, ob. Habit; *Bosn.* kapuę fratarski; *Boh.* kutna, planda, hazuka. Kapa kościelna, kapłańska, pluwiak. *Cn. Th.* der Regenmantel, die Regenkappe. Kapa, którą bractwa nabożne w processjach noszą, sak, wór. *ib.* ein Processionsrock, eine Andachtshutte. Wielkopostne kapy. *Teat. 11. b, 97*, (ob. Kapnik). Kapa żałobna, ein Trauerrock, eine Trauerkappe. Umrze kto, to trzeba zaduszne msze, ofiary, kondukty czynić, ubóstwu kap dać, stygę uczynić. *Gil. Post. 212 b*. Świec i kap potrzeba, ale bryzów i szkap nie trzeba. *Hrbst. Nauk. E 7 b* Kapa kobieca, eine Weiberkappe; *Slav.* kapa. — §. Kapa, sklepienie wierzchne szklarskiego pieca. *Torz. Szk. 54*. die Kappe am Schmelzofen in der Glasbütte. Co się tycze pieca, a osobliwie kapy, ta że wierzch okrywa, o nie największa dzielność opiera się ognia. *Torz. Szk. 73*, *ib. 51*. — §. (2) [helka podparta stęplami w kopalniach. *Słow. Lesn.. Kozłowskiego*, str. 104. 172. — 6] Gdy widzę, damę wiozą sześć ogromne szkapy, Mnie miałem bałwan soli, czy ołówne kapy. *Kochow. Fr. 68*. ?

Pochodz. *kapica*, *kapota*, *kaptur*, *kapturek*, *kapturzyć*, *kapucya*, *kapnik*.

KAPAC, kapak, kapa et kapie verb. neutr. *niedok.*, Kapnąć; kapnęło, kapło, *F.* kapnie jednoll., ukapnąć dok., (*Boh.* kapāti, kapi, kapām, kapāwam; *Slov.* kwapkati, kwapati, kwapkām, (kapāti *interire*, cf. skapać); *Hung.* chepegni, tsepegni; *Sorab. 1.* kapam; *Vind.* kapati, kaplem, fousiti, kapluvati, zhaishati; *Carn.* kapam, kaplem; *Croat.* kapati, kaplyem, czuzeti; *Rag. et Bosn.* kappati, kappiti; *Ross.* капнуть, капнуть, капать, каплю, капая, укапнуть; *Aeol.* κάππεω *decidit*); 1) kropłami się spuszczać, kanać, kropłami spadać, tröpfeln, tropfen. Kropla wody, kapając ustawicznie, najtwardszy kamień zdiurawi. *Gorn. Dw. 287*. gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo. Często kapając miękka woda, najtwardszy kamień wygłoda. *Cn. Ad. 1217*. (cf. ustawiczność wiele może; częste nalenie na gwałt stoi). Kapiący *Boh.* kapaličný. Letko kapiące krople. *Otw. Ow. 581*. Gdyby jaka kropla mléka ukapnęła na grzywę koniowi, tedy miał to zliczać. *Biel. 425*. — Łzy kapały z jej oczu. *Teat. 55. b, 59*. — Przez dach kapie, zacieka, es regnet ein. *Slov.* wpršeti, napršeti, nadštiti *impluere*, přepršeti *perpluere*. Dziury w dachu nie zatka, gdyby nie kapało. *Pot. Arg. 637*. Na ubogiego wszędy kapie. *Cn. Ad. 543*, *Sekl. 18*. (cf. chudobie wszędy piskorz; na pochyłe drzewo i kozy skaczą). Wszędzie na błazny kapie. *Rys. Ad. 72*. W dziu-

rawej karczynie za szyję mu kapie. *Pot. Zac. 13*. — §. Dam im malutko ratunku, a nie będzie kapac gniew mój na Jeruzalem przez rękę Sesaka. *Leop. 2 Paral. 12, 7*. (nie wyleje się. *Bibl. Gd.*). (2) *Activ.* Kapac kropłami, kapnąć kapkę, kropkę spuścić. *Cn. Th.* eintröpfeln, tropfenweise fallen lassen. Kapnął albo kapł trzy kropole tego soku w kieliszek. *Tr.*

Pochodz. *kapanie*, *kapalka*, *kapalina*, *kapalny*, *kapany*, *kapia*, *kapka*, *kapeczka*, *okap*; *skapac*, *kapiec*, *skapiec*, *wykapac*, *zakapac*, *skapac*, *ukapac*; *kanac*, *ukanac*; *ukapki*; cf. *kpiec* cum derivat.

KAPAC, *KAPAĆ, ał, ie et kapa cz. *niedok.*, skapać dok., *Boh.* kaupati, kaupawam; *Vind.* kopāti; *Carn.* kōpāti, kōpām, kōplem; *Slav.* kŭpati; *Rag.* kŭpati; *Bosn.* kŭpati, okupati, *Croat.* kupati; *Ross.* купать, выкупать, банить, выбанить; w wodzie nurzać dla obmycia, baden. Przyszła się kapać do rzeki. *Radz. Exod. 2, 5*. W wodzie się myć i w niej kapać. *Sienn. 352*. W studni się trochę skapał. *Teat. 55. e, 37*. Kap' się jako chceś, nie wypłócesz nigdy Tęj, którą odniosł od ciebie Pan krzywdy. *Groch. W. 199*. — *Fig.* Kapią się pola we krwi. *Bardz. Luk. 2, 32*. — *Transl.* Kury się w piasku kapią. *Cn. Th.* die Hühner baden sich im Sande, grzebią.

Pochodz. *kapanie*, *kapanka*, *kapany*, *kapiel*, *kapioleczka*, *dokapac*, *nakapac się*, *odkapac*, *przekapac*, *skapac*, *wykapac się*. KAPAK, a, m., naczynie ogrodowe do przykrywania roślin, eine Glasglocke, womit Pflanzen bedekt werden. Kapaki, któremi w ogrodach naszych flance nakrywają. *Torz. Szk. 177*.

KAPALIN, a, m., (*Boh.* kapalin *galea cassis*), szyszak, die Sturmhaube. Puklerzyk, albo kapalin, albo inne naczynie żelazne. *Sienn. 601*. Żelazny mu kapalin otoczywał głowę, A pancierzem okryły brzuch kolea drótowe. *Stryjk. 505*. Zabiła go, przeciąwszy na nim stalony kapalin. *Gwagn. 465*. *Biel. Św. 141*. U ostarza podawano znaki rycerskie umarłego; synowiec jego niósł kapalin świecami oblepiony. *Orzech. Tarn. 118*. (cf. szezyl). Husarze mieli kapaliny pozłociste na głowach, a przy nich pierze w szkofkach. *Biel. Hst. 328*.

*KAPALKA, i, ż., serwatka. *Ern. 848*. die Woffen; *Sorab. 2.* kapaliza; *Sorab. 1.* kapalcza. KAPALNY, a, e, *Boh.* kapaličný, dający się w kropole obracać, da's sich tröpfeln lässt. KAPAM ob. kapać.

*KAPAM ob. kapać.

KAPANIE, ia, n., subst. verb. kapać, zcieczenie kropłami, n. p. z dachu, z drzewa, da's Abtröpfeln, da's Traufen. Kapanie z rury alembikowej. — Kapanie albo cieczenie z dachu sąsiedzkiego na mój grunt, *stillicidium*. *Cn. Th.* da's Traufrecht, da's Dachrecht, die Traufe; *Croat.* kapanye; *Ross.* капель, капельникъ, cf. okap.

KAPANIE, SKAPANIE, ia, n., subst. verb. kapać; obmywanie ciała całego w wodzie, w rzęce, w łazience, w wannie, da's Baden. Nie pomoże wronie kapanie. *Rys. Ad. 49*. Kapanie drugiego n. p. dziecięcia, da's Baden, da's man an einem andern, z. B. einem Kinde verrichtet. Kapanie się, kiedy kto sam się kapie, da's Baden seiner eigenen Person. Kapanie się w rzekach, w stawach, i w ła-

zniach. *Perz. Lek.* 264. Przez siedmioro skapanie w Jordanie uzdrowił Elizeusz Naamana. *Biał. Post.* 245.

KAPANINA, y, ż., to co nakapało, zusammen geträufelte Feuchtigkeit; *Vind.* kapinina, podzhepnina, podzhepnizewino odkopane; (*Vind.* kapniza = woda skapana). Kapaniną płaci kapkami, po troszce, er läppert seine Schuld ab, *jabt nach und nach in kleinen Posten. Tr.*, cf. kapieć. (KAPANKA ob. Niecka). **KAPANY**, a, e, *part. perf. verb.* kapać; kapaniem uczyniony, stillatitius. *Cn. Th.* getröpfelt, eingetröpfelt, zusammen getröpfelt; *Ross.* капельникъ stalactites.

KAPANY, a, e, *part. perf. verb.* kapać; gebadet. Bardzo gorąco kapany w tej mierze. *Pot. Arg.* 188. bardzo predki, porywczy, hitzköpfig, heiß vor der Stirne, (cf. gorączka). Nie trzeba być gorąco kapanym. *Rys. Ad.* 54. Gorąco kapani byli, predko wyskoczyli, ze dżdzu pod rynne trafili. *Birk. Kaz. Ob. k.*

KAPAREK, rka, m., krzewik, którego owocem są kaparki, które niczym innym nie są, jak pepuski czyli pączki kwiatów tej rośliny. *Dykc. Med.* 3, 9. der Capernstrauch.

KAPAROWY, **KAPARKOWY**, a, e, od kaparów, od kaparka, Capern. Kora kaparkowa jest dobrym lekarstwem rozwalniającym. *Dykc. Med.* 3, 9. Kolor kaparowy. *Teat.* 30. c, 19. ciemnozielony, capernfarbtig. **KAPARY**, **KAPARKI**, ów, plur., cappariss Linn., Sorab. 1. kha-perka; *Vind.* kapara, vozhe; *Croat.* kapare; *Slav.* kapare; *Bosn.* kappara; *Hung.* kaporna; *Ross.* каперсы; *Graec.* κάπρωσις; *Ital.* cappari; *Gall.* capres; Capern. Rodzaj rośliny. Nam tylko znajome są te kapary, które kupujemy do kuchni. *Kluk. Dykc.* 1, 100. Stanie za limonią i za kapary, ona wdzięczna przejeżdżka z miłym towarzystwem. *Rej. Zw.* 26.

KAPCIE, iów, plur., [kapieć, cia sing. 2] §. 1) obuwie chłopskie zimowe ze skóry koziej na jedne stronie wyprawne. *Dudz.* 40. Zatschen, Ziegenzatschen, Bauernschlarfen von Ziegenfell. Kaptcie sunt quasi przykopycie, sed separatim a caligis. *Cn. Th.* 875. Soccus, imum caligarum kaptcie, szkarpetki. *Cn. Th.* 1171., *Croat.* kopicza, meosztva, kopitcz; *Hung.* kaptza soccus, sculponea; (*Hung.* kapeza); *Dal.* kopiteza = pończocha; *Slav.* kalchina; *Bosn.* kalcine, navlake, nazuyke; (*Slav.* kapei = okienice). Pan młody zmylił skoki, nie zezosał czupryny, Ani kaptcie nie zazuł, już dziś jako inny. *Papr. Pr. E.* 2. Ktokolwiek się do zwady porywa, ten najprędzej na kaptcie obrywa. *Dwor. H.* 3. b. cf. na bóty, na czerwone bóty, t j. plagi, ciegi na nogi, w pięty, bastonada, Streife auf die Fußsohlen. — §. 2) Wchodząc Turczyn do bożnicy, zostawił papucie przede drzwiami, a szedł boso abo w kaptciach. *Star. Dwor.* 58. meszty, spodnie wewnętrzne obuwie, die innere Schuhsohle, über die die Türken den Pantoffel ziehen.

KAPCON, **KAPCONIEĆ** ob. Kapson.

KAPCZUK, a, m., (*Tatar.* kiczuk. *A. Czart. Mscr.*), torba, worek na tutuń, ein Rauchtabakbeutel.

KAPECZKA ob. Kapka.

KAPELA, i, ż., (cf. *Lat.* capa, capella, *Du Fresne.*) 1) kaplica, die Capelle; *Boh.* kaple. Rano w drogięj kapeli mszy słuchali cesarstwo. *Tward. Wł.* 148. — §. 2) Zbiór muzyków,

(ob. Muzyka 2); *Vind.* godzi, musikazhi, die Musifanten, die Gesellschaft von Tonkünstlern, die ein großer Herr zu seinem Vergnügen hält, die Capelle. Mam kapelę liczną, z dobrych zebraną muzyków. *Mon.* 73, 761. U naszych panów muszą być kapele dobrane, liberye bogate. *Zab.* 13, 210. Kazał na tę uroczystość kapelę sprowadzać. *Kras. Pod.* 2, 32. Będzie grała domowa kapela. *Teat.* 24. c, 59. Kapela rznie, uważam, kto z kim tańcuje. *Zab.* 13, 212. Obrady nasze można przyrównać do kapeli, która przy instrumentach niestrojnych, głuzy słuchających przykrą dysharmonią. *Leszcz. Gł.* 67. Kapela brzmi z cymbały. *Teat.* 43. c, 58. Ustały wdzięczne chory i kapele, które więc brzmiały w tym świętym kościele. *Chrośe. Job.* 203. (muzyki). — *fig. tr.* Czy wszystkie zakończyła natura wesela, Ze wdzięczna ptaszka leśnych ustała kapela? *Zab.* 8, 306. *Nar.* (śpiewanie). — §. Kapela, naczynie gliniane u złotników, dla próbowania złota lub srebra. *Mon.* 71, 24. die Capelle der Chemiker. Srebro próbowane na kapeli. *Złot. B.* 3 b. — **KAPELAN**, a, m., **KAPELANIK**, a, m., *zdrbn. Boh. et Slov.* kaplan; *Hung.* káplány; *Sorab.* 2. kaplon; *Vind.* kaplan; *Carn.* koplán; *Slav.* kapellan; *Croat.* kapelan, kaplan; *Lat.* capellanus, der Capellan. Kapłani zawiadywanie kaplicy przy kościele mający, nazywają się kapelani. Tak mianują się też kapłani, czyli w domach prywatnych dla odprawowania nabożeństwa zostający, Hauscapellane, jako też i ci, którzy przy wojsku zostają, Regimentcapellane, Feldprediger, Feldcapellane. *Kras. Zb.* 1, 439. Ksiądz kapelan pułkowy mszą powinien miewać, żołnierzy spowiadać, chorych w ś. sakramenta opatrywać. *Kuwal. Nar.* 215. Młody i obrotny kapelanik prezenty chwycił. *Xiadz.* 57. — 2) Elektor Moguncki z tym się coraz odzywał, że jest najniższym sługą i kapelanem Waszjej Królewskiej Mości. *Boh. Ossol.* 2, 150. (cf. bogomódlca).

KAPELANIA, ii, ż., *Boh.* kaplanka, pomieszkanie kapłańskie, die Capellaney, Wohnung eines Capellans. **KAPELANSKI**, a, ie, od kapelana, Capellans. **KAPELANSTWO**, a, n., urząd kapelański, das Amt eines Capellans, die Capellaney; *Carn.* koplanya. **KAPELISTA**, y, m., muzykant należący do kapeli, ein Musifant von der Capelle. Kapelista ma minę z temi włosami. *Teat.* 19. c, 28.

KAPELMEJSTER, **KAPELMAGISTER**, **KAPELMISTRZ**, a, m., przełożony nad kapelą muzyczną, *Vind.* musikni predstojnik; *Ross.* капельмейстеръ, der Capellmeister. Ten co jedną pieśń śpiewa, tylko jest śpiewakiem, A nie kapelmagistrem, co rządzi orszakiem Muzyków inszych wszystkich. *Jabl. Tel.* 312. Mojęj kapeli dają barwy z galonami, a kapelmistrzowi bogatą suknią. *Mon.* 73, 761. **KAPELOWANIE**, ia, n., próbowanie metalów na kapeli chemicznej, das Capelliren, capellatio. *Kruml.* 530.

KAPELUSZ, a, m., **KAPELUSIK**, a, m., *zdrbn. Ital.* cappello; *Wall.* kappella; *Gall.* chapeau; *Boh.* klobauk, klobauček; *Sorab.* 2. klobuk; *Sorab.* 1. klobuk, kwobek; *Vind.* klobuk, klobuzhik, buzhei; *Carn.* klobük; *Croat.* klobúk, klobuchecz, kapa, kopicza, skerlyak, skirlyak; *Bosn.* klobúk, klobuczaję, strihaję; *Rag.* klobúk, klobucich, klobuczaj; *Slav.* sheshir, (klobuk = Węgierski kape-

lusz); *Ross.* шляпа, шляпка; §. 1. nakrycie głowy pilśniane, kaniasta czapka. *Cn. Th.* der Hut. Pierwszy, co kapelusza zjawiał używanie, Pici mężczyź okazałe i piękne ubranie, Nosił go biało, mając opuszczone kraje. *Zab.* 12, 60. der erste, der mit fühner Hand, Des Mannes Schmuck, den Hut erfand. *Gellert.* Drugi dziedzic przy swojej śmierci najbliższemu Trzyrożny kapeluszczyk zostawił krewnemu. *Zab.* 12, 61. Skronie kapeluszczyk odziewał bobrowy, który miał za sznur rząd świelnoperłowy. *Chelch. Poprz.* A 2 b. ein Silberhut. Bez kapelusza z odkrytą głową, unbedeckte, im bloßen Kopfe. Bok kapelusza, kępca, *Croat.* perváz kape, die Krumpfe. Kapeluszczyk w oczy wcisnąć *Ross.* наклебучить, наклебучивать. (*Prov. Slov.* Trefuge sa, gako pančucha za klobuk, jak pędz do oka). — *Botan.* Kapeluszczyk pilus, górna mniejsza lub więcej talerzowata część grzyba na trzonku osadzona. *Jundz.* 2, 51. der Hut eines Pilzes. — §. 2. Nagana, strofowanie, kapitulacja, strofowanie w zakonach publiczne, przed wszystkiemi zgromadzonemi; *inepte* kapeluszczyk *vocatus.* *Cn. Th.* 264. On żądał reprehensyj jawnych i kapeluszczyków w refektarzu. Że tedy czasem nie uważał, kiedy go drudzy pozdrawiali, w jednym tych kapeluszczyków był w tym upomniony. *Wys. Aloj.* 343. ein öffentlicher Verweis vor dem gausen Klosterpersonal; cf. *Germ.* Capitel, ob. Kapitulung, kapituła, łacina, kazanie; *Sorab.* 1. won mi dobru kapu dał, *reprehendebat me valde*, cf. bura. **KAPELUSZNIK**, a, m., *Boh.* klobaučnik; *Vind.* klobuzhar; *Carn.* klobzhär; *Croat.* klobučar; *Hung.* kalaptsináló; *Slav.* klobučár; *Rag. et Dal.* klobučjār; *Ross.* шляпошникъ; §. 1. co kapelusze robi, der Hutmacher. Sierści królików potrzebują kapelusznicy do swoich fabryk. *Ład. H. N.* 82. — §. 2. Futerał do kapelusza, daš Hutfutteral; *Ross.* шляпникъ. **KAPELUSZNICZEK**, czka, m., czeladnik kapelusznikowy, der Hutmachergeselle. **KAPELUSZNICZKA**, i, ż., żona kapelusznika, lub też robiąca kapelusze, die Hutmacherin; *Boh.* klobučnica. **KAPELUSZNICTWO**, a, n., rzemiosło kapelusznicze, *Boh.* klobučnictw; *Vind.* klobuzharja, die Hutmacherei, daš Hutmacherhandwerk. **KAPELUSZNICZY**, a, e, od kapelusznika lub kapelusznictwa, Hutmacher; *Boh.* klobučnický; *Slav.* klobučarski. **KAPELUSZOWY**, a, e, od kapelusza, Hut; *Vind.* klobukni, klobuken, klobuzhen; *Ross.* шляпный, шляпошный. **KAPELUSINA**, y, ż., nędzny, ubogi kapeluszczyk, ein elender Hut; *Rag.* klobuccina; (*Carn.* klobzhina = pilśń kapeluszczyk). **KAPELUSISKO**, a, n., z przycięną, brzydki paskudny kapeluszczyk, ein ungeflachter Hut; *Carn.* kloferniza, kloftiza, kloftuta; *Vind.* musa, klamusa.

KAP', KUMP', KOMP', ia, m., udo wieprzowe, szynka, ein Schweineviertel, ein Schinken. W powszednie dni nie jadłem, oprócz jarzyn z kapiem, albo z świeżym sadłem. *Hor.* 175. Cena rzeczom domowym strawnym. Za kump dwa grosze. *Stat. Lit.* 395. Pożytki z ukarmionych wieprzów, mięso, słonina, szynki, kiełbasy, kiszki, kumpie, schaby. *Ład. H. N.* 185. Spojrzę, aż wiszą na żerdzi dwa kapie. *Kniaź. Poez.* 2, 182. Kawaler on nielada; gdy koń pod nim stapie, Łytki mu się kołają, jak na żerdzi kapie. *Nar. Dz.* 5, 155.

KAPER ob. Rozbójnik morski, *Ross.* каперъ. **KAPIA** ob. Kapka.

KAPICA, y, ż., §. 1. kapa albo habit mniszy, eine Mönchs-utte, Mönchskappe, Kutte, ob. Kapa; *Vind.* kuta, minihnu oblazhilo; *Carn.* kapéza; *Bosn.* skapuč; *Ross.* кукуль, клобукъ. Klobuki albo kapice takie nasi czerńcy albo zakonnicy noszą. *Pim. Kam.* 281. (cf. kaptur). Chcąc między mnichy w habitie mńiskim żyć, prosił, aby mu habit albo kapiec papież przeżegnał. *Sk. Dz.* 1164. Aby nikt mńiskich szat i kapię na się nie brał, z nadzieją, iż opatem być ma. *ib.* 1040. Wór albo kapiec niechędogą na się wdział. *ib.* 384. Romunt, który był został czerńcem, zrzucił z siebie kapiec, a zbroję wdział. *Biel. Kr.* 128. Kapiec zrzucić, *apostatare a regula.* *Mącz.* den Habit abwerfen. Komża i kapica nie prawdy podeprzeć nie może. *Rej. Post. B b b 4.* Azaż ci wszyscy święci, co chodzą w kapię? *Rej. Wiz.* 141. I w kapię wełna. *Opal. Sat.* 162. auch unter den Heiligen findet man Tadel. Najdzie i w kapię sukno. *Budn. Apopht.* 6. skazuje to hardych pod skromnością. — §. 2. Obicie, które oś u pojazdu z wierzchu nakrywa, aby się nie starła, zowie się kapica. *Archeł.* 5, 62. die Kappe an der Achse. **KAPICZNIK**, a, m., który w kapię chodzi, mnich, *cucullatus.* *Mącz.* ein Suttentträger, ein Mönch. Widząc mnichy, wołali: bijmy te kapiczniki. *Sk. Dz.* 1114., *Eraz. Jez. Y.* 8 b., *ib.* Z. 8., *Żarn. Post.* 2, 551 b. cf. kapnik.

KAPICELA, i, ż., n. p. Płaci się cło od kitajek, kanawac, kapticell. *Vol. Leg.* 4, 81. materya, ein Zeug.

KAPIE ob. Kapać. **KAPIE** ob. Kapać.

KAPIEĆ *nijk. niedok.*, skapieć *dok.*, niszczyć, marnieć; (*Rag.* kopniti *paullatim confici*; *Vind.* kapniti, kopneti, skopniti = tajać, vergehen, schwinden, nach einander verschwinden, untergehen; (*Slov.* kapu, kapati *interire*; *Aeol.* κάππεισ *decidit*). Kapieje życie w nędzy i ohydzie. *Mon.* 70, 90. Przez twą zbytnią dobroć kapiejesz powoli. *Mon.* 70, 174. [*Pochodz. kapcon.* 2].

KAPIEL, i, ż., *Boh. et Slov.* kaupel; *Sorab.* 1. kupawa; *Sorab.* 2. kupela; *Vind.* koppela, kopeu, kopel; *Carn.* kop, kopva, kopuv, (kopliza = wanna); *Croat.* küpel; *Dal.* kupely, kupalo, kupalische; *Rag.* kúpalo, kupalisete; *Bosn.* kupegl, bagn, kupallo; *Ross.* баня; (*Eccł.* банель = staw, sadzawka, кръстельница chrzcielnica); §. 1. w czym się kąpa, daš Bad, der flüssige Körper, worin man sich badet. Na kąpiele biorą się kwiaty, korzenie etc. te się gotują w wodzie. Dziecie w kąpiele się chore. *Kluk. Rosł.* 2, 276. Kąpiel sucha, parna. *Sleszk. Ped.* 415. sucha wanna. *Dykc. Med.* 5, 105. — Pismo zowie chrzest kąpielą odrodzenia i omyciem grzechów. *Kat. Gd.* 51. — Kąpiel dla koni = pływaczka. *Cn. Th.* die Pferdeschwemme. — *Fig.* Ten się jak urodził, że z tej kąpeli wypuszczony na moment. *Zab.* 15, 192. (z tej łaźni, z tego odmetu, ambarassu). Dziecie w kąpiele jeszeze to powiedzieć może. *Glicz. Wych.* K 8 b. (i niemowlęta to wiedzą, rzecz powszechnie wiadoma). — §. 2. *Chym.* Kąpiel Maryi, *balneum Mariae*, jest dwojakie naczynie, w którym ciekliżny grzeją albo parzą przy ogniu; z których większe pełne bywa wody gorącej; a drugie lekarstwa, mającego być parzo-

nym; tym sposobem, żeby mniejsze naczynie było w większym. *Sleszk. Ped.* 413. daß Marienbad, Frauenbad. KAPIOŁECZKA, i, ż., *demin.*, Juzli dla dziecięcza Gotowa kapiołeczka. *Groch. W.* 361.

*KAPIJ, n. p. Zrzuc tę larwę, nieboże, lepiej się umieści Kapij na twojej głowie, lub kornet niewieści. *Nar. Dz.* 3, 156., *ob.* Kara, kapica.

*KAPIONA na złocie od łokcia... *Instr. cel. Lit.*

KAPITALE, u, m., KAPITALIK, a, m. *demin.*, główna summa, od której procent idzie, daß Capital, die Hauptsumme; *Boh.* gistina *ob.* kscizna; *Vind.* glauini imetik, kapital; *Ross.* капиталъ. Choć prowizye wielkie; ale kapitały niepewne. *Teat.* 21. b, 4. KAPITALISTA, y, m., bogacz w pieniądzu, der Capitalist; *Ross.* капиталистъ. Kapitalista nigdzie pożyczniej nie rozumie składać swoje pieniądze, jak na lichwę. *Xiadz.* 168. Ty teraz człowiekiem bogatym słyniesz w dobra, i pierwszym w grosz kapitalistą. *Nar. Dz.* 3, 167. Gdyby milionowy kapitalista zagraniczny całą tę sumę w naszym kraju lokował... *Mon.* 65, 522. KAPITALKA, i, ż., u intrologatora, obzycie jedwabiem, lub niciami nad brzegiem grzbiotu książek. *Magier. Mskr.* die Capitalnath seym Buchbinder. KAPITALNY, a, e, KAPITALNIE *adv.*, *Ross.* капиталный; główny, Haupt-, hauptständig. Odebraliśmy wiadomości, które kapitalnie obchodzą bezpieczeństwo ojczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 145. *Stan. Aug.* — Kapitalna linia, przekątna linia. *Jak. Art.* 5, 295.

KAPITAN, a, m., oficer, komenderujący kompania. *Papr.* W. 1, 475. der Hauptmann; *Boh.* heytman (*ob.* Hetman), setnik (*ob.* Setnik); *Slov.* hagtman; *Croat., Slav.* kapitan; *Vind.* poglavar, glavlar, stuinik; *Hung.* kapitány; *Ross.* капитанъ, сотникъ, сотенной голова. (Teodor Alexiewicz przemienił tytuł setnika na kapitana). KAPITANOWA, y, ż., żona kapitana, die Hauptmannin. KAPITANKA, i, ż., komenderująca kompania, die Capitänin; *Boh.* heytmanka, setnice; *Slov.* hagtmanka; *Ross.* капитанша. KAPITANÓWNA, y, ż., córka kapitaństwa, die Hauptmannstochter. KAPITANÓWICZ, a, m., syn kapitaństwa, der Hauptmannsohn. KAPITANSKI, a, ie, od kapitana, Hauptmanns-; *Ross.* капитанский, капитановъ, сотничей. KAPITANSTWO, a, n., ranga kapitańska, die Hauptmannschaft; *Slov.* hagtmanstwo, kapitánstwo; *Vind.* poglavaria, glavaria. — 2. *zbiorowo* kapitan z kapitanową, der Hauptmann und seine Gemahlinn. KAPITELA, i, ż., KAPITEL, u, m., §. 1. najwyższa z trzech części słupa, *Ital.* capitello; synonim.: głowica. *Callit.* 6. Kapitel u kolumny, po Polsku głownica, *Lat.* capitellum. *Chmiel.* 1, 77, *Cavn.* nadglavje; *Ross.* капитель; *Ecll.* окружаніе, daß Capital oder Capital einer Säule; słupów śnicerskich nagłówek, makowica. *Cn. Th.* Kapitelów na słupach śnicerskich, albo na listwach drzewianych, kamiennych, gipsowanych, na gzemsach, nadprozkach, fugowanie esowate, na kształt litery S miałko skrzywionej *Cymation.* *ib.* der Wulst unter dem Kranzleifen, der Kropfleifen. Pieć słupów z kapitellami ich. 1 *Leop. Ezod.* 36. Kapitelle abo makówki na słupach były miedziane. *ib.* *Jer.* 52, 21. — §. 2. Kapitela = czapka alembikowa. *Comp. Med.* 665. Nakrywa się

macharzyna miedziana kapitelą czyli głowica dziobem obdarzoną. *Krup.* 5, 20. die Haube, der Helm der Distillirblase. Dekokt ten w korbasie szyi krzywěj, nakrywszy kapitelem albo hełmem, piaskiem obsypawszy, warzyć. *Syr.* 152. — KAPITUŁA, y, ż., §. 1. zgromadzenie osób duchownych przy katedrze lub kolegiacie, którzy się kanonikami nazywają. *Kras. Zb.* 1, 440., *Slov.* kapituła; *Hung.* káptalom, kaptolom; *Croat.* kaptol, kaptolom; *Bosn.* kaptuo; *Dal.* nadpopovehina; *Rag.* nadpopovsetina; *Sorab.* 1. kapitél; *Vind.* tumski kapitell, sbor ali spravishe duhounikou; daß Capital, die Versammlung der Canoniken eines Collegiats. — §. 2. Miejsce takowej schadzki kanoników. *Cn. Th.* die Capitelsstube. Zgromadzenie osób jednego albo wielu klasztorów, die Versammlung der Ordengeistlichen. Na kapitule abo synodzie zakonu swego, który na ten czas odprawowano w Bononii. *Birk. Domin.* 34. Dominik złożył sejm walny zakonu swego, a to była pierwsza kapituła generalna *Birk. Domin.* 54. Generalcapitel. — §. 2. Kapituła = kapitulum, *indecl. n.*, rozdział, daß Capital eines Buchs, die Abtheilung. Izajasz w kapitule wtórej w wierszu trzecim. *Biał. Post.* 8. Początek tego kapitulum tak się poczyna. *Radz. Ester.* 15. W trzecim kapitulum Danielowym. *ib.* *pag.* 550., *W. Post. Mn.* 275. etc. Pokazawszy to w pierwszych kapitulach. *W. Post. W.* 2, 277. Jan s. w trzecim kapitulum ewangelii. *Biał. Post.* 26. „Krakowski tłumacz (Leopolda) zowie rozdziały kaputami; a Brzescy kapitulami; lecz kapituła są księza kanonicy, a caput słowo Łacińskie; ja je wołałem zwać tedy rozdziałami; moglibyśmy wy też z Łacińskiego głowami zwać”. *Budn. Bibl. praef.* Jeremiasz w siódmej kapitule. *Rej. Wiz.* 184. (ale przecię wiersze swoje *Rej'* nie na kapituly, lecz na rozdziały podzielił). *Capita in libris*, kapituła, rozdzielenie ksiąg, n. p. w szóstym rozdzielaniu ewangelii s. Jana. *Mącz.* — §. 3. Kapituła, u-pominanie, strofowanie, Łacina, kapelus, kapitulum, n. p. Jakże mu wysmieniecie wytarł kapitulę! *Teat.* 52. d, 80. Dobrzeście uczynili, żeście mu trochę kapitulę wytarli. *ib.* 8, 101. er hat ihm daß Capital gelesen; *Slov.* witał mu kapitolu; *cf.* *Ross.* перетряхнуть, перетраживать, щунять, дать кому цырку; *cf.* попырка, напругай, потычка; *Slov.* zaslužil kapitolu reprehensionem. — KAPITULACYA, yi, ż., rokowanie, die Capitulation; *Vind.* spraulenje, pogodenje, spraulishtvu; *Rag.* uvjet, ugovor. §. 1. Akt publiczny, który cesarz nowo obrany czyni, na kształt paktów konwentów. *Kras. Zb.* 1, 440. die Warhcapitulation. — §. 2. Ugoda, którą czynią obleżeni z nieprzyjacielem, gdy mu miasto abo fortecę poddają. *ib.*, *Papr. W.* 1, 475. die Capitulation mit dem Feinde. *Mon.* 75, 44. KAPITULARZ, a, m., miejsce kapituły zakonnej, die Capitelsstube der Mönche. Ukazał mu kapitularz, gdzie się bracia schodzą. *Sk. Żyw.* 2, 91. KAPITULNY, a, e, od kapituły, Capitels-; (*Slov.* kapitułski; *Vind.* tumski; *Croat.* kaptolomski; *Hung.* kaptolomi). Na obradach kapitulnych najstarszy w urzędzie prezyduje. *Kras. Zb.* 1, 440. KAPITULOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, kapitulacją poddania się poczynać, rokować, capituliren; *Vind.* kapitulirati, sa mir spraulatise; *Slav.* pogadjatise. KAPI-

TULUM *ob.* Kapituła 2. — §. 2. Kapitulum *et aequae in-*
epte kapelusz, klasztorne słowo, strofowanie w zakonach
 publiczne przed wszystkimi zgromadzoneimi. *Cn. Th.*, (*ob.*
 Kapelusz 2); ein *Verweis*, der einem öffentlich vor den ver-
 sammelten Mönchen gegeben wird. *ob.* kapitułę komu dawać.
 KAPIUSZON, u, m., z *Franc.*, kapica białogłowska z
 kapturem, ein *Kapuchon*. Kapiuszony wasze widziałem
 na osobach starościwieckiej sztukateryi. *Mon.* 73, 36.

KAPKA, i, ż., *KAPIA, *KAPLA, i, ż., KAPECZKA, i, ż.,
demin., *Boh.* kapka, kapička; *Sorab.* 1. kapka, kwapka,
 krepka; *Slov.* krupeg; *Slav.* káp; *Vind.* kap, kapla, fra-
 ga, kapliza, kapelza; *Carn.* kapla; *Croat.* kaplya, kaplyi-
 cza, (kap = deszcz); *Rag.* kapgija, kapgiza; *Ital.* kaplya;
Bosn. kapgija, kapgija; *Hung.* chep, tsepp, cheür; *Ross.*
 капля, капелька, (*Elym.* cf. kipieć); kropła kapająca, der
 (fallende) Tropfen. Po kapce tylko spada = kapkami, es
 träufelt, fällt tropfenweise; *Vind.* kaplujezhnu, po kapli;
Croat. kaplyuch; *Slov.* kapawé; *Eccl.* капельно. Niebo
 niech na was dżdzu kapią nie kanie. *Géb. Hym.* 309.
 Na kapi mleka przestaje. *Kanc. Gd.* 51. Tak ssie kieli-
 szki, że się i jedna kapka nie ostoi. *Pot. Arg.* 720. Ta
 mleka kapka. *Pot. Jow.* 54. Upragnieniem schnące łaza-
 rze kapki od was nie wzięli. *Brud. Ost. C.* 3. Żadać
 będziecie wody jednej kapli z bogaczem w piekle upra-
 gnionym. *Kulig. Her.* 212. (*Bosn.* kapgija 2. nemocch,
 guccjula; *Ital.* goccja; *Lat.* apoplexia, cf. *dna, denna
 choroba).

KAPŁAN, a, m, (*forte a* Capellano, cf. kaplica, kapelan, ni-
si velis ducere a kapłan, *ut insinuetur sacerdotalis absti-*
nentia. *Cn. Th.*), §. 1. ksiądz, der Priester, Meßpriester;
Sorab. 1. kaplon, mefchnik; *Sorab.* 2. mēchnik; *Vind.*
 meshnik, mashnik, far, duhounik, (kaplan, podrushnik,
 odhudnik *diaconus*); *Carn.* mashnēk; *Croat.* kapelan,
 redovnik; *Hung.* káplán, pap; (*Rag.* káplán *leopardus*);
Slav. misnik; *Boh.* kněž; *Ross.* священникъ, іерей, бо-
 гослужитель; *Eccl.* чиститель, скатитель, священнослу-
 житель, священнопредстоятель. Kapłan, po *Łac.* *sacer-*
dos, jakoby poświęcony, po *Grecku presbyter* czyli star-
 szy, po *Polsku* inaczej ksiądz, osoba duchowna, mająca
 kapłańskie święcenie, uprzywilejowana do odprawowania
 mszy i sprawowania sakramentów. *Karnk. Kat.* 267., *Kucz.*
Kat. 2, 624. *Greckie* słowo *ιερεὺς* tłumaczą je ofiaro-
 wnik; a nie przez ono *Włoskie* słówko od Polaków ze-
 psowane a *capella capellanus* kapłan. *Czech. praef.* Co
 insi kapłanem zowią, to ja ofiarnikiem, ofiarownikiem;
 bo prostak słysząc kapłana n. p. Samuela, rozumie tak-
 kiego, jakowi teraz kapłani Rzymscy. *Budn. Bibl. praef.*
 Chrystus ofiarował siebie samego; przeto kapłanem albo
 ofiarownikiem nazywan bywa. *Salin.* 4, 323. Błogosławie-
 nie przez kapłana, a po naszymu (po *Rusku*) przez świc-
 szcznika. *Sak. Probl.* 153. Kapłan męczennik *Ross.*
 священнострадалецъ. Nazywają kapłana pomazańcem,
 względem zęścia nań ducha ś., które się w piśmie ś.
 pomazaniem nazywa. *Pim. Kam.* 161. Kapłanem zostać =
 oświecić się. *Cn. Th.* ein Priester werden. Kapłan pogań-
 ski, ofiarnik *Ross.* жрецъ. Naczynili sobie kapłanów, i
 postanowili je w kościołach bałwańskich. 1 *Leop.* 4 *Reg.*

17, 32. Kapłanem (bałwańskim) być *Ross.* жречествовать.
 — §. 2. Kapłan w szachach = pop. *J. Kchan. Dz.* 92. der Lau-
 fer im Schachspiele. KAPŁANICA, y, ż., KAPŁANKA, i,
 ż., duchowna niewiasta, die Priesterin; *Sorab.* 2. kaplon-
 ka; *Boh.* kněžina, kněžowka; *Ross.* жрица. Niewiasty
 nie mają być kapłanicami. *W. Post. W.* 2, 274. Urząd
 kapłankę albo mniszkę bogini Dyany. *Kosz. Lor.* 67 b.
 (*Sorab.* 2. kaplanki ziele, bronatek, ostrożki). *KAPŁA-
 NISZCZE, *KAPŁANCZE, a, m, z *przyganą*, pop, ein
 Pfaff. W Antyochii zwano Juliana do wzgardy służącemi
 przezwiskami, kapłaniszczem pogańskim, Grekulusem, ma-
 rą w purpurę obleczoną. *Sk. Dz.* 253. Nowotnym ka-
 płańcom wino z popiołem dawali pić. *Biel. Św.* 102 b.
 *KAPŁANICZEK, czka, m., *zdrobn.*, n. p. Najmniejszy i
 najprostszy kapłaniczek to potrafi. *Teof. Zw. B.* 5. *KA-
 PŁANNIK *id.*, n. p. Kapłanniki z czworgiem święcenia.
Żarn. Post. 3, 100. KAPŁANOWY, a, e, od kapłana,
 Priesterъ. Kapłanowa córka. 1 *Leop. Lev.* 21, 19. KA-
 PŁANSKI, a, ie, od kapłana albo kapłaństwa, Priesterъ;
 (*Sorab.* 1. mēchniczki; (*Ross.* іерейскій, священнический,
 священниковъ, жрецовъ, жресческий); *Eccl.* священ-
 нослужительскій, чистительскій, святительскій, свя-
 щенический; *Slav.* misniski; *Vind.* meshnikou, duhouski;
Croat. szvetnichki, messnichki; *Hung.* papi, paphozva-
 lo). Święcenie kapłańskie. *Karnk. Kat.* 267., *Vind.* mehnsi
 shegen, meshnikovu shegnvanje, die Priesterweihe, (*ob.* Księ-
 ży). Jest urząd kapłański, Panu bogu czynić ofia-
 ry i sakramenta rozdawać. *Kucz. Kat.* 2, 627. Godziny
 kapłańskie odprawował. *Warg. Radz.* 293. Ziemia ka-
 płańska. 3 *Leop. Gen.* 47, 22. (imiennie księżę. 1 *Leop.*).
 Trzecie księgi Mojżeszowe, *Leviticus*, my możemy zwąć
 księgi kapłańskie. *Leop. Bibl.* KAPŁANSTWO, a, n.,
 das Priestertum; *Boh.* et *Slov.* kněžstwj; *Hung.* papság;
Sorab. 1. mēchnieztwo; *Vind.* meshtvu, farstvu, duhou-
 stuo, meshnishtvu, meshnikustvu; *Carn.* mashtvu; *Croat.*
 szvetništvo, messništvo, redovništvo; *Ross.* іерейство,
 жречество; *Eccl.* чистительство, священне, скaщеньство,
 священничество. Stopień duchowieństwa, po naszymu
 inaczej księstwo. Porządek święcenia, dający się przez
 biskupa dyakonowi, włożeniem rąk i świętym namaszcze-
 niem. *Karnk. Kat.* 268., *Kucz. Kat.* 2, 624. et 610. die
 Priesterweihe. Zwyczaj jest oratorski, kapłaństwo nazywać
 pomazaniem. *Pim. Kam.* 161. Do przyjęcia kapłaństwa
 albo sprawowania go niegodność, niesposobność, *irregu-*
laritas. *Cn. Th.* die Unfähigkeit zum Priestertume. Kapłań-
 stwo w starym zakonie = Ofiarnictwo, ofiarownictwo *qu. vid.*

*KAPLIERZ, a, m., obojczyk, *humeralē.* *Mącz.* zdaje się pocho-
 dzić z *Łac.* vestis scapularis, skąd szkaplerz, (cf. naramiennik).
 *KAPLERZYK, a, m., *muraenula*, kołnierz albo obojczyk
 okołoszyjny, albo insze przychożdzenie, kaplerzyk, obręcz.
Mącz. Uczynił szatę naramiennika z hiacyntu, i kaplerzyk
 na wierzchu jej przeciw srodzokowi, i bram około kaple-
 rzyka tkany. *W. Exod.* 39, 21. (*kolce. Bibl. Gd.*). Sponge,
 Haßfette.

KAPLICA, y, ż., KAPLICZKA, i, ż., *zdrobn.*, *Boh.* kaple,
 kapla, kaplice, kaplička (2 kaple sakrystya); *Slov.* kápła,
 kaplice, poswatnice, kostelik; *Hung.* kápolna; *Sorab.* 1.

- khapala, khapawka; *Carn.* kapela; *Vind.* capela, capeliza, kapela, kapeliza; *Slav.* kappella; *Croat.* kapela, kapelicza, czirkvieza, *Bosn.* kapella, kapelića, erriquića; *Dal.* otar-nieca; *Ross.* часовня, часовенька, придѣль, крестовая церковь; *Ecccl.* црквица (*ob.* Kapela); kościołek mały, die Capelle; miejsce bogu poświęcone, w którym obo-wiązki kościelne za zezwoleniem zwierzchności odprawo-wać się mogą. *Kras. Zb.* 1, 429. Zbudowawszy i ozdobiwszy kapliczkę przy pałacu, tam położył obraz krucy-fixa. *Birk. Gł. Kun.* 72. *Prov.* Przy kościele ma dyabol kaplicę. *Rys. Ad.* 16. (między pszenicą kąkol). KAPLICZNY, a, e, od kaplicy, Capellen; *Ross.* придѣльный, часовен-ный. Sprzęty kapliczne. *Warg. Wal.* 7. (*Boh.* kapelnjk sakrystyan).
- KAPŁON, KAPŁUN, a, m., KAPŁUNEK, nka, m., *demin.*, *Boh.* kapaun, kapaunek; *Slov.* kapun, kopun; *Hung.* kappan; *Sorab.* 2. kaplan, kaplank; *Sorab.* 1. khapon, wuředenē honak; *Vind.* kapun, riesan petelin, (kapun, kopun, resanik - rzezaniec); *Carn.* kopun, resanz; *Croat.* kopun; *Dal.* kapun, koppun; *Bosn.* kappan, koppun; *Slav.* kopun; *Ross.* каплуны; *Ital.* capone; *Angl.* capon; *Dan.* kappun; *Gall.* charon; *Lat.* capo; der Kapaun (Kapphahn). Kapłunem zowią koguta, któremu członki rodzajne wy-rzynają się dla większej tłustości i smaku lepszego. *Kluk. Zw.* 2, 129. Kurczęta młode, gdy sprawisz, będą z nich kapłuny. *Cresc.* 583. Zkąd kur chudszy niż kapłon? bo kur, co wygrzebie Tym swe karmi kokoszki, kapłon zaś sam siebie. *Kochow. Fr.* 20. Niedobry obiad, gdzie sztuki mięsa i kapłuna niemasz. *Teat.* 24. b, 48. KAPŁUNI, ia, ie, od kapłuna, Kapaunen; *Vind.* kapunou; *Ross.* каплуны. Mięso kapłunie. *Kluk. Zw.* 2, 130. Kapłuni kamień, kamień kokoszy albo kurowy, w żołądkach kapłu-nich nalezion bywa. *Sienn.* 325. der Kapaunenstein. Kapłunie kłóski *Vind.* kapunjak, buzelni. KAPŁUNIC, id, i, *cz. niedok.*, okapłuniec *dok.*, na kapłuna oprawiać, kap-pen, kapaunen; *Vind.* resati, skopiti; *Croat.* kopim; *Sorab.* 2. kaplanisch. Kogutki najzdutniejsze są do kapłunienia trzechmiesięczne. *Kluk. Zw.* 2, 129. Nieumiejętność ka-płonującego, kury zabija. *ib.* Gdy kogut po trzech le-ciech bywa okapłuniony, albo oprawiony, a po okapłu-nieniu przez siedm lat żyje, tedy w nim się rodzi kapłuni kamień. *Sienn.* 325.
- KAPNIK, a, m., w kapę ubrany, biczownik, ein mit einer Kappe angethaner Geißler, Flagellant. W Krakowie we wszy-tkich siedmiudziesiąt kościołach nie przebierało się kapni-ków. *Ossol. Str.* 5.
- KAPOTA, y, ż., surdut, zwierzchnia suknia, der Oberrock. Kawalerki, kapoty, westy, mantolety. *Łączw. Zw.* 30. *Gall.* capot; *Ital.* capotto; der Oberrock, Dester. Capot. Ubrany w kapocie. *Teat.* 9, 59. — §. Kapotka na głowę, gatu-nek kapelusza kobiecego.
- KAPRAL, a, m., (*Slov.* kapral; *Slav.* kapral; *Vind.* korprol, defetjak; *Carn.* deseták, desetár, (*cf.* dziesiętnik); *Hung.* káplár; *Rag.* nadbojnik; *Ross.* капракъ; *cf.* *Gall.* capo-ral; *Ital.* caporale; *Lat. med.* corporalis, caporalis. *Du Fresne.*; der Corporal; unterofficyer piechoty, do którego należy zaprowadzać i zmieniać szylwachy, odbierać hasło rontu, przestrzegać gemejnów, co mają czynić. *Papr. W.* 1, 474., *Pam.* 84, 706. KAPRALKA, i, ż., służbę ka-pralską czyniąca, lub też żona kaprala, die Corporalinn; *Slov.* kaprálka; (*Boh.* kapralka laska kapralska); *Ross.* ка-пральша. KAPRALSKI, a, ie, od kaprala, Corporal; *Carn.* desetarske; *Ross.* капральскій, капраловъ. KA-PRALSTWO, a, n., miejsce kapralskie, die Corporalschaft; *Ross.* капральство, взводъ. Gdybym był umiał czytać i pisać, promowałbym się był na kapralstwo. *Zab.* 3, 185. Kapral powinien wydzielonych do jego kapralstwa dojrzeć. *Kaw. Nar.* 17.
- KAPRARY *ob.* Kapary.
- KAPRAWY, a, e, KAPRAWENKI, a, ie, *intensiv.*, tritiefäu-gig. Gdy łyż przez punkceiki łzowe nie osiękają prosto do nosa, ale raczej po twarzy spływają, nazywają się takowe oczy kaprawemi, oculi lacrymantes. *Perz. Cyr.* 2, 167. bař Triefauge, Thranauge, Kinnauge. Kaprawy pta-sznik. *Min. Ryt.* 4, 73. Bielmookiego synaczka ociec zowie kaprawenkim. *Zab.* 8, 330.
- KAPRYOL *ob.* Kabryol.
- KAPRYS, u, m., KAPRYSIK, a, m., *dem.*, chimera, grymas, myśl dziwaczna, z *Franc.*, die Grille, Caprice; *Rag.* samovoglja; *Ross.* причуды. Czyń coś się podoba; i ja także podług mojego kaprysu rządzić się będę. *Teat.* 52. d, 83., *Ross.* на обумъ. Ma ona też czasem swoje kaprysyki. *Teat.* 4. b, 152. KAPRYSNIK, a, m., pełen kaprysów człowiek, grymasnik, *Rag.* sveevoglnik, ein capricieuser Mensch. *W rodz. żeńsk.* KAPRYSNICA. KAPRYSNY, a, e, — *ie adverb.*, dziwaczny, grymasny, capricieus; (*Rag.* samovogljan). Co za umysł kapryсны! bodajby wyswistali podobnych dziwaków. *Teat.* 23, 154.
- KAPSA, KAPZA, y, ż., KAPSECZKA, i, ż., KAPSUŁKA *demin.*, *Boh.* kapsa, kapsyčka sacculus; *Sorab.* 2. kapsa; *Sorab.* 1. lodka; *Bosn.* kopecegh, skrigna, kopcesgiech, skrignića; *Lat.* capsula, capsula, capsella; die Kapsel, okry-wka, kapa n. p. Z drogiech materij dzielają kapzy, w któ-rych potrzeby do ołtarza mają. *Alb. z Woj.* 20. Noszą za nami kapsę z księgami. *Hrbst. Nauk.* A. 5. Lewitowie złożyli archę i kapseczkę, która była przy niej. 1 *Leop.* 1 *Reg.* 6, 15. (skrzyńeczkę 3 *Leop.*). Mantica, biesagi, mentyka, kapsa, to jest miśzek takowy, który i na zad i na przód od szyi wisi. *Mącz.* Biesażki, kapseczka, mantyczka. *ib.* Patrzaj jako jałmużna władzy bardzo mo-żącój, Czemuż skapy nie włoży co do kapsy próżnej? *Prot. Jał.* 5. (do worka, do karbony). *Prov. Slov.* Gestli ge zbrák siti, ale kapsa neni; mendici pera insatiabilis. KAPSARZ, a, m., rzemieślnik od kaps, miesznik, mie-schownik, der Säckler, Täschner, *Boh.* kapsar. — §. Oni są naszymi kapsarzami, bo noszą za nami kapsę z księ-gami. *Hrbst. Nauk.* A. 5. kapsonosze, Kapsenträger. KAP-SON, a, m., podupały, zubożały, spuścił na kwintę, ein arm gewordener; der herabgekommen ist und die Courage ver-loren hat, (*cf.* kawecan). [*Etym.* kapieć - ubożec; *qu. v.* 2] KAPSONIEC *nijk. niedok.*, skapsoniec *dok.*, podupać, ubożec, spuszczać z basu na kwintę, verarmen, herunter kommen, den Ton sinken lassen, die Flügel hängen lassen.
- KAPSZCZYŻNA, y, ż., czopowe, (*Etym.* kapać), die Trant-

steuer. Poddani dóbr naszych, mający wolność pedzenia wódek i piwa, aby kapszczyzny dworom wypłacali. *Vol. Leg 7, 504.* Wyswobodzony szpitalny dom Wileński od płacenia kapszczyzny do skarbu naszego, jak miodowej, tak i piwnej. *Dub. 121.*

KAPTACYA, yi, ż., ujmowanie sobie kogo, daß Bemühen jemanden für sich zu gewinnen. KAPTOWAĆ, ał, uje cz. *niedok.*, skaptować *dok.*, ujmować sobie kogo, jemanden zu gewinnen suchen; jemanden gewinnen, einnehmen. Cała fortuna stracił na skaptowanie sędziów na swoje stronę. *Teat. 14, 157 et 8. c, 31.* Mniejby czart wskórał, aczby rozum skaptował, gdyby pamięć nie po jego stronie była. *Bals. Niedz. 1, 145.*

KAPTUR, a, m., KAPTUREK, rka, m., *demin.*, (cf. kapa; *Croat.* kapúč, kapiče; *Ross.* капоръ, капшонъ; *Lat.* caputium; *Angl.* capuch; *Gall.* capuce); 1, 1) przykrycie głowy, od deszczu, zimna etc.; die Capuze, eine Bedeckung des Hauptes gegen die Witterung, die Kappe. W czasie słotne może sobie czeladź kaptury zaszywać, bóty łątać. *Cresc. 40.* Kaptur pospolity pastuchów, górników, podróżnych, żeglarzów, *capitium.* *Cn. Th.* Kaptur, odzienie głowy, oznaczające odłączenie myśli od rzeczy widomych, pokazujące człowieka osobno zajętego rzeczami nieba; i dla tego mnichy i pustelniki używali najpierwsi zakapturzenia głowy. Od tego użycia kaptura, przystąpiono potem przyszywać go do opończ i płaszczów, przeciw wiatrom i słotom chroniąc głowy i uszu. Pleć żeńska najpóźniej przystąpiła u nas do noszenia kapturów przy swoich salopach. *Jer. Wyr.* U szlacheianek kornet tej jest własności, co u mieszczek kapturek czyli czapka, a u wiejskich kobiet czepiec. *Teat. 24. b, 54.* Kaptur od salopy z głowy jej spada. *Teat. 21, 119.* Capuche, Capuchon. Pasiecznik koło pszczół bez kaptura i sitka chodzić nie ma. *Kack. Pas. 25.* Bierzmy na się kaptury i żałobne stroje, A drudzy po ramionach puszę włosy swoje. *Groch. W. 546.* Trauerfappen oder Capuzen, (ob. kapy żałobne). Woleli w grubym kapturze s. Benedykta, niżeli w purpurze królewskiej chodzić. *Star. Ben. B. 3.* (ob. Kapa, habit). Kaptur inniski. *Cn. Th.* eine Mönchs-*capuze*, an der Kutte. Jabyśmy się radził nie wstydać rewerendy, ani kaptura mistrzowskiego; jeśli nie podnieś się, pewnie nie poniży żadnego. *Falib. Dis. P. 2.* (doktorska ferezya, Doctormantel). Kapturek błazeński. *Syr. 759.* die Narrenfappe. — *Fig.* Kaptur komuś szyją; knują coś, *mala alicui suunt.* *Cn. Ad. 331.* cf. bóty szyć, sidła stawiać, einem eine Falle stellen, Fallstricke legen; *aliquid monstri alunt.* *Rys. Ad. 65.* *Ulcus tangere*, ruszyć kogo w sadno, t. j. przyznać kapturka, przymówić komu, wyrzucić mu na oczy, dać mu winę w czymkolwiek. *Mącz.* Przykroić kapturka, przyciąć komu głowy. *ib.* — Oblec kogo w kapturek. *Cn. Ad. 748.* ubrać go w mazurek; ogon mu przyszyć, gębę podmazać; szydzić z niego rzecz. *Croat.* prissiti komu rep, mit einem feint Gespötte treiben, einem etwas anhängen. 2) Kaptur, kapturek, nakrycie głowy lub oczu niektórym zwierzętom, Kappe, Haube, Augenflappen, die einigen Thieren über den Kopf gezogen werden. W młynach koniom na oczy przy-

wiezuja kapturki, które je chronią od kurzu. *Solsk. Arch. 89.* Kaptur sokołowy *Ross.* кабучокъ. Przyzwyczajając trzeba sokoła do kaptura na głowę. *Kluk. Zw. 2, 207.* (*Ross.* кабученикъ do kaptura przyuczać). Kapturek wdziać ptakowi, einen Vogel hauben oder häubeln, ihm die Kappe aufsetzen. Kapturek mu zdjąć, ihn enthäubeln, ihm die Kappe abnehmen. 3) Okrągławe nakrycie różnych naczyń i narzędzi, die rundliche Bedeckung verschiedner Geräthe. Kaptur kominka *N. Pam. 11, 2.*, *manteau.* Kaptur nad kominem powinien być wyniesiony i prosty, nie pochylony i krzywy. *Swilk. Bud. 201.* der Essendeckel, Essenmantel. Wszystkie kluby nieruchome, bywają osadzone w jednym kapturze, a znowu wszystkie ruchome w drugim. *Jak. Mat. 4, 245.* der Glasenzug, die Klobenscheibe. Kaptur u pompy, jest to kawał rury na półkocia wysoki, w której się pompa wpuszcza. *Swilk. Bud. 346.* der Pumpendeckel. Na alembiku kapturek. *Haur. Sk. 394.* der Helm oder Deckel, die Haube des Destillirkolbens. Kaptur u olstra, die Hofsterfappe, der Hofsterdeckel. Kapturek u pistoletów, u fuzyj: blacha, w które głowa osady oprawna, die Kappen, Bleche an den Pistolen- und Flintenkolben. Kapturek u pałasa officerskiego: blacha pokrywająca jelca, die Kappe an dem Griffe eines Officierpallasches. Kaptur u cepów, abo Gązwy, *qu. v.*, skóry łączące bijak z dzierżakiem, die Kappe am Dreschflegel. 3) *Botan.* Kaptur, ziele *Cucullata*, Kappenfrant; kwiat jego ma kształt błazeńskiego kaptura. *Syr. 1455.* II. *Polit.* Spiknienie stanów po śmierci królewskiej na obronę królestwa, rządu i sprawiedliwości. *Cn. Th.* daß außerordentliche Interregnumsgesicht, daß nach eines Königs Tode die gewöhnlichen Gerichtsbarkeiten einweisen aufhob und vertrat. Konfederacya po śmierci króla Ludwika nazwana była kapturem, czy to dla okazania smutku, w którym Rzplta po śmierci panującego zostaje, czyli dla oznaczenia, iż obywatele pod zwiazkiem i zasłoną jednościi w czasie bezkrólewia zostają dla bezpieczeństwa własnego. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 311.* Kaptury, nazwisko jurysdykcyi w Polsce, nazwanej a libera captura każdego mieszkającego spokojność publiczną pod czas bezkrólewia. *Kras. Zb. 1, 440.* Naznaczony dzień i miejsce elekcyi przyszlęj, Zaczynam laudować województw i surowe wyszły Po Grodach ich kaptury. *Tward. Wz. 191.* KAPTURAĆ ob. Kapturzyć. KAPTURROWY, a, e, 1) od kaptura, Kappen-, Hauben-, Capuzen-. 2) Dawniej przed sejmem konwokacyi na sejmikach obierano sędziów kapturowych, którzyby wszelkie kryminaly w przeciagu bezkrólewia sadzili, na miejscu sądów, ustających śmiercią królewską. Ale konstytucyą r. 1768. sądy kapturowe są zniesione, i wszelkie jurysdykcyje utrzymują się. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 270.* die Capturgerichte, Zwischenreichgerichte. ob. Kaptur II. KAPTURROWATY, KAPTURKOWATY, a, e, na kształt kaptura czyli kapturka na głowie, gehäubelt, gleichsam mit einer Haube auf dem Kopfe. *Sorab. 1.* khapaté. Kawki kapturowate. *Banial. J. 3., Pot. Jow. 184.* Liście kapturowate, *f. cucullata*, serduszkowate, których dwie dolne kłapy tak na siebie zachodzą, iż kapturek formują. *Jundz. 2, 33.* KAPTURZYĆ, ył, y, KAPTURAĆ, cz. *niedok.*

okapturzyć, ukapturzyć, ukapturować, zakapturzyć *dok.* w kaptur wdziewać, verkapfen, hauben, häubeln, eine Haube, Capuze etc. aufsetzen. Płacz, żaluj, kapturaj się. *Zebr. Ow.* 289. *lugubria induē.* Okapturzony, w kaptur ubrany, palliolatus. *Mącz.* Okapturzony sokoł niesie się na rękę. *Kluk. Zw.* 2, 207. (cf. odkapturzyć). Ukapturowawszy się, otworzył ule. *Kack.* 34. Głowę sobie w kraj szaty swojej ukapturzywszy. *Tr. Tel.* 175.

KAPTYWUS, a, m., 1) gra dziecienna, goniwa o więźnia; jedni uciekają, a drudzy gonią, i schwytyanych w niewolę biorą. *Dudz.* 40. Japanege, gonionego, daß Haßhen, daß Haßschpiel (Diebpaß). 2) Złapani w tej grze, der Gebaschte. *Tr.*

KAPUCYN, a, m., der Capuziner. Kapucyni, zakon świętego Franciszka, reformowany r. 1528. *Kras. Zb.* 1, 440. Cnot tyle ma, jak kapucyn. *Teat.* 43. c, 19. **KAPUCYNSKI**, a, ie, Capuziner. Generał kapucyński. *Kras. Zb.* 1, 440. Kapucyńskie obuwie. (*Vind.* opanki). Kapucyński proszek. *Wolszt. Byd.* 112.

KAPUŚCIANEK, nka, m., *noctua brassicae*, motyl nocny, mnożący się na liściach kapuścianych. *Kluk. Zw.* 4, 376. der Kohlschmetterling; ob. Kapustnik. **KAPUŚCIANY**, a, e, od kapusty, z kapusty, Kohl. Krytyk to jest spraw ludzkich i cenzor surowy, On sam wszystko, a drudzy kapuściane głowy. *Min. Rył.* 1, 310. **KAPUŚCIC** się *zaimk. niedok.*, w kapustę się rozrastać, in den Kohl schießen, in daß Kraut schießen, Kraut bekommen. Rozsadę, gdy się kapuścić będzie, okopywać. *Haur. Ek.* 40. **KAPUŚCISKO**, a, n., bezecna kapusta, häßlicher Kohl. Dwie misy nalali barszczyskiem ze śledziami i kapuściskiem. *Teat.* 19, 29. — §. Ziemia, na której kapusta rośnie, daß Kohlfeld, der Kohlfelder. Na kapuścisku siewają marchew'. *Haur. Ek.* 40.

KAPUSTA, y, ż, **KAPUSTKA**, i, ż, *demin.*, (Boh. kapusta, zelj; *Slov.* kapusta; *Hung.* káposzta; *Sorab.* 1. kaw; *Carn.* kapus; *Vind.* kapufs, sele; *Croat.* kupüsz, zelye, kapuszta; *Dal.* kapust, kupuss; *Rag.* kupüs; *Slav.* kupus zelje; *Bosn.* kapusta, kupus, vraset, brosqva, raset; *Ross.* капуста, вилокъ; (*Eccl.* комбоста, зеленая капуста, cf. kampust); *Ital.* capuzzo; *Lat. med.* gabusia; *Ger.* Kabisßkraut; cf. *Lat.* caput); der Kohl. Kapusta wieloraka jest, biała głowiasta, *Bosn.* kupus glauati; *Ital.* caulo capuzzo; *Ross.* кочанная капуста, Weißkohl, Kopfkohl; czerwona głowiasta, rother Kopfkohl; Włoska abo Hollenderska, ranna i późna. *Kluk. Rośl.* 1, 214. Kapusta dzika, *Brassica campestris* *Lin n.*, wilder Kohl, Feldkohl; kapusta rzepak, *napus*, Kohlrüben; kapusta rzepa, *rapa*, Rübenkohl; kapusta ogrodowa, *oleracea*, Gartenkohl; rozmaite jej odmiany sztuka ogrodnicza tworzy i utrzymuje, zielona, jarmuż rozmaity, kalafior, kalarapa, brukiew'. *Jundz.* 340. Kapusta czarna: brzoskiew' ogrodna. *Cn. Th.* Schwarzkohl. Jest rodzaj czarnej kapusty, który wielkierz zowią. *Cresc.* 206. Kapusta gładka. *Cn. Th.* Blattkohl. Kapusta kędzierzawa. *ib.* krauser Kohl. — Rzepna kapusta, *Caulorapum*, kalarapa, Rübenkohl, Kohlrabi, tak rzeczona, że liście ma kapustne, a korzeń rzepny. *Syr.* 1116. Szczawik lub kapusta zajęcza, *acetosella*. *Krup.* 5, 162, der Hasenflee. Kapusta się wiąże na głowy *Eccl.* вьется

капустра. Słodek z kapustką, to gotowiec prędkiej. *Rej. Wiz.* 62. Niejednego bóg wprowadził na papieżstwo, co kapustę sadził. *Jabl. Ez.* 12. Właśnieś tu tak potrzebny, jak koziele w kapuście. *Zabl. Zbb.* 88. (cf. jak Piłat w kredzie; jak dyabeł w Częstochowie). O swawolę, o rozpusty, Podczas o głowę kapusty, U Rzymian żołnierza na życiu karano. *Groch. W.* 506. *Ross.* кочанъ, кочень. Dobywszy pałazę, zaraz go chlust w łeb, jak w kapustę. *Boh. Kom.* 1, 360. Kwaśna kapusta, Sauerkraut, *Vind.* kifelule sele; *Boh.* kysele zelj. — Pomieszac co, jak groch z kapustą. *Pim. Kam.* 69. do góry nogami, wie Kraut und Rüben. **KAPUSTNIAK**, a, m., supa kapuściana, eine Krautsuppe. **KAPUSTNIK**, a, m., 1) kapustowy ogrodnik. *Tr. der Kohlgärtner.* 2) Kapustnik, *papilio brassicae*. *Zool. Nar.* 140. (ob. Kapuścianek). *Lad. H. N.* 110. der Kohlraupenschmetterling. — §. Kapuścisko, Kohlfeld, Kohlstüd. Jedną część najbliższą od dworu obrócić na trawnik i kapustnik. *Pam.* 84. 824. *Vind.* kapuśna gniva. **KAPUSTNICA**, y, ż, n. p. W głąb ówikłany, jako i kapustny, może być szcepiona latorośl drzewa rodzajnego, która przyjąwszy się wzrasta; a głąb' pod czas obraca się w korzeń drzewowy; a ztąd mniemam są w naszych stronach gruszki, które kapustnice zowią albo rzepnice. *Cresc.* 225. die Kohlbirne, Krautbirne, Rübenbirne. **KAPUSTNY**, a, e, od kapusty, Kohl. *Boh.* kapustný; *Ross.* капустный, щаный, вилочный. Kalarapa liście ma kapustne. *Syr.* 1116. Nie kapustna u mnie głowa. *Cn. Ad.* 605. nie dla stroju głowę noszę, ich bin fein Krautkopf.

KAPZA, ob. Kapsa. **KAPZON** ob. Kapson.

1. **KARA**, y, ż, ***KARZA** *Ex.* 38.; karanie, ukaranie, *Boh.* karanj; *obso.* *Germ.* Kar, Karr: die Strafe. *Boh.* trest; *Slov.* trestánj, (ob. Tresktać); *Sorab.* 1. straffa, žtrafa, (ob. Sztrof); *Sorab.* 2. schtroffa; *Slav.* kashtiga; *Bosn.* globa; *Rag.* podèpsa, (*Rag.* kár, káranje rixa, jurgium); *Croat.* kastiga (ob. Kazń); *Dal.* pedepsza, kara: swar; *Hung.* kár; (*Croat.* kvár: szkoda); *Carn.* shtrafènga, pena; *Vind.* shtrafa, kashtiga, pena, ofoda, birshag; *Ross.* кара, отшрафование, раздѣлка; *Eccl.* казни, глоба, наказаніе; (*Chald.* קרר dolere, molestum esse). Kara jest nieszczęście, którem prawodawca grozi tym, którzyby zamyślali gwałcić prawa jego. *Mon.* 75, 286. Kara na czci *Carn.* pòsa. Kara pieniężna, cf. grzywna, *Croat.* birshag; *Ross.* штрафъ, (ob. Sztrof). Kara publiczna *Ross.* торговая казнь, торговое наказание. Kary kościelne. *Steb.* 41. (ob. Kłątwa). Kary godny, strafwürdig, *Boh.* trestanec; *Vind.* poshtrafliu, polvaritliu, shtrafliu; *Ross.* виновный. Wziąć karę. *Bardz. Trag.* 213. być karanym. (cf. wziąć chłostę, plagi, kije). (*Prov. Slov.* Kdè nèni káznè, tu nè biwá báznnè; gdzie kary niemasz, tam bojaźni niemasz). Kara na jednego, strach na wszystkich. *Papr. P.* 1, 78. Idź ztąd, mówię, prostaku, jeśli nie chcesz Marsyasza kary. *Boh. Kom.* 4, 151. (być z skóry zdartym). Komu kara, temu i wina. *Fred.* 9. Kara Pana Boga z tym półgłówkiem; (bóg mię nim skarał; bieda z nim). — §. Kara: karność, groza, Mannszucht, Disziplin. Inspektorowi w karze każ mieć chłopię. *Opal. Sat.* 5. Wszys-

tko to przyszło z swywoli i niekary żołnierskiej. *Tward. W. D. 38. Tward. Pasq. 83.* Na ten czas odrzucona była wszelka kara i porządek żołnierski. *Krom. 715. disciplina.* Chodkiewicz zdał się karę żołnierską naprawić, która znacznie była z starożytnych terminów wykroczyła. *Tward. Wz. 97. KARA, herb., ob. Aksak.*

2. KARA, y, ż, (*Boh. kára; Slov. kary; Sorab. 1. kara; Sorab. 2. karra; Rag. karra; Vind. gare, zakerl, vosizh, dviekoliefni vus; Croat. taliga, (ob. Telega); Hung. taligya; Slav. taljuge; Bosn. teglighe; Ross. возило, роспуски, ломка; (Eccl. кречелы; Lat. carrus; Ital. carro; Svec. kaerra; cf. Lat. currus; Gall. char); der Karren, ein Fuhrwerk auf zwey Rädern.* Kara, czyli wóz o dwóch niskich a mocnych i grubych kołach, mający skrzynkę wierzchem. *Swilk. Bud. 31, Szczerb. Sax. 49.* para koł na jednej osi, albo też i wóz dostatkowy, czy to drabiniasty, czy wasagowy, ale tylko na dwóch kołach. *Jak. Art. 3, 295. Bagagekarren.* — *poet.* Murów tych Amfiona ręka ludzka nie robiła, Pod niemi się kara wózac nie pocila. *Bardz. Trag. 428.* Z głębokiego morza W czerwonej karze wyjechała zorza. *Groch. W. 363.* KARA-BŁOTNIK, a, m., der Dreßfärner. *Tr. ob. Karnik.*

KARABELA, i, ż, KARABELKA, i, ż, *demin.,* szabla bez kabłaka, ein Säbel ohne Bügel, ein Tatarischer oder Kosaken Säbel. Karabela, szabla, której używali Polacy do ozdobniejszego stroju; rękojeść jej bywała zwyczajnie z kamienia drogiego, jaspisowa, agatowa, ametystowa, złotem lub szmelcowanemi gwoździkami spajana bez kabłaka. *A. Czart. Mskr.* Czy słowo karabela od wschodnich języków słownika brać mamy, niewiem. *Erazma Ciołka list r. 1516* daje niejakie wyjaśnienie: *•Nicolaus de Pawężno cum Simia framae, quam Karabel ante 20 annos in aulam introduxit, defendere se conatus.* *Czack. Pr. 1, 217.* Musi mi oddać karabelę. *Boh. Kom. 1, 139.* Pókiśmy miecze, pałasze i kordy Nosili, nie baliśmy się ordy; Aż gdy z karabelkami nastąpią czeczugi, Nie orzą w Ukrainie i w Podolu pługi. *Pol. Pocz. 417.* Karabella *Min. Ryt. 3, 356.* cf. ordynka.

KARABIN, a, m., *Boh. karabina; Ross. карабинъ; Vind. karabinar, jesdazhova risaniza; Gall. carabine; Ital. carabino; Angl. carabin; der Carabiner,* zwyczajna broń kawaleryi, krótsza od piechotnej. *Jak. Art. 3, 295.* KARABINIER, a, m., jezdny żołnierz karabinem zbrojny, der Carabinter, *Ross. карабинеръ.* KARABINOWY, a, e, od karabina, *Ross. карабинный; Carabiner.* Haczyk karabinowy. KARAC, ał, karze, karzę *cz. niedok.,* zkarac, ukarać, *dok;* (*Boh. karati, karávám objurgare, castigare, trestati, ztrestati, ztresety punire (ob. Tresktać); Slov. káram redarguo, trestati punire; Sorab. 1. khastawam, žtrafuyu; Vind. karati ganić, shtrafati, kashtigati; Carn. kashtégam, pôsam, shtrafam, spremsam; Croat. karam objurgo, karamsze, czargamsze rixor, kastigati, kastigam, kastigujem, pedészam punire; Dal. karati arguere, karatissime wadzić się, pokarati, pedeszati; Rag. káratí, pedepsatti, káratise rixari; Bosn. karati, podepsati, globiti, oglobiti; Slav. karati = łajac, kashtigati = karać; Hung. káromkodom = łajac, karomlanni = karać; Ross. карать, покарать, на-*

казать, наказывать; *Eccl. казать, показать, кажу, (cf. казнь); (cf. Arab. γργ subegit; cf. korzyć, korcić, karcic);* a) za naganny postępek przypuszczać na kogo kary lub karni, einen strafen, bestrafen. Kogo rodzice nie karzą różga, tego kat mieczem karze. *Rys. Ad. 30.* Powinien król każdy, jako dobrych miłować, tak złych karać. *Birk. Zyg. 15.* Panie, nie racz mię karać w zapalczywości twojej, ani w gniewie twoim karzy (karz) mię: *Leop. Ps. 6, 1. strafe mich nicht in deinem Zorn, und züchtige mich nicht in deinem Grimm. Eut h.* Srodzeby go karano, i kijmi i po kalecie. *Star. Dwor. 13.* Kogo miłuje pan, tego karze. *Radz. Hebr. 12, 6. (Prov. Slov. Koho Pán Boh potrestal chce, nagrw mu rozum wezme; kogo bóg ukarać chce, rozum mu odbiera).* Karać kogo na zdrowiu, na honorze. Karać na mieszku, na pieniądzech, o grzywny *Croat. birshasiti.* Karać na ciele, cielesnie *Ross. выпоротъ, выпарывать.* Karze go bóg na tym, na owym, n. p. na potomstwie. *Cn. Th. Bóg cię skarzę; nie ujdiesz karania. Cn. Ad. 26. Boddaj go Bóg skarał. Teat. 24. b, 19. Czy mnie dyabli skarali. ib. 10. b, 30. Niech mię bóg skarze, jeżeli... ib. 28. b, 13.* U tego narodu mężowie mają moc, żony i dzieci na garle karać, abo nim darować. *Warg. Cez. 138. die Macht am Leben zu strafen.* Karać gardłem *Ross. казнитъ.* Karać kogo gardłem, wygnaniem, szubienicą. *Cn. Th. Nie rozumiej, iż naszej nieukaranie zbrodni, innych pogorszy. Zab. 11, 113. (przepuszczanie, darowanie). b) Karać słowami, strofować, upominać, mit Worten strafen, verweisen, einen Berweis geben.* Króla wszyscy karali z jego zbytnej śmiałości, rozwodząc mu rozmaite przygody. *Biel. Św. 178. Nie karz nikogo z grzechu tego, którym sam grzeszysz. Ezop. 35. Któż mię z was o grzech przewodzi abo karze? Sekl. Joan. 8. w grzechu być okazać może? ib. Obawia się każdy wolnie mówić, a karać tak z przestępków pana, jakoby swoje równią, karał. Gorn. Dw. 32. — c) Karać: powściągać, wstrzymywać, hamować, krócić, bündigen, hemmen.* Wędzidło takie koniowi załamuje kark, dziąsło karze, i język zadzierżywa. *Hipp. 92. Karze ciało moje i znie-walam, bym innym każąc słowo boże, nie stał się zganionym. 1 Leop. 1 Kor. 9, 27. KARAĆ SIĘ Zaimk., a) samemu na siebie karę przypuszczać, Ross. наказаться, наказываться, sich selbst strafen.* Ten się już ukarał, który zgrzeszył. *Pilch. Sen. Gn. 249. b) Karać się kim: bać się podobnej kary z cudzego przykładu, kajać się kim, przestrożę sobie brać z niego, sich an einem ein Beispiel nehmen, sich an seiner Strafe spiegeln, sie sich zur Ehre dienen lassen.* Od nas nie ujdiesz karania srogiego, Niech się dziesiąty karze z występku twojego. *Pasz. Dz. 26. Prov. Slov. Tak Pán Boh šelmow trešce, abi sa hunc-twuti karhali. Szczęśliwy, kto się cudzą przygodą karze. Rej. Wiz. 158 b. Karać się masz, królu, postron-nemi przykłady. Gwagn. 115. — 2. Karać się z kim, trudzić się jego karaniem, karceniem, mit jemandes Bestrafung und Zucht zu schaffen haben.* Dziecię było bardzo dobre, tak że go nie potrzeba było nigdy bić, ani się z nim karać. *Glicz. Wych. F. 6. b. — 3. Upamiętać się,*

załować za co, in sich gehen, bereuen, Reue und Leid tragen. Wtóra plaga karać się nieco począł Faraó, i prosił, żeby od niego była oddalona. *Sk. Żyw.* 1, 331. Nieukarany, niepoprawny, nicht mehr zu bessern. Ludzie nieukaranych serc, w grzechu leżące. *Sk. Dz.* 1, 60. Pomście bożej cię oddają, jako nieukaranego. *Baz. Sk.* 184 b.

Pochodz. *karanie, karany, karalny, karalnik, karzyciel; karny, karność, bezkarny, bezkarność, niekarność; skarac, skaranie; ukarać, ukaranie; 2) skarżyć, skarżenie, skarża, skarżyciel; naskarżać się; oskarżyć, oskarżony, oskarżyciel; uskarżać się.* §. cf. *karcic, korecic, krócić.*

KARACENA, y, ż, [z *Włosk. carraza* - pancierz. 2], *Ross. карацънъ*; 1) zbroja w łuskę zrobiona. *Włod.*, eine schuppige Rüstung, ein Panzer, wie Hirschschuppen gearbeitet. Puzaniasz sam widział pancierz Sarmatki, z rogów, kopyt końskich, na kształt karaceny albo łuski smokowej uczyniony. *Stryjk.* 106. Miał na głowie hełm miedziany, a karacenę na sobie w łuskę. *Radz.* 1 *Sam.* 17, 5. (w karacenę łuszczastą ubierał się. *Bibl. Gd. ib.*). Oblokł Saul Dawida w szaty swoje, i dał hełm na głowę jego, i oblokł go w karacenę. *Budn.* 1 *Sam.* 17, 38. (w pancierz. *Bibl. Gd.*). Nierychło ta karacena puści, której złota szwajca nie przebodła. *Birk. Kaw. Mall. B.* 3. (toż samo temi samemi słowami, w *Star. Ref.* 111.) Bohaterski synie, Co to chodzisz w karacenie. *Czach. Tr. L.* 2. (*przedruwając*). Tetys prosiła Wulkana, żeby Achillesowi tarcz, przyłbicę, i karacenę, i nakolanki przystojne wykował. *Otw. Ow.* 316. Pień odziewa się twardą skórą, która jak karacena szczep młodociany od krzywd powietrza zasłania. *Zab.* 6, 108. §. Karacena pokutujących, ein Bußhemde von Drath. Nie jest koniecznie potrzeba, abys żelazne karaceny nosił. *Bals. Niedz.* 1, 404. Nie mniemajcie, abym wam kazał dręczyć się niespaniem, włosienicą, karaceną. *ib.* 34. — 2) Łuska twarda, jak u krokodyla. *Dudz.* 40. *harte Schuppen.* **KARACENNİK**, a, m., który karaceny i insze zbroje robi, der Waffenschmid. *Tr. Panzererschmid.* **KARACZAN**, a, m., *blatta*, owad krajowy płaski, podługowaty, czarny, mający cztery skrzydła błonkowane, kryje się w szparach. *Zool. Nar.* 151. *Kluk. Zw.* 4, 62. wielkości chrząszcza pospolitego, podługowaty, czarny, latający. *Lad. H. N.* 67. der Schwärzfäher. *Oester. Schwabe.*

KARAFIAŁ, u, m., [z *Greck. καρφόφυλλον* - gwoździk, 2]; n. p. Właśnie mi drogi karafiał jego córka. *Teat.* 24. c, 84. spęcał, cf. *kalafior, ein Federbissen.*

KARAFINA, y, ż, **KARAFKA**, **KARAFINKA**, **KARAFINE-CZKA**, i, ż, *drbn.* sklana flaszka z wązką szyją, *Slav. karafin, Ross. графинъ, карофинъ, карофинчикъ. (Ital. caraffa, carafina; Gall. caraffe); die Caraffine, eine gläserne Flasche mit einem engen Halse. Butelki, karafki. Teat.* 28. b, 112. Karafineczkę z winem przed kim postawił. *Mon.* 68, 88.

KARAFIOR ob. *Kalafior.*

KARAIM, a, m., (z *Hebr. קראים vocati, electi*). Karaimowie albo Karaitowie, sekta żydowska, odrzucająca nie tylko tradycyę, ale nawet księgi niektóre starego testamentu, jedynie się ksiąg Mojżeszowych trzymając. Tera-

źniejsi karaimowie, jacy się i w Polsce znajdują, wiele innych jeszcze obserwacyj do dawnych przydałi, i wcale się różnią od żydów przydatkami wielu zabobonów i niejakim zbliżeniem się do mahometanizmu. *Kras. Zb.* 1, 141. *Eccī. караймы, карайты.* Wszyscy żydzi i karaimy obojej pćci, po *zł.* 2 corocznie pogłównego płacą. *Vol. Leg.* 7, 44. **KARAIMSKI**, a, ie, od karaimów, n. p. W mieście Łucku większa liczba dymów jest karaimskich i żydowskich. *Gaz. Nar.* 2, 1. **KARAIMOWE**, ego, n., podobnie od karaimów, n. p. Zygmunt I. żydów Łuckich od płacenia dwunastu kop za rabinowe i karaimowe uwolnił. *Czach. Pr.* 1, 109.

KARAKTER ob. *Charakter.*

KARALNIK, a, m., karzyciel, karzący, der Bestrafer, Züchtiger. *Tr.; Rag. pedepsnik; Croat. pedepsznik.* **KARALNY**, a, e, mogący być ukaranym, strafbar. — §. Od karania, karaniu służący, Straf-, die Strafe betreffend. **KARANIE**, **SKARANIE**, ia, n., *subst. verb.* karać; obkładać karą, daß Strafen, Bestrafen; kara, die Strafe. (*Boh. karanj łajanie, karanie*) Gdy o wszystkim sprawę wziął, chciał mu dać karanie. *Wys. Aloj.* 36. Fałszywy świadek nie ujdzie karania. 1 *Leop. Prov.* 19, 5. (bez pomsty nie ujdzie. 3 *Leop.*) To właśnie karaniem zowią, kiedy kogona ciele, albo na członku karzą; ale kiedy na pieniądzech, winą zowią. *Szezerb. Sax.* 431. Karanie słuszne, lekarstwo duszne. *Rys. Ad.* 33. Karanie jednego, uskromi dziesiątego. *Cn. Ad.* 313. (cf. jednego przygoda, wielu przestroga). Karanie nie ma być pomsta, ale złości hamulec. *Cn. Ad.* 332. Ha! skaranie boże, *Teat.* 50. c, 90. bóg mię skarał! **KARANY**, a, e, *part. perf. niedok.*, ukarany, skarany *dok.*, gestraft, bestrafft. Stara przypowieść prawdziwa, Ze karany lepszy bywa. *Bies. Roz. E.* 3. (cf. nieszczęście rozumu nauczy; cf. jeden bity za dwóch niebitych). Przez co kto grzeszy, przez to też bywa karan. *Radz. Sap.* 11, 17.

KARAS, ia, m., **KARASEK**, ska, m., *demin.*, (*Boh. karas, karásek; Sorab.* 2. karasz; *Carn. kurésél; Croat. karász; Slav. karas; Hung. kárász; Ross. карась; Lat. charax, carassius Linn.; cf. Graec. χράξ; Dan. karuse; Germ. Sup. Garusse, Gareiß; Sax. Inf. Krusse); die Karassche. Ryba w miarę długości znacznie szeroka, podobna do małego karpia; znajduje się w wodach błotnistych. *Zool. Nar.* 189. Karas morski, *coracinus Plin.* ein Seeisfisch. 2) Karasek wyciąć, karasek pokazać, zabawka dziecinna, gdy kamykami po wodzie na odbitkę rzucają. *Tr.* daß Presserfen, Mäuschenwerfen, so daß der Stein mehrere Male von der Oberfläche des Wasser abprellt; *Carn.* fuzhkam. **KARASKAĆ** się z kim *zaimk. niedok.*, nie mogąc się zbyć biedzić się z kim, jemanden auf dem Halse haben, ihn nicht los werden. Gdyby Neryna na ulicę wybiegła, musiałbym się z nią nieco karaskać. *Teat.* 11, 115. ob. *Odkaraskać się, skaraskać się.**

KARAT, u, m., (*Ross. крата, каратъ; Ital. carato; Lat. med. caracta, caractis, ceratio, chirat; Arab. alkerat; cf. Graec. κράτιον*); daß Karat. 1) stopień czystości złota, der Grad der Güte des Goldes. Złoto czyste dzieli się niby na 24 części, karatami zwane. Czyste więc jest 24

próby, albo dwudziestoczwartokaratowe; jeżeli złota części jest 23, a jedna srebra lub miedzi, złoto będzie 23 próby, albo dwudziestotrzeciokaratowe. *Kluk. Kop.* 2, 156. Stopień dobroci złota ceni się podług karatów. Karat złota jest 24 część jakiegokolwiek ilości złota. *Jak. Mat.* 1, 87. *Łesk.* 2, 85. 2) Karat, waga złota, ein Karat, als Goldgewicht. Karat jeden złota zamyka w sobie 12 granów. *Ustrz. Alg.* 161. — 3) Należy rozróżnić karat złota od tego, na który waży się dyamenty i insze klejnoty, Karat, als Gewicht für die Edelsteine. Ten ostatni waży 4 ziarna, cokolwiek lżejsze od ziarn grzywiennych Francuzkich. *Jak. Mat.* 1, 87. Karat wyrównywa $3 \frac{6}{7}$ granom. *Kruml. Chym.* 65. Klejnoty waży na grany i karaty; cztery grany czynią karat jeden. *Kluk. Kop.* 2, 23.

KARATOWY, a, e, od karatu, Karat.

KARAWAKA, i, z, [relikwie, zwane tak od miasteczka Caravaca w Hiszpanii, słynnego krzyżem cudownym. Pielgrzymi przynosili ztamtąd krzyżyki i ludziom rozdawali. *Moreri Gr. Dict. hist.* — 6] n. p. W sereu bóg krzyża patrzy; nasze karawaki Jedne piątą, jedne są u chrześcian znaki. *Pot. Zac.* 141. Nie pomogły paski, Paciorki, karawaki, książki i obrazki. *Pot. Jow.* 123. Karawaka na to potrzebna, aby się na niej modlili. *Haur. Ek.* 167.

KARAWANA, y, z, (Ross. караванъ; Arab. kairavan; Turc. kervan), die Karavane, towarzystwo podróżnych w wschodnich krajach, dla większego drogi bezpieczeństwa kupujących się. Z Stambułu ustawnie idą karawany, to jest kompanie do Meki. *Star. Dw.* 64. *Boter.* 250.

KARAWARA, y, z, n. p. Postaw na kominku karawarę albo bańkę sklana o długiej szyi, wodą napełnioną; włóż do niej cebulę. *Boh. Dyab.* 90. karafinę na kwiaty, eine Blumenflasche.

KARAWUSZ, a, m., [z wotok. kéréuszie = wóz pakowy, 2]; n. p. Nocowałem w Balcie z chłopem, jadącym z karawuszem dla najęcia się do Benderu. *Torz. Szk.* 94. Ross. карбасъ gatunek pojazdów.

KARAZYA, yi, z, sukno proste grube, grobeß gemeines Tuch. (Carn. karash pannus Carisianus Hiszpańskie sukno; Croat. karasia sukno pannus Carisanus, Carsanus, pannus Carisia, (cf. karwasz); Ross. каразея; Germ. Kersey, Cberisay, Kirfat, Kirsey, Kirschey; Angl. kersey; Svec. kersing; Ital. carisea; Gall. carisee, creseau). Przodkowie nasi o szarłat nie dbali, Wojewodowie więc w szarzy chadzali, Dziwna rzecz karazyi teraz już nie znają. *Jeż. Ek. E* 1. Żołnierze staropolscy powierzehowne rzeczy lekce ważając, w karazyi i w szarym suknie chodzili. *Star. Ref.* 111. Na hejduki karazyi. *Gost. Gor.* 87. Sukna Szląskie pospolite, sziffsuchy, karazye, kiery, pończochy. *Gost. Gor.* 106. Karazyi Szląskiej od postawu... *Instr. cel. Lit.* Su-kiennicy, co falendysze i karazye robią. *Vol. Leg.* 3, 592. Niemasz ci jedno jako nasza karazyja. *Rys. Ad.* 50. Posag obiecują jakiś tam rzesisty; Nie frasuj, stąpi się to, jako karazyja. *Opal. Sat.* 25. Nie zna się już do karazyi. *Cn. Ad.* 326. inaczej już teraz stąpa abo gębę nosi; nie zna się już do kapusty. KARAZYJOWY, a, e, z karazyi, von groben Tuche; Ross. каразейный. Wnet będzie flis u swoich w sukmanie swej nowej karazyjowej. *Klon. Fl. H* 2 b. Na ów czas jeszcze żołnierze nie chadzali

w bławatach, jeno w karazyjowych kurtach. *Star. Ryc.* 44. KARB, u, m., die Kerbe, (Dan. karv; Angl. kerf; Sax. Inf. Karve); Boh. krb focus cubicularis); 1. kréska wrzynana w jaką rzecz, kréska narznięta, nacięcie, n. p. Węzelki, karby i kréski, u prostactwa po dziś dzień trwające, są pewnym śladem pierwszego pisania. *Kpcz. Gr.* 3, p. 26. Chcesz, aby się index wrócił dziesięcią karbów albo stopniów? 1 *Leop. 4 Reg.* 20, 10. — 2. Karby na ciele; na twarzy = zmarszczki, blizny, szramy, Runzeln, Narben, Schrammen. (Vind. gerbast, gerben = marszczyste). Babskiem karby czas zorał oblicze jej zmarszczone. *Otw. Ow.* 557. Jak spadną te bielidła i nietrwałe farby, Znać po gębie gęste karby. *Kochow.* 176. W bronieniu Amarylli ząb za ząb zacięty, Miał też dla niej karb duży od berdysza wzięty. *Zab.* 9, 235. *Ejsym.* Junak ten dawny teraz najwięcej się wstydi swoich karbów i ciosów wyhaftowanych po gębie. *Mon.* 65, 360. Karby są tych walecznych żołnierzy, i spraw ich rejestra. *Gorn. Sen.* 305. — 3. Uderzył go kijem w szyję, aż mu karby spadły. *Stryjk.* 737. aż mu się kark złamał; cf. kręgi. — 2. fig. Ryza, klóba, porządek określony, okreśzenie, die vorgezeichnete, vorgeschriebene Ordnung, daß Gleich, regelmässige Ordnung, Schranken. Bolesław, chcąc w lepszy karb i porządek te kraje wprawić, urzędników postanowił. *Nies.* 1, 98. Nałóg w karby swoje wraca, Ni strach, w wyprzedzeniu go nie skraca. *Jak. Baj.* 101. Wzruszenie umysłu wypycha nad karby jego. *Mon.* 66, 135. — 4. Jak w karbie być może doskonałość bozka z jednym rozumem ludzkim. *Lach. Kaz.* 1, 206. t. j. w równowadze, w balansie, im Gleichgewicht. 5. Kusił się Katylna, a nietylko o swe rodaki, ale jakiegokolwiek bądź karbu ludzi. *Pilch. Sall.* 70. t. j. gatunku, faryny, mynicy, gleich viel von welcher Gattung, Sorte, von welchem Schlage. Przybrał sobie wszystkich najpodlejszego, że tak rzekę, karbu obywateli. *Nag. Cyc.* 26. Zbrodniów jakiegokolwiek karbu. *ib.* 37. Juliusz Cezar jednego prawie z Katyliną był karbu. *Pilch. Sall.* 6. — 3. Karb = karbową laska, der Kerbstoß, daß Kerbstoß, Boh. wrub, wraubek, (cf. wrąb); *Ross.* бярка, (cf. bierka). Talea, karb, rozerznione drzewo, na którym karbują. *Mącz.*; ztąd: rejestr, rachunek, inwentarz czy nakarbowany czy spisany, daß Verzeichniß, die Rechnung. Pasterzowi oddać trzeba karb wszelakiego bydła. *Zaw. Gosp.* — Na karb czyj = na jego rejestr, rachunek, stratę lub zysk, auf jemandes Rechnung. Nie o tym wiedzieć nie chcieli, że co czynił, na swój karb czynił. *Biel. Kr.* 503. Wielkie jest po mieście na twój karb szemranie. *Teat.* 50. b, 45. Nie odpuści im bóg tego, bo czynią na miłosierdzie jego, jako na karb. *Glicz. Wych. E* 3 b.

Pochodz. karbarz, karbnik, karbieniec, karbować, karbownik; dokarbować, nakarbować, okarbować, pokarbować, przekarbować, rozkarbować, zkarbować, wykarbować, ukarbować, zakarbować. — NB. Skarb derivand. a Kryć, ut Moscovitica vox сокровище docet. [Eronee, vide Karbona. — 2]. KARBACZ, KORBACZ, a, m., (Boh. karabač, karawač. Weleslawin; Slov. korbač, (Boh. dudky); Hung. korbáts; Bosn. kerbač, krribac; Sorab. 1. kharbatza, z bocżeye koże paytza; Sorab. 2. carbatfcha; Vind. erjemenska ji-

shla; *Croat.* korbach; *Slav.* kangyia; *Ross.* бичь, плеть; *Dan.* krabask; *Svec.* karbas; *Pers.* kyrbac); die Karbatſche; (cf. Koranjet *Abdg.*); 1. rzemień do bicia. *Włod.* bicz rze-
mienny, n. p. Korbaczem mu się dostało. *Vol. Leg.* 5, 4. Mówią o Alcydzie, że się korbacza bojąc, kochance swęj upada pod nogi. *Chrośc. Ow.* 119. Do różgi ociec się bierze, abo do korbacza na dzieci nieposłuszne. *Pot. Syl.* 369. Niecnoty niepohamowanėj złości, potrzebują bicia i korbacza, jeśli nie pomagają napominania. *Petr. Ek.* 62. Gdzie nie zechce dobrowolnie sługa robić, korbacz go do roboty przymusi. *ib.* 109. Korbacza na niego trzeba. *Żegl. Ad.* 113. Korbaczem kogo budzić. *Alb. na Woj.* 5. Ilekroć który od celu ustąpi, Tylekroć go tam korbacz surowy dostąpi. *Paszcz. Dz.* 59. 2. Wołowy korzeń, bykowiec, der Döſſenjiemer. Jam korbacz, kto mnie nie zna, com cieleta płodził, A skoro mię z tēj pracy rzeźnik wyswobodził, Muszę znowu te, które już wyrosły z pęta, Ćwiczyć, żeby nie były cieleta chłopięta. *Pot. Jow.* 2, 54. KARBACZYK, KORBACZYK, yka, m., *demin.* (*Boh.* karabaček); ein Karbatſchphen. KARBACZNIK, a, m., *Boh.* karabačnik, który korbaczem bije, ein Karbatſcher, der mit der Karbatſche ſchlägt; z przytykiem: podstarosta. KARBACZOWAĆ, ał, uje cz. *niedok.*, (*Boh.* karabačowati; *Slov.* korbacūgi; *Sorab.* 2. korbacchowach; *Vind.* tepsti, tepem); korbaczem okładać, karbatſchen.
KARBARYA, yi, ż., solna buta. *Cn. Th.*; officyna, gdzie sól gotują; żupa, gdzie sól kopiają lub składają. *Dudz.* 40. die Salzſotte. cf. karbnik.
KARBARZ, a, m., który karbuje, der Kerbenschnaider. Po-
stanowił ich Jozue karbarzmi drew. *Budn. Joz.* 9, 27. (aby rąbali drwa. *Bibl. Gd.*). — §. Karbarze w gumnie pilnować mają młóczy. *Haur. Ek.* 32. karbowniki, karbo-
wi, der Bauernvogt. KARBINIENIEC, ſica, m., trawa od
znacznego karbowania liścia swego rzeczona; drudzy wo-
dną konopią zowią, *sideritis prima Mathiol.*, *marrubium
aquaticum*, wilber Haſnenkamm. *Syr.* 1316. KARBNIK, a,
m., jeden z urzędników żupnych. *Herb. Stat.* 106. może
rachmistrz żupny, cf. karbownik, einer von den Beamten
beß Salzbergwerkſ. cf. karbarya.
KARBONA, y, ż., KARBONKA, i, ż., (KARBONA); (*Boh.*
karbun faryna *taberna sortium*); puszka kościelna do zbiera-
nia jałmużny, die Kirchnbüchſe, cf. skarbunka, skarbuszka.
Sorab. boži kačož; *Boh.* krabice, krabička, krabušta;
Vind. hranska pukshiza, shparavez, hranoviza; *Ross. et
Eccl.* корванъ, корвана, зепъ, вългалнице. Wystawione
po kościołach karbony napełniały się jałmużnami na kru-
cyaty; gdy tym czasem sam kraj wsparcia potrzebował.
Nar. Hist. 5, 106. Nie godzi się kłaść tēj krwi zapłaty
do karbony. *W. Matth.* 27, 6. (do skarbu. *Bibl. Gd.* in
den Gotteſtaſten. *Euth.*) „not. do skarbnicy abo do skrzyni
kościelnej, którą po żydowsku karbona zowią, że do niej
kładziono dary boże, bo karbon (קרבן *munus, oblatio*)
jest dar po żydowsku”. — Karbona wielką kłótką zamknię-
ta, na boku wchodząc do kościoła. *Xiqdz.* 32. Miłosier-
na karbona kościoła. *Zab.* 16, 161. Karbony abo skar-
bnice pełne były zawsze gotowych pieniędzy, nie na że-
braki publiczne i bieguny, ale na ubogie strzemieźliwe.

Sk. Dz. 29. — *Fig.* Miano tę świecicę za ucieczkę i kar-
bonę dusz czyścowych. *Boh. Dyab.* 3, 99.
KARBOWAĆ, ał, uje cz. *niedok.*, skarbować *dok.*, *Boh.*
karbowati; *Sax. Inf.* farven; *Dan.* karve; *Svec.* karfwa;
Lett. kerpa; *Gall.* carve; *Angl.* ceorfan; cf. *Graec.* κείρειν;
Hebr. קרב; *Germ.* ferben; 1. karbów narzynać. — *Bot.* Liście
karbowane, *f. crenata*; gdy ząbki liścia piłkowatego tępe,
do nerwu środkowego prostopadle osadzone. *Jundz.* 2,
28. Ziele to listki ma skarbowane. *Sienn.* (wycięte). —
§. Na karbowej lasce narzynać, inß Kerbholz ſchneiden, ein-
ferben. Urzędnik nie powinien się na pamięć spuszczać;
lecz rejestra pisać, karby także, aby chłopcy rządnie cho-
wali i sprawiedliwie karbowali. *Haur. Gos.* 34. — §. Na
rejestrze nanotować, spisywać, registrieren, aufmerken, noti-
ren. Ten dar, który karbują, albo na rejestr piszą, traci
wszystką wdzięczność. *Gorn. Sen.* 82. Poszło to na spro-
sną lichwę, chcieć to karbować albo kłaść na pamiętnik,
co się dla kogo uczyniło dobrego. *Gorn. Sen.* 12. — §.
Karbować drzewa - szczepić, Bäume pflropfen. Karbowanie
także jest sposób rozmnożenia drzew, podobny do kożu-
chowania. *Kluk. Rośl.* 1, 110. — §. Karbować, marszczyć,
broździć *fig.* runzelt, falten. Już jej starość czoło karbuje.
2. *Ogólnie.* Rzezać, siekać, ſchneiden, hauen. Żołnierze
wszystkich bili, siekli, i na sztuki karbowali. *Gwagn.* 535.
Natchnięci duchem kapłani Cybele Odpowiadali, karbując
się śmieie. *Chrośc. Luk.* 25. KARBOWANIE, ia, n.,
subst. verb., daß Kerben. a) *trans.* słów karbowanie czyli abre-
wiacya w pisaniu. *Pilch. Sen. list.* 3, 67. (*ob.* tytlami pi-
smo). b) *Pass.* To co jest karbowaniem, karb, die Ein-
ferbung, Kerbe. Karbieniec nazwany jest dla znacznego
karbowania liścia swego. *Syr.* 1316. KARBOWANY, a,
e, *part. perf.* gefertigt, narzynany. KARBOWNY *id. con-*
tracte, n. p. Baba karbowna laty. *Hor.* 2, 111. *Nar. t. j.*
zmarszczona, zfałdzona, voll Runzeln. KARBOWNIK, a,
m., KARBOWY, ego, m, *subst.*, który na wsi w gospo-
darstwie rolniczym rejestr na karbach utrzymuje, der auf
dem Laube die Rechnung auf dem Kerbstoße führt, der Bau-
ernvogt. [Gospodarz gumieny, der Scheuermirth. 3]. Przysię-
gły gumieny czyli karbownik w folwarku. *Torz. Szk.* 121.
Możesz wyjść na karbowego w swoim czasie. *Teat.* 19, 93.
KARBOWY, a, e, od karbów, Kerb-, n. p. karbowa laska -
karby, daß Kerbholz, der Kerbstoff; *Sorab.* 1. karbowcz.
KARBUNKUŁ, a, m., *Lat. med.* carbunculus; po Polsku:
iskrzyk kamień. *Sienn.* 328. kamień drogi ognisty, der
Carbunkel, ein Edelstein, eine Art Rubine. *Boh.* karbunkl,
uhljik, cf. wąglik; *Carn.* oglink, kushnek; *Vind.* karbunkel,
dragi, sviatli kamen, rubin; *Bosn.* cir; *Ross.* карбункулъ.
Karbunkuły, gatunek rubinów, wydające się być, jak roz-
żarzone węgle. *Kluk. Kop.* 2, 30. Wielka w nim nad
inne enoty pokora, jak karbunkuł jaki między perłami
jaśniała. *Sk. Zyw.* 2, 124. Pałac jakby promieniem, Kar-
bunkułem ognistym świecił się kamieniem. *Otw. Ow.* 48.
— §. Karbunkuł, wrzód ognisty, ein fehr gefährlicheß Ge-
schwür, po Polsku iskrzyk, wrzód zapalisty; pierwszy go
tłumacz węglikiem zwie. *Sienn. Rej.*, wąglik. *Syr.* 541.
Karbunkuł wrzód jest bardzo zły i niebezpieczny. *Haur.*
Sk. 444. nadbiegłość zdradliwa, zapalająca, twarda, na

wierzchu kończasta. *Dykc. Med.* 3, 16.; *Slav.* mihur pekuchi, mozūli.

KARBUZ ob. Arbuz.

KARCIANY, a, e, od kart do grania, kartowy, Karten-, Spielfarten-. *Vind.* kvartni; *Ross.* карточный. Długi karciane. *Teat.* 27, 84. KARCIAŃZ, a, m., kartownik, robiący karty, lub grający w karty szulerz, der Spielfartenmacher, Kartenfabricant; der Kartenspieler; *Croat.* kartar; *Vind.* koartavez; *Eccl.* картикѣ. — §. Kartujący jaką rzecz, intrzygant, wicherzyciel, ein Intriguenmacher; w rodz. żeńsk. karciaarka.

1. KARCIC, ił, karcic, karcę cz. *niedok.*, Skarcieć *dok.*, pohamować, zawściągać, krocic, bändigen, zähmen. (*Rag.* karscitti, skarscitti *coercere, frangere*; *Arab.* ڤرر *subegit*). Giętkie brzozy różgi karcą dzieciuków swawolą. *N. Pam.* 19, 108. Najmniejsze w nim karcic defekta. *Mon.* 69, 807. (cf. karać). Ciężko już słowy karcieć dzieci, wyszłe z różgi. *Zab.* 14, 27. Kaznodzieja z ambony bluźnierców "karczył i łajał. *Haur. Sk.* 56. Ten przykład nowy skarcieć pleć nasze. *Teat.* 42, c, 69. Chcę ją karcieć i nauczyć, jak ma Jegomości szanować. *ib.* 18, b, 57. Karć go sobie, przerabiaj go zawczasu na swoje kopyto. *ib.* 13, 7. dressuje go, wprawiaje go sobie. *ob.* Nakarać.

2. KARCIC, ukarcieć ob. Kartować.

*KARCIE, ięcia, n., n. p. Często się przypatrując, w karciecia się wprawi. *Klon. Wor.* 34. w karciecki, Spielfärtchen. KARCIOF, KARCZOF, KARCIOCH, KARCIOK, KARCZOCH, a, m., *Boh.* artyčok; *Slov.* zahradnj kanlus; *Hung.* artitsóka; *Carn.* ardėzhovka; *Vind.* artishoka; *Croat.* artichovka, sztrichak pitomi, sesshiga; *Bosn.* karcjofsoa, kardun pitomi; *Slav.* artieseke; *Ross.* артишокъ; *Ital.* carciocco et articiocco; die Artischofe, *Cynara Lin.* n. Karczofie, karczoki, arcioki. *Syr.* 668.; oset cudzoziemski. *Cn. Th.* roślina bardzo smaczna, rośnie w ogrodach na dobrej ziemi. Krakowskie karczochy są sławne na całą Polskę. *Ład. H. N.* 68., *Kluk. Rosl.* 1, 240., *Kluk. Dykc.* 1, 176. — §. 2. Posągi, dzbany, karciochy, kule. *Solsk. Geom.* 3, 7. muszą być jakieś ozdoby architektonskie. KARCIOCHOWY, KARCIOFOWY, KARCZOCHOWY, a, e, od karciofa, Artischofen-. Dno karczochowe zażywa się różnie przyprawione na pokarm bardzo zdrowy. *Kluk. Dykc.* 1, 176. der Boden, der Rasse der Artischoffe.

KARCZ, u, m., §. 1. korzeń i odzimek pozostały drzewa ściętego, daß Stammende nebst der Wurzel von einem gefällten Baume, der Strumpf, der Strumpf. (*Boh.* krč; *Sorab.* 1. kurc, kuźk, zdonk, penk; *Croat.* kërch, izkërchenye *extirpatio, rudelum*; *Eccl.* карча, копань, карша, пенъ съ коренемъ отъченъ; cf. *Hebr.* ڤרر *incidit*; cf. *Graec.* κόρσιον; cf. karpa). W szkole nie uczą rąbać dREW, albo karczów kopać. *Glicz. Wych.* J. 8 b. Wysiecz, wykopaj karcz, popal korzenie, nie będą bory, ani gór odziera lasy. *Gorn. Sen.* 200. Pojmanych Litwinów kazał w pługu zaprzagać, i niemi orać, starzynny, karcze na nowinach uprzącać. *Stryjk.* 198. I karcze i drzewa skóre z niej szarpia. *Morsz.* 69. (*Rag.* kårse, kårseivo mje-sto *locus ferus*, kårscitti • męczyć). On bezpiecznie motyką każde uderzyć, I na szerokie łany gęste lasy zmie-

rzyć. *Pap. Try. B.* Usiadła za gęstym karczem. *Niemc. Król.* 2, 90. — §. Gatunek skoków końskich, eine Art von Pferdesprung. Lekkim zrywaniem może konia do szlapi, korwetów, plasania, do hasania i do karczów applikować. *Haur. Gos.* 149. — §. 2) Karcz, ospa albo parza dla psów. *Tr.* [porówn. *ross.* харчь • jadlo, 2]. Hundefutter.

KARCZE ob. Karcieć.

KARCZEK, rzeka, m., *demin.*, słowa kark, ein kleiner Raden, ein fleineš Geniđ. *Croat.* vrátecz; *Boh.* krček. Gąsienka chcia-wie trawę skubiac, by sobie nie nadwreżyły karczoków. *Haur. Sk.* 124. Śmierć za kwiatek roślą. *Miask. Ryt.* 2, 159.

KARCZEMKA, i, ż., *demin. nom.*, karczma, caiponula. *Mącz.* eine kleine Schenke; *Croat.* kerchmicza, kerchmaricza; *Hung.* kortsomatska. KARCZEMNIK, a, m., który po karczmach lega, ein Schenkenläufer, Bierbänfler, der immer in der Schenke liegt. *Boh.* krčemnjk, genž w krčmach sedj; *Eccl.* корчмить, пиваниця, кто по кабакамъ ходить. Karczowniczy, którzy po karczmach siedzą. *Sienn.* 567. Opilec, karczownik. *Rej. Wiz.* 3 b. Otoż wam biesiadnikom, mięsopustnikom, rozpustnikom, karczownikom, przyjdzie bieda wiekuista. *Biał. Post.* 176. Łaje nas, jako karczownik jaki. *Ex.* 11. KARCZEMNY, a, e, KARCZEMNIE *adv.*, od karczmy, Schenke-, Bieršchenke-. *Boh.* krčemny; *Ross.* et *Eccl.* корчменный, кабацкий, кабацкий. Karczenny parobek, karczmarczyk *Ross.* чумакъ. Długi karczemne. *Teat.* 54, b, 27. — §. melon. Jak w karczynie bywa, niechlujny, kłótlivy, plugawy, wie in der Schenke, unflätzig, pöbelhaft, von der Bierbank. Skromnie zażywaj szczęścia, karczynie nie stawiaj w kostki. *Morsz.* 69. Zaczemu imieniowi twemu lada klecha karczemne słowo zada. *Smotr. Nap.* 6. Jeden drugiemu ni z tego ni z owego słów szkaradnych nasadzi, a miasto dobry dzień, owo karczemne powie. *Gorn. Dw.* 131. Słowo karczemne, *injuriousum, dishonestum, vel probrosum verbum; mendacium etiam sonat.* *Cn. Syn.* Karczemna gęba • wyparzona, ein Schandmaul. Karczemne, ego, n., *subst.*, płata od karczmy, daß Schenkengeb. KARCZMA, y, ż., (*Boh.* et *Slov.* krčma; *Hung.* kortsoma, korcsma; *Sorab.* 1. korczma; *Carn.* kerzhma; *Vind.* kerzhma, taberna, goshtarja; *Croat.* kërchma, karchma; *Dal.* gozilnica; *Bosn.* kerema, krricma, krrisma, karcma; *Rag.* karcma; *Slav.* kërcsma; *Ross.* et *Eccl.* корчма, кружало, кабакъ, шинокъ, питейной домъ, стачюнь; (zład *Germ.* der Kretscham, cf. korczak, kora); die Schenke, daß Birtshaus, dom szynkowny. *Star. Dw.* 13. Kiedyby wszyscy równi sobie być mieli, byłby taki rząd jako w karczynie, kiedy wrzeszcza: wszyscy pany; każdy mówi: wolno mi tu za mój grosz. *Falib. Dis.* T. 2. W karczynie niemasz pana. *Rys. Ad.* 72. Jak w karczynie taki trzask, grzmot. *Cn. Ad.* 294. (cf. jak w kieracie, jak w młynie). Kto w karczynie służy, temu w browarze płacą. *Dwor. E.* 3. *Rys. Ad.* 23. (pij czegoś nawarzył; jaka praca, taka płaca). KARCZMARCZYK, a, m., *zdrobn. rzeczown.* karczmarz, ein kleiner Schenkwirtb; chłopiec karczmarzski, der Schenkenjunge. KARCZMARKA, KARCZMARKA, i, ż., *Boh.* krčmarčka; *Sorab.* 2. kazmarčka; *Slov.* hostinská; *Carn.* et *Vind.* kerzhmariza; *Croat.* kerch-

maricza; *Hung.* kortsmárosné; *Bosn.* karcmarica, krricmarica; *Rag.* karcmariza, gosteniza, gostitegliza; *Ross. et Eccl.* карчмарница; która w karczmie szynkuje, die Schenkwirthinn, Wirthinn, (cf. szynkarka). Bogate kamienne karczmarki. *Jeż. Ek. F. 3.* KARCZMARSKI, a, ie, od karczmarza, Schenk, Wirth. *Croat.* kerchmarov; *Hung.* kortsmához; *Ross.* корчемниковъ, корчемническій. KARCZMARSTWO, a, n., *Boh.* krčmarstwj; *Rag.* karcmarstvo, gostionictvo; *Ross.* корчемство, корчемничество; die Schenkwirthschaft, Schenkerey; stan karczmarza. — 2. Karczmarz z karczmarką, der Schenkwirth und seine Frau, die Wirthsleute. KARCZMARZ, a, m., *Boh.* krčmar, hospodský; *Slov.* krčmar, hostinski; *Hung.* kortsmáros; *Sorab.* 1. korežmar; *Sorab.* 2. kazmar; *Carn.* kerzhmar; *Croat.* kerchmár; *Dal.* karesmar; *Bosn.* krricmar, karcmar; *Rag.* karcmar, gostionik, barb. konackia; *Ross.* корчемникъ, корчмаръ, кабашиникъ; *Eccl.* гостинникъ, харчевникъ; gospodarz karczmy, der Schenkwirth, der Wirth. Karczmarz powinien przestrzegać bezpieczeństwa osób i rzeczy gości popasających lub nocujących. *A. Zamoj. 85.* Karczmarz musi gością odrzeć. *Cn. Ad. 332. caupo, nisi spoliat, praevaricatur.* KARCZMARZYĆ, y, y, *intrans. niedok.*, karczmarzem być, einen Schenkwirth abgeben. *Boh.* krčmariti; *Slov.* krčmariti; *Hung.* kortsmárlani, kortsmárlak; *Croat.* kerchmariti, kerchmarim; *Rag.* karcmariti, gosteoniti; *Ross.* корчемствовать, корчемничать. KARCZMISKO, a, m., brzydka karczma, eine elende miserable Schenke. (*Carn.* kerzhmarische grunt, na którym karczma). Gościńca blisko stało opustoszałe i stare karczmiszko. *Pot. Arg. 186.* Szydził ci z niego Likas, spiwszy się w karczmiszku. *Zab. 11, 385. Zabł.*

KARCZOCH ob. Karciof.

KARCZOWAĆ, KORCZOWAĆ, cz. *niedok.*, skarczować, wykarczować *dok.*, karczów dobywać, roden, außroden; *Vind.* gorsorati, vdelati; *Croat.* kerchim; *Hung.* kiirtom; *Dal.* korepim, izkorenivam; *Bosn.* krriciti; *Rag.* karscitti, skarscitti, karcim, razkarcitti, karcenje, razkarcenje; *Sorab.* 1. roduju, nowe polo tžinu; (cf. *Hebr.* כרע incidi); *Ross.* разработать. Wykarczują się chrosty, to jest, z korzeniami wykopią. *Kluk. Rosl. 3, 287.* Można poznać w lasach nowo karczowanych, czy te pola były kiedy karczowane. *N. Pam. 13, 72.* Z nowin, po zakończonej swobodzie, czyli czasie zwyczajnym, w którym karczujący odbiera nagrodę swego trudu, należy się dziesięcina. *Czack. Pr. 1, 320. N. Pam. 12, 351.* KARCZOWANIE, KORCZOWANIE, ia, n., KORCZUNEK, nka, m., *Ross.* разработка, baß Roden, Außroden. Lasy do karczowania. *Czack. Pr. 1, 250.* Właściciel lasu ma wolność karczunku. *ib. 2, 188.* Gdzie fundator o przyszyłych karczunkach nie wspomniał, trzeba zważyć, jakie po funduszu przybyły grunta. *ib. 1, 320. N. Pam. 12, 351.* KARCZOWATY, KARCZOWISTY, a, e, pełen karczów, strunfig. KARCZOWISKO, a, n., miejsce pełne karczów, lub do karczowania, czyli już wykarczowane, ein Rodenplatz. KARCZOWNIK, a, m., który karczuje, ein Roder, Außroder. KARCZYSTY, a, e, tegiego karku, bißnadig, starfnadig. Szyja karczysta. *Otw. Wirg. 422.*

KARBENEDYKT, u, m., ziele, chaber kosmaty, *Centaurea Benedicta Linn.*, roślina początkowo obca, w ogrodach często utrzymywana pod imieniem *carduus benedictus*. *Jundz. 426.* Cardobenedicten.

KARDA, y, z., *Cynara Cardunculus*, gatunek karczochu. *Kluk. Dykc. 1, 176.* eine Art Artischofen.

KARDAMOMA, y, ż., *Amomum Cardamomum*; *Ross.* кардамонъ, roślina wschodnich Indyj, gatunek Amomku. Ziarno owocu jej zażywamy i do kuchni i do lekarstw. *Kluk. Dykc. 1, 30.* die Cardamome.

*KARDASZ [ob. Kierdasz. KARDASZTWO, a, n., braterstwo, przyjaźń. Tatarowie zalecali się z kardasztem swym i braterstwem. 1] *Birk. Chmiel. C 2 b.?*

*KARDUSZ, [ob. Karkusz. 1]

KARDYAKA ob. Kordyaka. KARDYBAN ob. Korduan.

KARDYNAŁ a, m., der Cardinal. *Sorab.* 1. khardinal; *Vind.* kardinal, erdezhjak; *Slav., Croat.* kardinal; *Rag.* stoxer-nik; *Ross.* кардиналъ; *Eccl.* гординалъ. Kardynałowie zdają się mianują, że blisko przy papieżu być mieli, i radą go wspierać, jako zawiąsy *cardines* drzwi wspierają. *Sk. Dz. 729.* Papież kardynałów kreuje, a z ich zgromadzenia oćiec święty wybrany przez ichże wota bywa. Oni są radą jego we wszelkich interessach. *Kras. Zb. 1, 441.*, cf. szarłatnik. *Baz. Hst. 20.* KARDYNALNY, a, e. — ie *adv.*, główny, Haupt, Grund. Prawa kardynalne, Reichsgrundgesetze, które składają sposób rządu i panowania, nigdy odmienione być nie mogły. (a. 1768.) *Vol. Leg. 7, 595. Skrzet. Pr. Pol. 1, 42.* (*Vind.* gruntna postava). Pod nazwiskiem praw kardynalnych, takowe mieć chciano w rządzie ustawy, któreby jednomyślnością tylko na sejmie zmienione być mogły. *Ust. Konst. 1, 120.* (a. 1790). Cnoty kardynalne zawiąsiste. *Bals. Przyg. 3.* Kardynałna liczba *Slov.* prednopočetne měno. KARDYNALSKI, a, ie, od kardynała lub kardynałstwa, Cardinalis. *Rag.* stoxerski; *Vind.* kardinalski; *Ross.* кардинальскій. Pierwszy z Polaków ozdobiony był purpurą kardynałską Zbigniew Oleśnicki. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 106.* KARDYNALSTWO, a, n., godność kardynałska, die Cardinalwürde, (*Rag.* stoxerstvo). Królowie Polscy mają prawo, równo jako i inni monarchowie, mianowania do kardynałstwa. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 106.* Na kardynałstwo go królowa wyniosła. *N. Pam. 18, 323.*

KARECIANY, a, e, §. 1. od karety, Kutschén. *Vind.* guzhinski; *Ross.* каретный. Kareciany koń, ein Kutschpferd. *Dykc. Med. 3, 265.* ob. Koleczane woźniki. *Mącz. — 2.* 2. W karecie, kareta, pojazdem, in der Kutsche, zu Wagen. Wyszliśmy ochotni, Kareciani, wózkowi, konni i piechotni. *Kras. List. 192.* KARECISKO, a, n., licha paskudna kareta, eine elende Kutsche.

KARĘGA herb; dwa pola białe, dwa szare, kształt warcabnicy; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop. 3, 23.* ein Wappen. KARENCYA, yi, ż., z *Łac.*, karanie kogo na obroku, dochodzie. *Cn. Th.* die Schmäherungsstrafe, da man einem den Unterhalt, die Einkünfte zur Strafe schmählert oder einzieht.

KARES, u, m., z *Franc.* umizg, Careffe, Liebkojung. Ach zapewne w tysiącznych karesach oświadczył jej tę miłość. *Teat. 52, d, 55.* KARESSOWAĆ, ad, uje, cz. *niedok.*,

pokaressować *dok.*, umizgać, careffiren, liebfofen. Ten się z nią karessuje, Ten ją w nóżkę całuje, Ten trzeci, kto wie, co robi. *Teat.* 52. d, 99. Miasto kary karessuje go, głaszcząc. *Jabl. Ez. C. 3.* Innego czasu pokaressujesz się ze mną, bo teraz spieszo. *Teat.* 54. a.

KARETA, y, ż., **KARETKA**, i, ż. *zdrobn.*, (cf. *Ital. carretto*; *Lat. carreda*; *Germ. Carrete*, cf. kara; *Sorab. 1.* khoreta; *Sorab. 2.* karrejta, schejfa; *Vind. guzhia, gosposhki vus*; *Bosn. kocięce* (cf. kosz); *Croat. hintōv, sēza*; *Hung. hintó*; *Ross. карета, каретка*; *Eccl. корѣта*; karoca, kolebka, pojazd o czterech kołach z pudła i spodu osobnego złożony, die Kutschē. Karetka, dezobliżantka, na jedną osobę. *Mon.* 74, 367. Karetą jadący *Eccl. колесничникъ, ѣдушій на колесницѣ*. Jejmość karetą jeździ, a Jejmość piechotą chodzi. *Teat.* 22. c, 28. Zbryzgani, muszą mieć bez dna karetę. *ib.* 22, 122. (picchotą przyszli po błocie). Widziemy często człowieka z pakłaku do bławatu, z kozłów do karety przeniesionego. *Zab.* 1, 28, W złotej karecie jeździłbyś po ulicach, gdyby nasz wiek uczynił zasługom twym sprawiedliwość. *Boh. Kom.* 4, 147. Po obiedzie wsłada Jejmość do karety. *Zab.* 16, 43. Mosci Dobrodzieju, karetą zajechała. *Teat.* 4, 5. Jednego roku pudło do karety, drugiego wasąg. *Teat.* 19. b, 48. (po kawalku, nie razem). A moja karetą gdzie? tam gdzie ją konie zawiozły? *Rys. Ad. 1.* (*Ross. каретникъ stelmach*; *Eccl. корѣтники* kareciane konie).

KARF ob. Karw.

KARK, u, m., Karczek *demin.*, *Boh. krk collum*; *Slov. krk, šiga collum*; *šige, til cervix*; *Sorab. 1.* kėrk, kyrk guttur, krtan, gardło; tyło, tēwo *cervix*; *Sorab. 2.* til, tillo, knika; *Vind. kragen, gerlu, vrat, savratnik, satanz, sato-viz*; *Carn. shinjek, satilnek, sativnek*; *Croat. kėrk, vrat collum*; *vrat, zavrtnyak, satilnik, zatilek cervix*, (karika *circulus*); *Dal. vraath*; *Slav. vrat*; *Rag. zavratak*; *Bosn. zatilak*; *Ross. загорбокъ, загривокъ, зашеекъ, зашейка*; *Eccl. вым*; (cf. *Germ. Kragen*); tylna część szyi, kark albo kręgi, *cervix. Kirch. Anat. 3.* Karczycza; w *liczb. m.*, karki, kręgi. *Volck. 440.* daš Geniđ, der Rađen. Część szyi od grzbietu. *Zool. Nar. 67.* Upadł między nie na karki. 1 *Leop. 2 Macch. 14, 45.* Wziąć za kark tę kazał złośnicę, I warcie rzucić prędko w głębokie ciemnice. *Jabl. Tel. 109.* Kark komu strącić. *Cn. Th. Bodajes tam był kark skręcił. Teat. 51. b, 7.* Kark złamać (*Bosn. vrat lomiti*). Ja biedny ze skały na łeb zrzucony, ledwom sobie karku nie złamał. *Zab. 4, 17. Ossol. Bodajes kark złamała na wschodach. Teat. 52. d, 18.* Próżno karkiem miotać, raz go w jarzmo włożywszy. *Pot. Arg. 222.* Człowiek w szczęściu zadarłszy karku przeciw niebu bryka. *Mon. 71, 346.* Twardego to karku lud, niechaj gniew mój obróć na nie. *Radz. Exod. 32, 9.* «not. to jest odporni, krnąbrni; podobieństwo od wołów, które na się jarzma włożyć nie dopuszczają», von hartem Geniđe ober Rađen, = Halsstarrig. O ludzie twardego karku, wy się zawsze sprzeciwicie duchowi ś. *Dambr. 554.* — Nad karkiem, na karku, nad kręgami, na kark- cf. nad głową, na gardle, na gardło; wyraża bliskość docierającej rzeczy, über dem Rađen, auf dem Rađen, auf

dem Halße, über dem Haupte. Jugurcie zguba nad karkiem wisi. *Pilch. Sall. 237.* Chociażby też oczywista zguba nad karkiem wisiała, wolałby jednak w kroku stanąć, niżli swoich na rzeź wydać. *ib. 305.* Chłopy podwiódł, aby siedli na karki panom swoim. *Birk. Exorb. 10.* Mnie biednemu żona, dzieci, podatki, żołnierz na karku. *Jak. Baj. 33.* Mam czworo dzieci na karku. *Teat. 18. b, 6.* Bakalarza ci wsadzę na karki. *Morszt. 75.* Tym grzechom, kto na karki nastąpi, a zwłaszcza prawem koronnym i egzekucją skuteczną, własny będzie tryumfator u mnie. *Birk. Zbar. B. 3 b.* Numancya i Kartagina prawie na kark państwu naszemu następują, by z tego świata precz wypchnąwszy, kto mu z gardła duszę wydarł. *Warg. Wal. 159.* Płochę szczęście wynosi często ludzi nikczemnych, i wsadza na karki tym, którzy ich przed tym w nizkości dojrzeć nie mogli. *Kłok. Turk. 59.* Z radością czytam, jak Zygmunt jeździł na karkach Szwedom. *Teat. 32, 50.*

Pochodz. *karczek, karczysty, karcic, karkowy*, [karkusz, 1] *krczyca*, cf. *Croat. karczam onero*; cf. *barczyć, bark.* **KARKAS**, u, m., (z *Włok. carcasso = żebrzastość*, ein *Gerippe*; *Dal. karkas = sajdak*; *Croat. karkas, tok theca e. g. pennaria*. — 1) karkasy do kornetów białogłowskich, dróciane niby żebra, na których się kornet formuje, die *Carcassen zu den Wetherhäuben*. — 2) *milit.* Karkas = kadłubiasta kula *qu. vid. Jak. Art. 3, 295.* die *Brandfugel, die Carcasse.* Z ust jej bija pioruny, a z oczu karkasy. *Jabl. Tel. 93.* **KARKOŁOMCA**, y, m., łomiący kark drugiemu *pr. et fig.*, ein *Geniđbrecher, Halsbrecher. N. Pam. 239.* *Bosn. vratolomac praeceps*; *Croat. vratolom collifragus, f. vratolomka*; *Bosn. vratolomi, suvratni praeceps, karkołomny*; *Bosn. vratolomstvo, suvratanstvo*; *Croat. vratolomnost collifragium, praecipitantia*; *Bosn. vratolomno praecipitanter.* **KARKONOSZY**, a, e, cf. *Boh. Krkonoše. Montes Sudeti*, daš *Hiesengebirge*, olbrzymie góry na Szląsku.

KARKOSZ, a, m., n. p. Gdy zajrzy gąsek flis, jego to źniwo, Wnet się ukradnie rzkomo po łuczyno, Lecz widzi mi się flisie, Zakurzy się ta karkosz w misie. *Klon. Fl. E. 4 b.* **KARKOWY**, a, e, od karku, *Croat. vratni*; *Ross. затыль-ный; Rađen, Geniđ.* Karkowa sztuka bitego bydłęcia, daš *Halsstück eines geschlachteten Viehes.*

[**KARKUSZ**, u, m., barki, po *russku* karkosz. 1] On (Eneas) przy niezłękłym, starca, animuszu Na swoim własnym unosi karduszu [błąd *zam. karkuszu*; *parentem grandae-vum ad tollens humeris.* 1] Chrośc. *Luk. 2, 63.*

KARLE, ęcia, n., *demin. nom. karzeł*; 1. pigmejczyk, daš *Zwerglein.* Zawsze ktoś musiał być przy tym karłeciu, żeby go bronić od żorawiów. *Haur. Sk. 331.* — 2) Karle, drzewko owocowe, sztuką w nizkości utrzymywane, *Ross. карауля, der Franzbaum.* **KARLEĆ**, ał, eje, *nijak. niedok.*, *Boh. krnjm, zakrjnm, zakrñeti*, karłem zstawać, karłem się ukazywać, zum *Zwerg werden*, wie ein *Zwerg erscheinen.* Przed jego ręką sami karleją olbrzymi. *Tr.* **KARLICA**, y, ż., kobieta karłowatego wzrostu, die *Zwergin.* *Boh. třpaslice*; *Sorab. 1.* lutkowka; *Ross. карла, карлица, карличка.* **KARLIK**, a, m., *demin. nom. karzeł*, *Boh. třpasliček*; cf. *karle, ein Zwerglein.* Długa suknia na karlika się nie przyda. *Sk. Zyw. praef.* Nie

trzeba się karlikowi z olbrzymem równać. *ib.* 2, 254. Tak się więc na olbrzyma karliczek porwie. *Boh. Zamoj.* 53. — 2) *botan.* Karlik, *acrostichum lvense*, gatunek paprotnika, rośnie u nas na opokach. *Kluk. Dykc.* 1, 7. Podkolan karlik. *Jundz.* 513. KARŁOWATY, a, e, małego wzrostu, *pumilius*. *Cn. Th.* zwergartig, von kleinem Wuchse. *Eccl.* карловатый. Na miejsce Alwara wydano jakieś krótkie i karłowate gramatyczki. *Mon.* 73, 150.

KARLSBAD, u, m., miasto w Czechach, sławne ciepłymi. *Dykc. Geogr.* Carlöbad; *Boh.* Karlowary, Karlowy wary. KARLSBADSKI, a, ie, Carlöbader; *Boh.* Karlowarský. Karlsbadzkie wody. *Krup.* 5, 210.

KARM *ob.* Karmia.

KARMASYR, a, m. [*Niem.* der Kerbmesser. 3] u bednarza nóż szeroki krótki, na kształt tasaka do zacinania karbów, lub przecinania obręczy. *Magier. Mskr.* ein kurzēs breites Messer der Sonnenbinder.

KARMAZYN, u, m., (*Boh.* karmazyn, czerwec; *Carn.* karmésin, grana; *Vind.* karmasina, karmesin, karmesinska farba; *Croat.* karmasin; *Sorab.* 1. rozintżerwena barba; *Ross.* кармазинъ; *cf. Eccl.* урмынь, чермный czerwony; *Gall.* cramoisi; *Hisp.* carmesi; *Ital.* chermisi; *Lat. med.* carmesinus; *Arab.* kyrmazy, kermes; *Turc.* kirmizi, *cf.* alkermes, *cf.* czerwiec); *der Carmesin. Cochenille* po naszymu karmazyn, ziarka czerwone, które na ziele Kosmaczek rosną. *Pam.* 84, 158. Karmazyn, farba czerwona bardzo śliczna z ziarenek czerwocowych uczyniona. *Syr.* 1343, *Slav.* karmasinska boja, Carmesinfarbe. — §. 2) Karmazyn, materya albo szata karmazynem farbowana. *Cn. Th.* Carmesinzeug. Rzeczy jedwabne, które farbują czerwcem Polskim zowią kermezyn, jakoby po naszymu czerwcem farbowany, a w Wenecyi, nie mogąc wymówić naszego ciężkiego języka, przewrócili obiecadio, mówiąc k miasto c, a miasto w, m, tak iż mówią kermes za czerwec albo szkarłat. *Urząd.* 335. Pas z karmazynu. 3 *Leop. Exod.* 39, 26. (z jedwabiu różyczkowego jasnoczerwonego. 1 *Leop.*). Szlachcic w karmazynie. *Pot. Pocz.* 400, (*ob.* §. 4). — §. 3) Karmazyn, chrościnka albo drzewko, węzozółd szkarłatnych jagód, *ilex coccifera*, *der Scharlachbeerbaum.* *Syr.* 1342, *Bosn.* çrriņika; *Boh.* swjda. — §. 4) *Prov.* Mówią, nie karmazyn, gdy choć w karmazynie Niepewny szlachcic między starych się zawinie. *Pot. Pocz.* 400. feint ächter Edelmann. Syn twój z Wojewodów rodziny pannie Pojmuje, a sam słyseć, nieprawy karmazyn. *Opal. Sat.* 25. KARMAZYNEK, nka, m., *chermes*, rodzaj, zamykający drobny owad, żywiący się wysysaniem liści, latający i skaczący. *Kluk. Zw.* 4, 77. die rotbe Schilblaus, Johannisblut, milde Rothenille. KARMAZYNOWY, a, e, koloru pięknie czerwonego, *Boh.* karmazynový; *Vind.* karmesinou, karmesinski; *Croat.* karmasinski; *Ross.* кармазинный, малиновыи, carmesinroth. Farba karmazynowa bywa wywarzona z czerwocowych ziarenek. *Syr.* 1343. Owad czerwec, przed wynalezieniem koszenili, jedyną był karmazynowego koloru zasadą. *Jundz.* 238. — §. Ziarnka karmazynowe, albo czerwec, w naszych północnych krajach pospolicie się znajdują, i nieczym nie są różne od szkarłatnych, jedno

miejszem i sposobem rośnienia. *Syr.* 1344. die Kermeß-beeren. Karmazynowy konfekt *ob.* Alkiermes.

KARMEL, u, m., wysoka góra w Palestynie, sławna mieszkaniem Eliasza proroka i klasztorem Karmelitów. *Dykc. Geogr.* 2, 18. der Berg Carmel in Syrien. (KARMELEK, lka, m., cukierek w tabliczke ulany, Karmeljuder). KARMELIK, y, m., KARMELIKITAŃIN, a, m., *der Carmeliter.* Nastal zakon Karmelitów w ziemi świętej na górze Karmel. *Sk. Dz.* 1184. Karmelitowie w czarnych kapiach nastali r. 1175. *Teof. Zw.* 4. Karmelici trzewikowi albo kalceaci, die beschuhteten Carmeliter. Karmelitanie bosci, zakon reformowany przez świętą Teresę. *Kras. Zb.* 1, 442. die barfüßigen Carmeliter. KARMELIKITAŃSKI, a, ie, KARMELIKICKI, *od* Karmelitów, Carmeliter. Karmelitański kościół, karmelicki zakon. KARMELIKITKA, KARMELIKITANKA, i, ż, die Carmeliternonne. Zakonnice Karmelitanek tymże sposobem, co i zakonnicy, podzielone są. *Kras. Zb.* 1, 442.

KARMIA, KARM, i, ż, *Boh.* krmě, krm, *dem.* krmicka; *Slav.* krmě *edulium*; *Carn.* karma, kërma *pabulum*, futr, eshbizhje, reja; *Vind.* reja, reditje, rejenje, koj, redishtvu, shiulenje, kasma, pizha, (*cf.* pica), spisha, (*ob.* Spiż), jied; *Croat.* kerma, hrana, hranenye, pizha, brassno; *Bosn.* hrana; *Dal.* pitchya, brasno; *Ross.* кормъ, брашно; *Eccl.* живонитанне; pokarm, jedło, die Speise, die Nahrung, daß Futter *prop. et fig.* Jedwabników robaków morwa istotna karm'. *Przedz.* 63. Bez karmi swęj ziebnieje skóra. *Gaw. Siel.* 366. Ptaszyna karmią w swoim dziobie ptaszętom przynosi. *Stas. Num.* 2, 178. Większa liczba ubogich była, niżli karmie, co się im zrobiła. *Prot. Jał.* 25. Wielu to materyj otchłanie ogniem buchające na swoje potrzebują karmią. *Stas. Buff.* 177. Łzy moja karmia, potrawy płacz wieczny. *J. Kchan. Ps.* 60. — §. Karm, u, m., Karmy, sztuki prawdziwie czystej rudy, jakie są kamienie. *Os. Żel.* 47. reine Erzstüde, Stufen. KARMIASTY, a, e, Ruda karmiasta, która nie idzie ciągló płaskurami, lecz bywa w kawałach, w których niemasz gliny, ani ziemi. *Os. Żel.* 82. Reinerz, Stüderz. *ib.* 37. KARMIĆ, ił, i, *cz. niedok.* zkarmić, ukarmić *dok.* *Boh.* krmiti, krmjm, krmjwám; *Slav.* krmjm; *Sorab.* 1. kormu, zkubuyu, kublačz; *Sorab.* 2. karmisch tuczyć, kublasch żywić; *Vind.* rediti, jesti dati, pizhati, shpishat, shivit, pitati, tiplati, kojiti; *Carn.* rédim, pitam, shpisham. kermiti *pabulari*; *Croat.* kermiti, kermim, karmim, hraniti, pitati, goiti; *Dal.* pitati, hraniti; *Rag.* goitti; *Bosn.* goitti, toviti, pittati, hraniti; *Ross.* кормить, кормлю, питать, упитать; *Eccl.* оуклѣбти; dawać karmia, jedło, pokarm, jeść i pić dawać, nähren, füttern, speisen. Na zabicie bydło dobrze karmią, ale dobrej strawy śmiercią przypłacają. *Sk. Kaz.* 150. tuczą, mąsten. Mając myśl karmić bydłeta, trzeba mieć obfitą dla nich paszę. *Kluk. Zw.* 1, 250. Największym celem chowania wieprzów, jest ich w czasie ukarmienie. *Kluk. Zw.* 1, 287. daß Måsten. Zdaje mi się, jakbym ja sam jadł, kiedy konie karmię. *Teat.* 7, 65. die Pferde füttern. — §. Karmić piersiami, dawać ssać; u dawnych: doić dziecko, *Boh.* kogiti, prikogiti, prikage-

ti, cf. koić, *Sorab.* 1. cžeschu, cžecz dahwam, cf. cyc; *Vind.* dojít, amiti, zisei dati; *Carn.* dojim, amëm; *Croat.* doiti; *Bosn.* dojiti, zadojti, podojiti; *Rag.* doitti, zadoitti; *Ross. et Eccl.* доити, воздоити, грудью кормить; ein Kind stillen, säugen, ihm die Brust geben. Mleko białejgłowy chłopię karmiącej. *Syr.* 892. O matko dobra, co za dawnym wiekiem Idziesz, choć jesteś i młoda i ładna, Zona porocziwa, rozumna i miła, Śmiesz sama karmić to coś urodziła! *Kras. List.* 160. Matka twoja, która karmiła cię na Ionie swoim. *Teat.* 40. e, 1. Maryna karmi swemi piersiami dziecię. *Mon.* 68, 372. Karmień dzieciom bywa z tego, kiedy plugawa mamka złym mlekiem karmi. *Oczk. Przym.* 424. Piersi przeczyszcj Panny ciebie ukarmiły. *Groch.* 373. Biada brzemienym i karmiącym. *W. Marc.* 13, 17. (piersiami karmiącym. *Bibl. Gd.* den Schwängern und Säugenden. — §. *Fig.* Utrzymywać, przymnażać, nasycać, nährren, unterhalten, sättigen. W kagańcu olej światło karmi, co jeśli wszystkę oliwę płomień spasię, zaraz zgaśnie. *Birk. Chodk.* 23. Dusze nasze ciałem Chrystusowym bywają karmione, obżywione i pòsilone. *Baz. Hst.* 139. O złośliwi dobrodzieje, Co próżno karmiąc nadzieje, Biednym wiele przyrzekacie, A w ciężkim razie zdradzacie. *Zab.* 15, 59. Karmiemy nadzieją serca w szczęściu tęskliwie. *Past. Fid.* 29. mit Hoffnung nährren. Nadzieja karmi, ale nadzieja nie tuczy. *Min. Ryt.* 3, 233. Dzikie to do niej przywiązanie wstydem i żalem mię karmi. *Teat.* 49, 67. Gorzkiem się żalem karmi, Izy lejąc bez miary. *Groch.* 273. Niech nas tego wydzierstwa pożytek nie mami, Wszak się nie godzi karmić nieszczęsnego Izami! *Treb. S. M.* 49. Pismem świętym karmić słuchaczów potrzeba. *Sk. Dz.* 328. On tylko syllogizmami słuchacze karmił. *ib.* 270. Jak się kto ukazał, z gospody kamionowano każdego, i karmiono despektami. *Birk. Zbar. D.* 2. Polowczyki Ruskie grunta pustoszyli, i niezmiernym strachem ostatniego zginienia wszystkich prawie karmili. *Krom.* 96. implerunt. O który mię karmides dawniej tęsknota A dziś żalem napawasz, troski, zgryzotą! *Hor.* 1, 74. KARMIC się recipr., *Boh.* krmít se; *propr. et fig.*, sich nährren, sich speisern. Nikt, biedą się karmiąc, nie utyje. *Morszt.* 33. Rzecz ona okrutną zastraszyła wszystkich, a rodzice, trudno wymówić, jakim się płaczem i smutkiem karmili. *Sk. Żyw.* 2, 292. Wszyscy już lepszęj myśli, krom samej swawoli Ta się rozpustą karmi, ta niepokój woli. *Groch. W.* 602. KARMICIEL, a, m., który karmi, der Nährer, Ernährer, Züchter, Mäster; *Sorab.* 1. kubelnik, kubuwar; *Vind.* pizhar, futrar; *Dal.* karmitely; *Bosn.* gojitegl, hranitegl; *Croat.* kërmitel; *Rag.* goitegl; *Ross.* питатель, (кормилецъ *obsol.* piastun młodego człowieka; opiekun; *vulg.* dobroczyńca, кормичникъ, дялька piastun chłopięcy); *Eccl.* живопитатель, крмитель, кормилецъ, (кормильникъ wychowaniec). Lubo mię chcesz mieć karmicielem lub ojcem. *Bardz. Trag.* 64. KARMICIELKA, i, ż., która karmi, die Nährerin, Ernährerin ic.; *Croat.* kërmitelicza; *Sorab.* 1. kubuwarika, kubelniczka; *Bosn.* hranitegliza, gojitegliza; *Ross.* питательница, (кормилица мамка, *vulg.* dobrodziejka). Ziemia,

stara ta nasza karmicielka. *Weg. Marm.* 101. Ziemia Juby, lwów karmicielka. *Hor.* 1, 107. *Min.* Gdy się kto na ten świat rodzi, karmicielki i mistrza potrzebuje. *Kucz. Kat.* 2, 326. Karmicielka piersiami, die Säugerin. Sama była karmicielką córki swojej. *Zab.* 14, 330. KARMENIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Nährren, Ernährren, Züftern, Speisern; *Vind.* jestidanje; pitanie, tiplanje; *Ross.* кормление, выкормка, (2 кормление ziemia od monarchy za zasługi dana, cf. chleb zasłużony, cf. starostwo; *Ross.* кормление съ боярскимъ судомъ starostwo grodzkie). *propr. et fig.* Leszek wtóry w karmieniu i ponoszeniu ciała osobliwie był pomiarkowanym. *Krom.* 41. victu cultuque corporis. Karmienie piersiami, daß Säugen. Mamek nierządnych aby rodzice w karmienie nie przyjmowali. *Glicz. Wych. D* 5 b. Karmienie się, daß Nährren feiner selbst, die Nahrung. (KARMIN, u, m., Maczka karmazynowa przezornie suszona, stanowi piękny gatunek farby, która się karminem zowie. *Kruml. Chym.* 492. Carmin, (cf. karmazyn). KARMIONY, a, e, *part. perf.*, Frant, jako mówią, karmiony szpakami. *Jabl. Ez.* 163. Ta dziewczyna szpakami, jak widzę, karmiona. *Teat.* 36. b, 19. O chytrych mówią, że są karmione wronami. *Cn. Ad.* 75. (cf. wrona, szpak). KARMNIK, a, m., *Boh.* et *Slov.* krmnik, krmniczek (2 wieprz karmny); *Sorab.* 1. swinaczé khóbr; *Vind.* pitounék, pitounjak; *Bosn.* brriolog, cf. barłog; *Ross.* кормовище okolica w paszę bogata; *Carn.* eshbishe pabulatorium; (*Eccl.* кормильникъ, питомиль, вскормленникъ, воспитанникъ wychowaniec); chlew od karmienia, der Maststall. Świnie, jeżeli się w domu karmią, po rozepchaniu rozsadzają się do karmnika. *Kluk. Zw.* 1, 288. Młótem wieprze w karmniku tuczono. *Min. Ryt.* 3, 284. — §. *botan.* Karmnik, *sagina*, rodzaj roślinki, jednej z najmniejszych, na nieurodzajnych błotnych pastwiskach rosnącej. *Kluk. Dykc.* 3, 37. Maststaut. Karmnik stojący, erecta, leżący, procumbens. *Jundz.* 143. daß aufrechte und gestrecte Maststaut. KARMNO *adverb.*, tuczno, syto, niegłodno, nahrhaft, mästend, satt, nicht hungertig. Niemało takich, co isć w niebo uczą Ogłodzonego ciała umartwieniem, Sami się karmno chowają i tuczą. *Mon.* 71, 794. KARMNOŚĆ, ści, ż., posilność, sytość, die Nährhaftigkeit; *Ross.* питательность. KARMNY, a, e, karmiący, sycący, nahrhaft, nährend; karmny piersiami, säugend; *Boh.* et *Slov.* krmný, krmeny; *Vind.* pitoun, rediten, tezhni, redijozhen, reditliu; *Carn.* rëjen, mastne; *Ross.* кормный, кормовой, питательный; (*distg.* *Rag.* karmegliv lipus, karmeglstvo lippitudo). Już zaschły usta u pragnących dzietek, Pali się mleko w piersiach karmnych matek. *Zab.* 12, 409. *Kossak.* — §. Karmny, tuczny, gemästet, feist. Koń spasył, a wieprz karmny. *Zab.* 13, 411. Stapa z partesów na kształt karmnego prałata. *Zab.* 13, 276. *Treb.*

Pochodz. dokarmić, nakarmić, okarmić się, odkarmić, pokarmić, pokarm, podkarm, podkarmić, przekarmić, ukarmić, wykarmić, skarmić.

*KARNAL, a, m., [porówn. *średn. łac.* carnelus albo quarnellus; *franc.* carneau albo carnel - okienko w blankach murów wysokich. *Du Cange.* — 6] n. p. Godzien ten ja-

- strząb', żeby w karnalu zlotolitym siedział, Kiedybym też o gniaździe jego i ja wiedział. *Pot. Pocz.* 120.?
- KARNAT**, u, m., n. p. Karnaty u flisów zowią się 6 sznurów, po 3 z każdej strony, któremi jest maszt od budy umocowany; pierwszy z nich wiatrowy, drugi średni, trzeci masztowy. *Magier. Mskr. Mastseile, Masttaue. Haur. Ek.* 170.
- KARNAWAŁ**, u, m., z *Franc.*, mięsopust, zapusty, *Carneval, Oester. Fasching; Slav.* poklade; *Ross.* сыропусть, сыропустіе, сырная недѣля, сыропустная недѣля. Twarz była wesola, można było z niej karnawał malować. *Teat.* 10, 5.
- KARNEOL**, u, m., z *Łac.*, kamień drogi; *Ross.* сардый, сердоликъ, der Carneol, ein Edelstein; *Boh.* karnyol.
- KARNIE**, **KARNO** *adverb. adj.* karny, ukrócenie, skromnie, żółty, żółtygląd. Bodajby wszystkie rodzice tak karno chowały swoje dzieci. *Teat.* 8, 101. **KARNIK**, a, m., §. 1) karzyciel, karzący, *Ross.* каратель; *Eecl.* казнитель, der Bestrafer, der Züchtiger. Za Ludwika Węgierskiego ucześnieczyli lotrostwa, że nikt karnikiem lotrostwa nie obiecał się. *Krom.* 383. — §. 2) Karnik, od kary, furman, *carrucarius. Macz., Boh. et Slov.* karnik; *Vind.* garlovez, vosnik, der Kärner.
- KARNIOLA**, i, ż., znaczna prowincya Austrii. *Dykc. Geogr.* 2, 18, Krain; *Boh.* Kransko; *Slav.* Krainska; *Carn.* Krainysku, Krainska semla; *Vind.* Kranja, Krainska deshela, Krainsku (sellu); *Bosn.* Kragnska zemglja; *Croat.* Krainszka zemlja. **KARNIOLSKI**, a, ie, Krainski, z Karnioli, Krainier; *Boh.* Kranský (cf. Ukraiński); *Vind.* Krainski, po Krainsku; *Croat.* Krainszki. **KARNIOLCZYK**, a, m. mężczyzna rodem z Karnioli, Krainczyk, ein Krainer; *Vind.* Krainz; *Croat.* Kranyecz. **KARNIOLKA**, i, ż., kobieta rodem z Karnioli, eine Krainerinn; *Vind.* Krainjiza; *Croat.* Kranyicza.
- KARNO** *ob.* Karnie.
- KARNÓW**, a, m., *Lat.* Carnovia, Jägerndorf, piękne miasto i zamek w Szląsku górnym Austriackim. *Dykc. Geogr.* 1, 290. **KARNOWSKI**, a, ie, od Karnowa, Jägerndorf. Księstwo Karnowskie ze stolicą Karnowem. *Wyw. Geogr.* 238. 'Karnowego (Karnowskiego) sukna postaw.... *Instr. cel. Lit.*
- KARNOŚĆ**, ści, ż., rząd pod grozą, die Zucht, Mannszucht, Disziplin; *Boh.* ćud, ćud; *Sorab.* 1. czahnidba. Karność żołnierska srogim hamowaniem żyje. *Warg. Wal.* 55. Pod czas wojny straszliwa jest w wojsku karność; najmniejsze przestępstwo karze śmierci podpada. *Teat.* 21, 160. Zawsze mię trzyma w karności, nawet nie pozwala, ażebym z mężczyznami rozmawiała. *Teat.* 7, d, 24. *Czart. Kaw.* Szkodliwe jest przejrzenie występku, karność czyni, aby się ludzie chronili złości, aby się zachwalstwo nie mnożyło. *Gost. Gor.* 124. Niekarność pobudka do złego. *Cn. Ad.* 606. Karność zachować. *N. Pam.* 24, 291. (wstrzymywać się od złego). Karność zakonna, die Kirchengucht, Ordenszucht. — §. Karanie, kara, das Strafen, Bestrafen, die Strafe. Najszkodliwsza Rzpltej, gdy niektórzy możni nie podejmują karności od niej włożonej. *Modrz. Baz.* 386. Rodziców i nauczycielów karność tak przyjmować należy, jak incyzyą od lekarza. *Pileh. Sen.* 240. **KARNY**, a, e, od kary, Straf., zur Strafe gehörig. Karny ogień piecze buntownicze duchy. *Przyb. Mill.* 8. Ofiarami karnemi Marsa błagano, ilekroć trafiło się co przeciwko niemu wykroczyć, to jest, blizkich, krewnych, braci, synów własnych śmiercią, abo zelżeniem. *Warg. Wal.* 52. Niekarny grzech, gdy wszyscy w jednej grzeszą mierze. *Bardz. Luk.* 78. (gdzie wszyscy grzeszą, niemasz kary). — §. Karny, karą poprawny, żółty, der sich zuehen lässt, verbesserlich; *Sorab.* 1. czahnidbené, czahnidbenité; *Boh.* ćudný. — §. Skromny, powściągliwy, mäßig, bescheiden, żółty, eßbar. Pod karą jej piersią. *Hul. Ow.* 26.
- KAROÇA**, y, ż., karota, die Rutzsche, Carosse; (*Ital.* carrozza; *Gall.* carosse); *Ross. obs.* колымага. Jechałem na karocy cesarskiej na audyencyą. *J. Ossol. Boh.* 1, 421. Kto się w karocy po mieście sześciami kołmi wozi, a processya sług przed nią idzie, złotych dziesięć zapłaci. *Lek. C.* 4. Wiedeńska karoca. *Pot. Jow.* 192. Z tym w karoce wszyscy powiadali, A kawalkata osobno chodzila. *Auszp.* 19. Zapadł Kazimierz w chorobę, jednak nie tak gwałtownie, jakoby na karocy do Krakowa nie mógł być jechać. *Krom.* 366. Młoda żonka staremu, jak Włoch mówi, karoca do nieba. *Opal. Sat.* 14. Wysiadł z karocy. *Wys. Aloj.* 316.
- KAROFIAŁ**, u, m., [goździk, *grecz.* καρδύβιλλον; *czesk. słow.* karafilat; *illir.* karafil. 2]; n. p. W wieńcu tym są karofiały białe, są też i czerwone. *Auszp.* 5.?
- KAROL**, a, m., **KAROLEK**, lka, **KARLUŚ**, ia, m., *demin.*, imię mekzie, Karl, u dawnych *Kurzel* qu. v. *Dudz.* 17, *Sorab.* 2. Karlo, Karlko, Karlizko. — §. Karolek *botan. carum*, rodzaj rośliny, mający kwiaty w okołkach; u nas na łąkach czyni paszę bydłu bardzo zdrową. *Kluk. Dykc.* 1, 111. Nasienie jego zdrową przyprawą jest potraw nadymających. *ib.* Kmin polny. *Jundz.* 194. karuj, der Feldfümmel, Wiesenfümmel. **KAROLINA**, y, ż., **KAROLINKA**, i, ż., *zdrobn.*, imię kobiece, Caroline. *Teat.* 53, b, 55. **KAROLKOWY**, a, e, *botan.* od karolku, karujowy, Feldfümmel. Prości ludzie piją gorzałkę karolkową. *Kluk. Dykc.* 1, 111.
- KAROSIWI**, a, e. *Ross.* сивожељзная лошадь, karosiwy koń, ein Eisenstimmel.
- KAROTA**, y, ż., *Ital.* carotta, die Carrotte, Beete, Mangold, głuchy pasternak, marchew' Włoska. *Syr.* 1058. Pasternaki wiejskie karotami od Łacinników mianowane. *ib.* 1054.
- KAROWAĆ** *cz. niedok.*, drzewo wywozić na ład. *Wolsk.* das Holz aus dem Wasser farren. Karowanie: **KARÓWKA**, i, ż., das Holzfarren. **KAROWNIK** (*ob.* Karnik 2). *Tr.* der Kärner. **KAROWY**, a, e, od kar, Karren. Magazyn karowy w Warszawie.
- KARP'**, ia, m., *Boh.* kapr, kapřk, kapřček; *Slov.* kaper; *Sorab.* 1. karp, kharp; *Carn.* karf; *Vind.* karp, karf; *Croat.* kràp, sàran; *Slav.* sharan; *Bosn.* karp, scjaran, *ob.* Szaranki; *Ross.* карпъ; cf. korop'; *Lat. med.* carpio; *Ital.* carpa; *Gall.* carpe; *Angl.* carp; *Dan. et Svec.* karpe, cf. *Lat.* cyprinus; *Graec.* κarpῖος; carpa; der Karpfen, ryba

stawowa, jezierna, rzeczna, bardzo smaczna, szczęki mająca bez zębów, długości sześciu ćwierci, żywi się robakami i roślinami wodnymi. *Zool. Nar.* 188. Narybek karpi, kroczi, stopniki, słusne karpie, ćwiki. *Haur. Sk.* 141. Szarany, szaranki *qu. v.* Gatunki karpia *Ross. сазанъ, сазанчикъ, синецъ, сапа, вырезубъ* *ob.* Karpiołosość, wyroząd. Karp' karaś, *der Karanfischenkarpfen.* Karasie pewne, bardzo podobne do karpi, karp' karasiami nazywamy, są to mieszańce z karpi i z karasi. *Kluk. Zw.* 3, 158. — U karpia głowa najsmaczniejsza, u szczuki ogon. *Żegl. Ad.* 260. *carpionem a capite lauda.* KARP' herb; trzy gwiazdy w polu błękitnym. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen.

Pochodz. karpik, karpie, karpi, karpiowy, karpiówka, karpiówkowy, karpiołosość.

*KARP, *Haur. Ek.* 168., *ob.* Karb.

KARPA, *y, ź.*, w rzece, w stawie, w sadzawce kłodzina, karcz, łom, o który się sieć, albo czołn, łódź zawadza. *Cn. Th. retae, virgulta et arbores, quae ex ripis luminum eminent, aut in alveis eorum extant, et praetereuntes naves irretiunt et impediunt, Ross. kapwa; Croat. szversje, penovje, ein Strunk ober Klotz im Wasser, woran Rege und Röhne hängen bleiben.* Rysia trzeba pilnować, aby się w ziemi nie zagrzebił, albo pod jaką karpę, albo pod korzeń drzewa jakiego nie skrył. *Haur. Sk.* 340. Łuczywo całą karpą zbite, czyli na drzazgi poszczepane, zażywa się do podpalenia. *Kluk. Rosl.* 2, 182. (*cf.* karpic). KARPETNY, *a, e,* pełen karp, *n. p.* Przebieżał góry ostre i karpetne. *Past. Fid.* 81. *ob.* Karpowaty, frunfig, stolprig.

KARPACKIE góry, nazywają się od góry jednej najwyższej, śniegiem zawsze okrytej, Karpak nazwanej; niektórzy je zowią Tatrami, że się aż ku Tartaryi ciągną. Strona jedna gór Karpackich należy do Węgier, a północna należała do Polski, która pod Nowym Targiem Magora, pod Drużbakami Krępak, a pod Gorlicami Beszkid nazywa się. *Ład. H. N.* 43. die Karpathen, das Karpathische Gebürge, *ob.* Krępak.

KARPI, *ia, ie,* od karpia, karpiowy, Karpfen.

KARPIĆ, *il, i, intrans. niedok.* dukwić nad czym, kawęczyć. *Włod.* siedzieć nad czym, leżeć nad czym, umierać nad czym. *Cn. Th.* 271. (*cf.* karpa; *Rag.* karpiti sarcire), über etwas liegen und brüten, nicht vom Flede kommen. KARPIC się *recipr.*, *n. p.* Gdy ziemia po deszczu przy kapuscie zbyt mokra, nie trzeba ją na ten czas okopywać, aż przeschnie, aby się nie karpila. *Haur. Sk.* 57. żeby nie bryłowaciała, gruczołowaciała.

KARPIE, *ięcia, n.*, młody karpik, ein junger Karpfen. Na wiosnę szczubleta, karpiecia i wszelaki drób' łowić, a stawy tym rybić. *Haur. Ek.* 68.

KARPIEL, *a, m.*, rodzaj brukwi, znajdujący się na Spizu, bardzo smaczny. *Ład. H. N.* 69. eine Art Kohlrüben, im Zipfischen.

KARPIK, *a, m., demin. nom.* karp', das Karpfen; *Boh.* karpik, karpicek. Karpik Chiński, *cyprinus auratus*, *der Goldfisch*, kadłub ma złotawego koloru, który podług lat jego odmienia się, i bywa czerwonawy, białawy lub cie-

mny. Rybę tę dla osobliwości przywożą z Chin do Europy, i chowają w małych sadzawkach. *Zool. Nar.* 189. KARPINA, *y, ź.*, biedny chudy karp', ein elender Karpfen. *Jak. Baj.* 129. KARIOLESZCZ, *a, m., der Braffenkarpfen*, trzyma szrodek między karpiami i leszczami, mając kształt pierwszych, a kolor drugich. *Kluk. Zw.* 3, 150. KARIOŁOSOŚĆ, *ia, m., salmo Cyprinoides*, *der Laichkarpfen*, ryba morska w rzeki wchodząca; w Dnieprze się znajduje, gdzie ją wyrozbem zowią, *Ross. вырезубъ.* Podobna jest do karpia. Po całym ciele ma wiele białych twardych kropek, zład u Niemców perłowa jest nazwana, *der Perlfish.* *Kluk. Zw.* 3, 168. KARIOŹKA, *i, ź.*, Biberšmanz, Zunge, Fladziegel, eine Art Dachziegel. Karpiołowski, dachówki płaskie; lepsze są od wyginanych, nie obciążają tyle dachu, i prędzej je można wytłoczyć. *Kluk. Kop.* 1, 304. KARIOŹKOWY, *a, e,* na kształt karpiołowski, biberšmanzig, schuppicht. Liście karpiołkowe, imbricata, kiedy jeden liść zachodzi na drugi, jak łuszcza na rybie. *Bot. Nar.* 30. KARIOŹY, *a, e,* karpi, od karpia, *Vind. karfou, karpni, Karpfen.* Mięso karpiołowe łatwe do strawienia. *Kluk. Zw.* 3, 150.

KARPOWATY, KARPOWY, *a, e,* karpetny, pełen klocków zagrzeźnionych, zawadzisty, *n. p.* Rzeka karpowata. *Tr.* ein Fluß voll Baumstöße. Karpowe gwoździe, służą do przyciągania zymbratów do wręgów. *Magier. Mskr.* Baltennigel. Miejsce karpowate *Ross. каршовникъ.* KARPOWAĆ, *al, uje, cz. niedok.*, karpą zawadzać, zatrzymywać, *n. p.* Rzeka ta często łodzie karpuje. *Tr.* mit Baumstößen unter dem Wasser aufhalten.

KARTA, *y, ź.*, KARTKA, KARTECZKA, *i, ź., demin., (Boh.* kart, škarta, škartička; *Sorab.* 2. kohrta; *Vind.* karta, kvarta, kvartiza; *Carn.* qvarta; *Croat.* harta, paperus, séda, czedula, sédica; *Dal.* karta; *Bosn.* hartia, karta papier; *Ross.* карта, карточка; *Ecc.* хартичка, (*Ross.* хартия papier); *Lat.* charta; *Germ.* Karte). — §. 1. Karta papieru, oprócz ksiąg leda jaka. *Cn. Th.* ein Blatt Papier. Apostołowie nie na kartach, ani czernidłem, ale na tablicach sere ludzkich symbolum swoje napisali. *Sk. Dz.* 27. Tobie niechaj ta karta będzie poświęcona, Zaczny Hrabio z Tęczyna, którego kwapiona i niespodziewana śmierć ludzi zasmuciła. *Pap. Ryc.* 23. — §. 2. Karta jedwabiu szmuklerskiego płaci zł. 1, od półkarty gr. 15. *Vol. Leg.* 6, 133. von einem Blatte Seide, so viel Rähseide, als in ein Blatt gewickelt wird. — §. 3. Karta w księdze, das Blatt in einem Buche. Wszystkie karty książki kłamstwu napełnił. *Sk. Dz.* 273. W następujących kartkach do ważniejszych zarzutów przystąpię. *Mon.* 68, 810. W księdze świata niektóre czytałem kartki. *Teat.* 9, 84. Ziemia, powietrzna sala, niebieskie okręgi, Najpierwsze to są u mnie, o trzech kartach księgi. *Zimor. Siel.* 312. — NB. Karty w dawnych księgach, gdzie nie obiedwie strony pisane, tylko cała kartka się liczy, listami się zowią, *n. p.* w *Herburcie.* Teraz zaś, przytaczając pisarza *n. p.* *Naruszewicza Dzieła*, na karcie 102, rozumie się pagina, pojedyncza stronica karty pisanej. — §. 4. Gips łuszczący się, niby w kartki ułożony. *Torz. Szk.* 199. w listeczki, in Blätter. — §. 5. Forma, kształt księgi, das Format eines

Buchß, n. p. Jak wielkiej karty księga? na jaki kształt księga, na jakie modum (*inepte*)? Regalowej karty, półarkuszkowej, ćwierćarkuszkowej. *Cn. Th.* 143. — §. Karty: księgi, papier, die Bücher, daß Papier. Nie będą, gdy co dobrze czynisz, milczec karty, Będzie ten twój czyn, w ludzkiej pamięci zawarty. *Petr. Hor.* 2, L 3. — §. Karta krajopisarska *ob. Mappa*. — §. 3. Karta pisana oprócz ksiąg, kartelusz, ceduła, skrypt, ein beschriebenes Blatt, ein Zettel. Karty dłużne, które na siebie daje jaki bogaty człowiek, tyle ważą u kredytorów, jak pieniądze. *Pam.* 84, 866. Schuldbriefe. Do szeląga, co tylko kartę ujrzał, zaraz nam wypłacił. *Teat.* 42. d, d. Zgrał się, musiał się fantować, i karty wydawać. *Teat.* 19. b, 33. Wiele narobił długów na kartę posagu méj córki. *ib.* 34, 76. (na zapis posagowy). Odebrał od niego srebro, oddawszy kartę jego ręczną. *ib.* 42. d, b. (skrypt własnej ręki, cyrograf). Kartą się obowiązać. *ib.* 12, 43. (na piśmie). Słowo wiatr, karta papier. *Min. Ryt.* 3, 319. Słowo wiatr, karta grunt. *Teat.* 29. c, 64. cf. czarne na białym, Worte sind Worte, Schrift ist Schrift; schriftlich etwas haben ist besser, als mündlich. Ja poczciwemu na słowo wierzę, a złemu i na kartę niegotowem wierzyć. *Boh. Kom.* 1, 356. Trzebaby żeby mi na to karteczkę dano. *Boh. Kom.* 1, 220. Za kartami używał pieniędzy. *Kras. Pod.* 2, 21. za assygnacjami, gegen Reverse, Schuldscheine. Nie wiem, jakim summieniem ci panowie za zasługi kartami kontentować mogą. *Teat.* 49. c, 2. Zawiedzionym od tyłu Ichmości, którzy zamiast pieniędzy karty mi tylko podawali. *ib.* statt Geld Papiere, Schuldscheine, oder auch Anweisungen. Wexelbryf, to jest kartka kambialna. *Grod. Dys. C 4 b*. Zastawiał się kartką kambialną. *ib.* mit einem Wechsel. Trudność przewożenia pieniędzy, była powodem do ustanowienia we wszystkich prawie rządnych narodach, kart zamiennych, *lettres de change*, czyli wexłów. *Ustrz. Alg.* 299. — Jakie szczęście, trzy razy na dzień słodkie odbierać karteczki! *Teat.* 39, 7. bileciki, Siebesbriefchen. Wybierał się do odwiedzenia znaczniejszych w mieście osób, i liczbę kartek spisać kazał do oddania, gdyby kogo nie zastał. *Mon.* 65, 303. Visitenbillet, Visitenkarten. Registra nieprzepisane, w raptularzu tylko, na karteczkach. *Teat.* 19. b, 49. na świstkach, auf losen Blättern, Zetteln. Wotowanie ma być, albo galkami, albo kartkami dawane. *Bzow. Roż.* 120. — §. 4. Karty do grania, *Vind.* karte, trapule, kvarta, kvartni list; *Bosn.* karte od igre, Spieľarten, Kartenblätter, Karten. Zaczynam karty rozdawać, każdemu pięć rozdawszy, wyrzuć jedną kartę, alić dzwonka zaświeciła. *Boh. Kom.* 2, 279. Co robić? trzeba w karteczki pograć. *Mon.* 65, 40., (*Boh.* kartjm, kartiti; *Vind.* kartat, quartat; *Carn.* quartam). Grajmy więc; ja daję karty. *Teat.* 52. d, 104. Na jedną kartę więcej stawia pieniędzy, niż na cały rok ma intraty. *ib.* 8, 33. Gra w karty *Ross.* карежъ. Z téj sumki wiele zmarnotrawił, a resztę w karteczki przegrał. *Zab.* 13, 204. Podłość kartuje karty każdemu wielkiemu panu, który gra umyślem wygrania. *Zab.* 5, 57. Pamiętają ludzie, jakę i sam w karteczki zaczynał. *Boh. Kom.* 1, 114. Woli się karteczkami zabawiać, niż książką. *Falib. Dis.* L 2. Gry

w karty: chapanka, trysetka, tryszaczek, farao, kwincecz, weintin, onzedmi. *Teat.* 24. b, 7. dodaj: kasztelan, maryaż, cf. *Ross.* ерошки. Kart tasowanie *Ross.* тасовка. Karty jednej maści *Ross.* ннрѣсъ. Z głupim w karty, z mądrym w żarty. *Rys. Ad.* 81. Kto grywa w karty, ma grzbiet i łeb odarty. *Zegl. Ad.* 116. — *Fig.* Dobrze w karty wejrzeć im trzeba. *Gost. Gor.* 28. pilnować ich kroków, man muß ihnen in die Karte sehen, ihnen wohl auf die Finger sehen. — §. 5. *botan.* Szczotki niegdzie kartami zowią, jest to oset, który umyślnie sięją i przesadzają, aby tym twardsze i ostrzejsze były ku drapaniu sukna, bowiem tego sukiennicy potrzebują. *Cresc.* 284., *Lat.* carduus; *Dipsacus fullonum* Linn., die Kardensistel, die Karbe, Weberfarbe.

Pochodz. kartować, kartownik, kartowy, kartelusz, nakartować, pokartować, przekartować, ukartować, zakartować.

KARTACZ, KARTECZ, KARTUSZ, a, m., (*Vind.* kartazha; *Ross.* картеча, картечка; *Gall.* cartouche, *Elym.* charta), die Kartätsche. Pociskiem do armat używanym są też kartecze, to jest pewna liczba kul drobnych albo siekanego żelaza, ułożona w worku jakim albo pudełku tejże średnicy co kula, i na miejscu jej w kanał nabita. *Jak. Art.* 1, 253. (cf. gronowe kartecze). Kartacze. *Pap. W.* 1, 269. KARTACZOWY, KARTECZOWY, a, e, od kartaczów. *Ross.* картечный, Kartätschen. Sztuce karteczowe, Kartätschenröhre, gatunek broni bardzo krótkiej, wagomiaru obszerniejszego nad zwyczaj, dla strzelania z nich kartaczami. *Jak. Art.* 2, 397.

KARTAN, a, m., KARTANA, y, ż., KARTAUNA, (*Lat. med.* cartouwe; *Svec.* kartow, cf. quartana); die Karttaune; (*Vind.* voiskna strelniza, kortauna, shoudnu strielashtvu). Kartan albo murołom nazywała się armata wielka, niosąca kulę 48funtową. *Jak. Art.* 3, 302. Dupelkartauny obudzającymi, albo mur burzącymi, pospolite kartauny śpiwakami, piszczkami, półkartauny burzycielami, małe kusicielami zowią. *Archel.* 8. Działa i kartany ich nie huczą, ale wyją. *Psalm.* 67. Mury z kartanów kruszyli. *Leszcz. Class.* 89.

KARTECZKA *ob. Karta*. KARTEL, u, m., (*Ital.* cartello; *Gall.* cartel; *Angl.* cartel); daß Cartell, ugoda między dwoma mocarstwami na wymianę lub wykupno niewolników i zbiegów. *Pap. W.* 1, 474. — §. Kartel, KARTELUSZ, pisana wyzwa na pojedynek, die schriftliche Aufforderung zum Duell. Trafiło mi się w pewnym domu widzieć kartelusz drukowany. *Mon.* 65, 200. Kartelusza pojedynkowego od nieprzyjaciela nie przyjmiesz, nikczemnikiem będziesz miany. *Birk. Gl. Kun.* 18. — §. Kartele, karty, pisma, Blätter. Kartele, ramoty. *Smotr. Lam.* 175. Wiesz, jakem wzrastał przy książce i pism karteluszach. *Zab.* 12, 326. *Ejsym.*

KARTOFEL, fla, m., KARTOFELEK, lka, m. zdrobn., (z *Niem.* die Kartoffel, der Erdapsel, *Boh.* brambor, země; *Ross.* картофель; jabłka ziemne (ziemiaki), roślina bardzo pożyteczna i posilna. *Lad. H. N.* 69. Żadnej zamorskiej rośliny tak nagle w Europie nie rozmnożono, jak kartofle, które z Ameryki pochodzą. *Kluk. Rośl.* 3, 356. są czer-

wone i białe. *ib.* 1, 209. **KARTOFLARZ**, a, m., lubiący jadać kartofle, der Kartoffeleßer; w *rodz. żeńsk.* kartoflarka.

KARTON, u, m., *Ital.* cartone; *Gall.* carton; wielka karta papieru tegiego do rysowania, malowania. *Jak. Mat.* 1, 300. der Carton; *Ross.* картузная бумага. *Łesk. Mier.* 132.

KARTOWAĆ, a, uje, *cz. niedok.*, pokartować, zkartować, ukartować, ukarcić *dok.*, karty do gry mieszać, die Karten mischen, farten; *Sorab.* 2. kortowasch; (*Vind.* kvartati grać w karty). Podłość kartuje karty wielkiemu panu, który gra umysłem wygrania. *Zab.* 3, 57. — *Fig.* Knować, układać, rozporządzać, kierować co, etwaś farten, abfarten, einleiten. W tym zamęcie przez siebie ukarconym, obłowił się znacznie. *Kur. P.* 57. Ukartowano mój maryaż. *Teat.* 49, 34. Wielka rzecz w polityce, wiedzieć, czy rzeczy tak są skartowane, że się czego dobrego z nich można spodziewać. *Lub. Roz.* 108. Gwardyą sobie z nich ukartowawszy, ciągnął ku Rzymowi. *Chrośc. Fars.* 102. (uformowawszy). — §. Kartować się *zaimk.*, układać się, im Ordnung kommen. Skartowały się pomieszane piechoty. *Leszcz. Class.* 77. Na tym sejmie senat się Polski z Litewskim pokartował. *Nies.* 1, 248. (porozumiał się).

KARTOWIESZCZBIARZ, a, m., wróżący z kart, ein Kartenvorwahrer. Stanałem przed tym kartowieszczbiarzem, radząc się go względem wypadków przyszłych. *N. Pam.* 2, 167.

KARTOWNICA, y, ż., **KARTOWNICZKA**, i, ż., *dem.*, grająca w karty, kartom oddana, szulerka, die Kartenspielerinn; *Ross.* картежица. Zalotnice, kartownice, próżniaczki, strojnisie, zbytnickie. *Mon.* 71, 609. Znajdują się w białej płci, nie śmiem mówić, kartowniczki, gdyż to słowo jest bardzo podłe dla nich, które zbyt są przywiązane do gry. *ib.* 68, 164.

KARTOWNIK, **KARCIARZ**, a, m., **KARTOWNICZEK**, czka, m., *dem.*, który karty do gry robi, *Boh.* kartar, kartarský mjstr; *Vind.* kvartodelauz; *Carn.* quartavz, quartazh; *Croat.* kartar; *Ross.* карточникъ; *Ecc.* картникъ; der Kartenspieler. Klajstr dla kartowników i intrologatorów. *Syr.* 918. Iglarze, grzebiennicy, kartownicy. *Vol. Leg.* 3, 592. — §. Gracz karciany, ein Kartenspieler; *Carn.* quartopirz, quartazh; *Vind.* kvartavez; *Ross.* картежникъ. Kartownik, grając wszystkie życia chwile. *Mon.* 65, 99. Kostera, kartownik, próżniak. *ib.* 361. Kartownikiem nie jestem, ale kart nie odrzucam. *Kras. Pod.* 1, 187. Nieszczęście do filozofii przyprowadza; a kartownik wszystko przegrawszy, wraca się do pierwszej miłości. *Zab.* 7, 84.

KARTOWY, a, e, karciany, od kart, Karten; *Boh.* karetnj, kartarský; *Vind.* kvartni; *Ross.* карточный. Każdy dobrze urodzony człowiek żadnych innych, nad jedne kartowe, płacić nie powinien długów. *Mon.* 65, 216. *Nies.*

KARTUN, u, m., materyjka bawełniana, *Gall.* coton; *Malabar.* kartum, der Kartun; *Slav.* kartun; *Ross.* выбойка.

KARTUNOWY, a, e, z kartunu, Kartun; *Ross.* выбойчатый.

KARTUNA ob. Kartana.

KARTUSZ, a, m., §. 1. Kartacz *qu. vid.* — §. 2. Nabój, die Ladung, die Patrone. *Tr.*, (*Ross.* картязъ pakiet; kapelus podrózny). — §. 3. Kartusz, brzegi ozdobne, któremi rysowanie planty lub mapy otaczają, die Cartusche, zierische

Einfassung einer Zeichnung; (*Gall.* cartouche). Wszelkie kartusze należą do rzeczy, bez których obejść się można na planie, a wyciągają, jeżeli dobrze mają być zrobionymi, wiele czasu. *Łesk. Miern.* 245. Wszelkie przyozdobione kadry, rysowane i malowane kartusze, wcale są niepotrzebnymi na plantach, i już nie w modzie. *ib.* 115.

KARTUZYA, yi, ż., §. 1. Kartuzya wielka, *Chartreuse Grande*, miasto w Delfinacie, zkađ kartuzyański zakon wywód swój ma. *Dykc. Geogr.* 1, 127. *Chartreuse*, eine Stadt im Delphinat. — §. 2. Kartuzya, die Cartause, klasztor kartuzyański, ein Carthäuserkloster; *Vind.* kartausha, kartaushtvu; *Boh.* kartauz, kartauzy. **KARTUZYANIN**, **KARTUZYA**, a, m., zakonnik kartuzyański, der Carthäuser, Carthäusermönch; (*Vind.* kartaushar, kartaisar). Kartuzowie nastali od Bruna Kolońskiego r. 1095. *Teof. Zw. B.* 4. General Kartuzyanów w Kartuzyi Wielkiej przemieszkuje. *Dykc. Geogr.* 1, 127. List Ludwika króla do ojców Cartuzów (Kartuzów). *Sk. Dz.* 1105. **KARTUZYANKA**, i, ż., zakonnica kartuzyańska, die Carthäusernonne. **KARTUZYAŃSKI**, a, ie, od Kartuzyan, Carthäuser; *Boh.* kartauzský. **KARTUZEK**, zka, m., kartuzki, gatunek goździków, których liście jak haki się zakręcają. *Kluk. Rosl.* 1, 262. *dianthus Carthusianorum Linn.*, die Carthäusernelke. *Jundz.* 242.

KARUJ, uja, m., z *Łac. carum*, kmin polny, anyż polny. *Syr.* 414. karolek, der Feldkümmel. **KARUJOWY**, a, e, od karuja abo kminu polnego, karolkowy, Feldkümmel.

KARUK, u, m., u Kozaków karkul; *Ross.* кардукъ, бѣлужей клей; *Carn.* alkur; *Vind.* hrostovez, die Hausenblase. Karuk, jest to przedni klej, z wywarzonych błonek i tylnych kości wyzowych. *Pam.* 83, 617. Z pęcherza, skóry i trzewów gotowanych wyza, robią klej karukiem, *ichthyocola* zwanym. *Zool. Nar.* 193. Szkło gorące do żelaza rozegrzanego chwyta się, jak karuk. *Torz.* 129. (mocno nie spaja). Karuk nie jest tak do farb sprawny, jak klej pergaminowy. *Haur. Sk.* 369. Co karuk robi *Ross.* клейщикъ. — §. *Poet.* Piękna Semiramis mury dziwne klei asfaltyckim karukiem. *Tward. Mscr.* 119.

KARUPIEL, **KARUPIEN** ob. Miętka Grecka. *Ursin.*

KARW, u, m., (cf. krowa), wół stary leniwy. *Włod.* ein alter fauler Ochse, (cf. *Ross.* одрань, одеръ; cf. odartus; cf. *Rag.* karvnik *carnifex*). Robi nim ustawicznie, jako jakim karwem, albo grubym osłem. *Rej. Zw.* 157. Gnuśny karw siodła sobie, źrzebiec jarzma życzy. *Zab.* 8, 331. Mknie karf z pod pługą szyję zamuloną. *ib.* 15, 356. Już oni twoi słudzy teraz (po śmierci) cię dźwigają, Jako onego karwu, co go łupić mają. *Rej. Wiz.* 84. Brzuch wywaliwszy, siedzi jak łusty karw, który nie wie, kiedy mu w róg dadzą. *Rej. Zw.* 159 b. Patrz, co potym te karwy (o krowach, widzianych od Józefa przez sen) na Egipt przywiodły. *Rej. Wiz.* 120. — *Etiams de aliis animantibus, et de homine dicitur. Cn. Th.* ein alter Faulenzler. *adj.* Karwi.

KARWACKI, a, ie, (*Boh.* Charwatský; *Vind.* Hrovashki; *Croat.* Horvatszki); Kroacki, Croatisch. Ziemia Karwacka, Croatiaen; (*Boh.* Charwaty; *Vind.* Hrovashku (sellu); *Croat.* Corvata a Corvino Messala; *Slav.* Horvátska; *Bosn.* Herivača, Herverska zemlja, Herwatia); część ziemi Słowiań-

- skiej, królestwo świeżej pamięci ojców albo dziadów naszym znamienite było. *Krom. 23*. Wisi tu jego portret w ubiorze z Korwacka. *Kras. Pod. 1, 242*. po Karwacku, *Croatisch gekleidet; ob. Karwat*.
- *KARWASER, u, m., [KARWASERA, y, ż., gospoda kupiecka na wschodzie; z *tureck.* kerwan seraj, dwór gościnny. *Men.* Zład pomknieni się do Afsy, sławnej Karwasery, Ibrahima Baszy spezy, gdzie w cieniu oliwnym Meczet widzieć i łaźnią z akweduktem dziwnym. W nim stajnia naprzód, wielkim kosztem murowana, gdzie we środku, szeregów kilka, konie stawają. Przy ścianach kominy przestronne dla wczasu gości na przymurkach obwyższych. Dwa dni w tydzień, we Wtorek i w Piątek, gdy się gość trafi, i od koni i od siebie nic nie płaci. *Tward. Leg. 54. — 3*] n. p. Ankus Hostyą założył, jakoby wróżąc, że osada ta, niejakim pomorskim karwaserem [*veluti maritimo urbis hospitio*. 5] być miała Rzymowi, w którymby wszystkiego świata dostatki przyjmować się miały. *Faliss. Fl. 9*. raczej farwaser, z *Niem.* Faßwasser pod Gdańskiem.
- KARWASZ, a, m., (cf. *Ital.* corazzo; *Lat.* coratium et coriaceus; *Pol.* kiryś; *Germ.* Rüst), §. 1. brachiale militum e lamina ferrea. *Cn. Th.* naramiennik żelazny. *Włod.* die eiserne Armgehänge am Panzer. Słudzy jego karwasze żelazne na reku mieli. *Star. Ref. 81*. Jak płał karwasze z naszych żołnierzy Hektor. *Min. Ryt. 1, 81*. Towarzysza pancernego karwasze demeszkowe. *Chmiel. 1, 82., Teat. 44, 88.* — §. 2. Gatunek sukna abo materyi. *Tr. eine gewisse Art von Tuch oder Zeug.* (cf. karazya). Co dawniej była łąta, to dziś karwasz. *Dwor. F. 2*. Myślę o karwaszu na suknią, bo się łokcie wkrótce wyklują. *Tr.;* (cf. karwatka). Tychby to powieszać, co owo z karwaszami do skarbu przystają, a teraz kilkadziesiąt tysiącami liczą. *Opal. Sat. 87.* — §. 3. Krótka szabla, ein furzer Säbel. *Tr.* Ciał go karwaszem. *Tr.* cf. karwat, kawat.
- KARWAT, a, m., mężczyzna z Karwackiej ziemi rodem, Kroata. *Włod.* ein Croat. *Croat.* Horvát; *Vind.* Hrovat; *Dal.* Harvat; *Hung.* Horvát; *Slav.* Horvát; *Bosn.* Harvat, Hrrvat, Hrrivat; *Carn.* Hrovát; *Sorab.* 1. Krobota. — §. Karwat, miano charta. *Bielaw. Myśl. B. 4 b.* Name eines Windhundes. — §. Gatunek szabli, eine Art Säbel. (cf. karwasz, kawat). Złoto Marsa rwie do siebie błaty, Płytkie bez niego nie sieką karwaty. *Mon. 71, 591*. Grozi mu karwatem. *Hor. Sat. 78*. *KARWATKA, i, ż., Kroatka, eine Croatin, *Croat.* Horvitacza. — §. Karwatka, karwateczka, chlamyduła. *Mącz.*, gatunek sukni, eine Art Kleider. Polacy chociaż karwatki i insze stroje odmienili, przecię Polaki zostali. *Tworz. Ok. D.* (cf. karwasz). Ociecie nierad się wyda synowi na ubiory, sprawiwszy mu sarawary a karwatkę. *Glicz. Wych. F. 5 b.* — §. Miarka pitych rzeczy, ein Trinfmaß. Większy jest kocieł, niżeli karwatka. *Mon. 71, 544*. Gorzałkę karwatka pić, ale nie kwartą oraz. *Haur. Sk. 512*.
- KARWI, ia, ie, od karwu, wołowy, Ochsen. Wyście czary karwich płomieniów przygasiłi snadnie, *taurorum flammis*. *Zabr. Ow. 166*.
- KARWIA, i, ż., figomorwa, sykomor, figa Egipska. *Włod.* eine Egyptische Feige.
- KARY, a, e, sierści ciemnej, von schwarzem Haar, von schwar-
- zer Farbe (von den Thieren). Wieleby kto bobrów ubił, tedy ma płacić za czarnego bobra cztery kopy groszy, a za karego dwie. *Stat. Lit. 513*. Kary koń, ein Rappe. *Warg. Radz. 57.*, (*Ross.* kapiń, kapeń; *Turc.* kara - Czarny qu. v., (cf. *Hebr.* שחור schachor niger, cf. szary); *Ross.* kapakya gniady koń).
- KARYNTYA, yi, ż., prowincya Austriacka z tytułem Księstwa. *Dyke. Geogr. 2, 19*. Kärnthén; (*Carn.* Koroshku, Korathan; *Vind.* Koroshka deshela, Korantanje, Koroshku; *Slav.* Korinthia; *Croat.* Karintia, Koruska zemlya, Korotan, Korotanszka; *Hung.* Karintia). Wyższa Karyntya *Vind.* Sverhnikoroshku. KARYNTSKI, a, ie, od Karyntyi, Kärnthner; (*Carn.* Koroshke; *Vind.* Koroshki; *Croat.* Korotanski). W Wiedniu Karyntska ulica, die Kärnthnerstraße. KARYNTCZYK, a, m., mężczyzna z Karyntyi, ein Kärnthner; (*Boh.* Korytan; *Carn.* Keroshez, Koroshz; *Vind.* Koroshiz, Korotanz, Koroshez; *Croat.* Korushec, Korossecz, Korotanic, Koretanec, Korussecz; *Slav.* Korotanic). Z wyższej Karyntyi *Carn.* Gorenz; *Vind.* Sgornokoroshiz, ein Oberkärnthner, (cf. góral). KARYNTKA, i, ż., kobieta z Karyntyi, die Kärnthnerin; (*Carn.* Koroshela, Koroshiza). Z wyższej Karyntyi *Vind.* Sgornokoroshiza.
- KARYOLKA, i, ż., KARYOLECZKA, i, ż. *zdrobn.*, gatunek lekkich pojazdów, z *Franc.*, die Carriole, daß Carriol; (cf. *Ross.* одноколка). W karyolkach i na koniach Angielskich przejeżdżali się. *Teat. 19, b, 3*. Niechże karyolkę załóża. *ib. 19, b, 67*.
- KARYSTYA, *Mon. 71, 214*. brak, niedostatek.
- *KARZA, *Ex. 58.*, ob. Kara. KARZE ob. Karać.
- *KARZEŁ, G. Karła, m., §. 1. Karol, Carl, (cf. Kertl), imię męskie, n. p. Ósmy Karzeł, król Francuzki, na końcu wieku piętnastego. *Krom. 452.*, *Oczk. Przym. 7*. Cesarzowa Marya, córka Karła piątego. *Wys. Aloj. 94*. Leszek miał być zabity od wojska Karła Wielkiego. To może być, że Karzeł Wielki walezył z tym Leszkiem. *Biel. Kr. 27*. Karzeł Wielki. *Petr. Pol. 193*. Cesarz Karzeł. *P. Kchan. Orł. 1, 5*. Przysiągł się zemścić na cesarzu Karle. *ib. 1, 1*. Karzeł Cesarz zebrał wojsko przeciwko Leszkowi wielkiemu. *Gwagn. 24.* — §. 2. Karzeł, karła, z *Niem.* der Kertl, chłop, n. p. Jejmość sobie rosłych karłów chowa, pod pretekstem usługi. *Opal. Sat. 45.* — §. 3. Karzeł, nanus, mały krótki mężyk, by pieniek. *Mącz.*, der Zwerg, cf. pędrak, pigmejezyk, pęcherz, *Boh. et Slov.* padimuzik, pjdimuzjek, (cf. piędz), trpasljk, skrcček; *Carn.* mergolin, paglovz, paglovzhek; *Sorab.* 1. ludk, lutk, (cf. ludek); *Vind.* zuergel, klop; *Croat.* magasz, magás, fisfrich; *Dal.* patulyak; *Rag.* patugljak, mágnak, zapártak, cf. zaparstek; *Bosn.* člouicjác, naniceh; *Ross.* карла, карликъ. Często olbrzymia chcą przerobić karłem. *Pot. Syl. 78*. Karłowie u Turków wychowują się z pokojowemi. *Kłok. Turk. 44*. Czyż na pniu karzeł że wysokim stoi, Już jest olbrzymem? *Zab. 15, 375*. Nie jest karłem, kto jest od olbrzymia niższy. *Klecz. Zd. 87.* — §. Karły, nisko wychowane drzewa, z których owoce wszystkie stojąc na ziemi oberwane być mogą. *Kluk. Rośl. 1, 149*. Zranjbäume, Zwergbäume. cf. karlik, karliczek, karle, karleć, karlica.

KASAĆ, ał, a, cz. *kont.*, kaši, kasze *praes.*, skąsac, ukąsić *dok.*; Boh. kausati, kauši, kausam, kausawám; Slov. kausati, kusat, kúsam; Sorab. 2. kuszach, kuszisch; Sorab. 1. kussacz, kusznem, kusznu, kuszam; Vind. kaufati; Carn. kavsam, kavsnem; Bosn. husnuti, (cf. Bosn. hús - gąsienica); Ross. кучать, укусить, кучаю, (cf. kusić); Ross. кушать; Talm. טק manducavit; Chald., Syr., Samar., Arab. ٿٿ secuit, discidit); zębami gryźć, beissen. Nie chce się głaskać tego, co kąsa. *Fred. Ad.* 112. Nie każdy kąsa, co to patrzy srogo. *J. Kchan. Frag.* 17. Nie każdy kąsa, co na drugiego wąsami potrzasa. *Jabl. Ez.* 125. Pies, co bardzo szczeka, nie bardzo kąsa. *Cn. Ad.* 402. (o psach Vind. popasti). Z bolu zęboma kasze ziemię. *Tward. Wł.* 235. Kasałbym go zębami. *Cn. Ad.* 332. Ich möchte ihn mit den Zähnen zerreißen. Jako ty śmiesz w swęj gębie święta szablę nosić, A tyś kasał zęboma swych chrześcian dosyć. *Biel. S. M. A.* 4. (zniszczył ich). — *Cave hunc, niger est.* Strzeż się przed tym, rad kąsa, to jest, zchytzy cię. *Macz.* — §. Ó owadzie: pszczoły, muchy, komory kasają, die Mücken u. stechen; (Vind. pikniti; Bosn. pekniti, ujesti). Komor kąsa. *Jabl. Buk. M. b.* — §. Pieprz, chrzan kąsa - szczypie, der Pfeffer u. f. w. beißt. Ma to w sobie gorczyca, że w oczy kąsa, i łyzy z nich wyciska. *Dambr.* 111. Korzenie to przyrodzenia jest ciepłego, która ciepłość czyni kąsanie jego. *Syr.* 187. Korzenia tego żaden człowiek, przez jego kąsanie, jeść nie może. *Sienn.* 80. Kasający Boh. kausawý; Vind. vgrisliu, vjedliu, vgrisezhen, popadeczhen; Ross. жадий, жадок, жадучий. KASAĆ się *recipr. proprie*, się beissen. Domowe sobaki, dopiero się kasały, a zaraz się liżą. *Cn. Ad.* 199. — *Fig.* Kłócić się, gryźć się wzajemnie, sich janfen, sich mit einander herumbeißen. Jest u nas przypowieść dawna: ej chłopiec to udatny, mógłby się ze dyabły kasać. *Gwagn.* 574.

Pochodz. *kasanie, kāsany, kasek, kes; gąsienica; kesy, kusy; kusza; kusić się, kuszenie, kusiciel; psikus; pokusić, pokuszenie, pokusa; niekuszony, niepokuszony; ukusić, nieukuszony; zakusić, niekuszoný; rozkusić; skusić; nakęsywać się; odkęsywać się; okasać, okęsywać; pokęsywać; przekąsać, przekęsywać, przekąszenie, przekęsywanie; przykęsywać, przykąsać; rozkąsać, rozkęsywać; ukąsać; skąsać; wkąsać; zakąsać, zakus.*

KASAĆ, ał, kasa *et* kasze *intrans. niedok.*, *et* KASAĆ się *recipr.*, (Boh. kaši, kasam, kasam se, kasati se *accingere se*, podkasywać się, Rag. izadjévati, zadjeevam, prirúcti); sich auffstürzen; (cf. Ross. касаться, коснуться tknąć się czego; Croat. kaszám, kasse *succutio*; Vind. kasan - gnušny; Dal. kaszan - późny). Wądoł ten kasanej uciecha Dyany. *Zebr. Ow.* 59. *succinctae*, podkasaney, gegürtet, gefürtzt, aufgefürtzt. Szablę przypasał, I ogromną postawę, by trzech miał bić, kasał. *Pap. Pr. D.* junaczy się, odkazywać się, zuchwale się stawić, sich fest stellen, verwegen trofen, stolz morauf seyn. Uporny, a niespokojny Świdrygajło hardzie kasał, a do przymierza z Polaki nawieść się żadnym sposobem nie dał. *Stryjk.* 543. Nie kasz zbyt w nadzieję, szczęściu nie wierz, radzę. Nadzieja oszukiwa, to w swęj nie trwa wadze.

Gaw. Siel. 386. (cf. 'kazać na co hardzie). — §. Kasać się na co, wspinać się na co, wzbijać się, porywać się chciwie do czego wysokiego, trudnego, (cf. *Lat.* accingere se), monach trachten, streben, ringen. Ani się na wielkie nazbyt kasze rzeczy, Ani się ja nad rozum wysadzam człowieczy. *J. Kchan. Ps.* 192., *Kanc. Gd.* 280. Na wielkie rzeczy się kasać. *Petr. Pol.* 213. Komu czego natura nie dała, próżno się na to ma kasać. *Ezop.* 7. Opatrzność rządzi sprawy ludzkie, chociaż się ludzie na co innego kaszą. *Baz. Hst.* 276. Używaj tego, co zdarzyły nieba, Nie kasz się na to, co twoim nie będzie. *Kniaż. Poez.* 5, 242. Udawano wojewodę Płockiego do książęcia Mazowieckiego, jakoby on się na jego państwo kasać miał. *Biel. Kr.* 118. Szkort plugawy kasał się na panoszę nad niemi. *Birk. Zyg.* 53. Na wysokie się stolice kasali, i jeden drugiego dostojnością uprzedzać chcieli. *Żarn. Post.* 3, 665. Na wysokie stolice się kaszemy, a do wyniosłości tego świata jeden drugiego ubiegamy. *ib.* 22. Przyrodzenie nieszczęsnie nasze na wysokie się stolice zawždy kasze. *ib.* 2, 309. Swawolne niewiasty, gdy się na co kaszą, miary nie mają. *Petr. Ek.* 69. Ah stój Panie, rękaż twa się kasze, Tak okrutnym przerażeniem dziełem oczy nasze! *Min. Ryt.* 1, 84. Teraz niechaj się durny buntownik nie kasze. *Pot. Arg.* 272.

Pochodz. *okaska, okasywać, podkasywać, podkasać, podkasany, zakasywać, zakasany.*

KASAKINA *ob.* Kazakina. KASANAT *ob.* Kaszanat.

KASANIE, ia, *n.*, *subst. verb.* kasać; Vind. gris; Croat. griz *ob.* Gryzienie, daš Beißen, daš Stechen. *Anatom.* Marszczki końców trąb macicznych kąsaniem dyabła zowią, morsus diaboli, Teufelbiß. *Krup.* 2, 175. KASAWOŚĆ, ści, ż., zwyczaj kąsania, die Bissigkeit; Boh. kausawost; Sorab. 1. kuszaczność mordacitas. KASAWY, a, e, zwyczajny kasać, gryźliwy, Boh. kausawý; Vind. vgrisliu, vjedliu, vgrisezhen, popadeczhen; Ross. жадий, жадок mordax; bissig. *Ross. subst.* кучака rad kasać. KASEK, ska, *m.*, KASECZEK, seczka, *m.*, Boh. kausek, kaušiček, kausýček, Slov. kausek, kúsek; Sorab. 2. kuszk, kuszazk, hokuszk, hokuszk, bitscha; Sorab. 1. kuszk, kuszk, kuszl; Rag. kúsak; Croat. kuszich, falatecz; Vind. kofiz, kofez, vgrislei, vgrisek, gris; Bosn. úkriska, zalogaj, zalogajicah; Ross. et Eccl. кусокъ, кусочикъ; *dem. nom.* kes, ein fletner Bissen, ein Bißchen; *prop. et impr.* Po smacznym mówią kasku, i wodę pić miło. *Kras. Sat.* 54. Zawsze smaczny kasek drogi. *Simon. Siel.* 123. (specyál). Kto miłuje tłuste kaski, nie z bogaci się. *W. Prov.* 21, 17. Co wino radzi pijają, A tłuste kaski jadają, Nie zbiorą tacy pieniędzy, Owszem zawsze będą w nędzy. *Rys. Ad.* 7. Nie twojej to gęby kasek. *Cn. Ad.* 685. (cf. dobra psu mucha, Matyaszowi płotka; szkoda psu białego chleba). Ten smaczny kasek na czyje insze przyszedł zęby. *Teat.* 13, 22. Tysiąc dukatów, smaczny to kasek. *ib.* 8, c, 18. Niebiecany kasek, i z gęby wypadnie. *Pot. Jow.* 70. (cf. spadło mu masło z grzanki; cf. często od samej gęby łyżka odpadnie; aut i łyżka często nie trafia w zęby; cf. daleko gęba od potrawy). — §. Kasek, kawalek, cząstka, ein Bissen, ein Stückchen. W sakramencie

- pod każdym kąskiem jest zupełny Chrystus. *Karnk. Kat.* 181. Język jest osobny kąsek ciała człowieczego. [*Gil. Post.* 65 b. (członek, cząstka). — §. Kąsek, trocha, troszczek, ein Wenig, ein Bißchen, etwaß Wenigēß, Öeringēß. *Tantillum*, maluczko, kąseczek, najmniejs. *Mącz.* Lepszy jest kąsek z bojaźnią Pańską, niżli wielki skarb z kłopotem. *Radz. Prov.* 15, 16. (lepsz jest trocha. *Bibl. Gd.*). Drudzy kiedy *kąseczek w czym niełasę baczą, to się zaraz bardzo gryzą. *Gorn. Dw.* 102. Nie miała jedno *kąseczek oleju w bańce swojej. *W. Post. W.* 188., *Rej. Post. O.* 3. Kąsek zółci beczkę miodu popsuje. *Burl. A.* 4. (*malum ex minima causa*). Dziecięciu nie godzi się dawać lekarstw, jedno kąsek albo nic. *Urzed.* 16. Kąseczek wytrwać nie może. *Czach. Tr. B.* 4. Dyogen Aleksandra o nic więcej nie prosił, jedno aby mu kąsek z słońca ustąpił. *Warg. Kurc.* 7. Opaczne to mniemanie, *kąseczek niżej zbija ewanielista. *Żarn. Post.* 26. — §. *W kąski*, w kawałki, w drobne części, in Stüffe. Ociec łatwie się da dla syna by więc w kąski rozebrać. *Sekl.* 28. — §. a) *Po kąsku* = trochę, po trosze, ein wenig. Niektórzy poetowie w wierszach swych tykają po kąsku głębokich rzeczy; a w głowie ich bardzo tam tego nie wiele było. *Gorn. Dw.* 133. Siła jest chudej szlachty, co po kąseczku ziemi mają. *Gorn. Wl. S.* 4 b. po drobnym kawałeczku, ein wenigēß Stüffchen jeder. — §. b) *Po kąsku* = po kawałku, po trosze, po woli, allgemad, stüffchenweise. Krainy ich burzył; po kąsku mu ustępowali, aż też do ostatnich pustyni przyszli. *Warg. Wl.* 170. Do sprosności pogańskiej ludzie nie zarazem, ale po maluczku a po kąsku postępkiem czasu przyszli. *Żarn. Post.* 5, 536. Rozbierali tam sobie po kąsku Wszystkie przeciwne rzeczy tego związku. *Pot. Syl.* 166. — §. *Ni kąska* = bynajmniej, bynajmniejszej cząsteczki, auch nicht ein Bißchen, auch nicht daß Öeringste, auch nicht im Öeringsten. Tatarzynowi szkapyiny sztuka ni kąska nie wadzi. *Oczk. Przym.* 52. Namci to ciężko; ale tobie podobno ni kąska ciężko nie jest. *Gorn. Sen.* 531. Urody dosyć, rozumu ni kąska. *Cn. Ad.* 248. Wszystko im to ni kąska nie pomoże. *W. Post. W.* 46. Król swego zdania nie odstąpił, pokazując, że go te wielkie nieprzyjacielskie siły ni kąska nie obchodziły. *Biel. Kr.* 495. — *O kąsek* = o włos, um ein Haar. *O kąsek* nie zginęła. *Zab.* 13, 284. *Treb.* — *Do kąska* = do szczętu, ze wszystkim, ganz und gar, völlig. Kabat się był oblepił do kąseczka błotem. Stał mi za dobrą zbroję, kiedy usechł potem. *Mat. z Pod. A.* 5. (do nitki). Zwiedził całą Europę do kąska. *Pot. Jow.* 70.
- KASIA**, **KĄSKA**, **KASIULA**, (*Teat.* 52. c, 6.) **KASIUNIA**, **KASINKA**, **KASIECZKA**, **KASINECZKA**, i, ż., **KASINIUCHNA**, **KASIUCHNA**, y, ż., *demin. nom.* Katarzyna, Katherinen, (Kätchen, Käthe, Katherle, Triene, Triendchen; *Boruss.* Käthe, Käthen); cf. Kachna; *Boh.* Kača, Kačenka. Kocham Kasie, i jestem od niej kochany. *Zabl. Bal.* 15. Ejże Kasiu, nie gniewaj mnie. *Teat.* 52. c, 11. Kasi, Marysi, nie lubię. *Mon.* 71, 756. Kasia choć w sekrecie Kokietką jest przeciw. *Teat.* 52. c, 5. Szczęściem cię spotykam Kasiuku. *ib.* 29. c, 4. Może tam sam Kasiuni poklonię. *Teat.* 43. b, 16. Nie chce pozwolić iść
- za mąż Kasieczce. *ib.* 6. b, 67. **KASIN**, a, e, *Boh.* Kacin, od Kasi, Käthens. Ja jestem Kasin kochanek. *Teat.* 52. c, 60.
- KASKADA**, y, ż., z *Franc.*, spadek wody, der Wasserfall. Fontany, kaskady. *Switk. Bud.* 376. wodoskop.
- KASKARYLLA**, i, ż., roślina na dziesięć łokci wysoko wyrastająca. Kora tego drzewa jest ową sławną w aptekach naszych kaskaryllą. *Kluk. Dykc.* 1, 139. *Clusia Elutaria* *Linn.* die Caścarrille.
- *KASKOŁAP**, a, m., mysz w *Batrachomyomachii* Homera, *Græc.* ψυάσσαξ. *Przyb.* Brückfeldieb. **KASKOWY**, a, e, od kąska, kąskami, kawalkami, Bissen. *Ross.* кусковой.
- KASOWAĆ**, ał, uje, *cz. niedok.*, zkasować, zakasować, dok., nieważno czynić, znosić, *Vind.* kalfirati, casseten, aufseben. Pan dał ten wyrok, którego kasować i nazad cofać nie będzie. *Wisn.* 159. Kasowanie, daß Cassieren. **KASOWANY**, **SKASOWANY**, a, e, *part. perf.* casset. cf. zkasować, pokasować.
- KASPER**, pra, m., **KASPEREK**, rka, m., *zdrobn.*, imię męzkie, Cašpar. *Sorab.* 2. Kapo.
- KASPIJSKIE morze** ob. Chwaleńskie morze.
- KASSA**, y, ż., z *Franc.* §. 1. skarbnica, skład pieniężny, skrzynia na pieniądze, die Casse. *Boh.* peneznice; *Vind.* kafa, denarska hranva; *Ross.* казна, (cf. kiesa, kieska, kassyer). Nic nie potrzebuje pieniędzy, i owszem ma coś dać nam do kassy. *Teat.* 19. b, 57. **KASSOWY**, a, e, od kassy, Cassen. *Ross.* казенный. 4 ²/₃ talarów kasowych pieniędzy, czyni 5 talarów w złocie, bo tak się mają pieniądze kassowe do pieniędzy w złocie. *Łesk.* 2, 94.
- KASSYA**, yi, ż., *cassia* *Linn.* drzewo Indyjskie w lekarniach bardzo użyteczne. *Kluk. Dykc.* 2, 75, die Cassia; *Ross.* kaccia. Kassya w laskach, fistula *Linn.* Rofrfaßten. *Dykc. Med.* 3, 30. Kassya pospolita, prosta, nieprawdziwa, unächte Cassien.
- KASSYER**, a, m., skarbnik, der Cassirer. *Vind.* kalfirar, denarskohranavar; *Ross.* казначей. **KASSYERSKI**, a, ie, od kassyera, Cassierer. *Ross.* казначейский, казначевъ. Pokój kassyerski *Ross.* казначейская.
- *KASTEL** ob. Kasztel, twierdza.
- KASTOR** ob. Lela. **KASTRAT** ob. Rzezaniec. **KASTROWAĆ** ob. Rzezać, trzebić, kleśnić, skopić, wałaszyć, kapłunić.
- KASTROL**, u, m., gatunek panwi kuchennej z *Frane.* casserole, *Ross.* кастрюля, кастрюлька, die Casserolle, daß Castrol.
- *KASYRZ** ob. Kacerz 3.
- KASZA**, y, ż., *Boh. et Slov.* kaše puls, *commun. nomine literalis linguae aliarumque dialectorum, ex Oriente in Europam a majoribus nostris translata videtur, confer Arab. Kisch. Durich.* 1, 365., *Croat.* kassa, kasha; *Hung.* kása; *Bosn.* kaseja, kriniča; *Rag.* kaseja; *Carn. et Vind.* kasha, mozhnik, podmet, meshta, poshgana, tripa, jaglizhu, pshenu, ushenu, (*distg. Vind. et Carn.* kasha, kashta, koesht, kashza granarium; kasha, hram = izba); *Ross.* каша; cf. kąsać, kusić, *Carn.* kosti, kôsém pranderē; *Slov.* kausati; *Ross.* кусать, кушать. §. 1) gaszcz, gęsto uwarzone jedło, der Brey; *Sorab.* 1. wuszmuż, wuszmużk. Na morzysko warz żyto w wodzie, aż po-

cznie na kaszę rozwierać. *Syr.* 915. Ludzie starego wieku, póki chleba nie używali, gysu z jęczmienia otluczonego, samopszy i pszenicy używali; potym za znajomością chleba opuścili tę potrawę, dla chorych ją lekarzom zostawiając, którą potym kaszywem i kaszą nazywano. *Syr.* 954. — §. 2) Kasza, zboże, grubiej lub miałko, ale nie na mąkę zmielone i od plew oddzielone. *Kluk. Rosl.* 3, 263. (cf. gruca), die Grüge. Na kaszę się zdadzą jęczmień, tatarka, owies, pszenica, żyto i groch. *ib.* Kasza tatarczana, Buchweizengrüge; jęczmienna, Gerstengrüge, *Slav.* jecsmova kasha; pszeniczna, Weitzengrüge, *Vind.* pshenizhna kasha, pshenizhni sdrob; *Croat.* kassa psenichna, griez; *Ross.* пшеникъ; owsiana, Haferrüge; żytna, Roggengrüge. *Zaw. Gosp.* Kasza jagłana, tatarczana, pszenica, grochówka, soczewiczna i t. d. *Cn. Th., Haur. Ek.* 86. Jagłana kasza, (*Slav.* prosena kasha). Nowa kasza • kasza z żyta niedoźrzałego. *X. Kam.* Około Radomska osobliwie robią z gryki kaszę pospolitą, odwarzaną i drobną, którą jedni Radomską, drudzy Krakowską nazywają. *Lad. H. N.* 47. Kasza perłowa, z jęczmienia, tak nazwana od białości swojej, nie różni się od pečaku tylko tym, że dwa lub trzy razy przechodzi przez sępe. *Dykc. Med.* 2, 673. Perlgrüge. Kasza gotowana, die gefochte Grüge, die aus Grüge gefochte Speise, jest pokarmem ludzi. *Kluk. Rosl.* 3, 263. Pod czas na stole będzie mleczna kasza. *Łączw. Zw.* 27. Z kaszy tej, którą sama dla siebie warzyła Jęczmienną, jej polówki słodkiej udzieliła. *Otw. Ow.* 202. Kasza dziecienna, kaszka drobna, rzadko uwarzona, athora. *Cn. Th.* dünne gefochte Grüge; *Ross.* размязня. Kasza tarta, przecierana przez durszlak, kremor, gruca jęczmienna, sorbitio. *Cn. Th.* klejek; der Gerstenschleim, Haferschleim, *ic.* — *Prov.* O jakaż z ciebie gorąca kasza! *Boh. Kom.* 3, 47. cf. gorączka, waß du für ein Stüpfopf bist. (*Slov.* Koho raz popali kaša, wiždicki gu fuka, kto się na gorącym sparzył, i na zimne dmucha). — Kasza wysługa nasza. *Rys. Ad.* 25. (licha nagroda). Nasi, co potonęli w kaszy. *ib.* (holota, chudeusze). Kasza w niedzielę, kasza w poniedziałek; my do szkoły, kasza za nami; my do domu, kasza za nami. *Ossol. Wyr.* t. j. zawsze jedno. (cf. chleb a chleb, immer einerley). *Rodere famam alicujus*, przeciwko czyjej dobrej powieści mówić, plwać w kaszę, w przypowieści. *Macz. einen verlästern. Maledicus in omnes*, nie dźmierza ni o kim dobrze, wszystkim w kaszę pluje, bywa też mówiono. *ib.* Jakby uczucia nie mieli, Pluń im w kaszę, zmieszaj z błotem, Jednakowoż weseli. *Brud. Ost. A.* 5. ferunt convicia. Naplwać komu w kaszę, namówić zelżywie, sromotnie. *Rys. Ad.* 47. einen herunter reißen, derb außstimpfen. Królowi trzeba mieć alliantów, jeśli mu kto w kaszę plwać chce, i pod nos kadzić, żeby się stawić. *Pot. Arg.* 635. Patrz jak mu gra na gębie, jak mu w kaszę pluje. *Pot. Arg.* 60. Pozna Jejmość, że nie dam sobie dmuchać w kaszę. *Zabl. Fir.* 80. Nie zjesz innie We Pan w kaszy. *Mon.* 68, 723. (nie dam się tak łatwo, nie lękam się). — §. Kasza, gra, ob. Kaszka.

Pochodz. kaszany, kaszka.

KASZANAT, KASSANAT, u, m., rosół do ryb chowania, z octu, pieprzu białego i ziół różnych zaprawiony; także do mięsa, pieczonych kuropatw, jarząbków. *Wiel. Kuch.* 403. Martintereffig; cf. marynata.

KASZANY, a, e, od kaszy, Grüg; *Croat.* kassni; *Hung.* kásai; *Ross.* кашной. Garniec kaszany, od kaszy *Ross.* кашникъ, кашничекъ. Kaszany kuchta, (*Ross.* кашеваръ, f. кашеварка, co kaszę warzy). Kaszana supa *Ros.* кашница. Kaszana kiszka *Carn.* kashnâta klobâsa, kashnâza. KASZARZ, a, m., kaszę robiący, sprzedający, der Grügenhändler; *Carn.* kashar alicarius.

KASZĘ się ob. Kasać. KASZCZEK ob. Kasek.

KASZEL, u, m., (*Boh.* kašel; *Sorb.* 1. kaschel, kaschelk; *Carn.* kashl; *Vind.* kashel, kashlanje; *Croat.* kashel, kashely, kassôly, kasslyecz, kasslyek; *Slav.* kashlaj; *Bosn.* kasejagl, kaseglic; *Rag.* kasciagl, kasegliz; *Ross.* кашель; *Sax. Inf.* Kaßel); der Husten, poruszenie tajemne, brzmienne, spokojniejsze lub gwałtowniejsze, które się odbywa za pośrednictwem narzędzi oddychania, gdy się przytrafi, iż jaka rzecz utrudza płuca, a natura chce się jej pozbawić. *Dykc. Med.* 3, 36. Kaszlem stara się przyrodzenie ostrą lub zbyt ciężką klejkoatość lub nęgmę z wiatrociągu uprzętać. *Perz. Lek.* 219., *Cziach. C.* 2. Kaszel piersi, der Brusthusten, żołądka, der Magenhusten, gardła, der Rachenhusten. *Dykc. Med.* 37. Kaszel mokry, der feuchte, suchy, der trockene Husten, der Schafhusten. *ib.* 41. Kaszle spazmowe, które najwięcej dzieci napadają, długo trwają, zowiemy też kaszlem zwierzęcym dla wielkiego gwałtu, który sprawują. *Krup.* 5, 660. der Reuchhusten, daß Hüßnerweh, der Kinderhusten; koklusz, *Ross.* коклюшь. Lekarstwo na nowy i stary kaszel. *Śleszk. Ped.* 81. Kaszle z gorącości albo z zaziębienia pochodzą. *Haur. Sk.* 396. — §. *Prov. Phras.* Kaszlem zaciera, co nieforemnie wyrzekł. *Cn. Ad.* 355. er will sich mit Husten heraus helfen. — Miał nas z kaszel. *P. Kechan. Jer.* 79., *Papir. Ryc.* 332. Mam go z kaszel, mam z nim co czynić, mam co od niego cierpieć, silny mi jest. *Cn. Th.* 384. (daję mi się w znaki, idę habe baran zu fauen, zu nagen). *Rej. Post. L. l.* 4. Ma Przekopskiego z kaszel i Nahajskich, Szwed go też trapi. *Strykk. Gon. T.* 3.

Pochodz. kaszliko, kaszliwy, kaszlać, kaszlnąć, nakaszliwać się, odkaszlać, pokaszlać, pokaszliwać, przekaszlać, wykaszlać.

KASZERZ ob. Kacierz, czerp.

KASZKA, KASZECZKA, i, ż., demin. nom. kaszka, *Boh. et Slov.* kašička; *Vind.* kashiza, mozhizh; *Croat.* kassicza; *Ross.* кашка, (w drukarni: finalna wigneta), daß Grügchen. Kaszka dziecienna, rzadko uwarzona drobna, kaszka. *Cn. Th.* ein dünnes Grügchen für Kinder, Schleim. Wódka z stoziaru dzieciom dychawicznym do kaszek i papinków ich bywa przylewana. *Syr.* 731. Ryba woda, kaszka fraszka, chleb trawa, mięso tylko samo dobra potrawa. *Haur. Sk.* 507. — §. b) Kaszka, gra studencka w piłkę. *Ryd.* eine Art Ballspiel. Owo, gdy inaczej Bez kaszki tu nie wygrać, ochynąć się raczej O tego poganina i ważyć nań śmiecie. *Tward. Wł.* 127. t. j. bez utarczki, rozprawy, ohne zu spielen, kann man nicht gewinnen.

KASZKIET, u, m., KASZKIECIK, a, m. dem., gatunek szyszaka czyli helmu, z *Franc.* *casquet*. Kaszkiet na głowę włożył. *Teat.* 24. c. 96.

KASZLAĆ, ał, eli, kaszle *intransit. niedok.*, KASZLNAĆ *jednl.*; (*Boh.* kašlati, kašli, kašlam, kašlávám; *Slov.* kašlat; *Sorab.* 1. kaschluyu, kaschliu, kaschlim; *Vind.* kashlati; *Carn.* kashlam, wřęham; *Croat.* kashlyati, kashlyem; *Slav.* kashliati; *Bosn.* kasegljati; *Rag.* kasegljati; *Ross.* кашлять, кашлянуть; cf. *Germ.* füstern, füstern; *Rabb.* שָׂעוּר schiul; *Arab.* سَعَّر, سَعْر; cf. *Lat.* quasso); hūstern. Kaszle jak baba, usiadłszy w kącie. *Comp. Med.* 400. Już dzisiaj i wszy kaszlą. *Rys. Ad.* 18. (*Prov. Rag.* Ni mi staro kasceglje, ni mi mlado płacze: ani mi stary kaszle, ani mi młody płacze: samotny jestem, osierociał). Kaszle; nie darmo to, czegoś chce. *Cn. Ad.* 333. *tussis dulcia postulat. Martial.* — Kaszle, zmylił, kaszłem zaciera. *Cn. Ad.* 333. er will sich mit Hūstern heraus-helfen. Krwią kaszlać, kłut außwerfen. Kaszlnąć na kogo = cf. mrugnąć nań, einem zūhusten, durch Hūstern ein Zeichen geben. KASZLANIE, ia, n., *subst. verb.*, *daś* hūstern. Dlaczegooby nas czyje kaszlanie albo kichanie w gniew wprawiać miały? *Pilch. Sen.* 235. KASZLACZ, a, m., ein Hūstler; *Vind.* kashlavez, kashlar; *Rag.* kaseglivaz; *Croat.* kasslyavec, kasslivec. KASZLIŃSKO, a, n., fatalny kaszel, ein häßlicher Hūstern. Gdzie balsam na te kaszłiska nieuśmierzone, Z którymi lecą zęby wprawione! *Zab.* 9, 548. *Zabl. KASZLIWY*, a, e, kaszłący, mit Hūstern verbunden, von Hūstern begleitet. Ciężkość w połykaniu z oddechem kaszliwym i szepietliwym, zły znak zdrowia. *Krup.* 5, 522.; (*Sorab.* 1. kaschliwy; *Croat.* kasslyev, kassliv; *Rag.* kasegliv; *Bosn.* kasegliv). KASZLOWY, a, e, od kaszlu, hūstern; *Ross.* кашельный.

KASZOW, a, m., [Koszyce, 3], miasto Węgierskie, Kaschau; *Boh.* Kašow, Košice.

KASZTA, y, ż., cf. kast, skrzynia, z *Niem.* der Kasten; *Sorab.* 2. kasceż; (*Vind. et Carn.* kashta, kasha, koesht, kashza, *granarium*). Kaszty drukarskie, skrzynie z przegródkami na charaktery, die Druckerkästen, Setzerkästen. — §. W górnictwie kaszty, podpory utrzymujące wydrożone doły, die Stützen der Bergstollen. Przestronnych komor kaszty podpierają, które z mięszszego drzewa układają. *Kchow.* 501.

KASZTAN, u, m., *Boh. et Slov.* kaštan; *Sorab.* 2. kostana; *Sorab.* 1. khesténa; *Carn.* kóstajn; *Vind.* kostain, kostanja; *Croat.* kosztany, kosztanye; *Hung.* gesztenye; *Dal.* kosstany; *Bosn.* kostagna; *Rag.* kostagn; *Slav.* kesten; [*Ecll.* КОСТЯНЬ 2]; *Ross.* каштанъ; *Ital.* castagna ab urbe *Thessaliae* Castana; *Graec.* Κάστανα. §. 1) drzewo kasztanowe, der Kastanienbaum. Tu palma, tam cytryna, tu kasztan kosmaty. *Pot. Arg.* 210. Kasztan dziki, der Rosskastanienbaum, lubo drzewo nie jest dziko rosnące, dla owocu jednak do jedzenia niezdatnego, tak nazywa się. *Lad. H. N.* 69. — §. 2) Kasztan, KASZTANEK, nka, m., a) owoc drzewa kasztanowego, die Kastanie, Dieferr. Käste. Kasztany jedne są dzikie i gorzkie, drugie słodkie, na stołach używane. *Kluk. Rosl.* 1, 157. Przekupień kasztanów, (*Croat.* kosztanyar; *Slav.* keszte-

nar). Dzikiego drzewa kasztanowego owoc jest mięsisty z kolcami, a w nim jeden lub dwa kasztany znajdują się. *Kluk. Rosl.* 2, 45. Z owocu albo kasztanów tych piękny się robi krochmal. *ib.* Z niedbalstwa włodarzów, bydo czasem ma niby kasztany, przyschłe łajno. *Haur. Sk.* 44. — §. b) Kasztanek, *pumila*, drzewo amerykańskie, do kasztanów podobne, którego owoc jeszcze jest przyjemniejszy. *Kluk. Dyk.* 2, 3. der Amerikanische Kastanienbaum. — §. c) Kasztany ziemne, Peyerlein, korzeń mają smaku słodkich kasztanów. *Kluk. Rosl.* 1, 209. Kasztanki ziemne, gatunek cybory, *Cyperus esculentus*, Cypernwurz; główki korzenne tej rośliny są słodczye kasztanom podobnej, a dobrym pokarmem dla ludzi. *Kluk Dyk.* 1, 178. Zowią to ziela ziemnymi kasztankami dla korzonków smaku kasztanowego. *Syr.* 1234. Migdałki lub kasztanki ziemne, Erdmandeln. *N. Pam.* 17, 202. Świni orzech albo kasztan, *Bulbocastanum*, Erdkastanien. Z kształtu orzecha naszły sobie imię, jako świni orzechl albo kasztan od świni, które osobliwie tuczy. *Syr.* 1235. Wodne kasztany albo orzechy, kotewki, Wassernüsse. *ib.* 1273. — §. 3) Kasztan, koń, pies kasztanowaty, ein kastanienfarbened Pferd, (ein Fuchß), oder ein solcher Hund. Póki gonil zające, póki kaczki znosił, Kasztan, co chciał, u pana swojego wyprosił. *Kras. Baj.* 22., *Chmiel.* 1, 582, *N. Pam.* 23, 185. — §. Trzcina Hiszpańska kasztanowego koloru, ein Spanisches Rohr. Znajde co, to ten mój kasztan na tobie się potrzaska. *Teat.* 30, 34. (mein Brauner). — §. Kasztan *poet.* = kasztanowy kolor, Kastanienfarbe. Lekka mgła rozlała się na jej czarne oczy, A bladeść ómiła czoło z kasztanem warkoczy. *Przyb. Ab.* 16. KASZTANOWATOŚĆ, ści, ż., podobieństwo koloru do kasztanów, die Kastanienfarbe. Ruda gnieździsta w niektórych miejscach kolor ma szafraniasty, w innych ma kasztanowatość. *Os. Żel.* 41. KASZTANOWATY, a, e, KASZTANOWY, koloru kasztanom podobnego, cisawy, kastanienfarbig; (*Boh.* hřebjčkový; *Vind.* kostonjast, kostonjskoerjau; *Croat.* kosztanyaszt, halataszt; *Ross.* пучый, пучоватый). Kolor kasztanowaty, (*Slav.* kestenova boja; *Croat.* kosztanyeve farbe). Klacz kasztanowata. *Teat.* 24. c. 35. Owce kasztanowate. *Pam.* 84, 674. Koń kasztanowaty. *P. Kchan. Orł.* 1, 398. kasztan, ein Fuchß. — §. Kasztanowy, a, e, od kasztanów, *Boh.* kaštanový; *Carn.* kostajnov; *Croat.* kosztanyev; *Slav.* kesztenov; *Ross.* каштановый, Kastanien. Smak kasztanowy. *Syr.* 1234. W południowej Europie całe są lasy kasztanowe. *Kluk. Dyk.* 2, 5. Las kasztanowy, (*Croat.* kosztanyevěcz, kosztanevje; *Slav.* kesztenje; *Hung.* gesztenyes; *Bosn.* kostagnisete). Kasztanowe drzewo, *Vind.* kastanjovu drevu; *Slav.* kestenovo dërvo, der Kastanienbaum. Kasztanowa łuska koląca; kasztanowa łuska głądka, łupinka. *Cn. Th.*

*KASZTEL, *KASTEL, u, m., z *Łac.* twierdza, *Slov.* kaštil, kaštel, palota; *Hung.* kastély; *Vind.* gradishtvize, voiskni gradizh; *Bosn.* kasetio, kula; *Croat.* kastej; *Dal.* metericz; eine Citadelle, ein Castell. Mieczysław, gdy go nie chcieli puścić na zamek Krakowski, kastej zbudował, aby ich dobywał. *Biel. Kr.* 105. Wszelkie okopy, które

szańcami albo kasztelami zowią, jak zrysować na tablicy. *Solsk. Geom.* 2, 112.

KASZTELAN, a, m., ber *Kastellan*, Burgvoigt; (*Sorab.* 1. brodzanski predkstoicycz; *Carn.* grashinar, grashinovz; *Bosn.* dizdar; *Croat.* porkulab gradechki; *Hung.* kastelybéli, varbéli, porkoláb). Miasta warowane murem i wałem, nazwała Łacińska starożytność *castra*; mieszkańcy tych miast nazywali się *castellani*. Później żołnierzy, postawionych na obronę tych miast, nazywano *militēs castellani*, a tego co miał najwyższą straż zamku *castellanus*. *Nar. Hst.* 2, 253. Nabudowawszy pierwsi książęta Polsce tyle miast i zamków, oddawali one pod straż kasztelanów, których powinność za Piastów prawie taż sama była, co potem starostów grodowych, albo co w Niemczech burgrabiów. *ib.* 255. Burggrafen, Burgvoigte. Chrabry każdemu województwu przydał kasztelanów, to jest niby Wicewojewodów; bo taż jest ich funkcyja pod niebytność ich, która i wojewodów. Z dawna zaś kasztelanowie jedni byli więksi, albo krzesłowi, *Kastellane erster Ordnung*; drudzy mniejsi, *zweiter Ordnung*. Zowią się zaś kasztelanami od kasztelów i ich ziem; nie żeby w nich państwo jakie albo jurysdykcyą mieli, luboć ich tak popolicie nazywamy, na przykład Pan Poznański, Pan Wojnicki; ale że pod czas ekspedycyi generalnej każdy swoją ziemię do boju przywodzi. *Nies.* 4, 102. Kasztelan Krakowski wojewodę Krakowskiego przewyzsza, od czasu zdrady Skarbimierza wojewody. *Krom.* 145., *Gwagn.* 195. — Kasztelan tedy jest senatorem, którego obowiązkiem wraz z wojewodami, prowadzić rycerstwo ziemi swojej, na sejmikach przydawać, na sejmach miejsce w senacie zasiadać. *Kras. Zb.* 1, 444. Więksi kasztelanowie na krzesłach, i ztaż krzesłowemi zwani; a mniejsi na ławkach za pierwszymi siedzieli. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 165. (cf. drażkowy). Prokuratorów w wielkiej poczewości mają, czeza, racza, by więc pany *kastelany Glicz. Wych. N.* 4. — §. 2) Kasztelan (*Trotz woli kastalon*), pewna gra w karty, *gap*, ein *Kartenspiel*, etwa *Spahney, Raifsch*. Jeszcze miejscami po głębokich prowincyach, pikieta i kasztelan utrzymuje dawne tuzy i pamfile, przybrane w ferezye stangreckie. *Kraj. Pod.* 50. Cieszyli się dawni Polacy Po szelegu kart grając albo więc warcabów O kasztelański stołek, którego tysiąc kroć Godniejsi byli, niż ci teraz kasztelani warcabowi. *Opal. Sat.* 72. warcabowa gra, eine *Art Spiel in der Dame*. Dwaj towarzysze wyzywali się w warcaby o kasztelanią, jako grają popolicie, aż jeden z nich o swojej doskonałości w tej mierze siła trzymając, pocznie się chełpić i mówić drugiemu, że ty mię żadną miarą nie uczynisz kasztelanem, *Raifsch, zum Schneider*. On też trudno, mówi, i z błazna Pana i z głupiego uczynić kasztelana. *Dwor. B.* 4. **KASZTELANIA**, i, ż., kasztelaństwo, urząd, władza kasztelańska, die *Kastellanenwürde*. **KASZTELANIC**, a, m., syn kasztelana, beß *Kastellans Sohn*. Dzień weselny W. J. P. Felixa Olędzkiego, kasztelanica Chełmskiego. *Zab.* 12, 55. **KASZTELANKA**, i, ż., córka kasztelańska, beß *Kastellans Tochter*. Szlachcianka chce być kasztelaną, wojewodzanką. *M. Biel. S. N.* **KASZTELA-**

NOWA, y, ż., żona kasztelana, die *Kastellaninn*. **KASZTELANSKI**, a, ie, od kasztelana, *Kastellans*. Kasztelański stołek. *Opal. Sat.* 72. krzesło. **KASZTELANSTWO**, a, n., §. 1) kasztelania, godność kasztelańska, die *Kastellanenwürde*. — §. 2) Kasztelan z kasztelanową *collect.*, der *Kastellan* und die *Kastellaninn*. Rezydencya państwa kasztelaństwa. *Gaz. Nar.* 1, 256.

KASZTY ob. Kaszta.

KASZUBA, y, ż., w hucie skłanej piec, w którym taflę rozprawiają, aby były gładkie, równe i płaskie. Początek tego słowa jest z *Niem.*, bo się kończy na *Ofen*, lecz sylaba *kasz* coby była nie wiem, bo taki piec zowie się po Niemiecku *Stüdföfen*, co się znaczy piec rozprawujący. *Torz. Szk.* 35., *ib.* 32.

KASZUBY, ub, *plur.*, część województwa Pomorskiego, leżąca przy księstwie Wendeńskim nad morzem Bałtyckim. *Dykc. Geogr.* 2, 21. die *Landtschaft Kaschuben*. część Pomorania z tej strony rzeki Persanty i Kolberga. *Nar. Hst.* 2, 239. **KASZUB**, a, m., **KASZUBITA**, y, m., mężczyzna z Kaszub rodem, ein *Kaschube*. Z nazwiska dawnych Kiszynów, narodu Lutyków, i z Niemieckiego *Schube*, pewny wymiar gruntów znaczącego, mogło w czasie urość nazwisko Kiszubów czyli Kaszubów; lubo Boguła je od fałdowanych sukien wyprowadza. *Nar. Hst.* 4, 13. Kaszubitowie byli rodu Słowiańskiego. *ib.* 2, 239. Pomorczyki, Kaszubity. *Min. Ryt.* 2, 11. *Kaszubianie*. *Stryjk. Gon. U.* 3. **KASZUBKA**, i, ż., kobieta z Kaszub, ein *Kaschubinn*. **KASZUBSKI**, a, ie, z Kaszub, *Kaschubisch*. **KASZYSTY**, a, e, na kaszę zdatny, kaszę dający, *grüßgebend, grüßartig*. Tatarka na rolach sprawnych, jako inne zboże, jarzyny kaszyste, roście, w cieplejszych krajach dwakroć do roku może być siana. *Syr.* 1004. **KASZYWO**, a, n., leguminy, *grüßartige Frucht, Hülsenfrucht*, woraus sich *Grüße machen läßt*. O polnych jarzynach, albo o kaszywie. *Syr.* 999. Pliniusz się myli o Niemcach, żeby kaszywa żadnego innego nie mieli okrom z owsa. *Syr.* 988. Rozmaitego kaszywa dosyć mają. *ib.* Proso, gdzie będzie otluczone, jagłami mianujemy, drudzy kaszywem prosianym, inni pszonem. *Syr.* 1005. Galenus ryż między kaszywa poczytuje. *ib.* 999.

KAT, a, m., w *liczb. mn.* kaci et kacia; *zdrobn. Kacik; Boh.* kat, ras; *Slov.* kat; *Sorab.* 1. kat, dröz, wowbischer, cżweluwar; *Vind.* rabel, obieshavez, fraiman, rablin, hagar, trinog, martravez, pefout, kervaunik; *Carn.* rabel; *Croat.* hähar, kervnik, henkar, manigolda; *Hung.* hóhér; *Dal.* karunik, boja, uboicza, manigod, moracz, czoczun; *Bosn.* karvnik, krrvnik, çočan, manigod (z *Włoch.*); *Slav.* vishar, kervnik, henkar; *Ross.* палачь, иствязатель; *Eccl.* чиготъ, заплечный мастеръ, ижунитель, спекуляторъ, паличникъ, бирчий, кровотворецъ, главоsvщеть; (cf. *Hebr.* חַטָּף *chataph, diripuit*); §. 1) osoba nad zloczyncą sprawiedliwość skutkiem okazująca. *Sax. Porz.* 30. der *Henfer, der Raifrichter, der Halbmeister*. Katowie, oprawcy, ceklarze w wielkiej nienawiści u ludzi bywają. *Sax. Porz.* 30. Kat, ostatni urząd. *Rys. Ad.* 33. Dwa kaci (kacia) w jednym miasteczku się nie pożywią. *Cn. Ad.* 217. Tak mówi kat; a sędzia dekretem nakaże: Ma-

Łodobry, skarz go tam, jako prawo każe. *Klon. Wor.* 40. *not.* „kata z starego zwyczaju zowią małodobrym”. (cf. mistrz, hycel). Złodzieja gonić nie chcą, czyniąc wymówkę, że się im nie godzi na kata gonić. *Stat. Lit.* 387. (t. j. dla kata, na pomoce katu). Nie chciało mu się wojować z rozbójnikami, Wolał między wojskowemi sztyki, Na sławę robić, niż brać katu kopy. *Pot. Syl.* 158. (pozbawić kata zarobku). Nie zabił rozbójnika, nie kata dojdzie obiecana kopa. *Pot. Arg.* 421. (cf. katukopa). Sumnienie gorsze (od) kata, gryzie, choć w skrytości, Nie tylko ciało psuje, wysusza i kości. *Bies. A.* 2. Wenus zdradliwa, choć rozkosz cukruje, Wkrótce nad kata ciało morduje. *Comp. Med.* 407. — §. 2. Okrutnik, morderca, der Peiniger, Quäler, Henker *fig.* Prawda doznana, jak pono świat światem, Duższy słabszemu bywa często katem. *Jabl. Ez.* 181. (cf. wielkie ryby małe żrą). Ci katowie, którzy go męczą, bogu za to odpowiedzą. *W. Post. W.* 265. — §. 3. *Proverbialiter* a) *Loco particularae* co Poloni *usurpant multas alias ut:* dyaskaś tam miał czynić? kata ty wiesz, i. e. co ty wiesz, den Henker weißt du; kat mi po nim i. e. co mi po nim, den Henker ist mir daran gelegen; kateć nie wie i. e. coć nie wie, zum Henker, er weiß es wohl. *Sic* u kata jest, *pro* gdzie. *Latini usurpant malum. Cn. Th.* b) *Loco Pronominis* kto, *supponunt Poloni varia nomina;* ki kat, dyasek, pokusa, *ut:* ki kat, wer zum Henker, ki dyasek, ka pokusa? kateci kazał, der Henker hat dichs gehesten, pro ktoć kazał! *quid hoc sceleris,* ki to kat? *Cn. Th.* 352. A kat tobie po tym. *Zab.* 11, 325. daß geht dich den Henker was an. Wie go kat, komu wierzyć. *Burl. A.* 3. daß weiß der H., wem man mehr trauen darf. Piękna edukacya, dzieciom, kat wie czym, głowę zawrócić. *Teat.* 19, 65. Kat mi po tym, dla niej w długi zachodzić. *Opal. Sat.* 9. ich habe den H. davon. — §. Kat, zła rzecz, kaduk, dyasek, licho, Henker, Deutscher, schwere Noth, Unglück. Niech go kaci wezmą. *Teat.* 43. c. 122. Niech go wszyscy kaci wezmą. *Teat.* 18. c. 4. Niech Wac Pana trzy sta katów weźmie. *ib.* 43. c. 57. Niechaj kat mu wierzy. *Pot. Syl.* 397. Czy go kaci na moje tu przyniesli licho? *Zab.* 7, 203. (cf. choroba). Ale czy kaci nadali? że teraz ociec powrócił. *Boh. Kom.* 4, 45. Zjedzże sto katów. *Teat.* 33, 40. Mówi, że to samo czeka i We Pana, ale zje kata. *Boh. Kom.* 1, 40. Zje kata, kto mię zwiedzie, mam pewne prawidła, Ze mię żaden pan młokos w swe nie zwabi siła. *Zabl. Bal.* 69. I ty także pustakiem chcesz być, daj go katu! *Treb. S. M.* 47. Daj go katu, jakież duże kamienie. *Teat.* 1, 58. (cf. jechał go sęk). Daj go katu, co to ma znaczyć? *Boh. Kom.* 4, 66. daß dich der Henker. Daj go katu, chciesz, żebym ja ustawnie milczał. *ib.* 1, 20. — Porwoneś już katy. *Past. Fid.* 255. daß dich der T. hoßte. Idź do kata, geße zum H. ... A do stu katów! daj mi pokój. *Teat.* 36. b, 72. Nim miną lata, to już wszystko pójdzie do kata. *Teat.* 22, 43. (przepadnie, pójdzie z dymem). Tam do kata, to niegrzeczny postępek. *Teat.* 18. c, 13., (*Vind. sherdei!* shmenta! *Carn.* shirzejte! shirzejte! *Sorab.* 1. k' czepuley!). Prawdziwie, do kata wolności w barłogu się tarać. *Dwor. K.* 2. —

Na kataż przydadzą się łakome twoje zbiory. *Pot. Pocz.* 116. — A cóż to u kata? już to i z polityki wyszło! *Boh. Kom.* 1, 272. beym Henker! A to jak u kata? *ib.* 4, 12. Cóż on u kata robi? czym on jest. *ib.* 4, 11. Chłop słysząc, mówi, co tam u kata, Tak strasznie woła: gwałtu, gwałtu! rata! *Jabl. Ez.* 27. Co to u stu katów? *Boh. Kom.* 1, 69. Cóż u kata, oni się widzę porwą za łby. *Zabl. Zbb.* 12. Potrafię ja jemu usłużyć, bo jestem za katy serca śmiałego. *Boh. Kom.* 2, 418. (t. j. dyabelnie, kaducznie). Potrzebne byłyby dukaty. Ociec ma ich, to prawda, lecz skąpiec, ze katy. *Zabl. Zbb.* 6. Mocną ma ze katy głowę, wszystkich przepija. *Teat.* 33, 73. Za katy szybko pędzi. *ib.* 52. d, 80. O Mufcie Turcy rozumieją, iż najsprawiedliwiej nad wszystkie sędzie osądzi, a bywa przecię po kacie często. *Star. Dw.* 50. kata warto, es taußt den Henker. Dopieroż bywa mówieny po kacie, kiedy pan jak bela umoczony. *Wad. Dan.* 116. Kata ci da, pewnie nic nie da, er wird dir den Henker was geben; gewiß nicht geben. Kata tam to były żarty. *Teat.* 30, 82. Kata prawda, ta okoliczność nie nadto nam posłuży. *ib.* 11. b, 15.

Pochodz. *kacik, katowczyk, katowka, katowski, katownia, katować, pokatować; katusz, katukopa.*

KĄT, a, m. *demin.*, kątek, kącik; (*Boh.* kaut, kautek, kauteček; *Slov.* kaut; *Sorab.* 1. kut; *Vind.* kot, sakotek; *Carn.* kôt; *Croat.* küt, kutecz, vugel; *Rag.* küt, kutich; *Bosn.* kut, nugao; *Dal.* kuth; *Ross.* кутъ; cf. *Germ.* Koth, Kätze; cf. chata; cf. *Germ.* Kante; *Dan.* et *Svec.* kant; *Ital.* cantone; *Gall.* coin; *Graec.* κάρδος; cf. *Pol.* kędy et kąd, zkąd, dokąd). Otwartość między zbiegającemi się z sobą dwiema liniami, nazywa się kąt, *angulus*, węgiel. *Jak. Mat.* 1, 11. der Winkel. Kąt może być prosty, ein rechter W. roztwarty stumpfer, albo ostry, spitziger W. *Geom. Nar.* 1, 33. cf. kąt prostokryślny, *rectilineus*, krzywokryślny, *curvilineus*, różnokryślny, *mixtilineus*. *Jak. Math.* 1, 11. Anguł kąt, tryanguł trójkąt, pentagon pięciokąt, poligon wielokąt. *Klec. Zd.* 75. — *Arith.* Kąt spólnej liczby, jest położenie albo miejsce liczby, od którego idzie się tak po kolumnie liczb ku górze albo na dół, jako i wierszem na bok prawy albo lewy. *Solsk. Geom.* 3, 78. der gemein-schaftliche Zahlenwinkel, in der Rechen tafel. — Kąt w pokoju, w domu - gdzie się schodzą ściany, mury, der Winkel in einem Gebäude. Pustki doma, cztery kąty, a piec piąty. *Cn. Ad.* 985. Niema już czym z kąta myszy wywabiać. *Klon. Wor.* 56. (cf. psa z pieca). Złodziej bywszy w domu, kąty zostawi; a ogień kiedy przyjdzie wszystko pobierze. *Rys. Ad.* 80. Wszystkie cztery kąty Radby obmiótł, jak mówią, nawet i piec piąty. *Zab.* 14, 52. Zrzedny gospodarz z kąta w kąt chodzi. *Teat.* 29. c, 3. *Undique conquirere*, wszędzie szukać, każdy kąt zmacać. *Mącz.* Szukam, przewracam izby cztery kąty, i nie znaleźć nie mogę. *Teat.* 45. c, 3. W każdy kąt zajrzę. *ib.* 30, 34. Tak go będę czestował, że go będzie w każdym kącie dosyć. *Cn. Ad.* 333. (pijany będzie bluź i t. d.). Martwy kąt w fortyfikacyi, nie mający z nikąd żadnej obrony. *Jak. Art.* 3, 301. ein tobtter Winkel, der nicht gebet ist. — §. b) Kąt, miejsce skryte, ein verborgner Ort.

ein Winkel. Nadzieja się w kąć skryła. *Brud. Ost. F. 4.* Niech się przed nim wszyscy w kąć schowają. *Ossol. Str. 3.* Człowiek stateczny w kąć. *Teat. 14. c. 41.* (na bok, pod ławę). Cnota się w kącie nie tai, lecz na widoku stawa. *Pilch. Sall. 265.* Pod czas dowcip wyborny w kącie leży. *Rys. Ad. 7.* Siedź w kącie bałamucie! *Falib. Dis. O. 2.* Na oku sprawiedliwi, lecz po kącie zbroją. *Wad. Dan. 221.* Kto z kąta mierzy, pewniej i bardziej uderzy. *Cn. Ad. 1546.* cf. złość skryta szkodliwsza. — Ano cię sobie teraz z kątów, śmiejąc się, ukazują. *Falib. Dis. R. 5.* W waszym to kącie, szacowne wioski, słodkie przepędzam chwile. *Zab. 14. 4.* W każdym świata horzycenie są ciekawi ci, co w kącie, iż się im rzadko zdarzy mieć wiadomości. *Kras. List. 173.* W każdym kącie świata, ma cnota swoich czcicieli. *Kras. Hst. 45.* Gdyśmy w ten kąt wleźli, Dzikimi naród wielce znaleźli. *Jabl. Tel. 137.* Muszą się od kąta do kąta tułać. *Falib. Dis. F., (Boh. kautkowati, okautkowati delitescere).* To sam to tam, z kąta w kąt, tak statek na świecie. *Burl. B. 5.* — §. *Metonym.* Kąt, ludzie pokątni, ludzie z kąta, Winkelente, Leute im Winkel, im Verborgnen. Kąt Donatowej wiary oskarżył Cecyliana. *Hrbst. Art. 142. (pars Donati).* — §. Kąty, dziecinna gra, *astragalus.* *Mącz. ein Kinderpiel, Verstecken.* — §. W kącie leży pani, (*Boh. w kautie lezeł puerperio cubare*), zległa, w połogu leży, ste liegt im Sindbette; *Boh. do kauta pigit, do kanta przyjsć, parere, zlegnąć, inš Sindbette kommen.* — §. c) Kąt = ciasne miejsce, ciasnina, ein enger Ort, ein Winkel. W ciasny kąt kogo wegnąć, przymusić, *compellere in angustias.* *Mącz. einen in die Enge treiben.* *Angustiis teneri,* w ciasnym kącie być. *ib.* Nieprzyjaciela w tak ciasny kąt zaparł, iż całą swą nadzieję w ucieczce pokładać musiał. *Pilch. Sall. 213.* w kąt garnąć = na jedno ciasne miejsce, na kupę, in einen Winkel zusammen pfropfen, zusammen stoßen, zusammen häufen. Jako to jest rzecz sprośna, gdy kto traci marnie, Także iście nie mniejsza, gdy wszystko w kąt garnie. *Rej. Wiz. 191.* Choć wszystko zniszczy, i w jeden kąt zbije. Kto mu się oprze, kto podniesie szyję? *Chrosc. Job. 43.* Kąty kim pocierać, nieczanować, do podłych usług obracać. *Cn. Th. 355.* jemanden wie einen Schußpfeil behandeln, ihn zu den niedrigsten Diensten brauchen. Lepiej się ztąd wyprowadzić, niż kąty pocierać. *Pot. Arg. 744.* W pośród nieznanego ludu cudze kąty pocierać muszę. *Teat. 54. c. i i.* — §. Kąt, za całe pomieszkanie, osobliwie z wyrażeniem mierności jego, abo ustronia, enge abgelegene Wohnung, Winkel. Kąta się swego trzyma, cudzych nie nawiedza. *Bach. Epikt. 64.* Wszystkich pobili, którzy się byli do swych kątów sprowadzili. *Warg. Cez. 76.* Wstydem się zalewali przed swych sąsiad wroty, Nie raz nędzne, gdy cudze kąty pocierały. *Łączw. Zw. 4.* Cztery kąty odpowiedzą mi za twoje postępkę. *Teat. 7, 113.* więzienie, areszt, koza. — §. Kąty kapelusza, przeguby, die Stutfalten. Kapelusz już był stary i wniwecz znoszony, Kąty się rozpadały i psuły się stroiny. *Zab. 12, 68.*

Pochodz. cf. *kędy*, - *kąd*, *odkąd*, *pokąd*, *niekiedy*, *zkd*, *nizkąd*, *dokąd*, *poniekąd*; *kątek*, *kącik*, *zakąt*, *zakątek*,

zakącik, *zakęcie*, *kącisty*, *kątnik*, *kątny*, *kątnica*; *kątomierz*, *kątomiar*; *pokątny*, *pokątnie*; *czterokąt*, *czworokąt*, *czworokątny*, *dwunastokąt*, *dwunaściokąt*, *dwunaściopięciokąt*, *dziesięciokąt*, *krzyżokąt*, *prostokąt*, *przekątny*, *prawokąt*, *równokąt*, *różnokąt*, *trzykąt*, *trójkąt*, *trójkątny*. NB. u nas żaden czasownik (*verbum*) od rzeczownika *kąt* nie pochodzi; w *Czeskim* jest *kautkowati*, *okautkowati delitescere*.

KATAFALK, u, m., z *Franc.*, KATALET, u, m., z *Włosk.*, roszłowanie ozdobne, na którym ciało zmarłego znakomitego kładą, das Leichengerüste. Skoro naznaczonego przyszedł dzień pogrzebu, Na przświetny katafalk ciała podniesiono. *Tward. Wł. 96.* Przystępowali do onego kataletu, na którym ciało umarłego było położone. *Wys. Aloj. 402.* — *Fig.* Wezır z urzędu swego katafalku pompy, czasem powoli zstępuje na mały urząd. *Kłok. Turk. 57.*

KATALOG, u, m., KATALOZEK, żka, m., *zdrobn.*, rejestr spisanych rzeczy, zwłaszcza książek, cf. inwentarz, der Catalog; *Carn.* imėnik, verstopis; *Vind.* sasnamin, sarifs; *Rag.* immenik; *Slav.* věrstopis; *Ross.* поспиць; *Ecl.* причетъ.

KATAPLAZMA, atu, KATAPLAZM, u, m., z *Greck.*, *Chirurg.* pewne lekarstwo miejscowe zewnętrzne, złożone z liści, kwiatów, owoców, mąk, olejków, tłustości lub z gum, rozrobionych na papkę. *Dykc. Med. 3, 49.* der Umflüg; *Ross.* припарка, okładanie.

*KATAN, a, m., [porówn. *cerk.* катонъ = sługa; *illir.*, *włos.*, *węgier.* katona = żołnierz. 2]; (*Boh.* katan katownik, mężczyel), może starzec, ćwik, drab; n. p. Z Susanny niewinnej kajdany Zrzuciwszy, na potwarne kładą ich katanany. *Kochow. 93.* Za wczasu opowiadam, że dobrych nie ganię Żołnierzy, którzy wiedzą, co szkoła rycerska, Ani starych katanów tykam i odważnych Koronnych bohaterów, dawnych wojowników. *Opal. Sat. 96.* KATANKA, i, ż, sukienka krótka kusa, ein kurzes Röschchen. Gdzie sukienia nie dopędzi kupra, jak katanka góralska, tam niedostatek niezmierny. *Mon. 69, 601.* Mowa upstrzona na kształt arlekińskiej katanki. *ib. 73, 213.* *KATAŃSKI, a, ie, n. p. Junak ogromno ma sobie poczynąć, Okiem orzech gryźć, wąsem muchy ścinać, Wąs ową fożą nową Bałabańską; Jeśli chce brody, niechaj ma kataną. *Kochow. 50.* długa i siwa starych drabów.

KATAR, u, m., *KATARRUS, z *Greck.*, ryma z kaszlem, sapka, nieżył, (*Boh.* ozrhiwka, cf. wozgrza, wozgrzywość; *Slov.* nácha; *Hung.* nátha; *Vind.* katar, nahad, nashistje, doltok; *Slav.* hunjavica; *Croat.* hropot; *Bosn.* hropot, hropotina, nastid, nastida; *Rag.* názeba); der Katarr. Pięć gułki z mirry są dobre naprzeciw katarowi, t. j. nieżyłowi albo sapce. *Sienn. 224.* Naprzeciw katarowi, t. j. nieżyłowi albo sapce. *Spicz. 127.* Przypadają z katarów kaszle. *Haur. Sk. 396.* Nasienie babki na rymy z fluksu, katarusy, które cieką z głowy, zstępując w którykolwiek członek, bardzo pomoene. *Urzed. 36.* Ma katar, i nie ni złego ni dobrego Węchem nie czuje. *Jabl. Ez. a. 2.* Wiatr mu każdy szkodzi, I dla kataru z izby stopa nie wychodzi. *Pot. Arg. 184.* Czy z choroby, czy z katarusu głowy niewiem, obie oczy straciła. *Birk. Dom. 106.* — §. Słabość, którą to albo najrzeczniejszej w Euro-

pie nacyi imieniem (franca), albo kanoniczym nazywają katarrem. *Mon.* 65, 217. cf. dworska ospa, die Lustfunde.

Pochodz. *kataralny, katarowy, zakatarzyć, zakatarzony.* KATARAKTA, y, ż., z *Greck.*, spadek rzeki bystrej, której bieg w korycie skałami zaprzętniony, uwolniwszy się od nich z góry na dół spada z wielkim szelestem. *Wyryw. Geogr.* 16. der Wasserfall. U Rusinów porohy. *Kluk. Kop.* 1, 88., (ob. Prog, Zaporogi). — *Improp.* Bóg kazał się otworzyć kataraktom czyli upustom niebieskim. *Mon.* 76, 828. — Katarakta w bramach spust, krata żelazna spadająca, daß Fallgitter in einem Thore. *Tr.* — §. *Medic.* Oka zaście, bielmo, łuszcza, der graue Staar; choroba oczu, w której źrzenica traci przezroczystość swoje, i nabiera koloru niekiedy żółtego, niekiedy popielatego, błękitnego lub rdzawego. *Dykc. Med.* 3, 74. u była zaciąg, zawłoka.

KATARALNY, KATAROWY, a, e, od kataru, Katharr; *Bosn.* hropotivi; *Slav.* nátkowý. Kaszel katarowy. *Krup.* 5, 659. Zkąd się humory katarowe rodzą, różnych autorów, różne są zdania. *Comp. Med.* 45. *KATARRUS ob. Katar.

KATARZYNA, y, ż., KATARZYŃKA, i, ż. *zdrobn.*, imię białogłowskie, z *Greck.* καθάρσιος czysty, *Boh.* Katerina, Katerjka, Kačenka, Kačena, Kača; *Sorab.* 1. Katerna, Kata; *Sorab.* 2. Káthrina, Kascha; *Vind.* Katra, Katerinjha; *Croat.* Katta, Kate; *Rag.* Käte, Katta; *Germ.* Katharina. Katarzyny świętej order, der Katharinenorden, od Piotra wielkiego ustanowiony dla dam. *Kras. Zb.* 1, 446. — *Deminutiua:* Kačna, Kasia, Kaśka, Kasiunia, Kasińka, Kasieczka, Kasineczka, Kasiuchna, Kasinuchna, Kasiula. — §. Katarzynki, gatunek pierników Toruńskich, podlęjszy od Norymberskich, eine Gattung Thorer Pfefferfudjen. (*Boh.* kateřinka, fenik na Szląsku r. 1542.). — §. Katarynka, szarmant *Katrynka, laterna magica* jarmarczniczków, ein Guddfasten; *Ross.* пачкъ. Głową, rękami tak rusza, jak szeyne (śwóne) Katrynka na sznurkach. *Mon.* 73, 525.

KATECHISTA, y, m., uczytel katechizmu, der Katechet. *Vind.* kershanski vuzhenik; *Ecccl.* огласитель. KATECHIZM, u, m., z *Greckolac.*, znaczy krótką przez pytania i odpowiedzi naukę religii. *Kras. Zb.* 1, 446. der Katechismus; *Sorab.* 2. katekismus; *Vind.* katehisem, kershanski vuk; *Ross.* катехизисъ. Katechizm, summa wiary ś. chrześ. dla ćwiczenia dzieci. *Kat. Gd.* 1. katechizm, książka od takiej nauki, jako na przykład jest Karnkowskiego, der Katechismus, daß Buch. — Katechizm lub katechizacya, dawanie nauki o religii, pytając i słuchając odpowiedzi, daß Katechisiren, die Katechisation, die Kinderlehre. Nie wyciągam, aby miewała pani dla czeladzi katechizmu lub kazania. *Zab.* 16, 5. Nauczyciel ma dzieci na katechizm do kościoła prowadzić. *Pir. Pow.* 125. Lubo dobrze w nauce wiary są wyćwiczone dzieci nasze, posyłamy je jednak co niedziela i święto na katechizm. *Kras. Pod.* 1, 64.

KATECHIZMOWY, a, e, KATECHETYCKI, a, ie, od katechizmu, Katechismus. Nauka katechizmowa. *Pir. Pow.* 125. Katechetyckie kazania. *Pim. Kam.* 2. KATECHIZMOWAĆ, KATECHIZOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, nauczać wiary przez pytania i odpowiedzi, fatchisiren. *Katechi-

zować, t. j. *katechizmu nauczać. *Sak. Persp. pr. B.* 4. Katechizować komu. *Tr.* W katechizowaniach dawano tylko dogmatykę niezrozumiałą dla młodzi. *N. Pam.* 9, 299., *Ross.* оглашение. — §. *transitiv.* Kapłani za kilka dni pokatechizowali wszystek on lud. *Boter.* 4, 175. katechizmu go nauczyli, sie brachten ihm den Katechismus bey. KATECHUMEN, a, m., w pierwszym kościele był chrztu czekający, i do niego się przyprawujący. *Sk. Zyw.* 2, 320., *Ząbk. Ml.* 405. ein Katechumen, cf. nowowiernik, nowonawrócony, *Ecccl.* оглашенный. Lubo *ohłaszenych albo katechumenów niemasz; a przecie ektenia o *ohłaszenych w cerkwi odprawują. *Pim. Kam.* 108.

KATEDRA, y, ż., z *Greck.*, §. 1. a) miejsce nauczycielów, zkąd w szkołach swoje lekye dają. *Kras. Zb.* 1, 446. der Katheder, (die Katheder), der Lehrstuhl; (*Vind.* vukna sedalniza, vuzhenisbni stol, kanzel; *Bosn.* pargula; *Croat.* prištolje; *Rag.* pripovjedalisete, pripovjedalniza). Jak z katedry dyktowała swoje wyroki. *Teat.* 10, 85. Przez katedrę albo stolec Mojżeszów, rozumie się miejsce, kędy pisma samego Mojżesza nauczano, i czytano je na każdą sobotę. *Sekl.* 107. Katedra kaznodziejska ambona, kazalnica. — *Metonym.* Professorstwo, nauczycielstwo, die Lehrstelle, die Professur. Wszycy, którzy o jaką katedrę zabiegają, muszą się stawić i na pytania dyrektorom odpowiadać. *Pam.* 85, 1, 700. — §. *b) Począł Jezus wymiać przedawce i kupce z kościoła i stoły bankierskie, i *katedry tych, którzy przedawali gołebice przewracał. *Leop. Marc.* 11, 15. (stołki. *Bibl. Gd.*), die Stühle. — §. 2. Katedra, tum, die Kathedralfirche, der Dom, daß Hochstift; *Ross.* соборъ; pryncypalny kościół dyecezyi, przy którym biskup szczególniej wraz z kanonikami osadzony jest. *Kras. Zb.* 1, 446. Kościół obchodzą święto fundowania katedry Antyocheńskiej od Piotra ś. *Sk. Dz.* 23. Katedrę przeciw katedrze postawić. *Karnk. Kat.* 73. władzę przeciw władzy. KATEDRALNY, a, e, od katedry, t. j. tumu, *Ross.* соборный, Kathedral, Dom. Kościół *katedralski, (katedralny). *Sk. Dz.* 405., *Carn.* stolna zirkuv; *Ross.* соборная церковь.

KATEGORIA, yi, ż., *jurid.* punkt pojedynczy, artykuł; *Vind.* odstavik, artikel; *Ross.* статья, ein einzelner Punkt, ein einzelner Artikel einer Verhandlung; część jedna sprawy, która strony promowują w sądzie jakowym, tak dalece, iż się trafiać może, że jedna strona jednę wygra kategorią, a drugą drugą strona. *Kras. Zb.* 1, 446. Punkta pozwu nazywają się kategorie, albo różne powoda do strony pozwanej pretensye. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 41. Na sejmach zwyczajne było decydowanie projektów przez kategorie. *Ust. Konst.* 1, 54. nach einzelnen Punkten, Artikeln, Abschnitten. Projekta odtąd nie kategoriąmi, ale całkowicie przyjmujemy albo odsuniemy. *Gaz. Nar.* 1, 63., *Ust. Konst.* 1, 107., *Ross.* постратеино, статеинный.

KĄTEK, tka, m., kącik, *zdrobn. rzeczown.* ką; *Rag.* kutich; *Croat.* kutecz; daß Winkelchen. Chciał gdzieś wleźć w kątek; lecz musiał w publicznym domie i na publicznej stać ulicy. *Teat.* 19. c, 4. Kupić sobie jaki spokojny kątek. *Mon.* 72, 773.

KATERA, y, ż., z *Turc.* kadere, miecz długi prosty, wzdłuż

konia do kulbaki przywiązany; należał do rysztyunku towarzysza husarskiego, który siadając na koni, miał katere na lewym boku. *A. Czart. Mscr.* ein langes gerades Schwert, daß die Husaren mit sich führten.

KATKA ob. Kadka.

KATETER, u, m., narzędzie chirurgiczne, które zapuszczają w pęcherz, końcem dowiedzenia się, jeżeli zamyka w sobie kamień. *Dykc. Med.* 3, 84. ein chirurgischer Kateter.

KATNICA, y, ż., §. 1. jelito katne, katna kiszka, der blinde Darm. Kiszka prosta albo katnica, *intestinum rectum*. *Krup.*

2, 37., *Dasymp. G g 4 b.* Jelito w człowieku *monocolon* albo *intestinum caecum*, po Polsku katnica. *Urząd.* 50. —

§. 2. Wielka kiszka do jedzenia. *Tr.* eine große Wurst. (Boh. kautnice, šestinedělka položnica). KATNIK, a, m., człowiek pokatny, einer auß dem Winkel, ein Unbefamter, ohne Ansehen. Święci doktorowie, których naukę katnicy gania, z kościołem trzymali powszechnym. *Hrbst. Nauk. L b.* Wszedłes w dzierzawę, nie jako pan, lecz jako katnik. *Pilch. Sen. list.* 2, 9. (Vind. kotnik, kotesnik: trzonowy zab). — §. Katnik ob. Kątomiar. KATNY, a, e, od Kąta, Winkel; *Rag.* kuutni; *Croat.* kutni.

KATOLICKI, a, ie, od katolików, katolisch; Boh. katolický; *Sorab.* 2. katholski; *Sorab.* 1. katholski, wschichzromadniczki, podjanski; *Vind.* katolshki; *Ross.* католическій;

Eecl. съборный, вселенскъ, повсемѣстный, всеобщій. Katolikos jest słowo Greekie, i znaczy powszechny albo soborny. *Fund.* 71. Prześladownik katolicki. *Sk. Dz.* 475.

(t. j. katolików). Katolickich rodziców córka. *Groch. W.* 574. Wiara chrześcijańska Rzymskiego kościoła wzięła sobie od najdawniejszych czasów tytuł katolickiej, t. j. powszechnej. *Kras. Zb.* 1, 447. Cerkiew s. katolicka, ze wszystkich narodów i języków zebrana. *Birk. Gl. K.* 6.,

Ross. соборная церковь. Ferdynand Arragoński król Hiszpański od Juliusza II. papieża, tytuł króla katolika czyli katolickiego otrzymał. *Sk. Dz.* 706. — Wujek postylle swoje nazywa katoliczna. — Katoliczny (katolicki) kaznodzieja. *W. Post. W.* 2, 77. Katolicko, po katolicku adv.,

n. p. Po katolicku mówiąc. *Torz.* 276. Niekatolicko wierzyć i uczyć. *Smotr. Apól.* 19. — §. *Medic.* Extrakt katolicki, *catholicum*. *Krup.* 5, 36. KATOLICTWO, a, n., wiara katolicka, der katolische Glaube, katolischtmuß; *Sorab.*

1. podjanstwo. Książęta Ruscy, potłumiwszy religią Rzymską, ledwo ślady katolictwa przy małych plebanach zostawili. *Nar. Hst.* 7, 49. Przyodziali się katolictwa szata. *Smotr. Ex.* 2. KATOLICZKA, i, ż., wyznająca wiarę katolicką, die katolischin; Boh. katolicka. Z katolickich rodziców, katoliczka sama. *Groch. W.* 574. Królowy Heleny nie chciano koronować, bo nie była katolizką. *Czack.*

Pr. 1, 85. KATOLIK, a, m., wyznawca wiary katolickiej albo kościoła Rzymskiego, der katolisch; *Slov.* katolik; *Vind.* katolshnik; *Slav.* katolik; *Croat.* rimzkokatolichanzki; *Hung.* papista; *Sorab.* 1. podjan quoniam sacramentum

coenae sub una specie accipit; *Ross.* католикъ. Ten jest katolikiem, który z kościołem Rzymkim trzyma. *Sk. Żyw.* 2, 404. Katolików zwano też Rzymianami, papistami. *Sk. Dz.* 445. (cf. papieżnik). Imię mam chrześcianina, a przezwisko katolik. *Sk. Dz.* 26. Prawi katolicy, którzy w ko-

ściele powszechnym, pod posłuszeństwem najwyższego pasterza biskupa Rzymskiego żyją. *Star. Ryc.* 6. Z tego że obcy kto mówił językiem, Wątpiono, dobrym był katolikiem. *Zab.* 16, 79. Słuchajcie wy katolików malowani. *W. Post. W.* 258. — §. *Phras.* Jakem katolik, tak prawda. *Teat.* 28. b, 7. jakem dobry chrześcianin, jakem poczciwy, na summienie, so wahr ich katolisch bin, ein guter katolisch bin. KATOLIKA, i, ż., wiara katolicka, der katolische Glaube. Mniemane błędy w Rzymskiej katolicy. *Gil. Kat.* 6.

KATOMIAR, u, KATOMIERZ, a, m., *graphometrum*, der Winkelmesser, pół koła, zrobione z mosiądzu, podzielone na 180 gradusów. *Jak. Mat.* 1, 245. służy do mierzenia kątów. *ib.* różni się od przenośnika wielkością i przydatnemi prawidłami z celownikami. *Geom. Nar.* 1, 257. *astrolabium*. *Zabor. Geom.* 178., *Ross.* ерунокъ.

KATOPTRYKA, i, ż., z *Greck.*, część optyki, wiadomość daje o zwierciadłach i obrazach w nich. *Hub. Wst.* 228. die Katoptrik. Nauka o widzeniu przez promienie odbijające się. *Krup.* 2, 515. cf. optyka, dyoptryka.

KATOWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, ukatować, skatować *dok.*, skatowywać *częstl.*, okrutnie zabijać, mordować *pr. et fig.* henfermäßig, grausam behandelu, martern, übel zuriichten; (*Sorab.* 1. katuyu; *Croat.* hahariti; *Vind.* martrati, pefuvati). Tak bardzo ciało jego skatowane, Jakby nożami było pokrajane. *Odym. Św.* 2 F f 4 b. Łotrowsko ukatować kogo, *insidiosissime tractare*. *Mącz.* Pięknież to tak skatować kobietę; pewna śmierć lub choroba na kilka tygodni. *Teat.* 11. b, 85. Rusacy nasze jeńce okrutnie skatowywali. *Krom.* 517. KATOWA, y, ż., KATOWKA, i, ż., die Henfers Weib, die Henferinn; Boh. katowka, rasowka. — §. *Fig.* Katówka, katująca drugich, eine Graufame. KATOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, okrutne mordowanie, zabijanie. *Cn. Th.* grausames Hinrichten, Grausamfeit. KATOWANY, a, e, *part. perf.* męczony, geplagt, gemartert. KATOWCZYK, a, m., podkaci, der Henfersknecht. *Dudz.* 95. (cf. kacik). *Odym. Św.* 2 E e b. KATOWNIA, i, ż., (Boh. katowna, rasowna; *Sorab.* 1. katwano; *Carn.* pęsirna; *Vind.* marterni stol; *Croat.* habárnicza, kervarnicza; *Rag.* karvárniza); męczarnia, katusz, die Marterstube, Henfersstube. Będąc już w katowni i w męcznicy podziemnej, do której złoczyńce tylko przedtym na gardło osądzone, spuszczano. *Birk. Kun.* 43. — §. Męka okrutna, grausame Marter. A kto kiedy widział takową katownią, boleści zaraz i snupek pełną? *Groch. W.* 191. Ociągasz się uchościć przed katowniami, sprawiedliwie przed tobą wiszącami. *Nag. Cyc.* 19. KATOWNIK, a, m., katujący, męczyciel, der Marterer, Henfer; *Ross.* паторазтерзатель. KATOWSKI, a, ie, od kata, Boh. rasowský; *Croat.* hahárszki; *Dal.* karunichki; *Ross.* палачевскій, палачовъ; Henfers, *propr. et fig.* grausam. Za takie męstwo mieczem katowskim płacą. *Boh. Kom.* 4, 223. Uczynił katowskie dzieło nad swoimi on przymuszony braniec. *Birk. Oboz. f.* (t. j. pozabijał ich). Po katowsku, katowsko adv., henfermäßig. Katowsko mu zadarto karku. *Czack. Tr. L.* 1. KATOWSTWO, a, n., (*Sorab.* 1. katstwo; Boh.

rasowstw; *Croat.* haharia, hakarsztvo; *Dal.* karunichko delo); katowskie rzemiosło, daß Hensferhandwerk.

KĄTOWY, a, e, kątny, od kąta, Winkel. Łóżko w kątowym pokoju postawili. *Teat.* 19, 6. **KĄTOWATY**, a, e, — o *adv.*, w kąty ułożony, winkelficht, in Winkel eingetheilt. Łodyga kątowata, *caulis angulatus*, wielokątna, płaszczyzny rynienkowate; od liczby kątów zowie się trójkątna, czworokątna i t. d., a od ostrości lub tępości kątów, ostrokątną, tępokątną. *Jundz.* 2, 16. cf. kącisty.

KATRYNKA ob. Katarzyna.

KATUKOPA, y, m., wisielec, obieś, hultaj. *Mon.* 75, 589. Galgenlieb. Idźże już kiedy masz iść katukopa. *Pot. Arg.* 500. cf. kopa, cf. kat. **KATUSZ**, y, ż., **KATUSZA**, y, ż., katownia, młeczarnia, die Marterstube, Peinstube; *Ross.* застѣнокъ. Sklepienia katusz tyrana tego, były podawane tak sztucznie, że co tylko w nich mówiono, to słyszał. *Pam.* 83, 2, 286. — §. Męka, die Marter. Dla złych jest to największą, wierzaj mi katuszą, Kiedy szkodzić nie mogą, i dobrzy być muszą. *Zab. Zbb.* 83.

KAUKAZ, u, m., wielkie pasmo gór Azyatyckich rozległych od morza Czarnego aż do Kaspjskiego. *Dykc. Geogr.* 2, 22. Turcy około góry Kawy albo Kaukazu mieszkający. *Sk. Dz.* 1020. Kaukazkie góry, der Caucasus.

KAULEFIOR ob. Kalafior. **KAULRAPA** ob. Kalarepa.

***KAUSZYK**, a, m., [*Ross. dem.* ковшикъ · kubek, 4], czaraka, daß Schälchen. Prussowie byka na ofiarę bożkowi, zarzezą, a krew wypuściwszy w uszatek, czerpają kauszykiem albo czarką. *Strujk.* 148.

KAUTERYUM, n., z *Greek.*, apertura czyniona, dziura w skórze przepalona, na odbyt wilgotności. *Cn. Th.*, (*Rag. proxiga, proxganizza*), ein Fontanell; (cf. apertura, fontanella). Wszystko ciało jego okryte było kauteryami, aby tym sposobem ustawicznie zbywał wilgotności owęj zepsowanej krwi, które go prawie zalewały. *Ustrz. Kruc.* 2, 318. — Nazwisko kauteryów dają bez różnicy wrzodom kunsztownym, zrobionym dla wypływu materyi chorobnej jakiegokolwiek, jako też i materyom, które robią takowe wrzody. *Dykc. Med.* 3, 86. daß Fontanell und auch Fontanellpflaster, Fontanelleisen, Brenneisen. Kauteryum tedy zowią też żelazo rozpalone, którego używają do uleczenia wielu chorób, paląc po chorym ciecie. *ib.* żegadło. *Cn. Th.* Kauterya są też wszystkie plastry i lekarstwa palące, które mogą zrobić ranę lub strupek. *ib.* Fontanellpflaster. **KAUTERYZOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, po ciecie kauterya porabiać, cauterisiren, Fontanelle seßen.

KAUTOR ob. Rękojmia, poręcznik, ręczyciel.

***KAUZA**, y, ż., sprawa sądowa, ein Rechtsbandel, eine Rechtsfache, ein Proceß. Kauzy przesłuchawszy, dekret udzielał. *Warg. Cez.* 13. Sprawy albo kauzy rozmaitemi limitacyami sądów bywają uwikłane. *Modrz. Baz.* 361. Wygrał kauzę. *W. Post.* W. 3, 226., *Petr. Pol.* 396. Kauzy odprawować, stawać w kauzach, practiciren, advociren.

***KAUZYPERDA**, y, m., z *Lat.*, jur. ein Rechtsverdreher.

1 ***KAWA**, y, ż., **KAWKA**, i, ż., **KAWECZKA**, i, ż., *demin.*, (*Boh.* kawka, kråkã; *Slov.* kawka, sogka, (cf. sojka); *Sorab.* 1. kawka, kauka, modra róna; *Sorab.* 2. kawka; *Vind.* kauka, tola; *Carn.* kavka, (cf. *Carn.* gavek; *Lat.*

gavia · czajka); *Croat.* kavka, kauka, chavka, choka; *Slav.* csávka; *Hung.* tsoka, choka, szayko; *Dal.* szoyka; *Bosn.* cjavka, chjola, kutta, vranna, (cf. wrona); *Ross.* галка, галочка; *Eccl.* kavka, galka, (cf. gałka); *Holl.* kaw, kae; *Norv.* kaa, kaye, kaage; *Dan.* kaae; *Helv.* Aupfahle; *Germ. Sup.* Gauß, Jade, Kae, Kayfen; *Angl.* chauh, jay, daw, jackdow; *Gall.* gay, choucas); 1) die Dohle, *corvus monedula*, cała czarna, prócz tyłu głowy i nieco szyi siwawej. *Zool. Nar.* 261. Kawka, ptak wrzaskliwy. *Ład. H. N.* 70. Kawka kwacze. *Pol. Saut.* 89., *Croat.* káuka káuka; *Carn.* kavkam *crocito*; *Eccl.* граю яко вранъ. Kawki kwakanie *Ross.* граи. Plegotały kawczki. *Banial. J.* 3 b. Kawa mówi, a przecie nie może być zwana człowiekiem. *Petr. Et.* 130. Rychléj wysłucha kawy i papugi, niż przyjaciele. *Pot. Arg.* 430. (lada plotkarki, świegotki, papfarki). Widzę cię, żeś pijany, bredzisz jak kawa. *Pot. Pocz.* 81. Wieszcza przykrój słoty, kawka okopcona. *Pol. Saut.* 70. Pewny gatunek kawki *Ross.* клуша, клушка. Biała kawka, biały kruk, czarny łabędź, coś rzadkiego lub wcale niepodobnego, n. p. Snadniej o kawkę białą, niżli o sługę pocziwego. *Tr.*, (*Sorab.* 2. Zarne ako schwon, bèle ako ron); (*Slov.* W nocy wśecke kawi su černé, w nocy wszystkie koty bure). — §. Kawy · banialuki, głupstwa, ni w pięć ni w dziewięć, Stroßzeug, weder gehauen noch gestochen, leerer Geshmäß. Skoro co wydrukują, choć plotki, choć kawy, Zaraz im wiarę dają. *Pot. Arg.* 250. On najwyższe w młodości zwiedziwszy urzędy, widział, że wszystkie próżność, drwa, kawy i błędy. *ib.* 218. cf. kawić, pokawić, drwić głową. — §. Poszło w kawy · przepaństwo, es war umsonst, vergeblich, es gieng in die Bilze. Uciekałem od życia mojego poprawy, Z krukiem wołając: eras, eras; a tak wszystko poszło w kawy. *Kulig.* 176. Już on dopiął tej wakancyi u króla, a nasze głosy pójdą w kawy, *Opal. Sat.* 78. W jednego gdy surowość pokazesz osobie, Wszystkim jak dał po uchu, wszystkie pójdą w kawy, Co się wiąże do buntu i niesłusznej sprawy. *Pot. Arg.* 134. (zwieszają nosy, spuszcza uszy). Gdybyśmy odpowiedzieli, coby nie grzechy było, takbyśmy poszli, jako mówią, w kawki albo we drwa. *Eraz. Dw. C.* poszlibyśmy na kpów, głupców, zadrwiliby z nas. — §. Kawka, pani duszka, fryerka, die Bublirne. Drugi ma piękną żonę, a uda się w kawki, Biegając po ulicach, nie mając tam sprawki. *Rej. Wiz.* 41. — 2) Kawa w piśmie · plama, żyd, *Boh.* kawka; *Ital.* chiosa; (*Croat.* kauka in clericis corona, prima tonsura, plesz); ein Kled, ein Dintenkleck. Tablicę kompasową pisząc, ochędoństwo zachować potrzeba, bo jako kawa pismo szpeci na papierze, tak wrona nie ozdobi tablicy kompasowej. *Haur. Sk.* 190. *Boh.* kawčim, kawčiti, kawić, pisząc żydów narobić, fiedern. — §. Kawka, narzędzie jakieś muzyczne, ein musikalische Instrument. Jest innych przy nim wiele puzanów i szortów, Kawek i z grubym głosem trafiaaków, pomortów. *Banial. A* 2 b. II. Kawy, w niektórych krainach zowią przykrycie na słupach bez ścian, tak że od spodu tylko po dwa lub trzy drzewa na przyciosach położone bywają; a to służy na schowanie sia-

- na, zboża; różniąc się tym od brogu, że ma raczej kształt stodołki. *Rydel. ein langer bedeckter Feim, in Gestalt einer Scheune, doch ohne Seitenwände.* Stodoły wyprzątać trzeba, ile kto nie ma na dwuletnią krescencyą stodoł albo kawy. *Huur. Ek. 39.* (cf. podrum). — 2. W górnictwie kawy, wydrożenia. *Czack. Pr. 2, 199.* *Höhlungen, Höhlen, cf. Lac. cavus.*
2. KAWA, y, ż., KAWKA, i, ż. *zdrbn., der Kaffee;* (*Boh. kafe; Vind. kofe, turski bob; Slav. arabski bob, kava; Ross. кофе, кофе; Turc. caueh, cahueh.*) Ziarno, które w Europie znamy pod nazwiskiem kawy, albo raczej *kaffy*, jest owocem drzewka bardzo pospolitego w Arabii. *Dykc. Med. 3, 91.* Ziarno to palą, trą na proszek, i poddają go w tym stanie wrzeniu na mały kwadrans, aby wyciągnąć z niego tynkturę, także kawą zwaną. *ib. 93.* Kawę palą, miela, gotują i pija z cukrem, z mlekiem lub bez mleka. *Kluk. Dykc. 1, 143.* Kawa z śmietaną nie tak rozgrzewa, jak kawa czarna. *Dykc. Med. 3, 96.* Z rana zażywanie kawy z mlekiem najlepsze; po południu lepiej bez mleka filiżankę czarnej kawy się napić. *Krup. 5, 117.* Kawa, lub bob Turecki albo Arabski. *ib. 114.* Korzeń cykoryi, podróżnika, na kawę wielkie ma zalety. *Lad. H. N. 70.* (na zastąpienie kawy). Hej stołków, niech dadzą kawę! *Teat. 52. d, 79.* Achilles, Cezar, wielcy ludzie byli. Jednakże kawy z śmietanką nie pili. *Kras. List. 2, 150.* — 3. Kawa, miejsce gdzie kawę pija, gdzie kogo kawą czestują, posiedzenie kawowe, lub też *kaffenhaus* (cf. *Francuzk. au caffè*) n. p. Będę się znajdował tu blisko na kawie. *Teat. 32, 9.* Codziennie figurował po obiadach, kawach, assablach. *ib. 24, 94.* *Kaffeebistte, Kaffeehaus.* cf. kawowy, kawiarnia, kawiarka, *kaffenhaus, kaffenhausowy.*
3. KAWA, góra Kaukaz *qu. v.; Sk. Dz. 120.*
- KAWAŁ, a, m., KAWALEC, lca, m., KAWAŁEK, lka, KAWAŁECZEK, czka, m. *zdrbn.,* (cf. *Germ. Kaval Klüg.*); sztuka czego, część czego, daß Stück von etwas. *Boh. kawal, kawalec; Slav. kausek, (cf. kasek, kes); Sorab. 2. hokusz, hokuszk; Sorab. 1. kruch, kruschk, cf. kruszyna; Vind. kofs, falat, drob, shkriz, kofetel, shtukel, druft, drum, falatez, okerhek, odresek, krajez, kraizhiz; Carn. falat, kofetel, (Carn. kavel, hak); Bosn. fallat, figlia, landa, komad; Slav. komad, komadich; Hung. falat, falka, falatotska, darab, (cf. drob); Croat. falat, falachez, falatecz, komád, paradgyk, landa, landiza, kuszich, (Croat. chaval clavus); Ross. колок, колокъ, жебебекъ, ломоть, ломтикъ, (cf. лом, ломек), лоскутъ, лоскутокъ, лоскуточикъ.* Okrety jego wnet będą skruszone w kawały. *Przyb. Luz. 299.* Rozumiałem, że na nim w kawałki suknią podrą, tak go każdy kredytor do siebie ciągnął. *Zab. 13, 208.* Od nas do miasta jest kawał, albo dobry kawałek (sc. drogi), es ist ein hübsches Stück von uns bis nach der Stadt. Ma on kawał fortuny; t. j. dosyć wielką fortunę, er hat ein hübsch Stückchen Vermögen. Niech on bierze nasze siostrę; jego kawałek fortuny i jemu i nam wystarczy. *Boh. Kom. 4, 184.* Ciężko pracowałem na kawałek chleba. *Teat. 33, 6.* Ich habe mir's sauer werden lassen um einen Bissen Brot.

Kto więcej mieć nie pragnie, jak kawałek chleba, Temu bardzo niewiele do życia potrzeba. *Pilch. Sen. list. 4, 8.* — Po kawałku, kawałkami, nierazem, theilweise, stückweise; (*Vind. po kofi, na drobnu, na falate, kofovitnu.*) Nierazem dom przybierać, ale po kawałku; żeby jednego roku pudło do karety, drugiego wasag. *Teat. 19. b, 48.* — 3. Kawałek, trocha, cokolwiek, cf. kasek, ein Bißchen, ein wenig. Wszystko będzie dobrze, tylko trzeba kawałek mieć cierpliwości. *Boh. Kom. 5, 276.* Co za głupstwo! on podobno ma kawałek manii. *ib. 2, 184.* (zarywa manii). Kto zwątpił o wszystkim, ma sobie za wielki zysk, gdy mu się kawałek okroi. *Fred. Ad. 122.* Czy masz sumnienie i kawałek enoty? *Teat. 28, 71.* (choć bynajmniej). Niemasz kawałka sensu w tém. *ib. 20. b, 67.* (by najmniejszego sensu niemasz). — *Iron.* Byle tylko przyszedł, zadamy mu kawałek roboty. *ib. 15, 28.* (będzie-c miał co do roboty, t. j. dosyć, dużo). Kawałek człeka. *Tr. karlik, pigmejczyk, ein fleines Menschen, ein kleiner Wicht, ein Stückchen oder ein Gedanke von einem Menschen.* — 3. Kawałek: figiel, sprawka, wypadek, ein Stückchen, ein (kleiner) Streich, ein (kleiner) Umstand. Coż to jest za nowy kawałek? *Teat. 30, 54.* Prawda, że to są grube kawałki. *Teat. 21, 61.* Oto śmieszny kawałek. *ib. 33. c, 45.* Tak to on zawsze ma swoje kawałki. *Teat. 21, 172.* zarciki, psikusy, koncepta, er ist immer voll Schwänke. Ma jednak grzeczne kawałki. *ib. 36. b, 117.* Z tego ważny wyniknie kawałek. *ib. 30, 62.*

KAWALER, a, m., (*Gall. cavalier, chevalier; Ital. cavaliere; Hisp. caballero, z Lac. caballus*) 1) żołnierz konny. *Cn. Th., jezdný, kawalerzysta, ein Reuter, ein Cavalier.* Kawaler z Włosk. rozumie się jeździec na koniu, jako u nas *equus Polonus.* *Star. Ryc. 36.* — 2) Znakońmitemo rodu, szlachcie, rycerz, osobliwie młodszego wieku, panicz; ein Edelmann, ein Cavalier, ein junger Herr, *Slav. gavalir; Ross. кавалеръ.* Każdy porywezy do zapaleczywości jedna sobie imię kawalera; ot to lepski, to mi kawaler! *Mon. 73, 3.* Fraczkowi kawalerowie, co to po ulicach gwizdzą. *Teat. 14, 129.* Odebranych ze szkół kawalerów, pospolicie za granicę wysyłamy. *Mon. 65, 217.* Tak kawaler bez serca, jak sługa bez wiary. *Morszt. 160.* — 3. Nieżonaty, ein Unverheirateter. Pytano się córki jego, któremuby z kawalerów serece swoje oddać zamysliła? *Zab. 2, 247.* Przeszarzały kawaler, ein Hagestolz. — 3. Rycerz pasowany, orderowy, *Vind. vites, ein Ordensritter.* Król go rycerzem albo kawalerem, order mu dając, czynił. *Sk. Żyw. 2, 207.* Trzeba gdzie indziej rość przez wielkie zasługi, aby został kawalerem. *Leszcz. Gł. 55.* — 3. Fortifc. Kawaler, szaniec wysoki, na który po wielu wschodach wstępować trzeba. *Jak. Art. 3, 295.* der Cavalier im Festungsbaue, eine hohe Schanze mit Stufen, kopiec dzielny. *Tr. 3, 321 et 633.* KAWALERKA, i, ż., dama orderowa, eine Ordensdame. — 3. Amazonka, suknia białogłowska, ein Amazonenkleid. Kawalerki, kapoty, mantolety. *Łączw. Zw. 30. Comp. Med. 705.* — 3. Białogłowy, które nierządem się bawia, nazywają kawalerkami, iż jeżdżą na głowie amantów, jak na osle; bo to z Włosk. *caballo* koń, z *Lac. caballus*;

jak tedy rycerz koniem, tak te nierządnie kochankami swemi rządzą. *Star. Ryc.* 36. fryjerka, gamratka, pani duszka, eine Maitresse, Buhldirne. KAWALEROWY, a, e, do kawalera należący, Cavalliers; einem Ordenritter zutündig. KAWALEROWA ob. Kawalerka. KAWALERSKI, a, ie, od kawalera, Cavalter. — 1) jezdecki, Reiter. Pierwszego siedzenia na koniu uczą się w kawalerskich szkołach. *Kluk. Zw.* 1, 185. t. j. w rejtszulach. — §. Kawalerski, szlachecki, rycerski, od ludzi znakomitego rodu, *Ross.* kavalerskij, adelsmäßig, rittermäßig, Ritter. Nie oszczędzali i życia, pokazali, iż są ludzie kawalerskiego serca, umiejący czynić sobie sprawiedliwość za krzywdę. *Mon.* 73, 3. Niekawalerskie dzieło, zażyć kogo zdradą. *Morszt.* 337. Radby się pomścić, radby o to zaczął zwadę, Ale po kawalersku, ale nie przez zdradę. *ib.* 352. Hektor, drwiąc z ciebie, kawalersko stawał. *Bardz. Trag.* 197. (mężnie). Po kawalersku wytnę się dziś z bratem Izabelli. *Teat.* 29, 122. Wszystkie traktują lekko po kawalersku. *Zabl. Roz.* 119. (z pańska). — §. 2) Kawalerski, nieżonaty, ledig, unbeweißt; stan kawalerski ob. Kawalerstwo. — §. Orderowy, Orden. Kawalerski zakon ś. Jana Chrzciciela z Jeruzalem. *Birk. Kaw. Mal.* A. 2. KAWALERSTWO, a, m., stan kawalerski: — 1) zaszczyt orderowy, rycerstwo, die Ordenswürde. Pasowanie na kawalerstwo abo rycerstwo. *Wyrw. Geogr.* 338. — 2) Beżeństwo, die Ehelofsigkeit, eheloser Stand, (von Männern). Powiedział mi Pan Miłosz, tydzień temu trzeci, że też nakoniec przyszło zamysleć Waszeci Po długim kawalerstwie o małżeńskim stanie. *Nar. Dz.* 3, 161. — §. collect. Kawalerstwo = kawalerowie, die Ritter, die Ordensritter, ehelose Männer. KAWALERYA, yi, ż., roty żołnierzy konnych. *Kras. Zb.* 1, 446. die Cavallerie, Reiterey. — §. Order kawalerski. *Tr. der Ritterorden.* *Ross.* kavaleria. KAWALERZYSTA, y, m., jezdny, konny, der Cavallerist. KAWALKACYA, yi, ż., jezdecka nauka, die Reitkunst. Exerocyca w Paryżu miałem te: kawalkacya, lutnia etc. *J. Ossol. Dyar.* 50. (wydoskonalił się w Paryżu w przystojnym na koniu siedzeniu. *Boh. Ossol.* 1, 37.) KAWALKATA, y, ż., źle KALWAKATA. *Dudz.*, jazda, die Reiterey. Zatem w karocie jedni powsiadali A kawalkata osobno chodziła. *Auszp.* 19. KAWALKATOR, a, m., objeżdżacz koni, der Bereiter. Kawalkator, co konie dobrze ćwiczyć umie, chyżo dosieść, kształtnie koniem toczyć, Kołkiem isć abo też poskoczyć. *Alb. z Woj.* 24. Jeśli płacim drogo kawalkatorowi, co nam kopie ćwiczy, a czemuż nie mistrzowi, który mi syna uczy? *Star. Vol. C.* 3. Teraz syn szlachecki musi się we Włoszech u kawalkatora uczyć. *Star. Ref.* 172. *Hipp.* 33. *Pot. Arg.* 297. KAWALKATORSKI, a, ie, od kawalkatora, Bereiter. Nauka kawalkatorska. *Hipp.* 48. jezdecka, die Bereitung. KAWALKATURA, y, ż., kawalkatorska abo jezdecka nauka, die Reitkunst. Trzeba aby szlachta też szermierstwem, kawalkaturą, pikami bawiła się. *Petr. Ek.* 101. KAWALKOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, Skawalkować *dok.*, jeździć na koniu, reiten. Szkoła kawalkowania, Reitsschule, to jest, uczenia się jeździć na koniu. *Petr. Pol.* 2, 190. — *Fig.* Dał szlachcie żydko-

wi na rękę trzymać jastrzębia; ten go szczypie, a żydek przed szlachcicem kawalkuje. *Pot. Jow.* 140. skacze, cwał, krzywi się, er springt herum, macht Bodsprünge. — §. Kawalkować konia = ujeżdżać, objeżdżać, ein Pferd zureiten. — §. Zawściagać, ukracać, podbijać, bändigen, überwältigen. Rozum człowieczy szalone nawet morze kawalkuje. *Pot. Pocz.* 87. On ubogiego zniszczył, zkawalkował, Dom wydarł, co go nigdy nie budował. *Chrośc.* *Job.* 72. Bóg, który pyszne duchy zkawalkował, Od ciebie siły będziesz potrzebował? *ib.* 95. Jezus piekło skawalkował, śmierć skruszył. *Pot. Zac.* 57. et 109.

*KAWAT, a, m., szabla na kształt noża. *Tr.*? ein Säbel in Gestalt eines Messers. cf. karwat, karwasz.

KAWCZY, a, e, od kawki, Dohlen. *Boh.* kawěj.

KAWECAN, KAWECON, u, m., (*Ital.* cavezzane, cavezzone; *Angl.* cavessan; cf. *Lat. med.* capsana); der Kappzaum. Kawecan dla źrzebców bywa z powroza; dla podrosłych koni z rzemienia. Przyprawują różne do niego na nos łańcuszki, dla umiarkowania noszenia głowy i pohamowania burzliwości końskiej. *Hipp.* 33. Faeton rumiany, W lot dzianetom wypuścił złote kawecany. *Kulig. Her.* 266. t. j. cugle, er ließ ihnen die Zügel schießen. *Fig. tr.* Hamulec, der Zaum, der Zügel. Człowiek zawiedzie w kawecan niedźwiedzie. *Mon.* 71, 901. Ujął paszczkę jej smoczą kawecany dużemi. *Tward. W. D.* 2, 155.

KAWĘCZEĆ, ył, et ał, y, et e, *med. niedok.*, skawęczeć *dok.*, karpic, dukwić nad czym, siedzieć nad czym, umierać nad czym, beständig über etwas liegen oder sitzen. *Cn. Th.* 271. Przy nim trzy lata kawęczy, różne przymówki cierpiąc i niesmaki. *Pot. Syl.* 154. — §. Kapić, niktęmnieć, vergeßen, elend werden, abnehmen. Z więzienia wypuszczony, już nie mógł więcej wskórać, lecz z nienagła zawsze truchlejąc, wychorzał zkawęczał, lento morbo consumptus est. *Krom.* 304. Gryzieniem o mężobójstwo w domu marnie skawęczeć miał, contabuisse dicitur. *ib.* 56. Na żalonym wygnaniu mizernie skawęczeć musiał. *Krom.* 170. Niechaj w tych bólach dłużej nie kawęczy, Nie zgrzeszy, gdy mu na on świat pomoże. *Pot. Syl.* 56. Jak to może być dobrze, kiedy koń zawsze w takich pętach kawęczyć musi? *Hipp.* 34. Stuka; zamknięto! u drzwi on pieskiem kawęczy. *Zab.* 3, 335. *Koss.*

KAWĘCZKA ob. Kawa, Kawka 1.

KAWENCYA, yi, ż., kaucya, ręczenie, die Bürgschaft. Za kawencyą rekomendujących. *Vol. Leg.* 7, 512.

*KAWERNA, y, ż., *poet.* jama, die Höhle. Grobowa kawerna. *Kochow.* 83. Z dziećmi, z żonami w lochy i kawerny Kryć się poczeli, o tym usłyszawszy. *Chrośc.* *Fars.* 123. [z Łac. 2].

KAWIA, ii, ż., świszcz Bahamski. *Zab.* 12, 196. ob. Świszcz, eine Art von Murmelthier.

KAWIAR, KAWIOR, u, m., (z *Włosk.* caviale, caviaro, cavialo; *Bosn. et Rag.* kaviar; *Croat.* kaviar, ikre szlacheń rib; *Ross.* икра; *Lat.* garum); der Caviar. Kawiary z ikry jesiota sporządza się z octem, pieprzem etc. Jest kawiary Wenecki, Turecki. *Wiel. Kuch.* 403. z ikry czeczugi, wyza. *Zool. Nar.* 195. *Pam.* 83, 615 et 85, 1, 210. (cf. putarga). *Kluk. Zw.* 3, 60. Prasowany kawiary

Ross. паюсная икра; z kawiara supa, казья; со кавиар заргавия икрняикъ.

KAWIARKA, i, ż., KAWIARECZKA, i, ż. zdrbn., która gotowaną kawę trzyma, lub też sługa kafenhauzowa, die Kaffeefiederin. (Boh. kafirna; Slav. kaveexijnica). Kawiarka się przysięga, że to dyabeł, nie człowiek. *Teat.* 29 b, 112. Kawiareczki w salopach. *ib.* 14, 10. KAWIARNIA, i, ż., kassenhauz, kawodom, gdzie gotowaną kawę trzymają, daß Kaffeehaus, Boh. kafirna. W kawiarniach, traktierniach, redutach, gdyby gospodarz w gry hazardowne grać dopuścił... *A. Zamoj.* 206. KAWIARZ, a, m., kassenhauznik, który kawiarnia trzyma, der Kaffeefieder; Kaffeefischer; Boh. kafirnik; Slav. kaveexija; Ross. кофешенкъ, буфетчикъ. — §. Lubiący kawę pić, ein Liebhaber vom Kaffee, ein Kaffeetrinker. Wielki z niego kawiarsz; czasem po cztery razy na dzień kawę pije. KAWIARSKI, a, ie, od kawiarsza, Kaffeefischer. Ross. кофешенковъ, кофешенскій.

KAWIĆ, il, i, intrans. niedok., pokawić dok., drwić głową, poszkarić się, głupstwa popełnić, cf. kawa, kawy, drwa, dumme alberne Streiche machen, Böße schießen. Najlepszy rzemieślnik po pijanu kawi. *Pot. Pocz.* 271. Na końcu kawi, choć co dobrze zacznie. *Wad. Dan.* 91. Prawa ich żadne nie sądzą, choć kawią Dotąd, aż swoją funkcją odprawia. *Chrośc. Fars.* 53. Nie jednego nauczysz, kto na winie kawi, że rozumu na wodzie, lecz późno poprawi. *Pot. Pocz.* 81. — §. Bredzić, jak kawka, pleść, alberne Zeug sphaßen. Posłuchajże, jakie cuda ten nie pisorym, ale pochlebca kawi. *Pot. Arg.* 396. Jedna, co najbliżej stała, One swoje wymysły kawi poczyniała. *ib.* 374. — §. Kawić • kawami, żydami poszpecać, czernić, paskudzić, poplamiać, bescheiden, anschwärzen, bescheiden, besudeln, Boh. kawčiti. Tryumfuj zemsto moja, niech się w krwi ich splawia Te obelgi, któremi dostojność mą kawią. *Min. Ryt.* 2, 215.

KAWKA ob. Kawa. KAWKOKOS, a, m., Kawkokos grzebieniasty, Ross. Остиндійскій говорокъ. KAWODOM ob. Kafenhauz.

KAWON, u, m., [z *Tureck. kawun* 2]. Arbut, *cucurbita citrullus* Linn. utrzymuje się w kosztowniejszych ogrodach, pospolicie pod imieniem kawonu. *Jundz.* 467., die Wassermelone.

KAWOWY, a, e, Kaffee, Ross. кофейный. Kawowy imbruczek кофейникъ, кофейничекъ; kawowa puszka кофейница (2. kawowieszczbienie). Po filiżance kawowej rosolu dawać choremu. *Krup.* 5, 369. eine Kaffeetasse. — §. Kawowy kolor, do kawy podobny.

*KAWTAN ob. Kaftan.

KAZAĆ, ał, kaže act. niedok., rozkazać dok., Kazywać freq., (Boh. kázati, казал, kázi, kázawam rozkazywać; kazanie mieć; Slov. kázat, kážem mandare, kaži kazanie prawię; Sorab. 1. kafacz, pžikafacz, kazem; Sorab. 2. kafasch jubere; Vind. kasati, kashem, pokazati • skazywać, okazywać; Carn. kasáti, káshem monstrare; Croat. kazati, kasem, izkazati • pokazać; Dal. ukasujem, kasujem ostento; Bosn. kazati, kazivati ostendere, demonstrare, kazatise simulare; Rag. kázati demonstrare, ostendere, narrare, declarare, explicare; Slav. kazati • pokazywać, opowiadać,

powiedzieć; Ross. казать, кажу мовіть, powiedzieć; Eccl. кажу, явлю, сказую ostendo; казати, казую, показовати, поучать, наставлять; cf. Germ. heißen Abt(g.); rozkazywać, befehlen. Boh. weleti, weljm, cf. wolić, wola; Croat. welim, veleвам, sapovędujem, sapovędati, (cf. zapowiedzieć); Vind. vskasati, sapovędeti, vkashuvati, sarozhiti; Slav. zapoviditi; Sorab. 1. knežu (cf. kniaź); Ross. велѣть, повелѣть, повелительствовать, звѣщать. Co każą razem król, naród, starszyzna, To kaže naród, to mówi ojczyzna. *Kras. W. Ch.* 27. Jędz, coć dają, rób, coć każą. *Wolsk.* Kazał pan, a musiał sam. *Rys. Ad.* 28. sollß gethan seyn, mußt du's selbst thun. — Kazać z następującym trybem bezokolicznym c. infinit., befehlen, heißen, lassen. (cf. *dać). Kazał tego świętego cesarz dwom senatorom wziąć pod straż, mówiąc: kaźcie mi go schować. *Sk. Żyw.* 1, 191. Kazał im milczeć. *ib.* 218. Kazałem sobie granatowy surdut robić, maßen lassen, (faire faire Gall.) Był tu, i kazał się We Panu kłaniać. *Teat.* 22, b, 10. er läßt sich Ihnen empfehlen. Z spojnikiem by, aby n. p. Kaź aby konie do karety zaprzężono. *Teat.* 15, c, 30. — Elliptice. Kazać z opuszczonym trybem bezokolicznym drugiego słowa, n. p. Kazać po kogo • kazać przywołać kogo, einen heißen lassen. Odebrawszy tę wiadomość zaraz kazał król po posły, którzy gdy przyszli, powiedział im wszystko. *Biel. Kr.* 309. er ließ so gleich die Gesandten heißen. Wyperswaduują królowi, że każe po wróźka. *Pot. Arg.* 241. — Kazać do jakiego miejsca, albo na jakie miejsce • rozkazywać by tam się udać, woßtu beordern, befehlen sich dahin zu verfügen, dahin gehen heißen. Pisarzom a księży kazał król do obozu; a rycerstwo sam jał upominać, aby kaźdy śmieie czynił z nieprzyjacielem. *Gwagn.* 74. Helizusz Naamanowi do Jordanu po uzdrowienie trądu kazał. *Sk. Kaz.* 41. Ledwo się trochę zdrzymiesz, aż kaźa dło koni, i tak niespana w tropy noc czujny dzień goni. *Kochow.* 184. Potym do spoczynku żołnierzom kazał. *Zab.* 5, 68. Czajki wprzód przed Sultanem idą, które kaźą na stronę wszystkim statkom, żeby się z Sultanem nie potykały. *Star. Dw.* 43. Każesz mi na wygnanie, coźem krzywa komu? *Bardz. Trag.* 81. Na ustępow wszystkim nienależnym kazawszy. *Pilch. Sall.* 39. Przelakł się tak, że zaraz kazawszy na odwrot, okopał się na pagórku. *Ustrz. Kruc.* 2, 260. er gab Befehl zum Rückzuge. — Król kazał posłom przed się (sc. przyjść). *A. Kchan.* 187. er ließ sie vor sich kommen. — Kazać komu precz; kazać mu iść precz, cf. odejść, odkazać, won, einen gehen heißen. Jednemu sładze kiedy pan precz kazał, przyjaciele powiedzieli: a coź on nieborak ojcu swemu powie, dlaczego mu precz kazano? *Gorn. Dw.* 189. Mąż żonie poczciwość odejmuje, gdy jej od siebie precz każe. *Gorn. Dz.* 100. Kazawszy temu precz, kazał przyjść drugiemu. *Leop. Dan.* 13, 55. (odwiodszy go. *Bibl. Gd.*) — §. Fig. transl. Milcz, tak interes kazał. *Boh. Kom.* 1, 272. t. j. wymagał, żadał, so habenß die Umstände erfordert, geheßen, erheißt. Musiałem mu dogadzać, tak potrzeba kazała. — §. Kazać czym • rządzić czym, mit etwas sphaßen und maßen. Umiem białą płcią kazać. *Zab.* 11, 81. not. rządzić. — §. Kazać,

hardzie kazać, kazać na co: z zbytecznego zaufania dumą się unosić, dumnie się odgrażać, *Vind.* klubetuvati, koshiti, koshatiti; *stoß* geßen, troßen, übermützig troßen. Jakby już nas w niewoli miał, durno kazał. *Jabl. Tel.* 146. Że nie każę zbyt durno nad utrapionemi, Pokazałem to światu przykłady mojemu. *Bardz. Trag.* 84. Poznawszy, jak bardzo nieprzyjaciele życzyli pokoju, wyżej sobie kazać począł. *Lub. Roz.* 103. Francuzi za przybyciem posiłków, wysoko kazali. *Warg. Cez.* 219. spradjen auß einem hoßen Lone. Nie każ hardzie na szczęście. *Pot. Arg.* 31. W sprawie zszykowani stojąc, a na hardą kążąc, wysłali swego zapaśnika. *Stryjk.* 126. Jamci chciał z nim z początku postąpić łaskawie, Ale że dumy jego tak na hardą kaza, Weźcie go pod strażą. *Morszt.* 134. Nie każ na hardą, i nie śmieję się z mój głupości. *Sim. Siel.* 29. Książę Smoleński, za namową Rezańskiego, począł nowe rozruchy wzniecać, i hardzie przeciw Witołdowi kazać. *Stryjk.* 474. Na samą wiarę niektórzy kaza, jak na trzy tuzy. *W. Post. W.* 429. Jużem śmieie kazała, jako na trzy tuzy, Ujrzawszy pożądane okiem Syrakuzy. *Pot. Arg.* 366. Odległy cel zakłada na sto lat, jak na trzy kaze tuzy, choć dalej od nosa nie widzi. *Pot. Arg.* 150. Wiele już takich było, co szyję łamali, Co Tureckimi końmi na pewne kazali. *M. Biel. S. N.* 30. (cf. jakoby na Turckim koniu siedział; cf. na barzego kogo wsadzi). Nie trzeba ubogiemu konwoju w drodze, w domu strażę, Na swoje nędzę, jako na trzy tuzy kaze. *Pot. Jow.* 37. Rano kazał na tysiąc, a w wieczór spadł z stołu. *Pot. Arg.* 602. Co ma ten żywot, na coby bezpiecznie człowiek mógł kazać? *J. Kchan. Dz.* 248. Niedługi czas temu, a każ na to śmieie. Że znacznie porazisz swe nieprzyjaciele. *J. Kchan. Ps.* 26. — Resztą kazać: ostatnim gonić, resztą gonić. *Tr.* daß äußerste und letzte wagen. — 2. Kazać: kazanie prawić, rzecz do ludu mieć z ambony, predigen, eine Predigt halten. (*Boh.* kazati; *Sorab.* 1. preduyu, předzyewam; *Sorab.* 2. prátkowasch; *Vind.* predigati, prediguvati, prödijat, prödugvat, (cf. predykant); *Croat.* prodekuvati; *Dal.* pripovidati, pripovëdam, (cf. przepowiedzieć); *Hung.* predicalanni; *Bosn.* predikati, pripovidati; *Slav.* pripovidati; *Eccl.* проповѣдані). Kaze nasz ksiądz z ambony, przyznać mu, że ładnie. Ale cóż potym? kiedy nie żyje przykładnie. *Pot. Pocz.* 372. Przed papieżem mając kazać, spisane pilnie miał kazanie, którego się na pamięć nauczył. *Sk. Żyw.* 2, 255. Wstępowało dziecię na miejsce jakie wyższe, mówiąc: patrzcie, jako ja będę kazał! I rozmaicie rękami, twarzą, słowami kaznodziejskie sprawy odprowaowało. *ib.* 218. Kazał ksiądz około bojaźni, słuchali tego kazania różni Panowie. *Órzech. Tarn.* 113. Biskup przed nim mszą miał, i kazał; której mszy i kazania on na stołku siedząc słuchał. *ib.* 106. Teraz gdy przyjdzie kto do kościoła, nuż na księdza, że długo kaze. *Biał. Post.* 175. Śmieją sobie przywłaszczając urząd kapłański; chrzczą, kaza i t. d. *Weresz. Reg.* 19. Nie godzi się w domach kazać słowa bożego zgromadzeniu jakiemu. *Glicz. Wych. L.* 1. opowiadać, prawić, predigen, verfundigen. W wielu krainach Samarytańskich kazali ewanlię. *1 Leop. Act.* 8, 25. Gdziekolwiek tę ewanlię bę-

dą kazać a powiadać, będzie powiedziano i to, co uczyniła. *1 Leop. Math.* 20, 13. (KAZAK ob. Kozak. KAZAKINA, KASAKINA, y, ż., KAZAKINKA, i, ż., *zdrobn.*, gatunek sukni, ein Casafin; (*Ross.* козакня; *Gall.* casaquin; *Ital.* casachino, cf. *Graec.* κάσος). Przekładam srokę w pstręj kazakince, kiedy umie gwarzyć, nad papugę w płaszczyku, kiedy nie umie gadać. *Mon.* 71, 148.) KAZALNICA, y, ż., katedra kaznodziejska, ambona, bie Kanzel. *Boh.* kazatedlnice, kazatelna, kazatelnice; *Slov.* kazatelnica, kazatedelnica, kancel; *Sorab.* 2. pratkarna; *Vind.* predikalniza, lisher, kanzel, kanzlia, predishniza; *Croat.* pradekálnicza; *Hung.* prédikállószerk; *Slav.* pridikaoniza; *Dal.* stolicza; *Ross.* проповѣдальще. Papież wy daje processa świętych kaznodziejom, by one z kazalnicy swoich ogłosili. *Bals. Niedz.* 1, 84. Ksiądz pleban z kazalnicy głosił. *Pot. Pocz.* 269. By nie postylle, nie pokwapilbyś się krasomówco na kazalnicę, i geby rozdzielić nie umiałbyś. *Smotr. Ex.* 6. (KAZAN [z rossyjsk. казанъ 2], źle zamiast nietoperz. *Dudz.* 31; lecz *Ross.* казанъ kocioł). KAZANIE, ia, n., subst. verbi Kazać qu. v., daß Befehlen, daß Predigen. (*Vind.* kasanje, megnenje, namiganje: migi; *Carn.* kasanje monstratio; *Bosn.* kasanje indicium, demonstratio; *Ross.* казаніе pokazywanie). Postanowili poganie nie dopuszczać kazania żadnego ewanlii. *Birk. Dom.* 40. W drugim roku Jezus kazania swego przyszedł na drugą wielką noc do Jeruzalem. *ib.* 15. uczycielstwa swego, seineß Lehrantß. — §. Kazanie, rzecz o religii do ludu, bie Predigt. *Boh.* kázanj; *Slov.* kázeň; *Sorab.* 1. wozyeweno; *Sorab.* 2. prátkowane, prátkowansko; *Vind.* prediga; *Carn.* pridëga; *Slav.* rics boxja, predika; *Croat.* prodestvo, prodëchtvo, prodëka; *Dal.* pripovidanye; *Rag.* pripovjèdanje; *Bosn.* pripovist, predica; *Ross.* проповѣданіе, проповѣдь, *predika, казаніе съ Польскаго языка, проповѣдь слова божія. Kazania o cerkwi pospolicie słowy zowią. *Smotr. Ex.* 7. Młody ksiądz wielkich talentów wyborne miał kazanie w kościele farskim. *Zab.* 13, 89. Nie wszystko to prawda, co ksiądz na kazaniu powie. *Rys. Ad.* 43. was er in der Predigt sagt. Ksiądz dwa razy kazania nie mówi. *Żegl. Ad.* 280. Pospolicie takiego, co na kazaniach bywa, nazywają nabożnikiem, liziobrazkiem, próżniakiem. *Boh. Kom.* 1, 57. Jak na Niemieckim kazaniu tam siedziałem. *Cn. Ad.* 290. nie zrozumiałem nic, es waren für mich Böhmische Dörfer. On oczy wytrzeszczywszy, jakby na kazaniu Niemieckim, w srogim tego słucho zadumanu. *Pot. Arg.* 734. Gdy pisarz Zygmunta króla Węgierskiego naszym jego dekret Niemieckim językiem czytać zapoczął, zaraz przemawiają, w mowie tej nieukami będąc, na Niemieckim kazaniu my siedzieć nie powinni. *Krom.* 444. Ona widzę kazanie znacznie prawić. *Teat.* 22, 57. (moralnie a nudno się rozwodzić). Kazanie, łacina, kapituła, kapelus, Straßpredigt, Kapitell, Lecton, Levite. Jak główne dawałem mu nagany, jakie mu kazania prawilem! *Teat.* 36, b, 29. Do każdego z nich swe osobne miał kazanie. *Stebel.* 2, 216. KAZANNY, a, e, od kazania, Predigt: Przepowiadaniem kazaniem mocnił wiernych. *Chodk. Kost.* 43. *Ross.* проповѣданный. Pochodz. kazywać; kaznodzieja, kaznodziejstwo, kazno-

dziejski; *dokazywać, dokazać, dokaz*; *nakazywać, nakazać, nakaz*; *okazywać, okazać, okaz, okazały, okazałość*; *odkazywać, odkazać, odkaz*; *pokazywać, pokazać, pokaz*; *przekazywać, przekazać, przekaz*; *przykazywać, przykazać, przykaz, przykazanie*; *rozkazywać, rozkazać, rozkaz*; *skazywać, skazać, skazń cf. kaźń, skazanie*; *ukazywać, ukazać, ukaz*; *uskazywać, wskazać*; *wykazywać, wykazać*; *zakazywać, zakazać, zakaz*; (distg. kazić etc.).

KAZARNIE ob. Koszary.

KAŻCA, *ŷ, m.*, który kogo kazi, przyszczuwacz, poduszczyciel, *administer cupiditatum*. *Macz.* skaziciel, *der Berberber, der Sittenverberber, Berführer*. W nich widzę kaźców mojej sławy. *Przyb. Luz.* 1181. (uwłaczają mi).

KAŻDODNIOWY, KAŻDODZIENNY, *a, e*, codzienny, *Boh.* *každodennj*; *Vind.* *vřakidanski, vřakdani, vředaini, vředneuni, tǎglič, allǎglič*. Kwotydyana abo febra *kaźdegodniowa* (kaźdodniowa). *Syr. Rej.* Zimnica z gorączką *kaźdegodniową*. *ib.* 45. Febrę kaźdodzienną cierpiał. *Chodk. Kost.* 86. Na każdy dzień się ofiarami kaźdodniowemi oczyszczał. *Zygr. Gon.* 285. Me kaźdodienne trunki, *Ży* zmieszane z frasunki. *Ryb. Ps.* 198. Na rekreacyach kaźdodniowych zawsze były rozmowy o rzeczach duchownych. *Wys. Aloj.* 500. Zbytki kaźdodienne. *Nag. Fil.* 111. Bankiet kaźdodzienny. *Pot. Syl.* 173. Umiera smutkiem kaźdodziennym. *Chrośc. Fars.* 475. Wolskowie byli Rzymowi kaźdodzienni nieprzyjaciele. *Faliss. Fl.* 22. — (*Boh.* *každodennjček diarium, dziennik*). KAŻDOROCZNY, *a, e*, coroczny, *Boh.* *každoročnj*; *Eccl.* *повсятъный, что ежегодно бываетъ, alljǎbrig*. *Hor.* 2, 302. KAŻDÓTY-GODNIOWY, *a, e*, cotygodniowy, *allwóđentlich*. KAŻDY, *KOŻDY, KUŻDY, a, e*, (*Boh.* *každý*; *Slov.* *každi*; *Sorab.* 2. *kuždi, kuždé, wschiczi, wscho*; *Carn.* *vsǎk, vsakatir, slědn, slehern*; *Vind.* *vřaki, vřakoteri, sledni, vřaktri, vřakeshen, vřahihern*; *Rag.* *svakki, svakkojǎki*; *Slav.* *svaki*; *Bosn.* *svakki, svak, svi*; *Croat.* *vřzaki*, (cf. *wszak*, cf. *wszelaki, wszelki*); *Hung.* *kiki*; *Ross.* *каждый, кийждо, койждо, кождо, каяждо, кождо, всякий*; *Eccl.* *кѣждо, кѣждо*; cf. *ki*, który; cf. *Graec.* *καθεύς*; cf. *Ital.* *ciascheduno*; cf. *Gall.* *chacun, chaque*; *wszelki, jebet, (caret Plurali*; a zastępuje go: *wszystek, -tka, -ko*). Używał na *koźdy dzień okazale*. 1 *Leop. Luc.* 16, 20. (na każdy dzień. 3 *Leop.* co dzień). *Koźde drzewo, które nie czyni dobrego owocu, będzie wycięte*. 1 *Leop. Math.* 5, 10. (kaźde. 3 *Leop.*). Bóg nie jest brakarzem osób, ale w każdym narodzie i stanie, każdy taki bogu jest przyjemny, który sprawiedliwość miłuje. *Żaru. Post.* 3, 620 b. Co potkało jednego, może kaźdego. *Cn. Ad.* 96. Kaźdemu po jednemu. *Gemm.* 124. (*singulis*). Nikt z kaźdej strony Błogosławionny. *Lib. Hor.* 53. (z *wszech stron*). Kaźda ręka piękna, która daje. *Cn. Ad.* 354. Kaźdemu swoja choroba najcięzsza. *ib.* 336. Kaźda liszka swój ogon chwali; kaźdemu się swoje podoba. *ib.*, *Slov.* *každi swogu hrá*. Kaźdy kraj, ma swój obyczaj. *ib.* 238. Kaźdy dudek ma swój czubek. *ib.* KAŻDYKOLWIEK, kaźdakolwiek, kaźdekolwiek *wszelki bez różnicy, Eccl.* *кѣждо, jebet, wer nur immer, wer es auch sey, ohne Unterschied*. KAŻDZIUTENKI, *a, ie, id.*, *n. p.* Bóg upatruje czule

Dobra kaździuteńkiego stworzenia w szczególe. *Przyb. Ab.* 111. Kaździuteńkie ziarno. *Torz. Szk.* 229. *Boh.* *každycký*. 1. KAŻĘ, *e, zać, ob.* Kazać. 2. KAŻĘ, *i, ić, ob.* Kazić.

*KAZEATA, *y, ź, n. p.* Chlób, szpérka, sér na Ięku, dobre dla przygody, Kazeatę uczynisz z sera, chleba, z wody. *M. Biel. S. N.* 31. t. j. drobiankę serową, *stáje brye, z Łac.*

KAZEMATY ob. Podwale.

*KAŻEMIAK, *a, m.*, [po *rusk.* *koźemiak* • kuśnierz, 2], *Cerdones vulgo kaźemiacy, garbarze, białoskórnikki. Dub.* 158. cf. *bołtusznik, Ross.* *кожевникъ garbarz*; cf. *kuśnierz*.

KAZERNIE, KAZERNY ob. Koszary.

KAZIC, *iř, i*, każe cz. *niedok.*, skazić *dok.*, *Boh.* *kazyti, kazył, kazým, (kaz, skaza vilium)*; *Slov.* *kazym*; *Sorab.* 2. *skafisch*; *Sorab.* 1. *kafycź, skafycź, zkažu, zkažem*; *Carn.* *kasim*; *Ross.* *казить, кажу*; a) *psować, niszczyć, nadwierać, nadwalać, verderben, vernichten, zerstören*. Co się stało prawom przeciwnego, to my psujemy i kazimy tym listem naszym. *Herb. Stat.* 7. Obrzezanie skazili swym dekretem apostołowie. *Sk. Kaz.* 362. (zniesli). Orazce dobrzy skiby albo bryły wielkie, zwykli kazić albo młoty rozbijać. *Cresc.* 89. Nieprzyjaciel postronny nie uczynił tak wielu szkód królestwu naszemu, jak Zbigniew przez wewnętrzne walki; i skaziłby je był do końca, by się było go z pośrodku nie wygładziło. *Biel. Kr.* 90. Słońce szkła nie kazi, gdy promienie puszcza. *Żyw. Jez.* 25. Ja skazę kościół ten ręką uczynioną, a po trzech dniach drugi zbuduje. *W. Post. W.* 275. (rozwałę ten kościół. *Bibl. Gd. Joan.* 2). — b) *Zarazą psować, zarażać, anstecken, verschlimmern*. Skażona potrawa. *Papr. Ryc.* 660. (trucizną zaprawna). Jedna owca parszywa całą kazi trzode. *Min. Ryt.* 3, 509. Jabłko zkażone drugie sobą kazi. *Kochow.* 152. — c) *Fig.* *Pokalać, powalać, bestecken, entweichen*. Nie kaźmy ust, któremi Pan ma być wielbionny. *Przyb. Ab.* 44. Weźcie mi to życie, Co waszą zbrodnią sromotnie kazicie. *Teat.* 44. b, 89. Cnota prawdziwa, gdy ją kto raz zgubi, Do serca skażonego wracać się nie lubi. *Hor.* 2, 54. *Min.* KAZIĆ SIĘ *recipr.*, *psować się, zarażać się, schlimmer werden, verderben, Schaden nehmen, sich Schaden thun, sich anstecken*. Gdy się korzeń skazi, gałazki się psują. *Birk. Chodk.* 22. Rychlęj da się dobry skazić, niżli zły naprawić. *Sk. Żyw.* 107. W Węgrach będąc skaził się Jagiełło bawolim serem, iż go niemało jadł, tak iż mu gorączka z tego przypadła. *Biel. Kr.* 271. *er verbarb sich den Magen*. I rozum skazić się może. *Pot. Arg.* 95. uszczerbkowi podpadać, *fam Schaden nehmen*. Mieczysławowi głowa się skaziła. *Papr. Ryc.* *sein Verstand litt*. Chłop, co mu się głowa kaziła, wołał: na swe złe jedziecie. *Biel. Kr.* 436. *Fanaticus, szalał, któremu się kazi głowa: Macz.* Tym, którym się głowa kazi, i od rozumu odchodzą, a zgoła szaleją, lekarstwo to bywa ratunkiem. *Syr.* 455. Kazi się głowa, widzę, temu ministrowi. *Birk. Ezorb.* 12. Oszalałeś, i kazić się głowa. *P. Kehan. Orl.* 1, 401. Potym, jak się tego ważył, kaził mu się rozum, i z frasunku i żałości umarł. *Warg. Wal.* 9. KAZIENIE, *ia, n.*, *subst. verb.*, *daß Verderben, Vernichten, Verschlimmern*. *KAZICHLEB, *a,*

m., Boh. kazichleb *paniperda*, cf. darmojad. KAZICIEL, *a, m.*, lub skażca. *Budn. Zach.* 11, 7. *ob.* Każca, skażca, skaziciel, *ber* Werberber, *Berschtmmer*, *Boh.* kazýč. Patrzajże, jako ci dzisiejsi kaziciele nowi, od nauki Chrystusowej daleko odstąpili. *W. Post. W.* 3, 249. *W. rodz. żeńsk.* Kazicielka, *Boh.* kazyčka skazicielka. (*Eecl.* кажеликъ trzebieniec). KAZIMIERZ, KAZIMIR, *a, m., Boh.* Kazymjr, imię meżkie, *Casimirus*, *Kasimtr.* Imię Kazimierza zmieniło się w używaniu jedną literą *i*; po staremu bowiem z słowiańska mianowało się Każemir, to jest, rozkazuje pokój, nie Kazimir, jakoby kazić albo psować pokój. *Sk. Żyw.* 1, 139. Kazimierz, niby kazimir, albo psuje pokój; lepiej by znać Każemir, t. j. rozkazuje pokój, jako Polscy królowie Kazimierze ledwie nie wszyscy czynili. *Chmiel.* 1, 60. KAZIMIREK, *rka, m., demin.; ob.* Każmirek. — *§.* Kazimierz, miasto w Lubelskim; miasto w Kaliskim; przedmieście Krakowa. *Dykc. Geogr.* 24. ein Name verschiedener Ortschaften. KAZIMIERZANIN, *a, m.,* meżczyzna z Kazimierza, ein *Kasimierer.* Kazimierzanie pod Krakowem. *Stryjk. Hen.* B. 3. KAZIROD, KAZIRODNIK, *a, m.,* KAZIRODZIEC, *dzca, m.,* co kazirodztwo popełnił, *Rag.* roddozquarnaz, ein *Blutshänder.* Dawida syn Ammon, niecnotliwy kazirod. *Kulig.* 214. Cudzołożnicy, kazidorowie, meżobójcy. *Sk. Dz.* 313. Kazirodnik obrzydły nieczysty. *Bardz. Trag.* 410. — *W. rodz. żeńsk.* KAZIRODNICA. *Birk. S. Kor. B* 2 b. die *Blutshänderin.* KAZIRODZIC *intrans. niedok.,* kazirodztwo popełnić, *Blutshände treiben.* Sam dziki zwierz chroni się kazirodzić. *Bardz. Trag.* 163. KAZIRODZKI, *a, ie,* KAZIRODNY, *a, e,* od kazirodzców lub kazirodztwa, kazirodzący, *blutshänderisch.* Kazirodna matka. *Przyb. Mill.* 325. W kazirodzkim żywocie poczyła Z tego, co go zrodziła bezbożność matczyzna. *Bardz. Trag.* 376. KAZIRODZTWO, *a, n., Rag.* roddozquarnos; *Ross. et Eecl.* кровосмѣшеніе, кровомѣство, grzech cielesny z osobą powinowatą. *Włod.* Z bratem swoim kazirodztwo popełniła. *Sk. Dz.* 815. *Blutshände.* Z matką własną dopuścił się kazirodztwa. *Pociej.* 23. *KAZITELNY *ob.* Skazitelny. *KAZIWINO, *a, n., Boh.* kaziwino *viniperda*, psujący wino, lub też niewart go pić, ein *Weinwerberber.* KAZIWSTYD, *a, n., cinaedus.* *Brud. Ost. E* 9. nierządnik, ein *unfeuschter Mensch*, *ber sich preis giebt.*

1. KAZMIREK, *rka, m.,* Kazimirek, *zdrobn.* imienia Kazimierz, *Kasimtrchen.* Jednak mój Każmirek jest dobry chłopiec. *Teat.* 14, 36. — 2. KAZMIREK, *rku, m.,* materyjka wełniana, *Casimir*, ein *Zeug.* KAZMIRKOWY, *a, e,* z każmirku, *Casimtr*, von *Casimir*, *casimiren.* KAZŃ, *i, ż.,* (*Boh. et Slov.* każeń *disciplina*, karność; *Sorab.* 1. kazna wyrok; *Sorab.* 1. et 2. kasn, kazna przykazanie, *lex*); *Croat.* kastiga; *Vind.* kashtiga + kara; *Ross.* казнъ кара śmierci; plaga bozka; казнить gardłem karać, казниться kacić się; *Eecl.* казнь, глоба, наказаніе kara; казнитель karacz, казать karać); 1. kara. *Cn. Th., Wad. Dan.* 137. die Strafe. Z bolem rozważa bezuzdój na swawolą niekażni przykłady. *Zab.* 9, 46. *Zabl.* niekarności, *Straflosigkeit.* (*Prov. Slov.* Kde není kaźně, tu ně biwá bázně). — *§.* Boża kaźń, wielka niemoc, choroba rzucająca, padaczka, kaduk. *Sienn.* 353. daš böse Wesen, die fallende Sucht.

— *§.* Kaźń sędziogo = wyrok, skaźń, skazanie, daš Urtheil, Strafurtheil. *Tr.* — *§.* *Sub banno regio* sadzić, rozumie się sąd władzą królewską zagajony, co po Polsku snadniej jedno kaźnią królewską nazwano być trudno może. *Szczerb. Sax.* 177. Pod kaźnią królewską sadzić, żadnemu się nie godzi, jedno temu, kto tę władzę od króla przyjmie. *Szczerb. Sax.* 177. Ktoby pod kaźnią albo zagajeniem królewskim sadził, a téj władzyby nie miał, język traci. *ib.* 178. — 2. Kaźń, wieszenie, ciemniea. *Sax. Rej.* daš Gefängniß, *ber* Urrest. Wsadzony do kaźni, gdyby się wylamał. *Sax. Porz.* 136. Dali go wsadzić do kaźni. 1 *Leop. Num.* 15. Więzień był dan do kaźni miejskiej pospolitej, aby tam był zatrzyman. *Szczerb. Sax.* 406. Dwaj dworzanie z strażą miejską chodzili, a kogo znaleźli występnego, dworskie ludzie dworzanie do swej kaźni, a straż miejska do swej turmy ludzie miejskie brali. *Gorn. Dz.* 47. — 3. Kaźń [*Ross.* kazna + kasa, skarbiec. 6] sekretne schowanie, geheime Verwahrung. Kredencierz służbę z królewskiej stawia na stół kaźni. *Morsz.* 59. Kładnoty z Carskiej starożytnej kaźni do Polski pobrano. *Tward. Wł.* 18. Wyrabowawszy kaźni Carskiej ostatek. *ib.* 43.

Pochodz. *skazić, skażca, skaziciel, skazitelny, nieskazitelny, skaza; nakazić, nakazienie, nienakaziony, nieskaziony; przekazić, przekażca; prawokażca, zakonokażca; cf. kazać, cf. kazić.*

KAZNODZIEJA, *iei, m.,* *KAZNODZIEJKA, *y, m.; Etym.* kazanie et dzać; (*Boh. et Slov.* kazatel, (*Slov.* kazatedelnik *qui audit concionem*); *Sorab.* 1. wozewenik, predař; *Sorab.* 2. pratkař, pretkař; *Vind.* predigar, predishnik, duhouni befednik; *Carn.* pridegar; *Croat.* prodekator; *Dal.* pripovidalac; *Bosn.* pripovidavač, koji predicance cini, (*Bosn.* kazalač *demonstrator*); *Rag.* pripovjēdavaz, pripovjēdalaz, (*Rag.* kazaz + drugi palec, *index*); *Slav.* predikatur, cf. predykant; *Ross.* проповѣдатель, священнопроповѣдникъ; *Eecl.* казодѣй съ Польскаго; казатель, оучитель); który kazania miewa, *ber* Prebiger. Kaznodzieja prawdę mówiący, nie ma przygany. *Cn. Ad.* 345. Kaznodzieja bardziej przykładem kazać, niż słowem powinien. *Zab.* 5, 34. Dziwna świetobliwość starych *kaznodziejców. *Hrbst. Odp. K k b.* Gdy osoba jedna jest i lekarzem i kaznodzieją, właśnie mówią: lekarz każe i kaznodzieja leczy. *Sk. Kaz.* 536. Kaznodzieja nadworny, *ber* Hofprediger. — *§. impr.* Jaki mi kaznodzieja! *Mon.* 68, 197. (jaki moralista)! KAZNODZIEIĆ *intrans. niedok.,* kazania prawić, kaznodzieją być, *den* Prebiger machen, prebigen. Zyzani rozumiał, że tak łacna jest rzecz dobrze o wiary dogmatach wyprawować, jak nie jest rzecz trudna lada-jako *kaznodzieić. *Smotr. Apol.* 96. KAZNODZIEJKA, *i, ż.,* kazania miewająca, *die* Prebigerin. *Ross.* проповѣдательница. Jedna fałszywa prorokini kaznodziejką się uczyniła. *Sk. Dz.* 799. Heretycy sami się kaznodziejmi i żony swe kaznodziejkami i kapłanicami ku naszej zelżywości poczynili. *W. Post. W.* 3, 394. KAZNODZIEJSKI, *a, ie,* od kaznodziei, *Prebiger*. *Ross.* проповѣдничей, проповѣдническій. Dziecię wstępowało na miejsce jakie wyższe, mówiąc: patrzcie, jako ja będę kazał; i rozmaicie rękami, twarzą, słowami, kaznodziejskie sprawy odpra-

wowało. *Sk. Żyw.* 1, 248. Ś. Dominik zakonu kaznodziejskiego autor. *Birk. Dom.* 1. (dominikańskiego). O ty mi widzę zaczynasz prawić po kaznodziejsku. *Teat.* 52, d, 27. auf Prediger Art, wie ein Prediger, im Prediger Tone, (moralizować, strofować). KAZNODZIEJSTWO, a, n., sprawa lub urząd kaznodziejski, daß Predigtamt, Prediger-geschäfte; (*Vind. predishnu slushilu, predigarska slushba*). On w kaznodziejstwie przodkuje. *Groch.* 514. Pójdźże teraz kaznodziejo, i kaznodziejstwo odprawuj. *Birk. Dom.* 32. Książd Skarga z młodu gorąco serce swe obrócił do kaznodziejstwa. *Birk. Sk.* 11.

*KAZUALNIE *adv.*, przypadkowo; zufälliger Weise. W tym kazualnie jeden za piec zajrząwszy, znajduje tam pana komisarza. *Zab.* 13, 192.; *ob.* Kazus.

KAZUAR, a, m., *Struthio Casuarius Lin n.*, ber Casuar, ptak mniejszy od strusia, niezdatny do latania; z daleka zdaje się raczej włosami niż pierzem okryty; znajduje się w Azji i w Afryce. *Zool. Nar.* 243.

KAZUB, KOZUB, a, m., KAZUBEK, KOZUBEK, bka, m., *demin.*, *Ross.* кузовъ, кузовокъ, кузовенька, кузовище, kadzubek, naczynie z łubku, z kory drzewnej. *Cn. Th.* ein Gefäß oder Gefäßirr, Büchse, von Baumrinde. (cf. kadłub). Nieraz-em i ja złotowierzby łubkiem Nieraz wyborynych malin obsyłał kozubkiem. *Tward. Daf.* 44. *Loculamentum*, niejaki kosz albo każub ku gnieźdzeniu ptakom dobry. *Mącz.* Każub ptaszy, kosz, zachowanie. *Volek.* 493. *Fig.* Łacno doma dyskursy na kozubie odprawować. *Rys. Ad.* 34. na gnieździe, za piecem, auf dem Neste, hinter dem Ofen. Dziś każdy w swą, do murów, kozubów, albo gdzie kto może. *Falib. Dis. U.* 2. (cf. a nasi w chrost). Białogłowy włosy umyślnie pokudławszy, nie czesząc i nie plotąc, samych się kozubów na głowie, jako nietrudno się włosom kudłać i lepić, nabawiają. *Petr. Vod.* 21. gniazd, kołtunów, *ob.* Kozubaty, kozubieć.

*KAZUS, a, m., z *Łacińsk.*, nauka do dobrego rządu, sumnienia i żywota. *Cn. Th.* ein Gewissensfall, eine Gewissensfrage. — §. Przypadek, zdarzenie, ein Zufall, Vorfall. Trafił się taki kazus. *Cn. Th.* Kazusy chociaż śmieszne, cale jednak są osobliwe. *Xiądz.* 220. cf. kazualnie. — §. *Grammat.* Spadek. *Włod.*, przypadek. *Kopcz. Gr.* KAZU-ISTA, y, m., biegły w nauce kazusów sumiennych czyli skrupułów, ein Casuist. Kazusiści. *Pam.* 83, 2, 199.

*KAZYA, yi, ż., [Kassya, co *ob.* 2], n. p. Tam fiołki, tam kazye w kwiaty się ozdobne przesadzają. *Tward. Pasq.* 11.

KAZYATKA, i, ż., kaftanik, *chemisette. Tr.* daß Futterhemde.

*KAZYTELNOŚĆ, kazitelność *ob.* Skazitelność.

KAZYWAĆ, ał, a, cz. *czstl. verb.* kazać, (*Boh.* kazawati; *Rag.* kazovatti, *kaxuvatti declarare, narrare*); kazania lub rzecz o religii do ludu miewać, zu prebtgen pflagen, predigtgen. Przez lat 19 kazywał Dominik ś. *Birk. Dom.* 9. Wolno dyssydentom sakramentami administrować, w jakimkolwiek języku kazywać. *Vol. Leg.* 7, 575. Zakonnicy Mahometańscy nie mają powinności, jedno kazywać kazanie na każdy piątek. *Star. Dw.* 18. Święty ten na obrok duszom często kazywał. *Groch. W.* 550. Tam począł Chrystus publicznie kazywać, i do pokuty, jak Jan

wszystkich wzywać. *Leszcz. H. S.* 562. Ezechiel kazywał w ziemi Babilońskiej żydom. *Zał. Test.* 296. *Mon.* 74, 334.

KCIEĆ, kciał, kcieli, kcie, kste, kce *intrans. niedok.*, zakcieć *dok.*, ktać *kontyn.*, (*Croat.* kliczati); pączki czyli kielek puszczać, *Sorab.* 1. kceczć, kezu, kzem, chczu, chczem; *Hebr.* קצץ ziz *effloruit*; kimen, hervorproffen. *Tr.* In diebus Eliae kiedy zakstą kije. *Rys. Ad.* 17. (na ś. Nigdy, na ś. Adam).

*KCIUK, a, m., wielki palec. *Syr.* 875. der Daumen.

*KCZEMU, k - czemu, ku czemu, *ob.* Ku.

K E.

*KĘBŁAĆ, ał, a, cz. *niedok.*, n. p. Gdy już będą od matek odsadzone jagnięta, trzeba je kębłać i z niemi się pieścić, aby tak za matkami nie łążyły. *Cresc.* 562.

*KĘCZYSKO *ob.* Kącisko.

KĘDER (Kieder), dra, m., [KIEDRA, y, ż., 2], rodzaj morderstwa na Pokuciu. *Kluk. Rosł.* 2, 28. eine Art Serphenbaumß. [tak Rus pod Karpatami nazywa limbę, Zierbelleifer, pinus cembra, 2].

KĘDY *adv. loci*, *Boh.* kudy, kady, kde, kdež, (cf. gdzie, gdzież), kam; *Slov.* kam, kadě; *Vind.* kei, kai, kam, kier; *Carn.* kjé, kam, kòd, koder; *Croat.* kadě, kam, kùd, kuda, kamo; *Dal.* kamo; *Slav.* kuda; *Rag.* kámo, kùda, kùd, kammo; *Bosn.* kammo; *Ross.* куда, куды; *Ecccl.* кудъ, кудю, кимо, амо; cf. *Graec.* Jon. κοῦ; (*Etym.* - kąd, cf. kat). a) *interrog. in loco*; wo? - gdzież? n. p. Janie! kędy cię bies! niemaszże żadnej bestyi? *Mon.* 63, 541.

— b) *Ad locum* - dokąd, wohtn? Kiedy myśl błdzi, najlepiej iść kędy traf wiedzie. *Bardz. Trag.* 247. Lecz co inszego kędy, co inszego dokąd. *N. Pam.* 22, 104. —

c) *Sine interrog.* *mv.* Kędy płaczą, tam cieszyć; kędy smutno, tam bawić. *Dzwon. Stat. A.* 4. Co jest chwalebna kędy indzie cnota, Tam jest występkiem. *Past. Fid.* 262. — Kędy niekiedy, miejscami, tu i owdzie, hier und dort, stellenweise, *Boh.* onde y onde; *Rag.* kadgodi. KĘDYKOLWIEK *adv. loci*, *Boh.* kudykoli, kadykoli, kamkoli; *Slov.* kaděkolwek; *Carn.* koderkoli, kjerbodi; *Vind.* kamerbodi, kamerkoli, kamdergam, kambodi; *Croat.* kudgod, kudagoder, kamgoder, kamgod; *Dal.* kadigoder; *Rag.* kudgodir, kudgodi, kamogòdir; *Ross.* куда нибудь, куда ни есть, куда либо; *Ecccl.* а може, аще; gdziekolwiek.

a) *in loco*, wo nur immer. Kędykolwiek jest, znajde ja go. β) *ad locum*, dokadkolwiek, wohtn nur immer. Kędykolwiek idziesz, pójde ja z toba.

KĘDZIERZAWIĆ, il, i, KĘDZIERZYĆ, ył, y, cz. *niedok.*, ukędzierzawić *dok.*, *Boh.* kadeřawiti, kadeřiti; *Slov.* kučeřawim; *Sorab.* 1. kružu; *Carn.* krishpam, kodram, ferkòzam; *Vind.* kraushati, porudati, narugati, naferkati; *Croat.* rugati, rugam; *Bosn.* ruditi, naruditi; *Rag.* rūditi, narūditi, zarūditi; *Slav.* nacifrati, nakoveresiti; *Ross.* курдывать, курчавить; kędzierzawo czynić, fraufeln, frauf machen. Nie wstyd Bacha, że z młodu włosy kędzierzawił. *Bardz. Trag.* 25. (cf. fryzować). Włos jej z przyrodzenia ukędzierzawiony, Puszczoney na wiatr, w pierścienie się wije. *P. Kchan. Jer.* 85. Włosy nosił w pier-

ścienie ukędzierzawione. *P. Kchan. Orl. 1, 185.* Głowa ukędzierzawiona. *Past. Fid. 44.* Woda w wysokie góry ułożona Spadła i tylko grzbiet kędzierzawiła. *P. Kchan. Jer. 379.* KĘDZIERZAWIĆ SIĘ *recipr.,* się tráfuseln. Patrz, jak mu się włosy kędzierzawią. — Woda na prądzie się kędzierzawi. *Klon. Fl. E 3 b.* KĘDZIERZAWIEĆ, iaż, ieje, *nijk. niedok.,* zkędzierzawieć *dok., Boh. kadeřaweti;* *Ross. kudřawbŭt, okudřawbŭt, kurčawbŭt, okurčawbŭt, sčitŭtŭsja;* kędzierzawym się stawać, frause werden. KĘDZIERZAWIEĆ, wea, *m.,* Ślaz, który ma liście szerokie kędzierzawe. *M. Urzęd. 22. malva crispa Linn.* die frause Rómische Pappel, oder Malva. KĘDZIERZAWINKA, i, *ż.* chmielinka kędzierzawa jakiej rośliny, die frause Zafer etner Pflanze. Wodna lilia we środku ma piórka drobne albo kędzierzawinki. *Syr. 770.* KĘDZIERZAWIUCHNY, a, e, *intens., crispulus. Macz. ganż* frause. KĘDZIERZAWO *adv.,* kręcąc się, frauß. KĘDZIERZAWOŚĆ, ści, *ż., Boh. kadeřawost;* *Ross. kudřewatost, kudřawost, kurčawost,* kręcenie się włosów, die tráfuse, baß tráfuseln. KĘDZIERZAWY, a, e, *Boh. et Slov. kadeřawy, kučerauy;* *Sorab. 1. kudžerawé;* *Vind. kodrast, kraushast;* *Carn. kushtř;* *Slav. kudřav, kověresit;* *Croat. kukurjav, rudaszt;* *Rag. rúd, rudokossan, rudan;* *Bosn. rúd, kukurav, najesgen;* *Ross. kudřewatŭj, kudřawŭj, kurčawŭj, kurčawatŭj;* kręcący się, wijący się, frause. Krainy ciepłe czernią i kędzierzawe mnożą włosy. *Cresc. 14.* Nad kędzierzawe główki rączki łamią małe, beczące jego dzieci. *Przyb. Ab. 228.* Kędzierzawe włosy, wichrowate myśli. *Rys. Ad. 33.* Kędzierzawe liście, *folia crispa,* gdy są w porpcyą środka nazbyt obszerne, tak iż w nieforemne gęste fałdy składać się muszą. *Jundz. 2, 33.* KĘDZIERZAWY, y, *abo ów plur., Boh. kadeře;* *Sorab. 1. kudžerancze, kruženče;* *Croat. rudessi;* *Dal. rudetine;* *Bosn. rudessi, rudine, rude kosse;* *Ross. кудри;* loki naturalne, włosy w loki się wijące, *cf. kosa, natürliche Locken, in Locken sich tráfuselnde Haare.* Kędzierze jego kępiaste, a czarne jako kruk. *Budn. Cant. 5, 11.* (włosy jego kędzierzawe. *Bibl. Gd.*) KĘDZIERZYĆ *ob. Kędzierzawieć.* KĘDZIOR, u, *m., Boh. kadeř, kučera;* *Slov. kadeřina;* *Sorab. 2. kučera;* *Carn. kódr, kodřesh, kravshel, kita, ferkózel;* *Croat. kika, perchin;* *Vind. kodra, krausha, kukurjavi lafi, narugani lafi, ferkani lafi;* *Ross. кудерь;* 1. kędzierzawość włosów, kędzierzenie się włosów, geftráfuseltes Haar, Haarfrause. Włosy ciepłym żelazem przypiekane, utrzymują kędziór; lecz włos kędziór porzuca, gdy świeżego soku naciągnie. *Perz. Lek. 15.* — 2. Kędziór, kędzierz, KĘDZIOREK, rka, *m.,* *demin. = lok, włosy w pierścien skrócone, cf. kosa, eine Haarlocke, worin sich baß Haar tráfuselt. Cn. Th. Włosy jej kręcone wdzięcznemi kryją skronie kędziórami. Past. Fid. 68.* — §. Kędziorek, (*Boh. kadeřawek;* *Sorab. 1. kudžerawecz; Vind. kraushnik, kodrovez;* człowiek mający włosy kędzierzawe, ein tráfuselpopf. KĘDZIORNIK, a, *m.,* barbierz, co włosy trafia. *Cn. Th. perukarz, niepolskie. Włod. der Haartráfuseler, fryzer, Carn. ferkózar, (cf. warkocz); w rodz. żeńsk. ferkozarza.* KĘDZIORNY, a, e, od kędziórów lub kędzierzenia, zum Haartrausen gehörig. Kędziorny drot, calamister. *Cn. Th.*

ein tráfuselseisen, Brenneisen, Wisseisen; *Croat. rugalcze selesce;* *Vind. rugalze.*

*KENTOPORY quatuor tempora *ob. Suchedni, kwatembra.* KĘPA, y, *ż., KĘPINA, y, ż., KĘPINKA, KĘPKA, i, ż. de-min.,* kupka razem zrosniętych roślin, włosów, sierści, ein zusammen gewachsendes Büßchel Zweige, Haare u. s. w. *Ross. гроздок;* (*Eccl. кжпнна, куст, кустарникъ kierz, krzak;* *Vind. kepa, dern = gruda;* *Carn. kepa = pigułka śnieżna; kepa = ciskam pigułkami).* Orzechy laskowe rosna zwyczajnie z korzenia całą kępą; trzeba je więc poobcinać. *Kluk. Rosl. 1, 152.* Maliny rozszerzają się w ziemi w kępki. *Kluk. Rosl. 1, 152.* Pagórki na trzęsawicach wystawające, kępiny. *Kluk. Kop. 1, 89.* Łąki zrównać trzeba, kamienie wymiotać, aby żadna górka ani kępa nie została. *Cresc. 482.* Liczba kwiatów w kępki różnym strojem pstrzona. *Przyb. Ab. 58.* Do góry tej włosiste boki zamknęły dostępy Borowato i dziko krzewistemi kępy. *Przyb. Milit. 106.* Kozieł ma pod dolną szczęką kępkę włosów, brodą zwanych. *Zool. Nar. 363.* — §. Wyspę na Wiśle (na rzekach) kępą rzekają taką, gdzie chrost albo piasek, i drobny lasek. *Klon. Fl. E 3 b.* die Schütt, der Werder, eine Flußinsel, von Stráfuseln und Büßchen bewachsen. *cf. Germ. Kamp. Abt. 1. Wyspa na Wiśle, gdzie dębowe drzewo z topolowym z dawna porosło, zowią ostrowem. Klon. Fl. E 3 b.* Kępa zowie się łąd na około wodą obłany. *Magier. Mscr. Kępa Bazar naprzeciwo Torunia. Vol. Leg. 8, 918.* Nie z atomów się poformowało co jest na świecie; tyle tysięcy lat świat stoi, i kępinka z nich nie urosła. *Chmiel. 1, 1146.* (KĘPAĆ się *ob. Kapać się).* KĘPIASTY, a, e, KĘPIASTO *adverb.,* kępkami albo kupkami zrosły, büßtig, in Büßkeln, (*Vind. kepast, kofen, grudast = grudzisty).* Mieszkający na miejscach opoczystych włosy mięzszkie miewają a kępiaste. *Cresc. 655.* Stopy mu krzak paprociny uwikła kępiasty, Co go kolące ciernie przerosły i chwasty. *Przyb. Milit. 107.* Jemiel na jedlinie kępiasto wyrasta. *Haur. Sk. 286.* Kędzierze jego kępiaste a czarne jako kruk. *Budn. Cant. 5, 11.* Kępiastej głowy, *pansa. Cn. Th. 194.* der einen flachen, platten Kopf hat. — §. Rzeka kępiasta = pełna wysep, voll Flußinseln, voll Werder. *Tr. KĘPINA, KĘPKA ob. Kępa.*

*KERMES, KERMEZYN *ob. Karmazyn, Czerwiec. KERSZTRANK ob. Kiersztrank.*

KĘS, a, *m., Boh. kus, zausto, sausto, skywa;* *Slov. kus;* *Sorab. 1. kusz;* *Sorab. 2. kusz, hokusz, bitscha;* *Carn. kós, kósz, kawsel, grishlej;* *Vind. kos, kof, shtukel, grislei, sagrislai, saluzhai;* *Croat. kúsz, gritz, zalogay, zalosaj, falat, snita;* *Dal. kuuss, landa, zalogay;* *Hung. kóncz, falat;* *Bosn. kús;* *Rag. kús, komád, paragik, peceja;* *Slav. ujidac;* *Ross. куць, глотокъ; cf. kąsek dem.,* ukąszenie, tyle ile się da na raz ukąsić, ein Bissen. Przynies mi kęs chleba przekąsić. *Sk. Żyw. 2, 194.* (*cf. gien, glonek).* Tak smaczny kęs, nie chce się go stracić. *Rej. Wiz. 102.* Lepszy kęs chleba z weselem, niżli dom pełen z swarem. *W. Prov. 17, 1.* Klasztor nie miał jedno troje chleba, kazał opat dać braci po kęsu. *Sk. Żyw. 2, 126.* jedem einen Bissen. *zjad ogólnie: trocha,*

mało, ein Wenig, ein Bißchen. Wydzierasz sąsiadom ubogi kęs lichęj substancyi. *Opal. Sat.* 6. Trzeba mieć pilność, aby między zagony żaden kęs ziemi cały nie został. *Cresc.* 657. Kęs do kęsa dodając, siła się robi. *Fred. Ad.* 20. Polak, by jedno kęs z domu wyjechał, wnet nie chce inaczęj mówić, tylko tym językiem, gdzie troszkę zmieszkał. *Gorn. Dw.* 42. — O kęs, kęs: o troche, o włos, um etwaß Weniges, um ein Haar. Z chęci małżeństwa O kęs co tylko nie zarwał szaleństwa. *Zab.* 16, 337. Stękam od bolu, czując jad smoczy, Serce mi z piersi kęs nie wyskoczy. *Anakr.* 59. Mię pień fatalnym na głowę wywrotem Kęs nie osadził za piekielnym błotem. *Hor.* 1, 292. *Nar.* Aleksander nie rozumiał się być kęs jeden Achilla podlejszym. *Gorn. Dw.* 66 et 238. — Ni kęsa: ni krty, bynajmniej. *Włod.* auch nicht ein Bißchen, nicht daß Geringste. Z tego wszystkiego nie rozumiem kęsa. *Treb. S. M.* 110. — Po kęsu: po trosze, in kleinen Theilen, theilchenweise. Postronni kupcy pod czas jarmarku przedawają po kęsu na funty, kamienie, łokcie. *Herb. Stat.* 312. Jeśli po kęsu naprawować monetę, jako się po kęsu psowała; czy oraz ją na stare pieniądze reformować? *Summar. C.* 3. stopniami, allgemach, stufenweise, allmählich. Po kęsu się nieprzyjaciel z lasu ukazywał. *Warg. Cez.* 103. Po mału się psować zaczął, i ukradając po kęsu, przyszedł do takiej roztropności, iż się towarzyszył z rozbojnikami. *Sk. Żyw.* 2, 428. — W kęsy, na kęsy: w drobne kawałki, in kleine Stücker. Przeczytawszy wyrok sądu, plunął nań i zdrapał go w kęsy. *Sk. Żyw.* 1, 23. Rozrąbał w kęsy Samuel króla Agag. *Radz. 1 Sam.* 15, 33. (rozsiekał go w kęsy. *Bibl. Gd.*) *KĘSKA, i, m., *succinctus*, wskasany, krótki, kęska niektórzy mówią. *Mącz. Curtus*, krótki, podkasaniec, kęska. *ib.* ein Kurzrock, oder ein Aufgeschürzter, *ob.* Kusy. *KĘSY, a, e, (*Boh.* kusý kusy); KĘSO *adverb.*, bez ogona, odcięty, ohne Schwweif, gestugt, abgestugt; *Sorab.* 1. kuschi *mutilis*. Liszka urwała sobie ogon, a iżby nie sama tylko była kęsa, radziła inshym, aby sobie także ogony pokęsiły. *Ézop.* 61. Kęsego psa pojмали, a szarka zabili. *Rej. Wiz.* 7 b. Na ów czas nie było łbów tak sprośnie wygolonych, I szat kęso wymyślonych. *Groch. W.* 489. Daleko kęsy zająca. *Rys. Ad.* 9. Podali mu pstrą sukienkę kęsa. *Rej. Wiz.* 53. — §. *Ogólniej:* Krótki, kurz, abgefürzt. Pytasz się, czem te wiersze tak są kęse drugie? Dobrze-li; dosyć długie! złe-li; nazbyt długie. *Kehow. Fr.* 61. — Niedostateczny, niepełny, nieodważny, unvollständig, unzureichend, mangelhaft. Były i złote mniejsze, po groszy 28, które kęsemi zwano; podobieństwo od kęsych czerwonych złotych, jakie są Francuzkie koronaty, pistolety Hiszpańskie, dukaty Włoskie, które dwoma granami mniej nad Węgierskie wazą. *Summar. B.* Wiadomość rzeczy uczciwych kęsa jest, jeśli do niej staranie ku wykonaniu tych rzeczy nie przystąpi. *Modrz. Baz.* 30. Mądrość ta byłaby kęsa a niedostateczna, która nie jest pożyteczna ludziom. *Kosz. Cye.* 98.

KĘTNAR, u, m., KĘTNAREK, rka, m. *zdrbn.*, w liczb. mn. KĘTNARY, ów: tragary, legary, *pcc w piwnicach pod beczki. *Cn. Th., Dudz.* 40., *Boh.* kantnýř; *Carn.* kantnar,

gantnar; *Croat.* gantar, gantari, zkladnyi; *Bosn.* kantiri; *Lat.* cantherius; *Vind.* podlog, podstava; *Ross.* подкладна; *Dberd.* der Ganter; der Kellerbaum, Lagerbaum. Kętnary, koryto pod beczki, kiedy piwo lub wino wyrabia. *Ryd.* daß Bierlager, Weinlager. KĘTNAROWAĆ, a, uje, *cz.* niedok., beczki pokładać na kętnarach, die Fässer auf die Lagerbäume legen. *Tr.*; *Dberd.* gantern. Kętnarowany, na kętnarach położony, auf daß Kellerlager gebracht (gantert). *Tr.* KĘTNAROWY, a, e, od kętnarów, Lager, zum Kellerlager gehörig. *cf.* legary.

K I.

*KI, ka, kie, *c. encl.* kiż, *vulgare pro* jaki, jakiż, który, któryż? was für ein? (*Boh.* ký; *Slov.* ki, kteri; *Sorab.* 1. kiż, kotryž; *Croat.* koj, ki, koteri; *Hung.* ki, kitsoda; *Ross. et Eccl.* кѣи, коѣ, коеро, каа, кое; *cf.* *Lat.* qui; *Gall.* qui, que, quel). Cóż to jest, czy ki dyabeł nagle mię zaślepił? *Treb. S. M.* 109. Kiż dyabeł za bóg znowu w żywe niesie gmachy Tantalą! *Bard. Trag.* 291. A kiż wszyscy dyabli, cóż to jest! *Teat.* 30. c, 42. Kiż kaduk, żeby dla kobiety nie miał względu? *ib.* 11. b, 77. A to kiż dyabeł tak do nas kołacze? *ib.* 1. b, 55.

KIBEL, bla, m., (*Hung.* köböl *modius*; *Carn.* kibl, kibov, kibla; *Angl.* kive; *Lat.* cubella); kubeł górniczy, ein Bergkübel, Kübel, worin daß Erz aus den Bergwerken gezogen wird. Rudę zwiezioną do dzury, w kublach albo kiblach na wierzch windują. *Os. Rud.* 7. U nas mierzą rudę kubłami zwanemi kible, których półjedynasta rachują na wóz rudy. *ib.* 63. Wóz rudy bierze 7 kibłów, kibel zawiera garcy terazniejszych 12. *Os. Żel.* 48.

KIBIĆ, i, ż., *CHYBIĆ, (*cf.* chybić, chybać), stan wzrostu, talia, die Taille, der Buchß, (*Carn., Vind., Croat., Bosn., Rag.* kip, kipa *statua, statura, persona, figura, simulacrum, idolum, kipocjastje idololatria; Hung.* kep *effigies*). Koń odlewanej chybici. *Pot. Jow.* 91. Suknia w miarę hożej zrobiona kibici. *Szym. Ś. W.* 29. Kibić jej była hoża. *ib.* 2. Postrzega Junonę, Pogodne czoło, kibic jej wspaniała. *Kniaz. Poez.* 3, 100. — §. Kibić, kibitność, gibkość, die Geschmeidigkeit, Gelenkheit. (*Carn.* hibun, kibun: wahanie, chybanie). Człowiek, którego skład członków ma szykowność, pełny jest przyjemności, kibic i ruszenie jego miłe i powabne. *Pir. Wym.* 336. — §. Kibić w wadze, *vectis*, rodzaj drąga żelaznego, na którego ramionach wiszą szale. *Jak. Art.* 2, 296. der Waagebalken. — §. Kibić, trzęsido do stroju głowy, gibkie, ruchliwe, Zitterpuß, Zitternadeln. *Tr.* KIBITKA, i, ż., gatunek powozu Moskiewskiego letkiego, *Ross.* кибитка; *Carn.* hibla *pilentum*, ein leichter Russischer Reifwagen. KIBITKOWY, a, e, od kibitki; *Ross.* кибиточный. KIBITNOŚĆ, ści, ż., smukłość stanu, gibkość wzrostu, die Geschmeidigkeit des Buchßes, Gelenkheit; *Boh.* heybawost *mobilitas*. KIBITNY, a, e, — *ie adverb.*, smukły, wysmukły co do stanu, gibki, schlank, geschmeidig. (*Boh.* heybawý *mobilis*; *Croat.* kipen *pulcher, magnus statura*; *Bosn.* kipan). Wąż kibitny. *Pot. Arg.* 668. Niczego mu; chłop wysoki, zwięzły, kibitny. *Boh. Kom.* 4, 202. Siewacz powinien mieć rękę pomiarkowanie *chybitną

do rzucania nasienia rzadziej lub gęściej. *Kluk. Rosl.* 3, 193. giętka, porzutna.

KIĆ, i, ż., kotuś, *dem. nom.*, kotka, *Ross.* киска, киска, cf. maciek, die Kisse im gem. Leben, die Kasse. Kici, kici! na koty wołają, fię, fię! *Ross.* кисъ, кисъ! Ki ci ci! ki ci ci! hej maciek ki ci ci! *Teat.* 14. d, 4.

KICHAĆ, 'CZYCHAĆ, ał, a, *intrans. kontyn.*, kichnąć *jednol.*, (*Boh.* keychati, keychnauti, keycham, kýchám; *Slov.* keychám; *Sorab.* 1. khicham, porskacž, (cf. parskáć); *Vind.* kihati, zhihati; *Carn.* kihniti, kihnem, kiham; *Croat.* kihati, kiham, kisse; *Rag.* kihnuti, kihati; *Bosn.* kihnuti, kihati, kahnuti; *Slav.* kihati; *Ross.* чихнуть, чихнуть, чихать, чихаю, чхаю; *Eccl.* чишу; cf. *Ger.* feischen; cf. *Svec.* kiikna); niesien. Kichamy, ile razy co ostrego i nerwy drażniącego w nos nam wpadnie; kichamy w katarze dla wyrzucenia ostrzej klejkości, w nosie się zgromadzającej. *Perz. Lek.* 219. Biedny kataru dostał, i co moment kicha. *Zabl. Z. S.* 16. Kicha albo czycha. *Sak. Probl.* 56. Pod czas czytania psalmów, aby żaden ani czchnął ('czychnął - kichnął), ani kaszlnął. *Pim. Kam.* 337. Raz po raz, jak kicha tak kicha. *Kras. Mys.* 68. Pocznie go nos świeżbić, który ucierając kichnął. *Sk. Żyw.* 1, 367. Kiedy kichnę, on mówi, że przytkam na niego. *Pilch. Sen.* 234. Roku 590 takie było powietrze, iż skoro kto w nim kichnął, zaraz umarł; i dlatego kichające pozdrawiamy: bożeć daj zdrowie, zur Gesehung! ale dawniejszy to obyczaj, o którym jeszcze Pliniusz napisał. *Sk. Dz.* 587. (cf. na zdrowie, wiwat). Gdy kto w chorobie kicha albo 'czicha, wszyscy pospolicie mówią, że mu na zdrowie pójdzie. *Sak. Probl.* 55. — *Prov.* Będziesz kichnął w niedzielę. *Teat.* 20, 47. (poczujesz, da ci się w znaki). **KICHANIE**, **KICHNIENIE**, ia, n., *subst. verb.*, *Slav.* kihanje; *Eccl.* ухлиние, daß Niesen; jest to konwulsyjne poruszenie mięśni, które służą do wydechu. *Dykc. Med.* 3, 109. Dymy w mózgu kichania albo parskania czynią. *Sak. Probl.* 56. **KICHACZ**, a, m., **KICHACZA**, y, m., często a mocno kichający, der Nieser, der oft und stark nieset. **KICHAWIEC**, wca, m., ziele smaku i zapachu tak ostrego, że kichanie swą wonią pobudza, *achillea ptarmica Linn.* wßber Bertram. *Syr.* 619. zowią go też Pierzeń qu. v. — gatunek złotnia. *Kluk. Dykc.* 1, 4. *Croat.* tarkun; *Ross.* чихотная трава. **KICHAWKA**, i, ż., *Boh.* kýchawka, keychawka; *Croat.* kihavica; *Rag.* kihaviza; *Slav.* kihavica, kihanje; *Bosn.* hikauica; *Eccl.* чихома, ухлиние, чохъ; kichanie częstotliwe, daß öftere Niesen. *Cn. Th.* — §. Lekarstwo kichające, lub na kichania poruszenie. *Cn. Th.* ein Niesepulver; *Vind.* kihaviza, kihauini prah, kihna shtupa; *Boh.* keychawka *helleborus*; *Ross.* чихотка, чемерица.

Pochodz. dokichać się, nakichać się, odkichnąć, pokichać, przekichać, rozkichać się, wykichać.

KICHLARZ, a, m., z *Niem.* der Kuchler, Pfefferkuchler, piekarnik. Od beczki miodu nierozsyczonego, którego kichlarze albo miodownicy na miodowniki wyrabiają, po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 1649.

KICIASTY, a, e, na kształt kity lub pioropusza, wie ein Zerberusß gestaltet. Ogon wiewiórki kiciasty. *Zool. Nar.*

352. **KICZ**, y, ż., **KICZKA**, i, ż., *demin.* (*Boh.* kytka, (cf. kitka), *fasciculus florum*; *Croat.* kechka coma, cirrus; *Dal.* kich tudes); §. 1) węzeł, witek. *Włod.* węzeł związanych z sobą rokicin gibkich. *Dudz.* 40. Knoten von geschmeidigen Reifern; snopek podwójny krótki do strzechy. *X. Kam.*, ein Garbenbündel zum Dachdecken. *Maty*, kiczki, kulki, gwoździe mają parobcy robić, kiedy największa noc. *Zaw. Gosp.* Z zabobonu wiją kiczki z brzeziny. *Klon. Wor.* 48. Iż we wtorek wielki kieczką w łeb, aż oko wylézie, nie weźmie, to już nie uczynił dosyć powinności swojej. *Rej. Post. P p.* 5. — §. 2) *Clava*, buława, maczuga, też kieczka albo piłatyk i kijec. *Mącz.* (*Boh.* keyta *femur posterius*), ein furzer Kolbenstöß. — §. 3) Kotki na trzcinie, na leszczynie, der Kolben an dem Schilfe, an den Haselstauden. *Tr.*

***KIDAC**, ał, a, *cz. niedok.*, (*Boh.* kydati, kydawam, hnüg kydat *purgare stercore*; *Sorab.* 2 chittasch rzucać, kidasch, kidnusch wsypać, wrzucać; *Carn.* kidam *defluo*, *extraho*; *Croat.* kidam *stercora ejicio*; *Bosn.* kidati *ghnoj purgare stabulum*; *Ross.* кидать, кинуть rzucać, cf. kinać, cf. *Graec.* κίδνμι, κιδω, κείνω); miotać, rzucać, wyrzucać, mianowicie gnój, werfen, heraufwerfen, besondern den Mist; misien. Wykidam ostanki domu tego, jako kidają gnój. *Budn. 1 Reg.* 14, 10. (jak wymiatają gnój. *Bibl. Gd.*). Panu samemu nie przystoi zamiatać domu, kidać gnoju. *Petr. Ek.* 103. Na wieś do chłopca, pomóż gnoju kidać. *Dzwon. Stat. A.* 2. Wolałbym był swinie pasć, albo gnój gdzie kidać. *Mat. z Pod. A.* 2. Ty gnój od krów kidasz, szlachcicem będąc. *Pot. Pocz.* 558. Brzuch mu się sadłem przez pas kida, Skóra le dwie nie pęknie. *Pot. Pocz.* 256. (cf. kinać).

***KIDE** u dawnych Słowian znaczyło chróst, zarosłe. *Nar. Hst.* 2, 120. ein Gebüß. [Jest to właściwie tylko domysł Dobnera, który powiada (*Ad Hag.* 2, 318) *kide* majoribus nostris frutetum, arbustaque significabat, *Dalmataeque kita* hodie frondem nuncupant. *Loderek. Vocab. septil.* — 1].

KIEBEL ob. Kibel.

***KIEBY** *vulg.*, §. a) kiedyby, gdyby *condition.*, wenn, wofern. Srodzebym przeciwnikom swoim wygodziła, Kieby zład odjechałszy dopiero się mściła. *Morszt.* 336. — §. b) *comparat.* Jakoby, właśnie jak, alß wie, gleich wie. Właśnie trafiła, kieby kula w pŁot. *Teat.* 52. c, 36.

KIECA, y, ż., **KIECKA**, **KIETKA**, i, ż., §. 1. suknia płócienna wiejska białych głów. *Włod.*, *Dudz.* 40., *Cn. Th.* ein leinener Kittel der Bauerweiber. Cóż to, ja twoja żona, chodźcie mam o dwu sądach w staroświeckiej kietce? *Pap. Przyk. C b.* Boskiej chwały nie pytaj, nabożeństwu oczy Łupią; słowna też wiara w zdartej kiece kroczy. *Ryb. Gęśl. C.* 3. Znameci ja, że nie bardzo rad się brzydzisz kieczką. *Zab.* 9, 337. *Zabl.* (cf. podwika). Teraz służby srebrne, teraz kiece sobole, tabinami złotymi podszyte. *Star. Ryc.* 41. — §. 2) Kieca - koc, gunia, eine Roge, (*Lat. med.* cotzia), eine zottige Dede. Służący jego, noc strawiwszy w karty, Jeszcze się rozciągają po kiece wytartej. *Pot. Arg.* 84. Przykrywszy kieczką trawy albo kocem, Już nocleg będzie. *Pot. Syl.* 27. **KIECZA**, y,

z., (cf. *Ital.* cotta; *Gall.* cotte), suknia sukienna na zbroję. *Włod.*, *Dudz.* 40., *Cn. Th.* ein Zudrod fiber den Panzer zu stehen. Towary Tureckie, kobierce, kilimy, kiece. *Vol. Leg.* 4, 82.

*KIEDAJSZY, a, e, *interrog.*, jak dawny, jak wiele czasu temu? *Włod.* seit wie lange, seit wann? wie alt? — *Sine interr.* Nie wiem kiedajszy. *Cn. Th.* ich weiß nicht, wie alt; seit wann. **KIEDY** *adverb.*, (*Boh.* kdy, cf. gdy; *Slov.* keď; *Sorab.* 1. dy, gdy, kdy, hdež, hdě, hdetež; *Sorab.* 2. di, diga, ga, gadga; *Vind.* kdei, obkai, kdai, kedér, kadai, kadar, ker, ke, keda; *Carn.* kedaj, kadaj, kadar; *Croat.* kád, kàda, gđà; *Slav.* kada, ako; *Bosn.* kád, kadà; *Rag.* kád, ikada, ighdar, docjem; *Ross.* когда, всегда, коли; *Hebr.* כִּדְי kedi, kdi *quum*, כָּ ka, ke *sicut*; cf. *Ital.* che; *Lat.* cum, quando). I. §. 1. *temporis interrogat.* wann, któregoż czasu? — To kiedyś widział, i kiedyś słyszało Człowiecze ucho, co mnie dziś potkało? *Past. Fid.* 30. *Emphaticum cum enclitico*: kiedyż? kiedyżże? kiedy przecię? wann einmal? Kiedyżże ja to zrobię? Kiedyż to mieć będę? *Zab.* 15, 187. *Naqt.* — *Indirecta interr.* Będzie, będzie, a nie wiedzieć kiedy. *Cn. Ad.* 12. Nie pamiętam, na kiedy się obiecał. *Ld.* — §. 2. *Sine interrogat.* a) *temporis definiti*: Na ów czas, gdy, alßdann wann; gerade dann, wann; da. Kiedy trwoga, to do boga. *Gemm.* 132. Kiedy najpilniej, odszedł. *Cn. Ad.* 345. Pamiętam, kiedyś pieszo chodził. *Cn. Ad.* 570. Kiedy pieska biją, lewek się boi. *Gemm.* 129. Kiedy robić, to robić. *Teat.* 15. c, 51. Wszemu czas ma być słusznie upatrowan, kiedy orać, więc orać, kiedy plesać, więc plesać, kiedy się bić, więc się bić. *Rej. Zw.* 113 b. — *Cum Futuro exacto idem significat, quod Gerundium verbi*: kiedy przyjdiesz między wrony, tak kracz jak i ony: przyszedłszy między wr... Kiedy się chłop przepości, nie szuka w chlebie ości. *Gemm.* 150. chłop się przepościwszy... — b) *temporis indefiniti* Kiedy: a) kiedyś: jakiegokolwiek czasu przyszłego, w czasie, einmal, irgend einmal; (*Sorab.* 1. junu, juž, néhdě yacž, todž yacž; *Croat.* drugda, drugi put). Co ma być kiedy, niech będzie dzisiaj. *Teat.* 33. d, 15. Będzie też kiedy lepij. *Cn. Ad.* 13. Będzie też kiedy słońce przed naszymi wroty. *ib.* Dobrę są płótna, sukna i kozuchy Polskie, Jako kiedy Kolońskie, Moskiewskie i Włoskie. *M. Biel. S. N.* 23. so wie nur immer. Ledwie kiedy słówko do siebie przemawiają. *Teat.* 34. b, E. ledwie czasem. ß) jakiegokolwiek czasu przeszłego, kiedyż tedyż, je, jemalß. Nie przypominam sobie, abym go kiedy znać miała. *Teat.* 29. b, 28. Terazby, jeśli kiedy, płakać na nieszczęście. *Groch. W.* 532. Żal mi, żem cię o co kiedy prosił. *J. Kchan. Dz.* 64. — §. 3. *Tempus, conditionem et causam exprimens*, jeśli, ponieważ, gdy, wenn, da, weil. Kiedy ma być kwasno, niechże będzie jak ocet. *Gemm.* 128. Kiedy masz pokój, dajże pokój. *ib.* 129. Cóż nam po tym, kiedy to już nie dziś? *Stryjk.* 514. Kiedy nie może być jak chcemy; jako być może, chciéjmy. *Cn. Ad.* 346. — §. Kiedy też Błazej ani zapłakał, że mnie postradał. *Teat.* 53. c, 49. bodaj to! — Kiedyby *conditional.* by, gdyby, wenn. Dałbym, kiedybym miał. *Cn. Th.*; *Boh.* kyž; *Slov.* kdizbi,

kedbi, o kebi, ked oby! gdyby! — II. Kiedy tedy, Kiedyż tedyż §. a) po długim oczekiwaniu przecię, *tandem*, endlich, endlich, einmal. O już też chwala bogu, moja stara maci, Zeć kiedy tedy przyszło w grobie spoczywaci. *Gaw. Siel.* 400. O tę rzecz, której skutek jest niepewny, często się kusić potrzeba, aby się kiedyż tedyż powiodła. *Pilch. Sen. list.* 2, 314. Bym kiedyż tedyż po mój długiej trosce, W twej sobie lubą miał gościnę wiosce. *Zab.* 15, 391. Przecię kiedyż tedyż już jest wolny. *Ossol. Sen.* 40. (*tandem*). Bogowieć skłonili, abys kiedyż tedyż pokój sobie raczej, niżli wojnę obiebrał. *Pilch. Sen.* 298. Doczekałem przecię kiedyż tedyż tego momentu, którego wyjdę z tej niewoli. *Teat.* 35. c, 54. — §. b) Jakiegokolwiek przyszłego czasu, irgend einmal. Kiedy tedy przyjdzie nam z Turki za łeb chodzić. *Pasz. Dz.* 122. Przez nierząd Polska kiedyż tedyż zginie. *Rak. Pob. B. iii.* Lepiej to zaraz odprawić, co kiedyś tedyś ma być. *Cn. Ad.* 445. Złościwego pewnie nie minie, kiedy tedy, co złemu obiecano; a dobremu pan troski jego kiedy tedy sowitemi pociechami nadgrodzi. *Rej. Ap.* 5. Bóg nie zarazem, ale przecię kiedyż tedyż zemści się tej krwi niewinnej. *Biel. Kr.* 184. — III. Kiedy niekiedy: od czasu do czasu, czasami, von Zeit zu Zeit; *Slov.* lecikedi; *Sorab.* 2. gažlim, wottargi, wotterga, wottergi, zasz; *Vind.* kai keda, she zhafi, kirobart, kirikrat, kiredobe; *Rag.* drughda (cf. drugdy), kád i kád, kadgod, gnjehda i ghnjehda; *Croat.* negda, kadjad, kád y kád, gda y gda; *Slav.* kadjada; *Bosn.* ghja ghja, kad i kad, nighda i nighda, ja ja; *Eccel.* окогда. Staralem się kiedy niekiedy odezwąć z mojem zdaniem. *Mon.* 68, 35. Już nie tak wciąż strzelano, tylko kiedy niekiedy huk słyszać było. *Ld.* — IV. *Ellipt.* Kiedy: czas wolny, (*Boh.* kdy otium), Zeit, Muße. Kupey nie mieli kiedy składać towarów. *Warg. Cez.* 149. Była taka czasu krótkość, że przyłbic wdziwać, nie było kiedy. *ib.* 48. — §. Kiedykolwiek, kiedyżkolwiek *adverb. temp.*, *Boh.* kdykoli; *Bosn.* kadgod, kadgodir; *Rag.* kadjodi, kadgód; *Vind.* kaderbodi, kaderkoli; *Croat.* gdagod, kadagod, gdagodër; *Dal.* kadagoder; *Ross.* когданибудь, когда ни есть, когда либо. Dałby to, bóg, żebyśmy się postrzegli kiedykolwiek *Xiqdz.* 181. — §. Ktoregolwiek bądź czasu, zu irgend einer Zeit, gleichviel wann. Do niego możesz pójść kiedykolwiek. — §. a) Jakiegokolwiek bądź czasu przyszłego, irgend einmal. Każdy wie, że mu kiedyżkolwiek umrzeć przyjdzie. *Pilch. Sen. list.* 2, 266. Nieszczęście to spotka go kiedykolwiek. *Ld.* — §. b) Czasami *Tr.*, bisweilen. Kiedykolwiek on dobry. *ib.* **KIEDYŚ** *adverb. temp. indefin.*, *Boh.* kdys, kdysy, gednau; *Sorab.* 2. kuli, negdi, nega; *Slav.* ikada; *Rag.* ikadar, ikada, gnekada, ighda, ighdare; *Croat.* igda, ikad, ikada, jenput; *Carn.* kednej; *Vind.* keda, tanekeda, nekeda, enkrat, enobart; *Ross.* однажды, снова. §. a) Jakiegokolwiek przeszłego czasu, niegdys, einmal, einst (von der Vergangenheit); *Sorab.* 1. zastařa, zastaroscze, nehde dawno. Byłeś też kiedyś, jako i my. *Cn. Ad.* 570. Byli nasi Turkom groźni kiedyś, A cóż potym, kiedy to już nie dziś? *Stryjk.* 514. — §. b) Jakiegokolwiek przyszłego

go czasu, einmal in der Zukunft. Będziecie wy kiedyś załować tego. *Teat.* 17. c, 59. Majtek ufa w bogu, że mu przecież pomysłny kiedyś wiatr zawieje. *Zab.* 13, 266. *Szost.* doch einmal, doch endlich einmal. — Kiedyś niekiedyś: podczas, czasami, von Zeit zu Zeit, bisweilen, dann und wann. **KIEDYŻ** ob. Kiedy.

KIEŁ, kła, m., plur. kły, (*Etym.* kłóć). §. 1 a) u człowieka kły, *dentés canini*, pośrednie między średnimi zębami i trzonowemi; dłuższe od innych, z okrągłą kończąca, służą do szarpania. *Zool. Nar.* 24. die *Spitzzähne*, *Winfelhähne*. W niższej czeluści zowią się kły psie, *Hundszähne*, w wyższej kły oczne, *Augenzähne*. *Krup.* 1, 103. — b) Kły, które mają wilcy, psi, wieprze. *Petr. Ek.* 48, *Carn.* ryfel; *Ross.* *клыкъ*, *клыки*, *клычокъ*, (cf. *klykieć*); die *Hauzähne*, die *Hauer*. Dzik ma 4 kły, któremi tnije w górę. *Ład. H. N.* 34. Porodziła syna, który miał kły wieprzowe. *Zabk. Ml.* 416. — *Fig.* On co najświętszego ma Polska w korzyści, Podłą uwłaczał duszą, kłem ciął nienawiści. *Teat.* 45. d, 65. — c) U konia *dentés columelares*, kłami nazywamy. *Hipp.* 25. (abo kielcami), die *Spitzenzähne* ober *Spitzen* der *Pferde*; *Croat.* *kalyak*; *Bosn.* *kagljak*, zęb od kogna; *Ital.* *scaglione dens caninus equi*, *quinto anno nascens*; *Ross.* *козь*, (cf. *koł*). Najcieńsza, kiedy koń na kiel bierze. *Hipp.* 54. *scil.* wędzidło, bo na ów czas niepohamowanie srożeje i wydziwia, wenn das *Pferd* (das *Gebiß*) auf die *Spitzen* nimmt und *austreißt*. Koń próżno spienionym cofany wędzidłem, Wziąwszy na kiel, w okropną przepaść z panem godzi. *Hul. Ow.* 146. Biorą na kiel, woźnice swego nie słuchają, Wespną się, aż na koniec ciężaru zbywają. *Bardz. Trag.* 171. Dziecię ze zbytniego pieszczenia w swą się wolą uda, i będzie brał na nią, jako kiedy koń na kły, gdy mu się na nie uzda zawadzi. *Glicz. Wych. E* 4 b. Zład ogólniej: głowę podnosić, nieposłusznym być, wydziwiać, upierać się, nieuhamowanie srożeć, *widerständig werden*, *auffällig werden*, den *Stopf* *auffeßen*, *sich widerfeßen*. Łacno na kiel weźmie chłop, gdy mu raz posłogujesz. *Petr. Ek.* 111. Rokoszanów jak nie pokarzesz, porwą na kiel, i jako szkapy szalone, i siebie, i ciebie królu, w niwecz obrócą. *Birk. Zyg.* 20., *Zab.* 15, 270., *Cn. Ad.* 530., *Rys. Ad.* 72. Czemużeś swojej żenie dał tak na kiel (*scil.* wziąć)? *B. Papr. Przyk. C.* 3. (pozwoił tak wygórować?). — §. 2) Kły *contemtim* zęby, die *Zähne*. Na Smoleńsk Moskwa już nie dopiero kły ostrzyła. *Kur. Pet.* 24. II. *Botan.* Kiel, Kieltek, kła, m. *demin.*, ta część ziarna, która cała w sobie jak najściślej zwinęta zamyka przyszłą roślinę. *Bot. Nar.* 133. (cf. *Germ. Kiel*). *Boh.* *klčka*, zład *klčiti se germinare*; *Morav.* *klj*, *kleg*; *kleti*, *klel*, *klegi germinare*; *Sorab.* 2. *kel*, *kmen*, *szé klésch*; *Croat.* *klicza*; *kliczati germinare*; *Bosn.* *klića*; *klicati*, *proklicati*, *uciniti kliću*; *Rag.* *klizza*, *mladizza*, *vrjéx*; *kliczati*; *Carn.* *kal*, *kalbrin*, *zima*; *zimim germinasco*; *Vind.* *zima*, *zimelje*, *kliza*, *zviet*; *zimeti*, *nikniti*, *zime*, *klize spushati*; *Ross.* *ростокъ*, *пупышъ*; *der Keim eines Samenformé*. Ziarna gnijąc w ziemi, puszcza ją z siebie kielki. *Zab.* 6, 107. *Min.* Siemię, co tylko kły puszczać zacznie, razem z kłem na wierzch wychodzi. *Przędz.* 37.

Pochodz. *klysty*, *kielzno*, *chelzno*, *chelznać*, *kielznać*, *chelznać*, *kielznać*, *okielznać*, *ochelznać*, *odchelznać*, *pochelznać*.

KIEŁB', ia, m., **KIEŁBIK**, a, m., *demin.*, *cyprinus gobio* *Linn.* *der Gründling*, *Obd.* die *Stesse*, mała ryba, trzyma się na dnie rzek. *Zool. Nar.* 188., *Boh.* *hriz*, cf. *grzaznac*; *Slov.* *hrúz*, *hrúzík*, *plž*; *Sorab.* 2. *drúsk*; *Carn.* *kapel*, *frigelz*, *grundel*; *Vind.* *greslenk*, *globozhek*; *Croat.* *oblis*, *peszák*; *Slav.* *mrenica*; *Ross.* *козба*, *снятокъ*. **Kiełb** morski, *gobio*. *Plin.* 9, 57. — *Prov.* Ma kielbie we łbie, *foenum habet in cornu*. *Rys. Ad.* 38. O chytrym mówią: ma we łbie, *addunt aliqui kielbie*, *ob solum rythmum puto*, *nam in re nulla est convenientia*. *Cn. Ad.* 25. cf. wronami abo szpakami karmiony, er ist nicht auf den Kopf gefallen, er hat Grüge im Kopfe. cf. ma olej w głowie.

KIEŁBASA, y, ż., **KIEŁBASKA**, i, ż., *demin.*, (*Boh.* *klobása*, *klobáska*; *Slov.* *klobása*; *Sorab.* 2. *kalbasz*, *kawbasz*; *Sorab.* 1. *kówbas*; *Vind.* *klobalsa*, *mefsiena*; *Carn.* *klobása*, *klobasiza*, (*basam farcio*); *Croat.* *klobaszica*, *klobaszichicza*; *Hung.* *kolbász*, *kolbaszotska*; *Dal.* *kobassicza*; *Slav.* *kobasica*; *Bosn.* *kobasića*, *jelito*, *divenica*; *Rag.* *kobassa*, *kobassizza*; *Ross.* *калбаса*, *сосиска*, *сосисочка*; już to w ogólności kiszka nadziewana, już w szczególności nasze kielbasę po dyalektach oznacza; (cf. *Kloppß* *Abtlg.*); die *Bratwurst*. Kiszki wieprzowe napełniają różnemi wyalazkami, i tak węższe obracają na kielbasy; do Włoskich zaś kielbasek biorą kiszki baranie. *Kluk. Zw.* 1, 290. Nie dla psa kielbasa. *Teat.* 24. b, 44. (cf. szkoda psu białego chleba; dobra psu mucha). One złote abo tłuste lata, kiedy z kielbas płoty pleciono, a połciami i gomołkami domy pobijano. *Podw. Wroź.* 24. (cf. postronki). Gdzież się one czasy podziały, Kiedy kielbasy po świecie latały? *Cn. Ad.* 345. Tak to prawda, jako kiedy żywe kielbasy po świecie latały. *Rys. Ad.* 67. cf. *gołębie pieczone*. *Pim. Kam.* 359. *Prov. Slov.* Wic dnow, než *klobás*, *non omnia hodie*, (schowaj na jutro). Krátka modlitba, *dluha klobáska*, *brevitas delectat*. (*Vind.* *klobafanje* - *plugawe mowy*). — §. *Fig. tr.* Te wielkie peruki, te kielbasy z włosów poskręcane. *Teat.* 51. b, 75. loki wiszące u peruki. **KIEŁBASNICZA**, y, ż., §. a) kiszka od kielbasy. *Tr. der Darm zu einer Bratwurst*. — §. b) Jelito w człowieku *ilium*, po Polsku kielbaśnica. *Urzed.* 30. *der frumme Darm*. **KIEŁBASNIK**, a, m., *Boh.* *klobásnik*; *Vind.* *klobafsar*, *ke klobafse nareja*; *Carn.* *klobasar*; *Rag.* *kobassicjár*; *Croat.* *klobaszichár*, *devenichár*; *Hung.* *kolbasztšináló*, *kolbasz* - *készítő*; *Bosn.* *kobasicjar*; *Ross.* *калбасникъ*. §. a) który kielbasy robi, sprzedaje. *Cn. Th.*, *Włód.* *der Wurstmacher*, *Bratwurstmacher*. Wrzask kielbasników i garkuchmistrzów, towar swój stosownym do kupli tonem zalecających. *Pilch. Sen. list.* 2, 4. — §. b) Narzędzie od robienia kielbasek. *Tr.* *das Wurstfeisen*, *der Wurststrichter*. **KIEŁBASNY**, **KIEŁBASOWY**, a, e, od kielbas, *Bratwurst*; *Ross.* *калбасный*.

KIEŁBIK *demin. nom.* **Kiełb'**, qu. v.

KIELEC, lea, m., §. a) kiel koński, *der Spitzzahn der Pferde*. Wyjąć koniowi dwa zęby z odspodniej czeluści, które kielcami abo wilczemi zębami zowią, gdyż te bardzo we-

- dzidłom zawadzaja. *Cresc.* 523. — §. b) *contemtim* Zab, kiel, der Zahn. Smoczmy on mię ukasił kielcem. *Pot. Syl.* 404. Zlamawszy mu kielce. *Pot. Jow.* 79. KIELCE, lec, miasto w Sandomir. z pałacem biskupim. *Dykc. Geogr.* 2, 27. eine Stadt im Sandomir: KIELECKI, a, ie, od Kielec, von Kielez. Biskupstwo Tarnowskie, teraz (r. 1808) Kieleckie. KIEŁCZAK, a, m., prosię, które przy cyeu będąc, kielczeta już ma. *Rydel.* ein Spanferkel, daß schon Hauszähne bekommt. KIEŁCZE, ecia, n., *demin. nom.* kiel, ein kleiner Hauszahn. Kielczeta, gdy się u prosiat znajdują, co prędzej potrzeba te zęby nożyczkami do szczętu wystrzydz, boby onych maciora dla gryzienia niemi, odchowac nie mogła. *Haur. Sk.* 60. KIEŁEK *demin. nom.* kiel II. — §. Kielki morskie wonne, *Ursin. unguis odorati, testae odoratae conchylii Indici. Cn. Th.* wohlriechende Indianische Seemuscheln. Kielki morskie, kielki wonne, riechend Schnecklein. *Sienn. Wykl.*
- *KIELEJNY, a, e, *Ross.* келейный, od celi, (*Ross.* келья), Cellen, die Celle betreffend. Czerńcy po modlitwach cerkiewnych i kielejnych, czytają księgi śś. Ojców. *Pim. Kam.* 89.
- KIELICH, a, m., *Boh.* kalich; *Slov.* kalich; *Sorab.* 2. keluch, kheluch; *Vind.* kölih, kelih, pahar; *Carn.* kelh; *Hung.* kely, kely, pohar; *Croat.* kelih, smuly; *Slav.* kalix, kalless; *Bosn.* kalég, sgmul; *Ross.* сосудъ, потиръ; *Lat.* calix; *Graec.* κάλιξ; *Germ.* der Kelch; naczynie do picia, cf. *Hebr.* גִּילָח gillah *lecythus.* — §. 1. a) kościelny kielich, der Kirchenkessel, der Kelch. Choć księza wszyscy jednym kielichem ofiary bogu czynią winem, a wdzy nad prostym jest gwardyan mnichem. *Zab.* 15, 275. — *Metonym.* Kielich - wino święcone w sakramencie, der Kelch im Abendmahl, der gesegnete Wein. W katolickim kościele laikom nie dają kielicha. — b) Spory kieliszek, sklenica, puhar, ein großes Trintglas, ein Kelchglas. Zaczęły się zdrowia, kielich za kielichem lata. *Zab.* 13, 215. zład: kielichy - kolejne picie, pijatyka, daß Zechen, Herumzechen. Niebawiac zaczęły się kielichy; po wszystkich kątach piją zdrowie gościa. *Zab.* 13, 198., ob. Kieliszek. — §. 2. *Botan.* Kielich, krucliczek. *Syr.* 1484., *Carn.* korzhék; *Ecel.* плюска; *Ross.* цвѣточная вашечка, ta część kwiatu, która go przed rozwinięciem ze wszystkim okrywa, a po rozwinięciu stoi pod samą koroną. *Bot. Nar.* 95. der Kelch einer Blume. KIELICHEWICZ, a, m., *irrid.* kielisznik, lupikufel, wytrzesikufel, moczywas, moczymorda, ein Zechbruder. Pan Kielichewicz rad gościom u siebie. *Mon.* 66, 79. KIELICHOWATY, a, c, — o *adv.*, do kielicha podobny, kelchartig, kelchförmig. Porost kielichowaty *alga pyramidata*, kształt ma kieliszków. *Jundz.* 2, 40. KIELICHOWY, a, e, od kielicha, Kelch; *Sorab.* 1. kheluchowé.
- KIELIMKA, i, z., tygielek gliniany lub żelazny z rączką, w którym jaja i inne potrawy smażą lub pieką. *Wiel. Kuch.* 405. ein Küchentiegel, ein Rain.
- KIELISZEK, szka, m., KIELISZECZEK, czka, m., *demin. nom.* kielich; *Boh.* kališek; *Sorab.* 1. kheluschk; *Vind.* kelih, kelhiz; *Slav.* kupiza; *Ross.* рюмка, рюмочка; ein Spitzglas, ob. Stängelglas. Ze szkła czystego białego trzeba kazac robić kieliszki stołowe. *Torz. Szk.* 125. Ze szkła glancownego robią lampeczki, kieliszki wyciagane i t. d. *ib.* 125. Kieliszek jest tylko trzecią częścią sklenicy, równej wysokości i szerokości u wierchu. *Solsk. Geom.* 284. Gdy gorzałkę, kieliszki, gdy szynkował marce, Obłudne kwarty miewał, zfałszowane garce. *Pot. Jow.* 67. Przynieś wina, i pomyl kieliszki. *Teat.* 52. c, 16. Pić z kieliszeczka jego Będę się ważył u niego. *Groch.* W. 370. Niech nam przy kieliszku dobrej wódki to pismo przeczyta. *Teat.* 30, 6. Zwyczaj, po skończonym pojedynku w kieliszki uderzyć. *[Teat.* 28, 119. albo w kieliszki bić, die Gläser anstoßen. — §. b) Tyle, ile obejmuje kieliszek, ein Spitzglas voll. Wina dobrego kieliszeczek maleńki wypić, doktor pozwala. *Krup.* 5, 635. Kieliszka wina nie zabrania. *ib.* 545. Wódki kieliszek wypiszy. *Mon.* 66, 94. Po pierwszych przywitaniach, co prędzej z apteczki Po kieliszku cukrowej wniesiono wódeczki. *Weg. Org.* 29. Od kieliszka do kieliszka tak się popili, iż się poswarzyli. *Teat.* 7. d, 42. Czart. Raz się filozof z przyjaciółmi Począł rozrywać gęsto kieliszkami. *Jabl. Ez. B* 4. (t. j. picie, cf. lampeczka, kielich). — §. Zwyczaj nadał czasem częściom pola śmieszne nazwiska, n. p. kieliszek pola, t. j. 128 część Janu. *Czack. Pr.* 1, 223. KIELISZKOWATY, a, e, — o *adv.*, na kształt kieliszka, kelchartig, wie ein Kelchglas, Spitzglas. Kształt kwiatu tego jest kieliszkowaty. *N. Pam.* 13, 65. KIELISZKOWY, a, e, od kieliszka, Spitzglas; *Ross.* рюмочный. KIELISZNIK, a, m., §. 1. kielichewicz, lupikufel, ein Zechbruder. — §. 2. *theol.* Kielisznik, sektarz kielich w sakramencie utrzymujący, ein Calirtiner, ein Hüssite; *Boh.* kališnjik; *Germ.* Kelchner. Kielisznicy poczęli swą sektę z rozlaniem krwi, jako Zyszka w Czechach, u osobę wina. *W. Post. Mn.* 149., *Hrbst. Odp.* E e 8 b. KIELISZYSKO, a, n., srogi kielich, ein fürchterlicher Pokal. Kazawszy sobie podać jakieś straszne kieliszysko, wlewa doń całą butelkę. *Mon.* 66, 84.
- *KIELKA *ob. Kilka.*
- *KIELLA, KIELNIA, i, z., *Sorab.* 1. khëla; *Vind.* kela, zhebla, lopatiza; *Rag. et Bosn.* kaccja, kaccja, kaccja; *Ross.* лопатка, стирка; §. 1. mularskie narzędzie, die Kelle, die Mauerfelle. Kielnia służy mularzowi do brania nią wapna, lub do narzucania nią wapna na ścianę do wyprawy. *Margier. Mskr.* Stoi na murze potynkowanym, a w ręce jego kiella murarska. *Leop. Amos.* 7, 7. Kto gmachy stawia, tego dzieje mularze kielnią piszą. *Zab.* 5, 92. Stalszej pamiętki trzeba na tym grobie, Niż twe są dzieła, kielnio, pędzlu, dłóto! *Zab.* 9, 198. — §. 2. Kuchenna czerpaczka. *Włod.* die Küchennelle, Schöpfelle. *Urceus*, wodne naczynie killa, wiaderko. *Macz.* — §. 3. Kielnia wozowa - skrzynia na wozie, der Wagenkasten, die Kelle. Nie wszyscy na wóz, drudzy w kielnią. *Rys. Ad.* 42. Na zadniej kielni wózka, imię i przewisko żółtemi ówiekami wybite było. *Teat.* 22. b, 79. — §. Chłop rąbał drwa na kielni, Do pieców i do cegielni. *Jak. Baj.* 124. na drewni, kolni, natoni, Holzstall.
- KIELO *ob. Kilka.*
- KIEŁZNAĆ, CHEŁZNAĆ *cz. jedn.*, Kielznać, Chełznać *nie-dok.* (cf. kiel); §. 1. munsztuk wkładać, hamować, kró-

cié; jáumen, bándigen, hemmen. Koń niechełznany. *Banial. J. 2.* Kiełznaj gniew najściślej. *Min. Aus. 45.*, (ob. w kleszcze wziąć). Chociaż młodość wzburzy, rozum kiełzna żądze. *Teat. 43. b, 100. Drozd.* Od tego czasu często kiełznać sektę Mahometąską. *Boter. 3, 195.* Samęć fortunę chełzna serce śmiałe. *Pot. Arg. 150.* (zniewala). — §. 2. Kiełzać, kiełznać się, kiełzać się, skiełzać się, pokiełznać się, skiełznać się, suwać się, ślizgać się, pośliznąć się, potykać się, utykać, powinąć się, upadać, straußeln, stolpern, anstoßen, fallen fiz. et mor., (*Boh.* poklesnauti; *Croat.* zklizamsze, cf. ślizgać się). Jehowa nie daje się kiełzać nogom moim. *Budn. Ps. 66, 9.* (powinąć. *Bibl. Gd.*). Mnie kiełzwały się były nogi moje. *Budn. Ps. 75, 2.* (potknęły się. *Bibl. Gd.*). Na całe życie człowieka trzeba mieć wzgląd, a nie już, jeśli się język w czym skiełźnie, karać. *Baz. Modrz. 326.* Obrócon będzie nieprzyjaciel mój nazad, pokiełzna się i pogina przed tobą. *Budn. Ps. 9, 3.* Nawróć się do boga, boś się pokiełznał na nieprawość twój. *Budn. Hos. 14, 2.* Z napojów rozkosznych niemierność rośnie, która snadno skiełza się do pieszczoty. *Modrz. Baz. 452.* (przewraca się, przechyla się). KIEŁZNO, a, n., munsztuk, hamulec, kawecan, fig. der Zaum, daß Geißel. Więcej dokazał, kto wziął w kiełzno mowę, Niż gdyby z karku zmiótł Meduzie głowę. *Mon. 71, 901.* Świat w kiełzno wzięli dla męźnej dzielności. *ib. 71, 351.* (w kleszcze; opanowali go).

*KIEN, ia, m., kłodziny sztuka, kloc; hinc knować. *Cn. Th., Dudz. 43.* ein Klotz, ein Block; *Boh.* kmen.

KIEP, G. kpa, m., (cf. *Germ.* Keß, Keße; *Boh.* kuběna nałożnica; cf. *Svec.* kofsa, nierządnic; cf. *Sorab. 1.* skęszuyu, ztżinu nežto braschne vitio, psuje; cf. *Graec.* κωφός, cf. *Turc.* kabin, kebin, kubin). — §. 1. obscoen. członek wstydlivy kobiecy, die weibliche Scham; (*Boh.* funek; *Sorab. 1.* kurriza, cf. kurwa; *Carn.* zifa; *Vind.* shiensi fram, kuna, pida). Między kolany u niewiasty kiep. *Pot. Jow. 2, 48.* We Włoszech żelaznym blachem Mąż pięknej żony kiep kryje przed gachem. *Pot. Jow. 2, 32.* — §. 2. Zelżywe słowo, Hundsfott (daß niedrigste Schimpfwort); *Vind.* loter, pejsja luknja, sanikarnik, pejsi tat, (cf. psubrat); *Carn.* zifa; *Sorab. 2.* kurriza. Jak to może kiep (kobieta) we kpa odmienić człowieka! *Pot. Jow. 40.* Ja was Jaśnie Wielmożni w tój przestrzegam mierze, Niech kiep kasztelanii Krakowskiej nie bierze. *Pot. Jow. 50.* Na kpa go wystrychnął. cf. cztery litery k. i. e. p. (cf. *Lat.* trium literarum). n. p. Za cztery litery czy mię We Pan masz? *Teat. 43. c, 47.* (za kpa). Nos i uszy obciążę gotów, gdyby mu kto jakieś słowo, ze czterech liter składające się, powiedział. *Mon. 65, 456.* Zaklina go na przyjaźń, miłość, na boga, na cztery litery. *ib. 73, 141.* Pod kpem mu przyrzekł, (t. j. że będzie kpem, jeżeli nie dotrzyma). Wypadnie co komu z rąk, aż ona i przy stole wykrzyknie: kie-es. *Mon. 74, 362.* (kiepes). KIEPEK, pka, m., demin., cf. półgłówek, cf. barszczyk, zajęcze łajno. KIEPSKI, a, ie, lichy, Hundsföttig, schledt. Kiepsko adv., *Vind.* pefoviten, sanikaru, kuflarski. *KIEPKOWAĆ, ał, uje, czyn. niedok. kogo, kpic z kogo, prze-

kpiwać kogo. *Tr.* einen zum Narren haben. (cf. kpać kogo). KIEPSTWO, a, n., kiepska rzecz, Hundsfötterey, albernes Zeug; *Vind.* pefizaria, kuflaria, sanikarnost; *Boh.* pestwj, pestwo. Gdy teraz nie schowam, kiepstwo będzie ze mną potym, *Mat. z Pod. C. 1.* Tym mnie nie rozgniewasz sobie, Ze się me wiersze kiepstwem zdadzą tobie. *J. Kchan. Fr. 12.* Twego kiepstwa już dalej słuchać nie mogę. *ib. 29.*

Pochodz. (cf. *kobyła, kobza, kobiel, kobeznik, kobieta, kobuz*); *kpać, nakpać, przepkać, wykpać, zekpać; kpic, kpica, kpiwać; nakpiwać się; okpiwać, okpic; odkpiwać, odekpic; przepkiwać, przepkic; zakpiwać, zakpic.*

1. KIER; n. p. Kiedysmy na rozdroże abo wpadli na kier. *Pot. Pocz. 94.*, cf. kierz. 2. KIER ob. Kir. 3. KIER ob. Kra.

KIERAT, u, m., (cf. *Lat.* ergata cf. *Germ.* Rehrad), §. 1. winda, którą co z dołu wyciągają. *Dudz. 23.* daß Tretrad, Trittrad, Raßtrad, daß Gangrad (Geßrad), woburdj Lasten in die Höhe gewunden werden; koło wielkie poziome z cewami, na wale leżącym, który liną wielkie ciężary z głębizny wyprowadza. *Solsk. Arch. 156.* wał kołem obłożony, jako w młynach do ciągnięcia i ruszenia ciężarów. *Chmiel. 1. 225.* W koło to wchodzi chłopy, a depece wewnątrz po jego cewach lub szczelbach, obracają je. — §. *Prov.* Sprawami świeckimi tak się upletli, iż zawsze, by w kieracie chodzą. *W. Post. W. 2, 369.* głowa się im zawraca, der Kopf geht mit ihnen in die Runde, sie gehen wie im Taumel. Cóż po tryumfie nad nieprzyjacielem, jeśli kto w własnym domu pod kieratem? *Pot. Syl. 274.* Dla Xantyppy żył Sokrates zawsze by w kieracie. *Petr. Ek. 55.* Jak w kieracie abo młynie tam grzmot, trzask. *Cn. Th. 294.*, *Chrośc. Fars. 1.* ein Höllenlärm, ein schredliches Getöse. Tym czasem w mieście, jakoby w kieracie, Wszyscy się na dom Dauletów obróca. *Pot. Syl. 64.* bunt burch einander, drunter und drüber. Furye mściwie łupią go po boku, Sumnienie rozruch czyni jak w kieracie. *Chrośc. Luk. 256.* — §. 2. Kierat, gdzie więźniowie robią, albo w górach kamiennych, kruszcowych. *Cn. Th. ergastulum*, ein Zucht- und Arbeitshaus, ein Gefängniß, worin gearbeitet werden muß. Obciążony ustawicznymi pracami, jakoby był na galerach albo w kieracie, albo w Babilonii, albo w Egipcie. *Gil. Kat. 506.* Kara dzieci, aby nie była kieratem, to jest ustawiczną. *ib. 115.* — *Fig.* Ereb głęboki otwiera kieraty, Z piekielnym światłem Parki wybiegają. *Bardz. Trag. 553.*

KIERCA, v, ż., z *Niem.* die Kerze (cf. U b l g.); (*Hung.* gyerty; *Bosn.* krilat); świeczniki wielkie, które się noszą w obchodach kościelnych. *Włod.* lichtarze duże drewniane. *Dudz. 41.* postawnik, große Wachskerze. *Cn. Th. 790.*

KIERCHÓW, KIRCHÓW, a, m., z *Niem.* der Kirchhof, cmeatartz, osobliwie dyssydentski, grobowisko, *Boh.* krchow, hřbitov; *Sorab. 1.* kerchow. Pomieszkanie niech będzie dalekie od kierchowów. *Sienn. 478.* Dusze grzeszne przy smutnych grobach siedzą, na sprosnym kierchowie. *Bardz. Luk. 2, 41.* Czarownica ta przy grobach mieszkała na kierchowach. *ib. 1, 103.* ob. Kierkot.

KIERDA, y, m., kiernoz, knur, der Hauer, der Eber, der

Seuler. Przy sośnie co rok z kością czeczugą Kierda ci ołtarz krasną zbroczy strugą. *Hor.* 2, 145. Nar. kier-nos. *ib. Min.*

*KIERDASZ, a, m., [KARDASZ - brat, z *Tureck. ob. Men.* 2, 3665. Tatarowie zalecali się z kardasztem swym i braterstwem. Kardasz twoja będzie brat, pobratym. *Birk. Chmiel. C 2 b.* - 1] n. p. Brześcia, Mielnika, Drohiczyna dostał, Kierdasza Zawolskiego z horą schwostał. *Stryjk. Gon. O. 3.* Z małego wielkie państwo męstwem rozszerzyli, A kierdaszów Tatarskich często łby krwawili. *ib. N. 2.*

KIERDELA herb; tarcza wzdłuż podzielona, ku prawej stronie trzy lilie, jedna nad drugą w prost, w polu błękitnym; na drugiej pole czerwone próżne. *Kurop.* 3, 23. ein *Wap-pen.*

KIEREJA, ei, ż., KIEREJKA, i, ż., *demin.*, surdut futrem podszyty, ein mit Feß gefütterter Oberrod. Kiereja z srogich niedźwiedzi, W której Pan Podczaszy siedzi. *Niemc. P. P.* 127. Chodź zdrów w kierejce, gdyś zabił Turczyzna. *Bratk. C. 4 b.* (zażywaj łupów). Ale to bieda, na drugim kierejka; W boju nie widział Turczyzna od wieka. *ib. D.* Kierejkę Turczyn, Tatar burkę nosi. *Jabl. Buk. K 4 et S 2 b.*

*KIERESZOWAC *cz. niedok.*, [porabac, pociac, porown. *łac. charaxare. 2]*, n. p. Poznań, czy w piątek, czy w sobotę, czy w niedzielę go kiereszowano. *Sak. Kal. D 2 b.*

*KIÉRKOT, u, m., cmentarz żydowski, ein *Judenkirchhof.* Bagno za kuźnią i cekauz mógł czytać, Trzcinę za cmentarz, groby i kierkoty. *Chrosc. Fars.* 127. *cf. kierchow.*

KIERMASZ, KIERCHMASZ, u, m., z *Niem. die Kirchmesse (Kirchse), das Kirchweihfest; Boh. poswiecenj; Sorab. 1. kermuscha; Croat. szvetilsche cirzkveno, poszvetilsche; Rag. prikarscenje; Carn. shegnanje; Vind. zirkouni obhod, sehod, fem, femeni, senjem, (cf. sejm); Ross. храмовый праздник, rocznica poświęcenia kościoła. Włod. Próżnik jest prawdziwe Słowiańskie słowo, ale tylko samej Rusi właściwe; więc lepiej już słowa kiermasz, niżeli tego używać. Kiecz. Zd. 76. Kiermasz albo odpust. Czack. Pr. 2, 227. Czymże cię na tym kierchmaszu, albo na tym próżniku częstować będę? Orzech. Qu. 91. Z dzwonicy chorągiew wywieszają, będzie kiermasz, Gdzie na gorzałkę z kościoła i piwo Po skończeniu mszy świętej, zaciąga co żywo. Pot. Poc. 391. Na wesela, na kiermaszy i zjazdy wielkie, pospolicie stroją się z wielkim kosztem biaogłowy. Petr. Ek. 18. — §. ogólniej: Uczta, biesiada, ein *Essmaß, ein Traktament.* Uczy nas Arystoteles czasem dla sług kiermaszy czynić, aby byli w pracach ochotniejsi. Petr. Ek. 108. KIERMASZOWY, a, e, od kiermaszu, *Kirchweih* - . Odpustowa, kiermaszowa, albo jarmarczna publika. Mon. 69, 590. Kiermaszowy chleb *Carn. potiza.**

KIERMES *ob. Karmazyn, alkiermes, czerw', czerwiec.*

*KIERNOWY, a, e, n. p. Kiernowe sukno. *Tr.*; z *Niem. Kerntuch*, (jędzne, dychtowne, gruntowne sukno). Nazbyt drogo postaw sukna kiernowego zacenił. *Ern.* 123.

KIERNOZ, KIERNOS, a, m., KIERNOZEK, zka, m., *demin.*, *Boh. kanec, kančik; Slov. kanec; Hung. kan; Sorab. 2. kandros; Sorab. 1. kondroz, kundros; Carn. mërjasz; Vind. neresiz, neriesan prafez, prashizh; Croat. nerosztec, bicz-*

ko, (cf. byk); (cf. *Croat. kërماك sus, (cf. karmia), kerny-ak, praszecz zkoplyen majalis; Dal. kërماك sus; Bosn. krrimak; Slav. kërماك, f. kërмaccа; Rag. nehrás; [Eccl. кърнозь, 2]; Ross. порозъ, боровъ, боровакъ, (cf. Ross. корносый, курносый krótkonosy); wieprz cały czyli samiec. *Ład. H. N.* 70. knur, kierda, det *Čber.* Gdy prosięta trzebia imiona też mienię, i z kiernozów wieprzami je zowią. *Cresc.* 567. Świnia, samica; kiernoz, samiec cały; wieprz pokładany. *Kluk. Zw. 1, 284.* Kiernosy, aby się stały zdadne do karmienia, wałaszą się. *Zool. Nar.* 382. Od grudnia poczawszy, przypuścić kiernosa do świni. *Zaw. Gosp.* Kiernoz, gdy już podstarzeje, trzeba się o młodego postarać bachura. *Haur. Sk.* 61. Kiernoz krzaka. *Dudz. 21. — Prov.* Dla wełny kazał strzydz kiernozą. *Pot. Jow. 2, 8.* (cf. z kozła wełny patrzyć). KIERNOZI, ia, ie. *Cn. Th. ód kiernoza, Čber*; *Sorab. 1. kondrozowé; Boh. kancowý. KIERNOZIĆ albo KIERNOZOWAC intrans. niedok., slińić się, krzekać, subare, est porcorum, cum libidine appetunt. Mącz. hukac się, ranżen, brähnen, brünstg seyn, von den Čbern; Boh. baukam se; Vind. kernohati, kerlonkati, kermati.**

KIEROWAC, ał, uje, *czyn. niedok.*, skierować dok., z *Niem. fëhren, wenden, lenfen, leiten, dyrygowac, powodowac, prostowac, sterowac, obracac, nawracac, pr. et fig., Boh. uhnauti; Sorab. 1. regeruyu, nawodżuyu, pomernosczu; Carn. visham; Vind. nagniti, (cf. nagainc); Bosn. uputiti, upraviti, ispraviti, (cf. *put, *putny, wprawic); Rag. vpütiti, vsvjestiti; Eccl. окормляю, управляю. Hetman ma hufy tak sprawić, aby żadnym hufem nie kierował, ale by się każdy, gdyby rozkazano, na miejscu obrócił. *Tarn. Ust. 250. umfëhren, umwenden.* Kierować wozem, okrętem, wenden. Szyper z strachem woła, Że więcej nie poradzi, ni kierować zdoła. *Jabl. Tel. 80. stërowac, stërem obracac, das Steuer lenfen, steuern.* Pozwól mi łodzią kierować, obaczysz, że cię do dobrego przywiodę ładu. *Teat. 12. b, 59.* Poważną swoją mową i pełną mądrości Kierował rzeczy wszystkie do sprawiedliwości. *Groch. W. 126.* Godność i władza Józefa do pożytecznego końca skierowana była. *Bals. Niedz. 1, 132 et 317.* Mądrość sędziego ma kierować prawo ku zdrowiu tych, którzy do sądu przychodzą. *Gorn. Wł. J. Widząc piękne córki We Pana przymioty, do niej mój affekt skierowałem. Boh. Kom. 4, 176.* Strach na mnie bije, nie wiem, gdzie fata kierują? *Bardz. Trag. 355.* Kierujcie interessa wasze, jak wam się będzie zdawało. *Teat. 17. b, 5.* Proszę, żebyś interessa me swoim rozumem kierował. *ib. 36. b, 20.* Interessiki nasze skierował nie najgorzej. *Teat. 43. c, 157.* Kieruje nim, jak chce - ma go do woli, obraca go jak chce. *Cn. Th. er lenft ihn nach Belieben. — 2.* Kierować kogo zkąd - rugować, wymiać, wypędzać, wyganiać, wykurzać, einen verdrängen, vertreiben. Szwedów z Polski kierowano. *Tr. KIEROWAC się recipr., obracac się, stw wenden und drehen.* O wy chłopcy, dyabelnie się teraz kierować umiecie; nie uderzy żaden tam, gdzie mały posag zwącha. *Teat. 36, 68.* KIEROWANIE, ia, n., *subst. verb.*, obracanie, obrót, dyrekcyja, *Vind. nagnenje, nagnitje; Ross. склонение, das Rëh-**

- ren, Wenden, die Wendung, Richtung. Kierowanie wiatru, czyli w którą stronę wiatr wieje, z ciągnięcia obłoków etc. poznają. *Hub. Wst.* 148. Ciało na powierzchni krzywej biegnące, ustawicznie odменя kierowanie. *Hub. Mech.* 113. KIEROWNICA, y, ż., linia kierowna, oś, *directrix*. *Śniad. Alg.* 2, 8. die Richtungslinie. KIEROWNIK, a, m., kierujący czym, dyrygujący, dyrektor, der Lehrer, Leiter, Wender; *Sorab.* 1. pomernofczēr; *Carn.* vishar; *Bosn.* ispravitegl; *Rag.* vpūtitegl, vsjeestnik, ispravnik; *Eccl.* окормитель; w *rodz.* żeńsk. Kierownica, die Lenferinn; *Sorab.* 1. nawodźwarka; *Rag.* vpuutitegliza. KIEROWNOŚĆ, ści, ż., dyrekcyja (ob. Kierunek), die Richtung. Dwie siły równe, a w zupełnie przeciwnę sobie kierowności działające, byłyby w równowadze. *Hub. Mech.* 68. cf. 55. KIEROWNY, a, e, od kierowania, dyrekcyjny, Richtungŝ. Nazywamy drogę kierowną, *lineam directionis*, kresę prostą, którą sobie stawiamy w myśli, prowadzoną od zbioru ciężkości jakiej bryły, aż do środka ziemi. *Rag. Doś.* 2, 28. — §. Dający sobą kierować, lenfbar. KIERUNEK, nku, m., *directio lineae*. *Jak. Mat.* 1, 83. (kierowność). Stolik mierniczy tak w kierunku ustawić, aby punkt na nim wyznaczony zgadzał się z punktem odpowiadającym na ziemi. *Zabor.* 96.
- Pochodz. dokierować, nakierować, odkierować, pokierować, przekierować, ukierować, wkierować, wykierować, zakierować, z kierować.
- KIERSZTAK, u, m., kotwiczna lina. *Tr.* das Kabeltau, Anferntau.
- *KIERSZTRANK, *KIESTRZANK, KIERSTRANK, u, m., z *Niem.* Kirŝtrand, Kirŝschwein, wiśniak. Wiśnie czarne mają bliskość z winem czerwonym; przeto niezłe piecie kiersztrank, które wymyślili w Polsce. *Urząd.* 552. Baryła kiersstrangu. *Vol. Leg.* 2, 666. Kiestrzank i malinnik. *Vol. Leg.* 5, 58.
- KIERZ, G. krza, m., (*Boh.* keř, kře, keře; *Slov.* keř; *Hung.* koro; *Sorab.* 2. keř; *Sorab.* 1. kėrk; *Vind.* germ, aralije, (cf. *Vind.* nakerkniit • narosnąć, nakrzewić się); *Carn.* germ, germoje, germuje; *Dal.* popona; *Slav.* shushnjak; *Ross.* ерникъ, кусть, кустарникъ, купина, cf. *Rerlich* 181g. cf. krzew, krzewie, krzak). KIERZEK, rzka, m., *demin.*, krzak, krzaczek, der Busch, das Gebüsch, Geŝtrāuch. We krzu się ptak lęże. *Cn. Th.* Jagody głogowe na ostrych krzach zbierali. *Otw. Ow.* 8. Sowa ze krza, a dwie w kierz. *Rys. Ad.* 64., *Tward. Daf.* 13. Kierz ognisty Mojżeszow. *Gorn. Dwor.* 425. Ukazał się Pan Mojżeszowi w płomieniu ze środka krza; kierz pałał, a przedsię nie zgorzał. *Leop. Ex.* 3, 2., *Gil. Kat.* 40., *Bzow. Roz.* 71., *Kucz. Kat.* 1, 86. Gałęzie gęste rozpuściwszy, w pośrodku krze i ciernie rozłożywszy, by mur jaki uczynili. *Warg. Cez.* 45. Kuropatwa, co się tai w kierzku. *W. Post. W.* 2, 170. W każdym boginią być kierzku wierzy. *Żebr. Ow.* 229. Kierz różany. *Damb.* 457. — Ze krza na potyczkę patrzeć: z miejsca bezpiecznego, z zapieca, z chrostu, auß dem Strauchē, hinter der Mauer hervor, der Schlacht zusehen. Polak nie zwykł się ze krza bić, lecz w polu jawnie. *Stryjk. Gon.* L 2. W kierz pójść: w chrost, uciekać, w nogi; cf. w kawy pójść, Reißaus nehmen, nicht
- Stich halten. Włoką elekcyjną; ale i oni w kierz pójda, gdy górne uderzą wiatry, które ich koncepty rozniosą. *Opal. Sat.* 79.
- Pochodz. krzaczek, krzaczysty, krzak; krzew, krzewie, krzewina, krzewić, rozkrzewić, zakrzewić.
- *KIERZE ziele *Tr.*, ob. Kurze ziele. KIERZEK ob. Kierz. 2. *Grzegorz. X. Kam.*
- KIERZANIA, i, ż., KIERZANKA, maslnica. *Tr.*, das Butterfaß, zum Buttern. KIERZOWATY, a, e, — o *adverb.*, krzakowaty, na kształt krzaku, buszfig; *Boh.* keřovatý; *Ross.* кустовой.
- KIEŚ, i, ż., Winę (Windawę. *Dykc. Geogr.* 3, 192.), zamek i miasto w Kurlandyi, po Polsku Kiesią nazywają. *Gwagn.* 411. Winbau in Surlaub.
- KIEŚCIEN, KIŚCIEN, ia, m., (*Turc.* kieszkin: broń. *Pasz. Dz.* 139.), *Ross. et Eccl.* кнестень; (cf. *Graec.* κέστρον; *Lat.* cestrum); broń Tatarska; sztuka ołowiu, albo kości, na rzemieniu przy toporzysku uwiązana. *Otw. Ow.* 183. *sculptoneae. Cn. Th.*, caestus plumbō ligati. *Fulgent.* ein Streitkolben mit einem daran hängenden Stücke Blei; cf. *Slov.* furka. Pospolita broń Moskwy łuk, bardysz, szabla i kieścien, który Polacy basałykiem nazywają. *Gwagn.* 518. Te łubie i kieścien do tego Darując z łupu Tatarskiego. *Alb.* z *Woj.* 16. Kozak mię do naga Obłupiwszy, kieścieniem jak smaga tak smaga. *Zimor. Siel.* 240. Moskale kieścieniami albo knuczem biją. *Biel. Hst.* 450. Poczęli go kieścieniami przykładać, aż mu broń z ręki wypadła. *Papr. Ryc.* 145. Bito nas kieścieniami za szyje, gnano nas jako bydło. *Birk. Kant. C* 4. Kieścieniami męże nieprzewyciężone. *Otw. Ow.* 185.
- KIESA, y, ż., KIESKA, i, ż., *demin.*, *Slav.* kesa; *Croat.* kėsza; *Rag.* chjessa, chjessiza, cf. kassa, Kaffe 181g.); worek od pieniędzy, der Geldbeutel, der Beutel. Opanowawszy Sobieski obóz Turecki, wziął 2000 kies gotowych pieniędzy, licząc każdą kiesę po 500 talerów. *Papr. W.* 2, 136. [Kiesa turecka, sposób liczenia pieniędzy, znaczy, tyle co 333 1/3 franków. *Conv. Lex.* der Geŝennv. 1, 78. — 4]. Wez tym czasem tę kiesę z 30 czerwonych złotych. *Boh. Kom.* 1, 56. (KIESTRZANK ob. Kiersztrank).
- KIESZEN, i, ż., KIESZONKA, i, ż., *demin.*, *Kieszynia, mieszek, wacek. *Volck.* 493., (*Boh.* kapsa, kapsyčka; *Croat.* šep; *Slav.* чеп, (cf. sep, sypać); *Vind.* deushak, harshat, arshak, laushak, deushizh; *Eccl. et Ross.* кишень, кишения, чпагъ, кармапъ, корванъ, козница, кармапещъ, кармапчикъ, сумка, сумочка, зепъ; *Etym.* cf. kiszka); worek do sukni przyszyty, die Tasche, der Saß, Schußfaß. Nać bracie, włóż to do kieszeni. *Teat.* 8, 109. schowaj, in die Tasche stecken, einstecken; (*Vind.* vharshatuvati). Jejmość odwiezuje kieszenie, przywiązane pod robro, i dobywszy kładzie na stoliku. *ib.* 24. b, 18. Zamyka drzwi, i chowa klucz do kieszeni. *ib.* 14. d, 3. Kieszeń oporządził pod czas wojny dobrze złotem. *Teat.* 4. b, 87. er hat sich besaßt. Figę w kieszeni pokazywać *Gemm.* 80. secreto irasci, Na senstüber in der Tasche schlagen Rączka go świerzbiała, gdy jej w cudzej kieszeni nie grzał. *Dwor. K.* (gdy nie kradł). Z mojej kieszeni: mo-

im groszem, kosztem, nakładem, auß meinem Beutel. — Kieszeń karciana *Ross.* сумка каретная. — *Anat.* Kieszonka *Glissona*, *capsula Gliss.* pokrywa wszystkie naczońnia w wątrobie idące. *Krup.* 2, 74. KIESZENNY, KIESZONKOWY, a, e, od kieszeni lub kieszonki, Taschen : *Saß*; *Boh.* kapsecý; *Slov.* wačkowi; *Ross.* карманный, сумочный. Kalendarzyk kieszonkowy, ein Taschencalender. Kieszenny zegarek. *Kluk.* *Zw.* 4, 355., (*Vind.* perfebino-shna vura, harshatna, deushakna vura). Kieszonkowe krocie. *Teat.* 11. b, 21. Nóż kieszonkowy (*Vind.* sjemnjennik, sklepomnik, shkerbez, sgenjenik, britelza, popkarsa). Złowiony kieszonkowemi pryncypalki wdzięki. *Teat.* 42. c, 7. (dzięgi, pieniążki, grosze). — *Anat.* Ścięgna kieszonkowe, *ligamenta capsularia*, od jednej kości zaczynając się końcem się swoim na drugiej kości przypinają. *Krup.* 4, 154.

w KIETCE : w kiecee ob. Kiecka.

KIETER, tra, m., KIETEREK, rka, m., z *Niem. Sax. Inf.* der Kötter, ein Bauerhund, gatunek psów chłopskich. *Tr.*
 KIJ, ija, m., (*Morav.* kyg; *Boh.* keg, kyge, kygik, hül, hülka; *Slov.* kyg, druk, hul; *Sorab.* 1. kiy, kij, prenczel; *Sorab.* 2. kij; *Carn.* wyavz, porajkel, rajkel, bauta, povirk, podvirk, (cf. *Carn.* kij *vectis* drag); *Vind.* kol, kou, (cf. kol), paliza, (ob. Palica), pazel, podvirk, zepez, hrod, hlodez, kolovez; (cf. *Vind.* ky, kyz, kladiuo = szlaga); *Croat.* bōta, bōtta, schap, terlicza, palicza, chūsška; *Dal.* stáp; *Ross.* дубина, ослопъ, ослопина; *Eccl.* палица, дръко-лнѣ; *Lat.* cala; *Graec.* κάλον, cf. *Graec.* κέω *findo*; cf. *Gall.* queue = kij bilardowy); drewno od palicy mniejsze, od laski grubsze, der Stoß. Nie kij, ale drewno, *eudem per diversa. Cn. Ad.* 609. Nie kijem, ale pałą. *Gemm.* 186. *Mon.* 73, 353. nie biały chleb, ale zemla, nicht weiß Brot, sondern Semmel (Dbb. wie gehüpft, so gefprungen). (*Slov.* Trefil sem s kiga na palicu, poprawił się z pieca na łeb; z deszczu pod ryne). Kij w kacie, na deszcz, stoi. *Pot. Arg.* 251. (gdy się co w rozumowaniu nie klei, jedno za drugim nie idzie, wniosek do założenia jak pieść do oka, jak owo Niemieckie: weil der Löwe ein grimmiges Thier ist, so sollen wir in einem neuen Leben wandeln). Poczekaj, przesadzę ja cię przez kij. *Zabl. Bal.* 29. cf. nogę komu podbić, einem ein Bein unterschlagen. Chciał go zbyć co prędzej i przez kij przesadzić. *Pot. Arg.* 524. Na kiju jeździć, Stößenperd reiten. Uczeni muszą naukę swą niejako zniżyć, i na kiju po dziecinemu jeździć z Sokratesem, stosując się do pojęcia ucznia. *Pilch. Sen. list.* 271. Chłopczy na kiju jeżdżące. *Mon.* 72, 352. Tańcował, wyciągnawszy szyję, nie zginając się nigdzie, jakoby kij połknął. *Gorn. Dw.* 39. sztyfny, cf. kol, ganj steif. Jak gdyby w kij trąbił. *Cn. Ad.* 851. (*de ingrato cantu vel sermone*). In diebus Eliae, kiedy zakną kije. *Rys. Ad.* 17. (na s. nigdy). — *Ustisów* kij, drzewo na wodzie sterzące. *Magier. Mskr.* ein Baum, der im Flüsse hervorragte. — §. Kij, którym się podpierają, der Stoß, der Steden, der Stab, auf den man sich stützt. Kiju mój, ty Stoeści mej wierna podporo, Prowadź mię, już w tym wieku bez ciebie nie sporo. *Zab.* 1, *Nar.* Chwiejający się o kiju staruszek. *Zab.* 8, 396.

Koryt. ein am Stabe wanfender Greis. O kiju, jak ślepy dziad, gdzie iść macajacy. *Bardz. Trag.* 377. (cf. o kuli). O kiju chodzę (*Carn.* shtoklam). Jakób o jednym kiju z domu wyszedł, a powrócił z trzodami. *Lach. Kaz.* 1, 337. er hatte nichts als einen Stoß. — O kiju chodzić od domu do domu chodzić, jałmużny prosić, żebrać, w dziady pójść, betteln gehen. Wielu o kiju poszło, straciwszy dostaki, Wyrzekłszy się ojczyzny, braci, ojca, matki. *Zab.* 5, 351. *Koss.* Bóg zapłać za opiekę, Mości Panie stryju, Kiedy muszę psy drażnić, chodzący o kiju. *Pot. Jow.* 203. Szlachcie u dworu służy, a doma mu kij roście. *Rys. Ad.* 64. gospodarstwo upada, tak że przyjdzie o kiju chodzić, t. j. żebrać. — §. Kij do bicia, ein Stoß, ein Prügel zum Schlagen. Nietrudno o kij, kto chce psa uderzyć. *Rys. Ad.* 34. *Pot. Syl.* 449. *Jabl. Ez.* 112. (łacno wilk na barana najdzie przyczynę). Kij na chłopy, żelazo na szlachte. *Rys. Ad.* 33. Będzie kij w robocie. *Cn. Ad.* 13. der Stoß wird was zu thun fruchtgen, es wird was seßen. Nie leż pod kij = nie nawijaj się. *Zegl. Ad.* 161. Wywodzi hetman wojsko, gdzie z swoją imprezą Turcy pod szable Polskie, świnie pod kij leżą. *Pot. Poc.* 682. Kręcą się, i szukają sami na się kija. *Pot. Zac.* 205. Kijem grozi ojcu synek, którego ociec krajką bijął. *Dwor. K.* Ej kija! *Zab.* 13, 154. Nie żałuj kija na swojego syna. *Boh. Kom.* 1, 264. Próżno się na wrzeszczących za tobą żaków do kija porywasz. *Zab.* 13, 70. Chłop nasz pracuje ustawicznie pod kijem. *Leszcz. Gł.* 102. (pod grozą). Kijem w nogi; leniwemu mówią. *Cn. Ad.* 347. Chociaż wziął kijem, nie dbał nic na pługi. *Jabl. Ez.* 49. Wziąłby kijem, gdyby tego nie uczynił. *Pasz. Dz.* 50. Kijem wziął rozgrzeszenie. *Zygr. Pap.* 321. (skórą odpokutował). Tylko co ujrzy kij pies, już raz bity, zamruczywszy nań, na stronę ucieka. *Jabl. Buk. N b.* Już pies czuje o kiju, skoro ruszy sadła. *Pot. Arg.* 290. (cf. zjadł pies sadło). Uraża się na przyjaciół, że ich odpowiedź jako kijem w błoto, że przyzwowiecie z nim się nie zwierali, Lecz tylko w swych go mowach potępiali. *Chrośc. Job.* 119. — §. *Metonym.* Kij, kije = plagi kijowe, bicie, basy, batogi; *Vind.* spaliza terenje, palizhkanje, palizhuvanje; *Eccl.* паличество, биение паликамн, Stoßschläge, Stoßprügel. Pierwszy był niewinnym uznany, drugi skazany na kije. *Pam.* 84, 431. Brali na cmentarzu każdy z nich po kilka kijów. *Pam.* 85, 1, 1043. Ani cię chybi, sto kijów od niego. *Teat.* 24. c, 81. Bić kijem (*Vind.* palizhkatii). Sto kijów, dwieście batogów, poszło w przysłówie. *Mon.* 65, 199. Gadajże, bo sto kijów! *Teat.* 43. c, 42. Wszelkie pogroźki, kije nawet, które pozwolił sobie dać żydowi, nie poruszyły żyda. *Gaz. Nar.* 1, 47. Kto chleba nie chce, kija go dzien. *Cn. Ad.* 372. Ustaną słowa, gdy przyjdzie do kija. *Sk. Żyw.* 2, 410. To kijem pachnie. *Pot. Jow.* 106. — §. Żelazo na szyję, albo pęta na nogi, kij, w który wsadzają, *nervus. Mącz. ob.* Kłoda; der Stoß, in den die Gefangenen gelegt werden. — §. Kij = gatunek kielichów do picia, n. p. Kogozby nie zmogły te przeklęte kije; Bo już szklanki, kielichy, herbowne kufelki, Choć z nich każdy nie ledwo garniec miary wielki, Ale jednak do

do picia łatwiejsze mym zdaniem; Lecz pijąc z tych kijasów, za każdym łykaniem Sztuki nowej potrzeba, a ostrożnie z nosem. *Teat.* 43. c, 78. *Wyb.* Kij, który mi Jan zdłabił, był pięć łokci długi; Coż to tam za rznięcia, To floresy, to rodzaj wszelkiego zwierzęcia, A na spodzie, jak wisi ta bańka kończata. *ib.* ein langer schmaler gläserner Focal.

Pochodz. *kijaczek*, [kijak. 4] *kijania*, *kijanka*. *kijec*, *kijek*, *Kijów*, *Kijowski*, *Kijowszczyzna*, *Kijowianin*; *kijowy*, *kikut*. [KIJAK, a, m., Tak nazywano niegdyś przedmieszczan krakowskich, którzy trudnili się skupnem bydła na rzeź, a znani byli z osobliwszej rzetelności. Kijaki, bez pieniędzy, z kijem w ręku, rozchodzili się we dwóch po województwie krakowskiem i sandomirskiem, zakupowali u obywateli woły na kredyt, dając im w zastaw swe kije; pędzili woły do Krakowa lub indziej, sprzedawali je rzeźnikom, i wróciwszy oddawali co do grosza dług, a kije swoje z zastawu oswobadzali. Posiadali oni zupełnie zaufanie szlachty, i nie było przykładu, aby kijak nie dotrzymał słowa. Był osobny obrzęd przyjmowania w domach obywatelskich kijaka; u stołu pańskiego miał on zawsze miejsce poczesne. 4].

KIJACZEK, KIJASZEK, a m., *zdrbn. rz.* kijak.

*KIJANIA, i, ż., KIJANKA, i, ż. *demin.*, (*Etym.* kij), §. 1. krótki gruby kijek do ołukania, ein Bläuel, ein furzer dicke Schnittel. *Boh.* kyganka; *Slov.* kyganice; *Sorab.* 1. kiyencza, woczepaczek; *Carn.* trepävnek, (cf. trzepaczka), falkel, perüla, perivnek, peräljka, (cf. pralnik), perilnäk; *Ecc.* бѣдильное древо, пестъ или валюкъ. Len umoczony, gdy już dobrze uschnie, ma być ołuczony *kijaniami. *Cresc.* 189. Kijankami. *Lek. Kon.* 2, 53. *Cresc.* 188. Len wymłacają z nasienia kijanką. *Przędz.* 10. W Polsce rudę przepaloną tłułą młotami ręcznymi, zwanymi perlik albo kijania. *Os. Rud.* 51. Uderzył jawnym machnieniem *kijania w głowę cieciała. *Otw. Ow.* 87. a) Kijanka praczek: pracz, praczyk, pralnik, der Waschbläuel. Zaba rodzi się na kształt kijanki czyli praczyka, a ta kijanka dopiero przeobraża się w zabę. *Zool. Nar.* 80. Z jaja żabięgo robi się naprzód kijanka, *gyrinus*, der Froschwurm (Niederf. Küllrogge); to jest bez nóg i ma podobieństwo do ryby; tej kijance potym wyrastają nogi, ogon odpada, i zupełną bierze postać żaby. *Zool. Nar.* 204. — b) Kijanka, *collus gobio*; rybki na 4 cale długie, z bardzo wielką głową. *Kluk. Zw.* 5, 185. *Lad. H. N.* 70. vier Zoll große Fischchen, mit einem großen dicke Kopfe. — §. 2. Kijania: klin, der Keil. Z gałęzi migdałkowych bywają palice albo maczugi, a z odziemków kule albo *kijani (kijanie) ku szczeniu i rozbijaniu wszelkiego twardego drzewa. *Cresc.* 400. Z więzu mogą być *kijani ku szczeniu drzewa. *ib.* 458. KIJAS, a, m., kij gruby mocny niezgrabny, ein Schnittel. KIJEC, kijca, m., (cf. *Boh.* keyta; *Croat.* kihacha; *Vind.* kiz, kizhiz, zhiz; *Dal.* tolyga); buławka żelazna z krótką rękójścią. *Włod., Cn.* Th. ein eiserner Schlägel an einem furzen Stiele. Mazurów broń przedtym była pociski i kowane kije. *Tward. Wł.* 108. Pójdziec i Mazur wasz mężny brat miły, Z szarszunem, z kijcem skosztuje swęj siły. *Stryjk. Gon.* U. 3.

Śmierć go, by kijcem, ni sam *wzwie, ugodzi. *Rej. Wiz.* 131. *Kmit. Spit.* A. 4. Zaczę majętność stracił; dano mu było, jako mówią, kijec za siekierkę. *Falib. Dis. G* 3. Kijcami ołowianemi kazał go bić. *Sk. Żyw.* 1, 357. cf. kieścień, basałyk. — §. Nie umie inaczej mówić, jakoby mu rogata *kijcze z gęby *pirzchały. *Rej. Zw.* 139 b. (chropowato, niezgrabnie, cf. drwa, cf. kij). KIJEK, kijka, m., (*Sorab.* 1. kiyezk; *Boh.* hůlka); *demin. nom.* kij, ein kleiner Stoß, ein Stecken. Nie miałem jak tylko kijek; ale i ten mi z garści wydarto, *Teat.* 54. c, B i i. *KIJOCZA, y, z., rubasznie: kijaszek, pręt, ein Stecken, Stößchen, eine Gerte. Osieł ciężko dzwiga, A nadto go jeszcze chłop *kijochą uśmiega. *Prot. Jaj.* 29. KIJÓW, a, m., wielkie i znaczne miasto pod panowaniem Rossyjskim. *Dykc. Geogr.* 2, 28. die Stadt Kijow. Niegdyś głową całej monarchii Ruskiej, założone od księcia Kija. *Stryjk.* 352. *Biel.* 56. — *Prov. Ross.* Языкъ и до Кіева доведетъ, cf. język do Rzymu doprowadzi. KIJOWANIE, ia, n., wezbranie kogo, *fustuarium. Macz.* kije, daß Schlagen oder Prügeln mit Stößen, Stoßschläge. *Sorab.* 1. kiyuwano, z kiyami bitzo. *KIJOWAN bywam, bit bywam, *vapulo. Macz.* ich befomme Stoßprügel. KIJOWIANIN, a, m., mężczyzna z Kijowa, ein Kiiower, Kiiowianer. KIJOWSKI, a, ie, od Kijowa, Kiiower, von Kiiow. Księstwo Kijowskie; województwo Kijowskie; powiat Kijowski. *Dykc. Geogr.* 2, 28. KIJOWSZCZYŻNA, y, ż., kraina Kijowska, daß Kiiower Gebiet, daß Kiiowische Stebel. 1, 63. KIJOWY, a, e, od kija, Stoß. *Boh.* hulkowý; *Ross.* палочный. Krom piędznej winy, 60 plag kijowych. *Paszcz. Dz.* 88. Stoßschläge. Kijowe go przywitanie potka, że się opoźnił. *Kłok. Turk.* 58. Willkomm mit dem Stoße. Kto chodzi po nocy, szuka kijowej niemocy. *Rys. Ad.* 23. eine Prügelsuppe; *Slov.* kto chodi po noci, hledá kigoweg nemoci. — Dobrzy źli być przedstawiają z cnoty, źli zaśę czasem z kijowej roboty. *Rej. Zw.* 221 b. Ten interes może ścięgnąć na mnie jaki kijowy piorun. *Teat.* 23. c, 81. (cf. grzmoty, grzmotnąć). Karania kijowe i piędzne na występnych zakładał. *Sk. Dz.* 188. Leibstrafen (mit dem Stoße) und Geldstr. Kijowy kołacz, rodzaj chleba, pieczonego na rożnie. *Włod., obelia. Cn. Th.* ein runder Kuchen, der auf einem Stoße am Feuer gebacken wurde, ein Zapfenkuchen, Stangenkuchen, Baumkuchen. Od kijowego kołacza niech płaca złotych dwa, gdyż nadzienie jego niestrawne. *Lek. C.* 2.

KIKUT, a, m., §. 1. reszta pozostała odciętej ręki, lub palca odciętego, der Stumpf, der Stümmel von einer verlornen Hand, oder von einem verlornen Finger. *Cn. Th. Ross.* культя (cf. mańkut). Prysięgający rękę ma położę na swiętości; a jeśli ręki nie miał, aby to kikutem uczynił. *Sax. tyt.* 59. Będzieli tepanie pulsu chybkie, jakoby *kikutem *palca dotykał, kolereę znamionuje. *Sienn.* 399. ? — §. 2. Będący bez ręki lub bez palca, kaleka, ein Verstümmelter, mit einer verstümmelten Hand oder Finger, cf. kliszawy; także w *rodz. żeńsk.* n. p. Królową Elżbietę, której szlachcie jeden rękę uciał, nazywali nasi kikuta, to jest bez ręki. *Nar. Hst.* 5, 457. manu manca. *Długos.* 1, 1005. KIKUTAĆ *intrans.* niedok., z kalectwa kuleć, chromym

być, chramać, *hinsen*, lahm seyn. Pies kikuta na trzech nogach. *Bndtk.*

*KILA ob. Kilka.

KIŁA, y, ź, (*Boh.* keyla, průtrž; *Slov.* kýly, protž luna; *Croat.* killa; *Bosn.* killa; *Slav.* kille; *Rag.* killa, pridor; *Dal.* pridor, (cf. przedarcie); *Carn.* kila, reswytje, cf. roz-wicie); *Vind.* pok, lom, respok, reslom, wlolek; *Sorab.* 1. pžeklusněno, pžepuklina, pžepukneno, pžepukne-nofcz; *Ross. et Eccl.* *кила*, *килка*; *Graec.* *κίλη*; cf. *Hebr.* *שלה* *debilis* *fuit*); a) puchlina macharzyny abo ją-drek, wypuklina, *hernia*. *Cn. Th.* der *hobenbruch*, ruptura łonowa. *Krup.* 4, 73. Przepuklina w mosznach, czyli kiła, gdy wewnętrzności za zbytecznym zwolnieniem i ob-wiśnieniem błony otaczającej w moszna opadają. *Perz.* *Cyr.* 2, 227. Dymienica kształtem swojej podługowato-ści różni się od kiły, czyli ruptury. *Perz Lek.* 2, 15. — b) *Ogólniej* Kiła czyli usunięcie, wypadnięcie z miej-sca swego części ciała miękkiej; prócz kił ingwinalnych w słabiznie krokowej, są tedy kiły biodrzne w fałdzie ud, der *senckenbruch*; pępkowe, *Vind.* *popkna kila*, po-pezhen pok, der *Habelbruch*, brzuchowe, *Vind.* *zhreunu preterganje*, der *Darmbruch*; etc. *Dykc. Med.* 3, 114. Nóż krzywy do rznienia kiły. *Czerw. Narz.* 24. — *) Kro-sty złe na wstydlivych członkach obojg płci kiła zowią. *Syr. Ziel.* 1055. cf. figi, siszki, *Feigwarzen*. — Kiła jest wrzód łon zobopolnych z nieczystego złączenia ludzi spro-snych. *Sienn.* 555. *Bubonen.* *Sleszk. Ped.* 204. Krosty kiłowe pospolicie prostytutki zwykli zwać zwierzchnią kiłą. *Sleszk. Ped.* 209. Wnętrzna kiła, *gonorrhoea foetida*. *ib.* *trypa*, rzeżączka, der *Tripper*. KIŁAWY ob. Kiłowaty.

*KILCZYBORU n. p. funt. *Instr. cel. Lit.* Od kamienia kil-czyboru. *ib.*, *Vol. Leg.* 4, 360. et 6, 155.?

*KILI, *KILKI, a, ie?, jak wielki, jak mały? *Cn. Th. Włod.* wie beschaffen? in Ansehung der Größe, wie groß? oder wie klein? (cf. tylki). *Sorab.* 1. kelki *quotus*.

*KILIATA, y, ź, n. p. W oboznie Tureckim kupowano kiliatę mąki za 20 czerw. zł.; a kiliata jest jako półkorca Krakowskie. *Gwagn.* 610. *Biel. Kr.* 578. ein halber *Seffel* *Krafauer* *Maßeß*. *Slav.* kila 120 oka po 2 1/2 funta.

KILIM, KILIN, a, m., KILIMEK, mka, m. *zdrbn.*, *Eccl.* *килимъ*, *коверъ*, *instratum equi densum ex pilis*. *Cn. Th.*; *Turc. Slav.* *chilim* ː obicie, eine *härne Pferdebede*, kobierzec, ein *Teppich*. Co za ojców naszych była gunia, to teraz kilim, *derha.* *Dwor. F.* 2. Towary Tureckie, ko-bierce, *kilimy*. *Vol. Leg.* 4, 82. Kilim Gurski ː podlej-szy kilim. *Tr.* eine *schlechte Decke* von dieser Art.

KILIMKA ob. Kielimka.

KILKA, G. -u, D. -om, A. kilku et kilka, I. kilka, L. w kilku, *KILA, *KILAŚ, *KILO, *KIELKO, (*Boh.* *kolik*, *několik*; *Sorab.* 1. *někelko*; *Dal.* *nikoliko*; *Slav.* *nikoi*, *nikoja*, *nikoje*, (cf. *nieco*, **niekilka*); *Bosn.* *nikoliko*; *Rag.* *gnikoliki*, (*koli quoties*, *koliko quot*); *Croat.* *nekaliko*; *Vind.* *enkatiri*; *Carn.* *dostir*; *Ross.* *нѣкоторыя*; cf. *Gall.* *quelque*); *numerus indefinitus* od trzech do dziesięciu, *einige*, *mehrere* (*biß auf zehn*); a) więcej niż dwa, *mehrere*, *etliche*. Kilka *oczy (oczu) więcej obaczą, niż jedno. *Hipp.*

38. Mahometanie po kilka żon mają. *Haur. Sk.* 240. Miał z sobą *kilaś (kilku) młodzieńców. *Sk. Żyw.* 2, 384. O mil kilka ztąd mieszka. *Kras. Pod.* 2, 232. Kilkiem ran przekłóty, umarł. (kilką ranami). *Stryjk.* 183. Z nim miluchno rozmawiasz godzin w noc kila. *Zimor. Siel.* 318. Kila cudów. *W. Post. W.* 39. Kielko ziarnek nasienia tego w ziemię spodem wsadzić. *Cresc.* 509. Sekt było kilaś bardzo znacznych. *Sk. Dz.* 2. Daj mu się napić tego lekarstwa *kielo razów. *Spicz.* 47. (kilka razy, kilkakrotnie). Wypiwszy po kilku, nizko się skłonił. *P. Kchan. Orl.* 1, 175. (sc. kielichów). — b) Niewiele, nieznacznie, kilka tylko, nur *einige*, *etliche*, *einige* *wenige*. Dla kilku nie potępiamy wszystkich. *Koll. List.* 1, 135. Niedługo tego czekać, lat kilka to pokaże. *Warg. Cz.* 21. Te kilka już może lat życia mego, przedać będę w słodkiej spokojności. *Gaz. Nar.* 1, 187. *St. Aug.* Niewiele ten wygra, kto kilkiem lat (kilką latami) dłużej żyw. *Gorn. Dz.* 87. Zraniony, w kilku dni potym umarł. *Stryjk.* 183. Prawa nie jednemu, nie kiłom (kilku), ale całej Rzpłtej mają służyć. *Petr. Pol.* 235. Szkoda wielom, pożytek kilkom. *Gost. Gor.* 64. Przeciętą kiskkę niech stara się przyhaftować kilkoma (kilką) ści-gami igłanemi. *Perz. Cyr.* 2, 27. Palemon przyjechał z żoną, z dziećmi i kilkiem osób przyjaciół. *Biel. Kr.* 123. Jedno sam z kilkiem osób został, między wielą tysiącami ludzi zginęłych. *Rej. Post S.* 5 b. — *KILKADWADZIEŚCIA ː dwadzieścia kilka ː między dwudziestą a trzydziestą, *zwanzig* und *einige*, *einige zwanzig*. Jeszcze był żyw kilkadwadziescia lat potym. *Birk. Zyg.* 20. Przed lat kilkunastą albo kilku dwadzieścia. *Złot. A.* 2 b. Okazało się, że ledwie kilkadwadziescia metropolitów było. *Sowit.* 10. KILKADZIESIĄT, *KILADZIESIĄT, G. *kilkudziesiąt*; ː między dziesięcią i stem, *zehn* und *einige*; *einige über zehn* *biß* *hundert*. Po wsiach bywa zajmujących się po kilkadziesiąt kosarzów, *żeńców*. *Mon.* 66, 202. Ja najniższy słuźebnik Waszej Królewskiej Mości od kilku dziesiąt lat i kilku. *Gwagn.* 405. Kilka dziesięć kroć, *aliquoties decies*, *etliche zehn*, *zwanzig*, *dreyßig* u. s. w. *mał*; *adj.* *Kilkadziesiąt* krotny. — *Kilkadziesiąt* tysięcy ː między dziesięcią a krociem tysięcy, n. p. Wirydarz, który kosztuje *kilkadziesiąt* tysięcy. *Falib. Dis. N.* 2. *zehn* und *etliche tausent*, (*biß* *hundert tausent*). KILKA KROĆ, *Kila kroć ː dwa, trzy, cztery razy i t. d. aż do dziesięciu, *mehrere* *mal*, *mehrmaße*, *Slov.* *několkokrát*, *několkorazi*; *Vind.* *enebarti*, *enkatirobart*, *kirebarti*, *enkatirikrat*; *Eccl.* *коликкожды*. Kilka kroć ziewnąwszy, ducha bogu oddał. *Birk. Zbar. D* 3 b. ː kilka razy. *ib.* Cymbrowie posłali do Maryusza *kilo razów, aby się z niemi potykał. *Stryjk.* 55. Kilka kroć sto tysięcy ː kilka razy wzięte sto tysięcy, aż do miliona, *mehrere* *hundert tausent*, *biß* *Milston*. Dla ludzi kilku, kilka kroć sto tysięcy nie powinni szkody ponosić. *Gost. Gor.* 24. Pałac kosztowny, który kosztuje kilka kroć sto tysięcy. *Falib. Dis. H.* 2. KILKANAŚCIE, *Kilanaście, *Kilonaście, G. *kilkunastu*, *numerus indefinitus* od dziesięciu do dwudziestu, *zehn* und *etliche*, *etliche über zehn* *biß* *zwanzig*. Wieku lat kilkanaście, niecnoty za trzydzieści. *Fred. Ad.* 12. Kilonaście dni nie wychodzić.

Sienn. 355. Tę książkę trzeba było wydać przed lat kilkunastą. *Zlot. A 2 b.* Przez kilkanaście mil. *Papr. Gn.* 1486. Kilkanaście kroć: powtórnie od dziesięciu do dwudziestu, etliche mal über zehn bis zwanzig. Kilkanaście krotny, a, e, *adj.*, mehrmalig (bis zwanzig, denn dann heißt es kilka dwudziestokrotny). Cyrus kilkanaściekrotnymi przekopami podzielił rzekę. *Bals. Niedz.* 2, 357. KILKANASTOLETNI, ia, ie, nieco lat nad dziesięć aż do dwudziestu przechodzący, mehr als zehnjährig, gegen zwanzigjährig. Po kilkanastoletniej niebytności, chciała znowu majętność swoją odwiedzić. *Kras. Pod.* 2, 214. Kilkanaście tysięcy: między dziesięcią a dwudziestą tysięcy, zehn und mehrere Tausend, zwischen zehn und zwanzig Tausend. KILKANASTORAKI, a, ie, dziesięcioraki sposób przechodzący do kilkadziesiątostorakiego, zehn- und mehrfachen gegen zwanzig-ley Art verschieden. KILKASAZNIOWY, a, e, o sążniach kilku, von etlichen Klaftern. Dół kilkasążniowy. *Torz.* 10. KILKODNIOWY, a, e, przez więcej niż dwa, trzy etc. dni do dziesięciu, durch mehr als zwey, drey etc. bis zehn Tage. Pieniądze kilkodniową pracą zarobione. *Teat.* 46. b, 11. Podobnież *kilkonastodniowy, kilkodwudziestodniowy, kilkosetnodniowy.* KILKOGODZINNY, a, e, przez nieco godzin aż do dziesięciu, mehrstündig. Kilkogodzinnym z rana zabawiłem się nabożeństwem. *Zab.* 11, 161. Podobnież *kilkonastogodzinny, kilkodwudziestogodzinny.* KILKORO, rga, n., wielorako do dziesięciu, vielfältig, mehrfältig. Chustka w kilkorok złożona. *Perz. Cyr.* 1, 118. KILKORAKI, a, ie, wieloraki do dziesięciu, etlichfältig, auf verschiedne mancherley Art. Kilkorako *adverb.* — Podobnież *kilkonastoraki, kilkodwudziestoraki, kilkotrzydziestoraki etc., kilkosetnoraki, kilkotysięcoraki.* KILKÓROLETNI, ia, ie, kilka lat mający, mehrere Jahre habend. KILKORONAŚCIE, stu: między trzynastą a dwudziestą sztuk, etliche Stück zwischen 13 bis 20. KILKOWYRAZOWY, a, e, *polynomios.* *Śniad. Alg.* 1, 55. mehrnamig.

*KILLA *ob.* Kiella, Kielnia.

*KIŁOBY *adverb.* tylkoby, jednoby, byleby, wenn nur, wofern nur. Nie wam na tym, kiloby wam wełna została. *Rej. Post. F. f 2.* Nic się nie lękają boga, kiloby tań się przed ludźmi. *ib. E e 6., ib. J 5.*

KILOF, a, u, m., 1) rodzaj obucha, nadziadka. *Włod.* czekan, ein Fausthammer, Streithammer. *Sorab.* khilop, khilopk, žpitzita motika. Węgrowie dziurę miała do zamku uczyniwszy, nawet kilofami mur kowali. *Biel. Kr.* 724. Jedni tłukli ciężkimi forę taranami, Niektórzy dziurawili ściany kilofami. *Zimor. Siel.* 236. Aby żaden nie ważył się z ruśnicami, z czekanami, z kilofami, z broniami niezwyčajnymi chodzić. *Vol. Leg.* 5, 646. Ten obrotnym w kółeczku kieruje wałachem, Ten kilofem wyciska. *Banial. C 3 b.* — 2) Kilof abo koniec cieńszy młotka. *Os. Rud.* die Hammerspitze, daß spitze Ende des Hammers. — 3) Dziob żorawi, bociani. *Tr. der Schnabel eines Storchs, Kranichs.*

KIŁOWATY, KIŁAWY, a, e, kiłę cierpiący, hodenbrüchig, den Bruch habend. *Cn. Th. Slov.* kiłowaty, protrzný; *Boh.* průtrzný; *Rag.* killav, killavaz, (okillaviti rumpi); *Bosn.*

killauac, killavi; *Croat.* killay, killavecz; *Dal.* hillav, pri-dart, hillavecz, (killavem, okillujem, okilavam rumpor); *Carn.* kilov, kilovz; *Vind.* lomliu, pokliu, pokjeu, slo-men; *Ross.* килатый, килватый, килякъ; *Ecll.* единопятный, jednojaj; *cf. Graec.* κλητης. KIŁOWY, a, e, od kiły, Bruch: — §. Dymieniczny, Вушон: Uleczenie wrzodu kiłowego na członku męzkim. *Śleszk. Ped.* 204. Krosty kiłowe pospolicie prostacy zwykli zwać zwierchnią kiłą. *ib.* 209.

KIM *ob.* Kto. KINA *ob.* China.

KINAĆ, ał, F. kinie *intr. et trans.* niedok., skinać *dok., Graec.* κινειν; 1) obracać, skłaniać, wenden, bewegen, neigen. — a) *Intrans.* Kinać: obracać się, skłaniać się, sich wohnen schwenken, wenden, wohnen neigen. (*cf. Boh.* kynauti, zkynauti fermentari, effervesce). W jakową tedy sarneczko masz stronę kinać! *Zab.* 15, 209. *Kniaź.* Jak fortuna minie, I przyjacieł i sługa każdy w stronę kinie. *Gaw. Siel.* 361. — β) Kinać się *recipr., id.; n. p.* Nie wie czego się trzymać, nie wie gdzie się kinać. *Pot. Arg.* 259. Świeto wielkie było; za czym się z okolicznych wsi co żywo kinie do miasta. *ib.* 77. t. j. kipi, sypie się, daß Wolf strömt nach d. St. — 2) *Transit.* Kinać co, rzucić, miotać, werfen. Zagon otwarł, i ludzkie nasienie zeby, sobie kazane, w ziemskie kinał spary. *Żebr. Ow.* 57. — §. Kinać dokąd, spiesznie wyprawiać, pchnąć dokąd, eiligst absenden. Kinał Szach kilkanaście Kozaków na straż. *Biel. Kr.* 695. wyprawił, wysyłał, detaszował ich, er schickte sie dahin ab. Chceszli delkacika na wojnę kinać? ani pytaj. *Opal. Sat.* 55. zum Kriege employiren. — a) Kinać czym: obracać czym, kiwać czym, etwas bewegen, neigen, wenden. Gdzie koń obraca, i gdzie mieczem kinie, Leżą na pował i piesi i konie. *P. Kchan. Jer.* 537. wo er sein Schwerdt hinwendet. Ma w sobie wszelką godność, kto tysiacem kinie. *Papr. Gn.* 1201. wem Tausende zu Gebote stehen. — β) Kinać: kiwnąć, kiwając znak dawać, winken. (*Boh.* kynauti, kynauti; *Ross.* манить, *cf.* machnác). Skinęli na towarzysze w inszej łodzi, aby im przyszli na pomoc. *W. Post. W.* 2, 106. Głowami waszemi skińcie, a przyzwolcie. *Sk. Dz.* 94. Mądrymu dość skinać, ostatka się domysli. *Cn. Ad.* 461. Kineła nań ręką pani, aby do niej przyszedł. *Zygr. Pap.* 145. 1 *Leop. Act.* 15, 16. Kinał na służę. *Eraz. Jęz. M 8 b.* Jeśli się Sułtanowi która sprawa nie podoba, kinie ręką, dając znać, iż ją trzeba inaczej odprawić. *Star. Dw.* 23. Gram ci, że każesz; jak kiniesz, przestaną. *Zab.* 14, 158. Tylko czas ogonem kinie, Sława ich zarazem minie. *Lib. Sen.* 10. γ) Kinać co na stronę: odrzucać, odsuwać, porzucać, wegwerfen, fahren lassen. Choć wołam i we łzach tonę, Modlitwę moje kinał na stronę. *Chrosc. Job.* 190. Kinąwszy rzeczy swoje, bieżał ze mną. *Pot. Arg.* 3. Wy, których cnota grzeje, kinie lzy niewieście. A przez nurt się Hetrurski zład co żywo nieście. *Hor.* 2, 356. *Min.* Kinie nadęte i wyniosłe twarze. *Bardz. Trag.* 320. Porzuć marne nadzieje, kiń liche bojaźni. *Bardz. Boet.* 10. KINIENIE, ia, n., *subst. verb.*, obracanie, daß Neigen, Schenken, Wenden, Lenken, Werfen. — §. Skinienie. *Cn. Th.* skin, daß Winken, ber Wink. Go-

tów pełnić najmniejsze jego skinienie; a gdyby można i same myśli. *Kłok. Turk.* 10. Na skinienie oka od wszystkich słuchany. *Jabl. Tel.* 190. — §. *Pusula*, kinienie chleba, gdy już na bochny *szczynią, albo przylepka. *Macz.* das Gähren, Aufgehen oder Emporsteigen des Teiges, (Boh. kynutj *fermentatio*). Zyme, kwas, kwaśno, *kinione albo kwaszone ciasto. *Macz.* Sauerteig.

KINAL, a, m., niżnik czerwieny lub żółędziowy, der Gifelhunter. (cf. *Gall.* quinola). Kiedy trwała chapanka między kartowniki, Bił kinal z pancerołą tuze i wyżniki. *Zab.* 14, 364. Słusznie niżnik czerwieny a kinal z nazwiska Uczczony matedorstwem. *Kras. Sat.* 105. Na miejsce panfilów, kinalów, kralek, nastaly asy, damy, walety. *Kraj. Pod.* 50. — §. Kinal człowiek, nieokrzesianiec, ein ungeführter Löpel, bölzerner Peter. Dostanę męża według swego gustu, nie takiego kinala albo dryblasza. *Mon.* 70, 14. cf. *Hung.* kinalo *propinator*.

Pochodz. cf. *chynać*; *kiwnać*, *kiwać*; *odkinać*, *przekinać*, *perekińczyk*, *pokinać*, *skinać*.

*KINDIAK, u, m., [na Ukrainie wierzchnia suknia białychłków. 2], n. p. Dery, guńki, kindiaki, siermięgi. *Tward. W. D.* 26.

KINDYBAŁ, a, m., grundychwał, gbur, kinal, ein Klotz, ein Ingeschäftener. Kindybał nieforemny. *Mon.* 70, 172.

KINETU sztuka. *Instr. cel. Lit.*, gatunek kamlotu, eine Art Kamlot.

KINGA, i, ż., imię białogłowskie, Kunegunda. *Jabl. Her.*, *Dudz.* 17.

*KINIA, i, ż., kot. *Tr.* Mięś, Saże. cf. kić, kici.

KINIENIE ob. Kinać.

KINKINA, KINAKINA. *Krup.* 5, 402. *Dykc. Med.* 5. kora drzewa Amerykańskiego, China, die Ziebertinde, China.

KIOSK, u, m., z *Tureck.*; altanka ogrodowa, dachem na słupach pokryta, po bokach otwarta, ein Kiosk, ein Türstüchtes Lusthaus. Weszli do ogrodu, a przyszli do bardzo pięknego kiosku, z którego widok był na jezioro pod sam ogród podstępujące. *Kras. List.* 2, 19. *Kras. Sat.* 80. W zwierzynicy dwie altany, kioski czyli kościółki. *Teat.* 20. b, 187.

KIPIEĆ, iał, ie *et* kipi, kipię *intrans. niedok.*; skipieć, wykypieć *dok.*, (cf. *Germ.* fippen). a) Warząc się wzburzać i przelewać, aufsitzen, sitzend wallen, überwallen, überlaufen im Sieden. *Boh.* kypěti; *Slov.* kypěti, kypjm; *Hung.* kibudjami; *Croat.* kipeći, kipim, urēm, izkipujem; *Dal.* urim; *Bosn.* kipiti; *Rag.* kipiiti; *Vind.* kipim, zhipim, vreti, svirati; *Carn.* kipim, kērim, kupim, kēpēti, skērim, kupim, kupēti; *Ross.* кипѣть, кипятить, вскипятить, укипѣть. Warząc tę potrawę pilnie strzedz, aby nie kipsiało. *Haur. Sk.* 371. Wrzało lekarstwo, i kipiejac w kotle się bialało. *Otw. Ow.* 265. Z kotła hustość kipi. *Bardz. Trag.* 528. Już ukrop kipi. *ib.* 294. Nakładź ogień pod on garniec, niechaj wre kipiac. *Radz. Ezech.* 24, 5. (aby to wrzało i kipsiało. *Bibl. Gd.* Iaś eś getroft siedē. E t i j.). Kipieć nie dopuszczam, mieszam, wykypieć nie daję, zalewam. *Cn. Th.* Aby kucharzom za odejściem z garków nie skipiało. *Haur. Sk.* 343. *Similiter* szedwaszer od gliny kipi. *Torz.* 76. wzburza się, eś brauft. — b) [fig. de

non fluidis, Wysypać się, syrać się, hervor wimmeln, hervor brudeln. *Ross.* кишѣть, закишѣть, капышиться, копышиться. Kipi z niego robactwo. *Cn. Th.* scatet vermibus. Mrówisko kipsiało, sypaly się mrówki. *ib.* Kipi się z miasta lud. *Dudz.* 22. — §. Duch s. mówił w apostołach, duch s. *kipiał w *prorocech. *W. Post. W.* 3, 69. (przemówił przez nich). KIPPIENIE, ia, n., *subst. verb.*, das Wallen, Ueberwallen, Ueberlaufen, Uebersteden. *Vind.* kip, kipanje vode; (*Ross.* кипень ukrop, wody ciepliczne). Kipienie robaków, sypanie się, *Vind.* miglanje, vervretje; *Ross.* кишение.

Pochodz. *okipieć*, *odkipieć*, *przekipieć*, *wykypieć*, *odkipki*, *wykipki*; (*Vind.* kipnianki *kłoski na drożdżach); cf. *kapka*, *kapnąć*.

KIR, KIER, u, m., sukno liche, *levidensia*. *Cn. Th.*, *Włod.*; schlechteš, leidšteš *Zudf.* (oppos. kiernowe). Sukna Słazkie pospolite, sziffstuchy, karazye, kiery. *Gost. Gor.* 106. — §. Czarna żaloszna gaza, Trauerflor. Biała łabędzi gromado poczernij z żalu, Wszak kir jest przyzwoitą żalobie parada. *Toł. Saut.* 36.

KIRCHOW ob. Kierchow.

KIRŚĆ, ści, ż., łopatką dolną w ciele ludzkim. *Włod.* ścięgno. *Cn. Th.*; *Boh.* kyčla, kyčel; *Slov.* kičla, klubo; *Vind.* kolp, stegno; *Bosn.* steghno; *coxa*, *coxendix*, lędźwie abo kirsć, za którą ubranie zachodzić ma. *Macz.* das Hüftbein. (*Boh.* kyčelnice *malum ischiadicum*, kulzowoy ból).

KIRYK, a, m., [imię męskie, *Cyriacus*, 2], *Cyryllus*. *Jabl. Her.*

KIRYŚ, ia, m., *Boh.* kyryš; *Gall.* cuirace; *Ital.* corazzo; *Ros. med.* coratium, curassia; *Vind.* shelesni pernik; *Ros.* кирасъ; der Kürass, zbroja na całego człowieka. *Włod.*, (bechter). Gatunek dawnych kirysiów *Ross.* мерскляные кирасы. *KIRYSNICZEK, czka, m., *burl.* dukat, czerwony złoty, ein Dufaten. *Tr.* KIRYSNICZY, a, e, KIRYSIERSKI, a, ie, kirysnikom należący. *Cn. Th.* Kürassier, *Ross.* кирасирскій. KIRYSNIK, KIRASYER, KIRYSIER, m., *Boh.* kyrysar; *Carn.* kyrasirar; *Vind.* oklopnik, shelesnjak, jedzazh se shelesnem pernikam; *Slov.* oklopnik; *Croat.* seleznyak, oklopnik; *Ross.* кирасиръ. 1) rajtar, jezdny odziany zbroją. *Papr. W.* 1, 474. der Kürassier; teraz husarz, lubo to słowo przedtym znaczyło kopijnika i żołnierza przedniego. *Włod.* Obiecuje bóg zwycięztwo, nie przez konie, nie przez kirysniki. *Birk. Podz.* 14. — 2) Kirysnik ryba morska, *cornuta*. *Plin.* 32, 11. ein Meerfisch.

KISAĆ, ał, a, *nijak. kont.*, Kisnąć *niedok.*, Kisnąć *jednott.* ukisnąć, ukisnąć *dok.*, Ukisic się *recipr.*, *Boh.* kysaty, zky-sati; *Sorab.* 2. kizasach, kizam, kischam; *Sorab.* 1. kizam, zakischuyu; *Vind.* kvalitife, kvaluvatife, vkiselitife; *Croat.* kisse, kizam; *Rag.* kissetise, uskisnuti, okisnuti, kismem, (kisnuti, okisnuti = zmoknąć od deszczu); *Bosn.* ukisnuti; *Ross.* кисельть, покисельть, киснуть, кисну, укиснуть, укисать, скиснуться, скисаться; kwaśnieć, (cf. *Germ.* Gifsch); fermentować, wzburzać się, säuern, gähren, burzyć się, przewracać się, robić, o napojach. *Włod.* Jako on ma być zdrów? a w nim piwo kisa. *Rej. Wiz.* 66. W pijaka brzuchu zawsze jak w becze kisa. *W. Post. W.* 2, 256. Wódkom różnym żeby dać ukisicć, trzeba im dać w gnoju stać, iżby ukisialy. *Spicz.* 105.

Nie ukisi chleb taki w żadnej się dzieży. *Pot. Zac.* 155. Placki chleba ukisłego. *Budn. Levit.* 7, 13, (außgegohren, geäuert). Głina kisańca, *fermentans*, czerwona, w słotę się podnosi nad wilgotnym gruntem; twardą skorupą okryta; chodzący po niej przebiwszy tę skorupę, utonąć muszą. *Kluk. Kop.* 1, 252. — *fig.* Gnić, faulen, versauern. Ziemia nasza od lat tysiąca nie pomnaża się; ale tylko kiśnie na niej kilka milionów ludzi. *Przestr.* 186. Nie chce próżnując darmo w domu kisać. *Pot. Syl.* 154. — *§. transit.* Kisić, kisać, zakwaszać, gähren machen, einfüuern, *Boh.* kyseliti; *Ross.* кисить. KISANIE, KISZENIE, KISIENIE, KISNIENIE, ia, n., *subst. verb.*, fermentacya, ruch wewnętrzny w ciałach wzniecony, przez który rozkładają się ich początki. *Kruml. Chy.* 539. das Gähren, die Gährung. Kiszzenie winne, kiszzenie octowe, kiszzenie topne. *Dykc. Med.* 3, 148. *Kruml.* 540. — *activ.* Kisanie, kiszzenie, kwaszenie, das Säuern, Einfüuern. Sposób kiszienia koniczyny w beczkach, na kształt kapusty. *Pam.* 84, 1175.

Pochodz. *nakisnąć, odkisnąć, odkisać, okisły, kisiel, kistry, niekisiłość, wykisnąć, zakisic, zakisać, zakisnąć; cf. kwas.* (*Ross.* кислица *berberys*; *Vind.* kiseliza, kisleza, szczaw; *Bosn.* kiselica, drożdże; *Croat.* kiszati, kwasic; *Sorab.* 1. kizalo; *Vind.* kiselz; *Eccl.* кислина, ocet).

KIŚĆ, ści, ż., (*Boh.* kytka *sertum*; *Sorab.* 1. kischez, kitz, kitka grono, winogrono; *Ross.* кисть, кистка, кисточка szypułka winogronowa, winogrono; *kutas*; pędzel; ręka po przegub; *cf. kutas*, *cf. Germ.* Quast *Ublig.*); 1 a) kiśc pomywalna kuchenna, *cento, fasciculus ex panno aut linteo vili, ad vasa tergenda compactus. Cn. Th.* narzędzie w kuchni do umywania, kij z nawiązaną szmatką. *Włod. Niedersf.* der Quast, ein fleiner Besen von Heidekraut (ein Scheuerwisch das Küchengeräthe damit zu reinigen. *Ublig.* (der Heidequast). — b) Kiśc mularska, pezel mularski, *Cn. Th.* po rusku *kwacz. Włod., Dudz.* 41. der Pinsel der Tüncher, in Niedersf. der Quast *Ublig.* Kiśc do smarowania wozów. *Wol. Zbeerpinsel.* — 2. *Botan.* Kiśc, kistka, i, ż., *demin.*, pierwszyko. *Cn. Th.* die Rispe, der Strauß, (Raße); (*Ross.* кольба; *Sorab.* 2. losch; *Rag.* kittiza, kitiza). Kistka, wierzchołek prosa lub trzciny. *Włod.* Kwiat jest ułożony w kiśc, *panicula Lin n.*, kiedy kwiatki są rozrzucone na szypułkach, różnie się dzielących. *Bot. Nar.* 121. Manny same kiści albo pałki obrzynają ku młoceniu. *Cresc.* 186. Rutewka w wierzchu gałązek, nie okołki albo kiści, jako wielosił, ale strączki wydaje. *Syr.* 304. W gęstych sypie się kiściach ciągle szron obfity. Biela się nim doliny, i gór wielkich szczyty. *Dmoch. II.* 1, 324. Winnica wydawała nie powój i liście jałowe, ale grona gęste jako kiście. *Zimor. Siel.* 259. Nie tykaj chciwie zielonej jagódki, Przyjdzie czas, kiedy sok w nią wleje słodki Dowrzała jesień, a pomiędzy liście Wytknie szkarłatem ukraszone kiście. *Hor.* 1, 211. (grona). Z lepszym się widzę to pożytkiem wróci, Kiedy niesytyj zapęd wściagnę chuci, Niż gdybym Kreza i Cyrusa trony W jedną kiśc ujął z żyznemi Migdony. *Hor.* 2, 123. *Kniaż.* w jedną równiankę, w jedną pakę, w jedną garsę, in ein Büffel. — *§.* Kiśc ogona, włosy na samym końcu ogona, n. p. bykowego, urosłe, das Querbüffel am Schwanzspizel i. B. des

Ossen. Jeleń przeciw bakom kiśc ogona wodzi. *Mon.* 71, 550. KIŚCIASTY, a, e, KIŚCIASTO *adverb.*, na kształt kiści, *Croat.* ulaten, (quäftig) busftig. Bobownik na obdłużnych stopkach kwitnie kiściasto. *Syr.* 1134. *Ross.* кистистый gronisty.

Pochodz. *kutas, kutasek, kutasowy; kwacz*, *cf. kita. cf. kinać.*

KIŚCIEN ob. Kieścień.

KISIEL, u, m., (*Boh.* kysel; *Croat.* kisselicza, juha ęgyszka *jusculum fermentatum*; *Ross.* кисель, киселек; *cf. kwas*, *cf. chołodziec, boćwina*); [*zur.* 4], *farina mellica fermentata. Cn. Th.*, potrawa z mąki rzadka. *Włod.* eine Mehlsuppe von Sauerteig und Honig. Z reszty żywności kazano dwie kadzi kisielu rozczynić. *Stryjk.* 125. W pysk im leją zamiast wina dziekiowego kisielu. *Brud. Ost. E.* 3. Zgłodniałych obleżeńców pod nieprzyjacielem Naszym żurem a Ruskim obżywił kisiel. *Pot. Pocz.* 465. *Ross.* кисельник trudniący się robieniem kisielu. KISIEL herb; namiot biały otwarty, na wierzchu kapa biała, na gałce krzyż złoty; na hełmie trzy wieże. *Kurop.* 3, 23. ein Wappen. KISŁY, a, e, kwaszony, geäuert. *Carn.* kissel; *Vind.* kisseu; *Slav.* kiseo; *Bosn.* kiszelo, uskisnuto; *Croat.* kisel; *Dal.* ukisznut; *Ross.* кислый, кисель. Mieli Litwini boga kwaśnych i kisłych potraw *Ruguczys. Stryjk.* 144. (*Boh.* kýseljěký, *acidulus*; *Ross.* кисловатый 'kiszlowaty, kwaskowaty; *subst.* кислотатость kwaskowatość, кислотость, кислота kwaśność; *Croat.* kizeloch, *Ross.* кислятина kwas; *Croat.* kizelyak *oxigalacteus caseus*). KISNAĆ ob. Kisać.

KISTKA ob. Kiśc.

KISTRA, y, ż., łodyga lnu, konopi, der Flachstengel, Hanfstengel. Len niedłużej moczy się, tylko pokąd włókno od kaliny albo kistry zupełnie nie oddziela się. *Przędz.* 103.

KISZKA, i, ż., *Ross.* кишка, кишечка, (*cf. Niedersf.* Kutt, Kuttel), der Darm. Kiszki, (*Carn.* rajshelz; *Vind.* drob, zhreva, zhreuje; *Croat.* chréva), *intestina*, das Gedärm, jest to błonkowaty długi kanał, do krysek po części przyrosły, tu i owdzie w brzuchu snujący się, poczynający od żołądka, a w miejscu odchodu kończący się. *Zool. Nar.* 27. *Kluk. Zw.* 1, 41. *Perz. Cyr.* 1, 47. *Wejch. Anat.* 69. *Kirch. Anat.* 20. (*cf. jelita, trzewa, kałduny, flaki*). Dzielą się na kiszki cienkie, *Croat.* naraszlicza, dünnes Gedärm, i grube, *dickes Gedärm. Krup.* 2, 37. Kiszka próżna, wietrzna albo czeza, *jejunum*, der leere Darm, potrawę w sobie nie zatrzymując, prędko dalej prowadzi. *Wejch. Anat.* 72. Kiszka ślepa, *coecum*, której dno zamknięte. *ib.* 73. der blinde Darm. Katnica, albo kiszka katna. *Urząd.* 30. Kiszka kolkowa, gdzie kolka choroba bywa, kobielasta, miąższa, *usta, colon. Cn. Th.* Kiszka kolkowata. *Krup.* 2, 37. *Kirch. Anat.* 23. morzyskowa. *Perz. Cyr.* 48. der Grimmdarm. Kręta kiszka czyli kosa, *ileon. Perz. Cyr.* 1, 157. Kiszka ostatnia dolna, odbytowa, *intestinum rectum. Boh.* koněčnj; *Vind.* ritniza, tousta zhríeva, velika zhríeva. — 2) Kiszka nadziewana, die Wurst; *Boh.* geljto, gelitko, (*cf. jelito*); *Sorab.* 2. jetschinza, jetschniza; *Slov.* strewo, (*cf. trzewa*), klobasa, (*cf. kiełbasa*); *Hung.* kolbász; *Slav.* kobasica; *Carn.* klobása; *Rag.* djevenizza, nadjevenizza,

(cf. nadziewać); *Bosn.* nadiveniça, diveniça; *Croat.* deve-niça; *Ross.* колбаса, сосиска. Kiszki wieprzowe mniejsze obracają się na kielbasy, Bratwürste, większe zaś na właściwe kiszki, które są prócz pospolitych kaszanych, Grünwürste, mózgowie, Hirnwürste, Cervelate, watrobne, Leberwürste, krwawe, Blutwürste, *Boh.* dudjk. *Kluk.* Zw. 1, 291. (cf. podgarlane, jatrznica, maciek, dorotka). Kiszka wielka gruba *Boh.* bachor, (cf. bachur). Pewny gatunek kiszki (*Carn.* shübel). Mięso-pustna kiszka. *Rej.* Zw. 157. Lis nie mogąc kiszki dosiądz, rzekł odchodząc, powróci też był. *Rys.* Ad. 38. — 3. Kiszka skórzana przy sikawkach ogniowych. *X. Kam.* Spritzen-schlauch. *Artyl.* Kiszka zapalnicza, die Zündwürst, woreczek długi wazki, napęnlony strzeleckim prochem, który się prowadzi od komory zasadzonej w podkopach, aż na to miejsce, gdzie ją podkopnik bezpiecznie zapalić może. *Jak.* Art. 5, 295. — 2. Kiszka, gatunek pojazdów, ein Würstwagen, eine Würst, *Ross.* линия, линияка. KISZKOWY, a, e, od kiszki, *Ross. et Eccl.* кишечный, (cf. *Eccl.* кишень kieszeń); Darm. Żyła kiszkowa lub dwunastopalcowa, vena duodenalis s. intestinalis. *Krup.* 3, 85. der Zwölffingerdarm. Kość kiszkowa lub strzewna, daß Darmbein. *ib.* 1, 117. — 2. Od nadziewanej kiszki, Würst. — 1. KIT, u, m., KITA, y, ż., z *Niem.* der Kitt; klej mularski, kamienniczy, masę skłarska, *Sorab.* 1. kit; *Vind.* kelje, vot, votilu; *Ross.* олифа, цементъ. Szyby w drzewo na kit osadzone, *Kluk.* Rosl. 2, 104. Pochodz. kitować, przykitować, skitować, zakitować. — 2. KITA, y, ż., KITKA, KITECZKA, i, ż., zdrobn., (cf. *Boh.* kytká; *Slov.* kitka, kitečka, kitička bukiet; *Sorab.* 1. kitž, kitka grono; *Carn.* kita cirrus; cf. *Graec.* χήτη; *Hebr.* כִּיתָה; *Vind.* kita, zhita = warkocz, kitiza = wiązanka; *Dal.* kita = gałązka; *Croat.* kita, kitta frons; capilli compli; ramus vitis, palmes; *Bosn.* kitta fasciculus florum, kittica lemnisci, nakittiti orno, insignio; *Rag.* kitta flocculus, nakittiti flocculis ornare, kitje = gałęzie, kittiza, kiticiza = kiść, kistka rośliny, kitta gljudyj corona populi; *Slav.* kitte = pendent; *Eccl.* кичиться, надыматься nadymać się; (*Etym.* kiwać, kiwnąć); federpusz, pioropusz; czub przy szyszaku, kapeluszu, czapce, *Slav.* pérje, der Federbusch z. B. auf dem Helme. Kita szyszaku za dekiem lekkich wiatrów pióra roztaçała. *Min.* Ryl. 5, 299. Wiśniowiecki pod kosztowną kitę czarną trzymająca. W hełmie takąż ręką zbrojna kitę czarną trzymająca. W hełmie takąż ręką. *Kurop.* 3, 28. ein Wappen. — 2. Kita, wiązanka, snopek, (*Rag.* kitta, ein Bündel, cf. *Boh.* kytká sertum; cf. *Germ.* Kante, cf. kiść). Wziąć kitkę jednę grochowin, i na ziemi zostawić, świerki do grochowin przyjdą. *Haur.* Ek. 116. — 2. W szczególności kita lnu, konopi, i t. d., wiązanie lnu, konopi, ein Bund Flachß, Hanf von 12 Garben, ein Aoben Flachß von 12 Kanten oder Reiften. *Eccl.*

кита льна или кербъ. Len dojrzał, powybierawszy w snopki, wiązać na zagonie, rzędem jako płotem rozstawić i porachować, wiele będzie kit, który ma być w dwunastu wiązках abo snopkach związany. *Haur.* Sk. 81. Kita konopi. *Ob. Post.* A 2.; *ob.* Kiteczka.

KITAJ,aju, m., bawełnica, płótno bawełniane cienkie gład-sowne Chińskie, Ситнев. Baumwollenzeug. (cf. *Ross.* Китай - China kraj; Китайка Chinka, Китаецъ Chinczyk; китайка, китаецка nankin, китайчетый nankinowy; Китайский Chin-ski). Kitajka, i, ż., tafta, materya jedwabna, der Taffet. *Boh.* tykyta; *Sorab.* 2. taffent; *Croat.* tafuta, tafet; *Vind.* tafant, tofat, kamuka; *Carn.* kamuka; *Rag.* svilenizza; *Ross.* тафта. Atlas w sklepie z kitaju żartował do woli, Kupił atlas Pan Sędzie, kitaj Pan Podstoli; A że trzeba pieniędzy dać było kupcowi, Kłaniał się bardzo nizko atlas kitajowi. *Kras. Baj.* 104. Kitajki duple łokieć po 2 złote, prostej po gr. 10. *Vol. Leg.* 3, 370. — 2. Kitajka *ob.* Nasiekaniec. KITAJCZANY, KITAJKOWY, a, e, z kitajki, Taffeten. *Boh.* tykytowý; *Ross.* тафтяный. Kitajczana wstęga, ein Taffetband. KITAJCZYK, a, m., *Ross.* Китаецъ Chinczyk, der Chineser. *N. Pam.* 20, 229.

KITECZKA, i, ż., *demin. nom.* kita; n. p. Do zapalniczka przy pomocy zawleczonych nitok, przywiązać na krzyż cztery kiteczki zapalniczego przedziwa. *Jak.* Art. 1, 433. kupki, związki, Bündelchen, Quästchen.

KITEL, tla, m., KITLIK, a, m., KITLICZEK, czka, m., *demin.*; (*Boh.* kytle, kytlice, kytliczka; *Vind.* kitla, janka, interfat; *Carn.* kitlya; *Hung.* kitlin; (cf. *Hung.* kitöl = cwe-lich); *Ross.* свитка, балахонъ, балахонецъ, балахончикъ); z *Niem.* der Kittel; płócienna suknia, na przykład żołnierska, stajenna. *Dudz.* der Leinwandfittel. *Sagum*, oponczany sajan albo kitlik u Rzymian. *Macz.*; *Sagulum*, kitliczek. *ib.* ein Feldfittel, Reisefittel. Ubiory są rozmaite, delia, płaszcz, letnik, kitlik. *Petr. Pol.* 337. Potrzeba dzieciątku pięknej sukienki, kitliczka, szubeczki. *Hrbst. Nauk.* O. 3. Kobiccy kitel, ein Weiberfittel. U cór Syońskich na miejscu kitliczka będzie wór. *Radz. Jes.* 5, 24. (miasto szerokiej szaty, opasanie worem. *Bibl. Gd.* für einen weiten Mantel ein enger Saß. *Luth.*). Znać było słuzałe ich biało-głowy, od kitlika, ściągaczki i płci rańtucha przyzwoitój. *Mon.* 69, 597. Kitlik = kształcik, obojęzyk, *mammilare.* *Cn. Th.* ein Nieder, ein Leibel.

KITOWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, skitować *dok.*, kitem spajać, zlepiać, fitten, zusammen fitten, *Vind.* keliti, votati, svotati; *Ross.* олифить. KITOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Kitten. KITOWANY, a, e, gefittet.

KIWAĆ, ał, a, *cz. niedok.*, Kiwnąć *jednol.*, *Boh.* keywáti, keywnauti; *Carn.* kimam, (kimovz = wrzesień); *Ross.* кивнуть, кивать, покивать; (cf. *Graec.* κειμάω dormire *facio*); *Eccl.* киваю; cf. kiwać, *Graec.* κινέω); a) ruszać czym i tam i sam, mit etwas wackeln, wackeln, schlenkern. Uważaj, żeby koń głową nie kiwał, ale ją trzymał spokojnie. *Koń. Lek.* 76. Pies zbliżał się, radość kiwaniem ogona okazując. *Teat.* 4. b, 27. mardaniem, machaniem, daß Wackeln mit dem Schwänze. Hej fortuna matko, Przy-najmniej teraz kiwnij ogonem, a gładko! *Zabl. Fir.* 26. *Mon.* 75, 64. (bądź łagodną, sprzyjaj). Kiwam ręką cho-

dząc, cholebię rękoma idąc, albo nogami siedząc. *Cn. Th.* mit den Händen oder Füßen schlendern, schlendern. Zwierzęta ruszają i kiwają uszyna, a człowiek nie. *Sax. Porz.* 67. (cf. strzydz uszyna). Śmierć nieuchronnym grotem kiwa. *Brod. Ost. A 4.*, torquet spiculum, schwenkt den Sptel. — §. Kiwać na znak komu, nitzen, winken. (*Sorab.* 1. kiwam, kiwam szo; *Slov.* klutjm se; *Croat.* kimam, nakimavam, namigavam, kimam glavum; *Dal.* klimam, kimati; *Bosn.* kimmati, klimati glavom, kinuti; *Rag.* klimati, kimati; *Ross.* качать, качнуть, качивать; cf. *Hebr.* חִוּוּחַ chivvah *indicavit*). Przyszedłem do wszech niemal ludzi w ohyde, Głowa widze, kiwają, gdziekolwiek idę. *J. Kchan. Ps.* 167. sie nitzen, schütteln mit dem Kopfe, schütteln das Haupt. Błuznili go, kiwając głowami swojemi, rzeknac. . . . *Sekl. Math.* 27. (ruszając głowy. *ib.*) Zdziwi się bardzo, i będzie pokivał głową swoją. *1 Leop. Jer.* 18, 16. (będzie kiwał gł. s. *5 Leop.*). Kiwnęła głową, że przyjdzie na obiad. *Teat.* 53. b, 53. Palcem nań kiwa, by za nią poszedł. *Mon.* 71, 118. Oczywiście kiwam (*Sorab.* 1. z wocz-zima kiwam, mikam; *Vind.* megniti, namegniti, cf. migi), Głową kiwał na drugie, palcem groził, i ustawicznie spluwał. *Mon.* 66, 207. Pozwolił mi kiwnieniem, gdym nań okiem rzucił. *Jabl. Tel.* 65. er erlaubte es mir durch einen Nitz, durch Nitzen. — b) Kiwać ręką, laską - grozić, einem mit der Hand, mit dem Stocke drohen. *Cn. Th.* KIWAĆ się *recipr.*, *Boh.* keywat być; *Sorab.* 1. kiwkam szo; *Ecc.* сообрачатися; wahać się, wanfen, schwanfen, wafeln. Ciało niekrzepkie, tylko się kiwa, A zeby ledwo zdolne do mléwa. *Anakr.* 78. KIWANIE, KIWNIE, ia, n., *subst. verb.*, *Sorab.* 1. kiwneno. — *Derivata* pod słowem Kiwać.

KIWIOR, u, m., KIWIOREK, rka, m., *zdrobn.*, *petasus*, wysoka a szeroka czapka, kaniasta czapka, też kołpak albo kiwior, może być zwana. *Macz.*; *Ross.* киверъ. Turrecki zawój, ein Türkscher Bund. *Volekm.* 1008. *Pap.* *Kot. C. b. Stryjk. Tur. h.* 2. Hetman ubrał kilkanaście w kiwiory, chcąc Turki oszukać; straż, gdy ich obaczyła w kiwiorach, dali znać, że idą coś za ludzie, wszakoż znać, że nasi. *Pap. Ryc.* 254. Kobiety Inflantskie czasem płaszczem onym fałdowym, na kształt kaptura albo kiwiora, i głowę i czoło zasłaniają. *Gwagn.* 415. — 2. *Botan.* Kiwior, ziele, gatunek paproci, *polipodium Lonchitis.* *Linn.* Fahrenkrautweiblein. *Kluk. Dyke.* 2, 16. *Jundz.* 513; ziele grot, albo włócznia, na wierzchu różg ma kwiecie ciemnoczarne ziejące, na kształt czapek błazeńskich, jakich w komedjach starzy używali, albo Turreckich kiwiorów. *Syr.* 817. — 3. Kiwiorkami zowią chochoły do przykrywania brogów. *Ryd.* der haufschige Huth auf einem Heime.

KIZ, ob. Ki, jaki.

KIZ, a lub u, m., KIZEŁ, zła, m., z *Niem.* Kiesel, Kieselstein. Kizy, *pyrites*, kamienie albo kamyczki różnego koloru, mające ciężar większy od innych kamieni; o stal uderzone ognia dają. *Kluk. Rosl.* 1, 190. Mineralistowie te wszystkie kamienie różnego gatunku nazywają kizłami, które ostrza swoje utraciwszy, stały się okrażonemi. My kizłami zowiemy owe bardzo znajome kamienie, które pospółstwo nazywa zanokcicami, kamienie pośrednie mię-

dzy ciemnymi a przezroczytymi; miększe od krzemienia. *Kluk. Kop.* 2, 56.

KIZINEK 1. *herb*; trąba myśliwska czarna, po jej grzbiecie trzy lilie; nad hełmem dwie trąby krzywe prosto z korony wychodzące; na każdej boku także trzy lilie. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen. — 2. *Kizinek herb*; szachownica z żółtymi i czerwonymi szachami. *ib.*

KIZOWY, a, e, od kizu, Kieś. Ruda siarczana kizowata, *pyritosa.* *Kruml. Chy.* 384.

K L.

KŁAB, ebu lub eba, m., Kłębek *demin.*; (*Boh.* klubko, (klub *discus*; klaub, klaubek *artus, articulus* członek); *Sorab.* 2. klub, klubk, klump; *Sorab.* 1. klubazk; *Carn.* klov-zhizh; *Vind.* klonzhiz, kvonzhizh, kvonzh, klupka, kepa; *Croat.* klupko, namotay, klupcheeze; *Dal.* klupasce, navojak, namotak; *Bosn.* klupko, (klup - ława); *Ross.* клубъ, клубокъ, клубочикъ, (klubnika poziomka truskawka); *Ecc.* клубъ, шаръ; *Hung.* gombolyak; cf. *Lat.* glomus, globus; *Germ.* Klumpen; cf. *Dbd.* Kuel, Kiederf. Klouwen; *Anglos.* clowe, clywe; *Angl.* clew); 1. nici w kulkę zwinięte. *Cn. Th.*, der Knäuel. *Transl.* paczka, zwitka, ein Bündel, ein Bündel. Kłab płótna. *Miask. Ryt.* 102. W jednym kłebie ciągnie cała wyprawa artyleryczna. *Jak. Art.* 2, 310. (w kupie). — *Klomb* słowo Angielskie, grono drzew sadzonych czyli rosnących razem; literalnie tłumacząc, możnaby niemal powiedzieć, że po Polsku jest to kłab drzew, i to słowo najlepiej wyobraża ten sposób sadzenia. *J. Czart. Myśl. ogrod.* 15. — W kłebcy, czyli w kłab zwiąc: do kupy zwiąc, zusammen knäueln, zusammen binden, in einen Klumpen zusammen binden. *prop. et fig.* Kiedy na swój kłab każdy zwiąc będzie, Nie przestrzegając pasma społecznego, Tak na postawę nie dostanie przedze. *Wad. Dan.* 62. (cf. na swoje koła ciągnąć). W ślizkie kłebcy zwiąją wąż szmelcowną pierś smoczczą. *Przyb. Milt.* 227. Wąż rychlój ukąsi, gdy się w kłab zwinie. *Stryjk.* 207. Trzy kroć głową zatrzesła w geste wita kłebcy. *Hul. Ow.* 186. *Chrośc. Job.* 75. Ktoś mu, nim uchylił gęby, Straszny wyciał policzek, aż się zwinął w kłebcy. *Pot. Jow.* 118. (aż się skurczył, skrzywił, zgarbił). — 2. Niechaj nurt Adryacki szumne rzuca kłebcy. *Hor.* 1, 155. *Kniaź.* wały, fale, Wogen. Trojny Cerbera jezor toczy z krwawej trąby Pieniste kłebcy. *Hor.* 2, 98. *Nar.* Kuchnia kłebcy dymów wyrzucała. *Pilch. Sen. list.* 2, 63. — 2. Kłab u konia, grzywa powstająca na karku. *Włod.*, *Cn. Th.*, włosy między uszyna nad czołem. *Tr. der Widerriß, Rist, Widerhorst des Pferdes.* Kłab, wszelka wypukłość kości większych; szczególn., kość przy karku bydła, od której się kark i grzywa zaczyna. *X. Kam.* Koń ma być karku wyniosłego, kłebu dużego, uszu maluczkich. *Hipp.* 12. Masę ta bydłu na starcie kłebu, i inne choroby ratunkiem. *Syr.* 249. Przydawa się koniom odcisnienie na piersiach przy kłebcy, z którego twardnieje mięso, podniosłszy się równo z kłabem. *Cresc.* 541. Kłab się nad szyję byka wydał z łopatek. *Otw. Ow.* 99. KŁA-

BOWY, a, e, od kłęb, *Sinuel*. Kość kłębowa, *os coxarum*. *Wejch. Anat.* 23. cf. *Slov.* klubo, kicła *coxa*.

*KŁAĆ, KŁNAĆ, kłać, klnąć, kłęli, klnie, klnę, *act. niedok.*; *Boh.* kljti, kljł, klęgi, kljwám, klnauti, klnu; *Slov.* kłaf, klagem; *Sorab.* 2. klesch; *Sorab.* 1. klu, zaklu; *Vind.* kleti, klet, klevem, kovunem, kounem, kliem, preklinjat; *Carn.* obs. klevem, klinam; *Croat.* klėti, klel, kuni, kunem, preklinyam; *Rag.* klėti, kunem, kleosam; *Bosn.* kleti, kunem, kunese, proklinati; *Ross.* клясть, клену, клян-ну; przeklinać, zlorzeczyć, fluchen. Krzyczał, kłać, aż się na reszcie udobruchał. *Teat.* 29, 61. Kiedy nie klnę i nie hałasuję, nie się dobrego nie dzieje. *Teat.* 30, 40. — Kłać kogo abo komu, cinem fluchen. Tyran ten złego robił ludziom siła, A że źle robił, ludzie go też kłęli. *Jabl. Ez.* 119. Klnie rolnik woły, ziemię, i stan swój nieszczęśliwy. *Zab.* 14, 255. Kto kogo niesłusznie klnie, sam siebie klnie. *Szczerb. Sax.* 179. — §. Klnąć kogo, kłatwą go obłożyć, den Bann auf einen werfen, jemanden in den Bann thun. O każdy grzech mógł papież Cesarza i każdego innego kłać. *Szczerb. Sax.* 44. Żaden biskup bez pewnej przyczyny grzechu, kłać nikogo nie ma. *ib.* 128. — §. Kłać się *recipr.*, *Boh.* klit se; *Rag.* klētise; *Bosn.* kletise, rotitise; *Vind.* sadushitife; *Ross.* клясться, вы-бajиться; *Eccl.* клати сѧ, кльнѧ сѧ, божитися, ротити сѧ, рочуся; [klnąć przysięgać się, sif] verschwören (oder versfluchen), schwören. Kładem się na wszystkie rotę dyabelskie. *Teat.* 37, d, 37. Na honor, na życie kłać się, że mię kocha. *ib.* 45, d, 45. *Drozd.* Pijacy często klną się; żeby mię dyabli porwali, jeżeli wróce więcej do szynkowni. *Teat.* 52, c, 26. Często się klniesz, bodaj mię zabito! *Pot. Jow.* 2, 58. Najwięcej w ten czas szalbierstw, gdy się klniecie wiele. *Teat.* 42, c, 42. Jeśliby się kto kłał kościołem, nie nie jest; ale ktoby się kłał złotem kościelnym, winien. *Budn. Matth.* 23, 16. (ktoby przysięgł na kościół... *Bibl. Gd.*)

Pochodz. kłęcie, kłety, kłatwa; naklinać, nakłać; okli-
nać, oklnąć; odklinać, odkłać; przeklinać, przekłety, prze-
kłęcie, przekłectwo; wyklinać, wykłać, wykłety, wykłęcie,
wyklinacz; zaklinać, zakłać, zaklinanie, zakłęcie, zakłety

na KŁACH ob. Kieł.

KŁACZ, *KŁACZA (*Cn. Th.*, *Hipp.* 26.), y, ż, KŁACZKA, i ż. *zdrbn.*, (*Boh. et Slov.* klisna, kobila, *Sorab.* 2. kobula, grawa; *Hung.* kantza; *Eccl.* кляча; (*Ross.* кляча, клячка, клячонка марча, szkapa); cf. *Vind.* klufse, koin-koń); kobyła, świerzopa, die Stutte. Kłacz rodzi jedno źrzebie na rok. *Zool. Nar.* 378. W wojsku Xerxesowym kłacza urodziła zająca. *Warg. Wal.* 18. Na kłaczy jeździ, a kłaczy szuka. *Cn. Ad.* 62. KŁACZE, ecia, n., młoda kłacz, ein junges Stutthfen. Dwanaście młodych kłacząt spłodził. *Dmoch. II.* 2, 219.

KŁACZE, a, n., łodyga, pret zioł, na którym rosną, der Stiel oder Stengel eines Krautes. *Brzost. Duch.* 3 et 5. Anyż tak kłaczem abo różgą, jako liściem, opichowi podobny *Syr.* 403. Leży róża niestetyż, z swego spadłszy kłacza. *Pot. Pocz.* 397. Wiednie uszczkniony z swego każdy kwiatek kłacza. *ib.* 403. KŁACZYSTY, a, e,

kłacze mający, stengelig, Stengel oder Stiele habend. Kłaczystych maków kwiaty. *Zab.* 9, 351. *Zabl.*

*KŁAD, u, m, *Boh.* klada trabs; *Carn.* klada; *Graec.* κλάδος; a) drewno, drzewo, klocek, kłoda, ein Stück Holz, (ob. Kładka). Ogień bez kładu zagaśnie w popiele. *Chrośc. Luk.* 80. Ule w pasiekach mają stać na kładziech, nad ziemią cokolwiek podniesione. *Kącz. Ps.* 17. — b) Kład, pokład, depozyt, n. p. Ktoby się ku takiemu najdzieniu kładu znać nie chciał; a ten ktoby tego szukał, brał się do przysięgi... *Stat. Lit.* 305. KŁADE ob. Kłasc. KŁADEK, dka, m. (*Tr.*) KŁADKA, i, ż, *Boh.* klada, kładka, kládka, klétba - belka jakakolwiek; *Sorab.* 1. přezwohdna wawa, (ob. Ława, ławka); *Croat.* berv, mostizh, werou; *Carn.* veruv; *Ross.* кладь, мостки, (кладка кладzenie; stos czego); belka abo ławka nad rzeczką położona, der Steg über ein Wasser. Na strumieniu była położona kładka, Dla pieszych tylko, i wazka i gładka. *Jabl. Ez.* 123. *Teat.* 16, c, 44. Jest to bohater po ulicach rzadki, Co każe w błoto ustępować z kładki. *Kniaz. Pocz.* 3, 116. Kto po kładkach madrze stapa, Ten się rzadko w błocie kapa. *Rys. Ad.* 30. non de ponte cadit, qui cum sapientia vadit. KŁADZENIE, ia, n., subst. verb. kłasc. *Tarn. Ust.* 294., *Ross.* кладка, клажа. KŁADZIO-
NY, a, e, part. perf. verbi kłasc.

KLAGIENFURT, a, m., [Celowiec. 3] miasto stołeczne Kar-
nynti. *Dykc. Geogr.* 2, 30. *Vind.* Zelovez. KLAGENFURT-
CZYK, a, m., *Vind.* Zelouzhau.

KLAJSTR, KLAJSTER, stru, m., z *Niem.* der Kleister, cf. klej, kleić; *Carn.* póp; *Vind.* popje, kelje, shlihta cf. slihta, spopad, shidak, lipniza, zaza; *Eccl.* клестеръ, клеи изъ муки составлений. Lepie, za pomocą których spajamy naczynie jedno z drugim, najpospoliciej nazywamy kłajstrami. *Kruml. Chy.* 68. Kłajstr z mąki rżanej bywa czyniony od introligatorów do wiązania ksiąg. *Syr.* 918. Móle psują okładki klejone kłajstrem; najlepší tedy, gdy się kleją klejem a nie kłajstrem. *Jud. H. N.* 22. — §. b) Kłajstr burl. gówno. *Tr.* KŁAJSTROWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, kleić, kłajstrem spajać, pomazać, kleistern; *Vind.* popati, keljati, perlipiti, seshlihtati, szuzati, spopaduvati, lipiti, zazati, s' limastnem mortam masati, obzazati; *Ross.* клеистеромъ клеить. Ząd: nakłajstrować, okłajstrować, pokłajstrować, zakłajstrować. KŁAJSTROWKA, i, ż, *vibrio anguillula*, robaczek w kłajstrze starym z mąki uczynionym się pokazujący. *Kluk. Zw.* 4, 417. die Kleistermade, cf. chlebojad chrząszcz.

KŁAK, u, m., KŁAKI, ów, plur., odchodki ode lnu, kono-
pi lub wełny czesanej, zgrzebne abo paczesne; *Slov.* kłky; *Boh.* kluký, klučjček, kaudel; *Carn.* kodęla; (cf. kądziel); *Slav.* sukia; (*Bosn.* klák, japno - wapno); der Berg. Jesli cieczy Woda w okręt, kłakami utykają szpary. *Pot. Arg.* 61. Kłak z wełny, którym miejsca te zatykają. *Os. Rud.* 175.—fig. Kłaki - kudły na głowie, Haar-
zoten, zusammen geworrene Haare, cf. *Germ.* die Klatte
Abig. Mucha paf! lwu w szyję między kłaki. On się
rzuca jak szaleniec jaki. *Zab.* 13, 282. *Iręb.* Jam ją za
kłaki trzymał sromotne. *Past. Fid.* 184. — Pójdzie to

w kłaki, w grzyby, w łachy, daß kommt inß alte Eisen, inß Gerülle.

KŁAM, u, m., leż, kłamstwo, łgarstwo, die Lüge; *Boh.* kłam, leż; *Slov.* kłam. Nie wierz mu, bo kłam w usciech nosi. *Kulig. Her.* 241. Ukarany był Ananiasz za kłam powiedziany. *ib.* 52. Języka kłam wszeteczny. *Brud. Ost. O.* 7. Człowiek płonny kłam urodzi. *J. Kchan. Ps.* 8. Potwarz w kłam wymowna. *Nar. Dz.* 2, 21. Gruby to kłam, ale rymownie złożony. *Gorn. Dw.* 152. Urąga kłam bezczelny na cnotliwego szkody. *Zab.* 13, 235. *Nar.* *Oszukawają, a tracą ludzi swym kłamem. *Eraz. Jez. N.* 8. Za fałsz, za kłam, za matactwo pismo s. mieli. *Zarn. Post.* 3, 623. (*KŁAMA ob. Kłamra). **KŁAMAC**, ał, kłamicz. *niedok.*, kłama, kłamam *praes. kontyn.*, skłamać *dok.*, *Boh.* klamati, klamám, zklamati, lhati; *Slov.* kłamam; *Carn.* klamiti, kłame *fallere, decipere*; *Ross.* схвацатъ; *Eccl.* жесловствовати; *Łgac*, matać, nieprawdę powiedzieć wiedząc, lügen. Szlachcicowi kłamać nie przystoi. *Birk. Chmiel.* A 3 b. Rzemieślnicy kłamać bardzo radzi, Lecz szewc swojemi kłamstwami ich wszystkich przesadzi. *Zab.* 16, 366. Kłameca wielki; na jednej nodze stojąc, dziesięć razy skłama. *Cn. Ad.* 347. Jeżeli kłamię, bodajem się udawił, bodajem skonał. *Teat.* 30, 35. Kapłanami się być kłamają. *Sk. Kaz.* 298. Wolno bez świadka kłamać o umarłym. *Pot. Syl.* 78. Nieprzyjaciele boży kłamali *są jemu. *Wrob.* 197. (cf. być). Kiedy widzą, tedy kłam; kiedy nie widzą, tedy k nam. *Rys. Ad.* 25. — §. Kłamać kim, szukać kogo, n. p. Trzykroć mną skłamał, a nie chciał prawdy powiedzieć. *W. Judic.* 16, 15., *Budn. 1 Reg.* 15, 16. Zygmunta Cesarza do tego przywiedziono, iż skłamał Janem Husem. *Zygr. Pap.* 314. Jeszczeż ze mnie szydzisz, a kłamasz mną? *Radz. Jud.* 16, 13. Nie skłamałem Dawidem, iż plemię jego będzie trwało na wieki. *Wrobl.* 215. — §. Kłamać kogo kłamliwie udawać się zań, jemandes Person spielen, sich für jemanden ausgeben. Towarzysz nasz, prawdziwego Rusina kłamając, szczęśliwie dobrał się do króla. *Tward. W. D.* 77. **KŁAMACZ**, a, m., **KŁAMCA**, y, m., łgarz, matacz, der Lügner; *Boh.* kłamař; *Carn.* lëshnik, lashnik, (kłama - bałamut); *Ross.* врунъ; *Eccl.* лъжесловесникъ. Kłamecy, i prawdę mówiącemu, nie wierzą. *Żegl. Ad.* 110. Kłameca, magazyn wiatru. *Zab.* 5, 32. Kłamecy dobrej pamięci potrzeba. *Cn. Ad.* 347. **KŁAMCZYNA**, y, ż., *Ross.* врунья, łgarka, kobieta kłamliwa, die Lügnerin. Nie wierz jej, to wielka kłameczyna. *Mon.* 74, 452.

Pochodz. kłamlivy, kłamstwo, nakłamać, okłamać.

KLAMERKA, i, ż., *dem. nom.* kłamra, §. a) eine kleine Klammer; klamerkami spięto deszczulki. — §. b) Drukowe klamerki - nawiasy, Klammern, Hafen, Parenthesen. Słowa dwiema klamerkami ujęte. *Tr.* **KLAMERKOWATY**, a, e, na kształt klamerki, wie eine kleine Klammer gestaltet. *Tr., Ross.* скобчатый.

KŁAMKA, i, ż., **KLAMECZKA**, i, ż., *zdrbn.*, *Boh.* klika, klička, petlice; *Sorab.* 2. klinka; *Carn.* kluka; *Vind.* kluka, saletauka, sapirniza, karjize; *Croat.* kvaka, zapadavica; *Ross.* отщелка, отщипка, захлестка, шекол-

да, шеколочка; die Klinke, ein fallender Niegel, der in den Klinspfaffen greift; die Schnalle, Thüreschnalle; auch der Drücker. Części, z których się zamek składa są, rygiel, kłamka, zasuwka, deka, sprężyna. *Teat.* 6. c, 58. W rumusie kłamka służy do otworzenia i zamknięcia na przemian przechodu dla wody. *Jak. Mat.* 3, 407. Spuścić kłamkę *Ross.* защелькнуть. — *Prov.* Zapadła nędznym kłamka. *Bardz. Luk.* 157. * już za późno, już się skończyło, już się stało, es ist schon einmal geschehen, es ist vorbei. Zapadła kłamka, musisz pójść na szubienię. *Boh. Kom.* 2, 126. Uprzedzić trzeba, nim kłamka zapadnie. *Pot. Syl.* 304. ehe die Thüre zuschnappt; so lange es noch Zeit ist. Zapadnie kłamka, trudno się nawracać. *ib.* Trudno, gdy kłamka zapadnie, By wstecz iść miały niebieskie wyroki. *Kochow.* 136. Kłamka miłosierdzia bożkiego jeszcze nie zapadnie. *Pot. Zac.* 42. — *oppos.* Jak śmierć pięścią trąci w domy, Wnet i kłamka odpadnie. *Brud. Ost. A.* 9. drzwi się otworzą, die Thüre springt auf. — *Meton.* Żem u drzwi moich nie opatrzył kłamki, Wykradły mi córkę niecnotliwe mamki. *Zab.* 15, 254. (żem się nie pilnował lepiej). Zawsze nam powinność marę wystawia honoru, Żeby się u wielkiego kłamki trzymać dworu. *Zabl. Amf.* 12. Szlachcic ledwo odsadził syna od mamki, Już go uczył, jak pański miał się trzymać kłamki. *Teat.* 45. c, 142. (jak załawiać faworów pańskich).

KŁAMLIWY, *KŁAMNY, a, c, **KŁAMLIWIE** *adverb.*, lżywy, zmysłony, lügenhaft; *Boh.* kłamawý, lžiwy; *Slov.* skłamawagjey; *Slav.* laxljiv; *Carn.* lashniv, (klamast bliteus); *Ross.* живый, жеглаголивый. Jeśli mi powiesz jeszcze co kłamliwie, Zapłacisz mi to swą szją prawdziwie. *Past. Fid.* 295. Otwierasz usta; słowa są kłamliwie. *Past. Fid.* 55., *Ryb. Ps.* 22. Do cesarza kłamliwą sprawę o tym, co się działo, wypisał. *Sk. Dz.* 405. Twarz kłamna zwodnicza. *Teat.* 10. b, 49. Kłamna prorokini. *Bardz. Trag.* 274., *Zebr. Ow.* 276. Nieprzyjacioly moje języki swemi kłamliwie czynili. 3 *Leop. Ps.* 5, 11. (lżywie i zdradliwie. 1 *Leop.*). Im kto kłamlivszy, tym lepszym jurystą. *Zab.* 15, 254. Co serce czuje, toż twierdzą niekłamliwie usta. *Zab.* 12, 106. (niezwodnicze, prawdomowne). Nadzieja zawsze bywa kłamliwa. *Teat.* 51. c, 49. (zvodnicza). Kłamlivy strój niewieści, gdy się farbują, malują, brwi czernią. *Petr. Ek.* 68. Słężacy, kłamliwą monetę kując, o niemałą ztąd szkodę Polaki przywodzili. *Krom.* 545. (zfałszowaną). **KŁAMLIWOSĆ**, ści, ż., lżywość, nałóg kłamstwa, fałszywość, die Lügenhaftigkeit; *Ross.* живость.

KLAMER, mru, m., **KLAMRA**, *KŁAMA, y, ż., **KLAMERKA**, i, ż. *zdrbn.*, *Boh.* klamer; *Slov.* klambra; *Sorab.* 2. klambra; *Carn.* klamfa, klaka; *Vind.* kvanfa, narba, kvaka; *Croat.* zpona, (cf. szpona); *Bosn.* asgjula, asgjulica, ombrella, kovee; *Ross.* пробой, пробоецъ, пробойчикъ, укрѣпа, сирѣпа, крѣпъ, скаба, скобки, (cf. skobel); z *Niem.* die Klammer, żelazo do sprajania drzewa, zacięcie w drzewie do budowy; n. p. Przybijał klamry drzewo, żeby w prawą abo w lewą Nie uchodząc leżało pod toporem drzewo. *Pot. Pocz.* 248. (cf. ankra). Klamra,

sprzączka u pasów, pendentów. *X. Kam.* Duchowni mocniej jak klamrem niezgiętym, wiarą tron umacniają. *Teat.* 45. d, 1. — §. Kłama = kleszcze, eine Zange. Złotnikowi trzeba też mieć kłame ku wyjmowaniu węgla z tyglów. *Sienn.* 602., *Śleszk. Ped.* 343. — §. Kawałek belki albo tarcicy, przybitéj od jednej ramy do drugiej, żeby cymbrowanie trzymało się tym mocniej, tak w galeryach, jak w studniach. *Jak. Art.* 2, 220. der Klammerbalfen, daß Klammerbret. **KLAMRY**, herb; klamry dwie na krzyż złożone. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen. Różne są tego herbu odmiany i nazwiska, (cf. cholewa). **KLAMROWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, zklamrować *dok.*, klamrami sprając, zusammen klammern, (cf. ankrować); *Sorab.* 1. zklamruyu, zklutžu; *Vind.* kvanfati, snarbati, skvakati. **KLAMROWY**, a, e, od klamry, Klammer; *Ross.* пробойный, скобочный, скобяный. **KLAMRZYSKO**, a, n., niezgrabna klamra, eine ungeschickte, unförmliche Klammer. Na piersi nosi szerokie klamrzysko. *Zab.* 9, 83. *Iżyk.*, not. orderzysko. **KŁAMSTWO**, a, n., kłam, iż. Igarstwo, die Lüge. Już przuczuli język swój mówić kłamstwa. 3 *Leop. Jer.* 9, 5. (mówić iż. 1 *Leop.*). Kłamstwo z prawdy nie jest. 1 *Leop.* 1 *Joan.* 2, 21. Starzy Polacy zawsze byli miłośnikami prawdy, przetoż i samo imię kłamstwa u nich w nienawiści było, i mieli je sobie za godne na rękę wyzwania. *Weresz. Reg.* 119. Kłamstwo, jak szydło w worze, niedługo się zatai. *Cn. Ad.* 348. A już też żywe kłamstwo. *Boh. Kom.* 4, 248. Zawsze się kłamca swym kłamstwem pobije. *Zab.* 12, 301.

KŁANIAĆ, **KŁANIAĆ** się, iał, ia, *zaimk. niedok.*, ukłonić się, pokłonić się *dok.* (*Etym.* kłonić się), *Boh.* klančti se, klanjwam se *corpus inclinare*, adorare, klaněnj *veneratio*; *Sorab.* 2. sze klanasch upaś; *Sorab.* 1. kwonu szo *ingeniculator*; *Carn.* klajnam se; *Croat.* klanyatisze, klanyanye = pokłon; *Dal.* klanyatysse; *Bosn.* klagnatise, poklonittise *colere*, *venerari*; *Rag.* klagnatise *vereri*, poklonitti, klagnam *munerare*, pokłon *donum*; *Ross.* кланиться, поклониться, (2. *vulg.* w podarunku ofiarować, darować); 1) schylać się ciałem na znak uszanowania, sich verbeugen, sich neigen, eine Verbeugung machen. Nachylali się i kłaniali się Jehowie twarzami do ziemi. *Budn. Nehem.* 8, 6. Kłanianie jest zwierzechna postawa ucziwości i poddaności. *Gil. Post.* 67 b. Na imię Jezus ma się kłaniać każde kolano. *Hrbst. Nauk.* H 2 b. — §. a) Kłaniać się bogu, przed bogiem = czcić boga, adorować go, anbeten. Panu Bogu kłaniać się i służyć jemu będziez. *Sk. Kaz.* 286. Dając chwałę Chrystusowi, albo kłaniając się przed nim, wołali. *Salin.* 2, 10. Bałwochwalcy czartom się kłaniają. *Star. Ryc.* 45. Musiał się kłaniać w kościele Remnon, gdy i on się kłaniał a modłę dawał na tym miejscu. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 5, 18. — §. b) Kłaniać się = ukłon swój robić, chylić się dla komplementu, eine Verbeugung, ein Kompliment machen. A pfe! We Panna się kłaniasz nogą, jak parafianka; damy wielkiego świata kłaniają się biodrami. *Zabl. Bal.* 31. Kłania się z szastaniem. *Teat.* 19, 8. — §. c) Kłaniać się słownie, ustnie lub listownie = służyć swe zalecać, pozdrawiać słownie, polecać się, mündlich oder schriftlich sein

Kompliment machen. Wchodząc mówi: kłaniam się Waszeć Mościwemu Panu Dobrodziejowi. *Teat.* 7. d, 21. ich mache Ihnen mein Kompliment, oder etwa: unterthänigster Diener (wenn man zu jemanden kommt). — *Odchodząc:* Pani mojej kłaniam jak najniżej. *Teat.* 21, 80. (Unizieniej: upadam do nóg, ściskam nóżki). im Weggehen: ich empfehle mich unterthänigst; ich bin Ihr gehorsamster Diener. Ale darmo! czasu nie mam, kłaniam. We Panu. *Boh. Kom.* 4, 79. Kiedy tak! kłaniam. *ib.* 1, 391. wenn so ist, - gehorf. Diener. Podnózek Pański! *R.* Kłaniam, kłaniam, szczęśliwej drogi życze We Panu. *Teat.* 52. d, 37. Nie naprzykrzam się, i kłaniam. *Boh. Kom.* 1, 392. *List lub bilet kończąc:* Kłaniam = polecam się, am Ende eines Briefes oder Billets: ich empfehle mich. Kłaniać się przez kogo, seinen Empfehl vermelden lassen, sein Kompliment machen lassen. Odebrałem list od niego; kłania We Panu. Kazał mi się kłaniać We Pani, er läßt sich Ihnen (durch mich) empfehlen. Kłaniać się od kogo, jemandes Kompliment ausdrücken, seinen Empfehl vermelden. Kłaniaje się Panu swemu ode mnie, oświadczyć mu chęć moje widzenia się z nim. *Teat.* 22. b, 7. W polu, gdy kłosa głowy swe schylają, Zda się, że mi się od ciebie kłaniają. *Zab.* 14, 265. — 2) Kłaniać, wizytę oddawać, seine Aufwartung machen. Ponieważ We Pan Dobr. tak każesz, skoro się ułatwię, zaraz będę kłaniał. *Teat.* 30, 60. — 3) ogólnie Kłaniać się komu: dobre słowo dawać, pokorzyć się przed nim, nadskakiwać, zabiegać mu, przypochebiać, czapkować, den unterthänigsten Diener von jemanden machen, ihm aufspringen, aufwarten, aufpassen. Ty im się będziesz kłaniał? nie są warci tego. *Teat.* 44, 90. Już teraz, żebyś mi się i kłaniała, to cię nie wezmę. *ib.* 54. c, B ii. Kłaniać się niegodnemu, ciężko uczciwemu. *Cn. Ad.* 348. Chce, aby mu się kłaniano *ib.* 56. Niech w każdą niedzielę chodzą do posta, i niech go proszą o urzędy i promocye, i kłaniają mu się. *Niemc. Bibl. T.* 5. Kto nad zwyczaj się kłania i przyjaźni ścisłej, Jeśli już nas nie odrwił, pewnie odrwieć myśli. *Zabl. Zbb.* 3. **KŁANIACZ**, a, m., czapkownik, pochlebniś, nadskakujący komu, ein Schmeichler, Komplimentenmacher; *Croat.* klanyavec; *Dal.* klanyalacz *adorator*. Staracie się, aby jak najwięcej kłaniaczów mieliście. *Bals. Niedz.* 1, 3.

Pochodz. pod słowem: kłonić.

KLAP! KLAP!, odgłos uderzenia, cf. klask, plask! klapp! klappß! (cf. klepać). Ja go za piersi chap; a on o ziemię klap! *Mon.* 67, 723.

KLAPA, y, ż., *KLAPKA*, i, ż., *dem.*, *Boh.* klapka, klop, poklop, klopec, poklopec; *Vind.* zhesgernilu, sertje; *Ross.* клапанъ, клапанчик, замычка; z *Niem.* die Klappe. §. 1) die Ventilllappe, die Klappe in der Pumpe. Pompa składa się z rury, z klapy, z stępla. *Os. Fiz.* 325. Wiadro w studni musi mieć na dnie dziurę, która wewnątrz się zamyka pewną klapką, powleczoną spodem skórą lub sukmem. *Switk. Bud.* 343. — §. 2) Klapy, klapki, *klapcie u rękawów, die Aufschläge auf den Ärmeln, die Klappen; *Ross.* отворотъ. Suknia zrobiona po Angielsku, z kłapami i bulionami. *Teat.* 38, 297. Ten z opiętym kołnierzem, ów z podwójną klapką. *Zab.* 9, 364. *Ejsym.*

Pikowany żupan, i kłapcie u rękawów, oznaczały człowieka, który się dawnych zwyczajów trzymał. *Kras. Pod. 1, 142.* — §. 3) Klapka usz, daß Ohrklappen. Zewnętrzne części ucha są, muszla i wiszące klapki, *lobuli. Kluk. Zw. 1, 44.* KŁAPAC, KŁAPAC, ał, a et ie *intrans. niedok.*, klapnąć jednoll., (*Boh.* klapati, klapnauti, klapl, klapnu; *Sorab.* 2. klapasch; *Sorab.* 1. klapu, klappem, klapotam, kwapu, kwapem, kwapam; *Dal.* klapati; *Bosn.* klappati, kućcati, klapitati, glomotati; *Ross.* хлопать, хлопнуть; cf. *Graec.* κολάπτω; *Arab.* قفط, قفط; *Gr. Lat.* colaphizo; cf. *Pol.* klepać, kłopotać, kołatać; uderzając odgłos klap wydawać, flappen, flappern, klappen. Klaska, plaska, kłapa nogami, *displodit. Cn. Th.* 279. mit den Füßen flappen; (*Croat.* klapati, klapam *gradior ad passus singulos declinando caput*). Bocian kłapa, klekota, klaska, der Storck flappert. Bocian kłapający nosem klekotliwym. *Zebr. Ow. 159.* (*Sorab.* 1. klapotam kaž baczen). Sęp pazuruwany mięszym kłapał głosem. *Banial. J 3. b.* — Kłapać zębami; czekać zębami, mit den Zähnen flappen; (*Boh.* gektati; *Rag.* zokotatti zúbima; *Carn.* klepetám). Ukąsiła się w rękę, i tak mocno kłapała zębami, iż ją było słyhać za drzwiami. *Pam. 85, 1, 185.* Ścinało się w mroź powietrze, dygotałem i kłapałem zębami. *Ossol. Str. 5.* Pies zębami kłapie. *Pot. Arg. 66.* Pies próżno kłapa zębem na muchy. *P. Kchan. Orł. 1, 293.* W tym na burego wilka wpadają; Rwie go chart morąg; on zębem kłapie. *Zab. 9, 346. Zabł. Zębami kłapają. Jabł. Ęz. 11.* Usiłuje przemówić, lecz kłapiące wargi Nie zdolą słów wyderzyć; naostatek szepłuni. *Przyb. Ab. 159.* W rękę klapnąć. *Haur. Sk. 284.* zamiast klasnąć, in die Hände klatschen (flappen *Adlg.*) — §. Skłapać, pokłapać, kłapiąc zwaląc, beschlumpen. n. p. Niechlują, co się błotem skłapie po kolana, pięknoscią zowią zaniedbaną. *Zab. 9, 55. Zabł. KŁAPANIE*, ia, n., *subst. verb.*, daß Klappen, Klappern. KŁAPACZKA, i, ż. choroba owcza, eine Krankheit der Schafe, der Drehting, Ringel. Na kłapaczkę owcom co dawać. *Haur. Sk. 468.* — §. Kłapaczka cf. klepaczka, *Ross.* хлопунка pukawka dziecienna. KŁAPIERNIA, i, ż., ein Staninshengehäge. Mający w królikach upodobanie, robią im kłapiernie, czyli umyślne mieszkania w ziemi, gdzie na wolności rozmnażają się, będąc płotem ogrodzone od zwierza drapieżnego. *Ład. H. N. 82.* KŁAPKA *ob.* Kłapa. KŁAPKOWATY, a, e, — o *adverb.*, podobny do klapki, flappenartig. Liście kłapkowate, *f. lobatum*, od okrągłego obwodu, aż do połowy na rozwarte kłapy podzielone; są listy dwukłapowe, trzykłapowe. *Jundz. 2, 27.* KŁAPKOWY, a, e, n. p. Liście kłapkowe, *lobatum f.*, kiedy liść rozdziela się na kilka części okrągłych. *Bot. Nar. 56.* Blätter wie Klappen gestaltet. KŁAPONOGI, a, ie, tet nogami czyniący. *Dudz. 41. sonipes. Cn. Th., Urs. Gr. 161.* Kłaponogi koń. *Dasyf. L 11 5.*, *Sorab.* 1. tupotak, z nohami tupotawé kón; *Germ.* flappfüßig, mit dem Fuße tönenđ, schallend auftretend. KŁAPOUCHY, a, e, obwisłych uszu, flappbrüg, który zawiesiste uszy ma, *flaccidus. Mącz. Boh.* klepouchy; *Slov.* kłopouchy; *Vind.* klopovushen; *Croat.* vuhoklaspazt, vuhoklafs; *Ross.* вислоухий. Osieł

klapouchy. *Pot. Poc. 233. Kniaz. 3, 75.* Świnia kłapoucha. *Pot. Poc. 154.* Ogarzy kłapousi. *Pot. Syl. 22.* — *Fig.* Przy minie kłapouchej nam dobra siermięga. *Teat. 45. b. 12. Drozd.*, cf. mina cienka, cf. spuścić na kwintę; (*Boh.* klepm uši, chljpiti, ochljpiti zwięsić uszy); *Car.* klopouh qui dissimulans audit). KŁAPSNĄĆ, ał, ie *nijak. dok.*, upaść z trzaskiem, klappen, hinklappen, hinstürzen. KŁAPSTRA, y, ż., twarzysko, ein Tragengefißt, (*vulg.* Обд. Gefäß, Gefiß). Łeb dziwacki u drugiego, klapstra na bok jak fasa. *Brud. Ost. B. b. vultus tortuosus.* — §. Klapstra - rozlazła nieochludna kobieta, dzieweczyna, eine Schlampampe. KŁAR, u, m., (cf. *Germ.* klar; *Gall.* clair; *Angl.* clear; *Lat.* clarus; *Graec.* κλαρος): jasność *prop. et fig.*, die Kläre, Klarheit, Helle. Trunek robiący, gdy się uspokoi, klar odbiera. *Os. Rud. 259.* Po niepogodzie klar nastawa. *Chelch. Poprz. A 2., Rag.* bistros, bistrina cf. bystrość; *Bosn.* bistrost; *Croat.* bisztrocha, bisztina, bisztrost; *Carn.* bistrust, bistrina; *Vind.* bistrust, svetlost, svetloba, utermost; *Ross.* свѣтлостъ, чистота. — §. W klar - jasno, widocznie, deutlich, hell, offenbar, sichtbar, (*oppos.* skrycie). Ze kocham Kleopatę Nie taję się z tym, owszem w klar się pokazuje. *Min. Rył. 1, 118.* Krótko powiem, a w klar. *Opal. Sat. 46.* Umysł szczery, albo w klar czyniący. *Fred. Ad. 93.* Z nim nikt nie mógł, chyba w klar traktować, bo go zaraz wytrpił. *Lub. Roz. 119. 1.* KLARET, u, m., klarowny trunek, (*z Franc.* claret, Claret), ein flares, nicht trübeß, Getränk. §. 1) klaret wino, *heluolum. Cn. Th.* ein bloßer klarer Wein. — §. 2) Wino przyprawne; n. p. Jak robić wino tak oczyszczone, że go dla jego jasności klaretem zowią. *Sienn. 626.* ein gewürzter Claretwein, Claret; (*Lat. med.* claratum). Natłukłszy nasienia skoczkowego, uwarzyć w miedzi, potym zmieszać z winem; a ma się ustać, aż będzie klaret. *Cresc. 281.* O winjeh lekarskich, klaretami zwanych, dla ich jasności. *Sleszk. Ped. 397. Murina*, korzenne wino, korzeniem przyprawione, klaret. *Mącz. (cf. hipokras. Melicraton,* pity miód, lipiec, klaret. *ib. 2.* KLARET - klarynet. n. p. Zatrąbieć w trąbę w Gaban, a na klarcie w Rama. *Radz. Oseas 5, 8.* (w trąbę. *Bibl. Gd.*) KŁAROWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, czyścić, jaścić, klar machen; (*Bosn.* bistritti; *Vind.* bistruvati, obistritti, sbistritti, iszhistiti od droshja; *Rag.* zbistritti, razbistritti, bistrim). Wino w Włoskiej ziemi tak klarują: wezmą trześnię i w wino wleją i t. d. *Haur. Ek. 97.* Odcedzenie rozcieku z piany, która wiele plugastwa z niego odłącza, zowią klarowaniem, *clarificatio. Krumł. Chy. 117.* — Klarować się *recipr. niedok.*, ukłarować się *dok.*, ustawać się, czystym, jasnym się stawać, *Croat.* biztritiise; *Carn.* bistry se, klar werden. Usknić się i ukłarować. *Mon. 69, 587.* Po 6 niedzielach miód klarować się pocznie. *Haur. Ek. 141.* KŁAROWNY, a, e, KŁAROWNIE *adverb.*, jasny, czysty, klar, hell; *Sorab.* 2. klorni; *Boh.* čistý; *Carn.* bistr; *Vind.* bister, svetl, svetel, utern, ozhiten; *Slav.* bistar; *Rag.* bistar, zklén; *Bosn.* bistar; *Croat.* biszter, bisztro; *Ross.* свѣтлый, ясный. Piwo lekkie i klarowne. *Kras. Pod. 2, 109.* Klarowna

woda (*Carn.* bistréza; *Vind.* svetla voda). Klarowne niebo. *Tr.* Klarowny głos, który pies wydaje bez zadzierania; chraptliwy, którym zadziera. *Ostr. Mysl.* 44. t. j. gładki, eine reine, klare Stimme. KLARYFIKOWANY, a, e, przeczyszczony, przejaśniony, geläutert, klar gemacht. Sok przewarzony i klaryfikowany. *Syr.* 280.

KŁAŚĆ, KŁAŚDŹ, kładł, kładzie, kładę *cz. niedok.*, kładnąc *jednott.*, (cf. złożyć *niedok.*, położyć *dok.*), (*Boh.* klasti, kladl, kladu; *Sorab.* 2. kłascż; *Sorab.* 1. kłascż, kladu, kwadu; *Vind.* kladati, loshiti, poloshiti, kladivati=kuć, kladilu, kladvu=mlot, klat=bit; *Carn.* klatiti=zbic, wałasac się; klasti, kładem *pabulari*; *Croat.* kładem *tudiculo*, kladivo = młot; *Bosn.* klasti, kladiti *tudiculo*, vrrichi = kłascć); *Ross.* класть, клаць, кладу, поклаць, покладу, покласть, положить; cf. *Arab.* بكتب accumulat; cf. *Germ.* laden, laden); *legen.* §. 1) pokładać, postawić, położyć, legen, hinlegen, hinsetzen, hinstellen. Jak ten, co kładzie kamień na gromadę Merkuryusza; tak ten, co wyrządza poczciwość niemądremu. *3 Leop. Prov.* 26, 8. (przykłada. 1 *Leop.*). Nie kładź słomy blisko ognia. *Sk. Żyw.* 109. Czyta, okulary kładąc na nos. *Teat.* 30, 12. er seht die Brille auf die Nase. Lekarz plasteru na ranę kłascć nie może, aż pierwój głębokość jej obaczy. *Baz. Hst.* 72. Pflaster auflegen. Hrabina siada przy gotowalni, i kładzie sobie ruż. *Teat.* 37, 312. Od południa do wieczora, ciągle kładłem i zdejmowałem suknie. *N. Pam.* 14, 144. (cf. oblec, zewlec, ubierać, rozbierać). Świecić kogo, czyli ręce nań kłascć. *Sk. Dz.* 446. od obrządku kościelnego kładzenia rąk przez poświęcającego na poświęconych, die Hände auf jemanden legen, ihn einweihen. Kładli koronę na głowę jego. sie setzten ihm die Krone auf. Kłascć co w co, wkładać, einlegen. Jak kładziesz cukier? czy przed nalaniem, czy po nalaniu kawy? *Teat.* 36. c, 20. Doktory niemało kosztują; za każdą ich poradę, trzeba im dyabelnie kłascć dukaty w rękę. *Teat.* 34. c, 62. (cf. smarować ręce). Kłascć do kieszeni, in die Tasche (ein) stecken. Kładę potrawy na stół=stawiam, daję na stół. *Cn. Th.* — Obóz kłascć, stawiać, ein Lager aufstellen. Oboznik ma dogładać, gdy obóz kładą, aby z kolei woznice nie występowali. *Tarn. Ust.* 298. Sposób kładzenia obozu. *ib.* 294. — Kłascć kogo spać albo leżeć, einen zu Bette bringen, einen ins Bett legen. Kładę kogo leżeć; każę spać. *Cn. Th.* — Kłascć co w mowie, w piśmie, na obrazie = umieścić na którym ich miejscu, einen Ort anweisen, placiren, stellen, setzen. Mowca mocniejsze dowody na początku i ku końcowi kładzie; słabsze między nie w środku. Malarz wie, gdzie którą farbę kłascć. — Kładę co wprzód. *Cn. Th. praepono.* Kładę co na widoku = wystawiam. *ib.* Kłascć co na rejestrze. — Kładę kogo między = policzam, wkładam. *Cn. Th.* wozu rechnen. Między tym gruchotem, który myśli mój przerwy Nie czyni, kładnę kołat przebiegających wozów. *Pilch. Sen. list.* 2, 5., *Zygr. Pap.* 258. — Sidla kłascć, sidła stawiać, Schlingen legen, fallen stellen. Temu ptakowi Nie kładł sidła, a widzę, że się wnet ułowi. *P. Kchan. Orł.* 1, 369. — §. 2. *Fig.* a) Powiadać, poda-

wać do wiadomości, vorbringen, berichten, sagen, melden. Mnie się tak zda; jeśli kto co zdrowszego kładzie, Ja przy swojej upornie nie będę stał radzie. *Pot. Arg.* 155. Kładą dziejopisowie, iż kościół ten dziewięć kroć sto tysięcy złotych czerwonych kosztuje. *Gwagn.* 450. Kładę za pewną = supponuję. *Cn. Th.* — b) Kłascć skargi = żałobę swoje podawać, zanosić skargę, klagen einbringen, seine Klage einreichen. Trojacy ludzie, którzy prawem czynić i skargę kłascć = potrzebnie powinni. *Szczerb. Sax.* 2. Dla odprawowania skargi kładących, ustawiamy, aby... *Herb. Stat.* 51. Gdy na Jezusa kładli skargi swe, nie nie odpowiadał. *W. Post. W.* 286. — §. 3 a) Kłascć na kogo = zwać nań, zadawać mu, zarzucać mu winę, einem die Schuld zuschreiben, ihm etwas zum Vorwurf machen, auf ihn etwas schieben. Śmieli to nań kłascć, o czym nigdy nie myślał. *Sk. Dz.* 1093. — b) *oppos.* W dobrym znaczeniu, przypisywać, przywłaszczać komu, einem beymessen, zuschreiben. Cudzą na Cesarza sławę kładli pochlebcy. *Sk. Dz.* 55. — c) Zdawać na kogo, einem beistellen, es ihm überlassen. Do zwady nie bądź prędki, možnali rzecz, nigdy; Na Boga i na prawo raczj kładź twe krzywdy. *Groch. W.* 555. — d) Dzwony biskupy żegnają, i imię na nie którego świętego kładą. *Sk. Dz.* 879. imię im dają, sie legen ihnen den Namen bey. Rzymianie oczyszczali chłopięta dziwiącego dnia, którym imiona tamże kładli. *Tarn. pr.* — e) Żeby która strona nie przysięga krzywo, kładąc pomstę bożą za krzywoprzysięstwo na całe wojsko. *Gorn. Wł. L. b.* ściągając, przynosząc, die Rache über die ganze Armee bringen, der ganzen Armee die Strafe des Himmels zuschieben. — §. 4. Kłascć komu na oczy, przekładać, wystawiać, vorstellen, vorlegen. Stanisław Bolesława od grzechu odwodząc, kładł mu na oczy pana boga i gniew jego, utratę zbawienia, zgorszenie poddanych. *Sk. Żyw.* 1, 286. — §. 5. Kłascć liczbę z kim = rachować się z nim. słuhać rachunków, mit jemanden Rechnung halten, Rechnung von ihm abnehmen, sich mit ihm berechnen, (*oppos.* dać liczbę). Król chciał kłascć liczbę z sługami swemi; a gdy począł liczbę kłascć, jeden był winien dziesięć tysięcy talentów. *Sk. Kaz.* 423, 1 *Leop. Math.* 18, 23. — §. 6 a) Kłascć = cenić, ważyć, schätzen, achten. Chociaż was garść widzę, tak was sobie kładę, jakobyście w dwunastu tysięcy koni przybyli. *Gwagn.* 150. Kładę kogo równo z kim = równam. *Cn. Th.* Widzę, że mię podło kładziesz. *Gorn. Wł. H.* 5. Ono dobrodziejstwo lekko sobie kładąc, jeli przemyśliwać, jakoby miasto pod swoje władzę wziąć. *Warg. Wal.* 137. Powiedział król Czeski konsyliarzowi, który Polaki lekce zawdy kładł przed nim, że albo ich dobrze nie był świadom, albo to z waśni na nie mówił. *Biel.* 578. — b) Rozumieć, sądzić, mieć za co, mniemać, dzierzyć, trzymać o czym, zdania jakiego być, dafür halten, erachten, meinen. Gdy żaden dziejopis o tej wyprawie wzmianki nie czyni, tak kładę, że mi opuszczenie jej za złe poczytane nie będzie. *Ustrz. Kruc.* 1, 402. Wsadził go do więzy, kładąc, że go otćie drogo okupi. *Jabl. Tel.* 31. — §. Kłascć co czym, kłascć za co, poczytywać za co, dafür ansehen, halten. Czynił bez równi zbytki i wydatki, I szczęściem to kładł, gdy trwonil dostatki. *Min.*

Ryt. 3, 283. Przed lat czterdziestą liczne plagi za istotną część edukacji kładziono. *N. Pam.* 4, 74., *ib.* 4, 66. Kłaść ciało ramieniem swoim, t. j. pokładać nadzieję w samych ludzkich siłach swoich. *Salin.* 2, 554. Używanie miernego majątku za lepszą rzecz kładę, niżeli być osadzonym w złoto instrumentem pychy despoty. *Kłok. Turk.* 9. — §. W nogach już tylko kładli wszystkie swe obrony. *P. Kchan. Orł.* 1, 371. (nadzieję w ucieczce położyli, seine Hoffnung worauf setzen, засадzać). — §. 7. Kłaść - łożyć na co, odważać, odżałować, poświęcać, dran setzen, dāhin geben, aufopfern, in die Schanze schlagen. Kłaść na niepewne pewne, rzekę śmieie, Głupstwo jest wielkie, i na trochę wiele. *P. Kchan. Jer.* 46. Zdrowie za bliźniego kłaść mamy. *Sk. Kaz.* 399. Chrystus dał za nas zdrowie swoje; i my też je dla braci kłaść mamy. *ib.* 500. Ze on duszę swą za nas położył; my także mamy kłaść duszę swą za bracią. *1 Leop.* 1 *Joan.* 5, 16. Duszę moję kładę za owce moje. *ib.* *Joan.* 10, 15. daß Leben lassen. Cnota uwieńcza pożądane bliźny Tych, którzy życie kładą dla ojczyzny. *Kras. Woj. Choc.* 45. Dla przymówki lub łaszkii kładą życie za fraszki, Częstokroć i nie kładą, a natychmiast rozlanie krwi wino zastępuje. *Kras. List.* 13. Zdrowie nawet na szancie kładli, aby cnoty ochronili. *Birk. Exorb. G. b.* KŁAŚĆ się *recipr.*, §. 1. pokładać się, sich legen, sich hinlegen, niederlegen; *Vind.* obleshati, doulezhi; *Eccł.* низклонитися. Wół miał obyczaj kłaść się na roli. *Cresc.* 551. Dziwuje się nieszczęsnny oracz, że w pół roli Woły się jego kładą bez wszelkiej niewoli. *Otw. Ow.* 281. Od deszczu zboże się kładzie. *Tr.* Kłaść się - o człowieku, położyć się na ziemi, na trawie, na ławie, na łożu, sich hinlegen, hinstreuen. Zmordowany kładzie się na trawie. — Kto się zaraz w początkach choroby kładzie i szanuje, ten prędko przychodzi do siebie. *Perz. Lek.* 341. Widziałem Henrytkę, jak się kładła od śmiechu. *Teat.* 41. b, 214. *Per excell.* Kłaść się, kłaść się spać, sich schlafen legen. O swoich godzinach kładziemy się i wstajemy. *Mon.* 69, 445. Już do łożka szedł, a kłaść się miał. *Kosz. Lor.* 123 b. Powróciwszy z balu, kładzie się ukontentowana z przepędzonego dnia. *Zab.* 16, 44. Gdy się najedli, gdy się już kłaść mają, Zbójcy dom ich otaczają. *Leszcz. H. T.* 219. Gospodarzowi trzeba rano wstać, a pośledz się kłaść. *Petr. Ek.* 13. Gospodarz pierwój niechaj wstawa, a najpóźniej się niechaj kładzie, *primus cubitu surgat, postremus cubitum eat. Macz.* Gdy się spać kładę na łożu, bezpiecznie odpoczywam. *Ryb. Ps.* 4. — §. 2. *Fig.* a) Kłaść się komu - pokorzyć mu się, sich vor jemanden demüthigen. Nabożny list do papieża pisze, i nisko mu się kładzie. *Sk. Dz.* 521. — b) Kłaść się czym - wydawać się, chcieć być mianym za co, sich für etwas halten, sich dafür ansetzen. Job nieszcześliwym jednak się nie kładzie, Choć nieprzyjacieli tyle na nim wydziewia. *Chrośc. Job.* 13. Kładzie się ich starszym bratem. *Tr.* — Kłaść się *passiv.*, gelegt, gesetzt, gestellt werden. Słowo to kładzie się tu w przenośnym znaczeniu, es ist oder wird hier figurlich gebraucht.

Pochodz. (cf. łożyć), kład, kładka; dokładać, dokład, dokładny, podokładać; nakładać, nakład, nakładny, ponakła-

dać; okładać, pookładać; obkładać, poobkładać; odkładać, poodkładać, odkład; pokładać, pokład; podkładać, podkład, popodkładać; przekładać, poprzekładać, przekładanie, przekład; przykładać, poprzykładać, przykład, przykładowy, przykładowość; rozkładać, porozkładać, rozkład, rozkładacz; składać, składowacz, skład, składowy, składowy, składowy, nieskładany, poskładać, poskładu; układać, poukładać, układ, układowy, nieukładowy, układacz; wkładać, wkład, powkładać; wykładać, powykładać, wykład, wykładowy, dwuwykładowy; zakładać, zakład, zakładnik, pozakładać.

KLASK, u, m., klaskanie, kleszczenie, kleskanie, kłaśniecie, daß Klatschen; *Sorab.* 1. kliskot, kleszk; *Boh.* tlesk, tleskot. Kogutów pieniem i skrzydeł poruszone klaskiem Słońce wschodzi. *Zab.* 10, 73. *Koss.* Gałuszą lud wrzaskiem, powrozy tarkotem, woda klaskiem. *Żebr. Ow.* 283. Klaskanie rękoma od radości = oklask, daß Klatschen in die Hände vor Vergnügen, daß Beyfallklatschen. — Klask! *interj.* plask! trzask! *Cn. Th.* klatsch! klatsch! *Sorab.* 2. klatsch; *Sorab.* 1. klesk; *Boh.* tlesk. KLASKAĆ, KLESKAĆ, 'KLESKAĆ, KLASKAĆ, ał, a, cz. kont., klasnąć jedntl., sklaskać dok., kleszcze niedok., (cf. *Graec.* κλάειν); §. 1. głośno w plask uderzyć, einen klatschenden Schall machen, klatschen; *Boh.* tleskati, tlesknu, pleskati; *Sorab.* 1. kleszkacz, kleszkuyu; *Sorab.* 1. kleskotain; *Carn.* luskam; *Vind.* luskati, s'rokami pleskati; *Croat.* plęszkam, plōszkam, płosznuti, klikujem; *Rag.* klikkovati; *Bosn.* pleskati; *Ross.* сплеснуть, сплескивать, шлепнуть, шлепать. Wody klaskają w morskie brzegi. *Żebr. Ow.* 2. Poczet ptaków wlatuje, i skrzydły kleszcząc wiosła oblatuje. *Żebr. Ow.* 365. (*plausis alis*). Kogut klaszczał skrzydły, różowej jutrzni przyzyska. *Zab.* 10, 46. *Koss.* (trzaska). Bocian klaska, kłapa, klekocze. *Cn. Th.* Bocian klekocym sobie nosem klaskał. *Otw. Ow.* 218. er flapperte. Nogami kłapa, trzaska, klaska. *Cn. Th.* Trzasnąć, klasnąć biczem. *ib.* 1 rozgniewał się Balak i sklaskał rękami swemi. *Budn. Num.* 24, 10. Sklaskał nad tobą dłońmi, świstali i chwiali głową. *Budn. Tren.* 2, 15. Głowa będzie chwiał, a ręka klaskał. *3 Leop. Syr.* 12, 19. (płaśał. *1 Leop.*). Klasnąć włożywszy list z ziela, z drzewa, na lewą rękę, a prawą uderzyć, że klasnie. *Cn. Th.* — §. *per excell.* W ręce bić z ukontentowania, *Ross.* рукоплескать, vor Vergnügen in die Hände klatschen. Wszyscy narodowie klaskajecie rękoma, wykrzykajecie bogu głosem wesela. *Bibl. Gd. Ps.* 47, 2. Lud temu klaszcze w wieczór, komu gwizdał rano. *Węg. List.* 5. Zwycięzcy rękami z radości klaskają. *Bardz. Luk.* 96. W okrzykach i klaszczącym tłumie, Bobatyr się chlubił, że ludzi zgubił. *Kniaz. Porz.* 1, 85. Dziecięciu wdzięcznie się śmiejącemu i rączkami kleszczącemu. *Groch. W.* 557. Kleszczę w ręce. *Żabl. Roz.* 86. Głupi rękoma kleszczą dla oznaczenia swoich applauzów, a mądrzy szyszcząc gwizdzą. *Mon.* 70, 850. Za nim się lud wesółym rąk kleskaniem porwał. *Warg. Wal.* 68. Wyszło przeciw niemu pospólstwo, w ręce kleszcząc, okazując radość. *Stryk.* 382. Kleszczyny rękoma wszyscy zgodliwie, Wszyscy spiewajmy, Panu chęliwie. *J. Kchan. Ps.* 68. — §. 2. Klaskać gębą, klask gębą wydawać, einen Schall mit dem Munde machen. Klaskać, klaskać gębą

jedząc, jako prosięta, świnię. *Cn. Th.* mlaskać, s̄hmagen, wie die Säue, im Gffen. Jedząc, jakoby wieprz klaskać. *Eraz. Ob. E i i i.* Koń melankolik klaska. *Haur. Ek.* 159. — \S . Klaskać na co, mruzczyć, murren. Wojna ta, iż jest daleka, każdy z was klaska na nią i narzeka. *Chrośc. Fars.* 166., ob. Kłeska. — \S . 5. *Verb. neutr.* klasnąć, głośno się rozlegać, erschallen, klatschen. Tak w rękę uderzyć, że klasnie. *Cn. Th.* Kichnąć, że w izbie klasło. *Tr.* KLASKANIE, KLASNIENIE, *KLESKANIE, KLESZCZENIE, ia, n., *subst. verb.*, klask, daß klatschen; (*Sorab.* 1. kleskani; *Vind.* uskanje, klopotanje), n. p. Daj mi przez okno znak klasnieniem w rękę. *Teat.* 53. b. 29. KLASKACZ, a, m., który klaska, kleszcze, der Klatscher; *Vind.* luskavez, pleskavez; *Hag.* klikkoyalaz; *Ross. et Eccl.* плескатель, рукоплекатель.

Pochodz. klesk, kleskacz, kleszcze, kleszczki, kleszczowiny; oklaskać, oklask; poklaskać, poklask; wykłaskać; kleska.

KLASSA, y, ż., rząd, porząd, die Classe; *Boh.* trjda; *Vind.* redielsstvu, redstvu, shula; *Ross.* классъ, статья. Królestwa natury starali się umiętni na jakoweś porządne oddziały lub klasy podzielić. *Kluk. Zw.* 1, 23. (cf. gromada). Klasa szkolna, oddział w postępku nauk, do której uczeń należy. *Transl.* Pokój, gdzie się lekcyja daje, słuchalnia, die Schulclasse, die Classe. KLASSYFIKACYA, yi, ż., rozgatunkowanie, daß Eintheilen in Classen. W klasyfikacyi zwierząt uważa się na serce, krew i oddychanie powietrzem. *Kluk. Zw.* 1, 24. KLASSYFIKOWAĆ = rozgatunkować. KLASSYCZNY, a, e, KLASSYCZNIENIE = rozgatunkowanie. KLASSYCYJNY, a, e, KLASSYCYJNY, KLASSOWY, a, e, od klass, Classen; *Ross.* классный.

*KLATER ob. Łatr.

KLASZTOR, u, m., KLASZTOREK, rka, m. *zdrobn.*, (*Boh.* klašter; *Sorab.* 1. klözter; *Vind.* kloshter, kloshter, menashtvu, duhovnishe; *Carn.* klöshtr, duhovnishe, menahovshe; *Croat.* kloster, zapor redovnicki; *Dal.* klostar; *Hung.* kalastrom; *Bosn.* klostar, kolustar, opatia, manastir; *Rag.* manastijr; *Ross.* монастырь, лавра, ставропигія, монастырекъ; z *Lac.* claustrum cf. klauzura); pomieszkanie zakonnicze, daß Kloster. Kto nie był dobry w klasztorze, Nie będzie lepszy przy dworze. *Cn. Ad.* 1352. Klasztor panieński, ein Frauenkloster. Dzisiaj jeszcze pójdziesz do klasztoru; niema innego śródka, dzisiaj przy ołtarzu, albo za kratę. *Teat.* 28, 57. — Był tam niewielki klasztorzek zakonu ś. Augustyna. *Wary. Wal.* 299. KLASZTORNICA, y, ż., zakonnica, eine Klosterfrau; *Boh.* klašternice; *Ross.* монастырка. KLASZTORNIA, a, m., zakonnik, ein Klosterbruder, ein Mönch; *Boh.* klašternik. Klasztornicy, mniszy. *Boz. Hst.* 5 b. KLASZTORY, a, e, KLASZTORSKI, a, ie, od klasztoru, Kloster; *Vind.* kloshterski, minishki; *Carn.* menishke; *Ross.* монастырскій, лаврскій. Prosiła o odzienie klasztorne. *Teat.* 46, 4. o habit. Klasztorne towarzystwo. — Po klasztorsku, po klasztornemu, nach Kloster Weise. *Tr.*

KLATCZANY, a, e, od klatki, Klatz, Vogelbauer, Bauer; *Ross.* клаточный. Klatczane więzienie. *Toł. Saul.* 64. Nicklat-

czany ptak, podworny, podwórzowy. *Cn. Th.* 750. powietrzny. *KŁĄTEWNIK, a, m., wyklinający, kłatew' rzucający, wyklinacz, der Banner, der in den Bann thut. Mało niestetyż pasterzów mamy; ale wiele kłatewników. *Żarn. Post.* 1, 261 b. KŁĄTEWNY, a, e, od kławy, Bann; *Ross. et Eccl.* клятвенный przysiężny.

KLATKA, i, ż., KŁATECZKA, i, ż., *demin.*, *Boh.* klez, klece; *Slov.* klétk; *Sorab.* 1. ptaczža klétka; *Vind.* kletka, fambush, fobvash, ferboush; *Carn.* foglovsh, besgovněza; *Hung.* kalyitha; *Croat.* kerletka, gayba, kobacha; *Dal.* kosisicz, kaura, hayba; *Rag.* kaipa, hajba, kajpiza; *Bosn.* gajba, kajba; *Slav.* pastulja; *Ross.* клѣтка, клѣточка, садокъ, садочикъ, (cf. kleć, klecić, kletka). \S . 1 a) klatka ptaszka, der Käfig, der Bauer, Vogelbauer. Klatki na karnarki najlepsze są owe drócięane okrągławe. *Kluk. Zw.* 2, 216. Pierwój potrzeba się postarać o klatkę, dopiero łowić ptaszynę. *Mon.* 73, 649. Przyleci ptaszek i wpadnie do siatki, Zapany poszedł do klatki. *Kniaź. Poez.* 3, 87. Ptak w klatce, nie tak wesoło śpiewa. *Cn. Ad.* 983. Wielka klatka, a ptaków mało. *ib.* 1240. (cf. wielka stodoła, a zboża pusto; cf. miasta ludźmi stoją, nie murami, czyli domami). Kapłany w klatkach. *Haur. Ek.* 17. (w kojcach). Trzyma ją, jak ptaszka w klatce. *Teat.* 17, 142. (pilnuje). Jak Turcy w seraju ja żonę trzymać będą, jak ptaszka z klatki nie wypuszczę nigdy. *ib.* 52. d, 8. Owo i ptaszki w klatkach krzyczą swe pieśni. *Groch. W.* 357. Jakbyś moczono w klatce widział śledzia. *Pot. Jow.* 71. (tak dziwno, tak nadzwyczajnie, cf. ogorek w latarni). Tamerlan Bajazetta w żelaznej klatce (!) zamknięty, woził po świecie na dziwy. *Birk. Exorb. H 5 b.* — b) *ogólniej* Więzienie, koza, daß Gefängniß, der Käfig, *propr. et fig.* Klatka żelazna w rynku Warszawskim. *Mon.* 68, 222. Pijanego trzeba karać winą, Karać ignominia, jako w Niemczech klatką. *Opal. Sat.* 145. Drifsbännschen. *Ndlg.* Choć wiersz piszesz gładki, Za takową swawolę musisz pójść do klatki. *Dmoch. Szl. R.* 37. Już na ciebie Eolskiej wypuszczone klatki gniewliwie wiatry. *Zab.* 12, 242. Klatka na zwierza, catabulum. *Cn. Th.* ein Thierkäfig. I zajęć w ten czas śmiały, kiedy lew w klatce. *Boh. Kom.* 4, 262. — Klatka, niewola, n. p. Byłem wolny, dziś w klatce, i dlatego płaczę. *Kras. Baj.* Klatka, w której uporne konie kuja. *Tr.* der Rothstall für die Pferde. *ob.* Lisica. — \S . Klatka = łapka, *propr. et fig.* eine Falle. Sztuczną klatkę narządził w mowy syllogizmie. *Zab.* 14, 61. Upewniam, Turczyn wpadnie nam do klatki. *Jabl. Buk. W.* 2. — \S . 2. *Nugae*, klatki, baśnie, nieczymne swięgotanie, wymysły. *Macz.* plotki, Poffen, Albernheiten, Geschwäße, Klatscherey. By o niej klatek nie pleciono. *Glicz Wych. B 1 b.*, *Sekt.* 56.

*KŁĄTOWSKI, a, ie, [z Klatowa; Klatów miasto w Czechach, [Klatau. 2] n. p. Pardubickie rzucnice, Kłatowskie sery. *Rys. Ad.* 56.

KŁĄTWA, y, ż., (*Boh.* kládba cf. *Durich.* 1, 349., *Etym.* kląć); *Sorab.* 2. klěsche; *Sorab.* 1. klětžo, zaklětžo, tamananstwo; *Vind.* kletva, preklinienje, preklinja, kletvina (2 łajanie); *Carn.* klětva, kletvina, preklětje, preklětstvu; *Rag.* kleetva, zakleetva; *Croat.* kletva, kunenye, prekli-

- nanye; *Bosn.* kletua *maledictum, juramentum*; *Ross.* клятва; *Eccl.* божба, боженіе, cf. bożyć); § a) przeklinanie, przekleństwo, przysięga, *der Flüch, der Schwur*. Pociąg zwyczaj kłatwy miał: niech mię myszy zjedzą. *Min. Ryt.* 2, 10. Pod kłatwą sobie przyrzekli, ani jeść, ani pić, ażeby go zamordowali. *Radz. Act.* 23, 21. (kłatwą się zawiązali. *Bibl. Gd. ib.* Zasłubili to sobie pod kłatwą. *1 Leop. Act.* 23, 12. sprzyśleli się. *3 Leop.*). — § b) Kłatwa kościelna, wyklinanie, *der Bannfluch, der Bann*; *Vind.* zirkounu prekletje, preklestwu, spreklinstvu, sprekletje; *Carn.* pana; *Croat.* proklinyanye, prokletztvo; *Rag. et Bosn.* proklestvo; *Ross.* извержение, отлучение. Kłatwa jest dekret sędziego duchownego, który skazuje przeciwko duszy tego, którego występki jest dowiedziony. *Szerzb. Sax.* 179. Kto w kłatwę wpadnie, jest wyłączony od społeczności chrześcijańskiej. *ib.* 179., *Sekl. Joan.* 9. Papiież na Aryany kłatwą puścił. *Sk. Dz.* 242. (rzucia). Arcybiskup Władysław a od kościoła i od obcowania z ludźmi cnotliwymi odcina, i głowę jego i towarzyszków jego srogą kłatwą zakłada. *Krom.* 168. Gdyby kto stawiał świadki zakłętę, a naganiono je tym, że są w kłatwie; tedy, jeśliby nie mógł inszych świadków mieć, ten co je klnie, ma im kłatwy podnieść. *Tarn. Ust.* 90. Proszono papieża, aby w Polsce przestał interdykt, t. j. wielką kłatwą na kościół. *Biel Św.* 174 b. Kłatwę z kogo znieść, abo z kłatwy kogo wypuścić. *Cn. Th.*, (ob. Odklinać). Nie tyka się tego, jak rzeczy zakazanej kłatwą srogą. *Hor. Sat.* 188. (daleko stroni od tego).
- KLAUSTRALNY**, a, e, klasztorny, *Klaustal*, *flösterlich, Kloster*. Konstytucya o opatach klastralnych i plebanach ordynaryjnych. *Dyar. Gr.* 141. **KLAUZULA**, i, ż., termin prawny, zawarcie pewnego warunku w jakim akcie. *Kras. Zb.* 1, 450. cf. paragraf, *die Klausel, die Bedingung*. Abyś nie bez klauzuli nie stanowiął. *Teat.* 35, b, 23. **KLAUZURA**, y, ż., § a) zamknięcie domów zakonnych, za które wychodzić nie wolno. *Kras. Zb.* 1, 451. *die Kloster-Klausur*; *Vind.* sapir, sapirstvu, sapira; (*Boh.* klauza cieżnina n. p. morska). Nawet z za klauzury panienki wykradają. *Teat.* 21, b, 61. (z klasztorów). — § b) Klauzura u ksiąg. *Cn. Th.* *die Klausur, der Beschlagnahme an den Büchern*. Klauzury do ksiąg robił w wolnych godzinach. *Birk. Sk.* 31.
- KŁAWA**, y, ż., z *Łac.*, maczuga, *die Keule*. Herkules ponaszpiławszy bodnych w kławę głogów, Nemejskie z strachu uwalnia koszary. *Mon.* 71, 154. — §. Buława, *der Kommandostab, Feldherrnstab, das Feldherrnkommando*. Jemu tylko tryumfy a hetmańskie kławy w myśli były. *Tward. Misc.* 44. cf. 47. (ob. Buławnik). On piastował polną kławę. *Chrośc. Fars.* 156. Tyle narodów chce mieć pod swą kławę. *Chrośc. Luk.* 206.
- KŁAWIATURA**, y, ż., u organów, u regała, tanienty. *Cn. Th.* *die Tastatur, die Clavier*. Kławiatura u instrumentów muzycznych bywa dębowa... *Kluk. Rosl.* 2, 160. **KŁAWICYMBAŁ**, **KŁAWICEMBAŁ**, u, m., (*Ital.* clavicembalo; *Bosn.* klavocimbao); instrument muzyczny, *das Clavier*; *Ross.* клавиинъ. Metr kławicembału dopiero co z nią zaczął godzinę. *Teat.* 14, 49. Manualna muzyka, t. j. pandora, lutnia, teorba, arfa, cytara, przy nich kławicymbału. *Warg. Wal.* 306. Kławicymbały, szpinety... *Petr. Pol.* 2, 325. **KŁAWICYMBALNY**, a, e, *Clavierin, Flügel*; *Ross.* клавиинный. **KŁAWIKORD**, **KŁAWIKORT**, u, m., mniejszy od kławicymbału instrument muzyczny, *das Clavier*; *Vind.* klavir, orgle na zhepizhe, zhepizhne orgelze; *Ross.* клавикордъ. Wyżej brał na oktawę kławikordu. *Mon.* 65, 521. Granie kławikordów. *Spicz.* 187. Gdybym ją uczył grać na kławikorcie, byłoby dla mnie ukontentowaniem, prowadzić palce jej subtelne po klawiszach. *Teat.* 9, b, 38. **KŁAWIKORDOWY**, a, e, *Ross.* клавикордный, *Clavier*. **KŁAWISZ**, a, m., tanient kławikordu, kławicymbału, organów etc., *der Clavier eines Claviers* u. f. w. Zaraz siadł przy organach, i rusza kławisz. *Weg. Org.* 3.
- KŁĘBEK**, bka, m., **KŁĘBECZEK**, czka, m., *demin. nom.* kłęb; (*Boh.* klaubek *articulus*), klubko, klubicko; *Sorab.* 2. klubaschk, klubk; *Vind.* klupka, kvonzh, kvonzhizh; *Croat.* klupko, klubchêcze; *Dal.* klubko, klupasce, navojak; *Hung.* gombalyag; *Rag.* klupko, namotak, klupasce, navojak; *Ross.* клубокъ, клубочикъ, клубчище); ein Knäuel; nici w kulkę zwinięte. *Hipp.* 2. Przyjdzie wic po nici kłębki. *Pot. Syl.* 263. Po nici kłębka dojdziesz. *Cn. Ad.* 894. *die Spur verfolgen, dem Faden nachgehen*. *Lub. Roz.* 100. A już też po długiej nici kłębka będziemy dochodzić. *Stryk.* 72., *Slov.* po niti klubka dogdêš. Po nici zdradnej Doszedł kłębka Tezeusz pięknej Aryadny. *Tward. Wł.* 26. Wszystkie snuje się jak z kłębka. *Teat.* 28, b, 18. (idzie smarownie, udaje się, zdarza się wyśmienicie, nie urywa się, gładko; cf. mydło). Ostatni sposób Jowisa deszcz złoty; Szło mu jak z kłębka; pękały strażę. *Kniaź. Poez.* 1, 91. Choć się bez związku co, bez kłębka snuje, Przeciż gmin pewne rzeczy prorokuje. *Zab.* 14, 158. Wszystko jak z kłębka wywinę, i całą historją powiem. *Teat.* 28, 52. (ciągłym pasmem wyluszczyć). Zbierz to na kłębek. *Past. Fid.* 128. (do kupy razem). **KŁĘBIĆ** cz. niedok., w kłęb zbierać, *knäueln, in einen Knäuel winden*; *Vind.* kvonzhiti, nakvonzhiti; *Eccl.* клублю, клубю, клубомъ чиню. Kłębić się *Ross.* клубиться, клублюсь; kłębiący się kłębujący się. **KŁĘBOWATY**, a, e, — o *adverb.*, na kształt kłębka, *knäuelartig*; *Ross.* клубоватый sferyczny; *Eccl.* пидлоокруглый, на мяч или клубъ похожий круглостю. **KŁĘBUSZEK**, szka, m., kłęb-
beczek, ein Knäuelchen. *Tr.* kielek, ein kleiner Stein. Naj-słabsze ziółko, najmniejsze warzywko, zawiera w swym kłębuszku ziarno, a w nim plód tego wszystkiego, co potym wybuja w najwyższe szczepy. *Zab.* 6, 109. **MINAS.** **KŁĘBNY**, e, e, w kłęb się zwiijający, *sich ringelnd, schlangelnd*; (*Boh.* klaubnj *articulatus*). Ziemię swym jadem kłębne stroszą źmije. *Hor.* 2, 357. *Min.* cf. wężykowaty.
- KŁEĆ**, i, ż., (kletka *demin.*) — (*Boh.* klec klatka, *stiva*; *Vind.* klet, hram; *Croat.* klet - pivnica; *Eccl.* клѣтъ; cf. *Graec.* κελύς; cf. klecić, cf. kleić, cf. klatka); klejone z gliny budowanie, lepianka, ein Leimhaus, von bloßem Leime zusammen gefleht. (cf. lamus). Kleć, budowanie wystawione na czas. *Włod., Cn. Th.* Z pustej kleci, sowa wyleci. *Pot. Jow.* 26. Jeśliby kto u kogo złożył w kleci, albo

w jakim schowaniu, rzeczy swe... *Stat. Lit.* 272. Nie dopuścił w domu swym kradzieży szukać, kleci i inszego domowego schowania nie otworzył. *ib.* 403. (cf. kleta). *Fig. tr.* Rzeczy źle z sobą się wiążące, mowy nie klejące się, gdzie jedno drugiego się nie trzyma, *Stümperey, Glendigkeiten, Erbärmlichkeiten, Geschwätz.* To on tu na podparcie swojej kleci przywiódł. *Pim. Kam.* 234. Czemuż go straszne mary tak napastujecie? Przyjdźcie rozkoszne klecie! abyście mu snudy Wątek domowych swobód i przyjaźni czulej. *Przyb. Ab.* 140. t. j. sny, Träume.

KLECHA, y, m., klecha, mazgaj. *Ern.* 1155. partacz. *Tr.* ein Sudler, ein Pfuscher, ein Stümper. — §. Szczególn. contentim mistrz szkolny na wsi, bakałarz na wsi. *Dudz.* 41. ein Dorfschulmeister, (cf. Glöckner, Küfter). Klecha scholasticus. *Zygr. Pap.* 199. Nie było tam komu godziny odprawować, gdzie przy jednym księdzu jeden tylko klecha bywa. *Pim. Kam.* 305. Kiedy słowik zaśpiewał czysto, Zgasł jak klecha przed organistą, Gil w swym krasnym odzieniu. *Nar. Dz.* 3, 204. Kilkadziesiąt ubogiej lat był służą fary, Tu umarł, tu pogrzebion klecha leży stary. *Pot. Jow.* 95. Czasem i klecha Salomonem bywa między ratajami. *Zab.* 12, 84. Klecha najmędrszy między ratajami. *Mon.* 71, 549. — *Prov.* Ciężki z kaleki pan, z klechy pleban. *Fred. Ad.* 26. (cf. sowa, gdy zjastrzbieje). KLECHDA, y, ż., *Chlechda znaczy tradycya; słowo to nietylko w północnych pisarzach dostrzedz można, ale *Macpherson* w wydaniu, *Denis* w tłumaczeniu *Ossyana* używa. Kiedy jak wiadomo, ch brano za k, chlechda brano za klechda. Klektanie starych bab, jeszcze do tych czas jest znane za tradycya. W tragedyi piérwszej w *Polszcze Pamela* za *Zygm.* I. wydrukowanej, mówi *Pamela*: „klechdy starych bab nauczyły, jak lubowników przez powietrze sprowadzać”. *Czack. Pr.* 1, 12. (cf. *Carn.* klék = schadzka czarownice), eine (alberne) Tradition, cf. klatka = plotka, etwaś *Erdbühnen, Componirtes, eine Zabel.* Klechdy czyli podania albo tradycje przenosiły sławo, obyczaje i rozkazy przodków. *N. Pam.* 6, 300. KLECHOWSKI, a, ie, od klechy, schulmeisterlich; szkolny, kwartałowy. *Cn. Th.* cf. żakowski.

KLECIC, ił, i, cz. niedok., uklecić, sklecić dok., sklecać, §. a) jako tako polepić z gliny, jako tako budować, (cf. klej, kletka, kleć), *Schmühten bauen, schlecht, elend bauen; Ross.* зботать. Wiele tylko z piany a słomy kleci, a bardzo mało z trwałej a twardej materyi budynki stawia. *Kłok. Turk.* 143. Kto muruje, buduje; kto z drzewa kleci, ogień nieci. *Cn. Ad., Rys. Ad.* 29. — §. b) ogólnie: kleć, partolić, robić, składać mizernie, stümpern, pfuschen, zusammen basteln, mit Mühe und Noth zusammen bringen, zusammen flecken. Klecić, mazgać, judeln. *Ern.* 1155. Pracuj, kleć w dzień i w nocy, człecze niespokojny, Kryśląc w głowie z tych trudów zyski coraz nowe. *Nar. Dz.* 1, 193. Z komora prędko sobie słonia ukleci. *Birk. Kaz. Ob. K 2 b.* Ministrowie wasi tę wiarę wam uklecieli. *Birk. Ex.* 7. — Sny kleci Kassyan, a nie demonstracją. *Pim. Kam.* 2. (baje, plecie, bzdurzy). ob. Kleć. Jest to na jawie marzyć, co się frasować snami, które się w nocy kleciły. *Zab.* 5, 145. Sądzilem, że mi sen coś

kleci. *Teat.* 43. b, 61. *Drozd.* Pokój, kiedy się jakkolwiek skleci, nie trwa więcej, tylko ile trzeba do odechnienia. *Ustrz. Kr.* 1, 165. Co ta baba kleci? *Kniaź. Poez.* 2, 235. baje, plecie, waś śmwał się? I to, co teraz ode mnie czytasz, przyznam ci się szczerze, Ledwo myśl gwałtem skleci na papierze. *Zab.* 15, 355. Czytał sklecone od siebie wiersze, które chciały być miłosne. *Mon.* 65, 523. Uklecił kilka dziesiąt wierszyków. *Xiadz.* 56. Wierszyki kleci staroświeckim gustem. *Mon.* 70, 2. Jak to ciężko dyskursu klecić, kiedy kto nie-szczerze gada? *Teat.* 10, 52. Słowacy na miejsca Wandalów nastąpiwszy, tak dalece języki pomieszali, że z onych dwu trzeci sklecieli. *Krom.* 11. Z małych się rzeczy wielkie sklecają i wnoszą. *Kras. Sat.* 47. — Grunt kładzie w słowach, w rzeczy kleci. *Mon.* 71, 796. (bzdukrzy, bałamuci) — §. Klecić fiz.: płodzić, erzeugen, zeugen. Po płodzie baran może być poznany, jeśli cudne baranki kleci. *Cresc.* 559. KLECIBAJA, KLECIBAJKA, i, m. et ż., bajarz, bajarka, co baje, baśnie rozsiewa, ein Zabelhans, masc. et fem. Pospółstwo nazywa tego Jmści klecibajką. *Teat.* 28. b, 65.

Pochodz. kłec, kleta, kletka, klecha, naklecić, poklecić; klatka, klateczka, cf. kleci, klój; cf. pleść, plote. KŁĘCZALNIK, a, m., miejsce do kłeczenia, ławka, gdzie się kłeczy, der Sniebstuhl, die Sniebank, Betsbank; (*Rag.* kłecionih, kłeczalo; *Vind.* kłeczalu, pruka; *Croat.* kłeczalo; *Slav.* kłecalo). W kościele znalazła dla siebie osobny kłeczalnik. *N. Pam.* 9, 269., *Boh.* kłekadlo, kłekadko, KŁĘCZEN, cznia, m., §. a) człowiek kłeczacy, ein Snieender. Widziano męża jednego sędziwego nad obozem kłeczącego, widziany był ten święty kłeczeń od pięciu godnych wiary mężów. *Birk. Podz.* 9. Widział Kraków pośły Tatarskie; a oni kłeczniowie przed królem naszym pokoju żebrają. *Birk. Zam.* 55. — §. b) *Astron.* Pewne gwiazdy na niebie w figurę *Herkulesa kłeczącego* ułożone. *Dudz.* 41. daś *Sternbild*, der *finende Herkules*. Kłeczzeń i węzownik są gromady pewne gwiazd na niebie. *Otw.* 507., *Żebr. Ow.* 194. Nie daleko od głowy okrutnego węża, Widać żaloszny wyraz pokłękłego męża. *J. Kchan. Dz.* 3. Przy lewym kolaniu kłecznia lutnia zawieszona. *J. Kchan. Phuen.* 17. KŁĘCZKIEM = na KŁĘCZKACH, na kłeku = kłecząc, na kolanach, knieend, auf den Knien. *Włod.* Ledwie nie na kłęczkach cię o tę łaskę prosi. *Teat.* 7. b, 42. Na kłęczkach proszę o moment rozimowy. *ib.* 58, 125. Poważny starzec suwał się na kłeku. *Przyb. Luz.* 219. Na kłęczki = na kolana, auf die Kniee. Do nóg *Wenery* na kłęczki przypada. *Morszt.* 95. Rozum przed miłością na kłęczki upada. *ib.* 152. Kłęczkiem go położywszy = na kolana go postawiwszy. *Cn. Th.* KŁĘCZEC, ał, y, med. niedok. (Kłękać, kłękiwać *freq.*, kłęknąć *jedn.*; *qu. v.*), *Boh.* kłęciti, kłęceti, kłęcjm, kłęcjm; *Sorab.* 1. kłaczecz; *Carn.* kłezhim; *Vind.* kłezhet, kłezhim; *Rag.* kłęciami, kłeknuti; *Croat.* kłechati, kłechim; *Ross.* на колѣни становиться, стать; на коланach леżeć, auf den Knien liegen, knien. Kłeczwa (kłeczmy) przed dziećciem tym. *Groch. W.* 335. KŁĘCZENIE, ia, n., subst. verb., *Croat.* klechanye, daś *knien.* *KŁE-

CZYĆ *cz. niedok.*, skłęczyć *dok.*, (*cf. łak*), w kablak pokrzywić, zgiąć, frimmen, frimm beugen. Skłęczyć gałąź jak łuk, a drugi jej koniec tak ziemią przysypać. *Cresc.* 309. Koń mając grzbiet na dół skłęczony ku ziemi, w piersiach ma urazę. *Cresc.* 685. Skłęczy się jak łuk wypięty. *Cresc.* 510. NB. Pochodz. pod słowem: *klehać*.

KLEIĆ, **KLIĆ**, *ii, i, cz. niedok.*, skleić, ukleić, pokleić *dok.* (*cf. Germ.* kleben, kleiben; *Boh.* klišiti, klišim; *Morav.* klegim; *Slov.* sklegugi; *Sorab.* 1. kliyu; *Vind.* keliti, limati, popati, keljati, lipiti *ob.* Lepić; *Carn.* kliniti, klinem, limam; *Croat.* keliti, kelim, pāpam; *Dal.* lipim; *Ross.* клеить, клею, склеить, склеивать, уклеить, уклеивать; *Ecccl.* клею, склею; *cf. Gall.* coller, gluer; *Lat.* gluten; *Graec.* κολλᾶω, κολλῆ); §. 1) sklejać, klejem spajać, leimen. Jak naczynie stłuczone sklane kleić. *Sleszk. Ped.* 337. Fig. Rzucił gniew pusty, I z swemi usty Skleił pasterki usta pieszczone. *Zab.* 11, 268. *Zabl.* (połączył je ściśle). Dwoch myśli skleić z sobą nie mógł. *Teat.* 20. b, 108. — §. 2) *Transl.* Spajać, knować, snować, anzfűpfen, anzetteln, sűmteben. Kto wie, co fortuna klei. *Pot. Arg.* 82. — a) Kleić się *pr. et fig.* spajać się, zusammenbauden, sich zusammenkleben. Nasiona w ziemi obumierające i klijące się widzimy. *Żarn. Post.* 3, 748 b. Klejąc się już powieki na sen. *Ossol. Str.* 7. Mgła mi jakowaś ciężyla nad czołem, Oczy się razem skleily, zasnąłem. *Kniaź. Poez.* 2, 80. Rzeki te mile szemrząc, me na sen sklejają powieki. *Zab.* 9, 201. *Koss.* — b) Zgodnie się wiążąc, snować, zusammen hängen, zusammen passen, bündig seyn. Bajka to jest, ani się może kleić ładem. *Pot. Poc.* 365. Rozmowa ich nie bardzo się kleiła. *Nieme. Król.* 4, 135. Cokolwiek nie klejącego się *Ross.* несвязица, нескладица. Nie sklei się to. *Cn. Ad.* 25. (z piasku bicz nie będzie). — §. Powodzić się ciągle, anhalten glűcken, gebeihen. Niedobrym świecie się szczęścia kliją. *Sk. Kaz.* 150. Wszystko się klei i pomyslnie dzieje. *Past. Fid.* 92. Ach! nie klei mi się, zginąłem. *Teat.* 27, 144. Jak się tam klii to wesele córki Pańskiej? *Teat.* 6. b, 42. **KLEICIEL**, *a, m.*, lepiciel, klejący co, *der Feimer*; *Croat.* kelitel; *Dal.* lipitel, szkialacz; *Ross.* клеищикъ. *W rodz. żeńsk.* **KLEICIELKA**, *i, propr. et fig.*

KLEJ, ***KLJ**, *eju, iju, m.*, *Boh.* klij, kleg, klij; *Sorab.* 1. kliy; *Carn.* kleg, klegje, lim, glejk; *Vind.* kelje, kley, klegje, vot, votilu, lim; *Croat.* kelje, pāpa; *Dal.* klia, lip, lipnicza, szarokssa; *Bosn., Rag.* klia; *Slav. m̄az*; *Ross. et Ecccl.* клѣи; *cf. Germ.* klej; *Inf. Sax.* flegg. *Holl.* kley; *Gall.* colle; *Graec.* κόλλα, κολλῆ, *cf. γλῆα*, *glej. *Brzost. Duch.* 105. §. 1) lep do spajania czyli klejenia służący, *der Feim*. Z chrzastek i żył bydlęcych gotują klej stolarzom potrzebny. *Kluk. Zw.* 1, 259. Koszyczek wzięwszy, obmazała go klijem a smołą. 5 *Leop. Exod.* 2, 3. (*oklignya *gi i zasmoliła. 1 *Leop.*). Ustowy klej. *Łesk.* 116. M̄undleim. Klej ziemny, smolny, żydowski. *Syr.* 541. Ердрецъ, Judenleim, Judenp̄ecъ. Klej ognisty, mokry, rzadki. *Cn. Th.* Raphta, Bergöl, (*Sorab.* 1. wiszelna lina; *Carn.* ogrilza, pilpóh). Klej złotniczy, używany do malarstwa i lekarstw. *Ład. H. N.* 71. szefer-

gryn, *der Feim der Mahler*, Goldleim, *Carn.* skokóvněk, shokovt; *Ecccl.* златоклей. Klej albo liposok, gummi. *Sienn.* 222. Baumharz, Gummi. *Comp. Med.* 552. Klej roślinny, mucilage. *N. Pam.* 6, 316 et 320. Klej, część roślinna, z wodorodu, kwasorodu i węgla złożona. *Śniad. Chem.* 351. Klej rybi - karuk, Fischleim, Haufenblase. Klej ryb, gdy się trą. *Cn. Th.* Fischlaich. Klej żabi - krzek, Froshlaich. Fig. Kliju, dla boga, kliju do tego kazania, Zwiąż kto tę miotłę witką. *Opal. Sat.* 166. *cf.* nie klei się; *cf. cegła bez wapna*. — §. 2. Czasem się koniom na wierzchu u samego kleju kopyto rozpada wzdłuż ku połowicy kopyta. *Hipp.* 122.? — **KLEJEK**, **KLIEK**, *eika, m., dem. nom.* klej, *der Schleim*. Niektóre rośliny, gdy się wodą polewają, albo z nią gotują, znaczną jej ilość lipką czynią, bez znacznego jednak jej zafarbowania, albo nadania onej smaku; taka woda staje się potem istotą półpłynną, półprzeźroczystą, trzęsącą się, nazwaną klejkiem, mucilago. *Kruml. Chy.* 167. Klejki z krupek jęczmiennych, Gerstenschleim, z grucy owsianej, Haberschleim, dają się chorym do picia. *Krup.* 5, 706. (*Bosn.* inkase). Kleik z prosa, Hirschesleim. *ib.* 53. Zoładek, co staremu strusi służył zdawna, Teraz mu klejek, rosół, ptyzana niestrawna. *Zab.* 8, 390. **KLEJENIE**, *ia, n., subst. verb.* kleić, daß Feimen, kleben. **KLEJKI**, *a, ie*, — o *adverb.*, *Ross.* клейкий, lipki, fleberig, leimig. Trzyma ptaszynę lep klejki, silniejszy od niej. *Toł. Saut.* 65. **KLEJKOŚĆ**, *ści, ż.*, *Ross.* клейкость. Sok w niektórych roślinach ma cokolwiek więcej klejkości, mucilago. *Bot. Nar.* 24. Feimigkeit, lipkość. **KLEJKOWATOŚĆ**, *ści, ż.*, flegma, smarki. *Perz. Cyr.* 1, 159. *Perz. Lek.* 188. Schleim. **KLEJONY**, *a, e, part. pass.*, sklejony *dok.*, geleimt. — §. Klejem napuszczany, klejowy *n. p.* papier pisarski, na którym pisać można, plantiertes, geleimtes oder Schreibpapier, *oppos.* wodny czyli drukowy, Druckpapier. **KLEJOWATOŚĆ**, **KLEISTOŚĆ**, *ści, ż.*, *Boh.* klijowatina; *Ross.* клейкость; *Ecccl.* лепкость, глеватость, вязкость; lipkość, flebriges Wesen, die Klebrigkeit, *der Schleim.* *cf.* klejkowatość. W roślinach kleistość viscositas, sok gęsty kleisty. *Jundz.* 2, 46. Wyciąganie kleistości ze zwierząt, gelatinarum extr. *Kruml. Chy.* 170. Klejowatość mączki. *N. Pam.* 6, 308. **KLEJOWATY**, **KLEISTY**, *a, e*, **KLEJOWATO**, **KLEISTO** *adverb.*, *Boh.* klijowaty; *Slov.* klegowaty; *Sorab.* 1. klijitē; *Ross.* клейкий, клеекъ, клейный, кленстый; *Ecccl.* клееватый, клееный, ползкий, вязкий, липкий; od kleju ledajakiego. *Cn. Th.* leimicht, flebrig. Klijowate gliny. *Otw. Ow.* 621. *Brzost. Duch.* 120. — §. Od kleju drzewnego. *ib.* harzig, Gummi, żywiczny. — §. Klejowaty *impr.*, gęsty, biś. Klejowate piwo. *Tr.* Klejowate mięso, klejowata pieczenia, żyłowata, niekrucha. *Tr.* zabeß Feistf. — §. Kleisty, do klejenia, leimt zu leimen. Niekleisty, nie do klejenia. *Cn. Th.* 503. **KLEJOWY**, *a, e*, z kleju, Feim. *Boter.* 31. *Ross.* клеильный. Klejowy papier - klejony, geleimtes Papier. Z kleju drzewnego, żywiczny, harzig, gummig. Klijowny. *Sak. Probl.* 33.

Pochodz. *kleić*, *klejek*, *klejowatość*, *kleistość*, *klejowy*, *kleisty*; *niekleisty*; *dokleić*, *nakleić*, *nadkleić*, *okleić*, *do-*

kleić, pokleić, przekleić, przykleić, skleić, wkleić, wykłać, zakleić; (Ross. клеенка серата).

KLEJNOT, u, m., **KLEJNOCIK**, a, u, m. *dem.*, *Boh.* klejnot, klnot; *Croat.* kineh, blago, smuk, gyungy; *Hung.* gyóngy; *Vind.* dragustvu, dragotinstvu, blagotina, blagust, kinzh, dragi kameni, koraule; *Eecl.* узорочие; *Ross.* драгоценная вещь; z *Niem.* daß Kleinod; 1 a) ochędostwo kosztowne bądź z drogich kamieni; bądź z kruszców drogich. Przez klejnoty, kamienie drogic i prawdziwe perły rozumieją się czasem też i granaty, korale i inne do stroju przeznaczone kosztowności. *Gal. Cyw.* 2, 209. Klejnoty do nadzwyczajnej ceny wyniesione, są to kamienie różnego koloru, bardzo wielkiej twardości, umiejętnie szlifowane, jasne od siebie rzucające promienie. *Kluk. Kop.* 2, 21. kostbare Edelsteine. Do klejnotów też należą łańcuch złoty, manele, nausznicza, pierścieni, zaponka, naramiennik etc. *Cn. Th.* Dam jęj sreberka, dam jęj klejnociki, Wraz do szkatułki mieć będzie kluczyki. *Teat.* 10. c, 38. Bym miał, nie wiem jaki drogi klejnot, i ten bym darował. *Groch. W.* 372. Klejnot z Niemieckiego (Klein mały) mała potrzeba, że mała potrzebne te skarby. *Dwor. J.* 3. — *Fig.* Rzecz bardzo kosztowna, eine große Kostbarkeit, ein Kleinod. Najdroższy Klejnot białej płci, wystyd. *Budn. Ap.* 142. Monarcha nie powinien powierzać drogiego klejnotu powagi swojej tylko tym, coby go na jego sławę zżywali. *Kłok. Turk.* 32. Akademia Krakowska, zacny klejnot korony Polskiej. *Falib. Dis. L.* 3. Rola klejnot drogi, Kto jej umie pilnować, nie będzie ubogi. *Jeż. Ek. B.* 4. Dobranoc, mój klejnociku. *Teat.* 55. d, 18. (moja perelko, rybko). — b) Kamień drogi z herbem rznietym, sygnet, pieczętka, der Pestschierring, ein Edelstein mit dem darauf eingegrabnen Wappen. Padniewski Akademii Rzymskiej zostawił klejnot swój, którym listy pieczętował. *Warg. Wal.* 7. — c) Herb, daß Wappen. Jagiełło nadał Litwie klejnoty Polskie, co zowiemy herby. *Biel. Kr.* 271. Balduin używał klejnotu, który zowią Ramult; ma ten herb pięć róży białych. *ib.* 84. — 2) U armaty pierwszy na przedzie kraniec zowie się klejnotem. *Archel.* 3, 60. der erste Reif vorn an einer Kanone. **KLEJNOCIC** się, *recipr.*, pieczętować się, herbu jakiego w pieczęci używać, im (Siegel) Wappen führen. Polska orłem się klejnoci. *Nies.* 1, 3. **KLEJNOTNY**, i. q. herbowny. *Nies.* 1, 69. Wappenbruder, der zu einem Wappen gehört. **KLEJNOTOWY**, a, e, od klejnotu, Kleinodien. *Eecl.* узорочный.

KLEK, u, m., kozica. *Cn. Syn.* 135. bura, buris, drzewo u radła krzywe; samorodne albo uczynione, we śrzodek jego wprawione bywa ciężadło t. j. dyszel, a w końcu radlica. *Urs. Gr.* 389. die Flugstertze. *Boh.* kleč stiva. — \S . Gatunek ptaków, ein gewisser Vogel. Trzcinne kłeki, z szkodnemi nikomu dzierzbanami. *Banial. J.* 3 b.

na KLEKU, na kłęczkach *ob.* Kłęzcęć, kłęczki. **KLEKAĆ** *intrans. cont.*; Kłękiwać *czestoil.*; Kłęknąć *jednol.* ukłęknąć *dok.*, ukłękać *kontyn.*, *cf.* kłęzcęć; (*Boh.* klečiwati, klečeti; *Sorab.* 1. klaknuč; *Vind.* klezhet, poklekni, dolpoklekni; *Croat.* kleknuti, poklekam; *Rag.* klęknuti, klęciati; *Bosn.* kleknuti; *Ross.* пасть на колѣни,

коленна приклонить, *cf.* kolano); padać na kolana, auf die Kniee fallen, hinfallen, nieder knien. Turczyn kłęka na modlitwę, choć też na miejscu nie bardzo chędogim. *Kłok. Turk.* 192. Na kolana przed nim kłękiwał, gorąco boga błagając. *Birk. Dom.* 87. Kłękiwał, a modły sprawował. *Chodk. Kost.* 39. Ukłęknij na kolana. *Teat.* 33. b, 92. Do twoich nóg ukłękam. *Birk. Dom.* 129. Ukłękając przed nim na kolana, najgrawali go. 1 *Leop. Math.* 27, 29. (ukłękając. 3 *Leop.*) Kłękam na swe kolana do ojca Pana naszego J. C. 1 *Leop. Efez.* 3, 14. (modłę się kłęcząc). Ukłękły, pokłękły *partic.* kłęczący, n. p. Żalony wyraz pokłękłego męża. *J. Kchan. Dz.* 3. Wól ukłękły, gwiazdozbior. *ib.* 20.

Pochodz. kłęczęć, kłęczkiem, na kłęczki, na kłęczkach, nakłękać się, okłęknąć, przykłękać, pokłękać, ukłękać. **KLEKOTAĆ**, ał, a, *et* klekoce *intrans. niedok.*, brząkać, glegotać, *cf.* blekotać, bełkotać; flappern. (*Boh.* kłektati, kłektati, kłepati, (klok klask językiem); *Slov.* klekocem; *Vind.* klokotati, klokozhem; (*Rag.* klikovati dicere, glogotati o indykach glegotać; *Ross.* кликать кризчець, *Eecl.* клокочу, хлохошу; *Graec.* κοχλάζω bullio). Bociany nosem kłektowały. *Banial. J.* 3 b. Bocian kłecocym sobie nosem klaszał. *Otw. Ow.* 218. (kłektającym). Pyszczółki pōty klekocecie, Aż snem od was związany Spi człek, jak zarzeczany. *Groch. W.* 353 t. j. brzęczycie, sumfen. Kłektotać, (*cf.* kłektac), świegotać, paplać, plappern, schmattern. *Vind.* keklat; *Carn.* keklam; *Ross.* калякать, тороторить; *Croat.* cheplyuszkati. **KLEKOTKA**, i, ż, brząkadło, grzegotka, die Klapper. W wielki piątek nic u nas nie słyhać, okrom niewdzięcznego głosu rzegotek i kłektok. *W. Post. W.* 254. Kłektoki wołom przywiązują, sosnowe, dębowe, olszowe. *Kluk. Rosł.* 2, 160. Ptaki zapłaszają kłektokami albo kołatkami. *Cresc.* 600. Płaczącym dzieciom dajemy jakółka abo kłektoki, aby się bawiąc niemi umilkły. *Petr. Pol.* 451. Sinderflapper. Wielomowny, świegotliwy, jak kłektok. *Cn. Ad.* 1116. — zład *Fig.* KLEKOT, KLEKOTACZ, a, m., blatero, wielomowny, kłektot, niektórzy mówią. *Macz.* ein Schwäpfer, ein Klappermaul, ein Klapperhans. *W rodz. żeńsk.* **KLEKOTKA**, i, baba świegotliwa, eine Schwäpferinn. *Dudz.* 22 et 41. Kłektacz uporny, i sobie wzgardzenie i ludziom zatrudnienie rychlej zjedna, niż co dobrego. *Rej. Zw.* 139 b. Kłektot nadęty. *Smotr. Lum.* 25. *Slov.* kłewetny dicax; *Vind.* keklazh; *Carn.* kłepétavz, jezavez; *Croat.* czakolim, klafurim; *Ross.* буесловецъ, болтунь f. болтунья. \S . *botan.* Kłektoka, kłekoczka, ziele n. p. kłekoczkowe paciórki. *Teat.* 32. b, 11. *ob.* Kłokoczka. **KLEKOTANIE**, ia, n., *subst. verb.*, brząkanie, daß Klappern, Papeln, Plappern, daß Geplapper. (*Boh.* gekot, klokotem woda wře, glegoce); *Ross.* каляки, тороторка. Niech dyabli wezmą to kłektanie; czyż już i czterech wierszy spokojnie napisać nie można? *Teat.* 7. d, 5. *Czart.* **KLEKOTLIWY**, a, e, — ie, *adverb.*, kłecocący, flappern, schmattern. Bocian kłapający nosem kłektoliwym. *Żebr. Ow.* 139. 1. **KLEKTAĆ**, ał, kłecce *cz. niedok.*; contracte zamiast Kłektotać; \S . 1) brząkać, świegotać, flappern, plappern, schmattern. (*Boh.* et *Slov.* kloktati garga-

ryzmować, kloctačka gargaryzm; *Rag.* kliknuti - przemówić; *Ross.* клегтать, клегчы o orłach, krzyczeń). Klekce jak bocian. *Rej. Zw.* 62. Pijany raz zamruczy, a drugi raz szepce, A czasem jako bocian zjadłszy żabę klekce. *Rej. Wiz.* 30 b. Mniszka sama nie wie, co jako kaczką klekce. *ib.* 39. Godny, aby klektał w szpitalu między swarliwemi baby. *Nar. Dz.* 3, 116. Klektał pleban modlitwy strzeliste. *Węg. Org.* 3. *Fabulor,* baję, klekce o kim. *Mącz.* Drwie z bajek, co je klekca od powicia świata. *Zab.* 11. 388. *Zabł.* Klektanie starych bab jeszcze do tych czas jest znane za tradycją. *Czack. Pr.* 1, 12. (ob. Klechda; cf. oklektać, oklektany). Kto milczeć nie chce, ten próżno klekce. *Rys. Ad.* 30. — 2) Niech rękoma spolem klekca. *Wrob.* 230. *plaudent manu,* klasną, kleszczą, in die Hände klatschen.

2. KLEKTAC, ał, a, cz. *niedok,* z *Niem.* kleŃen; 1) pomażać, powalać. *Tr.* bejudeln; uklektać się - powalać się. *Tr.* 2) Klecić, ladajako budować. *ib.* leicht und schlecht bauen.

KLEŃ, ia, m., KLEŃIEC, ńca, m., (*Etym.* klin); ryba biała, klinowata, długości ćwierci łokcia. *Kluk. Zw.* 3, 180. *cyprinus alburnus,* ein Weißfisch, der Gangfisch, die Blide. *Ład. H. N.* 71. Kleniow tu niemasz, ale są jazwice. *Mysl. F.* 2. Kontent, gdy ma płociec, kleńca, szczukę, lina. *Klon. Fl. A* 3. *Croat.* klèn riba - capito.

KLENINA, y, ż., klonowe drzewo, Maszholderholz. *Torz.* 3. KLEPA, y, ż., zelżywe słowo: kobieta szeptuch, świnia, niechlujna, nieochędożna, eine Schlampe, Schlampampe, Schlumpe. (*Boh.* Klepna garulla). Oboje beszta; tamte klepą zowie, Tego też także jakoś, co zła ślina powie. *Zab.* 9, 66. *Iżycz.* — Klepa, krowa gnuśna, ocieźłała, eine faule träge Kuh. — 2) Niech będą klepa, mańkut, byle tylko głowa zdrowa była. *Jak. Baj.* 32.

KLEPAĆ, ał, a, cz. *kont,* klepie *niedok,* naklepić, uklepić *dok,* 2. 1. a) płaskać, czym płaskim uderzać, (*Germ.* klappen); mit etwas flachem aufschlagen, klopfen. (*Boh.* klapati, klapnauti, klapł ob. Klapać, klapati, klapawóm, klapati, bauchati, bauchnauti cf. buchnąć; *Slov.* klopám; *Sorab.* 1. klappacz, klapacz, klapu, klapem, kwapu, kwapem; *Vind.* klepati, oklepati (oklopiti - w pancierz uzbrajać); *Carn.* klepsti, kleplem, klepezhem, skleplem, sklepujem, (klepam, klenkam *per ictus campanam pulsare*); *Rag.* klappati, klepetatti; *Bosn.* klepetati; *Croat.* klepetati, klepechem, klopám; (*Hung.* kalapás - młot); *Ross.* хлопнуть, хлопать bić, trzaskać cf. chlór; *Eecl.* хлопати, kleпаю, kleплю, звоню dzwonić, w deskę bić, zład kleпало, било [dzwonek 2] przed wynalezieniem dzwonów dawano znak do kościoła biciem w deskę. *Sk. Dz.* 626). (cf. *Graec.* κολάπτω; *Arab.* قرقق; cf. *Lat.* colaphus; cf. kłopotać). Chceć się widzę żartowania, Więc cię za to reka klepie. *Past. Fid.* 129. Klepie go w ramię. *Teat.* 36. c, 51. Klepie mu paluszkami po napuchłych wargach. *Zab.* 15, 194. *Nagl.* Klepie lubieżnie krasne twarzy jego wdzięki I głaszczę je ceckaniem pożądlivěj ręki. *Zab.* 12, 520. *Nar.* Za głowę się chwytal, i w czoło klepał. *Mon.* 71, 45. Kosę klepać, szurgać, die Sense dengeln, durch das Hämmern mit dem Dengelhammer schärfen.

Widzę, jak on tam na mnie kosę klepie. *Pot. Arg.* 598. Ziemię klepać - ubijać ziemię na klepisko. *Dudz.* 41. die Erde ober den Boden gleich stampfen. Chaty ze słomy i ziemi uklepane. *Pam.* 83, 635. (uklecone). Srebro cienuchno uklepane. *Sienn.* 605. Naklepali blaszek złotych, i nastrzygli z nich nici. *Bibl. Gd. Exod.* 39. (nabrejtowali. *Radz.*) — b) Klepać (*Boh.* klepati *garrire*), klektać, świegotać, plappern, schwaŃen; (*Carn.* kláfam; *Dan.* klasse; *Germ.* klaffen, Gekláffe; *ap. Nothker.* chlafot - wrzawa; *Slov.* klewetný świegotliwy; *Ross.* взкленать что на кого potwarzać, obmawiać). Aż do uprzykrzenia będzie mi klepał. *Tr.* Klepał głowę swemu panu, i mózg mu suszył. *Teat.* 24. b. 40. męczył go, suszył mu głowę, er machte ihm den Kopf warm. Chciał mi o to klepać; ja mu nie odpowiedziałem. *Szczerb. Sax.* 217. głowę mi suszył, przykrzyć mi się. (cf. kłopotać). Klepie nowiny. *Tr.* — c) *Fig.* Klepać biedę etc., ciągnąć biedę życie, ein elendes Leben führen, Noth leiden. Kto nic nie umie, czasu przygody musi biedę klepać. *Budn. Ap.* 24. Nędzę będzie klepał. *Leop. Prov.* 22, 16., (zubożeje. *Bibl. Gd.*). Mogąc się mieć dobrze, nędzę klepie. *Cn. Ad.* 459. (ma, a nie zażyje). Cierpliwie biedę klepię, bom zaraz od młodu przywykł do niedostatku, niewczasu i głodu. *Tręb. S. M.* 61. Niech nędzę klepie, niech usycha w głodzie. *Pot. Syl.* 22. *W. Post. W.* 3, 57. Żyjąc tak tedy długo hultajkę klepałem. *Teat.* 30. b, 57. — 2) Żeby klepie zmyśliwszy zimnicę. *Zab.* 2, 232. *Nar.* klapie, er flappert mit den Zähnen. KLEPACZ, KLEPAK, a, m., zła moneta miedziana, eine schlechte Kupfermünze. Gdyby kto sztukę wynalazł, żeby klepacze i szeleżyska na lepszą przemienić monete. *Haur. Sk.* 90. KLEPADŁO, a, n., czym się klepa, kłoc, kula do ubijania ziemi, brogów, sąsieków, ein Stampfer, Klopfer; die Patzke, der Pauschel, der Teunenschlägel. *Boh.* klepadło, klepač, klepačka, kłapec; *Sorab.* 1. klepak, klapaz, kłapa, placza-wa; (*Sorab.* 2. kłapaz młot); *Carn.* klepétula, kłepavnek; *Vind.* klepetalla, klepi, klepansku orudje; *Bosn.* klepetallo, klepesallo, fricjaglika; *Croat.* klepetalo, kłopotecz; *Ross.* убивалка; (*Eecl.* клепало, било, w szczególn. кампанъ, колоколъ dzwon, deska w którą przed używaniem dzwonów bito, na znak do kościoła). Klepisko gliniane jak najrówniej uklepić trzeba klepadłem. *Kluk. Rośl.* 3, 225. *Slov.* kyganice, kteraž podlahu neb humno nabjeggi. — 2) Klepadło, osółka lub młotek od klepania kosy, der Dängelstein, Dängelhammer. Do żniwa potrzebne są sierpy, kosy, klepadło do kosy. *Haur. Gos.* 22. — 2) Cokolwiek kłapa, grzegotka, etwas Klappern-deß, eine Klapper. Wąż ten w ogonie nosi dzwonek czyli klepadło, albo kołatkę. *Chmiel.* 1, 600. Klepadło, dzwon zły. *Dudz.* 41. eine schlechte elende Glocke. KLEPARZ, a, m., 1) przedmieście Krakowa, sławne targami. *Dykc. Geogr.* 2, 51. i błotem, eine Vorstadt von Strauß. Słudy jego swawolnie na Kleparzu żyli, i pieniądze i barwy z siebie potyrali. *Petr. Ek.* 109. Chudzino z Kleparza, Niech ci bóg przysparza. *Rys. Ad.* 6. *alluzya ad phrasin:* nędzę klepać. — 2) Będzicie się chełpić z śkiełkiem swoim, z kleparzem swoim, z iskierką

swoją. *Bals. Niedz.* 101. KLEPARZANIN, a, m., mieszkaniec Kleparza, ein Einwohner vom Kleparz bey Straßau. *Stryjk. Henr. B.* 3. KLEPARSKI, a, ie, z Kleparza, Kleparz. KLEPISKO, a, n., ziemia uklepana, miejsce uklepane, bojowisko; na Rusi tok. *Włod.* die Scheunentenne, Dreifstentne. Klepiska, na których się młóci, w pospolitych stodołach dają się prosto wrot. *Kluk. Rosl.* 3, 225. Klepisko jak najtwardsze i najrówniejsze być ma, daje się abo z gliny, abo z drzewa. *ib.*, *Swit. Bud.* 22. Klepisko wysłane tarcicami. *N. Pam.* 17, 217. KLEPIEŃ, pnia, m., Ryba, którą zowią 'Las, podobna jest ku łososiovi; ale ma czelusę odspodnią zakrzywioną jako orzeł, a ma dziurę w niej, którą ciągnie pokarm w żywot. Mięso jej czerwone, i nie tak dobre jak w łososiu; po nazwemu zowią klepień. *Sienn.* 304. der Hasenlachz, ob. Klepiarż. KLEPKA, i, ż., KLEPKI, ek, plur., deski, które wybijają z mniejszych sztuk dębu, z których robią beczki i inne naczynia drewniane. *Ład. H. N.* 70. Klappholz, Faßtauben, Pipenstäbe, Pfeifholz; (*Carn.* dólga; *Slav.* dugga). Kleпки dębowe są jedne oxefłowe, drugie półoxefłowe; pławią je na belkach, balach etc. za granicę. *Kluk. Rosl.* 2, 178. (cf. wancos). fig. Pusta głowa, piątęj mu kleпки nie dostaje. *Teat.* 21, 166. nie wszyscy dóna, es ist in seinem Kopfe nicht richtig, er hat nicht alle fünf Sinnen. Znać po mowie twęj nierozsądnej, iż ci piątęj kleпки w głowie nie dostaje. *Teat.* 1. b, 57. Zgadłem, chaos w głowie, Za najlepszeby stała kropłe i ulepki Szłaga bednarska, bo mu brakuje piątęj kleпки. *Zabł. Zbb.* 99. Przydałyby się dla nich i kleпки. *Teat.* 33. d, 20. — §. Kleпка, kobieta świegot, plotka, eine Schwägerin. *Gil. Kat.* 221. KLEPKOWY, a, e, od klepek, Klappholz; klepkowy popioł, ob. Potasz. *Torz.* 218. KLEPNIARZ, a, m., piscanus ichthyopola, der Fischeverfänger. *Dasyp.* rybak, ob. Klepień.

Pochodz. doklepać, naklepać, oklepać, oklep, oklepiec, poklepać, przeklepać, przyklepać, rozklepać, uklepać; paklepie.

KLEPSYDRA, y, ż., zegar wodny abo piaseczny, eine Wasser- oder Sanduhr. Wszystko z czasem niewrotnym upływie, przepada, jako w znikomej piasek klepsydrze. *Zab.* 13, 416.

KLERYCKI, a, ie, od kleryków, duchowny, geistlich. Po klerycku adverb., nach Art der Geistlichen, po duchownemu, po księżemu, n. p. Głowa po klerycku golona. Tr. Klerycki stan albo KLERYCTWO, a, n., a) duchowny stan, der geistliche Stand. — b) collect. Klerykowie, die Geistlichen, die Geistlichkeit, die Klerisey, kler, *Ross.* клиръ; *Gall.* clergé; *Eccl.* клиричество, (dist. *Ross.* клиросъ, крылось chor kościelny). Módlmy się panu za wszyszek kler i lud. *Pim. Kam.* 106. KLERYK, a, m., (z *Greck.*; oppos. laik) nazwisko w powszechności duchownego, der Geistliche; w szczególności zaś tych osób z duchowieństwa, które jeszcze wyższych święceń nie dostąpiły. *Kras. Zb.* 1, 452. ein Geistlicher der ersten Weihe. *Slov.* klérik, mladi knaz; *Ross.* клирик niższy sługa kościelny, (клиросникъ, крылошникъ chorowy żak, choralista; *Eccl.* дякъ церковный, cf. pierwsze strzyżenie kapłańskie).

Duchowni, kiedy przez ostrzyżenie włosów Bogu posłubieni bywają, więc jakoby się im przyjsie do sakramentu kapłańskiego otwiera; bo to imię kleryk clericus, które na ten czas mu dają, ztąd jest wzięte, iż Boga dziecictwem swoim mieć poczyna; (*Graec.* κληρος sors; hereditas), strzygą więc włosy na podobieństwo korony. *Kucz. Kat.* 2, 614. Kleryk, z *Greckiego* na Polskie, rozumie się, jakoby trafunkiem a losmi wybrany, bo kapłani z woli i przykazania bożkiego wybrani. *Kosz. Lor.* 116 b. — §. Na kleryki go postrzygł na dudka go wystrychnął. *X. Kam.* KLERYCZEK, czka, m., demin., ein junger Geistlicher. Trafiło się jednemu młodemu kleryczkowi, który z ciekawości wstąpił do kaplicy exorcyzmów... *Mon.* 63, 356.

KLEŚCIĆ ob. Kleśnić.

KLESK, a, m., (Etym. klaskać); *Loxia*, rodzaj ptaków rzędu wróblego, mający dziób kabłąkowato okrągły. *Zool. Nar.* 218., *Ross.* клясть, клястовка; der Kernbeißer, cf. grubodziób, krzywonos, grabożusk, gil, dzwonic; po Rusku kostohryz, ossifragus. *Włod.*; *Boh.* kostilomka, dlask; *Morav.* dlesk.

KLESKA, i, ż., KLESZA, y, ż., porażka, pogrom, niszczenie, zguba, plaga, cios, raz, eine große Niederlage, ein großer Verlust. *Boh. et Slov.* neřest; *Sorab.* 1. hofo, hubenstwo; *Carn.* pomorstvu; *Eccl.* сѣчь. Wziął wielką kleskę a porażkę na wojsku swoim. *1. Leop.* 2 *Macch.* 8, 35. Zwyciężony cesarz wziął wielką kleskę i był porażony. *P. Kchan. Orl.* 1, 17. Największą Polska odniosła kleskę od Tatarów za Bolesława. *Mon.* 70, 389. Duńczyki wielką kleską pobili, i ono ich wojsko srogie skruszył. *Sk. Dz.* 858. Król Francuzki papieża zbił wielką kleską. *P. Kchan. Orl.* 1, 75. Zaden lud nie wziął taką kleskę, taki upadek od Jehowy, jak Izraelski. *Farn.* 30. Nie mógł tego przeniknąć, że przez krwawe boje, Miał kleskami przywalić i Greki i Troję. *Dmoch. II.* 1, 30. Zginęłam! widzę jakby przed sobą kleskę. *Teat.* 42. d, B 3. W ostatniej klesce, gdy grad wszyskiego nas pozwał żniwa. *ib.* 54. d, 27. (ob. Klesnąć, kleszczyć, klaskać). KLESKACZ, a, m., klaskacz, co na widokach płaska rękoma na znak wesołości. *Włod.*, der Klatscher, Zufflatfcher. KLESKANIE ob. Klaskanie, daß Klatschen.

KLESNAĆ, klesnął, klesnie neutr. niedok., sklesnąć, sklął, dok., (*Boh.* klesnauti, klesati se demittere, klesły collapsus, klesnauti potykać się, utykać, klesawy utykający; *Slov.* klesnu succido, klesám labasco; *Croat.* odduvamsze, izduvamsze, oplahnújem detumeo; *Bosn.* zdimatise, izdutise, isphinuti); puszczać z nadętości, tęchnąć, zusammen fallen, einfallen, einsinken, wie z. B. eine mit Luft gefüllte Blase, sobald sie durchstochen wird. Klesną bez wiatru miechy, bez tehu dudy. *Min. Ryt.* 3, 352. Wór rzemienny nadęty wiatrem, skoro w nim lada dziurkę uczynisz, sklesnie. *Sk. Żyw.* 2, 356. — §. transl. Mieszek mu sklął abo sklesnął. *Pot. Arg.* 439., sein Beutel ist leer. Sklął księzyc. Tr., spełził, hat den Glanz verloren. (ob. Kleska; wklesły, wklesłość; *Sorab.* 1. pzekluženo kiľa, ruptura). KLEŚNIC, ił, i, cz. niedok., KLEŚCIĆ, kontyn., Okleśnić dokon., a) trzebić, pokładać, czyścić zwierzęta, a to

przekrecając im mądra rozszczepionym drewnem, *vid.* Leszczotka, durch Verdröhung des Zeugungsgliedes wallachen. (Boh. klestiti, oklestiti putare, resicare, castrare; Sorab. 2. chroschisch, kschoschisch; Carn. kleshtäm truncare, Vind. klestiti; Ross. холоститъ, охолоститъ, холошу, (cf. chłostać), кладение, кладеный, клажа *ob.* Pokładany; Eccl. хлашу, холошу; Rag. kljesetiti forcipe torquere). Baranki najlepiej kleśnić, albo trzebić na schodzie miesiąca. Sienn. 269. Z frasunku okleśnił samego siebie. *Otw. Ow.* 594. Ze był kleśnionym, nie mógł mieć dzieci. *Biel. Hst.* 16. Kleśnienie albo czyszczenie cielców nie ma być przed dwoma latami. *Cresc.* 550. Baran niekleśniony, nieczyszczony, *arus. Macz.* Co jest kleśnione, tego nie osiarujcie. *Budn. Levit.* 22, 24. (rzczane. *Bibl. Gd.*) Cielcowi kleszczonemu nie dać zbytnie jeść. *Cresc.* 550. — b) *Transl. Fig.* Okleśniwszy pańską z pieniędzy kozicę, Uszedł bez opowiedzi zdrajca za granicę. *Nar. Dz.* 3, 122. Rzeźmieszek między ludźmi w cieśni, Kaletę rewiduje, kieszenią okleśni. *Klon. Wor.* 36. (wypróżni, wypłundruje). KLEŚNIEC, *ńca, m., ziele, Ross. клещинецъ, Arisarum, fletn Aron,* korzeń jego plastrowany wstydlivy członek zwierzętom zepsuje, i nizezemne je do rodzenia czyni. *Syr. Ziel.* 656. *Göbenzefrer. Sienn. Wykl.* KLESZCZ, a, m., — 1) ryba leszcz, der Braffen. *Pisces, qui Germanice Braffen, Polonice kleszcz vocantur. Vol. Leg.* 1, 544. — 2. Kleszcz, leptura rodzaj chrząszczów, majacy ważkie ogonki, i pokrywę na skrzydłach miękkie. *Kluk. Zw.* 4, 58. *Ross. клещакъ, der Afterboffläfer; (Vind. kleshar, ro-gazh).* Kleszcz, *acarus,* najdrobniejszy z owadu, wpija się w skórę zwierząt, podobnie jak wesz. *Zool. Nar.* 110., *Kluk. Zw.* 4, 566. Kleszczyk, *hippobosca,* bardzo podobny do wszy, dokucza bydłu. *Kluk. Zw.* 4, 565. die Zette, die Zette, die Hundflaus; Boh. kljšt; Slov. klešt, klišt, wši owěj; Hung. kollánt; Sorab. 2. klēschēz; Carn. klōsh; Vind. klosh, ouzhja vush; Bosn. karpuseja, kripuseja; Rag. karpūscja, karpēgl; Dal. karpel, karpussa, chepela; Croat. kloj; Ross. клещъ, клещикъ (свинны wszody). Kleszcza robaczka inni ślepem zowią; jest to mucha, która lecie koniom, krowom, psom, tak się przypija, aż się krwią ich nasyci, że się rozpuknie. *Syr.* 1487. *Ead. H.* N. 70. KLESZCZE, *ów, plur., (Boh. kleštē, kljštē; Slov. kleštē, kljštē; Sorab. 2. kleščē, kleščē; Vind. kleishe, klieshe sa ogenj; Slav. kljshite; Bosn. kliseto, kliseti, kglisete; Croat. klēsche; Dal. klēsčhya; Rag. kljēseta, kgljēseta; Ross. клещи, щипцы; Eccl. клещи, щипцы, куски, cf. leszczotka); §. 1. gatunek obcęgów, die Zange. Kleszcze kowalskie. Jak. Art. 3, 295. die Schmiedezange. Kowal na to ma kleszcze, aby go nie ugarzało. *Rys. Ad.* 9. Na to kowal chowa kleszcze, żeby rąk nie sparzył. *Xiadz.* 257. Slov. na to drži kovač kleštē, abi sa sam nē pališ. Gdy kleszcze osłabiają, musi kowal zmylić, By się też swym misterstwem chciał najbardziej silić. *Rej. Wz.* 119. O kowalę mi tylko idzie, nie o kleszcze. *Cn. Ad.* 562. (nie tyś mi straszny). Kleszczów różnego gatunku używamy do wyjmowania z pieców większych tyglów. *Krumł. Chy.* 58. Kleszcze zagięte w obłak, dziubowemi nazywają. *ib.* 59. Kleszcze do rwania zębów.*

Czerw. Narz. 32. die Zahnzange, *ob.* Kleszczyki. — Są też kleszcze długie płaskie, któremi zwykli kowale ścisnąć wargę koniowi, także i uszy w kowaniu. *Hipp.* 57. Kleszcze na wyprężoną ścianę, spona. *Cn. Th.* die Zminge. Na szkutacli kleszcze, dwie belki szerokie i lekkate, które maszt przy zamku utrzymują. *Magier. Mskr.* frumne Walfen, die den Mastbaum unten fest halten. — *Fig.* W kleszcze ująć. *Ryb. Ps.* 80. w kluby, in die Enge treiben, zu Paaren treiben. Może i do tego przyjść, że na morzu będą polskie okręty; a zatym miasta nad morzem w kleszczyby ujęte były. *Gorn. Dz.* 152. — §. 2. *Fortif.* Wał z przedpiersieniem, wyspany w rowie fortyfikcyjnym przed zasłoną, załamany niby w postać kleszczów otworzonych. *Jak. Art.* 3, 295. daš Zangenwerf, die Zange. KLESZCZE, *ob.* Kleśnić. — 2. *ob.* Klaskać. KLESZCZENIEC, *ńca, m., Boh. kleštenec, řezance; rzezaniec. Cn. Th. ein Verdmittner. Włod., Dudz.* 41. (Ross. холостый bezzenny, subst. холостый; Eccl. холостеть, свонья, trzebieniec). KLESZCZKI, KLESZCZYKI, *ów, plur., demin. nom. kleszcze, Boh. kljštky; Sorab. kleščiki; Bosn. klisčice, skariče, nosgice; Rag. kljēsctichi; Eccl. клешки, клешцы; ein Zängelchen, Zängelchen, eine kleine Zange. Kleszczyków robionych w kształcie obcęgów zakrzywionych dentyści używają do wyrwania zębów. Dyke. Med.* 3, 149. Eccl. зубоводило, зуболовило. Kleszczyki barwierskie, włosówki. *Cn. Syn.* 956. Sorab. 1. skubate kleščiki. Przytyka stalowe do twarzy kleszczyki, aby z miękkuchnych jagód wzrastający mech wyskubać. *Mon.* 70, 384. Kleszczki do orzechów = orzechomiec. *Cn. Th., der Rußnader. KLESZCZOWINA, y, ż, ziele, Boh. skočowuy strom; Croat. pochiszt; Ross. клещевина, konop' Włoska, słonecznik gronisty; skoczek więzszy, słupie, Ricinus Linn. od kleszcza robaka zwana, der Wunderbaum, Kreuzbaum. Syr.* 1487 et 225. KLESZCZOWINNY, KLESZCZOWINOWY, a, e, Kreuzbaum = *ib.*

KLESZEK, *szka, m., demin. nom. klecha, ein Dorf = Schmiedmeisterlein.* Chudzi kleszkowie opuszczają pod czas kościół swój stary, Przenoszą się na odpust do lasa od fary. *Klon. Wor.* 47.

KLETA, KLITA, *y, ż, a) kleć, sklecone budowisko, schlechte Bauwerk. (Slov., Sorab. 1. kletka; Vind. kletka; Hung. kalitka; Ross. клѣтка = klatka, cf. kleć; Rag. klit cubiculum; Vind. klet; Croat. klet = piwnica; Eccl. клѣтъ izba, komora; Curland. die Klete). Pompejusz przez wał rznie się i sztakiety, Aby pokazał, że się oswobodzi, Wszystkie złamawszy Cezarowe klety. Chrośc. Luk. 175. — b) Klita = święgot, klekot, n. p. Na poczciwość żenię się! R. Idź klito, dziwaczysz. *Zabl. Fir.* 45. *ob.* Klepka, plotka, Mapperhanš. KLETKA, KLITKA, *i, ż, demin., sklecony podły domeczek, ein elendeš Heimhäusel. (Ross. клѣтушка komorka). Słowacy i Antowie w kłatkach niebudowanych daleko od siebie mieszkawali. Krom. 10. — fig. transl. W ułomnej kletce żeglarz łakomy Nie dba na flagi zatopne. Hor. 2, 160. Nar.; (= nawa).**

*KŁĘTY, *KŁĘT, *a, e, (Elym. kłać), wykłety, mit dem Banne belegt. Kłęt żaden być niema, tylko o śmiertelny grzech. Szczerb. Sax. 178. Kłęty w jednym kościele, jest kłę-*

tym we wszystkich. *ib.* Cesarz od papieża mógł być kłęt o kacerstwo. *ib.* 44. Nie żyje z ducha Chrystusowego schismatyk, nie żyje kłety. *Hrbst. Art.* 26. Kłety, abo z kościoła wyłączony. *Zabk. Mł.* 3. Od sądu kłete odganiają. *Szczerb. Sax.* 178. O niedopuszczeniu kłatego do prawa. *Vol. Leg.* 2, 625.

KLEZARZ, a, m., górnik, który ziemię od kruszców dzieli. *Tr. der Bergarbeiter, der die Erde vom Erz gräbet.* (cf. *Boh.* klizenj *expurgatio*; cf. *Germ.* Klünse). **KLEZOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, ziemię dzielić od kruszców, die Erde vom Erz scheiden.

***KLICZA** ob. Klatka. ***KLIDT** ob. Gleyt. **KLIENT** ob. Opiekalnik. **KLIIC** ob. Kleiéc. **KLIJOWATY** ob. Klejowaty. **KLIJ** ob. Klej.

KLIKLIINA, y, ż., imię białogłowskie u Długosza. *Jabl. Her.* ein Weibername.

KLIMA, atu, m., z *Greck.* znaczna odmiana powietrza stosowna do położenia różnego miejsc, daś Klíma. *Vind.* klima, podnebye; *Carn.* nanębye, podnebye; *Rag. et Croat.* podnebye; *Ross.* климатъ. Względem roślin ośm się wyznacza klimatów: Indyjskie, Egipskie z Arabskim, południowe, śródziemne, północne, wschodnie, zachodnie i gór Alpes. *Kluk. Rosl.* 3, 78. — Kraj świata, abo dział ziemi od południa na północy takiej szerokości, która półgodziny odmiany we dniu abo w nocy uczyni. *Cn. Th.* 315. *Vind.* semlishe, shtriem semle.

KLIMAKTERYCZNY, a, e, n. p. rok podejrzany dla zaboronów. *Włod.*; *Croat.* premenaletni, ein Stufenjahr. Astrologicy liczą siódmy a siódmy rok po narodzeniu aż do dziesiątego roku, a ostatnia siódma liczba, czyniąca 63 lat, ma być najniebezpieczniejsza, bo w ten czas ludzie abo umierają, abo w wielki upadek przychodzą. *Mącz.* Ten co zdrowo przeżyje siódmy klimakteryk, może się nie zarzekać dwunastego dożyć. *Pot. Jow.* 56. *Climacteres* tytuł historyi *Kochowskiego*, niby to znakomite Epochy dziejów ojczystych.

KLIMEK, mka, m., *demin. nom.* Klimunt, fleiner Clemens. Ten wianeczek piękna Greta wiała, Aby weń nadobnego Klimka przystroiła. *J. Kchan. Fr.* 27. — *Prov.* A toż tobie Klimku, guzy w upominku. *Bies. Rosz. A* 4. (takie mu takie). **KLIMKOWAĆ**, ***KLINKOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, zklimkować *dok.*, zmyślić wykrętnie, ersinnen, erdichten, Dreherereyen machen. Powiadać, prawić, zmyślić co, żartować, stroić postawę, obiecać, sklimkować. *Kchow.* 287. Jakes się ty bezwstydnie na inszych miejscach wyżej ważył klinkować, tak i tu niezbożnie Wileński trebnik potwarzasz. *Pim. Kam.* 315. Złote góry obiecują, Ołowianych nie sklimkują. *Bies. B.* 3. **KLIMUNT**, a, m., imię staropolskie, *Clemens. Jabl. Her.* Pisał do Klimunta VIII. *Birk. Ex. C* 4 b. Za żywota ojca ś. Klimunta. *ib.* **KLIMUNTOWA**, a, m., miasto w Sandom. *Dykc. Geogr.* 2, 32. eine Stadt in Sandomir.

KLIN, a, m., (*Boh.* kljn *gremium, sinus, cuneus*; *Slov.* klin, tromf; *Sorab.* 1 et 2. klin; *Carn.* klin, sagojsda; *Vind.* klin, zhela, ziepilu, sagojsda (klun = dziób); *Croat.* zagodzda, (klin = gwoździec drewniany, ob. Kliniec; klyun = dziób); *Bosn.* klin, zaglavak, civia, (kgljun = hak; *Slav.*

kljun = dziób); *Rag.* klin, zaglavak, zagvozdje; *Ross.* клинъ; cf. *Germ.* Klinfe, Klünge *Abtg.*); 1. der Keil, (cf. kijan); jest to drewno lub żelazo trójkątnie spiczaste z jednego końca, które zasadza się w szparę, dla pomnożenia rozszerepu, albo dla zastanowienia go w pewnej otwartości. *Jak. Mat.* 4, 354. *Arg.* 3, 295. *Rog. Dos.* 2, 364. Klíny do szczypania kłoców bywają dębowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Klin w drzewo wcisniony, części jego tak daleko rozpycha, ile sam jest gruby. *Os. Fiz.* 135. Klamry drzewo ściskają, klin płata na poły. *Pot. Poc.* 635. Klinami zabijać, verfeilen; (*Vind.* kliniti, klinjati; *Carn.* gojsdem; *Bosn.* zaglaviti, zabitti klin; *Croat.* guozditi; *Eccł.* заклиняю; *Ross.* клинить klinem rozszerepać). — *Prov.* Klin klinem wybić. *Cn. Ad.* 348. zlym zlego zbyć, einen Keil mit dem andern vertreiben; Gewalt mit Gewalt vertreiben. *Croat.* klin z klinem zbiti; *Ross.* клинь клиномъ выбивать. Klin klinem wybić; upiśe się wczora, jeśliś głowa faluje; pij znowu, będziesz zdrów. *Bies. C* 2. Klinem mu tego z głowy nie wybijesz. *Gemm.* 133. (nie wyperswadujesz mu). Wolno strugać każdemu kliny na twój głowie. *Mon.* 70, 172. (koły ciosać, kłopotać go). Chociażby kliny na głowie ciosała, słówka pisać nie trzeba. *Teat.* 16. b, 8. Klin w głowie = frasunek, mół, trudna rzecz do myślenia. *Kopcz. Gr.* 3, p. 91. sek, ein Wurm im Kopfe,ummer, Sorgen, die im Kopfe wurmen. Klin mu w głowę wbił. *Rys. Ad.* 24. Wasza Podstolina, Kaducznygo mu w głowę zasadziła klina. *Zabl. Fir.* 16. Żydzi chcąc Piłatowi klin wbić, udawali, że trybutu nie każe Jezus płacić. *Pot. Zac.* 78. Żona tą prośbą mężowi w głowę przyczyniła klinu. *ib.* 125. Trudną kwestyą zabił im klin w głowę. *Wad. Dan.* 39. Klin ostry utknął mocno im w głowie, Gdy ich tak młodzi laicy w księgach przeszli. *ib.* 26. Temu znowu jakiś klin w głowę zaszedł. *Teat.* 48, 12. Otóż znowu klinem zagwoździłeś mię, nie wiem, jak się tu będzie wymykać. *ib.* 27, 87. O żebym z serca zbyć mógł tego klinu, który w płacz obraca wszystkie moje pociechy. *Pot. Jow.* 29. Swoje przechlaławszy mówią, żona ten klin wybijem. *Falib. Dis. P.* poprawimy los. — 2. Rzecz klinowata, keilförmige Körper, Figuren. Każda figura z klinów się składa, i na kliny się dzieli. *Grzyp. Geom.* J. 3. — *Matem.* Klin cyrkułu, sector, wycinek, część, którą dwa półdiameter wespół z lunetą zawierają. *Solsk. Geom.* 216 et 280. der Ausschnitt des Circels. Klin w sukni, w koszuli, w pończochach, *Ross.* стpъака, der Zwičfel, Niederj. der Keil. Posyła Jejmość do kramu po przydatek do szlaku, na kliny albo fałbany. *Mon.* 68, 588. *Sorab.* 1 et 2. klin nadro, żywotné klin łono; *Ross.* клинъ. — Klin ziemi = język, przesmyk, eine keilförmige Erdzunge. Leży Stambuł jakoby na jednym klinie ziemi, morzem z obu stron oblanym. *Star. Dw.* 1. Grunt klinem między morze wsunięty. *Mik. Obs.* 41. wie ein Keil, keilförmig. To grabstwo idzie między dwa kliny gór Pirenejskich. *Boter.* 7. — Klin, gromada piechoty, mająca szyk na przodzie węższy, potym szerszy. *Papr. W.* 1, 110. eine keilförmige Schlachtordnung. Dwanaście tysięcy zbrojnych, hufcami i klinami szli po równine. *W. Joz.* 4, 13. — 3. Klin, choroba dzieci, gdy w ich moszenka jaka materyja gruba fle-

gmista wpada, zwłaszcza na te żyły, na których jąderka wiszą. *Syr. Ziel.* 779. eine Kinderkrankheit, die Hodengechwulst. **KLINBURTA**, y, ż., na skutkach, bal na burcie, po którym się chodzi. *Magier. Mskr.* der Borbbalten auf den Gefäßen. **KLINIEC**, ũca, m., drewniany gwoździek, kołek; ein Keilpfost, Pfostfeil, hölzerner Nagel; (*Croat.* klin *clavus lignus*, *quo ligna connectuntur*; *Rag.* klinaz; *Slav.* klinac, *csavao* = gwoździek). Na skutkach szplinty albo klince są na kształt kliników żelaznych, któremi dunale i sworznie w stepki bywają zabijane. *Magier. Mskr.* Klince do pokrywania dachów bywają osowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. **KLINIK**, a, m., *demin.*, *Boh.* kliněk, (2. kliněk, průtrž kiřa); *Sorab.* 1. klinček; *Rag.* klinich; *Croat.* zagvozđica; *Ross.* клинчикъ; *Eccel.* клиншекъ, (*Ross.* клинокъ głównia szpada); ein kleiner Keil. Żeby się glina ścian mocniej czepiała, zabijają piérwój w ściany kliniki. *Kluk. Kop.* 1, 306. Oczko w ulu bywa klinikiem przedzielone takim, coby ledwie do połowicy oczka albo dziury doszedł, z dwora zaostrozony, w oczku szerszy. *Kack. Pas.* 7. — §. Klinik bywa u trzewika damskiego pod piętą; robi się z drzewa lipowego. *Magier. Mskr.* abzac, der Absatz am Frauenzimmerstüß. **KLINIASTO**, **KLINOWATO** *adv.*, na kształt klina, w klin, feißförmig. Kliniasto czynię = klinem puszczam. *Cn. Th.* Nerw kliniasto = podniebieniowy. *Krup.* 3, 156. Klinowato tam się schodzą ku wierzchowi dachy. *Paszcz. Dz.* 122. Klinowato ściosane łaty. *Świtk. Bud.* 59. **KLINIARZ**, **KLINOWATOŚĆ**, **KLINOWATOŚĆ**, ũci, ż., kształt klina, die Keilförmigkeit. *Tr.* **KLINIASTY**, **KLINOWATY**, a, e, *Ross.* et *Eccel.* клиноватый, клинчатый, клинистый; mający kształt klina, feißförmig. Są ptaki, których pióra ogonowe wszystkie równo niby w klin się kończą, i takowe ogony zowią się klinowatemi. *Kluk. Zw.* 2, 11. Klin jest sztuka drzewa kliniastej postaci. *Jak. Art.* 3, 295. Liście klinowate *folia cunei formia*, gdy wierzch liści jest ucięty, rozszerzony, a nasada zwężona. *Jundz.* 2, 25. Kość gruntuowa lub kliniasta, *os sphaeroides*, daß Keilbein. *Krup.* 1, 38. *Grundbein*. **KLINISKO**, a, n., gruby nieforemny klin, ein unförmlicher Keil. *Ross.* клинше.

Pochodz. *zakliniac*, *zaklinic*.

KLINKOWAĆ *ob.* Klimkować.

KLISTERA, **KRYSTERA**, y, ż., (*Carn.* kershtira; *Vind.* kristir, kristira, sadivshverkanje, odpir telefnega sapertja; *Hung.* kristely; *Croat.* klister, krister; *Bosn.* krristir, krrister, zrićalica; *Ross.* клистиръ, промывательное); a) naczynie lekarskie, macharżyna z rurką; sićawka cynowa, miedziana. *Włod.* die Clistiersprűge. — b) Lekarstwo, które uoczą przez taką rurę. *Cn. Th.* daß Clistier. Krysterę jak sprawić. *Haur. Sk.* 447. *cf.* enema. Olejek ten robaki morzy, dając go krysterę, abo w krysterze. *Syr.* 357. *Comp. Med.* 487. **KLISTEROWAĆ**, ał, uje, *cz. niedok.*, klisterę komu dawać. *Syr.* 875. *Vind.* kristirati, sadivshverkati, telu odpirati, clistieren, Clistier seßen. **KLISTEROWY**, a, e, od klisteru, Clistier. *Ross.* клистирный. **KRYSTERARZ**, a, m., z przytykiem: imię cyrulika. *Teat.* 55, 113.

KLISZAWY, a, e, [z *czes.* klesawy = utykający, porówn. *cerk. клошь*. 2] n. p. Jeśli ręka twa przywodzi cię ku grze-

chowi, odetnij ją; bo lepiej jest tobie wnijsć do żywota kliszawym, niż mając obie ręce być wrzuconym do piekła. *Radz. Marc.* 9, 43.; *Budn.*; (*ułomny. Bibl. Gd.*) *ob.* Kikut, *cf.* maikut.

KLITA, **KLITKA** *ob.* Kleta, Kletka.

KLIWIA, ii, ż., miasto i księstwo w Westfalii. *Wyrw. Geogr.* 209. **CLIVE**. **KLIWENSKI**, a, ie, od Klirii, *Cleviř.* *Dykc. Geogr.* 2, 32.

KLIZAĆ, ał, a, *cz. niedok.*, jeść po mału, jako chorzy. *Dudz.* 41. knaupeln, langsam mit kleinem Bissen essen, kläubeln, kläubern, kläubern, fleißigeln. **KLIZACZ**, a, m., który kliza, der Kläuber.

KLNE *ob.* Kłąc.

KŁOAKA, i, ż., z *Łac.*, prewet, dół prewetny, odciek, ściek, die Cloaf, Schleufe, Deſter. Mehrung; *Bosn.* kloka; *Eccel.* гноялище, иждьникъ, гноеприятелище. Ztamąd jak z kloaki rozszerzyła się za krótki czas zaraza. *Bołer.* 4, 6. Drogi klejnot do rzeki wrzucił, lub szpetnej kloaki. *Hor. Sat.* 203. Pieniądze drugim tak w ręce wpadają, jak grosz do kloaki. *Pilch. Sen. list.* 2, 431.

KŁOBA *ob.* Kluba.

KŁOBUK, a, m., **KŁOBUK**, **KŁOBUK**, czka, m., *zdrobn.*, kapeluszyk, *Boh.* klobauk; *Sorab.* 1. klobuk, kwobek; *Carn.* klóbk; *Croat.* klobuk, klobuchecz, globussecz; *Hung.* golyobisot-ska; *Slav.* klobuk; *Rag.* klobúk, klobúcjaz; *Bosn.* klobúk, klobucjacz; (*Ross.* клубукъ капца zakonna, *cf.* головка, головушка główka, *cf.* kořpak; *Dal.* klobuchacz, pechurak = pieczarka). Jak brzdęknał junak w kałużę, klobuk gdzieś o staję odleciał. *Ossol. Štr.* 2., *Syr.* 1427. Z ich klobukami zdejmuj łby Moskiewskie. *Paszcz. Bell.* B. 2 b. — §. Klobuki albo kapice czerńców. *Pim. Kam.* 281. Mönchsappen. — §. Pączek róży nierozkwitłej. *Włod.* die Snospe, der Knopf, z. B. der Rose; *Vind.* neresvita rosha, roshni popek; *Sorab.* 1. knópk. Pączek róży, póki się jeszcze nie rozwinię kwiat, gdy wyrwiesz, będzie klobuczek. *Urzed.* 267. Kwiat sam róży, gdy się rozkwitnie, od słońca nabywa inszej mocy od klobuka albo pąkowania. *ib.* Klobuczki z pod róży polnej koralami zowią. *Comp. Med.* 440. **KŁOBUK**, a, m., miasto w Krakowsk. *Dykc. Geogr.* 2, 32. eine Stadt im Straußiřchen. **KŁOBUK**, a, m., ziele Lępieźnik, liście wielkiego jak klobuk najszerszy, *galerus*, *petasites*, *Pestilenzmurz.* *Syr.* 1427. (*Bosn.* klobuciać trava *umbilicus Veneris*, rżesa).

KLOC, a, m., Kłoczek *demin.*, *Boh.* klacek, špalek, (kloc, kłoczek, klucek łata, gałgan, szmata, łachmanina); *Carn.* zhok, tēslu; *Vind.* shtor, terzhok, penj, (*ob.* Pień), plok, natan, naten, (*ob.* Natonie); *Ross.* плаха, обрубокъ, отрубокъ, чурбанъ, чурка, стуль; kawał drzewa przygrubszego, pniak, sztuka kłodziny, der Klop (Abig.) Kłoce przeryniają na sztuki do szczepiania w mierze długości do pieców, kominów. *Kluk. Rosl.* 2, 149. Kłoc uważają jako równoległością, mający 2 sążni wysokości, i 56 cali kwadratowych w podstawie. *Jak. Mat.* 1, 209. Kłoc u postumentu. *Chmiel.* 1, 78. (*ob.* Podstawa). Kłoc kulisty, *truncus sphaericus.* *Geom. Nar.* 2, 215. Izaż się mam kłaniać kłocowi drzewa? *Radz. Jes.* 44, 19. (bałwanowi)? Insza dzielność korzenia, insza gałęzi, insza kłoc-

ca samego. *Sak. Dusz.* 6. (ob. Pień). Kloc na którym rąbią. *Cn. Th. der Hachstod.* Kloc, który przywiązują bydłciu zuchwałemu lub więźniowi. *ib. der Bload.* der den Gefangenen an das Bein gehängt wird. (cf. kłoda, kłodzina). — §. Kloc zwierzęcy, człowieczy, tołub, tułów, der Rumpf. Gdy najda jaki kloc bez głowy we krwi swęj ukalany, przypadnie na nie bojaźń. 1 *Leop. Jud.* 14, 4. (pień. 3 *Leop.*) — §. Co do nieruchawości, niezgrabności, Kłóß, (Unbehültschkeit, Kłößigkeit). Jak kloc jaki siadłszy do stołu, apetytowi dogadza. *Teat.* 30. b, 96. Tyle pracy sobie dają, abym z ciebie, jak z kłoca jakiego co wyciosać mogła. *ib.* 30. b, 55. — Kloc, grundychwał, gbur, nieokrzesaniec, olszowy Marcin, ein Ungehobelter, Ungechiffener, ein Bauer, Sümmeł; *Boh.* klacek; *Vind.* oshich, satepilu; *Ross.* чурбаръ, чурка. Jakież to kloc nieociosany, do tych czas jeszcze się kłaniać nie umie. *Teat.* 6, 11. Jęj matka taki kloc, jak i ona. *ib.* 22, 56.

KŁOC, i, ż., gardlina, słoma kłociasta, prosta, wymłocona. *Cn. Th.*, snopek słomy prostej, równej, równianka. *Włod.* geradeß Stroß, zu Stroßfeilen; auch ein Stroßfeil. *Boh.* kloc gałgan, szmata.

KŁOC, kłól, kole, kołę, *cz. niedok.*, kolnąć, *jendl.*, skłóc, ukłóc *dok.* (*Boh.* klati, klal, koli, kuleš; *Slov.* picham; *Sorab.* 2. kłojsch, kalasch (2 szczepać); *Sorab.* 1. kłocz, kalacz, kawam, zkawam, kalu, kolu, kawacz, kwocz, kwoczczu, kwoczczim, kłocz, kłoczim; *Vind.* klati, klal, kójlem *mactare*, *scindere*; *Carn.* klāti, kólem *id.* (kłóć, kolnąć *Vind.* pikniti, pehniti, pikati, bosti); *Croat.* kolyem, klati, klal, kólem *mactare*, kalati *scindere*; *Rag.* klatiti, kogljem *jugulare*; *Ross.* колынуть, колоть, калывать, колю kłóć, bić rzeź, szczepać; (cf. kolnia); (*Eccl.* колитва rzeź; cf. *Celt.* klaa *scindere*; cf. *Germ.* flieben, fleben, fließ; cf. *Graec.* κλάω; cf. *Hebr.* חָלַל chahal *confodi*); ostrym czymśiś bość, sfęchen. Kłóli go żelaznemi rylcami. *Pilch.* Sen. 51. Głowa cierniem ukłóta, twarz krwią ściekła. *Sk. Kaz.* 173. Jakby mię raz kolnął szpada w brzuch, odjąłby mi życie. *Teat.* 34. c, 100. Gdy już trupem prawie leży, nad sobą przecię Turków kole. *Susz. Pieśń.* 3 G. 4. Ptak kłól rękę moję rozdrażniony. *Toł. Saut.* 82. (ob. Kłuc, kłwać). Tego co robić nie chce, mąka w ręce kole. *Rys. Ad.* 65. — Kole mię w boku *Ross.* стрѣляеть. Kolący (*Carn.* sklyvn). Kłóć płótno • dziurawić, dziurki sztuczne wykalać, außstęchen, burstlöchern. Krawcy, którzyby jedwabne rzeczy kłóli, rzezali, mają dawać złotych 50. *Lek. C.* 2. — *Fig.* Dać się boleśnie uczuć, węże ihun, sömergen, sfęchen. Wątpliwość, jak jeź, kole i uciśka. *Wad. Dan.* 37. Słówko to, widzę, kole cię i gnęcie. *Jabl. Tel.* 158. (korci, piknie). Kole prawda naga. *Tręb. S. M.* 12. Jeśli czyja mowa nie kole, ale słuchacze łechce i cieszy, ta mowa nie jest mądra. *Birk. Oboz. J.* Zkol bojaźnią ciało moje. 1 *Leop. Ps.* 118, 120. (przebodź. 3 *Leop.*) Czemuż człeka skąpego chudy w oczy kole? *Prot. Jał.* 29. (razi oczy jego). Idź, a nie kol w oczy książąt Filistyńskich. 1 *Leop. 1 Reg.* 29, 7. (nie świeć się przed niemi). Prawda w oczy kole. *Falib. Dis. X 2. Mon.* 75, 612. *Slov.* prawda oči kole; powec prawdu, prebigu ti hlawu. Nie w oczy, źle to mówią,

w serce prawda kole. *Pot. Pocz.* 575. Miłyś mi, jak sól w oku; kolesz mię w oczy. *Cn. Ad.* 499. Lepiej się ząd wyprowadzić, niżli kogo kłóć w oczy. *Pot. Arg.* 744. Dłużnik cię pono w oczy kole. *Zabl. Fir.* 29. — §. Kłóć drzewo, szczepać, łupać, rozszczepywać, (ob. Kolnia, ob. kloc); *Holl.* spalten. Jasienina, choć zmarzła, jednak do-brze się kole. *Torz.* 20. laßt sich gut spalten. Drzewo wilgotne w piecu trzaska się i kole. *ib.* 157. — §. *Recipr.* n. p. Zboże z pod śniegu się kole. *Chód. Ges.* 15. dobywa się, es sticht hervor, sticht sich burst, (ob. Kłuc, kłwać).

Pochodz. *kłocie*, *klóty*; *kolec*; *kloc*, *klocek*; *dokłóc*, *nakłóc*, *pokłóc*, *przekłóc*, *przykłóc*, *skalać*, *skłóc*, *w skłós*, *wykalać*, *wyklóc*, *zakalać*, *zakłóc*; cf. *kluc*, *klwać*; cf. *kol*, *klin*, *kolnia*, *kielnia*; cf. *kiel*, *kiełek*, *kłós*; cf. *skala*; cf. *Carn.*, *Vind.* klun; *Croat.* klyun; *Ross.* клювь • dziób; колюшка, jazwiec ryba.

KŁOCEK, cka, m., *demin. nom.*, kloc, *Boh.* klacek, špáljk, špaljček; *Vind.* hlodez, kolei, kolizh; *Ross.* обрубочекъ, отрубочекъ; das Klóßchen. Dęby w ziemie wycięte porznięto na kłocki. *Jak. Art.* 3, 166. Jabłko rajskie może być mnożone zakopaniem kłocka, albo też sztuki szczepnej. *Cresc.* 414. — §. Napiętek, korek u trzewika. *Tr.* der Abßaß am Schuß. — §. Kłoczek do robienia koronek. *Tr.* 2. ein Spitzenslöppel. *Ross.* коклюха, коклюшка, коклюшечка. Kłocki u smuklerza, do nawijania nici, jedwabiu i t. d., do robienia sznurków i plecionek. *Magier. Mskr.*

KŁÓCIC, ił, i, *cz. niedok.*, skłócić *dok.*, (*Boh.* klatiti *quater*; *Vind.* klotiti; *Ross.* колотить, колочу; *Eccl.* колоучю kołatać, *Ross.* клочить kudlić); mieszać, ruszać, wzruszać, wstrząsać, umrühren, durchrühren, sčieren, umschütteln. Gotują czekoladę w wodzie lub mleku, kłóćąc ustawicznie, ażeby się rozplnęła. *Krup.* 5, 112. Śmietana, aby odzieliła część swoję maslaną, przymusza się przez znaczne kłócenie. *Kluk. Zw.* 1, 223. Skłócony napój. *Bach. Epikt.* 64. Wino z gruntu skłócone, nie zaraz się ustoi. *Tward. W. D.* 1, 160. Tyś zdroj, wilk rzekł, skłócił w stoku. *Jak. Baj.* 22. — *Fig.* Mieszać, niepokoju nabawiać, mącić, smęcić, umrühren, aufrühren, umrühig machen, verwirrt machen, beunruhigen. *Ross.* кутить, кучу. Kłóca powietrze ptaszkiwie leśni. *Karp.* 1, 7. Kłóć znów nadchodzi osobność ma kłócić? *Niemc. P. P.* 44. Nie bój się, źle cię myśli kłóca. *Jabl. Tel.* 174. Miłość raz ucieszy, a częstym kłóci niepokojem. *Zab.* 14, 151. Co mi tam zawsze głowę kłócić? *Teat.* 22. b, 62. den Kopf warm machen. Jeżeli mu będziesz kłócił głowę temi interessami, zabijesz go. *Teat.* 30. c, 49. Żądzą wojowania kłócony. *Stas. Num.* 1, 38. Buntownikowi do skłócenia Rzpltej niedostatek powodem był. *Pilch. Sall.* 35. Sprzysięgli się ojczyznę skłócić. *Pilch. Sall.* 100. Kłócić kogo z kim • poduszcząć ich wzajemnie na siebie, etnen gegen den andern aufstößen. *Carn.* sabavlām; *Ross.* ссорить, ссорю, слутить, смучаю, забіячить, колотырить, колотыричатъ. Będę go kłócił póty z sistrzeńcem, aż sobie dzidzietwo wyklóćę. *Boh. Kom.* 2, 188. — **KŁÓCIC** się *Recipr.*, Kłóci się piwo w niepełnym staktu • chełba się, tłucze się, wietrzeje. *Cn. Th.* mąci się,

sich aufrühren, trübe werden. (Vind. klōtiti se, plāfiti - tuc się, włóczyć się). — W hucie, żeby pod czas roboty dym się nie kłócił. *Torz.* 14. — *Fig.* Uniespokajac się, sich beunruhigen, unruhig seyn. W myślach się swoich nieco zaczął kłócić. *Hor. Sat.* 124. Nie może znaleźć pokoju, biedzi, kłóci się sam z sobą. *Stas. Num.* 1, 225. Od samego ranka kłóczę się, zwarzyła się dwa razy śmietanka. *Niemc. P. P.* 1. To tupnie, to mruknie pod nosem, kłóci się sam, tak i nie tak. *Mon.* 73, 723. — *§.* Kłócić się z kim - wadzić się, swarzyć się, sprzezczać się, przemawiać się, koty drzeć, się mit jemanden zanken. *Boh.* hrncowati (cf. garniec); *Slov.* zehřem; *Sorab.* 1. zadheram szo, žtretuyu, zawożam szo, wuretžuyu szo; *Vind.* se sprekarjat, sprebarkuvat, se ardrati, kregat, preparati se, pipat, se hudvat; *Carn.* besędem se, ar dram, ravsam, prepiram se, kręgam; *Croat.* trikratim-sze, karamsze, czargamsze, vadimsze; *Dal.* prigovaramsze, inadimsze, karatise; *Bosn.* natičatise, pričajatise, karatise, skaratise, srjecitise, prirecchise, gombatise; *Slav.* hinātītise; *Ross.* (колотиться biedę klepać), размолвиться, посчитаться, ссориться, ссорюсь, сутажить, сутажу, состязаться, стязаться, вздорить, вздорничать, браниться, браниваться, побаниться, котораться, разкатораться, буянить, жилить. Gryzą się codzień, kłóca ustawicznie, rzadko się przepraszają. *Teat.* 14, 64. Mają zwyczaj kilka razy na dzień kłócić się i godzić się. *ib.* 24. b, 51. Umyslnie na końcu roku kłóci się z ludźmi, aby ich od siebie bez zasług wypędzić. *Teat.* 7, 64. O coż wy się kłóćcie, o co idzie? *ib.* 17, 83. Tak się z sobą skłóćcili, że się wyzwali na pojedynek. *Teat.* 37, 208. Nie kłóć się nigdy jak więc czynią żaki, Ale spokojnie swe wyrażaj zdanie. *Zab.* 15, 408.

Pochodz. kłótnia, kłótnik, kłótlivy; nakłócić się, pokłócić, przekłócić, wykłócić.

KŁÓCIE, ia, n., subst. verb. kłóć, *§.* 1) kolenie czym ostrym, *Sorab.* 1. kwōtzo; *Vind.* peh, vbod, pobod, sabod, buz, daš Stechen, der Stich. Szytych est actus transiens, kłócie durans. *Cn. Th.* 1125. Kłócie w ciele, ból, daš Stechen in einem Theile des Leibes. Jelitne kłócie - kolika. *Sienn. Rej.* bit Colif. Kłócie w boku (*Slav.* sanexie). — *§.* 2) Kłócie ob. Kłucie.

KŁOCOWY, a, e, od kłoca, Kłój-, Stoć-. Moździerz, osadzone na pełnym drewnianym kłocu, nazywają się moździerzami kłocowemi. *Jak. Art.* 2, 25.

KŁODA, y, ż, 1. KŁODKA, i, ż. *zdrobn.* (*Boh.* kláda, kládek, kladka; *Carn.* kláda, hlöd; *Vind.* klada, penj, kol, hlod; *Croat.* kláda, kladina; *Hung.* kaloda; *Ross.* колода, колодка; *Eccl.* клада, кладь; cf. *Graec.* κλάδος; *Germ.* Lade, Klotz; *Angl.* hladen; cf. *Eccl.* кладь или сокровище скрытое въ землю, cf. kłásć; cf. *Lat. med. gloa*, kloc); *§.* 1. pień, pniak odciętego drzewa, odziemek, daš Stammende eines abgehauenen Baumes (der Remel). Sękate i kręte drzewa na kłódki krążyć. *Torz.* 19. Olchowe kłódki, w których dołki wyrobione, w hucie tafelnikom potrzebne. *ib.* 32. Łaeno przy kłodzie ogień niecić. *Rys. Ad.* 34. Zawsze łatwiejszy ogień przy gotowej kłodzie, Są pieniądze, i żołnierz będzie w tym

narodzie. *Pot. Arg.* 515, *Żegl. Ad.* 13. Nie godzi się kłody przez pień walić. *Rys. Ad.* 48. (cf. nie drewno, lecz kij). Ścinaj w mym dziele, coś się zda, nie uczynisz szkody, Jednak cię w tym przestrzegam, nie wal przez pień kłody. *Pot. Jow.* 2. Dzieci nie mają na miejscu jako kłoda leżeć; ale potrzeba ich kołysać, i ruszaniu przyuczać. *Petr. Ek.* 94. Stary pijak spuchły jak kłoda. *Zab.* 8, 90. *Tręb.* (jak bela). — Kłoda u petardy, daš Petardenbret. *Tr.* — a) Kłoda zwierzęca, kloc, tułów, der Rumpf. Kłode barania oraz z potężnymi soki, w kociel wiedma wwalila. *Zebr. Ow.* 170. — b) Kłoda, walec do równania ziemi, die Wallbreche, Wałze, daš Erdreit̄ zu ebnen. — *§.* 2 a) Pień wydrożony, ein ausgehöhlter Klotz. W stajni dla krów powinna być kłoda do parzenia mieszaniny na paszę dla nich. *Kluk. Zw.* 1, 220. — b) Kłoda - fasa na chowanie tak suchych jako i mokrych rzeczy. *Cn. Th.* ein Faß, Schlägefaß. Faski, wiadra, kłody i inne statki bednarskie, bywają dębowe, sosnowe, bukowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Kmieć do młyna, nabivszy kłode, jedzie. *Haur. Gosp.* 23. Wsypał wszystkę mąkę w kłode. *Ern.* 194. Tomirys głowę Cyrusową w kłodzie, napełniwszy pełno krwią człowieczą, pogrzeźać rozkazowała. *Glicz. Wych. D.* 4. — *§.* 3 a) Kłoda, pewna miara mokrych rzeczy, statek, beczka, ein bestimmtes Maß flüssiger Dinge, eine Tonne. Od każdej kłody albo beczki piwa po cztery grosze. *Vol. Leg.* 2, 666. — b) Miara suchych rzeczy, jako zboża, macą w Rusi zowią, ma cztery korce albo ćwierci w sobie, półmiarków 8, macek 16, półmacek 32; ale rozmaita jest, mała i większa; półmiarki także, macki etc. Jarosławska ma garcy 160, a półmiarek jej albo półkorca garcy 20; Przemyska garcy 130, a półmiarek jej garcy 16 ¼. *Cn. Th.* [Lwowska kłoda żyta ważyła 532 funtów polskich, i zawierała w sobie pięć mac austriackich. *Zubrz. Kron. miasta Lw.* str. 153, 221 i 432 — 4] ein bestimmtes, obgleich nach den verschiednen Gegenden verschiednes Getreidemaß, etwa eine große Meße, ein Maß von vier Scheffeln. Kłoda, jaka była miara nie wiem; w nadaniu kościołowi Przeworskiemu r. 1394 czytamy: duos truncos, vulgariter kłoda frumenti. *Czack. Pr.* 1, 292. cf. *Ross. obs.* колода 100 milionów. — *§.* 4. Kłoda, pniak drzewa, w który poddanych we wsiach na karę za nogi wsadzają, der Stoß, der Bloß, ein ausgehöhlter Klotz, worin der Verbrecher mit den Füßen gefest wird; *Boh.* kláda; *Sorab.* 1. kwóda; *Sorab.* 2. kloda; *Vind.* klada, jezha, terliza, ploch; *Carn.* shtok; *Croat.* kláda, kladda; *Bosn. et Rag.* kladde; *Eccl.* клада, кладь, просто колода ножная; *Ross.* колода, колодка. Wsadzono ich do kłody, nogę od nogi rozkraczoną do czwartej dziury kładąc. *Sk. Żyw.* 114. Wiesz go do ciemnicy i mocno mu w kłodzie nogi cisnąć kazał. *ib.* 357. Chłopa kłoda i znaczną winą ukarali. *Zebr. Zw.* 179. Do więzienia byli posadzeni; w kłode nogi ich były pozamykane. *Gil. Post.* 296 b. — *§.* *Cippos*, gałęzie z kor odarte, mające wierzchy przycięte, a z grubsza zaostżane, których Rzymianie dla warowania miejsc obronnych używali, kłody, koziołkami albo drewnianymi niedźwiadki zwać możem. *Warg. Cz.*

- 196-8. (cf. pallisady, izbice, czosnki). KŁODAWA, y, ż, miasto w Łęczycy. *Dyk. Geogr.* 2, 32. eine Stadt im Łęczycyſchen. KŁODAWSKI, a, ie, od Kłodawy, Kłodauer. Starostwo Kłodawskie. *ib.*
2. KŁÓDKA ob. Kłótka. KŁODNY, a, e, od kłody, od więzienia, (Boh. kladnj), Kłos. Stof. Stofhaus, Gefängniß. Stróż kłodny. *Gil. Post.* 269 b. (cf. Ross. колодникъ niewolnik, jeniec; cf. Boh. kladnice siekiera). KŁODZINA, y, ż, kłoda, pniak po odcieciu drzewie pozostały. *Włod.*, odziemek, der Stürzel, Strumpf, Stumpf, daß Stammende eines gefällten Baumes. Kłodziny, i rze-czy duszy nie mające. *Otw. Ow.* 460. — Kłodzina w rze-ce, (ob. Karpa). Kłodziny urząd, do kłodzin należą-cy, *caudiculis provincia. Cn. Th.* daß Forstamt. KŁODZINO-WY, a, e, z kłodziny, *caudicarius. Cn. Th.* von Blüten gemadt.
- KŁOFTA, y, ż, z *Niem.* die Klufft, ein großer Scheit Holz; Boh. kluffta; szczepa, drzewo szczepane albo do szcze-pania. *Włod. Discuneata ligna*, szczepy, klinem rozdar-te drwa, klofty. *Macz.* Nie zagasi tego ognia, chocia-nań uderzy kłofta z wierzchu dosyć grubą. *M. Biel. S.* N. 35.
- KŁOKOCINA, y, ż, KŁOKOCZKA, i, ż, KLEKOCZKA, Boh. klokoč. Kłokoczka, drzewo cienkie, twarde i giętkie, kory brunatnej, rodzi owoc w strąkach, z którego robią paciorki. Rośnie na Ukrainie. *Ład. H. N.* 72. *staphylea*, wilde Pistacien, Pimperniß, drzewo jesionowi bardzo po-dobne. *Cresc.* 469. Kłokocina leśna. *Sienn. Wykl.* — Kłokocina ogrodna, *pseudosycamoros*, der unächte Maul-beerfeigenbaum. *ib.* Kłokocina Włoska. KŁOKOTKA, i, ż, *pistacea. Ursin.* Pistacien. KŁOKOCZKOWY, KLEKO-CZKOWY, a, e, n. p. Klekoczkowe paciorki. *Teat.* 52. b, 11. von Pimperniß.
- KŁOMIA, KŁOMLA, i, ż, KŁOMELKA, i, ż, *demin.*, roz-dzaj sieci na kabłaku do łowienia ryb. *Włod.* eine Art Fischeoneß an einem Bogen, der Lauchbärm, (cf. kaczer). Kłom-la, gatunek sieci pomniejszych na ryby; jest podwójna, jest i pojedyncza. *Kluk. Zw.* 5, 247. Kłomelka, poje-dyncza mała kłomla. *ib.*
- KŁON, a, m., (Boh. klenice, klenka, klen, gawor weliko-listny *acer platanosus*; *Vind.* klen, brilovu drevu, bo-rouz, borovu drevu, besg, meklen; *Carn.* bôr, meklên shpinzel; *Sorab.* 2. lom; *Slav.* klinovina; *Rag.* makgljen; *Ross.* клень *acer platanoides*; (*Germ.* Eeine, Eenne; па-кленъ, некленъ *acer Tatar.*, черноколень klon krzewowy); cf. *Graec.* κλών *ramus*; *Sorab.* 1. klon ornus; *Croat.* maklyen *acer montanus*); klon *acer vulgi*, der gemeine Ahorn, Maßholzer; Boh. břek, babika; drzewo dwoiste jest; je-dno pierwszej wielkości, ma liście z wierzchu jasno zie-lone, od spodu białe; drugie średniej wysokości, z li-ściami po gałęczkach parami wiszącym. *Kluk. Rośl.* 2, 25. — 2. Jawor wschodni, pospolicie klon jaworowy, *plata-nus orientalis. Kluk. Dyk.* 2, 205., *Ross.* чинарь, яворъ. Pochodz. *klonowy*.
- "KŁONIC. nakłaniać. *Włod.*, schylać, chylić, neigen; (Boh. kloniti; *Sorab.* 1. kwonu, kilnu, kilu; *Carn.* klônem; *Ross.* клонить, клоню; *Graec.* κλινω; *Lat.* clinare, in-clinare; *Ital.* chinare). Wnidź do zamknięcia, do skry-tości, i kłoni się ku modlitwie. *Żarn. Post.* 3, 761. Czoi-ła smutne karby, powabnie serca nie kłonia. *Teat.* 44. c, 11. Wspieraj mię synu dłonią, Bo tyły drżąc z rado-ści ku ziemi się kłonia. *Przyb. Ab.* 32.
- Pochodz. *klaniać, klaniać się, klaniacz, dokłaniać, na-klaniać, naklonić, odkłaniać, odklonić, pokłaniać, pokło-nić, poklon; uklaniać, uklonić, ukłon; skłaniać, skłonić, skłonny, skłonność, skłonienie; klonica, lon; kolano; kłę-czeń, kłęknąć. (Croat. klanyecz, klanychêcz; Dal. klanacz, klanchacz vallis dolina).*
- KŁONICA, y, ż, (Boh. klanice; *Sorab.* 2. kloniza; *Sorab.* 1. klojnica; *Croat.* klin; *Slav.* chivia); jedno ze czte-rech drzew, które półkoszki lub drabiny wozu utrzymu-ją. *Włod.*, eineß von den Seitenhölzern, die den Wagenforß oder die Leitern auf dem Wagen einfüßßen. Kłonice u prostych wozów bywają brzozone, dębowe, grabowe. *Kluk. Rośl.* 2, 65. Dobywszy z woza kłonicy. *Klon. Wor.* 35. Chłopi do karczmy nie mają chodzić z maczugami, z kłonicami. *Haur. Sk.* 228. Kłonice są te drażki u windy, któremi windują. *Magier. Mskr.*
- KŁONINA, y, ż, *Ross.* кленина, кленовина, drzewo klo-nowe, Maßholzerholz. KŁONOWY, a, e, od klonu, von gemeinem Ahorn, Maßholzer; Boh. klenowy; *Carn.* mē-klenov; *Ross.* кленовый. Kora klonowa w oczcie goto-wana ból zębów uśmierza. *Ład. H. N.* 72. Kłonowy las *Ross.* кленникъ.
- KŁOPOT, u, m., (cf. *Sorab.* 1. klepot *sonitus molae mo-lentis*, klipot *grandinis fenestram quatientis*, crepitus; *Vind.* klopotzenje, klopotanje, kłopot, klopotalstwu, brzekanie, chrobot; *Croat.* klopot *crepitus*, klopotecz, klepetalo *crepitaculum*; *Hung.* kalapács *nořot*; *Ross.* хло-потня stukanie, klepanie); niespokojność, frasunek, tre-ska, zgryzota, Unruhe,ummer, Sorge; Boh. lopota, trampota; *Sorab.* 2. hobuła, hořo; *Vind.* samersa, sz-mers; *Ross.* хлопота, хлопоты. Kłopoty, albo własne tumulty, gdy poddani powstają naprzeciwko swojej zwierzchności. *Gil. Post.* 173 b. Mam dosyć swego kło-potu we łbie, nic mi do cudzego. *Rej. Wiz.* 59. Co tych kłopotów na świecie! jedna nędza drugą goni. *Dambr.* 691. Bez kłopotu żaden na świecie być nie może, ale spokojnym być może. *Lub. Roz.* 319. Ach chęć śmierci wymusza pamięć twój niecnoty, O dzie-wczyno, stworzona na moje kłopoty! *Hul. Ow.* 114. Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie parzywe prosie. *Rys. Ad.* 42., *Pot. Jov.* 190., *Pot. Arg.* 159. (świerzbiał cię pokój). Kłopot z pieniędzmi, ale gorszy bez nich. *Jag. Gr. A.* 4. Zawsze żonaty w kłopocie. *Bach. Epik.* 7. Siła ludzi nie chcą brać żony, żeby sobie tym kło-potem głowy nie obciążać. *Kłok. Turk.* 186. Kłopoty czarne na twarz jego pomarszczoną występują. *Jabl. Te.* 51. Przyjdzie za luty kłopot zębaty. *Zim. Siel.* 313. — 2. Kłopocie! interj. niestety! *Włod.* Ach! weh! Kłopocie, biadaszku, niestety! *Cn. Th.* 529. KŁOPOTAĆ, a, ota, cz. kont, kłopocze, kłopoczę *Praes. niedok.*, kłopo-cić, kłopocił, kłopoci *niedok.*, skłopotać, zakłopotać, ukłopotać, *dok.*, (cf. *Sorab.* 1. klipocu, klipocem; *Germ.*

flippers brzękać; *Rag.* klopottati = stukać, klepetatti = klepać; *Croat.* klopachem, klopatom, klopam *crepito*; cf. *Germ.* klopfen; *Boh.* klopeytati *offendere, labi*; *Hung.* kalapátolom *malleo*; *Ross.* хлопнуть, хлопать trzaskać, bić, cf. chłop); gryźć kogo, frasnuku go nabawiać, etnem Unruhe, Sorgen,ummer machen. Czemu się zamucasz duszo moja, czemu mię kłopotcesz? *Wrób.* 100. (*conturbas me*). Ciebie on nigdy żadnym gniewem, ani smętkiem zakłopotce. *Żyw. P. Jez. B. b.* To najgorzej kłopie (*contr.* zamiast kłopotce), I najokrutniej dreczy ich i pali. *Chrośc. Luk.* 113. KŁOPOTAĆ SIĘ, KŁOPOCIĆ SIĘ *recipr.*, *Boh.* lopotugi se; *Ross.* хлопотать, хлопочу, горевать, суетиться, сучечусь; *śiś* Sorgen machen, *śiś* kummern. Kto chce mieć sen spokojny, niech się nie kłopotci o to, co jutro nastanie. *Zab.* 13, 73. Nie kłopot się o to. *Teat.* 11, 143. Serce moje kłopotalo się we mnie. *Leop.* 4 *Ezdr.* 9, 27. (zatrwożyło się. *Bibl. Gd.*) Jak mnie ta jego skłopotana mina bawi. *Teat.* 33. d, 78. (ambarassowana, verlegne *Miene*). Ukłopotconemu sen się przydarzył. *Pilch. Jer.* 238. Smętna, żalonna, ukłopotana. *P. Kchan. Jer.* 98. Duch Pański przepowiedział ukłopotanym odpuszczenie. *Żarn. Post.* 2, 326 b. Zmiłuj się mój Panie, w tym zfrasowaniu i ukłopotaniu. *Ryb. Ps.* 54. Ukłopotani około niebezpieczeństwa nad sobą i Rzpltą. *Nag. Cyc.* 82. — 2. Kłopotać się z kim = wzajemnie się frasnuku nabawiać, gryźć się jeden drugiego wzajemnie, *śiś* wehselfeitig *Noth* und *ummer* machen. Władysław w rozerwaniu kłopotających się z sobą papieżów, wszystkiego dokazał. *Krom.* 472. Ustawicznie się z nim kłopotali. *Biel. Kr.* 447. Zonę często napominać, rzadko jej łajać, a nigdy się z nią biciem nie kłopotać. *Petr. Ek.* 61. KŁOPOTARSTWO, a, n., stan kłopotny, *ummer*, *Sorge*, *Platerey*, *liebe Noth*. Gospodarstwo kłopotarstwo. *Rys. Ad.* 15., *Teat.* 24. b, 63. KŁOPOTARZ, a, m., biedak, ein armer *Schlucker*. W miasteczku, gdzie podwoda, gdzie kłumistrz furmanem, Już będzie kłopotarzem, nieborakiem panem. *Klon. Wor.* 14. (*Ross.* хлопотникъ, хлопогунъ zbyt tęskliwy), KŁOPOTLIWY, KŁOPOTNY, a, e, — ie *adverb.*, pełen kłopotu, *Boh.* lopotný; *Ross.* хлопотливый, хлопотный, kummervoll, unruhig. Pomyślnych trudno zażyć szczęśliwości Bez kłopotliwej pracy i trudności. *Past. Fid.* 224. Nikt dobra kłopotliwego nie może użyć wesoło. *Pilch. Sen. list.* 110. Śmiało ponosi troski kłopotliwe. *Susz. Pieśń.* 2 T. 2. Przodkowie nasi raczej się w kłopotnym Marsie, aniż w spokojnych Muzach kochali. *Biel. Kr.* 7. — 2. Do kogo rzecz kłopotna bywa podana, zowie się depositarius. *Sax. Tyt.* 126. t. j. sprzeczna, o którą spór czyli sprawa, die strittige *Sache*.

KŁOS, a, et u, m., (*Boh.* klas; *Slov.* klas; *Hung.* kalász; *Sorab.* 2. klosz; *Sorab.* 1. kwosz; *Carn.* klás; *Vind.* klas, lat; *Rag. et Bosn.* klás; *Croat.* klász, lat, (klaszén meszcz = czerwiec, klasz = dzieżbło); *Dal.* klass; *Ross.* колось; *Eccl.* клась; cf. *Graec.* κάλαμος; cf. kieł, kielek, cf. kłóc); die *Ahre*. Kłos jest kwiatostan, w którym wzdłuż ogólnej pojedynczej szypułki, wiele bezszypułkowych lub krótkoszypułkowych kwiatów jest osadzo-

nych. *Jundz.* 2, 59. Bóg pierwój daje trawę, potem kłos, potem pełną pszenicę na kłosie. *Sk. Żyw.* 2, 378. Daleko zład do kłosu; pierwój będą kwiatki niż ziarno. *Pot. Jow.* 54. W szczęściu on po gardło brodzi, Jemu siedm kłosów jedno ziarno rodzi. *Zab.* 11, 9. *Koss.* — *Prov. Slov.* Dobre ge pri kope kláski zbírat, *bonum est penes capitale oeconomizare*, dobrze przy kopie kłoski zbierać; *Rag.* paljétkovati kláse *spicas legere*. Kłos puszczac. *Syr.* 927. wypuszczać. *Cn. Th. Sorab.* 1. kwósz dobéwam, laku szo; *Rag.* klasattise, izklasattise, proklizati ú klás; *Croat.* klaszimsze; *Vind.* latuvatife, latdelati; *Ross.* колоситься, околоситься, *Ahren* gewinnen, *schossen*. Kłosów zbieranie, pokłosie, pograbianie po żeńcach. *Cn. Th. Vind.* klabobranje, pobiranje kłafou od sheniz ostanale, sadnia shetva, napobiranje, drugobranje, paperkuvanje; *Croat.* klaszobranje, klaszobranje, klaszuvanje; *Dal.* paletkovanje; *Ross.* збирание колосовъ, die *Ahrenlese*. Cerero plennym kłosem w koło głowy spięta. *Hul. Ow.* 234. — 2. Pewna waga: n. p. R. 1536 denar jeden był równy kłosom 6, kłos ziarnom 9. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 302. (cf. strączek). — 2. Kłos Celytycki, ziele, kwiat Maryi Magdaleny, Spika Celytycka, kozłek, Celytycher *Spicanard*. *Syr.* 37. (KŁOS, KŁOSAC, KŁOSAK ob. kłus, kłusac). KŁOSARZ, a, m., zbieracz kłosów, der *Ahrenleser*. Nie widzieć tam wesołych kłosarzów, coby śpiewając za rolnikiem, okruszone kłosy zbierali. *Stas. Num.* 1, 57., *Croat.* klaszobèr, *fem.* klaszobrachi-cza; *Dal.* paletkivalacz, *f.* paletkivalicza; *Rag.* paljétkovalaz; *f.* paljétkovaliza; *Eccl.* класнующую, собирающую класы. 1. KŁOSEK, ska, m., *Boh.* klásek; *Sorab.* 2. kloszk; *Vind.* latiz; *Ross.* колосокъ, колосочикъ; *dem. nom.* kłos, eine kleine *Ahre*. Pszenicy wielkokłosistej każdy kłos wydaje z siebie kilka innych kłosków. *Syr.* 927. (2. KŁOSEK ob. kłuska). KŁOSIE, ia, n., *collect.* = kłosy, die *Ahren*; (*Vind.* klasje, kłafouje, latouje; *Carn.* klásovje, (klastje, klastrina *pabulum*, klasti, klastem *pabulari*); *Rag.* klásje). Nie zbieraj na innój roli kłosia, tylko na mojej. *Biel. Hst.* 53. KŁOSIANY, a, e, z kłosia, *Ahren*, von *Ahren*; *Sorab.* 1. kwószné; *Croat.* klaszni, latni; *Ross.* колосняный; *Eccl.* класный. Tobie kwoli w kłosianym wieńcu lato chodzi. *Kanc. Gd.* 13. Stała Ceres bogini w marmurze ciosanym, Promienistą kłosiana skroń korona skryje. *Pot. Arg.* 144. Wieniec kłosiany żyżność znaczy; tego więc używają żeńcy, zebrawszy z pola. *Petr. Hor.* 2. *R.* 3 b., *Otw. Ow.* 49., (ob. Wyżynki, obżynki, wieńczyny, okrażne). KŁOSIĆ się *rec. niedok.*, wykłosić się *dok.*, sypać się, wysypać się, n. p. żyto się kłosi, już się wykłosiło = kłosów dostało, dostało. *X. Kam.*, *Ahren*, *Ahren* bekommen. KŁOSIENNICA, y, ż., ziele, *limosella* *Linn.* wodna *aquatica*. *Jundz.* 322. *Sumpffraut*. (*Ross.* колосеница komora, do której wymłócone kłosy rzucają). KŁOSIENICZKA, KŁOSNICZKA, y, ż., *Serpentina* ziele, którego prątki na wierzchu kłoski mają, w których nasienie. *Syr.* 1143. *Schlanguzwang*; *Bosn.* schjer, setir, schjur. KŁOSISTY, a, e, pełen kłosów, voll *Ahren*; *Croat.* klaszazt, klasznaszt; *Rag.* klasast; *Ross.* колосистый; *Eccl.* класатый, класистый,

класный. Modlą się, aby się żyto gęste, kłosiste a niewysokie zrodziło. *Štrýjk.* 144. Żeńcy kłosistemi wieńcy obwodzą dziś sierpy. *Zab.* 9, 17. (ob. Kłosiany). Pszenica kłosokłosista albo wielokłosista, której każdy kłos wydaje z siebie kilka innych kłósków. *Syr.* 927. KŁOSORODNY, a, e, — ie *adverb.*, rodzący czyli noszący kłosy, *Neñren* erzeugend; *Croat.* klaszorodni; *Rag.* kłosorodni. KŁOSOWAC cz. niedok., przekłosać dok., podmłócić; co większy, co suchszy lub dojrzałszy kłos obić, co z większą omlócić. *X. Kam.* von oben abdreiffen. KŁOSOWATY, a, e, — o *adverb.*, na kształt kłósów, *Neñren* ähnlich, wie *Neñren*. Ostryż ma nasienie kłosowate. *Syr.* 25. Pszenica kłosokłosowata albo kłosokłosista, wielokłosista. *ib.* 927. KŁOSÓWKA, i, ż., *ziele*, którego wiecha kwiatowa w kłos nieco ściśniona, *holcus* Linn., *Jundz.* 502. KŁOSOWY, a, e, od kłósów, *Neñren*, *Šalm*. Kłosowe zboża, których ziarna w kłosach rosną. *Kluk. Rośl.* 3, 128. Kłosowa oś *Sorab.* 1. kwoskowe kochcz; *Vind.* kłafna shpiza, naboda.

KŁÓSZE ob. Kłusać.

KŁÓTKA, KŁÓDKA, i, ż., KŁÓTECZKA, i, ż., *demin.*; *Croat.* lokòt, lokotècz; *Slav.* chivit, chilit; *Ross.* висячий замок; *Vind.* lokotez, kluzheniza; *Sorab.* 2. puschzo; §. 1. zamek zawieszisty, (cf. *Etym.* kłoda), *Worhängefloss, Vorlegefloss*. Wszystkie zamknięte były szpiżarnie, kłódkie wszędzie i zapory. *Kniaz. Poez.* 2, 185. Wazon ten będzie zamknięty na trzy kłódkie. *Vol. Leg.* 8, 85. Żonę swoją pod kłótką zamyka. *Teat.* 56. c, 78. Zamykasz Wc Pan na kłódkę? *ib.* 17. b, 47. na 6 kłótek Moskiewskich. *Teat.* 31. b, 59. Wypije dziedzic stem kłótek zamknięte, Nad cię godniejszy, wina zostawione. *Lib. Hor.* 52. Będiesz miał, słućzeszli kłótkę, Szubienicę pewną ciotkę. *Rej Zw.* 237 b. Choć usta na kłótki sama uczciwość mieć im zawarte kazała, Odporna przyrodzonosć na prawo zmazała. *Zab.* 14, 36. *Nagl.* Kłótką Salomonowa składa się z kołek na drocie wiszących, które sztucznie tylko zdjąć można. *Solsk. Arch.* 112. daß Ringelfloss, Ringe auf einen doppelten Drath gefädelt, die sich bloß auf eine gewisse künstliche Art abnehmen lassen. — §. 2) Lada, skrzynka, die Lade, die Büchse, der Kasten. *Tr.* Kłótką zegarowa, w której sprężyna zamknięta. *ib.* Zbić deskę na kłótki do łożka. *ib.* Kłótką lewarowa. *ib.* KŁÓTKARZ, a, m., co robi kłótki, der *Worhängeflossmacher*. *Tr.* ob. Zamkarz, szłórsz.

KŁÓTLIWOŚĆ, ści, ż., zwadliwość, swarliwość, skłonność do kłócenia się, die *Zanfsucht*; *Vind.* nemirnost, prepirnost; *Carn.* sabavlivost, prepirnost; *Ross.* ссорливость, любопрвние, сварливость, сутяжничество, привязчивость, вздорь. Kłótlivość prawna. *Mon.* 65, 505. pieniacstwo, die *Proceßirsucht*. KŁÓTLIWIY, a, e, KŁÓTLIWIE *adverb.*, zwadliwy, swarliwy, sporny, do kłótni skłonny, *Zanfsüchtig, jänflisch*; *Sorab.* 1. žtratwarski, wuretżwarski; *Carn.* kregliv, prepirliv, prepirn; *Vind.* nemiren, prepirn, prepirski, prepirlu, praudliu, prauduvatliu, prepirarski, pipazh; *Croat.* karliv; *Rag.* kargliv; *Slav.* inadljiv; *Ross.* любопрвительный, задорливый, привязчивый, првительный, бранливый, ссорливый, задорливый, вздорливый,

состязательный, сутяжливый, которливый, вздорный, придирчивый; *Eccl.* которливый, сварливый. *Croat. Prov.* Od hise kaplive y od sene karlive, oszlobodi nasz bose. KŁÓTNIA, i, ż., (*Etym.* kłócić; cf. *Klatte* *Abtig*), powswarek, swar, zamieszanie, burda, rosterk, zwada, spór, *Unruhe, Zanf, Streit*; *Boh.* tahanice; *Slov.* swada, žehranj; *Sorab.* 2. hadra; *Sorab.* 1. žtrét, zawoźba, wurētżwano; *Vind.* kreg, kreganje, sprekarjanje, krech, prepiranje, prepir (ob. Prza); *Carn.* kreg, ravs, ardrya, tir, prepir, prepirenga, sdrášba; *Croat.* karka, czarganye; *Dal.* karba, kara, kar, inada, pretenye, nadgovaranye; *Rag.* kár, kargna, karanje; *Bosn.* párba, prircenje, karanje; *Ross.* котора, ссора, распря, размолвка, состязание, раздорь, задорь (cf. *zadrzec*), ножевшина, стычка, схватка, смутничество; *Eccl.* котор, (cf. *koty* drzec), реть. Upiwszy się, kłótni i zwady szuka, naprzykrzając się największym swym przyjaciołom. *Mon.* 66, 686. Gdzie najwięcej kłótni, tam najwięcej miłości. *Teat.* 22. b, 74. was sich liebt, daß neßt sich. KŁÓTNIARKA, i, ż., KŁÓTNICA, y, ż., baba kłótliva, eine *Zänferinn*; *Boh.* wadilka; *Carn.* prepiravka; *Croat.* karachica, harlivka; *Rag.* kargliviza; *Bosn.* karacija; *Ross.* смутница. Kłótnica napelni goryczą dni męża. *Teat.* 35. b, 22. Podczaszyzna, najzawołańsza kłótniarka całej okolicy. *Kras. Pod.* 1, 219. pieniaczka. KŁÓTNIARSTWO, a, n., życie kłótlive, ein *jänflisches* *Vertragen, Zanfsucht*. Jakież być mogą pobudki do ustawicznego kłótniarstwa? *Kras. Pod.* 1, 221, cf. pieniacstwo. KŁÓTNIARZ, KŁÓTNIK, a, m., kłótlivy, zwadzca, warehoł, ein *Zänfer, Unruhestifter*; *Boh.* wadil; *Sorab.* 1. zadżerak, žtretwar, wurētżwar; *Vind.* prepiravez; *Croat.* karlivecz, karavecz, pregovarjavecz; *Dal.* et *Rag.* karalacz; *Bosn.* karaç, naciłac; *Ross.* задорщикъ, ссорщикъ, придирищикъ, состязатель, бранько, буянь, сутяга, смутникъ, (cf. *męt, odmęt, męciciel*); *Eccl.* раздоротворецъ. Kłótnik lubi się i sam kłócić, i drugih kłóci. *Teat.* 53. c, 65. Po wielu zwycięstwach natrafiła na większego jeszcze kłótniarza. *Kras. Pod.* 1, 219. Ostrzegam Wc Pana, że on wielki kłótnik. *Boh. Kom.* 1, 301. Krescencyusza przemożnego w Rzymie kłótnika, Otton obwieścię kazał. *Nar. Hst.* 2, 96. (cf. wichrzyciel, pieniacz). — §. Idź społem i z kłótnikiem, gdzie trzy matedory Niezawodne do garści gałą luidory. *Mon.* 76, 727. może jakaś karta we grze.

KŁÓTY, a, e, *part. pass. verb.* kłóć, gestochen. W brzuch kłóty ranę mu zadał. *Sk. Dz.* 582. sztychowa; (*oppos. cięty*). I cięty mu, i kłóte razy zadawają. *P. Kchan. Ori.* 1, 351.

KŁOZA, KLUZA (*Cn. Th.*), y, ż., (*Zac.* clausus; cf. *Germ.* Klawse), więzienie, zamknięcie, osobliwie szalonych (cf. *kłoda*), ein *Gefängniß, ein wobl verwahrtes Narrenstübchen*. Wieść kogo do kłozy. *Sax. Porz.* 151. (cf. koza). Przybyłeś, i mnieś wywiódł z tej kłozy przekłętęj. *Kanc. Gd.* 223. Szalonych trzeba w pęta i do kłozy dać. *Petr. Pol.* 56., *Petr. Ek.* 49. Szaleńszy on niż ów, którego w kłozie chowają. *Gorn. Dw.* 6. Do kłozy z nim, co prędjęj, szkoda z nim żartować, jako to z głupim. *Birk.*

Exorb. 12. Darmo wściekła potwarzy z twój klozy ponurój Grozisz mi, trzęsąc na łbie brzydkiemi jaszczury. *Zab.* 3, 394. «not. więzienie, dół, jama.» koza. *KLUB*, u, m., z *Angielsk.*, towarzystwo, der *Clubb. Pam.* 84, 139. Klubista *Boh.* schudce.

KLUBA, *KLÓBA*, y, ż., *KLUBKA* demin., z *Niem.* der *Kloben*; *Sorab.* 2. kloba; *Sorab.* 1. kžipa, kžipa; *Vind.* prezier; *Croat.* klůba, vitel, chiga; *Rag.* klubna, vitlo; *Ross.* обоймица, обнимальница, моторя, скоба. §. 1, a) klubna, krążek w silniach windujących, mający na okoł okregu rowek wydrożony na linę, i sworzeń żelazny przechodzący przez szrodek. *Jak. Art.* 5, 295. eine Blodtrulle, ein Kloben, ž. B. im Flasfenzuge. Klubą abo klubami ciągnąc. *Cn. Th.*, *Chmiel.* 1, 225. Kluby, klubki, pytki, na statkach. *Haur. Ek.* 171. Klubna ruchoma, klubna nieruchoma. *Jak. Mat.* 4, 238. — b) Klubna • puzdro klubne, der Flasfenzug, der Kloben. Kluby bywają abo o jednym kółku, abo najwięcej o trzech. *Solsk. Arch.* 9. — c) Klóba do ciągnięcia zloczynców. *Cn. Th.* 284. der Folterkloben, ein Torturinstrument. Próba, naczynie rozmaite do ciągnięcia zloczynców, klubna, kołowrot, drabina, skrzypiec. *Cn. Th.* 821. — §. 2. Klubna u wagi, u szal, gdzie języczek stanąć ma w mierze. *Cn. Th.* das Wagegericht, die Schere, der Kloben an einer Wage. *Libella*, mała ważka, też ołowna ważka abo klobka ciesielska. *Mącz.* die Schrotwaage, Bleywaage. — §. *Fig.* Klubna, kres, karb, okres, porządek, szranki, granice, miara, pomiar, Schranken, Gränzen, Ordnung, Maß und Ziel. Dobrze to postanowienie, kiedyby w swojej klubie stało. *Petr. Pol.* 41. W tej klóbie stoję, Ze się odmiany nie boję. *Ryb. Ps.* 51., *Rej. Zw.* 18. Prawie żadna rzecz w swej klubie nie została. *Kucz. Kat.* 3, 57. („w swym porządku”). Wszystko już prawie szwankuje, Nie niemasz całego, z kluby wszystko występuje. *Kanc. Gd.* 267. Wszystko w swojej klóbie i w swym porządku zatrzymano być ma. *Falib. Dis. A* 2. Ormianie już się od Unii rwać poczęli; aż za pracą biskupa znowu w prawowierną klubę wpadli. *Nies.* 1, 95. Moc posłów wzmagala się, aż za Zygmuntoów w tę klubę wpadła, że bez konsensu ich żadne prawo stanowione być nie może. *Nies.* 1, 270. Weź język w kluby. *Teat.* 43. c, 157. Co z kluby wyjdzie, nawróć do porządku. *Fred. Ad.* 444. Karność obozową, w swawolą obróconą, do własnej klóby trochę surowiej przywodził. *Pilch. Sall.* 197. Za czasów moich wszystko już z kluby wychodziło. *Zab.* 6, 354. W ścisłe wziąć kogo kluby • w kleszcze. *Tr.* einen eintreiben, einschränken. Ująć się z kim w kluby, *tirer au court baton avec quelqu'un.* *Tr.* mit einem übers Rnie gespannt seyn. — §. 3. Klubna • staw w ciełe. *Cn. Th.* (*Slov.* klubno, kiela coxa; *Boh.* klaub artus; *Lat. med.* globa), das Gelenk. Ręka z kluby wypadła. *Tr.* wywichnęła się. — §. 4. Pęk lnu lub konopi pewnej miary, ein Kloben Flachs, Hanf. Lnu i konopi klubna abo kopa garści. *Przedz.* 109. *KLUBNY*, a, e, od kluby, Kloben •. Puzdro klubne, Flasfenzug, pewna liczba klub w puzdrze w sztuce drewnianej lub metalowej. *Jak. Art.* 3, 13., *Jak. Mat.* 4, 238. Ciało w junturach niby w klubną szrubę sprostował. *Wad. Dan.* 183.

KLUĆ, kluć, kluje et *KLWAĆ*, kłwał cz. *niedok.*, ukluć, uklwać *dok.*, kłóć, kolnąć, *Boh.* klubati, klubám; *Carn.* kluváti, klual, klujem; *Vind.* klunjati, klukati, (klun, klunizh • dziób, dziobek); *Croat.* klyujem, klyuvati, (klyun • dziób); *Rag.* kgljuzatti (kgljün • dziób); *Bosn.* kgljivati, (kgljua rostrum); *Ross.* клонуть, уклонуть, клюю, клевать, (склевать *zżość, клевь *zakąszenie, jęcie się wędy, клювь *dziób); *Sorab.* 1. kwoczczu, kwoczczim; §. a) dziobem bość, dziobać, bißen, mit dem Schnabel haßen. Ptaszę, gdy się już dostoi w jaju, tedy pokarmu szukając, w skorupę kołace, i kluje noskiem. *Sak. Probl.* 179. Same kurczęta kłują i wydziobują się z jaja; kura tylko rozłupane wyrzuca skorupy z gniazda. *Kluk. Zw.* 2, 109. Pożrą je ptacy kłwaniem jadowitym. *Leop. Deut.* 32, 24., *Wujek.* Prometheus uklwany żąda pokoju. *Petr. Hor.* 2, *R b.* Krucy po śmierci ścierwu dojadają; ale pochlebcy jeszcze za żywota bardzo kłują, a oczy łupią każdemu. *Rej. Zw.* 49. — §. b) Wylęgać; *dok.*, ukluć, außbrüten propr. Kury kłują też jaja inszego rodzaju, na przykład, gęsie, kacze. *Rog. Dos.* 1, 123. Zepsuła już ukluty w sobie ciężar brzemia. *Hul. Ow.* 158. — §. c) *Fig.* Kluć, kłóć, bość, ścień, węże thun. Ciężka im to rzecz, i oczy im kluje. *Morszt.* 157. *KLUĆ* się *recipr.*, §. 1. wzajemnie się dziobać, się herum bißen. Kury się same między sobą kłwały. *Ezop.* 54. Kłwali się dwaj koguci, którzy z nich miał być wodzem kokoszom. *ib.* 70. — §. 2. Z jaja się dobywać dziobiąc, wylęgać się, sich auß dem Ei hervor bißen, hervor kriechen, brüten (*neutr.*). Same kurczęta się kłują i wydziobują z jaja. *Kluk. Zw.* 2, 109. Teraz powyzdychały świnię i prosięta, Ani się gęsi, ani się kłuy kurczęta. *Simon. Siel.* 111. Strusie jaja czy wysiadywaniem, czy ciepłem słońca się kłują, nie wiadomo. *Zool. Nar.* 243. — §. 3. *transl.* O zębach • kluć się, dobywać się, puszczać się, rzezać się, von den Zähnen, durchbrechen, hervorbrechen; (*Eccl.* зубѣю, зубарѣю, ob. Zębacieć). Suchy lukrecyowy korzeń dawać dzieciom do gryzienia, gdy im się zęby kluć nie chcą. *Perz. Cyr.* 2, 192. W ciężkim kluciu się zębów dzieciom za uszami pijawki stawiać. *Perz. Cyr.* 2, 132. wenn Kinder schwer zähnen; *Eccl.* зубонспускание, зуборение, зуборождение. — §. 4. *Fig.* Na Olimp, gdy się zapatruję Z uwaga, nie zła rada coś się w myśli kluje. *Min. Ryt.* 1, 279. knuje się, kuje się, roi się, snuje się, es brütet in meinem Kopfe kein unehner Gedanke. Kluje się rzecz. *Teat.* 26. c, 15. (jest w robocie). Bunty kłujące się. *Nag. Cyc.* 27.

Pochodz. *doklwać*, *dokluć*, *nakluć się*, *pokluć*, *przekluć*, *przeklwać*, *wyklwać*, *wykluć*; *klukas*.

KLUCH, a, m., *KLUCHA*, y, ż., wielka i niezgrabna kluska, ein ungeflächter Mehlstoß. *Bndik.* — §. *Flejtuch*, niechluj, m., et ż., ein Unreinlicher, eine Unreinliche. *ib.*

KLUCHTA, y, ż., z *Niem.* die Kluff, eine Spalte in den Felsen, Bergen; rozpadlina, skadlubina w górach, skałach, n. p. Góry puste mają w sobie kluchty i też jamy wielkie, pełne pary i wilgoty. *Cresc.* 135. Przy kamieniu czerwonym obfita woda bywa; a wszakoż trzeba obaczyć, aby ta nie wchodziła w skały abo w lochy, albo jako

górnicy zowią w kluchty niejakie. *Cresc.* 27. — NB. *Trotz* Umaczy kluchty • kleszcze ogniowe.

KŁUCIC *ob.* Kłócić.

KLUCZ, a, m., kluczyk zdrobn., (*Boh.* kljč, kljček, (2. kiełek); *Slov.* kluč, kljč; *Sorab.* 1. klucz, klutz, klutzik; *Sorab.* 2. kluz; *Vind.* kluzh, (kluzhanza • zamek, kluzhenizhar • szłósarz); *Carn.* kluzh; *Croat.* klyuch, kluch; *Hung.* kuch, küts, kólts; *Slav.* kljucs; *Bosn.* kgljuč; *Rag.* kgljuc; *Ross.* ключъ, ключикъ; *Dal.* klyuč; *Lat.* clavis; *Ital.* chiave; *Hebr.* כָּלֵב kala • clausit; *Dor.* כְּלֶבֶץ; *Græc.* κλεις, κλειός, cf. Schlüssel A d I g.); §. 1. narzędzie, którym zamek i kłótkę otwierają. *Petr. Et.* 330. der Schlüssel. Główny klucz, der Hauptschlüssel, (*Croat.* odpirach). Dziurka od klucza. *Teat.* 28. b, 7. daß Schlüsselloch. Wielki dziw, że mnie maż dziś na klucz nie zamknął. *ib.* 27. b, 16. ettschließen. Cukier i kawę pod kluczem trzyma. *ib.* 24, 134. unter dem Schloße, unter dem Beschlusse, Beschlusse; (*Vind.* sklenishe, sklep, sklenik). Wychodzi drzwiami, które ma za swoim kluczem. *Teat.* 33, 41. Kazała druga taką kupić kłótkę, aby tym łatwiej klucza dobrać. *ib.* 52. d, 29. Cnotliwej szafarce wzięto z ręku klucze. *Fališ. Dis.* X. 2. (t. j. szafarstwo). Żony rzecz jest w domu nabytemi rzeczami szafować, pod kluczem chować. *Petr. Ek.* 6. — *Prov.* Mały klucz przestronne otwiera gmachy. *Fred. Ad.* 103. Przed kim było klucze kryć, temu w ręce dano. *Rys. Ad.* 56. (cf. kozła ogrodnikiem robić). Klucze do rąk, drabkę na szubienicę. *Rys. Ad.* 31. (okazyja robi złodziej). — Kluczem wrózenie *Ross.* ключеводхование. — §. 2. Klucz do strojenia muzycznych instrumentów, strojnik. *Tr.* 1, 62. *Ross.* стпоерласица. *Aliter* Klucz muzyczny, pewny znak w notach muzycznych; ten jest inny skrzypcowy, inny klawikordowy, inny dyszkantowy, inny basowy i t. d. *Magier. Mskr.* der Schlüssel, Musikschlüssel, der den Werth der Noten bestimmt. — §. 3. Klucz w sklepieniu, zwornik, zamykający sam szrodek sklepienia. *Jak. Art.* 3, 296. der Schlüsselstein, der Schluß eines Gewölbes. — §. 4. Klucz zębowy, szroba, którą się zęby zacięte otwierają zwykły. *Perz. Cyr.* 2, 189. die Zahnstange. Klucz Angielski do zębów wyrzucania. *Czerw. Narz.* 31. der Englische Schlüssel, Zähne auszureißen. — §. 5. *Fig.* Cokolwiek wstęp do czego ułatwia, der Schlüssel, der Zugang. Kamieniec do Polski klucz. *Łączw. Zw.* 5. Wiara nasza jest kluczem królestwa niebieskiego. *Zygr. Gon.* 327. Klucza od serca nie dawaj im twego. *Jabl. Tel.* 329. Prędko znaleźli klucz do serca jego. *ib.* 222. Otworzył Pan apostołom zmysł, i dał im klucz umiejętności. *Damb.* 234. Próżne ich były usiłowania w znalezieniu klucza do tej allegoryi. *N. Pam.* 4, 72. et 13, 102. — §. 6. Klucze *thelog.*, moc apostołom dana rozgrzeszenia. *Zygr. Gon.* 324. die Schlüssel des Himmelreichs. — §. 7. Klucz • kluczka, sidło, łapka na kogo, *Fig.* eine Falle, eine Schlinge. Ona chce jej szkodzić, lecz tak klucze składa, że w cnotę i w życzliwość obraca się zdrada. *Pot. Arg.* 149., *Vind.* klupa, klank, progla, mresha. — §. 8. Klucz zająca, *Ross.* сметка, der Absprung des Hasens. Zając klucz dwojaki czyni, albo w zad, a dopiero ztamtąd w bok, albo zaraz w bok. *Ostror. Mysl.* 9. — §. 9. Pewna gruntu i majetności miara, na przykład, klucz

Siewierski, klucz Bożęcki, klucz Rzęcki. *Petr. Et.* 530. włóść, ciąg dóbr (cf. kluczem); *Bosn.* sgjupa, sgjupania, (cf. żupan), eine Herrschaft, eine Reihe von Landgütern. Klucz droższy niż kamień; kamień młyński czasem kilka tysięcy czyni; zaś klucz, który go zawiera, musi być droższy. *Dwor. J.* 3. — §. 10. Pewna kość pod gardłem poprzek do ramion końcami położona. *Petr. Et.* 330., *ob.* Klucz, kluczka, kość kluczowa, daß Schlüsselbein. KLUCZEM *adv.*, ciągiem, stadem, żugweise, beerdenweise. Baby wiodą się na stypę, by dzikie gęsi kluczem, jedna za drugą. *Mat. z Pod. C.* 1. KLUCZKA, i, ż., (*Boh.* klička; *Carn.* klučka; *Bosn.* kgljukka, kgljun, kukka; *Lat. med.* cliquetus; *Gall.* cliquet; cf. *Græc.* κλικος); §. 1. żelazko we drzwiach, za którym klamka zapada. *Dudz.* 41. po terazniejszem skobel. *Włod. der Klinkhafen.* — §. 2. Uszka z węzłów zwiazane, do chwytania czego, eine Schlinge. Kluczka Angielska tak się robi, że jednym końcem zadzięrga się kluczka; potem przeciąga się dalsza część tegoż końca, tak iż w drugim przeciągu koniec przechodzi po nad kluczkę; naostatek robi się druga kluczka. *Jak. Art.* 3, 46. (cf. węzeł). Pasiecznik ma mieć drabin dwie, żeby rojów nie trząsł kluczkami, ale po nie łaził na drzewo. *Kęck. Pas.* 12., (*ob.* Leziwo, lezy). Kluczki z swoichże włosów porobiwszy, na drzewach się powieszały Cymbryjskie żony. *Faliss. Fl.* 124. Wić zakłada się na kluczkę. *Jak. Art.* 1, 372. — §. 3. Kluczka • narzędzie do wyciągania siana z szopy. *Włod.* — Kluczka, różeczka o dwóch samorodnych ramionach do ręcznego kręcenia powrozów; *item* żerdź długa z nosem do zrywania owoców. *X. Kam.* ein Spaltstoß, eine Spaltstange. — §. 4. *Fig.* Kluczka • sidło, łapaczka, sztuczka na kogo, fortel, ein Fallstrich, eine Schlinge, ein Kunstgriff, eine Falle; *Boh.* ljęčka. Sam pryneypał dostał mu się w kluczki. *Jabl. Buk. F.* 4. Kluczkę jaką umyślnie nań najdą, aby się z nim pogniwać. *Gorn. Dw.* 310. *Suspectum est mihi hoc,* obawiam się jakiej kluczki w tym. *Męz. Imminere rebus alicujus,* czyhać, godzić, przyczyn szukać, kluczki zakładać na kogo. *ib.* — §. 5. Kluczka, klucz, kość kluczowa, klucz, rozszoska, daß Schlüsselbein. Kość umieszczona poprzecznie w wyższej części piersi z obudwóch stron, podobna do klucza starożytnych. *Dykc. Med.* 3, 151. *in avibus dicitur:* sanki, ostróżki. KLUCZKOWAC, ał, uje, *intrans. niedok.*, kluczyć, różne skoki poczynić, żeby się wywikłać, wywinąć, sich herauf zu brehen suden, Ausfluchte suden. Ze ten go spotkał niespodziany, Trudno było kluczkować, powiada mu tedy, Ze do króla był posłan. *Pot. Arg.* 227. — §. 6. Skluczkować kogo. *Pot. Syl.* 76.; *transit. dok.*, osidlić, einen bestriden. KLUCZNICA, y, ż., szafarka klucze pod sobą mająca, die Beschließerin, Ausgeberin, Wirthschafterin, Schaffnerin; *Boh.* kljěnice; *Sorab.* 2. zastojniza, ausgabarniza; *Carn.* kluzhariza; *Vind.* kluzharza, shliefarza, sapirarza; *Ross.* ключница; *Croat.* klyuchariza, (cf. klyuchenicza, *Vind.* kluzheniza; *Carn.* kluzhanza • zamek). Żony nie powinny płaćnej klucznicy lub wielkorządczyni, rządu domowego powierzać. *Zab.* 16, 3. Maluška u księżny Holhy była w fraucymerze klucznica, z którą miał Swentosław syna. *Stryjk.* 121. KLUCZNIK, a, m., KLUCZNY, ego, m., §. 1.

co klucze trzyma, der Schließer, dem die Schlüssel anvertraut sind; Boh. kljěnik; Slov. kljěnik, klučař; Sorab. klutzownik; Hung. kultsár, koltsár; Carn. kluzhár, (kluzharem - gospodaruję, kluzhanzar - szłósarz); Vind. sapervez, sapirevez, saklenovez; Rag. kgljucjār; Croat. klyuchar, kluchar, kluchonosz, (2. kluchar - szłósarz); Dal. konobar ob. Kanaparz; Ross. et Eccl. ключарь, ключникъ. Kluczniczy miasta, odmykają i zamykają miasto według potrzeby, mają oko na opatrzenie murów. Petr. Pol. 2, 196. die Thorschließer. Odźwiernych albo kluczników od rozmaitych komor. Star. Dw. 34. Kluczник ma klucze mieć w kilku węzłach, osobno od domów gościnnych, osobno od piwnicy. Haur. Gosp. 21. Wechodzi do refektarza kluczownik, i rozdaje braći po bochenku chleba. Pim. Kam. 342., Eccl. хранительникъ. Kluczніка urząd Ross. ключарство. Kluczny nieba, claviger. Brud. Ost. F 6. Pan nie mówi, mam klucznika, powierzyłem ten klucz komu; ale mam klucz od piekła i od nieba. Rej. Apoc. 16. Piotra Pan klucznikiem kościoła swego uczynił. Sk. Kaz. 304. Moskale kniazia wielkiego klucznikiem pokojowym i exekutorem woli bożej być wierzą. Gwagn. 524. — §. 2. Kluczник, przełożony nad włością, kluczem dóbr, der Vorgesetzte einer Herrschaft. Głównszczyzny ciwonum, klucznikom, wójtom, starcom, ławnikom miejskim: • Jesliby czeladnik ojczysty w którym z tych urzędów był, tedy tylko połowę tej głównszczyzny; a jesliby w kluczach albo wójtostwie szlachcie był, takiemu głównszczyzna według stanu szlacheckiego. Stat. Lit. 372. KLUCZOWY, a, e, od klucza, Schlüssel; Vind. kluzhen; Ross. ключевый. Przez dziurkę we drzwiach kluczową widział ją. Teat. 54, 51. — Anatom. Kość kluczowa, clavícula. Krup. 1, 14, et 173. daš Schlüsselbein, cf. kluczka, klucz, rozsoszka. KLUCZYĆ, ył, y, intrans. niedok., odskoki lub klucze robić, Absprünge machen. Już idą pada, bor od głosów huczy, Tu sarna myli, tam zajączek kluczy. Kochow. 324. Zając z miejsca na miejsce przed myśliwcem kluczac, miesza swoje tropy. Lub. Roz. 36. — §. transit. Kluczyć, krzywić, frümnen, beugen. Niewiasta zgarbiona, skluczona albo skrzywiona, nie mogła się podnieść. Sekl. Luc. 13. KLUCZYK, a, m., KLUCZYCZEK, czka, m., demin., daš Schlüsselchen, ein kleiner Schlüssel; Sorab. 2. kluzk; Sorab. 1. klutzik; Rag. kgljucich; Croat. kluciecz, kluchichek; Hung. koltsotska; Ross. ключикъ. Kluczycek mały zameczki one otwierał. Pot. Arg. 812. — §. Kluczyk do wyjmowania świderka z korony trepanu. Czerw. Narz. 16. — §. Kluczykiem zegarek nakręcić. Haur. Sk. 184. Wyr Schlüssel. — §. 2. Anatom. Kluczyk, ob. kość kluczowa, kluczka, klucz, daš Schlüsselbein. — Botan. Kluczki, ów, plur., paraliżowe ziele, Himmels Schlüssel, primula, ma liście podługowate, kędzierzawące się i na prątku w początek wiosny kilka kwiatków żółtych wiszących, nieco pachnących. Kluk. Rosl. 2, 226.

Dalszych pochodzących słowa klucz niemasz w Polsk., w innych dyalektach są: n. p. Eccl. отключаю, отмыкаю odmykam, сключити, сключать łączyc, związać, съключение wiązanie, cembrowina, ключается przygadza się, przypada, ключишь przypadający, stosowny, ключимствуя

przystosowuje; Ross. включить przyłączyć, zamknąć w czym, zawrzeć, выключить, выключать wyłączyć, wykluzyć, выключающа wyłączenie; Bosn. kgljukati, ukgljukati intrudo; Boh. kljrm se germino; cf. kielek.

KLUKA, i, ż., bak, ein Hafen; Carn. kluka; Bosn. kgljukka; Ross. клюка. Kluka ciągnie i szarpie drzewo na dół żelazną. Chmiel. 1, 1100.

KLUKAĆ, ał, a, intrans. niedok., (Boh. kloktati charkać, gargaryzmować; Vind. klukati - Germ. klofen, 1. tokować, 2. • klwać; Rag. kgljucciati, klokugnatti, glogoghjatti; Ital. bollire gorgoliando ob. Głogotać; Carn. klòkam clocito, Dan. klukke; Graec. κλωζω; Croat. klukam - kołatam). — W brzuchu kluka, kruczy, warczy. Dudz. 20. es füllert im Bauch; Ross. урчать, проурчать, заурчать.

KŁUKAS, a, m., (Etym. klucz), dziób długi, jak n. p. bo-ciani, ein langer Schnabel, wie der des Storchs. Tr. (cf. Carn. etc. kłun - dziób). — §. Kłukasy, bazgranina, bazgrota, mazanina, schlechte Schrift, Geschniere, Krähensüße; Vind. krazanje, burnu pifanje.

KLUNIAĆKIE gruszki ob. Koniakowka.

KŁUS, *KŁOS, a, m., Boh. klus; trocht, ryś, rześcia, gręda, der Trab, daš Trahen deš Pferdes; Vind. dirja, dirjanje, konjski friedni hod, lohkokorak; Ross. грунь, ступь, развалъ, развалець. Ujrzał przed sobą rycerza kłosem wielkim pojeżdżającego. P. Kchan. Orł. 1, 327. Sporym kłosem uciekł. Teat. 24, 132. Do kłusa, jako z przyrodzenia trudniejszego, naprzód źrzebce wprawować trzeba. Hipp. 40. Do kościoła trzeba kłusem, a z kościoła jednochoda. Rys. Ad. 11. Niechaj chodzi kłosem, a nie jednochoda. Papr. Pr. E. 2 b., (ob. Jednochoda). Bardzoś prędki; mój rozum kłosem nie biega. Boh. Kom. 1, 192. Koń dziki będzie w początkach skakał i rzucał się; ale zmordowawszy się cokolwiek w kłus wpadnie. Kaw. Nar. 385. KŁUSAĆ, KŁOSAĆ, ał, a, kłuszy et kłusze; Kłusać się recipr., Boh. klusati, klusáwam; Sorab. 1. kowfam; Bosn. kassati, drussati, prussati, jako hoditi; Vind. lohkokorazhi, lokokoraknu jesditi, dirjati; Ross. рыскать, рышу, рыскаю (cf. ryś), гриуною вхать. §. 1. Kłusem chodzić, den Trab gehen, iraben. Konie pod orlemi ogromne forgami w szorach kłuszą złoconych, szumno przepyskując. Tward. Misc. 162. — §. 2. Kłusem jeździć, iraben, den Trab reiten. Na koniu kłosał. Lek. Koń. 75. Ku obozowi niemieszkanie kłuszą. Jabł. Buk. C. 3. Za Ocean albo Niepr uciekaćby musiał, I gdzieś z Polski daleko się za Tatry kłusał. M. Biel. S. M. B 2 b. — Fig. Tyraństwo, które teraz kłusze, Wnet zostanie na placu bez dusze. Paszk. Bell. B 4. — §. 3. transl. Trupać się, tuc się, hinten drein trotteln, nachtraben, hintraben, nachlaufen. Ubogi kłusając się często za dworem, nałoży na prokuratora cały majątek. Sax. Porz. 116. Dobry on człowiek oskarżony, na trybunał kłosać się musi. Gorn. Wł. M. 4. Dzisiaj o najmniejszą rzecz każdy na sejm ruszy, A ty za nim ubogi ziemianinie kłuszy. J. Kchan. Dz. 33. Duszy istność jedna, lubo w różne postaci się kłusze. Żebr. Ow. 380. (migrat). KŁUSAK, a, m., koń ciężko noszący. Cn. Th. ein Traber, Hochtraber; (Boh. klusak; Sorab. 1. tupertak, kowlak, (cf. Kozak);

Carn. klusa *clitellarius mannus*; *Vind.* klufe, klife, klu-
fina, klufa, koin, konj = koń (dirjavez, dirjar = kłusak);
Croat. klyusze, jorga *mannus*, klussina = kobyła; *Rag.*
kgljuse, kgljusina *equus ignavus*; kogn kgljusavaz *caespitator*;
Bosn. kgljuse, kognię *mannus*; drussač, kogn kas-
savač, prusač kogn, koji jako hoddi = kłusak; *Ecc.* клю-
са, малая лошадь, ишакъ konik; *Ross.* рысакъ, рыса-
чекъ kłusak; cf. *Arab.* *كيس* *celeriter incessit*. Na kłu-
saku pancernym harcuje Mykita. *Zab.* 16, 123. *Nar.* —
§. Kłus, der Traß, kłusaka uderzyć. KŁUŚ, KŁOŚ, ia,
m., KŁUSIE, ięcia, n., *demin.*, szkapsko ciężkie, eine hoch-
trabende schlechte Mähre. Bodajby mię bóg był od tego
kłusia uchował. *Ossol. Str.* 7. Sknery, miasto jednego
pięknego konia, parę ze szkodą maciorki kłusiat nikczem-
nych mieć wolą. *Hipp.* 22. Kto komu kłusię zabije,
ma dać za nie 4 grzywny, a za źrębka 3. *Tarn. Ust.*
142.

KŁUSKA, i, ż., KLÓSEK, ska, m., *Cn. Th.*, KLUSECZEK,
czka, m. *zdrobn.*, z *Niem.* der Kloss, das Klosschen zum Ge-
sen (D b d. Knobel; *Boh.* knedlik, knedlčček, ob. Knysz;
Morav. šiška (cf. szyszka); (*Slov.* kłuska *glandula*); *Ross.*
галушка, клецка; galka z mąki zrobiona do jedzenia, n-
p. Niech mi zgotuje z dwa kłoski, że jeść będę z ręki
jój. *Budn.* 2 *Sam.* 13, 6. („not. insi tłumaczą placki; ale
placki pieką, a te tu warzyła Tamar, i potem je nalała,
a placków ci nie nalewają”). Chłopi z pośladami krup
lub grubych kłusków zażywają. *Haur. Sk.* 507. Sér, któ-
ry w winie i w kłóskach warzą. *Urząd.* 435. Z mąki
hreczanęj gotują dla czeladzi kłuski, i placki pieką, na-
zywane hreczaniki. *Ład. H. N.* 47. Pacycenci mają się
wstrzegać jądania lemieszki czyli klusek prażonych. *Perz.*
Lek. 149. Kasza i kluseczkami dorobiliśmy się chleba.
Teat. 26. b, 4. Kłóski mięsne, *Carn.* polpeté; *Ross.*
кюпки. Kłosek, którym nadziewają gęsi, kaczki. *Cn.*
Th. Stopfnubeln, Stopfklöße, Gänse u. f. w. zu stopfen; *Ross.*
мѣсятка.

*KLUTKA, i, ż., *Instilas mercimoniales circa praetorium in
medio fori sitas, dictas vulgariter klutki.* *Dub.* 29. kramy,
budki, cf. kletka.

KLUZA ob. Kloza. KLWAĆ, KLWANIE ob. Kłuć. KŁY ob.
Kiel.

KŁYKCIASY, a, e, mający kłykie. *Cn. Th.* mit Knöcheln
versehen, cf. jednokłytky palec. (*Boh.* klikatý *aduncus*; *Slav.*
kljast = kulawy). KŁYKCIOWY, a, e, od kłykciów. Žin-
gerfnöchel = KŁYKIEĆ, keia, m., *condilus*, trzpień, oścień,
guzik palca. *Perz. Cyr.* 149. der Knöchel am Finger; *Carn.*
zlink; *Croat.* schépci; *Boh.* član. — (*Boh.* klika kłamka;
Ross. клыкъ, клыкн, клычокъ = kiel). — §. 2. Kłykieć =
guz kłykciowy, eine Kopfnuß, ein Schlag mit der Faust. Wie-
lem kłykciów od niego odniósł. *Cn. Th.*

*KŁYŚ, ia, m., chłystek, Schlußer, Gelschnabel. Prszto kły-
siu, oto pień. *Rys. Ad.* 58.?

KŁYSTY, a, e, w kły opatrzoney, mit Hauern versehen; *Ross.*
кыкастый. W kłystego odyńca oszczepem ugodzić. *Zab.*
5, 345. *Koss.*

K M.

KMENT, u, m., [batyst. 3], *Boh. et Slov.* kment. Bisior
płótno cienkie białe, teraz kmentem zowią. *Budn. Apoc.*
18, 12. cf. gwent. KMENTOWY, a, e, bisiorowy, z
kmentu, *Boh. et Slov.* kmentowý.

KMICIC albo Radzic herb; w polu czerwonym kotwica, uchem
do góry; przy uchu po obu stronach gwiazdy dwie. *Ku-
rop.* 3, 24. ein Wappen.

KMIEĆ, ia, m., (*Boh.* kmet *senecio*, zgrzybialec), *Boh.* celo-
länjk; *Sorab.* 1. bur; *Vind.* kmet, polski zliłovek, pauer,
purizh, arazh, hubar; *Carn.* kmet, kmeth, kmetizh, grun-
tar; *Croat.* kmët, podlosnik, delopolecz, szelnik; *Rag.*
kmët; *Bosn.* kmet, segljanin; [*starorus.* кмѣть. 2]; *Graec.*
κομῆτης. Poddanych gruntu, siedzących na pańskiej roli,
a z niej do czynszu i innych powinności ręcznych obo-
wiązanych, nazywała najdawniejsza starożytność, jak i te-
raz zowiemy kmieć, *cmetho. Nar. Hst.* 6, 355., *Vol. Leg.*
1, 9. der Bauer, der eine Hauptbuße beſigt, Hauptbüfner, Hüf-
ner, der Ganzbüfner, der Pferdebauer, Ganzbüfner, Vollspän-
ner, Anſpänner, Pferdner, Vollmeier. Kmiecie, rolnicy sie-
dzący na gruncie pańskim. *Nar. Hst.* 2, 292. Rolnicy
nasi, jedni mają znaczne gospodarstwo, jako to szołtyśi,
okupnicy, kmiecie; drudzy połową mniejsze, jako to pół-
rolnicy, Halbbüfner, Halbmeier, zagrodnicy; inni ledwo ma-
ją jakie, jako to chałupnicy, komornicy, Kothſaßen, Hin-
terjaßen. *Switk. Bud.* 441. Jak kmiecia całego osadzić.
Haur. Sk. 42. — §. *Ogólniej:* Chłop, siodłak, rolnik, wło-
ścianin, der Bauermann. Gdy o zysk idzie, często kmieć
od roli Lepiej wymyśli niż mędrék uczony. *Zab.* 14, 245.
Szym. Jednych losów ugodą i zbrojny oprawca W tym-
że grobie poleże, i kmieć chlebobawca. *Zab.* 13, 238.
Użyteczniej jest mieć więcej kmieci, niżli pachółków.
Petr. Ek. 14. Szlachectwo bez bogactwa w kmiecie idzie.
Sk. Kaz. 489. To cały kmieć widzę, tysiąc razybyni go
w pole wywiodła. *Teat.* 15. c, 94. (gbur, nieokrzesaniec,
głupi, tępy). — §. Kmieć = poddany, ein Unterthan. *Fig.*
Każdy człowiek kmieć jest i poddany boga swego. Na
robotę Pańską posłan jest, na pana robić kazano. *Sk.*
Kaz. 469. Adamie, ty boży kmieciu, Ty siedzisz u boga
w wiecu (*Bogarodz.*). *Biel.* 19., *Nar. Hst.* 6, 355. KMIĘ-
CY, a, e, (*Boh.* kmetey *emphiteuticus*; *Carn.* kmetushke;
Vind. kmetizhki, kmeteshki, kmeten, kmetinski, purouski;
Rag. kmetski); od kmiecia, Bauer =, Bauer =. Folwark
kmiecy czyli okupny. *Switk. Bud.* 442. Kmiecy potomek
barki w złoto stroi, A możnych książąt krew u cepa stoi.
Zab. 12, 121. *Nar.* Łan kmiecy większy, z którego kmie-
cie dzień w tydzień podług prawa robić mają, liczy łokci
kwadratowych 362,880; mniejszy 115,200. *Zabor.* 297-
8. die Bauernbuße. Kmieca tam miłość, gdzie przy ludziach
sobie łają, bez ludzi się obłapiają. *Rys. Ad.* 29. Kolu-
mella osobliwy mistrz w sprawach kmiecych. *Orzech. Qu.*
62. t. j. w rolnictwie, Landwirtschaft, Feldbau. Po KMIĘ-
CKU *adv.*, po kmiecemu, jak kmieć, häuffsch, ländlich. Z
prostoty i po swemu, jakoby po kmiecku, mówim do
boga, zbudowaliśmy tobie domeczek. *Sk. Kaz.* 454. KMIĘ-
CTWO, a, n., §. 1. rolnictwo, *Vind.* kmetnia, polsku

obdelanje, kmetinstvu, kmetezhnia, kmetstvu; Carn. kmetztvu; der Ackerbau. *Obire opus rusticum*, kmiectwem się obchodzić. *Maecz.* — §. 2. Folwark kmiecty, kmiectwo. *Switk. Bud.* 444. ein Bauergut; Carn. kmetje; *Croat.* kmetchina.

Pochodz. *kmiotaszek*, *kmiotek*, *kmiotowie*, *kmiotowka*, *kmiotowna*; *Croat.* *kmetim*; Carn. *kmetarem*, *kmetujem* *agros colo*.

KMIN, u, m., KMINEK, nku, m., *Boh.* kmjn, (2. kmjn : oszust; kmjnm oszukuje); *Slov.* kmjn, rasca; *Hung.* kömény; *Sorab.* 1. khimewka, khimeleża, kumeliza; *Sorab.* 2. kostrowka, (ob. Kostrzew); *Vind.* komin, kumina, zhimina; *Carn.* kumina, kimmel; *Croat.* komin, czimin; *Bosn.* cimin, kominicah; *Rag.* kumin; *Slav.* khim; *Ross.* кминъ, тминъ, тимонъ; *Ecc.* кминъ, кропъ; *Graec.* κύμινον; *Lat.* cuminum; *Hebr.* קמון kammon; der Kimmel. Kmin kramny, ogrodny abo siany, der Kramerfimmel, Gartenfimmel. *Syr.* 450. Kmin strączystry, *syvestre alterum*, Waldfimmel, trzeci leśny. *ib.* 442. (cf. kręciszek). Kmin leśny, świniak, chłupaczki, polny kminek abo hanyż, *Mohrenfimmel*, *Bärenfenchel.* *ib.* 458., (*Sorab.* 1. baby duschka); kmin Tebajski. *id.* *ib.* 459. Aminek, kmin polski, biały kmin, nasienia bielszego od kramnego, weißer Kimmel. *ib.* 448. cf. *Urzed.* 22. Kmin koński, gatunek wieprzyna, *Peucedanum Silaus*, rośnie na miejscach wilgotnych. *Kluk. Dyke.* 2, 174. *Roßfimmel*, *Ettau*, *Bärwurj.* Kmin polny ob. Karuj. KMINKOWY, a, e, z kminu abo kminku, Kimmel; *Boh.* kmjnowý; *Vind.* kumenou; *Ross.* шминный, шмонный; *Ecc.* кроповый. Kminkowa wódka.

KMIOTASZEK, szka, m., *załużąc*: biedny kmiotek, ein armer Bauer. Kmiotaszek ubogi. *Klon. Wor.* 77. KMIOTEK, tka, m., KMIOTECZEK, czka, m., *zdrbn.* rzeczw. kmiéc : chłopek, ein (fleiner) Bauer, ein armer Bauer; (*Carn.* kmetèzh, *Vind.* kmetizh, arazhizh; *Croat.* kmetich; *Bosn.* kmeticeh). Wielka kupa kmiotków ubogich na przewóz oczekiwała. *Birk. Gl. K.* 10. Ubodzy kmiotkowie. *Lib. Hor.* 51., *Haur. Ek.* 72. Patrz kmioteczka nędznego, choć każdy dzień robi, Jak mu bóg ubożuchny kąć jego zdołi, Ma pełno i w gumienku, w oborze i w skrzyni, To wszystko miła cnota z uprzejmości czyni. *Pap. Pr. E b.* KMIOTKA, i, ż., *Cn. Th.* kmiecta żona, die Baueršfrau; *Carn.* kmetèza; *Rag.* kmet-tiza; *Croat.* kmeticha; *Bosn.* kmetića. KMIOTKOWAĆ *intr. kont.* kmiectem być, Bauer seyn. Ty będąc wolnym szlachcicem, już kmiotkować musisz. *Smotr. Lam.* 77., *Croat.* *kmetim coloniale obsequium exhibeo*; *Carn.* kmetujem, kmetarem *agros colo*. KMIOTOWIC, a, m., chłopowie, kmiecty syn, ein Baueršohn. Żaden kmiotowiec tak się nie urodził, aby go matka w żłobie położyła. *Sk. Kaz.* 489. KMIOTOWKA, i, ż., kmiotka, kmiecta żona, die Baueršfrau. Wiele tysięcy szlachty, kmiectów, szlachcianek i kmiotówek i dzieciętek prowadzono do hordy. *Birk. Kant. C.* 4. KMIOTÓWNA, y, ż., córka kmiecta, die Bauertochter. Jesliby ławnik kmiotownę abo chłopkę pojał, dzieci z niej ojcu w wargielcie równi będą. *Szczerb. Sax.* 367. Z róży czerwonej na wsiach kmiotowny wieńce wiją. *Spicz.* 165., *Rej. Zw.*

148 b. Przydało się kmiotownie jednej, że jednym porodem trzech synaczków miała. *Pap. Gn.* 1055.

KMITA, albo chorągwie Kmitów, herb; dwie chorągwie złote w polu czerwonym. *Kurop.* 5, 24. ein Wappen.

KMOCHA, KMOCHINA, KMOTRA, y, ż., KMOSIA, KMO-SZKA, i, ż. *zdrbn.*, [z *śred. łac.* commater, 3], *Boh.* kmotra, kmotřička; *Sorab.* 1. kmotra; *Slov.* kmotra; *Hung.* koma aszszony; *Vind.* kotra, kotrinja, koterza, gota, gotiza, botra; *Croat.* kuma; *Ross.* кумушка; *Ecc.* [кумштра Кит. с. Лев. 10. — 2], кумш; kuma, która dziecię do chrztu trzymała, matka chrzesna, die Gevatterinn, die Pathe. Na krzcie dosyć jeden kmotr, a jedna kmotra. *Biel. Św.* 51 b. Ledwie którą babę w kmoszki sobie uprosić może. *Żarn. Post.* 2, 458 b. Żaden kmoszki swojej pojać nie może, zwłaszcza gdyby się już w małżeństwie swoim kmoszką stała. *Szczerb. Sax.* 224. Z kmoszką i duchowną powinnością złączoną, mieszkac nie godziło się. *Karnk. Kat.* 576. — §. *In pejor. part.* Kmoszka, plotka, gadulska, wścibszka, eine Maudertafel, Klatsche, Klatscherinn. Wdowa zaraz kmoszek porządnych z gębami dostanie. *Jeż. Ek. G.* 1. Wszędwścibskie kmochy. *Węg. List.* 18. Kmochy wiarołomne. *Hor.* 1, 158. *Nar.* Prawiem już widział one ciemne lochy, Sprośne potwory, węzokręte kmochy. *ib.* 1, 260. KMOŚ, ia, m., *demin.*, *pochlebiając*, *Gevatterchen*; *Boh.* kmotřiček, kmošek; *Morav.* kmocháček, kmošek. On powinien kmoszkę nadobnie przeprosić, Aż rzecze kmosiu, już dosyć. *Dzwon. Stat. B.* 4. KMOTERSKI ob. Kmotrowski. KMOTERSTWO, KMOTROWSTWO, a, n., (*Boh.* kmotrowstw; *Slov.* kmoterstwo; *Sorab.* 2. kmotschojstwo; *Vind.* kotrina, botrina; *Carn.* botrina; *Ecc.* кмотрство, кумовество; *Croat.* kumztvo); chrzesne powinowactwo, die Gevatterchaft. Trzecia krewność jest kmotrostwo, które za krztem przychodzi; a jest bliskością duchowną, która pochodzi z oddawania sakramentu, także z świadectwa i trzymania przy nim. *Szczerb. Sax.* 184. Co do świadków uważać trzeba i kmoterstwa. *Haur. Sk.* 227., *Sk. Dz.* 576. KMOTR, a, m., kum, chrzesny ociec lub chrzesny powinowaty, (*Boh.* kmotr, *obs. Boh.* kmoch; *Slov.* kmoter; *Hung.* koma; *Sorab.* 1. kmotr; *Sorab.* 2. kmotsch; *Vind.* koter, kotrei, koterz, gotei, botr, katrei; *Carn.* botr; *Croat.* kum; *Ecc.* кмотръ [Kopit. Glag. 3 — 2], кумъ, восприемникъ; cf. *Ital.* compatre, comadre, comare; *Lat.* compater, commater), der Gevatter, der Pathe. Kmotry niedarmo zowiecie ojcami krzesnymi dzieć waszych; wielka ma być miłość tak od was, jako od dzieci waszych przeciw kmotrom i krzesnym ojcom i matkom. *Hrbst. Nauk. T.* 3 b. W tym miejscu wspomina kmotrów czyli chrzesnych ojców. *Sk. Żyw.* 2, 241. Był kmotrem Cesarskim, bo mu dwu synów chrzcil. *Sk. Dz.* 728. Między kmotrami do bierzmowania, tak jak między kmiotrami, którzy na chrzcie bywają, nie może być porządne małżeństwo. *Karnk. Kat.* 156. O mój panie kmotrze. *Teat.* 55. e, 51. W kmotry lub w kmoszki zaprosić. *Żarn. Post.* 2, 458 b. (w kumy). KMOTROWSKI, KMOTERSKI, a, ie, chrzesny, Gevatter; (*Boh.* kmotrowský, kmotřin, kmotřw; *Vind.* kotrinzi,

botrinzi, koterni). *Ustawiono, aby się kmotrowskie dzieci nie pojmowały. *Biel. Św.* 70. Kmotrowska osoba. *Karnk. Kat.* 138. Kmoterską powinność z sobą mieli, bo jeden drugiemu syna ze chrztu podniósł. *Sk. Dz.* 588.

*KMYŚLI - ku myśli - gmyśli - wedle myśli, wedle upodobania, pomysłnie, nach jemandes Sinn und Gefallen. Sejm ten nie kmyśli był ludziom, i tak nie kmyśli, że co tam król akcyj osądził, chcieli, żeby w niwecz poszły. *Gorn. Dz.* 103. Chciej to Panie duszy naszej kmyśli uczynić. *J. Kchan. Ps.* 14. (cf. kwoli, gwoli, grzeczy). *KMYŚLNY, a, e, — ie *adverb.*, stosowny do myśli czyjś, do życzenia, pomysłny, pożądany, erwünscht, nach Wunsch. Człowiek to tylko, co jest podobnego, kmyślnego, krzczanego, lubego, to pozwala i pochwała. *Gil. Post.* 113.

K N .

*KNABRNY *ob.* Krnabrny.

KNAFEL, *fla, m.*, KNAFLIK, KNEFLIK, *a, m.*, KNAFLICZEK, KNEFLICZEK, *czka, m. zdrbn.*, *Boh.* knoflik, knofliczek; *Vind.* knof, gump, vosel, knofizh, gumpizh; *Niem.* der Knopf zum Zufnöpfen, guzik u sukni. *Dudz.* 41. Knoflik, *offendix, ligaturae nodus, quo apex retinetur. Macz.* — *Infbulo*, zapinam knoflikami kogo. *ib.* (cf. pętlica). Hajduk, kiedy na się sukienkę ze srebrnymi knafkami wdzieje, już go więcej do roli nie przybijesz. *Falib. Dis. E.* 3. Dyamentowe u koletów nie knafliki, ale knafle noszą. *Gorn. Sen.* 519. Kraj tak zapyszniały, że w nim wszystko miłościwi panowie, by jeno kęs bobru do zawojka przyszył, a knafel u szyi powiesił. *Rej. Zw.* 17. Spange, Halsspange. Nie więżysz synowi nazbyt z młodu knofliczków, bryżyczków, pstrych sukienek. *Rej. Zw.* 7. Klejnoty złote poczynimy sobie i z knafkami srebrnymi. *Rad. Cant.* 1, 10. (z nakrapianiem srebrnym. *Bibl. Gd.*) Nie czyn z łyżki knaflika, byś nie przyszedł na łyka. *Rej. Zw.* 239. (nie strój się zbytecznie w srebrne pętlice, byś nie zubożał). Odejmie Pan córkom Syońskim ozdoby trzewików, i knafliki i łańcuchy i manele. *W. Jes.* 3, 19. — *Fig.* Wstaje pijanica, knafle mu wiszą na brodzie, co z nosa płynęły. *Rej. Wiz.* 31. (niby to sople). KNAFLAK, *a, m.* § a) abzac u trzewika. *Ern.* 22. der Absaß am Schuße; *Boh.* kramflík, špaljček; *Vind.* nastavik; *Carn.* obsèz; *Ross.* каблукъ, коблукъ, каблучекъ. — § b) Wędzidło z knafkami śpiczastemi. *Hipp.* 95. (z guzami, kuleczkami). — § Macając go, i obracając wszystkie mu knaflaki powywracali. *Warg. Radz.* 339. (manatki, sprzęty, rzeczy jego). KNAFLAKOWY, *a, e*, od knaflika, abzacowy, Absaß-; *Ross.* каблучный. *KNAFLAKNIK, *a, m.*, *Ross.* каблужникъ, abzacnik, co knafliki robi, der Absaßmacher. KNAFLICZKA, *i, ż.*, *botan.* ziele, mszyca, *blattaria*, na różgach swoich ma główeczki, jak na lníe. *Syr.* 1422. Mottenkraut, Schabenkraut. — *NB.* Dalsze pochodz. *Boh.* knoflikař guzikarž, *f.* knoflikařka, *adj.* knoflikářský; knoflikařstvj guzikarstwo.

KNAP, *a, m.*, z *Niem.* der Knappe, Zufnäppe, Zufnamäher, sukiennik, *lanarius*; rzemieślnik, który wełną robi. *Macz.*

Boh. knap; *Vind.* knap, (2. knap, rudokopauz - rudnik, kopalnik, górnik, Bergfnappe). Pająk uczy prząść, rodząc z siebie włókno; Z niego pojał knap osnowę na sukno. *Klon. Fl. D.* 4., *Petr. Hor.* 2, G 3. Knapci nauczyli się już sukno wyciągać. *Grod. Dis. E.* 3., *Eraz. Ob. B.* — §. *Ogóln.* Tkacz, der Weber. Piótna, gdy knap na swoim robi warsztacie, to je, aby gładkie było, slichtuje. *Haur. Ek.* 178. KNAPSKI, *a, ie*, sukienniczy, Zufnamäher. Mydło farbierskie, blecharskie, knapskie. *Radz. Mal.* 3, 2. Knapskiej nauki koniec jest sukno. *Petr. Et.* 46. KNAPSTWO, *a, n.*, sukiennictwo, Zufnamähery. — § *coll.* Knapci, Zufnäppen, *Boh.* knapstwí.

*KNAST, *a, m.*, *n. p.* Drudzy, to trefno, się poubierali w pludry, a na to żeby zaciągali Knastów, albo tych, którzy drą a gonią. *Opal. Poet.* ?

KNEBEL, KNYBEL, *bla, m.*, KNEBLIK, *a, m.*, *dem.* z *Niem.* der Knebel, knutel, krótki gruby kij; *Sorab.* 2. knebel, kniža; *Carn.* kembel; *Boh.* raubjk, raubjček; *Vind.* zepcz, vustni zapir; *Ross. et Eccl.* кляпъ, кляпецъ, кляпикъ. Wić ta ma być krecona na kluczkę, albo w ręku, albo knyblem, jeżeli jest przygrubsza. *Jak. Art.* 1, 372. Których na mękę skazywał, zasadzonym knyblem usta im zawierano, iżby ani jęknąć nie mogli. *Pilch. Sen.* 328., (*ob.* Knutel). Na dorędziu nie miano knebla; każ� niedznych krajać szaty, i suknem usta zapychać. *Pilch. Sen.* 329. Knyble cyrulickie, szróby do krwi hamowania. *Perz. Cyr.* 2, 6. et 122. KNEBLOWAĆ, *ał, uje, cz. niedok.*, knyblem zatykać, knebeln, mit dem Knebel verstopfen; *Sorab.* 2. knöblowasch. Kneblowaniem można do czasu krew powściągnąć. *Perz. Cyr.* 2, 155. KNEBLOWY, *a, e*, od knebla, Knebel. Zęte zboża wiążą się w snopy albo znaczne, jak nazywają kneblowe, albo mniejsze zwyczajne gospodarskie; pierwsze wiążą się nie powiązłami, ale wiciami. *Kluk. Rosł.* 3, 217.

*KNECHT, *a, m.*, z *Niem.* der Knecht, Kriegerknecht, Soldat; *Sorab.* 2. knöcht; żołnierz wojska Niemieckiego, osobliwie Pruskiego, Krzyżackiego, *n. p.* Dragany i knechty wodzimy, żebyśmy na nich zarabiali, po zostaku chłopu na miesiąc dając, a po złotych jedynastu ze skarbu na niego biorąc. *Star. Ref.* 18. W tym do mieczów żwawo, rwą się knechci królewscy. *Bardz. Luk.* 144, *Rej. Zw.* 86 b., *Weresz. Reg.* 57. Pióro zatknie z czapkę tu prawie na czubie, Powiada, iż knechtowie taką barwę mają. *Rej. Wiz.* 90., *Smotr. Ex.* 16. Mam znajomość z tym starym knechtą syndykiem Skąpskim. *Tea.* 33, 69. KNECHTOWSKI, *a, ie*, od knechtów, Kriegerknecht. Co w wojskach Niemieckich służywali, niezbożną owę dumę knechtowską śpiewają: jam rycerz prawy, nie chcę umierać na łożu. *Star. Ryc.* 47.

KNEFLIK *ob.* Knoflik.

KNEPLERKA, *i, ż.*, co koronki knepluje. *Tr. die Spitzenfnöpferinn.* KNEPLOWAĆ, *ał, uje, cz. niedok.*, (*z Niem.* fnöpfern); fnöpfern, koronki wiążać. *Tr.* KNEPOWAĆ, *ał, uje, cz. niedok.*, (*Boh.* kneyp scalprum; *Germ.* kneipen. kneipen); zabijać, wbijać, karbować, einbauen, einschneiden. Zwykli cieśle siekierą ulżywać drzewa; ale że mu przez to szpetne rany zadają, nie trzeba im tego knepowaniu

pozwałać, ażeby przywiązali do spodu belki jaką starą deskę, w ten czas niech knepują zdrowi siekierą. *Solsk. Arch.* 50.

*KNESAĆ cz. *kont.*, kołysać, wzruszać, wzburzać, *schaukeln*, bewegen. Austrami Charybdys knesana. *Zebr. Ow.* 192. *agitata*.

KNEŻ ob. Kniaż.

KNIAT, u, m., KNIEĆ, i, ż. *ziele*, kaczyniec, podbiał trzeci, smirgiel, *caltha palustris*. *Syr.* 710., *Jundz.* 291. die Dotterblume, Butterblume, Maßleben; (*Sorab.* 1. wuknasch. cf. wielki kwiat). Kniec wilcza, *Pseudoaconitum*, *Großfeigwarzenfräut*. *Sienn. Wykl.* Kniec błotna, *caltha palustris*, *Ross.* *калужница*.

*KNIATYRA, y, ż., lecha albo kilka grządek, na których zioła w ogrodzie. *Tr.* ein Quartier im Garten, ein Blumenstück, kwatera.

KNIAŻ, ia, m., KNEŻ, [z got. kuniggs, porówn. *lit.* kunigas 2]; (*Boh.* *kněz sacerdos*; *Boh. obs.* *princeps*, knoje książę; *Sorab.* 1. knez, knes *herus, dominus*, duchowne knez *clericus*; *vocabulo* knez *Bohemi et Lusati inferiores sacerdotem notant, sed dominum Sorabi Lusatiae superioris*; *Sorab.* 2. knes pan; *Vind.* knes, grof-hrabia, *comes*; *Carn.* knish, *alias Slavis quemvis virum nobilem ab equite usque ad principem inclusive denotavit*; *Croat.* kněz; szada vszaki goszpodichich imenujesze *dominus*, a u sztaro nedgdasnye vrème, szamo groffi pizsalizusze y zvali knezi; *Dal.* knez-hrabia; *Rag.* kněz *comes, praetor*; *Bosn.* kněz *comes*; *Ross.* князь książę (knyaz nadproznik); cf. *Graec.* ἱερός; *Hebr.* נָשִׂא nasi *princeps*; cf. *Hebr.* כֹּהֵן kohen *sacerdos, dominus*; cf. *Germ.* Knecht); §. a) tym nazwiskiem Słowacy książę i kapłana, księdza, mianują. *Krom.* 739., *Jabl. Her.* der Fürst (russische Fürst) und auch der Pfriester. Kniaż, knees, knież, w różnym Słowińskim dyalekcie znaczyło księżęcia, czyli jedną z pierwszych osób. *Czack. Pr.* 77. Od czasów Ruryka wszysej niemal książęta Ruscy nie innego tytułu, jeno Wielkich Kniaziów Włodzimirskiego, abo Nowogrodzkiego, abo Moskiewskiego używali, aż do Wasila. *Gwagn.* 522. Wasil, chociaż już przyjęty był tytuł cara abo króla, przecię do króla Polskiego pisząc, zawsze się Wielkim Kniaziem mianował. Iwan, i do króla Polskiego pisząc, carem się mianuje; ale go król Polski przecię po staremu Kniaziem Wielkim zowie. *ib.* 523. Litwa, przejawszy tytuł ten od Rusi, Giedymina Kniaziem Wielkim Litewskim nazywali. *Krom.* 328. — §. b) z *pogardą* Kniaż, różniąc go od księżęcia, ein Russischer Fürst, weniger als ein Eittäuischer. [sołtys lub wójt we wsiach osiedlonych na prawie wołoskim. *Ob. A. Stadnickiego O wsiach wołosk.* 7 — 3]. Dziś książęta na kniazie, a ci w szlachę prostą Pójdą, i podobno już pióra nie odrosta. *Pot. Pocz.* 24. Jeśli nad nami górę wezmą Perekopy, Jako w kniazie książęta, szlachta pójdzie w chłopy. *ib.* Sołtysi, wójtowie, kniazowie, bojarowie, tak nasi królewscy, jako duchownych i świeckich, każdy płaci z włoki po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 1301 *Zyg.* III. (cf. bojar). KNIAZIK, a, m., *dem.*, carzyk, małe książę. *Włod.* ein kleiner Russischer Fürst. Syn kniazi, der Sohn eines Knias; *Eccl.*

князичь; *Ross.* князекъ, княжичь, *sic vocabis ducem Scytharum seu Tartarorum. Cn. Th.* — §. 2) Ryba morska bardzo piękna, *Julis*; *Plin.* 32, 9. ein gewisser sehr schöner Seeffisch. *Cn. Th.* KNIAZKI, a, ie, od kniazia, einem Knias zuständig; (*Slov.* knežský książę, kapłański; *Vind.* kneshen; *Carn.* knishke-hrabiecy; *Sorab.* 1. kneži, kneżacze pański; *Eccl.* князь książęcy). Poddani kniazcy, pańsey, szlachecey. *Stat. Lit.* 87. (KNIEĆ ob. KNIAT). *KNIECHYNIA, *KNIEHYNIA. (*Petr. Ek.* 65.), i, ż., księżna, die Fürstin; (*Boh.* kněžina, kněžowka kapłanka; *Sorab.* 1. kneni pani; *Vind.* kneshiza, kneshinja, kneshia-hrabina; *Rag.* kneghigna; *Croat.* knegina, groffiza; *Dal.* knegina; *Bosn.* kneghigna, knezoua-hrabina; *Ross.* княгиня księżna). Godzieneś, aby cię leśne Oready i Naprejskie kniehynie brały do biesiady. *Zimor. Siel.* 167. (cf. książę, książdz).

KNIEJA, ie, ż., §. 1) pewna określona część lasu, der Forst, das Forstrevier; *Boh.* léč; *Carn.* worsht; *Vind.* meja, borje, borsht, liels; *Ross.* лѣсная дача, засѣка. Las na knieje podzieliwszy, każda knieja w około otoczy się zoraną i zawleczoną granicą dla poznania śladu. *Kluk. Zw.* 1, 384. Zwierza szukasz w kniei. *Pot. Arg.* 289. Osadźcie wszędy po lasach knieje. *Nag. Wirg.* 508. (*claudite nemorum saltus*). W kniechiniach. *Susz. Pieśn.* 3, R 2. — §. 2) Na wielkim jeziorze łowią ryby niewodem albo knieją. *Cresc.* 643. das Juggarn, ein Fischernetz.

KNIEMU, ku niemu ob. Ku.

KNOD, u, m., KNODYSZEK, yszka, m., *demin.*, kolanko w chroście, drzewie, trzcinie, w ziele. *Dudz.* 41. z *Niem.* der Knoten an den Pflanzen, Halmen, der runde Abgang, der die Stämme von einander absondert. Kondyzki, kolanka, które są we źdźble, *geniculi. Mącz.* Po kondyzskach, *geniculatum. ib.* fnotenweisse. KNODOWATY, a, e, — o *adverb.*, pełen knodów, *geniculatus. Mącz.* fnotig. Pałki, ziele, korzeni mają niemały knodowaty. *Syr.* 733. Prątek twardy, do przełomienia trudny, knodowaty. *ib.* 5.

KNOT, a, m., KNOTEK, tka, m., *demin.*, (*Boh.* knot, knůtek; *Sorab.* 1. wozer, fużow; *Sorab.* 2. schulzog, szwuzog, schurzog; *Carn.* fushil; *Vind.* fushel, taht, stenj, tusha, svezhilo, svezhni nitnik, luzhna dusha; *Croat.* fushel, sztény vu szvechi; *Bosn.* stign; *Ross. et Eccl.* knotъ у свѣщи, свѣщилня); §. 1) skręcone nici do świecy, lampy, der Docht. Świeca jarząca, chociaż ma knot zdrowy, Płomieniem zżarta, perz z niej popiołowy. *Burl. A* 2. Póty knot, póki lój gorący, maczać, Bo skoro skrzepnie, daremna robota, Zepsujesz, złomiesz, a nie wetkniesz knota. *Pot. Syl.* 385. (cf. lyka drzeć; cf. żelazo kuć, póki rozpalone). W czas kurzący się knotek zalać i zadmuchać. *Pot. Arg.* 316. Knoty świecom ucierają. *Mon.* 70, 829. Knotek w lampie. *Birk. Chodk.* 24. — *Artyll.* Knotki zapalnicze, pasma zrobione z nitki zwyczajnie bawełnianych, wygotowane w saletrze, obsypane mączką prochową i wysuszone, służące do podania prędkiego ognia materyom zapalnym. *Jak. Art.* 3, 296. et 1, 429., *Archel.* 3, 47. Zunder, Bränbe, Lunten. (*Boh.* knot; cf. kieszka zapalnicza, lunt). — §. 2) *Chirurg.* Flejtuch skręcony, ein Büschel Charpie, eine Wette; *Eccl.*

кнотъ къ язвъ годный. Barwierz wpuścił knot między załatwy, przyłożył plastr i zawiął. *Gorn. Dw.* 208. — *Ż. Wziął srebro i złoty knot. *Leop. Joz.* 7, 24. (pret złoty. *Bibl. Gd.* güldene Zunge. *Luth.*) (KNOTEL ob. Knutel). KNOTNICA, y, ż., ziele, gatunek dziewany, gorzyknot, *Verbascum Thapsus Linn.*, Kdnigserze, Kerzenfraut, używana do kagańców miasto knotów. *Syr.* 1420. (cf. firletka). KNOTNIK, a, m., ziele, należy do klasy skrytopłociowej, *Bryum Linn.*, Knotenmoß. *Jundz.* 536, wylicza 18 jego gatunków.

KNOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, Uknować, Uknąć *dok.*, (*Etym.* kień), §. 1) drzewo obrabac, einen Baum behauen, *con-truncare. Cn. Th.* — §. 2) *transl.* = Kować, kuć. *Fig.* prząć, gotować, układać, roić, stroić, schmieden, dichten, finnen auf etwas, erfinnen, erdichten. Co umie zdradę knować, umie się bać zdrady. *Min. Rył.* 4, 151. Gama się nie domyśla, że sternik knuł szkody. *Przyb. Luz.* 50. Ci szkodę mają, którzy drugim knują. *Jabl. Ez.* 112., (cf. dołki kopać). Nie zawdy tak bywa, jak kto sobie w głowie uknuje. *Zolk. Mscr.* 53. (ubrda, uroi). Uknuty przez pychę projekt. *Teat.* 47. c, 57. Uknute przeciwko ojczyźnie zdrady. *A. Zamoj.* 183. Spisek na zgubę ojczyzny uknuty. *Zab.* 16, 167. Któżby to sobie uknował, By lew szczura potrzebował? *Jak. Bn.* 63. (któżby imaginował, wer hätte sich wohl eingebildet). Jak sobie kto w głowie uknuje, tak mu wszystko smakuje. *Cn. Ad.* 511. Zysk sobie w głowie uknował. *Grod. Dis. C* 2 b. (uprządł, ułożył). Ustaw siła knują podług głów różnych mózgów. *Gost. Gor.* 66. Knowali i łamali prawa jako chcieli. *Bardz. Luk.* 6. Lada na co knujem konstitu-cye, a do skutku nie przychodzą. *Falib. Dis. F.* 3. Ciężko on pracuje, Gdy wiersze knuje. *Lib. Hor.* 95. Trudną rzecz wprawdzie knuje; wszakże idę kedy Unoszą mię wyższego natchmienia zapędy. *Zab.* 5, 436. Bogu przypisujecie wszystkie zbrodnie wasze, autorem go knując wszystkich poządliwości. *Birk. Exorb.* 15. cf. *Ross.* князнить, князничать, кавернить, накавернить, злоумышлять; *Eccl.* злоухищраю, злохитрствую, злокозньствую, лукавновати, злоковарствую, (коветвую *dissideo*, **ковъ** rozruch). *KNOWACZ, a, m., knujący co, der etwas schmiedet, im Sinne führt; *Ross.* умышленник. KNOWANIE, ia, n., czyn, i to, co się knuje, podstęp, intryga, das Sinnen, Schmieden, die List, Falle, Schlinge, Mafination. Knowania twoje już są odkryte. *Nag. Cyc.* 2., *Ross.* ковъ. KNOWIE, ia, n., ździebko suche. *Cn. Th.* 1414. ein trockner Palm. — §. plur. *collect.* Sztuki ździebła. *Cn. Th.* 284. Stroßsplitter.

KNUR, a, m., kierda, kiernoz. *J. Kras.*, Pieczynk. der Ober, der Hauer. — KNURY, ów, plur. z *Niem.* Knauer, w górnictwie, siwe i białe kamienie, same jałową ziemię bez kruszców zawierające. *Tr.* graue und weiße Steine, die bloße Erde ohne Erz enthalten, taube Steine.

KNUT, a, m., *KNUCZE, a, n., kańczug Moskiewski; *Ross.* кнутъ, кнутище. *ob. Coxe Voy.* 2, 286. die Russische Knete. Moskale knuczem biją, leda ocz, bez wszelkiej litości. — *Biel. S. N.* 32., *Biel. Hst.* 430. KNUTEL, KNOTEL, KROTEL, tła, m., z *Niem.* der Knüttel, kijek. *Dudz.* 41.

kołek drewniany. *Włod. paxillus. Cn. Th.* Niedobry zwyczaj owoc objać z drzew źerdziami albo knotłami. *Cresc.* 379. źerdziami albo krotłami. *ib.* 402. et 399. Orzech włoski, im więcej krotłami ciskając objają, tym lepiej zawsze obradza. *Ezop.* 120. Wziawszy chłop knotła, jał się krzywdy swój mścić. *Ezop.* 4. Knutel mu w gebę włożył. *Bzow. Roż. pr.*, ob. Knebel. KNUTOWAĆ, ał, uje, cz. *kont.*, knutem bić, tego okładać, mit der Knete schlagen, starf schlagen. Chartom często przebaczą, a kundla knutują. *Bratk. S.* 3 b.

KNYSZ, a, m., [chleb lub bucht zawierający w sobie sér mak i t. p., rodzaj pasztetu, 2], klusek, kluska. *Stobiecki.* ein Mehlstoß. Tylko jeszcze prosimy o wety. *M.* To podobno o knysze abo o pasztety? *R.* Nie nasza rzecz przewoźne jadać parmezany. *Zimor. Siel.* 211. Gospodarz kazał na żarnach mąki na knysze, na kołace i na chleb namleć. *Perz. Lek.* 259. KNYSZYN, a, m., miasto w Podlaskim, eine Stadt in Podlachien. KNYSZYŃSKI, a, ie, n. p. starostwo Knyszynskie. *Dykc. Geogr.* 2, 53.

K O.

KOAJDUT, a, m., z *Łac.*, wsparty pomocą koadjutorską, der einen Adjunct hat, durch die Beyhülfe eines andern unterstützt wird. *Kras. Zb.* 1, 454. KOAJDUTOR, a, m., pomocnik, der Gehülfe. Jestem zdrow jak koń; dlatego nie chcę mieć koadjutora do mojej żony. *Teat.* 52. d, 80. — §. W szczególności Koadjutor, którego osoba duchowna dla podeszłości wieku, lub dla słabości przybiera, wyznaczając po śmierci swojej następcę na urządzie. *Kras. Zb.* 1, 454. der Adjunct eines Bischofs. Koadjutor biskupi, der Coadjutor eines Bischofs. Mogą mieć biskupi koadjutorów; ale ci nie są senatorami, aż skoro na miejsce swoich koadjutorów nastąpią. Cel obrania koadjutora, i sam wyraz, oznacza potrzebę pomocnika do spraw duchownych, podeszłemu w lata biskupowi. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 149. Koadjutor w zakonach, konwirs, *rei domesticae in monasterio curator. Cn. Th.* ein Layenbruder, der die Klosterwirthschaft besorgt. KOAJDUTORKA, i, ż., pomocnica, die Coadjutorin. Teraz jak Jęjmość koadjutora, tak Jegomość koadjutorkę sobie dobiera. *Teat.* 22, 113. KOAJDUTORSKI, a, ie, od koadjutorstwa, die Amtsbeyhülfe betreffend. KOAJDUTORSTWO, a, n., miejsce lub godność koadjutora, die Stelle eines Coadjutors. *KOBEL, a, m., *Ross.* кобель, pies samiec, ein männlicher Hund. Wyżeł sie w kobele na łące zastąpił. *Mysł. B* 3 b.? KOBELICA *ob.* Kobylce.

KOBEŻNIK, a, m., co grywa na kobzie, lutnista, der Lautenist. Zdobądźmy się na rymy, zwłaszcza przy Danielu Kobeżniku Podolskim, który dobrze wiersze rozumie. *Zimor. Siel.* 147. cf. 127. et 128., *ob.* Kobza.

KOBIAŁKA, i, ż., dem. rzeczwn. KOBIEL, i, ż., (cf. *Boh.* kobicha *pastillus in sartagine frizus; Carn.* kobel *sessio furcata; Germ.* Kobel *Abig.*); niby to koszyk, z łyka abo wici zrobiony, ein Kober; (*Sorab.* 2. kobela; *Sorab.* 1. kobel; *Vind.* kotez, tupash). Straciliśmy tyle, a

przecie to nas nie boli; jakby to rak z kobielei wypadł. *Star. Ref.* 5. Co bóg dał, do kobiałki. *Jabl. Ez.* 143., *Zegl. Ad.* 38., *Cn. Ad.* 86., *Rys. Ad.* 4. (cf. bierz Michale, coć bóg daje). Trudno wyjętej z wody pływać rybnie, I ty w kobielei nie urośniesz grzybie. *Bratk. Ó.* 4. Owo jabłuszka w koszałce, Sinogarllice w kobiałce. *Groch. W.* 337. Umizga się jak czapła w kobielei. *Mat. z Pod. C.* 3., *Rej. Zw.* 19 b. (miłosiernie wygląda). — *Fig. tr.* Żywot ludzki trafunków rozlicznych kobiała. *Pot. Arg.* 732. (zbiór, kupa, ściek). Srogie przykrości morze ma kobiałą. *Pot. Syl.* 33. (kupa, liczenie, co niemiara). — *?* Kobiela = zewnętrzna wypukłość okręgu, die außwendige Krümmung eines Bogens. (cf. kabłak). Księżyca kobiała = księżycyca nowego albo ustającego okrąg. *Włod. die frumme Gestalt des ersten und letzten Mondviertels.* Wisza żagle; Zkad tylko Zefir kołowrotem kinie, Czyniacz anfrakty, odmie i kobiele. *Pot. Arg.* 469. Kobiałą co leży = stroną wypukłą ku górze. *Dudz.* 41. mit der Bogenkrümmung nach oben. KOBIELE, a, n., miasto Lit. w wojew. Trockim. *Dykc. Geogr.* 2, 33. eine Stadt in Lit. KOBIELIĆ, ił, i, cz. niedok., wypukło robić, hałb rumb machen. *Tr.* Kobielić się, wypukłym się robić, sich haufchen (von Meidern). Kobieli się szata, zasłona, fałdy się robia na nich, garbi się. *Włod., Cn. Th.* marszczy się. *Dudz.* 41. KOBIELISTY, KOBIELASTY, a, e, — o adverb., wypukły, łonisty. *Włod., Dudz.* 41., *Croat.* zaviat, in hałbe Bogen gefrümmt, haufsig. (cf. buchasty). Kiszka kobiałasta, kiszka kolkowa. *Cn. Th.* der Grimmbarm. KOBIELITOŚĆ, KOBIELISTOŚĆ, sci, ż., wypukłość, die Krümmung, die Bucht, erhebne Rundung. Kobielitości czołowe, *sinus frontales.* *Krup.* 1, 21. Uszka sercowe i kobiałitości. *ib.* 2, 241. KOBIELNE, ego, n., l'entablement d'un ordre de colonne, Hauptgestirn einer Säulenordnung. *Tr.*

KOBIEC, bca, m., kobus, der Ferkensfalk. *Rej. Wiz.* 171., *Kmit. Spit.* C 3 b.

KOBIECIARZ, a, m., człowiek za kobietami szalejący, ein Weiberferl, Weiberfreund; *Bosn.* sgenhar, bludnik; *Rag.* xénhar; *Croat.* sényolyub; *Ross.* бабикъ, женолюбивый; *Eccl.* любожественный, женонейстовый. Zasłużył na imię grzecznego, który niewart jak imienia kobiecicza. *Mon.* 76, 422. Trzeba, aby sługa był nie opoj, nie gracz, nie kobieciarz. *ib.* 70, 790. Kobieciazem jestem *Eccl.* женонейстовствую, *Graec.* γυναιχομανέω. KOBIECIARSTWO, a, n., szalenie za kobietami, Weibertollheit; *Eccl.* женонейстовство; *Croat.* senolyubnost.

KOBIECINA, y, ż., żalując, lub pieszcząc się: *?* a) biedna kobieta, ein armes bedauernswürdiges Weibchen. Biedna kobiecina ledwie nie na klęczkach cię prosi. *Teat.* 7. b, 42. cf. 17. b, 13. — *?* b) Kobiętka, ein Weibchen, ein Weibel, ein gutes liebes Weib. Jest to miłuchna kobiecina, wielbicielka węgrzynna, a miłośnica miodu. *Zabl. Bal.* 60. Matka We Panny tak dobra była kobiecina, żem jej nie odmówić nie mogła. *Teat.* 29, 42. Stoi tu przed drzwiami Pańskimi ładna kobiecina. *Teat.* 36. c, 13. Los do wszech wygód śliczne nam przydał kobieciny. *Teat.* 43. b, 56. *Drozd.* KOBIECISKO, a, n., *Boh.* robisko; niezgrabna szpetna kobieta, ein haßliches

Weibstüdt. KOBIECY, a, e, białołowski, niewieści, Weiber-, weiblich; *Sorab.* 1. żonkowne, žonske, żonacze; *Croat.* sèneszki; *Rag.* xénski; *Bosn.* sgenški; *Ross.* женскій, (cf. żeński). Sekreta kobiece. *Teat.* 46, 29. W tych tygodniach dni kobiecych do grabienia 4, a dni kobiecych do sierpa 8. *Mon.* 66, 206. Kobiece przyrodzenie *Sorab.* 1. żonacznoścz, žonanoścz. Kobiecęj twarzy *Ross.* женообразный; rząd kobiecy женодержавство.

KOBIEL etc. ob. Kobiałka.

KOBIECZYK, a, m., *demin. nom.* kobierzec, ein fletner Teppich. *Cn. Th.* KOBIECZYK, a, ie, KOBIECZYK, a, e, od kobiernika, Teppichmacher = Kobierczica robota. *Tr.* KOBIECZYK, a, m., co kobierce robi, *Boh.* koberečnik; *Ross.* коверникъ, der Teppichwirfer. Niewolnik ten od złotnika przedan był do kobiernika. *Paszcz. Dz.* 27., *Czack. Pr.* 2, 212. KOBIECZYK, rea, m., *Boh. et Slov.* koberec; *Dal.* koberecz; *Hung.* kárpit; *Carn.* karpöt; *Croat.* szak, szág, (kober stragulum lineum); *Bosn.* ságh; *Slav.* ság; *Vind.* popetna, tebih, nagernilu; *Sorab.* 1. tebih; *Ross.* коверъ, коврикъ, коврище, полавонникъ; deka kosztowna do nakrycia stołów, ścian, posadzki, der Teppich. Jesliś Pan, siadaj na kobiercu. *Rys. Ad.* 18. Z nieba na ten padół wygnani, izaliż nie zstąpili na rogoż z kobierca? *Zab.* 14, 63. *Nagl.* Kobierce Adziamskie możecie doma zostawić. *Birk. Zyg.* 26. Persijske Teppiche. cf. Adziamski. — *?* Szczególniej Kobierzec od slubu, *Ross.* подложки, der Teppich, auf dem die zu kopulirenden bey der Trauung stehen, (cf. mit einer Person auf dem breiten Teppich stehen. *Abt.* 19). Około trzydzieści lat na kobierzec wstąpił. *Glicz. Wych.* P. 5 b. Dziś gdyście przysięgli sobie na kobiercu, Drugie ociec, żona ma pierwsze miejsce w sercu. *Zabl. Zbb.* 90. Wstępuje na kobierzec w kosztownym ubierze, Polecając się Bogu, z młodzieńcem ślub bierze. *Groch. W.* 274. Zład wszystkie człecz for-tuny zawisły, Z złali czy dobrą na kobiercu stanie. *Pot. Syl.* 468. t. j. ślub weźmie, sich trauen läßt. Już dziś po chęciach i dobrym sercu, Skoro na świętym przysiągnie kobiercu. *Zab.* 14, 375. Często się przy ślubnych kontraktach rozchodzą z kobierca. *Teat.* 6. b, 36. Miasto kobierca pono na rogoży przyjdzie Brać ślub, a posag miasto tysięcy grzywnami. *Opal. Sat.* 26. Pójdź ze mną na kobierzec, z kobierca na łożo. *Pocz. Poc.* 217. KOBIECOWY, a, e, z kobierca, Teppich-; *Ross.* коверный.

KOBIEŃKA, y, ż., [porówn. *niem.* das Weibweib, 2]; (słowo w dawnych pismach rzadkie, od Knapskiego opuszczone, w Słowiańskich słownikach się nie znajdujące; pierwiastkowo wzgardliwe), białołowa, niewiasta; (*Sorab.* 1. żonska, žonka; *Vind.* zhloveckina, sheniza, shenstvo; *Croat.* sèna; *Bosn.* sgena, sgenska glava; *Rag. et Slav.* xena; *Ross.* женщина, cf. żona, żeński); daś Weib. Mogąc męże przezywać żony kobietami, Aleć też nie do końca mają rozum sami. *M. Biel. S. N.* 4. Mężę nas zowią białołowy, przadki, Ku większemu zelzeniu kobietami zowią. *ib.* 3. KOBIEŃKA, i, ż., *demin.*, KOBIEŃCZKA. *Tr.*, ein junges Weibchen; (*Croat.* sènchicza; *Bosn.* sgenica). Lubię kobietek niewinne pieszczoty. *Zab.* 12, 32. *Nar.* Mam

przy sobie portret bardzo ładnej kobietki. *Teat.* 52. d. 91. Mniej sprzyjają kobietki milczeniu. *Mon.* 65, 84.

KOBLON ob. Kablion.

*KOBŁUK, a, m., ob. Kabłuk, kabłak, kłobuk, (*Ross.* ка-блукъ kaptur sokoli); kapica zakonna, die *Mönchscape*. Śmierć ojowska tego czerńca tak przerażała, że zamieniwszy kobluk na przyłbicę, chciał być jej mścicielem. *Nar. Hst.* 5, 182.

KOBOLT, u, m., der Kobalt, (może z *Czesk.* kow = kruszec *Убіг.*), pospolicie za półmetal, od niektórych za ziemię metalową poczytany, koloru jest bladego. *Kluk. Kop.* 2, 247., *Pam.* 83, 408. KOBOLTOKRUSZ, u, m., Kobaltglanz, kruszec koboltowy. *Kluk. Kop.* 2, 248.

KOBRA (*Coluber Naia*) kamień węzowy, przyłożony na ranę wszelki jad wyciąga, i jest pewnym lekarstwem od ukąszenia węża lub żmii. *Ład. H. N.* 72. der *Schlangenstein*; węzownik. KOBRYN, ia, m., miasto w Woj. Brzeskolit. *Dykc. Geogr.* 2, 32. eine Stadt in Lithauen.

KOBUS, KOBUZ, a, m., KOBIEC, bea, m., (*Slav.* kobac; cf. *Sorab.* 2. kibut; *Germ.* Kibitz czajka; *Sorab.* 1. kabiya *piscus*; *Sorab.* 2. hobufa kłopot); *Carn.* skórz; *Ross.* копчикъ, kobчикъ, kobецъ, жаборонникъ; cf. *Call.* soubouse; cf. *Graec.* κόπτω *scindo*, *lacero*); *falso leury*, z drapieźnych ptaków najmniejszy. *Kluk. Zw.* 2, 306. Dziób ma krótki, i od głowy zaraz zakrzywiony, a na końcu bardzo ostry. *Ład. H. N.* 72. der *Ferchenfall*, *Weißbaß*. Ręce kobuzy. *Banial. J.* 5 b. Kobuz na wróble = cyt! Pan idzie! *Cn. Ad.* 852. — §. Wszyscy przed sąd swe poniesiem karby, Każdy sam na się będzie miał kokuza. *Zab.* 15, 220. oskarżyciela, prześladowcę. KOBUSEK, ska, m., *falso vesperinus*, jeszcze mniejszy od kobuza; przed wieczorem dopiero, gdy drobniejsze ptastwo o noclegu myśli, wpada między skupione. *Ład. H. N.* 72., *Kluk. Zw.* 2, 306.

KOBUZI, ia, ie, od kobuza, *Ferchenfallen*. Nie postać nigdy w mój chacie, Z kobuzim nosem głodny panie literacie. *Nar. Dz.* 3, 45. (cf. orli nos). *KOBUZIA, i, ż., n. p. Zdumia się zakonnicę, że w kraju tak odległym, w pół tamtej kobuzi słyssa swój język. *Pot. Arg.* 774. może: półsferze, cf. kobiel, *Halbfugel*. KOBUZIEC, iał, ieje, *neutr. niedok.*, skobuzieć *dok.*, przewierzgnąć się w kobuza, sich in einen *Ferchenfall* verwandeln, seine Natur annehmen. Kiedy sowa skobuzieje, wyżej lata niż jastrząb. *Gemm.* 131. (cf. zjastrzębieć, cf. *Rag.* sokolittise = *Ital.* paoneggiarsi; cf. ciężki z sługi pan, z klechy pleban). — Skobuzieć, osowieć, posępny się stać, finster und düster werden, niedergeschlagen seyn. Wszyscy chodzą, jak pomarszczeni, skobuziali jak sowy, mało co mówią, ustawnie płaczą. *Teat.* 53, 13. Śliczne We Pana oczęta skobuziali. *Teat.* 33. d. 41. Od ciebie każdy ucieka, boś skobuział, i zdanie dziwne cię uwiodło, Ze o twych ziombkach wszystkich trzymasz nazbyt podło. *Mon.* 70, 156.

KOBYŁA, y, ż., (*Boh.* kobyla, klišna; *Slov.* kobyła, kobila, klišna; *Sorab.* 1. kobola, kobwa; *Sorab.* 2. kobbula, grawa; *Carn.* kobila; *Vind.* kobila, shreibizhna zifa, plafa, mora; *Croat.* kobila, bedovia, klussina; *Dal.* kobila; *Hung.* kobola, kabala; *Rag.* kobilla, bedevia, (ob. *Bedew; *Rag.* kopile, kopilni sijn = bekart); *Bosn.* kobila; *Slav.* kobila;

Ross. кобыла, кобылица; *Eccl.* кляча; cf. *Lat.* caballa, caballus; *Ital.* cauala; *Graec.* καβάλλης; *Germ.* obs. Kobel, *Germ. hod.* Gaul; cf. *Ross.* kobель pies samiec); §. 1. klacz, die Stutte. Na kobyle jeździ, a kobyły szuka. *Rys. Ad.* 46. Umieci z kobył strzelać. *Zimor. Siel.* 239. Wyrwał się, jak z łysą kobyłą na targ. *Kozik.* Hajduk, drab, szuja, lepszy gdzieś kobyły łupi. *Pot. Zac.* 51. (t. j. hy-cel lepszy od nich). — §. Łajac: marcha, babsko głupie, niezgrabne. *Tr.* ein dummes, ungehörtes Weibstüß. — §. 2. Gatunek sliw, n. p. Prócz cudzoziemskich mamy sliwki węgierki, kobyły, lubaszki etc. *Ład. H. N.* 157. eine Art Pfäumen, Koffpfäumen. *KOBYLARZ, a, m., *Boh.* koby-lak, kobyłkar; *Carn.* kobilzar *clitelarius homo*; *Vind.* kobilar, kobilni moister, kiri pastuha k' kobili pusha do-zorca kobył lub stada; *Stuttenmeister*; *Bosn.* kobilar, koji kobile cjuva; *Croat.* kobilar *pastor equarum*. Kobylarzom pastuchom dobytek pasiecie, a Jejmość krowy doi. *Falib. Dis. C.* 1. KOBYLENIE, ia, n., KOBYLICA, KOBELICA, KOBYLINA, y, ż., drzewo pełne kołów ostrych w bramach dla przeszkodzenia wjazdu. *Dudz.* 41. rogatki, der *Schlagbaum*; *Rag.* kobillina; *Vind.* kobilize; *Slav.* těrklje; *Eccl.* кобыла деревяная, подкладная. Poczynił kobylenia i płoty z surowej sośniny i z dębiny około zamków, iż nieprzyjacieli do nich przystępu nie mógł mieć z żadnej strony. *Stryjk.* 457. Z trzaskiem przełomili kobyliny, i zaskoczyli straż. *Pap. Gn.* 1235. Uciekać nie będę, tu przy kobyleniu z kosą stać będę. *Falib. Dis. U.* 2. Kobylenie osekowate. *Cn. Th.* Spanischer Reiter. — §. Kobylca = koźły, podpory drewniane, *Vind.* druvni kosel, *Sołz-büße*. Żeby drzewo wygodniej z wozu spuścić, podstawić podpore jakąś, którą kobelicą rzemieślnicy nazywają. *Rog. Dos.* 3, 52. Mosty stawiane na kobylicach, do przebycia wielkich kanałów i rzek. *Jak. Art.* 2, 300. KOBYL-LI, a, e, od kobyły, *Stutten*; *Sorab.* 1. kóblacze; *Ross.* кобылей, кобылий, кобылячий. Kobyle mleko Tatarom jest najwdzięczniejsze picie. *Stryjk.* 633. Milszy tobie syn kobyli, anizeli bozki. *Sk. Dz.* 655. (milszy koń, niż człowiek). Nie żart Panie Poznański, o jednego kobyłego syna, dwanaście cyganów wisi. *Rys. Ad.* 47. Gnoj kobyli *Slov.* kobiliněc. — §. *Botan.* Kobyli kopr, kobyla miętka, kobyli szczaw, ob. Kopr, miętka, szczaw. KOBYL-LA GÓRA, miasto w Kalisk. *Dykc. Geogr.* 2, 35. eine Stadt im *Saltischen*. KOBYLIN, a, m., miasto w woj. Kalisk. *Dykc. Geogr.* 2, 33. eine Stadt im *Kaltischen*. *KOBYLINA, y, ż., §. 1. mięso kobyle, końskie, *Stuttenfleisch*, *Pferdefleisch*; *Ross.* кобылятина. Odzienie Tatarów kozuchy, żywność kobyлина; Wilk, lis w polu zabity, to u nich zwierzyzna. *Pasz. Dz.* 3. — §. 2. ob. Kobylenie. KOBYLKA, i, ż., *Boh.* kobyłka; *Slov.* kobilenka; *Sorab.* 1. 1. koblicza; *Carn.* kobileza; *Croat.* kobiliciza; *Rag.* kobilliza, ohmizza; *Bosn.* kobilica; *Ross.* кобылица, кобылка; *demin. nom.* kobyła = klaczka, eine junge Stutte, ein Stuttden. Wzajemnie się kobyłki czeszą. *Rej. Zw.* 39. (ręka rękę myje). — §. Koniczek trawny, robaczek czworoskrzydły, das *Heupferd*; *Boh.* kobyłka *locusta*; *Slov.* kobilka; *Slav.* kobileca, skakavac; *Vind.* kobiliza; *Carn.* kobileza; *Croat.* kobiliciza; *Dal.* prüg, kriez; *Ross.* кобылка.

Cantharis, robak na drzewie rosnący, wszystkie zielony, "miekkie się po nim, jakoby złoto, a w nocy się świeci, kobyłkami niektórymi zowią. *Mącz.* Kobyłki polne, *locustae sine pennis, astracos vel onos*, hüpfende Heuschrecken. Kobyłkami też niektórzy szarańczę zowią, *locustae volatiles*. *Sienn. Wykł.* fliegende Heuschrecken. Drzewo to zakwitnie i kobyłka mu będzie ciężka. *Radz. Eccles. 12, 5.* (szarańcza. *Bibl. Gd.*). Rozbieżenie kobyłek po zbożu. *Budn. Jes. 33, 4.* („not. albo szarańczy”). Pożywać możecie każdego rodzaju kobyłek i koniczek. *Radz. Levit. 11, 22., 1 Leop. Levit. 11, 22.* (koniczek. 3 *Leop.* skoczki. *Bibl. Gd.*). Człowiek świegotliwszy nad kobyłkę, która świerkoce ustawicznie. *Eraz. Jez. D 6 b.* Pawiętom dającą szarańczę albo kobyłki, oberwawszy im nogi. *Cresc. 577.* — §. 3. Kobyłka u pętlic, haftek. *Cn. Th.* das Dehr zum Hafen an den Steibern. — §. 4. Kobyłka, węzeł do rozwiązania lancy, opp. zadzierzg. *Cn. Th.* eine Schlinge, ein Knoten, den man leicht aufziehen kann, cf. kluczek. — §. 5. Kobyłka, *Boh.* kobyłka *ponticulus*; *Vind.* kobiliza; *Ross.* КОБЫЛКА; mostek na skrzypcach, nad którym strony się rozpinają, der Steg auf der Violine. — §. Kobyłka, wieś w ziemi Warszawskiej. *Dykc. Geogr. 2, 53.* ein Dorf bey Warshaw. **KOBYLNA**, y, ż., *Kotelna*, miasto w woj. Kijowsk. *Dykc. Geogr. 2, 53.* eine Stadt im Sijowischen.

KOBZA, y, ż., *pandura*. *Cn. Th.* cf. bandurka; *Boh.* kobze, kobzyčka; *Ross. et Eccl.* кобза, пѣня органъ троеструнный, staroświecka lutnia czyli lira, ein alteß der Laute oder Seyer ähnliches Instrument, narzędzie do grania o trzech stronach. *Włod.* Ja ona kobza sławna, z dereniu zrobiona, Z cnoty nad cytry swemu panu ulubiona; Dziś dla lutni wrzucona w kat, brzęczę z świerzami. *Gaw. Siel. 595.* Kozacy z wielkiej radości niewymowne sztuki pokazywali, Strzelając, śpiewając, na kobzach grając. *Pap. Ryc. 107.* Zagrawszy skoczno w kobzę Ukraińską, Ucieszysz się z paniami, jak cytrą Hiszpańską. *Jez. Ek. D. 5.* Skoro rano, to w kobzę dumy sobie grają. *Mat. z Pod. B 2.* Zda mi się, że Amyntas kochanej Testyli Dumy tysiącoletnie na mej kobzie kwili. *Zimor. Siel. 129.* Ławitwój na kobzie dwie stronie nastroić, niż trzy, żeby się z sobą zgadzały. *Gorn. Dw. 119.* (cf. kobeżnik).

KOC, a, m., (*Lat. med.* cotzia), die Köße, cf. *Abt. g. Sorab.* 1. choć, koszmacę, koszmate wodzewk; *Vind.* koz, koza, deka, zhoka; *Carn.* kóz; *Bosn.* kostret, (cf. *Germ.* Koff; *Hebr.* כסר przykryć); *Dal.* bily, bilyacz; *Boh.* hauně, cf. gunia; *Ross. obs.* полеть, полетка, полстница, (cf. pilśń). §. 1. sukno grube kosmate na obie strony, *gausape. Mącz.* zottigeß Luch. Miękkiej pościeli nigdy nie używała, na ziemi na kocach odpoczywała. *Sk. Żyw. 1, 99.* Naczynisz koców z sierści koziej dla przykrycia wierzchu przybytku. *Leop. Exod. 26, 7.* (opony. *Bibl. Gd.*) cf. gunia. — §. 2. Koc na sądach, pieniężna kara o niesłuszne zapozwanie; przedtym zaś futra sędziom dawano. *Dudz. 41., Cn. Th.* *originem vocis suspicor, quia olim Poloni, qui inique provocabant, pendebant iudicibus pelles. Cn. Th. 286.* (n. p. Kto nagani skazanie kasztelana, dać mu ma kozuch gronostajowy. *Herb. Stat. 174., Vol. Leg. 1. 56.*); die Geldbuße für eine unrechtmäßige Citation vor Gericht, die ebedem

in Rauchwerk abgeführt wurde. NB. Czy też słowo koc, kocz, nie zepsute zamiast *kaucya*, t. j. złożone w sądzie pieniadze, które przegrający stracił, n. p. *Pars appellans ponendo vadum alias koc apud iudicium, non tenebitur in comitiis aliud vadum reponere. Vol. Leg. 1, 575.* Winny, które kocami popolicie zowiemy, wolno sędziom zaraz przy odprawie akcyi odbierać. *Vol. Leg. 3, 193.* Kauzy te, któreby były za kocmi, nie mają być praktykowane, aż pierwej pisarz koce, które były *ad depositum ejus dane*, przed sądem położy; a jeśli kauza będzie aprobowana, tedy koc *judici praesidenti aequaliter cedet.* A jeśli będzie retraktowana, tedy stronie zaś ma być *integre* wrócon. *Vol. Leg. 2, 650.* cf. 1406. (cf. peresud). Grodzki koc taler, a ziemski trzy grzywny. *Vol. Leg. 2, 1511.* Postanawiamy, aby koce sędziom wojewodzym należały, a trybunał, żeby ich nie odbierał. *ib. 1520.* (ob. Kocowy).

KOCANKI, **KOCENKI**, ów, *plur.*, *Botan.* (*Carn.* koczen; *Ross.* кочанъ, кочень *caulis*). 1. swojskie, *gnaphalium*, Ruhrkraut, *Boh.* aupałwičnjk, plesniwec; rosną w lasach, wzrostu małego, kwiatki na prątkach skupione na kształt guziczeków; skuteczne na biegunkę czerwoną. *Kluk. Rosl. 2, 226., Krup. 5, 152., Lad. H. N. 72.* Szarota błotna, *gnaphalium uliginosum Linn.*, rodzaj ten u wielu Polskich roślinopisarzów kocankami nazwany, pospółstwu na niektórych miejscach pod nazwiskiem: suche ziele, jest znajomy. *Jundz. 410.* 2. Kocanki zamorskie *ob. Ukwap. Syr. 718.* Kocanki Arabskie, lawenda szyszkowa, *lauendula Stoechas Linn.* Stöckenskraut, Stöckesblume, lawendzie bardzo podobne. *Syr. 468.* Kocanki żółte, *elichnisum*, Rainblume. *Kluk. Rosl. 2, 226., Syr. 1354.* **KOCANKOWATY**, a, e, — o *adverb.*, knodowaty, fnotig. Wilżyna gałazki swe gęsto kocankowate albo sekowate puszcza. *Syr. 674.*

KOCHAC, ał, a, *transit. niedok.*, ukochać *dok.*, (w dawnych pismach zwyczajniejsze słowo: miłować, *Knapski* położył tylko następujące *recipr.*, tak jak jest w Czeskim), lieben; (*Boh. et Slov.* milować; *Sorab.* 1. lubuyu, cf. lubić, (koesclu, koescham *oscutor*; cf. *Graec. xōw, xōw;* *Germ.* füssen); *Sorab.* 2. lubowasch; *Carn.* shtemäm; *Vind.* lubim, lubit, sa lubo met; *Croat.* lyubiti; *Bosn.* gljubiti; *Rag.* gljubiti; *Slav.* ljubiti; *Ross.* любить, люблю; *Eccl.* рачу, рачителствую; cf. rad, raczyć). Wierz mi, jak cię kocham z duszy. *Zab. 15, 181.* Jak boga kocham. *Mon. 73, 347.* Niech mię bóg tak kocha. *Teat. 42. d, a.* Uczynźe mi tę łaskę, jak mię kochasz. *ib. 22. b, 96.* Toś mi człek pocziwy; kocham cię za to. *Teat. 7. c, 80.* Moja najukochańsza matuleńka. *Teat. 30. b, 55.* Kochać uprzejmie *Ross.* возлюбить, возлюблять. — §. *per excellentiam* Miłownie kochać, verliebt seyn, lieben. Czy ja go lubię? ja go kocham z całego serca. *Teat. 30, 50.* Że cię kocha, rozumiem przez to, iż się w tobie zakochał, mówiąc po Polsku, że wdycha do ciebie, że ty jesteś celem sekretnym jego miłości. *Teat. 17, 131.* Kocham cię, kocham, rzekła, *Milonie. Chod. Gesn. 8.* Kocham, to słowo w ustach kobiety bardzo ważne, i żadne inne, choćby i tyle znaczące, zastąpić go nie zdoła. *Teat. 27. c, 13.*

Już cię kochać przyrzeka, lecz pragnie w zamiany Być kochaną, wszak kochać powinien kochany. *Zab. 12, 37. Gaudz.* Nie bądź tyranką, pamiętaj tego, Który cię kocha, kochajże jego. *Tward. Daf. 85.* (NB. ten tu jest najdawniejszy, który mi się wysłedzić zdarzyło, przykład używania słowa kochać active, w miłosnym znaczeniu). Już nikt nie kocha, jak kochano wprzód, Sama amantów dziś odmiana bawi, Weale stateczna miłość wyszła z mody. *Zab. 14, 382.* KOCHAĆ SIĘ recipr. (Boh. kochati se delectari, (cf. koić); upodobanie mieć, upodobać sobie. §. a) kochać się z czego *niedok.*, skochać się, ukochać się *dok.*, ucieszyć się, Wohlgefallen an etwas haben, sich daran ergöhen. Człowiek mądry niewszetecznie się kochał z szczęścia; ale łaskę fortuny w podejrzeniu miał. *Kosz. Lor. 149 b.* Ujrawszy rycerstwo, że w przyłbicach piłę grało, kochał się z tego, dziwując się. *ib. 118 b.* Nazajutrz kochając się z tego swego zwycięstwa, co inszego przedsięwziął. *Baz. Sk. 90.* Jeśli z głupstwa z tego się kochają, iż wysoko nad inne siedzą, pytajmy ich, co im z tego przybyło. *Sk. Kaz. 592.* Kochał się nie pomalu z sługi takiego, patrząc na dzielność jego wielką. *Sk. Żyw. 1, 321.* Bóg się kocha z powściągliwości i dobrych uczynków. *ib. 2, 346.* Dał mi bóg syna, tedy kochałam się z tego bardzo, i ja sama i mąż mój. *Leop. 4 Ezdr. 9, 45.* (byłam mu bardzo rada. *Bibl. Gd.*). Prosiłem boga, aby się nigdy nie kochali ze mnie nieprzyjaciele moi. *1 Leop. Ps. 37, 17.* Którzy się kochali z upadku twego, będą skarani. *Leop. Baruch. 4, 31.* (którzy się weselili z u. t. *Bibl. Gd.*). Messalina matrony uczciwe w oczach mężów do cudzołóstwa przymuszała, i z tego się kochała. *Petr. Ek. 69.* Examinował go przez dwie godziny, z czego wielce się ukochał. *Wys. Aloj. 116.* Z jego grzeczności wszyscy ukochali się. *Star. Zad. C. b.* — §. Active: W piśmie ś. zawsze znajdziesz co nowego, coby cię ukochało. *Zarn. Post. 20.* (ucieszyło, ukontentowało, udelektowało), ergöhen, erfreuen. — §. b) Kochać się w czym *idem*, n. p. Będę się kochać w przykazaniach twoich, którychem się rozmiłował. *Budn. Ps. 119, 47.* Tak się to książę w uczonych ludziach kochało, że i jurgielly od niego miewali. *Warg. Wal. 234.* Przodkowie nasi w Hiszpańskiej sukni się kochali; my teraz Francuzką bardzo szacujemy. *Mon. 66, 44.* Srebrnik ziele gęsie zowią, iż gęsie je rade jedzą i w tym się kochają. *Urząd. 255.* — §. c) *absolute* Kocha się pani matka, kiedy knaflików nawiesz a w paniecia. *Rej. Wiz. 88.* t. j. cieszy się, się ergöht sich daran, sie freut sich. Będzie się kochało dzieciątko od piersi nad dziurą źmijową. *1 Leop. Jes. 11, 8.* (igrało. *3 Leop.*). Bardzo się kochał kłęzcęć na ziemi. *Wys. Aloj. 32.* t. j. lubił, upodobanie miał, rad to czynił, er hatte seinen Wohlgefallen daran. — §. d) Kochać się, o roślinach, polubiwszy sobie grunt jaki dobrze się przyjmować, von den Pflanzen, auf einem Boden gut fortkommen, befließen. (cf. wykochać się). Przy rzekach bystrych bardzo rzadko kocha się drzewo płodne. *Cresc. 84.* Jęczmień więcej kocha się na błoniu, niżli w cieniu. *ib. 161.* Gdzie słońce nie dochodzi, na takowej roli trudno się ma zboże kochać albo szczepie domowe. *ib. 92.* Drzewa,

które nasienie wielkie dają, lepiej się z niego kochają, niżli z gałązek sadzonych. *ib. 664.* Na dnie rowu zbyt nie się skochały gibkie wikła. *Zebr. Ow. 199.* (rozmnożyły się). — §. Kochać się miłownie, Ross. *миловать*, verliebt seyn, lieben. Dafne lubo piękna była, atoli jeszcze się nie kochała. *Zab. 11, 88.* Nikt się bardziej nie kochał nad tego pasterza, Coż gdy pasterka sroźsza była od zwierza? *Zab. 12, 381.* Szost. Postanowił już więcej nie kochać się. *Węg. Marm. 1, 34.* Musiałś się z nim kochać moja panno, że go tak bardzo załujesz. *Teat. 21, 162.* Trzeba się kochać, słodka Rozyno, Na to ci serce i piękność dana, Zebyś kochała i była kochana. *Karp. 4, 9.* Miałbyś litość nade mną, gdybyś się w której tak kochał, jak ja kocham Marysię. *Teat. 54. c, D ii.* Zdaje nam się, że kogo kochamy; siebieś to, nie kogo, kochamy w tej osobie. *Mon. 70, 185.* Ponieważ z serca idzie miłość i zakochanie, o toż rzecz każdą ukochaną i umiłowaną, do kochającej i miłującej przyłączamy, i zład owo mówią: z serca się w nim kocha. *Sak. Probl. 117.* Ciężko czekać na tego, kogo się kocha. *Teat. 22. c, 44.* Kocha się w tym, jak ubogi w prosięciu. *Cn. Ad. 349.* W czym się kochamy, to nam często szkodzi. *Rys. Ad. 72.* (co kto lubi, to go gubi). Kochać się w sobie, *placere sibi.* *Cn. Th. in sich selbst verliebt seyn.* KOCHAN, a, m., imię staropolskie, *Amadeus. Jabł. Her.* KOCHAN, a, m., (*Cn. Th.*) KOCHANEK, nka, m., [porówn. *czes. hoch 2*]; *Sorab. 1.* lubcz; *Vind. lublenik, lubesnik, perjasnik, perjatel, lubi; Carn. lubé, lubéz, lubizhk, lubzhék; Croat. snubazh, dragi* (cf. drogi); *Rag. gljubovnik, gljubi; Bosn. gljubovnik; Slav. ljupovnik, dragi; Ross. любовникъ, любимецъ, любимицъ, полюбовникъ, возлюбленникъ, милостникъ, наперникъ, временщикъ; §. a) ukochany, kochanie czyje, luby, der Liebling.* Stanisław Reszka dla nauki głębokiej był kochankiem Stefana króla. *Petr. Et. 307.* — §. b) Miłosny kochanek, amant, der Liebhaber. Ona ma tyle kochanków, ile dni w roku. *Teat. 30. b, 124.* — §. c) Pieszczotliwie: mój kochanku, bądź tak grzeczny i t. d. mein Lieber, mein Herz, mein Schatz. Kochan, proszę cię. *Cn. Th. 454.* mój ty, mój miły, mój duszko, mój drogi. *ib. 455.* cf. rybko, gołąbku. KOCHANECZEK, czka, KOCHANIEC, nca, KOCHAŚ, sia, m., *demin., Liebster, Liebchen.* O dziecie żródło wdzięczności, O dusz naszych kochaneczku. *Gorn. W. 355.* Sen zamrużyć oczy młodego kochańca nie może. *Stas. Num. 1, 88.* My kochańciu, jeżeli się kiedy z sobą pokłócimy, to tylko żartem. *Teat. 22. b, 64.* Przedam wszystko, a pieniądze tobie oddam kochasiu. *ib. 25, 49. et 11, 52.* KOCHANIE, ia, n., *subst. verbi niedok.*, ukochanie *dok.*, Boh. *kochanj delectatio*; *Ross. любление; Eccl. рачение, рачительство.* §. 1 *a) upodobanie, uciecha, daß Wohlgefallen, Vergnügen, Ergöhen. Jakie wesele i kochanie oni mieli z towarzystwa Pana Jezusowego! *W. Post. W. 190.* Staraliśmy się o to, aby ci, którzyby chcieli czytać, mieli niejaki bez tęskności kochanie. *1 Leop. 2 Macch. 2, 26.* Mam uciechę albo kochanie z listu jego. *Cn. Th.* Z tym opuścił Wiennę, nie bez żądzy jakiej Dłuższego z nią kochania. *Tward. Misc. 48.* Wodzów ich walecznych miał w oso-

bliwym kochaniu u siebie. *Star. Ryc. 7.* W wielkim a rozkosznym kochaniu był u rodziców swoich. *Glicz. Wych. E 5 b.* (bardzo się w nim kochali). — Bez poznania dobra, do nałogów ukochanie mieli. *Xiądz. 274.* (skłonność). — Chlób z nieba miał w sobie wszelkie kochanie, i chuć a smak wszelakiej wdzięczności. *1 Leop. Sap. 16, 20.* (przyjemność, delikatność). — §. b) O roślinach: dobre przyjmowanie się, daß gute Fortkommen, Bessern (von den Pflanzen). Gnoje końskie bardzo służą ku żywności i kochaniu drzew. *Cresc. 76.* Wiatr z południa dawa bujność i kochanie jagodom winnym. *Cresc. 669.* — §. c) Miłosne kochanie, miłość, daß Lieben, die Liebe. Już wyszły z mody dawne kochania, I na cóż w jednej mam stękać niewoli? *Zab. 44, 266.* Słubny związek zjednoczył kochania. *Past. Fid. 253.* Ten co zdolny czuć w sobie porządne kochanie, Albo już jest uczciwy, albo się nim stanie. *Treb. S. M. 22.* Ty mnie w to kochanie płatałeś! *Teat. 14, 74.* (w tę miłość, in diese Liebeshafft). Kochania godny, liebenswürdig; *Sorab. 1.* lubozne; *Vind. lubesni vrieden;* *Slav. ljubezljiv;* *Ross. любезный, любезенъ.* Godność kochania, die Liebenswürdigkeit; *Sorab. 1.* lubeznofcz. — §. 2. Przedmiot kochania, upodobana, ukochana rzecz lub osoba, der Gegenstand des Wohlgefallens, die Liebe, Lust, Vergnügen. Porzuciła drogie ubiory i inne świeckie kochania. *Sk. Żyw. 109.* Grąbziłdjęfen. Zginie tobie wszystko zebranie i wszystko kochanie twoje. *Rej. Apoc. 57.* Kochanie Symona i pociechy, których czekał, nie były żadne prywatne, jedno pospolite. Kochanie jego było sława boża i szczęście ludu swego. *Sk. Kaz. 526.* — Kochanie: kochana osoba, kochanek, kochanka, die geliebte Person, Liebting, Geliebter, Geliebte. Idźcie me kochania (Mentorze z Telemakiem), A odpuście tak słuszne po sobie wdychania. *Jabl. Tel. 324.* Tu leży Filus swój pani kochanie, Ten co w przymiotach przeszedł wszystkie koty. *Kras. Mysz. 59.* Dobry dzień, me kochanie, szafirku, tulipanku. *Teat. 11, 10.* K O C H A N I C A, y, ż., K O C H A N K A, i, ż., K O C H A N E C Z K A, i, ż., *demin.,* amantka, osoba, w której się kto kocha, die Geliebte; *Sorab. 1.* lubka; *Slav. ljuba,* miłośnica, drąga; *Vind. lubleniza,* lublenka, iuba, lubiza, perjasniza, perjatelza (cf. przyjaciółka); *Carn. luba,* lubca; *Rag. gljubovnica,* gjuba; *Bosn. gljubovnica,* gliubitegljica; *Ross. любовница, любимица, полюбовница, возлюбленница, милостница.* Jedzą straszną i oczy i myśl zastrzeliła Argolskiej kochanice, *pellicis. Zebr. Ow. 24.* (cf. gamratka, fryjerka, dusza, duszka). Gach ślepy na przywary swojej kochanicy, Ba czasem jej nie hydzi, choć świadczą źrzenice. *Zab. 8, 529. Izycz. — Fig.* Sława i cnota wieków są kochanki. *Jabl. Buk. T 4 b.* — §. Pie-szczotliwie wołające: kochanko! kochaneczko! Iiebes Weib! Liebchen! meine Liebe! Zaczekaj trochę kochaneczko, trzebać nam się rozmówić. *Teat. 28, 101.* K O C H A N K O - W Y, a, e, od kochanka, Liebhaber; *Ross. любовниковъ, любимцевъ.* Korzystanie z kochankowego worka. *Mon. 74, 123.* K O C H A N Y, a, e, *part. pass.,* geliebt; *Ross. любимый, возлюбленный.* Kochać, a nie być kochanym, Najnieszcześliwym jest stanem. *Zab. 12, 567. Szost.* Niemasz większego szczęścia pod niebem i w niebie, Ja-

ko czuć się kochanym dla samego siebie. *Treb.* Już cię kochać przyrzeka, lecz pragnie w zamiany Być kochaną; wszak kochać powinien kochany. *Zab. 12, 57. Gawdz. — §.* Ziele to u nas w kochańskich pańskich ogrodach znajduje się. *Syr. 1014.* w faworytych, pielęgnowanych. K O C H L I N A, y, ż., białołowski imię u Długosza. *Jabl. Her. ein Weiberrame.*

Pochodz. *nakochać się, odkochać, pokochać, przekochać, rozkochać, ukochać, wykochać się, zakochać się.*

K O C H L U S Z, K O K L U S Z, a, m., z *Franc.,* gatunek - kaszlu, der Keichhusten; *Ross. коклюшъ.*

K O C H M A N, a, m., miano charcie, Name eines Windspiels. Spuść Kochmana z Sokołem, a daj pokój Locie. *Mysl. E.*

K O C I, ia, ie, K O T C Z Y, a, e, od kotów, *Boh. kociěj;* *Carn. mazken,* mazhkov; *Bosn. mackin;* *Ross. кошечей,* Kažen. Rodzaj koci należy do rzędu zwierząt drapie-żnych. *Zool. 310.* Trudno naturę kocia zwyciężyć. *Jabl. Ez. 152.* Wędzidło z koczczą nogą. *Hipp. 95.* (cf. podkówką). Ptasznik tam kładzie sówkę, albo koczczą łeb, dla spłazania ptastwa. *Cresc. 635.* — §. Kocie złoto, Kažengelb; *Ross. кошечье золото,* rozciera się kolorem żółtym, czerwona-wym, zawsze jednak jak złoto lśniącym. Kocie srebro, Kažen Silber, *Ross. кошечье серебро,* roz-ciera się kolorem srebrnym; ale ani złota ani srebra w sobie nie mają. *Kluk. Kop. 2, 96.* Opale, kocim okiem zwane, ku światłu obrócone, świecą się jak oko u kota. *Kluk. Kop. 2, 44., Ross. кошечей глазъ, Kažen-auge, eine Art von Opal.* Koci ogon, *phalaris phleoides,* gatunek mysiego brzu. *Kluk. Dykc. 2, 176.,* ostrzyca brzan-kowa. *Jundz. 109. Kažen Schwanz.* Kocie ziele, *Teucrium Marum, Kaženkraut,* gatunek ozanki, ma zapach moeny, za którym koty się gwałtownie ubiegają. *Kluk. Dykc. 3, 109.* Kocia miętką, *nepeta,* rodzaj rośliny. *ib. 137.* Krzecina, kocia mięta. *Jundz. 311.* koty się rade po niej walają. *Syr. 499. Kaženmünze, Boh. kocurnik; Ross. кошечья мята.* Koci pysk, *galeopsis Linn.,* daß Kažen Gesicht, die Hanfnessel, rodzaj rośliny, rośnie u nas dziko. *ib. 2, 18. badyl. Jundz. 508.* Kani abo koczczą pazur ob. Miłosna. Kocia stopa ob. Owieczki ziele. Koczczą szanta ob. Serdecznik. Kocie łapki ob. Szarota. K O C I A N K I, ów plur. *Boh. kocičky,* włosiste kosmate kistki niektórych drzew n. p. wierzby, die Každen, Kämmerchen, z. B. an den Weiden. *Tr. ob. Kotki. K O C I C S I E recipr. niedok.,* okocić się *dok., Boh. kotiti se; Rag. kotitti, nakotitti, skotittise, okotittise, izkotittise, rozkotittise; Ross. котиться, око-титься (Rag. vulg. kocitise sese ostentare);* o niektórych zwierzętach: płód rodzić, werfen, Junge bekommen (bloß von einigen Thieren). Kotka, gdy się koci, wydaje razem kilkoro kociąt. *Kluk. Zw. 1, 503.* Kotka w szrodku dębu znalazłszy loch, okociła się. *Min. Ryt. 4, 25.* Kozy się koca. *Chrośc. Job. 155. žičeln, Boh. kozliti se.* Owce się koca. *Cresc. 559., Boh. gehnj se, (ob. Jagnię), bahnj se; Ross. ягнитьса, обьягнитьса.* Owca, kotka, niedźwiedzica, zajęczyca koca się. *Dudz. 21.* Niedźwie-dzica, zajęczyca okociła się. *Dudz. 21. die Hästun fejt.* Świszcze raz do roku koca się. *Zab. 12, 194.* (cf. oszcze-nić się, ocieścić się). Zaba okocona ob. Zaba. K O C I E,

ecia, n., KOCIĄTKO, a, n., Boh. kocička, kotě, kociátko Sorab. 2. koschë, koschëtiko; Vind. mazhle, muniza; Croat. macze, machichi; Ross. котя; młody kotek, das Junge der Katzen, ein junges Kästchen. Małe myszkatko gdy się przechodziło, Kocięta za nim skoczą. Groch. W. 354. Pierwsze kocięta za płot. Haur. Sk. 317., Rys. Ad. 58., Teat. 55. b, 53., (Vind. ta perwa obriest (zysk) gre za duri siest). Kocię zajęcze, mysliw. ein junges Kästchen, cf. kot polny.

KOCIEC, KOJEC, kojca, m., sadz, klatka karmna na kury, Boh. kotec, kukanë; Slov. kuřenec; Vind. kotez, kottiz, kurnjak; Bosn. kocač, kokoscignak; Ross. курятник, (ob. Kurnik); (cf. Nieders. Kott, Germ. Kotte), eine Hüfnersteige, Steige, ein Kästch, Jedervieh darin zu mästen. Tatarowie, kiedy jedno chce, po was chodzą, jako po kury do kojca. Gorn. Wl. S 4 b. Śmierć nie zna złota i drogiej purpury, Mknie po jednemu jak z kojca kury. J. Khan. Fr. 14. Nie trzeba było wypuszczać kury z kojca. Chrośc. Ow. 380. Sieci kazał na ptaki nagotować, I kociec, gdzieś ich miał zchwytawszy pochować. Papr. Kol. P. Uciekły się do kościoła, nie śmieli wyjrzeć, jako kury z kojca. Chrośc. Fars. 69. Modne paniny wiedzą co gotownia, a nie znają, co kojec. Kras. Pod. 2, 146. Jak w jednym kojcu dwaj sokoli, tak w jego sercu nie postoi żadna pospołu z Meropą. Pot. Syl. 270. Kociec kaczy - kacznik, der Mentenstall; kociec gesi der Gänsestall. W świat nas wyrzuca, jak cieleta z kojca. Chrośc. Ow. 196. cf. chlewik. — Dieteric. Wmawiali w niego, iż zjadł kotek kociec. Gorn. Dw. 148.

KOCIECY, a, e, od kociać, Kästchen - . Ross. котятый.

KOCIEŁ, *KOCIOŁ, G. kotla, m., KOCIEŁEK, KOCIOŁEK, kka, m., demin., Boh. (kotel, kachlik; Slov. kotel; Sorab. 1. kotow, kachlenk; Sorab. 2. kott; Vind. kotel, koteu, kotlizh; Carn. kótl, kotlizh, fozhän, ibrëk; Slav. kotao, kotlich; Croat. kotel, kotlic; Dal. kotal, lopis, kotov, bakrach, bakrachich, tengericza; Bosn. kotó, kotal, kotao, bakrač; Rag. kotoo, G. kotla; kotlich, koteniza, tengera, bakrač; Ross. котель, котлик, котелок; Germ. der Kessel; Angl. kettle; Dan. kedel; Svec. kettil; Finl. katila; Lat. med. cedellus, catillus; Graec. κοτύλη); § 1) naczynie wypukłe wysklepione do warzenia; n. p. W kotle wodę grzeją. Haur. Sk. 213. Kociel gorzelný Ross. казанъ, казанецъ. Niektórzy hultaje, u żyda kotłem robiąc, pod ławą w gałganach i pijani umierają. Perz. Lek. 260., (gorzałkę w kotle paląc). Kociel, żeleznik, panew. Sleszk. Ped. 414. Nie wozili srebra do obozów, dość było mieć kociołek miedziany, a rozeń żelazny. Star. Ryc. 41. Kociołek miedziany. Stryjk. 106. (Carn bakračh; Slav. bakracs). Nie trzyj się o stary kocieł, bo się umolisz. Rys. Ad. 43. Kociel garcowi przygania, a oba smolą. ib. 21. ein Esel heist den andern Esangoß; Slov. kotel hrneu zavidí; pes psu blchi wibira. Co za towarzystwo ma kocieł z garncem, kiedy w się uderzą, słucze się. W. Syr. 13, 3. W sercu ludzkim dziwnie zawsze miesza się, by w kotle. Rej. Wiz. 71. Podw. Wr. 39. (cf. jak w kieracie). Nie człek, lecz kocieł z mięsem, kufa z winem Tu leży, poszła dusza w otchłań

z dymem. Wad. Dan. 15. Gdy człowiek młody, niebo się kotłem widzi. Gorn. Dw. 74. — §. Wytrzeć komu kociołek - zmyć kogo. Cn. Ad. 1359. Wyszorował mu kociełki. Rys. Ad. 71. cf. wytarł mu kapitułę, einem den Kopf waschen. — §. Kociel studzienny, w który się zewsząd woda sączy, powinien być jak najgłębszy. Świk. Bud. 534. der Brunnensessel. — §. 2) Kotły, w które biją, die Pauken, Kesselpauken. Boh. wlaský bubny; Carn. pauke, bobnize; Vind. kotelna pauka; Sorab. 2. pauka; Ross. литавра; Eccl. тимпанъ. Bijący w kotły, der Paukenschläger; Carn. bobnizhar; Ross. литавричк; Eccl. тимпанница. Tubalne kotły już ucichły. Pot. Jow. 51. *KOCIELNIK, a, m., Faber ahenarius. Mącz., kotlarz, der Kessel. Pochodz. kotlarz, kotlarczyk, kotlarski, kotlarstwo, kotlina.

KOCIERPKA ziele; apud Ursin., melius pocierpka, bo po niej cierpko, ob. Smrodynia. Cn. Th.

KOCIK ob. Kucik.

KOCIMÓZG, a, m., Mon. 75, 589. półgłówek, ein Schnäpfkopf. *KOCIOŁ, źle zamiast kocieł. Dudz. 29. 1. KOCISKO, KOCOWISKO ob. Koczowisko.

2. KOCISKO, a, n., kot szpetny niezgrabny, eine hässliche Katze; Ross. котище. Otoż przyszło to biedne kocisko, darmom go tak daleko szukała. Teat. 14. d, 30. raczej: biedna kocina, arme Katze.

KOCIUBA, y, ź., KOCIUBKA, i, ź., zdrbn., w hucie sklanej narzędzie do mieszania massy sklanej, in der Glasblütte, der Quersl, Rührlöffel. Przysadę 'sypią w oszów, i tam ją często przewracają, i kociubą przemieszywają. Torz. 155. Kociubka dobrze polerowana do wyglądzenia tafel. ib. 48.

KOCIUR ob. Koczur.

KOCK, a, m., miasto w Lubelskim. Dykc. Geogr. 2, 34. eine Stadt im Lublinitischen.

KOCOWY, a, e, z koca. Cn. Th. Koczen - . Ross. полстяный, полстевый. — §. Kocowe, ego, n., (cf. koece sądowe), pieniądze złożone od ruszającego do wyższego sądu, Cautionngeld. Jakoż ten wždy zachowa zdrowe Prawo, który ledwie wie, co to jest kocowe? Błaż. Tl. C. KOCYK, a, m., dem. nom. koc, guńka, ein kleiner Kog, eine kleine zottige Dede. Miasto pościeli kocyka używał. Sk. Żyw. 2, 17. — 1. *KOCZ ob. Koc sądowy.

2. KOCZ ob. Kocz.

KOCZARGA, i, ź., pogrzebaczka, szurulec, pociask, rutabulum, quo ignis proruitur in pane coquendo. Cn. Th.; Ross. кочерга; Vind. podgrinjala, pezhna grebelza, kreula, krieuła; (Ross. кочерыга глѣб капустны); die Waschensfrüde; cf. ożog., kosior.

*KOCZE się ob. Koczy się.

*KOCZKA, i, ź., [z czesk. koczka - kotka. 5], n. p. Fanatyk, któremu koczeki drażą we łbie, albo mu się muchy roją w głowie, niektórzy mówią. Mącz. ob. Kotek mu we łbie kreśli, eß rappelt in seinem Kopfe. Ross. кочка могилка кретова.

KOCZKODAN, a, m., gatunek małp, kot morski. Syr. Ziel. 542. Meerfage. Vind. vopeza, morska mazhka; Ross. мортишка; (cf. Slov. kodkodači kwokać; Vind. kokkodakam - gdakać). Wiele małp i koczkodanów na tój wyspie. Otw.

- Ow. 561. Ludzie tak jak małpy i koczokodanowie swoich przyrodzonych rzeczy zapomniawszy, cudze na się biorą, i tak oszukani bywają. *Syr.* 1266. Piękny jak koczokodan. *Cn. Ad.* 833. t. j. bardzo szpetny, s^{ch}ön wie eine Meerkatze = ab^{sch}eulich. Koczokodan = szpetny do ostatniego stopnia, ein Graßengeficht, eine ab^{sch}euliche Figur. Coż mi to wadzi, że koczokodan stary, Alboż ja biorę? broń boże! talary! *Zabl. Bal.* 70. Dzisiaj tylu koczokodanów, przenoszą nad ładnych paniczów. *Teat.* 32. c, 51. Kobiety piękne mają mężów wierutne straszydła; mężowie piękni mają znowu koczokodany. *ib.* 24. c, 42. Jaka mi Jejmość, fladra, koczokodan. *ib.* 21, 14. Przedwieczne koczokodany. *Weg. List.* 118.
- KOCZOT, a, m., *nummus minimus*, pieniądz. *Cn. Th.* ein Scherf, ein Heller. *Obolus*, pieniądz drobny, koczot, halierz. *Urs. Gr.* 358. (*Ross.* коцеть = kogut). — 3. Rufian, rajfura, ein Suppler, ein Zubringer. Panicz, gdy mu się zachciało, po dziewczkę posyłał koczota. *Pat. Jow.* 2, 49. Uwiódł się miłości łakotą, Więc z nią przez swoje traktuje koczoty. *Zab.* 15, 259. I składem swoim i swoim obrotem, Zaraz się wydał, że bywał koczotem. *Pot. Syl.* 15. Jaż mam za družbę być, czy za koczota? *Pot. Syl.* 296. Tak jednemu z swych koczotów rzecze, Widzisz, ach widzisz, co mię w sercu piecze. *Zab.* 15, 241. Odźwierny odźwiernym, koczot koczotem, żołnierz żołnierzem niech będzie. *Opal. Sat.* 83. Pot im z czoła ciecze, Obiegając odźwiernych, koczotów królewskich. *ib.* 63. Leżał przy Hesperyjskich niwach strzegąc złota Smok bezsenny, nie mrużąc wzrok nakszałt koczota. *Min. Ryt.* 3, 23. KOCZOTKA, i, ż., rufianka, rajfurka, die Suppletin. Urząd bardzo uczciwy i luby i słodki, A pfe! jabym się miała zniżyć do koczotki? *Zabl. Amf.* 7.
1. KOCZOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, obozem stawać, (cf. kosz Tatarski), campiren, gelagert seyn, sich lagern, sein Lager aufschlagen. *Ross.* кочевать, кочую, nomadiren. Koczowali Kozaacy nie w domach, lecz pod kotarami. *Zim. Siel.* 251. Badamy, coby o pogańskiego wojska wielkości, I gdzieby koczowało, miał za wiadomości. *Tward. Wł.* 76. Mąż mój kędyś w Trojańskim okopie w lichiej kotarze koczuje. *Chrośc. Ow.* 175. Wysoka w wodzu cnota, który sam koczuje na piasku. *Bardz. Luk.* 171. Czuj przed wrotami, koczuj noc niespaną. *Min. Aus.* 19. cf. *Gall. biovaquer*. — 3. *Transl.* Przemieszkiwać, sich aufhalten, wohnen. Koczują na twych skroniach węże, sroki, wrony, Jabobys siostrą była strasznej Persefony. *Łączw. Zw.* 23. Owieczki mleko słodkie wydając szczerze, pokazują Pożytkiem, iż w dobrych pastwiskach koczują. *Bach. Epikt.* 62. Kiedy śnieg, znać zaraz po tropie, gdzie zając koczował. *Haur. Sk.* 298. t. j. nocował, wo er über Nacht gelegen ist. KOCZOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, obozowanie, kampowanie, daß Campiren, Lager; *Ross.* кочовка, кочеванье, daß Nomadiren. — 2. KOCZOWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, wykoczować *dok.*, (koczować; bo mówimy wykoczowanie), obcego poddanego do cudzej służby wyprowadzać, einen Untertanen in einen fremden Dienst wegführen. Gdyby chłop cudzego poddanego wykoczował, i w nocy wywiózł. *Haur. Sk.*
255. Dyabeł czyha, aby duszę wykoczował, ku potępieniu wiecznemu. *Orzech. Qu.* 190. Juliuszowie do obcego wojska rekrutów koczujący. *Kur. Pet.* 302. Był kraj nasz dotąd otwarty dla Juliuszów, do obcego wojska rekrutów koczujących. *Gaz. Nar.* 1, 147. KOCZOWANIE, WYKOCZOWANIE, WYKOCZOŁOWANIE, ia, n., koczowanie termin prawny, odmówienie poddanych z cudzej wsi. *Kras. Zb.* 1, 455. daß Abreden und Wegführen eines leibeigenen Untertanen. Za wykoczowanie jest akcyja prawna ukrzywdzonemu, na krzywdzącego zaś oprócz restytucyi kara wyznaczona *ib. Explejatio*, termin prawa Polskiego, popolicie mianowany wykoczowanie, to jest odmówienie poddanego z cudzej włości. *ib.* 1, 282. — KOCZOWISKO, KOCOWISKO, *KOCISKO, a, n., obozowisko, (cf. kosz Tatarski); daß Lager, der Lagerplatz; *Ross.* кочевие, кочевье, der Ort, wo ein Nomadenvolk herumzieht. Tatarowie z wielkim łupem do dzikich koczowisk swoich za Dniepr powrócili. *Nar. Hst.* 5, 256. Wiele ukradał przejeżdżających Turków i Tatarów do zwyczajnych koczowisk. *Tward. Wł.* 64. Choćby nam Tatarskich koczowisk zażywać, Choćby nawet i piaski Libijskie przechodzić, Pójdziem z chęcią. *Bardz. Luk.* 10. Na kociska i leżyska Połowców uderzyli, i ich pogromili. *Stryjk.* 173. Połowcy około Wolgi kociska swe mieli. *ib.* 167. — 3. Koczowisko zwierząt = leżysko, daß Lager eines Thiers, daß Radtflager. Tam się bestye dla koczowisk kładą. *Chrośc. Luk.* 2, 38. Bóg dał ich zamki na kocowiska, abo na legowiska niedźwiedzim. *Weresz. Kij.* 6.
- *KOCZPERGAŁ, n. p. Gdyby nad kupą pierza ten koczpergał Owoż szturmował, rozpierschłoby się od owego gromu. *Klon. Fl. N.* 1 b.??
- KOCZUR, a, m., *Boh.*, kocaur, kot samiec, der Kater. Wielki koczur bury. *Pot. Jow.* 179. Kotki i koczurowie. *Syr.* 499.
- KOCZY *ob. Koczzy.*
- KOCZYĆ się, ył, y, *recipr. niedok.*, przewracać się. *Tr.* [KACZAC i KACZAC się, ał, a, *częstoll.* 6.] sich herumdrehen, herumwerfen.
- *KOCZYDŁO, a, n., n. p. Nadgrobek furmanowi: Uwiązłem, ej uwiązłem w głębokim koczydle. *Pot. Jow.* 65. może to *Cocytus*. *KOCYTOWY, a, e, 1 *Leop. Job.* 21, 52. piekielny. 3 *Leop.*
- KOCZYK *ob. Kocz.*
- KODŁUCH, a, m., Pierze z gęsi na pościel dobre; kodłuchy twarde na pióra pisarzom, a co z nich oberwiesz, do strzał się przygodzi. *Cresc.* 579. pieńki piór, die Spulen, die Posen, die Stele der Federn.
- *KOFIA, ii, ż., [z *średn. łac.* cofia = czepiec, kapiszon, 2]; n. p. Sztuczkę płótna z *kofi albo czepka na bok chorej przyłożył. *Wys. Ign.* 156. cf. szkofia.
- KOFLIK, a, m., KOFLICZEK, cza, m. *dem.*, (*Boh.* koflik, koflicek, cf. kufel); kubek, der Becher. Koflik srebrny nadobny przed niemi postawił. *Rej. Wiz.* 131. Kofliczek. *ib.* 152. kuflik.
- KOFTYR, KOFTER, a *et u, m.*, materyja kosztowna jedwabna Turecka, ein kostbarer Türkischer Seidenzeug. Dawał Wołoski Wojewoda królowi na każdy rok dwieście sztuk koftyra na szaty. *Biel. Kr.* 310. kamcha. *Krom.* bajborak.

Gwagn. Tu bisior, tu kostery, tu Włoskie zaponki, tu półtałasię. *J. Khan. Fr.* 70.

KOGO, KOGOŹ *ob.* Kto.

KOGUT, a, m., 'KOKOT (*Syr.* 587); KOGUTEK, tka, m., *zdrbn.*, KOGUCIK, a, m., *zdrbn.*, pietuch, kur, samiec kokoszy; (*Boh.* kohaut, kokeš, kohautek; *Slov.* kohut, kohaut; *Hung.* kakas, *Sorab.* 1. kokot, honak, honacz; *Sorab.* 2. kokot; *Vind.* kokot, petelin, peteln; *Carn.* petelin, petelinzhok; *Croat.* peteh, pevēc, kokòt, peteo, kokotich, kokotchek, peuchich; *Slav.* oroz; *Rag.* kokòt, pjéteo, pjevaz; *Bosn.* kokot, piteo, pitteo, pivač, kokoticch, pivciech; *Ross.* кочетъ, пѣвень, пѣтухъ, пѣтушокъ; *Eccl.* петель, петель, петухъ; cf. kokosz, kwoka; cf. *Gall.* coq). *Kluk. Zw.* 2, 95. Kur albo kogut ma mieć grzebieni na głowie czerwony. *Haur. Sk.* 118. Grzebieniasty kogut. *Przyb. Mill.* 226. ptak grzebienisty. *Otw. Ow.* 457. Kogut, gdy ma spiewać, skrzydłami się bije, aby był ku śpiewaniu ochotniejszy. *Sienn.* 290. Koguty pieniem swoim porę nocy, tudzież odmiany powietrza oznaczają. *Zool.* 234. Kogut zegar wiejski. *Lad. H. N.* 75. Gatunek kogutów walczących *Ross.* зуй, зукъ. Matki Bożej włoski, ziele, czyni koguty śmiałymi do boju; co zaczątkowie wiedząc, dają im tego w dzień ś. Gawła, gdy je spuszcza, używać. *Syr.* 587. (*Slov.* kohut na swém smetlisku smłši; cf. na swych śmieciach). Znalazł kogut perłę. *Rys. Ad.* 50. (cf. szkoda psu białego chleba). Jak dwaj koguci tu się rozprzeć chcą. *Pot. Syl.* 407. Krzywo na się, jako dwaj patrząją koguci. *Pot. Arg.* 530. *Slov.* Dwa kohuti na gednom smetlisku nęzrownawagu sa. Żle, kędy kogut na grzędzie milczy, pieje kura. *Pot. Jow.* 26. (*Slov.* nesčastni ge ten dom, kdě kohut mlči, a slěpka spíwa; cf. kędy krowa dobdzie wołowi; cf. stokłosa: cf. donica). Ów co inszego robiąc, szóstak tylko rzuci, Aż mu biali na wieżę zapieją koguci. *Pot. Jow.* 171. ? (*Sorab.* 2. zerwonego kokota na kschische stawisch = dom podpalić). KOGUCI, ia, ie, od koguta, *Şahuc.* = . *Vind.* petelinou, petelinski, petelni; *Croat.* kokotni; *Ross.* пѣтухий, пѣтуховый. *Prov. Sorab.* 2. Tü szü kokotu nogu jedl; milczec nie umiesz, kogucią nogę jadłes.

KOIĆ, il, i, *cz. niedok.*, skoić, ukoić *dok.*, (*Boh. et Slav.* 1. kogiti = piersiami dziecię karmić, dać ssać; ztąd kogna mamka, *nutrix*; — 2. kogiti = chlacholiti, głaskać, udobruchać; kogit se *delectare*, cf. kochać; *Croat.* koyti *nutrire*; *Carn.* kojim alo, *erudio*, koj *alimentum*; *Vind.* kojiti, skiveti = żywić; cf. *Gall.* coi = spokojny); błagać, łagodzić, dobruchać; *Ross.* угомонить, угомонять: stillen, besänftigen. Otrze-ć lzy z oczu naszych, skoi-ć žal głębokii. *Przyb.* Ab. 21.

Pochodzą: pokój, pokojowy; przedpokój; spokojny, niespokojny, spokojność; uspokajac, uspokoić, zaspokoić, zaspokajac; cf. kajać, ukajać się.

KOJAN *ob.* Kujan.

KOJARZYĆ, ył, y, 'intrans. *niedok.*, sprzyjac komu, einem günstigt seyn. *Tr.* Fortuna mu kojarzy. *ib.* — *Transit.* kojarzyć, skojarzac *niedok.*, skojarzyć *dok.*, łączyć, zwiezyc, vereiniten, verbinden, knüpfen. Zysk małżeństwa ko-

jarzy, zartem jest przysięga, Lubieżność spaja węzły, niestatek rozprzęga. *Kras. Sat.* 15. Nieba mi dały talent osobliwy do kojarzenia maryażów. *Teat.* 8. c, 16. Dwa nowo skojarzone stadła. *Teat.* 56. c, 129. Tak dobrze skojarzony związek. *ib.* 3. b, 87. Gdzie przymus lub interes kojarzy małżeństwa, rzadko pomyślne skutki. *Teat.* 6. b, 59. Dobrych tylko, i sobie podobnych, prawdziwa przyjaźń skojarza. *Pilch. Sen. list.* 277. — Kojarzyć co z kim = kleić, kleić co z nim n. p. Niewola Polaków z ministrami cudzoziemskimi kojarzył. *Przestr.* 100. — §. Kojarzyć się, kleić się, zdarzyć się, gestngen, gedeihen. Co poczniam, to nam się nie nie kojarzy. *Wan. Dan.* 92. KOJARZONY, *niedok.*, SKOJARZONY, a, e, *dok.*, *part. perf.*, złączony, związany, verknüpft, verbunden, vereint. Gdy tak będzie wzajemna pomoc skojarzona, Łacniej i pewniej ciężkie dźwigniemy brzemiona. *Przyb. Ab.* 45. Skojarzony pokój = zawarty. *Tr.* abggeschlossen, geschlossen.

KOJEC *ob.* Kociec. KOJEN, herb; pas przez szrodek tarczy na ukos od prawej ku lewej idący; we szrodku na pasie pieniek, z obu stron trąby myśliwe. *Kurop.* 3, 24. ein Wappen.

KOKAĆ, ał, *intrans. niedok.*, KOKCIELEĆ, kwokać, tokować, gluffen, gluffen. Grali cietrzewie, a ich ciecioriki kokały. *Baniał. J.* 3 b. Pardwa kokciele. *Baniał. J.* 3 b.

KOKCYNELLA, i, z, Cochenille, czerwec Amerykański. *Zool.* 161. Kokeynella, czyli czerwec Francuzki znajduje się w Prowancyi. *ib.* 162.

KOKIETKA, i, z, umizgalska, przylepka, n. p. Nasze prababki były umizgalskie, a ich prawnuczki są kokietkami. *Mon.* 66, 29. Kasia choć w sekrecie Kokietką jest przecię. *Teat.* 52. c, 5. Gładka kokietka. *Zab.* 13, 249. Kokietki są to zalotne kobiety, czyli umizgalskie. *Mon.* 76, 417. KOKIETERYA *Teat.* 35. b, 45. *ob.* Zalotnictwo. KOKIETOWAĆ *ob.* Umizgać się, zalecać się.

KOKLUSZ *ob.* Kochlusz.

KOKORYKAĆ, KOKOREKAĆ, ał, a, *intrans. niedok.*, (*Boh.* kokrhati, kokrhávám; *Slov.* kokrhati, kodkodákati, gak kohaut zpjavati; *Hung.* kukorikolni; *Sorab.* 1. klukam, klukotam, kaž pata; *Croat.* kukuríchem, kukurikam, kukurikanye; *Rag.* kukurjékati, (2. waryować); *Bosn.* kukurikati; *Ross.* куколка; *Eccl.* пѣрухъ куколкаетъ, жеравль турлыкаетъ); *cucurire*, fräßen. Kur kokoreka abo pieje. *Mącz., Cn. Th.* Kokoryku! *cucurientis galli vox.* *ib. Cn. Th.* Germ. fifirifi! *Rag.* kukurjek; *ob.* Kukuriku.

KOKORYCA *ob.* Kukureca, Kukurudza, Turęcka pszenica.

KOKORNAK, u, m., ziele, *Aristolochia*, Linn., Hohlwurzel, Ofterluzey, dwojaki jest, jeden ma liście okrągławe pachnace, kwiat biały; drugi ma korzeń długi. *Kluk. Rosł.* 2, 227. *Sienn.* 12. *Urząd.* 54. Kokornak okrągły, rotunda; długi, longa; powojowy, clematitis. *Jundz.* 444. *Boh.* podražec; *Ross.* кирказонъ, пхиновникъ. KOKORNAKOWY, a, e, od kokornaku, von Ofterluzey. KOKORYCZ, a, m., KOKORZYK, *fumaria* Linn., Erdauch. *Ross.* земляной дымъ, дымянка; *Sorab.* 1. kokulinda; ziele skuteczne w lekarstwach. *Kluk. Rosł.* 2, 6. Kokorycz główkowy, bulbosa; górny, capnoides; lekarski, officinalis;

czepiący się, *capreolata*; kłosowy, *spicata*. *Jundz.* 357. *Kokorzek. *Volck.* 849. KOKORYCZKA, i, ż., ziele, krówka, babikrówka, liczydło, *sigillum Salomonis*, rośnie w lasach, skuteczne w lekarstwie. *Kluk. Rosl.* 2, 228. Weißwurz, Salomon's Siegel, *convallaria polygonatum Lin n.*; *Jundz.* 206. *Kluk. Dykc.* 1, 150. *Boh.* kokotjk, ličidlo; *Bosn. et Rag.* pardęgl; *Ross.* купена, купина.

KOKORYKA ob. Kokorekač. KOKORZYK ob. Kokorycz.

KOKORZYKA, i, ż., *kurzyka, młody kurek, *sabelek, *pul-laster*. *Mącz.* ein junger Hahn.

KOKOSZ, y, ż., (*Boh.* slepice; *Sorab.* 2 et 1. kokosch; *Slav.* kokòsh; *Hung.* kakas; *Carn.* kokush; *Vind.* kokush, kura, putiza; *Croat.* kokosh; *Bosn.* kokosc; *Rag.* kókósc; *Ross.* курица; *Eccl.* кокошь; cf. *kokot, kogut); dzie Henne. Kura, kwoka, kwoczka, samica kogutowa, jaja niesie przez wszystkie rok, wyjąwszy dwa *księżycy, gdy słońce stawa. *Sienn.* 290. Kokosz kwoka, gdacze, krzekocze, wabi, gdy kurczęta wodzi. *Dudz.* 21. *Croat.* kokoss krakori *gracilat*, kokodache *cacalissat*; *Carn.* kokadashkam; *Vind.* kokotati, kokodashkati; *Eccl.* кокошь квочеть, или котычетъ. Kokosz krekorze, żóraw' krega. *Toł. Saut.* 89. Kurczęta rodzą się bez nasadzenia kokoszy, w piecach pomierne zagrzanych. *Boter.* 218. Kokosze danne, które chłopci do folwarku oddają. *Haur. Gosp.* 72. Sokrates cierpiał żonę zrzędną, a ty nie cierpisz w domu kokoszy gdaczącej. *Budn. Apoph.* 4. Biała tej kokoszy, na której łowią jastrzębia. *Czach. Tr. J.* 2., *Cn. Ad.* 23. Wplątał się, jak kokosz w zgrzebie, która im się więcej graboli z nich, tym się bardziej pląta. *Sowit.* 16. Świątom poświęcił kokosz, bogu zgniłe jaje. *Kulig. Her.* 173. (*deteriora Deo*). Tam w polu i ptaka ujrzy kokosz goniąc. *Paszk. Dz.* 17. Umarła kokosz, która mu złote jaja nosła. *Budn. Apoph.* 98. I czarna kokosz białe jaja niesie. *Cn. Ad.* 804. (ocioc zły dobrego syna pod czas urodzi). Z trafunku ślepa kokosz na ziarno napadnie. *Syxt. Szk.* 200. Szpetnie gdy za łeb kokosz kura wodzi. *Zegl. Ad.* 15. *Niewiesk.* Mędrsza kokosz niżli jaje. *Pot. Syl.* 244. Widać z twarzy tych rabusiów ochotę spotkania się z wiejskimi kokoszami. *Men.* 65, 425. (cf. kokosza wojna). Na szaleństwo czarną kokosz na dwoje rozdarłszy co prędej na głowę przyłożyć. *Haur. Sk.* 399. ząd przysłowie: wart czarnej kury: to jest oszalał. — Na duszną chorobę jedno co rychlej łapać trzeba czarnej kokoszy. *Rej. Wiz.* 79. — (cf. kurzyca, nasiadka, kwoczka.) — *Prov. Dal., Rag.* Zna gde kokoss jaje noszi; ob. gdzie kozy gnano; Kokosc vodu pije, a na boga gleda: zwierzęta wdzięczniejsze stworcy niż ludzie; Bolye je danasz jaje, nego zutra kokoss: lepsze dziś jajko, niż jutro kokosz. KOKOSZKA, i, ż., *demin.*, daš Henndhen. *Sorab.* 2. kokoschka; *Sorab.* 1. kokoschka, modziczka; *Croat.* kokoska; *Carn.* jarzhèza; *Rag.* pipliza; *Eccl.* кокощецъ. Kokoszka wodna. (błotna. *Cn. Th.*) *Fulica Klein.* gniezdzi się na wodzie między trzcina. *Zool.* 246. daš Wasserhuhn, ob. Łyska. KOKOSZNIK, a, m., *curator gallinarum*. *Mącz.* der Hennenwärter, cf. *kurzytata, *Carn.* kokushar; *Bosn.* kokosciar; *Rag.* kokoscjar, f. kokoscjarizza; *Dal., Croat.*

kokossar, f. kokossaricza; (*Ross.* КОКОШНИКЪ, КОКОШНИЧЕКЪ strój chłopek na głowę). *KOKOSZOWY, KOKOSZY, a, e, od kokosz, *Sorab.* 1. kokofhacze; *Bosn.* kokosegni; *Carn.* kokosharske; *Croat.* kokossin; *Rag.* kokosegni; *Eccl.* кокошевий; Henne: Iz r. 1537, wyprawa na Wołoszyna na posmiech wysła, tę wojnę kokoszową nazwano. *Biel. Kr.* 522. Niedawnych czasów była kokosza wojna, Hühnerrieg (Zweifhenrieg, Kartoffelrieg, Rummel); ale iż karność jeszcze była nie zginęła, nie brano gwałtem ludziom tylko kokoszy, i ząd przewzisko kokoszej wojny urosło. *Gorn. Wł. S.* 4. ząd kokosza wojna ogólniej *de expeditione militari irrita, in qua nil amplius caedis fit, quam quod gallinae (adde boves, sues, oves) rusticanis licentia militari mactentur. Cn. Ad.* 552. Widzę, że to wojna nie kokosza. *Jabl. Buk. P.* 2 b. Weszła liszka do kokoszowego chlewa. *Ezop.* 74. do kurnika, *Rag.* kokosegnak; *Croat.* kokossinyak; *Bosn.* kokosegnak, kótač (ob. Kojec). — §. Kamień kokoszy, albo kurowy, kapłuni kamień, *qu. v.*, *Sienn.* 325. der Kapaunenstein. KOKOSZYĆ się, ył, y, *recipr. niedok.*, pawić się, stupurezyć się, podpierać boki, brać się pod boki, uprząść postawę, nadymać się, nadrabiać miną, fanfaronować, gogorlić się, *Carn.* koshatim sê; *Vind.* napihuvati se, gornapersuvati se, sidi brüsten, stolgiren. (*Graec.* περιουίσειν *de pullis adhuc implumibus alas motitantibus. Cn. Ad.* 553.). Kokoszy się z tego, jak nie wiem z czego. *Cn. Ad.* 552. Będąc prostemi zakami, kokoszą się, by kokosz sama nad swemi jajcy. *Glicz. Wych. L.* 6. Tak się ty bardzo ze swemi kontradycjami kokoszysz, jakoby ich nikt nie rozumiał, tylko ty sam. *Twor. Wie.* 110. Król Assyryjski się kochał a kokoszył w niepoliczonych zastępach. 1. *Leop.* 3 *Macch.* 6. Krezus się był wielce wielczył a kokoszył. *Glicz. Wych. F.* 1 b. Bęzwstydnice kokoszyły się nie raz, że stu familij żywność w jednej biesiadzie schłoneły. *Stas. Num.* 2, 125. (*faisoient gloire*). Darmo się kokoszysz przeciw niebu. *Pot. Arg.* 109. Kokoszył się z wiarą heretycką, powiadając, że prawdziwa. *Birk. Exorb. C.* Siegasz do worka, a nie masz ni grosza, kokoszysz się przed ludźmi panie bracie. *Bies. B.* 1. Które kęs krasy na swój twarzy widzą, zwykły się kokoszyć. *Budn. Apoph.* 51. Tak bardzo się na szlachectwo wasze kokoszycie. *Petr. Et.* 302. Cóż mi potym (mówi Venus) być Jowiszową córą, Na co się synem wszechmocnym kokosze! *Morsz.* 7. *KOKOT, a, m., kogut, kur. *Syr.* 587. der Hahn. *Ross.* кокотъ głos koguta zależnionego; кокотать, кокочу; *Rag.* kokochjatti, kvozzati, cf. kwokač). KOKOTLIWY, a, e, o kogucie, co rad się z drugimi bije. *Włod. Kampflichtig, von den Hähnen*; — ogólniej gniewliwy, sierdzisty, swarliwy. *Cn. Ad.* 260. zanklichtig, jähzornig; cf. jak osa jadowity; rozgniewa się, by mu palec zakrzywił; by mu na nos mucha padła.

KOKOWE DRZEWO, rośnie we wschodniej Indyi; drzewo jedno z najpożyteczniejszych; osobliwie zaś owoc. *Kluk. Dykc.* 1, 142. der Cocobbaum.

*KOKTAN, u, m., *Lat.* cottoncum, coctanum. Pigwy, które wydają owoc większy, a liście mają mniejsze, zowią koktany;

drugie zaś właściwiej pigwami. *Cresc.* 411. die Nesselquitte. KOKTURA, y, ż., z *Lac.*, miejsce gdzie sól warza, die Salzstederey. Sól Ruska, po kokturach wszystkich, kędykolwiek ją przedają... *Vol. Leg.* 3, 607.

KOŁ, u, m., (*Boh.* kůl, hůl, kolj, koljk, kolisko; *Sorab.* 2. kol; *Sorab.* 1. kow; *Vind.* kol, koll, kolje, kou, hlod, zhok, steber, kau, planka, ranta, dilla, ploh; *Carn.* kol, hlod, iver, ivereja, zhok; *Croat.* kól, kolęcz, prosztecz, peny; *Bosn.* kolać; *Slov.* kolac; *Rag.* kólaz; *Ross.* колъ, колнкъ; *Ecc.* колокъ, дръволикъ; (2. *Ross.* колъ kiel koński; cf. kiel; cf. klóc - szczepta; cf. *Germ.* Kule Adlg.); pal, żerdź, w ziemi utkwiona, ein Pfahl, ein Pfloß. Koły do grodzenia płotów bywają dębowe, sosnowe, osowe, szakłakowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Wbiwszy kół w ziemię, uwiązała osła u niego. *Leop. Jud.* 16, 15. Koły bić (*Vind.* kole sabijati, sasajati, koliti, koljati, nakoljati, stebrati, stebre staviti). Kół ostry, zaciosany, żelazem nasadzony. *Cn. Th.* Kół żelazny, naczynie podkopnicze, drag żelazny kończaty do wybijania dziur w skałach i w ziemi. *Jak. Art.* 3, 296. — Przeniósł nad swoje dzieci kół cudzego płota. [*nato suo praeferre potuit sanguine alieno satum.* 6] *Bardz. Trag.* 540. (cudzy wydarty majątek). *Prov.* Tegoż to płotu kół. *Cn. Ad.* 1158. jedna to bursa, jednej saryny, von einem Schlage, eines Geliächter. Koły komu na głowie ciosać. *Cn. Ad.* 272. cf. kliny na głowie ciosać; grać komu na głowie; Hoß auf einem Haften. Jeśli mu z przodku swej woli dopuścisz, już go potym nie uhamujesz, byś mu dobrze na głowie jego i koły ostrzył. *Ozech. Tarn.* 49. — §. Parcie wielkie w boku, jako mówią pospolicie, że jako kół utknał. *Comp. Med.* 276. (dokuczliwy, nieprzewycięzony). Przydało - liby się też upaść z apostołem, Niech nie czekam koguta (jak ś. Piotr), niech nie stoję kołem. *Pot. Zac.* 57. (t. j. jak kół, jak drag nieruchomy). Co widzę! pobladał, oczy stanęły mu kołem, Coż ci jest? *Zabł. Z. S.* 47. (w ślup). Język mu kołem stanął. *Ossol. Str.* 9. (zdretwiał). (*Ross.* колъты z zimna drętwieć). Jak w kół - zgadłeś, zgadzają się summy, rachunki dobre. *Cn. Ad.* 295. die Rechnung trifft auf ein Haar.

Pochodz. kołek, kołeczek, kolina.

KOŁACE ob. Kołatać. — 1. KOLACY ob. Klóc. 2. KOLACY ob. Kolić.

KOLACYA, yi, ż., z *Lac.* *§. 1. składka, daß Zusammenlegen, Zusammenschließen. Każdy według swego ku ojczyźnie affektu z szkatuły swojej ofiary uczynił, a przedni panowie od siebie poczynali tę kollaćy. *Tward. W. D.* 59. — §. Za składkowe pieniądze sprawiona uczta, piknik, ein Pfund, ein Schmauß, wozu jeder von den Gästen seinen Beitrag giebt. Nie bywaj na biesiadach pijanic, ani na kolacyach tych, którzy mięso na jedzenie znaszają, bo ci, którzy się składają, niszcząją. *W. Prov.* 25, 21. — §. ogólnie: Kolacya, bankiet, biesiada, uczta, ein Tractament, ein Banfct, ein Schmauß. (*Sorab.* 2. kollazeja uczta chrzećcina). Paganie, gdy ofiarowali bogom swoim, kolacye albo bankiety czynili na służy swoje z tych ofiar. *Petr. Ek.* 11. Tam pod cieniem siadać, I ranne kolacye zwyczaj bywa jadać. *Tward. Misc.* 116. Tegoż dnia sprawowali kolacye, i weselili się. *Radz. Ester.* 9, 17. (uczty i wesela. *Bibl.*

Gd.) Ten dzień obchodzą zawsze z weselem i z kolacyami. *Radz. Ester.* 9, 19. (z ucztami i z dobrą myślą. *Bibl. Gd.*) z biesiadami. *ib.* 22. — *§. Kolacya, per excell. wieczorna kolacya, niepolskie, ani łacińskie, lecz z Włoska = składana wieczera, pośnik. *Cn. Th.* 786. ein Nachtmahl, wozu jeder seinen Beitrag giebt, ein Nachtmahl. — §. Dziś kolacya, kolacyjka *zdrobn.*, ogólnie toż co wieczera, daß Abendessen, Nachtmahl, (oppos. obiad). Miłują pierwsze miejsce na kolacyach. *Sekl. Matth.* 25. „na wieczarach *not*”. Wieczerze abo kolacye. *W. Post. W.* 251. Zdrowiu szkodzi czytanie dłuższe po wieczery czyli kolacyi. *Krup.* 5, 644. Zaprosił mię na kolacyą koło ósmej godziny. *Xiadz.* 78. Dajmy mu kolacyjkę dziś u siebie. *Teat.* 19. c. 3. Nie raz nam ładne kolacyjki dawał w tej sali. *ib.* 4, 51. W wieczór wprzód przed zażyciem lekarstwa nazajutrz, bardzo mało na kolacyą jeść potrzeba. *Krup.* 5, 191. — §. 2. Kolacya, w prawie duchownym = przywilej prezentowania zwierzchności osoby do osiągnięcia wakującego beneficium. *Kras. Zb.* 1, 456. podawanie. *Cn. Th.* daß Recht zur Vergebung einer Pfründe. KOLACYONOWAĆ, cz. kont., składając, porównując, znośząc jedno z drugim, weryfikować, collationiren. *Vind.* kolazionirati, sprutuvati, poprutuvati; *Ross.* свѣрять, свѣрять, сличить, сличать; kolacyonowanie swęrenie, swęрка, сводъ.

KOŁACZ, a, m., (*Boh.* kolač; *Slov.* koľáč, pogačik; *Hung.* kalács, pogácsa; *Sorab.* 1. kolacz, kowacz panis rotundus, sphaerita; *Sorab.* 2. kolazk bochenek; *Slav.* kolács = tort; *Croat.* koláč, kol; *Carn.* kolázl = wielkonocne ciasto, pogážha; *Vind.* pogážha, potiza, krapniza, gibaniza; *Bosn.* kolač (2. *paemium*, 3. *palmarium*), pogaceja, pitta, oblia, (cf. obly); *Rag.* kolác strena, kolacich = kołacz; *Ross.* калачъ; *Ecc.* колачъ); (*Ety.* koło); ciasto okrągławo upieczone, ein runder Kuchen. Kołacz twarożny *Ross.* варушка. Pisma jego były fundamentem wielkanocnych kołaczy. *Mon.* 72, 319. (poszły na placki). Kto chleba nie chce, nie godzin kołacza. *Cn. Ad.* 372. Kto ze mną jeść nie chce chleba, ja z nim nie będę kołacza. *ib.* 404. Zjadłszy kołacz do chleba. *ib.* 1349. Dobry chleb, gdy kołacza nie masz. *ib.* 185. Bez prace, nie będą kołacz. *Rys. Ad.* 2.; *Slov.* bez práce nê biwagu koľáče; żaden bez práce, nê ge koľáče; nagprw włatá, potom platá. Bez prace on ma kołacz; *ficus cadunt in os comedentis.* *Macz.* Kołacz kijowy, (ob. Kijowy). KOŁACZEK, czka, m. demin., (*Boh.* kolaček; *Rag.* kolacich; *Bosn.* kolacich; *Croat.* sgánczi); placuszek, ein fleiner Kuchen. Przeciwno rzezakowi trociczki, to jest, kołaczki. *Sienn.* 377. Kołaczek aptekarski. *Cn. Th.* ein Apothekerküchel, ein Zeltlein, 3. 8. Brustzeltlein. KOŁACZNIK, a, m., *Boh.* kolačnik; *Slov.* koľáčnik; *Hung.* kalács-sütö; *Rag.* kolacjâr; *Croat.* kolačar, pogachar; *Ross.* калачникъ; *Ecc.* колачникъ; łakotnych rzeczy piekarz. *Macz.* kołaczowy piekarz. *Cn. Th.*, ciałciarz, der Kuchenbäcker. *W. rodz. żeńsk.* KOŁACZNICZA, (*Boh.* kolačnice); die Kuchenbäckerinn. KOŁACZNIKOWY, a, e, do kołacznika należący. *Tr.*, dem Kuchenbäcker gehörig. KOŁACZOWY, a, e, od kołaczów, Kuchen =. Kołaczowa podeszwa. *Cn. Th.*, (dno kołaczowe). Kołaczowe listki. *ib.* Kołaczowy kraniec zagięty, wyniosły. *ib.*

KOLANKO, a, n., *demin. nom.* kolano; *Boh.* koljanko; *Bosn.* koljenac; *Rag.* koljenze, kogljenak, koljenaz; *Croat.* kolencze; *Dal.* kolinacz; *Ross.* колѣнцо, колѣнко; ein fleiner Knie. Ładniuchne kolanka. — 2. Kolanka, knody we źdźble, w chroście, w różgach, drzewie, w korzeniach ziemnych. *Cn. Th.* die rundlichen Absätze oder Knoten der Pflanzen. *Boh.* članek; *Slov.* uzliky, stawky na obili; *Sorab.* 1. śwómaczé stahwečk; *Rag.* kogljenak, koljenaz, zjev; *Ross.* колѣно. — 2. Kolanko kapłuna dałem chłopięciu. *Pot. Jow.* 151. udko, die Kneule vom Kapraun u. s. w. — 2. U szewca kolanko, drewnieko, które podkłada na kolanie do przesywania trzewików. *Magier. Mskr.*, daš Kniehołz der Schuster. KOLANKOWACIEC, iał, ieje, nijak. *niedok.*, zkolankowaciec *dok.*, w kolanka rosnąc. *Cn. Th.*, geniculare, Knoten schneßen, in runden Absätzen wachsen. KOLANKOWATY, a, e, KOLANKOWATO *adv.*, knodowaty, łośtig, in runden Absätzen gewachsen, wie die Halmte. *Slov.* uzłowaty; *Rag.* koljenast; *Ross.* колѣнчатый. Korzeń kolankowaty, articulatus, niby z wielu członków złożony. *Bot. Nar.* 50. (członkowaty). Kolankowata łośdoga, z formalnych członków złożona. *Jundz.* 2, 17. KOLANKOWATOŚĆ, ści, ź. *Cn. Th.* knodowatość, członkowatość, die Knotigkeit, der Knotenwuchs; *Graec.* ἐνάρθρωσις. KOLANKOWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, kolankowatym lub knodowatym czynić, kolanka lub knody na czym porabiać. *Tr.* Absätze od. Knoten an etwas machen. Kolankować się *recipr.*, ob. Kolankowaciec. *Tr.*

KOLANO, a, n., (*Boh.* koleno; (2 pokolenie); *Slov.* koleno; *Sorab.* 1. koleno; *Sorab.* 2. kolěno; *Croat.* kolěno; *Slav.* kolino (2. pokolenie); *Rag.* koljeno; *Bosn.* kogljeno, kolino, kolieno; *Vind.* kolenu; *Carn.* kolenu; *Ross.* колѣно, колѣнко (2. колѣно pokolenie); *cf. Hibern.* glune; *cf. Graec.* κλίνο; *cf. łłonić*, łłaniam; *cf. Hebr.* כָּנָה *ca-na incurvavit*; *cf. Graec.* γόνυ; *cf. Germ.* Knie; *cf. Pol.* kołło); daš Knie, śrzednie przegięcie nogi, z jednej strony wypukłe z kością ruchawą, z drugiej strony wklęsłe. *Kluk. Zw.* 1, 49. *Wejch. Anat.* 52. Czaszka na kolanie. *Comp. Med.* 38. die Kniekehle. Głowę ogolić, jak kolano. *Teat.* 35. b, 136. (goluteńko). Ci, u których głowy jak kolano bez włosów, bardzo nie trafni są. *Sak. Probl.* 4. Bić przed kim kolaniem. *Hul. Ow.* 145. (*cf.* bić czołem). Mnie-mał, że mu rano i w wieczór dwa kroć trzeba uchylić kolano. *Zab.* 12, 248. daš Knie vor ihm beugen. Ja niepodległy nikomu, przed moźnym nie gnę kolana. *Zab.* 14, 5. *Świetorz.* Dopomóż mi w tym, na kolanach cię o to proszę. *Teat.* 2. b, 75. (na klęczkach). Od kolan naszych Chrystusowi dania, wykładam słowo kołęda. *Hrbst. Nauk.* N. 5. Cerkiew modlitwy, jako zowią, kolano pokłonne, odprawuje. *Pim. Kam.* 260. *Eccl.* колѣнопреклонныя молитвы, которыя читаются въ церкви ставши на колѣна. — Kolana go bola. *Cn. Ad.* 353. (pyszny, nienaboźny, nie chce mu się giąć kolana). Codzień siedm kroć na kolana upaść. *Star. Dw.* 59. Na obie kolonie (*dualis = kolana*) pokłęknał. *W.* 3 *Reg.* 8, 54. 1 *Leop. ib.*, *Eraz. Ob. E. ij.* Mnie dusza włazła już w kolana. *Teat.* 43. c, 104. (*cf.* łyki drzą). Śmieie sobie poczynać mogli, aby im nie pikało, jak mówią pospolicie, pod

kolany. *Glicz. Wych. K 7 b.* (żeby się nie załękli). — *Virus amatorium*, trunek miłości, pójdź za mną, zowią niektórzy, albo zadanie z kolana. *Mącz.* — 2. *Transl.* Kształt kolana, eine knieähnliche Figur. Morze w Persyą kolaniem wchodzi. *Tr.* (odnoga). Prypeć, mniej wiadoma starożytność, kolaniem albo odnogą Dniepru nazywała. *Czack. Pr.* 1, 7. (*Slav.* kolan = poprag). KOLANOWY, a, e, od kolan, Knie, Sorab. 1. kolenowé. Kość kolanowa, patella, die Kniekehle. *Krup.* 1, 112.

Pochodz. podkolanek, nakolanki, pokolenie; klękać. KOLASA, y, ź., (*Boh.* koles; *Sorab.* 1. kholesza (koleszo kółko); *Sorab.* 2. kalesza; *Vind.* kolés; *Carn.* kolésel; *Croat.* kóla, vòz; *Dal.* kolessa; (*Hung.* taliga ob. Telejka); *Bosn.* kola, kolacie, kolasiće; *Rag.* kolla, G. kollaa; *Ross.* et *Eccl.* колясница, колимога, ob. Kolimaga; *Etym.* kołło); *cf.* Scythe vehitur crepitante kolossa, Hoc verbum currum vocat. *Ovid. Trist.* [właściwie: *Genus inculta nimis vehitur crepitante kolassa, Hoc verbo currum Scythe vocare soles.* Co wszakże, jako wtęę, surowsza krytyka z późniejszych wydań wyrzuciła. *Dobr.* — 2]; wóz chłopski wiejski. *Cn. Th.* die Kalesche. *cf.* 211g. Kolasa nazwana od kół jak kolebka i kołyska od kołysania się na pasach. *Klęcz. Zden.* 56. Ruska kolasa skrzypiąca. *Haur. Sk.* 348. U Zmudzkiej kolasy oś nigdy mazi nie uzna, dlatego koła zdalnie wrzeszczą; także i na Rusi, i zład ona przypowieść: skrzypi by Ruska kolasa. *Gwagn.* 429. Tatar dom swój wędrowny wozi na kolesie. *Hor.* 2, 151., *Groch. W.* 560. KOLASKA, i, ź., *demin.*, ein Kaleschen, eine saubere ordentliche Kalesche. *Bosn.* kolasiće; *Ross.* коляска, колясочка, колымажка. Insza kolaska, insza ze złotem karoca. *Opal. Sat.* 42. Kotsze Wiedeńskie choć droższe, ale od kolasek modniejsze. *Zab.* 13, 210. Komisarz nie ma mieć więcej ekwipażu nad kolaskę i wózek, w kolasec cztery, w wózku koni dwa. *Kras. Pod.* 2, 200., *Teat.* 3. c, 6. ob. Kolesnia, kolesnik.

KOŁAT, u, m., odgłos kołatania, stuk, puk, *Vind.* terk, poterk, tliek; *Ross.* колотокъ; daš Klopfen, daš Geflosse, Gepolter, Geflapper. Słyszeli kołat wielki wiosel. *Warg. Cz.* 189. Złęła się kołatu laski drabanckiej. *Faliss. Fl.* 49. Trąb wrzawa, szczęk broni, szum, kołat wozów, krzyk i rzenie koni. *Kniaź. Poez.* 2, 19. *Pileh. Sen. list.* 2, 5. Straszny młotów i kowadeł kołat. *Tr. Tel.* 29. KOŁATAĆ, ał, ata, *et ace act. nied.*, (*Boh.* kolotati se fluctuari); *Rag.* klappati, kuzati; *Bosn.* kućcati; *Croat.* kuchiti, bubati, kuchim; *Dal.* kuczam; *Carn.* klukam, terkam; *Vind.* klubat, klotit, klubetuvati, poklukat, terkat, poterkat; *Ross.* хлопнуть, стучать, колотить, колочу; *Eccl.* колочу; 1 a) czym kołatać, kołatać co, rzucać czym gwałtownie i z trzaskiem, gewaltsam hin und her schleubern. Fała okrętem kołace. *Tr.* Wiatr ich porwał, i trzy niedziele po morzu kołatał. *Warg. Radz.* 108. Kiedy fałsz świata inszemi kołace, Mędrzec śmieje się gdzie płaczą, gdzie śmieją się, płacze. *Karp.* 7, 21. U wilka dowód na owcę, że zębami kołace. *Zabr. Zw.* 129. (*ob.* Kłapać, klepać, flappern). — b) Kołatać czym w co, abo co, uderzać z trzaskiem, stukać, schlagen, poßen, klopfen, an-schlagen. Zamek obleżeniem obwoździć, i strzelbą kołatać

poczęto. *Krom.* 747. man fieng an das Schloss mit Geschüt zu bestürmen. Tak ja kołatam jeszcze w starą moją lutnię. *Zab.* 15, 336. ich schlage noch die alte Laute. Niedgdyś kołatanie w deski lud do kościoła zwoływano. *Sk. Dz.* 626. (ob. Klepac). W Turczech na jutrznią kołatano w tablice, bo dzwony zakazane. *Warg. Radz.* 121. Dla zysku kołatamy morza. *Pilch. Sen.* 15. (scil. wiosłami, t. j. żeglujemy). Kołatać we drzwi, do drzwi kołatać, stukać, an die Thüre klopfen, anklopfen; *Sorab.* klapacz, kwapam. Gdy zamknięty dom znalazłszy długą kołatał, rzekł mu ktoś, a ty po co tak długo kołacasz? *Gorn. Sen.* 551. Słyszysz kołatanie; zobacz kto tam. *Teat.* 24. c, 14. Kołacie, a będzie wam otworzono. *W. Luc.* 11, 9. Kołającemu otworzą. *Leop. ib.* — c) *Fig.* Kołatać do kogo: zapukać, *transl.* bey jemanden anpochen, anklopfen. Proroki kołatali jako młotem do uszu ludu. *Raj. Apoc.* 2. Mamy wielu, którzy tylekrotnie kołatali do względów Rzpltej. *Kośl. List.* 1, 79. — d) Kołatać kogo: a) Bić, porazić go, einen derb schlagen. Kijem kołatał kucharza po głowie. *Pap. Kośl. S.* 2. Wituł z Lachy Prusów kołatali. *Strykk. Gon. R.* Rycerzom tym nie nowina Moskwę kołatać po głowie. *Pap. Gn.* 1075. — β) *fig.* Uniepokoić kogo, einem keine Ruhe lassen, ihm zusehen. Nie przestawał go różnemi pochlebstwami, podarkami i namowami kołatać, póki mu księstwa nie ustąpił. *Nar. Hst.* 5, 593. Przodkowie nasi sąsiedzkimi niespokojnościami zawsze kołatani byli. *Torz.* 95. — §. Kołatać na kogo, następować na niego, zachodzić na niego, auf einen losgehen. Winują Judasza, i kołacą na niego, iż Chrystusa przedał. *Gil. Kat.* 218. — 2. *Intrans.* Kołatać: pukać, bić, klopfen, schlagen. Z tak wielkiego udręczenia aż mi coś w głowie kołace. *Teat.* 56. c, 126. Przyłożyłem mu do serca rękę, i poczułem, że jeszcze kołace. *Stas. Num.* 2, 75. KOŁATAĆ się *recipr.*, a) wzajemnie się niepokoić, sobie dokuczać, sich wechselseitig beunruhigen, zusehen. Książęta Śląscy wojną domową między sobą kołatali się. *Krom.* 699. *inter se decertabant.* — b) Niewygody wielkie n. p. w drodze, ponosić, sich herumstoßen, auf der Reife. Biedny kupiec, jak się kołace po drogach. *Prot. Jul.* 50. Schronił się, a po pustych się górach i bardzo niewczesnych miejscach kołatał. *Sk. Żyw.* 1, 41.

Pochodz. (Ety. cf. klócić), *dokołatać, dokołatać się; nakołatać, nakołatać się; okołatać, odkołatać, pokołatać, przekołatać, skołatać, skołatać się, ukołatać, ukołatać się, wkołatać się, wykołatać, zakołatać.*

KOŁATACZ, a, m., który kołace, der Klopfer. *Vind.* poterkavez, naterkavez. KOŁATANINA, y, ż., ruszanie gwałtowne w czym, chybanie, *Croat.* kuchenye, das Schütteln, Rütteln. Po długiej kołataninie stanęło na tym, aby sąsiada wezwać. *Krom.* 593. *re diu agitata.* KOŁATEK, tka, m., drewniak, *termes pulsatorium*, bardzo małeńki owad, ukryty w ścianach, wydaje głos niby wiszącego zegarka kieszeniowego. *Kluk. Zw.* 4, 555. ob. Świdryk, der Wandschmib, der Holzwurm, die Todtenuhr. KOŁATKA, i, ż., czym kołacą, der Klopfer. Ptaki szkodzące pszczołom zapłaszaj klekotkami albo kołatkami. *Cresc.* 600. Wąż Brazylijski w ogonie nosi dzwonek, czyli klepadło albo

kołatkę. *Chmiel.* 1, 600. *Vind.* nabijazh, terkelzh; *Ross.* колотушка, колотушечка.

KOLATOR, a, m., podawca kolacyi czyli beneficium, der Bergeber einer Pfunde. Dziesiątek kolatorów jednej było fary. *Pot. Jow.* 2, 6. Była mi dana prezenta od moich kolatorów. *Xiadz.* 87. KOLATURA, y, ż., podawania prawo. *Cn. Th.*, kolacya, das Recht eine Pfunde zu vergeben.

*KOLATURA, y, ż., rzecz pokłóta, od słowa klóć, kołę. *Tr.* etwas Zerstoehenes.

KOLBA, y, ż., z *Niem.* die Kolbe; (*Vind. et Carn.* kolba, kolbiza clava; *crus altitium*; *Tarc.* kulb ansa); wyraża rozmaite rzeczy grubookrągławo zakończone n. p. Kolba u trzyci - przykład. *Tr.* die Stintensolbe; *Boh.* strének, (cf. fruzonek); *Carn.* shoba, bavta; *Vind.* butiza, robaliza, zepcz; *Slav.* tepeluk; *Rag.* kundak; *Ross.* прикладъ. Żołnierze stuknęli razem kolbami w podłogę. *Teat.* 52. b, 94. Sposobem dragańskim kolbą go uderzył. *ib.* 52. b, 76. Na koronacyi Zygm. II rozmaite krotofile sprawiane, zwłaszcza gonitwy, kolby misternie przyprawione, kunszty puszkarckie. *Biel. Św.* 289. (*Boh.* kolba gonitwa, turnieje). Kolba siodła. *Niemc. Król.* 1, 122. die Sattelkolbe, der Sattelpfopf. Grona albo się tłoczą kolbami albo depeją się nogami. *Kluk. Rosł.* 3, 544. kijami, pałkami, mit Kolben, Keulen. Hełm albo kolbę z rurą na alembik włożyć. *Syr.* 270. Blasenhut, Helm, Hut der Destillirblase, (Destillirkolbe). Kolba z nosem albo z rurą na alembiku. *ib.* 71. Ślepa kolba alembikowa. *ib.* 270. der blinde Helm. KOLBIASTY, a, e, — o *adverb.*, krótko a grubo okrągławy, kulbig. *Boh.* paličkowaty. Kolbiasty maiz, ber. *Kluk. Rosł.* 5, 128.

1. *KOLCE, a, n., obrączka z kruszcem do pociągania słuząca, (Ety. cf. koło), *demin.* Koleczyk; (*distq.* kolec), ein Ring von Metall zum Ziehen. Kolce u szulad, u drzwi, do pociągania: antaba. *Cn. Th.* der Ring an einem Schubkasten, an einer Thüre, przycięgacz, n. p. Skrzynia przymierza miała cztery kolca złote u czterech końców. *Dambr.* 785. Nie wyjmowano drązków od kołców złotych skrzyni przymierza, aby zawsze gotowa była do noszenia. *Birk. Zam.* 6. Kolce, które niedźwiedziovi w nozdrze wprawiają, i za nie go wodzą. *Cn. Th.* der Nasering 3. B. für die Bären. Wyciągnieszże wędą wieloryba? izali zawleciesz kolce przez nozdrza jego? *Bibl. Gd. Job.* 40, 21. *Fig.* Azy tyranom Aleksander kolca owe zarzucił. *Tward. Wł.* 104. cf. kawecan, pęta, kajdany, er legte ihnen den Flügel an, unterjochte sie. — Ciskanie do kołców, das Ringwerfen, *Ross.* свайка, свайка. Kolce w łańcuchu: ogniwo. *Cn. Th.* der Ring, das Glied in einer Kette. Kolca albo ogniwka w pancerzu. *ib.* die Ringe, aus denen ein Panzer zusammengefügungen ist. Kolca u szaty: hafki. *ib.* die Dehnen, an den Kleidern zu den Häfen. Kolca do opon, do kobiercy. *Cn. Th.* Ringe an den Decken, Teppichen.

2. KOLCE, ów, plur. rzeczownika Kolec *qu. v.*

KOLCHOWKA, i, ż., z Kolchów miasta rodowita. *Otw. Ow.* 267. die Kolcherin, aus Kolchis.

KOLCOBRZUCH, a, m., rodzaj gadu pływającego, kolcobrzuchy, u których brzuch kolecami okryty. *Kluk. Zw.* 3,

49. *Tetradon*, Stachelbauch. KOLCOWOJ, oju, *m.*, *smilax*, rodzaj rośliny. *Kluk. Dykc.* 3, 84. Stachelwinde.

KOLCOWANY *ob.* Koleczy.

*KOLCZA, *y, ż.*, bieganie do kolca czyli do pierścienia, baß Ringrennen. Dworzaninowi trafia się czasem w gończej albo w kolezaj, albo w turnieju być. *Gorn. Dw.* 88. (cf. koleczy). Dawamy to Niemcom, iż w kolezaj nikt lepiej nad nie, tak dużym siedzeniem, jako i fortelmi. *Gorn. Dw.* 52. KOLCZAK, *a, m.*, *hydnum Linn.* gatunek rośliny, którego głowa ze spodu kolezasta. *Jundz.* 565. jest dachowkowaty, *imbricatum*; wycinany, *repandum*; połówkowaty, *auriscalpium*; pasorzytny, *parasiticum. ib.* Stachelschwamm.

KOLCZAN, *u, m.*, z *Tatar.*, pochwa na strzały. *A. Czart.* (cf. łubie); ta część sajda, w której strzały bywają. *Otw. Ow.* 3, 9. futerał na strzały. *Dudz.* 41. der Köcher für die Pfeife. cf. tastuj, tuł; *Boh.* taul, taulec; *Carn.* tol, samojstra, tul; *Vind.* strelni tulz, strelotok, noshnize sa strele, kanier, stoz strelni; *Croat.* sztrelco - tok; *Rag.* tül, tüliza, tarkác; *Bosn.* tulića, terkesc; *Ross.* колчанъ, калчанъ; *Eecl.* колчанъ, тулъ; *Sorab.* 1. kwokowna, kwokowna tobowa. Kładzie się ogólnie za sajdak, *n. p.* Kolczan z lewego boku wisiął pełnostrzały. *Otw. Ow.* 315. Na łuki ciężki świeże nawieszują, Hartownemi kolezany strzałami ładują. *Bardz. Luk.* 115. Kolezan pełnostrzały. *Kras. Oss. G 2 b.* Med kolezaniem różnowzorym strojny. *Hor.* 1, 280. Kozak z spisą, z kolezaniem Murzyn, Tatar z dzida. *Kras. W.* 61. KOLEZANIK, *a, m.*, *demin.*, *Tward. Pasq.* 95. KOLEZANONOSZ, *a, m.*, der Köcherträger; *Eecl.* талоносець.

KOLECZĘĆ, *ał, eje*, *neutr. niedok.*, skolezcęć *dok.*, drętwieć jak koł, starr werden, erstarren. Dopiero będziesz na mróz narzekał, kiedy brwi i wasy szronem omarzają, nogi skolecżą na mrozie. *Teat.* 8, 6.

KOLCZUGA, *i, ż.*, pancerz kolcowy, ein Ringelpanzer. *Ross.* кольчуга pancerna koszula z kolców; *n. p.* Trzos nasuty złota pod stalną bierzę kolezuga. *Pot. Syl.* 54. Lemiesz na miecz, pługi Przekował na hartowne kirysy i gięte kolezugi. *Pot. Arg.* 117. Nieprzyjacieli za parkaniem swoim i stalistą ową kolezugą (liczne oszczepy ukosem ku naszym w ziemi utkwivszy), bezpiecznie swoje pociski puszczać mógł. *Nar. Hst.* 3, 150. — *ż.* Pancerz najlepszy z kolezugi Weneckiej. *Chmiel.* 1, 82. z kolców, kolcowany, Ringelarbeit. KOLCZY, KOLCOWANY, *a, e*, kolcowy, z kolców, Ringel-, von Ringen zusammengesetzt. Były na rynku gonitwy w kolezajach zbrojach. *Gorn.-Dz.* 58. (cf. koleza, kolezuga). Bechter kolcowany. *Chodk. Kost.* 15. — W kolezuga ubrany, pancernik *Ross.* кольчужник. KOLCZUŻNY, *a, e*, od kolezugi, Panzerhemde. *Ross.* кольчужный. KOLCZYK, *a, m.*, *demin. nom.* kolce, ein kleines Ringel. *Ross.* кольцо, серга, сережка. Koleczyki od uszu wiszące, Ohrringe.

KOLECZYNA, *y, ż.*, koł słaby, nie wart. *Tr.*, ein elender schwacher Pfahl.

KOLCZYSTY, *a, e*, — o *adverb.*, z kolcami, pełen kolców, stachelig, voll Stachel. *Sorab.* 1. kochezoyité. Łodyga kol-

czysta, *caulis aculeatus*, kolcami jest osadzona, *n. p.* tar-nina. *Jundz.* 2, 15.

KOŁDRA, *y, ż.*, *Boh.* koltra; *Vind.* kouter, odeja; *Carn.* koltr, kovtr, gubr; *De ster.* Goster; *Ndrsf.* Kolte; *Lat. med.* cultra, culcitra; *Ital.* coltre, der Kolter (Abtlg.); eine Decke. *Croat.* vankussnicza, poplun; *Slav.* pokrivačs, jorgan; *Bosn.* bigl, biglića, velenća, felsata; *Sorab.* 1. pwach-ta. Do gierady należą przykrycia łóżne albo kołdry. *Szzerb. Sax.* 135. Na noc przykryć się pierzynką albo kołdrami. *Urzed.* 349. Przykryciu najlepiej służy kołdra nie zbyt ciężka, ani zbyt cienka. *Krup.* 5, 366. Piernat mu jest kamieniem, a kołdra cetnarem, I najłżejsze nieznośnym odzienię ciężarem. *Zab.* 8, 597. *Koryt.* Nie maszli czym płacić, weźmąć kołdrę z łóża twójego. *Leop. Prov.* 22, 27. Łoże moje przykryłam kołdrą. *Radz. Prov.* 7, 16. *Chrosć. Furs.* 174; *Budn. Apoph.* 85. Łóżeczko kołdrą Turecką wzorzystą pokryte. *Birk. Zyg.* 26. Towary Tureckie kobierce, kilimy, kołdry. *Vol. Leg.* 4, 82. Uczynisz i kołdry z sierści koziej. *1 Leop. Ex.* 26, 7. (z kółców. *5 Leop.*). — *ż.* Kupił mu płaszcz albo kołdrę; zdała mu się ta na jego skromność kosztowna; nie chciał tak drogiej szat używać, i posłał onę kołdrę albo płaszcz na targ. *Sk. Żyw.* 1, 65. ein Mantel. KOLEDERKA, *i, ż.*, *demin.*, *Sorab.* pwachtżiczka; *Bosn.* velenćica, eine fleine netidliche Decke. Łóżko stoi chędogie, a kołderka na nim. *Rej. Wiz.* 65. Dziecię nowonarodzone położyć na chustach miękkich, okrywając je w koło małą kołderką wełnianą. *Mon.* 69, 907.

*KOLE, *a, n.*, *collect.*, = koły, Pfähle. Grodza płotowa z chrostu a z kola. *Cresc.* 145.

KOLE, kole, *ob.* Kłóć. KOLE, *i, ob.* Kolić. w KOLE *ob.* Koło.

KOLEANDER *ob.* Kołędra.

KOLEBAC, CHOLEBAC, *ał, a*, *cz. kont.*, kolebie *praes. niedok.*, *Boh.* kolibati, koljbawati; *Sorab.* 2. kolebasch; *Sorab.* 1. kolebacž, kolebam; *Carn.* sibati, siblem; *Vind.* sibe-ti; *Croat.* zibati, ziblyem; *Rag.* koljevkatı, zügljati kolje-uvku, scikati, zibati; *Bosn., Dal.* kolibati; *Ross.* колебнуть, колебать, поколебать, качнуть, качивать, зыблю шатнуть, шатать; kołysać, wiegen, *ż.* *B.* ein Kind in der Wiege. Mamka dzieci koleba. *Haur. Sk.* 58. Kolebmyż w sercu to dzieciątko dziwne. *Miask. Ryt.* 28. — *ż.* W *ogóln.* Wahać, chwiać, pochwiewać czym, schaukeln bewegen, schütteln, hin und her bewegen. Figowe drzewo opuszcza swe figi niezrząd, gdy je wielki wiatr cholebie. *1 Leop. Apoc.* 6, 13. — Kolebać się, kołysać się, wahać się, sich hin und her bewegen, schaukeln, schwanfen; *Eecl.* позыбаюся, колеблюся. Postanowiono pasterzów, abyśmy już nie byli małemi, cholebiąc się, i żebyśmy się nie dali unosić wszelakiemu wiatrowi nauki. *1 Leop. Efez.* 4, 14. Niebo się trzęsie, albo cholebie. *Boter.* 5, 15. KOLEBANIE, kolebanie się, wahanie, schaukelnde Bewegung, Wiegen, Schwanken; *Ross.* колебание, колеблемость, качание, зыбление, скачка; (непоколебимость niewzruszoność, *adj.* непоколебимый). Perpendykułów cholebanie się tym rzeźwiejsze jest, im powietrze rzadsze; tym leniwsze, im gestsze. *Boh. Pr.* 264. KOLEBKA, KOLEBECZKA, *i, ż.* *zdrobn.*,

(jakoby *Cholebka. Cn. Th.* 289). *Boh. et Slov.* koljбка, kolebka, koliba; *Sorab.* 1. kolebka, kolieпка; *Sorab.* 2. kolebka, kolébki; *Carn.* kolinka, sibel, sibuvka; *Rag.* koljevka, zibka; (*Slov.* koliba, chalupa; *Hung.* kalyiba, casa, chałupa); *Dal.* kolibka, zibka; *Croat.* zibel, zibka; *Slav.* beshika; *Bosn.* kolibka, zibka, kolivka; (*Bosn.* koliba 1) chałupa, 2) kuchnia); *Vind.* sibel, sibeu, sibeli; *Ross.* колыбель, колыбелька, качалка, люлька, зыбка, (колиба, колибица chata, pamiot); *Eccl.* зыбка; (колыбл, кыбл, палатка, шатъръ, наметъ, сьвѣтница); §. 1. kołyska dziecinnna, die Wiege, Kinderwiege. Byłem w kolebce dzieckiem, teraz starością pochylony chodzę. *Psalm.* 39. W kolebce jeszcze Herkul węże dławi małemi rączynami. *Leszcz. Class.* 58. Obstąpcie w koło kolebeczkę małą, A śpię wajcie dziecięciu. *Groch. W.* 356. Już się to dziecię w łobie należało, Kolebeczkę swą trzeba żeby miało. *Groch. W.* 355. Od kolébki jeszcze do niej był przywiązany. *Teat.* 11, 84. (z dzieciństwa). *Fig.* Aleksander z kolébki Minerwy przez Arystotelesa wzięty. *Warg. Cz. praef. C.* 2. Kraków kolebka wolności Polskiej. *Gaz. Rząd.* — *Prov.* W łózko mały, a w kolébkę wielki. *Rys. Ad.* 74. (z chłopca wyrosł, męża nie dorosł). — §. 2. Kolebka, kołyska, pojazd na pasach, od kołysania się mający własność kolebki; a że się na kołach toczy, kolaską nazwany. *Klec. Zdan.* 56. ein Wagen auf Gurten, ein Hängewagen, eine Kalesche. *Carn.* hibla; *Slov.* kolimaha; *Hung.* kotsi; *ob. Kotcz.* Pierwój proste wozy i rzadkie kolebki na łańcuskach zawiesiste między szlachtą bywały. *Star. Ref.* 40. Wszączy wóz, *pilentum. Mącz.* Te białogłowy Polskie końca swojej pychy nie mają; jedna drugiej nie ustąpi w szacie, w kolebkach, w sześci koniach i służebnicach. Pychę tę poniżej bóg pogańską niewolą, w której was miasto złotych kolebek na kolaskach powloką. *Sk. Kaz.* 580. Król na koń, a królowa do kolebki wsiadła. *Gorn. Dz.* 57. — §. Kolebka, lektyka. *Volck.* 467., *Cn. Th.* eine Sänfte, ein Tragesessel. (*Sorab.* 1. noszencza; *Croat.* kolibka). Łozko noszące, my zowiemy kolebką, *lectica. Mącz.* *Lecticula*, kolebeczka. *ib.* KOLEB-CZANY, a, e, kareciany, Kutsch, n. p. Woźniki kolebczane. *Mącz.* KOLEBKOWY, a, e, od kolebki dziecinnnej, Wiegen. — *Boh.* kolebnj; *Ross.* колыбельный. Kolebkowy anioł dziecięciu dobrze urodzonemu dawać będzie podszepty. *Mon.* 65, 191. anioł stróż kolebki, der Wiegenschuengel. Obowiązka kolebkowa, *Carn.* sibarnéza, das Wiegenband.

KOLEC, lca, m, co kole, spica kołaca (*ob. Kłóc*), ein Stachel, eine Spitze, etwas Stedhendes; (*Boh.* kolec szermierz, pugil); *Ross.* игла, жало. Kolec, spina, jest twarda, ostra, kołaca część rośliny, która z pnia wyrasta, i z korą wraz zedrzyć się nie daje, n. p. tarnina. *Jundz.* 2, 46. Kolce, aculei, są części rośliny kołace, z samego wyrastające drzewa, i przez korę się przebijające. *Bot. Nar.* 85. (cf. ciernie). Mur wysoki, i ostremi kolcami osadzony. *Teat.* 41, 15.

KÓŁECZKO, a, n., *dem. nom.* kółko, koło, ein fleines Rädchen, Rädchen, ein fleiner Kreis; *Sorab.* 1. koleszo; *Ross.* кольцо. Robią w aptekach różne konfekcyę dla różnej

figury różnie nazwane, jako kółeczka, tabliczki. *Krup.* 5, 285. Obrotnym w kółeczku kieruje wałachem. *Banial. C* 3 b.

KOLEDA, y, ż., *Croat.* kolédo, dar koi sze na mlado lëtto daje; koledo *cantilena sic dicta a Calendis Januarii, quo tempore canitur, et antiphonae in cathedrali Zagrab: decantari solitae ultimis diebus adventus;* (cf. hejnał; *inde prov. Croat.* Kadà sze kolido popéva, Blizù sze Bosich povéda; *Bosn.* kolenda, koja se dava prrivj dan godiscta strena; popiukigna, koja se pjeua, prid bogicch, al prid mlado lito; *Carn.* koléda antiphona; *Flora;* cf. *Eccl.* kołyda, kaléda imię bożka Kijowskiego, który był mianym za boga świata, jak Janus u Rzymian; w Kijowie świętkowano mu 24go grudnia z weselem i biesiadowaniem, czego jeszcze ślady w igrach, tańcach, pieśniach. *Popow.* 194. (cf. *Lat.* calendae; *Eccl.* священномѣсячье); *Graec.* τὰ καλανδικὰ calendalia; cf. *Germ.* die Kalende. *Abig.* Lecz otoż inszy wywód: «od kolan naszych Panu Chrystusowi dania, możemy snadnie wykładać słowo kołedę.» *Hrbst. Nauk.* N. 5. — Kolendy od pogan poszły. *Żarn. Post.* 42 b.; dar na upominek nowego lata, strena. *Mącz.* koło bożego narodzenia, ein Geschenk zum neuen Jahre, ein Neujahrsgeschenk; (*Boh.* koleda, kolemgda; *Bosn.* naljesgija; cf. pani gwiazdka); heilige Christgeschenk. Mamy tyle czeladzi, każdy chce kołedy, Trzeba wszystkim coś wetknąć, taki zwyczaj wszędy, Rok też na to czekali, raz w gody ta łaska. *Zabł. Z. S.* 10. Kołedy w kościele na kazaniach już nie rozdają, co przedtym rzecz arcymiała była, kiedy to dowcipnie temu pieluszki, temu łobek, temu stajenkę za kołedę dawano. *Mon.* 75, 143. Już tu chodzić nie będę, Ani po nowe lato, ani po kołedę. *Groch. W.* 428. Kołéda, nowe lato i szczodry dzień. *ib.* 408. Za chęci twoje godzienbyś drogich darów i złotej kołedy. *ib.* 409. — *Fig.* Synowie bojarscy często od W. Kniazia kijową kołedę odnoszą. *Gwagn.* 524. (poczestowanie debowe). — §. Po kołędzie chodzić, za kołedą chodzić, chodząc z powinnowaniem nowego roku zbierać podarki. Neujahr wünschen und Neujahrsgeschenke einsammeln. *Prov.* Z wilczęty albo z wilczą skórą po kołędzie biega, *ostiatim circumfert, stipem aliquam obtinens. Cn. Ad.* 887. einen ausgestopften Wolf zur Schau herumtragen und dafür Neujahrsgeschenke einsammeln. — *Transl.* Po kołędzie co nosić abo kogo nosić, pokazować co wszystkim za nowinę albo za dziw, *divulgare, diffamare. ib.* zur Schau herumtragen, unter die Leute bringen; *Boh.* na odw. Biega z nim, by z wilczą skórą po kołędzie. *Rys. Ad.* 2. Z więźniem tym jako z wilczą po kołędzie skórą włóczy się. *Pot. Zac.* 78. Włóczy się, jako z wilkiem chodząc po kołędzie. *Rej. Wiz.* 16. Ludzie noszą nas po kołędzie. *Morszt.* 130. (obmawiają, brali na języki). Gdy kto zasłużony zbłądzi, nie już z tym po kołędzie biegać, i onego na sztych podawać; ale raczej to umorzyć przystoi. *Budn. Apoph.* 114. Co większa, żeś mię dał tym po kołędzie, Z pod których ręki trudno powstać będzie. *Chrośc. Job.* 180. Wszystko niszczało, wszystko w jednym pędzie Wziął nieprzyjaciół, jako po kołędzie. *ib.* 12. (po kolei, jedno po drugim). — §. Nogi mu chodzą po ko-

łędzie, a przedsię na drugiego woła, o Janie, zamieszkałeś czystej biesiady. *Rej. Zw. 61.* płaczą mu się, tacza się podpiły, die *Trübe schwanten, straudeln.* KOŁĘDNY, a, e, od koledy, noworoczny, zum *Neujahrsgeschenke gebürrig, Neujahr's.* Koledne wiersze. *Groch. W. 410.* KOLEDOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok., Cn. Th. 2.* a) koledę zbierać, *Neujahrsgeschenke einsammeln. Mon. 71, 171.* (Po koledzie chodzić, *Bosn. kolendati canere cantiunculam ante nativitatem Domini, vel Calendis Januarii; Croat. koledjım cantilenam adventus cano, koldjım, petlyam mendico, koldus mendicus, koldustvo pauperies; Car. koleduvam cantilenam nati Domini canto, koleduvavz antiphonarius, koledva chorus canentium.*) — §. b) Koledować komu, koledować kogo czym: obdarzać go podarunkiem z okoliczności nowego roku, lub godów, einen zum neuen Jahre beschenken, ihm h. Christ geben. Aż do samych gromnic kościoł koleduje dzieciątku nowo narodzonemu. *Hrbst. Nauk. N. 5 b.*

KOLEGA, KOLLEGA, i, m., spółnik, spółrzędnik, der *College, Amtsgesülfe; Rag. drügh, druxbenik; Vind. tovarh, spremnik, povodnik; Eccl. судьянствитель, съникъ, товарищъ, сънжытникъ, клекреть, одинаго съ кѣмъ лика.* *KOLEJJAT, a, m., *Cn. Th. 290. id.* uczestnik jakiego towarzystwa, spółrzędowy. KOLEGIUM, *KOLLEJJUM, *indecl. n., collegia plur., 2.* a) społeczeństwo, towarzystwo; stan albo sposób życia spólny, spólność na urzędzie. *Cn. Th. 290., Boh. koleg; Ross. коллегіумъ; ein Collegium, eine Gesellschaft, Gemeinschaft; zgromadzenie ludzi jednaki cel pracy mających. Kras. Zb. 1, 210.* Collegia ludzi uczonych fundować, aby potrzebnych a pocziwych nauk dobrze i pilnie uczono. *Sekl. 55.* — §. b) Mieszkanie kolegów. *Cn. Th. 290.* miejsca uprzywilejowane do nauk, mające sobie ze skarbu wydzielone dochody; i dotąd akademie na collegia według różności nauk się dzielą. *Kras. Zb. 1, 210.* ein *Facultätgebäude, ein Collegium oder eine Stiftung für eine gewisse Facultät.* Jadwiga w Pradze dla Litewskich pacholąt w naukach wyzwolonych ćwiczenia, zbudowała collegium, dwór wielki, i nadała; bo jeszcze w Krakowie collegium nie było. *Stryjk. 481.* (cf. bursa). To collegium pospolicie królowej domem nazwane było. *Krom. 450.* Roku 1401 w Krakowie collegium dwoje wystawiono, jedno dla nauk pospolitych, drugie dla prawa. *Biel. 249.* — §. c) Przez collegia lekarskie rozumem schadzki najuczniejszych lekarzów. *Mon. 65, 515.* gelehrte *Gesellschaft.* — §. d) Akademia, *universitas, eine Universität.* Grzegorz XIII i król Stefan collegium Wileńskie prawy i wolnościami takowemi nadali, których inne akademie używają, i aby w poczet akademij było policzone, przywilejem opatrzyli. *Gwagn. 295.* KOLLEGIACKI, a, ie, od collegium, akademicki, akademisch. Studnia kolegiacka w Krakowie. *Petr. Hor. G. b.* KOLEGOWAĆ *intrans. niedok.,* kolegą czym być, jemandes *College seyn.* Znajomy mi ten lokaj, bo u przeszłego pana kolegował ze mną. *Teat. 10, 27.*

Pochodz. koleżanstwo, koleżanka.

KOLEISTY, a, e, — o *adverb.,* pełen kolei, voll *Wagengeleisen; Ross. колеистый.*
KOLEJ, ei, ż., (*Boh. koleg, pořadka; Slov. kolag; Sorab. 1.* kolia, kolia; *Sorab. 2.* glejsa; *Vind. glieshna, kolotezhina, kolefniza, kolovos, kolotezha, versta, zhreda; Carn. kolovos; Croat. vágas; Rag. brázda; Bosn. vagasc, put od kola; Ross. колесовина, колежа; Eccl. колня; cf. kolo; cf. Germ. Gleiß; 2.* a) brózda, którą pojazdy na ziemi wycierają, daß *Gleisse, daß Fahrgeleise, daß Wagengeleise.* Gdy w lesie mijając ubite koleje z drogi zjeżdżają ludzie, ten w prawy bok jedzie, Drugiego w lewą stronę podobnyż bład wiedzie. *Hor. Sat. 182.* Masz doglądać, aby z kolei woźnice nie występowali, jedno koleją szli. *Tarn. Ust. 598.* (*Ross. колотко хромаво, grundzisto, gdy pozamarzały koleje.*) U flisów w kolei iść, kiedy kilka statków idą razem, lub za jednym rotmanem. *Magier. Mskr.* Świat jednostajnym gościńcem chodzi, Nie występując z kolei, Co było starym znowu się młodzi, A co nowego starzeje. *Zab. 13, 237. Nar. — Fig. Kolej: porządek, kres, klóba, szranki, ryga, die gewöhnliche Ordnung, die Schranken, daß Geleise.* Nawróćcie się do kolei dawniej, exorbitantowie, proszę. *Birk. Exorb. 18.* Nalegać będę, aż wnijdzie w kolej, to co z niej wypadło. *Zab. 15, 275.* — §. b) Kolej: obrot porządnego następstwa, die *Folgerreihe, die Ordnung, in der etwas erfolgt, (die Reihe 3. Ablg.), die Reihe; Vind. versta, zhreda; Ross. очередь; Eccl. урядл.* Zwał krąg rzeczy coraz do siebie powracających, a ujrzyś, że nic na tym świecie ostatecznym nie ginie zgonem, lecz koleją zapada i wstaje. *Pilch. Sen. list. 289.* na przemiany, abwechselnd; *Sorab. 1.* pořadu, splochi, spochi, pospochi; *Sorab. 2.* po ředu; *Vind. poversti, poredi, poredama, rednu; Ross. et Eccl. рядомъ, рядкомъ, порядку, почередно, почину.* Po smutku radość, po tej ten idzie w kolei, Zujem zawsze w niepewnej bojaźni, nadziei. *Min. Ryt. 3, 202.* Szczęście z nieszczęściem koleją chodzą, nie trzymając się żadnego pewnego czasu, ani porządku. *Pilch. Sen. list. 4, 175.* (łózuja się). Po smutku ukontentowanie wzajemną przychodzi koleją. *Teat. 1. c, 44.* Dzień po nocy, noc po dniu w wieczną chodzi kolej. *Pot. Arg. 55.* Światło i ciemnota w wieczystej przemianie Przyjemne dla nas w chwilach sprawują koleje. *Przyb. Milt. 175.* Z kolei rzeczy następujących jedne po drugich, za zwyczaj koniec jednego zbytku, bywa początkiem zbytku przeciwnego. *Gaz. Nar. 1, 127.* Wszystko się z czasu odmieni koleją. *Zab. 12, 16.* Szost. Przerwała kongressu tego dzieło niespodziana wojennych spraw kolej. *Ust. Konst. 2, 185 t. j. obrót, der Wechsel, die Wendung der Kriegereignisse.* Przyszła kolej na nią grać swoje role. *Zab. 1, 100.* die *Reihe kam an sie.* Na cię kolej. *Cn. Ad. 525.* an dir ist die *Reihe.* Klucznik ma mieć na pieczy stróżę, kiedy stróża kolej na kmiecia. *Haur. Ek. 39.* Kolej na mnie (*Vind. na me zhreda pride.*) Ten, na którego kolej *Eccl. чередный.* Kiedyż na mnie kolej picia przyjdzie? *Teat. 8, 43.* wann wird denn der *Becher zu mir kommen?* Kielich szedł koleją. *Pam. 85, 874.* er *gteng in die Runde.* — §. Zład *per exeell.* Kolej-

kolej picia, porządek pełnienia w około, der Rundtrunk, das Trinken, Gesundheitstrinken nach der Reihe rund herum, die Rundzucht. Zaczęły się koleje kielichów z przysłowiami, z żarcikami, z maksymami. *Kras. Pod.* 2, 11. Kolej tak dobrze już była chodziła, iż już ku reszeie likwor się nachylał. *Kras. Antim.* 71. — §. c) Jamy oczowe, czyli koleje. *Krup.* 2, 282. die Augenhöhlen. KOLEJKĄ, *instrum. adverbialiter*, §. a) koleją, w około, Reih herum, umgeh. Czasza, która jeden drugiemu na biesiadzie koleją pijak podawał. *Corn. Dw.* 366. — §. b) Odmiennym porządkiem, alternatą, in ordentlichem Wechsel, in wechselfuder Ordnung. Na cudnym tym teatrze tu wieczną koleją Chodzi płacz za radością, rozpacz za nadzieją. *Zab.* 12, 217. KOLEJNOŚĆ, ści, ż., porządný obrót następstwa, die Ordnung der Reihenfolge. Bóg narodzin kolejność przeplatając zgonem, Pan jest życia i śmierci. *Zab.* 15, 9. *Kniaż.* KOLEJNY, a, e, od kolei, Geleise. Kolejny ślad. — §. Po sobie następny, w około idący, Reih herum gehend; *Ross. опередный; Eccl. чередный.* Kolejne picie, ein Rundtrunk. Z kolejnego kubka pić. *Eraz. Ob. F.* zład KOLEJNA, y, ż., *subst. id. n. p.* Leca kolejne w obie strony strychem. *Pot. Syl.* 228. Żaden na zdrowie kolejny nie mija. *Wad. Dan.* 154. Szczęście, jest to jako kolejna; pierwsi poczynają, A ostatnim zaś czasem lepiej dolewają. *Bach. Epikt.* 20. — §. Odmienny, abwechselnd, unbeständig. Za kolejnym leca ludzie światem. *Pot. Syl.* 479. KOLEJNĄ *adverbial.*, KOLEJNO *adverb.*, w około, koleją, kolejką, (umgeh), einander abwechselnd, abwechselnd. Kmicieć musi podróż, strożą, kolejną odprawiać. *Haur. Sk.* 42.

KOLEJĄ *ob. Kolej.*

KOLEK, *lka, m., Boh. koljk, količek; Sorab. 1. kolik, kuleczk; Carn. klinz, bashnik; Croat. kolčez, prosztec, klin, truplo, kladje, (koloszek silva palifera); Rag. et Bosn. kocich; Ross. колпк, колок, колышек; cf. Germ. Keil; dem. nom. koł, ein kleiner Pfahl, ein Pfod, ein Pföckchen.* Kołek do zawieszania czego. *Cn. Th.* Póty wisi na kołku, póki nowe sitko. *Pot. Arg.* 147., *Zob. 14, 44. Nagl.; Slov.* Nowi klobók na klin zawešugu (póki nowy, póty go szanują). Suknia na nim, jak na kołku wisi. *Zab.* 15, 63, (buchasto, nieopięto). Gość na jedną noc w cudzym domu zostawszy, kołek w ścianę bije. *Rys. Ad.* 16. (nie będziesz tu wiekował). — *Milit.* Broń na kołki! Broń z kołków; *Kaw. Nar.* 369. — *Fig.* Na kołku wisieć, być odstawionym, odwleczonym, am Nagel hängen, zurüdgefest oder aufgehoben werden. Prawda tam zawsze w tej sprawie na kołku. *Rej. Wiz.* 40. Gdzie pan hardy a chleb twardy, k temu piwnica na kołku, Biada tam chudemu pacholku. *Rys. Ad.* 15. — §. Kołkiem stawać, drętwieć, erstarren. Mospanie, język mi kołkiem staje. *Teat.* 28, 30., (*ob. kołem stanąć*). — §. Kołki lub koły na głowie ciosać, grać na gębie, na nosie, Holz auf einem haften. Gdy na głowie ciosali spólne sobie kołki, Jeden po drugim sztucznie podkopywa dołki. *Zab.* 14, 37. *Nagl.* Nie wiemy, jaki kołek fata struga. *Jabl. Ez.* 121. t. j. co knują, was daß Schiffjal schmiedet. — §. Kloc dziela na 12 części stopami zwane, stopę zno-

wu dziela na 12 calów, a cal na trzy części, nazwane kołkami. *Jak. Mat.* 1, 209. ein Holzpfod, der dritte Theil eines Zolls. — Od kołka do kołka a capite ad calcem, od małego do wielkiego. *Cn. Ad.* 764. do szczeru, ze wszystkim, alles sämmtlich, ganz und gar. I kołka na świecie nie ma: nie ma nic właściwego, nie ma gdzie głowy skłonić, er hat gar nichts eignes. Lubo mu rodzice zostawili trzos dobrze napakowany, nie zostawili przecięż własnego kołka. *Ossol. Str.* 5. cf. kat. — Kołek gra albo kołki, *cindalismus. Cn. Th.* das Pfodenspiel, das Werfen nach einem Pfoste. — §. Kołki u lutni, u skrzypców, goździki. *Cn. Th.* 290., *Ross. колокъ, колки bunt, pacholki, die Wirbel an einer Laute, an einer Violine.* Podstawek albo kołek u łapki, siłła klatki ptaszej, którego ruszywszy ptak się albo zwierz ułowi. *Cn. Th.* 747. das Pföckchen, worauf der Deckel einer Falle leht.

KOLEKTA, y, ż., składanie jałmużny na ubogich. *Sk. Dz.* 29. eine Collecte. Na każdą niedzielę schodząc się czynili kolekty, to jest, składali się, co kto mógł, na pomoc ubogiej braci. *ib.* 29.

KOLEM *ob. Koło, ob. Koł.*

KOLENCZYK *herb, ob. Zdan.*

KOLENDRA, KOLEDRA, y, ż., koryander, ziele, der Koriander; *Sorab. 1. khoriyander; Vind. koriander, fladku malu okroglu sernjizhe; Bosn. koriandula; Ross. кориандръ, кишинецъ, кишинечное сымя; sieje się na wiosnę, w każdym gruncie udaje się. Kluk. Rosl.* 1, 226. *Syr.* 449.

1. KOLENIE *subst. verb. klóć, klócie, das Stehen.* 2. KOLENIE *subst. verb. kolic, krazenie, das herumdröhen im Cirfel, kołowanie.* 3. KOLENIE, n. p. Na obie kolenie. 1 *Leop. 5 Reg.* 8, 54., *Eraz. Ob. E. iii.; dualis rzeczown. kolano.*

KOLERA, y, ż., CHOLERA, z *Greckolac.* §. 1) wilgotność w ciele wszelkim, jedna z czterech. *Cn. Th.* cf. żółte, die Galle, die bittere Feuchtigkeit im thierischen Körper. Szko dzi często żoładkom słodkość i cholere rodzi. *Zab.* 16, 266. Trunek ten krew wychędaża z obojój kolery, czarnej i żółtej. *Syr.* 1459. — §. 2) Kolera, choroba, gwałtowne humorów cholerycznych ostrych i zepsowanych, przez womit, oraz i przez stolec odchodzenie. *Comp. Med.* 186. die Gallenjaucht. *Krup.* 5, 752. Cholera sucha i wilgotna. *Dyke. Med.* 1, 407. — §. 3) *transl.* Gniewliwość, sierzdzistość, Zähorn, Aegerlichkeit, Zorn; (*Boh. horkokrewnost, penokrewnost; Croat. jèz, zlatenicza, lyutina, lyutoszt).* Chodkiewicz, często się wydawał z niepomiarowaną cholera, nie umiając powściągać pierwszych gniewu zapędów. *Nar. Chod.* 2, 452. Przychodzi z rozgniewaną cerą, Z większą niż Marsa cholera. *Kulig.* 506. W niezmierniej cholere, Rozjuszenie rycerze, Dla przymówki lub flaszki, Kładą życie za fraszki. *Kras. List.* 13. — §. *Personif.* Cholera-koleryk, gorączka, sierzdzisty, ein Giftopf. Jakażeś cholera! *Teat.* 45. c, 155. KOLERYCZNY, a, e, — *ie adverb.*, od kolery, Gall; (*Carn. sakernel; Vind. nagloferden, tegoten; Eccl. колеричный, Boh. horkokrewný; Croat. zlatenicahav, berzolyut, szerdit).* Humory choleryczne. *Comp. Med.* 186. Człowiek koleryczny-kolery siła mający, albo kolere chorobę cierpiący. *Cn. Th.* ein gallfüchtiger Mensch. Człowiek jest cho-

- leryczny, gdy wszystkie znaki powierzchowne dowodzą, iż w nim żółć obficie się odsącza. *Dyke. Med. 1, 414.*
- KOLERYK**, a, m., ein Cholericus. Ludzie, w których kolera panuje, to jest, kolerycy. *Sienn. 122.* Snadnie koleryka poznasz i po sierści, bo się urodzi czarno. *Rej. Zw. 6 b.* Cholerycy mają postanowienie ciała gorące a suche. *Petr. Et. 139;* a bywają gniewliwi, jadownicy. *Petr. Pol. 2, 302.* — §. Zład moraln. Jadowity, gniewliwy, gorączka, sierdzisty, osa, ein Jähzorniger. Kto koleryk, lada co takiemu na nosie zawadzi. *Haur. Sk. 179.* Poczciwy człowiek, lecz koleryk; pochlebiać mu toż samo u niego, co złorzeczyć. *Pilch. Sen. 297.* Koleryk wnet z myślą swą wzgóre wyleci, wnet chce być hetmanem; a choć nie ma, przedsię się sobie panem zda. *Rej. Zw. 3 b.*
- KOLEŚNIA**, i, ż., warsztat koleśniczy czyli stelmachski, die Stelmacherwerkstatt. Koleśnia, kuźnia, szopa. *Kluk. Zw. 1, 178.* Stelmachy, kołodzieje potrzebują drzewa rozmaitego na swoją koleśnię, kobylice... *Kluk. Rosl. 2, 169.*
- KOLEŚNIK**, a, m., który kolasy robi, stelmach, *carpentarius faber. Mącz. der Stelmacher.* kołodziej. *Cn. Th. der Rademacher. Torz. 28., Slav. et Croat. kolar; Ross. колымажникъ.*
- KOLEŚNICZY**, a, e, stelmaszy, *Stelmacher*; *Eecl. колесничий, колымажний, n. p. колимажной дворъ* stajnie i wozownię Carskie.
- KOLET**, u, m., z *Włosk. colletto*, das Collet, Reittercollet, obojęzki, *amiculum. Mącz. (krótka suknia jezdziecka skórzana).* Gdy na się wdziesz kolet, kolet z skóry łosiej, lub z inszej, którą dziki zwierz na sobie nosi... *Kochow. Fr. 18.* Ci do zbroi, owi do łosich koletów. *Jabl. Buk. II 3 b.* Kapoty, westy, mantolety, Rejtroki, manty i kolety. *Łączw. Zw. 30.* Najdzie większą stateczność przy naszych kobietach, niżli przy panach radnych, co chodzą w koletach. *Biel. S. N. 4.* Wziął mu kolet z pieńdzmi. *Pap. Ryc. 36.* czy nie: kaletę?
- KOLEŻANSTWO**, a, n., (*Etym. kolega*), społeczeństwo, osobliwie urzędu, die Amtbrüderschaft, Genossenschaft. Miło mi, żeś poseł ze mną razem z jednego powiatu, bo zład udziela się zaszczytu, i powiatowi z obrania, i mnie z koleżanstwa. *Dyar. Gr. 14.* Ogólniej: Towarzystwo, obcowanie, przestawanie; die Kameradschaft, der Umgang. Jak się tylko od koleżanstwa wiechowego uchylał, a z ludźmi zacnem i zaczął przestawać, stał się między niemi równie zacnym. *Mon. 65, 360.*
- KOLEŻANKA**, i, ż., spółtowarzyszka, die Collegium. Kompania z kolegami i z koleżankami wymienita. *Teat. 19. c, 67.*
- KOLIBRYK**, a, m., **KOLIBRYCZEK**, czka, m., dem., ptaszeczek bardzo piękny Indyjski; suszonych używają Indyjanie na zausznice. *Zool. 271.* der Kolibri, *trochilus; Boh. medowec.*
- KOLIBYK**, a, m., *Centaur. Otw. Ow. 482 et 484.* chłopotkoń, chłopotogier. — §. Kolibyk, rzeźnik. *Mon. 75, 589.*
- KOLIĆ**, i, i, *intrans. niedok.* §. a) kołować, krażyć, w koło obiegać; im Kreise herum laufen, einen Umweg nehmen; *Ross. околесить, окоleshу.* Cały gmach jej furyi nie znosi, bieży, koli, postawa. *Bardz. Trag. 448.* — §. b) Musiałem kolic, i objeżdżać dla niebezpiecznych przejazdów. *Ossol. Boh. 2, 47.* Głupi, kto mogąc prosto do-
- jechać, długo po morzu koli. *Sk. Kaz. 69.*
- KOLENIE**, kołowanie, nieprosta droga, der Umweg. *Boter. 211., Ross. околесина, околесная.*
- KOLICA**, y, ż. *poet. zamiast okolica, die Gegend umher.* Obiegam wszystkie lepianki kolice. *Stas. Num. 2, 107.*
- KOLICZNY**, a, e, od koliki, *Kolik*. Koliczna choroba z ciężką obstrukcją go mordowała. *Tward. Wl. 27.* Koliczne boleści cierpiał. *Sk. Dz. 592.*
- KOLIGACIĆ** się, i, i, *recipr. niedok.*, połączyć się, zwięzywać, osobliwie przez małżeństwa, pokrewić się, poszwagrować się, mit einander in Verbindung treten, besonders durch Heirathen. W przemowie przed ślubem ksiądz zamiast wyprowadzenia genealogii koligających się domów, zamknął istotne obowiązki stanu małżeńskiego. *Kras. Pod. 2, 73.* Teczyńscy się często z książkami Szląskiemu koligacili. *Wiel. Her. 1, 195.*
- KOLIGACI**, a, ie, alliantski, sprzymierzyński, allirt, *Bundesz.* Koligackie wojsko w marszu już było. *Jabl. Tel. 215.*
- KOLIGACYA**, yi, ż., w języku Polskim znaczy spokrewnienie, ale też przenośnie sprzymierzenie, n. p. przez sejm *colligationis* za Jana III, miała się stać kolligacya Polski z Austryą. *Jez. Wyr. Verbrüderung, Verschwägerung,* przymierze, ahans, die Allianz, der Bund. Jak król reputacyi u sąsiedzi nabędzie, Jego koligacya pożądana będzie. *Jabl. Tel. 200.*
- KOLIGAT**, a, m., złączony z kim, ein mit jemanden Verbundner. §. a) przez przymierze, der Bundesgenoss. Koligaci Jdmena ujrząwszy w osobie, Poczeli ogień wzniecać już wojenne w sobie. *Jabl. Tel. 154.* — §. b) Przez małżeństwo, szwagrostwo, spokrewniony, ein Verchwägerter.
- KOLIKA**, KOLKA, i, ż., niemoc ciężka od *colon*, jelita, jątrznicy, zwana. *Urząd. 30.* Rag. zavarata, zavianje; *Croat. zavijavicza; Slav. nástup; Carn. ezin, vodlaj; Vind. trod. zhrievogries; die Kolik, klócie, bole w kiszkach. Krup. 5, 676.* darcie w kiszkach. *Syr. 345.* Jelitne klócie, *Sienn. Rej. parcie w żywocie. Comp. Med. 14. et 201. Sleszk. 144. et 179.* Kolika, klócie w boku gorsze jest, niżli obrażenie nogi o kamień. *Petr. Et. 366.* W srogą i ostrą kolikę wpadła. *Wys. Ign. 165., ob. Koliczny.* [Kolka jestto właściwie klócie, jako pojaw chorób zapalnych; a kolika choroba. 3].
- KOLIKOWY**, **KOLKOWY**, a, e, od koliki, *Kolik*. Lekarstwa kolikowe przeciw kolice służące, na kolkę, *Arzeneyen für die Kolik.* Kiszka kolkowa, gdzie kolka choroba bywa, *colon. Cn. Th. der Grimmdarm, kolkowata. Krup., Kirch.*
- KOLIMAGA**, i, ż., [wóz pakowny z budą, porówn. *cerk. колимога, 2]; esedum*, niejaka forma wozowa, kara, kolimaga, jako niektórzy mówią. *Mącz., Ross. колмага kolaska.*
- KOLINA**, y, ż., kołczyzna, koł słaby, ein schwacher untauglicher Pfahl. *Tr.*
- KOLISTOŚĆ**, ści, ż., okrągłość, cf. kulistość, die Rundung. *Tr. 1.*
- KOLISTY**, a, e, §. a) okolisty, w krąg idący, zirkelub, zirkelförmig, geründet. Na tę wieżę wchodzi się kolistemi schodami. *N. Pam. 11, 165.* Wendeltreppen. Strzała wystrzelona w kolistym nasuwaniu zawisła, *in sinuosa veste. Zebr. Ow. 106.* (cf. buchasty). Tyś z czarnej wywiódł nocy świetnych gwiazd orszaki, Bo kolistemi

krażąc świat wiązały szlaki. *Dmoch. Sad.* 13. Niebo gwiazdy swym obrotem Prowadzi, i prowadzi swym kolistym lotem. *Otw. Ow.* 51. Księżyc z słońcem wiecznemi toki Niech znaczą dni i nocy i koliste roki. *Przyb. Milt.* 222. — §. b) Okragły, cf. kolisty, rund, geründet, fugeförmig. Powierzchnia wód morskich jest kolista. *Hub. Wst.* 4. Pod czarnej nocy kolistą zawłoka. *Przyb. Milt.* 92.

2. KOLISTY, a, e, koło mający, kołkowaty, na kołach. *Cn. Th.* beräbert, mit Rädern versehen.

1. KOLKA ob. Kolika.

2. KOLKA, i, ż., (od kolenia, kłócia); §. a) oś rybia. *Cn. Th.* eine Fischgräte. — §. b) Główka kołaca na oście, na łopianie etc. *Cn. Th.* ein städtisches Samenköpfchen, z. B. der Kletten. — §. c) herald. Topor w złotym i błękitnym polu pospolicie nazywają Kolkami. *Biel. Kr.* 23. ein Wappen.

KÓŁKO, a, n., KÓŁECZKO, a, n., *demin. nom.* koło, *Boh.* kolko, kolečko; *Sorab.* 1. kolko, kowko, koleszko, kole szo; *Vind.* kolesze, kouzhe; *Bosn.* kolaseće; *Ross.* колыцо, колечко; ein kleines Rad, ein Rädchen. Nie czas, gdyż kółka już się rozbiegały. *Bardz. Trag.* 415. Kółko, koło ząbkowate, jako u zegarów, w młynach, rurmusach. *Cn. Th.* das Rad in einer Uhr, ein Zahnrad. Kółka do kuchni wymyślono, dla wygodniejszego pieczenia mięsa na różnach. *Rog. Doś.* 2, 337. t. j. zegar kuchenny, der Bratenwender. Koła bez szpic, całkowate, jako u skrzyń, u tacek. *Cn. Th.* ein Scheibenrad. Kółko, na którym chodzi lina czyli sznur u windy. *ib.*, kluba, der Stoben, das Rad in der Winde. Kółko czeze wewnątrz, jako cyrklem napisane, obręcz, krażek. *Cn. Th.* ein Kreis, ein Cirkel, ein Reifen. Jagiełło, niżli z domu wyszedł, dla zabobnów pierwej nogą kółko zakreślił. *Biel. Kr.* 305. Kółko abo obrączka na głowę do noszenia ciężarów. *Cn. Th.* ein Reif oder eine Scheibe, worauf Lasten auf dem Kopfe getragen werden; (*Vind.* svitek; *Bosn.* kotrigl, oglauunik, naglavnik, koji s gene stavljaju na glavu za nositi tesku stvari; *Croat.* podvitek, svitek, naglavnik). — Kółko, kolce, ein Reifring, ein Reif, ein Ring. Włożęć kółko w nozdrza twoje, a kryg w usta twoje. 1 *Leop. Jes.* 37, 29., *Ross.* бельчугъ; *Boh.* kotauč, kotauček. Kółko złote, mosiężne do szaty, kolce. *ib.* ein Ringel an den Kleidern. Kółko w pancerzu. *Tr.* Kółko do stroju białołowskiego. *Tr.* poduszeczka, którą kładą pod kornety, der Wulst unter dem Kopfzeuge. — Kółka *plur.* (*Boh.* kolečko), taczki górnicze. *Tr.* der Schubkarren der Bergleute. — §. b) Kółczyki. *Tr.* Ohrringe, Ohrgelänge. — w KÓŁKO *adverb.*, w koło, in die Runde, in einen Kreis. Oto po całym się morzu ryby wiją, w kółko płyną. *Bardz. Trag.* 261. KÓŁKIEM *adverb.*, kołem, w koło, in den Kreis, rund herum, in die Runde Rzymianie kołkiem stanawszy, [orbe facto. 1] bronili się. *Warg. Cez.* 90. Umie on chyzo dosieść konia, a kształtnie nim toczyć, kołkiem isć albo też poskoczyć. *Alb. z Woj.* 24., *Boh.* kolkowati kołkami otaczać, okrążyć, rändeln. KÓŁKOWATY, a, e, — o *adverb.*, na kształt kółka, rund, geründet; *Sorab.* 1. koleskowate; *Boh.* kolečkovaty, kolečkovany; *Ross.* кольцеобразный. *Cn. Th.* — §. Kiszka kołkowata, *colon.* *Krup.* 2, 37. der Grimmdarm, idzie prosto do wątroby, a potem się nagina i przechodzi

pod żołądek. *Kirch. Anat.* 23. KOŁKOWY, a, e, od kołek, Rädchen; *Ross.* колечный.

KOLKOWY ob. Kolikowy. KOLLACYONOWAĆ, KOLLATOR ob. Kolacyonować, Kolator.

KOLNAĆ, ał, ie, *cz. jedntl.*, piknąć, ukłóć, stępn. Nie tak mię kolnie bodziec, nie tak pożar srogi Dopieczce, jak te żalów wewnętrznych pożogi. *Zab.* 9, 242. *Ejsym.*

KOLNIA, i, ż., gdzie drzewo kołą, szczepają, łupią, rąbią, drewnutnia, natonie, der Holzstall, (*Sorab.* 1. kólna, kolniczka kruzganek). Lecą wiotche domy, chlewy, kolnie, koszary, bez ratunku spłonie cała wieś. *Tward. W. D.* 75.

KOŁNIERZ, a, m., *Boh.* kolar; *Sorab.* 1. khornař, schiyné wobwazk; *Sorab.* 2. kopka, kopki; *Vind.* colier, koller, kolar, oshfazel, ogerlazh, rob, sarobljenje (cf. rąb, obrąbić); *Carn.* kreshelz, pirkelz; *Croat.* golér, ovratak, ogerlin, vratnyak, kolarin, kolaina (golér, golerecz = alszruk); *Dal.* kolarin; *Hung.* gallér; *Bosn.* kolar, kolarin, oghrrlicch, oghrrilicch; *Ross.* воротъ, отворотъ, значекъ, шиворотокъ, ожерелокъ; *Eccl.* гапликъ, оуенникъ, ошейникъ; *Lat. med.* golerium; der Koller, der Stragen, Halsstragen, przy szywek do sukni, z tyłu na plecy spadający. Przdokowie nie przesadzali się na kołnierze rysie i sobole. *Star. Ryc.* 41. Komu kołnierz nie stoi, Niech tych żartów nie stroi. W strojnych dziś się kochają. *Dwor. K.* 3. (kołnierz stojący był w modzie i znakiem modnych). Kołnierz opięty. *Zab.* 9, 364. *Ejsym.* Nie czynią zdolnym doktorskie kołnierze. *Zab.* 7, 251. *Nar.* (cf. biret). Kołnierze z przednicami, kołnierze opadłe, części stroju białołowskiego. *Saz. Tyt.* 7. Nie zbroi i tarczy, lecz pieszczocie kwoli Kołnierze od ferezuj jużesmy odpróli. *Pot. Pocz.* 528. Czy delia przy kołnierzu, czy kołnierz przy delii ma zostać? *Sak. Okul.* 15. Węża w zanadru, wesz za kołnierzem, wilka mamy w obrze. *Pot. Pocz.* 714. W kołnierzu łowić. *Tr.*, wszy szukać, iskać, Łaufe suchen. Ta rzecz najbardziej w kołnierz mu się wplące. *Pot. Arg.* 728. Takli wszedy mi go wsadzi nieszczęście w kołnierz? *Pot. Syl.* 436. (cf. napiętki wlać). Pycha drugiemu siaga do kołnierza, Wylicza swoje odwagi i cnoty. *Jabl. Buk. L* 4 b. — I Waszeć za kołnierz nie lejesz. *Teat.* 43. c, 137., *Zegl. Ad.* 189. wypijeć, er schütet nicht neben bey, trinkt seinen guten Stiefel weg. KOŁNIERZYK, a, m., *demin.*, ein kleiner Stragen; *Boh.* kolárek; *Ross.* воротникъ, воротничекъ, ожерелочекъ. Wy-ciaga mu kołnierzyk z za szyi, i postawia wiszący. *Teat.* 7. d, 20. *Czart.* Przed napełnieniem każdą bombę wprzód opatrzyć, obłamać i wygładzić kołnierzyki, gdyby jakie na nię pozostały. *Jak. Art.* 3, 318. wąsiki, chropowatości. KOŁNIERZOWY, KOŁNIERZYKOWY, a, e, od kołnierza lub kołnierzyka, Stragen;.

KOLNIK, a, m., *Boh.* kolnik, kolniczek; *Sorab.* 1. robinczel; Rzepa słodka, którą kolnikiem ogrodnym abo domacym, nasi w powiecie Krakowskim bytomką zowią, *Napus*, die Stedrube. *Syr.* 1043., *ib.* 1041. — §. b) Płonny abo dziki kolnik, płonna rzepa, *campanula rapunculus* *Lin.*, gatunek dzwonka. *Kluk. Dykc.* 1, 96., *Syr.* 1044., *Krup.* 5, 58., *Sienn.* 149. Rapunzel, eine Art Glockenblume; *Vind.* kuskorka, motoviuž, leshnjazehz.

KOLNO, a, n., miasto nad Renem znamenite. *Gwagn.* 448. die Stadt Köln. Tę nową kolonią jeszcze i dziś zowią *Coloniā Agrippinā*; a po Polsku Kolno. *Weresz. Kij.* 32. Kolno tak wielu świętych mnóstwem ozdobione. *Auszp.* 125. — §. Ztąd Kolończyk, Koloński.

KOŁO, a, n., demin. kółko, kółeczko; (*Boh.* kolo; *Slov.* koło, koleso, kolečko; *Sorab.* 1. kolo, kówo, koleszo, kolesko; *Sorab.* 2. kolászo; *Vind.* kolú, koliefe, (kula, kòla - wóz); *Croat.* kòlo, koleze, (kòla - wóz); *Bosn.* kollo, koleso od kocia; *Rag.* kollo; *Slav.* koleso, (kolàh - wóz); (*Hung.* kolya - kareta); *Ross.* колесо, колесцо; *Eecl.* коло; *Hebr.* גלגל galal rotavit, אגול agol rotundum esse; cf. *Graec.* κολῖον, κὺλλος; cf. *Germ.* Kolbe Kolbig.); §. 1. a) ze szpic i dzwon na piaście złożony obrotny okrąg u wozów, daś Rad. Koła takowe były, jakie pospolicie bywają u wozu; i osi, i śpice, i piasty i zwona wszystko lane. 1 *Leop.* 3 *Reg.* 7, 33. Silnie kołami skiby porozjeżdżane były. *Zehr. Ow.* 143. (*Slav.* na kolih ichi - na kołach isć - jechać wozem; cf. *Gall.* aller en voiture). Dzwona w kole nie ruszają się, ażby się wszystko koło ruszało. *Peir. Ek.* 82. Wozy o czterech kołach. *Warg. Wal.* 28. Jeśli koła w czas nie zahamujesz, z góry rozbieżą się wszystkie. *Czach. Tr.* C 2. Na ów czas jeszcze się były koła tak bardzo nie rozbiegały, jeszcze żołnierze nie chadzali w bławatach. *Star. Ryc.* 44. Oglądaj się na poślednie koła. *Falib. Dis. F.*, *Slov.* ohledag sa na zadně kolěsa. Boga miej za cel twych chęci, A ostatnie koło ruszało w pamięci. *Dar. Lot.* 73. Taż baba, też koła. *Zab.* 15, 269. zawsze jedno, toż samo, die alte Leyer. Kto wejrzzy w rzeczy, podobno taż baba na tych kolech będzie. *Podw. Sion. N 4 b.* 1 z nas samych niektórzy na tychże kołach siedzą. *Sekl.* 46. (w tymże się znajdują położeniu). — Jak piąte koło. *Cn. Ad.* 292., *Slov.* co pátého kolěsa k wozu potreba? cf. potrzebny jak Piłat w kredzie, jak dyabeł w Częstochowie, daś fünfte Rad am Wagen. Chodził, jako piąte koło między ludźmi. *Rej. Zw.* 20 b. — Co szpetnego, to i złego; im gorsze koła, tym bardziej skrzypią. *Glicz. Wych. P.* 8 b. (cf. im więcej krowa ryczy, tym mniej mleka daje). — b) Koło, na karczynie zawieszona, znaczy u nas prawo taksować przejeżdżających, pod pretekstem naprawy dróg, grobel, mostów. *Kras. Pod.* 1, 279. ein Rad, daś an den Wirthshäusern heraushängt, wo daś Wegegeld entrichtet werden muß. — c) Koło na zloczynce, daś Rad zum Rädern. Rozbójnik, łupieżca ma być w koło wplecion. *Sax. Porz.* 141. auß Rad geflochten. Gdyby prawo skazało kogo w koło pleść, a sędziaby go ściąć kazał, niesłusznie czyni. *Szczerb. Sax.* 174. Jak hajdamaków ich łapano, na kołach wyciągano. *Obr.* 39. Którzy pieniędzy dawać nie cheieli, ciągnieniem ich na kole wymęczono. *Weryf. Pr.* 3. Więzcie nas, na koła rozciągacie. *Smotr. El.* 29. auß Rad spannen, auf die Folter spannen. Kołem bić, kołem tłuc, rädern; *Vind.* s' kolefami lomiti, treti; *Ross.* колесовать; kołem bicie, tłuczenie, daś Rädern; *Croat.* koloterenje; *Ross.* колесование; kołem bity колесованный. Zloczynca taki kołem zostanie zabity. *A Zamoj.* 103. Na kole wygładził swoje zbrodnią. *Zab.* 15, 290. W obrotne Koło wplecion Ixylon za

zdrady przewrotne. *Kulig.* 317. Któryby towarzysz się ważył pożyczyc komu konia, siedzeniem na kole ma być karan. *Vol. Leg.* 2, 1698. — d) Koło, w którym ludzie albo bydło chodząc co obraca. *Cn. Th.* kierat, daś Tretrad, Trittrad, Strahrad. — §. Koło w klasztorach, jak n. p. u dzieciątka Jezus, ein Drehrad. Koło tam jest wielkie, jakie pospolicie bywa u panien klasztornych, gdzie się codziennie odbierają rozkazy. *Teat.* 41, 16. — e) Koło młyńskie, ein Mühlrad; *Ross.* баклуша, шестерня. Koła wodne u młynów bywają sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Koła palczaste, dębowe. *ib.* 160. Młynarze od kół zakupnych, tak walnych jako korcowych, łodziastych, walnych, od każdego po groszy 24; a od dorocznych kół po gr. 12. *Vol. Leg.* 3, 51 et 6, 99. Każdy młynarz na swoje koło wodę prowadzi. *Rys. Ad.* 22., *Mon.* 76, 866. (cf. na swój kłab zwiżać, na swój młyn wodę obracać, na swoje zwiżać motowidło). Na swe koło wodę ciągnie, ogólnie: o człowieku szukającym swego pożytku. *Kpcz. Gr.* 3, p. 91., *Cn. Ad.* 343., *Pot. Arg.* 161. er lenkt daś Wasser auf seine Mühle, er ist auf seinen Nutzen bedacht. Każdy zwykł napierać na koła swe wody. *Tward. Wł.* 12., *Chrośc. Fars.* 40. Każdy z możniejszych o ojczystą szkodę Nie dbając na prywatne koło ciągnie wodę. *Pot. Poc.* 4. Podobnych sobie na swe koło przeciągnął. *Pilch. Sall.* 40. (na swoje stronę, na swoje kopyto przerobił). — Rurmusowe koło, koło w rurmusie z kubelków złożone. *Cn. Th.* daś Rad in einer Wasserleitung. — §. Koło fortuny poet., daś Glücksräd. Nie chęć i myśleć o fortuny kole, Byłem na górze, byłem i na dole. *Kras. W.* 66., *Lib. Sen.* 58. Szczęście w kole swoim niestateczne. *Pasz. Dz.* 2. Raz w górze, drugi raz na dole koła. *Wad. Dan.* 127. (cf. dzwono). — §. Nazywa się też kołem sama płaszczyna okręgiem obwiedziona. *Jak. Mat.* 1, 9. die Cirkelscheibe, krag, okrąg, *Bosn.* kollobar, okruh; *Rag.* okolisc, krugh; *Croat.* kolobar; *Ross.* круговина, круговенька; *Eecl.* кражило. Przeciecie kuli od płaszczyny, przechodzącej przez jej szrodek, nazywa się wielkim kołem; od nie przechodzącej przez jej szrodek, małym kołem. *Geom.* 2, 195. Koło do ciskania w igrzysku, krag. *Cn. Th.* (die Scheibe, discus). — §. Koło zdunskie czyli garncarskie, krag, die Töpferstetbe. Drzewo heblem kształt bierze, kołem gnuśna glina. *Nar. Dz.* 2, 61. Anacharsis wynalazł koło garncarskie, którego toceniem robią się naczynia. *Pilch. Sen. list.* 3, 71., *Vind.* lonzharsku kolu, lonzharijou kolorat. — Koło sznurkowe u smuklerza, o dwunastu hakach do różnego kręcenia sznurków. *Magier. Mskr.* daś Drehrad der Posamentierer. — §. Koło stołowe, prawda, der Schüsselkranz, die Schüsselscheibe. Prawdźcey koło owe, co na stół stawiają, za herb nosili. *Biel. Kr.* 146. — §. Koło, figura okrągła czeza wewnątrz. *Cn. Th.*, cyrkul, der Kreis, der Zirkel; *Boh.* wókolj; *Sorab.* 1. kolesko; *Bosn. et Dal.* kolo; *Eecl.* коло. Koło, linia krzywa, zamykająca się w sobie. *Śniad. Jeog.* 14. Koło miesięczne. *Kanc. Gd.* 44. Koło jasne w koło księżycy albo słońca. *Cn. Th.*, der Hof um den Mond, um die Sonne. Koła, gwiazdy, planety. *J. Kchan. Dz.* 18. obroty niebieskie, die Himmelkreise. Koła zwierzęce, zodyak. *Otw. Ow.* 50. der Thierkreis. Koła

wrębne, koła wielkie, przez bieguny świata i przez punkta równonocne i stanowiska słońca przechodzące. *Sniad. Jeog.* 103. Koła na niebie słonecznego biegu w szerzą; kresy, *tropicis circuli. Cn. Th.* zwrotniki, die Wendekreise. Letnie nawrotne koło, *tropicus cancri*, ozime nawrotne koło, *capricorni. Otu. Ow.* 53. Znamię *arctici poli*, Nordpol, Kozacy Słowiańskim imieniem żelaznym kołem zowią. *Pasz. Dz.* 14. Tatarowie w ciągnięciu gwiazdami się rządzą, a zwłaszcza znamieniem *poli arctici*, które Słowiańskim językiem żelaznym kołem nazywają. *Gwagn.* 594. Kół albo obrotów niebieskich konterfekt rzezany, malowany, drukowany. *Cn. Th. sphaera*, eine astronomische Sphaere. Koło gwiazdowników, *cyclus. Sk. Dz.* 195. die goldne Zahl. — Koło, w którym konia taczają, der Kreis, worin ein Pferd herumgetummelt wird. Koła wielkie i średnie są dla młodych koni; małe zaś należą samym koniom wyprawnym. *Hipp.* 41. Słaby koń w lekkim kole biedz nie zdoła. *Hul. Ow.* 258. Letki jego rumak ciasne koła To na tę czyni to na owę stronę. *P. Kchan. Jer.* 186. Koniowi to popuszcza, to nim w koła kręci. *P. Kchan. Orl.* 1, 89. Wziąwszy Etolskiego rumaka dzielnym kołem toczy. *Hor. Sat.* 149. — Koło, miejsce do igrzysk u Rzymian, gonitw miejsce. *Cn. Th.* der Rennkreis, die Rennbahn. Koło tańczących *Rag. kollo.* — Krzywe koło, pewna ulica na starym mieście w Warszawie, daß frumme Rad, eine Straße in der Altstadt von Warschau. Patron mój mieszka na krzywym kole w mieście samym. *Mon.* 70, 61. (ob. Krzywy. może to tu nie bez przytyku). — §. *Transl.* Koło, zgromadzenie ludzi, gromada, grono skupione, *corona*, ein herumstehender Kreis, eine Versammlung; ztąd oznacza czasem zjazd obywatelów rycerskiego stanu, czyli to na sejmikach, w miejscu obrad, czyli na sejmie w izbie poselskiej. *Kras. Zb.* 1, 457. eine Versammlung des Ritterstandes. Koło senatorskie, *Senatsversammlung*, jest najwyższą Rzpłtę radą, pospolitego dobra stróżem. *Modrz. Baz.* 98. Wszyscy senatorowie wyższego koła jednostajnie to przyjęli. *Baz. Hst.* 210. (wyższej rangi). W wojsku Polskim towarzysze mieli swoje zjazdy naradzenia się o wewnętrznym porządku, które nazwano koła. *Czack. Pr.* 1, 215. Tak on do koła Starców Tyru, i rządców i kapłanów woła. *Jabl. Tel.* 107. Baltazar opasan kołem książąt, żon i podłożnic. *Kulig.* 177. By wszyscy poczciwi byli w wyższym kole, mniejby się kotysała ta łódź Rzpłtęj. *Gorn. Dw.* 318. Trybunał koronny koła świeckiego. *S. Grodz.* 2, 147. (oppos. trybunał duchowny. *ib.* 177). die weltliche Appellationsdeputirten. — §. Koło znaczy też zjazd, termin naznaczony popisu wojska, przed oficerem onoz lustrującym. *Kras. Zb.* 1, 457. der Versammlungstermin zur Musterung. — §. 2. *Adverbialiter*: do koła, w koło, kołem, na około, herum, rund herum, im Kreise herum; *Ross.* кругомъ, вокругъ, круговиною. Cytryny opadają, owoce do koła drzew leżą. *Zab.* 16, 219. Zamek miał wał i przykop do koła. *Tward. W. D.* 24. Równinę wysokie góry otaczają, jak wieniec do koła. *Mon.* 70, 816. Jak pijany do koła się kręci. *Teat.* 12, 119. Jak na ład wysiadł, z onęj żeglugi, świat z nim chodził do koła. *Pot. Arg.* 1. Wszystko chodzi do koła: z człowieka gnój, z

gnoju trawa się zaś rodzi, Trawę wół je, człek wołu, wszystko w koło chodzi. *Pot. Jow.* 149. Głowę zmordowaną na ręce wspartą ku ziemi pochyli, W koło z nim wszystko chodzi. *P. Kchan. Jer.* 496., (Slov. Hława mu kołom chodi, *habet magnas curas*). Las czarny w koło i około Frankonii idzie, by mur przyrodzony. *Gwagn.* 454. — W koło płota chodzić nieprosto, nieszczerze postępować. *Teat.* 43. c, 137. Goffred był twarzy w koło pięknej. *Ustrz. Kruc.* 1, 59. to jest, okrągłej, ein runder schöne Gesicht. W koło obracający, kręcący *Eccel.* кругоносительный. Padła nań ciemność, i kołem się obracając, szukał, koby mu ręce podał. *Birk. Kaw. B.* 2. Leciał z skały kołem jak z procy. *Jabl. Tel.* 204. Zakwitnie Polska; wszak to kołem chodzi, Bo pokój wojnę, wojna pokój rodzi. *Kochow.* 261. kolejają. — §. 3. Koło *praepositio reg. Gen.*, około, *Sorab.* 1. kowo; *Slav.* oko, około, um, herum. 1. *juncta loco vel rei*, um, herum, um - herum. Pan siedzi w szlafroku, a kamerdyner koło głowy mu poprawia. *Teat.* 10, 3. Już dalej nie deptać piórem koło płota Pytajmy się, coli to taka za robota? *Łączw. Zw.* 6. w koło, um den Zaun, um den Brey herum gehen. Nie wiesz, co się koło ciebie dzieje. *Teat.* 18, 164. Był on łagodny, kiedy było ciężko koło niego; okrutny zaś, kiedy się widział w bezpieczeństwie. *Ustrz. Kruc.* 2, 182. wann es schledt mit ihm stand. Złe koło mnie. *Cn. Ad.* 1337. es steht schledt mit mir. Tak się koło roli krzątają, że aż miło spojrzeć. *Teat.* 54. c, ii. Przyjacieli ten koło moich interesów ma staranie. *ib.* 15. c, 81. Chodzić koło czego, staranie mieć koło czego, trudnić się czym, pracować, robić koło czego, krzątać się, um etwas Sorge tragen, sich damit beschäftigen, damit abgeben, zu thun machen. Chodził ustawnie koło Rzeczypospolitej, W pośród obywatelskich trawił czas swój trudów. *Niemc. P. P.* 49. Tak chętnie chodziłem koło tego, iż w dni kilka wszystko już było po gotowiu. *Kras. Dos.* 199. Umiął gospodarz ów koło się chodzić. *Jabl. Ez.* 105. — b) *Praep. adjuncta temporis*, um - herum, herumgefahr um (in Ansehung der Zeit). Koło Wielkiej nocy odebrałem od niego list. Będzie teraz koło dziesiątej godziny. Koło świętego Marcina, nie wiem czy dobra, czy zła zwierzyna. Koło godów wiley stadem chodzą. — c) *Numero*: bez mała, prawie, *Boh.* as, asy; *Vind.* perpadnu, perraimnu, nagodnu, herumgefahr, gegen. Całego wojska było koło dziesięciu tysięcy; a nieprzyjacielskiego koło trzydziestu. **KOŁOBRZĘGA**, i, ż., Słowiańskie miasto w Pomeranii, Kolberg in Pommern; nazwisko oznacza posiadłość około brzegu morskiego. *Nar. Hst.* 3, 101. **KOŁOBRZĘŻANIN**, a, m., z Kołobrzegi rodem, ein Kolberger. Postanowił król ukarać Kołobrzężanów. *Nar. Hst.* 3, 121. **KOŁOCZNE**, ego, n., podarunek na piwo górnikom. *Tr.* Trinkgeld für die Bergknappen. **KOŁODYN herb.**; litera wielka A, na niej niby akcent, pole białe; w helmie pięć piór strusich. *Kurop.* 3, 25. ein Wappen. **KOŁODZIEJ**, ieja, m., który koła 'dzieje, to jest 'działa, robi, (cf. dziać), *Boh.* kolár (*Boh.* kolodég, stary mladenec stary bezzeniec); *Sorab.* 1. kówodzi, kówodzyj; *Vind.* kolar, kollár; *Croat.* kolár; *Bosn.* kolar (= stelmach); *Ross.* колесникъ ob. Kolesnik; *Eccel.* колымажникъ; der Radema-

cher. Brzoza osobliwie potrzebna kołodziejom do kół wozowych. *Haur. Ek.* 167. KOŁODZIEJKA, i, ż., żona kołodzieja, lub też kołodziejstwem się trudniąca; die Rademacherin; *Boh.* kolárka. KOŁODZIEJSKI, a, ie, od kołodzieja, Rademacher; *Boh.* kolárský. Świdro kołodziej-skie, jakim wiercą piasty w kołach. *Solsk. Arch.* 99. KOŁODZIEJSTWO, a, n., (*Boh.* kolárstw; *Vind.* kolaria, kolarstvu); rzemiosło kołodziejskie, daß Rademacherhandwerk. *Mon.* 75, 589.

Pochodz. nom. koło: kółko, kółeczko (cf. kół), kołatać, kołacz; kolano (cf. kłaniać, kłonić); kolasa; kolic, kołowac; kolce, koleczyk, kolnia; kolebać, cholebać, kolebka; kołysać, kołyska, ukołysać; kłus, kłusak, kłusać; kolej, kolejność, kolejny, kolisty, kolistość; kołkowaty; kołomaz, kołotok; kołowrot, kołowrotek, kołow; około, okół, okolica, okoliczny, okoliczność; półkoło, zakółowracić.

KOLOFONIA, ii, ż., żywica z terpentyny wywarzona, od wyspy Colophone tak zwana, *Vind.* kolfon, smola za lok, za gofle; *Carn.* pęgla; *Hung.* kalafonia, gyanta; *Croat.* kolofon; *Ross.* канифоль; daß Colophontum, Geigenharz. Żywica topiona, której muzycy używają do nacierania smyczków. *Ład. H. N.* 74. Puszka od kolofonii *Ross.* канифольница. Skrobanie z drzewa kleju albo kolofonii. *Haur. Sk.* 67. tu się bierze za drzewną żywicę.

KOŁOKREŃNY, a, e, w około kręcący się, in die Runde drehend. Wir kołokreŃny. *Ryb. Ps.* 151.

KOŁOKWINTYDA, y, ż., korb leśny, osli ogórek, bania zamorska. *Cn. Th.* Colocynthis Linn., *Boh.* tykwice; *Sorab.* 1. kolokwinta, dżiwa korka; *Ross.* колоцинтъ, die Colocynthē. *Dykc. Med.* 5, 217.

KOŁOMAZ, i, ż., *Boh.* kolomaz, kolomast; *Slov.* kolomaz, sadlo; *Sorab.* 1. kolmaza, kowmaza, kowmaz, (*Sorab.* 2. mahs smoła); *Vind.* kolomast, mast; *Carn.* kolomast; *Croat.* kolomaz, salov; *Ross.* коломазъ; smarowanie kół, maź. *Włod.* die Wagenfettene, (smarowidło, sadło). Przedający kołomaz *Boh.* kolomaznik.

KOLONIA, ii, ż., z *Łac.* osada, die Colonie; *Ross.* колонія, селеніе, ob. Sioło. — 2. Colonia, *Boh.* Reynkoljn, Reyna kolina, Kolno, wolne miasto nad Renem. *Wyrw. Geogr.* 208. Cöln am Rheim. KOŁONCZYK, a, m., z Kolna rodem, ein Cölnner. KOŁONSKI, a, ie, od Kolna, z Kolna, Cölnisch. Grzywna Kolońska. *Jak. Mat.* 1, 90. Piótno Kolońskie. *Boh.* Ossol. 12. Arcybiskupstwo Kolońskie. *Wyrw. Geogr.* 208. KOLONISTA, y, m., osadnik, ein Colonist; *Ross.* новоземець. Nawal wielki kolonistów. *Pam.* 84, 741. W rodz. żeńsk Kolonistka, die Colonistin; *Ross.* новоземка.

KOLOR, u, m., barwa, maść, *Carn.* boja; *Croat.* color; *Vind.* farba; *Bosn.* boja, kolur, mást; *Slav.* boja; *Ross.* цвѣтъ; *Eccl.* краска, шаръ, шары; die Farbe, Couleur. Skórny kolor *Vind.* karbina, ledertfarbe. Kolor dawać, nanosić kolorem, u malarzów, ciągnąć lub nawodzić jednym kolorem. *Magier. Mskr.* Gdy cię ujrzę, zaraz kolor mięnie; Albo błednieję, albo zbytnie się czerwienię. *Zab.* 16, 298. cere, die Gesichtsfarbe. Sądzi, jak ślepy o kolorach. *Torz.* 153. Nadto przydawałeś kolorów temu portretowi. *Teat.* 22, 47. Człowiek rzecz częściej nie z istoty, lecz

cenii z koloru. *Teat.* 45. d. 19. (z pozoru, z powierzochności). (KOLORETKA, i, ż., alszbancik, z *Franc.* collier, ein Halsbändchen. Kilkunastu kmiotków całoroczna praca poszła na koloretki i fontazie. *Mon.* 72, 506. Stroiła się w czepiec na głowę, i w koloretkę. *Weg. Marm.* 3, 117. Nagotujże mi ten korzecik nowy, i koloretkę insza mi dasz. *Teat.* 24, 121.). KOLOROWAĆ, KOLORYZOWAĆ, ał, uje, cz. niedok., ukolorować dok., farbować, kolorem napuszczać, barwić, *Ross.* цвѣтитъ, цвѣчу; *Eccl.* шаропишу, разувѣчаю, шарю, färben, coloriren, beschönigen, einen Anstrich geben. Ukoloruję sobie brwi. *Teat.* 16. b, 100. Części kolorujące lnu. *N. Pam.* 6, 317.

KOŁÓS, u, m., słup wysoki kamienny. *Cn. Th.* ein Coloß, eine colossaltische Säule, posąg, wysokością przechodzący wzrost przyrodzony. *Kras. Zb.* 1, 457., *Carn.* solhot; *Rag.* gorostassa.

KOŁOTOK, u, m., (*Etym.* koło, toczyć), kolistość, krag, okrąg, cykuł. *Tr.* der Umkreis, Kreis, Cirkel, (cf. kolej).

KOŁOWAC, ał, uje, *intrans.* niedok., kolic, krażyć, *Croat.* kolobarim; *Vind.* krishuvati, ladjuvati; *Ross.* околосить, околошу, herumkreisen, sich im Kreise herum bewegen. Bożek lasów idąc w płasy z gronem Gracyj i Godzin kołuje radośnie. *Przyb. Mill.* 110. Wojska Rossyjskie w Polsce ustawicznie kołują po kraju. *Kur. Petr.* 129. Kołuje daleko, aby wyszedł na Marsów granice. *Stas. Num.* 1, 101. obchodzi, objeżdża, er nimmt einen Umweg. Buchtowanie, hałkowanie albo kołowanie, kiedy flisi w trylu idąc na poboczną natrafia rzekę, albo na jaką odnogę, to w koło idąc ciągną. *Haur. Ek.* 175., *ib.* 174. — 2. Kołować, do koła, do obrad się zjeżdżać, obrady składać, eine Kreisversammlung halten. *Chmiel.* 1, 85. — 2. Kołowanie, objażdżka, przyczynienie drogi, der Umweg; *Boh.* zápolj; *Ross.* околоесина, околоесная.

KOŁOWACIEĆ, iał, ieje, *neutr.* niedok., skołowacieć dok., w kół rosnać, głąbieć. *Cn. Th.*; (*Etym.* kół); holzig oder strunfig werden. — *Medic.* Drętwieć, niegiętym się stawać, starren, steif werden. Gdy ciało w tył zgięte skołowaciało, zowie się kołowatość tylna. *Krup.* 5, 635. KOŁOWATOŚĆ, ści, ż., drewniałość, die Strunfigkeit, daß holzige Wesen eines Gewächses. — *Medic.* Kołowatość jest ciała stwardnienie, tetanus. *Krup.* 5, 634, albo całego ciała, albo pewnych tylko części. *ib.* Ściągnięcie albo kołowatość szyi, czeluści, rąk, nóg etc. *ib.* 5, 145. — 1. KOŁOWATY, a, e, drewniały, holzig. *Cn. Th.* — *Medic.* Zdrętwiały, erstarrt, starr, steif.

2. KOŁOWATY, a, e, (od koła), na kształt koła, okrągły, radförmig, rund; *Sorab.* 2. koleszaté. Korona kołowata, rotata, u kwiatu, jest ze wszystkim talerzykowata, ale rurkę ma bardzo krótką. *Bot.* 102. radförmig, freiförmig. KOŁOWÓDZ, a, m., wodzący koło tańczących lub rej, *Bosn.* kollovoghja choragus, der Reigenführer. KOŁOWROT, a, m., *Boh.* kolowrat; *Vind.* kolovrat, kolorat, koretinu; *Carn.* koreteno; *Slav.* kolovrat; *Croat.* kolóvrat; (*Ross.* коловоротъ, коловратъ). §. 1. wir w rzęce, na którym się co obraca, jako młyn wietrzny, kobylenie krzyżowe. *Cn. Th.* die Spindel, die Welle, um welche herum sich etwas bewegt. Kołowrota części są walec i koło

na nim osadzone. *Os. Fiz.* 122. Kołowroty przy studniach do czerpania wody. *Rog. Dos.* 2, 239. Kołowrot kuchenny. *Solsk. Arch.* 52. zegar, koło, der Bratenwender. Aby dla pieczystego ludzie się nie piekli, wynaleziono są kołowroty kuchenne na obracanie rożnów. *Solsk. Arch.* 122. Kołowrot, kluba do ciągnięcia złoczyńców dla wyciśnienia prawdy. *Cn. Th.* 821. Kołowrot do ciężarów - winda stojąca. *Cn. Th.* ein Wendelbaum, eine stehende Winde. Kołowrot szalny, od którego szale wiszą. *Tr.*, der Wagehaken; *Slov.* rowny wyważek. — Kołowrot, kołowrotek od przędzy, daś Spinnrad; *Carn.* presilza, kolovrat; *Sorab.* 1. pšazlen; *Vind.* koshiel, spuela, spuva; *Croat.* preseniz, presil; *Bosn.* presejagl, prescgljen; *Ross.* самопрялка. *Prov.* Język mu jak na kołowrocie biega. *Cn. Ad.* 116. świegotliwy, daś Maul geht bey ihm wie eine Breche, wie ein Mühlrad; *Slov.* jde geg gazik gako kołeso mlinské. Geba jej lata jako kołowrot. *Opal. Sat.* 40., *Teat.* 5. b, 24. Trzepie paciorki starzec kołowrotem. *Pot. Syl.* 216. U nich geba jak kołowrot, a słowa sypią się jak z pyłta. *Pilch. Sen. list.* 1, 304. Z przyrodzenia trzpiotem, Na czas jakby wietrznym kołowrotem. *Zab.* 14, 30. *Nagl.* — §. 2. Kołowrot, pan de roue, rękoczyn do wydobywania zaciętego koła od jakiejś mocnej zawady, za pomocą linki tak do koła przymocnionej, żeby je z tym większą siłą obracać. *Jak. Art.* 3, 51. Radfehren, wenn daś Rad wo steffen gelieben ist. — §. 3) *Transl.* Kołowrot *revolutio.* *Jak. Mat.* 3. obrot znaczny gwałtowny, die Umwälzung. Przez różne musim przejść kołowroty, Niż raz zostanie człowiek szczęśliwym. *Zab.* 16, 58. Bieglým wysledzaj okiem słońca kołowroty, I następnym porządkiem chyblich gwiazd obroty. *Pilch. Sen. list.* 211. Człowiek obwinia górne kołowroty, A sam z powiniących obrębów wylata. *Zab.* 11, 31. *Nar.* — §. 4) *Botan.* Ziele Romanek, że główki jego nasienne ze słońcem się obracają, u nas kołowrot zwane. *Syr.* 1489. *euphorbia helioscopia* *Lin n.*, Wolfsmilch, Eselmilch; *Boh.* kolowratec; cf. sosnka ziele. KOŁOWROTEK, tka, m., *demin.* (*Boh.* kolowratek; *Sorab.* 1. pšazlenczk; *Vind.* koloratizh); kołowrotek od przędzy. *Solsk. Arch.* 52., ein Spinnrad, Spinnradchen. Przędzy nici na kołowrotku. *Teat.* 51. b, 3. Na kołowrotku sporniejsza robota, niż na kądzieli. *Kluk. Rosl.* 3, 328. Kołowrotek do nici - wijadło. *Cn. Th.* die Garnwinde. Kołowrotek w ludwisarni, korbeczka krzyżowa, dana w głowie wrzeczona wzorowego, przy pomocy której obraca się wrzeczono na kołach, pod czas roboty wzoru armatnego. *Jak. Art.* 3, 296. eine Kreuzfurbe. Kołowrotek u bednarza, korba do wiercenia dziur w statkach. *Magier. Mskr.* Garnarcz obraca kołowrotek swój nogami. *Radz. Syr.* 58, 51. (koło. *Bibl. Gd.*) die Löpferweibe, (*ob.* koło garncarskie). KOŁOWROTNIK, a, m., rzemieślnik od kołowroteków, der Spinnradmacher; *Carn. et Vind.* kolovratar. KOŁOWROTNY, a, e, — ie, *adverb.*, kołujący, krążący, im Kreise herum bewegt; *Ross.* коловратный (2 niestały); *Eccl.* коловратно orbiculatim. Drag przyjmuje ruch kołowrotny, to jest, ruch sposobny do obracania się około punktu podpory. *Jak. Mat.* 4, 250. Bryły kołowrotne, które jakby powstały z ruchu linii krzyżowej, obracającej się w oko-

ło linii prostej. *Jak. Mat.* 3, 114. — *Fig. tr.* Los kołowrotny wyniosłszy w górę, potem na dół spuści. *Wad. Dan.* 165. Nie przystojnej z ludźmi społeczności nie sprzeciwia się bardziej nad język kołowrotny. *Mon.* 70, 588., *ib.* 75, 595, obrotny, chytry, świegotliwy. KOŁOWROTNOŚĆ, ści, ż., *Ross.* коловратность; wahanie się, obrotność, niestateczność; die Beweglichkeit in die Runde; die Unbeständigkeit. *Eccl. Verb.* коловращати w koło obracać. KOŁOWY, a, e, od koła, Rade, Rad, Cirkel; *Sorab.* 1. koleszné; *Eccl.* колесный, колесовый; *Ross.* круговой; (*Croat.* kolni - wozowy). Kołowa piasta, kołowe dzwono, (*ob.* Piasta, dzwono). Rzeka kołowa, którą woda obracająca koło odpływa. *Os. Zel.* 59. Kołowy cyrkiel, narzędzie artyleryczne, ma nogi w pół koła, lub w inny łuk zakrzywione. *Jak. Art.* 3, 296. der Bogencirkel, mit trumm gebogenen Schenkeln. Linia kołowa powstaje, gdy linia prosta obraca się koło niezwruszonego punktu, który się nazywa środkiem koła. *Łesk.* 6. Ruch kołowy, motus rotationis. *Hub. Mech.* 14. Bieg kołowy. *Hub. Mech.* 415. Kołowe salty. *Wad. Dan. pr.* (skoki, tańce w około). Kołowa siostra u zakonnic Wizytek. *Tr.* pilnująca koła klasztornego, Layenschwester bey den Bistennonnen. KOŁOWE, ego, n., *substantive*, §. 1. podatek od kół młyńskich. *Tr.* die Steuer von den Mühlrädern, daś Mühlradegelb. — §. 2. Kołowy, od koła, od kołów, *Ирод.*, *Ross.* коловый. Kołowy płot, z kołów, *Ross.* частоколь, частоколикъ, частоколецъ, cf. czestokoł. KOŁOZAB, ęba, m., który krzywe zęby ma, *falco.* Mącz. mit trummen Zähnen oder Hauern, n. p. Kierda kołozab.

KOŁPAK, a, m., [z *tureck.* kalpak *Men.* 1060, 2]; *Hung.* kalap, kalapos - süveg [kalpag - wysoka czapka futrzana 3]; *Bosn.* kalpak; *Slav.* kalpak; (*Ross.* колпакъ, капакъ, колпачекъ nosna czapka; hełm alembikowy; koperta zegarkowa); *Ross.* киверъ; (*ob.* Klobuk, *Roß.* klobauk kapelus). KOŁPACZEK, czka, m. *demin.*, czapka wysoka ku górze kończata, n. p. husarska, eine hohe Mütze, eine Husarenmütze etc. Mieszczanin bez soboliej czapki już się na ulicę nie ukaże; już z lisi kołpak wstydając się. *Star. Ref.* 40. Dali Tatarom suknie z grzbieców a z głów swych kołpaki. *Zimor. Siel.* 250. Czy kto w mitrze, czy w prostym kołpaku, Kupid nań w swoim nosi grot sajdaku. *Zab.* 16, 550. Zdrowa głowa kołpaka nabędzie. *Jag. Gr.* A. 2. Jak prędko zbędzie kołpaka twa głowa, Takes udatny, jako łożna sowa. *Bies. Roz. C 4 b.* Był Szachmat tej nadziei, że Tatarowie, skoroby kołpak jego ujrżeli, mieli się krzywdy jego nad Carem zemścić. *Gwagn.* 270. — §. Kwiat tego ziele ma kształt czapki albo kołpaczka. *Syr.* 647. Przyszła Saseczka młoda w kołpaczku sutym. *Teat.* 56. c, 14. w czepcu, in einer reichen Haube. — Dziecię, zaczynające chodzić, powinno mieć kołpaczek na głowie, który mocno obciśnięty na przodzie, wypuszczony ma być dalej jak nos dziecięcia. *Mon.* 69, 1065. czapeczka dziecinna, burlecek, axamitka, ein Kindermützchen, Jallmützchen. — §. *Chirur.* Załupek czyli krasny kołpak, *paraphimosis*, gdy obrzezek czyli przedskorek korzenia aż pod żołądzia czyli główką zesnurowa-

- nym i obciśnionym zostaje. *Perz. Cyr. 2, 242.* cf. stulejka, eine Art Kampf der Vorhaut. — 2. *Botan.* Kołpaki brunatne, ziele, *medium. Ursin.* — 3. Kołpak, pół-kołpaka, półtora kołpaka; chce zatrudnić kogo w przedkiem wymawianiu. — **KOŁPACZNIK**, a, m., rzemieślnik od kołpaków, der die Kołpake macht, ein Hutmacher, cf. kapelusznik. *Ross. колапашникъ, колапачникъ*: czarnik. **KOŁPAKOWY**, a, e, od kołpaka, Kołpakъ. *Ross. колапашный, колапачный* czarkowy.
- ***KOLPERZ**, a, m., ryba jazgarz, jażdż, jaszcz; *Ross. ершь; der Kaulbars.*
- ***KOŁSTKA**, i, ż., kołczyk, ein Öhring, eine Spange. Dał jej on mąż kołstkę złotą. *Budn. Genes. 24, 22.* (nau-sznicę. *Bibl. Gd., Budn. Hos. 2, 12., 1 Leop. Exod. 32, 4.* nauszki. 3 *Leop.*). W nowym świecie niewiasty noszą u uszu takie rzeczy, jako u nas kołstki. *Biel. Hst. 445.*
- ***KOŁTAN** ob. Kołtun.
- ***KOŁTRYNA**, y, ż., kortyna, zasłona, der Vorhang. *Kmit. Spit. C 2 b.* Kołtryny, oponki, kobierce i t. d. *Szczerb. Sax. 135.*
- ***KOŁTRYŚ**, ia, m., [z *włosk. coltre*: opona, ob. Kołdra, 2]; n. p. Dziś, gdy na kim kołtryś, barchan na kabacie, Popchną go iście nazad, odstęp' Panie bracie. *Rej. Zw. 26.*
- KOŁTUN**, **KOŁTAN**, **KOŁTON**, a, m., 1) wywijanie się goźdźca, der Weichselzopf, Wpżopf; (*Ross. cf. колдунъ* czarownik). [cf. *serb. kołek*: duch domowy, der Kobold, 2]; węzeł włosów dobrowolnie uwity i sklejony na głowie i inszych miejscach włosistych. *Dykc. Med. 3, 222. Perz. Lek. 11. et 545. Comp. Med. 388.* Krzeczyce, terażniejszych czasów kołtunami, drudzy kołtkami zowią. *Syr. 194.* Dwie wielkie a nieznanne choroby, które nieulutowane okrucieństwo nad narodem ludzkim tych wieków wykonywają: jedna jest przymiot albo franca, a druga on nieszczęsny gościec albo kołtun. *Syxt. Szk. 306. Plica Polonica. Pam. 87, 878.* Z wód niezdrowych nabywają ludzie kołtonów, ile przy nieochędnostwie. *Haur. Sk. 99.* Wieszeczyce abo Ruski kołtun. *Syr. 674.* — 2) Kołtuny: kudły, właki, Sztrzyżoten. Chciał hultajowi ze łba ręką swą pozrywać kołtuny. *Węg. Org. 27.* Głowa nieczesana i zrosła w spleśniałe kołtuny. *Hor. Sat. 190.* U ludzi gozdcowatych włosy i kołtany pokręcone wyrastają. *Sak. Probl. 112.* — 3. *Transl.* Na morze poszli po rano z kołtany złotemi. *Zebr. Ow. 159. nitido radians villo.* **KOŁTUNOWATY**, a, e, — o *adverb. Ross. колтуноватый*, kołtunów pełen, mający kołtun, weichselzopf, Weichselzopfs. Chorobie kołtunowatej bardziej podpada lud ubogi i żydowstwo, niżli bogaci. *Perz. Lek. 20.* Trafia się też u koni grzywy kołtunowate, niekiedy aż do ziemi wiszące postronki. *Dykc. Med. 3, 223.* — *Transl.* Kołtunowaty birlet. *Tr. nierozczesany, niegładki, ein ungleicher, frotiger Fliß.* Kołtunowaty, ego, m, *subst.*, mający kołtun, einer mit dem Weichselzopf. Kołtunowata, ej, ż., *subst.*, mająca kołtun, die den Weichselzopf hat. **KOŁTUNOWY**, a, e, od kołtuna, Weichselzopfs. Kołtunowe kędziory. *Dykc. Med. 3, 226.*
- w **KOLUCHNO** *adverb.*, na około, rund herum. W koluchno
- gzymsów. *Mon. 75, 36.* w okolucenku. **KOŁUJE** ob. Kołować.
- KOLUMNA**, y, ż., słup, posąg. *Callit. 6; Ross. столпецъ, столбецъ*, eine Säule. Kto chce być ojcem ojczyzny nazwany, I na kolumnach tymże napisany, Zostań przy cności. *Groch. W. 568.* Kolumna w książce: złamana karta, die Seite eines gedruckten Blattes, die Columne. Orygenes do czterech przekładów Greckich biblii dwa teksty żydowskie przydawszy, sześć kolumn albo rzędów na jedną kartę przyłożył, *hexapla*, a potym ośm rzędów, *octapla*. *Sk. Dz. 116.* Kolumna liczby, rząd albo linia liczb nad sobą stojących. *Solsk. Geom. 3, 78.* die Kolumne, in der die Zahlen stehen. Kolumna wojska: huf. *Jak. Art. 3, 296.* die Colonne einer Armee. Kolumna jest korpus piechoty ściśnionej i uszykowanej w kwadrat podługowaty, którego czoło jest daleko krótsze niż boki. *Papr. W. 1, 142.* Marsz rejmentu kolumną, która się formuje, gdy rejment zajdzie cugami w prawą lub w lewą. *Łesk. 2, 213.* złamanie frontu do odmaszerowania, bądź cugami, bądź dywizjami, bądź półbatalionami, bądź też rotami. *Kaw. Nar. 501.* **KOLUMNACYA**, yi, ż., kolumnada, eine Columnade. *Callit. 6.*
- KOLUWRyna**, y, ż., działo wyrzucające kulę o 20 funtach. *Archel. 10.* (cf. smok, dupelkoluwryna, wąż, półkoluwryna); die Jeldschlange; *Croat. taraszka.*
- **KOLWIEK** *accessivum indeterminatum hodie encliticum.* Ktokolwiek, cokolwiek, gdziekolwiek, kiedykolwiek, kiedykolwiek, dokądkolwiek, zkądkolwiek, jakikolwiek, którykolwiek, każdykolwiek, aczkolwiek; wer, was, wo etc. nur immer; (cf. *Lat. qualis; Gall. quel; Hebr. הוה* chul *commune; cf. Lat. -cunque; Gall. -conque; Slov. wola*: n. p., jakikolwiek wolagaki; *Boh. -koli*, n. p. ilekroć-kokolwiek kolikrátkoli; *Sorab. 1. -żkuli, -skuli, -kuli; Carn. -god* n. p. gdziekolwiek, *Carn. gdegod* (cf. godzić), gody; *Dal. -godar*, n. p. kiedykolwiek *Dal. kadagodar; Rag. -god, -godjer, -gdđi, drágo*, n. p. jakkolwiek *Rag. koigod, kakkogđdjer, kakkomudrago*; (*Rag. kolik*: ilki?); *Slav. -godir, et drago* (cf. drogo), n. p. ktokolwiek *Slav. koigodir, kojagodir vel koi mu drago, koja mu drago, koje mu drago*, cf. *Lat. quilibet; Bosn. -god, -godi, -godir, et drago* n. p. gdziekolwiek *Bosn. ghđjegod, gdje mu drago, ghđje ti drago; Ross. нибудь* n. p. jakkolwiek *какъ нибудь.* Kolwiek, kolwie *obs. rozdzielnie*, n. p. Będę mówił, co mi kolwie myśl poda. *Leop. Job. 13, 15.* Kto się kolwie w pijaństwie kocha, mądrym nie będzie. *Leop. Prov. 20, 1.* Zawszdy to czyniła, Kiedym się od królowny kolwiek ułacniła. *P. Kchan. Orl. 1, 110.*
- KOŁYSAĆ**, **KOŁYCHAĆ**, ał, ysze, cz. *niedok.*, ukołysać *dok.*, kolebać, chybać, huścić, schaukeln, wiegen. *Boh. haupati, haupáwám; Rag. zibati, scikati, zúgljati koljcevku, koljevkaty; Bosn. zibati, kolibati djete; Croat. zibati, ziblyem, nihalkam, niham; Carn. gugam, guglem; Vind. huizhati, gor inu dol poganjati; Ross. et Eccl. колыхнуть, колыхать, качать, качнуть, качивать, зыблю, зыбаю.* Przez półgodziny to naczynie z likworem kłócić przez kołychanie. *Torz. 524.* (trząsanie). Kołyszę w kolebce

dziecię. *Cn. Th.* Kołysząc śpiewam krotkie Pieśni dziecięczi słodkie. *Groch. W.* 368. Komu o jego skórę chodzi właśnie Chociażbyś go kołysał, rozumiem nie zaśnie. *Pot. Zuc.* 35. Kogo nazbyt kołysze szczęście, głupim czyni. *Min. Rył.* 4, 136. (nazbyt mu pochlebia). Kołysać kogo : uspokajać kogo, usypiać kogo, einen zu beruhigen suchen, einwiegen, besänftigen. Kołysać czym : kiwać, ruszać czym, mit etwas wackeln. Kołysze : sobie głową i tam i sam, siedząc. *Rej. Wiz.* 167. Choć rozumem swoim to tam to sam, szwanku uchodząc, kołysze, wszędzie jednak o błąd przyprawiony jest. *Salin.* 2, 484. KOŁYSAC się *recipr.*, cholebać się, sich schaukeln, wtegen. Wieśniacy, króle, książęta, Acz się dziećmi kołysali, Och toba nadziejo święta, kołysać się nie przestali. *N. Pam.* 5, 52, 125. *Fig.* Prozną się kołysze nadzieją : pochlebia sobie, er schmeichelt sich mit der Hoffnung. Chwał ile możesz, niech się pochlebstwem kołysze. *Hor. Sat.* 229. — 2. Kołysać się *neutr.*, chwiać się, wahać się, kiwać się, sich schaukeln, wanken, wackeln, schwanken. Głowa się starcowi kołysze, jakoby dziwując. *Prot. Kont. A* 5. Dźwięk wydaje dzwon się kołyszący. *Auszp.* 26. By tacy wszyscy byli, mniej się kołysała ta łódź Rzpltej, niżeli kołysze. *Gorn. Dw.* 318. Lekkim tknięte wiatrem kwiaty się kołyszą. *Karp.* 1, 89. Ludzie się kołyszą jako trzcina od wiatru. *Rej. Apoc.* 66. W ciągu traktowania nieprzyjaciele o blizkim posiłku posłyszawszy, zaraz kołysząc się, co inszego myśleli. *Tward. W. D.* 2, 129. KOŁYSANIE, ia, n., *subst. verb.*, daś Schaukeln, Wiegen, Wanken. *Ross.* зблєненіє, качаніє, качка (cf. kaczka), скачка. Morskie kołysania sprawiły we mnie znaczną słabość. *Kras. Doś.* 109. KOŁYSACZ, a, m., który kołysze, ein Schaufler, Wieger. Kołysacz dzieci, der die Kinder meigt, *Ross.* качальщикъ, качальщикъ, качельщикъ. KOŁYSKA, i, ż, KOŁYSECZKA *zdrbn.*, a) narzędzie do kołysania. *Cn. Th.* huścaczka, die Schaufler, kołyska dziecinna, kolebka die Wiege. *Slov.* kołyska, kolebka; *Boh.* haupačka; *Vind.* huizhaliza; *Carn.* guganza, gugovza; *Croat.* nihalka, nihalnica; *Ross.* колыска, качель. Niech tam grób mój będzie, gdzie wyszedł z kołyski. *Teat.* 46, c, 119. Od kołyski zaczawszy wychowaniec isć będzie przez stopnie do zamierzonego celu. *Zab.* 10, 258. *Kołyska od kołysania na pasach, kolaska lub kolebka. *Klec. Zdan.* 56. eine Kassejche, ein auf Riemen hängender Wagen. — b) Kołyska : kołysanie, daś Schaukeln. Chociaż okręty kotwią zastanawiał, Tłukły się jednak kołyską w szeregu. *Chrośc. Fars.* 414. Tak na przeciwne wiatry w swęj kołysce nie dba łódź. *Chrośc. Luk.* 161. KOŁYSNY, a, e, mogący się kołysać, kołyszący się; schaukelnd. Nie słyhać jeszcze kwilącego ptaka z kołysnych czupryn drzewa. *Przyb. Ab.* 11.

KOMAGA ob. Komiega. *KOMANSTWO, a, m., kompania, towarzystwo, komitywa; die Gesellschaft, daś Gefolge. Królowa Saba przyjechała do Jeruzalem z komanstwem a towarzystwem wielkim. 1 *Leop. 3 Reg.* 10, 2. *KOMAR (*Boh.* komar) źle zamiast komor. *Dudz.* 29. KOMAR herb; biała lilia wierzchem na dół obrócona; krzyż na niej prosto stoi. *Kurop.* 3, 25. ein Wappen.

KOMEDIA, yi, ż, z *Greckołac.*, *Boh.* weselohra; *Vind.* komedia, goderska jigra, veselezhna jigra, ozhitnu ijgranje, goderska skasa, skasnutje, nagledalu, presha; *Rag.* prikaza; *Croat.* komedia, prikaza, zkazanye, gluma; *Ross.* зрєлище; akcyja dyalozyczna, wyobrażająca obyczaje ludzkie, śmiechem i żartem je naprawiając. *Kras.* 1, 457. *Budn. Apoph.* 80. wymyślona rzecz, wzięta z obyczajów a pospolitego zachowania ludzkiego; zwierciadło żywota ludzkiego, które bywa przez wywiedzenia gry, a sprawę person między sobą mówiących. *Mącz.* die Comödie, daś Lustspiel. Bohomolec początek uczynił Polskiej komedyi. *Gol. Wym.* 425. Ustawiono za starego wieku, aby te igry, które komedye zowią, czynione nie były, gdyż igra już się była obróciła w gniew. *Eraz. Jez. J 4 b. Glicz. Wych. C* 5. — Mówił do swego stangreta: na komedya! *Teat.* 22, 22. do komedyalni, in die Comödie! — Komedye stroić, komedye grać, Comödien spielen. Nero komedye stroił, i między woźnicami jeździł. *Sk. Dz.* 48. — 2. *Contemtim* Krotchwilie, błazeństwa, żarty, sceny, Puffen, Kurzweil, Comödien. Błazen ten z ceremonij chrześciańskich żarty i komedyc czynił. *Sk. Dz.* 162. Ważył się z ceremonij naśmiewać, i one na błazeństwa i komedye obracać. *ib.* 805. Czyniły sobie z niego wielką komedya. *Gorn. Dw.* 400. Nie chce ja tu z siebie komedy robić. *Boh. Kom.* 4, 98. Wielką komedya mieliśmy z nim. *Teat.* 19, c, 78. wielką uciechę. KOMEDYALNA, i, ż, miejsce komedy, widowisko, daś Comödienhaus, Schauspielhaus. *Boh.* herna. Kościół w komedyalnią zamienił. *Przestr.* 358. KOMEDIANT, a, m., *KOMEDIARZ, KOMEDIJNIK (*Cn. Th.*), *Boh.* diwostrog; *Vind.* komediantar, goderski jigrazh; *Croat.* komediás, prikaznik, glumach; *Dal.* glumacz, hlumacz, prikazalac; *Rag.* prikaznik, prikazalaz; *Ecll.* козногласникъ, (kozny podstęp, intryga); co komedya gra, aktor, der Comödiant. Błaznom tylko i komedyarzom przystoi zbytni strój. *Petr. Ek.* 75. Kuglarz i komedysta. *Sk. Dz.* 45. KOMEDYANTKA, i, ż, aktorka, die Comödiantinn, *Ecll.* позорина, комедіанка, актрисса. KOMEDIYANTSKI, a, ie, — o : po komedyantsku *adverb.*, od komedyanta, Comödianten. *Vind.* komediantarski. KOMEDIYJNY, a, e, od komedyi, Comödien, n. p. Aparat komedyjny. *Cn. Th.* KOMEDIYOPIS, a, m., pizsący komedye, der Comödienschreiber. Plautus stary komedyopis Łaciński. *Mon.* 71, 161, *ib.* 74, 555 et 75, 589.

KOMENDA, y, ż, 1 a) termin wojskowy, oznaczający moc nad częścią wojska daną officerowi. *Kras. Zb.* 1, 458. *Vind.* komanda, komandstvu, oblastvu; *Ross.* команда, начальство, военачаліє; *Ecll.* унноплауаніє; daś Commando im Kriegewesen. Król osiarował mu najwyższą komendę. *Pam.* 84, 745. — b) Komenda : podjazd, część wojska wykomenderowana, *Ross.* отрядъ; der Kommandirte Theil von einer Armeє, daś außgeschickte Commando. Komendka *zdrbn.*, *Ecll.* начальце. — 2) Komenda : doczesna administracyja duchownego beneficyum, die zeitige Verwaltung einer Pfründe. Poznańska komenda, przez Bolesława szczerobliwie fundowana, świadczy o życzliwości jego przeciw kawalerskiemu zakonowi s. Jana. *Birk. Kaw.*

Mall. A. 2. — §. W komendę do niej przyjechał: w zalety. *Tr. auf die Freye, Freywerbung.* KOMENDANT, a, m., komenderujący, der Commandant. *Ross.* командиръ, начальникъ, градодержатель, посадникъ. *W rodz. żeńsk.* KOMENDANTKA, die Commendantin. §. Kommendantka, gatunek wódki, eine Art abgezogenen Brantweins. KOMENDARZ, KOMENDATARYSZ, a, m., mający duchowną komendę, der eine Commende hat, ein Comendarius. Xiądz kanonik księdzu komandarzowi zaarendował sluby, chrzty i pogrzeby. *Xiądz. 47.* Posyła pleban po komendarza i po altarzyste. *Weg. Org. 5.* KOMENDEROWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, sprawować wojsko, rządzić wojskiem, komandieren. *Ross.* командовать, предводительствовать, градодержательствовать. KOMENDERYA, yi, ż., nazwisko dóbr pewnych lennych aplikowanych zakonowi Maltańskich kawalerów. *Kras. Zb. 1, 458.* die Commenthurey. KOMENDOR, KOMENDATOR, a, m., KONTOR, mający komenderyą, der Commenthur, Comthur, Comter; obrońca praw i dóbr kościelnych. *Włod., Cn. Th.* Komandor abo kontor u Krzyżaków, był jako wojewoda przelożony nad powiatem. *Stryjk. 274.* KOMENDORSTWO, a, n., komenderya, die Commenthurey.

KOMENICA *ob.* Komonica.

*KOMENT, u, m., [z *łac.* commentum, 3]; wymysł, igrastwo, n. p. Lada babskie komenty, lecz że rzeczy nowe, Musiały im dać miejsce zbawienne i zdrowe. *Pot. Zac.* To są komenty dziecięce. *ib. 15.* Dichtungen, Erbdichtungen.

*KOMENTARZ, a, m., der Commentar, pismo tłumaczące i objaśniające trudne wyrazy drugiego pisma. *Kras. Zb. 1, 211.* *Sorab. 1.* wopiszowna kniha.

*KOMES, a, m., z *łac.* n. p. W Bolesławowym przywileju wspominają wielu komesów Polskich, a wojewody ani kasztelana żadnego; z kąd się znaczy, iż komesowie miasto wojewodów na ten czas w Polsce byli. I nie co innego był w Polsce pierwój komes, jedno to, co dziś palatyn albo kasztelan. *Orzech. Tarn. 38.* cf. hrabia. — w *KOMESZ *ob.* Komysz.

KOMETA, y, m. et ż., der Comet, der Schwanzstern. *Boh.* kometa, hwězda očasatá; *Slov.* kométa, chwoštnatá hwězda; *Sorab. 1.* khómeta; *Vind.* komet, repasta sviesda, lasata sviesda, repazha, shtriemna sviesda; *Croat.* repàcha zvezda (rep. ogon), trakàcha zvezda; *Bosn.* repatića; *Slav.* repata zvizda; *Rag.* kobna zvjezda, repatiza, zvjezda repatta; *Ross.* kometa. (Słowo to, że się kończy na a, jest rodzaju żeńskiego; przez cudzoziemczygnę, to jest przez zwyczaj Grecki, bywa rodzaju męskiego. *Kpecz. Gr. 2, 24.*); miotła na niebie. *Cn. Th.* rodzaj gwiazdy, na kształt planety, pokazującej się na czas, i ni knęcej znowu niespodzianie. *Kras. Zb. 1, 458.* pozorzysta ogonista gwiazda. *Macz.* Komety na wejżenie są gwiazdy z nagła ukazujące się, leniwy bieg mające, nie tak żywo jak inne gwiazdy świecące, a czasem światło na kształt warkocza, ogona lub miotły z siebie wyrzucać, i za sobą ciągnąć zdające się. *Boh. Prz., Śniad. Jeog. 5.* Ogon komety, ciąg rozwlekły światła za kometa. *Śniad. Jeog. 9.* Roku 1680, był straszny a niezwyčajny na powietrzu kometa. *Haur. Sk. 110.* Świecący kometa. *Psalm.*

mod. 60. Kometa na niebie wystąpiła, ośmnaście dni gościła. *Krom. 218.* Każda kometa. *Hub. Wst. 330.* Była kometa, która zastępowała trzecią część nieba. *Lat. Kom. D 3 b.* KOMICZNY, a, e, — o *adverb.*, śmiesznozabawny, comisch, (cf. komedyja). Śpiewała w operach komicznych. *Pam. 83, 2, 185.* W komedyjach, aby rzecz szła przeplatano, po krasomowski, komicznie i żartobliwie. *Pilch. Sen. list. 3, 292.* KOMIEGA, KOMIEGA, KOMIENGA, KOMAGA, i, ż., komiegi, *ratis, Graecis fere schedia; navis temere subitocue compacta, pons tumultuarius. Klon. Fl. C. 4. caudicaria navis. Cn. Th.; ein Blodschiff, eine Flöße. Ross.* комяга, cf. коломенька. Komiegi, statek czworograniasto budowany; do niego potrzeba ludzi 8 aż do 12; łasztów bierze 29–30. *Magier. Mskr.; (Croat. vodoplavka).* Pobrali Jagielle Krzyżacy szkuty abo komiegi na Wiśle. *Biel. 248.* Kędy po lodzie wóz przejechał brzegi Naładowane pływają komiegi. *Zimor. 339.* Po Wiśle trafty płyną i z zbożem komiegi. *Zbil. Zyw. B 2.* Ładownemi rzeki uciśkał komiegami. *Psalm. 38.* Leniwe komiegi. *Zbil. Drog. A 4.* — §. Komaga, kufa, eine Pipe, ein großer Faß. Od komagi albo pipy win składnego po zł. 8. *Vol. Leg. 3, 564.* KOMIEGARSKI, a, ie, od komiegi, Blodschiff, Flöß. Rzemieśla komiegarskiego koniec jest uczynić komiege. *Petr. Et. 1.*

KOMIN, a, m., KOMINEK, nka, m. dem., (*Boh.* komjn, komjnek, dymnik, (cf. kamna piec); *Slov.* komin; *Hung.* kómény, kementze; *Sorab. 2.* dümniza; *Sorab. 1.* szwieczenk, wuhen; *Vind.* kamin, dimnik, dimnjak, sushek, rauhfang; *Carn.* dimnek; *Croat.* dimnyak, ror, dimnicza (cf. *Croat.* komen, ogniyische, ognisko); *Slav.* komin, dimjak, oexak, hogyak; *Dal.* dymnya, pëch; *Rag.* dimgljak; *Bosn.* komin, dimgljak; *Ross.* тpyба, (cf. traba); z *Greckoluc.* caminus, (cf. *Pol.* kamień). — §. 1) Owa część pieca, którędy dym i powietrze wychodzi. *Kruml. Chy. 22.*; dymnik, wywiedziony dla dymu. *Cn. Th., der Schorstein, die Feuermuer, der Rauchfang, (Ramin Dbd.)* Kominy murowane, wywiedzione znacznie na dach, i dymowi nie dają się rozpościerać, i od niebezpieczeństwa ognia bronia. *Kras. Pod. 1, 93.* Każdy komin swój tak ma opatrzeć, aby iskry lecące, domowi sąsiedzkiemu nie szkodziły. *Sax. Art. 41.* Wzdychał Ulisses: o któraż godzina Da z ojczywego dym ujrzeć komin! *Nar. Dz. 1, 64.* Tesknił do greckich kominów. *Zab. 15, 345.* Na cudze kominy pogląda, nie mając co u siebie jeść. *Boh. Kom. 4, 277.* O niczym nie myśli, tylko gdzie się ge-ęsto z koina kurzy. *Teat. 22. b, 40.* (szuka, gdzie najlepszy obiad cudzy). — *Transl.* Zwoż zboża suche, aby się komin w stodole nie pokazał. *Haur. Sk. 17.* (aby się nie kurzyło, gdy się zboże rozpali). Komin kowalski, die Schmiedesse, die Esse. Kowal w gorącości koina pracuje. *1 Leop. Syr. 38, 30.* — *Prov.* Dyabeł się pośmiewając, na kominie pisze. *Rej. Wiz. 139.* er schreibt es in den Rauchfang. — *Fig.* Im wyżej komin fortuna wybije, tym głębsza przepaść pod nogami jego. *Zab. 15, 264.* t. j. podnosi kogo, je höher etnen daß Glück erhebt. Myśli tylko jakby wzbic swą władzę do góry koinem. *Pol. Syl. 259.* tak jak komin wysoko wywiedziony, grade

in die Höhe. Niech chart mój kominka wybija, uszarpnie zaraz zajęca. *Jak. Baj.* 250. niech tylko podskoczy, nur einen Sprung in die Höhe.—*Transl.* Oni jeden kominek, a ja wybił drugi. *Teat.* 43. c. 8. oni wykreću użyli a ja także; (cf. traßil frant na franta); ein Absprung, eine Drehrey, ein Kunstgriff. Paniez napożyczawszy i narobiwszy długów, kominka prawnego wywinął. *Teat.* 22, 37. Tym trochę się zmieszał; wywinął natychmiast kominka, i skoczył do prezydentów. *Ossol. Str.* 3. cf. klucza zajęca, kluczować, kluczyc. — §. 2. Komin, a zwyczajnie kominek, w izbie, w sieni, w komorze dla palenia ognia bez pieca. *Cn. Th.*, der Kamin in einem Zimmer, *Carn. lèva*; *Ross.* каминъ, камелекъ, комель, комелекъ. Kiedy zimno albo mglisto, komin najmilszy towarzysz; a przy nim marzy się. *Kras. List.* 2, 28. Kartę tę niech spali kominek. *Bardz. Trag.* 180. — §. 3. Kominek, którym swąd a zaduch wychodzi, albo gdzie gaszą świecę, *pnigeus. Cn. Th.* eine Luftrohre, Dampfrohre; auch ein Lichthut, daß Licht damit auszulöschen. KOMINIARZ, a, m., KOMINNIK, a, m., *Boh.* komjnik, komjnjęk; *Morav.* kominar; *Vind.* dimnikar, sanizhar, sajatrebnik, kazhmar, dimnizhni ometovez, ometavez; *Carn.* kazhmar, krazhmar, dimnëkar; *Croat.* szapztruszecz; *Rag.* ciaghjavaz, ciaghjar; *Slav.* dimnjakxa; *Ross.* трубочистъ; kopciuch, co chędoży kominy. *Włod.* der Essenfehrer, Schorsteinfeger. Świszcz będąc wyuczony, za kominiarza stanie. *Zab.* 12, 187. Nie możeszli być złotnikiem, nie bądź kominnikiem. *Cn. Ad.* 624. KOMINIARCZYK, a, m., *demin.*, czeladnik kominiarski; der Essenfehrergefelle oder Bursche. KOMINIARKA, i, ż., żona kominiarza, lub też trudniąca się czyszczeniem kominów, die Schorsteinfegerinn; *Boh.* kominice. KOMINIARSKI, a, ie, od kominiarza, Schorsteinfeger. *Boh.* komjnický; *Ross.* трубочистный, трубочистовъ. KOMINIARSTWO, a, n., rzemieślniczo kominiarskie, daß Schorsteinfegerhandwerk; *Boh.* kominictw. KOMINNY, a, e, od kominna, Kamin. *Ross.* каминный, трубный. Przy ciepłym piecu albo kominnym ogniu. *Syr.* 605. Kominne jaskółki. *Banial. J. 3.* dymówki, die Rauchschwaben, Kuchenschwaben. Kominne wróble. *Falib. Dis. F.*, rady bawiące koło kominów.

KOMIS, u, m., zlecenie od drugiego; *Carn.* porozhila; *Rag.* nãredba, der Auftrag, die Commission. *Teat.* 52. c. 49.

KOMISSANT, KOMISSYONARZ, a, m., kupiecki sprawca, *Slav.* nastojnik, der Commissair eines Kaufmanns. Faktorowie i komissyonarze w handlu toż samo znaczą, co posłowie w materyach politycznych. *Mon.* 72, 55. Komissanci do handlów używani, powinni rzecz, w komis sobie powierzona, podług zlecenia danego sprawić. *A. Zamoj.* 84. Częstoć służy posłów zagranicznych stają się komissantami i kupcami. *Pam.* 85, 1, 684. KOMISARZ, a, m., a) osoba wyznaczona mocą prawną do sprawowania urzędu swego w komisji. *Kras. Zb.* 1, 463. *Vind.* komefkar, naporozhnik; *Rag.* naredbenik, pómnik; *Croat.* naruchnik, odregyjenik, komissar; *Dal.* pomnik, naredbenik; ein (gerichtlicher) Commissarius, komisarz wojskowy, skarbowy, edukacyjny; komisarz królewski; powiatowy. — b) *per excell.* Zawiadowca dóbr czyich, der Güterverwalter, der die Ober-

aufsicht über die Landgüter eines großen Herrn führt, der Commissair. Weszło w modę, że panowie do swoich interesów trzymają komisarzów, a damy wielkorządczyny, któreby się zatrudniły gospodarstwem. *Zab.* 16, 4. Pilna bacność na niższych urzędników do gospodarstwa użytych, istotnym jest obowiązkiem komisarza. *Kras. Pod.* 2, 199. Komisarz i jakiegokolwiek nazwiska rządca dóbr. *A. Zamoj.* 82. Jakiegokolwiek kondycyi komisarz, ekonom, administrator, podstarość. *ib.* 83. Na kontrakty jako komisarz nigdy się nie stawił, ale tylko jak specjalny plenipotent tam summ na blankiety nabrał. *Zab.* 13, 194.

KOMISSYA, yi, ż., termin prawny, wyrażający wyznaczenie od jurydyky w liczbie pewnej osób do rozeznania jakiej sprawy. *Kras. ib.* 1, 459. eine (ernannte oder niedergefetzte) Commission. Bywają czasem komissye od jurydykcyj sądowych wyznaczone do rozpoznania sprawy jakiej; ale te są raczej kondescensyami; gdy zaś od stanów sejmujących są nakazane, mają nazwisko komissyj. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 424. Komissya edukacyjna narodowa. *Zab.* 14, 191. die Nationalerziehungskommission. Komissya wojskowa. *Vol. Leg.* 7, 351. Komissya skarbowa. *ib.* 322. Komissya boni ordinis albo porządkowa. *Kras. Zb.* 1, 459. die Polizeikommission. — §. W komissya dawać. *Pam.* 82, 2, 90. ob. Komis.

KOMITYWA, y, ż., z Łac. comitatus, comteatus, comes; *Ross.* проводы, послѣдіе, послѣдъ, поѣздъ; idące z kim lub za kim towarzystwo, świta, die Begleitung, die Gesellschaft, daß Gefolge. Prosił mnie na zamek, prowadząc mnie z miasta z swoją komitywą. *Warg. Radz.* 331. Zostało dziecię Jezus w Jeruzalem, a rodzice rozumieli, żeby był w komitywie. *Sekl. Luc.* 11. („między naszym podróżnym towarzystwem”). Strzedz się grzechu i złej komitywy To jest roztropność i rozum prawdziwy. *Chrośc. Job.* 104. Mam i ja serce i rozum jak i wy, Anim podniejszy waszć komitywy. *ib.* 45.

*KOMIZ, a, m., napojem Tatarów jest mleko końskie, które oni swym językiem komiz nazywają. *Gwagn.* 598. Komiz Tatarom kobyle mleko. *Pasz. Dz.* 3. Stuttenmilch, daß Getränk der Tatar.

KOMMA ob. Przecinek.

*KOMMENSAL, a, m., z Łac., *Volck.* 1097. ob. Spółjadający, spółżyjący.

KOMNATA, KOWNATA, y, ż., Komnatka *demin.*, (*Boh.* komnata, komora; *Carn.* kamnata, zhnunata; *Ross.* комната, комнатка, чуланъ, чуланчикъ, чуланецъ; *Ger. Kamnate* Adlg.; cf. *Lat.* caminata); komora, eine Kammer, gabinet, ein Cabinet. Kancelarz dla odprawy listów salę porzucić, i do komnaty iść musiał. *Gorn. Dw.* 9. (do gabineciku). Szaty potrzebują komnaty suchej, niewilgotnej. *Petr. Ek.* 14. Utała się, z komnatki swój nigdzie nie wychodząc. *Groch. W.* 257. Niezawsze rycerski człowiek w kownatach i w domach siedzieć ma. *Modrz. Baz.* 456. Z mężem zarazonym żona mieszkać nie może, ni obować z nim w kownacie. *Petr. Ek.* 85. (sypialny pokój, Schlafkabinett). Bela król kownatą był zabity, gdy nań upadła. *Stryk.* 165. — § W herbie suche komnaty masz, wielka nowina, Bo zwykle do nich chodzą wypróżnić brzuch z wina Wszyscy pijacy. *Pot. Pocz.* 560. t. j. do przewetu,

retyrady, sekretu, transetu, a razem alluzya do herbu. KOWNATNY, KOMNATNY, a, e, od komnaty, Kammer, triclinaris. *Mącz. Ross.* комнатный.

KOMONIKA herb; strzała na dwoje rozdarta, części jej na tarczy ułożone jak litera X, a trzecia część przez szrodek od dołu poprzek położona. *Kurop.* 3, 25; ein Wappen.

KOMONICA, y, ż., 1. ziele, *lotus Linn., Jundz.* 374. der Steinflee. *Boh.* komonice; (*Bosn.* komonika, romonika - rumianek). Komonicą zowią też czartowe żebro, s. Piotra ziele, łysinę, *morsus diaboli.* *Syr.* 883. *Zeuselsabbiß.* Komonica spólna albo swojska, drudzy Nostrzkiem, Nostrzykiem, przytulią, otylią, koza, inni lipką mianują, *Melilotus nostras communis.* *Syr.* 516. gemeiner Steinflee. *Kluk.* *Rosl.* 2, 228. Komonica Włoska, *sertula campana*, edler Steinflee. *Syr.* 514. Komonica pachnąca, konicz; jeden gatunek też narduszkami ogrodny mianują, *Groß-Steinflee.* *ib.* 700. Komonica, drzewo, *alisaria*, der Zitgelbaum. *Tr.* — 2. Komonica, krowa, klacz, niepłodna, eine unfruchtbare Kuh, *Stutte* it. Komonica, samica każdego zwierza, a mianowicie klacz, co płodem nigdy nie zachodzi.

Czart. Mskr. KOMONICZNY, a, e, od komonicy, Steinflee.

KOMONIK, KOMMONIK, KOMONNIK, KOMUNIK, a, m., [porówn. *starorusk.* komoń - koń, 3]; (*Boh.* komonstwo *comitatus, aulici*, poczet). — §. 1. Komonikiem, jezdno, konno, z jazdą, mit *Cavallerie*, zu *Pferde.* (*Ross.* комонъ w kupę, na kupę).

W ciągnięciu wstępnym bojem, komunikiem isć, alias bez wozów. *Chmiel.* 1, 82. — §. 2. Poczet jazdy uszykowanej, eine *Reiterescadron.* Król ruszy nocą z obozu wojsko komunikiem. *Pot. Pocz.* 501. Czarnieckiemu kazano, żeby zład przebrany komonikiem wojskowym w Polskę szedł głęboko, i pilnował, żeby nieprzyjacielowi posiłki nie doszły. *Tward. W. D.* 2, 178. Pod słońce nachylone wojsko uszykuje, Pokazawszy ogromne czoło samo z góry, A sam się komonikiem godziny w noc wtórej ku Włoszczewie obróci. *Tward. W. D.* 2, 147. Król najgłówniejszą armatę obróci ku Wolborzowi, A sam tu komonikiem nieprzyjacielowi Pójdzie w oczy. *ib.* 145. W Kappadocyą pchnie Kassysz sam komunikiem. *Chrośc. Fars.* 199. Wiedząc o gotowym już nieprzyjacielu, Wielkim sercem hetmani przeciw się wazyli Z niemi isć komonikiem. *Tward. W. D.* 2, 130. — §. 2. Komonnik - jezdny, rycerz, kawalerzysta, der *Cavallerist*, der *Reiter*, *Rittermann.* (cf. elier). Najpierw komunik się pławi, a potem pieszy łaćniej przejdzie w tropy. *Chrośc. Luk.* 11. Ludzi Kurfirsztowych pięć set komonika przebranej rajtaryi. *Tward. W. D.* 2, 209. Kozacy z pomiędzy siebie przebrawszy komonika, pod Trubeckim kniazim na nas przyszli. *Tward. W. D.* 2, 270. Nie zdało się z nim bić, aż posiłek przyjdzie, Kommunik tylko harcami się bawił. *Chrośc. Fars.* 122. Z Tessalów, z Traków, z Illiryka Kilka tysięcy stanie kommunika. *ib.* 229. Nazajutrz piesze, oraz kommuniki wywodzi. *ib.* 262. Po kilku pieszych rot przy komuniku porozstawiał. *ib.* 277. Od swego wsparty kommunika. *ib.* 294. *equitibus eum adjuvantibus.* Czarniecki partyą zbiegł Wittenbergową z sześciu set komunika. *Tward. W. D.* 2, 146., *Lub. Roz.* 555. Już z tych kommunika dwunastu tysięcy, Którzy się tu zawarli,

trzech nie było więcej. *Tward. W. D.* 99. Chmielnicki przyszedł z Tatarskim spól i z swoim wszystkim komunikiem. *Tward. W. D.* 83. Zaraz w te tropy, zład Kozacki komonnik, zład uderzy horda w czoło swoim nawalem. *ib.* 65. Nie już sam komonnik przebrańszym wyborem Ale i czeladź, jakiej kto dopadł broni, biją nieprzyjaciela. *ib.* 60. Hetman swoich, także więcej przybrawszy komonnika, do trzech mógł tysięcy liczyć wszystkich. *ib.* 16. Poda (poganin), da Bóg, tył sromotny Skoro nań skoczy komunik ochotny. *Jabl. Buk. J. 1.* Bój harde pogany pogromił, wstecz Murzy i komunik obrócił. *Birk. Kant. A. 4.* KOMONNY, KOMUNNY, a, e, KOMONNIE *adv.*, jezdny, *Reiter*, beritten, zu *Pferde.* Chorąży czoło wziął ze swemi I tu teraz, i potym ludźmi komonem Pierwszy zawsze. *Tward. W. D.* 57. Komonni bojarowie najmniej się nie wstydzili handlować. *Zimor. Siel.* 252. Król czoło wszystko wojskowe komunne przebrawszy, Tamże się sam wyprawi. *Tward. W. D.* 2, 146. Cupido rycerz komunik i pojedynkowy. *Tward. Daf.* 22. Sam tylko Czarniecki komonnie przebrany Był w Opocznie ze dwiema tysięcy swojemi. *Tward. W. D.* 2, 228. Król sam jako najprędzemi Mógł noclegi, owę swą komonnie przebrawszy Wszytkę kawalerją, nawet pozostawszy Co ważniejsze armaty, pobiegł ku Warszawie. *ib.* 2, 171. (letko, bez bagażów).

KOMOR, KOMAR, a, m., KOMAREK, rka, m., *demin., Boh. et Slov.* komár, komárek; *Sorab.* 1. kuntwora; *Sorab.* 2. pschizza, muka; *Vind.* komar, komarizh, muhiza; *Carn.* komár; *Croat.* komár, mushieza; *Rag.* komâr; *Slav.* komár; *Bosn.* komár, çilinkusca; *Ross. et Eccl.* комаръ, комарикъ, скнипъ; (*Graec.* κέροννα *termes*); *culex*, die Mûde, owad latający mały, mający pysk długi z żądłem, którym krew z ciała wysysa. *Kluk. Zw.* 4, 351. Komor śpiewa (brzęczy) kiedy leci. *Sienn.* 303. Komory brzękiem i kłóciem uprzykrzone. *Zool.* 117. Komor ugryzł mię w głębie. *Teat.* 56. c, 22. Brzękliwy komarku. *Zab.* 9, 381. Komor kąsa. *Jabl. Buk. M. b.* Dosyć komora na to, aby się wół rozhukał. *Zab.* 5, 154. Nie groź, lwa oslepiają maluścy komorzy. *Pot. Arg.* 617. Tryumfuje, jako komor, lwiem ciałem okarmiony. *Żebr. Zw.* 104. Właśnie jak w komorze sadła. *Rys. Ad.* 74. *Croat.* Malo je szala vu komaru, Malo hvale v malom dâru; *Slov.* o sadlo komarowe n. p. kłócić się, *de lana caprina.* Swarliwy z komora słońca czyni. *Birk. Ezorb.* 13., *Furm. Uw. G 3 b.* Komora cedzą, a wielbiada połykają. *W. Post. W.* 282., *Radz. Matth.* 23, 24. cf. komorzycza.

KOMORA, y, ż., *Boh. et Slov.* komora, komnata, ob. Komnata; *Hung.* kamara, bolth; *Sorab.* 2. kommorra; *Sorab.* 1. komora; *Vind.* kamra, h'ranva, kasha, hram, jispa; *Carn.* kamra, jespiza; *Croat.* komóra; *Dal.* komora, bulta, losnicza, sztanicza, krám; *Slav.* komora; *Bosn.* kamara, losnica, izhod; *Ross. et Eccl.* камера, камара, калть, подъзбица, хоромина; cf. *Aeth.* קמר; cf. *Graec.* κἀμάρα; *Lat. Ital.* camera; *Gall.* chambre; *Angl.* chamber; *Germ.* die Kammer; pokój bez pieca, na mieszkanie albo schowanie, sekretniejszy gabinecik, n. p. Skryta i od domowych robót oddzielona komora, do której się schodziła z

czeladnicami na modlitwę. *Birk. Zyg.* 45. Zbudowała sobie tajemną komorę, w której ze służebnicami zamknawszy się mieszkała. *ib.* 45. Uciekwszy, przyszedł do miasta, i skrył się do najskrytszej komory. *Bibl. Gd. 1 Reg.* 20, 30. Pod czas większa komora, niż stodoła. *Cn. Ad.* 954. (cf. droższy węzeł niż powróż; cf. lepsze wety niż obiady). (*Prov. Slov.* Co kdo ma w komore, to widawa do kuchinie; cf. spiżarnia; *os ex abundantia cordis loquitur*). Komora sypialna - łożnica. *Cn. Th.* die Schlafkammer. Witen był komornikiem na dworze Trojdena w łożnicy i w komorze, a wszelką rzecz książęcą porządnie i chędogo chował i sprawował. *Stryjk.* 317., *Biel.* 129. Blachami srebrnymi komorę s. Piotra, to jest, miejsce, gdzie ciało jego leży, obył. *Sk. Dz.* 586. Wprowadził go w najskrytsze komory świętych skarbów swoich. *Wys. Aloj.* 60. — §. 2. Komora, najemne mieszkanie. *Cn. Th.* Wohnung zur Miethe, gemietete Wohnung. Komora - komornicy stan, żywot. *ib.* Komorą u kogo mieszkać - najmem, zur Miethe wohnen, (cf. komornik). Kto własność swoje ma, temu nie trzeba komorą mieszkać. *Ern.* 190. — §. 3. *Milit.* Komory toczące się na walcach, pod których zasłoną warowni żołnierze na mur podstępowali. *Nar. Hst.* 160. *Vineae*, komory drewniane u dawnych, pod które mi żołnierz miasta dobywał. *Warg. Cez.* 163. *Sturmdächer.* — a) Komora w działach, nazywa się to miejsce kanału działowego, które zabiera nabój. *Jak. Art.* 3, 296. die Kammer eines Geschützes, einer Kanone, einer Haubitze. U spodu kanału w armacie jest komora, to jest miejsce, które zajmuje proch, którym się nabija armata. *Łęsk.* 2, 240. *ob.* Komorowy, komorny. — b) Komora w podkopach, die Pulverkammer in einer Mine, skrzynia drewniana z moenych dylów, prochem napełniona. *Jak. Art.* 3, 296. — §. 4. Komora, miejsce wyznaczone od komissyi skarbowej do wybierania cła Rzpłtej od towarów przechodzących. *Kras. Zb.* 1, 464. celnictwo, das Zollamt, die Kammer, Zollkammer, die Mauth; *Vind.* mutaria, aushlakaria; *Ross.* таможня, казначейство, кумергария, приказъ. Prosto z furmanami na komorę pojechał, gdzie przy rewizyi towarów przywiezionych będzie. *Teat.* 7. c, 34. — §. 5. Komora miłosiernych albo potrzebnych. *ib.* góra miłosierdzia. — §. 6. Komora, przegroda *ob.* Komórka, przegródka. *KOMORCZANY, a, e, od komórki skarbowej miejskiej, *kamларыны, *Kammeren. Jeden szafarz magistratowy, a drugi z pospólstwa prowenta komoreczane będą odbierali. Do szafy komoreczanej nie będą mogli przechodzić, aż wszyscy szafarze razem. *Dub.* 205. cf. komorka miejska. KOMORCZASTY, KOMORCZYSTY, a, e, *Sorab.* 1. moschnaté, komorek albo przegrodek wiele mający. *Włod., Cn. Th.* voll Kammeren, voll Fächer. (*vid.* Komorkowaty). Komoreczasty, dołkowaty, *loculatus.* *Cn. Syn.* 540. Komoreczysty. *Dasyp. G g* 5. KOMORKA, KOMORECZKA, i, ż., *demin. nom.* komora, *Boh.* komürka, komurčička; *Croat.* komoricza; *Vind.* kamerza, jispiza; (*Slav.* komorica, dispenza - spiżarnia); *Ross.* кѣтушка; a) kownatka, eine kleine Kammer, ein Kammerchen, Kämmerlein. Do komórek ich osobnych zamykał, naukę i pokutę im dawał. *Sk. Dz.* 1065. Białe głowy nasze ustawicznie jedzą, i ustawicznie

też chodzą dla chłodu na komórkę. *Gorn. Dw.* 183. na retyradę. — b) Komórka prochowa u armaty. *Archel.* 1, 7. Komórka w działu, gdzie się nabój kładzie. *Archel.* 3, 60. (*ob.* Komora milit.). die Kammer in einem Geschütze, Pulverkammer. — c) Komórka - przegródka. *Cn. Th.* eine Abtheilung, ein Fach, eine Kammer. Komora, komórka w kalecie. *Marz. pasceolus.* Komórki w szkatule, w szafie, n. p. Kałamarz komórki miał z kości słoniowej, a szufladki z rozmaitych kamieni osobliwie uczynione. *Warg. Radz.* 161. Komórki w plastrach miodowych, die Zellen im Honigfladen. Komórki serdeczne. *Kluk. Zw.* 1, 24., *Kirch. Anat.* 29. die Herzkammer. Dziury, w których zęby osadzonemi siedza, nazywają się ulkami lub komorkami. *Perz. Cyr.* 1, 30. Sklepiki albo komórki mózgowe. *Syr.* 1086. Hirnkammer. W dzieciństwie wszystkie komórki pojęcia i pamięci, będąc próżnymi, można w nich do upodobania osadzić myśli. *Weg. Mar.* 3, 201. Komorki albo szrodek jabłka etc. *Cn. Th.* das Kerngehäuse, der Griebß z. B. des Apfels. — d) W Wilnie dwaj szafarze są do komorki miejskiej, jeden magistratowy, a drugi z pospólstwa. *Dub.* 210. szkatuły miejskiej, *kamлары, *Stadtkammeren. KOMORKOWATY, a, e, *cellulosus.* *Perz. Cyr.* 1, 148. pełen przegródek *ob.* Komoreczasty, zellig, voll Zellen und Fächer. Korzeń komorkowaty, *radix loculosa*, przegradami poprzecznie na komórki podzielony *Jundz.* 2. 6. Tkanina komorkowata. *Dykc. Med.* 3, 245. Tkankowata, komorkowata substancja. *Krup.* 5, 769. KOMORNICA, y, ż., KOMORNICZKA, i, ż., *demin.* (*Boh.* komornice, komorná; *Vind.* jispniza *uxor famuli cubicularii*); a) kamerdynerowa, albo też pokojowa, die Kammerdienerin, die Kammerjungfer. — b) Komorą lub najmem u kogo mieszkająca, eine zur Miethe Wohnende. *Boh.* podruhyně; *Sorab.* 1. podrožničā; *Carn.* nokata; *Vind.* stanouniza, ofrava; *Bosn. et Croat.* nokata; *Ross.* жилица. Komornicy i komorniczki w miastach większych płacić mają poboru po 12 gr. *Vol. Leg.* 2, 984. Stefan. — *fig.* Woda zaraz po powietrzu jest jakoby jaka komornica, w ziemi się wszystka stanowi i zachowuje. *Syxt. Szk.* 52. *inquitina.* — c) Komornica na wsi, u kmiecia komorę mająca, eine Beysaßin, Insaßin, Einflegerin, Hintersaßin. *Udlg.* KOMORNICZY, a, e, od komornika, den Kammerjunfer, Kammerdiener, Mietheßmann, Beysaßen betreffend. *Boh.* podružsky, hoferský; *Croat.* komorni; *Hung.* kamaróhozvaló; *Ross.* жилецкий, жилищный. Lipnicki komorniczą u króla Zygmunta służył. *Gorn. Dw.* 215. *scil.* służbę, t. j. był komornym czyli komornikiem, szambelanem, er nar Kammerjunfer. Pamiętne, podsędkowe albo komornicze. *Tarn. Ust.* 20. (zapłata komornikom). KOMORNIK, a, m., KOMORNICZEK, czka, m., *zdrobn.*, *Boh.* komornik *famulus cubicularius*; *Sorab.* 1. komornik; *Carn.*, *Bosn.* komornik; *Hung.* kamarásur; *Dal.* tarnik, losnichyar; *Ross.* спальникъ: *Erel.* камарникъ, чертожникъ, постельникъ, постельничей. (cf. pościeł). 1. sluga, który w komorze posługuje. *Marz.* der Kammerdiener. Komorników Sultan ma 2000 *Star. Dw.* 55. — Przełożony nad komorą Książęcą, Królewska, der Kammerjunfer, Chambelan. (*ob.* Kamerarz, kamerer). Komornicy królewscy, teraz szambelani. *Nar. Hst.* 4, 37. Witen był komornik-

kiem starszym na dworze Wielkiego Księcia Trojdena w łożnicy i w komorze; a wszelką rzecz książęcą porządnie i chędogo chował i sprawował; potem był marszałkiem najwyższym. *Stryk. 317.* Komornik z listy od króla do biskupa przyjechał. *Gorn. Dw. 9.* — 2. Komornicy graniczni, są namiestnikami i do pomocy podkomorzycch po województwach. *Kras. Zb. 1, 464, Landcammerherradjunct.* W każdym powiecie podkomorzy ku pomocy swojej ma obrać jednego albo też i dwóch komorników. *Stat. Lit. 290.* Podkomorzowie, jako sędziowie spraw granicznych, mają mieć swoich komorników tyle, ile powiatów pod sobą mają. *A. Zamaj. 26.* Na sądzenie spraw granicznych król wysyłał swoich dworzan, którzy, będąc przy komorze t. j. dworze króla, byli komornymi, komornikami. *Czack. Pr. 2, 203. Landcammerherr.* Komornik państwa. *ib. archicamerarius.* — 3. Komornik, komorą lub najmem u kogo mieszkający, *der Mietmann, der Hauseinwohner.* *Boh.* podruh, hofer; *Slov.* komornjk, podruh; *Sorab. 1.* podróżnik; *Croat.* ztanovnik; *Vind.* stanounik, ofar; *Carn.* gostáž; *Ross.* стоялецъ, стояльщикъ, постоялецъ, постояльщикъ. Gospodarz tego, któremu imienie albo dom najmuje, zowie komornikiem, albo czynszownikiem, albo najemnikiem. *Sax. Tit. 213.* Komornicy i komorniczki w mieściech większych płacą po 12 gr. poboru. *Vol. Leg. 2, 984.* Stefan. Biedny ten mój komorniczek. *Teat. 15. c, 9.* — §. Komornik na wsi, *ein Weyß, Einlieger, Zinsß.* Rolnicy nasi jedni mają znaczne gospodarstwo, drudzy połową mniejsze; trzeci ledwie mają jakie, jako to chałupnicy, komornicy. *Switk. Bud. 441.* Komornicy przy kmieciach i zagrodnikach osiadłych mieszkają. *Haur. Sk. 44.* Komornicy, co bydła mają po gr. 8, a co bydła nie mają po groszy 2 płacą. *Vol. Leg. 5, 51.* — §. *Transl. fig.* Komornicy Turcy, Tatarowie. *Birk. Zam. 5.* Niech mówią, że i po śmierci jako komornik w jego grobie leże. *Sk. Dz. 145.* KOMORNY, a, e, od komory, *Boh.* komornj, *Vind.* kamerski; *Kammer*. Jacynt, komorny sługa Trajana. *Sk. Dz. 72.* Komorna refa armaty, zadnia, która ulana bywa za komórka armatna. *Archel. 3, 60.* *der Kammerreif an einer Kanone.* KOMORNY, ego, m., *subst.*, komornik, *der Kammerjunfer, Kammerherr;* *Slov.* komorni. Podkomorzy Koronny był u dworu pierwszym komornym, który wprowadzał posłów do króla. Zwyczaj zaś każdego szambelana czyli komornego nazywał podkomorzym. *Czack. Pr. 2, 203.* Witen był u Trojdena starszym komornym, to jest podkomorzym czy szambelanem. *Nar. Hst. 5, 182.* KOMORNE, ego, n., *KOMORNA, y, ż., *subst.*, płaca najmu od pomieszkania *Cn. Th.* *der Mietzins, daß Mietgelt, die Miethe.* Ta komorna, na którą się ludzie jeszcze i z dawnych czasów bardzo skarżą, królowi każdemu naszemu omierzała. *Weresz. Reg. 50.* (płata komornikom). KOMOROWE działo, rodzaj strzelby, który ma komorę osobną na nabój, mniejszej średnicy, niżeli jej kanał. *Jak. Art. 3, 291.* *ein Kammergeschuß, Kammerstück;* *ob.* Kamersztuki. *KOMORSTWO, a, n., mieszkanie komorą, pomieszkanie najete, *die Mietwohnung.* *Boh.* hoferstwj, podružstwj, podružj; *Sorab. 1.* podróżnistwo. — §. Urząd komornego, *Slov.* komorstwo; *Vind.* kamraria, *die Kam-*

merherrenstelle.

Pochodz. *podkomorzy, podkomorzyna, podkomorzyc, podkomorzanka; przykomorek; cf. kameryer, antykamera; czamara.* KOMOROWY, KOMAROWY, a, e, od komara, *Mücken: Carn.* komarjov; *Ross.* комарей, комаровъ. *KOMORZYCA, y, ż., samica komara, *die Mücke fem.,* Mucha cały dzień, w nocy przykra komorzycza. *Simon. Siel. 104.* KOMOSIĆ, i, i, cz. *niedok.,* skomosić *dok.,* (*Etym.* może kmoszka); komosiłwym robić, rozbestwiać, *wiśb, sčeu ma- dčen.* Żrzebca dzikiego nie zrywaj, czym go bardziej skomosisz. *Tr.* Skomoszona szkapa. *Nar. Tac. 2, 301.* Zkomoszone konie. *Hor. 2, 182.* *Nar.* KOMOSIĆ się *recipr.,* srożyć się, gniewać, rozhukanym i komosiłwym być, *to- ben, wütben, sčnauben.* Cierpliwym wszystko znosił. Choć się nade mną srogi wróg komosił. *Chrośc. Job. 19.* On się na kredytora swojego komosi, Że go albo o procent, lub o sumę prosi. *Nar. Dz. 3, 124.* Porzuć łyz toczyć, porzuć się komosić. *Hor. 2, 181.* *Kniaź.* Przestań się gniewać i komosić. *Hor. 2, 177.* KOMOSLIWY, a, e, o koniach, dziki, rozhukany, rozbestwiony, *wiśb, sčeu, von dem Pferden.* Komosiłwy koń. *Kchow. 39.* Komosiłwego rumaka się boi munsztukiem króci. *Nar. Dz. 4, 168.* Nie jest on cierpliwy Na gniew, lecz jak koń srodze komosiłwy. *Bardz. Trag. 575.* — *Transl.* Komosiłwego kordyaka pochlebnisie żwawcem zowią. *Zab. 13, 65.* Komosiłwe złości cnotą zowią. *Bardz. Trag. 456.* Myśli komosiłwe burzy żądza. *ib. 145.* *KOMPAKTOR, a, m., introligator. *Solsk Geom. 3, 204.* *der Buchbinder,* książnik, wiązacz. *ob.* Kompatura. KOMPAN, a, m., (*Svec. et Isl.* kompan; *Gall.* compaignon, *compain; *Angl.* chum; *cf. Pol.* kum); *Vind.* tovarshnik; *Hung.* paydás; *Dal.* ortak; *Ross.* половинщикъ, сотоварищъ, собесѣдникъ, собесѣдователь; towarzysz, spółnik, jednego stanu, *der Kamerad, Campaignon.* Miło smutnemu mieć żalu kompany, Miło gdy płaczem brzmią sąsiedzkie ściany. *Bardz. Trag. 231.* Chęć go mieć kompanem tych zabójstw, i sprawy uczestnikiem. *Bardz. Luk. 2, 65.* (*KOMPANA, *KOMPANKA *ob.* Kampana). KOMPANEK, nka, m., *demin.,* towarzyszek, *daß Kameradchen.* Wzgardzone przedtym od ciebie kompanki uragliwie z twojego szydzić będą poniżenia. *Mon. 65, 355.* Owi kompanikowie, utratniczkowie. *Birk. Zyg. 25.* Tośmy kompanika dostali, *comitem.* *Zebr. Ow. 72.* KOMPANIA, ii, ż., KOMPANIKA, i, ż., *demin.,* a) schadzka gości, *Sorab. 2.* podružstwo; *Slav.* drúsh tvo; *Rag.* zadržba; *Carn.* drushba, drushena, ommisje; *Ross.* сотоварищество, сообщество, Gesellschaft, Compagnie, Gäste. Literaci więcej osobnością, niż kompanią bawią się. *Zab. 12, 263.* Człowiek do kompanii nieoszacowany, zwłaszcza jak sobie podweseli. *Mon. 66, 76.* W tak słodkiej kompanii nie może mi być czas długi. *ib. 14.* Trzeba od kompanii stronić, albo sobie podobną dobrać. *Pitch. Sen. list. 262.* Synom swoim kompanijek rozpustnych pozwalają. *Bals. Niedz. 1, 386.* Kompanijek się strzegłem. *Kras. Pod. 2, 145.* Dobry sposób postępowania zachowujemy w obcowaniu, nazwanym dobra kompania. *Zabl. Roz. 80.* — b) Towarzystwo, spółnictwo, spółka, *die Gesellschaft, Gemeinshaft.* Popęłniają

w kompanii defekta, do którychby na osobności wielki wstręt mieli. *Zab.* 16, 13. Z kimże to i kędy kompanią chcesz czynić? *Birk. Exorb.* H 3. Dla kompanii dał się Niemiec obwiesić. *Gemm.* 62. jur Gesellschaft. Powiedzą, iż się wolno dla kompanii dać obwiesić, dla kompanii i We Panna za mąż pójść możesz. *Teat.* 7, 25. Czy to prawda, czyli też przypowieść, że gdzieś Ktoś się dla kompanii z towarzystwem wiesi. *Pot. Zac.* 145. Miłość i panowanie nie chcą kompanii. *Pot. Zac.* 84. We Pannów wszystkich proszę na kompanię. *Teat.* 12, 166. Idź do pokoju kompanii. *ib.* 37, 205. Gesellschaftszimmer. Najpierwszy na kompanię przyjechał. *ib.* 7. c, 28. Będzie mojem największem ukontentowaniem dopomóż We Panu kompanii. *ib.* 22. b, 15. *Ross.* сотовариществовать. Jak cię kocham, niepodobna mi teraz dotrzymać ci kompanii. *Zab.* 2, 35. Nadszedł ksiądz pleban, i ten dopomógł kompanii. *Kras. Pod.* 1, 18. Gesellschaft leisten. Kompania kupiecka, handlowa, eine Handlungcompagnie; *Ross.* компания, (компанейщикъ arendarz gorzałczany); *Eecl.* гостинная. Niektóre ważne kompanie handlowe, wielkie przynoszą krajowi pożytki. *Pam.* 83, 214. Kompania Berlińska od drzewa budowlęgo i palnego, kupuje i przedaje drzewo. *ib.* Kompania robotników *Ross.* артель. — c) *milit.* Mały korpus wojska pieszego, którego liczba już mniejsza, już większa podług okoliczności. *Pap.* W. 1, 474. (*Vind.* stutina shounirjou; *Ross.* rota, cf. rota), сотня, (спира). Kompania Cesarska składa się z 184 głów. *Pam.* 84, 706. Kompania uszykowana na rotę i szeregi. *Łesk.* 2, 210. eine Compagnie Soldaten. Kompaniami *Ross.* пошаечно KOMPANIC się, id, i, *recipr.* *niedok.*, skompanić się *dok.*, towarzyszyć się, mit jemanden Gemeinschaft machen. W Niemczech nam hetmanił Car; tu gdy nas złość równa, z nami się skompanił. *Bardz. Luk.* 79. KOMPANKA, i, ż., towarzyska, die Gesellschafterinn. *Vind.* towarzyszniża; *Ross.* половинница, собесѣдница. Was Pani i jej towarzyski wygnane będą. *Teat.* 47, 5. — 2. KOMPANKA *ob.* Kampanka.

KOMPARACYA, yi, ż., przyrównanie. *Mon.* 66, 9. porównanie, daß Vergleichen, der Vergleich, bez komparacyi; nie masz równego. — 2. Komparacyi stopień w Gramm., wyższy stopień *Eecl.* разсудительный степенъ.

*KOMPARS a, m., [osoba niemo występująca w teatrze. 6]; Lokaj wchodzi z komparsami muzyki. *Teat.* 36, 74. ?

*KOMPARTYMENT, u, m., *na herbie*; boki różnie w sztuki wyrzynane; te dają się, kiedy ze stanu miejskiego do szlacheckiego kto przechodzi. *Wiel. Her.* 1, 5. eine Wapenverzierung für Familien, die auß dem Bürgerstande in den Adelsstand erhoben wurden.

KOMPARACYA, yi, ż., stawianie stron przed sądem i zapiśanie sprawy w sądzie z porządku przychozącej do rozsądzania. *Kras. Zb.* 1, 464. die Erscheinung vor Gerichte.

KOMPAS, u, m., a) morski kompas, der Compaß, Seecompaß, (*Vind.* ladjousku kasilu, barkouski kompos, ladjarska shkatelza). Kompas magnesowy, busola, puszka mająca na dnie zawieszoną igłę magnesową, wskazującą północ. *Jak. Art.* 3, 297. *Zabor. Geom.* 87. *Pap.* W. 1, 379. Sternik, nie mogąc się oprzeć nawałności, puści się na

fortunę, nie używając więcej ani styru, ani kompasu. *Gorn. Dw.* 346. — b) Zegar słoneczny, albo tablica z rozmiarem godzin, które się poznają od cienia słonecznego. *Kras. Zb.* 464, die Sonnenuhr, *Vind.* sonzhna vura, kompaß, sonzhni rink; *Croat.* kompòs; *Dal.* kompaszt; *Ross.* солнечные часы. słonecznik. *Haur. Sk.* 188. Już słońce z kompasu. *Pot. Zac.* 13. — c) Kompasem zowią też miarę, której używają Niemieccy szwecy na obuwie. *Teat.* 36. c, 42 et 98. der Schustercompaß, womit ste zu den Schuhen Maß nehmen. KOMPASOWY, a, e, od kompasu, Compaß. Kompasowy biegunek, żelazko magnetowane, według którego ustawiają kompas, patrząc godziny, wiatru etc. *Cn. Th.* die Magnetrnadel. Tablica kompasowa. *Haur. Sk.* 190. Sonnenuhrscheibe. Index kompasowy *Carn.* stenidlu.

KOMPASOWAĆ, n. p. Przecież choć bajki swe kompasuje i zdrowy rozum i słuch krzyżuje. *Zab.* 9, 547. *Zub.* KOMPASYA, yi, ż., litość, politowanie, miłosierdzie, uzalenie się, daß Mitleiden. Wzruszony miłosierną kompassyą. *Sk. Żyw.* 2, 44.

KOMPATURA, y, ż., (cf. kompaktor), kopertura, pargamin do wszywania albo obwijania ksiąg. *Cn. Th.* der Umschlag, den man über einen Bücherband macht.

KOMPAZEL, a, m., u smuklerza sznurek czworograniasty Węgierski, robiony na klockach. *Magier. Mskr.* ein vierkantiges Ungarische Schnürden bey dem Hofamentirer.

KOMPETYTOR, a, m., współstarannik, der Mitbewerber. Acz królestwo Czeskie już był osiadł Władysław, było innych kometrytorów dosyć. *Biel. Kr.* 77.

KOMPIE *ob.* Kapie.

KOMPILACYA *ob.* Spis.

KOMPLANACYA, yi, ż., akt prawny, zawierający umowę zgodną, między strony sprawę prowadzącemi. *Kras. Zb.* 1, 464. A. Zamoj. 163. die Ausgleichung eines Prozesses.

KOMPLEKSYA, yi, ż., postanowienie ciała, temperament, (ciałotwor. *Tr.*) Kompleksya, ciała przyrodzone postanowienie. *Oczk. Przym.* 2. die Complexion, daß Temperament, *Carn.* pant; *Vind.* pant, telefnu naprauidou, shivotnu vshatanje; *Ross.* тѣлосложение; *Eecl.* имство, имѣнство. Kompleksya krewna, koleryczna, flegmatyca, melankolyczna. *Urząd.* 400. Był on bez silnej kompleksyi i do brze postanowionego ciała. *Sk. Żyw.* 2, 44. Cieleśne utrudzenia łacniejsze były w onych stronach ciepłych, i i kompleksyach onej strony na to sposobniejszych. Lecz mamy przykład s. Jędrzeja, że Polska kompleksya też wytrwała. *ib.* 1, 282. Kolerycy mają postanowienie ciała gorące i suche; flegmatycy zimne i wilgotne, a to zowiemy kompleksyą. *Petr. Et.* 139.

KOMPLEMENT, u, m., KOMPLEMENTCIK, a, m., *dem.* §. 1) kłanianie, ukłon, oświadczenie grzeczne, ein Compliment; *Ross.* поклонецъ; *Eecl.* честнословіе. Niektórzy grzeczność rozumieją być częstym powtórzeniem niskich ukłonów, albo przeciągłych komplementów zbiorom. *Mon.* 65, 145. (cf. czapkowanie). Jak to teraz pogodzić szczerłość z grzeczniemi oświadczeniami, które pospolicie komplementami czyli ceremoniami zowią. *Mon.* 74, 1. Powiedziałem do niej komplement tak piękny, że się zaraz

uśmiechnęła. *Boh. Kom.* 4, 329. Do ciebie matka ten komplemencik stroi. *Bardz. Trag.* 425. — Przez komplement prosiłem go siedzieć. *Mon.* 71, 535. (przez grzeźność). — §. 2) Komplement *mathem.*, ob. Dopełnienie. **KOMPLEMENCISTA**, y, m., przesadzający w komplementach, ein Complimentenschneider. Nasze dwory pełne są żartowników i komplemencistów. *Mon.* 73, 651. **KOMPLEMENTOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok*, n. p. kogo • komplement do niego uczynić. *Tr.* einen becomplimentiren. Komplementować się komu • kłaniać się komu, einem die Cour machen. Przez kij nas przesadzono, gdyśmy się Jejmość Pannie Starościance komplementowali. *Teat.* 29. c, 28. Komplementować, komplemента stroić, *Ross.* чиниться. **KOMPLET**, u, m., zupełność oznaczonej liczby, die volle bestimmte Zahl, (*oppos.* defekt). Człek jest służebnym żołnierzem w komplecie I najmniej dni jego na świecie. *Chrośc.* *Job.* 29. Komisya edukacyjna do liczby osób dwunastu powiększona, do sądenia najmniej osób pięciu do kompletu potrzebowała. *Kras. Zb.* 1, 460. Właśnie będzie potrzebna do kompletu, już ich 499 mam zapisanych; ona będzie pięćsetna. *Teat.* 53. b, 25. **KOMPLETA**, y, ż., ostatnia wieczorna modlitwa, die Complete, daß Schlußgebet. *Groch. W.* 20., *Rag.* povecergna; *Eecl.* повечерие, completorium, post coenam preces. Siódme dzienne modlitwy, kompleta, bo pogrzeb Jezusowy był przed samym zachodem słońca sprawiony. *Hrbst. Nauk.* P. 5 b., *Wrob. Żolt.* 295. W wieczor odprawiwszy komplete, milczenie nakazował. *Birk. Dom.* 84. **KOMPONISTA**, y, m., muzyczny składacz, *Ross.* музиково-чинитель, der Componist. — (*Włodek* tłumaczy: muzyk; a różni komponistę od kompozytora). Paisiello, jeden z najprzedniejszych komponistów, których kiedy wydały *Włochy.* *Pam.* 84, 427. **KOMPONOWAĆ**, ał, uje, czyn. *niedok*, skomponować, pokomponować *dok.*, składać, utwarzać, componiren. Nagrodźmy rymopisa, który skomponował tę pieśń ku chwale bogów. *Zab.* 11, 255. Cy-cero listy swoje pisał, Pliniusz komponował. *Kras. Pod.* 2, 112. (cf. zmyślać). List fałszywy skomponowany. *Sk. Żyw.* 2, 433. zmyślony. **KOMPÓZYCYA**, yi, ż., **KOMPOZYtura**, y, ż., §. a) składanie, składanego co, skład, składanina, *Ross.* составъ, die Zusammenfügung, Composition, n. p. pisanie szkolne dla ćwiczenia. *Cn. Th.* ein Schulerexercitium. Muzyczna kompozycya • składanie noty, eine musicalische Composition. Złapawszy mizeraka (Marsyasza) odziera (Apollo) ze skóry, I jeszcze każe słuchać złej kompozytury. *Hor. Sat.* 38. Kompozycya aptekarska • recepta, przepisanie lekarza na lekarstwo, opisanie lekarstwa. *Cn. Th.*, daß Recept. — Kompozycya, zmyślanie, daß Erbdichten, Ausdenken. — §. b) Kompozycya • rozprawa, ugoda. *Cn. Th.* die Verhandlung, Beslegung eines Streitess, der Vergleich, cf. komplana-cya; **KOMPOZYTA**, n. p. dziesięć, der Decemvertrag. Kompozycya o dziesięćcinę snopową gruntuje się na bulli Urbana, przez Jerzego Ossolińskiego otrzymanej. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 204. **KOMPOZYTOR**, a, m., ob. Komponista. — §. Zmyślacz, ein Erbdichter. *W rodz. żeńsk.* Kompozytorka. **KOMPROMIS**, u, m., sąd polubowny, który sobie strony

spór prawny prowadząc, same stanowią. *Kras. Zb.* 1, 464., *Vol. Leg.* 6, 490. daß Schiedsgericht, die Niedersetzung selbst erwählter Schiedsrichter. **KOMPROMISSARSKI**, a, ie, od kompromisarzów czyli polubownych sędziów, schiedsrichterlich, Schiedsrichter's. Dekret kompromissarski tej jest mocy, co trybunalski, że nie podpada apelacji. *Kras. Zb.* 1, 465. **KOMPROMISARZ**, a, m., polubowny sędzia, superarbitr, arbiter, der Schiedsrichter.

KOMPUT, u, m., §. 1) porachowany porzet, lub liczba, obrachunek, die Berechnung, berechnete Zahl, Reihenfolge; *Boh.* saucet. Kładę tu komput wszystkich królów Polskich według komputu lat. *Nies.* 1, 5. Komput i płaca wojska koronnego. *Vol. Leg.* 8, 867. Komput kościelny, sposób rozłożenia świąt wedle biegu słońca i księżyca. *Włod.* — §. 2) Komput, duszone jabłko, gruszki, obrane ze skóry, przekrojone na części, cukrem, cynamonem zaprawione. *Wiel. Kuch.* 403. eingezuckerte Birnen, Aepfel. **KOMPUTOWY**, a, e, od komputu, rejestrowy, zur Berechnung gehörig. Komputowy żołnierz, ein einrollirter Soldat.

KOMU dativ. pron. Kto.

KOMUNIA, ii, ż., z *Łac.*, społeczność; wyraża świętość ciała i krwi Pańskiej, że ta chrześcian jednoczy z Chrystusem. *Karnk. Kat.* 163., *Boh.* přijmanj; *Carn.* obhajilu; *Vind.* obhajanje, komuniziranje, boshje mife vshivanje; *Croat.* pricheschenje; *Ross.* приобщение, сообще-ние, причастие, die Communton. Sakrament ciała bożego zwany jest komunią, t. j. wspólnością, z miejsca apostołskiego, gdzie mówi: Kielich błogosławieństwa, czyliż nie jest wspólne używanie krwi Chrystusa, i chleb wspólne ciała Pańskiego używanie? *Kucz. Kat.* 2, 402. Odprawiwszy komuniją, albo pożywanie przenajświętszej hostyi. *Sk. Żyw.* 1, 115. Pieśń przed komuniją, po Słowiańsku przyczasten. *Pim. Kam.* 113., *Ross.* причастенъ. (**KOMUNIK** ob. Komonik). **KOMUNIKACJA**, yi, ż., udzielenie, die Mittheilung. Komunikacja w prawie, gdy sąd nakazuje, aby na pierwszym wstępie wszelkie dokumenta stronie przeciwniej były komunikowane. *Kras. Zb.* 1, 211. — §. *Phys. et moral.* Związek, der Zusammenhang, die Verbindung, Communication. Klasztor ten miał z miastem komunikacją przez podziemne przechody. *Tr.* Skrytą ma z nieprzyjacielem komunikacją. *ib.* (cf. kunszafły). **KOMUNIKANT**, a, m., przystępujący do komunii czyli do świętości ciała i krwi pańskiej, der Communicant; *Ross.* причастникъ. W kościele Rzymskim w usta dają komunikantom sakrament, a nie łyżką. *Sak. Persp.* 21. Nauczać przyczastników albo komunikantów, jak mają do sakramentu przystępować. *ib.* 22., *ib.* 16., *Pim. Kam.* 59. — §. Komunikant, hostya, jaką komunikujący z rąk kapłana pożywa; jak gdyby rzecz komunikująca się. *Wol.* die Hostie. **KOMUNIKANTKA**, i, ż., die Communicantinn; *Ross.* причастница. **KOMUNIKOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok*, §. a) udzielać, mittheilen. Królewic nie tak sekretne go nie miał, czegoby ze mną nie komunikował. *J. Ossol. Dyar.* 18. mnie komunikował. — §. b) *neur.*, Przystępować do komunii czyli świętości ciała i krwi Pańskiej, *Carn.* obhajam; *Vind.* obhajatiše, komunizirati, k' boshjei

mił jiti; *Croat.* pričeschatizse; *Ross.* причаститься, причащаться, приобщаться, communiciren, daß h. Abendmal genießen. Nie mógł już służyć mszy ś. jako kapłan; przecie na każdy dzień przy mszy ś. komunikował. *Birk. Sk. E. 2.* — §. *activ. transl.* (*Vind.* obhajati, spishati, kommunizirati; *Ross.* причастить, причащать, приобщить, приобщать; komunikować kogo, dawać mu komuniją, einem die Communien reichen. Nie każe ich ciałem bożym komunikować, ale niejakaś wodą święconą. *Sak. Persp.* 25. Pop prostego chleba wsypywa w kielich, i tym ludzi, miasto sakramentu komunikuje. *ib.* 16. KOMUNISTA, *y, m., plur.* Komunisci, *Bartholomitae*, Bartoszkowie, kapłani świeccy, żyjący w zgromadzeniu, autorem ich Bartłomiej Holzhausen. *Kras. Zb. 1, 147., ob.* Bartoszek, Communisten, Bartholomiten, Fiałkowie.

KOMYSZ, *u, m.* [z *tur.* kamysz = trzcina *Men.* 79 — 2]; chrost, gestwina, *Dittig*, Gebüsch. Zwierz w swoje zabiegł komysze. *Karp. 1, 146.* Zwierz wylekły zabiega w komysz. *Kniaź. Poez. 3, 124.* Tak cienki drobny komysz, jako i kwitnące Ziola grubego była w pień ścina na łacie. *Pot. Poc. 132.* — §. W komysz, w komesz, *Fig.* na ustę, na bok, cf. w chróst, an die Sette. Kiedy jest rozum pierwszym gospodarzem zdrowy W komesz idą chciwości i dzikie narowy. *Pot. Arg. 786.* Jak ja zaśpiewam, w komysz i Herinogenowi. *Zab. 10, 349.* *Łyczk.* pod ławe, er muß sich verfrieden, verfristen.

KOMŻA, *z, ż.* KOMESZKA, KOMŻYCZKA, *i, ż., zdrbn.*, *Boh.* komže, komžička; półkoszula biała wierzchnia, która księża przy nabożeństwie wdziewają, cf. alba, daß Chorhemde; *Vind.* korski kikel, korska fraiza, korrekel; *Ross.* стихарь, стихариі, фелонъ; (*Croat.* kamsa; *Dal.* kamecza *superpelliceum*, *epitogium*). Poder, u kapłanów starego zakonu z płótna białego sprawiona; podobno na kształt tego dziś komża to jakoś przezywają. *Rej. Apoc. 13.* Księża wyszli przeciw niemu w komżach i z krzyżami. *Sk. Dz. 858.* Achor w białej komży siedział. *Bardz. Luk. 181.* Księża w różnym ubiorze i w dziwnym birecie W koszkach, w komżach, w płaszczkach. *Rej. Wiz. 161.* Postrzegłem x. plebana przybranego w komżę i stół. *Xiadz. 33.* Komże luiane. *Baz. Hst. 62.* Komża i kapiea nie prawdy podeprzeć nie może. *Rej. Post. B b b 4.* Chłopiátko obleczone w komżyczkę luiana. *Leop. 1 Reg. 2, 18.* (effod). Rzekł onemu, który nad szatami był, przynies komżę każdemu; i przyniesiono po komżę. *Budu. 2 Reg. 10, 22.* Jaromir, książę Czeski, zrzuciwszy komżę z siebie, zbieżał do Bolesława. *Biel. Kr. 53.* (porzuciwszy kapłaństwo). "KOMŻOSTROJNY, *a, e,* w komżę strojny, in ein Chorhemde gefleidet. Sławna begini kupą komżostrojną. *Zebr. Ow. 23. linigera turba.*

KOŃ, *ia, m.* (*Boh.* kůň; *Slov.* kůň, kůň; *Sorab.* 2. koň; *Sorab.* 1. koň, kohn; *Carn.* kohn; *Vind.* koin, konj, kluse, klife, klufina, klufa, (cf. kłus, kłusak); *Croat.* kōny, parip, (ob. Parepa); *Dal.* kony; *Hung.* ló, lo; *Bosn.* kogn, parip; *Slav.* konj; *Rug.* kogn (gljusa-vaz *equus cespitator*, kgljusina *ignavus*, *bedev generosus*, ob. *Bedew*); *Ecccl.* конь; *Ross.* конь, лошадь ob. Łoszak,

(*Ross.* конь = rzeń, granica, kopiec, cf. zgon, zagon; cf. gonieć; cf. *Graec.* κορέω *festino*); §. a) daß Pferd, ze wszystkich zwierząt przy wielkim wzroście ma doskonałość kształtu największą. *Zool. 377.* Izali możesz dać koniowi moc? izali rzaniem ozdobisz szyję jego? Chrapanie nozdry jego (cf. sapanie) jest straszne. Kopie dół, a weseli się w mocy swój, i bieży przeciwko zbrojnym. Śmieje się z postrachu, ani nazad ustępuje przed ostrzem miecza. Choć na nim chrześci sajdak i błyszczy się oszczep, z grzmotem i gniewem kopie ziemię, a nie stoi spokojnie na głos trąby. Między trąbami porzyża, a z daleka czuje bitwę, krzyk książąt i wołanie. *Bibl. Gd. Job. 39, 24.* Koń ma być czuły, nóg pewnych, i żeby wolnej. *Rys. Ad. 32.* Koń rzeźwy, pyszny, niespokojny, Zwierzę naturalnywe i lubiące wojny. *Karp. 3, 18.* Te konie siwe nie oszpeciłyby pańskiej karety; głowa jak u panny, pierś jak u wdowy, nóżka jak u dziecięcia. *Teat. 15. c, 75.* Koń cały, ogier (drygant); pokładany, wałach; samica klacz, świerzopa; młode od urodzenia zowie się źrzebię, źrzebiec, świerzopka. *Kluk. Zw. 1, 156.* Koń gospodarski czyli roboczy; koń stadny; koń kareciany, woźnik; ciągowy, wierzchowy koń; koń ciężarowy, juczny albo jukowy. (*Vind.* tovorni, tovorski konj, klufa, klufe, bashni konj, noshnu klufe). Koń pocztarski, podwodny. *Cn. Th.*; (cf. biegun). Rozsadzone konie, n. p. Biedz tam muszę w konie rozsadzone. *Teat. 43. c, 17.* mit untergelegten Pferden. Koń *oppos.* klacz = samiec. *Hipp. 15.* daß Pferd, im Gegensatz der Stutte. Koń *oppos.* wałach = ogier, drygant, der Hengst. Koń Arabski, Turecki, Angielski, Duński; Fryz. *Dyke. Med. 3, 260.* (cf. sekiel). Ukraiński, Podolski. *Ład. H. N. 75.* Konie Polskie, mówi *Kromer*, dla swojej szybkości, mocy, pracowitości i gładkiego stapania, w dalszych nawet krajach są szacowane. *Skrzet. Pr. Pol. 2, 204.* Koń dzielny, rumak, dzianet, bedew. Koń Zmudzki, Zmudzinek, hester, mierzyn, koś = cały konik, *Ross.* фурсикъ. Nikezemny koń = szkapa, szkapsko, marcha, hetka, parepa, (cf. heciepecie). Konie przerosłe, dryblasy, drabiny, bucefały. — Co do maści lub sierści: koń bułany, kary, mrozowaty, murzynek, kasztanowaty czyli kasztan, tarantowaty, jabłkowity, biały lub siwy, siwosz, gniady, wroni. — Co do chodu: jednochodnik, jednochodniczek, szłapak, kłusak; koń potkliwy, niepewny na nogi; koń na poślednie upadający, włogawy. — Koń komosiłwy, rozhukany, rozbestwiony, wuzdany; koń wziął na kiel *qu. v.* — Dziki koń *Ross.* тапнавъ. — Na koniu jechać, jeździć, reiten, *Slav.* na konju ichi (cf. isć, cf. *Gall.* aller à cheval). Konia cudzię zgrzeblem cesać; kulbaczyć, rozkulbaczyć; osiodłać, odsiodłać; zaprzęgać, odprzęgać; pławieć; ouzdać, zambieżać; krócić; podkować. — *In accusativo* często zamiast konia = koń; osobliwie u dawnych: n. p. Posłali mu koń dobry, siodło pozłoczone. *Biel. Św. 125.* (konia dobrego). *P. Kchan. Orł. 1, 77.* Koń miał pod sobą, podobny do sniegu. *P. Kchan. Jer. 245.* (konia, podobnego). Koń miał tak rączy. *ib.* 464. Gdyby się tylko dowiedzieć mogli, gdzie dziś koń swój (konia swego) rozsiodłać ma. *Gorn. Dz. 87.* (gdzie nocować będzie).

Dotąd mówimy: wsiadać na koń (konia), zu Pferde steigen, sich aufsetzen. Wsiadł na koń i ostrogą zboldszy w przepaść wskoczył. *Warg. Wal.* 175. Wsiadłszy na koń, jedzie na polowanie. *Star. Dw.* 55. Hetman dopiero na koń, biega między roty. *Leszcz. Class.* 75. (scil. wsiada). Za Zamojskiego hetmana do Infantów po złotych 15 na koń dawano. *Star. Ryc.* 20. auf ein jedes Ross murden 15 Gulden gezahlt. Konie wyprawne, koń w koń okazałe. Niosą na sobie chłop w chłop jeździec śmiałe. *Groch. W.* 446. ein Ross so schön, wie das andere; alle gleich schön. Komenderując: Na konie! lub na konia! (scil. wsiadajcie, aufgesetzt!). Z koni! lub z konia! (scil. zsiadajcie, abgestiegen!). *Kaw. Nar.* 599. — Dwa konia. *Kosz. Lor.* 66 b. (dualis). Na koniu = konno, wierzchem jadąc, zu Pferde (sitend, reitend). Szukać na koniu żołnierskiego chleba. *Lib. Hor.* 93. Proverb. Na tym koniu wszyscy dziś siedzicie, z którego ja wczoraj spadł. *Czach. Tr. G.* 2. (wczoraj mnie, dziś wam; kajeie się z mego przykładu). Kto bywa na koniu, bywa i pod koniem. *Rys. Ad.* 24., *Rej. Zw.* 144. (cf. bywa pod wozem). Koniec wojny niepewny, nie wiedzieć, kto na koniu albo pod koniem zostanie, kto wygra albo utraci, *communis belli Mars. Macz.* Kiedy kto mniema, by był na koniu, to nań kluczkę jaką najdą. *Gorn. Dw.* 310. Na koniu jedzie, a konia szuka: o człowieku zapominającym się. *Kpcz. Gr.* 3, p. 91., *Slov.* koña hledá, a na nim sedí. Konia rączego chlustać nie trzeba: Koniowi bystremu munsztuka, nie ostrog trzeba. *Cn. Ad.* 357. Nie zawadzi pod czas konia rączego zaboś. *Glicz. Wych.* A. 4. Konia duższego, częściej zacinają. *Cn. Ad.* 357. Konie rządzymy wodzami, ludzie mądrymi mowawi. *ib.* Zbytek, pompa, rozpusta, wyuzdały konie. *Falib. Dis. X.* 2. Tak właśnie był jak koń młody bez wędzidła. *ib. J.* 2. Pańskie oko konia tuczy. *Ossol. Str.* 3., *Rag.* gospaarevo okko kogná páse; (cf. najlepszy gnój na rolę, pańskich stop ślady). Koń młody w pieniądże idzie, stary z pieniędzy wychodzi. *Cn. Ad.* 357. Stary koń do gnoju, Choć przedtym służył w boju. *Cn. Ad.* 1088. Kto nie ma konia, niech piechotą chodź. *Rys. Ad.* 25. — (Slov. Wóz táhně koně, *ordo inversus*). Koń nie muła, ale konia płodzi. *Fred. Ad.* 52. Jakby go na koń Turecki wsadził, tak wesoł. *Cn. Ad.* 287. Wyznała, że mnie kocha, o! gdyby mnie kto na sto koni wsadził! *Teat.* 22. b, 28. Koniowi nogę kują, a żaba też swojej nadstawia. *Rys. Ad.* 26, *optat ephippia bos piger. Cn. Ad.* 231. na człowieka nikczemnego, a dopominającego się zaszczytów, albo na puszającego się na wzór panów. *Kopcz. Gr.* 3, p. 92. I koń mówią nad siłę nie skoczy. *Chrośc. Fars.* 359. Koń cztery nogi ma, a przeciw szwankuje (abo potknie się). *Gemm.* 135., (Slov. nekdi i kón dobrí na štíroch nohách sa potknú, i ukonani kón, pred očasom idú; *Croat.* y konyusze prigodi na chetireh nogach popiknuti: i najmędrzy bładzi). Wziąłeś konia, weźmij i bicz. *Cn. Ad.* 1229. Kto kupił konia, bierze go i z uzdeczką. *Tr.* Będzie się o to targował, by o konia. *Glicz. Wych. M.* 3. (by o dom). (*Prov. Croat.* Konya za svęglyu dati, *plumbum auro commutare*; cf. siekierkę za

kijek). Z cudzego konia i wśród błota zsiadaj. *Cn. Ad.* 1314. — (Slov. S koña na osla presednut; poprawił sobie z pieca na łeb). Darowanemu koniowi nie patrz w zęby. *Cn. Ad.* 147., *Zygr. Gon.* 274., *Slov.* darowanemu koniowi nē treba do zub hledět; *Ross.* даровому коню въ зубы не смотреть. Konie go zjadły: psi go zjedli. *ib.* 357. Te go konie zjedzą, bo siano drogie. *Teat.* 10, 92. Na! koniowi owsa, kiedy idzie do psa. *Rys. Ad.* 48. Łyżka po obiedzie; kadzidło po śmierci. — (Slov. Koně za owsom bežá, a osli ho dostávagu; *imperiū eruditū fortunās praeripiunt*). Koń naniosł. *Rys. Ad.* 28. (nagnoił). By koń o swęj sile wiedział, Zadenby na nim nie siedział. *Rys. Ad.* 4. Zdrów jak koń. *Teat.* 30. c, 40. jak byk, jak ryba. — §. b) Koń drewniany; osieł żołnierski. *Tr.*, das hölzerne Pferd, morauf die Soldaten zur Strafe reiten müssen. — §. c) Koń na niebie. *J. Kchan. Dz.* 8. ein Gestirn. — §. d) Koń w szachach, rycerz. *J. Kchan. Dz.* 98. der Springer im Schachspiele. — §. e) Koń morski, *trichecus rosmarus*, zwierz wielki, dochodzi niekiedy szesnastu stóp długości, a ośm obwołu. Wydaje głos świniemu podobny, mieszka w morzu północnym. *Zool. Nar.* 295. das Seeferd, Wallroß, Meerpferd. — §. f) Koń rzeczny, *hippopotamus*, das Nilpferd, Flusspferd, podobny do słonía, w rzekach Afrykańskich. *Zool. Nar.* 358.

Pochodz. *koni*, *koniarz*, *konik*, *koniczek*; *koński*, *konny*, *koniuszy*; *konieczyna*; *koniczewie*, *konikowie*, *konował*, *podkoniuszy*, *parokonny*, *dwukonny*, *czterokonny*, *konienka*, *konioptoch*, *konuch*; (*Boh.* koniti se equos tractare; *Slov.* konstwo chowanie koni).

KONAC; ał, a, cz. *niedok.*, skonać *dok.*, (*Boh.* konat *agere*, *facere*, skonati, skonávám *finire*, *mori*; *Slov.* konám *fungor*; cf. *Hebr.* כָּנָה *perfectit*, חָנָה *terminus*, כָּנָה *kanah acquiescit*); §. 1) dokonywać co, do końca doprowadzać, enden, beendigen, zu Ende führen, vollbringen, vollführen. Zem się już na to udał; tedy muszę to konać, com wziął przedsię. *Biel. Kr.* 419. Ty boży człowiecze, konaj dobre szernierstwo wiary, a otrzymasz żywot wieczny. *Gil. Post.* 38. Zegna się z ojcem, i biegnie konać urzędu powinność. *Stas. Num.* 1, 109. — §. Konać kogo: zupełnie go znieść, zniszczyć, zgładzić, einem den Garaus machen, ihn vollends aufreiben; *Ross.* конать, доканать. Wolał Wacław Władysława konać, niżeli nad Rusią mścić się. *Krom.* 310. Skaży Oktaw, że go Antoni krzywdzi, tłum, kona. *Chrośc. Fars.* 97. Uradzońo, aby zdrajca wojną był konany. *Falliss. Fl.* 116. Lepiej na cudzym, niż swoim grzbiecie drapieźnego konać niedźwiedzia. *Psalmod.* 87. Sieciecha synowie Władysława, choć nad wolą ojcowską, konać deklarują się. *Krom.* 121. — §. 2) *verb. neutr.*, Życia dokonywać, umierać; (*Slav.* zaslupiti za smért, zanimiti; *Carn.* rinam is smertjo); cf. *Lat.* agonizo, mit dem Tode ringen, in leichten Zügen liegen, das Leben beschließen. Którzy letko konają, nie inaczej schodzą, jak gdyby usnął. *Budn. Apoph.* 75. Jeden na drugim obadwa konają, Oba krew i duch ostatni mieszają. *P. Kchan. Jer.* 231. Doszła go wiadomość, że książe, już konać abo skonać miał. *Krom.* 301. (ani-

nam agere, sive adeo jam mortuum esse). Konanie *praecedit et diutius durat*, daß Ringen mit dem Tode, der Todeskampf; skonanie, *est ipse finis ultimus vitae*. *Cn. Th.* 1006. daß Vertheidigen; (*ob.* Skon, zgon; *Carn.* dushepust). Wole raz umrzeć, niżli co moment konać. *Teat.* 6. b, 72. Mam więcej śmiałości umrzeć, jak w ustawicznej konacie wzgardzić. *Teat.* 49. b, 81. Jeżeli kłamię, bodajem się udawił, bodajem konał. *Teat.* 30, 33. (*Eccl.* предсказываюся, *Graec.* προτελευτάω, *prius mortem obo*). "KONAŁOŚĆ. *Chodk. Kost.* 86 et 42., *ob.* Doskonałość.

Pochodz. pod słowem *koniec*.

KONAR, u, m., gruba gałąź drzewa, *Slov.* konar *ramus*; *Sorab.* 1. knorr; (*cf.* *Ger.* Knorren *Abt.* g.); *Vind.* glieshnjak, kotnik, sversh, sverg; *Ross.* шишка, ein dicker Ast. Wilgoć w drzewie przez zawiązki Ze pnia w konary, z konarów przesącza w gałązki. *Kras. Sat.* 91. W konary gałęzie urosło. *Kras. W.* 51. Upadł dąb stary, Połamał małe drzewka swojemi konary. *Kras. Baj.* 70. Patrz na ten konar zielony, Tam samica wdzięcznie jeczy. *Zab.* 14, 231. Szost. Łanie mają rogi trochę mniejsze od jelenich, i w konarach płaskie. *Chmiel.* 1, 578. **KONARZYSTY**, a, e, — o *adverb.*, pełen konarów, *knorrig*; *Ross.* шишковатый.

KONCEM *ob.* Koniec.

"**KONCENT**, u, m., z *Łac.*, harmonia, zgodność tonów, der *Einflang*, die Harmonie. Kto nieba do zgodnych koncentów nastroi? *Chrośc. Job.* 152. Łącząc górne tony z niskimi, rozmaite wydaje koncenty. *Zab.* 2, 25. W płacz mi się zmienił lutni dźwięk radośny, A głos organów w koncent dość żalony. *Chrośc. Job.* 113.

KONCEPT, u, m., **KONCEPCIK**, a, m. *demin.*, §. a) wymysł, myśl przypadająca, der *Einfall*, ein zufälliger Gedanke, ein Schwanke. Kiedy myśla robię, wpadł mi ten koncept nienajgorszy w głowę. *Past. Fid.* 103. W głowę się skrobie, konceptów dobywa. *Jabl. Ez. C* 3. Koncept taki w głowę mu przyszedł. *ib.* 88. Otoż burza nowa, Jam tylko dla konceptu powiedział dwa słowa. *Zabl. Zabb.* 14. Gdy z młodu bawiłem się rzemiosłem autora, Pomnę, że noc najlepsza do konceptów pora. *Zabl. Z. S.* 24. Dawniej nie było tych subtelných i wykrętných konceptów. *Haur. Sk.* 35. Kazanie miewał, konceptów subtelnością i w historyach biegłością wielce ozdobne. *Sk. Żyw.* 1, 393. Darmo to ludzie, koncepty (koncepta) wywierać, Bóg nie da w swoich ordynansach szperać. *Kchow.* 260. Zle się myśli o głodzie i snują i marzą, Koncepta się nie roją, słowa nie kojarzą. *Kras. W.* 25. Po winie gładko koncept idzie. *Pot. Arg.* 99. Zdrowia wymyślać, koncepcikami pluskać. *Teat.* 10, 44. Wola narażać damę, jak się nie popisać z koncepcikiem. *ib.* 27. c, 31. — §. b) Ułożony ciąg myśli, zamiar, planta, der *Plan*, Entwurf, daß *Concept*; *Ross.* умоначертание. Pomieszano mu koncepty. *Cn. Ad.* 893. (*cf.* zbito go z jednochody; pomieszano mu szyki). Pysznemu skoro odejmiesz bogactwa, wnet nieborak zmieni koncepty i nos zwiesi. *Weresz. Reg.* 84. — §. c) Snowanie myśli, zdolność miewania konceptów, fantazyja, die Fähigkeit Einfälle zu haben, die Denkkraft, Einbildungskraft,

Phantasie, *Wię.* Konceptem ruszyć. *Zab.* 12, 84. seinen Strikasten anstrengen. Ruszali konceptem, jak martwe ciele ogonem. *Mon.* 71, 321. Do tych fraszek konceptu ci nie stało. *Teat.* 36. b, 26. **KONCEPCISTA**, y, m., sadzący się na koncepta, ein *Wißling*. Takich konceptystów i trefnisiów dawniejsi panowie za pieniądze na dworach swoich chowali. *Teat.* 19. c, 60., *ob.* błazen nadworny. **KONCEPTOWAĆ** *intras. kont.*, konceptem nadrabiać, konceptem ruszać, na koncepta się sadzić, plany sztuczne układać, Schwänke fuchen, auf listige, wißige Einfälle sinnen; *Ross.* вздумать, ухитриться; *Eccl.* ухитрять, ухитряю, ухищряю. Pan plenipotent z panem Wydrwigroszem konceptują. *Teat.* 19. b, 44., *ob.* Konceptować, wykoncepować.

KONCERT, u, m., **KONCERCIK**, a, m., *demin.*, gatunek większej muzyki, daß *Concert*. Chciałbym dziś w wieczór u siebie dać koncercik. *Teat.* 36, 9. Daje dziś baliczek czyli koncercik z tańcem. *ib.* 3. d, 7.

KONCERZ, **KONCYRZ**, a, m., (*Boh.* konciř *rudis*, *clava*, daß *Rappier*). *Contus ferreus*; *telum totum ferreum*. *Cn. Th.*, *Ross.* кончарь gatunek dawnych mieczów; z *Tureck.* albo z *Greckołac.* *contus*. Koncerz albo kopia długa, dzida, którą wręcz z bliska na wojnie bito się. *Chmiel.* 1, 459. Koncerz albo dzida, to jest włócznia *Turecka.* *Birk. Podz.* 13. ein Türkscher Wurfspeiß. — §. b) Gatunek szabli, miecz prosty i szeroki, do kulbaki przywiązany, na wsładanej stronie pod lewym udem leżący usarskiego towarzysza. *Czart. Mscr.*, eine Art Säbel. Kaddere, pewna broń u *Turków* przywiązana podle siodła, jest to właśnie koncerz po naszemu; głównia szeroka a prosta. *Kłok. Turk.* 219. Szlacheic powinien mieć ryszunek wszystkich, kopia, zbroję, rodełę, szablę, koncerz albo pałasz. *Petr. Pol.* 434. Chybią się kopiami, zaczym nasz jedną ręką koncerz wyrwie, a drugą *Turka* za barki pochwyci, tak że go w czoło prosto koncerzem ugodzi. *Biel. Kr.* 589. Jesliby wam z *Niemiec* i *Węgień* nie nie wożono, gdziebyście wzięli koncyrze, szable, zbroje, rusznice etc.? *Gorn. Wł. Ś.* 2. Koncerzem go przebił. *Pap. Ryc.* 145.

KONCHA, y, ż, §. a) muszla, małż, eine *Muschel*; (*Hag.* kameniza; *Bosn.* kamenica, *cf.* kamienica). Dusza ludzka w ciele swoim zamyka się, gdyby to w konsze. *Bals. Świet.* 2, 67. Koncha osobliwsza na tabakierkę. *Teat.* 8. d, 149. Konchy grzebieniaste, uszaste, ślimacze; konchy morskie; konchy ziemne. *Ład. H. N.* 76. — §. b) *Geom.* Koncha, konchoida - linia ślimacza. *Tr.*, die *Muschellinie*.

KONCOWY, a, e, od końca, konieczny, daß *Ende betreffend*; *Eccl.* конечный, кончителин, окончательный, до конца принадлежащий.

KONCYLIUM *ob.* Zbór, sobór, obrada, schadzka.

KONCYPOWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, wykoncepować *dok.*, wymyślać, w myśli układać, *cf.* koncept, entwerfen, aufdenken. Koncupujemy teraz nową *facyendę.* *Zabl. Amf.* 5.

KONCZĄSCIEĆ, iał, ieje, *neutr. niedok.*, kończącym się stawać, spißig werden. U brzemiennej, gdy się jeden tylko płód w macicy znajduje, pępek więcej się wynosi, kończąscieje. *Krup.* 2, 218. **KONCZASTO**, **KONCZYSTO**, **KONCZATO**, *adverb.*, w koniec wychodząc, śpiczasto, juge-

spigt. Smok kończatokrzywemi zębami straszny. *Otw. Ow.* 260. Kończatokręty, *intortus muricalim. Cn. Th.*, spigtig zu gewunden. Kończatookrągły, *turbinatus. ib.*, kegelförmig. KONCZASTOKRĄG, egu, *m.*, *conus truncatus. Rog. Bud.* 20. KONCZASTOŚĆ, KONCZATOŚĆ, KONCZYSTOŚĆ, ści, *ż.*, ostrość kończata, die Spige, die Spigtigkeit. Kończatość nosa. *Teat. 29. b.* 127. Kończystość, *cuspis. Sniad. Alg.* 2, 11., *Torz.* 220. Nie ten miecz dobry, którego pochwę drogie kraszą kamienie; lecz ów, który i ostrzem płata, i kończatością tarczy przeszywa. *Pilch. Sen. list.* 2, 246. KONCZASTY, KONCZATY, KONCZYSTY, a, e, w koniec wychodzący, spiczasty, spigtig, in eine Spige sich endigend; *Boh.* končity; *Slov.* končiti; *Sorab.* 1. konczžité, žpitžité; *Vind.* oister, bodezh, oboistren; *Croat.* zslukāv; *Dal.* zakucsast; *Ross.* остроконачный. Woły ugor i przeciągłe smugi W zagon krajały kończystemi pługi. *Chrośc. Job.* 9. (ostremi). Nóżka mała, słiczna, kończasta. *Teat.* 56. c, 32. Ostro kończata piramida. *Psalmod.* 93. Kąt prosty, kończaty i tępy. *Grzep. Geom. C* 3 b. (t. j. ostry). Kończata rzecz abo figura ku górze, jako brog, stog, kołpak. *Cn. Th.*, Kończata rzecz abo figura ku dołowi, jako cyga. *ib.* Kończata okrągłość, *turbinatio. ib.* KONCZYĆ, ył, y, cz. *niedok.*, skończyć, ukończyć *dok.*, skończywać *częstł. et kontyn.*, (*Boh.* končiti, skončiti, skoncowati; *Slov.* dokonávám; (*Sorab.* 1. zkonežuyu, skonzowacz *interficere, enecare*; kończne kończąc); *Vind.* konzhat, dokonzhat, konzhati, sklenit *fnire*, 2. wytepić, wyglądzić; *Carn.* konzham; *Bosn.* skoncjatti, svarsciti, dospiti, (cf. *Bosn.* skuciti, nakriviti *aduncare*); *Croat.* zkonchati, zkoncham : zabić); *Ross.* кончить, кончаю, окончить, окончать, оканчиваю; *Eccl.* сконьхати, сконьхавати, накончати, накончаваю, кончу; cf. w *Kierze* kian-ton, keentan, w *Tacyanie* gienton, w *Olfrydzie* enton, w *Izydorze* endon; *Anglos.* endian; *Holl.* enden; *Svec.* aenda; *Dan.* ende; *Germ.* enden); koniec czemu czynić, konać, dokonywać, endigen, beendigen. Jeszcze swoje toaletę kończy, ale wraz będzie gotową. *Teat.* 19. c, 14. Gdy pogroziło niebo niepogodą, przyszło mu kończyć drogę. *Tward. Wł.* 161. Jan ś. już żywot swój skończywał, gdy Chrystus ewanielią swą zaczynał. *Biał. Post.* 35. (już dogorywał, dokonywał życia). Na blizkim skończeniu wieku swego będąc, do syna tak mówił. *Falib. R.* 2. (konając). Na skończeniu świata Nie tylko przyjaciela, nienalazłbyś brata. *Pot. Poc.* 574. — Nieskończony, nieograniczony, bez końca, bez granic, unenblid, unbegrantz; *ob.* Skończony. — §. Skończyć, pokonać, zniszczyć, wyniszczyć, eitem das Ende machen, den Garauß machen, ihn vernichten. Z poranku do wieczora skończysz mię o Panie. *Groch. W.* 8. — §. *Neutr.* Skończyć, umrzeć, życie skończyć, endigen, sterben. Matka najwięcej zład się utrafiła, która od żalu, że tam nie skończyła, Męztwem w tym wszystkich mężów przewyższyła. *Odym. Św.* 2 G g. Ludwik II skończył r. 857. *Sk. Dz.* 857. Jak żył, tak skończył. *Cn. Ad.* 296. Kończyć się *recipr. et pass.*, sich endigen. Życie kończy się przez śmierć. *Teat.* 23. b, 91. Miłość w małżeństwie bardzo prędko się kończy. *Teat.* 52. d, 78. Nigdy się żaden występki tam nie kończył, kędy począ-

tek wziął, ani na tym ustawa, od którego wprzód wyszedł. *Warg. Wal.* 312. Sprawy jego pewnemi się kończyły granicami. *Jan. Oks.* M 3 b. (zawierały się w pewnych granicach). Kończy się co okrągło, spiczasto: wychodzi w okrągłość, w spiczatość. — §. Ty mnie chcesz, ja też ciebie chcę wzajemnie, i skończyło się. *Teat.* 29, 20. (i cała rzecz, i po wszystkim). KONCZYC, herb; siedm piór strusich w polu czerwonym, i siedm takichże na hełmie. *Tr.*, ein Wappen. Strusią forgą z siedmiu piór, herb Kończyć się puszy. *Pot. Poc.* 454. KONCZYK *ob.* Koniuszek. *KONCZYNA, y, *ż.*, *Boh.* končina; *Slov.* končiny; *Carn.* konzhize; *Ross.* кончина; koniec jakieś krajiny, granica, którą się kończy, das Ende eines Landes, seine Gränze. Głos ten brzmi aż na wszystkie kończyny świata. *Rej. Apoc.* 6. Chwała twoja na kończyny ziemi. *Leop. Ps.* 47, 11., *Rej. Post. G g g* 3., *Ryb. Ps.* 192. Wysłuchaj nas nadziejo wszystkich kończyn ziemi, i na morzu daleko. *Leop. Ps.* 64, 6. Bóg patrzy na kończyny ziemi, a wszystko, co jest pod niebem, widzi. *Radz. Job.* 28. 24. Królowie przyszli od kończyn ziemi. *Pot. Zac.* 181. *KONCZYSTOWICIE *adverb.*, *cuspidatim. Macz. ob.* Kończasto, spigtig, jugelspigt. KONCZYSTY *ob.* Kończasty. *KONCZYTO *adv.*, kończasto, spigtig. Kół kończyto zaciosany do wtykania w ziemię. *Stroj. Staw. B.* 3.

*KONDAK, a, u, *m.*, *Eccl.* кондакъ, z *Greck.*, [κοντάκιον, krótki hymn, zwany tak od słowa κοντός krótki lub mały, dlatego bo w krótkości obejmuje pochwały uroczystości pewnej lub którego ze świętych. *Du. Cange* 706. — 2] krótka pieśń na pochwałę tego świętego, którego dzień obchodzą, ein furzēs Lied auf einen Heiligen. Nietylko trojary. kondaki, ale i inne bywają hymny. *Pim. Kam.* 112., *ib.* 223., *ib.* 115. KONDEK, dka, *m.*, KONDUŚ, ia, *m.*, *vulg. plebej.*, odrobina czego, kąsek, ein Bißchen, ein Stüdchen, ein Brödchen. Kondus chleba, sera etc. *Ryd.*

KONDEL ob. Kunder. KONDYS ob. Kundyś.

*KONDELOWATE sukno; pewny gatunek sukna. *Tr.*, eine gewisse Art Tuch, moze kudelowate, kosmate, zottig.

KONDEMNATA, y, *ż.*, termin prawny, to, co w innych prawach kontumacya, nieposłuszeństwo w stawieniu się sądowi; ta, gdy jest na kim otrzymana, czyni go nieposobnym do wszelkich funkcij, póki nie zaspokoi kary pieniężnej in constitutionem loci standi. *Kras. Zb.* 1, 465. W Litwie były niestanne wyroki, w Polsce kondemnatty; nieposłuszeństwo sądom każdy poczytał za winę; należało więc przestępstwo ukarać. *Czack. Pr.* 2, 81. Kondemnata jest wyrok sądowy, nie prócz winy stronie powodowej na pozwanęj nie wskazujący. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 48. die Beurtheilung der nicht erschieneuen Parthey zu einer Geldbuße.

KONDESCENSYA, yi, *ż.*, zjazd sądu na grunt dóbr jakich, gdzie kontrowersya zaszła. *Kras. Zb.* 1, 466. die Hinverfügung der Gerichtspersonen auf den strittigen Grund. (cf. na pień wyjechać).

KONDESCENSORYALNY *ob.* Zjazdowy. KONDOLENCYA, yi, *ż.*, oświadczenie dzielenia cudzego żalu, das Bepleid, die Condolenz. Niech mi się godzi złożyć kondolencyą moję; z wielkim albowiem żalem dowiedziałem się o tym nieszczęściu. *Teat.* 12. c, 15. Trzebaby

pisac do niego list pocieszalny, zarywajacy na to, co zowiemy kondolencya. *Kras. List. 2, 72.* cf. pocieszalny list.

KONDUITA, y, ż., sprawowanie się, zachowanie się, die *Aufführung*, daś *Betragen*.

KONDUKT, u, m., pogrzebna pompa, der *Leichenzug*, daś *Bestatten zur Erde*; *Boh.* průwod; *Carn.* kanduht; *Slav.* prantja; *Ross.* вынось. Po kazaniu był kondukt, po kondukcie ciało do grobu schowano. *Orzech. Tarn. 116.* Zgromadzenie narodowe towarzyszyło żalobnemu konduktowi Miraba. *Gaz. Nar. 1, 130.* — §. Kondukt nad konającym mówić. *Baz. Hst. 20.* modlitwę śmiertelną, *Leichengebet*, *Sterbergebet*. **KONDUKTOR**, a, m., narzędzie elektryczne na ocalenie budowli od razów piorunowych. *Scheidt. Rapp.* Przewodnik. *Os. Fiz.; qu. v.,* der *Blitzableiter*; *Boh.* hromowod, odwadědo; *Ross.* отводъ.

KONDYCJA, yi, ż., §. 1. warunek w umowach, w kontraktach, jako to, gdy się pod kondycją wyrażoną, kto do czego obowiązuje. *Kras. Zb. 1, 466., Vind. vjetik,* pogodba, die *Bedingung*. Pożyczę ci, ale z tą kondycją, albo pod tą kondycją, że mi jutro oddasz. — §. 2. Stan, los, położenie, der *Stand*, *Zustand*, die *Lage*; *Ross.* срачтя. Kondycyi szlacheckiej, miejskiej, wiejskiej. *Kras. Zb. 1, 466.* Różność fortun czyni różnicę kondycyi. *Zabl. Roz. 64.* Kraj nasz obfity w produkta, które i najniższej kondycyi ludziom, są istotnie potrzebne. *Pam. 83, 389.* Dzieci u Turków są dwojakię, jedne wolnej, a drugie niewolnej kondycyi. *Kłok. Turk. 186.* Chrystus, kiedy umarłym był, w tejże kondycyi był, w której wszyscy insi umarli są. *Smalc. 104.* Kondycją ludzką Łazarz znowił. *Lach. Kaz. 1, 344.* Wielka była po śmierci Władysława cierpliwość Polaków, i niejaka mizerna kondycya, iż ich tak Litwa za nos wodziła. *Biel. 359., Krom. 573.* Nieboszczyk ociec skromnie żył, a was teraz trzech braci na tej kondycyi siedzi. *Star. Ref. 46.* na tej majetności, daś *Gut*, *Erbgut*, *Vermögen*. — §. 3. Funkcya pożytek przynosząca. *Kras. Zb. 1, 466.* die *Function*, *Condition*, der *Stand*. Tymar u Turków może swęj kondycyi synowi ustąpić. *Kłok. Turk. 216.* Któż jesteś? jak się zowiesz? jakiej kondycyi? *Teat. 41, 123.*

KONDYKT, u, m., zmowa dwóch lub więcej osób na uszczerbek trzeciego w postępku jakim prawnym. *Skrzet. Pr. Pol. 2, 423.* daś *Verständniß zweyer oder mehrerer zur Uebervorteilung des dritten in seinem Rechtshandel*. **KONDYKTOWE** dekreta, albo raczej zgodne, polubowe, umówione, które strony spór prowadzące po zaszłej między sobą ugodzie, przypuszczają w sądzie. *Skrzet. Pr. Pol. 2, 423., Kras. Zb. 466.* *Urtheilssprüche laut getroffener Uebereinkunft der streitenden Parteien, durch richterlichen Ausspruch bekräftigte Ausgleichung.* Dekreta zgodnie między stronami umówione, *alias* kondyktowe. *S. Grodz. 2, 154.* Dekreta kondyktowe *ad placitum* między stronami ferowane. *Vol. Leg. 7, 406.*

KONDYMENT, u, m., z *Lac.*, sos do pieczystoga lub potrawy, jako to, kondyment cebulny z mlekiem i mąką albo solą, białym pieprzem, oliwą, octem. *Wiel. Kuch. 403.* eine *Sauce*, *Bratenbrühe*.

KONDYS, **KONDYSI** ob. *Kundys*. **KONESSER**, z *Franc.*, ob. *Znawca*.

KONEW, **KONWIA** (*Tr.*), *Gen.* konwi, ż., *Konewka*, i, ż. *zdrobn. Boh.* konew, konwice, konwička, konýwka; *Slov.* konew, kanew, kanwice, kanewka, kańwka; *Hung.* kanna; *Sorab. 1.* kana, khana, khanka; *Sorab. 2.* kanna; *Vind.* kandla, kandva, blesha; *Croat., Dal.* kanta; *Bosn.* kondir; *Ross.* кандейка; (*Eccl.* коношь kocieł, miednica; cf. *Lat.* cantharus; *Graec.* κανυπις; *Germ.* Kanne; *vet. Gall.* channée; *Lat. med. cana, canada*); die *Kanne*. §. a) naczynie od ciekliżn, drewniane, lub też z jakiego kruszcza, eine *Wasserkanne*, *Trinkkanne*. Przy ogniu jeden będzie z konwią, a dziesiątek z worem, jeden gasi, dwaj kradną. *Pol. Arg. 430.* Z konwi szpetnej, kto pragnie, dobre wino pić może; konew' mu go nie obrzydzi. *Sk. Kaz. 216.* Pijanica wielki, w konew' czyście trąbi. *Cn. Ad. 841,* er kann wasser zeßen, (cf. *kufel*). Jak z konwi się deszcz leje jak z cebru, es regnet, als wenn es mit Eimern gösse. — §. Do robienia wódki różanej niektórzy miewają konew' ołowną albo cenową, którą zowią alembik. *Cresc. 498.* *Destillirfolben.* — §. b) *Konew'*, jako pewna naznaczona miara, ma 5 garcy. *Skrzet. Pr. Pol. 2, 196., Vol. Leg. 7, 331.* ein Maß flüssiger Dinge, von 5 Löpfen. — §. Rura wodna, eine *Wasserröhre*. *Tr.* *Konew'* jest rura, cewa, z światłem. *ib.* **KONEWKA**, **KONEWECZKA**, i, ż., *de-min.*, eine *kleine Kanne*, *Trinkkanne*. *Konewki* blaszane, potrzebne ogrodnikom do polewania. *Kluk. Rośl. 1, 81.* *blecherne Gießkannen.* U Prussów poganów ofiarnik konewkę postawi, wezmie ją zębami, a wypiwszy piwo, rzuca konewkę bez dotykania ręką przez głowę. *Stryjk. 147.* Puhary na kształt konewek z nakryciem srebrne, złote lub pozłacane. *Dwor. J. 4.* Pan pijał z koneweczki złocistej. *Dwor. J. 4.*

Pochodz. *konwisarz*.

KONFEDERACKI, a, ie, od *konfederacyi*, *Conföderation*s. *Marszałek konfederacki.* *Kras. Zb. 1, 467.* Na sejmach konfederackich większość głosów stanowi. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 253.* (*oppos.* wolny sejm). *Konfederackim!* szedł sposobem, podług przypowieści, jeśli nie chcesz dać dobrowolnie, to ci wydre. *Teat. 32. c, 43.* (cf. *de hejda*). **KONFEDERACIEĆ**, iał, ie, *neutr. niedok.* skonfederacieć *dok.*, w konfederacyą się obracać, sich *conföderiren*, in eine *Conföderation* verwandeln. Co żywo u nas skonfederacjało, tylko dlatego, by się dobrze miało. *Bies. D. 4.* **KONFEDERACYA**, yi, ż., w Polsce znaczy ściślejszy do czasu trwać mający związek, bądź między wszystkimi obywatelami, bądź tylko w części jakiej oneoż skojarzony, czyli na obronę własną, czyli na utrzymanie w kraju bezpieczeństwa, czyli na zachowanie praw narodowych, czyli w innych jakich krytycznych dla narodu okolicznościach. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 310., Kras. Zb. 1, 466., Biel. 194.* eine *Conföderation* in *Polen*. *Konfederacya* za legalną nie uznana spisek, rokosz. — §. *Ustawy sejmu konwokacyjnego* zowią się *generalną konfederacyą* stanów. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 270.* **KONFEDERAT**, a, m., *związkowy*, ein *Conföderirter*, n. p. *Barski konfederat*. **KONFEDERATKA**, i, ż., gatunek czapek, eine *Art Mützen*. *Konfederatka* z kity. *Teat. 28. b, 162.* **KONFEDEROWAC** się, ał uje, *recipr. niedok.*, skonfederować się *dok.*, w konfederacyą się wiazać, sich *conföderiren*, in eine *Conföderation* verbinden.

Państwa skonfederowane nie tylko łączą siły swoje na wojnie; lecz rady i rządy mają wspólne. *Wyrw. Geogr.* 123. (cf. sprzymierzone).

KONFEKT, u, m., §. 1. konfekta, przyprawy aptekarskie, mające stężałość nieco większą od stężałości miodu prasnego gotowanego. *Dykc. Med.* 3, 268. elektuarz. *Krup.* 5, 281. *Arzenyconfect*, *Apothekerconfect*. Bywa z jęczmienia konfekt albo elektuarz ku ochłodzeniu żołądka. *Cresc.* 163. — §. 2. Konfekt cukierniczy, konfitury, *Boh.* konfekt, pamlsek, pochautky; *Vind.* kraik jedi, sladkoba, sladkovina, sadjovina; *Croat.* konfekt, Confect, Confituren. W konfekcie nasiona, skórki, korzenie i listki pokrajane, gorącym cukrem się powlekają. *Kluk. Rosl.* 2, 275. Konfekt jabłkowy, gruszkowy, sliwkowy. *Śleszk. Ped.* 114. Konfekta różne, jako to wiśnie w cukrze smażone, cytryny etc. *Comp. Med.* 268. cf. wety.

KONFERENCYA ob. Znoszenie się, namowa; obrada.

KONFESSATY, sat, plur., sposób prawny dochodzenia uczynku kryminalnego z własnego winowajcy wyznania; dla czego nazywane są *libera confessata*. Dawniej odsyłało winowajcę nie wyznawającego *ad confessata torturata*. *Kras. Zb.* 1, 468. daš kriminalverhör, Kriminalexamen. — *Transl.* Wziął mię na takie konfessaty, że rad nierad musiałem wszystko powiedzieć. *Teat.* 29, 61. er hat mich so scharf examiniert. Trzeba go tu na konfessaty wziąć. *Teat.* 24, 97. *Czart.* (cf. pytki). **KONFESSYJA**, yi, ż., wyznanie religijne, wiara, eine Confession, ein Glaubensbekenntniß. Wiara dyssydentska nie sekta, nie herezyja, ale wiara, religią czyli konfessyją odąd nazwaną być ma. *Vol. Leg.* 7, 574. **KONFESSYONALE**, a, m., spowiedniczy stołek. *Sk. Żyw.* 1, 393., spowiednica. *Birk. Gl. K.* 9., *Boh.* zpovednice; *Slov.* spovedelnica; *Carn.* spovdniza; *Vind.* spovedniza, spovedni stol, spoveidnizza; *Slav.* ispovidalnica; *Croat.* zpovedalnica, der Beichtstuhl. Xiadz Pleban siadł do konfessyonału, słuhać spowiedzi. *Xiadz.* 35. **KONFESSYONISTA**, y, m., do konfessyi należący, cf. dyssydent, ein Confessionöverwandter. Już większa część tych konfessyjonistów dzisiejszych, nie wierzą, żeby co było w tym sakramencie, jedno prosty chleb a wino. *W. Post. W.* 233.

KONFETURY ob. Konfitury.

KONFIDENCYA, yi, ż., poufałość, bezpieczeństwo, bezpieczeństwo, die Vertraulichkeit. Zbyteczna konfidencya grzbiętowi szkodzi. *Zab.* 12, 270. *Dudz.* **KONFIDENT**, a, m., **KONFIDENCNIK**, a, m., *demin.*, poufalec, wierniś; der Vertraute. Poufały jego konfident, spytał się go . . . *Sk. Żyw.* 390., *Weg. Marm.* 1, 174. **KONFIDENTKA**, i, ż., poufała, wiernisia, die Vertraute. Bez konfidentki obejść się nie może. *Teat.* 30, b, 8.

KONFIRMACYA ob. Umocnienie, poprawienie, potwierdzenie, stwierdzenie.

KONFISKACYA, yi, ż., **KONFISKATA**, y, ż., egzekucya wyroku prawem naznaczonego, gdyby osoba w przewinienie wpadła, wszystkie lub część dobra utraci, i te albo stronie dowodzącej, lub też na skarb publiczny zabrane bywają. *Kras. Zb.* 1, 468., (ob. Fiskus). Konfiskowanie, zabranie, pogrąbienie, grabież. *Cn. Th.*, die Confiscation; *Vind.* savjetje blaga; *Ross.* отпись, отписка,

описание, описывание, опала. — §. Konfiskata, majątek skonfiskowany, confiscirtes Vermögen. **KONFISKOWAĆ**, ał, uje, *czyn. niedok.*, skonfiskować *dok.*, zabrać do skarbu albo na pana. *Cn. Th.*, *Vind.* savjeti blagu sa krala; *Ross.* отписать, отписывать, (cf. grabić, dzieckować, ciążyć, zabrać), confisciren. Skonfiskowany, *Boh.* propadený; *Ross.* отписный, описный, опальный. Skonfiskowane rzeczy, grabież, confiscirtes Gut.

KONFITURY, Gen., konfitur, plur., czyli konserwy, robią się z ziółek, z kwiatów świeżych z cukrem zmieszanych. *Krup.* 5, 61. Confituren; *Carn.* slastje; *Ross.* сладня (cf. słodyczy), заетки, овощи.

KONFLAGRATA, y, ż., §. a) wspomóżenie pogorzalców; Brandsteuer, Beitrag für die Abgebrannten, Brandkasse. Biedny choć nie miałem chaty, Wziąłem dukatów tysiąc z konflagraty. *Teat.* 43, c, 145. — §. b) Konflagraty, dobra pogorzale. *Tr.*, abgebrannte Güter.

KONFORTATYWA, y, ż., rzecz wzmacniająca, ein Confortativ. Bob dla pawia wielką jest konfortatywa. *Haur. Sk.* 131.

KONFRATER, tra, m., spółnik bractwa, zakonu, der Mitbruder einer Brüderschaft, eines Ordens etc. Xiadz pleban się przyznaje, iż pomiędzy swemi konfratrami nie ma zachowania w sposobie jego myślenia i życia. *Xiadz.* 195.

KONFRATERNIA, ii, ż., towarzystwo, bractwo, die Brüderschaft. Konfraternie kupieckie. *S. Grodz.* 2, 112. cf. giełda. **KONFRATERSTWO**, a, n., §. a) konfraternia, die Brüderschaft. — §. b) *coll.* Konfratrowie, Mitglieder einer Brüderschaft. **KONFRATERSKI**, a, ie, od konfratrów lub konfraternii; Bruder, Brüderschaft.

KONFRONTACYA, yi, ż., konfrontowanie, słuchanie strony lub świadka w przytomności drugiego, i wzajemnie; die Confrontation; *Ross.* сводль. **KONFRONTOWAĆ** cz. *kont.*, przytomne strony lub świadków razem słuhać i powieść ich znosić, confrontiren; *Vind.* konfrontirati, spruti postulatati; *Croat.* zochim (cf. zoczyć); *Ross.* сличить, сличать.

KONFUNDOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, skonfundować *dok.*, zawstydzac kogo czym; einen womit beschämen. Jeden młodzieniec słowami a to sprosnemi go konfundował. *Sk. Żyw.* 1, 284. Chrześcianańskie panny swoją go odwaga skonfundowały. *Sk. Żyw.* 2, 390. **KONFUZYJA**, yi, ż., §. a) zamieszanie, odmet; Verwirrung. W luku i konfuzyi jeden pcha drugiego i krzyczy, i boi się, chociaż nie ma czego. *Jabl. Tel.* 12. Co za nierząd, konfuzyja, pomieszanie. *W. Post. W.* 229. — §. b) Zawstydzenie, srom; Beschämung, Schande. W Japonii jednego niecnoty niewstydz, konfuzyją zakonowi chrześcijańskiemu sprawił. *Sk. Żyw.* 2, 390.

KONGREGACYA, yi, ż., powszechnie znaczy zgromadzenie. Kongregacye duchowne są też, co bractwa duchowne. *Kras. Zb.* 1, 468. eine Congregation, geistliche Gesellschaft.

***KONI**, ia, ie, koński, Pferde, n. p. Koni ogon. *Urząd.* 78. **KONIAKOWKA**, i, ż., *Ross.* коньяковка, ziele, *coronilla securidaca* *Linn.*, Beilkraut, große Fettsäfen, mniemają, iż gdy kowany koń na nią nastąpi, wnet ona podkowa odpadnie. *Sienn. Wykl.* — [§. 2. Mąż odważny, junak. A za ich obyczajami, a za ich sprawami mógłby je właśnie każdy zwać Koniakowkami. *Rej. Zw.* k. 74. odwr. — 1] §. 3. Rodzaj gruszek, które *Klu-*

niaekimi także zowią. *Wod.*, eine Art Birnen. KONIARZ ob. Konniarz. KONIĄTKO, a, n., młode końskie, źrzebiątko, ein junges Pferdchen. Młode koniátko. *Hipp.* 25., *Mącz.* KONICA ob. Konicca. KONICZEK, czka, m., *zdrobn. rzeczown.* konik, koń, ein fleines Pferdchen. Koniczek, źrzebię, *equulus.* *Mącz.* Koniczka nadobnie cudzimy, karmimy, wycieramy; ale też koniczek musi za to skakać, kiedy mu każą. *Rej. Zw.* 95., *ib.* 28. — 2 Koniczek, kobyłka, owad. 3 *Leop.* *Levit.* 11, 22. cf. 1 *Leop.* KONICZYNA, y, ż., KONICZEWIE, KONIKOWIE, ia, n., KONICZ, KUNICZ, y, ż., 1. KONIK, a, m., *Boh.* dětel, getel, getylek; *Sorab.* 1. džeczël; *Sorab.* 2. klej, buzkowina; *Carn.* dětela; *Vind.* detela, detelza, detelnik, nokata; *Croat.* detelina, detely; *Bosn.* djetelina, triprristač; *Slav.* đitelina, (cf. dziecielina); *Ross.* дялпна, дялловина, буркунъ, донникъ, дятелиникъ, гуньба, заячьи лапки, кропило, зiele, *trifolium*, der Klee, tak pożyteczna trawa, jak koziorożec, sieje się na łąkach sztucznych; Hiszpańska i Hollenderska są najprzędniejsze gatunki. *Kluk Rosł.* 3, 306. Koniczyna łąkowata, *pratense*, *Wiesenflee.* *Jundz.* 371., *Kluk Rosł.* 2, 228. Mała konicz polna, owieczki, koteczki, kocia stopa, zajęcza noga. *Dyke. Med.* 3, 272, der Hasenflee, (cf. nostryk, komonica, melilot). Śmierć siecze bez respektu z kuniczem wiszary. *Pot. Poc.* 521. KONICZOWY, KONICZYNNY, a, e, od koniczyny. Klee +; *Boh.* getelnj, getelnj, getelowy; geteliště pole koniczyne. KONIEC, ńca, m., (*Boh.* konec, závěrek, poslez, posledek, (cf. posledz); *Slav.* konec, končina, končowina, poslednost, (končca ad, penes); *Sorab.* 1. kónecz, konz; *Sorab.* 2. konz; *Vind.*, *Carn.* konz, konznost, dokonznost; *Croat.* konècz 1) *filum*, 2) *finis, terminus*; *Bosn.* konač *filum, finis*; okon, suarha, surriha, svriiha, dospitak *finis, exitus*, cf. wierzech; (*Slav.* kōnci - nici); *Rag.* kōnaz; *Hung.* kymenes; *Ross.* конецъ, послѣдокъ, скончание, край; *Hebr.* חֹן *terminus*, קֵץ *finis*, פֶּסַע *perfectil*); 1. w co rzecz jaka wychodzi, abo na czym ustaje, *oppos.* początek, *loci vel materiae, temporis vel actionis*, daś Ende. Każdy kij ma dwa 'końca' (*dualis* zamiast: końce) *Petr. Et.* 122. U kija dwa 'końca, nie wiesz którym bić; sam kij nie bije. *Cn. Ad.* 120. Uciekać na koniec świata. *Teat.* 36. b, 68., *ib.* 54, 40. Koniec spieczasty, die Spitze; *Sorab.* 1. žpiza, wotré koncžk; *Ross.* шпиль Koniec pióra. *Nag. Cyc. pr.* die Federspitze. W drugim roku wyrastają jeleniom rogi z dwoma końcami na kształt widel, Zinken; w czwartym każdy róg bywa o trzech końcach; w piątym oba rogi po 8 lub 10 końców mają *Lad. H.* N. 144. w szóstym jest końców 16. *ib.* — Koniec języka, die Spitze der Zunge. Na końcu języka droga *Boh. Kom.* 4, 253. (pytając trafisz; cf. język). Wzgardę zewsząd odnosim, szyderstwa cierpimy. Prawie wszystkim na końcu języka siedzimy. *J. Kchan. Ps.* 63. (na języki, na zęby nas wzięli). — Od cienkiego końca co zacząć (*ob.* Cienki). — §. *Temporis vel actionis*, Koniec, daś Ende, der Ausgang; *Ross.* исходъ. Miłe złego początku, lecz konieć żałośny. *Kras. Baj.* 116. Dobrego końca nie miewa swywola. *Wad. Dan.* 1. Nigdy nie ma grzech końca dobrego. *ib.* 97. Złości końca nie mają dobrego. *ib.* 180.

Nigdy tobie to ku dobremu końcowi przyjść nie może. *Rej. Post. H.* 5. Trudno aby to do końca dobrego przyszło, co ze złego początku wyszło. *Grod. Dis.* S. 4 b. Widząc, iż ta ustawa na gorszy się koniec obraca, uchylił jej. *Rej. Post. K.* 2. (na złe się używa). Koniec dobry ledajaką sprawę zaleca. *Cn. Ad.* 358. Koniec sprosny piękne rzeczy szpeci. *ib.* Koniec to pokaże. *ib.* Lepszy koniec, niż początek. *ib.* 452. Tym smutniejszy jest koniec, im miłsze początki. *Zab.* 14, 364. Koniec początku gorszy. *Otw. Ow.* 589. Daj boże, abysmy więcej na taki nie przyszli koniec. *Teat.* 22 b, 13. Jeszcze nie koniec. *Sk. Dz.* 54. (cf. jeszcze to nie amen; *Slav.* ešte ge daleko welki oltár; cf. daleko ztąd do owad). Podobno téj mowie jeszcze nie koniec. *Gorn. Dw.* 372. Jeszcze kłopotom onym nie koniec, a jeden po drugim większy nadchodzi. *Sk. Żyw.* 2, 196. Na niesprawiedliwej wojnie, trudno się spodziewać końca szczęśliwego. *Psalm.* 97. W każdej rzeczy patrz końca. *Rys. Ad.* 73. Czekać końca. *Cn. Ad.* 128. (cf. nie chwał przed śmiercią; cf. nie mów hop, aż przeskoczysz). Końca nie czynił niecnotliwej powieści. *Birk. Dom.* 91. Przywiedź do portu rzeczy opłakane, Niech koniec wezmą szkody nieoszacowane. *Groch. W.* 595. Na tym koniec. *Teat.* 2. b, 13. (na tym się skończyło, stanęło). Już koniec, już po wszystkim, już kłamka zapadła, *Vind.* je vun, es ist zu Ende, es ist aus. Szruba bez końca czyli ustawiczna, bez końca może być obracana. *Rog. Dos.* 2, 401. die Schraube ohne Ende. — Szary koniec, ostatki, braki, ein schlechter Rest, Lußfuß, Lußwurf, Braß, (cf. *Ross.* хазъ 1 koniec materji, 2 bezczelnik, zuchwalec). Zginął nam wybor i przywódzca stary, A został jako mówią koniec szary. *Jabl. Buk. N* 2 b., *Xiadz.* 215. Ku końcu, ku końcowi, gegen des Ende. Miał odpowiedzieć kanclerz, ale że mu aż ku końcu mówić przychodziło, wszystek ten czas wotowania, zamyśliwszy się cicho siedział. *Gorn. Dz.* 105. Na końcu, na koniec, zuleßt, enbliß; *Boh. et Slav.* naposledy. (cf. posledz); *Sorab.* 2. naszlětku, na poszlětku; *Carn.* sadnezh, cf. zad; *Vind.* na konzi, k konzu, k flenimo, k pollednimo; *Croat.* zadnyh; *Dal. et Rag.* nápokon; *Bosn.* na kon, poslie, nasvrissi, najposlie; *Ross.* на конецъ Na końcu ustajesz. *Cn. Ad.* 531. Kto na końcu siada, ten polówkę jada. *Rys. Ad.* 25. ostateczny, najpoźniej, zuleßt. Kuryer tak długo oczekiwany, przyjechał na koniec. *Gaz. Nar.* 1, 208. — § a) *Convivendo* Na koniec, na ostatek, w reszcie, am Ende, úbrigenš; *Sorab.* 1. néhdé yacž, tođ yacž. Koniec końcem - koniec końców - ostatecznie, finalnie, jedynym słowem; daś Ende vom Stebe, daś ležte Ende; mit einem Worte; furz zu sagen; (*Bosn.* na kon končca; *Croat.* na kōnecz koncza). Koniec końców, doł w ziemi. *Kniaź. Poez.* 3, 79. Zawsze tam zamieszanie, wrzawa, kłótnia, sprzeczki. A koniec końcem o coź? oto o wór sieczki. *Zabl. Zbb.* 11., *Teat.* 16. c, 92. Koniec końców, zem miał z możniejszemi sprawę. *Teat.* 43. b, 95. Koniec końcem We Pan Elizy nie dostaniesz. *Teat.* 33, 19. — Od końca do końca. *Cn. Ad.* 764. od przodku do ostatka, od koła do koła, od deszczki do deszczki,

von Anfang bis zu Ende. Już ja widzę, że z tobą nie trafię do końca. *Zabl. Zbb. 11.* nie dokończę z tobą, nie ułożę sporu z tobą, ich kann mit dir nicht fertig werden, kein Ende finden. Do końca, *exprimit etiam absolutam perfectionem status rei* : ze wszystkim, zupełnie, do szczętu, völlig, gänzlich, vollkommen; (*Boh.* dokonce; *Vind.* dokonzhu; cf. doskonałe). W tym nie do końca z katonem trzymać trzeba. *Petr. Ek. 19.* W winnicy twój nie do końca będziesz obrzynał gron, ale ich zostawisz nieco dla ubogich. *Rudz. Levit. 19, 10.* (do szczętu. *Bibl. Gd.*) Ćwiczenie w zawód biegania za Zygmunta Augusta u dworu nie do końca jeszcze zagasło. *Gorn. Dw. 32.* Bojąc się król Czeski o Krzyżaki, aby ich Łokietek do końca nie zniszczył, wtargnął mu do Polski. *Biel. 186.* Kazanie po Łacinie uczynił Maciejowski, którym tak wzruszył ludzi, iż i ci, którzy nie do końca rozumieli języka Łacińskiego, musieli płakać. *Gorn. Dz. 14.* Nie do końca się świat zepsował, są jeszcze i ludzie cnotliwi. *Falib. Dis. O 3.* Mowy takie miejsce mają tylko u ludzi lekkomyślnych i nie do końca pobożnych. *Śmalc. 97.* — §. b) Koniec *per excell.* koniec życia, zgon, śmierć, daß Lebensende, daß Ende. Koniec wziął taki, że się obiesił. *Sk. Dz. 170.*, *Groch. W. 593.*, (*Vind.* konz jemat, konz vseti, skonzhati se, poginiti, pokonzhat, skonzhati biti perire; konz, pokonzhanje, konz jemanje *pernicię*; *Sorab. 1.* koncźwarko, zakonczwanu zguba, zakonczuynne zgubny; *Ecccl.* прѣставленнѣ śmierć). Koniec Maksymiana. *Sk. Dz. 170.* Tego roku Oktawianus koniec śmiercią miał. *Sk. Dz. 10.* Gdy się na okrucieństwo udał, opuszczony jest, i zły koniec miał. *Sk. Dz. 877.* Nie badaj się, co groza wiedzieć, jaki czyli Mnie czy tobie bogowie koniec naznaczyli. *Hor. 1, 54.* *Min.* Zgubny koniec, ostateczna zguba, daß äußerste Verderben. Przez różne nieszcześliwe przypadki, na zgubny wyszli koniec. *Bals. Św. 2, 567.* — 2) Koniec, do którego dążą, mierzą, cel, zamiar, zamysł; der Endzweck, die Absicht, der Zweck; *Vind.* zil, konz, nakonz, nagled, navidenje, navidba, (nakonzhati : zamierzać sobie); *Ross.* предѣль. Mięczy inszemi i ten jest cyl i koniec śmierci Pańskiej, abyśmy byli wykupieni od nieprawości. *Salin. 4, 329.* Wszystkie sprawy ludzkie pewny cel i koniec mają. *Petr. Et. 4.* Człowiecze rzeczy te trzy konce, abo jeden z nich, jako na cel przed sobą mają, to jest, potrzebę, pożytek i pociechę. *Gorn. Wł. G 3 b.* Każdy, który co uczynić chce, ma pewny koniec przed sobą, do którego zmierza. *Gorn. Dz. 117.* — Końcem *ablativ.*, w zamiarze, dla, auß Absicht, wegen, um. Ja to cierpię tym końcem, aby niecierpliwością rzeczy nie pogarszać jeszcze. On to czyni końcem jednania sobie nieśmiertelnej chwały. **KONIECZNIĘ adverb.**, (*Boh. et Slov.* konečně *tandem*, *postremo*; *Ross.* заключительно). — §. *1) do końca, ze wszystkim, ze szczętem, zupełnie, zgoła, völlig, durchaus, ganz und gar. Polibiusz, koniecznie dobry historyk. *Kosz. Cye. 232.* Onemi podkopami odjął im koniecznie wodę. *Warg. Cez. 236 NB.* dziś więcej używany *negative* niekoniecznie, nie ze wszystkim. — §. † Nieuchybnie, owszeki, *Boh.* naprosto;

Vind. bres odgovora, sploh, pezh; *Ross.* конце; (конечно, *Ecccl.* конечнѣ заісіе, рзeczywісіе); *Ecccl.* всевсѣчески, всеконечно, понуждіе; notwendig, durchaus, offenbar, schlechterdingß. Koniecznie mi dziś potrzeba pie-niedzy, żeby dyabeł na dyable, ja je muszę mieć. *Teat. 22, 40.* Jużem powiedział, że niekoniecznie, ale podług jej woli. *ib. 22, b, 34.* **KONIECZNIĆ**, ił, i, cz. *niedok.*, przymusić, zwingen, in die Notwendigkeit versetzen. Ostrożność żale te w zakątkach serca ukrywać koniecznie. *Zab. 10, 265.* **KONIECZNOŚĆ**, ści, ż, przymus, mus, nieuchronność, cf. ciasnota; die Notwendigkeit. *Vind.* mu-rebitnost, potrebot, perfilnost; (cf. *Vind.* konzhnost, dokonzhnost : dokończenie); *Ecccl.* конечность; *Ross.* непреложность. Polska była w konieczności wzięcia się do ułożenia nowęj konstytucyi. *Ust. Konst. 1, 9.* **KONIECZNY**, a, e, *Boh.* konečný *fnitus*, *Slov.* koneckowiti; *Vind.* konzhen, dokonzhen; *Ross.* et *Ecccl.* кончущнн, окончательный, кончительн, до конца принадлежащн; (*Sorab. 1.* koncźwarski śmiertelny, zawity); od końca, końcowy, kończący, finalny, End-, endigend, letzter, äußerster. Po całej ziemi Egipskiej od ostatnich granic, aż do koniecznych granic jej. *W. Genes. 47, 22.* (aż do końca jej, *Bibl. Gd.*) Dekret na przedanie dóbr pozwanego, nie jest dekret konieczny, ale pośredni, *non definitiva, sed interlocutoria sententia*, przeto może być wstecz. *Szerzb. Szaz. 67.* (cf. zawity). — §. Nieuchybnny, notwendig, n. p. Konieczna potrzeba : niezbędna; *Boh.* newyhnutedlný; *Vind.* posilen; *Ross.* непреложный; *Ecccl.* нужный.

Pochodz. kończyk, koniuszek, kończyzna, kończasty, kończaty, kończysty, kończyć, dokończyć, dokonywać, pokonczyć, pokonywać, skończyć, zakończyć, zakonywać, skończenie, nieskończenie, nieskończoność; 2) konać, dokonać, dokonywać; pokonać, pokonywać; przekonać, przekonywać, przekonanie; skonać, skonanie, skon, zgon, dozgonny, dozgonnie, dozgonność, doskonały, doskonałość, doskonalic, udoskonalic, wydoskonalic; wykonać, wykonywać, wykonany, wykonawczy; §. cf. goniec, goniec; cf. koń; §. zakon, zakonnik, zakonny, starozakonny.

KONJEKTURA ob. Wniosek, *Rag.* rasumgna.

KONIENKA, i, ż, ziele, *epithymum*, Stolzfräut. *Tr.*

KONIK, a, m., (konieczek, koniaćko, koś, *Boh. et Slov.* konik, koniček, koňátko; *Sorab. 1.* konik; *Vind.* konjei, konjizh, kojnizhik, koinnizhek; *Croat.* konyicz, pariphecz; *Bosn.* kognić; *Rag.* kogniz; *Slav.* konjic; *Hung.* lovatska; *Ross.* лошада, лошадочка, лошадушка, (конекъ 2 lya-zwa); *Ecccl.* конекъ, кляска, лошада, ишакъ); §. 1. *dem. nom.* koń, ein Pferdchen. Trzeba mi konika pod wózek. *Boh. Kom. 1, 143.* Myśl i żądzą swoje, gdy go na konika miedzianego włożono, wyznał podpalacz kościoła Dyany. *Warg. Wal. 301.* (Trotz koniki-gatunek tortury). Konik dziecinny, laska, trzcina, ein Stedempferd. Więcej dziecięciu myśl o koniku, na którymby, uczyniwszy go sobie z laski, objeżdżał a toczył, niż o łacinie. *Glicz. Wych. J. 5 b.* — §. 2. Konik, cicada, owad polny, brzęczący, ma skrzydełka na krzyż ułożone. *Zool. 155.* daß Heupferd, Graaspferd, skoczek, kobyłka, świerczyk polny; *Slov.* konik, koniček, kobilka; *Hung.* sáska; *Sorab. 1.*

skotzk; *Croat.* kobilicza, szkakavicza, chérchek, schyuric; *Dal.* prüg, kriez; *Bosn.* kries, cjarcejak, crcejak; *Ross.* конекъ. Ma podobieństwo do świrczów, abo szarańczaków, ale mieszka na drzewie, a osobliwie na jesionie. *Lad. H. N.* 76. Koniki albo kobyłki na polu śpiewają bez przestanku, póki słońce świeci. *W. Post. M.* 559. Pszczoła rani, zła mrówka, szarańcza poraża, Konik uszy wrzaskliwym ćwierkaniem obraża. *Toł. Saut.* 4. Nie biją tych koników, choć głosem wrzaskliwym Ustawicznie się przykrzą uszom niecierpliwym. *ib.* 27. Lotne koniki. *Pasz. Dz.* 27. — §. 3. Konik ptak, abo żróbek, *anthus.* *Plin.* 10, 42. *Carn.* reshgotinz, ein Vogel, der das Wiehern der Pferde nachmachen soll. — §. 4. Konik morski, ryba abo robak, *syngnatus hippocampus Linn.*, das Seeperdfisken, eine See-raupe. *Sienn. Wykl.* — §. 5. Konik, konikowie, ia, m., i. q. konicz, koniczyna, der Klee, Wiesentlee. Konikowie siac. *Cresc.* 578. — §. 6. Koniki, stolce, słupy dwa, na których trepy przy budzie szkutnej prowadzą do rudla. *Magier. Mskr.* die beyden Balken oder Pfosten der Treppe des Steuermanns auf den Flußschiffen. KONINA, y, ż., mięso końskie, Pferdfleisch. *Ross.* конина, коневина. Zachciało się lwowi koniny. *Ezop.* 15. KONIOBIEG, u, m., *hippodromos*, miejsce gonitw końskich. *Klec. Zdan.* 76., das Pferderennen, der Rennplatz für die Pferde. KONI OGON, u, m., ziele, *equisetum Linn.*, Roßschwanz, prząsłka, wielka ma podobę z włosy koniego ogona. *Urzed.* 78. (*Eccl.* конегонитель stangret, woźnica). *KONIOMANIA, ii, ż., KONIOSZALENSTWO, a, n., przesadne lubienie koni, passya do koni, die Pferdetollheit; *Eccl.* коненействовство, *Graec.* *ιππομανία*; *adj.* коненейстовъ, *ιππομανής*; *verb.* коненействовству, *Graec.* *ιππομανέω*. KONIOPŁOCH abo KONISTRACH ziele, *hippophobas*, *achoemenis.* *Plin.* 24, 17. Pferdescheue, ein Kraut woror sich die Pferde scheuen sollen. *Cn. Th.* *KONIORYŚ, ia, m., *hippardium.* *Chmiel.* 1, 591. KONIOWY, a, e, od konia, koński, Pferde-, des Pferdes. Maść koniowa. *Cresc.* 683. KONISKO, a, n., koń duży niezgrabny, drabina, bucafał, koń szpetny, szkapsko, ein häßliches Pferd; *Boh.* konisko; *Sorab.* 1. konisko; *Sorab.* 2. konisko, konischežo; *Rag.* kognina; *Ross.* лошадица. KONITRUD, u, m., ziele, *gratiola*, Gnadentraut; gdy go konie chciwie pożywają, bardzo się trudzą i spracują. *Syr.* 468. O zielu tym rozumieją, że przy nim konie stanąwszy, tak się poca, jakby na nich kto biegał; ale raczej zład konitrudem nazwane, że go konie tak chciwie jedzą, że się aż utrudzą. *Chmiel.* 1, 645. konie od niego chudną. *Kluk. Dykc.* 2, 33. KONIUCH, a, m., stadny, stadowy parobok. *Cn. Th.* der Stallknecht, Pferdeknecht. *Boh.* konář, (konář rostrucharz); *Slov.* konjř, konář; *Hung.* lovász; *Sorab.* 1. koniczeř; *Vind.* konjar, koinski hlapez, koinik; *Croat.* konyár; *Dal.* konar, konuh; *Rag.* kognár, kognuhar, kognuh; *Bosn.* kognar, kobilar; *Slav.* konjár; *Ross.* конюхъ; (коноводъ, коноводець 1. amator koni, *koniarz, 2. Złodziej koński; коноводство kochanie się w koniach); *Eccl.* конепитатель, охотник лошадиной.

KONIUCZEK ob. Koniuszek.

KONJUGACYA • czasowanie, *Slov.* skonawatelka, spogitelka, spogugičnost, spogenost; *Vind.* prehodishe; *Ross.* спряжение. KONJUGOWAĆ ob. Czasować. *Ross.* спрячь, спрягать. KONJUNKCYA, yi, ż., złączenie, zjednoczenie, *conjunctio grammatica*, spojnik. *Kpcz. Gr.* 1, p. 65. das Bindewort. *Slov.* spogka, spogowka. KONJUNKTURA, y, ż., okoliczność przypadająca, der Umstand, Zeitumstand. Konjunktury u polityków, szyki rzeczy politycznych, zdarzenia. *Lub. Roz.* 462. KONJUNKTYW, w gramm. tryb łączący. *Ross.* соглаголательное наклонение.

KONIUSZANKA, i, ż., córka koniuszego, des Stallmeister's Tochter. *Tr.* KONIUSZEK, szka, m., *dem. nom.* koniec; kończyk, ein Endphen, Spißphen. *Boh.* koneček; *Sorab.* 2. konazk, hokus, hokuszk; *Ross.* кончикъ. *In angulos ezire dicuntur folia*, w 'koniuszki rość. *Mącz.* Koniuszki gałęzi obłamał. *Leop. Ezech.* 17, 4. Prosił tylko, żeby 'koniuszek palca w wodzie omoczył. *W. Post. Mn.* 279. das Aeußerste seines Fingers. *Luth.*, die äußerste Fingerspitze. *Koniuszczki. *Rog. Dos.* 1, 16. Ucha niższa część, co wisi na dole, koniuszek uszny. *Kirch. Anat.* 84. das Ohrlappchen. Widzisz ten koniuszek nózki, niby trafunkowo, w rzeczy zaś samej umyślnie z pod sukni wymykający się? *Zabl. Bal.* 23. Koniuszki u jeleniego rogu, ob. Koniec, końce, die Zinken, Zaen am Hirschgeweihe. KONIUSZA góra, der Roßberg, pod Proszowicami w Krakowskim; Szreniawczyk, który mieszkał na téj górze, sprzedał konia do Węgier; i tenże koń w trzy lata zasię przyszedł do niego, i stado wielkie koni mu przywiódł. *Biel.* 62. KONIUSZKA, i, ż., miara dwóch garców. *Czack. Pr.* 1, 293. ein Maß von 2 Garnec. KONIUSZOSTWO, a, n., urząd koniuszego, das Stallmeisteramt. Koniuszostwo i horodniczostwo Nowogrodzkie. *Czack. Pr.* 212. cf. brejterstwo. KONIUSZY, ego, m. *subst.*, nad końmi i stajniami przełożony, der Stallmeister. (*Vind.* koinski vuzhenik, shtalni moister, konjarski predstoinik; *Croat et Hung.* lovázmester; *Rag.* kognicjář, kognusc-nijk; *Bosn.* kognicjar; *Ross.* конюший, стамайстеръ, *obs.* ясельничей, ob. Jasła). Z strzelczyków i masztalerczów na łowczych i koniuszych awansowali. *Teat.* 19, b, 6. O koniuszym i podkoniuszym. *Hipp.* 37. Koniuszy Koronny; koniuszy Litewski. KONIUSZOWSKI, a, ie, od koniuszego, Stallmeister. *Ross. et Eccl.* конюшьскъ.

KONIUSZYC, a, m., syn koniuszego, des Stallmeister's Sohn. KONIUSZYNA, y, ż., żona koniuszego, die Stallmeisterinn. *KONKLAWE, pokój na schadzke Kardynałów, obrady Kardynalskie, das Conclave; *Rag.* zátvor kardinaalski. KONKLUDOWAĆ, ał, uje, *act. niedok.*, wnosić co zkađ, einen Schluß machen, schließen. KONKLUZYA, yi, ż., wniosek zkađ, der Schluß, die Schlußfolgerung; (*Ross.* съдствіе, заключенность, выводъ, ob. Wywód). Konkluzya, termin prawny. Po wyprowadzonej indukcji sprawy, podaje patron konkluzya jej, w formie dekretu tego wszystkiego, co z informacji wywiódł na pożytek strony swojej. To samo czyni patron z przeciwnéj strony. *Kras. Zb.* 1, 469. Konkluzya przypisana z pompatyczną do herbownego klejnotu alluzya, mile przyjeta. *Mon.* 65, 302. zamknięcie mowy, der Beschluß der Rede, *peroratio*.

*KONKORDOWAĆ, *ał*, uje, *act. niedok.*, porównywać, znosić z sobą, mit einander vergleichen. Trzymaście latopiszców zgadzałem, konkordowałem, i w jedno miejsce dla wybadania prawdy znosiłem. *Stryjk.* 58.

KONKURENCYA, *yi*, *z.*, 1) zbieganie się ludzi, *der Zulauf*, *daß Zusammenlaufen der Leute*. Liczna była obojey płci konkurencya. *Tr.* — 2) Ubieganie się o co, o urząd, o pannę w małżeństwo, *daß Werben um etwas, daß Ansuchen*. W konkurencyą się o ten urząd odezwał. *Tr.* Kawaler zacnego urodzenia oświadczył mi się z konkurencyą do naszej córki. *Teat.* 26, 88. KONKURENT, *a, m.*, ubiegający się za czym, starający się o co; *der Mitbewerber, der Ansußer*. Odzywają się różni konkurenci, Jaki taki się koło damy kręci. *Jabl. Ez.* 6. Freywerber, Freyer. Nauczę ja Waści Panie konkurencie, co to jest, ze mną do jednej się umizgać panny. *Teat.* 28, 110. KONKURENTKA, *i*, *z.*, współubiegająca się, rywalka, *die Mitbewerberinn, Concurrentinn*. Pójdę, niechaj niezbożny Jowisz błakająca widzi, I Juno niech z wypchniętej konkurentki sztydzi. *Ustr. Troi.* 41. KONKUROWAĆ, *ał*, uje *act. niedok.*, współ ubiegać się za czym, starać się o co spólnie, *sich um etwas mit werben*. Nie jesteście to rzecz dziwiąca, że syn razem z ojcem konkuruje. *Teat.* 7, 91. KONKURS, *u, m.*, §. 1. zbieg ludzi, *der Zusammenlauf der Leute, der Auflauf*. Przy pogrzebie taki był konkurs ludzi ciszących się, aby cokolwiek z relikwii świętego mieli, iż kościół zamknąć musiano. *Sk. Żyw.* 1, 419. Nie widzicie mnie, ani z kim gadającego, ani konkurs ludu czyniącego. *W. Act.* 24, 12., (buntującego lud. *Bibl. Cd.*) — §. 2. *jurid.* Konkurs wierzycielów, *der Concurß der Gläubiger*. Przeładowane nad wartość długami dobra, podpadają pod konkurs albo *potioritatem hastae*. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 250. Kupcy długów narobiwszy konkurs podnoszą, i w nogi za granicę. *Teat.* 21, b, 4. *cf.* bankrut. — §. Konkurs, konkurowanie, konkurencya, współubieganie się, *daß Concuriren, der Concurß, daß Mitwerben; burlesq.* KONKURY • współzaloty, *n. p.* Na wsi, niedługa ceremonia, przyjdzie w konkury, pokłoni się raz matce i ojcu; dadzą córkę, dobrze; a nie, to jedzie, zkąd przyjechał. *Teat.* 22, 113. Będę musiał wdziać frak z guzami, i *en chevalier* zacząć konkury. *ib.* 54, 21. *ob.* Zaloty, umizgi.

*KONNESER *ob.* Znawca, poznawacz.

KONNICA, *y, z.*, jazda, kawalerya, *die Reuterey*. (*Boh.* konnice stajnia końska); *Sorab.* 1. konaczé; *Vind.* konijnazhi, jesdazhi, koniniki, jisdizhi; *Croat.* kognadia, konyanichtvo; *Hung.* lovashad; *Slav.* konjici, kawaleria; *Bosn.* kognici, cetta kognika, jezdići; *Rag.* kognizi; *Ross.* конница KONNO *adverb.*, wierzchem, na koniu, zu Pferde. Zaden na wozie nie siedział, ale wszyscy jechali konno. *Warg. Wal.* 251. *Eccl.* конно, конемъ, на конѣ. KONNOLOTNY *n. p.* żołnierz. *Gwagn.* 591. szybki na koniu, reßbeflügelt. KONNY, *a, e*, na koniu jeżdzący, *reitend*. *Croat.* konyaniki; *Hung.* lovagosi; *Slav.* konjnieski; *Ross. et Eccl.* конный, конический Książę ten, dwor tylko chował konny, gdy przypadała dokąd droga, żaden na wozie nie siedział, ale wszyscy jechali konno. *Warg.*

Wal. 251. Poczta konna i wozowa. *S. Grodz.* 2, 78. *die reitende und fahrende Post*. Konna bitwa, *eine Schlacht zu Pferde, mit der Cavallerie*. Konny żołnierz • jezdny. Konne wojsko • konnica, jazda, kawalerya. KONNY, *ego, m, subst.* jezdny, jezdziec, *der Reiter, Vind.* koinnazh, koninazh, koinik, shitnik, konjanik, jesdazh; *Carn.* koj-nék; *Croat.* konyanik, katan; *Dal.* konik, konynik; *Hung.* lovas, lovvagh, lovagos; *Slav.* konjanik; *Bosn. et Rag.* kognik; *Ross. et Eccl.* конникъ, всадникъ. Konnych było sześciu, *sechs Reiter oder sechs Mann zu Pferde*. Konny, posłaniec konny, kursor, goniec *Ross.* въдовой, верховой.

KONOP', *i, z.*, KONOPIE, *i, plur.*, (*Boh.* konopě, semenec, *ob.* Siemie); *Sorab.* 2. konope; *Sorab.* 1. konopa, konope, konepy; *Vind.* konopla, konople, (*cf.* *Vind.* konop • powróz, konoplar • powroznik); *Croat.* konoplya, (*konop • powróz*); *Carn.* konople; *Dal.* konoplye; *Rag.* konopglje, (*konop funis*); *Bosn.* konopglje, konopina, kanavaç, kudiglja; *Slav.* konopja; *Ross.* конопель, конопля, конопелька, конопли, пенька, *ob.* Pienka; *Graecolat.* cannabis, canapa; *Ital.* cannapa; *Pers.* cannabis; *Lat. med.* canvum, chamoerum; *Gall.* chanvre; *Angl.* hemp; *Svec.* hampa; *Holl.* hamp, hennep; *Ger.* der Hanf, *cf.* Cannevaß *Abtlg.*); roślina przedzodajna; płótna z niej nie tak przednie jak ze lnu, ale wielorako przecię zdane. Prócz tego z konopi robią liny, powrozy, sznury, sieci, żagle. *Kluk. Rosl.* 3, 350. Konopie samica ma różgi cieńsze bez gałęzi i nasienia, a te zowią szuszki albo płoskonki; *Boh.* poskonna konopě; *Ross.* плоскось, жimmel, Вѣстлг; samca zaś, który nie kwitnąc daje nasienie, zowią głowaczkami, maciorami. (*Boh.* hlavata konopě). *Syr.* 822. *Ład. H. N.* 76. *der Saathanf.* [Bład. *der жimmel* zowie się konopia samiec, a *Saathanf* samica. *Dobr.* Zgodnie z tem mówi Ładowski w powołanem miejscu: Konopie są dwojakie, które dochodzą wcześniej zowią się *płoskonią*; drugie nie kwitnąc, dają nasienie i są *maciorami* albo *głowaczkami* — 2]. Właściwemi konopiami zowią głowaczki. *Kluk. Rosl.* 3, 350. Lnu i konopi kłuba albo kopa garści. *Przędz.* 109. Z nasienia wybijają olej na różne potrzeby. *Ład. H. N.* 76. zład konopie wiejską oliwą chłopci zowią. *Ob. Post. A.* 2. Już nie pomoże różga, ani konopie (postronek z konopi). *Burl. B.* 3. Sporo jak konop' roście. *Cn. Ad.* 1081. *cf.* jak grzyby na wiosnę; *er wächst so schnell wie der Hanf, wie die Biße*. Szczupły, szczury, cienki, glista, konop'. *Cn. Ad.* 1138. *so dünn und dürr, wie ein Hanfstengel*, (*Boh.* konopatý wysmukły, smągły). — Ni zład ni z owad, wyrwał się jak Filip z konopi. *Teat.* 33, d, 37., *ib.* 18, b, 10., *Mon.* 73, 51. (*cf.* Filip); *er wurde vorlaut*. — (*Slov. Prov.* *Ne wi, kadě s konopi, non reperit rimam, nie trafił*). Oganiać konopie. *Rej. Zw.* 237. (niepotrzebna robota). Junacy, są to straszydła w konopiach, które wewnątrz nie mają serca. *Pilch. Sen. list.* 2, 287. (więcej huku niż puku). — §. 2. Konop' wodna *ob.* Korbieniec; Konop' włoska *ob.* Kleszczowina. KONOPIATKA, *i, z.*, gatunek gruszek, *die Hanfbirne*. *Tr.* KONOPIATY, KONOPIASTY, *a, e*, konopiasty koń, *alezan roux, ein*

Roßfuß. *Tr.* KONOPKA, i, ż., KONOPNIK, a, m., KONOPNICZEK, czka, m., *dem.*, (*Boh.* konopka, konopasek, giřice, giřček; *Slov.* konopka; *Hung.* kenderitze; *Sorab.* 2. konnopaz; *Sorab.* 1. konopaczk; *Vind.* konoplienka, fietenza; *Carn.* repnëk; *Croat.* jurichiza, (*ob.* Jerzyk); *Ross.* коноплянка); makolągwa, *fringilla cannabina*, mały ptak na grzbiecie rudawy, żywi się ziarnem konopnym, lnianym i makowym. *Zool.* 222. *Kluk.* *Zw.* 2, 256, der Hänfling, cf. dzwonic. — 2) Konopka, ziele, *Melica*; *Linn.*, kosmata, *ciliata*; gładka, *nutans*; błękitna *caerulea*. *Jundz.* 115. Perłgraś. Konopka ziele, *alisma*. *Cn. Th.* Großkraut; angielski trank. *Syr.* 827. Waldblume; żabieniec. *Jundz.* 217. — *Ross.* конопельникъ, griva konская *eupatorium cannabinum*, Wasserdoſten, *ob.* Sadziec konopnica. — 3) Konopnik, *Croat.*, *Rag.*, *Vind.*, *Bosn.* konop = powróz konopny, ein Hanfstrich. Leczą pociski, glazy, i uwita Przyprawa ogniów w smolnym konopniku. *Chrośc. Fars.* 450. KONOPNICA, y, ż., *Eupatorium cannabinum* *Linn.*, Sadziec konopnica. *Jundz.* 405. gatunek upatruku. *Kluk.* *Dykc.* 1, 211. Wasserhanf, Hirschflee, Wasserdoſt. *Ross.* конопельникъ, griva konская. KONOPNIANY, KONOPNY, a, e, od konopi, *Hanf* = von Hanf; *Boh.* konopný; *Sorb.* 1. konopacze; *Vind.* konoplen; *Ross.* et *Eccl.* конопляный, конопельный. Płótno konopniane, konopne płótno. *Przedz.* 28., *Carn.* konopnina. Nasienie konopne. *Zool.* 222. (*ob.* Siemie). Pole konopniane *Boh.* konopiště; *Ross.* конопляникъ. KONOPACZYĆ *cz. niedok.*, konopiami, kłakami konopnemi pozatykać, n. p. skadłubiny w okrętach, *calfatern*; *Ross.* конопатить, конопачу, оконопатить, оконопачивать, выконопатить, выконопачивать, переконопатить, доконопатить, доконопачивать. KONOTATKA, i, ż., nanotowana rzecz, daś Angemerfte, die Anmerfung, *Note.* Chcę przysięgą stwierdzić konotatki. *Teat.* 43, c, 48. KONOWAŁ, a, m., der Reitschmid, Zahnschmid, Roßarzt; *Boh.* konjř; *Bosn.* kognuk; *Rag.* kognuh; *Ross.* коноваль. Konował sztabowy ma razem i kowalstwo umieć; powinien znać lekarstwa i wszystkie defekta końskie, instrumenta konowalskie i kowalskie mieć. *Kaw. Nar.* 197. Konia łykawego żadenby z Włoch i z Hiszpanii konował nie wylęczył. *Haur. Ek.* 149. KONOWALSKI, a, ie, od konowała, Roßarzt =, *Ross.* коноваловъ, коновальный. W szkole konowalskiej wszystkie konowały bieg nauki swojej odbyć są obowiązane. *N. Pam.* 15, 310. Instrumenta konowalskie. *Kaw. Nar.* 197. KONOWALSTWO, a, n., sztuka i nauka konowalska, die Roßarzenekunst. KONOWALIĆ bydłęta. *Wolszt.* 26. leczyć, Tiere heilen. KONRAD ziele, Kurdwan, Kunrad, poziemny bluszcz, Gumbetreiben. *Syr.* 613., *Sienn.* 59. KONSEKRACJA, yi, ż., obrządek duchowny, przez który pewna osoba bierze władzę pełnić obowiązki stanu swego. *Kras. Zb.* 1, 469. die Einweihung, die Weihe; *ob.* Benedykcyj. KONSEKWENCYA, yi, ż., co za czym idzie, wniosek, skutek; die Folge, die Folgerung. KONSENS, u, m., termin prawny, instrument od zwierzchności dany, zezwolenia na to, co podpada jej szafunkowi.

Kras. Zb. 1, 469. die Bewilligung, Einwilligung, Erlaubniß. KONSERWA, y, ż., konfitury suche, robione z kwiatów, liściów i korzonków roślin, końcem zachowania ich od zepsucia. *Dykc. Med.* 3, 277., *Wiel. Kuch.* 405. trodne Confitur. KONSERWACJA, yi, ż., zachowanie, utrzymywanie, die Erhaltung. KONSERWOWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, skonserwować, zakonserwować, *dok.*, erhalten, bewahren. Rzecz na swoim miejscu każda położona, konserwuje się dłużej. *Zab.* 16, 19. KONSERWATOR, a, m., zachowywacz; w szczególności: osoba duchowna, wyznaczona na obronę praw i przywilejów zakonnych według prawa duchownego. *Kras. Zb.* 1, 469. der Ordensverfechter, der die Rechte eines Ordens zu vertheidigen hat. KONSKIE, ich, n. *subst.*, miasto w Sandomirskim. *Dykc. Geogr.* 2, 40. eine Stadt in der Voiv. Sandomir. KONSKI, a, ie, od koni, Pferde =, Roß =. *Boh.* koňský; *Slov.* kónský, kónský; *Bosn. et Rag.* kognski; *Vind.* kónski, kónjski; *Carn.* kojnske; *Sorab.* 1. konacze, koniaz; *Croat.* konyszki; *Ross.* коньскій, коневій, лошадиный. Mięso końskie Tatarom smaczne. *Kluk.* *Zw.* 1, 189. (*ob.* Konina). W czwartym roku dopiero źrzcęcowi wyrastają wszystkie zęby końskie. Końskie zęby są długie, szerokie, brudne, mające dołki, bób koński zwane. Żrębięce są krótkie, białe, gładkie. *Kluk.* *Zw.* 1, 157. Koński kupiec = rostrucharz, der Roßtäufcher. KONSKIE stado = stado koni, *Ross.* табуль, табунецъ, eine Stutterey. Koński targ, końskie targowisko *Ross.* конная. Koński targ, czyli Królewska ulica w Warszawie. — Mucha końska, (*ob.* Bak). Stajnia końska, koniarnia, *Vind.* konjarniza, shtala, konjarnishe; *Rag.* kognšeniza; *Ross.* конюшня. Koński ogon ziele, *ob.* Koniogon. Koński kopr, *phellandrium*, rodzaj i gatunek rośliny, nasienie lekarstwem dla koni. *Kluk.* *Dykc.* 2, 479. Pferdesamen, Wasserfendel. Końskie, po końsku *adverb.*, nach Art der Pferde. KONSKONOGI, a, ie, noszą końską mający, pierdęsiąg. Ludzie końskonodzy, *hippopodes*. *Chmiel.* 1, 104. KONSOLACJA, yi, ż., pocieszenie, der Trost. *Sk. Żyw.* 2, 146. Konsolacja, uciecha, rozkosz. *Mon.* 67, 341. — *ż.* *per excell.* Dzieci, dziatwa, cf. błogostawieństwo boże, Kinder. Jejmość Dobrodziejka jak się ma? a godna konsolacja w jakim zdrowiu zostaje? *Zab.* 13, 198. KONSONANS *ob.* Spółgłoska; *oppos.* vocalis, samogłoska. KONSPIRACJA *ob.* Sprzysiężenie, spisek; cf. rokosz. KONSTANTY, ego, m., imię męzkie, n. p. Konstanty Wolski, Constantius. KONSTANTYN, a, m., imię męzkie, Constantinus. KONSTANTYNOPOL, a, m., Carograd, Stambul, stolica Turcka. *Dykc. Geogr.* 2, 40. *Eccl.* Константинополь градъ; *Turc.* Istanbul, Istanbul, Islambol, Konstantaniye; Konstantinopol. W dawnych pismach: Konstantynopole, n. p. *Stryjk.* 702. *Birk. Gl. Kun.* KONSTANTYNOPOLANIN, a, m., Stambulezyk, rodem z Carogradu, Carogradzanin; ein Konstantinopolitaner. *Krom.* 478. *Eccl.* Цароградецъ KONSTANTYNOPOLSKI, a, ie, KONSTANTYNOPOLITAŃSKI, Konstantinopolitanisch. Konstantynopolski. *Stryjk.*, *Krom.*, *Biel.*, *Prim. Kam.* 29. KONSTELLACJA, yi, ż., Konstellacja jest pewna liczba gwiazd przyległych sobie, i od figury, którą ich czyni uło-

- zenie, albo dla innych okoliczności, różnemi imionami nazwana. *Boh. Prog.* 8 p. gwiazdozbiór, die Constellation, *Slov.* hvězdnatost; *Sorab.* 1. zwezdženo; *Ross.* созвездие. Całe niebo dzieli się na gromady gwiazd, czyli konstelacye. *N. Pam.* 19, 66. — §. Gwiazd na niebie rozłożenie, czasu narodzenia czyjego, aspekt, pod którym się kto rodzi. *Cn. Th.*
- KONSTRUKCYA**, yi, ż., termin gramatyczny, znaczący ułożenie słów w mowie. *Kras. Zb.* 1, 473. die grammatische Construction. *ib.* szyk, składnia; *Vind.* besedeslosnost.
- KONSTRUOWAĆ**, składać, szykować; *Ross.* сочиниться
- KONSTUPACYA**, yi, ż., zatwardzenie stolca. *Krup.* 5, 40. *Comp. Med.* 215 et 496. Leibverhärtung.
- KONSTYTUCYJA**, yi, ż., a) *polit.*, ustawa rządowa, *Vind.* postlava, sarozhenje; *Ross.* уложение, ein Reichsgesetz, eine Constitution, Verordnung. Za dawnych królów prawa z radą tylko stanowione, nazywały się statutami; skoro zaś stany weszły w społeczność prawodawstwa, uchwalone prawa nazwane są konstytucjami. *Kras. Zb.* 1, 473. Od Zygmunta Augusta prawa konstytucjami przewano, to jest, uchwalami senatu i stanu rycerskiego przy boku królewskim. *Zob.* 5, 418. *Ossol.*; te już od tego czasu Polskim językiem pisane były. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 6. Konstytucya 3go Maja r. 1791, pamiętna pod tytułem Ustawy Rządowej. *Ust. Konst.* 1. — §. *ogólniej* Prawo, przepis, Gesetz, Verfassung. Znak pierwszy, a powiem to śmiecie Zguby naszej, konstytucyj wiele. *Tward. Misc.* 113. Podał fundator zakonowi regułę albo konstytucyę, a w nich sposób życia świątobliwego. *Sk. Żyw.* 2, 452. — b) *phys.* Konstytucya ciała: kompleksya, die Leibconstitution. *Vind.* telefnu napraulivu, shivotnu vshafanje; *Ross.* тѣлосложение; *Eccl.* имство, имьнство. Wiek, konstytucya, choroba pacyenta, przepisują lekarzowi gatunek i miarę i porządek lekarstw. *Pilch. Sen.* 57. **KONSTYTUCYJNY**, a, e, od konstytucyi, Constitution's. Sejm konstytucyjny roku 1791.
- KONSUL**, a, m., (*Boh.* konšel radzca); u Rzymian miał najwyższą władzę do roku, a dwóch ich corocznie obierano, ein Römischer Consul. Teraz konsul, nazwisko ludzi autoryzowanych od monarchy, rezydujących w miastach obcych, dla dozoru handlu kraju swego. *Kras. Zb.* 1, 474. ein Consul in einer Handelsstadt. **KONSULAT**, u, m., **KONSULOSTWO**, a, n., urząd konsula, *Ross.* думноначальство. Konsulostwo we Francyi. *N. Pam.* 17, 262 et 18, 392.
- KONSYDERATKA**, i, ż., kieszeń u sukien kobiecych rogowych, eine Tasche an den Bügelrößen. Zaczęto mię ubierać; włożono mi sznurówkę, do tego przywiązano konsyderatki. *Teat.* 38, 52. Będiesz się śmiać, gdy ja obaczysz w brylantach, z różem i konsyderatkami. *ib.* 41, 59.
- KONSYLIIARZ**, a, m., radzca, der Rath, Hofrath. Konsultor, sowietnik. *Steb. pr.*; *Boh.* konšel, koncěl; *Slov.* rádčec; *Vind.* svitnik; *Carn.* svjetuvavz, posvjetuvavz; *Slav.* vichnik; *Croat.* szvétnik, tolnáchnik, véchnik; *Ross.* совѣтникъ. Najpierwszy, najstarszy, prezydujący konsyliarz *Ross.* первосовѣтникъ. Dla nienawiści między konsyliarzami, zdrowa rada nie może być na placu. *Lub. Roz.*
453. Konsyliarz nadworny, appellacyjny i t. d. **KONSYLIIARSKI**, a, ie, Rath's, Hofrath's. *Boh.* konselsky; *Croat.* tolnachnicki, szvetnikov; *Ross.* совѣтничей, совѣтничий, совѣтнический. **KONSYLIIARZOWA**, y, ż., żona konsyliarza, die Hofrathinn, Rätbinn. *Croat.* tolnachnica, szvetnicza; *Ross.* совѣтница **KONSYLIIARSTWO**, a, n., godność konsyliarska, die Hofrath'sstelle. — §. *coll.* Lehmość Państwo Konsyliarstwo. *Teat.* 33. d, 65. konsyliarz z żoną, der Herr Hofrath mit seiner Gemahlinn. **KONSYLIIARZÓWNA**, y, ż., córka konsyliarska, die Hofrath'stochter. Jejmość Panna konsyliarzówna, wysokiej edukacyi dama. *Teat.* 8, c, 42.
- KONSYSTENCYJA**, yi, ż., gęstość, miąższość, spójność między częściami rzeczy, die Consistenz, natürliche Beschaffenheit der Theile eines Körpers. Ziemia urodzajna powinna mieć dobrą konsystencyę; nie powinna być tęga, twarda, lecz ani zbyt rzadka. *Kluk. Kop.* 1, 267. — §. Konsystencya nazywają się miejsca wyznaczone lokacyi wojska. *Kras. Zb.* 1, 474. Standquartiere der Soldaten. W miastach, gdzie żołnierze mają konsystencyę, rzadko który mąż jest panem żony swojej. *Teat.* 15, 46.
- KONSYSTORZ**, a, m., (**KONSYSTARZ**. *Cn. Th.*); sąd duchowny, trybunał biskupi i każdej duchownej jurysdykcyi. *Kras. Zb.* 1, 474. das Consistorium; *Boh.* konsystof; *Eccl.* тiунская изба, тiунской приказъ, (cf. ciwun). Wolność zupełną mają dysydenci ustanowić konsystorze. *Vol. Leg.* 7, 576. Będiesz przyczyną, że się po konsystorzach włóczyć będą z rozwodem. *Teat.* 21. b, 10. Konsystorz najwyższy *Ross.* первопрестоліе. **KONSYSTORSKI**, a, ie, **KONSYSTORYALNY**, a, e, consistorial's. *Boh.* konsystorsky.
- KONSZACHTY, KONSZAFTY, KUNSZAFTY**, ów, plur., (cf. *Germ.* Rundschafst Adlg.); *Ross.* шашни, (cf. szachry; cf. szachrajstwo; cf. *Sorab.* 1. schaft interes, schafzik interessik); tajemne z kim porozumienie i układy, *Ross.* подволь, geheimeß Verständniß mit jemanden. Na co on się tak często do ciebie nawija, co za konszachty twe z nim do kata? *Min. Ryt.* 1, 144. Czy i ty nie wchodzisz z nim w konszachty? *Teat.* 30, c, 12. Twoja kmoszka konszachtami swemi z tych labiryntów cię nie wyprowadzi. *Mon.* 75, 671. Jęj to konszachty. *Teat.* 11, b, 83. **KONSZAFTOWAĆ** się z kim *recipr.*, *Ross.* шашничать, w poufale porozumienie zachodzić, im vertrauten Verständnisse mit jemanden leben. Z panem się nie konszajtuj, ani żartuj z panią, Boć takowe żarty kiedyś zganią. *Kochow. Fr.* 53. (cf. "bezpieczny).
- KONTEKST**, u, m., a) rzecz w piśmie zawarta, der Inhalt, Inbegriff. *Tr.* — b) Związek pisma. *ib.* der Zusammenhang.
- KONTEMPLACYA**, yi, ż., *Sk. Żyw.* 1, 448. rozważanie, die Betrachtung, n. p. Uważanie natury bozkiej, kontemplacya. *Klok. Turk.* 166, ob. Bogomyślność, die Beschaulichkeit, daß beschauliche Leben.
- KONTEMPT**, u, m., *Star. Ref.* 22., *Kulig.* 19. wzgarda, niecześć, hańba, pohażbienie.
- KONTENT**, a, o, (*Kopcz. Gr.* 2, p. 169.); contentniejszy *Compar.*; kontent z czego przestający na czym, vergnügt, zufrieden mit etwas; *Carn.* sadovoln; *Vind.* dovojljen, sado-

volen, sadovoljan, sadostjen, sadostliu; *Slav.* zadovoljni; *Croat.* zadovoljen; *Ross.* довольный; *Eccl.* самодоволенъ. Z tych zwyczajnie ludzi najbardziej jesteŝmy kontenci, co się z nas najlepiej kontenci być zdawają. *Zab.* 13, 72. Nigdy człek nędzny nie jest kontent z swojej doli, Zawsze pragnie, a co ma w ręku, to go boli. *Nar. Dz.* 3, 49. Kto kontent z siebie, ten mędrzec prawdziwy. *Zab.* 15, 376. Być kontent sam z siebie, jest to znak pewny złego gustu. *Zab.* 5, 71. Gdzież są ci ludzie, co z swojej własności tyle kontenci, że już więcej pragnąć nie myślą? *Zab.* 8, 270. Nigdy nie kontent człowiek z swego stanu. *Jabl. Ez.* 174. Błogosławiony, który z swego kontent. *Sk. Kaz.* 468. Nie zawszeŝmy szczęśliwemi, ale kontenci zawsze być możemy. *Zab.* 13, 74. Kto kontent z mała, żyje bez mozołu. *Hor.* 1, 279 (cf. to pan zdaniem mojem, kto przestał na swoim). — §. *cum Instrum.* I groszem kontenci, gdy z poczciwej pracy. Użyjmy dobrej chwili. *Kras. List.* 2, 100. — §. Kontent = wesoły, dobrego humoru, nieposepny, wypogodzony, *Vind.* gmeten, vefel, fröhlich, vergnügt. Kontent, jakby go bocian nosem iskał. *Jabl. Ez.* 15. (cf. bocian). KONTENTA, ów, plur., rzecz w czym zawarta, der Inhalt, treść, suma. *Tr.* KONTENTA, y, ż, KONTENTACYA, yi, ż, uspokojanie żądań, zadosyć uczynienie, przestawianie, daß Befriedigen, die Befriedigung; (*Vind.* sadostnost; *Croat.* zadovolnost, zadovolščina). Miasto bratu przywraca; tylko co skarb dla kontenty żołnierskiej (*in donativa militum*) a dla kosztu wojennego wybiera. *Krom.* 70. By kto na ziemi wszystko miał; nasycenia, kontentacyi i uspokojenia w tym niemasz. *Sk. Żyw.* 2, 298. Łaska J. Kr. Mości każdemu z was przyzstojne kontentacye obmysli. *Birk. Chodk.* 10. (nadgrody, Belohnungen). Arab dla bezpieczeństwa miał nas przez tę drogę, za słuszną kontentacyą prowadzić. *Wurg. Radz.* 117. — §. Kontentacya, łasztowe, w Gdańsku, płaca od każdego łasztu zboża przez kupca zakupionego, szyprowi. *List.* 159. ein Geldgeschenk von jeder Last Getreide. KONTENTECA, y, ż, [z *Włosk.* 6] ukontentowanie wielkie, uciecha, rozkosz, große Vergnügen. Im mniej czasu bywa do uciechy, Tym w kontentey większe są pośpiechy. *Chrośc. Ow.* 285. Przyjemną to im będzie kontentecą. *Zab.* 12, 28. *Kniaż.* Twój to jest żywioł, twój domowe wrzawy, W nich kontentey i swej szukasz sławy. *Pol. Arg.* 255. Serec mu się rozsiada, widząc tak dalece Okrutnych nieprzyjaciół swoich kontentecę. *Pot. Zac.* 155. Ludziom popłaciwszy z ich kontentecą, odprawiłem ich. *Wurg. Radz.* 350. (tyle, że byli kontenci). KONTENTOWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, ukontentować *dok.*, a) zadosyć czyniąc rozwesołać, befriedigen, Gemüthe thun, vergnügen, *Vind.* sadovoliti, sadovoljati, sadostiti, saštiti, smuetuvati, dopokojati, potolashiti, vtashiti, pomirnati; *Croat.* zadovoljujem; *Ross.* довольствовать, удовольствовать; *Eccl.* доволить. Nie myślał tylko żądać swoje kontentować. *Jabl. Tel.* 25. Poety kontentują lub ćwiczą umysły. *Kor. Hor.* 17. Jak to człowieka kontentuje, kiedy się co dobrze drugiemu czyni. *Teat.* 54. c, i. We Panią widzę eudza bieda kontentuje. *ib.* 5. c, 28. Kontentować się czym = przestawać na czym, sich mit etwas begnügen, damit zufrieden und ver-

gnügt seyn. *Ross. et Eccl.* оудоволити ся, удовольствоваться, довольюся. Często opuszczał obiady swoje, kontentując się kawałkiem chleba i wodą. *Sk. Żyw.* 2, 145. Statut Edwarda nakazuje, aby każdy najwięcej dwiema porcjami kontentował się. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 219. Wielbłądy małą rzeczą się kontentują. *Haur. Sk.* 324. — b) Ucieszać się czym, sich an etwas vergnügen, daran ergötzen. Bezka piwa dłużej się może kontentować samodziśiąt, niżli garncem piwa samotrzeć. *Lek. C.* 2.

*KONTERFEKT, KONTERFET, u, m., z *Franc.*, odrysowanie, odmalowanie, wyrażenie czego z wizerunku, obraz przemalowany albo wyrysowany z drugiego, daß Contrefait, daß Gemälde. Płacić mają od galonów, rzeczy haftowanych, konterfektów, szkatuł. *Vol. Leg.* 4, 80. Ten słaby a niedokładny na drobnej tablicy wyrażony konterfekt tych dzieł. *Zab.* 4, 115. — *Transl.* Wzór, wizerunek, daß Muster. Straciłście nie panią, lecz konterfet żywy wszystkich cnót. *Groch. W.* 526. Kuryusz, on skromności Rzymskiego stołu przednie doskonały konterfet. *Warg. Wal.* 122. KONTERFETOWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, odrysować, odmalować, conterfeyen, abmalen, *propr. et fig.* Patrz, jako właśnie tę twarz nam konterfetuują. *Groch. W.* 585. Chrystus one straszliwe przygody Jeruzolimie tak konterfetował, jak niekiedy prorocy, gdy przygody miastom konterfetowali i opowiadali. *Biał. Post.* 23. Co ludzie w kim przednie chwają, tego naśladowuj, i kształt czynienia konterfetu. *Gorn. Dw.* 38.

*KONTEST, u, m., przyświadczenie, daß Bezeugen, daß Zeugniß. Tu było trzeba jawnym podeprzeć kontestem prawdę. *Pot. Zac.* 61.

*KONTO, z *Włosk.*, n. p. Na moje konto. *Teat.* 24, 98. ob. Bachunek, rejestr.

KONTOR ob. Komendor.

w KONTR *advverbial.*, w brew, prosto przeciw, gerade entgegen. Lecz coż czynić, gdy bogów przeciwne ustawy? Nieboć to w kontr nam, rzucać chce grom niełaskawy? *Min. Rył.* 1, 98. Nie idę w kontr twym żalom, ni onych potępiam. *ib.* 148. Niebo ci się sprzeciwiła, w kontr ci wszystko czyni. *Teat.* 44, 36. KONTRADYKCYA ob. Sprzeczność; *Ross.* разнорѣчье.

KONTRAKCYA ob. Skrócenie, ściąganie; *Slov.* sužugičnost, sužowatelka, stahatelka.

KONTRAKT, u, m., Umowa jakaś, gdy ma pewne przewzisko, na przykład sprzedaży, kupna etc. nazywa się kontraktem, (inaczej ugodą). *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 231. *Vind.* pogodba, spraulenje, sgliha, sprava, der Contract. Kontrakt słowny, kontrakt pisany. *Kras. Zb.* 1, 475. Słowo jego tyle waży, jak kontrakt. *Boh. Kom.* 4, 78. Powinności ludzi wiejskich w kontrakty z dziedzicami zamieniać. *Ust. Konst.* 1, 116. Kontrakt porozumiany, wyderk. *Cn. Th.* Pacta conventa czyli kontrakt króla z narodem. *Gaz. Nar.* 1, 8. Małżeński kontrakt. *Boh. Kom.* 4, 73. Tego wieczora mają czynić kontrakt ślubny. *ib.* 168. KONTRAKTY, ów, plur., zjazd pewnego naznaczonego czasu do pewnego miejsca na czynienie wszelakich kontraktów, der Contractenumschlag z. B. in Lemberg, Dubno etc. wo man zu einer bestimmten Zeit, wie auf die Messe oder

den Zabmarckt hinreiset, um Contracte verschiedener Art abzuschließen. Przypadki, jakie mi się zdarzyły na Lwowskich kontraktach, krótko opiszę. *Zab. 11, 158* Kontrakty Lwowskie tego roku mizerne były. *Zab. 3, 204*. Jak Dubno Dubnem, tak jeszcze takich nie było kontraktów; zjechała się moc straszna państwa pożyczac pieniędzy u chudych pacholków. *Zab. 13, 187*. Wysłani na kontrakty już plenipotenci; Ten przedaje wół darmo; a wdzięczeń ochocie Dał ułomek kradzieży kupiec w dożywocie; Ten zastawia za bezcen; ów fałszuje akty; Tak to robią szczęśliwych zyskowne kontrakty. *Kras. Sat. 42*. KONTRAKTNIK, a, m., *Cn. Th.*, kontraktujący, der Contractant. KONTRAKTOWY, a, e, od kontraktu, Contractus. Kontraktowa forma, kontraktowa zмова. *Cn. Th.* — Kontraktowe, ego, n. subst., co się od wygotowania kontraktu płaci, Contractagebühren. Kwitowe i kontraktowe po wielkich dobrach komissarzowi czynią znaczny kapitał. *Kras. Pod. 2, 32*. Aby odtąd komisarz kwitowego, kontraktowego, zgola żadnego daru od urzędników i poddanych nie wyciągał. *ib. 201*. — §. Od kontraktów, den Contractenumschlag betreffend. Informował mię, skorom tylko przyjechał, o zabawach kontraktowych. *Zab. 11, 160*. Lichwiarz kontraktowy. *Teat. 24, 67*. KONTRAKTOWAĆ, ał, uje, intrans. niedok., kontrakt czynić, einen Contract machen n. p. z kim o co. Różność kontraktowania wyraża wierszyk: do, ut des; do, ut facias; facio ut des; facio ut facias. *Kras. Zb. 1, 475*. Kontraktować o liwrunek, o pracę *Ross. подражать, подражать*. KONTRASKARPA, y, ż., ob. Przeciwskarpa. *Jak. Art. 3, 297*. wybieżka. *Tr.*, die Contrefarbe. KONTRAST, u, m., odbijanie się; *Ross. противоположность*. KONTRASTOWAĆ; *Ross. противоположать, противоположить*; ob. Odbijać. KONTRAWALLACYA ob. Przeciwołokopy. *Jak. Art. 3, 297*. KONTRAWENCYA, yi, ż., nieposłuszeństwo w zadosyć czynieniu dekretem już zapadłym. *Kras. Zb. 1, 475*. Ungehorsam gegen bereit gefällte Decrete. KONTRAFACYA, yi, ż., zfałszowanie n. p. pieniędzy, lub też przedrukowanie książek nieprawe, daß Nachmünzen, Nachdrucken, der Nachdruck. Kontrefakcyę robić *Ross. поддѣлать, поддѣлывать*; co kontrefakcyę robi, fałszerz поддѣльщикъ. KONTROLLA, i, ż., sposób sprawdzenia rachunków, raportów, die Kontrolle; *Vind. prutipismu, prutirazhun*. KONTROLLER, a, m., trzymający kontrolę; *Vind. prutipifar, razhunavishar, ratingpelauz*. KONTROLLOWAĆ, cz. niedok., kontrolę trzymać, kontrolliren. *Vind. prutipifati*. KONTROWAĆ *nijk. niedok.*, w kontr isć, sprzeczać się, przeciwieć się, sich widersetzen, widersprechen. W dyskursach, które nie raz kontrując mi wzniecił. *Jabl. Tel. 189*. KONTROWERSYA, yi, ż., wątpliwości o wierze roztrząsanie. *Cn. Th.*, Controversen, Glaubensstreitigkeiten. KONTROWERTOWAĆ z kim przed sądem spór wieść. *Pr. Chelm. 44*. einen Rechtsstreit führen. KONTRYFAŁ, u, m., Zynek, u złotników szpianter albo kontryfał, pólmatal. Konwisarze zamieszują go do cyny, przez co się ma stać doskonalszą. *Kluk. Kop. 2, 286*. der Zink, der Spianter; cyna przednia, jak Angielska, englisch Zinn. W kacie siedząc fałszywe z miedzi, z kontryfału

kuje talery. *Garn. Wł. E 4 b*. Część z żelaza, część z kontryfału. *A. Kchan. 225*. — §. Kontryfał. 1 *Leop. Exod. 8, 2*. (bursztyln. 3 *Leop.*)

KONTUMACYA, yi, ż., niestawanie u prawa, daß Richter scheitern vor Gericht. Pozwany jeśli na pierwszym roku nie stanie, będzie zdan w kontumacyi, to jest, w winie niestania. *Herb. Stat. 468*. — §. Kontumacya, kwarantanna, przytrzymywanie podróżnych dla doświadczenia co do chorób zaraźliwych, die Contumaz, Quarantaine. Dom kontumacyi. *Pam. 83, 2, 195*. KONTUMACYJNY, KONTUMACYJNY, a, e, od kontumacyi, Contumace. Zaoczne czyli kontumacyjne dekreta te są, które w niestawianiu się jednej, druga strona zyskuje. *Kras. Zb. 1, 230*. Zaoczne kontumacyjne dekreta. *S. Grodz. 2, 159*.

KONTUSZ, a, m., KONTUSIK, a, m., demin. (*nom. Turc. et Tatar.* cf. Medorum *κάνδύς*; ale Turecki kontusz, ma inny krój jak Tatarski i Polski. *A. Czart. Mscr.*) — (*Croat. kontuss, kabanicza, zranszka halya, szlafrok; Hung. felsö-köntös; cf. Croat. kúntosc, kozuch; Hung. köntös, rękaw; Bosn. kuntuscja, haglina gorgna; Carn. kandush; cf. Ross. кунтышъ dluga suknia kobiece, кофта kontusz kobiecey; Germ. Kautusch; cf. Lat. contunculus*); zwierzchnia szata Polska, także ubiór białogłowski, daß polnische Oberkleid; auch eine Weiber-Contusche. (*Slav. haljina*). Kontusze, żuki i czuhaje, wschodowe ubiory. *Tward. Wł. 201*. Równie pod kontuszem, jak pod frakiem, znajdują się serca wspańiałe. *Teat. 29, 25*. (w stroju Polskim, jak we Francuzkim). W kontuszu już tego wieku człowiekowi trudno żyć. *ib. 15. c, 19*. (po staropolsku). Widzieliśmy ordery, całujące i ścisające wytarte kontusze, żeby mogły pieniędzy dostać. *ib. 28, 92*. (ubranych w dawnych kontuszach staropolaków). — §. Z wylętami kontusiki, strój niewieści. *Comp. Med. 705*.

KONTUZ (*Cn. Th.*), KONTUZA, y, ż., teraz abucht, salsesan, mortadella. *Włod. (z Lac. cantusus)*; wyciśniony sok z mięsa w moździerzu tłuczonego. *Wiel. Kuch. 403*. eine kräftige Fleischbrühe von gestampften Fleische. KONTUZYA, nagniecenie, eine Quetschung; *Carn. bunka, pèrhnak; Ross. пампика*.

KONTYNGENS, u, m., część, którą kto z repartyeyi do składki przyłożył się winien, daß Contingent. *Vind. per-noshba, donosek*.

KONTYNUACYA, yi, ż., dalszy ciąg, die Fortsetzung. *Sorab. 1*. wobstynofczeno; *Vind. napreipelanje*. KONTYNUOWAĆ, ał, uje act. niedok., dalej prowadzić, dalej postępować, dalej ciągnąć, fortführen, fortsetzen. *Sorab. 1*. wobstaunofczam; *Vind. napreistaviti, napreipelati, napreipostavlati; Eccl. провакити, провакити*. Trzeba nam kontynuować i skończyć to miłości oświadczenie. *Lach. Kaz. 4, 249*.

KONWALIA, ii, ż., *Boh. konwalinka; Carn. shmarniza; Vind. mainikna rosha, rukalza; Croat. gumbelium, gumbelia; Dal. dragolyub; Bosn. carev cvjet, bokaricch; Ross. ландышъ; convallaria Lin n.*, ziele znajome z kwiatków białych, rośnie po lasach wilgotnych. *Ład. H. N. 27*. die Mayblume, kororyczka, liczydło, lanuszka są gatunki. *Jundz. 296*. lilijka, lanka, padolna lilia.

- KONWAS**, u, m., antwas, der Hausfaß. Tr.
- KONWENCYA**, yi, ż., 1. wyraża kontrakt albo zaszła umowę, nie tylko co do prywatnych aktów, ale też do publicznych między narodami. *Kras. Zb. 1, 475.* die getroffene Uebereinfunft, der Vertrag. — 2. Konwencya Francuzka narodowa - zjazd pełnomocny narodowy, der Nationalconvent. **KONWENCYJNY**, a, e, — ie adv., od konwencyi, podług konwencyi, Conventions. Moneta konwencyjna.
- KONWENT**, u, m., nazwisko domów zakonnych; Franciszkański zakon ma w szczególności tytuł *Conventualium*. *Kras. Zb. 475.* ein Ordensconvent, ein Kloster.
- KONWERS**, **KONWIRS**, a, m., § 1. nawrócony do wiary, ein Neubefehrer, ein Conversus. *Dudz. 23* — § 2. Ko-adjutor w zakonach. *Cn. Th.* laik zakonny. *Dudz. 25.* ein Layenbruder, ein Klosterlaye. Laik klasztorny, kład się nazywa konwierzem? Od Pawła; mówiąc, że to on miał być najpierwszym. *Kchow. Fr. 15.* (conversio Pauli). Konwierzów albo laików wiele przyjmował, aby posługi świeckie zastępując, pokój większy braci czynili, a z klasztoru się bracia nie ukazowali. *Sk. Żyw. 2, 25.* Był w klasztorze tylko konwierzem, nie uczyniwszy profesyi zakonnej. *Nar. Hst. 7, 37.* **KONWERSKA**, **KONWIERSZKA**, i, ż., § 1. nawrócona, eine Neubefehrte. — § 2. Zakonna konwierszka, eine Layenschwester. Osobliwą chęcią z konwierszkami rozmawiała, podle za nich posługi ochotnie podejmując. *Sk. Żyw. 1, 356.*
- KONWERSACYA**, yi, ż., obcowanie, przestawanie z kim, rozmowa, *Eccel. сѣловесіе, приятная бесѣда*; der Umgang mit jemanden. Nie mogli się nasycić patrząc nań, gadać i zażywać z nim konwersacyi świąt obliwej. *Wys. Aloj. 353.* **KONWERSOWAĆ** z kim *med. niedok.*, przestawać, obcować z kim, mit jemanden Umgang pflegen, umgehen. Wstawszy z martwych Pan konwersował z swymi wybranymi apostoły. *Kochow. Roz. 53.* Wiele mówiących wystrzegł się, i z nimi mało konwersował. *Sk. Żyw. 2, 46.*
- KONWIKCYA**, yi, ż., **KONWIKTA**, y, ż., sądowe przekonanie, die gerichtliche Ueberführung, Ueberzeugung. Do konwikcyi prawnej potrzeba trzech kondemnat. *Kras. Zb. 1, 475.*
- KONWIKT**, u, m., instytut edukacyjny ein Erziehungsinstitut. Wszystkie akademie, szkoły, konwikty do zwierzchności komisji edukacyjnej należą. *S. Grodz. 2, 65.* W piątym roku oddano go do konwiktu. *Teat. 30, 16.*
- KONWIRSZ** ob. Konwers.
- KONWISARZ**, a, m., *Boh.* konwař, cynař; *Vind.* kandvar, kandvovljjar, kofitrar; *Croat.* koszitritel, cingessar, koszitrozlévecz; *Slav.* kalayszar, kositerckia; *Rug.* kositeriegl, kalais; *Ross.* оловянишникъ; który konwie cynowe leje, cynlejniki, der Zinngießer, Kannegießer. Konwisarze z cyny różne rzeczy leją. *Kluk Kop. 2, 198.* *Aerarius faber*, puzkarcz, konwisarz, ten który dzwony, ruśnice albo działa leje. *Mącz.* **KONWISARKA**, i, ż., żona konwisarza, *Boh.* konwařka; *Germ.* die Zinngießerinn. **KONWISARCZYK**, a, m., czeladnik konwisarski, der Zinngießergeselle oder Bursche. **KONWISARSKI**, a, ie, od konwisarza, *Ross.* оловянишниковъ, Zinngießer. **KONWISARSTWO**, a, n., rzemieślnictwo konwisarskie, die Zinngießerey, das Zinngießerhandwerk.
- KONWOJ**, oju, m., odprowadzający żołnierze, der Convoj, die Begleitung mit Soldaten; *Slav.* pratnje; *Boh.* průwod. Konwoj do przeprowadzenia złoczyńcy. *Teat. 53, b, 22.*
- KONWOJOWAĆ**, ał, uje *act. niedok.*, pod załogą żołnierską odprowadzać, convoyiren, escortiren.
- KONWOKACYA**, yi, ż., sejm najbliższy po zaszłej śmierci króla, za uniwersalem prymasa z rady nieustającej złożony. *Kras. Zb. 1, 475.* W bezkrólewiu prymas wydaje uniwersał na sejm konwokacyjny, na którym o przyszłym obraniu króla radzą. *Skizet Pr. Pol. 1, 269.* die Zusammenberufung, der Zusammenberufungsbreidsttag.
- KONWULSYA**, yi, ż., a) *medic.*, choroba muszkułów i nerwów, zależy na ściąganiu nagłym i mimowolnym, które przykraca części ciała, pociąga muszkuły i nerwy ku ich porzątkowi. *Dykc. Med. 3, 285.* *Ross.* апагоа, die Convulsion, Berzuckung. *Comp. Med. 126.* Ma konwulsyę, czyli wielką chorobę. *Teat. 18, b, 66.* Konwulsyę mieć *Ross.* кобенить, кобеню. — b) *jurid.* Konwulsya dekretów, wracanie się przeciw zapadłym już dekretem do tegoż sądu bez nowo wynalezionych dokumentów albo otrzymywanie podejściem sentencyi przeciwniej dekretovi. *Kras. Zb. 1, 475.* eine Rechtsconvulsion, Erneuerung des Processes mit Berachtung des schon gefällten Decrets.
- KOOPERACYA** ob. Współdziałanie, spółnictwo; *Ross.* содѣйство. **KOOPERTA** ob. Koperta.
- KOPA**, y, ż., (*Boh.* kopa, 1 : 60; (2. kopa, kupa kupa); *Sorab.* 2. kopa, koppa; *Sorab.* 1. kopa *acervus*, (ob. Kopieck); *Vind.* shop, shok, (cf. *Vind.* kopa : snop, kopa, kopiza : brog, kop : czub, wierzech, kopast : czubaty); *Carn.* kopa kopiza : kupa; *Bosn.* koppa, stógh od slamme; *Ross.* kopa, kopna, копенька : kupa *qu. cf.*); liczba sześciudziesiąt sztuk, *Ross.* шестьдесятъ, ein Schoß, eine Zahl von Sechzig. Kopa w sposobie rachowania znaczy liczbę 60; jest jeden z wyrazów wielości, na które się w dawnych wiekach summy groszy srebrnych rachowały, i tak kopa znaczyła 60. grzywna 48. złoty 30. ferto abo wiardunek 12. W prowincyi Litewskiej jest dotąd w używaniu rachunek pieniędzy na kopy. *Kras. Zb. 1, 476.* W języku Słowiańskim kopa znaczyła liczbę sześćdziesiąt. Gdy Wacław grzywny czystego srebra podzielił na sztuk sześćdziesiąt, pojechał powoli ustawać pamięć grzywny liczałnej, a następował rachunek przez kopy. A lubo potym następni królowie bili z grzywny po sześćdziesiąt cztery, siedmdziesiąt, osmdziesiąt groszy, został jednak zawsze rachunek wprowadzony przez kopy. Wszakże kupujący brali zawsze za regulę ceny, wartość wewnętrzną, a kto za jedną kopę przedawał, nie patrzył wiele było sztuk monety w kopie; lecz wiele w nich było czystego srebra, tyle wyrównującego, ile go było w kopie Wacławowej. *Nar. Hst. 5, 295.* ein Schoß Silbergröschel, so viel als eine Mark Silber; später hin wurden mehr als sechzig aus einer Mark geprägt, und dann hieß Schoß so viel, als aus der Mark gemünzt worden war. Liczba groszy sześćdziesiąt grzywnę liczałną składająca, dała okazja rachowania na kopy i półkopki. *Ostr. Pr. Cyw. 2, 504.* — W hucie skłanej rachują w kopę butelek, sztuk 20. *Torz. 124.* Kopa skła

u hutnika różnie się rachuje, podług zysku, jaki ma z roboty. *Magier. Mskr.* — §. *per excellent.* Kopa, kopa groszy srebrnych, ein *Schoß Silbergroßchen*. W kancelaryi od zapisów pospolicznych brane być mają dwie kopie (*dualis* zamiast: kopy); od listów wiecznych na pergaminie pięć kop. *Herb. Stat.* 195. Dziś wóz drew za kopę, co był pierwiej za groszy 4. *Falib. Dis. K.* Nie prostak, kto kopą chce wygrać sto złotych; wielki zaś głupiec, kto sto złotych na kopę waży. *Gorn. Dw.* 110. Kopa kopę rodzi. *Jag. Gr. B.* U kogo kopa leży, druga do niego bieży. *ib. B.* Gdy poczał handlować, nie miał majetności za kopę, odumarł na sto tysięcy złotych. *Gost. Gor.* 116. Święty to grosz, co kopy strzeże. *Rys. Ad.* 62. (bo jak go ubędzie, już kopy nie będzie); *similiter* Święta to kopa, co dziesięciu strzeże. *ib.* 62 *Torz.* 268. — a) Kopy, albo winy pieniężne, na strony, prawo przestępujące. *Vol. Leg.* 7. 511. grzywny, gerichtliche Geldstrafen, die anfänglich nach Schoßen, Silbergroßchen oder Markten abgeführt wurden. Dawniej *lucra alius* kopy litygantom sędziowie trybunalscy podług upodobania nakładali. *ib.* 403. — §. Kopa: zapłata kata, za wykonany wyrok sądowy, die Bezahlung des Richters für eine Execution. Nie zabił go, nie dojdzie kata obiecana kopa. *Pot. Arg.* 421. Nie chciało mu się wojować z rozbójnikami, Wolał między wojskowemi szyki Na sławę robić, niż brać katu kopy. *Pot. Syl.* 138. (zjazd: katukopa: wisielec). Dzierż, goń, w ostatku na mą kopę zabij. Co gardła wrzeszczy Appi rozjedziony. *Zab.* 15, 260. (na moje rzecz, na moje odpowiedzialność). — §. *translate* Kopa: pieniądze, majątek, Geld, Vermögen. Niemal wszyscy kopy szukają, którzy z młodu nauczyli się żyć rozrzutnie. *Star. Zad D* 2. Chcąc się równać dostatkami drugim, wszelkich się niecnot ważą, aby jeno kopy dostać mogli. *Star. Ref.* 38 et 37. Chciał, żeby zawsze większa część dochodów szła do szkatuły, i była kopa po gotowiu, kiedy przypadnie gwałt jaki na ojczyźnie. *ib.* 46. Żaden z przyjaciół nie ratuje. *ib.* 82. Lepsza cnota niż kopa. *Dwor. G.* Lichwiarz mieszkać między myśli chłopcy, Z lichwiarzkiej swej nie żyjąc więcej kopy. *Tward. Misc.* 110. Kopy goni językiem. *ib.* 108. — b) Prócz pieniędzy, kopa wszelakich rzeczy, kopa ksiąg, kopa owiec, ko a jajec, sześćdziesiąt sztuk tego, ein Schoß oder sechzig Stück, was es immer sey. Nie żalby być kopę lat uczącym się żakiem Aby się stać, jakim był Zdrojowicz (la Fontaine) prostakiem. *Zab.* 8, 92 *Treb.* Już kopa lat temu. *Teat.* 27, 139. (dużo lat, dawne lata). Kopę dyabłów. *ib.* 16, 18. (ob. Dyabeł). Kopami, po kopie, kopą *Vind.* po shopu, schoßweise, zu Schoßen. Kopa ma w sobie cztery mandle. *Solsk. Geom.* 3, 156. Kopa zboża: snopów, ein Schoß Garben. Snopy, aby doskonalej wysychały, aż do czasu zwożenia, składają się na roli w kupy, miedle, kopy. *Kluk. Rośl.* 3, 218. Składać w kopy *Vind.* kopovati, v' kope dievati, spraviti, deniti, vkopuvati *ob.* Kopować. Kopa zboża, sześćdziesiąt snopków *Haur. Sk.* 29. O kradzeniu zboża w kopach na polu. *Stat. Lit.* 414. — *Prov. Slov.* Dobre ge pri kope kláski zbirat; bonum est,

penes capitale oeconomisare. — Kopa siana: *meta foeni.* *Cn. Th.*, bróg z 60 wiązek złożony, ein Schober Heu von 60 Büschel (*Boh.* kopa, kupa *acervus foeni*; *Vind.* kopa, kopiza; *Sorab.* 1. kopen; *Slav.* plást; *Ross.* конна сѣна. — 2) Kopa (kupa) zgromadzenie, gromada ludzi zwołana, die zusammenberufene Gemeinde. Liczba 60, czyli kopy, była liczbą zgromadzenia w Litwie, które o wszystkim stanowiło, co do osady należało. Ta liczba kopy tak w Litwie, jak w niektórych częściach Polski używaną była nawet na zgromadzeniach obrad; dla rozwagi wybrano wydział, ten nazywał się kopą. *Czack. Pr.* 2, 157. (cf. *Ross.* колода). Skoro trup człowieka przyjeździego będzie znalezion, urząd ma obesłać wszystkich mieszczan, ludzi sielskich, a opyt uczynić po racy dwa. A gdzieby się na tych dwóch kopach o tym zabiciu dowiedzieć nie mogli, tedy trzecią kopę przysiężną ma urząd zebrać, na której powinni będą stanąć wszyscy ci, którzy się na tej kopie powinni stanowić. A jeśliby który z tych kopników na przysiężnej kopie nie stali, albo przysięgą odwieść się nie chcieli, tedy takowi główwszyzną zapłaca. A ta kopa ma być czyniona w około po dwie mile, ludzi na nią wzywając przez woźnego, ogłaszając na targach. *Stat. Lit.* 337. (cf. okopować). Jeśliby ukrzywdzony złodziejstwem chciał szkody swej dochodzić kopą; tedy wszyscy w tej okolicy w około na milę ze wszystkich czterech stron, mają kazać poddanym swym na kopę schodzić się; a to się ma rozumieć wpród na te miejsca, gdzie do tych czas kopy nie bywały, które kopowiska podkomorzy w powiecie naznaczy, i wsi te, które się tam stanowić będą, opisze. A na Rusi i indziej, gdzie z dawna kopy bywały, tam mają być i teraz kopy, odprawowane na starych kopowiskach, jako pierwiej. A gdzie do tych czas kopy nie bywały, takowymże postępkim kopy zbierane i odprawowane być mają, jako się na Rusi zachowuje. *Stat. Lit.* 407. Ktoby komu z ula pszczoły wydarł, a doszliby go kopa, albo jaką osoką, tedy zapłaci trzy ruble groszy. *ib.* 314.

Pochodz. *kopieć, kopczyzna, kopowy, kopówka, półkopki* (cf. *kopiec*); *Boh.* kopulety sześćdziesiątletni.

KOPAĆ, ał, a, et kopie, *cz. niedok., et kont.,* (*Boh.* kopati, kopám, zkopám; *Slov.* kopám; *Sorab.* 1. kopacz, kópam; *Sorab.* 2. kopasch; *Vind.* kopati, koplem; *Carn.* kópâti, kópâm, kóplem; *Croat.* kopati, kópâm; *Bosn.* kopatti, trappiti; *Slav.* kopati; *Rag.* kopatti; *Hung.* kapalni, kapálok, (kapa: motyka); *Ross.* копнуть, копать, капывать; cf. *Graec.* κόπτειν, κόπτω *scindo, amputo, caedo*; cf. *Ger.* fappen; cf. *Graec.* κατακόπτω *suffodiendo evertit*; cf. *Croat.* kopím *castro*; cf. *skop*; cf. *Ger.* Schoß); §. 1) dół wykopywać, ziemi dobywać, graben. Z rydlem w ręku pójdzie kopac na rzepę. *Teat.* 51. b. 71. Wlazł na gruszkę, kopał rzepę. (cf. miotła w kacie, będzie deszcz; nie klei się, nie idzie to za tém). Byliśmy w sztołach, gdzie złoto kopają. *Biel. Kr. Św.* 443. Dzikimi chwasty zarosłe grunta kopiesz. *Zab.* 14, 185. (cf. karczować). Kto pod kim dołek kopa (kopie), sam weń wpadnie. *Rys. Ad.* 23., *Gorn. Dw.* 366. Doły zdradliwe kopają. *J. Kichan. Ps.* 46. Kopałam grób twój wraz

z moim; wnet pójdę za tobą. *Teat.* 37, 53. Sam szukasz swój zguby, przepaść kopiesz dla siebie. *Teat.* 53. b, 54. Ow to poseł Porseny chytremi sztukami Kopał przepaść pod Rzymu obywatelami. *ib.* 45, 54. — §. 2) Kopać, kopnąć *jednol.*, nogami. *Boh. et Slov.* kopati, kopám *calitrare*; *Rag.* kopitovati, ob. Kopyto; *Vind.* trupati (*distg.* *Vind.* kopniti, kopneti, skopniti tajać, kapieć, skapieć; *Rag.* kopnitti *paullatim confici*); nogami bić, uderzać, szturkać, deptać, mit den Füßen schlagen, treten, außschlagen. Konie ich dzielne W miejscu nie stoją, nogami kopają. *P. Kchan. Jer.* 534. Szkapą, gdy długo na staniu stawszy, rozbieży się, kopa, hasa. *Petr. Ek.* 112. Orazc, chcąc aby go wół nogami nie kopał, szedł za plugiem. *Ezop.* 42. Osieł wspinając się na pana swego, i nogami go kopając, rozumiał, że to z dwornością uczynił. *ib.* 7. Nogami go kopnąwszy, wyrwał grot miedziany. *Dmoch II.* 2, 128. Poczeli znowu nogami w ziemię kopać, pięściami stół tuc. *Baz. Hst.* 39. Śmieje się na to patrząc człek w rozum dojrzały, Kopnie nogą, wszystkie się mury (domków karcianych) rozsypały. *Toł. Saut.* 97. Bakalarz kopając nielitościwie ucznia swego nogami, na miejscu go zamordował. *Ostr. Pr. Kr.* 1, 264. Padł bez zmysłów pod nogi jego; ten jeszcze go parę razy kopnął, potem poszedł. *Ossol. Str.* 3. *Slov. Prov.* Bodag ła hus kopła zadnu nohů bodaj cię gęś kopnęła zadnią nogą, *imprecatio nugatoria*, (cf. jechał go pies). KOPAC się *recipr.*, §. a) kopać ziemię, żeby się gdzie dostać, się eingraben. Kret kopie się w ziemi. *Tward. Wł.* 178. Nietylko sięgłowaniem nabywali bogactw, ale też i kopaniem się w ziemię dla znajdowania kruszców. *Otu. Ow.* 11. — §. b) Okopywać się, się vergraben, verpfanzen. Od języków dowiedzieliśmy się, iż nieprzyjacieli się kopie. *Ld.* — §. Kopnąć się dokąd, co żywo biegnąć, lecieć, śpieszyć, wohin eilen. Kopnę się żywo. *Teat.* 22. b, 8. Kopnął się za marą, sadził się piąc po murze. *Ossol. Str.* 2. KOPACZ, a, m., który ziemię, rudy, kopa, *Boh. et Slov.* kopać; *Sorab.* 1. kopař; *Hung.* kapás; *Vind.* kopauz, rudokopazh, (ob. Rudnik); *Carn.* kopázh, mejnik; *Croat.* kopach, rudar; *Dal.* kopacs; *Rag.* kopác; *Bosn.* kopac, (kopac, rataj, tesgjak rolnik); *Ross.* копальщикъ, копатель, лопатникъ, der Gräber. Kopalce dobywają kamieni drogich, złota i srebra. *Kłok. Turk.* 127. Zapytaj kopców tych, którzy u nas albo kruszce w Olkusz, albo sól w Bochni kopią. *Syzt. Szk.* 28. Kopalce i inni, którzy grabarkę robią. *ib.* 41. O budarzach albo kopcach. *Czack. Pr.* 2, 199., *Haur. Ek.* 148. Kopacz grobowy, Lobtengräber. KOPACZKA, i, ż. §. a) która kopa, die Gräberinn; *Boh.* kopačka. — §. b) Rydel. *Włod.*, daś Grabschett; *Hung.* kapá motyka. (KOPAL, u, m., der Kopal, ein Erbhär; ziemna żywica żółtego koloru, bardzo podobna do bursztynu. *Kluk. Kop.* 1, 216.) KOPALNIA, i, ż., miejsce, gdzie się jakowe rzeczy kopalne z ziemi dobywają. *Kluk. Kop.* 1, 64, ein Bergwerk, ein Bruch; *Slov.* báně, šachta, gáma; *Hung.* banya, (ob. Bania); *Sorab.* 1. koparska yama; *Carn.* rudetina, bronzhya, (cf. ruda, bronc); *Vind.* rudna roba, rudstvu, rudishe, rudna jama; *Croat.* rúda; *Bosn.* riado, ruda, mje-

sto ghdi se dube srebro, złoto al inne mjedo; *Rag.* gvozdena rúda; *Ross.* копь, заводъ, рудокопня, рудникъ. Jedna kopalnia węgla ma więcej do opalu materyi, niżli wszystkie obszernej okolicy lasy. *Stas. Buff.* 143. Kopalnia, *kopalnictwo*, górnictwo, Bergbau, Bergwesen; *Vind.* rudovanje, rudstvu, rudishe. KOPALNIANY, a, e, od kopalni, Bergwerk; *Rag.* kopaacki; *Ross.* горкопный, n. p. W kopalnianych czyli górniczych sprawach Frejberskie ustawy zachowywano. *Czack. Pr.* 1, 286. KOPALNOPISMO, a, m., mineralogia, uczy poznawania rzeczy kopalnych. *Bot.* 3, die Mineralogie. KOPALNY, a, e, co się wykopuje, do kopania, gegraben, daś ausgegraben wird; *Croat.* rudárszki; *Ross.* копальный, ископаемый, рудокопный, заводский. Co Łacinnicy nazywają *mineralia, fossilia*, to my zwiemy rzeczami kopalnemi, że pospolicie z ziemi kopane bywają. *Kluk. Kop.* 1, 2. *Boh.* preystěnina mineral kopalnina. *Mgier. Mskr.* Sól kopalna, Steinsalz, już nie z wody się wywarza, ale w suchym kształcie dobywa się z ziemi. *Kluk. Kop.* 1, 166. (KOPAN, a, m., imię staropolskie, *Cupanus. Jabl. Her.*) KOPANICA, KOPANINA, y, ż., robota kopania, *Boh.* kopačka; *Ross.* копка, daś Graben, die Befähigung mit Graben. Do złączenia tych dwóch rzek nad mil trzy nie trzeba kopanicy czynić. *Pupr. W.* 2, 282. Kopanina, drew rabanie etc. *Zaw. Gosp.* — §. To co się kopało, wykopało, okopało, odkopało, miejsce kopania, (*Boh.* kopanina, kopaninka), etwaś Gegrabenes. *Plumbago*, szyba, kopanina, gdzie ołów wspolek ze srebrem kopają. *Mącz.* Bywa ber na nowinach i kopaninach siany. *Syr.* 1010. Kopalnica, rów, kanał, ein Graben, ein Canal; *Eccl.* копь, ровъ; (*Croat.* kopanya koryto). Z Aleksandryi do Kanobu przez kopanicę batami się przewozili. *Pilch. Sen. list.* 388. KOPANIE, ia, n., subst. verb., daś Graben; *Vind.* kopanje, kop; *Rag.* коор; *Croat.* kòp; *Ross.* копка. KOPANKA, i, ż., niecka. *Włod.*, kapanka, eine Mütze. Niecki, kopanki. *Kluk. Rosl.* 2, 55., *Cn. Th.* 494. KOPANY, a, e, part. perf., gegraben. Nieorana plugiem ni rydłem kopana rola. *Kutig. Her.* 150. Kwadratowy pręt, jest sztuka placu półosma łokeia mająca na dłużą i na szerzą. Tę sztukę miernicy w Mazowszu zowią pręt kopany, iż ludzie pospolicie na takowe pręty zwykli się najmować, kiedy co kopać dają. *Gręp. Geom. K.* 3 b. (cf. polko), die Gräberreihe von achtzehn Quadrattellen. KOPASINA herb; dwie rzeki białe z góry na dół płynące, a we środku krzyż. *Kurop.* 3, 25, ein Wappen.

Pochodz. kopiec; dokopywać, dokopać; nakopywać, nakopać; okop, okopywać, okopać; odkop, odkopywać, odkopać; pokopywać; podkop, podkopywać, podkopać; przekop, przekopywać, przekopać; przykop, przykopa, przykopywać, przykopać; rozkopacz, rozkopywać, rozkopać; ukopać; wkopywać, wkopać; wskop, wskopiec, wskopywać, wskopać; wykop, wykopywać, wykopać; zakopywać, zakopać; (*Ross.* копкий łatwy do kopania, subst. копкость). KOPCIANY, a, e, pelen kopeia, rußig, rüchertig, beruffet. Garńce kopciane. *Brud. Ost. II.* 11. KOPCIĆ, ił, ili, i, cz. niedok., okopcić dok., dymem powlekać, dymić, sa-

dziami obrudzać, mit Ruß bedecken, beräuchern, beschmauchen, beruften; *Boh.* koptiti; *Ross.* коптить, копчу; *Eccl.* копотю, копчу; *Graec.* καπνίζω. Zład ogień wzgórze na 40 łokci buchał, pali się, nie kopci. *Wad. Dan.* 82. Znam się na lisach farbowanych, na kopconych sobolach. *Mon.* 70, 64. Wieszcza przykrój słoty, kawka okopcona. *Toł. Saut.* 70. KOPCENIE, ia, n., subst. verb., daß Räuchern, Trodnen im Rauche. cf. wędzenie. KOPCI-DYM, a, m., burl., §. 1) paskudny kucharz, partacz, płodzydym, parzykasza, ein Sudelkoch; *Boh.* koptič, kuchtič. — §. 2) Co ustawicznie tutuń kurzy. *Tr.* ein Tabakschmaucher. KOPCIEĆ *nijk.* niedok., okopcieć dok., kopciem zachodzić, räucherig und ruftig werden; *Ross.* коптить. KOPCIUCH, a, m., zawsze w kopciu bawiący, brudny, ein Aschenbrödel.

KOPCOWATY, KOPCZYSTY, a, e, skalisty, scopulosus. *Mącz.* pełen kopców, voll Hügel, hügelig. Wsadzę te latorośle na górze wysokości i kopcowatęj. *Budn. Ezech.* 17, 22. (wyniosłej. *Bibl. Gd.*).

KOPCZYŻNA, y, ż., sześćdziesiąta część urodzajów, w nagrodę uprawy, der sechszigste Theil Feldfrüchte als Lohn für die Feldarbeit. Z włoki każdej pustej, którą dziedzie dał z kopczyzny abo z trzecizny orać, po groszy dziesięciu. Rataje, którzy z kopczyzny orzą, z pluga po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 996. et 3, 221.

KOPEĆ, peia, m., *Boh.* kopt, kopet, koptu; *Sorab.* 2. kopsch; (*Slav.* kād - Dym qu. v.); *Vind.* gost dim, toushi dim, faizniza; *Carn.* shühšek; *Ross.* et *Eccl.* копоть; cf. *Graec.* καπνός; (*Ross.* коптильня dymnica, копильщик wędzarnik mięsa, копоть smolny dół); co u lamp, u świec na końcu knota bywa, gdy długo się palą. *Dudz.* 41, die Lichtschnuppe, sadze, der Ruß, der Dampf, Rauch; *medium quid inter fumum et fuliginem, vel certe fumus crassior.* *Cn. Th.* Tu komin i luczywa, tu ogień nie mały, I od częstego kopcia tu podwój zczerniały. *Nag. Wirg.* 512. Ciepłym dymem zewsząd był otoczony, Czarny go kopeć w około okrywa. *Otw. Ow.* 64. Kto siedzi za oponami, nigdy się tak ubrukać nie może, jak kto siedzi w dymie, w kopciu. *Rej. Apoc.* 25. Ani bogowie światła nie potrzebują, ani też ludziom kopeć podoba się. *Pilch. Sen. list.* 3, 212. (*Ross.* класть въ копъ, zawiesić w kominie do wędzenia).

Pochodz. kopecieć, kopciany, kopcidym, kopciuch, okopcieć, okopciały, pokopcieć, pokopciały, przekopcieć, przekopciały.

KOPEKA, ob. Kopyjka.

KOPER ob. Kopr.

KOPERCZAK, a, m., KOPERCZAKI *plnr.*, ceregiele, korowody, ceremonie, komplementa, Complimente, Krugfüße, Kräger, Ceremonien, Umstände. Niech Pan żywego koperczaka zacznie. *Teat.* 43. b. 52. Nosi od nich do niego, od niego do nich koperczaki miłosne. *Teat.* 11, 46. Cały w koperczakach. *ib.* 15, 29. Sute koperczaki stroił z dziewętami. *Teat.* 36. b. 31. Do mojej Jagny koperczaki stroił. *ib.* 8, 58. Gorące do mnie stroił koperczaki. *Teat.* 51, 26. (umizgi). Koperczaki pali. *ib.* 23. d.

56., (cf. cholewy smalić). Nie tracąc czasu na płonnych koperczakach, upominał się zaraz o swoją sumkę. *Ossol. Str.* 4. Dosyć tych komplementów, sztuka mięsa stygnie, Podjadłszy i wypiwszy, dobre koperczaki. *Zabł. Amf.* 93.

KOPERSZTYCH, u, m., z *Niem.* der Kupferstich, miedzioreźba. *N. Pam.* 3, 317. rycina; *Boh.* rytina, rytba; *Vind.* kufrospehnizhe, kufrostifnjen obras, kotlovinska tabelza; *Ross.* гравированная картина, гравировка; wyobrażenie rzeczy jakiej, wyrze na blasze miedzianej, a potym farbą umyślnie do tego służącą, odbite na papierze. *Jak. Art.* 3, 314. KOPERSZTYCHER, era, m., artysta od koperstychów, der Kupferstecher; *Boh.* rytec, wyrwać, rypak na medi; *Vind.* kufrodlutavez, nakotlovinski spehniuz; *Ross.* гравёр, гравировальщик. Zażywiają miedzi koperstycherowie, wyrzynając na niej te rzeczy, które czarnym pokostem wybite być mają, i które koperstychami nazywają. *Kluk. Kop.* 2, 188. KOPERSZLAK, KUPERSZLAK, u, m., odłupki od miedzi, kiedy ją młotem biją, z *Niem.* Kupferschlag, Hammerschlag vom Kupfer. Wziąć kuperszlaku czerwonego, to jest zyndry, miedzianej; ta bywa między szalami, kiedy ich razem kilka bije. *Torz.* 173.

KOPERTA, KOOPERTA, y, ż., z *Włosk.*, przykrycie, nakrycie, zawińcie, die Decke, Bedeckung, Hülle; *Ross.* обверть, обвертка, koperta łózkowa - kołdra, *Vind.* plahuta, postelnu nakrivalu, erjuha; *Croat.* poplun, die Bettdecke. Byśmy się dobrze wyspali pod takim kocem i koopertą. *Summ. Um. C.* Koperta listu, daß Couvert eines Briefs. Byle koperkę cudzoziemskim językiem zapisał, jużci zaraz tytuł grafa przyjmuje. *Mon.* 65, 305. Koperta zegarkowa. *Ross.* корпусъ, колпакъ, колпачекъ, daß Uhrgehäuse. Koperta z ciasta na pasztecie, der Pastetendeckel. *Tr.* KOPERTNA, y, ż., n. p. Spodnice z ogonami, rejteraki z kopertnami. *Comp. Med.* 705, coś ze stroju kobiecego. KOPERTOWY, a, e, od koperty, Couvert, Decken; *Ross.* обверточный. KOPERTURA, y, ż., komputura, pargamin do wszywania abo obwijania ksiąg. *Cn. Th.* 294. ein dicker Umschlag, z. B. um ein Buch. KOPERTYMENT, u, m., n. p. Ścianę tam każdą w kopertyment kwiaty ozdobią, i zbiór portretów bogaty. *Zub.* 9, 144.

KOPERWAS, u, m., KOPERWASER *Urs. Gr.* 189. *Cresc.* 169; *Vind.* kotlovinska voda; *Eccl.* копєрвасъ, кунпоросъ. Słowo Niemieckie źle wymówione, miasto Kupferwasser; sok abo woda z miedzi, barwy papuzanej, najlepszy ku pisaniu bywa. *Sienn. Wykl.* Koperwas jest minerał z siarczystej exhalacji, i soku z miedzi lub żelaza Eissenvitriol, miedzi Kupfervitriol, cynku Bleisvitriol. *Krup.* 5, 152. KOPERWASOWY, a, e, von Kupferwasser, Bitriol. Wody koperwasowe, aquae vitrolicae, mają zawsze smak ściągający. Woda koperwasowa miedzi, Cementwasser; woda koperwasowa żelaza; woda koperwasowa cynku. *Kluk. Kop.* 1, 95.

1. KOPIA, ii, KOPIJKA, i, ż., *zdrbn.*, przepis oryginału, (cf. potrafianie), die Abschrift, die Copie; *Carn.* spisk, prepisk, prepisaniza, posnětk, masha; *Vind.* prepifs,

prepistmu, kopia; *Croat.* prepisz, mäsä, par; *Ross.* списокъ, выпись, снимокъ, противень *propr. et transl.* Kopia obrazu *Vind.* poobras, poduba, napoduba. Mówią, że alkoran od Mahometa dany, jest tylko kopią tego, co bóg napisał swoją własną ręką. Mahomet, gdy mówi, że alkoran nie stworzony, rozumie o oryginalu, nie o kopii. *Kłok. Turk.* 154. Derwizie są na wzór naszych zakonników, zle kopie przednich oryginałów. *ib.* 169. Zle kopie dobrych oryginałów, zbytnią wytwornością przesadzają. *Mon.* 65, 147. Głos jest kopią wyobrażeń naszych. *Kpzc. G.* 3, p. 59.

Pochodz. kopiować, przekopiować = przepisać, przepisywać; kopiować obraz *Vind.* poobrasiti, popodubati.

2. KOPIA, ii, ż., Kopijka *demin.*, *Boh. et Slov.* kopj; *Hung.* kopja, kopjatska; *Sorab.* 2. kopë; *Sorab.* 1. kawatż; *Carn.* kôpka, kopje; *Vind.* kopje, darda, fuliza, (*ob.* Darda, sulica); *Croat.* kopje, kopjiche; *Bosn.* kopje, sulliça; *Rag.* kopje, koppje, koppjaccja, sulliza, kopijze, harba, kopjaccja; *Ross. et Eccl.* копье, копнѣ, копыце, копейцо, копѣйце; (*Graec.* *κοπίς culter, gladius*); drzewce, pika, der Spieß, die Lanze, die Pike. Kopie, broń jezdnych na północy używana, do nas weszła; całe kopie mają łokci 8 $\frac{1}{2}$ długości; a połowiczne kopie mają łokci 5 $\frac{1}{2}$. *Czack. Pr.* 1, 216. Szabla Perska długa, pałasz i kopia, jest broń Spahów Tureckich. *Mik. Tur.* 92. Kopią w pierścień ugodził. *J. Kchan. Fr.* 75: Czasem umieć z kopią, Stoi za akademią, Jako do pierścienia gonić, Jako się bić, jako bronić. *Groch. W.* 488. (na brzegu: «groty»). Uderzył on «kopiem (sic)! swym. *Budn. 1 Chron.* 11, 20. (włócznią. *Bibl. Gd.*) — Szturmowa kopia, rodzaj ognistej pilki, osadzonej na długim drzewcu do ręcznego użycia. *Jak. Art.* 3. 519 et 2, 109. der Sturmspieß, Feuerpieß. — 2. Pop chleb święcony, czyli hostyą «kopiem rzeże. *Sak. Persp.* 12. (nożem).
- *KOPIASTY, a, e, n. p. Mocz kopiasty, co w nim jako «kopka stoi. *Sienn. Rej.*

KOPIĆ, ii, i, cz. *niedok.*, skopić *dok.*, w kopy składać zboża, siana. *Dudz.* 23. sfođen, sfobern, in sfoðte und sfober legen; *Boh.* kopiti, kopěti *cumulare*; *Ross.* копить, коплю. Zboża pożęte kopić. *Haur. Sk.* 17. Śniegi Boreas na wierzchu gór skopi. *Bardz. Trag.* 297. cf. kupić. KOPICA, y, ż., [stożek n. p. siana 2], składana zboża kopa, ein sfoð Garben. Grochy skoszone, ususzone, do zabierania w kopice się składają. *Kluk. Rośl.* 5, 220.

KOPIE ob. 1) Kopic, 2) Kopać.

KOPIEC, pca, m., (*Boh.* kopec, chlumeck *collis, tumulus*; *Morav.* kopéc *mons*; *Sorab.* 1. kopen *acervus*; *Carn.* kôpa, kupiza = kupa); wskopana kupa ziemi, ein aufgeworfener Erdbügel. Kopiec około miasta, zamku = wał *Cn. Th.*, ein Wall um einen Ort. — *per excell.* Wskopany pagorek graniczny, ein Gränzhügel, ein Marksgrenzen, Markshäufen, Gränzhäufen; *Boh.* meznjk, (cf. miedza), hraničnj; *Sorab.* 1. kopiečka zeme, mjeznik, mjezné kamen, miošnik, mjezna kupa; *Vind.* snaminjak, menik. *krainik*; *Carn.* meinik; *Croat.* kotâr, medja; *Ross.* obs. конъ, конокъ. Kopce, chociażby po rozkopywaniu żadnych w sobie znaków metalicznych nie miały, (jakie są: kawały

skła lub żelaza, naczyń polewanych sztuki, żuzel kowalski lub sklany, węgle, cegły, kamienie w pewną ułożone formy); jednakże bez trudności rozpoznane być mogą po okrągłości i wypukłości ziemi, ile że pospolicie na płaszczyźnie na sześć lub mniej łokci dyamentru sypane, i rowem około obwiedzione bywały. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 114. Kopce narożne czyli węgielne większe być mają od kopców ściennych. *Zabor.* 358., *A. Zamoj.* 2, 83. (cf. nacios). W piętnastym wieku zaczęto kopce sypać. *Czack. Pr.* 2, 179. — *Metonym.* Przedał wieś, jako w swych kopcach stoi. *Groch. W.* 256. (t. j. w granicach, obrębach, w całym swoim obwodzie). Kopców od ojców położonych nie kazimy. *Herb Art.* 38. — *Fig.* Od boga kres założony wodom, by pewne swe kopce znalazł. *Groch. W.* 47. granice, ihre Gränzen, Schranken. — *Transl.* Kopce z samego złota obrączkowego sypane. *Teat.* 2, 93. kupy, gromady, Haufen, Hügel. Mrówki sypią kopce. *Tr.*, (Ameisenhaufen, mrowiska). Kopce kretów, Maulwurfsbügel, (kretowiny, kretowki). I przy kwiatkach kopce rosną. *Kras. List.* 166. — *Milit.* Kopiec dzielny. *Tr.*, ob. Kawaler.

KOPIENIAK, a, m., oponcza od deszczu bez rękawów. *Tr.* ein dicker Regenmantel. Kopieniak, *Turc.* kepenech. *Pasz. Ds.* 134., *Croat.* këpenëk; *Dal.* kabanicza; *Carn.* kepernek *paenula*. Pan siedział na «koczym, któremu zwiśnawszy skrzydło kopieniaka, tarło się o koło. Dopiero aż do domu zajechawszy, postrzegł delią umazaną. *Dwor. K.* 2 b. Chodzą w kopieniakach, magierkach, ba i w karwatkach. *Tworz. Ok. D.* 1., *ib. E.* 4. Strzała był przestrelon w ramię prawe, wszakoż tylko w kopieniak. *Pap. Ryc.* 246. Dał mu swego kopieniaka. *Star. Ref.* 175.

KOPIENNICZY, a, e, kopijny, od kopii, kopią noszący, Spieß, Spieß tragend. Przypaść dziesięć junaków kopienniczych Joabowych, i dobili go. *Leop. 2 Reg.* 18, 15. (którzy nosili broń Joabową *Bibl. Gd.*; więc giermkowie, Spießträger). Drzewce zwano *quiris, curis*, a że walecznym był Romulus, przezwano go *Quirinus*, po Polsku podobno «Kopieniczny. *Kosz. Cyc.* 189. Jeden na «kopienicznym harcuje, a drugi na szwabie. *Rej. Wiz.* 159. z kopią, z piką, z drzewcem. *KOPIENNICZYC, ył, y, cz. *niedok.*, kopią wojować, mit dem Spieße fechten. Tam wszystkiiej niezgody gniazdo, gdzie o wiarę kopienniczą. *Sk. Kaz.* 74. KOPINIENIK ob. Kopijnik.

KOPIJKA, i, ż., *demin. nom.* kopia 2; *Boh.* kopiečka *hustala*, ein fleiner Spieß. — §. Kopijka, kopeka, pieniadz Rossyjski, waży dwa grosze nasze. *Pam.* 85, 1, 535, *Ross.* копейка, копеечка, eine Kopeke in Russland. Köhler w dziele pod tytułem: Münzbelustigungen, utrzymuje, że kopijka pochodzi od podobnego w Greckim języku słowa, które znaczy ucinąć (κείπτεν). To mniemanie upada przed oczywistością, że skoro na tych kopijkach jest kopijnik, od tego wybicia imię zostało tym drobnym pieniądзом. *Czack. Pr.* 1, 171. (NB szkoda że uczony *Czacki* wyżej nie dosięgł, że i kopijnik i kopia z *Greck.* *κοπίς culter, gladius*, zkąd κείπτεν ucinam, i że przeto i on i Köhler każdy ma rację; przez co więc bardzo się wspiera zdanie pierwszego w dziejach Rubłów, *qu. v.*)

- KOPIJNIK, KOPIENIK, a, m., *Boh.* kopinnik, kopidnik; *Slav.* korjar, cixidash; *Croat.* korjanik; *Hung.* kopjás; *Rag.* korjanik, korjanik; *Ross.* копейщикъ, копейникъ, копиеносецъ; *Sorab.* 1. pikownik; §. 1) kopia uzbroyony, kopiennicy, abo kopijny, der Spießträger, Lanzenführer. Pobok dwa kaszelani gęstym kopijnikiem lud ten osłaniają. *Tward. Wł.* 113. Rozproszył zebranie kopijników. *Budn. Ps.* 68, 30., *Bibl. Gd.* Rzekł do młodzieńca, kopiennika swego, wyjdźmy do wojska Filistyńskiego. *Leop. 1 Reg.* 14, 1. (do sługi, który nosił broń jego. *Bibl. Gd.*); do giermka, Waffenträger. — §. 2) Kopijnik, co kopije gobi. *Cn. Th.*, der Lanzenmacher; *Eccl.* копие дѣлатель, копейникъ. KOPIJNY, a, e, kopia zbrojny, *Ross.* копийный, копійный, mit Spießen bewaffnet. Tłum wojsk kopijnych. *Przyb. Milit.* 64. Do kopii należący, n. p. Gra kopijna albo uganiania się. *Włod.*
- KOPISKO, a, n., kopiec paskudny, ein garstiger, häßlicher Erdbügel; (*distg. Slav.* kopistě, rukowet na kopi *hastile*, 'kopisko; *Croat.* kopjenicza). Bory te ponure ściela z samego próchna i duszącej zgnilizny kopisko, w którym roją się gady jadowite. *Przestr.* 128.
- KOPKA, i, ż., *zdrbn. rzecz.* kopa, ein kleines Schot; *Sorab.* 2. kopka, kopzicka wiązanka, ob. Kupa, kupka.
- KOPKI, ek, plur., para kijców związanych niby kozły, na których drzewo piżują, ein Paar wie ein Holzbock zusammen gebundene Pfähle, Holz darauf zu sägen. *Tr.*
- KOPNAĆ ob. Kopać.
- KOPNICZY, a, e, §. 1) od kopania, zum Graben gehörig. Naczynia kopnicze, podkopnicze, których używają kopnicy, podkopnicy. *Jak. Art.* 3, 303 et 2, 292. KOPNIK, a, m., §. 1. kopacz, który kopa, der Gräber. *Jak. Art.* 3, 303. (cf. podkopnik). — §. 2) Kopnik, który na przysiężnej kopie stanąć powinien. *Stat. Lit.* 357., ob. Kopa 2, der zur geschwornen Gemeindeversammlung gehört. (*Croat., Bosn., Rag.* kopno *continens*, ład stały).
- KOPNY, a, e, — o *adv.*, dobrze kopiący, wiele kop czyniący, gut schodend, an Schodden ergiebig, viel Schodde machend. Kiedy koło s. Jana nocy ciepłe, bywają kopne siana. *Haur. Sk.* 78. — §. Droga kopna: śniegiem głębokim a nieutartym zawalona. Złe jechać, bo bardzo kopno *adv. X. Kam.* schneefüßelig. KOPOWAĆ *intrans. niedok.*, w kopy obfitować, mnogie kopy wydawać, gut schodden. Zboże takie więcej kopuje, jak korceje. *Ld.* KOPOWIEC, wea, m., miód do picia tłusty i stary. *X. Kam.* (cf. dędak), alter, fetter Metß.
- *KOPOWISKO, a, n., miejsce kopy, czyli zgromadzenia zwołanego, der Versammlungsort der berufenen Gemeinde. Kopie nakazanej podkomorzy kopowisko w powiecie naznaczy, i wsi te, które się tam stanowią będą, opisze. A na Rusi i indziej, gdzie zdawna kopy bywały, tam mają być i teraz kopy odprawowane na starych kopowiskach. *Stat. Lit.* 407. cf. kopa 2; cf. kopnik, okopować.
- KOPÓWKA, i, ż., KOPOWY, ego, m., *subst.*, złoty cesarski. *Tr.*, ryński, ein Kaisergold. Taber kopowy, złotych 3. *Solsk. Geom.* 3, 134. KOPOWY, a, e, od kopy, Schodde, zum Schodde gehörig. W hucie sklanej bywa odbył na kopy powe tafle, rachując tafle po zł. 6. *Torz.* 208. Wyszynek miódów kopowych i ordynaryjnych. *Vol. Leg.* 7, 628.
- KOPR, KOPER, pru, m., *Boh.* kopr; *Sorab.* 1. kóprík; *Vind.* koper; *Carn.* kópérz, kuperz; *Croat.* kopèr, kopàr, koromach, szlatki jamess (koper, anis anyż); *Hung.* kapor; *Slav.* kopar; *Bosn.* kopar, koppar; *Ross.* укропъ; (*distg. Pol.* ukrop); *Eccl.* копръ, (кропъ kmin); *anethum Linn.*, ogrodny abo swojski. *Syr.* 420; der Dill, daß Dillfraut, roślina ogrodowa. *Kluk. Rosl.* 1, 226. Kopr włoski, Walański, *foeniculum*, der Fenfel. *Kluk. Rosl.* 2, 229; *Slov.* Wlasky kopr, fenykl; *Sorab.* 1. benchel; *Slav.* sładki janus; *Vind.* kopéřz; *Bosn.* morać, koromac; *Ross.* Волокопий укропъ. Świni kopr, wszywy kopr, wieprzyniec, gorzysz, gorycznik, *foeniculum porcinum*, Sausfenfel. *Syr.* 195. Kobyli kopr, *silvestre equinum*, Rossfenfel. *ib.* 401. Morski, abo babia sól, Meerfenfel. *ib.* 1139. cf. równiutki. Górny abo skalny, Beerwurz. *ib.* 401. Wodny abo Orle pióro, Wasserfenfel, Taufendblatt. *ib.* 1531. Lesny, czarny, *Ross.* коперъ дикою, ob. Oleśnik. — Sagepeński ob. Zapaliczka. KOPROWY, a, e, z kopru, Dill, Fenfel. Koprowa wódka, nasienie koprowe. *Dykc. Med.* 3, 306. KOPROWNIK, a, m., *seseli Linn.*, Sesel; rodzaj rośliny. *Kluk. Dykc.* 3, 76. zebrzyca. *Jundz.* 192.
- *KOPROWINA, y, ż., z *Niem.* Kupfergeld, miedziaki; n. p. Znam się dobrze na miedzi, znam na koprowinie. *Min. Ryt.* 1, 286.
- KOPRZYWY ziele ob. Olszownik. KOPULA ob. Kupula.
- KOPYCIASTY, a, e, — o *adv.*, *Ross.* копытистый; kopytem opatrzone, mit einem Hufe versehen. Trawa i ziarno pożywieniem jest zwierząt kopyciastych. *Zool.* 378. KOPYCIARZ, a, m., co kopyta szewskie z drzewa wyrzyna, der Leistenhneider, der die Schusterleisten macht. KOPYCISKO, a, n., niezgrabne kopyto, ein häßlicher Huf; ein häßlicher Schusterleisten; *Ross.* копытище.
- KOPYŚĆ, ści, ż., KOPYSTKA, KOPYSTECZKA, i, ż., *dimin.*, cf. łopyś, łopystka, łopysteczka. *Mącz., Boh.* kopyst; narzędzie do mieszania, gniecienia, łopatka, którą się co miesza w naczyniu. *Włod.; Carn.* stergüla, ein Spatel, ein Rührschiff, Rnetschiff. Kopyściami wrzące zioła mieszają. *Otw. Ow.* 264., *Brud. Ost. C.* 8. Gdy tę materiją na ogniu stawiają, kopystką żelazną zawsze ją mieszają. *Os. Rud.* 430. Ciasto dobrze ugnieść kopystką dziurkowaną a ustawnie mieszać warząc, by się nie guzowaciło. *Sienn.* 552. Do maźnicy trzeba kopyści. *Pot. Jow.* 2, 64. pędzla od smoły, der Weerpinsel. *Lingula*, żelazna kopystka, której aptekarze i barwierze używają, instrument od jednego końca szeroki a płaski, szpatel. *Mącz., der Spatel der Apotheker, Wundärzte.* Kopystka barwierska srebrna. *Ern.* 91. Na pijaną tę głowę trzeba osobnej kopyści. *Pot. Poez.* 560. (osobnej maści, smarowidła, lekarstwa). — §. Zawiedła kopyś, *vetus stipes.* *Zebr. Ow.* 169. (*Croat.* kopische, stara pertica, żerdź, drag). KOPYSCIOWY, a, e, od kopyści, Spatel.
- KOPYTNIK, a, m., ziele, *asarum, Asafetida;* *Boh.* kopytnik; *Vind.* kopitnik; *Carn.* virh; *Croat.* kopitnyak, odolyen, podbel, (ob. Podbial); *Slav.* kopitnjak; *Bosn.* kopitgnak; *Rag.* kopitgnak; *Eccl.* копытникъ; *Ross.* подѣльникъ; dru-

dzy leśnym albo wiejskim nardusem zowią, Haselwurz, rośnie w ciemnych lasach między leszczyną *Syr. 44., Urzęd. 39., Kluk. Rosl. 2, 229.* KOPYTNY, a, e, od kopyta, *Ross. копытный*, zum Hufe gehörig, zum Leisten gehörig. Stopa kopytna. *Cn. Th.* W kopytny róg paznokci pięć a pięć się zniosły. *Zebr. Ow. 48.* Kopytny pies, który kopytem, to jest tropem, nie wiatrem goni, der Spürhund, der der Fährte nachläuft. Pies słabszy czuch mający, używa go tropem, a zład go zowią kopytnym. *Ostror. Mysl. 8.* cf. wietrzny.

KOPYTO, a, n., KOPYTKO *demin., Boh.* kopyto, kopeytko; *Sorab. 1.* kopéto, kopyto; *Hung.* kapta; *Slav.* kopita; *Croat.* kopito; *Rag.* kopitto, pápak; *Bosn.* kopito, pangja; *Dal.* papak; *Carn.* parkl; *Vind.* koinski rug, kobli rug; *Ross. копыто, копытцо*; §. 1. Stopę u zwierząt, gdzie rogowa jest niepodzielona, jak u konia, kopytem zowią. *Zool. 57.* der Huf. Kopyto czyli róg, część twarda, gruba na jedno poprzecze palca, otacza stopę nogi końskiej. *Dyke. Med. 3, 314.* Zwierzęta kopyt całych, okrągłych, nierozdwojonych, *solidipes. Cn. Th., einhufige, ganzhufige Thiere.* Kopyt rozdwojonych bydlę, *bisulcus. ib., zweyhufig.* (cf. racice). Kopytko słabo zasadzone. *Rej. Zw. 156.* Kopyto wół psuje róg stracił, wyrobił. *Cn. Th.* — *Fig.* Podbiore mu kopyto = obetnę mu skrzydła. *Tr.* — §. Sądzi osieć, że go pan lepiej (od psa) przywita, Jako zwierzęcia inszego kopyta. *Mon. 75, 664.* (inszego rodzaju). — *Phras.* Z kopyta = nagle, z bicza, z rękawa, jak wyrzelił, *spornstretch, auf den Flog.* Skoczy mysz tedy, jak rumak z kopyta, Ani się drogi, ni gościńca pyta. *Jabl. Ez. 23.* Nadto się byli żywo z kopyta zerwali; teraz leżą jak zbici na ziemi. *Ossol. Str. 4.* Biegnę ku niej! *H.* Nie trzaby tak zaraz z kopyta. *Teat. 43. b, 44.* Pali jak z wiatrówki; każda jego odpowiedź właśnie jak z kopyta. *Zub. 14, 54. Nagl.* Wiersze napisane z kopyta. *Mon. 76, 366, ib. 201.* Z kopyta wszystkich przedsię puszcza w tym zawodzie; potem wszystkich uprzędził. *Jabl. Tel. 66,* z początku, jak ruszano, *anfang.* — §. Kopyto wyrażone na ziemi, stopa kopytna. *Cn. Th., der Hufschlag, die Fährte, Fußstapfen eines gehuften Thiers.* Pies jeden wiatrem goni, drugi tropem albo kopytem. *Ostror. Mysl. 8.* — §. Kopytka w hucie skłanej, gatunek butelek niskich, u spodu płaskich, jakich do araku używają. *Magier. Mskr.* — §. 2. Kopyto u szewca, forma drewniana, na której obuwie robi, der Schuhmacherlesten; *Sorab. 1.* kopyto, kopot, kopotk, schewczke kópéto; *Carn.* kopitu, pavsha; *Vind.* kopitu; *Rag.* kopitto; *Ross. колодка; (Dal. kopiteza; Hung. kapcza = pończocha; Croat. kopitčez = karpie).* Kopyta u szewców bywają lipowe, wierzbowe, olszowe. *Kluk. Rosl. 2, 160.* Coby to był za szwiec, któryby na jednym kopycie wszystkim ludziom czynił bóty? *Urzęd. 398.* Szewcze, kiedybyś przymawiał trzewikom I malowanym niedobrze rzemykom, Tobym cię słuchał; ale nad kopyto nie noś się. *Jabl. Ez. 192.* (cf. szwecu po napiętku dosyć). Jeśliś szewc, patrz swego kopyta. *Cn. Ad. 123.* (*Vind.* ne spushai se v tu, kar ne snash). (*Prov. Slov.* Kopita witrčil, *mortuus est.*) — §. Kopyto = forma, model, foza, baś *Mobell,* der *Schlag,* baś

Muster. Jak młodzi, tak starzy, na jedno kopyto. *Alb. z Woj. 15.* (ci źli, tamci niedobrzy). Na jedno kopyto wszyscy. *Cn. Ad. 507., Slov.* na gedno kopyto nabití; jednej kuźni; jednej faryny; alle von einem Schlage; über einen Leisten gefchlagen; gleichen Gelichter. Prostacków na swe przywdziali kopyto. *Chrosc. Job. 87.* Na swe kopyto co przyrobić. *Cn. Ad. 541.* (przekabacie). Najtrudniejsze rzemiosło, umysły ludzkie na swoje kopyto przerabiać. *Lub. Roz. 129., Pot. Arg. 527.* Boję się, aby ciebie na swój kopyt nie przerobili. *Pilch. Sen. list. 263. ib. 2, 378.* Wszystkich na swoje kopyto wywiczyl. *Pot. Syl. 258.* Trudno wieprzowe kopyto wdziawać koniowi. *Pot. Syl. 31.* Niechaj to wszystkim będzie w pamięci wyrętem, że sie każdemu trzeba mierzyć swém kopytem. *N. Pam. 20, 254.* (cf. piędzia). — §. Nim żelaza z pieca wypuszczą, robią na nie miejsce, zwane u nas kopyto, które to miejsce podobne bywa do brzoźdy. *Os. Rud. 106.* die Furchen oder Rinne, worin die Gans aus dem Schmelzofen geletzt wird. (cf. gęś). KOPYTOWATY, a, e, na kształt kopyta, hufartig; *Ross. копычатый.*

Pochodzi. *kopyciasty, kopyciarz, nadkopycie, przykopycie, skopyrenie; cf. kopnąć.*

KOR ob. Chor.

KORA, y, ż., (*Boh.* korab et kura, *demin.* kūrčička, (cf. *Boh.* korawý *rigidus*); *Slov.* kūra; *Sorab. 1.* zkora, (cf. skóra); *Vind.* skorja, skorjiza, s'kurja. (okoren = zdrewniały, okorniti = odrętwić; kora = kra); *Carn.* skorija; *Croat.* kōra, (okorujem *incrusto, induro*; okornoszt *duritas, pertinacia*, cf. przekora; okoren *durus, morosus*); *Dal.* korā; *Slav.* korra, korica, (korre = pochwa); *Bosn.* korra, korica, (nakoriti *incrustare*); *Rag.* korra, koriza, korizza, hrustalza, (okorritti *incrustare*); *Ross.* kopa, дубъ, дубья (ob. Łubie; *Ross.* kopica cynamon); *Ital.* scorza; *Graec.* σκωρία; *Gall.* ecorce; *Lat.* scoria, corium, crustum, cortex; cf. *Germ.* Struße, et Kürschner Ad 1 g.); *tanica arboris*, skóra albo jak niektórzy zowią kora. *Maçz. Cortex asper et crassus*, kora; *tenuior* skóra. *Cn. Th. 1007.* die Baumrinde, Rinde. (cf. łub). Każde drzewo odziane jest otaczającą go korą. *Kluk. Rosl. 2, 7.* Kora zawiera w sobie powierzchnię skóreczkę roślinną, a pod nią miążgę. *Bot. 13.* Na twardziej drzewa korze ostrym raz krzemieniem związałem własne imię z Temiry imieniem. *Szym. Ś. W. 63.*

KORAB', ia, m., (*Boh.* korab a) cortex, b) lodj, *navis = łódź*, cf. n. p. Biała wierzbina daje łub (t. j. korę), zmoczony na niewielkie czołniki (korabie). *Bardz. Luk. 56*) *Bosn. et Rag.* korabglja, korabgliza = nawa; *Ross. et Eccl.* корабль okręt, кораблецъ, корабликъ okręcik; кораблеплавание żegluga; (*Sorab. 2.* korabč = kościokład, skelet, żebra); cf. *Graec.* ζαράβιον; cf. *Lat.* corbita; *Gall.* corvette). Nawę morską po staropolsku korabiem zowiemy. *Star. Zad. B. 2* ein kleines Seeschiff, ein Raufen. Łodzia albo korab' na morzu bez żeglarza tam i sam się tułając zatonie. *Cresc. 370.* Posłał Chiram onym korabiem służy swe, męże na korabiach bywałe, morza świadomych. *Budn. 1 Reg. 9, 27.* (na tychże okrętach żeglarze. *Bibl. Gd.* — *Slov. Prov.* Na koráb išt, *pessum ire*; Už odisel

na koráb, *disperiu*). — §. *per excell.* Arka Noego, die Arche Noe; *Boh.* archa; *Carn.* archa, arka; *Ross.* ковчегъ, ковчежець. Kazał bog Noemu budować korab' abo okręt, w którymby mógł ujsć potopu. *Sk. Żyw.* 1, 187. Im większa powódź, tym się wyżej korab' Noego podnosi. *Sk. Dz.* 900. Wielkie to dobrodziejstwo każdy przyzna, gdyby Nie korab' same tylko zostałyby ryby. *Pot. Pocz.* 151. — §. Korab, *herb*; żółty w polu czerwonym z masztem szarym; toż w hełmie. *Kurop.* 3, 25, ein Wappen. — §. Podły gatunek karety, kołyska, kolébka, staroświecka kareta, podobna do łodzi, *Ross.* колымага, колымажка, eine schlechte Art von Kutschen. Przekładają jeździć korabiem i starym i brzydkim, sześciu hetkami, niżeli ładną kareta, a parą konmi dobremi. *Mon.* 65, 420. KORABIOWY, KORABNY, a, e, od korabia, (*Boh.* korabowy corticeus), Schiffsz, Kutschen. Męże korabne, umiejące morze, na korabiah bywale. *Budn.* 1 *Reg.* 9, 27. (żeglarze. *Bibl. Gd.*), Schiffsteute.

Pochodz. nom. *kora*: korzany, koreczak; korzec. 2) skóra, skórka, skóreczka, skorzany, doskórzyć; białoskórnik, przyskórka, skornie, skórnik, skorupa, skorupiany, skorupiasty, skorupiec, skurłat, zaskórnicza; 3. korb.

KORAL ob. Chorał.

KORAL, u, m., KORALIK, a, m. *zdrobn.*, (*Boh.* koral; *Slov.* koral; *Sorab.* 1. khórař; *Hung.* kaláris; *Carn.* koravda; *Croat.* kláris; *Rag.* koragl; *Bosn.* koraglja; *Ross.* коралъ; z *Greekołac.*); §. a) die Koralle, krzewik morski kamieniasty, z którego gałazek toczą gałki, także koralami zwane. *Dykc. Med.* 3, 316. Korale bywają białe, czarne; najzobobniejsze czerwone; rosną gałazisto w morzu przy skałach. *Zool.* 88. Na ten sam sposób robią też korale bursztynowe etc. — §. *assimil.* Gdzież ów alabaster czoła? gdzie jagód róże? gdzie wargi, jak koral rumiane? *Mon.* 70, 383. Usta w przyrodzone ubrane korale. *P. Kchan.* *Orl.* 1, 171. (czerwone). — §. b) Korale zowią owe mięsiste czerwone gruczołki, wiszące na szyi indyka. *Kluk.* *Zw.* 2, 146. die rothen herabhängenden Drüsen am Hals des Truthahns. — §. c) Kłobuczki z pod róży polnej koralami zowią. *Comp. Med.* 440. Sagebutten, die Frucht der Sagerose. KORALINKA, KORALISIA, n. p. Kochana Koralisu! *Teat.* 21, 103; (czy nie Karolisu?). Koralinka, moja Koralisu! *ib.* 110. (ob. Karolina). KORALOWY, a, e, od koralu, *Rag.* koragl, Korallen. Różgi koralowe rosną w morzu, które z wody wywleczone, skoro je powietrze obejdzie, kamienieją. *Otw. Ow.* 175. Mech koralowy, gniazdo koralowe, glisnik, daß Korallenmoos. *Syr.* 1417. Koralowe drzewko, gatunek psianki, *solanum pseudocapsicum*, krzewina Indyjska, u nas w ogrodach chowana, nosi jagody koloru koralowego. *Kluk.* *Dykc.* 3, 85. Koralowy korzeń, gatunek dwulistniku, *ophris corallorhiza*. *Kluk.* *Dykc.* 2, 150. die Korallenwurz. Owoc koralowy z pod róży polnej. *Comp. Med.* 22. t. j. do czerwonego koralu podobny, Sagebutte. Wargi koralowe. *Ausz.* 88. czerwone jak koral, Korallenstippen.

Pochodz. ukoralic.

1 KORB, u, m., (*Lat.* corbis; *Ital.* corba; *Gall.* corbeille; cf. *Boh.* korba półkoszki wozowe; *Slov.* korba, košina

crates); *Sorab.* 1. korb, korbik; *Carn.* korba; *Vind.* korp, korbiza; *Ross.* коробъ, коробокъ koszyk z lipowej kory; *Eccl.* крабня, крабня skrzynka; *Aeth.* כרב sporta viminea); kosz, der Korb. Gołębie przez rok uczynią jeden korb, to jest kosz gnoju. *Cresc.* 588.

2. KORB, KORBS, a, m., KORBAS, KURBAS, a, m., bania, dynia. *Dykc. Med.* 3, 318. *cucurbita*, der Kürbis. Korbs. *Mącz.* Korbasy albo banie. *Cresc.* 201. Kurbasy albo banie bywają pospolicie, tak swojskie jak cudzoziemskie, w ogrodach flancowane przy płotach abo tykach, chłodniki z nich czyniąc. *Syr.* 1178, *Slav.* tikva; *Vind.* tikva, buzha; (*Carn.* korobéle - gatunek gruszek). cf. tykwia. — §. Łągiewka czyli flaszka korbasowa. *Tr.*, eine Kürbissflasche. W ogólności dzban, bania, eine Flasche, Fasse, ein Gefäß. *Boh.* korbel, korbeljk, korbeljček, (cf. koreczak; *Ross.* карбасъ gatunek barki, nawy). W glinianym korbasie co warzyć. *Syr.* 121. Wszystko w oecie moczyć, potym w korbasie szyi krzywěj, nakrywşy kapitelem albo hełmem, piaskiem obsypać. *Syr.* 152. — §. Korb leśny ob. Kolo-kwintyda; *Sorab.* 1. kolokwinta, dziwa korka.

Pochodz. korbasowaty, korbasowy, korbsowy, korbowy.

KORBA, y, ż., (*Gall.* courbe; *Lat.* curva), §. a) die Kurbe, die Kurbel; *Boh.* klika; rękojeść, którą koła obracamy. *Solsk. Arch.* 49. U kafara są rękojeści, które korbami zowiemy. *ib.* 7. Ciągnąc wiadro ze studni, korba się obraca. *Teat.* 55. c, 56. — U bednarza, korba do wiercenia dziur w statkach, kołowrotek. *Magier. Mskr.* — §. b) Korba, nazywa się rękoczyn, służący do obrócenia armaty na drugą stronę. Koniec jednego drąga zakłada się w ucho armatne, do drugiego zaś końca bierze się dwóch ludzi, gdy tym czasem trzeci podsuwa inny drąg pod denną sztukę, i tym sposobem ją obracają. *Jak. Art.* 3, 30. die Wendung einer Kanone auf eine andere Seite.

KORBACZ ob. Karbacz.

KORBAS ob. 2. Korb. KORBASOWATY, a, e, — o *adv.*, korbasowi podobny. *Cn. Th.*, Kürbis ähnlich. KORBASOWY, a, e, korbsowy, korbowy, von Kürbis.

KORBECZKA, i, ż., *demin. nom.* korba, eine kleine Kurbe. *Jak. Art.* 3, 296.

KORBETY ob. Korwety. KORBLIK, a, m., n. p. Lilia między liściem kwiecica, ze środka korblika, wypuszcza cienkie jęczyki, czyli serduszka. *Syr.* 577. kłobuczek, pączek; ob. 1. Korb. — KORBONA ob. Karbona. KORBOWY, KORBSOWY, a, e, korbasowy, n. p. Kształt korbsowy. *Mącz.* *cucurbitanus*. (cf. baniasty). — Rośliny korbowe, *cucurbitaceae*. *Dykc. Med.* 3, 318.

KORCE *plur. nom.* korzec, korea.

KORCIĆ, ił, i, *czyn. niedok.*, tylko *figur.* razić kogo, wiercić go, gryźć, frasować, rupić, empfindlich schmerzen, beißen, nagen, wurmen. (*Rag.* koritti - obmawiać, potwarzyć; *Ross.* et *Eccl.* корчить, корчю - kurczyć; *Lat.* coerere; *Eccl.* кроютю, крошу krócić, kruszyć). Ze w przyjaźń z królem zaszedł poufała Daniel, korciło to niektórych panów. *Wad. Dan.* 255. Nic nikomu nie powie, lecz każdy postrzeże, Ze go coś korci, że go na umyśle rzeże. *Pot. Arg.* 664. Tyle stracił, ano w samiej rzeczy było, co go korciło. *Tward. Wł.* 131. Niebieska władzo, niech

- cię me słowa nie korczą, Nie urażaj się, o mój dobroczynny tworczo. *Przyb. Milit.* 248. Korci go to niezmiernie, że na te potwarzy Ani się sprawia, ani Chrystus z niemi swarzy. *Pot. Zac.* 60. Korciła go ta myśl, i wyrzekłań ojcowskich bojaźń. *Stas. Num.* 1, 189. Nieobecność Ludwika i panowanie biało-głowskie, Polaków korciło. *Krom.* 377. (*poenitei*). Skryta go w sercu korci rana. *Pot. Syl.* 86. et 354. — §. Korcić kogo dokąd, do czego, napędzać wewnętrznym niepokojem, niedoczekaniem, innerlich antreiben, antreiben. Tobie coś bardzo pilno; cóż cię do korci? *Teat.* 18, 162. Nie wyszło czasem godziny, już mię coś znowu do tychże zabaw korciło. *ib.* 30. b, 29.
- KORCOWY**, a, e, od korca, *Œheffel*; *Sorab.* 1. korczowski. Miara korcowa. *Cn. Th.*
- KORCZAK**, a, m., **KORCZACZEK**, czka, m., (cf. *Boh.* korbel, korbeljk, korbeliček *vas potorium ligneum*), *Etym.* kora, korzeń, (*Slov.* korčak; *Carn.* kórz haustum, kórzžhèk *caliculus florum*; *Eccl.* *коруагъ* czasza, kubek; *Ross.* корчага, корчажка gliniany garniec do parzenia chust; cf. *Ross.* корчмарь, корчемникъ karczmarz; cf. *Eccl.* корецъ, корякъ korzec); naczynie wydrożone. *Włod.* czym wodę z wiadra czerpają. *Dudz.* 42; czasza drewniana, etne hóljerne *Œhale*. Z korzenia brzoźowego czynią korczaki ku picciu. *Cresc.* 471. Korczakiem wodę pił. *Budn. Apoph.* 42. Miski, korczaki i też insze naczynie z drzewa jaworowego, pod pokostem bardzo cudnie stoją. *Cresc.* 466. Korczak do sypania zboża etc. *Cn. Th.*, (cf. koruszek), etne Mulde, ein Gefäß zu trocken *Œafen*. — §. Korczak, herb; trzy rzeki poprzek, najwyższa dłuższa, niższe coraz krótsze; na helmie czasza, z której pół psa widać. *Kurop.* 3, 25, ein Wappen. — §. Korczak albo korczecznik, młyn, którego koło zewnętrzne skrzyńczone. *Os. Fiz.* 338, eine Wassermühle mit einem *Œhöpfrade*. cf. wałecznik. **KORCZAKOWY**, a, e, od korczaka, *Œhale*; od herbu korczak, daß so benannte Wappen betreffend.
- KORCZOWAĆ**, **KORCZYNEK** ob. Karczować, Karczowanie.
- KORCZYK**, a, m., *demin. nom.* korzec, (*Boh.* koreček), ein fleiner *Œheffel*. Z ustawy r. 1764. korzec Warszawski ma korczyków Gdańskich 2. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 315. Konstytucya r. 1764. ostrzegła, ażeby wybierane w Gdańsku korczyki od zboża, i inne podobne ekstorsye, więcej czynione nie były. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 204.
- KORD**, a, m., (*Boh.* kord *gladius*; *Hung.* kard; *Carn.* kordžh; *Vind.* kordezh, mezh, sabla; *Bosn.* korda, kordazza, kordiza; *Croat.* kórda, orusje kot szablya, pallós, kordžecz, (korda, kordás *gladiator*); *Ross.* корда; ob. *demin.* Kordek; cf. kordelas); rodzaj miecza. *Włod.* pałasz. *Dudz.* 42. Kord, jezdecki miecz, *parazonium*. *Mącz.*, ein fleineš *Œchwertt*, ein Dolch. Kord broń, szabla strój. *Rys. Ad.* 26. Przepadła dzisiaj sprawiedliwość wszędzie, Jeśli za sobą korda mieć nie będzie. *Pot. Syl.* 451. On z przyrodzenia zuchwały, do korda skory. *Pilch. Sall.* 75. Nie tak hardzie; nie do korda, panie horda. *Cn. Ad.* 665. (cf. miły jezu nie kól). Gdy inszych z więzienia na męki wydawano, chciano go na kordy posłać. *Pasz. Dz.* 41? może na miecze, na rozsiekanie.
- KORDA**, y, ż., chorda, *Gall.* cordon, pas z powrozków u niektórych nabożnych, z *Greek.* *κέρδα*. *Cn. Th.*, ein Gürtel von *Œtriden*, der aus *Andacht* getragen wird. ob. Kordyzant. — §. Miara, n. p. Sznur albo korda ma w sobie lasek 3, pertyk 6, łokci 45. *Haur. Ek.* 25.
- KORDASZ** a, m., [ob. Kardusz. 2]; n. p. Monomachia, Hans z Kordaszem, Rajtar z Tatarem. *Pot. Jow.* 31. cf. junak, horda.
- KORDAT**, a, m., (z *Łac.* cor), śmiały, czupurny, gorąca kasha, do korda się zaraz porywający, ein *Hißkopf*, ein *Raufker*. Kto się czuje dużym być na siłach, i biegłym w dziełach rycerskich, a kordatem przy tym, takowy pospolicie nierad słuca wodza swego. *Star. Ryc.* 38.
- KORDEGARDA** ob. Kordygarda.
- KORDEK**, dka, m., *demin. nom.* kord, ein fleiner Dolch. Uczył sobie kordek, po obu stron ostrzy, wzdłuż na łokciu, i przypasał go pod szatami swemi do prawej biodry. *Radz. Judic.* 3, 16. (*miecz. Bibl. Gd.*).
- KORDEL**, u, m., [z *Franc.* la cordelle = sznurek. 3], powróż, der *Œtrid*. Maszt od hardych wiatrów cierpi, i reje z pracy jęczą, rwą się kordele. *Zab.* 4, 400.?
- KORDELAS**, a, m., kord do lasa, cf. *Gall.* coutelas; *Ross.* кортикъ; *Vind.* louski mezh, ein *Hirshfänger*. Nie mało odwagi trzeba, aby dzika kłóc kordelase. *Kluk. Zw.* 1, 348. **KORDELASNIK**, a, m., miecznik, co robi koło kordelasów, ein *Œchwertfeger*. *Tr.*
- KORDELAT**, u, m., **KORDELOWATE** sukno - grube sukno kapucyńskie. *Tr.*, großē Capuzinertuch.
- KORDON**, u, m., z *Franc.* granica żołnierstwem zajęta, der *Gordon*, *Militärordon*. Że na Wołoszczyźnie jawiło się powietrze, wyszły natychmiast ordynanse, ażeby kordon rozciągnąć od granicy. *Teat.* 24. c, 96. Szaleństwo przywozido Turków na pograniczu stojących, do wpadania w nasze kordony. *Pam.* 83, 211. Drapnie za kordon i przepadnie. *ib.* 32. b, 88. Pruski, Ciesarski; Rossyjski kordon, części Polskie przez te trzy mocarstwa zajęte; ob. Zakordonować.
- KORDUAN**, **KORDWAN** ob. Kordyban.
- KORDYACZNY**, a, e, §. a) cierpiący kordyakę, *cardiacus*. *Cn. Th.*, krank am *Herzgefspann*. — §. b) swarliwy, śmiały, czupurny, sierdzisty, hępig vor der *Œirn*, fed, verwegē. Kordyaczny, co się prędko wadzi. *Dzwon. Stat. A.* 2. Winogriwnliwych, zapalczywych, śmiałych i kordyacznych czyni. *Petr. Et.* 406. **KORDYAK**, a, m., **KORDYAŁA**, y, m., kordat, śmiałek, ein verwegner *Kerl*. Pochlebca komośliwego kordyaka żwawcem nazywa. *Zab.* 13, 65. Ten człek niema zepsutej śledziony, nie jest kordyala. *Hor. Sat.* 195. **KORDYAKA**, i, ż., *cardiaca*, niemoc, kiedy człowiek cierpi wielkie uciążenie na sercu i inszych wnętrznościach pod piersiami. *Mącz.*, daß *Herzgefspann*; serca ckliwość. *Sienn.* 366. Lekarstwa na serdeczną chorobę "kordyaka" zwaną. *Śleszk. Ped.* 394. **KORDYAŁ**, u, m., wzmacniająca, orzeźwiająca rzecz, eine *Herzstärkung*. Człowiek spracowany, wypiszy kieliszek wina dobrego, rzeźwiejszym się stanie; więc to dla niego jest kordyalem. *Krup.* 3, 117. Kieliszek wina, któremu od lat kilku nie skosztował, taki we mnie skutek sprawił, jakbym za-

- zył kordyału. *Kras. Doś.* 208. KORDYALNY, a, e, herb-
stärkend. Lekarstwa kordyalne, które sercu większą moc
sprawują. *Krup.* 5, 117. KORDYANKA, i, ż., czupurna
dziewczynna, ein wilde Mädchen. Do kordyanki: Jak Ta-
tarzyn najbardziej strzela, gdy w pogoni, Tak mnie An-
ka zabija, gdy ode mnie stroni. *Kochow. Fr.* 116.
- KORDYBAN, KORDUAN, KORDWAN, KURDWAN. (*Cn. Th.*), a, m., (*Croat. et Bosn.* kordovan, szartian *pellis Cor-
dubensis*; *Lat. med.* cordevan, corduanus, cordoversus,
kordobisus; *Ital.* cordouno); kozia skóra pewnym sposo-
bem wyprawna, der Corduan. *Boter.* 2, 95. Trzewiczki z
kordybanów robione. *Groch. W.* 369. KORDYBANIK,
KURDYBANIK, a, m, co kordyban robi, der Corduanmacher.
Kurdybanicy, białoskórniccy etc. *Vol. Leg.* 3, 592. KORDY-
BANÓWY, a, e, z kordybanu, Corduan.
- KORDYGARDA, y, ż., z *Franc.*, izby żołnierskie na obwach-
cie, *Sorab.* 2. kordegarda, kurdigarda; *Ross.* караульня,
das Wachtthaus, die Wachtstube. Kordygarda, miejsce żoł-
nierzy, z którego się oni lożą na warty. *Papir. W.* 1,
475. Na kordygardę miasto miejsce wyznaczyć ma. *A.
Zamaj.* 2, 34. Kamienica jego, jak kordegarda, odarta z
meblów. *Teat.* 7, c, 21.
- KORDYZANT, a, m., (cf. *Lat.* cordax, ob. Korda), powro-
zobiegun. *Tr.*, ein Seiltänzer. KORDYZANTKA, i, ż., die
Seiltänzerinn.
- KORECZEK, czka, m., *demin. nom.* korek, §. a) koreczek
od butelki, zatyczka korkowa, *Ross.* пробочка, ein Stöpf-
föhen. — §. b) Koreczek od trzewika, abzaczek, der Ab-
satz am Schuh. Koreczki u trzewiczków nosi ta panien-
ka, a ona nie ma jeszcze tyle lat, wiele ja mam. *Teat.*
7, b, 31.
- KOREK, rka, m., (cf. *Lat.* cortex; *Gall.* ecorce; *Hisp.*
corcho; *Dan.* korke; *Holl.* korek; *Angl.* cork; *Germ.* Korf,
Gorf). §. a) drzewo korkodab (więzozółd samica. *Cn. Th.*);
quercus suber Linn., *Dykc. Med.* 3, 328. der Gorfbaum,
Pantoffelholzbaum; *Carn.* lubje, (ob. Łubie); *Vind.* pantof-
elnou liefs, rahel inu puhel liefs; *Croat.* rablo, plúto;
Rag. pluut; *Bosn.* plúto; *Ross.* корка, корковое дере-
во; gatunek zawsze zieleniącego się dębu; korę ma
grubą pulchną, lekką, siwożółtą. *Kluk. Rosl.* 2, 67. Choć
on nad gwiazdę świetniejszej urody, Ty lepszy korka, i
sroższy nad wody. *Mon.* 69, 502. — §. b) Zrobiona z
kory tego drzewa zatyczka do flasz, der Gorfstöpfel; *Ross.*
пробка. Korki do zatykania flasz są z drzewa korkowe-
go. *Kluk. Rosl.* 2, 160. — §. c) Korek u trzewika, der Ab-
satz am Schuh. Trzewiki nosi z korkami niskimi i pła-
skimi. *Mon.* 69, 641. Korki do trzewików śpiczaste,
wysokie. *Pam.* 25, 1, 14. Na to słowo komenderujące-
go, prawa noga w tył się cofa, tak aby korek za ko-
rek w odległości na dłoń przyszedł. *Kaw. Nar.* 243. Nic
nie umie smukle tylko korki stawiać. *Pot. Arg.* 79. Nad-
stawia się korkami. *Mon.* 70, 382. (podwyższa się). Wi-
dzieć, że kogo tylko za meża zapragniesz Mieć będziesz;
najbardziejzyszych pod twe korki nagniesz. *Treb. S. M.* 37.
pod pantofle, pod panowanie. — §. d) Korek górny al-
bo ziemny, *suber montanum*, Berggorf, kamień z dro-
bnych giętkich niby nitek złożony, tak lekko skupionych,
- że ma podobieństwo do korka, którym się flasz zaty-
kają. Najłżejszy ze wszystkich kamieni. *Kluk. Kop.* 2, 100.
- KORKA, i, ż., *zdrbn. rzecz.* kora = skóra, skóreczka, eine
kleine feine Rinde; *Boh.* kúrka, kúrcička; *Ross.* корка, ко-
рочка. Za tą małą korką wiele się kryje nietoperzów.
Zebr. Zw. 110.
- KORESPONDENCYA, cyi, ż., *Ross.* описка, переписка;
listów zmiana, listowne społeczeństwo, der Briefwechsel.
KORESPONDENT, a, m., listów spółnik, der Correspondent.
KORESPONDENTKA, i, ż., die Correspondentinn. Moja grze-
czna korespondentka, warta jest takiego męża, jakiego
w liście opisała. *Mon.* 68, 976. KORESPONDOWAĆ,
ał, uje, *cz. niedok.*, z kim; listy zmieniać z kim, wz-
ajemne listowne odezwy utrzymywać, mit jemanden Briefe
wechseln; *Ross.* переписаться, переписываться.
- KOREKTA, y, ż., poprawa, poprawienie, osobliwie pism
nim się wybija, z Mędów drukarskich, die Correctur.
Boh. Kom. 4, 133. Korekty rewizya *Ross.* сводка. —
§. *Jurid.* Obrządek cancellaryi, stanowiący z prawa, że
na każdym wypisie z protokołów, officyalista kładzie
korektę, jako czytał tenże wypis, i jako zgodny z ory-
ginałem podpisuje. *Kras. Zb.* 1, 478, die Unterschrift des
Cancellarbeamten auf einer vdtmirten Abschrift aus dem Pro-
tocolle. KOREKTOR ob. Poprawca, poprawiacz. KORE-
KTURA, y, ż., naprawianie, die Ausbesserung, das Aus-
bessern. Skazonemu z gruntu serca i korektura nie po-
może. *Mon.* 65, 66. (t. j. strofowanie) — *Jurid.* Termin pra-
wa publicznego Polskiego, używany w konstytucyach,
wyznaczających poprawę praw. Mamy także pod tytulem
«korektura Pruska» prawa Pruskie. *Kras. Zb.* 1, 478.
Gefesverbesserung. cf. Chełmińskie prawo.
- KORKOCIĄG. *X. Biel.* ob. Grajcarek. KORKODAB, ebu,
m., ob. Korek 1, więzozółd samica. KORKOWY, a, e,
§. a) od korka, Gorf. n. p. Korkowe drzewo. *Kluk.
Rosl.* 2, 160. Korfb Baum, Pantoffelholzbaum. Kora korko-
wa. *Dykc. Med.* 3, 428. — §. b) Korkowy albo korzany,
z kory drzewa ledajakiego. *Cn. Th.*, *Włod.* Rinden-,
Baumrinde. *Botan.* Łodyga korkowa, suberos., korę ma
grubą, miękką, gębczastą. *Jundz. Bot.* 2, 15. — Kor-
kowy, zatyczkowy, Stöpfel; *Ross.* пробочный.
- KORMAN, u, m., siermiega, sukmana, ein grober Bauer-
fittel von Luch. Na grzbiecie ma kusy korman, i to po-
życzony. *Nar. Dz.* 3, 55. ob. Gurmana. KORMNIK, a, m.,
n. p. Sternicy, kormnicy i mołojcy mają spław wodny
zapłacić. *Vol. Leg.* 4, 64. *Ross.* кормчий, кормщик sternik.
- KORNECIARKA, i, ż., co kornety robi, die Korpszeugstef-
erin, Haubenmacherinn, Fußmacherinn. Oto korneciarka za
kornety się upomina. *Teat.* 29, c, 64. Szachrajki, kor-
neciarki. krawcowe. *ib.* 15, 48.
- KORNECISTA ob. Kornetysta.
- KORNESY, ów, plur. (*Ital.* cornice). *Archit.* kornesy, gzem-
sy. *Cn. Th.* 220. wierzchnia wężykowata część gzem-
su. *Tr.* das Karnieß; *Ross.* карнизъ, карнизецъ.
- KORNET, a, m., z *Franc.*, §. 1) podchorąży, der Cornett.
Nieprzyjaciele pójdą młyncem z kornetami i z rotami
swojemi. *Birk. Chodk. A 2 b.* Objeżdża hetman chorą-
gwie i kornety ze wszęch miar strapione. *Bardz. Luk.*

125. — §. 2) Kornek (*Ital.* cornetto), piszczałka z rogu. *Włod.* róg do trąbienia. *Dudz.* 42, die Zinfe, ein Blaseninstrument. Z trąbami i z kornety. *Budn.* 2 *Chron.* 15, 14. *Bibl. Gd. ib.* Instrumenta dęte: pomort, puzan, kornek. *Warg. Wal.* 306. W Atenach tak się były kornety zagaściły, że i ludzie przedni na nich grali. *Petr. Pol.* 2, 325. Krzyczy głośno sóweczka, i kornek podziary, Brat i siostra tak z sobą rady chodzą w pary. *Banial. A 2 b.* — §. 3) Kornek białogłowski (*Gall.* la cornette); KORNECIK *zdrbn.* (*Ross.* чепецъ, чепчикъ cf. czepiec), daś Kopfzeug (die Cornette). Wieżę Babilońską, którą modnym kornetem zowią, ze wstążek i koronek miśternie wystawiają sobie na głowie. *Mon.* 71, 125. Ma pięćkny dziś kornek na głowie. *Teat.* 54. b, E ii. Kornety muszlinowe, jakie s. p. matka Jejmościna nosiła. *ib.* 24. b, 8. Kornek z szeroką wstęgą. *ib.* 20. b, 18. Koron kobiety używają na kornety, na półkornecie, i na cały puzan, na bonety, na maloty. *Haur. Sk.* 554. Kobiety dumne animuszem Umieją mądrze kornek czynić kapeluszem. *Kras. W.* 57. (opanovać mężów). On był gotów krew swoją za leda kornek rozlewać. *Teat.* 21, 48. za leda kobiecie, *ob.* Podwika, für jede Schürze, für ein jedes Weibsbild. KORNETYSTA, KORNECISTA, y, m., grający na kornecie, der Zinfenbläser. Zły gajda dobrym kornetystą nie będzie. *Cn. Ad.* 1352.

*KORNUT, a, m., z *Zac.* rogal, der Hahnrey, Hörnerträger. Samiście gomoli, a z ludzi robiecie kornuty. *Pot. Jow.* 194.

**KORNY, a, e, — ie *adverb.*, pokorny, korzący się, de müthig. Kornie łaski zebrał u tego tyrana. *N. Pam.* 12, 365. Pod srogim jarzmem korne chyłmy głowy. *Dmoch. II.* 2, 67. Pod zamkiem korne wały krążą. *N. Pam.* 24, 370. nizkie, niższe od murów.

KORONA, y, ż, §. 1 a) znak najwyższej dostojności, który cesarze i królowie w dzień inauguracji swojej, i w innych celniejszych okolicznościach, na głowie noszą. *Kras. Zb.* 1, 477. die Krone; *Boh. et Slov.* koruna; *Hung.* korona; *Sorab.* 2. krona, cronna; *Sorab.* 1. króna; *Carn.* krona, koruna; *Vind.* krona; *Croat.* koruna, kruna; *Dal.* krúna; *Slav.* kruna; *Bosn. et Rag.* krunna; *Ross.* koroua; *Graec.* κοράνη; (*Arab.* قرنة *junxit*). Znak królewskiego stanu w naszym wieku korona, u onych starych dyadema, to jest binda z purpury, którą królom głowę zwiezywano. *Warg. Wal.* 193. Zdobi korona głowę, ale na tysiąc niebezpieczeństwa wystawia, który ją nosi. *Birk. Krz. Kaw.* 6. Złote korony królów ciernie w sobie mają. *Groch. W.* 163. Korona cierniowa Jezusowa. *Pot. Zac.* 106, die Dornenkrone. Korona papieżka. *Ld.* Korona albo infuła biskupia. *Sk. Dz.* 289, die Bischofsmütze. — Na herbach: korona książęca, margrabska, grabska, szlachecka, die Krone auf einem Wappen. — Tego co chcą wyroki, czemu nie wieniecimy koroną? *Jabl. Tel.* 73, (*ob.* Koronować). — Korona: wieniec, ein Kranz; (*Vind.* krienz, vienez). Włożyła mu na głowę mirtu koronę. *Pam.* 83, 412. Jakież proszę korony na weselach bywają? jakie mają być inne, jedno z kwiecica wonnego. *Birk. Zyg.* 9. — *Fig.* Czeka go korona sławy nieśmier-

telnej. *Boh. Kom.* 4, 108. — b) Korona duchownych na głowie wystrzyżona; *Vind.* duhounska krona, glavesbriva; *Croat.* koruna, vénez, kruna, kolobar, brieny redovnichko na glavi, pless; *Hung.* korona, koszorú; *Ross.* гyменцо. Klerycy strzygą włosy na kształt i podobieństwo korony na głowie. *Karnk. Kat.* 263, plesz, die Platte der Priester. Korona duchownych, znak na środku głowy między zapuszczonymi włosami wygolony, czyli wystrzyżony. *Cerem.* 1, 108., *Kucz. Kat.* 2, 614. Co księza gołą plesze, dziś poszły w korony, jak księza w książęta. *Pot. Jow.* 104. Po koronie znać księdza na głowie. *Pot. Pocz.* 471. — c) *Botan.* Korona jest ta część kwiatu najdelikatniejsza, która różnaitością kolorów zdobiąc roślinę, najpierw wzrok powabia, *corolla*, *Bot.* 100, die Blume einer Pflanze. — §. *botan.* Korona, *frittillaria* *Linn.*, die Kornblume, rodzaj rośliny; u nas w ogrodach miewają koronę cesarską, die Kaiserblume, i szachownicę, die Schachblume. *Kluk. Dykc.* 2, 14. — d) *Anat.* Korona zęba, jest część nad dziąsła wywyższona, żadnej błony powierzchownej nie mająca. *Krup.* 1, 78. Ząb dzielimy na koronę i korzeń. *Wej. Anat.* 55. — e) Korona na niebie, gwiazdozbiór pewny, die Krone der Ariadne, ein Sternbild, między wężownikiem a klecznikiem. *Otw. Ow.* 507. — f) Korona, KORONKA białogłowska, na obszywanie szat, die Spitze zum Besäumen. Szaty srebrnymi i złotymi koronami ubramowane. *Haur. Sk.* 353. — g) Korona: koronka: różaniec, der Rosenkranz. Korona albo pacierze u pasa wiszące. *Warg. Radz.* 541. Różaniec zowie się korona albo wianek. *Bzow. Roż.* 7. — h) Lichtarz z różnaitemi na około gałęziami, lustr, pajak, der Kronleuchter, Armsleuchter. *Tr.* — i) Korona: grono, zgromadzenie, der Kreis der Zuschauer, Gesellschaft, Versammlung. Liczna obojęt płci korona. *Tr.* — k) Korona: koronat szkut Włoski, eine Krone, eine mit Gold- und Silbermünzen. *Cn. Th.* Odpuszczam wam wszelkie podatki, i popłatki od soli, od koron. *Radz.* 1 *Macch.* 10, 29. *Bibl. Gd.*, Kronsteuer Łut h. — l) Korona w fortyfikacji nazywa się od postaci swojej twierdza zewnętrzna, złożona z jednego całego narożnika, i z dwóch półnarożników złączonych w jedno dwiema zasłonami. *Jak. Art.* 3, 296. im Festungsbaue, das Kronwerk, ein Außenwerk in Gestalt einer Krone. — §. 2 a) Korona: królewska godność, królestwo, die königliche Würde, das Königreich. Gdy Zygmunt August pokazał światu, że kocha koronę tę; jeśli się uczeni Polacy rzeczy poważnych pisać językiem swoim. *Gorn. Dw. praef.* Koronę mu stany ofiarowały; koronę stracił; dobijał się korony; cf. berło — b) Korona *per excell.*, Polska korona: Mała i Wielka Polska, *opp.* Wielkie Księstwo Litewskie, Kron: Polen, im Gegensatz des Großherz. Litth. W Koronie, jako i w Wielkim Księstwie Litewskim, nigdy takie dziwy nie były widziane. *Mon.* 66, 60. Z tryumfem Bolesław do Korony przyjechawszy, bogu ofiary za zwycięstwo oddał. *Krom.* 71. *in regnum suum.* KORONACYA, yi, ż, *Boh.* korunowacy, korunowanj; *Vind.* kronanje; *Croat.* korunyeny; *Hung.* koronázás, die Krönung, uroczysty obrządek, przez który osoba na dostojność królewską lub cesarską wyniesiona,

namaszczoną, koronowaną jest. *Kras. Zb. 1, 477.* W czasie przez sejm elekcyi wyznaczonym, obrany król i stany zjeżdżają na koronacyą do Krakowa. *Skrzet Pr. Pol. 1, 96.* KORONALNY, a, e, n. p. Kość czołowa złącza się w górze przez spojenie koronalne, *suturam coronalem*, die *Kronnath*, *Krauznath*, z kośćcami ciemienia. *Kirch. Anat. 97.* KORONAT, a, m., §. 1) ukoronowany, monarcha, ein *Gefürnter*, ein *Monarch*. Koronat szabłą groźny, który jako mądrze berłem, tak mężnie w boju władnie żelazem. *Psalm. 70.* — §. 2) Koronat, korona, szkat Włoski. *Cn. Th., eine Krone, eine Gold- oder Silbermünze. Summ. B.* KORONATOR, a, m., der *Krönner*, der *den Monarchen frönt*; (*Bosn.* krunicjar; *Rag.* krunicjar; *Dal.* krunichar). Koronator jego, który nań koronę kładł, zdradził go. *Sk. Dz. 811.* KORONCZYK, a, m., *tauraco Klein*, gatunek ptaków Afrykańskich bardzo pięknych, noszący na głowie takowe pióra, jakich Afrykańscy królowie zażywają. *Kluk. Zw. 2, 25*, der *Kronvogel*. — §. 2) Koronczyk, KORONIK, cf. syn koronny: z korony Polskiej rodem, Polak, nie Litwin; der *Kron-Pöle*. Koronczyk chce być urzędnikiem w Wilnie, a Litwin rządy chce czynić w Warszawie. *Mon. 65, 190.* KORONIASTY, a, e, §. a) na kształt korony, *krönenförmig*; n. p. Czapka koroniasta. *Tr.* — §. b) Zaszanc koroniasty. *Tr., ob.* Korona *fortlyf*, daß *Kronenwerf*. KORONKA, i, ż., *dem. nom.* korona, eine *kleine Krone*, ein *Kränzel*; (*Boh. et Slov.* korunka; *Hung.* koronátska; *Croat.* korunicza, krunicza; *Rag.* kruniciza; *Bosn.* krunica); §. 1) ziele wieńczyci, koronki drobne ma włosienkowate. *Syr. 584.* — §. 2) Paciorki, różaniec, wianek, *Carn.* kronéza; *Bosn.* krunica, kralise, brojanice, ocece nasee, cislo; *Croat.* chiszlo, korunicza, otecz nassi; *Dal.* patricze, krunicza, oche nassi, brojenicze, der *Rosenfranz* (D b d. Krone). W koronce tej ustawca pierwszy położył modlitw sześćdziesiąt i trzy, bo tyle lat Panna miała, póki na tym świecie z ludźmi mieszkała. *Pieśn. Kat. 111.* Weź koronkę, i mów pacierz. *Boh. Kom. 3, 252.* Każdy z nich nosi koronkę długą w rękę, jakoby to pacierze, mrużąc na niej. *Star. Dw. 49.* — §. 3) Koronki u szat białych, wyszywanych = forboty, *Spitzen*, zum *Beseßen*; *Boh.* kragky; *Vind.* sobizhi, sobzi, shpizelni, sobizhje; *Croat.* spieze; *Slav.* shiret, csipka; *Bosn.* perváz; *Ross.* кружево, кружево; *Ecccl.* кражило. Okręt był płótnem Brabańskim i koronkami wyładowany. *Pam. 83, 2, 114.* Koronki się piorą, a blondynki nie. *Zab. 13, 210.* *KORONKARKA, i, ż., koronki robiąca, koło koronek się trudniąca, koronkami handlująca, die *Spitzenmacherinn*, *Spitzenwärfertinn*, *Spitzenhändlerinn*; *Boh.* kragkařka; *Ross.* кружевница, плетя; *w rodz. mężk.* *koronkarz, *Croat.* spiczar; *Slav.* csipkar; *Boh.* kragkař. — *Boh.* kragkařstwj *koronkarstwo, robienie koronek, handel koronkami. KORONKOWY, a, e, z koronek, *Spitzen*; *Vind.* sobzhast (cf. zabczasty); *Ross.* кружевный. Obiecał mi piękne stroje koronkowe. *Teat. 53. d, 25.* Koronkowa kołdra. *Mon. 72, 423.* Koronkowe mankiety. *Teat. 49. d, 33.* Manufaktury koronkowe wslawiły Brabancją. *Dykc. Geogr. 1, 93.* KORONNY, a, e, §. a) od korony, *Kron*: *Złoto osmnasto-*

karatowe zowią koronne, gdzie przymieszane są sześć części srebra albo miedzi. *Kluk. Kop. 2, 157.* Kronengold. *Zlot. B. b.* — §. b) *per excell.* Od korony Polskiej, *Kron-Polen*, zu *Kron-Polen gehörig*. U nas do koronnej Rzpltej szlachta tylko, których koronnemi synami zowiemi, przynależa. *Petr. Pol. 200.* *Söhne Kron-Polen*, *Kron-Polnisch*er *Adel*. Koronicy albo koronni synowie. *ib. 195.* Po czciwemu synowi koronnemu nigdy praca za ojczyznę nie ma być ciężka. *Star. Ref. 21.* Akademia Krakowska, szkoła koronna. *Groch. W. 269.* (szkoła główna koronna). Hetman Wielki Koronny, Hetman polny koronny; Marszałek Koronny; *oppos.* Litewski. *KORONOSZY, a, e, noszący koronę, *krönentragend*. Koronosze męczenniki. *Fund. 53.* KORONOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, ukoronować *dok.*, koronę na głowę kłaść, wieńczyć, *frönen*; *Boh.* koronowati; *Slov.* koronugi; *Hung.* koronázom, koronazni; *Sorab. 2.* kronnowasch; *Sorab. 1.* kronuyu; *Vind.* kronati, vienzhati, okronati, pokronati; *Carn.* kronam; *Bosn.* krunniti, okrunniti, ukrunniti; *Rag.* krunniti, okrunniti, okrunniti; *Croat.* koroniti, korunim, okrunujem; *Dal.* krunim; *Ross.* короновать. U nas nie mógł koronować króla ani królowy, jedno arcybiskup Gnieźnieński. *Biel. 275.*, *Birk. Zyg. 9.* Przez głowy ukoronowane, samych tylko cesarzów i królów rozumieją. *Wyru. Geogr. 123.*, *gefrönte Häupter*; *Vind.* kronan, kronast. — *Fig.* Wieńczyć, *frönen*, *befränzen*. Dusze wybawione, że już są ukoronowane, a ukoronowane koronami doskonałemi, zażywają radości królestwa niebieskiego. *Smotr. Ex. 34.* Lud często gotów chytrze czy z prostoty Obrzydłe zbrodnie wieńcem koronować cnoty. *Zab. 9, 4.* Świętorz. Nie zaniechał sposobów ku zawarciu pokoju, który koronuje wojny wszystkie. *Tward. W. 132.* Pismo P. Schuberta, ukoronowane przez akademią Berlińską. *Pam. 84, 903.* KORONOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, *Croat.* korunenye, daß *Krönen*, die *Krönung*, *ob.* Koronacya. — §. b) *Archit.* cornice *Ital.* — część balkowania. *Callit. 7.*, daß *Krönsteln* in der *Baufunst*, der *Kranz*.

KOROP', ia, m., Na Ukrainie w Dnieprze poławia się ryba, nazwana korop', grubsza od karpia, i łuskę ma szerszą, długości na 3 lub 4 łokcie, smaczna do jedzenia. *Ead. H. N. 77.*, eine *Art Karpfen* in der *Ukraine*. [po *rusk.* to samo, co karp', 2].

KOROWATY, a, e, *corticalis*, do kory podobny. *Perz. Cyr. 1, 150.* rindenartig.

KOROWAJ, aju, m., [chleb wielki weselny na Rusi, 3]; z *Ross.*, gatunek ciasta, *Торпфуден*. Przypominam też Państwu córki ich wesele, Niechaj ja, nie kto inny, piekę korowaje. *Zabl. Z. S. 21.*

KOROWOD, u, m., KOROWODY, ów, *plur.*, nudne roz-wlekłości, ceremonie, ceregiele, zawady, cf. odesłać od Annasza do Kaifasza, *Weitläufigkeiten*, *Weitshweifigkeiten*. (cf. *Ross.* хороводъ, короводъ wiedzienie choru t. j. tańca, cf. rej). Pan nasz dla samego króla więcej nie czynił korowodów. *Teat. 13, 59.* Życie nie wystarczy wytwornej pannie na wypełnienie wszystkich grymasów, wykwitów i korowodów. *Mon. 72, 65.* Już nie czas teraz za mną stroić korowody, Weź mu rękę, niech pisze-

Treb. S. M. 59. Gdybyć to tak i teraz; próżne korowodów Byłyby nasze stadła, i rząd mniej rozwodów. *Kras. W.* 54., *Jak. Baj.* 40. Miedzy sąsiedztwem są prawne korowody. *Zab.* 13, 379. (zatargi).

KOROZYWA, y, ż., lekarstwo gryzące, n. p. Chorzy lekarstwa gorzkie, korozywy, palenie, rzeżanie cierpią dla zdrowia. *Petr. Et.* 196. *Rej. Wiz.* 191., *Rej. Post. N n* 3, eine ägende Salbe, z Łac.

***KORPAŁ**, a, m., *burlaq.*, zając, ein Hase. *Tr.* KORPAL, a, m., człowiek z twarzy do zająca podobny. *Tr. der am Gesichte einem Hasen ähnlich sieht.*

KORPORAŁ, u, m., chusta pod hostyą, das geweihte Tuch unter der Hostie. *Krew'* z hostyi tak płynąć poczęła, iż korporał po wielkiej części skropiła. *W. Post. W.* 2, 45. Z korporałów niewiasty ich podwiczki sobie czyniły. *Sk. Dz.* 1185. Liton albo korporał. *Pim. Kam.* 98., *ib.* 124., *Zabk.* 279. **KORPORALNIK**, a, m., deka, w której korporał chowają. *Tr. die Decke, worin das Hostientuch verwahrt wird.*

KORPUS, u, m., dzielnica wojska, ein Corpß Truppen. *Tr.*

KORSAK, a, m., *Ross. kopcaxk*; gatunek lisów pomniejszych siwawych, ein Steppenjuchß. Zwierza rozmaitego Tatarzy mają, a zwłaszcza korsaków, i w biegu prędki lotnych sudaków. *Pasz. Dz.* 4.

KORSARZ, a, m., (*Ital. corsaro*), der Corsar, Freyrenter, rozbójnik morski, który w okęcie wojennym biega po morzu dla schwywania okrętów. *Pap. W.* 1, 475. cf. frejbyter.

KORSARSKI, a, ie, od korsarza, Corsaren. Do rzemiosła przywykł korsarskiego. *Przyb. Luz.* 256.

KORSARSTWO, a, n., rzemiosło korsarskie, rozbójnictwo morskie, das Corsarenhandwerk. Korsarstwem żyją. *Przyb. Luz.* 249.

KORSET, **GORSET**, u, m., z *Franc.* kobiecey ubior, ein Weißer-Corset; *Boh.* kordula, kordulka.

KORTEZAN, **KORTEZYAN**, a, m., w konstytucjach Polskich ten, który mając beneficjum w Polsce, przemieszkiwa w Rzymie. *Dudz.* 42, der in Polen eine Pfründe hat, und in Rom lebt. (*Carn. kartésan ludio, mimus*). Niektórzy z poddanych naszych od wielu lat w Rzymie mieszkając, w królestwie naszym duchowne urzędy dzierżą; a te zaniebując, inszych tu mieszkających pozwy do Rzymskiego dworu trapią. Wszyscy tacy kortezani z Rzymu do beneficjów wrócić się mają. *Herb. Stat.* 136. *Zyg. I.* 1538. — §. Kortezani, którzy mimo ustaw narodowych ubiegali się do Rzymu (*alla corte di Roma*), i tam podstępnie beneficjya otrzymywali. *Kras. Zb.* 1, 215. die am Römischen Hofe Pfründen erhaltlichen. Kortezanowie i biegunowie do Rzymu, duchowne opatrzenia upraszają. *Herb. Stat.* 138. — §. *Transl. ogóln:* Nadskakiwacz, szczyry, lub obłudny. *Dudz.* 42, ein Speichellecker, ein Höfling, dworak. (*Boh.* kotyzaun błazen nadworny). **KORTEZANKA**, i, ż., (*Gall. courtisane*), fryerka, eine Witmacherinn. **KORTEZANSKI**, a, ie, o kortezanach, die Pfründenerscheitlicher am Römischen Hofe betreffend. Jesliby kto przeciwko postanowieniu statutowemu co prawem kortezaniskim otrzymał, niech będzie wywołan. *Herb. Stat.* 135. **KORTEZYA**, **KORTYZACYA**, yi, ż., dworactwo, zbyteczne nad-

skakiwanie komu, Höflichkeit, Schmeicheley. Miłość czyni pełnym kortezyi i uszanowania dla kobiet. *Niemc. Król. 1. praef.* Ktoż Wc Pan jesteś z temi swojemi ukłonami i kortezjami? *Teat.* 24. c, 67. Wszystkie dworstwa, wszystkie żartowania, wszystkie spaczkowania, wszystkie kortyzacye gotów jest wycierpieć Polak. *Weresz. Reg.* 118. Przez częste uściski Rzewne kortezy stroi koło Julii. *Zab.* 16, 328. Ja pierwszy wesoł lubię kortezye, Gdy piję dobre darmo wino czyje. *Bratk. D 2 b.* **KORTEZYOWAĆ**, **KURTYZANOWAĆ**, ał, uje, *intrans. niedok.*, nadskakiwać, zu Diensten stehen, aufspringen, aufpassen, schmeicheln. Trzeba się rozpuknąć od śmiechu na dworze pańskim, jak tam kortedziują, jak prowadzą na zamek, rozumie że królem. *Opal. Sat.* 120. Musimy się sami kręcić, kurtyzanować, zabiegi czynić, i jeden pod drugim dołki kopać, wyścigając do mety. *Xiadz.* 57.

KORTYNA, **KOŁTRYNA**, **KURTYNA**, y, ż., z *Włosk.*, zasłona, n. p. teatralna, eine Cortine, ein Vorhang; *Boh. et Slov.* zastera; *Sorab.* 1. wozenschk; *Croat.* zasztor; *Carn.* predpart; *Rag.* zástori, zastorniza; *Bosn.* oponna, zástor; (*Ross.* картина obraz); *Ross.* занавѣсъ, занавѣска, занавѣсочка, завѣска. Obstawiają popa Jana kortynami abo ścianami czerwonymi, wysokimi i długimi. *Boter.* 3, 146. Widziałem kortyne malowaną dobywania Lublina przez Tatarów. *Stryjk.* 385. — §. *Milit.* Zasłona, ściana między dwoma narożnikami, die Courtine, der Mittelwall zwischen zwey Bollwerken. Indzienierowie mają długość i miąższość murów i ich kortyn wymierzyć. *Archel.* 2, 43. Kortyny alias mur między bastyonami. *Chmiel.* 1, 234. Zamek ten składa się z czterech bastyonów, i tyleż kortyn, które są głębokim rowem opatrzone. *Pam.* 82, 94.

KORTYNKA *zdrbn.*

KORUMPOWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, skorumpować *dok.*, przekupować, bestechen. Co to jest korumpować sędziów? jest to psować! Prawda, że komu psować, sobie naprawować. *Kchow. Ur.* 48. **KORUPCYA**, yi, ż., prznajem, przekupienie, die Bestechung, wyraz oskarżenia tego, który dopomagając sprawie swej, ujął sobie sędziogo opłatą. *Kras. Zb.* 1, 478. Korupcye, szpetnyż to tytuł podarkom dany, który zawstyżeniem oczom enotliwym przegraża. *Birk. Zam.* 9. et *Birk. Exorb. H.* b.

***KORUSZEK**, szka, m., korczyk, ein Scheffelchen, n. p. A co dziś panie za mliwo? Bo skureczyłoc się co żywo. Ledwa czasem do niedziele Jeden się koruszek zmiele. *Rej. Zw.* 234 b. cf. korczak, pewna miara młynarska, ein gewisseß Müllermaß. Ledwie będzie koruszką do drugiej niedzieli. *Rej. Zw.* 12 b.

KORWET, **KORBET**, u, m., z *Franc.* courbette). §. a) podskok koński, die Capriole eines Pferdes. Dzianety ich pięknie korbety i szusy wyprawować umieją. *Birk. Kr. Kaw.* 34. Lekkim zrywaniem konia do szłapi, korwetów, płasania, hasania wprawują. *Haur. Ek.* 149. — §. b) *transl.* Zbytnie ukłony, Büdinge, Capriolen, vielfältige Verbeugungen. Ciebie do niej zażyje, więc na korbety gotuj się i dygi. *Pol. Syl.* 24. Młodzian rażny, wysmukły, pełen korwetów. *Boh. Kom.* 1, 50. Cały w korwetach,

- śpiewa, gwizdże, tańcuje. *Teat.* 29, 21. KORWETOWAĆ, a, uje, *intransit. niedok.*, korwety stroić, *Capriolen maßen*. Dziańet pod nim nad śniegi korwetuje biel-szy. *Pot. Arg.* 308. KORWETA, y, ż., gatunek barki długiej o jednym maszcie. *Pap. W.* 1, 336, eine Corvette, eine lange Barque mit einem Mast.
- KORWIN, herb; kruk na pniu ościętym, u którego dwa u góry sęki, dwa u dołu, a kruk w pysku trzyma pierścion złoty. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen.
- KORYANDER *ob.* Kolendra.
- KORYCIASTY, a, e, o głębokim korycie, n. p. Korycia-sta rzeka. *Bardz. Luk.* 28, ein tief gebetteter Strom, der ein tiefes Bett hat, (*ob.* Koryto); *Carn.* korytast abveatus.
- KORYNT, u, m., dawne miasto Greckie w Morei. *Dyke. Geogr.* 2, 48. Corinth. *Prov.* Do Koryntu przyjsć nie kaźdemu wolno. *Rys. Ad.* 9. non civis contingit adire Corinthum, *ob.* Dwumorze, dwumorski. KORYNTYJSKI, KORYNTCKI, a, ie, o Koryntu, Corinthiſch. Przesmyk Koryntyjski. *Dyke. Geogr.* 2, 48. Miedzią Koryntyjską nazywali kruszec złożony z miedzi, srebra i złota. *Krumł. Chy.* 195. *KORYNTKA; *Ross.* коринка, *ob.* Rozynka.
- KORYTO, a, n., KORYTKO, a, n., *dem.*, (*Boh.* koryto, koreytko, hrant, truki; (*Slov.* korytnečka chelys); *Sorab.* 1. kořto; *Sorab.* 2. korito, koritko, nazki, (*ob.* Niecka); *Vind.* koritu, koritize, nishke, mela, kaduine; *Carn.* koritu, kadujne; *Croat.* korito, kopánya, sztruganya, (*ob.* Kopanka, cf. strugać); *Slav.* kopánj; *Dal.* korito, nachve; *Rag.* koritto; *Bosn.* korito, koritto, krritó, krosegno, valov; *Ross.* корыто, корытцо, корытечко; *Ecll.* корытыце; cf. *Graec.* κόρυς, cf. κορίσσω; cf. kora); §. 1) wydrożone z drzewa naczynie, der Trög. Koryta gospodarskie bywają topolowe, lipowe. *Kluk. Rosł.* 2, 160. Koryto piekarskie, dzieża, der Backtrög; *Vind.* miefnu koritu, mieshize; *Ross.* квашня, квашенька. Koryto wodne, ein Wassertrog, *Ross.* водопойло. Wylali z wiaderka wodę do koryt. 1 *Leop. Gen.* 24. Koryto dębowe *Ross.* дубастъ, (cf. dubas). Stare koryta *Boh.* stańice. Stało w izbie przy ścienie na poście koryto, Bom już wchodził do sieni ze wieprza zabito. *Pot. Jow.* 150, der Schweinetrog. Koryto, korytko, w którym bydło, ptakom jeść i pić dają, der Futtertrög. Dobry myśliwiec wie, które psy rychlej puszczać do koryta, które później. *Ostror.* 35. (*Ross.* коритничей myśliwiec mający dozór nad korytem). — Ujać komu obroku, podnieść komu korytko, *cibum deducere.* *Mącz.* einem den Brotkorb höher hängen. Wiarki w korytach dziurawych puszczały się na morze i toną szkaradnie; a kościół nas przewozi bezpiecznie, jak w okręcie jakim. *Star. Zad.* D 4 b. Korytko, przez które dowiadujemy się, jako przypadnie głębokość zalewku w stawie. *Stroj. B 2 b.* eine Art Wasserwaage mit einem Tröglein oder einer Rinne. — §. 2) Koryto rzeki: Łożysko, Łoże, rzeczysko, das Bett eines Flusses; (*Boh.* řeciště, řecisko; *Slov.* gařek; *Sorab.* 1. řeczńe zběw, řeczńe zpaj; *Vind.* tezhishe, struga; *Rag.* loogh; *Bosn.* potok od rjeke, po komu rieka tece). Gdy przypadkiem rzeka graniczna bieg swój odmienia, stare koryto będzie granicą; nowe zaś jej łożysko do wspólnego użytku należy. *Ostr. Pr.*
- Cyw.* 1, 107. Nil wlewa się w morze siedmią korytami. *Mik. Turk.* 153. W jednym korycie biedz nie może zgodny Topolorodny Padus i Eurotas chłodny. *Hul. Ow.* 168. KORYTKOWY, a, e, od korytka, Trög. Korytkowy instrument. *Stroj. B 2 b.* *ob.* Korytko, die Wasserwaage mit einem fleinem Tröge. KORYTNY. *Solsk. Arch.* 163. KORYTOWY, a, e, od koryta, Trög; *Ross.* корытный. Korytny potaż. *Torz.* 168. Korytowy potaż. *Pam.* 84, 763. cf. koryciasty. KORYTNIK, a, m., który koryta robi, der Trögmaßer; *Ross.* корытник; (*Vind.* koritnjak: cienkus).
- KORZANY, a, e, z kory drzewowej. *Włod.*, von Baumrinden; *Slov.* kurovy, kurnaty; *Vind.* skorjast. *KORZAWIEĆ *nijk. niedok.*, w korę się obracać, rindig werden; *Ross.* коржавътъ, закоржавътъ.
- KORZBOK, herb; trzy karpie złote jeden nad drugim niby płynące. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen.
- KORZĘ *ob.* Korzyć.
- KORZĘC, *rea*, m., *demin.* korezyk, koruszek, (*Boh.* korec; *Sorab.* 1. korcz, korczk; *Sorab.* 2. korz, kourz, kurz; *Ross.* корякъ, *obs.* корецъ; *Ecll.* корякъ, корецъ, ковщъ, cf. korezak; cf. *Graec.* κόρος; *Hebr.* כור; *Lat.* corus; cf. kora); miara do zboża, der Scheffel; *Carn.* kibov; *Vind.* skaff, shkafez, zhetert, piskerzh, piskrizh, (cf. skopiec); *Croat.* drevěnka, drevenyak; *Rag.* spūd, ubórak (cf. węborek), prolóvgnák; *Bosn.* star, staricah, scinik, mierra za sgitto, osmák; *Ross.* шефель, родъ хлѣбной мѣры. — Z ustawy r. 1764 korzec Warszawski ma mieć garcy 32; dzieli się dalej na 4 ćwierci, z których każda zawiera garcy 8. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 315., *Vol. Leg.* 7, 531., *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 196. *Łesk.* 2, 26. Za korce swe (*scil.* zboża) nie wiele liczyli. *Groch. W.* 558. Korcami stare tynfy mierzy. *Teat.* 45. c, 18. et 53, 24., *Bardz. Trag.* 231. Szafują tysiącami korców przeklęstwa. *Mon.* 65, 68. (*ob.* Dya-beł). Chłopa w korzec nie mierzą. *Dwor. A 4., Kichow. Fr.* 47., *Pot. Arg.* 591. pozor zdradza, der Schein trügt; man mißt den Kerl nicht nach der Elle. A jeżeli kto z korca wyżej głowę dźwiga, Niemasz dziwu, że mu jej strychulec przystrzyga. *Pot. Pocz.* 402. (nie wynoś się nad swój stan). Na coż o pysznodumni z korca wyglądadacie, Darmo się z śmiertelnego jarzma wykradacie. *Bardz. Boet.* 56. — Pod korzec ukryć, cf. pod ławą, ukrywać się z czym, n. p. Nie chciałem dzieła pod korcem ukryć. *Mon.* 69, 520. Chcę ja ciebie o świeco nad insze jaśniejsza, nie pod korzec, ale na lichtarz najwyższy do świątnicy mojej. *Bzow. Roż.* 100. Korzec zjeść trzeba z przyjacielem soli. *Pot. Arg.* 275. Zjadłem z nim więcej niż jeden korzec soli. *Birk. Exorb. D 3 b.* cf. *Croat. adag.* Jaycze od jedne vure, kruh od jednoga dneva, priatel od trideszet let, jeszu tri dobra dugovanya, t. j. jajko od jednej godziny, chleb od jednego dnia, przyjaciel od trzydziestu lat, są trzy dobre rzeczy. *ob.* Korcowy. KORZECZNIK, KORCZAK, a, m., młyn wodny, którego koło zewnętrzne skrzyniaste. *Os. Fiz.* 338., *Solsk. Arch.* 78, eine Wassermühle mit einem Schöpfrade. Nie może być szczebietliwy, By zawsze miał być prawdziwy, Co jako korzecznik miele, Nie przestanie do niedziele. *Rej. Zw.* 234

b, Boh. korečnj, mlynarj, kteří swe korečniký na potocch magj.

KORZEN, ia, m., Korzonek *zdrobn.*, *radix*, die Wurzel; (Boh. kofen; Sorab. 2. koren, koroschk; Sorab. 1. koren; Vind. koren, korenina; Carn. koren; Croat. koren, sila, korenec; Dal. korenchich, silicza; Slav. koren, korécsak; Rag. korjén, korjénak, korjénciech; Bosn. koren, korjen, sgilla, korjenak, sgillica; Hung. gyeükeer; Ross. корень; (cf. Graec. *κόριον radix loti*; Rabb. *יקר* *ikkar radix*); §. 1. ta część rośliny, przez którą w ziemi utkwiona się żywi. *Kluk. Rosl.* 1, 6. Korzeniem stoi roślina. *Bot.* 28. Gdzie zdrowy korzeń, drzewo kwitnie i rodzi. *Sk. Żyw.* 1, 12. Szczeré to wino, jak się z korzenia dostaje. *Tr.* (z macicy winnej, niesfałszowane). Korzenia najgrubsza część *Ross. корневиче*. Jaki był korzeń, takie rószezki; jaka matka, takie córki. *Sk. Żyw.* 2, 135. — §. Czarny korzeń, rżysko, ściernisko, daš Stoppelfeld. Wilk bieżąc koło błonia, Ujrzał na czarny korzeń puszczanego konia. *Zab.* 13, 276. *Treb.* — Pryska na czarnym mój żrębiec korzeniu. *Jabl. Ez.* 39. — §. Gdzieby chłopci z surowego korzenia folwark nowo budowali, pan tój wsi może im czynszowe prawo dziedzicznie dać. *Szczerb. Sax.* 48. z karczunku, z gruntu wykarczowanego, auf neu außgerobetem Boden, Neubrud. Nie tylko stare puste role osiedli i naprawili, ale i wsi na surowym korzeniu wyrobili. *Stryjk.* 362. — §. Ziele wieprzniece, gorysz, gorycznik, świni kopr, wszywy kopr, zowią niektórzy siarkowym albo siarczystym korzeniem, drudzy jelenim albo sarnim korzeniem, *feniculum porcinum*, Saufenfel. *Syr.* 195. Korzeń womitowy, *Lonicera Ipecacuanha Lin n.*, Bredwurcz, gatunek wiciokrzewu, którego korzeń wzbudza womity. *Kluk. Dykc.* 2, 97. Korzeń archanielski, archanielika, arcydzięgiel, Pommerische Angelica. *Syr.* 98. et 85. Korzeń biały, jeleni ogon, *cervaria alba*, weße Hirschwurz. *ib.* 152. Korzeń siolkowy, kosaciec Słowiański, *Iris Illyrica*, Dalmatisch Weltwurcz. *ib.* 3. Korzeń liliowy, *gladiolus*. *Cn. Th.*, Schwertel, Schwertillie. Słodki korzeń, Süßholz. Korzeń ostromleczny, ob. Szeceć morska. — §. Korzeń okrągły liściasty, abo z błonek jak z liścia składzisty, zwijany, *bulbus*. *Cn. Th.*, eine Blumenzwiebel, Zwiebelwurzel, cebulasty. — §. *translate* Korzeń zeba, die Wurzel des Zahns. Żeby dzielić się na korzeń, lub część w dołku szeczki zachowaną, na ciało i na koronę. *Krup. Ost.* 78. Góra ta od Tatrów korzeń swój prowadzi. *Banial. P.* — *Fig.* Początek, wszczętek, fundament, grunt, Anfang, Ursprung, Grundlage. U nauk korzenie gorzkie, ale owoce słodkie. *Budn. Apoph.* 24. Błędu korzeń podcięty. *Sk. Dz.* 645. Korzeń tego dwojga złego inny nie jest, jedno kłam pochlebców. *Gorn. Dw.* 225. Korzeń dobrej sławy jest enota lub dobroć ona, dla której chwałę od ludzi odnosi. *Birk. Chodk.* 21. Nie jest trwała pożyczana, i nie mająca własnego korzenia, potega. *Klok. Turk.* 57. Rzym mamy za korzeń i macię katolickiego kościoła. *Sk. Dz.* 154. Z korzenia, z korzeniem, *radicitus*, z gruntu; n. p. Z korzenia wyrąbać, z korzeniem wyrwać, *Carn. stikama*; *Eccl.* *изкорененно, изъ корене, mit der Wurzel, von Grund auß.* Póki drzewa z korzeniem nie wykopamy, pó-

ty będzie rosło; póki wodza nie dostaniemy, póty pokoju nie będzie. *Biel.* 84. — §. *aliter.* Z korzenia: początkowo, wszczętkowo, *ursprünglich, von Anfang, Anfangs.* To szczęście wszystkie miasta, wszystkie zamki mają, Ze piękniesze z ruiny, niż z korzenia wstają. *Pot. Arg.* 456. Abyś mógł wszystko dostatecznie wiedzieć, Chcę-ć przyczyne mój nędzy z korzenia powiedzieć. *P. Kchan. Orł.* 1, 360. — §. 2. Korzeń, obozowisko, kosz Kozacki, (*Trotz* tłumaczy: rejment Kozacki), daš Zeltlager bei Sofaken. Kozacy Niżowi na zimę do miast się rozchodzą, Łódki swe przy Dnieprze pochowaływszy, i kilka set człowieka tam zostawiwszy, na korzeniu, jako oni mówią, przy strzelbie. *Gwagn.* 338., *Biel.* 659. W wojsku Zaporozkim chorążowie po zł. 6, attamanowie w korzeniach po zł. 5. *Vol. Leg.* 5, 175. — §. 3. Korzeń, członek naturalny mężki. *Krup.* 2, 139. daš männliche Glied, die männliche Ruthe, die Ruthe. Nóż do urznięcia korzenia zarażonego. *Czerw. Narz.* 26. Nie wnijdzie w kościół Pański trzebieniec, ani zgniecionego abo rzezanego łona, ani wyrznięonego korzenia. *Leop. Deut.* 23, 1., *Wujek.* Stadnik korzeń wypuściwszy, klacz przykryć chciał. *Hipp.* 14. — §. Po korzeniu, po mieczu, po linii mężkiej, *von der männlichen Linie.* Bliższy krewny po korzeniu, albo jako mówią po mieczu, to jest, po ojcu. *Groi. Obr.* 64. 1. KORZENIE, ia, n., *collect.*, Boh. korenj *herbae*, Wurzeln. Korzenie drzewa starego już bywa zapieckie i twarde, przeto nie puszcza z siebie odrośli. *Cresc.* 64. Wysiecz, wykopaj karcz, popał korzenie, nie będą bory. *Gorn. Sen.* 200. Większe obrazki, ziele, zowią dyablik, bo ma korzenie kłajające. *Sienn.* 80. *Rha* Litewskie abo Moskiewskie korzenie. *Urzed.* 263. maäfte Rhabarber. — 2. KORZENIE, ia, n., et KORZENIE, i, plur., Boh. korenj *aromata*; *Slov.* kofenj; *Sorab.* 1. droha zelo, drohi koren; *Sorab.* 2. wärza; *Vind.* kramenia, shlahitnu korenje, sazhimba; *Carn.* qvirz; *Croat.* korenje; *Slav.* zácsin, xólj, zilje; *Bosn.* mirodia, specie, kakoti papar etc.; *Ross.* корень, ароматы, снадобье; aptekarskie wonne korzenie, Gewürz. Ryby przyprawiać z korzeniem, to jest, z pieprzem, z imbierem, z muszkatem etc. *Sienn.* 325. Bez soli ryba, bez korzenia zwierzyna, nie nie jest. *Cn. Ad.* 760. (cf. samo to nie pachnie, nie smakuje; przyprawić to trzeba; ocukrować; złemu zalecenia potrzeba; cf. dobry chrzan z miodem, ale miód sam; cf. enota sama się chwali; cf. dobremu piwu nie potrzeba wicchy). KORZENIC, ia, i, cz. *niedok.*, korzeniami przyprawiać, würzen; (Boh. koreniti; *Slov.* kofenj; *Sorab.* 1. zelu, zatzinam; *Vind.* krameniti, oshutupati; *Croat.* korenim). Gwoździkami potrawy korzonymy. *Urzed.* 52. Korzenienie *subst. verb.*, daš Würzen; *Sorab.* 1. koroneni. Korzeniony, a, e, *part. pass.*, gewürzt. KORZENIC się *recipr.*, *Ross.* корениться, w korzenie się rozrastać, korzenie puszczać, *propr. et fig.* wzmacniać się, Wurzel fassen. Widząc, iż się nieprzyjaciel z lekka wzbija a korzeni. . . *Leop.* 2 *Macch.* 8, 8. KORZENIOCZEPNY, a, e, czepiający się korzeni, lub korzeniami, wurzelhaftig. Łodyga korzenioczepna, *caulis radicans*, pnie się prosto na przyległe podpory, wypuszcza w nie korzenie, i niemi się trzyma. *Jundz.* 2, 13. 'KO-

RZENIOJADACZ, a, m., jadający korzenie, der Wurzelesser, *Eccl.* кореноядецъ. *KORZENIOSIECZNY, a, e, siekący korzenie, wurzelhacker. Korzeniosiek *subst.*, *Eccl.* коренесечець, *Graec.* ῥιζοτόμος; *Eccl.* коренесече́ние, ῥιζοτομία. KORZENIÓWKA, i, ż., rodzaj rośliny, *monotropa Linn.*, Dornblatt. *Kluk. Dyk.* 2, 127. Korzeniówka wielokwiatowa, *hypopithys Jundz.* 234, daß Stichtendornblatt. KORZENIOWY, a, e, od korzenia, Wurzel; *Ross.* корневый, корневый. Liście korzeniowe, *folia radicalia*, które prosto z korzeni wyrastają. *Jundz.* 2, 20. *KORZENIOZBIERACZ, a, m., zbieracz korzeni, der Wurzelhammer; *Eccl.* коренесобиратель. KORZENISTOŚĆ, ści, ż., mnogość korzeni, Reichthum an Wurzelu. KORZENISTY, a, e, — o *adv.*, mnogi w korzenie, pełen korzeni, wurzelreich; *Boh.* kořenatý; *Sorab.* 1. korenwaté; *Croat.* korenit, silav; *Ross.* коренистый, корневатый; (*Carn.* korenák *robustus*). Korzeniste sosny. *Pot. Arg.* 377. — §. Z korzeni, Wurzel, von Wurzel, wurzelig. Konikom ma się wrzucić co na drogę kamiennego, pniewistego i korzenistego, iżby przez to idąc pilnie patrzeć musiały, gdzie nogę stawić. *Gorn. Sen.* 356. KORZENNICZKA, i, ż., §. a) żona korzennika, lub handlująca korzeniami, (*Boh.* kořenářka, kořinkářka ziołami przekupująca); *Ross.* ароматница, die Gewürzhändlerinn. — §. b) Puszka od korzeni, eine Gewürzbüchse. KORZENNIK, a, m., §. a) kupiec drogie korzenie sprzedawający. *Cn. Th.*, der Gewürzhändler, Gewürzfrämer; (*Boh.* kořenář *herbarius*, kořinkář zielnik, ziołozbieracz); *Boh.* Wlach, Wlaský kupec cf. Włoszczyzna; *Vind.* kramenjar, materlist, sazhimbar; *Slav.* zácsinjar; *Bosn.* kramar, spicjar, koji prodava slatka korenja; *Ross.* коренщикъ, ароматникъ. Korzennik, kupujący korzeniem. *Kłok. Turk.* 165. Kupił od korzennika kilka funtów rozenków. *Haur. Sk.* 215. — §. b) Korzennik, ul z kory, korzysty, ein Bienenstoß von Baumrinde. *X. Kam.* Ktoby komu na drzewie z ula abo z korzennika postawionego pszczoły wydarł. . . *Stat. Lit.* 314. KORZENNO *adv.*, korzeniami przyprawnie, gewürzt. Starzy korzenne przyprawiali potrawę. *Kras. Hst.* 156. Nie jadal korzenno. *Star. Huc.* 41. KORZENNOŚĆ, ści, ż., własność korzenna, die Würzhaftigkeit, die Würze. Kardamom ma moc posilającą dla swojej korzenności. *Sienn.* 198. Domowy jest lepszy, bowiem ma w sobie większą korzenność i rumianość. *ib.* Lawenda jest niejako korzenna, a dla tej korzenności swój żyły suche potwierdza. *Spicz.* 49. KORZENNY, a, e, — ie *adv.*, *Boh.* kořenny; *Ross.* коренный, коренчатый, коряный, ароматический; od korzenia, Gewürz. Kramnica korzenna. *Cn. Th.*, (*Bosn.* spicjaria, stacjun od spicjara). Teraz mamy sklep cały korzenny, sprzedajemy pieprz, imbir, gałgan, goździki. *Teat.* 9. c, 97. der Gewürzladen. — §. Korzenność w sobie mający, gewürzt, würzhaft. Potrawa korzenna krew zapala. *Boh. Kom.* 5, 286. Przyprawne albo korzenne potrawy. *Zygr. Pap.* 285. Wino korzenne *Boh.* kořenate wjno. — §. Korzenny, korzeniowy, z korzenia zrobiony, Wurzel, von Wurzelu. Korzenny kosz, z korzeni upleciony, *Ross.* корневатикъ, корневатка. Są i ci, którym na bankietach ochota korzenne w sądach formuje

sentencye. *Psalm.* 30. (t. j. plagi, chłostę bykowcem, pieprzne, opieprzone). KORZONEK, nka, *dem.*, *Boh.* koržnek; *Sorab.* 1. koružk; *Sorab.* 2. koroschk; *Carn.* korēnika, korenina; *Vind.* korenina; *Croat.* korenēcz; *Dal.* korenchich; *Slav.* korēcsak; *Rag.* korjēnak, korjēncich; *Bosn.* korjenak; *Ross.* корешекъ; kleine Wurzel, Wurzelchen. Nie takie nasze posty, jak owe niegdyś pustelnicze, o korzonkach, ziołach i wodzie. *Kras. Pod.* 2, 266. Pod czas żywie korzonkami, Tak ciało martwie z członkami. *Groch. W.* 392. Korzonki drobne, włochate. *Cn. Th.* Drobne korzonki kosmkami zowiemy. *Kluk. Rosl.* 1, 21. (ob. Włochaciny, kosmaciny). Korzonki ziarna pszenicznego, które nieco w ziemi jest zakopane, wydają kolanka, które przykrywa ziemia. *Brzost.* 26. — §. Od nazbieranych wisień oberwij korzonki. *Kluk. Rosl.* 1, 172. t. j. szypułki, die Stängel der Weichseln.

Pochodz. okorzeniać, przykorzeniać, rozkorzeniać; wkorzeniać się; wykorzeniać, niewykorzeniony, niewykorzenny; zakorzeniać.

KORZYĆ, ył, y, ukarzać cz. *niedok.*, ukorzyć *dok.*, (*Boh.* korjiti; *Croat.*, *Rag.*, *Bosn.* koritti, pokoritti, kórim *exprobro*, (*Croat.* kór, sztid + wstyd; *Bosn.* koritti, okoritti *incrustare*, ob. Kora); *Ross.* корить, корю, укорить, укорять paganiać, zarzucać, (cf. krócić; ukora, ukorъ pagana, cf. przekora); корнъ krótki; *Arab.* عرر *subegit*); upokarzać kogo, jemanden demüthigen. Korzyłem postem duszę moję. *Wróbl. Ps.* 79. (*humiliabam*). Korzyć się, ukarzać się *recipr. niedok.*, ukorzyć się *dok.*, upadać przed kim, upokarzać się, *Ross. et Eccl.* кориться, коритися, покоряться, sich demüthigen. Takem się ukorzył przed nim, jako się korzy płacziwy i zasmucony. *Wróbl. Ps.* 79. Lepiej korzyć się z cichemi, niżli dzielić korzyści z pysznemi. *W. Prov.* 16, 19. (lepiej być unizonego ducha. *Bibl. Gd.*). Bóg odpuszczawa chętliwie tym, którzy się jemu korzą. *Gil. Kat.* 314. Gdy się tak modlił, a z płaczem korzył, i wywał, i leżał przed kościołem, zebrało się niemało ludzi. 1 *Leop.* 1 *Ezdr.* 10, 1. (prosił. 3 *Leop.*). Korzy się przed tobą, jęczy u nóg twoich. *Teat.* 3. b, 69.

Pochodz. ukarzać, ukorzyć; pokora, pokorny, pokorzyć, upokorzyć, upokarzać, przekora, przykora; cf. korcić, krócić. KORZYŚĆ, ści, ż., *Boh.* kořist *praeda*; *Rag.* kōris *adjuvmentum*, *commodum*; dobit, dobitak = zysk, ob. Zdobycz; *Bosn.* korist, hār *utilitas*, dobit, dobitak = zysk; *Croat.* korizt, koriszt, haszen = zysk, pożytek, (dobichek = zysk); *Dal.* korizst *lucrum*; *Vind.* korist, prid, nuz, perdelek, dobizhek; *Carn.* nuz, dobizhk = zysk; *Sorab.* 2. dobusche; *Sorab.* 1. dobētk, dobētzik; *Ross.* корысть łupy, zdobycz, pożytek; хабаръ, прибылькъ, польза, барышь, путь; *Eccl.* корысть, корыстица *lucrum*, прибыльца, приобрета; (*Eccl.* добытие, корысть = zdobycz, łupy); cf. *Graec.* κέρδος. — §. a) plon, łupież, zdobycz, bitunek; *Vind.* obrop, isrop, die Beute. Łupowa korzyść. *Sak. Dusz.* 140. Rusacy wciągnęli wielką mocą do Sandomirskiej ziemi dla korzyści; ale szlachta poraził ich, i plon im odbili. *Biał.* 152. Po wygranej bitwie wielkie korzyści z Pruss wygnali. *ib.* 140. Cieszymy się, jako zwycięzcy, którzy dostawszy korzyści, dzielą się łupy. *Biał. Post.* 67. — §.

b) Pożytek, zysk, der Vortheil, der Nutzen. Takie korzyści ma rycerska sztuka, Ow syna płacze, a ta ojca szuka. *Kras. Mysz.* 34. Chciał więcej, przeto stara powieść iści, Przynosi stratę, chęć zbytnia korzyści. *ib.* 62. KORZYSTAĆ, ał, a, §. *transit. kontyn.*, "korzystować, korzystać częstl.", korzyścić, ił, *niedok.*, skorzyścić *dok.*, (*Boh.* koristovati *praedari*; *Ross.* корытоваться, покорытоваться przywłaszczając sobie cudze); łupić, zdobyć robić, plundrować, kraść, zmykać, plündern, rauben, entmenden. Ten złodziej cudze brał, korzyścił, umykał. *Klon. Wor.* 59. Jeślim co komu skorzyścił, oddaje czworako. *W. P. Mn.* 618. Skorzyściłeś niesłusznie, zagryźeś, zabiłeś. *Opal. Sat.* 50. Gdyby rzeczy zastawne zginęły, tedy wierzyciel przysięże, iż onych rzeczy nie skorzyścił, i ku pożytkowi swemu nie obrócił. *Stat. Lit.* 272. Było nie brać ani korzyścić cudzego. *Hrbst. Nauk. t. b.* Sługi aby nie korzyścili. 1 *Leop. Tyt.* 2, 9. Dzieci mają zwyciężaj, nieco rodzicom skorzyścić, a mówić, że to nie grzech. *Eraz. Ob. h. iii.* mausen. — §. b) Korzystać w czym, ważyć co sobie, cenić, wysoko cenić, za zysk sobie poczytywać, interessować się o co, sich viel woranß machen, es schätzen, einen hohen Werth darauf setzen. Nie płacz! a korzystasz tak w małżonku zbyt, pójdź za mną w las, *si tibi cura videndi conjugis est.* *Zebr. Ow.* 374. W małżeństwie mym tak korzystuje, tanti putat *conubia nostra.* *ib.* 263. Korzystam w czym, *duco aliquid laudi, gloriae, honori, duco aliquid in bonis, in lucro aliquid pono.* *Cn. Th.* Mało o to stoje; nie korzystam w tym. *Cn. Ad.* 573. W ich przyjaźni korzystali. *Warg. Cez.* 77. Korzystał w przyjaźni tej białogłowy, jako i pięknej i młodej, niesprośny młodzieniec jeden. *Gorn. Dw.* 274. — §. c) Nic fortunniejszy ci nad to Bóg nie mógł skorzyścić, Lecz co za moc twój myśli, co to mogło ziścić. *Zab.* 10, 376. *Kniaż.* zdarzyć, verleißen. — §. Korzystać z czego, pożytek ciągnąć, zysk mieć, Nutzen ziehen, Vortheil haben; *Rag.* koristiti, prùditi, naprùditi, koristitiše; *Carn.* dobuвати, dobjem, nuzam; *Vind.* dobit, perkupzhovat; *Sorab.* 1. dobëwam; *Bosn.* dobitti; *Ross.* пользоваться, попользоваться, воспользоваться, прибыточествовать, наживать; (*Ecll.* користуюся злѣ, мшело lichwie). Z rud znajdujących się w ich stronach, korzystywali. *Os. Zel.* 18. KORZYSTACZ, a, m., korzystający z czego, der Nutzenzieher, der etwaß benutz; *Ecll.* користникъ *lucrifactor.* Nie szalbierzu, lecz dzielny umysłów badacz, Nie zdrajco, ale z dobrej pory korzystacz. *Kras. Sat.* 115. KORZYSTNOŚĆ, ści, ż., zyskowność, pożyteczność, die Nützlichkeit, Vortheilhaftigkeit; *Vind.* pridnost, nuznost, do-bizhlivost, pridadajezhnost. KORZYSTNY, KORZYSTOWNY, a, e, — *ie adverb.*, pożyteczny, zyskowy; *Bosn.* korisni, koristan, haznovit; *Rag.* koristan; *Croat.* hasznovit; *Dal.* korisztni; *Vind.* priden, nuzen, slushliu, do-bizhliu, noternofezhen; *Sorab.* 1. naramny, dobëwaczne, dobewatë; *Ross.* корыстный, нажиточный, наживный, хабарный, полезный, прибыльный, прибыточественный, прибыточный, барышный, хлѣбный, авантажный, спорый, vortheilhaft, nützlich. Niekorzystna po czasie porada. *Fredr. Ad.* 79. Zamiast moralnego pożytku lub korzystnej za-

hawy, te widowiska psują tylko młodzież. *Mon.* 65, 102. Żadna nauka w smak mi nie idzie, by ona nie wiem jak była wyborna i korzystowna, jeżeli ona mojej tylko ma służyć wiadomości. *Pilch. Sen. list.* 1, 34. Wszystko korzystnie i prędko zakończył. *Teat.* 32. c, 25. (*Ross.* некорыстный błądy, lichy, nietrwały). Korzystnym być, korzyść przynosić, *Vind.* perpriduvati, k' pridu biti; *Ross.* пользоваться, упользовать; *Croat.* haszneti, prùditi; *Dal.* korisztni. — §. Zdobyzowy, Beute. Chęć po "korzystnej (sic!) łupieży o podal naszych uniosła. *Krom.* 641. *praedae cupiditas.* — §. "Korzystny, "korzystolubny, lubiący "korzyść, t. j. zdobyć, łupy, raubgierig, beutefüchtig. He-tman obiera rotmistrze, w walecznym biegu umiały, ćwiczone, niekorzystne, sprawne, któreby się w swym regimencie dobrze sprawować umiały. *Tarn. Ust.* 268. w *ogóln.* Korzystolubny *Ross.* корыстолубивый interessowany, eigennützig, *subst.* корыстолубецъ człowiek interessowany; корыстолубие interessowność, prywata, Eigennüt, Gewinnsucht.

KORZYSTY, a, e, korą obrosły, kory grubej. *Cn. Th.*, mit Rinde bewachsen, dickrindig; *Ecll.* користный, короватый.

KOS, a, m., (*Boh.* kos; *Slov.* drosd kos; *Sorab.* 2. kosz; *Sorab.* 1. kôsz, koszak; *Slav.* kôs; *Rag.* koos, kossovich; *Bosn.* kôs, kosoviech; *Croat.* koss, kosz, kossovich; *Vind.* kuš; *Carn.* kues, kus, kos; (*Ross.* кось, скворецъ szpak); *Ecll.* кось, птица или скворецъ *merula*; *Graec.* κόστος); §. a) *turdus atricapilla, merula*, ptak wielkości drozda; może się różnych pieśni gwizdać nauczyć. *Kluk. Zw.* 2, 285. die Amjel. Żółtonose kosy. *Banial. J.* 3. — §. b) Kto dobrze przewącha, o tym mówi przypowieść, że kos. *Pol. Pocz.* 555, ein schlauer Gast, ein verischlagner Kupf. (cf. ewik, szczywany, wronami albo szpakami karmiony). Mądry, dowcipny, szpak, kos. *Cn. Ad.* 404. Kiedy trafi kos na kosa, tedy jeden z nich umyka *rosa.* *Rys. Ad.* 24. cf. trafiła kosa na kamień; frant na franta. — KOS, herb; trzy rzeki na ukos; w hełmie strusia pióra. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen; *Ross.* кось, кокость krzywizna, krzywosc; *ob.* Ukos, na ukos; *ob.* Kosić, kosa.

KOŚ, KOŚ! głos, którym pastusi świnię wabili. *Cn. Th.* teraz na Rusi mówią: kuć, kuć; a na konie: koś, koś. *Włod.*, sonst wurden die Schweine, jetzt aber die Pferde mit diesen Worten gerufen. — Ja krzyczę hola! hola! koś, koś! tpu! tpu! a koś słuca mnie właśnie. *Teat.* 51, 28, koś, konik, daß Pferdchen.

KOSA, y, ż., *Boh. et Slov.* kosa; *Hung.* kasza; *Sorab.* 1. kôsza, kosza; *Sorab.* 2. kosza; *Carn.* kôsa; *Vind.* kofa, kofsa; *Croat.* kôsza, koszicza; *Dal.* kossa; *Bosn.* kosa, kosiric; *Rag.* kossa; *Ross.* коса (кось, косыи krzywyy; cf. ukos, ukosny); die Sense. Kosy do koszenia osadzają się w brzezinę. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Kosy jedne do koszenia trawy, drugie do zboża. Ostatnie mają nad żelazem osadzone grabie, ein Reß, o czterech długich zębach, któreby koszone zboże od stojącego oddzielały. *Kluk. Rosl.* 3, 121. Kosa murowa u Rzymian, *falx muralis*, die Mauer-sense oder Stichel der Römer, belka żelazem kuta, na kształt kosy, do wywalania kamieni z muru. *Warg. Cez.* 9 et 63. — *Prov.* Trafiła kosa na kamień. *Wad. Dan.* 22., *Cn.*

Ad. 1172. trafił swój na swego, trafił na prask, er ist an den Unrechten gekommen, der ihm die Spitze bietet; *Slov.* trefila kosa na kamen; (cf. *Vind.* Dva ognjka jiskre delata). — §. KOSY, herb; dwie kosy zwyczajne na dół końcami spuszczone, i w samych końcach na krzyż złożone. *Kurop.* 3, 26, ein Wappen. — *Astron.* Gwiazdę Oryona Polacy zowią kosą, dlatego, że niektóre gwiazdy na nim są ułożone na kształt kosy trawniej chłopskiej. *Otw. Ow.* 310, Orion, ein Gestirn mit einem Gürtel und drey Schwertern (Senfen). Oryona kosami zowią. *J. Khan. Dz.* 13., *Haur. Sk.* 183. cf. gwiazda ś. Jakuba. — §. Flisy zowią kosy końce u banderki. *Magier. Mskr.*, die Enden der Schiffsflagge; końce balów, któremi statek od spodu obity, przy sztobie. *ib.*, die Enden der untern Schiffsbalken am Vordertheile. II. Kosa włosów: §. a) pierścień czyli warkocz włosów, warkocz rozpuszczony, rozczosany, Haarzopf, Haar-ringel, fräuselnde Haare; *Slov.* kštiec caesaries; *Slav.* kosse, vlási; *Croat.* kosze, lāszi, kechka; *Dal.* kosa; *Bosn.* kosse, vlasi; *Carn.* kita, (cf. kita); *Ross.* koca, koska, косица, (kosy, косицы krzywe długie pióra w ogonie kogucim). Umiem potrefić włosy, Warkocz zapleść w kosy. *Zimor.* 297. Pięknie z wiatrem się wiła kosa rozpostarta. *ib.* 277. O tym zejściu nieszczęsnym skoro Oready usłyszały, Śliczne kosy żelazem ostrym ucinają. *ib.* 210. Co za uczenia piersi i rękę łamania? Ani ubioru, ani szata żadna cała, Ani na głowie kosa w swęj mierze została. *Simon. Siel.* 68. — §. b) Hyena grzywe albo kosę ma na szyi. *Otw. Ow.* 625, die Mähne der Hyäne. Kosa lwa, deß Löwen. *Tr.* KOSACIEC, ćca, m., *Boh.* kosatec; *Bosn.* emin, çuiet, macić, macin; *Ross.* косатникъ, сабельникъ; liliovy korzeń, die Schwertlilie (cf. mieczyk); *Iris Linn.*, dziela je na Angielskie i Hiszpańskie; kwiat w maju kwitnie biały, czerwony, błękitny, nakrapiany. *Kluk. Rosl.* 1, 255. et 2, 229., *Krup.* 5, 201. — błękitny, *coeleste lilium*, Blauschwertel, Himmelschwertel. *Syr.* 1.; żółtego kwiatu, Gelbgilgen. *ib.* 2.; białego kwiatu, Weißschwertel. *ib.* Kosaciec Słowiański, korzeń siolkowy, Dalmatische Weißwurz. *ib.* 3; lesny, polny, dziki, jest większy, *silvestris major*, Großschwertel, i mniejszy wonny, *minor odora*, Klein Feld = Himmelschwertel. *ib.* 13.; poziomny albo najniższy dziki, *silvestris pumilla*, Klein Blau-Wasserschwertel. *ib.* 14; dziki żółtego kwiatu, *silvestris lutea*, Gelb Wasserqilgen. *ib.* 15; wodny albo plonny, smrodliwy, *spatula frentida*, Wandläusekraut. *ib.* 17. Kosaciec pospolicity *Germanica Linn.*; żółty *pseudoacorus*; łakowy *Sybirica Jundz.* 105. KOSACCOWY, KOSACOWY, a, e, od kosaćca, Schwertel =, n. p. Olejek kosaćcowy. *Syr.* 10. Sok kosaćcowy, *vers d' Iris*, Saftgrün.

Pochodz. *kosaty*, *koseczka*, *kosiarz*, *kosić*, *pokosić*, *skosić*, *ukosić*; *kośnik*, *kosierka*, *kosior*; *pokos*, *ukos*, *na ukos*, *ukosem*, *ukosny*; *ob.* *Kos herb.*

KOSARA *ob.* Koszara.

KOSARZ *ob.* Kosiarz. KOSATKI, *ek, plur.*, wielkie i małe, *Phalangium*, *Anthericum Linn.*, Erbspinnenkraut, kwiat lilii czerwonej podobny, główki nasienne mają kształt pajęczego gonu. *Syr.* 696. pajęcznica liliowa. *Jundz.* 297. KOSATY, a, e, kosę włosową mający, grzywiasty, *Croat.*

kechkaszt, laszaszt; *Dal.* koszaszt, vlaszaszt; *Bosn.* kos-sast, s' velikimi kosami, mähniĝ, mit einer Mähne. Bił lewą ręką dzierząc czuprynę kosatą. *Otw. Ow.* 485, *Ross.* kocatym mający ogonowe pióra, jak n. p. kogut. KOSBA, KOZBA, y, z., koszenie, sieczenie kosą, deß Mähnen. Poglądamy na łaki, jakoby prócz kosby innej nie potrzebujące pracy. *Kluk. Rosl.* 3, 289.; *Ross.* косьба; *Slov.* kosba; *Croat.* koszitva, koszitba; *Hung.* kászálás; *Bosn.* kosidba; *Carn.* kositva, kóshna; *Vind.* koshja, kofitje, kofenje, sezha, siezha; *Boh.* aužinek.

KOŚĆ, ści, z., *Boh.* kost; *Slov.* kost; *Sorab.* 1. kofcz; *Sorab.* 2. kofcz, knok; *Vind.* kust, kost, kuest, kostazha; *Carn.* kost, berkla; *Slav.* kōst; *Croat.* kozt, kōst; *Bosn.* kōst; *Rag.* koost; *Ross.* кость; (cf. *Lat.* coxa; *Ital.* coscia; *Ind.* asti; cf. *Lat.* os; *Graec.* ὀστέον; (cf. kot, kut, die Röhre 2 d 1 g.); §. 1. der Knochen, deß Bein. Kości są twarde białe nieczujące części ciała, wewnątrz pospolicie czerwone, służące dla mocy zwierzęcia, i dające kształt częściom jego. *Kirch. Anat.* 88., *Krup.* 1, 1., *Perz. Cyr.* 1, 12., *Wejch. Anat.* 19., *Kluk. Zw.* 1, 50., *Zool.* 64. Ciało bez kości, co dusza bez ciała. *Zab.* 15, 279. Nauka o kościach, *osteologia*, die Knochenlehre, część anatomii. *Perz. Cyr.* 1, 23. Kości (*Vind. collect.* kostouje, kostje). Niektóre z kości własne swoje imiona mają: czaszka, żebro, paciecze, obojczyk, kluczki, kluzka, a u ptaków sanki, ostroszki; ramię, goleń, piszczel, piszczalka; łokieć, sprycha; szczyki; guzica lub kość ogonowa; kość kuprzasta; kość sitna czyli rzeszotna; *etc.* — Kość ciała stercząca *Ross.* моклюкъ. Kości połamać, zdruzgotać. — Kości zmarłych ludzi, zwłoki, die Gebeine der Verstorbenen. Kości świętych: relikwie, *Ross.* мощи, Reliquien. Trumna świętych kości *Ross.* paka. Kości z mięsa obrane całego zwierzęcia nierozjęte, albo znowu spięte, jako anatomicy i medycy czynią, *ob.* Kościotrąp, deß Skelet. Chudy, że skóra tylko i kości. *Jabl. Ez.* 29. *Czach. Tr. L.* 3, *Ross.* мощи, mager, bloß Haut und Knochen. Błede cielsko w chropawej uwiezło chudości, Powiedziałbyś, że z samych jest złożone kości. *Zab.* 6, 159. Tak wyschli są, że jedno skóra a kości. *Syxt. Szk.* 233. *Slov.* ništ neni na nom, len koža a kosti. Wysechl, same kości i skóra, i ledwie co żyje. *Teat.* 29. c, 8. cf. przejrzyć go na wszystkie strony; szczepa, śledź, gont; glista; konop'. — Już konia wyzwolono z wojennych trudności, Aby sobie wytchnąwszy znowu nabrał kości. *Alb. na Woj.* 15. zamiast: ciała t. j. żeby tył, żeby kości tak nie sterczały, damit es wieder fleisch oder Leder auf die Knochen bekame. — §. Kości *metonym.* ciało, der Leib, der Körper. Tu już kości zostawuję, umrzeć wolę. *Groch. W.* 229. zwłoki, die Gebeine; *Slov.* Zložil kosti, mortuus est. *Sorab.* 2. Ja zu f' jogo kofczami kschuschki klapasch; *Slov.* Ešte budem s twoigimi kostmi orechi obigat, *adhuc te supervivam.* *Slov.* Ne urobi staru kost, *non diu vivet.* — §. Stare kości *contemtim* staruszki, alte Leute. Ktoż to obierać zechce stare kości? *Past. Fid.* 155. Bogdajś szczęśliwie zażył, bogdajś i pochował Tę kość starą, a drugi ślub prędko gotował. *Gaw. Siel.* 373. Żegnam cię, wieku młody, złota ma wolności, Już ja nie on, swój

nie swój, w starejm uwiązł kości. *ib.* 372. — Rozumiaby nie jeden, że z kośćmi święta, W świętej jednak jej minie bywa złość przekłeta. *Mon.* 74, 471. wskrós, durch und durch. — §. Kości, mimo ciała uważane, (cf. gnaty), Knochen, Bcine. Kości obierac, głodać, Knochen belegen, benagen. Psy które kość pod stołem głodzą. *Pot. Arg.* 221. Nie pójda w pole kundlowie, woła w kuchni głodać kości. *Kochow.* 38. Ledwo kość obliźnie, ledwo ją winem spłócze, a już gotów na wszelkie usługi. *Pot. Arg.* 119. Wszystko pojadł i z kośćmi. *Rys. Ad.* 73. *Slov.* Ne wzdicki dobri pes, dobru kost dostawa; niezawsze się dobremu psu dobra kość dostaje. *Slov.* Uhodit psowi kost; *os alicui sublinere.* Jak psów kość powadzi najprędzej Tak równe towarzystwo zły podział pieniędzy. *Pot. Arg.* 202. Nie mieć kości pod stół, niech się psy nie wadzą. *Rys. Ad.* 43. zład figur. Kość rzucić między drugich. *Cn. Ad.* 358. *dissidii pomum in medium projicere*, den Zankapfel unter die Leute werfen. Kiejstut Jagiełłę bardzo miłował; lecz czart prędko kość między nie wrzucił. *Biel.* 219 et 292. Księżę Wojdyła, że między braci tę kość nienawiści wrzucił, kazał obiesić. *Gwagn.* 238. (*ob.* Kostka). Wrzuca się kość między uczonych, gdzie jeden drugiego o co trudnego pyta, a zatym do sporu przychodzi. *Gorn. Sen.* 396. *Slov.* Dał někomu kost, abi gu hrizol; *dimovere aliquem a suo consilio.* — §. Kość słonowa, kły wielkie, wychodzące z pysku słoniego. *Zool.* 293. *Elfenbein.* — §. Kości, kosteczki rybie, Fischgräten; *Slov.* ribje kosti; *Vind.* kostizh, kostiza, shpiza v' ribach, ribni tern; *Rag.* koost, *ob.* Oś; (cf. *Ross.* костеря, кострика paździorek konopi). *Fig.* Kością w gardle być (cf. solą w oku), doskwierać komu, dusić go, jemanden empfindlich zusehen, ihn würgen, ihm warm machen, auf's Leben gehen. Przypłacisz ty tego, stanieć to kością w gardle. *Cn. Ad.* 976. (przesiadzieć tego). Za taką zdradę nie umrę, aż jej kiedy kością w gardle stanę. *Pot. Arg.* 407. (wytehnęć jej tego). Nie raz im kością w gardle to jabłko stanęło. *Pasz. Dz.* 56. Rycerze ci męstwem swym pochańcom wszystkim stoją w gardle kością. *Pasz. Bell. B.* Niemały czas mu się kością w gardle opierał. *Leszcz. Class.* 54. Poznasz że ci, którzy cię pokojem wstawili, Staną zaś kością w gardle w potrzebach po chwili. *Bardz. Luk.* 31. Ześ białe głowy z kości stworzył Panie, Nie jednemu też kością w gardle stanie. *Bratk. B 2 b.* Słowacy samym Hunnom, po śmierci Attyli, kością w gardle stanęli. *Krom.* 21. Wejrzał w oczy okrutnemu tyranowi, i kością mu w gardle stanął. *Birk. Zyg.* 26. Dobrodziejstwo takie kością mi w gardle stanęło. *Gorn. Sen.* 404. — *aliter* Niechajże język kością w gardle stanie. *Past. Fid.* 294. (niechaj kościeje, zdrętwieje). — §. O kość czego, nawet ani tyle jak na kości ogryzków; ile sadła na wróblowej goleni, auch nicht ein Bißchen. Gdzie o kość cnoty, jako w owych, którzy przewodzą nad ubogimi, wydzierają majątność, tacy nie są szlachcicy. *Petr. Ek.* 115. Heretycy są ludzie źli, desperaci, cnoty w nich o kość. *Birk. Exorb. E 4, Alb. na Woj.* 4. O cnocie siła mówią, siła pokazują, A cnoty w sobie o kość nie mają i wiary.

Opal. Sat. 48. Słów wiele, a rzeczy o kość. *ib.* 116. cf. o włos, pasz cnoty. — §. 2. Kość, kostka, kut do grania, ein Würfel zum Spielen. Pewien się cesarz czynić lekając wyboru, Losem kości urzędy dawał swego dworu. *Węg. List.* 4. Wprzód niżli kość na plac fata rzuca, Ozwa się kotły, surmy trwożę nuca. *Jabl. Buk. J. 2 b.* t. j. nim przyjdzie do rozprawy, nim się bój zacznie, ehe der Kampf angeht. — Patrzam na dziś; bo ktoż zgadnie, Jaka mi kość jutro padnie. *Anakr.* 20. (t. j. jaki mnie los czeka). Po przegranej, lepsza wam kość padnie. *Susz. Pieśn.* 2, A 3. *ob.* Kostka. KOŚCIAN *ob.* Koścień. KOŚCIANY, a, e, *Boh.* kostennj; *Sorab.* 1. kofczanę; *Carn.* koshen, kosten; *Vind.* kosten; *Rag.* kostni; *Croat.* koszten, koschen; *Ross.* косяный; z kości, fischern, heinern. Człowiek stary, podły na cerze, kościany dziadek. *Wad. Dan.* 229. (cf. skóra i kości, skościaty). Szkoła białe kościane, porcelanowe. *Torz.* 269. (jak kość białe). Gra kościana. *Lib. Hor.* 83. t. j. w kostki, Würfel, oder Knöchelpiel. 'KOŚCIĆ, ił, ści, koszczyć *act. niedok.*, (pokościć *dok.*), pokostem powlekać, firnissen *fig.* Żonki dziś muskane, koszczone, malowane. *Klon. Wor.* 58. KOŚCIEC, KOŚNIEC, jał, ieje *neutr. niedok.*, skościeć *dok.* kością się stawać, cf. zkamienieć, zu Knochen werden, *propr. et fig.*; *Croat.* kosztimsze, okoschujem; *Ross.* окостенѣть. Korale są tego przyrodzenia, by najmniej wiatr ich dojdzie, natychmiast kamieją, Bywszy pod wodą prąciem, nad wodą kościeją, *fiunt super aequora saxum.* *Zebr. Ow.* 102. Skościaty, (*Vind.* premerl, okoren, ostreken, tog). To ciało całe białe i nieskościące w grobie spoczywa. *Stebel.* 2, 302. Bodajem zkościat, jeżeli to prawda. *Teat.* 16, 114. (cf. słupiec). Od zimna kościeć. *Bals. Niedz.* 2, 239. drętwieć, starren. Przeszłej zimy o małym nie skościat, i rękom od mrozu zmartwialemi, już władać nie mogłem. *Mon.* 68, 291. Skościące członki. *Bardz. Luk.* 152. Skośnienie czyli skurczenie się szyi. *Perz. Cyr.* 2, 203. Stanał i z przestachu skościat. *Pot. Arg.* 740. Serce mi skościatło. *Stonk. Pers.* 14. — Pochodz. *pod sł.* kościsty. — 'KOŚCIELNIK, a, m., kościolowi służący, ksiądz, der Pfister. Arcykapłan, najwyższy dozorca kościolów i obrońca innych kościelników, abo ofiarowników. *Otw. Ow.* 653. (o księży pogańskich); *Slov.* kostelnik, kostolnik; *Eecl.* церковникъ. KOŚCIELNY, a, e, (*Boh.* kostelnj; *Eecl.* костельный); od kościoła, Kirchens. *Ross.* церковничій, церковническій, (*ob.* Cerkiewny). Nie o kościol im idzie, lecz o kościelne intraty. *Pot. Zac.* 7. cf. *Boh.* zádušnj (zaduśj dobro kościelne; cf. zaduszny). Naczynia kościelne. 1 *Leop. Num.* 3, 30. (naczynia świątyni. 3 *Leop.*) Waga kościelna. *ib.* 7, 19. (świętnicza. 3 *Leop.*) Wpadł u zakonników w podejrzenie, że nie jest synem kościelnym. *Warg. Radz.* 13. Wieś kościelna, czyli jak u nas nazywają miasteczko. *Xiadz.* 17. ein Pfarrdorf. Państwo kościelne we Włoszech, które papież posiada. *Wyrw. Geogr.* 182; der Kirchengstaat. Prawo kościelne abo kanoniczne. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 8. das Canonische Recht, das Kirchengrecht. Znaki liczebne u Rzymian używane, kościelną liczbą teraz mianowano. *Łesk.* 2, 3. die Römische Zahl,

Kirchenabtl. Literę liczby kościelnej używają się do znaczenia rozdziałów, i do wylczenia lat starych budynków, nagrobków, proporców. *Solsk. Geom.* 3, 81. Kościelne ziele *ob.* Trójkwiat. Cera abo barwa kościelna, zła, blada. *Cn. Th.*, ein bleiches Gesicht. Kawalerowie kościelni, templarze. *Wyrw. Geogr.* 575. die Tempelherren. KOŚCIELNY, ego, m., *subst.*, *Boh.* kostelnik; *Slov.* kostelnik, kostolnik, zvonik; *Sorab.* 1. khébetar, czerkwine zastoyiczër; *Vind.* zirkouni varih, meshnar, zirkounik, shagradnik; *Croat.* sikutor, czemester; *Ross.* церковникъ, церковнослужитель, кутейникъ; *Ecll.* понамаръ, свѣщевжигатель. Zakrystyan, der Kirchner, Meßner. Mieszkanie organisty i kościelnego blisko musi być kościoła. *Switk. Bud.* 485. (*Ecll.* церковника kościelna, sługa kościelna).

1. KOŚCIEN, ia, KOŚCIAN, a, m., kościana laska, z kości słoniowej, kostur; KOŚCIENEK, nka, m., *dem.*, kosturek, ein elfenbeinerner Stab. Słoniowy kościen komu w łeb wlepić abo kościanem przez łeb uderzyć, *incutere scipionem eburneum.* *Macz.* (*Ross.* косянка owoc pestkowy).

2. KOŚCIEN, ia, m., KOŚCIENIEC, Ńca, m., sitowiec, sitowa trawa, *holostem*; inni to ziele kościeniem abo kościeńcem zowią; korzenie ma twardo zdrewniałe. *Syr.* 1261. Schlangenwang. KOŚCIESZA, herb; strzała biała w pół prawie rozdarta, żelazcem haczystym do góry; nad rozdarcie krzyż. *Kurop.* 3, 26. ein Wappen.

KOŚCIOŁ, a, m., (*Boh.* kostel; (cf. *Lat.* castellum *Dobrowsk. Lex. praef.*; *Boh.* chrám cf. chronić); *Slov.* kostel, kostol, chrám bozski; *Vind.* zirkou, zirkva, boshja hisha; *Carn.* zerkou; *Croat.* czirkva; *Dal.* czarkva, zarkva, czirkva; *Slav.* cĕrkva; *Rag.* zarqva; *Sorab.* 1. czerkwa; *Sorab.* 2. tempel; *Ross.* церковь cerkiew', костель katolicki kościół; храмъ, храмикъ; *Ecll.* црѣкъль, костель [- zamek 2], кирка; cf. *Germ.* Kirche; cf. zbor); 1) die Kirche. Ztąd 'kościóły rzeczono, że na 'kościach stoją. *Pot. Pocz.* 616. Słowo kościół tylko katolikom służyć może, bo oni w kościołach wiele umarłych ludzi kości chowają; ale że się już tak wkradło w ludzi, zgoła go odrzucić nie mogłem, chociaż *ecclesiam* lepiej wyraża zbór, od zebrania na jedno miejsce ludzi. *Czechow. Praef.* cf. zbór, cerkiew', bożnica, bałwochwalnia, bożyszczę. — 2) Kościół materyalny, dom boży, das Gotteshaus, die Kirche, der Tempel. Miejsce, na które się ludzie albo dla kazania, albo dla sprawy jakiejś świątobliwej schodzą, kościołem nazywają. *Kucz. Kat.* 1, 186. miejsce, na które się ludzie schodzą na nabożeństwa. *Karnk. Kat.* 68. Kościoły na to budują, aby w nich bóg był uczczon, i chwałę i pokłon swój powinny tam miał. *Sk. Kaz.* 344. Kościoły od tego są, aby w nich kazano, słowo boże brzmiało. *Glicz. Wych. L. 1.*, (*Slov. Prov.* Kostel kráši oltár, a človeka milosrdenstvo). Mieczysław kościołów dziewięć na różnych miejscach wystawił i opatrzył. *Krom.* 59. U nas i ci, co pod kościołem mieszkają, ku słuchaniu słów Pańskich się lenią. *Biał. Post.* 289. Kto blizki kościoła, ten ostatni do kościoła. *Rys. Ad.* 35. Żołnierz nie idzie do kościoła, bo musi przed kościołem dardy pilnować. *Dwor. B. 4.* W wojsku wielu takich, co jakże gdy ich chrzczono, nie byli w kościele. *Alb. z Woj.* 21. Pójdęc ja do

kościółu, ale pacierza nie będę mówił. *Rys. Ad.* 57. Jaki pies do kościoła, taki z kościoła. *Cn. Ad.* 297. (cf. nie pomoże krukowi mydło; namaż ty go masłem, przecięż on śmierdzi dziegiem). Przy kościele ma dyaból kaplicę. *Rys. Ad.* 16.; (*Croat.* Vu kom bóh czirkvu, vu onom szelu lmat hoche vřaaĝ kapelu). Kościół odarwszy, plebania abo dzwonice pobija. *Rys. Ad.*, 26. *Grod. Dis. E. 4 b.* nudato Petro Paulum tegit; Bóšes thun, damit Guteš datuš erfølge. Kościół pobijasz, a kaplicę obdzierasz. *Cn. Ad.* 359. Ustały połec mazać; ubogiemu brać, bogatemu dawać, dem Armen nehmen und eš dem Reichen geben. Nie o kościół gra idzie, o jego intratę. *Pot. Zac.* 92. (nie o owce, lecz o wełnę). Kto z kościoła żyje, ten kościółowi służy. *Teat.* 22, 143. (darmo nic). — Pokażę ja mu wkrótce dudka na kościele. *Zabl. Zbb.* 33. (zażartuję z niego). Spodziewałeś się już słońca przed swemi wrotami, a usiądziesz na koszu, jak ci dudka na kościele pokażę. *Mon.* 66, 723. Byłoc wieszczów wiele, Co sobie wyróżyli dudka na kościele. *Zab.* 12, 168. *Zabl.* — Naguczę ja cię gwizdać po kościele, *ob.* Gwizdać. — §. Znaczenie do kościoła, n. p. Takie w swoich 'kościelach (kościółach) gdy słyżę różnice, Nie mogę być bez smutku i wielkiej tęsknice. *M. Biel. S. M. B.* 2 b. — §. Kościołem też zowiemy przełożone w kościele bożym i pasterze. *Karnk. Kat.* 68., *Kucz. Kat.* 1, 186, die Geistliche, die Kirche. Kościół święty jest matką, nie macochą. *Boh. Kom.* 1, 135. — 3) Wszystkich ludzi chrześciańskich po całym świecie zgromadzenie. *Karn. Kat.* 68. *Kucz. Kat.* 1, 178. die christliche Kirche, die Gemeinschaft der Gläubigen. Kościół święty jest wierny naród chrześciański, gdziekolwiek jest po 'światu rozproszony. *Rej. Post. J.* 3. Święty Piotr już był w Rzymie kościół, to jest, wiernych chrześcian wielu ufundował. *Sk. Dz.* 42. Kościół wojujący, *ecclesia militans*, tu na ziemi, że zawsze ze światem wojuje, die streitende Kirche; weselący się kościół, *triumphans*, die triumphirende, w niebie zgromadzenie duchów niebieskich i świętych; cierpiący, przeznaczonych do nieba, lecz oczyszczających się w czyscu. *Karnk. Kat.* 68., *Kucz. Kat.* 1, 181. — §. Ogólniej *fig. transl.* Kościół, świątynia, świątnica, Tempel, Heiligtum. Kościoły Temizio nie są wspaniałe. *Pam.* 83, 565. KOŚCIOŁEK, lka, m., *dem.*, (*Boh.* kostelik, kostýlek, kostelíček; *Slov.* kostelj; *Vind.* zirkouza, zirkviza; *Rag.* zarquiza); etne fleine Kirche. Bogini tej kościołek postanowił. *Warg. Wal.* 197. W jednym kościółku ukazał mu się święty. *Wys. Iqn.* 107. KOŚCIOŁOSPALCA Efeskiej Dyany. *Chodk. Kost.* 25. podpalacz kościoła, der Tempelverbrenner. KOŚCIOŁOWY, a, e, do kościoła należący, kościelny, kirchen-; — do kościoła materyalnego należący. *Cn. Th.* KOŚCIOŁOM, u, m., łamanie kości, der Knochenbruch; *Ross.* костоломъ łamanie w kościach, w stawach, Wein- weh, *adj.* костоломный. (KOŚCIOR *ob.* Kosior, kostur). KOŚCIOSKŁAD, u, m., budowla kości ciała, der Knochenbau. Nietoperz ma kościoskład małpom podobny. *Zool.* 291. KOŚCIOSKÓR, a, m., periostium, das Knochenhäutchen. Kości powleczone są bardzo dotkliwą skóreczką kościoskórem zwaną. *Perz. Cyr.* 1, 23. et 132. et 176.

*KOŚCIOTRUP, a, m., kości z mięsa obrane całego zwierzęcia nierozjęte, albo znowu spięte, *skeleton*, *Boh.* kostliwec; *Carn.* rebernek, rebrenek, rebrenęza (cf. zebro); *Vind.* hrod, hrodje, rebrouje; *Ross.* оставъ, костякъ; *daß Skelett*, *daß Gerippe*. Kościotrup jest to wystawienie na widok wszystkich kości w zwierzęciu będących, swoich się miejsc trzymających. *Perz. Cyr.* 1, 26. et 180. *KOŚCIOWATY, a, e, — o *adverb.*, podobny do kości, *Knofenähnlich*. *Ross.* костоватый. *KOŚCIOWPRAWCA, y, m., *Ross.* костоправъ; wprawiacz kości wywichniętych, *der Knochenrenner*; *adj.* костоправный. KOŚCISKO, a, n., kość wielka szpetna, ein häßlicher Knochen; *Ross.* костище. KOŚCISTY, a, e, — o *adverb.*, a) mnogi w kości, *Knofig*, *Boh.* kostlawy, *subst.* kostnec; *Vind.* kostoben, kostoviten; *Rag.* kostast; *Croat.* koschyaszt, koschaszt, kosztav; *Ross.* костистый, костливый, многокостный. Stoją kościście nierzadko mogiły. *Susz. Pieśń.* 2, G. b. (pełne kości). Przyszła śmierć, owa kościasta prosi w taniec dama. *Jabl. Ez.* 147. — b) Na kształt kości, *Knoficht*, wie ein Knochen.

Dalszy ciąg pochodzi od *kość*: *kostka*, *kosteczka*, *kośnica*, *kostera*, *kosterstwo*, *kosterować*, *kostkowy*, *kostrzewa*, *kostur*, *bezkość*, *bezkośtny*, *łomikość*; *pokość*, *pokościć*, *pokośczoney*.

KOSECZKA, i, ż., *dem. nom.* kosa, *Croat.* koszicza; *Hung.* kaszátka; *Ecccl.* kosiца, kococzka; eine kleine Sense. KOSIARZ, KOSARZ, KOŚNIK, a, m., który kosi (*Boh.* kosař *faber falcarius*, *Slov.* kosec; *Sorab.* 1. feczć, sěna feczć; *Carn.* kósz; *Vind.* kofez, fiezhnik, fenofek (kolar, kofni, kovazh = kowal kosowy, kofnik; kofir = obrączka koła kosy); *Croat.* koszěcz; *Hung.* koszás; *Bosn.* kosać; *Rag.* kossaz; *Slav.* kosac; *Ross.* косець, косарь (noż wielki do szczepienia drzewek); *der Mäher*, *Mäher*. Kosiarze, którzy trawę koszą. *Jabl. Ez.* 100. Z pol się wracają kosarze, żeńcy pomdleni na poły. *Tward. Daf.* 82. Szyk kosiarzów podczas koszenia ma być podług dostarczenia osób. *Haur. Sk.* 78. Jako robotny kosiarz, który pośród lata ostrym żelazem trawę zarosłą umiata. *Zimor.* 171. — §. *Astron.* Oryon, który ma w sobie wiele gwiazd, kosarzem od gospodarzów nazwany. *Chmiel.* 1, 175. KOSIĆ, i, i, koszę *act. niedok.*, skosić *dok.*, a) kosą sieć, mąben, hauen mit der Sense; *Slav.* kositi; *Bosn.* kositti; *Rag.* kossitti; *Croat.* koszati, koschem, koshziti, koszim, kössem, (*distg.* koszati = kąsać, żuć, żwać); *Carn.* kositi, kósim; *Vind.* kofiti, fiezhi, fezhi, fiezhem; *Ross.* косить, кошу, скосить (na ukos przecinać); *kosieć ob. Kos*, ukos; *Ecccl.* кошу a) чтолибо косо чиню, *curvo*, *obliquo*, b) кошу траву косzę. — Kosiarze trawę koszą. *Jabl. Ez.* 100. Kiedy człowiek łakę kosi, leda baba deszcz uprosi. *Rys. Ad.* 51. Padł bohater, jak ów kwiat skoszony. *Stas. Num.* 1, 155. Śmierć kosi, *fig.* n. p. Tak niegdyś pod Ilium w one dawne wieki Śmierć kosiła waleczne Trojany i Greci. *Zab.* 5, 227. *Min.* Wielkich prałatów, też co podłych kmiotków Libytyna kosi. *Psalm.* 100. — *Transl.* Osieł wpadłszy między zboże, zaczął za dwóch kosić. *Zab.* 15, 274. *Treb.* (zboże żreć). Kosieć się, *passiv.* Samorodne łaki pospolicie dwa razy

się koszą. *Kluk. Rośl.* 3, 288. — b) *Recipr.* Aby się tarcica nie padała i nie kosiła. *Kluk. Zw.* 4, 203. spaćzała, *Ross.* коситься krzywiec, damit sich das Bret nicht werfe, frumm werde.

KOSICIARZ, KOSITARZ, a, m., W hutach żelaznych, gdy szynę wyciągnioną równać i gładzić potrzeba, chłopiec po naszymu kosiciarz kijem bije w wodę około kowadła będącą. *Os. Rud.* 355. Kosiciarza tego powinnością jest, aby szynę, którą pod młotem wyciągają, wodą skrapiał, cechował, hakiem podpierał, żeby pod młotem dobrze leżała. *ib.* 536. in den Eisenhütten, ein Junge der die glühende Eisenschiene mit Wasser bespritzt, während sie gebämmert wird. Kositarz leje wodę na młot, ta z młota spływająca oblewa szynę. *ib.* 503.

KOSIERKA, *Tr.*, *ob.* Koszyczko. KOSINA, y, ż., kosa niedźna niewiele warta, eine elende armselige Sense. KOSIOR, a, m., koczarga. *Dudz.* 42. pogrzebaczka. *Włod.* pociask, szorulec, piekarski ozog, die Backofenfrüchte, die Schürsthaufel. *Boh.* hřeblo, wrtidlo, (kosyć *falcula*, *kosyćk* *scalprum vinatorium*); *Sorab.* 2. groblo; *Sorab.* 1. pęcźne rjebwo; *Carn.* burkle, krevla; *Vind.* grebelza, popezhnjak, pogernivalu, podgrinalu, rushilu; (*Croat.* kozir; *Hung.* katzor *falcula*; *Bosn.* kosor; *Rag.* kossor, kossjër); *Bosn.* grebbo; *Ross.* кочерга, кочережка, ухватъ, клюка, ключка; (cf. *Hebr.* כִּישׁוֹר kischor, *verticillum*). Ona w nogi, a baba z czarnym śeiga jej kosiorem. *Zab.* 14, 276. *Rzew.* — §. W hutach: kosiorem żelaznym, mającym dziur 8, póty w płoczce rudę poruszają, póki drobny piasek nie zostanie się. *Os. Rud.* 48. der Rührstoch in den Eisenhütten, das Dreheisen. (*ob.* Kostur 2). W piecu tę materiją żelaznemi kościorami ustawicznie mieszać mają. *Haur. Ek.* 178. KOSISKO, a, n., kosa niezgrabna, brzydka, eine häßliche ungeschlachte Sense. — §. Trzonek kosy, der Sensesstiel; *Vind.* kosishe. KOSISTY, a, e, — o *adverb.*, *Slov.* kosokfiwy, a) jak kosa krzyw. *Ch. Th.*, kosi, sensenförmig. b) Kosą osadzony, mit einer Sense versehen. Miał nieprzyjaciel dziewięćset kosistych albo z kosami wozów. *Sk. Żyw.* 1, 403. 1 *Leop. Jud.* 4. Seifelmagen.

KOSITARZ *ob.* Kosiciarz.

KOSKAĆ, a, a, *intrans. niedok.*, baraszkować, paplać żartobliwie, fojen, schwagen; (*Gall.* causer; *Lat.* caussari). Kmoszki jadły, piły, koskały, aż niemasz niczego. *Bies. A.* 3. Chłopek mózg podchmieliwszy jedzie krzycząc z miasta, A jego też w swą z dziećmi koskając niewiasta. *Ryb. Geśl. B* 2.

KOSKI, ów, *plur.*, epomides pelliceae sacerdotum. *Cn. Th.* muct z futra. *Włod.* ein Fragen der Geistlichen, von Pelzwerk. Ksieża w różnym ubiorze a w dziwnym birecie W koskach, w komzach, w płaszczkach. *Rej. Wiz.* 161 b.

KOŚLA, i, m., KOŚLAWY, ego, m., *subst.*, KOŚLAWY, KUSZLAWY, a, e, krzywe nogi mający, *vatus*. *Mącz.*, krzywonogi, szpotawy, ein Krummbeiniger, Krummbeinig. (*Boh.* kostlawy osseus); *Sorab.* 1. kolenawez, zmottawy; *Slov.* rozlezlonohi, smithawý; *Carn.* będrast, (cf. biodro); *Ross.* косопаный (cf. косвенный, ukośny); *Ecccl.* косвен-

ствующий, который не прямо, бокомъ, ребромъ ходить; косоногий, кривоногий. Koślawy, stapa jak przez rowy. *Zab.* 8, 350. Na koślawego pochlebca powie, że konia dobrze dosiada. *Zab.* 13, 64. Nogi chude i kuszlawe. *Weg. Org.* 9. — §. *fig. moraln.* Obraz koszlawo stających a najwięcej dokazujących: Wyrzec, zaprzeć się, kształty różne na się brać, nie wstydać się. *Fred. Ad.* 109. KOŚLAWIĆ *cz. niedok.*, koślawo, krzywo postawić, *frumm und schief stellen*, sejen. I stąpić uczciwie nie możesz, jak żywo, Lecz koślawisz kulasy, i nosisz się krzywo. *Mon.* 70, 172. (*Vind.* *koflat vomere*). KOŚLE, ów, *plur.*, narty, łyże, *Schlittschuhe*; narzędzie na nogi do ślizgania się i biegania po lodzie. *Włod.*

*KOSŁEK. *Tr., ob.* Kozłek.

KOSM, u, *m.*, (*Kosmek dem.*); kupka włosów spojonych wiszących, strzępek, *eine Zote von Haaren*; *Sorab.* 1. koszmik, żmot, żwak, żwaczk; *Sorab.* 2. gálmot; *Boh.* chomač, chomaček; *Vind.* potreshula, potreshilu, runja, dvakokita; *Bosn.* dlakka, pahagl; *Rag.* dlakka; *Croat.* dlaka, kustra, pahuly, pahaly, pazder, pavulya, fafulek, pahulek, pazderak; *Hung.* pih, pihetske; *Ross.* косма, косматина, клокъ, ключокъ; *Lat.* cotzia, cottum; *cf.* koc, 'koza, koza; *cf. Graec.* *κρομμύνη crinium nodus*. Delila włosy Samsona, które się na siedm kosmów dzieliły, sploła gdy był zasnął, i gwoździem do ziemi przybiła. *Sk. Żyw.* 2, 3. Pluto z kosmy ozięmi. *Ryb. Gest.* B 2. Podgardłek, kozia broda, to jest, kosmy, które pod gardłem wiszą, *aruncus*. *Mącz.* *Vellus*, kosm, ostrzyżona wełna. *Mącz.* *ein floeden Wolle*. *Carn.* kósm; *Ross.* хлопокъ, охлопокъ. Kosm śnieżny, *ein Schneefloeden*; *Vind.* fneszna muha, fneszni plashmez; *Ross.* снѣжинка. KOSMACIĆ, *cz. niedok.*, ukosmacić, pokosmacić *dok.*, czynić co kosmatym, etwas żotig ober rauch machen. KOSMACIEC, iał, ieje *neut. niedok.*, skosmacieć *dok.*, kosmatym się stawać, żotig werden, rauch werden; *Boh.* chlupatěti; *Bosn.* okosmatiti, zarugnaviti; *Rag.* okosmatiti, gugnaviti, zagugnastiti; *Ross.* косматѣть, окосматѣть, мохнатѣть, обмохнатѣть. KOSMACINA, KOSMACIZNA, y, ż., *coll.* kosmy, cokolwiek jest kosmatego, *Zoten*, *Zotigkeit*, *Rauchheit*; (*Sorab.* 1. koszmiczki; *Carn.* kosmatina). Oczy które się pod wieńcem rwały do kochania, Teraz je kosmacizna szpetnych brwi zasłania. *Zab.* 8, 589. *Koryt.* Mąż mój prawda kosmaty, To go nie szpeci, owszem każdy mi to przyzna, Przymiot to mężki, mężów z doli kosmacizna. *Min. Ryt.* 1, 319. Kalisto pokorne ręce podnosi z prośbami, Aliści się czar-nemi wnet kosmacinami Barki jeżyć poczęły, i stała się niedźwiedzica. *Otw. Ow.* 78. Kosmaciny, wlochaciny korzeni. *Cn. Th.* die Fäßerden der Wurzeln. (*ob.* Korzonki, kosmki). Kosmaciny, wlochatość na korzeniu, jako na pietruszce małe się odnożki okazują, *capillamenta radicum*. *Mącz.*, *Eccl.* косматини. Kosmacizna kosmate wełniane towary; kosmate futra, *wollene zotige Waaren*. *Pelz-waaren*, *Rauchwerf*. KOSMACZ, a, *m.*, kosmaty, wlochaty człowiek, *ein Zotiger, ein Raucher*; *Vind.* kosmazh; *Carn.* kosmázh; *Ross.* космачъ. Ezau kosmacz. *Birk. Syn.* K.

B 2 b. Z hardego pokornym, z słabego i pieszczonego kosmaczem surowym obaczy. *Birk. Ob. Kaz.* H 2. Mie-szkać będą w tych pustkach strusiowie, a kosmaczowie tam skakać będą. *W. Jes.* 13, 21. *not.* «satyrowie abo czarci.» (*Bibl. Gd.* straszne potwory, latawcy). *Satyren*, *Walbteufel*. *ib.* 34, 14., *Budn. Jer.* 54, 5. *not.* «Hebrajskie *chatudim* nie jedno kozły, ale i barany znaczy, więc kosmacze lepiej parkaczami przekładać.» *Wollenreich.* (*Carn.* kosmázh, gatunek jabłek). KOSMACZEK, czka, *m.*, kosmek, *ein floeden*. — §. *botan.* Jastrzębiec kosmaczek, *hieracium pilosella*, *Ragelkraut*, *Mäuseohrlein*, nosi główeczki kosmate z kwiatkiem brunatnym. *Kluk. Rosl.* 2, 230. *Sienn.* 139. *Jundz.* 394; niedośpiadek. KOSMATAWY, a, e, — o *uverb.*, nieco kosmaty, etwas żotig, etwas rauch. Pszczoły kosmatawe. *Haur. Ek.* 139. KOSMATKI, atek *plur.*, rodzaj jagód kosmatych, jakie są truskawki. *Włod.* *Rauchbeeren*. *Trotz.* *agrest*. Kosmatki, *Christbeeren*, t. j. *agrest*. *Ern.* 118.; (*Sorab.* 2. koszmarki, kosmatki *linagrostis*). — Kosmatki, spodki karciochowe. *Wiel. Kuch.* 402. *der Artischodenboden*. — §. Kosmatka, i, ż., pszeninica z włosy ościstemi, wąsatka. *Kluk. Rosl.* 3, 129. *Syr.* 927. *der Rauchweizen*. (*cf.* gołka). KOSMATO *adverb.*, żotig, rauch. — *fig. transl.* W tym matula wchodzi z tatą, Witają Kasię kosmato, Jużes jagodko dojrzała, Chcesz Jasia, będziesz go miała. *Zabl. Z. S.* 6. Nazajutr po ślubie, miałem go witać kosmato. *Teat.* 51, 68. (sposób winszowania nowego małżeństwa). KOSMATONOGI, KOSMONOGI, a, ie, kudły koło nóg mający, wlochatonogi, *Ross.* мохноногий, *zotfüßig*. Na kosmatonogim fryzje. *Kchow.* 254. Dwaj posłowie od mistrza przyjechali, Na frezach kosmonogich, kusiųch, hasających. *Stryjk.* 495. Kosmatonoga kura *Ross.* мохноножка. KOSMATOŚC, ści, ż., *hirsutia* *Cn. Th.* die Zotigkeit, Rauchigkeit. *Boh.* chlupatost; *Vind.* kosmatnost, kosmazha, kosmatia, kundrastost; *Ross.* косматость. KOSMATY, a, e, pełen kosmów, długowłosa, żotig, rauch. *Boh.* kosmatý, kostribatý, kostriba, chlupatý, haunatý, (*cf.* gunia); *Slov.* chlupatý, (*ob.* Chlupaty); *Sorab.* 1. kosmatě, kosmatz, lodoyite; *Vind.* kosmat, lafat, kushtrast, kundrast, dvakast; *Carn.* kosmat, kozast, kozinast, (*cf.* koc, koza); *Croat.* kosmat, kustraszt, dlakaszt, pahulyaszt, fafalyaszt, pazderliv; *Dal.* dlakav, dlakaszt, runav, (*cf.* runo); *Slav.* kosmati; *Bosn.* kosmás, kosmat, rugnavač, rugnav. dlakav, trüm; *Rag.* kosmat, kosmurat, kostren, kostretni, dlakkast, zagugnast; *Ross.* косматый. Jana ś. kosmatym mężem zwano, bo w grubym i kosmatym odzieniu chodził. *Biał. Post.* 42. Człowieczek gruby i pękaty, Zarosły znacznie, i w brwiach przykosmaty. *Past. Fid.* 292. Łodyga kosmata, *caulis villosus*, miękkimi, krótkimi, prostemi włosami osadzona. *Jundz.* 2, 14. Mehem kosmate kamienie. *Zab.* 9, 315. *Izyck.* (omszałe). Kosmate owcze skóry, *Ross.* саксурки; (*cf.* runo). Chmiel gdy będzie kładzion między szaty kosmate, nie dopuszcza molów. *Cresc.* 246. Kosmate towary. *Gost. Gor.* 18. kosmacizna, futra, *Rauchwerf*, *Pelzwerf*. Państwo Nowogrodzkie w kosmate towary wszelkie jest bardzo hojne. *Stryjk.* 513. Kupców wielu jechało do Moskwy dla towarów kosmatych. *Biał.*

462. Kosmate korzonki : włochate, zaferige, faferige Wurzeln. — Kosmaty, ego, *m.*, *subst.*, kosmacz, ein Zotiger, ein Raucher. — Kosmate, ego, *n.*; *subst.*, *translate*: Niż ty onych tużceńców z kosmatym odprawisz, Wierz mi, iż próżną folgę pod mieszek podprawisz. *Rej. Wiz.* 57. cf. kosmato *transl.* — KOSMEK, mka, *m.*, KOSMYK, ka, *m.*, *demin.*, mały kosm, *Carn.* adrób, ein Zötchen, eine Glode, eine Zafer. Nadzieję złośliwego jest jako kosmek, który wiatr unosi. *W. Post. W.* 3, 504. Kosmki śnieżne. *Tr.* Schneesoden; *Vind.* fneszna muha, fneszni plaszmez; *Ross.* снѣжинка. Po bokach pióra mają kosmyki. *Zool.* 70. (chorągiewki). Suczka biała z kosmykiem różową wstążką obwiniętym. *Gaz. Nar.* 1, 16. Drobne korzonki kosmkami zowią. *Kluk. Rosl.* 1, 21. (Zaferwurzeln, włochaciny, kosmaciny). *Mon.* 74, 707. Kosmek, villus, są krótkie, proste, miękkie włosy. *Jundz.* 2, 45. — §. Nie znajdziesz bez trudności sobola i marmurka, lada potoczny kosmek w cenę poszedł. *Mon.* 69, 600. (leda futrzyna). — §. Kosmyk zajęczy, ogon zajęczy, der Schwanz deß Hasen. *Skarb.* KOSMOBRODY, a, e, kosmatobrody, zotenbärtig. Kosmobrody Faun. *Zimor. Siel.* 203. (KOSMOGRAFIA ob. Światopistwo, miropistwo). KOSMONOĞI ob. Kosmatonogi. KOSMOWY, a, e, kosmaty. *Tr.*, z kosmów, von Zoten, zotig, Rauch, *n. p.* Kosmowa baja; kosmowe płótno. *Tr.* KOSMYK ob. Kosmek.
- KOSNAĆ, KOSTNAĆ, ał, eły, ie *neutr. jednotl.*, kośnieć *niedok.*, skosnać, skośnieć *dok.*, kościeć, kością się stawać, drętwieć, drewnieć, kamienieć; *Slav.* ukocsenit; *Ross.* костеньтъ, окостеньтъ, коченътъ, окоченътъ; zu Knochen werden, steif werden, erstarren. Już w tych słupstych oczach, co na wieki kosną, Ah niepodobna ujrzeć powódź łez radosną. *Przyb. Ab.* 171. Kośniały, skośniały, *part. perf.*, zdrętwiały, erstarret. Tyrcę jakby w konania godzinie skośniała, Na latających rękach swej siostry leżała. *Przyb. Ab.* 189. KOŚNIENIE, KOSTNIENIE, ia, *n.*, *physiolog.*, ossificatio, formowanie się kości; bo kości stopniami dopiero nabierają tej tęgosci i twardosci, jako i tego rozmiaru, który widzimy w dorosłych ludziach. *Dyke. Med.* 3, 377. daß Verknöden, die Knochenbildung; *Ross.* остеньлость. KOŚNICA, KOSTNICA, y, ż., (*Boh.* kostnice; *Sorab.* 1. kofczencza; *Carn.* karnar; *Croat.* mertvilnicza); gdzie umarłych kości kładą, ossuaria. *Mącz.* daß Beinhaus, Knochenhaus. Idź do kośnice, patrzaj na kości. *Rej. Post. R.* 2. Śmierć zamaszysta snując się po ziemi, Liczne napełnia gnatami kośnice. *Zab.* 11, 23. *Koss.* Pan się na sługę za żywota jeży, Po śmierci równo z nim w kośnicy leży. *Rys. Ad.* 87. Białogłowa stara i zgrzybiała, Kośnica swoich piękności sprochniała. *Past. Fid.* 155. Żywa kośnica, w półżywy, w półmartwy szkurłat. *Mon.* 70, 381. Kośnica mu z oczu patrzy. *Tr.* wygląda jak trup; Piotrowin, der Tod sieht ihm aus den Augen.
- KOŚNIK, a, *m.*, kosiarz, der Mähder. Kośnik, kosiarz, foeniseca. *Volck.* 324. (*Sorab.* 1. fena seczk; *Croat.* koszczęz). Ludzie padli, jak w polu trawa, gdy ją barczysty więc kośnik pokosi. *Wad. Dan.* 47. Kośnik kosą coraz wzdłuż postępując, koszoną trawę na porządnych zostawia pokosach. *Kluk. Rosl.* 3, 294. — §. Co kosi robi, *Boh.* ko-
- sař; *Vind.* kofni kovazh, kofar, der Senfenschmid. Rzemieślnicy, węglarze, kowale, kośnicy. *Vol. Leg.* 3, 222. Koźnicy. *ib.* 590. (*ob.* Kuźnicy). (*Ross.* косникъ, косничокъ wstążka, którą chłopianki do warkocza czyli kosy na głowie na końcu przywiązują). KOSONOĞI, a, e, koślawy, trummbeintg. Szynwaga ma być prawie w miarę ustosowana, aby nie była na żadnym końcu i po krajach, jako mówią, kosonoga, ale doskonale prosta. *Stroj. Stav. C.* KOSONOSZEC, szca, *m.*, kosę noszący, kossynier, der Senfenträger; *Croat.* koszonoszec; *Rag.* kossossoz. KOSOWŁADNY, a, e, — *ie adv.*, *n. p.* Śmierć kosowładna królowa. *Bud. Ost. B.* 5. władająca kosą, senfentaltend. *Mon.* 75, 595. *ib.* 71, 157.
- KOSSOW, a, *m.*, miasto Litewskie w Nowogrodzkim. *Dyke. Geogr.* 2, 44. eine Stadt in Littth. Do Kossowa z wąsami, stare to nowiny, Teraz nie wiem, gdzie wam to nawłózcza czupryny. *Kchow. Fr.* 28. może pojedynkami sławny był, jak Jezierna.
- KOST, u, *m.*, korzenie aptekarskie, cudzoziemskie, costus. *Plin.* 12, 12. ein ausländisches wohlriechendes Kraut. *Cn. Th.*
- KOSTECZKA, i, ż., *demin. nom.* kostka, kość; *Boh.* kůstička; *Bosn.* kosčica; *Carn.* kochiza; *Rag.* kostizza; *Vind.* kostazha, kostiza, kostizhiza; *Dal.* kostënica; *Croat.* kostčënica; *Ross.* косточка; ein Knochen, ein Beinchen. Tu Jana Kazimierza schowane kosteczki, Królewica Polskiego, małej dziecineczki. *Groch. W.* 401. die kleinen Gebeine. Kosteczki od ryby, kleine Gräten. KOSTECZNY, a, e, od kostek do gry, Würfel. Jesliby w grach kostecznych kto przegrał konie. *Tarn. Ust.* 94. KOSTERA, KOSTYRA, y, *m.*, KOSTERNIK, a, *m.*, Kosterka *demin.*, 1. szuler w kostki, ein Spieler, Würfelspieler, Kartenspieler, ein Doppler. *Boh. et Slov.* kostkař; *Hung.* kotzkás; *Sorab.* 1. kostkař; *Croat.* rozvássnik, koczkáss; *Vind.* kobravuz; *Ross. et Eccl.* костырь, костырникъ, костонгратель, костарь, лотыгъ, зерщикъ (*distg. Ross.* костерь, костерокъ stós drzewa, костерь stokłosa żytnia, костера, костерь gatunek jesiotra; костеря, кострика paździorek konopny). Ociec mój tak powiadał: od bierka do bierka, Od bierka do pisanych; a z małych kosterek Potym się wychowują wielcy kostyrowie. *Simon. Siel.* 93. Hultaje, kosternicy, włóczęgowie. *Petr. Ek.* 116. O synie kosterniku. *Tarn. Ust.* 94. Kosterów ś. Antoni straszyl; stoły, karty, kostki, pieniądze poprzewracał, kosterów porozganiał. *Sk. Żyw.* 284. Kostyrowie i kartownicy od przyjaciół nawet zysku patrza. *Petr. Ek.* 254. Kosterka szawia warcabami po stole. *Klon. Fl. D.* 3. Nie to kosterka, co gra, to kosterka, co kosterom przyswieca. *Rys. Ad.* 51. — 2. *Natural.* Rodzaj ósmy gadu pływającego, kosterka, ostracion, jest skóra kościana, jak pancerzem okryta. *Kluk. Zw.* 3, 49. daß Muskelgefäß. KOSTEROWAĆ, KOSTYROWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, szulerować; *Vind.* ko-brati; *Eccl.* костырствую; Würfel, Karten u. s. w. spielen, doppeln, den Spieler machen. Ludit assidue alam, ustawicznie kostyruje. *Mącz.* Nauczycy on się tam pić i kostyrować, Warcabami kołatać, kart grać do umoru. *Opal. Sat.* 4. *Zygr. Pap.* 560. Wola biesiadować, kosterować, niż pracować. *Ostror. praef.* Całą noc pije i kosteruje

Birk. Exorb. 30. *Sk. Dz.* 1189. KOSTERSKI, a, ie, *Eecl.* костырный, szulerski, Spieler. Schadzka kosterska. KOSTERSTWO, KOSTYRSTWO, a, n., szulerstwo, szulery, *Eecl.* костырство, костоирание, die Spielerprofession, daß Spielerhandwerk, unauffhörliches Spielen mit Würfeln, Karten etc. Jakby jakim rzemiosłem, kosterstwem się bawi. *Klon. Wor.* 72. *Petr. Pol.* 56. Zbyteczne bankiety, kostyrstwa i krotofile stroili. *Krom.* 168. Dziś zawziętość kosterstwa za zabawę osób godnego urodzenia poczytano. *Zab.* 7, 37. Pożądliwość daje obzarstwo, cudzołoztwo, nieczystość, niewstyd i kosterstwo. *Bach. Epikt.* 1., *Nag. Cyc.* 39., *Teat.* 14, 131.

1. KOSTKA, i, ż., *demin. nom.* kość, ein kleiner Knochen, ein Beinchen, Beinlein. *Boh.* kůstka; *Slov.* kostka; *Sorab.* 1. kóstka; *Croat.* koczka, róvas; *Dal.* koszka; *Eecl.* костка. Kostek palcowych jest trzydzieści; w każdej rece po piętnaście; bo każdy palec ma trzy kostki. *Kirch. Ost.* 110. Na me kostki nie patrzaj, do grobu je włóćcie. *Groch. W.* 400. (na moje zwłoki). Kostkami, po kostce, *ossiculatim.* *Cn. Th.* Kostki z obu stron szyi nad piersiami, (ob. Kluczki, cf. obojczyk). — Tu twarda kostka. *Tr.* tu to sek, da fests, da liegt der Hund vergraben. — Kostki rybie = ości, Fischgräten; *Vind.* shpiza v'ribah, ribni tern, ribja kostiza, kostizh, kostizhiza — §. *per excell.* Kostka, nogi część, u bydła kut, kot, der Knöchel am Fuße, Knorren, Knoten; *Sorab.* 1. kostka; *Slov.* kotnjk, kůtek; *Hung.* kotzka; *Vind.* kostiz, kotnik, kolienz, zhlenk, gleshanj; *Bosn.* gljescjan, kóst od noghe; *Ross.* глезна, лодышка. Żyły w obu nogach nad 'glozny albo kostkami od nóg. *Spicz.* 195. Po kostki w błocie. *Rej. Wiz.* 72. Suknie do kostek z rękawami długimi. *Nag. Cyc.* 51. *Sorab.* 1. dokulkowné. Kostek krzywych, wypaczonych człowiek, *scaurus.* *Cn. Th.* dem die Knorren hervorstehen. — §. Martwa kostka zaskórna, kra, *scirrhus.* *Cn. Th.* eine harte Drüsengehwulst, ganglium. *Perz. Cyr.* 2, 282. Nerwy po różnych miejscach ciała małe gruczolki, niby guziczki jakoweś sprawiają, które martwemi kostkami nerwowemi, ganglia nervorum, zowią. *Perz. Cyr.* 1, 54. Ueberbeine, Rervenknoten. Na rękach lub na nogach pęcherzykowatą narzmiłość martwą kostką, ganglium, zowią. *Perz. Cyr.* 1, 126. Kostka martwa u konia, zwykła się z wilgotności i materyi grubej pochodząca, zgromadzać na jakie miejsce w ciele, zwłaszcza przy kości, i spiekać jako wapno na kształt kosteczki twardej, najczęściej około nóg. *Hipp.* 119. eine Geschwulst, vorwärts an der Růthe des Pferdes, der Spath. Wól abo kostka martwa pod gardłem. *Sienn.* 364. der Stropf. Wole na gardle i indzie martwemi guzmi abo kostkami zowią. *ib.* 519. — §. Kostka, pestka w owocu, *Vind.* koshiza, pizhik; *Croat.* koschicza; *Dal.* kosticza; (*Ross.* костянка pestkowy owoc); der Stein im Obste. Kostki sliw mogą być siane w listopadzie. *Cresc.* 389. Ludzie łakomi połykają trześnie, wiśnie, sliwki, brzoskwinie, z pestkami abo z kostkami. *Krup.* 5, 680. — 2. Kostki do grania, kuty, bo starzy kutami grywali. *Mącz. Würfeln, Spielwürfeln.* *Boh. et Slov.* kostka; *Hung.* kotzka; *Sorab.* 1. kostka; *Vind.* burfel; *Carn.* kóbr, kobrèzh, koshènk; *Croat.* koczka, rovás; *Dal.* rabbos; *Bosn.* ra-

bosc, rovasc, dád, kosctica od igre, zare; *Rag.* zarri; *Ross.* кости, косточки, козонь, козонокъ, козочикъ, зернь. Aby szkodliwa gra kostek (abo w kostki) była występkiem synowskich z dóbr swych bywają wypędzeni, ustawiamy. . . *Herb. Stat.* 529. *Kaz. W.* daß Würfelspiel; (cf. kostera, kosterować). U kogo fałszywe kostki znajdują, ma być karan jako złodziej. *Sax. Art.* 55. Kostki prawem zakazane. *J. Kchan. Dz.* 203. Podzielili się Jezusowemi szatami, O suknią jego miotali kostkami. *Ryb. Ps.* 38. Siedzą do stołu i zbioru swe krawe na kostki rzuca, i razem abo panami abo chudzinami będą. *Birk. Kaz. Ob.* 3. Komu Pryama dzieci w niewolą mają się dostać, kostki rzucają. *Bardz. Trag.* 184. Rzucona kostka wszystkim więźniom panów dała. *Bardz. Trag.* 229. t. j. kostki miotali o nie, któremu się który więzień miał dostać. — *Figur.* O wielki klejnot z fortuną małą kostką niecesz; boś na szanie posadził i gardło i sławę swoje, a jeszcze nie wiedzieć, jako wygrasz, a jako się poszczęści. *Rej. Zw.* 135. Inaczej kostka padła, niż sobie obiecał, i musiał łaski żebrać u zwycięzcy. *Birk. Zyg.* 33. der Würfel ist anders gefallen, es hat einen widrigen Ausgang genommen. Znowu tę sprawę rozpoczęli, ale też kostka padła wtóry raz, jako i pierwszy. *Wys. Ign.* 59. tenże sam los mieli; sie hatten zum zweytenmal dasselbe Schicksal. Jak kostka padnie. *Cn. Ad.* 290. *Slov.* gak kostka padne, jako się uda, es kommt darauf an, wie der Würfel fällt, es kommt auf's Glück an. *Quidquid est futurum*, cokolwiek kostka przyniesie; niechaj uroszcie ztąd co chce, uczynię to. *Mącz.* A co wiedzieć komu kostka padnie? *Gorn. Dw.* 30. komu szczęście sprzyja, wem daß Glück wohl will. Przystawiając na tym, co im szczęście i los, alko kostka wojenna przyniosła, ugruntowali się w Rusi. *Stryjk.* 276. daß Krtégglück. Kostka wojenna wątpliwa. *Warg. Radz.* 173. Wielkiemu panu zawsze kostka dobrze pada. *Rys. Ad.* 74. Dobrze kostka padła. *Cn. Ad.* 192. Padnieli kostka dobrze, miłosierdziu bożemu przypiszę; uchybili, sprawiedliwości bożej przyznawać będą. *Psalmod.* 101. Poczeli o pokoju traktować; nie chcąc królestwa na szanie wątpliwiej kostki boju pokładać. *Krom.* 747. Bał się kostki wątpliwiej w przedsięwzięciu swoim. *Leszcz. Class.* 36. zweifelhaftes, ungewisses Loos, Schicksal, Glück. Grecy się na fortuny kostkę rezolwują, Współ z młodemi stary lud do bitwy armują. *Bardz. Luk.* 47. Nie chciał takiej kostki rzucić, ani płonnej nadziei nieoszacowanym kosztem kupować. *Birk. Chodk.* 12. Jakiego losu państwu spodziewać się, nikt nie zgadnie, aż fata kostkę urzuci. *Psalmod.* 75. Już kostka rzucona, jam jacta est alea, *Slov.* Uż ge żelezo w olii, już żelazo w ogniu. — §. *Mathem.* Kostka abo sześciokwadrat, figura pełna, którą zawierają sześć pól jednakowych kwadratów doskonałych. *Solsk. Geom.* 23. ein Cubus, mathematischer Würfel. — W kostki, würfelt, in Würfel. Tatarskiego ziele w kostki pokrajać. *Haur. Sk.* 435. Dzielić w kostki. *Torz.* 79. Kryształ w subtelne drobno kostki rznięty. *Susz. Pieśn.* 1 E. 4. W kostki, kostkowy *Ross.* клѣтчатый, gewürfelt, решетчатый. Kostka na materyi jakiej *Ross.* клѣточка, ре-

шетка, решотка, решоточка. Dom ma być więcej długi niż szeroki; bo gdzieby był w kostkę, nie miałby chłodu w lecie, ciepła w zimie. *Petr. Ek. 15. t. j. w czworogran, inš Gevierre. Kostka w robocie sadzonej. Cn. Th. — (2. KOSTKA ob. Kostusia). KOSTKOKRUSZ, u, m., kruszec ołowiany, Bleyglanz, pokazuje się w sztucznych kostkowych. *Kluk. Kop. 2, 202. KOSTKOWATY, a, e, — o adv., a) kostkowany, cynowaty, cynkowy, wie ein Würfel gestaltet, würfelig, Slov. et Boh. kostkowaný; Hung. kotzkázott, kotzkás; Ross. клѣтчатый, решетчатый. — b) Kostki mający u nóg, Knöchel habend, Knöchelig. KOSTKOWY, a, e, Boh. kostečný, a) od kostek nożnych, Knöchel = Kostkowy przegub. Cn. Th. — b) Od kostek do grania, kosteczny, Spielwürfel =, Würfel =. Kostkowa, kutowa puska, do rzucania kostek albo kutów. Cn. Th. der Würfelrichter. Kostkowa tablica, warcabnica. ib. das Doppelbret, Damenbret. — c) Na kształt kostki, würfelig. Glinna kostkowa, tessulata, uschła rozpada się w kostki; najprzedniejsza dla garnarczów. *Kluk. Kop. 1, 252. der Würfelthon.***

KOSTNAĆ, KOSTNICA ob. Kosnać, Końnica.

KOSTRÓUSZEK, szka, m., (cf. kostruchan, kostruch); gończy pies z mniejszymi od zwyczajnych sterczącymi uszami, eine Art Courshunde, Hefshunde. Aż chart ugoni, kostrouszek strawi. *Kehow. 61.*

KOSTRUBATY, a, e, (Boh. kostrbatý *capillatus*); kosmaty, zottig, haarig. Opończa Kilijska z kostrubatych sierści. *Zimor. Siel. 258. Czyści winiarz maciory winne z kostrubatych wilków. Zimor. 215. z włochatych.*

KOSTRUCH, KOSTRUCHAN, a, m., (cf. kostrouszek); gończy pies, eine Art Courshunde. Przysiągł, że bardzo dobry pies ten pod jastrząba, Chociaż z głowy kostruchan i kondysia trąba. *Pot. Jow. 158. Inszy wyżeł, inszy też kondys i z kostruchem. Pot. Jow. 197. — Transl. Cudzoziemiec i lada kostruch od smoczéj jamy uprzędzi teraz u nas zasłużonych rodaków. Pot. Arg. 400. Boh. kostrhaun gołota włóczęga; adj. kostrhaunský gałgański; subst. kostrhaunstwo gałgaństwo, tułactwo.*

KOSTRZEWA, y, ż., *festuca Linn.*, rodzaj roślin trawnych. *Kluk. Dykc. 2, 5, Sorab. 2. kostrowa; Carn. kostreva, kostrevza; Vind. rizhek, Trefpe, Rader; owcza ovina, czerwona rubra, twarda duriuscula, myszy ogon, myuros, wysoka elatior, leżąca decumbens, trawa manniana, fluitans. Jundz. 119. W lnie znajduje się kostrzewa, Ioboda i inne chwasciska. Haur. Sk. 34 et 487. Przedawając szukaj sobie głupeca, coby kostrzewy nie znał, i dla rymy Nie czuł stęchliny. *Klon. Fl. G. 4. Owies płonny, jedni kostrzewa, a drudzy owsikiem zowią. Cresc. 166. (Sorab. 2. kostrowka kmin; Bosn. kostirka, glogouina = glog; Rag. kostrjec, cępcęgh sonchus; Ross. кострецъ krzyże).**

KOSTUR, KOSZTUR, a, m., KOSTUREK, rka, m., demin., koścień, kościana laska, z kości słoniowej, ein elfenbeiner Stöß. *Cn. Th.; (Ross. костыль, костылекъ kula, laska chromego; Croat. kosztura; Bosn. kostura, nosgina = nóż kieszonkowy). Kosturkiem swoim w łeb go uderzył, za co się drugi nań do szabli porwał z jadu. Warg. Wal. 75.—Ogólnie kij, ein Stöß. Podawał mu kosturek albo kij.*

*Birk. Dom. 32. Chromotę czujem, a kostura, którym się wspierać mamy, nie bierzem. Sk. Kaz. 499. Wulkan kulawy, wsparty długimi kostury. Dmoch. II. 2, 212. Kosturek głogowy wspiera jego rękę. Miask. Ryt. 101. Nie zrodziłem się kmieciem, ani prostym gburem, Żebym chodził za bydlęm gromadzkim z kosturem. Zimor. Siel. 276. Przeciw kosturowi wierzgać trudno. Żegl. Ad. 22. Cn. Ad. 37. cf. oścień, kij żelazem okuty do popędzenia bydła, ein Stäßelstöß. — §. Kostur = kosior w hutach żelaznych, das Brecheisen in den Schmehbütteln. Tr. — §. Kostur ryba, cyprinus *cultratus*, nie wielka, karasiowi podobna, w rzekach i strumykach znajdująca się. *Kluk. Zw. 3, 174. Ład. II. N. 78, Stißling, Ziege, Ziefe; Carn. kostrevz; Graec. κιστρούς mugil. (Rag. nakostrejćitise irasci alicui). KOSTURCZYNA, y, ż., Zab. 9, 377. Ejsym = KOSTURCZYSKO, a, n., kostur brzydki, palica, ein häßlicher Knüttel.**

KOSTUŚ, ia, m., demin. nom. Konstanty. *Kniaz. Poez. 1, 186. Constantiniden. Katarzyna, Kostusa króla córka. Zygr. Pap. 51. (Konstantyna córka). KOSTUSIA, KOSTUNIA, KOSTKA, i, ż., demin. nom. Konstancya, Constantiniden. Kostusia musiała pójść za Wawrzka. *Teat. 54. c, B i i. Kostusiu, co nam po złocie? O naszej myślny pieszczoce. Zab. 15, 79. Próżne Kostuniu są twe wzdychania, Już wyszły z mody dawne kochania. Zab. 14, 266.**

KOSTYRA, KOSTYROWAĆ ob. Kosterą, Kosterować.

KOSY, a, e, kosaty, na kształt kosy, stößelförmig, gefrümmt; Slov. kosoktiwý *falciformis*. Sierpowaty, kosy. *Perz. Cyr. 1, 153. KOSY plur. nom. kosa. KOSYNIER ob. Kosonoszec.*

KOSZ, a, m., Koszyk demin.; (Boh. kůš, nuše, koš, košik; Slov. košar, košik, košik; (košma, korba hurty); Sorab. 1. kož, kosch, korb (ob. Korb); (koschežiččo miotła); Sorab. 2. korb, korbik; Vind. kosh, koskizh, koscharia, korp, korba, verbef, jerbafs, spleteniza; Carn. korba, jerbaf, vérbaf, spleteniza, kósh, erbas; Rag. kòsc, kosciz, koscicich, kosjarra; Dal. kos, krosna, kratil, kartil, korto, korba, korbicza, kartilacz, kortolacz, proczanicza; Croat. kòs, koss, koschara, kossara, kossicz, kosaricza, korpicza, brenta, szacher, (cf. szaszor); Hung. kosár, kás, kasárotska; Bosn. kosc, krosegna (ob. Krosna), krritó, krritoliech, krosegniča, tezhgera, nosila za nositi zeglju; Ross. et Eccl. коша, кошъ, кошъница, кошница, кошель (ob. Koszałka), плетеница, плетенка (ob. Plecianka); cf. Germ. Kogge *Abt. 1g*; cf. Lat. cista, cophinus; cf. Ital. cesta); 1. der Korb, narzędzie z wici uplecione do chowania lub noszenia, n. p. Za panem pacholek niósł kosz, serwetą obwiązany, a w nim parę szasz wina. *Kras. Pod. 2, 134. Dwa kosza (dual. zamiast kosze). Budn. Jer. 24, 1, et Wujek. Orkiszu dwa kosze albo korce trzeba na stajanie, gdyż pszenicy dosyć jeden. Cresc. 164. Kosz chlebowy Vind. flammiza, krushen korpizh, krushna pleteniza, plätzih; Bosn. krosegniča, sepepticah, ein Brotkorb. Kosz na plec *Boh. oplečko; Vind. kripiza; Croat. rogosar* (cf. rogoż), ein Tragekorb. Kosz na kury *Boh. kukaně ob. Kojec, brožek, Sühnerkorb. Kosz na pszczoły, Bosn. krosegna od peela, kosniča; Slav. ko-**

shnica, ob. Ul, Bienenkorb. Kosz masztowy, *Carn.* vershëlu, ob. Bocianie gniazdo, der Mastkorb. Kosz wielki na zboże - słomianka, słomiana kadz. *Cn. Th.* 1019. — Kosz koło płonek, *cavea.* *Cn. Th.* 308. ein Gehege um einen jungen Baum herum. Kosze w ogrodzie dają się w postrzodku pół kwiatowych, podłużnookrągłe; w nich rozsadzane kwiaty, w środku najwyższe, coraz ku brzegom niższe. *Kluk. Rosl.* 1, 77. Blumenkörbe, (cf. kłab). Kosz do cedzenia ob. Cedziworek, ein Filtrirkorb. — §. W koszu siedzieć - dawna kara żołnierska czyli rycerska, cf. kota ciągnąć, im Korbe sitzen, eine veraltete Militärstrafe. Towarzysz ten ma tę sławę, jakoby pacholeciem będąc, miał kiedyś zamiast chłosty, być w koszu. *Gorn. Dw.* 64. (cf. koszowy rycerz). Na wieczną hańbę niech się w koszu rzeże. *Pap. Pr. E 2 b.* (niech się wydobędzie z kosza, gdzie go dla kary wsadzono). — Z koszem do wody - kara, nieuczciwych kobiet, eine Strafe für unzüchtige Weißbiber, n. p. Gdyby jedną i drugą wszeteczną posłano z koszem do wody, wnetby trzecia zapomniała tak brzydko na szrot puszczać właściwego ciała. *Pasz. Dz.* 127. — Kosz kokoszy, gołębi na leżenie. *Cn. Th.* der Brütkorb. — *Fig.* Na koszu zostać - opuszczonym, na sztych wystawionym być, sitzen bleiben, im Stich gelassen werden. Wszystko dokazać chciała, Ale na koszu została. *Lib. Hor.* 39. Czasu szczęścia przyjaciół aż nazbyt miewamy, A w nieszczęściu na koszu sami zostawamy. *Budn. Apoph.* 133. Ci co nań instygowali, na koszu zostali. *Budn. Apoph.* 114. Zostałam już na koszu, zepchniona z wielkiego Szczęścia, do żalu, ach mnie, wpadłam głębokiego. *Jurow. Pag. A 4.* Zabraliście koronie wolność, którą z dawna miała, A ona jako mówią, na koszu została. *J. Khan. Dz.* 155. Rozbieżali się żołnierze, rozumiejąc, iż braci przyjdzie do zgody, a oni spodziewali się zostać na koszu. *Biel.* 429. Kobiety, gdy przebiorają, najczęściej z panięństwem na koszu osiadają. *Teat. 2. b.* 81. Lub też nasze zamysły na koszu osiadają. Odważne przedsięwzięcia sławne zawsze będą. *Zab. 7.* 347. *Koss.* Spodziewałeś się słońca przed swemi wrotami, a usiądziesz na koszu, jak ci dudka na kościele pokaże. *Mon.* 66, 723. Został go na koszu. *Rys. Ad.* 72. (*reliquit illum sub cultro.*) *Weresz. Reg.* 96. — *Committtere se periculo mortis*, ważyć swój żywot jako na kosz. *Mącz.* cf. na szanie; *Carn.* pod kosh pojdem, *moriar.* — §. *Milit.* Kosz szanćowy, plecionka napełniona ziemią, dla zasłonięcia się od postrzałów nieprzyjacielskich. *Pap. W.* 1, 475. *Vind.* brannishni kosh; *Ross.* тупы; der Schanzkorb. Takie kosze ustawione, jak potrzeba, i wypełnione ziemią, czynią przedpiersień. *Jak. Art.* 3, 297. et 1, 375. — Kosz młynski nad kamieniem, *infundibulum.* *Cn. Th.* der Storb, der Rumpf über dem Mühlsteine. — Kosz sklepów w filarze, abo w murze, abo koszu grunt, frambugi wspora, *incumba.* *Cn. Th.* der Kämpfer, an dem Rebenpfeiler, der den Bogen eines Gewölbes trägt. Kruźganek na kształt mostu kamiennego, częstemi był koszami albo łukami ozdobiony. *Opis. Jer.* 55. Kosz przed ryną u stawów, przez który za otwarciem stawidła woda bieżą na koło młynskie. *Tr.* daß Gitter, der Baum am Tetschloche, damit die Fi-

sche nicht mit dem Wasser durchgehen. — Kosz - otwory w murach, przez które strzelba idzie, die Schießarten in einer Mauer. *Tr.* — §. Kosz - gatunek pojazdu, ob. Kotcz. — 2. Kosz Tatarski, Kozacki etc. obóz, daß Zelblager der Tartarn, Kofafen u. s. w. *Verba multiplicata in re bellica apud nostrates reperiantur, metaphorice nuncupata, quale est koss; quae vox corbem sive sedem belli atque exercitus Tatarici significat.* *J. Zamoj. apud Orzelsk. Hist. Interr.* Stanowisko Tatarów koszem zowią. *Czack. Pr.* 1, 216. cf. korzeń; cf. koczowisko, cf. koczować; cf. koszowy subst.; (*Ross.* кошъ, обозъ obłogi, bagaże). Książę uderzył z wielkim okrzykiem na kosz Tatarski, gdzie sam carz głową leżał. *Stryjk.* 230. Książę Połoweów położył koszem wojsko swoje niedaleko od Przemyśla. *Stryjk.* 176. W Słonimskich polach Litwa koszem stała. *Stryjk.* 210. Część wojska Krzyżackiego na koszu pod chorągwią stała. *ib.* 267. Zagon piérwej, a potem kosz Tatarów poraził. *Biel. Sw.* 246. Rozszykowały się oboje wojska swoim koszem po morzu. *Bzow. Roz.* 37. Każdy przyzna, że ordzie umiesz dać od kosza. *Jabl. Buk. A 4 b.* — KOSZAŁKA, i, ż., koszyk podługowaty płaski z wici spleciony z uchami, ein flacher Weidenkorb mit zwey Ohren, den Arm durchzustechen. (cf. koszela, cf. kobiałka). (*Carn.* vehtra; *Croat.* rogosár; *Ecccl.* кошелекъ *plecta*; *Ross.* кошель puszka korowa, кошелекъ, кошелечник worek). Owo jabłuszka w koszałce. *Groch. W.* 357. Z koszałka zboża. Idzie do drobiu folwarczna posługaczka hoża. *Tom. Roln.* 100. Żyd nową miał koszałkę, ta miała dwa ucha. *Pot. Jow.* 122. — *Transl.* Jak mi będziesz pleść takie koszałki opalki, Jak nie wyznasz, po jakiej przychodzisz tu sprawie, Widzisz kij! *Zabl. Amf.* 20. *Beh.* třesky plesky, trety, čač; wybiegi, Drehercyen, Mušflüchte, cf. kręcić wici. 1. KOSZARA, KOSARA, y, ż., KOSZAR, u, m., n. p. Pasterze na inarsy koszar się przeniesli. *Tr.* hurty, die Pferde, die Hürde auf dem Felde. Łakomi z głodu wiley wiedząc swe przebiegi gdzieś do owiec, choć w dobrze zapartej koszarze, drą się do nich na oslep. *Tward. Wł.* 254. — 2. KOSZARY, G. koszar plur., domostwa dla żołnierzy osobne, aby stancyą nie naprzykrzali się obywatelom. *Pap. W.* 1, 475. Cafarnen für die Soldaten; *Vind.* shovnrsharna; *Ross.* казарма. Wyznaczona komisyja do zniesienia inkwaterunków w Warszawie, i stawiania koszar. *Dyar. Gr.* 63. Król na koszary Ujazdowskiego pałacu ustąpił. *ib.* 64. KOSZARZ ob. Kosiarz, Kośnik, ob. Koszownik, koszykarz.

Pochodz. nom. *koss*: *koszyk*, *koszyczek*, *koszowy*, *koszownik*, *koszownicz*, *koszykowy*, *koszyszczo*; *półkoszek*. KOSZCZE ob. Kości. KOSZE, KOSZENIE ob. Kosić. KOSZELĄ, i, ż., wielka duża Koszałka *qu. v.*; *Pot. Jow.* 122. KOSZENILLA ob. Czerwiec. *Kluk. Dykc.* 1, 92. KOSZERNY, a, e, z *Hebr.* כשר, należyty, bez nagany, ohne Fehler, ohne Mängel. Żydzi trzymający rzeź mięsa koszernego. *Gaz. Nar.* 2, 67. t. j. należyty według nich sposobem bitego; *Koscherfleisch*, daß nach dem Gebrauche der Juden ohne Fehler und Mängel ist. KOSZERNE, ego, n., subst., prawo bicia czyli rzezi koszernej, daß Koscherrecht. Licytacya na koszerne. *Ld.*

KOSZLAWO *ob.* Koślawo. KOSZMACZ *ob.* Kosmacz.

KOSZODRZEWINA, *y, ż.*, pewne ziele na Krepaku, z którego przedni balsam robią. *Tr. das Kraut auf dem Karpathischen Gebirge, woraus ein trefflicher Balsam gemacht wird. Kosodrzewina, cedrus Licya; Klein roth Resholter. Sienn. Wykl.*

KOSZOKOP *u, m.*, przykop blisko pod fortecę podsunięty, który robotnicy dla zasłonięcia się sypią przy pomocy koszów szańcowych. *Jak. Art. 3, 297. Gall. sappe, ein mit Schanzkörben gedeckter Laufgraben. Łesk. 278., Jak. Art. 2, 340. KOSZOKOPOWY, a, e, Schanzkörbe. Koszokopowe wiązki, fagots de sappe, do zasłonięcia się w przebyciu miejsca jakiego w oczu nieprzyjacielskich. Jak. Art. 1, 371. KOSZONOSZ, a, m., noszący kosz, der Korbräger; *Croat. kossonoszecz; Dal. krosnososya; Eccl. кошеносець. KOSZOWNICZY, a, e, od koszowników, Korbmacher. Koszownicza robota. KOSZOWNIK, a, m., co kosze robi, der Korbmacher. *Tr., Boh. košatinář; Croat. kossichyar, kossoplet, kossopletecz; Dal. kortolar; Bosn. kosciejar; Slav. kosharexia, sepetar; Rag. koscjār, koscicjar; Ross. корзинщик. Gałązki małe pożytek przynoszą koszownikom. Brzost. Duch. 34. Koszykarz. Kluk. KOSZOWY, a, e, od kosza, Korb. Ross. коробочный, коробейный. Ucho koszowe, anse de panier. Jak. Art. 2, 46. — Rycerz koszowy szydził z tego, który ciągnął kota. *Gorn. Dw. 165. który w koszu na karę siedział, ein Korbritter, der zur Strafe im Korbe hatte sitzen müssen. cf. w koszu siedzieć. KOSZOWY, ego, m., przełożony nad koszem Tatarskim, Kozackim etc. der Oberfeldlagermeister bey den Tatarn, Kosaken etc. Ross. кошевой. Sieczowi Kozacy obierali sobie starszego, pod nazwiskiem koszowego, i jemu buławę oddawali. *Kras. Zb. 1, 480. Lepiej niż tu, z Kozaki żyć na dzikiej sieczy; bo co los w korzyści zdarzył komu, nie weźmie mu sotnik ni koszowy. Zab. 16, 123. Nar.; cf. kosz Tatarski.*****

KOSZY, *u, m.*, die Kosten, Unkosten, der Aufwand; (*Lat. med. costa, costus; Ital. costo; Gall. coust, cout; Hisp. costa; Angl. cost; Svec. et Dan. kost; (Boh. košt; Sorab. 1. košt strawa, Germ. die Kust); Boh. austrata, auplat, auplatek; Sorab. 1. wudahwk, nawożk; Sorab. 2. hun-kosti; Hung. keütsegh; Dal. tratnya; Vind. shpenda, stroshik, gorhod, gorjitje, vtrata, gorgreja, istroshik; Slav. troshak; Croat. zpravnozt, ztroshek; Bosn. potruscejak, tratgna, barač; Ross. кошть, иждивение, истра, трата, задержка; Eccl. проѣсти, протори; wydatek, expens, nakład na co, n. p. Dasz ubogiemu kęs chleba, albo pieniądz, po prawdzie mały koszt; ale owo słowo: bóg miły zapłać, wielka to nagroda. *Rej. Zw. 95. Większy koszt, niż zysk. Cn. Ad. 1235. igły szukając, świecę spalił. — Często monarchowie siłę potężną i koszt bogaty na te rzeczy sadzili. *Zebr. Zw. I koszt i pracy w niwecz. *Rys. Ad. 76. (oleum et operam perdidit). Był w Paryżu, a nic nie umie, pożał się się boże kosztu. *Boh. Kom. 3, 15. Niepotrzebny koszt, marnotractwo własne. *Falib. Dis. I 2. Gdzie koszt i sposoby na skończenie tej wojny? *Tward. Wł. 46. (gdzie fundusz?) Do jakiego czasem niepomiarkowania przychodzimy w ko-*******

sztach naszych? *Lach. Kaz. 1, 390. Ów nieborak, co pozywał, co koszt wiódł, to wszystko wniwecz. *Gorn. Wł. I, 2 b. Nie według mieszka koszt wiedzie. *Cn. Ad. 77. (większy rozchód, niżli dochód). Dwory wielkim kosztem budowne. *Falib. Dis. U. Swoim własnym kosztem dom ten wystawił, (cf. swoim groszem). Ja go biorę na mój koszt. *Teat. 35. c, 16. (ja będę na niego łożył). Siedzę tu na jego koszcie, żeby mu o wszystkim donosić. *Zab. 11, 404. (cf. unkoszty). Koszta ponosić *Ross. испроторяться. O koszta i szkodę przyprawić *Ross. избытчить, избытчивать. KOSZTOWAĆ, ał, uje, 2) neutr. niedok., kosztu wyciągać, (*Lat. med. costare; Ital. costare; Gall. couster, couter; Sorab. 2. koschtowasch; Sorab. 1. pawtzu, (cf. płacić); Vind. velati, koshtati); fosten, zu stehen kommen, fosten verursachen. Co więcej kogo kosztuje, tego też bardziej szanuje. *Cn. Ad. 106. Mniej kosztuje żołądek głodny, więcej syty. *Min. Rył. 4, 154. Jużście doświadczyli, co to kosztuje opieka sąsiedzka. *Gaz. Nar. 2, 260. Dla mnie wielką łaskę uczynisz, a ciebie to nie kosztować nie będzie. *Teat. 24. b, 38. Nie masz narodu; któremuby (*dativ. utrzymanie wojska drożej kosztowało, jak Hiszpanom (*dativ. ani taniiej jak Moskałom. *Wyrw. Geogr. 367. To doświadczenie może wiele kosztować *We Pana. *Boh. Kom. 4, 191. Winnica, niżli się sposobi, siła kosztuje, siła czasu, pracy i nakładu bierze. *Dąbr. 115. — 2) Kosztować co cz. niedok., skosztować dok., ukuszeniem, smakiem doświadczać, fosten, schmecken, mit dem Geschmack untersuchen. (*Lat. gustare); Boh. okusyti; Slov. okoštuvam, koštugi, okašjgm; Sorab. 1. koštuwacz, wopytač, zawoptam; Sorab. 2. hoptasch, sputtowasch, spüttowasch, (cf. pytać, opytać); Slav. koshtati, ogledati; Vind. koshtat, pokoshtati, pokostuvat, pokufit, (*ob. Kusić, pokusić, kuszac), pokufuvati; Croat. kussam, kuštati, okussavam, okuszivam, peregr. kóstam; Hung. meğkóstolom, kóstolni; Dal. okussiti; Rag. kusnuti, kuscjeti; Ross. вкусить, вкушать, откушивать, прикушать, прикушивать, (прихлебывать *łyżką kosztować). Niektórzy wina kosztują, gdy wiatry północne wieją; bowiem w ten czas żaden się smak wina nie mieni; drudzy, więcej doświadczeni, kosztują wina, gdy z południa pochodzą wiatry, gdyż w ten czas więcej się porusza wino, a swój własny smak objawia. *Ćresc. 346. Lepiej kosztować pierwej, niż się napić. *Opal. Sat. 45. Panny w znowie, piwa na kadzi, pod czas skosztować nie wadzi. *Rys. Ad. 57. — Kosztować wprzód (*ob. Kredencować komu). Kosztujący wprzód, podczasy *Eccl. предвкуситель. — 3) Kosztować, zażywać trochę, przez krótki czas, po trosze, ein wenig genießen, fosten, bloß schmecken. *propr. et fig. Patrzenie, jako są oświecone oczy moje, iżem skosztował trochę miodu tego. *Bibl. Gd. 1 Sam. 14, 29. Przed zająciem słońca, nie skosztuje chleba albo czego innego. *ib. 2 Sam. 4, 35. Kosztował raczej snu, a niż go zaiywał. *Birk. Dom. 64. Głodu tego nie czuje, co tego i owego tylko kosztuje. *Cn. Ad. 247. Szukałem takiego kawalera, któryby był godny kosztować mego pałasza. *Boh. Kom. 4, 201. Kosztujemy na koniec spokojności. *Gaz. Nar. 1, 414.**********************************

Nie znasz niedostatku tego dobra, któregoś nigdy nie kosztował. *Teal.* 55. c, 13. Kiedy się do mnie uśmiechnął, ja wiem, jakiej na ten czas kosztowałem rozkoszy. *Karp.* 2, 59. — §. 4). Kosztować: doświadczać, próbować, *Ross.* отвѣдать, отвѣдываю, versuchen, probiren; skosztować: doświadczyć, spróbować, erfahren, durch Probiren kennen lernen, erproben. Pomysłne losy ostrzejszym bodźcem kosztują umysłów. *Nar. Tac.* 3, 26. Kosztuj mię, boże, a doznawaj myśli moich. *Budn. Ps.* 139, 23. (wyspieguj mię boże. *Bibl. Gd.*). Skosztuj nas, sług twoich, przez dziesięć dni; a on, usłyszawszy takową rzecz, skosztował ich przez dziesięć dni. *1 Leop. Dan.* 1, 12 - 14. Skosztowałeś nas boże, wypławiłeś nas, jako pławią srebro. *Budn. Ps.* 66, 10. (doświadczyłeś. *Bibl. Gd.*). Odmiany owoców bardzo dziwniej często doznawają, którzy kosztują uprzejmie szczepienia rozmaitego. *Cresc.* 64., *Haur. Ek.* 75. Włosieniego pasa, którym się była związała, jeśli się rozwiązał, kosztowała. *W. Post. W.* 3, 85. Kosztowali potym miasto mocą i szturmem gwałtownym. *Krom.* 526. Moskwa małemi bitwy kosztując fortunę, dwa razy przegrała. *Biel.* 473. Bolesław przez wspólne sekretarze z synowcami pogodzenia kosztuje. *Krom.* 181. Przypasawszy miecz jego, jał kosztować, jeśliby zbrojno mógł chodzić. *1 Leop. 1 Reg.* 17, 39. — Kto nie skosztował złego, nie godzien dobrego. *Cn. Ad.* 589. Nie sądź, aż skosztujesz. *Cn. Ad.* 209. (doznasz, gdy spróbujesz). Kupiłem pięć jarzm wołów, i idę skosztować ich. *W. Post. Mn.* 281. — KOSZTOWAĆ SIĘ z kim, *recipr.*, doświadczać się wzajemnie, kto lepszy, mocniejszy, jakokolwiek, zapaski, bieganiem, pisaniem, prawem, mit jemandem anbinden, sich einander versuchen. Nietylko się z sobą oba przed tym znali, Ale się i w potrzebie z sobą kosztowali. *P. Kchan. Orł.* 1, 6. Z pohañej mieczem się kosztował. *Warg. Wal.* Gracyan i Teodozyan kilka kroć z Gotami się kosztowali, lecz zasię do pokoju się z niemi udali. *Biel.* 17. On mu idąc w oczy, mieczem się z nim kosztuje. *Bal. Sen.* 22. Postanowił jawnie wojną się skosztować i rozprawić, by też mu do ostatniego przyszło. *Pitch. Sall.* 50. Konnym tylk harce zwodzić i kosztować się dopuścił. *Warg. Cez.* 32. Widząc go, szyszak na głowę włożyła, I koniecznie się z nim kosztować chciała. *P. Kchan. Jer.* 15. I ja królu, chcę, choć białogłowa O ojczyznę się i wiarę kosztować. *ib.* 431. Chcesz tedy, skosztujmy się, ktoli z nas co może. *Nag. Wirg.* 495. Jam jest mocniejszy niżli ty, rzekł komor lwowi, *skosztujwa się, kiedy chcesz. *Ezop.* 94. (*dualis*). Kosztować się z kim prawem: czynić z nim prawem, prawować się. KOSZTOWANIE, ia, n., *subst. verb. act.*, §. a) smakowanie, doświadczenie smakiem, daß Schmecken, kosten. Który ma być czas i obyczaj kosztowania wina. *Cresc.* 345. — §. b) Jeden z pięciu zmysłów, smak, smakowanie, daß Schmecken, einer von den fünf Sinnen. *Tr.*; *Hung.* kostolás; *Dal.* okussenye. — §. Kosztowanie, pokuszenie się, próba, *Eccl.* окусыть, нскоушение, нскоусть, опытывание, отвѣдывание. Kosztowanie się, *subst. verb. recipr.*, doświadczenie siebie wzajemne; daß Anbinden mit einander, wenn man es mit

einander versucht, wer stärker, besser sey. Kosztowanie się z kim przed potyczką walną, przegrzka, harc, daß Vorspiel, Scharmügel. KOSZTOWNICZEK, czka, m., przebiegający w jedzeniu i picu, ein zarter Mäulchen, ein Zedermul. KOSZTOWNY, a, e, KOSZTOWNIE *adverb.*, a) wiele kosztujący, kostbar, theuer, viel kostend; *Boh.* austratny; *Slov.* nakładny, skwostny; *Sorab.* 1. khoztowne, wulche drahotné, nawozitkowné; *Vind.* velajozhen, dragozhen, dragu; *Carn.* shlahtné; *Rag.* dragozjeegen; *Ross. et Eccl.* проторный, честный, устыть, драгоценный, многоценный, иждивительный. Spodziny a bardzo kosztowny nakład na groby. *Kosz. Lor.* 186. Gdy się potkali u Warny, to jest, na kosztownym polu w Bulgaryi, tam Władysław porażon i zabit. *Gwagn.* 667. Zginał Władysław u Warny na kosztownym polu. *Gwagn.* 82. (bo to pole króla nas kosztowało). — §. b) Wiele wartający, szacowny, wyborny, znakomity, viel werth, schätzbar, kostbar. Jako dusza nad ciało jest szlachetniejsza, tak wyborna biblioteka, co do szacunku wewnętrznego, kosztowniejsza jest, nad wszystkie inne skarby. *Mon.* 65, 375. Wódka ta na piegi bardzo kosztowna, gdy nią po ranu się omywasz. *Sienn.* 550. — §. c) Kosztowny, smaczny, köstlich, wolkschmeckend. Jabłek cytrynowych, jeśli nieporządnie warzą, łatwo przysmagną; ale gdy porządnie uwarzą, jest rzecz kosztowna i żołądkowi przyjemna. *Sienn.* 535. KOSZTOWNOŚĆ, ści, ż, wielkiego szacunku wartość, die Kostbarkeit; *Sorab.* 1. drohotność; *Slov.* skwostnost; *Vind.* dragost, velkovriednost, shtimanost, velajozhnost, zenitlivost; *Ross. et Eccl.* драгоценность, многоценность, честность. Kosztowność, jaka się pokazuje w pałacach i budynkach. *Mon.* 74, 251. Zbytek w kosztowności meblów tak daleko posunięty, iż meble gubią czasem dom cały. *Zab.* 16, 280. *KOSZTUNEK, nku, m., koszt, nakład, die Kosten, Unkosten. *Impendium reddere*, kosztunek zapłacić. *Macz.* — *Facere sumptus*, utracać, kosztunek nie mały wieść. *ib.* Dla zdrowia ciclesnego żadnych kosztunków ludzie nie żałują. *W. Post. Mn.* 382. Prokuratorowie, jeśli gdzie odjeżdżają, tedy za kosztunkiem tego, który ich w tym używa, mają jechać. *Chetm. Pr.* 35. Kosztunki powrócić. *ib.* 134., *Kosz. Lor.* 108 b.

KOSZTUR *ob.* Kostur. KOSZTYWAŁ, ziele. *Sienn.* 47, *ob.* Zywokost.

KOSZULA, i, ż, KOSZULKA, KOSZULEECZKA, i, ż. *dem.*, *Boh.* košile, košilka, (*Boh.* rubáš, oblečka koszula spodnia); *Sorab.* 1. koschula, koschla, (*ob.* *koža); *Sorab.* 2. fglo, fgelko, (*ob.* Gzlo, giezlo); *Sorab.* 2. koschula suknia kobieca płócienna); *Slav.* koshulja; *Bosn.* kosejuglja, (2. kosejuglja od zmie *exuviae anguis*; cf. *Ital.* scoglija, cf. *koža); *Rag.* kosejuglja, (2. kosejuglja od zmije *pellis anguinea*, koxa od zmice, 3 kosejugliza, kucchiza *secundae*, żożysko, czepiec; *Croat.* kossulya, rubacha; *Dal.* kossulya; (*Carn.* koshula = wełniana koszula, cf. *koža); *Carn.* srajza, srajhëza, robazha = gruba koszula; *Vind.* fraiza, zhikel, kikel, robazha; (*Ross.* кошуля krótki kożuch, który dawniej pod suknią noszono, cf. *koža, kożuch); *Ross.* рубаха, рубашка, рубашечка, рубашонь-

ka, soroczka; *Ecc.* сраунца, понька, понька, (cf. *Lat.* casula; cf. *Aeth.* *ܟܫܐ* chasel cassus); daß Hemde, odzianie płócienne na samym ciele pod sukniami noszone; n. p. Wszystko im zabrawszy, i do koszuli ich obnażywszy, powrócić im do kraju gołym pozwolił. *Kur. Pet.* 22. Z ubogiego i koszulę zdzierają. *Pot. Arg.* 678. Vous en faites trop, dit à Repnin Martian Potocki; nous avons un ancien proverbe, qui dit: «on ôte aisément à un Polonois son habit, et même sa veste; mais dès qu'on veut lui ôter sa chemise, il reprend tout.» *La Rulhière* 2, 482. Oziminę w koszuli (na ś. Urban), a jarzynie siac potrzeba w kożuchu (na ś. Łukasz). *Haur. Sk.* 11. Wyniszczyemy się prawie aż do koszuli. *Star. Pob. C* 2. Choćby mi przyszło ostatnią koszulę stracić, nagrodzę jej. *Teat.* 22. b, 28. Niechajby ludziom oddał co winien, i koszuliby mu niestało. *Falib. Dis. F.* Ubiora trupa w koszulę, pokazując, że więcej na tamten świat z sobą bierze, aniżeli na ten przynosił z sobą. *Psalm.* 51. Zgłoceni umieramy, a nie z sobą, okrom jednej koszule z tego świata nie wynosimy. *Zarn. Post.* 3, 746. Chrzesna koszulka, chrzesnak *Ross.* ризки. Koszula kobieca *Carn.* oshpekél. Półkoszulki zwierchniej bez rękawów, *Ross.* маниша, манишка. Chodzę jako nędznica w prostej koszuleczce. *Pap. Przy. C.* 2. Koszuleczka bawełniana. *Groch. W.* 368. — *Prov. Slov.* Košela ze saku, a gate ze siti; *misere vestitus.* — *Slov. Prov.* Dlužša košela, než kabat; dłużša sobota, než neděla; *ordo inversus.* Na członeczki tak młodzieuchne Nie godzi się koszulki z pospolitej przędzy wdziwiać. *Groch. W.* 368. Już ja miałem na sobie mundur, kiedyś We Pan jeszcze koszulkę w zębach nosił. *Teat.* 47, 25. Bliższa koszula, niżli suknia ciała. *Pot. Arg.* 134., *Cn. Ad.* 26., *Rys. Ad.* 3. Bliższa koszula ciała, niż rodzona ciotka. *Mon.* 71, 709, (*Croat.* blise je rubácha neg halja). By moja koszula o tym wiedziała, spaliłbym ją. *Cn. Ad.* 52., *Warg. Wal.* 247. (dziś i ściany się strzedz trzeba i własnego cienia). Koszulka na śmierć. *Rys. Ad.* 24. Koszula śmiertelna. *Mon.* 75, 627. daß Sterbehemde; *Sorab.* 1. smertniza, botkapa; *Ross. et Ecc.* саванъ. — §. fig. Prusaka w najczarniejszą przyodziewa koszulkę, a Moskwę wynosi pod niebo. *Kur. Pet.* 10. — §. anatom. Koszulki, błonki otaczające żyły. *Kluk. Zw.* 1, 33, Aderhäutchen. — §. botan. Koszulka ob. Czepiec dziecienny. Łożysko. — §. botan. Koszulka, *spatha*, kielich niektórych roślin suchy, w podłuż na boku się otwierający, i kwiat wypuszczający. *Kluk. Dykc.* 1, 36, der Kelch einiger Blumen, der in die Länge aufberstet, die Blumenscheide. **KOSZULNIK**, a, m., koszulę szyjący. *indusorius.* *Cn. Th.* der Hemdenmacher; *Sorab.* 1. koschliczer. **KOSZULNICZKA**, i, ż., szwaczka, die Hemdennähterin. **KOSZULNY**, a, e, od koszuli, Hemde.; *Ross.* рубашечный.

KOSZYK, a, m., **KOSZYCZEK**, czka, m, *demin. nom.* kosz, *Boh. et Slov.* košik, košček; *Rag.* koscich, koscicijch; *Bosn.* koscicich, kocić, krritolicch; *Croat.* kossicz, kossaricza, korpicza; *Dal.* korbicza, kartilacz, kortolacz, proczanicza; *Hung.* kosárka, kosárotska; *Vind.* korpizh, korbiza, spletenzhiza; *Ecc.* кошикъ, корзина, кузовокъ,

лукошко, кулекъ, кулечикъ; *Ross.* коробокъ, корзинка; daß Körbchen, Körbel. Koszyki, na przykład do bielizny, plecione bywają z złotowierzbu. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Koszyk do zbierania fruktów, *Carn.* berovniza; *Vind.* berouniza, nabirauniza; *Ross.* набирка. Koszyk łuczany *Ross.* пайва, z brzozowego łubia pesterya, туязъ, туязокъ. Chloe rzekła te słowa, i rozrzewniona, Przycisnęła koszyczek do swojego łona. *Chod. Ges.* 83. **KOSZYKARZ**, a, m., koszownik, co kosze, koszyki robi, der Korbmacher; *Boh.* košatinar; *Slav.* kosharexia, sepetar; *Bosn.* koscicjar; *Croat.* kossichyar, kossoplet, kossopletecz; *Dal.* kortolar; *Ross.* коробочникъ, корзинщикъ. Różgi ligustowe młode są bardzo giętkie; zażywają ich koszykarze do swoich robot. *Kluk. Rosl.* 2, 56. **KOSZYKOWY**, a, e, od koszyka, Körbchen. Koszykowe ziele, ob. Ostrzyż. **KOSZYNA**, y, ż., koszyk biedny lub miły, ein armeß oder auch ein liebeß Körbchen. (*Slov.* košina crates). Ten koszyk mały, na mojej ręce noszę dzień cały, I ta koszyka jest mi bardzo miła. *Chod. Ges.* **KOSZYSKO**, a, n., §. a) kosz paskudny, niezgrabny, ein elender oder häßlicher, ungeschickter Korb. — §. b) Popiela drugiego przezwano koszyko od włochów nadętych. *Gwagn.* 25. Mieczysława, księżęcia Kujawskiego, koszykiem dla szaleństwa nazwano. *Nar. Hst.* 4, 267, ob. Choszyisko, chost, chostek, choszte; nierządnik, ein licherlicher Kerl. **KOSZYSZCZKO**, a, n., ziele, *verbena*, Eisenkraut, na Rusi żeleznik, a że go gołębie bardzo lubią, gołębim ziele zwane. *Urząd.* 308., *Lek. Koń.* 2, 17., *Otw. Ow.* 263. Koszyisko. *Kluk. Rosl.* 2, 330. *Jundz.* 96. *Carn.* sporisch; *Bosn.* sporisc; *Croat.* sporis; *Rag.* sporisc, cf. sporysz; *Ross.* желъзникъ, чимышникъ.

KOT, a, m., (*demin.* kotek, kotka, kocię, kociaćko, kotuś; cf. kić, ki ei ei, maciek; *Boh.* kočka, kocaur, kocaurek, kocička, kotě, kotiatko; *Slov.* kocur, kocaur; *Sorab.* 2. kot, kozor; *Carn.* mazhk; *Vind.* mazhik; *Croat.* machek; *Hung.* matska; *Bosn. et Rag.* mačka; *Slav.* mačska; *Gall.* matou; *Ross.* кошка; *Ecc.* котъ; *Lapp.* gato; *Wal-lach.* katussa; *Turc.* kady; *Armen.* cotto; *Lat. med.* catta, catus; *Ital.* gatta; *Gall.* chat; *Gasc.* cat; cf. *Arab.* كٓت dolum struxit; cf. chytry); die Kaze, der Kater. Kot samiec, der Kater, ob. Koczur; *Boh.* kocaur; kotka samica, die Kaze, młode, kocię. *Kluk. Zw.* 1, 302. — *Vulgaris usus sine discrimine generis*, im gemeinen Leben, obne Rufficht auf daß Geschlecht, die Kaze. Chowają koty w domach dla wytępienia myszy i szczurów. *Zool.* 311. Gdy kota myszy nie czują, bezpiecznie sobie harcują. *Cn. Ad.* 616. (cf. niemasz pana doma). Gdy niemasz państwa, nikt nie rzecze ciszej! Gdzie nie masz kota, tam biegają myszy. *Bratk. F* 4 b, *Slov.* magu miši hodi, keď kočki doma neni. Kot długo koło jamki myszy chodził. *Czach. Tr. G.* 4. Kola na myszy, na zające charta. *Mon.* 65, 195. Tak frant śpi, jak kot, kiedy się uciszy, Śpi kot, spróbujecież jeno w tenczas biegać myszy. *Bratk. G* 3, b. Koty się poganiają, pobiegają *Vind.* shtramlati. Kot niełowny, chłop niemowny, często głodny. *Cn. Th.* 560. Kot głodny, gdy niełowny, chłop gdy niedomowny. *Zab.* 14, 70. Egipcyanie koty za bogi chwaliłi; w Arabii do-

tań wielkie klatki kotów chowają, zostawując na to przy śmierci intraty, jako na uczynek miłosierny, aby za nie koty chowano. *Star. Dwor. B.*, (Bosn. maćiech, hudoba, koja nochjom plasci *spiritus improbus*). Miana kotów: filuś, pstruś, maciek, matuś; *Ross. киска, киска ob. Kici*. Rozumiecie, że to był prawdziwy kot? *R.* A jużci nasz maciek. *Teat. 14. d. 45.* Kot miauczy. *Kras. Mysz. 26.* (*Vind. maukati, mermraukati, kernjaukati*); ztąd alluzya do słowa: *miara, n. p. Modus est in rebus optima virtus*, jako kot mówi, miarą. *Lek. C.* Trzymaj miarę w wydatkach, miarą kotek mówi. *Opal. Sat. 31.* Kota masz w herbie, który przypowieścią starą Malowany w kominie, miarą, woła, miarą! *Pot. Pocz. 524.* Miarą kocie, idzie o cię. *Jabl. Ez. 19.*, *Min. Ryt. 3, 360.*, *Zegl. Ad. 139.* Nie ma kota w domu, coby nań wołał w miarę! *Rys. Ad. 46.* — Kot wrzeszczy przeraźliwie: ztąd *fig.* Wierz mi, tu kot za uchem niejednemu wrzasnie. *Rej. Wiz. 82.* (psy za uchem wyją, piszczy mu w uszach, t. j. nie jednego nad tym głowa zaboli). Jakie niebezpieczeństwa i jakie kłopoty Miewa, komu już we łbie grzebią więc te koty (amory)! *Rej. Wiz. 42.* Kot czyha, czatuje, n. p. Czatawałem na niego właśnie, jak kot na przypiórkę. *Teat. 17, 5.* On jako kot na mysz, na każdego godzi. *Rej. Wiz. 136.* — Kot na ledzie ślizki, niebezpieczny stan, n. p. Dworzanin w łasce pańskiej kotem na ledzie, a jeszcze w orzechowych trzewczkach. *Birk. Kaz. Ob. L 2.* Aż dotąd dawał odpór żydowskiej gawiedzi, Trzymał się Piłat, jako kot na gołoziedzi. *Pot. Zac. 122.* — Gdzie nie masz kota, nie masz krotofili. *Groch. W. 354.* — Gdy kota głaszczą, marmoce. *Kluk. Zw. 1, 303.* Im kota bardziej głaszczesz, tym bardziej ogon wznosi. *Cn. Ad. 324.* Głaszcz ty kotowi skórę, a on ogon w górę. *Rys. Ad. 16.* (hardziej, pysniej twoją dobrocią). Im kot starszy, tym ogon twardszy; (*Sorab. 2. starschi kofol, twaržeischi rog; młoda gałąz gibka*). Wstyd kota w ogon. *Rys. Ad. 75.* (nie dba na strofowanie). Krajką go bił, a onego bolało, jakby kot po rękę lizał. *Dwor. K.* (jak na psa łyko). Kot mając żrzenieć większą od innych zwierząt, przy mniejszym świetle dobrze widzi. *Zool. 310.* Po omacku? albo ja to kot? *Teat. 53. b, 28.* (czyż mam kocie oczy?) Gdzie żona ostrowidzem, a małżonek kotem, Ustawicznie się muszą mordować kłopotem. *Pot. Jow. 25.* Widzę, zły jest, oczy mu się jak u kota świecą. *Zabl. Fir. 75.* (cf. jaskrawe oczy). — Kot zły drapie i parska. *Kluk. Zw. 1, 116.* Dwaj być nie mogą w jednym worze koci Bez zwady; zawsze na się mruczą, zawsze sapią. *Pot. Zac. 84.* Dwaj koci w jednym worze. *Cn. Ad. 733.* *J. Kchan. Fr. 3.* trudna zgoda, ogień woda; póki świat światem, pies kotowi nie będzie bratem, *Vind. so kaker pefs inu mazhka, presourashen; Slov. má ho rád gako pes kočku; milugu sa, gako wlk a baran. Kochać kogo, jak psi kota. Wol. Każdy kot w nocy czarny (bury). Rys. Ad. 33, Vind. vse mazhke so po nozhi zherne; Slov. w nocy wśecke kra-wi, kočki su černé. Targował kota w worze. Boh. Kom. 1, 245. Dobrze mówią przy dworze, Nie kupuj kota w worze. Rys. Ad. 9. (otworz oczy, oglądaj nim kupisz). (Slov. kočku w mechu kupit; Rag. kúpiti mácku ú mje-*

hu; *Vind. mazhkom vrezhji kupiti; Croat. kupuvati machka v mehu*). Kota za lisa sprzedać. *Gemm. 135.* Kot za sobol nie ujdzie na potym. *Mon. 65, 527.* (cf. farbowane lisy). Lecz drugi pan Cham tak się chełpa z bogactw, jak pstry kot, a zakryty w krobi. *Strykk. Gon. E. 2.* Nie miec się na niedźwiedzia kocie zagorzały, Tyś niewielkie stworzenie, a niedźwiedź niemały. *Bies. A. 4.* (cf. nie podejmij się szaszku legawego pola; cf. nie miec się z motyką na słońce). On stroi sobie apetyt na naszą Jéjmość; ale ja go tak odsadzę, jak kota od mléka. *Teat. 17, 54.* Biega jak kot zagorzały. *Pot. Arg. 742.* W nocy baba latała, jak kot zagorzały. *Zab. 13, 279.* *Treb.* (jak psi oparzeni). — Kot jeszcze na ognisku. *Cn. Ad. 359.* (daleko do obiadu). — *Transl.* W téj bitwie, gdy Mars puścił koty z głowy, Równe były żołnierzom góry, równe rowy. *Strykk. 219.* (gdy ich rozżościli). — Gdy się za którym chłopów wlecze rota, To już mają w powadze największego kota. *Rej. Wiz. 97.* (t. j. morskigo kota, koczkodana). — §. Kota paść = kara żołnierska, eine Strafe der Soldaten. Profos im grozi: kota paść będziecie. *Teat. 8, 85.* Do kozy, będziez kota pasł złodzieju. *ib. 8. b, 67.* Po różnych kozach aresztant, nauczył się pięknie paść kota. *Mon. 65, 360.* Musiałeś już kiedy być w kozie? *R.* O! i kota pasłem! *Teat. 22. b, 106.* — §. Kota ciągnąć = równie jak w koszu siedzieć, dawna kara żołnierska, die Raße ziehen, eine alte Strafe der Soldaten, (cf. *Ab 1g. Strebefaze, Kieł-hoflen*). Mikosz kota przeciągnął; Jan się rzezał w koszu, Rzeczce ten pośledni, powiedz mi Mikoszu, W on czas, gdyś kota ciągnął, abo kot snadź ciebie, Gdzie był stryczków tak prędko dostał ku potrzebie? Mikosz na to: dadzą mi powrozów, gdy proszę, Bo pięknie wysuszywszy cało je odnoszę, Lecz ty bracie inaczej z ludźmi się sprawujesz, Pożyczwszy porzeżesz wszystko i popsujesz. *J. Kchan. Fr. 57.* Rycerz koszowy powiedział temu, który ciągnął kota: wždy tak prędko tych powrozów dostaną, których wam było do kota ciągnięcia potrzeba? odpowiedział ten: skoro się kot odprawi, to powrozy wnet rozwieszać, wysuszyć i chować na drugi raz każą. *Gorn. Dw. 165.* Dobra to wždy woda była, przez którą kota ciągnął? *ib.* — (Przy sobotce śpiewa panna jedna:) Wystąp' ty, coś ciągnął kota, A puść się na chwilę płota, Uchowa cię dziś bóg szkody; Bo tu o podał do wody. Ciągnie go drugi na suszy, Tobie trzeba aż po uszy, Nieboże mój, kto cię zbłaźnił, Żeś tak sro-gie zwierzę draźnił. *J. Kchan. Dz. 258.* Słyszał kto, jako ciągnął kota? Nie zawzdy szuka wody ta robota, Ciągnie go drugi nadobnie na suszy, Sukni nie zmacza, ale wždy mdło duszy. *J. Kchan. Fr. 7.* Kota się boisz, a kotkę milujesz; Więc kota nie chcesz, a chcesz ciągnąć kotkę, Wierę cię ludzie będą mieć za plotkę. *J. Kchan. Fr. 28.* Ciągnie kota, *peculiare dictum hoc Polonorum in eum, qui putat se serium et egregium aliquid agere, cum interim ab aliis ludatur et irrideatur. Cn. Ad. 77.* Chociaż przed drugim stoi służebników rota, Wždyby nalazł takiego, coby ciągnął kota. *Biel. S. N. 4.* Śmiał tym chlebem na puszczy Pana czestować niecnota, Ale

poszedł ze wstydem przeciagnawszy kota. *Pot. Pocz.* 472. Harda Testyli, w co twoja ochota, Jesli nieboże próżno ciagniesz kota? *Tward. Daf.* 12. Więc, gdy się owym kunszty nie darzyły Czekając myślą, zkad pociagnąć kota. *Chrośc. Fars.* 17. Tedy nas trzech pospołu, jakoby z namowy Jednego będziem ciagnąć o fortunę kota? *Pot. Arg.* 270. Przyjeżdżali zawołani dworzanie, prawda, iż się potym nikiemzność ich odkryła, wszakżeśmy przecię długi czas kota ciagnęli. *Gorn. Dw.* 21. Już było trudno dalej ciagnąć kota. *Pot. Syl.* 448. (bałamucić). Przeważa wolność wielmożność złota, Ktoż kiedy zdubał ciagnąć z panem kota? *Bratk.* 5, (ob. *infra* koty drzeć). — Mam kota = pieniężny jestem. *Włod.*, (może z Niem. *Saße, Geldfaße*, trzos). Widząc, że już nie przelówki, Ze już nie ma kto kota za nim nosić, Zginał Wikanor, sam wojennej siewki Nie chce probować. *Pot. Syl.* 91: Choć kot w worze, daj pieniądze. *Kchow.* 228. Gdy skonamy, pójdzie Eskulap, Nie dba o myszy, bo kota ułapi. *Mon.* 71, 716. (nie o owce idzie, o wełnę). — §. Kot dziki *Ross. obs.* мамуль, ob. Zbik. — §. Kot polny = zajac. *Haur. Sk.* 298, die *Geldfaße*, der *Saße*. Często inszy chart porwie kota, nie ten co dogoni. *Pot. Pocz.* 66. zład: koty albo lisy z kim drzeć = kłótnie z kim wieść, nienawidzieć się, na udry iść, mit jemanden *Zank* und *Streit* haben; *Ross. et Eccl.* котораться, разкотораться, которюся kłócić się; котора, ссора, распря kłótnia, которанкъ swarliwy; (*Boh.* kočkowati se, kočkugi se swawolnie się swarzyć; lecz cf. kut, kuty drzeć). Chociaż masz przyjacioł, z drugimi kota drzeć, abo jaką nienawidzieć musisz. *Modrz. Baz.* 175. Darliśmy dotąd kota, a dyabeł wie czego. *Zabł. Zbb.* 11. Jeden drugiemu, iż się czuli być równych sił, nie ustępując, koty z sobą darli. *Pilch. Sall.* 225. — §. Kot, herb; kot morski na zadnich nogach siedzący, pasem przepasany. *Kurop.* 3, 26, ein *Wappen*. — §. Kot, kotwica, ob. Kotwica. II. Kot koński, kot imbiuru etc. ob. Kut.

Pochodz. *koci*, *kocić się*, *okocić się*, *kotny*, *koczkodan*, *kocanki*, *kocenki*; *kotwica*.

KOTARA, KOTARCHA, KOTARHA, y, z., z *Tatarsk.*, chatka piśniana, eine *Tatarische Hütte* von *Silz*. Tatarowie kotarchy abo domy czynią z piśni owczej abo z sierści wielbłądziej, i pod temi mieszkają. *Gwagn.* 199. *Biel.* 573. Tatarzy kotarchy swoje z piśni wielbłądowej Poczyniwszy, pasą się gdzie przy wodzie zdrowej. *Pasz. Dz.* 4. Książę Śwentosław chleb suchy z wszystkimi jadał, namiotu i sam nie znał, okrom kotarchy a opończy. *Stryjk.* 120. Bywa między Tatarzy, iż przenoszą swe kotary. *Lib. Sen.* 15. Tatarowie kupami w polach dzikich pod kotarhami mieszkają. *Gwagn.* 598. Ryngolt, nabrawszy się łupów w rozgromionych obozach i kotarhach Ruskich, wrócił się do Nowogrodka. *Stryjk.* 242. Chude woli kotarhy i w polu namioty, Aniz Rzymską wyniosłość i Włoskie roboty. *Tward. Misc.* 50. Ludzie poczęli mieszkac w jaskiniach i lochach, drudzy w kotarhach, w chatach z chruštu uplecionych. *Otw. Ow.* 9., *Falib. Dis. J.* Kotarhy, które słomą, sianem przykrywają, są niebezpieczne dla ognia. *Tarn. Ust.* 280. Mąż mój kędys w Trojańskim

obozie w lichej kotarze koczuje. *Chrośc. Ow.* 175; (cf. *Boh.* kotrč, katrč, katrče chałupa chłopska; *Slov.* chotar *territorium*; *Carn.* shótor, cf. szator, namiot; *Croat.* kotár; *Dal. et Hung.* határ 1) *districtus, fines, limites*, 2) jama pod zemlyam *scrobs, pro conservandis hortensibus*, podrum, 3) pod zemlyam *prebivalische* = podziemne pomieszkanie; kotarszki *limitaneus*; *Rag.* kottar *ager*; *Rag. barb.* kotár, darxava, xupa *territorium*; *Bosn.* kotar, hatar *territorium*). — §. Kotara, gatunek namiotu naokoło 16-żka, eine *Art Pavillon* umß *Bett*. Pies skoczył na miękkie łożo w szrodek kotary. *Skotop.* 88. — *poet.* Niebo świat nasz gwiazdistą jaśnieje kotarą. *Przyb. Mill.* 50. obwodną zasłoną, kopertą.

*KOTCOWY, a, e, n. p. Gać kotcowej ryby ruskiej abo polskiej. *Stat. Lit.* 217. cf. *Ross.* котзи gatunek łapicy rybiej. KOTCZ, KOCZ, *KOSZ, a, m., *absol.* KOTCZY, ego, m., *subst.*, (*Boh.* kocař *carpentum*, koč *auriga*, kotč *voz*, kareta; *Slov.* koč, kolimaha; *Sorab.* 2. kutscha; *Slav.* kocsie; *Vind.* kozhia, guzhia, gosposhki *vus*; *Croat.* kochie, kuchie, kochije; *Hung.* kotsi; *Bosn.* kocie, kocicah, kocię; *Rag.* kocia, kocie, kocije; (*Ross.* *коча, коць* wielka nawa przykryta o jednym maszcie, w Syberyi); *Ital.* cocchio; *Gall.* coche; *Germ.* die *Kutschē*); §. 1. wóz do wożenia rzeczy, person, potrzeb, jako u nas koczcy *pospolyty*, we dwa, we cztery konie, *rheda*. *Cn. Th.* 1284. ein *Reisewagen*, eine *Kutschē*. Teraz bez strojnie obitych koczcyh, i do obozu już jechać nie chcemy. *Star. Ref.* 41. Wszystkich liczone około dwu tysięcy, okrom tych, co na koczcyh jechali. *Biel.* 476. Wjechali posłowie nasi do Paryża na koczcyh bardzo świetnie. *ib.* 644. Za ojców naszych, jeśli jakie różnice mieli z sobą szlachta, na jednym koczcyh do sądu na roki jeździli. *Petr. Pol.* 99. (na jednym wózku. *Sekl.* 22.). Siedział pan na koczcyh, któremu zwisnąwszy skrzydło kopieniaka, tarło się o koło. *Dwor. K 2 b.* Bramą wjeżdżają z karekami, koczcyh, podcztami. *Dwor. A 4.* Drugich w koczcyh i karecie wiezie duma szeroka. *Brud. Ost. II 1.* Kiedy owe koczcy swoje ubieracie I drogiemi kobiercy tak je obijacie. . . . *Zbil. A 5 b.* Mój miły groszu, Przybądź choć w koszu, A jak w karecie Wdzięczni będziecie. *Jag. Gr. B.* — §. Dziś koczem, koczem, koczcyh zowią pojazd podróży półkryty, różniący się od bryczki lepszym opatrzeniem, ein *Halbverdeck* auf die *Reise*, ein *leichter Reisewagen*. Kosze Wiedeńskie choć droższe, ale od kolasek modniejsze. *Zab.* 15, 210. Nowy kocz lakierowany zaprzęgli. *Teat.* 48. b, 14. Ma pan koczcyk, soliterkę, furmankę. *ib.* 19. b, 8. — §. 2. Koczcy, ego, m., *subst.*, scilicet koń = kareciany koń, woźnik, daß *Kutschpferd*. Chwali Wirgiliusz koczcy Turnusowe, które białością wygrały przed śniegiem, A wiatrom napród nie nie dały biegiem. *Gorn. Sen.* 555. Tracą swoje majątność na poszose, na koczcy strojno w kobierce ubrane. *Petr. Pol.* 164. 1. KOTCZY, a, e, *adjectiv.*, wozowy, kareciany; *Boh.* kočowský, kočarský, kočow; *Slov.* kočový; *Hung.* kotsihoz való; *Vind.* guzhinski, *Kutschē* = Zniewieścieliśmy: koczcy, to dziś najezdny koń; a poczet nasz woły. *Pasz. Dz.* 47. *Carpentarius equus*, wozowy abo koczcy koń. *Mącz. Car-*

pentum, kara, kolasa, też koczcy wóz. *ib.* 2. *KOTCZY, KOTCZYNY, a, e: koci, od kotki, n. p. koci pazur, kocia miętka, Kąpen. Członki ptaszka w brzuchu koczynym swe złożenie wzięły. *Toł. Saut.* 37. *KOTSZYSZ, a, m., (*Boh.* koči; *Slov.* kociš; *Hung.* kotsis; *Sorab.* 1. kotschak; *Vind.* guzhei, guzhar, pelauz, vosar, vosnjak; *Slav.* kocsiáh; *Croat.* kochish, kuchish, kochias; *Dal.* kochiar); woźnica, stangret, der Kutscher. Kotszyszowie w atłasy kosztownie ubrani, W brożku kto proszę siedzi? jedna tylko pani. *Zbil.* A 2.

KOTECZKA *ob.* Kotka. KOTEK, tka, m., *demin. nom.* kot, eine kleine Kage, ein Käpfen; *Ross.* котикъ, котенокъ, котеночекъ. Nie mieć się kotku na niedźwiedzia, bo kiedy niedźwiedź draśnie, tedy kotek wrzasnie. *Rys. Ad.* 42., *Haur. Sk.* 139. Nie graj kotku z niedźwiedziem. *Cn. Ad.* 598. Gdzie przeskoczyć nie możesz, podłęcz panie kotku. *Bies. Roz. A.* 4. (kotek w Polsce symbolum słabości). Najlepszy, kto się miary trzyma zawsze z kotkiem. *Kchow. Fr.* 48. (*ob. supra:* kot miauczy). — *Transl.* Ładnej paniency kotki dziwnie we łbie kresła. *Rej. Wiz.* 60. (roi jęj się). Fanatyk, któremu koczki drą we łbie, abo mu się muchy roją w głowie. *Mącz.*, (*ob.* kot mu za uchem wrzeszczy). — §. b) Kotek polny: zajacek, ein Häpfen. Kotkam w lesie uchwycił. *Sk. Dz.* 569. — §. c) Kotek: trzos, eine Geldfage. Jest kotek; nie źle się powiodło. *Boh. Kom.* 1, 151. (*Ross.* котки, котки в handlu Chińskim skóry młodych niedźwiedzi morskich). — *KOTEF, *KOTEW' *ob.* Kotwica. (KOTELNA *ob.* Kobylna, miasto). KOTEWKA, KOTWICZKA, i, ż., a) *demin. nom.* kotwica. — b) Angliczka, żelazo cztery kolce mające, w piasku zagrzebane, do ranienia koni nieprzyjacielskich. *Włod.*, eine Fußangel; *Boh.* kotwice; *Slov.* kotwa. — *Anat.* Łopatki wypuszczają z siebie dwa pociągi; z tych pierwszy tokiem barkowym, *acromion*, drugi kruczoziubym lub kotewką, *processus coracoideus*, nazwane. *Perz. Cyr.* 1, 53, der Rabenschnabel. — §. *Botan.* Kotewka, *trapa Linn.*, rodzaj, do którego należy orzech wodny. *Kluk. Dyk.* 3, 120., *Jundz.* 159.; *Carn. et Vind.* kotliza; *Ross.* чилимъ, чертовы орѣхи, die Wassermaß. Wodne kotewki abo orzechy ziemne zowią też kołaczami orzechami. *Syr.* 1273. Orzech ziemny nasi kotewką rzekają, jakoby chciały rzec kotwiczkę, abowiem jęj podobny orzeszek nosi. *Sienn.* 178, Spitzmaß, Staßelmaß. Kotwiczkę pospolite czyli ziemne, krzyż Maltański abo kawalerski, *tribulus terrestris*, kotewki ładowe, Waldstein. *Syr.* 1274., *Dyk. Med.* 3, 380. KOTWICZ *ob.* Kotwicz. KOTKA, i, ż., KOTECZKA, i, ż., *demin.*, (*Boh.* kočka, koččica; *Slov.* kočka, mačka; *Hung.* matska; *Sorab.* 1. koččka; *Sorab.* 2. koza, kozka; *Vind.* mazhka, muna; *Carn.* mazhka, muzėka, mazhėza; *Croat.* machka, machieza; *Dal.* maeska; *Ross.* кошка, кошечка; *cf. Gall.* chatte; *cf. Ross.* киса, киска; *cf. kici*); w właściwym znaczeniu samica kota koczura, die (weibliche) Kage. *Kluk. Zw.* 1, 302. n. p. Kotka kotna; okociła się. *Dudz.* 21. Pierwój niż kotka jaje zniesie. *Ern.* 187. (o rzeczy do uwierzenia trudnej); — lecz zwyczajnie kotka równie jak kot, bez względu na rodzaj, die Kage, ohne Rücksicht deß Geschlechts.

Wychudł, zjadłaby go, jak mówią, kotka na obiedzie. *Kmit. Spit. C* 4 b. Nie ma czém i kotki z kąta wywabić. *Rej. Zw.* 67 b. (chudeusz, i psa z pieca nie wywabi). Grzebie mu we łbie kotka. *Rej. Zw.* 237 b. (*ob.* kot mu za uchem wrzeszczy; trapi się, Kłopotą się). *Prov. Ross.* Кошка игрушки, а мышкѣ слезки; igrzysko kotki kosztuje łzy myszy. *Prov. Slov.* Kočka miši ne něcha, liška slepic, a vlk owec; kotka nie zaniecha myszy, lis koszy, a wilk owiec. — *Prov. Vind.* Kar mazhka rodi, radu mishi lovi; *Croat.* Sto machka rodi, vse misse lovi: co kotka rodi, to wszystko kotka myszy łapie; *cf.* niedaleko jabłoni; *cf.* jaka matka i t. d. — *Croat. Prov.* Hisa na glaszu, à machka gladne: dom sławny, a kotka głodna; *cf.* huczno, a w pięty zimno. (*Boh.* kočkowati se, kočkugi se swawolnie się swarzyć; *cf.* koty drzeć). — §. Zajęczyca: kotka. *Klon. Fl. E* 2. die Häffm. — §. *Botan.* Kotka, omentum, jest zbiór wielu kwiatów, których kielich składa się z łuszczyk zielnych dachówkowo układanych. *Bot.* 96, daß Kägenpfötchen, Käpfen, 3. W. an den Weiden; *Carn.* mazhėza; *Sorab.* 1. wost; *Ross.* сережка, *cf.* kocanki. — §. *Botan.* Koniczyna kotki, *trifolium arvense.* *Jundz.* 372., *Kluk. Dyk.* 3, 125. Koteczki. *Tr., Dyk. Med.* 3, 379, der Ackerflee, Hasenfuß, Hasenpfötchen, Kägenflee, Treibeblatt; *Ross.* заячьи лапки.

KOTLARKA, i, ż., żona kotlarza, deß Kupferschmidts Frau, die Kupferschmidtin; *Boh.* kotlarka. KOTLARSKI, a, ie, od kotlarza, (*Etym.* kociel), Kupferschmidts, Kesselschmidts; *Slav.* kotlarski; *Ross.* котельниковъ, котельничій, мѣдникъ, мѣдническій, n. p. Kotlarskie naczynia; kotlarski warsztat, kuźnia. KOTLARCZYK, a, m., czeladnik kotlarski, der Kupferschmidtsgehilfe ober Bursche. KOTLARSTWO, a, n., *Boh.* kotlarstw; *Ross.* котельное мастерство, мѣдничество; rzemiosło kotlarskie, deß Kupferschmidts Handwerk. KOTLARZ, a, m., *Boh.* kotlar; *Vind.* kotlar, kotlovinar, kösslar; *Carn.* kotlär; *Croat. et Bosn.* kotlar; *Hung.* kolompár; *Rag. et Slav.* kotlär; *Ross.* котельникъ, мѣдникъ, мѣдничачъ, мѣдникъ; der (Kesselschmid) Kupferschmid, który kotły robi. Kotlarzem być *Ross.* котельничачъ. (KOTLETY, ów, plur., KOTLETKI, etek, plur., z *Franc.*, żeberka z gurki cielecej, lub skorowej abo wieprzowej odkrojone. *Wiel. Kuch.* 404. gebratene Kalb, Schöpfen, Schweinssrippen, Carbonaden, Coteletten). KOTLIK, a, m., KOTLICZEK, czka, m., *demin. nom.* kocioł, *Boh.* kotlik, kotliczek; *Slov.* kotlik; *Sorab.* 1. kotlik; *Slav.* kotlich, kotliich; *Bosn.* kotlicch; *Rag.* kotlich, kotteniza; *Carn. et Vind.* kotlich; *Croat.* kotlich; *Dal.* bakrachich, tengericza; *Ross. et Eccl.* котанкъ, котелокъ; ein fleiner Kessel, ein Kesselfchen. Kotlik, miedziane naczynie. *Cresc.* 600. KOTLINA, y, ż., KOTLINKA, i, ż., *demin.*, (*Boh.* kotljna). §. 1. kotlik od ognia, duża fejerka, ognisko, ein Kohlenkessel, Feuerkessel, Kohlfeuer. Stała przed nim kotlinka pełna węgla. *W. Jerem.* 36, 22. not. „ognisko, które mógł przenosić”. (*Bibl. Gd.* ognisko). Nie tak się woda wznosi w garcu u kotliny kipiąca. *Bardz. Luk.* 169. — §. 2. a) Wydrożenie, w którym kociel bywa wmurowan, *Croat.* Iotlenyak; *Hung.* kallanyoshely, daß Kesselloch, worin der Kessel eingemauert ist. Kociel osadzony w kotlinie. *Jak. Art.* 1, 52. — b) *Transl.* Kotlina w

moździerz, gniazdo, sam spodek kanału przytykającego do komory, w którym się sadowi bomba. *Jak. Art. 3, 297, der Kessel eines Feuermörser.* Kotlina = bassin. *Świtk. Bud. 376, der Kessel, das Becken einer Wasserfont.* — Gruba wydrożona w ziemi, lub też pod wodą, ein tiefer Loch, ein Kesselloch. Wschodzi słońce, a zwierzęta się zbierają i w polesiach swoich leżą. *Budn. Ps. 104, 22. (not. „w legowiskach lub kotlinach”;* w jamach. *Bibl. Gd.).* — W kątach albo kotlinach po stawie, karpie się tają, że ich nie złowisz. *Haur. Sk. 143, Fischgruben, Fischlöcher, Kessellocher; Boh. lowiště; Ross. котловина, ложебые, омутъ.* — §. 3. Kotlina = zła miedziana moneta, miedziaki, klepaki, schlechte Kupfergeld; (*Carn. kolenina; Vind. kotlovina = miedziane statki; Vind., Croat. kotlovina = miedz.*) Wolę chować w srebrze, niżeli w kotlinie, której potym nikt nie będzie chciał wziąć ode mnie. *Star. Mon. A 4.* Byle jeno jaki kasek kotlinki był okrągły a pobielany, a lada co na nim wydrukowano, już pieniądz. *Gost. Gor. 5.* Chociaż dał 5 złotych onej kotlinki za jeden czerwony złoty, to ona kotlinka nie stoi 20 groszy. *Gost. Gor. 6.* Kotliną panowie pospółstwu płacą. *Star. Ref. 169.* KOTŁOWY, a, e, od kotła, Kessel; *Ross. котельной.* Potaż kaleynowany czyli kotłowy. *Pam. 84, 763.* KOTŁOWY, ego, subst., Kotłowy, nawarę preparujący. *Chmiel. 1, 80, der Kesselfuecht im Brauhause.* KOTŁOWE, ego, n., subst., płaca od kotła gorzałki, Kesselfeld, *Boh. warne.* KOTŁY, plur. nom. kociel.

KOTNA, ej, fem. adj.; o niektórych zwierzętach toż, co o drugich cielna, szczenna, żrębna, *Rag. skotna, (cf. skot); trädigt, bloß von einigen Thieren.* Kotka, owca, niedźwiedzica, zajęczyca kotna. *Dudz. 21.* Owca kotna bywa półtorasta dni. *Cresc. 559.* Owca kotna nosi aż do okocenia się 5 miesięcy. *Kluk. Zw. 1, 255, Slov. skotna owca; Sorab. 1. noszna, noschna; Ross. сукотная.* Kotka kotna *Ross. сукотная, сукотна.* Niedźwiedzica kotna. *Otw. Ow. 545.* Sarna kotna. *Mon. 68, 187.* Kotna tygrzyca. *Bardz. Trag. 447.* Wielbłądów samice kotne. 1 *Leop. Genes. 32.* Samice psów przez trzy miesiące kotne bywają. *Cresc. 569. zamiast. szczenne.* — W małżeństwie jak się pokłóca, będzie tam albo psie złe, albo dyabeł kotny. *Pot. Arg. 517.*

KOTNEROWAĆ ob. Kutnerować.

KOTOMAŁPA, y, ż, koczokodan, die Meerfaße. Kotomałpy mają długi ogon, najdują się w Azji, w Afryce. *Zool. 289.*

KOTONIATA, KOTONIE, iów, plur., [porówn. włosk. la cotogna = pigwa, il cotognato = sok pigwowy, 3]; Wety kosztowne, kotoniaty, konfekury. *Haur. Sk. 513. Melimeli, konfekty z jabłek, kotonie rzeczony, uczynione. Mącz., Apffelconfect.*

*KOTOWAĆ się *zaimk. niedok., Boh. kočkovati se, kočkugi se, swawolnie się swarzyć, muthwiltig zanken.* Kotują a naśmiewają się z literatów, którzy się w jaki stan gospodarny udadzą. *Glicz. Wych. G. 7.* *KOTOWNIA, i, ż, chlewek na koty, ein Katzenstall. W Turczach nie jeden znaczną intratą kotownią opatruje. *Star. Dw. 73.* KOTOWNY, a, e, kotwiczny, od kotwicy, Anker. Bardzo się zawodzą ci, co wkselbryfu nie wezmą, ale na dyrekeją kotowną się spuszcza. *Grod. Dis. D.* KOTOWY, a, e,

koci, od kota, Katzen; *Ross. котовый.* KOTUŚ, ia, m., pieszczotliwie: kotek, Kätzchen, Sytę, Mieże. *ob. Kić. Jabł. Ez. 42.*

*KOTWIA, *KOTEW, *KOTEF, twi, ż, KOTWICA, y, ż, łodźny hak, anchora. *Mącz., der Anker; Boh. kotwa, kotew; Slov. kotvice, kotwa; Sorab. 2. kokula; Sorab. 1. ankora, tżowanska zapera; Carn. mazhik, (ob. Maciek, kot); Vind. shidru, shelezna mazhka sa ladje; Hung. mackka, vas-matska, kútból; Croat. et Dal. szidro; Rag. sidro; Bosn. sidro, sjedro; Eccl. котка, котвица; Ross. якорь, якорекъ, якорище; (кошка kotwica o 4 zębach; Germ. Inf. Katt, cf. Germ. die Kat, Kaze 1b1g.).* Kot czyli kotwica, hak żelazny, bywa o 2, 3, 4, 5, i 6 pazurach; leży zawsze na sztabie. Kota wrzucają w wodę w niebezpieczeństwie, aby pazurami chwycił i statek zatrzymał. *Magier.* Kotwice wyrzucone, Gdy w morzu dno schwyca w swe haczyście szpony, Trzymają okręt prawie niewzruszony. *Mon. 73, 269.* Okręt, tam i sam wiatr pędzi, ale gdy kotwicą o dno się oprze, stoi niewzruszony. *Sk. Żyw. 2, 354.* Okręt, na którym szturm na skały jedzie Tym lepiej, im go gwiazd gromada wiedzie, Gdy kotew haki trzyma go dwojemi, Dobrze mu z niemi. *Tward. Misc. 177.* Wsiadł prosto na okręt swój, tamże kotew krzywą Żeglarze i pobrzeżną linę odwiązali. *Papr. Ryc. 24.* Podniósł kotwicę i do Syrii popłynął. *N. Pam. 23, 144.* Wyciągać kotwicę każą. *Jabl. Tel. 325., Bosn. salpatti, dighnuti sjedro, die Anker lichten.* Dla wiatru musieliśmy stać na kotwicach. *Warg. Radz. 163; vor Anker liegen.* Flotta nieprzyjacielska na kotwicach stała. *N. Pam. 23, 150.* Około południa o milę od Kopenhagi na kotwicach stanął. *ib. 4, 126.* Stał okręt na kotwicach. *Arch. 3, 27. Klon. Fl. E. 1.* Im kto głębiej kotew w wodę poi, Tym mocniej okręt bezpieczniejszym stoi. *Pot. Jow. 2, 54.* W burzliwej żeglarz nawałności Kotew wyrzucą. *Past. Fid. 11.* Zapuść, zapuść kotwice, zrzuć napięte żagle. *Błaż. Tł. A.* Na rzęce Pangoun kotwice zarzucił. *N. Pam. 23, 144.* (*Vind. shidraty, shelesno mazhko v morje vrezhi, Anker werfen; Bosn. usjedrattise, staviti sjedro.*) Okazała się flota naprzeciw Aleksandryi i kotwice pod Abukir rzuciła. *N. Pam. 2, 254.* Czasu nie traw, już flotta rusza się z kotwiami. *Bardz. Trag. 218.* Kotwia, która w morze wyrzucona wstrętem, Ze nie ciskają wichry szalone okrętem, Ze kiedy się weń gwałtem mokra śmierć napiera, Stanąwszy jako wryty mężnie ją odpiera. *Pot. Pocz. 478.* Krzywe kotwy. *Zbil. Dr. C 2.* — §. fig. Straż sprawiedliwości pilna, A chwala bozka usilna, Te kotwie ich szczęścia będą. *Susz. Pieśn. 3 L 4 b.* Kotwica, znamie dobrej nadziei. *Wolsk. KOTWIC, herb, na tarczy białej pole czerwone na kształt rzeki w szerz tarczy przeciągnięte. Na hełmie ręka z mieczem. Kurop. 3, 27, ein Wappen.* KOTWICZKA, i, ż, demin., ob. Kotewka. KOTWICZNY, a, e, od kotwicy, Anker; *Boh. kotewnij; Vind. shidroun; Ross. котвенный, якорный; Eccl. котвяный.* Lina kotwiczna. *Arch. 3, 37.* Kotwiczny powróż, anchoralis funis. *Mącz., (ob. Kiersztak).* Kotwiczny kowal, der Ankerschmid; *Carn. mazhkar; Ross. et Eccl. ко-тводья.* Kotwiczna kuźnia; *Ross. якорная, die Anferschmie-*

de. Kotwiczny drag, die Anferstange, *Ross.* цѣвье якорное. KOTWICZNE, ego, n., subst., zapłata od kotwicy, Anfergelb; *Ross.* привальное.

*KOUSZ, a, m., [porówn. *ross.* ковшь - kubek, 4]; n. p. Kazał biskup kousz starego miodu przynieść. *Gorn. Dw.* 153. cf. kusz, puhar.

KOWAĆ, KUĆ, kował, kuł; kuje cz. *niedok.*, ukuć, ukować; skuć, skować *dok.*, *Boh.* kauti, kul, kugi, kowati; *Slov.* kował, kugem, (*Boh. et Slov.* kow kruszec); *Sorab.* 1. kówam; *Vind.* kováti, koval, kujem, kovam; *Carn.* kováti, kovám, kujem; *Croat.* kovati, koval, kujem; *Hung.* kovátsolok; *Dal.* mlatiti, (cf. młot, cf. młócić); *Rag.* kovátti, kuujem, ukovátti; *Bosn.* kovati, skovati, (2. *operari*); *Ross.* ковать, кую, (*distg.* kuć, kukać); młotem bić kruszce na kształt jaki, schmieben. Kowal kuje; młynarz miele. *Zab.* 12, 274. Skowaliśmy przodków orężę na pługi. *Pasz. Dz.* (przekuliśmy). Kuj żelazo, dopokąd rozgrzane. *Teat.* 43. c, 160. cf. łyka drzeć; *Slov.* dokud żelazo hori (ge żerawé) kug. Coś mi w głowie strasznie kuje, jakby młotek, ta ta to ta. *Teat.* 56. c, 126. bije, kole, młóci, es hammers. Komu Bóg rozumu nie dał, kowal mu go nie ukuje. *Cn. Ad.* 354. (*Slov.* Komu Pan Boh ně da, kovač ně nakuge; cf. kto z przyrodzenia głupi, i w Paryżu sobie rozumu nie kupi). (*Slov.* Každí sebe sčesti kuge; každý swego szczęścia kowalem). Samaś to sobie nieszczęście kowała. *Past. Fid.* 214. (samaś sobie winna, takeś chciała). Kuć pieniądze - bić, Geld prágen. Król monety bez rady panów nie dopuści kować. *Herb. Stat.* 79. Mynice albo pieniędzy kować, któreby drugim podobne były, nikomu nie godzi się. *Szczerb. Sax.* 255. Kuć konia - podkować go, em Pferd beschlagen. Neronowa żona konie kowała złotemi podkowami. *Petr. Ek.* 69. W Pacanowie kozy kuja, (*ob.* Pacanow). Gdy konia kuja, i żaba nogę wznosi. *Cn. Ad.* 231. — §. *Transl.* Będą twarz twą w miedzi lać, i kować w marmurze. *Groch. W.* 532. t. j. wyrują, außgraben. Kto się nie zna na wojnie, darmo z nim mówić, jak mur kować abo ziemię. *Jabl. Tel.* 213. (cf. groch na ścianę). — *Figur. transl.* Kować - knować, układać, prząść, snować, roić, schmieben, außheften, brüten. Całe dni na biesiadach trawił, i tam kował swoje kacerstwa. *Birk. Ezorb.* 15. Znosili dawne, nowe prawa kuli. *Zab.* 13, 4. Sak. Rząd jakikolwiek sobie w głowie ukuje. *Gost. Gor.* 118. Aryanie najgorszą sobie wiarę ukuli. *Sk. Dz.* 246. Z tego słówka sprawiedliwość, nowe usprawiedliwienie sobie ukowali. *Hrbst. Odp. G.* 4 b. Myślny zię spodziewali, że to coś nowego kuja, a nie bez przyczyny ta odwłoka. *Baz. Hst.* 554. KOWADŁO, a, n., KOWADŁKO, KOWADEŁKO, a, n., *demin.*, §. a) nakowalnia, der Amboss; *Boh.* nakowadlo; *Slov.* nákowa; *Sorab.* 1. nakow, nakówa; *Sorab.* 2. nakowa; *Carn.* naklu, nakvu, kladuvavnek; *Vind.* nakovalu, nakovaunik; *Bosn.* nakovan; *Croat.* nakov, nakovalo; *Ross.* наковальня, наковаленька, подбойка, (kovoło młot kowalski). Kowadło u kowalów osadzone bywa na kloca sosnowym. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Kiedy żona szpetna, to jakby kto liznął kowadła. *Pot. Syl.* 25. Między młotem i kowadłem być. *Pot. Arg.* 366. cf. ani mi tam, ani mi sam; cf. wilka za

uszy trzymać; *Vind.* v' tefnobi biti; *Slov.* gako na nakowadle. — *Slov.* Na gedno nakowadlo tlući; cf. na jedno kopyto. *Slov.* Znowu na nakowadlo wzał; na nowo przerobić. — §. b) *Anat.* Kowadło lub kość kowadłowa w uchu. *Krup.* 1, 93. *incus*, der Amboss, ein Beinchen im Ohre. Kowadłko w uchu za bębniem się najduje. *Kluk. Zw.* 1, 44. KOWADŁOWY, a, e, od kowadła, Amboss. Kość uszna kowadłowa. *Kirch. Anat.* 100. KOWAL, a, m., (*Boh.* kowař; *Slov.* kovač, kowar; *Sorab.* 2. kowal, kowař, wudźelnik; *Carn.* kovázh; *Vind.* kovazh; *Slav.* kovács; *Croat.* kovách; *Hung.* kováts; *Rag.* kovác, kóvnik; *Bosn.* kovač, kagligo, koji kogne kuje; *Eecl.* коваль, коваль; *Ross.* кузнецъ cf. kuźnia, млатобиецъ cf. młot); §. a) co żelaza kuje. *Zab.* 12, 274, der Schmied. Kowal siedzi przy nakowalni, a ogląda robotę żelaza; gorącość od ognia pali ciało, a w gorącości komina pracuje; głos od młota odnawia ucho jego, a na podobieństwo roboty oko jego. 1 *Leop. Syr.* 38, 29. Kowale, gdy się zejda, mówią więc o kleszczach. *Rej. Wiz.* 147. Na to ma kowal kleszcze, żeby się nie sparzyć *ob.* Kleszcze, *Slov.* na ty drži kovač klešce, abi sa sám ně pali. Kto nie może być złotnikiem, więc kowalem. *Cn. Ad.* 388. Więcej kowalów, niż złotników. *ib.* 1252. Kowal zawinił, a słózarza obiesiono, (*ob.* Osiek). Ani na obce zbiory patrzę z żalem, Woląc być mojej fortuny kowalem. *Nar. Dz.* 2, 148. *Slov.* každi sebe sčesti kuge. — §. b) Kowal, ryba morska, *gallus Linn.*, der Meerhahn, Seehahn, *Rag.* kovác; *omnia instrumenta fabrilis in ossibus ejus reperuntur.* *Cn. Th.* — §. c) Gra dziecinna, taniec z śpiewaniem wedle taktu kowania. *Tr.*, ein Kinderspiel, Tanz und Gesang nach dem Schmiedetact. — §. Miasto w Kujawach. *Dykc. Geogr.* 2, 45, e. *St.* in Gufamien. KOWALCZYK, a, m., czeladnik kowalski, der Schmiedegesell oder Bursche, *Boh.* kowarjk. KOWALIK, a, m., kowalik murowy, *certhia muraria*, ptaszek nieznacznie większy od wróbla, dziób ma długi, nogi krótkie, gnieździ się w dziurach murowych. *Kluk. Zw.* 2, 250, der Mauersecht. Kowalik drzewny, *certhia familiaris*, ptaszek ledwie większy od królika pospolitego. *ib.* 2, 278., *Ead. H. N.* 79. KOWALKA, i, ż., kobieta kowalstwem się trudniąca, lub też żona kowala, die Schmiedin, Schmiedefrau, Frau des Schmieds; *Slov.* kováčka, kowarka; *Sorab.* 2. kowalka; *Carn.* kovazhiza; *Vind.* kovazhinja; *Slav.* kovacsica; *Ross.* кузничиха. KOWALNIA, i, ż., (*Boh.* kowarna, wyhně; *Slov.* kowarně; *Sorab.* 1. kowarna; *Sorab.* 2. kowalna; *Carn.* kovazhněza; *Vind.* kovazhniza, feshiniza; *Croat.* kovachnicza; *Bosn.* kovacina; *Rag.* kovacenza, kovaccia; *Ross.* ковальня; *adj.* ковальный); kuźnia, die Schmiede. Coż wart kowal bez młotów, kowalni, naczyń? *Petr. Et.* 59. — *Fig.* Kowalnie i rady mają. *Warg. Cez.* 167. (schadzki, spisek). KOWALSKI, a, ie, od kowala, Schmiede; *Boh. et Slov.* kowařský; *Hung.* kovátsi; *Sorab.* 1. kowarski; *Vind.* kovazhou, kovazhen; *Carn.* kovashke, kovazhov; *Bosn.* kovački, kouacev; *Slav.* kovácski; *Croat.* kovachki; *Rag.* kovácev; *Eecl.* ковальскъ; *Ross.* кузнецкий, кузнецский, кузнецовъ. Jak może być kowalstwo bez naczyń kowalskiego! *Petr. Et.* 32. Woda kowalska, to

jest, w której kowale żelazo rozpalone moczą. *Krup.* 5, 286 et 158, *Eiswasser der Schmide*. Woda stalowana abo kowalska. *Cziach. C. 1.* Miechy kowalskie, blozbaki. *Eraz. Ob. E. iii.* Robota kowalska *Ross.* кованъ. KOWALSTWO, a, n., *Boh.* kowarstwj; *Vind.* kovanstvu, kovaharia, kovazhnu rekodelstvu; *Carn.* kovazhya; *Hag.* kovacia; *Slav.* kovacsiluk; *Eecl.* ковачество; *Ross.* кузнечество; rzemieślnictwo kowalskie, daś *Schmiedehandwerk*. Kowalstwo potrzebuje sił, młotów, kowalni, bez których kowal nie może nic sprawić. *Petr. Et.* 32. Złotnictwo, słórsarstwo, kowalstwo. *N. Pam.* 14, 188. KOWANIE, ia, n., kucie, *subst. verb.*, daś *Schmieden*; n. p. kowanie konia, *Ross.* ковка, cf. oków, daś *Beschlagen des Pferdes*; kowanie pie-niedzy, daś *Geldprägen, Münzen*. Na kowanie pieniędzy listu dostał. *Szczerb. Sax.* 256. — *fig.* Kowanie, knowanie, rojenie, układanie, daś *Schmieden eines Anschlages*. KOWANO *adv.*, podkuto, z podkawkami, *Beschlagen, mit Hufeisen*, n. p. Młodz do nauk z dostatkami oddawają, bławatno, pierno, kowano, szabeltaszno. *Falib. Dis. O. 3.* KOWANY, a, e, kuty, *part. pass.*, *geschmiedet*. Wziął na się z stali tarcz kowaną. *Tward. Wł.* 112. Przy hucie chować dobrego stolarza i ślusarza, żeby ci puzdra robili piękne kowane. *Torz.* 125. (okute). — Kowana moneta; bita, *geprägtes Geld*. — Kowane wiejskie trzewiki. *Sk. Żyw.* 162. podkute, z podkawkami, *Beschlagen, mit Hufeisen*. Konie mają być na przód kowane, a nazad bo-se. *Szczerb. Sax.* 70. — *Fig.* Kowany, kuty; szczwany, bywalec, *auf alleß gefaßt, beschlagen, verschlagen*, flug. Według czasu, kto kowany, Krzyknie wiat król lub stany. *Jak. Baj.* 53. Frant kowany na nogi wierutny. *Jabl. Ez. B. 4.*

Pochodz. *nakowalnia*, *nakować*, *nakuty*, *okow*, *okowy*, *okować*, *okuć*, *okuty*; *podkowa*, *podkówka*, *podkować*, *podkuć*, *podkuty*; *przekować*, *przekuć*; *przykować*, *przykuć*; *skować*, *skuć*, *skuty*; *ukować*, *ukuty*; *wkuty*; *wykować*, *wykuty*; *zakować*, *zakuty*. *Ross.* кованецъ hak rybacki mocno skrzywiony; blacha srebrna do nagłowia końskiego przypięta; *Hag.* okvacina; żuzel.

KOWNATA, KOWNATNY *ob.* Komnata. KOWNIA, *herb*; trzy gołe miecze ostrzami u dołu schodzące się. *Kurop.* 3, 27, ein Wappen. KOWNO a, n., miasto Lit. *Dykc. Geogr.* 2, 45. eine Stadt in Lith., *adj.* Kowieński, a, *ie. ib.*

KOZA, y, ż., (*Boh.* et *Slov.* koza; *Sorab.* 1. kôsa; *Sorab.* 2. kôfa; *Carn.* kôsa; *Vind.* kosa; *Croat.*, *Dal.*, *Bosn.* et *Slav.* koza; *Hag.* kôza; *Hung.* kechke, ketske, (cf. *Hung.* kos aries); *Ross.* коза, *vulg.* цыба, (cf. cap); *Eecl.* коза; cf. *Graec.* αιξ; *Syr.* et *Chald.* ܐܘܪܝܘܘܐ gizza-capra; cf. *Germ.* Kitz, Getz); 1) bie Zięge. Koza jest samica, a kozioł samcem. Koza nosi pięć miesięcy, parkoci się (ziffelt) w październiku, rodzi po dwoje lub troje kozłat. *Ead. H. N.* 79. Koza się parkoci. *ib.* (*Boh.* okozliti se, *ob.* Kozlić; cf. *Carn.* kosapèrk - październik). Koza się koci. *Chrośc. Job.* 153., *Zool.* 363. — *Prov.* Koza za kozami. *Cn. Ad.* 360. (cf. jako moi ojcowie, *imitatorum pecus*; cf. geś za geśią). Gdzież na kozie wełna? *Zab.* 14, 68. *Nagł.*, (cf. na cierniu figi). *Prov. Dal.* Od zła dusznika y koze bez mlaka, od złego dłużnika i koze bez mlęka; (cf. plewy). Dobra koza na wrzesie. *Rys.*

Ad. 10. Dobra kozie brzoza. *Żegl. Ad.* 60.; (cf. dobra psu mucha; dobra Matyaszowi płotka). (*Slov. Prov.* Mładā koza sol lubi, a starā gu ze solničku uchicuge; cf. czego się nowa skorupa napije, tym stara trąci). Jak koza do rzeźnika idzie. *Cn. Ad.* 290. (t. j. nieochotnie). *Slov.* Neradabi koza do trhu, ale musi- nierada na targ, lecz musi. *Slov.* Má ho rád, gako koza nóz; *odium Vatianianum*. Być kozie na wozie. *Rys. Ad.* 3., *Faliss. Fl.* 258., *Żegl. Ad.* 25. (*de inevitabili morte*). Beczy mi, beczy, jak pod rzezią koza. *Zubl. Anf.* 16. (*Slov. Prov.* Mi o koze, ti o wozie; cf. ja o jabłkach, ty o gruszkach). — *Rudis rerum omnium*, silny prostak, nie umie kozie ogona zawiązać, w przypowieści. *Mącz.* Pożłocistego, by też nie umiał i kozie ogona zawiązać, alie go na urzędy sadzają, alie go już z rady nie wyganiaj. *Rej. Zw.* 70 b. Dobrze tobie kozy paś. *Cn. Ad.* 192. Niebywalec, nieświadom, nie wie gdzie kozy gnano. *ib.* 556, er weiß nicht, wo Bartel Most hoßt. Ja ci pokażę, zkad kozy gnano. *Teat.* 31, 54. nauczę cię rozumu. Ruszył rozumem, jak koza ogonem. *Pim. Kam.* 237. (cf. jak martwe ciele ogonem; nie udał mu się koncept; poskoczył do głowy po rozum). Zabawiony światem, biega jak zatrwożona koza, kiedy ją wilk goni, a z lasa się wyrwie. *Rej. Zw.* 143. W Pacanowie kozy kują, *ob.* Pacanów. — §. NB. *Warte zastanowienia, osobliwie przez wzgląd na dzisiejsze szczepienie krowiej ospy, że w kilku dyalektach południowych Słowiańskich ospa imię ma od kozy, jako to Vind. kosike, pika, ofepniza; Carn. kosę variolae; Croat. kôze, kozicze; Dal. kozjache, ospice; Bosn. kozjaccje, ospice pustulae; Slav. kozjasce.* — §. Koza dzika, *antilope rupicapra*, wielkości kozy domowej, ale na nogach wyższych, znajduje się na wysokich górach. *Zool.* 366, die Gemse, *Boh.* kamsýk; *Sorab.* 1. skalna koza; *Vind.* divja, pezhna koza; *Croat.* divja koza; *Slav.* divkoza; *Eecl.* серна (cf. sarna), сайра; (*Eecl.* ланъ лани). Czy wiesz ty opoki lub łozy Kedy się kocić zwykły leśne kozy? *Chrośc. Job.* 153. Dzika koza, *ibex* *Linn.* Steinbock, *ob.* Wielkoróg. — §. Koza, kobiecisko brzydkie, wszeteczne, ein häßliches fiederliches Weibsbild, eine Bettel. Przedzē dzież meza koza ma, niż panna Róza. *Jag. Gr. A.* 4. — §. Koza, kobza, dudy, gajdy, kozioł, der Dubelsack. — §. Koza ryba, *clupea alosa*, die Mose, Else, Ziege, Zieg, eine Art Haringe, słusznie od innych śledziem rzeczny zwaną, bo bardzo podobna do śledzia, najduje się w Wiśle. *Kluk. Zw.* 3, 169. — 2) Koza na niebie, gwiazdy, ein Sternbild, die Ziege. Amaltea abo koza, która była mamką Jowiszową, od Jowisza na niebo wniesiona i w gwiazdy obrócona została, którym miejsce niedaleko woznicy. *Otw. Ow.* 128. — 3) Koza; gatunek promu, eine Art Stöbe, Wladstiffe. Koza, dubas. *Chmiel.* 1, 79. Koza ma 4 do 6 ludzi, a łasztów bierze od 8 do 10. *Magier. Mskr.* — 4) Koza, cf. [*franc.* cachot, — 3], kłoz, kłuz, więzienie, daś Gefängniß. Siedział w kozie za zmyślony weksel. *Teat.* 29, 91. Strzeż się, żeby cię nie schwymano, i nie osadzono w kozie. *Boh. Kom.* 2, 208. Powiedzianoby, iż my to zbroili, i do kozy nas zapakują. *Teat.* 52, 39. Do kozy! będziesz kota paś złodzie-

ju. *Teat.* 8. b, 67. Musiałeś już kiedy być w kozie; R. O! i kota pasłem. *Teat.* 22. b, 106. Najpewniejsza za to nadgroda koza; a ja jej cierpieć nie mogę, bo brzydko śmierdzi. *ib.* 22, 111. Wszystko mu poszło nawiasem, Choć kozę widział przed nosem. *Zab.* 13, 39. *Gawdz.* — §. *Botan.* Kozą zowią też ziele komonią swoją zwane. *Syr.* 516. *Steinflee.*

*KOZA, *KUZA, y, ż., n. p. Rysia kuza. *Klon. Wor.* 63. skóra zwierzęca, kozuch, ein Fell, eine Zhierhaut; (*Boh.* kůže, kůžička, (koželuch garbarz); *Slov. et Morav.* koža; *Sorab.* 1. koža, kozka skórka, kožané skorzany, koznik kuśnierz; *Sorab.* 2. kohža, kohžka; *Vind.* kosha, koshi-za, kosuhar, kirshnar = kuśnierz; *Carn.* kōsha, kōshēza = skórka, błonka; *Croat.* kōsa, kōsica, kosar = skórnik; kosnati = skórzany; *Slav.* koxa, koxár = skórnik; *Bosn.* kosgja, kosgija, kosggni = skórzany; *Rag.* kōxa, kōxiza, koxar = garbarz, kuśnierz, koxūh = kozuch; *Ross.* koža, шкура, кожница; *Ecll.* кожа, оуспа; cf. *Lat.* cutis; *Graec.* κῶξ, κῶαξ, κῶος; cf. *Hebr.* כַּסָּה casa textit, operuit). Kozą z bydłęcia odarta, nie narasta bez blizny znakomitej. *Cresc.* 54. Zwierzęce koże na szaty i na insze rzeczy potrzebne nam są. *ib.* 572.

KOZACKI, a, ie, od Kozaków, Kozafen = . *Ross.* Козакии. Kozacka szabla, czeczuga; hełman Kozacki; kosz, korzeń, attaman, *sotnik, koszowy Kozacki; Husarkie albo Kozackie pułki *Ross.* Слободские. Lekko uzbrojeni u Krzyżaków mieli pałasze i łuki, jak nasze dawniej chorągwie pancerne czyli Kozackie, bo to w starożytności jedno znaczyło. *Nar. Hst.* 5, 90. Escadron Kozafen oder leichte Reitercy. Ci którzy Kozacką służą, będą powinni służyć z półnakiem i z krótką ruśnicą na koniach dobrych. *Vol. Leg.* 2, 1064. Kozafendienstebun, in der leichteren Reitercy dienen. Krotofile Kozackie. *Stryjk.* 376. (harce, cf. taniec Tatarski). Kozackie utarczki = urywce wypadki, Streifzüge; cf. swywolna kupa. Krzyżacy, porażeni od Giedymina, nie nacierali potym do Litwy walnym wojskiem, tylko Kozackimi utarczkami. *Stryjk.* 358. Kozacka droga, manowiec = tajemna droga. *Stryjk.* 359. cf. czarny szlak, Schleichwege zu Streifzügen. Nasyłał książę Zmudzki zawzdy Kozackimi drogami na plundrowanie krain Ruskich. *Stryjk.* 227. Witenes przez lasy i borowizny Kozacką drogą do Łęczyckiego wtargnął. *Stryjk.* 324. Kozackie życie = hultajskie, z łupieży, räuberisch, straßenräuberisch, Räuber = . Książę Mendolf wiódł żywot Kozacki, żył z łupu wielkiego. *Pap. Gn.* 1137. ob. Kozactwo. Ze zbytków utraty, za tym wydzieranie cudzego, i Kozackie desperacye nastąpiły. *Sk. Kaz.* 20. Straßenraub aus Verzweiflung, (cf. Niż). Sycylijskie plotki, po naszym Kozackie brednie. *Eraz. Ob. d.* Włożył czapkę na bakier z Kozacka. *Teat.* 56. b, 38. auf gut Kosafisch. Jeżeli pan chce, zaraz po Kozaku wyskocze, albo koziełków z tuzin wyróce. *ib.* 53. b, 62. KOZACTWO, a, n., 1) sposób życia i wojowania Kozacki, rabowniczy, rabowanie, rozbójstwo, frejbiterstwo, Kozafenleben, Räuberleben, Räuberey, Freybuterey, Kosafenkrieg. Litwini z niewoli Ruskiej się wyłomiwszy, kozactwem żywności szukali, czyniąc wjazdy do Rusi, do Polski i na morze.

Stryjk. 55. Ci zaś, których Łokietek z więzienia wypuścił, poczęli gospodarstwem żywności nabywać, opuściwszy kozactwo. *Biel.* 180. Dla chciwości, dla rozpuisty, w kozactwo się udali; u nich łup lepszy niż cnota. *Gorn. Dz.* 70. Dwa młodzieńcy urodziwi, odłączywszy się od wojska, szli w kozactwo do Wołoch. *Biel.* 450. Zebrali się do niego ludzie próżnujący, i chadzali z nim w kozactwo. *Budn. Judic.* 11, 3. Kiedy gwałtem przemódz trudno, zrobiwszy co takiego, alić mój na kozactwo. *Falib. Dis. M.* 5. (na Sicz). Kilka set naszych z Lanckorońskim jechało w kozactwo pod Białogrod, zajęli dobytek i pędzili do domu. *Gwagn.* 282. Rotmistrze z towarzyszy swemi, przebrawszy co godniejsze konie, także służebniki, jechali w kozactwo pod Oczaków; oni to zowią w pola albo w łowy. *Biel. Św.* 288. (cf. na harc). *In meliorem partem:* Harcowanie, utarczki, berfleine Krieg, Streifzüge, Streiferey, Streifpartey. I coż jest nad Polaka w polu mężniejszego, A nad Litwę w kozactwie co jest bieglejszego? *Stryjk. Tur. G.* 5. Szkoły albo kollegia podobne są żołnierstwu albo kozactwu, około czego się na Podolu albo na Ukrainie parają uczciwi a zawołani ludzie. *Glicz. Wych. K.* 7 b. (cf. taniec z Tatarami, taniec Tatarski, tańcować). Jako szkół na nauki potrzeba, tak kozactwa na obronę. *ib.* K 8. Szkoły kozactwa. *ib.* K. 7 b. — 2) Kozactwo = kozacy collect. Kozafen, Freybuter. Kozactwa, hajductwa, ni na co dobrego panowie trzymają, jedno na skwierk ludzi. *Falib. Dis. U.* Kozacy Moawscy wtargnęli w ziemię; a gdy niektórzy pogrzebali człowieka, a oto ujrzeli kozactwo. *Budn. 2 Reg.* 15, 21. (swawolna kupa. *Bibl. Gd.*) KOZACZEK, ezka, m., dem. nom. kozak, ein fleiner Kosaf. Śmieli byli i ciurowie i kozackowic prawie nadzy, gdy za buławą jego następowali. *Birk. Chodk.* 13. — §. Taniec, ein Kosafischer Tänzchen, Kosafchen; *Ross.* козачокъ. Przypomniałem sobie tańcować kozaczka. *Teat.* 15, 57. *ib.* 24. c, 13. KOZACZKA, i, ż., kobieta kozacka, die Kosafinn, *Ross.* Козачка, Козачиха. (2) kozaczka (zoka). KOZACZYĆ się, ył, y, recipr. niedok., skozaczyć się dok., w kozactwo się wdawać, Kozakiem się stawać, frejbiterem, rabusiem, ein Kosaf, Freybuter, Straßenräuber werden. Pohrebiszczanie także byli Zbuntowawszy dopiero już się skozaczyli. *Tward. W. D.* 17. Utracił wszystko na burku, bój się o niego, aby ojczyzny Tatarom lub Turkom nie sprzedał, żeby się nie zbisurmanił i nie skozaczył. *Birk. Exorb.* 30. KOZACZYŻNA, y, ż., kozacka rabież, kozactwo, Kosafenplünderung, Raub, Straßenraub. Ty nie wiesz, co nas wszystkich i naszą ojczyznę Potkało w nieszczęśliwą teraz kozaczyżnę? *Zimor.* 228. KOZAK, a, m., (*Boh.* kozak pastor caprarius, koziarz, ein Ziegenhirt; *Sorab.* 1. kosak 1. Kozak, 2. grzybów gatunek ob. niżej; (kowsak lekojezdny cf. kłusak, kowsam kłusam; *Arab.* كوزي celeriter incessit); *Ross.* козакъ 1. Kozak, 2. wyrobnik). — 1 a) ein Kosaf, ein leichter Reiter, ein Freybuter. Kozacy, lud ten na pograniczu teraz Polskim, Moskiewskim i Tatarskim osiadły, zkadby wziął nazwisko, rzecz nader u historyków ciemna. Jedni go od kozy, dla lekkości i sprawności, (*Piaseck.* 45 et 144.),

drudzy od słowa Tureckiego chazak, rabuś, (*Jenichen Melet. Thor. 2, 150.*), Kozakami zowią. To pewna, że się w przeciągu czasu z różnego gatunku ludzi zbiegłych i włóczęgów w jedno kojarząc, w takie gromady urosli, że potęgą swoją wszystkim sąsiadom groźni byli. *Nar. Chod. 2, 285.; Engel Gesch. der Ukraine 53 etc.; Frenzel Orig. ling. Sor.; Schurzfleisch de Racino Cosaco; Heidenst. 11.; Herbin. crypt. Kijov. 1, 7.* Kozacy na łądzie lisice strzelali i kozy, zkąd zowią się Kozacy. *Tward. W. D. 3.* Nazwisko Kozaków od kozy, dla lekkości w biegu. *N. Pam. 10, 36.* Kilka set Polaków za panowania króla Zygmunta, z Przecławem Lanckorońskim jechali w kozactwo pod Białogrod, przemogli Tatarów i z korzyścią wrócili się. A na ten czas się dopiero Kozacy u nas wszechyli, a co naszym czynili Tatarowie, to oni Tatarom wet za wet oddają. *Gwagn. 338., Biel. 481.* Kozak jest słowo Tatarskie; Ruś Kozakiem zowie, i wykłada się Kozak, jakoby chudy pacholek, zdobywszy sobie szukając, nikomu nie jest poddany, a za pieniądze komu chce służy. *Gwagn. 638.* Nazwisko prawdziwe Kapeczaków odmieniło się w uściech Mogolskich na Kozaki, i poszło już w znanie łotrstwa; kto tylko włóczęgą, zdzierstwem był sławny, takiego Tatarzyn Mogolski, Persyanin i Turczyn Kozakiem nazwał, a Polak od nich sposób nazywania przejął. *N. Pam. 10, 39.* Sarmatów Azyatyckich nazywali Gazarami; my zowiemy Kozakami; dawni Rosssyanie Kozogami, dzisiejsi Kozakami. *N. Pam. 20, 227.* Kozaków Włosi zowią corsorami, Niemcy frej-biterami, a Ruś i Polacy Kozakami. *Gwagn. 119.* U Polaków Kozacy są też samo, co Węgrzy zowią hajdukami, Dalmatowie uskokami, Turcy i Illiryzykowie morlakami, a Niemcy frejbiterami nazywali. *N. Pam. 10, 39.* Jedni z Kozaków Dońskimi, Duńczykami od rzeki Donu, drudzy Zaporozkimi lub Nizowemi się zowią. *Tward. Wł. 61., Nar. Chod. 2, 285., Gwagn. 339.* Kozacy Siccy, (ob. Siczy). — §. *In bonam partem*: Lekki jeździec, ein leichter Cavalierist. Kozaka nie ganie, ale Zaporowskiego, którzy temi czasy dosyć dobrze i cnotliwie, mężnie, z wielką sławą narodu Polskiego ojczyźnie służyli. *Falib. Dis. E. 3.* Dotąd Polska będzie kwitnęła, kiedy w sobie mieć może dobre Kozaki. *Glicz. Wych. K. 8.* Rejestrowi Kozacy. *Tward. W. D. 55.* Kozaków rejestrowych czterdzieści tysięcy zostawać ma odtąd. *ib. 93.* — b) Kozak na dworze Pana jakiego, ein Kofak in Diensten am Hofe eines Herrn. Gostowskiego zwano kozakiem, iż w Podolu służywał. *Falib. Dis. U. 2.* Panowie na sejm jadąc, aby nikomu przez hajduki albo kozaki ciężkimi nie byli. *Star. Zad. E 2 b.* Na Ukrainie co chłopiec, to muzykant; dość że kozak, już ci on czy mniej czy więcej, ale przecie cożkolwiek gra i tańcuje. *Mon. 65, 238.* cf. bandura. — §. Kozak taniec, *Ross. козачокъ*, (ob. Kozaczek). Kozaka tańcować, *Kofakijŝ tanzen. Teat. 39, 4.* — 2) Kozak, hajdamak, Niż, łotr, rabuś, ein Räuber, Straßenräuber. Niejaki Muko Prussak z Warmii, mając z sobą 19 łotrzyków albo kozaków, wpadł do Litwy. *Stryjk. 270.* Najał za te pieniądze pacholeków próżniących i kozaków, i chodzili za nim, i pozabijał bracią swoje.

Budn. Judic. 9, 4. (ludzi lekkomyślnych i tułaczów. *Bibl. G.*) — 3) Kozak, a, m., (*Boh. kozák, kluzak; Sorab. 1. kofak; Ross. козлякъ, козлячекъ*, hubka włoknowata, kozakъ chrząszcz wodny); rodzaj grzybów. *Urząd. 149. agaricus piperatus*, ber Pfefferŝwamm, Rebling. W pospolitym używaniu są grzyby, kozakowie, biele, rydze, posadki. *Syr. 1394.* *KOZBA ob. Kośba. *KOZDY, *KOZDZIURNY. 1 *Leop. Jes. 56, 11.* źle zamiast każdy.

1. KOZERA, KOZYRA, y, z., §. 1. karta świetna we grze, ber Trumpf in der Karte. *Ross. козыръ, козырекъ* (2. wierzchna skóra). Nie pamiętam, jakie kozery wyszły, i że kralka świetna jeszcze u niego była w rękę; niegodziwie w tego maryasza gram. *Teat. 1, 15.* — *fig. transl.* Pomoc, szrodek, sposób dzielny, wsparcie, Hilfe, Stütze. Wygrała Wenera na Idzie kozerą, i do niej jabłko należy. *Pot. Syl. 202.* Znam z twojej cery Co pierś kryje, co w sercu świecą za kozery. *Pot. Arg. 74.* Co tu Poliarach twojej przeszkadza kozerze? *ib. 753.* Kiedy na mnie tą poszedł kozerą, I ja z nim spólne rozumienie zaczął. *Pot. Syl. 355.* Już i pospólstwo z bojaźni wykracza, Mając takie przy sobie kozery. *Zab. 15, 262.* §. Nie jest to tu bez kozery. *Teat. 53, b, 66.* nie bez guza, bez szwanku, bez straty, nicht ohne Haarlaffen, nicht ohne Verlust, Kopfwaschen. Nie bez kozyry Władysław pod Warną z Turkiem bitwę toczył. *Leszcz. Class. 22.* Wielka bieda z temi młodymi, żadnego dnia niemasz u nich bez kozyry. *Teat. 21, 116.* Już tu nie będzie pewnie bez kozyry. *Zabl. Zbb. 24.* — §. 2. Kozera Meton. karty, gra w karty, Kartenspiel. Kozera się nie paraj. *Alb. na Woj. 21.* 2. KOZERA, y, m., KÓZERNIK, a, m., kostera, szuler kartowy, ber Kartenspieler. *Herb. Stat. 528.* Tracą czas opilecy, oźralecy, kozerowie, co go połowicę zaśpi, a drugą połowicę jako w błazna a pośmiech obróci. *Rej. Zw. 103.* Kozernikowi dasz karty; dziękuje za nie, a komu zasię szkodę uczyni, albo też sam w koszuli lezie spać. *Rej. Zw. 95 b.* KOZERKA, z., szulerka, die Spielerinn, Spünerinn; (*Ross. козырка l'action de jouer à tout*). KOZERNY, a, e, od kozery, we grze świecący, Trumpf. *Ross. козырный*, (kozyrnye сапоги, gatunek bótów furmańskich). KOZEROWAĆ cz. niedok., kozerami dokazywać, trumpfen. *Ross. козырять, выкозырять, выкозыривать*. KOZERZYSTY, a, e, pełen kozer, *Ross. козыристь, voll Trumpfe.*

KOZI, ia, ie, 1) od koz, Ziegen, *Boh. kozý; Slov. kozi, kozelčj; Sorab. 1. kofazy, kozaež; Carn. koslov, kosje; Vind. kosij; Croat. kozij; Rag. kozij; Ross. козий; Hung. ketskes.* Kozie mleko nad krowie jest zdrowsze. *Kluk. Zw. 1, 278.* Kozia skóra *Boh. kozyna; Carn. kosina, koslizhovna; Ross. козлиня*. Kozie bobki, *Slov. kozinec, ob. Bobek.* Kozie bek *Ross. et Eccl. козьлогласниє, козьлогласованниє.* Pasterze zwykli świniom dla znaku w kozi rog trąbić. *Haur. Sk. 61. Hoc curasti probe.* ej czyścieś sprawił, stoi za kozi rożek twoja sprawa. *Mącz. Wsadzono go w kozi rożek. Rys. Ad. 73.* w ciasny kąt go wprawił, er hat ihn die Enge getrieben. O kozią sierść się swarzyć, próżno, ni ocz, co nie stoi za pieniądź, *rixari de lana caprina. Mącz. Slov. o sadlo*

komarowe. Zarwanże katu, co mi się tam spierać o kozią wełnę? *Teut.* 33. d. 7. Ocuć się przebóg, czerstwa Lecha młodzi, Boć nie o kozią wełnę gra już chodzi. *Kehow.* 256. um Kaiser's Bart, um etwas Gleichgültiges. Juliana w Antyochii nazywano kozią brodą, do powrozków godną. *Sk. Dz.* 253. — 2) *Botan.* Kozia brodka, *Sorab.* 1. kozacza habo kozlacza broda; *Ross.* козлова борода, чертова борода, шеламайникъ, *tragopogon*, ziele, słoneczny mlecz, wliśnik, gdy zwiędnieje kwiat, i zawrze się jakoby w papie u wierzchu, wydaje z siebie jako jaką sędziwą brodkę. *Syr.* 1240. Boßbart. Kozibród. *Kluk.* *Dykc.* 5, 119. — Kozia brodka, gatunek bedłki, *clavaria coralloides*, rośnie w lasach, można jej zażywać. *Kluk.* *Dykc.* 1, 137. goździeniec. *Jundz.* 568. ob. Kozak grzyb, Ziegenbart, Reßling, eine Art essbarer Schwämme. — Kozia broda, *ulmaria*, ilmowa, Geißbart, Geißblatt. *Kluk. Rosl.* 2, 230. Kozie mlecz albo cycek, *chondrilla*, rodzaju tego jeden tylko jest gatunek sitowy, na piaskach. *Kluk.* *Dykc.* 1, 122. Warzenfrant, fletn Wegwart. Kozia rutka albo kokosze główki, *onobrychis*, Frauenpiegel. *Syr.* 827. *Boh.* gestrabina. Kozie jajka, zlotnik, zlotogłów, korzonków ma mnóstwo czarnych, cebulowatych, obdłużnych, jako kozie jądra, od których nazwiska dostał. *Syr.* 868. Nährbildwurz. Kozie parsk, *cepaea*, Harnkraut. *Syr.* 791. Kozie groch, łyszczycza, *Isopyrum Phaseolum*, Boßbohnen. *ib.* 1445. Kozie proso albo kozia reż, *Milium caprae*, Geißhirs. *ib.* 749. Rodzaj jeden jaskru, mający wiele korzonków cienkich, długich, zowiemy kozim drystem. *Syr.* 874. eine Art Hahnenfuß. Kozia sałata, rodzaj laktuki, samo rosnącej. *Cresc.* 232. Ziegen салат. Podagrycznik albo kozia stopka, *aegopodium*, Geißfuß, Ziperleinkraut. *Syr.* 112. *Kluk. Dykc.* 1, 9. Kozilep, *ladanum*, Ładanum, jest sok czarnoszary z drzewa jednego, na które gdy się kozy wspinają po latorośli, przylepa im wilgość z drzewa do nóg, do piersi i do brody, którą im doma zbierają. *Sienn. H.* 223. *Wykl.* 239. Kozilep ziele albo chrost, drzewko, psia róża. *Ursin.* Kozilepów sok albo żywica. *Sorab.* 1. pomedż. Kozie korzeń, *doronicum*, rodzaj rośliny, do którego należą omieg, babeczany. *Kluk. Dykc.* 1, 193. Gemfenwurz. — 3) *Chirur.* Kozia stopa, narzędzie do rwania zębów. *Perz. Cyr.* 2, 191. der Ziegenfuß, zum Zahnbrechen. — 4) *Astron.* Kozie gwiazdy. *Min. Auz.* 71. *capra*, *capella*, ein Stern im Fuhrmann. KOZIARNIA, i, ż., stajnia kozia, *caprile*. *Mącz.* der Ziegenstall. *Cn. Syn.* 151. *Dasypp. A a 3 b.*, *Boh.* kozynec; *Sorab.* 1. kozowna, kózliczerna; *Rag.* kozarnicza, kozostanisete, kozarisete; *Croat.* kozárnicza; *Dal.* kozara; *Hung.* ketske ól; *Bosn.* kozarisete; *Eccl.* козарня. KOZIARZ, KOZLARZ, a, m., pastuch koz, *caprarius*. *Mącz.* der Ziegenhirt. *Boh.* kozák; *Vind.* kosar, kosji pastir; *Carn.* kosár; *Croat.* kozár, kozaricz; *Dal.* Rag. kozar; *Bosn.*, *Slav.* kozar; *Eccl.* козаръ, козопасъ (2. Tatar Scytyjski). Skotopasowie, pasterze i koziarze. *Syr.* 557. (KOZIBLASK źle, zamiast: Koci blask *qu. v.*). KOZIBROD ob. Kozia broda. KOZICA, y, ż., a) styk, *fustis bifurcus vel praeferratus purgando vomeri, ralla*. *Cn. Th.*, istyk, die Reute Pflugreute, Pflugshare, ein langer Steden mit einem breiten

Eisen, die Erde von der Pflugshare abzustoßen. *Boh.* kleč, wotka, bodka, botka; *Slov.* płużina, kleče w pluhu, styk; żelezo, kterym pluh wystruhugi; *Sorab.* 1. wotka, pwuźné klak; *Carn.* otká, odka, (cf. *Carn.* kósiza - gatunek bekasów); *Vind.* plushna rozhiza, stegazha, noshiza, plushnu stegnu, otká; *Croat.* otká, nosieca plusna; *Ross.* козачка, вобжы; (*Eccl.* козица, чпартъ, корванъ - kieszeń). *Stimulus*, kozica, palica, pręt. *Mącz.* — 4) Nasad pługowy, die Pflugsterze. Klęk, kozica. *Ursin.*, *Cn. Syn.* 133. — b) Robi sobie kozicę rolnik, któraby niskich koł pługowych z tyłu popierała. *Otw. Wirg.* 382. Oracz opierał się na kozicy. *Otw. Ow.* 309. — §. *fig.* Kozica mu patrzy z oczu: *gleba, stiva, terrae filius*. *Cn. Ad.* 275. (nieokrzesany, grundychwał). Domu chowaniec ni ku czemu, jedno albo do "skota, albo do kozicy, inszemu się nie godzi. *Glicz. Wych. H.* 6. Obleciesz chłopa w guńnię, poznać przecię kozicę, chociaż mu dostaje pieniędzy i klejnotów, ma psie obyczaje. *Bies. B.* 3. — 5) Kozica z pieniędzmi. *Nar. Dz.* 3, 122. (chłop bogaty) — 6) Jam tylko uważał, czy on się nie zerwie do swojej kozicy na We Pana. *Teat.* 22. b, 105. do szabli, *Sábel.* — 7) Na szkatkach, kozice, widełki, któremi liny lub linki, gdy się gdzie na chroście lub drzewie zawieszają, zrzucają. *Haur. Ek.* 171. *Magier. Mskr.* KOZICZNY, a, e, od kozicy, Reuten-, Pflugreuten-. *Stimuleus*, koziczny, paliczny. *Mącz.* KOZIDAR, u, m, Tr., Ruski dar, dawszy upominać się, *schenken und wieder zurückfordern, ein Reußisches Geschenk.*

KOZIEŁ, KOZIOŁ, zła, m., *Boh.* kozel; *Slov.* kozel; *Sorab.* 1. kozow, koszów, kózłk, (kozleń gajda, duda); *Sorab.* 2. kofol; *Vind.* kosel, kosou; *Carn.* kósl, merkázh; *Croat.* kozel, jaracz, (ob. Jary, jarczak); *Hung.* kos, ketske bak; *Dal.* jaracz, prash, praaz; *Slav.* jarac; *Bosn.* jarač, brav, (cf. baran); *Rag.* jaraz, jare, parc, praz; *Ross.* козель: 1 a) samiec kozy, (cf. cap), der Ziegenbock, Geißbock, wielkości barana, kształtem podobny do niego, tylko że zamiast wełny na kozle jest sierść krótka, twarda, prosta. *Zool.* 363. (cf. parkacz, parchotrętny kozieł). O kozłach, pobiegać się, *Vind.* se perskati, (ob. Parskać). Kozieł beczy, beka, medfert. *Dudz.* 21. Jurny kozioł. *Zab.* 14, 278. Kozieł czyszczony, ein geschuttner Geißbock; nieczyszczony: stadnik. — U sarn samiec zowie się także kozłem. *Kluk. Zw.* 1, 337. der Reßbock. — §. *Moralnie:* Kozły za złych ludzi, baranki za dobrych biorą się. *Brud. Ost. B.* 10. die Böde, die Gottlosen. Nie bądźcie nieczyści jako kozłowie. *W. Post. Mn.* 217. Z kozła stał się owcą, z turbatora miłośnikiem pokoju. *Smotr. Ez.* 17. Bóg cierpi kozła, nietylko barana. *Wad. Dan.* 165. Kozieł wypchnął barana od chleba. *ib.* 166. *Boh. Prov.* Déla se baranem, a trka co kozel; baranem się czyni, a tryksa jak kozieł; *Sorab.* 2. et 1. Starschi kofol, twaržeischi rog; (cf. im kot starszy; cf. nałogi z dawnione, zastarzałe). *Slov. Prov.* Čapa zahradnikom spravil; *comittere lupo ovem*, (kozła ogrodnikiem posadzić). Siedzi jak kozieł z zawieszoną brodą, ani o czym dobrym nie myśli, jedno tylko jako kozieł o kapuście. *Rej. Zw.* 54. Toż a toż, jak kozieł, młota się najadł-

szy przezuwając, powtarzasz. *Pim. Kam.* 101. Kozieł, par-kacz, brzydali, ein hässlicher Kerl, ein Geißbock. Nazywasz mię wszetecznicą, ty kozle, brzydniku! *Past. Fid.* 114. Jak z kozła, ni mleka, ni wełny. *Rys. Ad.* 20. (próżny ciężar ziemi, próżny chleb; ni bogu świeczki, ni dyabłu ożoga). Niś ty orator, ni sędzia zupełny, Właśnie jak z kozła, ni mleka ni wełny. *Żegl. Ad.* 5. *Niewiesk.*; (cf. kiernoz). Próżna kozła doić. *Haur. Sk.* 174. *Ezop.* 7. Twardy to kozieł, nieużyty jak kamień. *Żegl. Ad.* 256. Wpadliśmy jak kozieł w studnię. *Teat.* 53. d. 5. (do góry nogami). — Dyabelnie złe drogi; najmnj ze dwudziestu kozłów z góry wyróciłem. *Teat.* 33. c. 19. (koziółków, Burzelbäume). — b) *transl.* Kozieł na twarzy, na czele: zmarszczka, zasępiąca, zachmurzona twarz, znak niechęci, ein saures Gesicht, daß man jemanden magt. (*Carn.* koslovna; *Vind.* koslovanna). Wnet to w niesmak Jęmości, wnet kozła postawi. *Łączu.* 16. *caperare frontem.* sępa umarszczyć; *Bosn.* nagruditise, napeti obrivie (*ob.* Brew', brwi); *Ross.* сентябрь смотрѣть, (cf. septembr - wrzesień). Naszemu staroście, nie patrz w oczy śmiele, Zawsze u niego chmura a kozieł na czele. *Simon. Siel.* 109. Jak straszny, mrukliwy, mściwy, sępowaty, nigdy mu takie kozły na czele nie siadły. *Przyb. Ab.* 188. Bezpieczniej sługom kozła ukazować na czele, niż drogie kamienie. *Petr. Ek.* 106. To mówiąc, oczy w chmurze, czoło miała w kozle. *Pot. Arg.* 43. — 3. *transl. aliter,* ut: Wybić kozła = upor, krnąbrność, ociątność, zachwalstwo. *Cn. Th.* den Boß austreiben, den Starfynn bündigen. — 2) Kozieł - gajdy. *Cn. Th.*, dudy do grania. *Włod.* die Boßpfeife, der Dudelsack. — 3) Kozieł - kozły - podstawek drewniany, ein Holzbock, ein Gestelle von hölzernen Pfählen. Drewniany kozieł z mocnymi nogami. *Jak. Art.* 1, 201. Kozły do robienia wiązek, składają się z dwóch długich palów, na krzyż założonych. *ib.* 1, 371. Kozły osobliwie służą na podstawę przy piłowaniu drzewa, kobylice do tarcia drew. *Cn. Th.* Broń w kozły ustawiona. *X. Kam.* Musieliśmy czekać kozłów, na których most miał stanąć. *Birk. Podz.* 16. palów, Brüdempfähle. Kozły w mosty się dają dla wstrzymywania lodów. *Świtk. Bud.* 32. izbice, Geißböde. — 3. Kozły w dachu, krokwy, die Dachsparren. Przez wysokość dachu rozumie się wyniesienie kozłów w środku samym budynku. *Świtk. Bud.* 109. Kozieł, łata, tram, possowa, tignus. *Volck.* 1009. ein Balken. — 3. Winda abo kozieł. *Archel.* 5, 18. etne Winda. — 3. Kozły rosochate. *Tr.* rogatki, kobylenie, spanische Reiter. — 3. Kozieł, kozły u karety, *Boh.* kozlik; *Vind.* guzbinsku fedilu; *Ross.* козлы; der Rutschoß, der Boß. Wysokie kozły u karety. *Teat.* 22, 121. Jego stangret tak siedzi na kozłach, tak leje i bicz trzyma, jak do kontradansu. *Teat.* 19. b, 9. Kozieł dźwiga lokaje, hajduki łamią stopień na zadzie. *Teat.* 43. c, 35. Chciał pojeździć z konia, ale niech on mię z kozła wozi. *ib.* 59. Trzech lokajów na kozle pojazdu jego siedziało. *Gaz. Nar.* 1, 230. Człowiek ten nagle z pakłaku do bławatu, z kozłów do karety przeniesiony. *Zab.* 1, 28. — *fig.* Jak się ma rządzić, gdy we łbie spadł z kozła woźniczka? *Zab.* 14, 52. — *Herby:* Kozieł; kozieł biały

na trzech nogach stojący, rogi po sobie zadarte mający; w helmie kozła takiegoż pół niby wyskakującego. *Kurop.* 3, 27. ein Wappen. Misiąc rogami na dół obrócony, na nim trzy strzały. *ib.* ein anderes Wappen. KOZIEŁEK, KOZIOŁEK, Ika, m. *Boh.* kozlik; *Slov.* kozla; *Sorab.* 1. kozliczk; *Carn.* koslizh; *Vind.* koslizh, koselzh, koshrunnzhok; *Croat.* kozlich, kozlascze; *Rag.* jarcich; *Bosn.* jarcicoh, jarre; *Ross.* козленок; *Eecl.* козликъ, козлянце, козелокъ; 1. a) daß Ziegenböckchen, Geißböckchen. Koziełki po trzech msiącach można do trzody puszczać. *Cresc.* 564. Zarzęę ci koziołka rocznego. *Lib. Hor.* 78. Lwy, jako koziełki rę-koma rozszarpywał. *Birk. Zyg.* 28. — b) *Ironice:* Pieszczotliwe słowo; baranku, rybko, gołbku, ironisch: Schafchen, Lämmchen. Stary rzekł małżonek: mój koziełku drogi! Pewnieć mu przyprawi ten koziełek rogi. *Tr.* — c) Koziołki przewracać, padać na głowę, Burzelbäume, Burzelböde schiefen. *Boh.* kozelec, kotrlec, kotrmelec, kozelcowati; *Vind.* prekuz, prevershik, prekuznenje, se prekuzniti; *Carn.* koslész; *Ross.* кувыряться, перекувырнуться. Po Kozacku wyskoczę, abo koziołków z tuzin wyrwocę. *Teat.* 53. b, 62. Niedźwiedz nie tancujez, zaś koziełków nie przewraca, gdy mu ten każe, kto go karmi? *Gorn. Sen.* 13. Coż ztąd społeczności, że kto przedziwnie koziołka skacze? *Zab.* 5, 70. W koziełki jak kula się toczył. *Jabl. Ez.* 84. Proch z wieży tę chmurę rozpędził chłopską, część jej wielka Poszła w zad, wyracając aż na dół koziełka. *Zimor.* 239. — 2) Koziołkami możnaby też zwać Łac. *cippos*, kolca w ziemię sadzone dla warunku jakiego miejsca. *Warg. Cez.* 198. inaczey też niedźwiadki drewnianemi, kłody, Schannpfähle. Na skutach koziołek, kolek sękaty o kilku końcach, na którym się podczas hysu gary uwięzują. *Magier. Mskr.* ein astiger Pfloß auf den Hülshstücken, um den daß Zugfeil gewunden wird. — W kuchni koziołek, mątew, rozsocate drewnienko do kłócenia płynów. *Ld. der Quirl.* — 3. Koziełek, ptak, baranek bekas, *scolopax gallinago*, ptak nocny średniej wielkości, latając wydaje głos drżący na kształt kozy. *Ład. H. N.* 80. die Himmelsziege, Hülshstümpfe. — 4. *Bot.* Koziełek, ziele, *eriphia*. *Cn. Th.* eine Art Hahnenfuß. Koziołek, rodzaj rośliny, *polemonium*, grzech. *Baldrian. Kluk. Dykc.* 2, 208. wiołosił. *Jundz.* 162. Koziełki ob. Kozlik. KOZIEŁKOWAĆ, ał, uje, *intrans niedok.*, koziołki przewracać, *Boh.* kozelcowati; *Vind.* se prekusniti; *Ross.* кувыряться, Burzelbäume schiefen. Piesek z radości koziełkuje. *Tr.* — *Transl.* Koziełkować cyrklem po papierze. *Tr.* KOZIELNICA, y, ż., mięso kozle, Ziegenbockfleisch. *Tr.* KOZIK, a, m., 1. a) (cf. kozica), *culter excoriandis feris idoneus; haec vox ducta videtur a koza vel Slavonico kuza pellis.* *Cn. Th.* nóż do łupienia skór z bydła. *Włod.* Kuśpik, ein Schlachtmesser, Messgermesser. Krowa na kozik ostry sama się narazi. *Bardz. Trag.* 361. Owce stadami pod kozik idą. *Rak. Pob. B i i.* Rzeźnik nad nami Stoi zawsze z kozikiem, jako nad kozami. *Rej. Wiz.* 193. Kozik najostrzejszy cudze mieszki rzeze. *Klon. Wor.* 36. — b) Cyruliczny scyzoryk, *scalpellum.* *Perz. Cyr.* 1, 180. daß Messer deß Wundarzt. Zamiast bistora, ja wolę mówić kozik, bo to słowo w Polskim języku znaczą nóż bardzo

bystry, bez najmniejszej szczerbiny, jakowych żydzi do rżnięcia bydła używają. *Perz. Cyr. 2, 321.* — c) *Vulgo tamen kozik ut kuśpik, pro vili quovis cultello usurpatur.* *Cn. Th. cf. cygan, ein schlechtes Messer.* Od kozika do nożyka, od nożyka do konika; od mała do wiela; nie zaraz się człek zepsuje. *Cn. Ad. 764.*; (od łyżka do rzymczyka); vom Kleinen fängt man an, beim Großen hört man auf. — 2. *personif. Mazgaj. Tr. ein Sämmel, ein Pflegel.* Wół się ociąga, jakoby rzeźnika mógł jeść i złego w szlachtuzie kozika. *Kchow. Fr. 33.* KOZILEK, lka, m., kozodzik, kozodziczyna, chrościnka; kozy dzikie postrzały w sobie leczycy mają używaniem tego ziele, *tragium primum, fraxinella officinarium. Syr. 1345.* *Ашмурз. KOZILEP ob. Kozil lep. *KOZINA, y, z., mięso kozie, Ziegenfleisch. (Carn. kosina - skóra kozia. ob. Kozil.)* Wilk się objadł koziny. *Ezop. 3.* KOZIOBRODY, a, e, ziegenbärtig. Ammon bożek koziobrody. *Min. Ryt. 2, 308.* KOZIOGŁOW, a, e, ziegenköpfig. *Eccl. козеглавый.* KOZIOGŁOW, a, m., *capriceps. Plin., avis, ein gewisser Vogel.* *Cn. Th. KOZIOK, KOZIJOK, a, m., kamień drogi, Aegophthalmos. Plin., Geißauge, ein Edelstein, gemma caprinum oculum referens. Cn. Th. KOZIOKI, KOZOOKI, a, ie, oczu kozich, ziegenäugig. Bosn. higljok; Eccl. козочный.* Z nadętą miną kozooki JP. Komissarz. *Mon. 74, 460.* *KOZIOKOPYTNY, a, e, kopyta koziego, *Eccl. козопытный, Graec. ἀγρόνυξ; ziegenfüßig.* KOZIOŁ, KOZIOŁEK, źle zamiast kozieł, koziełek. *Dudz. 29.* KOZIOLEP ob. Kozil lep. KOZIONOGI, a, ie, ziegenfüßig, n. p. Kozionogie Satyry. *Petr. Hor. 2, C 4 b., Croat. kozonog; Eccl. козеногий.* KOZIOROŻEK, żka, KOZOROŻEC, żca, m, a) *antilope, Boh. et Slov. kozorožec; Sorab. 1. kozworohowez; Rag. kozorogh; Vind. divji kosel; Carn. kamen-ski kosel; Croat. kozorog, divji kozou; Ross. козерогъ, каменной баранъ; Eccl. козорогъ; der Steinbock, rodzaj szóstego rzędu zwierząt ssących, trzymających szrodek między jeleniami a kozami. Kluk. Zw. 1, 89. (cf. wieloróg).* Są przedkie kozorożce, choć cienkie mają nogi, przecię po skałach przędko biegają. *Pasz. Dz. 124.* — b) Koziorożec, znak niebieski, zimowy. *Żebr. Zw. 25. J. Kchan. Dz. 11. capricornus, der Steinbock, eines von den zwölf himmlischen Zeichen. Kozlorog. Dar Lot. 26.* — b) *Botan. Koziorożec, medica, łyżerne, jedno z najpożyteczniejszych ziół na łąki siane; listy ma podobne do koniczyzny. Kluk. Rosł. 3, 305.* Koziorożec zowią nasi Boża trawka, fen-grekiem, medyką, *Burgundisch Graß. Syr. 1017 et 1242.* KOZIOSTOPY, a, e, kozionogi, ziegenfüßig. Bieży za Nimfami leśnych Satyrów usieć koziozopy. *Zab. 1, 183. Nar. Dz. 3, 29.* KOZIROŻEK, żka, m., koziorogi, mający rogi kozie, der Ziegenhörnige. Sylen kozirożek. *Kor. Hor. 13.* KOZKA, i, z., *Boh. kozka, kozyčka; Slav. kozica, Bosn. kozića; Rag. kozizza; Croat. kozicia; Hung. küketske; Ross. козка, козочка; demin., 1. mała koza, et-ne kleine Ziege.* — *Transl. Leśne kozki - sarny małe. Cresc. 618 et 623. kleine Rehe.* — 2. Kozka, *cerambyx, der Holzbock, der Zimmermann, Bisamkäfer, rodzaj chrząszczów, mających pysk mocny szczykowany; niektóre z nich ruszając głową, przez tarcie jej o grzbiet, wydają skrzypienie;*

najdują się w drzewach; u nas jeden gatunek zowią cieślami. *Zool. 169.* — 3) Kozki wodne, *tipula*, podobne są do komora, łatwo się na wodzie utrzymują, mają pyszczek do brania pokarmu bez kolca. *Zool. 118.* *KOZIUŁKA, źle zamiast kozka, owad latający. *Dudz. 31, die Schnafe.* — 4. Kozka, *cobitis taenia*, mała rybka minogom podobna, w strumieniach się znajdujący. *Kluk. Zw. 3, 177.* Steinbeißer, Steinschmerl. KOZLAK, a, m., *boletus tubulosus*, gatunek hubki w brzozowych lasach, można go zażywać. *Kluk. Dykc. 1, 76. eine Art Schwämm.* KOZŁE, ecia, n., KOZŁATKO, KOZŁATECZKO, a, n., *demin., Boh. kozle, kozlatko, Slov. kozla, kozlatko; Sorab. 2. kosle, kosletko; Croat. kozle, kozlich, kozlaseze; Carn. kosle, kosleta; Vind. kosle, kosleta, koslich, kos-slizhek; Rag. kozlich, kozlaze, kozle; Ross. козля; daß Zicklein, ein junges Ziegenböckchen.* Kozia samica, kozioł samiec, kozłatko młode. *Kluk. Zw. 1, 276.* Mięso kozłat równie smaczne jak jagniąt. *Zool. 364.* Młodociane kozłatko. *Przyb. Milt. 88.* Biednego kozłateczka nie mam z łaski twojej. *Falib. Dis. D 2.* Głos Pański góry obraca, że mu skaczą jak cieleta, Jak jednoróżców kozłeta. *Ryb. Ps. 50.* KOZŁĘCINA, y, z., mięso kozłat, *Zickel-fleisch. Ern. 1459.* *Ross. козлятина. KOZŁĘCY, a, e, od kozłęcia lub kozłat, Zicklein. Boh. kozelčj; Slov. kozlečj; Rag. kozlicij; Ross. козлячий.* Mięso kozłące. *Dykc. Med. 3, 394.* Skóra kozłeca *Carn. et Vind. kostizhovna.* *KOZŁEC *nijak. niedok., skoźlec dok., kozłem się stawać, na kozła zakrawać, zum Ziegenbocke werden.* Wełna na jagnięciu skoźleje. *Glicz. Wych. D 4.* w sierć kozia się obraca. KOZŁEK, lka, m., rodzaj rośliny, *Valeriana Linn. Val-drian. Kluk. Dykc. 3, 146.* Kozłki, ów, plur., *Dykc. Med. 3, 395.* *Boh. koconaudek; Ross. маунъ, балдырьянь, земной ладонъ.* KOZLI, a, e, kozil albo od kozłów, Ziegen, Ziegenbock. *Vind. kosli, koslou; Ross. козлиный; Eccl. козий.* Rodzaj kozli ma rogi płaskawe, w górę podniesione, chropowate. *Zool. 563.* daß Ziegen-schlecht. Kozle ciernie ob. Kozłowe ciernie. Kozle ziele ob. Kozłk. KOZLIĆ, id, i, *act. niedok., nakoźlic, pokoźlic, dok., kozla na czele postawić, die Stirne runzeln, ein sautes Gesicht machen. (Boh. kozliti se, okozliti se parkocić się).* Uczmyż po przyjacielsku, nie kozliwszy czoła. *Zab. 9, 115. Zubl. Łatwo serce odmieni i czoło zkoźli. Teat. 46. c, 53.* Oczy strasznie wywraca, piękne kozli skronie. *Pot. Arg. 137.* *Przez się na mnie ostrzysz, *przez kozłisz powieki? *ib. 755.* Niebo się kozli. *Pot. Arg. 161.* zachmurza się, der Himmel bezieht sich. KOZLIK, a, m., kozle ziele, koziełek, piżmarya, *hirculus, Bodsttraut, stin-fendeß Johannisstrauch.* KOZLINA, y, z., młokicina, wytwina, drzewko małe, liściem złotowierzbowi podobne. *Cresc. 470.* etne Art kleiner Weiden. Kozlina, łoża gibka cienka. *Dudz. 42.* — 2. *Kozlina *Boh. kozyna, kozlowice; skóra kozia, ein Ziegenfell. n. p. Kozlina niewyprawna. Kozlin małych sto. Instr. cel. Lit. KOZŁKI ob. Kozłek. KOZŁKOWY ślad, carpesium, Alpenstrauch, ziele kozłkowi ziele podobne, i kozłkowego smaku i zapachu. Syr. 55.* KOZŁONOZI, a, ie ob. Kozionogi, Koziozopy. KOZŁOWATY, a, e, na kształt kozła, nach Art der Böcke. Bodst.

Głos kozłowy. *Boh. Kom.* 1, 243. Owieczki kozłowe - szturkające jak kozły. *Tr.* wie ein Boß stößig. **KOZŁOWIEC**, wea, m., koziarz, n. p. Precz kozłoweze. *Gaw. Siel.* 576. Ziegenhirt. **KOZŁOWY**, a, e, od kozłów, Boß = *Boh.* kozłowy; *Slov.* kozłowy; *Sorab.* 1. kózlaczé; *Vind.* koslou; *Croat.* kozlov, kozelski, kozlichij; *Hung.* ketskés; *Ross.* козловый. Kato miasto pościeli kozłowych używał kozuchów. *Warg. Wal.* 117. Kozłowy zamesz. *Instr. cel. Lit.* — § *Botan.* Kozłowe ciernie, dragant, ziele, *tragacantha*, Boßborn. *Syr.* 677. *Bosn.* kozlać. **KOZŁOWAĆ**, ał, uje, *intrans. niedok.*, pokozłować *dok.*, jak kozieł skakać, übermützig herum springen, Boßsprünge machen. Druga ze swejwoli i kozłowania często poroni. *Opal. Sat.* 45. Dzieciuch nie myśli, tylko o pile, o cydze, O granium, kozłowaniu i próżnych zabawach. *Opal. Sat.* 73. **KOZŁOWSKI**, a, ie, *hircinus*. *Mącz.*, von Boß. Kozłowski, iego, *subst. m.*, *nom. propr.*; *Prov.* Starszy Pan Kozłowski, nizeli Pan Baranowski, ob. Baranowski. **KOZŁY** plur., ob. Kozieł. (**KOZNIK** ob. Kuźnik, Kośnik). **KOZOCHŁOP**, a, m., półczeka półkoźła, halb Mensch halb Boß. Bożek Pan kozochłop. *Gaw. Siel.* 376. **KOZODOJ**, oja, m., (*Boh.* kozodog); a) koziarz, ein Ziegenhirt. Tych słów kozodojowie oni nie pojęli. *Zimor. Siel.* 225. — b) *Hist. natur.* Ptak, *caprimulgus*, w naszym kraju wielkości kukulki, lata w nocy; dawniej mniemano, jakoby ssał kozy. *Zool.* 255. der Ziegenmelker, Weißmelker, Nachtrabe. (cf. ślepowron). *Sorab.* 1. kozow doyczeż; *Bosn.* kozodoy; *Carn.* podhujka; *Croat.* kozodoy, kozodoy, kozomuz; *Ross.* козодой, делекь, полуночникъ, чуричка. Kozodoy przykro zgrzyta, kania skrzypi, kawka kwacze. *Tot. Saut.* 89. *Mon.* 15, 589. **KOZODZICZYNA**, **KOZODZIK** ziele ob. Kozilek. **KOZODRZA**, y, ź, zdzieranie, zdzierstwo, Schinderey, Erpressung. Będąc własnej ojczyźnie na kozodrzy. *Birk. Exorb.* 12. *Croat.* kozodër caprarum excoriator. **KOZOJELEŃ**, ia, m., *tragolaphus*, *hircocervus*. *Chmiel.* 1, 591. der Ziegenhirt. **KOZOLUB**, a, m., ryba, *sargus*, która postrzegłszy na brzegu koze, do niej wyskakuje. *Chmiel.* 1, 653. **KOZOMOR**, a, m., *Croat.* kozomor veter *Boreas*. **KOZOPAS**, a, m., *Gaw. Siel.* 376. koziarz, pastuch kóz, der Ziegenhirt. **KOZORODNY**, a, e, rodzący kozy, ziegenerzeugend. *Croat. et Rag.* kozorodni. **KOZOROZEC** ob. Koziorożec. **KOZOROŻNIK**, a, m., ziele to i kozim parkiem nazwać możemy, od przykrego zapachu. *Syr.* 1345. *hipericum hircinum*, stinfendes Johannisstraut.

KOZUB ob. Każub.

KOZUBALEC, lca, m., okup, z *Hebr.*, (cf. kubana, cf. rembochem); die Loßaufung, daß Loßaufen. Dziś lada zuchwalec. Lada ciura wyciąga z żyda kozubalec. *Pot. Zac.* 83. Siła bogatych znajduje się między żydy, a przecię kozubalec dają. *Pot. Syl.* 490., *Sowit.* 21. **KOZUBAŁSKI**, a, ie, n. p. Arzerumczyk umie ubrać konie od fozy gdzieś starej W kozubalskie dywdyki, janczyki, czołdary. *Tward. Wz.* 201. [od Kozubalców, Kojsubulińców, szczepu czerkieskiego, 2].

KOZUBEK ob. Każubek. **KOZUBIEĆ** *nijk. niedok.*, kozubatym, krzywowydętym się stawać, eine frumme und schiefe Ausdehnung bekommen. Dla własnego ciężaru, że tygle

trzeba razem jednym wywodzie w górę, krzywią się i kozubieją. *Torz. Szk.* 106. **KOZUBATY**, a, e, — o *adv.*, krzywowypukły, schief außgeredt. Taflę kozubate, guziste, podrapane. *Torz. Szk.* 54.

KOZUCH, a, m., *Boh.* kozich, kożesina *pellis*, futra; *Sorab.* 1. kozuch; *Vind. et Carn.* koshuh, kersnu, (*Vind.* koshuhje, koshushje; *Carn.* koshushovna = futra); *Croat.* kosuh, kedmen, hüntosc, kërznò, chjùrak; *Rag.* koxich, koxuscina; *Bosn.* kosgjuh; *Slav.* churdia; *Ross.* кожухъ, (кожаъ skórzany kitel, ob. *Koza*, skóra); 1 a) futro kozie, owcze, ein Schafpelz, Ztuppelz. (cf. tułub). Do starego kozucha nowe rękawy. *Rys. Ad.* 9. Chłopu na zimę potrzeba kozucha. *Petr. Ek.* 109. Kozuch reniferowy Kamczadalski *Ross.* куклянка. — b) *obsol.* Futro ogólnie, Pelz. Królewicowi Władysławowi, oddany był od ojca ś. przywilej, i kozuch nań włożono biały. *Tward. Wz.* 167. — 2) *Transl.* Kozuch na mleku warzonym, na kaszy, *crustula*. *Cn. Th.* der Pelz auf der Milch. *Bosn.* skorup od mljeka; *Ross.* пѣнка, пѣночка. **KOZUCHOW**, a, m., miasto w wielkiej Polsce, po niemiecku Freystadt. *Klec. Zdan.* 27. **KOZUCHOWAĆ** cz. *niedok.*, szczepić drzewa za skórę tylko, die Bäume pelzen; (*Carn.* pelzati; *Vind.* peuzhat, ziepuvati, prevfaditi, prevfajati). **KOZUCHOWANIE**, ia, n., kozuchowanie drzew, daß Oculiren der Bäume, daß Pelzen, jest szczepienie za skórę tylko. *Kluk. Ross.* 1, 102., *Bot.* 89. **KOZUCHOWIEC**, wea, m., mól, *tinia pellicionella*, die Pelzmade, Pelzschabe, motyliki maleńki, zanoecia, którego liszki wielkie szkody czynią w futrach. *Kluk. Zw.* 4, 552.

KOZULA, i, ź, **KOZULKA**, i, ź, *zdrobn.*, motowaz, węda z kilką haczykami, na osobnych sznurach, do głównego sznura przywiązanych. *Włod.* Najlepsze wędy są podwójne, u nas kozule zwane; takich trzeba na szczupaka. *Kluk. Zw.* 3, 154. ein doppelter Angelhafen, eine Angel mit zwey Widerhafen. (*Ross.* козуля w Syberyi sarna).

KOZUSZEK, szka, m., *demin. nom.* kozuch, ein Pelzchen, ein fleiner Pelz. Małemi kozuszkami baraniami się okrywają. *Warg. Cz.* 140. Młodzi skołrzywa, za którą trzeba wozieć pierzynki albo kozuszki i puchy łabędzie, ażeby się tak wysypiało dziecię. *Jabl. Buk. H 2 b.* Kot myszy grozi: dostaniesz mi się w zęby, zemknęć kozuszka. *Czach. Tr. K* 4. — §. Pannę pchła ukąsiła w słabiznę pod brzuszek, Wnetże ją panna spłoszy, pchła skoczy w kozuszek. *Bies.* 6, 3. (wyraz rozpustny, za obrosłość części wstydlwych). — *Botan.* Brytanika, ziele Brytańskie, Panny Maryi kozuszkami zowiemy, unser Frauen Pelz. *Syr.* 1253.

KOZYRA ob. Kozera.

K P.

KPAĆ, ał, a, *act. niedok.*, wykpać, zekpać *dok.*, kprem kogo nazywać, łajać mu, einen außhungen. Zobaczysz, jak cię będzie kpał. **KPIĆ**, ił, i, *intrans. niedok.*, drwić, szydzić z kogo, *Elym.* kiep', einen schrauben, zum Besten haben, necken, sich über ihn lustig machen; *Vind.* kujatife, kiehati, faikati, kudit; *Ross.* трунить, цыганить, поцыганить. Możesz-li wytrwać, gdy będę kpić z siebie, Pro-

sze cię do siebie. *J. Kehan. Fr. 41.* Boga bluźnili, z ludzi kpili na urząd. *Oss. Str. 8.* Muzyk muzyka szanuj, dworzanin dworaka, Nie kij duda z balwierza, ni woźnica z żaka. *Dzwon. Stat. A 3., Mat. z Pod. A 3.* K P I C A, y, ż. — *fem. nominis kiep'*, ladaco kobieta. K P I N A, y, m. et ż., *ob. Kiepek*, ni w pięć ni w dziewięć. K P I S K O, a, n., *intensiv. nom. kiep'*, kiepstwo, Hundsfott, Hundsfötterep. *Pot. Jow. 2, 32.*

Pochodz. *pod słowem Kiep'*.

K R .

K R A, y, ż., szyba lodu na rzece pływająca, eine Eiszofle. (*Boh. kra*; *Sorab. 2. schresch*, szresch, (*ob. Sreż*); *Vind. kora*, friesh, dern, frieshen hod, kore terg, kore lom, hod friesha; *Slav. ledenica*; *Croat. szresh*, kreje; *Ross. взкрон, льдина*; *Eccl. kra* или *икра* ледяная на водѣ; cf. *ikra*; cf. *Lat. crusta*). Most pod Toruniem mało nie na każdy rok kry psują. *Gwagn. 364.* — ę. Gruba chmura, eine dicke Wolfe. Gdy na samym zachodzie za grubą krę czarna i obszerna, abo obłok słońce zachodzi, deszcz pewny. *Haur. Sk. 101.* — ę. Kra, kostka martwa, eine verhärtete Drüsengehwulst, (*Vind. ikra*, vraten tvur). Kra jest puchnienie śledziony. *Sienn. Rej.* Opuchnienie śledziony krą zowią. *Sienn. 367.* Twardości nabrzmiałe w bokach, krami pospolicie zowią. *Syr. 124.* Ziele to krę abo twardość z nabrzmiem leczy. *Syr. 45.* Mola, niejaka sztuka ciała niekształtowa, która pod czas w żywocie niewieściem w macierzyźnie krom plemienia męskiego roście, kra zowią niektórzy. *Mącz. Mola*, kra albo w macicy zatwardzenie. *Sienn. Rej.* Kto ma bolenie w lewym boku, w śledzienie, abo krę, abo natwardzenie, niech przyłoży... *Sienn. 205.* *Spicz. 117.* Woda Drużbacka krę i guzy twarde zmięcza. *Petr. Wod. 16.*

K R A B, u, m., *brachyurus*, die Krabbe *ob. Удлг.*; gatunek raków rzecznych i morskich, podobnych nieco do pajaków. *Kluk. Żw. 4, 151.* K R A B O R A K, a, m., *parasiticus*, rak morski, mający goły ogon. *Kluk. Żw. 4, 153.* *der Krabbenit.*

*K R A C B I E R S T, u, m., z *Niem. die Krabwürste.* Złotnicy miewają szcztokę jedną z drotu mosiądzowego, którą krac-bierstem zowią. *Śleszk. Ped. 343.* Rzecz posrebrzona *kraczbierstem wytrzyj czyście. *Sienn. 604.*

*K R A C E *ob. Kręce.*

K R A C I A S T Y, K R A C I S T Y, a, e, K R A C I A S T O *adv., cancellatus.* *Mącz.*, w kraty, kratą opatrzone, gegittert; *Vind. spletenizen*; *Sorab. 1. gitterwané*, zaleszczwané. Plaszek zawarty w kraciastej klatce po pręcikach skakał. *Toł. Saut. 32.* Silnia, wahadłem kraciastym zwana, *pendiculum craticulatum*, ma w sobie różne pręciki żelazne i mosiężne. *Hub. Mech. 134.* Drzwi kraciaste, eine Gitterthüre. K R A C I C, i, i, *act. niedok.*, zakrącić *dok.*, kratą ogradzać. *Włod., Cn. Th. umgittern*, mit einem Gitter umgeben; *Croat. ressetku* posztavlyam.

K R A C Z A C się *recipr. niedok.*, stąpać rozkraczając się. *Włod., (Etym. krok)*, mit großen Schritten schreiten. Rozkraczając się, kraczając się chodzić, *lentis passibus incedere. Cn. Th.*

945. K R A C Z O C H, a, m., brukowiec, ein Pfastertreter. Włóczegowie, łazękowie, kraczochowie, *ignavi oscitabundi, qui per vias varici et lentis passibus incedunt. Cn. Th. 945.* K R A C Z E *ob. Krakać.*

K R A D A Ć, K R A D N E *ob. Kraść.* *K R A D K I E M *adv.*, kradzieżą, ukradkiem, verstoffner Weise. Czasem też i heretycy między katolikami kradkiem ten sakrament brali. *Sak. Persp. 21.* K R A D N I C A, y, ż., ziele, *Tasznik qu. v., Tr. KRA-DNIENIE*, ia, n., *subst. verb. kraść*, daß Stehlen; *ob. Kradzież.* K R A D O M Y, a, e, K R A D O M I E *adv.*, skryty, verstoffnen, heimlich; (*Boh. kradmo*; *Croat. kradom*). Nie chce przyzwoitego wstępu, lecz na wzgardę Woli obrać przez parkan kradome przeskoki. *Przyb. Milit. 107.* Mnie Bogu zjawione jest słowo skryte, i jakoby kradomie przyjęło ucho moje szepitanie jego. *Leop. Job. 4, 12.* (potajemnie. *Bibl. Gd.*). Kradome jedzenie *Eccl. крадоядение, ядение* взятого тайно. K R A D Y W A Ć *frequ., ob. Kraść.* K R A D Z I E S K I, a, ie, kradzieżny, zbójczy, diebisch, verstoffnen. Kradzieskie nieprzyjacielskie urywki. *Star. Pob. A 2.* *K R A D Z I E S T W O, a, n., K R A D Z I E Ż, y, ż., *Boh. et Slov. kraděž*; *Sorab. 2. kschadnene*; *Bosn. et Rag. kraghja*; *Vind. kradva*, kradenje, okradva, okrastvu, vkradenje, tatnia, tatvina, tatinstvu; *Croat. kraja*, tatbina, kraděnye, tatbinztvo; *Carn. tatvina*; *Dal. kragya*, lupesina, lupechtvo, lupeschina; *Hung. lopas*, (cf. łupież); *Ross. кража*, крадьба, покража, воровство, татьство, татьба, унось, хищничество; *Eccl. крадебство.* — a) kradnienie, *der Diebstahl*, daß Stehlen. Kradzież w ogólności jest uniesienie pokatne dobra cudzego bez woli pana. *Ostr. Pr. Cyw. 1, 362.* gdy kto komu bierze potajemnie rzecz jego własną nad wolą jego. *Karnk. Kat. 351.* Jeżeli co własnego biorą drugiemu, to kradzieżą zowią; jeżeli zaś co pospolitego wezmą, to skarbokradztwem nazywają; zaprowadzenie wolnego człowieka albo sługi w niewolą, to ludo-kradztwem mianują, a wzięcie jakiej rzeczy świętej świętokradztwem zowią. *Kucz. Kat. 3, 162.* Kradziewstwa żaden nie zrozumiał tego. *Otw. Ow. 91.* Złodzieja na kradziewstwie zastano. *Radz. Exod. 22, 2.* (przy podkopywaniu. *Bibl. Gd.*) *W. Post. Mn. 501.* Nie wiem, co u dyabła, tak się teraz kradzieże zagaściły! *Teat. 7, 100.* Rządko się kradzież nada kradnącemu. *Kras. Antym. 41.* Nie zawsze wielka kradzież złodzieja straciła. *Simon. Nagr. 121.* Kradzież mała *Eccl. татьбица.* — b) Kradzież, rzecz ukradziona, *Ross. татьбина*, сносъ; *Eccl. кража*, краденая вещь, daß Gestohlene, *der Diebstahl.* U żydów szukać kupionych kradzieży. *Pot. Zac. 9.* Co za śmiałość przyznać się do kradzieży, i chcieć ją u siebie zatrzymać. *Teat. 7, 108.* Kradzież świeżo przy kim znaleziona - lice. K R A D Z I E Ż A *adv.*, kradzionym sposobem, ukradkiem. *Cn. Th. kradomie*, diebischer Weise, durch Diebstahl; *Boh. kradmo*; *Sorab. 1. zkradžu*, skradži, zkradźne; *Sorab. 2. kschajži*, kschajžu, kschajžu; *Vind. vkradlivu*, skriva, skriushi, tatinisku; *Croat. kradom*, lupeski, tatbėnem; *Eccl. крадебно*, украдкою. *K R A D Z I E Ż C A, y, m., *K R A D Z I E Ż N I K, a, m., *Boh. kradce*, zloděg; *Vind. kradnik*, kradlivez, kradlovez, kradluvaus, okradnik, tat; *Croat. tāt*; *Eccl. крадунъ*, воръ, тать, лишенникъ; *złodziej*, *der Dieb.* Zbójcom, kradzie-

znikom, i domów enotliwych najezdnikom nad nami wydziać dopuszczasz. *Krom.* 625. Kto drzwiami nie wchodzi do owiec, ale inędy, ten jest kradzieźnik i łotr. *Farn.* 132. *Ody. Św. Oo 3. w rodz. zeńsk. Ross.* крадебница, коровка złodziejka. KRADZIEŻNOŚĆ, ści, ż., skłonność do kradzenia, *furcitas. Tn. Ch.; Vind.* kradlivost, kradloshelność; Diebesinn, Neigung zum Stehlen, Dieberey. KRADZIEŻNY, a, e, *Croat.* kradlyiv, lupeslyiv; *Vind.* kradliu, tatinski, tatoun; *Ross.* крадливый; *Ecccl.* крадебный; kradzieży służący, kradzieski. *Cn. Th.* Diebes . n. p. Kradzieżna sztuka. — §. Skłonny do kradzieży, diebsch, zum Stehlen geneigt, bereit, fertig. n. p. Przed służą kradzieżnym żadna rzecz dobra zawarta być nie może. *Kucz. Kat.* 3, 167. KRADZIONY, a, e, *part. perf. verb.* kraść, *Boh.* kradeny; *Sorab.* 1. zkradźné; *Vind.* sakraden, vkraden; *Ross.* татебный, татебный; a) gestohlen. Mówi głupiec: wody kradzione słodsze są, a chleb kryjomy smaczniejszy. *W. Prov.* 9, 17. *dulces aquae furtivae.* Kradzione rzeczy smaczniejsze. *Cn. Ad.* 363. Smaczny chleb kradziony. *Rys. Ad.* 62. Smaczne kradzione. *Burl.* A 5. (smaczniejsze cudze, niż swoje). W mym ogrodzie perz tylko, u mnie pole płone, Muszę w cudze, wszak mówią: smaczniejsze kradzione. *Gaw. Siel.* 372. Kradzione kupić, pieniądze zgubić. *Rys. Ad.* 32. Kradzionym sposobem kradzieżą, ukradkiem. *Cn. Th.* diebscher Weise. — b) Kradziony kradomy, sekretny, skryty, tajemny, verstoßten. Rad się Jowisz kradzioną bawi miłością. *Bardz. Trag.* 574. Tajemnym kradzionym przyjechaniem wszystkiemu zabiegł. *Warg. Wal.* 147.

KRĄG, egu, (krągu), *m., Boh. et Slov.* kruh annulus; *Hung.* kerengö; *Croat.* krug, okolische, oblina, kolobár; (cf. *Vind., Carn., Rag.* krüh panis, chleb); *Bosn.* krugh, okrug, kolobar, okrusgenstvo; *Rag.* krüh, okruh; *Ross.* круговина, круговенька; *Ecccl.* кражило; (cf. *Lat.* corona, cf. *Germ.* Kragen); 1. obwód okrągłej rzeczy, okrag, koło, der Umkreis, der Kreis. Krąg koła wozowego. Mars ogniasty krąg obiegu swego prawie w dwa lata odprawuje. Beczkę kręgiem nachylić. *Tr.*, (krajem). Krąg koło miesiąca, der Hof um den Mond. Aktorowie czynią krąg na teatrze ze stron przeciwnych, obracając się plecami jeden do drugiego. *Teat.* 52. c, 56. sie schließen rückwärts einen Kreis. Kamieniec strwożysz blizkim wojska ciągiem, Obegnawszy go w koło krągiem. *Jabl. Buk.* A 3. Co jedno strzelby ma, krąg królestwa wszystek, miał na spisku u siebie. *Star. Vol. D.* 4. Krąg czyli okrag świata *Ecccl.* мірскій кругъ, всьселеннъ, водноземный шаръ. — §. W krąg *adv.*, na około, rund herum, in die Runde, im Kreis; *Vind.* okrog, vokrog; *Ross.* кругомъ, вокругъ. W krąg obracający się, krążący *Ecccl.* кругоносительной. W nocy obóz w krąg kopać poczęto. *Pap. W.* 2, 95. Czekał, dokąd nie dobudował muru miasta w krąg. *Leop.* 3 *Reg.* 3, 1. (w około. *Bibl. Gd.*). — Kragiem id. n. p. Na świecie wszystko krągiem idzie. *Petr. Pol.* 2, 227. (koleją). — Zważ jeno krąg rzeczy coraz do siebie powracających, a ujrzysz, że nie na tym świecie ostatecznym nie ginie zgonem, lecz koleją zapada i wstaje. *Pilch. Sen. list.* 289. krążenie, kolej, kołowanie. — §. Kręgi powro-

zowe, węzowe zatoki, wężyki, krańce, koła, schlingende Kreise, in die ein Seil gelegt wird, oder in die sich eine Schlinge frümmt. Człowiek kłamlivy, jakoby sliski a zwity waż, w rozmaite się kręgi zwiija i rozwija, spleta się w one trudne i niewysnowane węzły Gordyusowe, i kręci się w ogniwa i prządziona rozmaite. *Weresz. Reg.* 115. Już tu, już owdzie krocząc, różne wije kręgi, To wprzód, to w tył się cofa, unikając ciągi. *Toł. Saut.* 35. (cf. kluczki, kluczkowac). Wedle zwyczaju waż spokojnie się w kręgi zwinął. *Warg. Wal.* 24. — §. *Transl.* W kręgi ująć w krygi, w kleszcze, hamować, krócić, hängen, bändigen. Ten sobie nieprzyjaciel tęgi, Który nie może żądze ująć w kręgi. *Groch. W.* 540. W kręgi żądze ująć. *J. Kchan. Dz.* 78. Statut każe żołąd płacić, skoro was za granice wyzowają; gdyby się to tak rozumiało, aby gdy żołąd nie stanie, cnota wasza miała się tym kręgiem hamować, trzebaby prawo takie znieść. *Jan. Oksz. H.* 2. (żeby się wstrzymała w takim ograniczeniu). — §. Kręgi, warstwy wewnątrz w drzewach, die Ringe oder Jahre im Holze, im Baume. *Ross.* кряжъ, кряжикъ, кряжище warstwa (krajewina łupne, szczepne drzewo). Dab ten miał trzysta lat, i naliczyłem od drzeni do brzegu 483 kręgi czyli słoje. *Pam.* 55, 1, 411. — §. Kręgi kark, das Genick, der Nacken. Tylna część szyi, kark albo kręgi, *cervix. Kirch. Anat.* 3, (cf. krzczyca). Podgardłek, karki, kręgi w szyi, *jugulum. Volck.* 440. Z drabiny, na której na brog lażł, spadłszy, kręgi połamał. *Krom.* 387. Nasi prawie nad kręgami nieprzyjaciela pierzechającego wieszali się. *ib.* 716. (nad gardłem, nad karkiem, nad głową). *Stes capite obstituto*, weź głowę na kręgi, jakobyś miał jaki stos a uderzenie głową uczynić. *Mącz.* setzen Kopf aufsetzen. — 2. Krąg koło pełne, szyba okrągła; *Ecccl.* шаръ, цвѣтъ, eine Scheibe. *Boh.* klub, frček; *Rag.* svark; *Bosn.* kotrigl, vrriticka, trok, trotur; *Vind.* wernza; *Ross.* круглышъ, круглякъ. *Discus*, okrągła szyba, kamienna, miedziana albo żelazna, którą przedtym grawali młodzi, jako u nas przed czasy chłopstwo krąg wpośród wsi zwykli grawać, kijami kręgu pobijając. *Mącz.* Krąg drewniany albo kruszeowy, którym się w starożytności w ciskanu ćwiczyli. *Zabl. Roz.* 84. Krąg kamienny płaski, którym w Greckich i Rzymskich igryzyskach do mety rzucano. *Mon.* 70. 76. (*Bosn.* kotrigljatise, koturati ludere trocho). Ci łuk ciągną tęgi, Ci robią dzirydami, ci rzucają kręgi. *Dmoch. II.* 59. Kręgiem kamiennym od Apollina ciśnionym, był raniony w głowę. *Otw. Ow.* 522. Ciało do pracy zaprawiamy pasowaniem, szermowaniem, krągiem, piłą. *Petr. Pol.* 2, 349. t. j. rzucaniem kręgu, grą w kręgi, das Scheibenwerfen. Starzałemu pójść na teatrum, obchodzić kręgi zawodnicze, nie masz wstydu; a jaby się miał wstydzic chodzić do filozofa? *Pilch. Sen. list.* 2, 239. (igrzyska zawodnicze). — Krąg wosku, eine Wachsscheibe, ein Wachsboden. — Będzie on trwał, póki krąg wdzięczny I rość i niknąć będzie miesięczny. *J. Kchan. Ps.* 103. die Scheibe des Mondes. Imię na wieki jego nie zgaśnie, Dokąd słoneczny gore krąg jasnie. *ib.* 104. die Sonnenscheibe. Fortunę na kręgu malują. *Jag. Gr. Ab.* (cf. koło fortuny). Garnecz sprawował robotę swoją na krą-

gu swoim. *Radz. Jer.* 18, 3. *Budn.* (on robił na krągu. 3 *Leop.* na okrągu. 1 *Leop.*). Tygiel na kręgu ganczarskim bywa toczony. *Torz. Szk.* 63. die Töpferstetbe, ob. koło garncarskie. (*KRAŃCOWAĆ, ał, uje, intr. *niedok.*, n. p. Chironomus rękoma uczy krańcować abo kugłować. *Mącz.* Chironomia, nauka a misterstwo krańcowania abo kugłowania. *ib.* — §. *Praegusto*, 'krągującej t. j. pierwój kosztującej *ib.*; *Praegustatio*, 'kredencowania. *ib.*, ob. Kredencować. *KRAŃCOWAĆ ob. Kaganiec). KRAŃGLAK, a, m., sztuka drzewa okrągłego, *Rundholz*. n. p. Nie nastarcze krągłaków do suszenia. *Torz.* 53. *KRAŃGLY, a, e, — o *adverb.*, okrągły, *rund*. Krągła obrączka. *Hul. Ow.* 47. Drzewo krągło wytoczone. *N. Pam.* 19, 111. Krągło płaska, krągło spiczasta kapa. *Torz.* 74. KRAŃGLIĆ *cz. niedok.*, okrąglic, skraglic *dok.*, zao-krąglać, okrągłym uczynić, *runden*, *rund machen*. *Sorab.* 1. kulwatofczu; *Bosn.* krusgiti, okrusgiti; *Ross.* круглить, скруглять. *Patrz.* jak alabastrowa jej szyja krąglic się na pięknych ramionach. *Weg. Mar.* 101. KRAŃGLEĆ *nijk.*, okrągłym się stawać, *rund werden*; *Ross.* круглить, покруглять. KRAŃGLICA, y, ż., Kruglica, cyga, wartałka, bąk. *Cn. Th.*, *Włod. Dudz.* 42, der Kreusel, Brummkreusel. *Trochus*, 'cyga, kruglica, wartałka, wartaczka, dziecienna gra. *Mącz.*; *Trochulus*, krągliczka. *ib.*

Pochodz. *krążek*, *krążyć*, *krążenie*, *krężel*, *kręgiel*, *kręglarnia*; *okrag*, *okrażać*, *okragły*, *okragłość*; *półkręgu*, *półokregu*; *cf. krecić* et pochodz.

KRAIK, a, m., *zdrbn. rzeczown.* kraj, §. a) mała ziemica, *krainka*, ein *Ländchen*; (*Vind.* *deshelza*). Wszystkie kraiki wyspy blizkie brzegów piaszczystej Afryki, przyjmą z rąk jego te ustawy. *Przyb. Luz.* 524. KRAINA, y, ż., *Boh.* kragina, kraginka, čuda; *Slov.* kragina; *Sorab.* 1. kray, krayowność; *Vind.* okrai, opir, potouz, *deshela*, *semła*; *Carn.* *dushela*; *Croat.* orsząg, (*cf. orszak*), strana, (*cf. strona*; *Croat.* *kraina confinium*); *Dal.* *děrsava*, (*cf. dzierzawa*; *Dal.* *kraina granica*; *Rag. et Bosn.* *kraina limites, terminus*); *Rag.* *kragljevina*, *darxava*, *pokraina*; *Slav.* *vilajt*, *viläet*, *russagh*; *Ross.* край, краекъ, владіііе, область, волость, уездъ, урочище, (*ob. Uroczyско*); *Eccl.* *полъ*; część pewna jakiego kraju, *provincia*, die *Ländschaft*, ein *Ländestrich*. Co kędy robił w krainie lub w mieście, Wszystkiego jednej zwierza się niewieście. *Chrośc. Ow.* 119. — §. b) *Regiones coeli*, cztery krainy abo strony niebieskie. *Mącz.*, die vier *Himmelsgegenden*. — §. c) Krainy, pasy, na które się ziemia podług gorąca dzieli, die *Erdgürtel*, *Zonen*. Z pięciu krain, ta co wre gorącym zbytecznym w pośród, Toż po stronach żywotnie dwa tworca usadził kraje. *Zab.* 15, 31. *Kniaż.* Domowe śliwki krainy żądają miernej, wszakoż i w zimnej zetrwają. *Cresc.* 389. — §. *per excel.* KRAINA zowie się część powiatu Nakielskiego, granicząca z wojew. Pomorskim. *Dykc. Geog.* 2, 46, ein *Theil der Landschaft Radel*. KRAINCZYK, a, m., z Karnioli rodowity, ein *Kraimer*; (*Croat.* *krainschak confiniarius*); *Carn.* *Kraynz*; *Vind.* *Krajcz*; *Croat.* *Kranyecz*; *Hung.* *Kráncz*; *Slav.* *Krajniac*. W *rodz. żeńsk.* KRAINKA, i, die *Kraimerinn*; *Carn.* *Krayniza*. Z wyższej Karnioli rodowity *Carn.*

et *Vind.* *Gorenz*, w *rodz. żeńsk.* *Gorenka*; z niższej *Karnioli Carn.* *Dolenz*. KRAIŃSKI, a, ie, *Kraimer*; *Vind.* et *Carn.* *Kraynski*; *Boh.* *Kranský*; — od wyższej *Karnioli Vind.* *Gorenski*; od niższej *Carn.* *Dolenske*. *Kra-ńska* ziemia, *Karniola*, *Boh.* *Kransko*; *Croat.* *Kranyszka zemlya*; *Hung.* *Kráncz*, *Kraim*; *ob. Karniola*. *KRAIŃCIEC, *ńca*, m., na ukrainie, to jest na pograniczu mieszkający, ein *Gränzbewohner*. Tu się opisuje sposób Tatarski na wojnie, trwoga *krainców*. *Pasz. Dz.* 12. KRAINKA, i, ż., *demin.*, mała *kraina*, *ziemica*, ein *kleiner Landstrich*. Na tej pięknej *krainki* przejdziemy się *trawie*. *Przyb. Ab.* 163. Nie wielka *krainka*, otoczona ze *wszech stron lasami*. *Boter.* 95.

KRAJ, *aju*, m., *Boh.* *krag*, *okrag*, *okragek*, *břeh*; *Slov.* *krag*; *Sorab.* 1. *króma*; *Croat.* *kray*, *kraj*, *koněcz*; *Carn.* *kraj*, *okkraj*, *obkraj*, *krajz*; *Vind.* *krai*, *konz*, *krajishe*, *okrajek*, *stranik*, *rob*, *sare*, (*cf. rąb*; *Vind.* *krajost*, *nakrajost* = *zakonczenie*); *Hung.* *karey*, *karima*; *Dal.* *kray*; *Bosn.* *kraj*, *konac*; *Rag.* *kraj*, *kraina*, *pokraj*, *pokraina*; *Ross.* *край*, *краекъ*, *краишекъ*; *Eccl.* *краи*; (*cf. Graec.* *αίμα*; *cf. Germ.* *Kraigen*; *cf. Ratu*, *Rand*, *Reich*; *cf. Isl.* *greina*; *Graec.* *κόλιν* odłączyć; *cf. granica* *Obd.* *Graniż*; *Hottentot.* *kraal* = *wieś*, *miasteczko*; *cf. król*; — *Ross.* *крайне* *ostatecznie*, *nadzwyczajnie*; §. 1) *czegokolwiek* *brzeg*, *ostatek*, *koniec*. *Cn. Th.*, *der äußerste Rand*, *die äußerste Gränze*, *das Ende*. Śródek od obu krajów równo daleko leży. *Petr. Et.* 105. Kraje ksiąg jak *pozłacać*. *Sienn.* 586., *Sleszk. Ped.* 304. Na kraju karty *naznaczać*. *Szczerb. Sax. pr. (in margine)*. Kraj *szaty* = *brzeg szaty*. *Cn. Th.* *Rag.* *kraj*, *skut*, *der Saum des Kleides*. Kraj *okrętu*, *brzeg*, *krawędź*; (*Vind.* *kraj*, *stran*; *Ross.* *порубень*). Kraj *wyspy*, *kępy*, *lasu* *Ross.* *опушь*, *опушка*, *опушка*. Pierwszy co *kapelus*z *wynalazł*, *nosił* go *biało*, *mając* kraje *opuszczone*. *Zab.* 12, 60. *die Strampen des Hutes*. *Devehere in ultimas terras*, na *kraj* *świata* *zawieźć*, to jest *daleko* *gdzie* *zawieźć*. *Mącz.*, *Cn. Ad.* 531. *Po*bił *króle*, *przyszedł* do *kraju* *świata*, *złupił* *wszystkie* *państwa*. *Sk. Kaz.* 19. *Zgromadzą* *ich* ze *czterech* *wiatrów*, od *krajów* *aż* do *krajów* *niebieskich*. *Sekl. Math.* 24. *not.* •od *ostatnich* *brzegów* *niebios*, *aż* do *ostatnich* *brzegów* *ich*, *abo* od *wierzchu* *niebios*, *aż* do *ostatku* *ich*. *Miasta* na *ostatnich* *krajach* *góry* *budowane* *były*. *Warg. Cez.* 62. *Panie* *boże* *bądź* z *nami*, na *ostatnim* *kraju* *stoimy*. *Orzech. Qu.* 74. *Żadnej* *śmierci* *strachem* *nie* *byli* *poruszeni*, *takie* *ich* *bezpieczeństwo* *było* *i* na *kraju* *życia*. *Zimor.* 251., (*Slav.* *nakraj* = *na* *końcu*). U *kata* *mu* *kraj*, u *szubienicy* *koniec*. *Rys. Ad.* 69. — *Kra-*
jem *adverb.*, *po* *brzegu*, *am* *Rande*. On *oboz* *pod* *ziedo-*
nym *zatoczywszy* *gajem* *Mysłac* *tam* *i* *sam* *po* *nim* *chodzi* *krajem*. *Pot. Pocz.* 2. (*cf. Eccl.* *въскран*, *подъ*, *влизъ* = *podług*, *według*, *przy*). — §. 2. *Kraj* *ziemi* = *część* *ziemi*, *okolica*, *Gegend*, *Himmelsgegend*, *Landesgegend*, *Landestrich*, *Himmelsstrich*. *Okrąg* *świata* *ma* *swoje* *kraje*, *cardines*, t. j. *wschód*, *zachód*, *południe*, *północ*. *Chmiel.* 1, 168. *Kraj* *świata*, *abo* *dział* *ziemi* *od* *południa* *na* *północy* *takiej* *szerokości*, *która* *półgodziny* *odmiany* *we* *dniu* *abo* *w* *nocy* *uczyni*, *clima*. *Cn. Th.*, *das* *Clima*. *Kraj* *abo*

dział świata albo ziemi od południa na północ idąc, odmianę zbytnią ciepła i zimna jeden od drugiego mający, albo zimą i latem jeden od drugiego różny, tak że jeden zimy nigdy nie ma, drugi lata nigdy, drugi oboje miewa, *zona. Cn. Th., ein Erdgürtel, eine Erdzone, (ob. Kraina, pas, pasmo, strefa). Z pięciu krain, ta co wre gorącym zbytecznym wespół, toż po stronie żywotnie dwa twórcy usadził kraje. Zab. 15, 31. Kniaż. Kraj świata, który kto z wysokiego miejsca okiem w około obejrzeć jak najdalej może, horizon. Cn. Th. widokokres, widokokrag, der sichtbare Horizont, Gesichtskreis. — §. 3) Kraj, część ziemi wielka, od narodu wielkiego pomieszkana. Wyrw. Geogr. 15, ein Land, ein Reich, ein Staat; Slov. krag; Sorab. 1. krai, kray; Sorab. 2. kraj, raj, (cf. Ger. Reich); Carn. kray; Vind. krai, shlak, prestor, prostar, (przestwor), deshela, semla; Croat. orszag, (cf. orszak). Jaki kraj taki obyczaj. Cn. Ad. 296, każdy kraj ma swój obyczaj. Co kraj to obyczaj. ib. ländlich sittlich. Ruś mówi: szto horod, to norow. Pim. Kam. 20; Ross. что городъ, то norowъ, что деревня, то обычай, Slov. kolkol kragow, tolko običagi; cf. kiedy przyjdiesz między wrony, także krakaj jak i ony. — b) W kraju tańsze życie: to jest, w swoim kraju, w ojczyźnie, im Vaterlande. — §. 4) Kraj, ład, Ross. край, Land, festeß Land. Ojciec święty Mikołaju, Wyrwij z toni, staw na kraju, ad portum. Pieśń. Kat. 150. NB. Pochożące obacz pod *Krajac*.*

KRAJAC, iaś, aje, *cz. niedok.*, *KROIC, (skroić, F. skroi dok.), (Boh. krageti; Sorab. 2. kschajasch; Sorab. 1. kraju, krajam, kracz; Croat. krajati, krajam, kroim; Bosn. kroititi, skrojiti, iskrisgajiti, sićcati, nasićcati; Ross. кроить, крою, рушать; Hebr. כרה karah hidit, scidit; cf. Graec. κοινειν; cf. kray; Isl. greina, odłączyć; cf. Germ. kragen, et Ablg. s. v. fahl); odrzynając podzielić, (cf. rznąć), schneiden. Coż to? boicie się tę łopatkę baranią kracząc? pozwólcie sobie jakby w własnym domu. Teat. 42. d. a. Z swobodną drużyną chleb przyjemniej kroję; je każdy do sytości. Hor. Sat. 240. Starszy brat mięso kraje, a młodszy obiera. Pot. Arg. 459. Woły ugór i przeciągle smugi W zagon krajały kończystemi pługi. Chrośc. Job. 9, mit spißigem Pfluge schnitten sie den Acker in Beete. Jedni mołojce aż do wieczery kroili twarde na ugorze skiby. Hor. 2, 71. Nar. Ostremi dyscyplinami ciało swoje do krwi krajał. Nies. 1, 138, er durchfurchte seinen Körper bis auf Blut. Tak krawiec kraje, jak mu materyi staje. Zabł. Z. S. 50., Teat. 20, 99. cf. piędziesiąt się mierzyć, schneiden, zuschneiden. Kurtę kroić, (cf. kurta). — Fig. Z jakim się tam potem konie uwijają Z żołnierzmi, co żalobę państwu twemu kraja. Lib. Hor. 24. gotują, przygotowują, zakrawają na nią, die Trauer zuschneiden, zubereiten. Kiedy się Polska między książętą kracząc poczęła, każda prowincya własnego miała pieczętarza. Nies. 1, 254, dzielić, theilen, zertheilen. Czas godzinami się kroić. Hor. 1, 52. Nar. (przekrawa, przedziela). Strzała wypuszczona nie kraje powietrza z taką szybkością, z jaką on.... N. Pam. 11, 235. (przekrawa, przesywa, przelatuje). — §. Moral. Krajac = przenikać

boleśnie, przesywać, przerzynać, schmerzhaft durchbringen, rühren. Żalność me serce zbolale krajała, Kiedym się z miłą ojczyzną żegnała. P. Kchan. Jer. 92. Serca krajał jęki płacziwemi. Kras. W. Ch. 88. Krajać się: mocno żalnością poczuwać, ubolewać, sich schmerzlich betruben, sich härmen, fränfen. Kłoby to pilnie uważał, nie wiem, jakoby się od żalu nie krajał. Bzow. Roz. 21. To usłyszawszy krajałi się i myśleli ich zabić. W. Act. 5, 33. (pukali się. Bibl. Gd.). Serce mi się od żalu kraje. Teat. 8, 32, daß Herz blutet mir. Groch. W. 559. Nie było żadnego, któryby na takie widziadło miał suchemi patrzeć oczyma, krajały się serca wszystkim. Birk. Gł. K. 26., Groch. W. 401. Szlochala, aż się serce krajało. Teat. 38, 227. Tylu ludzi zginęło; z czego się serce z żalu kraje. Pam. 83, 103. Jak ci się serce nie krajało, myśląc co się ze mną dzieć miało po twojej ucieczce. Teat. 54. d, 17. **KRAJANIE**, ia, n., subst. verb., daß Schneiden. **KRAJANKA**, i, ż., n. p. Kwaśne mleko zgrzawszy wlewają w płótno i prasą przyciskają; zład wybrawszy na części na kształt cegły kraja i suszą, a takie sery zowią krajankami. Kluk. Zw. 1, 227, eine Art Käse, ziegelförmig geschnitten. (Boh. kraganka ziomka, z jednego kraju; kragan ziomek; (ob. Krajowiec). Miewał on od kmiotka to z kilka krajaneek Sera, albo też inny kubanek. Zab. 15, 56. Kras. Sat. 78. Małdrzyki albo krajanki wycisłe po lesicy albo koszu rozłożyć. Cresc. 560.

KRAJCAR, a, m., Boh. kreycar; Carn. krajzer; Vind. kraizar, krishnik; Croat. krayczar, krajczar, krisachecz; Hung. karajzár; (Sorab. 1. polak); z Niem. der Kreuzer; §. 1) pieniądz. — §. 2) Krajcar = grajcar, wyrwicz, wykret, korkociąg.

KRAJCZANKA, i, ż., córka krajczego, daß Vorscheider Tochter. **KRAJCZOSTWO**, a, n., godność krajczego, daß Vorscheideramt. — §. collect. Państwo krajczostwo = pan krajczy z panią krajczyną. **KRAJCZY**, ego, m., krajający drugim przy obiedzie, rozbierający mięsiwą, der Tranchirer, Zerleger, Vorscheider; Boh. kragc; Vind. predresar, predresavez; Rag. rezalaz, razrëxitegl; Ross. рѣзальщикъ, кроильщикъ. Nieobyczajna, kiedy co krajczy okroi, piérwój niż poda, rękę wyciągać. Eras. Ob. F. — §. W Pol-szcze i Litwie pewny urzędnik, der Vorscheider, ein gewisser Beamter. Krajczy Koronny, Krajczy Litewski. Ross. obs. кравчей, крайчей Carski najwyższy Marszałek nadworny. **KRAJCZYC**, a, m., syn krajczostwa, daß Vorscheider Sohn. **KRAJCZYNA**, y, ż., żona krajczego, daß Vorscheider Frau.

***KRAJEK**, jeka, m., n. p. Dobra noc lubo kraje, przyjemne równiny, Wszystkie krajeki wasze i wszystkie chrościny, Wszystkie mię znalazły dobrze zapusty i bory, Dobra noc, ja odchodzę od was do Fedory. Zimor. Siel. 189, Ross. краекъ brzezek, mały kraj, Rändchen, Uferchen. **KRAJKA**, i, ż., (Boh. kragky koronki, kragkař, kragkařka, co koronki robia); brzeg u postawu sukna z welny odmiennój od samej sztuki zrobiony, Sorab. 2. kschoma; Ross. крома, кромка, (краюха przylepka chleba), покромь, покромка, покромочка, die Tucheße, die Ansfrote, der Schrot, die Abfrote, der Reisten, der Anwurf. R. 1565

ustanowiono o suknaach krajowych, żeby dwa łokcie w szerz były bez krajki. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 195. Krajka odezrznioma. *Cn. Th.* — Krajka go sukienną po plecach bił, co go bolało, jakoby go kot po rękę lizał. *Dwor. K.*; (cf. jak na psa łyko). Kijem grozi ojcu synek, którego ojciec krajką bijał. *ib.* (któremu pobił). Dzieciatko pieluchami, krajkami ściągają. Choć nie jeszcze zrobiło, a już więznia mają. *Rej. Wiz.* 88. KRAJNIK, a, m., n. p. Deputacya graniczna samych nawet possessorów, prefektusów, krajników i innych w Węgrzech mieszkających sędzić będzie. *Vol. Leg.* 6, 69. na pograniczu mieszkających, graniczników, *Grenzenbewohner*. KRAJNY ob. Skrajny. KRAJOMIERNICZY, a, e, ziemiomierniczy, geometryczny, inżynierski, *feldmesser*. Krajomierniczy sznur. *Kchow.* 295. KRAJOMIERNICTWO, a, n., ziemiomiernictwo, die *feldmesskunst*, *Geometrie*. KRAJOPIS, a, m., *chorographus*. *Cn. Th.*, *Landbeschreiber*, ziemiopis, geograf, der *Erdbeschreiber*. *Mon.* 75, 589, *ib.* 70, 263; *Rag.* kopnorazpisalaz. KRAJOPISARSKI, a, ie, *geographisch*, *länderbeschreibend*. Nauka krajopisarska, *geographia*. *Wyrw. Geogr.* 1. KRAJOPISARSTWO, a, n., ziemiopisarstwo. *Rag.* kopnopsisje, die *Erdbeschreibung*, *Länderbeschreibung*. Krajopisarstwo matematyczne. *Mon.* 73, 538. KRAJOPISOWSKI, a, ie, *geographicus*. *Cn. Th.* ob. Krajopisarski. KRAJOWIEC, wca, m., rodak, z tego kraju rodowity, der *Eingeborne eines Landes*; *Boh. et Slov.* kragan; *Sorab.* 1. krayownik; *Vind.* rojak, desheln i vleshenik, deshelnik; *Eccl.* туземецъ. Co mu do liczby krajowców nie dostawało, dopełniło sąsiedzkie barbarzyństwo. *Nar. Hst.* 2, 350. Jeden naród najezdzał drugi, a zwyciężeni krajowcy zwycięzcom się poddawali. *ib.* 292. *N. Pam.* 3, 294. *ib.* 13, 37. KRAJOWŁADCA, y, m., rządca jakiego kraju, der *Landbeherre*. *Pam.* 83, 16. KRAJOWY, a, e, od kraju, do kraju należący, *Landes*; *Boh.* kragský, zemský; *Morav.* kregský; *Sorab.* 2. krayowné; *Vind.* deshelen; *Eccl.* туземный. Krajowe choroby, endemiczne, które w pewnych zawsze krajach panują. *Krup.* 5, 9. — 2. Domo- wy, *oppos.* obcy, zagraniczny, *inländisch*. Zwierzęta mogą być krajowe albo cudzoziemskie; między krajowemi najpewniejsze są te dla gospodarstwa, które są własnego wychowu. *Kluk. Zw.* 1, 146. Zebrałem bibliotekę z krajowych pisarzów. *Xiadz.* 7.

Pochodz. verbi *krajac*: kraj, krajny, ukraína, ukraiński; krajka; krajezy, krajczyzna, krajczyz, krajczanka; krawacz; krawiec, krawcowa, krawczyk, krawcowy; kroić, krój; dokrawać, dokroić; nakrawać, nakroić; okrawać, okroić, okrawek; odkrawać; odkroić; pokrawać, pokroić, pokrajać; przekrawać, przekrajać, przekroić; przykrawać, przykrajac, przykroić; rozkrawać, rozkrajac, rozkroić; skrawać, skroić; skrowity, skromny; cf. *krom*, *okrom*; ukrajac, ukroić; wkrawać, wkroić; wykrawać, wykroić; zakrawać, zakroić, zakrój. — §. cf. — gran, czworogran; trójgraniasty *Vind. trikrain*.

KRAKAC, ał, a — et *kracze intrans.* niedok., kraknąć jednoll., zakraknąć, zakraknie dok., (*Boh.* krakati, krokati, chrochtati, chrochtam, škrehtam; *Sorab.* 2. sze grakasch; *Bosn.* grakati, gakati; *Rug.* grakati, graccem; *Croat.*

krakam, kvakam, krompam, kvarkam; *Slov.* kwákam; *Hung.* krákalok, kákogok; *Dal.* grachem; *Carn.* kròkam, kréhtam, kavkam; *Vind.* krakati, krakotati, krakozhem, krockam, krezhati; *Sorab.* 1. krakam, krokam; *Ross.* гракать, гракою, граю, каркнуть, каркать, закаркать; *Eccl.* гракою, коркою; *Graec.* κρωίζω, κρωιζω; *Lat.* cro-cito; cf. *corax*; *Eccl.* грачь kruk; *Hebr.* קרא קרא-cro-cio; *Lat. med.* cracare, graccitare; *Gall.* croasser; cf. krzyk, krzyczec; *fräðzen*. Kruk drapieźny kraka, kuczę piszczy. *Pol. Saut.* 89. Wrona, kruk kracze, kraka. *Dudz.* 21, *Eccl.* ворона граеть. (*Ross.* грай kruk, krzyk kruczy; *Eccl.* грян птицъ, полеть птичей lot ptasz-y) Kruca, gawrony, wrony krakały. *Banial.* J 3 b. Slepowrony kracza. *ib.* Kruk zakraknął. *Pasz. Dz.* 21. Szpetna wrona nie umie nigdy jedno krakać. *Rej. Wiz.* 49. Wzdy musi wrona krakać, gdy śpiewać nie umie. *Pot. Jow.* 206. Wrona kracze, będzie deszcz. *Cn. Ad.* 1259. Żaba na deszcz rzecze, kruk na krew kracze. *Pot. Arg.* 336. Kiedy przyjdiesz między wrony, Musisz krakać jak i ony. *Cn. Ad.* 345, *Teat.* 6, 102. ulula cum lupis; zgadzaj się z ludźmi; *Slov.* podla običage; *si fueris Romae etc.* — §. *transl.* Krakać na kogo wrzeszczeć, hałasować nań, auf einen schreyen, gegen ihn einen Lärm erheben. Zatem wszyscy nań krakną, jak wrony. *Pot. Zac.* 60. *Boh.* Každý na mě kvače. I wrony nań kracza. *Rys. Ad.* 46., *Cn. Ad.* 1269. (wszyscy nań jada, jak wróble na sówkę nań bija). Głupi z samej zazdrości krakać zwykli na ludzi dobrych, i sprawy ich szczypać. *Opal. Sat.* 127. Kraczażca zazdrość od dokonania dzieł go odrazi. *Zab.* 1, 165. Na skąpych wszyscy dyabli kracza. *Dzwon. Stat.* A 2. Ci szczypia, owi dziubają, Wszyscy krakają. *Past. Fid.* 131. Na trybunał kracza i zowią deputaty królikami. *Gorn. Wł. Q.* 4. Gdy powrotem przyjechał Kallimach, znowu Polacy nań kraczeli. *Biel.* 454. — §. Za łeb kogo krakać, czochrać, einen herum jaulen. Teraz niezgodnych, kto chce za łeb kracze. *Jabl. Ez.* 150. Często krakali sobie za czupryny. *Tr. KRAKACICA*, y, ż., przeciwprzyrodzona narośl w nozdrzach wyrastająca, wielonog nosowy, *polypus narium*. *Perz. Cyr.* 2, 183. der Nasenpolyp, ein Gewächs in der Nase. KRAKÓW, a, m., *Croat.* Krakova; *Hung.* Karakó, die Stadt Krafau, sławne miasto Polskie, niegdyś stolica królestwa. *Dykc. Geogr.* 2, 47. Wywód od Krakusa. *Krom.* 35., *Gwag.* 194. *Krakus vertas augur; oritur enim ex garritu avium. Crocus divinitatem ex divinatione augurioque collegerat.* *Dubrav. hist. Boh.* 4, 51. — *Prov.* Wiesz ty to, że Kraków większy, niżli Brzeście? *Opal. Sat.* 31. Nie za jeden dzień Kraków zbudowano. *Rys. Ad.* 42. *Civitas Cracovia*, kup' sobie jako i ja. *ib.* 27., *Dudz.* 28; *Slov.* Krakoria, kup si teš tak, gako i gá. KRAKOWCZYK, KRAKOWIANIN, a, m., rodem z Krakowa, *Vind. et Carn.* Krakovz, ein Krafauer. *Dudz.* 18. Krakowianka, i, ż. eine Krafauerinn. — 2°. Krakowianie, to jest obywatel Małej Polski. *Herb. Stat.* 438, die Kleinpolen. KRAKOWIAK, a, m., rodem z Krakowskiego, ein auß der Woim. Krafau Gebürtiger. Krakowiaki = tytuł sławnej opery *Bogusławskiego*. — §. *Taniec*,

- ein Kranz, Krakowiaka, byczka, sarabandy, drabant. *Teat.* 24. c, 74. KRAKOWSKI, a, ie, Strafaer =, von Strau, Strauß. Krakowskie województwo, najpiersze w prowincyi Małopolskiej. *Dyk. Geogr.* 2, 47. Pan Krakowski, Pani Krakowska, (ob. Kasztelan et Pan). Akademia Krakowska, (ob. Akademia). Brama Krakowska i przedmieście Krakowskie w Warszawie. *Teat.* 32. b, 121. Piwo Krakowskie sławne. *Syr.* 946. Drobną kasza gryczana, u nas Krakowska zwana. *Kluk. Rosl.* 3, 139. (cf. krupki). Krakowskim targiem, na połowicy przestanie. *Rys. Ad.* 29. Nie Żmudzka beczką furji mierzą, Krakowskim korcem, i to pod strych. *Rys. Ad.* 47.
- KRAŁKA, i, ż., dziesiątka w kartach; die Zehne in der Karte. (Boh. kralka królowa; Vind. kragula = dzwonki w karcie; Ross. краля dama w karcie). Nie obronisz kraleem (kralka). Jeśli kto pierwój założył kinalem. *Pot. Syl.* 477. Na miejsce panfilów, kinalów, kralek, nastąpiły asy, damy, walety. *Kraj. Pod.* 50.
- KRAM, u, m., Boh. kram; Sorab. 2. kramma; Rag. krám, staccjún, (nadkramnik *cubiculi praefectus*); Slav. botta, stakún; Croat. staczun, (kráma *merx*); Carn. krama, kram, shtazuna (2. krama *Graec. χρηματα bona, opes*; Vind. krama, blagu = dobra, bogactwa); Vind. krama, shtazuna, kupna roba, predauzniza, (kramernishe, shtezariuna hranva = korzenny sklep); Ross. лавка, лавочка; z Niem. der Kram, Kramladen, die Krambude, kramnica, buda kramarska, n. p. Kram galanterji. *Teat.* 49. d, 44. Od kramów jedwabnych, bławatnych, żelaznych co mają płacić. *Vol. Leg.* 5, 185. Tysiąc się rodzi potrzeb, gdy kto do kramu z pieniędzmi przychodzi. *Pot. Arg.* 439. Pod szyją, co za krom (kram) moda założyła, Co za towar w tę krupkę rogową włożyła? *Łączw. Zw.* 27. Nie zda się Tyrus narodu jednego, Lecz się kramem i miastem znać świata całego; Stek handlów. *Jabl. Tel.* 34. — §. transl. Ze nie jest z jego kramu, przeto gani. *Mon.* 65, 526, z jego kuźni; (Slov. Prov. Waš krám ge nagpekneš; i; každá lizška swój ogon chwali). — §. meton. Kram, kramy = kupie w kramach, ut drogie kramy. *Cn. Th., Krammerwaren, Waaren.* — *Prov.* Jaki pan, taki kram, Niech się kto chce pyta Wedle króla się zawsze ma Rzpłta. *Pot. Pocz.* 29. *Gorn. Dw.* 107. *Cn. Ad.* 297. *Falib. E.* 2. Jaki pan, taki kram, jaki ociec taki syn, niedaleko jabłoni padnie jabłko. *Glicz. Wych. E* 1 b, Slov. gaki pán, taki krám; gaci pani, takowi poddaní; mnich tak odpoweda, gako mu opat spiwa; *ad exemplum regis totus compositur orbis*; wie der Welt, so die Mönche. KRAMARCZYK, a, m., krobecznik, który co i tam i sam nosi, *circuitor. Mącz., ein Zaubeltrámer.* Trafiła nie na żołnierza, ale na kupczyka, kramarczyka. *Birk. Kaw. Mal. B.* 3. KRAMARKA, i, ż., Boh. kramařka; n. p. Kramarka krobczana, co w króbcie swój kram nosi, *cistellatrix. Mącz., Vind. shtazunariza, kramarza; Ross. торговица, die Kramernin.* KRAMARSKI, a, ie, od kramarza, Kramer =; Boh. kramarský; Sorab. 1. klamarški; Vind. shtazunski, shtazunarski; Carn. shtazunske; Croat. kramárszki; Ross. шепетильный. KRAMARSTWO, a, n., Boh. kramarstwj; Sorab. 1. klamarstwo; Vind. kramaria, shtazunaria, shtazunanje; die Kramerey. Kupiectwo domowe, które przez kupstwem lub kramarstwem zowiemy, nieszlachetne jest. *Petr. Pol.* 36. Kramarstwo, gdy od wielkich kupców kupi dostawamy, a je łokeciem, funtem, kwartą rozprzedawamy. *Petr. Ek.* 127., *Gost. Gor. praef.* KRAMARZ, *KRAMNIK, a, m., Boh. et Slov. kramář; Sorab. 2. kramar, kscharař; Sorab. 1. klamař; Bosn. kramar, spicjar, tergouač, trrigouač; (Rag. kramar calo); Croat. kramar, tergovecz, tersecz; Hung. kalmar; Dal. targovac; Carn. kramar, shtazunar; Vind. kramar, shtazunar, kramar, kupiz, (kramenjar, kramernishar = korzennik); Ross. лавочникъ, лавошникъ, торгошь, торговецъ, торговщикъ, рядовичъ, шепетильникъ; Eccl. лазебникъ, (cf. łaziebnik); der Kramar. Chcesz kramarzem zostać, Masz kupcowi nadkać, Przebóg nie weźmiesz, Aż piądze (pieniądze) mieć będziesz. *Glicz. Wych. M.* 6 b. Nie potrzeba mi postawu sukna, kilka łokci mogą u kramarza kupić. *Petr. Ek.* 128. Kramarze wykładali kupie swe na tym jarmarku. *Radz. Ezech.* 27, 19. Kramarz, który nad swym towarem w taszu abo w kramnicy siedzi, aby przedawał. *Mącz. tabernarius.* Kramownik. *ib. nundinator.* Kramarze są jedni jedwabni, drudzy płócienni, krojownicy sukien, miechowicy, rymarze i t. d. *Szczerb. Sax.* 182. Kramnik jakiś go przestrzegł. *Ex.* 45. (KRAMI *instrum. plur. nomin. kra*). KRAMIK, a, m., demin., (Boh. kramek), ein kleiner Kramladen. *Star. Dw.* 12. (*KRAMKA ob. Kromka). KRAMNICA, y, ż., buda kramarska, kram, der Kramladen. *Mącz. (Carn. hrám; Croat. staczun, tersilnicza, duchàn; Rag. kalmárok bóltja).* cf. tasz. KRAMNIK ob. Kramarz. KRAMNY, KRAMOWY, a, e, od kramu, Kram =, Kramer =; Boh. kramský; Ross. лавочный, лавошный; n. p. Kramne korzenie. *Cresc.* 251. Co Polska rodzi, nie przestajem na tym, I już nam kramne a zamorskie rzeczy Zawsze na pieczy. *Klon. Fl. B* 4. Paçiorki i inne kramne wszelakie drobiazgi. *Vol. Leg.* 6, 154. Żyd krawcem, smuklerzem, i gdy się kramową machlaniną zapomoże, aredazem. *Grod. Dis. F* b. Mnóstwo ludzi rynkowych i kramnych. *Petr. Pol.* 2, 153. Kramny = w kramie przedajny, kupny, kupiony, przedajny, kaufbar, gefauft, feil. Równałem często jej płeć ku rumianej zarzy, A ona kramną barwę nosiła na twarzy. *J. Kchan. Fr.* 39. Tak mu się zda, iż wszystko za pieniądze znajdzie, Sławę i enotę kupić, co nie bywa w prawdzie. A też kupna nie dobra, lepsza przyrodzona, Bo więc ta kramna bywa fałszem przesadzona. *Rej. Wiz.* 77 b. *KRAMOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, kupiectwa kramarskiego patrzeć, *negotiari. Mącz. Kramerey treiben.* Kramarzyć, Boh. et Slov. kramariti, kramarim; Carn. kramariti; Vind. kramuvati, shtazunati, barantati, kupzhuvati; Croat. kramarim.
- KRAMZANSY, ów, plur., blanki na murze, die Zinnen auf einer Mauer. *Włod., Cn. Th.* 34.
- KRANIEC, KRANIEC, KRANIEC, nca, m., Boh. kranec, zděr; Sorab. 2. kschoomma; Sorab. 1. króma; Vind. serkei, saferlik, savihai; Ross. отборка, обочайка, (kranь kruček u kotła, faski); krag rzecz jaką otaczający, cf. krawędź, der Kranz, der erhabne Rand oder Streifen, der etwaś

umjähleßt n. p. Kraniec, brzeg misy, naczynia. *Włod.*, der Rand um eine Schüssel herum. Sprawisz złoty kraniec około stołu; na którym krańcu przyprawisz listwy złote. *Radz. Exod.* 25, 25. (koronę złotą w około. *Bibl. Gd.*). Stół srebrny okrągły, mając na koło kraniec dwa palce miąższy. *Star. Dw.* 31. Gwiazdy skupiły się na głowę jej w kraniec bardzo świetny. *Bzow. Roż.* 103. (wieniec). Kraniec kapeluszy, die Hutstülpe. *D. Pln. Wrtb.* 459. Smok coraz się w okrągłe krańce zataczywa. *Otw. Ow.* 104. (kłęby, koła, kręgi, zatoki, kretse). Refy, które są tak dla ozdoby, jako i mocy działa, zowią pospolicie krańcami. *Archel.* 3, 60. die Reiffen um eine Kanone herum. (cf. pas, klejnot). Kraniec u studni, die Brustwehr um einen Brunnen. *Tr.* — §. *Transl.* Określenie, okres, ograniczenie, brzeg, die Gränze, der Rand. O naznaczony morze się oprze kraniec (kraniec), Aż będzie światłu i ciemnościom koniec. *Chrośc. Job.* 96. Z trąb okrzykiem okręt ruszy z jego krońca. *Pot. Arg.* 458. Nie może się obaczyć, nie może do końca Dorachować Poliarch tak krętego krońca. *ib.* 817. Zład widzi oko snadnie pól odległych krańce. *Hor.* 2, 193. *Kniaz.* (horyzont). Mysł moja obu świata krańców bystrym okiem sięga. *Nar. Dz.* 2, 13. Niech sobie władną szczęśliwi wygnańce, Posiadłszy świata którekolwiek krańce. *Hor.* 2, 24. (*qualibet in parte*). — §. *meton.* Krażek, krag, koło pełne, die Scheibe. *Cyclus*, koło abo kraniec. *Otw. Ow.* 310. Niż kraniec swój miesiąc napełni dwa razy, Wróće ja się do ciebie. *ib.* 451. Kraniec księżyca, *discus.* *ib.* 281. Trzy było nocy wytrwać, by się postykały rogi, i krańcem zeszyły, *ut coirent et efficerent orbem.* *Zebr. Ow.* 165. Na niebieski kraniec wstępował. *Bzow. Roż.* 90. Jasne promienie wynikające z słonecznego krańca. *ib. pr.*, *Sonnensthebe.* **KRAŃCOWY**, a, e, od krańca, krawędziowy, skrajny, *Rand*, *Sorab.* 1. zkrómne, (cf. skromny).

KRAPAK ob. Krapak, Karpackie góry.

***KRAPUŁA**, y, ż., z *Lac.*, podpiłość, podchmilenie, der Raufsch. Brzydka krapuła. *Gwagn.* 429., *Vind.* pianostiza, pianstvize (ob. Pijaństwo); *Ross.* хмѣль, (ob. Chmiel).

KRASA, y, ż., *Boh. et Slov.* krása; (*Sorab.* 2. kschasza, kschaszność, wspaniałość); *Ross.* краса, красота; *Eccl.* краса, красота, красотство (*Ross. et Eccl.* краска farba, kolor, rumieniec; *Eccl.* красотство, красование bonowanie, labowanie, idący bonuje); piękność, ozdoba, uroda, die Schönheit. Szkoda kraszy, gdzie rozumu nie masz. *Cn. Ad.* 1158. *Rys. Ad.* 62. (cf. główka jak malkówka). Wiosna nadchodzi, świat w rozliczne kraszy Stroją zielone pola, łąki, lasy. *Zab.* 16, 319. (sliczne kolory). Chrystus wszystkię chwały i kraszy swęj dla nas obłupion był. *W. Post. W.* 254. — §. Winobrańce W krasę podławszy mózgów, idą w tańce. *Zimor. Siel.* 217. — §. Krasa : okrasa, kłusta potraw zaprawa, daß Fett zum Anmachen einer Speise. Bez kraszy potraw nie lubię. *Tr.*

Pochodz. *krasny, krasno, krasność, krasic, okrasic, okrasa, kraśniec, krasomowca, krasomowny, kraska.*

KRAŚĆ, kradł, kradnie, kradnę cz. *niedok.*, (ukraść, skraść *dok.*), Kradać *kontyn.*, Kradywać *frequ.*, (*Boh. et Slov.* krasti, kradl, kradu; *Sorab.* 1. kranucz, kradnu; *Sorab.*

2. kschadnusch, kschanusch; *Vind.* krasti, kradel, kradem, oppipat, *demin.* kradluvati; *Carn.* krasti, kradem; *Croat.* krazti, kradem, kradim; *Dal.* lupesim; *Hung.* lopok, ob. Łupieżyc; *Slav.* krasti; *Bosn. et Rag.* krasti, ukrasti; *Ross.* красть, крадывать, воровать, воруя, хитить, хищничать; *Eccl.* сокрадаю, украдаю, татебствую; cf. *Graec.* χραομαι, χροσθαι, χρωω *furiose invado*); §. 1. stehlen. Kradnie na zdech, sztucznie, w żywe oczy ukradnie, bierze gdzie nie położył, przyłgnie mu wnet cokolwiek do rąk; rzuci nań co; długą rękę ma; trzeba za nim wyjrzec : złodziej wierutny, cygan szczery. *Ld.* Nie zostawało mi już nic więcej, tylko isć kraśc. *Teat.* 20. b, 194. Woła nań: nie kradń! *Rej. Zw.* 5 b. (*Vind. Prov.* Ne kradi, raishi profi, kar sprafish, f miram nofish : nie kradń, raczej proś, co uprosisz, spokojnie nosisz). Złodziej w nocy kradnie, a we dnie go wieszają. *Rys. Ad.* 78. U kogo ukradziono, tego obiesić. *Smotr. Nap.* 15. (cf. sprawa jak w Osieku; cf. za moje żyto jeszcze mię pobito). Uczyć kraśc *Eccl.* крадоводити, научать кражѣ. Będzie złodziejem, jeśli kraśc będzie. *Sienn.* 438. Ktokolwiek kradnie, Ten zawsze złodziejem, Pięknie czy szpetnie, pomaga, czy szkodzi, Niech będzie jak chce, a kraśc się nie godzi. *Kras. Antim.* Mówią, że kto łąze i kradnie, Ten się pożywi i wszędzie i snadnie. *Jabl. Ez.* 11. Kto kradł, niech już nie kradnie. *Budn. Ephes.* 4, 28. Kradł chłop, choć karany, zawsze to powtarzał, Że jako żył złodziejem, tak się nim i zstarzał. *Pot. Jow.* 28., *Papr. Kol. O.* 4. — *Transl.* Kraśc co komu, *honestiori sensu*, n. p. czas : ukradać, ujmować, einem z. *V. Zeit* stehlen, rauben. Gruba powstaje i dzień światu kradnie chmura. *Dmoch. Sqd.* 17, sie raubt der Welt daß Tagesticht. Wiek kradnąc nam czas i lata, bieży prędką nogą. *Kośak. W.* A 4. Już słabym członkom i mdłemu wzrokowi Wezas i sen kradnę. *Past. Fid.* 39. Białogłowy zwykły sobie kraśc lata. *Budn. Apoph.* 117., *Teat.* 54. b, E ii. t. j. ujmować, za młodsze się udając, sie verlaugnen ihre Jahre, geben sich für jünger auß. — §. 2. *transitive* Kraśc kogo : okradać kogo, skradać kogo; *dok.* okraść, skraść, bestehlen. Gdy komisarz kradnie swego pana, wielkorządczyną równie podskubuje swoje panią. *Zab.* 16, 4. Godzi się kraśc ojczyznę, łatwą i powolną, A mnie sarkać na takie bezprawia nie wolno? *Kras. Sat.* 12. On przedtym kradywał komory. *Zegl. Ad.* 191.

Pochodz. *kradnienie, kradziony; kradomy, kradomie; kradnica, kradzież, kradzieztwo, kradzieski, kradziezca, kradzieźnik; chlebokradzca, ludokradzca; kradzieźność, kradzieźny; nakradać się, nakraść się; okradać, okraść; pokradać, pokraść; przekraść się; przykradać; rozkraść; ukradać, ukraść; ukradkiem; wkradać się, wkraść się; skradać, skraść; bydlętkradzca, świętokradzca, świętokradztwo; wykradać, wykraść; zakradać, zakraść.*

KRASIĆ, id, i, cz. *niedok.*, ukrasić, okraśić *dok.*, *Croat.* kraszim; *Ross.* красить, крашу, скрасить, скрашивать, украсить, украшать; piękzyć, krasnym i pięknym robić, zdobić; zieren, schön machen, verschönern, schmücken. Kościół odnowił i okraśił. *Sk. Dz.* 557. W ukraszonym obuwiu, w ozdobnym ubierze. *Hul. Ow.* 170. Pochwę

jego miecza drogie kraszą kamienie. *Pilch. Sen. list. 2. 246.* Odwaga ta nieskończenie go krasiała. *Bals. Nied. 2. 6.* Co szampańskim, węgierskim pyszne stoły krasiał, Wiadrem potym u studni pragnienie ugasił. *Kras. Sat. 36.* — §. Krasieć, farbować, färben; *Ross. выкрасить, выкрашивать.* Fokajskiemu szarlaty sukna krasiał, *tingebat. Zebr. Ow. 127.* Wełna czerwcem ukraszona. *Budn. Hebr. 9. 17.* (ubarwiona). — §. W kuchni: krasieć: okrasza zaprawiać, fett anmachen, schmalzen. *Tr., (ob. Okrasieć).* Zgoninami ukarmi wołu, jako kraszona siewką. *Haur. Ek. 34.* (*Ross. красоваться* szczycić się; *Eccl. krasuśa*, krasująca labuje, delektuje się). — §. Byczki lub ciolki krasieć, trzebić, kleszczyć, pokładać. *Ryd., verschneiden, castriren.* KRASICZYN, a, m., w ziemi Przemyskiej, zamek hrabiów Krasickich. *Kras. List. 35, ein Schloss der Grafen Krasicki.* KRASKA, i, ż., krasność, piękność, die Schönheit. Chwalna mię kraska nie nie uwodziła, *facies nimium laudata. Zebr. Ow. 123.* — §. *Coracias garrula Linn.,* der Häher, die Aelster; podobna do sojki, trochę od niej większa. *Zool. 262., Kluk. Zw. 2, 297. pica argentoratensis; (Vind. kraz).* Kraska do strojenia bardzo skora, pióra z pawia pozbierała, i w one się przybrała. *Jak. Baj. 259.* Sowy i kraski obmierza, wrzaskliwe. *Banial. J. 3.* Kraski wrzeszczały. *ib.* KRASNIEC, iał, ieje, neutr. niedok., wykraśnieć dok., gładnieć, ładnieć, schön werden; (*Ross. краснеть, покраснеть* rumienieć). KRASNO adv., *Boh. et Slov. krásně; Ross. красиво, красно* (: 1. czerwono); §. a) pięknie, gładko, schön. — §. b) tłusto zaprawne, fett angemacht. Rad krasno jada. *Tr.* KRASNODUSZY, a, e, *Eccl. краснодушный; enotliwy,* dobrze myślący, wspaniałomyślny, der eine schöne Seele hat. KRASNOLICY, a, e, liców czyli jagód pięknych, pięknotwarzy, schönwändig; *Ross. краснотличный, (красношюкий* czerwonych pięknych jagód). KRASNOOKI, a, ie, pięknych oczu, schönäugig. Krasnooki Ledwo czub róża wywiła z powłoki. *Zab. 4, 142.* KRASNOPIÓRY, a, e, o pięknych piórach, schön gefiedert. Sarmacki orzeł krasnopióry. *Zab. 7, 249. Ejsym.* Krasnopióra, ryba koloru srebrnego, oczy i pletwy ma bardzo czerwone, długości mierniej, gruba na stopę. Poławia się w Dnieprze i po jeziorach Ruskich. *Lad. H. N. 80, ein Fisch.* KRASNOREKI, a, ie, rąk pięknych, schönhäutig; *Boh. krasnoruky.* KRASNOŚĆ, ści, ż., gładkość, piękność, (*Boh. krasnost; (Sorab. 1. krasnost; Vind. krasnost; wspaniałomyślność); Rag. krásnos; Bosn. krasnost; Ross. красивость, (красноватость* czerwonoawość); *Eccl. красота, добротсть* piękność). Widząc jej młodość i niewidzianą nigdy taką krasności, chce aby jego małżonką była. *Sk. Żyw. 401.* Cudo krasności, w przytomności której wszystkie inne ohydliwe. *Mon. 65, 596.* Najwięcej jest takich niewiast, które w krasności stopnia najpierwszego nie dochodzą, i które raczej miłemi, niż krasnemi nazwać się mogą, że ich uroda nie ze wszech miar jest doskonała. *Mon. 65, 608.* KRASNOTWARZY, a, e, pięknego oblicza, von schönem Gesichte, schön von Gesicht. Ojciec wesela, Bache krasnotwarzy. *Anakr. 13.* Krasnotwarzy, zdał się naszym pisarzem więcej znaczyć, niż urodziwy. *Kraj. Pod. 55.*

KRASNOWŁOSY, a, e, włosów pięknych, schönhaarig; *Boh. krasnowlasy. KRASNY, a, e, gładki, urodziwy, Boh. krasny; Slov. krásny; (Sorab. 1. kraszny, krasné* wspaniały; *Vind. kresen); Rag. kraasni, kraasan; Dal. krassan; Croat. kraszan; Bosn. krasni, ljeři, ugljudan, pristalli; Ross. красивый, красивъ, красивенький, (красоватый, красенький* czerwonoawy, *краснехонекъ* czerwoniuteński); *Eccl. краснѣ, красовитый* piękny, (2 *краснѣ, цвѣтомъ, урѣдленъ* czerwony); schön. Usta krasniejsze nad koral. *Niem. Król. 4, 164.* (piękno - czerwone). Jugurta był urody krasnej i udatnej siły. *Biel. Hst. 129.* Krasny człowiek *Ross. красавецъ, красавчикъ; piękna* kobieta *красота, красоточка, красава, красавица. (Vind. Krasniza; Slov. Krasopani; Wenera).* *Slov. Prov. Krasna* panna, *polowica* wena; *krasna* panna, *polowica* posagu czyli wiana). Słowa niektóre grube Łacińskie, i nie wedle wymowy krasnej s. Jeronima w tłumaczeniu się jego znajdują. *Sk. Dz. 118, ob. Krasomostwo; (Ross. красное* słowo *почлеbstwo, grzeczność; Ross. красная* stroka - 1 wiersz stojącyki pisany, 2 *a capite, odstęp.* Prussaki wierzyli, iż pod drzewem bzowym ziemni jacyś mieszkają duchowie, których oni krasnymi ludźmi zowią. *Stryjk. 146.* Krasny brzeg *jolibord. Mon. 75, 589.* Krasny kołpak *Chirurg., ob. Kołpak.* — §. Krasny, czerwony, rotz. *Krasna* Rossya, *Krasnorossya, Czerwona* Ruś, *Rotz; Reußen. (Ross. краснорозъ, красной* guse, *краснопок* ptak, *красной* lęsz *красные* drzewo, *спилковате, Rotzholz; красное* drzewo *zwitek, drzewo* mahoniowe. *Ross. красная* ryba *jesiotr, wyzina* i t. d. *красильня* farbiernia). *Krasnystaw*, miasto w ziemi Chełmskiej. *Dykc. Geogr. 2, 48.* *Krasnystawek*, miasto w Połockim. *ib.* — §. Krasny: *podrosły, erwachsen, aufgewachsen. Adultus, podrosły, kraszszy. Mącz.* Gdy już dorósł Izaak, a był krasnym dziećciem, miał go ojciec zabić. *Sk. Żyw. 202.* Byłoc kraszszej czeladzi niemało, ale się rozbiegła po robocie. *Rej. Zw. 59. (słusznej).* — §. Krasny: *kraszony, okraszony, tłusty. Cn. Th. 622. fett angemacht. KRASOLUBOŚĆ, ści, ż., Eccl. любокрасотство, Graec. φιλοκαλία, amor pulchri; die Liebe des Schönen.* KRASOMĘDREK. drka, m., chełpiący się z nauki i mądrości, *sophistes, Mącz., der Sophist.* Dziś jest wiele tych krasomędrków, co inne mówią, a inne rozumieją, i siła ludzi temi zakrytościami na co chcą przywodzi. *Rej. Zw. 84 b.* KRASOMOWA, y, ż., KRASOMÓWNOŚĆ, ści, ż., piękna wymowa, *Roh. et Slov. krasomlwnost, dobromlwnost; Carn. besodorezhnost; Vind. govorrjozhnost; Croat. le-pogovorlivozt; Ross. красорѣчѣ, благоглаголанѣ, витѣватостъ, сладкорѣчѣ, благорѣчѣ, благословесѣ, благоязычѣ; Eccl. благоглаголанѣ, die Wohlredenheit.* Dziwną i przyrodzoną jemu samemu krasomową, byłby i samego Nestora oczy i uszy do siebie obrócił. *Birk. Sk. E 3.* O jak wdzięczne twe krasomowności! *Ryb. Ps. 247.* Niewymownie bujna a nieprzebrana krasomowność jego. *Weresz. Reg. 53.* Język Polski mógłby się iście obfistoscia i krasomową z każdym innym porównać. *Eraz. Jez. ii b.* Nie te słowa mają być uważane, które rozlicznymi przysmaczki, albo onemi krasomownościami bywają za-

farbowane; ale one, co idą z ust, jako piorun trzaskał, a znać w nich wierną szczerość. *Rej. Zw. 84 b.* KRASOMOWCA, y, ż., wymowca, ber *Redner*, *Ščōnredner*; *Boh.* řečník, (*ob.* Rzecznik); *Slov.* wimluwnik, řečník; *Carn.* modrořežněk; *Vind.* dobrogovorezh; *Sorab.* 1. retžnik, f. retžnicza; *Croat.* leposzlovecz, liposzlovčaz; *Slav.* govorljivac; *Ross. et Eccl.* краснословъ, краснобай, краснословець, речеточець, вѣтня, витня. Różnica między mowcą a krasomowcą. *Pir. Wym.* 26. Krasomowcą być, wymownie mówić; *Eccl. et Ross.* краснословствую, благоязычествую, словествовати, словствовать, вѣтійствовати, витійствовать, краснорѣчиву быть, разумно говорить. KRASOMOWNY, a, e, KRASOMOWNO *adv.*, *Boh.* krasomluwny; *Croat.* leposzlovni; *Ross.* красноглаголивый, краснорѣчивый, сладкорѣчивый, благословенный, благоязычный, доброгололивый, добрословный, благоглаголивый, добробесѣдень, привѣтлив, приятель въ разговорахъ, витиеватый, витійскій, витійственный, благовѣщанный; pięknie wymowny, żierlich beredt, wohl beredt. Krasomowny Demosten. *Kulig.* 109. Zjawili się niektórzy krasomowni. *Nag. Fil.* 150. Daruj czytelniku, jeśli w czym niekrasomowno i prosto będzie się zdało. *Zlot. A.* 2. KRASOMOWSKI, a, ie, od krasomowcy albo krasomowstwa, *Redner*, *Rederfunst*; *Boh.* řečnícký; *Sorab.* 1. retžniczki. Krasomowski mistrz, *rhetor. Cn. Th.* Krasomowski uczeń, ćwiczący się w krasomowstwie. *ib.* Krasomowskie albo po krasomowsku *adv.*, krasomownie, *rednerijš.* Chcę, aby rzecz szła przeplatano, po krasomowsku, komicznie i żartobliwie. *Pilch. Sen. list.* 3, 292. KRASOMOWSTWO, KRASOMOSTWO, a, n., od krasomowcy albo krasomowstwa, *Redner*, *Rederfunst*; *Boh.* řečníctw; *Vind.* govorna viednost; *Croat.* liposzlovka; *Rag.* ljeposlovka; *Ross.* красорѣчіе, блаторѣчіе, благословесіе, краснословіе, благоязычіе, витійство, хитрословесіе. Krasomowstwo czyni wymownym, gdy ozdoba powierzchowną kształci wyrazy. *Kras. List.* 73. Prawdziwe krasomowstwo powinno być zwieźle i krótkie. *Zab.* 5, 80. Na wszystkie jego krasomowstwa krótko powiedział, ja tego nie uczynie. *Sk. Dz.* 722., *N. Pam.* 18, 378., *Mon.* 70, 533. KRASOPANI, *Boh.* Krasopani; *Wenera*; *Vind.* Krasniza. KRASORODNY, a, e, piększacy, *berščōnernd*, *Ščōnheit gebend*. Myślę z strachem, w co pójda słowiczki, Co krasorodne przywoża barwiczki. *Zab.* 10, 393. *Zabl.* KRASOWRONKA *ob.* Kraska. KRASZĘ *ob.* Krasić. KRASZSZY *ob.* Krasny.

*KRASOWOLA, i, ż., z *Greck.*, *Eccl.* красовуль, красовуля, czara, czasza od wina w Greckich manasterach, eine Weinschale, ein Weinmaß in den Griechischen Klöstern. Krasowola jest kubek, albo jak Słowianie nazywają mirnaja czasza albo poczerpało, w które się więcej nie wlewa, jeno pół kwarty wina. *Pim. Kam.* 341.

KRATA, y, ż., *Lat.* crates, craticula, *cf.* grod; *Ital.* grata; *Boh.* mříže, mřížka; *Slov.* mříže, mreže; *Bosn.* krata, grata, lissa, gratikula, kratikula; *Sorab.* 1. leszczca, gitter; *Carn.* gavtr, ommreshje; *Vind.* lefa, spleteniza, reshetva, omreshje, predgraja; *Croat.* gatre, obrovnicze, obrov, gradely, ressetnicza, ressetka, (*cf.* rzeszoto); *Hung.* rosté-

lyok; *Dal.* mrixе, lissa, razmresje, mrixе, *Slav.* reshětka; *Rag.* ljessa, rázmrexje; *Ross.* пешетка, пешотка, пешоточка; *daš* Gitter. Okna żelaznemi kratami obwiedziona. *Kras. Pod.* 2, 128. Chciał oknem wyleźć, ale krata nie dopuściła. *Baz. Hst.* 59. Ja oknem domu swego przez kraty moje wyglądałem. *Budn. Prov.* 7, 6. *Bibl. Gd.* Krata od ulicy do zamykania na kłódkę. *Teat.* 52. d, 29, eine Gitterthüre. Odpowie mi żona za wszystko, wsadzę ją za kratę. *ib.* 15, 48. (zamknę ją). Wiek mi pędzić potrzeba za kratą klauzury. *Teat.* 43. c, 37. (w zamknięciu klasztornym, w klasztorze). Dzisiaj jeszcze powrócisz do klasztoru; niemasz tu śródka; dzisiaj przy ołtarzu albo za kratę. *Teat.* 28, 37. Krata bonifaterska, czubki, Zrenhaub. Czy te gwałtowności zwyczajne są We Panu, czy też potrzebujesz kraty bonifaterskiej? *Teat.* 15, 103. (czyś zwaryował; *cf.* czarna kura). Za ten żart poszedł za kratę. *Jabl. Ez. B.* 4. (do kozy, więzienia). Rzadko mi się to zdarzy mieć dokładne wiadomości, za granicą, jak za kratą. *Kras. List.* 173. (jak w saku). — Krata spustna, z żelaznemi hakami, którą spuszczają, nie dopuszczając nieprzyjaciela do miasta, *catarracta. Mącz.*, ein Fallgitter in einem Thore. Krata mularska dróćiana, z lasek; lasa do przesiewania wapna, piasku, die Sandsege, Sandrolle. Krata potrzebna ogrodnikowi do przesiewania ziemi, albo dróćiana, albo z różg. *Kluk. Rosl.* 1, 80. KRATKA, i, ż., KRATECZKA, i, ż., *demin.*, ein fleines Gitter. Wszędzie mi w oczach staje ta fórtta, te kratki. *Teat.* 46, 36. Czerwone złote z kratkami, co je skonfederowani Hollendrowie biją. *Grod. Dis. C.* 2. Kratki czynię, wyskrobuję, wymazuję, naznaczam, *cancello. Mącz.*, austreichen, durchstreichen (gitterförmig). Kratki, które zwierzetom a zwłaszcza koniom zawieszają na głowie, *fiscella. Mącz.*, ein Maulkorb. Pięc co na kratkach na rosście. *Tr.*, auf dem Roste braten. Robota w kratkę, w kratki • kraciasta, gegitterte Arbeit. KRATKOWY, a, e, Gitter, gegittert. Kratkowy węzeł, albo siatkowy. *Jak. Art.* 2, 93. — §. Na wieczery nie miałem apetytu, tylko kratkowego ciasta zjadłem. *Mon.* 65, 283. w kratki ciasto, androty, gofry, gegittertes Backwerk, französisches Backwerk. KRATKOWAĆ *cz.* niedok., w kratki co robić, *cf.* kracić, gittern, gegittert machen.

Pochodz. kraciasty, kraciasto, kracić, zakracić, przekracić, okracić.

*KRATZBIERST *ob.* Kracbierst.

KRAWACZ, a, m., *Boh.* kragec, noż, kragak, krogak gny; (*Boh.* kragak garniec szeroki). KRAWALNIK, noż szewski do roboty; bywa dwojaki, krzywy i prosty. *Magier. Mskr.* Krawacz, noż, którym szewcy zwykli krajać skórę na trzewiki. *Teat.* 36. c, 85, ein Kneif, Schusterkneif. KRAWACZKI *ob.* Nożyczki. KRAWALNICA, y, ż., *Ross.* крольница, deska lipowa lub olszowa, na której szewe przykrawa. *Magier. Mskr.*, das Zuschneidbret der Schuster.

KRAWAT, u, m., z *Franc.*, alsztuk, *Croat.* vratni rubecz; *Slav.* marama na vrátu, *daš* Halstuch, szyjnica. (*distg.* *Ross.* кровать; *Eccl.* кровать, кривать, z *Greck.* κρᾶββατος; *Lat.* grabbatus - łóżko).

KRAWĄDŹ, KRAWĘDŹ, i, ż., (*Etym.* krawać, krajać), bok albo brzeg wzdłuż idący ostry, die scharfe Ede oder Kante.

Dudz. 42, Sorab. 1. króma. Przy krawędzi góry miasteczko Emaus siedziało. *Warg. Radz. 155.* Na krawędziach przepaści nogami stawali. *Otw. Ow. 106.* Pojrzyj—no na krawędź kominka, a przeczytaj tam owe bilety. *Zab. 2, 36.* Na krawędź co postawić, na krawędź upaść. *Dudz. 42.* Linie, w których dwa równoległoboki przyległe schodzą się, nazywają się krawędziami wielościanu. *Jak. Math. 1, 151, Gall. arêtes.* — Krawędź łózka = letra łózkowa. *Cn. Th. daß Seitenbret, der Seitenrand des Bettes.* Wsparł się na wygodny kanapy krawędzi. *Kras. List. 1, 28.* KRAWĘDZIASTY, a, e, ostry wzdłuż. *Cn. Th. KRAWĘDZISTY,* co krawędź ma, *labrosus. Macz.,* zabrzejsty, *marginatus. ib.,* scharffantig, scharfedig.

KRAWCOWY, a, e, od krawca, *Schneider*; *Boh. kreyčuw.* — *Anat. Myszka krawcowa* abo długa udowa, *musculus sartorius. Krup. 4, 133.* KRAWCOWA, y, ż, żona krawca, die *Schneiderinn*; *Boh. kreyčowa, kreyčjka; Sorab. 1.* krawcowa, krawczjinka; *Vind. shivarza, shnidarza; Slav. sabolica; Croat. krajachicza, svelya, szabolica; Hung. szabóné; Rag. scivacizza, svittariza; Ross. портная, портника.* Szachrajki, korneciarki, krawcowe. *Teat. 15, 48.* KRAWCZYK, a, m., czeladnik krawca, der *Schneidergeselle, Schneiderbursche, Boh. kreyčjk.* Szewczyk, krawczyk, kuśnierczyk, gdy się ustroi w bławaty, porzucawszy szydło, igłę, dratwę, rozumie że szlachcie. *Mon. 73, 578.* KRAWIEC, wca, m., *Boh. kreyej; Slov. kragčiči; Morav. krýčjč; Sorab. 1.* krawz, krawc; *Sorab. 2.* schlódař, schklódař; *Carn. krajážh, resóvz, resàr, robážh; Vind. krajazh, robazh, resovez, shivar, shnidàr, oblazhilar; Croat. krajách, szabol, svélec, sivàch, szuknakrajach, svittar, sivecz, sivavecz; Bosn. krajac, krojac, sejavač, koji seije, koji scie svittu, sciavac od sujette; Rag. svittar, sciavac, vulg. terzia; Hung. szabo; Slav. krajács, terzia, sabol; Ross. портной, Eccl. портный мастеръ, (ob. Paré, portki), швецъ, (cf. szwiec, szewe);* co szaty lub suknie robi, to jest przykrawa i zszywa, der *Schneider.* Krawiec igłę bierze, aby nią szyl. *Petr. Et. 25.* Krawce, gdy się zejda, mówią o nożycach. *Rej. Wiz. 147.* Ledwie krawiec w stół pięścią, aż nożycę brzęczą. *Pot. Jow. 105.* Kiedy w stół uderzy krawiec, nożycę szukając, ozwa się nożycę. *Opal. Sat. Tak krawiec kraje, jak mu materji staje. Teat. 20, 99. Zabł. Z. S. 50.* (cf. piędźią się mierzyć). U krawca zawsze zdarta suknia, a u szewca dziurawy bót. *Rys. Ad. 69.* Krawca za kowala obiesić = niewinnego skarać, winnego puścić. *Cn. Ad. 365.* (cf. sprawa jak w Osieku).

KRAWIECKI, a, ie, od krawiectwa, *Schneider*; *Schneiderhandwerk*; *Boh. kreyčowský; Croat. krajachki, sivaczki, svelzki, svelni, szabolzki; Rag. svittarski; Slav. krajácski; Vind. shivarski; Ross. портнячий.* Towarzysz rzemiosła krawieckiego. *Baz. Hst. 38.* krawczyk, ein *Schneidergeselle.* Człowiek professyi krawieckiej. *Teat. 11, 87.* Warsztat krawiecki *Boh. kreyčowna; Ross. швальня.* KRAWIECTWO, a, n., (*Boh. kreyčostwj; Vind. shyvaria, shivaria*); rzemiosło krawieckie, daß *Schneiderhandwerk.* Krawiectwo nie szuka wiecój naczynia do uszycia sukni, jedno igły, nożyc, nici, łokcia... *Petr. Ek. 118., Hrbst. Odp. Pp., Glicz. Wych. H 1 b., Mon. 71, 162.* Kra-

wiectwem się bawić; *Vind. shivati, shivariti, shnidaruvati, schneidern; Ross. портняжить.*

*KRAŻ, eżu, m., krag, ukrażenie, der *Streiß, die Bewegung in die Runde*; zład: krężem - kręgiem, kołem, obwodem, n. p. Mnie włos gęsty na brodę swym otacza krężem, Tyś bezbrodny, niewiasta jakbyś był, nie mężem. *Gaw. Siel. 375.* (*KRAŻAC *Cn. Th.* = krajać, drobić. *Włod. Boh. krauzjti radere, secare.* KRAŻEK, żka, m., *demin. nom. krag, (Boh. kraužek; Hung. karika; Ross. кружецъ, кружокъ, кружечикъ; (cf. *kruž, *kružyk; cf. Ross. кружало карцма; кражъ. кражикъ warstwa); Eccl. кружецъ, кружекъ; §. 1. mały okrąg, obwód, kółko czcze, ein kleiner Kreis, Kranz.* Krażki smolane, rodzaj wojennych ogniów, robione z starych porozplatanych lontów, uwiniętych w krażek, umoczonych w smole. *Jak. Art. 3, 297, Pfeiffränze; cf. pęczki smolane.* — §. 2. Kółko pełne, talerzyk, błażek, *(cf. eine kleine Scheibe, ein Scheibchen.* Dawno sława głosi, że często krażkiem za metę przenosi. *Hor. 1, 45.* dyskiem, *Wurfscheibe.* Podniesienie ciężarów w górę przez krażki, *trochlea,* to jest talerzyki grube płaskie, wielce ruchome w koło środka, przez który przechodzi oś osadzona w kłobie. *Rag. Dos. 2, 200, die Rollen, Glasfen, Kloben in einem Glasfenzuge oder in einer Blockwinde, Ross. навожня.* Krażek nad kopytem = nadkopycie, die *Krone am Pferdehufe.* Na krażki pokrajać = na talarki, in *Scheiben schneiden.* KRAŻNY, a, e, krażący, kołujący, okrągły, rundend, freisend, *Eccl. кругоносительной.* Wąż krażnemi zakręty zatoki łuskate Wijac, ręczo się zwija na dzwona garbate. *Otw. Ow. 105.* KRAŻYĆ, ył, y, cz. niedok., skrażyć, okrążyć dok, *Boh. et Slov. krauzjti, krauzjm, krutiiti, (cf. kręcić); Sorab. 2.* kružolisch; *Hung. kerengetem, karikalom; Bosn. kruzgiti, okrugiti; Croat. krusim, kolobarim; Ross. кружить, вскружить; (Eccl. кручу, крутю креще); kolić, kołować, okrązać, einen Bogen beschreiben, einen Streiß machen, herum kreuzen.* Dya-bel jako lew ryczący kraży, szukając kogoby pożarł. *Dambr. 249, ib. 164., W. 1 Petr. 5, 8.* (obchodzi was. *Bibl. Gd., er gehet umher Euth.*). *Ustrz. Troj. 34.* Człek bez uwagi nie rozciaga myśli swojej dalej jak do tych miejsc tylko, które go z blizka krażą. *Zab. 6, 101. Minas.* Gdzie przedtym dolina poziomym krażyła padołem, bóg miasta swego stanowi osadę. *Psalm 46.* Pieniądze krażą, bieżą, bieg czyli kurs mają, daß *Gelb läuft um.* KRAŻYĆ się, w koło obracać, sich in die Runde bewegen, freisen. Kiedy w hucie dym czarny, znaczy, że po piecu tak słaby kraży się ogień, że nawet swego stawić nie zdoła dymu. *Torz. 118.* — §. Wałęsać się, sich herumtreiben. Bez pozwolenia starszych na świecie się krażą. *Klon. Wor. 48.* KRAŻENIE, ia, n., *subst. verb.,* kołowanie, daß *Umlaufen im Streife, daß Circuliren; Boh. zápolj; Carn. ovink, savink, vink; Hung. korengö; Ross. кружение, кругообращение; Eccl. кружало, кругохождение.* Rzeka do nawigacyi trudna i niepospieszna dla wielkiego krażenia i nawrotów. *Boter. 159.* Przez żyły dzieje się krwi krażenie czyli cyrkulacja. *Zool. 8.* Krażenie pieniędzy, der *Selbmlauf, obieg, bieg, kurs.* *KRAŻYDŁO, a, n., *Boh. kružidlo; Slov. krauzidlo; Ross. кружало; Eccl. кружало; cyrkiel, instru-*

ment. KRAŻYSKO, a, n., krąg szpetny niezgrabny, eine unformliche Scheibenröndung, Ross. кружище.

Pochodz. pod słowem Krag.

KRCIĆ, KRCZĘ ob. Chrzeić.

*KRCICA, y, ż., czarna kapusta, jarmusz abo broskiew', krcić lekarze zowią, brassica. Macz., Schmarzfohl.

KRCINY ob. Chrzciny. KRCZYCA ob. Krzczyca.

KREACYA, yi, ż., transl., robienie kogo czym, mianowanie, obieranie, die Erwählung, Ernennung. Wiek trzynasty dał Europie różnych królów kreacyi papieżkiej. Nar. Hst. 4, 352. KREATURA, y, ż., KREATURKA, i, ż., demin., utwor, n. p. Osobliwa jakaś kreatura. Teat. 29. b, 12. osobliwsze stworzenie, (Vind. kreatura, stvar, stvarje). — Transl. Kreatura czyja kto. Cn. Th., jemandes Creatur. Kreatury źle często oddają kreatorom. Lub. Roz. 37. (ob. Kreować).

KRECIANY, KREDZIANY, a, e, z krety. Cn. Th., von Kreide; Vind. kridast. Grunt czerwony na osadzie kredzianej. N. Pam. 16, 90. Wzgórek kredziany. ib. 21, 316. KRECIASTY, KREDZIASTY, a, e, do kredy podobny, freidenstisch, (cf. krecisty). Ziemia tam jest wapienna albo kredziasta. N. Pam. 21, 316.

KRĘCIĆ, *KRAĆIĆ, ił, i, cz. niedok., Boh, krautiti; Rag. krētati, krēnuti movere; Bosn. krechjati, kretati, sukati (cf. sukno); Croat. szukati, szúchem, vinuti (cf. wić, winąć), vertiti (cf. wiercić), kretati, kréchem, kretam agito; Dal. kréchem, kretati; Sorab. 2. kschuzisch; Sorab. 1. zdżimam, sukam; Carn. sukam; Vind. sukati, vertiti; Eccl. крутъ, кручу; Ross. вернуть, вертѣтъ; (cf. Ger. fränzen); w krag co obracać, przeginać w koło, toczyć, drehen, in die Runde herum drehen, winden, frimmen. §. a) kręcić co = kręcić nitkę, witekę, drot, sidła. Ld. Cała jego zabawa pipkę palić, wąsy kręcić. Mon. 73, 154. Nici kręcić, (Ross. сучить, сучу; Eccl. сукати, суку, (cf. sukno). — Figur. Mów, a nie kręć wici, Chcę wszystkiego dochodzić, jak kłębka po nici. Tręb. S. M. 126. Teat. 31, 29. ib. 22, 98. wybiegi, wykrety robić; Ross. вилять, вильнуть, свильнуть, (ob. Szalawiła). Trzeba było szalbierować, łąać, urywać, kręcić. Teat. 19. c, 68. cf. pleść koszałki, opalki, Drehereyen machen. — §. b) Kręcić czym = obracać i tam i sam w koło, hin und her drehen, etwas drehend bewegen. Człowiek jest zdziebkiem, co im wicher kręci, drzewem z korzenia wykreconym. Rej. Post. E e 3. Koniowi to popuszcza, to nim w koło kręci. P. Kchan. Orł. 1, 89. Kręcić nożem, kijem, szpadą, świdrem. Tr. (cf. wiercić). — Figur. Czemuż mi bronisz umrzeć, gdy los mną tak kręci, Coż pocznę! ah, bogowie przeciw mnie zawzięci. Min. Ryt. 1, 103. Szczęśliwy Telemaku, choć fortuna tobą kręci. Jabł. Tel. 144. (nad tobą wydziwia, tak cię przerzuca). Niech komisarze kręca głowami, byle na pańskie wystarczyło pleuzery. Zab. 13, 203. Kręć Maćku głową, by cię dyabeł nie usidlił. Rys. Ad. 26. — §. Kręcić rury, wiercić, bohren. Tryna żelazna z pod pilnika albo świdra, gdzie rury kreca. Torz. 255. — §. Kark skrećić ob. Skrećić. KRĘCIĆ SIĘ Recipr. 1 a) obracać się w krag, tacać się w koło, sich herum drehen, sich drehen, herum winden, sich

winden. Człowiek kłamliwy, jakoby śliski a zwity wąż, w rozmaite się kręgi zwija a rozwija, kręci się w ogniu w rozmaite. Weresz. Reg. 115. Dam mu taki trunek, po którymby się kręcił jak wąż. Mon. 73, 256. Jak pijany do koła się kręci. Teat. 12, 119. Kręci się jak fryga na miejscu. Mon. 73, 325. Skaczą, tańczą, kręcą się do koła. Zab. 13, 25. Gawdz. Czemu się Waś kręcisz, niby na zawiasie, szast, szast, jaki mi Francuz. Teat. 45. c, 5. Wicher, gdy się kręci, Prochem ziemskim dziwnie maćci. Ryb. Ps. 61. Ross. кутить, кучу. Powietrze się w tumany kręci przez kurzawę. Przyb. Mill. 53. Zo Iza kręcącą się w oku, tuli ją do piersi. Przyb. Ab. 186. Odwracasz oczy, Iza ci się w nich kręci. Teat. 44, 56. Łzy mu się z radości po oczach kręcą. ib. 10, 54. Przebóg, coż mi bez zdrowia, choć na majestacie, Pan się kręci na puchu, chłop zasnął na macie. Nar. Dz. 2, 66. wierci się, nie mogąc zasnąć, er wälzt sich im Bette herum. — fig. Kręci się jak piskorz. Cn. Ad. 364. jak mucha w ukropie. Pot. Syl. 466. Ani mnie tam, ani sam; w takim niewoli Kręcę się, niby piskorz lub pijawka w soli. Żegl. Ad. 5. er dreht und windet sich wie ein Ial, (wie ein Peitzler). Kręci się, jak ono iste w przyrębli. Rys. Ad. 26. Kręc się, figluj jak raczysz, Abyś miał w sidła twoje Wolne wprawie serce moje, Tego nigdy nie obaczysz. Past. Fid. 128. Pytano go się; on się kręcił; przyciśniony powiedział. Sk. Dz. 426. (ob. kręcić wici; Rag. vargljati, vartjetti). Kręcę się, obracam się z frasunku. Cn. Th. (Ross. кручина frasunek). W głowie się kręci = snuje, roi, es geht mir im Kopfe herum. A propo tego, póki mi się w głowie kręci; Muszę sobie w pulares wpisać dla pamięci. Zabł. Fir. 48. Toż się samo kręci w mojej myśli, co i w twojej. Jabł. Tel. 102. — b) Głowa się kręci = w głowie się kręci = zawraca się, der Kopf wird schwindelig, drehend. Nad przerwą i przepaścią głowa się kręci. Pilch. Sen. 178. Pozagrzewali czupryny bogowie, I w nieśmiertelnej już się kręci głowie. Jabł. Ez. 34. — Phys. et moral. Kręci mu się wino w głowie. Tr. Urwij po drodze garść ciemierzycy, Bo mi się we łbie coś kręci. Książ. Poez. 1, 136. Pszysze głowę strach niezwykły suszy, Mózg jej się kręci. Morszt. 57. Długo tu już spokojna głowa nie może być, Zawzdy by młode piwo musi się w niej kręcić. Rej. Wiz. 90. (burzyć, wzburzać się). — 2) Kręcić się koło kogo abo czego = uwijać się, sich tummeln, geschäftig thun. Wiem, że się koło wesela kręcą, to już niedarmo. Teat. 6. b, 99. Uważałem jakieś się wczoraj koło córeczek jego kręcił. ib. 22. b, 11. KRĘCENIE, subst. verb., n. p. kręcenie nici, Ross. кручение, сучение; Eccl. сукание, daß Drehen, daß Zwinen; (Ross. кручина frasunek). — §. Kręcenie na wątrobie, brzydliwość, nausea. Volck. 596. Uebelfeit. Lekarstwo przeciwko brzydzeniu i czczeniu i kręczeniu na sercu. Sienn. 472. t. j. przeciw nudności, cklivości. KRĘCICIEL, a, m., kręcący, kręcić zwyczajny, ein Dreher, (Rag. krētalaz, krēnitegl motor). KRĘCICIELKA, i, ż., KRĘCICKA, die Dreherinn. Jakaż to zalotnica, kręcicka! Mon. 71, 485. KRĘCIDŁO, a, n., narzędzie od kręcenia, ein Drehwerk-

zeug; *Ross.* крутило koło powroźnikowe. **KRECIEL**, a, m., (cf. krętak). Rodzaj kręcielów, *Cyprinus*, zawiera owe chrząszcze, które pływając kręca się w koło, i przewrócone wykrczają się w górę. *Kluk. Zw.* 4, 34. eine Art Springfäher. **KRECIŁNIA**, i, ż., miejsce gdzie się kręca sznury, powrozy. *Ross.* крутильня, die Seilfabrik. **KRECIŚTY**, a, e, **KRECIŚTO** *adverb.*, zatoczył, kręty, kręcący się. *Cn. Th.* sich drehend, gedreht, gewunden, sich schlängelnd, geschlängelt, n. p. Kręcista rzeka. (**KRECIŚTY**, a, e, *Ross.* мловатый, pełen krety, freidig, voll Krete, n. p. Kręcista ziemia. *Cn. Th.* Kretna. *Cresc.*). **KRECI-SZEK**, szka, m., 1) człek pełen wybiegów, krętów, *Ross.* кручекъ, кручокъ, ein schlauer Mensch, voll Drehereyen. *Tr.* — 2) *botan.* Kręciszek, ziółko kminu kramnemu podobne, strączki ma, jako witki kręczone, *cuminum silvestre alterum*, Hornfummel, wilder Kummel. *Syr.* 441. **KRECIWAŚ**, a, m., *Mon.* 75, 589. wasy kręcący, ein Schnurrbartdreher. **KRECONY**, a, e, *part. pass. verb.* kręcić, gedreht, *Eccl.* крученый, плетеный. Kręcony na nici, *Ross.* сученый; *Eccl.* суканый. Kręcony na drot *Ross.* крученый. Włosy kręczone wdzięcznemi kryją skronie kędziorami. *Past. Fid.* 68. Lew idzie przed tych bestyj wojskiem niezliczonym, Sprawując je jak hetman ogonem kręconym. *Banial. J.* 2. Schod kręcony, *cochlea*. *Cn. Syn.* 191. eine Wendeltreppe; *Sorab.* 1. wihyté khod. — *Fig. tr.* A ta Anielka, ten kręcony dyabełek. *Teat.* 22. b, 55. (szczwana, przebiegła). **KREĆZ**, u, m., Zakręcenia abo załomienia i zakrzywienia głowy, *Græc.* περιστροφία, gdy się w tył abo w bok głowa twarzą obraca, kręcym zowiemy. *Syr.* 740. et 478. et 331. et 117, 122. Kopfverdrehung. (**KREĆZET** ob. Krzczot). **KREĆZYNKA**, i, ż., ziele Janowiec, *genista*. *Sienn.* 72. Geniste, Pfriemenkraut.

Pochodz. od słowa *kręcić*: *kręty*, *kręto*, *krętołłow*, *krętorog*, *kończatokrety*; *dokręcać*, *dokręcić*; *nakręcać*, *nakręcić*; *okręcać*, *okręć*, *okrętowy*, *okrętnik*, *okręcik*; *okrucieństwo*, *okrutny*; *odkręcać*; *pokręcać*; *podkręcać*; *przekręcać*; *przykręcać*; *rozkręcać*; *skręcić*; *skręć*, *krzątać* się, *skrzętny*, *okrzętny*, *okrzętność*, *skrzętać* się; *ukręcić*; *wykręć*, *wykrętarz*, *wykręcić*; *zakręć*, *zakręcić*, *zakrętnać*.

KREDA ob. Kreta.

KREDENC, **KREDENS**, u, m., z *Łac.* — *§. 1) Kredencyalny list, świadectwa na piśmie, list otwarty z zaleceniem jakiej osoby. *Włod.* list wiarodajny; *Vind.* verodajezhnu pifmu, der Credenzbrief, daß Beglaubigungsschreiben. Kazał król pisać instrukcyą i kredenc do Barzego. *Gorn. Dz.* 139. *Pot. Syl.* 390. Kazał bóg Mojżeszowi do siebie na górę przyjsć, i stawiać go urzędnikiem nad ludem swoim, uczynił mu kredens u wszystkich, puszcżając go pod obłok. *Sk. Żyw.* 1, 332. t. j. kredyt. *Cn. Th.* Jezus apostołów uczy, jakiby kredenc mieli mieć nauki swojej, t. j. czymy mieli twierdzić powieść swoje. *Sekl.* 43. — §. 2 a) Kredenc, Kredencya, yi, ż., srebra stołowe, albo szafa na srebra stołowe. *Włod.*, służba, kuchenna tablica, *abacus*. *Mącz. (Ital. credenza)*; der Credenztiß, Schenktiß. *Boh.* kredencnik, kredencj stół; *Slov.* početný stół; *Vind.* postraniza; *Carn.* postranza, oshlöpnek; *Rag.*

spremma, spremniza; *Bosn.* peharni stól; *Dal.* peharni sztol; *Hung.* poharszuk, (cf. puhar); *Ross.* буфеть, скатертная; *Eccl.* среброхранилище. Kredens był przy drzwiach tacami, puharami, dzbanami srebrnymi i złościami ozdoby. *Kras. Pod.* 1, 6. Potoczył się na kredens, i wszystkie potłukł skłanki. *Teat.* 43. c, 76. — §. Kredens, izba, w której kredens, daß Credenzzimmer. Lotka charcica weszła do kredensu, i natłukła różnych rzeczy. *Teat.* 19. b, 54. — §. Bez kredensu bez kredensowania, że kredencierz nie skosztował sam wprzód, nim puhar podawał, n. p. Prosił Skirgajła do swego folwarku Humen; tamże gdy sobie podweselił, a bez kredensu z dworzany się napijał, zadał mu on Humen truciznę. *Stryjk.* 468. ohne Credenzen, ohne Vorkosten, ohne Vortritzen. — b) Kredens n. p. złoty, *carhesium*. *Cn. Th.* rodzaj naczynia długiego z uchami do picia. *Włod.* ein Credenzbeßer. **KREDENCERZ**, a, m., któremu powierzono służbę stołową; srebrowy. *Cn. Th.*; *Ross.* поднощикъ, скатертникъ, der Credenzer, dem der Schenk- oder Credenztiß mit allem Tischgeräthe und Silberzeuge anvertraut ist. Kredenczerze stołowe izby nakrywali. *Banial. C.* 4. Uchowaj boże tam po prostu co nazwać, Gdzieby stół nakrył chłopiec, kredencierzem zowią. *Opal. Sat.* 150. **KRENCOWAĆ**, **KRENCOSOWAĆ**, ał, *uj. act. niedok.*, co komu 1) skosztowawszy wprzód napoju lub potrawy, podawać komu. *Dudz.* 42. *Włod. z Włosc.* einem Speise und Trank credenzen, vorher kosten, ehe man sie darreicht. — 2) *Intrans. translate:* Marszałkować komu, przodem chodzić przed kim, drogę komu otwierać, kałauzować, vor jemanden vorher gehen, vorweg gehen, ihm den Weg eröffnen. Marszałkowie królowi, gdy na publick wychodzi, laskami swemi kredensują. *Nies.* 1, 250. Gdy jednych Pompejusz, drugich Cezar armuje, Niech Brutowi do bitwy Kato kredensuje. *Bardz. Luk.* 23. Jutrzenka w swoje przybrana purpury Na świat przed złotym kredensuje słońcem. *Chrośc. Ow.* 285. Sam osobą swą przeciwko Osmanowi wojskom swym kredensował. *Birk. Żyg.* 25. Przy podstarościm trzech sędziów kredensować maja. *Vol. Leg.* 7, 405. **KRENCYJA** ob. Kredenc 2. — **KRENCYJALNY**, **KRENCYJALNY**, a, e, n. p. list, świadeczny list, wiarodajny, wierzytelny, *Ross.* върительный, върүмий, ein Credenz-Brief, Creditiv, Beglaubigungsschreiben; ob. Kredenc 1. (**KREDKA** ob. Krętka). **KREDO**, a, n., wyznanie wiary, daß Glaubensbekenntniß. *Sk. Żyw.* 261. Apostołowie, nim się rozeszli, zmówili symbolum abo kredo, to jest 12 członków wiary s. *Sk. Dz.* 26. W wyznaniu tym członkiem to zowiemy, cokolwiek o każdej rzeczy wedle kreda osobno wierzyć mamy. *Karnk. Kat.* 10. (cf. artykuły wiary). Bóstwo Chrystusowe w kredzie wyznawamy, mówiąc: wierzę w Jez. Chr. jedynego syna bożego, pana naszego, który... *Sk. Kaz.* 535. Pytana była według kreda naszego, jeśli wierzy w boga? *Gorn. Dz.* 6. Zjachawszy się biskupi Afrykańscy, o wierze i o kredzie kazanie Augustynowi s. przed sobą czynić kazali. *Sk. Żyw.* 2, 149. Którzy Szymona Maga naśladowają, ci apostołskiego i Niceńskiego kreda nie wyznawają. *Biał. Post.* 3. — *Prov.* Potrzebny jesteś, jak

Piłat w kredo, (abo w kredzie). *Zabl. Zbb. 86.* cf. jak bies w Częstochowie, jak piąte koło u wozu, so nöthig, wie das fünfte Rad am Wagen. **KREDYT**, u, m., a) powaga z wiarogodności, *Vind.* devernost, dovupanjost, veruvanstvu, verimanje, savupanjost; *Ross.* доверіе, Credit, Ansehen mit Glaubwürdigkeit verbunden. Szuka czego wielkiego, czyżby kłamstwu swemu uczynił kredyt. *Gorn. Sen. 571.* Łatwiej poradzić nierostropnej expensie, aniżeli odzyskać kredyt stracony przez naganną oszczędność. *Zab. 16, 50.* Jeżeli mi się dłużej będziesz zapierał, wszystek kredyt na zawsze u mnie utracisz. *Teat. 8, 104.* Kredyt, wiarę stracić *Ross.* извѣрнеться, извѣряться. Żeby ten Jegomość się wkrał w kredytu u Pani naszej, wszystkichby nas starych powygniał. *Teat. 17, 54.* Zdawną niewiasty straciły kredyt, i nie mogą być doktorkami. *W. Post. W. 3, 277.* Patrząc zazdrość na twe zasługi, sławę i kredyty, ryknie. *Zab. 12, 234.* Sieciech nabył u Władysława wielkiego kredytu. *Nar. Hst. 3, 44.* — b) W handlu kredyt = wiarogodność względem zapłacenia, der Credit, den man im Handel hat. Kredyt w handlu pożyteczniejszy jest, niż gotowe pieniądze. *Zab. 13, 76.* Dobrze dla kupca mieć kredyt, kredyt jest połową bogactw. *Zabl. Roz. 156 - 7.* zład per excell. borg, der Borg, der Credit, n. p. Dawanie na kredyt towarów. *Ustrz. Alg. 277.* Osobom niższego stanu na kredyt nie dają. *Teat. 34. b, C i i.* Błaziej w karczmie na kredyt pije po szyję, a nic nie płaci. *ib. 54. b, 29.* Panicze graniem na kredyt znaczne przemarnowali fortuny. *ib. 13, 41.* Szaleństwo sprzedających, że dają w kredycie To za co nie przez całe nie odbiorą życie. *Hor. Sat. 184.* Na kredyt nic nie bierze u kupców, ale za gotowe pieniądze wszystko kupuje. *Mon. 66, 261.* W garkuchni flaki jadał, a i to czasem na kredyt. *Teat. 29. c, 20.* Prawo kredytu, prosił, aby mu było przysądzone. *Chelm. Pr. 48.* **KREDYTOR**, a, m., pożyczalnik, wierzyciel, (dłużnik), der Glaubiger. Zostawił wdowę w długach wielkich, a owo kredytor abo pożyczalnik przychodząc, gdy nie u niej nie znajduje, synaczków jej wziął w niewolę. *Sk. Żyw. 2, 228.* W rodz. żeńsk. Kredytorka. **KREDYTO-WAĆ** ob. na borg dawać, borgować komu.

KREDZIANY ob. Kreciany. **KREDZIASTY** ob. Kreciasty. **KREDZIC**, **KRECIC**, cz. *niedok.*, kreta powlec, mit Kreide aufstreifen, *Boh.* křiditi.

KRĘGI ob. Krag. **KRĘGIEL**, gla, m., *Boh.* kuželka, cf. kądział; *Slov.* koljček; *Carn.* këgl; *Vind.* zhegel, kegel; *Sorab.* 2. kegel; *Croat.* kuglin; *Ross.* кегля, (крендель, кренгель obarzanek); der Kegel. Kręgle do grania bywają olszowe; kule grabowe. *Kluk. Rosl. 2, 160.* Piłki granie, kręglów ciskanie. *Petr. Pol. 2, 550.* Nie znajdziesz u nas kręglów, opilstwa, ni dudy. *Rej. Wiz. 66.* Kręglów nastawiają w koło podle ściany. *ib. 67.* Gracz w kręgle. *Kras. List. 2, 70.* (*Vind.* zheglauz, kuglavez). Gram w kręgle, (*Carn.* këglam; *Vind.* zheglati, kuglati). Zawój wzgórze jakoby kręgiel zaostrzają. *Pasz. Dz. 122.* **KRĘGIELEK**, lka, m., *dem.*, ein feiner Kegel. Kręgielek armatny ob. Nadstawek. **KRĘGIELNY**, a, e, od kręgla, Kegel. *Ross.* кегельный. **KRĘGLARNIA**, i, ż., miejsce

do grania w kręgle, die Kegelsbahn, Kegelsstätte; *Carn.* këglishe; *Vind.* zheglishe; *Croat.* kuglische. **KRĘGLOWATY**, a, e, — o *adverb.* na kształt kręgla, kegelartig; *Vind.* zheglviten, keglufurmast.

KREJCAR ob. Grajcar. **KREJDOWATY** ob. Kretowaty. **KREJS-KAPITAN** ob. Starosta cyrkularny; *Ross.* капитанъ исправникъ.

KREKORAC, rał, krekorze, *intrans. niedok.*, gdakać, kwokać, gadern, wie eine Henne; *Boh.* krakorati; *Slov.* krakorám; *Croat.* krakorim, kokochem; (cf. kreirać); cf. kokorykać. *Krokowanie kuropatwy. *Otw. Ow. 311.* Kokosz, gdy zniosła jaje, to *krokorała i gdakała. *Pap. Kol. L 3.* Nikczemnik ten cały dzień jak kokosz na gniazdzie *krokorał. *Rej. Zw. 145.* Umie ona jak kokosz krokorać. *Pap. Przyk. B 3.* Nie wszystko to rozkosz, Chociaj drugi krokorze chodząc by pstra kokosz. *Rej. Wiz. 72.* — *Transl.* Białogłowa, kiedy radzi na dobre, chwalebnie; lecz gdy przy uporze, Żeby swoje przewiodła, cały dzień krokorze, Nie masz co chwalić. *Pot. Arg. 409.* Komu zła żona nad głową krokorze, W gróbby się puścił, nie tylko na morze. *Pot. Syl. 38. Pot. Arg. 517.* Tu żołnierz o żołąd nad głową krokorze. *Chrośc. Fars. 359.* gdyra.

KRELE ob. Grele.

***KREM**, u, m., [drzewo przydatne na barć, lecz jeszcze nie wydłubane; *porów.* *Ross.* кремь część wrębu w lesie, gdzie rośnie najlepsze drzewo budulcowe. 4] n. p. Za drzewo bartne, kto popsuł, zapłaci po dwie kopy groszy; za drzewo na barć wyrobione bez pszczoł, kopę; a za krein bez barci, ile ich popsował, za każdy po półkopy groszy. *Stat. Lit. 314.* **KREMNY**, a, e, n. p. Jesliby kto niwę rozrabiając, czyż drzewo bartne albo na barć uczynione, kremne abo z pszczołami albo i bez pszczoł opalił... *ib. 309.*

KREMOR, u, m., kasza tarta, przecierana przez durszlak, kremor, gruca jęczmienna. *Cn. Th.* Gerstenkleim, klejek. *Włod.*

***KREOWAĆ**, z *Łac.*, tworzyć; robić kogo czym, mianować, creiren, ernennen. *Tr. ob.* Kreatura, kreacya.

KREPA, y, ż., **KREPON**, u, m., z *Franc.* lub *Włosk.*, materia jedwabna kędzierzawa, Kreppe, Flor; *Vind.* pinta; *Carn.* pazholat; *Slav.* pósha; *Ross.* крѣпъ, флеръ, дымка; (*Bosn.* kerpa, karpa, krippa = lata, plastr.) Kreponu sztuka. *Instr. cel. Lit.* — § per excell. Czarna krepa, żałobna, śmwarzer Flor, Trauerflor. — *Fig.* Noc swą krepe czarną rozwinęła. *Jabl. Ez. 104.*

KRĘPA, **KREMPA**, y, ż., gatunek klamry, narzędzie od krępowania, *Gall.* crampe, crampon; die Krampe. Zamojski wziął Maximiliana z wojskiem swoim w krępy. *Błaż. R. A 2 b.* (w niewolę). — §. Krępa u kapelusza, kapelusza bok, skrzydło, *Sorab.* 2. krumpa; *Croat.* perváz kape, die Krampe des Hutes, die Sutframpe. — §. Gra jakas, ein Spiel. Pojdzmyż w krępe. *Pot. Jow. 190.* Kazał on na trynkę, drugi ufa *kreppej, a trzeci tuzowi. *Pot. Jow. 117.*

KRĘPAK, a, m., Karpak, Krapak, abo Tatry, pasmo gór między Polską, Węgrami i Siedmiogrodem; między Multanami i Siedmiogrodem zowią je Bieszczadami. *Dykc.*

- Geogr.* 2, 48., *Ład. H. N.* 43, 44, *Krom.* 1. Tedy już w mieście gorzej będziem żyli, Niż na Krepacku abo na Bieszczedzie. *Zab.* 15, 245. (cf. zbójcokryty Krepack). **KREPACKI**, a, ie, Karpacki, Carpatisch.
- KREPEL**, pla, m., **KREPLE**, ów, plur., (*Cn. Th.*) może z *Niem.* *Krapfen*, *Krapfsuchen*, *Lat. med.* *craphus*; *Vind.* krap, shakrap, krap, pohanje, zvertje, (cf. *Vind.* krepetati - chruścieć); *Carn.* krófi; *Boh.* kobliha, kobližka; *Bosn.* skrob, jeriscte, lazagne, *Sorab.* 1. manzancz, tékancz; (cf. *Graec.* *κρηπίς*). Kreple są ciasta smażone. *Wiel. Kuch.* 404. Weźmiesz krepel jeden. *Budn. Exod.* 29, 23. (placek jeden. *Bibl. Gd.*). Kreple przasne w oleju smażone. *Leop. Exod.* 29, 2. *Radz. ib.*, *Budn. ib.*; (placki. *Bibl. Gd.*). Masło do smażenia krepli, ciast. *Haur. Ek.* 178. Mniejsi stanowie pieką kreple, więtsi torty. *Rej. Zw.* 61.
- KREPINY**, u smuklerza, rozmaite ozdoby do frenzli. *Magier. Mskr.* die mancherley Verzierungen der Frangen b. d. Hofamentierier.
- KREPON** ob. Krepa. **KREPOŚĆ** ob. Krepy. **KREPOTA** ob. Chrapota.
- KREPOWAĆ**, ał, uje cz. *niedok.*, skępować *dok.*, mocno i ściśle zwięzywać, (cf. krepa, krumper; cf. *Krampe* *Udlg.*), fest zusammen knebeln, zusammen binden, fesseln. *propr. et fig.* Piotr wiąże, Piotr krepuje, Piotr rozcina okowy. *Pociej.* 421. Węzeł nas ten krepuje. *Mon.* 65, 254. Miłością tyłu palisz i krepujesz. *Past. Fid.* 85. Suszy na przemian wilgoć ustępuje, A zimno z ciepłem przymierze krepuje. *Bardz. Boet.* 144. — §. W kartach grające kępować, n. p. Ten woła pas, ów kart, ten accorde, ów krepuje, ten filuje, a ów woła basta. *Mon.* 71, 707. **KREPOWANY**, et *dokon.* **SKREPOWANY**, a, e, ściśle związany, gefesselt. Ani ruszyć się mogłem, jakby skępowany. *Jabl. Tel.* 47. Szczupłością tych kart skępowani dziś to przerwać musimy, co w przyszłej części dopowiemy. *Mon.* 65, 227. (żenowani, określeni, ograniczeni). **KREPULEC**, **KREPULEC**, lea, m., kołek, którym się co krepuje. *Włod.*, der *Paßstöß*, *Paßnüttel*, *Paßbügel*, daß *Paßscheit*, *Rattelscheit*. — §. Krepulec u rzeźnika, drzewo, na którym się wół zawiesza. *Magier. Mskr.* **KREPY**, a, e, cielisty, tułowity, *flusty*, *corpulentus*. *Mącz.*, zsiadły, zwięzyły, *unterfest*, *kurz und dick*, *derb*, *stämmig*. (*Rag.* *kruupan*; *Bosn. et Slav.* *krupan*; *Croat.* *krupen* - duży, gruby; *Eccl.* *крупный* wielki, gruby, gruboziarnisty, cf. *krupy*; cf. *okropny*; *Ross.* *крупный*, *крупель* gruby, *крупноватый* grubowaty, *крупнеть* grubieć, *крупчатый* gruboziarnisty). Człowiek krepuy i zwięzyły ma awantaż nad bardzo rosłym i ociężałym. *Pam.* 85, 1, 1056. Człowiek zsiadły, krepuy, marsowaty. *Xiadz.* 32. *Ross.* *кражъ*, *кражий*; *Vind.* *tersat*; (*Sorab.* 2. *krusche*, *kschushe* tegi); *Boh.* słožitý. Jastrzębie mają nogi krepue, mocne. *Zool.* 272. Lappończyk małego wzrostu, krepuy. *Zool.* 286. Koń zwięzyły i krepuy. *Hipp.* 9. Przedtym albo nic, albo nie wiele się znano, I krepa i cyganka czarną nazywano. *Sim. Siel.* 16. **KREPOŚĆ**, ści, ż., tułowitość, *flustosć*, *corpulentia*. *Mącz.* zsiadłość, *die Unterfestheit*; *Boh.* słožitost; (*Ross.* *крупность* grubosć).
- KRERAC**, **KRYRAC**, ał, a, *intrans. niedok.*, wrzeszczeć jak gęsi, *Łabędzie*, *zórawie*, *Schreyen wie die Gänse*, *Schwäne*, *Kraniche*, Gęś krera; *zórawie* *kreraja*. *Dudz.* 20. (v. *Strukać*). *Zoraw* krera, *gruit. Urs. Gr.* 250. *Toł. Saut.* 89. *Boh.* *kyhati*; *Rag.* *krjékati*; *Ross. et Eccl.* *жеравь курлыкаетъ*; (*Ross.* *керкнуть*, *керкать* o *bekasach* i *kurach*, gdy na rypeć stękaaja); *Carn.* *hrupeti*, *hrupim*, (cf. *chrupać*); *Sorab.* 1. *rezkorzu*. *Łabędź* *krera*, *orzeł* *kwili*. *Toł. Saut.* 45. *Pies* *szczeka*, *gęś* *kryra*, *wielbłąd* *rzc.* *Eraz. Jez. H h b.* **KRERANIE**, ia, n., *subst. verb.*, wrzask *zórawi*, *gęsi*. *Włod.* daß *Schreyen der Kraniche*, *Gänse*.
- KRES**, **KRYS**, u, m., naznaczone granice, obręby, określenie, naznaczony koniec, cel; *Carn.* *krás*, *der bestimmte Kreis*, *die Gränze des Kreises*, *die Gränzlinie*. *Vind.* *kreifs*, *fonzhnu* *obernilu*; *Carn.* *kres*, *Sonnenwende*, przesilenie *słoneczne*, (*Ross.* *кресъ* *жизне*). *Kres* *zawodniczy* od którego *wybiegają*, *meta. ib.* *Rozmyśl* się, *jaki kres* *bieżysz*. *Rej. Zw.* 129 b. *Saufbahn*. *Okolo* tego *świeckiego* *zawodu*, *jako* się *ludzie* *pilnie* *starają*, *jako* *szkapy* *harują*, *jako* *je* *po* *kresu* *wodzą*, *dziwnie* *stroją*. *ib.* 129 b. *Bóg* *człowiekowi* *pewny* *kres*, *w* *którymby* *stał* *zamierzyl*, *i* *pewny* *cel* *do* *któregoby* *zmierzać* *miał*. *Żarn. Post.* 3, 583. *Prawdziwi* *pasterze* *ci*, *którzy* *w* *kresie*, *od* *pryncypała* *swego* *zamierzonym* *stoją*. *Żarn. Post.* 3, 541. *Nie* *grzeszymy*, *gdy* *w* *krysie* *zamierzonym* *pisma* *ś.* *stojmy*. *ib.* 3, 500. *Opisaną* *mamy* *naukę* *Chrystusową*, *byśmy* *z* *krysu* *naszego* *nie* *występowali*. *Hrbst. Nauk.* A 3 b. (cf. *kłoba*). *Gränzen*. *Nam* *przystoi* *potrzeby* *nasze* *kresami* *abo* *granicami* *w* *ewanieliu* *zamierzonymi* *opisywać*. *W. Post. W.* 2, 360. *Na* *tym* *cnota* *zależy*, *abyśmy* *żądrom* *pewny* *kres* *zamierzyl*. *Petr. Et* 96. *Chejwości* *kresu* *nie* *mają*. *Gorn. Dz.* 119. *Meta*, *koniec*, *daß* *Zeit*, *daß* *Ende*. *Niedaleki* *krys* *mamy* *żywota* *naszego*. *Żarn. Post.* 3, 781 b. *Póty* *kres*, *dalej* *nie*. *Tr.* *Kres* *żywota* *jego* *już* *przyszł*. *Wys. Kat.* 285. *Śmierć* *żywota* *kres* *ludzkiego*, *Żeglarka* *port* *tonącego*. *Dar. Lot.* 2. *Ten* *mniemany* *małżeństwa* *nieprzyjacieli*, *przysięgłabym*, *iz* *jest* *na* *kresie* *zrobić* *nieszczęśliwą* *jaką* *niewiastę*. *Teat.* 49. d, 26. *Kres* *ukáže*, *któ* *dobrą* *drogą* *bieg* *prowdzi*. *Sim. Sil.* 94. *Królestwa* *pewny* *swój* *kres* *mają*, (*fatales periodos*). *Warg. Kurc. prarf.* *Zaden* *z* *nas* *nie* *wie* *kresu* *żywota* *swego*. *Gorn. Dz.* 118. *Dopinał* *swego* *przez* *figle* *i* *siłła*, *Lecz* *blizko* *kresu* *zernały* *się* *wędziłła*. *Pot. Arg.* 735. (*przy* *brzegu* *utonął*). *Zamierzony* *krys*. *Petr. Pol.* 47. *zamiar*, *cel*, *Zeit*, *Absehen*. **KRESA**, y, ż., *długa* *linia*, *ein* *langer* *Strich*, (cf. *Germ.* *fragen*, *frühen*. *Udlg.*) *Na* *kadłubie* *tego* *zwierzęcia* *po* *obu* *stronach* *daje* *się* *widzieć* *kresa*, *linea* *lateralis*, *która* *niby* *szew* *jaki* *od* *głowy* *aż* *do* *ogona* *się* *ciągnie*. *Zool.* 173. (*ob.* *Kresić*, *Kreslić*). *Kresa* *od* *ucha* *przez* *nos* *aż* *do* *zębów* *idąca*, *dowodem* *jest* *jego* *dzielności*. *Mon.* 60, 405. *ciąga*, *szmara*, *paragraf*. (**KRESCENCYA** ob. *Urodzaj*, *der* *Fruchtzuwachs*, *Fruchtfrucht*). **KRESIĆ**, ob. *Kreslić*. **KRESICHLEB**, a, m., *gatunek* *bochenków* *chleba*, *po* *uwarzeniu* *pieczonego*, *w* *Prusiech*; *zkađ* *przez* *wisko* *poety* *Artomiusa* *Krzesichleba*. *Bejträge* 1, 9. **KRĘSKA**, **KRESKA**, **KRYSKA**, i, ż., *dem. nom.*

kresa : 1) linijka, eine kleine Linie, ein Strich, ein Strichelchen; *Boh.* čara, čarka, čarcička; (cf. czary); *Slov.* čarka, koma, strichla; *Sorab.* schtrich, szmurga; (*Croat.* kriska, resény *segmen*); *Croat.* trák, tráchicz, chérknoja; *Carn.* potéga, potésaj, (cf. pociąg); *Vind.* raid, potesaj, potes, brasdiza, smuga; *Ross.* черта, чертка, черточка, запятая; *Eccl.* чертица. Łatwiej jest niebu i ziemi przeminąć, niż jednej krėsce zakonu upaść. *Sekl. Luc.* 16. (not. «zwierzchnemu kulasikowi»). Ani w jednej krėsce wiary nie odmienił. *Sk. Dz.* 652. (ani na ździebło, na linia). Na jedną krėsę odwieść go od wiary nie mogli. *ib.* 653. Krėska w pisaniu nad głoskami z prawej ku lewej, abo z lewej ku prawej, akcent. — 2) *transl.* Krėska: zdana głoska, zdanie, bierka, die Stimme, das Wortum; (*Sorab.* 1. pżprostwa, wohleno; *Rag.* odvjět; *Vind.* pervola, beleda, voleperstaja; *Carn.* völa; *Bosn.* balootta). Na sejmie Rzeszy pięciu elektorów mieli w kollegium 20 krėsek książąt. *Pam.* 85, 1, 686. Trybunały w Turczach akkomodują dekreta do starszej kryski, to jest do Rejsesendego. *Kłok. Turk.* 71. — §. *meton.* Stopień, granica, die Stufe. Naśladowca sprawiedliwości im więcej rośnie, więcej robi, aż wszystkie kryski sprawiedliwości przebieży. *Birk. Krz. Kaw.* 25. — 3) Kreski między słakami. Kreski u koszuli, ob. Krezy, Krezki. KRESKOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, 1) głoskować, krėsę swoje, zdanie czyli wotum zdawać, *Rag.* vjetovati, seine Stimme, sein Wortum von sich geben, stimmen. Kiedy się lud krėskuje, krėski powinny być publiczne, i to jest gruntownym demokracji prawem. *Mon.* 68, 482. — 2) *Transit.* Krėsą pisarską literę oznaczać, accentuiren, einen Buchstaben mit einem Accent bezeichnen. My krėskujemy samogłoski, á, é, ó, gdy są ścisnione. *Kpcz. Gr.* p. 245. KREŚLIĆ, KREŚLIĆ, KRYŚLIĆ, ał, i, *cz. niedok.*, skreślić *dok. Ross. et Eccl.* чертить, черчу, черчу (2 rysować); a) kreski lub linie robić, Striche oder Linien machen. Kryślał w talerz, bardzo mu markotno wszystko co słyszał. *Pot. Arg.* 118. Ludzi takich zwykło chłopięta przy dworze kreta piątnować a kresić. *Glicz. Wych.* B 4 b. oznaczać, beschreiben. — 2) Kreslić, określać, opisać, beschreiben, zeichnen. Czarownik przyszedł i uczynił koło I skreślił dziwne charaktery w koło. *P. Kchan. Jer.* 331. Nowowierniki tak świętych rzeczy tajemnicie zowią *kryślanem albo czarami. *Hrbst. Odp. X* 2. (cf. *Boh.* čarovati liniować, czarować, cf. *Ross.* чертить kreslić, rysować; cf. czart). Kreslić, odkreślać, odrysować, określać, mit Strichen abreiben, bezeichnen, entwerfen. Sztukmistrz kryśląc obraz chwały, Ręce jej mieczem nasrożył, Zwycięstwa wieniec wspaniały, Na groźnym czele położył. *N. Pam.* 465. W kilku zwążonych słowach łatwiej rzecz jest skreślić, niżli w roz-wlekłej mowie bez ładu i związku. *Niemc. P. P.* 13. (zamknąć, objąć). Xiądz *kryśla na krzyż, albo jako mówią, żegna ciało i krew Chrystusową. *Gil. Kat.* 347. przeżegna, krzyżuje, krzyżem oznacza, befreugen — Kryślić, nieczytelnie bazgrać, friggeln; *Ross.* черкнуть, черкать. — 2) Kreslić, przekreślać, gładzić, gluzować, durch-

stricheln, durchstreichen, austreichen, auslöschen. Co przypisze to zmaże, to kryśli, A nie godnego przecię nie wymyśli. *Opal. Poet.* — b) *Transl.* Zamierzać, w myśli układać, knować, entwerfen, schmieden, im Schilde führen. Przyszło im na myśl, czy on nie co złego w głowie na nich kreslił! *Pot. Arg.* 184. U was słyszę po ten czas każdy po swej myśli, Nie bacząc nic na boga, tak jako chce kryśli. *Rej. Wiz.* 183. Gdy się z sobą tak waży i wątpliwie kryśli, Pewny fortel na reszcie stanie mu na myśli. *Zab.* 15, 15. *Kniaź.* Gdzie tylko zysk prywatny każdy sobie kryśli, Już tam o powszechnym dobru nie pomysli. *Teat.* 44. d, 61. (zamierza). KREŚLIWY, a, e, — *ie adv.*, kresłący, krzyżujący, strichelnd, freisend. Grom padem błysknym świdzenie kresliwie sprawiwszy, sam się niszczy. *Chodk. Kost.* 34. (KRESNAK, ob. Chrzesnak). KRESŁOWATY, a, e, pełen krėsek, voll Strichelchen, friggeln. *Tr.* KRESOWATY, ał, uje, *act. niedok.*, kresy robić, kreslić, Linien oder Striche machen. KRESOWATY, a, e, pełen kres, voll Linien. *fig.* szramowaty, zerfetzt, zerhauen, n. p. Kresowaty przez pysk, przez łeb. *Tr.*

Pochodz. nom. *kres:* dokreślić, nakreślić, określać, określić, okres, ukreślony, odkreślić; pokreśkować, pokreślić, podkreślić, przekreślić; przekreśkować, przykreślić, zakreślić, zakres.

*KREST ob. Chrzest; ob. Krzyż.

KRET, a, m., *Boh.* krt, krtice, krték; *Slov.* krt, krtica, krtiček; *Sorab.* 1. knot, knoht; *Sorab.* 2. kschet, schkret; *Croat.* kērt; *Rag.* kār, kartizza; *Slav.* kērtica; *Bosn.* krri-tica, kartica, sljepi misc; *Vind.* kert, kertiza; *Carn.* kart, kert, (cf. *Carn.* kert = 2 pedagra); *Ross. et Eccl.* кротъ, кро-тикъ, крѣторина; (cf. kryć; cf. *Germ.* Kröte); * der Maulwurf, zwierzątko podziemne, niewielkie, krepie, włos ma czarny miękki jak aksamit, ryjak podobny do świni, którym kretowiny wysypuje; oczy maleńkie jak ziarna prosa, i to okryte włosami, zkad dawni mniemali, że krety są ślepe. *Lud H. N.* 81. *Zool.* 332. Kret śleporody kopie się w ziemi. *Tward. Wł.* 178. Z domu się wywali, jak kret niejaki, cienia się swego boi. *Birk. Ęk.* 28. Grzesznik bardziej nad krety ślepy. *Kulig.* 54. Jak może kret bez oczu widzieć promienie słoneczne! *Psalm.* 47. Kretęński arcybiskup złotym kielichem od Krzyżaków podnajął i zamroczone; wskok miły Kretęńczyk, jako kret własny, w sprawiedliwości zalsnął. *Krom.* 671. *Cretensis, ut est in proverbio, cretizavit.* — W cudzych ostrowidzami, a w swoich kretami. *Pilch. Sen.* 244. By kretowie ślepi na swe występy, a na cudze ostrowidzowie. *Sekl.* 27. Gatunek kretów Naddońskich *Ross.* слѣпецъ, слѣ-пушь, слѣпышонокъ.

Pochodz. *kretowy, kretowina, kretowisko, kretowizna.*

KRET, u, m., kręcenie, kręczone, to co się kręci, zakręca, zakręł, das Drehen, die Drehung, Schwingung. Smoczy dziwne węzły i kręty i *powichłania ciałem swym wyprowadzą. *Weresz. Req.* 115. (zatoki, kręgi, koła). Zadam szyprowi tyle w głowę krętu, że trakt zmyli. *Jabl. Tel.* 125. zawrót, Drehung, Schwindel, Wirbel. *Ross.* крутень, круть.

1. KRETA, y, ż, znaczna wyspa na morzu śródziemnym,

dzis Kandyja. *Dykc. Geogr.* 2, 13. die Insel Kandia. — 2. KRETA, KRÉDA, y, ż., *Boh.* krida; *Slov.* křida; *Hung.* krida; *Sorab.* 2. krida; *1.* kréda; *Carn.* kréda; *kraida*, fshesh; *Vind.* krida, kröda; *Croat.* kreda, kreta, krayda, beli lapor, bela zemlja; *Ross.* мѣль; (*Ecll.* мѣль, вапно - wapno; cf. mialki); *Lat.* creta; *Kreibe*, ziemia biała, lekka, krucha i mączasta. *Dykc. Med.* 3, 400, biała ziemia wapienna, spiekła. *Kluk. Kop.* 1, 248. Ten dzień wosoły kretą namalujmy. *Lib. Hor.* 38. (szczęsne dni Rzymian nie białą kreską znaczyli). — Kreta, kryda u cieśli, znak sznurem zrobiony. *X. Kam.* — *Prov.* Znać jak kretę na gipsie. *Cn. Ad.* 1364, (cf. jak wągł na czeluściach). Takie bajanie, chcesz napisz kretę na ścianie. *Lib. Sen.* 12. — Pod kretę co wziąć: w ścisły rachunek, genau berechnen. Pod kredę wziąć prawa i prerogatywy swoje, domagać się ściśle pewnej czci daniny. *Zab.* 7, 277. *Metonym.* Kreta - co się kreta napisało, daß mit Kreide aufgeschriebene, die Kreibe, die Rechnung. Gdy po trzecim kart daniu rachujemy kretę, on miał sto ok. *Pot. Jow.* 190. (cf. kreski, na kreski brać, pić, na rejestr). — 3. Pod kredę dobra wzięte, do konkursu podane; cf. kredo.

Pochodz. *kreciany*, *krecisty*, *kretka*, *kretny*, *kretowy*.

KRETAK, a, m., (*Ety.* kręcić); *gyrinus*, wodny chrząszcz; pływając w okamgnieniu różnie się wykręcać i zwracać może. *Zool.* 166. eine Art Wasserläufer, (cf. kręciel). KRETANINA, y, ż., *collective* cokolwiek jest krętego, *phys. et moral.*, zatoki, wykrety, Strümmungen, Wendungen, Drehungen. Jednak ten igrz kretaniną swoją nas bawi, plecie jakby na mękach, a coraz wymowniej. *Zab.* 16, 151. *Nagl.*; *ob.* Krętewiny. KRETEM *adv.*, kręcąc, kręgiem, kołem, in die Runde, drehend. Wiry na morzu, gdzie woda się krętem wije. *Pilch. Sall.* 153. Harcownik toczył kołem krętem. *Jabl. Buk. N.* 2.

KRETENCZANKA, i, ż., niewiasta z Krety wyspy, eine Cretenferinn, aus Kandia. *Otw. Ow.* 381. KRETENČZYK, a, m., ein Creter, Cretenfer, Kandier. U dawnych Kretenczykowie miami byli za ludzi bez czci i cnoty. *Dykc. Geogr.* 2, 13. (Creter sind faule Bänder. *Luth.*).

z KRETESEM, z KRETESZEM *adverb.*, i krty nie zostawiając, ze szczeniem, do szczeniu, zupełnie, ganz und gar, gänzlich. Buntownicze plemię z kreteszem gubią. *Bals. Niedz.* 1, 155. Całe ich miasto zburzył, i państwo z kreteszem wyrócił. *Zab.* 7, 192. Dawnych autorów chwałę z kreteszem obalono. *Zab.* 7, 12. Niech się świat cały Nań z kreteszem wali, Niezlekłe podeń swe nadstawi plecy. *Hor.* 2, 31. *Kniaź.* Przebóg co ja widzę! wszak to mój pan z kreteszem odarty. *Zabl. Dziew.* 96. Kościół ten rozwalił z kreteszem. *Leszcz. H. S.* 584. Po tej szarańczy w polach, co było zielono, Wszystko z kreteszem jakby wygolono. *ib.* 111. Potrzeby Leuktryjska i Mantynańska z kreteszem obaliły, i prawie w niwecz obróciły, potęgę Spartanów. *Nag. Fil.* 135. *Nag. Cyc.* 93.

*KRETEWINY, in, *plur.* wykrety, mataniny, (*Ety.* kręcić), Drehungen. Na te kretewiny to łeb jeden na świecie. *Teat.* 43, c, 24.

KRETKA, KREDKA, i, ż., *demin. nom.* kreta - kawałek kre-

ty do pisania, ein Stückchen Kreide zum Schreiben. Znaczne sperandy kretką na stole doskonale wypisał. *Zab.* 13, 194. Łatwiej o krédkę, kto złotą ma dostatek. *Chmiel.* 1, 155. Ubogi stoły wala kredką, a bogaci złotem, srebrem, miedzią. *ib.* Wziąć pod krétkę - obrachować, berechnen. Ludzie nawet zaćmienia wzięli pod krétkę. *Zab.* 2, 256. Gdy się wezmą pod krédkę uszkodzenia, którym się zapobiega, pożytki zaś wynikię, nakłady te małe są. *Kluk. Kośl.* 3, 315. Wziawszy to z tamtym pod krédkę, na jedno wyjdzie. *Teat.* 7, c, 23. KRETKOWAĆ się, KRYTKOWAĆ się - obrachować się, liczbę dawać, n. p. Opiekunowie niechaj się wcześniej według słuszności krytkują. *Haur. Sk.* 243. rechnen, Rechnung ablegen. KRĘTNY, a, e, krety siła mający. *Cn. Th.* freidig, voll Kreibe; *Croat.* kraydan, pokraydan; *Sorab.* 1. kredowné, krédwaté, kredoyité. Kretna albo wapienna ziemia mało wody i też niesmacznej w sobie miewa. *Cresc.* 27.

KRĘTNY, a, e, kręcący się, skręcony, pokręcony, sich drehend, gedreht, gewunden, sich windend, schlingend. Smok krętnemi pasmami łuszczyste zatoki Łaniać, srogie stroić skoki, *volubilibus orbibus.* *Zebr. Ow.* 55. KRĘTO *adverb.*, (*Ety.* kręcić), krętem, gedreht, gewunden, sich drehend. (*Ross.* круто, вкрутъ za tego skręczone, okrutnie). Przewroczyły nurt w cieśni strumyka W tysiąc stron kręto mrużący umyka. *Mon.* 70, 723. Zewsząd na nich zaduchnie wiatr gwałtowny kręto. *Przyb. Milt.* 89. Strumyk z daleka słabo mruży, i kręto ucieka. *Oss. Kras. C.* — §. Koło Waści kręto. *Teat.* 10 b, 88. ciasno, chudo, cf. kręci się jak piskorz, er ist im Gedränge. KRĘTO-DZIOB, a, m., *rhinrhop*, ptak, der Verfehrtschnabel, ein Vogel. *Bndtk.* KRĘTOGŁÓW, a, m., *picus torquilla Klein.*, ptak wielkości skowronka, głowę zupełnie w tył wykręcić może. *Zool.* 265. der Wendehals; *Ross.* вертголова, вертошейка, плисна. KRĘTOGŁÓWY, a, e, głowę zawracający, upajający, den Kopf verdrehend, ihn drehend oder schwindelnd machend, herauswendend. Ażeby miary Nie przebrał, dorwawszy się krętogłowej czary, Niech pomni na Centaurów z Lapitami boje. *Hor.* 1, 96. *Nar.* KRĘTOLOTNY, a, e, kręcąc się ulatujący, sich hinweg fräufelnd, in Kreifen entfliegend. Dym kretolotny. *Otw. Wirg.* 405.

KRETOMYSZ, y, ż., mysz polna, *sorex araneus*, die Feldmaus, Spitzmaus, większa od myszy, kształtu kreta; prześiaduje w ziemi. *Zool.* 353.

KRĘTOPŁOMIENNY, a, e, wybuchający w kręcące się płomienie, flammenfräufelnd. Krętopłomienna Etna. *Hor.* 2, 47. *Kniaź.*, *Dudz.* 19. KRĘTOPŁOTY, a, e, koło płotów się kręcący, zaumbefräufelnd. Bluszcz krętopłoty. *Hor.* 2, 270.

KRĘTOPRAWNY, a, e, prawa przekręcający, geßewerdend, rechtverwendend. Krętoprawne odsądziwszy zwady. *Hor.* 2, 58. *Nar.*, *longa dijudicata lite.* KRĘTORÓG, a, m., *strepsiceros.* *Plin.* 8, 53. zwierz rogów zakręconych. *Cn. Th.* ein Thier mit gewundenen Hörnern. KRĘTORÓGI, a, ie, *reciprocicornis*, zawitych, zakręconych rogów mit gewundenen Hörnern. *Mon.* 75, 595. *Cn. Th.* KRĘTOŚĆ, *sci.* ż., die Drehung, daß Drehen, der Grad in dem etwas z. B. eine Schmur gedreht worden ist. *Boh.* krautivost; (*Ross.* kpy-

tość spadzistość, przykrość, twardość, niegiętkość eha-
rakteru; okrutność). Dobroć i moc sznurów zależy od
dobrej roboty i małej krętości nici. *Jak. Art. 2, 228.*
KREŃOSKOCZNY, a, e, w koło skaczący, im kreŃe hū-
pfend. KreŃoskoczne tany. *Hor. 1, 250.* KREŃOSZ, a,
m., kręciszek, człowiek wykreŃny, ein Dreher, Verdreher.
KreŃosz mówią polityk; ja go zwę oszustem: *N. Pam. 16,*
118.

KREŃOWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, pokreŃować *dok.*, Boh.
křiditi; *Ross. мѣлить*; kreŃa bielić, mit Kreide tünchen, über-
freiden. KreŃowany = kreŃa bielony, *cretatus. Cn. Th.*; *Slov.*
křidovaný, křidau zbjlaný; *Hung. krétázott.* KREŃOWATY,
a, e, podobny do krety, kreŃciasty, kreŃidicht, kreŃdeartig; Boh.
křidowaty; *Ross. мѣловидный.* KreŃidowaty. *Torz. 212.*

KREŃOWATY, a, e, krętny, wykreŃny, *moral. dreherisch, ver-*
drehend, nicht gerade. Boga prosidem, aby dał kreŃowatęj
duszy jego uznanie. *Mon. 76, 519.*

KREŃOWINA, KREŃOWIZNA, y, ż., KREŃOWISKO, a, n.,
ein Maulwurfsbügel; *Croat. kertorovina; Carn. kertina; Vind.*
kertina, kertishe; *Ross. кочка, кочечка.* Krety wyrzuca-
jąc ziemię w górę, wysypują owe pagórki, które kreto-
winami nazywamy. *Kluk. Zw. 1, 357.* W każdą kreto-
winę zdechłych raków nakładę; bo krety od smrodu te-
go zdychać muszą. *Haur. Ek. 178.* — 1. KREŃOWY, a,
e, od krety, Boh. křičný; *Ross. кротовый; Maulwurfs-*
Kretowa mogilka. *Tr.*

2. KREŃOWY, a, e, od krety, kreŃidig; *Ross. мѣловый.* Kre-
towe zboże na ziemi kreŃciściej, jako piaskowe zboże, *cre-*
tacea siligo. Cn. Th.

KREŃOWZNIOSŁY, a, e, kręcający się do góry, sich hinauf
drehend. Kark kreŃowzniosły, a śpiczastomała głowa, brzuch
cienki. *Pilch. Sen. list. 3, 226.* KREŃOZWIEZŁY, a, e,
KreŃozwiezła koguta nogę kosmaczina jeży. *Zab. 10, 74.*
Ross., krępa i okreŃoną, stämmig gedreht. KREŃU WETU
adv. et Dudz. 50. krętu wetu, *verbis esutitiis adnumerat*
Cn. Th. 1023. kreŃowiny, wykreŃy, *Ross. проводы; Dre-*
heren. — b) Skrzącać się trzeba, haru haru, tummle dich,
uwijajże się. KREŃTY, a, e, kręcony, kręcający się, gedreht,
gewunden, sich schlingelnd. (*Croat. krenut* = wzruszony, poru-
szony; *Ross. крутой, кругъ* zbyt mocno skręcony, przy-
krospadzisty, gęsty, twardy, srogie, okrutny, kruptenkъ
trochę sztywny). Krety sznur = bardzo kreŃony, drall. Sę-
kate i krete drzewa. *Torz. 19.* (nieproste). Bluszcz kreŃ-
ty. *Mon. 76, 201.* (okrecający się). Labirynt kreŃty. *N.*
Pam. 22, 107. Lepiej jest bitym i prostym iść gościń-
cem, niżeli krete sobie czynić ścieżki. *Pilch. Sen. list. 3, 320.*
Teat. 3. b, 10. Szczęścia na świecie drogi krete, slizkie.
Kras. Mys. 12. (cf. wężykowaty). Od ciebie rada w naj-
krętszym trafunku. *Zab. 10, 9.* *Jak.* (w najzawilszym).
KreŃta kiszka czyli kosa, *ileon. Perz. Cyr. 157.* Nadmie
się dziwołag i po cielsku wijąc ogon kreŃty w kółko zwi-
nie. *Bardz. Trag. 105.* Murzyna kreŃte włosy. *Tr.*, kę-
dzierzawe, fräuselnd, frauß.

KREUJE *ob. Kreować.*

KREW' G. krwi, ż., Boh. krew, červená; *Slov. krew; So-*
rab. 1. krei, krew; Sorab. 2. krej, kschej, kschem; Vind.
kri, kryv, kervje, kerv, G. kriji *et kervi; Carn. kry; Cro-*

at. kerv, karv, demin. kervieza; Bosn. krriv, karu; Slav.
kěrv; *Dal. karv; Rag. kărv; Ross. et Eccl. крѣвь, руда,*
(cf. ruda), cf. *Lat. cruor; Syr. כרם; 1. daß Blut; jest*
to ów sok w żyłach żyjącego zwierzęcia okrażający. Kluk.
Zw. 1, 35. (cf. krażenie). Krew' czerwona i ciepła u wo-
łu, u ptaków etc., czerwona ale zimna w rybach, w wę-
żach; biała i zimna, w owadzie. *Zool. 7. Sniad. Chem.*
2, 22. Lice świeże, jakoby krew' z mlekiem. *Kniaż. Po-*
ez. 2, 110. jak róża, wie Miltch und Blut. — Krew' pu-
szczać. *Perz. Lek. 216.* Blut lassen, Ader lassen; *Vind.* na
shili pushati, shilo odpreti, kri pustiti; *Croat. silu puziti;*
Slav. pustiti kěrv, otvoriti xillu; Ross. пускать, видать
кровь. Nie raz krew' puściłeś dla wycieńczenia ciała,
ciać kazałeś w żyłę. *Pilch. Sen. list. 2, 152.* Krwi pu-
szczenie, n. p. Po krwi puszczeniu lepiej mu było. *Perz.*
Lek. 214. Aderlaß; *Vind.* shilnupushanje, kervopushanje;
Ross. кровопускание, бросание крови; Eccl. жилосъчение.
Krwie puścić, cygulik *Ross. рудометь, fem. рудометка;*
od puszczenia krwi *рудометный, n. p. želazko, sneper;*
Eccl. жилосъчиво. Krew' czyszczący *Ross. кровочисти-*
тельный. Krwia zająć, kwią zachodzić, mit Blut unter-
laufen, bluttrüchtig werden. Kwią zająć, siniec, *sugillatio.*
Perz. Cyr. 1, 182. Bluttrüchtigkeit. Kwią kapać, vom Blu-
te triefen; (*Vind. kri tozhiti, kri kapati.*) Wykapać się do
ostatniej kropli krwi; *Vind. vunskevaviti, iskervaviti, iskrij-*
tilie, vkrijtilie, sich verbluten. Kwi z nosa płynienie. *Krup. 5,*
459. daß Nasenbluten. Kwią płynąca niewiasta. *Sk. Dz. 14.*
Płynienie krsie cierpiąca. *Šekl. Math. 9.* krwotok cierpiąca,
die den Blutfluß hat. Kwią plucie. *Krup. 5, 657.* daß
Blutspenen. Kwią się pocił na piersiach i rękę, zdjęty
bojaźnią. Boh. *Dyab. 3, 92.* er hat Blut geschwigt. Dziś,
by kwią płakał, żaden darmo nie. *Glicz. Wych. M 7 b.,*
Blut weinen, blutige Thränen weinen; *Slov. Bit bis kwiu za-*
plakal, nō wprosiš. — Słusznie się gniewasz, ale nie
psuj krwi sobie. Boh. *Kom. 5, 260,* humoru, verdirb dir
nicht daß Geblüt, mach dir kein böses Blut. Krew' zsiadła =
posoka. Krew' czarna = melankolia. — Jabym całą krew
wylał za niego. *Teat. 49. b, 84.* życiebym położył zań,
ich würde mein Blut, mein Leben für ihn lassen. Dałabym
funt krwi, żeby tu nie była. *Teat. 9, 34.* Ponieważ
życieby nasz na kwi zawisł, lubo to krew' duszą nie jest,
częstokroć jednak w pismie duszą się zowie. *Birk. Zyg.*
23. Blut, Leben, Seele. Tam krew' wielką rozlewa, wszys-
tko wałem pada. *Bardz. Luk. 2, 23.* er richtet ein großes
Blutbad an. Kwi pragnący, krwożerny; *Slov. krwożyžni-*
wý. Dziś albo ich zwojować, Albo przesłał zwycięstwa
kwią zapieczetować. *Tward. Wł. 60.* (smiercią). — Ciało
i krew Pańska, świętość odmienionego chleba w ciało i
krew zbawicielową. *Karnk. Kat. 161.* Tajemnica ciała i
kwi Pańskiej. *ib., Sk. Dz. 741.* der Leib und daß Blut deß
Herrn. — Przymierze kwią czyją napisać = w przymierzu
obietać kogo zabić. *Dudz. 54.* ein Bündniß mit jemandeß
Blute schreiben, seinen Tod zur Bedingung machen. *De vivo*
resecare, do krwi zarznąć. *Mącz. biß auß Blut, biß auf*
die Seele. Jeszcze to nie, jeszcze nie do krwi. *Cn. Ad.*
320 et 575. Nie do krwi tam było *ob. kokosza wojna.*
— Krew' nie woda; *Rag. kărv nije voda; — a) Magn*

aestimandum vulnus. Cn. Ad. 364. Krew' nie woda, wojenne lekarstwo. *Rys. Ad. 29., J. Kchan. Dz. 69.* — b) Krew' nie woda, krew' burzliwa. *Slov.* Ma krw za nęchtami; za paznokciami ma krew'; gorąco kapany; (*sed cf. krewki*), n. p. Widzę co krew' robi; nie zowią jej wodą słusnie; woda zimna, krew' gorąca; możnaby ją zwać i mieczem. *Birk. Zyg. 24. Oppos.* Zimna krew', faltes Blut, *Ross.* хладнокровие; *adj.* хладнокровный. — c) Krew' pokrewieństwo, ród, Blutöverwandtschaft, Blut. Krew' nie woda: *magni aestimatur cognatio. Cn. Ad. 364.* Każdy człowiek bliźni, lecz przecie krew' nie woda. *Ossol. Str. 3.* Przywiązanie do własnej krwi dobrze wyrażamy, mówiąc: krew' nie woda. *Gol. Wym. 194.* Ze się ociec syna nie uzali! Przecież to krew', nie woda. *Zabl. Zbb. 7.* — *Transl.* Krew' : ród, pokrewieństwo, Stamm, Blut, Familie, Geschlecht. Po dziś dzień krew' Turecka tak zmieszana, że jednego nie znajdzie, który właśnie pochodzi z krwi dawnych Saracenów. *Kłok. Turk. 100.* Na tronie Dawidowym żaden z jego krwi, ani męskiej, ani żeńskiej już nie siedział. *Sk. Dz. 2.* (ani po mieczu, ani po kądzieni). Na państwo, nie po krwi, ale po enocie wstąpił. *Sk. Dz. 535.* Krew, nas jednoczy. *Teat. 46, 4.* Memnon moży krwią tykał swą trony. *Zab. 13, 308. Zabl. Gorn. Dz. 65.* Ś. Wojciecha na Prazkie biskupstwo, jako swoją krew' Czechowie obrali. *Sk. Żyw. 1, 249.* (t. j. jako swego rodaka). Słabe są krwi związki, gdzie idzie o interes. *Nar. Hst. 7, 198.* — 2. *Botan.* Smocza krew', *sanguis draconis*, Dračienblut, nie jest to krew', ale sok pewnego Ameryckiego drzewa kapiący, zgeszczony, służy w krwotokach. *Sienn. 227. Comp. Med. 534. Krup. 5, 154. Dykc. Med. 3, 406. ob. Krwawosok.* — 3. Krewią morwy jagody zająszył Antyoch elefanty. *Birk. Chodk. 5.* (sokiem czerwonym morwy). (KREWA w grze kartowej więcej ok, niż gra wymaga. *X. Kam.*) KREWCEJSZY *ob. Krewki.* KREWNIENSTWO, a, n., pokrewieństwo, *Ross.* сродство, уживчество, die Blutöverwandtschaft. *Zy-czliwe serce to mi największe krewieństwo. Min. Rył. 4, 127.* Jesteś jej i krewieństwem i rodzajem bliżki. *Teat. 42. d, B., ib. 54, 28.* KREWKA, i, ż., krewna, die Blutöfreundinn. O krewce twojej nie zapominaj. *Tr. KREWKI, a, ie, KREWCEJSZY comp., ułomny phys. et moral., (cf. krew' burzliwa), do grzeszenia skłonny, gebrechlich, besonders moralisch, fehlerhaft, sündhaft, schwach. Zdarz by nasze krewkie ciało Sprośna żądzą nie pałało. Groch. W. 30.* O jako jest krewki a słaby i nietrwały przyrodzenia ludzkiego stan. *Baz. Sk. 532.* Zmiłuj się nade mną Panie, bom ci ja krewki, *infirmus. Wróbl. 11. not. t. j. rychły ku zgrzeszeniu.* Ja grzeszny, ułomny i krewki, bez daru bożego powściągliwie żyć nie mogę. *Sk. Żyw. 2, 207.* Uczmy się, abyśmy także przeciw krewcejszej braci naszej cierpliwymi byli. *W. Post. Mn. 307.* KREWKOŚĆ, ści, ż., — a) fizycznie, ułomność, słabość, n. p. Nie-wiasty od Litwy pojmane, zabaczywszy swojej krewkości niewieściej, swoich stróżów, jako mogły, były. *Stryjk. 264.* Schwäche, Ohnmacht, Hinfälligkeit. — b) Moralna ułomność, die moralische Gebrechlichkeit, Schwäche, Sündhaftigkeit. Wszys-

cyśmy ludzie, i mamy nasze krewkości. *Teat. 33, 31.* (*Slov.* Každí má swu vlastnu krehkość; *cf.* nikt bez ale; wszyscyśmy ludzie, i xiądz pleban człowiek). Wszyscy krewkości podlegli są, iż ludźmi są. *Biel. Kr. 539.* Grzech z krewkości i niedołężności pochodzi. *Karnk. Kat. 17.* KREWNIAK, a, m., *zgrubiale* : spokrewiony, krewny, ein Blutöverwandter. Poszła za krewniaka nieboszczyka Wawrka. *Oss. Str. 1.* Krewniacy. *Nar. Hst. 4, 147.* Krewniacy dyszą na sukcesyą, jak dyabeł na dobrą duszę. *Teat. 52, 39. ib. 54, 8.* KREWNIĆ SIĘ, ił, i, *recipr. niedok.,* pokrewnić się *dok.,* małżeństwem łączyć się z krwią czyją, sich mit jemanden veröhwägern, mit ihm verwandt maöen. Nie chciał się krewnić Abraham z córkami Kananejczyków. *Zul. H. T. 40.* Skrewnienie, pokrewnienie, krwią połączenie, zbracenie, Blutöverbindung, Verbrüderung. Panie Jezu, przez twoje z nami skrewnienie, Racz nam dać na duszach naszych obżywienie. *Kanc. Gd. 33.* KREWNIK, a, m., człowiek temperamentu krwistego, *Rag.* karwnik, der Sanguinicus. Krewnik wesoł, skacze, miłuje, ściska, dałby bardzo rad każdemu, by jeno co miał. *Rej. Zw. 3 b.* Krewnik się urodzi z białą rumiano. *ib. 6 b.* — 2. Ziele czarnogłów, *pimpinella pratensis sanguisorba*, z Łac. zowią krewnik, dla potężnego zastanawiania toku krwi zkađkolwiek. *Urzed. 274. Syr. 84.* mniejsza różyczka panny Maryi, sowinga strzała, Pimpinelle, eine Art Weöerblume. KREWNOŚĆ, ści, ż., powinowactwo jednej osoby ku drugiej. *Sax. Porz. 125.* powinowactwo z jednej krwi. *Cn. Th. consanguinitas; die Blutöverwandtschaft, Boh.* krewnost; *Vind.* rodjanost; *Ross.* кровность. Prawa krewności abo powinowactwa. *Chelm. Pr. 125.* By pokój zawarty potwierdzić krewnością, wziął Wratysław za małżonkę siostrę Bolesławową. *Biel. 55.* (*cf.* szwagrostwo). *Biel. Św. 119 b.* Na powinowactwo w małżeństwach uczynione są prawa, aby żaden nie śmiał tych kresów przestępować, tak w krewności, to jest z linii ojcowskiej, jako też z powinności po żonach i mężach. *Sk. Kas. 492.* die väterliche Verwandtschaftölinie, (przyrodność). Poczytuje ich za swą bracia, jakby z nim złączenie krewności mieli. *Odym. Św. A a.* KREWNY, a, e, 1 a) ode krwi, Blut. *Boh.* krewnj; *Rag.* iskargni; *Ross.* кровный, рудяный. Krewna żyła. *Cn. Th.* — b) Krwisty, blutreich. Ludziom młodym, zwłaszcza krewnym, lekarstwo. *Sienn. 479.* Człowiek kompleksyi krewnej. *Urzed. 400.* sangutniöf. — 2. Od krewności, z jednej krwi, powinowaty, jako brat bratu. *Cn. Th. Blutöfreund. Slov. et Boh.* přibužnj; *Croat.* rodbinski; *Vind.* rodjaken, rodbinstven, kiri je v' shlahti, ushlahten, poshlahten, rodjan, rodjanski; *Ross.* единокровный, сродничій, родственный. Krewny, ego, m., *subst.*, krewniak, der Blutöfreund; *Slov.* krwni prátel; *Vind.* kervni shlahtnik, rodjanik, rodjak, poshlahtnik, vshlahtnik, on je meni shlahta; (*cf.* szlachta, Geschlecht, *cf.* rodak); *Croat.* rodyak, rodgyak; *Dal.* szvoyo po kervi; *Bosn.* rodjak, svoj, (*ob.* Swoj); *Rag.* rodjak, svooj; *Slav.* rodjak; *Ross.* родственник, сродич, сродник, свойственник, *obs.* родичь, (*ob.* Rodzic); *Eccl.* жужикъ, ужикъ, (*cf.* ju-cha). Krewna, ej, ż., *subst.*, *Bosn.* rodica, rodjakigna, svoja; *Rag.* rodiza, svoja; *Slav.* rodjaca; *Vind.* kervna

shlahniza, rodjaniza, rodjanka; *Croat.* rodyakinya, rogyakinya; *Ross.* родственница, сродница, свойственница; *Eecl.* южица; die Blutstfreundinn. Krewni mają między sobą spólną krew', gdy się z jednej krwi rodzą. *Sax. Porz.* 423. *Vind.* blishna shlahta, kervna shlahta, rodjanstvu, rodjanost, rud; *Carn.* palta; *Croat.* rodbina, (cf. rodzeństwo); *Bosn.* rodbina, ročbina, rodčbina, svoita; *Dal.* rodyaczi; *Ross.* родня, сродство; *Eecl.* ужичество. Jeżeli bóg prędko do swojej chwały powołał sworę dziadów, trzech stryjów, tuzin wujów, półtory kopy ciotek, babek, prababek, i niezliczoną kupę innych, byłaby to posażna dama. *Teat.* 7. c, 11. To krewny, co przyjaciel. *Fredr. Ad.* 43. — Krewny *per excell.* stryjeczny brat. — Krewna = stryjeczna siostra.

Pochodz. *bezkrewny*; *krwawić*, *krwawnice*, *krwawnik*, *krwawny*, *krwawo*, *krwawy*, *krwisty*, *krwotok*, *krwotoczny*, *bezkwawny*, *nakrwawić*, *pokrwawić*, *okrwawić*, *rozkrwawić*, *skrwawić*, *zakrwawić*, *zokrwawić*, *pokrewnić*, *skrewnić*, *pokrewny*, *pokrewieństwo*, *pokrewność*, *spokrewniać*; — §. cf. *krew'*, *czerw*, *czerwonny*.

KREŻEL, żela et kręzła, m., **KREŻELEK**, lka, m., *demin.* (*Elym.* krąg); część wyższa kądzieli, gdzie się przedziwo zawiesza. *Włod.*, co się wtyka na przesłicę z kądziela. *Dudz.* 42. der Rothenstod, der Wodten; (*Sorab.* 2. kružel, kužel = kądziel; kružol, kužol bańka wodna). Naczynia do przedziwa: miądlice, kądziel, kręzel, wrzeciono, potok. *Haur. Ek.* 56. Kądziel na kręzel staczała, *glomerabat in orbis.* *Zebr. Ow.* 127. Len na kręzle, nici wić na cewki, Tyś nauczyła dziewki. *Pot. Arg.* 127. Pilnuj przadek, żeby miasto kądzieli do kręzelka, w kieszenie nie matały przedziwa. *Haur. Sk.* 81.

KREZIASTY, **KRYZIASTY**, a, e, Świder nazwany kryziasty, (*à fraise*), którego część półkołowa jest powyrzynana niby w kryzy. *Jak. Art.* 3, 110. *Gefröse*, fraise, frausig. **KREZY**, **KRYZY**, **KRYZKI**, **KRYSKI**, **KREZKI**, **KRESKI**, **KRUSZKI**, ów, plur.; (*Boh.* okruzi; *Sorab.* 2. kruša, kröfi, kröfki; *Sorab.* 1. kröz, żywotne drob; *Vind.* oserzhje; *Ross.* брыжейка, (cf. osierdzek); *Svec.* kras; *Dan.* kraase, kros); 1. daß *Gefröse* in den Gedärmen; *mesenterium*, jest to owa skórkowata i bardzo szeroka część, która kiszki skupione w ich zakrzywieniu utrzymuje; kształt kryzów prawie okrągły, po brzegach marszczony. *Kluk. Zw.* 1, 41. *Kryski. Zool.* 52., *Perz. Cyr.* 1, 47. Zamulenie kruszków czyli słabizny brzuchowej. *Krup.* 5, 667. Z piersi wyjęte krezy i z żyłami. *Bardz. Trag.* 364. Sam się żyłek dotyka, fata upatruje, Sam krezów w ciepłych trzewach rękami probuje. *Bardz. Trag.* 528. — 2) Krezy = trepele, kołnierz płócienny marszczony, jak u żydów, lub też gładki dla ozdoby. *Dudz.* 42., *Włod. collare. Brud. Ost. D b.*, eine Halsfräuse, ein runder Halsragen, Halsgefrosse. Czy nie potrzebuje Jójmość Dobr. mantylków, dmiśalopek, kryzów? mam bardzo piękne. *Teat.* 22. c, 51. Uczy panien, jako krezy i jako bieretek szychtować. *Alb. z Woj.* 27. Białogłowskie wdziawszy na się krezy, podszedłem kobiety. *Pot. Arg.* 822. Kruszki, strój białogłowski. *Sax. Tyt.* 7. *Patagium*, kołnierz, kruszki, albo

wyłogi u szat. *Mącz.* — *2. Crista*, grzebień koguci, brzyzy lub kryzy. *Perz. Cyr.* 1, 150. der Hahuentamm. **KREZKOWY**, **KRUSZKOWY**, a, e, n. p. Arteryja niższa kruszkowa zaczyna się pod arteryami nasieniowemi. *Krup.* 3, 38, *Gefröse*.

KRNĄBRNOŚĆ, ści, ż., ociętność. *Mącz.* upartość, upor, die Halsstarrigkeit, Hartnäckigkeit. *Boh.* swemyslnost, zarputilost; *Slov.* samoswognost, swėwolnost, (cf. swowolność); *Sorab.* 1. nehornosc, samohzmosnoř; *Carn.* samoglavnost, svojoglavnost; *Vind.* lastna glava, svojovolnost, lastnovolnost, lastnoumnost; *Bosn.* tvardoglavstvo; *Ross.* стропотность, стропотливость, стропотство, огурливость, огурство, дурь; *Eecl.* стръпътнъкъство, рлзвращенне, непокорность. Jeżeli przełożenie krzywdy nazywać będziemy krnąbrnością, znać, iż chcemy mieć w stanie bydłecym poddanych. *Kras. Pod.* 2, 227. Trwali w krnąbrnościach swoich. *Rej. Post. T. U.* 3. Krnąbrność, przyczyna płaczu. *Teat.* 12, 79 **KRNĄBRNY**, a, e, **KRNĄBRNIE** *adverb.*, uparty, ociętny, hartnäckig. *Boh.* swemyslňy, zarputilý; *Slov.* tvrdošigný, (twardoszyjny); *Sorab.* 1. nehorně, swoyeye mószě, samohzmószně; *Carn.* svojoglavn, svojovoln, (*distq.* swowolny); *Vind.* terdoglau, terdouraten, satert, lastnoglaven, svojovoln, lastnovolen, lastnoumen; *Croat.* okoten, tverdokoren; *Slav.* tvrđoglav, svojeglavan; *Bosn.* tvardoglav; *Ross.* стропитивый, огурливый, огурникъ, огуръ, ежевать, жестоковыйный, блажный, благой. Dziecko nieutulone w gniewie, krnąbrne i uparte. *Hor. Sat.* 205. *Rej. Post. H.* 8. Przeciwo panu krnąbrnym a skrzętnym się stawił. 1 *Leop. Num.* 15. Szumne i nieutarte rogi krnąbrnego nieposłuszeństwa przeciw tobie wznosiła. *Bzow. Roż.* 42. Krnąbrnie a spornie się opierają, i wszystkiego zbraniają. *Kosz. Lor.* 33. *Kanc. Gd.* 215. *Szczerb. Sax.* 195. Krnąbrną czeladź odprawiłem; oświeceni dali się przeprocęć. *Kras. Pod.* 2, 40. **KRNĄBRNIEĆ** *nijak. niedok.*, stawać się krnąbrnym, halstarrig werden.

KROATA *ob.* Karwat. **KROACYA** *ob.* Karwacka ziemia. **KROBCZANY**, a, e, od krobki, Schachtel, Büchsen, Tabulet, Kramarka krobczana, co w krobce swój kram nosi. *Mącz.* Tabuleträmerinn. **KROBECZNIK**, **KROBNIK**, **KRUBNIK**, **KRUPKARZ**, a, m., §. a) kramarczyk, który w skrzyneczce albo w krobce kramne rzeczy nosi. *Mącz.*, krošniarz, ein Tabuleträmer. Kramarzom, krupkarzom i żydom rząd nasz zapewnia w prawie obronę, a o rolniku nie myślimy. *Przestr.* 216. — §. b) Co krobki robi. *Cn. Th.*, Schachtelmaßer. **KROBIA**, **KRÓBKA**, **KRUBKA**, **KRUPKA**, i, ż., **KROBECZKA**, **KRUBECZKA**, i, ż., *dem.*, *Boh.* krabice, krabička; naczynie drewniane do wsypania czego. *Włod.* pudełko, puszka, eine Schachtel, eine Büchse, capsula lignea, sed ex tenui ligno, et fere rotunda, neque ita magna. *Cn. Th.* Krupka, w której kramarze igły, śpilki, z paciorkami sznury i inne brednie noszą. *Pot. Poc.* 406. Cały dzień w kramie siedzi, aż skoro się mroczy Znowu w krupkę ostatki nieprzedane kładzie. *ib.* Baby i matacze od miasta do miasta z swemi krobkami tułający się. *Syr.* 589. Urząd miałby w to wejrzeć, aby aptekarskie słoiki, krobki, pudełka były przeszperowane.

ib. 1495. Psyche krupkę słoniową przynosi, I o farbi-
czki udzielenie prosi. *Morszt.* 93. Krobka albo słoik ala-
bastowy do chowania drogich maści. *Mącz.* Krobeczka,
w której wiele było relikwii, nad Iózkim wisiała. *Sk.*
Dz. 396. W krobce miał listy. *Papr. Ryc.* 34. Dzieje
Merope paciorki I na cienką je nie z krubki wybiera.
Pot. Syl. 515. W krobkach skórzanych rzeczy przedajne
roznoszą, Grzebienie, bańki szklane, w których wódki no-
szą. *Pasz.* *Dz.* 100. — §. Drugi pan Cham się chełpa
zdobi Z bogactw, jak pstry kot, a zakryty w krobi.
Stryjk. Gon. E. 2. Kto się swym zdaniem przed inne-
mi zdobi, Jest jako pstry kur, a zakryty w krobi. *Rej.*
Zw. 219. Więcej cię to lży, niż zdobi, Pstry kocie w
krobi. *Stryjk. Gon.* 4, 2. (cf. jak kania w kobiele; cf. ko-
jec, koszałka). — §. Krobka, krupka żydowska, spół-
ka ich między sobą, społeczna kassa, bey den Juden, die
Gemeindekasse. Niemasz u nas miasta, w którymby nie
było krupki żydowskiej. *Przestr.* 317.

KROĆ, KROCIĆ, in singul. indeclinabile; in plur. krocie,
Gen. krociov vel krocii; *Dat.* krocioim; *Accus. ut Gen.;*
Instr. krociami - krociami; *Loc.* w krocicach, w krocii. (*Sorab.* 1. krocz, mol; *Sorab.* 2. krot, rabs, mol; *Carn.* krat, fart, bart; *Vind.* krat, bart, barta; *Croat.* krat, put; *Slav.* pūt; *Rag.* krát, pūt; *Eecl.* крата); = a) raz, mal; n. p. jeden kroć - jeden raz; dwa kroć - dwa razy etc., ein mal, zwey mal; *Slov.* gedenkrát, dwakrát, trikrát; *Sorab.* 1. junu, dwoży, schtyri krocz; *Vind.* eno-bart, enkrat; *Croat.* dvaput; *Ross.* единожды, однажды; *Eecl.* единичствъ, единичи, единожды, единократно etc. Gotowie Rzym z Totylą trzeci raz, a po Genseryku czwarty kroć wzięli. *Stryjk.* 43. Kazał go drugi raz siec, a gdy jeszcze coś hardego powiedział, trzeci raz, i tak czwarty, piąty kroć, ile razy mruczał. *Sk. Żyw.* 2, 258. Nie daj się trzeci kroć upominać, ale poczniej natychmiast. *Gorn. Dw.* 227. Na dzień dwa kroć, i trzy kroć, i czterzi kroć odzienie odmienia. *Kosz. Lor.* 104. Powtarzała to po kilka kroć razy. *Karp.* 1, 163. — *Pleonast.* = po kilka razy; albo po kilka kroć, mehrere Male. Kilka kroć, einige Male unter zehñ. Kilkanaście kroć, zehñ und einige Male bis zwanzig. Kilkadziesiąt kroć, zwanzig und hundert Malen. Stokroć, hundert mal. Tysiąc kroć. *Psalm.* 102, tausend mal. Dwa kroć sto tysięcy, zweymal hundert tausend. Kilka kroć sto tysięcy, kilka razy sto tysięcy, mehrere hundert tausend. Kilkanaście kroć tysięcy, zehñ und mehrere mal hundert tausend. — §. b) Zład krocie - krocie set tysięcy, einige mal hundert tausend, mehrere hundert tausend. Nie każdy, który krociami przed słubem sławi swe dochody, tysiącami je po słubie liczy. *Teat.* 47, B. Corkim jego życzył, Nie dlatego, żeby z nią syn mój krocie liczył, Ale żem sądził, iż z nią szczęśliwym żyć będzie. *Niem. P. P.* 88. Mój majątek nie liczy się krociami. *Teat.* 43, 162. Wyb. Przed rokiem musiało się o szeląg turbować, Teraz kroćmi (krociami) rachujesz. *Kras. Sat.* 32. Polska krocie mieszańców liczy greckodysunickiej religii. *Gaz. Nar.* 2, 230. Będziesz krocie rywalak miała. *Teat.* 52, d, 110. Imieniem swoim i imieniem krociov obywatelów wołamy

do boga. *Ust. Konst.* 2, 139. On na kształt gęstej chmury wiedzcie z sobą krocie. *Przyb. Mill.* 194.

Pochodz. *krotny, kilkakrotny, kilkanaście krotny etc.; stokrotny, stokroć; krocić, stokrocić.*

***KROCHA ob. Krucha, Kruch.**

KROCHMAL, u, m., z Niem. das Kraftmehl, Amelmehl, die Stärfe. Jest to słowo od Niemców pożyczane i wzięte, a nasi to zowią skrobiem (*Boh.* škrob), od skrobienia pranych chust lnianych. *Syr.* 957. jest to bardzo mialka i biała mąka, która robi się bez mielenia z pszenicy. *Kluk. Rosl.* 3, 274. *Sien.* 268., *Urząd.* 428., *Śniad. Chem.* 1, 332, *N. Pam.* 6, 320. Krochmal zamieniłby można na wyraz mączka. *N. Pam.* 6, 320. Krochmal mączka. *Ern.* 1102, *Sorab.* 1. žterka; *Sorab.* 2. schtarka; *Croat.* stërka; *Carn.* shtirka; *Vind.* kerfka, shtirka, togovina, togua moka; *Rag.* inkaseja; *Ross.* крахмалъ, крухмалъ, трухмалъ, скорбило. **KROCHMALIĆ, il, i, cz, niedok.,** ukrochmalic, skrochmalic dok., krochmalem zaprawić. *Boh.* škrobiti; *Vind.* kerfzhati, shtirkati, togati; *Ross.* крахмалить, крухмалить, скорбить, наскорбить. Krochmalic, mączkować. *Ern.* 1102. kraftmehlen, stärke, mit Kraftmehl stärke. Krochmalą prane chusty, aby tęgości nabrawły. *Kluk. Rosl.* 3, 279. Białawy ukrochmalone. *Grod. Dysk. F.* 3 b. Rozpuść krochmal w wodzie i ukrochmal półsetek. *Przedz.* 93. Półsetek na zimno krochmalony być powinien. *ib.* 92. Skrochmalony półsetek. *ib.* 92. **KROCHMALIK, u, m.,** błękitny gatunek krochmalu, którym chusty niebiesko zaprawiają do płókania. *Wassblau, Berliner Blau.* **KROCHMALNIK, a, m,** który koło krochmalu chodzi, der Kraftmehlmacher, Kraftmehlhändler, Stärfemaacher, Stärfehändler; *Boh.* škrobarka; *Ross.* крахмальныйщик, крухмальныйщик. *W rodz. żeńsk.* **KROCHMALNICA, — KROCHMALNY, a, e,** krochmalowy, od krochmalu, Kraftmehl; *Ross.* крахмальный, крухмальный, скорбильный. — §. Skrochmalony, gestärkt, gefraftmehl. Na strętwienie zębów żuj chustkę niekrochmalną. *Comp. Med.* 71. Flejtuszki z białego niekrochmalnego płótna. *Perz. Cyr.* 1, 69. — §. Słowa krochmalne. *Teat.* 12, b, 55. fryzowane, strzepione, affektowane, geziert, affectirt.

KROCIĆ, il, i, cz, niedok., skrócić dok., (*Boh.* kratiti; *Slov.* krátiti, kratkovať, ukracugi; *Hung.* kurtitum; *Carn.* krateti, kratem, krajsham; *Vind.* kratiti, pokratiti, skratiti, spizhliti, okraishati, pokraishati; *Croat.* kratim, zkratiti, zkrachujem, kerchim, zkerchujem; *Bosn.* kratiti, okratiti; *Rag.* krotitti, ukrotitti, ukrotivati, skratiti, okratiti, pokratiti; *Ross.* коротить, корочу, коротать, укоротать, скоротать, укоротить, укорачивать, сокращать, сокращать; *Eecl.* кратю, крашу, сокращаю; *Lat.* curto; *Ital.* scortare); §. 1 a) skracać, ukracać, krótkim czynić, fürzen, verfürzen. Smutek dni moje króci. *Kulig.* 8. Dobroci bozkiej wszystkokrotny wiek nie króci. *J. Kehan. Ps.* 175. (trwa na wieki miłosierdzie jego. *Karp.* 6, 150). Gdyby się czas nie był krócił, radby król te zameczki był zniósł. *Biel.* 719. — §. b) *transl.* Hamować, krótko trzymać, (cf. krotnąć et 2 krotki); (*Boh.* krotiti; *Slov.* skrocugi, okrocugi, skrotiti; *Sorab.* 1. zkludžam; *Carn.* krotim; *Vind.* krotit, vkrotiti, okrotiti, utashiti,

potolashiti; *Bosn.* krotiti, ukrotiti; *Croat.* krotim, vkrotiti; *Ross.* корить, смирить; *Eccl.* кротю, крошу, преукрошаю, подукрошаю); bündigen, hämmen. Bystrość języka krócił, przez dni 40 nie mówił. *Sk. Dz.* 323. Słowem swoim dziwy krócił. 1 *Leop. Syr.* 45, 2. (dziwie zwierzęta uśmierzał. 3 *Leop.*). (2 Krócić = po kilka kroć mnożyć, vervelfältigen. Stokrocić bóg to dobrodziejstwo będzie. *Tr.* to jest po sto kroć nagradzać). KRÓCICA, KRUCICA, y, ż. KROCICE, G. krocice plur., krocicuchne niby to pistoletki. *Vind.* pufar, mosharizh; *Ross.* карманный пистолетъ, Садрпistolен, Terzerole, Puffer. Moje szable, moje pistolety, moje króciice; gwałtu! *Teat.* 30. c, 50. Gdzież są kieszonkowe moje krocice? *Teat.* 11. b, 21. KROCICIEL, a, m., króciący co, t. j. hamujący, uśmierzyciel, łagodzieciel, der Bändiger, Besänftiger; *Slov.* krátil; *Croat.* krotitel, ukrotitel; *Ross.* смиритель. Bądź króciicielem żąd swych. *Chodk. Kost.* 31. W rodz. żeńsk. krocicielka, *Croat.* krotiteljca. (KROCIEŃ, tnia, m., crotan, rodzaj rośliny; do niego należy Lakmus. *Kluk. Dykc.* 1, 165, Wegetritt, Wegegras.) KRÓCIUCHNY, KRÓCIUCZKI, KRÓCIUTKI, KRÓCIUSIENKI, KRÓCIUSI-NECZKI, a, ie, (adverb. finiunt in — o), intensiv. adj. krótki, gar sehr kurz; *Boh.* kratičký, krataunký; *Slov.* kratučki; *Sorab.* 1. krotuschki; *Ross.* коротенький, корочецъ. W króciuchnym czasie wrócił się do domu. *Warg. Wal.* 266. Na śnie króciuchnym przestał i czuwał nieznużenie. *Pulch. Sen.* 206. Króciutka szpada. *Teat.* 49. b, 77. Przypomnę i to jeszcze króciuczko. *Czach. Tr. B.* 4. W króciusieńkim czasie. *Zab.* 3, 42. Króciusienko mu sprawę daje o wszystkim. *Star. Dw.* 55, *Radz. Z. M. pr.* W słowach króciusieńkich. *Salin.* 5, 96. KROCZ, y, ż. (Etym. krok), szkap' drobna a bardzo prędką, jak kiedy czterech młocków szybko cepami biją, pata, pata, pata, pata, der kleine Trapp. Inszy wałach Podolski, inszy na poboczy, Sekiel, inszy co kłosem, a co chodzi z kroczy. *Pot. Jow.* 197. KROCZAK, a, m., koń kroczą idący, ein Schrittgänger, ein Pferd, daß einen großen Schritt geht. *Tr.* KROCZYĆ, ył, y, intrans. niedok., *Slov.* kráčeti; *Boh.* kročiti; *Rag.* krákati, kraacem, krocitti; *Carn.* korázam; *Vind.* korazhiti, korakáti; *Besn.* kraciti, stupiti (ob. Stapać), gredem; *Croat.* korachiti, koráčiti, koráčam; *Ross.* шагнуть, шагать, пошагивать, (cf. sięgnąć), грясти, гряду); §. a) krok stawić, iść krokami, sporo iść, szeroko stapać, schreiten, Schritte machen, mit großen Schritten gehen. To kroczy, to postawa, a cicho rozpacza. *Przyb. Ab.* 225. Prosi go, aby z dziecięciem na rękę lekkuchno i warownie kroczył. *Pot. Arg.* 551. Siny mróz ku nam kroczy, a życzliwe lato Precz się bierze, acz nierad każdy słyszy na to. *Ryb. Gesl. B.* 4. Jedni w tanieczku osobliwie kroczie, Drudzy końmi swemi toczcie. *Prot. Par. B* 3 b. — §. b) Ze coś ojcu niewolnik gniewliwemu kroczy, Kazał go bić okrutnie. *Jabl. Tel.* 317. t. j. wykracza, występuje, feßten, verfeßten, übertreten, sich vergehen. KROCZEK, czka, m., *Boh.* kročeg; *Ross.* шажокъ, dem. nom., krok, ein fleiner Schritt. Krzaczek jeden od drugiego na kroczek powsadzać. *Syr.* 1154. Krocziem, nogą za nogą. *Tr.* Schritt vor Schritt.

— §. Kroczek, rybka mała na kroczek, cf. stopnik; n. p. Kroczków na staw wielki nie zaraz wypuszczać, boby wyginęły; do małych raczej przesadzić sadzawek na odrost. *Haur. Ek.* 141. Сегъfish, Сегъkarpfen. KROCZENIE, ia, n, subst. verbi kroczyć, daß Schreiten. KROCZYSTY, a, e, z wielkiem krokiem, *Ross.* шагистый, großschrittig. Kroczysty koń ile przez dzień przepędzi. *Zimor.* 221. KROGULCZY, a, e, od krogulców, Sperber; (Sorab. 1. krawoleczowe sępi). W rodzie krogulczym samice większe bywają i mocniejsze, niżli samcy. *Cresc.* 614. KROGULCZYK, a, m., falco columbarius, ze wszystkim podobny krogulcowi, jedno mniejszy. *Kluk. Zw.* 2, 305, (ob. Gołębnik), der Taubenfalk. KROGULEC, lea, m., *Boh.* krahucec, krahulec; *Slov.* krahulec; *Sorab.* 1. krawolec; *Rag.* kragugliaz, zarnovaz; *Bosn.* kragugliac; (*Croat.* kragol = sokol); *Croat.* kráguly; *Hung.* karoly, karvoly; *Dal.* kragulyacz, czarnovac; *Carn.* krëgul (= 2. dzwonek; *Carn.* kregulzhar = sokolnik), skópz; *Vind.* kragul, kragulzh, skopez, jastreb (cf. jastrząb), jastran; (cf. *Vind.* krogula = dzwonek); *Ross.* et *Eccl.* кралоуи, кречеть (ob. Krzczot); falco nisus, der Sperber, wielkości gołębia, chwytą gołębie, wróble, skowronki. *Zool.* 275. cf. gniazdosz, gałęznik. — Uwabni krogulcowie. *Baniał. J.* 3. — Trudno przed charty ugoni wyżłowi, Stroni krogulec, jastrzębia się chroni, Krogulec ruszy, a jastrząb ugoni. *Bratk. C* 3 b. (jeden sieje, drugi żnie).

KROIĆ ob. Krajać, (Etym. krój) KROILNICA ob. Krawalnica. KROJ, oju, m., (*Boh.* krog; *Rag.* krooj; *Ross.* покрой, лѣвъ; ob. Krajać, kroić); §. 1. krój sukni, kształt, którym jest przykrojona, der Schnitt in einem Kleide, Zuschnitt. Krój sukien, niby to z Niemiecka. *Teat.* 18. b, 18. Ubrane w drogie szaty, cudzoziemskim krojem. *J. Kchan. Orł.* 1, 162. Jaki krój, taki strój. *Rys. Ad.* 19. — fig. et trans. Do tej komedy z historyi wziąłem intrygę, i w krój Polski Ja-pończyków przebrałem. *Teat.* 46. b, 2. Miał Job różną czeladź domowego kroju. *Chrośc. Job.* 6. Ciebie większym będę śpiewać krojem. *Petr. Hor.* 2, K b. not. «kształtem, sposobem». — §. 2) Krój pługowy, *Boh.* krogidlo, kragidlo, kragak; *Sorab.* 2. zerstawa, zerstalo, szroszlo; *Vind.* oraunik, raunik, zhertalu; *Ross.* плужникъ; ostrze pługowe. *Włod.* daß Pflugmesser, Pflugessen, daß Seß, Pflugseß. Krój u sochy do orania dębowy. *Kluk. Rosl.* 2, 160. KROJE, herb; trzy kroje od pługa. *Kurop.* 3, 27. ein Wappen. KROJKA, i, ż. *Tr.* kromka chleba, kawał, eine Schmitte Brot. KROJOWNIK, a, m., kupujący towarami łokciowemi, które się kraja, der Schmitt-händler, der einen Schmitthandel führt. Kramarze są jedni jedwabni, drudzy płócienni, krojownicy sukien. *Szczerb. Sax.* 182. (ob. Sukiennik). Do miar przykładają łokcie, któremi krojownicy i insi towary swe pomiernie kraja. *ib.* 40.

KROK, u, m., Kroczek *zdrbn.*, *Boh.* krok; *Slov.* krok, kroček; *Vind.* korak, korazhai, stopei; *Carn.* koráz, korázaj; *Slav.* korák, koraseaj; *Bosn.* korač, koracaj, stupaj, seesgan; *Croat.* korachaj, korak; *Dal.* sztupay; *Ross.* шагъ, походка; *Sorab.* 1. kroczel, krotzel; 1 §. a) kroczenie, stapanie, der Schritt, den man thut. Dobrym

krokiem idzie. *Teat.* 9, 59. Strojna, gdyby do ślubu, jak paw' kroki sunie. *ib.* 42. c, 52. Bezpiecznie pyszna kroki stąpa poważnemi. *Bardz. Trag.* 375. Idzie, i on też za nią rzeźwe czyni kroki. *Pot. Arg.* 212. Przecz kroku w krok nie stawisz, byś na zamierzony kres co przedziej zabiegł? *Kulig.* 172. Dokądkolwiek pójde, krok w krok za mną stawi. *Toł. Saut.* 43. Skoro nabędziesz siły, pójdz mojami kroki, A ja ciebie wywiodę z tej kniei głębokiej. *Chod. Gesn.* 76. Ani krokiem w twoim domu nie postanę. *Teat.* 50. b, 49. Kiedy piechota postępuje krokiem przyspieszonym, to ubiega tyle dwoje, a to nazywa się krok zdwojony. *Jak. Art.* 2, 455. (*pas redouble*). Sprawa ta idzie żółwim krokiem. *Kras. Doś.* 79. (z wolna, po woli). (*Slav.* korak - noga za nogą). *Transl.* Krok do czego, ein Schritt zu etwas, figurl. Uwielbia świat, śmiały i mądry krok Rzpłtej na dniu 3 maja uczyniony. *Gaz. Nar.* 1, 163. By go żość czarna nie przyprowadziła do jakiego złego kroku nad sobą samym; mnie się zda, że on chce się zabić. *Teat.* 12. b, 43. Czynał do żenienia się z nią kroki. *Teat.* 46, 55. — §. b) Krok - stopa, w której noga krocząca stoi, der Schritt, in dem man steht. Kto innych wybije i wyparuje z kroku, ten wart zapewne, żeby był fehmistrzem. *Pan.* 85, 1, 700. Zewsząd ciasno; uciekać-li czyli stać w kroku bezpieczniejby było, trudno zgadnąć. *Pilch. Sall.* 184, in demselben Schritte stehen bleiben, Stroh halten, nicht weichen, Stand halten, nicht davon laufen. Chociażby też oczywista zguba nad karkiem wisiała, wolałby jednak w kroku stanąć, niżli swoich na rzeź wydawszy, haniebną ucieczką życie unosić. *Pilch. Sall.* 305. Zawistnej fortune śmiało w kroku stawał. *Pilch. Sen. list.* 1, 87. Potrafił każdej przygodzie stanąć w kroku. *ib.* 2, 178. Wyszedł przeciw Konradowi Leszek; nie dotrzymał mu kroku Konrad, uchodząc do Mazowsza. *Nar. Hst.* 5, 180. Więcej się chłop tego boi, Co bezpiecznie w kroku stoi. *Rys. Ad.* 72. Dobywszy broni, którą miał u boku, Nieprzyjaciela czekał, stojąc w kroku. *P. Kchan. Jer.* 113. Znajdzie on kogo, co się odważy stanąć z nim w kroku, i swego mu dać żelaza skosztować. *Boh. Kom.* 4, 220. Tyś mię zaprawiał na gromy i boje, Pierzchają nasi, ja kroku dostoję. *Kras. Oss. C* 3. — W tym kroku - natychmiast, auf der Stelle. Ja tej rozprawy odkładać nie mogę, i w tym kroku chcę ją zacząć z Wc Panem. *Boh. Kom.* 4, 254. — §. c) Krok, miara, tyle ile krok wynosi, ein Schritt, so viel als ein Schritt ausmacht. Zawsze przy mnie, i na krok mnie nie odstąpi. *Teat.* 55. c, 12. Dzisiaj na krok z domu nie wyjde. *ib.* 51. b, 52. Nigdzie ani kroku z domu nie uczyniła. *ib.* 30. b, 23. Krok geometryczny, miara, *passus*, liczy stop pięć, albo łokci 3, calów 8. *Solsk. Geom.* 2, 145., *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 297., *Haur. Ek.* 24, der geometrische Schritt. Krok ma pięć stop w sobie, to jest, dwoje stąpienie. *Warg. Kurc. praef.* Kroków 4000 czyni milę Polską. *ib.* — *Aliter:* Krok zwyczajnie, miara, *gressus*, od 2 1/2 do 2 2/3 stop, tak że 8000 kroków na jedną średnią milę Polską rachują. *Łesk.* 3, der gewöhnliche Schritt. — §. *Figur.* Tylko krok jeden jest między żywotem a śmiercią. *Bibl. Gd.* 1. *Sam.*

30, 3. blisko się stykają, es ist nur ein Schritt zwischen Leben und Tod. — 2) *meton.* Krok w ciele, rosochy, gdzie się nogi dzielą, *Graec.* μεσομήριον. *Cn. Th.* der Theil des Leibes zwischen den Schenkeln, der Schritt; *Boh.* rozkroky. Ciasno mi zawsze suknie robisz, i spodnie mi w kroku pękają. *Teat.* 1, 82. Tak go tnie, że mu się miecz nie oprze, aż w kroku. *Pot. Arg.* 3. Umaczany w tym olejku płat paniem przy porodzeniu przyłożyć, począwszy od krzyżów przez krok aż do progu łona. *Syr.* 77. — §. *Femorale*, gacie, fartuch, krok, szorc. *Macz.*, ein Beinleid. KROKIEWKA, i, ż., §. 1) *demin. nom.* Krokwa, *qu. vid.* — §. 2) Krokiewka - szrodwaga, (*Boh.* krokvice). *Cn. Th.* 1058, die Schrotwage, Seßwage, Bleywage.

Pochodz. *nom.* krok: kroczek, kroczyć, kroc, kroczak, krokowy, krokwa, okraczać, okraczkiem, pokraczać, przekraczać, przekroczyć, rozkraczać, rozkroczyć, wkraczać, wkroczyć, wykraczać, wykroczyć, zakraczać, zakroczyć.

KROKODYL, a, m., (*Boh.* krokodyl; *Slov.* krokodil; *Sorab.* 1. krokodil; *Hung.* krokodély; *Vind.* krokait; *Croat. et Slav.* krokodil; *Dal.* kukudrio, kukudrilo; *Bosn.* kukudrigl; *Itag.* kukudriò, kukudrillo; *Ital.* coccodrillo); gatunek największej jaszczurki, zwierz wodoziemny; znajduje się w Nilu i innych rzekach blisko morza. *Zool.* 207, daß Crocodil, oh. Płaczobojny. KROKODYLOWY, KROKODYLI, a, e, Crocodilus. Judasz krokodylem całowaniem pana swego wydał. *Pot. Zac.* 39. (cf. jaszczurczy). Znam ja te łzy krokodylowe; krokodyl mięso zje, a nad kośćmi płacze. *Teat.* 10, 72, *Vind.* skalive ali leshnive fouse.

KROKORAC ob. Krokorać.

KROKOS, u, m., szafran polny, wißder Safran, zastępuje uboższym miejsce szafranu, *crocus.* *Kluk. Rosl.* 1, 222. et 2, 250., *Spicz.* 114., *Cresc.* 223, *Bosn.* cjafranika; *Carn.* podłesk; *Sorab.* 1. dziwa barba; *Eccl.* крокосъ; *Ross.* желтяница. Nie udawaj ludziom za szafran krokosu. *Klon. Wor.* 67. — §. Krokos dziki, oset miękki, kadziel, przeslića, *atractylis*, die Spillenbistel. *Syr.* 561. KROKOSOWY, a, e, żółty, szafranowy, safrangelb. Broda krokosowa. *J. Kchan. Fr.* 62.

KROKOWY, a, e, od kroku, Schritt. Dla oszczędzenia trudnego liczenia kroków, wynaleziono zegarki krokowe, *pedumetres.* *Łesk.* 188. Kość krokowa - łonowa, daß Schußbein.

KROKSZTYNY, ów, *plur.* z *Niem.* die Stragsteine, Baldensteine, Stämpfer. Krokstylny drewniane albo kamienne z ściany wypuszczone albo przysadzone do balek. *Cn. Th.* KROKSZTYNKI, nek, *plur.*, przy listwach, przy słupach rzezanych, jako u drzwi, esowate, proste. *Cn. Th.* podstawki, podporki. *Włod.* ein großer Olieid in Hauptgesimse, daß einen Stragstein vorstell.

KROKWA, y, ż., KROKIEW, kwi, ż., KROKIEWKA *dem.*, *Boh.* krokëw; *Vind.* krokla, tram, dremel; *Carn.* krökla; (*Eccl.* крока; *Graec.* κρόκη watek tkaczy); *Ross.* стропило, стропила (cf. strop), дегель; *Eccl.* стропове, верхи стросня, стропила, потолоки; 1) der Sparren, Dachsparren. Krokwy na dach budowy bywają sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Dla niedbałości zgnije krokwa, a dla leniwych rąk kapacć będzie do domu. 1 *Leop. Ec.* 10, 18.

(wiązanie. 3 *Leop.*). Na wielkich krokwiach mniejsze stawiać krokiewki. *Torz.* 14. — §. *Prov.* Jakby mu w głowie spadła krokwa piąta. *Pot. Syl.* 507. (cf. klepka), er hat einen Sparren (zu wenig) zu viel. Piątą mu w rozumie krokwy nie dostaje. *Pot. Arg.* 67. Gdyby kto teraz widział mego pana, rozumiałby, że mu się krokiewka w głowie złamała. *Teat.* 29, 3. Krokiewki mu nie dostaje. *Zab.* 9, 65. — 2) *Securicula*, balezany bant, albo wiązana krokwa, to jest drzewo niejakie, które wespółek spaja dwie balki. *Mącz.* eine Verflammerung; (*Boh.* krokewnice *telamon*; *Carn.* krokuiza, cf. tragarz). — 3) Krokwy, koźły, kobylce do rżnięcia drzewa. *Cn. Th.* 319 et 312, Holzböcke. — Na szkucie krokiewki idą od wilka, i są wpuszczane w naburtę. *Magier. Mskr.* — 4) Szańce, mające postać półksiężyców, z przyczyny podobieństwa figury, możnaby nazwać krokiewkami. *Jak. Art.* 2, 502, Schanzen in Gestalt eines halben Mondes.

KRÓL, a, m, (*Boh.* kral; *Slov.* král; *Sorab.* 1. krāl; *Sorab.* 2. kral; *Carn.* krayl; *Vind.* kral, krail; *Hung.* király; *Croat.* kralj; *Dal.* král; *Slav.* králj; *Bosn.* kralj; *Rag.* krágl; *Ross.* король, государь; *Ecccl.* краљ, король; (antiquis *Kerl, Karol, heros, animosus, fortis*; *Gothis et Islandis Jarl, Jerl* hodie exponitur comes. *Frenzel. in Westphal. monum.* 2, 2407. apud *Byzantinos* κράλης, ex *Armenico* karol potens, valens, deducit *Durich.* 1, 302); 2. a) der König. Greckie słowo *κοίρανος* przystojne jest onemu zwierzchniemu, który w panowaniu swym, nie swego, ale poddanych swych pożytku strzeże; z tego to słowa urodził się u Węgrów kiral, u Rusi korol, u nas Lachów król. *Orzech. Qu.* 112. To słowo król jest prawdziwie Słowiańskie; w Serwii panujący nazywali się w Greckim języku despota, a w swoim dyalekcie kral lub cral; w czeskim znajdujemy słowo kral; u nas w najdawniejszych pismach Polskich nie widzimy słowa kral, ale król; i taż sama odmiana litery o za a, jest jedną z dawnych różnic dyalektu Polskiego od Czeskiego. *Czack. Pr.* 77. Jedynowładzca, jeżeli wedle pewnych praw państwo rządzi, królem bywa nazwany. *Modrz. Baz.* 10. (cf. zwierzchni pan). Cesarz Otton Bolesława królem mianuje, i koronę na głowę sam kładzie. *Krom.* 65. Dzieło to nie mogło być dokonane jak przez króla ojca, króla obywatela, króla syna swęj ojczyzny. *Gaz. Nar.* 1, 176. *Slov.* král omittitur saepe, e. g. *Čech rex Bohem., Swegd rex Sueciae, Uher rex Hungariae.* — *Prov.* Królowie wielkie oczy, a długie ręce mają. *Rys. Ad.* 31. Nie każdy króla zna, *ib.* 42. — Król królów, bóg, że jest najwyższym nad wszystkimi królmi i pany. *Satin.* 2, 395, *Ross.* всецарь. — Ciemny ów król i książę świata tego. *Rej. Post. S s* 1. (czart). Lew, król zwierząt czworonogich. *Zool.* 312. Orła ptaszym królem zowią. *Cresc.* Król, raczej królowa, matka pszczoł. *Cresc.* 598, der Weiser, die Königin (der König) der Bienen. (*Slov. Prov.* Medzi ślepimi śilhaw i kralom biwa; między ślepemi rozoki królem). — 3. bland. Mój królu i mój kochany, szacowny, jak cię kocham, szacuję. *Ludw. Osińsk.* — §. Dzień trzech królów; *ob.* Szczodry dzień; *Slov.* deň troch swatich kralow, zgeweni pána; *Slav.* sveta tri kralja; *Croat.*

szveti tri kralji, vodokersztje, tri kralji, zkazanye, pokazanye, ukazanye spasitelovo; *Hung.* Viz - kereszt; *Rag.* vodokaarst, vodokarsete, occitovanje gospodinovo; *Ross.* крещение, богоявление. Wilia trzech królów *Ross.* сочельникъ. Zawitanie do Jezusa trzech mędrców albo trzech królów, dnia po narodzeniu trzynastego. *Hrbst. Nauk.* N. 6. — §. W niektórych grach, der König, in mehreren Spielen. Król (w szachach) z panią bierze z pojźrodku dwie poli On różną barwę a ta swoje woli. *J. Kchan. Dz.* 86. Księga czterech królów. *Mon.* 66, 437. t. j. karty, daß Bud der vier Könige, Karten. Król między kręglami. *Tr.* Przystrojony Jak król żaków w dzień Gawła upstrzony. *Pasz. Dz.* 81. Król, gra, *basilinda. Cn. Th.,* daß Königsspiel. — 4. b) Król czerwony: pławy niewieście, miesiączki, czasy. *Tr.,* daß Monatliche der Weiber. KRÓLESTWO, a, n., *Boh.* kralowstwj; *Slov.* královstwj, králostwo, kralowstwo; *Sorab.* 2. kralejstwo; *Sorab.* 1. kralestwo; *Vind.* kralestvu, kraluvanstvu, krailestvu; *Carn.* kraylestvu, kraylevshena; *Rag.* krágljevstvo; *Croat.* kraljevstvo, kralyészto; *Dal.* kraljevina; *Bosn.* kraljevstvo, ruság; *Hung.* ország (*ob.* Orszak); *Ross.* королевство, государство; *Ecccl.* краљевство, царствие; §. 1. a) kraj przez króla rządzony, daß Königreich. Jeśli Polska królestwem jest, tedy ma króla; bo inac królestwem zwana być nie może. *Orzech. Qu.* 66. Wprzód królestwo, niżeli król bywa. *Susz. Pieśn.* 3 F. — b) Władza królewska, daß Königthum. Rząd najlepszy jest, gdy się królestwo z kapłaństwem spaja. *Sk. Dz.* 1093. Królestwo boże znaczy nietylko moc onę bożą, którą ma nad wszystkimi stworzeniami, ale też i opatrzność, którą wszystkie rzeczy sprawuje. *Kucz. Kat.* 3, 317. Przyjdź królestwo twoje, rządź nas tak duchem twoim, abyśmy tobie im dalej tym więcej posłuszni byli. *Kat. Gd.* 50. Królestwem bożym Reich Gottes, zowie pismo a) moc wszystkimi rzeczami rządzenia (jakoby władzą królewską); b) opiekę samę i rządenie (jakoby czynność królewską), c) chwałę i błogosławieństwo wieczne (jakoby królestwo topograficzne). *Karnk.* 410. — 2. obsol. Królestwo i panowanie królewskie, królowanie, die Regierung, daß Königthum. Królestwo Salomona było królestwem pokoju. *Zal. H. T.* 193. Cezara królestwo świat ukochał cały. *Chrośc. Luk.* 2, 79. — 3. *Transl.* Ciała przyrodzone dzielą na trzy główne klasy, albo jako zowią królestwa, die drey Naturreich, królestwo zwierząt Thierreich, królestwo roślin Pflanzenreich, i królestwo rzeczy kopalnych, Steinreich. *Kluk. Kop.* 1, 2. — §. 4. meton. Podatki nasze, które królestwem zowią, na znak poddaństwa i prawdziwego państwa, mają być płacone groszmi Prazkiemi. *Herb. Stat.* 82. Kronstener. (*ob.* Królewszczyzna). *Promittimus exactionem funatum seu poradne, alias królestwo, ad sex annos non recipere. Vol. Leg.* 1, 186. *Kaz. Jag.* 1457 r. — 5. *collect.* Królestwo i król z królową, König und Königin, beyde Majestäten. Przysłałem do królewicy za pokojowego, wzięwszy od obojga królestwa długie napominanie. *J. Ossol. Dyar.* 41. Wyjazd królestwa Sycylijskich wkrótce nastąpi. *Gaz. Nar.* 1, 74. Przybyli do Rzymu królestwo Neapolitańscy; po obiedzie król i królowa poszli do Ojca s. *ib.* 162. Królestwo Ichmość

z całą familią byli na operze. *ib.* 2, 36. KRÓLEWIC, źle KRÓLEWICZ, a, m., *Did.* 29. syn królewski, *Vind.* pervizh k' kroni, pervorojeni kralovi fin; *Boh.* kralovic; *Ross.* королевичъ, der fönigl. Prinz. Królewiczowie i królewny Polskie, dobr ani kupnem ani zastawem nabywać nie mogły. *Kras. Zb.* 1, 487. — 2. Był niejaki królewic, którego sługa chorował. *Sk. Kaz.* 416. (wnet potym: królik, ein fönigl. Luth.). KRÓLEWICOWY, a, e, KRÓLEWICOWSKI, a, ie, od królewica, den fönigl. Prinzen betreffend, der fönigl. Prinzen; *Ross.* королевичевъ. Obrano go na opiekuna królewicowego. *Stryjk.* 751. Wasza Królewicowska Mość. KRÓLEWICOSTWO, KRÓLEWICOWSTWO, a, n., godność królewicowska, die Würde des Kronprinzen. — *collect.* Królewic z królewną, der fönigl. Prinz mit seiner Gemahlinn. Gdy królewicowstwo przybyli do dworu, przedniejsza szlachta prezentowani im byli. *Gaz. Nar.* 1, 213. KRÓLEWICZEK, czka, m., *demin. nom.* królewic, ein junger fönigl. Prinz. Z ukochanym i miłym królewiczkiem młodym. *Birk. Kr. Kaw.* 21. KRÓLEWIEC, wca, m., *Boh.* Kralowec, nad Preglę, stolica królestwa Pruskiego. *Wyrw. Geogr.* 580, fönigsberg. Krzyżacy zamek u rzeki Pregle, niedaleko morza Bałtyckiego wystawiony Kinizberkiem z Niemieckiego, jakoby Królewską górą nazwali. *Krom.* 265., *Gwagn.* 398. KRÓLEWIECKI, a, ie, od królewca, fönigsberger, fönigsbergerisch. Królewiecka akademja. Królewiecki filozof Kant. KRÓLEWIECZANIN, a, m., z Królewca rodem, ein fönigsberger. KRÓLEWIECZANKA, i, ż., eine fönigsbergerinn. KRÓLEWNA, y, ż., córka królewska, *Ross.* королевна, die fönigl. Prinzessinn. *Kras. Zb.* 1, 487. KRÓLEWNICZKA, i, ż., *demin., n. p.* Bierze królestwo, będąc królewniczką. *Banial. B* 2 b. — KRÓLEWNIN, a, e, od królewny, *Ross.* королевница, (fönigl.) Kronprinzessin. W królewinyim ubierze na ganku czekała. *P. Kchan. Orł.* 1, 123. Królewnine pokoje. *ib.* 1, 110. Trudnoby się był na nim kto dopytał słowa, By była nie łagodna królewnina mowa. *ib.* 1, 23. KRÓLEWSKI, a, ie, *Boh.* kralowský; *Slov.* kralowski, kralowský; *Sorab.* 1. kralowski; *Vind.* kraleuski, kralestveni, kralesten, kralou; *Carn.* kraylewe; *Slav.* kraljev, kraljevski; *Croat.* kraljevszki; *Hung.* királyi; *Bosn.* kragljevski; *Rag.* krágljevski, krágljev; *Ross.* королевский; od króla, fönigl., fönigs. Kancelarskie sądy mają nazwisko królewskich, że namiestniczą królewskiej władzy sądową są jurysdykcyą. *Skrzet. Pr. Pol.* 2, 344. Chleb Pański abo królewski zwany, z kwiatu samego mąki, z mialko wyprawnej mąki pszenicznej i prawie chędogięj; ma dla swęj wdzięczności pierwsze miejsce, bo jest najchędoższy, smaczny, zdrowy pokarm ciała dający. *Syr.* 958 et 936, fönigsbrot, das föniste, weisse Weizenbrot. Królewska maść, *unguentum basilicum.* *Sienn.* 344., *Perz. Cyr.* 2, 329. Żyła bazylika czyli królewska. *Krup.* 3, 72, die fönigsaber. Królewski śpisglaz, ziarka jak srebro najczystsze z śpisglazu, z wajsztynem i salitram rozpuszczonego. *Sienn.* 493, (ob. Królik 7. *chym.*), der Speiglasfönig. Woda królewska, *aqua regis.* *Krumł. Chym.* 307, kwas saletrorodny. *Śniad. Chem.* 271, fönigswaffer. KRÓLEWSKO, KRÓLEWSKIE, po KRÓLEWSKU *adverb.*,

fönigl. Kleopatra królewsko obrana przyjmuje u siebie sprawcę swego szczęścia. *Bardz. Luk.* 2, 18. Kancelarz ten żyje, nietylko po pańsku, lecz prawie po królewsku. *N. Pam.* 16, 13. Królewsko Czeski kancelarz. *N. Pam.* 21, 368, der fönigl. Böhmische. KRÓLEWSZCZYŻNA, y, ż., 2. a) ein verlicheues fönigl. Tafelgut. Królewszczyżny, dobra niegdys stołu królewskiego, obrócone na nadgrode zasług, i ztąd pospolicie zwane *panis bene merentium*; jedne z nich były jurysdykcyą (ob. Starostwa), drugie bez niej, (ob. Tenuty). *Kras. Zb.* 1, 487. (cf. chleb wysłużony). Zagrzane wspaniałą miłością ojczyzny Kochały patrioty dawcę królewszczyżny. *Kras. Sat.* 9. — §. b) Poradlne królewszczyżną piérwej zwano. *Biel.* 207. (ob. Królestwo 4. *meton.*), Kronsteuer. KRÓLIĆ, ił, i, *czyn. niedok., n. p.* Nie przez mężkość, Kainie, czoło królisz sępie, Znać waśń i niespokojność w twoich spraw postępie. *Przyb. Ab.* 25. KRÓLICZE, ęcia, n., młode królików, das Junge der Kaninchen. *Tr.* KRÓLICZEK, czka, m., *demin. nom.* królik, zwierzę, ein fleiner Kaninchen; *Boh.* kraliček. *Banial. J.* 3. Króliczek cisawy. KRÓLICZYNIC, ńca, m., królikarnia, ein Kaninchengebäude. *Tr.* KRÓLIK, a, m., *demin. nom.* król, *Boh.* kralik; *Slov.* králik, kráľček; *Sorab.* 1. kralik; *Hung.* királyotska; *Carn.* kraylizhek, kraylizhk; *Vind.* kralizh, kralizh, krallizhk, krallizhek; *Croat.* kralyich, kralyicz; *Rag.* kráglieh; *Bosn.* kraglicch; §. 1. ein fleiner fönig. Miały północne narody swoich osobnych królików. *Nar. Hst.* 2, 222. Twój sąsiedzi, królikowie drobni, nie będą cię mogli z mojęj mocy wyrwać. *Baz. Sk.* 545. — 2. Był niejaki królik, (ob. Królewic, ein fönigl. Luth.), którego syn był niemocen. *Leop. Joan.* 4, 46. (dworzanin królewski. *Bibl. Gd.*). Pleban ewanilią o króliku czytał, co mu Pan syna wskrzesił, a potom prawil o zającach, lisach, królikach, (*cuniculus*). *Pol. Jow.* 210. — §. 2. Od szóstego dnia sierpnia aż do dziesiątego królik gwiazda, którą też sercem lwiem zowią, poczyna wschodzić i ukazywać się piérwej, niżliby słońce w znak niebieskiej panny weszło. *Syr.* 116. das Herz des Löwen, der fönigsstern, ein Stern. — §. 3 a) Królik, *cuniculus*, *Slov.* kralik; *Boh.* kralík; *Sorab.* 1. khorkenekel; *Vind.* hishni lez, konjel, kunez (cf. kuna); *Croat.* kunčez, morzki zajchecz; *Bosn.* kuniča, tekuniča; *Dal.* kunacz; *Slav.* morski zec; *Ross.* кроликъ, королекъ, ербонъ; *D. b.* der fönigsbaf; das Kaninchen, zwierzę z postaci do zająca podobno, ale mniejsze; przebywa w nórach. *Zool.* 537. (ob. Królikarnia, kłapiernia). Nie macie jeść wielbłąda, zająca, królika. 3 *Leop. Deut.* 14, 7. (gizła 1 *Leop.*). — b) *meton.* Króliki = futra z królików, Kaninchenfelle. — §. 4. Węże niektóre królikami zowią od korony abo różków na głowie. *Syr.* 176, die gebornete Schlange, Hornschlange. — §. 5. Królik pliszka, *motacilla regulus*, *Boh.* kraliček; *Slov.* kráľček, králik; *Sorab.* 1. kralik; *Sorab.* 2. sčezž (cf. czyż); *Carn.* pavzhzh, stersbhek; *Vind.* pauzhzh; *Croat.* kralyichecz; *Slav.* čarak; *Bosn.* kraglicch, strice, orasciac, (cf. strzyż); *Ross.* королекъ; der Zaunfönig, z ptaków Europejskich najmniejszy. *Zool.* 231. — §. 6. *Botan.* Króliki, książki, główka s. Jana, matecznik, stokroć wielka, ziele, *bellis major*, Gänseblum, Großmaß-

leben. *Syr.* 782. — §. 7. *Chym.* Istota kruszcowa, der metallurgische König. Spizglas prócz siarki ma także właściwą istotę kruszcową, która się zowie królikiem, *regulus. krumel* 212, der Spießglas König, ob. Królewski spizglas. KRÓLIKARNIA, i, ż, kłapiernia, umyślnie dla królików zrobione mieszkania, ein Kaninchengehege, eine Gärtnerei. Królikarnia pod Warszawą. *Dykc. Geogr.* 2, 180. króliczyniec. *Tr.* KRÓLIKOWY, a, e, od królików, Kaninchen; *Ross.* кроликовый, кроликовъ. KRÓLOBÓJCA, y, m., morderca króla, der Königsmörder. KRÓLOBÓJCZYNA, y, ż, die Königsmörderin. KRÓLOBÓJSKI, a, ie, KRÓLOBÓJCZY, a, e, Königsmörderisch. Drży na twoje zuchwałstwo kraina cała, Ze ten płód królobójski z krwi swojej wydała. *Zob.* 16. 303. KRÓLOBÓJSTWO, a, n., der Königsmord. KRÓLOSEP, a, m, sep Amerykański, wielkości kury Kalekuckiej; dziób jego przy głowie otula szeroka pomarszczona skóra. *Kluk. Zw.* 2, 28, der Geyers König, Kuttengerer. KRÓLOWA, y, ż, *Boh.* kralowa, kralowna, kralka; *Slov.* kralowna; *Hung.* királyné, kiralne azzony; *Sorab.* 1. kralowna; *Sorab.* 2. kralowka, kralowniza; *Rag.* kraglizza; *Slav.* kraljica; *Bosn.* kraglica; *Vind.* kraliza, kraliza; *Carn.* krayliza; *Croat.* kralyicza; *Ross.* королева, царица; die Königin. Królowa Polska godność swoje winna królowi, którego jest małżonką. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 120. *Slov. omittitur saepe* kralowna, e. gr. Цеховна regina Bohemiae, Świędówna Sveciae, Uhrowna Hungariae. — Królowa nieba i ziemi, N. P. M. *Ross.* всецарица, (cf. król królów). — §. Królowa w szachach *Ross.* ферзь, (cf. ferezya). Królowa czyli dama w kartach *Ross.* краля, (cf. kralka). — §. Ty Eurylko jesteś serca mego królową. *Teat.* 55, 19. panujesz w sercu moim, Gebieterin meines Herzens. Moja królowo, ob. mój królu! KRÓLOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, a) nad królestwem panować, *Boh.* kralovati, knjzjm; *Vind.* kralovati, kralovat; *Carn.* kraylujem; *Bosn.* kragljevati; *Rag.* kragljevatti, stolovatti, (cf. stolica, stołować), cessarovati; *Croat.* kralyuvati, kralyujem; *Sorab.* 1. kraluyu; *Eccl.* царюю; über ein Königreich herrschen, als König regieren, den königlichen Scepter führen, w ogólności panować, herrschen. To jest królem być, nie chcieć królować, mogąc królować. *Gorn. Sen.* 221. Szatana zdanie: lepiej w piekle królować, niż się w niebie niżyc. *Przyb. Milt.* 15. — *Transl.* Jehowa króluje, drżyc będą narody. *Budn. Ps.* 99. 1. (not. „właściwiej: zakrólował“). Znajdę sobie inną boginią, która królować będzie w sercu moim. *Teat.* 55. b, 7. W małych ludziach grzechy królują, w panach arcycrólują. *Birk. Sk. B* 2 b. — b) *Transl.* Królować komu panować nad nim królewską władzą, einen als König beherrschen oder regieren. Szczęśliwy ten król, który króluje wolnemu ludowi. *Gaz. Nar.* 1, 157. *Stan. Aug.* Królować a służyć narodowi, ja to jednym zowie. *Dyar. Grod.* 295. *Stan. Aug.* — *Cum Accusat.* Witold Czechów nieposłusznych kościoła Rzymskiego królować się wzbraniał. *Stryjk.* 519. KRÓLOWANIE, ia, n., *Boh.* kralowanj; *Vind.* kraluvanje; *subst. verb.*, panowanie, mianowicie królewskie, die königliche Regierung. Królowanie jest pierwszą magistraturą. *Gaz. Nar.* 1, 127. *Stan. Aug.* — Insza rzecz ga-

dać i pisać o królowaniu i powinności królewskiej, a insza królować. *Boh. Kom.* 2, 522. KRÓLUJACY, a, e, panujący jako król, *Sorab.* 1. kraluwař, f. kraluwařka; *Croat.* kraluvavec; *Hung.* uralkodo; *Vind.* kraluvauz regnator. KRÓLOWIN, a, e, do królowy należący, der Königinn gehörig; *Carn.* kraylizhne; *Vind.* kralizhen; *Ross.* королевинъ. KRÓLOWY, a, e, do króla należący, König; (*Carn.* kraylov, ob. Królewski). Karanie królowe. *Sak. Probl.* 215.

Pochodz. bezkrólewie, bezkrólestwo; Królomoc, *Slov.* Kralomoc; *Vind.* Kralomozh = Jowisz.

1. KROM ob. Kram.
2. KROM, KROMIA (*Gwagn.* 109. *Herb. Stat.* 180.) — *Boh.* krom, kromě; *Slov.* kromě, krom, krem, kreme; (*Sorab.* 1. króma margo, kray); *Ross.* кромъ, окромъ; *Eccl.* кромъ, освънь, опричь, извънь, втъ; (*Eccl.* кромъшьнни skrajniejszy, zewnętrzny; cf. krajać); *praepos. reg. Gen. §.* a) oprócz, okrom, wyjąwszy, außer, außgenommeu; *Vind.* svuna; *Croat.* zvun toga, zvuna, zvan; *Rag.* pri, přema; *Ross.* сверхъ, развъ; *Eccl.* свъне. Ktoż bóg kromia pana? abo który bóg prócz boga naszego? 1 *Leop. Ps.* 17, 32. Krom mnie samego, Nie ma nikt, ani może mieć boga inszego. *Groch. W.* 17. O który siedzisz na wysokim niebie, Ja nie mam inszej nadziei krom ciebie. *J. Kchan. Ps.* 18. Świadectwo o tym od kogo innego kromia jej samej dane być nie może. *Wys. Kat.* 81. Zgoła własnego, kromia szabli a żony, nie mamy nic swego. *Pasz. Dz.* 12. Zaprzął się Tureckiego języka, udając, że nie umie nic, kromia Polskiego. *Pasz. Dz.* 25. — §. b) Bez, obne. Kto krom żony jest, wolniejszy jest. *W. Post. W.* 66. Będę krom dzieci, Józef zginął, Szymon w ciemnicy, a Benjamina mi weźmiecie. *Leop. Genes.* 24, 36. Krom wiary nikt zbawion nie będzie. *Karnk. Kat.* 25. Zbroja, która krom swęj skazy, Może wytrwać wszelkie razy. *J. Kchan. Ps.* 6. Kto przyjaźni krom przyjaźni kładzie szacunek jaki, temu leda zysk miłszy będzie, niżeli przyjaźń. *Pilch. Sen. list.* 59. Manna miała w sobie smak kapłuni, krom kapłuna; miała smak kuropatwy, krom kuropatwy; miała smak sarni krom sarny; osoby miała a istności rzeczy samych nie miała. *Sk. Kaz.* 281. — §. Kromia woli ich. *Pap. Ryc.* mimo. — §. Słowacy, krom wszelkiej pamięci, krainę swoją przy górach Sarmackich trzymali. *Krom.* 20. od niepamiętnych czasów. — §. Krom oczu, za oczy, im Rücken, hinter dem Rücken, nicht in die Augen. W oczy człowieka chwałą, a krom oczu namówią się o nim, co chcą. *Dambr. Kaz.* 19. Powinność sług, aby czcili pany swe, nietylko na oczu, ale też i krom oczu. *Gil. Post.* 90. KROMBOŻNY, a, e, — ie *adverb.*, bezbożny, gottloß. Ci nowi dzisiejsi bożkowie, abo raczej krombożni ludzie. *Hrbst. Art.* 16.

KROMKA, KRAMKA, i, ż., z *Niem.* die Krume, Brotkrume, okruszyna chleba, zraz urznięty, ein Stück Brot; (*Sorab.* 2. kschemiza; *Ross.* сръзь, сръзокъ, крома, (cf. gleń chleba). Dla kromki chleba. *Pot. Jow.* 57. Ukroić chleba rzanego kromkę. *Haur. Sk.* 406. Po okurzeniu pszczoł, na kramce chleba wydłubanej miodu im dawać. *Haur. Ek.* 140.

*KROMLIS, u, m., n. p. Kromlisu od postawu... *Instr. cel. Lit.?*

KROMOŁOW, a, m., §. a) miasto w wojew. Krakowskim. *Dykc. Geogr.* 2, 49, eine Stadt in der Woim. Krafau. — §. b) [Krumłów, miasto w Morawii, Krumau, 2]. Przed trzydziestą lat byłem w Czeskim Kromołowie. Gdy zdybano jednego na takowym łowie. *Klon. Wor.* 16.

*KROMRAS, u, m., z *Niem.* Kronenrasch, englischer Tuchrasch. Towary cudzoziemskie, muchairy, saje, kromrasy. *Vol. Leg.* 4, 81. Mażonka że aksamit, lekce sobie ważyć I szanować tę będzie kitajkę lub kromras, To jest syna twojego... *Opal. Sat.* 25.

KRONIEC *ob.* Kraniec.

KRONIKA, i, ż., roczne dzieje, *Chronik, Jahrbücher; Boh.* kronyka; *Vind.* kronika, bukve lietnego popisanja; *Ross.* летопись letopismo, временникъ. Wincenty Kadłubek najpierw kronicę Polską opisał. *Krom.* 216. Marcin Bielski kronicę Polską własnym językiem napisał. *Gwagn.* 106. Tego starca mądrego, pamięć wielce miła (Bo lat trzysta żył) żywa kronika mu była. *Jabl. Tel.* 203. — §. Przyjście Włochów Litwa i Żmudz ma za pewną kronicę. *Stryjk.* 55. za pewne dzieje, zdarzenie, lub też epokę. KRONICZY, a, e, od kroniki, *Chroniken*. Świadczą kronicze publiki. *Wad. Dan.* 192. KRONIKARSKI, a, ie, od kronikarza, *Chronikenschreiber*. KRONIKARZ, a, m., co roczne dzieje pisze, *Boh.* kronykar; *Ross.* памятописецъ, der Chronikenschreiber. Niechaj oziębły kronikarz tyś się w prochu zagrzebionych ksiąg pożera, aby z nich mądrą jaką fraszkę wycisnął... *Zab.* 8, 176.

KROPELKA, KROPELECZKA, i, ż., *Boh.* krupegička; *Ross.* крапина, крапинка, daß Tröpflein; *demin. nom.* kropła, kropka; n. p. Umieram z pragnienia; choć kropelkę wody, a przywróćisz mi życie. *Teat.* 37, 14.

KROPIA *ob.* Kropła.

KROPIĆ, ił, i, *neutr. niedok.*, Kropnąć *jednotł.*, skropić, pokropić *dok.*, *Boh.* krapěti; *Sorab.* 1. krěpu, krepju, krepim; *Sorab.* 2. chropisch, kschopisch, kropisch; *Rag.* kropitti; *Croat.* kropim, skropim; *Vind.* kropiti, kroplem; *Carn.* kropim, shkroputi, kaniti, kanem, (*ob.* Karnać); *Ross.* кропить, покropить, крапать, крапаю; (*cf.* *Hebr.* קרפ אגרא, stillavit); §. 1. a) karać, kropłami padać, tropfen, träufeln. Skoro kropić zacznie, deszcz niewątpliwie będzie padał. *Zab.* 13, 78. Przestały gromy, i nie kropnął więcej deszcz na ziemię. *W. Exod.* 9, 33. — b) *Transl.* Do boga kropi oko moje. *W. Job.* 16, 21. (Izy wylewa. *Bibl. Gd.*), płacze, tñraut. — §. 2 a) Kropić, kropie spuszczać, pokrapiać, träufeln, sprenge, besprengen, *Boh.* kropiti. Spuście niebios a rosę z góry; a obłoki niech kropią sprawiedliwość. *Damb. Kaz.* 1. Świętym mszy najmujemy albo świeczki stawiamy, obrazom ich kurzymy albo je kropiemy. *Rej. Ap.* 50. Racz mię pokropić miły Panie izopem. *Wróbl.* 119. *not.* „ten wiersz zawždy kapłan przed processją w niedzielę zaczyna, kiedy kropić. — b) *Transl.* Kijem kropić = kijem okładać, einen (schmie- ren, abschmieren, wischen, abwischen), schlagen. Kropił czeladzi boki bykowcem. *Zab.* 8, 94. *Treb.* Ksiadz chłopca nie kropiłdem, ale kijem kropił. *Pot. Jow.* 2, 83. Kropiłem

ci konia a kropiłem batogiem, pinił się, a isć nie chciał. *Ossol. Str.* 7. KROPICIEL, a, m., pokropiciel, nakrapiacz, der Sprüger, Aufsprüger; *Boh.* kropič. KROPIDŁO, a, n., KROPI-DEŁKO, a, n., *demin.*, *Boh.* kropač, kropaček, kropidlo; *Sorab.* 1. krepencza; *Vind.* kropilu, kropiunik, kropicunik; *Carn.* shkropilu, kropilu, kropilnik, shkropilu, shkropilnik; *Croat.* skropilo; *Rag.* kropillo; *Bosn.* skropillo; *Ross.* кропило, кропилицо; §. 1 a) narzędzie, n. p. kościelne do kropienia wodą święconą, der Sprengwedel, Weßwedel. Kropidła w kościołach bywają trzmielowe. *Kluk. Rosł.* 2, 160. Kropidło na pokrapianie zagonów w ogrodzie = konewka ogrodnicza. *Tr.*, eine Gießkanne; *Boh.* kropicy konew. — b) *Fig.* Uciekli szalibierze, chłopci ich zewsząd naganiając kropidłem ich kijowym ze wsi swych wykurzyli. *Gwagn.* 107, mit dem Prügel; (*cf.* kijem kropić). — §. 2. *Botan.* Kropidło, kamyczki, tesznik, kamyk, przełomikamię, filipendula, Rothsteinbrech, Zilpendelkraut. *Syr.* 755, *Kluk. Rosł.* 2, 231. (*Ross.* кропило, донникъ nostrzyk). Kwiatki ma jakoby kropidło, dlatego też zowią Panny Maryi kropidło. *Urząd.* 145. KROPIDLNY, a, e, od kropidła, Sprengwedel; *Ross.* кропильный. KROPIDLNICA, KROPIELNICA, y, ż., *Boh.* kropenice; *Slov.* swatenica, swatenička; *Vind.* kropiuni kotlizh, kropilniza, kropilni kotel; *Carn.* kiferl; *Rag.* kropioniza, karstajka; *Bosn.* skropenica, kamenica svete vode, rominica; *Croat.* skropilnica; *Ross.* кропильница; naczynie do święconej wody, der Weßkessel, n. p. Kropidlnice albo miednice do mokrych osar. *W.* 3 *Reg.* 7, 40. Biegli do domów gorzących z kropielnicą. *Boh.* Dyab. 2, 56. KROPIENIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Träufeln, daß Sprengen, Besprengen; *Eccl.* кропля, кропление. KROPISTY, a, e, kropłami spadający, kroplisty, tropfend, träufelnd, tropfig. Deszcz kropisty. *W. Post. Mn.* 412. KROPKA, i, ż., *demin. nom.* kropła, *Boh.* krapka; *Sorab.* 1. krepka, krepka, krepčička; *Croat.* kaplya, *ob.* Kapka, kapeczka, ein Tröpfchen. Ziemia do całego świata, nie jest, jedno jako kropka rosy porannej. *W. Post. W.* 218. Kropka pisarska, ein Pünktchen, ein Punkt. Kropka nad i nie daje, aby inkaustu oszczędzać. *Mon.* 66, 204. Kropkami oznaczać u dołu, podkropić *Ross.* оточить. — §. Kropka = plamka, punkcik odmiennego koloru, ein Tröpfchen. Boki długie tego wołu czerwone kropki przetrząsają. *Bardz. Trag.* 169. — *Grammat.* Punkt, punkcik, daß Punktum, der Punkt; *Sorab.* 1. dëpk, punkt; *Slov.* bodëc, bodka; *Vind.* pika, piknja, nabadek, pikniza, pikez, vbadek; *Croat.* piknyä, piknyicza; *Ross.* точка; *Eccl.* крока, пунктъ. Kropka, *periodus*, znak przestania największego. *Kpzc. Gr.* p. 1, 45. Kropka kładzie się na końcu okresu, i jest znakiem skończonej zupełnie myśli. *Kpzc. Gr.* 3, p. 153. Na kropce, *in periodo*, przestaje się czytając najdłużej z zupełnym spuszczeniem głosu. *ib.* 1, p. 33. Dwie kropki, *duo puncta*, *Slov.* dwotupka, dwukropka. *Kpzc.* 1, 5. KROPKOWAĆ *cz. niedok.*, kropkami pstrzyć, cętkować, tüpfeln, punctiren, gleichsam betröpfeln; *Ross.* точку, нагочить. Liście kropkowane *punctata folia*, gdy zamiast żyłek kropki wkleśłe widzieć się dają. *Jundz.* 2, 32. KROPKOWATY, a, e, — o *adv.*, w kropki, punctirt, getüpfelt, *Boh.* kropenatý, kropený. Kropko-

wate pole w herbie. *Tr.* Skowronek na piersiach kropkowany. *Ład. II. N.* 85. KROPLA, *KROPIA, i, ż, (*Boh.* krapet, krapč, krapka; *Slov.* krupeg, krupęge, krupęgka; *Hung.* tzepp; *Slav.* káp; *Vind.* kap, kapla, fraga; *Carn.* srąga; *Sorab.* 2. troppa; *Ross.* кропля, крапля; cf. krupki, Крапе Аблг.); 1. kapka, ein Tropfen. Kto zliczy mokre Wisły krople? *Kulig.* 17. Letko kapiące krople. *Otw. Ow.* 581. Oto narodowie jako kropla z wiaderka poczytane są. *Leop. Jes.* 40, 15. Twardy kamień, wzdry kroplą wody dżdżowej. Gdy często spada, w piasek się obraca. *Pot. Syl.* 272. *Slov.* Častá krupeg i kameň porazi. Kędzierze moje pełne kropi nocnych. *W. Post. W.* 41. Te wszystkie kropie krwawego potu jego. *W. Post. Mn.* 159. Krew' z nieba kropkami padała. *Latos. D 4 b.* Nie chcę, aby się mowa powoli jakby kropkami sączyła, ani też aby pędem leciała. *Pilch. Sen. list.* 303. — §. Kropla wody albo czegokolwiek = kapka, trocha, mało, ein Tropfen, ein Bißchen, ein Wenig. Nie umiano tej iskry zalać wody kropią, Teraz pożog jej wielkie rzeki nie zatopia. *Zimor. Sieł.* 230. — 2 a. *Apothec.* Krople są kształt medykamentu mixturze podobnego, lecz w mniejszej dozie cnotę przyzwolitą mającego. *Krup.* 5, 270. *Apotheker-tropfen.* Krople sławne Hofmana. *Dykc. Med.* 3, 415. — b) Kropla aptekarska, gutta, waży tyle co grano. *Krup.* 5, 256, als Gewicht, ein Tropfen, in den Apotheken. — §. 3. melon. Kropla sucha = plamka odmiennego koloru, cętka, ein Tüpfel, ein Punkt. Marmur mający krople czarne po sobie na kształt tarantowiny. *Star. Dw.* 6. KROPLISTY, a, e, — o *adv.*, kropisty, krople puszczający, kropel pełny, kropel sporych, tröpfelnd, voll Tropfen, tropfig. Rosa kroplista. *Bardz. Luk.* 99., *Kras. Mysz.* 53., *Chod. Gesn.* 21. Deszcz kroplisty. *Tward. Pasq.* 59. *Boter.* 266. Kroplisty dyament. *Hor. Sat.* 128. Twarz zbladła łzami kroplistemi rosił. *Kras. Oss. E 5.* Gummy z drzewa kapiące kroplisto. *Przyb. Milt.* 123., *Przyb. Luz.* 131. KROPLIŚĆ ob. Kropić.

Pochodz. nakropiać, nakropić; białonakropiany, czarno-nakropiany etc.; okropiać, odkropiać, pokropiać, pokropić, przekropiać, przekropić, ukrop, zakropiać.

KROSNKA, G. krosien plur., §. a) tkaczy warsztat, der Weberstuhl; *Slov.* krosna; *Boh.* staw, stawek, (cf. staw); *Croat.* krossna, sztan tkalechki; *Bosn.* krosna, stan; (cf. *Bosn.* krosogna, kosc = kosz; krosogna od pcela = ul); *Dal.* krossna = kosz; (cf. *Dal.* krosnicza = ul); *Rag.* krōsna, rāzboj; (cf. *Rag.* krosogna, krosogniza = kosz, koszyk; *Vind.* krosnja; cf. *Deister.* Krāfze; *Lat.* crates kosz; *Carn.* krōshna *onus humerale*); *Ross.* косны, плю, (cf. piąć); *Eccl.* krosna; (*Ross.* крошня, крошенька kosz z cienkich pręcików). Krosna tkackie bywają dębowe. *Kluk. Rosł.* 2, 160. — §. b) *Machina cum ipsa tela in ea extensa. Cn. Th.*, der Weberstuhl und was darauf ist, der Eintrag, die darauf eingespannte Leinwand. KROŚNIARZ, a, m., handlujący sklepem, które w krosnach na plecach po wsiach nosi. *Magier. Mskr.*, krobnik, ein Tabuletfträger. KROŚNIARSKI, a, ie, od krośniarza, Tabuletfträger, Tabulet. Krośniarskie skło w hucie, ordynaryjne flaszeczki, kieliszki i t. d.

Magier. Mskr. KROSNKA, KROSIENKA, ek, plur., ramy do rozciągania płócien etc., ein Rahmen, Nähramen, Strickrahmen; *Ross.* пъяцы. Zastaliśmy Jęjmość nad krosienkami, haftowała tuwalnią do kościoła. *Kras. Pod.* 6. Trzymała igłę złotą ponad krosienkami! *Jabl. Tel.* 315. Jedne szyją na krosienkach, drugie rękawiczki dzieją. *Star. Dw.* 45. Stolik przed nim stawiają na krosienkach srebrnych kwadratowych niziuchnych. *Star. Dw.* 31. KROSIENKO, a, n., miasto w wojew. Krak. *Dykc. Geogr.* 2, 50, eine Stadt im Grafschaften. KROSNO, a, n., — §. 1. księstwo i miasto Szlaska dolnego. *Wyrw. Geogr.* 237, Grosse in Schlesien; *Sorab.* 2. Krosza, Kroszna. — §. 2. Miasto w ziemi Sanocekiej. *Dykc. Geogr.* 2, 50, in Galicien. KROSNOWSKI, KROSEŃSKI, a, ie, od Krosna, von Grosse. Księstwo Krosieńskie. *Dykc. Geogr.* 2, 50. Ziemia Krosnowska. *Nar. Hst.* 6, 154.

KROSTA, y, ż., KROSTKA, KROSTECZKA, i, ż., plamka mała nabrzmiała na ciełe, *Rag.* scesce, (cf. szyszka); *Croat.* hrustavica, doběrecz, verbancze; *Sorab.* 1. yetżezko; *Carn.* shlēm; *Vind.* mibier, meshir, eine Blatter. NB. w niektórych dyalektach więcej się przybliża słowo to do znaczenia słowa Łacińskiego *crusta*; *Germ.* Kruste; *Ital.* crosta; n. p. *Bosn. et Hag.* krasta, krastiza = blizna; *Croat.* kraszta, koricza; w innych szczególnież oznacza trąd, świerzb; n. p. *Slav.* kraste = trąd; *Vind.* krōza, krasta, irab, krastovina; *Carn.* hrasta; *Ross.* копорца; *Eccl.* краста = świerzb; (cf. *Germ.* Straße). Krosta na języku wróżka, pewne obmówisko. *Pot. Jow.* 206. Czarna krosta czyli żydowka, *furunculus. Perz. Cyr.* 1, 125, die schwarze Blatter. Morówka czyli morowa czarna krosta, *carbunculus. Perz. Cyr.* 2, 68, die Pestblatter. Rychlice albo krosty czerwone. *Syr.* 532, der rotte Friesel. Krosty białe jatrzące niesztowicami przodkowie nasi mianowali. *Syr.* 1119, weiße Eiterblattern. — *Per excell.* Krosta, ospa, (cf. ospice, ospiczki; cf. kur, odra, pierzchnice, poźarnice); *Rag.* ospize, patule, scesce; *Bosn.* ospice, scesce, kozjacje, osapnice, barsce, boghigne; *Croat.* bobinka, kozicza, koze, (cf. koza); *Carn.* kosę, blėki; *Vind.* ofepinze; *Sorab.* 1. tzerwenē mozel; *Sorab.* 2. po-ki; *Ross.* ocna, die Blattern, die Pöden. Wysypanie się krost, zebranie się krost, wysychanie ich. *Krup.* 5, 328. Trojaki gatunek krost, ospy podobieństwo mających: czerwone *Steinpöden*, wodniste białe *Wasserpöden*, nadęte bez wnętrznego humoru *Windpöden. Krup.* 5, 335. Krosta świerzbiała, ob. Świerzb. KROSTAWIĆ, ił, i, cz. *niedok.*, krost nabawiać, Blattern machen, Blattern verursachen, mit Blattern bedecken; (*Croat.* krasztavēm, flastram *incrasto*). Wilgotne descensa, jeżeli z głowy na piersi spadają, ranią płuca i krostawia. *Haur. Sk.* 596. KROSTAWIEĆ, iał, ieli, ieje, *neutr. niedok.*, krostawym zostawać, blatterig werden, Blattern, Ausöschlag bekommen, ausöschlagen, ausfahren. *Cn. Th.* (*Ross.* коростъль, окоростъль par-szywieć). KROSTAWY, a, e, — o *adverb.*, pełen krost, voll Blattern, blatterig. (*Boh.* chrastawý; *Carn.* hrastov; *Vind.* krastou, krastoviten, krözou; *Ross.* коростовый, окоростъль; *Eccl.* крастоватый, краставъ. Gęby krostawe. *Pim. Kam.* 68. Szramowate, krostawe, parcho-

wate. 1 *Leop. Levit. 22., Obr. 16.* Majowa rosa krosta-
wym pomaga, gdy się w niej walają. *Zaw. G.*
KROSZKA ob. Króćca. KROTEK ob. 2. Krótki. *KROTEL
ob. Knutel, Knotel.
w KRÓTCIE, na KRÓTCIE ob. Krótko. 1. KRÓTKI, a, ie,
krótszy *comp.*, niedługi *de loco et de tempore*, furz; (*Boh.*
krátky; *Slov.* krátky; *Sorab. 1. et 2.* krotki; *Vind.* kra-
tek, kratkeishi, pizou, pizhel; *Carn.* kratek, kratke, krajshë;
Croat. krátek, krátak; *Slav.* kratki, krátak; *Bosn., Dal.,*
Rag. kratak; *Hung.* kurta; *Ross.* короткий, *Eccl.* крат-
кий, коротокъ, краткъ; *Ital.* corto; *Lat.* curtus; cf.
Graec. κῆρος). W krótkim czasie pojechał ztamtąd. 1
Leop. Luc. 15, 13. (w niewiele dni. 3 *Leop.*). Wzrok i
pamięć miał krótką. *Teat. 1. b, 44.* Penitentka krótkiej
pamięci. *Mon. 76, 278.* Krótki człeczek, mały, niski
Ross. коротышка. Zły krótkie. *Krup. 3, 87.* (*breves*).
Krótka rzecz, ale węzłowata. *Rej. Wiz. 50 b.* Księdza
z krótką mszą szukał. *Mon. 66, 208.* — Krótki bullion
czyli polewka postna do ryb, z bobkowego liścia, ro-
zmarynu, skórek pomarańczowych, wina, soli i pieprzu.
Wiel. Kuch. 404. — Krótki wzrok, niedaleki, ein furzëß
Gesicht. — W krótką scil. rzecz, drogę, einen furzen
Weg. Te nowe ścieżki zdadzą się w krótką isć; ale
trzeba się bać, by w długą bardzo nie zaszły. *Leop.*
praef. W krótką idąc, (krótko mówiąc), oto ciało Pana
Boga mego biorę. *Sk. D. 1066.* — 2. KRÓTKI, okró-
cony, ogłaskany, zaht, gezähmt, gebündigt; *Boh. et Slov.*
krátký, pitomý; *Vind.* krotak, krotek; *Croat.* krotek.
tib, pitom; *Dal., Bosn., Rag.* krotak; *Ross.* краткий, кро-
тостный, кротокъ, кроткодушный, кротконравный, сми-
ренный, корнь. On sprzeciwnik twój musi być krothek
przed tobą, gdy ujrzy onego możniejszego przy tobie.
Rej. Pst. O. 1. Będąc potym krótsi, gdy ujrzą, że wną-
trzną wojną i głodem giną. *Jer. Zbr. 134.* Gdy hetman
naszym na positek przyszedł, był krótszy wnet nieprzy-
jacieli. *Biel. 715.*
KRÓTKO *adverb.*, Krocěj *comp.* *Boh.* kratce; *Slov.* krá-
tko; *Sorab. 1.* krotze; *Sorab. 2.* kroze, krotko; (*Carn.*
krotke = łagodnie; *Ross.* кратко; *Eccl.* краткъ); *Ross.*
коротко, *comp.* короче; *Eccl.* кратко; niedługo *de tem-
pore et loco*, furz. Lepiej krótko a dobrze, niż długo
a miernie. *Kras. Baj. 83.* Krótko, ale węzłowato. *Pot.*
Syl. 40. Cn. Ad. 364, furz und gut. Krótko ten mówi,
który co potrzeba mówi. *Cn. Ad. 365.* Krótko mówił,
krótko dziękował; ale wiele wojował. *Birk. Krz. Kaw.*
37. Krótko = krótko mówiąc = słowem, furz, furz zu sagen,
furz um. *Mon. 75, 63.* Awo krótko, wojował z na-
turą Demosten, i otrzymał plac. *Warg. Wal. 272.* —
Krótko kogo trzymać, krócić albo okracać go, einen furz
halten. Trzeba, jak widzę, tę panienkę krótko trzymać.
Teat. 7, 31. Poczekaj silutko, Wezmę cię odtąd w ry-
zę, będę trzymał krótko. *Zabl. Z. S. 54.* Trzymaj ją
krótko, wymknieć się z pod ręki. *Mon. 76, 444.* Chu-
ci twe krótko trzymaj. *Pilch. Sen. list. 3, 40.* — Krótko
koło niego, ciasno, er ist im Gedränge. *Teat. 16. e, 105.*
— Na krótcie, *Slov.* na krátko, na kratee; *Sorab. 2.*
f krotkim, f krotkimi; krótkimi słowami, furz zusammen

gebrängt. Dostyć o tym podobno, jak na krótcie teraz.
Groch. W. 179. Powiem ja tedy, a powiem na krótcie,
O naszej, w której wszyscy siedzim łódce. *ib. 562.* Zebra-
no te nauki na krótcie. *Karnk. Kat. 4.* — W krótcie = w krót-
kim czasie, za niedługi czas, *Boh.* brzce; *Vind.* v' kra-
tkem, kratku; *Sorab. 1.* naskeri, zkor, (cf. skoro);
Slav. ū krátkom; *Croat.* vu kratkom, na kratkom, v ma-
lom; *Ross.* вкратцѣ, im furzen. W krótcie stanie się za-
dosyć We Panu, bez żadnej odwłoki. *Boh. Kom. 3, 431.*
KRÓTKOCHWILNY, a, e, (cf. krotochwilny), krótką chwi-
lę trwający, furze Zeit dauern, von furzer Dauer. Krótko-
chwilna uciecha. *Mon. 76, 551.* Krótkochwilna róża.
Hor. 1, 200, Kniáz. nimum breves rosae. *KRÓTKO-
DŁUŻKA, i, ź, *Slov.* kratkodlůžilka *diastole, ectasis,* prze-
dłużenie krótkiej z siebie syllaby. KRÓTKOGRZYWY, a,
e, grzywę krótkiej, furzmählig; *Ross.* короткогривой.
KRÓTKOMOWNOŚĆ, ści, ź, *laconismus,* der Wortdrang,
die Wortfurze, Bündigkeit, Gebrängttheit; *Eccl.* краткословіе,
краткословіе. Krótkomowność, trudnomowność, *Graec.*
ἡ βραχυλογία, *scitologia.* *Cn. Ad. 365.* KRÓTKOMOWNY,
a, e, — ie *adverb.*, *Eccl.* краткословесный, *breviloquus.*
Urs. Gr. 108. *Croat.* kratkogovorčez, furz, bündig, ge-
drängt. KRÓTKONOSY, a, e, nosa krótkiego, furznäsig;
Ross. корносый, курносый, (cf. kiernoz); *Eccl.* корко-
носый. KRÓTKONOGI, a, ie, nog krótkich, furzfüßig;
Ross. коротконогий. *KRÓTKOOKI, a, ie, oczu krótkich,
niedaleko widzący, furzschäftig; *Bosn.* kratkók. KRÓTKO-
RĘKI, a, ie, ręki krótkiej, furzhändig, *Boh.* kratkoruky.
1. KRÓTKOŚĆ, ści, ź, *Boh. et Slov.* krátkost; *Sorab.*
1. krotkosc; *Vind.* krotkust, kratkota, pizhlost; *Carn.*
krotkust; *Bosn.* kratkóst, kratcina; *Rag.* kratkost, krátkos,
kratcina, krotkocchja; *Ross.* короткость, коротизна; *Eccl.*
краткость; niedługość, *de tempore et loco,* die furze.
Krótkość jest matką trudności. *Warg. Wal. praef. 2.* KRÓTKO-
KOŚĆ, *KROTOŚĆ, [są to dwa różne zupełnie wyrazy;
pierwszy znaczy краткъ furz, drugi кроткъ sanft. 2]
Boh. krotost; *Vind.* krotkost; *Carn.* krotkust; *Croat.* krot-
kocha, krotkoszt; *Bosn.* krotkóst, krotcina; *Rag.* krotkos,
krotcina, krotkocchja; *Ross.* кротость; łaskawość, *oppos.*
dzikość, ob. 2. Krótki. n. p. Duch krotosci. *Smotr. Ap.*
109, die Zahmheit, Sanftheit. KRÓTKOSŁOWNY ob. Krót-
komowny. KRÓTKOSZYJ, ja, je, szy krótkiej, furzhäufig,
Ross. короткошейный. KRÓTKOTRWAŁOŚĆ, ści, ź,
niedłgie trwanie, furzëß Dauern, Mangel der Dauerhaftig-
keit; *Ross.* маловременность. KRÓTKOTRWAŁY, a, e,
— ie *adverb.*, niedługo trwający, nicht lange dauern, furz
dauernd; *Ross.* маловременный, краткоконечный; *Eccl.* ма-
логодный. *KRÓTKOWATY, a, e, — o *adverb.*, trochę
przykrótki, etwaß furz; *Ross.* коротковатый, *subst.* ко-
ротковатость. KRÓTKOWIDZ, KRÓTKOWID, a, m., *myops.*
Cn. Th. 1016, ein furzschäftiger (cf. ostrowidz), *Boh.* kráto-
wid; *Rag.* kratkovid, hiljogk, scmrak; *Vind.* zhresgled-
den, prekaste ozhi; *Carn.* woushiuk, woushila, wudálu;
Ross. подслѣповатый, послѣпый. KRÓTKOWIDNOŚĆ,
ści, ź, wzrok krótki, furzschäftigkeit, furzëß Gesicht; *Vind.*
zhresglednost, zhresgledaunst. KRÓTKOWIDNY, a, e,
— o *adverb.*, furzschäftig. KRÓTKOWIEKI, a, ie, (*oppos.*

długowieczny), niedługiego wieku, krótko żyjący, kurzlebend, kurzdauernd, Boh. kratkowěký; Ross. маловѣчный, маловѣчень, kratkozhiznennyj; subst. Boh. kratkowěkost; Eccl. kratkožitie. (KROTLE, krotel, ob. Knutel, knotel). *KROTŁO, a, n., skrócenie, abrewiacya. Przyb. Pis. 82. KROTNAĆ, ał, ie, *nijkak jednł.*, KRÓTNIEĆ, iał, ieje, *niedok.*, ukrotnać, krotnać *dok.*, popuścić dzikości, pokorniejszym być, *mansueferi*. Mącz., Boh. krotnauti, skrotnauti, zpitoměti; Eccl. кротѣю, кротокъ есмь, zaßm werden, sich zaßmen lassen, zaßmer werden. Konie krotną od głaskania. Mącz. Król widząc, iż nieprzyjaciel krotnieć nie chce, kazał się ruszyć wojsku. Biel. 485. Gdy już ukrotną krogulce, a unoszą się, tedy tylko raz przez dzień dawał im jeść. Cresc. 614. Niech ukrotnie gniew twój. Leop. Exod. 32, 12. (niech się uśmierzy). Tak ukrotnęli Filistynowie, iż potym nie przychodzili w granice Izraelskie. Radz. 1 Sam. 7, 13. Ukrotnęli, a uspokoił się. 1 Leop. Jos. 22. O jakoby tu moc Turecka skrotła! Weresz. Pob. C 5. §. Krotnieć, krotszeć, krocieć, krótkim czyli krótszym się stawać, fürzer werden. Bojażń boża przysporzy dni; a lata bezbożnych skrotnieją. 1 Leop. Prov. 10, 27. skrócone będą. 3 Leop. 1. KRO-TNY, a, e, mogący być skróconym, ugłaskany, zaßmbar, zu zaßmen; (Vind. krotliu, kroten). Samsony niekrotne, Achaby potężne. Chodk. Kost. 15. — (2. KRO-TNY, od słowa krocę, w składanych dwu-krotny, trzykrotny, dziesięć-krotny, sto-krotny, tysiąc-krotny etc. — fältig, zwiefältig, bresfältig, hundertfältig...). KROTOCHWILA, *KROTOFIŁA, KROTOFIŁA, KRÓTKOCHWILA, i, ż., zabawka chwilę czyli czas króćca, Boh. kratochwile; Slov. kratochwile, kratochwilka; Vind. kratek zhafs; Ross. балагурство, шутка, скоморошество; Eccl. глумление. Krotofiła, niby krótka chwila. Mon. 75, 589. podług Niemiek. kurzweil. Na każdy rok chodzili do Jeruzalema, nie dla kratochwili jakiej, albo żeby napaśli oczy... W. Post. Mn. 65. Z takiej kary nie mękę ma, ale kratochwile. Żarn. Post. 3, 711 b. Na zamku królewskim były rozmaite kratochwile sprawiane, zwłaszcza gonitwy, kunsztly puzkarskie, tańce, kolby misternie przyprawione. Biel. Św. 289. KROTCHWILIĆ, KROTOFIŁIĆ, u, i, *intrans. niedok.*, Boh. kratochwiliti; Vind. zhafs kratkiti, kratek zhafs imeti, kratek zhafs delati; Ross. балагурить, шутить, шучу; wesoło się bawić, kratochwile stroić, kurzweilen, kurzweil treiben. Dzieciom tak krotofiłić dopuszczamy, aby nie przeciw poczeiwym sprawom nie było. Kosz. Cyc. 64. Dzieciom krotofiłić pozwalamy i grać. Budn. Cyc. 49. Ociec, by z córkami nie *krotofiłił, nie wdawał się z niemi w gładkie rozmowy, gdyż krewka rzecz jest panieński stan. Eraz. Jez. C c 6. Chciał z nim *krotofiłić, przytmawiając, jakoby na to *żertem, że jego matka musiała cesarza znać. *ib. E e 7.* Z przyjacioły posiedzieć, cieszyć się a *krotofiłić. *ib. C c.* Jezus nie na to przyszedł, aby miał dworskim ludziom dworować, a kuglarstwy jakowemi krotofiłić. Żarn. Post. 3, 777. Często on tam z niemi kratochwili. Rej. Wiz. 23. Slo. Prov. Gedni kratochwila, druži kwila; jednemu rozkosz, drugiemu płacz. KROTOCHWILENIE, ia, n., subst. verb.

Boh. kratochwilenj, *mistura jocorum*. Mącz. Strojenie kratochwil, żartów, igranie, daß kurzweilen. KROTOFILNICZKA, i, ż., kobieta kratochwilna, zabawnisia, eine kurzweilige, eine Spaßmacherinn, Schöcherinn; Ross. балагурка, шутиха. Kocham się w jednej krotofilniczce, która nie ma meża. Teat. 28. b, 152. cf. fryjerka, gamratka, panna duszka. KROTOFILNIK, a, m, żartowniś, zabawniś, kratochwilny człowiek, trefniczek, ein kurzweiller, Spaßmacher; Ross. шутъ, балагуръ, скоморохъ; Eccl. скомрлхъ. (cf. skomoroch). Krotofilnik, kurpłosz. Mon. 75, 589. Wdzięcznym był krotofilnikiem. Bal. Sen. 17. Kuglarze, krotofilnicy, figlarze, służą do ochłodzenia umysłów spracowanych. Petr. Pol. 2, 86. KROTKO-FILNOŚĆ, ści, ż., zabawność krótkochwilna. kurzweiligkeit; Carn. kratkozhafnost. KROTOFILNY, KROTOCHWILNY, a, e, — *ie adverb.*, Boh. et Slov. kratochwilny; Vind. kratkozhasen, steten, perjasen; Ross. балагурный, скоморошный, скоморошеский. Krotofilny, niby krótkochwilny. Mon. 75, 595. (cf. krótkochwilny). Krotofilom służący, *lusorius*. Cn. Th. zur kurzweil dienend. Krotofilne ognie, ochotne ognie, fajerwerki, zrobione kunsztownie z różnych przypraw, wyrażające postaci różnych rzeczy. Jak. Art. 3, 298. Ross. потъшный огонь, Luftfeuer, Feuerwerk. — §. b) Żartobliwy, ucieszny, czas zabawnie króćca, kurzweilig, scherzhaft; (cf. żartowny, przyjemny, nie zepsuje dobrej myśli, śmieszny, kuglarz). Wielkich rzeczy a poważnych niechaj w kratochwilną rozmowę nie wtacza, ani w poważną rozmowę żartów. Gorn. Dw. 232. Te miłe a kratochwilne zabawy zginący musiały, by nie bięglowcy. *ib.* 290. Kratochwilna gra. J. Kchan. Dz. 84. *KROTOFIŁOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, pocieszać się, bawić się, sich ergößen, sich vergnügen. Tr. *KROTOŚĆ ob. 2. Króćkość. KROTSZEĆ, ał, eje, *neutr. niedok.*, krocieć, krotnać, krótszym się stawać, *passivum verbi* skracać, króćci. Cn. Th., fürzer werden.

Pochodz. króćci, skracać, skróćci; okracac, okróćci, okrocieć; pokracac; przykracac, przykrótszy; króćcica, kroszka; krocichny, króćciusienki, króćciutenki, nieukróćcony. KROWA, y, ż., Boh. et Slov. krawa; Sorab. 2. krowa, (cf. grawa, kobbula kobyła); Sorab. 1. kruwa; Vind., Carn., Slav. krava; Croat. krava; Rag. et Bosn. kravva; Ross. корова; Eccl. крава, (cf. karw); §. 1.) samica byka, die Kuh. Krowa daje obliwość nabiąłów, cieli się raz do roku pospolicie jednym cieleciem, a czasem i dwoma. Zool. 558. Krowa jałowica, Eccl. юница (cf. juniec), (cf. kłępa). *oppos.* krowa dojna; eine Milchkuh. W Polsce jest trojkie gniazdo krów, Hollenderskich, Podolskich i pospolitych. Ład. H. N. 82. Krowom nie należy się dopuszczać polować tylko w maju, aby się cieleta rodziły w marcu. *ib.* Krowa poluje, pobiega się Carn. buka se. Krowa cielna. Dudz. 21. Krowa faskowa, albo całkowa, od której faska masła ma być panu obory oddana. Haur. Ek. 120. Krowy, woły, rogacizna, obora Ross. говядо. Dwie *krowie (*dual.* s krowy). Budn. 1 Sam. 6, 7. — Samica łosia s krowa. Kluk. Zw. 1, 340, die Glendshuh. — Prov. I zła i głupia ona, jak krowa. Pot. Jow. 92. Krowa, która siła ryczy, mało mleka dawa. Pys. Ad. 28, (Vind. Velik ropotiz, pak malu mele). Biada temu do-

mowi, gdzie krowa dobodzie wołowi. *Žegl. Ad. 15., Cn. Ad. 710.* Żle, kędy krowa wołu przesiedzie. *Pot. Jow. 26.* (ob. Donica, stokłosa, kogut). Jeden krowę za rogi trzyma, drugi ją doi. *Rys. Ad. 19.* Nawet się czarnej krowy boi. *Teat. 17. b, 47.* (tchórz). Czarna krowa białe mlęko daje, *Vind.* zherna krava ima sai bielu mlęku; (nie z pozoru sądzić potrzeba). *Vind.* Krava per gobzi (gębę) mouse; t. j. jaka karmia, takie mlęko. *Slov.* W nocy wśecke krawi, kočki su černě, ob. w nocy wszystkie koty bure. *Slov.* Chodí za nim gako tela za krowu; chodzi za nim, jak cielę za krową (ob. Cielę). W ten czas się drzwi zamknęło, gdy już z obory wyszła krowa. *Pam. 84, 627.* (po szkodzię mądry). — §. 2) Krowa: dawny podatek ob. Krowne. *Nar. Hst. 2, 86., Papr. W. 2, 215.* KROWI, ia, ie, od krowy, *Śub.*; *Boh.* krawj, krawsky, krawěj; *Sorab. 1.* kruwiazu; *Itag.* kravij; *Croat.* kravji, kravszki; *Ross.* коровей; *Eecl.* кравини. Mlęko krowie nie powinno być ani nadto klarowne, ani nadto gęste. *Dykc. Med. 3, 414.* Krowia ospa, *Boh.* krawinki; *Pol.* Krowinki (cf. koza), *Śub.* pōden. O ospie krowiej, albo raczej o ospie ochraniającej *N. Pam. 20, 195, ib. 4, 28 et 55.* Krowi chlęw, krowiarnia, *Sorab. 1.* kruwarna; *Vind.* kravjek; *Ross.* коровникъ. Krowia skóra *Boh.* krawina. — *Botan.* Krowi mlecz, ob. Mlecz. Krowia reż albo pszeńca, *melampyrum*, *Śub.* wēitgen, rodzaj rośliny. *Kluk. Dykc. 2, 113, Boh.* hubilen, powázka; *Croat.* repūlya. KROWIARKA, i, ż., pastuszka krów, die *Śub.* hirtinn; *Boh.* krawarka; *Sorab. 1.* kruwararka; *Vind.* kravarizza; *Ross.* коровница. KROWIARZ, a, m., *Boh.* krawak; *Slov.* krawar, pastyr welikeho dobytka; *Sorab. 1.* kruwar, kruwar, wóhwar (ob. Wolarz); *Vind.* kravar, krauji pastir; *Carn.* zhdęnek, kravár; *Rag. et Bosn.* kravár; *Croat.* kravár; *Eecl.* кравопасъ; pastuch krowi, der *Śub.* hirt. *Ern. 124. Teat. 55, 57.* (cf. *Boh.* krawarstwj krowiarstwo, chowanie krów; *kravariti* krowy chować). KROWIENEC, ńca, m., gnój krowi, der *Śub.* haden, *Śub.* mist; (*Vind.* kravjak; *Carn.* kravjek; *Itag.* báloga, baloxina). Kiedy koń się nadbije, pod kopyto krowieńcem smarować. *Hipp. 56.* KROWISKO, a, n., bezecena krowa, eine *häßliche*, *abſcheuliche* *Śub.*; *Sorab. 1.* kruwisko; *Ross.* коровище. Krowiska oszemlane. *Gaw. Siel. 576.* KRÓWKA, i, ż., *Boh.* krawice, krawička; *Slov.* krawička; *Sorab. 2.* krowka, matshka (cf. mać); *Sorab. 1.* kruwicżka; *Vind.* kraviza, jeniza, juniza (cf. juniec); *Rag.* kravvizza; *Croat.* kravizza; *Bosn.* krauića; *Ross.* коровка; *Eecl.* кравка; *dem. nom.* krowa, §. 1. eine *kleine* *Śub.*. Byezka młodego i krówkę zowią cielęciami, potym juńcem i jałówką. *Sienn. 274.* Pasterce owieczki zdane, krówki i cały dobytek młody. *Teat. 52, 5.* Krówkę pilno pasiemy, doma jej sieczkę rzeżemy, ścielemy, zapieramy. Krówka też garniec masła i kopę sérów za one sieczkę pewnie szynkować musi. *Rej. Żw. 95.* — §. 2) Gatunek chrząszczów. *Zool. 164,* der *Mißfäßer*, śmierdziuch, żuk, *scarabaeus stercorarius*, miejscami tak zwany. *Kluk. Żw. 4, 587,* (*Croat.* keber). Krówki w gnoju gmerzą. *Birk Exorb. F. et D 4 b.* Krówka zielona ob. Kantaryda. *Cn. Th., die Spanische Fliege;* (*Ross.* коровайка *tantalus viridis*). — §. *Botan.* Kró-

wka, ziele kokoryczka. *Sienn. Wykl. — §.* Krówka, ryba morska, *cantharus*. *Plin. 32, 1.* ein *Seeſiſch.* *Cn. Th.* — §. Krówki *plur.*, kętnary, legary, die Lagerbäume im Keller. KROWNE, ego, n., *subst.*, podatek w bydłe rogatym za Piastów. *Nar. Hst. 2, 259.* Krowa, rodzaj danniczy w przywilejach książąt naszych. *ib. 86, Papr. W. 2, 213.* eine *Abgabe vom Hornvieh.* KROWODOJ, oja, m., KROWOSYS, a, m., boa, wąż wielki. *Chmiel. 1, 602,* die *Rieseniſſlange.* KROWODRZA, y, ż., [przedmieście Krakowa. 7] n. p. Owę rzecz, równą do magierki, Dostanie na Krowodrzy, byle chciał, u gierki. *Pot. Jow. 2, 50.?* KROWOPAS ob. Krowiarz.

*KROWOPUSK, a, m., *Ross.* крoпoпyскaтeл, który komu krew puszcza, der *Aberlaffer*. Gdy książę Trojden z posługaczami a z krowopuskiem z łaźni wychodził, zabito go. *Stryjk. 314.* *KRÓZGANEK ob. Kruźganek. KRÓZLICZEK ob. Kruźliczek. *KRSZYC, [wł. KRZYC. 7] ył, krszy, krszę *cz. niedok.*, krszyć, drobić. *Cn. Th.*, zerbrōden, in *Brōden* brōden. Ziele to kamień w nerkach krszy i wywodzi. *Syr. 291.* Nagiego jęczmienia ziarna w szupinkach nie twarodo siedzą, a kiedy go wykruszają i młocą, nie jako jęczmień, ale jako pszenica krszy się z kłosu swego. *Syr. 985.* KRSZYNA, KSZYNA, KRSZTYNA, KRTA, y, ż., KRSZYŃKA, ż. *zdrbn.*, okruszyna, szcząt, odrobina, kęsek, trocha, ein *Brōdel*, (ein *Brōſſen*), ein *Bissen*, ein *Biſſen*, ein *Wenig*; *Ross.* крошечка. Czasem z mlekiem jaką krszynę chleba połknęła. *Sk. Żyw. 2, 419.* O krszynę prosił chleba, i krszynyscie nie dali. *Brud. Ost. C. 2.* Krsztyny nie dał Łazarzowi, a psy dobrze czestował. *ib. E. 1.* Dość mnie na małym, równe dzięki śpiewam, Czy krsztynę z rąk twych, czy kęs wielki miewam. *Zab. 11, 6.* *Ross.* Pod każdą i najmniejszą krczyną poświęconego chleba Chrystusa pożywamy. *Šmotr. Nap. 41.* Ni Febowego w państwach Prozerpiny Znać światła krszyny. *Kchow. 298.* Odstąpić nie myślą i kszyny. *Chrośc. Fars. 558.* Dobry bóg, że nas nie stracił do kszyny. *Chrośc. Luk. 315.* Wszystko do najmniejszej krszyny przejrżeli. *Chrośc. Fars. 169.* Żalą się na senat, iż żeń ani krty pomocy nie mają. *Pilch. Sall. 70.* Ani krszty enoty nie ma. *Teat. 8, 17.* bynajmniej, zgoła nie, *Ross.* зги. Wszystko minie, krty z tego nikt nie weźmie z sobą, Gdy mu przyjdzie umierać. *Min. Ryt. 1, 294.* I krty po Persku nie umie. *Pot. Syl. 163.* Ani gry, ani krty ob. Gry.

KRTAŃ, KRTAŃ, ia, m, et i, ż., (*Boh.* krtán, chrtán, chrtánek *gardło*, cf. krztoń; *Slov.* chrtán, pażerak *jugulum*, *gula*; *Vind.* gertanz, gortanz, gerlu *guttur*, cf. gardziel; *Ross. et Eecl.* гртань); *tchawica*, *arteria aspera*, kanał oddechowy, przechodzący z gardła do płuc. *Zool. 17., Kirch. Anat. 45.* wiatrociąg. *Perz. Cyr. 1, 19 et 42. et 141 et 2, 204,* die *Luſttröhre*; *Sorab. 1.* dëchacztwo, kër-kowa truba, kër (cf. kark); *Boh.* dychawice; *Vind.* gergutez, odihalze; *Carn.* dushnik; *Croat.* gerchányek; *Dai.* garlyan, garklyan; *Slav.* gërkljan; *Rag.* dusenik, odihaviza; *Ross.* воздушный каналъ, дыхало, дихало. Złożony jest z obrączek chrząstkowatych. *Krup. 2, 259.* Spadł mu łeb z krtaniem (z krtanią) przeciętym nieżywy, I w piasku ze krwią pomieszany brodzi. *P. Kchan. Jer.*

242. — *fig. tr.* Krtan trąby, n. p. Dęcie, jaśniejsze brzmienie wydaje, gdy przez krtan trąby wąską a długą przechodząc, wypada na koniec przestronniejszym otworem. *Pilch. Sen. list. 4, 7.* KRTANIOWY, a, e, od krtani, *Euftröhren*. Krtaniowe naczynia, odnogi rury oddechowej. *Krup. 3, 31. Dykc. Med. 3, 424.* *KRĘCZYĆ *cz. niedok.*, dusić, dławić, würgen. Gardziel suchy kręczy pragnienie, *silis arida guttur urit.* *Zebr. Ow. 271.* Hypotades silnie tarasem kręczy wiatry, *continent. ib. 281.* KRTUNIĆ się, KRZTUSIĆ się, *it, i, recipr. niedok.*, chruchać, (*Ross. першить, перхать; Boh. škrtiti*), *řičh würgen, würgen.* Śmiać się w duchu; na resztę tak się zaczął krztusić, że ledwo mógł serwatką śniech głosny przydusić. *Hur. Sat. 26, (ob. Zakrztusić się).* U nas powoli się krztusi, a tam u Turka wszystko pod gardłem zarazem być musi. *Pasz. Dz. 106.* Lekarstwo daremne krsztuszeniu. *Syr. 1233, Ross. перхота.* *KRTYCZE, ów, *plur.*, krtan, n. p. Ogień im po wnetrzościach chodzi, a teraz wraz wachlując krtycze zatykają, i ranne podniebienie techniem urażają. *Bardz. Luk. 60.*

KRUBKA, KRUBECZKA, KRUBNIK *ob.* Króbka i t. d.

KRUCH, u, m., KRUCHA, y, ż., *Sorab. 1.* kruh *frustum*, *cf. crustum; Ross. крухъ, кроха; massa, bryła, kawał, odłomek, ein Stück, eine Masse, ein Bruchstück.* Gatunek soli, którą w ziemi bałwanami i kruchami kopią. *Haur. Ek. 178, (Boh. krušec soli, bałwan soli, krušowa neb kamenna sůl, bałwaniasta, kamienna sól; Boh. krusy, okruchy solne).* Kruh głazonej stali. *Przyb. Luz. 238.* Kruh żelazny z stosu wyjęty, choć już zbladł na wolnym powietrzu, przecież jeszcze zjadliwą oczom wyziwa parę. *Oss. Str. 3.* Kruchy chleb z niebezpieczeństwem łamać przyszło bez rzezania, dla uronienia której krochy. *Pim. Kam. 134.* — §. Chleb Serbowie dziś zowią kruh. *Biel. Św. B., ob. dyalekta Słowiańskie pod słow. Chleb. NB. Pochodz. ob. po słowie Kruchy. KRUCHCZĘĆ, KRUSZĘĆ* *njak. niedok.*, stawać się kruchym, mürbe werden; (*Boh. zamřiti; Vind. kerhkuvati, okerhniti; Bosn. ukrihitise*). Stary kogut za nogi wisi, żeby skruszał. *Pot. Jow. 94.* — §. To rozmyślając kruszał. *Pot. Syl. 322.* skruha być przejętym.

KRUCHTA, y, ż., babiniec, przedkościelie, die Halle, das Vorhäuschen an einer Kirche. *Crypta*, kruhta, zasklepienie przy kościele. *Mącz. Boh. kruhta, grypta; Morav. krufta; (cf. Ger. Kruff; Lat. crypta); Slov. žebránica; Sorab. 2.* lukusch; *Ross. притворъ, предхрамие, паперть; Eccl. припратъ, придѣлъ.* Kruhta albo sień przed kościołem. *1 Leop. 3 Reg. 6, 3.* Ciało jego słudzy kościelni w kruhcie zakopali. *Krom. 87. (in aditu templi). Damb. 883. 1 Leop. 2 Paral. 3, 4, Jer. Zbr. 315.* W popielnej kruhcie odpoczywa. *Teat. 18. c, 22.*

KRUCHOŚĆ, *KRUCHKOŚĆ, *KRUKOŚĆ, *sci, ż., Boh. et Slov. křehkost; Rag. karscglivost; Bosn. krihtina; Carn. kerhkust; Croat. kerhkòcha; Dal. karšivoszt; Vind. kerhivost, kerhkovitnost, okerhnost; Ross. хрупкость, кропкость, §. a) lamność, krupiałość, chropatość, die Mürbigkeit, Zerbrechlichkeit, Sprödigkeit.* Niektórym się koniom rad róg dla kruchkości u kopyt łamie. *Syr. 433.* *Trzmiel

jest drzewko gładkie i też kruchkie, przeto ku rżaniu subtelnemu nie złe; ale je wždy trzeba żelazem rżać dla kruchkości. *Cresc. 470.* — §. b) Kruchość względem jedzenia, gryzienia, die Mürbigkeit, Weichheit zum Essen. Kruchość sztuki mięsa. *Ld. KRUCHUCHNY, a, e, KRUCHUCHNO adv. intensiv.,* bardzo kruchy, recht sehr mürbe. Wegorz do juchy, coby był kruchuchno zgotowany. *Mysl. F. 2.; Boh. křehauký.* KRUCHY, *KRUCHKI, *KRUKWI, a, ie, *comp.* kruższy, kruchczejszy, kruszczejszy, a, e, KRUCHO *adverb., (Boh. et Slov. křehký, křehčegšj; Bosn. kersciv, krrisciu, koi se lačno krrisci, krrihat, krriht, krritki, karhto, krriht; Rag. karscgliv, karsciv; Dal. karšan, karšliv; Croat. karhák, kerhak; Vind. kerhak, perhak, kerhliu; Carn. kerhke, kerke; Sorab. 1. drebáté; Ross. кропкий, хрупкий, хрупокъ (cf. chrupac); Eccl. крупный rigidus); §. 1)* krupiały, chrupaty. *Cn. Th. lačno się łamiący, oppos. gibki, zerbrechlich, mürbe, spröde.* Kruchywał, *anguis fragilis,* jego łada rószezka przeciąć może, jest bez tarczy, samemi łuszczkami okryty. *Zool. 203.* Sorbowe drzewo jest twarde, wszakoż bardzo kruchkie. *Cresc. 443.* Żelazo zbyt twarde i kruche. *Os. Żel. 40.* Gdyby się kruchy chleb przytrafił, łamać go nie można, bez uronienia której krochy. *Pim. Kam. 134.* Łodyga krucha, *caulis rigidus,* taka, że ją bez złamania zgiać nie można. *Jundz. 2, 12.* Szpizglas kruszec podobny ołowiowi, jedno iż jest rzecz bardzo krukwa. *Sienn. 264.* Żywica libowa jest wonna, światła, krukwa. *Sienn. 142.* Gąbka modrzewowa samica kruszczejsza jest i lepsza. *Syr. 637.* — §. 2) Kruchy do jedzenia nietwardy do gryzienia, mürbe zum Essen. Mięso zwierząt pasących się po górach, jest lepsze i krukwsze, niż mięso zwierząt doma pasących się. *Sienn. 480.* Okolnik twardszy jest w swym rodzaju, niżli rzepa, ale słodszy i też kruchczejszy. *Cresc. 251.* Agrest, który poźłoćiał, jest krukwi, cierpnały, kasający. *Sienn. 182.* Dobra jest sztuka mięsa przerastała a krukha. *Kras. Pod. 2, 68.* Kruhego co *Boh. křehotina, křehotinka.*

Pochodz. kruszyć, krszyć, krszyna, krsztyna, krtá, kra; dokruszyć, nakruszyć, okruszyć, pokruszyć, przykruszyć, skruszyć, skrucha, wkruszyć, wykruszyć, kruszec; kruszec, kruszczyna, kruszcowy; kruszki albo kruzki; kruszyna, okruszyna. — §. cf. krajać, kroić, krój.

KRUCYATA, y, ż., krzyżowa wojna, wojna święta przeciwko Saracenom na odzyskanie Palestyny. *Nar. Hst. 3, 290, Vind. krishna voiska, shoud sa sveto desheło; Ross. крестовой походъ, der Kreuzzug.* Słowo to pochodzi a cruce, bo ci, co się pisali na te wojny, brali krzyżyki z rąk kaznodziejów, które albo na ramieniu, albo na pierścieniu do szat nosili przypięte. *Ustrz. Kruc. 1. praef. KRUCYFACH, a, m.,* noszący krzyż, der Kreuzträger. KRUCYFIKS, a, m., obraz zbawicielowy na krzyżu, das Crucifix, (cf. boża męka); *Sorab. 2. crucifix; Vind. boshja martra, britka martra, krishanik; Bosn. propetje, raspetje, cf. rozpiąć; Rag. propetje, raspëtje; Dal. propelo; Croat. razpelo; Ross. распятие.*

KRUCZE, *ęcia, n.,* pisklą kruków, das Junge der Raben. Bóg kruczęta lice karmi. *Zab. 13, 408, Rej. Zw. 148.*

bo gdy się wylęga młode kruczęta białe są, a przeto ich kruk nie karmi, mniemając, by nie jego dzieci były. *Wróbl.* 551. KRUCZEK, czka, m., *demin. nom.* kruk, §. a) ein kleiner RaBe; *Ross.* вороненокъ. Oczko gdyby kruczek. *Teat.* 43. c. 19. czarnuteńkie, rabenschnarj. — §. b) Kruczki, gatunek gołębi. *Haur. Sk.* 127, eine Art schwarzer Tauben. — §. c) Miana kondłów czarnych domowych. *Ow.* 111. Czarny kruczek. *Chmiel.* 1, 582 et 3, ein Name der schwarzen Haushurde. — §. d) Haczek kruczodziuby, ein krummer kleiner Haken; *Ross.* крюкъ, крючекъ, кручокъ, крючечикъ; cf. *Gall.* le croc. Żelazko subtelne kończyste zakrzywione na kształt kruczka. *Hipp.* 105. Baczność! broń na kruczek! (słowa komenderującego). *Kaw. Nar.* 253. Karabinerhaken. Kruczek od wędzidła. *Teat.* 20. b, 65. Gebißhaken. Kruczki cyrulickie podwójne do trzymania, rozczłonkujące trupa. *Czerw. Narz.* 58. Kruczek, haczek do botów, *Itaq.* nazuvnik, Stiefelhaken. (*Ross.* крючникъ wyrobnik, hakiem n. p. bosakiem pracujący). — §. e) Czemu urząd kupujesz, biedny darmochlubie, Przecz te kruczki od ciebie ten elektor skubie! *Klon. Wor.* 12 not. „matyaszi albo kruczki”. Może to: kruczy dukat, na którym kruk, jakie kazał wybijać Matyas, król Węgierski, ein Rabensdukat. — §. Matyas, chłop, kruczek, wołoszyn, zdrajca, nie był godzien córki Kazimierza. *Biel.* 416. *Gwagn.* 260., *Ross.* крючекъ wykretarz. (KRUCZGANEK ob. Kruźganek). KRUCZODZIUBY, a, e, na kształt dziuba kruczego, rabenschnabelst, wie ein Rabenschnabel. Łopatki wypuszczają z siebie dwa pociągi, z tych pierwszy tokiem barkowym, *acromion*, drugi kruczodziubym lub kółką, *procoracoides*, nazwany. *Perz. Cyr.* 1, 33 et 178. KRUCZY, a, e, od kruka, *Boh. et Slov.* krkawěj; *Sorab.* 1. rapaczshi; *Vind.* orlou, vranou, vranski; *Ross.* вороновый; *Eccl.* кранокъ (cf. wroni), Raben. Piór kruczych lotnych używają do rysowania. *Zool.* 260. Przepędź wiek kruczy i miej lat przydanych Tyle, ile masz w liczbie swych poddanych. *Krhov.* 365. bardzo długi, długowieczny, ein Rabenalter, sehr langeß Leben. Kruca strawa! *improbi hominis est appellatio vel imprecatio, praedictiove malorum, praesertim post mortem sequutorum.* *Cn. Ad.* 566. (cf. za ten uczynek godzien psy napaść i kruki. *Pol. Arg.* 231.), *Vind.* merha, merhatina, orlova vranska pasha (cf. mercha), Rabenaaß. Kruczy dukat ob. Kruczek. e). Kruczy dziób albo kruczy nos, narzędzie cyrulickie do rwania zębów. *Perz. Cyr.* 2, 191. *Czerw.* 52, der Rabenschnabel zum Zahn-ausreißen. KRUCZYĆ, ył, y, *intrans. niedok.*, n. p. W brzuchu kruczy, kluka, warczy. *Dudz.* 20. bureczy. *Włod.* es gurrt, knurrt, rumpelt im Bauche; *Carn.* kruliti, plunkam, pluskam; *Ross.* урчать, заурчать, проурчать; (крючить, скрючить krzywić, zakrzywić na hak). Wiatry po brzuchu kruczą. *Orzk. Przym.* 297. KRUCZENIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Gurren. Placki jęczmieńne trudne do trawienia, w żywocie zburzenie i kruczenie czynią. *Syr.* 980. Nausea, przykrość, brzydliwość, kruczenie na wątrobie. *Macz.* KRUCZYN, herb. *Tr.*, ob. Kruższyna. (KRUGLICA ob. Kraglica). KRUGOWY, a, e, n. p. Kaczka dwa grosze, kaczka krugowa trzy ruble groszy. *Stat. Lit.*

594. (cf. *Ross.* круговой kręgowy, kołujący).

KRUK, a, m., *Boh.* krkawec; *Slov.* krkawec, hawran (ob. Gawron), f. krkawčica; *Sorab.* 2. ron (cf. wrona); *Sorab.* 1. rapak; *Carn.* krokar, orl (cf. orzeł), uran, (cf. *Carn.* urana - wrona); *Vind.* orau, orel, oreu, vran; *Bosn.* vran, gravran, grauran; *Slav.* gavrán; *Rag.* vrán, gavrán; *Croat.* gauran, kaurán, karvan, krompach, kruimpach; *Dal.* vrán, gravran; *Ross.* воронъ, вранъ (крюкъ *Gall.* croc - hak); *Eccl.* кранъ, (краня, ворона - wrona), грачь; *Graec.* κόραξ; *Eccl.* гракаю, *Graec.* κροακίτις crocito, krakać, cf. grać n. p. o psach i t. d. (cf. *Rader.* 1. Abtlg., karaf, röfe), §. 1. der RaBe, *corvus*, *corax*, większy od wrony, cały czarnosniący się, żyje najwięcej ścierwem. *Zool.* 260. Kruk kracze, kraka. *Dudz.* 21., *Banial.* J. 3 b. Kruk drapieżny kraka, kurczę piszcze. *Toł. Saut.* 89. Kruk swym głosekiem mierzenie gototał. *Papir. Kol. M.* 3 b. Stare przysłowie: i kruk by milczał, więcejby jadł. *Eraz. Jęz.* L 8. alluzya do bajki o serze przez lisa krukowi wyłudzonem; cf. *si tacuisses philosophus mansisses.* Uciekałem od życia mojego poprawy, Z krukiem wołając: *cras cras*, a tak wszystko w kawy Poszło. *Kulig.* 176. (ob. Kawa). Kruki wieszczą. *Banial.* J. 3. Kruk niepogodę oznacza, gdy kracze z wieczora lub z rana, a pogodę, gdy siedząc na drzewie ku słońcu skrzydła rozciąga. *Ład. H. N.* 83. O dobrą żonę teraz trudniej, niż o białego kruka. *Opal. Sat.* 35. (cf. *Prov. Sorab.* 2. Zarne ako schwon, běle ako ron, rowno ako motele, kschiwe ako rescheu; czarny łabędź, biały kruk, proste motowidło, krzywe wrzeciono - sprzeczność, niepodobieństwo). Kruk z rodu złodziej. *Jabl. Ez.* 158. *Slov.* Zleho krkawca, złe waga; cf. jaka kokosz, takie jajko; cf. niedaleko jabłoni jabłtko pada; cf. rod. — *Croat.* Kay kauran valí, tomu merha falí; *e squilla non nascitur rosa.* — Wilk wilka nie ujada, ani kruk krukowi oka nie kluje. *Pilch. Sen.* 193., *Sax. Porz.* 147., *Lub. Roz.* 209., *Slov.* wrana wraně oko ně wikluge; *Sorab.* 2. jedna karwona tej drugei tej wozi ne hudrapo; *Vind.* koda vrana vrano pipe? *Rag. et Dal.* vran vranicħja okko neizħija; *Croat.* kauran kaurami ochi neizħada; feine Straħe haħt der andern die Augen aus; (cf. znają się oni, rozumieją się; zna swój swego; znają się, jak złodzieje w jarmark). Gdy się kruki uganiają za jakim zwierzęciem, najpierw mu oczy wykalają. *Ład. H. N.* 83. Będzie on wnet kruki pasł swym ścierwem. *Tward. Wł.* 131. (cf. krucza strawa). *Slov.* Id krkawcow past; *abi in malos corvos.* Uczynią chłopca z młodu dziećciem, a potem albo wronie, albo krukowi będzie smaczny, gdy kruk bardzo na dziećcioty waży. *Glicz. Wych. F.* 3 Niech sobie o śmierć nikt głowy nie suszy, Co ma być krukem, ryba ani ruszy. *Zegl. Ad.* 41. *Łosk.* (cf. co ma wisieć, nie utonie). Pochlebny zbiegają się do tych, gdzie czują co wziąć, jako krucy do ścierwu. *Kosz. Lor.* 41 b. Gdy krucy latają, zła wróżka. *Petr. Hor.* 2 H 4. — Nie pomoże krukowi mydło. *Cn. Ad.*, (cf. murzyn; cf. cegła; cf. jaki pies do kościoła, taki z kościoła; cf. namaż ty go masłem, przecież on śmierdzi dziećciem). Wronami go karmiono, a krucy go zjedzą. *Rys. Ad.* 72. (szalbierz, obies). — §. 2 a) Kruk nocny, ptak z rodzaju sów leśnych.

Ład. H. N. 83, der Nachtrabe, die Nachteule; cf. lelek; *Carn.* zhúk, zhořink, zhořitel; *Vind.* kavran, krampazh, podhuika, nozhni orel; *Ross.* кваква. — b) *fig.* Włóczęga nocny, ein Nachtschwärmer, ein Nachtrate. Gdyby każdy pracować musiał, nie byłoby, jak teraz, nocnych kruków, złodziejów. *Haur. Sk. 160.* Postrzegłszy, że gospodarz umie łowić kruki, Myśli, jakiejby naprzód sam spróbował sztuki. *Pot. Jow. 164.* — c) Jeden z straży marszałkowskiej, policyjnej, ein Polizeiwächter, Nachträchter. Ni się króla boi, Ni kruka we zbroi. *Hor. 2, 140. Kniaź.* Byłem potym Węgrzynkiem, Turkiem, wytkaczem, Laufrom, krukiem, od kruków uciekłszy tołaczem. *Treb. S. M. 65, Teat. 45. d, 70.* — d) Kruk wodny, *plancus aquaticus.* *Klein.* wielkości kruka, pływa na wodzie, w nocy czyni wielki wrzask. *Kluk. Zw. 2, 325, Ład. H. N. 83,* der Wasserrabe, Echtingrabe, Eserabe. — Kruk morski, *mergus merganser Linn.,* die Landgans, na głowie ma czubek koloru ciemnozielonego, grzbiet czarno lśniący się; znajduje się przy wielkich stawach i jeziorach. *Zool. 257.* — e) Kruk morski, ryba, *sciuna.* *Plin. 32, 11.* dlatego tak rzeczono, iż kracze jako kruk. *Sienn. 516,* Meerschatten, eine Art Eserapen. — §. 3. *Transl.* Kruk, źle się mówi za hak. *Dudz. 51, Ross.* крукъ; *Gall.* croc, ob. Kruczok, kruczki, ein Haſen. Czeluśniki powinny być opatrzone krukami do zawieszania drzewczek. *Torz. 43.* Bosak jest drąg długi, na końcu którego jest osadzony kruk i dziłka żelazna, i tym chwycić i odepchnąć się można. *Mag. er. Mskr.* — §. 4. Gwiazdozbior, siedmgwiazd. *Tr.,* der Rabe, ein Gefirn mit 7 Sternen unter der Wage. KRUKAĆ *Tr.,* ob. Krakac, frächzen. KRUKAWKA, i, ż., ob. Trukawka *Cn. Th.,* §. a) die Ringeltaube. — §. b) O krukawkach albo sinogarlicach. *Cresc. 389,* die Turteltaube. *Turtur,* sinogarlica. *krukawka. Urs. Gr. 320.* KRUKI, herb; między dwoma mieczami złamanymi żelaza na krzyż zakrzywione, w polu czerwonym. *Kurop. 3, 27,* ein Wappen. KRUKOWATY, a, e, krukom podobny, den Raben ähnlich. Kacermistrz ten i habitem i obyczajmi krukowaty, krukom brat. *Birk. kaz. Ob. L. b.* *KRUMPER, a, m., (cf. *Germ.* Krämpeln, cf. krępować) haſtarz, wyszywacz, der Nußnäber. Był wybornym stolarzem, krumperein i haſtarzem z hiaeyntu. 1 *Leop. Exod. 38.* *KRUMPERSKI, a, ie, n. p. Urobił humeral ze złota, robotą krumperską. 1 *Leop. Exod. 39, 2* (haſtarską 3 *Leop.*). KRUP! odgłos chrapowaty, n. p. z skrzypienia, ein rauher, rasselnder Ton. Kołacę do drzewi, aż tu krzyp, krup, krzyp, odmykają rygle, otwierają zamki. *Teat. 11, 124.* KRUPA, y, ż., KRUPY, G. krup, plur., (*Boh.* kraupa (cf. krupice kasza; *Svec.* gröpe; *Hung.* korpa *surfur*); *Sorab.* 1. krupy; *Sorab.* 2. krupi, kschupi; *Vind.* griefs, pira, obdievan jezhenen, toustomletje, sdrob, shlintra; *Ross.* крупа, крупка, (cf. *Gall.* gruau, eru); (*Ross.* крупина, крупинка ziarno krupowe, odrobinka. cf. *Ross.* хрупкий kruchy, łomny, хрупнуть peknąć; cf. chrupać; cf. *Hebr.* ררף raph contundero); die Graupe zum Essen; §. 1. kasza albo potrawa ze zboża skrupionego. *Cn. Th.* Łacińskie far wykłada się wszelkie zboże zдробione, albo kruszone, jako są krupy, prażmo, albo nowe krupy. *Cresc. 181.* Jęczmień na krupy, gdy do pieca piekarskiego na susze-

nie wsypią, przestrzegaj, aby w wolnym piecu przesechł; bo od gorąca wolnego byłyby czarne z niego krupy, i niesmakowite. *Haur. Sk. 18,* Gerstengraupen. Krupy pszeniczne. *Sienn. 220,* Weizengraupen. Krupy owsiane albo gruca. *ib. 219., Cresc. 166,* Habergrüße. Tatarczana kasza albo krupy. *Syr. 1004., Haur. Sk. 416,* Hebeforngraupen. Żytne krupy. *Syr. 914,* Roggengraupen. Perłowe krupy, Perlgraupen. *Krup. 5, 53.* — *Prov.* Czasby u komina drugiemu, a przecię stary po krupy do młyna. *Pot. Arg. 404.* — §. 2. Krupy robić, mąkę na ciasto rozczyniać. *X. Kam., einteigen.* — §. 2. Krupy, (*Boh.* kraupy; *Sorab.* 1. krupe; *Croat.* krúp, krupe, grad; *Bosn.* krupe, grad, tuccja (krupan = wielki); *Itag.* grad, krüpa, krupizze, krü-piti grandinare; *Slov.* krupy prši grandinat; cf. *Boh.* krupě kropla = grad, der Graupenhaſel, der Haſel, *Boh.* krupobitj gradobicie. KRUPIARZ, a, m., *Boh.* krupař, §. 1. żarnarz, stepkarz, pisor, który jagły albo krupy czyni, w stepach ośluka i w żarnach miele. *Macz.,* der Graupner, Graupenmüller, Graupenmacher. — §. 2. Który krupy przedaje, der Graupenhäbſler. — 2. Krupiarz, krupka, i, m., co krupkami żyje, *multiphagus. Cn. Th.,* der Graupencſter. *W. rodz. żeńsk.* KRUPIARKA, *Boh.* kruparka. KRUPIASTY, a, e, KRUPIATY, §. a) na kształt krup, od krup, do krup zdalny, Graupen =, Graupen ähnlich; (*Boh.* krupičný; *Ross.* крупяный, крупичатый, крупчатый gruboziarnisty, крупный, крупень gruby, крупноватый grubowaty; *Bosn.* krupan magnus, ucerosus) Tatarkę jako i ryż więcej między jarzyny krupiaſte, aniżli między zboża poczytuja. *Syr. 1004.* Sól krupiaſta = gradówka, gefotten Salz, Körnersalz. Krupiaſta sól morzem bywa przywiezioną. *Herb. Stat. 115.* — Liszaje jaglaste i krupiate i pomykające się a ciało szpeczące. *Syr. 244,* Hirſen- und Graupenſlechte, Hirſengeflechte. — §. b) Krupiaſty = kruchy, chrupaty. *Cn. Th.,* zerbrechlich, ſpröde. KRUPIC, it, i, cz. niedok., (Skrupić dok., qu. v.), §. a) szrotować, mléc grubo jak krupy, schroten, grobmalen, mle Graupen. Krupić się (*ob.* Skrupić się), w krupy się obracać, ścinać, jak twarog, krochmal, ſich gräupeln. — §. b) Krupi się = grad krupiaſty albo krupy padają. es gräupelt, haſelt wie Graupen. *Tr.; Itag.* krüpiti; *Slov.* krupy prši. KRUPKA, i, m. ob. Krupiarz 2; §. 1. co krupami żyje. *Cn. Th.,* ein Graupencſter. — §. 2. Krupka na głowie = guzik na głowie roſtący, atheroma. *Cn. Th.* strupik na głowie. *Włod., ob.* krupiaſte liſzaje, daß Hirſengeflechte auf dem Kopfe. — §. 3. Krupki, G. krukpek, plur., a) małe, drobne krupy, Gräupchen, Gräuplein; *Boh.* krupka, krupice. Perłowe krupki robią się w młynach od umiejętnych młynarzów, ocierając tak końce ziarnom, iż się stają okrągłe jak szrot. *Kluk. Roſt 3, 264.* Z tatarcki robią się krupki drobne, u nas Krakowskie zwane. *Kluk. Roſt. 3, 265.* Drobne krupki jęczmienne. *Krup. 5, 53.* Krupki bardzo drobne zowią mączką papinkowatą, Rimberey, która więcej niż połowicą od gryzu, a mniej miel-sza od mąki, na chleb bywa czyniona. Dzieciom ją dają w powiciu i starym. *Syr. 954.* (*ob.* Papinek, *Ross.* крупчатка najmilsza mąka pszeniczna). — *Prov.* Krupki mu na podółku smażą. *Rys. Ad. 35.* (doskwarzają dopiekają mu, albo może też: raki piecze). Znowu mu psi krupy

zjedli. *Pot. Syl.* 282. (cf. kto inszy do harapu; cf. spa-
dło mu z grzanki). — b) *Transl.* Mały grad, Graupen-
gel, fleiner Hagel. *Tr.* — c) Krupki cynowe, Zinngraupen,
drobne ziarna krzyszałokruszu, w piaskach albo kamie-
niach się znajdujące, skąpiej dające cyny, niż sam krzy-
ształokrusz. *Kluk. Kop.* 2, 192. Krupka żelazna, Wolf-
rahm, Eisenrahm, Eisenschwärze, do krupy cynowej podo-
bna, mało ma w sobie żelaza. *ib.* 219. — §. 4. Krupka,
herb; dwie lilie białe, nad hełnem lilia jedna między
dwoma trąbami. *Kurop.* 3, 28, ein Wappen. — §. 5. Krup-
ka-krubka, ob. Krobka, KRUBKARZ-Krobkarz ob. Kro-
bnik, Krobecznik. KRUPNIK, a, m., a) co krupy robi
albo sprzedaje. *Cn. Th.*, der Gräupeler, Graupenmacher, Graupen-
händler, krupiarz, *Carn. kashar.* *Wrodz. żeńsk.* Krupni-
czka. *Syr.* 952. (*Boh.* kraupnik, stupnik; *Ross.* крупча-
тка młyn czyli stępa na krupę). — b) Krupniczek, kru-
pnik, supa z krup. *Włod.*, eine Graupensuppe. Dano kru-
pnik ryżowy z sztuką mięsa. *Zab.* 3, 109. — Gorzałka z
miodem i korzeniami. *X. Kam.*, ein Getränk. *Ross.* кру-
пеник, крупня колач z krup czyli kaszy, ein Gräu-
phen. — §. Krupnik ob. Krobnik, krobecznik. KRUPNY,
a, e, do krup należący, Graupen. *Włod.* Kłóci się jak
krupna baba, cf. jak baba na trecie.

Pochodz. *liczykrupa*, *skrupić*.

KRUSGANEK ob. Krużganek.

KRUŚWICA, y, ż., miasto w wojew. Brzeskim Kujawskim,
nad Gopłem jeziorom, rezydencya Piasta, znajoma baj-
cznym Popiela od myszy pożarciem. *Nar. Hst.* 3, 54.,
Krom. 43., *Gwagn.* 202., *Dykc. Geogr.* 2, 30. cf. *Sorab.*
2. Kschuschwiza wieś Kraußitſch, w Luzaeyi.

*KRUSZCORODNY, a, e, *KRUSZCZNY, kruszec rodzący,
w kruszec płodny, metallreich, metallergeugend. Amatunta
kruszcurodna, foecundus metalli. *Zebr. Ow.* 250. Kru-
szeczna Amatunta, grävda metalli. *ib.* 260. KRUSZCO-
WY, a, e, od kruszców, mineralisch, Mineral, Erz, Me-
tall; *Slov.* mēdēni (cf. miedziany); *Vind.* rudoviten, rud-
stven, medenien; *Carn.* bronzhen; *Rag.* gvōzdjen; *Ross.*
рудный; *Eccl.* рудняскій, принадлежащій до рудъ зе-
мныхъ (ob. Ruda). Kruszcowe żyły albo kanały, miejsca,
w które materya zgromadza się do uformowania minerału.
Zad. H. N. 85. Ziemia kruszcowa. *ib.* Oprócz pospo-
litych wód mamy na wielu miejscach w naszym kraju
kruszcowe wody. *Perz. Leś.* 264. Wilk kruszcowy, ob.
Wilk. Szafran kruszcowy, ob. Szafran. Kruszcowy gór-
nik, kopacz; kruszcowy rzemieślnik, co kruszczem robi.
Cn. Tn. Komissya kruszcowa. *Os. Żel.* 28. KRUSZCZEC
nijk. niedok., kruszczem się stawać, ju Metall werden.
Rżane dary kruszczały, rigebant. *Zebr. Ow.* 271. (cf. ka-
mieniec). *KRUSZCZEJSZY ob. Kruchy. KRUSZCZYSTY,
a, e, pełen kruszcu, mineralisch. Źródła kruszczyste.
Rog. Doś. 1, 39. KRUSZEC, szcu, m., §. a) każda rzecz
kopalna, która inne jakie rzeczy w sobie ma ukryte, tak
że chyba przez sztukę od niej oddzielone być mogą, tak
się rozumie kruszec siarczany, alunowy etc. W ścisłym
zaś rozumieniu kruszee są tylko te rzeczy kopalne, które
w sobie ukrywają metale albo półmetale. *Kluk. Kop.* 2,
133, Mineral, Erz; *Boh.* kow; (cf. *Boh.* kručec ob. Kruch);

Slov. kow, ruda (cf. ruda; cf. kuć); *Vind.* bronz, ruda,
medenina, rudstvu, rudovina; *Carn.* brom, bron; *Croat.*
med (cf. miedz); *Rag.* gvōzdje (cf. gwoźdź); *Slav.* tucs;
Ross. et Eccl. крошитель, рудъ. Kruszec solny. *Krom.*
261. (cf. kruch). Arsenik jest ruda albo kruszec. *Urząd.*
403. — §. b) Metal, Metall. Złota przyjąć nie chce; Ten
jej kruszec bynajmniej swym blaskiem nie łechce. *Teut.*
46. b, 45. Na zalszowanej monecie choć cecha dobra,
przecież kruszec ładajaki. *Mon.* 72, 230. KRUSZCZYNA,
KRUSZCZYNA, y, ż., Z kruszców (w znaczeniu 1.) wy-
palają kruszczyzny, które Łacinnicy metalla rzekają. *Sienn.*
256, Metall. Słusznie kruszczyznami zwać możemy, co-
kolwiek z kruszcu pochodzi, gdy osobliwie nie mianuje-
my, jeśli złoto, srebro albo żelazo. *ib.* Wykl. Najzacniej-
sza kruszczyzna, złoto. *Sienn.* 258. Miedz, kruszczyzna,
pożyteczna na rozmaite naczynia. *ib.* 351. Błajwas, blaj-
giel, minią, kruszczyznami zowiemy przetoż, iż od kru-
szcu swój początek mają. *ib.* 257. Sposób na pozłacanie
wszelakiej kruszczyzny. *ib.* 586., *Śleszk. Ped.* 304., *Nar.*
Tac. 2, 389. KRUSZEC ob. Kruchceć. KRUSZKI, KRU-
ZKI, ek et ów, plur., 1. i. q. kryzy, ob. Krezy, mesen-
terium, daß Gefröße. — 2. Kruszki cielęce, *intestina vi-*
tuli friabilia, daß Gefäßlinge, bo są kruche, *sed* kryski,
krezki, kręski, krezom podobne, niekruche. *Cn. Th.* Fi-
brae jecoris, kraje a końce albo kruszki osierdzia. *Mącz.*
włókna, faßern. Policzylby kruszki w piersiach się świe-
cące, *fibras.* *Zebr. Ow.* 149. — §. Kruszki białołęgowskie
ob. Krezy 2). KRUSZLIWY, a, e, łatwy do kruszenia,
brüchlig; *Bosn.* skarscivi, skrrisciuvi, seto se mosge skrri-
sciti; *Eccl.* крушимый; *Ross.* сокрушительный. Nard
świeży wdzięcznie woniejący, wielkokorzenny a kruszliwy.
Urząd. 220. KRUSZWICA ob. Kruświca. KRUSZYĆ, *KRZYĆ,
ył, y, cz. niedok., skruszyć dok., kszyc, w kruszyny czyli
kruszyny, odrobiny, obracać, drobić, druzgotać, flēin ma-
chen, zerbröckeln, zerkrutſchen, zermalnen; *Boh.* drtiti, drtjm,
drtjwam; *Carn.* krushiti, krushem, skruzlihem, skruzhiti;
Croat. kerham, kerssem (krusim erbro, okrusujem ro-
tundo, cf. okrążyć; kruh panis); *Bosn.* krrihiti, kersciti,
krrisciti, skrrisciti, slomiti, karsciti, skarscitti, skersciti;
(*Rag.* krixati, izhvjellati scindere panem); *Ross.* крошить,
крошу, искрошить, крушить, крушу, сокрушить, сокру-
шать (= 2. frazować, gryźć, smucić), рушить. Chlób na
tej wyspie robią z ryb suszonych, które kruszą albo mielą.
Boter. 2, 86. Kanclerze przy pogrzebnych zesłego króla
ceremoniach, pieczęci swoje kruszą. *Nies.* 1, 255. Szczy-
pce cyrulickie do kruszenia kamienia w macharzynie.
Czerw. 29. Lekarstwo to kamień w nerkach kruszy. *Syr.*
297. Saletra miesza się łopatkami, aż się pokaże obró-
coną niby w piasek; a to się nazywa kruszyć saletrę, i
kruszona saletra. *Jak. Art.* 1, 57. Gdy kamień czas kru-
szy, i pług kuly z stali Czas zetrze, samych rymów cios
śmierci nie zwali. *Hul. Ow.* 96. Mury z kartanów kru-
szyć. *Leszcz. Class.* 89. Męstwem wszystkie wschodnie
państwa, aż do Hiszpanii kruszyli. *Sk. Dz.* 522. (zwal-
czyli). Duńczyki wielką kłęką pobił, i ono srogie ich
wojsko skruszył. *ib.* 858. (poraził). — §. Kruszyć mięso =
kruchym czynić. *Tr.*, mürbe machen. KRUSZYĆ się, krzyć

się, *recipr.*, krupić się. *Cn. Th.*, sich bröckeln, zerfallen, zerbrechen. Suche liście się kruszy. *P. Kchan. Orł. 1, 12.* Gdy w rudzie wiele dziurek, kawały łatwo się kruszą. *Os. Żel. 43.* Że mu się zaczął kamień z wielkim bolem kruszyć, Dlatego się z łóżka nie może poruszyć. *Hor. Sat. 193.* Krejda, gdy się przesadzi szkło, lubo będzie czyste, jednak pod nożycami krzy się i twarde będzie. *Torz. 248. ib. 171.* KRUSZYKAMIEŃ, ia, m., ziele, *Phelandrium. Syr. 1280, ob. Łomikamień, Wiesenraute.* KRUSZYNA, y, ż., §. 1. kruszyna, okruszyna, odrobina, *Boh. krusy; Sorab. 1. kruschk; Croat. kërhet, kerhetek, mervina; Dal. ukarsak, karssina; Vind. drohtina; Bosn. krrihat, iskriska, ulomak; Rag. karscina, ukarsejak, krixka, ukrixka; (Ross. крошево jarmuż drobno posiekany, крошечный drobnuchny), ein Bröckel. — §. 2. Kruszyna, *Boh. krušina; Vind. framsa, framschnu drevu; Sorab. 1. pšowa yahodžina, pšowodžina; Ross. крушина, вольчи ягоды; frangula, der Faulbaum, inni zowią wilezyną, krzew najpierwszej wielkości; drzewo ma białe, lekkie, kruche. Kluk. Rosl. 2, 55. — §. 2. Kruszyna, herb; krzyż, u którego w spodzie gwiazda. Kurp. 3, 53, ein Wappen. KRUSZYNOWY, a, e, od krzewu kruszyna, Faulbaum; Boh. krušinový; Ross. крушинный. Kruzynowy gaj *Ross. крушинник.* *KRUTYŁEW, Iba, m., mozgowiec. *Tr., ein Schwindelfopf, Grillenfänger.* *KRUWKI, KRUWCZEJSZY *ob. Kruchy.* *KRUŻ, u, m., (*Boh. okrauhljik dzban mlęczny; Vind. krugla, korz, verz, krausha, gerzha; Carn. krugla, verz, verzlin, verzhd; Hung. korsó; Croat. korsol, krugla, stucza, pehar (cf. puhar); Bosn. vere, vrric, pitar; Slav. pehar, kupa; Ross. кружка, кружечка (2. karbona, 3. miara rłynów, ósma część wiadra), ядова, едова, стопа, куланъ, скудальница; (cf. *Eccl. кражало, корча карцма, крѣпакъ, ob. Korczak); Gall. cruche; Dan. kruus; Svec. krus; Finn. kruus; Angl. cruse; Hool. kroes); der Krug zum Trinken. Kruż* albo czasza uchata, *amphora. Macz. (dzban).* Każ też starego w sporym krużu wina Postawić na stół. *Hor. 1, 50. Aniaz. Niósł on kruż pozłożony i kubki przy nim. J. Kchan. Dz. 53. Tytydzie, ciebie Grecy szanują biesiadą, Kruż pełny nalewają, i lepszą część kładą. Umoch. II. 1, 201. Wysłuchajcie nas bogi! że wam prosto służem, Nie chciejcie ubogiego stołu gardzić krużem. N. Pam. 18, 385. W obie ręce porwawszy kruż od złota spory, chrosnął go, crateram. *Żebr. Ow. 107, ob. Krużlik, krużyk. — §. poet. Ręce Jezusowe do krzyża gwoźdź przyszczepia i gwoźdź więzi, krużem lejąc rumianym. Kchow. Roż. 81. raną krwawa.* KRUŻGANEK, KRUSGANEK, KRUCGANEK, KRUCZGANEK, nka, m., z *Niem. der Kreuzgang, 3. B. in den Klöstern; Boh. ochoz; Sorab. 1. kólna, kolniczka (cf. kolnia). Porticus, 'krożganek, przechodziniec. Urs. Gr. 190. Ambit, krużganek do koła *Chmiel. 1, 78. Kryty kurytarz klasztorny, na około dziedzińca wewnętrznego chodzący. Ld., porticus, peristylum. Cn. Th., der Säulengang. Kruzganki dają się dla chłodu. Budn. Cyc. 125. Sadzawka Betzeda miała pięć krużganków. Leop. Joan. 5, 2. Sekl. ib. (pięć ganków. Bibl. Gd.) przysionek, kruchta. Cn. Th.,******

die Halle, das Vorhaus. Chodził w kościele, w krużganku Salomonowym. *Leop. Joan. 10, 22. (w przysionku. Bibl. Gd.)*. Po kruzganku chodził. *Ody. Św. 2, E. 3 b.*

KRUŻKI *ob. Kruzki.*

KRUŻLIK, KROŻLIK, KRUŻYK, KRUŻEK, a, m., KRUŻY-CZEK, czka, m, *demin. nom. kruż - §. a) dzbanek, dzbaneczek, ein Krügelchen, Krügel zum Trinken; Boh. okrauhljček; Bosn. karcjagh, kricjág, kricjagicch, vrric, varc, vere, bokarra; Hung. korso; Carn. kokotula; Vind. verzhek, verzhei, gerzhiza; Croat. korsolich, parenicza, szrablyvchecz; Ross. крушка, кружка, (кружокъ kruzhek), куланецъ. Dają wierzycielowi nizezemne a sprosne rzeczy, aż do garnków albo krużlików. Sax. Tyt. 91. Żyje ten dobrze, któremu ojezysty Na szcupłym stole świeci krużek czysty. *Zub. 8, 219. Którzy mają zepsowaną sędzionę, mają sobie dawać czynić krużliki z tamarysku, a z nich pijać. Urzęd. 360. Faryzeuszowie pilnemi byli koło umywania kubków i krużyków. W. Marc. 7, 4. (konewek. Bibl. Gd.) Kielichów i krużlików. Leop. ib. Kto-by napoił was krużykiem wody, nie utraci zapłaty swojej. *Sekl. Marc. 9. „kubkiem albo kielichem”. — §. b) Botan. Krużliczek - pączek, kielich kwiatu, der Kelch einer Blume, die Knospe. Pączek narciszku albo krożliczek. Syr. 1484. Stalnik ziele kwiateczków drobnych białych, z krużliczków wychodzących *ib. 1277. (KRUŻOWATY, a, e, — o adv., kędzierzawy, frauß. Niektóre owoce, zamiast długiej krużowatej wełny, włosy mają. Wolszt. 97, ib. 100, ib. 99.) KRUŻÓWY, a, e, od krużu, Krug; Ross. кружечный. KRUŻYKOWY, a, e, od krużyka, Krügel; das Krüglein betreffend. Cn. Th. Krużykowe uszko.****

KRWAWIĆ, il i. cz. *niedok.*, skrwawić, ukrwawić, pokrwawić *dok.*, krwią oblewać, krwawo czynić. *Cn. Th., Blutig machen; Boh. krwawiti, kwaceti, zkrwawiti; Sorab. 1. krawu; Sorab. 2. ks. hawiseh; (Vind. kervariti, erdezhu storiti - ezerwienié); Croat. kervariti, kervarim; Rag. karvaviti; Bosn. krriuvaviti, okrivaviti; Ross. кровавить, окрoвавить, окрoвенить. Szczypać go i krwawić tak długo kazał, ażby się Chrystusa zaprzął albo umarł. *Sk. Dz. 864. (ob. Pokrwawić, zakrwawić). Po ukrwawionych drogach. Przjeb. Mlt. 189. KRWAWNE, ego, n., subst., Za złym zwyżajem woźnych było zachowano, iż gdy do którego na drodze, albo gdzie indziej zabitego, bywali zwywani, onego złupiali z szat, w których był zabit prawem swym, które krwawne zwali. *Herb. Siat. 255., Vol. Leg. 1, 27. n. 1347. das Blutrecht, der Blutlohn der Gerichtsfrohne. KRWAWNICA, y, ż., §. 1. *Lythrum Linn., rodzaj rośliny, rośnie u nas wszędzie przy wodach, w lekarstwach ściaga, goi, i biegunkę zastanawia. Kluk. Dyk. 2, 106. *Jundz. 256, der Weiberich, braune Weiberich; Ross. вербовникъ, плакунъ. — §. 2. Krwawnica, jatrznica, kiszka krwią nadziewana, die Blutwurft; (Boh. dudjk, krewnice; Vind. kervaviza, kervava klobafa; Bosn. krriuvavica, diuvenica; Slav. kervenica, Croat. kervavicza). — §. 2 a) Krwawnica - żyła niebijająca, die Blutader. Po odartej skórze pokazały się krwią ociekłe żyły, i bez skóry krwawnice (venae) drgały. *Otw. Ow. 233. — b) Krwawnice, to jest, końce żyłek, które są w stolcu.******

Sienn. 191, die Aeste der Pulsader am Mastdarm, die goldne Ader, *arteria haemorrhoidalis*. Końce żył, które są w stolcu prawie około jelita zowią krwawnice. *ib.* 34. brodawki żyłne w wychodzie. *ib. Rej.* — c) *Metonym.* Krew, która zadem idzie, zowią *haemorrhoides*, to jest krwawnice. Sienn. 18, der Fluß der goldnen Ader, die goldne Ader, als Krankheit; *Sorab.* 1. kreinica, krewczeni; *Bosn.* karvavnice, krivavice, sevguli; *Vind.* kervavize, kervitok; *Rag.* karvavizze; *Ross.* почечуй. Cieczenie krwawnic niemocą żydowską zowią. Sienn. 401. Sok tego ziela krew', która stolcem wychodzi, to jest, krwawnice, zastanawia. *ib.* 123., Gdy któremu człowiekowi krew idzie zbytnie stolcem, zowią krwawnice. *ib.* 16. *Śleszk. Ped.* 414. KRWAŃNIK, a, m., (*Bosn.* krivnik; *Croat.* kėrvnik; *Slav.* kėrvolok, kėrvolja - kat, męczyciel, tyran, krwożerca). §. 1 a) kruszec ciężki, którego cętnar daje 80 funtów żelaza, Blutstein, Glasstpf. *Kluk. Kop.* 2, 215. (*Boh.* žebřjček; *Morav.* žebřjček; *Sorab.* 1. krawne kameń; *Carn.* kryvnėk; *Ross.* крововикъ). — b) Carniol, klejnot, albo zupełnie albo przynajmniej w pół przezroczysty, różnego cielistego koloru. *Kluk. Kop.* 2, 46. (*Ross.* кровавикъ zielony jaspis z czerwonymi paskami). — §. 2) *Botan.* Krawnik, *millefolium terrestre*, Taufendblatt, Garbenfraut, Schafgarbe, tok zbytni krwi z nosa albo ust, sok z liścia tego ziela zawściaga. *Syr.* 600., *Urząd.* 214., *Kluk. Rośl.* 2, 231, *Sorab.* 1. krawnik; *Bosn.* kugni ger, trator; *Ross.* каша, кашка, перечная трава, бархатникъ. Krawnik wodny, *Croat.* sznelyak, Wasserfenchel, Wassergrub, służy do gojenia ran. *Syr.* 607. Krawnik cudzoziemski, spływacz albo pływacz, *stratiotes aquaticus*, fremde Wassergrube, Wasserfenchel, *Sorab.* 1. retwicżka; tok krwi zawściaga. *ib.* 609, die Wasserfeder. Krawnik inakszy, co krwi rusza. *Cn. Th. gramen aculeatum, dactylus. Plin.* 24, 19, Blutgras. KRWAŃNY, a, c, od krwi, Blut; *Ross.* кровавый, кровеный. Krawne lekarstwo, *quod cruento vulneri imponitur, sistendo sanguini. Cn. Th., ein blutstillendes Mittel. ob.* Krawne subst. KRWAŃO adverb., *Boh.* krawne, krwią oblane, blutig. Nie tak się krawno w służbie bożkiej służy, jak czasem potrzeba w służbie świata. *Lach. Kaz.* 1, 41. transl. aż do krwi z wielką trudnością; mit sauern blutigen Schweiß, biß auß Blut. Musiałem krawno z niewolnikami pracować. *Zab.* 1, 183. Przyszło mi się krawno i pocić i nużyć. *Teat.* 46. d, 29. Za swój krawno zapracowany grosz. *Zab.* 13, 193. Lotne grzmoty, przy błyskawicach krawno wyjaśnionych. *Wad. Dan.* 30. jak krew' czerwono, blutroth. KRWAŃWOBITNY, a, e, areybitny, friegerisch. Ktoby znał Greckich mężów krawnobitne dzielności, by ich Homer wierszem swym nieśmiertelności nie zalecił? *Stryk. praef.* KRWAŃWOCIEŻKI, a, ie, n. p. Krawnocieżka praca rolnika. *Przesr.* 143. blutjaer. KRWAŃWOCZERWONY, a, e, — o adverb., krwiobarwny, w czerwoności do krwi podobny, blutroth, *Vind.* kerverdez. KRWAŃWOOKI, a, ie, oczu krawwych, blutaugig; *Eccl.* кровоочитый. KRWAŃWOPŁODNY, a, e, krawwy, blutig, Blut erregend ober vergießend. Krawwopłodna praca w Istmu zawodach. *Hor.* 2, 211. KRWAŃWOPOT, u, m., pocenie się krwią, pot krawwy, der Blutschweiß. Ktoż cię takowym ciężarem do

ziemi przycisnął, że się krawwopotem myjesz? *Bzow. Roż.* 65. KRWAŃWORUBINOWY, a, e, von blutrothen Rubin. Słupy smaragdowe, stojące na podwalinach krawworubinowych. *Leszcz. Class.* 6. KRWAŃWOSOK, u, m., *drucaena draco Linn., eine Art Drachenbaum*; gatunek smokowego drzewa, rośnie w Indyach. Gdy się na wiosnę kory na tej roślinie ponarzynają, płynnie z nich sok czerwony, który zgęstwiony kupujemy do pokostów i lekarstw, pod imieniem smoczęj krwi. *Kluk. Dyk.* 1, 193. KRWAŃWORANNY, a, e, raniony do krwi, blutrufig, *Vind.* kervavoranen, kervaviten, pokervaulen. KRWAŃWOTOK ob. Krwotok. KRWAŃWOŻERCA, y, m., żarłok krwi, der Bluthund, ein Blutfresser, *Bosn.* krivnik; *Croat.* kėrvnik; *Slav.* kėrvolok, kėrvolja; *Ross.* кровопролиецъ; *Eccl.* кръвопица, кръвоядицъ. Polifem krawwożerca, który ludzie jadał. *Zimor.* 273. Lew krawwożerca. *Hor.* 2, 222. *Kniaz.* Wilk krawwożerca. *Nar. Dz.* 1, 107., *Zab.* 1, 181. Człek się na świat nie rodził dla rzeźby swych braci, Nie ma kłów krawwożercy lwa w srogiej postaci. *Zab.* 12, 173. *Nagl.* KRWAŃWOŻERNY, a, e, *Mon.* 75, 593. chciwy krwi, blutdürstig; *Slav.* krwožžniwý; *Vind.* kervishein, kervisheln; *Ross.* кровожажуший, кровожадный; *Eccl.* кръвоядицъ. Krawwożernym jestem *Eccl.* кровопийствую. KRWAŃWOŻERNOŚĆ, ści, ż, chciwość krwi, Blutdürstigkeit, Blutdurst. *Ross.* кровоядение, кровопийство, кровопролитие. KRWAŃY, a, c, *Boh.* et *Slov.* krawwý; *Vind.* kervau, okervaulen; *Sorab.* 1. krawé; *Croat.* kėrváu; *Dal.* karvau; *Bosn.* karvau, krivav; *Rag.* karváv; *Ross.* кроваый, кровавъ, кровеный, кровавый, кровеносный, кровопролитный. — a) ode krwi, krawny, Blut. Żyły krawwe. *Krup.* 1, 17. Żyła krawwa krew' rozpruszoną po całym ciele, znowu do kupy sprowadza. *Perz. Cyr.* 1, 48. (*oppos.* pulsowa). Żyły krawwé otwieranie krwi puszczenie. *ib.* 153. Zatkanie krawwe czyli krawwa kiła, *hernia varicosa*, przeszkoda przechodzeniu krwi w żyłach krawwych pączyn nasienych uczyniona. *Perz. Cyr.* 2, 238. die Blutverstopfung, Blutbeule. b) Pokrawwiony, krwią pomazany, ze krwią, blutig, mit Blut besetzt. Stolce krawwe mogą być czasem śmiertelne. *Krup.* 5, 496. Krawwa biegunka, czerwotka, (*Slav.* kėrvogriz). Niewiasta ta cierpiała krawwą chorobę. *1 Leop. Math.* 9, 20. (*ob.* Krwotok, płynienie krwi). Haftowanie rany igłą, nazywa się krawwym. *Perz. Cyr.* 2, 143. *oppos.* suche. Krawwy nóż, miecz. *Ld.* Jesliby zab pchnięciem był złamany, tedy się to nie ściaga do niepotężności, ale za krawwą ranę bywa miano. *Cheł. Pr.* 173. eine Blutwunde; z rozlaniem krwi, blutig, mit Blutvergießen. Rzecz krawwa, za co gardłem karzą. *Stat. Lit.* 149. Gdyby szło o uczynek krawwy, o zabójstwo... *ib.* 15. Gwałt taki, co niesie za sobą winę krawwą. *Stat. Lit.* 15. Krawwa wojna. *Mon.* 66, 147. Pierwszy Władysław pod Buczyną o Polską koronę szaniec krawwy stawiwszy, przeciwnika zraził. *Tward. Wz.* 4. — §. *moralnie* Krwi pragnący, krawwożerny, blutdürstig. Mężem krawwym i zdradliwym brzydzi się pan. *W. Ps.* 5, 8. Wyście lud zrobili drapieżnym i krawwym. *Gaz. Nar.* 1, 233. Człowiek krawwy, który

rozlewa niewinnie krew' ludzką, albo który przesładuje człowieka niesprawiedliwie, albo który rozekrwawia czyje serce. *Wrób. 9.* (cf. krwawożerca). Pełno tam główników, nie usłyszysz nie, jedno słowa krwawe albo plugawe. *Groch. W. 565.* Zkądże im ta pyszna mowa, A przeciw mnie krwawe słowa? *Ryb. Ps. 26.* groźne krwią, czyli morderstwem, mörderisch, drohend. Wyszedł ztąd krwawą przez ciebie obciążony obelgą. *Teat. 2, 101.* (okrutną, nieznosną, śmiertelną). — §. *transl.* Krwawa praca, krwawy pot: rozkrwawiający, arcy ciężki, mozolny, dokuczający do krwi, blutsauer, bluttschwer, bitter, schmerzhaft. Za jego znaczne i krwawe zasługi. *Vol. Leg. 2, 1699.* Zalewają robotnika czoło krwawe poty. *Zab. 14, 186.* Krwawy pot leje się ze mnie. *Teat. 18. b, 25* (ob. Krwawopot). Krwawe łyzy: gorzkie, bittere Zbränen. Krwawe tam łyzy wylewały płacziwe matki, Patrząc na działki, które gwałtem dać musiały na mięsne jatki. *Pieśń. 39.* Krwawe łyzy z oczu leją w okrutnym więzieniu. *Pasz. Dz. 65.* Ledwo mi krwawe łyzy nie idą z czoła. *Zab. 15, 269.* Krwawemi łzami ich opłakiwać potrzeba. *Kłok. praef.* — §. Krwawy: koloru krwawego czerwonego, krwawoczerwony, w czerwoności do krwi podobny, blutrot, n. p. Krwawe korale między się błyszczącymi wstydzą szmaragdami po cedrowych połogach. *Tward. Wz. 148.* — §. 'Krwawa kompleksya: krwista, ein blutreiche C. 'KRWIASTY ob. Krwisty. KRWIOBARWNY, a, e, blutfärbig. Krwiobarwne skrzele smoków. *A. Kehan. 37.* krwawoczerwone. KRWIONOŚNY, a, e, blutführend. Krew' w ciele zwierzęcym płynie w rurkach, które się nazywają naczyniami krwionośnymi, vasa sanguifera. *Zool. 7; Ross. кровеносный.* KRWIŚCIAĞ, u, m., sanguisorba *Lin. n.* Becherblume, rodzaj rośliny, byłu przyjemną paszą. *Kluk. Dykc. 3, 49. Jundz. 158.* KRWISTY, 'KRWIASTY, a, e, — o *adverb.*, pełen krwi, obfity w krew', blutreich, vollblütig. *Boh. krewnatý; Vind. kervipoun, krijipoun, kervobian, kervaten, kervoviten; Rag. karvni; Ross. кровистый, многокровный.* Osoby krwiste, mające krew' obfita, gęsta, leniwie krążąca, bardziej podlegają pokusom, niż owe, które mają krew' rzadką. *Boh. Dyab. 358.* Człowiek sanguineus, *krwisty, ma paznogie czerwone. *Sak. Probl. 114. Rag. karvnik, ob. Krewnik.* KRWISTOŚĆ, ści, ż., obfitość krwi, der Ueberfluß an Blut, die Vollblütigkeit. *Boh. krewnatost; Vind. krijipounost, kervovitnost, kervatnost; Ross. многокровие.* KRWOTOCZNY, a, e, — *ie adverb.*, krwotok cierpiący, den Blutfluß, Blutgang habend. *Cn. Th.; Boh. krwotoký; Ross. кровоточный, кровоточивый.* Krwotoczny jestem, krwotok cierpię *Eccl. кровотою.* Krwotoczna żyła. *Tr. krwawnice, die goldne Ader.* Krwotoczna scil. niewiasta, miesiączki mająca. *Tr. die das Monatliche hat.* KRWOTOK, KRWAWOTOK, u, m., *Boh. et Slov. krwotok; Sorab. 1. kreweczcezeni; Vind. kervitok, kervavize; Croat. kervotok, kervotochie, kervotochina; Rag. karvotocje; Bosn. karvotocje, krrivotocje; Ross. кровотечение; płynienie, czyli tok krwi. Dudz. 42. der Blutfluß, Blutgang.* Niewiasta, która krwotok przez dwanaście lat cierpiała. *W. Matth. 9, 20.* (płynienie krwi. *Bibl. Gd.*) Krwawotok.

W. Post. W. 2, 323. Kanc. Gd. 71. Dziewięć miesięcy będąc brzemienną, wyciekło z niej krwi dwadzieścia funtów; porzuciła się temu świętemu, zaraz ustał on krwotok. *Wys. Ign. 152.* Krwotok przez stolec: krwawnice, złota żyła, die goldne Ader, haemorrhoids. *Mon. 75, 589.* Krwotok niewieści miesięczny: miesiączki, czasy, kwiaty, das Monatliche. Krwotok z nosa. *Cn. Th. Blutsturz.* Gdyby się zbyt uczynny z nozdrza stawał krwotok, jak go zatamować. *Krup. 5, 460. heftiges Nasenbluten.*

*KRYBRA, y, ż., n. p. Nie zasłużyłem na taką krybrę zdania w narodzie wolnym. *Gaz. Nar. 1, 90. z Łac. cribrare; krytykowanie* zbyt.

KRYĆ, ył, yje, *act. niedok.*, skryć, ukryć *dok.*, (*Boh. kryti; Slov. skrywam; Sorab. 1. krycz, kréyu; Sorab. 2. kschisch; Carn. kryti, kryem, skryti, skryem, skryvam; Vind. kriti, krijem, skrit, skrivati, okrivati, sakriti, sakrivati; Croat. skriti, zkriti, zkrivam, szkriti, szkriam; Rag. kritti, skritti; Bosn. kritti, skritti, sakritti, (kriteiti) protegere, krilo: skrzydło, łono); Ross. крыть, крыю; Graec. κρύπτω; Hebr. קרף kerah contignavit, texuit); zasłaniać od widoku, żeby nie widziano, bebeden, verstedden, verbergen, verhehlen. Czego się wstydzimy, to radzi kryjemy. *Cn. Ad. 127.* Nie chciałem dzieła pod kocem ukryć. *Mon. 69, 520.* — Kryty, nakryty, gebedt, bebedt. Sam jeden tylko był w kolase krytej. *Teat. 37, 209.* KRYĆ się *recept.*, zasłaniać się od widoku ludzi, nie dać się widzieć, schować się, sich verbergen, verstedden. W cichy kącik, gdy się skryję, Wdzięcznej swiebody zażyję. *Bardz. Trag. 310.* Kryje się przed nim, jak pies przed muchami. *Cn. Ad. 368.* Kto się kryje, ten się boi. *Chrośc. Fars. 280.* Kryje się z tym, jak nie wiem z czym. *Cn. Ad. 367.* Chrześcianie nie kryją się, ani tają z wiarą i z wyznaniem swoim, ale jawnie się do słowa bożego ozywają. *Dambr. 537.* Z uczonemi swemi kryją się pismami, póki ich potomność nie odkryje. *Zab. 15, 64. Jakub. Wieszają instrumenta swoje po ulicy, Nie kryją się z robotą dobrzy rzemieślnicy. Pol. Poc. 66.* Kryjże mi się z nim do krzaku gęstego. *Past. Fid. 81.* KRYCIE, KRYCIE się, *subst. verb.*, das Verstedden, Verbergen. Ma dyabła w kryciu, a dwóch w nosie. *Rys. Ad. 39.* (skryty złośnik). — §. Krycie, dach, pokrycie domowe, das Dach; *Boh. kryt, krytba, krow; Sorab. 1. krów, tzecha* (cf. strzecha); *Croat., Bosn. krov; Ross. кровля; Eccl. кровъ, покровъ* (cf. pokrowiec). Budowania w tym kraju, nie mają żadnego krycia albo dachu. *Radz. Warg. 93., ib. 36.* cf. szczyt.*

Pochodz. *kryjomo, kryjomką, kryjomy, kryjówka; *krywać; kret; dokrywać, dokryć; nakrywać, nakryć, nakrywalny, nakrywka; okrywać, okryć, okrycie; odkrywać, odkryć, odkrycie, odkryty; pokrywa, pokrywać, pokryć, pokrycie, pokryty, pokrowiec; przekrywać, przekryć; przykrywać, przykryć, przykrycie, przykryty, przykrywka; skryć, skrycie, skryty; skrzydło, skrzydlasty; skrzele; zakrywać, zakryć, zakrycie, zakryty; 2) skarb, cf. deriv.*

KRYCET ob. Szwiszcz. KRYCZOT ob. Krzczot.

*KRYDKA ob. Krętka.

KRYG, u, m., KRYGI, ów plur. Krygowa uzda, krygowe wędzidło, (cf. kręgi, krąg), der Bredhjaum. *Lu-*

pata Poloni vocant krygi. Urs. Gr. 521. Uzdy są rozmaite, jedne proste, drugie krygowe. *Cresc. 522.* Żrzebiec, by na starość nie miotał, w uzdzie krygowej niech chodzi. *Rej. Wiz. 89.* Wprawię kolca w nozdrze twoje, a kryg w gębę twoją, i obwiode cię. *Radz. Jes. 37, 29. 1 Leop. ib., W. Post. W. 2, 291.* (wędzidło. *Bibl. Gd.*) Włożę kryg w paszczkę twoją. *1 Leop. Ezech. 38, 3.* (munsztuk w gębę twoją. *3 Leop.*) *Sorb. 1.* rězadwo; *Vind. klemma, oistra bersda, shvalu, oistro bersdalu; Bosn. sgvallo,* koje se stavljaja kognu ū usta. — *fig. et transl.* Zawzdy potrzebuje, aby był dzierzan na tym krygu, bo bardzo bujny ten osiel, ciało nasze, gdy mu dosypują tych doczesnych swowolności. *Rej. Post. I i 1.* — Wkrygi: w kręgi, w kleszcze, im *zaume halten, zaumen.* Czyje Hymen serca w złote raczy ująć krygi, Lecą im słodkie chwile z wiatrem na wyścigi. *Zab. 4, 60. Nar. Tamami Wisłę tam w krygi ujęli. Klon. Fl. F. 4 b.* Kto w krygach ma żądze, kto na swym przestawa, Ten siła piękných czasów zażyje. *Sim. Siel. 40.* Kto się rozumem sprawuje, snadnie wszystko jako krygiem twardym w sobie załomić może. *Rej. Zw. 68.* *KRYGA, i, ż., n. p. Jak to bywa, i twarda kryga na kiel bierze, *Zle i miękke wędzidło, najlepší stać w mierze. Sim. Siel. 53.* KRYGOWAĆ się, *ał,* uje *recipr. niedok,* kręcąc się przymizgać, *sich drehen und schmiegen, um zu gefallen.* (*Rag. krilovatti blandiri, krilovattise inter se blandiri.*) Służebnica w zwierciadle się muskała, krygowała. *Haur. Sk. 325.* On prawi co do smaku starym matkom bywa, Ta się kłania, kryguje albo potakiwa. *Pot. Arg. 337. cf. 736.* Od rana do wieczora w zwierciadle się kryguje i do siebie się samego umizga. *Teat. 7. d, 28.* Niezliczone krygowania narowy we zwyczaj wprowadzone. *Mon. 65, 355.*

KRYJE ob. Kryć. KRYJOMKĄ, KRYJOMKO, KRYJOMO, KRYJOMIE, KRYJÓWKĄ *adverb.,* ukradkiem, tajemnie, kradomo, skrycie, *Vind. skriushnu, naskriunem, hetmlich, verstoßen.* Wielu się ich kryjomką z Kijowa wykradło. *Krom. 105.* Jańczarowie kryjomką podeszli to miasto. *Baz. Sk. 219.* Zasadzili mu się na gardło kryjomko. *1 Leop. 2 Par. 25, 27.* (zasadzili nań zasadzki. *3 Leop.*) Nieco sobie skarbu kryjomko zostawiwszy, do innego miasta wyszedł. *Kosz. Lor. 120.* Dochody kościelne kryjomko a marnie strawią. *ib. 115 b.* Wszedłem do domu jego kryjomko. *Leop. 2 Ezdr. 6, 10.* Kryjomko a potajemnie. *W. Post. W. 420.* Kryjówką się wślizga cicho. *Przyb. Ab. 92.* Po karczmach i ulicach imano ich i topiono kryjomie. *Tward. Wł. 143.* Saturn od Jowisza wypędzony krył się we Włoskiej ziemi, to jest, kryjomio mieszkał. *Otw. Ow. 571.* KRYJOMOKUPSTWO, a, n., sekretne kupowanie, handlowanie, handel ukradkowy, *Schleißhandel.* Drogość towarów dała pochóp do kryjomokupstwa. *Pam. 83, 620.* KRYJOMY, a, e, tajemny, skryty, *hetmlich.* Leczył ludzi przez guśla i kryjome szepty. *Pot. Jow. 62.* KRYJÓWKA, i, ż., skryte miejsce, tajnik, ką, *Croat. szkrovische; ein Schlußwinkel, hetmlicher Winkel.* Za pierwszym z swojej kryjówki wejrzeniem, upatrzył przeciwnika. *Zab. 15, 372.* Zwy-

kle nieprzyjaciół po miejscach lesistych i bagnistych kryjówki. *Nar. Hst. 4, 81.* Serca kryjówki. *Lach. Kaz. 1, 39.* die *Galten* deß *Herzen.* W sercu człowieczem jest tyle kryjówek. *Nag. Cyc. 128.*

KRYŁÓW, a, m., miasto w wojew. Bełzkim; tudzież w wojew. Kijowskim. *Dykc. Geogr. 2, 50.* eine Stadt in *Belzfl. u. Ktlowischen.* KRYŁOWSKI, a, ie, n. p. Pieśni Kryłowskich chętnie zaniechały, Miasto muzyki, żałośnie dumaly. *Zimor. Siel. 194. t. j. Ruskich.*

KRYM, u, m., półwysep Tatarzy, u dawnych zwany *Chersonesusus Taurica,* nazwisko bierze od miasta Krymu. *Dykc. Geogr. 2, 51.* die *Krimm. Ross. Крымъ. KRYMIEC, mca, m.,* Krymski Tatarzyn, ein *Krimmischer Tatar.* Przed tym po dyable i okupowano, i okupione Krymcy głowy brali. *Bratk. M. b. KRYMSKI, a, ie, Krimmisch; Ross. Крымский.* Krymscy Tatarzy. *Pasz. Dz. 7.* KRYMKA, i, ż., kontusz niewieści Tatarski. *Tr., daß Obersteiß der Krimmischen Tataren-Weiber.* Nastają teraz dziwe w strojach maniere, z cudzoziemskich alמוד, krymki, szwedki, nocenty, ankry, ingierniny. *Tward. W. D. 2, 151. Haur. Sk. 519.* — *ż.* Krymka żydowska, jarmułka, mycka, ein *Judenfappel.*

KRYMINAŁ, u, m., gardłowy wystepok, ein *Criminalverbrechen;* (*Ross. безголовье, уголовщина;* cf. *główny, główwszyzna*). Czy to tak wielki kryminał, kochać się w pięknej osobie? *Teat. 1, 39.* KRYMINALNY, a, e, ob. Pokarny; *główny, gardłowy, Boh. utrpný; Rag. obadni, oswadni; Ross. безголовный, уголовный, преступниковъ, преступнический, розыскный, Criminal.* Kryminalny sąd, który dekreta śmierci na winowajców ferować ma władzę. *Kras. Zb. 1, 491.* *Kryminna infamia. *Bardz. Boet. 13.* kryminalna.

KRYNICA, y, ż. (*Graec. κρονός fons saliens, κρονιζείν in modum fontis salientis effluere*). *Boh. krně canalis aquareius;* 1 a) rzap, studnia nieżywej wody, ale dżdżowej albo runej. *Cn. Th.; (Croat. četernya; Sorab. 1. wohdná kačez); die Cisterne.* Gdzie studni mieć nie można na folwarku, znajdować się powinna krynica czyli mała sadzawka, kryta w ziemi. *Switk. Bud. 553.* Krynice czyli cisterny. *ib. 562.* — b) Zdrój, struga, der *Erdrquell, die Felsfluth.* Zdroje, krynice pospolice najlepszą wodę mają. *Kluk. Kop. 1, 115.* Czyż może strumień wyrównać krynicy? Z której im więcej wodyby wypili, Tym więcej z wnętrnej przybywa ziemicy. *Wad. Dan. 22.* Wody podziemne z morza wychodzą, które się zbierają i krynice czynią; z wielu krynic powstaje rzeka. *Tr. — 2) fig. Zdrój, zlew, zbieg, der Quell, der Ursprung, der Zusammenfluß.* Bóg *krynicą wszego dobrego. *W. Post. W. 45.* Do Krakowa, jako do krynicy nauk pobożnych przybył. *Birk. Sk. B 4.* Przednie wdzięczną mową, by z jakiej krynicy krasomowstwa wypływająca, odwiódł ich od tego. *Warg. Wal. 46.* KRYNICZNY, a, e, a) od krynicy *cisterninus. Cn. Th., Cisternen.* — b) Zdrojowy, *Quell.* Siedział w chłodniku przy krynicznej strudze. *Kras. List. 2, 11.* Oj to! mieć kawałek niewielki dziedziczny, Pod dworem sad, żywej wody zdrój kryniczny. *Zab. 9, 318.* *Iżyk. KRYNIEC, nca, m.,* jezioro w Bełzkim niezmier-

nej głębokości. *Lad. H. N. 84.* ein Sandsee in der Woiv. Belj. KRYNKI, ów, plur., miasto, królewsczyzna w powiecie Grodzieńskim. *Dykc. Geogr. 2, 51.* eine Stadt in Ettbauen.

KRYPA, y, ż., łódź, czołn, bat, daß Boot, der Raßen. *Lenunculi*, łodki małe rybackie, krypy, czołny. *Nar. Tac. 2, 22.* Krypa służy do wywozu ludzi ze statku w potrzebie. *Magier. Mskr.* Nieszczęśliwa krypa przewoźnika piekielnego. *Dmoch. Szt. R. 63.* Prędziej czy później, gotuj wczesną stypę, Już na cie Charon brudną pedzi krypę. *Hor. 1, 205.* *Nar.;* (cymba). Przewoźnik z swoją krypą płynął. *Min. Ryt. 3, 154.*

KRYPT, u, m., KRYPTA, y, ż., z *Greckołac.* a) loch podziemny, pieczara, ein unterirdischer Loch. Pobudował niejakie domy na kształt kryptów czyli lochów podziemnych. *Zal. Test. 257.* Ciała maściami napuszczone chowali w kryptach, to jest w dziurach ziemnych, abo w pieczarach na to uczynionych. *Sk. Dz. 115.* Józef we śnie widzi, w ciemnej choć okuty krypcie. *Zab. 14, 157.* — b) Na hemoroidy i ranki w kryptach lekarstwo. *Haur. Sk. 461.* *Trotz tłumaczy:* karb między półdupkami.

KRYZIA ob. Krystyna. KRYSKI ob. Krezy, Krezki. KRYSKA ob. Kréska. KRYŚWATY ob. Krésowaty.

KRYŚPOWATY, a, e, n. p. Łeb kryspowaty. *Klon. Wor. 54.* bodaj nie z Łac. *crispus*, kiedzierzawy.

KRYSTERA ob. Klistera.

KRYSTUS ob. Chrystus. KRYSTYNA, y, ż., KRYSTYNKA, i, ż., zdrbn., KRYZIA, i, ż., zdrbn., imię białogłowskie, ein Weibename. *Krysia. Teat. 19, 64.*

KRYSZKI, KRYSKI ob. Krezy, Krezki.

KRYSZTAŁ, KRZYSZTAŁ, u, m., z *Greckołac.*, der Krystall; *Boh.* křišťal; *Sorab. 1.* krestall; *Bosn.* kristao, kristal; *Vind.* kristal, krishtal, golot; *Rag.* golót; *Croat.* kristal; *Ross.* хрусталь, кристалъ; § 1 a) mieści się między kamieniami drogiemi, robi się z najsubtelniejszej soli i najczystszej waporu zimnego od zimna sklejonj. *Lad. H. N. 84.* Sole mają tę własność, że się ich pierwiastki nawzajem zawsze tak przyciągają, iż się zrastają w graniaste i przezroczyste bryły, które się nazywają kryształami. *Kruml. Chym. 111.* Kryształ górny, Bergkrystall, kamień miękki, przezroczysty. *Kluk. Kop. 2, 53;* *Ross.* струганецъ. — b) Gatunek szkła najprzedniejszego, Krystallglas, Krystall. Ze szkła, które nazywamy kryształem, robią tafle do obrazów i okien. *Torz. Szk. 188.* Przezryste szkło i kryształ są sobie podobne, A ztąd na oszukanie bywa szkło sposobne. *Kulig. 257.* — 2) fig. Woda jak kryształ, flares Wasser, Krystall. Stok w skale wybity zimne lał kryształy, które się po krzemienym burku rozplywały. *Pot. Arg. 211.* Od mrozu śliny mu gotowemi z ust lody obmarzały, Łzy w oczach kryształami żywymi stawały. *Tward. Wł. 244.* KRYSZTAŁEK, Ika, m., a) źrzenica, der Stern im Auge, der Augapfel, tak zwana z przyczyny przezroczystości swojej, część kręgu oka, mająca kształt podobny do skielka, na wzór soczewicy szlufowanego. *Dykc. Med. 3, 444.* — b) blandiendo: Wdziecznaś polna lilijko, niw naszych kryształku! *Zab. 9, 381.* *Ejsym.* perełko! KRYSZTAŁIZACJA, yi, ż., *Ross.* кристаллизация,

кристаллообразование, die Krystallisation. Krystalizacja, działanie chemiczne, za którego pomocą części jakiego ciała przez płyn roztworzone, łączą się wzajem mocą przyciągania. *Mier. Mskr.* Klejnoty w ziemi się znajdujące, zawsze są wieloboczne, a kształt ten ich wieloboczny nazywają krystalizacją. *Kluk. Kop. 2, 22.* KRYSZTAŁIZOWAĆ, ał, uje act. niedok., w kryształy, to jest w wieloboczne kształty przemieniać, krystallisieren. Krystalizowany *Ross.* кристаллический, кристалловидный, кристаллообразный. KRYSZTAŁOKRUSZ, u, m., Zimgraupen, kruszec krystalizowany, wieloboczny, zwierający cynę, żelazo, arsenik. *Kluk. Kop. 2, 192.* cf. krupki cynowe. KRYSZTAŁOWANIE, ia, n., Krystalizacja t. j. sposób obracania soli w bryły graniaste przezroczyste, kryształami zwane. *Kruml. Chym. 111.* KRYSZTAŁOWY, a, e, § 1 a) od kryształu, Krystall. *Boh.* křišťalový; *Sorab. 1.* kréstallowé; *Croat.* kristalszki; *Rag.* golotni; *Ross.* хрустальный, кристалный. Kryształowy gips, albo talk. *Torz. 189.* — b) Szkło kryształowe, Krystallenglas. § 2) transl. Przezrysty, durchsichtig, klar, hell. Przy przejrzystej kryształowej wodzie, zamysłony siedział. *P. Kchan. Orl. 1, 41.* Toż zrzódło, w którym kryształowe pije Wody, w tymże się przeziera i myje. *Past. Fid. 96.*

KRYTKA ob. Krętka.

KRYTOPŁCIOWY, a, e, *Botan.* płci niepewnej, nierozeznanej, n. p. Bedłki należą do roślin krytopłciowych. *Kluk. Rosl. 2, 119.* ob. Skrytopłciowy. *KRYTOPISMO, a, n., κρυπτογραφία, zawisło na sposobach ukrywania pism nawet najznajomszych. *Przyb. Pis. 83.* Geheimschreiberey. KRYTY ob. Kryć.

KRYTYCZNY, a, e, — ie adverb., *Ross.* критический; — 1) krytykujący, wartość cudzą roztrząsający, kritisierend, kritisirnd. Krytyczne pismo. — Sposób pisania krytyczno-zartobliwy jest bardzo ciężki, Lucyan go posiadał. *Kras. List. 99.* — 2) Niebezpieczny, nie wiedzieć jakich skutków, mißlich, kritisirnd. Krytyczne czasy na worek. *Teat. 17, 32.* W krytycznych tych kraju naszego okolicznościach. *Vol. Leg. 8, 651.* — § Krytyczne, podejrzane dni w chorobach ludzkich, dni sądowe, w które natura materya, chorobę czyniącą, wypędza, albo złemu zbytecznemu podlega, jako są dni siódmy, czternasty etc. *Mącz., Krup. 5, 454.* Krytyczne poty. *Krup. 5, 367.* entscheidend, den Ausfall gebend. KRYTYCZKA, i, ż., ganicielka, die Tadlerin. Między krytyczkami są też i wielbicielki. *Mon. 72, 425.* Będą zawsze krytyczkami, i w niczym nie smakującami. *Zab. 16, 21.* KRYTYCZNOŚĆ, ści, ż., okoliczność krytyczna, niebezpieczna, ein kritisirer Umstand. Niech się Ojcowie Rzymu, niech Senat gromadzi, Niech każdy obywatel w krytyczności radzi. *Teat. 45, 52.* KRYTYK, a, m., roztrząsacz cudzej wartości, osobliwie pism cudzych, der Kritiker; *Boh.* hlaubak; *Ross.* пересудчикъ. Ostry krytyka urząd nie każdego zdoła, Niech ten sądzi o drugich, który sam co zrobi. *Dmoch. Szt. R. 95.* Krytyk często w inszych rozumie To nazywa być błędem, czego sam nie umie. *Zab. 12, 170.* *Zabl.* KRYTYKA, i, ż., z *Greckołac.* powinna być uwa-

- znym i rostopnym roztrząsaniem pism i dzieł różnych, przez które rozum oświecony sprawiedliwe o nich daje zdanie. *Kras. Zb. 1, 491.* bie stritit. Krytyka łatwa; ale kunszt trudny. *Teat. 45. c. 6.* Niechaj zawisnym krytyka okiem Na mnie obróci swą zrzędę, Prostym ja idąc wdzięczności krokiem, Winnym ci tonem piąć będę. *Zab. 13, 12. Kniaź.* Ubezpieczona w niewinności swojej Prawdziwa cnota krytyk się nie boi. *Kras. Antym. 11.* cf. cenzura. KRYTYKOWAĆ, KRYTYZOWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, roztrzasać wartość cudzą i stanować o niej, czy to słusznie czy niesłusznie, fristiren. Coż ci głupia cenzura wierszów moich nada, Ten słusznie krytykuje, kto lepszy wiersz składa. *Min. Ryt. 3, 237.* Z każdego się śmieje, a z niego wszyscy, krytykuje wszystko, a na niczym się nie zna. *Teat. 29, 21.* (cf. wzorki wybierać). Czyny pychą srogą moje krytykuje. *Jabl. Tel. 178.* Wzorki zbierając, krytukując bez względu, nicując każdego, oburzył na siebie wszystkich. *Teat. 27, 22.*
- KRYZEL, zła, m., u śklarza, żelazko z ząbkami, do obłupywania szkła. *Magier. Mskr.*, daß Zähneisen deß Glasers.
- KRYZIASTY ob. Kręziasty. KRYZMOLIĆ ob. Gryzmolić. KRYZOLIT ob. Chryzolit. KRZY ob. Kręzy. KRZA *gen. nom.* kierz, cf. krzew, krze. KRZĄCZEK *Tr.*; ob. Krzczek.
- KRZACZEK, czka, m., *demin. nom.* krzak, kierz, (*Boh.* křiček; *Sorab. 2.* kerk; *Vind.* germei; *Ross.* кустикъ, кустокъ; cf. gąszcz); daß Strauchlein, fleine Stauden. Słyszcie mnie, małe robaczki, Co oblatujecie krzaczkę. *Groch. W. 345.* KRZACZKOWA, y, ż., imię szynkarki Krakowskiej. *Alb. na Woj. 17.* KRZACZKÓWATY, a, e, — o *adv.*, na kształt krzaczkę, büßfug, straußähnlich. Porost krzaczkowaty *alga fruticulosa*, włoknisty, twardy. *Jundz. 2, 40.* KRZACZYSTY, a, e, — o *adv.*, pełen roszezek, büßfug, staubig. Im które drzewa wyżej i krzaczyściej rosną, tym więcej trzeba im naznaczyć miejsca. *Kluk. Rosł. 1, 140.* Gruszyk pospolicie najwyżej i krzaczysto rosną. *ib.* Jłowiec krzew niski, krzaczysto zarastający. *Jundz. 498.* KRZAK, u, m., *Sorab. 1. et 2.* kerk; *Slov.* krovišté; *Slav.* shushnjár, shushnjak; *Vind.* germ, germuje, arazhje, (cf. *Vind.* nakerkniti, narastiti + narastać); *Carn.* germ, germoje, germuje; *Ross.* кустъ, кустарникъ, ерникъ, (cf. gąszcz); *Eccł.* кшпша, (cf. kępa). Kierz, krzew, *krze, Büsch, Gebüsch, Strauch. Pasterz z krzaków jagody zbiera. *3 Leop. Hieron. 7.* (ze krzów. *1 Leop.*). Ach jak potężne brodzisko, o jak bujny krzak włosów. *Boh. Kom. 2, 478.*
- KRZĄKAĆ, CHRZACHAĆ, ał, a *intrans. kontyn.*, KRZĄKNAĆ, CHRZACHNAĆ, ał, ie *jednol.*, (*Boh.* chrochtati, chrochey, chrochtám, chrochtávám, (cf. grochotać); *Slov.* chrochey jako swině; *Hung.* röhögök, (cf. krzekać); *Sorab. 1.* rechtam kaž swino, groniu; *Sorab. 2.* kurzasch; *Carn.* grohotati, grohótshem, króshem, krosheti, grenzhim, renzhim; *Vind.* hruliti, hrupiti, kermati, kruliti, krohotati, krohozhati, kernohati (cf. kiernoz), zviliti (cf. kwilić, kwiczeć); *Bosn.* hropati, *Croat.* kruliti, kruliyim, rulyim (rulyéc + ryj), hrupeti, hrupim; (cf. chrupać); *Dal.* hrokam, krupam; *Rag.* hrókati, hrupati; *Ross.* хрюкнуть, хрюкать (хрюкало гуй), (крякнуть, крякать kwakać jak kaczką); cf. *Graec.* ῥογγίζω, cf. ῥέγχοω, cf. κρέκειν, γρύ-
- ζειν; *Lat.* grunnio; *Hebr.* רגן ragan murmurare); a) grunzen. Świnia, mijając człowieka, krząknie. *Rys. Ad. 76.* Ho-dyńce krząkały. *Baniał. J. 2.* Krząka jak kiernoz. *Rej. Zw. 62.* Zaliż ten śpiewać może, któren ledwo krząka? *Zab. 14, 30. Nagł.* — b) *De homine, screatu aliquid significare.* *Cn. Th.* chrachać, (*Boh.* křkati, chrkati); sth räu-spern. W meczecie żaden nie krząknie, żaden nie plu-nie. *Star. Dw. 60.* Natychmiast chrząchnął. *Niemc. Król. 2, 184.* Ledwie parę peryodów powiedziałszy urwała mi się osnowa; kaszlałem, chrząchałem, spluwałem; ale to wszystko nic nie pomogło. *Mon. 73, 59.* Krząknął Jegomość, i nie tylko krząknął, ale i mruknął coś pod nosem. *Ossol. Str. 7.* Czas nóci! ciego! krząknąłem, poczynam! *Pulp. 4.* — 3. *Activ.* Ten się nad mową biedzi i zająka, Ów zaś poważnie coś mądrego krząka. *Opal. Poet. 6.* KRZĄKANIE, KRZĄKNIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Grunzen, daß Räußpern. (*Boh. et Slov.* chrochot; *Hung.* röhögös; *Croat.* kruljenje, hrup). KRZĄKACZ, a, m., KRZĄKAJĄCO, a, m., często krząkający, chrachający, ett Grunzer, ein Räußperer; *Vind.* kermavez, krulez. Pochodz. odkrząknąć.
- KRZAKOWATY, a, e, — o *adverb.*, na kształt krzaku, strau-chtig, büßfug, staubig; *Boh.* křowaty; *Ross.* кустовый. Jeleni korzeń ziele jest krzakowate. *Syr. 142.* *KRZASŁOWATY, a, e, może i. q. krzakowaty; n. p. Drzewo niewzrosłe, krzasłowate. *Cresc. 577.* Kolniku korzenie to bywa najsmaczniejsze, które jest długie, proste, a nie-krzasłowate. *ib. 251.* ob. Krzesłowaty.
- KRZĄTAC SIĘ, ał, a, *recipr. niedok.*, uwijać się, kręcić się koło czego, sth tummeln, sth brehen, geschäftig seyn. Nie widziałeś krzątającej się czeladzi, ztąd wniosłeś, że się ten akt bez uroczyściwości okazałej zakończy. *Kras. Pod. 2, 51.* Jęmość panna Agatka niech się trochę krząta, Już to będzie podobno godzina dziesiąta. *Niemc. P. P. 1.* KRZĄTACZKA, i, ż., KRZĄTANINA, y, ż., uwijanie się, zatrudnienie, daß Tummeln, die Geschäftigkeit. O jak to miło będzie, wśród naszej krzątaczki, Gdy my pielęgnujemy kwiatki, drzewka, krzaczkę... *Przyb. Ab. 57.* Pochodz. krzęt, krzętnie, okrzętny, okrzętność, skrzętny, skrzętność.
- KRZCIC, KRZCICIEL, KRZCINY ob. Chrzcic.
- *KRZCZYCA, y, ż., 1. Krzczyca, karki, kark. *Cn. Th.* daß Geniß, der Raßen. Zatwardzili krzczycę swoje, według krzczycy ojców swoich, którzy nie chcieli być posłuszni bogu. *W. 4 Reg. 17, 14. Leop. ib.* (kark. *Bibl. Gd.*). Wyście z przodków swoich wzięli złość i upor, którzy mieli, jako i wy macie krzczycę twardą. *Sk. Żyw. 2, 426.* Krzyżacy przeciwko Litwie, narodowi onemu możnemu i bardzo twardej chrzeice, a ćwiczonemu na wojnach, wojne wiedli. *Stryk. 256;* (cf. *Vind.* terdovratnik, swoje gławe zhlówek + twardoszyj). Nie zatwardzajcie krzczyce waszych. *Leop. 2 Paral. 30, 7. W. Post. W. 418.* — 2. Krzczyce terażniejszych czasów kołtunami, drudzy kołtkami zowią. *Syr. 194.* der Weißseljopp, (cf. wieszczyce). — Krzcica, cae-saries. *Mącz.* daß Haar auf dem Kopfe, Haupthaar. — 3. *Brassica*, czarna kapusta, jarmusz, albo broskiew, *krzcica niektóry zowią. *Mącz.* — 3. Krzczyca, parch koński. *Hipp.*

120. die Pferdefrage, die Schwabe. Krzeczyce u koni wilkiem zowią, które bywają od kolan aż do kopyta. *Końsk. Lek. 47 et 44.*
- KRZE ob. Krzew, Kierz. KRZECINA, y, ż., *Nepeta Linn.* Krzecina kocia mięta, *cataria. Jundz. 311.* Raßenfrucht, Raßenmünze. KRZECINKA, i, ż., ziele, janowiec, *genista, Ginster. Dyk. Med. 3, 441.*
- KRZĘCZĘĆ, ał, e, *intrans. niedok.*, ton wydawać skrzypiący, fiarren. Słomka po cichu krzęczała. *Banial. J. 4.* KRZECZEC ob. Skrzeczeć.
- KRZECZEK, czka, m., a) *Vujeco* tarantula. *Cn. Th.; Dudz. 42.* pajak ziemny we Włoszech sławny. *Ład. Dyk. 2, 326.* *Rag.* mazzaklizza, taranta; *Carn.* mazharòl, kushar; *Ross.* мизгиръ, die Tarantel; może to jest to samo zwierzątko, które gonem pajęcznym, pajakiem na długich nogach zowie *Syr. 696.* (cf. niedźwiadek). W robaka Ceres, jakiego u nas niemasz, chłopię obróciła, *stellionem* mianują, co Polacy za krzeczka mają; ale ten jest z rodzaju zwierząt; ten jednak z rodzaju robaków, jakie snadź Włoska ziemia ma. *Otw. Ow. 202.* — §. Krzeczek, *Boh.* křeček, škřeček; skrzeczek, der Hamster. Czyhają na bogacza, aby go podkopali, jako krzeczka w jamie. *Rej. Wiz. 48.* — b) *Transl.* Ty gdy się w cieplej piekarni rozgrzejesz, A krzeczka owak po swemu zalejesz, Prawże nowiny, praw flisowskie dzieje. *Klon. Fl. H 2 b.*; cf. krzyca, cf. gardło. KRZECZKOWY, a, e, od krzeczka, Tarantel. Od ukąszenia krzeczkowego człek szaleje, i muzyką leczony bywa. *Tr.*
- *KRZECZNY, a, e, krzeczy, grzeczy, to jest, ku rzeczy, do rzeczy będący, grzeczny, dorzeczny, q. v. jur Sache gehörig, tauglich, *Futiles causas dicis*, nie krzecznego nie powiadasz. *Mącz.* Człowiek to tylko, co jest podobnego, kmyślnego, krzecznego, lubego, to pozwala i pochwała. *Gil. Post. 115.*
- KRZECZOT, KRZCZOT, KRYCZOT, a, m., varie scribitur; secundum *Miechovitam, avis Moschovitica, Gryfalcon seu Hierofalco, vel similis ei, ex aquilarum genere rapacissima, białozor. Cn. Th.* der Russische Gerfalk. *Eccl.* кречеть, птица, (• 2. сладкоглаголивый человекъ). Krzeczot jest Ruskie nazwisko, po Polsku nazywa się ten ptak białozor, po *Łac.* gryfalcon, po *Franc.* gerfaut. *Czack. Pr. 2, 244.* Cena ptakom chowanym na myślistwo: krzeczot [krzeczot zawsze w wyd. z r. 1619. - 1] krasny sześć rubli groszy; biały krzeczot pięć; szary trzy. *Stat. Lit. 394. Czack. Pr. 2, 244.*
- KRZECZY • k rzeczy, ku rzeczy, ob. Grzeczy.
- KRZEK, u, m., żabi krzek, nasiona żab, *Großfaltaß; Sorab. 2.* jerk, jerknene, nerk, nerknene; *Ross.* клекъ. Skrzek zaś skrzeczenie. *Dudz. 72.* lecz jaja żabie też skrzekiem zowią. *Zool. 75 et 204.*
- KRZEKĄĆ, ał, a, *intrans. niedok.* (*Graec.* κρέκειν; *Boh.* chrochtati, cf. krzakać). Krzeka świnia, kiernoz, *quirritat, subat. Cn. Th.* Kiernozić, kiernozować, ślinić się, bestwić się, krzekać, *subare, est porcorum, cum libidine appetunt. Mącz.* ranzen, brünstig seyn, brähnen, von den Schweinen, Ebern; *Boh.* baukám se; *Sorab. 1.* krepcu, kreptam; cf. *Graec.* κρέκων. KRZEKANIE, KRZEKTANIE, ia, n., subst.
- verb., Boh.* chrochcenj; bestwienie się, ślinienie, *subatio. Cn. Th.* daß Ranzen, Brähnen der Schweine. KRZEKLIWY ob. Skrzekliwy. KRZEKOTAĆ, KRZEKOTANIE ob. Grzechotać. KRZEKTAĆ, tał, kee, *intrans. niedok.*, skrzekotać, wrzeszczeć jak sroka, cf. krakać, *schreyen wie eine Aelster.* Srocza krzেকে, będą goście nowi. *Simon. Siel. 72.*; *Boh.* řehotati, řehotam, řehotám, řehocy (o srokach i o żabach); *Carn.* ragotati, ragòzhem, raglám (o żabach i o srokach); (*Rag.* krakechjatti, krakochjatti (o żabach); *Vind.* kreketati, karkotati, regetati; *Sorab. 2.* rāgotasch; *Bosn.* graccjati, cercjati, ercejati.
- KRZEMIEN, ia, m., *Boh. et Slov.* křeměn, škřeměn, oblatek; *Carn.* kremen; *Vind.* kremen, terd kamen, kresni kamen, shivezh kamen, ognijk, kresmenik; *Sorab. 1.* křezadnik; *Bosn., Dal. et Slav.* kremen; *Croat.* křeměn, křezatni kamen; *Rag.* kremen, krēmēn, stānaz; *Ross.* кремьнь (• 2 skępiec), булжникъ, колчаданъ, голыть; *Eccl.* огневикъ, (cf. iskra, skra); a) ber Kiesel, Kieselstein. Kizy krzemieniami nazywają. *Kluk. Kop. 1, 219.* cf. zanokcica. Drogi tak sporządzali, gdzieby idąc o żaden nie obraził nogi krzemień ostry. *Tward. Wł. 112.* Twardszy w sercu grzesznik nad sam krzemień twardy. *Kulig. 192.* Sam nieprzyjaciel męża tego krzemieniem i dębem zwykł nazywać. *Petr. Ekon. Dedyk.* — b) Krzemień, *pyromachus, Feuerstein, Flintenstein,* kamień jakoby z jakiego ciemnego szkła ulany, pospolicie czarny. *Kluk. Kop. 2, 85.* Krzemień • kamień skry wydający. *Kpcz. Gr. 3, p. 137.* (cf. iskrzyk). Zimny krzemień, lecz skoro krzesiwem go trąca, ogień sypie. *Pot. Arg. 455.* — *Vind. Prov.* Dwa ognijka jiskre delata; cf. kosa na kamień. KRZEMIENIĆ, ił, i, *act. niedok.*, zakrzemienić *dok.*, kamienić, zatwardzać, *verhärten, hart wie ein Kiesel machen.* Trzeba, żeby serce zakrzemienić, Ten coby się na twe pojrzenie nie zmienił. *Pot. Arg. 378.* KRZEMIENICA, y, ż., grunt krzemienisty, Kieselboden. Te kamyki chłopci nazywają krzemienica. *Torz. 284 et 274.* KRZEMIENIEC, iał, ieje *neutr. niedok.*, skrzemienieć *dok.*, kamienieć, zatwardnieć, *steinhart werden.* Pierwej wół latać będzie, woda skrzemienieje. *Zab. 8, 308. Nar.* cf. złodowaci. KRZEMIENIEC, ńca, m., droga kamienista, ein Kieselweg, steiniger Weg. *fig.* Niech mię święty duch uzbroi, żebym tu ostrym śmierci idący krzemieniem, W niebie był tryumfalnym koronowan wieńcem. *Pot. Zac. 111.* — §. Miasto na Wołyniu. *Dyk. Geogr. 1, 51.* zład KRZEMIENIECKI, a, ie, n. p. Gimnazjum Krzemienieckie. KRZEMIENIOWY, KRZEMIENNY, a, e, od krzemienia, Kiesel •, Kieselstein •. *Tr. Rag.* kremeneni. KRZEMIENISTY, a, e, — o *adv.*, a) pełen krzemieni. *Cn. Th., Kestg.* voll Kieselsteine. *Boh.* škřemenitý, křemenitý; *Bosn.* kremeniti; *Rag.* kremenit; *Ross.* кремнистый. — b) *Transl.* Twardy jak krzemień, zatwardziały, skamieniały, Kieselhart, steinhart. Oto sowity ten płacz i łzy moje, Niech krzemieniste wzruszą serce twoje. *Kchow. 128.* KRZEMIĘZIC się, i, *recipr. niedok.*, krzepić się, orzeźwiać się, sich stärken, neue Stärke und Kraft bekommen. Choć słaby, gwałtem się krzemięzi. *Pot. Arg. 731.* Komu w słodkich łykach miłość serce więzi, Młody zgorę na popioł, stary się krzemięzi. *ib. 752.* Już

drugi będzie z włosów, z zębów stary, a krzemiezi się w grzechu i niecnocie. *Wad. Dan.* 128. Stare krzemieźac się kości, Do płonnej ogniem pałają miłości. *ib.* 222. KRZEMIĘŻNOŚĆ, ści, ż., krzepkość, walność, tęgość, *Tüchtigfeit*, *Waderheit*. Dawna w niej trwa krzemieźność, *strenuitas*. *Zebr. Ow.* 227. KRZEMIĘŻNY, a, e, krzepki, tegi, starf, *fräftig*. U niego młodość rzeźwa, krzemieźna. *Pot. Arg.* 591. *Chodk. Kost.* 59. KRZEMIONKA, i, ż., krzemiona ziemia, *Stieselerde*. Krzemionka, *silica*, jest częścią składającą i panującą we wszystkich krzemieniach, piasku i t. d. *Śniad. Chem.* 151. *N. Pam.* 6, 318. KRZEMYK, a, m., KRZEMYCZEK, czka, m., *zdrobn.* mały krzemień, *ein Stieselsteinchen*; *Boh.* skřemenjěko, skřemynek; *Ross.* кремешокъ, кремнише, кремнякъ, (кремль twierdza, forteca, szczególnie w mieście Moskwie).

KRZEPCZYĆ, yI, y, KRZEPIC, iI, i, *act. niedok.*, skrzepić, skrzepczyć, pokrzepić, ukrzepić, ukrzepczyć *dok.*, ukrzepczać, ukrzepiać, *kontyn.*, krzepkim czynić, pokrzepiać, tężyć, (cf. *Boh. et Slov.* křepěti *gesticulari*). *Sorab.* 1. zkrutżam *solido*; *Carn.* kripzham, kerfzham; *Croat.* křepiti, křepim, jachim; *Bosn.* křepiti, ukrjepiti; *Rag.* křjepiti, ukrjepiti, pokrjepiti; *Ross.* крѣпить, крѣплю, укрѣпить, укрѣплять, скрѣпить, скрѣплять; (cf. *Germ.* Kraft) stärken, Kraft geben, fest und starf machen. Chcąc Rzepłtą pokrzepczyć i wzmocnić, poborami, sprzymierzeńcami etc. *Nag. Fil.* 213. Bardzom głodny, anim jeszcze mdłych kości skrzepił moich. *Prot. Jał.* 20. Trzcinę dołamaną żelazem mocy swej ukrzepczy. *Sk. Kaz.* 14 b. Ukrzepczał słabych, zmocniał nieobronnych. *Chrośc. Job.* 20. Nadzieja na kształt ożywającego ciepła, ukrzepia i rozwesela duszę. *Mon.* 69, 395. Mdły umysł ukrzepczać. *Zab.* 9, 59. *Zabl.* Mocna ręka bozka ukrzepczała serce jego, iż nad przyrodzenie mocniejszym zostawał. *Sk. Żyw.* 2, 197. Tak się Rzeczpospolita zgodą wszystkich lepi, I każdego przy sobie w swoim szczęściu krzepi. *Bot. A* 1. Krzepiący, pokrpepny, posilny *Ross.* крѣпительный. — §. Tegie mrozy ukrzepiły lodami Bug i Wisłę. *Nar. Hst.* 4, 503. pozamarzały, zrobiły że skrzepły, steżały, steif machen, z. B. gefrieren machen, gefrieren machen. KRZEPCZYĆ się, KRZEPIC się *recipr. niedok.*, pokrzepić się *dok.*, wzmacniać się, Stärke und Kraft nehmen, sich stärken, befestigen. Skanderbek coraz to lepiej na swęj się Albanii krzepi. *Leszcz. Class.* 18. Gdy się na państwo pokrzepił, i on przesła-dował. *Sk. Dz.* 755. Gust dobry, lubo jest skutkiem naturalnej pojętności, są jednak sposoby, któremi się ukrzepczyć i wydoskonalić może. *Mon.* 72, 344. Krzepczę się, ukrzepczam się, krzepię się, *nixurio.* *Cn. Th.* sich steif stämmen. Krzepczy się, wyciąga ramiona nad głowę, rzuca się w górę, porywa za łańcuch. *Stas. Num.* 1, 122. — §. I wierzch przepaści za mroznym porostem, Bez żadnych podpor ukrzepia się mostem. *Chrośc. Job.* 151. tężeje, zamarza, okrzepnie, steif werden, steif frieren, gefrieren. Serwaser złoto od srebra odgania, tak że srebro na wodzie się krzepi jak lój. *Haur. Ek.* 17. KRZEP-CZEĆ, aI, eje *neutr. niedok.*, skrzepczeć *dok.*, krzepić się, wzmacniać się, Stärke erhalten, gestärkt werden, Kraft mitgetheilt erhalten. Krzepceją członki duchem. *Brud.*

Ost. B 6. *Ross.* крѣплѣть, укрѣплѣть; (*Boh.* křegi, okřegi ozdrowieć). KRZEPKI, a, ie, Krzepczejszy, a, e, *comp.*, (*Boh. et Slov.* křepky, hbity *agilis*); tegi, mocny, rzeźwy, fest, steif, starf. (*Vind.* kripki, kripkast, mo-zhen; *Carn.* kripke, kerpke, kerfke; *Croat.* kreposzten, krepozten, (= dzielny, cnotliwy; *Bosn.* křjepostan *virtutis compos*, křepak *constans*, *firmus*; cf. křepy, cf. křepak; *Rag.* křepak, křepki *stabilis*, křeposni *efficax*); *Ross.* крѣпкий, крѣпокъ; крѣпкая водка serwaser; крѣпкий kruchy, złomny); cf. *Germ.* fräftig; cf. *Graec.* κραταιός. Od słuchu złego nie uboi się, krzepkie serce jego, ufające w Jehowie. Ukrzepione serce jego nie uboi się. *Budn. Ps.* 112, 7. (stateczne; umocnione. *Bibl. Cd*). Krzepki człowiek *Ross.* крѣпшыъ. Krzepkim być *Eccl.* крѣпоствовати. KRZEPKO *adv.*, Krzepczej *comp.*; cf. *Ross.* накрѣпко mocno, najsurowiej. KRZEPKOGŁOWY, *Ross.* крѣпкоголовый; twardogłowy, twardousty. KRZEPKOŚĆ, ści, ż., (*Boh.* křepkost, hbitost *agilitas*); tęgość, moc, bie *festigfeit*, Kraft, Stärke. (*Vind.* kripkust; *Carn.* kerfka, (kripkust *firmitas*, *virtus*; *Rag.* křepkos *constantia*, křepkos, křepcina *firmitas*, křepcina *firmamentum coeli*, utwierdzenie); *Rag.* křepos *soliditas*, *efficacia*; *Bosn.* křepkost, křepcina *firmitas*, *stabilitas*; křepost, křepost, křepost *virtus*); *Slav.* křepost *vis*, *virtus*; *Croat.* kraft, kreposzt, křepkoszt, křepchina *vis*, *firmitas*, *virtus*; *Ross.* крѣплъ moc, siła, forteca, twierdza; крѣплъ, скрѣпла, укрѣпла klamra, nit, twierdzenie, przymocowanie; крѣпость twardość, moc, siła; крѣпкость kruchość, złomność). Gdy przodków swoich męstwa i krzepkości serca nie dotrzymywali, wiele się złego zaczęło. *Sk. Dz.* 840. KRZEPNAĆ, aI, (krzepł), *ie neutr. jednott.*, skrzepnać, skrzepnać się, okrzepnać, *dok.*, krzepnieć *niedok.*, (*Boh. et Slov.* křehnu, okřehnu, zkřehnauti; *Vind.* okrenuvatise, obterpnit, oterpnit; *Rag.* okorjepitise, ukrepenittise; *Croat.* křepirim; *Dal.* okorevamsze *dureo*, cf. kora; *Bosn.* okorjepnutise, ukoitise; *Ross.* крѣпнуть, окрѣпнуть, спечьяся, спекаться spiekać się); przestawać być miękkim, płynnym, tęgości nabierać, drętwieć, fest und steif werden, gefrieren, erstarren. Lep ptaszki na mrozy rozpuścić olejem orzechowym, tedy krzepnać nie będzie. *Cresc.* 633. Skrzepła się tłustość, polówka mięsna, potrawa tłusta. *Cn. Th.* 1010. Krew' we mnie krzepnieje. *Teat.* 5, 88. Mnie z skrzepłej twarzy krew' uciekła. *Hul. Ow.* 213. Na to słowo skrzepnęła krew' we mnie. *Stas. Num.* 2, 62. Nad Trojańskiego grodu strumieniem Martwym Niobe skrzepła kamieniem. *Anakr.* 24. (skamieniała). Skrzepnęłyby członki Perseuszowi od głowy Meduzy, by nie Pallas. *Bardz. Luk.* 166. Ocknij się martwy leniu, o ty cząstko świata Dzielnego, na pół skrzepła! *Zab.* 2, 271. *Nar.* Od zimna krzepnać, *algere.* *Zygr. Gon.* 304. Kornelii żal ducha zamknął, wszystkie członki mdleją, Tracą moc, serce krzepnie, wnętrzości trętwieją. *Bardz. Luk.* 152. Tym czasem Otton nie krzepnął gnuśnością i lubym bytem. *Nar. Tac.* 3, 81. — §. *act.* Skrzepłym powiewem wodę wiatr ścina. *Hul. Ow.* 43. (wiatr ten zamrażający, przyczyną jest, że woda skrzepnie).

Pochodz. okrzepnać, okrzepły.

KRZESAĆ, ***KRZOSAĆ**, *ał*, krzesze *act. kontyn.*, krzesić *niedok.*, krzesnać *jednol.*, skrzesać *dok.*, uderzeniem iskry wywabić, o krzemień bijąc ogień wzniecać, *Feuer schlagen*, *Funken schlagen*, *schlagen*, daß *Funken sprühen*. *Boh.* křesati, křesewati *ignem elicere*, *acuere lapidem molarem*; křjsym, křjsyti *sanare*, *a morte revocare*, (*ob.* Wskrzesić); *Slov.* kresat, skresat, skrešem; (*cf.* *Slov.* křjsym *excito*); *Sorab.* 1. kscheszam; *Carn.* krėsati, křeshem; *Vind.* krefati, ogenj vdariti, vdarjati; *Croat.* kressem, kreszati, izkreszati, iskressuiem (*kressēm* - iskrzę; *cf.* iskra, skra; *cf.* krzemień); *Bosn.* kresati, iskresati; *Rag.* kressatti, ukressatti; *Croat.* křesz ignis festivus, *ad quem saltus nocturni fieri solent*; *cf.* sobotka; *Arab.* *ظور* *accendit ignem*; *Ross.* огонь вы-сбратъ. Skrzesawszy z krzemienia ogień, gotowali obiad. 1 *Leop.* 2 *Macch.* 10, 3. Z kości lwich, że twarde są, jako z krzemienia ogień krzeszą. *Birk. Chodk.* 13. (*Prov. Slov.* Oheň dávno ubasení krisiš; ogień dawno ugaszony krzesisz, odnawiasz spór dawno pogodzony). Po burku (bruku) krzesać. *Falib. Dis. T. 2.* (daß *Steinpflaster*) wężeń, mit dem *Deget Funken schlagen auf dem Pflaster*. Chciał szabli dobyć, aby nią krzesał po kamieniach. *Teat.* 32. b, 66. Pałaszem bruki krzesał. *Jabl. Ez.* 124. Junak szabłą po bruku krzesze. *Mon.* 65, 119. Lubi po miastach hulać, krzosać, wadzić się. *Opal. Sat.* 4. Ktoby na ulicy gwałty wyrządzał, ktoby krzesał, cegłował... *Vol. Leg.* 5, 647. — §. Krzesić umarłego, wskrzeszać, von den *Todten erwecken*; *Boh.* et *Slov.* křjsyti, křjsym. Prorocy działali znaki i ukazowali dziwy, krzesili też umarłe. *Rej. Post. B. 4.* Widzieli dziwne możliwości bóstwa jego, gdy przed ich oczyma umarłe krzesił. *ib. U. 1.* — §. *Transl.* Bić, ciąć, uderzyć, okrzesywać, *schlagen*, *hauen*, *beihauen*. Jawory okopywał, krzesał i oblewał. *Pilch. Sen. list.* 80. Tę młodą płonkę, którą szczepili, krzesali, z nagłą podrosłą ujrzą. *ib.* 274. Występki, które z nami wzrosły i rozkrzewiły się, trudno już krzesać i wypleniać. *Pilch. Sen.* 217. Gdy muszkiet razem i armata krzesze Niejeden Turczyn i Tatar się wali. *Jabl. Buk. R. 3.* Ktoż na przeszłym sejmiku księżę wspomniął plesze, A kanonik i drugi szlacheic na nim krzesze. *Pot. Jow.* 104. Ginąć mielibyśmy? lepszy wszystkich zdaniem Pokój, więc już i jawnie jeli krzesać za nim. *Pot. Arg.* 51. (krėskować). **KRZESAĆ** się *recipr.*, rąbać się, siec się, *sich hauen*, *fuch-ten*. *Tr.* **KRZESANIE**, **KRZOŚANIE**, *ia, n., subst. verb.*, daß *Feuerschlagen*. Prometeusz napród wynalazł krzosanie ognia z krzemienia. *Otw. Ow.* 7. Grzmot a krzosanie mieczów. *Kosz. Lor.* 142 b. (**KRZEŚCIĄNSKI** *ob.* Chrześciański. **KRZESEŁKO** *ob.* Krzesło). **KRZESIWO**, *a, n., KRZESIWKO*, *a, n., KRZESIDEŁKO* *zdrobn.*, *Teat.* 32. b, 30. a) narzędzie do krzesiania ognia, krzos, ogniwo, daß *Feuerzeug*; *Boh.* křesadlo, křesadko, křesywo; *Slov.* křesadlo, křesacy żelezo; *Sorab.* 1. kscheszadlo, kscheszadwo, zakscheszadlo, zakřeszadwo, (křeszadnik krzemień); *Carn.* krėsálu; *Vind.* ognjilu; *Croat.* ognjilo, vukresz, krzeszalo; *Bosn.* kresalo, oghmillo; *Rag.* kressallo, sjezalo; *Slov.* křesivo; *Ross.* огнивица, трутища. Puskarczowi trzeba przy sobie mieć dobre krzesiwo, żeby niedaleko w czas potrzeby po ogień biegać. *Archeł.* 3, 64. Łączno

w polu o krzemień, kiedy krzesiwo u pasa. *Rys. Ad.* 34. Gdyby iskierkę wskrzesać z tej twardości miały, I twardeby się krzesiwa padały. *Past. Fid.* 58. — b) Zamek u strzelby, kurek z panewką, krzos, daß *Feuerschloß am Gewehr*.

Pochodz. *nakrzesać*, *okrzesać*, *okrzosany*, *nieokrzesany*, *nieokrzesanie*, *pokrzesywać*, *wskrzesać*, *wskros*, *krzos*, *krzoska*.

KRZEŚLIĆ *ob.* Krześlić. **KRZEŚŁO**, *a, n., KRZESEŁKO*, *a, n., demin.*, stołek porządnie wysłany, z poręczami, lub bez poręczy, dawniej *stolec, ein *Lehnstuhl*, *Armstuhl*. (*Vind.* sedilu, sedalu, sedalniza, stol f' *naflonam*, *naflonjak*, *cf.* zedel; *Slav.* stolica za naslanjanje; *Ross.* кресла, креслы; *Ecccl.* *крѣсла* *sedes*, *solium*, *sella*). Zdrowszym się czując, kazał się zanieść w krzesło z domu swego. *N. Pam.* 9, 273. Krzeselka mi daj. *Teat.* 32. b, 30. Stare krzesło wyłaczoną wybite skórą z poręczami. *Kras. Dos.* 69. et *Kras. Pod.* 2, 128. Kto nie ma krzesła, niech stoi. *Cn. Ad.* 387. Kto wcześniej siedzi, nie szukaj poprawy, I krzesło cię omyli, i pozbedziesz ławy. *Pot. Arg.* 357. Przesiadł się z konia na krzesło, Na leciech mu bardzo zeszło. *Pieśń. Kat.* 169. — §. Ze na obradach publicznych senatorowie na krzesłach siadują, zład *metonym.* krzesło = senatorstwo, die *Senatorenwürde*. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 165. Szczęśliwszy nad drugich, bo go same spotykają Krzesła, i urzędy w domu go szukają. *Teat.* 6. b, 38. Cnota łachmany wdzieje wytarte, a zbrodnia w krzesło osiedzie. *Zab.* 13, 257. *Nar.* — §. Leziwa czyli krzeselka, albo składane drabinki, do wyjmowania pszczół. *Czack. Pr.* 232. *Doppellettern.* **KRZEŚŁOWY**, *a, e*, od krzesła, *Lehnstuhl*. *Transl.* Senatorski, *senatorisch*. Więksi kasztelanowie na krzesłach, a zład krzesłowemi zwani, a mniejsi na ławkach za pierwszymi siedzieli. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 165. (*cf.* drażkowy). Daj jeść, kiedyś mię królu chciał posadzić z sobą, Inaczej cię kwitując z krzesłową ozdoba. *Pot. Jow.* 208. W Rzymie budowniczy krzesłowcy, *aedilis curulis*. *Min. Aus.* 27. ***KRZEŚŁOWATY**, *a, e*, na kształt krzesła; krzywy, garbaty, sękowaty, knodowaty, *bufteltig*, *frumm*, *knüttig*, *ästtig*. Każde drzewo jałowcowe jest krzesłowate, chropawe a jakoby pchające. *Cresc.* 449. Wyrosło tam niemało drzew smagłych i gładkich, oprócz jednego krępego a krzesłowatego. *Ezop.* 102. Człowiek wzrostu krzesłowatego. *Baz. Sk.* 341. *ob.* Krzasłowaty.

KRZESNAK *ob.* Chrzesnak. **KRZEST**, **KRZESNY** *ob.* Chrzest. ***KRZESTOWANY** *ob.* Chrześcianin.

KRZESZE *ob.* Krzesać.

KRZĘT, *u, m.*, kręcenie, krąg, obrot w koło, daß *Drehen*, die *Drehung*, *Wendung*. Przez dziwne w podawaniu z rąku do rąk krzęty. *Przyb. Mil.* 29. Z krzętem żeby pułki śpieszyły za tym wodzem. *ib.* 165. **KRZĘTNOŚĆ**, *ści, ż.*, zwinność, szybkość, *Schnelligkeit*, *Hurtigkeit*. (*Croat.* *ukretlyivoszt*). Reginka ma doskonałą pilność, krzętność, a nade wszystko wierność. *Teat.* 35, 53. **KRZĘTNY**, *a, e*, **KRZĘTNIE** *adv.*, krzątający się, uwijający się, *geschäftig*; *Rag.* *kretav*; *Croat.* *ukretlyiv*, *sich tummelnd*. Tu rozpacz

krzętnie chodzi od łoża do łoża. *Przyb. Mill.* 363. 'KRZĘTU WĘTU ob. Krętu wetu.

KRZEW, u, m., 'KRZEWIE, ia, n., 'KRZE, a, n., (cf. kierz, krzak); *Boh.* křowj; *Slov.* keř; chrost, Geshäude, Geshüße, Büsche, drzewko drobne i nisko rosnące. *Cn. Th.* Drzewo jeden tylko pień, krzewy zaś więcej ich pospolicie z korzenia wydają. *Kluk. Rosł.* 2, 3. Krzewy, pośrednie między kwiatami i drzewami. *Karp.* 3, 50. *arbrisseaux.* Jałowiec krzew niski, krzaczysto zarastający. *Jundz.* 498. KRZEWIC, i, i, act. *niedok.*, rozkrzewiać, rozpladać, rozmnażać, *Bosn.* vrjesgiti, cinit rasti, weiter fortpflanzen, vermehren. Krzewić płonki. Wiatr płomieniste krzewi pożary. *Tr.* KRZEWIC się *recipr.*, *Boh.* krowatěti; *Hung.* kórózm, korozni; *Slov.* otawým se, wpučugi se; *Bosn.* vrjesgitse, ničati, procjaviti; *Dal.* popelitisse; *Sorab.* 1. wotnożki pučžam; rozpladać się, rozmnażać się, sič fortpflanzen, sič ausbreiten, sič vermehren. Prawdziwe przysłowie: złe ziele najlepiej się krzewi. *Kras. Hst.* 197. Wszelkie drzewo dwojako się krzewi, na dole i na wierzchu. *Cresc.* 56. Chwast się i kłokol długo nie krzewi między wyborem plonu. *Zab.* 11, 126. Róg jeleni krzewi się wszczeg rozmaicie. *Warg. Cez.* 142. Nieprawość srodze się krzewi i rozmnaża. *Wišn.* 163. KRZEWINA, y, ż., KRZEWINKA, i, ż., *demin.*, chrościna, chrościnka, *Boh.* křowina, křowinka; *Sorab.* 1. keřeczžina; *Carn. et Vind.* germoje, germuje, shibje, protje, germizh, germzhik; *Stauden, fleineš Geshüß.* Krzewiny w chrościkowatej tylko trzymają się grubości, z korzenia więcej nad jeden wypuszczają prętów, albo za zniszczeniem jednego inny wysuwają. *Kluk. Rosł.* 1, 5. W lasach małych krzewin i chroścín, jako to bżowiny, kruszyny, ptaszozobu nie cierpieć. *Mon.* 74, 712. KRZEWISTY, a, e, — o *adv.*, w krzewiny obfity, obficie się krzewiący, voll *Stauden, Zweige, standig, buschig, sprossend;* (*Vind.* germounast, germoujast, robidjast, germoviten). Drzewo jakieś wielkie w gałęzie rozmaite, krzewiste, cudnego liścia pełne. *Birk. Dom. G* 4. W nie pogodę uciekają pod krzewiste drzewo, skoro pogoda to je łamią i rąbią. *Budn. Apoph.* 158. Zimny len niekrzewisto rośnie. *Przedz.* 18. KRZEWNICZEK, czka, m., ptaszek z rodzaju pliszek, gnieździ się w zaroślach. *Lad. H. N.* 85. etne Art von Bachsteljen. KRZEWNY, a, e, od krzewia, *Stauden, Busch.* Pień krzewny, *fruticosus*, kiedy pniaki drzewne z korzenia wychodzące, kilka lat trwają. *Bot.* 38. Pień krzewny od ziemi zaraz w gałęzie się rozrasta. *Jundz.* 2, 10. — §. Ku bożej chwale z kniei lew wypadłszy ryczy I straszliwie swą radość krzewnej głosi dziezy. *Przyb.* *Ob.* 11. (w krzewach mieszkającej). KRZEWODOM, u, m., *Pam.* 83, 431. rośliniarnia, ein Treibhaus, Fruchtbaus.

Pochodz. zakrzewiać, rozkrzewiać.

KRZEWIĆ, i, i, *cz. niedok.*, czerstwić, pokrzepiać. *Cn. Th.*, stärken, Kraft und Stärke geben. cf. rzeźwić, krzepić, krzepzyć. KRZEWIEĆ, ia, jeje, *neutr. niedok.*, czerstwieć, pokrzepiać się. *Cn. Th.* Stärke und Kraft bekommen, zu Kräften kommen. KRZEWY, a, e, czerstwy, krzepki. *Cn. Th.*, kräftig, stark, cf. rzeźwy.

*KRZOS, u, m., §. a) krzesiwo u strzelby, daš Feuerlösch

am Gewehr; (*Croat.* krěsz ignis festivus, ad quem saltus nocturni fieri solent; cf. sobotka). W czternastym wieku Niemcy ruśnice wymyślać zaczęli; wszakże jeszcze bez krzosów, jako onych kilka na zamku Wileńskim widzimy. *Stryjk.* 368. Mężne rycerstwo, terrazze zapalaj Krzosem pioruny, a Moskwę powalaj. *Pasz. Bell. B* 3 b. — §. b) *transl.* Pierwszymby był tój imprezy krzosem, gdyby... *Chrośc. Fars.* 25. żagiew', pochóp do tego, die erste Veranlassung zu etwaš. KRZOSAĆ, KRZOSANIE ob. Krzesać. KRZOSKA, i, ż., rusznica krzesząca, abo z zamkiem, z krzesiwem. *Cn. Th.* ein Feuergewehr mit einem Schlosse, eine Flinte. Strzelba; ponieważ krzesi ogień. *Dudz.* 42. Nie przypasuj korda do boku, gdy do kościoła idziesz, nie zatykać za pas krzoski żadnej. *Birk. Kaz. Ob. K.* 2.

KRZTA, krzty ob. Krta.

KRZTON, ia, m., (cf. krtań; *Boh.* chřtan guttur), grdyka, ogryzek, *pomum Adami.* *Perz. Cyr.* 1, 19. et 42 et 141. et 2, 204, der Adamäpfel an der menschlichen Kehle, der Gröbß, der Gröbßel, der Bierfnoten. KRZTONIOWY, a, e, od krztonia, Gröbß. Krztoniowa chrząstka. *Perz. Cyr.* 2, 204. KRZTUSIĆ się ob. Krtusić się. KRZTYNA ob. Krszyna. KRZYĆ się ob. Kruszyć się.

KRZYCZĘĆ, a, eli, y, *cz. niedok.*, KRZYKNAĆ, a, jedntl., KRZYKAC kontyn., (*Boh.* křičeti, křicivati, zkrřknavati; *Slov.* křičim; *Sorab.* 1. křičžu, kschicžu, kschicžim, rjschežu, rjschežim; *Carn.* krizhim, krizhati, klizati, klizhem, vękam, vikam, upyti; *Vind.* krizhati, krezhim, vpiti, klizati, klizhem; *Croat.* krizati, krichati, krichim, vichem, vikati (cf. wyć); *Dal.* vapiti, viokat; *Rag.* krjėkati; *Bosn.* krricjati, kricjati, vikati, vapitti, uskraecjati, uzvikati; *Slov.* vihati, vikati; *Ross.* крикнуть, кричу, кричатъ, кликнуть, кликать, кличу, хайчить, гаркнуть, гаркать; *Eccl.* кричу; *Graec.* κροῖζειν, κριζειν, κροῖσσειν; *Lat. med.* cruscire; *Gall. obs.* croissir; *Gall.* eri, erier; *Svec.* skria, skrika; *Isl.* skraeka; *Angl.* schrike, scream; *Irland.* schre-acham; *Ital.* gridare, scricciolare; *Wallis.* criccied; cf. *Germ.* kreischen; *Chald.* כר כר keras proclamavit; קרר kara vocavit); głośno wołać, gadać etc., šřřren. Krzyczę, aź się mało nie rozedrę. *Ossol. Str.* 1. Kur, choć głośno krzyczy, nie zje on nikogo. *Jabl. Ez.* 22. (cf. nie każdy kąsa, co wasami trząsa). Dobywszy nań szabel, krzykli. *Teat.* 45. d, 65. Czegoż tak krzyczysz? czy cię kto zabija? *ib.* 14, 166. Krzyczą na nas, jak na wilków. *Boh. Kom.* 1, 59. Krzyczę jako pijany huczę. *Cn. Th.* Jako jeleni krzyczy do strumienia wód, tak dusza moja woła do boga. *Bibl. Gd. Ps.* 42, 1. Struś krzyczał. *Bannal. J.* 3 b. Słowiczek we krzu krzyczy. *Rej. Wiz.* 34. Krzykam pochwalając krzyknieniem, krzykiem pochwalam, przykrzykam komu, *acclamo.* *Cn. Th.* Krzykam do potrzeby, *conclamo ad arma.* *ib.* Krzykam na wsiadaną, na ruszenie. *ib.* — §. Krzykneła towarzyszek swoich. *Kosz. Cyc. B* 3 b. krzykiem je przywabiła, sie šřřrie auf ihre Geshřřrtinnen. KRZYCZENIE, KRZYKNIENIE, KRZYKANIE, ia, n., *subst. verb.*, daš šřřren, daš Geshřřren. KRZYK, u, m., *Boh. et Slov.* křik, powyik; *Sorab.* 1. křik; *Sorab.* 2. kschik; *Vind.* krizh, vpitje, hrizkanje, shraj; *Carn.*

krik, vek, upytje; *Croat.* krich, krichanye, krika, vika, váp, vapenye; *Dal.* varau; *Bosn.* krikka, vikka, vapaj, varienje; *Ross.* крикъ, кликъ, (кличка wołanie na psy); (*Eccł.* кликъ hałas); *Eccł.* вопль, възвъль; krzyczenie, huk, daš Geshrey, der Schrey. Co tam za przeraźliwe w całym domu krzyki! Fraszka gwar jarmarkowy, fraszka i sejmiki. *Treb. S. M.* 124. Niewieści krzyk i wściekłość podsycona winem. *Otw. Ow.* 126. (krzyk żaloszny, cf. skwierk). Krzyk słuchaczów przyjazny, krzykliwa pochwała. *Cn. Th.* (ob. Okrzyki). Krzyk słuchaczów przeciwny, zgiełk, grzmot. *ib.* Krzyk trab - dźwięk. Krzyk żorawi - kneranie. KRZYKACZ, a, m., KRZYKAŁA, y, m., KRZYKAJŁO, a, m., krzykliwy człowiek; *Vind.* krizhavez, krizhar, shrajar, vpiunik, vpijaz, vrivez; *Ross.* крикунъ, шумило (cf. szumieć), горланъ (cf. gardło); *Eccł.* вопитель, ein Schreyhaß, ein Schreyer. Bachusa nocnikiem, krzykaczem i wrzeszczem nazywają. *Otw. Ow.* 137. W Turczach krzykacz publiczni zwołują lud do modlitwy. *N. Pam.* 1, 33. Z tego generała, wielki dziwak i krzykała. *Teat.* 13, 40. Obrzydły krzykała kogut. *Zab.* 13, 285. *Treb.* — §. Czajka krzykacz, *charadrius vociferus*, ptak wielkości gołębia. *Kluk. Zw.* 2, 310, eine Art Sibtege. KRZYKLIWOŚĆ, ści, ż., *Boh.* křiklavost; *Ross.* крикливость; nałog krzyczenia, Schreyhaßigkeit. KRZYKLIWY, a, e, — *ie adverb.* hałasliwy, wrzeszczący, wrzaskliwy, schreyend, schreyerisch, lauttönend; *Boh.* et *Slov.* křiklavý; *Vind.* krizhliu, vpijezhen, vpijezhliu; *Ross.* крикливый, горластый; *Eccł.* вопительный. Ryknąwszy krzykliwe, skoczy na ogień. *Bardz. Trag.* 515. W rog krzykliwy zabrał. *Banial. J.* Trąby na prawym skrzydle krzykliwe zagrają. *Bardz. Luk.* 2, 32. Krzykliwych surm głos będzie słyszany. *Lib. Hor.* 118. *KRZYKWA, y, ż., zgiełk, Gtűß, Geräusch. *Tr.* Dokąd myślisz w tak złą drogę, w taką krzykwę i zawieruchę? *Opal. Sat.* 8.

Pochodz. verbi krzyzcęć (cf. ryczeć; cf. krzekać, skrzek, skrzeczeć, krakać, krzaknąć), dokrzyzcęć, nakrzyzcęć, odkrzykać, okrzyk, pokrzyk, przekrzyzcęć, przykrzykać, wykrzyk, wykrzyknik, wykrzykać, zakrzyknać. — b) cf. krzak, krzaczek, skrzeczek.

*KRZYMOLIĆ. ob. Gryzmolić. *KRZYNICA ob. Krynica.

KRZYNKa ob. Kruszynka, krszynka.

KRZYNOW, u, m., KRZYNOWEK, wka, m., *demin.*, *Vas ligneum concavum.* *Cn. Th.*, naczynie drewniane okrągłe, jak misa. *Włod.* eine runde hölzerner Schüssel, ein Kaps; *Boh.* okřjn. Z jaworowego drzewa talerze, krzynowy, łyżki robią. *Haur. Ek.* 166., *Urs. Gr.* 189., *Eraz. Ob. C.* Przodkowie jadal kaszę na krzynowie drewnianym, a bogaty na misie miedzianej. *Star. Ryc.* 37. Poziemki na krzynowie warzechą utną, i wszystko wylewają, że powoli na misę przecieka. *Syr.* 1333. *Catinum*, krzynów, misa. *Macz. Discalus*, mały krzynówek. *ib.* Bydłące ofiaruję kurzące się na wielkich krzynowach wnętrzości. *Otw. Wirg.* 404. Dano rzemieślnikom na kadzidlnice i na krzynowy złoto pod wagą. *Budn. 1 Chron.* 28, 17. (kociełki. *Bibl. Gd.*).

KRZYP! odgłos skrzypiący, skrzyknięcie, fnarr! *Sorab. 1.* kžipot. Kołące do drzwi, aż tu krzyp krap krzyp! od-

mykają rygle, otwierają zamki. *Teat.* 11, 124. *KRZYPIEC ob. Skrzypieć. KRZYSZ ob. Krzyż. KRZYSTAŁ ob. Krysztal. KRZYSZTOF, a, m., imię męskie, ein Mannsname, Christoph; *Sorab. 1.* Kristop, Kitto.

KRZYW ob. Krzywy. KRZYWDA, y, ż., KRZYWDECZKA, i, ż, *zdrbn.*, §. 1 a) bezprawie komu wyrządzone, ujma, uwłaczanie, ukrzywdzenie, daš jugesfügte Unrecht, die Beeinträchtigung, Kränkung; *Boh.* křivda; *Slov.* křivda, nespravedlnost; *Sorab. 1.* kžiwda; *Sorab. 2.* kschiwda, lejt; *Vind.* kriviza, krivina, kriunost, krivizhnost, samiera, pregreshka; *Carn.* krivina culpa, kriviza injuria; *Croat.* krivicza; *Dal.* krivina, bezakonye; (*Croat.* nekrivnost - niewinność); *Rag.* krivina; *Slav.* krivica; *Bosn.* krivina culpa, crimen; *flexus*; (krzywda *Bosn.* bezakonje, hudobnost, vragholia, opacina); *Ross. et Eccł.* кривота, кривда, огибл, оскрбление. Między krzywdą a obrazą u nas niemasz żadnej różności, jednak niektórzy czynią różność taką: krzywda do umysłu, obraza do ciała należy. *Petr. Et.* 343. Gdy się wadzili, jednak je, mówiąc: czemu jeden drugiemu bezprawie czyni? A ten, który krzywdę uczynił drugiemu, odpędził go. *1 Leop. Act.* 7, 26. Dziś leda dla sprośnej a małej krzywdeczki, nic to człowieka zabić. *Rej. Zw.* 70. Gniewa się o leda krzywdęczkę, co nie stoi za pieniądź. *ib.* 78 b. Krzywda od dobrodzieja niecieężka; cf. od łaskawej ręki nie boli; cf. niech łaje, kiedy daje. *Cn. Ad.* 368. Krzywda a dobrodziejstwo są przeciwne rzeczy. *Gorn. Sen.* 343 et 183. Sprawiedliwość zbytnia, krzywda. *Sk. Dz.* 272. (*summum jus summa injuria*). Nie czyn mi tej krzywdy. *Teat.* 29, 15. Krzywdę snadniejsza zrobić, aniżeli ścierpieć. *Min. Ryt.* 4, 141. Krzywdę czynić gorsza rzecz, niż ją cierpieć. *Cn. Ad.* 368. Lepiej jest ścierpieć krzywdę, niż ją drugim czynić. *N. Pam.* 4, 101. Krzywda grzech. *Teat.* 19, c, 58. Starzy dawne wieki chwałą z krzywdą terazniejszych. *Kras. Pod.* 1, 150. (z ujma, mit Zurücksetzung). Aczkolwiek to wszystko krzywda, co się przeciwko prawu dzieje, wszakże w prawie naszym za krzywdę nie innego nie bywa rozumiano, jedno zelżywość. *Szczerb. Sax.* 190, Befähigung. Nigdy własna krzywda za małą się nie widzi. *Pilch. Sall.* 90. t. j. ta, którą sam cierpisz, selbst erlitteneß Unrecht, daß man an sich selbst erfahren hat. Krzywda, ciężka rzecz. *Cn. Ad.* 368. Mam krzywdę - cierpię krzywdę, dzieje mi się krzywda, krzywdzą albo krzywdzono mię, mir geschieht Unrecht, ich leide Schaden, Unrecht, Beeinträchtigung. Całe ciało, gdy się dobrze ma, tedyć i członkom krzywdy niemasz, a gdy się ciało nie dobrze ma, tedyć i członki jako niewczas cierpią. *Modrz. Baz.* 9. Nawet przeciwko tym, od których krzywdę masz, mają być niejaki powinności przystojnych postępów zachowane. *Kosz. Cyc.* 19. I jam miał krzywdę, alem sobie radzić Umiał i z swemi nie chciałem się wadzić. *P. Kcha n. Jer.* 118. Krzywdy nie ma, kto cierpi, co zasłużył. *Cn. Ad.* 368. Krzywdyć nie uczyniono, gdyć twoje złość oddano. *Cn. Ad.* 368. Cokolwiek dzieje się dobrowolnie, w tym krzywdy niema. *Koll. List.* 1, 129. Niemasz krzywdy chcącemu. *Pot. Arg.* 448. — Niewinnemu włosowi krzywdę czyni, i

rwie go garściami. *P. Kehan. Orl. 1, 267.* gwałt wyrządza, Gewalt anthun. — §. Uszkodzenie, szkoda, strata, uszczerbek, Abbruch, Schaden, Verlust. Wynajdę dochodną dla ciebie funkcję, nie będziesz miał krzywdy. *Teat. 30. b, 100.* (nie będziesz szkodował). Bogactwa nie nadgródzą swoim blaskiem tej krzywdy, kiedy sławie szkodzą. *Teat. 46. b, 87.* Mniemają, aby się jaka krzywda albo uszczerbek miał dzieć synodowi. *Baz. Hst. 169.* — §. b) *meton.* Krzywda - żaloba o krzywdę wyrządzoną, skarga, zażalenie, Klage über erlittene Unrecht. Krzywdy ziemskie są o granice, o kmiecie zbiegłe, o zabiciu, o rany. *Herb. Stat. 354.* Kto do kogo ma jaką dolegliwość albo krzywdę, mają się do dworu udać. *Haur. Sk. 228.* — §. 2) Krzywda, herb; podkowa biała w polu błękitnym, oczylami na dół, w środku jej cały krzyż; na barku jej rogu prawego niemasz u krzyża. *Kurop. 3, 28.* ein Wappen. KRZYWDNY, a, e, krzywdzący, z krzywdą się dziejący, beeinträchtigt; *Boh. křivdiwý, křivolačný; Vind. krivizhen; Ross. обидчивый, обидливый, огорчительный; Carn. krivizhn; Croat. krivichen; Sorab. 1. křiwodofečnė.* W kupnie dziedzictw trzeba sprawiedliwych rozmiarów, trzeba rachuby niekrzywdnej. *Ustrz. Alg. praef.* KRZYWDZIC, i, i, ukrzywdzać, cz. *niedok.*, skrzywdzić, okrzywdzić, ukrzywdzić, pokrzywdzić *dok.*, (*Boh. křivditi - lhati, lgać.*) Krzywdzić kogo albo *komu. *Cn. Th.* krzywdę, bezprawie mu wyrządzać, einen beeinträchtigen, ihm Unrecht zufügen; *Rag. krivovatti; Bosn. skriviti, uciniti zlo; Vind. shaliti, oshaliti, nadlugati; Ross. оскорбить; Eccl. неправдovati, залити, изобиджаю, тщету, тщету творю.* Kto się w małej rzeczy skrzywdzi, skrzywdzi i w wielkiej. *Rys. Ad. 31.* Pogardzone i okrzywdzone małżeństwo. *Warg. Wal. 63.* (zgwałcone). Krzywdzacy jednego, wielom grozi. *Cn. Ad. 369.* KRZYWDZICIEL, UKRZYWDZICIEL, a, m., ujmacz cudzego, der Beeinträchtiger, der andern Unrecht zufügt; *Boh. křivodočinec, křivdař, křivolak; Carn. krivz; Ross. обидчик, оскорбитель; Eccl. озлобитель.* Bóg zbawi ubogich, a zetrze krzywdziciela. *Budn. Ps. 72, 4.* (gwałtownika. *Bibl. Gd.*) Jezus swego czasu będzie sądził krzywdzicieli waszych, potłumicieli waszych. *Bals. Niedz. 1, 259.* Krzywdziciel ojezyczny. *Gaz. Nar. 1, 403.* Sędzia przeciwko jej ukrzywdzicielom wielki gniew pokazał. *Wys. Kat. 486. Petr. Et. 383.* — W rodz. żeńsk. KRZYWDZICIELKA, *Ross. обидчица.* KRZYWIĆ, i, i, cz. *niedok.*, skrzywić, nakrzywić *dok.*, (*Boh. křiviti, skřiviti, křivolačiti; Slov. křivým; Sorab. 2. kschiwisch; Sorab. 1. křiwieč, křiwu; Bosn. skriviti, nakriviti, ukriviti, skriviti curvo, erro; Carn. krivim; Vind. kriviti, skriviti, okriviti, perkrivit, skruzhit; Croat. kriveti, krivim culpo, krivim, klyuchim flecto; Rag. kriviti, okriviti culpare; Ross. кривить, кривлять, покривить, коробить, короблю, скривить, слячить, сляпать, скрючить, скрючивать, искривить, тулить, притулить; Eccl. изкривляю, кошу (cf. ukos); cf. Lat. curvo; Gall. courber;* skrzywiać, krzywym czynić, nakrzywiać, *pr. et fig. frümnen, frumm biegen.* Paraliż mu głowę skrzywił. *Mon. 64, 79.* Trzęsąc głową, szyję nakrzywiła. *Bardz. Trag.*

109. Dość szpetną mając, jeszcze krzywią mowę. *Wad. Dan. 260.* Ucinał, odmieniał, mieszał, krzywił rozumienie ojców. *Sk. Dz. 671.* (ob. *Szpocić). Skrzywił brwi Sulan, i namarszczył czoła. *P. Kehan. Jer. 256.* Nos krzywić, die Nase rümpfen, *Vind. merdati, ob. Krzywić się.* — §. *transl.* Krzywić kogo na drugiego - rozjątrzać go, einen wider den andern aufbringen, aufsetzen. Zazdrość kredytu krzywiła ministrów wzajemnie na siebie. *Nar. Hst. 4, 118.* t. j. zrobiła, że się jeden na drugiego krzywił. KRZYWIĆ się *recipr. et pass. niedok.*, skrzywił się, nakrzywił się, *dok.*, sich frümnen, frumm werden; *Carn. sklüzhem, skluzhiti se; Ross. косить, покосить, коситься, покоситься, ob. Ukos; (Ross. кривить, окривить* jednookim zostawać, jedno oko utracić). Co się często krzywi, złamać się może. *Simon. Siel. 109.* Do tej ofiary cielca takiego szukają, Co mu się w czole rogi dwuletnie skrzywiają. *Otw. Wirg. 466.* Jużem się skrzywił od starości, jużem zgrybiał. *P. Kehan. Jer. 183.* — *fig.* Owe przeczytawszy listy, Skrzywił się, jakby chorował na glisty. *Jabl. Ez. C 5.* — *transl.* Krzywił się - niechęć po sobie pokazywać, krzywo patrzeć, koziołka na czele postawić, czoło marszczyć, *Rag. krivitiše, kriviti ūsta, beccitiše; Bosn. peditise, krivitiše, fauer sehen, ein verdrißlich Gesicht machen, unwillig werden.* Tak się skrzywił na mnie, żem aż raka upiekł. *Teat. 28, 42.* Bardzo się krzywią, na twoje zbyteczną swawolę. *Teat. 53, 8.* Gdzie chęć przychylna, uprzejmość wesola, Nikt się nie krzywi, nikt nie sępi czoła. *Zab. 16, 187.* *Kniaz.* Kocham Kaškę; Kaška się też na mnie nie krzywi. *Ossol. Str. 1.* Coż to, niemiłe tobie przyjacielskie żarty, Krzywisz się, jakbyś wypił octu ze dwie kwarty? *Nar. Dz. 3, 262.* ob. kwaśno patrzeć. *KRZYWIE ob. Krzywo. KRZYWIGŁOWEK ob. Krzywogłówek. KRZYWISZÝJEK, yjka, m., i. q. krzywigłówek, ein Kopfbänger. Nie ufaj krzywiszýjkom, co to nabożnemi Słowki bożą się na czas zmysłonemi. *Past. Fid. 156, ob. Krzywoszýj.* KRZYWIZNA, y, ż, krzywość, cokolwiek krzywego, linia krzywa obwodna, der Umfretz; *Slov. klukawy obchod; Sorab. 2. hoklom; Ross. et Eccl. кривизна, кривина, закрючина, изкривина, изгибъ, извилина, свиль, стропота, сутулина, излучина, косъ, косыня, косость, косина, лукованіе.* Obwód czyli krzywizna koła, *curvatura. Śniad. Alg. 2, 118.* Szeroką krzywizną oddzielony Szlak słońca, granicą trzech pasów zewsząd ogarniony. *Otw. Ow. 53.* Dzierży się krzywizn brzegu ojcowskiego, *curvamina. Żebr. Ow. 251, ib. 56.* KRZYWKA ob. Krzywulec. KRZYWO, *KRZYWIE, *adverb. adj. krzywy - §. a)* nieprosto, frumm. Co krzywo z natury, nierado bywa prostym. *Fred. Ad. 120.* — §. b) Z krzywa abc krzywo patrzeć - po oku patrzeć, krzywić się, sępić się, fauer sehen, sceel sehen, ein finstereß Gesicht machen; (*Ross. сентябрьем смотрѣть; cf. wrzesień, september; cf. posepny.*) Z krzywa na nie pojrzawszy, a niejako trzęsąc głową, rzekł: o niedzni ludzie! *Baz. Hst. 93.* Gdy on to mówił, z krzywa nań patrząc, usniechali się. *ib. 10.* Z We Panem się kłóci, a na mnie coś krzywo patrzy. *Teat. 5. c, 12.* Ci, którym nie płaciłeś wexłów, dyabelnie się na We.

Pana krzywo patrzaj. *ib.* 22, 40. Lepsza zawiść, niż politowanie, Niedbaj, że ci cnot zają, krzywo patrząc na nie. *Zab.* 6, 384. *Nar.* Krzywo na się, jako dwaj koguci, patrząją. *Pot. Arg.* 350. Pojrzał krzywo, i na nas zajadł się śmiertelnie. *Jabł. Tel.* 17. Nie zaraz truchleć, nie zaraz się wieszać, Jeśli fortuna pojrzy na cię krzywo. *Pot. Syl.* 1. Szczęście krzywo patrzy na wysokiego stanu osoby. *Fur. Uw. F* 3. *Psalm.* 22. *Bardz. Trag.* 68. Na piwo, choć wina nie mają, poglądują krzywo. *Jeż. Ek.* 1. Krzywo obejrzał się na wszystko. *Teat.* 11, 46. (z kwasem, niesmakiem, z niechęcią). — §. c) Przysięgać *krzywie, krzywo: krzywoprzysięgać, falsch schwören. Jeśli niesprawiedliwie i *krzywie przysięgasz. *Sax. Porz.* 102. Zwiodłszy kogo, nie bój się podprzysiędz, choć krzywo. *Hul. Ow.* 59. Choćbym przysięgł, przysięgłbym niekrzywo. *Teat.* 42. c, 30. (prawdziwie, sprawiedliwie). Świętokradzca krzywo przysięga. *Hor. Sat.* 224. — §. d) Czy szalejesz, czyć co do mnie krzywo? *Pot. Zac.* 50. czy masz jaką ode mnie krzywdę, urazę? habe ich dich womit befehdigt, gefränft, beeinträchtigt? hašt du waš wider mich? (cf. chrapkę mieć). Dziwak ten dziecinnieje, wszystko mu się krzywo widzi. *Teat.* 19. b, 53. (złe, nie jak powinno być). Łaje błotu, kiedy się upluska, a co deszcz albo błoto krzywo, a czemuś się nie podkasał? *Rej. Zw.* 78 b. (coć błoto winno?). KRZYWOBOKI, a, ie, boków krzywych, frummseitig, *Ross.* krivoboki. KRZYWOCINA, y, ż., krzywizna, Krümmung. Im prędzej kto spieszy, tym mniej lubi krzywocin i obładzenia. *Żebr. Zw.* 81. *KRZYWODENNY, a, e, dna krzywego, frummbödig, *Ross.* криводонный. KRZYWODROŻNY, a, e, n. p. Bieg krzywodrożny, curvilinear. *Hub. Wst.* 393. (ob. Krzywokreślny). frummwegig, frummbahnig. *KRZYWODUSZE, a, n., *Ross.* криводушие, bezsumiennosc, niepoczciwosc. *KRZYWODUSZNIK, *Ross.* криводушникъ, niepoczciwy; w *rodz. żeńsk.* *Ross.* криводушница; bezsumiennym być криводушничать; bezsumienny, *KRZYWODUSZNY, *Ross.* криводушный. KRZYWÓDZIÓB ob. Krzywonos. KRZYWOGĘBY, a, e, cf. krzywousty. frummhäufig. KRZYWOGŁÓWEK, wka, m., *Boh.* křivohlávek, ein Kopfbänger. Tych krzywogłówek nazbyt, nazbyt i postawy Najświętszej, rzadko znajdziesz święte obyczaje. *Opal. Sat.* 164, ob. Krzywiszzyjek. W *rodz. żeńsk.* krzywogłówka. *Mon.* 75, 589. KRZYWOGŁOWY, a, e, głowy krzywej, *Boh.* křivohlavý. *KRZYWOGŁOZNY, a, e, vatus, mający zakrzywione golenie, albo też koślawy. *Mącz.* KRZYWOGOLENI, ia, ie, *Cn. Th.*, szpotawy, frummbeinig. Usiłując dziecię prosto stać na nogach, jedno o drugie opiera kolano, i przez to powoli bedzie krzywogolenie. *Mon.* 69, 1064, ob. Krzywonogi. KRZYWOKARKI, a, ie, *Boh.* křivokrky, karku krzywego, frummbalfig, ob. Krzywoszaj. KRZYWOKREŚLNY, a, e, frummlinig. Figura jest albo krzywokreślna, curvilinea, lub prostokreślna, rectilinea. *Łesk.* 15. cf. krzywodrożny. *KRZYWOŁOMCA, y, m., przysięgołomca, przemieszanie, ein Bunderbüchiger, der seinen Eid bricht. Przeniewierca, przysięgi swęj krzywołomca, z urzędu godzien być złozonym. *Krom.* 399. *KRZYWOŁOMSTWO, a, n., przy-

sięgołomstwo, der Eidbruch, Bunderbruch. Poseł Cesarzowi przemieszanie i krzywołomstwo na oczy wyrzucił. *Krom.* 485. cf. krzywoprzysięstwo. KRZYWOŁUCZNY, a, e, n. p. Krzywołuczne Medy. *Zab.* 6, 385. *Nar.*, z krzywemi łukami, mit frummen Armbrüsten, Bogen. (*Boh.* křivolaky tortuosus, flexuosus; křivolakost curvatura, flexus. KRZYWOMYŚLNY, a, e, — ie adverb., wykretny, *Vind.* krivomifeln, breherisch, räufessoll. Ty Merkury rządysz krzywomyślny dowcip. *Klon. Wor.* 1. KRZYWONOĞI, a, ie, (*Boh.* křivonohý; podsektiwonohý; *Ross.* et *Eccl.* кривоногий, кононогий, косяланый; (ob. Koślawy, krzywogłozny, krzywogoleni, szpotawy); *Croat.* krivonog, szlukonog; *Rag.* krivonogh; *Vind.* krivonogen, shleprast pod noge; *Carn.* bedrast, shvedrast, sbedran); nog krzywych, frummbeinig. Ludzie krzywonogie nigdy krzepko i mocno na nogach trzymać się nie mogą. *Mon.* 69, 1064. *ib.* 75, 595. Wulkan krzywonogi. *Dmoch. Il.* 26., *Zab.* 6, 146. *Min.* — *Subst.* krzywonog, *Vind.* kolenokrulez, krulovez, krulokolenez; *Sorab.* 1. kžiwnohawcz; *Boh.* křivonoska. KRZYWONOS, a, m., §. 1) mający nos zakrzywiony, *Sorab.* 1. kžiwonosacz; *Rag.* krivonos, krivonossaz, ein Krümmnäsiger, Adlernäsiger. Krzywonos, przygiętego nosa. *Mon.* 75, 589. Krzywonos i pułk jego przedni. *Zimor. Siel.* 249. (Krzywonos, wódz Kozacki za Jana Kaz.). Tam orzeł najstraszliwszym szczekał krzywonosem. *Banial. J.* 3 b. t. j. dziobem krzywym. — §. 2) Krzywonos, krzywodziób, *Boh.* křivonoska; *Ross.* кривость, кривостка, дубоноска, кривоносикъ, кривокъ, кривецъ, шуръ, шурка; *loxia curvirostra Klein.*, der Krüßvogel, Krümmfläbel; ziarnojad, miejscami gier lub gierz zwany; końce dziobu ma zakrzywione, zwierzchni na prawą, a dolny na lewą stronę. *Kluk. Zw.* 2, 281, gatunek kłęsku, rzędu wróblego. *Zool.* 218. Krzywonos wykrzykuje. *Banial. J.* 3 b. Krzywonosy rzadkie. *ib.* KRZYWONOSY, KRZYWONOSOWY, a, e, *Boh.* klikonosý; *Sorab.* 1. kžiwohnosatz; *Vind.* krivonofen, orlovega nofa; *Ross.* кривоносий, frummnäsfig, adlernäsfig. Drugi raz niespodzianie, anisny postrzegli, Kiedy Krzywonosowi łotrowie przybiegli. *Zimor. Siel.* 239, (o Kozakach). W krzywonosęj łodzi jeździ. *Otw. Ow.* 19. KRZYWOOKI, a, ie, (*Croat.* křivogled, krivook; *Bosn.* krivók, krivocjac, guerók, hi-glók; *Eccl.* кривоокий; *Boh.* křivooký); rozoki, *limus. Mącz.* schtelend. (cf. *Ross.* кривѣтъ, окривѣтъ jednookim zostawać, jedno oko utracić). KRZYWOPATRZĄCY, a, e, po oku patrzący, schel sehend. *Cn. Th.* (cf. krzywo patrzeć). KRZYWOPRZYSIĘGAĆ, ał, a, cz. *niedok.* Krzywoprzysiędaj, iagl, iegli *dok.*, kłamliwie przysięgać, falsch schwören; *Carn.* krivuperseshem; *Sorab.* 1. balschna pžiszaham. Kto kłamstwo twierdzi, ten krzywoprzysięga. *Kucz. Kat.* 3, 70. Kto krzywoprzysięże, rzadko rok przeżyje. *Rys. Ad.* 27. Nie bedziesz krzywo przysięgał; ale bedziesz iścił przysięgę twoję Panu Bogu. *Kucz. Kat.* 3, 66. Nauczał krzywoprzysięgac, a kłamstwa sobie za grzech nie mieć. *Galat. Alf.* 296. KRZYWOPRZYSIĘSTWO, a, n., (*Sorab.* 1. balschna pžiszaha; *Slov.* křivá pžisahá; *Vind.* kriva perlega; *Croat.* kriva rota, prisze-ga) kłamstwo przysięgą potwierdzone, czy to w sądzie,

czy w ofiarowaniu usług, czy w oświadczeniu przyjaźni i miłości. *Mon.* 68, 244, der falsche Eid, der Meineid. *ob.* krzywa przysięga. KRZYWOPRZYSIĘZCA, y, m., *Boh.* et *Slov.* křiwoprjsežnik; *Sorab.* 1. balsehné přiszahawcz; *Vind.* kriuperlegavez; *Rag.* krivokleetnik; *Croat.* krivokleetnik, krivorotnik, koi krivo priscese, koi proti priszege szvoje chini; der Meineidige, der falsch geschworen hat. Kto przysięga o to, czego pewnie nie wie, bardzo przedko się stanie krzywoprzysięcą. *Szczerb. Sax.* 253. Potomstwo krzywoprzysięcze zniszczeje. *Psalm.* 59. KRZYWOPRZYSIĘŻNY, a, e, KRZYWOPRZYSIĘŻNIE *adverb.* methetig, *Boh.* křiwoprjsežny. Kupiectwo kłamliwe, krzywoprzysiężne. *Petr. Pol.* 2, 171. Powarcholić bracią jednego narodu krzywoprzysiężnie. *Weryf. Pr.* KRZYWOROGI, a, ie, frummbörnig. Krzyworoga kozza. *Kmit. Spit. B.* 2. Woły krzyworogie. *Umoch. Il.* 2, 295. KRZYWOS, a, m., coś krzywego, etwas krummes; auch ein Strummer. Nigdzie zielonej murawy, nigdzie, oprócz kilku skurczonych krzywosów, dorodnego drzewa. *Ossol. Str.* 7. KRZYWOSAD, *herb*; pół strzały z szerokiemi osekami, a pod nimi orli ogon. *Tr.* ein Wappen. KRZYWOSAD, u, m., sędzenie fałszywe, ein falsches Urtheil; *Ross.* кривосудие. KRZYWOŚĆ, ści, ż., (*Boh.* křiwost; *Sorab.* 1. křiwosć; *Vind.* krivost; *Croat.* krivoszt; *gerba*; *Ecll.* et *Ross.* кривость, кривота, косоць, косина); nakrzywienie, wykrzywienie, skrzywienie. *Cn. Th.*, die krumme, die Krümmung. — *Fig. moral.* Nasza krzywość ma być napraszczana prostą wolą bożą. *Hrbst. Nauk. d* 4 b. (nieprawość). KRZYWOŚCIENNY, a, e, frummsseitig, frummsnig. Anguł krzywościenny z lunat cyrkulowanych albo inszych krzywych linii złożony. *Solsk. Geom.* 15. KRZYWOSŁÓWCA, m., *Croat.* krivogovorec; *Boh.* křiwodomluwný; fałsze mówiący, der Unwarheiten redet, ein Lügenredner. Chrystonoścamić się oni, prawdolubcami, bogolubcami i prawosławcami ponazywali; ale prawdziwie według spraw swych krzywosłowcami są, i żelubcami. *Smotr. Apol.* 81. KRZYWOSŁUGA, i, m., przeniwiernik pana swego, zmiennik, obłudnik, ein ungetreuer Diener. Miast wdzięczności stałem się niewdzięcznikiem, i twym krzywosługą. *Kulig.* 97. KRZYWOSTAWNOŚĆ, ści, ż., nieprostopadłość, niepionowość, nieperpendykularność. *Tr.* eine nicht senkrechte Richtung. KRZYWOSTAWNY, a, e, *Tr.* niepionowy, nieprostopadły, nicht senkrecht. KRZYWOSZ *ob.* Krzywula. KRZYWOSZABLATY, a, e, na kształt szabli zakrzywiony, säbelfrumm, frummsäbelig. Gwoździki ogrodne listki mają krzywoszablata. *Syr.* 1240. KRZYWOSZCZOK, a, m., ryba pospolicie świnką albo Wenerą zwana, *Cyprinus aspius*, kleniowi podobna. *Kluk. Zw.* 3, 181, ein Fisch, der Raapfen. KRZYWOSZYJ, yja, yje, §. 1. frummsählig; *Croat.* krivovrat, krivovratacz; *Ross.* кривошый. *Mon.* 75, 589. — §. 2. *botan.* Krzywoszuj, *lycopsis* Linn., rodzaj rośliny. *Kluk. Dyk.* 2, 104. *Jundz.* 153, kleine Döhsenjung. KRZYWOSZYJEK *ob.* Krzywizyjek. KRZYWOTŁOMACZ, a, m., fałszywy tłumacz, ein Lügendolmetscher, ein falscher Deuter; *Ross.* кривотолкъ. KRZYWOTOKI, a, ie, frumm gedreht, gewunden. Krzywotoki róg

byka. *Hul. Ow.* 17. KRZYWOUSTY, a, e, krzywoęby, frummmäntlig; (*Boh.* křiwoustý; *Rag.* krivoust). Wargi Bolesławowi był wrzód z młodości nadszpecił, zładze krzywoustym przezwany. *Krom.* 160., *Mon.* 75, 595. KRZYWOUST, a, m., *subst.*, krummmaul, Schiefmaul. Po śmierci Bolesława Krzywousta. *Biel.* 89. Śmierć króla Krzywousta. *ib.* 97. KRZYWOWATOŚĆ, ści, ż., nieznaczna krzywość, Gebogenheit, allmähligte Krumme; *Ross.* кривоватость, косоватость. KRZYWOWATY, a, e, nieco nakrzywiony, etwas frumm; *Ross.* кривенекъ, кривоватый, косоватый. KRZYWOWIARA, y, ż., KRZYWOWIERSTWO, a, n., *Carn.* krivovera, krivovirstvu; *Vind.* krivovera, krivovernost, krivoverstvu; *Croat.* krivoversztvo; *Ecll.* кривокрые; kacerstwo, heretyctwo, herezya. KRZYWOWIERCA, y, m., KRZYWOWIERNIK, a, m., heretyk, kacerz, *Carn.* krivovirnek, krivovirz; *Vind.* krivoviernik, krivovierz; *Croat.* krivoverecz; *Ross.* кривовѣръ; *w* *rodz.* żeńsk. кривовѣрка kacerka, heretyczka. KRZYWOWIERNY, a, e, — *ie adv.*, heretycki, kacerski; *Vind.* krivoveren; *Ross.* кривовѣрный, (cf. innowierny, różnowierny). KRZYWOZĘBY, a, e, zębów krzywych, frummsähntig; *Ross.* кривоzubый; *subst.* krzywoząb. KRZYWUŁA, y, ż., trąba krzywa. *Włod.* krzywosz, instrument dęty. *Dudz.* 42. ein krummhorn, ein frummes Blasehorn. Okropnym wyją hasłem wojenne krzywuly. *Hor.* 1, 187; *Sorab.* 1. tarakawa. KRZYWULEC, lca, m., KRZYWKA, i. ż., KRZYWUŁA, y, ż., *Ross.* кривуля, кривулина, drzewo z natury zakrzywione, służące za ziobro do okrętów lub statków. *Urm.*, ein von Natur krummes Holz, daß zu den Bauchstücken des Schiffes gebraucht wird. KRZYWY, KRZYW, a, e, *Boh.* křivy, křiv; *Slov.* křivý, neprawý; *Sorab.* 1. křivi, křivi, křiwé; *Sorab.* 2. kšehwi; *Vind.* krii, na stran nagnjen; krii, kriv, krivez, krivizen *iniquus, reus, okriviti* = obwinić; *Carn.* kriv reus, curvus; *Bosn.* kriv, krivač reus, sons, krivi obliquus; *Slav.* kriv winien; *Rag.* kriv, krivaz, krivnik *curvus, unjustus, reus*; *Croat.* kriv, zkriven, gerbav; (*Hung.* görbe (cf. garb) *curvus*; *Croat.* kriv, krivčez sons, reus); *Dal.* kriv; *Ross.* кривый, кривъ, косый, кось (cf. ukos), излучистый, свилеватый; *Ecll.* стрѣльный, стропотный, наклонный; (cf. *Lat.* curvus, grypus; *Gall.* courbé; *Graec.* κυρτός; *Hebr.* כרר karah incurvavit); §. 1 a) nakrzywiony, skrzywiony, nieprosty, frumm, gefrummt, frumm gebogen. Linia krzywa, która swa dyrekcją ustawicznie odmienia. *Łesk.* 6., *Jak. Mat.* 1, 5., *Grzep. Geom. C.* 2. Piszczele krzywe u małych dzieci, w dalszych latach zwykły im prosto wyrastać. *Perz. Cyr.* 2, 287. Sądecz murowny rozłożysto leży, Gdzie krzywy Dunajec lotnym nurtem bieży. *Pasz. Bell.* A 2 b. Wie świstak dobrze, gdzie Wielopole, Gdzie jaki zamtuż na Krzywym-kole. *Zab.* 9, 345. *Zabl.* Patron mój mieszka na Krzywym-kole w mieście samém. *Mon.* 70, 61. (ulica na starym mieście w Warszawie). Miesiąc krzywy. *Bardz. Luk.* 49. Król Perski wody w krzywą dłoń nabranęj, Od ubogiego pasterza podanęj, Między inszemi nie pogardził dary. *Miask. Ryt.* 2 b. (w skrzywioną, pokurezoną, zebraną dłoń). *Intestinum ileum*, kiszka krzywa. *Wejch. Anat.* 73. (cf. kosa). — *Transl.* Nie taki, jaki być powinien, n. p. Statut uczynił tak krzywy,

iż go trzeba jako zły, koniecznie zepsować. *P. Kchan. Ori. 1, 104, verkehrt, schledt.* Krzywać łacina, ale dekret sprawiedliwy i prosty. *Falib. M., schiefes Latein.* Bez cnoty najgładszy rozum krzywy, niesforemny. *Zab. 13, 319. Jakub.* — §. b) Krzywe oko : niechętnie, nieprzyjazne, ein unfreundlich Auge, ein ungünstiges, saures Gesicht. Pochleba bardzo pilnuje, jeśli krzywym czyli wdzięcznym okiem pan pojrzał? *Modrz. Baz. 223.* Jęjmość na mię patrzała krzywym okiem. *Mon. 65, 125.* Choć mi tam Argant krzywym grozi okiem, Jam winien zawsze prawdę mówić wszędzie. *P. Kchan. Jer. 264.* Krzywemi oczyma patrzył Saul na Dawida. *W. 1 Reg. 18, 9.* (krzywo patrzył nań. *Bibl. Gd.*). Krzywe drewno, człowiek, który się kwasi i gniewa o lada co. *Wol.* — §. 2 a) moral. — *Sicut pravus, rectus, verus, legitimusque intelligitur, ita opposita voce krivus, curvus, obliquus, falsusque significatur.* *Durich. 1, 208,* nieprawo, niegodziwo, unredt, ungeredt, unerlaubt. Przymiaganie złe, albo krzywe. *Wröbl. 91.* Kto kłamstwa i krzywych przysięg się warował. . . . *J. Kchan. Ps. 51, ob.* Krzywoprzysięstwo, falscher Eid, Meineid. Wiem, że bogów krzywemi nie obraził słowy. *Dmoch. II. 2, 198.* Za tego króla wszyscy szli ścieżkami krzywemi. *Bibl. Gd. Judic. 5, 6.* Tych, którzy się udawają krzywemi drogami swemi, niech zapędzi Pan z temi, którzy czynią nieprawość. *ib. Ps. 125, 5.* Gdy wołają nasze czynimy, serce krzywe mamy; ale gdy wołają swą woli bożej poddajemy, w ten czas prostego serca bywamy. *Hrbst. Nauk. d. 4 b.* Od kresów nieuchronnych nikt się nie wywinie, Czy kto ma serce krzywe, czyli cnotą słynie. *Zab. 13, 237. Nar.* Już mnie, rzecze, nie kocho, Tyrsys w słowie krzywy. *Zab. 12, 391.* Zdradliwy, seimem Worte ungetreu. Krzywe krzywego nie naprostuje. *Cn. Ad. 369.* (zły złego nie poprawi). — b) Krzywy (*oppos.* praw komu) : winien, *Rag. biti kriv, krivovatti reum esse, schuldig, strafbar.* Nie mają winy, nie niekrzywi, przyznawam, i brat był niekrzywy. *Bardz. Trag. 115.* Nie krzyw ja nic, miły królu. *Biel. 101.* Ja tego nie baczę, żeby przełożeni byli co krzywi. *Gorn. Wł. D b.* Słuszna, odpowie, i rzecz sprawiedliwa, Niech sama cierpię, kiedym sama krzywa. *P. Kchan. Jer. 33.* Mąż zły, nie dba nie na to, chociaż nie nie krzywa. *Bardz. Trag. 253.* Ty boże swym krzywego upatruj okiem. *J. Kchan. Ps. 19.* (winnego. *Karp. 5, 37.*). Wstań, a rozciągnij swój sąd sprawiedliwy, A uznaj kto z nas praw jest, a kto krzywy. *J. Kchan. Ps. 48., Smotr. Nap. 11., Rej. Post. R r 6.* Niechaj rozważnie sędzi kto prawy, a kto krzywy. *Gorn. Dz. 85.* Nie krzyw Telemak, samam na to, co cierpię, zasłużyła. *Tr. Tel. 123.* Nie wiem, jeslim co krzyw. *Bardz. Trag. 412.* — Krzyw komu być : winnym być ukrzywdzenia drugiego, eine Ungerechtigfeit gegen den andern auf seinem Gewissen haben, eine Genugthuung schuldig seyn. Czymem ci przewinił? w czymem krzyw tobie? Ześ tak nieludzka ku mej osobie? *Zab. 9, 99,* was habe ich Dir denn gethan, daß Du. . . . Każesz mi na wygnanie, cożem krzywa komu? *Bardz. Trag. 81.* Nikomun nie krzyw, nikt na mnie nie płacze. *Pot. Syl. 27., P. Kchan. Ori. 1, 390.* Zapomniał kto mu co krzyw, pałasza srogiego Dobył na

młode ciało chłopięcia nędznego. *Bardz. Trag. 327.* Krzywdzwy (*comparat.*) mu był Cesarz. *Biel. 421.* Fortuna krzywa temu. *Bardz. Trag. 423.* krzywdzi go, mißhandelt ihn.

Pochodz. *nakrzywiać, nakrzywić, okrzywiać, okrzywić, nakrzywiczka, odkrzywiać, odkrzywdzić, pokrzywiać; pokrzywdzać; przekrzywiać; ukrzywiać; ukrzywdzać; wykrzywiać, zakrzywiać.*

KRZYŻ, a, m., *Boh. et Slov. křiz; Sorab. 1. kschiz, křiz; Sorab. 2. kschiza; Carn. et Vind. kris; Croat. kris, (cf. Croat. kerszt, karszt = chrzest); Dal. krijh, karszt, kerszt; Hung. kereszt; Slav. krix; Rag. krix, karst; Bosn. karst, krrist, krrisg, propetje; Ross. крестъ, (cf. Ross. крестить 1 chrześć, 2. krzyż ręką robić, krzyżować, cf. Ross. крестьянинъ chłop, cf. czarny chrześcianin; кристіанинъ chrześcianin; Lat. crux, cf. Ublg.),* daß *Kreuz. §. 1.* figura abo położenie linii jednej poprzek prawie przez drugą. *Cn. Th.,* cnie inß Kreuz gelegte Figur. Na krzyż, krzyżem, überß Kreuz, kreuzweise; *Slov. opřek, wopřek; Vind. křishama, poprek, opak, (cf. poprzek, opak); Croat. nakrische, krisom; Hung. keresztül; Bosn. na sukrristiće; Ross. накрестъ, крестъ, на крестъ; Eccl. крестоуявленно, на крестъ, крестовиднѣ, крестообразно.* Mysli, na krzyż nogi założywszy. *Teat. 55. b, 139.* Rzekłbyś, że ktoś nogę na krzyż założył, takie milczenie panowało. *Ossol. Str. 3.* Czwooro drzewi wielkie, przez które wchodzą, ze czterech stron, na krzyż przeciwko sobie położone. *Star. Dw. 6.* Na krzyż rozdzielić, rozłożyć, ranić. *Cn. Th. — (Prov. Slov. Ani słami križom nē preloži; valde piger).* Dałbym się na krzyż ogolić, jeśli to nie prawda. *Cn. Ad. 140.* (wystawiłbym się na ostatnie zawstydenie). Padł krzyżem na ziemi, Panu Bogu dziękując. *Star. Ryc. 50.* (twarzą na ziemi, rozczepierzywszy ręce). Padłem krzyżem, prosiłem nisko. *Zab. 15, 269.* Gdy przybieżał Jezus do ogrojca, krzyżem się położył. *Pieśn. Kat. 63.* *Ad pedes se abicere,* padnąć przed nogami, krzyżem przed kim padnąć. *Macz. Jacere alteri ad pedes,* upaść przed kim krzyżem, to jest, modlić się a prosić zmiłowania. *ib.* Pojedynkując raz nań prosto tnie, drugi raz krzyżem. *Pot. Arg. 592., (ob. krzyżową sztuką).* Ma krzyż na gębie : krzyżową kresę, szramę, paragraf, ein Kreuzgeh, eine Schmarre überß Kreuz. Prawy krzyż napisał, naciął, *duas lineas se equaliter ad perpendicularum secantes scripsit.* *Cn. Ad. —* ztąd różne narzędzia tej figury tak zwane, verschiedene Geräthe führen den Namen Kreuz. Okna osadzają się w ramach, te zaś opierają się na krzyżach. *Switk. Bud. 252,* daß Fensterkreuz. Cedziki utrzymują się za pomocą drzewek w czworogran ułożonych, *tenacula,* a po Polsku krzyżami zwanych. *Krumd. Chym. 60,* Kreuzhölzer an den Filtrirventeln. Oba w piersiach mych utopię miecze, te mam w gardło wrazić aż po krzyż złoty. *Bardz. Trag. 397.* do jeliców, *Degenkreuz, Heft, Griff.* Krzyż u pałasza składa się z giesu, tawki, wasów, rekojeści, kapturnka na rekojeści, i palucha. *Magier. Mskr.* Wieniec na wino, wiechę na piwo, krzyż na miód wieszają. *Pot. Jow. 2, 51,* ein Kreuz als Schenkzeichen, wo Meth zu haben ist. Niedarmo na miód krzyż wieszają. *Rys. Ad. 45.*

Berło pod ptaka, albo laska długa z krzyżem lub poprzeczką, narzędzie myśliwskie. *Chmiel.* 1, 80. Krzyż debo-
wy, przy dzwonku fircianym zwykł się uwięzywać. *Śieb.*
2, 409. — §. 2. Od niejakiego podobieństwa, grzbiet bliżej
kupru krzyżem zowią. *Zool.* 67, daß Kreuz im thierischen
Störper, im Rücken. *Perz. Cyr.* 1, 31., *Slav.* kërsti; *Eccl.*
крестцы; *Ross.* крестецъ, поясница. Krzyż przetrącić,
złamać. *Cn. Th.* Krzyża bolenie: lędźwi bolenie. *ib.*, Kreuz-
schmerzen. Ktokolwiek zna się na zwierzynach, ręczę, że
krzyż i płodne nérki obierze zajęcze. *Hor. Sat.* 218. Nie-
dostó to dobrze pisać; kto ma twarde krzyże, Kto się kła-
niać nie umie, głodny łapę liże. *N. Pam.* 16, 199. Od
ukłonów już krzyżów nie czują. *Teat.* 33, d, 65. Krzyże
ugina, i płacziwym głosem Ledwie swą prośbę wymru-
czył pod nosem. *Zab.* 14, 245. *Szym.* — §. W kokoszy
ono miejsce, w którym jaka gronkiem bywają, po Pol-
sku krzyże. *Sienn.* 543, der Sitz des Eyerstoffs in der Henne.
— §. 3. Narzędzie z dwóch drzew w poprzek idących zło-
żone, do którego u dawnych, straceńców na śmierć przy-
bijano, daß Werkzeug der Kreuzigung, daß Kreuz. Rozkazał
niewolnika na krzyżu obiesić, kędy go gnijącego, i po-
soką ociekłego, długo zostawiono. *Warg. Wal.* 226. Niech
ma nadzieję, póki i żywota, Nie wiesz, że czynią i na
krzyżu wota? *Pot. Syl.* 144. (o Iotrze z Chrystusem wraz
ukrzyżowanym). Krzyż święty albo drzewo, na którym
Pan Jezus umarł, bądź dwie jego sztuki, poprzek na so-
bie położone, bądź inaczej leżące, bądź też jedno, albo
część jego mała, jak gdy mówiem: w tych relikwiach
abo w tym kościele jest krzyż święty, choć nie ma tej
figury. *Cn. Th.*, daß Kreuz, woran der Erlöser starb; auch
einzelne Theile von dem Kreuzesholze als Reliquien. cf. zna-
lezenie krzyża s.; podniesienie krzyża s. W kościele Be-
nedyktyńskim na Łysiej górze, s. Emeryk znaczną część
krzyża s. złożył, zkąd od tego czasu to miejsce nazywa
się s. Krzyżem. *Ład. H. N.* 99. *Dykc. Geogr.* 2, 105. Krzyż świętego Jędrzeja, na ukos rozkładany. *Mącz.*, daß
Andreaskreuz. Krzyż ośmkońcowy, o ośmiu końcach, *Eccl.*
осмоконачіе. — *Transl.* Znak krzyża drzewianego, na
którym Pan umarł. *Cn. Th.*, daß Zeichen des Kreuzes Chri-
sti. Chrześcianie pierwsi nietylko krzyż Chrystusow w
sercach nosili, ale krzyż i słowy i znakami czynili, i krzy-
że z drzewa stawili, i sami się krzyżem zegnali. *Sk. Dz.*
45. Krzyż, niegdy rzecz brzydka i znak zły śmierci,
dziś wsadzony jest na królewskie korony. *Sk. Kaz.* 536.
Rzadko który herb Polski, któryby krzyżem świętym nie
był ozdobiony. *Birk. Krz. Kaw.* 5. I w Koronie i w Li-
twie za herby wiele używają krzyża; jedni go mają na
kształt litery X, i na każdym rogu róża; inni róg krzyża
każdy rozdarty noszą; inni krzyż mają kawalerski, na któ-
rego środku gwiazda. *Kurop.* 3, 28. §. 4 a) Krzyż, krzyżyk,
zaszczyt różnych godności i orderów. *Ld.*, Ordenskreuz.
b) Krzyż, hasło krucyaty, czyli krzyżowój wojny. *Ustrz.*
Kruc. 1, praef., daß Kreuz, daß Lösungsszeichen der Kreuzzüge.
Cesarz Fryderyk wziął krzyż. *Sk. Dz.* 1189. t. j. poszedł
na krucyate, er nahm daß Kreuz, er unternahm einen Kreuz-
zug. Papież kazał arcybiskupowi Fulkonowi, aby pobu-
dził wszystkie Polaki przeciw Bolesławowi Łysemu, i krzyż

podniósł z odpusty na tego desperata. *Biel.* 149, er sollte
daß Kreuz predigen lassen gegen... Krzyż uczyniwszy, pod-
pisał się rubryką. *Sk. Dz.* 834. Krzyż pisany w rach-
owaniu znaczy dziesięć wedle liczby kościelnej, cf. krzy-
żyk. *Ld.* — Krzyż też na powietrzu ręką czynim, i nim
się zegnamy. *Sk. Kaz.* 536, daß Kreuz, daß man mit der
Hand macht. Złożywszy trzy pierwsze palce, czyniemy
znamie krzyża świętego od czoła na żywot, a potem z
lewego ramienia na prawe. *W. Post. W.* 2, 9., *Hrbst.*
Odp. X 2., *Hrbst. Nauk. P.* 3 b. Wszystko, co się u
chrześcian poświęca, znakiem krzyża świętego świętym
się czyni. *Sk. Żyw.* 2, 153. Żegnając ją krzyżem, zdro-
wie jej przywrócił. *Birk. Dom.* 72. Krzyże kładą na czoła.
Jag. Wyb. A. Nie jeden złodziej idąc kraś, krzyż na
się kładzie. *Pot. Pocz.* 515. (żegna się). Nie jedenże kraś
albo idąc cudzołożyć, Nie wdryga się pańskiego krzyża
na się łożyć. *Pot. Zac.* 175. Krzyż złego nie obroni.
Zegl. Ad. 115. — c) *Metonym.* Krzyż, wiara chrześciań-
ska, daß Christenthum, der christliche Glaube. My krzyż i
wiarę świętą piersiami bronili od bisurmana hardego. *Mon.*
65, 50. — d) *Transl.* Krzyż, cokolwiek nas męczy, abo
nam ciężko i przykro jest. *Mącz.* umartwienie, utrapienie,
zła rzecz; cf. mól, rup', gwoźdź, Kreuz und Seiden, Noth.
Bóg tych, których miłuje, różnemi doświadczca ciężkościa-
mi, w miarę miłości większej kładąc na nich krzyż wię-
kszy. *Sk. Żyw.* 337., *Gil. Kat.* 203. Chciałemi ja był
ten krzyż wycierpieć usilnie. *Otw. Ow.* 390. Radabym
więcej cierpieła I krzyż cięższy na się brała. *Groch. W.*
392. Małżeństwo krzyże swoje miewa. *Groch. W.* 572.
Z jedną żoną krzyż długo żyć. *Tward. Pasq.* 88. — Krzyż,
jak mówią, zjadłaby za tobą, i nad własnego przekłada
cię syna. *Pol. Syl.* 32., *Cn. Ad.* 1329. (w ognieniu zań
poszła, ginie za nim). KRZYŻACKI, a, ie, od Krzyża-
ków, Kreuzherrn; *Boh.* krjżacký. W Gotskich albo Krzy-
żackich budowlach, jakowaś części one składających nie-
szkowność razi. *Mon.* 72, 471. KRZYŻAK, a, m., §. 1.
der Kreuzherr, Deutsche Ordensritter; (*Boh.* krjżak; *Carn.*
krishank). Krzyżacy, zakon Hospitalaryuszów abo braci
szpitalnych, za wezwaniem Konrada przeciw Prusakom woj-
nę podnieśli, i kraj Pruski posiadli. Suknie ich były
białe z czarnymi krzyżami. *Ustrz. Kruc.* 1, 341., *Wyrw.*
Geogr. 575., *Kras. Zb.* 1, 495. (cf. krzyżowy; cf. świe-
szczyleniki dzikie). — §. 2. W Litwie są lisy krzyżaki, któ-
re przez grzbiet aż do ogona mają pas czarny, a drugi
w poprzek przez łopatki aż do przednich nóg. *Ład. H.*
N. 94., *Ross.* крестоватикъ, крестовка, ein Kreuzfuchß.
Siwawe lisy czyli krzyżaki. *Zool.* 310. Pokazały się gł-
dkie popielice, krzyżaki, kuny, marmurki. *Niem. P. P.*
127. Farbowane lisy chyba głupi kupi za krzyżaki. *Teat.*
24, b, 46. — §. 3. Pająk krzyżak. *Kluk. Zw.* 4, 360, die
Kreuzspinne. — §. Krzyżak, kamień zwierchni czeluści,
wspiera się na buksztynach, zasłania blachę żelazną, we-
wnątrz pieca w czeluściach osadzoną. *Os. Żel.* 46, der
Kreuzstein im Ofenmunde der Eisenhütte. — 4. *Transl.* Bie-
dak, który wiele krzyża, t. j. umartwienia znosi. *Tr.*, ein
geplagter Mann, ein Kreuzträger. KRZYŻASTY, a, e, mo-
nych krzyżów abo lędźwi, starł im Kreuz. *Tr.* (KRZY-

ŻMO ob. Chrzyzmo). *KRZYŻOGRAD, *u*, *m.*, *Boh.* Křžohrad, miasto na Szlązku, Kreuzburg. KRZYŻOKĄT, *a*, *m.*, kat prosty, ein rechter Winkel. KRZYŻOKĄTNY *a*, *e*, *n. p.* trójkąt, orthogonum, trygonał mający jeden kąt krzyżowy. *Solsk. Geom. 4*, ein rechtwinkliger Dreieck. *KRZYŻONOSZ ob. Krzyżownik. KRZYŻONOSNY, *a*, *e*, noszący krzyż, *propr. et transl.* kreuztragend; *Ross. et Eccl.* крестоносный. KRZYŻOWAĆ, *a*, *u*, *je*, *cz. niedok.*, skrzyżować, ukrzyżować *dok.*, *Boh.* et *Slov.* křžovati, ukrzyżować, křžijm, křžuzgi, ukrzyżugi; *Sorab. 1.* křižuju, czweluju; *Vind.* krishuvati, krishati; *Carn.* krisham; *Croat.* krisati, krisam, razpinyati, razpinyam (ob. Rozpiąć, rozpiąć; ztąd *Croat.* razpelo, *Dal.* propelo = krucifix); *Dal.* propinem; *Bosn.* propeti, raspeti na krisg; *Ross.* распнуть, распять, распинать; *Eccl.* пропнути, пропати, пропинати, укрестовати, распять на крестъ; §. 1. przybijać do krzyża, kreuzigen, an das Kreuz schlagen. Znowu Jezusa krzyżujemy, gorzej niż owi krzyżownicy jego. *W. Post. W. 18.* Drugi woli się za szeląg albo za grosz dać ukrzyżować, a niżeliby go miał udzielić na nauki syrowi swemu. *Glicz. Wych. M 2 b.* Ukrzyżowany *Vind.* krishanik, te krishani, der Gekreuzigte. Krzyżujący, krzyżownik, der Kreuziger, *Eccl.* крестующий, распинающий. Krzyżowanie, das Kreuzigen, *Vind.* krishanje; *Croat.* trapljenje; *Eccl.* крѣстованіе, привождение до кресту, распятие на крестъ. — *fig.* Krzyżujemy ciało swe z pożądliwości jego. *W. Post. Mn. 523*, sein Fleisch kreuzigen. Ciało swoje ukrzyżowali. *Rej. Post. G g g 3.* — §. Julian miał szyję skrzyżowaną. *Petr. Pol. 2, 346.* (skrzyżowaną). — §. 2. Krzyżąc, kreuzen, durchkreuzen. Skoro wieczor, ci schodzą, drudzy następują, Wszystkie jako psi nocni ulice krzyżują, Ale będąc krzyżować, chleba upraszając. *J. Kchan. Ps. 84.* (krzyż. Korp. 5, 161). KRZYŻOWAĆ się *zaimk.*, wzajemnie na krzyż się przedzielać, *n. p.* tu drogi się krzyżują, sich kreuzen, durchkreuzen. — §. Krzyżować się, żegnać się, przeżegnać się, sich kreuzen und segnen; *Vind.* se pokrishati; *Rag.* prikarstivatise, prikrixitise. KRZYŻOWATY, *a*, *e*, — *o adv.*, na kształt krzyża, na krzyż, kreuzförmig, wie ein Kreuz, überß Kreuz. *Cn. Th.*, *Ross.* крестообразный, крестовидный. *KRZYŻOWETKNIĘCIE, *ia*, *n.*, *Eccl.* крестоводружение, постанование креста при заложеніи новыя церкви. KRZYŻOWNICA, *y*, *z.*, *polygala*, roślina bydlu przyjemna, i w lekarstwie użyteczna. *Kluk. Dykc. 2, 210*, Kreuzblume, Milchfraut; mlecznica. *Jundz. 557.* — §. Krzyżownica, drewno poprzeczne na krzyż z drugim, ein Querkholz, Kreuzholz. Kopia z krzyżownica na wierchołku. *Chmiel. 1, 461.* Krzyżownice w ulach. *Kluk. Zw. 4, 250.* Krzyżownice z żaglami każde podnieść skokiem, A w górę ku maszłowi podnosić z powłokiem. *A. Kchan. 143.* (reje). Krzyżownice w oknach = krzyż w oknach, das Kreuz in den Fenstern. (*Boh.* křžála, křžalka *pomum in partes divisum et seccatum*). KRZYŻOWNICZKI, *ów*, *plur.*, ziele, będące ma bodlaką, jak oset, *trogus scorpius*, Meerstachel. *Syr. 1546.* KRZYŻOWNICZY, *a*, *e*, *Boh.* křžownický, od krzyżowników, t. j. rycerzów krzyżowych, Kreuzritter, Kreuzfahrer, Kreuzbruder. Krzyżownicze wędrówki. *Czack. Pr. 2, 47.* KRZYŻOWNIK, *a*, *m.*, §. 1. który kogo krzyżuje, do

krzyża przybija, der Kreuziger; *Carn.* krishar; *Rag.* razpignalaz, propignalaz; *Croat.* razpinyavec; *Eccl.* пропинатель, распинатель. Chrystus na krzyżu prosił ojca za krzyżownicy swoimi. *Żarn. Post. 3, 794.* Chrystus krzyżownikom swoim odpuszczenia prosił. *Sk. Dz. 319.*, *Pieśń. Kat. 65.* — §. 2. Idący na wojnę krzyżową, ein Kreuzfahrer, Kreuzbruder, *Boh.* křžownik, křžonos; *Carn.* krishank; *Rag.* krixuresnik, krixonoseja; *Croat.* krisnik; *Ross.* крестоносецъ. Posłał Jagiełło do papieża, prosić o indult na krzyżownicy naprzeciw Tatarom. *Biel. 269.* Krzyżownicy szli do Węgier przeciwko Turkom. *ib. 385.* W Czechach wielkie gwałty czynili krzyżownicy. *Nar. Hst. 3, 49.* — §. 3. Krzyżownik ziele, ob. Tyrlicz. KRZYŻOWO *adv.*, na krzyż, kreuzweis, überß Kreuz. Gdyby się siniec rozchodzieć nie chciał, tedy go lancetem krzyżowo przeciąć. *Perz. Cyr. 1, 82.* KRZYŻOWY, *a*, *e*, od krzyża, Kreuz; *Boh.* křžový; *Carn.* krishov; *Vind.* krishni; *Ross.* крестный (= 2. chresny), крестцовый, крестчатый. Posłusznym był Jezus ojcu aż do śmierci, a to śmierci krzyżowej. *Bibl. Gd. Phil. 2, 8.* (na krzyżu). Syn Boży na szubienicy krzyżowej był rozbity. *Hrbst. Nauk. D 5 b.* Formy prosphor na niektórych miejscach bywają okrągłe, a na inszych chreszczate, t. j. krzyżowe. *Pim. Kam. 146.* Piątą niedzielę po wielkiej nocy krzyżową zowiemy. *Sk. Kaz. 232*, die Kreuzwoche. *Rogationes*, zowiemy krzyżowe dni, to jest, processye z krzyżami i modlitwami. *Sk. Dz. 456*, die Kreuztage; (*Slov.* křžové dni; *Sorab. 1.* křižowne dne, próstwowne dne; *Croat.* krisevo; *Slav.* kixi). Od krzyżów noszenia dni krzyżowe zowiemy. *Hrbst. Nauk. O. b., Haur. Ek. 34.* Ogłoszona była od Urbana wojna krzyżowa na wyzwolenie Jeruzolimy; kupił się gmin, przypinając do sukien krzyże na znak żołnierstwa. *Nar. Hst. 3, 50.*, *Dal.* krisurezna voyszka; *Croat.* krisnichia, ob. Krucyata, der Kreuzzug. Krzyżacy w pierwiastkach swoich nazywali się bracia krzyżowi, od krzyżów czarnych, noszonych na białych płaszczach; z rozległością majątków przystąpiła do nich ambicya, że się nazwali panami krzyżowami, nakoniec *domini Prussiae*. *Nar. Hst. 5, 315.* — §. Gęsto szabla macha, a na kształt coś krzyżowej sztuki. *Teat. 43. c. 122*, Kreuzhieb. Zył na grzbiecie, gdzie bywa garb, zowią krzyżową. *Sienn. 420.* Pieczenia krzyżowa, od ogona aż do biodra wołu. *Magier. Mskr.*, (*Ross.* пояничный krzyżowy, grzbietowy, cf. pas). Krzyżowy lis, (ob. Krzyżak). Liście krzyżowe, *folia decussata*, naprzeciwległe, lecz czterma rzędaną na łodydze tak osadzone, iż z góry patrząc, kształt krzyża widzieć się daje. *Jundz. 2, 21.* Krzyżowy rubel *Ross.* крестовикъ. Krzyżowa droga abo ulica, gdzie się cztery drogi schodzą, czworodrożne rośnięcie, *quadrivium*. *Macz.*, *Cn. Th.*, der Kreuzweg; *Vind.* krishei pot, respotje; *Slav.* kërstopûtje; *Ross.* непрекрестокъ; *Eccl.* крѣстыцъ. Na krzyżowej stanawszy drodze, puśemy się szędnia. *Mon. 71, 737.* Angul krzyżowy, *rectus*. *Solsk. Geom. 2.* prosty kat, ein rechter Winkel, ob. Krzyżokąt. Krzyżowa linia = prostopadła, pionowa, eine senkrechte Linie. KRZYŻYK, *a*, *m.*, KRZYŻYCZEK, *czka*, *m.*, *demin. nom.* krzyż, *Boh.* křížek; *Vind.* krishiz, krishik; *Rag.* krixak, krixijz; *Ross.* крестикъ, §. 1. ein fleineß

Kreuz, ein Kreuzchen. Idź ze mną, i dawaj pieniądze, jeżeli nie, krzyżyk ś. na drogę. *Teat.* 33. b, 135. (z Panem Bogiem, szczęśliwej drogi, bądź zdrow, idź sobie gdzieś się podoba). Bigotka krzyżyki robi nad tabaką. *ib.* 24. b, 49. (żegna ją). Bardzobym rad, żeby mu krzyżyk dano. *Zabl. Dz.* 109. t. j. orderowy, ein Ordenskreuzchen. Krzyżyk, gwiazdeczka, asterysk, znaczek, ein Sternchen, Kreuzchen; *Ross.* крыжъ, крыжикъ, отмѣтка, отмѣточка (cf. odsyłacz). Diezys, krzyżyk w muzyce, przed notą położony, znaczy, aby zamiast tego tonu, przed notą jest położony, wziąć wyżej półtonem. *Magier. Mskr.* Krzyżyk w rachowaniu = dziesięć. ein Kreuzchen (im Rechnen), jeñt. Z krzyżyków, cyfer, kresiek, na nadgrobkcu, Widzę, że karczmarz leży tu w tym lochu. *Pot. Jow.* 68. Krzyżyk, jaki widzimy po karczmach na ścienie, Kędy chłop zapomniawszy o dzieciach, o żenie, Na borg pije, dzieśiątek w liczbie u nich znaczy. *Pot. Pocz.* 678. Jużem się z szóstym pożegnał lat krzyżykiem, a z siódmym witać zaczynam. *Mon.* 76, 801. Już mi na siódmy krzyżyk poszło. *Sak. Persp. B* 2. Niedaleko mu do siódmego krzyżyka. *Teat.* 24, 108. *Czart.* Czasu mam wdzięczność za krzyżyk trzeci (za trzydziesty rok), Bom z nim dopiero odebrał statek. *Zab.* 11, 595. *Zabl.* Do tój szóstego krzyżyka siwizny. *Psalm.* 11. Mać o siedmiu krzyżykach. *Gaw. Siel.* 368. — Krzyżyki = utrapienia, Kreuz und Leiden, Notß. Bóg go różnemi i przycięszemi krzyżykami nawiedzał, ale on wesoło wszystkie złe stopy wytrzymał. *Nies.* 1, 187. — §. 2. Krzyżyki, krzyżyczki, botan. boża trawka, *foenum Graecum.* *Urząd.* 145, *Grledtjß* Heu.

Pochodz. nakrzyżować, pokrzyżować, rozkrzyżować, ukrzyżować.

K S.

Brzmienie x i ks jest jednoż; krótkość każe pisać raczej x. Knapski, temu sprzeciwiając się, daje za przyczynę, że x jest cudzoziemski. Kpcz. Gr. 2, p. 242. X mało używamy, rychlej miasto niego piszemy ks. Wszakże mało nie lepiej pisać xiądz, xieni, axamit przez x. J. Kchan. — Januszowski zaś i Gornicki są za ks. Nowy Ch. Gdy dziś ks tak w używaniu częste, jak x, pójdę i ja za Knapskim. X nawet nie wszędzie może zastępować ks, bo nikt na przykład nie pisze: xtałt, zamiast ksztalt. Ld.

KS! głos, którym psy szcząją, fß! fiß! ein Laut, womit man die Hunde aufheßt. *Cn. Th.*

KS. abbreviacya, zwyczajniej X. znaczy Książd. — X. X. = Książa plur.

KSIĄDZ, XIĄDZ, *Genit.* księdza, *Dut.* księdzu, *Vocat.* księżę, (cf. ksze); *Plural.* księża, *Genit.* księży, *Dat.* księży et księżom; *Acc.* księżą et księży; *Instr.* księżą et księżami, księżdzami, *Loc.* w księży, w księżach, w księdzach; *der* Priester. Imię xiadz ustąpione stanowi duchownemu; ale początkowo jedno było z słowem książe; jesszcze Zygmunt August pisał się Księdzem, nie Xiążęciem Litewskim na czele konstytucyi Piotrkowskiej r. 1550. *Kpcz. Gr. 2, p. 23.* My Zygmunt August z łaski bożej Król Polski, Wielki Książd Litewski. *Herb. Stat.* 5, ur-

sprünglid) ist książd (Priester), *Boh.* kněz; *Slov.* knaz, cf. kniaz, und książę (Fürst), *Boh.* knjže, *obs. Boh.* kněz; ein Wort. Niechaj się Litwa o unią stara u Książd wielkiego pana swego dziedzicznego. *Orzech. Qu.* 114. By Książd wielki Litewski umorzył prawo swoje książęce. *ib.* 115. Moskwa, wielkich Księdzów stolica. *Stryjk.* 351. (Książat). Ci są księdzowie (książęta) synów Ezawowych. *Budn. Genes.* 36, 15. Książd Elah, książd Pinon, książd Hiram etc., ci byli księdzmi Edomskimi. *Budn. 1 Chron.* 1, 55. (książe P., książę H., teć były książęta Ed. *Bibl. Gd.* Fürsten vom Edom. — Zgadnij, czy się od książat, czy od książd książd zowie? *Pot. Jow.* 2, 4. — *Carn.* knish = hrabia; *Sorab.* 1. knez herus, knezu impero, (cf. kazać, kazanie); duchowne knez clericus; (cf. *Hebr.* kohen także i księdza kapłana, i książećcia oznacza), cf. *Ecccl.* кингоуни, исправникъ moderator, нмѣя при себѣ палку и ремень, t. j. bicz, и ходи въ городѣ исправляяи злыхъ, дабы наблюдаема была правда въ мѣрахъ и вѣсахъ. — *NB.* Jak w Polskim xiadz, księga, książka do siebie się zbliżają, tak w innych dyalektach, n. p. w Windyjskim *cerkiew* i *zherka* litera, głoska; *zherkali* syllabizować; *zherkoun, zherkliu* literalny, (cf. *cerkiewny*). — Książd duchowny, kapłan, *der* Priester, powinien chwaliły bożej pilnować, i ludzi do zbawiennej drogi prowadzić. *Star. Ryc.* 14, *Slov.* knaz; *Sorab.* 1. duchowne knez; *Boh.* kněz; *Slav.* misnik, (cf. msza); *Croat.* mesnik, póp; *Hung.* pap, (cf. pop); *Rag.* misnik, pop, posvechjenik, posvetnijk, redovnik; *Bosn.* dumo pop, (cf. *Lat.* dominus); *Ross.* богослужитель, священникъ, ерей, погаński жрецъ. Naczynili sobie księdzów z najwzgardzenszych ludzi, i postanowili je w kościelech bałwańskich. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 17, 52. (kapłanów. 3 *Leop.*). Dają moc odpuszczania grzechów każdemu xiędzowi. *Hrbst. Odp. Z* 2 b. (księdzu). Nie ten książd, co ma plesz przegolony. *Rej. Ap.* 88. (*Croat.* Nit chini popa duga halya, Nit voynika złata szablya = nie czyni księdza długa suknia, ani żołnierza złota szabla). Książd to tylko z plesza, pijak, wszetecznik. *Pot. Jow.* 121. Nie z każdego żaka będzie książd. *Cn. Ad.* 734. non ex omni ligno fit Mercurius. Do brewiarza księdzu. *Gemm.* 65. (curet sua). Kto księdzu służy, woskiem pachnie. *Dwór. E* 5. Tak u księdza, jak u wdowy, każdy chodzi po swej woli. *Rys. Ad.* 67. Jak po księdzu, co kto porwał, to jego. *ib.* 19. Usługi tych żołnierzy tylko ku ozdobie świat wraz z waszą księżą. *Nag. Fil.* 33. Miła księża, dziś: mili księża. *Włod.* — *observat.* Książd a Pan *opposita*, e. gr. nie książd Borowski, ale pan Borowski, t. j. nie ten, który się duchownemu stanowi oddał, lecz świecki; ztąd i w tytułach, chociaż w inszych językach: Monsieur l'abbé, *der* Herr Geistliche, *der* geistliche Herr, używa się, po Polsku nie mówimy Pan Książd, lecz Jegomość Książd n. p. Stasic; *in vocativo* Mości Księżę Dobrodzieju! Jegomość Książd Stasic Dobrodziej; *abbrev. JX.* St... — Druga osobliwość, że przed inszemi tytułami duchownemi zachowujemy słowo książd: książd kapelan, książd proboszcz, książd pleban, książd kanonik; książd prebendarz, książd biskup, książd arcybiskup; n. p. Zgołaśmy

wszyscy ludzie, i książdz pleban człkiem. *Pot. Pocz.* 470. Był przy koronacyi xiądz Zebrzydowski Kujawski biskup. A iż o sobie czuł xiądz Kujawski, przez Wojewodę Wielnkiego czyniąc staranie, przeto dano mu biskupstwo Krakowskie. *Gorn. Dz.* 38. (xiądz biskup Kujawski). — Książę biskup, Książę arcybiskup (na ów czas, gdy są książętami) zastępuje tytuł księdza. — Dawniej pisząc do księży, używano tytułów: wielebnego, przewielebnego; dziś zostawiwszy te tytuły zakonnikom, piszemy: Wielmożny Oświeceni Księżę Proboszczu. *Zab.* 16, 164. Jaśnie Wielmożnemu Jegomości Księdzu Kanonikowi. Jaśnie Oświeconemu Książęciu Biskupowi, abo Arcybiskupowi. — 2. Książdz Jan abo Pop Jan w Afryce. *Kłok. Turk.* 69, der Pfester Johannes in Afr. — b) Flisy bociana zowią księdzem Wojciechem. *Klon. Fl. E 4 b.* der Storf. — c) Książdz, pop w szachach. *J. Kchan. Dz.* 92. der Sauffer im Schachspiel. KSIĄSZKA ob. Książka. KSIĄŻATKO, XIAŻATKO, a, n., dem. nom. książę, ein kleiner Fürst, ein Fürstchen, Fürstlein, *Slov.* książatko, książatko; *Ross.* рoцyдapдчъ. Wiem, że dla niego szczerą pracujesz ochotę, Bo też dobre książatko, nieoszacowany. *Teat.* 48. b, 4. Skróć tę książatka Ruskie niespokojne. *Biel.* 57. KSIĄŻĘ, XIAŻĘ, Gen. Książęcia, Xiążęcia, contr. Xięcia, abbrev. Xcicia; *Boh.* kniže, *G.* knižetě; *Boh. obs.* kněž; *Slov.* kniža; *Vind.* previshnik, sprednik; (*Vind.* knes, *grosf comes*); *Carn.* firsht; *Croat.* first, princz; (*Croat. et Dal.* knez, hrabia, ob. Książ); *Rag.* bân (ob. Banski, cf. żupan, pan); (*Rag.* knez *comes*); *Slav.* princip; *Sorab.* 1. fyrsta, feržta; (cf. *Sorab.* 1. knez *herus*); *Sorab.* 2. fōrschta, (cf. *kurfirszt*), (knes pan); *Ross.* князь, князь; a) der Fürst. Imię książę, którego używamy za imię książdz, ustąpione stanowi duchownemu, od dawnych używane bywało w rodzaju nijakim, *generis neutrius*, n. p. książę Ruskie przyjechało; dziś używane w rodzaju męskim, dla domysłnego wyrazu mąż: książę Ruski przyjechał; wszakże u prostactwa słyszymy jeszcze: nasze książę przyjechało. *Kpcz. Gr.* 2 p. 23 et 26. Weźmij książę najjaśniejsze, któregośmy cię za księdza i wodza sobie obrali, ten miecz. *Biel.* 431. Pola trupami okryje, Książę możne (książeta) zabije. *J. Kchan. Ps.* 168. — Tego, który od pana księstwo jakie w lenno przyjmie, książęciem pospolicie zowią. *Szczerb. Sax.* 233. Książęta dwojakie są; jedni są prostymi książęty, drudzy zaś Rzeskiem. *ib.* 196. Reichsfürsten. Książę, tytuł znamienity, nadany bywa domom udzielnym abo zasłużonym w Rzpltej obywatelom; niekiedy do urzędu, n. p. do biskupstwa, arcybiskupstwa, przywiązany jest. *Kras. Zb.* 2, 584. Arcybiskup Gnieźnieński jest pierwszym książęciem królestwa. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 151. Około edukacyi krajowej pracowali Jaśnie Oświeceni Książęta Ichmość Poniatowski, Czartoryjski Generał i t. d. *Zab.* 16, 121. die erlauchten Fürsten... Wielki Książę (Książdz) Litewski. *Herb. Stat.* 5. der Großfürst von Litt. (cf. Arcyksiążę). Książęciem być, *Boh.* knjižiti, knjižm; *Ross.* княжить, княжествовать panować, ob. Książętować. — b) Książę, wedle *Lac. princeps*, pierwszy, przełożony, starszy, der Beste Bornehmste, Borgefeste, Zebrali się książęta kapłańscy, i

starsi nad ludem, na pałac książęcia kapłańskiego Kafasza. *Leop. Matth.* 26, 3. *Bial. Post.* 62. Sołepriester, (przedniejsi kapłani do najwyższego kapłana. *Bibl. Gd.*). Książę apostołów, Piotr s. *Kucz. Kat.* 45. w nowszej edyc: «przedniejszy». *ib.* 2, 341. Piotra św. nazywamy książęciem pasterzów. *Smotr. Ex.* 57. *Eccl.* первопрпопвдникъ, которой прежде другихъ преповѣдывалъ. Bałtasar książę nad wszystkimi mędrkami. *Radz. Dan.* 4, 9. (przedniejszy z mędrków. *Bibl. Gd.*). Jeruzalem miasto, prorok zowie książęciem powiatów. *Bial. Post.* 48. (cf. czoło). Zacheusz arcyzdajca, arcylichwiarz, książę nad Łotry. *W. Post. W.* 2, 368. (t. j. arcyłotr). Mocą książęcia dyabelskiego wymiata dyabelstwa. *Leop. Marc.* 3, 22. durf den Obersten der T... Obietnice onego ciemnego króla a książęcia świata tego. *Rej. Post. S s 1.* (dyabła, ezarta). Książę bożnicy żydowskiej. *Leop. Luc.* 8, 49. przełożony jej. *ib.* 10. — c) Książę poetów polskich, *Jan Kochanowski. Min. Ryt.* 2, 41. (der König) die Krone der polnischen Dichter. Tak piękne wiersze piszesz, że cię można nazwać książęciem poetów. *Boh. Kom.* 4, 146. Śpiewak monarchów, sam śpiewaków książę (Naruszewicz), Za cel obrawszy pochwały Augusta, Tak ton przyjemny w ścisłe takty wiąże, Iż mu potomność chwały stawia busta. *Zab.* 12, 19. *Przyd.* — d) Książę akademii, zaszczyt w nagrodę dobrego sprawowania się ucznia, n. p. Oda na inauguracyą książęcia akademii Warszawskiej, *Flor. Rozwadowskiego, Konwiktora szkół XX.* Teatynów: «Jeśli się sekret wyjawiać nam godzi, Promulgacya nie bez tajemnice Księstwa twojego solenna przypada, Którym cię czei twych kolegów gromada. *Min. Ryt.* 3, 48. Na inauguracyą Książęcia akademii WJMP. Teod. de Lascaris, konwiktora szkół prywatnych XX. Teatynów: «Przyszedł czas pożądany, który cię w honorze Nowym na widok świata, stawia Teodorze, Gdy cię akademii tej Książęciem nasza Zgodnemi z sercem usty życzliwość ogłasza. *ib.* 3, 339. KSIĄŻĘCY, XIAŻĘCY, contr. XIĘCY, a, e, od książęcia, fürstlich. *Boh.* knjžecy; *Sorab.* 1. feržtinski, (kneżacze, knezi pański); *Vind.* previshtven, vaivodarski, (cf. wojewoda; *Vind.* kneshen, grafowski); *Ross. et Eccl.* князьевъ, княжий, князь, княжеский. By Wielki Książę Litewski umorzył prawo swoje książęce. *Orzech. Qu.* 115. Jaśnie Oświecona Wasza Księca Mość, Cure Fürstliche Durchlucht, *Ross.* сиятельство; dawniej Wasza Pańska Mość. *Gwagn. dedyk.* Po książęcuc *adverbiul.*, sposobem książęcym, fürstlich. KSIĄŻECZKA, XIAŻECZKA, i, ż. dem., mała książka, ein kleines Büchel, Büchelchen; *Sorab.* 1. knižcziczka; *Vind.* bukovize; *Croat.* knisicza; *Hung.* könyvetskie; *Rag.* knižica; *Ross.* книжечка, книжица, книжка. KSIĄŻEK, żka, m. dem. nom. książdz, Pfesterchen. Chudzi kleszkowie i książatkwowie prości Opuszczają pod czas i kościół swój stary, Przenoszą się na odpust do lasa od fary. *Klon. Wor.* 47. Mam rozum przenikać skrytości; Wiem zatym, że ten książek tej a tej Jejmości Podobał się. *Mon.* 74, 471. KSIĄŻĘTOWAĆ, ał, uje, act. *niedok.*, panować jako książę, dñs Fürst regieren. Przez boga książęta panują. *Budn. Prov.* 8, 6. not. «właściwiej: książętuja, gdy»

by się nam tak mówić godziło. *Boh.* knjžiti, knjžjm; *Ross.* княжить, княжествовать. KSIĄŻKA, KSIĄSZKA, XIAŻKA, i, ż., *Boh. et Slov.* knižka; *Sorab.* 1. knižka; *Sorab.* 2. knižlička; *Hung.* könyv, könyvetske; (*Vind.* bukvice; *Carn.* bukveže); *Croat.* knisicza, knisichka, knisicze; *Bosn.* kgnisgice libellus, kgnisgica epistolium, scheda; *Rag.* kgnixize; (cf. *Rag.* kgnixiza epistolium); *Ross. et Eccl.* книжна, книжка; *dem. nom.*, księga, daß Buch. Książkę czytać. *Perz. Lek.* 360. Czytać na książce. *Kras. Doś.* 24. Czytać w książce. *Ld.* Trudno tam o książki, gdzie panują karty. *Mon.* 66, 437. Książka zła, podła, pismo niegodne czytania; w piec, na pieprz. *Cn. Ad.* 369. na placki, na funciki, zum Räsestcher damit, zu Lütten. (*Slov. Prov.* Bez knih do školi, bez peněz do trhu; bez książek do szkoły, bez pieniędzy do targu). Książki zbieralne, w których spisujemy co z rozmaitych autorów krótko na trwałość. *Cn. Th.* 329. ein Collectaneenbuch, (cf. świstki, raptularz). Książki pamiętne, memoriał. *ib.* ein Notirbuch. Książki kamienne, etiamsi alia materia constent, pergamin kretowany. *Cn. Th.* pullaresy, eine Schreiftafel. — §. Książki wołowe, flak, ob. Księgi wołowe. — §. botan. Królki; książki, główka s. Jana, matecznik, stokroc wielka, Gänseblume, Maßleben. *Syr.* 782. KSIĄŻKOWY ob. Księgowy; *Ross.* книжный. KSIĘŻNICA, XIAŻNICA, y, ż., 1) libraria, komora na księgi, biblioteka. *Cn. Th.*; *Boh.* knihowna; *Sorab.* 1. knihowna, knihow khówaneza, knihownicza; *Croat.* knisnicza, knisarnicza, knigarnicza; *Dal.* knjigohrana, knjigaonica, die Bibliothek, der Bücheraal. Książnica Watykańska w Rzymie. *Sk. Dz.* 366. Już odtąd uczonych jaśniało niewiele, Do książnic ścieżki dzikie zastąpiło ziele. *Zab.* 5, 323. *Pir.* — 2) Kramnica książna, libraria. *Cn. Th.* księgarnia, (*Boh.* kniharna); der Buchladen. KSIĄŻNIK, XIAŻNIK, KSIĘŻNIK, a, m., 1) kramarz książ. *Cn. Th.*, dziś księgarz, (*Boh.* knihkupec, knihprodawář), der Buchhändler. Taką książka pokupna czyni zysk księżnikom. *Kor. Hor.* 18. Dyoklecjan miał być synem podpiska jednego, drudzy piszą książnika. *Petr. Et.* 306. — 2) Książnik, kompaktor. *Cn. Th.*, dziś introligator, (*Boh.* knihwazač), der Buchbinder, wiązNIK, *Slav.* knjigovez, knjigoscivecz, knjigovezac; *Hung.* könyvkötő. — §. Książnik, bibliotekarz, der Bibliothekair. *Rag.* kgnigarnik, knjigopomnik, (kgnixnik - literat, cf. piśmienny); *Dal.* knigaonik; *Croat.* knjigočuhvar; (*Bosn.* kgnisgevan, kgnisgnik - literat); *Ross.* книгохранитель; (*Eccl.* книжникъ savant). KSIĄŻNY, a, e, księgom służący. *Cn. Th.* Buch, Bücher. Książna komora, kramnica. *Cn. Syn.* 191. *Sorab.* 1. knižkowně. KSIĄŻYNA, y, ż., książka biedna, mizerna, niewiele warta; lub też miła, ulubiona; ein elendes Büchel; ein liebes Büchlehen. *Rag.* kgnixine. KSIĘDZOZBÓJCA, XIĘDZOBÓJCA, y, m., zabójca księdza, der Priestermöder. Xiędzobójca był wzięty, i miał być gubiony. *Przyb. Luz.* 337. KSIĘDZOWY, a, e, od księdza, księży, Priester. Przemienienie przez skuteczną intencją księdzową, za wymówieniem tych słów: to jest ciało moje, dzieje się. *Zygr. Gon.* 255. KSIĘGA, XIĘGA, i, ż., (*dem.* książka, książeczka). (*Boh. et Slov.* kniha; *Hung.* könyv; *Sorab.* 1.

knih, knihi; *Sorab.* 2. knjigi, knjigwi; *Slav.* knjiga (napisana knjiga - list; *Rag.* kgniga - list, karta, papier); *Bosn.* kgnighe liber, kgnisgice libellus (kgniga, harthia za pisati - papier, list); *Croat.* knjiga, kniga; *Carn.* bukve, *obsol.* kniga; *Vind.* bukve, buque; *Ross.* книга, творение; §. 1) pisane lub drukowane dzieło, daß Buch, besunders ein großes Buch. Doma siedząc, od umarłych mistrzów, t. j. z książ się uczył. *Warg. Radz.* 2. Księga za mistrza stoi. *Cn. Ad.* 138. Książ szukałem na pokarm i posiłek duszy, I to tylko, zem nie miał książ, me serce suszy. *Jabl. Tel.* 21. Zak, co się czy bez księgi, Nie będzie to doktor tęgi. *Cn. Ad.* 1297. Wodę czerpa przetakiem, Co bez książ chce być żakiem. *Hys. Ad.* 74. Któż się nad tym zadziwi, że wiek jeszcze głupi? Rzadko kto czyta księgi, rzadko kto je kupi. *Nar. Dz.* 3, 140. — (*Slov. Prov.* Bol geden mnich, mal mnoho knih, a nēwedel nic s nich; był jeden mnich, miał wiele książ, a nie wiedział nic z nich). Trudno tam o książki; jedna tylko jest w modzie, którą księga czterech królów nazywają. *Mon.* 67, 437. (karty). Czyta wiele; utonął w księgach. *Cn. Ad.* 158. Spytano go, jakieby księgi czytał, z których taką naukę zebrał? a on rzekł, jam więcej na księgach miłości czytał, niżeli na innych. *Sk. Żyw.* 2, 91. Księga wielka, rzadko bez wady. *Cn. Ad.* 369. (cf. łacna tam bywa omylka, gdzie się mówi, pisze siłka). — Księgi do wpisywania rejestra, Verzeichnisse, Register. Weźmi księgi gołego papieru, napiszże na nich wszystkie słowa, którem mówił do ciebie. 1 *Leop. Jer.* 36, 2. (weźmi księgi zwinione. 3 *Leop.*). Czarne księgi ob. Czarny, (cf. *Eccl.* чернокижество czarnoksiestwo). Księgi wielkie, regalowe, pergaminowe, graduaty, *Ross.* книжища. Księgi publiczne, akta publiczne, księgi spraw albo prawne, cf. metryka, Acten, Actenbücher. O chowaniu książ ziemskich. *Herb. Stat.* 433. cf. leżenie książ. — Powiadają nasi Polacy, iż w księgi słowo zawlecze się jednym piórkiem, ale z książ nie wyjdzie dziesięć par wołów, byś zadożył. *Birk. Kaz. Ob. K.* 3. — §. 2) Księgi, na które się dzieło jakie dzieli, die Abtheilung, daß Buch eines Werks. W tym znaczeniu dawni używali tego słowa zawsze *in plurali*, na wzór Greckiego *biblia*; n. p. Pierwsze księgi Polityki Arystotelesowej. *Petr. Pol.*; dziś: pierwsza księga. *Kpcz. Gr.* 1, p. 85. Przydatek do pierwszych książ Polityki Arystotelesowej. *Petr. Pol.* 50. — §. 3) Księga papieru, dwudziesta część ryzy; mówimy raczej *libra*, ein Buch Papier. — 4) Księgi, książki u zwierząt odzuwających, trzeci żołądek, omasus. *Zool.* 27. *Kluk. Zw.* 1, 41. *Sak. Probl.* 74. *Ross.* сычугъ, der Blättermagen, daß Buch, der Mannschalt, daß Taufensack, der Galter, der dritte Magen der niederkäuenden Thiere. cf. kseniec; cf. słaz, łosia skóra, żwacz, czep, żołądek; cf. flak. — KSIĘGARNIA, i, ż., *Boh.* kniharna 1) drukarnia, 2) księgarnia; *Slov.* knihárna, knihárň; *Sorab.* 1. knihenza, knihow předahwaneza; *Vind.* bukvena, shtazuna, buquariza; *Carn.* buqualishe, buklarya; *Croat.* knjigstacžun; *Ross.* книжная лавка; kramnica książna, książnica, libraria, der Buchladen, die Buchhandlung. — §. Biblioteka, die Bibliothek;

Croat. knigarnicza, knisnicza; *Sorab.* 1. knihownicza. O królach Egiptu, księgarńi Alexandryjskiej fundatorach. *N. Pam.* 11, 223. KSIĘGARSKI, a, ie, od księgarza, Buchhändler, Buch. *Boh.* kniharský (= 2 introligatorski). Handel księgarski, katalog księgarski. KSIĘGARSTWO, a, n., handel księgarski, der Buchhandel. *Boh.* knihářství (= introligatorstwo, drukarstwo); *Slov.* kniharstwo; *Vind.* bukvena kupzhnia, barantnia; (*Rag.* kgnixenstvo kgnixna mudros *doctrina*, cf. pismienność). KSIĘGARZ, a, m., co książki sprzedaje, księżnik, bibliopola, der Buchhändler. *Boh.* et *Slov.* knihar, knihwazač introligator; *Boh.* knihkupec, knihprodavač; (*Slov.* knihlačitel *typotheta*); *Sorab.* 1. knihowni, knihowc předawař; *Carn.* buklār; *Vind.* bukveni priedavez; *Slav.* knjigār; *Bosn.* kgnigar bibliopola, chartarius; *Rag.* kgnihār, (kgnigarnik, knigopomnik *bibliothecarius*, knyisevnik, knyisnik *literatus*); *Ross.* книгопродавецъ, книжникъ; (*Eccl.* книжникъ uczony, pismiennik, не книжникъ niepismienny, книгоуин dozorca). Przybył tu sławny Francuzki księgarz, z piękną ksiąg kolekcją. *Mon.* 69, 40. Michał Gröll, księgarz Nadworny Jego Królewskiej Mości. Jan Maj księgarz Krakowski. — §. Księgarz = introligator, der Buchbinder. Księgarze książki oprawujący. *Kluk. Kop.* 1, 188. KSIĘGARČZYK, a, m., czeladnik księgarski, der Buchbinderbdiener, Buchbinderbursche. KSIĘGARKA, i, ż., trudniąca się księgarstwem, lub też żona księgarza, księgarzowa, die Buchbinderin, *Boh.* kniharka. KSIĘGOGARDZICIEL, a, m., gardziciel ksiąg, *Eccl.* книгохульникъ, der Bücherwächter. KSIĘGOKRADZTWO, a, n., daś Plagium, Diebstahl aus fremden Schriften. Hołd chwały pisarzowi oddawszy, bez zaciągnięcia na siebie wady księgokradztwa, cały ten rozdział jego w swoim dziele umieścił. *Kurop.* 14. KSIĘGONOSNY, a, e, noszący księgi, Büchertragend, *Eccl.* книгоносець, *Graec.* βιβλιοφόρος. KSIĘGOPIS, a, m., autor, pisarz, der Schriftsteller. Bezstronny księgoapis. *Dyar. Gr.* 75, *Eccl.* книгописатель, книгописецъ, книготворецъ, творецъ, księgotwórca. KSIĘGOPISTWO, a, n., autorstwo, die Schriftstellerei, *Eccl.* книгописание. KSIĘGOSKŁADNIA, *Eccl.* книговлагалище ob. Biblioteka, księżnica, księgarnia. KSIĘGOSUSZA, y, ż., zbytek wysuszenie żołądka zwierząt przeżuwających, którymi się zowią, Trockenheit des Blättermagens der wiederkäuenden Thiere. Spalenie sędziona, zepsucie żółci i wątroby, choroby popolicie nazywane się księgosusze, abo zarazy żołądka. *Wolszt.* 19, ib. 16. KSIĘGOWPIS, a, m., *Eccl.* книговводитель, protokollista. KSIĘGOWY, a, e, księżny, od ksiąg, Buch, Bücher. *Vind.* bukveni; *Ross.* книжный. — §. Księgowy, od ksiąg, trzeciego żołądka zwierząt przeżuwających, Blättermagen. Żołądek flakowy, czyli księgowy. *Wolszt.* 30. KSIENI, XIENI, i, ż., 1) najwęższa mniszka. *Sk. Dz.* 150, przeoryssa. *Cn. Th.*; *Boh.* knežina, knežowka kapłanka, (knjni, knežna księżna); *Slov.* opatka; *Vind.* apatinja, (cf. *Vind.* kneshia; *Carn.* knishēna = hrabina); *Croat.* abatisha, opaticza, dūma, (cf. *Croat.* knežina = hrabina); *Rag.* posvechjenicza, (cf. *Rag.* kneghigna = księżna); *Slav.* opatica; (*Bosn.* kneghigna *comitissa*); *Ross.* аббатисса, игуменья; *Sorab.* 1. prelatžina, abtížka, (cf. *Sorab.* 1. kne-

ni; *Sorab.* 2. knini pani); die Priorinn, Abtissinn. Zachowała jedna xieni abbatissa. *Sk. Żyw.* 1, 183 et 2, 312. — 2) Kapłanka, die Priesterinn. Bachusa swywolne ksienie. *Hor.* 1, 303. *Kobl.* — 3) transl. Niby księżna = pani, die Gebieterinn. Śmierć, ksieni wszystkichrotna. *Zimor. Siel.* 281. — (O księżycu): Kto coraz nowe stroje sprawnia nocnej ksieni, Albo inakszą fożą co noc twarz jej mieni? *Zimor. Siel.* 213.

KSIENIEC, Ńca, m., *contemptim* a) żołądek, cf. księgi, książki u zwierząt, der Magen. Skoro nas (owce) wasze (wilcze) oko krwawe zoczy, zaraz chce pożreć ksieniec wasz żarłoczny. *Zab.* 15, 413. Śmierci leżę w ksieniec, Nie zwykl chyba szalenie. *Pot. Arg.* 260. — b) szczególn: Ksieniec *et in plur.* ksieniec = kuchra, żołądek niektórych ryb, n. p. szczupaka. *Wiel. Kuch.* 421. Xieniec czyli kuchra od szczupaka. *ib.* 434. der Magen gewisser Fische, z. B. des Hechtes. Prorok w ksieńcu wielorybim. *Pot. Arg.* 598. Jonasz był w ksieńcu wieloryba trzy dni. *Sekl. Math.* 12. Luby Telemak, ach pożał się boże! Podobno w ksieńcach rybich zaległ łoże. *Nar. Dz.* 1, 64.

KSIĘSTWO, XIESTWO, a, n., *Boh.* knížetství; *Slov.* knížatstvo; *Sorab.* 1. feržtžinstwo, (kneztwo *ditio*, państwo); *Sorab.* 2. knestwo, kneža panowanie, państwo); *Vind.* previshtvu, spredvuishtvu; *Carn.* firšttnya; (*Vind.* kneshnia, kneshstvu; *Carn.* knishya = hrabstwo); *Croat.* knežtvo, uladansztvo, varmegya = hrabstwo; *Rag.* kněstvo, poglavstvo = hrabstwo; *Bosn.* knesstvo *dominatus comitis*); *Ross.* княжество; (*Eccl.* княжество, учение книжное или ученость nauka, erudycja); (*Ross.* княжение panowanie); §. 1. daś Fürstenthum. Państwa pod udzielną książąt zwierzchnością zostające, nazywają się księstwa. *Wyw. Geogr.* 121. Wielkie księstwo Litewskie. *Dykc. Geogr.* 2, 87. daś Großfürstenthum Sittauen. (cf. arcyksięstwo). — §. Ksiaże = księżna, collect., der Fürst mit der Fürstinn. Miał książę Konrad kanclerza w podejrzeniu; nie lubiła go żona książęcia. Oboje zatym księstwo zważyło przyczynę nieszczęścia na niego. *Nar. Hist.* 4, 291. Odjazd Wielkich księstw Toskańskich z Wiednia wkrótce ma nastąpić. *Gaz. Nar.* 1, 85. die Abreise des Großherzogs und der Großherzoginn von Toskana. — §. 2. Księstwo, od księży, (*Boh.* et *Slov.* knežství, knazstvo; *Hung.* papáság; *Rag.* posvechjenicstvo); kapłaństwo, stopień duchowieństwa. *Karn. Kat.* 268. daś Priesterthum. KSIĘŻA, y, plur. nom. ksiądz, duchowieństwo, die Priester, Priesterschaft, Geistlichkeit, Clerisey, *Boh.* knežstvo. KSIĘŻKI, a, ie, księży, od księdza, Priester. Przyszła do niej osoba w długiej sukni po księżku. *Teat.* 16, 36. *Boh.* knežský. KSIĘŻNA, XIĘŻNA, y, ż., żona książęcia, die Fürstinn. *Boh.* et *Slov.* knežna, knjnj; (*Boh.* knežowka kapłanka); *Sorab.* 2. ferschežina, (knini; *Sorab.* 1. kneni = pani); *Vind.* previshniza, sprednica; (cf. *Vind.* kneshia, kneshinja = hrabina; *Croat.* knežina; *Bosn.* kneghigna, knezova *comitissa*); *Rag.* banizza, (kneghigna = hrabina); *Slav.* princezica; *Ross.* княгиня. Mokotów, Księżny Marszałkowej Lubomirskiej, a Powązki Xżny (Księżny) Generałowej Czartoryskiej, należą do pierwszych ozdób okolicy Warszawskiej. *Dykc. Geogr.* 3, 180. KSIĘŻNICZKA, i, ż., cór-

ka księżca, die fürstliche Prinzessin. *Vind.* vaivodariza, prinzelinja; *Ross.* княжна. **KSIĘŻNIK** ob. Książnik. **KSIĘŻNINY**, a, e, do księżny należący, der Fürstinn. *Pot. Jow.* 2, 73. *Boh.* kněžnin; *Ross.* княгининъ, княжининъ. **KSIĘŻY**, a, e, do księdza należący, Priesterъ, einem Priester oder Priesterin gehörig. Imienie k'xeże. 1. *Leop. Genes.* 47, 22. (ziemia kapłańska. 3 *Leop.*) Jedno żołnierz z domu wyjedzie, to zaraz do chężej wsi. *Star. Ryc.* 47. **KSIĘŻYC**, **XIĘŻYC**, a, m., od ksiąg abo księży abo jakoby książyc, i. e. rządcą nocny. *Cn. Th.* 406.; *Boh.* měsyc, nočena, nočila; *Sorab.* 2. mässez; *Carn.* luna, messez, mejsz; *Rag.* luna, miesez, mesez; *Slav.* mišec; *Croat.* mesžez; *Ross.* луна; der Mond; planeta mniejsza, okrągła, ciemna, we wszystkim ziemi podobna, udzielonym sobie od słońca światłem oświecona, i ziemię oświecająca. *Wyrw. Geogr.* 59. Xiężyc na to jest stworzonym, By był okropnej nocy przełożonym. *Susz. Pieśn.* 3. P. W zmroku wdzięcznym rozpościera księżyc promienie srebrzyste. *Kras. List.* 2, 10. (cf. nocobłędny, nocolśny, nocoświatny, sreбноświatny, srebnosząty, srebrnotoki). Aspekty księżycy są: nów, pierwsza kwadra, pełnia i ostatnia kwadra. *Wyrw. Geogr.* 60. Księżycy kwadra: połowica, półksiężycyca. *Cn. Th.* ein Mondbeviertel. Księżycy zaćmienie, ob. Zaćmienie, die Mondfinsternis. Nie dbam o gwiazdy, gdy księżyc świeci. *Cn. Ad.* 573. Za księżcem gwiazdy. *Pot. Arg.* 742. Turcy mierzą rok księżycami. *Solsk. Geom.* 3, 19, t. j. według obiegu księżycznego, nach dem Umlaufe des Mondeß. — Księżyc abo raczej półksiężycyca, herb Turecki, daß Fürstliche Wappen, der Halbmond; zład *meton.* Skłasił księżyc bisurmański. *Tr.* (t. j. państwo Tureckie). Bledną już, zachodzą i znikają Otomańskie księżycy. *Leszcz. Class.* 75. — §. Planety drugiego rzędu, towarzysze, *satellites*, księżycy, niektórym planetom głównym dodane. *Śniad. Jeog.* 6., *Boh. Prag.* 13. Monde. — §. Luna, księżyc, ryba morska, płynąc swemi oskrzelami niby pół miesiąca reprezentuje. *Chmiel.* 1, 627. ein Seeffisch. — 2) *obsol.*, *neque imitandum*, Księżyc: Miesiąc, *q. v.* der Monat. Mieszają niektórzy te słowa: miesiąc a księżyc, niedobrze, jako z Łacinników poznać można, którym insza luna, Mond księżyc, insza mensis, Monat, także Grekom *σελήνη* insze, insza *μήν*. I po Polsku tak mówimy: list dan tego miesiąca; dwa miesiące chorował; dwanaście miesięcy w roku, a księżyców pod czas trzynaście; pierwszy dzień księżycy marca pada tego roku na piąty miesiąca marca. *Cn. Th.* 406. Dnia osmego księżycy maja. *Biel.* 116. Szóstego księżycy po objęciu urzędu. *Gwagn.* 257. Dnia 6. Marcina księżycy listopada. *Herb. Stat.* 142. *Wys. Aloj.* 151. *Zarn. Post.* 3, 575 b. **KSIĘŻYCOWY**, **KSIĘŻYCZNY**, **XIĘŻYCZNY**, a, e, §. 1) do księżycy należący, Mond: Monden. *Carn.* mejszov, (cf. miesięczny); *Ross.* мѣсячный, лунный. Księżyczny promień. *Cn. Th.* Księżyczna królowa Cyntya. *Przyb. Mil.* 122. Góry księżycowe w państwie Abissyńskim. *Mon.* 70, 815. Księżyczone odmiany. *Furm. E.* 2. Miesiąc księżyczny, Mondenmonat, za który księżyc drogę swą odprawuje dotąd, aż się znowu ze słońcem zejdzie. *Zebr. Zw.*

26. *Chmiel.* 1, 196. *Kal.* 39, M 4. Rok słoneczny i księżycowy. *Hub. Wst.* 281. *Kal.* 39, M 3. Kamień księżyczny, der Selenit, biały, przezroczysty, i na blaszki dzielący się. *Ład. H. N.* 63. — §. 2) Księżyczny, **KSIĘŻYCOWATY**, a, e, — o *adverb.*, kształt księżyczny mający, mondenförmig. Pułk z księżycznymi puklerzami. *A. Kchan.* 19. Liście księżycowate, *f. lunatum*, ma przy osadzie dwa wyrznięcia ostro się kończące, na podobieństwo dwóch księżyców. *Bot.* 55. **KSIĘŻYCOSŁONECZNY**, a, e, n. p. Jakim sposobem znaleziono księżycosłoneczny bieg sześciu set lat. *Stas. Buff.* 290. *lunisolaire.* **KSIĘŻYCZEK**, czka, m., *dem. nom.* księżyc, ein kleiner Mond. Hippokrates z Chio nieznaną teraz zład inąd, jak tylko z księżyczków, które się od niego nazywają *lunulae Hippocratis.* *Alg. Nar.* A. 2.

Pochodz. *Nom.* a) księga: czarnoksiężnik, czarnoksiężki, czarnoksiestwo. b) od księżycyca: bezksiężyczny, międzyksiężyczny, półksiężycyca.

KSIUK, a, m., *pollex*, palec wielki. *Kirch. Anat.* 3. *Carn.* pawz, (cf. palec); *Bosn.* palac, veliki prrist, der Daumen. Ksiuk u nogi, die große Zehe.

KSOBIE s k sobie s ku sobie (*nominat.* *Się qu. v.*), zu sich. Ciągnie starego ziemia k-sobie. *Kożak. C.* 1. Jeśli nie odwoływać albo zeznania swego ksobie nie będą brać... *Herb. Stat.* 84. (t. j. nazad do siebie odebrać, cofać). — §. Osobliwie u woźniców znaczy: w lewą stronę, bey den Fuhrleuten: sřwude, zu der Hand, zur linken Hand, *Sorab.* 2. k'szebe, tschwo, schwoda, schwude; *Eccl.* o шуюю, съ лева, на левъ, (шуряя lewica). Szkodaby była konia, ksobie, czy od siebie, wszelako dobrze ciągnie. *Teat.* 52, 10. Ku zachodowi od klasztoru biorąc się naprzód od siebie, potym ksobie, znowu od siebie, znowu ksobie, dalej ksobie a dalej od siebie i ksobie i od siebie, przebywszy rzekę... *Ossol. Str.* 3.

KSTYB, u, m., z *Niem.* daß Gestäube, Staub von Kohlen und Ton, womit der Boden des Schmelzofens belegt wird. *Tr.* drobiazg czyli kurzawa z węgla i gliny, którą dno pieca hucianego pokrywają.

KSYK, **KSYKAC** ob. Kszyk, Kszykać.

***KSZE** *vocat. nom.* ksiądz, zamiast księże! [Jestto inny wyraz, *nom.* kies lub kiesz; jak to potwierdza *sanskrit.* ksi, zend. ksi: władca, 2]; n. p. Pójdziem tam kszze plebanie, *Alb. na Woj.* 17. Kszze prałacie. *ib.* 21. Kszze miły. *J. Kchan. Fr.* 26 et 30. *Opal. Sat.* 48. Tymże gorzej kszze opacie. *Rej. Zw.* 234 b.

KSZENIEC ob. Ksieniec.

KSZTAŁCIC, ic, i, *act. niedok.*, ukształcić *dok.*, **KSZTAŁTOWAĆ**, ać, uje *continuat.*, formować, kształt pewny dawać, bilden, eine Gestalt geben, *phys. et moral.*; *Sorab.* 1. żtawtnofczu, wożtawtnofczam; *Slav.* působim, (cf. sposobić); *Carn.* podobujem, (cf. *podobać, *przypodobywać); *Vind.* podobiti, podobuvati, furmati, isfurmati, isobrasati; *Ross.* образовать, (cf. obraz); нашколить, (cf. szkoła), школить, вышколить. W żywocie matki byłem kształtowan przez dziesięć miesięcy. *Radz. Sap.* 7, 2. (kształtowany w ciału, zsiadając się we krwi z nasienia męskiego. *Bibl. Gd. ib.*). Bóg poczęty stworzył niezliczone duchów

anielskich, a te ukształtował śliczną pięknością, zewsząd ozdobione. *Ody. Św. A 3.* Fidyasz Jowisza kształtował. *Bal. Sen. 33.* Złotnik, gdy złote obrazy sprawuje, z wielką pilnością je kształtuje. *W. Post. W. 3, 513.* Zwyczajnik kształtował Płód niedźwiedzica i członki formową (lizaniem). *Past. Fid. 163.* (cf. nieulizany). Tak każdą rzecz styl dobry w swoich wyrazach kształtuje, iż czytającemu zda się czasem, że nie na litery, ale na samą rzecz oczyma swemi ogląda. *Mon. 73, 213.* Przez czytanie książek kształtujemy rozum. *Teat. 30. b, 65.* Przetrzyj jej obyczaje i serce jej chciej kształcić. *Teat. 30. b, 17.* Czciej go będę, jako tego, który mój rozum kształcił i oświecał. *Gaz. Nar. 1, 178.* W edukacji najpierwej serce ma być kształtowane. *Stas. Buff. 11.* Serce jej już doskonale ukształcone. *Teat. 30. b, 17.* Edukacja kształci rozum; ale go nie daje. *Teat. 19. c, 51.* — §. Kształcić kształt doskonalszy, piękniejszy dawać, doskonalic, piększyc, vervollkommen, verschönern. Łatwiej jest kształcić i doskonalic rzeczy już wynalezione, nizeli nowe wynalezć. *Rog. Dos. 2, 283.* — §. Ozdabiać, zieren, schmücken. Nie byłoć dawniej tak kształtnie, tak grzecznie, Ale uprzejmość wszystko kształciła i enota. *Kras. Antim. 68.* Umieją przed panami tak ukształtować swoje zdzierstwa, iż poddani w skargach swoich nie znajdą wiary. *Mon. 67, 199.* Okazał się głośnym Moskwy stronnikiem, kształcąc interessem ojczyzny ślepe swe do niej przywiązanie. *Ust. Konst. 1, 68.* KSZTAŁCIC się, KSZTAŁTOWAĆ się recipr., sich bilden; *Ross.* образоваться, вообразиться. Na obywatelów kształcić się wam potrzeba. *Ld.* Serce córki mojej już jest doskonale ukształcone. *R.* Ale na przykład, jak się też te kształcić zwykły? *Teat. 30. b, 17.* Już tu trzy dni bawi, a jeszcze się na wzór nasz nie ukształtował. *Teat. 2. c, 20.* KSZTAŁCICIEL, a, m., kształtownik, co kształci, formuje, doskonali, der Bildner, Ausbilder, durch den etwas gebildet wird; *Sorab. 1.* woźlawnośeżer. Oddawać trzeba winną cześć wynalazcom i kształcicielom wynalazków. *Kras. List. 2, 54.* Mniemani kształciciele ludzi, nie ludzkiego w postępach swoich nie mieli. *N. Pam. 6, 367.* Kształciciel prawideł języka. *Czack. Pr. 1, 54.* W rodz. żeńsk. KSZTAŁCICIELKA, die Bildertun. KSZTAŁCIK, a, m., obojczyk, kitlik. *Cn. Th.; ob.* Kształt 2 a), strój na piersi. Włód. napierśnik białołowski, koszula cienka lub chustka, którą piersi zakrywają. *Dudz. 42.* (cf. kaplerzyk, sznórowka), stanik, daß Weibermtieber; *Rag.* mahramiza, ridda; *Croat.* moderz; *Sorab.* žonski laez. Kształcik. *Dasyp. H h 4.* załoga, mammilare. *Volck. 521.* Miasto pasa powróz, a miasto kształcika miękkiego siermięga. *Birk. Kant. C 4.* Dejopeja płacze, że kształcik pisany Ściągnąć nie może piersi już tykanój. *Tward. Daf. 10.* KSZTAŁT, u, m., z Niem. die Gestalt, figur, daß Neußere, §. 1 a) postać, figura, postawa, *Sorab. 2.* schtalt; *Sorab. 1.* stalt, waschme; *Boh.* zpřisoba (cf. sposób); *Carn.* shtávt, podobstvu (cf. podobieństwo); *Vind.* shtalt, kip (cf. kibić), poduba, visha, obras (cf. obraz), oblizhje (cf. oblicze), furm (*ob.* Forma); *Croat.* kęp; *Hung.* kęp; *Slav.* strūk, stas, pristalost; *Ross.* образъ, возрастъ, статья; *Eccl.* оуподобление. Kształt

rzeczy zawisł na ułożeniu cząstek materyi. *Rog. Dos. 1, 10.* Kształt daje bytność rzeczom. *Zygr. Ep. 58.* Proteusz umiał wszystkie na siebie brać kształty i postaci. *Mon. 66, 137.* Jezus będąc w kształcie bożym, wyniszczył siebie samego, przyjąwszy kształt niewolnika, stawszy się podobny ludziom, i postawą znalezionej jako człowiek. *Bibl. Gd. Phil. 2, 7.* *Gil. Kat. 56.* Kształt najskładniejszy, biegające oczy, żywa barwa, oto jego przymioty. *Zab. 13, 167.* Pan bóg kształtów nie patrzy, jedno serce prawe, To u niego na pieczy, wierz mi, nie postawy. *Rej. Wiz. 182.* Na jakie modum książka? *inepte dicunt. pro:* na jaki kształt księga? jak wielkiej karty? *Cn. Th. 443.* — b) Kształt, abrys, forma, wizerunek, podobieństwo jakiego kształtu, der Abriß, die Form, die Ähnlichkeit, daß Bild von einer Sache. Wtóre przykazanie jest, abysmy boga w żadnym kształcie nie wyrażali. *Kat. Gd. 40.* Tu masz tylko kształt i wizerunek tej rzeczy, a potym się prawego gruntu z tych początków powoli dopytawaj. *Rej. Wiz. praef.* Patryarchy bóg mieć chciał niejaką figurą i kształtem syna swego. *Bial. Post. 63.* Chrystus, jako własny syn boży, niewidomego ojca swego był takim kształtem i własnym podobieństwem, iż ktokolwiek widział syna, w nim już mógł poznać i ojca. *Wiśn. 290.* Od Bolesława Śmiałego, Polska była na kilkanaście księstw rozerwana; tylko przy Krakowskim księciu jakoby kształt monarchii zostawał, aczkolwiek nad inszemi władzy nie miał. *Stryjk. 326.* niby cień, ein Schatten, ein Schein der Monarchie. Kapłany kształtowi i cieniowi rzeczy niebieskich usługują. *1 Leop. Hebr. 8, 4.* — c) Kształt, sposób, die Art und Weise. Krassus kształtem Domicego sobie postąpił. *Warg. Wal. 208.*, *Ross.* образно; *Eccl.* образнъ. Co raz różne używanie kształtów mówienia. *Nag. Cyc. pr. 9.* Tego kształtu bitwy często używają, że konne i wozowe przed sobą posyłają. *Warg. Cez. 85.* Szedł do królowej, i na kształt tego mówił. *Gorn. Dz. 116.* er sprach folgendermaßen, auf diese Art. Tym kształtem, tym sposobem, *Vind.* na tako visho; *Eccl.* нравомъ симъ. Do sławy i do cnoty, chce go jakim kształtem nawieść. *P. Kchan. Orl. 1, 181.* (jakoś). *Decusso,* na ukos rozkładam, abo na kształt gwiazdki albo na kształt krzyża s. Andrzeja. *Mącz.* in Gestalt, in Form eines Sternes legen. — Naksztalt, adv. niby, n. p. On coś naksztalt pomieszany ma rozum. *Teat. 22. c, 62.*; zarywa waryacyi, etwaß, ein wenig, gewisser maassen; (*Vind.* kaker, taku kaker, likaker). Prawdęż on mówi? *R.* Coś tak na kształt Mościa Dobrodziejko! *Teat. 35. b, 85.* (niby też to). — d) Kształt, gatunek, species, Art, Abart. Wiele kształtów mięty ogrodnej znajduje się. *Syr. 492.*; (tak *Krupiński* wszędzie uczy o różnych kształtach maści, plastrów, lunatyków). Namiećności w ludzkim sercu są jednakowe, jednakowe przywary i narowy; lecz kształty w narodzie każdym insze. *Teat. 24, 66.* *Czart.* — §. 2 a) Kształt, kształcik, że kształt daje stanowi, obojczyk, kitlik, sznórowka, daß Nieder. Przywieź żonie na odświętny kształt muchajer ceglasty. *Klon. Fl. H 2 b.* Ciężarne w przestronnych szatach chodzić powinny, aby się kształtami nie spinały. *Cziach. Prz. 4.* — b) Kształt, zkad się ma wziąć kształt, wzór,

model, podług którego się ma co kształtować; wizerunek, das Muster, Modell. Dwornej pani, coby się wszystkim w obec, bez ale, podobała, a z którejby kształt się brać mógł wszystkich cnót i obyczajów, niemasz ani było żadnej na świecie. *Gorn. Dw.* 227. Ulisessa Homer kształtem wszelakiej rostopności być pisze. *Petr. Et.* 186. Wojsko Pruskie sprawnością jest kształtem najwyborniejszego żołnierza, na który wszyscy niemal Monarchowie wojska swoje ćwiczą. *Wyrw. Geogr.* 587. — §. 3. Kształt - piękny kształt, ozdoba, pompa, schöne Gestalt, Zierde, Pracht; *Ross.* osanka, blagorazicie, blagorobrazie. O Polakach powiadają, iż żaden naród nie jest przyskłonniejszym i ku kształtom, i ku każdemu ćwiczeniu. *Rej Wiz. praef.* Jagiello sobolich, ani żadnych kosztownych szat nie miał, tak od kształtu, jako i od zimna. *Gwagn.* 78. Ozdoba ziemi Włoskiej, kształt zakonu Karmelińskiego, kościoła katolickiego zaszczyt, a między świętymi cud jeden, Marya de Pazzys. *Sk. Żyw.* 355. Po cztery konie za nim prowadzili, bardziej dla kształtu, niż z potrzeby. *Kłok. Turk.* 258. t. j. dla parady, wystawy, zum Staat. Pewnie Wc Pan myślisz, iż ja dla kształtu głowę noszę na karku? *Teat.* 34. c. 75. (cf. główka jak makówka; cf. głowa do pozłoty). Pokażę wam, że głowę nie dla kształtu noszę. *Zabl. Zbb.* 80. *Bratk. U* 3. Pobożność u ciebie nie dla kształtu. *Leszcz. Class.* 95. Ojciec Wc Pana jest tylko ojcem jego dla kształtu. *Teat.* 36. b. 59. (cf. malowany). — §. Pan niekształt być rozumiał, chłopca tak bogatym. *Tward. W. D.* 5. nierzecz, nie do rzeczy, niedobrze, niepięknie, nicht gut, nicht hübsch. — §. Kształt-polor, die feinere Bildung, Cultur. Zbyt często rozwiozłość i zepsucie, z kształtem wprowadzonym przez nauki, jednym szły krokiem. *Zab.* 14, 190. K SZTAŁTNIE, K SZTAŁTOWNIE, *K SZTAŁTNO, adv., pięknego kształtu, szykownie, zręcznie, zwinnie, pięknie, wohlgestaltet, geschickt, nett, schön; *Sorab.* 1. żtawtnofczne. Bóg ciało nasze tak kształtownie uformował. *W. Post. W.* 2, 225. Kształtowniej. *J. Kchan. Dz.* 159. Niechaj modni dziwaczą, coż moda nie marzy? Kształtnie czynią dzisiejsi, lepiej jednak starzy. *Kras. List.* 2, 66. Nie było dawniej tak kształtnie, tak grzecznie, Nie szkliła w kunsztach wytworna robota. *Kras. Antim.* 68. Pochlebiał tak kształtnie, że co nie lubili Pochwał, to ze słów jego kontenci zaś byli. *Jabl. Tel.* 224. Część dobrodziejstwa, prośba kształtnie odmówiona. *Min. Ryt.* 4, 154. Najlepiej kupił, kto kształtnie ukradnie. *Pot. Syl.* 504. K SZTAŁTNOŚĆ, ści, ż., szykowność, piękność, kształt nadobny, Wohlgestalt-heit, Schönheit. *Sorab.* 1. żtawtnofcz, żtawtnofcziwofcz; *Ross.* статность, сановитость, blagorazicie, strojność; *Eccl.* благообразіе (opp. злообразіе, злоличіе niekształtność, szpetność). Dawni nas w kształtności obyczajów przewyższali. *Mon.* 67, 826. (elegantia). K SZTAŁTNY, K SZTAŁTOWNY, a, e, pięknego kształtu, nadobny, szykowny, zręczny, wohlgestaltet, geschickt, nett, schön. *Sorab.* 2. shtaltni; *Sorab.* 1. żtawtné, żtawtnofcziwé; *Boh.* ztepily, spanily (cf. wspaniały); *Vind.* stauten, liep (cf. lepski); *Slav.* priliscan, pristao, (cf. przystojny); *Ross.* статный, благообразный, казистый, доброличный (cf. lice),

благообразный, осанистый, стройный; *Eccl.* сановитъ. Józef był nadobny i kształtowny. *Radz. Genes.* 39, 6. (wdzięczny na wejrzeń. *Bibl. Gd.*). Zapewne kształtna postać nie jest jedną z pierwszych zalet człowieka; ale połączona z innymi rzeczywistymi darami. *N. Pam.* 4, 65. Postać papugi mile kształtowna. *Toł. Saut.* 42. Garbatych żaden kształtownymi nie nazowie. *Sak. Probl.* 126. Jakież ty masz kształtne wybiegi! *Teat.* 30. b, 9. — Niekształtowny, enormis. *Cn. Th.* Bóg stworzył świat z niekształtownej materji. *Budn. Sap.* 11, 18. Stara, gruba, niekształtowna strzelba. *Archel.* 2. *Eccl.* злоличный, злообразный. K SZTAŁTOWAĆ ob. Kształcić. K SZTAŁTOWNIK, a, m., formator. *Mącz. der Formen, Bilder, der einer Sache die Gestalt geht.* ob. Kształciiciel.

Pochodz. bezkształtny; całokształt; niekształt, niekształtny; przekształtować, wykształtować, ukształtować, wszelakokształtny.

*KSZYK, KSYK, u, m., 1. ksykanie, ksykanie, odgłos piszczący na kształt węzowego, das Zischen, Gezißde. *Ross.* et *Eccl.* звиздъ, (cf. gwizd, swist). Herkul dzieckiem będąc w powojniku W okrutnym pogniółł srogie węże ksyku. *Chrośc. Ow.* 119. Zjadły smok, który kości wszystkie z ciałem niszczy, I przed którego ksykiem uciekają wszyscy. *Bardz. Luk.* 167. Ksyk ludzi ob. Kszykanie. — 2. Ksyk, ptak z rodzaju bekasów *scolopax totana*, die Rietzschneffe. *Kluk. Zw.* 2, 310. *Ład. H. N.* 85. *KSZYKAC, KSYKAC, ał, a, intrans. niedok., ksyknać, ksyknać jednoll., ksyk, odgłos węzowy wydawać, *Boh.* syčeti, syčjm, *Slov.* spjpm; *Hung.* siivöltök, kisü; *Carn.* sishhëtujem; *Vind.* sallim; *Croat.* szichim; *Ross.* шипнуть, шипеть, шиплю, звиздати, позвиздати, сопеть, соплю, (сыкнуть, сыкать psu nakazać spokojność: couche!); swiszczec, syczec, sykać, zischen. Wąż na węza ostrym żądłem ksyka. *Pot. Pocz.* 452. *Eccl.* зміій ругитиъ. Węże się odzwały trącone, a tych część po ramionach, część po piersiach ksyka, *sibila dant.* *Żebr. Ow.* 94. Wąż wstajacy długą *xyka szyją. *Bardz. Trag.* 42. Zawarł paszczekę ksykającej hydrze. *Herb. Art.* 118. Smok zgrzytał zębami, i straszliwie ksykał. *Tward. Daf.* 17. Geśi ksykają, gdy się gniewają. *Kluk. Zw.* 2, 148. Drop ksykał. *Baniał. J.* 3 b. — *Transl.* O ludziach n. p. Na cię każdy ksyka, Ukazując cię palcem, a szydząc wykrzyka. *Kulig.* 81. (cf. wykzykać kogo; cf. wszyscy nań kraczą). Rynoceros w młodości miał zwyczaj takowy, Gdy zajrzał siwej brody, abo siwej głowy, To ksykał na starego, sprośnie go wzgardzając. *Pap. Koł. R b.* Co *ozwać się ze skargą zaniesie, to ksyknie, *sibilat.* *Żebr. Ow.* 97. *KSZYKACZ, KSYKACZ, a, m., *sibillator.* *Cn. Th.* ein Zischer, der zischet. Straszny był gwizd ksykaczów w Plutonowskiej sali. *Przyb. Milit.* 321. (węzów). KSZYKANIE, KSYKANIE, ia, n., subst. verb., ksyk, swiszcz, *Boh.* syčenj; *Vind.* pfizhenje, pfikanje, pshimkanje, das Zischen, Gezißde. Ukazał z długiej jamy łeb wielkiej urody modry wąż, i ksykanie rozpuścił straszliwe. *Otw. Ow.* 103. W Greckim i Łacińskim języku ksykania niemasz, albo bardzo mało. *Gorn. Dw.* 50. Wrzaskiem wszystkich okrutnym i częstym a gęstym ksykaniem, i sromotnym prośby odmawianiem

znacznie ześlony. *Warg. Wal. 243.* Złożę to miasto na podziwienie, i na poxykowanie. 1 *Leop. Jer. 19, 7.* (na kszycanie. 3 *Leop.*).

Pochodz. *wykszykać, niewykszykany*; może też tu nale-
ży *sikora, et siknąć, sikawka.*

KSZYNA ob. Krszyna.

K T.

KTEMU * k temu * ku temu, *Vind. h'temu, k' letemu*; —
§. 1. do tego, bazu, bahtu. Przy koronacyi z arcybisku-
pem mają być, którzy ktemu wedle zwyczaju należą bi-
skupi. *Herb. Stat. 8. Kucz. Kat. 3, 232.* — §. 2. Prócz tego,
nad to, überbieß, noß bazu. Rozumny, ktemu i uczony.
— §. *comparat.* Ktemu * w porównaniu do tego, n. p.
Co są wszystkie skarby świata ktemu, co tu ewanielia
obietuje? *W. Post. W. 203.*

KTO, *Gen. kogo, Dat. komu, Loc. et Inst. kim; cum encli-
tico* Ktoż, kogoż, komuż, kimże; *Boh. kdo, kdož, koho;*
Slov. kdo, koho, kdož, kdože, kdožeto, kdožto; Sorab.
1. hdo, chto, hdo tež; *Sorab.* 2. chto, chtož, chtoga;
*Vind. kdu, htu, kedu, gdu, du, kateri; Carn. gdū, kē-
dū, G. zhegav, zhegava, zhegavu; Croat. gdo, koi, ki,
koja, kâ, koje, kaj, sto, koga; Dal. tko; Hung. ki, kit-
soda; Slav. tko, koga, komu; Bosn. tko, ki, ka, ko,
koi, koja, koje; Rag. tko vet. ko, ka, seto, tkoga, kee,
koga, tkomu, koj, komu; Ross. et Eccl. кто, коеро;*
cf. co, zož. — *interrogat.* §. 1 a) *directae*: Kto? Ktoż?
wer? Spytał nas, ktośmy i zkąd? *Jabl. Tel. 11.* Szłam
go ścisnąć, lecz wrzasnął na mnie z fukiem: kto to tu,
kto to tu? *Zab. 13, 286. Treb.* Szylwachy w nocy na
mimo idącego wołają: kto idzie? *Kaw. Nar. 11.* Ktoż
tam jest? *R. Ja! A. Co za ja? R. Ja! Zabł. Amf. 17.*
Gdy nóg łózka jego się tyka, on przestraszony, nie wie
co się zjawia. Pyta: kto taki? *Leszcz. H. S. 228. Teat.*
4, c, 334. Słyszę kołatanie; zobacz Dorotko, kto tam?
Teat. 24. c, 14. Hola! jest tam kto? *Teat. 52. d, 46.*
Kim mię być powiadają? *W. Marc. 8, 29. Sekl. Marc. 8.*
Za kogoż to mię ty bierzesz? *Teat. 28, 32.* Wolność, a
komuż nie miła? *Birk. S. Kor. C b.* Odmiany nie uczyni-
ły w obyczajach jego honory, które a kogoż nie od-
mienia? *Birk. Sk. E.* — b) *indirectae* Kto, wer. Niech mam
szczęście wiedzieć, z kim mówię. *Teat. 21. c, 14.* Idźmy
jeszcze w tę stronę, kto wie, czy tu nie będzie? *Teat.*
54, 40. (może). Spodziewa się w czasie wielkiej po kim
tam successyi. *ib. 22. b, 79.* (po kimsiś). Stare rzeczy
na sprzedaż noszą, obwoływając: kto więcej da! *Star. Dw.*
12. Szczery nie patrzy kto czyni, lecz o co rzecz cho-
dzi. *Kras. Sat. 86.* Nie patrz, kto mówi, ale co. *Cn. Ad.*
632. Dziś człowiek nie wie, komu zasiewa i młóci, Łada
kto mu stodołę i lamus przewróci. *Nar. Dz. 3, 234. Zab.*
16, 124. *Nar.* A ktoż to tam wiedzieć może. *Teat. 54, 81.*
A ktoż tak się z ludźmi obchodzi? *ib. 31. c, 15.* Ktoś jest,
a kto ja, pamiętaj. *Past. Fid. 19.* — NB. *Loco pronomi-
nis* Kto, *supponunt Poloni varia nomina*: ki, kat, dyasek?
ka pokusa, ut ki kat? ki dyasek? ka pokusa? kateci kazał
vel a kateci kazał? *pro* ktoć kazał? *Cn. Th. 332.* — §.

2 a) *absque interrog.* Kto, *cum demonstrat.* ten, *expresso
vel subintelligendo,* wer - ber. Kto mocniejszy, ten lepszy.
Cn. Ad. 383. Kto mówi, ten się domowi. *Cn. Ad. 384.*
Kto kołace, temu otworzą. *Gemm. 139.* Kto łączny ku
dobremu, ten łączny i ku złemu. *ib. 385.* Kto pod kim
dółki kopie, ten sam w nie wpada. *Gemm. 140.* Przy-
mierze postanowili takie, iż ktoby był nieprzyjacielem
Polakom, ten Węgrom; kto nieprzyjaciel Węgrom, ten
Polakom. *Biel. 107.* — *Omisso demonstrativo*: Kto bywa
na koniu, bywa pod koniem. *Cn. Ad. 371.* Kto chleba
nie chce, nie godzien kołacza. *ib. 372.* Kto milczy, ze-
zwala. *Gemm. 139.* Kto nie chce, to musi. *ib. 140.* —
b) Kto * ten, *repetito verbo; indifferentiae*: wszystko jedno
kto, -n. p. Kto powiedział, ten powiedział; kiedy dobrze
powiedział. *Cn. Ad. 392.* Kto dał, ten dał; kto pisał,
ten pisał. *Cn. Th.* — §. 3. Kto * człowiek * drugi * jaki
taki, *Gall. on, man, jemand, einer.* Im więcej kto ma,
tym więcej żąda. *Zab. 16, 179. Weg.* Opodał jako gdzie
kto mógł pousiadali. *Zab. 12, 268. Dudz.* Z jakim kto
przestaje, takim się sam staje. *Gemm. 384.* Śmierć dla
pocziwych nie ma nic straszniejszego, jak kto żyje, tak
umiera. *Stas. Num. 1, 198.* Niech kto chce, co chce
gada, jeździec czasem głupszy od klaczy. *Zab. 13, 275.*
Treb. — §. 4. Kto *emphat.*, osoba czego godna, warta,
lub zdalna do czego, *negativa significatione,* n. p. W ca-
łym królestwie niemasz wierzyć komu. *Bardz. Trag. 303.*
eß ist kein Mensch, dem man trauen könnte. Basiu! ty ani
spojrzysz na mnie! *R.* Bo nie mam na kogo. *Kniaz. Po-
ez. 3, 213.* du siehst mich nicht einmal an? *Antw. Ich wü-
ßte nicht, wen ich anzusehen hätte.* Nie będzie komu pla-
kać za mną w domu naszym, bo matka stara już umarła.
Karp. 1, 69. — §. *Ellipt.* Kto co lubi, ja zaś gram azar-
downie. *Teat. 19. c, 78.* (wolno jak się komu podoba).
— §. 5. Kto * ktokolwiek, jeden, jaki, który, einer, jemand,
ein. Rozkazał podkanclerzemu król, żeby kogo swego
tam posłał. *Gorn. Dz. 59.* Ithak już w cudzych ręku,
tam się kusić marno, Z twych kto się nieprzyjaciół z
twą matką ożenił. *Jabl. Tel. 322.* Niemasz kogo posłać,
wszyscy moi ludzie zatrudnieni. *Teat. 27, 60.* — §. 6 a)
Kto inszy * inszy jaki, wer anderß, jemand anderß. O kim
inszym mówi, a o sobie myśli. *Cn. Ad. 779.* Dobrze
działanie nie rozumie się sobie, ale komu inszemu. *Gorn.*
Sen. 351. Kto inszy do harapu. *Gemm. 138.* — b) Kto,
omisso vocabulo, inszy * drugi, nie ja, ale prócz mnie jaki
taki, ein anderer, jemand. Znam moję córkę lepiej, jak
kto. *Teat. 12, 22.* Sobiem śpiewał, nie komu, swe, nie
cudze rzeczy; Aby kto tego słuchał, nie mając na pie-
czy. *Zimor. Siel. 126.* Kto w kościele, ja w polu tu leżę
schowany. *Gaw. Siel. 394.* Na sąd ostatni, gdy wstaną
duszyce, Kto swe enoty poniesie, pijak, dzban, sklenice.
Gaw. Siel. 394. Litować-li, czyli też powinszować (to-
pielcu) tobie, Że kto w twardym, ty w miękkim odpo-
czywasz grobie. *ib. 401.* Ja się stroję dla siebie, a nie
dla kogo; a komu się nie podoba, to niech na mnie
nie patrzy. *Teat. 27. b, 14.* Jeżeli będę bita, mnie, nie
kogo będzie bolało. *ib. 18. b, 10.* Dokądże zamysłasz
udać się? *R.* Mnie, nie komu, wiedzieć o tém. *ib. 25,*

112. Niech się i myślę, sobie szkodzę, nie komu. *Ossol. Str.* 3. Pamiętaj, co w domu to komu, a co gdzie indziej, to dla siebie. *Teat.* 22, 95. Ona drugiemu z sercem daje rękę, Komu pociechę, mnie zadaje mękę. *Min. Ryt.* 2, 143. — §. 7. Kto, *loco relativi* który, *cum secunda persona*: ty który, du, der du. Kto kochasz szczęście ojczyzny twojej. Rzucić okiem, oto zbawca jej stoi. *Gaz. Nar.* 1, 416. Stolicy się Rzymskiej trzymaj, kto poblądzić w różnych kacerstwach nie chcesz. *Sk. Żyw.* 2, 439. — *Cum tertia persona*, n. p. Mierzi go każdy towarzyszy, ktoby się chciał wdawać w sprawy a urzędy jego. *Rej. Ap.* 25. — §. 8. Kto - kogo, komu, kim - kto - drugiego, drugiemu, drugim, wer - den andern, bem andern. etc. Zobaczmy wkrótce, kto na kogo wsiedzie. *Stryjk.* 504. Ktoż kogo ma szukać? *Cn. Ad.* 404. Kto kogo miłuje, wad jego nie czuje. *Cn. Ad.* 379. Kto pod kim dołki kopie, ten sam w nie wpada. *Gemm.* 140. Wyjedź, owo ja czekam, broń na broń niech będzie, Wnet się tu rozstrzygniemy, kto na kogo wsiedzie. *Stryjk.* 504. Na balu uważa, kto z kim tańczy. *Zab.* 13, 212. (który z która). Tu nic innego nie usłyszysz, tylko kto się w kim kocha, kto się z kim rozwodzi, kto kogo ogrzał, kto się z kim wyzwał. *Teat.* 32, 50. — §. 9. Kto - kto - kto etc. - jeden - drugi - trzeci, *vel* ten - ów, - ów, *der* eine - der andre - der dritte, *oder* einer - einer - einer. Gruchnęli z drzewa wszyscy chłopci o ziemię, kto szyję, kto rękę, kto nogę złamał. *Gorn. Dw.* 159. Płacę, co miesiąc biorą, każdy według swojej kondycyi, kto mniej a kto też więcej. *Star. Dw.* 34. Wybory nowe piszą wszędy, kogo krew, a kogo sława budzi, Że trzydzieści tysięcy zgromadzonych ludzi w Orszy stanie. *Tward. Wl.* 24. (KTOBIE - ku tobie *ob.* Ku et ty, ju *dir.* *J. Kchan. Ps.* 28.). KTO-KOLWIEK, *Gen.* kogokolwiek. KTÓŻKOLWIEK, *Gen.* Kogóżkolwiek; (*Boh.* kdokoli, kdožkoliwěk; *Slov.* kdokolwek; *Sorab.* 1. hdožkuli, niechtožkuli; *Slav.* koigodir, kojagodir, kojegodir; *Bosn.* kogod, kojigod, kigod, kojagod, setogod; *Carn.* gdurkol, karkolsen, sledn, slehern; *Rag.* koimugod, koimudrago, kimugod; *Croat.* kojgod, kigod, koterigod, gdogod, gdogode; *Dal.* tkogodar; *Ecccl.* кийлибо, калялибо, коелялибо; *cf.* cokolwiek); niech będzie kto chce, kto bądź to bądź, wszelaki, wer nur immer, gleich viel wer. Pytaj się kogokolwiek. *Tr.* Kocham cnotę, w kimkolwiek ją widzę. *Tr.* KTÓRĘDY, *adv., interrogat. directae et indirectae*: a) którą drogą, gdzie, w którą stronę, którą stroną, (*Vind.* kam, komoj; *Carn.* kje skus; *Slav.* kuda; *Sorab.* 1. dže wohn?), *welchen* Weg? *auf* *welchem* Wege? *wo* hinaus? *wohin*? *woher*? *wo* herein? Nie wie którędy wszedł, muszę mu pokazać drzwi. *Teat.* 29. c. 55. Nie wiem, którędy się obrócić. *Ld.* Dowiaduje się, którędy iść ma, żeby nie wpadł w błąd? *P. Kchan. Orl.* 1, 416. — b) *Relat. sine interr.* Wyszedł temi drzwiami, którędy ja pierwej, *durch* die Thüre, *durch* die ich vorher hinausgegangen war. Którędy inedy, *anders* wo hinaus *oder* herein. KTÓRĘDYKOLWIEK *adv., qualibet.* *Cn. Th.* gleich viel wo hinaus *oder* herein. Bym się tylko mógł którędykolwiek wkraść do niej. KTÓRY, a, e, *Boh.* který, *genž* (*ob.* Jenž), *gešto*, *genžto*, *an*, *ana*, *ano*; *Slov.* kerí, *ki*

(*ob.* *Ki); *Sorab.* 1. kotryz, kotry, kotré, kotra, kotre, kiž; *Sorab.* 2. kotari, koteri, kotri, kenž; *Vind.* katéri, kar, kateru, gdy, du; *Carn.* katir, katira, katiru, *vulg.* kir, -a, -u; *Croat.* koteri, koj, ki, koja, ká, koje, koje, kô; *Rag.* kói, ki, kojá, kaa, kojé, kè; *Slav.* koi, koja, koje; *Bosn.* koji, ki, koja, ka, koje, ko; *Hung.* ki, kitsoda; (*cf.* *Gall.* qui, que; *Lat.* qui, quae, quod, *cf.* quotus); *Ross.* который, кой; *Ecccl.* кѣн, кѣликъ, кая, иже, яже; (*cf.* *Lat.* is, ea, id; *cf.* *Ecccl.* кийждо кажды; *cf.* *Graec.* καθείς, *cf.* *Graec.* έκείνος, *Aeol.* νότος). — 1. *pronom. relativum*, *welcher* *oder* *der*, *welche* *oder* *die*, *welches* *oder* *das*. Ten mię wnet namówi, Który czyni, to co mówi. *Cn. Ad.* 1160. Biała lebiotka, którą polejem zowią, pomocna żółtej biegunce, którą kolerą zowią. *Urząd.* 66. Już dzień naznaczony minął, którego odprawic mię miano. *P. Kchan. Jer.* 124. *der* Tag, *an* *welchen*... Który się chrzcic wzbraniał, każdego ścięto. *Stryjk.* 291. — *Nota*: w tym znaczeniu miasto który mówi się też co; miasto którego - co go; któremu - co mu; którą - co ją, których - co ich; którym - co im; któremi - co niemi *vide* Co. — 2. Który? *et cum enclitico* któryż? *interrogationis directae et indirectae* a) Co za jeden? *was* für *einer*? *welcher*? *Carn.* kajsen, *Sorab.* 2. kotariž? Któraż jest na świecie kobieta, któraby nie kochała? *Niemc. Król.* 3, 72. Co wiedzieć, którą dziurą wleźli. *Falib. Dis. R.* Nie wiedziałem na którym świecie i czy żyłem. *Teat.* 43. c. 156. Duchem prorockim przepowiedział około królów, który po którym i jak długo żyć miał. *Sk. Żyw.* 2, 409. *wer* *auf* *den* *andern* *folgen* *sollte*. Którym okiem lepiej widzisz. *Tr.* — b) Który w rzędzie? w liczbie? jak daleki od pierwszego? *quotus*? *Cn. Th.* *der* *wie* *vielfte*? *welcher*? *Boh.* kolikatý; *Sorab.* 1. kat mnohoteré. Który dziś mamy? — Ale, ale, któraż to godzina? *Teat.* 30. b, 109. *wie* *viel* *ist* *die* *Uhr*? *welche* *Zeit* *ist* *es*? O której (godzinie) mam przyjść? *Fr.* Jejmość będzie na komedyi koło szóstej. *Teat.* 17, 44. — 3. Który - niektóry, jaki, jeden, którykolwiek, jaki taki, *einer*, *irgend* *einer*. Czy ty, czy twój brat, czy który twój krewny. *Zab.* 13, 273. *Třeb.* Idź tam który. *Star. Ref.* 134. Panowie Czescy prosili Kazimierza, aby albo sam królestwo ich przyjął, albo którego syna do Czech posłał. *Stryjk.* 621. Litwa żądała Kazimierza, aby syna którego dał im na księstwo. *Biel.* 422. Jeżeli z tych dwóch panny którego napotkacie, niepuszczajcież ich z oczu. *Teat.* 30, 85. Zawolał którego. *Teat.* 9. b, 111. Nad którym dostanie Który zwycięztwa, to niech przy niej stanie. *P. Kchan. Orl.* 1, 8. Jeżeli która, ta reguła powinna być ściśle zachowywana. *Kras. Pod.* 2, 241. Możeż być mniejsza która praca, jak trzymać zapęd ust skromnie. *Hul. Ow.* 106. Nie rozumieście, żeby mię za moje które złości gubiono, ale abym się P. Bogu dostał. *Sk. Żyw.* 74. Kacerze uwłaczają Chrystusowi której natury z tych dwóch, żeby nie był abo prawy człowiek, abo prawy bóg. *ib.* 253. Nie jeden grzech który, ale wszystkie odkryte zostaną. *W. Post. W.* 17. Coż się *We* Pani dzieje? sądziłem że gore, Albo że które w domu zemdlało, lub chore. *Niemc. P. P.* 68. Nie jest odmienny bóg, jako który człowiek. *Sk. Żyw.* 2, 34. jako drugi człowiek; *cf.*

drugi, cf. jeden. — §. Niejaki, n. p. Pani nasza już się ubrała od którego czasu. *Teat.* 15. c, 14. od niejakiego czasu, seit etniger Zeit. — 4) Niejeden, więcej niż jeden, kilka, mancher. Będziemy mieli dosyć czasu którą butelkę starego wina wysuszyć. *Teat.* 21, 95. Dla niepokoju zaskrobiesz się który raz w łeb. *Sienn.* 426. KTÓRYKOLWIEK, którakolwiek, którekolwiek, G. którego kolwiek, którejkolwiek: bądź który chce; wszelaki, was nur immer für einer, wer nur immer. (*Boh.* kterykoli; *Sorab.* 1. kotreżkuli, niekotryżkuli; *Carn.* katrigdu, katirkol; *Croat.* koterigoděr). Sroka zawsze pstra zostaje, w którekolwiek leci kraje. *Cn. Ad.* 393. (*coelum non animum mutant etc.*). Któremkolwiek słyżał na cię skarżące się, te którymkolwiek obyczajem mógł uśmierzał. *Mącz.* (*quicunque*). Którzykolwiek w wymowie jesteście albo jakokolwiek wymowni jesteście. *ib.* Od którego kolwiek człowieka, gdy potrzeba, dobrodziejstwo ma być żądane. *ib.* Którykolwiek w rzedzie, w liczbie, *quotuscunque*, gleichviel der wie vielste. *Cn. Th.* KTÓRYŚ, *Gen.* któregoś: niektóryś, *aliquis e certo genere vel numero*; ktoś *latius patet*. *Cn. Th.*, einer, ein, ein gewisser (von einer bestimmten Gattung); *Slov.* kterisi. Oczywiście, że któryś niewczesny mędrak potrafił swoje reflexy w dzieło Bogufałowe wtrącić. *Nar. Hst.* 2, 273. KTÓRYŻ, Któraż, Któreż? *ob.* Który. KTOŚ, KTOSIŚ, *Gen.* kogoś, *Dat.* komuś; *sed etiam Gen.* ktosia, *Dat.* ktosiu: niekto, pewny, ein Ungenannter, ein Quidam, ein Gewisser; (*Boh.* kdos, kdosý; *Slov.* někdo; *Vind.* kedu, htu; *Croat.* nekoj, nekoja, nekoje; *Rag.* kigodi, kágodi, tkógodi, koigodi, kojágodi, kojegodi; *Bosn.* kogod, tkogod, kojigod, gnjeki, gneko; *Slav.* koigod, kojagod, kojegod). Ktoś *latius patet quam* któryś, *et infinite aliquem ex toto hominum genere et amplius significat*. *Cn. Th.* Przyszła Zosia do ktosia, wnet ktoś skonał przy kochance. *Zabł. Zbb.* 4. Koniecznie o tym ktosiu muszę się dowiedzieć. *Pot. Jow.* 2, 52. Nie chciał być na koronacyi Zofii Witołd, gniewał się na kogoś, snadź na królową. *Biel.* 283. Już zerwał młodzieniec rozkoszne kwiateczki Komuś na wieniec. *Zab.* 15, 152. *Kniaz.* Rozumie, że on też ktoś: coś. *Cn. Th.* er hält sich auch für was. Ktości gra, a mój Piotr się uczy, *alii ludunt, ille legit*. *Cn. Th.* andere spielen, er lernt. KTOŻ, *Genit.* Kogoż: *enclitico roboratum*: Kto? wer? wer denn? und wer? *ob.* Kto.

Pochodz. *niekto*, *który*.

K U.

KU *praep. reg. Dat.* — (*quae aliquando vocalem u abjicit, sola consonante k idem significante*: n. p. ktobie, ksobie, kwieczoru; *vel k mutato in g, ut gmyśli-kmyśli; gwoli-k gwoli; grzeczy-k rzeczy; cf. kwiernoręcznik*). §. 1) *Exprimit directionem, quoad locum, tempus et intentionem vel effectum*; *Boh.* k, ke, ku; *Slov.* k, ku; *Sorab.* 1. et 2. k', ku; *Vind. et Carn.* k', h', *obsol.* he, ke; *Croat.* k-; (*Croat.* kod: przy); *Dal.* kâ; *Bosn.* ka, k', pút; *Slav.* k', esinje, prama; *Ross.* къ, ко; zu, gegen, nach. Klasztor pod zamkiem ku południu skłoniwszy założył.

Krom. 593. *ad meridiem vergens*. Na powietrze ku niebu zawodnik z nim idzie. *P. Kchan. Orl.* 1, 295, himmelan. Ku komu wychodzę: wychodzę przeciwko komu. *Cn. Th.*, einem entgegen gehen. *impropr.* Ku wysokim stolicom i dostojęństwu przyszli. *Gorn. Dw.* 4. Tatarowie Kijów splondrowali, spalili, iż od tego czasu ku pierwszój ozdobie przyjsć nie może. *Stryjk.* 515. §. *Not.*: *Dativ. Singul. primae declin.* - o wi *corripiunt in - u*, mianowicie z przyimkiem ku, n. p. ku końcu, zamiast: ku końcowi. *Kpcz. Gr.* 2, p. 125., ku Krakowu, ku Lwowu. — §. 2) *Temporis*. Ku wieczoru się ma, *advesperascit*. *Cn. Th.*, es geht schon gegen Abend. Zostań z nami, boć się już ma ku wieczorowi. *Sekl. Luc.* 24. Ku dniowi. *Cn. Th.*, gegen Tagesanbruch. *aliud quid significat*: do dnia *ob.* Dzień — §. 3) *Intentionis et effectus* Ku: do, dla, zu, an. Przemowa ku czytelnikowi Polskiemu. *Orzech. Qu. praef.* Ku W. M. ja mówię. *Gorn. Dw.* 4. Człowiek ku pracy stworzon, a ptak ku lataniu. *Kodak. B.* 4. Nowe burdy wniecał Brandeburski, chcąc Żmudź od Litwy ku Prussom odniecał. *Stryjk.* 736. Bądź wszystkim Panie ku powstaniu, i podaj rękę upadającym. *Sk. Kaz.* 37. Bóg dopomaga nam ku zbawieniu przez te rzeczy, które się nam ku zawadzie być zdadzą. *Rej. Post. H.* 5. Nie bądźże ty mnie ku strachu, ty nadzieja moja w dzień udręczenia. *Leop. Jer.* 17, 17. (nie bądźże mi na postrach. *Bibl. Gd.*). Miłość wrodzona ku sobie. *Sk. Kaz.* 465. Chciałem jęć się oświadczyć z affektem, z którym ku niej jestem. *Teat.* 9. b, 66. Wielką miał miłość ku zbawienia ludzkiego pozyskaniu. *Sk. Żyw.* 1, 310. Nie tęsknił sobie z żadną pracą, którą ku dobremu Rzpltej być rozumiał. *Gorn. Dz.* 33. Wojewoda miał lud nie-mały z Rusi, i tych wszystkich, którzy z Kazimierzem bywali ku potrzebie. *Biel.* 109. Rzeczy to są wielkie, a mym zdaniem ku słuchaniu nowe. *Orzech. Qu.* 170. Tak wiele ich pobili, iż trudna rzecz ku wypisaniu. *Stryjk.* 270. Powiedzże twojój pani, żeby nie była tak dziką ku mnie. *Teat.* 21, 107. (dla mnie). — §. Ku *causale*: dla, wegen, k czemu? : dlaczego? : czemu? *Resp.* k temu : dlatego, možu? : warum? : dazu! : darum! Ale k czemu to mówię? atoli ktemu, abyśmy... *Baz. Modrz.* 25. Ale k czemu to? *ib.* 439. Ale rzeczesz: k czemu te dygressy? ktemu, aby... *Orzech. Tar.* 36. — *Omisso k, quaerimus hodie causam interrogatione* czemu? Na waszych biesiadach smaczno jeść nie mogę. Czemu? temu, że tam zdrowie na łycku. *Star. Ref.* 71; cf. co. — §. 4) Ku *comparationis*, porównania: względem, vergl. ichen mit etwas, gegen, gegen das andere gehalten. Co są wszystkie skarby świata tego k temu, co ewanielia obiecuje? *W. Post. W.* 203. — §. 5) Ku *relationis*, stosunku: wedle, do, stosownie do, nach, gemäß, in Ansehung, in Betreff. Z początku zdaje się, iż coś krzeczy mówią. *W. Post. Mn.* 559, (*ob.* Grzeczy, cf. grzeciyny 1). Niech duch święty sam oczyści i ozdobi serca nasze, k woli bożkiej. *W. Post. W.* 222. (cf. gwoli, kwoli). Przyzwol nam, a bądź nam ku myśli. *1 Leop. Dan.* 15, 20. (podług myśli, cf. pomysłny). Sejm ten nie k myśli był ludzki. *Gorn. Dz.* 103. (*ob.* Gmyśli). Dom ten tak zasłużony ku naukom. *Pam.*

- 83, 2, 118. Ojczy, zgrzeszyłem ku niebu i przed tobą. *Sekl. Luc.* 15. — §. 6) Ku *additionis*: k temu • prócz tego, nad to jeszcze, noch überdieß. Rozumny, a k temu uczony. (*ob.* Ktemu). Piękna, a k temu bogata. *Ld.*
- KUB, u, m., chlew na świnie, z *Niem.* der Koben, Schweinföben. Chlewik czyli kub na wieprze. *Świtk. Bud.* 92.
- KUBA, y, m., Kubuś, Kubulo, *zdrbn.* (*Boh.* Kuba, Kubjk, Kubiček), *vulgar.* Jakob, Zafob, Zäfel. Kubo, bracie miły. *Pieśn. Kat.* 44. Owoż Kuba tu idzie, ja tego czleka cierpieć nie mogę. *Teat.* 54. c, ii. O Kubulu niebożatko! *ib.* 12. c, 47. — O *Jakubowskim*, tłumaczu bajek la Fontaina: I ty z niemi pospołu idziesz miły Kubo, Ty rymy oczystemi i gładko i jasnie Sekwańskiego Ezopa wdzięczne nucisz baśnie, Acz ty w obojgu dobry, rzadkim darem Feba, Bo i śpiewasz, i strzelasz dobrze, kiedy trzeba. *Nar. Dz.* 3, 58. (*Prov. Slov.* Někdi i Kubo dobre mluwi; i ślepa kokosz czasem ziarno znajdzie).
- *KUBAK, a, m., n. p. Szkoło na naczynie do kubaków niezdatne. *Torz. Szk.* 55.
- KUBANOWIE • Tatarzy Kubańscy nad rzeką Kubań, która łączy jezioro Meotskie z morzem czarnym. *Dykc. Geogr.* 2, 52, die Kubanischen Tatern. KUBANA, y, ż., KUBANEK, nka, m., obrywka, urywcy zarobek, ein Schwänzelpennig. Ty masz jedną uczynić rzecz dla Jegomości, Upewniam, że ci dobrą da za to kubanę. *Zabl. Zbb.* 11. Miał patron od kmiotka to z kilka krajaneł sera, albo też inny kubanek. *Zab.* 15, 56. Dyabelne kubanki płaciłbyśmy musieli. *Teat.* 43. c, 48. Subdelegat garnie od stron pieniackich nielada kubany. *Teat.* 51, 33.
- KUBEBA, y, ż., die Cubebe, owoc suszony pewnego krzewika wschodnich Indyj. *Dykc. Med.* 3, 445, *Vind.* kobeba.
- KUBEK, bka, m., KUBECZEK, czka, m., *demin.*, §. 1) naczynie do picia, mały kusz, ein Becher; (*Boh.* koflik, kofliczek, (*cf.* kufel), číše, čiška, (*cf.* czasza); *Slov.* koflik; *Sorab.* 2. báchar, (*cf.* puhar); *Sorab.* 1. konažk (*cf.* konew'), napowaczek, napowatzek, napowatzzik, trunkaczek; *Slav.* pehar, kupa; *Vind.* kupa, kupiza, pitni pohar, pokal, bokal, pehar, pahar; *Carn.* kupèza, kosarz; (*cf.* *Carn.* kupeze, kupiza; *Vind.* kuffa = bańka balwierska); *Croat.* kupa; *Dal.* kuppicza; (*Hung.* kupa = czasza); *Hag.* kuppa, kuppiza; (*Slav.* kupica = skłanka, n. p. kupica vina = kieliszek); *Bosn.* kuppa, kuppica, sgmul, sgmulicich, cjascaja; (*Ross.* кубокъ puhar; кубъ alembik; кувшинъ, кувшинчикъ bania, dzban; кубышка, кубышечка *id.*); *Ross.* стаканъ, стаканчикъ; *Eccl.* кубъ (кувшинъ tagiew') крѣуагъ, (*cf.* korczak); *cf.* *Ital.* coffa; *Gall.* chopine, coupe; *Graec.* κύββα; *Lat.* cuppa, scyphus; *Germ.* Inf. Schoppe, Kufe; *Ger. Sup.* Schoppen; *Ger. Ropf.* Köpfchen; *Svec.* kopp). Zawsze trucizna śmiertelna, choćbyś ją wypił i z kubka złotego. *Zab.* 7, 221. *Ross.* Dano mu w kubeczku wina, przeżegnał, pił i podał towarzystwu. *Birk. Dom.* 81. Małe kubki winem nalane. *Budu. Cyc.* 23. Każę król jęj wprzód pić, nim za kubek bierze. *Jabl. Tel.* 105. Ktoby napoił was kupkiem, albo kielichem, albo krużykiem wody.... *Sekl. Marc.* 9. — *Prov.* Kubek w kubek rumel w rumel, kula w kulę, jeden równiuteńki drugiemu, *Ross.* точь въ точь, so dñnlich,
- nie ein Gy dem andern. Kubek w kubek mój portret. *Teat.* 54, 16. Kubek w kubek taki. *Mon.* 75, 36. (takuteńki). Kubek w kubek, gdyby też choć w punkcie odmiana. *ib.* 70, 178. (podobniuteńki, równiuteńki). Kubek w kubek, tak i mój ze mną czynił. *Teat.* 24, 89. *Czart.* Właśnie kubek w kubek tatuś. *ib.* 25, 90. — §. 2) Kubeczek abo kubek, miara lekarska, *poculum*, czyni kwarty Krakowskiej część dziesiątą, a ma w sobie trzy łyżki. *Sienn. Wykl.*, ein Apothekermaß von drey Löffeln. — §. 3) Kubek kwiatu. *Tr.* Kielich qu. v., der Keld einer Blume. Kubek, *cyphella*, jest taczowaty, podniesionym brzegiem opasany dołek, który na dolnej powierzchni niektórych porostów widzieć się daje. *Jundz.* 2, 55.
- KUBEŁ, bla, m., KUBEŁEK, lka, m., *demin.*, z *Niem.* der Kübel, wiadro, naczynie od wody, Wasserfübel, Wasserreimer; *Carn.* kibla, kibl, kibov; *Vind.* diesha, vedriza, lestvizh, lestvizhek (*cf.* dzieża); *Croat.* kabal, këbel, këblicza, vedro (*cf.* wiadro), banya (*cf.* bania), hërg; (*Hung.* köböl = korzec); (*Ross.* ковшъ, ковшикъ, кобль, кобель czerpaczka; *cf.* kobiel; *cf.* *Lat.* cubella; *cf.* kufa). Machina ta w kubkach przenosi ziemię na baszty. *N. Pam.* 7, 58. Skórzany kubeł do gaszenia ognia. *Cn. Th.*; ein Feuerreimer. Kubeł skórzany do wina, wody w drogę. *ib.*, ein Schlauch. (*cf.* suma). Kubełki w kołach rumusowych, *modioli*, *haustra*. *Cn. Th.*, die Schöpfreimer oder Kasten am Schöpftrabe. U nas mierzą rudę kubkami, zwanemi kible, których półjedynasta na jeden wóz rudy. *Os. Rud.* 63, Bergfübel.
- KUBICZNY, a, e, od kubusa, t. j. sześcianu rachunkowego, *Ross.* кубический, Cubic. Wyciąganie pierwiastku kubicznego. *Geom.* 2, 60. Cubicwurzel.
- *KUBIESZ, a, m., Kubieszowie i pokundziowie, po naszymu włodarze. *Vol. Leg.* 3, 330. Kubieszowie. *ib.* 3, 359 et 436. Na inszych miejscach: Rubieszowie i pokundziowie, abo po naszymu włodarze. *ib.* 3, 49.
- KUBILIŚCIÓW ziele, *lapathum latifolium* = ogrodný szczaw koński. *Syr.* 1090, Мондрѣбарбер.
- KUBLICZ, a, m., miasto w wojew. Braclawskim. *Dykc. Geogr.* 2, 52, eine Stadt in Sitthanen.
- KUBRAK, a, m., KUBRACZYNA, y, ż. *zdrbn.* z *pozał.*; n. p. Krymki, Węgierki, kubraki, strój kobiecy. *Haur. Sk.* 519. Przyszędłszy do Warszawy w kubraku bez chłopa, jeździ teraz karetą. *Kras. Dos.* 55. Patron w kubraku ponsowym. *ib.* 76. Niedawno kubraczynę ledwie miał na grzbiecie, Dzisiaj uwielmożniony już jedzie w karetce. *Zabl. Zbb.* 21. ordynaryjny prosty kontusz, ein ordinärer Polnischer Oberrod.
- KUBULO, KUBUS ob. Kuba, Jakob.
- KUBUS, a, m., sześcian liczebny, liczba dwa razy przez siebie pomnożona, die Cubiczahl. O podniesieniu liczby do jęj kubusa. *Geom.* 2, 60.
1. KUĆ ob. Kować. — 2. KUĆ ob. Kukać.
- KUCBAJ ob. Kuczбай.
- KUCH, a, m., makuch, makowiny. *Dudz.* 42. odchodziny przy wybiciu oleju. *Włod.*, ein Hülsenfuchsen, Leimfuchsen, Delfuchsen, Mohnfuchsen. *Fertum*, kuch niejaki. *Mącz.* Zoładek flakowy obejmuje w sobie suche i spieczone kuchy.

Wolszt. 30. KUCHA, y, ż., w hucie skłanej, placek gliniany, którym zastawia się dziura piecowa przy robocie, aby ogień nie palił robiącego. *Torz. Szk.* 35 et 265, ein Feimküchen, daß Ofenloch in der Schmelzhütte zuzustopfen.

KUCHARKA, i, ż., KUHARECZKA, i, ż., dem., Boh. kucharka, warička; *Slov.* kucharka; *Sorab.* 2. kucharka; *Sorab.* 1. kucharka, khucharka, warczowa, wohničeža hladarka, wohničežnica; *Carn.* kuharza, *Vind.* kuharza, kuhariza, kuherza, kuheriza; *Croat.* kuharica, szokachica; *Hung.* szakátsné; *Rag.* kuhariza; *Ross.* кухарка, повариха, стряпуха; *Ecel.* поварница; *Ital.* cuciniera; die Köchin. Uchowaj boże tam co proprost nazwa! gdzieby kucharka miała uwarzyć, tam kuchmistrz. *Opal. Sat.* 150. Kucharka naczynia myje. *Petr. Ek.* 48. Woli on sobie szukać kuchareczki jakiej, któraby go jak indyka karmiła zawsze. *Teat.* 52. d, 75. KUCHARSKI, a, ie, Boh. kucharský; *Croat.* kuhinski; *Ross.* поварский; od kuharza, Коф, zum Кофе gehörig. Kucharski nóż. *Ld.* KUCHARSTWO, a, n., (Boh. kuharstwj; *Rag.* kuharstvo; *Croat.* kuharia, szokachia); sztuka kucharska, die Köchfunst, die Köcherey. KUCCHARZ, a, m., Boh. et *Slov.* kuchař; (Boh. kuchati, kuchawati exenterare); *Sorab.* 1. kuchař, kuchiar, khuchař, warcz, wariczer, (cf. warzyciel); *Sorab.* 2. koch; *Vind.* koh, kuhar, kuhavez; *Carn.* kuhar; *Croat.* kuhar, kuhach, peregr. szokach, «*quantum fortassis non male szokach ab Illyrica voce szok, succum significante, deduci possit*»; *Hung.* szakáts; *Dal.* kuhacs, kuhar; *Bosn.* kuhač; *Rag.* kuhac, kuchacich; (kuhati = gotować); *Ross. et Ecel.* поварь, варникъ, сибдотворецъ, который готовитъ кушанье; *Ital.* cuoco; *Lat.* coquus; *Ger.* der Коф. Pan tak jeść musi, jak kucharz gotuje. *Bratk. U* 2 b. Kucharz dobry, co pański smak zna. *Cn. Ad.* 405. Głód najlepszy kucharz. *Teat.* 8, 43. Kucharzów wielu, psuje potrawy. *Slov.* mnoho kuharow polewku presoli, (cf. wielu rząd, nierząd). Co raz się w nowe zwyczaje odmienia, by kucharz w potrawę. *Pim. Kam.* 70. Zołádek, kucharz wszelkich pokarmów. *Haur. Sk.* 449. (trawi, przetrawia). Bywszy z ojca kucharzem, zachciał też być malarzem. *Rys. Ad.* 4. Urodziłeś się kucharzem, nie chciej być malarzem. *Cn. Ad.* 948. (t. j. przestań na swém). Kucharz głodem nie umrze; kucharz każdy kosztuje. *Cn. Ad.* 405. Kucharza, który głodem umrze, nie chowają na cmentarzu. *Rys. Ad.* 30. — Kucharz pospolicity. *Sk. Dz.* 114. t. j. trakter, garkuchnik, ein Speisewirth; kucharz miejski, kuchenny miejski. *Cn. Th.* Na szkucie kucharz, jest flis, który flisom w kotle jeść gotuje. *Magier. Mskr.* KUCCHARZOWY, a, e, do kuharza należący, Кофс. KUCCHARZOWA, y, ż., subst., scil. żona, deß Кофс Frau. KUCCHARZÓWNA, y, ż., córka kuharza, deß Кофс Tochter. KUCCHARZYĆ, ył, y, intrans. niedok., Boh. kucharjiti; *Rag.* kuhaciti; *Ross.* поварничать; kucharzem być. *Włod.* den Коф мафен, einen Коф abgeben. KUCCHARZYSKO, a, n., §. a) płodzydym, kopcidym, parzykasza, ein Sudelsof. — §. b) Kuchcik, kucha. *Cn. Th.*, Кофсјунге, Күфенјунге. KUCHCIK, a, m., KUCHTA, y, m., Boh. et *Slov.* kuchtik, kuchtič; *Croat.* kuhta, szokachich, szko-

káchicz, kukachich, kuhinski dechak; *Hung.* kukta; *Sorab.* 1. kucharski holtz, holtza; *Vind.* kuhta, kuhinski vmasanek, vmasounik, shudlarski fant, raunkuhar; *Rag.* sudoprähja; *Ross.* поваренокъ, очажникъ; czeladnik, abo chłopiec kucharski, der Küchenjunge; (Boh. kuchtjiti kuchcič act., źle warzyć, jak kuchta, nie jak kucharz kucharzyč). Kuchcikowie z różnami nań wypadli. *Kłok. Turk.* 29. Zaraz kuchcikom z obozu precz rozkazał; warzonych potraw przedawać zabronił. *Warg. Wal.* 50. KUCHENKA, i, ż., dem. nom. kuchnia, Boh. kuchynka, KUCHENKA, i, ż., dem. nom. kuchnia, Boh. kuchynka, KUCHENKA, i, ż., dem. nom. kuchnia, Boh. kuchynka; *Vind.* kuhinjiza; *Ross.* поваренка; eine kleine Küche. Każda Sułtanka ma swoje kuchenkę, kędy dla siebie każe kucharkom swoim jeść gotować. *Star. Dw.* 32. KUCHENNY, a, e, od kuchni, Küchen; Boh. kuchynsky; *Sorab.* 1. khuchinski; *Vind.* kuhinski, kohinski, kuhoun; *Carn.* kuhenske; *Croat.* kuhinski, kuhinsky; *Slav.* kuhinski; *Hung.* konyhás; *Ross.* кухенный, кухонный, поваренный. Rosliny kuchenne, ogrodowiny, z których używają stołowego pożytkujemy. *Kluk. Rosl.* 1, 182. Owoce i kuchenne ogrody. *Pam.* 83, 566. Przyjaciele kuchen, albo garncowi, wszystkiego się dla brzuchów swych podejma. *Kosz. Lor.* 47. KUCHENNY, ego, m., subst. kucharz, der Коф. Kuchenny miejski, kucharz miejski, publiczną kuchnią trzymający, przekupień strawy warzonej. *Cn. Th.* garkuchnik, der Speisewirth, Garloch. KUCHENNA, y, ż., subst. Boh. kuchynska, służąca od kuchni, kucharka, die Küchenmagd. KUCHMISTRZ, a, m., der Küchenmeister, przełożony nad kuchnią, Boh. kuchmjstr; *Vind.* kuhinski predstoinik, kuharski moister; *Croat.* kuhmester, kuhomester; *Hung.* konyhamester; *Rag.* nadkuchacnik; *Ross.* кухмейстеръ. Głód stanie za kuchmistrza, t. j. potrawy mniej wytwornie warzone, głodnemu zołádkowi przypadają do gustu. *Pilch. Sen. list.* 1, 128, ib. 4, 141. — §. Urzędnik: Kuchmistrz Koronny, Kuchmistrz Litewski, ein Beamter, der Kronküchenmeister, der Küchmeister. KUCHMISTRZOSTWO, a, n., §. 1) kucharstwo, die Köchfunst. Gospodarz powinien się znać i na kuchmistrzostwie. *Kras. Pod.* 2, 70. — §. 2) Urząd kuchmistrza, der Küchenmeisteramt. — §. 3) coll. Urzędnik Kuchmistrz z żoną, der Küchenmeister und dessen Gemahlinn. Państwo Kuchmistrzostwo przyjechali. KUCHMISTRZOWSKI, KUCHMISTRSKI, a, ie, od kuchmistrza, Küchenmeister. Kuchmistrzowski urząd. *Ld.* Kuchmistrski chleb = ciasta. *Tr. Gebadfel, Badwerf.* KUCHMISTRZOWA, y, ż., KUCHMISTRZYNI, i, ż., żona kuchmistrza, die Küchenmeisterinn. KUCHMISTRZÓWNA, y, ż., córka kuchmistrza, deß Küchenmeisters Tochter. KUCHNIA, i, ż., (Boh. et *Slov.* kuchyně; *Sorab.* 2. kuchna; *Sorab.* 1. kuhina, warena; *Vind.* kuhina, kuhinja; *Carn.* kuhéna; *Croat.* kuhinya, szokachnica; *Dal.* kuhinya; *Hung.* konyha; *Slav.* kuhinja; *Rag.* kuhigna; *Bosn.* kuhigna, kosogn kuchja, koliba; *Ross.* кухня, поваренная, варница, стряпучая, сокальница; *Angl.* kitchen; *Svec.* kök; *Dan.* kiokken; *Gall.* cuisine; *Ital.* cucina; *Lat. med.* cocina, cochia, chochia; *Elym.* coquere); die Küche. Miejskie kuchnie dzierżać. *Szczerb. Sax.* 382. (garkuchnią utrzymywac). Zbiegli się, jak psy do kuchni. *Pot. Zac.* 58. Nie

patrzy u sąsiada, co na kuchni warzą. *Bach. Epikt.* 30. Pies z kuchni ucieka, gdy co porwie. *Pot. Arg.* 721. Dom Zborowskich zwano kuchnią chudych pacholców. *Falib. G.* 11. (cf. chlebowawca). *Slov. Prov.* Co kdo ma w' komore, to widawá do kuchině; co kto ma w' spiżarni, to wydaje do kuchni; *os ex abundantia cordis loquitur.* Dostyć, że wolna kuchnia, nie ciśń się do stołu. *Pot. Arg.* 341. Przyjaciele kuchni, jak pustki postrzegli, W złym razie dobrodzieja swojego odbiegli. *Kras. Sat.* 56. Z kuchnią trzyma; gdzie przyjdzie, na co trafi, to je. *Cn. Ad.* 1131. (pasibrzuch). Kuchnia Łacińska, *vulgo* apteka. *Mon.* 76, 203. — *transl.* Kuchnia: na szachownicy, pole, do którego się król chroni, daś Żelb auf dem Schachbrette, woñin sich der König retirirt. W szachach król, kiedy głodzien, do kuchni rad skoczy, Dokąd z pierwszego miejsca nie wyskoczy. *J. Kchan. Dz.* 86. Zatem król czarny przez jeden huf cały Do kuchni skoczył za ostatnie wały. *ib.* 89.

KUCHRO *ob.* Chuchro. KUCHTA *ob.* Kucheik. KUCIE *ob.* Kować, Kowanie.

KUCIK, KÓCIK, a, m., *dem. nom.* kut-kawałek spiczasto okrągły, eine Zähe, ein spitzig gefaltneß Stüd. Boras przywożą nam w kocikach podługowatych. *Sienn.* 593. Główek makowych natłuc, a z mąką jęczmienną przyprawić w kociki. *Urząd.* 234. Oman w cukrze smażyć, a kraja go w talarki, abo kociki pomierne, ani zbyt grube, ani zbyt cienkie. *Syr.* 60. Włóż do bani kilka kucików soli oczkowanej. *Haur. Sk.* 164. — *ż.* *Unguem ostendere alicui,* ni zazc kogo nie mieć, albo jak my mówimy, palec mu przez szpary ukazać, naści kocik. *Mącz.* cf. figa. KUCYK, a, m., n. p. Ja sobie aż pod sam Tarent kucykiem mułem macham w droge. *Zab.* 9, 88. *Iżyck.* cf. kusy; cf. *Vind.* kusei: piesek, cf. keziuk.

KUCMERKA, KUCMORKA *ob.* Kuczmerka.

KUCZABA, KURCABA, KURCZABA, y, ż., KURCAB, u, m., lon u koła z nakrywką od błota, die Kothschäufel an der Rablehne. *Bndtk.*

KUCZBAJA, i, ż., KUCZBAJ, aja, m., kosmata wełniana materya, fosię oder zottige Boye, Frieß. Czerwone materye, rewery, kuczbaie. *Haur. Sk.* 520.

KUCZA, y, ż., KUCZKA, i, ż., *dem.*, (*Boh.* koc, koce, *ob-*sol. kotce chata; *Sorab.* 1. kheža, khežka, keiža chata, dom; *Carn.* kózha, kajsha, hisha: chata, chałupa; *kai-*ha carcer; *Vind.* kozha, kozhishtvu, kozhiza, hutiza, hishiza: chałupa; *kiha carcer*; *Croat.* kuchja, hisa, kuchicza: dom; *Dal.* kuchya; *Hung.* ház, házatska; *Bosn.* dom, kuchja, kucchiça; *Slav.* dom, kucha; *Rag.* dom, kucchja, (kucchiza, kucchiarizza: chałupa: kuchnik *pater familias*); *Eccl.* кушица, кушица, колнба, палатка, шатъръ, пльмьтъ, сьмьница, сьнь (cf. sień), (кушникъ chałupnik, chatnik); *Ross.* скиния; cf. *Sax. Inf.* Kätze, Koge; *Dob.* Käuße; *Ger.* Koth; *Anglosax.* cute; *Finl.* cota; *Pers.* cotth: twierdza; *Malabar.* kudi: pomieszkanie; *Hebr.* כֶּסוּת kesuth tegumentum, כֶּסוּת kasa textit; cf. *Lat.* casa; *Ital.* casuccia; cf. chata, chyza; cf. *Germ.* Kieße; cf. *Pol.* koc; *Ross.* куча, кучка kupa ziemi, ludzi, gromada, кучами gromadami. cf. *Durich.* 1, 352); — szalasz, chata, buda z

chrostu, eine Hütte von Laub, eine Laube, eine Hütte. Zaledwie z swojej straż ustąpi kuczce, Już ją lada kto odziera i tucze. *Zimor. Siel.* 162. Starych Litwinów dom był kuczka prostym darniem nakryta. *Stryjk.* 214. Wysep ten budowania żadnego nie ma; kuczki tylko z chrostu kupcy sobie plotą. *Sk. Żyw.* 2, 389. Kuczka pustelnicza. *Birk. Sk. E.* 2. Bardziej chwalił kuczę z bezpieczeństwa swego wesołą, niżeli świetny dla kłopotów a frasunku dwór. *Warg. Wal.* 230. Pastuch parę wilczków w lesie znalazł, i zanosił je do kuczki swojej. *Birk. Exorb.* 12. Tam dziś lasy rosta, a z kaplicy miłej stanie się kuczka. *Bardz. Trag.* 442. Skrzynia Pańska i Juda mieszkają w kuczkach, a król mój i służy jego po polu leżą. *Budn.* 2 *Sam.* 11, 11. (w namieciech. *Bibl. Gd.*, in Zelten). Kuczki sobie przy kościele, z chrostu, jako za pogaństwa stawiali. *Sk. Dz.* 612. — Żydom kazano święcić święto kuczek, Lauberhüttenfest, Laubhüttenfest, mieszkające w kuczkach siedm dni. *Leop. Levit.* 23, 42. *Bibl. Gd. Scenopegia*, święto żydowskie, lizawka, święto kuczek też zowią. *Mącz.*; *Boh.* koc; *Sorab.* 2. löbina, löbe; *Vind.* prasnik listneh hut; *Carn.* selenya; *Eccl. et Ross.* кушепочение, колибопостановление, сьнопочение, скинопигия. — *ż.* Płac, albo cię zamknem do kuczki. *Teat.* 34. b, 29. do kłétki, do kłody, kozy, inß Gefängniß. Może mi teraz zapłaca, albo ich wsadzę do kuczki. *ib.* 54. b, 26. — Kuczka: KUCZEK, czka, m., kúpka, gromadka, *Ross.* кучка, ein Häuflein, ein fleiner Haufen. Kupki żyta abo owsa już grabione, ale jeszcze nie związane, kuczkami niektórzy zowią, *merges.* *Mącz.* Gryka zebrana i w kuczki, jak nazywają, postawiona, długiego potrzebuje czasu nim wyschnie. *Kluk. Rosl.* 3, 138. Stawiają się konopie w kuczki, tak aby je wiatr szrodkiem przewiewał. *Przedz.* 38. Smaczniej się pije przy kuczku w gromadzie; o czym wiersz: Dobrze przy nabożeństwie w kupie, i przy zwadzie, I w karczmie smaczniej w kuczku pije się w gromadzie. *Dwor. F.* 4.

KUCZIUK, a, m., miano psa, Name eineß Hundes. Pan swej trzody, tuż przy nim wierni służy stoją, Brys i Kucziuk, co się ich zjadli wilcy boja. *Zab.* 10, 65. *Koss.* — *Bosn.* kucicich, kuczak; *Vind.* kusej: piesek; *Turc.* kucziuk: mały. *Pasz. Turk.* 135.

KUCZMA, y, ż., gatunek czapki, z *Tatar.* eine Art Mützen. Po śmierci nie znać, na której głowie bywał szyszak, na której misiurka, kuczma, czapka lub magierka. *Comp. Med.* 706. Siedział pod niego Hippolit ów, którego modra zdobiła kuczma. *Zab.* 9, 235. *Ejssym.* W atłasowej szubie, w kuczmie sobolowej. *Orzech. Tar.* 115. Francuzi dziwiają się naszym kowanym bótom, kuczmom. *Stryjk. Hen. A.* 5. KUCZMAŃSKI szlak *ob.* Szlak.

KUCZMERKA, KUCMERKA, KUCMORKA, i, ż., ziele, *siser album*, *Bosn.* kuçmorka; *Rag.* kuzmorka; *Croat.* kuczmerka; *Vind.* kusmorka, Geyerlein, Zuferwurzel, jest jedna jarzyna z tych, których do jedzenia używamy, list ogrodniemu pasternikowi podobny. *Syr.* 1059. *Cresc.* 238. *Urząd.* 117. *Zaw. Gosp.* Kuczmerka polna, dzika, *siser erraticum*, wildeß Geyerlein. *Syr.* 1061. Kuczmerka wilcza, skalna, *Aconitum*, ziele bardzo jadowne. *Otw. Ow.* 273

et 276, Wolfkraut, Giftkraut; tojad mordownik, czarno-
byl, bernadyn. *Jundz.* 286.

1. KUCZYĆ, Kuczeć, ał, y, *intrans. niedok.*, kucznać *jednottl.*, przyczepnąć, uczepnąć, skuliwszy się siedzieć, bynajmniej się nie ruszając, (cf. *Gall. coucher*), hußen, hußend sitzen. (*Croat.* kuchim; *Dal.* kuczam *pulso*; *Croat.* kuczam, schuczam; *Dal.* stuczam *singulto*). Sowy w nocy tylko widzą, a we dnie kuczają gdzie w kącie. *Haur. Sk.* 277. Położy się wilk na ziemi, jakoby to kuczał, a na brzuchu się ku bydłu z wolna czołga. *Haur. Sk.* 312. Widzi kuczając przy ziemi. *Zebr. Ow.* 67. *humi positus*. Przed drzwiami kuczneła na ołtarzu. *Zebr. Ow.* 226. *subsedit*. Wzgardzona w lesie kuczka, *latet silvis. ib.* 66. We dnie, w nocy, przy ziemi pod niebem kuczwała, *sedit humo. ib.* 86. Woli na czas krótki pod czas powodzi, jak kot, z dziećmi na dachu kuczeć, a mieć potem przez rok pożytek. *Haur. Ek.* 178.
2. KUCZYĆ, ył, y, cz. *niedok.*, dokuczać, plagen, zuseßen. Ah wszystkie nas czasy uczą, Wielcy małym wszędzie kuczają. *Jak. Baj.* 51. Dyabli mu biedę kuczyl. *Össol. Str.* 7. — §. Bardzo mu się kuczka. *X. Kam.* cknii mu się.

KUCZYSZCZE, a, n., osłonięcie liściem, kuczka z gałęzi, eine Bedeckung von Laub, eine Laubhütte. Rzeczy te kuczyszczem ochronić od robactwa. *Torz. Szk.* 25.

KUDAK, a, m., zamek w wojew. Kijowskim, od Koniecpolskiego wystawiony, na uskromienie Kozaków; tu się zaczynają Zaporohy. *Dyke. Geogr.* 2, 52, ein Schloss in der Woiw. Sijow. Gdyby Kozak bez paszportu ważył się chodzić na Zaporozże, i byłby od gubernatora na Kudaku będącego pojmany, ma być na gardle karany. *Vol. Leg.* 3, 928.

KUDBRZYN, herb; ob. Jastrzębiec.

KUDEŁA, y, ż., KUDEŁKA, i, ż., *demin.*, — KUDŁY, eł, KUDEŁACINY, G. cin, plur., §. 1. kędziory zezochrane, koštuny, kłaki, *Boh.* chlup; *Ross.* клокъ, клочок, Haarzotten, zottigee Haar. Głowa Kupidynkowi w kudełki pokędzierzawiona. *Pot. Arg.* 464. Niedźwiedzie kudły. *Tr.* Kudły mu wiszą w oczy jak zbójcy. *ib.* — §. 2. *personif.* KUDŁA, y, m., kudłaty człowiek, rozczochraniec, kudłaty pies, ein zottiger, ein Mensch, dem die Zotten herum hängen; ein zottiger Hund, Pudelhund; (*Vind.* zhodroglavazh, koshmider; *Boh.* kudla = nóż podły do składania, cygan; kudla, kudlička kurwisko). Nie ci innego nie myśli ten chytrek, nie ci innego nie stroi ten niecnotliwy kudła, jedno to, aby chrześcijaństwo wyniszczył. *Baz. Sk.* 539. Gonił Turczyn Mazura, bo się bał zawoja, Gdy mu spadł, rzecze Mazur: o już dobra moja, Nie ciebiem się ja mydłku bał, ale twego pudła, Przypadłszy utnie mu łeb, pójdzie panie kudła. *Gwagn.* 131. znajże co wosk kudła (o tymże). *Pasz. Dz.* 57. NB. całe to miejsce wypisane słownie prawie z *Strykowskiego*, gdzie tak jest: Nie ciebiem się mydłku bał, ale tego pudła, Przytarł kniemu, i ściał go, znajże co wosk kudła. *Stryk. Turk. F* 2. na inszém miejscu zaś: Zawojem tylko wielkim ogromny z nich każdy, Strącę mu go, alic nasz kudła, jak był zawždy. *ib.* Kudła z znaczną kosmaczną. *Ólw. Ow.* 111. (o gończym psie). Kudłowie wierni. *Tward. W. D.* 70. (cf. kundel). Kudła piekielny, *Cerberus. Bardz. Trag.* 281. Widzi srogiego kudłę piekielnego. *ib.* 275 et 42. KU-

DŁATOSĆ, ści, ż., kosmatość koło głowy, zottigfeit; *Boh.* chlupatost. KUDŁATY, a, e, — o *adv.*, włosów zezochranych wiszących, zottig; *Boh.* kudlaty, chlupaty, kostrbatý; *Croat.* karlav, karlaszt; *Ross.* клочковатый. Gdy kudłatych rwą za włosy dyabli, Iysych widłami bodą. *Bal. Sen.* 80. Tak powiadają kudłatego za łeb, jako i Iysego. *Lib. Sen.* 14. Wól stary kudłaty. *Ezop.* 45. Biegała bossa, i włosy kudłate rozpuściwszy. *Hor. Sat.* 110. Kudłato. *Zebr. Ow.* 191. Kudłata łodyga, c. *hirsut.*, włos ma twardy, długi i gesty. *Jundz.* 2, 14. Gunie bywają na obie stronie kudłate czyli kosmate. *Macz.* — *Transl.* Nagie i gołe jest ciałko Kupidyna, ale myśl kudłata. *Simon. Siel.* 22. (pełna kretowin, kreta). KUDLIĆ, ił, i, skudłać cz. *niedok.*, skudlić *dok.*, kudłato czynić, kędzierzawić, zottig machen, frausen, die Haare zausen; *Ross.* клочить, склочить, возберошить. Od tego, co się kudła z francuzka, niech płacą złotych dziewięć. *Lek. C.* 4. Czyż goż oni ci skudłali tak te włosy? *Teat.* 51. b, 70. Czyż ożłakała, i włosy szkaradnie skudłata. *Pot. Arg.* 2. "KUDŁOGADY, a, e, wężami kudłaty, schlangenhaarig. Kudłogadę Megiery warkocze. *Przyb. Milt.* 323. Jęzda kudłogada. *Zab.* 11, 41. *Zabl.* Precz obrzydłe zazdrości od naszej gromady, Precz złąd poczie kudłogady Słepych podsuchów, szeptów, półgębnych uśmiechów. *Nar. Dz.* 1, 122., *Dudz.* 19.

Pochodz. pokudłać, rozkudłać.

KUFA, y, ż., *Boh. et Slov.* kofljik, kalowec, (kofljček kubek; *Vind.* kuffa; *Carn.* kupeza, kupiza = bańka barwierska); *Vind.* kupa, kupiza, pitni pohar; *Carn.* kupa, kupèza = kubek; *Vind.* kufa, kragula = dzwonki w kartach; *Slav.* kupa, pehar = dzban; *Croat.* kupa, kupalo, kupiciza = kufa, kubek; *Dal.* kuppicza, chassicza (cf. czasza); *Hung.* kupa = czasza; *Hag.* kupra, kuppiza pocillum; *Bosn.* kupra, cjasca = kubek; *Ross.* куфа, чанъ, чаникъ, спутникъ; *Lat. med.* cupa, cuva, caupus; *Ital.* coppo; *Gall.* cuve; *Germ.* die Kufe, ein großer hölzerner Gefäß. Kufy, w których gorzałkę wożą, bywają dębowe. *Kluk. Rosl.* 2, 159. Nie człek, lecz kocieł z mięsem, kufa z winem Tu leży, poszła dusza w otchłań z dymem. *Wad. Dan.* 15. Lepsza kopa gotowa, niż dukatów kufa. *Czach. Tr. C* 1. — §. Kufa, kufel, pijanica, ein Saufaus, Raßfittel. Przekłeta gorzałczana kufo. *Teat.* 18. b, 8. KUFEL, fla, m., KUFELIK, a, m., KUFELEK, elka, m., KUFLICZEK, czka, m., *demin.*, (cf. koflik, kofliczek, *Boh.* koflik, kofliczek = kubek); konewka drewniana, (*Boh.* kbel, kbeljk, kbeljček, strěz, strjzck, wéderce, děbernice; *Carn.* kibla; *Hag.* káblich, kábao; *Bosn.* kabal, kablíca, vidro, kojim se voda vadi; *Germ.* Kübel, Kufe, Kuffein; *Angl.* kive; *Lat. med.* cubella). Naczynia, do których wylewamy roztopione kruszce, zowią kufkami topielnemi, *coni fusorii*, Stießbüdel. *Kruml. Chym.* 48. Kufel, konewka od picia, ein Trinfübel, Wasser, Bierfübel. Trzy razy napij się z kufka. *Pim. Kam.* 35. Jeżeli będziesz miał sługę, co w kufku języka nie moczy; tedy na to miast będzie miał ręce magnesem natarte *Mon.* 76, 770. Często z kufka miasto wina w gardziel trucizna włazi. *Bal. Sen.* 96. Gdzie w kufle dzwonią, tam pijanice radzi idą. *Dwor. B.*, wo die Gläser klina-

gen. — §. *metonym.* Kufel : pijaństwo, pijatyka, Sauferey, Zefcherey. To mu przyczytano, jakoby go nie miał kufel mierzić. *Gorn. Dw.* 326. W kuflu się kochać. *Star. Ref.* 47. On z chartami jechał w pole Nie patrząc kufla przy stole. *Groch. W.* 488. Tak wychowany, będzie rad na kufel patrzeć. *Glicz. Wych. L 8 b.* Do kufelka i do kart skłonny. *Mon.* 69, 314. Pijanica wielki, kufel mu patrzy z oczu, kufel mu tkwi z gęby. *Cn. Ad.* 841. Pijaństwo szkodliwe, w kuflu pod czas kto utonie. *ib.* 844. Dla pana kufla, i boga i zdrowie i pieniądze tracą. *W. Post.* *W.* 3, 256. Kuflęm się zasłaniać : przy mokrym kuflu nabroiwszy, po trzędzy chcą ująć suchą nogą, zwalając na pijaństwo. *Dwor. G.* 4. cf. pijaństwem grzech wymawiać próżno. *Cn. Ad.* 843. (cf. konew', czop). — §. *Personif.* Kufel : dybikufel, łupikufel, pijanica, sączypiwosz, moczymorda, moczywas, u którego gęba jak cholewa, leje jak na kamionkę, *Vind.* pianz, vpianen, prepian, poun zhep (cf. czop), pianu vreme, ein Saufaus, ein Zefcher, ein Säufer. Zapaleczywy kostero, kuflu nierobotny, Marnotrawco. *Klon. Wor.* 40. Pijanica sobie kufla, łakomy lichwiarza, hardy lekkomyślnego upatrzy. *Falib. R.* 2. (KUFIETA, y, ż, czepiec, eine Weiberfappe. Kornety, kuflity, bonety. *Haur. Sk.* 519). KUFARZ, a, m, pijanica, kufel *personif.* *Cn. Th.*, *Dudz.* 43, ein Saufaus. (*Ross.* купоръ trudniący się koło toczenia wina, der Weinfüßer). KUFICZEK, KUFLIK *ob.* Kufel. KUFLOWY, a, e, od kufla, Trinkfannen, Sauffannen, Sauf. Gdy mię gość kuflowy zastał niespodzianie, Mały mi dzień był na jego uczestowanie. *Zab.* 8, 385. Koryt. Kuflowy zaciązek, wołoszyn, patrzy z kąd wiatr. *Gemm.* 142. cf. kuchni przyjaciel. KUFNY, a, e, od kufy, zur Kufe gebörig. *Cn. Th.*

Pochodz. *dybikufel, łupikufel, półkufnik.*

KUFER, fra, m, KUFEREK, rka, m. *zdrobn.*, sepet, skrzynia, der Koffer, *Gall.* coffre; *Vind.* skrinja Г kosho, ali visinjam obdana; *Croat.* valish; *Rag.* korpčegh; *Ross.* скринъ, баулъ, баулецъ, бауличикъ, сундукъ, сундучекъ. Jest to nierozum, napychać tym kufry, co zbywa nad wszelkie potrzeby. *Zab.* 5, 78. Niech bogaci wypróżnią swoje kufry, niech dają pożywienie ubogim. *Zab.* 6, 186. *Minas.* Do kufra otworzyć. *Teat.* 31, b, 115. Od kuferka staro, nie mógł zapłacić słószarzewi, który mu go sporządził. *ib.* 28, 31. Pieniądze z kufierkiem w kocyku wrzuciwszy, hajże za granicę. *ib.* 32, b, 24. W takich gatunkach umów, nie miłość, lecz szkatuła jest pośrednikiem, a niekiedy kufer lepiej rzeczy układa, niż miłość. *N. Pam.* 3, 306. (cf. trzos). KUFROWY, KUFERKOWY, a, e, od kufra lub kuferka, Koffer, Kofferchen; *Ross.* баулный, сундучный. Kufrowy rzemieślnik, co kufry robi *Ross.* сундучникъ, баулищикъ.

KUGLA, i, ż, kuglowanie, kuglarstwo, Gaufler, Gaufleley, (D b d. Góffel, Geußel; *Lat. med.* jocale, jocalus; *Svec.* koc-kleri), mamidło sztukmistrzowskie, n. p. Muszą przecież kiedy zuchwalcy porzucić takie swoje kugle. *Pot. Arg.* 325. (KUGLAKA, i, ż, z *Niem.* Kugellad, czerwienidło w okrągłych krecianych gałkach; n. p. Kuglaki funt. *Instr. cel. Lit.*). KUGLARKA, i, ż, kuglarstwem się bawiąca, die Gauflerin. *Warg. Wal.* 68, *Croat.* kuklericza; *Ross.*

кудесница, шаманка, шукарка. KUGLARSKI, a, ie, od kuglarza lub kuglarstwa, gauflerisch, Gaufler, Gauflerpiel; (*Slov.* keyklovný, keyklyrský; *Sorab.* 1. keklariski; *Vind.* norouski, norzhen, telefna jigrashen). Kuglarska nauka, sztukmistrzostwo. *Cn. Th.* Kuglarski mistrz : kunstmistrz. *ib.*, sztukmajster. KUGLARSKOBYWATELSKI, a, e, obłudnego obywatelstwa, von gauflerischem heuchlerischem Patriotismus. Zrobiłeś kilka kuglarskoobywatelskich czynów; zaczęto padać przed tobą na twarz. *Bibl. Targ.* 14. KUGLARSTWO, a, n., sztukmistrzostwo, kuglowanie, kunstzowanie, die Gauflerkunst, das Gauflerspiel, Gaufleley, Taschenspielerey; *Sorab.* 1. keklarstwo; *Vind.* norzhnia, norrustvu, telefnu jigrashtvu, norzhuvanje, kauklaria, ofliepna jigra, shatria; *Ross.* фили (cf. figle). KUGLARZ, a, m, sztukmistrz, sztukmajster, figlarz, komedyniek. skoczek, mieltnik, powrozobiegun, śmieszek, błazen, krotofilnik, skomoroch, der Gaufler, Gauflerspieler, Taschenspieler, Seiltänzer etc.; (*Boh.* keyklyř; *Slov.* keyklyř, ěayklyř, křepcěř; *Sorab.* 1. keklar; *Carn.* kavklar, maměz (cf. mamić), slepivz; *Vind.* kaukler, kauklar, gaukler, mamez, ofliepni jigrauz, slepiuz, shatrenik, ludoflepnik, norzhuvanz; *Croat.* kauklyer, kaukler, glumach; *Dal.* glumacz, hlumacz, prikazalacz; *Bosn.* glumač; *Ross.* кудесникъ, шаманъ, шукаръ; *Lat. med.* cauculator, cauclearius, jocularius; *Ital.* giocoliere; *Gall.* jongleur; *Angl.* juggler; *Svec.* gyclklare; *Dan.* gogler). Patrzyli jak kuglarze skakali po linie. *Pot. Arg.* 141. U Rzymian na scenie udawali aktorowie : proscenium, niżej sceny, było dla błaznowania kuglarzów. *Nar. Tac.* 2, 245. — *moral.* Obłudnik, oszust, który ludziom tuman w oczy puszcza, oczy im zamydla i ich okpiewa, mysze łajno za pieprz przedaje, kota za zająca, ein gauflerischer Betrüger, der andern die Augen verblendet. KUGLOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, gauflern; (*Sorab.* 2. koklowasch, goklowasch; *Vind.* kauklati, (kuglat, koglat : w kręgle grać), norzhuvati, noruvati; (*Bosn.* gljuggljati, kretati *agitare*); *Ross.* кудесить; *Niederl.* góffeln, fufeln; *Obd.* fofeln, feufeln; *Angl.* juggle); kuglarstwa stroić, błaznować, krotofilic, plesać etc., Gaufleley und Poffen treiben; *Boh. et Slov.* křepciti, křepčim. Począł kuglować, plesy stroić z szyderstwą wespół. *Birk. Dom.* 88. Kto się rozumem z cnotą nie sprawuje, Jest kotek na łańcuszku, co wszystkim kugluje. *Rej. Wiz.* 47. Gdy Kupido dzieciątko swą strzałką rozdrażni, Alić wszyscy kuglują, alić wszyscy błazni. *Rej. Wiz.* 29 b. Trudno w tym sądzie kuglować, masz appellacyą. *Rys. Ad.* 124. t. j. wykręcać się, na krętowiny się puszczać, Dreßereyen machen. Prokuraci z stromami foremnie kuglują, Onemi wykřętały, onemi dekrety, Byś miał najsprawiedliwszą, a nie miał kalety, Przegrasz. *Pasz. Dz.* 114. Kuglować z kogo : przedrwiwać, szydzić z kogo, einen verhöbnen, ihn zum Narren machen. Zarcik ten powiedział, kuglując z Pitagory. *Gorn. Sen.* 551. Kuglować kim, z kim : za błazna go mieć, błaznić go, einen zum Besten haben, kurzweil mit ihm treiben. Patrz jako świat rozliczenie wszystkimi kugluje, Jednym srogość, a drugim łaskę okazuje. *Rys. Ad.* 127. Cożes ty za kuglarz, że śmiesz tak z apostołskimi osobami kuglować! *Twor. Wiecz.* 52.

Pochodz. *nakuglować, wykuglować, rozkuglować.*

KUJAN, KOJAN, a, m., [z franc. cojon, coyon = leniwiec, próżniak, 2]; Łajdak, hultaj, ein Coujon, liederlicher Kerl. Już to nie będzie z panów pan, I natura szlacheczka, ale własny kujan. *Klon. Wor.* 55. Z dzieci wielkich mędrców siła bywa kujanów, miasto filozofów. *Falib. Dis. H.* Gruby kojjan. *Jeż. Ek. F* 3.

KUJAWY, Gen. Kujaw, prowincya Polska, zawiera wojew. Brzeskie Kujawskie i Inowrocławskie. *Dykc. Geogr.* 2, 52, die Provinz Kujawien. KUJAWIANIN, z gruba KUJAWIAK, a, m., die Kujawerodowy, ein Kujavianer. KUJAWIANKA, i, ż., die Kujavianerinn. KUJAWSKI, a, ie, od Kujaw, von Kujawien, Kujawisch. Biskupstwo Kujawskie było założone w Kruświcy, ale potem do Wrocławka przeniesione zostało. *Dykc. Geogr.* 2, 52. Brzeście Kujawskie, mówi się dla różnicy od Brześcia Litewskiego. *ib.* 1, 102. — *Prov.* Po Kujawsku żup cup po sobie, rausferisch, streitsüchtig. Nie żyj po Kujawsku, Kędy trzeba testament gotowy zostawić w domu, gdy na ucztę jedziesz. *Opal. Sat.* 6.

1. KUJĘ ob. Kować, Kuć. 2. KUJĘ ob. Kukać.

KUKAĆ, ał, a, intrans. contin., Kuknąć jednott., kuć, kuł, kuje *niedok.*, głos kukawki czyli gzęgzołki wydawać, *Boh.* kukati, kukawati; *Sorab.* 1. kukacz; *Vind.* kukujem; *Carn.* kukajnam; *Croat.* kukujem; *Ross.* коковать, кокую, кукую, (кукать, кукнуть pisnąć); *Eecl.* кукаю; *Lat.* cucubo; (*Boh.* kukati, kauptauti *opectare, adspicere*); *schreyen, wie der Guckguck, Guckguck rufen, guckgucken.* Tu wdzięcznie śpiewają słowiki, A tam głośne po gibkich kukają gzęgzołki Gałęziach. *Kulig.* 123. Kukułka kuka. *Pot. Syl.* 28. Już skowronek na górze pięknie przepióruje, Słowiczek we krzu krzyczę, gzęgzołeczka kuje. *Rej. Wiz.* 34. — *fig.* Do czasu się stosując, tam kuknąć nie wadzi, Kędy do sławy dobrej okazya radzi. *Pot. Jow.* 27. *ulala cum lupis*, kiedy przyjdiesz między wrony, krakaj. KUKAWKA ob. Kukułka.

KUKLA, i, ż., (*Boh. et Slov.* kukla, kuklice, kuklička; *Hung.* tsaklya; *Rag.* kukuglizza, kikka; *Bosn.* kikka, percin; *Croat.* kuchka, kika; *Ross.* кукуль; *Gall.* cucule, coqueluchon; (*Ross.* кокошникъ gatunek ubioru na głowie u chłopek); *Lat.* cucullus); §. 1. kapica mniska, die Kugel, Kugelhaube, Kugelhaube der Mönche. Kuglarze owi świeci z powrozy, z kukłami. *Rej. Wiz.* 161. — §. 2. Kukła, KUKIEŁKA, i, ż., *demin.*, bochenek cbleba podługowaty, gniotka, ein längliches Brot, ein Weiden; (*Ross.* кукуля, кукуля лалка; poczwarka motylowa). Wziął gomółkę i kuklę w tobole. *Pieśn.* 43. Kukła szelągowa. *J. Kehan. Frag.* 21. Tak dobra kukiełka, jako i biały chleb. *Rys. Ad.* 67. Chłopek nieborak Kukiełkę w garści kruszy za półtorak. *Pot. Jow.* 129. Towary te jak ciepła kukiełka przedawać się będą. *Torz. Szk.* 124. Dla przyjaciela najlepiej kukiełkę kupić, bo jeśli się mu nie podoba, tedy ją sam zjesz. *Rys. Ad.* 12. Pomnij, że w jednej łodzi pływasz ze mną Jedząc Hirpinie kukiełkę wzajemną. *Pot. Syl.* 68., *Pim. Kam.* 14. — Z gliny robić kukiełkę. *Torz. Szk.* 86. (bochenek).

KUKŁAĆ, ał, a, *cz. niedok.*, skukłać *dok.*, (cf. kudlić, cf. *Ger.* fux, furen); bić, rwać włosy, wybijać, drapać, szarpać.

męczyć, *propr. et fig.* schlagen, zausen, herum reißen, quälen. Nieprzyjaciół tych przedtem, dosyć często kukłali. *Petr. Et.* 182. Bardzo przykro kukłają u nas tych nędzników. *Rej. Wiz.* 161. Boi się kto kogo, wnet go skukle, aby się go więcej nie bał. *Petr. Pol.* 109. Maryusz Cymbrów skukłal, i tak starł w niwecz, że ledwie się znalazł, kto by nowinę kłęski do domu zaniósł. *Opal. Sat.* 110. Dęlijunaków było z sędziakiem sześć tysięcy, Których nasi zkukłali, igrając, nie licząc. *Weresz. Pob. C.* 2 b. Gdyby ich raz skukłal, trudnoby wskórali. *Weresz. Pob. C.* 3 b. Co za sławę dostawasz, leniwki kukłając? *superando inertes?* *Zebr. Ow.* 262. Panowie takie konstytucye tworzą, któreby tylko kukłaly ubogich, a onych żeby dotknąć nie mogły. *Gorn. Wł. N* 3. Bolesław zwojował Ruś i Węgry z Czechy, z Morawiany, Skukłal i buntownicy Pruskie z Pomorzany. *Gwagn.* 36. Ufasz pono żołnierzowi twemu, A żeś to kilka skukłal po jednemu, Masz zwalczyć wespół wszystkich zjednoczonych. *P. Kehan. Jer.* 48. Ubiór pomierny, nie skukłany, dziwnie wymysłony. *Rej. Wiz.* 18. (rozkudłane włosy, fryzury). KUKLAS, a, m., długi ptaszy nos, czyli dziób, jak bociani. *Tr.*, ein langer Schnabel, ein Storchschnabel, Reiferschnabel. KUKLASTY, a, e, podługowaty. *Cn. Th.*, länglicht. Malony jabłczyste albo dynie okrągłe malonom podługowatym i kuklastym są korzeniem i kwiatem podobne. *Syr.* 1186, *Rag.* kukugljast cucullatus. KUKLIK, a, m., *caryophyllata, Benediktenwurz*, rośnie w lasach, na łąkach, przy parkanach, liście podobne poziomkowym. *Kluk. Rosl.* 2, 231., *Krup.* 5, 205., *Urząd.* 151; *Croat.* kukujjek; *Ross.* гравилать, чистецъ, гресникъ.

KUKNAĆ ob. Kukać.

KUKRACHTY, ów, plur., n. p. Kwaszą kukrachty z okoniów, i tym psa parszywego smarują. *Ostrosr.* 23. cf. kuchro.

KUKSA, KUKZA, y, ż., KUX, u, m., ber Kux, Bergfux. Miejsce na kopalnią wyznaczone dzieli się na 128 części, kuksami zwane. *Kluk. Kop.* 2, 282. Część, która kto ma w górach, zowie się kux. *Gal. Cyw.* 5, 164. W Niemczech 4 kuxy należą właścicielowi kopalni; kuxa zaś jest 128 części rzeczy wykopanych. *ib.* 1, 67.

KUKSAĆ kogo *cz. niedok.*, skuksać *dok.*, kuklać, szturkać łokciem, boksować, einem Stoße mit dem Ellenbogen versehen. Godzienes być skuksanym. *Teat.* 51, 83.

KUKU! głos kukawki czyli gzęgzołki. *Cn. Th.* Guckguck!

KUKUBA, y, ż., *cucubalus*, rodzaj rośliny; jest Tatarska, Syberyjska etc. *Kluk. Dykc.* 1, 163, wyżpin. *Jundz.* 246, Behen, großer Hüfnerbiß.

KUKULECZE, ecia, n., piskle kukulecze, daß Junge des Guckguck. Pokrzywka podruczone kukuleczęta wylega. *Klon. Wor.* 61. KUKULECZY, a, e, *Ross.* кокушечий, кокушкинъ, od kukulki, Guckguck. Dzielił się kukuleczy syn gniazdem i obłowem Z synami enego łoża. *Klon. Wor.* 63. (bękart). KUKUŁKA, KUKULECZKA *demin.*, i, ż., der Guckguck, kukawka, gzęgzołka, cf. ożarka; (*Boh.* kukawka, kukačka, zežhulka, krahulka, krahulenka; *Slov.* kukučka, kukuk; *Hung.* kakuk; *Sorab.* 2. kukawa; *Sorab.* 1. kokula; *Vind.* kukouza, kukoviza, kukaliza; *Carn.* kukovza; *Croat.* kukuvača, kukuvicha; *Dal.* kukavicza, ku-

kavic; *Rag.* kukaviza, (cf. *Rag.* kukuvikka, chljuk sowa; *Bosn.* kukaviča ulula, bubo); *Slav.* kukavica; *Ross.* кукушка, кокушка; *Ital.* cuculo, cuccio; *Lat.* cuculus, coccyx; *Graec.* κόκκυξ; *Angl.* gawk i t. d.); ptak ten imię ma od szczególniejszego głosu; jaja swe znosi w obce gniazda. *Zool.* 264., *Sienn.* 296. Dziś kukułek dosyć się znajduje, które jaja swoje w cudzych gniazdach pokładają. *Stryjk.* 229. Kukułeczka kuka nad zieloną gruszką. *Kniaź. Poez.* 5, 214. ♀. Kukułka, narzędzie do kukania, eine Guckguckbüchse. Ma pod stołem ukrytą drewnianą kukułkę, której niespodziewane kukanie do śmiechu stało się przyczyną. *N. Pam.* 10, 117. — ♀. Osoba sprzeczną, krynabna, eine widerpenstige Person. Zawsze będziesz kukułką? chciałem kiedy jaką rzecz, abys ty się w niej mi sprzeciwić nie miała? *Teat.* 42. d. B. — ♀. *Cuculus*, kukułka ryba, ztąd tak nazwana, że skrzelami trąc głos wydaje kukułki. *Chmiel.* 1, 624, ein Fisch. — §. *Botan.* Firletka kukułka, *lychnis flos cuculi* *Lin n.*, rośnie dziko. *Kluk. Dykc.* 2, 100., *Jundz.* 253, die Guckguckblume, Guckguckgeleit, Guckstume.

KUKURBITA, y, ż., naczynie chemiczne, ein chemisches Gefäß. Kukurbita, t. j. alembik ślepy. *Syr.* 284. Likwor ten wleję do bani szklanej czyli do kukurbity szklanej. *Krup.* 5, 83. Wsyp to w kukurbitę szklaną, pokrywą nakryj, wstaw kukurbitę w piasek ciepły. *Os. Rud.* 454.

KUKURUDZ, y, ż., **KUKURUCA**, **KUKURYCA**, y, ż., *Slav.* kukuruz; *Vind.* kukuriza; *Croat. et Hung.* kukuruza; *Ross.* куки, Срацинское пшено. *Zea*, der Mais, *Türkisch* Kornrodzaj, do którego należą pszenica Turecka. *Kluk. Dykc.* 3, 175., *Krup.* 5, 54., *Mik. Turk.* 25.

KUKURYKU *indeclin.* (cf. kokoryku!) gatunek kornetów czyli czepców, eine Art Weiberhauben, cf. *Ross.* кокошникъ. Kokosze żeby były z takowemi zwyczajnemi na głowie strojami, które teraz damy kukuryku zowią. *Haur. Sk.* 119 et 519.

KUL, u, m., snopek słomiany, ein Bündel, Strohbündel. Zamiast wygodnej pościeli, spoczywa na kulu słomy pod dachem. *Kur. Pet.* 115. — ♀. Snopków Inu 10 albo 15 już omłóconych związanych, czynią kul albo pęk jeden. *Przedz.* 10, ein Bund flachs; *Ross.* кулъ wor, sak; pewna miara zboża, czetwert.

KULA, i, ż., (*Boh.* kaulē; *Slov.* kule, gula, gule, kulka; *Sorab.* 1. kula, kulka; *Sorab.* 2. kula; *Vind.* kugla, klonzhiz, okrogła, (kula s wóz); *Carn.* kugla, obliza, (cf. obli); *Croat.* kuglya, globus, kuglya, oblicza, oblina, okolische, (cf. okolica, *Croat.* kula, branische propugnaculum); *Dal.* oblicza; *Hung.* golyóbis; *Bosn.* oblica, okolise; (*Rag.*, *Bosn.*, *Slav.* kula arx, castellum, turris); cf. *Lat.* globus; *Germ.* vulg. Kaul; *Svec.* kula); ♀. a) die Kugel; bryła kończąca się ze wszystkich stron przez powierzchnią, której wszystkie punkta są od jednegoż i tegoż punktu równo odległe. *Jak. Mat.* 1, 155. Niech półkole obraca się w koło średnicy, aż na swoje pierwsze miejsce powróci, ślad po tym obrocie zostawiony, jest kula. *Lesk.* 2, 182. Ziemia ma kształt kuli. *Hub. Wst.* 7, (ob. Kulisty). Ziemię wyrażamy przez kulę udziałaną. *Hub. Wst.* 31. (globus ar-

tificialis). Anaxymander pierwszy ziemię wyrażał na kuli. *Wyw. Geogr.* 5. Kula, *sphaera. Geom.* 2, 41. *globus. ib.* 194. Gada, jak gdyby kule toczył. *Pir. Wym.* 258. (smarownie, gładko). Nóż cyrulicki z kulą na końcu, *capitatus. Czerw.* 24. (t. j. z gałką). Szczęście na okrągłej kuli postawione jest. *Furm. H* 3 b. (t. j. na kole). — Kula biliardowa. *Boh. Prog.* 124, eine Billardkugel, ein Ball. Kula do grania w kregle bywa grabowa, kregle olszowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160, (*Croat.* kuglin s kregiel, kuglische s kreglarnia). Miara swych uczy nie tracić dóbr gula, Zbytkiem szalonym, ani w kregle kulą. *Stryjk. Gen. B* 2. — Kula w kulę toż samo słyssałem od niego. *Teat.* 16, b, 32. (kubek w kubek). — ♀. Szczególniej Kula, potisk żelazny albo ołowiany, używany do strzelby. *Jak. Art.* 5, 298. eine Kugel zum Schießen; *Rag.* zarno topno, (cf. ziarno, cf. topić); *Bosn.* zarno, zriano od puscke, purak od olova; *Slav.* táne, olovo, zërno, topovsko zerno; *Ross.* шаръ, пуля, пулька, ядро, ядрышко (cf. jądro). Kule ołowiane leją się w formach żelaznych lub kamiennych. *Kluk. Zw.* 1, 388., *Jak. Art.* 3, 292. Świszcza kule, brzmią grotly, Ziemia huczy z ochoty, i powietrza wyją. *Tward. Misc.* 15. Bóg kule nosi, a człowiek je strzela. *Pot. Arg.* 629. Chłop strzela, a bóg, mówią, kule nosi. *Jabl. Buk. R* 2 b. Już dla mnie niemasz nadziei, jedno połknąć kulę, lub się utopić. *Zab.* 13, 26. *Gawdz.*, (zabić się). Oto piękna podobka służenia w wojsku, kula w łeb dostać. *Teat.* 17, 137. Trafił, by kulą w płot. *Rys. Ad.* 67., *Teat.* 52. c, 36, et 53, 53. Ogniste kule, Feuerkugeln, wszelkie kunsztowne kule, różnemi przyprawami napełnione, które rzucają się z moździerzów. *Jak. Art.* 3, 306. Kule ogniaste z dział burzących wypuszczane. *Birk. Sk. K* 5 b. *Pap.* W 1, 272. Kula działowa s armatna, eine Kanonenkugel. — ♀. b) Kula s maczuga, szlaga, klepadlo. *Cn. Th.*, der Schlägel, ein Klöppel, eine Keule. — §. Na wodnych statkach, szkutaach, kula, zowie się kruk drewniany, na którym wisi kocioł, gdy się gotuje. *Magier. Mskr.*, der hölzerner Kesselhafen. Kule, zowią się kołki zakrzywione na końcach trepów, za które sternik zakłada oflinę, gdy się rudel opiera. *ib.*, frumme Pfähle. — §. c) Kula podpaszna, na której kulawy chodzi, kostur, eine Krücke; *Sorab.* 2. krüka; *Vind.* krukba, bergla, hodalniza; *Rag.* sctakka; *Ross.* клюка, ключка. Pośliznąwszy się, goleń złamał; lecz na to nie dbając, o kuli dalej postępował. *Sk. Żyw.* 1, 393. Nie mogła postąpić, tylko z kulami pod ramiony. *Wys. Aloj.* 450. Ochromiawszy podagra, musisz nosić kulę. *Pocz.* 276. Acz bóg powolny, zetrze jednak rogi bezbożnym zemsta, co chodzi o kuli. *Zab.* 12, 89. Lubo się o kulach każn powolna wlecze, Przecież rzadko złoczyzny człek od niej uciecze. *Hor.* 2, 13. Nar. (cf. pomsta i na chromym dojedzie). — ♀. **KULA**, i, m., co na kulach chodzi podpasznych. *Cn. Th.*, einer, der auf Krücken geht. — ♀. Kula s ryba morska, *sphyaena*, *sudes* *Plinii*, ein gewisser See Fisch. *Cn. Th.*; *Rag.* oblijsc. **KULAĆ** ał, a, cz. *niedok.*, taczać co w kulę, *Boh.* kuliti, kuljm, kauljm, kotaleti, kotajlm; *Sorab.* 1. kulam; *Graec.* κλιτω, *Hebr.* גלגל galal, cf. gałka, etwas rollern, rollen, wie eine Kugel. Kulać co po ziemi. *Rog. Doś.* 2, 62. Dziecko

kawałek śniegu z góry na dół kulając, coraz go w znaczniejszą dopełnia bryłę. *Mon.* 67, 390. *Vind.* kuglanie, jigra f okrogłami. KULAĆ się *recipr. niedok.*, ukulać [się *dok.*, taczać się na kształt kuli, *Vind.* valiti se, na okrog tezhi, siť fołlern, siť roffen. Kładą pod ciężar walce, żeby się uciśnione od ciężaru ciagnionego kulały, i ciężar przybliżały. *Rog. Doś.* 1, 240. *Croat.* kuglymsze *ludo conis.* KULACZNIK, a, m., pugil, pięściarz; n. p. którzy się u Rzymian pięściami w rękawicach rzemieńnych, ołowiem lub żelazem dla wagi przekładanych, *Mukli. Nar. Tac.* 2, 239, der Faustämpfer. cf. *Ross.* кулачный бой, bicie się na kułaki. KULAK, a, m., *Ross.* кулакъ, кулачокъ, кулачище, cf. *Graec.* κόλαφος; pięść niby to w kulę zawarta, die geballte Faust. Wsparty niezgrabnie drzymą na kułaku. *Zab.* 16, 531. Trzeba mi wiedzieć, kiedy mnie wyciął, czy miał rękę rozwartą, czy w kułak ściśnioną. *Teat.* 31, 57. Kułakami go i pięściami bili. *Sk. Dz.* 1186. Daje mu kułakiem w bok, obala go i ucieka. *Teat.* 33, 76. Plwali na oblicze jego, i bili go kułakami. *W. Matth.* 26, 67. (policzkowali go. *Bibl. Gd.*) *Russorum:* Pałec skrywysz, kryczył: kułakom morsnesz, mowczył. *Cn. Ad.* 593. — §. Kułak, raz czyli uderzenie pięścią lub kułakiem, ein Sieb mit geballter Faust. Każdy dla pani kułak nie boli, lecz łechce. *Teat.* 42, c, 33. Kułaki Brytańczyków, pojedynki naszych officerów, są to polityczne nierządy. *Pam.* 85, 1, 683. KULAN, a, m., n. p. Owoc kulan, ów chart stary. *Mysl. F.* 3 b. miano charta. (*Boh.* Kulhanek imię Czeskie). KULAS, a, m., KULASIK, a, m., *zdrbn.*, krzywe jakiejsis kresy zatoczenie, eine Krümmung, ein frummer Strich, frummer Hafen. I stąpić uczciwie nie możesz, jak żywo, Lecz koślawisz kulasy, i nosisz się krzywo. *Mon.* 70, 172. Na pawimentach podkawkami zakręcania czynią i kulasy gryzmolą. *Haur. Ek.* 12. W szczególności, w pisaniu kulas, źle i krzywo pisana litera. *Tr.*, frummer Hafen im Schreihen; *Ross.* каракуля. Kiedy się pisać uczą trudna za pierwszym bez kulasa. *Tr.* Łatwiej jest niebu i ziemi przeminąć, niż zwierzchnemu kulasikowi zakonu upaść. *Sekl. Luc.* 16. (niż jednej kręsce zakonu). Jeden zwierzchni kulasik u litery. *ib. Math.* 5. Kulasy, plur. bazgralina. *Tr.*, Geschniere. Kulasów tych czytać nie mogą. *Tr.* — §. Ten co zamyślił skutkę i do niej tak dziwne kulasy... *Klon. Fl. B* 3 b. (haki, bosaki, wiosła). — §. Kulas, człowiek kulawy, ein Lahmer. *Kpzc. Gr.* 3, p. 140. *Ross.* колча. Nauczcie tego człeka być kulasem. *Zab.* 15, 202. *Nagl.* KULASTY, kulasto, ob. Kulisty; n. p. Rzepa kulastookragła. *Syr.* 1041. KULAWIĆ, i, i, *cz. niedok.*, kulawym abo chromym czynić, lahm machen. *Tr.* KULAWIEĆ, *contr.* KULEĆ, ał, eje, *neutr. niedok.*, *Boh.* et *Slov.* kulhati; *Sorab.* 1. klaczam; *Ross.* кулаивѣтъ, хромѣтъ, колчить, колченожить, (cf. *Graec.* χολέω; cf. cholewa), ковлять; chromać, nachramować, napadać na nogę, utykać, kulawym być, hinfen, lahm sein. Kulejący nierównym poruszają się krokiem. *Dmoch. II.* 1, 308. Kraj kulawiejących. *Zab.* 15, 201. Daß Land der Hinfenden. *Gellert.* Biedna szkapa, coż z nią teraz zrobisz? kiedy mi kuleje. *Teat.* 52, c, 42. (*Boh.* dokulhati se do-

chromać się, dochrapać się, *claudicando pervenire*). KULAWKA, i, ż., chromota, nachramanie, *Eccl.* клосность, клоснота, хромота, слухость; cf. *Graec.* χολεία, daß Hinfen. W owym kraju te jakalstwa, kulawki obchody, Miano za obyczajność, i za prawo mody. *Zab.* 15, 201. *Nagl.* KULAWY, a, e, — o *adverb.*, (*Boh.* kulhawý; *Slov.* kulhawí; *Sorab.* 1. klaczawé; *Vind.* knjast, shabenz, shantavez; *Carn.* shepast, shepż; *Slav.* kljast, sakat; (*Ross.* кулашавый chromy, bez rąk, kaléka); *Ross.* кольченокій, колча, колченожка; *Eccl.* клосыпъ, хромъ; cf. *Graec.* κίλος, κολός; cf. cholewa); chromy, hinfend, lahm. Wulkan kulawy, wsparty długimi kostury. *Dmoch. II.* 2, 212.

Pochodzi rzeczwn. kula: kulka, kuleczka, cf. *galka, galić; kulny, kulowy, kulisty, kulistość; okulawieć.* KULBACZYĆ, ył, y, *cz. niedok.*, okulbaczyć *dok.*, siodłać, fatteln. Każ mi okulbaczyć skoczka. *Teat.* 19, b, 67. Jakokolwiek Wenus cię kulbaczy, Niewinnym ogniem serce twe podżega, Ani twa miłość naganie podlega. *Hor.* 1, 124. *Nar.* (*domat*). cf. nakulbaczyć, pokulbaczyć, rozkulbaczyć. KULBAKA, i, ż.; (*Elym.* Tatarskie. *A. Czart. Mscr.*), siodło, ber Sattel, owo narzędzie, na którym siedzi jeździec. *Kluk. Zw.* 1, 184. *Clitellae*, siodło osle, niektórzy zowią kulbaki. *Urs. Gr.* 121. Kulbaka powinna leżeć w mierze na koniu, ani nadto wprzód, ani nadto wtył. *Kaw. Nar.* 393. Jako kulbaka do każdego konia, tak owe twarze do każdej głowy przypadają. *Mon.* 66, 61.

KULCZANKA, i, ż., śpilka miedziana, miedzianka, głowista igła. *Cn. Th.* 335 et 1121, eine Stefnadel, Dhd. Spennnadel.

KULCZYBA, y, ż., *strychnos*, rodzaj rośliny, do którego należy wronie oko. *Kluk. Dykc.* 3, 102, Nachtschatten; *Ross.* кучеляба, цѣлюуха, чилибуха.

KULCZYC, ył, y, *cz. niedok.*, n. p. Pięrsza Ceres uczyla jak kulczyć nasienne ziarna. *Hul. Ow.* 235. [turgescere, pęcznieć. 2], sadzić, siać, pflanzen, säen, cf. kiełek.

KULECZKA ob. Kulka.

KULEWRYNA ob. Koluwryna; węzownica, eine Feldschlange. *Papr. W.* 1, 245.

KULFAN, a, m., staruch, ein alter Stusterbart. *Tr.* Dziś też już kulfan, dureń, kto się boga boi. *Pot. Arg.* 787. Toć jest dawnych kulfanów stare abecadło, Którzy umieją panom wyjąć bokiem sadło. *Klon. Wor.* 58. Starych kulfanów naszych łacina. *Klon. Fl. G.* 4 b. — §. Kulfan, kulfon, dukat wytarty i oberznijęty. *X. Kam.*

KULIĆ się, ił, i, *recipr. niedok.*, w kłęb się zwiżać, siť zusammen rollen. Rozciąga się w fortunie, a w przypadku kuli. *Jabl. Tel.* 26. cf. kulać się.

KULIG, KULIK, a, m., ptak, die Mewe, ein Wasservogel, ma podobieństwo do jaskółki, skrzydła ma długie, żyje robactwem i rybkami. Różne są gatunki: piaskowiec, *tringa hipoleucos*, die weiße Mewe, Meeresswalbe; brudny dragan, *tringa littorea*, der Burgermeister, die große graubraune Mewe; draganek, *tringa pusilla*, Rohrswalm, Fischelein. *Kluk. Zw.* 2, 315. Długonogie kuligi. *Banial. J.* 3 b. Prześwistują kuligi. *ib.* 3 b. *Boh.* kulíšek gatunek sów; *Carn.* gajez, gavek (czajka); *Vind.* pogoriuzhizh; *Ross.* куликъ, куличокъ *scolopax*, кулига bekas Kamczadalski.

— §. Kulig, kulik, zapustna krotosila, Zäsfingöluftbarfeit, Zäsfing, Carneval, [Zäftnachtöfchwärmerey; (Ross. куликала opój, куликать pić, hulać; ztäd закуликать zarijać, прокуликать przehulać, razkulikatyä rozhulać się; cf. Boh. kulik ziele szaläj; Ross. куличь chleb wielkanocny biały okragły). Kulig, ta zabawa jeszcze od Popiela, Ma za cel by każdemu zalala gardziela. *Teat.* 43. b, 57. Pod czas kuliga wywrocony z sanek, trochę sobie zobra nadwężył. *Kras. Doś.* 25. Sam się ubrał w maskę i kuligiem wyjeżdża, chcąc sąsiedztwo skupić. *Teat.* 43. c, 163. Dawniej kuligiem jeździli. *ib.* 62. Na kulig mąż mój jedzie. *ib.* 164. Z kuligiem wpadli postrojony w maski. *ib.* 57. Arlekin skacząc śpiewa: ej kulig, kulig, kulig! *ib.* 61. — §. *personif.* Kulig = tułacz zapustny, kruk nocny zapustny, ein Zäftnachtöfchwärmer. Do córki kiedy w nocy przyjdą Swawolnicy weselni, nocni kulikowie. *Opal. Sat.* 36. KULIGOWY, a, e, od kuliga, Zäsfingö, Zäftnachtö. Arlekin kuligowy z trzepaczką. *Teat.* 43. c, 61. Przygany kuligowych zjazdów. *Mon.* 73, 250.

KULISTOŚĆ, ści, ż., Boh. kulatost; Sorab. 1. kulwatofcz; kształt kuli, okragłość, die Kugelrunde. Kulistość ziemi. *Przyb. Mill.* 167. KULISTY, a, e, KULASTY, a, e, — o *adverb.*, Boh. kulaty, kulowaty; Sorab. 1. kulwaté; Vind. kuglast, kugloviten, okrogel, okrogliten, zielokrogel; Ross. шаровидный, шарообразный; kształt kuli mający, Kugelrund. Pości kuliste, sphaericae. *Algeb. Nar.* A 3. Powierzchnia kulista, sphaerica. *Geom.* 2, 194. Korzeń kulisty, globosus. *Bot.* 31. Do kształtu kulistego mniej lub więcej zbliżony. *Jundz.* 2, 6. Główka kulista jest zupełnie okragła. *ib.* 58. KULKA, i, ż., *dem. nom.* kula, Boh. kulka, kulička, ráž; Slov. ğulečka; Sorab. 2. kulka; Vind. okrogelza; Ross. каточикъ, катышь, катышекъ, кабушка, шарикъ; *Eccl.* пулька; galka, eine fleine Kugel, ein Kugelfchen. Chłop nosi proch, a pan bóg kulki. *Rys. Ad.* 6, (ob. bóg kule nosi, a człowiek je strzela). Samę kulkę oka, *bulbum oculi*, składają błonki i ciecz. *Zool.* 47. Augapfel. — §. Nie jeden z prędszych co bieglu na przodzie Kulkę przewrócił i zjechał po lodzie. *Kniaz. Poez.* 2, 144. (koziołka wywracał). Czaronniki tyłem szatanowi kłaniają się, albo kulki przed nim wywracają. Boh. *Dyab.* 156. — §. Młotek drzewiany. *Cn. Th.*, szlaga, eine fleine hölzerne Schläge. — §. Kulka, ptak, ein Vogel. Kulka świegotada. *Banial. J.* 4. cf. kulik. *KULNIK. *Tr.* ziele ob. Kuklik. KULNY, a, e, od kul, Kugel, von Kugeln; Sorab. 1. kulwaté. Trygonometryra kulna, sferyczna. *Geom.* 2, 42. kulista. KULOWY, a, e, do kuli należący, Kugel. Formy kulowe, w które nalewa się stopione żelazo lub ołów. *Jak. Art.* 3, 292. KULOLEJ, eja, m., co kule leje, der Kugelgießer, Vind. kuglovilvauz. KULSZE, ów, plur. biodrowa kość, daš Hüftbein, ischia. *Perz. Cyr.* 1, 157. Śrzednia część brzucha, regio umbilicalis, z kulszami cum iliis. *ib.* 20. Cięcie przez pacierze i kulsze. *ib.* 3, 160. KULSZOWY, a, e, od kulszów, Hüft. Kość kulszowa, ischium os. *Perz. Cyr.* 1, 157 et 52, daš Hüftbein. Ból kulszowy czyli scyatyka. *ib.* 2, 139. et *Perz. Lek.* 171. ischias, daš Hüftweh, Boh. kyčelnice, biodrowa abo biedrzna choroba, *dna w biodrach.

KUM, a, m., (cf. Gam, Bräutigam. Adlg. et Compagnon, Stupan. *ib.* Croat. kum; Hung. koma; (Dal. kum pronubus); Bosn. kum, koji darsgi na krriscenje, alli na krrisczmanje; Rag. kum; Slav. kum, (komshia: sąsiad); Vind. koter, boter, gotei, koterz, kotrei, katrei; Ross. кумъ, куманекъ; *Eccl.* кѣмотръ, коумъ, воспремникъ; cf. Lat. compater, commater; Ital. commare); §. 1 a) der Gevatter. U Rusinów kmotrowie albo kumowie, to jest ojcowie chrzesni. *Gwagn.* 503. *Baz. Hst.* 350. Augustyn został kumem Kiejstutowi, gdy córkę jego ochrzcił. *Stryjk.* 428. Po rusku kum kmotr. *Biel. Hst.* 74., *Gwagn.* 336. Na Rusi kumów szanują, ale u nas kmoterstwo już rzeczą obojętną. *Haur. Sk.* 227. Zaproszony w kumy. *Petr. Jow.* 2, 15, zu Gevattern. — b) latiori sensu Towarzysz, kollega, przyjaciel, Kollege, Gevatter, Kamerad, Bruder. Rusini Połowców dla sąsiedztwa i częstych przymierzów w języku swoim zwali kumami czyli kmotrami. *Nar. Hst.* 3, 85. *Biel. Hst.* 300. Węgrzy Połowców kumanami albo kumy zwali, że z Rusią często się kumali, to jest łączyli się do wojny społem. *Steb.* 61. Mówił do niego towarzyskiem obyeczajem: napijmy się jeszcze kumie; bo się byli na obiedzie pokumali, jakoby dla lepszej przyjaźni. *Stryjk.* 294. — §. 2) Ropucha kum, rana bombina, die Wasserfröte, znajduje się w wodach, wydaje głos niby kwokczącej kury, a częstokroć niby uderzenia w dzwon. *Kluk. Zw.* 3, 65. KUMA, y, ż., KUMOSZKA, i, ż., kmoszka, kmotra, die Gevatterinn; Croat., Slav., Bosn., Rag. kuma; Hung. koma; Vind. koterza, böttra, gotiza, gota; Ross. кума; *Eccl.* капатрнн, воспремница. Zebyś ty tylko był chciał naszej kumy słuchoać! *Teat.* 50, 5. Podług nauki ciotuń i kumoszek. *Perz. Lek.* 26. Kumusia zdrbn., *Teat.* 35. b, 29. Ross. кумушка. KUMAĆ się z kim, al, a, recipr. niedok., pokumać się dok., pobratać się, stowarzyszyć się, kolligacć się, Ross. кумиться, покумиться, Gevatterischaft machen, genaue Freundschaft mit einem machen, enge Bekanntschaft errichten, Brüderschaft machen, sich verbrüdern, verschwägern; (Rag. moliti i kumiti obtestari). Poczeli już Moskwa z obłężonego zamku kumać się z naszymi, kupować i przedawać. *Żolk. Mscr.* 71. Węgrzy Połowców nazwali kumy, iż się z Rusią często kumali. *Biel.* 64. Na obiedzie u Markošta pokumali się, jakoby dla lepszej przyjaźni. *Stryjk.* 294, sie tranfen Brüderschaft. Dał mu król córkę, kumając się z nim, żeby mu nie szkodził na wojnie. *Petr. Pol.* 2, 52. Mojżesz z obcemi narody kumać się żydom zakazuje, żeby szczerłość narodu naruszona obcą krwią nie była. *Orzech. Tar.* 10. Pokinawszy rozkaz boży, kumali się z niewiastami pogańskimi, jako Achab, który sobie wziął za żonę córkę króla Sydońskiego. *Birk. Zyg.* 44. — §. Jednorozec na ów czas tylko swojszeje, gdy się z samicą swoją kuma. *Birk. Chmiel. C. b.* złącza, miesza, wenn er sie belegt, beschält, bespringt. (Ross. кумаць materya bawełniana czerwona Bucharska). KUMOSKO, a, m., rubasznie, n. p. No no no, przystańcie na to kumosko. *Teat.* 14. d, 46. KUMOSTWO, a, n., §. 1) kmotrostwo, Slav. kumóvstvo; Croat. kumstvo, kumstvo, kumsztvo; Hung. komaság;

Ross. et Eccl. кумовство, кумотство; *Gewaterschaft. Haur. Sk.* 228. Wilk ze psem wziął kumostwo. *Jabl. Ez.* 102. towarzystwo, braterstwo, sie machten Kameradschaft. — §. 2) *coll.* Kum z kumą, abo kumowie, die Gewattern. KUMOWY, a, e, od kuma, *Gewatter*; *Ross.* кумовъ.

KUMP ob. Kapie.

KUMUŁ, u, m., drag u końców skrzydeł sieci na ryby. *Skrb.*, die Stange an den Flügeln des Fischernetzes.

KUNA, y, ż., (*Boh. et Slov.* kuna; *Sorab.* 2. kuna; *Sorab.* 1. mordar; *Croat.* kúna, (cf. *Croat.* kuněcz; *Dal.* kunacz; *Ital.* cuniglio; *Lat.* cuniculus, królik); *Vind.* kuna, koina, koinina, keniza, koinana, dahur, (cf. *Vind.* kuna, shienski fram; kunez, konjed - królik); *Carn.* kuna; *Slav. et Bosn.* kuna; (*Bosn.* kuńica - królik; *Rag.* kúna, kunizza *vulpis*); *Ross.* куница, (kuńa skórkka kunia, lub stęplowane jej kawalki, które jak pieniądze szły, 10 ich na grzywnę, a na kunę 10 wiewierek rachując; cf. biela, cf. aspergil; ob. Kunica); *mustela martes*, der Marber, wielkości kota, ma ciało wysmukłe, gibkie jak kot, wielkie czyni szkody w gołębnikach. Kuna leśna, Baummarber, Buchmarber, ma włos lepszy i futro szacowniejsze. *Zool.* 320., *Ross.* колонокъ, кулонокъ, *mustella Sibirica*. — Kuny plur., futro kunie, Marberfelle, Marber. Ty dasz pacholkom kuny, pan da rysie. *Groch. W.* 564. — §. Kuna żelazna, obręcz do więzienia złoczyńców, cf. gąsior, ein Haisseisen. Zasluszył, aby w kunie z dzień przy święcie na cmentarzu odprawił pokute. *Haur. Sk.* 236. Niektóre z nich za gardło w kunach do ławek w okręcie przykowano; drugie w mocne pęta za nogi okowano. 1 *Leop.* 3 *Macch.* 4. Nogi twoje podaj w okowy mądrości, a szyję twą do kuny jej. *Radz. Syr.* 6, 25. *Bibl. Gd.* Pęta jej będą mocną obroną tobie, a kuny jej uczciwym ubiorem. *ib.* 30. Karność jest jak ręczna kuna na prawej ręce. *ib.* 21, 22. (naremiennik. *Bibl. Gd.*) Kunę wielką im z widły żelaznej w koło szyje okuli. *Paszk. Dz.* 63. Wy ojcowie śpitalni, ze złymi do kuny, Hamujcie pijanice, karczcie te bieguny. *Klon. Wor.* 51. — *fig.* Czy zamek i kuna Brzegami zawarła morskiego Neptuna? *Chrośc. Job.* 147. (kto go skrepował, określił, ograniczył?). — *transl.* Trzeba mi tu siedzieć i umrzeć w tej kunie. *Pot. Jow.* 2, 3. w tej niewoli.

KUNDEL, dla, m., *Croat.* kômusz, (cf. *Carn.* kusel - pies; cf. *Graec.* κύων), der Haushund, Schäferhund; *Boh.* wohaň, (cf. brzechun). Kondle są psy najpospolitsze, najprościejsze, w gospodarstwie przeocież najpożyteczniejsze; z nich najlepsze stróże. *Kluk. Zw.* 1, 299; zdaje się być początkowym wszystkich odmian psów gniazdem. Są średniej wielkości, miernie kosmate z uszami sterczącymi, z pyskiem cienkim podługowatym. *Zool.* 304. Nie trzeba kundlu tak się bardzo srożyć, Zdjąc z kundla obraż, a na charta włożyć. *Bratk. O 4 b.* Krucek, miano czarnego kundla. *Otw. Ow.* 111. KUNDEĆ, ał, eje, *neutr. niedok.*, skundleć *dok.*, *canum proprie, segnem, abjectum fieri, transfertur ad hominem, degenerare a pristina virtute. Cn. Th.* wyradzać, odradzać się, [schlechter werden, auſarten.] (cf. psieć, zepsieć). KUNDYŚ, KONDYŚ, ia, m., *dem.*, ein kleiner Haushund. Nie było żadnej

nocy, śmieje to rzecz mogą, Którójby nie trąbili kundysi na trwozę. *Zimor. Siel.* 234. Kóndyś. *Pot. Jow.* 93. KUNDYSI, ia, ie, od kundla, Schäferhund. Pies z kóndysią trąbą. *Pot. Jow.* 138.

KUNEGUNDA, *KONDA, y, ż., imię białołowskie, po staropolsku [właściwie po *węgiersku* 3] Kinga. *Dudz.* 17, *Jabl. Her.* — Kunusia, Kondeczka *zdrbn.*

KUNI, ia, ie, *Boh.* kunj, od kuny, Marber. Skórki kunie, wiewiórcze, lisie. *Stryjk.* 331. Kunia skóra, *Vind.* kunov'na. KUNICA, y, ż., Na Rusi dziewczka, idąca za mąż do inniej wioski płaci pieniądze, nazwane kunica. Ta denominacya wzięła początek a *jure cunnagii. Nar. Hst.* 4, 280. *Czack. Pr.* 62; raczej objaśnić należy z *Ross.* куница, куна, skórkka kunia, lub stęplowane jej kawalki, które jak pieniądze szły, 10 ich na grzywnę, a na kunę 10 wiewierek rachując. *Ld.* (cf. biela, aspergil); daß Geld, daß in Reußen ein Mädchen, die in ein andere Dorf beirathet, dem Huse zahlen muß; (cf. panienskie). Gdy panna miejska idzie za mąż, powinien dać nowożenia każdy horodniczemu zamku Kijowskiego, kunicy półzłotego, a gdy wdowę pojmuje, był też powinien dać złoty Polski, z których to kunie horodniczy każdy zamku Kijowskiego ma mieć swoje opatrzenie. *Weresz. Kijów.* 27.

*KUNICZ ob. Koniczyna.

KUNILIA, i, ż., [z *skand.* Gonehild, 2]; imię białołowskie, *Amalia. Jabl. Her.*

KUNRAD ziele ob. Konrad.

KUNSZAFETY ob. Konszafty.

KUNSZT, u, m., z *Niem.* die Kunst, sztuka, *Boh.* kunst, uměnj, kunstyřtwj; *Slov.* kunšt; *Sorab.* 1. kumžt; *Sorab.* 2. kumst, kumscht; *Vind.* konsht, kunsht, wiednost, vmetalnost, vuk, (kunst *astutia*); *Carn.* kunsht, umetalnost, umětnost; *Croat.* vmetalnost, mestria (cf. misterność), zanat; *Hung.* mesterség; *Dal.* zanat, mestria; *Bosn.* zanát, hitróst (cf. chytróst), majstoria, mesctria; *Slav.* zanat; *Rag.* pomnotvorstvo, hitrina; *Ross.* художество, искусство; *Eccl.* устройство, хитрость, художество. §. a) *subiective* nadzwyczajna zręczność, die Kunst, Kunstfertigkeit. Twój jest kunszt, cudze mazać niepocziwie łoże. *Barđz. Trag.* 254. Gdzie grzechność wymuszona, nigdy się kunszt tak dobrze nie ułoży, iżby go przezorne oko nie dostrzegło. *Kras. Pod.* 2, 60. Gdybyć na każdym włosku sto kunsztów wisiało, tedy bez szczęścia nic ci nie pomoże. *Furm. F.* 2. Kunszt to natury, w małych rzeczach pokazać misterstwo. *Psalm.* 37. Sprawy i sławy królów śpiewać, kunszt niełacny. *Jag. Wyb. B.* — §. b) *Obiective* Kunsztowne rzemieśło, sztuka, die Kunst. Jesliby miał muzyki gust do jakowego uczciwego kunsztu, jako do muzyki, rysunku, nie zabroni mu się w tej mierze ćwiczenia. *Kras. Pod.* 2, 211. Słodkość każdemu swym się kunsztem bawić. *Zab.* 15, 357; (*Croat. Prov.* Mestriesze szvoje nay dersi; *in pulvere suo currat*). Kunsztów cuda, jakże wdzięczne, Rzeźwią umysł dzieła zręczne. *Kras. List.* 2, 148. — §. c) Roboty kunsztowna, sztuczna, ein Kunstwerk, Kunststück. Płacie mają od ostrog, wstąg, od workowych kunsztów. *Vol. Leg.* 4, 80. — igrzysko zręczne, sztuczne, künstliche Spiele, Kunststücke.

Po obiedzie były gry i kunszty rozmaite. *Gwagn.* 180. Ku wieczorowi były kunszty ogniste. *ib.*, fejerwerki, Kunstfeuer. Były na zamku rozmaite krotosile sprawiane, zwłaszcza gonitwy, kolby misternie przyprawione, kunszty puszkarские. *Biel. Św.* 289. — §. Fortel, Kunstgriff (Sniff). Przedtym miano za kunszt polityki trzymać lud w grzybach uprzedzeniach. *Pam.* 83, 15. — §. d) Żart, trefnowanie, (fünfstilcher) Scherz, Facetiae, kunszty, śmieszki. *Mącz. Serio dicere*, bez kunsztu mówić. *Mącz.* Zdał się im, jakoby kunsztem mówił. 1 *Leop. Genes.* 19, 14. (żartem. 3 *Leop.*). *Biel. Hst.* 52, ob. Kunsztownik. KUNSZTARZ, a, m., krotosilnik, ein Spaßmacher, Woffenreißer. Kunsztarza albo błazna radzi wszyscy słuchają, lecz go za przyjaciela nie mają. *Cn. Ad.* 1304. cf. żartownik, żartem przyjaciel. *Boh.* kunstylr kunsztmistrz. KUNSZTKAMER, u, m., z *Niem.* die Kunsthammer, schowanie rzeczy kunsztowny; n. p. Trzy tarcze gdzieś w niebieskim kunsztkamerze wisza, o których najprzedniejsi poetowie piszą. *Pot. Poc.* 41. KUNSZTMISTRZ, KUNSZTMAJSTER, a, m., §. 1) artysta, der Künstler; *Boh.* kunstylr, umelec, fem. kunstylrka; *Sorab.* 1. kumžtnik, wundželnik; *Vind.* vmetalnik, umetalz, moister; (cf. majster, misterny); *Ross. et Eccl.* художникъ, хадогъ, хитрокъ. Kunsztmistrzów sławniejszych nad Greckich świat nie miał. *Zab.* 7, 45. Księżyca okrąg kunsztmistrz Toskański zważa przez szkło optyczne. *Przyb. Milit.* 16. — §. 2) Kunsztmistrz kuglarzski mistrz. *Cn. Th.* ein Gaufler, Taufendkünstler, Tafenspieler. Kunsztarz. *Cn. Th.* 948. Ty hypokryto, kunsztmistrzu chytróści. *Przyb. Milit.* 135. KUNSZTMISTRZOWSKI, KUNSZTMIRSKI, a, ie, Künstler, fünfstilch, künstlerisch; *Slov.* mistrowský; *Hung.* mesterséges; *Boh.* kunstylrský; *Ross.* художниковъ, художничий, художнический. Węzeł kunsztmistrzowski, służy do wyrwania kołków zabitych w ziemię. *Jak. Art.* 3, 44. KUNSZTOWAĆ, ał, uje, cz. niedok., künstler, kunsztownie co układać, n. p. Przed zwierciadłem niejeden dzień kunsztowała miny. *Zab.* 13, 196. *Nagl.*; *Sorab.* 1. kunstwasch; *Vind.* kunshtuvati, moistruvati, vmetalnostuvati; *Eccl.* хитрствовати, художествовати, искусно строитъ, разумно производить что; żartować. *Dudz.* 42. fünfstilch scherzen. *Joco dicere*, kunsztować. *Mącz.* Żle z tym kunsztować; niemasz tu ani płochęj zapalczywości, ale stateczna sierdzitość, którą rozum rządzi. *Gorn. Dw.* 96. Z takimi tylko kunsztować mamy, którzy ani są tak nędzni, żeby ku ulitowaniu serce poruszali; ani tak bardzo niecnotliwi, żeby powrozu byli godni. *Gorn. Dw.* 144. Uźrzał, że kunsztuje Izaak z Rebeką żoną swoją. 1 *Leop. Gen.* 26, 8. (żartuje. 3 *Leop.*). KUNSZTOWANIE, ia, n., subst. verb., *Sorab.* 1. kumžteno; *Boh.* kunstylrstwj; igranie, żartowanie, daß Künstler, Scherzen, Spielen, Schälern. *Facetismi sales*, trafne a wesole kunsztowanie, śmieszki. *Mącz.* Żartowanie, igranie, kunsztowanie panu z sługami nie przystoi. *Petr. Ek.* 105. Kunsztowanie obyczajne a wstydlive ma być, ludos castos esse oportet. *Mącz.* KUNSZTOWNIK, a, m. dicaculus, błazenek, śmieszek. *Mącz.* ein Spaßmacher, żartownis, kunsztarz, kuglarz, figlarz. KUNSZTOWNOŚĆ ob. Zręczność, misterność, sztuczność,

kunszt. KUNSZTOWNY, a, e, KUNSZTOWNIE adverb., §. 1) kunsztem zrobiony, fünfstilch; *Boh.* kunstowný; *Slov.* kunštowný; *Carn.* kunshtne, umetn (cf. umiejetny); *Vind.* kunsten, vuzhen, vmetaln, vmetalnosten, moistrun; (cf. *Vind.* kunsten, hudokunsten astutus); *Croat.* vmetaln; *Sorab.* 1. kumžtne, wudželne; *Rag.* pomnotvoren, hitro tvoren; *Ross. et Eccl.* художественный, хадожнь, искусственный, мыръ, благохудожный. Kunsztowne fortifikacye. *Jak. Art.* 2, 500. Kunsztowne ognie, tak krotosilne, jako i wojenne. *ib.* 3, 298, Kunstfeuer. (ob. kunszty ogniste). — §. Nienaturalny, nie według natury, nicht natürlich, fünfstilch. Sparta kunsztowną sobie cnotę wyjednała, pozabawiając się używania złota. *Teat.* 1 b, 24. Człowiek kunsztowny ma tysiąc potrzeb na ustawach metafizycznych zasadzonych. *Zab.* 7, 77. Dwóch ludzi w sobie zawieramy, człowieka przyrodzonego i kunsztownego. *Zab.* 7, 77. — §. 2) Żartowny, krotosilny, scherzhaft, fuzweilig. *Facetus*, śmieszny, kunsztowny, biesiadny. *Mącz.* Ironia bardzo przystojna jest wielkiemu panu tak w kunsztownych, jako i w statecznych rzeczach. *Gorn. Dw.* 185. Żart, albo kunsztowna posługa, jest jakieś oszukanie przyjacielskie, w rzeczy ani szkodliwej, ani obraźliwej. *ib.* 199., *Kosz. Lor.* 13 b.

Pochodz. niekunsztowny, bezkunsztny.

KUP, u, m., kupno, kupowanie, sprzedaż, der Kauf; (*Croat.* kúp). Wystawiona nierządnicą każdemu do kupu. *Hul. Ow.* 68.

KUPA, y, ż., *Boh.* kupa, kupa, kopa (ob. Kopa), hromada (ob. Gromada), obor (cf. obora); *Sorab.* 1. kopieca, (kupa pagórek); *Sorab.* 2. hupa, kopiza, (kupa pagórek); *Vind.* kup, kupez, kardella (cf. *Vind.* kop, verh, wierzeh; kopa, kupizh merges, snop; *distg. Vind.* kupa, kupiza, pitui pohar, kubek, cf. kufa); *Carn.* kúp, kúpz, kupiza, kopa, smet, (cf. śmieci; *distg. Carn.* kupa scyphus, kupeze = bańki barwierskie); *Croat.* kúp, gromacha, gomila, (*distg.* kupa, kupalo = kufa; *Hung.* kupa = czasza); *Dal.* kup, gromilla, kupsechina; *Slav.* vārpa, hērpa; *Bosn.* kúp, nakúp, rripa, skúp, skupsetina, koppa, jatto, mnosg, (cf. mnóstwo; *Bosn.* kuppa, eja-seja cyphus, cf. kufa, kubek; *Bosn.* kuppa, opeka; *Ital.* coppa = dachówka); *Rag.* nákup, ārpā, nálogh, gomilla, gromaccja, (kuppa, kupizza pocillum); *Ross.* копна, копенка, копа, скопъ, скопище, ворохъ, гурьба, куча, кучка, комъ, комокъ, сонмище, конмъ, сподъ; *Eccl.* купа, складение, костеръ, ометъ; cf. *Lat.* copia; cf. kopa, kera; cf. *Svec.* kop; *Dan.* kob; *Sax. Inf.* Hore, Hure; *Willeram et Nolker* huffo; cf. *Cerm.* Haufe, Kuppe; mnóstwo, moc rzeczy, lub ludzi, razem będących, der Haufen. Najszadniej się występek w wielkiej kupie kryje. *Min. Ryt.* 4, 152. Straszna kupa nieprzyjanych, których na siebie ściągnął. *Nag. Cyc.* 100. (wielka liczba). Miał kupę interessów na głowie. *Teat.* 1. c, 23. (wiele, siła). — §. Kupy zbrojne, zowiemy podjazdy, harcownicy. *Nar. Hst.* 3, 4. schwärmende Haufen, z. B. leichter Reiterey; *Carn.* buhta; *Ross.* шайка. Ktorzyby z kupami zebranymi w dobra nasze wjeżdżali, a w nich gwałty czynili... *Vol. Leg.* 3, 170. Swawolne kupy nad wiadomość Rzplitej

wały się wtargnąć w kraj J. Cesarskiej Mości. *Vol. Leg. 5*, 564. (cf. kozactwo). — §. *Instrum.* Kupą, kupami, *Vind.* f kupom, f hauffnum, kupast, nakupzhan; *Sorab.* 1. kopiczwané; *Ross.* кучами, haufenweise. Ziele to po skałach rośnie drobnociuchno gęsto kupami. *Urzed. 310.* Koło gromnie wilecy kupą chodzą *Haur. Sk. 315.* stadem chodzą. *Gorn. Dw. 158*, sie sind lauffig. — §. Hardość za kupą a złość za wolnością nastąpiła. *Birk. Dom. 120.* t. j. za bogactwem. — W kupę do kupy w jedno, razem, in einē zusammen; (*Vind.* kupei, skup, vred, vkupei - razem, pospołu, złączenie; vkup- : spół-, współ-, n. p. *Vind.* vkupdieudizh : współdziedzie; *Vind.* okup-, s-, z-, n. p. ukupsvesati : związać); *Croat.* zkúp, zkupno, zкупа, (ztąd: zkúp : skapy; zkupchina : gromada, gmin); *Bosn.* skupno; *Slav.* skupa; *Ross.* вкупъ, купно, комомъ, въ копъ, *Ecc.* коупно, вмѣстѣ. Myśli jego rozsprane po całym świecie, szczęściem, kiedy się do kupy w potrzebie zbiorą. *Teat. 10*, 22. Brwi do kupy zganiać. *Pilch. Sen. list. 365*, (ob. Brew'). Dziecko się urodziło z zrosłemi do kupy nogami. *Perz. Cyr. 2*, 140. Niech się do ciebie jednego wszystko w kupę zgarnie, cokolwiek liczna zgraja bogactwów posiadała. *Pilch. Sen. list. 124.* Kto w kupę hatli rzeczy różne, ten dobrze uczyć nie może. *Hrbst. Odp. B b b 4.* W kupę mi idą oczy drzymię. *Włod. zasypiam*, die Augen fallen mir zu. *KUPCOROZBÓJNIK, a, m., rozbijający kupców, der Kaufmannräuber; *Ecc.* торгоборецъ, который купцовъ грабить или разбиваетъ. KUPCOWA, y, ż., żona kupca, die Kaufmannsfrau, die Kaufmännin; (cf. *Boh.* kupowačka emrix, die Käuferin; *Vind.* kupzinja; *Rag.* kupitegliza; *Ross.* покупщица, купчиха; *adj.* купчихинъ). KUPCOWNA, y, ż., córka kupca, die Kaufmannstöchter. KUPCOWY, a, e, od kupca, kupiecki, Kaufmanns-. W takim razie szkoda kupcowa będzie, nie przedawcy. *Szczerb. Sax. 331.* KUPCZYĆ, ył, y, *cz. niedok.*, *Boh.* kupčiti; *Vind.* shtazunati, kramuvati, barantati, kupzhuvati; *Sorab.* 1. kupczžu; *Carn.* kopzhujem, barantám; *Slav.* pazariti (cf. bazar); *Croat.* tersiti (cf. targ); *Ecc.* куплствовати, коупь-уствовати, торговать; handlować czym, mit etwas handeln, Handel treiben. Nie sprosznaż to jest rzecz, kupczyć żywoty ludzkiemi! *Gorn. Wł. H. 2*, *Sekl. Luc. 19.* KUPCZYK, a, m., czeladnik kupiecki, (*Ross.* сидѣлецъ, cf. pisarz; *Vind.* kupzhuvauz : tandeciarz), der Kaufmannsbienner. Kupczycy, gdyby drożej nad takse panów swoich przedawali. . . *Vol. Leg. 4*, 76. KUPCZYKOWATY, a, e, KUPCZYKOWATO *adverb.*, sknerski, skapy, małomiejski, knickerig, fleißstädtisch. Kupczykowatą często panowie mają fantazyą. *Tr.* KUPCZYNA, y, m, biedny mizerny kupiec, ein elender Kaufmann; *Ross.* купчина zakupujący dla drugich. KUPCZYSKO, a, n., kramarz lichy, ein elender Krämer; *Ross.* купчихка. (*KUPEL. *Pim. Kam. 1*, ob. Kapiel. KUPELA. *Tr.*, ob. Kapela chymiczna).

(KUPER, pra, m., KUPEREK, rka, m. zdrobn., guzica, huzica, gustrzyca, kustrzyca, rzap', *Carn. et Vind.* faja (cf. fajdać); *Ross.* хвостецъ. (cf. *Ross.* копръ, коперъ baba do wbijania palów); *der Steiß*, *der Bürzel*, besonders des Feder,

vieß. Koniec mięsisty ptaka tylny jest kuperek, owa serduszkowata część, z której ogonowe wyrastają pióra. *Kluk. Zw. 2*, 10, (ob. kuprzasta kość). — §. *Transl.* Gdy Noe trochę wina chudzineczka chłyśnie, Aż ci go płaszcz opadnie, iże kuprem tyśnie. *Kchow. Fr. 83.* KUPERKOWY, a, e, od kuperka, Steiß). — (KUPERSZLAK, KUPERSZTYCH, ob. Kopersztuch). KUPIA, KUPLA, i, ż., §. a) kupezenie, handel, kupno, der Handel, der Kauf; (*Boh.* kaupč; *Vind.* kupzhnia, barantanje, barantanstvu; *Carn.* kupilu, kupzhia, kopzhya, kôp; *Sax. Inf.* Koup; *Dan.* kiob; *Isl.* kaup; *Germ.* Kauf; cf. *Lat.* capio). Rzemieślnicy i kupcy po dziesięciu latach mają poprzestać rzemieśla i kupi. *Petr. Pol. 286.* Przed Wacławem Polacy skórkami zwykli byli kupie swoje odprawować. *Strýjk. 331.* Byście się jeno na téj kupi nie sparzyli! *Simon. Siel. 19.* Nie ja darmo nie dam sobie wziąć; kupi-li kto, na kupi utraci. *P. Kchan. Orl. 1*, 30. — §. b) Towary kupieckie, *Sorab.* 2. kschami; *Carn.* blagu (cf. błogo); *Croat.* tergovina; *Bosn.* tergovine, pratesgi, Kaufmaaren. Zamek nad rzeką założył, z którego brał te wszystkie, którzy po Wiśle jeździli z kupiami. *Biel. 140.* Wrzask kielbaśników i garkuchników, towar swój, stosowny do kupli tonem, zalecających. *Pilch. Sen. list. 2*, 4., *Jer. Zb. 95.* Kupiłem u niego dobrze okulary, aza nam się i na innej kupi poszczęści. *Alb. na Woj. 6.* Pragnę, aby kupie i towary obudwu nas wolno po naszych państwach wozić, a handle sprawować można. *Baz. Sk. 529.* Teraz już tych ich kupi, nikt nie kupi. *Żarn. Post. 90 b.* 1. KUPIĆ, ił, i, *cz. niedok.*, kupić dok., skupować, kupiać, w kupę zebrać, (*Boh.* kopjm, klopmj; *Sorab.* 2. kopowasch; *Sorab.* 1. kopiczuyu, kopiu, kopiem; *Carn.* kupzham; *Vind.* kupzhati, nakupzhati, nakupsprau-lati; *Croat.* kupim; *Dal.* kupiti, arpavam; *Bosn.* kuppiti, skuppiti, rripati; *Slav.* kuppiti; *Rag.* kuppiti, skuppiti, pokuppiti, skupgljati; *Ross.* копить, копля, скопить, скоплять (= 2. kupić), совокупить, совокуплять, докопить; cf. *Syr.* קָפַר rem rei imposit; häufen, in einen Haufen zusammen bringen, zusammen häufen, zusammen rollen. Zrećznie się go uchronił, i sobie przytomny Zkupiwszy członki, ukrył pod puklerz ogromny. *Dmoch. II. 2*, 18. (stuliwszy, skurezywszy). Kupić się : gromadzić, sich häufen, zusammen laufen. Cesarz kupiących się ludzi pytał, coby to znaczyło? *Niemc. Król. 4*, 187. Kupcie się do kościoła, nie dajcie na się dzwonić. *Dambr. 124.* Wszyscy po zejściu z tego świata, na jedno miejsce się kupią. *Smotr. Ex. 25.* Kupić się do stada *Ross.* стадится; (*Croat.* kupititze : mnożyć się). 2. KUPIĆ, ił, i, *cz. dok.*, kupić praes. et futur., KUPOWAĆ, ał, uje, *niedok.*, §. a) za ugodzoną cenę nabywać, kaufen, (oppos. przedać), (*Boh.* kupovati, kupiti, kaupjm; *Slav.* kaupiti, kupugi; *Sorab.* 1. kuppowacz, kupuyu; *Vind.* kupiti, kupuvati; *Carn.* kupiti, kupem, kupujem, kupuvâti; *Croat.* kupuvati, kupoval, kupujem, kupiti; *Slav.* kúpiti; *Bosn.* kupiti, kupovati; *Rag.* kúpiti, kupovatti; *Ross.* купить, куповать, *Ecc.* пристажати; *Svec.* koepa; *Holl.* koopen; *Germ.* kaufen; cf. haufen kupa). Tanio kupić, a drogo przedać każdy się stara. *Mon. 66*, 290. Kupujący przedającego, a

przedający kupującego chce oszukać. *Cn. Ad. 339.* Złe jest, złe jest, mówi kupujący, a kupiwszy będzie się chwalił. *W. Prov. 20, 14.* Ganiąc kupić, a chwając przedać. *Rys. Ad. 13.* Łotrów aż nadto pełno, kupować nie trzeba. *Opal. Sat. 57.* Kto kupuje urząd, sprzedaje sprawiedliwość. *Klon. Wor. 15.* Proste przysłowie, kupisz, nie kupisz, potargować nie zawadzi. *Teat. 47, B.* Jam sobie samochcący biedę kupił. *ib. 53, 166., (Rag. Na swój pjenez kúpit scetettu; cf. nie miała baba kłopotu, kupiła sobie prosię; cf. świerzbiał go pokój).* Kupił ś. Stanisław, nie sobie, ani powinowatym swym, ale kościołowi i sługom bożym, i potrzebom pospolitym wieś Piotrowin. *Sk. Żyw. 287.* (NB. Kupić do klasztoru = mówi się o rzeczach mogących być włączonymi; kupić na klasztor = o rzeczach nie włączających się; dla klasztoru = w obu razach służy). — Umieć kupować i sprzedawać, umieć się obejść, na wszystko się godzić, *foro uti. Mącz.* — *Prov. Civitas Cracovia,* kup' sobie, jako i ja. *Rys. Ad. 28., Dudz. 28.* Mieć się dobrze, czegoś nie dostanie, kup' sobie. *Cn. Ad. 492.* Kupiłbym wieś, ale pieniądze gdzieś. *Rys. Ad. 28.* Kup' sobie, komubys rozkażał; nie rozkazuj mnie. *Cn. Ad. 407.* Nie kupić u niego gniewu. *Cn. Ad. 414.* (t. j. Jacono mu o gniew). Jakieś kupił zwierciadło, inszego nie żądaj. *Pot. Pocz. 70.* (jakeś sobie posłał, tak się prześpij; wypij, coś nawarzył). (*Slav. Prov.* Kupilbi ta, kdobi ta nē znal; kupi cię, kto ciebie nie zna; nie wart). Nadto drogo kupuje ukontentowanie, kto je zdrowiem płaci. *Kras. Pod. 2, 71.* Jakom kupił, tak sprzedaje. *Cn. Ad. 302, Slov.* tak predawam, gako sem kupil; *audita ex fide narro.* — §. b) Kupować *niedok., =* targować, um etwas handelt, dingen. Kupowałem konia, ale że za drogi, nie kupiłem go. *Ld.* (KUPIDO, yna, m., KUPIDYNEK, nka, m., *demin.,* bożek miłości, der Liebesgott; *Carn.* Lubizhk, Serzhèk; *Boh.* Milek. Oczki ostre, ogniste, zła myśl, słodkie słowa, Insze na sercu nosi, insze mówi mowa; Włoski ma kędzierzawe, i pogłada śmieie, Twarzyczka uporniuchna i wstydu nie wiele, Skrzydełkami jako ptak, to tam, to sam lata, Do panien, do otroków; a na sercach siada, Łuczek ma, a na łuczek strzałeczkę przykładą. *Simon. Siel. 22.*)

KUPIEC, pca, m., (*Boh.* kupec; *Slov.* kupec, kdo kupuge; *Sorab.* 2. kupz; *Sorab.* 1. kupez; *Carn.* kupz, kópz; *Vind.* kupez, barantauz, kupiz, tershishar; *Croat.* kupècz; *Dal.* kupovnik = kupujący; (*Croat.* tergòvecz, tersecz = kupiec, cf. targ); *Rag.* kùpaz, kupitegl; *Bosn.* kupaç, tergouaç, trrigouaç; *Slav.* kùpioc = kupujący, tèrgouac = kupiec; *Ross.* купецъ, торжникъ (покупщикъ kupujący); *Eccl.* торговецъ; (cf. *Eccl.* гость, богатый купецъ; *Graec.* μεγαλέμπορος; *Vind.* kupzhni gospud, ob. Gość); cf. *Lat.* caupo; *Graec.* κάπηλος; cf. *Germ.* Kauf); §. 1 a) handlem się bawiący, der Kaufmann. Tych kupców nie ganie, którzy zinąd towary, żywności ludzkiej i Rzpltej potrzebne, przywożą. *Modrz. Baz. 135.* — b) Kupujący, der Käufer. Książki teraz nie mają wiele kupców. *Ld.* — §. 2. Pewna gra w karty, ein gewisses Kartenspiel. Pan Podstoli z x. Plebanem i z sąsiadem grał w kupca. *Kras. Pod. 1, 182.* Nasz miły kupiec w dowcipnie kombinowanych rachunkach swoich mię

zawzdy bawi. *ib. 189.* KUPIECKI, a, ie, od kupców, Kaufmanns, kaufmännisch; *Boh.* kupecký; *Sorab.* 1. kupczki; *Vind.* kupzhen, kupzhoun, kupzhni; *Bosn.* tergo-uacki; *Ross.* купеческий, купецкий. Słowo kupieckie i wiara nie tak uczy. *Grod. Dis. C 4 b.* Chleb pszeniczny, z średniej mąki, nie do czysta z otrąb wypytłowany i wysiany, miejskim, albo kupieckim, mianujemy. *Syr. 936 et 938.* Sklep kupiecki *Eccl.* купильный храмъ, лавка, въ коей товары продаются. Kupiecki dwór, rakhof *Ross.* гостинной дворъ. Kupiecka kompania *Eccl.* гостинная сотня. Po kupiecku *adverb.,* nach Handels Gebrauch. KUPIECTWO, a, n., (*Boh.* kupectwj; *Slov.* kupestwo; *Carn.* kupzha, kopezha, tergouanje; *Vind.* kupzhnia, kupzhni-shtvu, tershtvu, barantanstvu; *Croat.* tergovina, terztvo; *Bosn.* tergovina, trrigouina; *Ross.* купечество; *Eccl.* купца, каптона, торгова, прикупованіе, промыселъ, cf. przemysł); stan kupiecki, handel, die Kaufmannschaft, der Handel. Kupiectwo prawdziwe albo wielkie, gdy z dalekich krain albo z zamorza nabywamy rzeczy potrzebnych, a całkiem je zaś sprzedawamy. *Petr. Ek. 127,* der Großhandel. *Boter. 79.* Kupiectwo domowe, przekupstwo albo kramarstwo, gdy kto w domu siedząc, kupuje co, aby drożej sprzedał. *Petr. Pol. 36,* Krämerrey, Händerey, (cf. handlarstwo). Kupiectwem się bawić; kupiectwo prowadzić; kupiectwa się uczyć. *Ld.* Dla mnóstwa kupiectwa twego zgrzeszyłeś. *W. Ezech. 28, 16. Bibl. Gd.,* von deiner großen Handthierung. *Łutb. t. j.* dla szachrów twoich. KUPIENIE, ia, n., *subst. verbi* kupić 1), = §. 1. zgromadzenie, zebranie, daß Häufen, Aufhäufen. Kupienie się, gromadzenie się, daß Zusammenlaufen, der Zulauf. — §. 2. *verbi* kupić *oppos.* przedać = Kupowanie, daß Kaufen. Kupienia chęć, ochota, die Kauflust, *Boh.* kupečnost. Do kupienia chęć mający, kauflustig, *Boh.* kupečný; *Eccl.* купцвительный, охоту имѣющий къ торгу. *Subst. Boh.* kupečnj; *Sorab.* 1. pokupnik *emaz.* KUPIONY, a, e, *partic. perf.,* gefauft. (*KUPITNIK. *Tr.* ziele ob. Kopytnik). KUPKA, i, ż., *demin. nom.* kupa, (*Boh.* kupka, kopka, kobka; *Sorab.* 1. kopiczka; *Lat.* copiola; *Vind.* kupzizh; *Croat.* kupchëcz; *Slav.* baglich); ein kleiner Haufen, ein Häuflein, Häufchen. Małych gwiazdeczek zbiór nazywają kupkami gwiazd, *conglobatio. N. Pam. 19, 66.* Małą kupką ludzi często-kroć Polacy poganina bijali. *Falib. Dis. Q.* (cf. garstka). Ziele to kupkami rośnie. *Tr.,* in Büscheln, büschelweise, cf. kępka. — Kupki = gra w karty. *Tr.,* daß Häufeln, ein Kartenspiel. *On met les cartes en plusieurs tas, et le plus haut de dessous gagne le jeu. ib.* (Grać w kupki). KUPŁA ob. Kupia. KUPLER, a, m., KUPLERCZYK, a, m., *zdrobn.,* rufianin, kuplerstwem, niegodziwemi kunsztaftami bawiący się, der Kuppler; *Boh.* kuplř; *Vind.* kuppler, perkupavicz; *Slav.* korvosvodac; *Ross.* сводникъ; *Eccl.* сводчикъ. Nierządnicza kuplera władzę wini. *Hul. Ow. 68.* KUPLERKA, i, ż., die Kupplerinn, swacha, rufianka, *Boh.* kuplřka; *Vind.* kuplarza; *Slav.* kurvosvodica; *Ross.* сваха, сводница. Kuplerka mu kochankę dla kogo odmawiała. *Hul. Ow. 49.* KUPLEROWAĆ *cz. niedok.,* kuplerstwem się bawić, kupplern, den Kuppler machen; *Boh.* kuplowati; *Sorab.* 2. kupplowasch; *Vind.* kuplati, neposhtnenu snanje delati;

Ross. сводничать. KUPLERSKI, a, ie, od kuplera, Kuppler; *Boh.* kupljiřský. KUPLERSTWO, a, n., zabieganie kuplerskie, Kupplerey; *Boh.* kupljiřstwj; *Ross.* сводничество. KUPLOWAĆ, ał, uje, cz. niedok., z *Niem.* kuppeln, z. B. die Pferde, zwięzywać, kępować, n. p. Na słowo komenderującego: kupujcie konie! zdejmują się ugule munsztuka przez głowę konia, i niemi się pod munsztukiem na prawej stronie stojącego konia na kluczkę zawięzuje. *Kaw. Nar.* 424. *KUPNICA, y, ż., dom lub skład kupiecki, ein Kaufhaus; *Sorab.* 2. kupniza; *Ross.* гостинной дворъ. *KUPNIOWSKI, iego, m., subst., burlesque, kupujący, płacący, ein Käufer, ein Zahler; *Boh.* kupować. Kupniowskiego w tym użyć potrzeba, Darmowskiego proszę zaniechać. *Havr. Sk.* 2. KUPNO, a, n., kup, kupia, kupowanie, rzecz kupiona, dař Kaufen, dař Gefauste, der Kauf; *Boh.* kaupě; *Slov.* kupovánj; *Sorab.* 2. kup; *Vind.* kup, kupjenje; *Carn.* kop, kopua, kopzhya; *Croat.* kupuvanye; *Slav.* tergovina; *Ecl.* купила. Dobrze że téj kamienicy syn mój nabył, i że my z tak dobrego korzystamy kupna. *Teat.* 7. c, 66. Kupnem czego dostać. *Tr.*, Kaufstich an sich bringen. Jeden drugiemu w kupnie psuje i podkupuje. *Tr.* Kupno niedoskonałe = wyderk. *Cn. Th.*, der Wiederkauf. Prawo odkupienia przedanej rzeczy, zowie się kupno z powrotem. *Gal. Cyw.* 3, 92. KUPNY, a, e, §. 1. od kupowania, czyli kupna, Kauf. Kupny kontrakt, Kaufcontract. *Tr.*, *Ross.* купная, полная. — §. 2). Przedajny, *Vind.* kupliu, na kup dan, kupzhliu, tershishliu; *Rag. et Croat.* kupovni, Kaufstich, feil. Bułki kupne, co na rynku sprzedawają. *Pim. Kam.* 50. Za rzecz niekupną darmo summę dajesz. *Bratk. R.* (nieprzedajną). Dość męki, gdzie fałsze zdołają A kupną wargą prawdę jak chęć robią. *Ryb. Geol. C.* 2. Kupny głos. *Nag. Fil.* 213. Szpetnie, gdy kupny język za niewinnym gada, Nieładnie, gdy trybunał wiele w skrzynekę składa. *Hul. Ow.* 70. Leszek kupnego cudzym nieszczęściem a swoją obelgą tronu nie chciał. *Nar. Hst.* 4, 133. Uznawca sporu był kupny. *Sk. Dz.* 378. t. j. przedarowany, przenajety, bestochen, erkaufft. — §. 3. Kupny = pokupny, gut abgehend, viel Käufer findend. Zadnej niemasz książki kupniejszej nad kalendarze, ponieważ ich corok wychodzi więcej niż dwadzieścia tysięcy. *Mon.* 66, 2. KUPOWAĆ, KUPOWANIE, KUPUJĘ ob. 2) Kupić.

Pochodz. verb. kupić et kupa: dokupować; jednokupiec, jednokupstwo; litkup, litkupnik; ludokupiec; nakupować; okup, okupić się; odkup, odkupić; pokupować, pokupić, pokup, pokupny; podkupnik, podkupować; przekup, przekupić, przekupny, przekupień, przekupka; przykupić; rozkupić; samokupiec, samokupstwo; spółkupyć; świętokupiec; skupić, skupny, skup; skupy (*Croat.* zkup), skapiec, skępstwo, skępic; wkupić, wkup, wkupny; wykupić; zakup, zakupić, zakupnik.

1. KUPR, u, m., z *Niem.* dař Kupfer, n. p. Kupr i miedź czynią z kamienia chalcitis. *Mącz.* — 2. KUPR ob. Kuper. KUPRZASTY, a, e, od kupra, Steiř. Kość kuprzasta. *Krup.* 1, 112., *Wejch. Anat.* 75, dař Steiřbein, Gefařbein. *KUPRES ob. Cyprys.

KUPSKO adv., [kupsko *Etym.* kupa; znaczy wiele; ale tyl-

ko od Mazurów używany przysłówek. — 7], chłopski wyraz = tego, mocno, siła, bardzo. — Nabiedowałem ci się kupsko, niżlim się do was dopytał. *Teat.* 29. b, 121, tüchtg, wafer, recht sehr. KUPUJĘ ob. Kupić, Kupować.

KUPULA, KOPULA, KOPUŁA, i, ż., KOPUŁKA, i, ż., *zdrobn.*, *Ital.* cupola; *Lat. med.* cuppula; die Kuppel, dař Kuppelbař, Kuppelgewölbe; *Croat.* kupula; *Rag.* kuba, kubizza; *Bosn.* kuba; (*Carn.* kopola *rutabulum*). Kupuła kościola ś. Zofii na 16 kolumnach marmurowych wystawiona, daleko większa i wyższa nad kopułę ś. Piotra w Rzymie, pokryta wszystka z wierzchu ołowiem. *Star. Dw.* 6. Nad wierzchołki portu podnoszą się niezliczone kopułki pobite ołowiem, ozdobione gałkami pozłocenemi. *Pam.* 85, 1, 130.

KUR, a, m., kogut, pietuch, (*Boh.* kohaut, kurek; *Croat.* petuch, petelinecz; *Ecl.* куръ, кочетъ; cf. *Hebr.* גור gur pullus), §. 1. der Hahn; samiec kury czyli kokoszki, na głowie ma wyrostek mięsisty, zębkowany, grzebieniem zwany, dwa wyrostki wiszące pod szczękami, ogon ściśniony do góry zadarty. *Zool.* 233. *Kluk.* Zw. 2, 95. Kur majestatyczny Prowadzi tam za sobą dwór kokoszy liczny. *Chod. Gesn.* 144. Kur, stróż grzebienisty. *Groch.* W. 32. Kura gospodarzem zowią wieśniacy, bo bywa to lepszy gospodarz do kokoszek, niż drugi chłop do żonek. *Dwor. G.* Kur, choć głośno krzyczy, nie zje on nikogo. *Jabl. Ez.* 22. Kur poje abo pieje. *Dudz.* 21. Komuż piac, jeśli nie kurom? *Rys. Ad.* 33. Kurzy co piali, zaś biorą się na grzędę. *Pot. Syl.* 491. Kur zapał. *Rys. Ad.* 27. t. j. czas minął, klamka zapadła, der Hahn hat gefrařt, = die Erst ist verstoffen. Sam Piotr opoką będący, Ruszał się kura słyszący. *Groch.* W. 32. Pokusy władzy nie mają, Gdy już kurowie śpiewają. *Groch.* W. 31. Kogut wiejski zegar; ztąd: kury = kurzynny, pianie kurów, dař Hahnengesřrey; *Bosn.* pivci, jutergna, jutrnigna (cf. jutrznia); *Ross. et Ecl.* петлоглашение. Od zachodu słońca, aż do kur dzwonili. *Mon.* 71, 171. Pierwsze pienie = pierwsze kury, dař erste Hahnengesřrey. Gdy pierwsze kury zapały, stanął na placu. 1 *Leop.* 3 *Macch.* 5. Już pierwsze kury piał, już i wtóre pieją, Ja tu czekając na cię, karmię się nadzieją. *Simon. Siel.* 36. Drugie piał kury, Nie spałam, Ciebie wyglądałam. *Zabl. Amf.* 62. O kurach = o pierwszych kurach = gdy pierwszy raz zapieją, do dnia, vor Zagebanbruch. Markotny prawnik, gdy o kurach pacjent we drzwi zakolaće. *Zab.* 8, 317. *Izyck.* O pierwszych kurach wstawać! *Zab.* 7, 158. Nie wiecie, kiedy przyjdzie, czyli o północy, czyli o kurach albo rano. *W. Post. W.* 3, 504. Jeśli z wieczora, jeśli w północy, jeśli gdy kurzy zają. *Radz. Marc.* 13, 35. — Dano kurowi grzędę, a on chce wieży. *Budn. Apoph.* 90. (cf. im kota bardziej głaszczesz, tym bardziej ogon wznosi; dasz mu pōty, a on chce pōty). Kur Indyjski ob. Indyk. — §. Kur, herb; kogut biały w polu czerwonym. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen. — §. 2. Kur morski, trigla, der See-hahn, ryba morska, mająca pletwy przyskrzelowe znacznie szerokie i rozciąęte, tak iż niemi z wody podlatywać może. *Zool.* 181., *Chmiel.* 1, 626. — §. 3. Kur, ospica, morbilli, die Masern, Rōtheln, Kinderflecken, kształt gorączki z

wyrzutem drobnym, mniejszym od ospy. *Krup.* 5, 341. ospieczki. *ib.* 5, 446, pożarnice, odra. *Ern.* 684; *Vind.* lezhize, lezhe, snemeze, maroga, pika; *Ross.* корп. KURA, y, ż., §. a) kura albo kokoszka jest samica koguta. *Kluk. Zw.* 2, 95, die Henne; *Morav.* kura; *Slov.* kura pul-lus, slepka, slepica *gallina*; *Boh.* slepice, slepička; *Carn.* kokush, puta; *Vind.* kura, kokush, putiza; *Sorab.* 2. kurra; *Hung.* tsirke; *Ross.* курица; (cf. *Germ.* furren). Kura z piórami koło uszu *Ross.* ушатка. Jużci dziś nietylko kury mądre, ale też i same jajca, młodzi dziś ludzie bardzo *zwyzdrzeli. *Glicz. Wych.* P 4 b; *Slov.* Kura slepku uci, *ante barbam doces senes*; *sus Miner-vam.* I ślepěj kurze trafi się ziarno. *Teat.* 11. b, 4; (*Slov.* I ślepá kura někdi na zrnko trefi; więcej szczę-ścia, niż rozumu). Czarna kura, czarna kokosz, lekar-stwo dawne dla szalonych, którym rozdarła czarną kure, albo też gołąbki żywo rozdarte ciepło na głowę przykła-dano. *Krup.* 5, 425., *Haur. Sk.* 399. ztąd przysłowie: A już też to warto czarnej kury. *Teat.* 43. c, 53. t. j. po szalonemu zrobione. *Zabl. Fir.* 69, *Teat.* 32. b, 41. — §. b) Ogólnie: kury - koguty, kokoszki, kapłuny, *Carn.* perutje, Šušner; kura, daš Šušn. Kury w kojcu. *Star. Dw.* 43. Kury te, które są w kojcu, z kojca się doby-wają; a te, które nie są w kojcu, do kojca się wedrzeć usiłują. *Žarn. Post.* 3, 542. Mazowieckie kury gawrony, gawronięta. *Pot. Jow.* 106 et 108. Poddani przy szczu-plěj swojej paszy, zwykli się z dworem na kury od sztuki swego bydła jednać. *Haur. Sk.* 541, Šušňušn, Žušňušn.

Pochodz. kurczak, kurek, kurczę, kurczątko, kurczęcina, kurnik, kurzy, kuropatwa, kuropłoch, kuropoj.

KURACYA, yi, ż., leczenie, *Ross.* лѣчение, влѣчка, враба; *Ecccl.* цѣльба, цѣление, die Cur, daš Curiren, Heilen. Nie potrzeba majowej kuracyi, Магур, jeżeli człowiek zdrów. *Perz. Lek.* 216. Kobiety zawsze gotowe poprawiać ku-racye doktora. *ib.* 317. Powierzać się w kuracya. *ib.* 61.

*KURATA, y, ż, łodyga. *Tr.*, der Stiel einer Pflanze. Kuraty liliowe. *Tr.*

1. KURANT, a, m., zbieg pewny tonów melodyjnych, ein Säuf-fer in der Musik; (*Ross.* куранты zegar grający). Dla ucze-nia ptaków są instrumenciki, różne kuranty wygrywające. *Kluk. Zw.* 2, 402. Bije zegar kuranty, a misterne slety Co kwadrans, co godzina dudła menuety. *Kras. Sat.* 40. Konik polny przez lato swe śpiewa kuranty, Mrówka do jamki sobie znosi prowianty. *Kchow. Fr.* 123. — *Transl.* Wyciął mi kuranta. *Mon.* 66, 723, *ib.* 75, 64. (dał mi łacinę, wyłajał mię). — §. Kurant u malarzy, kamień, którym się farby trą na kamieniu płaskim. *Magier. Mskr.*, der Reibstein, Farbenstein. 2. KURANT, u, m., grube pie-niądze srebrne, (*oppos.* moneta), Courant, Courantgeld. Ku-rantem Pruskim płacić. *Ld.*

KURAS, a, m., dobry tegi kur, abo kapłun, ein tüchtiger Kapuan oder Šušn. Opiekłe na tykach niechude kurasy. *Zab.* 9, 375. *Ejsym.*

KURATELA, i, ż., KURATORYA, yi, ż., opieka nad szalo-nemi, marnotrawcami etc. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 90, die Cur-atel. KURATOR, a, m., wyznaczony z prawa opiekun albo rządciciel osobie nie mogącej się rządzić. *ib.*, *Kras.*

Zb. 1, 497; *Rag.* pómnik; *Ross.* попечитель. *W rodz. żeńsk.* KURATORKA, *Ross.* попечительница.

KURAZ, u, m., z *Franc.*, ochota, odwaga, śmiałość, der Mut, die Kühnheit. Kastalska woda, Choćby jēj beczkę wypił, kurażu nie doda. *Teat.* 43. b, 32.

KURBA ob. Korba. KURBAS ob. Korb, Korbas. KURCABA ob. Kuczaba.

KURCHAN, KURAN, KURHAN, u, m., [z *tatar.* kurchane, dom grobowy, 2]; słowo Ruskie, *Ross.* курганъ; - mo-giła. *Otw. Ow.* 607 et 150, der Hügel. Usypali kościom ojcowskim kurhan wyniosły. *Stryjk.* 232. Ciało spaliwszy, kościom kurhan usypali. *Biel.* 124. Na Ukrainie trzebaby zamki pobudować, z którychby, jako z kurhanów, abo z skałek, przyciągnięcie nieprzyjacielskie upatrować. *Modrz. Baz.* 416.

*KURCIANSKI, a, ie, n. p. Paweł biskup Krakowski, Ło-trowstwa prawie kurciańskie, zapomniawszy stanu duchow-nego, płodził. *Stryjk.* 320.

KURCIAŹKA, i, ż., obcażki krótkie, furze Zängelchen, fleine furze Zaugen. Kurciażki cyrulickie, zrobione bywają po-spolicie ze stali lub z srebra. Używają się do odėjmo-wania plasterów i flejtuszków, do wyciągania kości lub in-niej materyi w ranie głęboko znajdującej się. *Czerw.* 4 et 15.

1. *KURCZ, a, m., pokurecz, gatunek kundłów myśliwych, eine Art gemeiner Hunde, die auch zur Jagd gebraucht werden. Charci, ogarowie, kureczowie, zwierzęta leśne gonią i imu-ja. *Sienn.* 277. Za kurecza i za charta trzy kopy groszy. *Stat. Lit.* 596.

2. KURCZ, u, m., (*Boh.* křeč; *Morav.* krě, krče; *Slov.* křeč; *Hung.* görts; *Vind.* kerzh, vadnu vkugstegenje; *Carn.* kerzh, skerzhniza, skerzhuvânje; (cf. *Carn.* kurz - członek męzki); *Croat.* kërch; *Dal.* czeznutje; *Rag.* gârc; *Bosn.* ghrric; *Slav.* gërcs; *Ross.* корча, корчъ, obs. коркота, судорога, депрота; *Sorab.* 2. krampa); der Stampf, kurecz, to jest kurczenie, rozmaity jest, albowiem kureczy ręce, nogi, głowę, tak na zad, jak i na przodek. *Sienn.* 382., *Spicz.* 235., *Comp. Med.* 126. Kurcz przypada zwyczajnie z nie-ostroznego położenia się albo rozciągnięcia. . . *Haur. Sk.* 392. Psi kurecz, *spasmus cynicus.* *Perz. Cyr.* 3, 26. — Kurcz, herb; niby litera T wywrócona, koniec u góry roz-darty; tamże belka krzyż wyrażająca, z lewej pod krzy-żem księżyc, z prawej gwiazda. *Kurop.* 3, 29, ein Wap-pen. (KURCZABA ob. Kuczaba).

Pochodz. kurczowaty, kurczyć, skurczać, rozkurczać.

KURCZAK, a, m., kurek, pullaster. *Cn. Th.*, ein schon etwas großer Šušn. KURCZAŹKO, a, n., *Boh.* kuřátko; *Sorab.* 2. kuřetko, kurzizko; *Sorab.* 1. kuriatko; *Slov.* kurátko, kuratečko, hid; *Vind.* pishe, pisheta (cf. pisklę); *Croat.* pischenci; *Ross.* цыпля, цыпленокъ, цыленочекъ; *de-min. nom.* kurczę, ein Küchlein, ganz junges Šušnchen. Jako z garści kurczątko odrobin patrzemy, Gdy z bozkiěj hoj-něj łaski wszyscy tu żyjemy. *Rej. Wiz.* 52 b. Kurczątko dopiero co wyklute *Ross.* выведенышъ. (*Slov. Prov.* Ku-rátka swu kwočku stratili; *nati sine patre.* *Slov.* Ani ku-rátka rozwázat ně wi; nie nie umie, niezgrabny). KUR-CZE, ěcia, n., *Boh.* kuře, kauř; *Slov.* kurča; *Sorab.* 2.

kurze; *Sorab.* 1. kurio; *Carn.* kurč, zibèka; *Vind.* pish; *Croat.* pische, pischenezi; *Slav.* pille, (cf. pisklę); *Rag.* piple, piplesce; *Ross.* куря, куронокъ; pisklę kur, daß Hühnen, daß Huhn. *Kluk. Zw.* 2, 95. Kurczę piszczy. *Toł. Saut.* 89. Człowieka zabić, jak kurczę. *Teat.* 15, 35. (bez skrupułu). Kurczęta (*Vind.* kurete, pisheti, pifzheta, pifzhenci; *Slav.* pillichi). Żle kurczą kaczce, kaczka wodzi kurze. *Pot. Poc.* 474. Mędrsze kurczęta, niż kury. *Teat.* 35, 87., *Slov.* Kura slepku uci. Od kokoszy chcą często być mędrsze kurczęta. *Zab.* 14, 28. *Nagł.* Kurczę przed kogutem śpiewać nie powinno. *Boh. Kom.* 4, 179.

KURCZOWATE, a, e, — o *adv.*, na kształt kurczu, frampfartig. Kurczowate nerwów napięcie, czyli wielka choroba. *Perz. Lek.* 145 et 185. KURCZOWY, a, e, od kurczu, *Frampf*; *Boh.* křečnj; *Carn.* kerzhne, kerzhliv; *Vind.* kerzhen, kerzhonn; *Ross.* судорожный. Choroby kurczowe, czyli spasmodyczne. *N. Pam.* 10, 71. KURCZYĆ, ył, y, cz. *niedok.*, skurczyć *dok.*, do kupy ściągać, krzywiąc skracać *propr. et imp.* (*Boh.* krčiti; *Carn.* kerzhiti, kërzhnem, kërzhnem; *Croat.* kërchim; *Bosn.* ghrriciti, zgarčiti, zgherciti, zghrriciti; *Rag.* zgàrcit; *Ross.* корчить, скорчить, скорчивать, скрючить, скрючивать; *Eccl.* корчу; cf. *Lat.* coercere); *zusammen ziehen, frümnen, verführen, beschranken.* Kurcz, albo żył kurczenie rozmaite jest, abowiem kurczy ręce, nogi, głowę, tako nazad jako i na przodek. *Sienn.* 382. Uschła wnet ręka królowa, którą był wyciągnął przeciw prorokowi, ani jej mógł zająć ku sobie skurczyć. *1 Leop.* 3 *Reg.* 13, 4. Nie rozciągał ręki twój ku braniu, ani kurcz ręki twój ku dawaniu. *Radz. Syr.* 4, 34. Skurczyć rękę w wydatkach. *Xiadz.* 52. Czemu tak długo kurczysz mozną rękę swoją? *Kanc. Gd.* 178. Skurczonaś siad, skurczoną będziesz też żal ręką. *Pot. Poc.* 544, *Eccl.* слакъ, скорчившійся, согнувшійся. Zgrzybiały, skurczony, starzec, *decrepitus.* *Mącz.* Słońce tę deszczułkę skurczyło. *Tr.* (spaczyło). Frasunek serdeczny skurczy człowieka, ale z powieści wesołych rozraduje się. *Radz. Prov.* 12, 25. (poniża serce. *Bibl. Gd.*), nadwątała, *schwächt.* Słabego zdrowia ten, którego lekkie zawionienie wiatru kurczy. *Pilch. Sen.* 234. Panowie poddanym czynią krzywdy, kurczą ich, uciskają. *Petr. Pol.* 301. (uwłaczają im, *ste thun ihnen Abbruch*). Zarazem kazał obie do ciemnicy wrzucić, Powrozy do drabiny męźnie kazał skurczyć. *Papr. Koł. O.* 4. (skrępować), KURCZYĆ się *recipr.*, *Boh.* krčit se; *Croat.* kërchimsze, zkrachujemsze; *Rag.* zgàrcitise, garcimse; *Eccl.* корчуся; ściągać się do kupy, skracać się, pokrzywiać się, *propr. et impr.*, *sich zusammen ziehen, zusammen laufen, sich frümnen, zusammen friedhen, kürzer werden, sich beschranken.* Kurczymy się jak skóra od ognia. *Psalm.* 23. Skurczyło się sukno - zbiegło się, stąpiło się, daß Luch ist eingelaufen. Jeden się kurczy, a drugi nadyma. *Jabl. Buk. C* 4

b. Kurczemy się, a dziwnym sposobem się dzieje, Że wzrost ludzki w starości z kośćmi mniejszeje. *Zab.* 8, 394. *Koryt.*; *Boh.* (křečowatěti kurczu dostać). W swoich mu się kurczyć kazali siedliskach. *Mon.* 71, 203. Panowie hojno dosyć dawają, i nie kurczą się. *Kosz. Lor.* 40. Nie kurcząc się, ani gnuśniejąc przed srogim zimmem, Lislanty zwojował. *Stryjk.* 358. (nie krzywiąc się, wstrętu nie pokazując). Chude woły pojedłszy one tłuście, w tej chudości i szpetności kurczyły się. *Leop. Genes.* 41, 21. wysychały, *zusammen schrumpfen.* Tatarom nigdy nie wierzał, lubo to kurczyli się. *Birk. Chmiel. C* 2 b. (choć się kłaniali, pokorzyli). Kurczy się, a kole. *Cn. Ad.* 408. *erinaceus, aliquo urgente, contrahit se, et tunc aculeos magis intendit.* (cf. płaćce a bije). Inaksze zdanie wszystkich panów pana, Do którego się kurczą ludzkie rady. *Pot. Syl.* 74. (przed nim nikną, giną, niczem są). Przy takim gospodarstwie intrata się kurczy i szczupleje. *Haur. Sk.* 45. *sie werden schmaler, geringer.* Mogąc te tak potrzebne rzeczy sobie kupić; jednak kurczą się. *Haur. Sk.* 44. *sie schränken sich ein.* Do Wac Pana! (pije): Niech się dyabeł kurczy. *Teat.* 43. c, 92. niech sobie dyabeł szcędzi, żałuje, niech schnie.

KURCZYNA, y, ż., kura młoda, ein junges Huhn. W marcu kurczyzna bardzo młoda, nowina. *Bies D.* 1.

*KURDESZ, a, m., [ob. Kardusz, 1]; n. p. Hej Kurdesz nad kurdeszami! *Teat.* 29, 24.

1. KURDWAN, KURDYBAN ob. Kordyban. 2. KURDWAN, KUNRAD ob. Konrad *ziele.* KURDEGARDA ob. Kordygarda. KURDZIEL ob. Gurdziel.

KUREK, rka, m., a) kogut młody, kurczak, *Ross.* куронокъ, ein junger Hahn, ein Hühnen. Kurzyka, kokorzyka, sabelek, młody kurek, *pullaster.* *Mącz.* Rzemieślnicy w Krakowie kurka strzelali. *Biel. Św.* 246. do kura, orła i t. d. dla wprawy strzelowali, *Wogielshießen.* Mniemamy, żebyśmy kurka strzelili, albo eksekucji dowiedli. *Orzech. Qu.* 176. — b) Kurek na kościele, chorągiewka, wiatrak, wiatraczek, ein Wetterhahn. (*Vind.* strehna bandera, veternik). Czemu kurka stawiają na kościelnej bani? Żeby ludzi do modlitw budził co najraniej. *Pot. Poc.* 512. Kurka na kościele pokazać komu, *ob.* dudka pokazać, figę, odrwić kogo. — c) Kurek u rusznicy, ber Hahn an einer Flinten etc. (*Slav.* oroz; *Rag.* uuk; *Ross.* собачка, *ob.* Sobaka). Kurek strzelby zahaczony na sprzężynie, w jednym mgnieniu oka zawadza kamieniem o panewkę, i wskrzesza ogień. *Rog. Dos.* 1, 240. Zawsze z rusznicmi chodzą, niemasz tego zjazdu, gdzieby kurka nie krzosa-no, proch nie śmierział. *Lek. B* 2 b. Na słowo komenderującego: kurek na miejsce! odwodzi się kurek na swoje miejsce. *Kaw. Nar.* 237. Pokazuje się jeleń; ja do sztuceca, odłożę kurek, zmierzę... *Boh. Kom.* 2, 295. den Hahn spannen. Na to sto razy na odwiedziony kurek przysięgnę. *Teat.* 16. b, 129. pod karą zgnienienia od fuzyi. — d) Kurek albo czop, jaki bywa u faswinnych, dla toczenia. *Mącz. epistomium*, *Bosn.* kantulla od baćve; *Carn.* pipa; *Ross.* крапъ; kruczek, ber Hahn, die Pipe. *Mastos*, rurka albo kurek, u rur i zdrojów, jakoby odęta gęba, z której woda wycieka. *Mącz.* — e)

Kurki u tortury, die Daumensföde bey der Tortur. Wsadzać komu palce w kurki. *Tr. (Slav. kurjuk, die Schwanzschraube).*

KURENTNY, a, e, kurs mający, n. p. tyńf. płatny, udatny. *Tr. ein grobes Geldstück.*

KUREWKA, i, ż., *dem. nom.* kurwa, *Croat. kurvicza, ein Hurden, meretricula,* kurwiczka. *Mącz. KUREWNIK, a, m., (Morav. kurwař; Boh. kurewnik, smilnjik; Slov. kurwarcz, kurewnjik; Rag. kúrvar, xénhar; Bosn. kurbar; Carn. kurbir; Sorab. 2. huraf, hufraf; Slav. kurvár; Hung. kurvás, kurválkodó; Sorab. 1. kurwač, kurwarnik; Vind. loter, kurbar, kurbir, kurbetat; Croat. praznik, kurvish; Ross. курвич, блудникъ, блудодѣй, блядунъ; z kurwami się bawiący, ein Hurer, Hurenjäger. KUREWNY, a, e, KUREWSKI, a, ie, Boh. kurewský, smilný, nawěstěin; Rag. kurvarski; Croat. kurvinski; Hung. kurváhozvalo; Sorab. 1. kurwarski; Vind. kurbinski, kurbarski; Ross. курвинъ, блядскій, блядинъ, блудный, блядливый, блудливый, блудодѣйный; Hurerisch, Hurer. Kurewski dom zamtuż, Vind. kurbarniza, kurbarishe; Carn. kurbishe; Sorab. 1. kurwarna; Eccl. блудокорчемница. KUREWSTWO, KURESTWO, a, n., Boh. smilstwo, kurestw; Slov. kurewstwo; Sorab. 1. kurweno; Vind. kurbaria, lotrovanje; Carn. kurbarya; Croat. kurvaria, kurvinsztvo; Hung. kurvaság, kurválkodás; Rag. et Bosn. kurvarstvo; Ross. et Eccl. блядь, блудливость, блядодѣянне, блядство; kurwarstwo, Hurer. Nic nie jest szalészego, jako młodzieniec, który się na kurewstwo udał, res meretricias. *Mącz. Dokądże tych kurewstw matki twej i czarów jej mnogich. Budn. 2 Reg. 9, 22. (cudzołostwa. Bibl. Gd.). Ustawiczném kurestwem ciało i duszę zagubisz. Kosz. Lor. 48 b. Glicz. Wych. P. 2. cf. porubstwo, fryjerstwo, gamracto.**

KURFIRST, a, m., elektor, z *Niem. der Kurfürst; Sorab. 2. kurferschta; Ross. курфирсть.* Żyli sobie tak dobrze i może lepiej jak jaki Niemiecki kurfirst. *Ossol. Baj. 2. Kurfirst Brandeburski. Vol. Leg. 3, 3. KURFIRSZTOWY, a, e, elektorski, kurfürstlich; Ross. курфиртскій.* W księstwie kurfirsztowym wielka jest hańba być katolikiem. *Birk. Exorb. 16. t. j. w Brandeburgii. KURFIRSTWO, a, n., elektorstwo, Ross. курфирство, dař Kurfürstenthum, die Kurwürde. Na kurfirstwo nastąpić. Vol. Leg. 3, 3. Boter. 114.*

KURHAN *ob. Kurchan.*

KURKA, i, ż., mała młoda kura, ein Hennen. *Ross. курочка. KURKOWY, a, e, od kurka, Hähnen; Wetterfabnen, Pipen.* Kurkowy król w Krakowie, który prym odniósł w strzelaniu do kurka, der Schützenkönig. *Ld.*

KURLANDYA, yi, ż., *Ross. Курляндя, księstwo, niegdys Polszcze holdowne. Dykc. Geogr. 2, 54. Curland. KURLANDCZYK, a, m., rodem z Kurlandyi, ein Curländer; Ross. Курляндець. W rodz. żeńsk. KURLANDKA, die Curländerinn. KURLANDSKI, a, ie, od Kurlandyi, Curländisch; Ross. Курляндскій. Sady Kurlandskie. Dykc. Geogr. 2, 54.*

KURNIK, a, m., *Boh. kurnjk, kurnicěk; Slov. kurenec; Hung. ketretz; Sorab. 1. kurencza; Vind. kurniak, kotez,*

kurijza; *Carn. kurnék; Croat. kurnyák; Slav. kokoshinjak; Ross. курятникъ, курятня, (kurnikъ pasztet kurczęcy). 1 a) szopa abo sadz szeroki na kury. Cn. Th. dař Hühnerbauß, der Hühnerstall. Kurnikiem nazywa się to miejsce, gdzie kury na noc siadać i nieść się mają. Kluk. Zw. 2, 118. Kurnik ma być z grzędami i z dyłowaniem sporządzony. Haur. Sk. 119. Koguty do kurnika najlepsze są Angielskie. Kluk. Zw. 2, 97. — 2) Kurnik miasto w Poznańskim. Dykc. Geogr. 2, 54. eine Stadt. — b) transl. Chata, klétka, eine elende Hütte. [licha forteca. 7]. Jakie takie kurniki poklecieli, kędyby się z żonami, z poddaneimi i z dobytami, gdy gwałt, chronili. *Star. Vol. C 4 b. — 2) Kurnik, sługa, co kury opatruje. Cn. Th. der Hühnerwärter, (ob. Kurzytata); przekupujący kurami, ptaństwem, der Hühnermann, Hühnerfrämer, Slov. kuřenčř; Vind. pishetar; Ross. курятникъ.* Do miasta wyjdzie, i będzie się rozmawiał z piekarzami, z kurnikami. *Teat. 24. c, 56. KUROPATWA, y, ż., Boh. kuroptwa, kuroptwa, korotew; Slov. kuroptwa, kurotwa, garabica; Sorab. 2. kurwota; Sorab. 1. kurwota, poczpula; Slav. poljarica, tereska; Croat. terchka, jerebicza; Dal. jareb, jarebicza, (cf. jarzabek); Carn. jerëb, jerëbiza; Vind. jereb, jerebiza, jerebizh; Rag. jarëb, jarëbizza; Bosn. kuroptwa, jareb, jarebica; Ross. куропать, куропатка, рябка, рябъ; dař Ребѣхѣн; ptak do rodzaju kur dzikich należący; mniejszy od kur pospolitych, większy od gołębi. Kluk. Zw. 2, 196. Zool. 241. Kuropatwy Podlaskie najprzedniejsze. Kluk. Zw. 2, 392. Rzepa po pracy lepiej smakuje, niż bez niej kuropatwa Podlaska. *Kras. Doř. 148. Kuropatwy ciekawe. Banial. J. 3. Kuropatwy ciągocą. ib. Piskliwa kuropatwa krokorianiem wesele swe oświadcza. Otw. Ow. 311. Stara kuropatwa = starka. — Pędzą nas do straty wolności naszej, jak pod sieć kuropatwy. Rej. Zw. 188 b. KUROPATWI, ia, ie, Ребѣхѣнер, Ребѣхѣнъ. Vind. jerebou; Carn. jerebizhën; Ross. куропатий. Wino Bonońskie zowie się dla farby oko kuropatwie, *oeil de perdrix. Krup. 5, 105. KUROPIEW ob. Kuropoj. KUROPŁOCH, KUROPŁOSZ, a, m., KUROPŁOSZEK, szka, m., zdrbn. junak, serdyt a nie-duż porywa się a pierwszy potem w nogi, ein Hühkopf, und zugleich feige Memme; Slov. kuriplach. Kuropłochami takich zowią, którym gdy co nie wedle fantazyi, zaraz nieprzyjaźń gotowa. Pot. Arg. 383. Kuropłosz. Mon. 73, 589. Proteo mutabilior, płochy, niestateczny by wiatr, kuropłoch, pędziwiatr, tak stateczny jak masło na słońcu. *Mącz. Patrz na owe kuropłoszki, Gdzie niemasz statku ni troszki, Kiedy na nie co przypadnie, Ledwie drugi do drzewi zgadnie. Rej. Zw. 251. Ludzie wszeteczni, kuropłochowie, pijanice i pochlebcy, niech przy młodych paniętach nie bywają. Modrz. Baz. 301. KUROPÓJ, oju, m., KUROPIEW, czas którego kurzy pięją kury, dař Hähnengefächey; Sorab. 1. honaczze spëwano; Ross. куропашение. Kuropoj przyrodzony zegar. *Petr. Ek. 124. Mon. 75, 580. — §. W Jerozolimie miejsce, które zowią kuropiew, gdzie Piotr s., gdy kur zapiał, żalostíą uwiedziony, oplakiwał zaprzeczenia się swego. Jer. Zb. 50.******

KUROW, a, m., miasto w Lubelskim, imienia Potockich. *Dykc. Geogr.* 2, 5. eine Stadt.

KUROWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, leczyć, kuriren, heilen. Trafiło się, że Polak zachorował w Rzymie, Zaraz się go Włoch doktor kurować podejmie. *Pot. Jow.* 125. Karmi ich dobrze zdrowych, a chorych kurują. *Jabl. Tel.* 36. Kurować się, leczyć się *Ross.* пользоваться.

1. KUROWY, a, e, od kura, koguci, *Şaunen*. Pianie kurowe. *W. Post.* W. 279. Głos kurowy. *Groch. W.* 32. Kokoszy kamień albo kurowy w żołądkach kapłunich nalezion bywa. *Sienn.* 325. der Kapaunenstein. Kurowa sklenica, duża sklenica, kufel duży, wilkom. *Cn. Th. Włod., Dudz.* 43. ein großer Flaßglaß, ein Flaß. Jego biblia była sklenica kurowa wielka, na tej czytał pismo święte. *Birk. Exorb.* 15. Wszyscy Bachusowej szkoły zwolennicy, Ten gładki, ów kurowej, dźwierz się sklenicy. *Miask. Ryt.* 2, 184. Sklenice kurowe, husarskie, między innymi zdobyczami z chrześcian nędznych Turczyn *inter fercula triumphalia* niósł do Carogrodu. *Birk. Zyg.* 27. Rozgardyas ledwie wstawszy, Duszkami idą kurowe. *Bal. Sen.* 98. (t. j. sklenice). — §. Kurowy *ob.* Kur, ospa wietrzna, *Mafern*.

2. KUROWY. *Bzow. Roż.* 112. *ob.* Chorowy.

KURP', ia, m., KURPIE, iow, *plur.*, 'KURPIELE, ów, *plur.* *cf. Lat.* crepida. *Carbotina*, kurp', chłopski bót, obnożnik. *Mącz.* Baßschuhe, Baumschuhe von Baumbast oder Baumrinnden; *Slov.* krpec; *Boh.* krpec, krpce, (krpceiti tańcować); *Croat.* opányek; *Dal.* opanka, oput, (*cf.* opiąć); *Ross.* коты, бахилы. Inflantczyki z skór drzewa lipowego, jako Ruś, obuwie sobie plotą, które Ruś kurpiami nazywa. *Gwagn.* 414. (*cf.* łapcie, chodaki). Posały albo kurpie na nogach, a czaszka u pasa. *Wys. Ign.* 9. Wieśniacy Litewscy po wielkiej części i teraz w kurpiach chodzą. *Krom.* 413. (*peronibus utuntur*). Patrz, niedawno on oracz w kurpiech ledwie chodził, Jako prędko, gdyś raczył, nędzęś mu nagroził. *Rej. Wiz.* 126. *Slov. Prov.* W krpcoch musi człowiek na peńaze robić, a w ciężmach gieh trowić. — Diak w kurpiach, a chuściskiem prostem łeb obwią. *Pasz. Dz.* 51. (Pop w łapciach, a chuśc. pr. 1. *obw. Strijk. Turk. h.* 2). Ludzie wiejskie nie potrzebują szewców, używając kurpielów, chodaków, miasto botów. *Petr. Pol.* 349. — §. Kurpiele, brukiew, kwaki, rzepa podługowata. *Ład. H. N.* 15. *ob.* Karpieł, Šopřůben, Bruđen. — KURPIK, a, m., Kurp', ia, m., W ziemiach Ciechanowskiej i Łomżyńskiej są osady pod nazwiskiem kurpików, Baßschuhbauern, bardzo ćwiczone w strzelaniu. *Gaz. Nar.* 2, 259. Poskromienie swawolnych i buntowniczych kurpików, w ziemi Łomżyńskiej. *Vol. Leg.* 6, 670. *Aug. III.* — §. Kurp', miejski nikczemny żołnierz, ein elender Stadtpolbat. Ach co za zniewaga! tacy kurpie, co broni nabić nie umieją, prawa mi przepisują! *Teat.* 13, 97. Nędzni kurpie, śmiecie to wiązać mnie regimentowe sierżanta! *ib.* 98.

KURS, u, m., a) kurs pieniędzy: bieg pieniędzy. *Herb. Stat.* 80. der Kurs des Geldes. Kurs wexłów. *Pam.* 84. 737. — b) Przejście jakiej nauki, der Kursus, den man in einer Wissenschaft macht. Kurs filozofii. *Cn. Th.* KURSATOR, a, m., poseł listowny pieszy. *Cn. Th.* ein Boten-

läufer, ein Eilbote zu Fuß. *Servus a pedibus*, biegun, poseł, kursor. *Mącz.* Kursor, okurent, *tabellarius*. *Cn. Syn.* 867. *Sorab.* 1. listownoscheř; *Vind.* poflani tiekavez; *Ross.* теучеъ, ѣдовой. Podróżnym kursorom, i tym coby radzi daleko chodzili, sposób do łatwego i prędkiego chodu... *Haur. Sk.* 348. Do hetmana co w skok posłali kursora prędkiego. *Auszp.* 118. (kuryera). Dni moje były predsze, a niżli kursor na poczeie. *W. Post.* W. 3, 505. Dni i lat moich doskonała pora Ubiegła na kształt prędkiego kursora. *Chrośc. Job.* 37. Przywędrował do pana jednego biegły ale i przebiegłec, jak mówią, kursor, którego przy oddaniu listów, pan pytał... *Dwor. D.* 1 b. — 2) Koń do biegu, pobieżny, ein schnell laufendes Pferd, zu geschwinden Reifen. Na parepki, kursyry, albo badawie wędzidla mają być wielkie wedle miary gęby ich. *Hipp.* 60. KURSOROWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, kursorem być, einen Botenläufer abgeben. *Tr.* KURSORYA, yi, ż., list okolny, ein Kreißschreiben, Circular. Alić straszliwa przyszła kursorya, Smutną nowiną wszyscy się strwożyli. *Auszp.* 20. KURSOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, kurs mieć, Kurs haben, im Kurse seyn. Na ów czas kursowały tylko same pieniądze zagraniczne. *Nar. Hst.* 5, 283. Kursująca, krążąca, bieżąca moneta, *Vind.* ushanzen denar. KURSYW, gatunek pisma *ob.* Podręczny.

KURTA, y, ż., KURTKA, KURTECZKA, i, ż., *dem.*, §. 1. suknia kusa; *Croat.* szurina, pripaszanicza; ein fürzer Rock, mehr Weste als Rock. Nastaly w Polsce stroje tak podkasałe, iż się zdało, jakoby w wodzie miarę brano, i od krótkości te sukienki nazwano kurtami, (*cf. Lat.* curtus). *Dwor. H.* 2. (*Ross.* kyptra, kypka; *Hung.* kurta *chlamys*). Ubiory są rozmaite, delia, bekieszka, kurta. *Petr. Pol.* 337. Dziś co kurta, to dołoman, co delijka, to nasuwień. *Dwor. H.* Miał na sobie kurtkę z galonem. *Teat.* 21. c, 33. Chadzali w karazyjowych kurtach białych a czerwonnych delurach. *Star. Ryc.* 44. Zgoła nie teraz nie ma, jak żupan i kurtkę. *Teat.* 54. c, d i i. — §. *Prov.* Kurtę komu skroić. *Teat.* 43. c, 7. psikus mu wyrządzić, einem einen fatalen Streich spielen. Nie tak to łatwo teraz komu kurtę skroić. *ib.* 136. Dyabelną mi kurtę skroił. *Teat.* 1. c, 33. Utnę ja ci kurtę. *ib.* 22. b, 18. *Golisz.* — §. 2. Kurta; *masc. et fem.*, kusa, kusa, abgestuht, stußschwänzig; *Hung.* kurta; *Croat.* kurtaszt *colurus*, *curtus*; *Ital.* corto, *cf.* krótki; *Dal.* kratak. Lis stracił ogon w łapce, radził towarzyszom, żeby wszyscy ten próżny ciężar odrzucili; na to: Ale obroć no się zadem! Aż tu zaraz pełno huku, Wzięli się śmiać do rozpuku, A pfe kurta, a pfe kusy. *Zab.* 13, 281. *Treb.* A nieboraka kurty dalej nie słuchano. *Jak. Baj.* 273. — §. Kurta, kurteczka, kurtus; pies, kundel z uciętym ogonem, ein Haßhund, Hofhund, mit gestuhtem Schwanz, (ein Muß. A d i g.) (*cf. Sorab.* 1. kort: Chart *qu.* v.). Dlaczego ty śpisz w izbie, ja marznę na mrozie? Mówił mopsu tłustemu kurta na powrozie. Dlaczego? ja ci zaraz ten sekret wyjawię, Odpowiedział mops kurcie: ty słuzysz, ja bawię. *Kras. Baj.* 51. *Chmiel.* 1, 582. Brytan nie wstanie na lada drobnych psów szczekanie i kur-

tów bojaźliwych. *Tward. Wł.* 129. Stary kurta na łańcuchu co zrobi, to jakbyś nalazł, a co zje, to jakbyś za plot wyrzucił. *Burl. C.* 2. Często mały kurteczka do-
trzymuje wilka. *Kchow.* 52. Jeszcze nie zjrzał psu nigdy niczego, Lecz kurtusiowi muszę zjrzeć tego, Ze z panią sypia. *Burl. B.* 2. Ruszyłeś rozumem, jak kurta ogonem. *Pim. Kam.* 65. (cf. koncept).

KURTYNA ob. Kortyna. KURTYZAN ob. Kortezan.

KURWA, y, ż., Kurewka *zdrbn.*, nierządnicza, *Boh.* kurwa, smilnice, newěstka (cf. niewiastka), ćubka; *Slov.* kurwa; *Sorab.* 1. kurwa; *Sorab.* 2. hupra, kurizza; *Vind.* kurba, loterza, preshushtniza, podrepenza, kusła, zifa, ponudiga, zalieta; *Carn.* kurba, lotréza, kershénza, zifa; *Croat.* kúrva, kurba, kurvieza; *Hung.* kurva, kwrva; *Dal.* kurba, bludnicza, niechisztnicza; *Rag.* kúrva, kúrviza, kurbettina, hotimiza, zlizza, zlicina, prigljubovza, bluudniza; *Bosn. et Slav.* kúrva; *Ross. et Eccl.* курва, блядка, блядунья, блядодѣница, блядодѣйница; die Hure. Która chce być kurwą, nie pomoże warta. *Pot. Pocz.* 79. Z kurwy syn, słowo łączące, ein Schimpfwort, Hurensohn, Hurfind. Pojddże precz z kurwy synu, nie bywaj mi w domu. *Mat. z Pod. A.* 3. Kłatwa go nie minie, Usłyszysz z kurwy synie. *Dzwon. B.* 5. Dzisiaj nie tylko szlachcie, chłop z prostego gminu, Gniewa się, choć mu prawdę rzeczesz *skurwy synu. *Pot. Pocz.* 568. Nazywa go i bekarta i *skurwegosyna. *Pot. Jow.* 210. (ob. Skurwysynstwo). — Łagodząc słowo kurwa *Rysiński* pisze: murwa. n. p. Co otrok, to otrok, a co murwa, to murwa. *Rys. Ad.* 7. Ożenił się kołodziej, pojął murwę sam złodziej. *ib.* 52. Poty murwa miłuje, póki w mieszku czuje. *ib.* 56. Złodziej mi nie brat, murwa nie siostra. *ib.* 78. Kto nie ma w swoim rodzie siostry murwy, a brata złodzieja, zmaż ten rym. *Rys. Ad.* 30. — Kurwa ci mać! *klatwa popopolita. Tr., ob.* Kurwić, kurwisko.

(KURWATURA y, ż., laska biskupia, pastorat, der Bischofsstab. Żołnierzom biskupim przysięgać sobie kazał, i już kurwaturę nosić biskupią śmiał. *Sk. Żyw.* 2, 17. krzywostop. *Oss. Wyr.*)

KURWIARZ, a, m., ob. Kurewnik, der Hurer. KURWIARSKI, KURWIARSTWO ob. Kurewski, kurestwo. KURWIC cz. *intr. niedok.*, kurwiarstwem się bawić, Huren. Po zamtuzach kurwi. *Tr.* — §. *transit.* Na kurwę wystrychnąć, zur Hure machen. Ten gach ją skurwił. *Tr.* KURWIC się, il, i *recipr. niedok.*, skurwić się *dok.* *Boh.* kurwiti sě, smilniti; *Sorab.* 1. szo kurwiecz, kurwuso, kurwažu szo; *Sorab.* 2. hührisch sze; *Hung.* kurvákkodok; *Carn.* skurbâm se; *Vind.* se skurbati, se prekurbati, iskurbati; *Rag.* kurvovatti; *Croat.* kurvarimsze, kurvaritisze, lotruvati (cf. lotrować); *Ross.* блядовать, блядодѣйствовать; *psocić się, kurwą się stawać, kurewskie życie prowadzić, Huren, zur Hure werden. KURWICZKA, i, ż., kurewka, *meretricula. Mącz.* ein Hurden, eine junge Hure. KURWIGOSPODARZ, a, m., leno, rufian też niektórzy zowią. *Mącz.* der Hurenwirth. *Kurwiogospodarz. *Zygr. Pap.* 288. *Sorab.* 1. kurwaniczeř. KURWOGOSPODYNI, i, ż., *Mącz.* die Hurenwirthinn. *Sorab.* 1. kurwaniczerka. KURWISKO, a, m., KURWISZCZE, eine

Hellerhure, gemeine schlechte Hure. *Slov.* kurwisko; *Ross.* блядище. Tak kurwiszcze oszuka nieboraka męża. *Klon. Wor.* 59.

KURYER, a, m., z *Fran.* goniec, rączy, der Courier; cf. kursor, podwodnik; *Vind.* kurir, poshten tiekavez; *Bosn.* kurir, kgnigonoseja; *Ross. et Eccl.* гонецъ, погонщикъ, течець, скоротульць, скороходъ, скороходьць, ѣздовой, ристатель, вестникъ. Kuryer konny, kuryer wozowy. *Teat.* 26. c, 15. Dzień i noc kuryerem biegnąc, mocnom się sfatygował. *Teat.* 8. b, 28.

KURYTARZ, a, m., z *Franc.* corridor = ganek, czyli sień podługowata, *Rag.* scētniza; ein bedeckter langer Gang. Udałem się do klasztoru, i postrzegłem idącego kurytarzem zakonnika. *Kras. Pod.* 2, 148.

KURZ, u, m., KURZAWA, y, ż., miałki proch w górę się podnoszący, po powietrzu latający, pył, der Staub. *Boh.* kauř = dym; *Sorab.* 2. kuř; (cf. *Sorab.* 2. kurawa mgła); *Vind.* prashni dim, prashilu = kurz; (*Carn. et Vind.* kurjava = palenie w piecu); *Ross.* курево дым, (курильница каdzielница), пыль. Obłok gęstej kurzawy rozprędzonych na koniach otacza. *Weg. Marm.* 1, 41. Niechaj tę czapkę ochędożę, patrz, pełna kurzawy. *Boh. Kom.* 2, 254. Kurzawa mączna w młynach = omieciny, stoichmal, Staubmehl. Kurz węgli, zowią węgle drobniuchne albo proch, na który węgle są starte. *Os. Żel.* 78. Kohlenstaub. — Kurzawa, zawierucha, miecielica, zamieć, wijadł, zadymka. *Cn. Th.* daß Gestöber, Schneegestöber, Staubregen. *Boh.* chumelice, prášenice; *Ross.* кутерма, метелца, метель, вьялица, вьялица, вьюга. Kurzawa mokra z wody = wzywiewy, wapory, Dünste, Nebel über dem Wasser. Słońce wyciąga z morza kurzawy wilgotne. *Cresc.* 6. Od żołądka wszystkie kurzawy z niestrawności się rodzące, prosto do głowy idąc, boleści jej przynoszą. *Sak. Probl.* 20. Dymy te albo kurzawy głowę bolem zarażają. *ib.* 21. §. *Kurzawa, dym, kadzenie, kurzenie, daß Rauchen, der Rauch, den man macht, Rauchwerk. Ofiarować będziesz bogu wieczną kurzawę, albo tymiama chwały. *Birk. Gl. K.* 32. Z bogomysłnością oddaję kurzawy pachniące bogu, i usilne modły. *Morszt.* 25. Bogatą kurzawą wonnego kadziła. *Otw. Ow.* 441. KURZACZ, a, m., majster węgle palący. *Os. Żel.* 78, der Köhler, Kohlenbrenner. Ze drzewa dają złe węgle, czasem przyczyną być może nieumiejętność węglarza czyli kurzacza. *Os. Rud.* 73. Kurzaczom płaci się od kosza węgli. *Os. Żel.* 49. (KURZANERA ziele, ob. Skurzoner). KURZAWISKO, a, n., kurz przykry gęsty, dicker Staub, (tuman). Ciemne wznosi się kurzawisko, ukazują się jak las gęste dzirody. *Stas. Num.* 2, 219. KURZAWKA, i, ż., *lycoperdon bovista*, gatunek bedłki kulkowej, wieśniacy bzduchą nazywają. *Kluk. Dykc.* 2, 103. der Boffst, in Bayern der Stieber, eine Art Staubbüschwämme. KURZAWNIA, i, ż., *vaporarium*, łaźnia. *Mącz.* ein Dünstbad. Dymnica, kurzawnia. *Volck.* 1050.

Pochodz. kurzować, kurzyć, kurzyć się, kurzyna, nakurzyć, okurzyć, pokurzać, podkurzyć, przekurzyć, rozkurzyć, ukurzyć, przykurzyć, wykurzyć, zakurzyć.

KURZEJA, ei, m., [właściwie KURZEJ, ja, m., kura piejąca, rodzaj hermafrodyta, 4]; n. p. Nie bójże się tyrana

- żaden kaznodzieja, Chyba że pół koguta, pół kury kurzeja. *Pot. Jow.* 94. Znać co kogut, co kapłan i kurzeja, *ib.* 2, 40. cf. kurzyca.
- KURZELÓW**, a, m., miasto w Sieradzkim. *Dykc. Geogr.* 2, 54. eine Stadt. **KURZENIE** ob. Kurzyć.
- KURZENIEC**, ica, m. kurnik, das Hühnerhaus, der Hühnerstall. Przy kurzeniu trzeba dla kur suchego miejsca. *Cresc.* 581. (*Slov.* kurinec kurze łajno). **KURZONOĞI**, a, ie, *gallipes. Macz.* hañnenfüßig.
- KURZOWAC**, ał, uje cz. *niedok.*, mielerz kurzem obsypywać, den Meßer bestübben. **KURZOWANIE**, ia, n., obsypowanie mielarza piaskiem drobnym albo z kurzem węgla zmieszany. *Os. Żel.* 78. das Bestübben des Kohlenmeißers.
- KURZY**, a, e, *Boh. et Slov.* kurj, kurnj, ślepićj; *Vind.* kurji; *Carn.* kurje; *Ross.* курій, куриный, курятный, курчій; od kur, Hühner. Drugi rząd ptaków, kurzy. *Zool.* 217. Kurze łajno, *Vind.* kurjak, kurju łajno; *Slov.* kuriniec. Kurze gniazdo *Vind.* gniesdu, svalishe. Kurza grzęda *Ross.* насѣсть, насѣстка, (cf. nasiadka). Kurze serce. *Teat.* 1, 56. bojaźliwe, tchórze, ein feigēß Herz. *Teat.* 16. c, 36. — Kurza noga, kurza stopa, kura na obiciach w pokoju zamku Krakowskiego, zkad przysłowie: przybyło dnia na kurzą stopę, to jest w dzień ś. Łucyi, gdzie się cień od promieni słonecznych począł tam pokazywać. *Przyb. Mskr.* Ztąd też część zamku Krakowskiego nazywają kurzą nogą, n. p. *Krom.* 768. Póki Pan Bóg krola pana mego, w Krakowie na kurzej nodze, gdzie ojcowie nasi przodkom jego kłaniali, nie posadzi, ja nigdy wesoł nie będę. *Orzech. Qu.* 82. — *Botan.* Kurza noga, ziele, tustosz, *portulaca*, *Boh.* kurjnoha; *Vind.* tushjak, trawa sa mersliza; *Carn.* shër; *Rag.* tusejack, túsct, der Portulak, das Wurzelkraut. *Krup.* 5, 56. *Kluk.* *Rosl.* 2, 231. Kurza stopa, *panicum crus galli*, gatunek prosa, rośnie na łąkach i trawnych miejscach. *Kluk. Dykc.* 2, 164. Kurze ziele, pepawa, sidmliśt, Tormentill; *Carn.* urédnik; *Boh.* natrznjk; rośnie po miejscach piaszczystych. *Kluk. Rosl.* 2, 232. *Krup.* 5, 155. Kurze jelita, ob. Kurzyslep drugi. — §. Wędzidło z kurzą stopką, otworzyste, czyli z podkówką. *Hipp.* 93. eine Art von zusammen gefesteten Gebiß. — §. Kurze dupy, *verrucae*, narostki wedle otworu pośladowego się robiące. *Perz. Lek.* 2, 19 et 11. Feigblattern im Hintern; (cf. figi, fiszki). — §. Kurza ślepotą, *nyctalopa*, to jest, że chorzy przy świecy nie nie widzą. *Comp. Med.* 16. die Art von Blindheit, da man bey Licht nicht sieht. — §. Brodawki czyli ówieki na nogach, (nagniotki, odciski), po Staropolsku kurzemi okami zowią. *Syr.* 1180 et 1099. Hühneraugen, Feigbörne; *Boh.* kuřiti; *Vind.* kurju oku; *Croat.* kurje oko.
- KURZYĆ**, ył, y, *act. niedok.*, *Boh. et Slov.* kauřiti, kauřim, kauřiwám fumo; *Sorab.* 2. kurrisch, kurisch; *Sorab.* 1. kuricz, kuriu, kurim, churiu, churim; *Vind. et Carn.* kuriti, kureni (= w piecu palić); *Croat.* dimiti, (cf. dymić); *Ross. et Eccl.* курить, курю kurzyć; wódkę palić, upijać się, (взкурить, възкурить kadzić); *Ross.* пылить kurzyć; (cf. *Hebr.* כור cur fornax, חרר charar arsit); kurzawę czynić, proch wzruszać. *Cn. Th.* Staub machen, stauben. — Kurzyć winnę, *pulverare vites. Cn. Th.* die Weinstöcke mit Staub bestreuen, durch Aufgraben der Erde — §. Dymić, kopeić, podkurzać, einen Rauch machen, räuchern, bräuchfern. Kazał go przywiązać, i nagarnąwszy plugawego śmiecia, kazał pod nim kurzyć, aż ledwie żyw został. *Weresz. Reg.* 121. Nie będziesz przed Panem kurzył żadnym innym kadzeniem. *Radz. Exod.* 30, 9. (t. j. kadzić). Palił Aaron na ołtarzu kurzenie wonne. *Budn. Exod.* 40, 27. t. j. kadzić. *Bibl. Gd.* Rauchwerk. Podkadzowanie albo kurzenie chorego, dwojaki, wszystkiego ciała, albo też części której. *Ocz. Przym.* 757. — §. Kurzyć = bzdzić stänfern, fisten, räuchern. Ktoby psiego zakrawając, pod nos kurzył, takiemu na dwór. *Dwor. A* 1, *Eraz. Ob. d.* — *Fig.* Kurzyć komu pod nos = despekt albo przykróść mu wyrządzać, cf. w kaszę komu pluć, einen verächtlich behandeln, ihm auf der Nase tanzen. Brat, swat czasem gospodarzowi pod nos kurzą. *Falib. Dis. O.* 2. Turczyn nieraz Cesarzowi zwykł siny kurzyć. *Leszcz. Class.* 24. — §. Kurzyć, *meton.*, palić, brennen, Rauch machen. Węgle kurzyć, to jest palić. *Os. Rud.* 73. Węgla, popiołów w lasach nie dopuszczają kurzyć. *Haur. Ek.* 161. Pruską ziemię wyniszczył, wsi i miasta burzył, Margrabskie Brandeburskie państwa ogniem kurzył. *Papr. Cn.* 1146. Myślał jak tego przykrego nieprzyjaciela ostrożnie skurzywszy na głowę pogromić. *Petr. Pol.* 2, 395. (wykurzywszy, wypędziwszy, mit Feuer und Schwert vertreiben). Kozacy aże pod nos samemu Kniaziowi kurzyli, na co z okna patrzył, jak ognie gorzały. *Biel.* 723. — §. Kurzyć gorzałkę, *Ross.* курить, Brantwein brennen. Podatek od gorzałek, które w miastach lub na wsiacli na szynk kurzone bywają. *Vol. Leg.* 5, 343. Przy trunku i kurzonych likworach, traktowali z sobą. *Tward. W. D.* 19. — §. Kurzyć tutuń = palić, ciągnąć, Tabak rauchern, (*Boh.* tabak kauřiti; *Slav.* pushiti duhan; *Vind.* tobak kaditi, tobakati, tobak piti). Po kawie zaczęto kurzyć lulki. *Pam.* 85, 1, 158. Dym z fajek, które ustawnie kurzą, już mi oczy wygrzył. *Teat.* 53, 13. Kurzą mu pod nos tytuniem. *ib.* 15, 93. Zatwardzenie ekskrementów bywa z częstego kurzenia tutuniu. *Comp. Med.* 213. (*Boh.* kuřlawý tabak = tutuń). **KURZYĆ** się *recipr.*, (*Boh.* kauřiti se). Kurzy się proch. *Cn. Th.*, *Sorab.* kuri szo; *Carn.* prushy se, eß staubt. — Kurzy się z komina. *Teat.* 29. c, 21. eß raucht auß dem Rauchfange. Wszystka góra Synaj kurzyła się, przeto iż był Pan zstąpił na nią w ogniu, i kurzył się z niej dym, nie inaczej jako z pieca. 1. *Leop. Exod.* 19. Kiedy się ojczyzna kurzyła, zbiory twoje w popiół się obracały. *Falib. U.* t. j. paliła się, da daß Vaterland rauchte, brannte, im Brande stand. Ano się ojczyzna kurzy. *Falib. X.* 2. (gore). Kurzy się majątność, utraca się, marnuje się. *Cn. Th.* 1208. Mężny nie pada jak trawa, Miecz jego krwią się kurzy i krwią się napawa. *Kras. Oss. H.* 2. daß Schwert raucht vom Blut. Gdy deszcz ma być, tedy góry przed tym kurzą się, dla pary i wilgoty z nich pochodzącej. *Cresc.* 135. W gębie mu zasycha, z głowy się kurzy, iż nie wypłacają summy. *Zab.* 13, 191. Teraz takie bigosy, takie mieszaniny, że mi się od kłopotu aż kurzy z czupryny. *Teat.* 43. c, 4. der Kopf raucht mir. Kurzy się

z tyłu; przymówka zmyślajacemu. KURZYCIEL, a, m., który kurzy, der Stauber, Räucher, Vind. kadivar, kadyvauz, (ob. Dymiciel). Kurzyciel tutuniu Vind. tobaka piuz, tobakavez, tobakni kadiuz; Ross. куритель. W rodz. żeńsk. KURZYCIELKA.

*KURZYCA, y, ż., kokosz młoda. Cn. Th. eine junge Henne. Kurzyce białe, czarne, jarzębate. Stryjk. 144. KURZYKA, i, m., (cf. kurzeja), kokorzyka, sabelek, młody kurek, pullaster. Macz. ein junges Hähnchen. KURZYŁOWCE, a, n., miasto w Podolskim. Dykc. Geogr. 3, 54. eine Stadt.

KURZYNA, y, ż., omieciny, mączna kurzawa. Tr. Staubmehl.

KURZYMOR, KURZYSŁEP, KÓRZYŚLAD, u, m., ziele, Boh. kurjmor; Carn. kurjedör, kurjezhewéza, runje; Bosn. miscejakigna; Dal. misjakina; Croat. chrevca trava; Ross. курчалъ, курчалъ сѣвота; a) muszestrze, miszestrze, myszotrzew, anagallis, u nas jest kurzyślad czerwony, roślina roczna, rosnąca na uprawnych rolach. Kluk. Dykc. 1, 34. Syr. 882. Jundz. 155, Gaußheil, Hünerbiß, rother Hünerdarm. — b) Kurzyslep drugi, ptasza miętka, kurze jelita, muszee, mokrzec, Alsine media Linn., Boh. kuřistřevce, rośnie osobliwie między kapustą; gąsienia i kanarki go lubią. Kluk. Rośl. 2, 232. Kluk. Dykc. 1, 26. Syr. 1400. mokrzyca pospolita. Jundz. 198. Hennenbiß, Vogeltraut, Räusefarm. KURZYTATA, y, m., który opatruje kury, pullarius. Macz. (cf. kurnik 2.) der Hühnerwärter.

KUS, a, m., Boh. kus; Slavis kus, Polonis kęs, ut dwa kusy = dwa kęsy = dwoje ukąszenie. Cn. Th. a) ein Bißten, Mundvoll. — b) Kus, psikus, figiel, sztuczka, cf. Gall. coup, ein Streich, ein Pöffen, den man jemanden spielt. Gdy już czas nie mały naśmiewał się z starych, Poprzestawał swych kusów onych złych zuchwałych. Papr. Kol. R b. Przemysławali rozmaicie, jakoby Moskwie ten kus oddać mieli. Biel. 726. Komu pan uczyni jaki kus i znak niezłaski, wnet u wszystkich będzie nieznamy. Gorn. Dw. 124. Czyja kuźnia, wejrzawszy pierwój w inne sztuki, Obaczy każdy snadnie, bez trudnej nauki, Które kusy tym kształtem w jednej formie lano, Co je światu pod ten czas na jasnią wydano. Rej. Wiz. praef. (cf. gęś żelazna ulana). Sardanapał uciekł do Babilonu, iż nakładszy na ogień drew, kazał się zapalić. Biel. Św. 5 b. (najlepsza sztuczka, najlepszy kawałek, najlepszy czyn jego). KUSIĆ ił, i, act. niedok., ukusić, skusić dok., (cf. kąsać, Boh. kausati, zkusyti, zkušowati experiri, zkaušeni, zkušeni examinatio, experimentum; (Slov. kusat, kausati, kusem kąsać; Carn. kosti, kôsém prandere; Vind. skufiti, kushati experiri, tentare skuks, skusha = próba, zakus, essay; Croat. kostam, kussam = experior, delibo, gusto, kushati = kosztować; koszati = żuć, zwać; Rag. kuscjati, kusuñi, okussiti gustare; kuscjati, izkuscivati, izkuscjati experiri, cognoscere; Bosn. kuscjati experiri, tentare, gustare; Ross. кусать kąsać, кушать jeść, кушаться kusić się; Eccl. искуськ essay, próba искусство; Sorab. 1. kuszam kąsam; Talm. כקו kuls manducare). — §. 1. smakiem kosztować czyli doświadczać, nieco zażywać, fosten, schmecken, propr. et impr. Skoro tego ukusicie, wnet pomrzecie. W. Post. W. 3, 179. Nie pragnie tego człowiek,

czego nie ukusi, Ale skoro skosztuje, chciwie się go chwyci. Pot. Zac. 6. Ślubowali, że nie ukusić nie mają, ażby go zabili. W. Act. 23, 14. Skusiwszy potraw smaczno przyprawionych, Pije ze złotych czar do posłów onych. Chelch. Pop. A 4 b. Kuszenie, ukuszenie, zmysł smaku; Slov. chuf; Germ. der Sinn des Geschmacks, der Geschmack. Utracił zmysł i kuszenie, albowiem najmniej nie dbał, jakie były potrawy. Wys. Aloj. 320. Wiek swój na rozkoszach z ukuszenia i dotykania pochodzących, trawił. Krom. 83. — Fig. et transl. Dyalektykę tylko umiał; pisma ś. ledwo skusił. Sk. Dz. 245. Z niejakiego tylko słowa bożego ukuszenia, tak dostały owoc wiary swój okazał. Żarn. Post. 66 b. Święty boży skażenia nie skusi. Ryb. Ps. 25. Nie ukusi śmierci. W. Post. W. 197., Leop. Marc. 9, 1. (nie doświadczy). — §. 2. Moral. Kusić kogo, abyśmy prawdy doznali, jeśli tak jest albo nie tak. Karnk. 439. Kucz. Kat. 3, 410. einen versuchen, auf die Probe stellen, in Versuchung führen, etwas versuchen. Sorab. 2. sputtwasch, hopütasch, cf. pytać; Sorab. 1. zpytam, zpotam, zpytuju, zpytujam. Kusili panem bogiem, i poruszyli ku gniewu pana. Wróbl. 189. (tentaverunt Deum). Fortuny dalej kusić nie chcemy. Warg. Cez. 124. Lud wszystek zebrał, chcąc już ostatniego szczęścia swego z nieprzyjacielem skusić, i abo wygrać, abo z wszystkim zginać. Biel. 80. Niekuszony, niepróbowany; którego się żaden nie kusił, nie ważył, na którego się nikt nie ośmielił, inausus, intentatus. Cn. Th. Nauka ta Awicenny już częstokroć skuszona. Sienn. 703. (doświadczona). Kusi kto kogo w dobry albo zły obyczaj. W dobry, kiedy kto cnoty jego doświadcza; tak kusi nas Pan Bóg, aby jawne było jego miłosierdzie; w zły, kiedy kto kogo do grzechu i zguby wiedzie; tak nas dybał kusi, aby oszukał. Karn. 439. Kusić, jest wzbudzić albo upodobanie, albo chęć do rzeczy zakazanej. Boh. Dyab. 347. (Croat. napasztlujem, cf. napastować). Patrzno, eo ją za lieho kusi! Teat. 34, 74. Kobiетки kusi, chłopiec żwawy do zabawy. ib. 51, 35. Każdy skuszony bywa, od pożądlivosti swojej pociągniony. Sk. Kaz. 405. (pokuszony). Okaza i najświętszego skusi. Kras. Pod. 1, 156. Dybał mnie skusił. Teat. 15, 36. Nie mamy nic takiego, coby chciwość twoję skusić mogło. Stas. Num. 1, 110. (exciter, pobudzać). Kasza smaczniej skusza appetyt, jak Podlaskie kuropatwy. Teat. 23, 13. KUSIĆ SIĘ o co, o kogo, eo mit jemand oder mit etwas versuchen, sich darum bemühen, darnach streben; Eccl. кушаться, покушаться; Ross. пытаться. Zawzdy się o nas kuszą, we dnie i w nocu. Kanc. Gd. 217. Kędy dziesięciu Arabów z włóczniami, tam trzydziestu Turków z muszkietami kusić się o nie ledwie śmieją. Warg. Radz. 49. Jeszcze żadna rzecz dotąd tak trudna nie była, O którąby się śmiałość ludzi nie kusiła. Przyb. Luz. 141: Kusić się każdy może, wyrazić rzadki. Cn. Ad. 408. imitati eum sunt multi, aequavit nemo. Wiele ich się kusiło, żeby o tym pisali porządną historiją. W. Luc. 1, 1. (podjęło się. Bibl. Gd.). Kto na swym nie przestawa, a coraz się kusi O nierówną, zawzdy być niewolnikiem musi. Simon. Siel. 85. Nigdy się o to nie kuś, czemu nie zdołasz. Sk. Żyw. 2, 311. Wtar-

gnąwszy do Litwy kusił się o kilka zamków; ale nic nie uczynił. *Biel.* 471. Ludzie nieżyczliwi zapalić się muszą, Widząc na oko, że się próżno o mię kuszą. *J. Kchan. Ps.* 7. KUSICIEL, a, m., a) doświadczacz, zamyślnacz, namawiacz, *der Versucher, Vind.* skufnik, skushavez; *Croat.* kussavecz; *Dal.* kussevník; *Hung.* kóstoló; *Eccel.* куститель, ископытель; *Sorab.* 2. spüttowarnik, spüttowalnik; *Sorab.* 1. zpytař, zpótwar. Pismo ś. zowie dyabła kusicielem, że ludzi kusi, aby ich zgubił. *Karnk.* 439. Szatan dla tego, iż ku złemu wiedzie, kusicielem jest nazwan. *Hrbst. Nauk. F 2 b.* Bóg nie jest kusicielem do złego. *ib.* 440. — b) Małe kartauny kusicielami zowią. *Archel.* 8. *Chmiel.* 1, 238. eine kleine Kartthaune. *W rodz. żeńsk.* KUSICIELKA, die Versucherinn. KUSKA, i, ż., KUSIECZKA *demin., obscoen.*, członek mężki, cf. kuszka.

Pochodz. pod słowem kasać.

KUŚNIERZ *ob.* Kuszniierz.

KUSO *adv. adj.* kusy, abgestuht, gestuht. Młody kawaler, kuso, modno, opięto przybrany. *Kras. Pod.* 2, 24. Jeden z nich długą szatę nosi, aż się włóczy, Drugi kuso, że trzeba kryć wstydlive oczy. *Hor. Sat.* 14. (cf. kurta).

KUSPIK *ob.* Kozik.

KUSTOSZ, a, m., *der Verwahrer, Aufseher.* Kustoszowie skarby kościelne, to jest rzeczy na potrzeby ubogich abo księży, abo i drugich osób kościelnych naznaczone, chowali. *Modrz. Baz.* 526. Kustosz koronny, *der Kronverwahrer*, obowiązek miał pilnować koron i skarbów na zamku Krakowskim zostających. *Kras. Zb.* 1, 499. — §. Kustosz, prałat przy katedrze biskupiej; w klasztorach kustosz, przełożony, miasto gwardyana. KUSTODYA, yi, ż., schowanie, *daß Verwahren, die Verwahrniß.* Królowa dała różne sprzęty służące do kaplicy, jako to krucyfiks, tackę do ampułek, pacyfikał, kustodyą do n. sakramentu. *N. Pam.* 17, 149. — §. Urząd kustosza. — §. *Medic.* Lekarstwo bez kustodyi, nie potrzebujące zachowania diety. *X. Kam.*

KUSTRAC *się recipr.*, *Sorab.* sze kutrisch; burdać się, guzdrać się, leniwo się brać do czego, *zandern, langsam machen, (laufen).* *Cn. Th.*, (*Croat.* kustra, dlaka *villus, pilus*, nakustravamsze, najesujemsze *inhorresco, perhorreo*). Pełgnie wstydem Parraska; wszystkie się zewłoczą, Ta się kustrze nie kustrząc, aż odzieża zdarto, *una moras quaerit.* *Zebr. Ow.* 41. KUSTRZEBKI, ów, *plur.*, gatunek grzybów. *Cn. Th.* eine Art Erdschwämme. KUSTRZYCA, y, ż., gastrzyca, guzica, rzap', *ob.* Kuper, *der Steiß, der Bürzel.*

KUSY, a, e, kęsy, krótko obcięty, *Boh.* kusy, komolý; *Slov.* kusý; *Sorab.* 1. kusehí; (cf. *Sorab.* 1. kuż *truncus*); *Vind.* kufat; *Croat.* kuszászt, kurtaszt, kuszorep, kuszorepecz, stuczast, tarczászt; *Bosn.* kusać *ob.* Kucyk; *Ross.* кырпызый, кургузъ; gestuht, abgestuht, furz (cf. *Рус. Абиг.*); cf. kurta. Ofiara nie ma być manka, t. j. kusa. *Pim. Kam.* 78. Liszka nie mając ogona, radziła inszym, aby były takie kuse, twierdząc, iż ogon wzdłuż wyszedł z mody. *Kraj. Pod.* 108. Miezerna to wiewiorka, co ma ogon kusy. *Pot. Pocz.* 706. Różne stroje, kuse, długie. *Zab.* 9, 364. *Ejsym.* Kusy fireyk z maścią Paryzka. *Nar. Dz.* 3, 46. *Ross.* поддепрай. Jakoby z musum Słowy w pół uciętemi i akcentem kusym Odpowiada. *Pot. Arg.* 15. Da-

leko kusy zająca. *Zygr. Pap.* 365. *Gemm.* 59. t. j. daleko to od tego; insze to, insze owo.

KUSZ, a, et u, m., (*ob.* Kousz); 1. naczynie do picia, kuffik, kubek wielki, czasza, eine Trinföhale, ein Becher, metalowe naczynie do czerpania wody, które często wojenni ludzie nasi u pasa nosili w pole wyciągając. *A. Czart. Mskr.* Smaczny zimnej wody kusz słońcem upalonemu. *Zbil. Dr. C 4.* Obudził go anioł: wstań a pożywaj! i ocuciwszy się ujrzał chleb i kusz wody. *Sk. Żyw.* 2, 195. Z głowy nieprzyjaciela kusz do napoju, w srebro oprawiony, uczynił. *Sk. Dz.* 761. *Galat. Al.* 272. Często się z sobą wadzili, A potym się jednając kuszem mleko pili. *Zimor. Biel.* 223. Za mały datek, za kusz zimnej wody, z ubogich przyjacioł mieć możecie. *Sk. Kaz.* 339. Czy możecie pić kusz ten, który ja piję? *ib.* 592. Dawid wziął oszczep śpiącego Saula i kusz wody u głowy jego. *Sk. Żyw.* 2, 160. Hollender w długim kapeluszu, W lewej piękę, a w prawej trzyma wino w kuszu. *Min. Ryt.* 2, 299. Pozłociste z starym winem kusze. *Pot. Arg.* 287. Zawsze ma serce wesole ubogi, Trzyma bukowy kusz z trunkiem bez tworgi. *Bardz. Trag.* 467. — 2. Skóra cieleca abo kozłowa chropawo wyprawiona, *pellis vituli aut hœdi calido torculari scabra facta.* *Cn. Th.* (cf. 'koża.). *Boh.* kůže *pellis*, *gebranttes Bochs* oder *Kalbsleder, eine Art Chagrain, rauches Leder.* — *Poet.* Kusz chropawy około nóg łabędzich. *Hor.* 1, 310. *Nar. asperae pelles.* — 1. [Kusz, z *hebr.* chus = *Aethiops*, właściwie czarny. — 2.] Izaai odmieni 'kusz skórę swoje, a pard pstrociny swe? *Budn. Jer.* 13, 25. (*murzyn. Bibl. Gd.*).

KUSZA, y, ż., *Boh.* et *Slov.* kuš, kušička; *Carn.* totah; *Dal.* szamostril (cf. samostrzał); *Hung.* szamszerigy; *Eccel.* цызы. *Balista*, naczynie sporządzone do ciskania gro-tów na sprężynie, jakie się teraz używają do strzelania w orły i kurki. *Nar. Hst.* 5, 98. eine große Armbrust. (*Ross.* кума рыба головач, *squalus zygaena*). Obłak zwyczajnie z żelaza lub z stali, cięciwa z kręczonego rzemienia, lub ze sznura; cyngiel na kształt łuku (arcus), umiejętnie zażywając, wielu Polaków obrażali. *Krom.* 274. Niż raz Polak kusze lewarem naciągnął, tym Rusin jeden przedkiem strzałami z łuku kilkudziesiąt snadnie ranił. *Stryjk.* 292. Aż do panowania Ludwika Węgierskiego nasi z kuszą tylko jeździli, którą hak mając u pasa, schyliwszy się na koniu, a kuszę o nogę zawadziwszy, dopinali. *Biel.* 218. Czekają aż się sprawią, i nośne rozszykują kusze. *Pot. Arg.* 503. t. j. ręczne. *oppos.* Kusza muro-wa, machina do ciskania kamieni przy dobywaniu zamków. *Dudz.* 43., *Pap. W.* 1, 202. Wagenarmbrüste, Steine zu schleudern. *Prov.* Jako z kuszy. *Pot. Jow.* 217. (jako z procy, jak z bicia). Wyprawil go z kuszą na wróble. *Rys. Ad.* 72. (więcej huku, niż puku). — §. Kusza, herb; kusza

napięta bez strzały, w hełmie trzy strusie pióra. *Krup.* 3, 29. ein Wappen. KUSZABA, herb; ob. Paprzyca. *Krup.* 3, 29. KUSZARZ, a, m., (Boh. kušar co kusze robi). KUSZNIK, kuszny strzelec, der Armbrustschütze, Bogenschütze, (cf. łucznik). Na wieży stali strzelcy, procownicy, kuszarze z pociskami i bronią dla spędzania z murów mieszczan. *Warg. Cez.* 9.

KUSZE ob. Kusić.

KUSZKA, i, ż., *demin. nom.* kusz. Kuszka, którą wieszają kosiarze dla oselki u pasa. *Alb. na Woj.* 9. drewno wydrożone na kształt czopu, w którym oselka w wodzie leży, ein höhler Zapfen mit Wasser, worin die Mäher den Sensenstein am Gürtel hängen haben. (*distg.* kuška).

KUSZLAWY ob. Koślawy.

KUSZNIERCZYK, a, m., czeladnik kusznierski, der Kürschnergehilfe oder Bürsche. Szewczyk, krawczyk, kuśnierczyk, gdy się ustroi w bławaty, porzuciwszy igłę, a przywiąże się do szabli, rozumie, że szlachciec. *Mon.* 73, 578. KUSZNIERSKI, a, ie, od kusznierstwa lub kuśnierza, Boh. kožešnicki; *Slav.* churesijski; *Ross.* скорнячий; Kürschner. n. p. Zszywanie kieszek szwem kusznierskim. *Perz. Cyr.* 2, 26. KUSZNIERSTWO, a, n., rzemieślnictwo kusznierskie, Boh. kožešnictw; *Slav.* churesiluk; *Ross.* скорнячество, daß Kürschnerhandwerk. Bawieć się kusznierstwem *Ross.* скорняжничать, скорнячить. KUSZNIERZ, a, m., (Boh. kožešnik, ob. Koża, kozuch; *Slov.* kožišnj, kušniř, grňar; blanar; *Sorab.* 1. kožnik; *Carn.* kersnar (kěrsu pellicium); *Vind.* kersnar, kosnar, kirshnar, koshuhar, (kersnu, koshuh - futro); *Croat.* kerznar, kosar, kosnar, kosuhar, (kerzno - futra); *Ital.* kosuhar, kusnar, tabak; *Slav.* kěrnar, churesia; *Rag.* koxar, koxuhar; *Bosn.* kosgjuhar, tabak, majstor, koji kosge stroji; *Ross.* скорнякъ, шубникъ, пушляръ, мѣховщикъ; 1. rzemieślnik od futer, ob. Każemiak, kwasikot; der Kürschner. Skupili się, by liszki do kuszniarza. *Rys. Ad.* 63. Inszy szwiec, inszy kuszniarz, choć obadwa z skóry, Tamten rzemieniem, a ten futry łała dziury. *Pot. Arg.* 507. — 2. Chrzęszczyk kuszniarz, *dermestes pellis*, liszki jego w futrach, sukniach i książkach wielkie czynią szkody. *Kluk. Zw.* 4, 354. die Pelzschabe.

KUSZNIK, a, m., kuszarz, kuszny strzelec, der Armbrustschütze. Orszak trzech set kopijników a sześciudziesiąt kuszników. *Krom.* 401. KUSZNY, a, e, od kuszy, Armbrust. W piątym szeregu u Rzymian stawiano kusznych (sc. strzelców) i procarzów. *Pap. W.* 1, 102.

KUSZONY ob. Kusić.

KUT, KOT, u et a, m., Boh. kůtek, kotnik, hlezen, (cf. glozn); *Sorab.* 1. nohowa kulka; *Slov.* kotnjak na nohe, kůtek, članek, členok; *Hung.* kotzka; *Carn.* kostnik, gleşhn, zlink; *Vind.* glieshnjak, kotnik, kostiz, kolienz, zhlenk; *Germ.* Kōtze; *Croat.* glesiny, (cf. kotrig, chlanyek - członek); *Bosn.* gljesecjan, kost od nogh; *Rag.* gljěxno, ghljěxan; *Slav.* glixan; *Ross. et Eccl.* глѣзна, лодыга, лодыжка, (cf. lodyga); 1 a) kość pierwsza najwyższa w przyszwie lub przedniej części nogi. *Krup.* 1, 162. der Knöchel (Knorren) an den Füßen; (Boh. Na kůty se bráti; drapaká dač). osobliwie u bydła, u koni. *Dudz.* 43. die Kōtze am Fuß

des Pferdes. Koń ma być piętki wysokiej, kotu nizkiego, niekosmatego, kolana okrągłego. *Hipp.* 12. Otwórz koniowi pod kolany albo podle kotu, ale nieblizko kopyta, żyłę. *ib.* 122. Gdyby koń w kucie albo w kolanie nogę wybił. *Syr.* 300. Gdyby koń sobie nogę z kotu wyrwał, *ib.* 918. Konia mierzyć od kuta aż do kolana. *Haur. Sk.* 470. — b) Ze kości tych z nóg bydłych zażywano do grania, zład mówi się: w kuty grać. *Dudz.* 43. Würfel von den Knöcheln der Thiere. Kuty, któremi starzy grawali. *Mącz.*, *Ross.* бабки. Młodzieniec, koty albo wartzaby grając, wymawiał się, że o igrę mało dba. *Kosz. Lor.* 121 b. Młodzieniec ten pilno się igra kotów zabawiał. *ib.* 121 b. Pazucha jego pełna była kutek i orzechów; rozdarował je, i grywał z gamraty. *Zab.* 9, 68. *Iżych.* Kutów gra kuty, oscilla. *Cn. Th.* — Kuty drzeć z kim - na udry. *Cn. Th.* (czyto nie raczej: koty drzeć! ob. Kot). Czemużmy z nim zadzierali w kuty? *Błaż. Tl. B.* 4. Ktoby chciał wypisać kuty w tej to sprawie, Mógłby ją nazwać pajęczą sieć prawie. *Pasz. Dz.* 114. — 2 a) botan. Koty, ziele, koty ziemne, orzechy ziemne, figi, *Astragalus*, *talus*, *glandula*, *Knollenkraut*, *Knollenwurz.* *Syr.* 1357. — b) Kut, *demin.* kucik, kocik n. p. imbiru, cytwaru - kolanko. *Dudz.* 43. ein spißiges Stück, eine Zehe, z. B. Ingwerzehe. Masę tęgą w kot stoczyć. *Syr.* 220 et 110 et 194.

KUTAS, a, m., KUTASIK, a, m., *demin.*, fiok, dzyndzyk z nici w kłębek ułożonych, kiś, der Quast. Boh. tšapec; *Sorab.* 2. quasta; *Sorab.* 1. trodla; *Vind.* kvasta, zhop, mushel, shtranzel; *Rag.* kittiza, cf. kita; *Ross.* кисть, кистка, кисточка. Kutas przypiął do szpady. *Teat.* 24, 95. Kutasy u czterech rogów szat swoich na dole nosili. *Sekl.* 107. Coś brakuje tej liberyi, trzeba dodać kutasiki i epolety. *Teat.* 19. b, 36. Kutas do pudrowania, (ob. Łabędzik). Nam się u ludzi, a ludziom się u nas Zda się grzeczniejszy u giermaka kutas. *Rys. Ad.* 50. (aliena nobis, nostra aliis plus placent; cf. cudza krowka dojnieszja). *Ross.* кутать tulić, obtulić. — 2. Członek wstydlawy mężczy.

*KUTEL, tla, m., Płacze (niewiasta) ale o pomstę, nie strawiwszy złości, Płaczeć, ale cię płata do kutla miłości. *Burl. T.* 5 b.

KUTERNOGA, i, m., chromy, kulawy. *Mon.* 75, 589. ein Laßmer. n. p. Kuternoga dyabeł. *Ossol. Str.* Kuternoga szewc. *Teat.* 23. c, 2. *Croat.* glesnyaszt (ob. Glozn). (*Ross.* кудъ, кудецъ czart, dyabeł).

KUTLOF, a et u, m., rzeźniczy warsztat. *Cn. Th.* szlachtuż. *Dasyp. E e 4 b.*, z *Niem.* der Kuttelhof, Schlachthof, rzeźnica, Boh. kutloff; (*Sorab.* 1. kutwo abdomen, ob. Kutwa); *Sorab.* 1. schlachtwancza, zarezwana.

*KUTNARSKI, a, ie, n. p. Jużem był, pogardziwszy kutnarskie piszczele Począł przy Serbskich gęślach śpiewać jako wiele Kantymir zagnał w Tatarskie dziedziny. *Zimor. Siel.* 179. (cf. serby, narzędzie muzyczne). *KUTNARZ, a, m., n. p. Darmo Tokajscy winiarze, Darmo topicie grona na kutnarze. *Zimor. Siel.* 307. (*Ross.* кутня materia półjedwabna Bucharska).

KUTNO, a, n., miasto w Łęczyckim. *Dykc. Geogr.* 2, 54. eine Stadt.

KUTNER, u, m., barwa czyli kosm na suknie, *villus vestis arte crispatus*. *Cn. Th.* krause Wolle auf Tuchern. — *Bot.* Kutner, *tomentum*, krótkie, twarde, ledwo widzialne, zwalone włosy. *Jundz.* 2, 45. KUTNEROWAĆ, KOTNEROWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, skutnerować *dok.*, barwić, barwę podnosić, *pectere vestes*. *Macz.* Tuch auftragen, auftraufen, fräufeln, främpeln, früstreicheln. Od sukna kutnerowanego i niekutnerowanego. *Vol. Leg.* 4, 356. Suknia dobrze skutnerowana, zbarwiona. *Macz.* gefrämpelt und ungefrämpelt. KUTNEROWANIE, ia, n., *subst. verb.*, daß früstreicheln, främpeln, Auftragen des Tuchs. KUTNEROWATY, a, e, na kształt kutnerów, gefräufelt, gleichsam gefrämpelt. Łodyga kutnerowata, c. *tomentosus*, krótka, i ledwo widzialną wełną pokryta. *Jundz.* 2, 14. KUTNEROWY, a, e, gefrämpelt. Kutnerowego sukna postaw. *Instr. cel. Lit.*

KUTOWY, a, e, do kutów należący. *Cn. Th.* den Knöchel, die Kötze, oder daß Spiel mit Knöcheln betreffend. 1. KUTY, ów, *plur. nom. kut.* [miasto na Pokuciu. 7].

2. KUTY, a, e, *part. perf. verbi* kować, kuć.

KUTWA, y, m., sknera, skapiec, ein Knicker, Geißhaß; *Rag.* skutraxnos *illiberalitas*; (*Sorab.* 1. kutwo *abdomen*; *Hung.* kuty; *Slov.* kotuha pies). Mąż jej jest kutwa najmniej użyty, i nic jej prawie nie daje. *Teat.* 14, 98. *ib.* 34. c, 75. Mogąc żyć przystojnie jak ucziwy człowiek, woli raczej być nędznym kutwą. *Mon.* 71, 401. Coż to za żyd, co za kutwa, wszakże to więcej niż po 20 od sta! *Teat.* 7, 36. *Zab.* 8, 324. Z młodu człowiek rozrzutnik, na starość kutwa łakomy. *Nar. Dz.* 2, 57. U nich pierwszy względ mają skłonności i żądze; A ociec straszny kutwa patrzy na pieniądze. *Zabl. Zbb.* 16. KUTWIARSTWO, a, n., sknerstwo, Fülligkeit, Snauferey. Można trochę skarbiec wypróżnić, który kutwiarstwo wujowskie dobrze napełnić musiało. *Teat.* 1. b, 59. KUTWIĆ *transit. niedok.*, skąpić, oszczędzać, zbijać, fraufjern, fischen, zusammen sparen. Jakże to wielki sknera, jak kutwi najmniejszy szelag. *Mon.* 71, 484.

*KUWIEK, a, m., n. p. Potrzaskiem imują się mali ptacy, gdy kto umie piszczałkę albo kuwiek, jak niegdzie zowią, na to przyprawić. *Cresc.* 687. eine Vogelpfeife, Lothpfeife, *ob. Wab.*

KUX *ob. Kuks.*

*KUŻELNY, a, e, [z *rusk.* kużilnyj = poczesny, cieńsze płótnie lniane lub płoskonne, 2]; n. p. Za łokieć płótna cienkiego kużelnego sześć groszy. *Stat. Lit.* 395. Za łokieć płótna kużelnego prostego tkania dwa grosze. *ib.*

KUŹMIN, a, *Cosmas. Jabl. Her.*, imię meskie.

KUŹNIA, i, ż., KUŹNICA, y, ż., kowalnia, die Schmiede. (*Etym.* kuć, kować, *Dosn.* kovacina; (*Ross.* кузница, кузнь zrobione złoto lub srebro; *Eccł.* кузнь, вещи драгоценныя особливо къ женскимъ уборамъ принадлежащая ozdoby kobiece). Kuźnice, hamernie, mennice, potrzebują wody. *Kluk. Kop.* 1, 113. Kuźnice sławne są: Końskie, Przysuskie, Wąchockie etc. W tych kuźnicach są piece wielkie, w których z rudy topi się kruszec ustawicznym ogniem węglanym, miechami od kół wodnych nadymnym. *Ład. H. N.* 88. Ich to piekielna kuźnia takowe dziwy na świat wydaje. *Zab.* 12, 239. — Jednej kuźni. *Gorn.*

Dw. 164. Jednej kuźni mince. *Cn. Ad.* 315. *Nag. Fil.* 84. jednej faryny; tegoż płotu koł; na jedno kopyto, jedna to bursa; von gleichem Schlag; gleichen Gestalters. KUŹNIK, a, m., robiący w kuźni, żeleznik, der Eisenarbeiter, Eisenschmied, Schmied. (*Ross.* кузнецъ kowal, кузничиха kowalka, кузнечество kowalstwo; cf. кузничикъ świercz). Węglarze, kowale, kuźnicy. *Vol. Leg.* 2, 664 et 3, 52. *ob. Koźnik, kośnik.* Żelaza twarde robią kuźnicy tamteczni. *Otw. Ow.* 594.

KUZYNA, y, ż., KUZYŃKA, KUZYNECZKA, i, ż., z *Franc.* stryjenka, die Cousine. Bywaj zdrowa, najmilsza kuzyneczko. *Weg. Marm.* 1, 95. Witaj kuzynko szacowna, miła! *Teat.* 42. c, 67.

K W.

Łacińskie Q wymawiamy KW; ztąd też Łacińskie słowa przerobione na Polskie, piszemy przez kw, n. p. kwarta, kwadrans. *Kpcz. Gr.* 1. p. 58.

KWACZ *ob. Kiść.* KWACZE *ob. Kwakać.*

KWADRA, y, ż., *Slov.* štwt, a) ćwierć, daß Viertel. Kwadry księżycowe, die Mondeviertel, *Slov.* štwti mesačne, n. p. Pierwsza kwadra, gdy księżyc jest w pierwszej części swego biegu od słońca oddalony; ostatnia kwadra, gdy na trzeciej jest części okręgu swego. *Wyrw. Geogr.* 60. *Sienn.* 425. *Slov.* prwná štwt, posledná štwt; *Croat.* pervoga fertalya, meszcz rogat, drugoga; *Dal.* dvizdak; *Rag.* parvâh, mjessez karni; druga kwadra *Rag.* pó mjesseza, dvizak; trzecia *Rag.* treták; *Ross. obs.* перкпой мѣсяца. — Kwadra, aspekt księżyca czwartny, gdy się przez czwartą część nieba oddala. *Spicz.* 191. — b) Kwadra na kostce = czwórka. *Cn. Th.* die Viere auf den Würfel. — c) Kwadra = porządek, stosunek, ład, rechtẽs Verhältniß, gute Ordnung. Wszystko do proporcji; bo gdzie niemasz kwadry, Jakby też sobie węża wsadził kto w zanadry. *Pot. Jow.* 208. KWADRAGENA, y, ż., n. p. Pielgrzymowie odpust lat siedm, tyleż kwadragen mają. *Warg. Radz.* 101. KWADRAGEZYMA, y, ż., *Rag.* ceterdesetizza, korizma, die vierzigtagige Fasten. Dawni Łacinnicy trzy mieli kwadragezimy, to jest posty, jedną przed wielką nocą, drugą przed bożym narodzeniem, trzecią przed ś. Janem Chrzcicielem. *Nar. Hst.* 2, 281. Przez całą kwadragezymę i wielkanoc mieszkaliśmy w Wenecyi. *Warg. Radz.* 17. P. Skąpożyjski kilka kwadragezym na rok odprawował, a pieniądze zbijał. *Mon.* 71, 404. KWADRANS, a, m., KWADRANSIK, a, m., *demin.* czwarta część godziny, z piętnastu minut złożona. *Kras. Zb.* 2, 452. ćwierć godziny, eine Viertelstunde. *Slov.* štwt hodini; *Croat.* fertalysz, fertaly vure; *Vind.* shtertez, zhetert, shtertelz, štirtelz, štirtel; *Slav.* fertali sata; *Ross.* четверть часа. W kwadrans zobaczę skutek tego zdarzenia. *Teat.* 13, 133. Pozwól na moment, na kwadransik. *ib.* 26. b, 27. (na chwilkę). Kwadrans na drugą i t. d. = to jest, jeden kwadrans, ein Viertel auf zwey. Trzy kwadrans na drugą, drey Viertel auf zwey. (Dwa kwadrans na drugą i t. d.; nie mówi się, ale: pół do drugiej, halb auf zwey. Kwadrans do drugiej; gdyby się mówiło,

znaczyłoby: że nie dostaje kwadransa jednego do drugiej; więc trzy kwadransy na drugą; cf. do). — §. b) *Mathem.* Kwadrans, czwarta część cyркуła; figura; i instrument geometryczny i astronomiczny. *Solsk. Geom.* 4, der Quadrant, von 90 Graden. KWADRASY ob. Kwadratowy. KWADRAT, u, m., §. 1 a) *Geometr.* figura o czterech ścianach, przynajmniej dwóch przeciwnych równych. *Solsk. Geom.* 4, czworogran, czworokąt, daś Quadrat, Viereck, eine vieredrige Figur. Kwadrat podłużny, *parallelogrammum. ib. ein längliche Viereck.* Kwadrat spłaszczony czyli ukośny, *rhombus*, którego cztery boki równe, a z kątów tylko każde dwa przeciwległe. *Łesk.* 29, *Jak. Mat.* 1, 99., *Solsk. Geom.* 4, die Raute, die Rautevierung. Kwadrat podłużny spłaszczony, *rhomboides*, die längliche Raute. *Solsk. Geom.* 4, Grzep. F 3 b. Kwadrat doskonały, którego wszystkie kąty i ściany równe. *Solsk. Geom.* 4, *Jak. Mat.* 1, 99. *Łesk.* 29, daś eigentliche Quadrat. *Geom. Nar.* 1, 36. — b) *Arithm.* Kwadrat liczby, die Quadratzahl, jest to ta sama liczba przez siebie rozmnożona. *Geom. Nar.* 1, 79. *Solsk. Geom.* 3, 78. mnogość pochodząca z rozmnożenia liczby przez siebie samą. *Jak. Mat.* 1, 104. Tabliczka kwadratów z cyfer kwadratowych. *Łesk.* 2, 45, die Quadrattafel. — §. 2) Kwadrat: czworograniasty kamień ciosany, der Quaderstein. Cegły upadły, a my kwadratami budować będziemy. *Budn. Jes.* 9, 10. (ciosanym kamieniem. *Bibl. Gd.*) KWADRATOWY, KWADRASY, a, e, w kwadrę, czworograniasty, vieredig, inś Gevierte, Quadrat. Czy w okrągłej, czy w kwadrastej formie: prosthor, byle był chleb pszeniczny. *Pim. Kam.* 146. Most z okrutnych kwadratowych kamieni. *Warg. Radz.* 24. *Boter.* 216. Stopa kwadratowa, ein Quadrattfuß, zawiera w sobie 144 calów kwadratowych, Quadrattolle, prostokąt 12 calów długości i 12 calów szerokości mający. *Jak. Mat.* 1, 117. Szażeń kwadratowy, Quadrattflaster, zawierający w sobie 36 stop kwadratowych, prostokąt mający 6 stop długości i 6 szerokości. *ib.* 117. Pierwiastek kwadratowej liczby, die Quadratwurzel, liczba, która sama przez siebie rozmnożona też żadaną liczbę nazad oddać powinna. *ib.* 104. Cyfry kwadratowe. *Łesk.* 2, 43, Quadrattzahlen. KWADROWAĆ, KWADRATOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, ukwadrować, skwadrować *dok.*, czworokować. *Tr.*, kwadruplikować, vervierfältigen, vierfach nehmen. Skwadrować jaką liczbę. *Jak. Mat.* 1, 188. Kazał budować dom Pański, ukwadrowany trzema rzędami kamieni ciosanych. *W.* 3 *Ezdr.* 7, 25. KWADROWAĆ *najak.*, KWADROWAĆ się *recipr.*, stosować się. *Tr.*, szykować, przypadać, passen, sich schicken. Kwadruje się to przysłowie na nich. *Tr.* Tak to twoje tłumaczenie do tych słów kwadruje, jak... *Pim. Kam.* 178. KWADROWANIE, ia, n., §. a) czworokwanie, daś Vervierfältigen. — §. b) Kwadrowanie czyli KWADRATURA cyркуła lub koła, die Quadratur des Kreises, zawisła od wyprostowania jego okręgu czyli wynalezienia linii prostej równej okręgowi koła. *Geom. Nar.* 1, 364 et 354. Czworogrannosc obwo-du, czyli kwadratura cyркуła. *Ustrz. Alg.* 77. KWADROWATOŚĆ, ści, ż., der Quadratumfang. W drzewie, które do artylleryi przyjmować się zwykło, rozumie się

przez kwadrowatość, *equarissage*, kwadrat wpisany w kole, wziętym za podstawę drzewa nieobrobionego. *Jak. Mat.* 1, 209. Do wielkich batów legary, mają mieć 6 calów w kwadrowatości. *Jak. Art.* 2, 301. KWADRUPLA, i, ż., poczwórna ilość, die Vierfachheit, rodzaj podatku do skarbu ze starostw i królewskich; dwosta kwarta, którą nowy possessor dóbr królewskich powinien raz przed otrzymaniem listu podawczego, zapłacić. *Kras. Zb.* 1, 499, die doppelte Viertelsteuer, die vor dem Antritte eines verlehnen künftigen Tafelgutes einmal gezahlt wurde. KWADRUPLIKOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, jedną miarę brać cztery razy, czworokować. *Solsk. Geom.* 4, vierfach nehmen, vervierfältigen, kwadrować.

KWAKAC, ał, a et kwacze *intrans. niedok.*, kwaknąć *jednł.*, (*Boh. et Slov.* kwakati: krakać, o wronach, krukach; *Hung.* kakogok); *Boh.* kachati, knakati *tetrinnire*, kachna kaczką; *Carn.* knakam, (cf. *Carn.* kavkam *crocitare, de monedulis*; *Croat.* kauka *modulatur monedula*); *Ross.* квакнуть, квакать, заквакать; *Gall.* saquete; o kaczkach i o żabach; *Ross.* чвакнуть, чвакать źle wymawiać, кваква крук поны); quaten von den Aenten. Kaczka kwaka. *Dudz.* 21, *Croat.* racza raga; *Eecl.* утка квакает; *Ross.* шакать, шакаю, крякнуть, крякать; cf. *Graec.* κωκασίζω; *Lat.* cacabio; (cf. kwik, kwikać, kwiczeć; cf. kwokać). Wróbel dziw, dziw, dziwi, Tak tak kwaczą kaczo-ry, będziem nieszczęśliwi. *Mon.* 70, 190. Jaskółka świergoce, papuga świergoce, kania skrzypi, kawka kwacze. *Toł. Saut.* 89. KWAK, u, m., kwkanie, daś Quacken, Quake. KWAKI, ów, *plur.*, Rzepa podługowata, kwaki, karpiele, brukiew'. *Krup.* 5, 59 et 577., *Ead. H. N.* 15, Kohlrüben, im Pr. Brucken, Brucken; *Boh.* kwačka; *Germ.* Krautrübe.

KWAKIER, kra, m., należący do wyznania przez Jerzego Foxa ustanowionego, ein Quafer, Quäfer; *Vind.* kvokar. *W* *rodz. żeńsk.* KWAKIERKA, die Quäferin, n. p. Żony ich ubierają się jak kwakierki. *N. Pam.* 17, 163.

*KWANKWAM, z *Łac.*, widzimi się, ubrdanie, niby to coś, n. p. Ale ale Mości Panie, mam honor jedno jeszcze swoje kwankwam przełożyć mu przed oczy. *Mon.* 71, 710. zdanie, wątpliwość, opinia.

KWAP'iu, m., cienkie pierze ptasze, albo puch. *Mącz. pluma*, die Flaumfeder, der Flaum. Kwap', mech, puch, lanugo. *Volck.* 458. (*Ross.* квапъ, вапъ lubryka).

KWAPIC *intr. niedok.*, KWAPIC się, ił, i *recipr. niedok.*, skwapiać się, eisen, haſtig feyn; *Boh.* kwapiti, chwatiti, chwatam, chwatawam *ob.* Chwatać, chwytac; *Sorab.* 1. kwatam; *Vind.* hitati, hitim; *Slav.* hititi; *Croat.* hiteti; *Ross.* топонтяся; śpieszyć się zbytnie, skwapiam się, vitium vel certe nimium quid sonat; kwapię się *similiter, licet minus et pro śpieszę się saepe usurpatur. Cn. Th.* 1012. Kwapiąc się, nie wziął odzienia, jeno opończę, i czapkę nocną. *Buz. Hst.* 87. Kto czeka, doczeka się, a kto nagle kwapi, Abo w oczy poszczuje, abo nie ułapi. *Sim. Siel.* 50. Czekażże, bo kto czeka, z obłowem się wraca, Kto kwapi, abo wąpi, zwyczajnie utraca. *Pot. Zac.* 199. Nigdy się na urząd kwapić nie chcieli. *Sk. Żyw.* 137. Pożno dobrodziejstwo dał, chociaż się kwa-

pił, kto dał za prośbą. *Gor. Sen.* 52. Łaskawy nie skwapiał z karaniem. *Sk. Dz.* 325 et 45. Zły wróg, gdy wyniszczyć nie może z pogromu, tam się kwapimy, zład uciekać trzeba. *Morszt.* 236. Kwapi się, by popowna za męża. *Rys. Ad.* 24. Kwap' się z wolna. *Fredr. Ad.* 31. *festina lente.* Rozmyślaj się długo, a z lekka się kwap'. *Kosz. Lor.* 95 b. Racz moję tę kwapioną pracę za wdzięczną przyjąć. *J. Kchan. Dz.* 29, prędką, śpieszną, na prędce zrobioną. KWAPLIWY, KWAPNY, a, e, — ie *adverb.*, SKWAPLIWY, SKWAPNY, *Boh.* kwapny, gapny, chwatawý, na kwap śpiesznie, kwapil śpieszyciel; *Sorab.* 1. kwatayné, kwatkové, kwat, f kwatom, kwatani; *Vind.* hiter, bersen, jadern; *Ross.* скорый (ob. Skory), топорливый (cf. tropić), топорный; śpieszny, eřlg. Kwapliwy na zabawkę śmiała idzie. *Past. Fid.* 3. Rzecz kwapliwa nigdy nie dobra. *Mącz. Budn. Apoph.* 10. (co nagle to po dyable). Sąd skwapliwy, rzadko sprawiedliwy. *Zegl. Ad.* 220. Na cudze zdrowie i życie nie jestem skwapliwy. *Boh. Kom.* 4, 229. Wiele źle i skwapliwie pisał. *Sk. Dz.* 154. Stare wieki do złości jeszcze nie tak były skwapne. *Warg. Kurc.* 12. Jest to naród gorzki i skwapny. *Budn. Hab.* 1, 6. Upomina nas, abyśmy ostrożni a nieskwapni byli. *W. Post. W.* 386. Abyście się pohamowali, a nie skwapnie nie poczynali. *Budn. Act.* 19, 36. Uczyniło pożytek Rzymianom, że niekwapnie czynił Fabiusz. *Eraz. Jez. E. e.* Przykład innym, aby kwapnie rzeczy nie radzili. *ib. N. 7 b.* KWAPLIWOŚĆ, ści, ż., SKWAPLIWOŚĆ, die Gelfertigkeit. *Gile; Boh.* kwapnost; *Sorab.* 1. kwataynofcz; *Vind.* hitrust, bersnost; *Ross.* топоръ, топорость, топорливость. Z kwapliwością jaką i nieuwaga. *Syr.* 719. Nierozmyslna skwapliwość. *Zab.* 14, 195. Insza prędkość, insza skwapliwość. *Fredr. Ad.* 16. Występkowi się równa skwapliwość w sądzeniu. *Min. Ryt.* 4, 141. (sąd skwapliwy, rzadko sprawiedliwy). Skwapliwość zawsze szkodliwa. *Cn. Ad.* 1046. (niezawsze sporo, co bywa skoro; pomału dalej zajdziesz). Cierpliwość, nieskwapliwość, łagodność. *W. Post. W.* 111. Niekwapność a rozmyślenie w każdej rzeczy miejsce ma. *Eraz. Jez. E. e.*

Pochodz. *ukwap, ukwapić, ukwapliwość, pokwapliwość.* KWARRANTANA, y, ż., die Quarantaine, zur Festzeit. Czas czterdziestodniowy do zabawienia się ludzi na granicy, z miejsc zapowietrzonych jadących. *Tr.; Rag.* cetardese-tizza; *Ross.* карантинъ. KWARCIAINY, a, e, n. p. Za Zyg. Aug. 1562 na ustawiczną straż granic, postanowiono żołnierza kwarcianym nazwanego, że z kwarty dóbr królewskich miał być płaconym. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 389, Quartianer, Gränzföldaten, die von der Quartie ober Viertelssteuer unterhalten wurden. Ci żołnierze, którzy za pieniądze kwarciane służą, po miasteczkach teraz daleko od granicy leżą. *Gorn. Wł. S.* 4 b. Kwarciana ośpa, ob. Ospa. KWARCOWY ob. Kwarzec, od kwarcu, n. p. Żelazo kwarcowe. *N. Pam.* 22, 67.

KWAREK, rka, m., n. p. Kwarki do statków rzecznych bywają dębowe. *Kluk. Rosł.* 2, 159. Kwarki znaczą też co wręgi. *Magier. Mskr.*

KWARTA, y, ż., czwarta część, ćwierć, der vierte Theil,

ein Viertel. §. 1 Kwarta - miara trunków, ein Quart, Maß der Getränke. Garniec zawiera w sobie 2 półgarce, lub 4 kwarty albo 16 kwaterek. *Łesk.* 2, 26. Cztery kwarty mają czynić garniec. *Herb. Stat.* 179. Gdy komu beczki wina nie trzeba, dobrze iż najdzie kwartą kupić. *Petr. Ek.* 128. — §. 2) Kwarta, podatek w Polsce, przez który czwarta część dochodu z królewskorzyn do skarbu koronnego płacić się powinna. *Kras. Zb.* 1, 500, die Viertelsteuer, die Abgabe des vierten Theils der Einkünfte von einem verlehnen Kammergute. cf. kwarciany żołnierz; cf. kwadruplika. KWARTAŁ, u, m., §. a) ćwierć roku, ein Quartal, Vierteljahr; *Slov.* suche dni, kántri; *Hung.* kántor; *Carn.* qvatre; *Slav.* kvatre; *Vind.* kvatre, zhteterstvu; *Bosn.* kantore; *Eccl.* тримѣсячье, время трехмѣсячное. Kwartał albo suche dni liczą trzy miesiące. *Solsk. Geom.* 3, 135. Aż nie każdy kwartał w roku Boga rozkazu pilen i wyroku? *Chrośc. Job.* 92. Zjedliśmy za kwartał, co na cały rok dostarczać miało. *Teat.* 19, b, 45. — §. b) *meton.* Kwartał, myto kwartałowe, suche dni. *Cn. Th.* Quartalgeld. Nie życzą tego uczniom swym, aby się czego dobrego nauczyli, jedno żeby od nich kwartały dobre a spełne brali. *Glicz. Wych. L* 8 b. KWARTALNY, a, e, KWARTALNIE *adverb.*, KWARTAŁOWY, a, e, trzymiesięczny, *Boh.* čtvrtletný; *Vind.* shtertezhnolieten, trimiefezhen, kvatern; Vierteljährig. Rabin z kwartalnym i trzecim szkolnikiem rewizją głów uczyni. *Vol. Leg.* 7, 44. KWARTANA, y, ż., febra czwartodniowa. *Syr. Rej.* gdy co czwarty dzień paroxyzm choremu dokucza. *Krup.* 5, 531, daß viertägige Fieber. KWARTARZ, a, m., *contemptu*, szynkarz, den Schenkwirtz. Owi kwartarze, co tu wam szynkują, Daleko nie dolawszy, na tram przypisują. *Rej. Wiz.* 162. KWARTECZKA, i, ż., *dem. nom.* kwarta, kwatarka, ein Quartierchen, ein Trinfmaß, etwa ein Seidel. Gdy mię czasem jaka troska swędzi, Kwatereczka wina kłopoty rozpedzi. *Zab.* 9, 57. *Zabl.* (KWARTERMAGISTER. *Vol. Leg.* 5, 174, ob. Kwartermistrz). KWARTETA, y, ż. czworogłosa muzyka, daß Quartet, Quadro; *Ross. et Eccl.* четвероголосное, четверопѣснецъ. KWARTNIK, a, m., babka, biela, bielka, rodzaj pieniędzy. Półgroszki nazywały się w Polsce kwartnikami. *Czack. Pr.* 1, 129. Quärtner, halbe Groschen. Do skarbnicy wrzuciła dwa drobne pieniążki, co czyni kwartnik. *Odym. Św.* 2 Q. 2. Półgrosza ma kwartników trzy; szeląg kwartników dwa; kwartnik trzy pieniążki. *Cn. Th.*, ein Schärf, der sechste Theil eines Polnischen Groschens. — §. *Ogólniej:* Mały pieniądz, mała rzecz, szeląg, halerz, ein Heller, Schärf. Nie jednego pieniądza, nie jednego kwartnika. *W. Post. W.* 2, 304. Nie będzie miał grosza, kto nie szanuje kwartnika. *Rys. Ad.* 44. Nie będzie tam za kwartnik czasem krzywda stała, A wždy przez mocny upor krew' się będzie lała. *Rej. Wiz.* 172. Nie wyjdiesz z ciemnicy, aż oddasz ostatni kwartnik. *Radz. Matth.* 5, 26. (ostatni pieniążek. *Bibl. Gd.*) Do ostatniego wyniszczył go kwartnika. *Hor. Sat.* 110. Do najmniejszego kwartnika wypłaca. *Hrbst. Nauk. F* 8 b. O ty zła a fałszywa myńco, a zły a fałszywy kwartniku, złościwy człowiecze! *Rej. Post. U* u 2.

(cf. znają go, jak zły szeląg). KWARTÓWKA, i, ż., Kwartówka piwa ma mieć 18 garcy. *Vol. Leg.* 7, 628, eine Vierteltonne von 18 Garnez. KWARTOWY, a, e, od kwarty. Quart, Quartmaß. Kwartowy statek, garniec; kwartowa flasza. *Cn. Th.* Płaca od trzydziestu szaszek kwartowych, i od tyłuż sklanek półkwartowych. *Torz.* 103. Ledwie półkwarty buteleczka trzyma, a za kwartową ją sprzedają. *Teat.* 22. b, 106. KWARTYR ob. Kwatera.

KWARZEC, reu, m., der Quarz, (*Carn.* sôtan); fałszywy klejnot, kamień mający wprowadzić niejaką twardość, ale przy tym kruchy; wydaje się na kształt kawałka jakiejś soli. *Kluk. Kop.* 2, 57. (ob. Kwarcowy). *Pam.* 85, 1, 2009.

KWAS, u, m., kwasność, kwaśny smak, die Säure, saurer Geschmack, Herbigkeit; (*Boh.* kwas fermentum, kwasnice, drożdż drożdże; kwas convivium. *Biel. Hst.* 323, hodokwaśan, hodownik epulator; *Slov.* kwas; *Hung.* kovasz massa, bryła, ciasto; fermentum; *Sorab.* 1. kisz, kiszawość (cf. kisznać), kwasz, quäs ciasto, naciasta, zakisz, częstowé kwas; kwasz, quäs wesele; *Sorab.* 2. kwasz naciasta; *Carn.* qvas naciasta; *Vind.* kwafs, kwafilu; (kwas, kwasność *Vind.* kifelina, kifelnost, kifelust, kifelota, kifloba, *Croat.* kiszelocha); *Croat.* kvász; *Dal.* kwaass; *Hung.* kovaass, kovász; *Rag.* quäs, kvassina; (*Bosn.* quas 1. fermentum, 2. cerevisia); *Ross. et Eccl.* квасъ, квасокъ, кваша, кваса naciasta; квасъ gatunek napoju, квашенка dzieża, кислота, кислотъ kwasność; *Ross. et Eccl.* квасцы hałun). Kwas, kwas doskonały, ciało, które jest doskonałe kwasorodem nasyczone. *Śniad. Chem.* 196. Kwas solny, Sauerfalz, Salzfäure, robi się z soli pospolitej, jak kwas saletrzany z saletry, Salpetersäure. *Kruml. Chym.* 293. Kwas saletrowy, acidum nitricum. *Śniad. Chem.* 259. Kwas solny płynny ac. murialicum. *ib.* 262. Kwas węglisty. *N. Pam.* 6, 306-7. Kwas palniku, acid. carbonicum, Kohlensäure. *Mier. Mskr.* — Istotę w ruchu kiszającym zostającą, która przydana do ciał zdatnych do kiszienia, sprawuje, że kisieć poczynają, nazywamy kwasem, fermentum. *Kruml. Chym.* 541, ein Gährungsmitel, eine Säure. Kwas albo naciasta, *Boh.* ná-těstek, *Ger.* Sauerteig, ciasto z jakiegokolwiek maki ciepłą wodą zaczynioną, zagniłością zakwaszone. *Syr.* 998. Kwas, ciepłym swém przyrodnym chleb podnosi wzgóre. *Smotr. Lam.* 150. Przypowieść ewanigeliczna o niewieście zaczyniającej kwasem mąkę. *Bals. Niedz.* 1, 102. Kwas, albo ciasto ukwaszone. *Spicz.* 125, kwaśnik, (*oppos.* przasnik). — §. Kwas, picie, kwasiec, ein saurer Trank. Trunek do picia pospolitego bywa z kwasu czyniony, zwłaszcza na Rusi, w Litwie, w Moskwie, który oni kwasem zowią. *Syr.* 999. W Moskwie drugich żołądki nie bolały. Choć kwas pijały. *Falib. N., Coze Voy.* 1. Kwas z żyta zrobiony, to jest piwo. *Pim. Kam.* 341, (*Bosn.* quas = piwo). — *fig.* Lepiej z niemi zgodą, a czekać do czasu, Gdy z inszemi dopijem zaczętego kwasu. *Stryjk. Turk. E.* 5. (przykość). Dni moje kończyć będą z gorzkością i kwasem. *Jabl. Tel.* 315. Obecny przyjaciel i kwas osłodzi, bez niego i cukier gorzkim się stanie. *Ossol. Baj.* 2. — Kwas, nieprzyjaźń, nienawiść, chrap, Feindschaft, Haß, Erbitterung. KWASEK, sku, m.,

dem, przykwasek, eine gelinde Säure. Niektóre malogranaty mają przykwasek. *Cresc.* 426. Sok rośliny naprzód obraca się w kwasek roślinny, acidum, vegetabile. *Bot.* 25. Oddalwszy tę wodę od źródła swego już nie tak szczypie język, i jakoby kwasek traci. *Petr. Vod.* 31. KWASIAN, u, m., ciało kwaszone, nasyczone kwasoczymem, ozyde. *Os. Fiz.* 1, 234, ein gefäuerter Körper, ein Dryb. KWASIEC, i, i, kwaszę cz. *niedok.*, ukwasić, skwasić *dok.*, kwaśnym czynić, säuern, einsäuern, sauer machen; *Boh. et Slov.* kwasyti, kwasym, hodugi 1) biesiadować, 2) fermentować; kwaśnij, hodowanj godowanie, gody; zkysati acescere; *Sorab.* 1. kiszam; *Sorab.* 2. kiszasz, cf. kisznać; *Carn.* qvasim; *Vind.* kifeliti, vkifeliti, pokifeliti, okifeliti, kifelityje, kifelenje = kwaszenie; o chlebie w szczególności *Vind.* kvafiti, vkvafiti, kvafuvati, pokvafiti; *Croat.* kiszati, kiszelim, kwaszim; *Hung.* megokovászolom; *Rag.* kvassiti, quassiti, quäsiti, oquassiti, usquassiti; *Bosn.* kvassiti, quassiti, (2 quassiti, squassiti madefacere); *Ross.* квасить, заквасить, сквашу, уквасить, уквашивать, кисить, кисло. Pierwiastek kwaszący, kwasorod, którego jest przyczyną kwasów. *Śniad. Chem.* 190. Kwaszenie, proces, w którym ciała łączą się z kwasorodem. *ib.* 175. W Litwie białą ewikłę kwaszą wspólnie z rzepą. *Syr.* 1120. (cf. boćwina). Rzepa solona albo kwaszona. *Syr.* 1045. Chleb ukwaszony. *Cresc.* 159. Ciasto kwaszone. *Perz. Lek.* 367. t. j. zaczynione naciastą, gefäuert. — *transl.* Kwasić żelazo. *Tr.* hartować, Eisen härten. Kwasić skóry. *Tr.*, bejcwować, Leder bejßen. — *fig.* Na coż ten kwasieć czas mały? Nieba nie na to go dały. *Karp.* 1, 192. Obawiam się, żeby mi nie kwasieł kompanii. *Teat.* 16, 31. *Biał. Od.* 44, struć, zepsuć, verderben. — Kwasić, jatrzyć, nieprzyjaźni narobić, erbittern; *Boh.* zkyseliti. Tęj prawdy nie kwaszę, Wszystko chameleonem jest dla was na świecie. *Zab.* 15, 185. nie duszę w sobie, nie taje, ich unterdrücke sie nicht, hałte sie nicht jurüd. KWASIEC się na kogo krzywić się, saure Gesichter machen, unwillig werden. Za co się tak zkwasieła; może ci co przykrego powiedziała matka? *Teat.* 11, 12. — §. *Pass.* Kwasić się, kwaśnieć, kisznać, stawać się kwaśnym, sauer werden, säuern; (*Vind.* kvafiti se, kvafuvati se, vkifeliti se). — *Transl.* n. p. Od wielkości drew, ogień albo gaśnie, albo tylko będą się kwasieć one drwa i tleć, a nie będą gorzeć. *Syzt. Szk.* 76. fumabunt, dusić się, schwelen, glimmen. — *fig.* Jeszcze się darmo karnawał nie skwasi, Zaraz uderze jak w dym do mej Kasi. *Zabl. Bal.* 91. *Teat.* 56. b, 91. (jeszcze nie przypadł, jeszcze nie po nim, nie zwierzeje). *Bosn.* quassiti se = moknąć. KWASICIEL, a, m, kwaszący co, *phys. et moral.*, kwasu narabiający, der Säurer, der etwas säuert, sauer macht, der Verbitterer. (*Boh.* kwasytel, kwasownik, hodokwaśan, hodownik godownik, biesiadnik). KWASIEC, śca, m., napój kwaśny, kwas, Sauertrank, ein saurer Getränk. Mają tam rozmaite napoje, jako kwasce. *Boter.* 158. Stało tam nie za kwasiec, ale za cały kwas, gdy nieprzyjacielowi w jego tylko samego prawicy żywot położony został. *Gor. Dz.* 96 et 78. Woda słona z octem ma być pita, albo z kwascem jakim. *Cresc.* 12.

Oxymel, [to jest miódowy kwasiec. *ib.* 256. KWASIGROCH, a, m., zmindá, gawęda, balanda, ber Leyerer, ein träger, unluftiger Mensch. *KWASIKOT, a, m., *contemn.* kuszniierz, ber Kürschner. *Mm.* 75, 589. KWASKOWATY, KWASKOWITY, a, e, — e *adverb.* przykwaśniejszy, säuerlich; *Boh.* kyselický, nakwaśenny, náksyly; *Sorab.* 1. nakiszel; *Vind.* kifeliten, okifen; *Bosn.* nagljut; *Ross.* кислотовый, квасный. KWASKOWATOŚĆ, KWASKOWITOŚĆ, ści, ż, die Säuerlichheit; *Ross.* кислотатость. *KWAŚNIA, *Ross.* квасня, browar na kwasy lub kwaśce. KWAŚNICA, y, ż, *berberis*, rodzaju tego roślinnego mamy jeden gatunek, kalina Włoska. *Kluk.* Dykc. 1, 67. *Berberis*; *Croat.* kvasznica torta fermentata. KWAŚNICE, G. kwaśnie plur.; *aguae acidulares.* *Vind.* kifelize, kifelniza; *Boh.* kyselka; *Ger.* Sauerbrunnen; mają w sobie razem i parę, i grube cząstki rzeczy kopalnych, najwięcej jednak pary. *Kluk.* Kop. 1, 94. KWAŚNIEĆ, iał, ieje, *neutr.* niedok, ukwaśnić, okwaśnić, skwaśnić *dok.*, kwaśnym się stawać, kisać, sauer werden; *Boh.* zkysati, kyseleti; *Croat.* vkaszujemsze, zocztujemsze (cf. ocet); *Dal.* očititise; *Hung.* eczeltüni, kovászosodok, kovászostölok; *Rag.* quassimse, squassitise, uzkvasitise; *Bosn.* uzočtitise, očlitise, uskisnut, uzviscitise; *Ross.* et *Eccl.* квасить, кваснуть, киснуть, кислеть, покислеть, угрюмьть, *propr. et fig.* Piwo w lecie, aby nie kwaśniało. *Haur.* Sk. 162. Jeśli wino pocznie kwaśnić, jak go ratować. *Śleszk.* Ped. 578. Jako nie każde wino, tak też nie każdy człowiek od starości kwaśnieje. *Budn.* Cyc. 52. Wino skwaśniało, jak przywrócić do pierwszego smaku. *Śleszk.* Ped. 578. Chleb smaku mało ma, jeśli nie ukwaśnieje za włożeniem kwasu. *Sekl.* 67. Od włożonego kwasu wszystka mąka okwaśniała. *ib.* Math. 13. Ci ludzie, iż z przyrodzenia swego są kwaśni i surowi, w nich wzajemnie, cokolwiek widzą lub słyszą o innych, wszystko kwaśniejsze, i surowością trąci. *Mon.* 67, 274. KWAŚNIK, a, m., chleb kwaśny, (*oppos.* przaśnik), Sauerbrot. Takim chlebem być nie może przaśnik, jakim chlebem jest kwaśnik. *Smotr.* Ex. 44. KWAŚNINA, KWAŚZENINA, y, ż, cokolwiek zakwaszonego, Gingsäuertes, Saures; (*Boh.* kyselina; (*Croat.* kvaszina ocet); *Carn.* kislina, kisléna). Na kwaśninę biorą nietylko kapuściane liście, ale i jarmużowe, kalarapowe etc. *Kluk.* Rosl. 1, 232. *Fermentum*, kwas, kwaszenina, żur. *Mącz.* W Litwie białą éwikłą kwaszą wespół z rzepą, z czosnkiem, z cebulą, z kapustą i z bulwami, warstami prześcielając, i zowią to kwaszeniną. *Syr.* 1120. KWAŚNOŚĆ, ści, ż, *oppos.* słodkość, die Saure; *Boh.* kyselost; *Slov.* kyselost; *Sorab.* 2. rofmoda; *Vind.* kifelnost, kifelina, kifelust, kifelota, kifloba, ernst; *Carn.* ernst, kisloba; *Croat.* kizseloha; *Bosn.* gljutillo; *Ross.* кислота, кислотость, кислятина; *Eccl.* оцетность, квасность. Smak chleba, to jest, kwaśność albo przasność przypadłości są, a nie istność. *Smotr.* Nap. 38. — *fig. tr.* Niekwaśność, bezgrzeszność. *Smotr.* Apol. 115. KWAŚNY, a, e, KWAŚNO *adverb.*, (*Boh.* kyselý; *Slov.* kyselý; *Sorab.* 2. kiszali (ob. Kisać), žurné (cf. żur); (*Sorab.* 1. kwasné nuptialis); *Carn.* kisl, kissel, erné; *Vind.* kifel, zhifeu,

kifeu; *Slav.* kiseo, kisa, kiso; *Dal.* kvassan, bridak (cf. brzydki), oczen (cf. ocet); *Hung.* eczetes; *Bosn.* očten, gljut; *Ross.* квасень, кислый, кисель, угрюмый. (*oppos.* słodki); *saue.* Kiszienie kwaśne, fermentatio acida. *Kruml.* Chym. 540. Kwaśny smak jest zimny i szczypiący. *Sak.* Prob. 96. Kwaśne leśne jabłka *Ross.* кислушки. I kwaśne jabłko robak gryzie. *Cn.* Ad. 283. (cf. i w kapię wełna). Kwaśne też były. *ib.* 285. (*vulpes was pulchrus frustra assultans*; tak na kiełbasy mówi, że powrozy). — Kwaśne wprzód być musiało, co teraz dojrzało. *Min.* Ryt. 4, 150. — *fig.* Zaprosić kogo na kwaśne jabłka. *Mon.* 69, 125. (na kwaśne piwo do Abramka; poczestować go, że aż popamięta). Kwaśny, nasycony kwasocznym, skwaszony, sauer, gesäuert. Wiele jest ciał, które stają się kwaśnemi, gdy z niemi baza powietrza oddychalnego złączy się, jako to: olej siarkowy, blejwas i t. d. *Os.* Fiz. 1, 254. Kwaśna kapusta, Sauerkraut; *Boh.* kysele zelj; *Vind.* kifclu sele; *Croat.* kizselo zelje, (ob. Kapusta). Kwaśny chleb, kwaśnik, Sauerbrot. Rosyianie w kwaśnym chlebie celebrowali sakrament eucharystyi, nie w przaśnym. *Fund.* 2. — Ku słodkości trzeba niekiedy kwaśnego. *Glicz.* Wych. F 8 b. (przeplatane rzeczy milsze). — *transl.* Niewesoły, ponury. *Cn.* Ad. 691, posępny, niepogodny, sauertröpflich, sauer, unfreundlich. Kwaśny, zły, brutal ponury, słowa się nie dopytać, nie patrz na mnie, zjem cię. *Zabl.* Amf. 62. (*Vind.* mersliuz, oister zhlovek). Nie chciej twarzy kwaśnej pokazywać. *Prot.* Jał. 29. Coż to? Pana w tak kwaśnym zastają humorze! *Teat.* 43. b, 85. Z kwaśną miną słuchał żebraniny. *Zab.* 14, 245. *Szyman.* Nadobna, a kwaśna. *Burl.* B 2. Jedni z przyrodzenia są kwaśni, surowi i niełagodni. *Mon.* 67, 274. Co mu się stało? jakiegoś bardzo kwaśnego zjadł dyabła. *Teat.* 24. c, 21. (złego humoru). Przyjść do niej z gołą ręką, to kwaśno patrzy i półgębkiem gada. *Teat.* 15, 83. Ty kwaśno patrzysz, a Wenus się śmieje. *Burl.* B. 2. *KWAŚNOGNIEWLIWY, a, e, n. p. Kwaśnogniewliwi, którzy się w sobie potajemnie długo gniewają, a nie dadzą się ubłagać. *Petr.* Et. 271, hectisch, sauertöpflich, ärgerlich. KWAŚNOGNIEWLIWOŚĆ, ści, ż, n. p. Kwaśnogniewliwość z melankolii pochodzi krwi upalonej, która będąc nazbyt wywrzałą, kwasie się, kisić, i tak nie może się rozwinąć aż przez długi czas. *Petr.* Et. 273. die Sauertöpfigkeit, Hectisch, cf. okrutnogniewliwość. KWAŚNOJUCHY, a, e, in schwärzer Brühe. Nie uciekajże przed wieprzem Kwaśnojuchy dobry z pieprzem. *Myśl.* A 3 b. KWASOCZYN, u, m., *Os.* Fiz. 1, 256. KWASORÓD. *N. Pam.* 4, 3 et 6, 319. KWASOTWOR. *Mier.* Mskr. Pierwiastek kwaszący, principium acidificans, jest kwasoród, którego jest przyczyną kwasów. *Śniad.* Chem. 190. Powietrze zdrowe zowie się kwasorodem dla tego, że jest pierwiastkiem wszystkich kwasów. *N. Pam.* 4, 3. Sauerstoff, Oxygen. KWA-SOCZYNNY, KWASORODNY, KWASOTWORNY, a, e, n. p. Gas kwasorodny. *Śniad.* Chem. 84. Sauerstoffgas. KWASOMLECZ, lactate, mildsaures Salz. *Mier.* Mskr. KWASOSIARCZ, sulfate, schwefelsaures Salz. *Mier.* Mskr. KWASOPALNE sole, carbonatus, kohlen-saure Salze. *Mier.*

Mskr., ob. Węglowy. KWASOPRÜSS, *Prussiate*, *Preussisch blaufauerß Salz. ib.* KWASOSOLNY, *muriate*, *salzfaener. ib.* KWASOTŁUSZCZ, *sebate*, *fettfaures Salz. ib.* — KWA-SOWY, a, e, od kwasu, *Säueren*; n. p. Zasada kwasowa, *basis acidificabilis*, jest pierwiastek, którym się kwasy od siebie różnią. *Sniad. Chem.* 190. KWASZE, KWASZENIE, KWASZONY *ob.* Kwasić.

Pochodz. (*cf.* *kisnąć*), *dokwasić*, *nakwasić*, *nakwasnić*, *przykwasić*, *rozkwasić*, *skwasnić*, *skwasniały*; *zakwas*, *zakwasić*.

KWATERA, y, ż, § 1. *cf.* kwadra, czwarta część czego, *der vierte Theil eines Ganzen*. Miasto dzieli się na kwatery, *die Quartiere einer Stadt. Tr.* Ogród cały podzieli się na kwatery, a między niemi ulice. *Kluk. Rosl.* 1, 39, *die Quartiere in einem Garten*. Otworzywszy kwaterę, siedzi sobie w oknie. *Klon. Wor.* 78, *der Fensterflügel*. W lecie przynajmniej jedna kwatera w oknie, powinna być zawsze otwarta. *Haur. Sk.* 348. Kwatera we drzwiach stolarskiej roboty, *tympantum. Cn. Th.*, *daß Viertel einer eingelegten Thüre*. — *poet.* Umknąwszy zwierzchołej portyery Serc ich i uszy odmyka kwaterę. *Chrośc. Job.* 124. t. j. drzwi, *die Thüren des Herzens*. — Kwatera u trzewika, *daß Quartier am Schiße, (Carn. löshne)*. Kwatery boczne u trzewika idą od przyszwę. *Magier. Mskr.* Kwatery godziny kwadrans, *eine Viertelstunde*. Za jedną kwatyrę godziny udawszy się na modlitwy, zaś się wrócił. *Wys. Ign.* 84. W kwatyrze godziny. *ib.* 169. — § 2. Kwatera, kwartyr, kwartyera, gospoda żołnierska, *Slov. kwartyr, lezenj; Carn. quartir; Vind. kvartir, prebivalishe, stanujalishhe, (ob. Przebył, stacya); Ross. построй, подворное, daß Quartier eines Soldaten*. Chorągwie po kwaterach rozłożone. *Bardz. Luk.* 11. Gdy mnie unteroficerowie w kwaterze nie znajdują, zaraz mię za zbiega meldować będą. *Teat.* 8, 79. Porucznik stanął u mnie kwaterą. *Teat.* 30, 31, *nahm bey mir sein Quartier*. Główna kwatera ma być dobrze zastójta. *Łesk.* 2, 238, *daß Hauptquartier. Pam.* 83, 2, 440. — Kwaterę dać żywić kogo, darować mu życie, *einem Quartier geben, daß Leben schenken. Tr.* KWATERMISTRZ, a, m., z *Niem.* *der Quartiermeister*; *Vind.* *prebivalishni moister, shounirski stanodelnik, taborski resdeliuz, kvartirmashter; Ross. одводчикъ*, do niego rozkwatrowanie należy. *Kaw. Nar.* 89, *stanowniczy*. KWATERKA, KWATERECZKA, i, ż, szesnasta część garca. *Jak. Matth.* 1, 5., *Łesk.* 2, 26. Kwarta ma cztery kwatarki. *Vol. Leg.* 7, 531, *ein Quartierchen, der vierte Theil eines Quartiers, und 16te eines Garnies; ein halb Seidel*. No po starej znajomości Prosimy teraz Waszmości Na jedną wódki kwaterekę. *Kniaz. Poez.* 2, 203. Pej gospodarzu, dajcieżno kwaterekę piwa. *Teat.* 52, 39. — § Kwatarka aptekarska, pół - libry, *ob.* Libra. KWATERN, u, m., u drukarzów, cztery razem składane i łącznie na dolnym brzegu literą cechowane arkusze, *die Quatern, bey den Buchdruckern*; tak n. p. znajdziesz na ostatniej kartce *Mącz. series chartarum A B C D etc., omnes tertiones, praeler ultimas duas quaterniones, cf. duern.* KWATERNICZY, a, e, od kwatery, od robienia i wyznaczenia kwatery, *Quartier, Einquartierung*. Komissya kwaternicza. KWA-

TERNIK, a, m., § 1. przelożony nad kwaterą miasta, *der Viertelmeister über ein Stadtviertel*. Kwaternicy, którzyby przy gaszeniu ognia urzędu swego nie byli pilni. . . *Sax. Art.* 61. — § 2. Kwaternik: indeks kwaternikowy: kwadransowy. *Solsk. Arch.* 123, *der Viertelstundenmeister*. KWATERNI zowią się flisi, siedzący między sztabowemi i zajdowemi. *Magier. Mskr.*, *die Mittelbotßknechte, die in der Mitte auf dem Schiffe sitzen*. KWATEROLA, i, ż, lista kwater żołnierskich, *die Quartierrolle, Quartierliste. Tr.* KWATEROWAĆ żołnierzy, kwatery im powyznaczać, *Quartier machen, einquartiren; Sorab. 2. quartirawasch; Carn. quartiram.* KWATERUNEK, INKWATERUNEK, nku, m., żołnierze na kwaterę dani, *die Einquartierung, Slav. nastanjenje.*

KWEF, KWEW, u, m., kapica białogłowska. *Tr.*, *eine Weiberfappe*; *zastona głowy, twarzy, Schleier, eine Stirnfappe, Ital. cuffia; Boh. paučnj, zastržmj, rauška (cf. rucho); Croat. slar; Vind. shensku pokrivalu, tinzhina, pazhalat, panjousholan, pezha; Rag. podieliza; Ross. пар. Kwefy i bawoletami niewiasty głowy zdobiły. *Comp. Med.* 703. Twarz kwefem zakryć. *Teat.* 56. c, 116. (zakwefić się, się wstydzić). Twarz pani młodej złoty kwefem okrywa, Co znakiem wstydlivosti pod taki akt (weselny) bywa. *Bardz. Luk.* 26. Subtelnym na wierzch głowy kwefem ozdobia. *Bardz. Trag.* 568. Spuść kwef na uszy. *Teat.* 7. b, 50. Precz stroje, wstęgi, kwefy, jedwabnice. *Morszt.* 219. Niedosyć się ustroić w baranki i we kwy (kwefy). Trzeba było królowie przyjać pedysekwy. *Pot. Jow.* 231. — § Kwefy *burl., gatki. Tr., Unterzießhofen.* KWEFIĆ *cz. niedok., ob. Zakwefić; fig. maskować, udawać co, schleiern, maskiren.* KWEFOWY, a, e, od kwefu, *Schleier, Stirnfappen*. Cały gmin kwefowych główek, i petitmetro- wych półgłówek. *Zabł. Zbb.* 2 pr., *Vind. pazhalaten, pazholanast, pezhast, zakwefiony.**

KWEJFAJFER, fra, m., grający na piszczałkach. *Chmiel.* 1, 84, z *Niem.* *der Querpfeifer.*

KWEKAC, ał, a, *med. niedok.*, cherlając stękać; *Ross. хворать, хилеть, kränkeln und stöhnen. (cf. kwikac).* Żona mi ustawicznie kwęka, chorą będąc, lub się nią mieniać. *Mon.* 66, 243. Ja dla pochwały waszej muszę kwękać, I gwoli cudzej chęci nie raz stękać. *Chrośc. Ow.*

KWERELA, i, ż, żałowanie, żaloba, skarga, *eine Klage, Beschwerniß*. Mruczenia jego dopomagał mi brat drugi, potwierdzając prawdę onym jego kwerełom. *Sk. Żyw.* 2, 43. — § Kwerele *plur.* roki skargowe, które kwerełami zowią, podstarości i pisarz grodzki sadza. *Vol. Leg.* 3, 75, *daß Quatembergericht zu kleinen Streitfachen*. Ciałem stoisz w cerkwi, a myśl twoja biega po ratuszach, grodach, kwerełach. *Sak. Kal. E 1 b.* KWERENDA, y, ż, dochodzenie, szukanie, szperanie, roztrząsanie, *daß Suchen, Untersuchen, die Untersuchung*. Nowy kabalista zaczyna kwereudy. *Kras. Sat.* 106. Przy tej ciekawej w włosach kwereudzie, Jakby na szczęście ktoś trzeci przybędzie. *Zab.* 15, 183. (w tym chodzeniu za łby, w czubieniu się). KWERENDOWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, szukać, dochodzić, szperać, szukać, nachszukać, untersuchen. — *Fig.* Gorszy się, a sam w cudzej kwereudzie żoncy. *Nar. Dz.* 3, 158.

*KWERES, n. p. Dowiedzie się, gdy będzie koło tego kweres, Coście mieli w ózisiejszej zbrodni za interes. *Pot. Zac.* 70. indagacya, inkwizycya, Untersuchuug. KWESCIK, u, m., z *Zac.*, mały zarobek, obrywka, ein fleiner Gewinn, ein Profiten. Dyabła wieszczego miała, i z tego wielkie kweściki panom swoim przynosiła, że wieszczyła. *Birk. Kaw. Malt. B 2.* KWEST, u, m., zarobek, zysk, Gewinn, Verdienst. Panom pisarzom, od dekretów a za kwest plynie, dobrze wiemy. *Falib. Dis. M. 1.* KWESTA, y, ż., żebranina klasztorna, daß Almosenfammeln für ein Kloster, die Queste. KWESTARKA, i, ż., która kwestę zbiera, jałmużnica, die Almosenfammerin. KWESTARSKI, a, ie, od kwestarza, lub od kwesty, Almosenfammeler, Questen. Wolałbym go w kwestarskim kapturze widzieć, niż tak ubranego. *Teat.* 16. c, 49. KWESTARZ, a, m., mnich za kwesta chodzący, jałmużnik, der Questenfammeler, Almosenfammeler. Na kształt kwestarza Jak może, tak się przed nim upokarza. *Zab.* 14, 245. *Szyman., Teat.* 42. c, 16; *Prov. Slov.* Kwestári, plekári. KWESTOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, za kwestą chodzić, auf die Queste gehen, Almosen fammeln. KWESTYA, yi, ż., KWESTYJKA, i, ż., *zdrobn.*, zadanie, zapytanie, eine Aufgabe, eine aufgeworfene Frage; *Boh.* otázka; *Sorab.* 1. potano, potanečko, prashcenczko; *Carn.* poprashk; *Vind.* prashanje, baranje, vprashik, barik; *Ross.* вопросъ; *Eccl.* вопросецъ. Takie kwestye czynił, że nie było na co odpowiedzieć. *Teat.* 19. c, 78. Rzucił między nas kwestyą o przymiotach doskonałego sędziego. *Mon.* 66, 54. Największej wagi kwestye w prawodawstwie i polityce wytoczone na sejmie. *Ust. Konst.* 1, 199. — §. Kwestya = wątpliwość, rzecz wątpliwa, ein Zweifel, etwas Zweifelhaftes. Przyjedzież on? *Q.* To jeszcze kwestya, czy przyjedzie.

*KWIACIARZ, a, m., na kwiatach się znajdujący, niemi się bawiący, der Blumist. *Dykc. Med.* 3, 456. KWIAT, u, m., (*Boh. et Slov.* kwět; *Sorab.* 2. kwět; *Sorab.* 1. kwietk, kwietka, kwět, kžten, quitk; *Vind.* zviet, zvetiza, rosha (cf. róža); *Carn.* zved, rôsha; *Croat.* czvét; *Dal.* czvit; *Slav.* cvit; *Bosn.* cvjet, cvit; *Rag.* zvjét; *Ross.* цвѣтъ, (cf. цвѣтитъ koloryzować, barwić; cf. kwiecie); §. 1. jakiegokolwiek rośliny pączki rozkwitłe, owoc poprzedzające, kwiecie, die Blüthe. Kwiat jest owa część rośliny, która zawiera w sobie narzędzia owocowania. *Dykc. Med.* 3, 456. Kwiat na drzewie, jeden części nierodzący, drugi, który owoc wydaje. *Kluk. Rosl.* 2, 10. Piękny kwiat na drzewie, znakiem bywa dobrego owocu. *Gorn. Dw.* 409. Są też kwiaty, w których obie płci znajdują się. *Dykc. Med.* 3, 456. Kwiat lipowy *Eccl.* липки, цвѣтки съ липы, или другога роду въ Малор. Kwiaty muszkato-we, Muskatblüthe, skóreczka błoniasta, żółta, bardzo pachnąca, która okrywa owoc drzewa muszkato-wego. *Dykc. Med.* 3, 464. — *Fig. allegor.* Młodzień jest kwiatem państwa, kto kwiat pielęgnuje, Ten z owocu niechybnie zawsze pożytkuje. *Jabl. Tel.* 198, die Blüthe des Staats ist die Jugend. Owoce przed kwiatem. *Pot. Jow.* 153. (rzecz przedwczesna). Domagać się od młodego tej doskonałości, która późniejszemu wiekowi jest przywoita, jest to w kwiecie szukać owocu dojrzałego. *Mon.* 67,

422. (kto czeka, doczeka się). On w swojej młodości Uprzedził kwiat owocem cnót doskonałości. *Pot. Arg.* 216. Kwiat wieku młodego zielony. *Past. Fid.* 155. Kwiat sam życia mojego, do 24 lat, wędował i usychał. *Teat.* 19. b, 2. (najlepsza pora). W pięknym jest kwiecie wieku. *Teat.* 32, 29, in der Blüthe der Jahre, in seinen besten Jahren. Kwiat wieku swego naukom poświęcić. *Mon.* 70, 504. młodość swoją, seine Jugend. Zszedł on kwiat młodości, urodziwy w osmnastu leciech młodzienc. *Sk. Zyw.* 242. — *Transl.* Jeden drugiego gładszy, bo im jeszcze były Lata policzków pierwszym kwiatem nie okryły. *Groch. W.* 310. pierwszym puchem, mehem, mit den ersten Mitthaaren, Federhaaren, Staubaaren. — §. 2. Kwiat, plur. kwiaty = kwiatki, pięknie kwitnące wonne na łądych roślinki, die Blumen; (*Boh.* kwětina, *coll.* kwijt kwiecie). Kwiaty! natura w wasze stroi się kolory, Sztuka w swoich obrazach z kwiatów bierze wzory. *Karp.* 3, 70. Czas pożycia naszego podobny kwiatu, Który jak prędko zakwitnął światu, Tak prędko potym uwiadł. *Kulig.* 152. Kwiaty, kwietnia niedziela, ob. Kwietni. Wzmiankę czynią o Jerozolimie, kwiat rzućmy na mogiły Kochanowskiego. *Teat.* 24, 46. *Czart.* (ofiara wdzięcznej pamięci). — Kwiat, panieństwo, dziewictwo, prawicwo, wieniec, der Kranz der Jungferschaft. Dziwna to jest, być matką i panną, mieć syna, i kwiat nieskażony panieński. *Bzow. Roz.* 51. — §. 3. *Transl.* Kwiat, czoło, wybór, prym, cel, najwyborniejsze, *Eccl.* самозбранный, die Blume, die Blüthe, der Kern, der Stamm, daß Außerlesenste. Przyprawdzam We Panu sam wybór, sam kwiat czarowników. *Teat.* 28. b, 43. Cały prawie kwiat wojsk Niemieckich zniszczony w tej bitwie. *Nar. Hst.* 3, 176. — §. Mąkę rżaną przednią wybora, dla jej cudności kwiatem zowią. *Syr.* 920. Chleb pszeniczny z najbielszej i najmilszej mąki, to jest, jako inni mówią, z kwiatu samego mąki. *ib.* 956, das schönste, bestte Mehl. — §. Soli oczkowanej w lekarstwach pierwsze miejsce dają, i nazywają ją perłą czyli kwiatem. *Lad. H. N.* 161, weißer Krystallialz. — §. Kwiat u pieczeniu, u mięsa: przerosła tustość, die Blume, daß Fett an einem Braten oder Stücke Fleisch, daß Nierenfett. — §. Kwiat oleju *Rag.* zvjét od uglja; *Dal.* nocchnak, oleum lixivum, oglio vergine. — §. Skutkiem tej zarazy jest, że albo na miejsca wstydlive kwiaty wynikają, albo też ponałami głowę nasadzi. *Syxt. Szk.* 307. (krosty). — §. Kwiat niewieści = upław miesięczny. *Dykc. Med.* 3, 468, die monatliche Reinigung, die Blumen. Kwiaty, albo choroba białogłowska miesięczna. *Syr.* 690. Kwiat biały, czyli upławy białe, fluor albus. *Dykc. Med.* 3, 468, der weiße Fluß. — §. Zupana zagina przodki, Zeby kwiat widać było, który dziatki rodzi, Przetwo ziela takiego tać się nie godzi. *Dzwon. Stat. B 1 b. t. j.* członek wstydlivy, daß männliche Glied. — §. *Chym.* Kwiaty = najsubtelniejsze części ciała, które są pod kształtem suchym, a za pomocą sublimacyi zostały oddzieleni od części grubszych. *Dykc. Med.* 3, 458, die durch die Sublimation abgefonderten feinsten flüchtigsten Theile der Körper, die Blumen. Ciało przez wywyższanie, sublimatio, wypędzone w górę, jeżeli jest proskowate i rzadkie, imię ma kwiatu. *Kruml. Chym.* 373.

cf. 189. *KWIATAWA, y, ż., lecha kwiatami zasadzona. *Tr.*, grzeda, ein Blumenbeet; *Boh.* kwjtnice: *hortus floralis*. KWIATEK, tka, m., KWIATECZEK, czka, m., *demin.*, die Blume, daß Blumchen; *Boh.* kwitek, kwęcina; *Sorab.* 1. kwętażk; *Sorab.* 2. kwętaschk; *Vind.* zvetiza, rosha, roshiza (cf. róża); *Carn.* roshëza; *Croat.* czvetek; *Dal.* czvítak, czvatak; *Rag.* zvjëtak; *Bosn.* cvjetak; *Ross. et Eccl.* цвѣтъкъ, цвѣтырь, црѣточикъ, цвѣточекъ. Łąki kwiatami upstrzone. *Zab.* 9, 13. Kwiateczek upada ostrą kosą ścięty, Lub ręką, ledwo co się wzniósł od ziemi wzięty. *Zbil. Dr. H.* 1. Kwiatek w ogrodzie urwany. *Burl. B.* Jakie kwiatki, takie też i barwy. *Radz.* 4 *Ezdr.* 9, 17. Śpiesz się do małej dziecinki, Przynieś wonne upominki, Kwiateczki najwyborniejsze, Ziółeczka najprzyjemniejsza: Tu nieście różą, lilią, Tu gwoździki, tu szalwią, Tu fiołeczki brunatne, Żółte, modre i szarłatne, Tu kwiatki różnie odziane. Bo jak jest Panem nad wami Tak kwiatkiem nad kwiateczkami. *Groch. W.* 358. Mój ty kwiateczku różany! *Teat.* 10. b, 41. (rybko, perło!). — Siwe włosy na głowie, kwiatki to są cmentarzowe. *Mon.* 76, 449. (skazówki śmierci zbliżającej się, starości). — *K. Kwiatki: zausznice, Ohrgehänge. Lubią niewiasty barwiczki, kwiatki około ucha, wieńce, maści. *Petr. Ek.* 75. — §. *Transl.* Kwiatek paniński: wieniec, paniństwo. daß Jungferkränzen, die Jungferschaft. Ciesz się Haneczko z takiej ofiary, Masz mu i ty dać wzajemny datek, Za kwiatki kwiatek. *Zab.* 15, 153. *Kniaż.* *KWIATECZNICA, y, ż., *Ross.* цвѣточница, co kwiaty robi, die Blumenmacherinn. *KWIATES, u, m., flores pędzlem, piórem, haftem, rzeźba wyrażony. *Tr.*, gemachtes, gesticktes, geschnitteß Blumenwerf. *KWIATESOWY, a, e, kwiatessami lub floresami ozdobny, floryzowany, beblümt, mit gemachten, gestickten, geschnitzen Blumen geziert. *Tr.* KWIATKORODNY, a, e, Blumen erzeugend. Wiatry kwiatkorodne. *Zimor. Siel.* 304, ob. Kwiatorodny. KWIATKOWY, a, e, Blumen-, Wieniec kwiatkowy, równianka kwiatkowa, ob. Kwiatowy. KWIATNY (ob. Kwietny. KWIATOBIERNY, a, e, zbierający kwiaty, (ob. Kwiatozbiór), Blüthen sammelnd. Pszczoły się znowu w prace kwiatobierne wprzegają. *Bardz. Luk.* 158. *KWIATOKSZTAŁTY, a, e, podobny do kwiatu, na kształt kwiatu, blumenähnlich, blumicht; *Eccl.* цвѣтовидный. KWIATOLUBNIK, a, m., kwiaciarz, der Blumenliebhaber, Blumist. *Tr.* KWIATOLUBNA, y, ż., die Blumenliebhaberinn, Blumistin. *Tr.* KWIATON, u, m., *Gall.* fleuron. *Tr.*, Blumenzierrath. KWIATONOŚNY, a, e, noszący kwiaty, Blumen oder Blüthen tragend; *Eccl.* цвѣтоносьнъ. *Subst.* kwiatonosz, *Eccl.* цвѣтоносець; — *Verb.* цвѣтоношу, цвѣты ношу flores fero. KWIATOPASZY, a, e, sich auf Blumen weidend. Kwiatopasze pszczoły. *Otw. Ow.* 622. paszące się na kwiatach. KWIATORÓDNY, a, e, Blüthen oder Blumen erzeugend. Kwiatorodna wiosna. *Anakr.* 73. *Eccl.* цвѣтородный, ob. Kwieciorodny, kwiatkorodny. KWIATOSTAN, u, m., *botan.*, Przez kwiatostan, inflorescentia, rozumie się podział i osada kwiatów na roślinach. *Jundz.* 2, 57, der Blüthenstand. KWIATOTRWAŁ, u, m., rodzaj rośliny, *Xeranthemum*, kwiaty jego ususzone bardzo długo trwają bez odmiany koloru. *Kluk. Dykc.* 3,

172, Blütenblume, Blütenfraut. KWIATOWY, a, e, od kwiatów, Blüthen-, Blumen-; *Vind.* zvetni, roshni, roshnasty; *Ross.* цвѣточный, цвѣтний (= barwisty, kolorowy). Liście kwiatowe, *f. floralia*, blisko kwiatów osadzone. *Jundz.* 2, 21. Kwiatowy ogrodnik. *Tr.*, der Blumengärtner. *KWIATOZBIÓR, u, m., *Eccl.* цвѣтособраніе, цвѣтословіе, *kwiatosłów, *kwiatopismo; *Croat.* czvetnyak *florigium, anthologia*; (cf. zielnik); — *Eccl.* цвѣтословець, цвѣтособиратель *anthologus, florilegus*, *kwiatozbieracz; *Croat.* czvetober. KWIATUSZEK, szka, m., listki kwiatowe, z jednej powstające sztuki, których część zwierzchnia rozciąga się w rozmaite kształty. *Dykc. Med.* 3, 459, die Blumenthospe. Gdy chce różany uszczknąć kwiatuszek, Zadraśnie pulchny cierniem paluszek. *Zab.* 8, 358. *Kniaż.* Pochodz. kwiecie, kwieciorodny, kwiecień, kwiecisty, kwieciowy, kwietnik, kwietni; kwitnąć, dokwitnąć, nakwitnąć, ckwitnąć, odkwitnąć, pokwitnąć; *okwiecie, obficie, obfity, *okwity, obfitość, *okwitość; rozkwitać, rozkwitnąć, zakwitać, zakwitnąć. KWCZEC, ał, y, *intrans. contin.*, KWIKNAĆ *jednotl.*, 1. KWIKACĆ *częstl.*, *Boh.* kwiceti; *Sorab.* 1. kwitzu; (kwikam każ kwikawka *cucubo, ob. Kukać*); *Croat.* czvichati; *Carn.* zvizhati, zvizhim; *Vind.* zvizhim, zviliti (cf. kwilić); *Rag.* sqvitejati *gannire, zicjati, sqvitejati, strilar piangendo*; *Eccl.* квикаю, квичю, квичение; wydawać głos podobny do świnięgo kwiku, gdy świni co dolega, quiefen, quieffen. Świnia kwieczy, a wór drze. *Żebr. Zw.* 93., *Cn. Ad.* 1121. (*queritur injuriam se pati, cum ipse eam alteri inferat*; cf. płacze a bije). Wielbłąd kwiknie. *Jabl. Ez.* 142. Jednoróżec kwikał. *Banial J.* 3 b. Koń, gdy się zapali, będzie kwiczał, ryczał; wół będzie chrapał, sapał. *Weresz. Reg.* 125. Kwikają szkapę, kiedy się rozigrają. *Eraz. Ob. h ii.* Kiedy szkapę tego do wody przyprowadzę, wcale nie nie pije, tylko kwieczy sobie hi han dyk dyk. *Teat.* 52. c, 42. — *Transl.* Stary kwika, a młody do dołu umyka. *Falib. Dis. O.*, (ob. Kwekać, stękać, stóhnen). Czemuż mi przez te styski, co za uchem kwicza, Te kilka godzin sennych zaprawiasz goryczą? *Przyb. Ab.* 135. 2. KWIKACĆ się *recipr.*, gzie się, swawolnie i rozpustnie dokazywać, sich muthwillig und wollüstig an einander reiben, Muthwillen treiben. Zwadliwy koń, który się kwika, a bije z drugimi na paszy, *emissarius equus. Macz.* Konie dobrze przywiązywali, żeby jeden drugiego nie dosięgał, ani się kwikały. *Biel. Kr.* 576. — *Prov.* Ksieże Janie, bede się ja kwikała, będąci też zbawioną. *Rys. Ad.* 75. KWICZEK, czka, m., ryba morska, co kwiezący głos wydaje, *chromis. Plin.* 32, 11, ein gewisser quiefender See-fisch. *Cn. Th.* KWICZOŁ, a, m., (*Boh.* kwicała, cwręala; *Slov.* kwicała, kwicanka, cwręala, borowičkowi ptak; *Sorab.* 1. kwitzel; *Vind.* smouniza, smolniza, brinouka, smounza; *Carn.* brinovka; *Croat.* czvekach, borovnyak, (ob. Bor, borówka); *Bosn.* kvicjela; *Slav.* bravenjak; *Ross.* сѣрой дроздъ (cf. drozd); *quiscula Sigism. Gelenio, ignotum e qua lingua. Cn. Th.*); *turdus pilaris Linn.*, der Ziemer, der Krammetvogel, ptak ten znajduje się najwięcej, gdzie jest jałowiec, którego jagodami się żywi. *Zool.* 223. Kwicoły Łowickie są najprzedniejsze, bo samym jałowcem

żyja. *Kluk. Zw. 2, 392.* *Kwiczają i insze ptaki. *Cresc. 654.* Kwiczoly piskały. *Banial. J. 3 b.* Kwiczoly obłowne. *ib. — §. 2. burl.* Świnia, wieprz, ein Schwein. Kwiczola, co się w karmniku chował, bito na śmierć, a on kwiczał. *Dwor. K. 2.* Szczecisty kwiczol. *Mon. 69, 606.* cf. kwik. KWICZOŁOWY, a, e, od kwiczola, *Krammetvögel*. *KWIDEM; dla tych, co nie umieją słowa Łacińskiego *quidem* wyłożyć po Polsku, wprawdzie, już, jużci. *Cn. Th. 541.* KWIDZYN, a, m., miasto w dawniej Pomeranii, po Niem. *Marienwerder*, było miastem słowiańskim. *Biel. 491., Nar. Hst. 2, 386., Wyrw. Geogr. 581.* KWIECIANY, a, e, z kwiatów, kwiatowy, von Blumen, Blumen. Wiosna w wieńcu kwiecianym. *Zebr. Ow. 28.* Kwiecianemi okryci wieńcami. *Nag. Cyc. 59.* KWIECIC, ił, i, cz. *niedok.*, ukwiecić *dok.*, kwiatami ozdobić, beblumen, mit Blumen schmücken. Kwiecione pobrzeże. *Przyb. Ab. 157.* Haftarka brzegi rekawka misternie kwiecila. *Kniaż. Poez. 1, 86,* (*Ross. цвѣтитъ, цвѣчу barwie, koloryzować, farbować.*) KWIECIE, ia, n., *collect.*, (*Boh. kwjti; Carn. zveťje; Vind. zvietje, zvetenje; Croat. czvetje; Slav. cvitje;*) kwiaty, kwiatki, Blüthe, Blumen. Kwiecica materya jest wilgotność bardzo subtelną. *Cresc. 57.* Szedłem na pole, i siedziałem w kwieciu. *1 Leop. 4 Ezdr. 9, 26.* Czemu tak słodki owoc na kwieciu spuszesz? *Teat. 42.* Wonnym i barwistym kwieciami łąka upstrzona. *Tr. — §.* Obyczajem kwieciami młodego, które acz młodem pazurkami do łupieży jednak się bierze. *Krom. 116.* [myłka druk. zam. lwięcia, *leonini catuli. 7.*] KWIECIEN, G. kwietnia, m., §. a) czwarty miesiąc w roku, *Aprilis. Haur. Sk. 480, Boh. et Slov. duben, cf. dąb; Sorab. 2. pril, nalēni, nalēto, jatschman (jatschi wielkanoc); Sorab. 1. haperleya, haperleyszke mészacztwo; Vind. avrul, shter-tnik, obahtnik, mali trauen; Croat. mali traven, (veliki traven = maj), tráven, gyurgyevschak; Hung. György hava (cf. Jerzy); Dal. travan; Rag. traavan; Bosn. travan; Slav. trávanj; Ross. апрѣль, obs. цвѣтень, трапень; (Vind. zvetizhnjek = maj); der April, (der Ostermonath, Blumenmonath).* Gdy wszystkich kwieciami upstrzy przyjsciem Kwiatkami łąki, las zielonym liściem. *Zab. 9, 15.* Kwiecien pieści się barwinkiem. *Min. Ryt. 4, 191.* Gdy suchy marzec, kwiecien mokry, maj przychodny, W ten czas wnosi gospodarz, nie będzie rok głodny. *Żegl. Ad. 242,* (suchy marzec, ciepły kwiecien, mokry maj, będzie żyto jako gaj). Przyjdzie kwiecien, ostatek z gumna wymieciem; przyjdzie maj, przecież bydłu daj. *Cn. Ad. 983,* przyszedł niestatek, i wziął ostatek. *Rys. An. 58.* (*parcendum pabulo hiemali, ne ante novum deficiat.*) „Pierwszego kwietnia powszechnie w zwyczaju jest sposób żartowania z drugich, prima Aprilis, zwany, *Eccl. первое Апрелья; żart ten ma pochodzić od żydów, przesydzających tym sposobem zwartwychwstania uroczystość, przypadającą podług kalendarza na 1. kwietnia, bo Jezus ukrzyżowany był 30go marca; zatym żydzi pierwszego kwietnia spotykując się pozdrawiają: Інсуць воскресь, na co drugi śmiejąc się odpowiada: первое Апрелья; przedrwiwając z prawowiernych, odpowiadających na Христоць воскресє; воистинну воскресє.”* *Cerk. Słow. — §. b)* Kwiecien mło-

dości *transl. wiosna. Tr., die Blüthe der Jugend, der Frühling des Lebens.* KWIECINA, y, ż., *żałując:* biedny kwiatek, die arme Blume, die liebe Blume. Niknął w oczach mizernie, na kształt tej kwieciny, która z rana cudna, uschnie nad wieczorem. *Jabl. Tel. 88.* KWIECIORODNY, a, e, kwiatorodny, Blumen jugend. Kwieciorodne łąki. *Zab. 5, 341.* *Ross. KWIECISTY, a, e, — o adv., pełen kwiatów, voll Blumen, blumig; Sorab. 1. kwetażkoyitě; Vind. zvetishen, zvetoun, roshast, piian, (cf. różany, pisany); Ross. цвѣстый, (благовцѣстный pięknoarwy), травчатый.* Owieczki cieszą się na kwiecistej murawce. *Teat. 54. c, ii. — Fig.* Wszystko upstrzone w kwieciste słówka. *ib. 52, 51.* KWIECISTOŚĆ, ści, ż., ukwiecenie, die Blumigkeit, Beblumtheit; *Eccl. цвѣтность.* KWIECONY *part. verbi* kwiecić.

*KWIEKAĆ, ał, a, *med. niedok.*, otworem stać, rozszczepionym być, aufgeborsten seyn, offen stehen. Jak zaradzić, gdyby się jabłka malogranatowe szczerpały, abo, jako mówią, kwiekały. *Cresc. 425. hiare.*

*KWIELIĆ *ob. Kwilić.*

*KWIERNORĘCZNIK, *KWIERNOPORUCZNIK, tak może być zwan *sequester*, któremu k-wiernej ręce polecają rzecz, o którą się dwa sprawują. *Mącz.*

KWIETACYA, yi, ż., Odtąd (od r. 1726) potomkowie po zabitych osobach żadnej kwietacyi mężobójcom dawać nie będą mogli. *Skrzet. Pr. Pol. 2, 163.* uspokojenie, spokojność.

KWIETNIK, a, m., ogród dla kwiatów. *Włod., Boh. kwjtnice; Slav. cvitnjak; Ross. цвѣтникъ, цвѣтничекъ, der Blumen-garten.* KWIETNIOWY, a, e, od kwietnia, *Ross. апрѣльскій, April.* Przyplwamy do Cypru, w same dni kwietniowe Wenerze poświęcone. *Jabl. Tel. 48.* Gdy kwietniowe dni przychodzą, z ulów wszystkie plugastwa wymiotać. *Cresc. 600.* KWIETNY, *KWIATNY, a, e, kwiecisty, kwieciany, blumig; *Boh. kwětny.* Łąki się śmiały strojne w kwiatne wzory, Posiane w koło od bogini Flory. *Zab. 4, 51.* Na kwietnych stołach złote błyskały łągodki. *Przyb. Ab. 138.* Kwietna niedziela, kwiaty. *Cn. Th., Boh. kwětna neděla, kwětnice; Slov. kwětna neděla; Vind. zvetna nedela, (zvetje palma); Croat. czvetnicza, czvetna, velika nedelya; Slav. cvitna nedilja; Rag. zvjeetna, zvjeetnizza (biała); Ross. цвѣтная, цвѣтоносная недѣля, вайная недѣля tydzień przed kwietną niedzielą; kwietna niedziela *Ross. вербное воскресенье, (cf. wierzba); Eccl. цвѣтоносная недѣля, вербная недѣля, васносная недѣля (waja palma); szosta w post. Sk. Kaz. 147, der Palmensonntag.* Ruś zowie werbnoju albo werbnicu, od wierzby. *Sak. Okul. 19.* Niedziela kwietna ztąd się nazywa, że mają być w niej kwiatki; Ruś nie nazywa kwietną, ale werbnoju, znacząc, że wierzbowe ich nabożeństwo bez owocu duchownego. *Sak. Kal. B 4 b.**

KWIK, u, m., kwiczenie, daß Quieten, Gequieße; *Boh. kwjknj; Rag. skvikka stridor; (Sorab. 1. kwicz mentlik ranny młodej w Luzacyi); Eccl. свинскій вискъ, квичение.* Kwik świnie słonie przestrasza. *Pileh. Sen. 204. Papr. W. 1, 174.* Łom, grom, uciekanie, Ryk, kwik koni, i rannych pod nimi stękanie. *Tward. Wł. 140.* Ogień,

huk i kurzawa, krzyk, kwik dzielnych koni. *Pot. Jow.* 15. Zkąd weź, to weź, hucz szumnie, hoc, hoc, chociaż bieda, Kwik, ryk, kap, kap od oka, i grosza ci nie da. *Mon.* 70, 190. — *Prov. Rag.* Vele skvikke, à mallo vunnee = więcej huku, niż puku; z wielkiej chmury mały deszcz. KWIKLIWY, a, e, — ic *adverb.* kwiczący, piskający, quitefend. KWIKNAĆ, KWIKAC, *ob.* Kwiczeć.

KWILIĆ. 1) *intr. niedok.*, KWILIĆ się, *il, i, recipr. niedok.*, (*Boh. et Slov.* kwilji; *Sorab.* 1. po dźwięczszku zkiwlu, (cf. *Sorab.* 1. czwiela męka, *dist.* kwila chwila); *Carn.* zviliti, zvilēm; (*Vind.* zvilim = piszcze jak mysz, zvilit = kwiczeć; *Rag.* zviliti *lamentarsi piangendo*, zúčjati, gúkati; *Croat.* czviliti; *Bosn.* cviliti) = płacziwy odgłos wydawać, wzdychać, stękać, narzekać, einen weinerlichen Ton hören lassen, wimmern, stöhnen, greinen, flagen. Sokół, rarog, białozor z jastrząbkiem kwili, Krogulce, drzymlikowie też ciszej czynili. *Banial. J.* 3 b. Ptaszki mię bawia swém słodkiem kwileniem. *Teat.* 51. b. Orzeł kwili. *Toł. Saut.* 89 et 45. Zając kwili. *Dudz.* 21. Już gniazdo kleci, już kwilić zaczyna, Nad swym nieszczęsna ltysem ptaszyna. *Hor.* 2, 272. *Min.* (*Ityn flebiliter gemens*). Sowa na dachu kwili, komuś umrzeć po chwili. *Cn. Ad.* 1075. Kwilić na zawsze od tamtego czasu Poleciał słowik do lasu. *Kniaż. Poez.* 3, 113. Tu ptacy mężni, a tu ogarowie, Kwila, w głębokie zaciekły się cienie, Nie tak tubalne Erytrejskie dzwony Jako ich cieszy krzyk nieutulony. *Tward. Daf.* 7. Dziecię kwili, kwili się. *Dudz.* 20. rozrzewnia się, rozplakało się, eš weint, greint. Herod kwilące, od piersi macierzyńskich wyrwane, ścina niemowlęta. *Pociej.* 218. Łączę mój głos z twojem niemowlecem kwileniem. *Teat.* 18, 63. Wolno zapłakać, ale nie kwilić się i lamentować. *Pilch. Sen. list.* 2, 54. Płaczcie, a kwilcie wszyscy. 3 *Leop. Joel.* 1, 5. (rzewnijcie wszyscy. 1 *Leop.*). *Prov. Slov.* Gedni kratochwila, druzi kwila. Jakże się kwili dusza jego, rozpoznając miejsce urodzenia swojego. *Stas. Num.* 1, 190. wzrusza się, rozrzewnia się, sie wird gerührt, bewegt. — 2) *transitive a)* Kwiląc wyrazić, seufzend ausstoßen, herausstoßen. Siedział Jeremiasz płacząc, i rzewno kwilił to płacziwe narzekanie nad miastem. 1 *Leop. Lam. Jer.* 1. (żałował. 3 *Leop.*). W Babilonie cierpieli, a nie godziło się im ledwie dumy kwilić. *Gil. Post.* 206. Wszystkie gaje, wszystkie są wiadome dąbrowy, Jakimi ona lament rozwoziła słowa, Jakie płacze kwiliła. *Sim. Siel.* 115. — b) Kwilić kogo = rozrzewniać go, rozkwilać go, do płaczu go poruszać, lzy mu wyciskać, einen zum Weinen bringen, ihm Thränen auspressen. Nie utrzymał łez Nestor na tak miłe słowa, Telemaka samego też kwiliła mowa. *Jabl. Tel.* 148. Umarł on z żalem wielu dobrych; lecz nie kwili Żal tak bardzo nikogo, jak ciebie Wirgili. *Hor.* 1, 114. *Min.* (*multis flebilis, nulli flebilior quam tibi*). Duszy łaknącego nie wzgardzaj, a nie kwil ubogiego w ubóstwie jego. *Leop. Syr.* 4, 2. (nie zasmucaj. *Bibl. Gd.*). Taki Pan burmistrz zawsze kwili sąsiady. *Klon. Wor.* 14. KWILNY, a, e, kwilący, płacziwie narzekający, weinerlich, flagend. Kwilna turkawka. *Zab.* 13, 175.

Pochodz. rozkwilać, rozkwilić.

KWINDECZ, a, m, et y, ż., KWINDECZYK, a, m., *zdrbn.*, gra w karty, z *Lac.* quindecim, ein Kartenspiel. Chapaneczka, trysetka, tryszczek, faraonik, kwindecz, weintin, onzemi. *Teat.* 24. b, 7. Pięćdziesiąt loudorów wygrał na mnie w kwindecza. *ib.* 41. b, 287. Siadź do kwindeczyka, a ja ci z tyłu figury i piątki podawać będę. *ib.* 27, 9. Połowę pieniędzy wziął faraon z kwindeczą, resztę rzemieślnicy. *Kras. Doś.* 63. KWINDECZOWY, a, a, od kwindecza, daš Kartenspiel Quindecim betreffend; ogólniej, karciany, kartowy, Karten. Pracował na posilek skarbu rzeczypospolitej kwindeczowej. *Teat.* 14, 103. (szulerskiej). KWINDUPLIKOWAC, ał, uje, *act. niedok.*, jedną miarę brać pięć razy. *Solsk. Geom.* 4. verfunffältigen, fünfmal nehmen. 1 KWINTA, y, ż., piąty ton w muzyce; *Vind.* petirstvu, petirnost, petnost, peti glafs; (*Carn.* qvinta *gestus, gesticulatio*), die Quinte, in der Musik, najcięższa strona na skrzypcach, die Quinte, die Saite. Kwinta w pikiecie grze, die Quinte im Pücket. — *transl.* Spuścić na kwintę, abo z kwinty = stanieć, ustępować, gelindere Saite aufziehen. Tak na kwintę spuścili, że trudno ich pomieszanie opisać. *Teat.* 1. b, 63. Zaczyna od basu, a skończy się może na kwincie. *ib.* 29. c, 45. Po tej nowinie zaraz zpuścił z kwinty. *Pot. Arg.* 274. Spuszczam z basu na kwintę, jak osielek, gdy nań ciężkie tłómoki kładą. *Zab.* 7, 203. Widząc, że to już nie żart, spuścił na kwintę. *Jak. Baj.* 254. Frant na franta większego gdy trafi, wnet spuści Swój na kwintę nos. *Min. Rył.* 4, 261. Tak go skonfundował, że spuścił bas na kwinty strone. *Jabl. Ez.* 210. — 2 KWINTA, KWINTEL, tła, m., KWINTLIK, a, m., ćwierć łota. *Syr. Ref.* daš Quentchen. *Boh.* kwentjik; *Vind.* kvintizh, petizh. *KWIRYNOWIEC, wca, m., n. p. Kwirynowcy. *Quirites*, Rzymianie. *Otw. Ow.* 587. die Quiriten.

KWIT, u, m., KWITEK, tku, m., *dem.*, KWITACYA, yi, ż., *ob.* Napisne, die Quittung; *Boh.* kwitancy, kwitunk; *Sorab.* 2. qvit; *Sorab.* 1. kwitanczia; *Vind.* kvitinga, prejemnu pisnu, quitunga; *Carn.* qvittenga; *Dal.* policha; *Ross.* kvintanija, podinka, otpisz, otpiska, rukopisanie, rospiska, raspiska, rospisoczka. Pieniędzy nie masz; żyd za kwitami już półtora roku arędy zapłacił. *Teat.* 26. b, 4. Więcej robili, niż wedle starych kwitów robić powinni byli. *Star. Rył.* 20. Wzięłam kwit od kapłana Na wszystkie, którem bogu była winna długi. *Grech. W.* 574. (rozgrzeszenie). Pójść z kwitkiem = z niczym, nie nie wskórawszy, mit langer Nase abziehen, unverridteter Saßen. Inni dłużnicy wieś pierwej rozbiórą, i możebym ja z kwitkiem na cztery wiatry poszedł. *Teat.* 24. b, 76. Pójdzie on z kwitkiem, Eliza zdaje się być obojętną. *Zab. Dziew.* 109. Dla boga co to było chłopców za nawała? Lecz wszyscy poszli z kwitkiem, bom ciebie kochała. *Zab. Bal.* 67. Sama nadzieja będzie radości użytkowiem, Czasem słodko przytuli, czasem puści z kwitkiem. *Hul. Ow.* 145. *Mon.* 71, 111. KWITA *adverb.*, quit! frey! Kwita z bankietów waszych. *Birk. Exorb.* 14. (koniec! basta!) A ja sługa Pański, i kwita! *Teat.* 26. b, 27. Rozwieść się, i kwita! *ib.* 19. b, 57. A więc z nami będzie kwita. *ib.* 42. c, 15. (rozbrat). *Pax tecum*

i kwita. *Mon.* 76, 371. Żal ci pewnie Mirtylu! kwitają więc z podarku, Którym ci ongi kupił w mieście na jarmarku. *Zab.* 11, 235. *Zabł.* Dość, że jest, i kwita! *Teat.* 53. d. 82. — Kwita z myta *burl.*, już nie nie mamy do siebie! *wtrb* *sind* *geschiedne* *Seute.* *Tr.* KWITACYJNY, a, e, od kwitacyi czyli kwitu, *Quittungss-*, cf. kwitowy; n. p. Skrypt kwitacyjny. *Tr.*

Pochodz. *kwitować*, *zakwitować*, *kwitowy*.

KWITLI, a, e, rozkwitły, *aufgeblüht*, kwitnący, *blühend*; *Slov.* kwetly, kwetny. Na kwitłej murawie. *Kniaz.* *Poez.* 2, 70. Piękné laury, kwitlé maje. *Kochow.* 24. KWITNĄĆ, kwitnął, (kwitł), kwitnie, *med. jednott.*, zakwitnąć *dok.*, kwitnieć, *ial*, nieje *niedok.*, *Boh.* kwestni, kwetł, kwetu, kwetnauti, kwetł, kwetnu, zkwetnauti; *Slov.* kwitnauti, kwetnu; *Sorab.* 2. kwěfcz, kwifcz, kwitu, kwischom, kwidl; *Sorab.* 1. keczcz, keczu, kżem, chcżu, cheżen, (*ob.* Keiec, 'kie, 'kste); *Carn.* zvedeti; *Vind.* zuetet, zvetim; *Croat.* czvezti, czvètem; *Dal.* czvaszti, czvatim; *Rag.* zvjatatti, zavtitti, zvatatiti, ztitti; *Bosn.* cęvjetati, cęvasti, cęortiti; *Ross.* цвѣсти, цвѣты; 1. kwiat z pączków wydawać, *blühen.* Częstoćroć drzewo jakie kwitnie wiele, a mało rodzi. *Crese.* 60. Wyglądasz ci, jak róża kwitnaca. *Teat.* 8, 55. Kwitnący, 'cwitny. *Pim.* *Kam.* 265 et 225 et 309. *Rag.* zvjeteitni, *Ross.* цвѣтущий. (*Prov.* *Slov.* Wtedi ruże trhagu, keć kwitnu; róże rwać, kiedy kwitną; żyka drzeć, kiedy się dają; żelazo kuć, póki rozpalone). Owoce dotąd kwitnieją albo żrzenieją, aż się ustawają. *Glicz.* *Wyh.* O 2 b. Kwitnącym czynię. *Eccl.* цвѣтлю, *Graec.* ἀνθίστω, *floridum reddo.* — *fig. transl.* Kwitnaca twoja uroda oczarowała go. *Teat.* 6, 34. (święża, młodociana). Saletra z pewnej ziemi kwitnie. *Jak.* *Art.* 1, 51. — 2. *fig.* W dobrym być stanie, dobry byt mieć, opływać, słynąć, *blühen*, *floriren*, *im* *Flor* *seyn.* Rzeczpospolita najwięcej kwitnie, gdy godni w poważaniu, podli w wzgardzie. *Budn.* *Apoph.* 151. Pópa Jana przywiedli Mahometanie do wielkiej nędzy; ale przedtym, póki jeszcze kwitnął, żył wielmożnie. *Boher.* 229. Cerkwie za naszymy ojców kwitnęły. *Smotr.* *Apol.* 109. — (*Prov.* *Slov.* Święt mu kwitnę; *in flore fortunae est*; opływa jak pączek w maśle, wieźie mu się). Na wieczne czasy kwitną, którzy najpierwej do nauk Polakom drogę otworzyli. *Falib.* *Dis.* P 5. Pokój nieustanny niech w mym kwitnie królestwie. *Boh.* *Kom.* 2, 482. 'Zajachał do Włoch naukami kwitnących. *Birk.* *Dom.* 43. Polska nigdy piękniej w nauki i w ludzi uczonych nie kwitnęła, jak pod panowaniem Zygmunłów. *Skrzet.* *Pr.* *Pol.* 2, 248. Wiarą ma zawždy kwitnąć sprawami żywota dobrego. *Rej.* *Ap.* 44. Serce mi kwitnie z wesołej nowiny. *Groch.* *W.* 598. Młodość wesoła kwitnieje, starość zmarszczona truchleje. *Cn.* *Ad.* 508. Lata kwitnace. *Warg.* *Wal.* 121. W kwitniejącym jeszcze wieku bogu się poświęcił. *Birk.* *Dom.* 128, (kwiat wieku poświęcił).

Pochodz. *pod słowem* kwiat.

KWITOWAĆ, ał, uje, a) *intrans. niedok.*, *Boh.* kwitowati; *Carn.* *quittiram*; *Ross.* *рописаться*, (*cf. rozpisać się*); kwit dawać, pisać, dług znoszące zaświadczenie dawać, eine *Quittung* geben, *quittiren.* — b) *act.* Kwitować kogo

z długu kwitem zaświadczać, że już wolny długu, *einen* *quittiren.* — 3. *transl.* Nie przyjmować czyjś ofiary, *Vind.* *kvitirati*, *jemandes* *Anerbieten* *ausschlagen*, *ihm* *es* *erlassen*, *schenken*, *es* *nicht* *annehmen* *wollen*, *sich* *dafür* *bedanken.* Kwitujemy was z takich szkół i nauczycielów, bodaj ich zbyć jako najprzedziej. *Birk.* *Exorb.* 9. Kwitujemy was z bankietów waszych, kacerze. *ib.* 15. Przodkowie są w niebie, a ci i z nieba kwitują boga, i do piekła nie chcą. *Birk.* *Zbar.* B 2 b. — 4. *aliter.* Kwitować kogo czym nadgradzać mu, odprowadzać go tym, *einen* *womit* *abfertigen*, *abfinden*, *lohnen.* Dobrodziej często niewdzięcznością i zdradą bywa kwitowany. *Teat.* 52, 51. KWITOWY, a, e, od kwitu, *Quittungss-*. Kwitowa *scil.* kartka - kwit, *die* *Quittung.* Oto mam kwitowe Żem moje sżka - okupił i głowę. *Bratk.* S. 4. KWITOWE, ego n, *Subst.*, płata od kwitu, *Quittungsgelübden*, *Quittungsgelb.* Zapłata komissarza jest znaczna, a to dlatego, aby kwitowego, kontraktowego, zgoła żadnego daru od urzędników i poddanych nie wyciągał. *Kras.* *Pod.* 2, 201. Kwitowe i kontraktowe po wielkich dobrach komissarzowi czynią znaczny kapitał. *ib.* 32. *Teat.* 16. c, 107. *ib.* 26. b, 38.

KWOCYENT *ob.* Wieloraz.

KWOKA, i, ź, KWOCZKA, i, ź, *zdrbn.* *Boh.*, kwočna; *Sorab.* 2. patawa; *Sorab.* 1. pata; *Vind.* et *Carn.* kłokva, kokla; *Ital.* *chioccia*, (*Carn.* *quakavka* - krzekająca); *Croat.* *kvocika*; *Hung.* *kotló*, *kodkodátsolo* tyúk; *Slav.* *kvocska*; *Rag.* *kvocka*, *qvoeka*, *kokosc* *nassa* *adjena*; *Bosn.* *kvocčka*, *quocčka*, *kokosc* *koja* *quocča*; *Ross.* *нащѣка*, *кљуша*, *кљушка*; *kokosz* *co* *kureczęta* *wodzi.* *Cn.* *Th.*, *Sien.* 290. *die* *Glucke*, *Gluckhenne.* Gdyby kwoka nie gdakała, aniby kto wiedział, że jaje zniosła. *Mon.* 70, 199. Kura od kwokania nazwana kwoczka. *Chmiel.* 1, 86. — *Astron.* Kwoczka z kureczętami. *Chmiel.* 1, 175, *ob.* *Baby.* *plejades.* — 2. Kwoka, dawny rodzaj móździerza, mającego w środku jeden wielki kanał, a kilka innych małych na około jego, przytykających do jednej spólnej komory. *Jak.* *Art.* 3, 298. *eine* *alte* *Art* *Feuermörser.* KWO-KAĆ, ał, kwoka et kwokcze *intrans. niedok.*, (*cf.* *kokać*, *kwakać*). (*Boh.* *kwokati*; *Slov.* *kwokám*, *kwocjm*, *kodkodaći* *gako* *slapice*; *Hung.* *kotyogok*; *Croat.* *kvocchem*, *kvocčka* *kvocche*, *kokodaczem*, *kokodachanye*; *Rag.* *quozati*, *qvoecem*, *kvozzati*, *kokochjatti*; *Bosn.* *quocčati*, *kokochjati*; *Vind.* *kokkodakam* (*cf.* *gdakać*), *kókotati*, *kokozhem*, *klokati*, *klokotati*, *kokodashkati*, *kokozhenje*, *kvokotanje*; *Carn.* *kokodaskam*, *klokózhem*, *klokam*; *Ross.* *клохтать*, *заклохтать*, *клохчу*, *кокотать*, *кочочу*; *Eccl.* *кокошь* *квогчетъ* *или* *кочычетъ* *glucdidat*, *cf.* *Lat.* *clocito*; *Dan.* *klukka*; *Graec.* *κλωζω*; *Ital.* *chiocciare*); *gludem.* *Kokosz* *kwoka*, *gdacze*, *krzekorze*, *wabi*, *gdy* *kureczęta* *wodzi.* *Dudz.* 21. Kury, *gdy* *się* *nieś* *prze-* *stają*, *kwoczka*, *co* *znakiem* *jest*, *iż* *chcą* *siedzieć* *na* *ja-* *jach.* *Kluk.* *Zw.* 2, 102. *Wie* *zrzędna* *gospodyni*, *kiedy* *kokosz* *jaje* *Znosi*, *bo* *jej* *kwokaniem* *nudnym* *słyszec* *daje.* *Zab.* 10, 75. *Koss.* Kwokający *Boh.* *kwocny*, *křečný.*

KWOLI = gwoli = ku woli = wedle woli, upodobania, dla, z przyczyny, z powodu, *nach* *Beflehen*, *zu* *Gefallen*, *zu*

Ruhen jemandes, für jemanden; wegen. Starajmyż się, abyśmy Panu Bogu we wszystkiem kwoli byli. *Kucz. Kat.* 88. («powolnemi.»). Ja żadnemu kwoli tego chwalić nie będę, co mi się nie podoba. *Gorn. Dw.* 5. Kwoli Włodzimierzowi, a nie kwoli sobie, zaciąg ten podejmował. *Krom.* 195. (*non suam rem egit*). Człowiek nie sam sobie kwoli żyć ma, ale kwoli ojczyźnie swęj, i kwoli bliżniemu. *Gost. Gor. praef.* Fabi kwoli uczciwości oj-

czyzny, ubóstwo za dostatek frymarczył. *Warg. Wal.* 143. Biskupi msze, kwoli obecności posłów odszczepieńskich, zapowiedzieć chcieli. *Krom.* 694.

KWOTA, y, ż, KWOTKA, i, ż. *dem., summa, sumka, eine Summe, eine gewisse Zahl.* Żaden nowy Sultan nie może opuścić wyświadczenia łask, przez datek kwot, pieniężnych. *Mik. Turk.* 202.

L.

L dwunasta litera naszego abecadła; po Grecku Lamda, po Hebrajsku Lamech. *Kras. Zb.* 2, 3. 1 a) «My l dwoje mamy, Łacińskie, n. p. wilk, a drugie barbarum l, które najlepiej oznaczać przedłużoną kręską poboczną literę l.» J. Kchan. Za zwyczajnym pisaniem l jest Januszowski; Gornicki zaś zamiast l kładzie ll, n. p. laska. *Now. Char. Czesi w swojej pisowni zarzucili l, chociaż z wymawiania go wykorzenić nie potrafili; u nas ta litera jest prawdziwą cechą narodowości, i tak nam potrzebna, żebyśmy wcale różnych słów bez niej rozróżnić nie potrafili, n. p. laska et łaska. — b) Not. Jak przed i koniecznie poprzedzić musi l, nie ł; tak przeciwnie przed y koniecznie ł, nie l. — 2) Litera ta jest cechowym konsonantem naszych Perfektów: biegł, szedł, czytał; biegli et biegły; szli et szły; czytali et czytali. — 3) Gerund. Perf. formuje się a tertio masc. Sign. Perf. z dodatkiem zakończenia — wszy; dla mnogiego zbiegu konsonantów, czasem l, czasem w niknie; n. p. szedł • szedłszy; pobiegł • pobiegłszy; zaś, czytał • czytałszy; ozdobił • ozdobiłszy. — U nas dziś reguła jest, że l się zachowuje, z straceniem w, gdzie in tertio Perf. characteristicam l praecedit consonans; dani tak przywiązani do w, że go i w tym nawet razie zachowują, ze stratą characteristicae Perfecti, n. p. wyszedłszy (wyszędłszy). *Zbil. Dr. B* 3. umarłszy (umarłszy). *Sk. Dz.* 16. rzekłszy (rzekłszy). *Pap. Tr. D.* przeszedłszy (przeszedłszy). *ib.* B 3 b.*

L. abbreviatio Litewski. W. X. L. Wielkie Księstwo Litewskie.

LA LA LA ob. Lala la.

LABA, y, ż. *Boh.* Labe. *Tr.* Elba rzeka; die Elbe, rząd Polabski n. p. język.

LABE indecl., LABBUŚ, LABUŚ, ia, m., zdrbn. z *Franc.* l' abbé, der Abbe. Jakiś labe chciał dla niej czarną suknią zrzucić. *Teat.* 42. c, 7. Nasi labusiowie kłaniają się oczkowaniem i minkowaniem. *Zabl. Bal.* 31. Słodki labuś. *Teat.* 35. b, 37.

ŁABĘĆ, ŁABĘDŹ, ia, m., (*Boh. et Slov.* labut; *Vind.* labud, lobod; *Carn.* labud; *Croat.* labud, kuf; *Dal.* lebut, labut, labat, guf; *Bosn.* labut, guf; *Rag.* labut, kuf; *Slav.* labud; *Sorab.* 1. kolp, klop, schwon; *Sorab.* 2. szwon, schwon; *Ross.* лебедь, лебедка (cf. łoboda); cf. Oberd. Elbisch, Elbisch; der Schwan; największy z pta-

ków łapiastych; szyja długa, pierze białe. *Zool.* 256. Młode łabędzie, aż do roku są szarawe. *ib.* Łabędzie czyste. *Hul. Ow.* 129. Srebrnopióry łabędź. *Zab.* 3, 359. *Nar.* Rzadka rzecz, czarny łabędź. *Kosz. Lor.* 66 b.; *Sorab.* zarne ako schwon, bełe ako ron, (cf. biały kruk). Łabędź z łuczastym karkiem skrył pod skrzydła białe i wiozł dumnie wiosłatą nogą plemię małe. *Przyb. Mill.* 225. Łabędź krera. *Toł. Saut.* 45. Łabędź skrzecze. *ib.* 89. Bażała starożytność, że łabędzie przed śmiercią smutne nuczają treny. *Pot. Arg.* 100. — 2. Łabędź na niebie. *J. Kchan. Dz.* 11. ein gewisses Sternbild. — 3. Łabędź, herb; łabędź biały w polu czerwonym, na hełmie także łabędź. *Kurop.* 3, 31. ein Schwan im roten Felde. *Krom.* 150. ŁABĘCI, ŁABĘDZI, ia, ie, ŁABĘDZIOWY, a, e, *Boh.* labutj; *Carn.* labudov; *Rag.* labutij, labutov; *Croat.* labudov; *Dal.* labutov; *Ross.* лебединый, лебяжий; *Eecl.* лебедевый; *Sorab.* 1. schwonowé, *Ger.* Schwanen. Gdyby kto w cudzej puszczy z łabędziego gniazda jajca pokradł, tedy za łabędzie gniazdo zapłaci trzy ruble groszy. *Stat. Lit.* 312. Puch łabędzi delikatniejszy jest od gęsiego. *Zool.* 256. Mięso łabędzie niestrawne. *Kluk. Zyw.* 2, 184. Już mi na skroniach puch łabędzi sjadła, włos siwy gęsto między czarne wpada. *Zab.* 13, 293. *Harab.* (siwizna). Łabęcia piosnecka. *Baz. Hst.* 28. tren przedśmiertny, Schwanengesang. Kazanie to jego ostatnie było, jako pieśń łabęciowa. *Birk. Sk. E.* 2. Szyję końską długą pięknie okrągłą zowią łabędziową. *Kluk. Zw.* 1, 164. Schwanenhals. Ogród łabędziowy *Carn.* labudishe. ŁABĘDZIK, a, m., zdrbn., mały łabędź, ein Schwanchen. *Rag.* labutich, kufich; *Carn.* labudizh; *Croat.* labudich; *Dal.* labutich, kuflich. — 2. Kutas z puchu łabędziego do pudrowania, der Schwanenquast zum Pudern. Z piór łabędzich robia się łabędziki do pudru. *Kluk. Zw.* 2, 184. ŁABĘCIOGEŚ, i, ż., gęś Chińska, *Ross.* сухоносъ, гусь Китайскій, die Chinesische Gans.

LABER, bru, m., et laberu, u intrologatora, wzorek wyłaczany winklasty, jaki się daje na grzbietach książek. *Magier.* Mskr. bey dem Buchbinder, eine Verzierung auf dem Rücken der Bücher. Może z *Zac.* labrum bramowanie, brzeg. — *Herald.* Labry czyli kwiaty około tarczy herbu. *Wiel. Her.* 1, 5. może z *Niem.* Laub, Laubwerk um das Schild das Wappen. ob. Labwerk. 2. Brzeg, kraj, *Rand.* Piołun szeroki listu jest szerszego labrem wykrawanego. *Syr.* 358. Motyli powój liścia jest podobnego

bluszczowemu, 'labrem wystrzyżonego. *ib.* 320. *ob.* Labrowy, Labrzysty.

LABIROWAĆ *czyn. intrans. kon.*, krażyć, kołować, labirynt, freisen. Sokół pod niebem bezpiecznie cyrkluje, i po powietrznych krajach śmiało labiruje. *Toł. Saut.* 68. **LABIRYNT**, u, m., **LABIRYNCIK**, a, m., błędokręt, [błędnik 3], *Rag.* závod, zahodgnák; *Ross.* путлякка, daš Łabyrintš, der Irrgarten; gmach, w częściach swoich tak kunsztownie pomieszany, iż wyjście z niego trudne. *Kras.* Zb. 2, 5. — §. *transl.* Labiryntem też zowią część ucha wewnętrznego, która za jamą bębna leży. *Krup.* 1, 96. daš Łabyrintš in Ohre. — §. *figur.* Zamęt, odmet, zamieszanie, korowody, Verwirrung, Łabyrintš, Unordnung. Jako się z tego nieszczęsnego labiryntu wyprawic, nie wiem. *Falib. U.* Nie pojmuje, jak się dalej z tego labiryntu wykręce. *Teat.* 7. c, 68. Wchodzi z rzeczą swą w dziwne labirynty; oracyą wszystkie, od Adama ją poczawszy, rozwlecze. *Gorn. Dw.* 586. Idę w labirynty coraz większe. *Birk. Zbar. Dz. b.*

LABORATORYUM *ob.* Robotnia. *Jak. Art.* 3, 313.

LABOWAĆ, ał, uje, *intr. niedok.*, (cf. *Ger.* laben, leben), dogadzać sobie, rozkoszować, lusztynkować, bonować, używać, seineš Łeibeš pflegen, schlammend wohlleben, praßen, genteßen, *Carn.* lebam; *Vind.* lebatu epulari, lobat recreare, dobru lebat, se gostuvati; lebunga, gostowanie *convivium*; *Eccl.* сластвоватися, угъшатся, довольну бытъ, самоудотствовати, красуюся, крашуся; (*Sorab.* 2. labowasch żyć). W życiu swém mierności nie chował, Lecz wielkie czyniąc na zbytki utraty, W rozkosznych sobie pieszcotach labował. *Odyn. Św.* 2. D. b. Wszystkiego, co jedno żądały moje oczy, nie odmówiłem im, anim bronil sercu mojemu, aby się nie miało kochać w wszelkiej rozkoszy, aby sobie nie miało labować w rzeczach, którem nagotował. 1 *Leop. Eccl.* 2, 10. Chcesz zawsze losztować, labować i rozkoszować. *W. Post. W.* 3, 454. Na trzy zbyły labuje, opojona winem. *Zab.* 6, 162. Pomknę się za chętkami mojemu, za rozkoszą bez skrupułu; labuj duszo, piekło gorę. *Birk. Ezorb.* 16, (cf. lubować, lubić, lubuj duszo!). Żadna go troska, żadne go staranie Nie dolegało, między kwieciem wonnym Labował sobie po sadzie przestronnym. *Odyn. Św. B b.* (cf. bujać). Labujący *Ross.* самоудодникъ; *w rodz. żeńsk.* самоудодница. Labowanie *Ross.* самоудодіе; *Eccl.* красование, красотство.

LABROWY, a, e, bramowany, brzegiem ozdobny, eingefaßt, gerändert, mit einem Rande. *Tr.* ob. Laber. **LABRUSZKI**, ów, plur., wino leśne. *Cresc.* 362. wilder Wein, Feldwein. Drzewa na których wino roście, nie każde bywają obrzazowane, jako te, które dawają labruszki, to jest leśne wino. *ib.* 318. **LABRZYSTY**, a, e, brzegu wyrzynanego, bramowany, ob. Laber, gerändert, mit einem außgezaßten Rande. Bylica liścia jest z wierzchu zielonego, od spodu pobielawe, z obu stron labrzyste. *Syr.* 720. Anyż liścia jest labrzystego i wykrawanego, jako pietruszczane. *ib.* 403.

LABUDAĆ, ał, a, *act. niedok.*, ułabudać, nałabudać, przyłabudać, *dok.*, z ciężkością co zbierać. *Rydel.*; ciułać,

mit Mühe und Noth zusammen klaben, *Ross.* медлить, cf. mdlic.

LABUJĘ *ob.* Labować. **LABUŚ** *ob.* Labe, Labbuš.

[LABUŻ, LABUZIE, zia, n., *ob.* Łoboz; wysoki, krzaczasty chwast. Ze strachu wlaż w łabuzie. 3].

LABUZISKO, a, n., n. p. Lichym łabuziskkim i z błota trzciniami wsparta chałupka chrościana. *Bardz. Luk.* 84.

LABWERK, u, m., z *Niem.* Laubwerk, liściane ozdoby, kwiecie, floresy, n. p. Nauka dla stolarzów ku sadzeniu, albo wykładaniu, rozmaitych figur, albo labwerków, na skrzyniach lub na stolech. *Sienn.* 587. *Śleszk. Ped.* 308. *ob.* Laber.

LAĆ, lał, leje *niedok.*, lewać *kont.*, (*Boh.* liti, lil, legu, lijam; *Slov.* lát, legi, legam; *Sorab.* 2. lasch; *Sorab.* 1. lač, hliyu; *Vind.* liti, lijem, livati, lijenje, litje, lija; *Carn.* lyti, lyl, lyem, lyvam; *Croat.* levati; *Bosn.* livati; *Rag.* ljévati, slitti, sljévati; *Ross.* лить, ллю, лью; *Eccl.* тоути; apud *Tertull.* liare: lać; cf. *Graec.* λείβω; cf. *Germ.* Laße lacha; cf. *velus Germ.* Lau, Leina woda; *Graec.* λείβω; *ob.* Удлг. s. v. Улау) — 1) *neutr. intransit.* hojnie płynąć, cieć, gießen, strömen; *Eccl.* струиться (cf. struga). Przez całe ośm dni bez przestanku deszczę lały. *Haur. Sk.* 18. Cieszy rolnika, choć z czoła pot leje, Plennych zasiewów owoc okazały. *Zab.* 14, 97. *Nar.* Zaraz pod miasto od wschodu morze lało; od zachodu jezioro było. *Warg. Kurc.* 12. podlewało, eš spülte an die Stadt an. — 2) *activum transit.* Lać co • płynnego co wylewać, wlewać, rozlewać, gießen, außgießen; eingießen, vergießen. Leją deszcz chmury zawsze bez przestania. *Groch. W.* 556. Posłowie Tatarscy na szable gołe przysięgali, lejąc na nie wodę, pili ją mówiąc: ktoby tę przyjaźń zламаł, niechaj od szabli tak zginie, jako ta woda. *Stryjk.* 661. *Biel.* 441. Na cześć bogów czynili ofiary, lejąc pierwiastki trunków. *Kras. Pod.* 2, 213. (wylewając). Gdy koń gnój leje, nie trzeba go często poić. *Kluk. Zw.* 1, 199, t. j. rzadkie łajno, niby wylewa, menu daš Pferd dünne Mist macht. — *Krew' lać* • rozlewać, wylewać. *Blut vergießen.* Wszystkie kąty Rzymskiego państwa pełne wojny, Gdzie krew' leje domową cesarz niespokojny. *Karp.* 1, 83. Odważny żołnierz krew' lejący. *Psalm.* 78. Kto leje cudzą krew', też wyleją jego. *Rej. Wiz.* 188. — U flisów lać wodę, wodę z zrzy szuflą wylewać. *Magier. Mskr.* außschäufeln. — Lać w co • wlewać, eingießen, hineingießen. *Inprimis potatorum.* Zaraz po obiedzie pije, leje w się, jak w beczkę. *Opal. Sat.* 72. *Pilch. Sen. list.* 4, 195. zład: lej rozlej ('lij rozlij) • pijatyka, rozgardyasz, lusztynk, dawajże go. *Gemm.* 147. Sauferey, Zecherey, Böllerey, Saus und Braus. Anton u Kleopatry stroi bankiety, pompy, pijatyki, Codziem lej rozlej ustawnie muzyki. *Chrośc. Fars.* 471. Komu nie smakuje bankiet i lij rozlij. *Opal. Sat.* 20. — Leje jak na kamionkę • pijanica wielki, kufel. *Cn. Ad.* 841. — *Fig.* Po potopie Jowisz zamysła odnowić ludzie takowe i lać w wykształtowaną ziemię dusze nowe. *Otw. Ow.* 22. t. j. wlewać, wpajać, eingießen, einflößen, flößen, (einhauchen). — §. Roztopionego co lać w formy • wlewać, gießen, etwas Geschmolzenes in Formen gießen. W rozlicznym krusz-

cu twarz twoją łać będę. *Groch. W.* 455. By mię z to, kazałbym łać twarz twą w szczerym złocie. *ib.* 422. Będą twarz twą w miedzi łać, i kować W marmurze, wodza zastępów Polskich (J. Zamoj). *ib.* 552. Malować się Aleksander nikomu nie dał, jedno Apellesowi, a łać z materyi tylko Lizypowi. *Warg. Wal.* 282. Świece łane. *P. Kchan. Orl.* 1, 174. (*Slov. Prov.* Gakobi ho ulál; ulany, ulizany; cf. lalka). — §. *transl.* łać pisząc, mówiąc: hojnie wylewać, reichlich ergießen, strömen, fließen machen. Gdy [rymopis sobie podleje, Na ten czas wiersze najlepsze leje. *Cn. Ad.* 232. (cf. Gdy się trunkiem zagrzeje głowa, W ten czas najlepiej płyną słowa). On piórem leje, tak że mu uczony Wiersz snadno idzie i nieprzymuszony. *Opal. Poet.* Drży na mnie skóra, gdy takie szkaradne ich bluźnierstwo na te karty leje. *Birk. Exorb. D* 4. LAĆ SIĘ *recipr.*, Boh. ljt se-łać medium, mocno płynąć, ciec, gießen, gegoßen werden. Leje się z obłoków, jak z gębki. *Bardz. Luk.* 55. Deszcz się leje: lunie, eš regnet starf. *Tr.* Gdzie się leje, tam się dobrze dzieje. *Rys. Ad.* 16. t. j. gdzie sobie podlewają, wo brav eingeschenkt wird.

Pochodz. łanie, lany, (cf. łunąć, linąć); litkup; cukierlan, działolej, działlejniki, dzwonekolej; łacha; lalka; lity; łoj, łojowy; dolewać, dolany, dolewek; lej, lejek; nalewać, nalać, nalewacz, nalewka; oblewać, oblać; odlewać, odlać, odlew; polewać, polać, polewka, polewacz; podlewać, podlać; przelewać, przelać; przylewać, przylać; rozlewać, rozlać, rozlewacz; ulewać, ulać; wlewać, wlać, wlewek; wylewać, wylać, wylew, wylewek; zlewać, zlać, zlewacz; sliwa, sliwka; zalewać, zalać, zalewek; wzlewać, wzlać.

*LACH, a, m., Lech, Polak, ein Pole. *Vind.* Poljar, Leh; *Bosn.* Leh; *Eccl.* Ляхъ, Полякъ, Литовець. Polaka Ruś Lachem mianuje. *J. Kchan. Dz.* 191. Lach, katolik. *Fund.* 71. (cf. Łacinnik). *Prov.* Strachy na Lachy. *Rys. Ad.* 65. *Żegl. Ad.* 241. ob. Lacki, Lachawka.

ŁACH, u, m., łachmana, galgan, ein alter Lumpen, Feßten, ein zerlumpter Rod. *Boh.* hadra, kloč, tapart; *Vind.* banjusa, zota, starina; (*Croat.* vilahen: prześcieradło); *Eccl.* платъ, доскутъ, заплата, (cf. płat, lafa, płachta); *Ross.* рубище. Żyd w łatanych i uszarpanych łachach. *Haur. Sk.* 217. Bodajby się szaty wasze w łachy żebracze zamieniły. *Bals. Niedz.* 2, 445.

ŁACHA, y, ż., (cf. *Germ.* die Łaße. *Abiq. ob.* Lać); odnoga nowa rzeki z potoku wielkiego, ein Gießarm eines Flusses, ein neuer Arm, der durch große Regengüße entsteht. Wisła dwojaka, jedna samica, druga łacha, nowym co cieczę rowem. Łachą nazwano ową drugą drogę Wisłą odnogę. *Klon. Fl. E* 3. (not. „Naturalis alveus samica, torrens łacha, quia aestate siccatur, vel certe non navigatur, desertus alveus”). Łacha, jest to wyboczenie rzeki ze swego koryta, które kępę oblewa. *Magier. Mskr.* Końmi tam były wydeptane pasze, I już wytarte smugi w onej lasze. *Chrośc. Luk.* 175. Tam rzeka wielka w łachy się rozchodzi. *Bardz. Luk.* 115.

*ŁACHANEK, nka, m., n. p. Miedzi w łachankach kamień. *Instr. cel. Lit.* ?

*LACHAWKA, i, ż., Polka, osobliwie Łacińskiego czyli katolickiego wyznania, eine Polinn, eine Catholifinn, von der Lateinischen Kirche. Rusin, gdy sobie żonę pojmie Lachawkę, tedy sama niezgoda w postach i w świętach, przymusi go do wiary katolickiej. *Sak. Persp. Pr. C.* 1.

ŁACHMANA, ŁACHMANINA, y, ż., ŁACHMANKA, i, ż., demin., sukmana zła, oszarpana, łatana, łachy, ein zerlumpter Rod, Feßten, Lumpen. *Bosn.* karpine, krrippine, razdertinne, razdriritinne; *Ross.* рубище. W żebracze łachmany kursory swe przebrawszy, listy przez nich do Krzyżaków przesłał. *Krom.* 491. Połota, co ledwo zdjął łachmanę, i już chodzi w złocie. *Teat.* 46. b, 15. Łachmany sprone zrzuca z grzbietu swego. *Birk. Kr. Kaw.* 30. Wstydzisz cię ten kapelusz, te lice łachmany, Ja takimi na święto bywałem ubrany. *Tręb. S. M.* 61. W nędzną łachmaninę ubrany. *Zab.* 15, 160. *Nagł.* Łachmany swęj ubogiej trzymać jej się każe, I tak ją przez te głuche cieśnie przeprowadzi. *Tward. Pasq.* 56. — §. *personif.* Śmieją się łachmanki. *Brud. B* 10. ubodzy, nędzni, die Armen, Elenden.

ŁACINA, y, ż., Łaciński język, Łac. literatura etc. daš Latein, die Lateinische Sprache, Literatur etc.; *Boh.* Latina, Latinka; *Slov.* Latinčina, Latinčina; *Vind.* Latinstvu; *Dal.* Latinsztvo; *Croat.* diachtvo; *Hung.* deakszö latinitas, studium literarium, (cf. żak, żakostwo); *Eccl.* Латина; *Ross.* Латинь. Łaciny w autorach wybornych, nie w gramatyce szukać. *Mon.* 66, 527. Z Łaciny mądry, a po Polsku głupi. *Bratk. G* 4. b. Zarzuciwszy Łacinę, wszystko rodowitym językiem pisać cheieli. *Kras. Pod.* 1, 47. Byłe sobie gębę Łaciną pomazali, cytują Tacyta. *Lub. Roz.* 69. (cf. Tacyta liznąć). W szkółkach, nie wielkich ani trudnych Łacin piszą, lecz początków się uczą. *Glicz. Wych.* J 8. b. (pensów Łacińskich). Po Łacinie adv. (nie mówi się: po Łacińsku), jak się mówi: po Grecku, po Hebrajsku, po Francusku i t. d.), *Ross.* по Латинѣ, Lateinisch, auf Lateinisch. Wiem żeś ty głupi a mądrym się stawisz; Gdy po Łacinie przed głupieci prawisz. *Bratk. K* 4. Po Łacinie mówię, Łaciny zarywam, *Eccl.* латинствую, *Graec.* λατινίζω. Po Łacinie jedzie na koniu, niewprawnie, niezgrabnie. — §. *Transl.* Dać komu łacinę, łajać, strofować. *Cn. Ad.* 140 et 543, wytrzeć mu kapitałę, natrzeć mu uszy, etnem daš Kapitel, den Text, den Zewiten lesen. *Ross.* напругай, попырка, потычка strofowanie, łacina, перетрахнуть, перетраживать, щунять, дать кому цынку. Tyś mi dawał łacinę, aż mi się łeb kurzył. *Rej. Wiz.* 68. Mało było nie lepiej, o ten rząd przeklęty, Dać wam taką łacinę, ażby wam szło w pięty. *J. Kchan. Dz.* 45. (Łacina, od łaty, pobicie dachu, Łattenwerf. Sroka skacze po łacinie; equivoque). ŁACINNIK, a, m., Łaciński pisarz, ein lateinischer Autor; *Boh.* Latinik; (*Bosn.* Latinin; *Croat.* Talian Italus); *Croat.* diak; *Hung.* deak (cf. żak); *Ross.* Латинникъ; *Eccl.* Латеинность, Латинщикъ, Латинникъ; umiejący po Łacinie, literat, ein Lateiner, der Lateinisch kann; *Boh.* Latinář. Jam nie wielki Łacinnik, ale to jeszcze pamiętam z Alwara. *Kras. Pod.* 2, 140. Nie polityka, drwić z Łacinnika. *Bratk. G* 4. b. — §. Łacińskiego kościoła będący, katolik, cf. Lach, einer von der Lateinischen

Kirche, ein Römischer Katholik. Roman groził wszystkie imię Łacinników, jako Ruś zowie Rzymskiego kościoła nasładowce, wygładzić. *Stryjk.* 206. Carogród wzięty od Łacinników r. 1203. *Nar. Hst.* 4, 122. Na Łacinniki w Carogrodzie, to jest na ludzie nabożeństwa Rzymskiego, powstał. *Sk. Dz.* 1185. ŁACINNICZKA, i, ż., die Lateinerinn. (*Bosn.* Latinka = Itala). Dawni Łacinnicy i Łacinniczki. *Mon.* 67, 327. Nie odpisał Grzegorz s. żonie Narsita, że będąc Łacinniczka po Grecku mu pisała. *Sk. Dz.* 596. ŁACIŃSKI, a, ie, Lateinisch. *Boh.* Latinsky; *Vind.* Latinski, bukouski; *Carn.* bukovske; *Croat.* Latinski (2 Włoski), vulgo diachki; *Hung.* deakul; *Dal.* Latinski; (*Croat.* diachki, dijachki *literarius*); *Bosn.* diacki (Łatinska zemglja = Italia); *Ross.* Латинский; *Ecc.* Латинский. Listy językiem Perskim pisane kazał na Łaciński język przełożyć. *Birk. Dom.* 35. Łacińskiego pacierza, skoro głód dokuczy, Po klasztorach, choć drugi nie rozumie, uczy. *Pot. Pocz.* 148. Kuchnia Łacińska. [= apteka. 7] *Mon.* 76, 203. ŁACIŃSZCZYŻNA, i, ż., Łacina, język Łaciński, nauka Łacińska, daś Łatin. *Slov.* Latincežna. Alwar całej Łacińszczyzny źródło i fundament. *Mon.* 73, 129.

LACKI, a, ie, od Lachów, Polski, Polnisch. *Vind.* Lehni, Poljaki, Polski; *Ecc.* Лятский, Лютowski, Польский. Mądry Konarski, rzadki darze nieba, Muz Lackich wodzu, cny kochanku Feba. *Zab.* 13, 148. Lacka młodzi, W której niezwiędła luty krew' dowodzi. *Susz. Pieśn.* 1, B 5. Rymem Lackim opisać to usiłuje. *Olym. Św.* 2. A b. — 8. Wiara Lacka, pospolicie Ruś mówi, zamiast Rzymskołacińska. *Smotr. El.* 50. Römischkatholisch, Lateinisch dem Rituś nař. Xiażę Litewski prosił, aby był ochrzczony na Lacką wiarę. *Biel. Kr.* 194. Rusin uczony nie nazowie katolickim chyba Ładzki abo papieżki kościół. *Fund.* 71.

*ŁACNAĆ, Łacznąć ob. Łaknąć.

*ŁACNIĆ cz. niedok., ułatwiać, sprawiać, verrichten, ausrichten. *Haur. Gosp.* 71. Dobre przykłady wszystkie trudności do cnoty Łacnia. *Bals. Niedz.* 1, 192.

ŁACNIUCHNY, ŁACWIUCHNY, ŁATWIUCHNY, a, c, ŁACNIUCZKI, ŁACWIUSIENKI, ŁATWIUSIENKI, ŁATWIUCHNY, a, ie, — o *adv.* bardzo nietrudny, snadniuchny, *intens. adj.* Łacny, gar sehr leicht, ganz und gar nicht schwerig. Czasem maluczki i łacwiuchnych rzeczy potrzeba uczyć. *Karnk. Kat.* 9. Siła ludzi mogą się nauczyć niepodobnych rzeczy, a cożby się tak łacniuczkiej, od gniewu się powściągnąć, nauczyć nie mieli? Bardzo łacniuczkie lekarstwo na gniew, jedno maluczki czas ścierpieć, aż się złe kęs odwlecze. *Rej. Zw.* 78 b. Łacniuchno, byłeś się też w to włożył. *Past. Fid.* 106. Łacniusięńko mu to na myśli stanie. *Past. Fid.* 106. Czego pragnę, łatwiuchno dowiódę. *Past. Fid.* 107. Łatwiusięńko, krociusięńko. *Teat.* 26. c. 18. Młdy jako mucha, którą łacniuczko rozetrzeć. *Biał. Post.* 252. Sposób na to mógłby się łacniusięńko należeć. *Falib. Dis. F.* 3. Łatwiuchno, a jako za dar im te rzeczy przyszły. *Gorn. Sen.* 159. (bez pracy). ŁACNO, ŁACNIE, ŁATWO, ŁATWIE, ŁACWIE *adv.* a) nietrudno, snadno, ohne Schwertigkeit, nicht schwer. *Slav.* lasno; *Boh.* pagednau; *Ross.* льготно; *Ecc.* оудобъ, легко; (*Sorab.* 2. lászne łagodnie). Łacno to,

nie zawróci to głowy, każdy w to potrafi. *Cn. Ad.* 413. Łacno gadać, niełacno dokazać. *ib.* 412. Łacno w dół, z dołu trudno. *ib.* 414. Ślepym i starym łatwo o padnienie. *Past. Fid.* 301. Filozofowi lada co łatwie pomoże. *Ocz. Przym.* 207. Nieprzyjacielowi upokorzonemu łatwo darować winę. *Teat.* 50. b, 19. Ja temu wierzę, bardzo łatwo. *ib.* 58, 48. Nie tak łatwie się ich spodziewać. *W. Post. W.* 2, 227. Łacno u niego o przysięgę, o kłamstwo i t. d. *Cn. Ad.* 414. (skłonny, prędki do tego). Co przyjdzie łacno, nie będzie smaczno. *Zegl. Ad.* 41. Nie tak to miło, co łatwo do ręki Idzie, jako co przez poty, przez sęki. *Pot. Syl.* 7. Mało tam warte perły, gdzie ich łatwo łowić. *Teat.* 46. c, 27. Nie byłyby w tej dyament, ani rubin cenie, Kiedyby tak on łacno, jako o krzemienie. *Pot. Pocz.* 325. Łacwiej widzę nauczać, niż samemu czynić. *Groch. W.* A 5. Łacniej przyganić, niż wyrazić. *Cn. Ad.* 410. Łatwiej Tatory, łatwiej snadź Turki zhołdować, Niż naturę zwyciężyć i żal pohamować. *Groch. W.* 525. Dobrzeć mówią, iż łatwiej w te czasy Obaczyć łaki bez trawy, bez paszy, Bez liścia drzewa, ziół bez zieloności, Niż w pięknej pannie serce bez miłości. *Past. Fid.* 272. Łatwiej nie łgać poetom, ministrom nie zwodzić, Łatwiej głupiego przeprzeć, wodę z ogniem zgodzić, Niż zrachować filuty. *Kras. Sat.* 18. Łacwie bez poządliwości żywot swój prowadził. *Birk. Dom.* 64., *Herb. Stat.* 358. (spokojnie, placide). — b) Łacno mi Łacn-em = śpiję, vaco. *Cn. Th.*, *Ross.* досужаться, ich habe Zeit, oder Muße zu etwaś. Niełacno mi = zabawiony jestem. *Cn. Th.* Sprawami inszemi zatrudnionemu, nie łatno mu było z nim sprawy żadnej mieć. *Kosz. Lor.* 98. Aleć przyjdzie, gdy mu będzie łacno. 1 *Leop.* 1 *Cor.* 16, 12. Przywiodła mię do tego, iżbym do niej często chadzał, choćby mi łacno nie było. *Kosz. Lor.* 68. *Croat.* lász otium. *Ross.* досугъ. — NB. Składane z przyszłowiekmi łacno, stosownie do dyalektu Kościelnego: Łacnochođny, udobochodny. Łacnospieckly, udoboteczny. Łacnospoczuly, udobocувствenny, *Graec.* εύισθητος. Łacnospoczulość, udobocувствие, *Graec.* εύισθησια. Łacnodostoigly, udobopostizhny, *Graec.* εύκατάληπτος. Łacnodzielny, blagozdatelny. Łacnojetyny, udobojatny, udobojemny, *Graec.* εύληπτος. Łacnoliczny, udobocислenny, udobocислимый. Łacnołomny, оудоболонный. Łacnołowny, udobolowny. Łacnołomny, udoboglaolivy, *Graec.* εύλαλος. Łacnopakłonny, udobokłonny, *Graec.* εύκλόνης. Łacnopatowny, udobouvětlywy, blagouvětlyk, *Graec.* εύπειθανος, *persuasibilis*. Łacnopatowność, blagouvětlyność; *verb.* blagouvětšavaю, *persuadeo facile*. Łacnoośny, udobonosny, nicieźki do noszenia. Łacnoobjetyny, udobobjatny, blagobjatny. Łacnoobrotny, udobootbraščatelnny, udobootbratny, blagootbratny, blagovraščny, *Graec.* εύστροφος. Łacnoodmienny, udobonacny. Łacnoodpowiedny, udobootvétlyny, blagootvétlyny, *Graec.* εύαπολόγητος. Łacnoootvétlyk, blagootvétlyk, *Graec.* εύαπολόγηται. Łacnoootworny, udobootworny, *Graec.* εύανοικτος. Łacnopamiętny, udobopamiętny. Łacnoperłzly, оудобоплзъкъ, *Graec.* εύόλισθος, *facile lubricus*, udobopolznowenny. Łacnorojetyny, удо-

боятливый. *Łаснопоказалны, удобопоказный, *Graec. ευ-αποδείκτος*. *Łаснопрзеходны, удобопроходный. *Łаснопрзехытрzny, удобопрелестный, *Graec. εὐπατριτος*, *Łаснопрзводны. *Łаснопрзклонны, удобопрклонный. *Łаснопрземниену, удобопремънный, благонамънный, удобопреложный, удобообращаемый, удобообращательный, легкопремъняемый. *Łаснопрзвведны, удобопреводный, *Graec. ευμετάβωτος*. *Łаснопрзвротны, удобопревратный. *Łаснопрззетины, удобопрятный. *Łаснопрззестерны, удобопрзступный. *Łаснопрззертны, удоборазвратный, *Graec. ευαναρτίπτος*. *Łаснопрззвззды, удоборазвззный. *Łаснопрззучу, добродвижмый, удободвижный, благодвижмый, *Graec. ευκίνητος*; *subst.* благодвижность. — ŁACNOŚĆ, ŁACNOŚĆ, ŁATWOŚĆ, ści, ż., nietrudność, snadność, die Leichtgigkeit, Mühelosigkeit. (*Boh.* lačnýnost, lačenost (taniósć); *Bosn.* lasnost; *Rag.* lasnost, lasnocchja, lakocchja; *Croat.* lasztnoszt, (lászt otium, ob. łacno mi); *Ross.* удобизна, способность, удобство, удобность, удобие. Реіно u niego fantów, wszystko to z łatwością przyszło. *Zab.* 13, 194. — 1) Łagodność, die Sanftmuth, Gelindgkeit. Намованіе збытнего гнiewу łacnością abo łaskawością зовіау; ale ta jest różnica między temi, że kto się прудко hamuje w гнiewіe, łacny jest, kto zaś karanie sładzne mimo się puszcza, łaskawy. *Petr. El.* 273. Tę łacność i miętkość jego ganili. *Sk. Dz.* 742. *Łacnoskazisty, *Eccl.* удоботланный. *Łacnoskladny, удобоключимый, *Graec. ευάρμοστος*. *Łacnospalisty, благовоспалимый, *Graec. ευφλέκτος*. ŁACNOSTRAWNY, a, e, *Eccl.* доброварительный; *Graec. ευπλεκτος, leicht verdaulich*. Dzieci karmia potrawami miękkіemi i łacnostrawnemi. *Petr. Ek.* 94. — *Łacnostrzenny, *Eccl.* благоблюдомый, *Graec. ευφλάκτος*. *Łacnotopny, оудоботамшциъ. *Łacnoušmierny, удобопрмирный, *Graec. ευκατάλλακτος*. *Łacnoušeczny, удобоврачный, благоврачный, *Graec. ευεχεστος, medicalu facilis*; *sed* благоврачевный, *Graec. ευιατος, bona medicamenta habens*. *Łacnouproszny, удобоумольный. *Łacnouwarny, благоварный, удобоварный, удобоваримый, *ευπλεκτος, facilis coctu*. *Łacnowehodny, удобоводный *ευεισβολος, ingressu facilis*. *Łасnowidny, удобовзорный, *Graec. ευοπτος, facilis aspectu*. *Łасnowierny ob. Łatwowieiny. *Łасnowiodliwy, удобоводимый, удобноводительный, благоводимый, *Graec. ευαγωγος, faccilis ductu*. *Łасnowybierny, удобоизборный, *Graec. ευαιρετος, facillis delectu*. *Łасnowyehodny, благоисходный, *ευεξοδος*. *Łасnowydatny, удобождивный, удобоизнуренный, *ευδαπάνητος*. *Łасnowylęczny, удобоизцвлenny, благоцвлмый, *ευαλθης*. *Łасnowyliczny, удобоизчислениямый, удобоизочтenny, благоисчислениямый, *Graec. ευαριθμητος*. *Łасnowymienny, удобоизмъняемый. *Łасnowywiedny, удобовозводный, *ευαναγωγος, qui facile erigitur*. *Łасnozarpalny, удобосгараемый. — ŁACNY, ŁATWY, a, e, ŁACWI, ŁATWI, ia, ie, 1 a) nietrudny, snadny, nicht schwierig, leicht. *Croat.* laszni; *Bosn.* lasni; *Rag.* lasni, lak, (cf. lekki); *Ross. et Eccl.* оудобьниъ, оудобьниъ, способень, плавный; (*Boh.* lacyný tani). Lekarstwo to paniom sluzi ku łacwiemu porodzeniu. *Urzed* 420. Łacwiejszy przystep do niego mieli. *Birk. Dom.* 450. Sluzba łatwia.

W. Post. W. 2, 222. Toć jest łacwia droga, toć jest nietrudny przystep ku ublaganiu гнiewu bozego. *Wiśn.* 275. Łatwia jest na to, i dwojaka odpowiedź. *Kucz. Kat.* 3, 372. Pieniądze sluzą do łacniejszej przemiany rzeczy. *Petr. Pol.* 66. Kto nazbyt łacny ku dobremu, ten łacny bedzie i ku złemu. *Cn. Ad.* 385. (skłonny, прудки, gotowy). Wszyscyśmy do bitwy łacni i gotowi. *Baz. Sk.* 262. Nasienіa te są łacne ku prochnieniu i gniłości. *Spicz.* 22. (podlegają, podpadają прудко prochnieniu). *NB.* Łacny do czyli ku *exprimit adjectiva latina exeventia in* — bilis, n. p. łacny do cieszenia, *consolabilis*, tröstbar; łacny do ochędożenia, *purgabilis*; łacny do liczenia, *numerabilis*, zählbar; łacny do myślenia, *cogitabilis*, gedentbar. — b) Łacny, *Sorab.* 2. laszne, (cf. łacić) • łaskawy, łagodny, sanft, mild. Łatwym i powolnym nam się stawił. *Teat.* 42. d, 4. Zebysmy byli добровольнemi, а umysłu cichego, spokojnego i łacnego. *Rej. Post. B* 4. Wiatr był dobry i •pospołu morze łacne. *Warg. Cez.* 85. Czy on to rozkazanie w łacne przyjmie uszy? *Pot. Arg.* 180. Gdzież tak łacni bogowie, żeby sami z siebie, Krom zasługi, człowieka mieli sadzać w niebie! *Pot. Arg.* 174. — 2) Łacny: niezatrudniony, niezabawny, majacy czas wolny, *Ross.* досужный, Műße habend, nicht beschäftigt. Gdy się trafi, że бєdziesz od nauk swych łacny, przeczylaj te wiersze. *Groch. W.* 450. Przełożony nie może tak łacnym być, aby kiedy próżnował. *Kosz. Lor.* 67. — 3) Łacny od czego, wolny, próżny, niezajęty, czysty, frei von. Od wszelakiej zмау nieczystości wolna, łacna i wyzwolona бєdzie. *Kosz. Lor.* 67.

Pochodz. *ułacniac, ułacnić, wylacniec, ułatwiac, ułatwić, poulatwiac, cf.* lekki, lęki, lęż, lęższy, ulżywać, ulga.

*ŁACZ, a, m., lewacz, który leje, wylawacz, odlewacz, polewacz, der Gießber. *Boh.* litec; *Vind.* levar, cf. lewar.

*ŁACZ, a, m., Ościste ziele, z którego pod czas koszyki plotą, łacz, rzeżączka, jako niektórzy zowią, *Coffez. Mauz.* sitowie. *Włod.* Binsfen. Łaczen baldaszkowy *Ross.* сусакъ *butomus umbellatus*. ŁACZE, ŁACZENIE ob. Łaczyć. ŁACZEK, pałaczek, dem. od łek.

*ŁACZEN ob. Łaczny.

1. *ŁACZKA, i, ż., u *Trotza*, toż co *Kopczyński* zowie spojnikami, *conjunctio grammatica*, daś Bndewort. — 2. Baba bezzęba włożyła chrzastkę w gębę, a chcec ją na one łaczki naprowadzić... *Pot. Jow.* 155. t. j. na owe korzonki pozostałych zębów, auf jene Reste und Stifte der abgeworfenen Zähne. [myska druk. zam. sączki ob. Sączek. 7]

2. ŁACZKA, i, ż., demin. nom. łaka, eine kleine Biese. *Cn. Th.* 545. *Boh.* laučka; *Sorab.* 1. wuczka, *Ross.* лужокъ, лужечикъ. Znajdzie i między przepaściami wesole łaczki. *Mon.* 72, 680.

*ŁACZNAĆ, *ŁACNAĆ nijak. jednott., ŁACZNIEĆ niedok., ob. Łaknać. ŁACZNAĆCY, łaknacy ob. ŁACZNY.

*ŁACZNIA, i, ż., spójnia, atrakcywa, die Anziehungskraft, Vereinigungskraft. *Os. Fiz.* 1, 28. ŁACZNIE adv., złączenie, spójnie, spólnie, *Vind.* vkup, vkupci (cf. w kupie), skłoppny, sdrushnu; *Ross. et Eccl.* соединительно, союзно, соединенно, совокупно, вессокупленно, соборно, verbunden, gemeinschaftlich. Komissye porzadkowe každy z tych

artykułów łącznie z wojskowemi ułożyć mają. *S. Grod.* 2, 142. *N. Pam.* 21, 311. ŁĄCZNIK, a, m., znak łączenia zgłosek. *Kpéz. Gr.* 1, 5. *Ross.* единитная, (cf. łączka, spójnik); *custos*, daß Verbindungszeichen der Sylben eines Wortes. Niepotrzebnie w niektórych książkach, wyrazy złożone, i oddłączają się od siebie, i jednocześnie znowu przez pośredniczy łącznik n. p. s-prowadzić, długo-wieczny. Bo jeśli te części jeden wyraz czynią, na co je od siebie rozłączać, jeżeli są od siebie rozłączone, na co je łącznikiem jednoczyć. *Kpéz. Gr.* 2, p. 270. Tryb łączny, *Conjunctivus*, *Ross.* сосллагательное наклонение; tryb łączący. *Kpéz. Gr.* 1, 68.

ŁĄCZNY, ŁĄCZEN, a, e, *Boh.* lačný; *Slov.* lačný; *Carn.* lazhen; *Vind.* lazhen, lakoten, prelazhen, gladoun, (cf. głodny); *Bosn.* lacjan, gladan; *Rag.* laccjan; *Ross.* альный; (*Sorab.* 1 lacny *sitibundus*; cf. *Germ.* laßzen; *Arab.* لاه لاه *sitivil*); łącący, łąsy, głodny, hungern, hungertig. Abyśmy używali potrzeb ubogim, dawając pokarm łącznym, napój pragnącym. *Kucz. Kat.* 3, 136. Żywność dawać łącznemu. *Ryb. Ps.* 273. łącznym, pragnącym, nagim, słuszną rzecz jest, dać ratunek. *Modrz. Baz.* 151. łączni i głodem zmorzoni. *W. Post. W.* 2, 129. W jednym polu baranek młodą trawkę głaszcze, I dziki tygrys łączną krwią napawa paszczę. *Zab.* 13, 257. *Nar.* Wilka brzuch na mięso łączny. *Hor.* 1, 83. *Nar.* (ob. Łakomy). — łączeniem czego łąkę czego. *Cn. Th.*, *indigus alicujus rei*, *egens*, cf. łąkomy, pragnący. ŁĄCZNOŚĆ, ści, ż., ob. łąkność, łąknienie; głód, daß hungern, die Hungertett. *Slov.* lačnost *inedia*; *Vind.* laznost, lakota, glad, (cf. łąkoć); *Croat.* lachnoszt, gladuvanye, glad; *Ross.* альность.

1. ŁĄCZNY, a, e, od łąki, łąkowy, Wiesen. *Boh.* laučný. Rudy błotniste, na łąkach znajdujące się, nasi zowią łącznemi. *Os. Rud.* 45. Ruda łączna, czyli bagnista, Wiesenetz, bywa w miejscach mokrych, błotnistych. *Os. Żel.* 45. (cf. łąg). Najlepsze grzyby, które na łącznej dąbrowie rosną. *Hor. Sat.* 216. — *Prov.* Lepiej łączno, niż łączno. *Rys. Ad.* 36. t. j. rolę korcem mierz, nie stajem, lepiej mieć orne grunta, niż pastwiska.
2. ŁĄCZNY ob. łącznie, łączny, łączony, *Ross.* соединенный, совокупный, verbunden, vereint. ŁĄCZYĆ, ył, y, *act* niedok., łączyć dziś znaczy, verbinden, vereintigen, *quantum Janusovius* łączyć *opponit verbo* łączyć *et tantum idem quod rozłączam vult significari. Cn. Th.* Tak się tłumaczy *Januszowski*: «łączyć pochodzi od łąkzsy, ządże łączyć, n. p. nie łącz stada, jakoby rzekł, nie rozłączaj go. Na miejsce tedy łączyć ma być łączać.» *Now. Char.*; cf. łąksza. Ze w tém się nie myli *Januszowski*, dowód tak z dyalektów, jak z dawnych Polskich pisarzy; bo *Boh.* laučiti; *Vind.* lozhiti, reslozhiti, resdvojiti, odlozhiti; *Carn.* lozhiti, lözheim; *Croat.* lúchim *separare, sejungere*; *Carn.* lozhitn *separabilis*, lozhitva *separatio*; (*Vind.* se lozhiti = rozstać się; lozhnik = rozłączyciel; lozh, lozhik, lozhenje, resdelenje = dział); — (atoli *Bosn.* *luciti conjungere*). łączyć pierwiastkowe znaczenie rozłączania, trennen, scheiden, absondern, ma w następujących przykładach: Przyszedłem łączyć córkę z matką swą i niewiastkę z świekrą swą. *Leop. Matth.* 10, 36. (rozerwa-

nie czynić między niemi. *Bibl. Gd.*). Że się żona nie podobą, dlatego się rozwodzą, a z małżeństwa łączą. *Glicz. Wych. P* 7 b., *ib. N* 1 b. Przyjdzie on pański dzień, od wieków wybrany, Gdy będzie raczył łączyć od kozłów barany. *Rej. Post. O o o* 5. ob. łąksza, łąksać. — łączyć, łączać, łączać, verbinden, vereintigen, *Bosn.* sluciti, zdrusgiti, sadrusgiti, sjediniti, ujediniti; *Ross.* слычь, слычать, соединить, соединять, сплотивь, сплотивать, сочетать, сочетавать, сключить, сключать; n. p. Tryb łączący, *conjunct.* *Kpéz. Gr.* 1, 68. łącznik jest znakiem łączenia zgłosek. *Kpéz. Gr.* 1, 5. Verbindung der Sylben. łączenie drzewek różnie nazywają ogrodnicy: kopolucya, lateryzacya, brandburyzacya. Urzniesz pieniek z ukosa, dobieziesz gałęzi równej grubości, urzniesz także z ukosa i połączysz. *Kłuk. Rosł.* 1, 108. daß Yfropfen der Bäume. łączenie bydłęcia z bydłciem, ptastwa, zwierzca, dla płodzenia, *coitio, concubitus. Cn. Th.*; *Carn.* polegą; *Ross.* случка; *Eccl.* содвоение, свъркоупление, свъражьство; die Begattung der Thiere. ŁĄCZYĆ się *recipr.* (łączyć się. *W. Post. W.* 69). — (*Boh.* laucit se rozstawać się); spajać się, złączać się, jednoczyć się, się verbinden, vereinen. łączymy się przy całości wiary, wolności stanów i rządu. *Koll. List.* 1, 176. Dobry tak się ze złym łączy, iż albo równemi się stają, albo prędko z obu stron się rozstają. *Pociej.* 321. łączy się bydłę z bydłciem, ptak, zwierz, gadzina dla rodzenia, *miscentur. Cn. Th.* sie vermischen sich, begatten sich, paaren sich.

Pochodz. (cf. łąksza, et łuk, łąk, obłąk, obłączek), od łączyć, połączyć, rozłączyć, nierozłączny, wyłączyć. Tu może też należeć: łańcuch, łańcuszek.

ŁĄD, u, m., porządek, układ porządný, Ordnung, Geschäft, Pflanzfähigkeit. *Boh.* klid; (*Ross.* ладь akord, harmonia, zgoda; ладить, лажу strodit n. p. skrzyperce; zgodnie żyć; przyłajniwać przystosować, наладить, налаживать nastrajac instrument; *Croat.* szlagati, szlasen; (cf. składać, cf. kłaść, kładę), разладиться, разлаживаться rozbijac się, rozhodzić się, поладить pogodzić, сладить, слаживать składać, układać); (cf. Łada, Łado bogini wesela, Wenera; cf. ładny; cf. Ładon). Życie rozpustne i bez ładu. *Teat.* 29, 87. Nie słucha i nie idzie pod ład, ale oslep leci, gdzie go ehuci pędzą. *Pilch. Sen.* 132. Do ustawy natury powinien się umyśł nasz sposobić, i isć jej pod ład. *Pilch. Sen. list.* 3, 349. (słuchać jej, stosować się do niej). Niemasz Rzpłtej, którójby rzeczy lepszym ładem szły, jak Wenecka. *Kłok. Turk.* 113. Kto rzecz jaką bez układu Pocnie, nie trafi do ładu. *Jak. Baj.* 98. Ni ładu, ni sprawy. *Teat.* 33, 21. kein Geschäft und kein Gelent. Ani ładu ani składu. *Tr.* Wszystko jej nie w ład, coż już było czynić, Kočaó go? toby było zaności przerwinić. *Zab.* 5, 533. *Koss.* (nie szykuje jej się). Lisia mu w ład lub skopia ferezya w domu. *Gaw. Siel.* 358. (dogodna mu). Nieład, nieporządek *Ross.* нескладница. Pochodz. ładny, ładniuchny, ładność, ładnieć, wyładnieć; cf. kładę, kłaść, skład.

ŁĄD, u, m., daß łąd; *Sorab.* 2. lánd; *Ross.* край. Ziemia ład z dawna, stara to Niemczyzna, Którą i nasza przyjęła ojczyzna. Także też i brzeg główny w swojej

mowie Flis ładem zowie. *Klon. Fl. E 2 b.* — *Opponitur mari, undae, Łand, festes Łand, im Gegensaße des Meeres ober Wasser.* Brzegi morskie i wszelakie brzegi rzeczne ładem żeglarze nazywają. *Otw. Ow. 453.* Uferland, Küstenland. Przeszczegam, aby kucharze drew na statku nie rabali, tylko na ładach. *Haur. Ek. 173.* Gdy na 'land nieprzyjacielski przypłyneli. *Petr. Ek. 32.* Rzecz próżna orać morskie łady. *Min. Rył. 3, 353.* Łady albo brzegi stawu mają być spuszczone ukośnie. *Kluk. Zw. 3, 199.* Jam z tobą ładem była i na wodzie. *Bardz. Luk. 145.* zu Łande und zu Wasser. *Slov.* po zemi i po wodę. Ładem (czyli: na łądzie) bezpieczniej, niż na ledzie. *Cn. Ad. 415., (Croat. po zemly; Slav. sühim; Ross. ружемъ).* Rozumiemy, żeśmy na łądzie, a my na lodzie. *Chmiel. 1, 61. (Slav. na sühu).* Dzięki bogu, już teraz mam na łądzie nogę, Posiłek się Tatarskich wojsk pod mury zbliża. *Min. Rył. 1, 26. t. j.* wybrnałem, jejt bin idy im Trodnen, geborgen, gedect. — cf. odbić od ładu, przybić do ładu, wysieść na ład. — §. b) Ład, ziemia tęga, daś feste Łand, wielka rozległość kraju żadnym morzem ani przerwana ani rozłączona. Ziemia dzieli się na dwa wielkie łady: stary, Azya, Afrykę i Europę zamykający; a na nowy, dwie Ameryki zawierający. *Wyrw. Geogr. 11.* Świat nowy musiał być daleko później od naszego ładu zaludniony. *Stas. Buff. 226., (Rug. et Croat. kópno; Bosn. kopno, sühu continens; (Bosn. kopnitise; Croat. kopsnisze terra apparatus, ut fit in liquefactione nivium vel in aquae recessu); Ross. материкъ. — §. c) poet. Ład = ziemia, kraina, Łand, Erdreich. Gdyby tym Faetontom powierzono rządu, Możeby Polska była bez kawałka ładu. Zab. 13, 269. Szost.*

Pochodz. ładowy, przylądek, ładować, wylądować.

ŁADA, herb; nad białą podkową krzyż kawalerski, z prawej strony strząsa, z lewej myśliwy rosochacz; na hełmie pół lwa w koronie. *Kurop. 3, 31. ein Wappen. cf. Ład.*

1. LADA, y, ż., z *Niem.* die Łade, a) skrzynia, (*Sorab. 1. loda, lodka, (cf. Łódź); Sorab. 2. loda; Hung. lada, lachka; Vind. ladiza, ladelz, ladelza, ladizhka; Carn. ladelz, (cf. ładja = Łódź); Croat. ladicza, skrinja, ladichicza, ladichka, (ladichar = stolarz); Slav. ladicja = szublada; Bosn. ładja = okręt, ob. Łódź; (Bosn. łodiča, skrignica = skrzynka; Ross. ларъ, ларикъ, кромъ).* — Lada u organów = skrzynia organów. *Włod. die Windlade in den Orgeln.* Łady n. p. do sieczki, bywają sosnowe, wierzbowe. *Kluk. Rośl. 2, 162. der Herelasten. Haur. Gosp. 22.* W piłach rama powinna wolno chodzić w swojej ładzie do góry i na dół. *Solsk. Arch. 100. der Kasten, worin in den Schneidemühlen der Sägerahmen geht.* Lada w młynie nad kamieniem, w którą żyto wsypują, *insundibulum. Mącz. die Schüttlade.* Łady do chędożenia i przesiewania zboża. *Rog. Doś. 3, 421. die Kornseibe, die Werfte, die Sege.* Lada lewarowa, daś Windegeleise, der Windeklöben. Lada z swoim drażkiem działa i z łożem podnieść może. *Arch. 3, 19.* — b) Lada albo winda wozowa, lewar, die Winde, Zugwinde, Wagenwinde, n. p. do nakładania drzewa na kozły. *Solsk. Arch. 16.* Lada, silnia do podnoszenia ciężarów. *Jak. Art. 3, 298. et 47 et 48. Jak. Mat. 4, 268.*
2. LADA, y, ż., *Boh.* lado, lada, neworane pole; (cf. *Boh.*

Ładon, Smrtnoś Mars; cf. Ładon); *Vind.* ladina (*adj.* ladinen, nesałjan = niezasiany); *Carn.* lédina, zelina, prelóg; *Bosn.* ledina, zemglja neorana; *Croat.* ledina ager; *Ross.* яда, ядина, ядинка pole młodocianém drzewkiem zarosłe; *Escl.* leda, яда, ядина, поле, село, вьсь pole, wieś; *лдиня, поле заросле, zagośl; ляденить, оладенити, оладеневати, хворостомъ зарости зароснаć; cf. Lat. med. leda, lauda; Graec. λυγή; pusta nieorana rola, cf. nowina; Boh. klučenina; Carn. rôte; Ross. кулига; die Fehde, ein ungebautes Stück Łand.* Nauczyli się w niewoli więźniowie, żarnami mieląc, łady rabając, i lasy rozkopywając, gospodarstwa. *Štryjk. 362, (ob. Korczować).* Lada; źle zamiast: niwa, nowina. *Dudz. 31.*

LADA, *LEDA *indeclin., (Boh. leda leviter, obiter; Slov. leda ut tantum, byle; Ross. vulg. лядъ nieszczeście, licho); bez braku, byle, — kolwiek, n. p. Lada co, lada kto, lada który = ktokolwiek, którykolwiek; co się nawinęło; choć najpodlejsze w swym gatunku, gleich viel was für ein; es sey was für einer wolle, jeder, selbst der schlechteste, der geringste.* W domu tym lada kaćik jest przyjemnym pieścidle. *Teat. 4, 4.* Liście padnie, lada wiatrem zakołysane. *Rej. Ap. 64.* Biskupy lada o słowo na kazaniu wywoływał. *Sk. Dz. 420.* Leda wiatrek, leda postraszek, leda zagrożona ustawka, odwodzi nas od przedsięwzięcia. *Rej. Ap. 37.* Lada fraszka łatwo się rozdrażni dziecina, Wraz utuli, a humor mieni co godzina. *Kor. Hor. 10.* Nie lada czém kontentują się. *Teat. 24, 52. Czart.* Pospolity lud powstał na książęta, iż leda o przyczynę, ludzi ku utratom przywodzi. *Guagn. 41.* Leda kto nade mną dokazuje. *Cn. Ad. 429.* Patrzaj jak śmierci leda może być przyczyna. *Kchow. Fr. 39, der kleinste Umstand kann Ursache des Todes werden.* — Nie lada = niepospolity, nieladajaki, niepodły, nicht schlecht, ordinar, von gewöhnlichem Schlage. Nie było tam znaku wełny prostej, i lada na żadnym z nich szaty, prócz od złota samego. *Tward. Wł. 210, t. j. podłej, prostej, zwyczajnej szaty, fein schlechtes, gewöhnliches Kleid.* Nie lada obywatelem był. *Warg. Wal. 163.* Nie lada to jest imię chrześcijańskie; naśladownikom tylko Chrystusowym służy. *Sk. Żyw. 71.* Nie lada to głowy trzeba, na napisanie manifestu, tak jak się należy, *cum boris, gais et graniciebus. Kras. Doś. 90.* — Lada kto = lada człowiek = ktokolwiek, gleich viel wer, der erste der beste, jeder ohne Unterschied; (*Slov. ledakdo; Carn. sładn, slehern*). Nie godzi się, żeby lada kto nosił skrzynię Pańską, jedno Lewitowie, *W. 1 Par. 15, 2. LADA CO = §. a) byle co, cokolwiek bądź bez różnicy; kaźdakolwiek choć najmniejsza najpodlejsza rzecz, (Boh. ledaoos, leccos; Slov. lecičo); was nur immer für ein, selbst daś schlechtestes, geringste; jede, selbst die geringste Kleinigkeit.* Za wczasu lada co pomoże. *Czach. Tr. C 2.* Chorego leda co urazi. *Cn. Ad. 64.* Choremu leda co zawadzi. *ib. (cf. choremu wszystko przykro, niesmaczno).* Śmierć od leda czego. *Kchow. Fr. 39.* Dzieci z lada czego się śmieją. *Zab. 12, 267.* — §. b) Leda co = co pospolitego, podłego, etwaś schlechtes, gemeines. Mniemacie, żeby lada co było, być

zięciem królewskim? *Radz. 1 Sam. 18, 23.* (czy się wam mała rzecz widzi? *Bibl. Gd.*). Gościu stój tu uczciwie, nie mów lada czego. *Groch. W. 122. profani quid.* — §. c) Lada co · ladaco *adverb.*, podło, źle, niechwałebnie, *schlecht*. Ludzie lada co mówią, gdy lada co robisz. *Fredr. Ad. 121.* Ladaco plecie. *Pim. Kam. 520.* (ni w pięć, ni w dziewięć, cokolwiek ślina przynosi). Chociaż robi ladaco, ale mówi grzecznie. *Zabl. Z. S. 55.* Młodź robi ladaco. *Leszcz. Class. 49.* — §. d) Ladaco *substantiue* *rodz. mezk. i nijak. personif.*, nic nie wart, nic dobrego, łajdak, *Ross. лядашит, ein Thunichtgut, Zaugenichtts.* Nabal, był to człowiek bogaty, ale wielkie ladaco i nieużyty. *Zal. Test. 164.* Wielkie był ladaco czas nie mały pewny kawaler, a ten w jednej minucie poprawił się. *Mon. 65, 555.* Jeżeli człowiek, z inszej miary ladaco, ma dowcip, najszkodliwszym jest. *Mon. 66, 210.* Gdyby nasz syn był jakie ladaco. *Teat. 8, 101.* Kto żadnego nie ma przyjaciela, ostatni ladaco jest. *Mon. 73, 430.* Wolę ginąć, niż z takim żenić się trzpiotem, i lada co. *Teat. 24. c, 94.* Był to człek z gruntu ladaco, miał język jadowity, każdego oczernił, w każdym znalazł przywarę. *Mon. 67, 11.* LADACOSĆ, *sci, z.* ladajakość, nikczemność, *Nichtwürdigkeit.* Lekkość, ladacość, suchwołość. *Mon. 73, 805.* LADACZNICA, *ob.* Ladaszczycza. — LADA CZYJ, lada czyja, lada czyje · do kogolwiek należący, czyjkolwiek, wszystko jedno czyj, *gleich viel wessen.* Nie chwiejmy się za lada czyją nauką. *Karnk. Kat. 2.* czyjakolwiek bez braku, *durch niemandes Lehre, er sey wer er wolle.* LADAJAKI, *a, ie, §. 1)* jakikolwiek, *was nur immer für einer, gleich viel was für einer; Boh. ledagaky, lecgaky; Slov. lecgikaki, lecgikakisi, ledagaki.* Nie chwiejmy się ladajaką nauką. *Karnk. 2.* Ladajaka nowinę mają za pewność. *Warg. Cez. 178.* — §. 2) Ledajaki · pospolity, podły, lichy, niewiele wart, *schlecht, gemein, nicht viel werth.* Strzelec nieladajaki. *Kmit. Spit. B 2.* (niepospolity). W Tykocinie był cekauz nieladajaki. *Groch. W. 482.* Zaczny rycerzu, czemu ladajaki, Widzieć tęskliwie pragniesz kraj Itaki? Skałyć to tylko, przerwy nieprzebyte! *Nar. Dz. 1, 64.* Drugi pod płotem radby siermięgą nakrył ladajakie ciało. *Groch. W. 179.* (nędnę, zwątlone). Stół ladajaki. *Teat. 18, 26.* (cf. jaki taki). Na sfałszowanej monecie choć cecha dobra, przecież kruszec ladajaki. *Mon. 72, 250.* Ladajakie żelazo poznaje się, kiedy ma rysy albo zadry poprzeczne. *Jak. Art. 3, 191.* — *moraln.* Zaraz z młodości są natury znaki, Kto ma być grzeczny, a kto ladajaki. *Wad. Dan. 5.* Kto się za młodu leda czego chwytą, I na starość nie bywa jedno ladajakim. *Sim. Siel. 93.* (cf. łajdak). Dwa ledajacy za jednego dobrego ujdą. *Cn. Ad. 429.* (*caecus claudum portat*). LADAJAKO *adverb.*, *Boh. ledagaks, lecgaks; Slov. lecgikako, ledagako; §. a)* jakkolwiek. *Cn. Th.*, wie nur immer, auf was immer für eine Art. Ponieważ Polacy Henryka za pana obrali, odjechać mu się ich ledajako nie godziło. *Biel. 652.* — §. b) Podło, nieporządnie, *plöcho, schlecht, nicht so wie sich gehört.* Nie rozumiemy ledajako jeden o drugim; nie nasmiewajmy się obywatelę jednej prowincyi z drugich. *Star. Ref. 23.*

Kodrus szaty z siebie zdjął, ledajako się ubrał, kosę na się wzięł. *Warg. Wal. 166.* Człowiek ladajako ubrany. *Teat. 18, 37.* Żeby cię kaci wzięli, hultaju, sobako, Czy się godzi tak panu służyć ladajako. *Zabl. Zbb. 21.* Choć wielkiej ja ku tobie życzliwości zażył, Tyś mię u siebie bardzo ladajako ważył. *Zimor. Siel. 278.* §. Nieladajako · niemało, znacznie, *nicht wenig, sehr, stark.* Sił im bardzo nadwątlili, szczęścia nieladajako naruszyli. *Warg. Cez. 75.* — *aliter.* Król tego ledajako mimo się nie puścił. *Biel. 458.* t. j. obojętnie, *nicht gleichgültig hingehen lassen.* LADAJAKOŚĆ, *sci, z.* podłość, ladacość, niedobroć, *die Schlechtheit.* Dobroć lub ladajakość żelaza dochodzi się ze znaków pewnych. *Jak. Art. 3, 190.* — *moral.* Uskromisz bezwstydną suchwołość tych, którzy swoją ladajakość i podłość chcą poświęcać tytułami filozofii. *Mon. 65, 524.* LADASZCZYCA, LADACZNICA, *y, m.* łajdak, ladaco, nie dobrego, *ein schlechter Kerl; ein Thunichtgut, Zaugenichtts.* Ladacznicza, szewc, furman. *Pof. Jow. 117.* Gdy widzę pijaka, lub ladaszczycę, lub łajdaka, lub obłudnika, stronię od niego. *Perz. Lek. 83.* — §. Ladaszczycza, *y, z.* rzecz lada, nikczemność, głupstwo, *dummes Zeug.* Nie dziwuj się, miły bakula, gdy tobie podobny nowiniarz te ladaszczycę, jako i ty teraz niejedne wyłatał, wymyślił. *Pim. Kam. 73.*

Pochodz. *łajdak, łajdaczka, łajdaczny, łajdaczeń, łajdaczyć się, złajdaczyć się.* — b) *ledwo, ledwie, zaledwie.* ŁADARZ, *a, m.*, z *Niem. der Lader, Aufstaber,* który ładuje n. p. wóz, *Vind. tovornik, shamar, kobilzhar, tovorni barantau.* ŁADNIE, ŁADNO *adverb.*, ŁADNIUCHNO *intensiv.*, (*Ross. ладно, ладненько · zgodnie*), (*ob. Ład*); pięknie, składno, *niedłtś, schön, artig; Vind. fletnu, lepu; Ross. красиво, хорошо, изрядно, чинно. ŁADNIEĆ, iał, ieje, neutr, niedok., wyładnieć, ładnieć dok., ładnym się stawać, schön und niedłtś werden.* Powiedz mi, co ty robisz sobie, że ustawicznie ładniejesz? *Teat. 27. c, 19.* ŁADNOŚĆ, *sci, z.* nadoba, piękność, *die Schönheit, Niedłtśheit; Vind. lepotnost, zhistoba, zhednost, nafladlivost, mizhlivost, shlahnost, isjishnost, sbirlivost, dobrodishezhnost; Bosn. ljerota, ugljudnost; Ross. красивость, красота, благолѣпіе, благолѣпота, пригожество, ширость, удѣльность, изрядство. ŁADNY, a, e, ŁADNIUCHNY, a, e, intensiv.* pięknie składny, (*Etym. Ład*), nadobny, *artig, niedłtś, schön; Boh. heský, hezký, hezaunki; Sorab. 1. riani; Vind. nafladliu, nuzhliu, shlahnten, isjiskan, dobrodishezhen, shmahen, zheden, zhistoben, lepoten, liep (cf. łepski), fletn, sale, Carn. fletn, sale, salu, dęshter; Croat. uludan; Dal. uludan, cf. Lat. lautus; Slav. lip; Bosn. ljer, ubau, krasan, ugljudan; Ross. красивый, удѣльный (cf. udzielny), хорошии, ширии (cf. szczery), чинный, пригожии. Ten grzeczny, ładny; ów piękniejszy, dorodniejszy. Teat. 29. c, 4. Tak mi się ładna zdajesz, gdyby róża rozkwitająca. ib. 10. b, 39. Taka ładna; młeko i róża. ib. 30, 27. W twoje ręce oddaję ci to ładniuchne stworzenie. ib. 56. c, 102. Dostyć ładny *Ross. изряднехонекъ.* Kobieta ładna *Ross. красотка, красоточка* piękność.*

ŁADOCHODNY, *a, e,* na ziemi, nie w wodzie, żyjący (cf.

ziemiowodny), Łand, auf dem trocknen Lande lebend, gehend. Ładochodne zwierzę. *Nar. Dz.* 1, 202.

*LADON, a, m., u dawniej Rusi bożek swadziebny, weselny, *Hymen, Bacchus*. Ruś pamiętkę pogaństwa i po dziś dzień zachowując zwłaszcza w pieśniach swadziebnych Ladona wyrażają, gdy lub to dłońmi w stół, lub też rękę o rękę bijąc, na każdym wierszu pieśni Ladona opiewają. *Blaz. Tłum. Krom.* 550. *Lady. W. Post.* 3, 185, der Hochzeitgott, Freudengott der alten Reußen; (*Ecll.* *Lada*; *Łado* bogini wesela, Wenera; lecz *Boh.* *Ladon*, *Smrtonoś*; *Carn.* *Ladon*, *Tor*, *Törk* = *Mars*). Kryste, tyś Mieszka śleporodzonego Oświecił, Polskę przywiódł do krztu swego, Tobie ustąpił *Grom*, *Ladon*, *Marzanna*, *Pogwizd*, *Ziewanna*. *Stryjk Gon.* K. 3.

ŁADOWAĆ *intrans. niedok.*, wyladować *dok.*, do ładu przybić, na ład wysieść, landen, anlanden. Ładowanie, die Landung *Vind.* doładanie, doprodenje, h' kraju ładanie, dohajanje f' ladjo.

ŁADOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, naładować *dok.*, z *Niem.* laden, aufladen, beladen, einen Wagen, ein Schiff z. obciążać wóz, okręt i t. d. towarami, sprzętami i t. d. *Sorab.* 1. lodowasch; *Carn.* bésam, bashém; *Vind.* basati, bashem, boshuvati, tovoriti, tovorjati; *Bosn.* karçati, nakrriçati; *Ross.* грузить, грузу, взкласть, возкласть, возкладать. Nieporządek karczm sprawił to, iż w podróżach musimy pościelą ładować powozy. *Kras. Pod.* 2, 57. U nas tak naładują na skapę, aż gdzie w błocie zdechnąć musi. *Haur. Sk.* 324. (cf. pakować). Na sejm z próżnemi wybrali się bryki, Myśląc powrócić dobrze ładowani. *Zab.* 16, 60. (ob. Ładowny), *Ross.* грузовой, (cf. grząnąć); *Ecll.* тмоносный, gut geladen, wóbl beladen, gut bepaßt. Nigdy nawet szeląga ubogiemu nie dał, ale tyńfami skrzynie ładował. *Mon.* 71, 405. (pakował, nabijał). Żyto ładować. *Haur. Gosp.* 65. (na szkuty nasypować). — *fig.* Idąc do stołu jeść, mówi chłop: już też czas żołądek ładować. *Boh. Kom.* 5, 257. (opychać). — §. b) Ładować strzelbę. *Tr.* ob. Nabijać, ein Gewehr laden. (Ładować przyrządzać, układać, składać, od ład, ordnen). ŁADOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Laden, Beladen, Aufladen. ŁADOWNICZA, y, ż., ŁADOWNICZKA, i, ż., *zdrbn.*, puszka, w której się ładunki noszą, die Patronenfäße; *Vind.* shounirska torba, shounirjava tashka, mauha; *Croat.* loding, lodingi; *Dal.* kehar; *Slav.* fissale, fishkluci; *Ross.* ладунка, лядунка, подсумокъ, сума (cf. suma, sumka). Tobałą się, albo ładownicą przepasał. *Falib. R.* 3. Ładownice bywają lipowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. ŁADOWNICZY, a, e, od ładownicy. Patronenfäßen; *Ross.* сумочный. ŁADOWNY, a, e, ŁADOWNIE *adverb.*, naładowany, napałowany, beladen, bepaßt. Dyamenty ładowne okręty prowadzi. *Teat.* 56. b, 86. Za ładowne trzosi, Na targ idzie ojczyzna, na targ wolne głosy. *Teat.* 45. d. 82. Z sądowego miasta widziałem powracające ładowne bryki tych, którzy skarbniczkiem tam byli pojechali. *Mon.* 65, 60. Ładowny zdobyczą do siebie powrócił. *Nar. Hst.* 2, 384. Przelega się, jak niedostępny złażnik na sianie, na ładownych pieniądźmi worach. *Zab.* 5, 216.

Pochodz. ładun, ładunek, ładacz; doładować, naładować, obładować, poładować, przeładować, uładować, wyładować, zładować.

ŁADOWIEC, wca, m., *charadrius hiaticula*, ptak podobny do czajki, czasem się pokazuje nad znaczniejszymi rzekami. *Kluk. Zw.* 2, 352. die Seemornelle, Seelerche, der Meerfibię. ŁADOWY, a, e, od ładu, na ładzie, nie w wodzie będący lub żyjący, Łand; *Ross.* сухопутный, n. p. сухопутное войско. Floty po ziemi twardziej, ładowe wojska po morzu prowadzi. *Mon.* 71, 210. (na opak wszystko robić). Zwierzęta ładowe, wodne, i ziemnowodne. — §. Odmorski, od morza daleki, nie przymorski, srodziemny. *Cn. Th.* auf dem festen Lande; *oppos.* wyspiarski.

ŁADOWANIE, ia, n., pancierz całkowity, zbroja, der ganze Panzer. Obaczywszy jednego słonia w ładowaniu królewskim... *Leop. 1 Macch.* 6, 43. *Radz. ib.*, (przyodziałnego pancierzami królewskimi. *Bibl. Gd.*). Cesarz darował króla Polskiego dwiema końmi w ładowaniu; z których był jeden do samych kopyt we zbroi. *Biel. Św.* 279. ŁADOWANY, a, e, zbroją lub pancierzem okryty, pancerny, bepanzert. Krzyżak wszystkim w złotym kirysie, jako okowany, Frez także blachą zewsząd dla strzał ładowany. *Stryjk.* 503. Polacy z wielkim gromotem i zbroj ładowanych trzaskiem na Prussaki uderzyli. *Gwagn.* 74. (cf. ładowany, demeszkowany). Dwie rocie po staroświecku w zupełne jasno ładowane kirysy przybrane. *Gwagn.* 180. Dwaj posłowie od mistrza buczno przyjechali, Na frezach kosmonogich, kusych, hasających, A zbroję ładowaną ledwo dźwigających. *Stryjk.* 495. Konie rżą w dekach świętych zbroją ładowane. *ib.* 494.

*ŁADUN, a, m., *Tr.*; ŁADUNEK, nku, m., a) ładunek okrętowy, szkutny; ciężary, towary, rzeczy, któremi okręty, szkuty, wozy ładują. *Włod.*, die Waarenladung, Schiffeladung, Stadt, Güter, Ladung; *Sorab.* 2. lodinga; *Boh.* naklad (cf. nakład); *Vind.* tovor (cf. towar), tovorstvu, basaga, basinga, obtovorja; *Carn.* fasinga (cf. fasowac); *Bosn.* touar, brimme (cf. brzemie), tera; *Ross.* клажа (cf. kłaść), кладъ, поклажа, павивка (cf. nawijam), ядрило. Ładunek ma być według proporcji statków i wody; nie przeładować szkuty, aby często gęsimi nie czestować flisów. *Haur. Ek.* 171. Bez słusznego ładunku od flagi morskiej okręty bywają miotane. *Otw. Ow.* 61. Z wielką szkodą, nietylko ładunku i okrętu, ale i osób naszych, przyjdzie nam ta żegluga. *Radz. Act.* 27, 10. Statek z ładunkiem jest im w odpowiedzi. *N. Pam.* 12, 291. Co na okręcie moim jest w ładunku, Nie do twego możesz podciągnąć szafunku. *Dmoch. II.* 1, 14. — §. Ładunek do strzelby, nabój, die Patrone, die Ladung, der Schuß; *Vind.* strelna nabasha; *Slav.* fishek; *Ross.* зарядъ, вырѣзка. Ładunek armatny, ładunek flintowy; z pociskiem, ładunek ostry; bez pocisku prochem tylko napechniony, ślepy. *Jak. Art.* 3, 500 et 1, 363. Na słowo komenderującego: do ładunku! chwytą się ładunek prędko prawą ręką w ładownicy. *Kaw. Nar.* 258. Mówić bez myśli, jest to strzelać bez ładunku. *Zab.* 14, 54. *Nagł.* — §. *transl.* Paczka, trąbka, ein Dütchen, ein Päck-

den, eine Kofte. Pakuje wainę złoto w łokciowe ładunki. *Zab.* 12, 167. *Zabl.* Pocięził go ładunek dukatów. *Teat.* 36. c, 108. W ładunkach bibułowyc kmin kandyzowany. *Kras. Sat.* 78.

ŁADYSŁAW, a, m., imię męskie, Vladislaus. — §. transl. Chowaj z hałabartami Ładysławy święte, Chowaj płaskie i owe na sznurku przegięte. *Klon. Wor.* 12. t. j. talary, harte Thaler.

ŁADZ, łagł vel łęgał ob. Łęgać, cf. łag. ŁADZKI ob. Lacki,

ŁAFA, y, ż, z *Tureck.* ülüfe; roczne albo miesięczne pieniądze służącym wypłacane. *Czart. Mskr.* Jahrlöh, Monatslöh, lenung, jurgielt, die Löhnung, Befoldung. Łafę dla ludzi podwyższyłem; lepiej chować mało a co dobrego, niżeli wiele darmojadów. *Teat.* 19. b, 9. Po karczmach ludzi krzywdził, dworu nie zapłacił, łafy zatrzymał. *Zab.* 13, 215. Mojej kapeli co miesiąc dają łafy. *Mon.* 75, 761. Moją łafą pułkownik szafować nie mógł. *Xiądz.* 52. ŁAFOWY, a, e, lenungowy, jurgieltowy, płatny, bełöhnt, befolbet.

ŁĄG et ŁĘG, Gen. łęgu, m., §. 1. łęgi campi vel silvae stagnantes aquis non profundis. *Cn. Th.* łęgi, lasy lub łąki na błotach. *Włod.* (Eecl. дѣбрь, cf. *debrza); Łoh, Łohboden, Bruch, Mohr, sumpfiges Biesenland ober Gehölze; *Boh.* łag przestrzeń, przestwor; łuh, poroslina 1) błota, łąki bagniste, 2) łuh gaj, łucus; *Sorab.* 1. luža kałuža, *Ger.* Lufche, Luf, ob. Ług, ługowisko; *Sorab.* 2. lacha ob. Lacha; *Ger.* Łache; *Lat.* lacus, lacuna; *Boh.* lauže; *Graec.* λάκκος; *Vind.* lusha, lushje, mlaka ługowisko, kałuža; (cf. *Vind.* log bor, błonie; *Carn.* lög, logaz gaj łucus; *Croat.* lüg, loza silva, las, gaj); *Croat.* luka nemus, vallis nemorosa (cf. łąka, cf. loza; *Hung.* liget las; *Rug.* lüg; *Slav.* lüg las; *Ross.* логъ wadoł, dolina, лугъ łąka, ложина, ложина dolina, луговина, лужайка łąki część; *Ger.* Luf, Łoh; *Suec.* lack; *Dan.* low, significatione humilis, aquosi, palustris pascui; cf. łądz, łęgać). Nieprzyjacieli, przerwistemi łęgami i gorzystemi zasadzkami nas wiktajacy. *Fallis. Fl.* 54. Jak mierzyć łęg, jaki długi. *Solsk. Geom.* 2, 7. Przez gór ciągłych nieprzebyte łęgi (łęgi) Przejdzie moc worka ładownego złotem. *Hor.* 2, 118. *Nar.* Król sam w bliższym łęgu pojmanym został. *Fallis. Fl.* 122. Gęsi moc tam wielka w łęgu szczebietliwych. *Klon. Fl. B.* Patrz jak się chwieje wszystkie świat w pochyłym kręgu, Niebo wysokie, ziemia w łoż, morze w swym łęgu. *Nag. Wirg.* 498. (w swym łęgowisku, korycie). Pochodz. łożny, n. p. łożna sowa; łąka, łączka, łączny. — §. 2. Łąg, G. łągu, m., sąsietnica, ścianka, przegroda, bojewisko od sąsieków przedzielajaca. *Switk. Bud.* 81, die Baafenwand, die Zwifchenwand, die die Baase von der Tanne absonbert.

ŁĄG, ŁĘG, łęgu, m., wylęgnięcie, płód, baß Brüten, Heßen. Nie przez łąg lub nasienie fenix się poczyna, W sobie samym ma ojca, w sobie ma i syna. *Zab.* 15, 156. *Kniaz.* Obficie na tym okręgu, Mnoży się płód tego łągu. *Jak. Baj.* 38. (chowu, gniazda). Onże sam, gdy przyjdzie wiek do miary, Przyniesie cnoty z ojcowskiego łągu. *Miask. Ryt.* 40.

LAGIER, gru, m., z *Niem.* baß Lager, ber Bodensaß, Weinlager u.; (*Boh.* kal winny; *Slov.* winné mláto; *Croat.* drosgye, cf. drożdże; *Vind.* bersa, vfedik, vfedá). Wino przedtym mętne, staje się klarowne, w ten czas tworzy się pierwszy pokład, zwany lagier. *N. Pam.* 5, 173. Lagier abo fus, który się pod trunkami ustawa. *Syr.* 333. Wino stało długo na łągrze, albo na drożdżach, po Polsku. *Cresc.* 344. 1 *Leop. Jer.* 48, 11. Gdy wino przestanie się burzyć, a tak lagier na dół upadnie, ma być przetaczane z łagru. *Cresc.* 344. *Krup.* 5, 157 Pijanice, co cudze becзки z łagrem wytrzasaja. *Lib. Hor.* 37. Po dobrym winie i lagier wypija. *Cn. Ad.* 508, (ob. Lagrowy). Światum wino dał, Bogu zaś lagier daruję, Moszcz światum oddał zgodny, Bogu suz oddaję, Światum poświęcił kokosz, Bogu zgniłe jaje. *Kulig. Her.* 174. (deteriora Deo, kulawą córkę do klasztoru). — Lagier śledziowy. *Comp. Med.*, lak, Haringsslase.

ŁAGIEW, gwi, ż, ŁAGIEWKA, i, ż, dem., łagwica, łagwiczka, *Boh.* lahew, lahvice, lahwička; *Sorab.* 2. łagwiza; *Sorab.* 1. wahey, waheyczka; *Vind.* lagla, lodriza; *Carn.* lodriza, putèrh, putershz; *Hung.* lęgely; *Croat.* lagu, vosa fasa; cf. *Croat.* laguàr, laguodel, lagvovezacz bednarz; *Bosn.* cmulla, muncjella, cmulliza; *Eecl.* кувшинъ, кувшинецъ; *Graec.* λάρυκος; *Lat.* lagena, baß Łägel. Naczynie do napoju z drzewa, skóry, kruszczu etc. do podróży. *Włod.*, (cf. *suma, *sumka). Wzięła dwie łagwi wina, i włożyła na osły. *Bibl. Gd.* 1 *Sam.* 25, 18. Łagwi rzemieńne winne. *Leop. Joz.* 9, 4. Słlāudje; (cf. bukłak).

ŁĄGIEW, gwi, ż, pret żelazny, łączący sztywnogę z osią wozowa. *Rydel.* eine eiserne Stange, die an manchen Fahrzeugen die Vorlegewage mit der Radeachse verbindet.

ŁAGIEWKA, i, ż, dem. nom. ein kleines Łägel, łagwiczka. ŁAGIEWNIK, a, m., ampullarius. *Cn. Th.* rzemieślnik od łagwi, ber Łägelmacher.

ŁAGODA herb, ob. Wierzyńkowa. ŁAGODKI ob. Łagodność, łąkotki. ŁAGODLIWY, a, e, łagodny, łaskawy, sanft, gelinde. Jaż ją cieszyć mową łagodliwą. *Pieśn.* 9. sermone blando. Łagodliwemi słowy go zatrzymawa. *A. Kchan.* 25. Łagodliwy i łaskawy. *Rej. Wiz.* 128. ŁAGODNIE, ŁAGODNO adverb., *Boh.* lahodně suaviter, dulciter; *Slov.* lahodně, polahki, polahučki, z lahka z lekka, paulatim; *Carn.* krotke, cf. krotki; *Ross.* кротко, полюбовно, нѣжно; *Eecl.* кротцѣ (лагодно по малу, по легоньку, по немногу); niesurowo, nieprzykro, nieostro, łaskawie, phys. et moral. sanft, gelinde. Za co ze mną nigdy łagodnie nie mówisz, ale zawsze z obrzazgiem? *Teat.* 21, 198. Łagodnie mówić łaskawie się z kim obehodzić. *Cn. Ad.* 417. molli articulo tractare aliquem. Łagodnie, układnie się stawić. *Cn. Th.* ŁAGODNIEĆ, iał, ieje, neutr. niedok., złagodnieć dok., spuszczać z surowości, ostrości, łagodzić się, dobruhać się, gelinder und sanfter werden, phys. et moral. *Cn. Th.*; (*Sorab.* 1. wopokoram, cf. pokorny). ŁAGODNIUCHY, a, e, ŁAGODNIUCHNO adverb., intensiv. adj. łagodny, łagodnie, sehr sanft, gelinde; (*Slov.* lahodničký; *Hung.* lagyutksa). Łagodniuchno zasnął. *Zab.* 15, 79. *Nagl.* ŁAGODNO adverb., ob.

Łagodnie. ŁAGODNOMOWNY, a, e, *blandiloquus*. *Cn. Th. Mon.* 75, 595, *sanft sprechend, liebfönd*. ŁAGODNOMOWNOŚĆ, *sci, ź.*, *blandiloquentia*. *Cn. Th.* *sanfte Reden*. ŁAGODNOŚĆ, *sci, ź.* (*Boh.* *lahodnost, lahoda suavitas*; *Slov.* *lahodnost*; *Hung.* *lágyság*; *Sorab.* 1. *wahodnoscz delikatnosć*); *Vind.* *lohkoba, krotkuta* (cf. *lekkość, krótkość*), *mehkust* (cf. *miętkość*), *mizhnost, mehkofezhnost, milost, pohleunost, mirnost, mirovitnost* (cf. *mir*), *dopushnost* (cf. *dopuszcieć*), *rahlost, rahlivost*; *Croat.* *krotkocha, krotkoszt, odlakocha*; *Rag.* *krotkos, krotcina, krotkocchia*; *Bosn.* *krotkost, krotcina*, (cf. *Bosn.* *lagodnost convalescentia*); *Ross.* *кротость, смиренность, смиренность, незлоба, нѣжность, кроткодушье, кротконравие*; a) *nieostrość, niesurowość, przyjemność, łaskawość, phys. et moral.*, *die Sanftmuth, Gelindigkeit*; *Boh.* *lewnost*; *Sorab.* 1. *změrenitofcz.* Łagodność pańska, co złotą pogodą Na czole promień swój roznieca miły. *Zab.* 11, 60. Łagodnością więcej sprawisz, niż surowością łaskawością rychlej ujdziesz, niż srogością. *Cn. Ad.* 417. — b) Łagodności, łagodzące rzeczy, łagodki łakotki, (*Boh.* *lahudky cupediae*), *Łęterejen*. Zchorzałem u dziecięciu kładziemy Na brzeg u kębka różne łagodności, To gorzki napój pije oszukane, Żywot i zdrowie biorąc pożądane. *P. Kchan. Jer.* 2. Na kwiatnych stołach złote błyskały łagodki. *Przyb. Ab.* 138. ŁAGODNY, a, e, (*Boh.* *lahodny suavis*; *Slov.* *lahodny blandus, illecebrosus*; *Sorab.* 1. *wahodné tener, delicatus, gracilis*; *Croat.* *lagoděn, priprosz simplex*; *Hung.* *lágý lenis, mollis*; *Bosn.* *lagodan convalescens*; *Dal.* *nelágodan aegrotus*); *nieostroy, niesurowy, nieprzykry, sanft, gelind, phys. et moral.* Łagodny, łaskawy, miękki, cichy. *Cn. Ad.* 419, *Boh.* *lewný, krotký*; *Sorab.* 2. *lasné*; *Sorab.* 1. *lahorni, mjlny* (cf. *miły*), *zpokoraczné* (cf. *pokorzyć*), *pozczedré, změnenité* (cf. *mir, uśmierzyć*); *Vind.* *miroviten, pohleun, dopushen, lihek, mizhen, mehek* (cf. *miękki*), *mekak, mehkofezhen, milosten, krotek* (cf. *krótki*), *dobrutlou* (ob. *Dobrotliwy*), *rahel, rahliu*; *Carn.* *dobruglihne*; *Croat.* *krotek, tih* (ob. *Cichy*); *Slav.* *krotak*; *Bosn.* *krotak, krotka, krotko, tih*; *Ross.* *кроткий, кротокъ, кроткодушный, кротконравный, кротостный, благоразтворенный, нѣжный* (cf. *niegus*), *полюбовный* (cf. *polubowny*), *незлбный, незлбивый, смиренный*. Człowiek łagodny *Ross.* *смиреникъ, w rodz. żeńsk.* *смиреница* (ob. *Mir*). Słowa łagodne odejmują broń zawziętości. *Zab.* 5, 31. Łagodnemi słowy pożyczysz twardęj głowy. *Cn. Ad.* 416. Łagodna mowa, pewna namowa *ib.*; (*Vind.* *rahla befieda slobnost vtolashi* łagodne słowo złość uśmierza). Oczy łagodne. *Węg. Marm.* 1, 159. ŁAGODZIĆ, *il, i, cz. niedok.*, *złagodzić, ułagodzić dok.*, (*Croat.* *lagodim, uga-gyam tempero, odlahkotujem allevio*, cf. *odelżyć, ulżyć*; *Hung.* *lágýitam, lágýatauni* = *miękczyć*; *Slav.* *lagoditi* = *posilić*; *Boh.* *lahoditi adulari*); łagodnym czynić, ułaskawiać, uśmierzać, *mildern, lindern, sanfter machen, besänftigen*; *Sorab.* 1. *zpkofam*; *Vind.* *potolashiti, odjesiti, pomizhiti, mizhiti, pomilostiti, pomirnaty*; *Eccl.* *лагодящи, ласкаючи, ласкательствуя, поноравливая* łagodzący. Łaskawość króla praw surowość łagodzić potrafi. *Teat.* 49,

118. *Bogusł.* Wprzód lwa okrutnego Albo tygrysa ułagodzę złego, Niż dzikie serce srogiego tyrana. *Bardz. Trag.* 538. Rozjuszony lud krwią się jego ułagodzi. *Boh. Kom.* 2, 519. Trzeba rzeczy łagodzić, nie drażnić, żeby gorzej nie popsuć. *Teat.* 10, 46. ŁAGODZENIE, *ia, n., subst. verb.*, *Vind.* *smizhenje, polagoja, die Einberung, Milberung*; *Slov.* *lahozenj blanditia*. ŁAGODZICIEL, *a, m.*, łagodzący co, *ber Einberer, Besänftiger*; *Croat.* *odlahkotitel allevians, ulžyciel*. *W rodz. żeńsk.* Łagodzicielka.

LAGROWY, a, e, od *lagru, Lager*, *Bodensatz*. Łagrowa gorzałka. *Syr.* 614. Wino u dna sędu bierze w się smak lagrowy, którego jest blisko. *Cresc.* 345.

ŁAGUNSKI, a, ie, od Łaguny, miasta na wyspie Teneryffie. *Dyk. Geogr.* 2, 59. znaczy to, co Kanaryjski; n. p. Łagunskiego wina oxeft. *Instr. cel. Lit.* (*Ross.* *лагунъ, лагунка* *maźnica*).

ŁAGWICA, y, ź., wielka łagiew', *lagena. Macz.*, (*Vind.* *lodri-za, vedriza*, cf. *wiadro*), *ein großer Eügel*. Wziął łagwicę wina. *W. 1 Reg.* 16, 20. Łagwice skórzane nowe wi-naśmy nalali, teraz się już podarły. *Leop. Joz.* 9, 13, *ob. Sumki, Eshläuche*. ŁAGWICZKA, i, ź., *demin.*, n. p. Moszcz bez oddechu łagwiczi nowe rozsádza. *Leop. Job.* 32, 19.

ŁAIK, a, m., człowiek niepoświęcony, z *Greckołac.*, *ein Laite*, *ein Ungeweihter*, święcenia żadnego nie mający. *Herb. Stat.* 588., *Boh.* *layk*; (*Slav.* *lajk* = *nie-literat*); *Rag.* *svjetovnik*; *Ross.* *простецъ* (cf. *prostak*), *блѣць, бллоризецъ* (*oppos.* *czerniec*); *Eccl.* *ланкъ, влѣць, немонахъ, мирский человекъ, мирянинъ, людиль*. Jeden z laików, to jest niepoświęconych, wdawać się w kościelne rzeczy nie może. *Sk. Dz.* 268. (cf. *świecki*). Nie śmiałem głośno mówić, bo byłem laik, zakonnik prosty. *Smotr. Apol.* 6. Rok będę czosnkiem śmierdziała, piwem przeszła, jak habit laika kanaparza. *Teat.* 43. c, 85. — *Transl.* *Nieuk, illiteratus*, prosty, nieumiejętny, który nigdy nie chodził do szkoły. *Macz.*, *ein Ungelehrter, Unersahrner, Unwissender, ein Laite im etwaß*. Kochany staruszek ma mię za laika, ani domyśla się zapewnie, że go potrafię wyprowadzić w pole. *Teat.* 33, 26. Domyślam się, chcesz mię odrwić; ale nie laik ja, mój Dobrodzieju. *Teat.* 55. e, 49. Kto prostą drogą sprawiedliwą idzie, nazywają go symplakiem, laikiem, parafianinem, i niesposobnym do niczego. *Teat.* 22. b, 126.

ŁAJWAĆ, *al, a, frequ. verb.* łajać, *zu schelten pflegen*. Nie dobrze, często łajwać swe dzieci. *Kosz. Cyc. A. b.*

ŁAJA, *ii, ź.*, *złaja*, kupa psów, *eine Heze Hunde*. Daleko cię nieszcześnie łowy unosiły, Aż cię nakoniec łaja właściwą zkarmiły. *Simon. Siel.* 73. Lew od mnogięj łai oskoczony, Od tysiąc łowców z gotowemi łuki. *Pap. Ryc.* 542. Wyjechał w pole; łaja psów bez liku Przed nim a za nim staje na przesmyku. *Kniaz. Poez.* 5, 119., *Teat.* 24. c, 21. cf. *złajnik*.

ŁAJAĆ, *al, aje, intrans. et trans. niedok.*, *złajac, połajac dok.*, *ob. Łajwać frequ.*, (*Boh.* *lati, lal, lagi*; *Slov.* *łagi*; *lat, lagem blasphemare, maledicare*; we wszystkich innych dyalektach słowo to znaczy szcekać, jako to: *Vind. et Carn.* *lajati, lajam* (cf. *Niebersädf. leuen*, cf. *launifch*);

Croat. lajati, lajem *latro, obloquor*; *Bosn. et Rag.* lajati; *Sorab.* 2. lajasch, wajasch; *Ross.* лаять, лаю szczeakać, fukać; *Eecl.* лай, przenosno значить хуку, поношение безстудное, особливо на начальниковъ, отъ собачья крика, лайня. Пословицею говорится: собака и на владыку лаеть). — Лаяć kogo, лаяć komu, лаяć o co = ostro strofować, burezyć, schelten; *Boh.* karati (*ob.* Karać), žehрати, žehrawati, špincowati, pljsněti; *Sorab.* 2. sežokasch (*cf.* szczeakać), szwaricz (*cf.* swarzyć się), požtrafugu (*cf.* strofować), porokuyu, potžaskuyu; *Vind.* karati, kleti, kounem, sakleti, pokleti, preklinjati (*ob.* Klnać), ferahtat, shanizhovat, fvarit, ozhitat, smagovat, grainat; *Carn.* smirjam, zhèreslam, ozhytam, cyam, zyam; *Croat.* grajati, psanim (*cf.* pies, *cf.* psuć); *Hung.* káromkodom; *Slav.* karati, psovati; *Bosn.* karati; *Rag.* karati, navikati, huditi (*cf.* chudzić); *Ross.* охуждать, охулить, охуливать, журить, зажурить, гадать, гаждать, кропотать, кропочу, кропчу, браниться, браниваться, брюзжать, счунать, посчунать, порочить, разбить, ругать (*cf.* ragać, uragać się); *Eecl.* поносити, поношаю, хухнаю, гаждати, гождати, пороковати; (брешу, лаю = szczeakam; *Graec.* ληκό; *Lat.* latro). Chciał lajać jednego officera, że przed nim kapelusza nie zdjął; ten mu odłajał. *Teat.* 28, 121. Trzeba dobrze rozważyć wprzód, niżeli lajać. *ib.* 5. b. 20. Rączego chwala, leniwemu laja! *Petr. Pol.* 152. Niech laje, jeno niech daje. *Cn. Ad.* 559. Ten niech laje, który daje. *Rys. Ad.* 67. Jakaż to gorączka; laje a nie słucha. *Teat.* 43. c. 126. ŁAJANIE, ia, n., *Boh.* lánj; *Vind.* kletva, preklinja, kletvina, kletna besěda (*cf.* kłątwa; *Vind.* lajanje = szczekanie); *Ross.* тязаніе, журьба, кротость; (*cf.* *Ross.* лай; *Croat.* lajanje = szczekanie), *subst. verb.*, łajanie proste = strofowanie. *Cn. Th.*, baš schelten. Łajanie zelżywe, smotne lżeńie słowy. *ib.*, baš schimpfen. Wart łajania (*Vind.* kletve vrieden, posvaritliu, (*cf.* poswarek); *cf.* łacina, kapituła, bura, burka). — §. Łajanie prawu, apellacya. *Szczerb. Sax.* 12. odzew, ruszenie, die Appellation. ŁAJACZ, ŁAJALNIK, a, m., który laje. *Tr.*, der Scheltter, Schmäher; *Vind.* shentavez, preklinjar; *Croat.* psanitel, pszosztnik; (*Croat.* lajavěz latrans; *Rag.* lajavaz; *Bosn.* lajalać; *Eecl.* брехатель, лаятель szczekajło; лматель, которой въ глаза бранитъ кого лзыciel, potwarca). ŁAJACZKA, i, ż., ŁAJALNICA, y, ż., która laje, eine Zänferin, Schmähsüchtige. *Tr.*

Pochodz. *nalajać, polajać, wyłajać, złajać, złaja, złajnik.* ŁAJDA, y, m., lajdak, hołota, gałgan, ein Lumpenkerl. Pan mój księdzem, a ja lajda zostane. *Teat.* 22, 150, (alluzya do laika). ŁAJDACKI, a, ie, nierządny, hultajski, gałgański, lieberlich, abgeriffen, schlecht; *Slav.* nemarljiv; *Vind.* sanikarn, nemarn, potepuhen; *Ross.* лядящій, забубенный, забудыжный, ярыжный. ŁAJDACZEĆ, ał, eje, *neutr. niedok.*, ŁAJDACZEĆ się *recipr.*, ladajakim się stawać, niekczemnym, nierządny, lieberlich werden; (*Vind.* laidrati = włóczyć się; *Carn.* lajdrum se); *Vind.* sapraulati, shertuvati; *Ross.* истадыть; *Eecl.* блажити, блужу, непотребствовати, (*cf.* блядзіć). ŁAJDACZEK, czka, m., *dem. nom.* lajdak; nierządny, gołota, ein lieberlicher, abgeriffener Kerl. Tkliwi zawsze o swoje, mało im jest na

tym, Ześ ty chudym lajdaczkiem, byle on bogatym. *Zab.* 9, 111. *Zabl.* ŁAJDACZKA, i, ż., ladajaka kobieta, nierządna, ein lieberliches Weib; *Carn.* lajna, lajdra; *Ross.* шлюха; *Eecl.* скврьнодѣцѣ. ŁAJDACTWO, a, n., §. a) ladajakość, nierząd, lieberlichheit; *Vind.* potepuhnost, sanikarnost, nemarnost; *Ross.* злочиніе (*cf.* zloczynstwo), безпутица, безпутство. — §. b) *coll.* Ladajakie ludzie lub rzeczy, lieberliches Gesindel; schlechtes Zeug. W życiu moim nie cierpiałem tyle zimna, jak tu u tego lajdactwa. *Teat.* 8, 10. ŁAJDAK, a, m., ladajaki człowiek, taki owaki, nierządny, ein lieberlicher Mensch; (*Carn.* lajdr = włóczęga, *Vind.* laidravez); *Vind.* potepuh, sanikarnik, shertz, hedovez, trepei; *Croat.* tepecz; *Ross.* безпутникъ, фалалеі; *Eecl.* ярыга, ярыжникъ, скврьнодѣцѣ. Gdy widzę pijaka lub ladaszczynę, lub lajdaka, lub obłudnika, stronię od niego. *Perz. Lek.* 83. Co ty lajdaku, chcesz się ze mną sprzeczać? *Zabl. Roz.* 186.

ŁAJKI, *Gen.* lajek, *plur.*, łajania, Schelte. Łagodne słowa, Cieszące, nie lajki, była jego mowa. *Jabl. Tel.* 221.

ŁAJNISTY, a, e. — o *adv.*, pełen łajna, voll Roth, Dred; *Vind.* lainast, klatjen, klatjast. ŁAJNO, a, n., (*Boh.* ley-no, trus; *Slov.* legno; *Vind.* lainu, gnoi, glen, gouna, drek; *Carn.* lajnu; *Croat.* layno, gnoy; *Ross.* лайно; *Eecl.* лнно, засушина, шевякъ, клъ, пометъ; *cf.* *Lat.* laetamen, *Graec.* λάρνη); der Roth, der Dred, die Excremente. Łajna lub exkrementa, powinny z kieszek wychodzić, a przecię widzimy, jak wielka słabość po zbytecznych stolcach następuje. *Krup.* 5, 42. Kopronym, gdy go maluczkiem dziećciem chrzczono, wodę, w której był chrzczony, łajnem swym splugawił; wnet prorokowano, iż miał w kościół smród puścić. *Sk. Żyw.* 1, 212. Zamykaj gębę Wojtku, bo teraz łajna na świecie latają. *Rys. Ad.* 79. Na starego łajna laża. *ib.* 45. Własne zajęcie łajno, ni śmierdzi, ni pachnie. *ib.* 71. (*cf.* barszczyk; *cf.* ni bogu świeczki, ni dyabłu ożoga; *cf.* ni w pięć, ni w dziewięć; *cf.* ani do rady, ani do zwady). Krowie łajno, krowiniec: podobnież w Słowackim holubinec gołebie łajno, kobilinec kobyle, koziniec kozie, kuriniec kurze, owćiniec owcze; w Windyjskim służy do tego zakończenie na-jak, lub-ik; n. p. golobjak, golobzhjak, kravjak, kurrjak, peljak, zhlovezhjak, ovzhjak, gofjak, volovjak, svhinzlak; w Kraińsk. na-jek, n. p. mishjek, pasjek = mysze łajno, psie łajno. — §. Czartowe łajno, dyabelskie gówno, *assa foetida*, sok laserowy, sok z Cyrenajskiego ziela, dla przykrego zapachu tak zwany. *Syr.* 529, Zeufelsdred. *Krup.* 5, 125. smrodzieniec.

1. LAK, u, m., rosół słony lub inny, który mięso lub warzywa zachowuje od zepsucia. *Dudz.* 45, z *Niem.* die Lafe. *Boh.* lak; *Vind.* losh, laka; *Ross.* тузлукъ. Lak, to jest sok, czyli rosół, który z siebie ryba nasolona wypuszcza. *Mon.* 74, 680. Lak do ryb, žiřšlafa, do mięsiwa, žiřšlafa. Lak sledziowy, řartingšlafa, *cf.* lagier. — §. *Transl.* W okręcie dziura się otwarła, woskowy zroniwszy dykt, lak śmiertelny wpuszcza; *praebet viam laetalibus undis.* *Žebr.* *Ow.* 284.
2. LAK, u, m., do pieczętowania, *Boh.* pečetnj vosk; *Vind.* snemenska semla, smolenska perst, lemnouza, shpanski

vofek; *Carn.* lémnovza; *Slav.* cěrļjen vosak; *Ross.* cыр-ryчъ, даъ Siegelad. Lak do pieczętowania jest laka roztopiona, i zafarbowana szarłatem. *Dyk. Med.* 3, 493. Rycerstwu Sieradzkiemu pierwszym laku czerwonego do pieczętowania pozwolono, która ta prerogatywa tamtych czasów była osobliwsza, kiedy sami tylko książęta Polscy takiej pieczęci zażywali. Gdy albowiem Łęczyczką szlachtę Krzyżacy w potrzebie opasali, a ci chorągiew stracili, Sieradzka na posiłek im przypadłszy, chorągiew odzyskali. *Nies.* 1, 130. 1. LAKA, i, ż., gatunek gummy żywicznej koloru czerwonego, zakrawającego na brunatny, jasny i przezroczysty, przywożą nam ją z Indyj Wschodnich. *Dyk. Med.* 3, 492, wiśniowa farba albo materya do farbowania wiśniowego, różanego. *Cn. Th.*, Gummitad. Zwykli różnych roślin kolory na potrzebę malarską przyprawiać, i lakami je nazywać. *Kruml. Chym.* 494. Laka Florencka, Florentiner Lack, robi się z proszku karmazynowego. *ib.* 492. Lakę przednią, jak zrobić. *Haur. Sk.* 363. cf. pokost. *zład.* LAKIEROWAĆ - laką powlekać, pokościć. *Ross.* лакировать; *Vind.* lakirati, loshiti, laffiren. Lakierowany *Ross.* наводной. LAKIEROWANIE, ia, n., LAKIER, u, m., *Ross.* лакировка, даъ Lackiren. LAKIERNIK, a, m., der Lackierer; *Ross.* наводчикъ, лакировщикъ, лакировальщикъ, лакирщикъ. — 2. LAKA, i, ż., z *Niem.* die Lacke, gnojnica, kałuża; n. p. Na podwórzu trzeba dół wykopać, aby się tam ze stajni uryna i laka ściągała. *Kluk. Rosl.* 3, 171. Laka bydlęca. *Przedz.* 65.

ŁAKA, i, ż., Łączka *demin.* (*Boh.* luka; *Slov.* luka; *Sorab.* 1. luka, wuka; *Sorab.* 2. lucka; *Carn. et Vind.* travnek (*ob.* Trawnik), snoshet (*ob.* Sianożęć); *Croat.* szinokossa, livada, (luka *nemus*, łag); *Rag.* livadda, livadiza; *Bosn.* livada, livadića; *Slav.* livada; *Ross.* лугъ Łaka, луговина, лужайка część Łaki, левада ogrodzona część Łaki z rzeczka i gaikiem, dla żrzebiat i klacz, 'debrza', *Eccl.* травникъ; cf. łag łegu); die Wiese. Łaka samorodna jest sztuka gruntu, na którym trawy przez się rosnąc, na siano koszone być mogą. *Kluk. Rosl.* 3, 286. Koniczyna Łakowa, na formowanie sztucznych Łak, szlusznie zalecana. *Jundz.* 371. Łaka podła licha *Boh.* palauk, palauček. — *Prov.* Na jednej Łace wół trawy patrzy, a bocian żaby. *Mon.* 71, 735. W jednej Łace pasieni. *Rys. Ad.* 71. Szczerkowie z jednej Łaki, Osłowie z jednej Łaki. *Dwor.* D 3. cf. tegoż płota kół, jednej faryny, jednej bursy, kuźni, myńcy.

LAKMUS, u, m., z *Niem.* die Lackmuisflanze, *croton tinctorium* *Lin.*, gatunek krotnia; od tej rośliny pochodzi farba błękitna lakmus, Lackmuis, Lackmuisfarbe, zwana, zrobiona z soku między kielichem i ziarnami się znajdującego. *Kluk. Dyk.* 1, 165.

ŁAKNAĆ, ŁACZNAĆ, ŁACNAĆ, ał, ie, *nijak. jednol.*, Łacznieć *niedok.*, *Boh.* lačněti, zlačněti, hladověti; *Slov.* lacnegi (Łaknawęti *torpesco*); *Vind.* lazhen biti, gladuvati; *Carn.* stradam; *Croat.* gladuvati; *Bosn. et Slav.* gladovati; *Ross.* голодать, алкать, всалкать, (алчничать *nienasyconym* być); *Eccl.* алкати, алчу, алчети, гладыствовати (cf. *Germ.* lefter); głodnym czyli Łacznym być, hungriг seyn, hungern. Łaknę - chce mi się jeść. *Cn. Th.*, eß hungert

miß, iß bin hungriг. Łaknie - dokucza mu głód. *ib.* Gdy pościł czterdzieści dni, Łaczniał. *Rej. Post. M.* 3. Co uczynił Dawid, gdy Łaczniał? 1 *Leop. Luc.* 6, 3. Dawid, gdy Łaknał, jadł chleby pokładne. 3 *Leop. Matth.* 12, 4. (gdy mu się jeść chciało. 1 *Leop.*). Łaknie nieprzyjaciel twój, nakarm go. *W. Prov.* 25, 21. Łaknący, Łaczny, głodny, hungern, hungriг; *Vind.* lazhen, lakoten; *Carn.* lakotne; *Croat.* lačen; *Rag.* lacjan; *Ross.* алчущий, гладный, жадный; *Eccl.* алкатель. Nieco Łaknący *Eccl.* приалчный, нѣсколко голоденъ. Mocno Łaknący *Vind.* gladoun, lakoten, prelazhen. — ŁAKNIENIE, ia, n., ŁAKNOŚĆ, ŁACZNOŚĆ, ści, ż., głód, cierpienie głodu, daß hungern, der hunger; *Vind.* lakóta, lazhnost, glad; *Carn.* lakóta, (lakotnya - nienasyconosc); *Rag.* lacnos; *Ross.* алчба, всалканіе. Dopusci na cię Pan głód i Łakność. 1 *Leop. Deut.* 28, 19. (Łaknienie. 3 *Leop.*). Łaknienie uśmieczający, przeciw Łaknieniu, *ob.* Sytka. — 2. *Transl.* Łaknać, chciwie pragnąć, nach etwas gierig seyn, darnach dürsten, trachten, streben. Cudzego niesprawiedliwie Łaknąc, swego sprawiedliwie ostradł. *Krom.* 170. Matysz im więcej z Władysława złupił, tym jeszcze więcej co dzień na cudze Łaknał. *Krom.* 746. ŁAKOĆ, i, ż., Łakota, Łakotka, przysmak, *cupedia*. *Mącz.*, *Boh.* lahudka; *Sorab.* 1. noschlaca, kwożcza yedż; *Vind.* lisni drobizh, sladzhiza, lifovina, kozhlarja; *Croat.* sladzhiza (*Vind. et Carn.* lakota - łaczność, łaknienie), Leckerbissen, Lußspeise. Lekarstwa w Łakociach, w cukrzecach, i innych ku przyjmowaniu lubyh zaprawach. *Sienn.* 524. Niechaj nie będą Łakomi, ale powściągliwi od obżarstwa, od pijaństwa, od Łakoci. *Dambr.* 60. Mistrzowie Łakoci wprzódy podarują, Gdy kształtnie w obiecadło chłopięta wprawują. *Zab.* 8, 318. *Iżyk.* Młodych ludzi musimy przywabiać Łakociami i zapaleniem sławy. *Petr. Et.* 15. — (ŁAKOĆ, i, ż., (*etym.* Łek, łuk, obłak), krzywizna, wężowatość, cf. Łakotka, die Bogenfrümmel. Ztamtąd prospekt na równie, gdzie spław rzeka miała, Gdzie w rozliczne Łakoci brzegi ładowała. *Pot. Arg.* 208. Wdzięczny strumień z obu stron pachniącemi zioły W śliczną Łakoć natkniomy. *Tward. Pasq.* 63.). ŁAKO-CIĆ, ił, i, cz. *niedok.*, (*Boh.* lakati), wabić. *Cn. Th.* przywabiać, loffen, anloffen, cf. *Boh.* lakotiti - vorare; cf. Łyknąć, Łakać, Łoczyć, żarłok. ŁAKOMIĆ się na co, ił, i, *recipr. niedok.*, złakomić, ulakomić, rozłakomić się *dok.*, *Boh.* lakoměti; (*Sorab.* 2. lakomisch; *Germ.* leffen, nasßen, Łakotki sprzatnać); *Rag.* lakomitise, oblakomitise; *Vind.* lakomuvati, lakomen biti; *Bosn.* hlepati, hlipati; *Eccl.* et *Ross.* лакомиться, ласкорѣдствовати; (*Ross.* лакомить pieniądze w Łakotkach przejeść); chciwości nabierać, lefter oder gierig auf etwas werden, hungriг nach etwas seyn, Appetit darnach bekommen, *phys. et moral.* Na groblach nie mają być drzewa dobrego owocu, aby ludzie szkody nie czynili, Łakomiąc się na owoce. *Cresc.* 654. Przykazał hetman, aby żaden nie ważył się, i nie Łakomił, i zgoła żadnej zdobyczy nie brał. *Falib. O.* Ułakomił się jeden na płaszcz szkarłatny. *Falib. O.* Ktoby się tu na tę twarz wywiedniał ułakomił! *Teat.* 15. c, 8. ŁAKOMIĆ kogo na co, *ob.* Rozłakomić. ŁAKOMIE *adv. adj.* Łakomy, (*Boh.* lakomě *avare*, lakotné *voraciter*); chciwie, lefter, gierig,

heißhungrig. *Cn. Th.* — §. Największe ciężary na wozy po legarach nakładają, po trosze, albo, jako mówią, nie-łakomie podkładając. *Solsk. Arch.* 18. nieraptem. ŁAKOMCA, y, m., ŁAKOMIEC, mca, m., człowiek łakomy, *Boh. et Slov.* lakomec; *Croat.* lakomecz; *Dal.* prosdor; *Bosn.* lakomač; *Rag.* lakomaz, prilakomaz; *Vind.* lakomnik, oshertnik; *Carn.* lakomnèk; (*Ross.* лакома папінкарз); *Eecl.* любостяжатель, мшелоимецъ, ein (Leſter), gieriger Mensch, ein Geißhals, Żył. Był to wielki łakomec, we wszystkim swego tylko pożytku szukał. *Mon.* 67, 11; *Slov.* ge welki skučko. Łakomcy tkają skrzynie swoje, a worki naszpuntując, nigdy nie mają sytości. *Gil. Kat.* 303. Łakomcowi, który jako z kamienia nabywa chleba swego, a drze jako łyka z suchego drzewa nabycie swoje, ginie mu wszędy wszystko. *Rej. Post. O.* 3. Otoż to ten łakomec, ten liczykrupa. *Teat.* 36. b, 109. Zły łakomec bezdenny, choć masz pełne wory, Ty przecie łakniesz, ciekasz na przekłętę zbiory. *Gaw. Siel.* 386. W ciasnej duszy zamknięty, łakomec nieczuły Na same tylko patrzy z pieniędzmi szkatuły. *Dmoch. Szt. R.* 74. ŁAKOMOŚĆ, ści, ż., ŁAKOMSTWO, a, n., *Boh. et Slov.* lakomost, lakomstwj *avaritia*, lakotnost *voracitas*; *Bosn.* lakomost, skupochja; *Rag.* lakomos, prilakomos; *Dal.* lakomia, prosdraloszt; *Vind.* lakomnost, lakomnia, lakomnost; *Croat.* lakomoszt, lakomia; *Carn.* lakomnost, lakomnija; *Sorab.* 1. paramnoscz; *Ross.* лако́мство (w szczególności papinkarstwo), имѣнолюбіе, мшелоимство; *Eecl.* (лако́мство, сластолюбіе), любостяжаніе, любоимѣнство, ненасытное желаніе богатства, многешество; chuć, wielkie czego pragnienie, chciwość, die Gier, die Habsucht, die Greßsucht, *phys. et moral.* Wszystkie monety z łakomości popsowano, przydawając mosiądza a miedzi. *Urząd.* 396. Łakomstwo jest jedna z tych przyczyn, które sąd sprawiedliwy przewracają, i jest matką wszystkiego złego. *Szczerb. Sax.* 2. Świeta to wojna, bronić swych wolności, A zaś przekłeta, wszczęta z łakomości. *Strijk. Con. T.* 2. Rzymianie nie prawdą walczyli, ale z łakomstwa złota. *Urząd.* 396. ŁAKOMY, a, e, *Boh.* lakomy, lakotny cf. łakotliwy; *Slov.* łakomy; *Slav., Bosn., Rag., Dal.* lakom; *Vind.* lakomen, naushez; *Carn.* lakomne; *Croat.* lakom; *Ross.* лако́мый, стяжательный, любостяжательный, мшелоимный; *Eecl.* любоимѣтельный (лако́мъ, сластолюбіе); *Sorab.* 1. paramne; § 1. chciwy, (leſter), gierig, gierig, *phys. et moral.* Łakomy w jedzy = obzarty, łakotliwy. *Cn. Th.* 420, geſtråßig. Obrzezujecie gęby od jada i picia zbytniego, niechaj nie będą łakome, ale powściągliwe od obżarstwa, od pijaństwa, od łakoci. *Dambr.* 60. Kaczki łakome. *Klon. Fl. B.* Łakoma kobieta, *Boh.* lakomice; *Rag.* lakomiza; (*Slav.* lakomica, vrånj = szpunt; *Croat.* lakomica = lejek). Łakomy w zbieraniu, chciwy na pieniądze. *Cn. Ad.* 420. zdechł na grosz, wpadłby w ogień za groszem, dałby się upiec o grosz, wziąłby z ołtarza, ołtarzy z skóry, nienasycony, habßuchtig, geldgeißig, geißig. Łakomy jest, który chce mieć, a nasycić się nie może. *Hrbst. Nauk. i.* 7. Łakomy nikomu nic nie dawa, a samby rad wszystko miał *per fas et nefas*, jak wilk wszystko do siebie ciągnie. *Dambr.* 428. Byś srebra ani złota nie

zbierał, to jest, abys łakomym nie był. *Orzech. Qu.* 148. Daj co chcesz, nigdy nie dasz dość łakomej chuci, Właśnie jako kto w otchłań, choć najwięcej wrzuci, Tym się jednak bezdenna przepaść nie nasyci, Tak łakomy nie ma dość, choć wiele uchwyci. *Min. Ryt.* 3, 358. Łakomy na grosz, *phylargyrus.* *Mącz.* Na jabłko łakomy, zginął (Adam). *Groch. W.* 68. Łakomy nienasycony; łakomemu najwięcej nie dostaje; łakomy najuboższy; łakomemu z pieniędzmi chciwości przybywa. *Cn. Ad.* 423. By najwięcej, łakomemu mało. *J. Kchan. Dz.* 206. Nie dostaje ubogiemu wiele, łakomemu wszystkiego. *Petr. Et.* 118. Łakomy tak tego używa, co ma; jak tego, czego nie ma. *Hys. Ad.* 34. Łakomy wszystkim zły, sobie najgorszy; łakomy i sobie żałuje. *Cn. Ad.* 426. (cf. ma, a nie zażyje). Łakomy, skapy i świnią, jest to po śmierci zwierzyna. *Cn. Ad.* 421. (cf. puszkę aż siłuczysz, toż pieniędzy dostaniesz), Żaden grzech łakomemu nie jest trudny. *Sk. Kaz.* 579. Łakomy o dobre tylko stoi miejsce, A nic o dobre sumnienie; Łakomych słowa wydają, Ze o sławę nic nie dbają. *Cn. Ad.* 425. (cf. niech mię jak chcą ludzie piszą, gdy pieniążki w skrzyni dyszą). Łakomy, chcąc więcej mieć, szkodzi. *Cn. Ad.* 423. Łakomy więcej traci. *Hys. Ad.* 34. (cf. skapy dwa razy traci; kto dwu zająców goni, żadnego nie uchwyci; cf. ptak na dwu drzewach chcąc się, na ziemię upada; kto wiele obejmuje, mało ścisła). cf. skapiec, zmindak, sknera, liczykrupa, liczygrosz, kutwa. — §. 2. Łakome rzeczy = chciwość wzbudzające, *illicebrosae.* *Cn. Th.*, anſoſtend, anreizend, Begierde erweckend. Niełakome to rzeczy; niemasz się na co łakomić. *Cn. Ad.* 611. Nieznajome rzeczy, nie-łakome. *Cn. Ad.* 735. (czego nie znamy, tego nie żądamy; *ignoti nulla cupido*). Imię wzywania godne, imię świątobliwe, Imię dobrym łakome, ale złym straszliwe. *J. Kchan. Ps.* 78. — ŁAKONICZNY ob. Krótkosłowny. ŁAKONIZM, *Eecl.* краткословіе, 'krótkosłowię). ŁAKOTA, y, ż., (*Boh.* lakota, lakotnost *voracitas*; *Slov.* lakotěj, chutka k neylepsjmu kuskui; *Vind.* lakota *caritas*; *Carn. id.*, *Carn.* lakotnia = nienasyconosc); §. 1. chciwość jedzy, die Geſtråßigkeit, die Raßhaftigkeit, Raßigkeit. Poznawszy swą nagość nieszczesną łakotą Z liścia sobie spodnice na ścierv nagi plotą. *Pot. Zac.* 157. Dla łakoty. *Pot. Syl.* 20. — §. 2. Łakoć, łakotka, Leſterey, Leſterbiffen. On zna co jest łakot w zachodnich i wschodnich Indyach. *Przyb. Milt.* 155. Uwiodł się miłości łakotą. *Zab.* 15, 159. (ponętą). 1. ŁAKOTKA, ŁAKOTECZKA, i, ż., *demin. nom.* łakoć, Leſterey, Raßferer, Raßwerf; (*Boh.* lahodka; *Slov.* lahodky, lakotky, (cf. łagodki. *Przyb. Ab.* 158); *Vind.* obliſuvanſtvu, kozhliuſtvu, liſlanſtvu, pojedliſhe; *Croat.* szmok). Dziecię, niesposobne do statku, z lada czego płacze, Znowu lada łakotką utulone skacze. *Dmoch. Szt. R.* 75. Niedarmo tego jabłka w raju zakazano, Musi być łakotką dla bogów wybraną. *Przyb. Milt.* 143. Sałateczki, łakoteczki, chętki. *Jeż. Ek. B.* 3. — 2. ŁAKOTKA *masc. et fem. personif.*, osoba łakotki lubiąca, ein Raßmaul, Leſtermaul, ein Raßfer, eine Raßferinn, osoba na łakoci łakoma, *cupedula.* *Mącz.*, *Vind.* poliſuvauz, kozhliuz, liadkokufſ, poliſnik; *Croat.* szmókojédecz; *Slov.* lakotnjik gulo; (*Carn. et Vind.* lakotnek,

- lakotneża - głodny, głodna). Żona strojna i łakotka obżarta, zguba gospodarstwa. *Cn. Ad. 1367, ob. Łakotliwy, Łakotny. (Boh. lahudkař - cupidinarius, der Leckerbissen verkauft; Carn. parnekar).*
- ŁAKOTKA**, i, ż., obłakowy czyli półksiężycowy kształt, die Gestalt eines Viertelmondes, die Krümme eines Bogens, (*Boh. laukot absis, dzwono u koła, ob. Łakoć*). Jest w Emońskiej ziemi kąt w brzegu morskim, który Fale wodne wybiły z wypłokanej góry, Łakotka, na kształt łuku krzywego, zgarbiony, którego i ten i ów kraj w morze wpuszczony. *Otw. Ow. 440*. Gromowy korzeń ma różgi nieproste, ale łakotką, i tam i sam węzowało się wijące. *Syr. 1125*. Okretny piecyk w sobie farchy ma, jakoby półki w łakocie. *Sienn. Wykl.*
- ŁAKOTLIWY, ŁAKOTNY**, a, e, **ŁAKOTLIWIE, ŁAKOTNIE** adv., (*Boh. lakotny vorax; Slov. lakotný gulosus*); *Bosn. sladokus, sladokusac, lisezhen, sladkoshelen, lisoviten, kozhliu, polisniu, osheuzhen; (Vind. lakoten - łaczny, łaknacy, głodny); na łakoci łakomy, chciwy jedzy, nařhřaft, nřhřift, leřerħaft. Eruditum palatum, łakotne usta. Męcz. ŁAKOTLIWY, ŁAKOTNY, Gen. ego, subst. m., - ŁAKOTNIK, a, m., (cf. Łakotka 2) - §. 1. który na łakoci łakomy jest, co łakoci rad jada. Męcz., ein Rřhřer, ein Leřermaul. Łakotliwy, ganeo. Dasyp. Z. 1 b. Łakotliwy - zdechl na łakoci, smaczne kęski rad jada. Cn. Ad. 426. - §. 2) Transl. Łakotnemu smakowi odpowiadający, smaczny, przeWyborny co do gustu, řhmadħaft, leřerħaft, delifat, auřerleřen. Dapalis coena, rozkoszna a łakotliwa wieczerza, z łakoci rozmaitych przygotowana. Męcz. Libidinosae dapes. Łakotne potrawy. ib., Dapalice, łakotnie. ib. ŁAKOTNE ziele, lubszczyk, ligusticum, Eieřtřeřel, do łakoci, to jest do przysmaków wchodzi. Syr. 259. ŁAKOTLIWOŚĆ, řci, ż., skłonność do łakoci, papinkowatość, Rařhřaftigfeit; Vind. kozhlivost, lislanje, lisezhenost; Bosn. sladokusje, sladokusnost.*
- ŁAKOWY**, a, e, §. a) od laku, Siegellack, Ross. cypryчный; n. p. lakowa laska. - §. b) od laki, Gummiack. Lakowa maść, różana, wiśniowa. *Cn. Th.*
- ŁAKOWY**, a, e, od łaki, łaczny, Wiesen; Sorab. 1. wuczne; Ross. луговой. Koniczyna łakowa, do formowania sztucznych łak zalecona. *Junds. 571. trifolium pratense Linn.*
- ŁAKRYCYA**, yi, ż., (*Boh. lekorice, likorice; Sorab. 1. lekorcz, swódke dřevo; Carn. theshulka; Bosn. regolitia, rekorića; Ital. regolitia*); słodki korzeń, Rařře, Süßholz, glycyrrhiza. *Syr. 651, ob. Lukrecya.*
- ŁAKSA, ŁAXA**, y, ż., laxowanie, biegunka, dař Laxiren; Ross. проносъ. Dyarya czyli laxa. *Wolszt. 141*. Kiedyby sokoł bardzo miał laxę... *Spicz. 147*. **LAXANS** indecl., **ŁAKSACYA**, yi, ż., **ŁAKSOWANIE**, ia, n., dař Laxiren, Purgiren; (*Ross. проносное, слабительное, purgans; dla koni кладъ*). Co rok przyzwyczajony dwa lub trzy razy do laksacyi. *Krup. 5, 189*. Brać na laksowanie. *Perz. Lek. 232*. **ŁAKSOWAĆ, ŁAXOWAĆ**, ał, uje, cz. niedok., eimen Laxiren, z Łac., ob. Przepuszczać; Vind. lakřirati, zbrovu iszhistuvati; Ross. слабить, слаблю, послабить, послабить (cf. słabić). Laxujący, Slov. ulewugjcy; Ross. проносный. Nie wiem, z czego mię dziś laksuje. **ŁAKSOWAĆ** się recipr., brać na laksans; n. p. Wtedy się laksować, gdy się plugastwo w żołądku znajdzie. *Perz. Lek. 236*.
- LAKTUKA**, i, ż., z Łac., sałata, Łattich, Salat; *Boh. locyka; Rag. et Bosn. locchika; Vind. reple folata, (ob. Łoczyga)*. Laktuka siana, laktuka polna. *Urzed. 179*. cf. ostry mlecz. *Cresc. 232*. Będziecie jeść baranki z laktukami polnemi. *Leop. Exod. 12, 8*. (z zioły gorzkimi. *Bibl. Gd.*). **ŁAKTUCZANY**, a, e, od laktuki, Łattich. Laktuczana wódka. *Sienn. Rej.*
- ŁAKWARZ**, a, m., *Urzed. 4 et 431, ob. Elektwarz, (Boh. letkwar), Łatwerge.*
- LALA, HALALA, HULALA**, głos w spotykaniu na wojnie lub szczwaniu psami. *Włod., vox excitantis ad congressum; barbari in bello utuntur, Poloni in canibus incitantis. Cn. Th., Aufmunterungsgeschrey heym Angriff; Jägergeschrey heym Heßen. Kiedy sama myśl ciągnie do burdy, do zwady, Nie trzeba tam halala bardzo długo wołać, Jedno patrzaj harapu, kiedy odejmować. Rej. Wiz. 78 b.*
- LALASZ** idem, n. p. Psi zaszezekną, chłopci się porwą na obronę, Lalasz wszystkie zakrzykna. *Gaw. Siel. 377*.
- LALA**, i, ż., **LALKA, LALECZKA, LALUSIA**, i, ż., dem., *Boh. lautka łatka; Sorab. 2. puppa; Croat. lůtka, pupa, pupacha, babka, ob. Pupka, pupeczka; Vind. et Carn. pusha, punza, punzhęza, kipzliiz, jigrážha, donda; Rag. lůtka, půpa, papiza; Ross. кукла, куколка; die Puppe zum Spielen, die Dofe. Jęjmość wystrojona, jak lalka Gdańska. Teat. 22, 22. Chłopcy, można mówić, jak lalki. Teat. 21, 84. (cf. Slov. gakobi ho ulali; jak ulani; (Etym. lać). Córka prosiła mamki, żeby też i lalki jej karmiła. N. Pam. 15, 372. Jak pucek się kwili, gdy z rączek lalusia Padła, co dla zabawki dała mu matusia. Toł. Saut. 44. - transl. Osoba ładna, ale przytym gęska, eine Puppe, ein schönes Gånđchen. Piękna lala. Teat. 43. c. 59. Lalkęś We Pani sobie wychowała. ib. 50. b, 15. - Dieter. Dalej chob lalka, nie pójdziesz mi ztąd. ib. 36, 25. **LALKAĆ**, ał, a, intrans. niedok., halać, blegotać, jak dzieci czynią, lallare. Męcz., lassen wie die Kinder. **LALKARZ** ob. Łatkarz.*
- ŁAŁOK**, a, m., skóra odwieszista, która wołam pod szyją wisia, palearia. *Volck. 658*. Łałok bydłocy. *Dasyp. R r 3 b*, die Wamme, z. B. heym Dřhen; *Eccl. laloka, нубо во пры podniebienie.*
- ŁAMA**, y, ż., *Gall. lame, der Lam, Gold- oder Silberlam, blaszka złota lub srebrna, materya lamowa, cf. srebro-głóv, złotogłóv, cf. pazłotka; Carn. lřsh; Vind. resvdarlivu slatu, shumnu, hrushezu slatu; Ross. бить, шумиха, канитель, плена, пленка, пленочка. Na wsi zbytnich, co świat ma strojów, nie zażywa, Lam wzorzystych szuka. Gaw. Siel. 358. Sporządza suknie, stroje, łancuchy, manele, Skupuje złotogłowy, lamy na wesele, Trzewiki aksamitne, lamowe patynki. Min. Ryt. 2, 175.*
- ŁAMAĆ**, ŁOMAC, ał, łamie, łomie cz. niedok., złamać, *złomić dok., *Boh. lamati, lomiti, zlomiti, zlami, zlamati; Slov. łamem; Carn. lomiti, lřmem, lomastim; Vind. lomiti, slomiti, strupiti; Sorab. 2. lamasch, wamasch, slamasch; Sorab. 1. lamam, lamacz, slemim, slemiu, slemicz (cf. lemiesz), zwamam, wamam; Rag. lomitti;*

Bosn. lomiti, razlomiti; *Croat.* lomiti, lamati, lamlyem; *Dal.* lamam, lomim; *Ross.* ломать, ломаю, ломить, ломлю, сломить, сламывать, брешен, зербрешен; — a) na kawałki rozłamywać, przełamać, kruszyć, zerbreshen, entzwey breshen. Na pogrzebach królewskich marszałkowie łaski marszałkowskie łamią. *Swad.* 5, 102. Boginie mocne, które łamią jawory rękami. *Lib. Hor.* 84. Naprzód orzą, potem przeorzą abo łomią, iterum arare albo efringere. *Mącz.* (cf. lemiesz). Jak cię pochwyć za łeb, a zacząć kijem łamać kości! *Teat.* 24. c, 18. gruchotać. — *transl.* Wilk gromi owce, orzeł gęsi łamie. *Rej. Wiz.* 102. *Pasz.* Dz. 113. t. j. bije, zabija, kruszy, gniecie, er würgt die Gånse. Król Macedoński łamał bramy złotem. *Lib. Hor.* 76, wyłamywał, otwierał, dobywał, er sprenge die Thore mit Golde. Najcieńsz zawsze temu, co pierwszy łód łamie. *Nies.* 1, 40. Cnota, rozum i męstwo łamią wszelkie przeszkody. *Stas. Num.* 2, 198. — *fig.* Głowę sobie łamać, głowę sobie suszyć, sich den Kopf breshen. Niech odpoczną teraz i głowy sobie nie łamią ministrowie; ja sam bez ich pomocy rządzić potrafię. *Boh. Kom.* 2, 484. Pan burmistrz już od godziny łamie sobie głowę, a jednak nie jeszcze nie wynalazł. *Teat.* 54. b, 51. — b) *moral.* Łamię wiarę, przysięgę, ustawy, przymierze, przyjaźń, nie dotrzymuje. *Cn. Th., violò, solvo, ich breshen mein Wort, meinen Schwur, ich breshen oder übertrete die Verordnungen, das Bündniß, die Freundschaft.* cf. wiarołomca, wiarołomny. — *§.* Kawał odłamywać, ein Stück abbreshen, breshen. Kamienie łamać, łupać, ciesać. *Cn. Th. Ross.* бутить, набутить, Steine breshen. Czynszownik nie może bez woli pańskiej, na gruncie czynszowym kamienia łamać. *Szczerb. Sax.* 54. — *fig.* Ja to najpierwszy ten kamień łamałem. *Teat.* 51, 16. (najpierwszy łód przełamałem, drogę utorowałem). W całym mieście przychylnego nie ma, Nikomu chleba swojego nie łamał. *Karp.* 1, 128. t. j. nie udzielał, er hat niemanden sein Brot gebrochen, einen Bissen Brot mitgetheilt. — c) Załamywać, zaginać (cf. *Boh.* lomcowati: vexare), breshen, krümmen, in Falten oder Krümmungen breshen, beugen. Ćwicz się rada dziewczka w Greekich skokach Dorosła, łamiąc członki w sztucznych krokach. *Hor.* 2, 63. *Koryt.* Umieć na różne kunszty łamać ciało. *Teat.* 56. b, 22. Gardziłeś pierwej niemi, a tu im czapkę łamiesz. *Gov. Sen.* 198. t. j. czapkujesz, kłaniasz się im, häufige Komplimenten machen. Gładki kształtnie łamią głos usta śpiewacze. *Nar. Dz.* 2, 114. die Stimme im Singen künstlich beugen, erhöhen, sinken lassen, trillern, säuser machen. Ręce łamać, załamywać, die Hände ringen. Tu dzieci przy nim beczą, drżą na tę nawalę, Nad kędzierzawę główki rączki łamiąc małe. *Przyb. Ab.* 228. Poczęła się za głowę chwytać, rękoma łamać, narzekając. *Eraz. Jez.* 16 b. *Prov.* Nie łam żrzebięcia. *Jabl. Ez.* 278. Już to ostatnia rzecz, młode żrzebie łamać. *Kras. Dos.* 19. *Cn. Ad.* 612. cf. młodemu trzeba folgować, brich dem Füllen nicht daß Kreuz, der Jugend muß man schonen. (cf. owocu przed kwiatem żadać). Nie tak mię bardzo złamały te frasunki niniejsze, abym miał opuścić stałość. *Jer. Zbr.* 88. nie tak zgnębiły, skruszyły, niederbeugen. Tu będziesz mógł zło-

nić czarta, i wszystkie pokusy jego, jako je pan twój złomił. *Rej. Post. M.* 4. (zwyciężyć, zgnieść). Łamać język, zwyciężać trudność w wymawianiu. ŁAMAC się *recipr.*, (*Boh.* lamati se); — a) *Passiv.* zerbreshen werden, breshen, entzwey gehen. Łód się na Wiśle łamie. *Tr.* Do Niemna rzeki przyjechał; ten się łamał, i nie dopuszczał, aby kto miał przezeń wozic. *Birk. Gl.* 10. daß Eiß auf dem Flusse ging auf. — *§.* Łamać się pracą, trudnością. *Tr.*, zrabiać się, mordować się, zpracować się, sich müde arbeiten, wältić się, sich müde arbeiten. — *§.* b) *Recipr. act.* Łamać się: załamywać się, sich krümmen, beugen, schmiegen. Wąż się łamał, związał, marszczył, w kłębek składał. *Jak. Baj.* 196. Młodzież się łamie do Jońskich szuki Tańców; tej tylko chwyla się nauki. *Hor.* 2, 60. Jurysta, im się bardziej łamie, im się boży, Tym znacznie na kalecie człowieka uboży. *Pot. Jow.* 207. — *§.* Łamać się z kim: pasować się z nim ostatnią siłą, mocować się, *Vind.* metatise, pipatise, pardegatise, tergati, tepsti; *Croat.* boritische; mit jemanden ringen, kämpfen mit aller Kraft. Szermierze, albo ci, którzy się z dziękami zwierzęty łamią. *Szczerb. Sax.* 574. Lizymach lwa za gardło popadszy, tak się długo z nim łamał, aż go udawił. *Rej. Zw.* 80 b. *Weresz. Reg.* 131. Samsony, Alexandry, Herkulesy, byli tacy mocarze, że się ze lwymi, ze smoki, i z innemi okrutnymi zwierzęty łamali a bijali. *Rej. Zw.* 62 b. Chodzą rotami młodzi ludzie, jako lwi, a snadźby się mogli i z dyabły łamać. *ib.* 185 b. Wre srogi zabój, trupa pełno wszędzie, Piers w pierś uderza, mąż się z mężem łomie. *Chrośc. Fars.* 293. Gdzie się podział Herkules, co się z smoki łomił? *Rej. Wiz.* 86. Magnatowie poczęli się łamać z książętami; a osłabiwszy moc ich, pomnażaniem swoich przywilejów, stanowią arystokracją. *Nar. Hst.* 7, 76. Człek na tym świecie z fortuną się łomie. *Pot. Syl.* 2. Patrze, a tam żyd z hajdukami się łomie. *Pot. Jow.* 122. Cnota się łamie z niecotami zawždy, A stały wiernie przy niej stoi każdy. *Rej. Zw.* 211 b. Łamiący się, pasujący się, *Vind.* metauz, pipavez, pardegauz. ŁAMACZ, a, m., ŁAMCA, y, m., albo łomiciel, *ruptor.* *Mącz.* der etmaß bricht, der Bresher. *Boh.* lomec. Łamecy przysięg, zlej rzadko unikają toni. *Teat.* 51, 67. przysięgołomey. ŁAMACZKA, i, ż, która łamie, die Bresherin. Łamaczka albo międlica do łamania lnu. *Przędz.* 14. die Flachsbrüche. ŁAMANIE, ia, n., *subst. verb.*, daß Breshen. Łamaniem chleba zwali starzy stół Pański. *Rej. Post. A a* 6. Brot breshen; *Ross.* хлѣболомение. Łamanie gołeni, była kara podła, zwyczajna niewolnikom. *Pilch. Sen.* 360. Łamanie głosu: wycwerki, künstliches Beugen der Stimme im Singen. Łamanie zasłon fortecznych, *courtine.* *Lesk.* 280. t. j. załamywanie, die Krümmung, daß Breshen in Gden, Falten. — *§. moral.* Oni odnosili gwałt i łamanie w tej sprawie. *Weryf. pr.* 14. skrzywdzenie, Druß, Bedrückung. Po złamaniu Seneki, łacno było wyzuc z faworów Rufa. *Nar. Tac.* 2, 282. *perculso Seneca.* — Łamanie przysięgi, pokoju, przymierza, słowa, der Bruch, Eidbruch, Friedensbruch. — *§.* Łamanie w stawach, dna, denna choroba, daß Gliederreißen. *Sorab.* 2. chwat, (cf.

ochwat); *Ross.* ломота, костоломъ; *Eecl.* членовная бо-
лѣзнь. Wilgoci zbytynie, gdy się w którym stawie
zastanawiają, czynią bolenie, które drudzy łupaniem
albo łamaniem zowią. *Cresc.* 164. Nierzadniki na cie-
le rozmaitych bólów, Włoskiego łamania, sprosznych
bolączek dostawają. *Gil. Post.* 54. Łamanie w nogach
• podagra. *Rag. Doś.* 1, 76. Łamanie w ręku, w stawach
ręcznych • chiragra. Łamanie w stawach cierpiący, *Boh.*
rakosta; *Eecl.* членовоболѣзнь, въ составѣхъ болѣзнь
имѣяй. Łamanie w kościach sprawujący, *Ross.* косто-
ломный. ŁAMANIE się recipr., daś Brechen; neutr. daś
Zheilen, Entzweygehen. Łamanie się światła. *Hub. Wst.* 57.
die Strahlenbrechung. — §. act. Załamywanie się, daś
Krümmen, Beugen selbst in verschiedne Gestalten. Po-
spółstwo widząc grymasy i łamania się z wielości robo-
ków w człowieku pochodzące. sądzi go być od czarta
nagabany. *Perz. Lek.* 190. ŁAMANINA, y, ż. Łamanie
różnym sposobem; coll., rzeczy łamane, Bruch, gebrochneß
oder zerbrochneß Zeug. Łamaniny i gwałtu praw Ruskiej
cerkwi, zadawać wam nie będziemy. *Smotr. El.* 58 ŁA-
MANY, a, e, niecały, przerwany, gebrochen, abgebrochen.
Na złamaną szyję, (ob. Szyja). Łamany kamień *Ross.*
буль, бутовый. Zale ze łzami nadbrzeżne usłyszawszy
skały Łamanym ich westchnienia jekiem powtarzały. *Zab.*
5, 454. Łamana liczba • frakcy, eine gebrochene Zahl, ein
Bruch; liczba złożona albo z samych tylko części jedności,
albo z jedności całych i z części tejże jedności, • ułomek. *Jak.*
Mat. 1. 2 Łamane ilości czyli frakcy *Ustrz. Alg.* 49.
Srebro stare łamane ilościki za swoje srebro nowe z wiel-
kim zyskiem od kupujących biorą. *Zlot. D. et B.* 4 b. —
§. Łamany • nierówny, uneben, ungleich. Łamany kraj skła-
da się z równin i wzgórków. *Slużb. Ob.* 15. — §. moral.
O jakoż to świat łamany a nieobaczny! *Glicz. Wych.* M
7 b. (przekretny). Więcej sobie dzisiaj drugi na tym
łamanym świecie, waży gromady pieniędzy, niżeli rozum
syna swego. *ib.* M 2. ŁAMCA ob. Łamacz.

Pochodzi łom, łomignat, łomikamień, łomisty, łomiciel,
łomny, łomność, łomikost, łomocić, łomot; lemiesz; do-
łamać, nałamać, obłamać, odłamać, połamać, podłamać,
przełamać, nieprzełamany, przełom, przyłamać, rozłamać;
stoma, słomiany, słomka; ułamać, ułomek, ułomny, uło-
mność; włamać, wylamać, załamać, załom, złamać, nie-
złamać; wiarołomca, wiarołomny, wiarołomność; przy-
sięgłomca, krzywłomca, zakorłomca, prawłomca.

LAMBITYWUM, z Łac., lekarstwo do trzymania w uściech,
aż się rozplynie. *Włod.* ein Lecksaft, Leckarzneymittel. Lam-
bitywum biorę • w uściech co rozpuszczając połykam. *Cn.*
Th. lizanie. *Krup.* 5, 281.

LAMENT, u, m., z Łac. narzekanie, *Eecl.* рыданіе, daś
Weheflagen, Lamentiren, Lami, daś Klage Lied, der Klagege-
sang. Dawid nad Jonatą lament czynił, i wiersze płac-
zliwe o jego śmierci złożył. *Sk. Kaz.* 444. (cf. дума,
plankt, tren). Kto taki jest, ktoby bez lamentu z tego
świata schodził? *Gor. Sen.* 369. Śpiewacy w swych la-
menciech przypominają o Jozyaszu. *Budn.* 2 *Chron.* 35,
25. *Bibl. Gd.* Insze jest śpiewanie pieszczone, jako są
lamenty, dumy; insze śpiewanie meżkie, jak na wojnie.

Dawali im Grecy pewne przezwiska od powiatów, Dory-
ka, Frygika, jak u nas Ruskie lamenty, Podolskie dumy,
Petr. Pol. 204. LAMENTLIWY, a, e, — ie, *adverb.*, na-
rzekający, *Eecl.* рыдательный, Klagen, Klage •. Ojczyzny
głos lamentliwy Wystawić trzeba, by wzdry syn prawdzi-
wy Mścił się jej krzywdy. *Stryjk. Gon.* S. 2. Żaloszny
płacz i lamentliwy. 1 *Leop. Ezech.* 19. 14. Prosiła go
lamentliwemi słowy. *Gor. Dw.* 305. Lamentliwie piosnki
kochanka. *ib.* 285. Dusza jego lamentliwie będzie płac-
kać jemu. *Leop. Jes.* 15, 4. (porzewniać sobie będzie.
Bibl. Gd.) Smętnie zawsze a lamentliwie żyła. *Glicz.*
Wych. C 3. LAMENTOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*,
narzekać, weheflagen, *Eecl.* рыдаю. Wolno zapłakać; ale
nie kwilić się i lamentować. *Pilech. Sen. list.* 2, 54. La-
mentowaliśmy; a wysćie nie płakali. 1 *Leop. Math.* 11.
17. Zwoławszy narzekalnic, niechaj go żałują, Niechaj
nad grobem jego wszystkie lamentują. *Groch. W.* 541.
Oto król płacze i lamentuje nad Absalonem. *Budn.* 2 *Sam.*
19, 1. Słowiczek lamentował. *Banial. J* 3 b. Chciała
ciało pomazać, szuka pana w grobie, Wzięto pana, nie-
masz go, lamentuje sobie. *Pieśn.* 140.

ŁAMIĘ ob. Łamac. ŁAMIKAMIEN ob. Łomikamień.

LAMOWAĆ cz. *niedok.*, u krawców, tasiemkę lub galon
na wierzch sukna lub materyi przyszywać. *Magier. Mskr.*,
mit Treffen oder Band besetzen.

LAMOWY, a, e, od lamy, Łапи •. Trzewiki aksamitne, la-
mowe patynki. *Min. Rył.* 2, 173. Nie każdemu ładnie
w lamowej sukni. *Kchow. Fr.* 14. *Ross.* канительный,
золотный.

LAMPA, y, ż, LAMPKA, LAMPECZKA, i, ż, *dem.*, *Boh.*
lampa, lampička; *Slov.* lampka; *Hung.* lampás; *Sorab.* 1.
lampa, lampka, swużow; *Sorab.* 2. lampka; *Slav.* lam-
palla; *Vind.* lampka, luzhniza, svezhniza, lampiza; *Carn.*
lampęza; *Croat.* lampash, szvetnica (cf. świeceznik); *Dal.*
szvetnica, szvetnyak; *Ross.* лампада, лампадка, лампа-
дочка; *Eecl.* кандило, подсвѣчникъ, свѣтляникъ; z
Greckolac. die Lampe; narzędzie sporządzone na palenie
oliwy, przez włożenie w nie knotu. *Kras. Zb.* 2, 15.
Lampa, kaganiec olejowy. *Cresc.* 28. *Boh.* kahanec gi-
niana lampa, cf. kaganiec. Narzędzie, w którym płyną
ogień karmiące w knot wzięte, ogień z siebie wydają,
nazywa się lampą. *Kruml. Chym.* 29. Lampa illuminacyj-
na *Ross.* плошка. Ci którym potrzebne jest światło
lampy, o to się też starają, aby jej na oleju nie scho-
dziło. *Zab.* 13, 88. Lampa zgaśnie bez oliwy. *Pot. Arg.*
69. Lampa sama przez się ciemna i brudna, A gdy
ogień przypadnie, już jasna i cudna. *Rej. Wiz.* 119 b.
— *Poet.* Lampa słoneczna. *Groch. W.* 33. Lampa nie-
zgaszonego słońca szła od rannej zorzy ku górce. *ib.*
227. — §. Szklanka od wina kształtu lampy, etu Weh-
glaß in Gestalt eines Lampenglaßes. Obaśmy razem pili,
z tą różnicą, że ktoś tam małą lampką, ja dużą szkle-
nicą. *Zabl. Zbb.* 5. Lampeczka wina. *Torz. Szk.* 125,
ob. Lampny, lampowy, lamparz.

1. LAMPART, a, m., *Boh.* lewhart; *Sorab.* 1. leopard;
Croat. leuhart, lävorisz, oroslanyoriss, (cf. rys); *Vind.*
leopard, pantar; *Hung.* pardocz; *Bosn.* levhart, lavoris;

Rag. leuhärt, lavoris, kaplän; *Slav.* oroslav; *Carn.* risa; *Ross.* пардъ, леопардъ, барць; *ber* Leopard, *ber* Panther; zwierz długi do trzech łokci, podobny do tygrysa, sierść ma żółtawą, po niej krążki czarne szrodkiem żółto się przebijają. *Zool.* 813. *Lwopard.* Macz., *lworys.* *Chmiel.* 1, 591. Tygrys, lampart i ryś warczą. *Banial.* J. 2. Lampart tarentowaty. *ib.* Już się i osieł dziś lampartem zowie, Koczodan z małpą chce być lwowi w rodzie. *Strzyk. Gon. D* 3. — §. Lampart, skóra lampartowa, Pantherhaut. Mieczem i łukiem zbrojny, lampartem odziany. *Dmoch. II.* 38. — § Człowiek lampart, basałyk, włóczęga, do niczego, ein Mensch, *ber* zu nichts zu brauchen ist. LAMPARCICA, y, ż, *Boh.* lewharticé; *Carn.* risena, *ber* weibliche Panther. Pstra lamparcica Kaspjska w pokarm dodawała cęca. *Bardz. Trag.* 443. — 2. LAMPART, a, m., kamień probierski, ein Proberstein. Probować złoto na lamparcie. *Tr.* LAMPARTOWY, a, e, od lamparta, Leopard, Panther. *Ross.* барцовый.

LAMPARZ, a, m., robiący albo sprzedający lampy. *Pilch. Sen. list.* 4, 203. *ber* Lampenmacher, Lampenhändler.

LAMPETRA, LAMPRETA, LAMBREDA, y, ż, ryby gatunek, do których należy nimog, die Lamprete. *Syr.* 180. pijawka morska. *Cn. Th.* 696. *Vind.* golup; *Carn.* golub.

LAMPERYA, yi, ż, n. p. Podłoga z lamperyą. *Switk. Bud.* 254. z *Franc.* lambris, *ob.* Taflowanie.

LAMPNY, LAMPOWY, a, e, *Ross.* лампадный, od lampy, Lampen. Ciepło ognia lampnego jest najrówniejsze. *Kruml. Chym.* 29. Lampowy nosek albo rurka, myxa. *Cn. Th.* die Lampenbille, Lampenschnauze. Lampowy nosek, rurka, przez którą opalonego knota zbytki odchodzą. *Dasyp. N n.* Sorab. 1. lampkowa trubka. Lampowy knot *Vind.* luzhna dusha.

LAMUS, LEMUS, a, m., z *Niem.* das Lehmhaus, murowany domek na schowanie od ognia, ein gemauertes feuerfestes Behältniß. Na boku dziedzińca był murowany lamus, z żelaznemi u okien kratami i okienicami. *Kras. Pod.* 1, 6. Rozkazujemy budowanie lamusów dla chowania ksiąg ziemskich, a do zbudowania tych sklepów mianujemy... *Vol. Leg.* 3, 23. Dziś człowiek nie wie, komu zasiewa i młóci, Lada kto mu stodołę i lamus przewróci. *Zab.* 16, 124. *Nar.* Toć mój lemus, me imienie, Zdrowa myśl, zdrowe sumnienie. *Ryb. Gęsl. B* 2 b. Zdobyć wszystka, oprócz tej, którą w podziemnych lamusach tajono, spłonęła. *Krom.* 527. *in subterraneis cellis.* *cf.* podrum. LAMUSOWY, a, e, od lamusa; Lehmhaus.

ŁAN, u, m., *Boh.* lan; *Lat. med.* laneus; *cf.* *Ger.* Lan, Lanne; miara roli, żrzeb, ślad, *cf.* morg, włoka, staje; *Vind.* huba; *Carn.* orolje, *cf.* rola; *Croat.* ral, eine Hufe *Niederlandeß,* von verschiedenem Gehalte. Łan u Helmolda, *aratum Slavicum,* była sztuka ziemi, która się dwoma wołami i tyleż końmi sprawowała. *Nar. Hst.* 2, 85. Łan Polski, z którego kmicie powinni odrabiać dzień jeden, dzieli się na trzy pola, z których każde wzdłuż liczy 600 stop, łokci 400; wszersz stop 144, łokci 96. *Jak. Math.* 1, 4. Łan kmiciey większy, z którego kmicie dzień w tydzień robić mają, liczy łokci w kwadrat 362, 880; mniejszy liczy łokci kwadratowych 115, 200. *Zabor. G.*

297—8. Łan Frankoński (od Francyi albo Frankonii zwany. *Grzeg. Geom. K.* 3) pierwszy, ma w kwadrat miar 5240, drugi 4050. Łan Teutoński czyli Niemiecki sznurów 360. Łan Chełmiński, używany w królewsczyznach liczy morgów 30. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 298. *Solsk. Geom.* 2, 145. *Jak. Mat.* 1, 5. Łan i włoka niczym się od siebie nie różnią, tylko nazwiskiem; co w niektórych stronach u nas nazywają włoka, to inni zowią łanem. *Zabor.* 296. — Włoki były zarobne pole; łany zaś do zarobienia były przeznaczone. *Czack. Pr.* 1, 225. Łan, czyli trzy włoki. *Łesk.* 2, 27. *ob.* Łanowy; *cf.* łany wybranieckie. *cf.* łannik.

ŁAŃ *ob.* Łani.

1. *LAN, u, m., ulanie, lana robota, Gießwerk, gegossne Arbeit. Ze srebra, złota i z drzewa balwany, Praca rąk ludzkich, szatańskie to lany. *Auszp.* 73. *cf.* lala. 2. LAN = lany *ob.* Łać.

LANCA, y, ż, kopia, die Lanze. *Sorab.* 1. lanca; *Vind.* lanza, fuliza, (*ob.* Sulica); *Lat.* lancea; *Graec.* λόγχη. LANCET, u, m., [puszczadło. 3], cyrulickie narzędzie, obostrzyk, do otwierania wrzodów, żył. *Czerw.* 5. die Lanzette, (*Vind.* lanzeta, pushniza; *Rag.* bazkaviza). Na lancety stał najdoskonalszą obracać potrzeba. *Os. Rud.* 568. Krwi puszczenie, otwarcie żyły lancetem albo sznaperem. *Krup.* 5, 87. LANCETOWATY, a, e, — o *adverb.* na kształt lancetu, wie eine Lanzette. Szeleźnik pręt ma bezgałęzi, liście bezogonkowe, lancetowate, wcinane. *Jundz.* 519. *LANCKNET, m, z *Niem.* der Lanzenfuecht, drab, lancaarius. *Macz.*

ŁAŃCUCH, a, m., *Vind.* lanz, ketina, zhetina, veruga; *Carn.* veruga, ketena, rōshel; *Croat.* lāncz, lanaz, veruga; *Hung.* lāntz; *Slav.* lānac, sinexir, szingyir; *Bosn.* lanac, verigga, singir; *Rag.* veruga, veriga; *Dal.* veruga, veriga; *Boh.* řetez; *Slov.* řetež; *Sorab.* 1. řeczaz (*cf.* wrzeciędz); *Sorab.* 2. resehas; *Eccl. et Ross.* цѣпь, цепь (*cf.* czepić), die Kette; Łańcuch, (*cf.* łączyć; *cf.* członek; *cf.* Gelenk. *Abt.* 1g.). Łańcuch staje się silnym, gdy ogniewa jego ściśle złączone. *Gaz. Nar.* 1, 101. Pies na łańcuchu. *Rej. Zw.* 135 b. *Dambr.* 163. ein Kettenhund, (łańcuchowy pies). Jak pies, na łańcuchu przywiązany, siedzieć muszę. *Teat.* 29, c, 25. (na uwiezi). Jak psa z łańcucha spuścił. *Jabl. Tel.* 47. *Cn. Th.* 293. Psa zbiegłego z łańcuchem, łacno pojmać. *Cn. Ad.* 984. Łańcuchy = kajdany, Ketten, Gefesselt. *Eccl. et Ross.* верига, кодола, узы, пута. Związał go dwoma łańcuchoma. (*dual.*) *Budn.* 2 *Reg.* 25, 7. Obaczysz ich w łańcuchach, jako brańce. *Birk. Oboz. K.* 4. Świeto niewolnych łańcuchów Piotra świętego. *Groch. W.* 98. Ś. Piotra w okowach, Petri Kettenfeyer. W łańcuch kogo wsadzić. *Jabl. E.* C. *cf.* w kłodę, w kajdania, einen in Ketten legen. Dobrowolnie się drzwi więzienia otworzyły, i łańcuchy co na rękach były, dobrowolnie opadły. *Otw. Ow.* 153. Łańcuch wozowy do hamowania kół *Vind.* savretniza, *ob.* Hamulec. — Łańcuchami pozwiązywać *Vind.* saverugati, saketinati. — Łańcuch, łańcuszek od ozdoby, *Croat.* kladrush; *Eccl.* плаеница, eine Schmuckfette, eine Kette zur Zierde. Pospolicie łańcuchy złote noszą mężni i niemężni, gdyż

to ozdobą ma być tylko męźnych ludzi. *Modrz. Baz.* 202. Za Bolesława Chrobrego nosili sami rycerze *in signum militiae* łańcuchy, ani wolno było ich nosić innym, bądź szlachcie, bądź hrabiom, którzy w liczbie rycerstwa nie byli poczytani. *Nar. Hst.* 2, 155. Jeśliś ubogi w szlachetne przymioty, Próżno na szyi nosisz łańcuch złoty. *Zab.* 44, 277. *Rzew.* Łańcuch złoty szyi twojej. 3 *Leop. Prov.* 1, 8. (zaponka złota. 1 *Leop.*). Łańcuchy z kwiecica. *Węg. Marm* 1, 187. ob. Festony, girlandy. — *Figur.* Łańcuch: pasmo, szereg nieprzerwany ciągły, ciąg, eine Kette, eine Kette. Łańcuch gór, są to góry niby pasmem z sobą związane. *Wyrw. Geogr.* 12. eine Bergkette. *Łesk.* 80. Słowność w traktowaniu interessów, ludzkość w obcowaniu, są to ogniwa, z których składa się łańcuch porządnego współczucia między ludźmi. *Mon.* 65, 264. Człowiek jest pierwszym ogniwem łańcucha, którego natura upleła z stworzeń. *Mik. Obs.* 30. ŁAŃCUCHOWY, a, e, od łańcucha, *Rag.* verixni; *Ross. et Eccl.* верижный, цѣпочный, цѣпный; *Ketten*: n. p. Pies łańcuchowy, *catenatus*. *Mącz., Tot. Saut.* 45. ein Kettenhund; (*Vind.* otvesan, operzhen pefs, nadvesan pefs). Ogniwo łańcuchowe (*Vind.* klep, rink). Łańcuchowe kule, *Kettenkugeln*, dwie połowice kuli złączone łańcuchem, żeby większą rozległość miejsca zajmowały. *Jak. Art.* 3, 300. — *Arithm.* Reguła łańcuchowa, die Kettenregel, sposób dochodzenia stosunku niewiadomego z danych średnich stosunków wiadomych. *Łesk.* 2, 89. ŁANCUSZEK, szka, m., ŁANCUSZECZEK, eczka, m., dem., eine kleine Kette, ein Kettchen. *Croat.* lanczek, lancchez, verusicza; *Hung.* lantzotska; *Bosn.* lancicah, verisgicah, kolajna, singiricah; *Slav.* lánecac; *Rag.* verixiza, ovratiza, ogargljnj; *Vind.* ogerlai, ovratiza, naperfniza, ketenza, zhetenza; *Carn.* ketenza, nagerlina; *Sorab.* 1. řeczazk; *Boh. et Slov.* řetizek, řetězok; *Eccl. et Ross.* чепочка, цѣпочка, верижца. Łańcuszki złotemi wiążą serca dyamentowe. *Tward. Wł.* 186. Łańcuszek w około szyjeczki był otoczony. *Groch. W.* 332. Ja dziś chętnie ten upomineczek, Świętne noszenie, złoty łańcuszek, Daję dzieciciu. *Groch. W.* 371. Łańcuszek czyli podbrodek u munsztuku. *Hipp.* 60. die Kinnfette, *Vind.* bersda, bersdna ketenza. — 2. Łańcuszki w smuklerskiej robocie są prętowe, pojedyncze i dubeltowe, służą do szamerownia sukien. *Magier. Mskr.* bey dem Posamentirer, gefchlungne Kettchen zum Befest der Kleider. ŁANCUSZKOWY a, e, od łańcuszków, *Ketten*, Ringel: Łańcuszkowy panczerz. *Radz.* 1 *Macch.* 6, 35. t. j. z łańcuszków złożony. ŁANCUSZNY, a, e, ŁAŃCUSZNO *adverb.*, łańcuchem ozdobny, mit einer Kette geziert. Manilius łańcuch złoty z nieprzyjaciela zdjawszy, zarazem go i z przewiskiemi Torkwata, to jest, łańcusznego, na siebie włożył. *Modrz. Baz.* 475. *Sorab.* 1. řeczaznik; *Ross.* веригносецъ. Ów na szyi linę nosi, Chadzał przedtym łańcuszno. *Bal. Sen.* 44. Ujrzysz lada rzemieślniczkę łańcuszno i w sobolach. *Jeż. Ek. F* 3. Dwieście konnych w Włoskim ubierze, w bławaty przybranych, łańcuszno jechali. *Gwagn.* 144.

LANCZAFT, LANCZAWT, u, m., z *Niem.* die Lantzfahrt, ein Lantzfahrtgemälde. Malarz kraj do widoku obrawszy

wesoły, Lub wirydarz piękniemi usadzony zioły, Uczyni z niego lanczawt z uciésznyim wejrzeniem. *Zimor. Siel.* 126. Ta rozmaitość ma pozór lanczawtów wdzięcznych. *Zab.* 6, 105. *Min.* Nie wisi lanczawt nowy Na méj ścienie Rubensowy. *Kchow.* 305. *Landschafty. Pot. Syl.* 219. Lanczawt. *Kmit. Spit.* C 3 b.

LANCZANY, a, e, od ziela lanka, von Mayenblumen. Kwiaty lanczane. *Urząd.* 190. Wódka lanczana. *Haur. Sk.* 413. LANDARA, y, ż., LANDARKA, i, ż., *zdrbn.*, gatunek karęty podróźnej, z *Niem.* eine Landartsche. *Vind.* deshelna guzhja. LANDGRAF, a, m., z *Niem.* der Landgraf, (*Vind.* deshelni knes), hrabia powiatowy. *Włod.* Landgrafowie są niby powiatu i kraju jakiego sędziowie; Land bowiem kraj znaczy, a Graf sędziogo; zkąd urosło jedno słowo landgraf. *Chmiel.* 1, 506. LANDGRAFOWA, y, ż., żona jego, *Vind.* deshelna kneshinja, die Landgräfin. LANDGRAFSKI, a, ie, landgräfflich. LANDGRABSTWO, a, n., *Vind.* deshelna knesha; die Landgraffschaft. Landgrabstwo Haskie. *Wyrw. Geogr.* 121.

LANGBAN, u, m., z *Niem.* die Langbahn, długa kreglarnia, przydłuższe miejsce do grania w kregle, n. p. Kulmi szturmujesz w langbanie Dopóty, póki grosza na wetówkę stanie. *Mon.* 76, 728. *not.* «długa meta, gdzie w kregle grają.»

ŁANI, ŁANIA, i, ż., *Boh.* laně, laň, laňka; *Slov.* laň, laně, laňa; *Sorab.* 1. yelenca; *Croat.* jelenica, kossúta, koshuta; *Carn. et Vind.* koshúta, jeleniza; *Hung.* sutta; *Rag. et Bosn.* koscjutta; *Slav.* koshuta (lanne • jelenię, sarnię); *Ross.* лань, кошута (*Eccl.* лань rupicapra); samica jelenia. *Kluk. Zw.* 1, 341. Łanica. *Biel. Św.* 186. die Hirschkuh. Łania nie ma rogów jak jelen. *Zool.* 369. Prędkonogie łanie. *Banial. J.* 2. Płocha łania. *ib.* Łanie kotne, cielne. *Syr.* 141. Cielne łanie, kotne sarny. *Mon.* 68, 187. Nózka jak u łani. *Tzał.* 51, 15. cienka i kształtna, szykowna. ŁANI, ia, ie, od łani, jeleni, *Hirschkuh*, *Hirsch*. Łani czyścic, Czarnogłów; łanie kotne rady się nim pasą dla lżejszego okocenia i pozbycia płodu; ztąd nasi czarnogłów Łanim czyścem nazwali. *Syr.* 141. Łania broń, ob. Jeleni korzeń, jelenie oko. *Syr.* 132. ŁANICZKA, ŁANECZKA, i, ż., *dem. nom.* łani, 1. eine junge Hirschkuh. Bedzie jakoby łaniczka uciekająca, jakoby owca. *Leop. Jes.* 13, 14. Łaneczki i owieczki, które pasterza nie mają. *Podw. Sion.* K 3 b. — 2. *botan.* Łaniczka, *ephemerum, Iris silvestris, eine Art Schwertlilien.* *Syr.* 1399.

LANIE, ia, n., *subst. verbi* lać, daß Gießen.

ŁANIZ, y, ż., *Tr.*; *botan.*, ob. Grzyb jeleni, abo jelenia bedka.

LANKA, LANUSZKA, i, ż., *Vind.* mainikna rosha, rukałza; *Ross.* ландышъ; konwalia, *lilium convallium, Mayenblume*, kwitnie ku końcowi maja. *Kluk. Rosl.* 1, 264 et 2, 252. *Syr.* 752 et 1400. *Urząd.* 190. lilia padolna. *Groch. W.* 371. ob. Lanczany. — 2. Lanka, lanki, paczes lniana, *Flaßberg.* Lnianka, płótno z paczesi lnianej, *Sinnenzeug.* Związano onych mężów w płaszczach swoich, w lankach, czapkach, w bócie, i we wszystkim odzieniu swoim. *Radz. Dan.* 3, 21. (w ubraniach. *Bibl. Gd.*). *Żarn. Post.* 3, 102.

ŁANNIK, a, m., wybraniec z łanu, łanowy żołnierz, ein Stubensoldat, ein nach der Zahl der Stuben ausgehöbner Rekrut. Na obronę tej ziemi od rozbójników, zostawiamy 20 łanników. *Vol. Leg.* 5, 548. **ŁANOWY**, a, e, od łanu, Hufen. Łanowy regiment, dawniej na łanach wybranieckich po starostwach fundowany. *Kras. Zb.* 2, 17. Zwano ich też piechotą łanową. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 344. **ŁANOWE**, ego, n., subst., podatek z łanu, daß Hufengeld, die Hufensteuer.

ŁANTAWA ziele. *Tr. ob. Szlachtawa. Jundz.* 409.

ŁANTGRAF ob. Landgraf. **ŁANUSZKA** ob. Lanka.

LANY, a, e, part. perf. verb. lać, gegossen, odlewany, n. p. Wiele lanych świec białych niesiono. *Wez. Zap. D.* 3. Ukazała się wielka liczba szlachciców z łanami świecami. *Wys. Atoj.* 524. Mój wiersz jest lany z prostego pióra. *Zab.* 11, 185. wylewany, cf. lać, mein Lieb fließt aus einer kunstlosen Feder.

ŁAP! • **ŁAP CAP!** łup cup, łapes capes! *Boh.* drapsa (łap łapanie ptaków), wyraża nagłe porwanie (cf. chabias, smyk!), ob. Łapcap; rypß rappß! Łap za myszkę Matus w nielitościwe szpony. *Zab.* 5, 256. Z razu się tylko słowy szpocą, a potem za łby łap cap po sobie. *Jabl. Ez.* 121. Rozumie, że to jeszcze w Polsce tak jak za dawnych czasów, co to byle za co łup cup bywało po sobie. *Teat.* 29, 122. Jakaśmy dobyli szabel, tak zaraz łup cup po sobie, chlust, chlust. *Boh. Kom.* 1, 360. Z domu ku mnie wypada, Łap za rękę, jak się masz? *Zab.* 10, 547. **ŁAPA**, y, ż., 1. szłopa. *Cn. Th.* 1, 118. *Boh.* dla pa; *Carn. et Vind.* taza, kramplasta noga; *Ross.* zana. Koniec płaski nóg niedźwiedzi, maß etc. die Tappe, die Zaße. Cokolwiek chodzi na łapach swych ze wszystkich zwierząt, które chodzą na czterech nogach, nieczyste wam będzie. *Bibl. Gd. Levit.* 11, 27. Ta łapa, co się po kudłach skrobie, źle jako widzę posłużyła tobie, (to jest, niedźwiedź). *Kniaz. Poez.* 2, 185. Łapę jak niedźwiedź lizać albo ssać, de homine, qui spe frustratus, solitarius moeret vel esurit. *Cn. Ad.* 427. die Pfoten saugen. Ja sobie tak dobrych lat doczekać nie tuszę, Podobno jako niedźwiedź łapę lizać muszę. *J. Kchan. Dz.* 215. *Zygr. Pap.* 376. Jak się wyszastamy, dyabelnie będziemy łapę lizać. *Teat.* 22, 9. Do tańca się nogi lenią. Lata z statkiem każą siedzieć, Łapę liżąc, jako niedźwiedź. *Czach. Tr. II* 5. — zgrubiale • Ręka, die Pfote, die Hand, die Zaße. Twoje szczęście, że pałasza nie mam przy boku; ale wpadniesz ty mi w łapy. *Teat.* 8, 92. Łapy, by u niedźwiedzia. *P. Kchan. Ort.* 1, 165. — 2. botan. Łapa niedźwiedzia, czyli lwia, ziele, s. Jana pas, wilcza stopa, babimur, *Lycopodium. Syr.* 841. der Bärlapp. Johannisgürtel. — **ŁAPAC**, ał, łapa kontyn., łapie, łapie act. niedok., złapać dok., chwytać, *Boh.* łapati, łapjm, złapám; *Slov.* łapam; (*Carn.* lupia, lópta • piłka, lopiti percutere); *Ross.* сочить, изымать; haßhen, zu fangen suchen, nach etwas haßhen, greifen, fangen. Koty największą nam czynią wygodę w łapaniu myszy. *Kluk. Zw.* 1, 304. Łapajcie tego złodzieja. *Teat.* 30, 54. Bierz, szukaj, ścigaj, łapaj, gdzie oni? *Tręb. S. M.* 117. Dla niepewnej nadziei i próżnej otuchy Łapają niebożęta po powietrzu muchy. *Zbil. Żyw.*

B b. — Transl. Kiedy psy trawę łapia, będzie deszcz. *Kluk. Rosl.* 3, 90. t. j. pyskiem chwytają, rwą, barnaß schnappen. — *fig. moral.* Upatruje i łapa czas, okazują i pogodę. *Jan. Lig. B.* 4. Złapał tanio na Podolu wioskę. *Zab.* 13, 204. (uchwycił, dostał). Złi więcej maja, iż cudze łapają. *Rys. Ad.* 79. Chociaż łapają cudzego, przecież w niedostatku są. *W. Post. W.* 194. Tak skuteczna była nauka Chrystusowa, iż co przedtym łapał cudzego, to teraz udziela swojego. *W. Post. Mn.* 558. Sam nie czyniwszy nic w ojczyźnie sławnego Łapa jednak bezwstydnie stopnie dostojności. *Groch. W.* 545. Gdy on inszym w katedrze siedząc kazał, jam łapał to piórkem, to pamięcią słowa jego. *Gorz. Sen.* 450. Będę słuchał nowin, będę łapał wieści. *Bardz. Trag.* 417. Większa część senatorów, łapając łaski u pana młodego, przemogła, iż Zygmunt puścił synowi Litwę. *Gorn. Dz.* 11. Przeciwnik, łapający słowa czyje. *Gorn. Sen.* 401. (podchwytujący). *Prov.* Lepiej trzymać, niż łapać. *Cn. Ad.* 444. cf. lepszy harap, niż hu lala. **ŁAPACTWO**, a, n., łapanie, chwytywanie, daß Haßhen. Łapactwo urzędów. *Petr. Et.* 112. Gorsze jest gardzenie czci, niżli łapactwo czci. *ib.* 270. **ŁAPACZ**, a, m., który łapa, der nach etwas haßht, der Haßher; *Boh.* łapač, łapacek *captiosus*. Łapacze a obłudnicy, którzy się z wierzchu przyjaciółmi czynią, a nic nie myślą, jeno jakoby cie w czem podeszli, ułowili, podchwycili. *Dambr.* 445. Chwytaće i łapacze własnej przywaty swój. *Jan. Leg. E.* 3. Łapacze testamentów, komu się najczęściej zalecają, temu najprędzej śmierci życzą. *Gorn. Sen.* 486. — Łapacz, porywacz, ceklarz, oprawca, sługa miejski do chwywania złoczyńców. *Włod. der Haßher, Stadthnecht, Carn.* zap, zaf, (cf. cap). **ŁAPACZKA**, i, ż., narzędzie do łapania, łapica, samolówka. *Cn. Th., Sorab.* 1. paszle; *Carn.* besvogneza; *Rag.* stüripza; *Ross.* западня, капканъ, eine Falle, Fallgrube, (cf. wliczy dół). *fig.* ein Fallstrich, eine Falle, (cf. kluczek, sidło). Faryzeuszowie coraz to nowe łapaczki na Pana zastawiali. *W. Post. W.* 344. Mniemając, aby mie mogli ułowić swemi łapaczkami, rzekli... *Baz. Hst.* 113. Wiele im czasu zabrały słowne swary, wykrety i sporne łapaczki. *Pilch. Sen. list.* 356. Łapaczki, *sophismata. ib.* 359. Wykretów i łapaczek nie zażywa. *Bals. Sw.* 2, 456. Coraz nowych fortelów i łapaczek szukają. *W. Post. Mn.* 354. Prawa weszły w wielki labirynt dla łapaczek prokuratorских. *Herb. Stat.* 440. W słowach miał łapaczki i chytre dyalektyki. *Sk. Dz.* 270. Wicherzyć, łapaczki sporządzać, i to jedynie na umyśle warzyć począł, jakoby króla mógł zdradą ułowić. *Pilch. Sall.* 154. **ŁAPAJ**, ja, m., miano psa gończego, der Name eines Jagdhundes. Pędzi hrabia konno przez zwierzyniec; a za nim capaj, łapaj, ścinaj, dołóż, dwie smycze chartów. *Teat.* 10, b, 52. **ŁAPANIE**, ia, n., subst. verbi łapać, daß Haßhen. **ŁAPANINA**, y, ż., łup, *raptum. Macz.* Zusammengehaßhtes, Zusammengerafftes. — b) Łapactwo, die Haßhsucht, Raubhsucht. *Rapacitas*, drapiestwo, łapanina, łakomstwo. *Macz.* **ŁAPCAP**, a, m., (cf. łap cap), burl., porywacz, łakomicie, ein Haßhsüchtiger, Rißrapp, der nur immer an sich reißt, ein Heißhungeriger. Pan łapcap, co z wilezym jada apetytem. *Nar.*

Dz. 3, 106. ŁAPCIE, iów, plur., Ze skóry drzewa Li-twa obuwie sobie plotą, które łapciami nazywa. *Gwagn.* 414. Schuße von Lindenbast, Basttschuße. *ib.* 430. Za płu-giem chodzi w łapciach, a w siermiedze. *Stryjk. Turk. E;* *ib. H 2. Stryjk. Kr.* 145. *Dwor. F 2.* cf. kurpie, chodaki. *Ross.* лапотъ, лапатокъ, лаптище. Człowiek w łapciach *Ross.* лапотникъ. ŁAPCIOWY, a, e, od łapci, *Basttschuße*, *Ross.* лапотный. ŁAPCZASTY, a, e, — o *adv.*, z łapa-mi, mający łapy, pfołq, mit Łapen. *Ross.* лапчатый, лапчатый. ŁAPCZYWOŚĆ, sci, ż., łapactwo, cheiwość łapania, die Raubtsucht, Raubtsucht. Lwia pomsta, gniew orli, łapczywość jastrzębia. *Pot. Pocz.* 647. ŁAPCIWY, ŁAPCZYWY, a, e, *Boh.* łapawý, cheiwy łapania, Raubtsuchtig, Raubtsuchtig. Widujemy też ludzi z tak łapczywym pyskiem, Ze i chleb swój i zęby tracą z pośmiewiskiem. *Pot. Arg.* 680. Chuć zbyt łapczywa. *Kchow.* 187. Na owoc ten łapczywa Ręka i przez wysoki parkan się porywa. *Kchow. Fr.* 107. Dałeś mi kęs chleba, a dopuszczasz przecie, że mi go wyrwywa ręka łapciwa. *Mon.* 74, 617. On tak sławy jest cheiwy, jako więc kruk na mięso albo wilk łapciwy. *ib.* 71, 317. Ledwie się hamować dała łapczywa hołota. *Pot. Syl.* 64. Dobrze tak na łapczywego. *Pot. Jow.* 212. ŁAPECZKA, i, ż., *demin.*, *Ross.* лапучка, ein kleines Pfötchen, Łapchen. Bestya z płaskim ogonem, z czterema łapeczkami i gryffów trzech gronem. *Zab.* 15, 181. ŁAPES! ŁAPES CAPES, ob. Łap cap, ripp rapp! Wilk po tej do baranka perorze, Łapes jak swego, i zębami porze. *Zab.* 13, 274. *Treb.* (ŁAPIA ob. Laponia). ŁAPIASTY, a, e, na kształt łapy, Iatschfüßig, pattschfüßig. Ptaki rzędu gęsiego mają stopę łapiastą. *Zool.* 217. cf. łopatonogi, wiosłaty, pływny; *Ross.* лапчатый. ŁAPICA, y, ż., wielka łapka do łapania n. p. szczurów i t. d. eine Zalle, Rattenfalle, Mäusefalle; połapka, *decipula murium.* *Mącz.*; *Boh.* poklopec, sklopec; *Sorab.* 1 et 2. paszle; *Carn.* past, skópz, lop, prógła, klefka, besgovnéza, mishnéza; *Vind.* precep, stava, past; *Hag.* stúpiza, pldeciza; *Bosn.* stupica; *Ross.* ловушка, слопецъ, пасть, кляпы, западня, ковъ, самоловъ, самоловная снасть, капканъ, кулема. Myszy łowią łapicami albo paściami, skórkę słoniny albo sér pieczony nastrożywszy. *Cresc.* 642. Przeciw myszom stawić łapice przy dziurach, kędyby wylaziły. *Cresc.* 223. *fig.* Skryta jest zdrajcy łapica w ziemi, a samolówka jego na ścieżce. *W. Job.* 18, 10. (LAPIDARNY n. p. napis, *Ross. et Eccl.* стол-пописание, *adj.* столпствуемый). ŁAPIDUSZA, y, m., łowca duszy, ein Seelenhafer. Każdy minister heretycki łapidusza. *W. Post. Mn.* 216. ŁAPIE ob. Łapać. ŁAPI-GROSZ, a, m., wydrwigrosz, ein Geldhafer. Owi łapi-groszowie, boże uchowaj, aby na nas co wystraszyć mieli. *Fa'ib. L 3.* ŁAPIKUFEL, Ńa, m., łapikufel, moczywąs, kufel, leje jak na kamionkę, ein Saufauß. Jeden z łapi-kullów mawiał: chłopska to jest, jeść siła; szlachecka zaś pić więcej. *Dwor. C 1.* ŁAPIKURA, y, m., ŁAPIKURKA, i, m., złodziej kurowy, ein Hühnerdieb, ein Hühnerhafer. *Slov.* łapikurka nauci, flocci homo. Lis jeden, wielki zjadacz królików, wielki łapikura. *Zab.* 15, 280. *Treb.* Łada łapikurce, batóg w ręku trzymającemu, ledwie do nóg

nie upada. *Mon.* 71, 741. *ib.* 75, 590. cf. ciura obozowy. ŁAPINIEC, ńca, m., ziele, *Tr. ob.* Barszcz prosty. ŁA-PIOWCA, y, m., owczy złodziej, ein Schaafdieb, Schaafha-scher. Ów ja wilk łapiowca, com się łupem bawił, Teraz od psów myśliwych duszem się pozbawił. *Gaw. Siel.* 391. *Mon.* 75, 590. ŁAPISZTUKA, i, m., cheiwy jedzenia, ein Freßhaß. Panom wytrzesikuflom, łapisztukom owym... *Dzwon. A. 2.* ŁAPITRUNEK, nka, m., wytrzesikufel, łapikufel, moczywąs, ein Saufauß. Próznochlebowie i łapitrunkowie. *Zarn. Post.* 251 b. ŁAPKA, i, ż., *demin.*, *Boh.* dlapka; *Ross.* лапка. — §. 1 a) mała łapa, n. p. Psi-na łapkę miała urażoną. *Węg. Marm.* 1, 83. *burl.* zamiast ręka, die Pfote, die Hand. Wpadłeś mi znowu w łapki moje. *Teat.* 50. c, 86. — b) Mała łapica, n. p. samo-łowka na myszy, *Vind.* mishja past, mishniza; *Ross.* ко-лодница, eine Zalle, Mäusefalle etc. Nakoniec myszka tra-fiła do łapki. *Morszt.* 83. (cf. dzban póty wodę nosi, pó-ki się nie stłucze). *fig.* Jakże wiele w tym życiu zasa-dzek na człowieka biednego, nie można mieć jakiej for-tunki, na którą albo ludzie albo dyabli nie zasadzali łapek. *Teat.* 7. c, 57. Taką na niego zastawię łapkę, iż mi się z niej nie wymknie. *Teat.* 14, 95. Mogliśmy sztu-ki wojować sztukami, Wpadliby byli Grecy w łapkę sami. *Bardz. Trag.* 270. Wpadłeś w łapkę kobiety, do-brze ci tak, pal się do niej. *Węg. Marm.* 1, 130. — §. 2. Łapki u szaty = wyłożki u rękawa. *Tr.*, die Fatten, Klappen, Aufschläge am Ärmel; *Ross.* лацканъ. Czerwonego sukna na łapki czyli wyłogi, wzięto łokci 325. *Czack. Pr.* 1, 218. ŁAPKOWATY, a, e, — o *adv.*, z łapkami, na kształt łapek, mit Pfötchen, wie Pfötchen. Przywrotnik liście ma łapkowate. *Jundz.* 140. ŁAPOCHWAŁ, a, m., ŁAPO-CZEŚĆ, czcia, m., ambitny, der Ehrfüchtige. Łapoczezia i łapochwałę ganiemy, jako tego, który nazbyt, niż mu przy-stoi, pragnie czci i chwały. *Petr. Et.* 269. Pochodz. *łapożonny; *nałapać, obłapiać, obłapic, poła-pać, połapa, połapka, rozłapać, udapic, załapiać.*

LAPONIA, ii, ż., ŁAPIA, wielki kraj przy morzu lodowa-tym, dzieli się na Szwedzką, Duńską i Moskiewską. *Dykc. Geogr.* 2, 65. Łappland. W Moskwie, w Lapii, w Islandyi. *Haur. Sk.* 292. *Ross.* Лапландия. LAPONCZYK, ŁA-PON, a, m., der Lappe, Łappländer. *Ross.* Лопаръ. Lapon-czykowie nie bywają wyżsi jak na 3 stopy. *Dykc. Geogr.* 2, 65. Laponowie odlegli. *Zbil. Dr. E 5.*

*ŁAPOŻONNY, a, e, żony uwodzający, Weiber haßend. Ten łapożonny sędzia (Parys) i obca żona (Helena), Będzie przyczyna, z której Troja zburzona. *Petr. Hor.* 2, D 4 b. ŁAPSKO, a, n., łapa niekształtna, brzydka, eine häßliche ungeschickte Pfote. *Ross.* лапище.

*LAPS, u, m., przepadek, der Verfall, die Verfallsbedingung, der Verfallstermin. Leszek Krzyżakom powiat Miechowski zastawił we trzech set grzywien, a to pod łapsem do trzech lat. *Biel.* 175.

*ŁAREDOGRA, y, ż., wódka lawandowa, Lavendelwasser. [wó-dka rozmarynowa, Rosmarinwasser, wyraz ten przekrecony z franc. eau de la reine d' Hongrie. ob. *Horany. Memor. Hungar. et provin.* 1, 614. — 6]. Dobywa larendogry, i

rzeźwi go. *Teat.* 11. b. 118. Spoczniej dla boga! jakże mi zbladła! Nażci powąchaj, na larędogry! *Zabl. Bal.* 78.

LARMO, indecl., **LARMA**, y, ż., bicie na trwoję, trwoja, *Boh.* lermo; *Slov.* lerma; *Vind.* larma, larmanje, tertranje, hrup, *Włarm.* *Łarm.* Larmo się wszędzie rozlega Bellony, Grzmia z wielkich kartaun straszliwe pioróny. *Kehow.* 66. Śpiewali nasi bogarodziecę za larmo do boju. *Psalmod.* 14. Z dział po basztach mocne larmo dano. *Auszp.* 24. Ja w larmę bije, a wy wsiadajcie, Zawiodę was za Dniestr. *Birk. Zyg.* 27. W larmę bije, i ludzi do gromady zbiera. *P. Kchan. Orł.* 1, 199. Uderzą w larmę, on zaraz wesoło Wprzód przed inszemi w świetnej stanie zbroi. *P. Kchan. Jer.* 202. Biejąc na on zgiełk, słyszy z drugiej strony, Że w larmę, w larmę biją i wołają. *ib.* 253. cf. gwałt, rata!

LARWA, y, ż., a) die Larve, eine Schreckensgestalt, Schreckenercheinung, poczwara, straszycło, według dawnych pogan, były to zaś dusze złych ludzi potępionych, tułające się na straszanie żywych (*Lat. med.* larvae). *Kras. Zb.* 2, 19. Larwy go piekielne biczują. *Bardz. Luk.* 128. *Rag.* przykaza, nemán, nochnizza, upirina, Źma, móra, vukodlak, pustoloviza, cf. nocnica, upiór, mara, wilkołak. — §. Nazwisko larw dawano potym maszkarom, die Maske, die Larve, które pospolicie aktorowie teatralni brali na twarze. *Kras. Zb.* 2, 19, *Boh.* nahubek (nagębek), krabuška, škraboška; *Carn.* shema; *Vind.* shema, larva (cf. schema); *Croat.* larva; *Dal.* krinka, maskara, krabanossnicza; *Rag.* priobrazza, nalijeje; *Bosn.* maskara, krabanosića, neman; *Sorab.* 2. larwa; *Sorab.* 1. larba, balslne woblicizzo; *Ross.* харя, харька, харица, харище; *Ecccl.* личина, рожа притворная. Larwy albo maszkary na twarzy Aeschilus wynalazł. *Dambr.* 614. Cesarz sam po mieście w larwie chodząc pokryty śpiegował. *Tward. Wł.* 143. Ach larwę świecie! fałszywą zdej. *Dar. Lot.* 12. — *Prov. Slov.* Štahnú larwu, uzreš žalbu, *Vind.* odshemati, resobrasiti demaskować entlarven. Przecięż mi się darzy Istną prawdę postrzegać bez larwy na twarzy. *Teat.* 46. d, 16. Kto larwę tę odśloni, szszerzeli w tym poganin, pokrycieli chodzi? *Tward. Wł.* 132. Tu cmią oczy Larwą jakąś pokoju, a krew się toczy. *ib.* 66. Pod larwą pod pozorem, unter dem Scheine. Febrý pod larwą, *larvatae*, które pod kształtem choroby się ukazują. *Krup.* 5, 531. (maskowane). Drudzy pod hojności larwą krzywdę bliźnich kryją. *Bals. Niedz.* 1, 99. — b) *Transl.*, Twarz bardzo szpetna, ein sehr scheußliches Gesicht. **LARWISKO**, a, n., szpetna larwa, eine häßliche Larve, scheußliche Erscheinung. Larwisko się pokazało, straszliwy dziw. *Krom.* 285. *spectrum*. **LARWISTY**, a, e, *larvatus*, który larwę nosi, maszkaraty. *Macz.* ein Verlarveter. *Sorab.* 1. larbwatę; *Bosn.* krabanos, maskaran. **LARWOWY**, a, e, od larwy, *Latven*. Gorączka larwowa, jeżeli się ukazuje pod larwą pleury, léczy się jako pleura. *Krup.* 5, 408. maskowana.

LARYSSA, herb; dwa lemiesz pod siebie końcami do góry, i ostrzem na bok obrócone, w polu czerwonym. *Kurop.* 5, 29. ein Wappen.

LAS, a, et u, m., in *Local.* w lesie, a) der Wald. *Boh.* les, lesyna; *Slov.* les, hág (cf. gaj); *Sorab.* 2. lészo gaj, blot-

to, bwotto, botto las, bor; *Sorab.* 1. lész, hola, lis, lies, liis chrost; *Graec.* ἄλσος; *Hebr.* לֵשׁ lus corylus, cf. loza; *Carn.* et *Vind.* lef, leif, lief = drzewo; *Ital.* legno; *Lat.* lignum; *Germ. c. aspir.* *Holz, Holz, (cf. *Graec.* ὄλη = 2. las); *Vind.* et *Carn.* log (cf. łąg, łęg), borsht (cf. bor), goisd (cf. gąszcz, gęstwa), meja (cf. miedza); (distg. *Vind.* lafs = włos); *Croat.* lúg, loza, dubrava (cf. dąbrowa), shuma (cf. szum); *Croat.* lész, darvo, drévo lignum, arbor; lesz, drevo, iz koiega sze ima kay napraviti *materia lignea*, lesz mertvečki *sandapila*; *Hung.* liget; *Rag.* lúg, lúgh, gaj, góra, dubrava; (*Rag.* ljés = legni di lavoro, materia, od setà se seto cinij); *Bosn.* gora, dubrava, sejumma (cf. góra); *Bosn.* lis, liés, driva za poslovati *materia, lignorum apparatus*; *Slav.* lúg, shuma; *Ross.* лесъ 1. las. 2. drzewo; las wielki лесище, las gęsty na błotach лыва); *Ecccl.* дуброва, дьбрь (cf. *debrza). Lasem się zowie, gdzie rośnie wiele drzew ciągiem długim bez uprawy i sadzenia. Jeżeli tylko w nim jednego rodzaju drzewa, na ten czas od nich bierze nazwisko, n. p. dębina, olszyna, brzezina etc.; gdzie rośnie sośnina zowie się bor; niewielkie laski zwiemy gaikami. Lasy zbyt zagęszczone i zarosłe, nawet w dzień okropność sprawujące, nazywamy czarne lasy. Jeżeli są obszerne i nieścińane, zowią się puszcze. *Ład. H. N.* 88. (cf. gęsty las, rzadki las). Wc Pana lasy są bory, dąbrowy lub czarne lasy. *Torz. Szk.* 2. Brzeg czyli kraj lasu *Ross.* опушь, опушка. *Prov.* Im więcej w las, więcej drzewa. *Pot. Arg.* 105. Im dalej w las, tym więcej drew. *Cn. Ad.* 324. (im dalej, tym gorzej). Bojąc się wilka, do lasa nie iść. *Itys. Ad.* 5. Dla grzmotu do mlyna nie iść; dla szumu do lasa; dla ptastwa nie siać. *Cn. Ad.* 156. (cf. leniwy mówi: lew w drzewie; cf. bez prace, nie będą kołaczne). Nie wyciągaj wilka z lasa. *Teat.* 18. b, 5. (cf. nie maluj dyabła na ścienie). Natura ciągnie wilka do lasa. *Pot. Jow.* 167. Nakarm ty wilka, niech popuści pasa, A wilka ciągnie natura do lasa. *Bratk. M.* Zawsze do lasa tęży wilk chowany. *Pot. Pocz.* 604. (cf. mał ty chłopu masłem, on przecię śmierdzi dziegiem; cf. wilku mów pacierz, a on: kozia macierz; cf. wilk chowany, żyd chrzczony). W lesie chce ryby łowić. *Haur. Sk.* 174. (cf. orać morskie łądy; cf. po cierniach fig szukać; cf. kręcić z piasku bicze). Póki lata po lesie ptak, nigdy z królmi do stołu nie usiedzie. *Birk. Kaz. L.* 3. Jeden sasa, drugi do lasa. *Gemm.* 113. *quilibet sibi rex, quilibet grex. Slov.* Kaźdi wlas ružno sa geži; (cf. włos; cf. nie do pary woły, nie pociągną daleko; cf. jeden porze, drugi szyje; jeden buduje, drugi rozwała). W mieście, jak w lesie, głębokie milczenie. *Zab.* 15, 271. — Las, dziki las, dziczyzna, puszcza, eine Wildnis, n. p. Jak w lesie błędno. *Cn. Th.* Tyś świadek, żem i ja nie w lesie schowany. *Zab.* 12, 327. *Ejsym.* Człowiek w lesie wychowany byłby się w niej rozkochał. *Teat.* 36. b, 24. (cf. leśny dziki człowiek). Harda myśl i w lesie czasem sławę traci, Bo widzisz, iż się z takim żaden nie rad braci. *Rej. Wiz.* 44. Jest dziś wielu, co koni, broni i ubioru rycerskiego używają, a męstwo ich w lesie. *Budn. Apopht.* 39. (t. j. w ucieczce, w nogach; cf. a nasi w chrost). Głupi kupcy na borg mu dają, a zapłata w le-

sie. *Opal. Sat.* 115. t. j. trzeba jej czekać, za nią biegać, die Zahlung ist im weiten Felde. Lasem się bawić • polem, polowaniem, ein Jägerleben, Waldleben führen. Często krocę kto się bawi lasem, Lepiej niedźwiedzia, niż ludzi pamięta. *Pot. Syl.* 22. — Przez suchy las żołdaka puścić • przez różgi. *Tr.* Spießruthen laufen lassen. — 3. Wielki głód był w ten czas na nasze, bo żywności nie mieli; konie aż lasem żywe były, a nasi chleb z plewami na poły jedli. *Biel.* 235. t. j. liściem, leśniami ziołami, Waldlaub, Waldfrüuter. — b) *Transl.* Fingal najpierwszy z moarczów przybywa, Las masztów jego już morze okrywa. *Kras. Oss. C* 3. ein Wald von Masten. Las włosów • gęste włosy, chwast. *Cn. Th.* LASA, y, ż., (*Boh.* lisa, cf. liscica); krata, plecionka, ein Flechtwerk, Gitterwerk; lasy w których na polu owce • hurty, die Schaafhürden. Krata mularska dróćniana, z lasek; lasa do przesiewiania wapna, piaska. *Cn. Th.* 315. die Fege, Sandfege. (*ob.* Lasować). Lasy do suszenia siodu, Malzbarren, bywają olszowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Lasy • lasowe drzewi; kraciaste, eine Gitterthüre. *Tr.* LASECZEK, czka, m., *Ross.* хъсочикъ, *demin. nom.* lasek, las • gaik, ein kleines Waldchen. Kozy tam na to umyślnie chowają w laseczku jednym. *Star. Dw.* 31. Ziele to roślinie w lasczkach, we krzach. *Syr.* 856. LASECZKA, LASZCZKA, i, ż., *demin. nom.* laska • a) kolek, pręt, palcat, patyk, (*Boh.* liskowka • baculus colurnus); ein Stöckchen. *Slov.* hůlečka; *Vind.* palizhiza, palizhka; *Bosn.* setapicch; *Ross.* палочка (cf. palica), пощоекъ (cf. posoch); *Eccl.* жезлецъ, жезликъ. Romulusowa laszczka krzywa u wierzchu, którą zwykł wieszczyć. *Warg. Wal.* 26. Węgle z młodych laszczek dobrze wypalone. *Biel. S. N.* 37. Ptaszki, których na lep łowią, im więcej w laszczki lepem nasmarowane skrzydełkami biją, tym się więcej wikłają. *Birk. Gl.* 76. Laszczki do podpierania wina. *Zaw. Gosp.* tyczki na wino, Pfähle. Laszczki, do których zioła przywiązują, tyczki stawiane, albo poprzek kładzione rościki. *Cn. Th.* Winna latorośl obdłliwa po laszczkach utkwionych czyni chłodnik. *Banial. L.* 4. — 3. Laszczkę ja piastuję, Boskie i ludzkie ja rządy sprawuje. *Past. Fid.* 285. berło, rząd, Scepter. — b) Laszczka pisana • kréska, linijka, ein Strichlein, (*Ross.* лаца, ласочка plama obdłużna). Turcy zadają Persom, że zfałszowali alkoran, źle pokładli punkta i laszczki, przez co na wielu miejscach uczynili sens obojętny. *Klok. Turk.* 148. cf. łącznik. LASEK, ska, m., *demin. nom.* las, ein Waldchen. *Sorab.* 1. lész, lisk; *Bosn.* sejummica; *Rag.* dubrāviza; *Croat.* lozicza, dubravica; *Ross.* хъсокъ, перелъсокъ, перелъсочекъ. Niewielkie łaski zowiemy gaikami. *Ład. H. N.* 88. Lasek bogom poświęcony. *Bardz. Trag.* 190.

Pochodz. laska, laskować, laskowy, laskowiec, lesica, lesisty, leśnictwo, leśniec, leśniowka, leśniczy, leśny, leszczyzna, Polesie, zalesie; cf. list, liście i t. d.

LASEROWAĆ cz. *niedok.*; u malarzów, rzadkim kolorem na gruncie srebrnym lub białym ciągnąć, tak iż ten spodni przegłada. *Mugier. Mskr.* [na każdym gruncie, a właściwie na spodniej, już zaschniętej warstwie farby. 5]. affiren, eine Farbe mit einer andern durchsichtigen bebeden.

LASEROWY sok *ob.* Czartowe łajno.

ŁASIC się, ił, i, łaszczę, łaszę, *recipr. niedok.* (cf. ułasić, się, przyłasić), pokornym układaniami się zalecać, (cf. głaszcząć, cf. łaskować, cf. płaszczyc się), *propr.* o psach, o kotach etc.; *fig. de homine*, sich schmiegen, wie ein Hund, laugen, sich ducken, gar demüthig thun, fuchsschwänzen, einen Saßenbudel machen. *Boh.* lisati se adulari, cf. lis; *Sorab.* 1. lizzču szo, lesznu szo blandior, (cf. lizać); *Slav.* lisciti, ulizivatisę • pochlebiać; (*Bosn.* lisciti, *Rag.* lisciciti vulpinari); *Vind.* perlifuvati se; *Croat.* lichiti, lischichitsze, lischichimsze, prilizavamsze, (cf. oblesny); *Ross.* ластиться, лашуць caresser, (cf. łaska). Pies się łasi, a kąsa. *Pot. Arg.* 264. Pies pochlebny ogonem łasi się do pana, Język miasto ogona u Pontyliana. *Min. Ryt.* 3, 213. Ciebie gdy ujrział cerber w złotym rogu, Łasząc się kłobie, jak swojemu bogu, Z lekka lizał nogi. *Hor.* 1, 304. *Kobyl.* (*leniter atterens caudam*). Cerber łasił się ogonem. *ib.* 306. *Min.* Szkodliwisy, co fałsz chce prawdą uczynić, niżli on pies, co się idąc do ciebie łasi, a marda oczonem, a gdy się nie obaczysz, alić on za nogi cap! *Rej. Zw.* 83. Ten co się zda łasić pod pokrywką świętą, Ma chęć szkodzić po cichu przekłętą. *Jabl. Ez.* 22. Nie każdy to przyjaciel, który się łasi i wdzięczy. *Ossol. Baj.* 2. Łaszą się skłaniając kolana i głowę. *Przyb. Mill.* 247. Kto się łasi, kłania u dworu, pozyska wszyskie łaski. *Weg. Marm.* 3, 301. Mężczyznom grożąc, kobietom łasząc się, porywają Rzymianie mdlejące Sabinki. *Stas. Num.* 1, 19. Różne zawierają traktaty łasząc się jak wąż, aby śmiertelniej potym ukąsić. *Kur. Pet.* 12. — 3. Łasić się, łaszczyc się na co, łaknąć, chciwym być, begierig monach seyn. Żyć skromnie, na próżne się nie łaszczyc tytuły. *Min. Ryt.* 3, 305. Nie na pokarm wymyślny chęć się jego łasi. *Zab.* 15, 155. *Kniaz.* ŁASZENIE, ŁASZENIE się, *subst. verb.*, daß kriechen, schmiegen, fuchsschwänzen. *Ross.* челоукоуродие. Zwyczajne łaszenie psiny upewniały o ustalym bolu urażonej łapki. *Weg. Marm.* 1, 83. Niektóre śpiewania miłym są łaszeniem, którym się umysł zmiekcza. *Pilch. Sen.* 500. ŁASICA, y, ż., ŁASICZKA, ŁASKA, i, ż., *Boh.* lasyce, kolčawa; (*Boh.* kolčawa bjla gronostaj); *Morav.* laska; *Croat.* laszicza; *Rag.* lassiza; *Slav.* lasica; *Bosn.* lassica, podlassica, viverica; *Carn.* podlasteza; *Vind.* podlasza; *Sorab.* 1. kowlicza; *Ross. et Eccl.* ласица, ласочка; daß Wiesel, zwierzątko żywe prędkie, po łowarkach wielkie szkody robi. *Ład. Dyk.* 1, 80. Łaska pospolita, *mustella vulgaris*, wielkości wiewiórki, żywi się myszami i jajami zwierząt. *Zool.* 319. Od łasicy albo łaski ukąsany. *Syr.* 459. (*Slov. Prov.* Taki ge, jakobi ho lasica ofukla; *morosus et truculentus*). Lekliwa łaska. *Przyb. Luz.* 281. Co czynić, żeby łaski gąsiat i innego drobiu nie jadały. *Haur. Ek.* 134. Łasica leśna, daß Frettchen. *ib.* 1, 324. Łasica zybeta, długa półkocia, gibka jak kot, pod odchodkiem ma mieszek, w którym się zbiera zybet. *Zool.* 518. die Zibetflage. Zieme łasice. *Banial. J.* 2. ŁASICZKOWY, ŁASICZNY, ŁASICZY, ŁASICZCZYNY, a, e, od łasic, Wiesel •. *Sorab.* 1. kowliczowé. Ród łasicy, jak i kotów, Szczurów nabawia kłopotów. *Jak. Baj.* 160. *Mustelinus*, łasiczny, n. p. maści łasicznej,

to jest, bladej, piegatej, żółtawej twarzy. *Mącz.* Łaszcz-
czone ukąsanie. *Szyrw.* 459.

LASKA, i, ż., (cf. las.) 1. pręt, palica, kostur, kij, ein *Stoß*, ein *Stab*, ein *Stöcken*. *Boh.* hůlka, hůlka, berla, berlička (cf. berło); *Slov.* hůl; *Vind.* paliza (ob. Palica), pazel, pazl, hlod, kol (ob. Kól), podvirk; (*Vind.* leska *tignum*); *Carn.* palza (kravola - kij pastuszy; *Carn.* leskovza - leszczynowa laska); *Croat.* palicza, terlicza, podvirk, bōta, botta, schap; *Dal.* stáp; *Sorab.* 2. potikaz; *Rag.* ljenka, prijtk, mōtk; *Bosn.* scťáp, palica, tojaga, (scisc *dolon*); *Ross.* палочка, посохъ (ob. Posoch); *Ecel.* палица, жызль. Laski do noszenia w rękę bywają dereniowe, tarniowe, szakłakowe. *Kluk. Rosł.* 2, 161. Przynies mi mój surdut, kapelus i laskę. *Teat.* 52. d, 47. (cf. trzeinę, trzeinkę). Póki sił w rękę staje, póki nogi duże, Któraby się wsparł potym, laskę sobie struże. *Pot. Arg.* 416. (za młodości myśli o zgrzybiałości). Chłopiec konika sobie z laski czyni. *Glicz. Wych.* J 5 b. — Laski flisowskie, są to drażki cienkie i długie, któremi idąc do góry szybują. *Magier. Mskr.* Schifferstangen, Stoßstangen. Laski dla flisów bywają grabowe. *Kluk. Rosł.* 2, 161. Wylać laski, znaczy, przestawszy szybować, złożyć je na pochody. *Magier. Mskr.* — Laska, kij, narzędzie do bicia, ein *Stoß zum Schlagen*. Nosili u Rzymian rotmistrze laskę albo kij z winnego drzewa, którym żołnierze bili. *Sk. Dz.* 152. Nie zdejmuj ze mnie karania, Ani laski z grzbie-ta mego. *Groch. W.* 391. (rózgi). *transl.* Pręciak - laska na słoneczniku, der Zeiger an der Sonnenuhr. Laska lasku, eine Stange Siegestaff. Laski Neppera, ciekawość arytmetyczna. *Alg. Nar. B* 3. die Nepperischen Stäbe. Laska - palcat urzędniczy, der Stab als Amtszeichen. Porzuć pasterstwo i laskę opactwa, któreś z ludzkiej ręki brać śmiał. *Sk. Dz.* 1018. (cf. kurwatura). Weź pasterska laskę. *Groch. W.* 1. (pasterstwo). Laska panującego, ob. Berło. Laska hetmańska, 'klawa, (ob. Buława). Car, gdy którego pana na urząd jaki przekłada, tedy mu w ręce podaje laskę, dając znać, aby mu we wszystkim posłuszeństwo wcale zachowane było; a kiedy który z urzędu bywa składany, tedy oną laskę do ręki Cara oddawa. *Gwagn.* 527. — Znakiem dostojęstwa marszałkowskiego jest laska przy urzędzie imieniem królewskim oddawana przez jednego z pieczętarzów. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 169. der Marschallsstab, Zeichen der Marschallswürde. (cf. Stabhalter. *Abtlg.*). U dawnych Anglików, Francuzów etc. dwór królewski rozciągał się do 12 mil; ta miejsca rozległość nazywała się *virgata regia* od miary starożytnej *virga*. Na znak zaś tego nosił marszałek laskę przed królem, jakoby kij mierniczy, dając do zrozumienia, że gdzie król jest, tam o mil 12 nikomu się nie godziło hałasować. *Nar. Hst.* 5, 473. *złąd metonym.* Laska - marszałkowstwo, die Marschallswürde. Ja w zupełnej wolności podnosząc tę laskę, która mi na przeszłym sejmie była powierzona, zaczynam od powitania kolegów. *Dyar. Grod.* 8. Marszałek stariej laski. *Dyar. Grod.* 7. przeszłego sejm, der vorige Reichstagsmarschall, der auf dem Ięsvorgangenen Reichstage den Marschallsstab bekam. Pod starą laską nie pozwolić na obieranie marszałka. *Leszcz. Gł.* 78.

Marszałek stariej laski witał nowo obranego marszałka temi słowami... *Dyar. Grod.* 9. — Do laski projekt oddawać - marszałkowi sejmowemu, dem Reichstagsmarschall ein Projekt überreichen. Po skończonem czytaniu tenże sam projekt do laski oddany został. *Dyar. Grod.* 126. Posłowie ułożone projekta do laski podają. *Dyar. Grod.* 338. 2) Laska miernicza, albo pręt, czyni 7 1/2 łokci. *Łęsk.* 2, 26. die Meßruthe. Podług drugich laska czyni prętów dwa albo łokci 15. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 297., *Chmiel.* 1, 78.

LASKA, i, (*Boh.* laska *amor*; *Slov.* láska *charitas, amor*; (*Bosn.* laskati *blandiri*, cf. łasić się; *Rag.* lascitti *tkoga adulari*); *Ross.* ласка *la caresse, douceur, ласkanie* pochlebiecie, ласкать *pochlebiać*, cf. głaskać, ластиться *caresser*; cf. łasić się). 2. a) die Gnade, die Gunst, die Gewogenheit. Łaskę bierzem za miłość, nie wszelką, ale tę tylko, gdy godniejszy podlejszego miłuje. Nie mówimy: pan jest w łasce u sługi; ale: sługa jest w łasce u pana. *Petr. Et.* 325, *Slov.* láska, přjeň; *Boh.* přjeň, (cf. przyjaźń); *Sorab.* 2. gnada; *Sorab.* 1. hnada; *Carn.* gnāda, pervoshnost; *Vind.* gnada, milost, voishanje, perjasnost, dobrovolnost, dobroznagnost; *Croat.* miloscha, milosardje, (cf. miłość, miłosierdzie); *Slav.* mildsti; *Ross.* милость, благодать, благодать, благопріятность, благопріятельство. Łaskę utracić, z łaski wypaść - w niełaskę wpaść, in Ungnade fallen. Niełaska (*Carn.* samira). Niewdzięcznik ten nazad wpadł w łaski. *Teat.* 25. c, 104. (odzy-skał łaskę). Jak się mam w łasce W. M. Pana Dobr.? *Mon.* 67, 458. (czyś jeszcze na mnie łaskaw?). Nie wierz żadnemu, któryby chciał Józefa u ciebie na łasce zepsować, owszem tego, któryby go chciał obwinąć, na gardle skarz. *Jer. Zbr.* 164. (któryby mu chciał kredyt psuć). Wszrubować się w czyję łaskę *Ross.* подласкаться, подлеститься, подлещаться. Łasce się Wc Pana Dobrodzieja oddaję, ich empfelte mich zu Gnaden. — Być na łasce czyjś, zależeć od jego miłosierdzia, von jemandes Gnaden abhängen, in seiner Discretion leben. Jeśli kto przed królem miedz wyjmie i kogo rani, ma być okrom łaski karany; a jeśli wyjąwszy nie rani, niech będzie na łasce naszej. *Herb. Stat.* 9 et 191. Gardło takiego na łasce być ma. *Sax. Art.* 60. Jesliby się kto na łaskę, i na miłosierdzie, albo na wolę adwersarza swego podał. *Szczerb. Sax.* 197. (na dyskrecyę). Jeśli kto wyzowie za 'liaską, t. j. chciałby się założyć o stratę albo o zysk swęj rzeczy. *Herb. Stat.* 496. ? Białogłowy większą mają u sądu łaskę, niż mężczyzna. *Chelm. Pr.* 97. (więcej względu). — Cokolwiek mam łaski, niech mi wolno będzie milczeć. *Teat.* 33. d, 34. Gospodarzu: co się należy? R. Co łaska pańska - zależy od woli pańskiej wiele płacić, zahlen nach Belieben. Żebyśmy się mógł Panu czym przysłużyć, choć owocem z sadu mego, jeżeli łaska. *Teat.* 50, 17, wenn sie die Gnade haben wollen. Wszak się nie omył na łasce Pana mego. *Teat.* 43. c, 58. (na życzliwości). Łaska w tym Wc Pana Dobrodzieja, nie moje zasługi. *Teat.* 21, 110. sie sind sehr gnädig, meine Verdienste sind nicht so groß. Zdrowaś Marya łaski pełna.

Sekl. Luc. 1. «not. z łaski umiłowana, ulubiona», aus Gnaden liebgewonnen. Z łaski Bożej, von Gottes Gnaden, durch die Gnade Gottes. My Stanisław August z łaski Bożej król Polski. — Mam z łaski Pana Boga z czego żyć. *Ld.* Jest z łaski Pana Boga fortuna piękna. *Teat. 15. c. 4.* Z jego łaski otrzymałem ten urząd, durch seine Gunst oder Begünstigung. Tyrsys raz dla Temiry świeże przyniosł róże, Słyszałem, że do swego przypiąwszy je Iona, Z Tyrsysa łaski, rzekła, dzisiem ustrojona. *Szym. Ś. W. 65.* Panie z swęj świętej łaski, zmiłuj się nad nami. *Kanc. Gd. 99.* W krótkie się przy łasce bożej zobaczmy. *Kras. Pod. 2, 10. t. j. da-li bóg, so Gott will.* Nie znano w Polscej innęj ery, jak łaski, czyli od narodzenia Chrystusa. *Czack. Pr. 1, 80.* (Łaski bożej, gnadenreiche Geburt Christi). — *Iron.* Biednym się staje z twęj łaski. *Hul. Ow. 109.* (z twęj przyczyny). — Z łaski darmo, nie za zapłatę, aus Gnaden, umsonst, ohne Zahlung. Kto służy z łaski, temu miłosierdziem płacą. *Rys. Ad. 26.* Kto służy z łaski, ma mieszek płaski. *ib. 25.* Łaską syt sługa nie będzie; łaska Pańska bez datku nie ma wazy. *Cn. Ad. 428.* Łaska Pańska: dobre zdrowie; co lepszego niech Pan powie. *Rys. Ad. 34.* Kto łaskę pańską szacuje, coś w sobie niepewnego czuje. *Rys. Ad. 22.* Nie dbam o łaskę, kiedy mam łaskę. *Cn. Ad. 573.* Łaska pańska na pstrym koniu jeździ. *Cn. Ad. 428., Rys. Ad. 34. de mutabilitate favoris principum, Herrengunst ist wie Aprilwetter; Slov. Prov. Pánska láska nakrátece, gako zagaći chwost, trwa, albo Pánska láska, gako zagaći chwost kratka. Za łaską mówiąc, albo z odpuszczeniem mówiąc, salva venia. Mącz., t. j. uczciwszy uszy, mit Ehren zu meßen. Gdy będziesz w cechu, za łaską, co słowo, Mów, czapkę zdjawszy. *Klon. Fl. E. 2, mit Gunsten (bey den Handwerksgellen).* — §. b) meton. Łaska: świadczanie łaski, ein Gnadenbeweis, eine Gefälligkeit. Wielką mi tym uczynisz łaskę. *Ld.* Łaska późna niewdzięczna; im prędzej pośpieszy, Tym jest łaska wdzięczniejsza, tym milej ucieszy. *Min. Ryt. 5, 100.* Jeśli się kto naprze z strony konia, wozu, żony, nie puszczaj z domu bez siebie: wóz połamią, konia osadnią, żonę z łaską odeślą. *Rys. Ad. 18.* (z pamiątką, z upominkiem). — *Iron.* Da on łaskę bożą, da on duszkę świętą. *Cn. Th. 489.* nie da nic; cf. z panem bogiem; er wird dich in Gottes Namen gehen heißen. — §. Łaska: uprzejmość, miłość, Zmigkeit, Liebe. Patrz ptaszki, kiedy sobie parami w dziwnęj łasce chodzą, A one wdzięczne dziatki też za sobą wodzą. *Rej. Wiz. 58.* — §. Łaski personif., Charites, Gratiae, wdzięcznice, die Suldgöttinnen, Suldminnen, boginie piękności, wesolości. *Hor. 1, 24.* Pieszczonym Łaskom dają Nimfy ręki, W takt na przemiany z niemi skaczą Wdzięki. *ib. J. Kchan., Kosz. Lor. 114 b.* Na gody, ni się Juno swatowna stawiała, Ni Hymenej, ni Łaska w łożnicy drżyła, *Gratia. Żebr. Ow. 150.* — §. Tytuł: Miłość, *Vind. gnada, euer Gnaden.* Uprasza się łask waszych. *Tr.* (§. Łaska, zwierzę ob. Łasica). ŁASKARZ, a, m., imię Polskie, *Gratianus. Jabl. Her. ŁASKAW, ŁASKAWY, a, e, ŁASKAWIE adverb.,* życzliwy, sprzyjający, gnädig, günstig, güttig, gewogen; *Boh. laskaw,**

dobromyślny; *Sorab. 1.* smělné, szmělné, hnadné; *Vind. gnadliu, ufmilen, milostiu, pomilostni, dobrovolen, do-bronagnjen, perjasen; Carn. gnadliv; Bosn. blag, blago-stivo (ob. Błogi); Ross. et Eccl. благодатьнъ, благъ, благовоительный, миловидный, полюбовный, доброхотнъ, доброжелательный, кроткодоушнъ, кроткоправный, лю-бязнъ; (Ross. ласковый grzeciwny, ludzki, ласкательный pochlebny). Jak to? łaskaw on na cię? *Fr.* Zupelnie, i jak tylko! *Teat. 43. c. 87.* Łaskaw na mię łaskę mam u niego, łaskawie się ze mną obchodzi. *Cn. Th.* Będę na cię łaskaw: łaski u mnie dostaniesz. *Cn. Th., idy werde deiner in Gnaden gedenken.* Dobry na mię pan, łaskaw, abo szczodry. *ib.* Bądź łaskaw *Ross.* пожалуй, пожалуйста. Spodziewam się, że Wc Pani Dobr. zechcesz być łaskawa na mnie. *Teat. 38, 101.* Proszę Jegomości, żeby na moje żonę z daleka był łaskaw. *Dwor. F. 4. Valedicens: Bądź łaskaw, w tym momencie odjadę. Jabl. Tel. 52., P. Kchan. Orł. 1, 35. t. j. oddaję się łasce twęj, sprzyjaj, bleibe mir gewogen; idy empfehle mich. Dziecię tak wychowane, słowa inszego jedno mój łaskawy a miłościwy, nie da sobie mówić. *Glicz. Wych. F 4 b. łaskawca, Dobrodzieju, gnädiger Herr! — §. Chleb łaskawy, ob. Chleb. — §. Niezły, niesurowy, łagodny, ludzki, folgujący, güttig, leutfelig, gnädig, gefinde, de homine et de rebus. Łaskawego sędziego surowy wyrok boli. *Ld.* Kopać to ziele trzeba, gdy słońce w jakim niebieskim znaku łaskawym. *Syr. 741.* Jasne tam zawsze niebo, i łaskawe powietrze. *Boter. 219.* Lato tam łaskawe i ucieszne. *ib. 78.* Morze bywa łaskawe pod ten czas, gdy się słońce stanowi w lecie. *ib. 14.* Wiatry, które cztery dni tak gwałtowne trwały, Piątego dnia łaskawsze już być poczynały. *P. Kchan. Orł. 1, 152.* Kara ta bardzo była łaskawa. *Chran łaskawy, musztarda łaskawa: nie zbyt ostra, szczypiąca. — §. Uprzejmy, wdzięczny, miły, liebreich, freunlich, freundschaftlich. Najadłszy się, łaskawie za obiad podziękował. *Bies. D. 1.* Podał dziećciemu rękę żyd, a dziecię, jako było bardzo łaskawe, podało też rączkę żydowi. *Sk. Zyu. 1, 196. — §. Łaskawy de animalibus, ogłaskany, niedziki, rochmanu, załm, nicht wild; Boh. pitomý, krotky; Slov. krotký, (cf. krótki, krócié); Vind. krotak, krotliu, domazh, pervajen, pervaden; Sorab. 1. zkludné; Slav. pitom; Croat. pitom; Dal. krotak, pitom; Ross. ручный (cf. ręczny), кроткий, кротостный. Pasterz żyje z łaskawego i domowego bydła. *Petr. Pol. 50.* Jednorozec jest tak dziki, że i swęj samicy odchodzi, aż się miłością zapala, na ten czas łaskawie do nięj przychodzi, i z nią się pasie i wespół braci. *Birk. Chmiel. C. 2.* ŁASKAWANIE ob. Łaskować. (LASKAWATY ob. Łaskowaty). ŁASKAWCA, (ŁASKDAWCA. *Tr.*), y, m., dobrodziej, dobroczyńca, der Gönner, der Wohlthäter; Boh. laskawec; Slov. prijtel, prižniwý (cf. sprzyjać, przyjaciel); Carn. pervoshlivz, pervosnik, gnadlivz; Vind. gnadlovez, milostnik, shlahnik, dobrovoshnik, dobroshelnik, dobrutnik; (Bosn. laskavač adulator, Ross. ласкатель), Ross. доброхотъ, благохотникъ, благохотель, покровитель, доброжелатель, благоприятъ, благовоитель, милостивецъ.*****

Nie zna swego łaskawcy, co go zachowuje, Co go wspiera w nieszczęściu, w trafunkach ratuje. *Zab.* 6, 178. *Min.* Mam ci wielką wdzięczność, mój łaskawco, że o mnie nie zapominasz. *Teat.* 22. b, 15. ŁASKAWCZY, a, e, dobroczynny, wohlthätig, gutthätig. Zabija na cześć swojej łaskawczej Cerery cztery jagnięta. *Stas. Num.* 2, 109. ŁASKAWCZYNI, i, ż, dobrodziejka, die Götterinn, Wohlthäterinn; *Slov.* přijelkině, přijniwá; *Vind.* dobroshelniza, dobrutniza, dobrovoshniza; (*Bosn.* laskavica *adulatrix*); *Ross.* покровительница, благоприятельница, милостивница, доброжелательница. ŁASKAWIĆ, ił, i, ułaskawiać, cz. *niedok.*, ułaskawić, obłaskawić *dok.*, łagodzić, ogłaskać, łaskawym czynić, oswajając; sanft machen, befähigen, zahm machen, zahmen. Dzikie zwierzęta łaskawie miłości. *Bardz. Trag.* 561. Sposób, jak dzikie zwierzęta chwycić i łaskawić. *Cresc.* 511. Jastrzębie trzeba unosić i obłaskawić. *Pot. Pocz.* 119. Brytany te tyran tuczył, żeby je z sobą obłaskawił, a przeciw innym rozszorył. *Ossol. Sen.* 73. Kanarki ułaskawić. *Mon.* 72, 103. — *aliter*: Twarz posępną ułaskawił. *Hul. Ow.* 107. wypogodził, aufheitert. ŁASKAWIĆ się *recipr.*, ŁASKAWIEĆ, iał, ieje, *neutr. niedok.*, łaskawym się stawiać, sanft werden, sich befähigen, zahm werden, *Boh.* zpitométi. Łaskawia się znowu bogowie, mor ustaje. *Stas. Num.* 2, 163. udobruchają się. Jaszczurka pospolita oswaja się i łaskawi. *Zool.* 208. I dzikie bestye dobrodziejstwem łaskawieją. *Bals. Niedz.* 1, 144. Sarna ułaskawiona z ręki mojej jadała. *Mon.* 72, 687. — *transl. fig.* Ten strach się ułaskawi, ta śma rozsiewielleje. *Przyb. Mill.* 42. Pochwała łechce serca i umysłu chwyla, Przez nią się ułaskawia płeć choć nieużyta. *Jak. Baj.* 27. ŁASKAWOŚĆ, ści, ż, ę. a) skłonność do świadczenia łaski, die Güte, Gutmuth, Gemogenheit; *Boh.* dobromyslność; *Sorab.* 1. smelnofcz; *Vind.* dobrovolnost, dobronagnost, perjasnost; (*Ross.* ласковость grzeczność, ludzkość); *Ross.* добротство, милость, кроткодушье, кроткоуравие, кротость; *Eecl.* благохотвие. Łaskawość okrutna, szkodliwych rzeczy pozwolić. *Cn. Ad.* 428. — ę. b) Niesurowość, ludzkość, łagodność, die Sanftmuth, Gelindigkeit, powściągliwość umysłu od zemsty, czyli powolność wyższego przeciw niższemu w ukaraniu. *Pilch. Sen.* 91. Żeby można nad niemi użyć łaskawości, poprawićby się mogli. *Teat.* 5, 150. Łaskawością rychlej ujmiesz, niżli srogością. *Cn. Ad.* 417, łagodnością więcej sprawisz, niż surowością. — ę. *transl.*, O inszych rzeczach, oprócz człowieka: łaskawość nieba, die Gelindigkeit des Himmelsstriches; łaskawość zwierząt, die Zahmheit, Folgsamkeit, Geselligkeit der Thiere. ŁASKAWY *ob.* Łaskaw. ŁASKAWY

ŁASKAWY *ob.* Łaskawca.

ŁASKOCE *ob.* Łaskotać.

ŁASKONOĞI, a, ie, steifenfüßig, dünnbeinig. Konrad łaskonogi dla cienkich goleni, snadź od łaski cienkiej nazwany. *Krom.* 177. Władysław łaskonogi, rzeczony od cienkich nóg. *Biel.* 113. *Mon.* 75, 595. LASKONOŚĆ, y, m., noszący łaskę, der Stegenträger, Stodträger. Herezya baculariorum, inaczej łaskonośców, którzy innego oręża, tylko kija nie zażywali, powiadając, że takiej tylko bro-

ni zażywać należy chrześcianom. *Chmiel.* 1, 1117. *adj.* LASKONOŚNY, a, e, n. p. Łaskonośny Merkury, caducifer. *Zebr. Ow.* 208, steffentragend, stoffführend. *ob.* Łaskownik. ŁASKOTAC, ał, oce, *intrans. niekok.*, łeskać, łechtać, flügeln. Większe w raju smak wasz łaskocą słodycze. *Przyb. Mill.* 114. Przed napadnieniem kaszlu jest łaskotanie w gardle albo zaduszenia uczucie. *Krup.* 5, 662. Nie podnosił oczu, żeby nie obaczył, zkądby albo na modlitwie rozerwanie urosło jakie, albo na myśli łaskotanie. *Birk. Dom.* 84. (*Croat.* lizskechem, leszketam *mico*). ŁASKOTKA, i, ż, łechtaczką, flügel. Serce twe uczuje wewnętrzne łaskotki. *Mon.* 76, 427. Wiesz Kasiu, że ja na czczo mam łaskotki w brodzie; Żywiej wyda się karess, zjadłszy, niż o głodzie. *Teat.* 43. b, 57. Drozd. ŁASKOTLIWY, a, e, — *ie adverb.*, łechcać, flügelnd, łechciwy, flügelig. Zefir łaskotliwy, pieszczoł trzpiotopióry, Złotowłosej rozkoszy przybiera kędziory. *Zab.* 10, 56. *Koss.* Serce jest muszkulem tak łaskotliwym (*irritabile*), że każdym krwi w nie wpływaniem łechtane, rozdyma się. *Zool.* 15. Czy spodziewały się kto wdowę znaleźć tak łaskotliwą? *Teat.* 1, 45.

ŁASKOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, żłobkować, wydrażać żłobkowato, u teszarów, snicerzo, lochowac. *Cn. Th.* Włod., kehlen, bey den Thierern, Hohlkehlen, Hohlleisten etmschnitten; *Ross.* ложить, выложить, (cf. *Ger.* Loch; cf. ложка łyżka), долбить, вдолбывать, пропазить, пропаживать, (дошить: glancować, cf. głaszczyć); *Sorab.* 1. hřebiczkuju. *Strio.* łaskuje, łaskowaniem przedzielam albo przeplatam. *Macz.* Łaskuje, łaskowaniem futruje, *cratio. ib.* LASKOWANIE, ia, n., żłobkowanie, lochowanie. *Cn. Th.* wydrożenie żłobkowane. *Włod.*, die Kehlung; *Slov.* lagstne; *Sorab.* 1. hřebiczka, imuha; *Vind.* brasdiza, nares, brasdeniza, vshleblena rema; *Ross.* пазъ, пазило, пазникъ, выемка, рубецъ, (*Ross.* лошение glansowanie). *Cunaliculus columnarum*, łaskowanie słupów, podwojów albo balków, *cunaliculata aedium superficies*, łaskowanie, podniebienie albo strop. *ib.* Łaskowanie wkleśle albo łaskowania dołki, *striges. Cn. Th.*, die Hohlkehlen. Łaskowanie wypukłe albo łaskowania górki, *striae*, die Hohlleisten; wyheblowany albo wyciesany promień, strefa na słupiech, na balkach, lub na inszych rzeczach. *Macz.* LASKOWANY, a, e, żłobkowaty, lochowany. *Cn. Th.* *Sorab.* 1. hřebiczkwate, szmuhate; *Ross.* рубчатый, выемочный. Łaskowana ściana, *craticus paries. Macz.* Dziegiel samiec, ziele, trzcinę ma sękowatą, stryfiastą albo łaskowaną. *Syr.* 85, mit hohlen Streifen. LASKOWATY, LASKAWATY, a, e, żłobkowaty, stryfiasty, w strefy, w paski, streifig. Karciof ma pręt długi łaskowaty albo stryfiasty. *Syr.* 669. — *ob.* Łaskowiec.

ŁASKOWAĆ, ŁASZKOWAĆ, ał, uje, *intr. niedok.*, łasić się komu, zabiegać łaski. *Cn. Th.* fuchschwänzen, sich schmiegen. Niedźwiedz, póki łaskuje a wzgórze skacze, póty mu się ludzie dziwiają, a kiedy go po ulicy wiodą, tedy przed nim uciekają. *Rej. Zw.* 17 b. Najadłszy się łaskować, Za objad podziękować. *Bies. D. b.* dobrodziejować, łaskawcą nazywać. ŁASKOWANIE, ŁASZKOWANIE, ia, n., łasienie się, das fuchschwänzen, schmiegen, niedrige Krie-

fen. Żeśmy i rzeczy i rozsądku o rzeczach niemało potracili, przeto nikczemniuchne łaskawania i miłościwania łapamy. *Modrz. Baz.* 257. Łaskowanie. *Żarn. Post.* 3, 129.

LASKOWIEC, wca, m., (może od laskowania albo od laskowego czyli leszczynowego drzewa). n. p. Wziął ich z sobą na zamek Krakowski, a zasiadali wszyscy w jednej izbie, którą laskowiec zwano; była jej połowica drzewiana, a połowica murowana, i z tegoż drzewa owa grodzka izba jest jeszcze na zamku w Krakowie. *Biel.* 283., *Gwagn.* 77, ein gewisses Zimmer auf dem Schlosse zu Straßau. "LASKOWNIK, a, m., n. p. Laskownik Merkurysz. *Żebr. Ow.* 49, ob. Laskonośny, laskonośca. **LASKOWY**, a, e, leszczynowy, od leszczyny, *Şafel*, *Şafelstauden*. (Boh. ljskowy; Carn. leskov, lešov). Rumak laskowy. *Mon.* 71, 718. konik drewniany, trzcina, na której chłopiatko jeździ, *daß Stettensperd.* Laskowy orzech, *die Şafelnuß*, jest owocem leszczyny, twardą łupiną okryty. *Kluk. Rosl.* 2, 55; Boh. liskowy orzech, ljskowec; Slov. ljskowy orzech; Sorab. 1. lészne wofech, leszna worëshna; Carn. lešnek, orešnek, olešnek; Vind. lieshnek, lieshnik; Bosn. liscnik, gljesnik, liscgnák; Slav. lishnjak, liskovo drěvo; Croat. lésnyak, leshnyak; Dal. lisnyak; Ross. орѣхъ. Laskowe orzechy ogrodowe są trojakię, Hiszpańskie wielkie, krótkie i okrągłe. *Kluk. Rosl.* 1, 151. *Slov. Prov.* Dawał temu liskowce, kteri gich hrižl nē móže; cf. dopiero koniowi owsa, kiedy idzie do psa; (cf. lekarstwo po śmierci; chleb bezzębne-mu). Osobliwszą skuteczność w wynajdowaniu kruszców oszusty przypisują ródzce laskowej, *Winschelruthe, virga divinatoria.* *Kluk. Kep.* 1, 41. Mysz laskowa, *mus avel-lanarius*, *die Şafelmauß*, znajduje się tam, gdzie dostatkim jest leszczyny. *Kluk. Zw.* 1, 354.

ŁASLIWY, a, e, łaszczący się, *friedend, fuchschwänzend, sich schmeigend.* Łasliwe one i chytre o urzędy starania. *Fal-liss. Fl.* 154.

LASOTA, y, m, imię staropolskie, *Silvester.* *Nies.* 1, 105. *Jabl. Her.* LASOTNA góra nad Wisłą. *Biel. Św.* 136 b.

LASOWAĆ wapno = wapno gasząc rozrabiać łaską, i przez kraty dawać mu wypływać. *Rydel.*, ob. Lasa, den Kalf durch die Fege laufen lassen. — **LASOWANIE**, ia, n., u szewca, szycie u brzegu cholewy, tak że skórki podszytej brzeg na zwierzchnią wykładą. *Magier. Mskr.* *daß Laßfen beym Schuster.*

ŁASOWAĆ, ŁASZOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok*, [jakomieć się na co 2], n. p. Nie życz śmierci, to pomniąc, że po mym pogrzebie Niewola cięższa tuż łaszuje ciebie. *Błaż. Tr.* A 2 b. Na tym dla boga, ta to prawda stoi, Jednako karać, kto jednako broi, Ale to często, kiedy psy łasują, Chartom przebaczą, a kundla knutują. *Bratk. S* 3 b.

ŁASOWY, a, e, od lasa, cf. leśny, *Wald*. Cienie wznoszące się piętrami nad cienie Na lasowym teatrze w bawnej widać seenie. *Przyb. Mill.* 106.

ŁASUŚ, ia, m., łaszący się, *ein Schmeißler.* Jeśli mój murek dryndając chwostem łasuś ku tobie szczyrzy zębami.... *Zab.* 10, 200. *Zabl.*

ŁASY, a, e, łączny, łaknący, *hungrig auf etwad.* Myszy na

ziarno lniane zbyt są łase. *Przędz.* 11. Kot w gospodarstwie jest szkodliwy, gdyż jest bardzo łasy. *Ład. H.* N. 78, *naßhaft.* Łasy, nierobotny trąd. *Klon. Wor.* 45. *Zimor. Siel.* 223. Ani tak wierna, ni łasa na grosze Rodzić się mogła, z tej, co wstyd na jatki Wydała matki. *Hor.* 1, 207. *Min., fidelis et lucro aversa.* *Mon.* 70, 157. Kotek się swym obrządkiem pod przydaszek wciśka, Łasy na zdobycz, wesoł z pewnego pastwiska. *Zab.* 9, 279.

LASY ob. Las, et Lasa. **LASZCZKA** ob. Laseczka.

ŁASZE się ob. Łasić się.

ŁASZY, a, e, [cf. Lach, 3]; n. p. Nie stoi Łasze za nasze. *Żegl. Ad.* 169. głupi, co złotą wędką drobne rybki łowi.

ŁASZT, u, z *Niem.* *die Last Getreide; Ross. застр.* Łaszt zboża ma Gdańskich korcy 60. *Solsk. Geom.* 3, 136. a 27 korców Warszawskich. *Łesk.* 2, 26. *Jak. Mat.* 1, 41. Łaszt Gdański czyni około 30 korczyków naszych; Ryzki około 24 cztertów Ruskich. *Kluk. Rosl.* 3, 253. — *Ş. transl.* Łasztem = kupą wielką niezrachowaną, chmarą, in einem großen unzahlbaren Haufen. Powściągliwi ludzie chorób albo mało, albo nie nie miewają, których łasztem u swawolników. *Birk. Zyg.* 23. Umartwienia łasztem naprowadził na ciało swoje. *Birk. Gl.* 16. Na swawolnika łasztem choroby przypadną. *Birk. Ezorb. B* 2 b. Tymże odmierzy komplementy łasztem, Ze go nie słowy, lecz rzeczą przynęci. *Pot. Syl.* 148. **ŁASZTOWE** ob. Kontentacya.

ŁAT ob. Lont, lunt.

LATA, *Gen. lat, plur. nom. rok, ob. Lato.* **LATA** ob. Latać.

1) **ŁATA**, y, ż., (Boh. lat; Slov. lata; Hung. létz; Slav. letve; Sorab. 1. lata; Sorab. 2. latta, látwa; Carn. lata, léska; Vind. vata, leska, tram, tramezh, krounu dreuze, bervnu dreuze; Croat. létva, letvicza; Ross. пеметина; Lat. med. lata; Ital. latta; Finl. laita; Dan. lægte; Svec. lacte; Angl. lath; Gall. late); *die Latte, zerdz dżuga* popolicie czworograniasta, *eine lange, gemeinlich viereckige Stange*, (cf. possowa). Łata dachowa, na którą gonty, dachówki kładą. *Cn. Th.*, *die Dachlatte.* Łaty wielorokie są, albo z prostych żerdzi, albo tarte, które podług płaskich lub łobowatych dachówek, płasko lub w kostkę wycierane bywają. *Kluk. Rosl.* 2, 156. Łaty na dachach, tarte bywają z sośniny. *ib.* 160. Czemuż ta łata nie jest przy bramic przybita? *Teat.* 50, 33. Ule z deszczek, albo z łat grubych, dychtownie zbite. *Haur. Ek.* 159. Słody na łatach ożdzić. *ib.* 110. Łatami pobijać, *Ross. рещетить, обрещетить; Croat. létvim tigillo.*

2) **ŁATA**, y, ż., ŁATKA, i, ż., *zdrbn.*, §. 1) w sukni płat, platak, ein Flecken, ein aufgehelter Flecken; (cf. *die Laße Adlg.*) Boh. láta, flek, šjček, kloc, klocek, klúcek; Slov. splacanina (cf. splacheć); Sorab. 1. lappa; Vind. saplata, zuna, blek, starina, banjusa, zhemernina, oklad, krainik; Carn. flika, kerpa, shepân; Croat. kerpa, kërpe, kërpiná; (cf. *Croat. lap, plát zemlye plaga terrae, lap, plát szukna particula panni*); Rag. kërpa, razdàrtak; Bosn. kërpa, kerpa, krippa, zakarpa, prikerpa, prikrripa; Ross. заплатá, заплатка, доскуть, доскутокъ, доскуточикъ, наметка, нахлестка, ветошка; Eccl. платъ. Łaty innéj farby na szatach jej były, których nie umiejąc przyszy-

wać, więcej na niej wisiały, niżeli przyszyte zostawały. *Sk. Żyw.* 2, 345. Łata po sukni na łacie. *Pot. Jow.* 116, ein Flecken auf dem andern. Łata na łatę, łatanina, łachmany, szata wytarta. *Cn. Ad.* 429. Flidwerk, Lumpen, Seßgen. Zebrak w łatach. *Bratk. D b.* — *fig.* Staremi grzechów łatami obłożeni. *W. Post. Mn.* 33. Przyszyć komu łatę, cf. kapturek, rzucić na niego plamę, naginę, einem etwas anhängen. *Nies.* 1, 117. — §. Łata, łatka, *Ross.* zaca, ласочка, plama obdłużna, n. p. Suczka biała, z czarną łatką na lewem uchu. *Gaz. Nar.* 1, 16. — §. 2) *personif.* Kochany Łata, czekaj Wc. Pan. *Teat.* 43. c, 49. Ile nasz brat Łata wyda pieniędzy, dzień w dzień pijąc przez cały kwartał? *Mon.* 73, 580, hołota, obszarpaniec, ein Lump, ein Abgelumpfter. Brat Łata laik, lajda, od Łaty, którą laicy i nowicyusze zakonu s. Franciszka w kacycy noszą dla różnicy od professorów.

Pochodz. *łatać, dołatać, nałatać, podłatać, połatać, polata, przyłatać, włatać, wyłatać, złatać, załatawa; skurłata.*

LATAĆ, ał, a, *intrans. contin. et frequ.*, Lecieć, leciał, leci *niedok.*, cf. lot; *Boh.* letati, litati et letěti; *Sorab.* 2. lěschesch; *Sorab.* 1. lietacz, lětam, lětžu, leczicz, leczil, leczu, leczim; *Vind.* letet, lietati, leteti, letim; *Carn.* lejtam, lejtum, lejtel, lejteji; *Bosn.* letiiti; *Rag.* letjetti; *Croat.* leteti, letim, lechën, letem; *Ross.* летать, летаю, летѣть, полетѣть, лѣчу; *łatać*, skrzydłami z miejsca na miejsce się przenosić, herum fliegen, anhaltend fliegen, oft fliegen, zu fliegen pflegen, fliegen. Buja ptaszek, Łata, prędko jego strata. *Bratk. L 3 b.* Póki Łata po lesie ptak, nigdy z królmi do stołu nie usiedzie. *Birk. Kaz. Ob. L 3.* Człowiek ku pracy stworzon, a ptak ku łataniu. *Kołak. Wiek.* B 4. Kiedyś żywe kielbasy a pieczone gołębie po świecie latały. *Pim. Kam.* 359. — *fig.* Unosić się, wznosić się, aufsteigen, fliegen, sich schwingen; (*Vind.* ferzhati, ferkati). Piękna rzecz *łatać*, gdy się komu godzi, Bezpieczniej jednak, kto po ziemi chodzi. *Kras. Mys.* 52. Niechże fortune dziwaństwo przypadnie, Im wyżej *łatał*, tym ciężej upadnie. *Kras. Mys.* 51. Kto wysoko *łata*, ten za zwyczaj nisko upada. *Teat.* 17. c, 78. Miłą jest myślą, *łatać* po wysokim niebie. *Otw. Ow.* 611. Każdy chce *łatać* wysoko, przed sobą mając głęboko. *Cn. Ad.* 141. (cf. dalekich rzeczy upatrujemy, a blizkich nie widzimy). Myśl moja nie jest *łatać*; czołgać się po ziemi dosyć dla mnie nędznika. *Zab.* 14, 58. *Nagl.* Mamy *łatać*, *łatajmyż* niegórnio, nienizko. *Kras. Baj.* 58. (*Slov. Prov.* Wišeg lěta, než křidla winest móžu; wyżej *łata*, niż skrzydła wyniosą; *Vind.* On bi rad leteu, ampak she perje ni srediu radby *łatał*, lecz pióra mu nie urosły). Prawda zawsze górą *łatać* musi, jako orzeł. *Weresz. Reg.* 111. (górze bierze, na górę się wzbija jak oliwa). — §. *Transl.* Szybko biegać, obracać się, uwiąć, laufen, rennen, fliegen. Lecz proszę po woli, czegoż tak *łatasz* jak postrzelony? *Teat.* 52, 63. Okrutnie się spociłem, *łatając* za pańskim interessem. *ib.* 10, 26. Na takie *łatanie*, dyabeł go chyba dogoni. *ib.* 10, 82. Szuka Wc Pana, *łata* jak furja, jak nawiedzona, i już tu idzie. *ib.* 11. b, 49. *Łata* po izzbie, pznogcie gryzie, rzuca się po kanapie. *ib.* 29, 3.

Drzwi otwiera, i *łata* przed wszystkimi jak postrzelony. *ib.* 52. d, 70. Nic od niej nie żądam, byle tylko nie *łatała* po mieście. *ib.* 14, 72. (byleby się nie włóczyła). Lepiej korzystać z tego, co mamy, niż *łatać* za morze. *ib.* 26. c, 124. — *fig.* *Łatać*, laufen, fliegen, flattern, umlaufen. Wieść *łatać* poczęła, iż arcybiskup zabity. *Birk. Gł.* 27. *Łatały* wszędzie żałośne nowiny. *Auszp.* 60. Księgi jego *łatają* po miastach i miasteczkach. *Sk. Dz.* 1155. Po kraju *łatają* listy, iż za granicą robią się zmo-wy przeciw ojczyźnie. *Gaz. Nar.* 1, 398. Zakazał Klemens spowiedzi czynić przez listy, które że w rozmaitych rękach bywają, prędkoby *łatały* po uszach ludzkich. *Birk. Gł.* 47. U Tatarów brzydka niewola i duszy i ciała, nadzieja tylko *łatałaby* przed oczyma. *Birk. Kant.* A 3 b. Widzicie tę szablę jako ważna, która u niego, jako pióro *łatała* w ręku. *Birk. Chmiel.* B 3 b. Gęba mu *łata*, i łada co plecie. *Fredr. Ad.* 110. Gęba ich *łata*, jak kołowrot. *Pilch. Sen. list.* 399. Zaczęły się zdrowia, kielich za kielichem *łata*, piją na potęgę. *Zab.* 13, 213. (kielich jeden drugi goni). — Konająca na *łatających* rękach swęj siostry leżała. *Przyb. Ab.* 189, na drżących, zitternde, fliegende Arme.

ŁATAĆ, ał, a, *cz. niedok.*, §. a) *łatami* dziury zaszywać, fliden, fiede aufseßen (cf. laschen. Ablg.); *Boh.* latati, flekowiati, flekugi, placeti, plący, zaplacugi; *Slov.* pláćym; *Sorab.* 1. platacz, pwatam (cf. platać); *Vind.* sliakati, kerpaci, popraviti, popraulati; *Carn.* slikam, kerpuzam; *Croat.* kerpaci, kěrpam; *Dal.* karpim; *Rag.* kărpiti, zakarpiti, okarpiti; *Bosn.* karpiti, krripiti; *Slav.* kěrpiti; *Ross.* платитъ, плачу, уплатить, уплачивать, учинить, учинивать, хитить, хичу, скропать, скропывать, искропать, укропать. Stary kozuch *łatał*, jedną dziurę zszywa. A druga się w też tropy za *łatą* dobywa. *Groch. W.* 604. Szewc jeden, który tylko *łatał* stare bóty... *Jabl. Ez.* 177. Łódź w Delii, że ją ustawicznie *łatają* i poprawiają, na długie wieki trwa. *Birk. Chodk.* 22. Na *łatanie* i poprawę zepsowanych okrętów, potrzeb nie mieli. *Warg. Cez.* 87. Rzadko nie w *łatanęj* sukni widzieć żyda. *Pot. Zac.* 63. (*Prov. Dal. et Rag.* Tko sztaro ne kerpi, novo ne noszi - kto starzynny nie *łata*, nowego nie nosi). — *fig.* *Łatać* zdrowie, die Gesundheit fliden, ausbessern, ihr nachhelfen. *Łatane* zdrowie trwalsze. *Cn. Ad.* 230. (cf. garnca natłuczonego dłużej; złego nikt nie chce; skrzypiące drzewo). *Łatane* zdrowie nędzne. *ib.* 430. (cf. lekarski żywot nędzny). — *Łatana* zgoda. *Dwor. B.* 3. Każdy człowiek jak może, *łata* swoje biedę. *Zabl. Fir.* 43. — §. b) *Transl.* *Łatać* kogo, *łatać* mu skórę garbować go, einen ausgärben, durchwischen (laschen. Ablg.). Oj gdybym mógł, kijemby *łatał* te gbury. *Zabl. Zbb.* 49. Wspomnij Krzyżaki, Moskwę jak padali, Gdy ich Jagiełło z Witultem *łatali*. *Stryjk. Gon. X.* — *Oppos.* *Łatać* swoje skórę - bitym być, Schläge bekommen, auf den Pelz kriegen. Chociaż już nie raz Scyta *łatał* skórę Wzdy coraz wierzga, coraz w jarzmie bryka. *Pot. Syl.* 153. ŁATACZ, a, m., który *łata*, der Flidder, Altflidder. *Tr.*, *Boh.* wetešnj, (cf. wiotchy); *Sorab.* 1. pwatař, czapornik; *Vind.* slikar, popraulavez, popraular, staroblekar, tumplazh, zhreulabekar;

Carn. kerpavz, kerpüz, kerpüzar; *Rag.* karpitegl, okärpitemgl, zakärpitemgl, kärpacz; *Croat.* kërpacz; *Bosn.* karpgljač, kripgljač, krippac; *Eccl.* дебелохудожникъ. Oni nie są wynalazcami, ale łataczami. *Pilch. Sen. list.* 272. ŁATA CZKA, i, ż., die Fließerinn. *Tr.*, *Sorab.* 1. pwatařka; *Bosn.* karpgljaciša, kripgljaciša; *Rag.* karpaciza, okarpitemgliza.

LATALEC, *lea, m.*, latawiec, który lata, der Flieger, einer der fliegt. Dedal latalec stary. *Ryb. Geśl. B.* 4. — §. Mara, *ob.* Latawiec. LATANIE, *ia, n.*, *subst. verb.* latać, daß fliegen; *ob.* Latać.

ŁATANIE, *ia, n.*, *subst. verb.* latać, daß fliegen; *ob.* Łatać. ŁATANINA, *y, ż.*, łatanego co, łaty, fließwerk; *Boh.* odrávka; *Slov.* plátanj; *Carn.* saplata, kerpina; *Vind.* sliakaria, popraulezhnu delu, kerpaunu delu, sashivanje, poshivanje; *Bosn.* kripine, razdertinne; *Ross.* скропки; *Eccl.* дебелохудожество. Lata na łate, łataniny, łachmany, szata wytarta. *Cn. Ad.* 429. Złączył tu autor w jedną łataninę dwie osoby od siebie różne. *Nar. Hst.* 2, 216. Gospodarować łataniną, niby lichym menażem. *Torz. Szk.* 29.

LATARNIA, LATARNKA *ob.* Latarnia.

LATAWIEC, *wca, m.*, et LATAWICA, *y, ż.*, a) cokolwiek lata, zwierzę latające, rzecz latająca, etwaa fliegendes, daß herum fliegt; (*Rag.* letuscto animal volatile). — Czart nocny, latawiec, *incubus ad masculos accedens feminam fingit, feminas aggrediens masculum se exhibet.* *Cn. Th.*, wiedma, der Nachtrude, der Drude, daß Nachtmäulein, Nachtwelbtein, daß Schröterlein, Scherzel, (*cf.* mara, *Boh.* mura, škjtjek, polednice, węcernice, (*cf.* południca, wieczernica); *Sorab.* 2. pžipowniča; *Sorab.* 1. nadlěhawcz, podlehawcz; *Croat.* podlegawecz). Będą się sobie ozywać straszne potwory na pałacach ich; a latawcy na zamkach rozkosznych. *Radz. Jes.* 13, 22. (*smocy. Bibl. Gd.*). Przykłady, jeśli szatani latawcami się stają. *Zabk. Ml.* Adamas przeciw latawcom i inszemu widzeniu bardzo pomaga. *Spicz.* 164. Latawiec miał na Zmudzi swoje obserwancya. *Chmiel.* 1, 27. Smolko, latawce, leleku, lewianie, belzebubie! *Teat.* Czarownice abo guślarze chowają te latawce. *Gil. Kat.* 191. Wszystkie na ożogach Po różnych się rozpierzchną latawice drogach. *Zab.* 12, 255. (czarownice po powietrzu latające). Z tego uporu złożył Tatarzyn nakoniec, gdy jako go z woru miotły wypierchające latawca nocnego, kule gęste przyprażą. *Tward. W. D.* 90. — §. b) *Vulgus et eruditi quidam incubum cum ephialte morbo confundunt, cum res longe diversae sint.* *Cn. Th.*, daß Alpdrücken, Drubendrüden. Latawiec, niemoc, w której człowiek mniema, by go dusiło. *Sienn. Rej.* duszenie nocne. *ib.* Lataliec, mora, kiedy kto mniema, żeby go kto dusił we śnie. *Volck.* 202., *Sorab.* 1. duschate khodot. — §. Latawiec, ptak Indyjski, bez nóg, *avis paradisi.* *Cn. Th.*, der Paradiesvogel. — §. Latawiec, rodzaj ryb morskich, która od żarłocznych ryb ściągana wyniesie się z wody, i nad nią w małej odległości lata, *exocoetus.* *Zool.* 186, der fliegende Fisch. — §. Zdrój jeden w Krakowskim, który nigdy nie zamarza, owszem za przybliżeniem ognia zapala się, tak dalece, iż płomień po wierzchu wody tu i owdzie podskakuje, i dlatego nazywa się latawcem. *Ład. H. N.* 90,

ein feuerfangender mineralischer Quell in der Boiw. Krautau. — §. Latawiec moralnie, *cf.* wietrznik, pędziwiatr, der immer im Fluge ist, ein Springinsfeld. Ja kochasz, ty latawce, a dla mnie jesteś jak skała! *Teat.* 54, 81., *Vind.* ferkavez, okulietavez. — §. *Phys.* Doświadczał Franklin materyi piorunowej za pomocą latawca elektrycznego, wyniesionego na powietrze w czasie nadeszłych na atmosferę piorunowych chmur. *Scheidt.* 149, latające papierki, fliegende Papierstreifen. Latawiec, orzeł na powietrzu latający, jakie dzieci puszczaają, ein fliegender Drache von Papier. Latawiec spadł na ziemię. *P. Kchan. Orł.* 1, 90. LATAWCZYK, *a, m.*, Latawczyki należą do stroju biało-głowskiego. *Sax. Tyt.* 7. *cf.* flaterki.

ŁATECZKA, *i, ż.*, *demin. nom.* Łatka, ein Püppchen. Gładkie to są łateczki, jak z kamienia ryte, Coż kiedy myśl kamienna, serce nieuzyte? *Nar. Dz.* 2, 64. Wygląda, jak łateczka. *Teat.* 13. C. ŁATECZNY, *a, e.*, od łatek, Puppen. *Nugivendus.* Łateczny, kramarzyk, który łatki, obrazki sprzedaje. *Mącz.*, Łatkarz.

ŁATER *ob.* Łatr.

LATARNIA, LATARNIA, *i, ż.*, LATARKA, LATERNICZKA, LATARNKA, *i, ż.*, *demin.*, *Boh.* lucerna, swjtednice; *Sorab.* 2. latarna; *Sorab.* 1. lätarna; *Vind.* laterna, svezhniza; *Carn.* latirna, lëhtirna; *Croat.* luchernya, lescherba, lescherbicza, szvetnicza, szvechnicza, poszvët, lampash; *Dal.* svichnica, szvichnica (*cf.* świecznik); *Hung.* lantern; *Bosn.* svitgnak, svjetgnák, svitgniča, interna; *Rag.* svjëtgnak, fëner; *Slav.* fenjer; *Ross.* фонарь, свѣточъ, свѣтычъ, свѣтило; *Lat. med.* laterna; *Ital.* lanterna; *Gall.* lanterne; *Anyl.* lantern; *die* Laterne. Skała oprawne na bronienie światła od zagaszenia, zowią latarniami. *Jez. Wyr.* Na wierzchu kopuły, jest latarniczka. *Star. Dw.* 27. Szezerich przyjaciół z Dyogenesową latarką szukać trzeba. *Opal. Sat.* 71. Przychodzi z latarką papierową w ręce. *Teat.* 20, 115. Niech ci świeci ustawicznie ona wdzięczną latarniczką *Weresz. Reg.* 156. Latarnia czarnoksiężka, *laterna magica.* *Hub. Wst.* 261, *Ross.* паекъ. — §. Latarnia morska, baszta, na której gore ogień dla żeglarzów, *pharus.* *Cn. Th.* Wieża, latarnia morska, strażnica, *pharus.* *Chmiel.* 1, 668., *N. Pum.* 13, 26, ein Leuchthurm; *Carn. et Vind.* preluka; *Ross.* маякъ; *Eccl.* колонча. Sostrates sławny budowniczy wystawił Pharos albo latarnią blisko Aleksandryi. *Zab.* 5, 392. Latarnia Pharos między cudy świata policzona. *Kras. Hst.* 104. Wieża ta nad morzem była latarnia na pokazowanie portu. *Ustrz. Kruc.* 2, 254. Kapitan na latarni w Gdańsku. *Groch. W.* 540. LATARNIK, *a, m.*, z latarnią przyświecający, der Laternenträger, Laternenmann, Laternenbursche. Latarniczek, *zdrobn.*, n p. Niemasz w Hamburgu latarników. *N. Pam.* 14, 155. — §. Latarnik, latarniarz, co latarnie robi, der Laternenmacher; *Vind.* laternodelavez; *Slav.* svichnicsar; *Ross.* фонарщик.

LATERYZACYA *ob.* Łączenie drzewek.

ŁATKA, *i, ż.*, *demin. nom.* Łata, plát, *ob.* Łata, ein Flecken.

1. ŁATKA, *i, ż.*, Łączka, *demin. nom.* Łaka, eine kleine Wiese. Toż wyrzecz do blizkich jodeł, pagórków, łątek i mru-

kliwych źródeł. *Zab.* 9, 14. Myśli, kwiaty gdzie z łątki zrywać jakiej. *Przyb. Mill.* 153.

2. ŁĄTKA, i, ż, lalka dziecinna abo kuglarska, osoba wyrobiona z czegokolwiek. *Dudz.* 43, *Boh. et Slov.* lautka; *Hung.* leanka, alak, (cf. lalka, lać, ulany); *Sorab.* 1. knomka; (cf. *Sorab.* 1. lutk karzel, lutkowka karlica); *Rag.* lůtka, půpa, papiza; *Vind.* pusha, punza, babka, donda, jigra-za; *Croat.* lůtka, pupa; *Ross.* игрушка, игрушечка, eine Puppe, Kinderpuppe. Jako dziatki z łątkami i obrazkami, tak też i my gramy z doczesnemi rzeczami. *Fur. Uw. E b.* Półwieku na tym trawia, żeby się wystroić ni łątką. *Kłok. Turk.* 103. Kobiety zabawiają się łątkami, to jest, stroją się jako łątki. *Dwor. E b, Pot. Syl.* 362. Próżną chwałą zwiedzionych, jak łątki jakie pokazawszy nagle do kosza zmyka. *Psalmod. A 2 b.* Malarz dźwiga umarłych z grobu, i stawia ich w łątki. *Pot. Jow.* 61. ŁĄTKARZ, a, m., co łątki robi, lub co z niemi chodzi po świecie dla zarobku. *Dudz.* 43, łąteczny, der Puppenmacher, Puppenbänder; *Boh.* děckař; *Ross.* кукольник, игрушечный. — 3. Kuglarz łątkowy. *Cn. Th.,* der Marionettenspieler, Puppenspieler. ŁĄTKOWY, a, e, łąteczny, od łątek, Puppen; *Ross.* кукольный; n. p. Komedya łątkowa, Marionettenspiel.

ŁATKO, a, n, demin. nom. lato. ŁATKA, Gen. latek, plur., die Jahre, jungen Jahre, Jährchen. Wspomniała babka latka, kiedy była panną. *Zabl. Bal.* 68. Spij wdzięczne dziecię, póki ci wiek młody Winnęj twym latkom dozwala wygody, Nadejdą bowiem z czasem lata one, Kiedy miłością uwiedziony sławy... *Nar. Dz.* 1, 67. Już mam latka. *Boh. Kom.* 1, 221.

ŁATNY, a, e, od łąty, n. p. dachowej, *Vind.* vatni; *Croat.* letveni; *Satten.* Goździ łątnych od beczi... *Instr. cel. Lit.* Goźdz łątny (*Carn.* latovz). Pasiecznik ma mieć świderk jeden mały, drugi łątny. *Kack. Pas.* 12.

LATO, a, n., (we wszystkich dyalektach i letnią część roku, i rok znaczy, jako to: *Boh. et Slov.* leto; *Sorab.* 2. leto, lětko; *Sorab.* 1. letžo aestas, leto, lieto rok; *Carn.* leitu, lejtěna; *Vind.* letu; *Croat.* leto; *Bosn.* ljetto, litto, gljetto; *Rag.* ljetto; *Slav.* litto; *Ross.* лето; cf. *Ital.* eta; *Gall.* l'été; *Lat.* aestas) najcieplejsza część roku. *Kłok. Rosl.* 3, 82, der Sommer; *Vind.* letu, poletje, poleti; *Carn.* poleiti, le-itu spomlad; (*Boh.* podletj podlecie = wiosna; cf. *Germ.* Lenz); *Dal.* lito. Przez lato słońce przechodzi troje znamion, raka, lwa i panny. *Sienn.* 436. Lato, *oppos.* zime, *novem prope mensium spatium significat*, ut: lecie na polu robimy, zimie doma. *Cn. Th.* Pierwsze dwadzieścia lat wieku jest wiosną; drugie dwadzieścia jest latem. *Mon.* 66, 253. Zima każdego pyta, jakieś strawił lato? *Jeż. Ek. C.* 1. (co się w lecie zarobi, tym się w zimie żyje). Lecie, w lecie, latem, pod czas lata, im Sommer, zur Sommerzeit; (*Sorab.* 2. lěsche; *Ross.* летом; *Vind.* poleti). Kto lecie (= w lecie) próżnuje, zimie nędzę czuje. *Rys. Ad.* 26. Kto lecie nie zbiera, zimie przemiera. *Cn. Ad.* 380. Pewna nowina, bywszy lato, będzie zima. *ib.* 827. (cf. nie zawsze będzie lato; cf. wesele w płacz). Śrzodek lata *Ross.* межень; szrodletni межennyj. Babie lato, lato święto-marcińskie. *Tr.,* der Altweiber Sommer. — *Alluz.* Który się nierad gniewa, zo-

wiem takiego latem: dobry człowiek jak lato; iż jako lato miłsze jest każdemu, niżli zima, tak też taki człowiek nikomu się nie uprzykrzy. *Petr. Et.* 273. (*oppos.* osa), wypogodzony, ein guter, lieber, freundlicher Mann. — O wiem ja, że wy na to, jak na lato. *Teat.* 53. b, 5. ochoczo, prędko do czego, sehr bereit, schnell, begierig. Nastraszyc, zabić na reszcie, ja na to, jak na lato. *ib.* 15, 68. Jeszcze Carze na zgubę Rzymską jak na lato idziesz? *Bardz. Luk.* 127. — 3. Lato *obsoł.* rok; *plurale* lata, *hodie etiam utimur*, loco roki, daś Jahr. Światła na niebie czynią różność między dniem i nocą, i będą na znaki, na czasy, na dni i na lata. 3. *Leop. Genes.* 1. (roki. 1 *Leop.*). Lata pańskiego 1495. *Biel.* 433. Olbracht szlachcie ruszyć się kazał na wiosnę lata pańskiego 1497. *ib.* 54. Żyłem tam przez półtora lata. *Petr. Hor.* Ku ziemie dopiero do Litwy się wezbrał na drugi rok, to jest, lata pańskiego 1587. *Biel.* 232. — Nowe lato = nowy rok, Neujahr; *Vind.* novu letu; *Croat.* novo leto; *Slav.* mlado letto, *Ecccl.* новый год, новолетие. Już tam chodzić nie będę ani po nowe lato, ani po koledę. *Groch. W.* 428, (po podarunki). Biegają dziatki po nowym lecie, i przyjaciele dają sobie nowe lato, a zwłaszcza panowie sługom, bogaci ubogim, winszując sobie na nowy rok wszęgo dobra. *Hrbst. Nauk. N.* 5. (cf. koleda; cf. panna gwiazdka). Nadszedł pożądany dzień nowego lata. *Groch. W.* 412. Kazanie na dzień nowego lata. *W. Post. Mn.* 52. Jechał tam o nowym lecie, to jest roku 1584. *Biel.* 227. — Lato miłościwe, czas ubłagania. *Sk. Dz.* 12, daś Jubilatim. Roku 1400 było lato święte abo miłościwe. *Sk. Żyw.* 318. — *Dualis* dwie lecie = plur. lata. *Kpecz. Cr.* 2, p. 161. Dwie lecie odpoczywając. *Pap. Ryc.* We dwie lecie potym. *Nies.* 1, 200. We trzydzieści i we dwie lecie po wniebowstąpieniu. *Biał. Post.* 82. — Lata, roki, Jahre. Dyonizyzus Exiguus począł liczyć lata, nie po Olimpiadach i Konsulach, ani po indykejach, ale po Chrystusowym wcieleniu. *Sk. Dz.* 514. Zyczymy temu, który kichnie: sto lat zdrowia. *Teat.* 20, 95. Kiedy ma młodzieniec lat 14, zowią lata młodzieństwa. *Groi. Obr.* 130. Lata prawne, do stania u prawa potrzebne. *Cn. Th.,* die Volljährigkeit. Mać lata, pytać się samego, a on ci o sobie powie. *Radz. Joan.* 9, 21. 1 *Leop. ib.* Kiedy już kto do dwudziestego i pierwszego roku przyjdzie, tedy już zupełne lata ma. *Szczerb. Sax.* 197., *Boh.* zletilý; *Ross.* совершеннолѣтний, (*oppos.* małoletni). Kiedy dziecię nie-dorośle przyjdzie do swych lat, to jest do 21, tedy mu już mało co po opiekunach. *Chelm. Pr.* 45. — Lata kapłańskie, do kapłaństwa, do beneficjum przyjęcia potrzebne. *Cn. Th.* — Pod laty, przed wieki. *Pim. Kam.* 402, w czasie, po upłynionych wielu latach, czyli wiekach, von Ewigkeit her. Gdy posyła Syn Ducha ś. pod laty, tedy ma i przed wieki Duch ś. od jego osoby bytność swą brać. *ib.* 401. — Przed laty, przed starymi latami = 3. a) Przedtym, dawniej, vor alten Zeiten, sonst, ehemals. Ja stary będę wam źle czy dobrze bzdurzył, Słuchajcież, co się stało przed starymi laty. *Zab.* 8, 93. *Treb.* — 3. b) Przed laty = przed czasem, zawczasem, frühzeitig, vor der Zeit, früh. Chcąc z łałem powiedzieć o śmierci jakiego

czternastoletny etc., stoletny, tysięczny, kilkoroletny, wie-
loletny.

ŁATR, a, m., z Niem. Klafter; miara czterech łokci. *Włod.*, ein Maßstab von vier Ellen. Różni różnych miar używają, jako to: stop, piędzi, łatrów. *Solsk. Geom.* 2, 5. Sążen w górach zowią klafter abo łatr. *Haur. Ek.* 25. Gdy gór-
nicy dół biją miałki, od łatra biorą po zł. 3. *Os. Żel.* 48. Woda tam na łatrów dziesięć, *ulnas. Syst. Szk.* 12.

ŁATWIE, ŁATWOŚĆ, ŁATWY ob. Łacnie, Łacność, Łacny.
ŁATWOWIERNOŚĆ, LEKKOWIERNOŚĆ, ści, ż., prędkość
w dawaniu wiary, die Leichtgläubigkeit; *Vind.* lohkovernost;
Slov. snadnowernost; *Sorab.* 1. weriwoseż; *Rag.* lako-
vjerovanje; *Ross. et Eccl.* вѣроимство, легковѣрие, лег-
ковѣрность, скоровѣрие. Wyrzuci mi co moment łat-
twowierność moje. *Teat.* 54, 40. ŁATWOWIERNY, LEK-
KOWIERNY, a, e, — ie adv., prędki w wierzeniu, Leicht-
gläubig; *Sorab.* 1. wériwy; *Boh.* lehkowěrný; *Vind.* lohko-
veren; *Ross.* легковѣрный, имовѣрный, вѣ-
роимный; *Eccl.* скоровѣрный, удобовѣрный; *subst. Rag.*
vjerovalaz; *Bosn.* vjerovlač, koji lasno vjeruuje; *Ross.*
вѣроимецъ, легковѣрь. Lekkowierna kochanka oszukana
staje się świata pośmiewiskiem. *Węg. Marm.* 1, 203.

LAUDUM, §. 1. tak zowią ustawy i przepisy województw
i ziem na zjazdach publicznych, za zgodą powszechną
ustanowione. *Kras. Zb.* 2, 22, ein Landtagsbeschluss; (cf.
uchwała). Laudum województw Poznańskiego, Krako-
wskiego etc. *Vol. Leg.* 3, 465. — §. 2. Laudes, które
odprawuje kościół zaraz po pierwszym albo według cza-
su, po wszystkich trzech nokturnach, co zowiemy jut-
rznia. *Groch. W.* 51, die Grüßmetten. *Hrbst. Odp. P p.* 4.

LAUFER, fra, m., z Niem. der Laufer, biegacz, biegun.
Teat. 45, c, 55, *Vind.* lassar; *Carn.* tčavz, hitropętz;
Croat. lasar, takavecz, derkavecz, nogoszkok; *Ross.* ско-
роходъ; *Eccl.* скороходца. Laufer przed karetą bie-
gał. *Teat.* 24, 94. LAUFROWY, a, e, od laufra, Laufer; ;
Eccl. скороходский.

LAUR, u, m., z Łac. laurus, der Lorbeer, rodzaj rośliny,
do którego należą bobek, cynamon, kassya, kamfora.
Kluk. Dyke. 2, 75. w zwyczajnym znaczeniu: laur = bo-
bek, wawrzyn, der Lorbeerbaum; z niego wience zwycięz-
ców uwite bywały. *Kras. Zb.* 2, 22. *Vind.* lorbar, lorber-
jevu drevu; *Carn.* lorbar; *Croat.* lorber, lorvrika, javo-
rika; *Dal.* yavor; *Hung.* yavor, borostyán; *Slav.* lovori-
ka; *Rag.* lövor, lovorika; *Ross.* лавръ. Wience z lau-
ru abo z bobku żołnierzom kładziono. *Sk. Dz.* 103. —
meton. Laur, plur. laury = laurowy wieniec, wawrzyn, Lor-
beeren, Lorbeerfränze. (LAURA, y, ż., *Ross. et Eccl.* ла-
вра, лавра, z *Greck.*, klasztor znaczny sławny, jak n. p.
w Kijowie, ein angesehnes berühmtes Kloster. *adj. Ross.*
лаврский, лаврскій). LAUROWAĆ, ał, uje, cz. niedok.,
ularować dok., laurem wienczyć, mit Lorbeeren fränzen.
LAUROWY, a, e, od lauru, Lorbeer; ; *Carn.* lorbarjov;
Rag. lovórni; *Croat.* javorichni; *Ross.* лавровый. Lau-
rowy gaj, *Croat.* javorishe, javorischnyak; *Rag.* javo-
risete, javorie lauretum.

LAWA, y, ż., wyrzut gór ognistych, die Lava; *Boh.* spe-

klina. Wezuwiusz znowu płomień i lawę wyrzucać za-
czął. *Gaz. Nar.* 1, 268.

ŁAWA, y, ż., (*Boh.* lawice ławica, ławka; *Slov.* stolica (cf.
stolica); *Sorab.* 2. lawa; *Sorab.* 4. lawa, wahwa; *Vind.*
klop, stou (cf. stół); *Carn.* klöp; (lava abacus); *Croat.*
klúp, szedalsiche; *Bosn.* klúp, (cf. *Bosn.* klupko = kłębek);
Rag. klúp; *Slav.* klúp; *Eccl.* лавя scamnum; (*Ross.* лава
kładka przez wodę); cf. *Hebr.* לַוַּח luach tabula; *Samar.*
לַוַּח); §. 1. narzędzie pospolicie drewniane od siedzenia
dla kilku razem, die Banf. Ławy wschodowate na wido-
kach Rzymskich, subsellia. *Cn. Th.* Ława przy piecu
Ross. казенька, (cf. nalepa). Ława łaziebna *Ross.* полокъ.
Niemiec bez figla z ławy nie spadnie. *Rys. Ad.* 47. (t.
j. nie upije się). Nie wytrwa psia noga na ławie, musi
być pod ławą. *Rys. Ad.* 50. (nie twoje to tu miejsce,
ustąp się). Gniewosz kłamstwa swego odwoływać się,
a nad to z pod ławy odszczekiwać musiał. *Krom.* 415.
(cf. odszczekiwać; cf. pies). Pod ławą fig. w kącie, w
utajeniu, w zarzuceniu, w pomietle, odlogiem, im Win-
fel, unter der Banf, vernachlässigt, verworfen, verborgen. Nie
godziło się, żeby taka pochodnia leżeć pod ławą i taić się
miała. *Sk. Żyw.* 1, 171. Z czasem prawa te pod ławę
poszły. *Pilch. Sall.* 20. Naruszewicz w niepamiętnym
zagrzebaną prochu lutnią wydobył Słowiańską z pod ław-
wy. *Zab.* 12, 17. *Przypł.* Pod ławą leży, kiedy próżny,
worek. *Bratk. E.* 4. Harda obietnica pod ławę iść musi.
Gorn. Sen. 309., *Falib. Dis. II.*, *Smotr. Apol.* 121. Wleź-
że pod ławę a rzec: mądry ja. *Rys. Ad.* 57. (t. j. scho-
waj się z twoją mądrością). Jeśli kopie, puklerze pod
ławą, Mało to, jeśli języka stać sławą Samego chcemy.
Tward. Misc. 181. si clypei vacant. *Sarbiev.* — Świade-
ctwo ich poszło pod ławę. *Gorn. Wł. L.* (t. j. odrzucio-
ne było, za nie nie miane). (*Prov. Slov.* Srdce pod la-
wicu upustit; serce tracić). — §. Ławy tych, którzy
wiosłem robią, z balek w miążs na stopę były u okrę-
tów. *Warg. Čez.* 62, die Huderbänfe; (*Carn.* barva; *Vind.*
veflouna klup, barva). — Ławy zowią się bale, któremi
statek jest od spodu obity, i tych końce od sztaby zo-
wią się kosy. *Mogier. Mskr.*, Schiffsbalken. — §. Ława
urzędnicza ławników, ławica, die Schöppenbanf, der Schöp-
penstuhl. Kto będzie do ławy wzięty, ten do śmierci
swój będzie ławnikiem. *Cheltn. Pr.* 11. — *meton.* Ławni-
czy sąd, das Schöppengericht, die Schöppen. W miastach
przed radą, ława i gminem, rachunki zdawane być
mają. *S. Grodz.* 2, 107. — §. Ława fortyfik., ob. Ławka.
— §. W hucie skłanej, ławy, sztuki wielkie gliniane, z
których niższego sklepu ściany składają się. *Torz.* 35.
— §. Ławy targowe = jatki, tasze, kramy, Tischē, Bänfe,
auf denen man etwas feil hat. Rybne ławy, rybny targ,
piscatorium forum. Mącz., Tischbänfe. Wielieczanie na Kra-
kowskim składzie cztery ławy wolne mają, na których
ławach we wtorek przez cały dzień, a we czwartek do
godziny nieszpornój, a w piątek przez cały dzień, a we
dni jarmarkowe, póki jarmark będzie stał, sól przeda-
wać na przerzeczonych ławach mogą. *Herb. Staf.* 325,
Salzbänfe. — §. Ława przez wodę = ławka, kładka, *Ross.*
лава, кладъ, мостки; *Sorab.* 1. pżezwóhdna wawa; *Vind.*

herv, mostizh, der Steg über ein Wasser. Idący gdzieś małż z żoną po ławie przez wodę... *Pot. Jow.* 136. — §. 2. Ławą iść szeregiem, rzędem przeczynym iść. *Cn. Th.*, nach der Queere, nach der Breite, in einer Querslinie. W jednej linii bić się, w wyrazie technicznym, potykać się ławą. *Czack. Pr.* 1, 245. Wojska w polu sprawiwszy się ławą, prezentują swe zastępy i broni. *Kchow. Wied.* 20. Nie bawiąc Czarniecki ogromną szedł ławą ku margrabstwu samemu. *Tward. W. D.* 2, 182. Skoczmy spólnym pędem, jako ławą. *Biał. Od.* 36. W zadesmy się cofali na z dział strzelenie, szykowani w ławy. *Jabl. Buk. P.* Kolonistów osadzać ławą przy walech pogranicznych. *Star. Vol. D* 2 b. Idą za zajęcim wszyscy psi, naprzód przedni psi na czoło ławą. *Ostror. Mysl.* 32. W przestronych lasach na huty i kuźnie ławą rąbać jednego roku drwa. *Haur. Ek.* 161.

Pochodz. ławeczka, ławka, ławnik, ławniczy, podławie, żuława.

LAWATERZ, a, m., miednica, ein Lator, ein Handbecken, Waschbecken. Lawaterz jak z prostego dzbana uczynić. *Solsk. Arch.* 189.

ŁAWECZKA, i, ż., dem. nom. ławka, ława, (Boh. ławicka), §. 1. daß Bänkehen. Ławeczkę z stoliczkiem oboje Z hebanu proszę niech na dziecię moje. *Groch. W.* 355. Urównają się ściany ławeczkami mularskimi. *Kluk. Kop.* 1, 307. t. j. zacierkami kształt ławeczek mającemi, Klopfböszter, Klopfbänkel der Mäurer. — §. 2. Ławeczka, dziesiąta część ławki czyli calu. *Zab.* 14, der zehnte Theil eines Zoüß.

LAWENDA, LAWANDA, LEWANDA, y, ż., *lavandula Linn.*, Lavendel; Boh. lewandule; Sorab. 1. lavendel; Slav. lavenda; Vind. lavendl, lavendala, shpikanarda; Ross. лавенда, лаванда; roślina ta wonią ma mocną, ale przyjemną. *Dykc. Med.* 3, 493. Lawenda szyszkowa, Kocanki Arabskie, stoechas, Stöckhaßblume. *Syr.* 468. LAWENDOWY, LAWANDOWY, a, e, Lavendel. Olejek lawandowy. woda lawandowa. *Dykc. Med.* 3, 492.

LAWET kamień ob. Garkowiec.

LAWETA, y, ż., osada armaty na kołach. *Pap. W.* 1, 475. Łoże armaty, die Canonen-Lavette; Vind. laveta, podstaulishe sa strelne kose.

ŁAWIAC, frequ. verbi łowić.

ŁAWICA, y, ż., Boh. lawice, ławicka; Ross. лавица; ława urzędnicza, die Rathsbank, Richterbank. O to starać się trzeba, aby senatorska ławica, co najlepiej była ustanowiona. *Modrz. Baz.* 97. Ociec W. K. Mści, gdy ko-go miał wziąć do ławicy swojej, niziuchne naprzód da-wał mu miejsce, iżby długo w radzie siedząc słuchoł. *Gorn. Dz.* 37. Ławicy godni są ci, którzy dobra takie mają, względem których ławnikami być mogą. *Szerb. Sax.* 198. — meton. Radzcy, przysiężnicy, ławnicy, die Geschwornen, die Schöppen. W przyszły piątek o tobie ławica zasiedzie. Stanieć się wedle prawa, a tam komiec będzie. *Klon. Wor.* 20. (Boh. ławicznik = scierka pannulus ad abstergendum).

LAWIR, u, m., LAWIROWANIE, ia, n., krążenie, kołowanie, daß Laviren. Nie według biegu gwiazd on swe

ławiry Błędne, kierować chce, przez morskie wiry. *Min. Ryt.* 3, 18. Łaskawie ciągną do ciebie mię wiry, Od ciebie ledwie nie topią ławiry. *Chrośc. Ow.* 286. LAWIROWAĆ, ał, uje, intr. niedok., krążyć, kołować, laviren. Kundel po ziemi bieży, ryba lawiruje w głębi. *ib.* 220. — *Transl.* Czasowi ulegać, się nach den Umständen schmiegen

ŁAWKA, i, ż., dem. nom. ławka; Boh. lawka; Sorab. 1. wahka; Vind. klop, klopiza, stolizh, (cf. stołek); Carn. pruka; Croat. klupčica; Bosn. klupča, stolać, stoliche; Slav. klupesica; Rag. stolich, klócih; Ross. лавка, лавочка, лавица; eine Bank. Bóg położy nieprzyjaciele twoje ławką nóg twoich. *Wrob.* 263. scabellum, podnózkim, Fußstempel. Ławki w okręcie, die Ruderbänke. Niektóre z nich za gardła w kunach do ławek w okręcie przykowano. 1 Leop. 3 Macch. 4. Ławka = kładka przez wodę, ein Steg überß Wasser; (Slov. lawka; Vind. werou). Szedł po ławce przez wodę. *Mon.* 71, 399. — *Fortyf.* Ławka, podnożek, schodek, banquette, w przedpiersieniu, schodek ziemny wewnątrz przedpiersienia dla wyjrzenia na pole, i dla postawienia się na nim piechocie mającej strzelać. *Jak. Art.* 3, 300. *Łesk.* 2, 223. die Auftrittbank in der Brustwehre. — §. Ławki kupieckie, targownice, ob. Ława; Eccl. лавка, дѣлательице warsztat, лавка торговая kram. — §. Ławki siodła, drewna, kształt jego składające, die Sattelböszter. Przednie kulbaki ławki, nie powinny zajmować łopatek konia. *Kaw. Nur.* 393. — §. Cal, w Litwie i w Koronie ławką nazwany. *Zabor.* 281, ein Zoll Pręt Litewski dzieli się na pręcików 10, pręcik na 10 ławek, ławka na 10 ławeczek. *ib.* 14.

ŁAWNICZY, a, e, od ławników, (Croat. przsędni, cf. przysiężny), Schöppen. (Ross. лавочный, лавошный kramowy). Według dawnego zwyczaju ławniczego sądu Krakowskiego. *Sax. Porz.* 41. Urząd ławniczy. *Szerb. Sax.* 202. Wolność ławnicza. *ib.* 199. ŁAWNİK, a, m., der Schöppe; Vind. fodni percednik, fraven fodnik; Croat. przsędnik; (Ross. лавочникъ, лавошникъ kramarz). Przysiężnicy albo ławnicy są osoby na sądzie siedzące, które sentencyą wójtowi, przez swoje porządne wotowania najdują. *Sax. Porz.* 15. Na najwyższych sądach Krakowskich z wójtem zaraz siedzieć miało siedm ławników, gdyż tak zwykli ich nazywać, których wielki rządca Krakowski obierać powinien. *Krom.* 358., *Szerb. Sax.* 398. ŁAWNİKOSTWO, a, n., urząd ławniczy, daß Schöppenamt.

LAWRASZ, a, m., po Rusku = Wawrzyniec, Laurentius. *Jabl. Her.*

ŁAZ ob. Łazy, gorołazy, obłazy.

ŁAŻ imper. verbi łęgnąć, contr. łądz.

ŁAZA ob. Agio.

ŁAZANEK, nka, m., ŁAZANKI plur., ciasto cienko rostoczone, na kwadraciki pokrajane, Croat. lazanye, mlencze; Bosn. lazagne, jerisete, eriste, skrob; Carn. lisanje, mlinz; Sorab. 1. mazancz, tékancz; Ital. lasagna; eine Art Rubel. Zamiasz robienia pirogów, łazanków i naleśników, żona moja robi madrygały. *Teat.* 29, b, 8.

LAZARET, u, m., Vind. bounikoleshishe, daß Lazareth, właściciel szpital dla zapowietrzonych; ale nazywają też tak miejsca, gdzie są złożeni żołnierze chorzy lub ranni.

Kras. Zb. 2, 23. LAZARETOWY, a, e, od lazaretu, Łazareth, Spital. ŁAZARZ, a, m., imię ubogiego w ewangelii, bierze się za nędznika, charłaka, Piotrowina, ein armer, franger, elender Mensch. Służmy radzi ubogim, i sierotom, i łazarzom. *Sk. Kaz. 494.* Wszystko tu się z czasem mieni, Łazarz w izbie, bogacz w sieni. *Kchow. 72.* Daj We Pan pokój temu łazarzowi. *Teat. 30. c, 48.* *Kosz. Lor. 135.* ŁAZARZOWSKI, a, ie, ŁAZARZOWY, a, e, od Łazarza, Łazarus. *Pim. Kam. 309. Gil. Post. 179 b.*

ŁAZBIĆ, ił, i, cz. *niedok.*, Pszczoły podbierać, łaźbić bartnicy zowią. *Cresc. 695.* może od łażenia na drzewo, die Bieneu zeiteln, die Bieneu stöße beschneiden. Dosyć tylko raz do roku pszczoły łaźbić, brać mało albo wiele według dostatku miodu w ulach. *Cresc. 607 et 605.* Łażbienie *Sorab. 1.* klukano. ŁAZBIEN, ia, m., szleja, a raczej sama ławeczka do leżania, leżów lub lez przywiązana, na której bartnik siada łaźbiąc, daś Zeitelbret. Bartnikom barcie swe w cudzej puszczy mającym, wolno na leżiwo łyk albo łubia na łaźbień i na insze potrzeby bartnickie tyle, ile im potrzeba wziąć. *Stat. Lit. 309.* ŁAZĘ ob. Łazić. (ŁAZECZKA ob. Ławeczka). ŁAZEKA, ŁAZĘGA, i, m., który łaźi i tam i sam, włóczęga, ein Herumfritscher, der allenthalben herum fritschet, ein Landstreichler. Kain po zabiciu brata, łażeką i zbiegiem był. *Jer. Zbr. 354.* Ormiany we Lwowie przyjęto jako łażeków, przekupniów drobnych: teraz wypychają z miasta Polaków. *Petr. Pol. 2, 14.* Sam jeden łażega, wygnaniec, udęczony żalością. *Stas. Num. 2, 55.* Apostata każdy, który stan swój opuści, albo z niego jako nietrafnie wykroczy, łażeka. *Macz. Skończył się, który podstępował z ziemi. Budn. Jes. 16, 4,* (not., „deptacz albo łażeka“). Łażekowie, kraczochowie, *ignavi, oscitabundi, qui per vias varici et lentis passibus cedunt. Cn. Th.,* ein langsamer Kriecher. — Łażeka, śpieg, *Ross. лазутка, f. лазутчица.* Łażekowie a śpiegowieście wy, dlategoście tu przyszli, żebyście nieobronność ziemi wyśpiegowali. *1 Leop. Genes. 42, 9.* ŁAZĘKANIE, ia, n., tułanie, *vagatio. Macz. daś Herumfritschen.* Apostazya, odstępnie, łażekanie, jako bywa mówiono. *ib. ŁAZĘKOWY, a, e,* od łażeków, Herumfritscher. Starostowie mają tego dojrzeć, żeby łażekowe łostrostwo w starostwach ich nie było. *Tarn. Ust. 139.* ŁAZIĆ, ił, i, *intr. contin. et frequ.* (leżeć, łaźi, lezie *niedok.*) (*Boh. lyzati, lezti; Slov. lezu, płażym se płaźić się, pełzać się; Sorab. 1.* łažu, liefem, liefu, lařym, lařeř; *Vind. lasit, lest; Rag. laziti; cf. Ger. schleichen; Ross. пресмыкаться; cf. przesmyk); łaźić jak zwierzę, gadzina. Cn. Th., fritschen, auf dem Bauche fritschen; leniwo chodzić, po woli, noga za nogą, langsam und mit Mühe gehen, fritschen. Pańskie konie, dalibóg, że już i łaźić nie mogą. Teat. 7, 62.* Ustawnie za mną łaźi, wzdycha. *Teat. 43. b, 64.* — Łazić *burl. chodzić, gehen.* Nież ja to bótów nie zdarł, przez tyle lat tu łażąc. *Teat. 3. b, 58.* — §. Łazić na drzewo, wdrapywać się, klettern; *Ross. лазить, слазить, лѣзаю, лазаю.* Nie łaź tu więcej po drzewach. *Kniaz. Poez. 3, 208.* Taż sama wyniosłość ciężko bać się każe, Tym bliższy ja upadku, im nad

drugich łażę. *Jabl. Tel. 134.* — §. Włosy mu z głowy łażą. *Tr. leżą t. j. wypadają, die Haare fallen ihm auß, gehen ihm auß.* — §. Łazić czyn., n. p. Ja tu żonę pocztarską, on tam moje łaźi. *Pot. Jow. 2, 53.* ŁAZICIEL, a, m., który łaźi, bądź po ziemi, bądź wzgórze, der Kriecher, der Kletterer; *Boh. lezeć; Vind. saliesavez, lasnik. W rodz. żeńsk. Łazicielka.*

Pochodz. pod słowem leżeć.

ŁAZIEBNIK, ŁAZIENNIK a, m., ŁAZIEBNICZEK, czka, m., *dem., Boh. et Slov. lazebnjk; Vind. kopovez, kopelnik; Carn. kopážh, koplivz, padar; Bosn. kupalaz, okupalać (cf. kapiel); Rag. nadkupalnicjar; Ros. баньщикъ, парильщикъ, мовникъ; Eccl. лазбникъ, баньщикъ (= 2. kramarz, handlarz); Ber. Vaber. Kommodus cesarz łaźiebniķa w łaźni wrzucił w piec, iż go bańką zparzył. Biel. Św. 52.* Łaziennik. *Pam. 85, 1, 898.* Murzyn z łaźni czarnym jako wszedł [wyjdzie, przecież łaźiebniķowi zapłata nie ginie. *Sk. Dz. 595.* Naszych łaźiebniķów, golaczów i barwierzów wydworne one mazidla. *Syr. 278.* Odarci, jak łaźiebniķy. *Kmit. Spt. C 3 b.* Łażiebniķy ze wszystkich łaźień mają ku gaszeniu ognia bieżęć z wiadry. *Sax. Art. 60.* ŁAZIEBNICZY, a, e, od łaźiebniķa, Vaberst; *Sorab. 1.* wazniezki. Łażiebniķychz albo bawierskich dzieci, dawniej nie cheiano w rzemiosła przyjmować. *Sax. Tyl. 187.* ŁAZIEBNICA, y, ż., *Boh. lazebnice; Ross. парильница, die Vaberfnn.* ŁAZIEBNICTWO, a, n., trudnienie się łaźnią, (*Boh. lazebnistwj*), die Vaberfnnst. ŁAZIEBNY, ŁAZIENNY, a, e, od łaźni, *Boh. lazebnj; Ross. банный, Vabe.* Łażiebny on ogień nie szkodzi. *Groch. W. 314.* Łażiebna łaźa *Ross. полоть. Łażiebne, ego, subst. neutr.,* płata od łaźni, daś Vabegeld. *Cn. Th., Ross. банное. ŁAZIENKA, i, ż., Boh. laźnička; Rag. soba; Slav. illicxa; Ross. банька, купальня; demin. nom. łaźnia, ein Vabestübchen.* Idź do łaźienek skapać się. *Teat. 7, 23.* ŁAZIENKI, *Gen. Łażienek, plur.,* gmach piękny w zwierzyńcu Ujazdowskim, od Stanisława Xcia Lubomirskiego Marszałka W. K. zbudowany, a od Augusta II. ozdobiony, nierównie wspaniałej zaś od Stanisława Augusta. *Kras. List. 9.* Łażtenki, ein Fußstöß bey Warschau. ŁAZNIA, i, ż., *Boh. et Slov. lazen, kaupadlo. (cf. kapiel); Sorab. 2.* lařna; *Vind. pashtuba, kopelna jispa; Carn. mlazhnisha; Dal. kupely; Bosn. sgetak, badagn; Ross. баня, мовня, мовница, мыльня; Eccl. ланя, баня; izba czyli dom, gdzie się kapią, daś Vabebauß, die Vabestube, daś Vab. Wanny albo łaźnia. Syxt. Szk. 65.* Łażnia trwale gorąca *Ross. парная баня.* Zwyczaj parzenia się w łaźniach, wzięty nader w krajach północnych. *Nar. Hst. 7, 290.* Umrze bogaty, to ubostwu kap dać, stypę uczynić, łaźnię na ubogie sprawować. *Gil. Post. 212 b.* Bogatego pokuta, ubogiego łaźnia. *Rys. Ad. 3.* biesiada. *Cn. Ad. 54.* Sucha łaźnia, pocilnica, sucha wanna, ob. Suchy. Witołdowa łaźnia, ob. Witołd. — §. *transl. Łażnia = mycie. Cn. Th., daś Waschen, Abwaschen.* — §. *Fig. Strofowanie, łajanie, wycieranie komu kapituły lub łaciny, mycie komu głowy, dogrzewanie, dokuczanie, daś Schelten, Capiteln, Herunterreißen, Ausmachen, daś Zusehen, Warmmachen, Kopfwaschen.* Taką mu

sprawił łaźnią, takem się z nim obrócił gracko, że uciekł. *Zabl. Amf.* 47. To prezentować brzydkie kupno przed nią, Miałby był łaźnią z kapitułą przednią. *Jabl. Ez. A* 4. W tej łaźni tam bez łągu myją. *Rej. Wiz.* 75 b. Nie jeden w tej bez łągu zmyty łaźni. *Rys. Ad.* 3. Takbym się nabawił śmierci, albo srogiej łaźni. *Wad. Dan.* 12. (ciężkiej kary, wielkiej biedy). Skromnie żyć musim, jeśli być nie chcemy w łaźni pod ratuszem. *ib.* 89. Będziesz ty w krótkie inszy, tylko suchej łaźni zażyjesz. *Teat.* 21, 69. (plag, razów, kijów). Dzieciom nie przepuścić nie chcą, jedno ileby na nie wejrżeli, tyle chłost onym i łaźien zadają i pałą. *Glicz. Wych. G* 5 b. Tak mnie bóg dotyka i drażni, Ze znieść cierpliwie trudno jego łaźni. *Chrośc. Job.* 123. Przed stołem siedząc, jakoby też w łaźni posługował. *Rys. Ad.* 57. — § *Chym.* Chcąc ciała wystawić na ogień mniejszy, kładziemy w naczynia, w których są zamknięte, istotę taką, która pewny tylko stopień ciepła przyjąć może; ta istota nazywa się łaźnią, *balneum.* *Kruml. Chym.* 53, daß chemische Bad.

LAZUR, u, m., LAZUROWY kamień, *lapis lasuli*, *Vind.* lasura, drag plavi kamen; *Bosn.* sagasilje; der Lazurstein, gatunek jaspisu, bardzo wysokiego błękitnego koloru. *Kluk. Kop.* 2, 64. Chcęiny miasto w Sandomirskim szymbi lazuru i marmuruwego kamienia sławne. *Guagn.* 197. — § Smalty ku modremu farbowaniu w sklepach kupieckich lazurem zowią. *Sleszk. Ped.* 414. *Kruml. Chym.* 497, die Lazurfarbe, Blaurfarbe. Nim wybielone płótno zwinięte będzie na półsetek, lazurem i krochmallem przyprawione być powinno. *Przedz.* 91. — § *meton.* Cokolwiek bądź modrego koloru czyli niebieskiego, himmelblau, lafurblau. Lazur sukno, *pannus caeruleus.* *Cn. Th.*, blaues Tuch. Lazur niebia, der blaue Himmel, daß Blau des Himmels. Lazur niebieski słiczny. *Dar. Lot.* 20. Niebo strojne lazurem a morze zielonym, Daje nadzieję dobrej drogi upragnionym. *Jabl. Tel.* 27. LAZURKI, ów, plur., gołębie, mające pod dziobem pięknie malowane brązki czarne, błękitne, żółte i czerwone, oraz takowy ogon, reszła biała. *Kluk. Zw.* 2, 170, eine Art bunthäufiger Tauben. LAZUREK, rka, m., *Laserpitium*, rodzaj rośliny. *Kluk. Dykc.* 2, 71. *Esfer*, *Silphium*. LAZUROKRUSZ, u, m., *Lazurerz*, *Kupferlasur*, kruszec w przełamaniu jak szkło lśniący; cetnar wydaje czasem 80 funtów miedzi. *Kluk. Kop.* 2, 181. LAZUROWAC n. p. płótno, cz. niedok., zaprawiać lazurem, krochmalikiem, lauren, blau krafftnehen. Lazurowany półsetek mocno rozpiąć potrzeba. *Przedz.* 91. Do lazurowania indyacht Pruski lepszy jest, niż Indyjski. *ib.* LAZUROWY, a, e, od lazuru, modry, błękitny, lafurblau. Szafiry na szmiele lazurowy zasadzone miasto folgi. *Zlot. C.*

LAZY, ów, plur., [z *Włosk.* lazzi 3], w komedji nieme i pocieszne wyrażenia jakiegokolwiek poruszenia. *Teat.* 24, 100. *Czart.*, *Gebirungen*, *Gesticulationen*. Wychodzi Helenka, poznaje ją i lazy czyni strachu i niespokojności, i odwraca się od niej. *ib.* Ale jak zawsze głupie odpowiedzi twoje, Co znaczą małpie miny i te twoje lazy? *Zabl. Fir.* 35. Czyni lazy śmieszne, człowieka biorącego na rozum. *Teat.* 33. d, 21.

ŁAZY, ów, plur., karcze, korzenie, pniaki, chrósty. *Stammenden*, *Klöge*, *Burjeln*, *Buschwerk*. Łazy na gajowiskach wypalają, potem ziemię lemieszem wzruszają. *Haur. Sk.* 28. — § Łazy ob. Górolazy, obłazy.

ŁB, ŁE.

ŁBICA, y, ż., ŁBISKO, a, n., niekształtny sprosny łeb, główsko, ein scheußlicher Kopf. (*Ross.* лбище czolisko). Pełnie twojej mądrej łbicy Pięknie być na szubienicy. *Jak. Baj.* 228. Wdziera się gruby nieuk do Pańskiej świątynicy, A nie wie, co się marzy w jego własnej łbicy. *Nar. Dz.* 3, 119. (cf. mózgowiça, Hirnfasten). Sprosna łbica. *Morszt.* 57. — § Dawny Zmudzin swoje głowę przybrał w wilcze, w niedźwiedzie i żubrowe łbiska. *Stryjk.* 215. w czaszy z głów ich; (*sed* cf. *Ross.* лобковый мехъ futro z samych czolowych kawałków). ŁBIENIEC, ńca, m., *vipera*, die Brandflange. *Sienn. Wykl.*, *Sleszk. Ped.* 415. Łbieniec opoczny, *seps. ib.*, *Urs. Gr.* 177, der Felsenwurm, eine Art giftiger Eidechsen. Obrażony od łbieńca opocznego, albo od skalnej jaszczurki. *Syr.* 1121. (cf. zmija). ŁBISTY, a, e, tegiego lub wielkiego łba, großköpfig; *Ross.* лобанъ, лобастый, wielkoczoły; *Ecll.* лбистый, челустый czolisty, großköpfig. (*LE* ob. Lecz).

ŁEB, łba, m., (*Boh. et Slov.* leb, lebka *calvaria*, *cranium* czaszka główna; lebka, šišak hełm, szyszak; lebawy główny; *Carn.* glöp = czaszka głowy; *Vind.* lubanja, glubanja = trupia głowa; *Croat.* lubanya, glubanya = czaszka głowy; *Ross.* лобъ, лба; *Ecll.* лбонна, лбъ, чело, кость лобовая); a) leb = kości głowę składające, głowa bez mięsa, daß Knochengestell des Kopfes, der Kopf ohne Fleisch. Leb jego wsterczyli w domu Dagonowym. *Budn.* 1 *Chron.* 10, 10. not. Insi tłumaczyli głowę, ale tu jest leb; bo sam rozum pokazuje, że nie głowy w kościele chowali, bo to dla smrodu być nie mogło; ale leb, to jest, kość samą bez mięsa. — cf. *Ecll. et. Ross.* лобное мѣсто kalwarya, golgata, Schädelstätte, sądowy plac, daß Hofgericht. — § Leb, głowa zwierzeza, der Kopf eines Thiers. Leb wielkiej jakiej ryby *Ross.* башка — § b) *contentim*: Głowa, główsko, cf. pałka, der Kopf. Ani poeta, ani mowca nie użyje łba w poważnej mowie; lecz bardzo dobrze słowo to używane w tym przykładzie: Wybaczeie mi, co powiem, Grecy sapienci, Ze się wam jak i drugim równie we łbie kreci. *Gol. Wym.* 200. O chytrym mówią: ma we łbie, *addunt aliqui* kiełbie, *ob solum rhythmum puto, nam in re nulla est convenientia.* *Cn. Ad.* 75, er hat Gräße im Kopfe, ist nicht auf den Kopf gefallen. Muszę łbem krecić, jakby to kształtnie na borg wziąć sukna. *Teat.* 53. c, 4. t. j. konceptem rzucić, den Gebirnfasten anstrengen. Ja nie chcę mieć zięciem trzpiota, chłopca w leb postrzelonego, szaleńca. *Teat.* 7. b, 40. Patrzcie! czy nie leb to? *Zabl. Zbb.* 96. Heretyk począł wznosić leb swój przeciw kościołowi bożemu. *Boter.* 4, 2. Ja się za leb chwytam, to słysząc. *Jabl. Tel.* 211. Bajó wytknął leb z pod dachu, i patrzył, jak się to skończy. *Teat.* 43. c, 118. Me-

dużyna maskara mioce sprosne węże ze łba rozzoehra-nego. *Tward. Wł.* 112. Znać bywa i na łbie, kto się sprawia, jak bóg przykazał. *Rej. Ap.* 11. Jeszcze Wa-szeć bóg wie, gdzie wędrował, Gdym ja już na łeb go-ły panom assystował. *Teat.* 43. c, 145. (ołyślały). Za-skrobiesz się który raz w łeb. *Sienn.* 426. W łeb się zaskrobawszy nie wiedział, co ma czynić. *Pasz. Dz.* 26. Na zdobycz swoje zazdrosnym okiem z pode łba łypa. *Zab.* 13, 163. t. j. po oku, zezem patrzy, schielt auf seine Beute hin. — *Praesertim ubi sermo de feriendo, caedendo, cadendo, ponitur łeb = głowa; wo vom Hauen, Schlagen, Fallen die Rede ist: der Rißfel, die Kolbe, der Kopf.* Abo to karczma? kufkami łby tłuc i sklenicami zawoje strącać! *Birk. Zyg.* 27. Piękna pobudka słu-żenia w wojsku, kulą w łeb dostać. *Teat.* 17, 137. Wypalił sobie w łeb z pistoletu. *Pam.* 85, 1, 862. Zwa-liwszy go kijem, wypycha go na łeb. *ib.* 84, 573. Przez całe życie łbem się bijemy, ani dlatego ostroźniej stąpamy. *Pilch. Sen. list.* 4, 44, wir stoßen uns an den Kopf. Dla porada temu na łeb przypada, który ją dał. *Fur. Uw. I* 2. — §. Za łeb chodzić: w załebki, łup cup po sobie, za włosy, einander an die Köpfe frotzen; *propr. et fig.* Temu, o co za łby chodzimy, biegamy, hasamy, przypatrz się, jak nikczemną rzeczą czestokroć bywa. *Pilch. Sen.* 361. Za łeb idzie raźnie. *Mat. z Pod. B* 3. Gdy się dwóch za łby weźmie, mocny słabego pobije. *Teat.* 55, 19. Za łeb go porwał. *Jabl. Ez. B* 4. Skoro się tylko gdziekolwiek obaczą, Zaraz się za łby chwytają. *Jabl. Ez.* 128. Kaznodzieja ten, tak do-brze umiał za łeb iść, jak się modlić. *Kłok. Turk.* 180. Ta jest kropka, o którą Nalewajkowie z Unitami za łeb idą. *Birk. Gl.* 14. Książęta Rusey o monarchią Kijowską, jeden drugiego zabijając i wyganiając, za łby chodzili. *Stryjk.* 198. Kiedy panowie za łeb chodzą, tedy u poddanych włosy trzeszczą. *Rys. Ad.* 25. (cf. czego panowie nawarzą, tym się poddani poparzą. *Cn. Ad.* 123). Kto we dwudziestu leciech za łeb nie pój-dzie, do śmierci nie pójdzie. *Rys. Ad.* 51. Dwa za łeb, trzeci do kalety. *Rys. Ad.* 11. — Po łbu dać: w łeb dać: w głowę uderzyć, einem auf dem Kopf schlagen. Dobądź Petreju miecza, a równo dajmy po łbu sobie, Szukajmy pięknej śmierci przez wzajemne rany. *Bardz. Luk.* 2, 56. Dawszy sobie po łbu, potym się jednali. *J. Kchan. Dz.* 279. Pallas trzy i czterokroć Arachnie w łeb dała. *Otw. Ow.* 220. W łeb zarabiać. *Mat. z Pod. B* 2. (t. j. kresę na łbie obrywać). Kto w łeb nie bierał, te-mu się chce na wojnę. *Cn. Ad.* 404. Nie wiedzieć ko-mu się piérwój w łeb dostanie. *Cn. Ad.* 705. Dał mi w łeb, aż sto złotych z czapki wypadło. *ib.* 915. — §. W łeb: w brew', w brod, prosto przeciwnie, gerade ent-gegen, wider. Panowie Litewscy, nie dokładając się Po-laków, a to było w łeb unii, Aleksandra na księstwo po-dnieśli. *Biel.* 431., *Gwagn.* 263. Niestworność w wszys-tkim wielka, niesporo obronie, Gdzie co jedno pocznie-my, wszystko w łeb koronie. *Biel. S. M.* 3 b. — §. Na łeb: na kark, na szyję, auf den Kopf, auf den Nacken. Py-cha niech twojej głowy nie zamąca, Bo takich na łeb

własne głupstwo strąca. *Zab.* 13, 344. Gdy szczęście na łeb polecie, same majestaty śpieszno leca. *Bardz. Luk.* 89. Zona, dzieci Płaczą, wołają, jednak na łeb w przepaść leci. *Hor. Sat.* 183. Nieuważni, w niczym nie znają miary; zawsze z góry na łeb. *Zabl. Roz.* 79. Już już pewny by-łem wygraną, aż do dyabła na łeb zgubiłem się podobno. *Teat.* 23, 33. (t. j. głównie, ze wszystkim). Już wszys-tko na łeb idzie. *Teat.* 45. c, 122. wali się, eß stürzt zu-fammen. Pytasz się jak żyć? czy tak jak Antałowicz abo Gardzielski? prawdziwie ta mowa z pieca na łeb. *Zab.* 5, 219. Poprawił się z pieca na łeb. *Żegl. Ad.* 203, (ze dżdżu pod rynnę; suknią zastawił, koszule wykuł; im-daliej tym gorzej). Na łeb na szyję śpieszyć się trzeba. *Teat.* 7, 27, über Hals und Kopf; *Ross.* кубаремъ. Pa-nicz się do Paryża na łeb na szyję wybierał. *Ossol. Str.* 5, cf. na złamaną szyję.

Pochodz. *łebek* ob. *Łeppek; łepak, łepski; lepij, lepszy, lepszyć; przyłbica, szumileb, wartoleb, załebki.*

LEBECZNIK ziele Tr., ob. Lepieźnik.

LEBIODKA, LEBIOTKA, i ź., ziele, *origanum Linn.*, *Wohlgemuth*, roślina wieśniakom pod nazwiskiem macierzdu-szki dobrze znajoma. *Jundz.* 316. piwu daje smak przy-jemny. *Kluk. Rosl.* 2, 233, *Boh.* [dobramysl. *Dobr.* 2], ko-curnijk; *Vind.* dobra misu; *Carn.* dobramisl, xaberta; *Croat.* babina dussicza; *Dal.* mravinacz, materina trava; *Bosn.* mravinac, matterina duscica, babbina duscica, rigagn, origagn; *Ross.* думица. Lebiotka rześista, *Or. onitis, Stein-Doffen. Syr.* 470. Lebiotka Kreteńska abo Pontska, der fretische Diptam. *Syr.* 470. Lebiotka kozia, *tragoriga-num, Buchsdoffen. ib.* 475. biała: poljć dziki, *calamentum, wilder Polcy, Afermünz, Bergmünz. ib.* 493., *Urzed.* 66. Panak, sklepią, stosił sklepiowy niektórzy leśna lebiodka albo dobrą myślą zowią, ale niewłaśnie. *Syr.* 235. Wie-szniacy ziele maczyniec, *chenopodium*, 'lebioda zowią. *Jundz.* 177. LEBIODCZANY, a, e, z lebiodki, Doffen: . Aby wino się nie burzyło, wieniec polejowy albo lebiodczany kładą przy ustach sądów winnych. *Cresc.* 343.

LEC, LECE ob. Leje. LECĘ ob. Lecieć.

LECH, a, m., miał być założycielem Polski. *Kras. Zb.* 2, 24, der angeblithe Stammvater der Polen; ztąd: 'Lech, 'Lach: 'Lechita: Polak, ein Pole. Dajeie już słowo, jakoście Le-chity, Że nasz pałasz krwią złany zostanie dobyty. *Teat.* 45, 61. LECHOWNA. *Weresz. Reg.* 142. Polka, eine Poltin.

LECHA, LICHA, y, ź., *Sorab.* 2. lecha, leschka; *Slav.* slog; *Eecl.* лѣха, артели, курени, сперы, станицы; grzęda w ogrodzie. *Dudz.* 43. *fori sulci.* 'Liechy, zagonki ma-łe. *Mącz.*, *demin.* leszki; ein Gartenbeet, ein Beet. Długie w lechę układał zagony, A potym bryły rozbijał przez brony. *Chrośc. Job.* 154. Kwiat podcięty, skoro na swęj lesze padnie, Zaraz kształtu i ozdob swych pozbywa sna-dnie. *Kulig.* 76. Rzodkiew' najlepiej sadzić na wysokich lechach albo zagonach. *Cresc.* 240 et 113. Lecha długa abo gruba, ziemia do siania nieco od ziemi podniosła, deszczkami obita, *porca. Mącz.* — §. *Transl.* Siedli tłu-szcze lechami po stu i po pięciudziesiąt. *Budn. Marc.* 6,

44. (rząd podle rządu. *Bibl. Gd.*) rzędami, reihenweise, haufenweise.

ŁECHCIWY, ŁEKCZYWY, ŁESKLIWY, a, e, ŁECHCIWIE *adv.*, łaskotliwy, łatwy do uczucia łechtania lub do sprawienia go, *Boh.* lektawy, lechtawy, lektawy, lektawy; *Rag.* sekakgliv; *Croat.* segetlyiv; *Ross.* шекотливый; (cf. *Sorab.* 1. leszné blandus, ob. Oblesny), *figelig.* Niewiast z wierzchu przybranych łechciwe pieszczoty. *Kulig.* 139. Łeskliwe a świerzbiące uszy swoje od prawdy odwracają. *W. Post.* W. 360. **ŁECHCIWOSĆ**, ści, ż., *Ross.* шекотливость, łatwość do uczucia łechtania, der Stigel, die Stigeltzeit. (**LECHITA, LECHOWNA** ob. Lech). **ŁECHIT, u, m.,** łechtanie, daß Stigelu, der Stigel. Znam łecht skłonności, znam baśnie. *Zab.* 13, 158. **ŁECHTAĆ, ŁEKTAĆ, ŁESKTAĆ, ał,** łechce et łechta, cz. *niedok.*, łaskotać, *Boh.* lechtati, lektati; *Slav.* lektám, štěkljm; *Vind.* segetati, segezhem, shigitat, fegetanje, serbenic, (cf. świerzbień); *Carn.* shegázhem, shégétam; *Croat.* segtati, sègchem, segechem, (cf. *Croat.* liszkechem, leszketam *nico*); *Dal.* skaklyem; *Rag.* sekakgljatti; *Slav.* shkakljati; *Ross.* шекотать; *Ecc.* скокати, скочу, скокание; *Sorab.* 1. woskotacž, woskotam, (*Sorab.* 1. ličezžu szo, lesznu szo *blandior*); 2. 1. stigelu *propr. et fig.* Wąs czarny koło ucha mu łechce. *Boh.* *Kom.* 4, 202. (kręci mu się koło uszu). A synu! o jak cię to musi po sereu łechtać. *Teat.* 50, 103. Takich mistrzów chcemy, którzyby łechtali świerzbiące uszy nasze. *W. Post.* W. 2, 108. Jeśli czysza mowa nie kole, ale słuchacze łekce i cieszy; ta mowa nie jest mądra. *Birk. Ob. Kaz. J.* Głos jego wdzięczny, jak łechce, gdy się na łąkach odzywa. *Teat.* 54, b, 40. (kontentuje). — *Poet.* Struny łechtać - letko ruszać, die Saiten eines Instrumentes rühren. Cyttrze łechtał strony. *Otw. Ow.* 184. Dobrego grania na lutni, nie lutnia sama przyczyną jest, ale ten mistrz, co strony łekce. *Gorn. Wł. R.* 4 b. — 2. Łechtać, pobudzać, aufmuntern, anregen, anreizen. Krasna i udatna mowa drugdy opierającego się, i dobrego, na złe łechce i zwabia. *Pilch. Sall.* 40. Wielkiemi go obietnicami łekce, i tyle na nim wymaga, że do niego przychodzi. *Pilch. Sall.* 223. Wszystko mi zmierzło, niczego wziąć nie chce, Nie mi ni gustu, ni smaku nie złechce. *Zab.* 15, 397. Tytuł mię Króla Królów, wodza Greków łechce, Pycha łumi naturę, i słuchać jęj nie chce. *Wolsk. Racin. fig.* — 3. Łechtać - głaskać, ugłaskać, streifeln, besänftigen, stigelu. Znam sekret zjednać sobie ich przychylnosć; łechtać ich nieugłaskane serduszko. *Teat.* 7, 45. — 4. *Transl.* Łechtać kogo po skórce - wybijać kogo. *Cn. Th.,* einem daß Fell walten, ihn schmiern, widsen. Nie mało wrzeszcze, kiedy go pan czekaniem po grzbiecie łechce. *Falib. Dis. N* 2. Bieda kogo łechce, męczy, dokucza, docina, n. p. Choć kłopot nęka człeka, bieda łechce, Przecież nikomu umierać się nie chce. *Mon.* 76, 370. **ŁECHTA-CZKA, i, ż.,** *anatom.*; clitoris, żołędź białogłowska, małe żołędzi podobne ciało wewnętrznie zaraz pod spojeniem się do kupy wielkich warg wyższym leżące. *Krup.* 2, 159, der Stigler, die weibliche Stichel. **ŁECHTANIE, ia, n., subst. verb.,** daß Stigelu, łaskotanie, łaskotki. **ŁECHTLIWIY, a, e,** łaskotliwy, łechcący, stigelnd. Lubią to dziewczki,

Gdy im się wyrażają łechtliwe żarteczki. *Zab.* 14, 30. *Nagł.*

LECIE - w lecie ob. Lato.

LECIEĆ, iał, leci intrans. niedok., (latać *frequ. et cont.*), *Boh.* leteti; *Sorab.* 1. leczicz, leczil, leczu, leczim, letzu, letam, lietačž; *Sorab.* 2. leschach; *Vind.* leteti, letim, lieta-teti; *Croat.* leteti, letim, lechēm; *Bosn.* letitti; *Rag.* letjetti; *Ross.* летѣть, полетѣть, лечу, летать, летаю; skrzydłami się szybko unieść, fliegen. Ten jest rozkaz Prozerpiny, Lecieć babom przez kominy, A jeśli nie pomni która, Gdzie plac schadzki? Łysa góra! *Teat.* 11, b, 106. Lecieć mimo skrzydeł - szybko biegać, schnell fliegen, laufen, rennen. Okret jego leciał, jak strzała z łuku. *Zbil. Dr. C.* 4. Lecą przez morze wiatru pełne żagle, On patrzy na brzeg, brzeg się kryje nagle. *P. Kchan. Jer.* 414. Leciał, co tehu miał, na koniu przez miasto. *Boh. Kom.* 2, 234. Nie mam czasu, leceć. *Teat.* 43, b, 7. (macham). Leceć, równo z wiatrem. *Teat.* 51, b, 38. Leceć, nie biegnę, i ja za toba. *ib.* 27, c, 52. Nie chcę ja, aby się mowa po woli, jakby kroplami sączyła, ani też aby pędem leciała. *Pilch. Sen. list.* 505. — Lecieć - kwapić się do czego, śpieszyć, eilen. Wiele bogatych lecać do czynienia krzywd ubogim. *Modrz. Baz.* 306. Z złości w złość dla wina lecać. *Hor.* 1, 97, sie stürzen, fallen von einem Ufer inß andere. Gwałtem leci na to, co zakazano. *Birk. Chodk.* 25. Leć na łeb, leć niecoto. *Brud. Ost. D. g.* Lecieć na pewną śmierć nie myślą. *Teat.* 45, 18. — Czas leci - upływa szybko, ucieka, die Zeit fliehet dahin, verfliehet schnell, verfliehet. Leci czas niewstrzymany, podobien wiatrowi, Nie go w pędzie gwałtownym swym nie zastanowi. *Min. Ryt.* 2, 169. Lecą dni w towarzystwie dobranych współbraci. *Kras. Sat.* 41. Lecą niezwrotnym pędem godziny. *Zab.* 14, 365. Nie trać marnie czasu leącego. *Past. Fid.* 82. — 5. *Verb. medium* Lecieć - padać, złatać, spadać, runać, walić się, stufen, fallen, herab stürzen, herab fliegen, hinstürzen, hinfallen. Leci trup gęsto konny, leci pieszy. *Jabl. Buk. R.* 4 b. Krakus sam jedyny do zatrzymania lecącej (*dilabentis*) Rzpltej, sposobnym pokazawał się. *Krom.* 54. Narody szybkim pędem do upadku lecać, Lecz długo trzeba czekać, niżli się oświeca. *Niemc. P. P.* 15. Gdym leciał w przepaść, w której teraz ginę, miłosiernąć mię ręką ratował. *Teat.* 45, b, 53. Żona, dzieci płaczą, wołają, jednak na łeb w przepaść leci. *Hor. Sat.* 185. Miernie długo trwa, a niemierne leci. Ledwie wiec czasem iż zostaną śmieci. *Rej. Zw.* 217 b. Kędy fundamenta poruszone, już wszystko budowanie leci. *Falib. A.* 5. Wierzę chaty upaść muszą, Gdy nawet i Rzym leci. *Bald. Sen.* 57. Sprochniały, lecający dom. *Mącz.* Moja nadzieja leci o ziemię, *ad irritum spes mea cadit. ib.* *Perito,* ginę, leceć. *ib.* Czego się tkniemy, to nam z ręku leci. *Wad. Dan.* 92. (wypada, wylatuje).

Pochodz. pod słowem: lot.

LECIUCHNY, LECIUCHNO ob. Lekkuchny, Lekkuchno.

LECIWIY, a, e, Boh. letity, w latach, podeszły w lata, bejährt. Leciwy Pan młokosa rozumem przejść ma. *Gorn. Dw.* 391. Miłość w leciwym człowieku większe błazeństwo jest, niż co innego. *ib.* 391. Leciwemu człowiekowi

sędziwy włos, drżące ręce, zmarszczki na twarzy, siedzieć spokojnie, i paciorki piac każą. *Gorn. Dw. 92., Petr. Et. 282.*

LECOWAĆ ob. Lejcować.

LECZ, *conj.*, *Boh.* leč *nisi*; *Slov.* než *enimvero*; (*Sorab. 2.* lēz czy); *Vind.* ali, pak, ampak, temuzh, tamuzh, famuzh; *Carn.* pa, pak, ampak, samuzh, temuzh; *Croat.* ali, pak, nēg, nego, vech; *Dal.* ner; *Bosn.* al, alli, negh, neggo; *Slav.* nego; *Ross.* же, жъ; ale, zaś, sondern, aber, allein. *Seklucyan* częstokroć pisze 'le, n. p. *Matth. 3.* Lecz zdaje się tedy składane z partykuły *le* (cf. lepak, pak, cf. li) i z zaimku *co*, *contr.* cz. (cf. ocz : o co; niocz : ni o co). Nie kryły widoków zawady, ni cienie, Lecz wszystko było blaskiem. *Przyb. Mill. 94.*

LECZYĆ, *ył, y, cz.* *niedok.*, *Boh.* lečiti, ljěiti, ljějwam; *distg. Boh.* ličiti barwić się, rużować się, (*ob. Lice*); *Sorab. 1.* lekuyu, lekaru; *Croat.* lichim 1. *incrusto, lino, 2.* urachim *sano*; *Rag.* ljěciti, vrăciti, izvidati *mederi*; *Bosn.* lje-citi, liciti, davati *lik, vraciti*; *Vind.* zelyti, osdravit *rane, szeliti, szazelati, szielati, szhielet* (cf. *calic*); *Carn.* zęlem; *Ross.* лѣчить, врачевать, уврачевать, исцѣлять, исцѣлять, пользоваться; *Eccl.* лечю, врачую, цѣлѣти, цѣлю; *vel. Franc.* lokon, lochon, (*ob. Ihre Gloss. s. v. laka*; *ob. Etym. Lek*); choremu zdrowie przywracać, kurować, heilen, curiren, *propr. et fig.* Lekarz leczy, bóg uzdrowia. *Kosz. Cyc. E 4.* Bardziej szkodzi, niż zgoi, kto wskok ranę leczy. *Pot. Arg. 752.* Lepiej rany nie mieć, niż ją leczyć. *Cn. Ad. 437.* Nauka lekarska leczy niedostatki w ciele; filozofia leczy wady rozumu. *Budn. Apopht. 41.* Czego rozum nie może, to często czas leczy. *Bardz. Trag. 246.* Złożyli pieniądze do nóg apostołom, aby niemi niedostatki braci leczyli. *Sk. Dz. 1027.* (ratowali). **LECZENIE**, *ia, n., subst. verb.*, *Boh.* lečenj; *Sorab. 1.* lekvano; *Ross.* лѣчение, врачба; *Eccl.* лѣзѣла, врачеваніе, цѣлєніе, цѣлѣба; kurowanie, kuracya, daß *Curiren, die Cur, daß Heilen.* Im wietsza choroba będzie, tym pilniejsze ma być leczenie. *Birk. Ex. E 2.* Do leczenia, mogący być leczonym, leczny, *Croat.* liehliet, vrachlyiv; *Vind.* osdrauitliu, szetitliu; *Rag.* ljeeciv, ljeecni, sljeecni, izvidni; *oppos.* neljeecni, neljeeciv, *Boh.* nerozdrawitedlný. Od leczenia, leczęcy, *Rag.* ljeecni; *Vind.* osdrauliv, osdravezhnen (*subst.* osdraulivost, osdravezhnost); *Eccl.* лечебный, врачебный, цѣлительный, цѣлѣбноносный; *ob.* Lekarski. **LECZYĆ** się *recipr.*, lekarstwa brać. *Cn. Th., Ross.* пользоваться, sich curiren. Leczenie się : leki. *Cn. Th., die Cur, die man an sich selbst braucht.* **LECZONY**, *a, e, part. perf., geheilt, curirt.* **LECZYCIEL** ob. Lekarz.

Pochodz. pod słowem : *lek.*

1. **LECZYĆ** ob. Łęczyć, cf. Łększa.

2. **LECZYĆ**, *ył, y, intrans. niedok.*, *n. p.* Lelek łączy. *Banial. J. 4,* von der Stimme der Nachtraben.

LECZYSKO, *a, n.,* niedobry łąk czyli obłąk, ein schlechter Bogen-Reifen, Bogen an der Armbrust. Ojcowie ich przemienili się we złe łączysko. *Wróbl. 189., not.* „Łączysko u kuszy pierwszej tegie bywa, potym słabe”. in *arcum primum.* — Czynieś panie mocne ramię moje, jako łączysko samostrzała miedzianego. *ib. 37. ut arcum aereum.*

LECZYWRZÓD, *u, m.,* ziele, Stosił Herkulesów, Panak, wszys-

tkim lek, dla wielkich jego skutków w rozmaitych chorobach. *Syr. 226,* daß Panaxfraut.

LEDWIE, *LEDWO* *adv.*, (*Boh.* ledwa, gedwa (*Dalemil. 216.*) sotwa, sotně; *Slov.* ledwa, sotwa; *Sorab. 2.* lē, lēde, lēdba; *Sorab. 1.* lēhdēm, lēde, ljden; *Rag. et Bosn.* jedva; *Slav.* jedva, istom; *Croat.* jedvā, jedva, komay, mucho; *Carn.* kumej, shafti; *Vind.* kumei, kokumei; *Ross.* едва, на силу; *Eccl.* ѣли, ѣле; cf. *Hebr.* לאה laah *molestē, aegre*; cf. lada, leda); zaledwie, z trudnością, faum, mit Mühe, mit Noth, faum noch. Matka z płaczu ledwie żywa. *Groch. W. 154.* Ledwieby w to trafił Demostenes sławny Albo Cycero Rzymski krasomowca dawny. *Prot. Jał. A 2.* Ledwieś się umknął; małoś nie był w saku. *Cn. Ad. 430.* Z miną wspaniała idąc, ledwo spojrzy na kogo. *Teat. 55. b. 14.* Kiedy go popada duch nieczysty, wdziera go, aż się slini młodzieniec, i ledwo od niego odchodzi. *Sekl. Luc. 9.* (zaledwie odchodzi od niego skru-szywszy go. *Bibl. Gd.*) Ledwo co : mało co, prawie nie, jęhr wenig. Młodzieńcze ledwo co mów w twojej sprawie. *Birk. Kaz. Ob. K b. — §. Temporis.* Skoro, dopiero jak (cf. złe *obs.*), *Ross.* лишь, faum, erst. Ten kwiat jeszcze z powicia ledwie dał znaki życia, a już ma pszczołek przy sobie tyle. *Zab. 13, 326. Zabł. — §.* Ledwie nie : mało nie; tylko nie; o włos że nie, prawie, fast, beynahe; *Boh.* gednak, gakořka, tēmēr, takmēr; *Slov.* takmēr, temēr, skoro; *Hung.* tsaknem; *Sorab. 1.* skoro; *Sorab. 2.* szkoro; *Vind.* skori, malu da ne, kopreze; *Carn.* blēsu; *Ross.* чуть, чуть чуть, почти, почитай; *Eccl.* вмажь, ѣдѣл. Ledwie nie tak żyzny Egipt, jak który najżyzniejszy kraj; ledwie nie wyrówna żyznością każdemu żyznemu krajowi. *Cn. Th., certat cum feracissimis terris. — §.* Ledwie nie ledwie, ledwie przeledwie, z największą trudnością i powolnością, mit der allergrößten Mühe und Noth. Do czego się już nawykło, tego albo cale się nie chce porzucić, albo też ledwie nie ledwie się porzuca. *Mon. 71, 361.* Ledwie przeledwie wyperswadować im mogłem. *Mon. 71, 109.* Ledwie nie ledwie się wyskrobał. *Gemm. 147. — §.* Ledwiuteńko nie, *intensiv.* : o mały włosik, um ein Härchen; eš hat ganz und gar nicht viel gefehlt. Ledwiuteńko tu syn We Pana nie umarł z żalu. *Teat. 7. c, 71.* **LEDWOMOWNY**, *a, e, n. p.* Czyńcie lamenty wargi dziś zamilkłe z swoim Ledwomownym językiem kwoli żalom moim. *Groch. W. 118.* Usta ledwomowne Przez on ciężki żal i myśli frasowne. *ib. 434.* z trudnością przemawiające, faum sprechend. **LEDWORUSZNY**, *a, e, n. p.* Spojenie kości postępkowych z kościami więzi, czyli szrodka stopy, nazywa się spojeniem ledworusznym, *synathrosis.* *Perz. Cyr. 25,* prawie nicrucchomy, faum beweglich.

LEDZ, *legł F,* legnie *med. niedok.*, (*poledz, F.* polegnie *jednol.,* legać *frequ.*) *Boh.* lehnauti, lehl, lehnu, lehati; *Vind.* lesi, leshi, lezhi, leshem; *Carn.* lezhi, leshēm, ajam; *Rag.* lecchi, ljeegam; *Bosn.* lecchi; *Slav.* lechi; *Croat.* lechi, lēsem; *Ross.* лечь, лягу; padać, *n. p.* trupem, padać i leżeć, pokładać się, hinfallen, hingestreckt werden, sich hinstrecken, erliegen, liegen bleiben. Nie, niemasz dla cnotliwych piękniejszego zgonu, Jak ledz w obronie prawa,

wolności i tronu. *Gaz. Nar.* 2, 232. Niedługo potym ten legł od tamtego, Którego dziś miał za zwyciężonego. *P. Kchan. Jer.* 329. Jeszcze kilka dni, a legnę w grobie szczęśliwy. *Stas. Num.* 1, 86. Dziś koniec kłęskom, legnę spokojny już w grobie, Gdy zostawię ojczyznę i was w lepszej dobie. *Niemc. P. P.* 35. Niech się świat na łeb wywraca, nic na tym, I pod strzaskany śmiało legnie światem. *Hor.* 2, 23. *Nar.* Z łózka tego, na któremas legł, nie wstanieś, ale umrzesz. 1 *Leop.* 4 *Reg.* 1, 3, (na którychś się położył. 3 *Leop.*). Cokolwiek z ust Kamilli wyszło, głęboko w moim sercu legło. *Stas. Num.* 2, 61. wyryło się w niemi, utkwilo.

Pochodz. pod słowem: *leżeć*.

na LEDZIE ob. Lód.

LEDZWIE, *OLEDZWIE, *Gen.* lędźwi, plural; *Boh.* ledwj, bedro (cf. biodro); *Slov.* ledwa (ledwina nerka); *Vind.* ledje, ledouja, (lediza, ledwiza, obist - nerka); *Carn.* lędja, ledje (lediza - nerka); *Sorab.* 1. ledźba, ledźbinka; *Sorab.* 2. laźwo; (*Croat.* ledovje 1. ren, 2. ledovje kriticzi lumbus, ledovnica - nerka); *Bosn.* ledja, leghja; *Rag.* lēghja; *Ross.* ляшка, ляшечка; *Ecll.* лядвня, нтеса, бедра, уресо (cf. trzos); *Finl.* landet; *Dan. et Svec.* länd; *Island.* lend; *Germ.* die Lenden, die obere Fläche der hintersten Theile des Schmerbauchs über der Hüfte und dem Gesäße. Grzbiet od szyi zowie się plecami; dalej krzyżem abo lędźwiami. *Kluk. Zw.* 1, 47. *Lumbus leporis*, oledźwie zajęce. *Mącz.* — 'Lędźwa jego zrażona. *Bzow. Roz.* 44. — 3. Trapią mię lędźwie moje. 3 *Leop.* 4 *Ezdr.* 5, 34. (gryzą mię wnętrza moje. 1 *Leop.*). (cf. nerki). ŁEDZWIEC, wea, m., ziele, *aracus niger*, wilde schwarze Erbsen. *Sienn. Wykl.* 3, 10. wilde Wiße; *Ross.* ледвецъ; *Boh.* wykvice. LEDZWIOWY, *LEDZWNY, LEDZWIANY, a, e, od lędźwi, *Ross.* лядвенный, Lenden. Lędźwiowy ból, Lendenweh; (*Slav.* legjbolja, kukobolja; *Croat.* ledovna ból, kriticzeo, ledovnica). Leczenie lędźwiowego bolu. *Śleszk. Ped.* 189. Bokowy abo lędźwiny, nerkowy i inny ból. *ib.* 92. Nerwy lędźwiowe przez boczne dziury pacierzy lędźwiowych przechodzą. *Krup.* 3, 218. Zatwardzenia lędźwiane. *Spicz.* 44. (*Carn.* lędjena, ledjenska kost os ilii).

ŁEG ob. Łag.

LEGAC, ał, a, *contin. et frequ. verborum* ledz et leżeć, (*Boh.* lehati, ljhawati, ljhati; *Sorab.* 1. liehacž, lēham; *Croat.* legam; cf. *Graec.* λέχομαι; *Germ.* legen, liegen); zu liegen pfliegen, sich oft hinlegen. Owce w leganiu bok odmieniają, bo od wiosny do jesieni na jeden bok zawsze legają, a zasię aż do wiosny na drugi. *Sienn.* 271. Kto ze psy lega, ze pchły wstaje. *Kchow. Fr.* 133. Kto w piecu lega, maca drugiego ożogiem. *Pot. Arg.* 725. Cnota na piecu nie lega. *Cn. Ad.* 81., *Żegl. Ad.* 33. Nie bronimy gospodarzowi spania, ale długiego spania i legania bronimy. *Petr. Ek.* 125, faullenzen. — §. Legać z kobietą, spółkować, beschlafen, beschlafen; *Boh.* zljhati; *Sorab.* 2. sze slēgasch. Będzie legał z żonami twemi jawnie. 3. *Leop.* 2 *Reg.* 12, 12. (będzie obywat. 1 *Leop.*).

LEGACKI, a, ie, od legata czyli legacyi, den Legaten betreffend, Legation's, Gesandtschaft's. LEGACYA, yi, ż., poselstwo, die Gesandtschaft. My - ó legacyą od Chrystusa do

was sprawujemy. *W. Post. W.* 407. — §. Osobliwie papieżka legacya, die päpstliche Legation. Do arcybiskupstwa Gnieźnieńskiego przyłączona jest prerogatywa legacyi. *Kras. Zb.* 2, 25. cf. legat. LEGACYJNY, a, e, poselski, Gesandtschaft's, Legation's.

LEGAR, u, m., §. a) daß Lagerholz, ein Lagerbaum, eine Unterlage; *Carn.* legnar; *Vind.* podlog, postava; *Croat.* zkladny; *Ross.* подкладина. Legar, długa sztuka drzewa na podkładkę pod jakie znaczniejsze ciężary. *Jak. Art.* 3, 298. Drzewo zapasowe, złożone na otwartym powietrzu, żeby go to spodem swobodnie przechodzić mogło, kładą legary, na nich pierwsza warstwa drzewa, i tak dalej druga aż do ostatniej, każdą przekładając legarami. *Jak. Art.* 3, 171. Legary w piwnicach pod beczi (kietnary), Kellerlager, bywają sosnowe, dębowe; w pomieszkaniach, Bodenlager, pod posadzką sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Na wozy po legarach, Schrotbäume, Schrotleitern, *Boh.* ljha, furmany największe ciężary wkładają. *Solsk. Arch.* 18. — 3. b) *Transl.* Legowisko, daß Unterlager, daß Lager, die Lagerstätte. Leży na dnie Tyfeusz, i na ostrych plece Poraniwszy legarach ustawnie się miece. *Zab.* 6, 374. *Nar.* Ach żadnych nie masz na tym świecie darów, Czymby podziemnych uniknąć legarów. *Zab.* 10, 104. *Świętorz.* — LEGART, a, m., legawiec, leniwy, domak, domator, ein Bärenhäuter, Faullenzer, Ofenhüter, Stubenhüter. Za legartem niesława chodzi, za czym w trudnych rzeczach ludzka pochwała. *Petr. Hor.* 2 D 3 b. Tu domak abo legart mi rzece: coż za pożytek z za morza do Polski przyniósł? O legarcie, słuchaj, nie wiesz, co cnota waży! *Orzech. Tar.* 30. Dziwno jej, że on takim był legartem. *Pot. Syl.* 490. LEGARSTWO, a, n., leganie na piecu, daß Faullenzen, Bärenhäutern. Domator ten przy swoim legarstwie wielki chodzą. *Pot. Poc.* 142. LEGARTOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, na piecu legać, auf der faulen Bärenhaut liegen; *Boh.* polenochowati. Niewczasom nie wystrzegalem się, i nie legartowałem. *Ostror. Mysl.* Wolą biesiadować, kosterować, abo się jaką siedzianą zabawką bawić, a po prostemu legartować. *ib.*

LEGAT, a, m., osoba duchowna, namieśnietwo Ojca świętego sprawująca na tych miejscach, gdzie sam osobą swoją być nie może. *Kras. Zb.* 2, 25, ein päpstlicher Legat; poseł publiczny, ein Legat, ein Gesandter. — §. Legat, u, m., ein Legat, Vermächtniß. Kiedy komu część dziedzictwa, nie taka, któraby się do całego spadku ściagała, lecz tylko jaka rzecz z dziedzictwa, summa albo prawo będzie odkazane, zowie się legatowem czyli zapisem. *Gal. Cyw.* 2, 151. Zapis testamentowy, czyli rzecz ruchoma, testamentem odpisana, nazywa się legat. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 173., *Boh.* zaduši, (cf. zaduszny); *Slov.* odkaz; *Vind.* savielstwu, sadielshanje; *Rag.* záveza. LEGATARYUSZ, a, m., *Slov.* odkaznik, ten, któremu legat odkazanym został, dziedzic zapisowy. *Gal. Cyw.* 2, 151.

LEGAWIEC, wea, m., 1. legart, leżuch, leń, leniwiec, domak, *Ross.* лежебокъ, ein Bärenhäuter, Faullenzer. Legawiec dla zimna orać nie chciał, będzie tedy lecie żebrał. 1 *Leop. Prov.* 20, 4. (leniwy. 3 *Leop.*). — 2. Legawiec, pies - legawy pies. *Cresc.* 631. LEGAWISKO ob. Lego-

wisko. LEGAWKA, i, ż., n. p. Legawki, w które pastuchy trąbią, bywają osowe, wierzbowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. gatunek długich trąb pastuszych, których końce przy trąbieniu opierają się o ziemię czyli legają na niej, eine lange Stirntrompete, deren Ende bey dem Blasen auf der Erde aufsteht. LEGAWY, a, e, ż. a) do legania skłonny, (ob. Legawiec), leniwy, ospały, bährenhüterisch, faulenzertisch. Nie bądź legawym, ani próżniującym, ale pracującym. *W. Post. W. 5.* 314. Długoż legawy będziesz spał? 1 *Leop. Prov.* 24, 33. (leniwcze! 3 *Leop.*). — ż. b) Legawy pies, legawiec, der Hünerhund, Vorstehhund, Wachtelhund; *Boh.* stawjey pes; *Croat.* plepelihar (cf. przepiórczy); *Ross.* лярвая собака; ułożony jest na to, aby blisko już mając przed sobą kuropatwy, albo inne ptastwo, położył się na ziemi, albo warował, z miejsca tego dalej nie postępując dla spłoszenia, a na swego pana się oglądając, ogonem mardując, pana ostrzegając. *Haur. Sk.* 284., *Cresc.* 631., *Kluk. Zw.* 2, 339. Miana legawym psom dają od ptaków, n. p. fazan, wachtel, bekas, słomka i t. d. *Ld.* Kaczki, jarzabki, gęsi, kuropatwy bez legawego psa orzeł sobie łowi. *Jabl. Ez.* 215. zład Legawe pole, polowanie z psem legawym na ptastwo, die Jagd mit dem Hünerhund, die Rebhühner, Mentenjagd u. s. w. Chodzić koło legawego pola. *Kluk. Zw.* 2, 209. Nie podejmuj się szaszku legawego pola. *Opal. Sat.* 6., *Vol. Leg* 2, 1080. (nie podejmuj się, czego nie umiesz, czemu nie zdołasz). Podjąłeś się mój szaszku legawego pola, Bo nie możesz mu zdołać, poblądziłeś zgola. *Bach. Epikt.* 53. — ż. c) Legawa pieczenia. *Tr.*, zadkowa pieczenia, ein Schwanzstück, ein Hinterbraten. LEGĘ ob. Legnać. ŁĘGI ob. Łąg.

LEGIENDA, y, ż., die Legende; *Ross.* мушя черия; nazwisko pospolite historii życia świętych, die Heiligen Legende. — W numismatach tak nazywa się inskrypcya, która je otacza. *Kras. Zb.* 2, 26, die Randchrift auf den Münzen.

1. LEGIER, u, m., z *Niem.* das Lager, die Niederlage, das Warenlager, skład towarów, n. p. O legierach cudzoziemskich. Wiele kupców cudzoziemskich tu na składziech leżąc, jako chcą towarów zbywają... *Vol. Leg.* 2, 1242. — 2. Obóz, das Feldlager, das Lager. Król się z wojskiem ruszył, legier wszystek zapaliwszy. *Biel.* 689. Hetman o to starać się ma, aby nieprzyjaciela z jego legiera, którymkolwiek obyczajem, wywiódł. *Tarn. Ust.* 248. — 2. LEGIER, a, m., składnik, komissant, der Handelskommissair. Zysk nasz bywa w ręku faktorów i legierów cudzoziemskich. *Gast. Gor.* 107.

*LEGISTA, y, m., z *Łac.*, co wiele czytał, ein Leser, Viellesefer, Belesner. Czytam, to u nich jest zaraz wytłumaczono, że chce być miany za człowieka wielkiego legistę. *Mon.* 70, 90. LEGITYMOWAĆ ob. Uprawnić.

LEGŁY, a, e, poległy, leżący, liegend, gelegen. Kiedy z różnika słońce w samo południe promieniami dotyka Miejsce ległych pod linią... *Przyb. Milit.* 94. LEGNAĆ, contr. lądź; legnać contr. lągł; legnęła contr. legła; pr. legnie et leże, legnę et legę; frequ. legać, — 1 a) verb. med. jednł., (*Boh.* lehnauti; *Sorab.* 2 lagnusch; *Sorab.* 1 liedz, lienu, lienem, lianu; *Vind.* lezhi, leshem; *Carn.* lezhi, leshém; *Croat.* lësem; *Rag.* lecchi, ljeegam; *Ross.* лечь,

лѣгъ; *Graec.* λέχομαι, cf. *Hebr.* לָחַן lun pernoctavit); kłaść się leżeć, pokładać się (cf. ledz), sich hinlegen, niederlegen, hinstrecken. Gdy bydło w kupie chodzi, drugie w ciennich leży, I my lązmy pod bukiem, czas nam niech tak bieży. *Gaw. Siel.* 364. Ląż pod mym puklerzem; *late.* *Zebr. Ow.* 317. Kamień leży, ale wilk nie tyje leżący (leżąc), I ty ląż, jeśli wiek chcesz prowadzić bydłęcę. *Gaw. Siel.* 364. Potyfarowa mówiła do Józefa, ląsz (ląż) ze mną. *Budn. Genes.* 39, 7. (śpij ze mną. *Bibl. Gd.*). — 2. b) Lądź, legnać, verb. neutr. ledz, padać i leżeć, hinfallen, hinfallen. Piękna i miła rzecz, kiedy kto leże za swą ojczyznę. *Hor.* 2, 10. Tak więc kwiat leże, Którego przy uwroci ostry pług dosięże. *Papr. Ryc.* 28. Gdzie się z gwałtem podła chciwość sprzeże, Tam całość państwa na ofiarę leże. *Zab.* 12, 152. — 2) Legnać verb. act. jednł., płód wylegać, (*Boh.* lihnuti; *Croat.* lësem; cf. *Hebr.* לָחַן jaladh peperit; Junge hecken, Junge zur Welt bringen, brüten. Z orlich gniazd niedołożne nie zwodzą gołębie, Mężę mężów, orłowie bystrych orłów legą. *Pot. Jow.* 83. Puhacz orła, a sowa nie leże sokoła, I pusta samych wróblów ojczyzna stodoła. *Min. Ryt.* 2, 10. (cf. leżny). *Figur.* Bogactwa legną nikczemność. *Stas. Num.* 2, 198. Zdać się za pociechę całą noc pić; ale gdy ta pociecha zleże, pewnie smutek urodzi. *Rej. Zw.* 114. (cf. zlegnać). — 3. Lądź się, legnać się *zaimk. jednł.*, ulądź, ulegnać się *dok.*, *Boh.* lihnut se, zlehnauti se, zlehn se, zljhnu se; *Croat.* lësemsze; *Sorab.* 1. lieham szo; wylegać się, płodzić się, rodzić się, außgebrütet werden, gehebt werden. Ptaszek legnie się z jaja przez ciepło wysiadającego ptaka, albo też przez ciepło obce. *Zool.* 215. Robactwo które się w zbożu leże, jako czerwie, pandrowie i myszy. *Cresc.* 151. Erychton ulągły bez macierzy, proles sine matre creata. *Zebr. Ow.* 44. Tam człowiek ciągnie, gdzie się ulągnie. *Mon.* 71, 456. — *transl.* W tych bagniskach samo tylko morowe powietrze legło się. *Przestr.* 130. To wszystko prawie na jednym gniazdzcie legnie (się), prawda, cnota a sprawiedliwość. *Rej. Zw.* 51.

Pochodz. pod słowem leżeć.

LEGNICA, y, ż., LIGNICA, mocne miasto Szląskie. *Dyk. Geogr.* 2, 81, Liegnitz in Schlesien, od legania wojsk Polskich przeciw Niemcom na granicach onych nazwana. *Stryjk.* 69. Legnicę miasto, że tam leżały wojska Polskie, przezchrzcił Źurawus Lignicia, jakoby od drzew. *Klec. Zdan.* 27. *Boh.* Lihniče, Lehniče 1) miasto, 2) księstwo = Lehno = 2) lenno. LEGNICKI, LIGNICKI, a, ie, *Boh.* Lehnický, Lihnický.

LEGOMINY ob. Leguminy.

1. LEGOWAĆ, ał, uje, med. frequ., legać, viel faullenzen. *Dudz.* 23. cf. legawiec. 2. LEGOWAĆ. act. niedok., legować co komu = odkazywać mu testamentem. *Dudz.* 23. einem etwas verschreiben, legten; *Vind.* sadielshati, savdeliti, sashafati; *Ross.* завѣщать. Legowany *Ross.* откazyный; cf. legat, legataryusz.

LEGOWISKO, a, m., leżysko, miejsce legania czyli leżnia, die Lagerstätte, das Lager; *Vind.* leshishe, stalishe, stajalishe; *Carn.* lega, jasbine, eshbinje; *Hung.* barlong

(cf. barłog); *Ross.* логовище, логовь, виталище, берлога; *Ecccl.* лазина, cf. jazwice). Bóg dał ich zamki na kocowiska abo na legowiska niedźwiedzim i sprosnym świniom. *Weresz. Kij.* 6. Gesi w legowisku niech swoje mają wygodę. *Haur. Sk.* 123. — Rozejdziemy się do legowisk swoich. *Alb. z Woj.* 34. (kwatery). Rozłożył wojska na letnie a potem zimowe legowiska. *Nar. Hst.* 2, 404. (Sommer- und Winterquartiere, stanowiska). 'Pilnujcież jakobyśmy w dzień uczciwie chodzili, nie łakociami i pijaństwem, nie legowiskami i gamracjami. *Budn. Rom.* 13, 13. (we wszeleczeństwach i rozpustach. *Bibl. Gd. in Sammern und Unzucht. Luth.*). 'LEGO WY, a, e, n. p. Rosaciec ziele w polach legowych rad rośnie. *Syr.* 5. [Bład; Syreniusz ma 'legowych' a przykład ten tu nie należy. 3]. *Germ.* läge, lag, leg, nisko leżący, pochyły, (*Boh.* ligowitost *devezitas*); cf. lag.

LEGUCZKI, LEGUCHNY, LEGUCZKO *ob.* Lekkuchny.

LEGUMIN, LEGOMIN, u, m., z *Lat.* legumen; LEGUMINY, *Gen.* legumin, plur. Hülsenfrüchte, Gemüse. Rośliny abo zioła ogrodowe kuchenne, często zowiemy leguminami. *Dykc. Med.* 2, 648, *Vind.* strozhje, kasha mozhnik; *Carn.* sozhiva, sozhivje (cf. soczewica); *Croat.* sochivo; *Ecccl.* лошки, всякой овощ огородный или что дущить можно n. p. горохъ, бобы. Leguminy lub jarzyny zowiemy, które można bez sierpu zbierać ręką, lub bez kosy, n. p. bob, groch, soczewica. *Krup.* 5, 154. — Jarzyny ogrodne, co w ogrodach sieją, jako są pietruszka, rzepa, kapusta etc., *olera*; jarzyny polne, ale słuszniej zbożne, *legumina*, jako groch, krupy i innych wiele, co z ziarna przyprawują; Niemcy zowią Zugemüse, ale nierozdzielnie, bo tak ogrodne, jako zbożne jednako zowią; acz się ta nieroztropność i niektórych Polaków trzyma. *Sienn. Wykl.* (cf. jarzyna, kaszywa). Legumina, jako to, krupy jaglane, jęczmienne, tatarczane, groch. *Haur. Ek.* 171. W pewnym śpichlerzu mającego pana, były złożone wielkie leguminy. *Zab.* 16, 59. W różnych leguminach przysługiwać się będą. *Teat.* 19, 85. LEGUMINKA, i, ż, leguminy uwarzone, potrawa z legumin; ale osobliwie znaczy kaszki, łazanki, pirożki, knedle etc. *Rydel.*; eigentlich: ein Gericht von Hülsenfrüchten; gewöhnlich aber: Grünen, Mehlspeisen, Knödel etc. LEGUMINNY, a, e, od legumin, Hülsenfrüchte. Jedli tylko leguminne rzeczy. *Wad. Dan.* 20. (*Croat.* sochivaszt *leguminosus*).

LEJ, eju, m., *ob.* Lejek. *Gen.* lejka, 1) der Trichter. (*Etym.* lać; *Boh.* nalewka, trychtyr; *Slov.* náljwka; *Slav.* livak; *Vind.* lija, tozhier, livik, liujak, in; *Carn.* ly, lyv *pelvicula*; *Sorab.* 1. lik; *Ross.* лейка; *ob.* Lejkowaty. — 2) Lej, przelej *imperat.* *ob.* Lać. — 3) 'LEJ, eja, m., opoj, który tylko dolewa, ein Zecher. Warować się ma ociec każdy, aby jakimu lejowi, abo takiemu, któryby dobrze grać umiał, nie zlecał syna. *Glicz. Wych.* L 8 b.

LEJBA, y, m., LEJBOWATY, a, e, (cf. *Boh.* libiwý, libowý *pulposus*, libiwina *pulpa*); rozkisły, nikczemny. *Gemm.* 147. rozlazły, basalykowaty, bałwanowaty, nahufa, *Carn.* shéstovilast, schwerlebig, ungeschickt (z *Niem.* Leib ciało, beleibt cielisty). LEJBHUZAR. *Teat.* 19, 41. LEJBGWAR-

DYA, LEJBKOMPANIA, LEJBREGIMENT; słowa składowe z Niemieckim Leib ciało, oznaczające ścisłejsze przywiązanie do osoby pana lub komenderującego.

LEJC, LEC, LIC, a, m., LEJCE, 'LICE, ów, plur., daś Leitseil, der Leitriemen, Lenfriemen, daś Leitseil; *Boh.* oprat, oprátka, lau; *Sorab.* 1. wotoschka; *Vind.* vajat; *Bosn.* uzdića (cf. uzda). Do munsztuka czepiają się lejce, które remi woźnica powoduje. *Kluk. Zw.* 1, 186. Bystre zawodniki ująwszy licami, zatnie biczem. *Leszcz. Class.* 66. Jarzmo i lec szyję twardą kierują. *W. Syr.* 53, 27. Długie lece trzymając na łonie, Poganiał biczem zawodnicze konie. *P. Kchan. Jer.* 255. Bez léca na wóz, bez wiosła na wodę, bez ostrogi na konia, nie wsiadaj. *Rys. Ad.* 2. Kto babę ma na lecu, a u dyszla złoto, Czego dyabeł nie może, niech się kusi o to. *Pot. Jow.* 2, 45. LEJCOWY, a, e, od lejców, n. p. koń lejcowy, koń w leju; idący przed dyszlowym, (*Boh.* pratnj kůň), daś Leitseilpferd. Koń z trzech przodem idący, daś Niemenpferd, *antecessor equus.* *Cn. Th.* LEJCOWAĆ, 'LICOWAĆ, ał, uje, cz. *niedok.*, ulejcować *dok.*, chełznać, lejce na konie kłaść, die Pferde scharren. Pluto do Sycylii drogę w tym gotuje, Przestrzeżon od Jowisza, u dyszla licuje Kare konie.... *Ustrz. Klau.* 21. Lejują wzdłuż szeregiem konie albo woły. *Tom. Rol.* 94. Jutrzenka Febowi lecuje Z rana woźniki, a dniowi przodkuje. *Bardz. Trag.* 350. Ulecowane Wenery gołębie. *Kchow. Fr.* 199. Venus na lotnym wozie z ulecowanymi gołębiami obłoki przenikała. *Tr. Tel.* 64. — §. *Intransit.* Mularz mówi, iż futro od okna z wyprawą licuje, gdy nad wyprawę nie występuje. *Magier. Mskr.*, sich genau anschließen.

LEJĘ *ob.* LAĆ. LEJEK, LIJEK, *Gen.* lejka, lijka m., 'LIJKÁ. *Czerw.* 32. *Perz. Lek.*, dem. nom. lej; *Boh.* naliwka; *Sorab.* 1. hljk, nahliwacz; *Slov.* trychtař; *Vind.* trahtar; *Croat.* trahtur, trahter, tochter, lakomicza, levalka; *Dal.* levak, levka; *Hung.* töltser; *Rag.* ljevka, ljevak, ljev, lakomiza, spirlicza, *Bosn.* liv, tratur, livak, spirlicza, imbut; *Ross.* воронка, (*Ross.* діало tworzydło, forma); *Ecccl.* діало, воронка; (*Ecccl.* лейки, мѣры въ корчемницахъ); narzędzie od wygodniejszego wlewania w naczynie, ciasny otwór mające, der Trichter. Lejek, naczynie mające postać zwyczajnego lejka, do nasypania prochów w komory krótkich dział. *Jak. Art.* 3, 299. Lijek do dziureczek łzowych, cyrulicki. *Czerw.* 34. Lejek w podkopach, dół od postaci lejkwatęj zwany. *Jak. Art.* 3, 299. eine trichterförmige Grube, der Trichter einer Mine. W nerkach znajdują się schronienia błoniste, co raz szerszemi się stające, ztąd lejkiem nazwane, że figurę lejkową oznaczają. *Krup.* 2, 3. die trichterförmigen Häute an den Nieren.

LEJKOWATY, a, e, na kształt lejka, trichterförmig. — *Bot.* Korona lejkwata, *infundibuliformis*, kiedy i otwarcie szerokie coraz bardziej ku dołowi zężą się. *Bot.* 102. LEJKOWY, a, e, od lejka, Trichter. Figura lejkowa. *Krup.* 2, 111. Lejkowe ciasto rozczynia się tym sposobem jak na opłatki, i przez lejek na roztopione gorące masło puszcza się. *Wiel. Kuch.* 404., Gebadnes, daś durch einen Trichter gelassen wird, Trichterfuchen.

LEJTENANT, a, m., z *Franc.*, porucznik, der *Steutenant*, cf. namiestnik. LEJTNANCIK, a, m., *dem.*, n. p. Oto ten kochany lejtnancik zanadto sobie pozwala. *Teat.* 47, 23.

*LEJTUCH, a, m., z *Niem.* *Leitjuch*, (cf. całun). Mają mieć albo sukno czarne, albo więc, jeśli przemogą, lejtucho haftowany. *Bzow. Roż.* 111.

*LEJTYM, a, m., może z *Łac.* *legitimus*, n. p. O dzieciach, są-li lejtymi, odsyła ziemski urząd do prawa duchownego. *Gorn. Wł. F.* 2 b.

*LEK, u, m., lekarstwo, *Arzenej*, *Boh.* lek, *lj*k; *Slav.* lik; *Bosn.* lik, *ljek*; *Rag.* *ljèk*, *vulg.* *ljekaria*; (*Carn.* *likarya* = elektwarz); *Croat.* lik, *likaria*, *vračhtvo*; *Dal.* lik; *Éccl.* *цѣлѣба*, (cf. *calic*, *ocalic*). (W najdawniejszych Frankońskich i Allemańskich pismach *laevecraft* = lekarstwo; *lacha* = lekarz; *lokun*, *lochun* = leczyć. *Ihre Gloss.*). Ziele leczywrzód dla wielkich jego skutków chorobom niezliczonym, zowią Stosił Herkulesów, wszystkim sił, wszystkim lek to jest, wszystkim niemocom służyć. *Syr.* 226. *daß Panarfraut.* LEKl *plur.*, *Gen.* leków = leczenie, kuracya, die *Cur*, die *Heilung*. W ten czas choroba jest niebezpieczna, kiedy leki najdoskonalsze nie pomagają. *Zach. Kaz.* 1, 199. Chorą na leki do Leodyum posłano. *Sk. Żyw.* 2, 59. Dali opętana do czarowników na leki, chcąc ciało do czasu leczyć, a duszę na wieki zgubić. *ib.* 2, 204. W duszy naszej są niemocą zarażone części, które wziąć trzeba w leki. *Pilch. Sen. list.* 2, 135.

Pochodz. *lekarz*, *lekarzka*, *lekarzki*, *lekarstwo*, *lekarzka*, *lekarzka*, *leczyc*, *zleczyć*, *należyć*, *doleżyć*, *poleczyć*, *przeleczyć*, *uleczyć*, *wyleczyć*, *zuleczyć*, *niewyleczony*, *niezleczony*, *nieuleczony*.

ŁEK, u, m., *Etym.* łączyć, łąk, (cf. obłąk, łączysko), (*Ross.* *лукъ* (cf. *luk*), *лука*; *Vind.* *lok* = dzwono, cf. *Graec.* *λοξός curvus*; *Ross.* *лукать* ciskać z procy, *лукавить* podstępnie postępować; ogólnie: obłąk, sklepienie, der *Bogen*, *daß Bogengemölbe*. Łęk wrot wznosił się prosto w górę okazały, W nim drzewi wielkie podwoje z miedzi rozwierały. *Przyb. Milt.* 50. — § Kula czyli część wyniosła siodła, którego się trzyma jeździec. *Włod.*, *Ross.* *лука*, *арчакъ* cf. *jarczak*; *Boh.* *skoby* cf. *skobel*; *Carn.* *unkazh*; der *Sattelbogen*, *Sattelbaum*. Łęki u siodła bywają wierzbowe. *Kluk. Rośl.* 2, 161. Łuk przez się, szable wieszają u łeków. *P. Kchan. Jer.* 15. Wodze puściwszy, za łęk się trzymała, A koń ją gdzie chce po krzewinie, niesie. *ib.* 165. Nie wsiędzie paniątko teraz na koń, siodła się nie tykając abo łęku. *Star. Ref.* 172. — §. Łęk *meton.* koń, jazda, jeźdzenie, *daß Ketten*, der *Ritt*, *daß zu Pferde Sitzen*, *daß Pferd*: Ani las mym łożyskiem, nim przywył do łęka. *Hul. Ow.* 19. Śmierć ci by się mi równała żywotu, Gdybym na łęku mieszkać miał, nie doma. *Pot. Syl.* 245. (cf. na dyszlu mieszkać). Cnota i władza na jednym się łęku nie mieszczą. *Chrośc. Luk.* 261. Drudzy bracia drzymią i na łęku. *Jabl. Buk. P. 3. b.*, i na koniu, *auch auf dem Pferde*. — ob. Łękaty.

LEKAĆ, ał, a, *act.* *niedok.*, uleknąć *dok.*, straszyć kogo, *Boh.* *lekati*, *leknauti*, *lekl*, *leknu*, *uleknauti*, *Ger.* *einem in Schrecken setzen*, *ihm schrecken*. Mospanie, ta szpada le-

ka mię. *Teat.* 45, 85. Nie uleknęło mężnego rycerza mnóstwo nieprzyjaciół. *Nar. Hst.* 7, 235. Ulekniony, uleknęły, przestraszony, *erschrocken*. Ujrawszy ono uleknione serce jego, miłościwie się do niego obrócił. *Rej. Post. U* u 4. Wojsko pod miasto nieuleknęte zbliża. *Chrośc. Luk.* 81. Jeden z królów Hiszpańskich Alfons ósmy zwany, Ten nieprzyjaciół Maurów tak od nich lekany. *Przyb. Luz.* 75. LEKAĆ SIĘ, *recipr.*, bać się mocno, (*Boh.* *lekat se*, *laknauti se*, *uleknaut se*; *Sorab.* 2. *sze lèkasch*, *sze slèkasch*, *sze hulèkasch*; *Croat.* *leczamsze*, *plassimsze* (cf. *płoszyć*); *Bosn.* *ripadatise*, *strascitise*, *bojatise*, *prennuti*, *usprennuti*; *Ross.* *торопѣтъ*; *Eccl.* *преуцрашаюся*; cf. *strachać się*); *siß* *fürchten*, *erschrecken vor etwas*. Ci, którzy się czego zleknią, blednieją. *Sak. Probl.* 17. Niczego się po tobie nie lekam, bo wiem, iżśś cnotliwym. *Zub.* 14, 355, t. j. nie obawiam, *ich besürchte*, *besorge nicht*. Cnotliwy nie lęka się sądu. *Gaz. Nar.* 1, 244. Lękamy się niedostatku. *Pilch. Sen. list.* 100.; (*Slov. Prov.* Tu sa leka, *kdě není strachu*, ob. *Lękliwy*). Lękać się o kogo, bardzo się bać oń, *sehr besorgt um jemanden seyn*, *seinetwegen in Angst seyn*. LEKANIE, ia, n., *subst. verb.*, strach, wielka bojaźń, *fürcht mit Schrecken*. *Boh.* *lek*, *leknutj*; *Sorab.* 2. *lèkoti*; *Bosn.* *ripadanje*, *strah*; *Ross.* *испуга*, *испугание*.

Pochodz. *zleknać się*; *lękliwy*, *lękliwość*, *uleknąć*, *zaleknąć*, *przeleknąć*.

LEKARKA, i, ż., *Cn. Th.* die *Arztinn*. Miał niejaką niewolnicę, w rzeczy *lekarke*. *Sk. Dz.* 765. Szalbiarki i mataczki udają się za lekarki. *Syr.* 1079. *Chodk. Kost.* 21. (*Ross.* *лѣкарша* *cyruliczka*). LEKARNIA, i, ż., *officina medici*. *Cn. Th.*, die *Heilstube*, *daß Gesundheitshaus*; może i apteka, die *Apothek*. *Boh.* *likarna*, *apatyka*; *Croat.* *arateka*, *vracharnica*, *likarnicza*; *Ross.* *аптека*, *лѣкарня*, *гдѣ всякія лѣкарства приготавлиють*. Teraz przestali lekarze glińkami obciążać chorych; przecież jeszcze w niektórych znajdują się lekarniach. *Kluk. Kop.* 1, 537. LEKARSKI, a, ie, od lekarza, od lekarstwa, od leczenia, *Boh.* *lekarzky*, *hogecy*; *Slov.* *hogitelni*; *Sorab.* 1. *lekarzki*; *Croat.* *vrahechi*; *Bosn.* *licnikov*; *Ross.* *лекарственный* *medycynny*, *лѣкаревъ* *lekarzowu*, *лѣкарскій* *cyrulicki*; *Eccl.* *лекарственный*, *лечебный*, *врачѣбный*, *цѣлительный*, *цѣльбоносный*, *медіцинскій*, *Arzenej*, *Arzteß*. *Lekarski kunszt*, die *Heilkunde*, *Croat.* *vrachtvoznanztvo*; *Ross.* *врачебная наука*, *врачество*, ma za cel przywrócenie zdrowia chorym, przez dawanie pomoonych lekarstw. *Kras. Zb.* 2, 28. Akademia lekarska w Warszawie. *Vol. Leg.* 7, 649. Nauka lekarska leczy niedostatki w ciele, filozofia leczy wady rozumu. *Budn. Apoph.* 41. Chory się źle w niemocy zachował, i niezdrowia swego, nie chowając lekarskich ustaw, przyczyną był. *Sk. Żyw.* 2, 26. Baby mają lekarskiej, to jest, doktorskiej rady i pomocy używać. *Spicz.* 180. Lekarska czyli doktorska książka, *Eccl.* *лечебникъ*; *Ross.* *лѣчебникъ*. Lekarski żywot nędzny = łatane zdrowie nędzne. *Cn. Ad.* 450, (cf. *łacińska kuchnia*). — Lekarski = za lekarstwo stojący, w lekarstwa wchodzący, zdrowiodajny, zbawienny, *officinel*, *heilsam*, *gesund*. Drzewko to

ma sok bardzo słodki i lekarski. *Birk. Zyg.* 33. Wody mineralne pospolicie są lekarskie, to jest, w różnych chorobach, zażywają się z dobrym skutkiem. *Kluk. Kop.* 1, 129. Żywica białodrzewia jest bardzo lekarska, bowiem krew zastanawia. *Cresc.* 456. Wielki krwawnik, ziele zapachu lekarskiego wdzięcznego. *Syr.* 601. LEKARSKIE, *adv.*, po LEKARSKU, *mediciniŝ*, nach Art oder Vorschrift der Ärzte. LEKARSTWO, *a, n.*, *Boh.* lékařství; *Sorab.* 1. lékařstwo; *Sorab.* 2. artznejá; (*Carn.* likarya = elektwarz); *Carn.* arznya, sdravnya; *Vind.* osdrava, osdravik, arznia, osdravilu, osdrauska pomuzh; *Croat.* likaria, lik, vrachtvo; *Rag.* ljekarstvo, ljekaria; *Bosn.* likaria; *Slav.* lik (*ob.* Lek); *Ross.* лекарство; *Eccl.* лекарство, врѣхъство, лѣхъба, цѣльба; das Arzneymittel, die Arznei; każda rzecz, która ciało zepsute naprawuje lub od zepsucia broni. *Krup.* 5, 51. Lekarstwo brać, (*Vind.* osdraulati *cf.* ozdrowić). Co kwadrans, co półgodziny, co godzinę używać lekarstwa. *Krup.* 5, 414. Kto zdrow jest, temu lekarstwa brać nie trzeba. *Perz.* Lek. 228. Nie dawajże pacjentowi lekarstwa na lekarstwo. *ib.* 238. etne Arznei über die andre. Zie lekarstwa, olejki, ciarlatanerye *Ross.* махъханъ. *Prov. et figur.* Nie tykaj się lekarstw, jeżeliś nie medykem. *Opal. Sat.* 6. Każda choroba ma swoje lekarstwo. *Cn. Ad.* 334. Nie masz choroby takowej na świecie, któraby swego lekarstwa nie miała. *Kras. Mysz.* 61. Lekarstwo, pod czas cięższe, niż choroba. *Cn. Ad.* 431. Przykrzejsze lekarstwo czasem, niż choroba. *Fradr. Ad.* 6. Lekarstwo gorzkie zdrowe. *Cn. Ad.* 264. (*cf.* gorzko, ale zdrowo). Lekarstwo przykrzejsze pożyteczniejsze. *Cn. Ad.* 431. Lekarstwo ostatnie, członek ucinąć. *ib.* Zadne lekarstwo stoi czasem za wielkie lekarstwo. *Fredr. Ad.* 34. Lekarstwo nie zawsze ratuje. *Cn. Ad.* 431. Po śmierci lekarstwo, *cf.* łyżka po obiedzie, (*cf.* *Slov.* dávat temu líškovce, kteri gich hrizt nemôže; za późny ratunek). Często tylko prędkość lekarstwem. *Warg. Caz.* 180. Na krzywdy jest skuteczne lekarstwo niepamięć. *Min. Ryt.* 4, 141. Trzeba temu lekarstwo znajdować, aby Rzplta nie upadła. *Modrz. Baz.* 257. Chcieli zapobiedz złemu używaniu świąt, i chcieli temu należeć lekarstwo. *Biał. Post.* 174. Jedno lekarstwo, kto stracił nadzieję Ma, gdy się z płonnych swoich nadziei śmieje. *Past. Fid.* 79. — §. Lekarstwo = leczenie, leki, kuracya, die Cur, das Heilen. Złamał gołęń, aż kilka miesięcy w Krasnymstawie na lekarstwie mieszkał. *Pap. Ryc.* 612. Paraliżem zarażony, do Krakowa jechał dla lekarstwa. *Stryjk.* 674. Trudne lekarstwo tam, kędy staranie Miasto lekarstwa jest trucizną ranie. *Past. Fid.* 7. — §. Lekarstwo = lekarska nauka, die Arzneifunde. Miechowisz u Jana Olbrychta był doktorem w lekarstwie. *Stryjk.* 661. LEKARZ, *a, m.*, (*Boh. et Slov.* lékař, hogič (*cf.* goič); *Hung.* gyógyító; *Sorab.* 1. lékař, lickiar; *Vind.* osdraular, osdraulenik; *Croat.* vrachitel (*cf.* *Croat.* vracham = wracam reddo); *Dal.* likar; *Rag.* vrác, ljekar, ljecnik; *Slav.* likár; *Bosn.* licnik, likar, vrac; *Ross.* врач, врачеватель, исцѣлитель, (*Ross.* лікарь сурлик); *Eccl.* лікарь, лѣцель, лѣхтель, врахъ, болѣзноврачъ, цѣльбьникъ, цѣлитель,

vet. Gall. lacha, *ob. Ihre Glossar.* sub voce laka); który leczy, der Arzt. Nie potrzebują zdrowi lekarza; ale ci co się niedobrze mają. 1 *Leop. Marc.* 2, 17. Lekarz leczy, bóg uzdrowia. *Kosz. Cyc. E.* 4. Lekarza trzeba szanować, Boć się też trafi chorować. *Cn. Ad.* 433. Lekarzów wiele Umorzą chorego śmieie. *ib.* 433. Lekarza o zabój nie sądzą. *ib.* Lekarzów na świecie największy; co choroba to lekarz. *ib.* Lekarzu, ulecz sam siebie. *Budn. Luc.* 4, 23. Bóg lekarz najlepszy. *Żegl. Ad.* 18. Czas smutków najskuteczniejszy lekarz. *Ossol. Str.* 9. Czas, tego lekarzem być musi, czego żadne sposoby nie wymoga. *Lub. Roz.* 466. — Lekarz jarmarkowy, często szalbierstwem albo alchymią nadrabiający, *ob.* Ciarlatan. LEKARZYĆ, LEKAROWAĆ, *cz. intrans.*, być lekarzem, doctoriren; (*Boh.* lékařiti. 2) medicamentis uti, mediciniren).

LEKATY, *a, e*, — o *adverb.*, łękaty, *ob.* Łęk; *n. p.* Z różg tych powstaje łękaty w górę cień słupisty. *Przyb. Mill.* 297. t. j. sklepisto, wygięto, obłączasto, außwärts gefrümmt, bogenförmig.

LEKCE, *ob.* Łechtać.

LEKCE *adverb.* lekko, nieważno, nierozważnie, niepoważnie, płocho; (*Boh.* lehce), oběhřin, lecht. Dobrodziejstwa aby lekce a bez żadnego rozmysłu dawane nie były. *Cor. Sen.* 163. Popiel wtóry lekce u wszystkich był miany. *Krom.* 45. (za szyszkę). Lekce sobie żadnej rzeczy nie ważyć, gering schätzen, jest niepoślednia droga do bezpieczeństwa. *Lub. Roz.* 458. Lekce sobie ważyć = gardzić, ponieważać, *n. p.* Lekce ważyć zawziętość twoję Kromwellu, umiem umierać. *Teat.* 50. c, 9. LEKCIEJSZY, *a, a, e, comp. adj.* Lekki *qu. v.*

LEKCYA, *yi, ż.*, LEKCYJKA, *i, ż.*, *zdrbn.*, nauki jakiej uczniom przez mistrza podawanie. *Cn. Th.* die Section, der Unterriht. *Slav.* shtienje; *Eccl.* уѣтениѣ, чтеніѣ, (*cf.* "czcić, czytać). Marek Aureliusz cesarz, chodził do Sextiusza filozofa, i brał od niego lekcy. *Pilch. Sen. list.* 280. Lekcy muzyczne dawać. *Teat.* 20, 85. Żeby dzieci zabawić w domu, i lepiej im wbić w pamięć, to co w szkole słyssały, zalecją się dwa zwyczajne ćwiczenia, zwane pospolicie lekcyą i okupacyą. *Kpcz. Ukl.* 47. *Ross.* урокъ; *cf.* pensum.

LEKCZYĆ *c. niedok.*, ulekczyć *dok.*, lekcejszym czyli lżejszym uczynić, ulżywać, ułatwić, erleichtern, leichtern machen. *Boh.* zlehčiti, zlehčovati (2 lżyć); *Slav.* lehčim, zlehčugi; *Vind.* lohkotiti, sloshkuvati, slohkotiti, polosheishati, losheishi storiti, sloshsheishati; *Croat.* lehkotiti; *Ross.* лерчить. Chory lekczyć dla doktora skrzynie, Co dalej cięższym paroxysmem ginie. *Mon.* 71, 716. Nie będzie nieprzyjaciela naszego miłosierdzie rozkosznymi potrawami sroznego niewolstwa nam lekczni. *Baz. Sk.* 361. *Smotr. Nap.* 64. Żadna rzecz nie czyni człowieka tak zlekczonego, nawisnego i wzgardzonego u ludzi, jak wszeteczna mowa. *Eraz. Jez. D.* 4. (lekce ważonego). LEKCZEĆ *nijk. niedok.*, stawać się lekcejszym, leichtern werden. *Ross.* легчать.

LEKI, *ów, plur.*, *ob.* Lek.

LEKIE, LEKKIE, LETKIE, *Gen. iego, n.*, Płuca czyli le-

kie, są jakowąż niby gąbkowatą istotą. *Perz. Cyr.* 1, 43. die Lunge; *Ross.* легкое, легкія.

LEKKI, LETKI, a, ie; LEKKO, LETKO *adverb.*, LEK-CIEJSZY, LŻEJSZY, a, e, *compar.*, LEKCZEJ, LŻEJ *adverbr.*, *Boh.* lehký, leščí; *Slov.* lehký; *Sorab.* 1. lochki, loschki, loschi, loschko, lože; *Sorab.* 2. láchki, láchze, láchko, džej; *Slav.* lak; *Rag.* lák, lágaham, láksci, lasni (cf. łacny); *Bcsn.* lagahan, lak; *Carn.* lagak, lohk, lohke, loshejshe, lohkama, laglej; *Vind.* lohek, lagak, lahek, lahki, lehak, lahku, losheishi; *Croat.* lehek, lehka, lehko, lègèk, lehkek, legehèn, lagahan, lagak, legshi; *Dal.* laszni, lak, lalko, lagano; *Ross.* легкіи, легокъ; *Gall.* leger; *Ital.* leggiere; *Angl.* light; *Svec.* lätt; *Ger.* leicht. — § 1. nie ciężko zważający, niecieężki, niéht wíel miegend, leicht, niéht schmer. *Leikki. *Leop. Job.* 24, 18. Lekszy korka. *Mon.* 69, 502. (bardzo letki, jak pióro). Lekka plewa. *Susz.* 3, F 4. Żelazną bronię ciężką zowią, drewnianą lekką, którą u nas z wici robią. *Kluk. Rosł.* 3, 118. — Gdzie kaletka lekka, i ostatek ucieka. *Jag. Gr. B.* (gdzie niewiele w niej). Znać twój ociec umarł bez testamentu, że koło ciebie tak letko. *Teat.* 1. b, 118. Przyjechał letko, z jednym tylko kamerdynerem. *ib.* 24. c, 80. (niedworno, bez dworu). — §. Letki ubior, letka suknia: — a) niecieężka, — b) nieciepła; n. p. Bardzo lekko, jak na tę porę ubrany jesteś, nie masz porządnego surduta. *Teat.* 33. d, 34. (nieciepło) — §. Letki, przez niecieężkość łacno i prędko obrotny, stó leicht bewegend, leicht. Letki, jak wróbel w strzesze. *Teat.* 32. b, 101. Brutyni jak sarny lekcy, ni śladu na trawie, ni na piasku zostawia. *Jabl. Tel.* 139. Letkie wojsko, piechota i kawalerya letka. *Jak. Art.* 2, 463. leichté Truppe, leichté Fußvolk, leichté Reiterey. Jedne konie noszą lekko, drugie trzęsą. *Kluk. Zw.* 1, 184. Atanazyusz z tak lekkim głosu nakłanianiem śpiewanie psalmów do kościoła wprowadził, że mówiacemu raczej podobne było, niż śpiewającemu. *Ryb. Ps. pr.* Głos tej śpiewaczki jest miły, szybki i do podziwiania lekki. *Pam.* 83, 2, 186. — §. Prędko, szybki, *Vind.* lohek, bersen, schnell, leicht, flüchtig. Letkie ma nogi do biegania. — §. Niestateczny, odmienny, wietrzny, leicht, windig, wetterwendig, veränderlich. Słowa dziewcząt leksze nad liś w lesie. *Hul. Ow.* 164. — §. Niecieężki do zrobienia, zniesienia, nietrudny, łacny, bez pracy, niéht schwierig, ohne viele Arbeit, leicht. Dźwigacie kamienie niebożęta we dnie i w nocy, robicie ciężko, nie lekko. *Birk. Zam.* 14. Na lekki chleb się udał. *Cn. Ad.* 533. Żołnierska służba, jest to lekki chleb, i kęs luby. *Pilch. Sen. list.* 290. (ob. Chleb). Szermierze z dziećmi swemi lekkiej żywności szukają. *Szczerb. Sax.* 261. Letkich sposobów chwycić się, jest rzeczą nieprzyzwoitą dla człowieka poczciwego. *Teat.* 15. c, 14. Mało kogo, lekko chleb nabyty, trwale ubogacił. *Koř. List.* 1, 140. Co lekko przyjdzie, lekko odejdzie. *Żegl. Ad.* 41. *Pot. Pocz.* 515. Zabawy takowe, jako jest gra, taniec, muzyka, są rzeczy lekkie. *Gorn. Dw.* 320. — *Passiva significatione.* Gdy do kresu swego w ostatniej starości doszedł, lekką śmierć miał. *Warg. Wal.* 228. Lekcejsza śmierć niżli opuszczenie

czci i chwały. *Sk. Kaz.* 316. Letka zima, letki mróz. (cf. łagodny). Ranami lekkimi zowią, które tylko powłóczki ciała, a czasem trochę i samego ciała lekko obrażają. *Perz. Cyr.* 67. Lekcejsza temu nędza, który się w niej urodził; znośniejsze ubóstwo bez urągania. *Sk. Żyw.* 2, 372. — *transl.* Lekkie trunki, lekarstwa - niemocne, leichté, niéht staré Getränke, Arzneyen. Lekkim wineczkiem będę cię czestował. *Lib. Hor.* 28. Medykamenta laksujące lekkie, które bez wielkiego pobudzenia humorów stolce sprawują. *Krup.* 5, 178. — §. *moral.* Lekki - lekomyślny, niepoważny, niestateczny, płocho, leichtsinnig, leicht, flatterhaft, unbeständig. Młodość ma swoje wdzięki bez wątpienia, Lecz za to lekka, niestała, płocho. *Zabl. Bal.* 16. Trochę do siebie ludzi, jak plew letkich, jako i sam był letki, przygarnął. *Sk. Dz.* 84. Kompanij lekkich nieprzyzwoitych wystrzegał się. *Kras. Zb.* 2, 210. Lekki jest; za nic wieczna sława jest u niego. *Bardz. Trag.* 456. Nie dziwuję się tym lekkim ludziom, którzy czytać nie umieją, że nazwiska rzeczy przemieniają. *Syr.* 285. — *In bonam partem:* Niesurowy, spuszczejący z powagi, herablassend, scherzhaft, weniger gravitätisch. Sokrates, będąc poważnym, umiał być i lekkim; między mądrymi filozofem, między dziećmi dziecięciem. *Lub. Roz.* 489. Lekko pamiętać - puścić pomimo się, niéht viel darauf machen, leicht vergessen, z. B. eine Beleidigung. Kto szczerze kocha, lekko pamięta urazę. *Teat.* 43. b, 46. *Drozd.* — §. 2. Lekko, z lekka, po lekku - nieforsownie, niemocno, nieraptownie, z wolna, po mału, po woli, gemach, fachte, allmählig, niéht heftig, nach und nach. (cf. leguczko, po leguczku, ob. Lekkuchny). *Boh.* beznč; *Slov.* lecygaks, zlahka, zlahučka; *Sorab.* 2. poláschka, sláschka, posláschka; *Carn.* polohkem; *Vind.* polehku, po małem; *Croat.* polahko; (*Croat.* zlahka - tanio); *Dal.* po lahko; *Hung.* lassan; *Slav.* polako, polágano; *Ross.* слегка, на легкѣ, легонько; *Eccl.* полегку, слегка, не сильно, по малу, по легоньку, по немногу. Rozynisłaj się długo, a z lekka się kwap'. *Kosz. Lor.* 95 b. Po lekku będziesz pił, a nie duszkiem. *Syxt. Szk.* 279. Lekko z ptaki, byś ich nie spłoszył. *Rys. Ad.* 35. Mieczysław na tym będąc, jakoby monarchii dostać mógł, i po lekku w tym sobie postępując, Kujawską naprzód ziemię, potem Mazowieckie krainy pobrał. *Biel.* 110. Niebo naszą robotę wiedzie do skutku z letka. *Zab.* 13, 311. Czas i sprawy moje, na lekarstwa w daleką idące, i na doktory z lekka postępujące, patrzeć nie będą. *Warg. Kurc.* 21, *segnes medicos.* Pasterze za nim idą, po lekku śpiewając, A w wierzbową piszczałkę pięknie przygrywając. *Zbil. Żyw. B.* 2. Puls bije z lekka, bo krew' skąpo bieży. *Zab.* 13, 396. Nieprzyjaciele ich po lekku wytracili. *Budn. Sap.* 12, 8. Jehowa z lekka ich karał, dając im czas do pokuty. *ib.* 10. — §. Powierzchnownie, niegruntownie, byle zbyć, od ręki, byle jako, leicht oben hin, leicht drüber weg, niéht gründlich; *Vind.* po sverhnem, po verhi; *Ross.* наскоро, всколзь, скорохватъ. Kilka książeczek Francuzkich lekko przeczytawszy, chcą o wszystkim sądzić. *Teat.* 34. b, ii. Po lekku goili upadek ludu mego, mówiąc pokój, pokój. *Radz. Jer.* 8, 11. (po wierzchu léczyli. *Bibl. Gd.* 1). LEKKO-

CHODNY, a, e, chodu lekkiego, von leichtem Gange. *Ross.* ходкий, ходокъ. LEKKOCIENKI, a, ie, dünn und leicht. We Włoszech robią lekkocienkie materye. *Grod. Dis. D 4.* LEKKOMOWNOŚĆ, ści, ż., *futilitas. Cn. Th.* Geschwätz, leichtsinnige Reden. LETKOMOWNY, a, e, — ie *adv.*, plotka. *ib.*, gadający bez pamięci, schwatzhaft, unbefonnen, plauderhaft. LEKKOMYSŁEC, ślca, LEKKOMYSŁNIK, a, m., lekko czyli niestatecznie myślący, ein Leichtsinntiger. Młody lekkomysłcze! *Jabl. Tel.* 89. Panicz ten jest jakiś lekkomysłnik i głupiec. *Teat.* 49. d, 1. LEKKOMYSŁNOŚĆ, ści, ż., *Boh.* lehkomyślnost; *Vind.* lohkomifelnost, ferbaglivost, sanikernost; *Ross.* легкомыслие, легкомысленность, niestateczność. *Cn. Th.* die Leichtsinntigkeit. LEKKOMYSŁNY, a, e, — ie *adv.*, *Boh. et Slov.* lehkomyślny; *Carn.* lohkomastne, slabovishn, avshast; *Vind.* lohkomifeln, vehlahzen, sanikern, ferbegliu; *Ross.* легкомысленный; niestateczny, leichtsinnig. Niemasz na świecie narodu lekkomysłniejszego nad Francuzów. *Wyrw. Geogr.* 324. Z ludźmi lekkomysłnemi nie przestawam. *Ryb. Ps.* 44. LEKKONOGI, a, ie, leichtfüßig. *Tr., Slov.* lehkopěšký; *Eccl.* лерконогий. LEKKOREKI, a, ie, ręki lekkiej, leichtbändig. *Vind.* lohkorozhen; *subst.* lohkorozhnost. LEKKOŚĆ, ści, ż., *Boh.* lehkost; (*Slov.* lehkost dedecus, cf. lżyć); *Vind.* lohkust, lohkota, lohkoba; *Carn.* lohkoba, lohkota; *Croat.* legehnoszt, lebkocha, lehkota; *Dal.* lasznoszt, lasznochyja; *Bosn.* lakóst, lagahost; *Rag.* lagahnos, lakscina, lakkós, lakdechja, lasnost, lasnocchja; *Sorab.* 1. lochkofecz, loschkofecz; *Ross. et Eccl.* ЛѢГКОСТЬ, ЛѢГКОТА, ЛѢГКОУИЯ, ОБЛѢГЧУЕНИЕ; a) niecieżar, niecieżkość, die Leichtigkeit, Leichte, Mangel der Schwere. — b) Łacność, die Leichtigkeit, Mangel der Schwierigkeit. *Transl.* Wprawa, biegłość, die Fertigkeit, Leichtigkeit, mit der man etwas macht; *in malam partem:* Łacność zbytnia, uleganie, powolność, dogadzanie zbytnie, große Willfährigkeit, Nachgiebigkeit. — §. Nieuwaga, lekkomysłność, niestateczność, Leichtsinnt, Unbefonnenheit. W wielu ludziach widzę taką lekkosć, że sprawiedliwość głupstwem, męstwem szaleństwem być rozumieją. *Star. Ref.* 4. — §. Obelga, krzywdza, (*Slov.* lehkost dedecus), die Beschimpfung, Kränkung. Kamieniami nań uderzywszy, głowę zbili, i z lekkoscią go odesłali. *Sekl. Matth.* 12. not., „zelzonego, usromoconego”. To już lekkosć niemiała, gdy ceklarze kogo obstąpią, do więzienia prowadzą. *Sax. Porz.* 114. Matyasz tym co uciekli lekkosć uczynił, gdy je w czepcach niewieścich kazał cześć miał, co mu bywa ku lekkosci. *Ezop.* 36. LEKKOSKRZYDŁY, a, e, leichtbeflügelt. Sny lekkoskrzydłe. *Nar. Dz.* 3, 42. *Zab.* 2, 396. LEKKOWAŻNOŚĆ, ści, ż., a) niecieżka waga rzeczy, die Leichtigkeit, daß leichte Gewicht einer Sache. — b) *Transl.* Niewielka wartość, die Geringschätzigkeit. *Boh.* lehkowažnost *petulantia, lascivia.* LEKKOWAŻNY, a, e, LEKKOWAŻNIE *adv.*, nie-

ciężki, niewiele wazący, *Vind.* lohkovagen, leicht, nicht schwer wiegend. — §. Niewiele wart, geringschätzig. Nieprzyjaciela z daleka postrzeżonego lekkoważnie czekali. *Krom.* 557. *temere;* (*Boh.* lehkowažný *petulans, lascivus*). LEKKOWIERNOŚĆ, LEKKOWIERNY *ob.* Łatwowiezny. LEKKOWIETRZNY, a, e, n. p. Lekkwietrzne pióra. *Zimor. Siel.* 276. lüftig, leicht. LEKKOWIEWNY, LEKKOWIEWY, a, e, Łacno powiewny, leicht beweglich, leicht flatternd. Osiki szmer czynią lekkowiewnym listem. *Zab.* 6, 336. W lekkowiewną perzynę wraz były rozruchy one zwrócone. *Zab.* 4, 352. *Koss.* LEKKOZBROJNY, a, e, w zbroi nieciężkiej, leicht bewaffnet, *Eccl.* единопоясникъ. LEKKUCHNY, LEKUCHNY, LEKUCHY, LEGUCHNY, a, e, LEGUCZKI, LEKUCZKI, a, ie, LECIUCHNY, a, e, *adverb.* in - o; *intensiva adj.* lekki, gar sehr leicht; *Boh.* lehaučký, lehaunký, lehučecký, lehčický; *Ross.* легонький. Tak lekuczka pracą możemy wieczność zarabiać. *W. Post. W.* 18. Mężobójstwa u nas lekuczko karzą. *Modrz. Baz.* 288. W leguchnym obłoku. *Sk. Dz.* 7. I deszcz leguczki starcowi nie smakuje. *Prot. Kont. A 4 b.* Oto jako lekuchko Zasypia, i coraz się uśmiecha milucho. *Zab.* 1, 102. *Nar.* Lekarz, gdzie widzi, iż może leguchnym lekarstwem co zagoić, tedy nie sieka, nie pali, ani przykremi prochy zasypuje. *Rej. Zw.* 44 b. Wódką tą pocieraj twarz leguczko, aby jej nieco na twarzy zostało. *Cresc.* 266. Jak to ona leciuchno w tańcu nóżkę podnosiła. *Teat.* 36, 11. Leguchno, cichuchno. *Pieśn.* 52. Zefir srebrne krynicy lekuczko porusza piany. *Tward. Daf.* 2. Leguczko, po leguczku - nieforownie, z wolną, ganz sachte, sanft, gemach, allmählich. Człowieczy umysł to na tę, to na ową stronę leguczko kierowan być ma. *Gorn. Sen.* 394. Po wsianiu z nienagła po leguczku pożytek się ukazuje. *Biał. Post.* 250. Ty Jehowo upadłe po leguczku karzesz. *Budn. Sap.* 12, 2. (z wolna. *Bibl. Gd.*).

Pochodz. *adj.* lekki, letki, (*cf.* łatwy, Łacny), lekce, compar. lżej, lżejszy; leczyć; ulżyć, ulżywać, ulżenie, ulga, odelga, odelgnąć; §. lżyć, lżenie, obelżyć, obelga; §. cf. płochy, płoszyć i t. d.

LEKLIWOŚĆ, ści, ż., snadność lękania się, Fürcht, Schrecken, Fürchtjamkeit. *Ross.* страхоаагость, страшливость, ужасливость. Wybawił mię od lekliwości ducha. *W. Ps.* 54. 9. (z utrapienia. *Bibl. Gd.*) LEKLIWY, a, e, LEKLIWIE *adv.*, *Boh.* lekawy; *Croat.* leczyliv, plah; *Ross.* страшливый, страховатый, ужасливый, ужастивъ; a) bojaźliwy, Łacny do przestraszenia, fürchtjam, leicht erschrecken, schüchtern, scheu. Lekliwe sarny. *Banial. J.* Nie ustraszą go po drogach rozboje, Prowadzi skarby nielekliwy swoje. *Kchow. Roż.* 115. Przeprowadził dzieci i lekliwą żonę Na drugą stronę. *Klon. Fl. B 5.* — b) Straszący, lękający, schrecken, Schrecken einjagend. Modzieniec, gdy takie będzie miał wychowanie, nietrudno mu będzie na wojnie lekliwe rzeczy znosić. *Petr. Hor.* 2. D 3. LEKŁY, a, e, przełknię, zlekły, erschrecken. Ruś lekła, z bojaźni zamek poddała. *Biel. Kr.* 471. (*Boh.* lekly, de piscibus - mortuus, abgestanden). LEKNAĆ *ob.* Lekać.

LEKORÓB, LEKOROBNIK, LEKOSKŁADNIK, a, m., aptekarz. *Włod. der Apotheker;* *Boh.* likarnjk, likownik, ljk-

strogić, lkostrugce. LEKOSKŁAD, u, m., gdzie lekarstwa robią, przedają, apteka. *Włod.* die Apotheke; cf. lekarnia; *Boh.* ljkarna, ljkowna, likownice, likodjlna. LEKOWAĆ, ał, uje *act. contin. verbi* leczyć, (*Boh.* lekatji); heilen, curiren. Czastka to jedna zdrowia, chceć się dać lekować. *Bardz. Trag.* 132. Psy trawę szczykając po łące, tym się lekują. *Havr. Sk.* 159. Lekowałem przez dwa lata całą a całą stadzinę. *Teat.* 52. c, 21. Bóg rani, i rany lekuje. *Groch. W.* 17. Bóg smutne serca cieszy, troski lekuje. *J. Kchan. Ps.* 211. Bóg cieszy smutnych i troski lekuje, Rany wiąże i naszych boleści ujmuje. *Groch. W.* 307. Choć się też było trochę burdy ukazało, Jednak to mądrą radą wnet się zlekowało. *Stryj. Henr.* A 3. (naprawiło się). — *In malam partem:* Lekuje, jako baby zabobonnie abo czarując lecze. *Cn. Th.* bejpreden, mit abergläubischen Mitteln curiren. Czarują i lekują, wróżą... *Klon. Wor.* 50. — *Transl.* Naprawianie i lekowanie roli, aby była godna ku osiewaniu. *Cresc.* 94. cf. gnoić, nawozić. LEKOZĄB, ęba, m., zębolak, dentysta. LEKOWATY, a, e, — o *adv.* łąkowy, obłączasty, na kształt łąku, bündelförmig, bogenförmig. Gałęzie pochyłe, łąkowane, w dół nachylone. *Jundz.* 2, 12. LEKSZA! interj. (cf. łączyć, łączyć - rozłączać. *Janusz.*; *Boh.* lauđiti separare), gregem a grege vel alias pecudes, a grege separantis, transfertur et ad humana. *Cn. Th.*, wykrzyk rozdzielającego trzodeę od trzody, gdy się z cudzą łączy. *Dudz.* 45. *Nec apud Graecos nec apud Latinos simile quid reperit; posset tamen reddi: δεῖπο μοι δι μοῦ αdeste mei! separamini!* *Cn. Th.* sam tu moje! *Dudz.* 45. ein Ruf der Schäfer, beyrn Aussondern der Schaaf, des Viehes: hierher! zu mir her! LEKSZA, y, ż., rozdzielenie, odłączenie, rozłączanie, *Vind.* lozh, lozhik, lozhenje, lozhije, die Absonderung, Abtheilung, die Schicht, Schichtung, daß Schichten. A coż, gdy sędzia do onej łąksze przyjdzie, kiedy od owiec kozłowie, złośliwi od sprawiedliwych odłączeni będą? *W. Post. W.* 17. Liczba dobrych prawy bok osiedzie, Zli zaś stawieni będą na lewicy; Jaką więc łąkszę zwykł między owcami, Dzielać ich, pasterz czynić i kozłami. *Odym. Św.* 2, T 2. (zgrupowane przed Jezusem na ostatnim sądzie będą wszyscy, i odłączy je jedno od drugich, jako pasterz odłącza owce od kozłów; a postawi owce po prawicy, a kozły po lewicy. *Bibl. Gd. Matth.* 25, 32). Oczyma rozum patrzy, a one rozsądzają i łąkszę w rzeczach czynią. *Jan. Wz. B* 3. Nie dawszy prośbie naszej miejsca, uczynią wieczną między nami łąkszą. *Pot. Arg.* 411. Cieszył się nieprzyjaciel patrząc na łąksze nasze i na rozróżnienie. *Birk. Exorb. C* 2 b. Dzieła znakomite łąksze roda między szlachetnym człowiekiem i prostym. *Birk. Syn. K.* A 4 b. Wojna ta nie nie była, jedno łąksza niejaka gwiazd prześwieatnych i węgli czaranych. *Birk. Podz.* 6. LEKSAC, ał, a *act. niedok.*, łączyć, łączyć, łąkszę t. j. rozdział czynić, rozłączać, schichten, absondern, abtheilen. Usłyszysz, gdy tam owiec łąksa z kozły Dekret, o enocie dobry! zbrodnio o zły! Pójdźcie do chwały, gdy sędzia wymieni Błogosławieni. *Kchaw.* 289.

LEKSZY - Lekciejszy, Lżejszy, ob. Lekki.

LEKTA, y, ż., odczytywanie, świadectwo odczytania, *vidimatum*, daß Wiederdurchsehen, Durchlesen; daß Vidimatum. Za takowy ekstrakt z lektą, korektą i pieczęcią po złotemu się płaci. *Vol. Leg.* 7, 75. Ci którzy lektę i korektę kładą, nie śmieją weryfikować kopii z oryginałem, i ślepo podpisują ekstrakty. *Kras. Doś.* 72. *Xiqdz.* 53. — §. Cicha msza, czytana, niespiewana, die stille Messe. *Tr.* (LEKTAĆ ob. Lechtać). LEKTOR, a, m., czytelnik, der Lector, Vorleser; jedno z mniejszych duchownych święceń; ich powinność czytać lekeye w kościołach. *Kras. Zb.* 2, 24. — §. Lektor czytający, czytelnik, der Leser. Starec pisze nowiny, co gorsza, że na zły czas wieku tego, gdzieżby lektora nalazły? *Pot. Zac. LEKTORYUM. Sak. Probl.* 23. ob. Czytelnia, słuchalnia.

LEKTWARZ ob. Elektwarz.

LEKTYKA, LEKTYCZKA, i, ż., nosidło, die Sänfte. *Austr.* Tragsessel; *Slov.* nosydło; *Vind.* nofilniza, nofenza, neshterga, sedilu sa noshnjo; *Carn.* neshterga, shenfta; *Croat.* lektika, noszilnicza; *Hung.* lektika; *Rag.* shonioniza, nossilniza; *Sorab.* 1. noschencza (ob. Kolibka. *Volck.* 467.) Ludzie majetni w tym mieście za zwyczaj każą się w lektkach nosić. *Pam.* 83, 553. Kazał się nieść do senatu w lektyce. *Warg. Wal.* 285. Lektyczka Gdańska skórą czerwoną wybita *Teat.* 7. d, 52. LEKTYKARZ, a, m., co lektkę nosi, cf. drażnik, *Vind.* nofilnizhar, der Sänftenräger.

LEKUCHNY, LEKUCZKI, LEKUCZKO ob. Lekkuchny.

LEKUJE ob. Lekować.

LELE *indecl.*, słabiuchny niewieściuch. *Włod.* ciastoch, bezkost, ein Weichling. *Boh.* laula gap', gļuptas; *Carn.* lelujem, leluvati balbutire, nie módz wymówić l; *Croat.* lelekam, narekujem lamentor; *Bosn.* lele, jaoh! heu me miserum; *Rag.* leli vaaj vaeh, biada! lelekati lamentarsi con voce alta e lugubre, leliati, lügljati movere, leliatise pulsu agitari externo; *Ross.* делять пиеścić, rozpieścić.

LELEK, G. lelka, m., (*Boh.* lelek - kruk nocny; *Boh. et Slav.* lalok, lalok, lalauček, podhrdlu palear; *leljk* warkocz; *Croat., Bosn., Rag.* lelek - bocian; *Ross.* делякъ, козодой kozodoj; *Eccl.* диликъ, родъ птицъ морскихъ, нырокъ nurek); gatunek sowy, *strix aluco*, równa się w wielkości gołębiowi. *Kluk. Zw.* 5, 303. *Zool.* 279. *Urs. Gr.* 182. der Nachttrabe, Nachtreifer; (*Carn.* alushka, lahez (*Lat.* aluco), zhük, zhofink, zhofitel; *Vind.* kavran, kram-pazh, podhuika, nozhni orel; *Ross.* кваква; *Lapp.* laluh). Lelek wieczorny. *Banial. J* 3. Lelek łączy. *ib.* Lelków patrzeć, *Boh.* lelkowati oculos circumferre, hin und her gaffen. *Tr.*, (*Boh.* lelky - patrzanie i tu i tam).

LELIWA, herb; księżyc niepełny, do góry rogami obrócony, w pośród niego gwiazda, na hełmie pawi ogon, a na nim z gwiazdą księżyc. *Kurop.* 3, 29. ein Wappen. Leliwa, abo Hleliwa, po Słowiańsku: patrzwa sam. Musiał być przodek herbu tego ktoś dzielny, w którym ludzie w ostatnich przygodach tak się cieszyli: patrzwa sam, jeśli wybrnąć chcemy. *Orzech. Tarn.* 6. cf. *Pap. Gn.* 408. LELUM POLELUM, LEL POLEL. Są którzy bogom Słowiańskim Lela i Polela przydają; których słyszemy że i tych czasów pod pijany wieczór wspominają; i rozumieją,

- że ci Kastorem i Polluxem są. *Krom.* 56. *Stryjk.* 136. der Kastor und Pollux der Claven. *Boh.* Lel Polel Castor et Pollux; *Carn.* Lel Castor, Polel Pollux. Lelum Polelum Popiel błaga, wzywa, Ale ofiary złe wróżki przynoszą. *Kras. Mysz.* 88. *Prov.* Lelum Polelum, fistum po fistum. *Rys. Ad.* 34. *verba effutitia.*
- *LEM, [właściwie LEMA, z *greck.* λήμμα, materya czyli treść do opowiadania czego. *Bobr. Lex.* 647. — 3]. n. p. W powszechniejszym lemie. *Nar. Dz.* 3, 104.
- LEMAN, a, m., z *Niem.* der Lehenmann, hołdownik, wyższemu panu za trzymany grunt obowiązany, (cf. man). Gdyby kto sprawę swą odłożył do lemanów albo hołdowników, i przestał na ich uznaniu... *Chełm. Pr.* 28. Gdyby leman lemaństwo przedał. *ib.* 125. Z wójtostw w dobrach naszych sołtysowie, kniaziowie, lemanowie, leśnicy, cywonowie, płacą z włoki po zł. 10. *Vol. Leg.* 3, 220. Do służby wojennej należą wójtowie wszyscy, lemanowie wolni, kniaziowie, wyjąwszy tylko na posługach będących. *ib.* 417. LEMANSKI, a, ie, hołdowniczy, lenny, mański, Lehenś, Lehenśmännlich. Ci co wyprawują wybrańców lemani z włok dawnych lemańskich. *Vol. Leg.* 4, 846. LEMANSTWO, a, n., hołdownictwo, lenstwo, maństwo, das Lehen, die Lehenbarkeit. Lemaństwa, czyli lennicze maństwa. *Czack. Pr.* 273. Do sądów referendarskich należą sprawy o sołtystwa, lemaństwa i młyny z trzeciej miary. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 65.
- LEMIESZ, a, m., (cf. łamać), żelazo u pługą za krojem osadzone, wybierające i układające ziemię krojem przerznietą, die Pflugschar. *Carn.* lemész, zhertalu; *Vind.* lemesh, oraunik, raunik, zhertalu; *Croat.* lemès, lemische, ralnik (cf. radło), oràcha; *Rag.* lemise, ghljemèsc; *Bosn.* lemise, ranonik; (cf. *Hung.* lemetszem decido, lemetszés desectio); *Ross.* лемехъ, лемешъ, сошникъ (cf. socha); *Slov.* čereslo; *Sorab.* 2. ruliza. Samym żelazem oracz rolą porze, ale żeby mu lemiesz szedł dobrze, siła mu przypraw do tego trzeba. *Gorn. Wł. T 4 b.* Skuli ku lepszej i godniejszej sprawie Na ostre miecze pługą z lemieżami. *P. Kchan. Jer.* 19. — *Anat.* Lemieszowa kość, lemieszowata ścianka w nozdrzach. *Perz. Cyr.* 1, 30 et 181, das Pflugscharbeit.
- LEMIESZKA, i, ż., [legumina z mąki na wodę wyspanej, a po zagotowaniu się dobrze wymieszanej. 4] n. p. Takowi pacyenci mają się wystrzegać jadań lemieszki, czyli klusek prażonych. *Perz. Lek.* 149.
- *LEMPAJ Wałacha Parulu. *Rys. Ad.* 34. *verba effutitia.*
- LEMUS ob. Lamus. — 2. Lemus = lutaria testudo. *Cn. Th.* pewny rodzaj żółwia. *Włod.*
- LEN, lnu, m., *Boh. et Slov.* len, lnu; *Sorab.* 1. len, lina; *Sorab.* 2. lan; *Vind.* lèn, làn, predivo (cf. przedziwo); *Carn.* lan; *Croat.* lan, lana, predivo; *Slav.* làn; *Bosn.* lan; *Rag. et Dal.* laan; *Hung.* lén; *Ross.* лень (лента wstęga; *Eecl.* лентіе ręczник, chusta; cf. *Germ.* Lein; *Graec.* λίνον; *Lat.* linum, cf. lana; cf. wełna); der Flachs. Len różnego jest gatunku, praglec, słowien, wielkolen; lecz wszystkie lny mają pręt pojedynczy, cienki, prosty, gibki, przedzdajny. *Kluk. Rosl.* 3, 324. (cf. cierlice, miedlice, cf. przedziwo). Len wiąże się na Kluby, co ob. — Len chesać, wyczesać *Ross.* вымыкать. Len chesany, czysty, *Vind.* pō-
- vesmu; *Carn.* ohlänza. Len otrzepać *Ross.* отрепать, отрепливать. — Len dziki, *Ross.* дикой лень, выжликъ, ленолистникъ, leniec, ożota; lnu podobna roślina; i z niej także jak z lnu przedziwo bywa. *Syr.* 1022. wilber Lein; *thesium*, das Leinblatt. *Kluk. Dykc.* 3, 113. *Jundz.* 172. — Len matki bożej, *linaria*, Leintraut, rośnie wszędzie po łąkach i polach, podobny do lnu. *Kluk. Rosl.* 2, 235. *Haur.* 37. Lenek, Inica, abo Panny Maryi len. *Syr.* 595. Pospółstwo roślinę dzwonek Szwedzki, *companula patula* *Linn.*, Inem Maryi nazywa. *Jundz.* 167, (*Boh.* wraf se zase; *Carn.* majkalán). Psi len. *Tr.* = psyllen, ob. Plesznik. — Len niezgorzysty, *asbestinum*. *Cn. Th.* Steinflachs, Erdflass, Bergflachs, Amianth, Flachs. Len asbestyński. *Syr.* 1022.
- Pochodz. lniany, Inica, lnieznik. (*Slov.* lenowište, mjsto kdež len rüste, lenowisko).
- LEŃ, ia, m., leniwiec, leniwy człowiek, gnuśnik, (*Boh.* lenj, linj; *Carn.* lèn; *Vind.* lejn; *Bosn.* lin, tròm, trùm, ljen, linaç, lotar, zlocest, sustaliça; *Croat.* len, lenyak, tròm; *Dal.* lin, trom; *Rag.* ljen, tròm, ljenaz; *Ross.* лѣнтяй, лѣнивцы; cf. *Svec.* len, lyom; cf. *Germ.* lhenen; *apud Tatian. et Keron.* linen, hlinen, ležec; cf. *Graec.* ελάνθω otior; *Lat.* lentus); ein fauler träger Mensch. Ocknij się martwy leniu, o ty czastko światła Dzielnego na pół skrzepła! czemu próżne lata W marnej grążysz gnuśności? *Zab.* 2, 271. *Nar.* — Leniu! na-ć jaja! a czy obłupione? *Rys. Ad.* 34. Leniów było po części, którzy póki co mieli, póty jedli, w potym głodem umierali. *Birk. Podz.* 10. Ziemia bogactw snych zabrania leniom ledajakim. *Jabl. Tel.* 172. Nie przylecą do lenia pieczone gołąbki. *Rys. Ad.* 45. cf. bez prace nie będą kołacze; cf. wilk leżąc nie utyje; cf. łów sobie kotku. — 2. Leń lenistwo, Faulheit. Ginie świat, a ty się czy z złości czy z lenia Nie chcesz zlitować zguby przyrodzenia? *Zab.* 16, 329. — 2. Leń mię, ciężko mi co czynić, lenię sie. *Cn. Th.*, (*Boh.* ljno, n. p. bylo mně ljno wstaf); ich bin faul und träge zu etwas. (LENEK ob. Len P. Maryi). LENIĆ się, il, i, *recipr.*, ociagać się, ociężałym być, leniwym, gnuśnym, schwer und faul an etwas gehen, träge seyn. *Boh.* liknowati se, lenowati se; *Vind.* hlenitise, vedlupati; *Carn.* hlenim se; *Bosn.* linitise, ljenitise; *Croat.* lenitise, lenimvazsze; *Sorab.* 2. gnilisch sze; *Ross.* лѣниться, излѣниться. Robić, pracować, biegać, nie lenić się mamy. *Sk. Kaz.* 54. Oto uzdrowiona jest reka twoja, nie leń-że się na potym robić nią. *Sk. Żyw.* 296. Pełno skarg, że się gnuśny Polak pisać leni, A niemasz ktoby ściągnął rękę do kieszeni. *Nar. Dz.* 3, 141. (*sint Maecenates, non deerunt Marones*). (*Slov. Prov.* Komu sa ne leni, tomu sa zeleni; komu się nie leni, temu się zeleni). LENIEĆ, iał, ieje *neur. niedok.*, zlenieć, dok, 1. gnuśnieć, leniwym się stawać, *Slov. et Boh.* leniwěti, leněti, lenošiti, zleněti, zleniwěti, obleniti se; *Sorab.* 1. wohlenu; *Bosn.* uzliniti se, uciniti se lin; *Ross.* излѣниться, излѣшаться, faul und träge werden. Zleniałe próżnowanie. *Kucz. Kat. C 2.* Praca oraczowa ustawać nie ma, ani zlenieć. *Gorn. Sen.* 72. Chore pszczoły zlenieją. *Cresc.* 599. — 2. Lenić się, lenieć (ob. Linić się, linieć). (LENIEC ob. Len

dziki). LENIEK, *Gen.* lenka, *m.*, LENIUCH, *a, m.*, LENIWIEC, *wca, m.*, 1. len, leniwy gnuśnik, gnuśny człowiek, legart, legawiec, leżuch, ein fauler, träger Mensch. *Boh.* lenoch (2. poręcze; cf. *Germ.* Leune, sich Leunen); *Slov.* lenoch; *Vind.* toshliuz; *Croat.* lenyak; *Dal.* lin, trom; *Rag.* ljénaz, ljéncina; *Bosn.* linač, lottar, tamgnak; *Ross.* лѣнивецъ, рохля; *Eccl.* петагъ, негодяй. Lichy próżniak, leniuch z przyrodzenia. *Hul.* Ow. 65. Taki z ciebie leniwiec stał się, wszystko z musem i drzymiąc robisz. *Zab.* 16, 216. Ku wielkiej sromocie herby są leniwcem i wyrodkiem. *Modrz. Baz.* 225. Wszyscy leniwczy i trądy z miast niech będą wygnani. *ib.* Dla zimna leniwiec orać nie chciał, będzie na lato zebrał. Długo leniwece spać będziesz? jeszcze się trochę prześpij, jeszcze złóż ręce, a leż. *Sk. Kaz.* 469. Długoż legawy będziesz spał? 1 *Leop. Prov.* 24, 33. Zdrowy leniuch, daleko od chorego gorszy, Pije za dwóch, żrze pokarm we dwójnasób sporszy. *Min. Auz.* 24. — 2. *Hist. natur.* Leniwiec trójpalczysty, *bradippus*, daś *faulthier*, wielkości miernego lisa, tak ciężki, iż ledwie przez dzień kilkanaście kroków ujdzie; leniwiec dwupalczysty, *der faulfuß*, mniejszy od pierwszego. *Zool.* 296. LENIWICA, *y, ż.*, LENIWKA, *i, ż.*, leniwa, gnuśna kobieta, *Ross.* лѣнивица, eine Faulenzertin. Są też i pszczoły złodziejki i leniwece. *Kąc. Pas.* 27. Co za sławy dostawasz, leniwiki kuklając? *quid facilem titulum superando quaeris inertes?* *Zebr. Ow.* 262. LENISTWO, *a, n.*, LENIWOŚĆ, *ści, ż.*, *Slov. et Boh.* lenost, leniwość; *Sorab.* 1. lěhnošč; *Carn.* lenōba; *Vind.* lennoba, lenoba, lenost, toshlost, oterpnost, vtrapnost, vedlivost, vedlust, nemarnost; *Croat.* lenoszt, linoszt, lěp, lenoba; *Dal.* lenobia, tromoszt; *Bosn.* linóst, lotrostvo (cf. lotrostwo), ljenost, tromnóst, zlocestvo, zloto (cf. złoczyńca); *Rag.* ljenós, trómnos, lotrostvo, zločestvo; *Ross.* лѣнивость, лѣнность, лѣнь; (cf. *Lat.* lentitudo; *Ital.* lentezza); ociąganie się, nieręczność, gnuśność; *die Trägheit, faulheit.* Lenistwo pożyczca często imienia spoczynku. *Zab.* 5, 72. Za powodem niedbalstwa w posłuszeństwie wynikła gnuśność w ćwiczeniu, od owej wyciekło do wypełnienia lenistwo. *Smotr. Lam.* 10. *Exam.* 44. LENIWIE, LENIWO *adv.* gnuśnie, ociągając się, nieochotnie, *Boh.* leniwě; *Slav.* lino; *Ross.* лѣниво; *Eccl.* лѣността; trąge, faul. Na kanapie leniwie rozwalony. *Teat.* 18, 37. Leniwo każdy pracuje, Gdy pozytywku mało czuje. *Cn. Ad.* 434. (cf. niespora praca, gdy licha płaca). Kto leniwo je, leniwo robi. *Cn. Ad.* 380. Kto leniwo prosi, leniwo odnosi. *Dwor. H* 3. Gdyśmy się przez wiele dni leniwo wieźli, zaledwieśmy przyjechali na końcu tygodnia. 1 *Leop. Act.* 27, 7. (po woli). Jak leniwie Te mi pociechy płyną, choć szczęśliwie! *Past. Fid.* 332. LENIWOCHODY, *a, e, tardigradus.* *Macz.* trąge fríedend. LENIWO-MOWNY, *a, e, tardiloquus.* *Macz.* trąge rebend. — LENIWY, LENIW, *a, e.* (*Boh.* ljaň, lenj, leniwý, liknawý; *Slov.* leniwý, leníwi, leni; *Vind.* lejn, namarn, vtraglau, faulast, len, toshliu, oterpnjen, vtragosten, vedel, vedliu; *Carn.* tragliv, toshliv; *Croat.* len; *Slav.* lin; *Rag.* ljén, kassan, tróm; *Bosn.* lin, lino, lottar, zlocest; *Sorab.* 1. ljni, leni, lieni, lehni, lěhniwě, lěhnoščiwě; *Ross.* лѣнивый,

лѣносттаный, увальчивый; cf. *Germ.* Lehen; *Lat.* lentus; *Arab.* لئيل *lentus fuit*); gnuśny, ociągający się, nieochotny, nieręczy, nierychło idący, rusza się jak pień na ptaki, faul, träge, langsam. Leniwy osiel. *Banial. J.* 2. Leniwy czasem ręcznego ugania. *Kosz. Lor.* 146. Leniwi są ludzie do dobrze czynienia, niż do złego. *Gorn. Sen.* 161. Nigdy mnie leniwego w boju nie widziano. *Bardz. Trag.* 458. Leniwy woli głód, nędzę cierpieć, niż się ruszyć. *Cn. Ad.* 456. Leniwy sam siebie zuboży. *Sk. Kaz.* 469. Praca zawsze popłaca i pilność nie traci, Dwakroć leniwy robi, dwakroć skąpy płaci. *Dwor. G* 2 b. Leniwy dwa razy robi. *Cn. Ad.* 435. *Rys. Ad.* 54. Leniwy i w domu swym zmoknie. *Cn. Ad.* 435. Leniwemu nie da bóg. *Pot. Arg.* 724. (cf. bez prace nie będą kołaczę; cf. kto rano wstaje, temu bóg daje). Ręczego chwałę, leniwemu łają. *Petr. Pol.* 152. Leniwy każdej się rzeczy boi, i wymyśla sobie niebezpieczeństwa: lew na drodze, i lwica mię zabije, skoro wyjdę. Leży; jako drzwi na zawiasach obraca się, a dalej z miejsca nie postąpi. *Sk. Kaz.* 469. Leniwemu zawsze święto. *Cn. Ad.* 434. Leniwy wieszcy, leniwy wrózek najlepszy. *Żegl. Ad.* 128. — 2. *in bonam partem.* Leniwym jest do gniewu, ale jak się rozgniewa, nieubłaganym. *Birk. Chmiel. C.* Ujrysz wdzięczne tego pana oczy, Co leniw karać, nadgradzać ochoczy. *Zab.* 14, 589.

Pochodz. *przylen, przyleniwszy; zleniałość, zleniały.*

LENNO, *a, n.*, lemaństwo, maństwo, hołdownictwo, *Boh.* leno, lehno (= 2. księstwo Lignickie); *Vind.* mitovina, mitje; *Ross.* лѣна; daś Lehen. Lenno, albo dobra lenne, kiedy co z dóbr Rzpltej albo z własności Pańskiej, żołnierzowi dla jego zacności dadzą, z których dóbr posługę czynić powinien, jeśli mu jej z łaski nie odpuszczą. *Szczerb. Sax.* 209. *ib.* 97. Wszystkie daniny, darowizny, feuda albo lenna mają być tym statutem zniesione. *Herb. Stat.* 41. W lenno dawać *Vind.* v lehen dati, pofoditi, pofvojiti, na vshitek inu dohodek dati, belehen. LENNODAWCA, *y, m.*, pan lenna, *der Lehenherr.* Panujący lennodawca. *Czack. Pr.* 2, 256. LENNOŚĆ, *ści, ż.*, LENSTWO, *a, n.*, *die Lehnbarkeit*, od Niemieckiego Lehen pożyczyc, znaczy toż co *feudum*, prawo posiadania gruntu za przywilejem najwyższej zwierzchności, ułożone do czasu pod założonemi warunkami. *Kras. Zb.* 2, 30. *Sorab.* 1. lenstwo; *Vind.* mitnost, mitovina, mitje cf. myto. LENNY, LENNICZY, *a, e, LENSKI, a, ie, Lehenē* : (*Boh.* lennj; *Sorab.* 1. lenski; *Vind.* mitin, mitoviten). Potencye lenne są te, które dziedzicznym na miecz prawem trzymają swoje państwa, pod obowiązkiem oddania przysięgi wierności i hołdu tej potencji, od której swoje państwa przez inwestyturę biorą. *Wyw. Geogr.* 125. cf. hołdowniczy. Lenne prawo. *Boler.* 3, 43. daś Lehenrecht. Lenny pan, *der Lehenherr.* Lennicze maństwo, lemaństwo. *Czack. Pr.* 1, 273. Dobro lenne. *Gal. Cyw.* 2, 87. LENOWNIK, *a, m.*, *der Lehensträger.* *Boh.* lánjk (celolanjk, polulanjk); *Vind.* namitnik, najemnik; *Rag.* uvjettovanik). Posłowie Brandeburcy usiłowali dowieść, iż książęta Stolpińskie obowiązali hołdownikami, manami albo lenownikami są margrabiów. *Krom.* 695. Książęta Mazowieccy opie-

- kalnikami, że tak rzekę, lenownikami Kazimierza W. byli. *ib.* 356.
- *LENOWAĆ, LENOWAĆ się, ał, uje, *niedok.* : lenić się, träge und unlustig zu etwad̄ seyn, säumen. Bóg chce, żebyś sam pracował, On dopomoże, byleś nie lenował. *Jabl. Ez.* 185. Pisać wam teraz nie lenuje się. *Budn. Phil.* 5, 1. (pisać wam mię nie mierzi. *Bibl. Gd.*) Jeżeliże tedy Chrystus tak wiele ucierpiał dla wiernych, zaprawdę się godzi, aby też i oni nie wstydzali, a nie lenowali się podjąć nędzę. *Baz. Hst. pr.* 2.
- LENTOWAĆ *cz. niedok.*, u malarzów, suchym pendzlem kolor równać od smugów. *Magier. Mskr.* mit trockenem Pinsel die Farben glatt streichen. LENTRYK, u, m., klej letki rozpuszczony, dünne Leimfarbe. O klijach mokrych albo lentryku. Sztuczkę pargaminu białego czystego uwarzyć z czystą wodą, którą rozprawiwszy z nim, masz świetną temperaturę wszystkich farb. *Haur. Sk.* 369. Farby trzeć na kamieniu z lentrykiem klijowym. *ib.* 367. Berggryn trzeć na kamieniu z lentrykiem pargaminowym. *ib.* 365. klij pargaminowy *ib.* 367. Minią z cynobrem trzeć pospołu, a potem z lentrykiem temperować pargaminowym. *ib.* 365. LENTRYKOWAĆ *cz., niedok.*, u intrologatora, papier wodny w wodzie z klejem maczać, aby się stał klejowym. *Magier. Mskr.* kleid, heym Buchbinder, planiren. Lentrykować, u malarza, samym klejem letkim napuszczzać drzewo pod grunt. *Magier. Mskr.* mit Del grundiren.
- *LENTWAL, u, m. (może z Niem. Leindenfell) szorcfał, daß Schurzfell; fartuch skórzany rzemieślników. *Włod.* szorc. *Dazyp.* X 5.
- *LENTWÓJT, a, m., der Lehenßvogt, (Landvogt), wójt dziedziczne mający wójtowstwo, der Lehenßtulge. Burmistrze, wójt i lentwójt *majorum civitatum.* *Gost. Gor.* 79. Burmistrze, wójt i *lentwójt większych miast. *Vol. Leg.* 3, 371.
- LENTYSZEK, szka, m, z Łac. lentiscus : mastykowe drzewo. *Sienn. Wykl.* der Mastixbaum. Pod któremes drzewem ją widział? pod lentyszkim. *Radz. Dan.* 14.
- LENUNG, u, m., lafa, zołd, die Löhnung, Lejnung, t. j. strawne. *Chmiel.* 1, 84. *Slav.* plácha; *Vind.* plazbuvanje, poplazhanje, ponusdanje, lohn; *Carn.* lón. LENUNGOWANIE, ia, n., płacenie zołdu. *Tr.* die Zahlung der Löhnungen. LENUNGOWY, a, e, Löhnungs. Dzień lenungowy. *Teat.* 8, 40. Traktamentstag.
- LEODYUM *indecl.*, miasto cyrkułu Westfalskiego, *Gall. Liège*, die Stadt Lüttich. *Dykc. Geogr.* 2, 80. LEODYJSKI, a, ie, von Lüttich. Biskupstwo Leodyjskie. *Wyrw. Geogr.* 209.
- LEP, u, m., (*Boh.* lep; *Slov.* ptáčj lep; *Hung.* lep; *Sorab.* 1. lěp; *Slav.* lepak (cf. lepak); *Carn.* lěpje (distig. *Carn.* lep pulcer, ob. Łepski); *Vind.* lepez, lizhji lim, ohmetje; *Croat.* lěpek, keljé (cf. klěj), omela, imela (cf. jemiola); *Dal.* lip, klia, lipnicza, imela, omela; *Rag.* ljepniza, omègl, vėska, omela; *Bosn.* omela, kagl, imela, vesak; *Ross.* омега; cf. *Ger.* Lab, Kleben); der Vogelstein. Lep na ptaki robią z jagód jemiolowych, tak lipki, że byle ptak usiadł na różgę nim namazaną, właśnie jak przy-
- klejony do różgi zostaje. *Kluk. Zw.* 2, 358. Ład. H. N. 91. Różga lepem namazana, *Carn.* limanza, wergôn; *Vind.* polimana veizhiza, nakobozana shibiza sa tizhji lou. Ptaszowie, których na lep łowią, im więcej w laszczki lepem nasmarowane skrzydełkami biją, tym się więcej wikłają. *Birk. Gl.* 76. *Prov.* Jak czeczotki na lepie porabrał. *Cn. Ad.* 288. (*Slov. Pov.* Ribi na lep, ptakow na udiču lapač; ryby na lep, ptaki na wede łapać; na opak wszystko). *Fig.* Sidło, kluczka, sieć, ein Fallstrich, eine Falle, ein Netz. Niemasz człeka na świecie, żeby nie uronił Ani jednego pióra w tak powabnym lepie. *Pot. Arg.* 398. Trudniejszy panom wielkim chrześciański żywot, gdy dostatek, rozkoszy, pieniądze i inne lepy do złego i sieci do grzechu w ręku mają. *Sk. Żyw.* 1, 26. (wabiki). Sama sobie lep na piórka gotuje. *Pot. Arg.* 403. — §. Lepie, za pomocą których spajamy naczynia jedno z drugim, najpospolicij nazywają się klajstrami. *Kruml. Chym.* 68, Kleister. — §. transl. Jako na Tatrach wieprz dziki poszczwany, Widząc na sobie zsiadłe ze krwi lepy... *P. Kchan. Jer.* 145. zlepione kudły, von geronnenem Blute zusammen gebachte Borsten. — §. *Bot.* Kozi lep, laudanum, sok czarnoszary z drzewa jednego, na które gdy się kozy wspinają, przylipa im wilgoć, którą im zaś doma zbierają. *Sienn.* 223, *ib.* *Wykl.*, Laudanum.
- Pochodz. lepowy, lepczyca, lepic, lepianka, lepiarz, lepiennik, lepieźnik, lepiiony, lepiсты, lipisty, lipki, lipkość, lipnąć; dolepiac, nalepa, nalepiac, oblepa, oblepiac, odlepiac, odlipa, polepiac, polepa, przylepiac, przylipa, rozlepiac, wlepiac, wylepiac, zalepiac, zlepiac; ślepnac, ślepy etc.
- ŁEP ob. Łeb. ŁEPAK, m., burl., tęgi łeb; chytrek. *Tr.*, ein schlauer Kopf. ob. Łepeck.
- *LEPAK *obsol.* : zaś, hingegen, dagegen; *Carn.* pa, pak, ampak; *Vind.* ampak, napruti, topruti, temu pruti, temuzh, samuzh; *Croat.* pak, ali, nego, vech (*Croat.* pache imo). (cf. lecz : *le; et *pak, cf. opak). Izaak miłował więcej Ezawa, a Rebeka lepak miłowała Jabuba. *Leop. Genes.* 25, 28. *Krom.* 3. *Gwagn.* 68. *Rej. Post.* D. 4. Czworthy lepak wszystkiego swiata historyi wyprawca. 1 *Leop. Hieron.* 7. (zasię. 3 *Leop.*).
- ŁEPCZE ob. Łeptac.
- LEPCZYCA, y, ż., ziele, lep puszczejace. *Cn. Th. Gallium Aparine*, gatunek przytulii; czepia się sukien. *Kluk. Dykc.* 2, 20. Lepczyca, *asperugo.* *Jundz.* 153, weisse Eberwuraz; *Carlina.* *Krup.* 5, 203. cf. podlepczyca.
- ŁEPEK, pka, m., *dem. nom.* łeb; : §. a) główka, daß Köpffchen. (*Boh.* łebka : cranium). Ukrećdem mu łepeck. *Kur. Pet.* 4. — §. b) *Łepeck, *Łepka, (*Boh.* łebka cassis), ein Helm. *Galea*, przyłbica, *Łepka, helm. *Maçz.* Łepki, tarcz, miecze. *ib.* Na głowach swych mają szerokie okrycie, Żółte Łepki z wilczych skór obszyte sownicie. *A. Kchan.* 205.
- LEPIANKA, i, ż., *Boh.* lepenice; *Slov.* lepnica; *Ross.* землянка; lepióna robota, Leimwerk, Klebwerk. (*Ross.* лѣпка modelowanie, лѣпщикъ, лѣпильщикъ modele wyrabiający, der Modelmeister). Stajnia ma posowę, albo z le-

pianki na strychulcach, albo też z żerdeł na balkach kładzionych, i lepianką z gliny przykrytych. *Świtk. Bud.* 77. Lepianki, które się dają na górach pod dachami, im są z tłuściejszej gliny, tym trwają dłużej. *ib.* 22. Domek się cały trzęsie, i opada z niego niemal wszystka lepianka. *Teat.* 11, 102. — §. Lepianka, lepianceczka *zdrbn.*, kłętka, chata zlepiiona podła, etne *Źehmütte*. Kazimierz W. zastawszy Polskę z lepianek i drewna ukleconą, kamienną i ceglana zostawił. *Nar. Hst.* 6, 360. Ujrzała z trafunku lepianceczkę pod słomą. *Żebr. Ow.* 119. (*casam*). Lepianka: więzienie po wsiach. W lepiance tego przybeczysz. *Tr.* — §. *fig.* Ciało, lepianka nikczemna, więzienie i peto umysłu. *Ossol. Sen.* 17. Duchu ojezyźnie o swęj zapomniały, A w tój lepiance ciała zamieszkały! *Susz. Pieśn. D 2 b.* — *Transl. fig.* Gdy duchy doskonałe, gdy światłości syny Upadły, nie zadrżyszże ty lepianko z gliny? *Dmoch. Sad.* 20. du *Erdenfloß*. Wy nikczemne stworzenia, lepianki bez ducha! *Zab.* 15, 101. LEPIARZ, a, m., lepiący co z gliny, *Dal.* lipitel, szklialacz; *Croat.* kelitel; *ber* Źleiber, *Źehmflitzer*. Mularze, lepiarze. *Vol. Leg.* 5, 179. Lepiarz depcący glinę. *W. Jes.* 41, 25. (garncarz. *Bibl. Gd.*). Zali lepiarz gliny w mocy nie ma? *W. Rom.* 9, 21. (garncarz. *Bibl. Gd.*). Biada temu, który się spiera z stwórcy swoim, jakoby naczynie gliniane z lepiarzem? *Rudz. Jes.* 45, 9. LEPIĆ, i, i, cz. *niedok.*, zlepić, ulepić, polepić *dok.*; *Boh.* lepiti; *Sorab.* 2. lipasch; *Sorab.* 1. zlepu, po horn-tzersku dzewam; *Vind.* lipiti, popati, keljati; *Croat.* lepim, lepehim, kelim; *Dal.* lipim, szkliavam; *Hung.* lépesitem; *Ecccl. et Ross.* леплю, ульпнть, ульпнть, слъпнть, слъпнть; zalepiać, oblepiać, klecić, Źleiben, mit *Źehm* Źhmteren, von *Źehm* zusamment Źleiben. Ściany gliną lepić. — Piec w piekarniach lepić. *Zaw. Gosp.* Garncarz miękka glinę dławiając, lepi na nasze użytki naczynia. 1 *Leop. Sap.* 15, 7. Izali rzeczce garniec temu co go lepi, czemu mię tak czynisz? *Sk. Dz.* 571. LEPIENNIK, a, m., ziele, ob. Granatek ziele.

LEPIEJ, *adverb. comparat. adverbii* dobrze; *Boh.* lépe, lépegi, ljp; *Slov.* lepšeg; *Sorab.* 2. lépej; *Sorab.* 1. lépey, liepe, nailiepe; *Carn.* bol, bél, narbel, narblé; *Croat.* bolje; *Slav.* bolje; *Bosn.* boglje; *Ross.* получше, лучше; *Ecccl.* уне, унее, *больше*, (cf. lepszy, łepski), doskonaléj; (*oppos.* gorzéj), besser. Lepiej pisze, niż mówi. *Cn. Ad.* 441. Lepiej ja to umiem, niż ty. *Cn. Ad.* 438. I wdowa, kiedy poczciwa, tak uczciwości postrzeżga, jak panna nie lepiej. *Teat.* 21, 127. Lepiej cnotliwiej, poczciwiej, besser, tugendhafter, moralischer. Lepiej *cum ellipsi* jest. *Lat.* praestat, n. p. Lepiej winnemu przepuścić, niż niewinnego karać. *Cn. Ad.* 445. Lepiej złym przy dobrych dobrze czynić, niż dobrym dla złych ujmować. *ib.* 447. Chciej jak najlepiej a przestań na tym, co może być. *Cn. Ad.* 57. (*Vind.* na to narbulshe, po narbulshem). Im komu najlepiej czynisz, tym ci najgorzej odda. *Ezop.* 4. Lepiej: pożyteczniej, vorthellhafter, besser. Lepiej co umieć, niż wiele mieć. *Cn. Ad.* 437. Lepiej co mieć, niż wiele umieć. *ib.* Lepiej mączo, niż łączno. Lepiej mało a dobrze, niż wiele a złe.

ib. 459. Lepiej cztery konie mieć u woza, niż jedno-go. *Teat.* 26. d, 25. Co prędzěj, to lepiej. *ib.* 14, 90. Lepiej pożytecznie, niż pozornie. *Cn. Ad.* 441. — §. Lepiej: łątniej, prędzěj, n. p. Wszak to cztery konie lepiej ciągną, jak trzy. *Teat.* 4. b, 10. — Lepiej: moneńiej, więcěj, n. p. To więc ty kuzynko mię lepiej lubisz, niż moja matka. *Teat.* 30. b, 31. — §. *Ex opposito* złemu, Lepiej: mniej złe, weniger schlecht, oder böse, besser. Chwała bogu, interesa lepiej ida. *Teat.* 15, 85. (poprawiły się). W nieszczęściu pomnij, iż lepiej będzie. *Rudz. Syr.* 2, 27. Lepiej: mniej szkodliwie, unschädlicher, besser. Lepiej swego pod czas ustąpić. *Cn. Ad.* 443. Lepiej rękawem, niż całą suknią zatkać. *Cn. Ad.* 449. cf. lepsza szkódka, niż szkoda. Lepiej złego w dom nie przyjmować, niżli się z nim wyganiając go mordować. *ib.* 446. Lepiej się krótko zawstydzić, niż długo żalować. *ib.* 441. Lepiej na jedną nogę chramać, niż na obie. *ib.* 440. — *Ironice* Milczałbyś lepiej, pókiś cały. *Teat.* 36, 21. *ib.* 18. b, 37. *Treb. S. M.* 17. du thá-*test* besser, du schweigest. Nie lepiejby on pilnował żony i spraw swoich, a nie miłości! *Teat.* 22. c, 64. Przy liezbach, *obsol.* Lepiej niż: więcěj niż: przeszło: nad, mehr als. Kupił majątności lepiej niż za sześć kroć sto tysięcy. *Pap. Ryc.* 116. Zostało było jeszcze do trzech tysięcy albo i lepiej nieprzyjacioł. *Żolk. Mscr.* 40. Zabił sam, rotmistrz nieprzyjacioł lepiej jak przez sto. *ib.* 42.

LEPIEŻNIK, LEPIAŚNIK. (*Urzęd.* 245), a, m., ziele, gatunek podbiału, *tussilago petasites*, großer *Sussattich*, mowrowy korzeń, od wieśniaków Car ziele, jakoby cesarzem nad ziemi dla wielkiej szlachetności zwany. *Urzęd.* 245. *Kluk. Dykc.* 3, 137. *Jundz.* 420. kłobucznic od innych nazwan, iż liścia wielkiego, jako kłobuk najszerszy. *Syr.* 1427. *Bosn.* tutum, lopuh.

LEPIONY, ULEPIONY, a, e, *part. verbi* lepić, gefleht, von *Źehm* gefleht; befleht. LEPISTY, a, e, lipki. *Cn. Th.*, Źlebertg; *Boh.* lepky; *Croat.* lepnyen; *Bosn.* kaglighno, kagligan; *Rag.* omegljen; *Ross.* липкий, липкий, липокъ, липуций. Lepista ziemia *Boh.* lepenina. LEPISTOŚĆ, ści, ż, *Boh.* lepkost; *Ross.* липкость; lipkość, die Źleberigkeit. *Krup.* 2, 269. LEPNICA, y, ż, rodzaj rośliny, *Silene*, *Lin. n.*, *Kluk. Dykc.* 3, 77. *Jundz.* 248, *Źeimkraut*. LEPNY, a, e, klejony, zlepiiony, od lepienia, *Ross.* липный modelowany. LEPOWY, a, e, od lepu, (*Boh.* lepowý); *Źeim*, *Bogelleim*. Roszczki lepowe, na które ptaki łowią. *Kluk. Zw.* 2, 358. Ptasznik lepową różzczką ptaki zwodzić nauczony, Zmyślił na oszukanie gaik gałęzi, Toż na różgi polepił sok. *Toł. Saut.* 65, (*Boh.* węgice, węgicka; *Vind.* shertiza, cf. żerdka).

ŁEPSKI, a, ie, — o *adverb.*, przednie dobry, trefflich. (W innych dyalektach słowo to ma znaczenie kształtu, piękności, urody; *Boh.* lepý *gracilis*, lepost *gracilitas*; lepota, krasa, sličnost; *Vind.* liep *bellus*, lepsi *comparativ.*, (ob. Lepszy); lepota, lepuš: piękność; lepota *decorum*; *Carn.* lep *pulcer*, lepóta *pulcritudo*, lepotiza *fuscus*, lepotizhem, lepuvati *Źucare*; *Dal.* ljp: piękny; *Croat.* lep, *comp.* lepsi; *Rag.* ljep *venustus*, lepsi *comp.*; ljepos, ljepotta: piękność; *Slav.* ljp, lipota; *Bosn.* ljep,

lip, ljeputa; *Ross. et Eccl.* *лѣпѣ, лѣпотнѣ, лѣпнѣ* piękny, wyborny, przystojny, wspaniały; cf. *Lat.* lepos, lepidus; *Graec.* *λεπτός*). Każdy porywcy do zapalczywości jedna sobie imię kawalera: ot to lepski! to mi kawaler. *Mon.* 73, 3. Do pałasza niemal tak lepskim był, jak ja. *Boh. Kom.* 4, 201. — Jak oni są lepscy, jak czestują, bankiet jaki! *Teat.* 53, d, 12. Pójdź tu, któkolwiek jesteś, i spotkaj się ze mną, kiedyś tak lepski. *Teat.* 56, c, 93, bray, wađer, (cf. lep, na leb). LEPSZEĆ, ał, eje, *neutr. niedok.*, lepszym się stawać, beșfer merden. Młodzieniec postępował, a rósł i lepszał u boga i u ludzi. *Budn.* 1 *Sam.* 2, 26. (podołał się tak Panu jako i ludziom. *Bibl. Gd.*) LEPSZOŚĆ, ści, ź, (*compar. nominis* dobroć), *Rag.* böglje, die Besserheit, größere Vortrefflichkeit, Vortzüglichkeit. Milsze jest zdrowie po ciężkiej niemocy I po nierządzie milsza lepszość rządu. *Zab.* 14, 413. Szost. (poprawa). Umysł niewzględny na lepszość, sarka nawet na cnotę, gdy tylko ma lekki pozór do jej nagany. *Nar. Hst.* 4, 324. Ożywiła strapiiony naród nadzieja lepszości przybyciem Jadwigi do Polski. *ib.* 7, 267. t. j. lepszego losu, etneß bessern *Łoșeșă.* *Smotr. El.* 28. NAJLEPSZOŚĆ, *subst. superlat.*, n. p. Nie sądz o najlepszości z rozkoszy, lecz z prawa. *Przyb. Mill.* 367. LEPSZY, a, e, *comparat. adj.* dobry; (*oppos. gorszy*); *Boh.* dobry, lepšj; *Slov.* dobrí, lepší; *Sorab.* 1. dobré, lepšchi, liepschi; *Sorab.* 2. dobrí, lepšchi; *Vind.* bulshi, vesh dober = lepszy; (*Vind.* lepshi = piękniejszy ob. Łepski); *Carn.* dobr, bulshe; *Croat.* dober, bolshi, bolsi; (*lepshi* = piękniejszy); *Bosn.* bogli; *Slav.* dobar, bolji; *Rag.* bögli (lep, lepsci = piękny, piękniejszy); *Ross.* лучшій; *Eccl.* *благшій, оуниши* (болни = większy); *besser*; §. a) lepszy od dobrego = doskonalszy, uczciwszy, pożyteczniejszy etc. n. p. Śmierć co lepsze bierze. *Zegl. Ad.* 229, der Tod host immer das Beste. Kto lepszy, nie kto wyższy, niech ten ma pierwszeństwo. *Dmoch. Il.* 260. Jak mógł się kto stać dobrym, tak być może lepszym. *Klec. Zdan.* 87. Człowiek dobry, że trudno lepszego poszukać. *Zab.* 13, 63. (*non plus ultra*). Lepszy był nieboszczyk. *Gemm.* 150. Lepsza cnota we błocie, niż niecnota we złocie. *Cn. Ad.* 447. Lepsza cnota bez szlachectwa, niż szlachectwo bez cnoty. *ib.* 436. Lepszy funt złota, niż cętnar ołowiu. *ib.* 451. Lepsza mądrość, niż perły. *Budn. Prov.* 8, 11. Lepszy gil, niż motyl. *Gemm.* 151. Jeżeli tamtej nie dostanę, lepsza będzie i ta, niżeli nie wcale. *Teat.* 54, 82. (cf. lepiej rydz, niż nic). I najlepszemu piekarzowi czasem chleb się nie uda. *Torz. Szk.* 126. (*interdum bonus dormitat Homerus*). — *Eccl. Prov.* *Что лучше злата? яспис! что ясписа? добродѣтель! что добродѣтели? богъ! что божества? ничто! Co jest lepszem nad złoto! jaspis! co nad jaspis? cnota! Co nad cnotę? Bóg! co nad bóstwo? nie! Kto pierwszy (abo duższy), ten lepszy. *Rys. Ad.* 28, der stärfste der beste. — Widząc Pan moję pilność, coraz lepszym okiem na mię zaczynał patrzeć. *Kras. Pod.* 2, 144. (t. j. życzliwszym, łaskawszym). Wstaje i kładę się z najlepszą myślą. *Teat.* 19, c, 69. (kontent, wesoły, spokojny). — §. b) Mniej zły, weniger böse, besser. Nie wielkie zalece-*

nie, być lepszym najgorszego. *Cn. Ad.* 704. Lepszy mądry złodziej, niż głupi szafarz. *ib.* 452. Lepszy stary sługa z dziesięcią wad znajomych, niż nowy z jedną tajemną. *ib.* 453. Lepsza szkódka, niż szkoda. *ib.* 448. — §. *Elliptice* Lepsza, n. p. Lepsza się nie 'dziej = nie może być nic pożądaniego. *Włod., quid melius tibi optes?* *Cn. Th.*, du fanst dir nichts besseres wünschen. Gdy w tej mierze dokładają się starszej głowy, w lepszą poszło. *Birk. Dom.* 115. t. j. lepiej się udało, es gieng ober gerietß besser. Febra niektóre choroby zastępuje, z lepszym atoli jest onej nie mieć. *Pileh. Sen.* 143. (cf. to z dobrem twojem). O lepszą z kim chodź = walczyć z nim o prym, o dank, mit jemanden um den Vorrang kämpfen, wetteifern. Jednakie z nią wychowanie miała, A z nią idąc o lepszą, często przegrawała. *Pot. Arg.* 370. To prawdziwie jest miejsce, o którym się godzi Rzecz śmieć, że o lepszą z samym niebem chodzi. *Lub. Roz.* 3. Chcieli isć o lepszą z pierwszemi panami, w stawieniu wspaniałych gmachów. *Nag. Cyc.* 48. Głód i powietrze, ubijają się o lepszą, któreby z nich więcej ludziom złego uczynić mogło. *Karp.* 4, 72. — Aleksander, wyszumiawszy nieco, zaczął pić w najlepszą. *Kras. Hist.* 28. co mógł najlepší, najwięcej. — §. Nalepszego co, *pro* Nagorszego, n. p. Coż mi to nalepszego czynisz? mówisz? *blanda est querela, vel expostulatio ad vitandam offensio-nem.* Synu, cożes to nam nalepszego abo takiego uczynił! (*Luc.* 2.) *Graec.* *τι ἐπιούσαș ημίν ούτως.* *Cn. Th.* 464. (synu! przeczesz nam to uczynił? *Bibl. Gd.*) Coż najlepszego robisz, Cyceronie? *Nag. Cyc.* 24. Co We Pan najlepszego robisz? to go bardziej jeszcze rozgniewa. *Teat.* 24, c, 73. Co to We Pan najlepszego czynisz, tylko martwisz ustawicznie tatunia! *ib.* 28, 55. I coż to najlepszego czynicie? czemu wiarę tę nową fortytucje? *Zygr. Gon.* A 2. LEPSZE *subst.*, dobro, zdrowie, szczęście, das Beste, das Wohl, das Heil, die Wohlfahrt. Pan niechaj wam wszystko szczęści ku lepszemu. *Radz. Tob.* 7, 10. Sejmy w Lublinie będziemy odprawiać dla pożytku i potrzeby królestwa i dla lepszego ziem Litewskich. *Herb. Stat.* 11. Pocieszał swój naród stroskany, że się nieszczęście w lepsze w kraju zmieni. *Zab.* 4, 387. LEPSZYĆ, ył, y, ulepszać, cz. *niedok.*, zlepzyć, ulepszyć, *dok.* polepszać, lepszym czynić, bessern, verbessern, besser machen; *Boh.* lepšiti, zlepšiti, zlepšovati; (*Vind.* lepotiti, lipozhiti *ornare*, oblepshati, polepshati, slepshati = piękzyć); *Ross.* здобрить, здобривать. Lepięby było, gdyby jeden drugiego lepszył, niż że jeden drugiego gorszy. *Ern.* 198. Chce mu się majątku, żeby mógł swój stan ulepszyć. *Teat.* 25, 27. Kto dług zapłacił, stanu swego gorszym nie czyni, owszem go ulepsza. *Gal. Cyw.* 5, 260. Wstrzymuj się jeszcze trochę, gdyż ten widok miły Ulepsza stanu lichosć, słabe krzepi siły. *Zab.* 11, 381. *Zabl.* Lepszyć się *recipr.*, poprawiać się, sich bessern. Bardzo wam życzę tego, byście się lepszyli, Jak ona Penelope tak cnotliwie były. *Papr. Przyk. T.* 4. Nauka ich, żółć szczera smoków jadowitych, Z niej się żaden nie lepszy z ludzi pospolitych. *Groch. W.* 17. Gdzie się mieli zlepzyć, tu się gorszy-

mi *zstali. *Żarn. Post.* 2, 431 b. Pisma czytają, nie żeby się z nich lepszyli, ale aby ostrzyli rozumki swoje. *W. Post. W.* 285. (cf. budować się). Zwyczajnie ludzie po miernym karaniu rychlej się lepszą, niż za karaniem niemiłosiernym. *Sax. Porz.* 14. (cf. kajać się). Rad świętych przykłady słyszał, i z tego się lepszył. *Sk. Żyw.* 1, 66. Zlepszenie, poprawa, die Besserung. Słuchać nie chce rady zdrowej, dla zlepszenia swojego. *Ryb. Ps.* 63.

ŁEPTAĆ, CHŁEPTAĆ, ał, pce et łepta, cz. *niedok.*, Boh. sleptati, chlemtati; *Vind.* lekati, lopati; (*Rag.* laptatti *anhelare*); *Carn.* loklām, lōkām, shlęmpam; *Graec.* λάπτειν; cf. *Lat.* lambo; cf. chlipać, chlapać, cf. chlać; schlappen, schlappen, schlappern; pić językiem liżać, jak pies. *Włod. Psi łepcą. Ob. Post. A* 2. Psi krew' jęj łeptali językiem. *Pot. Jow.* 1, 7. Psi ich własni łeptali krew' ich. *Weresz. Reg.* 32. *Reg. Post. yy* 2., *ib. E e* 6. Łeptał wodę językiem, jako pies łepce. *Radz. Jud.* 7, 5. Będa wodę garścią brać, i do ust nieść, i jako psi ją łeptać. *Sk. Żyw.* 1, 405. Pies łebee swoje zrzuty. *Pot. Zac.* 34. Chłeptał dozgonnie służebniczą wodę. *Hul. Ow.* 30. Niech pełnym gardłem chłepce zdradny rozbit morze. *Hul. Ow.* 147. — §. Zleptać *dok.*, połknąć, himunter schlucken, verschlingen. Rybę słowy zgromiwszy, potom ją przydeptał, Niedługo jęj folgując, tak ją całkiem zleptał. *Pap. Koł. H* 4 b.

ŁERA ob. Przepustnica. *Jak. Art.* 3, 299.

*LERWY, n. p. Żwawe nie skrwawiły Lerwy oczu, ale mu dla ojezyny miłej Tanio, co jest drogiego. *Tward. Misc.* 117?

LEŚĆ ob. Leźć.

*LESDA, *Lezda, *Leuda, y, ż., naznaczona opłata od jakiegokolwiek żywności, cf. *Ger.* leisten. *Czack. Pr.* 1, 68, *Consumtionssaccise*.

LESICA, y, ż., z lasek czyli kratak zrobiona skrzynia, cf. lasa, ein Gitterkasten. (*Boh.* liska *craticula*, lešenj - rozstowanie, cf. lisica). *Vivarium*, sadz, sadzawka, lesica do chowania ptaków, ryb, zwierząt. *Mącz.*, ein Hüfnerkasten. *Maetra*, chlebna skrzynia, lesica albo polica. *ib.* Lesica na suszenie serów - sernik. *Cn. Th.*, ein Käseforb. Małdrzyki albo krajanki wycisłe, po lesicy albo koszu rozłożyć. *Cresc.* 560. LESISTY, LEŚNISTY, a, e, Boh. lesnatý; *Sorab.* 1. leszoyité, leszwaté; *Bosn.* sejumav (cf. szumny); *Ross.* лесистый, дубравистый; *Eccl.* дубровистый, дубровный; pełny lasów, waldig, drzewisty, chróscisty, zarosły, voll Holz, Strauch und Gebüsch. Dolna część Etny urodzajna, średnia leśnista, górna pusta. *Zab.* 13, 109. Góry lesiste, *operti arbore montes.* *Żebr. Ow.* 124. Oeta lesista, *nemoros. ib.* 222. Ubezpieczeni lesistą a błotnistą posada krajów swoich. *Nar. Hst.* 2, 386. W lesistym jeszcze na ów czas, a dla małości wiossek, nieludnym kraju, pełno było zwierza. *Nar. Hst.* 3, 367. *LESKA, i, ż., *dem. nom.* leszczyna, Boh. ljska; *Slov.* léska; *Vind.* leska; *Croat.* lészka; *Ross.* лешка; ein Haselstrauchchen. Lekki wiewior z poziomój leski na dąb, z dębu skacze na buka. *Pot. Pocz.* 706.

ŁESKLIWY, ŁESKTAĆ ob. Łechciwy, łechtać.

LEŚLIK ob. Kropidło ziele. *Tr.*

LEŚNIAK, a, m., *silvestris homo.* *Mącz.* leśny człowiek,

Sorab. 1. lesznik; *Rag.* luxanin; *Ross.* деревенщина; ein Waldmenssch, der in Wäldern wild lebt. Szczęśliwie leśniaków owych hordy do porzucenia leśnego żywota namówił. *Faliss. Fl.* 262. LEŚNIANY, a, c, w lesie się znajdujący, Wald, im Walde. Mało takich leśnianych osad znajduje się, któreby dobre i użyteczne do budowy drzewo zawierały. *Mon.* 74, 673. LEŚNICTWO, a, n., za wiadywanie lasami, gospodarstwo leśne, das Forstwesen. Porządek lasów i przezorność, są to najgłówniejsze sztuki w ogólném leśnictwie. *Mon.* 74, 689. — §. Urząd leśniczego, *Vind.* borsthnaria, lesavarstvu, forsthnarstvu, das Forstamt, die Forsterey. Pozwalamy, aby ze wszystkich dzierżaw, leśnictw i dóbr inszych wybrancy wyprawieni byli. *Vol. Leg.* 2, 1426. Ubiegano się po leśnictwa z najpięrszych domów, bo bogate dochody z obszernych włości składały zapłatę leśnictwa. *Jez. Wyr.* LEŚNICZEK ptak, ob. Zięba. LEŚNICZKA, i, ż., gatunek sowy, *strix scopus*, mała leśna sowa. *Kluk. Zw.* 2, 302, die Waldeute. LEŚNICZOSTWO, a, n., — §. Leśnictwo, *qu. v.* — §. Leśniczy z żoną, der Förster und die Försterin. LEŚNICZOWSKI, a, ie, *Ross.* лесничковъ, od leśniczego, Förster. Drzewo po leśniczowsku utrzymywać. *Gal. Cyw.* 2, 137, auf Förster Art. LEŚNICZY, ego, m., LEŚNIK, a, m., gajowy. *Kluk. Zw.* 1, 380, od dozoru lasów imię ma. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 213, der Förster. (cf. podleśniczy, nadleśniczy, cf. gajowy), *Slov.* polesni; *Vind.* borsthnar, logaskerbnik, logar, lesagledez, forsthnar; *Croat.* lugár (cf. łag, łeg, ług), fosnar; *Ross.* лесникъ, лесовщикъ, лесничий. Tyle być powinno leśniczych, na wiele części powszechnych lasy są podzielone, każdy z nich mając część sobie powierzoną, *Kluk. Rosł.* 2, 123. LEŚNICZYNA, y, ż., żona leśniczego, die Försterin. *Kras. Pod.* 2, 24., *Slov.* polesná. LEŚNIEĆ, iał, ieje, *neutr. niedok.*, zarastać drzewem, chróstem. *Cn. Th.*, verwachsen, zu einem Walde werden, in eine Wildniß auflarten; *Bosn.* dubravitiše. — §. ob. Dziecieć, verwildern. LEŚNIOWKA, i, ż., der Holzapfel; (*Vind.* lesniza, lesnika; *Carn.* lesnika). Leśniowki, jabłka cierpkie; są pomocne do zakiszenia i ukwaszenia kapusty. *Haur. Sk.* 73. LEŚNISTY ob. Lesisty. *LEŚNOBOŻEC, żca, m., Faun, der Waldgott. Z gajów leśnobożce zbiegłe. *N. Pam.* 10, 102, *Ross.* лесней leśny dyabeł, satyr. LEŚNY, a, e, od lasu, Boh. lesnj; *Sorab.* 1. leszné, lisný; (*Carn.* lesen ligneus); *Carn.* löshne (cf. łag, leźny), hostne (cf. gaszcz), gojsdne; (*Vind.* lesen, druvni - drewniany); *Croat.* leesni, lozni, sumzki, dubravni, dubravszki; *Rag.* dubrāvast, (*Rag.* ljesni *materiatus*); *Ross.* лесный, лесовый, дубравный (cf. dabrowa); *Eccl.* дубрный (cf. debrza); Wald. Drzewa owocowe i leśne. *Fors.* 14. Leśne jabłko ob. Jabłko. W oddaleniu się od pierwiastkowego leśnego życia, postrzegam przyczynę nieszczęścia. *Mon.* 69, 26. Cztery miasta leśne w cyrkułe Szwabskim. *Wyrw. Geogr.* 203, die vier Waldstädte. Złodziej leśny. *Teat.* 30, 36, ein Wilddieb. Po ich ubiorze znać, że to nie są leśni zbójcy. *Teat.* 54, 41. — §. Leśne, *subst.* - pożytki książęce z lasów oraz myśliwstwo zawierał w sobie podatek leśne. *Nar. Hst.* 2, 259. et 3, 366. Prawo zakazujące

- myslistwo w dobrach nawet szlacheckich, nazywało się leśne. *ib.* 4, 245, daß Waldrecht. — §. *transl.* Leśny: dziki, nieokrocony, wild, unmenschlich. Litwa lud leśny i niekzemny. *Pap. Ryc.* Co za dzikie i leśne serce. *Sk. Kaz.* 554. Jeszcze mi przegrązasz swoją miną leśną! *Tręb. S. M.* 113. LESNY, ego, m., subst., wydziałowy dozorca lasu, stojący pod głównym leśniczym. *Rydel.*, der Hegeretter, podleśniczy, gajowy.
- LESZ, u, m., Liesz abo zamesz, skóra, aluta. *Macz.* zamiesz, skóra bardzo miękko wyprawna. cf. ircha, Sämischleder. Worek ten Judaszowy z rozmaitego leszu. *Klon. Wor.*, ob. Leszowy.
- LESZCZ, KLESZCZ, a, m., cyprinus brama, *Ross.* лещъ, лещикъ, der Brassen, die Brachse, ma podobieństwo karpia, znajduje się w rzekach, w jeziorach, żywi się łem i roślinami wodnymi. *Zool.* 189; należy do białych ryb. *Magier. Mskr.*
- LESZCZOTKA, i, ż., (cf. kleśnić, kleszcze), rozszczepione drzewko do kleśnienia zwierząt, ein aufgespaltnes Holz, die Thiere damit zu wasschen. Rzeźąc źrzebca, oboje jądra w leszczotkę ujmiesz. *Hipp.* 27. — §. Leszczotki łubiane abo gontowe cienkie klaskające, któremi uderzysz konia w czub dla postraszania go. *ib.* 53. (trzepaczka). — §. Leszczotki, gra dziecienna, *Franc.* main chaude, n. p. Już po pierożkach, po śmietanie, po leszczotkach, po ciuciubabkach. *Teat.* 20, b, 45.
- LESZCZOWY, a, e, od leszcza ryby, Brassen. Mięso leszczowe podlejsze cokolwiek od karpiego. *Kluk. Zw.* 3, 151.
- LESZCZYC, herb; bróg złoty, słupy białe; na hełmie takiż bróg. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen.
- LESZCZYNA, y, ż., (*Etym.* las); *Boh.* lištj, liskowj, ljščj; *Slov.* léska; *Vind.* leska, lieshnavo drevo, ljšehje, liefnjak; *Carn.* lëshovje; *Sorab.* 1. liscina; *Croat.* lészka; *Bosn.* li-segnak; *Ross.* леща, орѣшина; laskowy krzak, ein Haselnußbaum, Haselnußstrauch. Krzew miernej wielkości, którego owoc twardą łupiną okryty, laskowym orzechem zowią. *Kluk. Rosl.* 2, 55. Leszczyna = lasek leszczynowy. *Cn. Th.*, Haselgestrauche; *Ross.* лещинникъ, орѣшникъ. LESZCZYNOWY, a, e, (*Boh.* liskowy; *Sorab.* 1. lésznowo-reschnowé; *Carn.* lěskov, lëshov; *Croat.* lészkov); laskowy, Hasel. Różga leszczynowa, virga divinatoria. *Kluk. Kop.* 2, 121, die Wünschelruthe; ob. Laskowa różga.
- LESZKA, i, ż., demin. nom. lecha = grządka, mała grzęda, ein kleines Gartenbeet. Blisko była rozmarynu leszka, bawi się tam na grzędzie, urywając kilka gałązek. *Pot. Syl.* 416.
- LESZNO, a, n., miasto w Poznańsk. *Dyke. Geogr.* 2, 75, Effa. LESZCZYNSKI, a, ie, z Leszna, Effner. — §. Leszczyńskich dom pisał się na Lesznie. *ib.*, ein Eigenname.
- LESZOWAC cz. niedok., u malarzów, równać grunt klejowy drewnem z wodą. *Magier. Mskr.*, bey den Malern, den Delgrund mit Wasser glätten.
- LESZOWY, a, e, od leszu = zamszowy, jerszany, von Sämischleder. Jerszany albo leszowy woreczek. *Sienn.* 592 et 581., *Śleszk. Ped.* 420.
- ŁĘT; n. p. Odymasz się jak jeź, będąc jak łem gołym.
- Pot. Pocz.* 500. Próżno się lilem piszesz, kiedyś jak łem goły, Przepiwszy aż do snopa ojcowskie stodoły. *ib.* 111.?
- LETARG, u, m., z *Greckolac.*, my śpiączką zwać możemy. *W. Post. W.* 3, 492. (cf. śpik), die Schlafsucht; *Boh.* záchwat; *Sorab.* 1. sparna khorofcz; *Vind.* spanjavitnost, terdospanjost, saspajozhnost; *Rag.* martvillo, mártvi sán; *Croat.* mértvilo, zaszpanoszt; *Eccl.* мнороconie. Letarg albo śpiączka z zamulenia krwi w mózgu, tak że człowiek bez zmysłów zostaje. *Boh. Dyab.* 2, 165. Sen tak głęboki, iż śpiącego ciężko obudzić; a ten obudzwszy się nie poznaje tych, z którymi mówi, nie pamięta, co mówi. *Krup.* 5, 629. — *Fig.* Ospianie, ospalstwo, ospałość, Schlaflosigkeit, Trägheit, Schlafsucht. Wasze życie w letargu pędzicie ospale, Życie skończycie, ze snu nie powstawszy ciale. *Zab.* 15, 101. LETARGIK, a, m., ciężką śpiączkę cierpiący, ein Schlafsuchtiger. *Zab.* 9, 58.
- LETERKA, i, ż., demin. nom. letra, drabina wozowa.
- LETKI, LETKOŚĆ ob. Lekki, Lekkość.
- LETNI, ia, ie, §. 1. od lata, pory roku, *Boh.* letnj; *Slov.* letni; *Sorab.* 1. lětné; *Rag.* ljetni, ljetgni; *Carn.* lejten, polejtn, lejtn; *Vind.* leten, poleten, polieten, obleten; *Croat.* letni; *Ross.* лѣтний, Sommer. Letnie siedzenie, chłodnica, aestiva. *Macz.* Letnie mieszkanie *Eccl.* жиwo (cf. żniwo). Letnie dni *Boh.* audni, dnové letnj, (letnjce zielone świętki). — §. *Transl.* Letni = wolno ciepły, *Boh. et Slov.* wlaźny; *Sorab.* 1. liwki; *Vind.* mlazhen, kro-pen, mlakoviten; *Carn.* mlahov, mlazhn, (mlazhnisha = lā-znia); *Rag.* mlaak; *Croat.* mláchen; *Dal.* mlak, mlaak; *Hung.* meleges; *Bosn.* mlák, ni vrucch, ni studen; lau, laufig, propr. et fig. Ponieważes letni, ani zimny, ani gorący, wyrzucę cię z ust moich. *Radz. Apoc.* 3, 16. Letny. *Dambr. Kaz.* 20. Chce Pan gorliwego a żywego chrześcianina, nie letniego, co to ani zły, ani dobry. *Gil. Post.* 38., *Ross.* равнодушный. Wolałbym, iżbyś był albo gorący, albo szczérozimny, niżeli masz być letnim, a tym średnim między dwoma. *Rej. Ap.* 43. — §. 2. Od lat, t. j. roków, letni = tegoroczny, roczny, jährtig, ein Jahr alt; *Sorab.* 1. lietni; *Sorab.* 2. lětni; *Vind.* lietni; *Croat.* letni; *Dal.* godisehni; *Rag.* ljetni; *Ross.* годовалый. Je-leń letni, roczny, roczniak, *Vind.* mlad jelen, lietnjak, ein Spießhirsch, ein Spießfer. — §. Lata zupełnie mający, du-żoletni, volljährtig. Letni, z pod opieki wychodzący, już nie małoletni. *A. Zamoj.* 65. opposit. nieletni, małoletni, n. p. Nieletnia pasierbica. *Gaz. Nar.* 1, 286. Pozostałe nieletnie dzieci. *A. Zamoj.* 57. Pozostała matka nieletnich dzieci swoich naturalną jest opiekunką. *ib.* 59. — §. Letni = podeszły w latach, lat wiele mający, berjährt; (*Slov.* letiti; *Sorab.* 1. lětné; *Vind.* perlieten, velkolieten; *Carn.* perlejtn). Już letnia z tego świata zesza. *Sk. Dz.* 430. Klęczała u ołtarza, przy letniej kobiecie. *Teat.* 18, 24. Czy jest jaki stan smutniejszy, i mniej poważany nad stan panny letniej? *Teat.* 18, 45. Człowiek stary i letni. *W.* 1 *Reg.* 4, 18. (stary i ocieżały. *Bibl. Gd.*). Ukaż mi letniejszego konia. *Alb. na Woj.* 14. starszego, ein älteres Pferd. LETNIE, LETNO adv., wolnociepło, *Slov.* mláko; lau, laufig. Letnie ubrany = nieciepło, letko, lecht, nicht warm gefleidet. Bardzośmy się letnie w drogę opatrzyli.

Cn. Th. 358. *Aestive viaticati sumus, i. e. terrissime, słabośmy się w drogę opatrzili, vel simili translatione, letnieśmy się wybrali.* Cn. Th. 442. LETNIC, 'LECIC, ił, i, cz. *niedok.*, wylecieć *dok.*, wolnocieplym czyli letnim czynić. Tr., lau madjen; (Rag. et Bosn. mlaciti; Croat. mlachim, zmlachujem, omlachujem); wyleć piwo; już wylcone. LETNIEC, iał, ieje, *neutr. niedok.*, oletnieć *dok.*, letnim, wolnocieplym się stawać, (Rag. mlacitise; Croat. zmlachujemsze; Bosn. smlacitise; Boh. wlažnauti; Carn. mlazhnm); lau werden. Jesli nie oziabl, pewnie oletniał. Birk. Dom. 21. LETNIK, a, m., LETNICZEK, czka, m., *demin.*, (J. Kchan. Dz. 115), *theristrun.* Cn. Th. letnia suknia, osobliwie kobieca, Ross. лѣтникъ, ein Sommerkleid, besonders der Weiber; spodnica letka białogłowska. Włod. Odejmie pan córkom Syońskim płaszczyki, i swojki, i tkanki, i letniki. Leop. Jes. 3, 23., Radz. ib., Bibl. Gd., (i czechły i letniki. Zarn. Post. 3, 622, die Kittel. Futh.). Letnika nad kolanem węzłem zawinęła. A. Kchan. 12., Sax. Tyt. 7. Jak się letnika rozerwała poła, Wysypały się z szaty nabierane zioła. Zebr. Ow. 117. Achilles w pannińskim utajony letniku. Pot. Arg. 423. W herbie Panna zwany, jest panna w białym letniku. Pot. Poc. 534. Coż wam, mój najmilejszy, tym szkody uczynię, Kiedy sobie letnika na dłużą przyczynię? Papr. Przyk. C 2. Nie schodzi jej do chłodniego stroju, na czystym dosyć i pozornym, bo jeszcze z babczynej puścizny pozostałym letniku. Mon. 70, 382. — §. Letnik-letnie siedzenie, chłodnica, chłodnik. Tr., eine Sommerlaube. LETNIOŚĆ, LETNIOŚĆ, ści, ż., szrodek między ciepłością a zimnem, wolna ciepłość, letnie ciepło, *phys. et mor.*; Boh. wlaħa, wlaħička, wlaħnost; Sorab. 1. liwkofcz; Carn. mlazhnost; Vind. mlakovitnost, mlakota; Croat. mlachnoszt; Dal. mlakoszt; Bosn. mlakost; (Ross. равнотеплота), die Gleichheit, Gleichheit. Cn. Th. — §. Letność, pełnoletność, Volljährigkeit. LETNIUCHNY, a, e, LETNIUCHNO *adv.*, *intens. adj.* letni, fehr lau. Kapiołeczka letniuchna, Jako trzeba wezeniuchna. Groch. W. 361, Sorab. 1. liwkużki.

LETRA, y, ż., LETTERKA, i, ż., *demin.*; z Niem. die Letter, die Wagenleiter, drabina wozowa, (Vind. leitra, lötra; Carn. lujtra; Croat. lojtra, löytra, sztopalka, sztapalnicza, lesztva; Dal. lisztva; Hung. lajtorja = drabina); Boh. řebřina. — §. Krawędź wozowa, łózkowa. Cn. Th., das Seitenbret am dem Wagen, am Bette. — §. Fortif. Letra, la face de bastion. Tr., die Gesichtslinien eines Bollwerfs. LETROWY, a, e, n. p. letrowy wóz = drabiniasty, Boh. řebřinový, na którym letry czyli leterki, drabiny, ein Letterwagen; Vind. grote.

*LETWARZ. Syr. 29, ob. Elektuarz, Boh. lektwař. *LETWÓJT ob. Lentwójt. *LEUDA ob. Lesda.

1. LEW, G. lwa, m., Boh. et Slov. lew, lwa; Sorab. 2. law; Sorab. 1. law, liaw, lew, lawa; Carn. lëv; Vind. leu, lau, oroflau, oroflau; Croat. lãv, orozzlãn; Dal. lãu; Hung. orozzlãn; Turc. arslan, aslan; Rag. lãv; Slav. lav (oroslav = lampart); Bosn. lav, oroslav; Ross. левъ, льва; Graec. λέων; Lat. leo; Hebr. לָבִי labbi; Arab. لَبَاءُ laba, لَبِيءٌ labua, لَبِيءٌ labia; Isl. leon; Gall. lion; §. 1. der Löwe, zwierż długi na cztery łokcie, wysoki na dwa. Kładą go

na czele zwierząt czworonogich, i królem go ich mianują. Zool. 312., Sienn. 289. Lew ryczy. Chmiel. 1, 86, (Vind. erjoveti, erjoviti, rikati). Lew srogi. Banial. J. Nie tak lew srogi, jako go malują. Rys. Ad. 48. (cf. straszniejszy dyabeł w farbách, niż w samej istocie). Spiącego lwa, budzić. Teat. 33. d, 39. (nie budź licha, kiedy licha śpi; cf. psa drażnić). I lwu zdechłemu brodę łatwo wytargać. Tward. W. D. 36. Lew nie rysia, lecz lwa rodzi. Zbil. Lam. B 2. (cf. orzeł gołębia nie łęgnie). Nie łapie lew muchy, orzeł wróble puszcza. Zabł. Amf. 23. Lwa znać z pazura. Zabł. Zbb. 105., Slov. s pazura poznat lewa. Lepsze wojsko jeleniów pod lwem hetmanem, niż wojsko lwów pod jeleniem. Cn. Ad. 451., Stryjk. Gon. T 3., Kosz. Lor. 153. (cf. hetmanem wojsko stoi). — Fig. Pan ma być sługom raczej lwem, schowawszy pazury, aniżeli baranem. Petr. Ek. 106. (pod grozą ich trzymać). Przeciwno nim surowym się lwem raczej, niż człowiekiem pokazał, bo przeciw nim żadnego nie miał polutowania. Birk. Dom. 159. Dopiero się ojcu lwem stawia; juźci teraz jak wosk topnieje. Teat. 16, 17, (mężnie, śmiało się przeciwiała). — §. 2. Lew morski, głowę ma do lwa podobną. Kluk. Zw. 1, 73, der Seelöwe. Chmiel. 1, 627., Ross. си-вучь. — §. 3. Lew na niebie. J. Kchan. Dz. 6, das himmlische Zeiden, der Löwe. W kole zwierzęcym lew, znamię między rakiem a panną. Otw. Ow. 57., Zebr. Zw. 25. Co gwiazdę psią uskramia i lwa lipcowego, Gdy weń szalony wstąpi skwar słońca bystrego? Zab. 9, 314. Iżycz., Bardz. Luk. 99. Upał lwa skwarnego srogi. Mon. 76, 6. — §. 4. Nomen proprium Leon. Dudz. 17. Tak w kazaniach Leon pierwszy, papież pisze. Biał. Post. 158., Sk. Dz. 1135. Lew Sapięha.

Pochodz. lewek, lwi, lwica, lwisko, lwiatko; Lwów, Lwowski, Lwowczyk; lewuś.

2. LEW, u, m., (etym. lać), *poet.* = wylew morski, *oppos.* odlew, die Fluth (*oppos.* Ebbe), der Ausguß, das Ueberflutmen. Gdy z słońcem księżyc się łączy, największe morza lewy sprawia. Stas. Buff. 15.

LEWA, LEWAK ob. Mańka.

LEWALT, herb; w polu czerwonym na tarczy zbrojna ręka, trzymająca w prawą stronę tarczy pierścień złoty z turkusem; w hełmie panna w koronie, na jej głowie trzy pióra cietrzewie. Z Łuzacyi do Polski przyszedł około r. 1652. Kurop. 3, 29, ein Wappen.

LEWAR, u, m., Boh. hewer, krokwięca, krokwięca, košťř; Croat. shëv, seu; z Franc. lever, albo z Włoskiego la leva; §. 1. drąg do podźwignienia siężarów. Rog. Dos. 2, 414, der Wagenheber, die Wagenwinde, (cf. winda, lada). Lewar wozowy, którego furmani używają do dźwigania wozów we złych razach i przy smarowaniu ich. Solsk. Arch. 15; mocna szyna żelazna zębata, niby w puzdrze drewnianym osadzona, i z niego wysuwająca się, przy pomocy trybu obracanego korbą. Jak. Art. 3, 299., Jak. Mat. 4, 524., Os. Fiz. 145. Furman bryki sam sobą nie podniesie; lecz gdy albo lewaru albo drąga użyje, podnosi. Os. Fiz. 99. — §. Lewar, hewar, liwor, der Weinheber, narzędzie, którego do przelewania wina albo innęj cieczy używamy. Hub. Wst. 209., Sorab. 2. hebar; Croat. he-

ber, czuk, nategacha, rudelje, vinotochka; *Rag.* vinotocka; *Slav.* teglica, nategacsa; *Ross.* ливертъ, насось, насосецъ. Nie możemy póty czerpać liworem napoju, póki nie będzie zatkany palcem u góry. *Rog. Dos.* 1, 181. LEWAREK, rka, m., §. 1. klucz Angielski do rwania zębów. *Perz. Cyr.* 2, 191, der englische Schlüssel zum Zahnaußreißer. — §. 2. Lewarek do cieczy, ein kleiner Weinheber. W Chymii używamy także prócz lejków, odłączalnych lewarków, siphones. *Kruml. Chym.* 57.

LEWART *ob.* Lampart. LEWART, herb; na tarczy siedzi lew w koronie, ogon pomiędzy nogami zadniemi na grzbiet zakręcony, takiego drugiego pół lwa w hełmie, nogi na powietrze podniesione. *Kurop.* 3, 29, ein Wappen. LEWEK, m., *demin. nom.* lew, §. 1. ein kleiner Löwe; (*Bosn.* lavicich; *Rag.* lavich; *Croat.* oroszlánek; *Ross.* левикъ, львенокъ; *Eccl.* лвичищъ; cf. lwiątko). Zawszy piesek śmielszy przy lewku. *Falib. U.* 2. Gdy pieska bija, i lewek niech się boi. *Cn. Ad.* 231., *Błaz. Tł. B b*; (*Slov.* Preto vlčka bigu; abi sa stari wtípil; cf. jednego skaranie, dziesięciu kajanie; cf. cudzym się przypadkiem kajać; cf. bać się trzeba trzcinie, gdy wiatr dąb wywinie). — §. 2. Lewek - lewkowy talar Hollenderski, od herbu na nim wyrzytego, der Löwenthaler. Jakięjkolwiek kaźni, by jeno dobry talar, choć je nazywacie różnie, złotowemi jedno, a drugie zaś lewkami, Rzeskiami insze, a zaś insze realami. *Star. Vat. B 4.*

LEWIATAN, a, m., Urojenie jest rabinów, że lewiatan pożera co dzień rybę z miłą długości mającą, i tak się gotuje do służenia za żywność wszystkim zbawionym żydom na tamtym świecie. *Łesk.* 2, 53, der Leviathan. Po dług Joha 40, wieloryb morski straszny ogromny.

*LEWIĄTKO *ob.* Lwiątko.

LEWICA, y, ż., (*Boh.* lewice, lewa ręka, krcha ręka; *Sorab.* 2. lëwiza; *Sorab.* 1. liewiza, lihwicza, hliwicza, hliwa ręka, liewa ręka; *Vind.* leviza, liva roka; *Carn.* leviza; *Bosn.* liva ręka; *Ross.* лъва; *Eccl.* лъвица, шуяя, шовица, cf. się, ksobie); §. a) lewa ręka, die linke Hand, die Linke; (*ob.* Mańka). Gdy czynisz jałmużnę, niechaj nie wie lewica twoja, co prawica twoja czyni. *Radz. Matth.* 6, 3. Król dobry jest jako prawa ręka bozka, tyran jako lewica. *Petr. Pol.* 405. — §. b) Lewa strona, lewy bok, cf. nice, die Linke, die linke Seite. Owce na prawicy, kozły na lewicy postawi. *Sk. Kaz.* 6. Od lewicy ciął, i tak się zdało, że długą ręką dosiagnął i jelił przez ciało. *Otw. Ow.* 491.

LEWITKA, i, ż., pewna suknia kobieca, n. p. Lewitka wygodna. *Teat.* 20. b, pr. Zlano jej całą stronicej modnej amazonki; poszła wziąć lewitkę. *Teat.* 43. c, 79, eine Grauenzimmerkleidung.

LEWKONIA, i, ż., z *Greck.* λευκός; *Ross.* левкой, die Levkoje, *Cheiranthus incanus* Linn., zimowa ma drzewiasty pieńek z wielą gałązkami; letnia podobna zimowej, tylko nieco mniejsza, i przez lato tylko trwała. *Kluk. Rosł.* 1, 277 et 285., *Ład. H. N.* 92.

LEWKOWY, a, e, od lewka, Löwen. Lewkowy talar 66 groszy stoi. *Dowod. A 2 b*, der Löwenthaler, (*ob.* Lewek). Talar lewkowy = zł. 5. r. 1717. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 308. Lewkowe i złotowe talery. *Dowod. A 2 b. Solsk. Geom.* 3, 134. *LEWMISTRZ, a, m., n. p. Ja przecieję kiedy

lewnistrz odszedł z domu kędy, Kułem sobie żelezca, wytrychy i wędy. *Zimor. Siel.* 222. Wulkan.

LEWNY, LEJNY, a, e, od lewania czyli lania, Gieß. Lewną czyli lejną naszą, Gießflaße, zowią naczynie, w którym złotnicy odlewają w piasku. *Sienn. Wykt., Sleszk. Ped.* 415. Prasę ku ścisłaniu formy lewną zowią. *Sienn.* 602, Gießform, Patrone.

LEWO, *adv. adj.* lewy, linfs; *Ross.* лъво, въ лъво, на лъво. Pojrzę w lewo (w lewą) albo w prawo (w prawą), Nie stawi się nikt łaskawo. *Ryb. Ps.* 282. LEWO, a, n., *subst. oppositur vocabulo* prawo, exprimens nieprawość, gwałt, krzywda, Unrecht, Unrechtmäßigkeit, Gewalt. Prawo nie pomoże, gdy lewo przemoże. *Cn. Ad.* 237. (cf. gdzie gwałt panuje, słusz ustępuje). Łotrzas jeden w pojedynku raniony, przegrawszy lewem, chciał wygrać prawem. *Dwor. B 4.* Krzyżacy z zbrojnemi posiłkami, subtelnemi praktykami, i lewem, jako to mówią, i prawem na Polskę szturmowali. *Gwagn.* 548. (*per fas et nefas*). LEWOREKĪ, a, ie, mankaty, mańkut, linfsändig, linfs. Mucyusz Aużończyk leworeki. *Ryb. Gesl. D 3 b*; *Vind.* lievorozhnik, lievak; *Bosn.* livoruk, liuak; *Rag.* ljevoruk, ljevak. *LEWOŚĆ, ści, ż., *Eccl.* лъвость sinistra pars, *ob.* Lewica, die *Linkeheit. *LEWOWIERNY, a, e, (krzywowierny, cf. *krzywośluga), niewierny, treuloß, ungetreu. Z zmienników chcesz mieć domowników; Lewowierne poddane, chcesz mieć za wierne. *Groch. W.* 462.

LEWUŚ, ia, m., lwiątko, lewek, ein junger Löwe. Ten lewus, coś go tak z młodu chował, niedługo zje cię i z nogami. *Opal. Sat.* 61.

LEWY, a, e, *Boh.* lewý, krchý; *Sorab.* 1. liewy, lihwé, hliwé, korschné, korschniwý; *Vind.* lieu, levizhen; *Croat.* lev, liv; *Slav.* livj; *Rag.* lieevi; *Ross.* лъвый; *Eccl.* шовн; *Graec.* λαιός, λαρός; *Lat.* laevus; *Angl.* left; *Svec.* läta; linfs, (*oppos.* prawy). Lewa strona wchodzącym do kościoła, staje się siedzącemu u ołtarza biskupowi prawą, i przeto w kościele lewa pierwsze ma miejsce. *Sk. Dz.* 433. Po lewej ręce miejsce przedniejsze u Turków. *Kłok. Turk.* 17. Koń na lewej ręce = lejcowy; (na prawej, swarszłowy), *Sorab.* 1. pohliwostronski. W lewą, w lewo, lewo, lewą, linfs; *Slav.* na livo; *Ross.* лъво, въ лъво, на лъво; *Eccl.* о шую, съ лсва, на левъ. Jeśli się ty udasz na lewą, ja prawą będę trzymał. 1 *Leop. Genes.* 13. Słowa komenderującego: lewą front! *Kaw. Nar.* 248. W lewo! to jest, obróć się na lewą rękę. *Lip. Piech. B 6 b.* Lewa ręka, lewica, Mańka quod vid. Lewa strona sukna, *ob.* Nice. — U furmanów: w lewą = ksobie; w prawą = od siebie. — §. *Moral.* Lewy = nieprawy, przewrotny, n. p. Potrzeba, abyś chciał nielewym sercem i okiem czytać pisma ś. *Żarn. Post.* 3, 91. —

Pochodz. obolewiec, na odlew.

ŁEŻ, *Gen. lży, ż.*, Łżyczka *demin.*, *Boh.* lež, lžj; (cf. lest, lsi chytrość, *Hung.* les insidiae); *Sorab.* 1. lža; *Vind.* lesha, leganje; *Carn.* láš; *Croat.* lás; *Bosn.* lasg, laganje; *Rag.* lax, laxa; *Ross.* et *Eccl.* лъжь, лжа; (*Eccl.* лъсть chytrość; *Germ.* list; cf. *Graec.* λέσχη, *ob.* Łgać, lže; cf. lügen); kłam, kłamstwo, łgarstwo, die Lüge. Już przyuczyl język swój mówić leż. 1 *Leop. Jer.* 9, 5. (mówić

kłamstwo). Dziś niemasz wstydu, bo prawda zginęła, Przekłeta leż, ta dworstwa imię świeżo wzięła. *Pap. Koł. M 2 b.* Jedną leż albo bajkę za drugą powiadać, *centones ferre. Mącz.* Leż i matactwo. *Sax. Porz. 18.* Gdyby kto komu leż albo inne nieuczciwe słowo zadał. *ib. 42.* Zadawszy sobie leż, więc z pięścią do gęby. *Bies. A 4.* Gniewamy się też, jako przodkowie nasi, kiedy nam kto leż zada; a wszakże nie zawsze trzymamy słowa. *Weresz. Reg. 119.* Gdy im leż zadano, dziwnie bywali obrażeni. *Modrz. Baz. 239.* Sproсна, żeby człowiecka, z tego usta leż mówić nie strachają się, miały się uszy zadaną lżą brzydzić. *ib. 240.* Prawdy się nie najesz, lżą się nie udawisz. *Rys. Ad. 58.* Z oszustem a Igarzem lżą się obchodzić, *cretisare cum Cretensi*, jak galą tak biją. *Mącz.* Rycerze! co dziś w sobie ojcowskiego macie? Okrom tego, że czasem o leż się gniewacie. *J. Kchan. Dz. 33.* Z wierzchu piękna postawa, wewnątrz leż zbrukana, Równie jako spróchniała ściana malowana. *Rej. Wiz. 40.* — *§. personif.* Leż, *Gen. lża, m., Igarz, kłamca, der Lügner.* Doktorowie czasem lżowie. *Rej. Wiz. 61.* Są też czasem lżowie, Chociaż je wszystkie zowią, mądry doktorowie. *ib.*

LEŻA, y, ż., (*Etym.* leżeć), legowisko, leżysko, die Lagerstätte, daś Lager; *Carn.* lega, lęsha; *Vind.* leshishe, stalishe, stajalishe; *Sorab. 1.* lěhwo; *Ross.* логовище, логовь, виталище; *Ecccl.* лъзвина. Ledwie z gór śniegi zejda, a gospodarz skory Z leży oziměj winne podnosi maciory. *Zimor. Siel. 215.* Na wzgórkę trupowi smutną daje leżę. *Toł. Saul. 51.* Leża wojska legowisko, stanowisko, kwartera, stacya, Soldatenquartier; (*Boh.* wogenske leženj; *Slov.* kwartyr, leženj; *Vind.* stanujezhni kvartil, shounirsku stanuvanje). Wojsko idzie na leże zimowe, Winterquartiere, gdy już czas nastąpi niezgodny do czynności wojennych. *Jak. Art. 2, 513., Boh.* zymnj leženj. Ku końcowi jesieni rozpoczyna się wojsko na leże, rozstawiając go po wsiach i miasteczkach. *ib. 2, 511.* Żołnierze kwarciane teraz po miasteczkach daleko od granicy leże mają. *Gorn. Wł. S 4 b.* Dobra szlachty wolne są od leż i stanowisk żołnierskich. *Skrzet. Pr. Pol. 1, 188.* Jagiello wojskom swoim dał leże w imionach swych królewskich. *Teof. Zw. C 4.* Niektórym tylko przez zimę dał leżę. *ib.* W ciągnięciu wojska rząd ma być zachowany, a stanowiska i leże nigdy nie mają być w dworach, miastach. *Vol. Leg. 3, 412.* Wojska wszystkie z różnych leż na popis zwodzono. *P. Kchan. Orł. 1, 385.* W boju znać, nie w leży żołnierza mężnego. *Blaż. Tłum. A b.* Cezar Marka nad swoją leżę przelożył. *Warg. Cez. 213.* t. j. nad wojskiem w leży. — w LEŻACZKI *adv.*, = leżąc (cf. w stojaczki), Ilegend, im Eitgen. W leżaczki ich zabito. *Kmit. Špit. C 4.* Dobytków po piasku część się poskładała, A w leżaczki po morzu szerokiem patrzała, *jacens.* *Zebr. Ow. 278.* LEŻAJSKO, a, n., miasto w Sandomirskim. *Dykc. Geogr. 2, 78,* eine Stadt in der Wojwobsch. Sandomir. — Z aluzją do leżenia, legania: Cheesz dobrze spać, więc myśli z swojej wyżeń łbice, Zła droga do Leżajska, gdy na Myslenice. *Kchow. Fr. 127.* Do Leżajska, jak z dawna stare świadczą kwity, Na Chmielnik i Winary jest gościniec bity. *Kchow. Fr. 136.* piwem albo winem podpity leży. **LEŻAK**, a, m,

leżaki, ule leżące, z grubego drzewa robione, na kształt krypy. *Kluk. Zw. 4, 205,* ein liegender Bienenstöß; ein Lagerstöß; *Boh.* klát, klátek, kłapek, klapet; (*Buh.* leżak 1. deses, leżuch, f. leżaćka, 2. cerevisia conditiva = Lagerbter; *Ross.* лѣжанка nalepa).

LEŻĆ, lażl, leżli, lezie, leżę *intrans. niedok.*, Łazić *kont. et frequ., qu. v., Boh.* lezeti, lezl, lezu, lyzati; *Slov.* lezt, lezol; *Carn.* lęsti, lęsem, lasiti, lăsem; *Vind.* lesti, lesël, lějsem, liesem, lasiti, plasiti, gmasiti, ziasiti; *Bosn.* listi; *Croat.* ležem, plazim; *Sorab. 2.* lěšč, lěll, lěfu; *Sorab. 1.* liefem, liefu, lažu, lafym, lafycz, lěžu, wažu; *Ross.* лѣзть, лѣзу, лѣзаю, лѣзаю, лѣзтъ, слазтъ, (ap. *Ulphil.* laestjam = isé; cf. *Germ.* lauz; cf. *föhleichen*); [isé, *Ecccl.* лѣстн; *przenoś.* 2] powoli się czołgać, pełzać, plazać, fręphen. Pójdź robić! *Р.* O nie mogę chodźić. A. Pójdźże jeść! *Р.* Toć muszę leżć. *Cn. Ad. 164.* — Pruska ziemia, gdy teraz do rąk nam sama dobrowolnie lezie, mielibyśmy ją opuszczać? *Biel. Kr. 334,* sie fommt uns selbst in die Hand, selbst freywillig entgegen. Cożem ja winien, kiedy do mnie lezie jak smoła. *Teat. 21, 203.* (Ignie do mnie). Czasem szczęście samo w ręce lezie. *Boh. Kom. 1, 291.* — Lezie mi co w oczy, *incurrit mihi in oculos. Cn. Th.* Dajże mi pokój, nie leż mi w oczy. *Boh. Kom. 5, 250.* (nie nadstawiaj mi się). Idź z lichem, i nie leż mi w oczy. *Teat. 24. c, 102.* Zawsze mi w ten czas w oczy lezie, kiedy go najmniej potrzeba. *ib. 12, 154.* To samo niemal w oczy lażło. *Warg. Rudz. 333.* (w oczy wpadało). — Wzgóre, na górę, na drzewo i t. d. leżć, aufsteigen, flettern. Gdy o drabinie wspomnę, ciarki mię przechodzą; bo zdaje mi się, że na szubienię leżę. *Teat. 15, 48.* — *§.* Włosy leżę, wypadają, die Haare gehen auß. Lezieniu włosów jak bronie i łysieniu, a rzadkie włosy jak zgęstwić. *Sienn. 496., Boh. lez; Sorab. 1.* wum'pera; *Carn.* dlakopustnost.

Pochodz. dołazić, doleżć; leziwo; nalazić się; należć, Perf. nalazł, znalazł, należli, znależli, (Praes. najdzie, najduje, znajduję a verbo idę); obluz, oblazić, obleżć; odłazić, odleżć; polazić, poleżć; podłazić, podleżć; przelaz, przelazić, przeleżć; przyłazić, przyleżć; plaz, ziemioplaz, plazać się; pełzać się, pełzacz; rozłazić, rozleżć; rozlaży; ulazić, uleżć; wlaz, włazić, wleżć; wyłazić, wyleżć; załazić, zależć; złazić, zleżć. — cf. ślizac, śliznac, ślizki; cf. liznac, cf. lśnac.

LEŻDA ob. Lesda.

LEŻE, Leże się, ob. Legnać.

LEŻEĆ, ał, eli, y, *med. niedok.*, legał *frequ.*; cf. lądz, lęgnąć; *Boh.* ležeti; *Slov.* ležjm; *Sorab. 2.* lăzasch; *Sorab. 1.* ležecz, ležu, ležim, liham, licham; *Carn.* lěshāti, lěshim, lëshem, ležhi; *Vind.* leshati, leshim, leshem, leshanje, lesi, leshi, lezhi; *Croat.* lesati, lësim, lechi; *Hung.* aleeszm; *Bosn.* lesgjatti; *Rag.* lexatti, lějgati; *Ross.* лежать, лежу; *Graec.* λέγεσθαι, λέγεσθαι; *Isl.* liggia; *Svec.* ligga; *Dan.* ligge; *Angl.* ly; *Germ.* liegen, lag, gelegen; cf. *Lat.* locus; leżć odpoczywając, liegen, ruhen. Niektórzy na grzbiecie, inni na jednym lub na drugim boku leżć zwykli. *Krup. 5, 366.* Na prawy bok leżć, na lewy bok leżć. *Cn. Th. 441.* Bydło w cieniu leży. *Gaw. Siel.*

364. Dobrzeście leżeli? smaczno spali? *Teat.* 30, 33., *Vind. Prov.* Kaker si posteleth, tak both leshau, t. j. jak sobie pościelisz, tak będziesz leżał. *Slov.* Lahnut si na brucho, a chrbtom sa prikrit; *male jacere, carere lectister-niis.* Leżeć razem *Eecl.* *сължати, слажу.* Leżenie, przeleżenie się, odpoczynek, wytchnienie *Ross.* *ложка.* — Leżeć próżnując, liegen, müßig da liegen. Kto leży, gdy czas robić, słusznie mu powiedzą, Idźże też bracie leżeć, kiedy insi jedzą. *Pot. Poc.* 276. Wilk leżąc nie utyje; kamień mszejąc leży. *Simon. Siel.* 59. (cf. nie przylecą do lenia pieczone gołąbki; cf. bez prace nie będą kołaczce; cf. łów' sobie kotku). Kamień leży, ale wilk nie tyje leżący. *Gaw. Siel.* 364. Choćby chleb był rżany, byle leżany, u próżniaków. *Chmiel.* 1, 61. Gdy Henryk w ojcyste kraje nas odbieżał, Dopieroż Jan Zamojski w tych czasiech nie leżał. *Groch. W.* 534. (nie próżnował). Leżały odłogiemi opuszczone od wieśniactwa role. *Nar. Hst.* 6, 9, sie lagen brady, (cf. odłog). Mają gromadę leżących pieniędzy. *Gost. Gor.* 64. Leżące czerwone złote. *ib.* 26. zebrane; w kupie trzymane, zbite, nieużyte, liegende Gelber. Nie po pieniądzech leżących; lepiej gdy ich kto pożywa ku swemu pożytku. *Ezop.* 80. Masz w domu leżące skarby, a jałmużny szukasz. *Teat.* 6. b, 41. — Leżeć gdzie, bawić gdzie, mieszkać, stać, siedzieć, wo liegen, wohnen, wessen. Antoniego Cesarza najwięcej chwala, iż on zawzdy w Rzymie głową swą leżał. *Kosz. Lor.* 109 b. — Leżeć chorując, krank liegen, darnieder liegen; (*Vind.* leshati, boun biti). Leżała świekra jego na febrę. *Leop. Marc.* 1, 30. (leżała, mając gorączkę. *Bibl. Gd.*). Ona w febrze leży. *Sekl. Math.* 8. I trzeci rok bywa zwleczon prawdziwą drugą niemocą, że też bywa mówiono na roku: tak leży jak leży, i jeszcze nie ozdrowiał. A wszakże na czwartym roku ma przysięgę uczynić z dwoma świadki, iż na ten czas był niemocny i z tej choroby nie ozdrowiał był i w tejże chorobie niemocny leżał. *Herb. Stat.* 469. *Similiter,* w grzechach i t. d. leżeć, in Sünden liegen, vergraben seyn. Wielu zapamiętałych, którzy w ciężkich grzechach leżeli, upomianiem swym do pokuty przywiódł. *Sk. Żyw.* 1, 219. Nie chcei więcej leżeć tak w tej niedbałości swojej. *Rej. Post. H h* 2. — Leżeć poległszy, martwym leżeć, liegen, da liegen, tobt da liegen, hingestreckt seyn. Leżą rycerze, co zuchwałym krokiem Chcieli próbować razów zamaszystych. *Kras. Oss. A 2 b.* Leży od przykrój śmierci moczcz porażony, Bez zmysłów, szczera ziemia, i w ziemię zamknięty. *Groch. W.* 549. Bodajem był niestetyż leżał pierwej w ziemi. *Zbil. Lam. A.* 3. Już ci popiołem leżą i zbudowała kością, o których się to pytasz. *Otw. Ow.* 281. Mijając go w przypadku sam bieży Mówiąc zwyczajnie, kto leży ten leży. *Jabl. Ez.* 26. *Slov.* kdo leží, ten leží, kdo umrel, ten tam. — Leżeć ogólnie: położonym być, mieć jakiegokolwiek położenie, liegen, gelegen seyn. Materac leży na ziemi, a ja na materacu. *Pilch. Sen. list.* 2, 422. Każda rzecz ma na swym miejscu leżeć. *Huur. Ek.* 10. Leżąca łodyga, *procumbens,* gdy płasko i całkowiec na ziemi leży. *Jundz.* 2, 13. Leży miasto, ogród etc. na wschód, na południe etc. *Cn. Th.* Leży to mia-

sto od morza milę odległym jest. *ib.* Na granicy moje dobra leżą. *Teat.* 57, 212. Majętności nasze w sąsiedztwie leżące, dodawały nam sposobności do prowadzenia życia razem. *Teat.* 58, 119. Dobro leżące, nieruchome, grunt *Ross.* *помѣстье, помѣстьице.* — Bracia nie wadźcie się, boście pod jedną leżeli wątroba. *Pot. Arg.* 462. Jakoż te zwady wszystkim jawną były próba, iż leżeć nie musieli pod jedną wątroba. *Zab.* 14, 35. *Nagl.* (iż nierodzeni bracia). Gdy leży zbyt głęboko choroba w ciele, z przypadków tylko poznawać się musi. *Perz. Lek.* 67. Niemasz tu żadnej wątpliwości, otwarty leży występpek. *Przestr.* 111. *liegt offen da.* — §. 'Na nas to leży, abyśmy rzadzili królestwo. 1 *Leop. Macch.* 6, 57. (na nas to należy. 3 *Leop.*, na nas należy, do nas należy). — *transl.* Leży dobrze szata na kim. *Cn. Th.* *der Rock sitzt gut, liegt gut an.* Śmiejesz się, gdy płaszcz nie dobrze leży. *N. Pam.* 14, 265. — §. Leżeć, dukwieć, dulczyć, fałdów przysiedzieć nad czém, n. p. Nad księgami leżeć, *perpetuo assidere libris.* *Mącz.* über den Büchern liegen. (cf. *Ross.* *прилѣжаніе, прилѣжность* pilność, *прилѣжный* pilny). Nauki te bardzo głębokie przystoi szlachcicowi bardziej przebieżeć, niżeli w nich leżeć. *Petr. Ek.* 101. Nie dosyć jest nauczyć się ich, ale trzeba, kto ich chce nie zapomnieć, ustawicznie w nich leżeć. *Gorn. Sen.* 242. Nie bronie ci grać w karty, ale nie chce, abyś tak w tym wszystek leżał, żebyś sprawy potrzebniejsze dla nich mimo się puszczał. *Gorn. Dw.* 121. LEŻENIE, ia, n., *subst. verb.*, daß liegen. Leżenie ksiąg ziemskich, die Vorlegung der Gerichtsbücher zum Eintragen oder Auẗsetzen. Po wykonaniu roków, tedy z księgami mają urzędnicy zostać dla wykupna i brania ekstraktów; które leżenie ksiąg trwać ma dwie niedziele. *Herb. Stat.* 432. Przed kadencją sądów ziemskich sądzić się powinny sprawy ziemskie o wykupno dóbr i zbiegłych poddanych, co się u nas leżenie ksiąg, *positio actorum terrestrium* nazywa. Wszakże w wielu województwach w czasie tym wpisów tylko przyjęcie i wydanie ekstraktów czyni się. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 103. LEŻEŃ, żnia, m., legart, leniwiec, leżuch, *Rag.* *lexak;* *Croat.* *lesak;* ein Faulenzer. Prześwietny leżeń pokrewnemi domy i bogatemi podparty posagi; W złotych to słupach pusty dom ze słomy, Ani mieszkalny, ni zdalny na flagi. *Nar. Dz.* 12, 122. Daj furaz, bies wie za co włożony drapieźnie, Pój miodem, tucz kurami mundurowe leżnie. *Zab.* 16, 125. LEŻENIE ob. Legnać.

Pochodz. *legnać, lądz, legać; lynać, lnać, lgniączka; łag, łeg, łężny; ledz; legar, legart, legarstwo, legarto-wać, legawiec, legawka, legawy, legier, legły, Legnica, legować, legowisko, leżuch, leżuchostwo; łożyc, łoże, łożko, łożnica, łożysko; barłog, nabarłozyc; dolegać, doleżeć, doleżały; dolożyc, dolożłwy, niedolożny; bezłożen-stwo, bezłożeniec; cudzołożyc, cudzołożnik, cudzołożnica, cudzołożniczy, cudzołożstwo; nałożyc, nałog, nałożny, nałożnica; założnicu; obłożyc; odłog, odłożyc; polożyc, polożnica, polog; podłożyc, podłoga; przelożyc, przelożony, przelożenstwo; przyłożyc; rozłożyc; samcłożnik, samcłożnik; ułożyc; włożyc; wyłożyc, wyłoga, wyłozka; założyc,*

załoga, założka; zależeć; złożyć; — słoż, słojek; nalegać, należeć, należy, należność, należytość, przynależący, przynależność; nocleg, noclegowy; oblegać, obleżeć, obledz, obleżony, obleżenie; odlegać, odleźć, odleżatka, odległy, odległość; polegać, poleżeć; podlegać, podleżeć, podległy, podległość, niepodległość; spolegać; przelegać, przeleżeć, przeleżały; przylegać, przyleżeć, przyległość, przyłog; rozlegać, rozleżeć; ulegać, ulegatka, uleżeć, uleżały, uleżatka; wylegać, wyleżeć, wyleżały; zalegać, zależały; wylegnać, wyładz, wyległy; zalać, zaległy. — §. podle, wedle, Vind. poleg. — §. łokieć, ut cubitus a cubando.

LEZIWO, a, n., (Etym. leżeć, łazić), lezy, drabina łyczana, po której bartnik lezie do barci na drzewa, kluczeki, czyli powróż z kluczkami, po którym bartnicy wiażą na drzewo do podbierania barci; eine Bastleiter der Bienenzeibler. (Ross. лазня deska z dziurami, na miejsce drabiny służąca; cf. Ross. лѣца roszutowanie). Leziwo znaczy łyczaną drabinę, na której bartnik chodzi do podbierania pszczoł. Czack. Pr. 2, 262. Leziwa, krzeselka albo składane drabinki do wyjmowania pszczoł. ib. 1, 232. Bartnikom barci w cudzej puszczy mającym, wolno na leziwo łyk tyle, ile im potrzeba, wziąć. Stat. Lit. 309. (cf. łażbień). Po tej ostrwi na konar wstępując z konaru, Nie miodu w barci, ale na niebie nektaru, którym żyją anieli, o szczęśliwe stopnie, O koehane leziwo, na wieki się dopnie. Pot. Pocz. 204. Gdyby nie śmierć, która te leziwa rzeże, Budowaćby do nieba znowu chcieli wieżę. ib. 544. Narailbym tej pannie bartnika, i mocne leziwo. Pot. Jow. 2, 25.

ŁEZKA, i, ż., dem. nom. Iza, ein Thürändgen, eine kleine Thürane, eine Zäbre; Sorab. 1. selziczka; Croat. szuzicza; Rag. suzizza; Ross. слезника, слезка. Troszcza się, gdy jedną łezkę smutku dojrzą w naszym oku. Przyb. Ab. 92. Choćby orda płakała, jabym łezki małej nie wypuścił. Bardz. Trag. 505. Wszystkich do płaczu poruszy, Sam łezki nie wzruszy Opłakaniec. ib. 253. Łezka mu nie kanała. Bardz. Luk. 52. (twardy na łzy).

ŁEZKA, ob. Łżyczka.

ŁEZNY, a, e, od legu, Mohr, daß Mohr betreffend. (Carn. löshne; Croat. lusni, lozni, lešny). Łężna gołębica. N. Pam. 12, 565. (dzika, leśna). (Slov. lužni ptak, drop; Ross. луговница, луговка czajka). Łężna sowa = puhacz. Dudz. 45. Cn. Th. 899 et 1059. der Ihu. Boh. kalaus, kalausek; Bosn. kalus, kalaus, sova, vir, ptica od vrri-ste sova, jejinna; Sorab. 1. huchawa sowa, wulka so-wa, yuskawa; Vind. sovjak, velika, grosna sova; Croat. chuk; Hung. tsuk; Ross. сычъ. Jak przedko zbedzie koł-paka twa głowa, Takiś udatny, jako łężna sowa. Bies. C 4. Ptaka wesołego nie widać, prócz puhacza i głosu smutnego łężnej sowy. Bardz. Luk. 2, 29. fig. Zkąd humor takowy! dzisiaj szumni ptacy, wczoraj siedzieli w lasach łężne sowy. Kchow. Wied. 25.

LEZUCH, a, m., legart, legawiec, leń, ein Faulenzger. Boh. ležak; Rag. ležák; Croat. lesak; Bosn. lešgjak, linac; Ross. лежебокъ, лежень, увалень. LEZUCHOSTWO, a, n., legarstwo, faulenzerer. LEZUCHOWSKI, a, ie, legawy, leniwy, gnuśny, faulenzend, Ross. увальчивый.

LEZY ob. Leziwo.

LEZYA, yi, ż., z Łac., obrażenie na słowie obywatela przez jakie pismo. Kras. Zb. 2, 56. eine schriftliche Ehrenkränkung. LEZYSKO, a, n., leża, legowisko, die Lagerstätte, Ross. вѣтаище, n. p. miejsce gdzie żołnierz ma swe stanowisko. Jak. Art. 3, 299. et 1, 571. Standquartier.

Ł G, L G.

ŁGA, i, ż., Igarstwo, Ież, kłam, eine Lüge. Już też to łga, jak czapka; tu ci prawda przytnie; jam to lepiej od ciebie widział. Zab. 15, 182.

ŁGAC, Igał, Iże, Ige et obsol. Iżę, (Boh. lhati, lhawati, lhal, lhu, lzu; Slov. luhat, lužem; Vind. legati, lugat, slegatife, leshem, lashem, logam; Carn. légati, lashem, slegāti, slāshem; Croat. lagati, lasem; Bosn. lagati, slagati; Rag. lagatti, slagatti; Sorab. 1. lhacž, lheicž, lhal, wžu, zewžu; Sorab. 2. Igasch, Idgasch, dgasch, gasch, džu, džom, dgal; Ross. лгать, солгать, лжешь, лгу, схвастать; Eccl. лжу, лжесловствовати; cf. Ger. lügen, läugnen, log, Lüge; cf. Graec. λέσχη, λάσχω). Act. niedok., zelgać F. żełże dok., kłamać, nieprawdę powiedzieć, lūgen. Łżę, z prawdą się mijam, mentior. Macz. Dawno twój język Iże, jako Iga Igarze. Chrosc. Ow. 90. Nie trzeba tam Igać, gdzie człek pieszo dójdzie, abo na koniu dojedzie. Hys. Ad. 51. Rzekł chłopu, Iżesz! chłop w karczmie, a na tejże ławie Siedzący ksiądz: azaż to mówią tak plugawie? Pot. Jow. 114. (cf. gwizdać po kościele). Dobywszy broni, głosem mu to zada, Ze Iże jako pies, i że fałsz powiada. P. Kehan. Jer. 112. P. Kehan. Orł. 1, 50. (cf. odszczekiwać, cf. ława). Niech mię dyabli wezmą, jeżeli Ige. Teat. 8. b, 21. Nie pierwi my to Igali; Igali poprzednicy, Grecy szli z zębów smoczycy, Rzymianie z wilezycy. Kras. W. 54. Ej toć Iże, aż ściany sehną. Hys. Ad. 13., Pot. Jow. 155. Slov. Keď vzdiehné zľibné, menducissimus. Kto Iže, ten i kradnie. Hys. Ad. 32. Petr. Ek. 100. Mówią, że kto Iže i kradnie, Ten się pożywi i wszędzie i snadnie. Jabl. Ez. 11. ŁGANIE, ia, n., subst. verb., daß Lügen. ŁGARKA, i, ż., która kłamie, Iže, die Lügnerinn. Boh. lhatka; Vind. leshniza, lashnivka; Ross. лунья, врунья. ŁGARSKI, a, ie, kłamliwy, lżywy, lügenhaft, lügnertsch. Carn. laahniw; Vind. leshniu, leshnizhen; Croat. laslyiv. ŁGARSTWO, a, n., kłamstwo, kłamliwość, daß Lügen, die Lüge. Rag. lascivo; Bosn. laganje, lasg; Vind. leshnivost, lesh-nizhnost, lesha, lasha, leganje (ob. Łeż); Sorab. 2. Iža, Idža, dža, dgane; Sorab. 1. Iža, wža, zewhano; Croat. lās; Ross. ложъ, лжа, лжесловіе, стропота. Igarstwo, Iganie, kłam, kłamstwo, Ież, est tamen aliquod discrimen: Igarstwo est quasi facultas et usus mentiendi; Iganie actio est ut et kłamanie; Ież effectus seu dictum mendax, ut to szczęra Ież abo kłamstwo. Cn. Th. 360. Bajki się płacą bajkami, Igarstwa także zwyczajnie Igarstwami. Jabl. Ez. C 3. ŁGARZ, a, m., ŁGARZYK zdrbn., (Boh. lhař, lhatjček; Sorab. 2. Idgař, dgař, gař; Sorab. 1. whař, zewhawec; Carn. leshnik, lashnik, lashnivz; Vind.

leshnik, leshniuz, lashnik, legauz, lashnivz; *Croat.* lasecz, laslivécz; *Rag.* laxaz, laxivaz; *Bosn.* lasgivač; *Ross.* лгунь, лжець, врунь, бахарь, жесловесникъ; *Ecc.* лгатель, лъживиць, льстыць); kłamca, der Lügner, (*obsol.* *Łeż, *Gen.* Łża, *plur.* Łzowie *qu. v.*) Jedno dziesięć poetów a drugie młynarzów, Trzecie myśliwców, mówią, że półkopy łgarzów. *Pol. Jow.* 155. Dwadzieścia myśliwych, dwadzieścia malarzów, Pogrzebnych kaznodziejów, kopa łgarzów. *ib.* 28. Między rzemieślniki najwięksi łgarze szewcy. *Rys. Ad.* 39. Zausznicy łgarzykowie. *Pap. Kol. U* 4. Złodziej u łgarza rad gospodą stawa. *Klon. Wor.* 35. Łgarze Pan Bóg karze, jeśli nie mrozem, tedy powrozem. *Rys. Ad.* 38.; *Prov. Croat.* Lás szrêchu nekem spravlya, A isztina neke utaplya-łgarstwo nikogo szczęśliwym nie uczyni, a prawda nikogo nie zgubi. — *Croat.* Lás kratke noge ima = łgarstwo ma krótkie nogi, (niedaleko zajdzie). *Croat.* Lás gdé vechera, retko frostuklyuje, meny obedva = łgarstwo, gdzie wieczera, rzadko śniadanie je, a mniej jeszcze obiaduje.

Pochodz. *łeż, łyczka; dołgać, nałgać, połgać, przelgać, przyłgać, wyłgać, zełgać; — 2) lzyć, lzyciel, lzycielka, lżywy; zelzyć, zelzenie, zelżywy, zelzony, zelżywość; obelżyć, obelżywy, obelga.*

LGNĄĆ, LNAĆ, ał, ie, *med. jedntl.*, ulgnąć *F.* ulgnie *dok.*, (*Boh.* Lnauti, lnul; *Ecc.* лны къ чему; cf. legnać; cf. glina); §. 1) wiąznąć, fleben bleiben, ftecken bleiben, fügen bleiben. Ptaszka, gdy trzepiocąc usiłują z lepu się otrząsać, wszystkimi w nim lgną piórami. *Pilch. Sen.* 320. Ile mamy dobr milego boga, tyle mamy sidiel, w których się sidlimy, i na których, jako ptacy na lepie, lniemy. *Zarn. Post.* 2, 309. Na tym miejscu konie i ludzie lgnęli. *Tr.* Błotniste były drogi, wywracały się wozy, lgnęły szkapy. *Jabl. Buk. O.* — §. Lgnąć do czego: przylepiać się, *Vind.* dershafife, nadershafife, navisiti, naprimitić; *Ross.* виснуть; sich anbaften, anfleben, haften bleiben. Chciałem brać krok szybki dla pośpiechu; ale śnieg lgnął do łapców lipki. *Nar. Dz.* 3, 18. — *fig.* Lgniesz każdemu do serca. *Zab.* 12, 372. *Ejssym.* (t. j. wszyscy do ciebie lgną). — Lgniące miejsce, grząskie a lipkie, ligawiczne, ein lehmiger, flebrigter Boden. Nie bez trudności przebyłem te chrapy, bo srodze lgniące i błotniste drogi. *Jabl. Buk. O.* Rzeka acz nie głęboka, jednak lgniąca. *Biel.* 551. t. j. w której wiązna, grązna, ein lehmiger Fluß. Nie można się tak prędko z tego błota dobywać. *Petr. Pol.* 81. Przez miejsce lgniące i klijowate, rozkoszy cielesne znaczą się. *Zabk. M.* 526. — *fig.* Potrawy jakies ma lgnące, Zaprawy smak niewołące. *Dar. Lot.* 21. (nie puszczaają się człowieka, odjeść się ich niemożna) — *Imperson.* Lgnie tu; *in fundo hujus paludis pedem firmare non potes; solum non est solidum.* *Cn. Th.* t. j. tu wiązna, hier bleibt man haften. — §. 2) *transl. et fig.* Lgnąć do czego: lgnąć na co: mocno się przywiązywać, przyczepiać, fest fleben und fügen bleiben, fest anschließen, fest an etwas halten; (*Vind.* napodatife, podan biti, podatife, doslushuvati). W Warszawie na klejności i na złotko, tak jak ptaszek na lep, lgną dziewczęta. *Teat.* 2, 35. Na te przynęty oni sami, jak na lep pta-

stwo lgną niebaczni. *Mon.* 66, 320. Kretenczykowie lgną bardziej do bogactw, aniżeli na miód pszczoły. *Zab.* 3, 58. Takich jest najwięcej, którzy lgną do świata. *Lach. Kaz.* 1, 390. Lgną sąsiedzi do domu mego. *Bardz. Trag.* 379. Lną wszyscy do niego. *Cn. Ad.* 76, ciągnie do siebie ludzi; (cf. magnes). Same do ciebie lgną kobiety. *Teat.* 52. d, 84. Serce do świata lgnęło, A boga się wprzód nie jeło. *Dar. Lot.* 21. Takie to są ponęty kobiet, do których zepsute serca mężczyzn lgną na wyściegi. *Teat.* 52. d, 28. *Slov.* Od toho mi misel leti, a ktomu srdce lně; *illud aversor, hoc appeto.* Szalony, który do siebie lgnące chce oddalić szczęście. *Teat.* 30. b, 87. Człowiek lgnie za tabaką. *Teat.* 23. b, 3. Nie kocham, a mam wszystkie kochania zapaly, Do osób, których oczy nie widziały moje, Serce lgnie gwałtem, czując dla nich niepokoje. *Szym. Ś. W.* 43. *LGNĄCOSMOLNY, a, e, n. p. Lgnącosmolna ręka złodzieja, *Autolyci piceata manus.* *Mon.* 75, 595. do którego palców wszystko lgnie, smołę ma w rękę, es bleibt ihm alle an den Fingern fleben, er macht lange Finger. **LGNIA CZKA**, i, ż, lgniące lipkie miejsce, ligawica, ein schlüpfriger lehmiger Ort. Koń zabrnawszy w lgniączkę, nogę za nogą dobywając, sfolgował. *Ossol. Str.* 9.

Pochodz. *ulgnąć, ulnać, obelnać, przylgnąć.*

L I.

LI LI LI! głos lulania dzieci, ein Ton die Kinder einzuwiegen. *Ross.* лю лю; (cf. *Ross.* люлька kolébka). Dziecięcki śpiewajcie, Głosy zgadzajcie Li li li dziecie, li li li nadobne. *Pieśn.* 32. cf. lilać, lulać, wluć się.

— LI; *particula fini dictionis apposita, significat:* utrum, numquid, an, *interrogando, dubitando, vel indefinite,* *Boh.* -li; *Slov.* -li, libi; *Sorab.* 2. -li, toli, (cf. *Sorab.* 2. lēz czy); *Vind.* li, al; *Carn.* -li *ergone?*, (cf. *Carn.* jeli; *Sorab.* 1. jeli *nonne, ob. Jesli*); *Bosn.* -li, jelli, illi, alli, al, il, jeli; *Croat.* ili, illi, ali, alli, jeli, nēli (cf. niźli); *Slav.* -li, ili; *Rag.* -li, alli, illi, jeli; *Ross.* ли, ль, или, нль (cf. *alibo, albo; cf. *Lat.* vel; *Hebr.* וְלִי illu, וְלִי lu); ein Anhängewörtchen, woburd eine Frage, ein Zweifel oder eine Unbestimmtheit ausgedrückt wird, und im Deutschen die Zuversicht fordert. — a) -li? : czy? : -że? : izali? n. p. Chrzesz Janów był-li z nieba, czyli z ziemi? *Sk. Kaz.* 17. die Taufe Johannis, war sie vom Himmel oder... Wie-dział-liś w on czas, że się miał narodzić, a liezbę dni twoich znał-liś? 2 *Leop. Job.* 58, 21. (wiedziałś. *Bil. Gd.*) im Deutschen kann man in diesen Fällen, mit den Gliedwörtern denn, wohl, den Nachdruck der Frage verstärken: wußtest du denn damals, daß du solltest zur Welt kommen? kanntest du wohl die Zahl deiner Lebensstage? Izaliś przyszedł do skar-bów śniegów, albo skarby gradu widziałś-li? *Bibl. Gd. Job.* 58, 22. Kochasz-li siostrę moję? przynaj mi się szczerze. *Stas. Num.* 2, 140. Ma-li co, wszyscy pyta-my; a jak dobry, mało dbamy. *Cn. Ad.* 472. — b) -li -abo : czy -czy, ob -oder, *interrogatio indirecta,* n. p. Chrześcianinem-li i mnichem, abo kabalistą chcesz być,

to na twój woli będzie. *Sk. Żyw.* 51. ob du ein Christ oder ein Rabballist seyn willst, das steht bey dir. Spytal doktorów, możeli być zdrów abo nie? *Biel.* 430. — c) -li -li - czy - czy - albo, ob - oder. Ale nie wiem jaki jest oblubienie, choryli, zdrowyli? *Bals. Niedz.* 1, 56. ob er gesund oder krank ist. — §. Bądź, bądź, cokolwiek bądź, eś sey nun so oder so; man thue nun dieß oder jeneß. Na okręt-li budowny, na koń-li wsiedzie, Troska w okręcie, troska i za siodłem będzie. *J. Kchan.* Dz. 218. du magst zu Schiffe gehen oder zu Pferde steigen, der Gram geht mit zu Schiffe, der Gram steigt mit zu Pferde. Dzień-li po niebie świecił, noc-li wstała, Krew go niewinna przenasładowała. *Groch. W.* 263, eś mochte Tag oder Nacht seyn; sowohl bey Tage, als bey der Nacht.... Ofiarował Władysławowi Amurat pokój, chciałiby wieczny, chciałiby też do czasu. *Biel.* 331. er trug ihm den Frieden an, einen ewigen Frieden oder auch nur einen zeitigen, alles wie er selbst wollte. Polacy z córek Ludwikowych którakolwiek, młodszali, starszali, wziąć za pana obowiązali się. *Biel.* 221. gleichviel welche von beyden, die jüngere oder die ältere. Wesoły-li Jupiter? trzeba być wesołym! Śmieje-li się? przysmiewać! z zmarszczonym-li czołem i piorun gdzie wyciska? więc z napiętym łukiem Boku strzedz, i pomagać swym mu gniewu hukiem. Wenus-li w sercu siedzi, i ta w nim panuje! Swe mu prawie Junony! Mars-li mu smakuje? Z nim tchnąć wojnę! krzywym-li postępuje krokiem? więc uchramiać i jednym na dół spadać bokiem! *Gaw. Siel.* 362. t. j. w którymkolwiek bądź humorze dogadzać mu, in allen und jeden Gemüthsstimmungen muß man ihm nachleben: ist er fröhlich, fröhlich seyn; lacht er, mit lachen; donnert, er, mit donnern; steht Venus ihm im Herzen, ihm Junoscenen schwaßen etc.— d) dubitanter et indefinite: Li - jeżeli, wann anders, wofenn. Jeslim był umysłu takiego Ciesząc się z upadku bliźniego, i myślił-lim go w czym szkodzić, Albo w trudności przywoździć, Doznał-li dobry mej niechęci, Puścił-lim go gdy z swej pamięci, Co mi był nieprzyjacielem, Nie znał-li mię przyjacielem? Niech mię panie pohoǳuje nieprzyjacieli! *Ryb. Ps.* 10. Uczyniże, masz-li uczynić. *Gor. Sen.* 58. I złemu przepuść, ma-li razem ginąć dobry. *Min. Rył.* 4, 145. Miej się dobrze, możesz-li. *Rej. Wiz.* 195. Ma-li być kwaśno, niech będzie jak ocet. *Gemm.* 155. soll eś nun einmal sauer seyn, so sey eś wie Essig. Ma-li co być złego, na Tatary. *Cn. Ad.* 472. (kiedy wisieć, to za obie nogi). Wezmę-li ja kij. *Cn. Ad.* 1229. (o gdzieś to kiju!) — §. Li - tylko, samo, samuteńko, nie więcej, presse, ściśle, bloß, allein, nur, nichts weiter. cf. *Slov.* len, lentoliko tylko, *tantum*; (*Vind.* -li, raun, verstnu - właśnie, równie, w rumel).

Pochodz. *jesli, jeżeli* (to jest: jest-li) *izali, azali, czyli. Te mogą być pisane bez kładzenia przed encliticon laseczki; w inszym razie służy zrozumiałości laseczka między -li, a słowem do którego się przyczepia, n. p. ma-li, był-li; czyta-li; kocha-li; — §. 'alibo, albo.*

LIASKA ob. Laska.

LIBAWA ob. Lipawa.

LIBERTACYA, yi, ż., uwolnienie z jakiego ciężaru polity-

cznego, die Befreyung von politischen Lasten. LIBERTYN, a, m., odrzucający objawienie, a na samym rozumie fundamencie zasadzający swoje religia. *Kras. Zb.* 2, 41. der Freygeist, Freydenker; *Vind.* Iwojoverez, prostoverez. Libertyn odmiata księgi pisma. *Bals. Niedz.* 1, 112. Światowy libertyn. *Lach. Kaz.* 1, 79. Rozwiązły libertyn. *Teat.* 53. b, 42. Libertyństwo *Vind.* prostovera, Iwojovera, Freygeisterey.

LIBERYA, yi, ż., barwa, *Sorab.* 2. libreja; *Vind.* liberia, slushaunu oblazhilo, snamski obliek; *Ross.* либрея; die Sibree. Nikomu nie wolno dawać inszej liberyi, prócz z sukna krajowego. *S. Grodz.* 2, 135. — §. melon. Ludzie pod liberya, służący, die Sibreebedienten, die Sibree. Postrzegłem jego leberya przed pałacem stojąca. *Teat.* 40, 65.

LIBRA, y, ż., libra papieru ma arkuszy 24. *Solsk. Geom.* 3, 135. ein Buch Papier. *Boh.* kniha (ob. Księga); *Croat.* kniga papera; *Slav.* kvitirna, konac papira; *Ross.* дестъ, дестка, десточка. Ryza ma w sobie liber papieru dzieścię. *Chmiel.* 1, 161. Pół-libry *Ross.* полдестъ. Librami *Ross.* подестно. — §. Libra, aptekarska miarka, z 12 uncyj. *Cn. Th.* das Apotekerpfund.

LIBRARYA, yi, ż., księżnica, die Liberey (cf. *Ab 1 g.*), Būcherey. — a) biblioteka, die Bibliothek. Pod chwalebnyim imieniem W. K. Mości, rozkazawszy ten upominek (biblią Radziwiłłowska) wydrukować, do libraryi W. K. Mości daruję, którą wiem wielką być. Nie podaję do niej tej księgi, aby się ich więtszy poczet w bibliotece W. K. Mości przyczynił, ale aby była czytana. *Radz. praef. biblii.* Szukano po libraryach, które były złożone w Babilonie, i naleziono księgi jedne. *Leop. Ezd.* 6, 1. (w bibliotece. *Bibl. Gd.*) — b) Księgarnia, księgarski sklep, der Buchstaben. LIBROWY, a, e, od libry, Buch, (vom Papier). *Ross.* дестевый.

LIC, plur. Lice, ob. Leje, Lejce.

LIC, i, ż., n. p. Teraz dopiero widzę, skorom zmkł do nici, Skorom uciekł z tak srogięj pod te dachy lici... *Pot. Arg.* 789. *Boh.* litina imber, nawalność, Pflagregen, cf. lać.

LICE, LICO, a, n., (*Boh.* ljece, cf. *Boh.* ličidlo - barwidło, die Schminke); *Slov.* lice, lico, (ličko *dem.*, ličidlo barwidło); *Sorab.* 1. liczo, ližo; *Sorab.* 2. lizo, naględ; *Carn.* lize; *Vind.* lize, lyze, zhelust, (cf. czeluść; cf. *Vind.* luzh - światło); *Croat.* licze, obliehje, obraz, (cf. oblicze, cf. obraz); *Rag.* lize, oblieje, (*Rag.* licejast *politus*); *Bosn.* lice, obraz, (cf. *Bosn.* lis *cicatrix* *in fronte*; cf. lśnać, cf. lśsy); *Slav.* obrazi; *Ross.* лице, лицо lice, oblicze, mina; osoba grająca jaką rolę na teatrze; rola teatralna; powierzchowność; lice sukna; (*Ross.* лицедей; *Eecl.* лицеподходникъ aktor teatralny, cf. licemiernik; *Eecl.* лицита lice, jagoda, ликъ wyobrazenie twarzy na obrazie, cf. lik, liczyć); cf. *Goth.* whits; *Ger.* Antlitz; *Graec.* λέυσσω video; cf. lśnić; cf. *Hebr.* לרר lechi gena, maxilla); jagoda twarzy, policzek twarzy, twarz, oblicze, der Wachen, die Wange, das Antlitz, das Gesicht. plur. lice, *Gen.* -ów - policzki, die Wangen; Ogorzałość lica, i wszelkiej płci, jak zganiać. *Sienn.* 503.

Widziałem, gdy i zmarszczki z lica wymuskała, I z siwych włosów czarną głowę udziałała. *Simon. Siel. 31.* Przepalone wódki do umywania lica. *Lek. C 4 b.* W Padui, gdy w metrykę żaka wpisują, piszą też i to, jaki jest, ma-li znak na ciele, na licu, na ręce etc. *Gorn. Wł. R. 2 b.* Pokłonił się królowi licem swym do ziemi. *Budn. 2 Sam. 18, 28.* (ukłonił się twarzą swoją ku ziemi. *Bibl. Gd.*). (*Eecl. ниць, яницы, никомъ, ничкомъ* twarzą na ziemi, *ob. Nice*). Świetność lica twego. *Leop. Ps. 45, 4.* Więcej pleć białą zdaniem mym zaszczyca Wdzięk przyrodzony, niżli piękność lica. *Nar. Dz. 1, 52.* Choćby wszystkie Insału dziewice, Wdzięki urody i nadobne lica Stawiły razem, ja się ztąd nie ruszę. *Kras. Oss. B 5.* Lice z różą w sporze. *Szym. S. W. 46.* — *Fig.* Nie będą nigdy widzieć żadnego lica, Mieszkańcy piekła, słońca, gwiazd, ani księżycy. *Kulig. 312.* daß Antlitß der Sonne, deß Mondeß. — *transl.* Z jakim licem śmiesz, bywszy żołnierz Korbulona, Na mój pałac przynosisz rozkazy Nerona! *Min. Ryt. 1, 201.* (t. j. jakim czołem). — *Melon.* Lice, osoba (cf. liczyć), die Person. Święty, który na lica nie patrząc, sędzi wedle każdego uczynków. *Budn. 1 Pet. 1, 17.* (bez braku osób. *Bibl. Gd., oppos.* licemierny). Nie przyjmuj lica naprzeciwko obliczu twemu. *Leop. Syr. 4, 25.* (nie miej względu na osobę przeciwną dusze twej. *Bibl. Gd.*). — 2) *transl.* Lice szaty, sukna: prawa, świetna strona, cel, (*oppos. nice*); die Glanzseite deß Tuches, die rechte Seite, zum Unterschied von der abidsten. (*Croat.* lice imenaje sze vszake sztvari gornya sztran; *Slav.* lice (*oppos.* opaka strana); *Rag.* lize = (*Ital. ritto*); *Carn.* na lize; *Ross.* лице; (*Bosn.* lice od kgnighe; *Croat.* lice knyige, pagina, stronica; *Boh.* na lic obratili przerwócié). Wywróćcie te szaty na lica, w których dawno na nice chodzicie. *Czack. Tr. P. 2.* — 3) Lice w prawie: ślad pewny okazujący przestępę i jego uczynek, *factum notorium.* *Kras. Zb. 2, 44.* ein gewisses augenscheinliches handgreifliches Merkmal, daß nach einem Diebstahle oder Morde den Thäter verräth, z. B. bey ihm vorgefundene Sachen, Instrumente, etc. Lice znaczy rzecz, która będąc oskarżonemu pokazana, nosi świadectwo winy, n. p. ukradziony wół, lub ruchomość jaka. Lice znaczy w Polskim języku twarz; pokazanie więc ukradzionych rzeczy występemu, jest widocznym w oczy wyrzutem. *Czack. Pr. 2, 224.* *Ross.* поличное lice kradzione; на лицо w naturze, rzeczywiscie znajdujące się gdzie; улика rzecz przekonywająca, dowiedzenie, przeświadczenie; прилика dowód przeświadczenia; уличать, уличать, приличить, приличать przeświadczać, przekonać; (*Boh.* ljěný, patrný oczywisty, widoczny). Dochodzą złodziejęw po licu rzeczy naszych. *Warg. Radz. 343.* I złodzieje jawni ze zbrodni wychodzą, powiadając, gdy go z licem przywioda, że go nim zarzucono. *Gorn. Wł. L 2 b. et Q 1 b.* Nie dziw, iż złodzieja mają, bo lica przy nim jest, rzecz która pokazuje zły jego uczynek. *ib. D 5.* Jesliby kto wykradł czyjego ojczystego człowieka, a pojmanby był na drodze z tym człkiem, tedy ma być z tym licem wiedziony do urzędu. *Stat. Lit. 385.* Gdybym go tylko z licem dostał, kazałbym go nad wszystkich złodziejęw wyżej powiesić.

Dwor. J. Ościk już nie mógł więcej zdrady przeciw ojczyźnie przec, a jawne lica fałszów i zrad jego, pomsty na niego wołało. *Stryjk. 776.* Pieniądze lica nie mają. *Rys. Ad. 57. Haur. 252. Sax. Porz. 118.* pecunia non potest dignosci ex se, quia eadem nota omnes signantur nummi. *Cn. Ad. 834.* Masz wiedzieć, iż się rzeczy innych żaden imować nie może, jedno tych, któreby z przyrodzenia różne między sobą były, jakie są bydło, szaty; ale pieniądze i monety, także złota i srebra nierobione, wina, pszenicy, żaden się jać nie może, bo lica nie mają. *Szerb. Sax. 174. ob.* Licować. — Ci którzy się o złodziejstwo albo łupiestwo zgadzają, albo licem wracają (?), którzy się śmierci odkupują, ci wszyscy są bezecni. *Szerb. Sax. 17.* — Lice, piątno, cecha wypalona, daß Brandmal. (*Croat.* liszaszt in fronte signatus; *Bosn.* lis cicatrix in fronte, lisast qui habet signum in fronte, ut equus). Piętno masz na czele, a lico na szyi. *Smotr. Ex. 13.* Który na życie godzi, niech dla lica zbrodni, rozpalonym żelazem na czele wypiatnowany będzie. *Mon. 76, 617.* Licem znaczony Faryzeusz *vid.* Licemiernik. (*Boh.* lička = tendicula, kluczka, sićło; ljeceti ponere tendiculam). LICEMIERNIK, a, m., obłudnik, liziobrazek, gryzpacierz, bożkujący się, faryzeusz, ein Gleißner, Scheinheiliger, Pharisäer, Heuchler. *Boh.* licoměrnjk; (cf. *Sorab. 1.* ličču szo adutor, liččzak adulator, cf. lizać; *Vind.* lisjak, skaslivez, repovertez, vertorep; *Carn.* hinavz; *Croat.* licimir, szamopravehnik, zkazlivecz; *Bosn.* lizimir, lizimirac; *Slav.* licumirac; *Rag.* lisimjeraz, lizimiraz, lizimiernik, lizimir; *Ross.* лицемеръ, пустосвятъ, ханжа; (лицедѣй aktor teatralny); *Eecl.* притворонисатель, который лицемерно, притворно пишет о чемъ; (cf. *Eecl.* лицеподходникъ aktor teatralny; cf. *Eecl.* личина, маска, харя таска, larwa). Pseudopolitycy, twarzobrakownicy, licemiernicy, w cudzej skórze chodzą. *Burl. A 2.* Byli za żydów, co je zwano licemiernicy, którzy smętną a nabożną postawą, ubiorem, a chodzeniem inakszym od ludzi byli różni, i innemi wymysły, czynili domniemanie o sobie, wielkiej świętości u prostych ludzi. *Eraz. Jez. O 2.* Licemiernicy byli, którzy się wyłączały z społeczności ludzkiej, a od społecznych obyczajów ich, a sami sobie wymyślali dziwne a inaksze i modły, i postawy, i posty, i ubiory, i inne dziwne rzeczy. *Rej. Post. L 1 4.* Zakonni licemiernicy. *Wróbl. 5.* Faryzeuszowie, die Pharisäer. Posłowie ci byli z Pharyzeuszów albo licemierników. *Biał. Post. 55.* (Chrystus wiele cierpiał od Pharyzeuszów licemznaczonych, i w piśmie uczonych biskupów. *ib. 22.*). Jesli nie będzie sprawiedliwość wasza obitowała więcej niżli nauczonych w zakonie i licemierników. ... *Leop. Matth. 5, 20.* (Pharyzeuszów. *Bibl. Gd.*). Skrybowie i licemiernicy. *W. Post. W. 202.* Licemiernik i jawnogrzesznik różnie się w kościele modlili. *W. Post. Mn. 251.* LICEMIERNICA, y, z., obłudnica, hypokrytka, die Gleißnerinn, Heuchlerin; *Ross.* лицемерка, пустосвятка. O licemierniku, taka to chytrość twoja, chcesz abyś naszą starszą była! *Sk. Żyw. 165.* LICEMIERNICZY, LICEMIERNY, a, e, Faryzeuszowski, obłudny; Pharisäisch, gleißnerisch, heuchlerisch; *Boh.* licoměrný; *Rag.* lizimjerni; *Ross.* лицемерный;

Eccl. дволичный. Chrystus nie gani w tym Faryzeusza, ani stanu jego licemierniczego, który nie był zły sam z siebie, gdyż się i licemiernicy niektórzy Panu podobali, jako Nikodem, Gamaliel. *W. Post. Mn.* 324. Posłali posły z cechu licemierniczego żydowie do Jana ś. *Biał. Post.* 59. Strzeżcie się kwasu licemierniczego i Saducejskiego. *Leop. Matth.* 16, 6. (nauki Faryzeuszów). Licemiernicza obłudność tych, którzy powiadali, że grzech, uzdrowie niemocnego w święto; ale to nie grzech, szkodzić mu w święto. *Eraz. Jez. Z* 4. — §. 'Licemierny, patrzący na 'lice (co ob.), t. j. wzgląd mający na osobę, stronny, parcyałny, partheyisch, der die Person ansieht. *Eccl.* лицепріемный, subst. лицепріемникъ; *Græc.* προσοποληπτης. Tam mi się z tego przed 'nielicemiernym sedzia sprawować bedziesz. *Smotr. Nap.* 84. 'LICEMIERNICTWO, a, n., 'LICEMIERNOSĆ, ści, ż., obłuda, nieszczerość, die Gleißnerer, Heucheleu; *Boh.* licomernost; *Bosn.* lizimirnost, lizimirstvo; *Slav.* licemirstvo; *Rag.* lizimirstvo; *Croat.* lizimirnoszt; *Ross.* лицемерство, лицемеріе, ханжество; *Eccl.* дволичіе, притвореніе, притворство, выдумка. Licemiernictwem czyli obłudą nadrabiać, 'licemierzyć, gleißnen, *Rag.* lisimiriti, lisciti; *Croat.* licimirimsze, milolasem, prilizavamsze (przyrochlebiać się); *Dal.* licimeriti; *Ross.* лицемерствовать, лицемерить, ханжить, ханжу; *Carn.* himim sē. 'LICETWORZYĆ, *Eccl.* лицетворити, придавать вещи лице, рієкзуюć. — *Eccl.* лицепритворство просорпоеја.

Pochodz licowy, licować; policzek, policzkować; oblicze, obliczność, obliczny, oblicznie; — §. slichzny, slichzność; *Ross.* доброличный.

LICENCYAT, a, m., który w szkołach zostawszy wprzód bakałarzem, przez wyższy stopień do doktorstwa się sposobi. *Kras. Zb.* 2, 44. ein Licentiat. LICENCYŌWAC, wojsko. *Tr.* rozpuszczać, abszytować, zwiąć, die Armees abtanfen, den Soldaten den Abschied geben.

'LICHIA, zagon, ob. Lecha. 'LICHFIA, 'LICHFNİK ob. Lichwa, lichwiarz.

'LICHMANINA, y, ż., liche rzeczy, liche postępowanie, schlechtes Zeug, schlechtes Verfahren. Już nadziei w zarobku nie ma, tylko się lichmaniną żywi, a lichwy płaci, a bardzo mu ciężko wrócić, co się komu zadłużył. *Rej. Zw.* 167 b. Jakowe łupiestwo, obciążanie, czynią sobie ludzie, trudno i wymówić, bo prawie już tak na tę lichmaninę a drapieżynę wszysze udali się, iż jeden drugiego drapieży, drogością, niesprawiedliwością. *Gil. Post.* 50. ob. Lichwa, lichwiarstwo.

LICHŌ, a, n., *Boh.* lich impar.; *Croat., Bosn., Rag.* lih; cf. *Germ.* gleich, ap. *Isidor.* kalihho; (oppos. cetno); ungleichę Zahl, ungleich an der Zahl, nie do pary, nieparzysta liczba, n. p. Wieśniaczki mienią, że jaje pod kokosze nigdy w cetnie, ale w lichu zawsze kłase trzeba. *Cresc.* 581. cf. *Eccl.* излиха, излише, излишше зытеcznie; (cf. liczba). Niech tych sędziów będzie dziewięć, a dlatego je lichem kłade, bo jeśliby byli cetnem, a nie zgodziliby się, zawzdyby jednego szukać trzeba, któryby się abo do tego, abo do owego zdania przychylił; którego do liczby lichem idącej nie trzeba. Bo chociażby też niezgodni byli se-

dziowie, tedy więsza liczba przechodziłaby mniejszą. *Modrz. Baz.* 370. Cetno lichŌ, *Boh.* lich suda; *Rag.* igratti na tak i na lih; *Bosn.* tak i lih, takan i lih (cf. tak); *Carn.* soduv; *Sorab.* 2. por unpor; *Ross.* четъ или нечетъ; gra do pary, nie do pary. *Zabl. Firc.* 42. Grabe und Ungrade, ein Spiel. — §. Zła liczba, niezycziwa, przegrana, eine unglückliche Zahl. Nie wiedzieć, komu lichem, komu padnie cetnem. *Pot. Arg.* 793. A coż jeśli kości padną lichem? *ib.* 92. Już jedno z dwojga, już masz cetno lichem. *Pot. Syl.* 385. Lepsza zgoda, niż sprawa, bo nie wiedzieć, komu padnie cetno, komu lichŌ. *Sax. Porz.* 78. (cf. es lub zes). Jutro pokaże cetno albo lichŌ. *Pot. Syl.* 511. — §. Nieszczęście, bieda, kaduk, wróg, dyachel, (cf. lichwa); Unglück, Unheil, Böses, Nebel, der Böse, der Fenster; (*Ross.* худо ob. Chudy, лядъ; cf. lada co). (*Ross.* лихо złość, złośliwość; лиховать, обливовать fałszywie donosić, potwarzać; лиходѣи niechętny, лиходѣйствовать nieprawdzieć; лихорадка, лихоманка zimnica; *Eccl.* лиходѣи, злодѣи, злотворникъ злочынца, лишенникъ злодziej). Och jak wielkie z bojaźnią upatruję złości, Boże odwróć to lichŌ z twojej wszechmoności. *Bardz. Trag.* 536. Przybądź, a zabroń licha złego. *ib.* 416. Wnet się i to ze wstydem uspokoi lichŌ. *Zab.* 15, 301. Do woli się fortuna lichem ich nacieszyła. *Tward. Wł.* 39. Kto to w domu zrobił lichŌ? *Bardz. Trag.* 61. Żeby sobie ten człowiek nie narobił licha, gdyż zbyt swym chuciom pozwała! *Teat.* 42. d, (cf. nawarzyć piwa). Jak wierzyć temu, który nas raz chciał w lichŌ wprawić! *Mon.* 76, 404. Pędził dalej, jam rzekł cicho, Będzie jemu kiedyś lichŌ. *Zab.* 16, 76. Weg. Z lekka Mości Panowie! drzymie? niech śpi lichŌ! *Zabl. Amf.* 105. Nie budź licha, kiedy lichŌ śpi. *Zegl. Ad.* 156. (*Slov.* nesčesti ne potreba hledat, samo od seba pridě; cf. nie drażnij psa śpiącego; nie maluj dyabła na ścienie; cf. nie igraj z ogniem; cf. nie wyciągaj wilka z lasa). A czy mię tu lichŌ wniosło? *Teat.* 35, 40. (cf. choroba, kaduk). Coż to za lichŌ ciebie tu przyniosło! *Teat.* 33, 20. Czy lichŌ ich tu przyniosło? *Kniaź. Poez.* 3, 216. Idźże z lichem, jakieś przyszedł. *ib.* 218. Niech cię lichŌ ochłoni, przekłety gaduło! *Teat.* 28. b, 52. (porwon!). Żeby go lichŌ ciężkie porwało! *ib.* 24. c, 87. Coż to u licha ciężkiego, co to ma znaczyć! *Teat.* 28, 35. Czego oko ludzkie nie widziało, czego lichŌ nie słyszało, oczyma uszyma duszy słyszałem, widziałem. *Ossol. Str.* 7. (sam dyabeł). Człowiek ten dobre to lichŌ: ale trzeba go ustawicznie karmić i poić. *Teat.* 32, 115. (niezły człowiek, dobre człeczysko, basałyk, bałanda; cf. dobra dusza). — §. Do licha tam tego, do kata, niezliczone mnóstwo, więcej jak potrzeba, cf. do boga, verbenfert viel, mehr als zu viel. LICHŌ, *adverb. adj.* lichy = błażo, mizernie, nędznie, nie-najlepiej, nieszczęśliwie, elend, ūbel. Trąbić umieją; lecz oni tak jak ja, choć dosyć lichŌ, napisać nie potrafią. *Mon.* 66, 186. Jak mu się przez ten czas powodziło? *B.* O bardzo lichŌ! *Teat.* 30. b, 89. 'LICHOCIC, ił, i, *act.* niedok., kogo = 'powyłupować, nędzić, wyniszczać, *despoliare.* *Macz.* einen arm machen, ausplündern. LIHOCKO *adv.* bardzo lichŌ, nędznie, elendiglĭch. Inne ciała w mauzolach

szumnych spoczywają, Tu nędzarza kości się lichoczek walają. *Gaw. Siel.* 396. LICHOGRAĐ, u, m., *Graec.* Πορροπόλις, Philippopolis. *Plin.* 4, 11. miasto w Tracji przez Filipa Macedona osadzone samemi lotrami. *Klon. Wor. ded.* *Bubenstadt. LICHOTA, y, ż., LICHOSĆ, ści, ż., bieda, mizerya, *Vind.* zhemernost, burnost; *Notb.* Jammer und Elend. (*Boh.* lichota: nieuprzejmość, *fallacia*; *Ross.* лихость złość, chytrość). Nędzny stan znaczy poniżenie, błażość, upadłość, a iż tak rzekę lichosć a lichotę, a chudobę, jako też mówimy: nędza, lichota albo błażo stało około niego. *Sekl. Luc.* 1. Oto z Awernu blade wyszły jedze, Roztrzęsą na świat lichoty i nędzę. *Tward. Misc.* 101. Wszędzie ucisk okropny i sroga lichota, Czy człek wchodzi w bramę życia, czy zawiera wrota. *Zab.* 26, 406. Wszystkie miliony wasze, z bogactwy synów korony niebieskiej, ubóstwem są i lichota wielka. *Birk. Syn. Kor.* 4 b. — §. Lichota, lichy postępek, lichy charakter, *Schlechtigfeit, Schlechtigkeit, schlechte Handlungsart.* Wspomnę tu jednę lichotę a lekkość Alexandra Wielkiego. *Glicz. Wych.* A 5 b. — §. *Personif.* Lichota, co nędznego, biednego, nędzarz, biedaszek, chudy pacholek, mizerak, *masc. et fem., ein Elender, ein Miserabler, ein armer Schlufer.* Ja lichota do twej się łaski ubiegam. *Warg. Wal.* 2. Przyszła strojna od pereł i złota Jedna niecnota, poddanka, lichota, *Chrośc. Ow.* 125. Bardziej od muchy, od lichoty boli. *Zegl. Ad.* 11. Lichota bardziej ukasi. *Cn. Ad.* 453; (bardziej boli od podłego). Choć kto, możliwym jest, bać się powinien lichoty, Dowcip bowiem ma snadne do zemsty obroty. *Min. Ryt.* 4, 18. Lichota pierwszych nie traci nałogów, Choć do najwyższych posunięta progów. *Kniaż. Poez.* 5, 136. (cf. ciężki z sługi pan, z klechy pleban). Szcześnie się meżnych boi, uciska lichoty. *Bardz. Trag.* 78. LICHOTARZ, a, m., lichy, nędzny człowiek, ein Elender, Miserabler. Ci lichotarze dzisiejsi, (o heretykach). *W. Post. W.* 56. Marne takie lichotarze Zawszy Pan Bóg i doma i na stronie karze. *Rej. Wiz.* 70. Pomnij, jako świecnie lichotarze, Pan srodze karze. *Rej. Zw.* 116 b. LICHOTNY, a, e, — ie *adv.*, mizerny, błaży, nędzny, lichy, elend, *schlecht, jämmerlich, miserabel.* Kraje te są barzo lichotne i nędzne. *Boter.* 161. Mocnyż on to był obrzym niebieski Pan Jezus; a lichotna była możność Herodowa. *Zarn. Post.* 3, 547. Na burzkach młodość swoją trawia, a na żołnierską nie cheą, a kiedy się stawia, tedy barzo lichotnie. *Star. Fot. E* 2. W mojej duszy lichotnej boże raczysz się objawić! *Żyw. Jez.* 27.

LICHTAN, LICHTON, a, m., LICHTUGA, i, ż., mniejszy statek wodny przy większych dla ulichtowania w potrzebie ładunku; z *Niem.* der Lichter, das Lichtschiff, der Lichter; (*Dan.* ligter; *Angl.* lighter; cf. lizwa). Lichton służy do lichtowania ze statku, gdy ten stanie na piasku, i bierze 4 do 5 łasztów, który dla potrzeby prowadzą przy statkach. *Magier. Mskr.* Przy statkach mieć potrzeba lichton dla lichtowania zboża na jakiej zawadzie. *Haur. Ek.* 170. Szyprowie od lichtana płacą po zł. 2. *Vol. Leg.* 3, 60. Szukata, lichtan, bata; różne nawy. *Ryb. Geśl. D* 2 b. Szukają w całym dotąd dziury, w tym lichtonie zrazu się im opiera? nakoniec utonie. *Pot. Pocz.* 94. Okręt na hak

wrażony, próżno pracuje bokami, przyjdzie lichtugą uciekać. *Tward. Wł.* 46. ob. Lichtować.

LICHTARZ, a, m., z *Niem.*, LICHTARZYK, a, m., *zdrobn.*, der Leichter; *Boh.* swjcen; *Sorab.* 1. szwieczenk, lichtiar; *Vind.* lahtar, sveizbnik, fuetelnik, sveitnak, svietnik, sviezbnik; *Slav.* svichnjak; *Croat.* szvéchnyak, czirak, chirak; *Bosn.* cirak, kerostač; *Ross.* подсвѣчникъ, шандаль, шандалецъ; lichtarz wielki przed obrazem jakiego świętego; *Ross.* насвѣщикъ. Czemuż to teraz świecznik wolicie zwać lichtarzem? *Budn. Bibl. praef.* Świeca na lichtarzu stoi, aby domownikom światłości używała. *Sk. Kaz.* 646. Świeca gore, lichtarz ziębnie. *Pot. Jow.* 136. Lichtarz we środku z srebrnymi rogami, Oświecał salę pięknie pochodniami. *Jabl. Ez.* 209. LICHTARZOWY, a, e, od lichtarza, Leichter. *Boh.* swjcnowy; *Ross.* шандалный. Słupek lichtarzowy. 1 *Leop. Exod.* 37.

LICHTON ob. Lichtan. LICHTOWAĆ, ał, uje *act. niedok.*, ulichtować *dok.*, za pośrodkiem lichtana ładunkowi statkowemu ulżywać, ein Wasserfahrzeug lichten; umniejszać ciężaru. *Dudz.* 43. Lichtować, to jest, zboże ze statku do śpichlerza zypować, albo też stanawszy na baku, kryć ze statku ładunki ujmować. *Magier. Mskr.* Lepiej tobie lichtować na suszy. *Klon. Fl. E* 3. LICHTUGA ob. Lichtan.

LICHTYAN, herb; koło młyńskie zębate, takżeż na hełmie. *Kurop.* 5, 10. ein Wappen.

LICHUCZKI, LICHUCHNY, *intens. adj.* Lichy, *qu. v.*

LICHWA, y, ż., LICHFA. (*Petr. Pol.* 76. cf. lichnik, lifnik). (*Boh.* lichwa; *Slov.* lichwa, užena; *Sorab.* 1. licha; *Croat.* lihva, usura, osura, fit, kamata; *Carn.* fajda, obrënia, obrëst; *Bosn.* lihva, kamata; *Rag.* lihva, kãmata; *Hung.* usora; *Ross.* лихва; *Ecccl.* лихоимство, лишениество, мѣшакъ; cf. *Germ.* leihen); der Wucher, — a) lichwienie, lichwy branie. *Cn. Th.* das Wuchern. Dawanie kapitału na procent, lichwą zwano. *Czack. Pr.* 1, 308. das Austeiben auf Zinsen. Przez lichwę nabywamy, gdy pożyczanymi pieniędzmi zysku jakiego dostajemy. *Gost. Gor. praef.* Są co z lichwy powstałi, biorąc od tysiąca złotych sto i pięćdziesiąt, do których przypisać piętnaście złotych trzeba i piętnaście groszy. *Opal. Sat.* 28. In malam partem. Lichwa nie może być dobra, jakoż też od licha, co Ruś złym zowie, imię ma. *Petr. Pol.* 39. Lichwą, przez lichwę, w lichwie, *foenerato.* *Cn. Th.* wucherlich, gegen Zuteiffen. — §. Zysk z lichwienia, procent lichwiarski, der Wucherzins. Lichwa w Słowiańskim znaczy wszelki zysk; w Polskim tylko zysk niegodziwy. *Klec. Zdan.* 48. Przysiągł, że da lichwy lichwiarzowi, aby mu pożyczył pieniędzy. *Chelm. Pr.* 104. Miałeś pieniądze moje dać monetarzom, a jabym był przyszedłszy wziął co mojego jest z lichwą. *Sekl. Matth.* 25. Lichwa jest własny pożytek pieniędzy, nie udanych na żadne towary albo kupie, jako na rolę, na winię, na kupiectwo. *Gost. Gor. praef.* Cokolwiek bierze kto nad to co pożyczył, lub co takowego inszego, co pieniędzmi może być oszacowano, to lichwa jest. *Karnk. Kat.* 354. *Kucz. Kat.* 3, 169. Lichwę daję, płacę, pożyczam u lichwiarza, daję od pieniędzy. *Cn. Th.* Nowa lichwa z starej lichwy, der Zins der Zinsen, lichwa

z lichwy, n. p. Lichwa lichwę rodzi, na kształt pokolenia. *Min. Ryt.* 1, 514. Lichwa jest predkonoga i dłużnikiem sroga. *Cn. Ad.* 455. Miasto obowiązało się iscom lichwe płacić, ażby długi popłaciło. *Petr. Ek.* 53. LICHWECZKA, i, ż. *foenusculum.* *Marz.* procencik, ein Prozentchen. LICHWIARKA, i, ż, która lichwi, die Wucherin; *Boh.* lichewnice; *Rag.* kamatniza; *Ross.* ростовщица, барышница. LICHWIARSKI, a, ie, od lichwiarza lub lichwiarstwa, wucherisch. *Sorab.* 1. lichowné; *Carn.* ohrenske; *Croat.* kamatni, osurassni; *Rag. et Bosn.* kamatni, kamatnicki; *Ross.* лихоимный, лихоимственный, ростовщикий, барышный, барышничей. LICHWIARSTWO, a, n., lichwiariski stan, rzemieślniczo lichwiariskie. *Cn. Th.* Wucherer. *Sorab.* 1. lichwano, licharstwo; *Slov.* užernjetvj; *Hung.* usorálkodás; *Ross.* лихоиманіе, рѣзонство; *Eecl.* лихоимство, лишешенство, рѣзонманіе, взиманіе прибытка, барыша, лихвы, мышеломье, множешенство. LICHWIARZ, LIFARZ, LICHWNIK, LIFNIK, a, m., który na lichwę rozpożycza pieniądze, lichwiarzny. *Macz. Boh.* lichewnik, lichwar; *Slov.* lichewnik, užernik, kteří na penjezech zysk hledá; *Hung.* usorás; *Sorab.* 1. lichownik; *Carn.* ohrenék; *Vind.* vohernik, vuhar; *Croat.* osburnik, ushurnik, kamatnik, osurás, sitnik, chinsnik; *Rag. et Bosn.* kamatnik; *Ross.* лихоимецъ, ростовщикъ, барышникъ; *Eecl.* лихоимецъ, мышеломецъ, рѣзонимецъ, процентщикъ, чужехватъ, сребролюбецъ, мышеломецъ; *der Wucherer.* Sa, którzy sobie obrali na tym świecie służyć pieniądзом, jakowi są łakomecy, lichwnicy i t. d. *Zarn. Post.* 2, 587. Kto lichwiarze broni i zastępuje, niech będzie karany jako lichwiarz. *Chelm. Pr.* 106. Dwu dłużników miał pewny lichwnik. *W. Post. W.* 5, 286. *Budn. Prov.* 29, 15. Lichwnicy, zabijacze. *Bial. Post.* 249. Aby urząd nie był z tych, którzyby byli lifarze, łupieżce, którzy są pożeraczami ludzkimi. *Kosz. Lor.* 89. Wykretacze, lifnicy. *Modrz. Baz.* 202. Dwu dłużników miał jeden lifnik. *W. Post. Mn.* 510. Niech usidli lifnik wszystko co jego, a niech rozchwyca obcy prace jego. *Budn. Ps.* 109, 11. Kto rozdawa, boga naśladuje, a kto chce, żeby mu wrócono, naśladuje lichwiarza. *Gorn. Sen.* 167. Lichwiarze, piekielny rodzaj ludzi, złoty czasem na tydzień od czerwonego złotego płacić im potrzeba. *Teut.* 7, c, 19. LICHWIĆ, i, i, intrans. *niedok.*, *Boh.* lichwiti, težiti, (cf. *ciężać); *Slov.* lichwugi, na lichwu dāwam; *Sorab.* 1. lichuyu; *Vind.* vubhati, ohernio tribati; *Carn.* obram, fajdam; *Croat.* osuro useti, osurassim, kamatujem, sitati, situjem; *Rag.* kāmatoovati; *Bosn.* kamatovati, lihvoovati; *Ross.* лихоимствовать, срѣзнить, срѣжу, барышничать; *Eecl.* мытоимствовать, предлимодавствую; lichwę brać, brać od pieniądzy, wucherer, Wucher treiben. Wiedzie cię łakomstwo, żebyś lichwił. *W. Post. W.* 274. Mają być upomnieni lichwiarze, żeby więcej nie lichwili. *Chelm. Pr.* 106. Który lichwi, dwa razy jednę rzecz sprzedaje, albo sprzedaje, co nie jest. *Karnk. Kat.* 554. LICHWODAWCA, y, m., lichwę czyli procent lichwiarzowi płacący pożytecznik, der Zinensahler. Naprzód zapisem usnują lichwodawcę. *Klon. Wor.* 76. LICHWOPŁATNY, a, e, płacący procent lichwiariski, Wucherzins zahlend. Weksel lichwopłatny mając na po-

wodzie, Zdziwi kraje sąsiedzkie nierozumnym zbytkiem. *Kras. Sat.* 42.

Pochodz. *dolichwić się, nalichwić się, oblichwić się, ulichwić, wylichwić.*

LICHY, a, e, LICHUCZKI, LICHUCHNY, *intensiv.*, cf. lichy; (*Boh.* lichy *impar.*, *Carn.* lih *recte*, właśnie tak; *Vind.* lihek = delikatny; *Croat.* lyūt = zły; *Rag.* zálhi *irritus*; *Ross.* лихий, лихъ злы, chytry, złośliwy; niedzny, słaby, niewiele wart, mizerny, elend, mißerabel, schlecht, schwach. *Boh.* chatrny, sprostny, (cf. sprosny); *Sorab.* 1. hlatki, sznadné, žpatné; *Sorab.* 2. schlechtni, rini; *Carn.* zhatrén, shléht; *Vind.* shleht, zhemer, priprosten, hud, hudoben, burn; *Slav.* hěrgjavo; *Ross.* дрянный, худый (cf. chudy), худенький, неудалой, ядаший, плохий, (cf. plochy, cf. blaby). Ten który i o najbliższej ptaszynie pamięta, czyż o tobie zapomnieć może? *Zach. Kaz.* 1, 211. Lichy słowiczek w krzaku zielonym całą noc prześpiewa gardkiem swym ucieszonym. *J. Kchan. Dz.* 145. Pałac, który kosztuje kilkakroć sto tysięcy, lichą strzałką, która za grosz ledwo stoi, w niwecz popustoszy. *Falib. N.* 2. Lichuczkie dzieciątko. *Modl. Gd.* 11. Lichsze srebro od złota, od cnot lichsze złoto. *N. Pam.* 14, 262. tamto dobre, lecz to jeszcze lepsze.

LICINA, y, ż, lity czyli ulany obraz, (*Boh.* ljwanec); ein gegossenes Bild. (*Boh.* litina = imber, Gußregen; *Boh.* litý, ukrutny okrutny). Z srebra tego uczynił rycinę i licinę. *W. Jud.* 17, 5. cf. zlicina, (ryty i lany obraz. *Bibl. Gd.*). Uczynili sobie licinę z srebra, jako podobieństwo bałwanów. *W. Oeas.* 13, 2.

LICNY *ob.* Licowy.

- LICOWAĆ *ob.* Lejcować.
- LICOWAĆ, a, uje *act. niedok.*, (od lica, posłaku kradzieży); pozywać, dla znalezionej lica. *Włod.* wegen offenbaren Diebstahls vorladen. Licuje u kogo rzecz kradzioną = poznaje. *Dudz.* 45. Ich entdecke das gestohlene Gut bey jemanden. Darwaßliby kto drugiemu rzecz kradzioną tym umysłem, aby to u niego licowano, i aby z tym był zatrzyman, tedy bez szkody zostaje ten, któremu tak darowano. *Szczerb. Sax.* 64. Jąc się albo licować inszych rzeczy żaden nie może, jedno tych, któreby z przyrodzenia taką różność miały, z jakiejby mogły być rozeznane. *Szczerb. Sax.* 517. *ib.* 151. (cf. pieniądze lica nie mają). — *Fig.* Abym licował dom Izraelow w sercu ich. *Budn. Ezech.* 14, 5. (abym ułapił. *Bibl. Gd.*). LICOWANIE, ia, n., *subst. verb.*, pozywanie kogo o kradzież dla rzeczy kradzionych, znajdujących się u niego. *Włod.* Vorladung wegen offenbaren Diebstahls. LICOWANY n. p. złodziej. *Pot. Zac.* 10. z licem złapany, że o jego kradzieży ani wątpić, ein offenbarer aüßgemaßter Dieb. Złodziej wierutny, zbójca licowany. *Pot. Arg.* 58. LICOWY, LICNY, a, e, *Boh.* ljenj; *Eecl.* лачитный, od lica, oblicza, twarzy, twarzny, Baden, Wangen, Gesicht; Lica beze krwi cera, in vultu color sine sanguine. *Zebr. Ow.* 146. — §. Licny, licowy, od prawej strony n. p. sukna, *Ross.* липовый, личный. — §. Od lica jako posłaku kradzieży, offenbaren Diebstahl betreffend. Licowe roki abo pozwy, krótszy czas do odpowiadania zawierają, jak zwyczajne. *Kras. Zb.* 2, 44. Rok

licowy w sprawach kradzieżowych. *Vol. Leg.* 3, 76. Statut o licownym roku deklarujemy, żeby licowny rok nie ściągał się tylko na rzeczy kradzione. *Vol. Leg.* 2, 973. Licowy albo gwałtowny pozew, *citatio violenta* albo *realis*, jest ten, którym winowajca do sądu, osobą stawiony bywa, lub rzeczy jego aresztują się, co inaczej pozew aresztownym nazywamy. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 39. rok obliczny, oblicznie dany, eine *Łabung*, selbst in eigener Person zu erscheinen. (*Ross.* личный osobisty). — Oto jawny błąd jego dowodnie a licownie dowodzi się. *Zarn. Post.* 3, 775 b. (oczywiście).

LICYTACJA, yi, ż., die *licitation*, *Bosn.* lieba (cf. liczba); *Croat.* prezavane; *Boh.* prowołanij; akt prawny, przez który dobra nieruchome, niecierpiące podziału, jednemu się przedają. Różni się od aukcyi, że ta ściąga się tylko do sprzedania rzeczy ruchomych, i że licytacja wypada tylko mocą sądową, aukcyja zaś być może przez dobrowolne od właściciela podanie rzeczy *pluris offerentiae* kupujących. *Kras. Zb.* 2, 44. Rozkazano królewskorzyny i starostwa drogą licytacji sprzedąć. *Ust. Konst.* 1, 195. — W potocznej mowie licytacja = aukcyja, *Auction*, öffentliche *Steigerung*, n. p. Reszta majątku jego ruchomego przez publiczną licytacją sprzedana być ma. *Gal. Cyw.* 1, 95.

LICYTACYJNY, a, e, od licytacji, *Croat.* prezovni, *licitation* = LICYTATOR, a, m., licytujący, na licytacji do sprzedaży podawający, der *licitator*. *Croat.* prezovich. W *rodz. żeńsk.* Licytatorka. LICYTOWAĆ *cz. niedok.*, zalicytować *dok.*, na licytacji kupować, *licitiren*; *Boh.* prowołati; *Vind.* lizitirati, po vishem prudati, nastauit, visho puprauiti; *Bosn.* liciti, (cf. liczyć).

LICZALNY, a, e, dający się liczyć, liczebny, *Rag.* brojni; *Croat.* brojni; *sch* zählen lassend. Ani grzywna, ani wiarunek, ani skojee, nie były monetą liczalną; ale to były sposoby rachowania. *Nar. Hst.* 3, 290., *Czack. Pr.* 1, 124., *ib.* 2, 242. LICZARZ, a, m.; *Solsk. Geom.* 3, 110., *ob.* Liczebnik, liczący. LICZBA, y, ż., (cf. lik); §. 1. cyfra znacząca, i co się nią oznacza, eine *Zähl*, eine *Ziffer*; *Sorab.* 2. lizba; *Sorab.* 1. zrachuwanu; *Boh.* číslo, počet (cf. 'czcić, cf. poczet); *Carn.* zhislü, shtivila, shtivilu, shtivenje; *Vind.* shtivennje, shtivenje, broi; *Croat.* broj, broi, brojnik; *Bosn.* císlo, broj, esáp; (licba = licytacja); *Rag.* brooj, brój, silla, (cf. síla; *Rag.* lieba = licytacja, obwieszczenie, edykt); *Slav.* broj; *Dal.* broj; *Ross.* число; *Eecl.* числа, численица. Liczba jest wyrażeniem związku między pewną wielkością i jednością wziętą za miarę. *Śniad. Alg.* 1, 3. wyraża z wielu jedności lub z wielu części téjże jedności ilość, jakowa jest złożona. *Jak. Mat.* 1, 2. Liczba zowie się wielość jedności. *Łesk.* 2, 4. Znaki liczebne u Rzymian używane, kościelną liczbą teraz mianowano. *Łesk.* 2, 3. Liczba cała, ganze *Zähl*, gdy ilość złożona z jedności całych; gdy zaś złożona z jedności całych i z części téjże jedności, albo tylko z samych części jedności, nazywa się liczba łamana albo ułomek, *frakcyja*. *Jak. Mat.* 1, 2, *gebrodne Zähl*, ein *Bruch*. — *Grammat.* Liczba pojedyncza *numerus singularis*, liczba mnoga *numerus pluralis*. *Kpecz. Gr.* Pismo tu w liczbie pojedynczej mówi: „kto jest maluczkiem”; a nie mówi w liczbie towarzyskiej: „maluczey”. *Bals. Niedz.* 1, 136. W liczbie

osobliwości (pojedynczej), i w liczbie wielości. *Farnov.* 37. — §. 2) Lik, die *Anzahl*, die *Zähl*. Rozmnożyli się nad szarańczę, i niemasz im liczby. *W. Jer.* 46, 23, Wielki Pan nasz, i wielka moc jego jest, a mądrości jego nie masz liczby. *Gil. Kaz. A a. 2 b.* (granic nie ma, nieokreślona). Złowił małego karpika rybak; rzekł, i to liczbę czyni. *Jak. Baj.* 129. t. j. *summe* pomnaża, przyczynia, auch *der macht die Zähl größer*. Ludzie niekzemni i marni na świecie, tylko cień i liczbę czynią. *P. Kchan.* *Orl.* 1, 55. (cf. *nos numero sumus*). — Oddawać co komu pod liczbą, *in numerato relinquere*. *Cn. Th.* 751. — Liczba = poczet, n. p. Jest w liczbie świętych; albo: liczba, gromada, n. p. Obrali jednego z pośrodku siebie, z liczby swój, z gromady. *Cn. Th.* 789. (z grona swego). Wielkość liczby jakiej rzeczy = wielka liczba czego. *Cn. Th.* 1250. — Cykl, liczba lat w pewnym czasie odwracających się, jak liczba niedzielna, liczba złota, indykeja, epakta. *Ostr. Pr. Cyw.* 2, 11. Liczba złota = regula de tri, aurea regula. *Solsk. Geom.* 163, (*ob.* Reguła trzech); *Ross.* золотое число. — §. Liczba = rachowanie liczbami, das *Rechnen*. Uczyl dzieci czytać, pisać, liczby i grammatyki. *Sk. Żyw.* 2, 145. Musisz znać liczbę. *Teat.* 19, 83. — §. Rachunek, który się z czego zdaje, rachowanie się, sprawa, obrachunek, die *Rechnung*, die *Rechenhaft*; *Vind.* razhun, raitingá; *Ross.* отчет, взыскание. Abyśmy na on czas, gdy przed prawdziwym sędzią staniemy, z liczby naszej wyszli. *Herbst. Nauk. C.* 5. Więc się wiercą, więc się skubią około liczby, około rejestrów, nie wiedząc jak mają co czynić. *Glicz. Wych. J.* 4. Dobry gospodarz sam na liczbie zasiada. *Sk. Kaz.* 336. t. j. rachunków słucha, nimmt die *Rechnung ab*. W rok tylko liczbę przeglądał, na wiare się zdając. *Sk. Dz.* 370. Pan chciał kłaść liczbę z sługami swemi, a gdy począł liczbę kłaść, jeden mu był winien dziesięć talentów. *W. Math.* 18, 25. *Leop. ib.*, (chciał się rachować z sługami swemi. *Bibl. Gd.*); (*Ross.* учесть, учитывать). Rachować się z kim, na liczbę kłaść, *calculare*. *Macz.* Król chciał znieść liczbę z niewolniki swemi, a gdy ją począł znosić, jeden mu został dłużeń dziesięć tysięcy. *Budn. Matth.* 18, 24. Liczby słuchać. *Petr. Pol.* 2, 150. — Pozwał sługę, iż mu liczby nie uczynił, a odszedł. *Gorn. Wł. K.* 4, er hätte ihm keine *Rechnung abgelegt*. My cię wolno precz puścimy kiedy nam liczbę uczynisz dostateczną o wszystkim. *Biel.* 48. Oddaj liczbę włodarstwa twego, bo już więcej nie będziesz mógł włodarować. *1 Leop. Luc.* 16, 2. Bym miał utracić ten szlachetny lud, nigdybych za to bogu liczby nie mógł uczynić. *Biel.* 55. Rządzenie królestwa wielkiej mądrości potrzebuje, i ciężka czeka Panu Bogu liczba z niego. *Sk. Żyw.* 141, t. j. sprawa mająca być z tego dana bogu, odpowiedzialność, *schwere Rechenhaft vor Gott, Verantwortung*. Liczbę z kogo uczynić. *Sk. Dz.* 64. Oni o tym czują, jakoby liczbę za dusze nasze mieli działać. *1 Leop. Hebr.* 13, 17. Masz dać dostateczną liczbę bogu z tych owiec, które ci zwierzo. *Gorn. Dz.* 83. Ten rząd, któryś mi sam zlecił, pełnić muszę, Boć winien liczbę będę dać za każdą duszę.

Stryjk. 493. Panowie z przełożenia swego na ostatecznym sądzie srogą liczbę dać mają. *Star. Ref.* 137. Kazał ich zabijać bez sadowej liczby. *Sk. Dz.* 219. t. j. bez sprawienia się przed sadem, ohne gerichtliches Verhör. — Na liczbie zostać w kalkulacyi wpaść, nie wyrachować się, winnym zostawać. *Dudz.* 46. *Włod.*, einem schuldig bleiben, mit der Rechnung nicht bestehen. Przed tym panem rachunek mój będzie straszliwy, gdyż wiem, że mu na liczbie wiele zostanie. *Falib. Q.* 5. Był wsadzon, o to, iż na liczbie został nie mało papieżowi z dochodów tych, które mu było poruczone wybierać. *Biel.* 217. Jeśli na liczbie zostaniesz, a nie do najmniejszego pieniązka wyliczysz, będę cię umiał karać. *Sk. Kaz.* 557. LICZBAN ob. Liczman. LICZBOBIERCA, y, m., der Rechnungsbahner. Powinien być urząd, któryby drugich liczbę słuchał, urząd liczbobierców. *Petr. Pol.* 2, 150. *Græc.* λογιστής ratiocinator. LICZBOWY, LICZEBNY, a, e, LICZBIANY. *Tr.*, od liczby, Zählen; *Boh. et Slov.* početnj; *Ross. et Eccl.* числительный, числимый. Wyrazy liczbowe, jedno, dwa etc. *Krecz. Gr.* 3, 2. Liczebne przykłady. *Geom.* 1, 219. (t. j. w liczbach). Trzeci stopień liczby albo sześciu liczebny, cubus. *Jak. Mat.* 1, 121, die Cubiczahl. Liczebne imię w Gramatyce, *Slov.* početne gmeno; *Ross.* числительное имя. LICZBOWAĆ, ał, uje, cz. niedok., *Gram.* przez liczby odmieńać imiona lub słowa, z liczby pojedynczej na liczbę mnogą przemieniać, die Wörter nach dem Numerus abändern, aus dem Singular den Plural machen. — §. Liczyć, rachować, rechnen, zählen. Tak jego ojców, jego tak zaszła śmierć sąsiada, którzy w swych dniach nadzieję jak on liczbowali. *Zab.* 16, 377. LICZE ob. Liczyć. LICZEBNIK, a, m., który liczy, rachuje. *Tr.* ein Rechner, Zähler. *Boh. et Slov.* početnj; *Ross.* численникъ, числитель. LICZEBNY ob. Liczbowy. LICZENIE, ia, n. subst. verbi liczyć, *Ross.* числение; *Croat.* brojenje; das Zählen. — §. Liczenie, numeratio, das Numeriren, każdej liczby własnymi literami wypisanie, i wypisanych wyrażenie. *Solsk. Geom.* 3, 81. LICZKO, LICZKO, a, zdrbn. rzeczwn. lice, *Ross.* личко, личко; twarzyczka, jagodka, das Bäckchen, das Gesichtchen. Widzieć w jej pięknych liczkach odmian wiele. *Teat.* 42, c, 21. Lickiem wesołym rozniesione zbierał pióra wiatrem, ore venidenti. *Zebr. Ow.* 194. — §. Liczko muszkułowe. *Mon.* 70, 109 et 62, ob. Łyczko). LICZMAN, LICZBAN, LICZBON, a, m., *Boh.* početny gros, grosjk; *Slov.* početnj penjz; *Carn.* koshenk, tuteka; *Vind.* raitar, raitinga; *Ross.* шельгъ, (cf. szelag); der Rechenpennig. Ci co w łasce u tyrana, podobni są liczmanom, które według upodobania tego, co rachuje, czasem wiele, czasem mało, czasem nie waży. *Budn. Apopht.* 48. Solon tych, którzy u okrutników nieco mogli, liczmanom, którymi rachujemy, przyrównywał. *Kosz. Lor.* 175 b. Na liczbie czasem liczman wiele waży, czasem nie. *ib.* 175 b. Ludzkie rozsądki nie liczmanami rachuj, ale waż sobie szalami. *Cn. Ad.* 455. (cf. nie jak wiele patrz, ale jak dobre). Nikt mi nie może zadawać, abym kiedy przedawał sprawiedliwość łokciem, funtem, liczmanem. *Birk. Zyg.* 16. Nie chcesz ty liczmanami liczyć, wolisz bez

liczby nieprawdę mówić. *Tworz. Wiecz.* 32. Łatwiej liczbomani expensować, jak dobrém złotem. *Teat.* 10, 120. — §. Liczman, który liczy, rachuje, liczebnik, rachownik, rachmistrz, der Rechner, Rechnungsführer, Rechenmeister. Liczman albo rachownik, który przyjęcie i wydatek statecznie ma rachować. *Groi. Obr.* 150. Alexander Sewerus mówcom, grammatykom, lekarzom, gwiazdarczom, muzykom, liczmanom, jurgiety naznaczył, i szkoly, gdzie tych nauk słuchano, postanowił. *Kosz. Lor.* 106. LICZMANNICA, y, ż., Rachownicza tablica albo stół, albo liczmanna, abacus. *Cn. Th.* 905, ein Rechentisch zu Rechenpennigen. LICZMANOWY, a, e, od liczmanów, Rechenpennig. LICZNIK, a, m., LICZĄCY, ego, m., LICZARZ, a, m., (*Solsk. Geom.* 3, 110), §. 1. der Zähler eines Bruch; *Boh.* početnj; *Bosn.* brojitelj; *Ross.* числитель (distg. *Ross.* личникъ la visière du casque, cf. lice). Liczba wyższa ułamku, licznik, numerator, numerator; niższa, mianownik, denominator. *Jak. Mat.* 1, 60. W frakcyi liczący pisze się nad linią. *Solsk. Geom.* 3, 78. Część górna ułamku, wyrażająca wiele części bierze, nazywa się licznikiem. *Łesk.* 2, 18. §. 2) Licznik ziele, bukszpan ościisty, bukszdorn. *Śleszek. Ped.* 415; drzewo, z którego sok *Lycium* biora. *Sien. Wykł.*, der Buchsdorn. LICZNIKOWY, a, e, a) od licznika frakcyjnego, der Zähler betreffend. — b) Od licznika ziela, Buchsdornen. LICZNIĘ, LICZNO, adverb. adj. liczny, w wielkiej liczbie, *Carn.* dukaj; *Ross.* многочисленно; *Eccl.* соборнъ; (distg. *Ross.* лично osobicie, ustnie, ob. Oblicznie; ob. Lice), zahlreich. LICZNOPIĄTRZYSTY, a, e, o wielu piętrach, vielstödig, mehrere Stöße habend. Licznopiatrzyste okna napełniają, Z dołkliwym utęsknieniem króla wyglądają. *Zab.* 12, 105. LICZNOŚĆ, ści, ż., mnogość, ob. Likowitość; *Ross.* многочисленность; die Vielheit, reiche Anzahl, Menge. Nie moc i licznosc dzielne rotę wsparła, Duch meżny postać okropną przemienił. *Kras. Woj. Ch.* 116. LICZNY, a, e, mnogi, zahlreich; *Rag.* velebrojni; *Ross.* многочисленный. Nie bardzo liczna kompania, ale wesoła. *Teat.* 3, d, 80. — §. Liczebny, liczący, zählend, Zählen. Liczna jest litera każda arytmetyczna, która cokolwiek waży, jakich jest dziewięć od 1 do 9, significativus. *Solsk. Geom.* 3, 78. Nieliczny, litera jedna arytmetyczna 0, którą nazywają cyfra; sama przez się nie waży, tylko przydana licznym. *Solsk. Geom.* 3, 79. LICZNE, ego, n., płata od liczenia. *Tr.* Zählgeß. LICZONY, a, e, part. perf. verb. liczyć, zählten. I liczone wilk bierze. *Rys. Ad.* 2; (*Slov.* i s scitaného wilk bere, non curat numerum lupus). Z Nowogrodu dawano do skarbu Litewskiego liczonych pieniędzy dziesięć tysięcy złotych ezerwonych. *Stryjk.* 635. t. j. gotowych, w gotowiznie, baareß Geld. LICZYĆ, ył, y, cz. niedok., obliczać, zählten; *Boh.* počtati (cf. počytać); *Carn.* shteti, shtejem, zhislam; *Vind.* shteti, shteti, shtiem, shtejem, stivejnije delati; *Croat.* broiti (cf. broić); *Rag.* broitti, (*Rag.* liciti, lijcti publicare, evulgare, licytować; distg. *Dal.* lichim = lécze; *Slov.* ljěm barwie, ob. Lice); *Bosn.* broitti; (*Bosn.* liciti = licytować); *Ross.* счесть, сочту, считатьъ, счислить, счислять, исчислить, изчислять, (ob. Czeić, czytać, poczet);

Ecl. **СЪГЛАДАТИ.** Gdy pieniądze oddają wielkie, nie licza z osobna grosza każdego, ale na szale je kładą. *Birk. Krz. Kaw. 13.* Mało ten dziedziezy, Kto swą trzode liczy. *Pilch. Sen. list. 1, 269.* Snadny do liczenia, *Slov. scislný* (cf. *scisly*), počitedlný, snadný k zečtenj. Cudze pieniądze licząc, nikt się nie z bogaci. *Cn. Ad. 110.* (cf. cudze proso ogarniasz, a twoje wróble piją). Na jednego sto się ich liczyło. *Jabl. Buk. N. b.* Liczy się szabel dwakroć sto tysięcy, Okrom posiłków Multańskich z Wołochów. *Kchow. Wied. (było tyle).* — Rzuca się, klnie, milionami dyabłów liczy. *Teat. 1. b, 65.* (cf. dyabeł). — Liczyć komu co: odliczać, einem aufzählen. — *Fig.* Czy to, żeś nieprzyjaciół ukrocił, toś powinien i nam liczyć guzy? *Bardz. Luk. 51.* (dokuczać). — Liczyć kogo między: policzać. *Cn. Th.,* einen zu etwas rechnen, mit dazu zählen. Koloman raczej się liczył być Halickim królem, a nie Ruskim. *Biel. 115.* (t. j. liczył się między Halickich królów). Ród swój od Marsa liczył. *Otw. Ow. 256.* (wywodził). — § *transl.* Placić, wyliczać, zahlen. Wiele obiecują, mało liczą. *Dwor. B. 2.* **LICZYCIEL,** a, m, który liczy, ob. Licznik, der etwas zählt, der Zähler; *Ross.* численникъ, счетчикъ; *Ecl.* числитель. **LICZYDESKA,** i, ż., tabliczka do liczenia na niej pieniądze, daś Zählbrett. *Tr. celbrat, Boh.* početnice; *Ross.* счеты; ob. Liczmannica. **LICZYDESKOWY,** a, e, Zählbretts-. **LICZYDŁO,** a, n., *convallaria multiflora, Linn.,* gatunek konwalii, rośnie w lasach. *Jundz. 206. Kluk. Dykc. 1, 151.,* eine Art von Convallien oder Mayblümchen. **LICZYGROSZ,** a, m., **LICZYGRZYWNA,** **LICZYKRUPA,** y, m., **LICZYKRUPKA,** i, m., sknera, skapiec, kutwa, zmindak, smażywiecheb, wędzigrasz, *Vind.* stiskovez, terdiu, kluka, der-shiga, dershei; *Ross.* скряга, скопидомъ, крѣпышъ, колотырникъ, алтынникъ, ein Sünder, ein Fisl. Mieszkał na folwarku strzecha poszytym jakiś liczygrosz. *Ossol. Str. 4.* Nie kup' sobie urzędu, rzecz trudną, przeciwną, Lepiej snadź po staremu zostać liczygrzywna. *Klon. Wor. 12.* Pieniądze tego liczygrzywny... *ib. 45.* Liczykrupko, kutwo, żydzie. *Zabł. Z. S. 55.* Oto to ten łakomic, ten liczykrupa. *Teat. 56. b, 109. Mon. 75, 589.* Dla brzydkiego skępstwa swego, w całym mieście za lichwiarza, kutwo i liczykrupę jest miany. *Teat. 1. b, 58.* Liczykrupa lekał się, by z głodu nie umarł, a pieniądze korcami mierzył. *Zab. 5, 218.* Syn marnotrawa, ociec sknera, skapiec i beżecny liczykrupa. *Teat. 7. c, 44.*

LIEBFUNT, u, m., miara miodu przasnego w Kurlandji. *Czack. Pr. 1, 292,* ein Honigmaß in Curland. **LIESFUNT,** u, m., różna miara morska; we Gdańsku 20 liesfuntów składało jeden szyffunt. *Czack. Pr. 1, 292,* daś Siefffund (Sieffländisch Pfund).

LIEKKI. *Leop. Job. 24, 18.* ob. Lekki. **LIESZ.** *Macz.,* ob. Lesz. **LIFNIK** ob. Lichwiarz.

LIGA, i, ż., §. 1) związek, spiknienie, przymierze, die Lige, daś Bündniß, der Bund. Kazimierz W. z książętami Pomorskimi czynił ligę wieczną, przeciw każdemu nieprzyjacielowi. *Biel. 192. Gil. Kot. 244.* Srogim Krzyżaków uciskom chcąc zabezpieć Prusacy, sprzysiężenie niejaki, co ligą nazywali, między sobą stanowią. *Krom.*

594. Ligę z sobą wzięli, przysięga się wspólna wiązać. *Warg. Cz. 4.* Chce mię mieć Barbal w małżeńskij lidze. *Kras. Oss. E. b.* O cudowna na świecie rzeczy ludzkich liga, Zawsze smutek pociechy, żal nadzieje scięga. *Pot. Jow. 85.* — §. 2) Liga monety, daś Korn einer Münze, to jest, wiele łotów srebra i wiele miedzi w grzywnie monety. *Solsk. Arch. 190.* Talery niejednaka ligę i waga po sąsiedzkich państwach w sobie mają. *Vol. Leg. 3, 800.* — §. Liga w muzyce nad kilka notami, znaczy, iż bez uniesienia reki, następnie jedną po drugiej notę uderzyć potrzeba na klawiszach, na skrzypcach zaś jednym strychem. *Magier. Mskr. in der Music,* daś Verbindungszeichen der Noten, die geschleift werden, der Schleifer. — §. U flisów, ligi, sznury, któremi dla mocy żagiel na brzegach jest obszyty. *Magier. Mskr. die Mondschnüre, Befestigung am Segel.*

LIGAWICA, y, ż., lgniazka, ein lehmiger Boden, Mohr, uliginosa terra. *Cr. Syn. 932.* Ledwo się pomknął z wojskiem na owe ligawice, rozumiejąc, że to być miała krótka przeprawa, wypadł nieprzyjaciół na biedzających się w błocku. *Nar. Hist. 5, 550.* Resztle uciekających błota i ligawice potopiły. *ib. 4, 174.* (cf. trzesawica, topielisko). **LIGAWICZNY,** a, e, lgniały, schlüpferig, morastig.

LIGNIA, **LIGNIOWY** ob. Lipień ryba. **LIGNICA** ob. Legnica.

LIGUSTR, u, m, *ligustrum vulgare Linn.* der Hartriegel, krzew mierny, zdalny do zasadzania mniejszych szpalerów. *Kluk. Rosl. 2, 56.* **LIGUSTROWY,** a, e, od ligustru, n. p. Ligustrowe jagody zowią się po Staropolsku ptaszka zobia. *Kluk. Rosl. 2, 56. Kluk. Dykc. 2, 88.* Hundsbereen. *Śleszk. Ped. 419. Mon. 74, 712.*

LIJ ob. Lać, **LJKA** ob. Lejek.

LİK, u, m., licza czego, die Anzahl, die Zahl. (*Ross.* ликъ chór śpiewaków, gromada, zgromadzenie). Ośm zrodził synów, tymże cerek likiem. *Zygr. Pap. 551.* Lik bardzo mierny prawdziwych przyjaciół. *Jak. Baj. 144.* Niczmierny lik materij najważniejszych decyzji naszej oczekuje. *Gas. Nar. 1, 58.* Mości księże kanoniku Głupstwa w świecie jest bez liku. *Kras. List. 2, 52.* Namiętności likiem trudno wypowiedzieć, gdyż rozmaicie ich wyliczają. *Petr. Et. 154.* Zażywaj dóbr doczesnych pod miarą, pod likiem. *Zab. 15, 244. Nar. LIKOWITOŚĆ, ści, ż., licznosc, die Menge, die Zahlreichheit. Likowitością nieprzyjaciół ustraszeni, pierzechnęli. *Krom. 632.* **LIKOWITY,** a, e, liczny, zahlreich. Niespodziewanie na nieprzyjaciela nierównie likowitszego napadli. *Krom. 616.* Bolesław wojsko likowite Konradowe pogromił. *ib. 249.**

Pochodz. licza, liczalny, liczarz, liczbiany, liczbowy, liczebny, liczbować, liczebnik, liczyć, liczman, liczmannica, licznik, licznie, liczny, licznosc, liczony, liczydeska, liczydło, liczygrosz, liczygrzywna, liczykrupa; doliczyć, naliczyć, obliczyć, odliczyć, nadliczyć, policzyć, przeliczyć, przyliczyć, rozliczyć, rozliczny, rozlicznosc, wliczyć, wyliczyć, nawyliczać, zaliczyć, zliczyć, niezliczony, niezliczny.

LIKTOR ob. Oprawca, ceklarz, *Rag.* seibonosejaz; *Ross.* паличникъ.

LIKWIDACYA ob. Obrachunek.

LIKWIERYCJA ob. Lukrecja.

LIKWOR, u, m., z *Franc.*, *Etiquier*; *Ross.* ликеръ. Wódki słodkie, likworami zwane, żołądek psują. *Krup.* 5, 97. Te trunki, które ojcowie nasi po prostu nazywali gorzałką, potem wódką, my teraz ochrzciliśmy likworami. *Kras. Pod.* 1, 18. Przedtym wódka była wódka; dziś jest likworem. *Mon.* 67, 594. Napić się poręczy wódki, nie godzi się, ale wypić kieliszek likworu wolno. *Kras. Pod.* 1, 18. (cf. nie pałka, ale kijem). Rano się wszyscy do niego na likwory zehodzą; w wieczor ostrzygi, stare wina ciągną. *Zab.* 13, 204. — *Fig. burł.* Ja znajduje w tych wierszach jakiś likwor radości niewypowiedzianej. *Boh. Kom.* 4, 158.

LILI ob. Li li li. **LILAĆ**, **LULAĆ**, **LULKAĆ**, ał, a, intr. *niedok.*, śpiewaniem li li dziecię usypiać, ein Kind in den Schlaf singen, einsingen; *Ross.* люлькать, улюлюкать, баюкать, баюкивать, убаюкать; (cf. *Rag.* liliati, lügljati *movere*). Mamka nad kolebka śpiewała: lulajże, Lulaj Lulaj chłopcisku. *Opal. Sat.* 72. — *transl.* A kto wie, jeśliby już miłość mu zdradziecka Obecgo czasem w domu nie lulala dziecka? *Zabl. Zbb.* 73. **LILANIE**, **LULANIE**, ia, n., śpiewające usypianie kogoś, das Einsingen in den Schlaf, das Einsingen.

Pochodz. *wlulać się*, *wlulić się*, *ululać się*.

LILA, i, ż, kolor bżowy, Lilafarbe. Dosyć długo chodziłem w lili, czyli bżowym kolorze. *Niemc. Król.* 4, 12. Czy lubisz kolor lila? *Teat.* 38, 297.

LILCH, **LILAK** jest słowo Tureckie, którego i Słowacy równie używają; nie wiem, kto je od kogo ma. Owoc zowią Słowacy lileh *glans unguentaria*; podobne są pistacjom, twardsze niż nasza bukiew'; olej z nich nigdy nie zgorzknie, i inne oleje od zgorzknienia bronii; zowią ten olej *benoinum henjovinum*. *Sienn. Wykl.* aptekarski orzech, Turecka bukiew', owoc drzewa podobnego tamaryszkowemu. *Śleszk. Ped.* 445. cf. bukiew' Turecka, *Apothefernuß*, *Myrrheneisdel*. Lilchowe jądra zowią też Turecką bukwicą. *Sienn.* 573. — §. b) Lilak, *syringa vulgaris*, *Lin n.*, *Spanischer Hohlzunder*, *Lilaf*; *Ross.* сирень, krzew początkowie obcy, teraz tak przyswojony, iż po niektórych miejscach, mianowicie koło ogrodów, dziko rośnie. *Jundz.* 87.

LILIA, ii, ż, z *Łac.* *lilium*, die *Elie*; *Slav.* *lilium*; *Hung.* *lilium*; *Sorab.* 2. luluja; *Sorab.* 1. liliya; *Bosn.* *lilian*, *ljer*, *lir*, *gljer*; *Croat.* *lilyan*, *lilium*, *lilia*; *Dal.* *lilian*, *lily*, *lir*; *Vind.* *lilia*; *Carn.* *lilija*, *limbar*; *Rag.* *ljer*, *ljerich*, *Slav.* *liljan*; *Ross.* *лилия*, *кринъ*, *сарана*, *царскія кудри*. Mleczne ku niebu wymusnąwszy szyje, K niemu coś mówić zdają się lilie. *Zab.* 9, 14. Czasem między pokrzywami lilia rośnie. *Kosz. Cyc.* 70. Dziewczeta, jak róże i lilie. *Teat.* 50, 68. (cf. mleko a krew'). Lilie kilkora-kie są, białe, Hiszpańskie, czerwone albo peregowane, żółte pospolite w ogrodach. *Kluk. Rosł.* 1, 255. Lilia żółta polna *hemerocalles*, *gelbe Elie*, *Feldlilie*. *Syr.* 751. Lilia polna albo ledna po wiejsku zowią małoszka. *Lek. Kon.* 2, 6. Lilia wodna Egipska, ob. *Narzaniec*. *Syr.* 1440. Wodna lilia biała; lilia wodna mniejsza biała i większa, ob. *Grzybienie ib.* 770 et *Sienn.* 112, 770 - 73. Padołna lilia, ob. *Konwalia*, *lanuszka*, *lanka*. Lilia Turecka, ob.

Tulipan. Lilia płotowa, ob. *Powój płotowy*. *Urząd.* 290. Lilia wielkonocna, ob. *Szafran polny Turecki*. — §. Lilia, *herb*; ob. *Wierzba*. — §. Pnie jak 'ud mięzsze, a okrągłe, u wierzebu zaciosane, liliami u Rzymian zwano. *Warg. Cz.* 197, *bes den Römern*, eine Art von *Paltjaden*. — §. Wzięła na się lilie, *nausznicę*, *pierścionki*. *W. Judit.* 10, 3. (*manele. Bibl. Gd.*, *Armbänder*). **LILIOWY**, a, e, od lilii, *Elie*; *Sorab.* 1. liliowé; *Rag.* *ljerini*; *Ross.* *лилейный*. Liliowy ogród, (*Rag.* *ljerisete*; *Sorab.* 1. liliyenza, liliyowa zahrada; *Dal.* *lilische*). Liliowy korzeń, olejek, kwiat; liliowa wódka. *Syr.* 579. Białość liliowa. *Teat.* 53, 8. **LILIJKA**, i, ż, dem., eine *kleine Elie*.

LIMA, y, ż, z *Łac.*; *transl.* poprawa, die *Ausbesserung*, die *Feile*, z. B. *der Critic*. *Pospieszaj*, ale *zwolna*; *pisz ostrożnie* *rymy*, *Nie leń się* ich *dwadzieścia razy* *wziąć do limy*. *Dmoch. Szl. R.* 18.

LIMBA ob. *Linba*.

LIMITACYA, yi, ż; **LIMITA**, y, ż, odkładanie, odroczenie, zawieszenie, n. p. sejmowi, sądu, das *Aussetzen*, z. B. *der Reichstagsessionen bis zu einer andern Zeit*. Sławna *limitacya sejmowi konstytucyjnego*. *Gaz. Nar.* 1, 212. **LIMITOWAĆ**, ał, uje, cz. *niedok.*, *zalicmitować dok.*, odkładać, zawieszać, odroczyć, *ausssetzen*, *verschieben*, *ausschieben*. Chcąc *zmordowanymi siłom naszym* *trzechletnią sejmową* *pracę* *dać odpoczynek*, *sessye sejmowe* *do dnia 15. Sept.* *limitujemy*. *Gaz. Nar.* 1, 212.

LIMONADA, y, ż, die *Limonade*; *Vind.* *lemonada*, *lemonsku pitje*; *Eecl.* *хладонитие*, *студенонитие*. Limonada z wody, cukru, soku cytrynowego, jest trunkiem chłodzącym. *Kluk. Dykt.* 1, 154. Czokolata jest rozkosz *lidszpana*, *herbata rozrywka Angielszykom*; *limonata chłodzącym* *posiłkiem Włochom*. *Zab.* 5, 67. W *Wiedniu* *na większych placach* *rozbijają wielki namiot*, w którym w wieczor *limonadę* *i lody rozdają*. *Pam.* 85, 1, 869. **LIMONIA**, ii, ż, §. 1) owoc drzewa należącego do gatunku cytrynowego, die *Limonie*; (*Pers.* *limon*; *Boh.* *limmaun*; *Vind.* *lemona*; *Croat.* *lemón*; *Carn.* *elmona*; *Bosn.* *limun*). Nad *limonie* z *Kandy* *niemasz lepszych* *w państwie Turekim*. *Star. Dw.* 50. Sok z świeżych *limonij*. *Syr.* 1042. W *potocznej mowie* *toż* *co* *cytryna*, *albo* *też* *cytryna zakiszona*, eine *eingemachte Citrone*. Od *limonii* *niech płacą podatku* *po groszy piętnaście*, *gdyż* *nie* *zła* *pieczenia* *z ogórki* *albo* *z cebula*. *Lek. C* 2 b. *Stanie* *za limonią* *i za kapary* *ona wdzięczna przejeżdżka* *z miłym towarzyszem*. *Rej. Zw.* 26. — §. 2) *Limonia ziele*, *limonium*. *Cn. Th.* *limonienkraut*, *Croat.* *zimozelenka*.

LIMONT, herb; *miecz otłuczony*, *rekojeścia* *do góry obrócony*, *między* *trzema kulami*. *Kurop.* 5, 30, ein *Wappen*.

LIN, a, m., (cf. *głina*, *lnać*, *lgnąć*); *Boh.* *lin*; *Vind.* *linj*, *glenzasta* *riba*; *Croat.* *lin* *riba*; *Bosn.* *lin*, *tenka*; *Slov.* *lin*, *šwec*; *Sorab.* 1. *lin*; *Slav.* *linjak*; *Rag.* *lin*, *lignak*; *Ross.* *льнь*, *льнокъ* (cf. *ленокъ*); *Germ. Provinc.* *Schlein*, *Dan.* *slie*; die *Schleife*, *cyprinus tinca* *Lin n.*, *średniej wielkości*, *ma skórę klejową* *śliską*, *łuski* *ledwie* *co* *znaczne*, *znajduje się* *w wodach błotnistych*. *Zool.* 188. *Lin błotnisty*. *Jabl. Ez.* 3. *Jak błotni linowie*, *Kozacy* *na matnią przyszl*. *Biał. Odm.* 43. *Gdy* *w mieszku* *jeno*

lin, nicchaj łosoś na stole nie bywa. *Star. Ref.* 75. (t. j. piędziesiąt się mierzyć). Liny szwecami zowią; żywe młodociane pod stopy przywiązywać, wyciągnąć z człowieka żółtaczkę. *Haur. Sk.* 405.

LINA, y, ż. (cf. len, łein), (*Boh.* lano; *Lett.* lyna; *Graec.* λίνον; *Lat.* linea; *Svec. et Isl.* lina; *Dan.* line; *Gall.* ligne; *Germ.* Leine); ein Tau, ein Seil. Sznury dzielimy na dwa gatunki, na postronki i na liny. Przez liny rozumiemy sznury splecione z dwóch lub więcej postronków. *Jak. Art.* 3, 225, *Ross.* канатъ. Lina sznur gruby nie z nicianych, ale z postronkowych żeber spleciony. *ib.* 3, 299. Lina całówka, półtora całówka, $\frac{5}{3}$ całówka etc. *ib.* 3, 42. Lina okrętowa, *Carn.* veruv; *Vind.* broderska verv, ladjouni konop; *Rag.* cello; *Bosn.* gumina; *Ross.* бечева, бечевка. Liny okrętowe *collect.*, *Tafel.* *Bosn.* sejuste, konopi od drzewa; *Ross.* оснастка. Okręt w liny opatrywać, *betafeln*, *Ross.* оснащать; opatrujący okręt w liny, *der Tafelmeister*, *Ross.* оснастчикъ. Liny okrętowe odmienić, *umtafeln*, *Ross.* переснастить, переснащать. Zbierać liny z okrętu, *abtafeln*, *Ross.* разснастить, разснащать, *subst.* разснастка, *das Abtafelu*. Nieprzyjacieli odeciąć liny, i uchodzić musiał. *N. Pam.* 25, 150, *die Tane fappen*; (cf. kotwica). Flisy ciągnąć statek lądem pełną liną. *Haur. Ek.* 174. Półka, zowie się liną, którą flisy statek do góry holiują, i tę z masztu wydają. *Magier. Mskr.* Już liny jęczą, wiatrów potęga przyparte, Zagle, które tak długo służyły, rozdarte. *Zab.* 11, 550. W tym zmieszany krzyk flisów; napełniają brzegi, i liny wyciągają i żagle do biegu. *Jabl. Tel.* 325. Liną ciągnęli czołno do brzegu. *Rog. Dos.* 2, 147, (*ob. Cuma*), Już żeglarze po linach biegają. *Jabl. Ez.* 91. — *promiscue*. Powróż, sznur, ein Seil, ein Strick, eine Leine. Każde im, żeby go na linie do tej spuściły głębini. *Zab.* 14, 285. Lina, powróż gruby u sieci (= nawłoka). Taniecznik na linie upadku się nie boi. *Zab.* 7, 160. *Weg.* Weźcie go, woła, i wytrzepcie drwiny Mocno i gęsto postronkiem od liny. *Jabl. Ez. B. A.* Nie raz bywał przed wójtem u kata na linie. *Pol. Zuc.* 52. Spuściwszy linę z ołowiem do morza, należeli głębia na dwadzieścia sążni. *Leop. Act.* 27, 28. (sznur z ołowiem. *Bibl. Gd.* *das Seuffbley*, *die Bleychnur*); cf. linka *dem.*

LINAC ob. Lunać.

LINBA, y, ż., **LIMBA** (*Ead. H. N.* 92), **LIUBA**. *Cn. Th.* *pinus pinea* *Linn.* (cf. *Ger.* Linbaum, Leine), *der Zirbelbaum*; drzewo wielkie sośnie nieco podobne, rośnie nie tylko we Włoszech, ale też obficie w górach Węgierskich. *Sienn. Wykl.* *Śleszk. Ped.* 415. **LINBOWY**, **LIUBOWY**, **LIMBOWY**, a, e, *Zirbel*. Pielki albo linbowe orzeszki, owoc linby. *Sienn. Wykl. et Sienn.* 527, *Śleszk. Ped.* 415. Z żywicy limby dystylują olejek zwany limbowy. *Ead. H. N.* 92.

LINDA herb; w polu czerwonym drzewko na ukos żółte z pięciami gałązkami; w hełmie dwa takież drzewka. *Kurop.* 3, 50. ein Wappen.

LINEA, **LINIA** (*Cn. Th.*), ii, ż., *Lat.* linea; *Slov.* linie, čarka; *Hung.* linea; *Boh.* čara, cf. czary; *Sorab.* 1. řimuha, řmužka, (cf. smuga); *Sorab.* 2. szmuga; *Carn.* smü-

ga, potęga, potęsaj, (cf. pociąg); *Croat.* linea, linya, čer-knya, trák; *Vind.* versta, zhreda, zilla, linia, (cf. wiersz, warstwa); *Dal.* redka, potezek, trak; *Bosn.* trák, vrřta; *Rag.* redka, trak, rjez, (cf. rząd, róz); *Slav.* ředak; *Ross.* линия, линия, строї, строка, строчка, черта; §. 1. kręsa, *die Linie*. *Mathem.* Linia jest długość bez szerokości i miąższości. *Grzecz. Geom. C.* Linie są proste, krzywe i mieszane. *Łesk.* 5. Linia przez pośrodek koła, galki puszczona. *Cn. Th.* = średnica, *diameter*, *der Durchmesser*, (cf. promień, cięciwa, sieczna, stycznia). Linia z góry na dół prosto idąca, jako w modle, w krokiewce, jaką kamień z góry lecące czyni, jako słupiec między krokwami idzie. *Cn. Th.* = prostopadła, pionowa, *eine senkredte Linie*. Linia dzieląca ziemię na dwie połowy, północną i południową = równik, *der Aequator*, *die Linie*. Linia od rogu do rogu rzeczy nieokrągłych. *Cn. Th.* = przekątna, *die Diagonallinie*. Linia w ciału albo w bród, *infinita*, bez najmniejszej miary; która do upodobania dłuższą rysować możesz. *Solsk. Geom.* 4, *die Linie ohne Ende*. Linie równoległe, *Parallellinien*. Liniami, rzędami, warstwami, *in Linien*, *in Reihen*; *Ross.* построено. — Linia *per excell.* = prosta linia, *die Linie*, *gerade Linie*, (cf. sznur). Śródkiem jaworowych drzew, w linie wysadzonych, płynię strumień. *Pilch. Sen. list.* 425. Kazał w lesie liną ciąć do kościoła parafialnego. *Teat.* 19, 46. (prostą ulicę). — §. 2. *Transl.* Linie na twarzy, kręski, *Gesichtslinie*, *Gesichtszüge*. Z nich był jeden starszy, drugi młodszy twarzą, W nim linie Ulissa podobieństwo żarzą. *Jabl. Tel.* 5. — §. *meton.* Linia = liniał, *das Linial*. Linia stolarska, instrument, podle którego linie rysujemy. *Solsk. Geom.* 4. Linie *plur.*, karta z nakreślonymi grubymi liniami, która się podkłada pod papier, na którym się pisze, dla prostszego pisania. *Tr.*, *das Linienblatt*. Po liniach pisze. *Tr.* — §. Linia = gran, dwunasta część cala, *die Linie eines Zolls*, *der Gran*. Łokieć dzieli się na całów 24, z których się każdy z 12 linii składa. *Zabor.* 15. *Łesk.* 2. — §. 3. Linia wojska = filata, *die Linie*, *ein tu die Linie gestellter Theil der Armee*. Szykując wojsko do boju, oddziela się przynajmniej połowa batalionów i szwadronów na pierwszą linę. *Jak. Art.* 2, 467. Każda linia uszykowana do boju, podziela się na brygady. *ib.* 2, 467. — §. *Fortific.* Linia = szereg przedpiersiów, *eine Fortificationlinie*. Obronna linia poprowadzona od kąta ramiennego do kąta obciążonego. *Jak. Art.* 3, 503. cf. *cyrkumwalacya = okołokopy*. — §. *poet.* Kres, koniec, granica, *das Ende*, *die Gränze*. Umiął pamiętać o rzeczach ostatnich, zwłaszcza o śmierci, która ostatnią jest linią wszystkich. *Birk. Chodk.* 59. — §. Linia rodu, rodziny = bocznica, dzielnica, pokolenie, plemię, *die Geschlechtslinie*. Linia prosta krewności dzieli się na linię wzgórze idących przodków naszych, od których my pochodzimy, rodzice, dziad, baba, pradziad etc.; i na drugą na dół idących, które od nas pochodzą, dzieci, wnuki etc. *Saz. Porz.* 124, *auffsteigende und absteigende Linie*, (cf. *poboczna linia*). Szlachcicem, ale tylko z linii ojcowskiej. *Pot. Jow.* 197. (cf. *po mieczu, po kądzieli*). Jako tu po liniach i ojcach rodzaj Chrystusowy idzie, tak też kapłanów od

apostołów linia, wstęp i successya ukazać się może. *Sk. Żyw.* 2, 173. ('LINIAK, a, m., rynsztok. *Tr.*, die Gassenrinne, die Gasse, der Rinnestein. Wpaść w rynsztok, w linia. *Ern.* 198, ob. Lunać, linać). LINIAŁ, u, m., prawi dło, linia, lineal, Richtscheit, Regul; *Sorab.* 1. lineyan, linian; *Vind.* lenier; *Carn.* smugávek, potęsa; *Rag.* rëdka; *Slav.* linial, riga; *Croat.* linoval, linuval, lineal; *Ross.* линейка. Na papierze, aby złączyć dwa punkta przez linią prostą, używamy liniału. *Geom.* 6. Liniał, krótsza lub dłuższa drewniana lub z innej materyi listwa, obrobiona w linią prostą. *Jak. Art.* 3, 299. Chcąc wyciągnąć linią prostą, używa się do tego liniału, który przykłada się na dwa punkta, żeby od obu równo odstawał, i ołówkiem albo piórem w dłuż tego liniału powiedzionym kreśli się linią. *Jak. Mat.* 1, 6.

Pochodz. liniowy, liniować, liniownik, linijka.

LINIĆ się, LENIĆ się, ił, i, recipr. niedok., LINIEĆ, LENIEĆ, iał, ieje, neutr. niedok., zlinić się, zlenieć dok., *Boh.* linati; *Carn.* levim, leviti se, pusheti se; *Vind.* mi-shiti se, oddvakati se; *Croat.* lilimsze; *Bosn.* mitaritise; *Ross.* лиять (2 płowieć, pełznieć), слинять; sierzć uronieć, haaren, sich haaren, sich hären. Kiedy bydlę jakowe linieje, to jest, sierzć swoją odmienią, lepszej mu dodać potrzeba wygody. *Kluk. Zw.* 1, 152. Jelenie, gdy na wiosnę lenieją, wiele cierpią. *Ład. H. N.* 56. Lecie się leni, zimie lis porasta sierzcią. *Pot. Poc.* 111. Gdy koń linieć nie może, jak poradzić temu. *Lek. Kon.* 68. Wąż co rok na wiosnę lenieje, skórę nową bierze, stara z siebie zrzucając. *Zool.* 199, die Schlange häutet sich; *Croat.* olilénye kache *exuvium serpentis*. LINIENIE, ia, n., subst. verb., das Haaren; (*Croat.* lilénye, olilénye; *Carn.* livênje, levenje). Wiele zwierząt czasów pewnych odmieniąją swoje okrycie, co się nazywa u zwierząt ssących linieniem; u ptaków pierzeniem. *Zool.* 71. Czas linienia się psów *Ross.* линяка; (линючесть spłowiałość). LINIĆ, activ., skórę obłupiać, obłupiać. Zliniwszy skórę z zernionego wierzchu z pniaka, zamazać gliną, aby tam woda nie zachodziła. *Cresc.* 126.

Pochodz. oblinieć, obliniały.

LINIJKĄ, i, ż., demin., ein Linfen, eine kleine Linie; *Rag.* riëzak; *Croat.* lineicza, lnyicza, trächicz; *Dal.* rezak, trachicz; *Eccl.* чертица. LINIOWAĆ, ał, uje, cz. niedok., linie pisać, znaczyć. *Cn. Th.*, *Boh.* čarovati, (cf. czarować); *Sorab.* 1. smužkuyu; *Carn.* smugam; *Vind.* verstiti, nareshati, poverstiti, poreshati; *Croat.* linujem, linujevati; *Hung.* lelinealom; *Dal.* redkujem; *Rag.* rëdkovati; *liniren*, linien ziehen. *Urs. Gr.* 227. LINIOWANIE, ia, n., das Liniren. LINIOWNIK, a, m., który liniuje, der Linirer. LINIOWY, a, e, od linii, z linii złożony, po linii uczyniony. *Cn. Th.*, linien, nach der Linie; *Rag.* redkovni; *Ross.* линейный, строчный, строевой. Okręt liniowy, ein Linien Schiff, duży, mocny do wytrzymania boju w linii. *Papir. W.* 1, 346.

LINKA, i, ż., demin. nom. lina, eine Leine, ein kleines Seil; *Ross.* линекъ. Najmniejsza linka składa się z trzech postronków, a z dziewięciu żeber. *Jak. Art.* 3, 227. Armata linka, trait à canon, ma w każdym żebrze po 26 nitek. *ib.* 43. U flisów, linka albo polna linka, półka, lina za którą holują; cf. nadać linę, zamknąć linę. Koń

biega na lince w manezie. *Kaw. Nar.* 354. Trzymający konia na lince, powinien mieć rękę spokojną, i konia raptownie nie szarpać. *ib.* 385.

LINKUR, a, lub u, m., der Leuchstein, gładki kamień, o stal uderzony daje ogień; w kolorze podobny do żółtego burstynu. *Kluk. Kop.* 2, 67.

*LIOD - lod, n. p. *Leop. Ps.* 148, 8.

LIPA, y, ż., *Boh. et Slov.* lipa; *Sorab.* 1. et 2. lipa; *Carn.* lipa; *Vind.* lipa, lipovu drevu; *Croat.* lipa, lippa; *Slav. et Bosn.* lippa; *Ross.* липа; die Linde, piękne leśne drzewo pierwszej wielkości, pospolicie z pięknym gałęzistym wierzchem. Kwitnie biało z zapachem. *Kluk. Rosl.* 2, 26. *Slov. Prov.* Otrhani gako lipa; totus lacer. — §. Rzeka na Rusi, wpada do Dniestru. *Dykc. Geogr.* 2, 85, ein Fluß in Rußen. LIPAWA, LIBAWA, y, ż., miasto w Kurlandyi, nad morzem Bałtyckim. *Dykc. Geogr.* 2, 78, die Stadt Libau in Kurland. (*Sorab.* 2. Löbawa, miasto Löbau w Luzac.). LIPCOWY, a, e, od miesiąca lipca, der Juliuß betreffend; *Ross.* Июльский. Lew, znak niebieski lipcowy. *Żebr. Zw.* 25., *Zab.* 9, 314., *Iżych.* — §. Od miodu lipcu, den Jungfernmeth, Jungfernhonig betreffend. LIPCZAK, a, m., gatunek padalców. *Kluk. Zw.* 3, 38, eine Art Kupfereidchjen. LIPCZYK, a, m., *scarabaeus fullo*, chrząszcz czarny, najwięcej się w lipcu pokazujący. *Kluk. Zw.* 4, 387, der Juliußfäfer. (*LIPEK, pka, m., n. p. Amnestya generalna Tatarom Lipkom, którzy na stronę Rzeczypospolitej przeszli. *Vol. Leg.* 5, 598. Lipkowie. *Pot. Poc.* 13). LIPIEC, pea, m., §. a) siódmy miesiąc w roku. *Haur. Sk.* 486, der Monat Juliuß, der Bradmonath; *Boh. et Slov.* červenec, (cf. czerwiec Junius; *Boh. et Slov.* červen); *Sorab.* 1. pražnik, pražne měsacztwo, (cf. prazdnik); *Sorab.* 2. žnojski, (cf. znoj, cf. sierpień); *Carn.* serpan male; *Vind.* sedemnik (cf. siódmy), serpan, fantjakobnik; *Croat.* szepen, jakopovchak; *Hung.* szent jakobhava; *Dal.* szarpan, (lyepan, lipan; *Croat.* klaszen meszcz, ivanschak - czerwiec); *Bosn.* serpagn, jugl, sripagn; (*Bosn.* lipagn, ljepagn, gjugn - czerwiec); *Slav.* serpanj, (*Slav.* lipanj - czerwiec); *Rag.* sarpagn, (*Rag.* ljepagn - czerwiec); *Ross.* Июль. Lipiec, z lip kwiatu rzeczony. *Chmiel.* 1, 192. — §. Lipiec, G.-pcu, miód przasny, *Ross.* липецъ, Jungfernhonig. W każdym ulu znajdziesz we środku lipiec, który przez ten czas tylko, kiedy lipa kwitnie, pszczoła robi. *Kack. Pas.* 34. Lipiec - wosk jarzący, Jungfernwachß. — §. b) Miód pity, Jungfernmeth. Lipiec, osobliwie Kowiński, najprzedniejszy miód pity. *Kluk. Zw.* 4, 257., *Kack. Pas.* 31. Śniło mi się, że mi Wenus miód szczyry lipiec do ust przynosiła. *Burl. B.* 4. LIPIEN, ia, m., *Boh.* lipan, kwetwoň; *Slov.* lipen; *Carn. et Vind.* lipan; *Croat.* szmugu; *Dal.* szmús; *Ross.* хариусъ; *salmo thymallus Linn.*, die Aesche, ein Flußfisch, przednia ryba, pstragom się równająca. *Kluk. Zw.* 3, 162. (*Lignia. Tr.*). — §. Lipieć biały, *salmo albula*, nie ma u nas właściwego imienia; nazywają je pospolicie białą rybą, imię, które się daje powszechnie rybom mającym wiele ości. *Kluk. Zw.* 3, 170., *Ład. H. N.* 93, eine Art Weißfisch. LIPIN, a, m., miasto w wojew. Chełmińskim. *Dykc. Geogr.* 2, 84, eine Stadt im Culmischen. LIPINA, y, ż., drzewo abo drewno

lipowe, *Rag.* lippovina, *Findenholz*, *Findengeholz*. *Cn. Th.* — §. Lipa miła, dobra, lub też biedna, eine gute, liebe, ober auch eine elende Finde; *Ross.* липина, липише wielka lipa. LIPISTY, LEPISTY ob. Lipki. LIPKA, i, ż., *demin.*, *Ross.* липка, липинка, §. 1. eine junge Finde. Chłopek miał lipkę przed swym domem. *Falib. O.* 2. Lipka u miecznika, drewnisko do wycierania żelaza i stali. *Magier. Mskr.*, *Posterhölzchen*. — §. 2. Lipka ziele, ob. Komonica swojska et Lisi ogon, *Eccl.* липки, цвѣтки съ липы, или другаро роду въ Малор. LIPKAWY, a, e, nieco lipki, klejowaty, etwaaß fleberig. Niektóre rośliny, gdy się z wodą gotują, znaczną jej ilość lipkawa czynią, a tak staje się istota, która się nazywa klejkiem. *Kruml.* 167. LIPKI, a, ie, lepisty, klejowaty, fleberig; (*Boh.* lepky, lipawy, lep-kawy, lepnaty; *Slov.* lepky, lepowaty, lipky (lepky *gracilis*); *Sorab.* 1. lëpaté, lëpoyité; *Hung.* lépes; *Croat.* lë-plyen; *Dal.* omelan; *Vind.* navisezhen, nadershezhen; *Carn.* shmukelnast; *Ross.* липкий, липокъ, липучий, лѣпкий, клейкий, клеекъ, клейный, ob. Kleisty; *Eccl.* ползкій, вязкій, (cf. pełzać, sliżki); cf. *Graec.* λίπος pinguedo). Koło żrzdła gnuśnego lipkie błoto leży. *Bardz. Trag.* 372. Spilanka jest listu jeszcze lipczejszego, niżli śniadek. *Syr.* 863. Łodyga lipka, lipką jest substancją powleczone. *Jundz.* 215. Klej, albo klejowatą każdą rzecz, zowią glipką. *Urząd.* 404. Na ptaki trzeba lep dobrze przyprawić, aby był lipki. *Cresc.* 633. — *Fig.* Ty Merkury lipkie masz palce. *Klon. Wor.* 1. (Ignie ci do palców). LIPKO *adv.*, lipczéj *comp.*, fleberig. Stoziarń ziele jest lipkożywiczne, albo tłuste. *Syr.* 730. LIPKOŚĆ, ści, ż., *Boh.* et *Slov.* lepkest; *Carn.* shmükel; *Ross.* липкость, клейкость; *Eccl.* лепкость, глеватость, вязкость; die Klebrigkeit. Lipkością czyli lepistością humory nasze są obdarzone. *Krup.* 2, 269. LIPKOWODNE, n. p. naczynia w ciełe, *vasa lymphatica*. *Perz. Cyr.* 58, die lymphatischen Gefäße. LIPNAĆ, ał, ie, *nijak jednoll.*; LIPNIEĆ, iał, ieje, *neutr. niedok.*, (cf. *Boh.* lepnu), lipkim się stawać. *Cn. Th.*, flebrig werden. — §. Lipnać do czego, przylipać, lgnąć do czego, *phys. et moral.*, anfleben, anbaßen, anpißen, fleben fleiben; *Sorab.* 2. lipnusch; *Ross.* липнуть, липну, льну. Do rozkoszy wszystko to, co jest najzelżyszego przystaje i lipnie. *Pilch. Sen. list.* 4, 220. LIPNICA, y, ż., w wojew. Krak. miasto. *Dykc. Geogr.* 2, 85, eine Stadt im Srafauschen. LIPNO, a, n., miasto w ziemi Dobrzyńskiej. *Dykc. Geogr.* 2, 85, eine Stadt im Dobrz. LIPO-RZESZKI, *plur.*, Wälsche Findenkörner, podobne są ziarnu pszenicznemu. *Sleszk. Ped.* 415., *Sienn. Wykt.*, *Sienn.* 566. LIPOSOK n. p. Ammoński, Ammońska sól. *Sleszk. Ped.* 415. Gummi albo liposok Arabski. *Sienn.* 228., *ib.* 580., et 222, Findenharz. LIPOWIAZ, ięzu, m., gatunek wiewu, niewysokiego, drzewa miękkiego. *Kluk. Rosl.* 2, 36, die Steinlinde, die fleine Ulme. LIPOWE, miasto w wojew. Braclawskim. *Dykc. Geogr.* 2, 85, eine Stadt in Podolien. LIPOWY, a, e, od lipy, Finden; *Boh.* lipowý; *Slov.* lipowi; *Sorab.* 1. lipané; *Carn. et Croat.* lipov; *Vind.* liprou; *Ross.* липовый. Drzewo lipowe zdatne dla stolarzów, sznicerzów. *Kluk. Rosl.* 2, 26. Niechno lwa lipowe między ściany wsadzą, Nie tak ich drapie, bo w nich haki

mu się wadzą. *Pot. Arg.* 818. Lipowy pniaczek *Ross.* липонка. Lipowa woda *Ross.* липовица. Lipowy walec wydrożony ze dnem *Ross.* липовка. LIPOWIEC, wca, m., miasto w Krakowskim, z zamkiem biskupim, z więzieniem dla duchownych. *Dykc. Geogr.* 2, 85, eine Stadt im Srafauschen, mit einem Gefängnisse für die Geistlichen. Dobrze się pleban z cudzołoztwa wymówił Suffraganowi, Inaczéjby w Lipowcu przytarł rewerendy. *Pot. Jow.* 137. Kmieć na grosz, pan na kmiecie, ksiądz na pana łowiec, Na księdza czart po śmierci; na świecie Lipowiec. *Pot. Jow.* 24. LIPSK, a, m., *Boh.* Lipsko, Libsko; *Sorab.* 2. Lipsk; (*Lipsko. Krom.* 44., *Gwagn.* 455), Łeipzŕg, a lipa, tilia, fortasse ideo, quod locus ille tiliis abundarat. *Bohoricz.* miasto w elektoracie Saskim, sławne akademią i walnemi jarmarkami. *Wyrw. Geogr.* 206. LIPSKI, a, ie, Łeipziger; *Slov.* Lipski, Lipsecki. Srebro nierównie od fajnzylbru podlejsze, które zowią próby Lipskiej. *Zlot. C.* Lipska nawa. *Zbil. Dr. D.* LIPSZCZANIN, a, m., der Łeipziger. LIPSZCZANKA, i, ż., die Łeipzigerinn. LIPSKO, a, n., miasto w wojew. Bełzkim, ojczyzna Sarnieckiego. *Dykc. Geogr.* 2, 85, eine Stadt in der Wojw. Bełzŕ. Tegoż imienia w Sandomirskim; także w Trockim. *ib.* LIRA, y, ż., z *Greckołac.* lyra, die Łeyer; (*Boh.* kolowrat; *Sorab.* 2. lyra; *Sorab.* 1. lëyer; *Carn.* lajna, lajne, lajnëze; *Vind.* laira, lire, laire; *Ross.* лира; *Croat.* lapt); instrument muzyczny u dawnych, strunami nawiazany. Apollina posagi pospolicie z lirą w ręku stawiano. *Kras. Zb.* 2, 79. Liry gatunek *Ross.* рыль. LIRNY, a, e, od liry, Łeyer; *Sorab.* 1. leyerski; *Ross.* лирный. LIRYCZNY, a, e, — *ie adv.*, od liry, śpiewalny, lyrisch. Pindar książę poetów Greckich lirycznych. *Zab.* 6, 370. *Nar.* Liryczna pieśń, (*Carn.* qvanta). LIRZYSTA, y, m., grający na lirze, der Łeyerer, Łeyermann; *Vind.* liravez, lairar, laimavuz. LIS, a, *masc. et epicoenum*; Liszka, i, *fem. et epicoen.*; — (*Boh.* lišak, liška; *Slov.* liška; *Sorab.* 2. lischka; *Sorab.* 1. lischka, ližka, ližcziczka; *Carn.* lisják; *Vind.* lefiza (*distg.* *Vind.* lifa, lifs przywara, wada, ale); *Croat.* lisják, lisžecz, liszicza, leszicza, liszka; *Slav.* lisica; *Rag. et Bosn.* liha, lisizza, kùna (cf. kuna; *Rag. et Bosn.* lisiciti *vulpinari*, usar astutie di volpe, cf. łasić się); *Ross.* лиса, лисица, лисъ, лисенокъ; cf. *Graec.* λίσκω); §. 1. der Fuchŕ; wielkości psa miednego, i bardzo do niego kształtem podobny; z przyrodzenia chytry, i na wszystkie przypadki ostrożny. *Zool.* 309. W Litwie są lisy krzyżaki, które przez grzbiet aż do ogona mają pas czarny, a drugi w poprzek przez łopatki aż do przednich nóg. *Ład. H. N.* 94. Lis marmurek ob. Marmurek. Lis pomniejszy siwa-wy stepowy *Ross.* корсакъ, караганъ; lis ogniowej sierści *Ross.* огнянка, огневка; lis z brunatnym grzbietem i białemi bokami *Ross.* норникъ, (cf. nora); lis kamienny *canis lagopus* *Ross.* песецъ, cf. pies; lis młody jesienny krótkosierści, (*Ross.* недопесъ, недопесокъ 'niedopies; lis młody na początku jesieni недолисъ 'niedolis). Lis szczeka. *Banial. J.* 2. Kazano wzburzyć jamy, i ogniem z nory lisa wykurzyć. *Zab.* 12, 305. Gonia lisa, nie dla mięsa, ale dla skóry. *Ezop.* 97. Gdy się lis na cudze zdrowie nasadza, rad też sam ku sidłu przychadza. *Sienn.*

287. (cf. kto drugiemu dołki kopie, sam wpadnie). Jak lis szczywany, wywijał na wszystkie strony kominka. *Ossol. Str. 2.* Lis frant z natury. *Jabl. Ez. 138.* Lis jeden, wielki zjadacz królików, wielki łapikura, o miłą czuć go było frantem. *Zab. 13, 280. Tręb.* Wielce się myli, już mój lis za górą. *Pot. Syl. 429.* Starego lisa trudno ułapić. *Rys. Ad. 65.* Znają lisa z sierści. *Pot. Arg. 483., Pot. Pocz. 429.* Ciągnę się jak lis: nie według mieszka koszt wiedzie. *Cn. Ad. 77.* Lisa w worze kupować abo przedawać ślepy targ. *Cn. Ad. 453,* die *Rage im Saße faufen.* Kto lisa w worze kupuje, psa abo kota najduje. *ib.* — §. *Fig.* O człowieku, lis: chytry, chyttrzeć, filut, frant, szczywany, wronami czyli szpakami karmiony, szpak, kos, ówik, ein *schlauer Gast,* ein *Fuchß.* Kazał zaciągnąć medrców na owego lisa, pana Ezopa. *Jabl. Ez. C 3.* Stary lis, aż nadto wie o wszystkim. *Teat. 52. b, 9.* Nuż chytrym stanie królowa liseń? Wiesz jaka wiary białogłowskiej próba! *Pot. Syl. 443.* — §. *In abstracto* Chytróść, sztuka, *List,* *Arglist,* *Kunst.* Lisa tam zażyć trzeba, gdzie kto lwem nie zdofa. *Pot. Pocz. 103.* (cf. podleżć, gdzie przeskoczyć nie można). — §. Lis, lisik, we grze w karty, n. p. Umiemy zfilować kartę zręcznie, wolę zrobić niewiedzialnie, lisika w karty ułożyć nowego. *Teat. 4. b, 115.* — §. Lis, lisy: futro lisie, *Fuchßbälge,* *Fuchßpelz.* Ustroił się bogato, jak żyd w lisy, do złapania arendy. *Zab. 13, 205.* Przed sądem, byś miał rzecz najsprawiedliwszą, a nie miał kalety, albo lisa w zanadrzu, albo wuja w prawie, przegrasz. *Pasz. Dz. 114.* Lis grzeje, kuna chłodzi, sobol zdobi, baran wszy płodzi. *Rys. Ad. 58.* Lisie pomknij się, kuno przed stół, baranie za piec. *Rys. Ad. 58., Cn. Ad. 298,* t. j. jakie odzienie, takie raczenie, jak cię widzą, tak cię piszą, *Sleider machen Leute.* — Farbowane to lisy. *Gemm. 80. anguis sub herba,* *Trug,* *Betrug,* *Hinterlist,* faule *Fische.* Znam się ja dobrze na lisach farbowanych. *Boh. Kom. 1, 75.* na kopeonych sobolach. *Mon. 70, 64.* (cf. znam cię ziółko, żeś pokrzywał). Farbowanych lisów nie zna. *Gemm. 80.* (t. j. niebywałec). Farbowane lisy chyba głupi kupi za krzyżaki. *Teat. 24. b, 46.* Rzadko to popłacają farbowane lisy. *ib. 24. b, 46.* — Lisa złapał na sukni, sparzeliznę, suknią sobie spalił, ein *Brandfleck im Rocke.* *Tr.* — Lisy drzeć, zrzucac, womitować. *Tr., vomiren.* — Lis rusobrody. *Jabl. Ez. 115.* *zład:* człowiek lisowatą brodę czyli włos na głowie mający, lis, jako niektórzy mówią, *aenobarbus.* *Mącz., ein Rothbart,* ein *Rothkopf,* ein *Fuchß.* — §. 2. Lis morski, *vulpes marina,* der *Wasserfuchß.* *Plin. H. N.* ryba ta, takiej jest chytróści, jak i lis na ziemi. *Sienn. 321.* — §. 3. Lis ptak, *vulpecula avis.* *Cn. Th., ein gewisser Vogel.* — §. 4. Lis, *herb;* strzała biała w polu czerwonym; dwa jelca na niej tak ułożone, że się zdają dwa krzyże. Nad hełmem lis z korony wyskakuje. *Kurop. 3, 30,* ein *Wappen.* LISAWY. *Cn. Th., ob. Lisowaty.*

Pochodz. *lisek,* *liseczek,* *lisi,* *lisie,* *lisiatko,* *lisica,* *lisiec,* *lisowacieć,* *lisowatość,* *lisowaty,* *liszka,* *liszczy.*

LISBONA, y, ż., stolica królestwa Portugalskiego. *Wyrw. Geogr. 370,* *Eiffabon.* LISBONSKI, a, ie, von *Eiffabon.* LISBONCZYK, a, m., ein *Eiffaboner.*

LIŚĆ, ia, m., LIŚCIE, ia, n., *collect.,* listy drzewne, maj, *Blätter,* *Blatt,* *Laub;* *Boh.* listj; *Vind.* lyst, listje, lepen; *Carn.* listje, pirje, cf. pierze; *Bosn.* listje; *Croat.* list, listje, kitta, (ob. Kita); *Sorab.* 1. lopeno, wopeno. Liście, *folium,* są to kończyki gałązek lub pnia wypłaszczone, pospolicie zielone. *Bot. 47.* Kozy, ucieszne kozy, ma trzodo jedyna, Tu kępy, tu zarosła pozioma leszczyna, Tu gryźcie liść zielony, gryźcie chrościk młody. *Simon. Siel. 15.* Liść, co się z poruszonym płochu chwieje lasem. *Dmoch. Sqd. 48.* Gdy on z daleka poglądał na liście, i liścia tylko wachał, drugi oberwał owoc pożądany. *P. Kchan. Orl. 1, 128.* Da ci wszystko Pan, co niebem władnie, Gdy niewinności liść z ciebie nie spadnie. *Zab. 13, 342.* Cnoty jej liścia drzewnego przechodziły liczbą swoją. *Bals. Niedz. 1, 156.* Liść urwany Przy płotach będzie na ścieżkach zdeptany. *Past. Fid. 50.* Na liścia spadnienie, jako mówią, bojaźliwy. *Sk. Kaz. 314.* (cf. zastraszysz go macharzyną; cienia się swego boi). Gościu, siądź pod mym liściem, a odpocznij sobie, Nie dojdzie cię tu słońce, przyrzekam ja tobie. *J. Kchan. Dz. 26.* (cf. cień, chłodnik). LIŚCIASTY ob. Liściasty. LIŚCIANY, LIŚCIOWY, a, e, od liścia, *Blätter,* *Laub;* *Ross.* листочный. Szelest liściany. *Zab. 14, 241.* *Szyman.,* daß *Gerausch* daß *Laub* daß. Ziemia liściana winnego kamienia, *terra foliata Tarturi.* *Kruml. Chym. 320.* t. j. na kształt liścia składana, *blättertig,* sich *blättern.* LIŚCIC się, il, i, *recipr. niedok.,* w liście wyrastać, *Bosn.* listitise, *prolistati,* otworiti listje; *Croat.* listztimsze; inß *Laub* *schießen,* laubig *verwachsen.* Im bujniej wschodzi, im się szerzej liści Podrosłe zdzieleło zielonego żyta, Tym lepszym plonem zwyciężają się iści. *Pot. Syl. 23.* LIŚCIE ob. Liść. LIŚCIEĆ, iał, ieje, *neutr. niedok.,* liścić się, liście wypuszczać. *Cn. Th.,* liściwym się stawać, *Ross.* лиственить, облиственить, inß *Laub* *schießen,* *Laub* bekommen, laubig werden. LIŚCIK, a, m., *demin., Sorab.* 1. lisečik, listzik, wopeczko. — §. Mały liść, małe liście, *kleines Laub.* — §. Listek, mały list, bilet, ein *Blättchen,* *Briefchen,* *Billetchen.* Zmarztałem, czytając ten liścik. *Teat. 4, 89.* Gniewliwie rozdiera te liściki, któreś niekiedy do niego posyłała. *ib. 23. d, 38.* Nie bez tego, abys kiedy liścików jego nie czytała. *ib. 32, 88.* LIŚCIOWATY, a, e, — o *adv.,* na kształt liścia, liściasty, wie *Blätter,* wie *Laub,* *blättertig,* *belaubt.* Łodyga liściowata, *caulis foliosus,* liście ma na sobie. *Jundz. 2, 14.* LIŚCIOWY, a, e, od liścia, *Laub,* *Blatt.* Do liściowego, czyli, jak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą dęby, jawory, jesiony, wiąże, lipy, brzozy i t. d. *Mon. 74, 744.* Dąb jest najlepsze drzewo w całym liściowym lesie. *ib. cf. śpilkowate drzewa.* LIŚCISKO ob. Listowiec. LIŚCISTY, LIŚCIASTY, a, e, — o *adv.,* §. a) liście mający, liściem obfitujący. *Cn. Th.* liścia pełny. *Dudz. 20., Boh. et Slov.* listnatý; *Carn.* listnat; *Vind.* listjast, lepenjast, listoun; *Bosn.* listat; *Rag.* listast; *Croat.* listtaszt; *Sorab.* 1. wopenaté; *Ross.* лиственный, многолиственный. Dąb liściasto rozłożysty. *Toł. Saut. 103,* voll *Blätter* und *Laub,* laubig. Wietrzyki liściowym potrzasały drzewem. *Przyb. Ab. 69.* — b) Z listów złożony, *spheltig,* *blättertig.* Liściasty korzeń. *Tr.* Liściście cia-

sto. *ib.*, Blätterfuchsen; *Ross.* слоевый (cf. słojs, słoisty).
 Liściastym robić ciasto *Ross.* слоить.
LISECZEK, czka, *m.*, **LISEK**, ska, *m.*, *dem.*, mały lis, ein kleiner Fuchs; *Boh.* lištička; *Vind.* lefizhiza. **LISI**, ia, ie, od lisa, Fuchs; *Boh.* liščj; *Slov.* lišči, liskowi; *Sorab.* 1. liščzi; *Vind.* lefizhen, lefizhji; *Carn.* lisizhje, lisizhne; *Bosn. et Rag.* lisicni; *Ross.* лисий, лисчый, песочный. Wilcze jamy, lisie nory. *Zabl. Firc.* 77, Fuchsbau, Fuchsröhren. Futer lisich, Fuchsbälge, używamy na odzież zimową. *Zool.* 310., *Boh.* liščina - *pellis vulp.*; *Carn.* lisizhovna; *Vind.* lefizzhovna. Kiedy nieprzyjaciel raz pierzchnął, da się pędzić lisim ogonem. *Pap. W.* 1, 427. (cf. zastraszyłbys go macharzyną). Lisi ogon *Carn.* lisizhnek; *n. p.* Lisi ogon za towar nie uchodzi. *Rys.* Ad. 38. (t. j. przydatek nie stoi za datek). Tak prawami zatrząsam, jak owym plugawym ogonem lisim, co im ławy pocierają. *Rej. Zw.* 36 b. — Lisi ogon, znamię błazna (*ob.* Błazen). I ten nie mędrszy, który ci urągnie, Bo i ten mistrz za sobą lisi ogon ciągnie. *Hor. Sat.* 182. — Alboś nie słyszał, kiedy w lisi ogon trąbiono? *Rys.* Ad. 1. — Lisia skóra - fig. chytrłość, sztuka, fortel, List, Arglist, Kunstgriff. Więcej się wskóra lisim ogonem, jak lwim pazurem. *Zab.* 5, 93. Gdzie nie staje wilczej skóry, tam lisią nadstawić. *Ossol. Str.* 2., *Cn. Ad.* 1012, (wenn die Löwenhaut nicht gift, muß der Fuchsbalg gelten; gdzie nie przeskoczysz, podlęż; rozumem dopiąć, gdzie siły nie staje; jako cię mogę, jeśli nie siła, tedy przez nogę). W traktowaniu z statystami nie obejdzie się bez lisięj skóry. *Lub. Roz.* 131. Kto wilk, niechaj jak wilk żyje, W lisią skórę się nie kryje. *Jak. Baj.* 94. — *Personif.* Sztuka to mego syna, sztuka tego łotra, On to cię tu przysła do mnie lisi skóra. *Zabl. Zbb.* 76. chytrzec, der Arglistige, Fuchs. — §. Lisi, zdradziecki, chytry, arglistig, betrügerisch. Wymowę, która sama przez się rzecz dobra jest, dostatkim lisich, pięknych a zdradliwych słów, podejrzaną czynią. *Kosz. Lor.* 57. — *Botan.* Lisi ogon, *Boh.* koniklec; *Carn.* gushz; *Sorab.* 1. tręczk; *Alopecurus*, rodzaj trawy, u nas znajduje się łąkowy, wodny, prosowy. *Kluk. Dyk.* 1, 25, der Fuchsfchwanz. Wyczyniec. *Jundz.* 408. Lubeznka, iglica, dzianowid, wilżyna. — Lisi ogon - lipka, *ononis*, Hauhechel, Stallfraut, Niemcy to ziółko zowią moczowe abo stajenne, iż gdy wodę, w której będzie warzone, dają koniom pić, którzy moczu nie mogą puszczać, wnet mokrzą. *Urząd.* 11. — Lisie jajka, *satirion*, *orchis*, Knabenfraut, ziele sprawuje cheiwość cielesną. *Sienn.* 157, kokorzek. *Mącz.* (*Boh.* wstawać, mudatka, żeżhulka; *Carn.* podłesk). Lisia róża, gatunek omiegu, *aconitum*, Wolfswurz. *Syr.* 1384. **LISIARZ**, a, *m.*, §. 1. pies dobry na lisy, ein Hund, der auf den Fuchs geht. *Rydel.* — §. 2. Lisowczyk, ein herum streifender Soldat. Lisiarze w kraju wiele szkody narobili. *Falib. Dis. U.* 2. Co masz, nie twoje, i zdrowie na dwoje, tak było za lisiarzów. *ib.* A. 11. **LISIE**, ięcia, **LISIATKO**, a, *n.*, młode lisie, daß Junge der Fuchse. *Cn. Th.* Pochwytał orzeł lisięta, gdy z jamy wybiegały. *Ezop.* 26. 1. **LISICA**, y, *z.*, 'a) lizka, liczyca, samica, die Fuchsin; (*Vind.* lefiza; *Slav.* lesiza; *Rag.* lisizza; *Croat.* leszicza, liszicza - lis). — §. Bedłkę gąską, *agarie. can-*

thar. Linn., pospółstwo na niektórych miejscach lisicami zowie. *Jundz.* 557, (*Boh.* liška), eine Art essbarer Erbschwämme, Lorchel, Laurige. 2. **LISICA**, y, *z.*, (*Boh.* lisa, liska - crates, hurty; *Croat.* lesza crates vimineae; *Vind.* lefa; *Bosn.* lissa; *Rag.* ljessa, rāzmrexe; *Dal.* lissa; *Slav.* lissica; *Sorab.* 1. lészeczca, liszica kraty, kratki; *Sorab.* 2. lischawa opalka); naczynie, które zloczyńcom na ręce kładą. *Budn. not.*, Handfessel, Handschelle; (*Rag.* lisizze *manicae*; *Bosn.* lisiče, gvozdje, koje se stavglja zlocincem na ruke; *Croat.* liszicze selezne, kō sze na ruke kriuczem devaja, cf. kuna, kłoda). Szalonego dasz do kłody i do lisicy. *Budn. Jer.* 29, 26. (do więzienia i do kłody. *Bibl. Gd.*) Lisica kowalska, w której dzikie konie króca, der Rothstall der Schmiede. Nie złe czynią, którzy w lisicy, jako to kowale nazywają, gdzie uporne konie kuja, źrzebca piatnują, bo się już miotać nie może. *Hipp.* 28. W onej przeworzynie z dragów związanej, którą lisięcą nazywają, konje przyszaleńsze do kowania wprawować trzeba. *ib.* 57. Żaden kowal nie może budować na ulicy lisicy, albo miejsca, w którym konia kuja, jeśli go tam pierwój nie było, bez pozwolenia zwierchności. *Spec. Sax.* 182., *Szczerb. Sax.* 182. — **LISIEC**, **LISOWACIEC**, ia, ieje, *neutr. niedok.*, lisowatym, lisawym, rusym się stawać, fuchsröth werden. Podróżnik ziele, gdy zeschnie, lisowacieje, a na ostatek poczernieje. *Syr.* 1165. Migdały smażyć z masłem, jeno żeby nie zlisowaciały. *Syr.* 1002. **LISIK** *dem. ob.* Lis 'LISIUREK, rka, *m.*, burl, lisik, lizka, Fuchschien. Wychodź lisiurku z jamy. *Teat.* 28. b, 117. **LISOWATOŚĆ**, ści, *z.*, rusy kolor, die Fuchsröthe. *Cn. Th.* **LISOWATY**, **LISAWY**, a, e, — o *adverb.*, rusy, fuchsröth, rothaarig, rotköpfig; *Carn.* erjavz, fuxast; *Croat.* gyangyav, changyav; *Dal.* czanczav; *Ross.* свѣлорусый, рыжехонекъ, коурный. O farbowaniu włosów, jakoby z lisowatych czarne uczynić. *Sienn.* 347. Pacjornik ziele jest korzenia długiego lisowaciemnego. *Syr.* 295. Ezau lisowaty był, a wszystek kosmaty. *Leop. Genes.* 25, 25. Dawid był lisowaty i cudnego wejrzienia. *Leop. 1 Reg.* 16, 12. Wujek *ib.*, *Bibl. Gd. ib.* (t. j. blond). Cesarz Otto lisowaty, syn Ottona Wielkiego. *Szczerb. Sax.* 275. Lisowaci Judaszowie. *Smotr. Lam.* 25.

LISOWCZYK, a, *m.*, §. a) Lisowczycy, lud lekki najwięcej z kozaetwa złożony, wziął imię od Alexandra Lisowskiego, szlacheica Litwina, który go pierwszy spisał. *Star. Bell. Nar. Chodk.* 2, 114., *Boh. Ossol.* 1, 406, *Pap. W.* 2, 345. cf. straceniec, eine Art leichter Reiterey oder Kosaken. *Tward. Wł.* 126. Groźne niegdys Lisowczyki, Co małą garstką rwali stotysięczne szyki. *Zab.* 9, 235. *Ejsyn.* — §. b) Łotr, rozbojnik, ein Räuber. *Mat. z Pod. B.* 4. Banitem ktoby był, a Lisowczykaby zabił, eo ipso od banicy ma być wolny. *Vol. Leg.* 3, 463 a. 1624. Dziś co hulltaj, to Lisowczyk. *Dwor. F.* 2. *Dambr.* 779.

LIST, u, *m.*, **LISTEK**, stka, *m.*, *dem.*, **LISTECZEK**, czka, *m.*, *dem.*; (*Boh. et Slov.* list, listek; *Sorab.* 1. lifeż, wopeno; *Sorab.* 2. lijs; *Vind.* lijs; plat, platl; *Slav.* list, (*Slav.* list - lytka); *Croat.* list, listz dreva; (*Hung.* list - mąka); *Rag.* lijs; listak; *Bosn.* list; *Ross.* лист; cf.

Lat. lista; *Ger.* Liste, Lefste); das Blatt. §. a) list drzew, ziół, das Baumbblatt, das Blatt eines Gewächses. My jako suchy list z drzewa na dół leciem. *J. Kchan. Dz.* 164. Wiatrek listeczki przewiewa. *Groch. W.* 352. Drzę cały, jak listek na drzewie. *Teat.* 53. b, 33. (cf. jak osika). Nietrwałego bluszczu pod listami Uczzone bajki zmyślał z poetami. *Susz. Pieśń. L. A 4.* (pod cieniem). Listek kwiatowy *Ross.* лепестъ, лепестокъ. Listki różowe. *Kłok. Turk.* 158. — §. b) List papierowy, karta, *Boh.* list; *Vind.* list (2. arkusz); *Croat.* listz knyisni; *Slav.* list; *Bosn.* list od knjighe; *Rag.* list, listak, ein Blatt Papier. W dawnych drukach, n. p. w *Herburcie*, w *Sienniku* na każddej karcie napisane jest: List z liczbą który. *Ld.* Przyniesiono księgi Jeremiaszowe królowi; gdy przeczytał trzy albo cztery listy, wrzucił je do ognia. *Radz. Jer.* 36, 23. *Leop. ib.*, (karty. *Bibl. Gd.*). — §. c) Listki, listeczki w cieście, *Ross.* слоѣ, die Blätter in einem Kuchen; w cebulastych korzeniach listki, die Schwefeln. Złoto w listach, *Vind.* resvdarlivu slatu, navlezhlivu, stenzhlivu slatu, Blattgold; *Ross.* сусаль, сусальное золото. — §. Pisanie od każdego przysłane albo do kogo posłane, ein Brief; (*Boh. et Slov.* list, listy, listek, psanj, psaničko; *Sorab.* 1. list, liste; *Sorab.* 2. list, list; *Lat.* literae; *Carn. et Vind.* list, pismu; *Croat.* list, listz; *Dal.* listli, knjiga, poszalnica; *Slav.* list, napisana knjiga (cf. księga), poslanica (cf. posłaniec); *Rag.* list, poslaniza, kgniga, kgnixiza; *Bosn.* list, kgniga, pistula, poslaniça, kgnisgija; *Ross.* письмо, писмецо, грамота, грамотка, cf. ramota). List według pospolitego używania jest rozmowa nieprzytomnych przez pismo. *Kras. Zb.* 2, 51. List jest też sama mowa do nieprzytomnego, którą z przytomnym mieć przystoi. *Mon.* 68, 943. *Pilch. Sen. list.* 301. — *In plurali* listy, częstokroć zamiast *in singulari* list; n. p. miałem dziś od niego listy (choć tylko jeden był list). *Ld.* Czasem źle, że dama umie pisać; bo będzie pisywała listki tam, gdzie nie trzeba. *Boh. Kom.* 2, 105. List śmielszy niż język; list wszędzie ma przystęp. *Cn. Ad.* 454. List przyczynny, rekomendacyonalny, zalecający, Empfehlungsschreiben. List otworzysty, świadeczny. *Cn. Th.*, ein offner Brief. List powszechny, okolny, uniwersal. *ib.*, ein Kreißschreiben. List glectowy, żelazny. *ib.*, ein Geleitbrief, *Boh.* list zachowacy, gleyt, průwodnj list, průwod bezpečnosti; *Vind.* obvarnu pismu; *Dal.* verni list; *Ross.* опашная грамота. List wolny, paszport. *ib.*, ein Reisepaß. List, pisanie urzędowe ku wywiedzeniu, a potwierdzeniu jakiej sprawy uczynione, instrumentum, documentum, munimentum. *Sax. Porz.* 94. skrypt, eine Schrift, eine Document. Nikt nikomu bez listu, czyli wyznania na piśmie nie ma więcej pożyczycy, jak 200 kop. *Czack. Pr.* 2, 172. weź list istoty twojej, a napisz 80. 1 *Leop. Luc.* 16, 7. (weź listy twoje. 3 *Leop. ob.* Szuldbryf, cerograf). — §. *Botan.* List usny, list Indyjski, rzaśa Indyjska, folium Indicum, Indisch Rumbblatt. *Sien. Wykl., Sleszk. Ped.* 415.

Pochodz. liść, liście, liściany, liściowy, liściec, liścisty, listny, listopad, listopadowy, listownie, listowny. — §. *Bosn.* list od noghe = lyst, lytka.

LISTA, y, ź., *Lat. med.* lista, die Liste; *Carn.* listrom; *Hung.* lajstrom; *Ross.* списокъ. Zapisywanie w listę emigrantów. *N. Pam.* 17, 263. Tak niedbale tańczy, iż z niego czasem i suknia spadnie; a on się po nią nie schyli, ale brnie wciąż przedsię, by z listy. *Gorn. Dw.* 59. by z rejestru.

LISTEWKA ob. Listwa.

LISTNIK, ziele, ob. Rodzieniec. *LISTNY*, a, e, liścisty, liściem obfitujący, blätterreich. W listnym leżąc cieniu. *Przyb. Ab.* 17. — §. *Botan.* Listna jagoda, *Boh.* listnatec, *hippoglossum*, Zapfenfrucht; na każdym liściu tej rośliny wyrasta listeczek jak języczek. *Kluk. Rośl.* 2, 234. *LISTOBIERACZ*, *Rag.* listobéraz frondator, ber Blattpußer. cf. *Rag.* odlisanje frondatio. *LISTONOSZ* ob. Listownik. *LISTOPAD*, a, m., jedenasty miesiąc roku, *November Haur. Sk.* 494, der Wintermonath, (cf. Laubfäller. *Abt. 1g.*); *Boh. et Slov.* listopad; *Vind.* listognoj, gnildz, ednaistnik; *Carn.* listovgnoj; *Sorab.* 2. mloschi, cf. młócić; *Sorab.* 1. podžehmné mészactwo; *Croat.* vszeszvechak, (cf. wszystkich sś; *Croat.* listzopad = październik); *Hung.* szent András hava; *Rag. Slav. et Bosn.* studeni; *Dal.* sztudeni = listopad, (cf. studzić; listopad October); *Ross.* ноябрь, (*Ross.* листопадъ czas opadania liścia; *obso.* Septembr.); *Ecll.* ноябрьи. Listopad rzeczony, że likiem niezliczonym list pada. *Chmiel.* 1, 192. Liście z drzew listopad zrywa. *Min. Ryt.* 4, 191. Gdy się październik kończy, listopad poczyna, Gdy się już dobrze jesień i zimno zaczyna, Kiedy liście wiatr i mróz z drzewa obijają... *P. Kchan. Orł.* 1, 228. *LISTOPADOWY*, a, e, *November-Ross.* ноябрьский. *LISTORODNY*, a, e, — ie *adverb.*, *Rag.* listorodan, Blätter erzeugend. Już listorodne złożyły brzemie lasy. *Petr. Hor. B.* 3. *LISTOWIE*, LIŚCISKÓ, a, n., *coll.*, liście brzydkie paskudne, häßliche, faule Laub. Szkodliwe zdrowiu błocko, które tam grube trzcinisko, łoży lub listowie zapchało. *Przestr.* 128, *Ross.* лиственные. Liścisko, list duży niezgrabny, ein großer, unförmlicher Blatt, lub też o pisanym liście, ein häßlicher Brief. *LISTOWNIA*, i, ź., poczta, miejsce odbierania lub oddawania listów. *Włod.*, die Briefpost; *Slov.* listownice. *LISTOWNY*, 1. *LISTOWY*, a, e, *LISTOWNIE* *adv.*, *Boh.* listownj, listnj; *Slov.* listowný; *Sorab.* 1. listowné; (*opp.* ustny), od listów, przez list się dziejący, Brief, schriftlich. Dowody listowne są zapisy na imiona i inne wypisy, zcznawania z ksiąg kancelaryj sądowych, cyrografy, kwity. *Stat. Lit.* 202. Obowiązanie bywa listowne albo cyrografowe, gdy się kto cokolwiek uczynić listownie obowiązze. *Szczerb. Sax.* 321. Kto do Jeruzalem idzie, od Ojca ś. listowne dozwoleńie wziąć ma. *Warg. Radz.* 13. U nas w Polsce nie tylko rozvodu mieczowego, ale też snąc i listowego dla marności, i cudzołóstwa niemasz. *Sekl.* 20. Listownie uniżoność swoją zasyła We Panu Dobr. *Teat.* 31. c. 24. Jakom przyplynał do Cypru, jużem ci z tej wyspy listownie oznaczył. *Warg. Radz.* 28. — 2. *LISTOWY*, od listu drzewowego, czyli od liścia, Blatt. (ob. Liściany, liściowy). *Slov.* listowý; *Ross.* листовый, листочный. *LISTOWNIK*, a, m., tabellarius, poseł, biegun, cursor z listami. *Macz. der Briefbote.* Listonosz, bryftregier, *Rag.* listonòs, vlak,

knigonősca; *Bosn.* knigonoscja; *Carn.* listar; *Croat.* listar, listzonosz; *Dal.* listzonosza, vláak; *Ross.* письмо-носецъ, письмоподатель, письмовручитель, (*Ross.* письмовникъ listopisz).

LISTWA, **LISZTWA**, y, z., **LISTEWKA**, i, z., *dem.*, *Boh.* lista; *Vind.* laista; *Sorab.* 2. lejsta; (cf. *Slav. et Rag.* listve; *Bosn.* listue, skalle; *Dal. et Croat.* listvta = drabina); *Ger.* Leiste; *Dan.* liste; *Svec. et Angl.* list); §. a) brzeg, kraniec, bramowanie, brama, *Vind.* rema (cf. rama); *Ross.* отборка, планка, планочка. Uczynisz koło stołu listwę wszczepić na cztery palce, i koronę złotą w około listwy. Pod tą listwą będą kolea.... *Bibl. Gd. Exod.* 25, 25. Listwa do ściany przybita, dla ozdoby, lub kładzenia czego na niej, daś Gefim̄s an den Wänden. Kolumny tam są z kryształu rzezanego koralami oprawne; jako i listwy w samym pokoju, або kamzans na wierzchu słupów. *Star. Dw.* 27. Listwa od podłogi, u stolarza, która się daje na około pokoju przy samej podłodze. *Magier. Mskr.* Książ miał nie mało, Tak że dla nich w mieszkaniu ledwie listew stało. *Jur. Pog. A b.* t. j. połek, Bücherfächer, Bücherbreiter. Listewka, ozdoba architektoniczna używana po wierzchniej postaci działa; jest to pasek wązki, nad przyległą płaszczyzną cokolwiek podniesiony. *Jak. Art.* 3, 299. Listwa jest także pasek, ale już znaczniejszej szerokości. *ib.*, die Leiste, der Reifen an den Kanonen. — Listwa obrazu = rama. *Cn. Th.* ein Bilderrahmen. Listwa u drzwi, u skrzyni. *ib.*, eine Thürleiste, Kastenleiste. Listwa u sukni = bramowanie, die Leiste an einem Kleide, daś Gebräme. Listwa u krawca daje się z płótna lub kitajki u dołu sukni, dla ochronny sukna lub materji. *Magier. Mskr.* Na fartuszkę jej dzie się widzieć listew bramowanych. *Pap. Przyk. C 3 b.* Listwy abo pasy koło brzegów szerokie na trzy palce. *Boter.* — §. b) Listwa, źle za szpaga. *Dudz.* 31, die Querleiste. **LISTWOWANIE**, ia, *n.*, ramami oprawianie, bramowanie, listwy, daś Leistengeben, Einfassen mit Leisten, die Leisten. Taka była robota każdego podstavku; listwowania miały w około, które listwowania były między kraniami. A na onym listwowaniu, lwi, woły i Cherubinowie byli. *Bibl. Gd.* 5. *Reg.* 7, 29. Odrzwia jego spustoszeją, abowiem listwowanie jego cedrowe opadało. *Radz. Sophon.* 2, 14. **LISTWOWANY**, a, e, listwami obwieziony, mit Leisten umgeben oder eingefasst. Mieszkanie w domach kosztownie listwowanych. *Radz. Agg.* 1, 4.

LISZAJ, ju, *m.*, *Boh.* lišeg, trudowatosť; *Vind.* leshai; *Carn.* lishaj, elshaj; *Sorab.* 1. lischey, wumpera; *Croat.* lishaj, lissaj, lischaj; *Bosn.* liscjaj, runja; *Rag.* liscjaj, liscjagn; *Ross.* лишай, лишаекъ, мадежь; *Eccl.* лишай, мадежь; z *Greckołac.* lichen; §. a) świerzb łupiący i mknący się po ciele. *Mącz.* die Flechte, Schwinde, Schwundflechte. Liszaje prośne. *Syr.* 896. Liszaje są chorobą skórną, zbiór krosteczek czerwonych, niekiedy skorupiatych, przy dolegliwym świerzbieciu a niekiedy łupanii się czyli łuszczeniu skóry. *Dykc. Med.* 3, 532. Świerzbiączka, або gnoisty liszaj. *Sienn.* 162. Liszaje jaglaste, albo krupiate i pomykające się. *Syr.* 244. Gdyby się na miejscu wrzodu nadał gúz biały, albo też liszaj

jaki biały, або czerwony, a liszaj nie wklesłby w skórę, tedy nie trąd. *Radz. Levit.* 13, 21. Cicho! to źle się szerzy, nie bojąc, by liszaj. *Rej. Wiz.* 191. — §. b) Liszaj na drzewie, rodzaj mchu, czyniący na korze żółtą czyli brudnobiałą skorupę. *Jak. Art.* 3, 142, *Rag.* liscjaz; eine Art Baummoos. **LISZAJEC**, jca, *m.*, ziele wątrobnie, mech skalny, *lichen saxatilis*, liszaje liściem jego pocierającemu spędza. *Syr.* 1349. *Comp. Med.* 9 et 24. **LISZAJOWATY**, a, e, *Graec.* λιχηνώδης. *Cn. Th.* liszaj cierpiący, zitterhaftig, voll Flechten; *Ross.* лишаватый, лишавый, лишавистый. Liszowaty jestem, *Eccl.* лишаватъю, *Graec.* λιχηνώδης.

LISZEĆ *nijk. niedok.*, lichym się stawać, podleć, sflęcht werden; *Sorab.* 1. wożpotnu. Przez nieroztropność powaga coraz bardziej liszeje. *Zabl. Roz.* 74. (upada).

LISZKA, **LISZECZKA** *dem. i.*, *epicoenum*; lis або lisica; *Slov.* liška; *Sorab.* 2. lischka; *Sorab.* 1. lischka, liška, liščicška; *Carn.* lisiza; *Vind.* lefsiza, lilsiza; *Croat.* lischiza, lischka; *Bosn.* lišica, lisičica; der Fuchß, die Fuchßstut. Liszka głodna drzymie. *Cn. Ad.* 454. (t. j. spaniem głodu pozbywa; wrzкомо nie widzi, wrzкомо nie słyszy). *Ex pix cum vocali*, każda liszka swój ogon chwali. *Dudz.* 28, *Glicz. Wych. G 4 b.* *Slov.* Každá liška svóg chvost chwáli; wás krám ge negpekneǵši. Liszka kusa drugim ogona przycinać radzi. *Gemm.* 152. Kruce pióra, że białe są jak śnieg chwaliła Liszka; o jak jest naszych wieków liszek siła! *Min. Ryt.* 3, 180. Chwaliła liszka kruka, że z pióry białemi, O jak wiele jest liszek u nas czasy temi! *Zab.* 8, 363. *Kniaź.* — Liszki tylko sierść odmieniają, nie obyczaje. *Kosz. Lor.* 177. Liszka włos tylko mieni, a nie obyczaje. *Opal. Sat.* 7. cf. wilk chowany. *Slov.* Kočka miši nēnēchá, liška slepic, a wlk owec. Liszki chytre. *Banial. J.* 2. Zdrada liszce przystoi a gwałt lwowi. *Kosz. Cyc.* 24. Chytra liszeczka. *Past. Fid.* 186. *Slov.* Stara liška tažsko sa chitil dá; (cf. szczywany, kuty, ćwik). Liszka szczeakała. *Banial. J.* 2 b. — §. Liszka, або gasienica motyla. *Zool.* 157., *Haur.* Sk. 68, die Raupe. Szkodzą bardzo drzewu wąsienice albo liszki. *Cresc.* 378.

LISZOW, a, *m.*, naczynie drewniane u rybaka, w którym trzyma ryby do przedania. *Magier. Mskr.*, ein Fischfaß, worin die Fische zum Verkauf gehalten werden.

LISZYĆ *cz. niedok.*, *Bosn.* ulisciti; *Ross.* лишить, лишать, pozbawiać czego, einer Sache berauben. Prawo samobójców czei pogrzebowej liszyć nakazało. *Syr. Quin.* 250. Liszyć się czego *passiv.*, utracić co, beraubt werden, verlieren, einbüßen. Liszył się żywota Walentyń, ścięty mieczem od Zwingla. *Smotr. Apol.* 91. — §. Liszyć kogo od drugiego, odstraszać, robić, że drugi od niego stroni, verschrecken, abtreiben, zurück treiben. Smród ten ludzi od niego liszy. *Pot. Jow.* 2, 33. — §. Liszyć się czego, chronić się czego, stronić od czego, unikać, wystrzegać się, meiden, fliehen, sich hüten. Lisząc się boju, dał wiarę brackiego pokoju. *Zebr. Ow.* 58. Dziś się nie liszą ludzi smokowie, nec fugiunt hominem. *ib.* 97. Skrzyżwszy świat zbiegły Kadm, gniewu ojcowskiego łyszy się, vitat. *Zebr. Ow.* 54. Częstokroć krwawą brozdę przez

plecy napiszą, A przecież się zli ludzie złodziejstwa nie liszą. *Klon. Wor.* 37. Złego się jako moru, jako ognia liszy. *Pot. Arg.* 8. Kto to wszystko uważa, może się tego worka Judaszowego liszy i odrzeka. *Klon. Wor. ded.* O synogarlicach to starzy ludzie piszą, że drzew, osierociawszy, zielonych się liszą. Ale dając żałoby znak po swojej parze Zawsze na suchym siadła szukają konarze. *Pot. Pocz.* 203. Samym tylko miesiącem, bo się krzyża liszą, Turcy się i narody Ottomańskie piszą. *ib.* 413. Ci mniej, ci więcej imię Chrystusowe piszą, Żydzi się go i w mowie i na piśmie liszą. *Pot. Zac.* 167. Godność kto ma Niechaj się jej nie liszy, niech się jej nie sroma. *Otw. Ow.* 507.

LISZYCA, y, ż, liszka, samica lisa, die *ſtichfinn*. Niech się bezbożni złych wrozek lekają, Gdy wrony kraczą, albo psy szczekają, Gdy bieży z lasa na pole wilczyca, Bądź i liszyca. *Petr. Hor.* 2 H 3 b.

LIT, u, m., §. a) materya do litowania. *Cn. Th.* z *Niem.* daß *Loth*, *ſchlagloth*, die *Lothe*; *ferrumen. Cn. Syn.* 370. *Dasp. U* 2 b, *Sorab.* 1. lëtwa; *Carn.* varéniza; *Croat.* varnica, (cf. zwarzyć); *Slov.* kow, gjmž se letuge; *Ross.* припой. — §. b) Miejsce w naczyniu litowane. *Tr.* die *Lothung*; *ob.* Litować, lutować.

LITANIA, ii, ż, z *Greckołac.* die *ſitaney*; *Sorab.* 2. litaneya; *Vind.* litanje; *Croat.* letanie; *Ecccl.* молебень; termin w liturgii, znaczący modlitwy ludu zebranego w processyach lub w kościele. W szczególności litania jest formularz osobliwej modlitwy, na część świętych lub rozmyślanie tajemnic złożony; za każdym wyrażeniem imienia świętych lub ich przymiotów, jednakową lud odpowiada formułą. *Kras. Zb.* 2, 52. Litanie, nabożne modlitwy do P. Boga i świętych jego. *Kucz. Kat.* 2, 620, prosi w niej kapłan P. Boga o miłosierdzie, a świętych o przyczytanie. *Hrbst. Nauk. Z.* 7 b. Ektenie albo litanie. *Pim. Kam.* 80. — §. *Transl.* Na coż tak wiele szat nawymyślali? Że szatną litanją z nichby napisali. *Łączn. Zw.* 30. t. j. długi rejestr, czyli spis, eine ganze lange *ſitaney*, ein langer *Regiſter*. Mamy lokajów czterech, hajduków dwóch, laufra, murzyna, strzelca, pajuka, turczyzna. — *R.* Przestań tej litanii! *Teat.* 26. b, 41.

LITERA, ż, der *Buchſtabe*, u dawnych Polaków czcionka, tcionka, *Boh.* čtena, (*Etym.* *čzić, *czedl = czytać); my ją zowiemy z Słowiańska głóską. *Kpocz. Gr.* 1, p. 4., *Boh.* litera, pismena, pismě, (cf. pismo); *Slov.* známka, (cf. znamię); *Sorab.* 1. pizsmik, pizsmiczek; *Sorab.* 2. buchschtoba; *Carn.* zhěrka, (cf. czary, czarować); *Vind.* zharka, zhěrka, pushstab; *Croat.* litera, pustłuba, szlovó (cf. słowo), litere abecedarszke; *Dal.* bukvice; *Rag., Slav. et Bosn.* slovo; *Ross.* литера, буква; *Ecccl.* писма, стухия. Litera jest znak abo charakter, składający słowa, gdy wraz z drugimi położon jest. *Kras. Zb.* 2, 52. Trudność słów Polskich ku wypisaniu takowa jest, iż niepodobno wiele słów *zczionkami albo literami Łacińskimi wypisać. *Eraz. Jez.* 11 b. Litera arytmetyczna, jest litera liczby, jakich jest dziesięć. *Solsk. Geom.* 3, 78. — Na niektórych miejscach, gdzie wykład według litery (do słowa) nie bardzo smakował, rozumienie duchowne brać się musiało. *Groch. W.* 23, *buchstäblich* Ueber-

ſetzung. Słowa te nie mają być brane co do litery. *Mon.* 76. 19. literalnie, *buchstäblich*. — Wypełnię to co do litery. *Teat.* 12, 70. (jak najściślej, najpunktualniej). Jak Notus w skrzydła żorawiów szykiem latających bije, Wszystkie stado w mylnie się koło wije I tak ginie litera skrzydłami zmieszana. *Barcz. Luk.* 88, żorawie w ciągnieniu formują literę wywróconego V. — §. Trzech liter pan wydarł nam Smoleńsk. *Psalm.* 43. t. j. Car. — *burl.* Cztery litery: k. i. e. p. = kiep, ein *ſündſott*, (cf. *Lat.* trium literarum homo: fur). Za cztery litery czy mię We Pan masz? *Teat.* 43. c, 47. Już teżbym się miał w reszcie za cztery litery, Za wielkiego prostaka i głupca i trutnia, Zeby mię ta omamić miała bałamutnia. *Zabł. Zbb.* 76. Nos i uszy ociąć gotów, gdyby mu kto jakieś słowo ze czterech liter składające się powiedział. *Mon.* 65, 456. — §. Miedzy nieukami, a ludźmi prostymi, i temi, którzy trochę litery zakusili, a przedtym szkołowali, bywają dysputy... *Glicz. Wych. G* 4 b. t. j. umiejętności, nauk, (cf. *Lat.* Literae). LITERACKI, a, ie, od literatów, czyli literatury, lub nauk się tyczący, *Croat.* diachki, dijachki, (cf. żak); *Dal.* latinski, (cf. Łaciński), *literárisch*, *Literatur*. Cała jego nauka na czytaniu gazet literackich zawisała. *Zab.* 5, 92. Mężu przeczacny, rwij laur literacki. *Zab.* 16, 158. Dla was pociecha, literackie duchy, Zajaśniał światel wódz na Polskim tronie. *Zab.* 12, 14. LITERALNY, a, e, LITERALNIE *adverb.*, §. a) co do litery, do słowa, *buchstäblich*; *Vind.* zherkliu, pozherken, zherkoun, pozherki; *Sorab.* 1. pizsmikowé. Literalny sens nazywa się ten, który w ścisłym słów tłumaczeniu zostaje; i przełożenia te literalnymi się zowią, które słowo od słowa tłumacza. *Kras. Zb.* 2, 53. §. b) Od liter, literami, *Buchſtaben*. Rachunek literalny. *Łesk.* 2, 61. *ib.* 112. *Ustrz. Alg.* 2. LITERAT, LITERAK, a, m., sawant, sensat, pismienik, pismienny człowiek, *Boh.* literák; *Croat.* knyisěvnik, knyisnik, pizsmoznan, knjigoznan; *Rag.* knixnik, mudroznanaz, razumnik; *Bosn.* kgnisgevan, knisgnik; *Ross. et Ecccl.* книжникъ, ученой человекъ, грамотной, ein *Gelehrter*. Ludzie wiele umiejący rzeczy z czytania pożyteczne, zowią się literatami. *Kras. Zb.* 2, 53. Kazimierz był nauki średniej, atoli pierwszy między królmi Polskimi literat. *Krom.* 95. (cf. przeżak, niedouk). Nieuczenni i nieliteraci nie mają być sędziami. *Petr. Pol.* 468, (ob. Nieuk). Teraz nietylko literak na xiegach bożych, ale też największy prostak, na wszystkim świecie, może to czytać. *Hrbst. Nauk. L.* 4 b. Ociec mój umiał ewangelie na pamięć, nie będąc literakiem. *ib.* 0. 4, *Glicz. Wych. G.* 7. Wielcy literaci, którzy xiegami swemi świat prawie zarzucili. *Zab.* 12, 263. *Dudz.* Człowiek to literat! *Pilch. Sen. list.* 3, 26. LITERATKA, i, ż, eine *Gelehrte*, gelehrte Dame; sensatka, sawantka. LITERKA, i, ż, *dem. nom.* litera, ein *Buchſtábchen*. Niebieskie światła znaczniejsze, litery pisma są większe; Gwiazdki zaś insze drobniejsze, literki to są pomniejsze. *Dar. Lot.* 3, 16; *Croat.* litericze; *Dal.* szlovicze; *Bosn.* slovece. LITERATURA, y, ż, §. a) *subject.* wiadomość rzeczy do nauk należących, erudycya z czytania wielu autorów po-

chodząca. *Kras. Zb.* 2, 53, Belesenheit, Literatur, die einer im Kopfe hat; *Croat.* pismoznanstvo, szlovoznanszt, diachtvo, (cf. dyak, żak); *Dal.* latinsztvo, (cf. łacina). — §. b) *object.* Massa ksiązek jakiego narodu, n. p. Polska literatura, die Literatur einer Nation, Bücher, die in ihrer Sprache vorhanden sind; (*Bosn.* kgnisgenstvo). Mnóstwo pism w wieku naszym składa niezmierną literaturę. *Jez. Wyr.* — §. Literaturo professor: Greczynny i Łaciny, filologii, Griechische und Lateinische Literatur und Sprache, Philologie.

LITEWKA, i, ż., białogłowa z Litwy rodem, eine Litthauerinn. Kazimierza Wielkiego żona, królowa Anna, Litewka, córka Giedyminowa. *Strykk.* 386. cf. Litwin. **LITEWSKI**, a, ie, od Litwy, z Litwy, Litthauisch, Litthauen:; *Eccl.* Лятскій, Литовскій, Польскій; *Ross.* Литовскій. Litwa czyli Wielkie Księstwo Litewskie, przez Władysława Jagiełłę, księcia Litewskiego, gdy pojął za żonę Jadwigę, królową Polską, przyłączone do Polski. *Dykc. Geogr.* 2, 87. Brzeście Litewskie, dla różnicy od Brześcia Kujawskiego. *ib.* 1, 102. *In opposito* Litwie, Korona mała i Wielka Polska; Litewskiemu Marszałkowi, Koronny. Po Litewsku *adverb.*, obyczajem lub językiem Litewskim, Litthauisch, auf Litthauisch.

LITKUP, LIDKUP, u, (*Boh.* ltkup; *Vind.* likof; *Carn.* lykof, lijkof, cf. lae et kupić; *Croat.* aldomas; *Svec.* lidkõp, lödkõp); der Leitkauf (mercipotus Halthaus), Wein-kauf, Kauftrunf, (cf. *Ger.* Fiedlohn). Jesliby kto kupił konia, i litkup pili przedawca i kupiec i z innemi ludźmi. . . . *Sax. Art.* 79. Nierychłõs się obaczył, skoro po lidkupie. *Pot. Zac.* 70. — §. Litkup, *Boh.* ltkup arrha, arrhobo, zadatek na kupno, daß Darangeld, die Darangabe, Angelb, Haftgeld, Handgeld; *Vind.* likof, rozhen nadai (2. zrękowiny, zaręczyiny). Ci co litkup sadzą, mają z niego swój zarobek, co od litkupu wezmą, bo im płacą. *Star. Dw.* 14. **LITKUPNICZY**, a, e, od litkupnika, den Mäfler ober Sensal angehörend. *Tr.* **LITKUPNICZE**, subst. n., pieniądze na litkup lub litkupnika, Leitkaufgeld, Mäfler-geld. *ib.* **LITKUPNIK**, a, m., §. a) który był przy litkupie, der Leitkaufstrunfer. Gdy się kto litkupniki wywiedzie, iż kradzioną rzecz kupił. . . . *Sax. Art.* 29. — §. b) *Proxeneta*, skupnik, targownik, ten, który między stronomi handluje, aby się o kupię zgodzili. *Macz.* jednacz kupca. *Cn. Th.* der Mäfler, (Dester. Sensal), Unterhändler der Kaufleute; *Eccl.* сводитель, посредственник въ торговлѣ.

LITO, 1. **LUTO** *adverb.*, (*Boh.* lito; *Slov.* luto gest; *Sorab.* 2. lejt, mne jo luto, cf. *Udg.* s. v. leid); lito mi czegożal mi czego: es thut mir etwas wehe, es thut mir etwas leid, ich bedaure etwas, beflage etwas, bereue etwas. a) lituję się, miłuję się, rozrzewniam się, n. p. Serdecznie mi lito rzeszy, że już trzy dni tu trwają przy mnie, a nie mają, coby jedli. *Sekl. Matth.* 15, not. «zjęte jest serce moje nad rzeszą»; (żal mi tego ludu. *Bibl. Gd.*). Szedł Dawid boso, płacząc szedł, z okrutnym żalem, Nie tak mu luto państwa, nie tak Jeruzalem. . . . *Pot. Zac.* 24. Lacenie gdy syna zabito, Aż ona mówi: syna mi nie lito, Ani żałuję, bo wiem, żein go była Śmiertelna śmierci podległym zrodziła. *Kchow.* 27. Ja ulituję

się, kogo mi luto, i użalę się, kogo mi żal. *Budn. Exod.* 35, 19. Zmiłuję się nad tym, którego mi litho. 1 *Leop. Rom.* 9, 15. (zmiłuję się, nad kim się zmiłuję, a zlituję się, nad kim się zlituję. *Bibl. Gd.*). Wzdycha smutna Argenis, znać że jej go luto. *Pot. Arg.* 705. — §. Lito mi czego: kajaam się tego, żałuję, es gereuet mit, ich bereue etwas. Izalić tego nie żal, nie lito? *num facti piget? Macz.* Lito mi tego, żem Saula na królestwo wysadził. *Leop. 1 Reg.* 15, 11. (żal mi, żem. . . . *Bibl. Gd.*). Lito przysięgi ojcu, *poenituit jurasse. Zebr. Ow.* 28. Lito nam teraz tego z serca. *W. Post.* 42, 307. Lito mi żła, które uczyniłem wam. *Budn. Jer.* 42, 10, not. «kaje się». (2. LUTO, okrutnie, ob. Luto). (LITON, u, m., *Graec.* λίτον, tenue et subtile linteum, płócienne obwiniecie, ein linnenẽs Bideltuch. Litony nie dla służby bożej na nich odprawowania bywają, gdyż rzecz jest niepoświęcona; ale dlatego, aby, w nie antymisy obwijano. *Pim. Kam.* 128.). **LITOŚĆ**, LUTOŚĆ, ści, ż., (*Boh.* ljtost a) dolor, moeror, tristitia, b) misericordia; *Slov.* litost, żeleni žalowanie; *Sorab.* 2. lutofocżal; (*distg. Ross.* лютость okrucieństwo); ob. Luto 2), Litość, użalenie, miłosierdzie, skłonność do ratowania cudzej nędzy, politowanie. *Cn. Th., Vind.* vsmilenje, miluvanje; *Croat.* szmiluvanje; *Ross.* сожалѣние, пощада, пощажение, сострадательность, сострадательство, помилование; *Eccl.* сострадавание, соболюзваніе, сострастие, сръдобольнє, daß Mitleid, die Barmherzigkeit. Jako ma litość ociec nad dziećmi, tak ma litość Pan nad temi, którzy się go boją. *Bibl. Gd. Ps.* 103, 13. Lutość człowieka nad bliźnim jego; ale miłosierdzie Boże nad wszelkiem ciałem. 1 *Leop. Syr.* 18, 12. Z dobroci wypływa litość, która nas rozczula nad cudzą dolegliwością. *N. Pam.* 24, 326. Nieszczęścia czynią panów skromnemi, wiedzą do litości. *Jabl. Tel.* 331. Lutość, dobrych ludzi przymiot. *Cn. Ad.* 455. Miej nadzie mna litość. *Teat.* 9, 47. **LITOŚCIWY**, LUTOŚCIWY, LITOŚNY, a, e, LITOŚCIWIE, LUTOŚCIWIE *adv.*; *Boh.* litostivý, litostný; *Vind.* vsmilen, milujezhen, vsmilitliu; *Ross.* сострадательный, сожалѣтельный; *Eccl.* сръдобольный, сострастенъ; (*Sorab.* 1. lutowne frugalis); miłosierny, mitleidig, barmherzig. Pan z sercem litośnym. *Karp.* 1, 163. Czyż wolno uczciwego i litościwego kłamstwa, ku ocaleniu nieszczęśliwego obywatela używać? *Siem. Cyc.* 308. Prawdo, najlitościwszy nieba darze! *Koll. List.* 2, 51. — *Oppos.* Nielitościwy, Nielitośny, unbarmherzig. Jeczal, i rwał włos siwy ręką Nielitośną. *Dmoch. II.* 2, 262. Nielitośni bogowie, mszczący się bez miary, Czy was Hektor mnogiem nie błagał ofiary? *ib.* 2, 322. 1. **LITOWAĆ**, LUTOWAĆ, ał, uje, *trans.* niedok.; ulitować, zlitować *dok.*, kogo, czego, *Boh.* litowati; użalenie mieć nad kim, ubolewać, żałować go, Mitleid haben, bedauern; *Vind. et Croat.* miluvati, (cf. miłować, zmiłować); *Carn.* pobõsham; *Ross.* миловать, помиловать, сожалѣть; (cf. *Arab.* لث luth = *suit res cordi*); *Sorab.* 1. luttuju, pzelutuyu *parco, reservo*). Litowali a żalowali go przez wiele dni, mówiąc: ech! także oto upadł mocarz! 1 *Leop. 1 Macch.* 9, 20. Litując krzywdy mojej, zasiadł na stolicy

swojój. *Ryb. Ps.* 14. Uprzedza ją Jowisz, uez jej litujący. *Przyb. Luz.* 47. Przypadku nieszczęśliwego najmilszej ojczyzny serdecznie lituje. *Krom.* 89. Jako lituje ociec syna, zlitował się Jehowa nad bojącemi się go. *Budn. Ps.* 103, 13. (jak ma litość ociec nad dziatkami. *Bibl. Gd.*). — §. Nie urażaj się, o mój dobroczynny twórco, Lituj mię, gdy co myślę, śmiem wyrzec językiem. *Przyb. Milt.* 248. bądź miłosiernym, wybac, daruj litościwie, miej wzgląd, verzeihe gnädigst. — §. Litować, lutować czego żałować, kajać się, sich gereuen lassen, bereuen. Phoebus przysięgi lituje. *Zebr. Ow.* 28. Widząc bóg, iż wiele było złości na świecie, lutował tego, iż człowieka stworzył. *3 Leop. Genes.* 6, 5. (litował. *1 Leop.*). — §. Nie żałować kosztów, pracy etc., ochotnie łożyć na co, nie ochraniać, keine Kosten sparen. Gardła dla waszych dzieciak litować nie będzie. *Baz. Sk.* 176. Abyśmy dziatki pożywili, gardłować po ziemi, po morzu, nie litujemy. *Hrbst. Nauk. D.* 8. Na to własnych pieniędzy nie litował. *Gorn. Dw.* 388. Nie litowaliśmy znacznych nakładów na sprowadzenie z zagranicy ludzi umiejętnych. *Vol. Leg.* 7, 451. *Stan. Aug.* Dała córce przystojne wychowanie, nie litując w tym ani kosztu, ani starania największego. *Gorn. Dz.* 65. Miał Maciejowski około siebie uczone ludzie; na co kosztu ani starania nie litował. *Gorn. Dw.* 3. Bóg syna swego dać nie litował. *W. Post. W.* 44. Nie lutował zesłać syna swojego. *Kanc. Gd.* 265. LITUJE MIĘ imperson., lito mi, lituję się, użalam się, es erbarmt sich. Lituje mię opuszczonej. *Teat.* 18, 147. LITOWAĆ SIĘ recipr. niedok., zlitować się, ulitować się, ulitować się, dok., użalenie mieć nad kim, Vind. se vsmiliti; *Ross.* сжалиться, сострадать, состражду; *Eecl.* благоутробствую; sich erbarment, Mitleid haben, Erbarmen haben. Zmiłuję się nad kim się zmiłuję, a zlituję się, nad kim się zlituję. *Bibl. Gd. Exod.* 33, 19; a miłosierdzie okażę nad tym, nad którym się zlituję. *1 Leop. Rom.* 9, 15. Litujący się *Eecl.* сострадательный; *Ross.* сострадатель. Jak lituje ociec synów, zlitował się Jehowa nad bojącemi się go. *Budn. Ps.* 103, 13. (litość ma. *Bibl. Gd.*). Lituj się nad słabemi, a bądź pocieszycielem strapionych. *Stas. Num.* 1, 41. Ulituj się nade mną. *Stas. Num.* 2, 130. Ulitowano, zmiłowano się, miserum est. *Mącz.* LITOWNY, a, e, litościwy, litość wzbudzający, erbarmend, zum Erbarmen, flügllich. Podał jej listek od miłego, i dołożył litownemi słowy, jako nieborak nader bardzo miłuje. *Gorn. Dw.* 285. cf. zlitowany, politowanie.

2. LITOWAĆ, LUTOWAĆ, ał, uje, cz. niedok., litem spajać, lötfen. *Cn. Syn.* 371., *Dasyp. U 2 b.* Lutuje. *Volek.* 300., *Sorab.* 2. litowasch; *Sorab.* 1. létuy; *Carn.* lötam; *Vind.* lotati, votati, savariti, savarjati; *Croat.* lötam, varim; *Slav.* letugi, ołowiti, poolowiti, (cf. ołów); *Ross.* паять, (cf. sprajać, spoić). Litujący co *Ross.* паяльщикъ, паяльница. LITOWANIE, ia, n., subst. verb., §. a) daß lötfen. — §. b) Lit uczyniony. *Cn. Th.*, die löftung; *Vind.* votilu, votenje, *Ross.* спой, пайка. Motek od lutowania, der lötfsoffen; *Ross.* паяло. LITOWNY, LUTOWNY, a, e, od litowania czyli litu, do litowania, lötf; *Ross.* паяльный, паятельный.

LITRA, y, z., *Ross.* литра, funt, daß Pfund. Jedwabiu od litry. *Instr. cel. Lit.* Podatek od jedwabiu w kartach i litrach Weneckich i Tureckich. *Vol. Leg.* 4, 81. Klucznik rozdaje braci po bochenku chleba, jakoby wagą wynieść mogli, każdy pół litry. *Pim. Kam.* 342.

LITRA, LITERKA ob. Letra; drabina.

LITURGIA, ii, z., z *Greck.*, nomenklatura obrządku uroczystego, na cześć bożką. *Kras. Zb.* 2, 55. Liturgia, t. j. służba boża, w której się odprawia tajemnica wieczery Pańskiej. *Smotr. Lam.* 215; *Ross. et Eccl.* литургия, служба церковная, самимъ Христомъ на тайной вечери установленная; cf. msza, die Eiturgie, (die Messe). Napisał Jakób s. na urzędzie kapłańskiego i ofiary nowego zakonu sprawowanie mszą abo liturgią. *Sk. Żyw.* 1, 271. Odprawowali liturgią, to jest, sprawowali ofiarę i mszą prze-najświętszą. *ib.* 378., *Sak. Kal. C* 3; (*Ross.* литургисать mszą odprawiać). Służył tam liturgią z patryarchą u bożego grobu. *Sak. Kal. C* 5. Liturgia abo mszał. *Sk. Dz.* 70. t. j. księga od liturgii.

LITWA, y, z., *Boh.* Litew; *Slav.* Lithuania; *Ross.* Литва, Литвауен, wielkie Księstwo Litewskie. Litwo dwunasty syn Wedemunta księcia Pruskiego, wziął dzielnicę swą na Rusi, a od tego Litwa jest nazwana. *Biel.* 45., *Stryjk.* 46. — „Mnie się zaś zda, iż Palemon tym krainom dał nowe imię od swęj ojczyzny Włoskiej, ziemi l' Italia; a potomkowie jego mówili potym *Litua*, a z postępkim czasów Lituania i Litwa. *Stryjk.* 81.” Liwonczyki rozprze-strzeniwszy granice swoje, jedni z nich Litwą, słowem już bardziej zfałszowanym, nazwani są. *Krom.* 75, cf. Liwonnia. — §. 2. Litwa *collect.*, ludzie Litewscy, Litwini, die Eitbauer. Litwa i Prussacy pustoszyli Mazowsze. *Krom.* 274. Litwa z łupami do Litwy przez Mazowsze uszła. *Stryjk.* 324. Z różnych krain cudzoziemcy, Niemcy, Polacy, Litwa. *Warg. Radz.* 536. LITWIN, LITWAK, a, m., (cf. Litewka), mężczyzna rodem z Litwy, der Eitbauer; *Ross.* Литовець. Tatarowie i Litwacy, jeszcze w pogaństwie zostający, najeżdżali Ruskich książąt dzierżawy. *Stebel.* 108.

1. LITY, a, e, (cf. oblitany, oblan), (*distg. Boh.* lity okrutny ob. 2. Luto); *Ross.* литый, (литейный od lania); *Eecl.* лияный, выработанный литиемъ; *Boh.* litý); odlewany z kruszcu, von Metall gegossen. (*Elym.* lać). Lite żelazo *Ross.* чугуль. Naczynieś sobie bogów obcych, a litych. *Leop.* 3 *Reg.* 14, 9. (bogi cudze i lane. *Bibl. Gd.*). Nie udawajcie się za bałwany, ani czyncie sobie bogów litych. *Radz. Lev.* 19, 4. Ołtarze te od sznicerza ryte, farbą nie ozdorbione, pozłotą Nielite. *Pol. Arg.* 767., (t. j. niepolewane niby, nieprzyozdobione). Pola szyszakami, zbrojami pokryte, jakby były lite. *Jabl. Tel.* 144. (t. j. kruszczem oblewane). — §. Nieczczy, całkowity, gediegen; *Croat.* rád, chverszt, bitev; *Bosn.* bitev, cio, (cf. cały); (*Sorab.* 1. luté merus, prawy). Bryły są abo dęte, abo lite. *Solsk. Geom.* 3, 9. Nielity, ale wydrożony i czczy między tablicami ołtarz uczynisz. *1 Leop. Exod.* 27, 8. (niezupełny. *3 Leop.*).

2. LITY, a, e, litościwy, litujący się, barmberzig, mitleidig.

- Cudzego szczęścia to nie miłość 'lita Płakać, ale to zardłość znakomita. *Kmit. Tr. C. 2.*
- LITYN, a, m., miasto w Bracławskim. *Dykc. Geogr. 2, 87, eine Stadt in der Wojw. Braslaw.*
- LITYSPENDENCYA, yi, ż., czas ten, który się zawiera, między wprowadzeniem sprawy do sądu, i jej rozsądzeniem ostatecznym. *Kras. Zb. 2, 54.*
- 'LIUBA ob. Liuba. LIURA ob. Lura.
- LIW, ia, m., LIWIE; miasto w Mazowieckim, nad Liwcem rzeką. *Dykc. Geogr. 2, 88, eine Stadt im Herzogthum Masau.*
- LIWAR, ob. Lewar.
- 'LIWONIA, ii, ż., Inflanty, Łiefland. Długosz pisze, że pod czas wojny między Cesarzem a Pompejem, garść Rzymianów za Libonem niejakim do terażniejszych Inflant, przybyła, a zład nazwisko Liwonii urosło. *Krom. 75. 'LIWLANCI. Biel. Św. E 3., ib. 191 b; ob. Inflantczyk.*
- LIWRA Francuzka, złoty i 15 groszy. *Jak. Mat. 1, 90, ein Flor.*
- LIWRANT, a, m., n. p. Siedzi człek w domu, jak liwrant w magazynie. *Zab. 16, 125. Nar., przystawiający za umówioną cenę potrzeby zwłaszcza wojskowe, do magazynów czyli składów, der Lieferant; Vind. poshilar, poshilavez, poshlauz; Ross. поставщикъ, запасчикъ, подрядчикъ. W rodz. żeńsk. Liwrantka. LIWRANTSKI, a, ie, od liwranta, Lieferanten; Ross. подрядный. LIWROWAĆ cz. niedok., przystawiać do składu, liefern; Sorab. 2. lifrowasch; Vind. napohilati. LIWRUNEK, nku, m., liwrowanie, przystawianie do składu, daß liefern, die Lieferung; Vind. poslanje, poshilanje, (ob. Posłać); Ross. доставка, поставка, подрядъ.*
- LIZAC, aI, liże, liżę cz. contin., lizać jednotł., Boh. lizati; Sorab. 2. lifasch, ja liżu, liżom, lifu, lifom; Sorab. 1. lifacz, liżu, liżam, (Sorab. 1. liżożžu szo, lesznu szo adulor); Slov. lži; Vind. lisati, lisal, lshem, lisam, (Vind. perlisen, pochlebny); Carn. lisati, lishem; Croat. lizati, lisem, (cf. Croat. lichiti - mazać, pochlebiać); Bosn. lizati; Rag. lizati, liznuti; (Slav. ulizivatiše, lisicsiti - pochlebiać); Ross. лизать, лизать; Eccl. лизу; cf. Lat. lingo, linxi; Gall. lécher; Ital. leccare; Germ. lecken; Graec. λείχω; Hebr. לָשָׁהּ lingua, לָחַץ lachach linxit); §. a) lizać, językiem po wierzchu pociągnąć, polizować, lecken, belecken. Chore poznać bydłeta, kiedy głębiej i częściej nas lizać zaczna. *Wolszt. 44. Psi mu gębę liżą. Rej. Zw. 61. Tak go bolało, jakby go kot po rękę lizał. Dwor. K. — §. Lizać kosztując, lecken, fressen. Kto się na czym nie zna, tego niech nie liznie. Pot. Jow. 2. Z czego kto słodyczy Kosztował, słusznaz z tego by liznął goryczy. Teat. 42. d. d. Dosyć im jest, cokolwiek liznąć łaciny. Boh. Kom. 1, 357. Może dzień zajaśnieć temu, który się do tej nauki przyłoży, jeśli onęj nie po wierzchu tylko liznie. Pilch. Sen. list. 4, 44. Gdy Machiawella i Tacyta liznie, Rozumie, że równego niema w ojczyźnie. Pot. Arg. 73. (cf. gębę łacina pomazać). Dyament ten dawał liznąć prelatom Symona. *Zab. 13, 250. Nar. Łapę jak niedźwiedź lizać abo ssać. Czach. Tr. H. 3., Zygr. Pap. 376. (cf. łapa). — §. b) Lizać zalecając się, pochlebując, schmeicheln lecken. Pies liże tego, kogo rad widzi, albo komu się raduje. Petr. Hor. 2 D b. Z podłością liże pańskie proggi. *Mon. 65, 526. Nie bij, a nie głaszcz; nie maż a nie liż. Żegl. Ad. 155. (cf. nie chwał mnie a nie gań mnie; cf. obraziwszy leczyc, uderzywszy pogłaskać). Tylem ci serca sięgają, a z tobą w oczy cię liżą. Wad. Dun. 237. Boże takiego przyjaciela obroń, który z przodku liże, a z zadu drapie, podobny krokodylowi, który człowieka żrąc płacze. Ber. Dek. B 3. Zając łapki liże, gdy uciecie; Russice: zając łapki liżet, gdy uteczet, pedum beneficio evasit. Cn. Ad. 861. (cf. pocałował nóżki), die Füße haben ihn gerettet; er hat Fersengelb gezahlt. — §. Transl. Mucha lwa to w grzbiet, to w pysk, to go coraz liznie Po uszach i po słabiznie. *Zab. 13, 282. Tręb. t. j. kolnie, zafechce, sie sticht ihn, flügel ihn. Tak dobrzem go po karku liznął moja szabelka, aż się głowa o ziemię oparła. Mon. 74, 43. LIZANIE, LIZNIENIE, ia, n., subst. verb., §. a) Vind. lisanje, lisek, daß lecken. Statecznie nabożny bez owego bożkowania a lizania obrazków. *Gorn. Dw. 374. Dawne mniemanie, że młode niedźwiadki kształt i członki, niekształtną się mięsa massą narodziwszy, lizaniem matki odbierają. Zab. 12, 182. — §. b) Gatunek konfektu aptekarskiego, mający gęstość syropu gęściejszego. *Krup. 5, 281. lambitywum, ein Lambittiv. LIZACZ, a, m., Boh. lizacz - lincto; der Lecker; Vind. lisavez. LIZAK, a, m., praca koło żniwa w nocy, po odprawionej już powinności, za co się robotnikom daje co lizać, to jest, gorzałkę z kawałkiem sera i chleba. *Ryd., tłoka, außerordentliche Feldarbeit der Bauern, wofür sie was zu schlucken (zu trinken und zu essen) friegen. LIZAWKA, i, ż., Święto żydowskie, 'lizałka, święto kuczek też zowią, scenopegia. *Mącz., daß Gaubersttensfest. LIZAWICA, sól lub inne rzeczy, które bydłu dają lizać, lub też miejsce do tego wyznaczone, Boh. liz; Vind. lisavifhe, lisavina, die Lecke für daß Vieh. (LIZETKA, i, ż., Elżbieta, Halszka, Lisette. — §. Miano suczki, n. p. Zawsze wprzód biegła suczka, jak wiatr letka, Od pani nieodstępna swawolna lizetka. *Zab. 9, 275). LIZIOBRAZEK, LIZYOBRAZEK, zka, m., nabożniczek, gryzopacierz, 'licemiernik, bożkujący się, ein Heiligensacker, ein Ductmäuser. Satyra na lizyobrazków i zmysłonych obojęd pici nabożniczków. *Opal. Sat. 46. Ci lizyobrazkowie rzadko kiedy enotą Tylko pozorem idą, modlitwy trzepocąc. ib. 47. Nabożnikiem, mniczem, lizyobrazkiem go nazywali. *W. Post. Mn. 194. Głupi lizyobrazkowie. *Pot. Arg. 539. Kto na kazaniach bywa, zaraz nabożnikiem, lizyobrazkiem, próżniakiem go zowią. *Boh. Kom. 1, 57., Mon. 75, 589. LIZOMIS, a, m., mysz, *Graec. λειονίμαξ. Przyb. Batrach., die Maus, der Schüsselacker, in der Batrachomyom. LIZUŚ, ia, m., pochlebea, ein Speichellecker, ein Schmeichler. Imion słuchają z ochotą, ci co lubią lizusiów. *Zab. 12, 97. Tak zwał tego ów lizuś***************

bogacza, że mu za wszystko szczerze czyni dzięki. *Zab.* 14, 255. *Szym.* (*Ross.* лизунщикъ szczeniátko, piesek).

Pochodz. *dolizac*, *nalizac*, *oblizac*, *obleżny*, *polizac*, *podlizac*, *przelizac*, *przylizac*, *wylizac*; cf. *slizac*, *sliznac*, *slizki*; (cf. *leżć*).

LIŹSZY, compar. adj. lichesy.

Ł K, L N, L O.

ŁKAC, *łkać*, *łka*, intrans. contin., (–*łknać* in compositis); (*Boh.* lkati, lkám, upjm, upěti; *Slov.* lkám; cf. *Germ.* schluchzen; cf. *szlochać*, cf. *płakać*); głośno szlochać, płacz niby połykając, schluchzen, weinend seufzen. Gdy syn zabity, gdy go ujrzy cale, Nie łka, nie płacze, stoi rowien skale. *Chrośc. Luk.* 95. Syon matka nasza ponizona jest wielkim poniżeniem, a łka gwałtownie. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 7. (płacze rzewno. 3 *Leop.*). **ŁKANIE**, *ia*, n., subst. verb., *Boh.* lkanj, upěnj; głośne szlochy, daš schluchzen. Czy mię wyrzucisz z pocztu twego Panie? I próżne będzie do ciebie me łkanie? *Miask.* 126. (wzdychanie). — *Etymolog.* cf. *łykać*.

LNAC, *lnacy* ob. *Lgnac*.

LNIANKA, *i*, ż., §. 1. chusta lniana, żupan chłopski lniany, *Einnen*, ein Einnetuch, ein lctnwandnes Tuch; ein lctnwandmittel; *Vind.* lenena roba; *Ecccl.* лница, лница, льяная изъ холста сдѣланная одежда, лентий. W wodce tej maczając chusty albo lnianki, przykładac na głowę. *Syr.* 410. Skoro się róża na której części ciała wyda, okładaj lniankami. *Comp. Med.* 480. Lnianki, len wyczosany, wyczoski ze lnu, *Flachsweerg.* — §. 2) botan. Lnianka *Myagrum Linn.*, *Ross.* льянка; rośnie na polach między zbożem, mianowicie między lnem; w Niemczech umyślnie się zasiewa dla bardzo dobrego oleju, który się z nasion jej wybija. *Jundz.* 331., *Kluk. Dykc.* 2, 131, *Leindotter*, *Flachsdotter*. **LNIANY**, *a*, e, *Boh.* lněnj; *Sorab.* 1. lenowy; *Vind.* lanen, lenen, prediun; *Carn.* lanen, landn; *Croat.* laněn; *Hung.* lenbeül; *Bosn.* priten, (cf. *parć*, *parciany*); *Ecccl. et Ross.* льнянь, льяный; ze lnu, linnen, linnen, *Flachs*, *lein*. Siemie lniane z Rygi idące, *leinfamen*, w całej Europie za najlepsze osadzone. *Przedz.* 2. *Przedziwo* lniane. *ib.* 23, *Flachsfäden*, *Flachsgarn*. Lniane płótno. Lniany lub szmacyany papier. *Przyb.* *Pis.* 116. Lniany tkacz, płóciennik, *Croat.* lanar; *Rag. et Bosn.* lanar. **LNICZNIK**, *a*, m., *antirrhinum Linaria Linn.*, *Boh.* Inice; *Ross.* жабрей; gatunek wyżlinu, rośnie we lnie, jak chwascisko. *Kluk. Dykc.* 1, 43., *Przedz.* 8., *Haur. Sk.* 34, *Flachsfräut*. Wyżlin lnianka. *Jundz.* 324. cf. len Panny Maryi, lenek. *Syr.* 595.

ŁOB, *u*, m., z *Lac.* lobus; n. p. Kość ciemienia służy do zachowania średnich mózgu części lub łobów. *Krup.* 1, 31. Wątroba acz jest jedno nierozdzielne ciało, dla brzozy jednak w środku dzieli się na dwa łoby, na prawy i na lewy. *Krup.* 2, 73. Łob prawy wątroby jest większy, łob lewy mniejszy, cienszy, płasciejszy. *ib.* Kość czółowa chowa łoby przednie mózgu. *ib.* 1, 24.

LOBEGAL, *u*, m., [właściwie Lobegeld, ob. *Voigt. Gesch. Preus.* VI, 675. rodzaj akcyzy od zboża. — 6], n. p. Wy-

ciąganie, które zowią lobegal i firkien w ziemiach mistrzowi Pruskiemu poddanych, od Polaków nie ma być wzięte. *Herb. Stat.* 707.

ŁOBODA, *y*, ż., ziele ogrodowe i dzikie, *atriplex Linn.*, *die Melde*; (*Boh.* lebeda; *Sorab.* 2. loboda, hoboda; *Sorab.* 1. woboda; *Carn.* lěboda; *Croat.* loboda, lobuda; *Dal.* loboda; *Hung.* laboda; *Slav., Bosn., Rag.* loboda; *Ross.* лебеда, (*distg.* лебедь łabędź); cf. *Lat.* lappa; cf. *łopian*). Łoboda Włoska w dobroci blizka szpinakowi. *Kluk. Rośl.* 1, 218., *Haur. Sk.* 37., *Lad. H. N.* 97., *Urzed.* 42. *Psia* łoboda, *chenopodium vulvaria Linn.*, stinkende Melde, Hundsmelbe, gatunek gęsiej stopy, śmierdzi, ale ma moc lekarską. *Kluk. Dykc.* 1, 122. niektórzy udają, że z moczu psiego bywa. *Syr.* 1106. mączyniec śmierdzący. *Jundz.* 175. **ŁOBODNY**, *a*, e, *Boh.* lebedowý; od łobody, *Mel-*

ŁOBOZ, *i*, ż., **ŁOBOZIE**, *ia*, m., łodyga, *der Stengel*. Wziąć listeczków Senesu co najświeższe być mogą, bez łobozia, dwa łoty. *Syr.* 839. **ŁOBOZG**, *u*, m., n. p. ziemia, gdy bez *sprawy leży, zwłaszcza bujna, sama z siebie skłonna jest do mnożenia pokrzyw, ciernia i lada łobozgów niepożytecznych. *Gil. Post.* 75, ob. *Zielsko.* **ŁOBOZISTY**, *a*, e, n. p. Ziemia, gdzieby się trzcinnia i łobozista trawa rozróża. *Syr.* 1395, ob. *Łodyżasty*.

LOCH, *u*, m., (z *Niem.* Loch = dziura; *Karynt.* lukna, *Lapon.* luko; *Węgier.* lynk); gruba, dół, eine Grube, ein Loch in der Erde; (*Boh.* loch, sklep podzemny; (*Croat.* lókva; *Bosn.* loqua lacuna), *Bosn.* ruppa, hambar, sgitniça). Wiem podziemny loch, przez który do wieży łatwo wniść można. *Teat.* 56. c, 100. Nieprzyjacieli wdarli się do miasta lochem, to jest, ziemnym przechodem. *Jer. Zbr.* 298. Daniel w lochu lwów. *Leszcz. H. S.* 451. w jamie lwów, in der Löwengrube. Lochy grobowe, (cf. *pieczary*). Lochy w ziemi kopiące, do szanców przychodzili. *Warg. Cez.* 68. Loch w ledzie wybity, (ob. *Przerębla*). Niektórzy też czynią w ziemi gruby albo lochy ku chowaniu zboża. *Cresc.* 153. *podrum, *Fruchtgrube*. Obym miał niezgniły dom, folwark, pełno w lochu, w spiżarni i w gumnie. *Zab.* 14, 190, w piwnicy, im Keller. — Kruszczu z lochów dobywają. *Tr.*, ob. *Szyb*, auß den Schächten. — Loch u cieśli, wszelkie wydrożenie. — §. U flisów lochy zowią się kije sękaty na dole u obcejów, na które się nawdziewają obzaranki, czyli wieńce ze sznurów, aby się obcejęm trzymali. *Magier. Mskr.*, bey den Botshnechten, frumme Stöcke, worauf die Leinen ruhen. — §. Loch albo miodek z gorczycy białej tak z nasienia, jak z soku korzenia z cukrem, sięgę z piersi wywodzi. *Syr.* 1202. **LOCHOWAC**, *ał*, uje, cz. *niedok.*, laskować, wydrażać. *Cn. Th.*, *höfsteßen*. **LOCHOWANIE** n. p. słupów sznicerskich = laskowanie. *Cn. Th.* Słupów lochowanie. *Zaw. Gos.*, *die Kehlung*, *daš höfsteßen*. **LOCHOWANY**, *a*, e, laskowany, wydrożony = łobkowato, *geföhlt*. **LOCHOWATY**, *a*, e, **LOCHOWATO** *adv.*, jamisty, dolisty, voll Gruben, Höhlen, Löcher. Skałę jedne lochowata znalazł, w której mieszkał. *Sk. Żyw.* 1, 325., *Mon.* 70, 814. **LOCHOWATOŚĆ**, *ści*, ż., dołkowatość. *Cn. Th.*, Menge von Löchern, Höhlen, Gruben. **LOCHOWY**, *a*, e, od lochów, Gruben, Höhlen.

LOCHT, u, m., (może luft), n. p. Etnejski komin do góry wywiedzie, W otwartęj górze locht rozwiedzie. *Bardz. Trag.* 492.

ŁOCHINIA, i, ż., gatunek borówki, *vaccinium uliginosum* Linn., krzewinka bardzo podobna do czernicy. Wieniacy jagod jej używają, ale obfite ich zażycie głowę odurza i obciąża. *Kluk. Dyk.* 3, 145., *Jundz.* 223, die große Heidelbeere, Rosbeere, Trunkelbeere; *Ross.* пьяница, голубица, гонобобель.

ŁOCZYĆ, ył, y, cz. niedok., **ŁOKAĆ**, ał, a, cz. contin., żreć. *Cn. Th.*, leptać, żłopać, jak psy czynią. *Mącz.*, lambo - chlać; baś greffen, gierig einschließen, wie ein Hund; *Boh.* lakotiti, (cf. łakoć, łakomy, łaknąć); *Carn.* lókám, lóklám; *Bosn.* lokati, kakoti pas loka; *Croat.* lokati, lochem; *Rag.* lokati; *Eccl.* локаю; *Graec.* λείχω; *Ital.* leccare; *Germ.* lecken, śflecken, śfluden; *Hebr.* לָחַח lachach - lambit, (cf. lykać); *Ross.* локнуть, локать, локою, лочу. (*Sorab.* 1. kwoźczu *ligurio*, kwoźczak *liguritor*). Ty, który ustawicznie grzechy jako wodę łoczesz. *W. Post. W.* 3, 112. Nam żonom każą doma siedzieć, przasć kądziel a motać A sami dzień podle dnia będą jedząc łokać. *Biel. S. N.* 7. **ŁOCZENIE**, obżarstwo, die grefferey.

Pochodz. *łokactwo*, *żarłok*, *żarłoczny*, *obłokać się*; cf. *żłopać*.

ŁOCZYDŁO, a, n., ziele, *Thapsia*, Wolftraut, pleszowatości głowy z obłączenia włosów jest ratunkiem. *Syr.* 184.

ŁOCZYGA, i, ż., (*Boh.* ločyka; *Bosn.* locchika; *Carn.* motavilz); łaktuka polna albo niesiana. *Urząd.* 179. milder Satist. Łoczyga, *sonchus* Linn. Saubistel, Gänsebitel, Hasenohrl. *Kluk. Dyk.* 3, 91. Łoczyga, *lapsana*. *Jundz.* 397. (*sonchus*, mlęcz. *Jundz.* 396).

LÓD, u, m., (*Boh.* led; *Slov.* lad, led; *Sorab.* 1. lod, hlöd; *Sorab.* 2. lod; *Carn.* lęd; *Vind.* löd; *Croat.* löd, szresh, (ob. Sreż); *Rag.* led; *Bosn.* léd, mraz; *Slav.* led; *Ross.* ледь, ледокъ, (cf. холодь, *Eccl.* хладъ chlöd); *Eccl.* голоть, ледь, гололедица (cf. gołodędź); ледь, мразь, морозь, a не замерзшая вода; cf. *Chald.* ܠܘܕܐ; *Lat.* gelu); 1. zmarzła woda, baś Ciś. Śnieg i lód nie innego nie jest, jedno woda zsiadła i zmarzła. *Syzt. Szk.* 9. Mróz wodę w lody ścina. *Warg. Radz. pr.* Lód robotą zimna jest. *Karp.* 2, 17. Głębokie wody Mroźna zima przykryła cierpliwemi lody. *Pappr. Hyc.* 25. Loch wyrąbany w ledzie, (ob. Przerębla). Ze unit, nuż go pod lód, nuż pod miecz! *Smotr. Ex.* 4. (topić go). Lodu okrawka, z dachów n. p. wisząca, (ob. Sopol). Lodu bryła *Ross.* кабань. Łamanie lodu *Boh.* strž, (cf. sreż). *Prov. et fig.* Próźna w piecu suszyć lody. *Haur. Sk.* 174. (cf. orać morskie łądy). Lód łamać drogę drugim torować, przewodniczyć im w czym ciężkim, ochynąć się, baś Ciś breffen; *Slov.* led prelomit, cestu presekati. Kartezyusz w tej mierze musiał sam pierwszy lód łamać. *Hog. Doś.* 3, 462. Najciężej zawsze temu, co pierwszy lód łamie. *Nies.* 1, 40. U nas Portalupi, Konarski, Łuski, lód przelamali. *Mon.* 65, 235. Dość gdy się pierwsze lody połamało. *Teat.* 43. c, 157. — §. Jak po lodzie, gładko. *Teat.* 66. b, 36. szybko, smarownie, glatt, wie auf dem Eise. — §. Po ledzie, z niepewnością, z potrzebą ostrożności, wie auf dem Eise,

gefährlich, behutsam. Rozumiemy żeśmy na ładzie, a my na lodzie. *Chmiel.* 1, 61. (*Vind.* on je na led posajen). Idzie w rzeczach ostrożnie jako po ledzie, pewną radą niepewnym skutkom ugadza. *Gorn. Sen.* 310. Dworzannin w łasce Pańskiej, kotem na ledzie, a jeszcze w orzechowych trzewickach. *Birk. Kaz. Ob. L.* 2 b. (cf. gołodędź - ślizki stan, niebezpieczny, eine gefährliche Lage, wie auf dem Eise). Niech kto chce na wysokim dworze jako na ledzie stoi, wolę ja swój pokój. *Birk. Kaz. Ob. L.* 2 b. Na ledzie - niebezpiecznie, nietrwale, niepewno, gefährlich, unsicher, ohne Bestand, ungewiß. Na ledzie budować. *Cn. Ad.* 532, niewarownie, (cf. na piasku; na niepewne rzeczy się spuszczać; cf. bezpiecziej łądem, niż morzem). Struktura twoich plant tak ci się wiedzie, Jak temu, zamki co stawał na ledzie. *Min. Ryt.* 3, 358. *Dar. Lot.* 4, 26. Wszystko się nam opak wiedzie, Siedziemy tu jak na ledzie. *Piesn.* 168. Na lodzie. *Groch. W.* 568. Teraz jak na ledzie zostają. *Pot. Syl.* 356. (cf. na koszu). Kto bez boga chce wskórać, sadi się na ledzie. *Simon. Siel.* 112. Nierychło postrzegł Judasz roboty na ledzie. *Pot. Zac.* 38. — Jeśli kłamie, bodajbym wiersz pisał na ledzie, Albo z dudą prowadził mrukiwie niedzwiedzie. *Nar. Dz.* 3, 47. cf. na wodzie pisać, na piasku. — §. Lód - skrzepiałość, zdrętwienie, baś Starren, Erfarren wie Ciś. Stoi, jakby go zimnym odział lodem. *Pot. Arg.* 139. t. j. skrzepły, zdrętwiały, zkamieniały, zkościły, zkrzemieniały; cf. lodowacieć. Strach krew' mi w lód obraca. *Teat.* 46, 15. — §. Wszystko mu idzie lodem, czas do jutra zwleka, Niedogodny leniwiec ustawnie narzeka. *Zab.* 3, 406. *Nar.*, t. j. opoka, schmer von der Hand, jaubern, langsam. — 2. Lód, lody *plur.*, gatunek konfitury, Gefrorneß. *Carn.* smerslota, smerslötina, merslotina; (*Slav.* ladnetina (*Sułże*); *Ross.* мороженое. W lodowniach w największe upały chłodzą konfitury, lody, mięso. *Świtk. Bud.* 321.

Pochodz. *lodowacieć*, *lodowaty*, *lodowatość*, *lodownia*, *lodownik*, *lodowy*, *gołodędź*, *łłod*. — §. *Slov.* leden sty-czeń; — §. *chlöd*.

ŁODCZASTY, a, e, a) na kształt łódki, wie ein Schiffchen gestaltet. Kostka łodzasta w ręce, *os naviculare*. *Krup.* 1, 14. **ŁODKA**, i, ż., *Slov.* lodka, łodička; *Croat.* ladjicza; *Boh.* lodka, kocábka; *Vind. et Carn.* ladijza; *Dal.* ladyicza; *Ross.* лодка, лодочка; *Eccl.* лоточка, чолнь, ботникъ; a) *demin. nom.* łódź, ein Schiffchen, ein Raufen. Łódka albo z jednego drzewa statek. *Chmiel.* 1, 79. O łódkę nie dba, kto się już na brzeg przewiózł. *Sk. Kaz.* 18. Dwie łódce (*dual.* - łódki). 1 *Leop. Luc.* 5, 7. *W. Post. W.* 2, 110. *fig.* Darmo na wywrót łódki Piotra chuć twa dąży, Chyba się, lecz się w toni łódź ta nie pograży. *Mon.* 76, 197. — b) Łódka z kadzidłem. *Hor.* 2, 280. *Min.*, - puszka, eine Räucherbüchse. *Mon.* 70, 216. **ŁÓDKARZ**, a, m., co łódki robi, lub łódką wozi, der Raufenmacher, der Botsmann, *Ross.* лодшникъ. **ŁÓDKOWY**, a, e, od łódki, Raufen. *Ross.* лодошный. **ŁODNIK**, a, m., co łódką wozi, der Botsmann. Łodnicy już odkładają, t. j. jadą od brzegu. *Ern.* 14.

LODNY, a, e, lodowy, od lodu, z lodu, Ciś. *Vind.* leden; *Carn.* leden; *Rag.* léden, ledni; *Croat.* ledven; *Bosn.* le-

den; *Ross.* ледяной, леденый; *Eccl.* ледный, голотный. Jest w ostatnich Tatarskich stronach miejsce lodne, *locus glacialis.* *Zebr. Ow.* 213. LODOWACIĆ *cz.* niedok., zlodowacić *dok.*, w lód obracać, zamrozić, in *Čiš* verwandeln, frieren maßen; *Bosn.* lediti; *Rag.* zaleditti, oleditti; *Croat.* ledvenim; *Dal.* ledim; *Eccl.* леденю, оледеняю, моро-зю; *phys. et moral.* n. p. Męztwo mnie odstępuje; okropna wątpliwość serce mi lodowaci. *Teat.* 37, 17. Wielkie postrachy zlodowacą serce. *Przyb. Luz.* 294. LODOMRO-ZNY, a, e, eißfalt, Čiš erzeugend. Lodomroźna Syberya. *Zab.* 15, 151. LODOWACIEC, LODZIEC, iał, ieje *neutr.* niedok., zlodowaciec, zlodziec *dok.*, lodem krzepnać, zu Čiš frieren, zu Čiš erstarrten. *Bosn.* leditise, mrriznuti; *Croat.* ledvenimsze; *Dal.* ledimsz; *Ross.* леденѣть, оледенѣть; *Eccl.* оледѣваю, смерзаюся яко ледъ. *prop.* et *fig.* Gdyby w tejże odległości słońce mniejsze było, ziemiaby cała zlodowaciała. *Zab.* 6, 123. *Min.* Zlodowaciała Islandya. *N. Pam.* 6, 297. Mieszkańcy zlodowaciałych krajów. *ib.* 12, 358. Pustynie Scytyi zlodziałe. *Przyb. Luz.* 104. Zlodziałe morze. *ib.* 71. Kiedy usły-szę o jakiej obłudzie, to mi zaraz krew' w włosach lodowacieje. *Boh. Kom.* 1, 275, (cf. zkościec, zdrewnieć, zdrętwieć, zkamienieć, zkrzemienieć). Napawają się mie-cze ostatkami zlodowaciałej krwi. *Zab.* 1, 132. Gdy już nie stało Ognia w jej sercu, to zlodowaciało. *Past. Fid.* 19. Dusza zlodowaciała. *Teat.* 2, b, 9. LODOWATY, a, e, — o *adverb.*, *Boh.* lednatý; *Vind.* ledenast; §. a) pełen lodu, voll Čiš, Čiš. Morze lodowate, (*Boh.* lednate mó-re), daß Čišmeer, morze północne, ogranicza państwa na północy położone. *Dykc. Geogr.* 2, 185. *Slav.* Ledeno mo-re • Bałtyckie morze. — §. b) Lodowi podobny, *Boh.* led-kowy; *Ross.* ледовитый; *dem.* Čise ähnlich, crystallfirt, can-birt. Cukier lodowaty, Zuckersand, *Ross.* леденець; cukier po zwyczajnym roztopieniu krystalizowany. *Dykc. Med.* 1, 603. W Bochni sól od podobieństwa lodu lodowatą na-zwaną, przezroczystą koraja. *Gwagn.* 196. Crystallfalsz. — *moral.* Nieczuły, zimny, eißfalt, gefühllos. Znosisz ten straszny widok sercem lodowatym. *Teat.* 46, 58. LO-DOWATOŚĆ, ści, ż., podobieństwo do lodu, *Croat.* ledvenoszt; Ähnlichkeit mit dem Eise; *moral.* Zimno, nieczu-łość, die Kälte, Unempfindlichkeit. Chcąc się dowiedzieć, jakiej natury było to lodowate serce, kazaliśmy go trzy-mać nad ogniem; bynajmniej lodowatości nie odmieniło. *Mon.* 72, 434. LODOWNIA, i, ż., piwnica na lód, der Čiškeller, die Čišgrube; (*Boh.* lednice; *Vind.* ledniza, ledna jama, ledennizza; *Carn.* ledéniza; *Croat.* ledvenicza; (*Vind.* ledenina • płaszczyna lodna, Čišfläße); *Ross.* ледникъ, (cf. холодильникъ piwnica); — *Ross.* ледоколья, майна lodo-łom, miejsce, gdzie lod na lodownie wyłamują). Lodo-wnie stawiają, żeby w nich w największe upały można chłodzić konfitury, lody, wino, piwo i świeże mięso. *Świtk. Bud.* 321. *Haur. Sk.* 488. LODOWNIK, a, m., *Boh.* ledář; *Ross.* ледовщикъ, który lód sprzedaje, der Čišhändler; ледоколь, ледокольникъ 'lodołomiec, co lód na lodownie wyłamuje, der Čišbrucher; *adj.* ледокольный 'lodokolny, 'lodołomny. — Lodownik. *Cn. Th.* • LODO-WIEC, wca, m., *glacies*, kamień zawsze zimny, a ni-

gdy się nie zagrzeje od ognia, albo z trudnością bywa rozpalon dla jego gęstości, która broni, aby ogień nie przechodził; twardy jak dyament. *Sienn.* 333. der Trost-stein, coriacesia, callicia. *Plin., Cn. Th.* LODOWY, a, e, od lodu, lodny, *Boh.* ledowy; *Sorab.* 1. lodowé; *Bosn.* leden; *Rag.* ledni, leden; *Ross.* ледяной, леденый. Čiš. Od morza poczawszy Włoskiego; Aż za Moskwą do morza lodowego, Od Pontu do Pomorza trwają Słowacy. *Stryjk. Gon. K.* (ob. Lodowaty). Lodowa przepaść *Ross.* зяблина. Kamień lodowy, Fraueneis, *glacies Mariae*, ka-mień podobny do szkła Moskiewskiego, na małe listki się dzieli, pali się na gips, z którego się gipsowe wyrabiają obrazy. *Kluk. Kop.* 2, 95. LODOWE, ego, *neutr.* n. p. Niesłychanym prawie sposobem wybierają na nie-ktych miejscach lodowe, t. j. od podwód przez lód przechodzących. *Vol. Leg.* 7, 34. Čišbahngelb.

ŁODWISARZ, ob. Ludwisarz.

ŁODYGA, i, ż. ŁODYSZKA, ŁODYŻKA, i, ż., *dem.*, a) kłace, na którym liście, jagody, strącze roście. *Cn. Th.* der Krautstängel, der weiche krautige Stängel eines Gemächses; (*Boh.* košťál, košťálek; *Carn.* shtěblu, (cf. zdzieblo); *Vind.* selshji zieu, kosen, storfh, stebelze, shtakel, pezal, repizh, rezal, shtaklizh; *Croat.* szturk; *Bosn.* strúk, trris, bús; *Rag.* bús, búsak, tàrs, tàrstak; *Ross.* стволъ, ство-ликъ, стебель, стебелекъ; *Eccl.* стьбло, стебелце, сть-блинъ; (*Ross.* лодыга, лодыжка kut nożny; *Eccl.* лодыш-ка crus, goleń). Pień roślin, kiedy jest zielony, mięk-ki, nie zbyt wyniosły, gibki i niedługo trwający, łodygi *caulis* ma nazwisko, i tak go u wszystkich zielnych ro-ślin nazywamy. *Bot.* 37. (cf. pret, źdźbło). Łodyga cau-lis, w substancji swej jest zielona, krótkotrwała, i sa-mym tylko ziołom szczególna. *Jundz.* 2, 10. Gdy przę-dziwo z łatwością od łodygi się oddziela, znakiem jest, że len wymokł należycie. *Przedz.* 12. Szalej wodny ma łodyżkę grubszą od pierwszego. *N. Pam.* 13, 65. — b) *Archit.* Część kapitelu, głaby, *cauliculi*, *Ital.* gambe. *Callit.* 7. eine Verzierung an den Capitälten der Säulen. ŁODY-GOWATY, a, e, — o *adverb.*, na kształt łodygi, stän-glig, strunfig. Łodygowaty, łodyzasty, pełen łodyg, 'lo-bozisty, strunficht. *Ross.* стволовый, ствольчатый, ство-листый, стеблистый. (*Ross.* лодыжный kutowy). Niezdro-we bydło siano łodygowate, wiszowate. *Haur. Sk.* 56.

Haur. Ek. 51. ŁODYŻYSKO, a, n., łodyga gruba, nie-foremna, ein bißer ungeschlächter Strunf. *Ross.* стеблище. ŁODŹ, ŁODZIA, i, ż., (ŁÓDKA, i, ż., *dem.*, (*Boh.* lod, lodička, lodka • navis; *Slov.* loď, lodka, lodička; *Hung.* ladik; *Sorab.* 2. lohž okręt, (*Sorab.* 1. loda, lodka cista, ob. Lada; *Carn.* ladelz); *Carn.* ladja navis; *Vind.* ladja, ladjiza, (*Vind.* ladjalifhe • okrętowy warsztat, ladjalifhna praviza • składowe prawo; ladjati, se na ladji pelati • że-glować; vladjati, noterladjati, naladjati, v' ladja basati • wsadzić do okrętu, ein Schiffen; odladjati • odbijać od ładu); *Croat.* ladja, ladjicza; *Dal.* ladva, plav navis; *Slav.* lá-dja, lagja; *Bosn.* ladja, laghja, korabgija, plav, brod, drjevo • okręt, (*Bosn.* ladića, skrignica • skrzynka); *Rag.* laaghja, laaghiza, drjévo, plávciza; *Ross.* лодья; *Eccl.* ладия, всякое мореходное судно, меншее корабля во-

инскаго, okręt o jednym maszcie, bat; w szachach słoń; cf. *Isl.* hlada; cf. *Ger.* Lade, Lade; cf. *Łösch.* Ablg.); §. 1) barka, bat, bacik, koza, ein Flußschiff. Łodzia abo korab na morzu bez żeglarza tam i sam się tułając, zatonię. *Cresc.* 370. Noego łodzian. *Rej. Post. C c 3.* (korab). Aby mu się łodzian nie zalała, wszystko z niej wyrzucił. *Ezop.* 59. Nie zejdzie po nich okręt z wiosły, ani łodzian zejdzie po nich. 1 *Leop. Jes.* 33, 21. (ani łodzian 3 *Leop.*) W dworach wielom trzeba służyć, urazić żadnego, Chceszli łodzian twą kierować do brzegu wczesnego. *Gaw. Siel.* 355. Wszyscy się wieziemy, jako w jednej łodzi Rzpłtej. Jeśli nie dbasz, a łodzian przyjdzie w niebezpieczeńść, winien będziesz onego utonięcia. *Modrz. Baz.* 499. W jednej łodzi z kim pływać w równym z nim być niebezpieczeństwie, in gleichfer Gefähr sein, die Gefahr theilen. Sekret dla Boga dziś zalecam tobie, Pomnij, że w jednej łodzi pływasz ze mną. *Pot. Syl.* 68. Pływał on kiedyś także na tej łodzi. *Zab.* 7, 207. — §. 2) Łodz, argonauta, muszla cienka, delikatna na kształt papieru, w morzu Indyjskim. *Zool.* 95. die Scemuschel, der Argonaut. — §. 3) Łodzian, herb; łodzian złota o czterech deszczkach, gwoździami przybitych; w helmie pawie pióra i także łodzian. *Kurop.* 3, 31. ein Wappen. (ŁODZIAN, krzewina, ob. Łoza). ŁODZIANY, ŁODZIENNY, a, e, od łodzi, łodzian, *Ross.* ладейный, okrętowy, Schiffsz., Mastz. Łodzian. *Krom.* 619. Łodzian chleb, nauticus. *Mącz.* (*Boh.* loděnice navale, die Schiffswerfte; *Vind.* ladjalifhe). ŁODZIANSTY, a, e, na kształt łodzi, n. p. Młynarze od koł zakupnych, tak walnych, jako korcowych, łodzianstych, ważnych, od każdego po gr. 24. *Vol. Leg.* 3, 51. et 6, 99. Schaufelräder. (ŁODZIEC, ob. Łodowacielec). ŁODZIOGRONO, a, n., gromada łodzi, classis. *Włod.*, eine Flotte, Schiffsflotte; flotta; *Boh.* lodna wogsko, lodstwo, lodnj přjstaw; *Vind.* ladjovje, poladje, ladjouna sdrushba. ŁODZNIK, a, m., nauta, przewoźnik. *Mącz.* der Schiffser. (*Croat.* ladjobojnik; *Ross.* ладейникъ морски жо́днеръ). ŁODZNY, a, e, co do łodzi należy, classicus. *Mącz.* Schiffsz. .

*ŁOPPAS, u, m., z *Niem.*, der Laupfaß, wolność, która się komu daje, żeby sobie poszedł, gdzie zechce, n. p. Chociaż się który zarekrutuje dziś, jutro mu łoppas daje. *Teat.* 16. b, 59.

ŁOFTKA, LOTKA, LOFTKULKA, i, ż., kulka ruśnicza, cf. glot, daß Lotz, die Lauffugel. Fuzya lotkami nabita. *X. Kam.* LOFTKOWY, a, e, n. p. Szrot największy jest lotkowy, najmniejszy ptasi. *Kluk.* *Zw.* 1, 388. großer Schrot, Wolfeschrot, Lauffugel .

*LOGA, i, ż., baryła, fasa, ein Faß. Od logi Włoskiego wina po groszy dwadzieścia. *Vol. Leg.* 3, 57. Baryła abo loga Włoska młodego wina. *Syr.* 868.

LOGARYTM, *Ecll.* словство.

LOGICZNY, LOICZNY, a, e, — ie, adverb., od loiki, według loiki, logisch, *Ross.* логический. LOGICZNOŚĆ, ści, ż., stosowność do prawideł logicznych, logische Richtigkeit. LOGIKA, LOIKA, i, ż., z *Greck.* a) kunszt sposobiący do dobrego myślenia albo używania porządnie myśli naszych przez rozsądek, definicje i dywizje. *Kras.* *Zb.* 2,

60. die Logik, Vernunftlehre, *Sorab.* 1. rozemnocze hutzwa. Zeby myśl zgadzała się z rzeczami, które sobie człowiek maluje w głowie, dziełem to jest loiki. *Kpcz. Gr.* 1, p. 10. — b) subject. Zdrową loiką, gesunde Logik, nazywam ów przyrodzony człowieka rozsądek, uwagę, wzwyżajaniem i baczeniem stwierdzony i kierowany. *Pir. Wym.* 115. LOGIK, LOIK, a, m., o logice piszący, uczący logiki, logiki się trzymający, der Logiker. *Kondillak*, jeden z najlepszych loików. *Kpcz. Gr.* 3, p. 85.

*ŁOGOSZ, ŁOKOSZ, a, m., n. p. Woźnica chwoszcze, Uczenie dyszel kierując zowowy, Łogoszem spięte cztery jednorożce. *P. Kchan. Jer.* 428. Niechaj to miejsce zapala Łogosze Faetontowe. *Pot. Syl.* 45. Z parobka będzie woźnica; z woźnicy, nadołek Wetknąwszy za pas, będzie na Łogosz pacholek. . . . Bodaj drugi i krzesła nie dopadł z Łogosza. *Pot. Poc.* 590. Nawet hajduk, co wiał niedawno Łokosze, Może dostać korony, tylko by miał grosze. *Pot. Jow.* 160. *ŁOGOSZOWY, a, e, n. p. Hajduk Łogoszowy. *Star. Ref.* 101. Wołają na swe Łogoszowe draby. *Wad. Dan.* 245.

ŁOGOWA, y, ż., Sesam roślina. *Syr.* 1014. Sesamfrant. ŁOGOWNICA, y, ż., ziele, ob. Ciemierzycznik. ŁOGOWY, a, e, Sesam . Nasienie Łogowe. *Syr.* 1473.

ŁOIC, il, i, act. niedok., ołoić, ułoić, złoić dok., Łojem smarować. *Włod.* mit Talg schmieren, *Croat.* loim; *Bosn.* lojiti, (*Bosn. et Rag.* lojiti tkoga adulari); *Rag.* loitti, oloitti, naloitti, poloitti, izloitti; *Ross.* салить, (cf. sadło). Łojony, Łojem potarty, sebosus. *Mącz.*; *Croat.* lojen. — §. transl. Skóre złoje ci batem. *Teat.* 43. c, 5. wygarbuję, daß Zell durchschmieren, durchprügeln; *Carn.* shavbam. ŁOJ, oju, m., *Boh.* lög, log; *Sorab.* 2. loj, woj; *Sorab.* 1. loj, woi, móy, toi; *Carn.* loj; *Vind.* loi, loj, lui, jivouniza; *Croat.* lój; *Bosn.* loj, tustillo; *Rag.* lój, looj; *Ross.* сало, сальцо, (cf. sadło; *Ross. et Eccl.* лон, варъ или смола, cokolwiek stopiono, n. p. siarka, żywica, smoła; cf. *Etym.* lać), der Talg, Unschlitt, (Znsfelt). Tłustość zwierzęca, która po rozpuszczeniu tęższe w jakimś stopniu, n. p. od owiec, kóz, krów, wołów etc. zowie się Łojem. *Kluk.* *Zw.* 1, 54. (cf. smalec). Łojami zowimy te oleje, które otrzymamy z zwierząt. *Krum. Chym.* 132. *Prov.* Łój pije, a masłem się smaruje. *Rys. Ad.* 38. melle se perungit; (cf. buczno a w pięty zimno). *ŁOJAN potażu, sebas potassu, sól z kwasu Łojowego i z potażu złożona. *Śniad. Chem.* 2, 101. ŁOJNY, a, e, — o adv., loisty, pełen Łoju, tusty, talfig, fett; *Rag.* lojni; *Bosn.* lojan; *Ross.* салный. ŁOJOWATY, a, e, — o adverb., na kształt Łoju, podobny do Łoju, talgicht, *Sorab.* 1. wogowatę; *Boh.* logowatý. Alabastr i marmur można uważać za ciała Łojowate, przez sączenie rozpuszczonego w wodzie marmuru po różnych rozpadlinach i przez kapanie takowych kropli w grotach ułożone. *Śtas. Buf.* 21. ŁOJOWY, a, e, z Łoju, Talg . *Boh.* logowý; *Carn.* lojev; *Bosn.* lojan; *Sorab.* 1. wogowé. Łojowa śwjeca. *Teat.* 28. b, 64, (*Vind.* lojeniza, lojena fuezha; *Croat.* lojenicza). Kwas Łojowy, acidum sebacicum, znajduje się we wszystkich tłustościach zwierzęcych. *Śniad. Chem.* 2, 30.

Medic. Nabrzmiłość mająca materyą do łoju lub do sadła podobną, nazywa się guzem łojowym, *tumor steatoma*. *Perz. Cyr.* 1, 127. die Talggeschwulst, das Talggeschwür.

Pochodz. łojowy, łoić, złoić, łojowaty.

ŁOK, u, m., ŁOKI plur., *Ger.* die Locke. ob. Аблг. cf. kędzior; *Croat.* kechka; *Sorab.* 1. krużencze; *Carn.* ferkōzel, (cf. warkocz); *Vind.* kukurjan lafs, rugani, ferkani lafi; *Ross.* локонъ. Włos porządnie w loki ułożony. *Xiadz.* 19. Loki w górę podnieść, będzie twarz weselsza. *Teat.* 10, 4.

ŁOKAĆ ob. Łoczyć. ŁOKACTWO, a, n., ŁOKANIE, (*Etym.* łoczyć), obżarstwo, żarłocstwo, żrefferery. Dni święte tak w miastach, jako i we wsiach, obrócone na łokactwo i obżarstwo. *Opal. Sat.* 151.

ŁOKACYA, yi, ż., miejsce ulokowania, das Unterbringen, [hipoteczne zabezpieczenie na nieruchomości majątku. 4] Mąż biorący posag, powinien jego pewną oznaczać lokacyą. *A. Zamaj.* 126. ŁOKACYJNY, a, e, od lokacyi, Łocattonš. Przywileje lokacyjne. ŁOKAT, a, m., tak w szkołach zowią podmistrzka, substytuta, *hypodidascaulus*. *Mącz.* namiestnik mistrza. *Włod.*, der Unterschnullebrer, der Substitut.

ŁOKAJ, ja, m., *sztafier, der Safer; *Boh.* lokag; *Vind.* lokai, strishaunik, flushanik; *Carn.* lokaj, saplezhnek; *Croat.* lokay, inash; *Sorab.* 2. jungor; *Sorab.* 1. zadpostupwar; *Ross.* лакей, запятникъ, (cf. pięta, *zapiętnik). Siedzi pasorzyt przed pańskimi drzwiami, pilnując jako lokaj jaki. *Opal. Sat.* 65. *P. Kehan. Jer.* 158. *Boh. Kom.* 4, 180. (cf. hajduk). ŁOKAJOWY, a, e, ŁOKAJSKI, a, ie, od lokaja, des Saßayš, Saßayen. *Ross.* лакейский. Po lokajsku przebrany. *Teat.* 35, 92. Trochę lepiej, jak z lokajską ubrany. *ib.* 52. b, 105. ŁOKAJOWAĆ cz. *intrans.*, za lokaja służyć, einen Saßay abgeben. Przyjdzie tym rozrzutnikom, tak jak i mnie teraz, kamerdynerować albo lokajować. *Teat.* 22, 45. ŁOKAJKA, i, ż., żona lokaja, die Saßayinn; *Sorab.* 1. zadpostupwarka.

ŁOKCIOBRODY, a, e, mający brodę łokciową, einen ellenlangen Bart habend. Czemu w kwiecie pierwotnych latek ginie młody, Czemu technie brzydkiem ogniem siewiec łokciobrody? *Nar. Dz.* 3, 85. ŁOKCIOWY, a, e, a) od łokcia ręki, *Sorab.* 1. wochezdowhi; *Croat.* lakten; *Eecl.* лактевий, Elbogen. Rura większa łokciowa. *Krup. Ost.* 157. die große Elbogenröhre. Rura mniejsza łokciowa, die kleine Elbogenröhre, die Schiene, die Spindel. Garb łokietkowy *Ross.* щиколотокъ. — b) Łokietny, (*Boh.* loketnj), na łokieć długi, eine Elle lang. Czosiaczek, ziółko łokietne, czasem dwułokietne. *Syr.* 707. Motowidło łokciowe. *Przędz.* 28.

ŁOKIEĆ, kcia, m., a) przegub ręki, garb, gdzie się ręka z przedramieniem łączy; *Boh.* loket; *Slov.* loket, laket; *Croat.* laket; *Vind.* lakat, lahat, naruzha, narozhje, komulzh, vakit, vaht; *Carn.* komovz; *Sorab.* 2. loksck; *Sorab.* 1. lochež, ruczné wochež, louchež, nadwochež; *Rag.* lakat, laktich, misciza; *Dal. et Bosn.* lakat; *Slav.* lakat; *Ross.* локоть, локотокъ; *Eecl.* лакъть. (*Eecl.* лакты wybrzeże, przedgórze; *Etym.* cf. legać, leżeć, *ut cubitus et cubare*); der Elbogen, die Beugung des Arms.

Staw średni ręki jest łokieć. *Kluk. Zw.* 1, 50. Rękawiczki długie, aż za łokieć. *Mon.* 66, 402. Łokciem stursać kogo. *Cn. Th.* (*Rag.* zalaktiti tkōga). Stursanie łokciem (*Rag.* laktni udaraz). Rece po łokieć obnażone. *Bardz. Trag.* 511. Opierać się o łokieć *Ross.* облокотиться, облакачиваться. Podparwszy się łokciami dumać *Ross.* подгорюниться. Tak to bolesno, komu żona umrze, jak kiedy kto zabije się w łokieć. *Rys.* Ad. 66. Łokciami świeca - łokcie mu się kłują; ma podarte rękawy, die Elbogen gußen ihm durch den Aermel hervor. Ludzie u niego po kilka miesięcy nie płatni bywają, i łokciami świeca. *Teat.* 29. c, 28. — b) Łokieć, członek ręki od przegubu aż do dłoni. *Dasyp. E e 2 b.* der Duff des Arms vom Elbogen bis zur Handwurzel. *Krup.* 1, 157. — *Meton.* Łokieć - ręka, der Arm, die Hand. Simeon wziął dziecko Jezus na łokty swoje. *Sekl. Luc.* 11. Nosił go na łoktach swoich. *W. Post. W.* 22. — 2. Łokieć miara, die Elle; (*Slov.* loket; *Sorab.* 2. loksck; *Sorab.* 1. lochež, wóchež, lochežik; *Carn.* lakt, lakot, lekāt, lēht, vatl, arsin, (ob. Arszyń); *Vind.* lakat, lahat, lahet, prahz; *Croat.* lakēt, sink, ref, réff; *Hung.* réf; *Slav.* rif, arsin; *Ross.* локоть; cf. *Ger.* Saßen ap. *Frisch.*) Łokcie kupieckie, krawieckie, bywają dębowe. *Kluk. Pol.* 2, 161. Łokieć ma mieć całów 24. *Skrzet. Pr.* Łokieć wielki, ob. Arszyń. *Gost. Gor.* 115. die große Lemberger Elle. — *Fig.* Cokolwiek, jakakolwiek miara, jakakolwiek wielkość; eine Elle, ein Stück, Etwas. I łokcia ziemi z tych imion, które pobrał, nie wrócił. *Sk. Dz.* 719. Do tego czasu się ta robota ani na łokieć od ziemi nie podniosła. *Birk. Kaz. Ob.* 26. Na łokieć od ziemi podniosłszy się, chcą żeby ich wszystko słuchało. *Boh. Kom.* 1, 577. Być sobie bogacza z Łazarzem kto mądry, wystawił, przyrzekał, żeby o łokieć takimtu rozumu przybyło, a na mądrości jego nie małoby przystąpiło. *Gil. Post.* 256. b. — Łokieć, miara pewna w imaginacyi, figuryczna; der Maßstab, das Maß. Buta ich nad łokieć człowieka wysoko podnosi. *Birk. Ek. E. b.* (nad strych). Miesopustnicy wszystko łokciem rozkoszy wymierzają. *ib.* D 2 b. Potrzeby domowe wedle baczenia, nie wedle łokcia ciasnego opatrzywszy, co zbywa, winno się dać na jałmużny. *Sk. Kaz.* 354. — 2. *Meton.* Łokieć - handlarstwo, kramarstwo, Krämerey. Reszta buntowników składała się z ludzi najemnych, albo nowo przyzwanych do stanu rycerskiego od łokcia i warsztatu. *Nar. Chodk.* 1, 220. von der Elle und aus der Werkstatt zum Ritterstande berufen. — b) Łokieć przedziwa, eine Strähne Garns von 2 Zaspeln. *Tr.* ŁOKIETEK, tka, m., a) człowiek łokieć tylko wysokości mający, ein Ellenhoher, einer der nur eine Elle hoch ist. Taki, by też łokietkiem był, i Zacheuszowi wzrostem podobny, mąż jednak wielki. *Birk. Kaw.*

Malt. B 4. Władysław Łokietkiem, jakoby łokciowym, od łokcia, dla wzrostu małego nazwany. *Krom.* 275. Łoktek, quasi cubitalis. *Dług.* 1, 1027. — §. Łokietkowie, zwierzęta ludzimi łokietnym podobne, pygmaei. *Cn. Th.* karłowicie, Zwerge. — b) Łokietek, który wadę ma w łokciu, ancus. *Cn. Th.* der im Arme, namentlich im Elbogen einen Fehler hat. — c) Łokietki dem. nom. łokieć, plur. Łokty - rączeta, die Händchen, Armechen, kleine Arme. Kupidynowie krótkimi złote łuczki ciągną łokietki. *Pot. Arg.* 466. ŁOKIETNICE, ic, plur., łokciowe kamienie lub cegły do posadzki, bipedae. *Cn. Th.* eine Quadratelle große Ziegel oder Flursteine, Fliesen. ŁOKIETNY ob. ŁOKCIOWY.

ŁOKOCZYĆ się, recipr. niedok., n. p. Powstał przeciw Jarosławowi Bretysław; ale Jarosław nie dawszy mu się długo w swoim łokoczyć, spieszo z Kijowa przyciągnął. *Stryjk.* 157. [myłka druku zam. kokoszyć się, ob. wydanie pierwotne, str. 173. 6].

ŁOKOST, u, m., łoskot, chrzęst, Geräusch, Gerassel. *Tr.*

ŁOKOSZ ob. Łogosz.

ŁOKOWAĆ, ał, uje, act. niedok., ulokować dok., składać gdzie, mieścić, pomieścić, unterbringen, [fruchtbringend anlegen 4], niederlegen; n. p. Odebrał ode mnie swoją sumkę, którą u mnie lokował. *Teat.* 27. c, 84. Ulokowawszy u niego swoje sumkę, prowizye biorę. *Teat.* 22. c, 59. Córkę w klasztorze, na pensyi lokuje. *ib.* 10. c, pr.

ŁOKUSZA, y, ż., płachta. *Havr. Sk.* 46; kitel, ein Küttel, ein Saften, daß man umnimmt; *Boh.* loktuška, loktuša, loketka rańtuch, szal; (cf. *Ger.* Łafentuch). Oblecze się nieprzyjacieli ziemią Egipską, jak się obłoczy pastucha w łoktusze swoje. *Radz. Jer.* 43, 12, (w szaty swoje. *Bibl. Gd.*). Odziana w łoktuszę. *Pot. Syl.* 95. Nieszczęście dzieciny w opasanej na ramię łoktuszy. *Pot. Arg.* 551. O niewinny baranku, którego dziś ciało Bielsze od śniegu brudną łoktuszą się stało. *Pot. Zac.* 22. Co łokciemu po cudzej łoktuszy, Jesli go bóg zabije na duszy? *Chrośc. Job.* 98.

ŁOKUTARZ, a, m., rozmownica, gadalnia. *X. Biel.*, pokój do rozmowy w klasztorach, daß Sprachzimmer. O lokutarzu, kędy rekreacye i rozmowy bywają, chychoć mówić. *Birk. Dom.* 90.

ŁOM, u, m., (*Boh.* lom lapacidina; lom bitwa, zwada, załębki; *Slov.* lom, łomnica, kdež se kamenj łame; *Ross.* изломъ); łomienie, łamanie, łoskot z łamania, łomot, daß Brechen, daß Knacken bey dem Brechen, daß Krachen, Praffeln; *Sorab.* 1. knék, knekot, reskot. *Fragor*, trzask, łom, szum, gdy się co łamie, albo spadnie. *Mącz.* Szum i łom lasów z daleka słyhać straszliwy. *Tward. Wł.* 79. Dziki okrutnie się sieka, że aż łom i szelest niedaleką wieś zatruży. *ib.* 224. Łom, grom, uciekanie, Ryk, kwik koni, i rannych pod niemi stękanie. *ib.* 140. — §. Łom, łamanie, czyn łamania, daß Brechen, die Handlung deß Brechenß. *Ross.* ломка. Tak mocnej trzeba było do łomu oskardy. *Zab.* 12, 238. — §. Łom w stawach, łamanie, *Ross.* ломъ, n. p. W głowie szum, w kościach łom, w mieszkach trwoga, Ratuj dla boga. *Rys. Ad.* 74. Gliederreißen. *Cziach. d.* 2 — §. Łom, odłomki, ułomki, spadające odłamane gałęzie, urwiska i t. d.

Bruchstücke, Windbruch, *Ross.* ломъ, валяжникъ. (cf. wiatrołom). Do sprawy przyjąć nie mogli przez wielki trzask ludzi i łom drzewa, które się na lesie zewsząd waliło. *Biel.* 436. Przeszedłszy rzekę, dali znać rozpalonym łomem o swoim przebyciu. *Nar. Hst.* 5, 458. (cf. susz). — §. Łom, miejsce wylamane, wydrożone, loch, dziura, ein Bruch, eine Bruchöffnung, (*Vind.* lom, pok, reslom). Smoczy w łomiech zakrywają się. *Weresz. Reg.* 115. Nagi, dziki i niemy, o mieszkalne łomy, O frukt leśny, i żołądź bijal się łakomy. *Hor. Sat.* 40. (LOMBER, bra, m., pewna gra w karty, Éhombre, ein Kartenspiel. Będziemy grać w lombra. *Teat.* 9, 40). ŁOMIC, ob. Łamać. ŁOMICIEL, a, m., łamacz, raptor. *Mącz.*, der Brecher, *Boh.* lomec lapicida. ŁOMIE, ob. Łamać. ŁOMIGŁÓW, a, m., trunek do głowy bijący. *Tr.* ein Stirnreißer, ein starkes Getränk. ŁOMIGNAT, a, m., (cf. *Mon.* 75, 590); gatunek orła, eine Art Adler, Steinadler. *Tr.*, *Boh.* kostilomka; *Bosn.* orlića. — *Botan.* Łomignat ziele, s. Jakuba kwiat, iż o tym czasie pięknie żółto kwitnie, senecio Jacobaea, Jakobstraut. *Sleszk. Ped.* 415, ob. Przymiotowe ziele, łomikosć. ŁOMIKAMIEN, ia, m., kamień kruszący, łamiący, steinbrechend, zermalnend. *Cn. Th.* — *Botan.* Łomikamien, (*Boh.* lomikameň; *Rag.* mottar, komdoraz; *Croat.* schyulecz, komorecz; *Bosn.* schjulać, kommorag, motar, matar); rodzaj rośliny, saxifraga, Steinbrech. *Kluk. Dykc.* 3, 52. niektóre gatunki kamień w nerkach kruszą. *Syr.* 1279 et 590 et 1277. *Sienn.* 163. (cf. skalna rżasa). Herbata z suszonych listów łomikamienia *Ross.* чаирский чай, баданъ. Łomikamien sąbrzysty, podobny do sąbru. *Syr.* 1277. ŁOMIKOSĆ, ob. Łomignat. ŁOMIKOST, a, e, sposobny do łamania kości, beinbrechend, knochenbrechend. ŁOMIKOST, u, m., subst., pewny gatunek marglu, czyli ziemi koloru białego, lub popielatego, kształt ma kości wydrożonej; Niemcy nazywają Weinbruch, bardzo skuteczny na spojenie kości złamanej. *Ead. H. N.* 97. ŁOMILAS, a, m., wicher drzewa walący. *Mon.* 75, 590. Waldbrecher, Sturmwind. ŁOMISTY, a, e, łamany, pełen łomów, nierówny, voll Brüche, gebrochen, ungleich. *Sorab.* 1. zwonitć; *Croat.* lomovit; *Bosn.* karscivi, skrrisciu; *Ross.* драбый, пленистый. Łomiste a nierówne drogi, skaliste a opoczne miejsca, anfractus. *Mącz.* Locus fragosus, miejsce łomiste, ostre. *Fragose*, łomisto, ostro. *Mącz.* — *Croat.* lomovit put aspera via. ŁOMISTOŚĆ, ści, ż., der Bruch, die Krümmung, Yeugung; obchód, krążyłość, anfractus. *Mącz.*; *Sorab.* 1. zwomitošč; *Vind.* lomlivost, slomlivost; *Ross.* дряблость. ŁOMNY, a, e, *Boh.* łamawy; *Slov.* krehký, mdlý; *Vind.* lomliu, slomliu; *Bosn.* kersciv, krrisciu, koji se lasno krrisci; *Eecl.* ломимый, ломный; *Ross.* ломкий, ломость, ломовый, сокрушительный; скудельный, разбивчивый; a) łacny do łamania, kruchy, zerbrechlich. Jako łomną ziemię plugiem rozsyrują, Tak się we mnie kości moje rozstępują. *P. Kchan. Ps.* 204. — b) Kamień łomny łamany, ein Bruchstein. Warstwa spodem się daje z kamieni łomnych lub też polnych. *Switk. Bud.* 354. ŁOMNOŚĆ, ści, ż., sposobność bycia złamany, *Ross.* ломкость, разбивчивость,

die Zerbrechlichkeit. Łomność promieni. *Hub. Wst.* 265. ŁOMOT, u, m., łoskot łomu, *Bosn.* karsejavina, krrisegna; das Krachen, Prasseln beim Brechen. Słyszany był łomot drzewa od wichrów. *Gol. Wym.* 387. Chyli się wierzcho-wisko, krzywi się drzewo, słyhać łomot. *Stas. Num.* 1, 124. ŁOMOTAC, ał, oce, *intr. niedok.*, z łoskotem się łamać, brechen krachen, mit Krachen brechen. *Cn. Th.* — 2. *transitive*, Druzgotać, zerfnaßen. Bestye starli a łomotali je, i zabijali. 1 *Leop.* 3 *Macch.* 6.

Pochodz. pod słowem łamać.

LON, u, m., (*Germ.* Idiot. Łahn, Lan, Leine, Eihna, Fönse etc.; *Holl.* londse; *Svec.* lunta), die Lünse, der Achsen-igel, *Sorab.* 1. lón wot wósze; *Slov.* luonjk, zakolnik; *Boh.* zakolnik, klanice, (cf. kłonica); *Croat.* lunyek, klin; *Slav.* chivia; *Carn.* ostnik, gridel; *Vind.* ofnik, ofni shrebel; *Ross.* чока, чека, куроцъ; kołek żelazny do osi. *Włod.* precik do zatykania koł u wozu. *Dudz.* 44. *Archel.* 5, 62., cf. luśnia. *Tr.*

ŁONA, ob. Łuna.

*LONDOWY, ob. Ładowy.

LONDYN, u, m., London, nad Tamizą, stolica całej Anglii. *Wyrw. Geogr.* 395. LONDYNSKI, a, ie, Londner, von London. Akademia Londyńska.

LONHER, LUNAR, *TUTNAR, a, m., z *Niem.* der Lohnherr, który na swoim mycie robotników chowa, w szczególności: budowniczy, Baumeister. Lunar, urzędnik miejski, przełożony nad budynkami, aedilis. *Włod.* Budowniczy miejski. *Cn. Th.* [Także urzędnik miejski, do którego należało wypuszczać w posiadanie emfiteutyczne realności i pobierać z nich czynsze. *Zubr. Kron. m. Lwow.* 15-20.—4]. Budowniczy Rzpłtej, królewski, miejski. *Dudz.* 44. Tak-ka Rzpłta nie będzie potrzebowała wielu urzędników, jak-ko szacowników (censores), lonherów (aediles). *Petr. Pol.* 97. Lonherowie, podskarbi, co pospolitym skarbem szafują. *ib.* 389. Ediles, co miejskie targi opatrzali, zowie-my tutnary. *Biel. Sk.* 21. LONHEROWSKI, LUNHEROŃSKI, LUNHEROWSKI, LUNARSKI, a, ie, od lonherów, Lohnherrn-, Baumeister-. Lunherowski urząd na staranie, aby domy, drogi, mosty etc. naprawne były. Ten zaś miał pod sobą, zwłaszcza w wielkich mieściech (Greckich) niemało urzędów, z osobna do tych rzeczy naznaczonych, jednych do mostów, drugich do dróg etc. *Petr. Pol.* 2, 196. Lunarski. *Dudz.* 44. Lunheroński urząd, po Polsku budowniczy. *Gost. Gor.* 128.

ŁONI *adv.*, (cf. latoś). *Slav.* lani; *Rag.* lani, lansko; *Croat.* lani; *Vind.* lanu, (*Vind.* predlanskem: przed przeszłym rokiem); *Carn.* lani, (*quasi Ital.* l'anno); *Sorab.* 2. loni, woni, lohni, wohni; *Eccl.* лони, прошлого хѣта; przeszlego roku, vorjährtig, vor dem Jähre, vorigen Jähre; D b d. fährt, strn. To się stało tego roku, łoni, tego miesiąca, wczora, dziś. . . . *Żebr. Zw.* 3. Szczęście me, zem łoni, Wybrnął z takiej toni. *Petr. Hor.* B.

Pochodz. łoński, łończak.

ŁONISTO *adv.*, kobielisto, baußig, faltig, in Bogen gefaltet. Łonisto czynię kobiele, garbię. *Włod.* ŁONISTOŚĆ, ści, z, sinuatio. *Cn. Th.* fałdowanie. *Włod.*, das Baußige, die baußige Krümme. ŁONISTY, a, e, fałdowany, pogarbiony,

kobielisty, wypukły abo pomarszczony. *Włod.*, *Dudz.* 44. baußig, in Bogen gekrümmt; *Croat.* zaviat.

ŁONO, a, n., ŁONKO *zdrobn.*, *Boh.* luno, klnj; *Slov.* luno, podolek, klin; *Sorab.* 1. żywotné klin; (*Sorab.* 2. lonna członki rodzajne, lono snop); *Vind.* krielu, narozbje, nederje, niederje, nakriellu; *Carn.* krillu, krylu; *Croat.* krilo, naručaj; *Dal.* krilo; *Bosn.* krilo, skút, (cf. kryć, skrzydło); *Rag.* krilo, skút; *Eccl.* лono; a) brzucha niższa część, podolek w ciele, der Schöß unter dem Bauch. Łono jest część poboczna przestrzeni wstydliwej, obok kości krokowej. *Dykc. Med.* 5, 627. Ból w łonie. *Cn. Th.* Przychodzi czasem na dzieci wydęcie i napuchnienie w dymionkach, i też zapalenie łonka. *Spicz.* 188. Pubes, łono w ciele białogłowskim. *Kirch. Anat.* 65. Nie uszrzysz niewiasty świerzbącego łona. *Ezop.* 119. Którzy się z nieuczciwego łona rodzą, nie są w takiej wadze, w jakiej ci, którzy według prawego małżeństwa rodzą się. *Glicz. Wych.* B 4. (cf. łoże). — Jeżeli dziecko, któremu dobra ojcowskie należały, umrze, tedy dziedzictwo matce w łono przyumiera. *Groi. Obr.* 64. *Szczerb. Sax.* 115. Dobra po dziecięciu matce w łono przyumarła. *Szczerb. Sax.* 102. Dziecię, jeśli się żywo urodzi, a potem umrze, tedy dziedzictwo dóbr mężowych matce w łono wpada. *ib.* 28. — b) Łono w ciele, na którym co trzymamy, ma w sobie podolek i udy. *Cn. Th.* der Schöß, den man im Eitzen macht. Matula, Na łono mię swe wzięwszy, do piersi przytula. *Zab.* 8, 287. *Nar.* (cf. na kolanach). Chował owieczkę, z kubka jego pijała, i na łonie jego sypiała. *Bibl. Gd.* 2 *Sam.* 12, 3. — fig. Umarł, a doniesion jest od aniołów na łono Abrahamowe. *Sekl. Luc.* 16, not. „w nadro abo w zanadrze”. *Eccl.* Авраамова нѣдро. Łono Abrahamowe jest mieszkanie tajemnego niejakiemu odpoczywania. *Hrbst. Nauk.* F 6 b. — Przełożonemu swemu Rzeczpospolita wszystkie fortuny swe na łono posadziła. *Kosz. Lor.* 1 b. (wszystko na nim zasadza). Natura ścięła wszem miękkie łono, Ciała się wszystkie w proch obróca. *Bardz. Luk.* 129. (legowisko, postanie). — c) *Meton.* Łono u szaty, podolek. *Cn. Th.* der Schöß am Kleide. (cf. poła). *Croat.* skricz; *Dal.* szkur; *Ross.* возкрилие, взкрилие. — *transl.* Piękne chorągwie wolno rozpuszczone pełnemi łony z wiatrami igrały. *P. Kchan. Jer.* 534. Wiatry znowu płocienne łona wolno wyciągnęły. *P. Kchan. Orł.* 1, 270. (zagle buchaste). — d) *Transl.* Golf, abo łono morskie. *Ustrz. Kruc.* 3, 125. der Meerbusen, (wybrzeże). Skoro armata łona małego dopadła, Olimpia z okrętu na ziemię wysiadła. *P. Kchan. Orł.* 1, 264. Afrykus go zawiął w łonie Welińskim. *Chrosć. Fars.* 414. cf. *Eccl.* на нѣдрникъ *encolpium*. — 2. Łono, piersi, pierś, gors, miejsce w ciele lub w sukni koło piersi, koło serca, der Busen. Obnaża macierzyńskie łono, pierś odkrywa; Hektorze! na to łono ehciój mieć względy winne, Jeślim niēm twe koła kwilenia dziecinne. *Dmoch. Il.* 2, 262. Drga z radości serce w mojem łonie. *Chod. Gesn.* 9. O matko moja! ze-chciøj mię przycisnąć do łona twego macierzyńskiego. *Teat.* 5, 127. Nie bądź ukwapliwy ku gniewaniu; bowiem gniew w łonie szalonego odpoczywa. 1 *Leop. Eccl.* 7, 10. Pochodz. kolano, kolanko. [należy do Kłonic, co ob. 2].

ŁOŃSKI, a, ie, ob. Łoni; (*Boh.* lonský; *Carn.* lani, lanske; *Vind.* lani, lansku letu, lanu; *Croat.* lanszki; *Dal.* pro-sasznoга godischa); przeszłoroeczny, takroeczny, vorjährig, vom vorigen Jähre; *Obd.* fährtig, fernig. (*oppos.* latosi). Roku 1539 Zygmunt dekret roku łońskiego 1538 skaził. *Herb. Stat.* 252. Warunki opisane w konstytucyi łońskiej ostawujemy. *ib.* 42. Łońskiej daniny nie zapłacił. *Chełm. Pr.* 152. Drwa suche łońskie. *Haur. Ek.* 17. (*Vind.* predlanskin, predlanu przed przeszłym rokiem). **ŁOŃSZCZAK**, **ŁOŃSZCZYK**, a, m., bydlatko roczne, roczniak, jednoliatek, cf. nazimek; ein Jährling, (cf. latoś, jarka, jarlik). Baranek do tej osiary będzie łońszczak. *Radz. Exod.* 12, 5. (roczny. *Bibl. Gd.*). Za skopa łońszczaka piętnaście groszy. *Stat. Lit.* 394. Bazaranty na płód łońszczyki obieraj, abowiem starzy na to się nie godzą. *Cresc.* 577.

LONT, **LAT**, u, m., z *Niem.* die Lunte, *Sorab.* 1. et 2. lunta; *Boh.* lunt, knot, (cf. knot); *Vind.* lunta, pershganiza, persshjezhni shtrik; *Slav.* fitilij; *Ross.* фитиль, фитилекъ; różdżaj sznura lnianego albo konopnego, wcale niektóre splecionego, aby raz zapalony nieustannie i długo palił się; służy przy wystrzeleniu dział do zapalenia podsypki. *Jak. Art.* 3, 299. **LONTOWNIK**, a, m., der Luntentof, der Zündstof, laska puszkarzka, okręcona kawałkiem lontu, którą puszkarz zapala działo. *Jak. Art.* 3, 299. *Ross.* пальникъ.

ŁOPACIASTY, a, e, — o *adv.*, z łopatą, na kształt łopaty, schaufelig, mit Schaufeln, wie Schaufeln. Łoś ma rogi łopaciasto kończące się. *Zool.* 370. **ŁOPACISKO**, a, n., paskudna nieforemna łopata, eine häßliche, ungeschlachte Schaufel. **ŁOPATA**, y, ż, (*Boh.* et *Slov.* lopata; *Sorab.* 1. wopatka, lopacz; *Hung.* lapát; *Vind.* lopata, shubla, grebelza, ogrebelza, (*Vind.* lopati, leptac, chlapać); *Carn.* lopáta (2. planta pedis); *Croat.* lopáta; *Dal.* et *Bosn.* lopata; *Rag.* lopatta; *Slav.* lopatica; *Ross.* лопата, лыскарь, совокъ; *Eccl.* рыльця; cf. *Graec.* παλεθρον; *Lat.* pala, spatha); szufla; *Volck.* skrzybaczka, die Schaufel. Łopaty do wsadzenia w piec chleba, (chlebowe), Brotschäufeln, bywają sosnowe. *Kluk. Rosl.* 2, 161. Łopata piewowa, *Rag.* lopatiza; *Vind.* lopar; *Ross.* сажальная лопата. Łopata żelazna, rydel *Ross.* заступъ. Łopatą przerzucac *Vind.* lopatiti, lopatuvati, ł lopato delati, shublati, greblati, ogrebatu, schaufeln. (*Ross.* лопать, лопнуть pękać się, urwać się). Gracą kopając, piasek łopatą z rowu wyrzucają. *Cresc.* 145. Łopata czyli szufla wodna *Ross.* плуца. Łopata armatna *Ross.* прибойникъ. — *Fig.* Motą łopatą torować sobie drogi. *Gost. Gor.* 119. (t. j. przekupowaniem). Choćbyś łopatą kładł mu rozum w głowę, Osieł a osieł, oprócz że ma mowę. *Pot. Jow.* 2, 8. Jedna święte i świeckie w dół garnie łopata. *ib.* 48. (cf. śmierć w zęby nie partry; wszystkim pospolita). Król wielki pan, a łopatą cukru nie jada. *Rys. Ad.* 25. Drugiemu nie palcem, ale całą łopatą pokazać trzeba, nim zobaczy. *Haur. Sk.* 184. man muß es ihm ins Maul schmierem. Łopata czarownicza. *Kras. Mys.* 34, ob. Ożog. — 2. Łopata wiosła, którą w wodę wpuszczają, palmula. *Macz.* die Ruder-schäufel. *Ross.* лопасть, лопость. Łopata, *synecd.* wiosło, daß Ruder. Flisowie ustali pod pracą tak srogą z swojemi łopatami. *Jabl. Tel.* 330. Morze od żagliów białe i od łopat pie-

niące się całe. *ib.* 25. **ŁOPATCZANY**, **ŁOPATKOWY**, a, e, *Ross.* лопатный, лопаточный, — a) od łopat, Schaufel. Łopatkowy trzonek, dzierzak łopateczany *Vind.* lopatna rozhiza, lopatni topar. — b) Od łopatek, Schullter, Kości łopatkowe albo pleczyste, daß Schullterblattlein, leżą w każdym boku po jednej nad grzbietem. *Kirch. Ost.* 108. na tylnej wyższej części piersi. *Krup.* 1, 131. Żyły pulsowe łopateczane, azillares. *Perz. Cyr.* 1, 46. U rzeźników: pieczenia łopatkowa przy prędze wołowej. *Magier. Mskr.*, der Schullterbraten, daß Schullterstück. **ŁOPATKA**, i, ż, *demin. nom.* łopata, *Boh.* lopatka; *Vind.* lopatiza, shubla; *Rag.* lopattiza, lopaticiza; *Bosn.* lopatica; *Croat.* lopaticieca, lopaticza; *Hung.* vállapotzka; *Sorab.* 1. wopatka; *Ross.* лопатка, лотокъ, лоточникъ, сыпецъ; 1. eine kleine Schaufel. Łopatka, znajome naczynie kopnicze do rzucania ziemi. *Jak. Art.* 3, 300. Łopatka żelazna czyli szpatela, której używają w kuchni, upaliwszy w ogniu, do jedzenia, do potażów czyli do waz, do oliwek, do musztardy; inne w kuchni do zbierania łusności, durszłakowe, do osączenia czego potrzeba, drewniane do rozcierania gaszczów i inne. *Wiel. Kuch.* 405. Röhrenspateln, cf. łopyska, łopysteczka. — 2) W kole młyńskim, łopatka, drzewo poprzeczne, na które spadając woda, koło obraca. *Włod.* die Schaufel im Mühlrade. Łopatki koła młyńskiego. *Os. Fiz.* 342. — 2) Łopatka w ciele zwierzęcym, daß Schullterblatt, die Schulter. *Sorab.* 1. nadwócheż; *Hung.* lapyczka; *Vind.* lopatiza, plezhe, plezhovina (ob. Plecy), shia (cf. szyja); *Carn.* shya; *Ross.* крыльца. Na grzbiecie są łopatki, na których wiszą ramiona albo barki. *Kirch. Anat.* 4. Łopatka jest kość płaska cienka, z figury swojej do trójkąta podobna. *Wejch. Anat.* 46. Łopatka skopu. 3 *Leop. Num.* 6, 19. (plec barana. 1 *Leop.*). Łopatka cieleca u rzeźnika jest z ćwierci przedniej cielecia. *Magier. Mskr.* Rogi miał jeleni złotem lśniące, z łopatek spuszczone Przez szyję halsbant wisiał kamieniami sadzony. *Otw. Ow.* 394. Łopatka dolna kirsć. *Macz.* daß Hüftbein. *Cn. Th.* **ŁOPATKOWY**, ob. Łopateczany. **ŁOPATNIK**, a, m., co łopatą, to jest wiosłem robi, der Ruderer, Ruderfnecht; *Vind.* lopatar, vellar, ladjovosez; (*Ross.* лопатникъ kopacz). Ławy łopatników muzyka zasiadła. *Jabl. Tel.* 114. die Ruderbänfe. Łopatnikom nizko w okrecie usiesć kazał. *ib.* 10. **ŁOPATONOGIE** ptaki, gesi. *Klon. Wor.* 35. łapiaste, die schaufelfüßigen Gänse. cf. łabędź z wiosłatą nogą. *Przyb. Milt.* 225.

ŁOPIAN, **ŁOPUCH**, u, m., **ŁOPUCHA**, y, ż, *Boh.* lupen; *Sorab.* 1. wopeń; (*Sorab.* 1. lopeno, wopeno *folium*, list); *Vind.* lopuh, lupih, toriza; *Carn.* lapüh, lapüşhje, lopatka, erpje, xanzhe; *Hung.* lapu; *Croat.* lopuh; *Dal.* lobosda, (cf. łoboda); *Ross.* лапуха, червечникъ, репей, репеекъ, репейникъ, репяшникъ; (*Ross.* лопуха ospra wie-trzna; *Rag.* lopuh *verbascum tepsus*, lopuh *blataria*); *Bosn.* lopuh, cjejak *Lappa Linn.*, die Klette, korzeń zażywany bywa do dekoktów. *Kluk. Rosl.* 2, 255. *Jundz.* 400. Mar-ny łopian szeroko liście rozpościera. *Psalm.* 37. Baczny człowiek uważa, co łopian, a co pokrzywa. *Rej. Zw.* 17. (cf. znam cię ziółko, żeś pokrzywa). Jak łopusze, kto pod nie ognia więc nagrzonie Jakoś z lekka, płomienia

nie podawszy, płonie, *cum spinosis ignis supponitur herbis*. Zebr. Ow. 52. Kto mi zgani wołową sztukę do chrzastu i z prostego sałatę kopru i łopianu? *Tward. Misc.* 190. We Włoszech łopian do sałaty zażywany bywa. *Syr.* 1425. Łopian górolesny, albo plonny rzep, *Arction montanum*, die große Bergflette, Roßflette. *Syr.* 1427. Łopian, rzep wielki, Łopuch, bażyna. *Cn. Th.* — §. Łopucha, y, ż., *Raphanus Raphanistrum*, gatunek rzodkwi; młoda dobrą paszą dla bydła. *Kluk. Dykc.* 3, 10. rzodkiew' dzika. *Jundz.* 336. wilder Rettich. **ŁOPIANOPAS**, a, m., żaba *Graec.* κορυβοφάγος. *Przyb. Batrach.* ein Frosch in der Batrach., der Strumpfresser. **ŁOPIANOWY**, a, e, od łopianu, Skletten. (*Carn.* erpiöve). Doza korzenia łopianowego. *Dykc. Med.* 3, 628. Łopianowy wieniec. *Eraz. Ob. Jiii.*

ŁOPOT, herb; jelce od szabli płaskie w krzyż ułożone. *Kurop.* 3, 31. ein Wappen. cf. *Boh.* lopota, władka szlachcie.

ŁOPYSTKA, ŁOPYSTECZKA, i, ż., którą lekarze głębokość rany mierzą, *specium. Mącz. Specillum*, łopysteczka, też łyżeczka uszna, też wierciadło i niejaka też kopysteczka do pomazowania oczu należąca. *ib.* cf. kopyś, kopystka.

ŁOR, n. p. Książd Antoni (piszący testament) pisarz jawny z piórem, Też grabi co nań przyjdzie 'pezem abo 'lorem. *Rej. Wiz.* 58 b. [porówn. *lae.* lorum. 3]

LORNETKA, i, ż., szkiełko, obiekt przybliżające. *Mon.* 71, 570. Ciekawy na palce się wspinam i przez lornetkę wpatrywać poczynam. *Zab.* 10, 24. eine Lornette.

LOS, u, m., *Boh.* los; *Carn.* lös, baja; *Bosn.* sgdrebi; *Ross.* жеребий, жребий; *Ridbers.* loft; *Angl.* lot; *Dan.* lod; *Svec.* lott; *Ital.* lotto; *Gall.* lot; daš Łoš. — §. rzecz jakakolwiek, kostka, kartka do losowania, daš Łoš, worin man lošet. Kartka, laska, kość, i każdy inny znak, na którego odmianie przez przypadek oznaczonej, dostąpienie prawa polega, zowie się losem. *Gal. Cyw.* 3, 162. Na odzienie jego los puścili. *Sekl. Joan.* 19, daš Łoš gemorfen. O odzienie jego rzucali los. 1 *Leop. Joan.* 19, 24. Żołnierz o sukienkę Pańską losy ciskał. *Warg. Radz.* 64. Rzucanie losów, jest szukanie albo wiadomości, albo upewnienia w jakiej rzeczy. *Boh. Dyab.* 2, 204. Przez miotanie losów go wybrali. *Stryjk.* 284. U pogan bez losów miotania, człowieka nie zabijano. *Sk. Dz.* 683. Trzykroć losy rzucano, jeśliby go spalić abo zachować. *Warg. Cez.* 35. Niewiast się radzą, aby losami i wrózeniem swoim, szczęście abo nieszczęście opowiedziały. *Warg. Cez.* 33. Gdy się już Litwa z łupem z Polski wracała, jeden z nich puściwszy los, jak to mieli w obyczaju, zawołał: biada nam! źle pójdzie sprawa nasza. *Stryjk.* 257. Lud puścił los, aby wybrali jedną część z dziesięciu. 1 *Leop.* 2 *Ezdr.* 11, 1. Losem dostany. 1 *Leop.* 1 *Par.* 26, 13. *Ross.* ВЫТНЫЙ. Losem przypadły udział *Ross.* по-вытокъ. — *fig.* Nie wiedzą, jak komu w otrzymaniu zwycięstwa los padnie. *Pasz. Dz.* 58. (jak kostka padnie). Puść z nami los, mieszek jeden niechaj będzie nas wszystkich. *Birk. Kaz. Ob. K* 2. — §. 2. Majętność, kapitał; n. p. A także z losu dziedzictwa naszego ubędzie. *Radz. Num.* 36, 5. — §. 3. Zdarzenie, szczęście, nieszczęście, przygoda, dola, der Zufall, die Fügung, daš Ereigniß, Glück, Unglück, Schicksal, Łoš. *Sorab.* 1. losz, losk, pżipad; *Vind.*

lofs, frezha, sdrib, pergodba, spodobnost, spoduba, povstava, svanzhek, perpod, naposlanstvu, vredba, naposlanje, dopuſthenje, (*ob.* Dopust); *Carn.* srezha, sdrib, napadanje; *Slav.* dogadjaj; *Bosn.* udes, ossuda bosgja, srechja, srichja; *Croat.* szrecha; *Dal.* szrichya, kob; *Hung.* szerenche; *Ross.* година (cf. godzina), судьба, судьбина, получай, жребий, жеребий, рокъ (cf. rok, wyrok), участь (cf. udział). O losie nieszczęśliwy, okropny momencie, Co tu mówić, jak radzić w takowym zamęcie! *Teat.* 43, 94. Los nieszczęśliwy *Boh.* pohroma. O losy srogie! kiedyż mnie trafić przestaniecie? *Teat.* 34. c, 85. Ach na jakież jeszcze przyjdziemy losy! *ib.* 54, 57. Los dobry, szczęśliwy *Ecccl.* благожребинность, *Graec.* ευκλῆρία. Zabawno patrzyć na fortuny losy, Jak jednych wznosi, drugich upokarza. *Kras. List.* 120. (koleje). Nie los to zdarzył, lecz ten który losem Bóg wszechmogący kieruje i włada. *Kras. Woj. Choc.* 34. Wielkich panów kochanków los zawsze był ten, niedługo w faworach opływać. *Kłok. Turk.* 57. Nie jedne to są ludzi losy, Jedni torby dźwigają, drudzy noszą trzosa. *Zab.* 14, 68. Panie w rękach twoich losy fortuny mojej. *Lach. Kaz.* 1, 504. (odmiany szczęsne lub nieszczęsne). Niemasz o losach nauki, Albo zgadnienia ich sztuki. *Jak. Baj.* 65. (cf. kabała, wróżba). Niczego bardziej nie życzę, jak los swój z twoim jednoczyć. *Teat.* 30, 77. Być losu swojego panem. *Niem. Król.* 3, 118. Nie jest to łaską dać życie człowiekowi, ale myśleć o jego wychowaniu i losie. *Teat.* 49. c, 2. Ojczyzna o waszym szczęściu i losie nie zapomni. *Gaz. Nar.* 2, 257. Los twój zupełnie na siebie biorę. *Teat.* 51, 57. (opatrzenie twoje). Na los, na azard, na trafunek, na przypadek, auf gut Glück, auf Gerathewohl. Na los pójdę, trafię-li lub nie. *Teat.* 22, 113.

Pochodz. *losować, losownik, losowy.*

ŁOŚ, ia, m., *Boh.* los, olegen, (cf. jeleni); *Carn.* lös, elzen, elen, sedlön; *Ross.* лось, лосикъ, сохатый; *cervus alces* *Linn.* zwierz wielkości miernego wołu; samiec ma rogi łopaciasto kończące się; samica zowie się krową. *Ład. H. N.* 97. (*ob.* Łoszyca). *Kluk. Zw.* 1, 340. *Warg. Cez.* 142. daš Glend, Glendthier. Łoś zamorski, *ob.* Ren. — §. Ryba łoś, *ob.* Klepień, cf. Łosoś. *Sienn.* 304. **ŁOSI**, ia, ie, *Ross.* лосей, Glendš. Skóra łosia *Ross.* лосина, jedna z najgrubszych, ledwie kulą przebita. *Zool.* 370. Kolet miał na sobie łosi. *Tward. Wł.* 162. *Ross.* лосинный. Łosia skóra, trzeci żołądek zwierząt przeżuwających. *Sak. Probl.* 71. (cf. zwacz, czep, księgi). **ŁOSICA**, y, ż., skóra łosia, *Ross.* лосина, Glendšhaut. Kurtka łosia, ein Colett. Junak w kusej łosicy. *Nar. Dz.* 3, 137. Krzyknął P. Kordasiewicz, biorąc się już do rękawic i niewyciężonej łosicy. *Mon.* 71, 493. *distg.* łoszyca.

ŁOSKOT, u, m., *proprie strepitus, quem edunt nuces, dum franguntur.* *Cn. Th.* (może *Elym.* łuska), daš knaßen, knaſen, knallen, (cf. łom, łomot); *Boh.* rachot; *Ross.* лопотня. Wiatr czyni łoskot na Karpacie. *Jabl. Buk.* R 2 b. Szczękiem i łoskotem, jakby nieprzyjaciela zbliżającego się, jeden drugiego strachu nabawił. *Pilch. Sall.* 210. **ŁOSKOTAĆ**, ał, *oce intrans. niedok.*, łoskot wydawać, (*Boh.* rachotiti), einen Knall von sich geben, knallen, knachen.

Tak gruchła w pustogłuchym umroku kraina, Jak gdy piorun z daleka łoskotać zaczyna. *Przyb. Ab.* 132. *Pilch. Sen. list.* 3, 280. ŁOSKOTNY, ŁOSKOTLIWY, a, e, — ie *adv.*, łoskocący, łoskot wydający, knaſend, knallend, fraſend. Potwora wstaje i zgrzyt wywada łoskotny. *Przyb. Milit.* 57. Przestraszony łoskotnym rozruchem. *Kras. Oss. C.* Łoskotne żródło. *Stas. Num.* 2, 49.

ŁOSNIK, *ob.* Losownik.

ŁOSÓŚ, ia, m., ŁOSOSIEK, ska, m., *demin.*, *Boh.* losos; *Hung.* lazatz; *Vind.* som; *Bosn.* sóm; *Ross.* локъ, семга, горбуша, мыккызъ, (cf. łososiopstrąg); *Lat. med.* lahsus, lasso; *Ital.* laccia; *ber Łaſſ.* salmo salar. *Linn.*, najprzedejniejsza i najszacowniejsza ryba; wychodzi z morza u nas w Wiśle, Niemen, Dźwine. *Kluk. Zw.* 3, 167. wielkości dużego szczupaka. *Zool.* 183. Łosoś bystrowody. *Mysl. F 2 b.* Gdy w mieszkju jeno lin, niechaj łosoś na stole nie bywa. *Star. Ref.* 75. (piędzią się mierzyć). Kiedy masz łososię kupić, uważ pierwej, czy cię na śledzia stanie. *Opal. Sat.* 31. ŁOSOSIARNIA, i, ż., *baſ* Łaſſebcháltmiß. W strumieniach, gdzie się obficie znajdują łososię, robia się na nie łososiarnie, jak na węgorze węgornie. *Kluk. Zw.* 3, 257. ŁOSOSINA, y, ż., mięso łososię, Łaſſefleiſch; *Ross.* лососина, семужина, сиговина, омулевина. ŁOSOSIOPSTRĄG, a, m., *salmo trutta*, *die* Łaſſeforelle, *Slov.* hlavátka; *Boh.* lozos, losos; *Hung.* lazatz; *Vind.* ſhlahtra posterva; *Slav.* mládica; *Ross.* лосось, лососокъ, омуль, кунжа, кутерма, нярка, пазья, нельна, сигъ, сырокъ; ryba pośródnie między łososiem, i pstrągiem. *Kluk. Zw.* 3, 167. podrybek. ŁOSOSIOWY, a, e, od łososia, Łaſſe. *Vind.* postervni; *Ross.* лососей, семужий, омулевый, сиговый. Narybek łososiowy *Boh.* strdlíčky.

ŁOSOWAĆ, ał, uje *act.* niedok., losy puszczać, los rzucać, miotać, losem rozdawać, losen, *baſ* los werfen, ziehen; *Boh.* losowati; *Sorab.* 1. loszuyu; *Vind.* losati, losat, vsovati; *Carn.* lösam, bajam; *Ecll.* жребтовати, балатировать. *Sortio*, losowanie, miotanie losów, rozdzielenie przez los. *Macz.*, *Boh.* losowanj; *Rag.* xdrjebánje, xdríb; *Ecll.* жрѣבודамннѣ, жребѣданнѣ. Politycy jeszcze spór wiada, jeżeli losowanie pożyteczne czy szkodliwe jest Rzeczom-pospolitym. *Wyrw. Geogr.* 108. (cf. loterya). LOSOWNIK, LOSNIK, a, m., §. 1. co losy puszcza, rzuca, *ber* Loser. *Cn. Th.*, *Sortilegus*, losnik, praktykarz, wieszczbiarz. *Macz.*, ein Kabbalist, *Carn.* bajavka; *Ecll.* жребѣдавецъ, жребѣмерецъ. — §. 2. Statek losowy, *ber* Losťopf. Zły wyrok z młodu o mnie dany Przez losownik od wróżki Sabelli wstrząsany. *Zab.* 10, 349. *Łyck.* LOSOWY, a, e, od losu, Los. *Ross.* роковыи. Kto się przypadkiem szczęścia lub nie-szczęścia zyskać co lub utracić odważa, i tym końcem z drugą osobą o postanowioną cenę umawia, ten zawiera ugodę losową. *Gal. Cyw.* 3, 158. Losowy statek. *Cn. Th.* *ber* Losťopf, *Boh.* losnj nadoba. Losowa gałka. *Cn. Th.* 931.

ŁOSTOWAĆ, ał, uje, *intrans.* niedok., lusztynować, (z *Niem.* Luft); używać, rozkosz płodzić, *cuticulam curare.* *Macz.*, luftig leben. (cf. paniczynować). W rozkoszach lostujemy. *W. Post. Mn.* 321. Ty sobie tak bezpiecznie rozkoszując lostujesz. *W. Post. W.* 2, 165. LOST, u, m, LOSTWO, a, n., lusztyn, Luft, luftigeß Leben. Chroń się lostwa Nar-

cysie i uciechy w boru. *Kchow.* 242. Okrutnicy z lostu a z rozkoszy bywają srogiami. *Kosz. Lor.* 38.

ŁOSZAK, a, m., Konie, które Tatarowie łoszakami zowią, niewielkie są, i nieokazałe, ale mocne i trwałe. *Gwagn.* 592. *Pasz. Dz.* 6. (cf. bachmat), ein kleines Tatarisches Pferd. *Hung.* lo-koń; *Ross.* лошаць, лошачекъ muł, лошадь koń. ŁÓSKO, *ob.* Łósko.

ŁÓSZOW, u, m., pomywalnik kuchenny, do statków, łószów; koryto czworograniaste. *Cn. Th.* 770. *baſ* Schueer-faß; dryfus; *Ross.* лоханъ, лаханъ. [Bład. LÓSZA, y, ż., kubał, *die* Łóſſe *Adlg.* - 1]

ŁOSZYCA, y, ż., łosia krowa, *baſ* weibliche Gendthier. Łoszyca cielna. *Dudz.* 21. ocieliła się. *ib.*, *distg.* losica.

LOT, u, m., (*Boh.* lit, let; *Vind.* liet, letenje, lietanie; *Rag.* ljet; *Croat.* letanye; *Sorab.* 1. letano; *Ross.* летъ, летаніе, полетъ, вереница; *Ecll.* грай птичь, полеть птичей; *Dan.* flugt; *Svec.* flygt; cf. *Germ.* die flucht); latanie, *baſ* fliegen, *ber* Flug. Człek do pracy stworzon, ptak do lotu. *Chrosc. Job.* 23. Lot lkara, im słońcu był bliższy, tym mu niebezpieczniejszy. *Lub. Ros.* 9. Ubić ptaka w locie. *Ld.* W lot strzelać lecące ptastwo. Wybornie w lot strzela na powietrzu ubija. *ib.* Szukano jej daremnie, gdyż mocą czarnoksiężkiej sztuki, w lot była przeniesiona. *Mon.* 65, 597, *Boh.* nalet, nalit, letmo. *Fig.* Umysł kochający wyżej się nad lot powszechny unosi. *Zab.* 7, 368. Niedościgłe loty myśli ludzkiej. *P. Kchan. Jer.* 239. Już ci się skryła, już na lot puściła, Co cię cieszyła. *Kmit. Tr. C 2 b.* (już znikła). Lot pęd, zapęd; n. p. Krokodyl w wodzie takim lotem płyną, że na dzień kilkadziesiąt mil zapłyną. *Haur. Sk.* 328. Orda w Pokuciu jednym prawie lotem od naszych wzięta. *Jabl. Buk. N.* 4. — W lot *adv.*, pędem, prędiuchno, im fluge, flugß, jdnell. Wierny sługa w lot pełni, co mu kaže dama. *Morszt. Tr.* C 1, 64. Stawię się w lot na pański rozkaz. *Teat.* 1, 64. W lot Dunajec pod Sączem wszecz płynie. *Pasz. Bell. A.* Czas w lot bieży chyżo. *Kulig* 128. Narody przez Cezara w lot podbite. *Bardz. Luk.* 112.

Pochodz. latać, lecieć, latalec, latawiec; lotka, lotny, lotowy; letki, lekkki; łatwy, łatny; dołatać, dolecieć; nala-tać, nalecieć; obłatać, obłecieć; błonolotny, gorolotny, nizkolotny; polatywać, polecieć, polot; przyłatać, przylecieć; rozłatać, rozlecieć; ulatać, ulecieć; włatać, wlecieć, wlot; wylatać, wylecieć, wylot; wiosłolotny, żagłolotny; zalatać, zalecieć; złatać, zlecieć; wzlatywać, wzlecieć.

ŁÓT, ŁUT, a, m., *Boh.* lot; *Sorab.* 2. lót; *Vind.* lot, pou-unzia; *Croat.* lot; *Ross.* лотъ; *Lat. med.* lothum, loto, lodis, lod; *baſ* Loth, vier Quentſchen, zawiera w sobie pół uncyi albo trzydziestą drugą część funta. *Kras. Zb.* 2, 64. Trzydzieści i dwa łoty ma mieś jeden funt. *Herb. Stat.* 178. Łotu trzecia część *Ross.* золотникъ. *Prov.* Lepszy łót szczęścia, niżli funt rozumu. *Rys. Ad.* 38.

LOTA, y, ż., LOTKA, i, ż., miano charcie, ein Name der weiblichen Windspiele. Jeśli charcicy znaczna ochota, nazwać ją lota. *Mysl. C.* Lotka charcica weszła do kredensu, i natukła różnych rzeczy. *Teat.* 19. b, 54.

LOTACZ, *ob.* Kaczyniec.

ŁOTARYNGIA, ii, ż., prowincya Francuzka, Lorraine. *Dyk.*

Geogr. 2, 94. *Łotharingen. Slav. Lotharia.* LOTARYŃCZYK, a, m., z Lotaryngii rodzony, *der Łotharinger.* Lotaryńczykowie są pracownicy. *Dykc. Geogr.* 2, 94. LOTARYŃSKI, a, ie, od Lotaryngii, *Łotharinger.* Xiążęta Lotaryńscy. *ib.*
 LOTEK, tka, m., *mus volans*, od uszu do ogona skórka obrosły, lata na kształt nietoperzów w nocy; najduje się w Ameryce. *Kluk. Zw.* 1, 85. *die Amerikanische Fledermaus.*
 ŁOTERSKI, ob. Łotrowski.
 LOTERYA, yi, ż., (cf. losowanie), *die Lotterie, (Croat. lotria).* Loterya nie jest tak grą, jak *handlem*, na którym jest z jednej strony towarem nadzieja, z drugiej strony pieńiadze. *Jez. Wyr.* Loterya, nadzieją zysku, rzadko ziszczoną, wabiąca, źródłem jest pospolitego dochodu. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 335. *Vol. Leg.* 7, 672. Lepiejby było loteryą Genuęską wcale znieść, a na miejscu tej, tyle za sobą złych skutków ciągnącej, inną loteryą, jakie są wzięte we Francyi, Hollandyi, Anglii ustanowić. *Dyar. Gr.* 207. Wygrał na loteryi 15000 skudów. *Boh. Kom.* 2, 342. Na tym świecie w loteryą gramy, chybił, trafił. *Teat.* 19, c. 77.
 ŁOTEWKA, i, ż., W Inflanciech pięć niewieścia na kształt cyganek włóczą się po wsiach, a zowią je Łotewkami. *Gwagn.* 414, *die Lettinn, ob. Łotwa, Łotwin.*
 LOTKA, i, ż., §. 1. miano suki charcicy, *ob. Lota.* — §. 2. Lotki, kości skrzydłowe, *die Flügelknochen.* Skrzydła u ptastwa składają się z kosteczek czyli lotek pokrytych mięsem i pierzem. *Zool.* 59. Skrzydła składają się z lotek i z mięsa. *ib.* 213. — §. Lotne pióra, *die Schwungfedern; (Boh. brk, (cf. bark); Vind. peretnize, splavati, haba).* Dłuższe pióra w lotkach od barkowych aż do końca skrzydła, zowią się lotkami. *Kluk. Zw.* 2, 10. — §. Lotka, *ob. Lotka, lotkula.* LOTLIWY, *ob. Lotny.* LOTNIE, LOTNO *adv. adj.* lotny • lotem; im *Fluge, fliegend.* *Ross. леткомъ.* Wiatry w rozpięte płótna, gdy dmuchają, Lotnie z sobą okręt porywają. *Mon.* 73, 269. (cf. duchem). Koń lotnie bieżący. *Lub. Roz.* 206. Zimnice lotno powietrzne, *spiritu aethereo volatili;* lotno koperwasowe, *spiritu vitrioli volatili.* *Kluk. Kop.* 1, 92. (cf. zimnice). "LOTNOBITNY, a, e, n. p. Lotnobitne pioruny. *Petr. Hor. B.* 2. „not. lecąc bijące”. cf. *Dudz.* 19. *schleudernde Blitze.* "LOTNONOGI n. p. smok. *Zebr. Ow.* 214. szybkoconogi, *schnellflüchtig.* "LOTNOPIÓRY, LOTOPIÓRY, a, e, prędko lecący, piórolotny, *schnellfliegend.* Merkuryusz, bóg lotopióry. *Zebr. Ow.* 49. Lotnopióre wdzięczne Pandiony. *Bardz. Trag.* 534, (jaskółki lub słowiki). Leci z obu stron pocisk lotopióry. *Chrośc. Luk.* 224. Lotopióra sława. *Kchow.* 308.
 LOTNOŚĆ, ści, ż., sposobność do ulatania, *Ross. летучесть, die Eigenschaft des Verfliegens.* Własnością wody jest lotność w ogniu. *Kluk. Kop.* 1, 56. *daß Wasser hat die Eigenschaft, daß es am Feuer verfliegt.* (LOTNA jagoda, *lotus.* *Sienn. Wykl., ob. Lotusowe drzewo, der Zitelbaum).*
 LOTLIWY, LOTNY, a, e, *Boh. ljtawy, letawy; Sorab. 1.* letaczné; *Bosn. letusete; Rag. letuuseti; Ross. летучий; Eccl. парительный, парный, летательный;* mogący latać, skrzydłasty, *besflügel.* Nielotny, nie latający, *involutris.* *Cn. Th.* Przepiórka lotliwa. *Teat.* 51, c. 26. Aniołowie lotni. *J. Kchan. Ps.* 146. Lotny bożek Kupido *Bardz. Trag.* 543. Lotny koń, skrzydłaty pegaz. *Kraj. Chim. B.*

6. — §. Lataniu służący, *Flug, Schwung.* Dłuższe pióra w skrzydłach, osadzone w lotkach, piórami lotnemi zowią, *remiges.* *Zool.* 60, *Schwungfedern, (ob. Lotka).* — §. *fig.* Ulatający, *verfliegend.* Zimnice lotne *spirituales,* mają coś lotnego, i niby duch jaki w miernym cieple prędko ulatający. *Kluk. Kop.* 1, 91. Sole alkaliczne, za pomocą destylowania z ciał wychodzące, zwykły się lotnemi nazywać, *salia volatilia.* *Kruml. Chym.* 335. W tej wodzie są duchy tak lotne, iż ledwie mogą być w niej zatrzymane. *Pam.* 85, 1, 221. — §. Latający, lecący, prędko, szybki, *fliegend, schnell, flüchtig.* Słowo z ust lotne. *Zab.* 14, 160. Zartkim ciałem śpieszy na lotny wóz. *Otw. Ow.* 55. Lotny Tatarzyn. *Groch. W.* 515. Aryas ognisty lotnym pędem, kiedy w zawod skoczy, Nie zajrzy mu Perseusz choć skrzydłasty w oczy. *Zab.* 15, 165. Ach jako prędko lotne lata płyną. *Petr. Hor.* 2 C. — §. Lotny • na przedce zrobiony, *schnell gemacht, in Eil fertigigt.* Jeżeli wszystkie kosze na całej linii stawiają się i razem napełniają, to koszokop nazywa się lotny, *sappe volante.* *Jak Art.* 2, 241. "LOGOGÓRY, a, e, góra latający, *hoch fliegend.* Ptak logogóry. *Mysl. A. LOTOWY, a, e, od lotu, ob. Lotny, Flug.* — Lotowe sieci do okrycia kuropatw etc. *Haur. Sk.* 284, *der Ziraß, ein Zuggarn, Rebhühner, Wachteln u. s. w. damit zu bedecken.*
 ŁOTOK, u, m., [ŁOTOKI plur. koryta z brusów, któremi woda pędzi na koła młyńskie, *Mahlgerinne.* 3] n. p. Miłej sercu, wdzięczniej oku, Brać z wielkiego śpichlerza, niżeli z łotoku. *Hor. Sat.* 5.
 ŁÓTOWY, ŁUTOWY, a, e, od łota, (*Boh. lotowy;* *Łoths, löthig.* Niemcy szesnato łutowe srebro za najlepsze mają. *Kruml. Chym.* 66. Srebro trzynasto łotowe abo trzynastej proby.
 ŁOTR, ŁOTRAS, a, m., ŁOTRZYK, a, m., *zdrbn., (Boh. lotr, lotřk, latro, latrunculus; Slov. lotř; Hung. lator facinorosus, cf. Ger. Laster; Vind. loter nequam, prodigus scortator; Carn. lotr scortator; Croat. lotër moechus, fornicator; cf. Ger. liebertsch, cf. Łuder; Dal. lotar ebriosus; Rag. lotar, lottar piger, iners; Bosn. lottar, linac, tamgnak ignavus, nebulo; cf. Ital. ladro; cf. Ger. Lotterbube);* w ostatnim stopniu niecnotliwy, zbójca, rozbójnik, hultaj, (cf. kozak), *Vind. potepuh, preshernik, ein äußerst lasterhafter Mensch, ein Räuber.* Łotr jest, co kilku zdarłszy, pod miecz schyla głowę; Bohatyr, co bezkarnie zdarł światła połowę. *Zab.* 5, 389. Tego, który drugiemu pieńiadze lub rzecz jaka wydrzeć usiłuje, łotrem nazywamy. *Mon.* 66, 411. Z dobrym będziesz dobrym, a ze złym takim łotrem jak i on. *Falib. Dis. H.* (z kim kto przystaje, takim sam się staje). Łotr łotra najrychlej wyśpieguje. *Biel. Hst.* 56. (cf. kto sam w piecu lega i t. d.). Nabrwszy niektórych łotrasów, ludzi złych, a zebrawszy lud, wzburzyli miasto. *Radz. Act.* 17, 5. (lekkomyślni i złe męże. *Bibl. Gd.*). Zawzdy miecz przy boku, łotrosów najetych ma około siebie. *Modrz. Baz.* 338. Byli tam niektórzy łotrzykowie, którzy, acz nie obierali się rozbojem ustawicznym, wszakże kiedy widzieli kogo nieopatrzonego, radzi go więc do ciemnych lochów zaprowadzali. *Wys. Kat.* 376. Łotrowie, którzy żywią się z rozbojów i złodziejstwa. *Boter.* 4, 165. Wielcy łotrowie ma-

łych sądzą. *Falib. Dis. L 3*. Ten łotras (dyabel). *Birk. Dom. 89*. Zawołani owi łotrzykowie Sinis i Prokrustes, i inni zbójcy, którzy pojmanych nielutościwie smagają i żywych rzucają w ogień. *Pilch. Sen. 93*. Nie łotr, co pije, a ma za co; ale ten, co nie ma; bo ten się musi zborgować, a zاتم wisieć. *Haur. Ek. 23*. Silny to łotr był, który tak sprośne rzeczy przed bogiem i ludźmi śmiał pismem swoim twierdzić. *Pasz. Dz. 152*. Łotrowie z Chrystusem ukrzyżowani. *W. Post. W. 305*, (zbojcy. *Bibl. Gd.*), die *Schänder am Kreuze; Carn. shâhar*. — §. *Aliquando* łotr, łotrzyk *per jocum profertur; n. p.* Pięknie łotr śpiewa. *Cn. Th. im Scherze, der Spißbube, Schurke, Gaubieb fingt schôn*. Często gmerząc po gajach i dąbrowach ciemnych Patrzy łotrzyk (Zefir) z uśmiechem po miejscach tajemnych. *Zab. 1, 182. Nar.* Jeden łotrzyk słuchając Pitagory, mówił mu: wolałbym z niewiastami, niż z mędrkami przestawać. *Budn. Apoph. 67*. Choć się drobnym zdaje Kupidek chłopczykiem, Umie łotrzyk szczebiotać obrotnym językiem. *Nar. Dz. 3, 84*. ŁOTERSKI, ob. Łotrowski. ŁOTROSTWO, ŁOTROWSTWO, a, n., (*Boh. lotrowstw j latrocinatio; Hung. latrorsagh malitia, złoczynstwo, złość; Vind. lotria, loternia, nezhistost - porubstwo; Croat. lotria fornicatio; Dal. lotria ebrietas; Rag. lotrostvo, lotros, lotrina pigritia; Bosn. lotrovstvo, lotrostvo inertia*); §. a) łotrowanie, rozpustne i rozbójnicze życie, kozactwo, ein *Räuberleben, liederliches Leben; Sorab. 1. nekmanstwo*. Ludzi na łotrostwach i wojnach zrodzonych i wychowanych, ni lasy, ni błota żadne trudniły. *Warg. Cez. 147*. — §. b) *collect. personif.* Łotrowie, hultajstwo, kozactwo, *Räuber, Spißbuben, Gefindel*. Łotrostwo do siebie zebrał. *Warg. Cez. 228*. Pobijmy, ukazując Rzymiany, to łotrostwo. *ib. 176*. Po kraju siła się łotrostwa, spiegiertzów włóczą, jako cyganów, Wołochów, Węgrów. *Falib. Dis. U. 2*. Arabi, jako głodne łotrostwo, nietrudno podarkami ubłagać. *Warg. Radz. 49*. Łotrostwo zuchwałe, włosy mu z głowy i brody targało. *Odyn. Św. 2, E e b*. ŁOTROWAĆ, ał, uje, *intr. niedok.*, łotrostwem się bawić, rozbijać, nierządnie i rozpustnie żyć, ein *Räuberleben führen, rauben, liederlich leben, schwärmen und lärmen; (Vind. lotrovat scortari; Croat. lotruvati, lotrujem fornicari, adulterari; Bosn. lotrittise, datti se linosti iners feri; Rag. lotritise pigrescere)*. Łotruje syn twój, nie chce do szkoły chodzić, nierad się uczy, utraca, rozprasza. *Dambr. 474*. Pilnować chłopów, bo który wreszcie złotrowawszy, mógłby uciec. *Haur. Ek. 27*. (łotrem zostawszy, t. j. nierządnikiem). Z onych dziesięciu mężów u Rzymian jeden złotrzył Appius. *Biel. Św. 21*. (w łotra, nierządnika się przemienił). Gdy Litwa łotrowała w państwach Bolesława, Konrad spustoszył Polesie Litewskie, zniszczeniem także włości i wyprowadzeniem niewolników. *Nar. Hst. 5, 145*. (cf. w kozactwo pójść). Drapiestwo dawnych Słowian, wszędy ładem i morzem łotrujących, wielkie zbierało zewsząd skarby. *Nar. Hst. 2, 85*. Nie wprawiają się do żadnych spraw za młodu, jeno co łotrują. *Star. Vol. C*. Począł biesiadować, a potem po nocy łotrować, i przykradać. *W. Post. W. 3, 94*. — §. U flisów, łotrować

zowie się, garami zwrócić reję, aby się wzdłuż statku obróciła, i wiatr w żagiel nie dał. *Magier. Mskr. die Raafstange nach der Länge des Schiffes richten*. ŁOTROWSKI, ŁOTERSKI, a, ie, ŁOTRZY, a, e, ŁOTROWSKIE, ŁOTERSKIE *adverb.*, od łotrow, (*Boh. lotrowský; Vind. lottern, lotrast, nezhist*), *spißbüßsch, schelmisch, räuberisch; (Sorab. 1. nekmanstliwé.)*. Dom mój, dom modlitwy będzie nazywan; a wy-ście z niego uczynili jaskinią łotrowską. *1 Leop. Math. 21, 73. Zarn. Post. 2, 328*. Łotrowskie życie prowadzić. *Ld.* Ty się ze mną łotrowskie obchodzisz. *Weresz. Reg. 107*. Łotrowi łotrowskie się dzieje. *Rys. Ad. 38*. Łotrowskie to więc czynią, co to w mocy mają, iż tych figłów nikczemnych wolno dopuszczają. *Rej. Wiz. 42*. Sromota wielka jest, zwać się szlachcicem, a łoterskie czynić. *Hrbst. Nauk. A 5 b*. Łotrza krew' w ręce jego się burzy. *Teat. 2, 108*. ŁOTRYNIA, i, ż, złośnica, nierządnica, ein *äußerst lasterbafter Weib; Boh. lotrowina; (Carn. lotréza; Vind. loterza - kurwa; Rag. lotrina valde iners)*. Herod z żoną łotrynią. *Sk. Dz. 23*. Coż kiedy żona łotrynią, zdradzając męża swego w uczniwym jego... *Petr. Ek. 62*. Nie było jeszcze takich łotryń na ten czas. *Birk. Kaw. Mal. B 2 b*. Kiedy między chrześciany widacie łotry albo łotrynie, nie zgarszajcie się. *Zarn. Post. 3, 788 b*. ŁOTRZYK, ob. Łotr.

*ŁOTUNEK, nka, m., n. p. Lichwiarz bierze lotunek pięćdziesiątkrotny. *Klon. Wor. 76*. Kijem wilka upomni, niech płaci lotunek, Rad w oborze włodował, w sieci dał rachunek. *Mysl. D 2 b*. (cf. ładunek, cf. bitunek). — §. 2) Pewną lotunku miarę pokazuje, *praecepta volandi tradit. Zebr. Ow. 195, ob. Lot, latanie*.

LOTUSOWE drzewo, *Celtis Linn.*, lotna jagoda, der *Zittelbaum, Lotnbaum, Nesselbaum*, drzewo wielkości wiąza; gałęzie od sporego wzrostu do ziemi się gną. Owoc podobny do wiśni. *Kluk. Rosl. 2, 64*.

ŁOTYSZ, ŁOTWIN, a, m., rodowity z Łotwy, rodu Łotewskiego, ein *Lette*. Gdy się przyda nocleg u chłopca Łotysza albo łogwinina, bardzo trzeba ostróżnym być, bo we śpiączki wnet zabija. *Gwagn. 414*. ŁOTWA, y, ż, część lub kraina w Infantach, *Lettenland*. W Litwie, w Żmudzi, w Lotwie. *Syr. 1344*. (cf. Łotewka). — §. *collect. Łotwinie, Letten*.

*ŁOW, u, m., ŁOWY, ów, plur.; *Boh. low, honba*, (cf. gonic, gonitwa); *Vind. lou, lovitje, jaga, popad, vjetje; Carn. lov; Croat. lov, lovina, lovljenje, lovitva; Bosn. lov, lovgljenje; Slav. lov; Rag. lóv; loov, lovina; Sorab. 1. honidba; (Sorab. 2. lowene, lojene rybołów); Ross. ловля, ловительство, охота*, (cf. ochota); *Ecccl. ловъ, доклинисъ, наловъ, охота псовая*; (cf. *Celt. llav; Hiber. láf manus*); połów, polowanie, łowienie zwierząt, ryb, die *Jagd, das Jagen, das Fischen*. Dla tęsknicy na łów jeżdżą, albo pija. *Eraz. Jez. D d. 6 b*. Na łowie zastrzelon w palec, umarł. *Biel. Św. 77 b*. Bawiąc się łowem, zwierz gonił. *P. Kchan. Jer. 198*. Z łowu Ezau przyniósł ojcu potrawę. *Biel. Hst. 14*. Na łów się przejeżdżaj. *Sienn. 481*. Częściej na łowy dla wolnej myśli, niż dla zwierza wyjeżdża. *Lub. Roz. 518*. Żywot ich wszystek w łowach. *Warg. Cez. 139*. Łowy się bawie-

polowaniem, polować. Łowy, nauka łowcza. *Cn. Th.*, łowietwo, Jägerey. — Łów ryb, Fischefang. Przychodzę z łowu, na którym ułowiłem wielką rybę. *Birk. Dom.* 81. Jedź na głębią, a rozrzucie sieci wasze na łów. *Leop. Luc.* 5, 4. (zapuszczenie sieci wasze ku łowieniu. *Bibl. Gd.*) — §. *fig. tr.* Jechać na kozactwo, oni to zowią w pola albo w łowy. *Biel. Św.* 288. cf. na hare, scharmuziren reiten. — §. Łowy, miejsce łowów, bądź na zwierzynę, bądź na ryby, der Ort, wo man jagt, oder fischt, Jagd, Fischefang. Wyspa ta dosyć ma lasów i chrostów, przetoż też ma dosyć łowów i dobytów. *Boter.* 41. Wyspa ta pusta, lecz łowy ryb ma osobliwe. *ib.* 55. (LOWANIUM *indeclin.*, miasto z sławną akademią w Brabancyi. *Wyrw. Geogr.* 247, die Stadt Löwen). ŁOWÇA, y, m., Przejemca abo łowca, jest pies, który opowiada zająca, że był tam, gdzie go przejął, i zwoływa towarzystwo, aby go z nim szukali. *Ostror. Mysl.* 21, ein Spürhund, der bey der Witterung des Hasen anschlägt. ŁOWCZANKA, i, ż., córka łowczego, des Jägermeisters Tochter. ŁOWCZY, a, e, od łowów, Jagd; *Boh.* łowci; *Vind.* louski, louni; *Slav.* lovacki; *Ross.* ловчий, охотнический, охотничий, (ob. Myśliwy, cf. ochoczy). Łowcze księgi. *Cn. Th.* Jagdbücher. Trojaki gatunek psów znajdujemy, jeden łowczy ku łowieniu zwierza, drugi ku straży bydła, trzeci ku straży domowej. *Cresc.* 568. Opasuje go wałem dzid, łowcza gromada, A zwierz nieustraszony wściekle na nie wpada. *Przyb. Luz.* 123. Łowcza trąbka. *Ld. Wsi* łowce, które na łowcach siedzą, tak osoczne, jako i wszelakie inne, na jakichkolwiek powinnościach zastawione, płacą z włóki po złotemu. *Vol. Leg.* 2, 668, jagdspflichtige Dörfer, die das zur Jagd Nöthige veranstalten müssen. ŁOWCZY, ego, m., subst., rzadca łowów, der Jägermeister; (*Rag.* nadlovnik; *Ross.* obs. ловчий; *Ross.* сокольник, cf. sokolonik). Łowczy Koronny, łowczy Litewski, łowczy nadworny Koronny, der Kronhöfjägermeister. Przyjechawszy do państwa łowczych. *Kras. Pod.* 2, 138. Łowczowie nazwani od dozoru polowania królewskiego. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 200. Xiążęcy łowczowie nazywali się pisarzami. *Czack. Pr.* 2, 257. Łowczy u prywatnego, der Oberjäger. Gospodarz gospodarnie myśliwy, trzyma tylko łowczego łowietwem rządzącego, myśliwych do bicia zwierząt i chłopca do psów. *Kluk. Zw.* 1, 380. Ze strzelczyków na łowczych ich awansowano. *Teat.* 19. b, 6. — *fig.* Łowczy łowiący, czyhający, dybiący na co, ein Jäger, Laurer auf etwas, der auf etwas Jagd macht. Łowczych na świecie najwięcej. Sami łowczy na świecie; ci rozkosz, ci sławę, ci pieniądze szukają. *Żegl. Ad.* 133. — Nimrod mocny łowczy. *Zygr. Pap.* 165. myśliwiec, łowiec. ŁOWCZYC, a, m., syn łowczego, des Jägermeisters Sohn. ŁOWCZYNA, y, ż., żona łowczego, die Jägermeisterin. — §. Łowiąca, polująca, myśliwa, die Jägerin; *Rag.* lovnizza, lovizza, lovejarizza; *Bosn.* lovića; *Ross.* охотница; *Sorab.* 1. honiczerka. Łowczyzna zalekła, szeszaniem łowczym gnana, pierzchała, *venatrix.* *Żebr. Ow.* 42. ŁOWIĆ, il, i, cz. *niedok.*, złowić, ułowić *dok.*, (Ławiać *requ.*); myśliwym albo rybaczym sposobem, zwierzęta, ptastwo, ryby chwytając, łapać, auf der Jagd fangen, Wild

erlegen oder fangen, Vögel fangen, Fische fangen; *Boh.* łowiti; *Sorab.* 1. łowiecz; *Sorab.* 2. lojsch; *Vind.* loviti, jagati, vjeti, vjemati, sloviti; *Carn.* lovim; *Croat.* loviti, lovím; *Slav.* loviti, fatam, hvatam, (cf. chwatać, chwytac); *Bosn. et Rag.* lovitti; *Dal.* loviti pticze; *Ross.* ловить, ловлю, изловить. Łowia kuropatwy sieciami za pomocą legawca. *Cresc.* 630. Wilki dołem łowia. *ib.* 638. Lepiej robić, niż ptaki łowić. *Cn. Ad.* 441. Kot, gdy chce łowić myszy, Tak się utai, że prawie nie dyszy. *Bratk. H.* 2. Łów sobie kotku. *Rys. Ad.* 38. (cf. leniwemu pieczone gołębie nie wleczą w gębę; cf. leżąc wilk nie tyje; cf. bez prace nie będą kołaczce). Ryby łowić, *Sorab.* rebé wótu, rebaczžu; *Carn.* ribzhùjem; *Vind.* ribiti, ribe loviti; *Bosn.* ribbati; *Croat.* ribariti, ribárim, ribe lovim, Fische fangen, fischen. Ryby łowić w zarybionych stawach, jeziorach. *Mon.* 66, 101. Ustawicznie ryby ławiał wędami, i drgające wędziskiem wyprowadzał z wody. *Otw. Ow.* 128. Na wędę łowić *Vind.* f ternam ribiti, f vudizo loviti; *Ecccl.* улю, удицею ловлю рыбу. Tu nigdy ryb nie ławiają. *Kosz. Cyc.* 199. Był człowiekiem ryby ławiającym. *Otw. Ow.* 549. W odmieńce łowić. *Teat.* 48. b, 28, (ob. Odmet). Próżna rzecz ł w lesie ryby łowić. *Min. Ryt.* 4, 221. (cf. próżno szukać włosów u łysego). *Piscari in aere*, na powietrzu łowić, to jest, tam szukać, gdzie nie masz nic. *Mącz.* — *Burl.* Pijakom się często trafia ryby w łożku łowić. *Comp. Med.* 361. t, j. podlewać się, sięć im Bette bepiffen. Lekarstwo dla tych, co w nocy w łożku ryby łowia. *Haur. Sk.* 301. — Raki łowić, łapać, chwytac, *Vind.* razhiti, rake loviti, krebsen. Perły łowić, z pod morza dobywać, Perlen fischen. Mało tam warte perły, gdzie je łatwo łowić. *Teat.* 46. c, 27. — *Fig.* Łowić ludzi, zjednać sobie, zniewolić sobie, fangen, fischen, zu bekommen suchen, bekommen. Nadzieją łowia ludzi jako wędą; ale mądry nie da się ułapić, zna tę ponętę, wie czym ryby łowia. *Lub. Roz.* 105. Skanderbek szlachetną swą naturą osobliwie umiał sobie ludzi łowić. *Baz. Sk.* 228. Taki dudki łowia. *Cn. Ad.* 1153. Głupcy siebie mową, a drozdy gnojem łowia. *Chmiel.* 1, 75. Konstancya Aryanie łowili, że im wierzył. *Sk. Dz.* 208, sie nahmen ihn für sich ein, bekamen ihn auf ihre Seite. Czasem się łowilo kobietki. *Teat.* 43. b, 94. W miejscach ukrytych zasadzki czyni, aby rozzerwane nasze łowić mógł. *Warg. Cz.* 146; złapać, w niewolę wziąć, auffangen. Sultan wielu sposobami zwykł łowić dostalki sług swoich. *Kłok. Turk.* 61, porywać, an sich reißen. Kto rzeczy wedle czasu łowi, nie może się zawieść. *Lub. Roz.* 463, t. j. przedziuchno korzysta z rzeczy, erhaschen. Często rzeczy dobrze nakierowane odmieniają się; dobrze tedy robi, kto rzeczy podług czasu łowi. *Mon.* 74, 132. — Śmierć, pogrzeb łowić, isć na złamaną szyję, den Tod suchen, sich den Tod holen. W nurt wskoczył Narcys i śmierć łowil, głupi w swęj urodzie. *Jabl. Tel.* 113. Nie chciej bez potrzeby szukać niebezpieczeństwa i łowić pogrzebu. *ib.* 163. — §. Łowić na co. *Stryjk.* 656, *fig.* dybać na co, czyhać na co, auf etwas lauern, Jagd darauf machen. Dyabol pilnie na to łowi, aby białość odjął człowiekowi, na tę on zawsze

dybie, aby ją mógł skazić. *Pap. Kol. N. 3.* ŁOWIENIE, ia, n., *subst. verb.*, (*Boh.* lowenj), daß Jagen oder Jagen der Thiere; łowienie ptaków, der Vogelfang, daß Vogelstellen; łowienie ryb, perel, der Fischfang, Fersfang, daß Fischen. ŁOWICZ, a, m., miasto w Rawskim. *Dykc. Geogr. 2*, 105, eine Stadt in der Boim. Rama. Łowicz, mówi Sarnicki, nazywa się od łowów, czyli polowania, na którym tam uczęszczali książęta Mazowieckie. *Ead. H. N. 89.* ŁOWICKIE księstwo, arcybiskupom Gnieźnieńskim od Konrada Mazowieckiego ustapione. *Dykc. Geogr. 2*, 105, daß Fürstenthum Sowiſch. ŁOWIEC, wea, m., *Boh.* lowec; *Bosn.* lovaç; *Slav.* lovac; *Rag.* łovaz, lovcjār, lovník; *Vind.* lovez, louz, jager; *Carn.* lovz, lovshe; *Croat.* lověcz, jagar, (lovász agaso); *Hung.* lövö = strzelec, (*Hung.* lovas, lovagos eques); *Ross.* ловецъ, ловитель, охотникъ; *Sorab.* 1. honiežet; który polując zwierzęta łowi, (cf. myśliwiec), der Jäger. Nemrot był duży łowiec. *3 Leop. Genes.* 10, 8, (wielki myśliwiec). O sposobach, któremi mają łowcowie myśliwi ptastwo łowić. *Haur.* 278. Jednorozec żadnym fortelem łowców nie może być poimany. *Birk. Chmiel. C b.* Łowiec sieci zakłada. *Gor. Sen.* 275. Na łowca zwierz. *Rys. Ad.* 47. (cf. nie przedawaj niedźwiedzia, aż będzie zabity). Łózka brać na niedźwiedzia, na odyńca mary, Kurę śmieie bierz z kojca, każe łowiec stary. *Pot. Pocz.* 227. — *fig.* O jak ci święci łowcowie latali po Azji i Indyi, dla nawracania grzeszników. *Bals. Niedz.* 1, 229, (przepowiadacze ewanieli, misyonarze). — Kmieć na grosz, pan na kmiecia, ksiądz na pana łowiec. *Pot. Jow.* 24, (chciwy, chytrze zachodzi). ŁOWIECKI, a, ie, *Boh.* lowecky; *Carn.* lovshke; *Slav.* lovacki; *Vind.* louski, louni, louliu, loviltiu; *Ross.* ловчий, охотническій, охотничій; od łowców lub łowiecstwa, Jäger = Służby łowieckie. *Czack. Pr.* 1, 66. Czas nierządu i łowieckich najazdów. *Przestr.* 192, Jägerzüge, Streifzüge, Streifereyen. ŁOWIECZTWO, a, n., die Jägerey, Jagdkunst; (*Carn.* lovstvu; *Vind.* lovitje, loustvu, loviltvu, loulenje); umiejętność przez zręczność i różne wynalazki łowić i bić zwierzęta. *Kluk. Zw.* 1, 378, cf. myślistwo. — *§.* Łowy, polowanie; daß Jagen, die Jagd, Jägerey. Wielkie łowiecstwo nie tylko nie czyni pożytku, lecz bardziej marnotrawstwo. Pomniejsze łowiecstwa czasem potrzebne są. Dzielą też łowiecstwo na wyższe, die hohe Jagd, średnie, die Mitteljagd, i niższe, die niedere Jagd, do każdego licząc różne klasy zwierząt. *Kluk. Zw.* 1, 378. Tylko łowiecstwem żyjąc, zabięgli się w puszcze głęboko. *Stas. Num.* 2, 83. ŁOWISKO, a, n., miejsce łowów, czyli polowania, puszcza, eine Jagdwildniß, mußte Gegend, wo sich viel Wild aufhält. Hercynijskie łowiska. *Fallis. Fl.* 22. Kuryo aż po samę Dacę przyszedł, ale ciemności się zarosłych łowisk uląkł. *ib.* 126. *Boh.* lowiště. *Ross.* ловище miejsce łowienia ryb, der Fischfang. ŁOWKA, i, ż., łów, łowy, łowienie, złowienie, der Fang. Nadała się tego roku łowka w Groenlandzie. *Teat.* 26, c, 115. ŁOWNY, a, e, *§.* 1) co umie łowić, der gut fangen kann. *Rag.* lövni; *Ross.* ловительный, ловильный. Nie każdy kot łowny. *Cn. Ad.* 607, (cf. nie każdy co się po żołniersku stroi, potyczki do-

stoi). Na myszy najlepszy sposób jest, kot łowny. *Kluk. Zw.* 1, 308. Kot niełowny, co z łap upuści. *Jabl. Ez.* 3. Kot niełowny, chłop niemowny, często głodny. *Cn. Ad.* 360, (cf. łów sobie kotku; cf. bez prace nie będą kołacze; wilk leżąc nie tyje). — *§.* 2. Łowny - którego łatwo ułowić, leicht zu fangen. *Cn. Th.* ŁOWNO *adverb.*, łatwo do ułowienia; — *fig.* Mowno i łowno po wszystkich ulicach, Po karczmach i po karmnicach. *Kniaź. Poez.* 2, 199, łatwo było co ułowić, ukraść, eš war da leicht etwaš zu fischen. ŁOWY, ów, *plur.*, *ob.* Łow.

Pochodz. *doławić się, dołović się, nałowić się; kaczolowstwo; obłów, obława, obławiac się, obłowić się; połów, poławiac; ułowić; rybołów, samolówka; załawiac, wzaławiac; złowić; zbikolów; wyławiac, wyłowić.*

ŁÓZ, w ŁÓZ, ŁÓZEM *adverb.*, wolno, bez przeszkody, (cf. lózny, cf. *Ger.* loš), frey. Teraz łózem otworzone wrota do korony pogaństwa. *Tward. W. D.* 11. Ciekają, ziemię otworzywszy wszystkim w łóz inkursjom. *ib.* 268. Łózem ręce opuszczają, zadumani i tu i sam chodzą. *Tward.* 84. Łózem rozpasany na wszystko biegł. *Hor. Sat.* 247.

Pochodz. *luzak, lózny, luźny, lózno; lózowac, lózowac się.* ŁOZA, y, ż., (*Croat.* loza silva, palmes, vitis, lozica silvula; *Ross.* лоза, лозка, лозочка прѣт, рózга; лозанъ cięćie różgi; *Carn.* lozh; *Vind.* lozhje juncus). — Łoza siler, die Wasserwetbe, rodzaj wierzby, krzew średniej wielkości; liście do iwowych podobne. *Kluk. Rosl.* 2, 57, bagno drzewko, cf. łozina. — *§.* Ogólnie krzewina, Strauß, Buřch. Tak małe ziarno gorczyczne, a taką wielką łożę puszcza, iż i ptacy się na niej chowają. *Sk. Kaz.* 318. Jedna strona Dniestru, lasem i okropnemi łożami przyćmiona. *Tward. Wl.* 116. — *§.* Łoza macieca winna. *Ursinus, apud Cn. Th.* 378, *Bosn.* loza vitis, loziça viticula; *Rag.* loza, lozizza, (lozovina pampinus, hvoja lozova); *Croat.* loza, vinika, tērsz; *Dal.* loza, lozicza; *Slav.* vinova loza; *Vind.* terfs, vinska terta, grebeniza; *Ross.* виноградная лоза; *Eecl.* винная лоза, рожднє.

ŁOZA, y, ż., z *Franc.*, łoża teatralna, przegrodzona niby komorka dla spektatorów, dieloge im Theater. *Teat.* 24, 36, (cf. raj). Podczas komedyi w łoży Jójmościnej dla mnie tylko samego nie ma miejsca. *Teat.* 34, b, B. — *§.* Łoza frankmasoniska, die Freymaurerloge. *Pam.* 83, 411. (ŁÓZAK, *ob.* Luzak).

ŁOŻE, a, n., (*Elym.* leżec, cf. leża), miejsce leżenia, (*Boh.* lůže, lože; *Slav.* lůže; *Sorab.* 1. ložo, wožo, ložko; cf. *Croat.* lész, trumna), der Ort zum liegen. — *§.* Łoże do sypania, łóžko, daß Bett; *Boh.* lůže, postel, (*ob.* Pościel); *Rag.* loxa, loogh; *Croat.* posztely, drevo posztelyno, skampet; *Dal.* odar; *Ross.* кровать, кроватка, кроватище. Do gierady należą przykrycia łożne, prześcieradła, łoża, wezgłowia. *Szczerb. Sax.* 135. Gdy się spać kładę na łoża, bezpiecznie odpoczywam. *Ryb. Ps.* 4. Usłyszawszy o cudach Jezusowych, tych, którzy się źle mieli, na łożach do niego nosili. *Sekl. Marc.* 6. Ślać łoża. *Gaw. Siel.* 370. Choremu złote łoża, nie nie pomoże. *Zab.* 7, 223. *Koss.* Nie pomoże malowane łoża.

Rys. Ad. 49. Wzdycha na śmiertelném łożu. *Mon. 75, 581,* auf dem Totenbette. Gdy kto na śmiertelnym łożu dokonywa, Wszystkiój siły, wszystkiój krwi dobywa, Żeby serca ratować. *Tward. Wł. 158.* — Łoże małżeńskie łoże, małżeński stan, daß Ehebett, der Ehestand. Rozłączać się od stołu i łoża. *Gal. Cyw. 1, 42.* Prawo zabrania Sułtanowi słodyczy łoża małżeńskiego. *Weg. Marm. 1, 74.* Gdy mąż z wolną białogłową ma sprawę, ten swoje łoże gwałci; gdy z cudzą żoną, cudze łoże maże. *Karnk. Kat. 345.* Jeżeliby mąż wolny z cudzą żoną sprawę miał, tedy cudze łoże nierządem cudzołożnym maże się. *Kucz. Kat. 5, 146.* — *Trans.* Dobrego łoża, złego łoża dzieci: dobrze lub źle urodzone, prawnie lub nieprawnie spłodzone, Kinder ehelicher oder unehelicher Geburt. Dzieci własne i dobrze narodzone, albo z dobrego łoża są, które się w stanie małżeńskim uczciwie rodzą. *Szczerb. Sax. 113.* Dobrego łoża dziedzica spłodzić nie może, kto nie w prawym małżeństwie mieszka. *ib. 15.* Dzieci złego łoża mogą się stać uczciwemi. *Chełm. 73, Otw. Ow. 415; Ross. тайничий бекарт, adj. тайничинный.* Dwaj synowie, których z niewolnicy miał, za syny dobrego łoża poczytani byli. *Sk. Dz. 1163.* Sądowi duchownemu należy sądzić, które dzieci dobrego łoża są albo nie. *Herb. Stat. 157.* — *Meton.* Płci piękna przestań żądać za łoże korzyści. *Hul. Ow. 70,* (t. j. za sprawę cielesną). — *Ż.* Łoże, podsada lub osada rozmaitych rzeczy, die Unterlage, oder auch Einfassung, bey mancherley Sachen. Warstwy te ziemi są poprzdzielane cienkiem łożem kamienia czarniawego. *N. Pam. 24, 344.* Łoże albo osada armaty, ze dwu długich ramion z mocnych blochów sporządzonych. *Archel. 5, 60,* lawety, die Lavetten der Kanonen. Łoża armatne są to okładki drewniane z dwóch długich i mocnych ścian, spojenych z sobą trzema lub czterema poprzecznymi szponami. *Jak. Art. 3, 500.* Na łożach kładą się armaty, aby ich wygodnie użyć można. *Łesk. 2, 241.* W Galacie Tureckich armat wiele leży, tak na ziemi, bez łoża i bez kół, tylko same rury. *Biel. 571.* Łoża moździerzowe, Mörserbörste, nie na swoich kołach, ale na służących do tego wozach, przewożą się. *Jak. Art. 3, 500.* — Łoże u fuzji, u strzelby: osada, *Ross. ложа, der Schaft einer Flinte, einest Schießgewehrs, Rohr.* Bez rury samo nie muszkietem łoże. *Pot. Pocz. 220.* Kto się chce nad możniejszym zemścić, a nie może, Niech się rwie do strzelby, gdy bez rury łoże. *Pot. Arg. 454,* (cf. z motyką na słońce). Obróciwszy rusznicę łożem, po malutku dybie. *Pot. Jow. 2, 71.* kolba. — Łoże jarzmowe, echeboeum, daß Jochgestell; jarzmowe wici, coum, die Jochwinde. *Cn. Th. 235.* — Łoże u cieśli, stolarzów, dziura do spojenia drewnien, gniazdo. *Cn. Th. 371, Dudz. 23,* daß Zapfenloch. Łoże biegunów, u wałków, koł młyńskich, u taczek, u wind; drzewo wydrożone, albo żelazo żłobkowane, w którym się koła młyńskie etc. obracają. *Włod., Cn. Th. 371, Dudz. 25.* — Łoże u procy. *Tr.,* skóra, w której kamień leży, daß Schleuderleder. — *§.* Łoże rzeki: rów, którym płynie. *Cn. Th.,* koryto, daß Bett eines Flusses. łożysko; *Rag. loogh; Vind. tezhifhe,* struga; *Sorab. 1.* ręczne zbów, ręczne zpad; *Boh. řečiště, řečiško; Slov. gárek, řeka*

mezy bręhy. Pokopano wiele stawów, które można było każdego czasu wodą napełnić, przez łoża rurmusowe. *Pilch. Sen. list. 2, 156.* ŁÓŻECZKO, a, n., *demin. nom.* łoże, daß Bettchen; (*Bosn.* odrić, posteglića). Łóžeczko moje miękkie, na powrozach rozbite, kołdrą Turską wzorzystą pokryte, wonnych ziół na nim pełno. *Birk. Zyg. 26.* Szczerpłe łożeczko. *Tward. Daf. 15.* Spoczywając na łożeczku leży. *Auszp. 63.* (ŁOZINA, y, ż., *ż.* a) (cf. łoża), *salix pentandra,* die Wasserweide, między wszystkimi krzewami do gradzenia płotów najzdolniejsza. *Kluk. Rosl. 2, 57, Jundz. 491,* Ross. ветла, черноталь. — *§. b)* ogólniej: Chrost, krzaki, Gebüsch, Gesträuch. On pocznie biegać czym prędzej w łożinę. *Chrośc. Luk. 273.* Szpiegowali mię gdzie między łożiną. *Chrośc. Ow. 66.* Teraz opatrny winiarz do lasa po tyki Jedzie, gotuje noże, łożinę, motyki. *Zimor. 215,* (może: na wici). Kosze z łożiny plecione. *Jak. Art. 3, 24).* ŁÓŻKO, a, n., ŁOŚZKO. *Cn. Th., Boh. lůžko; Sorab. 1.* wožko, ložko; *Sorab. 2.* ložischežo, ložischečko; *Vind. postelithe,* (cf. pościel); *Croat. posztelēcza, spampet; Slav. postelja; Bosn. odar, posteglija; Ross. кроватка, кроватнице,* (cf. krawędź); *Ecccl. кравать, кравать, одръ, одра;* (cf. *Lat. lectus; Graec. λέχος*); daß Bett, die Bettstelle. Łóżko rozpięte (*Vind. napneuna postel, španpat, Spannbett*). Łóżko do sypiania sosnowe, dębowe, lipowe. *Kluk. Rosl. 2, 161.* O tej godzinie już dawno w łożku być powinien. *Teat. 45, 84.* W spazmach, mdłościach, migrenie, Jak na pół obumarła o łożko się rzuci. *Zub. 15, 191.* Nagł. Już do łożka szedł, a kłaseć się miał. *Kosz. Lor. 125 b.* Kto idzie na niedźwiedzia, łożko wedle starój Nagotuj przypowieści, kto na dzika, mary. *Pot. Pocz. 285.* Rzadko który Sułtan spokojnie na łożku umarł. *Kłok. Turk. 31, Lach. Kaz. 1, 91,* (naturalną czyli swoją śmiercią). Gdy cię zimnica o łożko uderzy... *Zub. 5, 217,* (przymusi, żebyś się położył). Choroba o łożko uderzona, już zwątpiła o życiu. *Mon. 65, 573.* — Ryby w łożku łowić, (ob. Łowić). Łóżkiem się bawić. *Perz. Lek. 87,* chorować, leżeć. ŁÓŻKOWY, a, e, od łożka, Bett. Łózkowa deska poboczna, pobocznicza, krawędź, *Vind. spampet, Vind. Seitenbret* beß Bettēš. Łózkowa deska u głów abo strona, miejsce w łożku: głowy, die Häupten. Nogi łożkowe, (*Bosn. nosgićće; Carn. snōshje*). Koperta łożkowa, *Carn. poplun; Vind. plahutu,* postelnu nakrivalu, erjuha. Łózkowa zasłona: firanki, Bettvorhänge. Namiotek łożkowy. *Birk. Chmiel. A. 3, t. j. pawilon.* ŁOŹNICA, y, ż., ŁOŹNIK, a, m., ŁOŹNICZKA, i, ż., *demin.,* *ż.* 1. sypialnia, (cf. *Boh. ložnice; Slav. loznica sponda; Boh. lehanice; Sorab. 1.* lēhancza; *Bosn. losgnića, kamara; Dal. losnieza, szlanicza, krám; Rag. lōzniza, lōxa; Ecccl. ложница;* sypialna komora, daß Schlafgemach. Wszedłszy dziecię do łożnicy, abo do sypialnej komory, na modlitwę się uda. *Eraz. Ob. J.* Jam nędznik łożnicę gotował dla ciebie, I pochodnie służące weselnej potrzebie. *Otw. Ow. 38,* „not. thalamus, łożnica nowożeńska abo małżeńska”, die Brautfammer. I pokoje i pańskie łożnice mijając... *Chelch. Popr. A. 4.* Skrzynie kazała wnieść do swój łożnice. *Budn. Apoph. T. 3.* Przepaść bezdenną ocean otwiera, Gdziec na dnie jasnym łożnik zgotujemy.

Tward. Daf. 27. W strojnych łożnikach złożyliście plecy. *Chrosc. Ow.* 156. Mierzył łożniczkę jednym prętem wzdłuż, i między łożniczkami pięć łokci. *Leop. Ezech.* 40, 7. (komórka. *Bibl. Gd.*) Łóżniczki bronne. 1 *Leop. Ezech.* 40, 9. (komory bronne. 3 *Leop.*). Między pszczołami król łożnicę albo gniazdo swe najprzestrzeńsze ma. *Kosz. Lor.* 156 b. (komórka). — §. 2. Łóżnica, ob. Łożna choroba, ob. Łożny. ŁOŹNICZNY, ŁOŹNICZY, a, e, od łożnicy, *Rag. loxnieni, Schlafammer*. Owa się łożniczego progę dochrapała, *thalami jam limina tetigit. Zebr. Ow.* 258. Po chodnie zapaliwszy do drzwi łożniczych przychodzili. *Birk. Dom.* 50. ŁOŹNICZY, ego, m, subst., dozorca łożnicy, *cubicularius*, pokojowy, cf. komornik, kamerarz, *Sorab.* 1. woża seżelnik, woża swanik; *Rag. loxniejár*, nadkrannik; *Dal.* losnichyar, her über die Schlafammer gefest ist, Kammerdiener, Aufseher des Schlafgemahs. Prosił go o coś jego łożniczy, kazał to przynieść, i oddał łożniczemu. *Budn. Apoph.* 102. Cesarska wielmożność rozmaitemi urzędami, łożniczych, odźwiernych i wachtarzów obwarowana. *Smotr. Lam.* 65. (ŁOŹNY, ob. Luźny). ŁOŹNY, a, e, *Boh.* ložnj, od łoża, leżenia, Bett, daś Bett betreffend. Przykrycia łożne albo kołdry. *Szczerb. Sax.* 135. Starzy wina bardziej pragną, niż łożnej pustoty. *Gorn. Dw.* 278, t. j. cielesnej roskoszy, fleißlichstes Vergnügen. Łożna choroba czyli łożnica, *epidemicus morbus. Perz. Lek.* 87, *Vind. lögar*, goretzha boliesen, eine epidemische Krankheit. Tak się zowią choroby kaźdekolwiek, które o jeden czas w jakowej okolicy wiele ludzi napadają. *Perz. Lek.* 87. Zarazy czyli łożnice. *ib.* 88. Zaraza łożna. 93. Moja żona od kilku dni łożną zarazona chorobą. *Pam.* 85, 1, 614. — Zwyczajnie gorączkę krwisto pałającą, *febrem acutam sanguineam*, u nas chorobą łożną zowią. *Perz. Lek.* 49, daś Entzündungsfieber. Łożna niemoc albo gorączka Węgierska. *Haur. Sk.* 457, najwięcej z mizernego życia pochodzi; ale też i z zarazy, bo jest zaraźliwa choroba. *ib.* 417. Ogniowa, t. j. łożna niemoc. *Spicz.* 236. Gorączka ustawiczna, t. j. łożna niemoc, którą też zowią ogniową. *ib.* 203. Chłopi nasi ciężko zwyczajnie chorują, cierpią puchliny, łożnice, żółte choroby. *Haur. Sk.* 99. — Pan go będzie cieszył w niemocy łożnej. *Radz. Ps.* 41, 4. (na łożu niemocy jego. *Bibl. Gd.*), bettlägerige Krankheit. Łożny, chory, *Vind. leshez, kiri boun leschi.* ŁOŹGRZEJ, eja, m., naczynie do ogrzewania łożka. *Tr.*, der Bettwärmer, die Wärmflasche; szkandela, *Ross.* грѣлка. ŁOŹONY part. verbi Łożyć qu. v. (ŁOZOWAĆ, ŁOZOWANIE, ob. Luzować). ŁOŹOWANIE, ia, n., osadzenie armaty w łożu, daś Lassetiren, daś Einsetzen der Kanone in die Lafete. Francuzki sposób łożowania armat najpożyteczniejszy ze wszystkich. *Jak. Art.* 1, 285. ŁOZOWY, a, e, 1. od łoża, łożkowy, Łager. Bett. — 2. Od łoża armatnego, Łasseten, *Ross.* ложенный, n. p. Ściany łożowe, mocne i długie dwa bale, spojone między sobą szponami. *Jak. Art.* 3, 315. Sam koniec ścian łożowych, czyli ogon łożowy. *ib.* 306. Moździejze łożowe, opatrzone czopami, któremi na łożu spoczywają. *Jak. Art.* 2, 24. — (ŁOZOWY, a, e, od łoży drzewa, Вафшвейден; *Ross.* лозный. Łozowe gałązki. *Zab.* 8, 306. *Nar.* Chrost łożo-

wy. *Kluk. Rosl.* 1, 60). — ŁOŻYĆ, ył, y, cz. *niedok.*, (*Etym.* leżeć; cf. *Lat.* locare, locus; *Vind.* loshiti, poloshiti; *Sorab.* 1. ložu, lodzim, kłascz; *Rag.* loxitti; *Ross.* ложить, ложу, cf. kłascz; *physicam significationem retinet solummodo in compositis*: dołożyc, nałożyc, obłożyc, położyc, przełożyc, przyłożyc, rozłożyc, ułożyć, włożyć, wyłożyć, złożyć, założyć). — §. Łożyć na co, obracać na co, nie oszczędzać na co, auf etwas verwenden, legen, anwenden, dranwenden, daran legen; *Vind.* skufiti, vagati na kai, vundajati na kai, goroberniti; *Carn.* utratiti, (cf. utracić); *Bosn.* hareciti, trattiti; *Eecl.* иждиваю, иждивение. Temu należy zysk zwycięstwa, kto na co koszy, przewagi i krew' własną łożył. *Nar. Hst.* 7, 121. Wiem, zań łożyłbys życie. *Teat.* 45. d, 7, daś Leben lassen. Sługa jest obowiązany cały czas i wszystkie swoje prace łożyć na usługi pana. *Zab.* 16, 37. Łożyć całą pracę do posługi duchownej. *Xiadz.* 273. Umie dobrze czas swój łożyć. *Teat.* 41, 19. Łożyli chętnie usilności i życia swoje na usługę państwa. *Mon.* 65, 255. Królowie łożą tysiącami głowy ludzkie na dostanie jednej piędzi ziemi. *Kłok. Turk.* 105. Kto więcej łoży, mniej wydaje; więcej łożywszy, gruntowniejsza rzecz będzie. *Fredr. Ad.* 106. (oppos. skąpy dwa razy traci). Czas na rzeczach marnych łożony jest wielką utratą. *Pilch. Sen.* 354. Czas wszystek ma być łożony na takich zabawach, którychby nam nie trzeba było taić i ukrywać. *Pilch. Sen. list.* 2, 353. ŁOŻYSKO, a, n., miejsce leżenia, legania, legowisko, *Sorab.* 1. ložisko; *Bosn.* losgisete, stan, kuchja; *Vind.* lesihthe, stalihthe, stajalihthe; *Ross.* логовище, логовь; *Eecl.* лужина; die Lagerstätte, daś Lager. Uczynię Jeruzalem gromadami piaskowemi i łożyski smoków. *Leop. Jer.* 9, 1. (mieszkanie smoków. *Bibl. Gd.*) Łożyska Centaurowe. *Ustrz. Tr.* 111. Mówi Jezus choremu: wstań a weźmij łożysko swoje, a idź. *W. Post. W.* 2, 275, t. j. łoże, łożko, Bette. — §. Łożysko rzeki, łoże, koryto, *Boh.* řečiště, řečisko; *Slov.* gárek; *Sorab.* 1. reczné zbdw, reczné zpad; *Vind.* tezhihthe, struga; *Rag.* loogh, daś Bett etneš flusseš. Czasem rzeka bieg odmienia; wtenczas stare koryto będzie granicą; nowe zaś jej łożysko do wspólnego z sąsiadem z tamtej strony, użytku należy. *Ostr. Pr. Cyw.* 1, 107. Gdyby kto rzekę, która graniczy, dowiepsem swym obrócił łożyskiem inszym pod swą dziedzinę, tedy ta nowa rzeka graniczyć ma. *Tarn. Ust.* 2. Lud Izraelski po suchym łożysku przeszedł. *Leop. Joz.* 5, 17. (po suszy przeszli Jordan. *Bibl. Gd.*) Obnaży się łożysko potokowe od stoku swego. *Leop. Jes.* 19, 7. Tobie co Dunaju! że tym zapędem z łożysk twoich uciekasz? *Psalmod.* 92. Już morze brzeg ma, już się i w swoje zmieszczają łożyska pełne rzeki, strugi opadają. *Otw. Ow.* 21. — §. Łożysko, bie Radsgebur; *Boh.* lůzko; *Sorab.* 1. popohrodne; *Carn.* sėjaki; *Vind.* postelka, posteuka, materna koshiza, koshuliza dietinska, fenki; *Rag.* koscjughiza, kűchhiza, (cf. kűzula); *Bosn.* posteglica, kucchica ũ kojoj djete stoji ũ utrobi materinoin; *Ross. et Eecl.* блона (ob. Влона), сорочка, въ нейже родится младенецъ, (cf. *Ross.* ложесна матица); ciało podługowate naczyniste czerwone, do macicy wewnątrz przypięte. *Krup.*

2, 196. Dzieci w żywocie matki leżą między macicą, a między pierwszą błoną, łożyskiem zwaną. *Sienn.* 442. Miejsce albo łożysko po dziecięciu jest jakoby masa z gruczołków i żył krwawych i pępkowych. *Kirch. Anat.* 71. Odjęcie łożyska często bardzo niebezpiecznych skutków. *Krup.* 2, 231. Przestrzegać, aby krowa po ocieleniu, a świnia oprosiwszy się, łożyska swego nie pożarła; od czego schnie i zdycha. *Kluk. Zw.* 1, 208 et 285.

L S.

LSKNAĆ się, 1. LŚNAĆ się, ŚLNAĆ się, SZKLNĄĆ się, al, ie, *zaimk. jednol.*, — LŚNIĆ się, ŚKLIĆ się, il, i, *niedok.*, (*Boh.* lesknauti se, lsknauti se, trpytĕti se; *Slov.* stkwjm se; *Rag.* zklitti se; *Bosn.* lasctitise, laskati, sićcati, sjatise, svjetlitise, ćkljtitise, prolivati; *Vind.* liskatife, fe lesketati, leshketati; *Carn.* lëshkzhém, leshketati, lëshshketám; (*Carn. et Vind.* luzh; *Lat.* lux); *Croat.* lishkechem, leszketam, leszkétamsze, leszkamsze; *Dal.* sziamsze; *Ross.* лоснитъся, лоснѣтъ, (лоскъ blask), свѣтлѣтъся, сиять, сияю, сверкнуть, сверкать; cf. *Abig. s. v.* Antlig, lita; cf. lice); połyskować, błyszczeć się, blask wydawać, śjimmern, funfelu. Marmury glansowne się lśniły w filarach. *Bardz. Luk.* 179. Jak gwiazdy lśnią się oczka jęj. *Hul. Ow.* 200. Szklni się niebo z gwiazd wielości, Szklni się wieczno trwałym szykiem. *Kras. List.* 2, 155. Te oręże były jak krzystal słońce. *Jabl. Tel.* 227. Lśniał się puklerz. *P. Kchan. Orl.* 1, 48. Na hasło wojny szklną się już żrzenice. *Kras. Oss.* A. 3. Szklni się firmament gwiazdami. *Kras. Doś.* 145. Nie lubię, gdy się próżna karta lśni szeroko. *Hul. Ow.* 75. Lśni się u niego czoło. *Teat.* 37, 149. Gdym do niej mówił, alić nagle lśnęło lice jęj, i postawa a wzrok jęj był błyskawny. 1 *Leop.* 4 *Ezdr.* 10, 25. (rozświeciło się. 3 *Leop.*). Ciało zmartwychwstałych jasność, którą ciała świętych, jak słońce lśniąć będą. *Kucz. Kat.* 237. („jasnieć”). 2. “LŚNAĆ *neutr. jednol.*, (olśnać *dok.*), ślepym zostawać, ślepieć, blind werden. Lśną ludzie w miłości. *Simon. Siel.* 29. 3. LŚNIĆ *cz. niedok.*, lśniąćym robić, glänzend machen. Olejek, który twarz lśni. *Sienn.* 492. LSKNAĆ, LŚNIĆ (się), a, e, Lśniaco *adv.*, glänzend, śjimmernd, funfelnd; *Boh.* blesknawý; *Slov.* stkwjěj; *Vind.* blisketliu, blisketezhen, svietel; *Bosn.* lasctecchi, svitao; *Slav.* sjajan; *Ross.* лоснистый, блистательный, свѣтовидный; *Eecl.* провидный, лсъмъ, блещашійся; (*Sorab.* 1. lefny ozdoby). Już też lśniące roztacza ranna zorza koła. *Hul. Ow.* 54. Czoło lśniące. *Teat.* 37, 148. Ziemię okrywają złotolśniące kłosa. *Jabl. Tel.* 285. Lsknaco co czynię, nitido. *Cn. Th.*, lśnę, glänzend, śjimmernd machen. Lśnaco gładkie marmury. *Zab.* 5, 310. *Nar.* LŚNIAK, a, m., *Sphinx ocellata*, motyl wieczorny, ma na tylnych skrzydłach piękne lśniące plamy. *Kluk. Zw.* 4, 391, ein Schmetterling mit śjimmernd gefledten flügeln. *Ład. H. N.* 110. LSKNIENIE, LŚNIENIE, ia, n., *subst. verb.*, =błyskanie, połyskowanie, daś śjimmern, Blitzen, funfelu. *Cn. Th.*, *Bosn.* ćklenje, svjetlost; *Ross.* сияние. Bóg w synu swoim chciał się nam oznajmić, który jest kształtem jego, i lśnieniem istności i chwały jego.

Zarn. Post. 596 b. *Abglaug.* LŚNISTY, a, e, LŚNISTO *adv.*, lśniący, blaskliwy, śjimmernd, funfelnd, glänzend; (*dyalekty ob. pod Lsknacy*). Buchał ogień i dymów wzywał tumany, W reszcie świecił lśnistymi żuzłami obsiany. *Przyb. Mill.* 28. Na której z tych kul lśnistych człowiek ma siedlisko? *ib.* 95. Gmin dziwiony tym, co lśnisto puszy. *ib.* 154.

Pochodz. *błysnąć, błyszczeć, błyskać, błyskawica etc.*; *blask etc.*; *łyskać się; cf. słońce, sól, lice, oblicze.*

L U.

LUB et LUBO *conj.*, (*Slov.* lebo, aneb; *Vind.* ali, al, bol, alpak, bolpak; *Croat.* ali; *Eecl.* мого etsi, vel); chociaż, obgletć. Lub tam był, jednak nie nie sprawił. *Tr.* Polak lub większą fortunę zakrawa, Na towarzyska poradę się zdawa. *Susz. Pieśn. M. J.* 2. — §. Lub - lub; lub - lubo; lubo - lubo; lub - albo = bądź - bądź; czy - czy, eś sey fo - ober anderš. Lub zysk, lub strata. *Gemm.* 153: na szczęście, na odwagę, jak kostka padnie, bądź lichem, bądź cetnem, eś sey nun Gewinust oder Verlust. Czynieć musim, co rozkazał, lubby się nam zdało, lub nie zdało. *Sekl.* 51, eś mag unš nun gut śjimen oder niđt. Lub moć, lubo dowcipem i radą Szkodźcie im wszędzie, i bądźcie zawadą. *P. Kchan. Jer.* 81. Lubeśmy zgrzeszyli, lubeśmy co dobrze czynili, zawsze korzmy sami siebie. *W. Post. Mn.* 326. Lub na odpusty pójdzem, lubo na kermasze, Wszędzie cię wspomniemy. *Simon. Siel.* 116 et 23 et 15. Lubby to była wygrała, lubo przegrała Litwa, koniecznie jednak oheońności Zygmuntowej potrzeba być zdała się. *Krom.* 785. Luboś już wstała, luboś jeszcze z mehowej Pościółki lubej nie podniosła głowy... *Kehow. Fr.* 17, du magst nun śjion aufgestanden seyn oder niđt. Nie uchybiecie sławy w tej potrzebie, lubo umierając, lubo zwyciężywszy. *Ustrz. Kruc.* 1, 142, ihr möget nun umfommen oder siegen. Działo się to luboż z wiastności bogów, luboż z ich przejrzaną obietnicy. *Faliss. Fl.* 25. Potykali go z królestwem; ale on, lubo chciwości mało miał, lubo serca, odrzucił ich prośby. *Ustrz. Kruc.* 2, 97. Tak ją miłuję, że dla niej, lubo Śmierć, lubo żywot przyjmę zawsze lubo, (*ob.* 2. Lubo). *Zimor.* 290. Wszelkie w nim cnoty lub do pokoju lub do wojny należące, najwyższy stopień doskonałości otrzymały. *Ustrz. Kruc.* 1, 328. Lub idź za prawdą dziejów, albo jeśli sobie Rzecz zmyslasz, przyzwoita niech będzie osobie. *Kor. Hor.* 8.

LUB, *ob.* Luby.

ŁUB, u, m., §. 1. Pierwsza skóra na drzewiech wierzchnia a gruba, łubem zwana. *Cresc.* 54, kora, die Baumrinde; *Ross.* лубъ, лубья; (*Carn.* lubje suber; *Croat.* lubanya = czasza głowy); *Carn.* lup liber, cortex; *Graec.* λωπός, cf. *Graec.* λέπω decortico, *ob.* Łup, łupić). Skóra albo łub na drzewie. *Cresc.* 663. Skóry albo łuby na drzewach tak się mają, jako koże (kożuchy) albo łupieże na zwierzętach. *ib.* 54. Twarze obie łub objął zarazem, frutex. *Zebr. Ow.* 211. Biała wierzbiną daje łub zmoczony Na niewielkie czołniki, (*cf.* korab' od kory). *Bardz. Luk.* 56. — §. 2.

Łub wozowy, pukłat, budka łubiana, daß Verdeck auf einem gemeinen Wagen. (cf. *Ross.* nazyba dach; pokład okrętowy). (cf. *Boh.* laub umbraculum; *Germ.* Laube). Łuby w prostych wozach bywają lipowe, wiązowe. *Kluk. Rosl.* 2, 160. Kolasy nakryte łubami. *Biel.* 294. Siedziałem pod łubem jak w karcie. *Alb. z Woj.* 12. Zbrodnia włóczono po mieście na łubie, a po włóczeniu ścięto. *Gorn. Dz.* 147. Na łubie je wywleczono na plac, a potem ścięto. *Baz. Hst.* 77.

Pochodz. łubek, łubka, łubie, łubiany; chałupa; kadłub, kadłubek; może i łupina; więc też łup, łupy, łupież (jak korzyść od kory), łupić (= zdzierać), skardłupa, skorupa; łupać, łupny, nalupać, obłupić, połupić, połupać; pałuba; przelupać, rozłupać, wylup, wylupić, wylupać, ulupać, złupić.

LUBASZKA, LUBASKA, i, ż., eine Art Pflaumen, Spilling. Śliwy proste gdzie niedzie lubaszkami zowią. *Bot.* 143, owoc okrągły; czerwone a bardziej jeszcze białe łatwo żołądek psują; czarne nie tak szkodliwe. *Kluk. Dykc.* 2, 239., *Ład. H. N.* 157. Jedni trzesą lubaski, drudzy siedzą w grochu. *Dzwon. A 2.* LUBASZYN, a, m., miasto Litewskie w Mińskim. *Dykc. Geogr.* 2, 96, eine Stadt in Sittthauen.

LUBCIA, i, ż., *demin. adj.* luba; *ob.* Luby; n. p. Moja lubciu, pupeczko, rybeczko. *Teat.* 18. b, 12. Wierzaj mi lubciu. *ib.* 16. c, 79, Liebchen.

LUBCZANIN, LUBECZANIN, a, m., z Lubeki rodem, der Lübeckfer. Lubezanie skarbów dostatkim w pychę podniesieni z królem Duńskim walczyli. *Stryjk.* 709. Lubezanie. *Sk. Dz.* 1009. Do Lubezanów prócz Lubeki należy Trawemunda etc. *Dykc. Geogr.* 2, 96. Chciwość zysku w Lubezaniech zagnała ich okręty do ujścia Dżwiny. *Nar. Hst.* 4, 148. LUBECKI, a, ie, §. 1. z Lubeki, Lübeckisch. Nie trzeba mieszać miasta Lubeki z biskupstwem Lubekim, którego władza i dobra są wcale inne. *Dykc. Geogr.* 2, 96, Bisthum Lübeck. — §. 2. Lubeccy Kniaziowie, *ob.* Lubeccz.

LUBCZYK, LUBSZCZYK, a, m., *Boh.* libček; *Rag.* gljubczaj, vazdazelin; *Bosn.* miloduh; *Sorab.* 1. lipžtok; *Carn.* lushtrék; *Croat.* velestika; *Russ.* зоря; Liebstödchel, *ligusticum levisticum Linn.*, rośnie wszędzie, liście ma podobne komonicy. *Kluk. Rosl.* 2, 234., *Ład. H. N.* 95. Nasi Polacy lubszczyk od słowa Łacińskiego nazwali, niektóre tylko litery odmieniwszy; albo od lubości, do której cięlesności wzbudza. *Syr.* 246. Lubszczyk Ligurski, Włoski, *ob.* Łakotne ziele. *Syr.* 239, (cf. panak). LUBCZYKOWY, a, e, *Ross.* зорный.

LUBECZ, a, m., zamek dawny nad Dnieprem w Wojew. Mściwawskim, zkad Kniaziowie Lubeccy. *Dykc. Geogr.* 2, 97, ein Schloss in Sittthauen.

LUBECZANIN, *ob.* Lubezanin. *LUBEK, u, m., LUBEKA, i, ż., miasto wolne Cesarskie w dolnej Saxonii. *Wyw. Geogr.* 206. Miasto mocne nad Bałtyckim morzem, od przodków naszych Polaków zbudowane a Bukowcem według kronik Niemieckich nazwane. *Stryjk.* 709, die Stadt Lübeck.

ŁUBEK, bka, m., ŁUBKA, i, ż., *zdrobn. rzeczown.* łub; §. a)

korka cienka drzewowa, dünne Baumrinde; *Ross.* лубокъ, лубочникъ. Miękki żywot subtelne łubki obstawają, *mollia cinguntur tenui praecordia libro.* *Zebr. Ow.* 18. — §. Łubka, narzędzie z deszczulek cienkich na złamaną nogę do ściśnienia kości, die Weinschene der Wundärzte, Armschene, Schindel. Przykładają cienkie lipowe łubki w szmaki obwijane na złamane kości. *Perz. Cyr.* 1, 95. (cf. złubek). — §. b) Łubka wieńcowa, *circulus (tiliaceus) coronarius. Cn. Th.* (*Ross.* лубья лыко lipowe, wiązowe); ein Reif zu einem Blumenfranze. Bierz złoty łubek i jedwabną stronę, a upleć memu Lamii koronę. *Hor.* 1, 123. Perskich ja zbytów chłopce nienawidzę, Wieńców na łubku witych nierad widzę. *Hor.* 1, 175. Łubki należą do stroju białogłowskiego. *Sax. Tyt.* 6. Kwiatki na łubce obszytej Usadzę w nadobne koło, I wsadzę na twoje czoło. *J. Kehan. Dz.* 264. Nierazem i ja złotowierzby łubkiem Nieraz wybornych malin obsyłał kozubkiem Niewdzięcznych. *Tward. Daf.* 44. — (*Ross.* любки w szachach: prózne pole).

LUBELCZYK, *ob.* Lublinianin. LUBELSKI, a, ie, z Lublina, von Lublin. Województwo Lubelskie; kasztelan Lubelski. *Dykc. Geogr.* 2, 97. Starosta *Lubliński. *Herb. Stat.* 159.

LUBEZNA, y, ż., LUBEZENKA, i, ż., ziele Wilżyna, *Ononis, Stalftraut, Haubehel*, tak zwane dla zapachu wdzięcznego, albo też że choremu na kamień lubo czyni, mocz pędząc i kamień krusząc. *Syr.* 674. Lubezna Włoska - Janowiec, *Ginster. ib.* 1479.

*LUBIA, LIUBA, *ob.* Linba drzewo.

ŁUBIANY, a, e, z łubu, von Baumrinden; *Ross.* лубочный. Łubianą z karku zawiesił kobiałkę. *Zab.* 15, 46. Na saneczkach łubianych do Lwowa się wlecze, Trwożny, czy z prowizyjką panicz nie uciecze. *Kras. Sat.* 85. Łubiane sanki chłopskie, a to z lipowego łubu *Ross.* пошивня. W mażach łubianych z Kaniowa Wozili pszono, poście, małdzyki do Lwowa. *Zimor.* 251. Tarcze mieli łubiane albo z wici utkane. *Warg. Cz.* 53.

LUBIĆ, i, i, *trans. niedok.*, *LUBOWAĆ, a, i, uje, *contin.*, (*Boh.* libugi se placere, (*Boh. et Slov.* libati osculari); *Slov.* lji se libet, lubet, libitum est; w inszych dyalektach ściśle zastępuje nasze kochać, n. p. *Vind.* lubit, fa lubo met (2. lubit, kufhnit - całować, lubovati, vesuvati - gamratować; *Carn.* lubesn - miłość, *ob.* Lubież); *Sorab.* 1. lubuju, lubuyu amo, diligo; (*Sorab.* 1. lubu, flubu; *Sorab.* 2. lubiseh - ślubować, obiecać); *Sorab.* 2. lubowasch miłować, kochać; *Croat.* lyubiti, (*Croat.* zalyubitisze - zakochać się); *Dal.* lyubiti; *Rag.* gljūbiti (2. całować); *Slav.* ljūbiti, (ljubica - fiołek); *Bosn.* gljubiti, obgljubiti; *Ross.* любить, люблю, (любление miłość, любительство skłonność, przychylność; возлюбить uprzejmie kochać; cf. *Ross.* улыбнуться uśmiechnąć się; *Eecl.* любителствую, люблю; cf. *Germ.* lieben, iaben, leben, loben; *Holl.* lieven; *Angl.* love); §. 1 a) lubić co - upodobanie w czym mieć, rad co mieć, widzieć, słyszeć, *Eecl.* рачу, рачительство, cf. racyć; gern haben, gern sehen, gern hören z., Lust und Wohlgefallen haben an etwas, lieben. Czy ja go lubię? Ja kocham go z całego serca. *Teat.* 30, 50. Wszystko lubi, co tylko jest dobrego, lubi pięknie mieszkać, stroić się...

Teat. 19. b, 18, er wołnt gern sijn. Prawdy słuchać nie lubia. *ib.* 46, 47. Jak cnotę lubi, tak się grzechem brzydzi. *Groch. W.* 552. Kto nikogo nie kocha, tego nikt nie lubi. *Zab.* 7, 251. *Koss.* Do tój która mię lubi, ja się wzajem skłonię. *Hul. Ow.* 122. Żli zawsze nie lubią dobrego. *Wad. Dan.* 137. Co kto lubi, to chwali. *Mon.* 73, 595. Im mniej który król lubi wojnę, tym więcej powinien lubić żołnierzy. *Stas. Num.* 2, 198. Co, kto lubi, to go gubi. *Ld.* Drzewa więcej lubią górne miejsca, niż podolne. *Cresc.* 99, sie haben lieber, oder lieben mehr Anhöhen als Niederungen. Ty nie *lubujesz tych uciech. *Lib. Hor.* 100. Ptacy po drzewie lubowali sobie igrać. *Ezop.* 48. Jako sam przystojność i cnotę miłujesz, Tak niewstydu i fałszu w drugim nie *lubujesz. *J. Kchan. Dz.* 165. Spokojność lubiący *Ross.* любобезмолвыиъ. — Lubować co : polubować sobie *niedok.*, zubić sobie : polubić *dok.*, lieb geminnen. Stróż Junony, głos nowęj muzyki lubując, Ktoskolwiek, możesz ze mną sam sieć na kamieniu, Mówi Argus, (*captus*). *Żebr. Ow.* 25. Zlubił sobie tedy Lot krainę około Jordana. 1 *Leop. Genes.* 15, 11. (obrał sobie. 5. *Leop.*). — b) *Lubować w czym, *Ross.* любоваться, налюбоваться, благовидѣться; *Slov.* lubi sa; *Sorab.* 2. sze lubisch, sze hoblubisch, hoblubnusch : podobać sobie w czym, upodobanie mieć w czym, Wohlgefallen an etwas haben, sich daran ergötzen. Nie daj mnie moim Nieprzyjacielom w pośmiech: w tym oni lubują. Gdy moje nogi najmniej szwankują. *J. Kchan. Ps.* 54. Cnota lubuje sobie w ustroniu. *Zab.* 5, 82. Lubuj duszo! : *euge, euge*, chwała bogu! *Włod.* (cf. labować), freue dich, jauchze, frohlocke! Niechaj nie mówią: lubuj duszo teraz. Oto nam w ręce wpadł, czegośmy nieraz Sobie życzyli. *J. Kchan. Ps.* 48. — 2. Lubować na czym, rozkoszować, delectować się, bonować, wohl leben, sich gutlich thun. Majątek przedtym na różnych potrawach lubując stracił. *Pap. Pr. D b.* Ptaki ukazały sobie dąbek, na którymby sobie mogła lubować. *Ezop.* 48. (cf. biesiadować). — 3. *Lubić komu : *lubić się komu, lubować się komu *niedok.*, zubić się *dok.*, *Boh.* libiti se, libowati se podobać się komu, lubym mu być, przypadać mu do smaku, einem gefallen; (*Slov.* lubi sa; *Sorab.* 1. lubi szo, lubu szo. : Podoba mi się, *lubi mi się, (*Sorab.* 1. mi szo lubi; *Vind.* meni se lubi, meni dopade). Trebula tylko tam roście, gdzie jej ziemia lubi. *Cresc.* 246. Chmiel sam dobrowolnie roście, gdzie mu miejsce lubi. *ib.* 244. Tym cię bardziej miłuję, im mi się to, co ty czynisz, więcej lubi abo podoba. *Mącz.* Słubiłeś - ci co bogu, nie omieszkać spełnić, bowiem nie lubi się jemu niewierna obietnica. *Leop. Eccles.* 5, 5, *W. Post. W.* 65. (nie podoba się. *Bibl. Gd.*). Azaryasz czynił, co się lubiło Panu Bogu. 1 *Leop. 4 Reg.* 15, 3. Co mu się *kolwie lubiło, budował. *ib.* 3 *Reg.* 9, 19. Daj, aby się ofiary me zubiły tobie Panie. *Wróbl.*, sint beneplacita. Zubię się Bogu. *Wróbl.* 272, *placebo*. W tymem uznał, że ci się zubił, iż nieprzyjaciel nie będzie się ze mnie radował. *Wróbl.* 98, *voluisti me*. Zubiło ci się : raczyłeś, du hast beliebt, du hast geruht zu. . . . Tać jest góra, w której się zubiło Bogu mieszkać. *Wróbl.* 155, *beneplaci-*

tum est Deo. — Niechaj ci się zubi miły panie, abyś mię wyrwał. *Wróbl.* 95, *complaceat tibi*. Zda mi się coś, że czleca twarz ze mnie opada, Trawa mi jakoś lubi, w paszą chęć napada, *cibus herba placet*. *Żebr. Ow.* 47. LUBICZ, herb; podkowa ocelami na dół, na barku jej krzyż kawalerski; takiż i w szrodku podkowy; na hełmie trzy pióra strusie. *Kurop.* 3, 30, ein Wappen.

*LUBIE, ia, n., ŁUBIE, iów, plur., sajdak do strzał, kółczan, (*ob.* Łub, kora), der Rösser. Te łubie i kieścien do tego, Daruję z łupu Tatarskiego. *Alb. z Woj.* 16. *Żebr. Ow.* 19. Tyrana widzi okrutnego Z łubiem przy boku bogatego sadzonym. *Auszp.* 121. Słudzy jego łubie przypasane mieli. *Star. Ref.* 81. Ogłada Psyche Kupidowe łubie I koczany pełny leżący na stole. *Morszt.* 61. W cel uderzwszy, powieszisz i łubie. *Port. Arg.* 697.

LUBIESZCZYK, *ob.* Lubiczyk. LUBIEWA; herb, *ob.* Trzaska. *Kurop.* 3, 30.

LUBIEŻ y, ż., rozkosz, ukontentowanie, (*Carn.* lubęsn : miłość); die Wollust, das Vergnügen. Nadobna Amarylli, Tyś jest kwiatek świeży, Ale pomnij, że zwiędły tój nie ma lubieży. *Gaw. Siel.* 383. (*LUBIEŻ, *ob.* Łupież). LUBIEŻNIK, a, m., człowiek lubieżny, rozkosznik, ein Wollustling; (*Croat.* lyubodelnik; *Carn.* blōdnik; *Bosn.* bludnik, bludan; *Ross.* плотоугодникъ; cf. *Ross.* любодѣиъ cudzołoznik). Czy jeszcze dziewczki żadasz, byś gdzie z nią ukryty Wylał się na rozpustę, lubieżnik niesyty? *Umoch. II.* 58. *W rodz. żeńsk.* Lubieżnica, die Wollustige. LUBIEŻNOŚĆ, ści, ż., (*Boh.* libeznost; *Slov.* ljbeznost jucunditas; *Sorab.* 1. luboznosc amabilitas; *Vind.* lubesnost jucunditas, humanitas; *Dal.* lyubeznivost amabilitas); skłonność do rozkoszy, upodobanie w lubyh zmysłom rzeczach, zmysłność, die Wollustigkeit, Sinnlichkeit, der Hang zur Wollust. *Sorab.* 1. zweloztarstwo; *Bosn.* bludnost; *Croat.* sladnost, hōlistvu, blōdnost; *Vind.* nazhist, hotlivost, nafladnost, lotroszhelost; *Croat.* lyubodinstvo; *Ross.* плотоугодие; *Eccl.* любасластие. Lubieżność nie jest wzniecona dla rozkoszy człowieczej, ale dla rozmnożenia rodzaju. *Oss. Sen.* 19. libido non voluptatis causa data. LUBIEŻNY, a, e, LUBIEŻNE *adv.* (*Boh.* libezny svavis; *Slov.* libezni, ljbezny amoenus; *Sorab.* 1. lubozne, lubofny amabilis; *Vind.* lubesniu lepidus, lubesni, lubesenski, salublen : miłosny, *Carn.* lubesniv : miły, ludzki; *Dal.* lyublyen amabilis; *Slav.* ljubezljiv amabilis, ljubazan : grzeeczny, ludzki; *Bosn.* gljubesggliv amabilis, gljubezan : amans; *Ross.* любезный, любезень : luby, kochany, kochania godny; *Eccl.* любезнъ ludzko, miłosciwice; a) skłonny do lubieżności, jurny, wollustig. *geil.* *Vind.* nazhist, hotliu, naflāden, lotrosshelen, telogriehen, resbluden; *Carn.* slādn; *Sorab.* 1. zwohlozterski; *Bosn.* bludan; *Ross.* любовный, плотоугодный, любосластный, сластолюбивый; *Eccl.* блудолюбивъ. Kogut ptak najlubieżniejszy, gdyż na dzień z pięćdziesiąt razy może mieszać się z kurami. *Ład. II. N.* 75. *Kluk. Zw.* 2, 99. Lubieżnemu podobają się nieforemne żarciki. *Zab.* 12, 268. — b) Lubieżności czyli ukontentowaniu służący, rozkoszny, wdzięczny, miły, luby, Wollust gewährend, vergnugend, angenehm, reizend. Magnes od męża

noszony, czyni go swęj żenie lubieżnego i bardzo miłego. *Spicz.* 170. Niech mu będą lubieżne słowa moje. 1 *Leop. Ps.* 103, 54. (wdzięczne. 5 *Leop.*). Niechaj głos twój lubieżny zabrzmie w uszach moich. *Bzow. Roż.* 60. To tylko wdzięczne, co kto ludzko, gładko, łaskawie daruje; gdy dając nie wykrzyka, ale jako najlubieżniej może tak mi daje, bez strojenia powagi. *Gor. Sen.* 76. — §. Lubieżna choroba : franca. *Perz. Lek.* 2, 3. dworska choroba czyli ospa, kanoniczy katar, die Lustfeuche. Lubieżne czyli francowate dymnienice. *Perz. Cyr.* 2, 69. t. j. weneryczne, venerische Bubonen. Baran osiarowan na oczyszczenie : ofiara lubieżna. *Leop. Num.* 5, 8. t. j. za cielesne grzechy. *LUBIHORYŁKA, i, m., z Ruska : Lubigorzałka, pijanica gorzałczany, ein Brantweinäufer. Tu leży sączypiwosz i lubihoryłka. *Pot. Jow.* 72. LUBIKOWSKIE jezioro, n. p. w najtejsze mrozy nie zamarza, chyba na końcu stycznia, dla obfitych wyziewów gorących. *Ead. H. N.* 59. ŁUBIN, u, m., lupinus, rodzaj rośliny; jest biały, błękitny, żółty. *Kluk. Dykc.* 2, 99. słonecznik. *Syr.* 1036. die Feigbohne, Saubohne. LUBISTEK, stka, m., dem. nom. lubczyk, ziele, Siebstöckel. Niewinne dziewczęta, Uwieńczone lubistkiem, przynosząc kozłeta. *Zab.* 5, 348. *Koss.* cf. łubek. (ŁUBKA, ob. Łubek). LUBLIN, a, m., (cf. *Carn. et Vind.* Lublana : miasto Lajbach w Karnioli; *Croat.* Lyublyana; *Hung.* Lublân; cf. *Sorab.* 2. Lubbin, Lübin, miasto Łubben w Łuzacyi). Stolica województwa Lubelskiego, znakomite trybunałem Małopolskim. *Dykc. Geogr.* 2, 97. die Stadt Lublin in Klein-Polen. Lwów ojeciec, Warszawa matka, Lublin jest siostra tobie, co masz w mieszku. *Brath. P.* 2. LUBLINIANIN, a, m., z Lublina rodem, der Lubliner. (*Vind. Carn.* Lublanzhan : z Lajbachu). Warszawianie, Lublinianie. *Gost. Gor.* 88. *Sarn. Ann.* 842. LUBLINIANKA, i, ż., die Lublinerinn. (*Vind.* Lublanzhanka : z Lajbachu kobieta). *LUBLINSKI, a, ie, n. p. Starosta Lubliński. *Herb. Stat.* 159. Lubelski. *LUBMYŚLNY, a, e, — ie, adverb., podług myśli, luby, przyjemny, pomysłny, nach Wunsch, erwünscht, angenehm. Z prostaki jego była lubmyślna zasiada. *Chodk. Kost.* 12. W Wiedniu mu się lubmyślnie w naukach szczęściło, Gdzie przy nauce nabożeństwo wspólnie było. *ib.* 10. LUBNY, a, e, piękny, ozdobny, schön, lieblich. Stoją masztalercze przy koniach, a dłońiami po piersiach lubnych poklepują. *A. Kchan.* 340. (1. LUBO : LUB, ob. Lub). — 2. LUBO adverb. adj. luby, (*Boh.* libé; *Sorab.* 1. to je mi lubo; *Ross.* любо; cf. *Germ.* lieb, lieblich); miło, słodko, dogodnie, angenehm, lieb; (cf. *Ross.* любовно przyjaielsko). Co tobie miło, czyn drugiemu; a co tobie nielubo, nie czyn drugiemu. *Wróbl.* 7. Tak ją miłuje, że dla niej lubo Śmierć lubo żywot przyjmę zawsze lubo. *Zimor.* 290. Lubo jest co, blanditur sensibus voluptus. *Cn. Th.* Lubo sobie czynie, mulceo sensum voluptate. *ib.*, cf. labować. *LUBOMÉDRZEC, filozof. *Klecz. Zdan.* 72. ob. Filozof. *LUBOMIRNY, lubiący pokój. *Sak. Persp. pr.* 1 b., Rag. gļubomirni, gļubomiraz pacificus. *LUBOŃ, ia, m., kochanek, amant, lubownik, der Geliebte. Tam mnie czeka mój luboń jedyny, Z którym dziś wieczór będę

miała zaręczyny. *Teat.* 51, 16. Tam mój luboń tęskni. *ib.* 51, 17. *LUBONACZALIA, i, ż., z *Rusk.* podług *Greck.* φιλονοχία, chuć panowania, panosza; die Herrschsucht. *Smotr. El.* 19. LUBORYCZ ziele, ob. Kania przedza. LUBOŚĆ, ści, ż., ukontentowanie, rozkosz, uciecha, Vergnügen, Wohlust, Ergögen. (cf. *Boh.* ljubost libido, svavitas; *Slov.* ljubost lepos, arbitratus; *Sorab.* 2. et 1. lubość miłość; *Vind.* lubesnivost, lublivost, perjaslivost : przyjemność; (*Vind.* lubiesen, lubesen); *Carn.* lubesn : miłość; *Croat. et Dal.* ljubav : miłość; (*Croat.* lyubsztivo, lyublyensztivo : gorliwość); *Slav.* ljubav : miłość; *Rag.* gļubav amor, favor, benignitas; (*Rag.* gļubkos : lubość); *Ross.* любовь : miłość; *Ecccl.* любви : miłość, любяство, любление, любяничество przyjaźń). Bowiem żadnego Serca takiego Niemasz w świecie, któreby żyło bez lubości. Każdy na pieczy Ma pewne rzeczy, Do których osobliwiej skłania swe miłości. *Zimor.* 341. Każdego swoja lubość pociąga za sobą. *Nag. Wirg.* 490, trahit sua quemque voluptas. Włączeniu małżeńskim większa lubość poczuwają białogłowy, niżeli mężczyzny. *Otw. Ow.* 113. Co za lubość uczuwam, żywszy lat tak wiele, Pierwszy raz, co za radość, gdy ją z dziećmi dzielę! *Zabl. Zbb.* 119. Patrząc mordowali się; jednak w tej lubości Nie znaleźli żadnego końca i sytości. *Tward. Pasq.* 11. Niech czucie miłczy, lubość niech tkliwa zagaśnie. *Hul. Ow.* 24. Święte imiona, nie wyrzekę was nigdy bez lubości i wzruszenia. *Teat.* 18, 46. Nie dba o świat, małżeńskiej nie skusił lubości, Utwierdzony na wszystko w stałej surowości. *Bardz. Luk.* 26. W ustawicznej walce trwał od najazdów myśli nieczystych i lubości cielesnych. *Wys. Aloj.* 464. (ob. Lubieżność). Okazują grzechową i lubością grzechu wzgardził. *Bals. Niedz.* 1, 108. Wonne wódki, tak zdrowiu, jako i lubościom służące. *Sienn.* 561. Zioła, które nie tak ku pokarmowi, jako dla lekarstwa albo też dla lubości bywają chowane. *Cresc.* 252. — §. Nielubość, niesmak, niechęć, przykrość, Abneigung, Widerwille, Unannehmlichkeit, Verdruss. Aby w granicach żadne nielubości i spory nie mogły się wszcząć, granice co pięć lat odnawiać będziemy. *Herb. Stat.* 710. Zamknąć drogę nielubościom i szemrani ludzkiemu. *ib.* 167. Maxymilian przeciw królowi Polskiemu wziął nielubość z przyczyn niektórych. *Biel. Św.* 271 b. Trudno na pana ma najmniejsza nielubość albo tęskność kiedy przyjsz. *Kosz. Lor.* 14 b. LUBOW, a, m., miasto Meklenburg. *Klecz. Zdan.* 27, die Stadt Meßlenburg. LUBOWLA, i, ż., miasto w starostwie Spiskim. *Dykc. Geogr.* 2, 97. eine Stadt im Zypfer Comit. LUBOWAC, ob. Lubić. LUBOWANIE, ia, n., lubość, ukontentowanie, das Vergnügen, Wohlgefallen. W klatki nasadzić kuropatw, przepiórek, bażantów, z których ptaków patrzenia mogą ludzie mieć lubowanie. *Cresc.* 495. Niewiasta po poczęciu nie ma lubowania, owszem brzydzi się skutkiem małżeńskim. *Sienn.* 442. *Spicz.* 173. Z picia w każdym członku stanie się niejakie lubowanie. *Sak. Probl.* 174. *LUBOWINA, *Ross.* любовина chuda część mięsowa. LUBOWNICA, y, ż., LUBOWNICZKA, i, ż., żarb. kochanka, amantka, die Geliebte; *Croat.* lyubitelica, ljubovnicza; *Bosn.* gliu-

bovniça, gliubitegliça; *Ross.* любовница, любительница. Przed samym przyjęciem ręki nowej lubownicy swojej, uczuł w sercu niespokojność. *Teat.* 48. d, 91. Nie widać mej lubownicy! *ib.* 55. e, 4. Ta chłopka jego jest lubowniczka. *ib.* 11, 2. luba. LUBOWNIK, a, m., luby, kochanek, amant, der Geliebte. *Dal.* lyubezan, lyubovnik; *Croat.* lyubitel; *Sorab.* 1. lubk, lubcz; *Bosn.* gljubovnik; *Rag.* gljubitegl, gljbovnik; *Ross.* любовникъ, любитель, воитель. Ucieka Fillis w miejsca oddalone, płakać swego lubownika. *Niemc. Król.* 4, 118. Choć ją w dzikiej lubownik zostawił krajnie, Przecież biedna bynajmniej na to nie płakała, Ze się takiemu zdrajcy płocha uwieść dała. *Szym. Ś. W.* 39. Co znaczy twoja delikatność! alboż między lubownikami wszystkie rzeczy wspólnemi nie są? *Weg. Marm.* 1, 55. Niebardzo nam lubowników doświadczać potrzeba, bo inaczej nigdybyśmy mężów nie znalazły. *Teat.* 48. d, 35. Lubownik, fryjerz. *Czack. Pr.* 2, 258. *ib.* 2, 97 b., gamrat. — (LUBRYKA, i, ż., rubryka, ob. Ciesielska glinka, Rötstein, Rötthel; *Boh.* hradka, rudka; *Rag.* zargljenizza; *Bosn.* crrijljena zemglja; *Sorab.* 1. tzerwëna lina, tzerwëna krëda; *Vind.* zherlenilu, erdezha krida, samija; *Carn.* samija; *Ross.* вапъ, кванъ; substancya z ziemi bladioróżowa. *Ład. H. N.* 146. Narysować sobie lubryką suchą albo ołówkiem abrys. *Haur. Sk.* 375). LUBSZCZA, y, ż., ziele, dziękielnicza, od lubczyka, do którego podobna, albo *radniej od lubości zwane, którą białęglowy za używaniem korzenia jego mają do mężczyzny; zowią go też požądna, od żądzy tychże do swych mężów. *Syr.* 105. angelica major foemina, weibliche groÙe Angelika. LUBSZCZYK, ob. Lubczyk. LUBY, LUB, a, e, (*Boh.* lby; *Sorab.* 2. lubi; *Sorab.* 1. lubé gratas, lubozné gratiosus; *Vind.* lubi, lublen, lubeisfi, lubesniu, perjeten, radliu, perjasliu; *Carn.* lub; *Bosn.* gliubki, gljubni, gljubljen gratiosus, gljubesgliv amabilis; *Rag.* gljubki, gljubgliv, gljuvezniv, gliubexgliv amabilis; *Ross.* любый upodobany, любимый kochany, благовольный upodobany; *Eccl.* любви, любления, любоваснь, любовный pierъ agarac; любобогатный wielce bogaty; cf. *Syr.* ܕܒܒ benignus fuit; cf. *Germ.* lieb; *Angl.* leaf, leaf; *Anglos.* leaf; *Svec.* liuf; *Island.* liufr; cf. *Lat.* libet, lubet; cf. *Graec.* φίλος); przyjemny, wdzięczny, miły, kochany, dogodny, upodobany, przypadający, angenehm, lieb, wohlgefällig, gefallen; (*Croat.* dragi, cf. drogi). On mi tylko jeden wiecznie będzie luby. *Teat.* 48. b, 6. Jonathan czynił, co było lubego panu. 1 *Leop.* 4 Reg. 15, 34. Afrygia tak mi się stała lubą, jak mi Dragul był miły. *Niemc. Król.* 2, 124. Lubej miłości matko ukochana. *Hul. Ow.* 256. Dzieci do tego się mają, co im miło; w lubym nie mają miary. *Petr. Ek.* 92. Gdzie nalubsze wiatry wieją, Tam nasyce swą nadzieją. *Jag. Wyb.* C 3 b. Rzekł mu słowo nielube, tam ten odpowiedział mu z fukiem. *Papr. Kol.* 235. (przykre). Gdy na ludzi co niemilego albo nielubego przychodzi... *Biał. Post.* 113. (przykrość jaka). — §. Luby Subst. • kochanek, der Geliebte; *Sorab.* 1. lubcz; *Carn.* lube, lubèz, lubizhk, lubzhèk, (*Carn.* Lubizhk, Serzhèk • Cupido); *Vind.* lubei, dragi, lùhlenik, lubesnik; *Rag.* gljubi, ljubóvnik; *Slav.* ljupo-

vník, dragi; *Ross.* любимецъ, любимичъ, возлюбленный; *Eccl.* любимникъ, приятель, другъ. Luba Subst. • kochanka, die Geliebte. *Sorab.* 1. lubka, (cf. oblubieniec, oblubienica, cf. slub); *Vind.* luba, lubiza, lub niza, lublenka, (lubsha • nałożnica); *Carn.* luba, lubèza; *Slav.* ljùba, millostnica, draga; *Croat.* lyùba; *Rag.* gljùba, gljubovniza; *Ross.* любимица, возлюбленица. Wenero kieruj moje kroki w te strony, gdzie się mój luby znajduje. *Stas. Num.* 2, 116. W ogromnym hełmie stanął przed swą lubą, Niebieskie oczy przejęły go mile. *Niemc. Dum.* 151.

Pochodz. lubo, lubość, lubować, lubić, lubny, lubieżny, lubieżność, lubież, lubczyk, lubezna; oblubieniec, oblubienica; polubić, polubowny; ulubić; kwiatolubnik, samolubieżność; *§. chluba, chlubny etc. — *§. slub, slubować, slubny etc.

ŁUCEK, ŁUCZEK, ob. Łuk. LUCERNA, ob. Kaganiec. LUCIENNY, LUTENNY, a, e, lutniowy, od lutni. *Tr. Lauten.*, zur Laute gehörig. Lucienne strony. *ib.* ŁUCK, a, m., miasto stołeczne wojew. Wołyńsk. *Dykc. Geogr.* 2, 105. eine Stadt in Polhynien. cf. *Boh.* Lucka • Satz albo Zateck, cyrkuł i miasto w Czechach. ŁUCKI, a, ie, od Łucka, n. p. Biskupstwo Łuckie. *ib.* Łuzfer • LUCKI, LUCKOŚĆ, ob. Ludzki, Ludzkosc. LUCYFER, LUCYPER, a, m., z Łac. światłość — a) jutrzeńka, der Lucifer, der Morgen • oder Abendstern; *Eccl.* сѣтлоносѣць. Prawdziwy lucyferze, to jest, nosicielu światłości. *Sk. Dz.* 235. Lucyfer abo gwiazda jutrzenna. *Birk. Kaz. Ob. F.* 2 b. — b) Szatan, dyabeł, wróg, arcywyróg, czart, bies, pokusa, boruta, latawiec, der Teufel. *Boh.* lucyper. Lucyper, co go dyabłów mają wszystkich książećciem. *Jabl. Ez.* 205. Zrzucony w głębokość piekielną lucyper, iż chciał być równy najwyższemu. *Biał. Post.* 51. Oj tyś siostra lucypera. *Teat.* 45. e, 155. Musiał ją tu lucyper przysłać. *ib.* 14, 175. LUCYPEROWY, a, e, dyabelski, czartowski, teufelisch. Lucyperowej pełne puchy serce. *Psalmod.* 67. Kacerska hardość właśnie była lucyperowa. *Birk. Exorb. D.* 4. — §. Lucyperowa Subst., dyablica, n. p. Może mię chcesz uduzić; ale moja lucyperowa udaj się lepiej do pana mego. *Teat.* 25. e, 64.

ŁUCZASTY, a, e, — o adverb., na kształt łuku skrzywiony, łuczny, obłęczasty; n. p. Łabędź z łuczastym karkiem. *Przyb. Mill.* 225. Z łuczastych gżemsów wiszą lampy promieniste. *Przyb. Mill.* 50. bogenförmig, gekrümmt. ŁUCZEK, czka, m., dem. nom. Łuk, *Boh.* kušička, (ob. Kusza); *Dal.* luczac; *Rooss.* лучокъ; 1) ein kleiner Bogen zum Schießen. Cupido łuczek ma niezwyceżony. *Bardz. Trag.* 575. Nimfy Dyany gładkie łanie z swych łuczków strzelają. *Tward. Daf.* 8. — (2. Łuczek ziele abo łuk drobny, ob. Łuk. *Syr.* 1217. Schnittlauch. ŁUCZKOWA-TY, a, e, — o adverb., do łuczka podobny, (*Sorab.* 1. czëblichkowé); lauchartig. Łuczkwato zielony, aššloch grün. *Ern.* 68. ŁUCZKOWY, a, e, od łuczku ziela, lauch •, n. p. Liście łuczkowe. *Syr.* 1219. ob. Łuczny, łukowy). ŁUCZNIK, a, m., co łuki robi i kusze. *Syr.* 791, der Bogenschützer, Armbrustmacher; *Croat.* obruchar; *Hung.* abron-

csozo, ob. Obręcz. — ξ . Strzelec łuczny, der Bogenstürze; (Carn. lokostrelz). Ten był miany za silnego łuczniaka, kto strzałę do płoszczyka dociągnął. *Czart. Mskr. ŁUCZNY*, a, e, 1. od łuku do strzelania, *Vind.* famoisterski; *Bogen*, *Armbrust*. Strzelców łucznych posłał. *Pilch. Sall.* 149. Łuczny sajdakiem miga, (*sagittarius*). *Brud. Ost. F 3*. Łuczna Dyana, *jaculatrix*. *Zebr. Ow.* 116. — ξ . Łuczny = na kształt łuku, obłączasty, łuczasty, bogenförmig, frumm gebogen. Łuczna tęczą na powietrzu. *Otw. Ow.* 601. — ξ . Łuczny, nieprzebaczający, choć późno karzący, spät aber gewiß strafend. Nierychły bóg, lecz łuczny, każdemu wygodzi, Za przestępstwem nie małym wielka pomsta chodzi. *Zimor.* 244. Nie rychły Pan bóg, ale łuczny. *Rys. Ad.* 43. *Gil. Post.* 272 b. *Miask. Ryt.* 2, 74. *Dambr.* 556. — ξ . Myśliwiec pojrzawszy na psa, wnet wie, co w nim wrę, jeśli rączy, jeśli łuczny, jeśli łowny. *Ger. Dw.* 409. zażarty. — (2. Łuczny, łuczny, od łuka ziela, *Łauch*. Łuczny czosnek, wielkością równy łuczce, także liściem, szyją i główką; przyrodzenia jest czosnkowego i łukowego, smaku częścią czosnkowego, częścią łuczce, der Zwiebelflaublauch. *Syr.* 1230. Łuczny czosnek. *Sienn. Wykł.* ŁUCZYĆ, ył, y, intr. niedok., ułuczyc dok., z łuku strzelając trafić, ugodzić. (*Ross.* лучить ryby za pomocą ognia łowić; улуचितъ znaleźć, cf. łuczyc; *Carn.* lukam *explozare*; *obs.* *Ger.* lügen *videre*; *Graec.* λοχάω *insidias facere*; *Vind.* luszaj *factus*); w ogólności, trafić, dosiadać, osiadać, zielen, treffen, erristen. Każdego przestrzegał a każdego uczył, Aby do świętej prawdy by do celu łuczyl. *Rej. Wiz.* 178. Długo myśl, a prędko czyn; tak nas mędzrec uczy, Kto się tego rad dzierży, ten w każdą rzecz łuczny. *Biel. S. N.* 27. Do cnot, kto się da nauczyć, Łatwo przyśić, cierpliwość, pilność da wzrok, jak w nie łuczyc. *Stryjk. Gon. C.* 3. Modlitwy dokończywszy biskup króla uczył, Jakby ku cnotom świętym w woli bożej łuczyl. *Stryjk. Henr. C.* 2. Łatwo przyśić ku kresu, kto się da nauczyć; I bezpiecznie we wszystko ten może ułuczyc. *Rej. Zw.* 8 b. Każdodzięja, jeśli chce ludzi prawdy uczyć, Aby sam ćwiczony był, musi na to łuczyc. *Pap. Kol. C.* 5 b. Nie chodź do postronnych szkół, u swych się ucz, A w dzielność ich łucz. *Stryjk. Gon. M.* Zład do ich osiadłości bardzo snadnie łuczysz. *Rej. Wiz.* 154. Podobno on do przyjaciół już wiecznie nie łuczny. *ib.* 164. ŁUCZYNA, y, ż. niepotężny łuczek do strzelania, ein fleiner schwafer Bogen zum Schießen. Zecheeli wam Kupido szkodzić z swej łuczyny, Prędko z swych strzał miłosnych będzie miał perzynę. *Zimor. Siel.* 280.

ŁUCZYWIŚTY, a, e, żywiczny na kształt łuczycywa, steinicht, steinartig, harzig. Modrzewnica roście pod drzewy smolnemi i łuczyciwiami. *Syr.* 600. (*Ross.* лучистый promieniasty). ŁUCZYWKO, a, n., dem. nom, łuczycywo, mały kawałek łuczycywnego drzewa, ein kleines Stückerl stein, *Ross.* лучина, лучинка. *poet.* Daro na zimnej rozgrzanie Klimeny Ogniste rzucasz łuczycywka i grotę. *Zab.* 16, 339. ŁUCZYWNY, a, e, *Boh.* laučový, od łuczycywa, *stier.* Lychnus ligncolus, pochodnia łuczycywna. *Maz.* ŁUCZYWO, a, n., *Boh.* lauč, laučj, laučowina, smolinka, smolnica, *Sorab.* 2. luzowo; *Sorab.* 1. wuczwo; *Vind.* smoleniza, zhinouje; (*Vind.* luzh, svietlina - światło; *Lat.* lux; *Croat.* lúčh - pochodnia, wachla); *Dal.* luucz; *Hung.* luúčh; *Bosn.* lúč; *Rag.* lúč, sjezwo, sjekalina; (*Ross.* лучь, луча promień; pęk łuczycywnych drewnien do mamienia ryb; лучина drewno do palenia zamiast świecy; *Ecccl.* лучина, личинка pochodnia, wachla); *der* *stien.* Korzenie po ściętej sosnie daje łuczycywo na podpałkę w piecach, i na światło dla ubogich ludzi. *Kluk. Rosl.* 2, 55. Łuczycywa czyli całą karpą, czyli na drzazgi poszczepane i w wiązki powiązane, zażywają się do podpalenia. *Ead. H. N.* 98. Gdy zajrzy gąsek flis, jego to żniwo, Wnet się zakradnie rzкомо po łuczycywo; Po to łuczycywo, gdy zajdzie do boru, Naśpiżuje go niemało do woru, A wróciwszy się jedne w garncu warzy (gąski), A drugie skwarzy. *Klon. Fl. E.* 4 b.

LUD, u et luda, m., (*Boh.* lid; *Slov.* lid; *Sorab.* 1. lud, hlud, hliud; *Carn.* ludstwu, folk, (cf. półk); *Vind.* ludstwu, puk, folck, kardelu, srenja, sarodji, obzhina, mnoshiza (cf. obec, cf. mnóstwo); *Croat.* lyutzstvo, lyucztvo, lyudszstvo, puk, chelyadina, (cf. czeladź); *Slav.* pük; *Rag.* puuk; *Ross.* людъ, людство; (cf. *Ecccl.* людишь, людянинъ świecki człowiek); cf. ludzie = *obsol.* człowieki; cf. *Germ.* Leute; *Svec.* lyd; *Isl.* liod; cf. *Lat. med.* lidi, leudes, leudi, leodi, laeti, liti; *Celt.* liti, lati, leti; *Isidor.* iudi; cf. *Graec.* λείτος, λαός); gromada ludzi, (Człowieków *qu. v.*), Wolf, Leute, daß Wolf, ein Haufen Leute. Panu dzięki będą oddawał, I jego chwałę w gestym ludzie wyznawał. *P. Kchan. Ps.* 167. Jezus w lud ustąpił, bo na tym miejscu dosyć ludu było. *Sekl. Joan.* 5. «not. wykiął się łuszcza». er verbarg sich unter die Leute, unter daß Wolf. — Pod lud chodzić = pod ludzie chodzić, *militar.* nieprzyjaciela rekognoskować, języka dostawać, auf Kundtschaft gegen den Feind ausgehen. Rycerz mężny Ostoja, który rotę wodził, Za hetmańskim rozkazem często pod lud chodził; Trafił na straż z przygody wojska pogańskiego.... *Pap. Gn.* 301. Będąc już niedaleko (nieprzyjaciół) o tym rozmawiali, By pod lud dla języka co prędzej wysłali. *ib.* 1071. — Lud miejski = stan miejski, mieszczanie, Stadtwolf, Städter. Ojciec ojczyzny przyjmuje was do serca swego, ludu miejski. *Gaz. Nar.* 1, 300. — Lud wiejski = włościanie. Landwolf, Landleute. Lud, pospólstwo, trzeci stan, daß Wolf, daß gemeine Wolf; *Ross.* простонародіе. Za zezwoleniem wszystkich prelatów, panów królestwa, abo lepiej wszystkiej szlachty i ludu, korona na głowę naszą jest włożona. *Herb. Stat.* 4 et 21. (an. 1507.) Lud = naród; ludy *plur.* = narody, Wolf, Nation; *Carn.* ludvina; *Ross.* народъ, народство. Słuchajcie ludu mój, zakonu mojego. *W. Ps.* 77, 1. *Bibl. Gd.* Już wszędzie ludy są aż nadto oświecone. *Gaz. Nar.* 1, 241. Oddzieliłem was od innych ludów. *W. Levit.* 20, 26. (od innych narodów. *Bibl. G.*) Jezus kocha się w ludzie swym dobrym. *Wróbl.* 29. Jesteście Kreteńczycy, najmędrsi, przyznaje, z wielu ludu. *Jabl. Tel.* 74 = z wielu ludów czyli narodów. — Przy liczbach: w sto tysięcy luda stanął = głów, czyli ludzi, mit 100.000 Mann (Mannschaft); *Boh.* mužstvo.

Pochodz. *ludek*, *ludkowie*, *podludek*, *ludny*, *ludność*, *ludnić*, *zaludniać*, *bezludny*, *nieludny*, *nieludność*, *odludny*, *odludek*; *ludojad*, *ludojedz*, *ludojedzca*, *ludojedzki*, *ludokradzca*, *ludokradztwo*, *ludokupiec*, *ludokupstwo*, *ludokupny*, *ludomily*, *ludorządca*; *ludzie*; *ludzki*, *ludzkość*, *nieludzki*, *nieludzkość*, *nadludzki*.

LUDARKA, i, ż., *Tr.*, ptaszek czerwonogardł, baß Rothföhlden.

LUDARKA, i, ż., obłudnica, łudzająca, mamicielka, zwodzielca, die Verführerin, Verführerin. Widzimy wielu, nie trwogą krzyża jakowego, ale łudarkami chytremi być zawiedzione. *Gil. Post.* 180. LUDARSTWO, a, n., rzecz łudzająca, zwodzająca, obłuda, Verführung, Verführung. Wszystkie marne rzeczy i łudarstwa świeckie przeminą mamy. *W. Post. W.* 191. Obładziwszy się za rozlicznymi łudarstwami świata tego, nawróć się. *Rej. Ap.* 19. *Rej. Post.* a 4. Uważaj, jak się masz kochać w tych doczesnych omyłkach a w łudarstwach świata tego. *Rej. Post. E.* e 5. Niewiasta głupia i wrzaskliwa i pełna łudarstwa. *Leop. Prov.* 9, 13. *Wujek*.

LUDCZEC, ob. Ludzceć. LUDEK, dka, m., LUDECZEK, czka, m., człowiek mizerny, człeczek, chudy pacholek, ein armeß Menschchen; *Sorab.* 1. ludzik, (ludk karzeł); Wielkość umysłu różni go od owych maluczkich ludeczków, którzy w jednej zanurzywszy się rzeczy, na nic już więcej siły nie mają. *Mon.* 75, 749. LUDKOWIE *plur.*, *popellus*, *dem. nom.* lud, *Vind.* ludstviva, mnoshiza; ein Wölfchen, Leutchen, arme Leute. Mizerni ludkowie rodzą się nieznanie. *Petr. Ek.* 87. Nędzni ludkowie, jaką się śmiałością w to morze puszczacie! *Bals. Niedz.* 1, 242. Ludkowie do kościoła rzeczy swoje kładli. *Sk. Dz.* 789. Połkną i to i owo ubodzy ludkowie. *Alb. z Woj.* 33. Bądź miłościwym bogiem naszym, a my będziemy ludkami twemi i niewolnikami powolnemi. *Sk. Kaz.* 455. Jesteśmy nikczemni, wzgardzeni a nędzni ludkowie. *Baz. Hst.* 295. *ib.* 204. — 2. Ludkowie, *blande*, Hebe Leutchen. Ludkowie boga i owce pastwiska jego, wchodzicie do bram jego z śpiewaniem. *Sk. Kaz.* 39.

*LUDERE, n. p. Od rodziców odchodzą, ku złemu towarzystwu się przyłączają, kradną, zbijają i w łudere się obracają. *Herb. Stat.* 331. *cf. Ger.* Luder, liederlich.

LUDLIWY, ob. Łudny.

LUDNIĆ, *il.*, *act. niedok.*, zaludniać, ludnym czynić, *Vind.* poludstvati, obłuditi, bevöffern. Ty, coś Noemu pusty świat ludnić przeznaczył. *Przyb. Luz.* 193. Bóstwo wierszów, twa ręka ziemię, powietrze, nieba ludni, morza, Wenerę opasuje, Pallas w puklerz zbroi, bogi wszystkie stwarza. *Zab.* 15, 138. Ludniły powietrze ptaki rozmaite. *Przyb. Mill.* 226. Być może, że te wszystkie rozsypane krańce Ludnią się przez obopłcie a czynne mieszkańce. *Przyb. Mill.* 240. LUDNO *adverb.*, w ludzi liczno, volkreich, mit vielen Volk oder Leuten; *Boh.* lidno; *Eccl.* народно, многонародно. Wyprawił się porządnie i ludno. *Auszp.* 53. (pacholczno). Zaż to w twojej mocy, być panem, jeździć ludno, poczwornio w karecie? *Bach. Epikt.* 29. LUDNOŚĆ, *sci.*, *z.*, wielość ludzi. *Cn. Th.* die Bevölkerung, zahlreichß Volk; *Boh.* lidnost, lidstvo; *Rag.*

gljudstvo; *Vind.* ludstvenost, poludstvanie, obludenje; *Ross.* многолюдие, многолюдство. W krajach, w których są ustanowione pobudki do małżeństwa, ludność pomnaża się znakomicie. *Dykc. Geogr.* 3, 674. LUDNY, a, e, dobrze nasiadły, volkreich; *Boh.* lidny; *Sorab.* 1. ludoyité; *Vind.* poun ludstva, poun ljudi, ludstvobian; *Rag.* narpucen, skupni; *Bosn.* nasegljen; *Ross.* людный, люденъ, многолюдный; *Eccl.* многоухловтьиль. Jak się W Pannie tu podoba na tej ludnej ulicy? *Teat.* 30. b, 64. Nieludny, nienasiadły, unbevöffert. Nieludnym czynić, ludności pozbawiać *Ross.* обезнародить; nieludnym się stawać обезнародить.

LUDNY, LUDLIWY, a, e, łudzący, zwodniczy, loßend, verführerlich. Tak zbyt łudliwa nadoba nie zwiodła ich. *Przyb. Mill.* 534. Łudne słowa, pełne zwodów na zły uczynek. *Przyb. Mill.* 284. Wszystkich swych cnót odstąpią i całej swej sławy Nikezemnie za uśmiechy i łudne zabawy Tych pięknych ateistek. *ib.* 368. Przez tyle niebezpieczeństw was łudny zysk wabi. *Przyb. Luz.* 139. *LUDOBOJCA, y, m., mężobójca, morderca, der Mörder. Gaj Molocha ludobójcy. *Przyb. Mill.* 20. LUDOBOJCY, a, e, mężobójcy, morderczy, menschenmörderlich, lud zabijający, niszcący, volkstötend, volksmörderlich. Wściekłość ludobójczej wojny. *N. Pam.* 17, 258. LUDOBOJNY, a, e, ludu albo ludzi się bojący, volksfeind, menschenfeind. *Vind.* ludobojzhen, odluden, (ob. Odludek). LUDOBOJSTWO, a, n., (*Carn.* ludomorstvu); zabójstwo ludu czyli ludzi, der Menschenmord, Volksmord. Chimeryczne ludobójstwo. *Mon.* 71, 173. LUDOBYK, a, m., Minotaur. *Chmiel.* 1, 461. LUDOJAD, a, m., LUDOJEDCA, y, m., samojad, ludożerca, (*cf.* ludorzeźnik), der Menschenfresser; *Boh.* lidoged; *Slov.* ludoged, lidoged; *Ross.* людояд, людоядъ; *Eccl.* человекопожиратель. — Ludojad, *carcharias*, der Seewolf, eine Art Haißische, gatunek hai, jest w stanie połknąć całego człowieka; ta ryba, rozumieją, Jonasz połknęła. *Kluk. Zw.* 2, 44. LUDOJEDZ, i, ż., a) samojedz, kraj samojadów, baß Land der Menschenfresser; samojedztwo, ludojedztwo, Menschenfresserey. — b) *collect.* Ludojadowie, ludojedcy, Menschenfresser. LUDOJEDZKI, a, ie, menschenfresserlich; *Eccl.* человекоядный. *LUDOKARMICIEL, a, m., lud czyli ludy karmiący, żywiący, *Eccl.* людопитатель; *Graec.* λαοτρόφος, der Volksnährer. W rodz. żeńsk. *Ludokarmicielka. LUDOKRADCA, y, m., *Boh.* lidikradce; *Sorab.* 1. ludzi rubeźnik; ludokupiec nieuczciwy, uwodziciel. *Cn. Th.* (martauz), der Menschendieb, Menschenräuber. Wszetecznikom, ludokradcom, kłamcom. . . *Bibl. Gd.* 1 *Timoth.* 1, 10. *Mon.* 75, 589. (*cf.* koczować). LUDOKRADZTWO, a, n., kradzież ludzi. *Włod.* der Menschenraub. Zaprowadzenie wolnego człowieka w niewolę, ludokradztwem mianują. *Kucz. Kat.* 3, 162. LUDOKUPIEC, *pea*, m, ludzi przekupień. *Cn. Th.* martauz, *Croat.* martolosz, der Sclavenhändler, Seelenverkäufer. Ludokupcy w niewolnikach cokolwiek mogłoby się niespodobać, piększydłem niejakiem ukrywają. *Pilch. Sen. list.* 2, 311. *Mon.* 75, 589. *Ludzioprowadca. *Urs. Gr.* 145. LUDOKUPSTWO, a, n., *Klon. Wor.* 26. handel ludźmi. *Włod.*, der Sclavenhandel, Seelenhandel. LUDOKUPIECKI, a, ie, LU-

DOKUPNY, a, e, od ludokupiectwa, den Sclaven- oder Seelenhandel betreffend, seelenverkaufertisch. LUDOŁOWIEC, wca, m., łowiący ludzi, ein Menschenjäger, Menschenfischer (Euth), der auf Menschen Jagd macht. Uczynił Pan Piotra starszym nad wszystkimi ludołowcami, to jest, nad przelożonemi dusz ludzkich. *Sk. Kaz.* 304 et 305. Na twój głos wdzieczny, krwawi ludołowce U nóg się tygry kładły jako owce. *Hor.* 2, 98. *Nar.* LUDOMIŁY, LUDUMIŁY, a, e, popularis. *Cn. Th.*, beyrn Wolfe beliebt. LUDOMIŁA, fem. (*Boh.* Lidmila), imię jednej z białych głów na Sejmie niewieścim *Bielskiego*. — LUDONIENAWIDNY, *Eccl.* человеконенавидимый, *Graec.* μισόδημος, populo invisus. LUDORZĄDCA, y, m., nad ludem panujący, Menschenbeherrscher, Herrscher, Volksbeherrscher, *Ross.* народоначальник. LUDORZĄCTWO, a, n., rzązenie ludem, die Volksbeherrschung. Nie smakując w rozrywkach z innymi chłopięty, Zapuszczał się w labirynt ludożactwa krety. *N. Pam.* 22, 107. — *Ż.* ob. Demokracja; *Vind.* ľudstvenu gospoduvanje, ob. Gminowładztwo. LUDORZEŻBA, y, ż., rzeż ludzi, zabójstwo, Menschenmord, Blutbad. Okropne dni krwi rozlewu i wścieklej ludożęby. *Stas. Buff. L.* LUDORZEŻNIK, a, m., który ludzi rzeże, czyli trzebi, ein Menschenverschneider, Castrirer. *Zab.* 9, 326. *Iżyck.* LUDOTŁUMNE miasta. *Zab.* 11, 349 et *Zab.* 6, 241. w których tłum ludzi, von Volk voll geproßt. cf. "ludziotłumny. LUDOU CZYCIEL, *Ross.* народовъшателъ, nauczyciel ludu, ein Volkslehrer. LUDOWŁADNY, a, e, władzę nad ludźmi mający, volksbeherrscher. Ludowładne trony. *Nar.* *Dz.* 3, 191. — *Zab.* 12, 245. LUDOŻERCA, y, m., ludojad, *Rag.* gljudoxderaz, ein Menschenfresser. Mijaj ach niezwy czajne srogich bojów serce, Z wścieklemi łwa pazury tego ludożerę. *Hor.* 2, 12. *Nar.* Boi się, żeby w jego krwi ludożerca basza, Jak go porwie ochota, nie tąpił pałazsa. *Zab.* 15, 71. *Nagł.* Nad podłemi panujesz ludożerco tłumy. *Dmoch. II.* 1, 12. Nic nie uszło przed zjadłością owych ludożerców. *N. Pam.* 1, 58. *ib.* 15, 285. *Mon.* 75, 589.

LUDWIK, a, m., imię męskie, Lubwig. LUDWIŚ, LUDZIK, LUDKO *zdrobn.*, Ludwik król Polski i Węgierski po śmierci Kazimierza W. panował. *Kras.* *Zb.* 2, 74. W statucie *Herburta*: Lodwik — LUDOWIKA, i, ż., imię niewieście, ein Weibname. LUDWISIA, LUSIA, LUDWISIENKA, LUDKA *zdrobn.*, (*Vind.* Shpelka). Ludowika królowa Polska, Władysława IV żona. *Kras.* *Zb.* 2, 72. Ludwisia za mąż idzie. *Teat.* 7, d, 6. Czy lubisz mię Ludwisiu? *Teat.* 50, b, 52. (cf. Lusja). Adieu Ludwisienko, bądź zdrowa. *Teat.* 27, c, 46.

LUDWISARNIA, i, ż., miejsce, gdzie leją armaty, moździerz, szturmaki etc. *Jak. Art.* 3, 299. die Glođengießerey, Stüđgießerey. Stanisław August ludwisarnią własnym kosztem wystawił, i arsenał Warszawski armatami opatrzył. *Skrzet. Pr. Pol.* 1, 405. LUDWISARSKI, a, ie, od ludwisarza, Glođengießerey, Stüđgießerey. Piec ludwisarski, miejsce umyślnie wymurowane, w którym roztopia się metal. *Jak. Art.* 3, 307. Ludwisarskie lichtarze s z kruszców lane, lite. *Tr. gegoŃne Leuchter.* LUDWISARSTWO, a, n., rzemieślnictwo ludwisarskie, die Glođengießereykunst. LUD-

WISARZ, *LODWISARZ, a, m., (cf. rodgiser, *Germ.* Rothgießer); co dzwony, armaty etc. leje. *Solsk. Arch.* 30. der Glođengießerey. Lodwisarz leje obrazy mosiężne. *W. Post.* *W.* 3, 509. cf. *działolej. Ern.* 1131., *Vind.* shtukovlivez; *Ross.* литець, литейщикъ. LUDWISARCZYK, a, m., cze ładnik ludwisarski, der Glođengießereygeselle.

LUDZCZEĆ, LUDCZEĆ, ał, eje *neutr.* niedok., ludzkim się stawać, polerować się, (*oppos.* dziczeć), menschlich werden, cultivirt werden. Dzikie narody, które po pustyniach były, I leśnemi owocami, jak zwierzęta żyły, Zludzczały i chętnie się dały pod te prawa, które chleb, lub za ciężką pracą, ludziom dawa. *Jabl. Tel.* 267.

ŁUDZIĆ, ał, i, *act.* niedok., (*Boh.* lauditi; *Slov.* laudjm; cf. *Germ.* lüder. 3 Adlg.; *Ital.* ludro et *Germ.* ludern; cf. *Lat.* allicere, (*Etyim.* lacio); cf. *Ross. vulg.* лыпы oszustostwo); *moral.* przywabiać, wabiąc oszukiwać, wabem zwodzić, loßen, anloßen, loßend berücken, bethören, äffen. (cf. *Croat.* ludim desipio, (*Croat., Rag., Slav.* ľud ineptus); *Rag.* ludovatti ineptire, zaludgni irritus; *Ross.* луда блазненская suknia; (*Ross.* лудить, вылудить биелі суня, побиелі); *Eccl.* луда, шаль, безоумие nierozum). Płonny nas ludzi fortuna pozorem, Łudzą przyjaźni pięknych słów wyborem. *Nar. Dz.* 4, 167. Często pozory łudzą słabe oczy. *Kras. Ant.* 5. Stronnik ten zagranicznego dworu łudził dobrych obywatelów pozorną mową śmiałością. *Ust. Konst.* 2, 248, (mamił). Biegunom nie mają być dane jałmużny od ludzi, Niech każdy chleba w pocie pożywa, nie ludzi. *Star. Vol. E.* 2. niech nie wyłudza, ausloßen. Lekarze, aby pieniądze ludzi, by też najgorzej było, zawsze tuszą dobrze. *Ezop.* 57. — *Transl.* Warcaby grali, łudząc godziny. *Pot. Arg.* 207. skracając. ŁUDZIĆ SIĘ *recipr.* (*Boh.* laudit se repere, serpere); zwodzić się, dać się zwabić, omamić, sich bethören, berücken, loßen lassen. Nie łudziłam się nigdy chciwością majątku, Chcę słuhać mego serca i mego rozsądku. *Niemc. P. P.* 5. Nalazłem ją! onaż jest! czyli siebie łudzę? *Teat.* 44, 52, czy się myślę?

Pochodz. *dołudzać*, *nałudzać*, *obluda*, *obludny*, *obludnik*, *odłudzać*, *połudzać*, *przełudzać*, *przyłudzać*, *przyłuda*, *ułudzać*, *włudzać*, *wyłudzać*; *łudzigrasz*.

LUDZIE, i, *pluralis nom.* człowiek, loco *obsoleti* *Człowieki *qu. v.*; *Boh.* lidé, lidi; *Sorab.* 1. luže; *Vind.* ludje, zhloveki; *Carn.* ludi; *Slav.* ljudi; *Croat.* ljudi; *Rag.* gljudi; *Bosn.* gljudi; *Ross.* люди, (*Etyim.* Lud *qu. v.*); Leute, Menschen, die Menschen. Inaczej ludzie o nas rozumieją, niż my o sobie. *Cn. Ad.* 325. A co o mnie ludzie powiedzą? *Mon.* 65, 117. Przesąd ludzi mniej poważnych, nie powinien nam przeszkadzać do dobrego. *Zab.* 14, 343. Za nie siebie miał ludzi, na nich był okrutny, jakby in szęcej natury nie jako on byli. *Jabl. Tel.* 24. Ci co to utrzymują, są nie leda ludzie. *Gorn. Dw.* 278. I my ludzie z ludzi. *Mon.* 70, 64. Rodzice opatrzeni chcieli z synów swych ludzi dostać, a nie podludków. *Glicz. Wych.* *N.* 3. (cf. cały człowiek). Sposobność i okoliczność czyni nas ludźmi. *Zab.* 4, 165. Co się małżeństwo nakłóci, natrudzi, Aby też w domu było, jak u ludzi. *Mon.* 70, 598. (po ludzku, porządnie, nie jak w stajenie, w chlewie).

Wszystkim ludziami (ludziom) na świecie straszliwe bestye. *Biał. Post.* 25. Tym ludziami i niewiernym. *ib.* 27. Co ludziom, to też i nam; z ludźmi i śmierci miła, Abos chciał, aby cię każą bozka ochroniła? *Simon. Siel.* 84. Bywszy u ludzi, będzie i u nas. *Rys. Ad.* 4. Nie po drzewie (po ziemi) przygoda chodzi, po ludziach. *Rys. Ad.* 43. Potrzeba po ludziach chodzi, a nie po drzewach. *Glicz. Wych. N 8 b.* Po ludziach traf nieszczęśliwy chodzi. *Bardz. Trag.* 173. — Po ludziach kogo nosić, osławiać kogo. *Włod. einen in der Leute Mund bringen.* Ludzie ludźmi stoją; człowiek się bez człowieka nie obejdzie. *Lub. Roz.* 95. ein Mensch braucht den andern, (cf. ręka rękę myje; noga wspiera nogę). Póki ludzie, póty grzechy. *Pot. Arg.* 495. (cf. nikt bez ale). Z ludźmi żyję, podlegli błędom i obłudzie, Bierzmy miarę z nas samych, czym są inni ludzie. *Kras. List.* 2, 100. I królowie choć wielcy, przecież to są ludzie, Mogą się jak my mylić i potknąć na grudzie. *Morszt.* 112. I królowie, choć wielcy, chociaż światem rządzą, Jednakże będąc ludźmi, równo z nimi błędzą. *Osinsk. Cyd.* Zgodźmy wszyscy ludzie, i ksiądz pleban człowiekiem. *Pot. Poc.* 470, (cf. i w kapiu wełna). Wiele ludzi na świecie nazwiskiem, nie rzeczają. *Min. Ryt.* 4, 44. Teraz bez nienawiści, okiem gdzie rzucimy, Pełno ludzi, a ludzi jednak nie widzimy. *Tward. W. D.* 11. (z dawnym *Plural.* wypadłoby: pełno ludzi, a człowieków nie widzimy), viel Leute, aber keine Menschen). Ludzi na świecie siła, ale człek rzadki. *Gemm.* 153., *simulacra mille hominum, sed rarus ubique verus.* Trzeba najpierw szukać w ludziach ludzi, A nigdy pozor prawdy nas nie złudzi. *Zab.* 14, 77. — *Milit.* Ludzie, nieprzyjacielskie ludzie, nieprzyjaciele, der Feind. Kiedy o ludziach wieść przyszła, to Dymitr tak długo się wybierał, aż Tatarowie odeszli z plonem; a jeśli o ludziach słyhać nie było, czas zwykł trawic, pijac, huczac, grząc. *Gorn. Dz.* 78. Pod ludzie albo pod lud jechać, rekognoskować, dostawać języka, auf Kundtschaft reiten. Wyprawil hetman rotmistrza pod ludzi dla dostania języka. *Papr. Ryc.* 351. — Przy liczbach: Kilka tysięcy ludzi, glów, einige tausend Mann. — § Ludzie, czyli ludzie, robotnicy, służący, czeladz, Leute, Dienstleute, Arbeitsleute, Bedienten, Dienerschaft. Co to ludzi assistować mi będzie: lokaje, strzelcy, hajduki, pajuki, murzyni, laufry. *Teat.* 55. b, 14. Przez swietych do Boga, a przez ludzi do pana dostawać się zwykło. *ib.* 15. c, 42. przez slug do pana, ob. Sluga. (ŁUDZIGROSZ, a, m., wydrwigrosz, wyłudzający drugiemu pieniądze, ein Geldablöser. To byli oszustowie i łudzigraszowie. *Bok. Dyab.* 2, 290. Łudzigrasz, błaznowie i snów wykładacze. *Hor. Sat.* 201. LUDZIK, a, m., demin. nom., Ludwik, fleiner Łudwig. *Zab.* 15, 109.) "LUDZIOTŁUMNYCH glów chluba, wieńce nieśmiertelną dłońią zwite. *Zab.* 15, 120. *Nar.*, tłumiących ludzi, podbijających, menschenrückend, ob. Ludotłumny. LUDZKI, a, ie, (*Boh.* lidský, lidičký; *Vind.* ludstven, puken, mnoshizhen; (*Carn.* ludn humanus, ludske, leshke alienus; cf. obey, od słowa obec); *Sorab.* 1. ludski popularis; *Croat.* ljudzki; *Bosn.* gljudski; *Ross.* людский human; *etranger*; *appartenant aux domestiques*). — § 1. Od ludu,

ludzi, Volk, Leute. Wszystkom to z ludzkiej slyszala powieści. *Chrośc. Ow.* 122. Obiecuje króla bez wszelkiej urazy i podejrzenia ludzkiego (populi) sprzątnąc. *Krom.* 46. Głos ludzki, głos boży. *Pot. Arg.* 809. *Rys. Ad.* 13. vox populi, vox Dei. Głos ludzki zgadza się z wolą bożą. *Rys. Ad.* 13. Poczciwy człek może przyjść na ludzkie języki. *Teat.* 31. c, 55. (może być potwarzany). — § 2. Ludzki, nie nasz, cudzy, obcy, fremd. *Cn. Th.* — § 3. Od ludzi, człowieczy, człowieczeński, menschlich, Menschen gewöhnlich. Zbawiciel wziął ciała równe ludzkiej osobie z dziewicy. *Groch. W.* 95. Pokorna najsw. Panna, i jakby nie była Bozką, ale ludzką matką. *Zach. Kaz.* 1, 170. Syn Maryi stawi się między synami ludzkiemi. *ib.* 188. Ludzka rzecz upaść, a dyabelska w błędzie trwać. *Rys. Ad.* 38. — § 4. *Moral.* Ludzki, od ludzkości, nieokrutny, łagodny, łaskawy, leutfeelig, menschlich, menschenfreundlich; (*Boh.* wlydný, přiwětivý, (ludomil przyjaciel ludzi); *Slov.* lidski, wlydný, přiwětivý; *Sorab.* 1. ludski, cžwoyeczne, poccziwé; *Carn.* perludn, saludn, lubesniv; *Vind.* ludoviten, perluden, vluden, perjasniu, perjasliu, dragostliu; *Croat.* ljudzki; *Rag.* gljudski, vgljudni, prigljuban, cjo-vjecjan, cjo-vjecjanski, cjo-vjecki, dvórni, (*Rag.* vgljuditi tkoga incivilire); *Bosn.* gljudski, cjo-vjecjan, dobrostiu, blag; *Slav.* obiesan, ljubazan; *Ross.* людский, ласковый, прївѣтливый, благопрївѣтливый). *Oppos.* Nieludzki, nieukładny, srogie, twardy; (*Carn.* slud; cf. *Germ.* Unmensch). Sknerski jest to jeden z ludzi nieludzkich, człowiek najnieużyty i najzatwardziały na świecie. *Teat.* 7, 44. Prawo ludzkie nieludzkie swobodę Bierze w miłości, dając śmierć w nadgrode. *Past. Fid.* 149. Nieludzki to wyrok, choć mu sprawiedliwość przyznają. *Pilch. Sen.* 255. Im się kto w naukach najwięcej kocha, tym najludziej-szym pospolicie bywa. *Kosz. Lor.* 13 b. "LUDZKIE, LUDZKO, po LUDZKU adverb., § jako ludzie zwykli, jak ludziom przystoi *Ross.* людски, людски; menschlicher Weise, auf menschliche Art. Życ po ludzku z ludźmi, prawdziwą jest rodzaju ludzkiego umiejętnośćią. *Zab.* 8, 161. Po bydlęcemu żyje, nie zaś po ludzku. *Teat.* 19. c, 67. Cnota jest, umieć znosić po bohatyrsku, a czuć po ludzku. *Mon.* 69, 154. Ludzkie przygody ludzkie nos. *J. Kchan. Dz.* 131. Czyniac wiele dobrego, przecież w niektórych po ludzku mylić się mogli. *Dyar. Gr.* 342. Ani się to wyspać, ani zjeść po ludzku. *Teat.* 54. d, 38. (cf. po chrześciańsku). Sztafeta prędy tam i sam zabiegła, niż można było po ludzku. *Ossol. Str.* 3. (nadludzkim, nadprzyrodzonym sposobem). Bywają niektórzy ludzie tak skazonej natury, iż nie chcą ludzko żyć. *Petr. Ek.* 48. Czy można, żeby człowiek, z którym tak wspaniale postapiono, chował jeszcze nienawiść w sercu? Tak się po ludzku nie dzieje. *Gol. Wym.* 429. — § Ludzko, miłosiernie, łagodnie, łaskawie, *Ross. et Eccl.* ласково, любезно, любочеловѣчно; leutfeelig, menschenfreundlich. "Ludzkie się z nami obchodził. *W. Act.* 27, 3. (ludko się nam stawił. *Bibl. Gd.*). Pan ma się ludzkie z poddanemi swemi obchodzić. *Kosz. Lor.* 84. Mam to dufanie o nim, że się będzie układnie a ludzkie sprawował. 1 *Leop.* 2 *Macch.* 9, 27. Ludzie jesteśmy, sądzimy więc lepiej o dru-

gich, po ludzku. *Koll. List. 2, 59.* LUDZKOŚĆ, ści, ż., §. a) człowieczeństwo, przyrodzenie ludzkie, die menschliche Natur, die Menschheit; *Boh.* lidstwo. Chociaż umierają ludzie, ludzkość nie nie cierpi. *Pilch. Sen. list. 2, 75,* (rodzaj ludzki). Terencyusz wydał człowieka, którego dotyka Ludzkość, że jest człowiekiem. . . . *Dmoch. Szt. R. 79.* homo sum, humani nihil a me alienum puto. — §. b) Ludzkość, *moral.* die Geistesfähigkeit, Menschenfreundlichkeit. *Boh. et Slov.* wjdnost, přiwětivost; *Carn.* perludnost; *Vind.* ludovitnost, perludnost, fletnost, vludnost, perjaslivost, dragostlivost, lubesivost; *Sorab. 1.* cżwojecznofcz, poccziwofcz; *Rag.* vgljudnos, gljudstvo, plemstvo, cjojectivesvo, blagos, blagostivost, dvoornos; *Bosn.* cjojecjanstvo, blagóst, dobrostivost; *Ross.* людскость, ласкавость, привѣтливость, благопривѣтствие, благопривѣтливость, радушие; *Ecl.* чловѣколюбие, чловѣколюбство, жительство. Ludzkość, ile jest enotą, jest jakaś świadczenia dobrze, lub udzielenia siebie innym skłonność, i dobra ich pragnąca użytość. *Mon. 66, 311.* Między wszystkimi enotami, enotą najwłaściwszą przyrodzeniu ludzkiemu, zdaje się być ta, którą jakby szczególnie ludzkomu przyzwoita, nazywamy ludzkością. *Mon. 66, 311.* *Warg. Wal. 145.* Wielkaby to nieludzkość była, proszącemu drogi nie ukazać. *Gorn. Sen. 299.* Nie ludzkiemu przyrodzeniu nie jest przeciwniejszego, jako to, co się nieludzkością zowie. *Mon. 66, 311.* Nieludzkość w tym znajduje się, który własnego szczególnie upatrując dobra, bynajmniej nie stoi o dobro innych. *ib. 67, 297.* Ludzkość w języku naszym wiele rzeczy w sobie zawiera; ściśle wzięta zaś toż znaczy, co dawniej u Rzymian hospitalitas. (humanitas). *Kras. Pod. 2, 89.* Ludzkością żaden nie zgrzeszy. *Rys. Ad. 34.* Ludzkością każdy się przymili. *ib. 58.* (cf. łagodnymi słowy pożyjesz twardej głowy). Czyliż mam od ciebie jemu jaką ludzkość oświadczyć? *Teat. 12. b, 20.* (grzeczność, ukłon, komplement).

LUFT, LUFTLOCH, u, m., LUFCIK, a, m. *zdrobn., LUFT-LOSZEK,* szka, m., *zdrobn.,* przewiew wolnego powietrza, (z *Niem.* Luft, powietrze, *Sorab. 2.* luft; *Sorab. 1.* loft, wetzik; *Carn.* luft, (luftnina meteoron); *Vind.* vuft, pišh, srak); das Luftloch, eine Oeffnung des Luftzugeš wegen. *Boh.* průdych; (*Sorab. 1.* dèchel oddechowa dziura); *Vind.* duhnik, hlapniza, hlapna lukja; *Croat.* odduha, zrachnyak; *Rag.* odihaj, odusejak; *Bosn.* duscnik, izdusejak, oduha; *Ross.* душникъ, продухъ, отдухъ, отдушина, отдушника. Prości rzemieślnicy wszystkie w budowaniu otwory, dawane dla oddechu, zowią z Niemieckiego luftami. *Šwitk. Bud. 68.* (cf. wietrznik, wilgociąg). Otwory w piecyku albo lufy. *Kluk. Kop. 2, 140.* Luftlochy w piecu szklarskim, trzy dziury, przez które powietrze wchodząc w piec, lepiej ogień rozżarza. *Torz. 35.* Dwa wietrzniki i luftloszek. *ib. 58.* Wino, dla ciasnego szpuntu, Gdy loftu nie ma, dno wysadza z gruntu. *Chrośc. Job. 121.* Flaszka niech tylko będzie chustą sowitą nakryta, bo gdyby ten olejek nie miał bynajmniej luftu, śmierdziałby. *Syr. 800.* hat feine Luft. Zywot mój jest, jako wino bez loftu, a jako nowe naczynia, które się od niego pukają. *Radz. Job. 32, 19.* (jak moszcz bez oddechu. *Bibl. Gd.). LU-*

FTOWY, a, e, od luftu, Luft, *Boh.* průdušnj. Piec taki mieć musi cztery dziury luftowe. *Šwitk. Bud. 292.*

1. ŁUG, ob. 1. Łuk.

2. ŁUG, u, m., (*Boh.* lauh; *Slov.* lauh; *Sorab. 1.* wuh; *Vind.* lug, vug, luh; *Carn.* lüg; *Croat.* lüg, (cf. *Croat.* lükno certa pensio parochia a parochianis proveniens; saponi, saponum obtinuit usus; pro decima potissimum a Dalmatis accipitur); *Dal.* luugh; *Hung.* lügh, párlüg; *Slav.* lüg (2 popioł); *Bosn.* lüg, luscia, lihšia, liksia, lixia, cjeghi; *Rag.* lügh, lüxniza; *Ross.* шелокъ, шолокъ, шолочная соль; (cf. *Ross.* лужение pobielanie cyna, лужу, выливаю pobielam; *Anglos.* laeg, leah; *Angl.* lie; *Dan.* lud; *Svec.* lut; *Lat.* lixivium; *Ital.* liscia; *Hisp.* lexia; *Gall.* lessive); 1. *Germ.* die Lauge; roślinną solą zaprawna a przyostrzona woda do mycia naczyń. *Ld.* Z popiołu robią ługi. *Ead. H. N. 138.* Popioły zmieszane z wodą dają to, co nazywamy ługami. *Dykc. Med. 6, 47.* Ługiem zowią każdą wodę, która przyjęła cząstki solne z popiołu roślinnego. *Kruml. Chym. 160.* Ług mydlarski, polaż z wapnem nieugaszonym ugotowany. *Kruml. Chym. 100.* Pochodz. *łuzyc,* *łuzyny, naluzyc, odluzyc, ługowaty.* — *Fig.* Myć kogo bez ługu. *Rys. Ad. 78.* (cf. wytrzeć komu kociętek; ogolić bez mydła, bez brzytwy); einem den Kopf waschen, ihn ohne Seife barbieren. Niejednego bez ługu myjemy. *Modrz. Baz. 437.* *Sax. Porz. 381.* Gdy kogo zmyja bez ługu, to się z niego drudzy śmieją. *Budn. Apoph. 47.* — Ług mocny, tęgı, ob. Kalkus. — 2. Ług, cf. *lag, leg;* bagno ługowate czerwonawe, ein rothter Sumpf, ein Lämpel; (*Carn.* lug, lusha, (cf. kałuża); *Vind.* lusha, lushje, mlaka; *Sorab. 1.* luža, wuža; *Sorab. 2.* lächa; *Dal.* lakva; (*Croat.* lüg; *Rag.* lügh silva; cf. *Lat.* lucus); *Ross.* лужа, (cf. лугъ лака, луговина, лужайка лаки езесть); cf. *Germ.* Lache, Luffe; *Lat.* lacus, lacuna; *Graec.* λάκκος; *Brit.* lug; cf. *Gall.* deluge; *Hebr.* לַח lach humidus). Porażeni, czym prędzej się brali w przyległe ługi, lasy, ostrowy. *Tward. W. D. 101.* Skoro co weszli w błotny łuch i grążki, uderzył na nich janczar w onym brodzie. *Jabl. Buk. R. 3.* Wody, które stoją, są rodzajem wszystkich gadzin, jako to w zaległych błotem ługach, bagniskach, i stawach niebiegłych. *Kulig. 148.* Oto oni dwaj z jednychże bagn czyli ługów wychodzą. *Papr. W. 2, 281.* (ob. Ługowaty, Ługowisko, Ługowy). Świniom łuby, gnojówki i bagniska nieszkodzą. *Wolszt. 133. ib. 152.* — (3. Ług = Luita qu. v).

LUGDUN, u, m., miasto wielkie bogate Francuzkie; *Šton. Dykc. Geogr. 2, 103.* LUGDUNSKI, a, ie, von Šton. Prowincya Ługduńska. *Wyw. Geogr. 303.*

ŁUGOWAĆ cz. niedok., *łuzyc,* laugen. Ługowanie, lexiviation, gatunek działania, którego celem jest, wyłączenie istot roztwarzających się w wodzie, od tych, co roztworzonemi być nie mogą. *Mier. Mskr., Ross.* шелочить, шолочить, вышолочить. ŁUGOWATY, a, e, — o *adv.*, do ługu podobny, łuzny, *Vind.* lugnast, vushen; *Sorab. 1.* wużonyt, wużaczé, wużaté; *Ross.* шолочный; laugenartig. — 3. Błotnisty, bagnisty, fumpfıg. Ługowate puszcze. *Krom. 75. palustres.* *Mącz.* Ługowata ziemia, fistulosa terra, która tak rzadką jest, jakoby gębka. *Mącz.* ŁUGOWISKO,

a, m, bagnisko, błoto czerwonawą wodę mające, podobną do ługu. *Włod. ethn rotter Sumpf. Palus*, ługowisko, błoto, trzęsawica, bagno, kałuża, tonące a trzęsące miejsce. *Mącz. Utonął w ługowisku, demersus in palude. ib.* Muchawiec rzeka między temiż niemal jak Pina ługowiskami początki swe bierze. *Pap. W. 2, 281.* ŁUGOWNIK, a, m., miejsce od robienia czyli schowania ługu, łuzyn, daś Łaugenhaus. Blęch wielki pięć osobnych domów składa: folusz, pralnia, ługownik, mlecznik i magazyn. *Przedz. 78.* ŁUGOWY, a, e, §. 1. od ługu (popiołowego), Łaugen. *Slov. Łauhový; Hung. ługos; Croat. lusni.* Wody ługowe *alcalinae*, mają w sobie mniej więcej ługowej soli. *Kluk. Kop. 1, 95. N. Pam. 22. 69. Torz. 73.* Sole alkaliczne, jak ługowe *fixa*, tak latające *volatilia*, same się nie dają w lekarstwach, dla wielkiej ostrości przeciwnego zapachu. *Krup. 5, 273.* Ługowe naczynie, daś Łaugensaß, *Vind. vugni fod, shehtnjak, shehtnik, vugnopepeunik; Ross. лоханъ, даханъ, лоханка. — §. 2.* Błotnisty, n. p. Siano ługowe abo z mokradli zbierane. *Cresc. 485.*

LUITA, y, ż., z *Łac.*, wina pienneżna, grzywny, die Geldbuße, Geldstrafe. *Tr.*

1. ŁUK, u, m., ziele, (*Germ. Łauch; Dan. log; Angl. leek*), *allium vineale*, gatunek czosnku; główki postekane w chleb mieszają *Kluk. Dyke. 1, 22. Jundz. 204. der Aeschlauch. Syr. 1217. Carn. luk; Vind. zhebulzh, (cf. cebula); Croat. luk, porluk, ob. Por, poru; Rag. luk, kapiella, lucjaz, luk cëssan, (ob. Czosnek); Bosn. luk; Slav. luk (porluk = por, cërljeni luk = cebula, bili luk, cšeshniak = czosnek; Ross. лукъ czosnek, луковница, луковка cebula; Eccl. ловкъ уръквннъ). Łuk drobny, abo łuczek, der Schnittlauch. *Syr. 1217. Sorab. 1.* czebliczka. Łuk polny, płodiszczek, winniczny, że rad w winnicach rośnie. *ib. 1220. Wildlauch; Ross. каменной лукъ.* Czosnek dziki gadownikiem i piegawym czosnkiem zowią, Siegmännwürz. *ib. 1226.* — Ogórki, melony, luk, cebula i czosnek. *Leop. Num. 11, 3.**

2. ŁUK, u, m., łęk, obłak, kolistość, die Bogenfrümme, der Bogen; (*Vind. luk, lok = obłak, sklepienie, (lok delati, lokati, lukati = sklepić; lok. lozhez, gosten lok = smyczek). Ross. лукъ, дуга obłak; Eccl. лукованіе, излучина, кривизна = krzywizna; cf. Graec. λοξότης.* — §. a) część kuszy, obłak czyli obręcz u kuszy do strzelania, der Bogen an der Armbrust. Kuszę ręczną robiono tym sposobem: łuk stalowy, rogowy lub drewniany osadzono na łoży. ... *Pap. W. 1, 210.* — §. b) Łuk z cieciwą, różniący się od kuszy, der Blitsbogen, Blitzbogen, Boh. luk, kuše; *Slov. lucište; Slav. luk; Bosn. luk; Vind. lok, maura, polester, samoistra, samoistru, strelak. (ob. Samostrzał; Carn. lók, totah, (ob. Taftuj); Dal. luuk, szamosstril; Hung. szamszerigy; Rag. et Croat. luk; Ross. лукъ. Część środkowa łuku, którą ręka obejmuje, i za nią łuk trzyma, majdan. Czart. Mskr. Nim raz Polak kusze lewarem naciągnął, tym Rusin jeden predkiem strzałami z łuku kilkadziesiąt snadnie ranil Stryk. 292. Łuk arcus, przedszy oręż nad kuszę, balista. *Krom. 274.* Jako się do łuku ułożyć, twoje pierwsze były zaprawy. *Leszcz. Class. 90.**

Uczą się z rusznic strzelać i łuk ciągnąć. *Star. Dw. 21.* Postrzegłem pod sukienką łuk skrycie napięty. *Mon. 76, 2.* Zstąpił z drogi na jedno z łuku strzelanie. *Warg. Radz. 58. einen Bogenschuß weit. (Vind. luhaj jactus, cf. łuczny).* — §. c) *Math.* Część okręgu, luneta (*peripher.*) nazywa się łukiem, arcus. *Geom. Nar. 1, 7. ethn. Łheil deß Umkreißes, ein Bogen.* Miarą każdego kąta, jest łuk. *Łesk. 9. — §. d) Transl. Tęcza, duha; Bosn. luk nebeski, duga, der Regenbogen.* Gdy okryje niebo obłokami, ukaże się łuk mój na obłokach *W. Genes. 9, 14. Bibl. Gd.—Fig.* Pod dwoma cienkimi czarnymi łukami, są dwa oczka, ale je lepiej znać gwiazdami. *P. Kchan. Orł. 1, 171.* — §. Łuk tryumfalny, brama tryumfalna, ein Triumphbogen. Pełne były ulice łuków wystawionych. *Tward. Misc. 47.* Przyszło znieść teatru, przyszło tryumfalne Zmiałac łuki. *ib. 46.* Nikt tryumfalnych łuków mu nie wije. *Chrośc. Luk 275.* — Most na łukach. *Op. Jer. 53.* na arkadach. — §. e) Łuk, herb; w polu czerwonym łuk napięty z strzałą do góry. *Kurop. 3, 31.*

Pochodz. łuczek, łuczny, łuczyna, łucznik, łuczkowy, łuczkwaty, łuczny; cf. łuczny, łek, obłak.

LUKA, i, ż., z *Niem.* die Lücke, otwór, dziura w rzedzie, lub w całości przerwa; brak, *Sorab. 2. lucka; Carn. lukna, luknja; Vind. lukna, luknja, respad; Hung. lyuk; Croat. luknja, luknyicza; (Bosn. luka = port); Ross. скважина; Eccl. скважина, скважина.* Szyk ten bardzo sposobny, aby się linia nieprzyjacielska tym prędzej rozewała, osłabiała i luki w sobie poczyniła. *Pap. W. 1, 134.* Jak zaradzić dezerejom wojskowych na lukach konsystujących. *Gaz. Nar. 2, 53.* (na szlakach, któremi się wychodzi za granicę). Rekomenderowania wojska na luki, straż granic, kresy. *ib. 1, 357.* Aby obywatel od żołnierza, ani na leżach, ani na lukach, ani w przechodzie wojska, ukrzywdzonym nie był. *S. Grodz. 2, 41.*

ŁUKASZ, a, m., imię męskie, Łuša. Łukasz s. ewangelista, pisał prócz ewangelii, księgi dziejów Apostolskich. *Kras. Zb. 2, 75. Zał. Test. 362. Sk. Dz. 46.*

ŁUKOCZ, herb; półwieprza dzikiego z muru wypadającego; w pysku trzyma dwa kłosa pszenne. *Kurop. 3, 31. ein Wappen.*

ŁUKONOSZY, a, e, łuk noszący, bogentragend. Bóg Łukonoszy = Apollo. *Otw. Ow. 26.* Pacholę Łukonosze. *ib. 415.* Kupidynek. ŁUKOWŁADNY, a, e, łuczny, władający łukiem, bogenföhrend. Łukowładni Grekowie. *Kchow. 15.* Łukowładna Dyana, pharetrata. *Zebr. Ow. 62.* ŁUKOWŁADZCA, y, m. łukiem władający, łucznik, der Bogenföhner. Łukowładzca Apollo. *Otw. Ow. 227.* Łukowładzca. *Zebr. Ow. 143. arcitenens. 1.* ŁUKOWY, a, e, od łuku, łuczny, Bogen. Żelazo u łukowej strzały nazywa się płoszczyk. *Czart. Mskr. 2.* ŁUKOWY, a, e, od łuku ziela, Łauch, n. p. Nasienie łukowe. *Syr. 1219 et 1230,* (cf. łuczkowy); *Sorab. 1.* czebliczkowe; *Ross. луковый, лучный czosnkowy.*

LUKRECJA, yi, ż., glycyrrhiza, rodzaj rośliny, do którego należy Lukrecja słodka korzeń. *Kluk. Dyke 2, 30. Süßholz. Instr. cel. Lit., Boh. lekořiče. Krup. 5, 243, Łafriße.*

LUKUBRACYA, *ponocowanie, *ponocnica, *Vind.* ponozhuanje, ponozhnu delu.

LULAĆ, *ob.* Lilać, Lili, li li

LULEK, lka, *m.*, rodzaj rośliny, *hyoscyamus Linn.*, roślina ta pod imieniem blekotu dobrze znajoma, obrzydliwie śmierdząca, jadowita, wewnątrz zażyta zawrót głowy i szaleństwo sprawiaje. *Jundz.* 160. *Kluk. Dykc.* 2, 47. *Bilfenfraut, Tollfraut*; *ob.* Bielun ziele, *Ross.* бѣлена.

LULKA, i, ż., **LULECZKA**, i, ż., *dem.*, (*Turc.* lülâ. *A. Czart. Mscr.*), *der Pfeifenkopf.* Lulki do kurzenia tutuniu zagraniczne białe i z cybuchem gliniane, robią się z białej subtelnej gliny. *Kluk. Kop.* 1, 312. — ż. Fajka, die Tabakspfeife. Luleczko! której palenie ściąga mi z głowy złe wilgotności. *Zab.* 4, 301. Po kawie zaczęto kurzyć lulki. *Pam.* 85, 1, 158. Niech ma jakie chce lulka pochwały, jednak ten, który traci część jaką czasu na jej kurzeniu, nikać dniom życia swego z dymem dopuszcza. *Zab.* 5, 56. (**LULKAC, LULAC, ob.** Lilać, *ob.* Lili). **LULKOWY**, a, e, a) od luku ziela, *Bilfenfraut*. — b) Od lulki do kurzenia, *Pfeifenkopf, Pfeifen*.

LUMINARZ, a, *m.*, z *Luc.*, świecące ciało niebieskie, ein leuchtender Himmelskörper. — *fig.* Hipacyusz Pociąg, wschodniej cerkwi luminarz, apostoł Roxolańskiego narodu. *Kiszk. pr.* — **LUMINARYUM**, *n. p.* Mysłmy aptekarze, myśmy dawni praktycy, tak w dyspensatoryach, tak w pandektach, tak w luminaryach naszych jest napisano. *Syr.* 289.?

LUNA, ŁONA, y, ż., (*cf. vetus Ger.* lāhn, *lit.* Ūdīg. s. v. *Mond.* *Carn.* luna; *Vind.* luna, miefz; *Ross.* луна: miściąg, księżyc); światło odbite na ścianie, górze. *Włod.* die Höhe des Feuers (*cf. Ūdīg.*), *der rückprallende Feuerstein, rückprallende Strahlen*; (*Croat.* munya, *bleszk.*) A w ten trop ogromnym rumorem Działa z murów zawyły, że łuny ogniiste Zewsząd ich oświeciły... *Tward. Wł.* 153. Szpiegowie pola, ognia pełne, i od niego łonę, a jakoby wszystko gorzało, obaczyli. *Warg. Kurc.* 26. A od płomieni strasznej pożogi daleko Oblaskliwe się łuny po morzu rozwleką. *Przyb. Luz.* 51. Łonę wydać *Eccl.* огнесвѣтити. Słońce złotą łoną morze bije. *Pot. Syl.* 220. Ten pod łony miesięczne skradłszy się gdzie z kąta, Spokojnego napada, lub go z świata sprząta. *Gaw. Siel.* 358. Idź synu na kraj świata, poszukaj fortuny, Nad Nilem i Eufratem, i gdzie biją łuny Sławy mojej, gdzie Rzymska moc się tryumfami memi rozślawiła. *Bardz. Luk.* 32.

Pochodz. *plonać, pełnać*; *cf. Ross.* пылъ płomień.

LUNAĆ, LINAC, ą, *praes. et fut.* lunie, linie *czyn. jedntl.*, zlinać *dok.*, *Boh.* linauti; *Sorab.* 2. lenusch; §. 1) strumieniem wylewać, strömen ausgießen, ausſchütten, strömen gießen, vergießen. Chmury z hukiem linęły deszcz niesłychany, Linęły grad gwałtowny z wichrem zmieszany. *J. Kchan. Ps.* 112. Z nagła tak im hojne wody niebo linęło, że wojsku obficie dostarczyło. *Pileh. Sall.* 245. Uderzył Peryandra, aż krew' lunął pyskiem. *Jabl. Tel.* 280. Nabrawszy zdroju rękami własnymi, Lunęła jemu w twarz wodami mściwemi. *Otw. Ow.* 109. Trochę jeszcze nie dołknawszy, Oczy mu juchą z kaszą zalęła linąwszy. *Żebr. Ow.* 119. Jak dobeła Z rany strzały, krwią ciało szar-

łatną zlinęła, *perfudit. ib.* 46, (zbroczyła). Na szatę mu linął. *Papr. Pr. C 3 b.* Skoczył na mur, a za nim wszyscy, jako wodą linął. *Rej. Zw.* 86., *Weresz. Reg.* 141. szybko, gładko. — ż. 2) Lunać, linąć *verb. neutr.*, lunąć się, linąć się *recip.*, strumieniem płynąć, lać się hojnie, strömen, strömen fließen. Z niebios lunęły najrzędsze deszcze. *Przyb. Ab.* 49. Krew' po drogach żywa płynie, Jako gdy deszcz wielki linie. *J. Kchan. Ps.* 117. Tak mi się w łeb do stało, że mi się czarny obłok w mych oczach uczynił, a krew' gębą lunęła. *Jabl. Tel.* 66. Grzmoty powstały, a gwałtowny deszcz lunął. *Sk. Żyw.* 1, 95. Deszcz lunący, nawalny *Ross.* ливень. Ach ach jaki znój z ludzi, jaki z koni płynie, Jak się krwi wielka powoź po tej ziemi linie. *Petr. Hor. C 4.* Piérwój rzęki k swym źródlom zaś na wstecz się liną, Niż nasz Homer i jego rapsodye zginą. *Ryb. Gęśl. B.* 5. Linął się miód wierzchem naczynia, *redundavit. Krom.* 48, t. j. kipiał hojnie, strönte über. Pijanice pija, aż dobrze gardłem nie liną. *Petr. Ek.* 69, t. j. aż im prawie z gardła wykippa.

Pochodz. *liniak, liniak, luniak, rynszok.

LUNACYA, yi, ż., miara czasu albo rewolucyi księżyca około ziemi. *Kras. Zb.* 2, 76, die Monde wandlung, der Mondebruch. Lunacya, albo miesiąc synodyczny, przeciąg czasu od nowia do nowiu. *Śniad. Geogr.* 202. Odmiany albo lunacye księżyca, *phases lunae*, są różne światła księżycznego aspekty, które względem ziemi się odmienią. *Wyrw. Geogr.* 60, *ob.* Lunatyk; *cf. nowi*, piérwsza kwadra, pełnia, ostatnia kwadra.

LUNAR, LUNARSKI, *ob.* Lonher, Lonherowski.

LUNATYK, a, *m.*, *Boh.* naměsýčnjk; *Croat.* meszechnyak; *Rag.* zavartalaz, padavaz; *Ross.* лунатикъ, мѣсячникъ, мѣсячный; *der Mondwandler, Nachtwandler, ein Mondstüchtiger.* Lunatycy, którzy pewnych czasów swoich śpiąc chodzą po nocy i po miesiącu. *Haur. Sk.* 314. Lunatycy albo miesięcznicy. *Sk. Żyw.* 1, 118, (*cf. nocobład*). Lunatycy, ponocnicy. *Chmiel.* 1, 685. Lunatykiem jestem *Eccl.* лунствуюся, лунящися. Są lunatycy, którzy z łózka nie wstają, lecz rzucają się w łóżku, gadają, co w dzień czynili. Inni z łózka wychodzą, w suknie się ubierają, biorą klucze, drzwi odmykają, broń biorą, świecę rozświecają, po jakim czasie rzeczy poruszane na swoim miejscu kładą, rozbierają się, w łóżko się układają, i rano o tym wszystkim nie wiedzą. *Krup.* 5, 645., *Syr. Rej.* — W ewaniliu lunatyki zowią te ludzie, które na lony albo na pewne czasy od szatana cierpieli. *Sekl.* 13. Ewanilia nazywa lunatykami, cierpiących wielką chorobę, że przy odmiach miesiąca, bardziej pacyentów morduje, jak innych dni ta choroba. *Perz. Lek.* 145. — Lunatyk zowie się człowiek, którego wzrok według kursu księżyca umacnia się albo słabieje. *Kras. Zb.* 2, 76, ein Mondstüchtiger, ein Mondauge. **LUNATYCZNY**, a, e, nocobładny, ponocny, mondstüchtig; *Carn.* mejshen; *Vind.* miefezhliu, miefezhast, od miefeza boun. **LUNATYCZTWO**, a, *n.*, choroba lunatyczna, die Mondstüchtigkeit; *Boh.* měsýčnost; *Vind.* miefezhliwost, miefezhna boliesen.

LUNDYSZ, a, *m.*, gatunek sukna, eine Art Tuch; *cf. Holländ.*

biß, (cf. falandysz, falendysz). Od sztuki całej lundyszów Olenderskich, paklaków... *Vol. Leg 4, 356. et 6, 133.* Lundyszu postaw... *Instr. cel. Lit.* Lundyszu różnego półsztuki. *ib.* Sztuka lundyszów, paklaków. *ib.* Przodkowie o szarłat nie dbali, Wojewodowie w szarzy chadzali, Dziwna rzecz karazy teraz już nie znają I na lundysz niektórzy słudzy się gniewają, Szukają barwy, coby była od bławatu. *Jeż. Ek. 1 — Adj. Luński.*

LUNEBURG, a, m., miasto Niemieckie w księstwie Zelleńskim. *Dykc. Georg. 2, 100,* die Stadt Luneburg, ma być od Rzymian założone, i nazwane od kościoła albo bałwana Luna, który bałwan na tym miejscu trwał, aż do Karła Wielkiego. *Gwagn. 456.*

LUNETA, y, ż, łuk okręgu, das Bogenstück von einem Circel; część jaka obwodu cyrkulowego. *Solsk. Geogr. 4. —* Luneta, lunetka *zdrbn.*, gatunek szkielek dalekowidnych, ein Augenglas. Luneta astronomiczna, *tubus astron. N. Pam. 19, 84.* Lunetki nie są bardzo dla mężów pożyteczne. *Mon. 76, 415,* cf. lornetka.

LUNSKI, a, ie, n. p. Luńskiego sukna postaw. *Instr. cel. Lit.* (cf. lundysz, falandysz). Xiążę ten szaty jedwabnej nigdy nie obłoczył, W sukiennej luńskiej, zawsze chodził. *Kosz. Lor. 104 b.*

ŁUP CUP, ob. Łap cap. ŁUP, u, m, ŁUPY, ów, *plur.* zdobyć, korzystać, plon, (jak korzystać od kóry, tak łup od łub, znaczy zdzieranie, obdzieranie, złarte z kogo rzeczy, zdzierstwo, wydzierstwo, cf. *Carn. lup liber, cortex; Vind. lup, odlup - łupina; Graec. λωπός; cf. Carn. lop decipula, praeda, cf. łapać; Boh. lup otręby na głowie furfur; der Raub, die Beute; (Boh. auhonek, (cf. wygon); Slov. wurubki, rubenstwo, wobóbranki, woberki; Vind. rub, rup, rop, porop, obrop, isrop). Pobraли łupy z nich sobie za korzyść. *3 Leop. 1 March. 7, 47.* (odartki. *1 Leop.*). Będą łupy tym, którzy im służyli. *3 Leop. Zach. 2, 9,* (odartki. *1 Leop.*). Z nieprzyjacielskich łupów żołnierzy swoich opatrzył. *Baz. Sk. 49 Warg. Wal. 262.* Z łupu co nabyć, jest politycznie kraść; bo to jeden dyabeł, czy mię żołnierz okradnie, albo łupem weźmie. *Teat. 8, 56,* plundrując, plündernd. Podać miasto w łup. *Tr.* na plundrowanie, na rabunek, der Plünderung Preiß geben. Nie bardzo trzeba zajuszonym żołnierzom łupy radzić. *Bardz. Luk. 127.* Łupem się stać, *pr. et fig, jur Beute werden.* Serce moje mak najsroższych łupem się stało. *Teat. 54. b, 48.* Rwą krewni łup sierocy; Izy wdów piją zdrajce, Oczyszcza względ nieprawy jawne winowajce. *Kras. Sat. 14,* wydarty sierotom majątek.*

1. ŁUPA, y, m., zezowaty, ślep, ein Schielender. Zleś obaczył łupa. *Pot. Jow. 2, 34, ob. Łupać oczyma.*
2. ŁUPA, y, ż, szczapa, polano, n. p. Włóżyłem cztery łupy (drzewa) do pieca. *X. Kam., ein Schicht Holz. —* Sztuka żelaza, które z dymarki odbierają, zowie się łupa. *Os. Rud. 116. Haur. Ek. 178,* die Luppe, das Luppenstück, ein unförmliches Stück geschmelztes Eisen, ob Łupka ŁUPAĆ, ał, a, cz. *kontyn.* złupać, połupać, rozłupać *dok.* łupie, łupię *niedok.* (Boh. lupati decorticare, ob. Łupić; *Rag. et Bosn. lupati - bić, uderzyć;* § 1) szczepać, (Ross.

колупать, колупать, ob. Kłóć, kołę), spalten, Holz spalten. Ufajac sobie w bozkiej opiece Kmiotek drwa łupał przy rzece. *Kniaż. Poez. 3, 139.* Drzewa się tylko w podłuż łupią. *Bot. 11,* rozszczepują się, sie spalten sich. Łupać kamienie w górach. *Cn. Th., Steine brechen.* Wysławno go do łupania skał. *Teat. 13, 82. Steinbruch. — Fig. transl. Szczęśliwy rzecze wilk, kto by tego konia zchrupał, Ej czemu on nie baran, byłym go już łupał. Zab. 13, 276. Tręb. —* § 2, Łupa mię co n. p. w głowie (Boh. mě něco w hlavě lupá *pungit,* lupnauti lupnąć *jednotl.*), es sticht mir was im Kopfe. Wódką tą głowę bolącą łupającym bolem ulęczysz. *Sienn. 168.* Głowy łupanie. *ib. Wykl. Sak Probl. 76.* Fluxy czynią bolenie wielkie, w którym stawie się zastanawiają, które drudy łupaniem zowią. *Cresc. 164.* Czuje nudność, i kości po stawach łupanie. *Zab. 5, 355, Gliederreissen, cf. dna, denna choroba. —* § 3) Łupać oczyma, łupać. łupnąć oczyma - wytrzeszczać oczy, die Augen weit aufreissen. [właściwie: zniecać spojrzeć, *rusk. hlypaty, hlypnuty. 2].* Jeśli mię w dzień złośliwy język czyj uszczypnie, Jeśli na mnie złym okiem cenzor jaki łypnie. *Zab. 11, 186.* Na zdobyć swoje zazdrosnym okiem z pode łba łupa. *Zab. 13, 163.* Zaczyna tu i owdzie oczyma łupać. *Zab. 10, 351.* Tak temi Glikon głosami zmieszany Łupał oczyma, i jakął się w trwodze. *Kniaż. Poez. 2, 79.* Łupał oczyma na wszystkie strony. *Ossol. Str. 2.* ŁUPACZ, a, m, § 1) który drwa łupa, rąbacz, der Holzspalter. (Boh. lupáč. f. lupacka, wyłupujący groch). Ubo gi stróż, drew łupacz, okryty wiórami... *Jak Baj. 32. —* § 2) Łupacz, ryba morska, około trzech ćwierci łokcia długa, *gadus arglesinus. Kluk. Zw. 3, 95,* der elegante Schellfisch. ŁUPEK, pka, m., Boh. břidlice, škřidla; *Carn. zher; Ross. шиферъ, слонецъ, сланецъ, аспидъ; Turpy kamień, der Schiefer. Kamienie, które niby z tablicie złożone w tablice się też łupać dają, łupkami nazywamy. Kluk. Kop. 2, 7. Łupek tablicowy, dachówkowy. — ib. 84. Łupek gliniasty, thonartiger Schiefer, jest spiekłą glina, na listki się dzieląca. *ib. 97.**

ŁUPIA, i, ż, łup, łupienie, łupież, der Raub, die Beute, das Rauben. Niezlężone narody do niego się kupią, Nie bojąc się zmazania tak szaloną łupią. *Bardz. Luk. 42.* ŁUPIĆ, id, i, cz. *riedok, złupić dok.* drzewa lub zwierzęta obdzierać ze skóry, obierać, abhäuten, abtrunden, abziehen die Haut, abschälen; (Boh. lupiti, lupjm, lupati, lupám; Slov. lupjm; Sorab 2. luppasch, lüpasch; Vind. lupiti, lufhiti, spufhiti, (ob. Łuszczyć); Croat. lupiti, lupim; Ross. лупить, луплю, слупить, слупать; Graec. λειπο, ολόπτω; Lat. glubo, glupsi, gluptus; cf. Germ. flauben, schlauben). Dwa razy żona męża była, raz że ogórki łupil, drugi że jabłek nie łupil. *Hys. Ad. 11.* Smaczny owoc się zje, i niełupiony. *Burl. B. 4.* Skórę z węgorza niektórzy łupią, niektórzy w ukropie odparrzają. *Sienn. 316.* Łupi się drzewo, remittit arbor librum. *Cn. Th., er schält sich;* (Croat. lupinimsze siliquor, siliquis incipio tgr). — Wiele ich srodze biezami zakonowano, z szat złupiono, więzieniem trapiono. *Zygr. Pap. 257,* (zdarto, obnażono). — Łupić kogo - dzierać go,

obdzierać, zdzierać z niego skórę, einem die Haut abziehen, ihm die Haut über die Ohren ziehen, ihn schinden, plündern, berauben, (*Boh.* zlaupiti; *Slov.* laupiti adimo, laupjm na cestách rozbiąć; (*Hung.* lopok furari); *Sorab.* 1. wurubam, wurubu, wobëram; *Vind.* ropati, sropati, saropati, filnu dobiti; *Carn.* pûlem, puliti; *Ross.* дупить, дуплю. Gospodarowie lud swój nie tylko ze skóry, ale i z mięsa aż do samej kości łupią. *Kłok. Turk.* 77. Odpada dobra myśl, kiedy nędza łupi. *Mat. z Pod. C* 3. — *fig.* Więc frymarki, pożyczki, a rozliczną kupią Tak więc wzajem by szkapy parszywe się łupią. *Rej. Wiz.* 31, (skrobia się, odzierają się). — Doktor byle nie Polak, choć urwaniec, wiarę ma, i wnet drogo oczy łupi, brzuch porze, ciało rzeże. *Ocz. Przym.* 14, wyłupuje, außschälen, außgraben, außkrahen. — §. Łupić (cf. łupać), bić, uderzyć, loić, schlagen, wchsen; (*Rag. et Bosn.* lupati, lupnuti; *Carn.* lópem, lopiti). Kijem szkapę na bokach i po głowie łupi. *Pap. Kol. R.* 4 b. Oslicę swoje okrutnie kijem łupił Balaam. *Pot. Jow.* 210. ŁUPIENIE, ia, n. obieranie z łupiny, das Schälen, Abschälen, Abhäuten, Abirnden, Plündern, Schinden. Łupienie nóg. *Sienn. Wykl.* Skórę mułową dobrze na sparzeliznę przykładąć; jest też lekarstwo na łupiące się nogi. *ib.* 277. das Häuten der Füße, wenn die Haut abgeht, moltsche Füße, ob. Linić sie. ŁUPIESTWO, ob. Łupieżtwo. ŁUPIEŻ, ŁUBIEŻ, u, m., §. 1) złupiona czyli zdarta kora lub skóra, łub, Abgeschältes, Abgerißnes, abgeschälte Baumrinde, abgezogenes Fell, Rinde, Haut, Fell. Skóry albo łuby na drzewach, tak się mają, jak koże albo łupieża na zwierzętach. *Cresc.* 54, *ib.* 50. Łupież wężowy. *Spicz.* 236, (ob. Koża). Cieniuchy łuczysty węża łupież, membrana. *Zebr. Ow.* 169. Ezau kosmaty był, jako łupież bydłocy. *Leop. Genes.* 25, 25. Zamiast stołka wojewódzkiego on wart, aby mu zajęczego łupieża z kądziału król posłał. *Opal. Sat.* 83. W łwim łupieżu mężny Achilles Hektora zabił. *Pot. Pocz.* 369. Wziął fortecę bez miny, ręką dobył wieże; Nosi też łwie na grzbiecie i w herbie łubież. *ib.* 368. Skóra, łupież, pellis. *Mącz. Pterygium*, niejaki łupież albo skórka w oczu, wzrokowi przeszkadzająca. *Mącz. Z* wypalonych ran koniowi zajmuj łupież spiekły. *Cresc.* 530. — *poet.* Nowej wiosny goniec Ciepły wionie ławni, z kąd zruciwszy stary Ziemia łupież, rozbije drogie swe towary. . . *Tward. Wł.* 175, die Erde wtrft im Frühjahre die alte Rinde, die alte Haut, den alten Pelz ab. — §. Łupież na głowie, *Boh.* lup, lupina łupiny, die Schuppen auf dem Kopfe, auf die der Grind folgt; *porrigo, furfuratio. Comp. Med.* 11. Zaczynają się parchy wprzód od łupieżu. *Perz. Lek.* 141. Piodun paprzyka i łupieży wychędaża. *Syr.* 347. Sadło niedźwiedzie łupieży z głowy goi. *Haur. Sk.* 294. — §. 2) Łupież, łup, *Boh.* laupež, zdzieranie, plundrowanie, zdobycz gwałtowna, Raub, Beute, Plünderung, Rauben. Nie piérwój się położy, ażby pożał łupież, który uchwycił. 1 *Leop. Num.* 23. ŁUPIEŻCA, y, m., ŁUPIEŻNIK, a, m., zdzierca, zdzieracz, rabuś, plundrownik, (*Boh.* laupežnik, lupič, drač, wybranec; *Slov.* laupežnjik rozbojnik; (*Carn. et Vind.* lo-pesh - rozbojnik morski); *Vind.* rubar, rasbonik, hostnik

praedo; *Sorab.* 1. rubežnik, wurubnik; *Croat.* lupes; *Dal.* lupex; *Rag.* lûpex; *Bosn.* lupesg; *Hung.* lopó fur, latro); (*Ross.* дупежникъ belka zwłaszcza jodłowa z kory obłupiona); der Räuber, Plünderer, Schinder. Łupieżca jest cudzego dobra, nie gorliwy Fortun współbraci obrońca, kto zyskiem własnym, nie słuźnością wymierzra swoje wyroki. *Mon.* 65, 58. Wnijda do ciebie łupieżnicy, i splugawia kościoł twój. *W. Ezech.* 7, 22. (rozbojnicy. *Bibl. Gd.*). ŁUPIEŻCZYK ziele. *Tr.*, (ob. Lubczyk). ŁUPIEŻNY, a, e, *Boh.* laupežnický, laupežnj, berný; od łupów, Raub-, räuberisch; (*Croat.* lupeslyiv, lupeski; *Dal.* lupeslyv; *Rag.* luupexni, lupescki furax). Łupieżny okręt (*Boh.* laupežnicka lodj), ein Raubschiff. ŁUPIEŻTWO, ŁUPIESTWO, a, n., (*Boh.* laupežnictw, lupičtwj; *Slov.* laupežstw; *Sorab.* 1. wurubk, wobërk; *Vind.* rup; *Carn.* rop; *Croat.* odera, plen, (*Croat.* lupesina, lupeschina, tabina; *Dal.* lupeschina; *Hung.* lopaas, lopás; *Rag.* lupesctvo, lupesctina - kradzież); *Bosn.* lupesctina, odor); - zdzierstwo, łupienie, łupież. *Cn. Th.*, die Räuberey, die Raubsucht, das Rauben; Schinderey, Plündererey. Którzy się o złodziejstwo albo łupiestwo jednają, tracą swoje prawo. *Szczerb. Sax.* 76. — §. *fig.* Jakichżeby zručna zalotnica nie poczyniła łupiectw, temi uzbrojona oczami! *Węg. Marm.* 3, 101, zwycięztw, Siege, Triumph. ŁUPIEŻYCZ, cz. niedok., szukać łupieży, auf Raub ausgehen, *Rag.* lupëxiti; *Hung.* lopok - kraść. ŁUPIKOŚCIOŁ, a, m., świętokradca, ein Kirchendieb. Lichwiarze, świętokrajcy, łupikościołowie. *W. Post. W.* 2, 368. *Szczerb. Sax.* 181. ŁUPIKUFEL, na, m., wytrzęsikufel, moczywas, kufel, ein Stürzebecher, ein Saufaus. ŁUPINA, y, ż, ŁUPINKA, i, ż, dem., (cf. *Boh.* lupen, lupina, luština, šešulina, šešelina, šešelinka, šlupka, šlupina, šupka, šupina, okružek; *Morav.* okružlek; *Sorab.* 2. lupina; *Sorab.* 1. hustžizna, pluhwa; *Vind.* lup, odlup, lupinja, obłup, luplenize; *Carn.* lupina, lupk, ollup, ollupk, obresina, klenavz; *Croat.* lupina, oblupek, odlupek, olupek, komuska, mosnicza; (*Bosn.* lupina, kosti od koga tjela cadaver); *Bosn.* gljuska, rogač, karuba, mohugna, bosgijagne; *Ross.* кожура, кожурина, луска, луца, лущина, скорлупа); łuszczyna, obłupina grochu, jarzyn, migdałów i orzechów cienka na jądrze. *Cn. Th.* die weiche grüne Schale, worin eine Frucht sitzt, die Hülse, die Schlaube. Okrycie owocowe zowie się łupiną siliqua, kiedy złożone jest ze dwóch części, kłapkami zwanych, między którymi z obu stron spojenia wiszą ziarna. *Bot.* 126. Łupina legumen, jest strąk dwuczęściowy, w którym nasiona tylko są do jednego szwu przyłączone, n. p. u grochu. *Kluk. Dyke.* 1, 39, (cf. szupinka). Łupiny, łuski, łuszczyny orzechowe etc., zwierzchnie, zielone, świeże, szczeżuje. *Cn. Th.*, die grünen Schalen der Nüsse etc. Łupiny, łuski, łuszczyny twarde, orzecha, żołędziu obitego, z zielonej łuski. *Cn. Th.*, die harte Schale der Nüsse etc. Oddzielamy łupinę od ziarna i z drzewa zdejmujemy korę. *Mon. a.* 65, 454. Źle czyni, który gardzi przypowieści, Smaczny to owoc, choć w podłej łupinie. *Kras. Mysz.* 42. I łupinybym orzechowej za to nie dał, *cassa nuce non emam. Mącz.* Łupina, cebulna skóra powierz-

chnia, die Zwiebelschale, die Häute der Zwiebelgewächse.

ŁUPINIASTY, a, e, łupinami odziany. *Cn. Th. Boh.* lupinowaty, lupowaty, ślupinowaty. **ŁUPINOWY**, a, e, od łupiny, Hülsen-, Schalen-, mit Schalen bedekt. Owoc łupinowy, Hülsenfrüchte, którego nasienie samą łupiną okryte jest. *Kluk. Rosl.* 2, 11. **ŁUPIPSZCZOŁ**, a, m., złodziej pszczelny, der Bienenlieb. *Klon. Wor.* 32. **ŁUPISKÓRA**, y, m., dzierca, ein Leuteschinder. Złobyśmy lepiej w sąłaszach z dziekiowemi gbury. Niż z Jaśnie Wielmożnemi pany łupiskóry. *Nar. Dz.* 3, 233. *Zab.* 16, 124. **ŁUPISTY**, a, e, co się daje łupić, leicht abzuschälen, auszuklauen. *Włod.* (ŁUPKA, i, ż, dem. nom. łupa, eine kleine Luppe, ein kleiner Eisenflumpen. Żelazo przetopione, na kowadło młotem biją, i robią z niego bochen okrągły wielki jak kapelus, gruby na dłoń, który łupką zowią. *Os. Rud.* 360.). **ŁUPNY**, a, e, ŁUPKI, a, ie, szczepny, leicht zu spalten; *Boh.* skřídličný; *Sorab.* 1. kolné; *Carn.* plenast; *Vind.* shibrast, shibern, plenast; *Ross.* колкий, слоеный. Drzewo zmarzłe nie jest łupkie. *Torz.* 20. Łupkie, szczepne drzewo *Ross.* кражевина. Szczurak łupki. *Wol.* Ciała łupkie tylko pewnym kierunkiem szczepają się, jako to drzewa i kamienie łupkie, (ob. Łupek, Schieferstein), i te łupnymi nazywamy. *Hub. Mech.* 227. **ŁUPKOŚĆ**, **ŁUPNOŚĆ**, ści, ż., łatwość drzewa do łupania, *Ross.* колкость, die Spaltbarkeit. Dębina, lubo jest najtrwalsza i najmocniejsza, jednakże ma więcej kruchości i łupkości, od grabiny i brzoštu. *Jak. Art.* 1, 276. **ŁUPOWY**, a, e, do łupów należący, abo z łupów. *Cn. Th.* Raub-, Beute- Łupowa 'korzyś. *Sak. Dusz.* 140.

LURA, **LIURA**, y, ż., z *Niem.* Lauer; *Lat. et Ital.* lora, Lanerwein, Tresterwein; (*Hung.* löre, leüre; *Boh.* brečka (ob. Brzeczka), patěsky; *Slov.* zadnj vino; *Sorab.* 1. patoki; *Vind.* patki, potoki, patoke, lura, shlopra, burnu, flabu piije; *Carn.* patoka, zvizhk, skavéz; *Croat.* chiger; *Dal.* vodnizze). Wino najpodlejsze jest znane pod nazwiskiem lura, vinum secundarium, którego używają ubożsi, mocząc w wodzie wyłoczonym jagod winnych, i wyściskając potem w prasach. *N. Pam.* 5, 139. Wino to na poły z liurą. *Star. Ref.* 52. Najprędzej można łeb zamącić liurą. *Zabl. Amf.* 83, «not. t. j. doimek winny.» Wino niewytrawione, mętne, złe, nieczyste, nie tak winem, jak raczej można nazwać lura. *Zabl. Z. S.* 50. Żal się boże wam wina, dobraż dla was lura. *Pot. Jow.* 156, (cf. dobra Matyasowi płotka; takiemu takie; dobra psu mucha; szkoda psu białego chleba). Lepsze wino wolą sprzedać, a sami kwas abo liurę piją. *Falib. N.* 1.

LUSIA, i, ż., dem. nom. Ludwisia, Ludowika, Liechfen. Darrowałem wstążkę Lusi, I dała mi za to busi. *Teat.* 21, 51. A co Lusi? można już pójść do mamy? *ib.* 38, 160.

ŁUSKA, i, ż., **ŁUSZCZKA**, *zdrbn.*, *Boh.* lusk, luština, šešulina; *Slov.* luština; *Sorab.* 2. lusežina, luscežina; *Sorab.* 1. schupizna; *Carn.* luski, luskine, lushina; *Vind.* luska, skorja, luskina, mofhniza, plevn; *Croat.* luzka, luszka, luschina, lyuzka; *Bosn.* gljuska, lusetra; *Rag.* gljuska; *Slav.* ljuska; *Ross.* луска, луша, лущина, шелуха, шелушка; łupina, szeżełuja, łuszczyna orzechowa etc., świeża zielona, die äußere grüne Schale der Nüsse etc.; *Vind.*

orehova lushina, rubina; *Ross.* плоска; łupina twarda orzecha, żółędziu obitego z zielonej łuski, die Rußschale, die harte Schale der Nüsse etc. *Cn. Th.* Łuska twarda krodyla, żółwia, skorupa. *ib.* (*Ross.* скорлупа, скорлупка, cf. skarlupa), die harten Schalen, z. B. einer Schildkröte; die harten Schuppen des Crocodils etc. — *fig.* Przymioty, lubo nam natura daje, ale są to twardą i ciemną łuską pokryte klejnoty, póki edukacja ich nie wypoleruje. *Mon.* 65, 46. — §. Łuski, okrycie ryb. *Zool.* 70; *Bosn.* gljustrina od ribbe, lustra, lusctrina, stergottina, strrigottina; *Slav.* ljuska ribja; *Rag.* lustra, gljustura, lustriza, gljusturiza; *Ross.* чешуя, Rißschuppen. Kadłub rybi pokryty jest łuskami różnej twardości; mało jest ryb bez łuski. *Zool.* 173. — *Transl.* Łuski lub skałki na oku. *Perz. Cyr.* 2, 175, *albugo*, *leucoma*, *nebula*, *nubecula*. Proch korzenia kosaćcowego łuske lub bielmo z oczu zgania. *Sienn.*, *Spicz.* 43, cf. katarakta; u bydła zaciąg, zawłoka. *X. Kam.* Łuska na oku = bielmo, żell auf dem Auge, Staar. Spadły z oczu jego, jakoby łuski, a wnet wziął wzrok. *Rej. Post. B b b.* 3. — *fig.* Niech on mu w tój omyłce łuskę z oczu zdziera. *Pot. Syl.* 329. — §. Łuski albo otreby płci, są siostry parchów. *Sienn.* 499. Schuppen auf dem Gesicht. Łuski abo otreby, jako z głowy zganiać. *Sleszk. Ped.* 20, *Boh.* lup. Łuska, blaszka na kruszcach, która odpada młotem uderzywszy, jak zużel. *Włod.* Hammerschlag, schuppenartige Blechfen, die sich von den Metallen beim Hämmeru ablösen; — blaszka, dünnes Blech. Kaplica łuską złotą pokryta. *Tward. Wł.* 151, *Boh.* lupaček, lupen, lujnek. **ŁUSKAĆ**, ał, a, intr. *niedok.*, 1. łuskotać, łuskot wydawać, knačen, knaren; (*Boh.* lauskati, lauskawati = Nüsse knačen, nuces frangere; lauskacek *nucifrangibulum*, Rußknacher, orzecholom; *Vind.* luskat = palcami klaskać). Bywa dzieciom ciężaczka, tak że w nich kości łuskają. *Sienn.* 468. *Crepeae a principio caprae appellatae, quod cruribus crepent*, bo łuska im w nogach, gdy niemi tapają. *Mącz.* — 2. Łuskać, wyluszczać, ob. Łuszczyc. **ŁUSKATY**, **ŁUSKAWY**, a, e, mający łuskę na sobie, *Bosn.* lusetrivi, stergotiui, koji ma lustre; *Rag.* lustrav, gljusturast; schuppig. Wąż łuskaty. *Otw. Wirg.* 403. Wąż kraźnemi zakręty zatoki łuskate Wijąc, rączo się zwija na dzwona garbate. *ib.* 103. Ziemiopłazy łuskawego grzbieta. *Pilch. Sen. list.* 4, 177. Jedna po pas kobieta ładną być się zdała. Lecz się szpetnie łuskatym kłębem zokończyła. *Przyb. Mill.* 57. Ospice łuskawe, owoc, Windpocken. *Tr.* **ŁUSKIEWNIK**, *lathraea* *Linn.*, rośnie w ciemnych lasach przy korzeniach leszczyny i brzozy. *Kluk. Dykc.* 2, 72, die Schuppenwurz. *Jundz.* 318. **ŁUSKINIA**, i, ż., łupina, łuszczyna, die Schlaube, die Hülfse; *Boh.* etc. luština. Łuskinie jakie są na grochu i na naszym zbożu, które się w łuskiniaach rodzi. *Sekl.* 15. Za żadnego z nich i czterech łuskin dać nie chciał. *Sk. Dz.* 608, cf. i łupinybym nie dał; ani grosza, ani szeląga. **ŁUSKINOWY**, a, e, od łuskin, od łuski, Schuppen-; *Ross.* скорлупный. Szew łuskinowy, *sutura squamosa*, nad kośćcami skroniowemi, spaja je z kośćcami przodku głowy. *Perz. Cyr.* 1, 29. **ŁUSKINOWATY**, **ŁUSKOWATY**, a, e, na kształt łusek, schuppenartig, schuppicht.

Dzielny Tyton pyszniący się płynie, Na łuskowatym grzbiecie dźwigając boginie. *Przyb. Luz.* 40. Każda kość skroniowa złożona z jednego kawałka łuskinowatego *os squamosum*, a z drugiego skalistego. *Perz. Cyr.* 1, 27. Spojenie łuskowate łączy kości skroniowe z kośćcami ciemienia. *Krup. Ost.* 1, 32. Korzeń łuskowaty, *r. squam.*, łuskami jest pokryty. *Jundz.* 2, 7. Lilia polna ma korzeń z wielu główek łuskowaty. *Syr. Ziel.* 751. Lilia ma korzeń łuskogłowczasty. *ib.* 751. ŁUSKNA pszenica, *ob.* Orkisz. *Sicnn.*, *Syr.* 950. ŁUSKOWIEC, *wca, m.*, *Kluk. Zw.* 1, 71, zwierzę, *manis*, daß Schuppenthyer.

Pochodz. *łuszcz*, *łuszczany*, *łuszczasty*, *łuszczczybochenek*, *łuszczyc*, *odłuszczać*, *wyłuszczać*, *beźłuskny*, *grabolusk*.

LUSNIA, i, ż., *Tr.*, podpora wozu, z żelazem u spodu, u góry zakrzywiona. *X. Kam.*, die Runge. — ? *ob.* Lon.

*ŁUSPINA, y, ż., łupina, die Schale. Dionys córki tak wyćwiczył, że mu brodę i włosy łuspinami Włoskich orzechów upalały. *Warg. Wal.* 541.

*LUST, u, m., może z *Niem.* die Lust; (*Sorab.* 2. luscht; *Sorab.* 1. ložt, bradosež; *Carn. et Vind.* lusht); ukontentowanie, rozkosz, wesele, (*ob.* Luszytk); n. p. Czasu wojny kwitnęli, ale za pokoju znikczemnieli, że nie był taki porządek czasu pokoju, ani umieli użyć onego lustru ku swemu dobremu, który im był za pokojem przyszedł. *Gorn. Dw.* 366, cf. lostować, luszytkować. *LUSTHAUZ, u, m., z *Niem.*, ogrodna letnica, chłodnik, altanka, ein Lusthaus. Ujrzysz tam lusthauzy i ogrody słiczne Drzewa rozliczne. *Klon. Fl. F* 3, cf. *lustrans.

LUSTR, u, m., LUSTRO, a, n., ? 1. ozdobny na kształt korony, koszyka, pajaka ze skła ulany lichtarz, zawieszisty z suffitu pokojów, *Carn.* dopje; *Ross.* паникадило; der Luster, eine Art Kronleuchter. Pozapalałem świece w lustrach i pajaku, który na środku wisi. *Teat.* 35. d, 72. — ? Zwierciadło wielkie piękne, ein großer, schöner Spiegel. W przeszłym jeszcze wieku lustra i zwierciadła tak piękne we Francyi robić zaczęto, że im Weneckie ustępować musiały. *Wyrw. Geogr.* 511. I Turcy już chwycili się mody, ustrajać pokoje w zegary, w zwierciadła Angielskie, i w lustra. *Mik. Turk.* 316. — ? 2. Lustr, blask, glanc, der Glanz. W Polsce już niektórzy kawalerowie zaczynają ten kraj do lustru przyprowadzać. *Boh. Kom.* 5, 265. Woda czysta biegać większą nadzieję czyni o lustrze przedziwa, niżli brudna stojąca. *Przedz.* 22. LUSTRA, y, ż., kampament; dawną polszczyzną dobrą: okazka. *Włod.*, die Musterung der Armees, cf. popis. LUSTRACYA, yi, ż., LUSTROWANIE, ia, n., rewizya, die Revision, Untersuchung. Lustracye co pięcioletnie starostw. *Vol. Leg.* 7, 442. Lustracya oznacza wysłanie osób do obejrzenia w dobrach Rzpłtęj stanu dochodów i powinności chłopów osiadłych w tych dobrach. *Jez. Wyr.* (*Lustrans, u, m., lusthauz, chłodnik, altanka, ein Lusthaus. Wstąpił Taranowski do lustransów Sułtańskich, dziwnie, kosztownie i znamienicie zbudowanych. Jeden jest zbudowany z drzewa cyprysowego, rzezaniem w kosztowne kwiaty przyozdobiony; drugi z alabastru i marmuru. *Gwagn.* 122., *Biel.* 571). LUSTRATOR, a, m., który stan jakiej rzeczy lustruje, dochodzi, der Revisor, Untersucher. *Vol. Leg.* 7, 442.

LUSTRATORSKI, a, ie, od lustratorów, Revisor *. Przysięga lustratorska. *Vol. Leg.* 7, 442. LUSTRO, *ob.* Lustr. LUSTROWAĆ, ał, uje, *cz. niedok.*, ? a) rewidować, dochodzić stanu jakiej rzeczy, revidiren, untersuchen. *Vol. Leg.* 7, 442. — ? b) Zwiedzić kraje, fremde Länder bereisen. *Tr.* LUSTROWNY, a, e, pełny lustru, blasku, glancu, glänzend. Kość słoniowa swym glanssem wygładza przedsiene i lustrowne sto sali. *Zab.* 15, 29. *Kniaż.* Len będzie lustrownym, jeśli zbiór jego za pogody nastąpi. *Przedz.* 22. Przez zamoczenie lnu w polu przedziwo ciemniejsze, i nie-lustrowne staje się. *ib.* 107. LUSTROWY, a, e, od lustra, zwierciadłowy, Luster *, Kronleuchter *, Spiegel *; *Ross.* паникадильный.

*LUSY, *ob.* Nielusy.

ŁUSZCZ, u, m., chwast pewny w życie i w pszenicy. *Tr.*, ein gewisses Unkraut im Roggen und Weizen. ŁUSZCZAK, a, m., gatunek orzechów, które same się łuszczą, eine Art Nüsse, die sich von selbst schälen oder die Schale aufbrechen; *Boh.* weylupek; (*Eccl.* дощики, всякой овощ ородной, или что лущить можно, н. п. горохъ, бобы, Hülsenfrüchte, *ob.* Legumin, jarzyna). Korpę orzechów łuszczaków, takich jakby je dopiero gościowi z gardła wybrał. *Bies. A* 1. ŁUSZCZANY, a, e, od chwastu łuszcz zwanego, jeneß Unkraut betreffend. *Tr.* ŁUSZCZASTY, ŁUSZCZYSTY, a, e, łuskowaty, łuskaty, schuppig; (*Sorab.* 1. schupiznowé, schupizwaté; *Vind.* luskast, luskinast; *Bosn.* lusctriwi, stergotiui, koji ma lustre; *Rag.* lustrav, gljustrast). Cieniuchny łuszczysty węża łupież. *Zebr. Ow.* 169. Smok krętnemi pasmami łuszczyste zatoki Łamiąc, gnie się jak obłak, srogie strojąc skoki. *ib.* 55. Kaftan zrobiony z łuszczastej smoczęj skóry. *P. Kechan. Orł.* 1, 426. Karacena łuszczasta. *W.* 1 *Reg.* 17, 5., *Bibl. Gd.* Kamień łuszczasty, jest biały, dzielący się, kruchy, i podobny do szklonego, nazywają go inaczej skwama. *Lad. H.* N. 64. ŁUSZCZKA, *ob.* Łuska. ŁUSZCZYBOCHENEK, nka, m., darmojad, pasorztyt, ein Zellerleder. Włósci poszły chwałebnym świsłaków zwyczajem Na oferty miłosne, na smaczne objady, Na dwór z łuszczczybochenków niktzemnych złożony. *Nar. Dz.* 5, 152. Panowie na kawalkatora większy wzgląd, a niżli na pospolite owe łuszczczybochenki mieć powinni. *Hipp.* 38. ŁUSZCZYC, ył, y, *cz. niedok.*, z łuski obierać, ausschälen, ausschälen, abschälen; *Bosn.* lusctiti, obgljuscctiti; *Sorab.* 2. luschezisch; *Vind.* lufhiti, lupiti, spulhiti; *Carn.* shlepām; *Ross.* лущить, лущу, шелушить, ошелушить. Ten ptak ziarno, ów zaś jemiółeczkę łuszczczy. *Mysł. E* 4 b. ŁUSZCZYC się, sich schälen, oder sich leicht schälen lassen. Łuszczaki same się łuszczą. *Ld.* Gips przezroczyty. Łuszczący się, niby w kartki ułożony. *Torz.* 199. ŁUSZCZYNA, y, ż., łupina, łuskinia, *Boh.* luština, šešulina; *Slov.* luština; *Vind.* lufhina, luskinia; *Carn.* lushina, luskinia; *Sorab.* 2. lufczina, luschezina; *Croat.* lusčina; *Ross.* душина; die Schale, Hüße. Migdały wielkie subtelną skórę, abo łuszczzynę, mają. *Cresc.* 397. Łuszczzyna zwierchnia zielona orzecha Włoskiego. *Brzost. Duch.* 59. Więcej się hydzymy łuszczzyną, niżli samym jądrem. *Weresz. Reg.* 119. Syn marnotravny żadał, jakoby natkał brzuch swój łuszczzy-

nami, których nie dojadły wieprze. *Radz. Luc. 15, 16*, (młoto. *Bibl. Gd.*). Wywają jako plewa przed wiatrem, i jako łuszczyzna, którą pochwyta wichur. *Budn. Job. 21, 18.* (jako perz. *Bibl. Gd.*).

LUSZTYK, a, m., z Niem. *lustig*, ob. Lust; (*Sorab. 2. luscht; Sorab. 1. ložt, hradocž, ložtarstwo; Carn. lusht; Vind. luht, vefele, radost*); wesele, radość, hulanka, *lustigēß leben, freudentamel; Ross. бражничество, бражничание*, (cf. braha). Gra, rozpusta, luszyk, przymuszają ubóstwo w dom wnieść. *Zab. 5, 121.* Przy luszykach, biesiadach, na piekło zarobiliście. *Bals. Niedz. 1, 420.* Po miastach. luszyk ustawiczny i stroje zbyteczne. *Psalm. 85.* Szulerya i luszyki były kilkoletnią ciągłą zabawą moją. *Teat. 33. d, 7.* Nie chodzącem na luszyki jak drudzy. *Kras. Pod. 2, 145.* Cały zagarnąwszy majątek, miał o czym Dogadzać swym luszykom i ucztom ochoczym. *Zabl. Zbb. 92.* Gdy tak wszyscy wesołe wraz czynią luszyki, i różne brzmia z odgłosem w pokojach okrzyki... *Min. Rył. 2, 274.* Luszyk, lej przelej, hulaj duszo. *Zegl. Ad. 134*, (cf. labuj duszo). LUSZTYKOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, luszyki stroić, lostować, *lustig leben; Ross. бражничать.* Strwoni to dziedzic godniejszy za ciebie. Coś ty za zamkiem troistym zachował, A na twym pyszne Źo zlawszy pogrzebie Hojnie Falernem będzie luszykował. *Hor. 2, 266.* *Koryt.* Luszykował sługa wraz z panem, póki były pieniądze. *Teat. 33. d, 10.*

ŁUT, ob. Łót.

LUTENICZKA, i, ż., *demin. nom.* lutnistka, *fidicina*, która umie na stronach grać. *Macz.*, die Lautenspielerinn, Harfenspielerinn etc. LUTENKA, i, ż., *demin. nom.* lutnia, eine kleine Laute. Z tobą ja trzody w bujne łąki gonię, Ty jej przyspiewasz, ja w lutenkę dzwonię. *Siel. Anon. 378.* Pięknie na lutenkach grają. *Rej. Wiz. 66 b.* Na lutence pograć. *Rej. Zw. 15.* LUTENNY, a, e, lutniowy, lucienny, od lutni, Lauten. Komuby dźwięk lutenny nie czynił zabawy? *Min. Rył. 4, 53.* Póki świt ukaze się dzienny, Dzwonię palcami w słodki strój lutenny. *Chrośc. Ow. 35.* Miękkimi wierszami lutennymi Hannibala wspominać. *Lib. Hor. 49, t. j. lirycznymi. Min. Aus. 63.*

LUTER, tra, m., §. 1. Sławny Doktor Marcin, zakonu Augustyńskiego, głowa reformacji i wyznania luterskiego. *Kras. Zb. 2, 77, Dr. Mart. Luther.* — §. 2. Luter = LUTERANIN, LUTERAN, a, m., męczyzna wyznania luterskiego, ein Lutheraner; *Slov. luterán; Hung. luteránus; Vind. luteranar; Croat. lutoran; Slav. luteran; Ross. лютеранъ, лютеранинъ.* Zaleca luteran Lutra, sakramentarz Kalwina, bratrzyk Hussa; zalecania my bożego od tych lutrów i bratrzyków chcemy. *Hrbst. Odp. U 3*, (cf. chwali swój swego). Luteranowie, nowokrzeńcy i t. d. *Rej. Post. Q 4.* LUTERKA, i, ż., kobieta wyznania luterskiego, die Lutheranerinn. LUTEROW, LUTEROWY, LUTROWY, a, e, LUTERSKI, a, ie, od Lutra, *Vind. luteranski; Ross. лютеранский, lutherisch.* Riegers, zwolennik Luterow. *Biał. Post. 49.* Nauka Lutrowa. *Żebr. Zw. Ze szkoły Luterowej. Biał. Post. 49.* Lutrową chrzczą ewanielicy swoje wiarę; ale gdyby wstał zmarły Luter, nie znalazł się do niej. *Petr. Ek. 101.* Luterskie wyzna-

nie. *Kras. Zb. 2, 77.* LUTERAŃSTWO, LUTERSTWO, a, n., LUTERYA, yi, ż., *Slov. luteránstvo; Vind. luteranstvu, luternia, luterstvu, das Lutherthum,* wiara luterska, panuje w Szwecyi, w Danii, w północnych Niemczech, w Prussiech etc. *Wyrw. Geogr. 138.* Kalwiństwem i luteranstwem nas potwarzają. *Pim. Kam. 381.* Luterstwo w szesnastym wieku nastąpiło. *Boter. 117.* Mniemają, jakoby luterya skaziła bogobojność. *Hrbst. Nauk. M 6 b.* Pleban tego miasta o luterya był do Kolna pozwany. *Baz. Hst. 34., Steb. 142.* LUTERSZCZYŻNA, y, ż., *idem, n. p.* Król odprawił swoje nabożeństwo u fary; a gdy król wyszedł, mieszczanie bawili się swoją luterszczyżną. *Gorn. Dz. 49.*

Pochodz. *lutrzeć, lutrzyć się, zlutrzyć się, polutrzyć się.* LUTNIA, i, ż., Lutenska *demin.*, (*Boh. lautna, kobza, (ob. Kobza); Sorab. 1. lawtna; Vind. lauta, plunka; Carn. lapt, egga, glasbe; Hung. lant, lantotska; Bosn. leut; Rag. li-út, leút; Croat. lajne, tambur; Ross. лютя; Graec. med. λαουδο; Lat. med. laudis, lautus; Ital. liuto; Arab. alaud*); die Laute. U lutni grzbiet, w którym się głos odbija, jest na dole, a deka z kołem i stronami na wierzchu. 1. *Leop. pr. Ps.* Lutnia na trzy grania bywa. *Wróbl. 100.* Lutnia, wódz tańców i pieśni uczonych, Lutnia ochłoda myśli utrapionych, Ta seree miękczy swym głosem przyjemnym, Bogom podziemnym. *Hor. 1, 176., J. Kehan. Dz. 247.* Brzęk lucien twoich nie będzie więcej słyszany. 1. *Leop. Ezech. 26, 13.* (cytar twoich. 3 *Leop.*). Ogromnemi bębunami, krzykliwymi trąbami, wdzięcznemi lutniami, przyjemnemi cytrami chwalcie boga. *Ryb. Ps. 294.* Na tej smutno grać może, co wesoło, lutni. *Pot. Jow. 2, 84.* Nie każdemu się na lutni grać zejdzie. *Rys. Ad. 50.* — §. Lutnia, gwiazdy na niebie. *J. Kehan. Dz. 11, ein Sternbild.* — §. Lutnia, miano sukki gończój. *Ryd., der Name einer Spurhündinn.* LUTNIOŚPIEW, a, m., przyspiewujący do lutni, der Lautensänger, der die Laute mit Gesang begleitert. Z lutniośpiewami przysięgę, iż głowa nieba dosięgnę. *Petr. Hor. A b, cf. liryczny poeta.* LUTNIOWY, a, e, lucienny, lutenny, od lutni, Lauten; *Sorab. 1. lawtnaczé.* — (§. Lutniowy, ob. Luty, miesiąc). LUTNISTA, y, m., grający na lutni, der Lautenist, Lautenspieler; *Boh. lautenik; Vind. lautar, jigrauz na lauti; Bosn. leutar; Ross. лютисть.* Słyszałem jakoby głos lutnistów, którzy na lutniach swych grają. 1 *Leop. Apoc. 14, 2.* (gedzcoów, gedących na cytarach swoich. 3 *Leop.*). Nero wolał być dobrym lutnistą, niż dobrym cesarzem. *Petr. Pol. 2, 322.* Lutnistów mistrzu Apollo. *Petr. Hor. 2, L b.* Lutnista grać nie zacznie, aż gajda umilknie. *Cn. Ad. 466.* (cf. mądry nie mówi, aż głupi przestanie). O sławnym lutniście Bekfarku jest przysłowie: nie bierz po Bekfarku lutni. *Falib. A. 1.* LUTNISTKA, i, ż., (*demin. luteniczka*), grająca na lutni, die Lautenspielerinn. Fryerka, lutnistka. *Zab. 8, 330.* *Izyk.*

1. LUTO, LUTOŚĆ, LUTOŚCIWY, LUTOWAĆ, ob. Lito, Litość, Litościwy, Litować. 2. LUTO *adverb.*, *Ross. люто; Eccl. лютъ; okrutnie, srogo, grausam, hart.* My tak luto od was uciśnieni i ukrzywdzeni. *Smotr. El. 50, Ross. лютость okrucieństwo, cf. luty.*

ŁUTOWY, *ob.* Łotowy.

LUTROWAĆ, *ał*, *uje*, *cz. niedok.*, czyścić, cedić, (*Sorab.* 2. lutrowasch); *laütern.* Saletrę surową trzeba lutrować, albo od cudzych rzeczy oczyścić. *Kluk. Kop.* 1, 181. Potasz lutrować. *Torz.* 226.

LUTRANIN, LUTROWY, *ob.* Luter, Luterowy, Luterski.

LUTRZEĆ, *ał*, *eje*, *neutr.*, LUTRZYĆ się *recipr. niedok.*, zlutrzyć, polutrzyć się *dok.*, lutrem zostawać, lutherisch werden. Polutrzyli się wszyscy. *Groch. W.* 570. Pewny jestem, iż się moi synowie w Saxonii nie zlutrzą, nie zkalwinia, i tylko to, co jest dobrego przejmą. *Mon.* 65, 241. Albert Xiążę Pruski życzył zlutrzania Polsce. *Czack. Pr.* 1, 58.

LUTUJE, *ob.* Litować.

LUTY, *ego, m.*, (*Boh. et Slov.* unor, aunor, (*Boh. et Slov.* leden styczeń); *Sorab.* 1. swētžkowne inefactwo; *Sorab.* 2. szwezkowni, (*cf.* szwezkowniza, szwezkowna Maria, N. P. gromniczna, gromnice); *Vind.* fviezhnik, fezhnan, druinik, drugnik, (*cf.* drugi); *Croat.* szvechen, szēchen; *Dal.* velyaeha, sziesen, (*cf.* styczeń); *Rag. et Bosn.* vegljaccja; *Slav.* veljaccja; (*Ross. obs.* лютий мѣсяць, *cf.* лютий, лютъ dziki, srogı, okrutny, *ob.* 'Luto'; *Ross.* февраль; *cf.* lóil), *der* Żebnuar, Żornung. Drugi miesiąc roku. *Haur. Sk.* 477. Spyta cię luty, masz-li bōty. *Cn. Ad.* 1125. (*cf.* Simona święto i Judy Nabawi cię pewnej grudy). 'Lutniowy = lutnia miesiąca bywający. *Cn. Th.* 375. = lutowy, Żornungš :

LUZ, *u, m.*, z *Niem.* loß; (*cf.* *Lat.* laxare; *Graec.* ἀλασσεῖν, *cf.* 'Iaczyć); *ob.* Luzowanie, *daß* lößen, Ablösen. Luz, uwolnienie od przemocowania, luzowanie, *n. p.* Trzeba luz zrobić na około, niemasz luzu, nie może się koło obracać. *Budtk.* *daß* lößmachen, löstten. Luzem, wolno sobie, samopas, loß, frey.

Pochodz. *lužny*, luzować, luzak; *obluz*, obluzować.

LUZACYA, *yi, ż.*, (*Boh.* Luzice; *Sorab.* 1. Luzicy; *Sorab.* 2. Laufinska; *cf.* luza kałuża); dzieli się na dolną i górną. *Wyryw. Geogr.* 238, *die* Łaußß. LUZĄCYK, *a, m.*, *Boh.* Lužičan; *Sorab.* 1. Lužiz. Z wyższej Luzacyi *Sorab.* 2. Hajak, Hattschak, ponieważ mawia haj! : tak jest! LUZACKI, *a, ie*, *Sorab.* 1. Lužiski.

LUZAK, *a, m.*, łózny wojskowy, ciura, *der* Troßbude; *Boh.* luza, hluz a chałstra; *Ross.* самовольщина. Płatna kawalerya składała się z towarzyszków, pocztowych czyli szeregowych, i luzaków; luzak był do osobistej usługi, stawał jednak do boju w trzecim rzędzie; a od tego, że konia miał na odwodzie, luzaka otrzymał imię. *Czack. Pr.* 1, 215. Konie te zostaną pod dozorem woźnic i luzaków. *Służb. Oboz.* 151. Kupił konie trzy dla siebie, szeregowego i luzaka. *Gaz. Nar.* 2, 282.

ŁUZINA, *ob.* Łużyna, ługowisko, ług. ŁUŻNIK, *a, m.*, (*Etym.* ług), (*Vind.* vugni fod, shehtnjak, shehtnik, vugnopepeunik); §. a) cedziło, kosz do cedzenia ługu *Włod.* ein Getgeforb, zum Durchfeigen der Łauge. — §. b) Co ług robi. *Tr. der Łaugenmacher.*

ŁUŻNY, ŁOŻNY, *a, e*, (*z Niem.* loß). §. 1. bez pana służący, *Vind.* bresflushen, herrenloß, (vom Gefinde). (*cf.* hultaj). Łóźnych ludzi, panów i służby nie mających, aby nikt

nie przechowywał. *Dub.* 156. Łóźni ludzie, *alias* hultaje, którzy się na służbę doroczną nie najmują. . . . *Vol. Leg.* 2, 663. (*cf.* włóczęga), *cf.* luzak. — Łużne pacholiki, ni-
kczemne ciury Turcy zaganiali aż do taboru. *Birk. Podz.* 4. — §. 2. Łużny, nieprzymocowany, niemocny, luzujący się, loß, niht fest.

ŁUŻNY, *a, e*, ługowy, od ługu. *Cn. Th.*, Łaugen ; *Carn.* löshn; *Vind.* lugnast, vushen; *Rag.* luuxni; *Dal.* lusan; *Ross.* шолочный.

LUZOWAĆ, ŁOZOWAĆ, *ał*, *uje*, *cz. niedok.*, obluzować, luzować *dok.*, w wojskowości, wartującego żołnierza odwołać, drugiego na jego miejsce stawiać, mieniać, (*die* Schiftwaßen) ablösen; *Boh.* střidati stráž; *Vind.* zhrediti, ozhrediti, odzhrediti; *Ross.* смѣнить, смѣнять, смѣнивать. Jak godzina wybije, żołnierz na warcie woła: lózu! ab-
getößt! Żołnierz z warty schodzić nie powinien, dopóki onego nie obluzują. *Kaw. Nar.* 8. — *Transl. fig.* Najlepiej jedno drugim na przemiany lozować. *Pilch. Sen. list.* 2, 374, przeplatać, (*ob.* przepłatane najmilsze). Luzować się *recipr.*, *Eccl.* чередоваться. — §. Luzować *nijk.*, luzować się *zaimk.*, *n. p.* Koła luzują, luzem na bok idą, nie siedzą mocno, *die* Räder gehen loß, stžen niht fest; wóz się luzuje, luzem idzie, nie koleją, na bok idzie, *der* Wagen schleudert, geht auf die Seite. — §. Okrety potłuczzone nad pobrżeżem dla poprawy lozują. *Tr.*, kładą na boku, ein Schiff umlegen, eß auf die Seite legen. LUZOWANIE, ZLUZOWANIE, *ia, n.*, *daß* Ablösen; *Vind.* ozhredba, zhredba; *Ross.* смѣна, смѣнивание, смѣнение, (*cf.* *Ross.* лозунг godło). Kazali mi stać, jakby na warcie, bez zlozowania. *Pilch. Sen. list.* 3, 376.

ŁUŻYĆ, *yi, y*, *cz. niedok.*, ługiem zaprawiać, łaugen, mit Łauge versehen; *Carn.* lushiti, lushem, shehtam; *Ross.* щелочить, шолочить. Ten sam porządek łuzenia ziemi salitrzanęj zachować trzeba, przy powtórnym łuzeniu, który i przy pierwszym. *Jak. Art.* 1, 51, *cf.* wyłużyć. 1. ŁUŻYNA, *y, ż*, ŁUŻYNY *plur.*, z których ług ciecze, zoła. *Cn. Th.*, popiół z wodą. *Włod.* Łaugenassße; *Bosn.* luseja, liksia; *Rag.* lūxniza; *Croat.* lūšni pepel; *Hung.* párlüg; *Vind.* shehtni pepeu, pepeulina, lūgni pepeu; *Carn.* shehta; *Ross.* подзолки, подзолъ. 2. ŁUŻYNA, ługowisko, łuzina, rotter Sumpf, Mohr; *Boh.* lauže; *Sorab.* 1. wuža; *Carn.* lösha; *Bosn.* luggja, loqua; *Ross.* лужица, лужище. Kał albo łuzyna tylko rzazawkę, sitowie i rogozime rodzi. *Cresc.* 481. Łuzina, trzęsawica, *fungositas.* *Mącz.*, *ob.* kałuża, łag, ług.

L W.

LWI, *ia, ie, ob.* Lew; *Boh.* lwowy; *Sorab.* 1. lawiné; *Carn.* lévov; *Vind.* leuski, levou, leun; *Croat.* látov, oroslán-szki, orozslanyszki, orozslanyov; *Hung.* orozslani; *Bosn.* lavov; *Rag.* lavski, lavov; *Ross.* львиный, львовый; *Eccl.* левскій, львистый; *Łówen* : . Wielkiego a prawie lwiego serca był ten bohater, Chodkiewicz. *Birk. Chodk.* 16 *et* 15. Twarz pokazał, już nie onę ciechę barankową, Ale lwia srogą. *Odyw. Św.* 2, T 3. Człowiek niepohamowanego gniewu, ma lwie obyczaje. *Bardz. Voet.* 122. Lwiem

towarzystwem to zowią, gdy jeden chce być pewien pożytku, tak aby drugi wszystkę szkodę cierpiał. *Szczerb. Sax. 445.* W wyssaniu potu ubogich, na lwiej skórze mało miewali, przydawali k niej i lisią, t. j. czego gwałtem nie mogli, fortelem a chytrością wydzierali, a zaś też gdzie chytróść nie płaciła, tam mocy używali. *Kosz. Lor. 54 b.* Czego nie możesz sprawić lwią skórą, tam lisią nadstaw; co się słusznemi obyczajami sprawić nie może, tam chytróścią przełomć. *ib. 163 b.* Więcej się częstokroć wskóra lisim ogonem, jak lwim pazurem. *Zab. 5. 93,* (cf. gdzie nie staje wilczej skóry, tam lisią nadstawić; cf. gdzie nie przeskoczysz, podleż; cf. łagodnemi słowy pożyjcie twardej głowy).—*§. Farba lwia. Boter. 514,* żółtawa.—*§. Królik, gwiazda, którą też sercem lwiem zowią, wschodzi 6go sierpnia. Syr. 116,* ein Gestirn, daß Herz deß Löwen. **LWICA**, y, ż., samica lwa, die Löwin; *Boh. lwice; Slov. lwica, usitatius lewica; Sorab. 1. lawina, lawicza; Carn. levēna; Vind. levina, lauiza, drosloaniza; Croat. lavicza, oroslānka, oroslānyicza; Bosn. lavica; Rag. lāviza; Ross. львица; Eccl. львица.* Podle lwicy swęj leży zawsze lew spokojny. *P. Khan. Orł. 1, 107.* Lwica nie ma grzywy, i jest nieco od lwa mniejsza. *Zool. 312.* Lwica szczenna; lwica się oszczeniła. *Haur. Sk. 317.* **LWIE**, ęcia, n., **LWICZE**, ęcia, n., **LWIĄTKO**, a, n., *Boh. lwicē; Ross. львенокъ; Eccl. львицырь, левник;* młode lwa, szczenie lwie, das Junge der Löwen, ein junger Löwe. Lew lwiatka swoje przyniósł do jamy. *Sk. Dz. 286.* Lew mówi: a ja, nie mamże żony, którą karmić trzeba! Jeszcze nie biega lwiatko, co mi dały nieba. *Zab. 6, 29.* Ryk lwi, i głos lwice, i zęby lwicząt. *1 Leop. Job. 4, 10.* Lwiczęta ryczą. *ib. Ps. 105, 21.* (lwiatka. *3 Leop.*) Wydrzesz lwicy łup, a duszę lwiat jej nasycesz? *1 Leop. Job. 38, 39.* Bóg lwu da pokarm i jego samicy Aby, gdy lwiatka nieudolna szceka Na obłówe, miały posiłek z jej mleka. *Chrośc. Job. 152.* **LWIK** a, m., **LWICZEK**, czka, m., *Eccl. левикъ, львицырь;* lewek, ein Löwchen. By lwi będą ryczeć, będą na sobie kosmy targać, by lwikowie. *Leop. Jer. 51, 38.* (jako szczenie lwa. *Bibl. Gd.*) Juda jest lwiczek, do łupów wyniósł się. *1 Leop. Genes. 49.* **LWILIST**, ziele, ob. Rzepa świnią. **LWIOGON**, *Leonurus Linn., Löwenschwanz,* rodzaj rośliny, do niego należy serdecznik. *Kluk. Dykc. 2, 78.* skaza. *Syr. 1252.* **LWISKO**, a, n., lew niekształtny, szpetny, ein häßlicher Löwe, *Ross. львище.* (Mucha) Paf lwa w szyję między kłaki, Lwisko się rzuca, jak szaleniec jaki. *Zab. 15, 282. Treb. LWITRUT, a, m., *leontophonos. Plin. 8, 48, animal exiguum, quod si gustet leo, mox exspirat. Cn. Th., Löwentodt, ein kletnes Thier, von dem der Löwe krepiren muß. LWIZAB, ziele, ob. Papawa. LWOPARD, a, m., *leopardus. Marc., lampard, (leward). LWORYŚ. Chmiel. 1. 591, Croat. lavorisz. LWÓW, a, m., *Leopolis, Lemberg. Boh. Lwów; stolica Rusi, a teraz rządu królestw Galicyi i Lodomeryi. Dykc. Geogr. 2 102.* Lew, książę Ruski w Podgórskim księstwie Lwów miasto sławne od swego imienia założył. *Strujk 295., Nur Hst. 5, 168.* Lwów ociec, Warszawa matka, Lublin jest siostrą tobie, co masz w mieszku. *Bratk. P 2. LWOWCZYK, LWO-****

WIANIN, a, m., mężczyzna ze Lwowa, der Lemberger. *Urs. Gr. 325.* Jan Leopolita czyli Lwowiec, sławny tłumacz biblii. **LWOWIANKA**, i, ż., kobieta ze Lwowa, die Lembergerinn. *Urs. Gr. 325.* **LWOWSKI**, a, ie, od Lwowa, Lemberger. Kontrakty Lwowskie. Akademia Lwowska.—Jak ryby solić na manierę Lwowską. *Haur. Sk. 495.* Ryby Lwowskie są sławne w Polsce. Złowione szczupaki płatają, solą i pakują w beczki, dodając do dwóch warstw szczupaków, jedną linów, aby zrobiony z nich sos lepiej konserwował ryby. *Ład. H. N. 95., Haur. Sk. 495.* **LWOWY**, a, e, *Boh. lwowy, lwi, od lwa, Löwen.* Złożył srogość lwową, i wziął chytróść smoczą. *W. Post. W. ded.* (cf. *Rag. lavast fulvus,* maści lwiej; *Ross. et Eccl. львообразный.*)

Ł Y.

ŁYCZAK, a, m., powróż z Łyka, ein Strick von Bast, Baststrick. *Cn. Th.* Sznur do wymiaru nie ma być z powróżów, ani z łyczaków, ale żelazny albo mosiadzowy. *Haur. Ek. 26.*—*§. Stugus, nie stugus, chłop chameczyk, nie chama, Mieszczanek, Łyk, nie Łyczak, wszystkieiny od Adama. Teat. 45. c, 4. Kul., Wyb.?* **ŁYCZANY**, a, e, z Łyka, Bast, von Bast; *Boh. lyčany; Ross. лычный, лыковый, мочальный.* Kora z młodej lipy daje wysmienite powrozy, które łyczanami zowiemy. *Kluk. Rosl. 2, 27.* Nader dla chłopów przydatne łyczane chodaki. *Mon. 74, 686.*—*Prov. Lepszy łyczany żywot, niż jedwabna śmierć. Petr. Pol. 218., Cn. Ad. 455., Pol. Poc. 162., Falib. Dis. M. 5,* życie jakie takie, przeciw mię; i biedny robak odejmuje się śmierci. **ŁYCZKO**, a, n., *demin. nom. Łyko, ein Bassfaden, ein Stüßchen Bast.* Lipowy wieniec łyczkiem spięty. *Hor. 1, 176.* Będziesz się ciągnął, póki łyczka stanie, A jak się urwie, błaznem będziesz Panie. *Bratk. II 3,* (póki wątku stanie, do ostatniego szelaga). Kto cudze łyczko straci, rzemykiem swym przypłaci. *Rys. Ad. 28,* (t. j. sowiecie nadgrodzi). Od łyczka do rzemyczka. *Zegl. Ad. 185,* (od kozika do nożyka, od nożyka do konika, od mała do wiela, nie zaraz się człek zepsuje). Na łyczku co wisi, na nitce, na włosku, słabo; tylko co wisi. *Dudz. 46,* na cienkiej bardzo nici, es hängt an einem Härden, an einem seidenen Härdchen. Wenus sprzykrzy się, gdy swolnemu zdrowie na łyczku zawiśnie, a łasztem choroby przypadną, a jeszcze cudzoziemskie. *Birk. Exorb. B 2 b.* Na zbrojnych waszych biesiadach zdrowie na łyczku. *Star. Ref. 78,* (w wielkim niebezpieczeństwie).—*§. Medic. Łyczko muszkułowe. Mon. 70, 109,* włókno, Musselfaser. Wino lekarstwo na pokrzepienie serca, zmocnienie łyczków. *ib. 70, 62,* (łyczek). Rozwolnienie łyczków ciała ludzkiego. *ib. 69, 1053.*

ŁYK, u, m., łyknięcie, łykt, daß Schluß, (cf. mihałek; cf. bul bul; cf. glu). Jednym łykiem wypić, duszkiem, in einem Zuge.—*§. Łyk, tyle ile się od razu połknie, ein Schluß, §. B. Wein,* (cf. *Austr. ein Pfiff;*) *Boh. slupto; Rag. sąrcjak; Vind. posherk, pogounei, pogounik, pogounenje; Carn. poshirk, serk, nadušh, frakel; Croat. guchay; Ross. глоток.*—*§. Łyk, ob. Łyczak.*

ŁYKAĆ, ał, a, cz. *contin.* Iyknać, Iyknie jednott., (*in compos.* - Ikać, cf. Ikać), *Boh.* Iykati, Iykám, poljkam, lakotiti; cf. Iakoć, Iokać; cf. *Slov.* Ialek, Ialok *jugulum*; *Slav.* xderati, proxdérti; *Vind.* gorslokati, gopolokati; *Croat.* gulati, gukam; *Ross.* глотить, поглотать; *Eecl.* локати; *Carn.* lokam, loklám; cf. *Graec.* λήγω; *Hebr.* גָּרַב Iachach; *Schludén.* Kazimierz wielki, a przecież kwaterką Łykał miód smaczny w Łozbowie z Esterką. *Kras. Mysz.* 98. Komuż miléj kiedy czas zbieżał upłynny, Jako gdy leżąc w chłódku Łykał soczek winny. *Zab.* 1, 188. *Nar.* Natocz szczodrre wina Czworoletniego z Sabińskiej baryły. I Iyknij dobrze. *Hor.* 1, 47. *Min.* Kto kocha Muzy, niech po dziewięć pije, A po trzy Iyknie, kto lubi Gracye. *Hor.* 2, 131. Iyknijmy sobie jeszcze po jednym kiełszku; bo mi już gardło zaschło. *Mon.* 73, 582. Żadnéj różnicy między winem białém a czerwóném nie czyni; ale walecznie Iyka. *Mon.* 70, 361, zapija, er zęcht maßer. Nie bardzo Iykać pijac, małe michałki czyli Iykuty czynić, ob. Michalek. — §. Iykać, Iykanie - Ikać, Ikanie - szlochac, szlochanie, *Schludzen,* seußen, daß *Schludzen,* seußen. Żal wszystkich zdejmie, każdy płacze, Iyka. *Chrośc. Luk.* 105. Ci, co bliżsi są śmierci, już nie kichają, chyba Iykają, *singultant.* *Sak. Probl.* 55. Ciche wzdychanie, słowa przerywane, Łzy a Iykanie tylko słyszeć było. *P. Kehan. Jer.* 56. Twoje Iykanie i smutnych łez zdroje, Wiem, wyciskając sprosne grzechy moje. *Groch. W.* 347., *P. Kehan. Orł.* 1, 210. ŁYKACZ, a, m., który Iyka, żarłok, pijanica, der *Schluder,* Jresser, Sauser. Łykacze, mówcy, gracje, to nasi rozbójnicy. *Treb. S. M.* 70. ŁYKAJŁO, a, m., Iykaç, Iykaç, Iykaç, Iykaç, opój, ein Raßfittel. On rozrzućny Iykajło. *Mon.* 73, 592., *ib.* 71, 518. ŁYKAWY, a, e, Łykwaty *qu. v.* — §. O koniach, n. p. Uważaj dobrze, czyli koń nie dychwiczny, nie Iykawy? *Hipp.* 14. *Barngolzer,* Kopper, Strippenbeißer, Barnbeißer. Konia Iykawego i z Hiszpanii konował nie ulęczy. *Haur. Ek.* 149. ŁYKAWOŚĆ, ści, ż., n. p. Łykawość konia, *Ross.* ящеръ, (cf. włogawy).
Pochodz. *połykać, podknać, przedykać, przelknać; rozłykać się; ułykać się; wyłykać, wytknać; załykać się, załknać się.*

ŁYKO, a, n., (*Iyczko dem.*). (*Boh.* lyko, leyčj; *Sorab.* 2. lüko; *Sorab.* 1. wuko, (cf. włókno); *Vind.* lizhje, lika; *Carn.* lizhje, lika, lupi; *Croat.* lichje; *Rag.* lik, véz; *Bosn.* liccina, usge od lippe; (*Ross.* лыко, лычко lipowa, wierzbowa kora; lipowe Iyko moczalo, moczально; лукошко, лукно kosz z kory lipowój na mąkę, żyto); der *Bast,* Baumbast. Łyko jest ostatnią warstwą kory, którą kora corocznie odkłada i w drzewo postępnie obraca. *Bot.* 14. Łyka drzeć, kiedy się dra. *Cn. Ad.* 455, (*Slov.* Wtedy rużę trhagu, keď kwitnu; cf. żelazo kuć, póki rozpalone; cf. chwytaj okazją z czoła, bo z tyłu Iysa; *oppos.* po obiedzie Iyżka; po śmierci kadzido.) Skępiec i z dębu radby odatł Iyka. *Rej. Zw.* 217 b. Drze Iyka, kędy może, i z drzewa suchego. *Rej. Post. M.* 5., *ib.* O 3., *ib.* O o 4, (łakomy, wszędzie zysku szuka). Sucho się Iyko to nie odrze. *Pol. Arg.* 815, (nie przepiecze się; nie przelwki). I samemu Achitofelowi sucho się

Iyko za tę jego pochlebną radę nie odatło; bo się sam obiesił. *Weresz. Reg.* 112. Obaczy, żeć się mu to Iyko suchą nie odrze. *Rej. Post. H h* 6. On różg zwyczajny; to jakby na psa Iyko wdział. *Teat.* 8, 86. (wydębiony, nie uczując, jakby go mucha lechtała). Flotta rzuciwszy kotwie, stoi jak na Iyku. *Chrośc. Fars.* 493, jak przy-mocowana, przywiązana, wryta. — §. Jeśliby kto krađł drzewo budowne, choćby było mniej niż trzy szelągi, ma być sądzon Iykiem albo powrozem. *Szczerb. Sax.* 521. (na szubienicę). Nie czyn z Iyżki knaflika, Byś nie przyszedł na Iyka! *Rej. Zw.* 239, (nie kradnij, żebyś nie wisiał). — §. Łyka - wieży, troki, kajdany, okowy, łańcuchy, pęta, Jesseln, Bänden, Stetten. W Iykach ciężkich Jęczy. *Susz. Piesń.* 3, G 3. Opanowawszy Romania, chciał ją w mocniejsze Iyka wziąć. *Kłok. Turk.* 98, (cf. w kleszcze). Wszystkich ich Cezar ma w Iykach. *Warg. Cz.* 178. Wiele tysięcy swoich w Iykach w niewoli u Rzymian mieli. *Warg. Cz.* 214. Jako tu przeciwnik w Iykach jest, a jako temi widocznymi powrozki zewsząd zadzierzniony jest! *Orzech. Qu.* 192. Już część nieprzyjaciół w Iykach. *Pol. Syl.* 196. Dał ręce w te Iyka. *ib.* 488. Nie dba nic, że ojezyna w Iykach będzie, by jedno sam trzós złoty miał. *Birk. Exorb. B b.* Udało mi się; łatwo wpadł nam w Iyka. *Teat.* 11. b, 96. Prózna bojażń, gdyż już w Iyku. *Teat.* 46. c, 111. — §. Wilcze Iyko, *laureola Linn.*, Settelbast, roślina. *Sienn.* 93, *Carn.* ushnik; *Ross.* волче лыко, дикой перецъ, ягодки. — *Fig.* Wszystkim jako cukier rozkosz smakuje, Aleć w niéj wilcze Iyko, kto prawie skosztuje. *Rej. Wiz.* 101. ŁYKOWATY, ŁYKAWY, a, e, na kształt Iyka, żyłowaty, Jęże. Skóra sosnki mięzsza, do przelomienia trudna, Iykwata i żylista. *Sgr.* 1494.

ŁYKUT, u, m., ob. Łyk. — §. Łykut, a, m., ob. Łykaç, Iykajło. ŁYŁA, y, m., rozlazły, nieuformowany, nieulizany, nieokreślaniec, ein Ungebildeter, Ungehobelter, ein Gimpel, (*Austriac.* ein Falg, talfiger Kerl). Taki Iyła, jak go zostawiłem przed piecią latami. *Teat.* 19, 27.

*ŁYNAĆ, *Jag. Wyb.* B 4 b, ob. Lunąć.

ŁYPAĆ, ŁYPNĄĆ, ob. Łupać oczami.

ŁYS, a, m., ŁYSIEC, sca, m., ŁYSEK, ska, m., Iysoń, Iysy, człowiek Iysy, zwierzę Iyse, ein Stahler, ein Stahlkopf; ein stahler Mensch, ein stahles Thier; *Boh.* Iysa plechiać, (ob. Plesz); *Sorab.* 1. pliechacz, plēchatz; *Vind.* plehniunik, plehniuz; *Carn.* plēshz; *Croat.* pleshivecz; *Bosn.* plisci-vać; *Rag.* opuzegnak; *Ross.* плъшакъ, плъшвецъ. Oni Iyścowie, co Zuzannę spotwarzyli, wzięli hamiebną zapłatę swoje. *Rej. Zw.* 126. — §. Łysek, miano psa gończego, ein Name der Jagdhunde. Psy mianują Iyskiem, kurtą, kasztanem, kruczkiem. *Chmiel.* 1, 582. Zaraz się raczy Iysek ocuci, I Żwawy pedem obał się rzuci. *Zab.* 15, 47. ŁYSAK, a, m., §. 1) ruda twarda, wewnątrz żadnej nie mająca masności. *Os. Żel.* 36 Łysak, chudy gatunek rudy, farby białasiej i cielistej. *Haur. Ek.* 178, taubeś, magereś *Erz.* — §. 2) Łysak, ob. Łyska. ŁYSIĆ, il, i, cz. *niedok.*, obłyścić *dok.*, Iysym, gołym czynić, golić, *Bosn.* plisciti, chiossaviti; *Eecl.* плъшивю, плъшива дълаю; *faßl maßen.* Niech nie Iysią Iysiny na

głowie swęj, i kąta brod swych niech nie wystrzygają. *Budn. Levit. 21, 4.* ŁYSIEC, iał, ieje, *neutr. niedok.*, obłyścić *dok.*, *Boh.* lyseti, plehati, pleham, oplehati, plechatěti; *Sorab. 1.* woplěchuyu; *Carn.* pleshim se; *Vind.* pleshitife, pleshivatife, pleshiu gratati; *Bosn.* plisciviti; *Croat.* plessivem, opleshiveti, puznem; *Rag.* opuznuti, oprjescgliviti; *Ross.* лысѣть, облысѣть, плъшивѣть, гу- нявѣть, огунявѣть; *Łysym* się stawać, fahl werden. Ły- sieje: obłazą mi włosy. *Cn. Th.* Kto łysego soku czę- sto używa, łysieje. *Sienn. 226.* Łysienie, lezienie wło- sów *Croat.* chelyavicze, cf. obłyścić. ŁYSINA, y, ż., ŁYSINKA, i, ż., *Boh.* lysyna; *Slov.* lysyna, plešina; (*Sorab. 2.* lizina czoło); *Vind.* pleshina; *Croat.* plessi- vische; *Dal.* plijs; *Ross.* лысина, лысника, визна, взлы- сина, плъшина, плъшинка, пролысина; miejsce na głó- wie łyse, die *Blässe* auf dem Kopfe. Guz mu siedzi na łysinie, czupryna bardzo mu się przepleniła. *Rej. Wiz. 30 b.* — *Botan. Ś. Piotra* Ziele albo łysina: *praemorsa*, *Teufels Abbiß. Sienn. 138.* — §. U konia, łysina: gwieżda, strzała biała na czelu końskim, die *Blässe* eines Pferdcs, ein weißer Fleck. Łysinka podługowata znakiem jest do- brego konia. Łysina szeroka, oczu i brwi zajmująca, znakiem leniwego. *Hipp. 11.* Cztery nogi białe, piąta łysina, Jeśli koń dobry, wielka nowina. *Rys. Ad. 7.* ŁYSK, u, m., blysk, połysk, glanc, gładkoblask, poli- tura, błanz, Schimmer, Politur. *X. Kam. ŁYSKA*, i, ż., §. 1) *fulica fusca*, *Boh.* lyska; *Slov.* liska; *Vind.* liska, płaska, tukalza, fulika; *Carn.* liska, plavka; *Croat. et Dal.* lizka; *Rag.* liska. kovacich; *Bosn.* liska. utva; *Slav.* plis- ska; *Ross.* лысуха, курочка Дунайская, плавунчикъ, авдотка; *Sorab. 1.* muřak, (cf. nurek); daß *Bläffen*, *Bläffubn*, gatunek kokoszek wodnych; mają przód głó- wy żółtawy. *Zool. 246.* na głowie mają czerwoną albo białą plamę. *Lud. H. N. 99.* — §. 2) Łyska, łysak. *Lud. H. N. 99*, *Cyprinus rivularis*, rybka niewielka; pływa- jąc przewraca się na jedną i drugą stronę, połyskując się i niejaki blask wydając. *Kluk. Zw. 3, 178.* — §. 3) *Fig. transl.* Jemu się przepleniło bardzo na czuprynie, Na nosie łyska siedzi, a guz na łysinie. *Rej. Wiz. 30 b.* krosta, plama.

ŁYSKAĆ, ał, a, *intr. contin.*, blyskać, lśnić, *Boh.* lsknau- ti se, lesknauti se, blyskati se; *Vind.* leshketati, blishe- ti, fe lesketati, liskati fe; *Bosn.* laskati; *Rag.* lasettittise; *Carn. et Vind.* luzh; *Lat.* lux, lucet: (cf. *Germ.* Licht, ob. lśnić); *Ross.* сверкнутъ, сверкагъ; blitzen, (cf. Antlitz, lita. *Abt.*); leuchten, schimmern. Pałają i blyskają oczy, wre i burzy się krew w sercu, a twarz oblewa nie- zwyyczajną rumianość. *Pilch. Sen. 110.* W lochu pod- ziemnym jednej tylko lampy wybladłe światło kiedyś nie- kiedyś łyskało. *Stas. Num. 1, 33* — *Fig.* Wlokąc dzie- ci za soba, łyskała zadkiem. *Ezop 33*, świeciła nagim zadkiem, sie gab den Hintern zum Westen. ŁYSKNAĆ, ŁY- SNAĆ *jedn.*, lśnać, blyśnać, mignąć, schimmern, leuchten. Tylko co on łbem lśnienie z kapelusza gołym, Aż huzno napisane przeczytał nad czołem. *Pot. Jow. 2, 30*, (bo w kapeluszu napisał był to słowo, które z kapelusza wy- biło się na jego czele). ŁYSKAĆ się: blyskać się, o

Łyskawicy, wetterleuchten, blitzen. Łyskawica łyskając się od kraju, który jest pod niebem, oświeca się do dru- giego. *Sekl. Luc. 17.* (blyskając się. *Bibl. Gd.*). Łyska się *imperson.* blyska, się, eß wetterleuchtet; *Vind.* bliska, fe bliska; *Croat.* bliszichesze; *Ross.* сверкаетъ. ŁYSKA- NIE, ia, n., daß Wetterleuchten; *Ross.* зарница. ŁYSKA- WICA, y, ż., blyskawica, *Vind.* blisk; *Carn.* nebahlad, der Blitz. Uderzył Łyskawice i gromy, i wielu z nich pobity. *Sk. Dz. 1171.* Z otrącania się chmur o chmury, Łyskawice i grzmoty pochodzą. *Otw. Ow. 250.* Oba mie- cze blyśnęły, jako Łyskawice. *Jabl. Tel. 287.* 1 *Leop. Math. 28, 3.* ŁYSKAWICZNY, a, e, *fulgurialis Marz.*, Blitz. ŁYSKOTNY, a, e, blyszczący się, blizend. Porze Łyskotny piorun grubą chmurę. *Stas. Num. 2, 102.* ŁY- SO, *adv. adj.* łysy, goło, bez włosów, fahl, haarlos. Le- pięj że na głowie, niż w głowie łyso. *Zegl. Ad. 131.* Co się urodzi łyso, łyso zginie. *Rys. Ad. 5,* (t. j. z ły- siną, jak żrzebie łyse; cf. łyse żrzebie łysym koniem bedzie) *Cn. Ad. 131. Jabł. Ez. 132. Bies. B. 3. Pot. Arg. 598. Birk. Chodk. A. 3 b.* ŁYSOCISAWY koń. *Kehow. Fr. 6,* maści cisawej z łysiną, fastantenbraun mit Blässen. ŁYSON, ia, m., łysiec, człowiek łysy, ein Glatzkopf, Raht- kopf; ob Łyś; *Vind.* breslafen, gologlavah; (*Ross.* лы- сунъ pies morski roczny, ob Łysek). Kazał im ciągnąć, przeciw temu łysoniowi (Henrykowi łysemu). *Biel. Św. 197.* To ten łysoń podróżny, co się dziś nagodził, może nam przeskodził. *Tręb. S. M. 55.* ŁYSOŚĆ, ści, ż., brak włosów, pleszowatość, gołość, golizna, die Rahtheit; *Boh.* opelichawost, oplchatost; *Sorab. 1.* howa, hwowa; *Vind.* pleshivost; *Carn.* pleshtvu; *Croat.* plesh, plés, plessivoszt; *Bosn.* pliscivstvo; *Rag.* pljeseglivos, golo- glavnos, opaznos; *Ross.* плъшивость. Olejkiem tym głowę przemawając, od łysości broni. *Syr. 1018.* ŁY- SOWATY, a, e, — o *adverb.* nieco łysy, etwaß fahl; *Boh.* nälisy; *Eccel.* лысатый.

ŁYST, ob Łyta, łytka. ŁYSTCIAN, u, m., ŁYSTCIANY, ów, *ŁYSTCIANKI, ów, plur., na łysty czyli łytki obow, skórnice, pończochy. *Cn. Th.* Łyscianki, tibialia, poń- czochy bez przykopycia. *Cn. Th. 1174,* Wadenstiesel, Wa- denstrümpfe. Strój śpiącej bohaterki po kolana zagięty, ukazywał purpurowy łystcian (cothurne), złotą kłamarą przypięty. *Stas. Num. 1, 65.* Łystciany okrywają mu po- łowę голени. 119, brodequins.

ŁYSY, a, e, (*Boh.* lysy, oplchatý; *Slov.* łysy, lisi, hoły, plešiwý; *Sorab. 1.* pliechaty, plēchaté, plēchawé; *Vind.* plešiv, oboglau, gologlau; *Carn.* pleshast; *Slav.* plshiv; *Bosn.* plisciv, chjossav; *Rag.* pliescgliv, opuzegnak, golo- glav, (*Rag.* uisciti *privare*); *Croat.* plessiv; *Dal.* plisiv; *Ross.* лысый, влысый, облызый, плъшивый; cf. lśnać, łyskać; cf. *Ger.* Blässe); bez włosów na głowie, pleszo- waty, fahl, fahlköpfig. Głowie miał łysą, i prawie bez włosów. *Warg. Wal. 337.* Patrzej na tę łysą głowę; choćbym ją cudzemi nakrył włosami, byłbym jednak ły- sy. *Teat. 13, 19.* Próżna rzecz, szukać włosów u ły- sego. *Min. Ryt. 3, 353,* (cf. w lesie ryby łowić; fig po cierniu szukać). Prędzej niż się łysa splecie, (: w oka- mgnieniu). Łysemu grzebień, ślepemu zwierciadło, głó-

chemu piszczek, nie pomaga. *Birk. Exorb. E 4 b.* Nie każdy łysy pleban. *Rys. Ad. 51,* (nie wszystko złoto co się świeci). Łysy z wojny nie uciecze; żona od niego nie ucieka. *Rys. Ad. 38.* — *Fig.* Łysa z tyłu pogoda. *Pot. Arg. 367.* Chwytaj okazują z czoła, bo z tyłu łysa. *Teat. 35. d, 4,* opuszczona nie wróci się; (cf. łyka drzee, kiedy się drą; żelazo kuć, póki rozpalone; cf. nim klamka zapadnie). — §. Łysa góra, *mons calvus,* der fahle Berg (*Sapfenberg*), najwyższa prawie w całej Polsce, tak zwana, że na niej żadnych drzew nie ma. *Dyk. Geogr. 2, 105.* dawni pisarze o tej górze, na której prawie ustawiczne zimno, śniegi i mgły panują, różne powieści bajeczne wspominają. *Lad. H. N. 99;* bierze się za każdą górę, wedle mniemania pospólstwa, przez dyabła i czarownicę opanowaną, *Carn. klęk, Blosberg, Herenberg.* Gdzie karczma, tam prawie i łysa góra. *Haur. Sk. 158.* Czarownica ta jeździ na łysą górę. *Teat. 25. c, 61.* Widma, na łyse góry wlecierać mająca, czarownicą się maścią posmarowała. *Mon. 70, 584.* — §. Łysy sok, *sarcocolla,* żywica drzewa jednego w Persyi, tak rzezczone dlatego, iż łysieje, kto jej często używa. *Sienn. 226. Śleszk. Ped. 416.* sarkokolla. *Syr. 225.* — §. Łysy koń, *Ross. лысая лошадь* - łysinę białą mający, nie oblaży jak łysy człowiek. *Cn. Th., ein Pferd mit einer Blässe.* (cf. *Bosn. lis cicatrix in fronte,* cf. lice; *lisast qui habet signum in fronte, ut equus;* *Ross. laca, ласочка* plama obdłużna; *Vind. liss, lisa* - wada, przywara, n. p. właki ima swoje life - nikt bez ale). Pod ręką zwykle bywa u foryjsia łysy. *Pot. Jow. 184.* Po wszystkie wieki to się prawdzi wszędzie, iż łyse żrzebię łysym koniem będzie. *Zegl. Ad. 45.* Kto się łyso urodził, łyso zginie; cf. po staremu Bartosz, łotr pijanica.

ŁYSZCZAK, a, m., §. 1) *botan. auricula ursi,* Nurfel, *Ross. нужда,* chowa się w ogrodach; woda z kwiatu dystylowana czyni skórę gładką i piękną. *Lad. H. N. 99. Kluk. Rosl. 2, 235. Stas. Buff.* — §. 2) *Mineral.* Łyszczak, mica, Glimmer, kamień w palcach się rozcieraający, mający w sobie wiele drobniuchnych lśniących listków. *Kluk. Kop. 2, 96.* — §. 3) Łyszczak ptak. *Tr. - baba, bąk ptak, die Röffelgans.* ŁYSZCZEC ziele, *gypsophila Lin. n. Jundz. 240, Ross. мышьи глазки, Gypffraut.* (ŁYSZCZANY, ob. Łyżkowy. ŁYSZKA, ob. Łyżka. ŁYSZYĆ się, ob. Liszyć się).

ŁYTA, y, ż, ŁYTKA, i, ż, ŁYST, u, m, (*Boh. leytko, leitko,* Ijtko; *Slov. litka; Sorab. 1. brźczo; Sorab. 2. bruschko,* (cf. brzusec); *Carn. latki; Vind. mezha, vadel; Croat. lisztanyek, liztanyki; Hung. lah ikra, (ob. Ikra); Slav. et Bosn. list od noghe, (cf. list); Ross. лытка, икра; (cf. Ross. лытать, пролытать* włóczyć się, tułać); *Ecccl. мытьсѣ, голынь, глезнь, берцо crus, tibia;* die Wade. Tylna i mięzsza część goleni jest łyst mięsisty, abo łytko. *Kirch. Anat. 4.* Łysty mięsiste podkolanek zwykły wiązać żylisty. *Otw. Ow. 226. Łysta. W. Jud. 15, 8.* Od łystów do ledźwi. *Oczk. Przym. 44.* Każdemu chrześcianinowi oko wyjęto, i łyst przepalono. *Biel. Hst. 155.* Ci, którzy się boją, drżą i pod łytkami im drży. *Sak. Probl. 207.* Ledwie go drzące pod nim unieść mogą

łyty. *Przyb. Ab. 214.* Ścisnij mię, drogi synu, wspieraj silnie dłońią, Bo łyty drzące z radości ku ziemi się kłonią. *Przyb. Ab. 52.* Najzwawszemu żołnierzowi za danym hasłem do bitwy, nieco łytko zadrżała. *Pilch. Sen. 181.* Cycleronowi, lekliwemu z natury, łytki drżały, kiedy rzecz jaką czynił, a chociażby najlepiej się gotował, przedsię drżał. *Kosz. Cyc. C b.* Chce iść, a same łytki drżą mi pod kolany. *Bardz. Trag. 312.* Ze strachu łytki drżą pode mną. *Teat. 27, 104.* Buchnął z lochu płomień; poszedł i Piotrowi i Pawłowi mróz po łytkach. *Ossol. Str. 5.*

ŁYŻCZYCA, y, ż, ziele, warzęcha, *cochlearia, Röffelkraut, Boh.* lżicnj bylina, od podobieństwa łyżki tak zwane. *Syr. 616.* ŁYŻA, y, ż; §. ob. Łyżka. — §. Łyża, w liczbn. ŁYZE, ów, plur., narty, kośle, *Schlittschube; Boh.* kluška; *Vind. derkauni zhrleul, peverushen zhrleul; Ross. лыжа, лыжка (ob. Łyżka), obsol. пра, конекъ.* Ślizgać się na łyżach po ledzie. *Rog. Dos. 3, 174, ob. Łyżować.* ŁYŻECZKA, i, ż, *demin. nom.* łyżka, *Boh. lžicka; Ross. ложечка; Rag. xliciza, oxiciza; ein Röffelchen.* Uszna łyżeczka, *auriscalpium. Macz., ein Ohrlöffel.* Dzieciom daj lekarstwo małemi łyżeczkami, dorosłym zaś stołowemi łyżkami. *Perz. Lek. 190. Czerw. 6 et 55.* ŁYŻKA, i, ż, ŁESZKA. (*Opal. Sat. 49,* (*Boh. et Slov. lžice; Sorab. 2. žizza; Sorab. 1. žicza; Vind. shliza; Carn. shliza; Croat. sliža; Dal. xlicza; Slav. xlica, kashika; Rag. xlizza, oxizza; Bosn. sglicza, sglicza, sgiča, osgiča; Ross. ложка; (cf. Ross. ложить, выложить* drożąc, wydrożyć); *Ross. лыжка, лыжа* łyża, łyże do slizgania, лыскаръ, лопата (opata); *Ecccl. лыжица, лошка, ложица; (cf. Lat. ligula);* der Röffel. Zwyczajne narzędzie do jedzenia płynnych rzeczy. — Łyżka jeść *Ross. хлебать, хлебнуть, захлебать,* (cf. chlipać). Łyżki stołowe. *Perz. Lek. 190.* Łyżka rozdawcza *Ross. розливная ложка, Vorlegelöffel.* Dyaboł po łyżce, kiedy niema co jeść. *Dzwon. A 5.* Wszak to on z moim panem, kiedy są w Warszawie, Brat a brat, jedną łyżką i na jednej strawie. *Zabl. Fire. 12,* (spólnie żyją). Łyżka żelazna dziurkowana kuchenna, (*ob. Zufan*). Dobrze mówią, że się jedni rodzą z łyżką złotą lub srebrną w gębie, a drudzy z drewnianą. *Zab. 5, 188., N. Pam. 2, 152,* (cf. urodził się w czepku; cf. jednemu szydła goła, drugiemu brzytwy nie chęć). Daleko od łyżki do gęby. *Zab. 15, 240,* (cf. nie mów hup, aż przeskoczysz). I łyżka często nie trafi w zęby. *Cn. Ad. 141,* (cf. od misy pod czas mila do gęby). Często bóg nie obiecał, otrzymać nie snadnie. Często od samej gęby i łyżka odpadnie. *Simon. 18. (Sorab. 2. Komuž bohg žüzi, tomu pschizo spizi; komuž bohg ne žüzi, tomu pada f žüze; cf. z gęby mu grzanka upadła). Huczał, aż skoro mu wypadła nagle z ręką łyżka. Pot. Jow. 89, (nagle umarł).* — Wymyslacze, co wodę łyżką mierzą. *Rej. Ap. 68.* (cf. piasek liczyć). Był morza łyżką nie przelewał w dołek. *Mon. 71, 48. ib. 75, 726,* (cf. wiatr gonić; cf. drzwi do lasa). Ale wszystko po ten czas, cośmy tu mówili, Prawieśmy jako wodę łyżkami mierzyli. *Rej. Wiz. 63,* (cf. groch na ścianę rzucać). Dosyć że bóg wieczny; przeczże próżno tę wodę tak łyżką mierzymy? *Rej. Wiz. 152. —*

Znaczniejsza trucizna w łyżce, niż w półmisku. *Pot. Arg.* 401. Radby ją w łyżce wody utopić. *Past. Fid.* 226., *Biel.* 68., *Pot. Arg.* 99. *Cn. Ad.* 627. Kto w łyżce wody topi, dołki kopie, Sam szyję złamie, utonie w potopie. *Morszt.* 70. Onaby mię rada w łyżce utopiła wody. *Zabl. Zbb.* 9., *Rys. Ad.* 61, cf. w naparstku utopić; *Slov.* utopilbi ho w ližici vodi. — Chwieje się czołnik, jako woda w łyżce. *Chrośc. Luk.* 161. (choleba). — Po objedzie łyżka, *post bellum machinas parare. Mącz. Stulti accepto malo sapiunt. Lek. B 4 b.* Po szkodzie mądry; po śmierci lekarstwo. Nie wczas łyżka po objedzie. *Rys. Ad.* 31., *Slov.* Uš ge pozdě, mili drosdě; (na nierychłą przysługę. *Kpcz. Gr.* 5, p. 92). *Pot. Arg.* 588. Marnie swój majątek pożerasz, a dopiero się obaczyć chcesz, gdy po objedzie łyżka. *Star. Ref.* 75, (po czasie). — ę. łyżka, miarka aptekarska, *cochlear*, ma w sobie pół uncyi. *Krup.* 5, 536, eine halbe Unze Apotheker-Maß. *Sienn. Wykl.* — ę. W hucie szklanej, łyżki, dołki w drzewie na wzór łyżki wyrznięte, w tych nabrane szkło z pieca taczają, ochładzają, i w okrągłą figurę obracają. *Torz.* 55, löffelähnliche Löcher in einem Holze, worin in der Glasblütte das geschmolzene Glas abgeföhlt wird; Löffel. — *Transl.* Jeśli psu stopy puchną, puścić mu krew' z łyżek, które każdy pies ma znaczne na голениах u przednich nóg między kolaniem a stopą. *Ostr. Myśl.* 25.? — ŁYŻKOWATY, a, e, — o *adv.*, *Eccl.* ложчатый; na kształt łyżki, löffelartig. Baka pysk łyżkowaty. *Chmiel.* 1, 126. ŁYŻKOWY, ŁYSZCZANY, a, e, od łyżki, Löffel; *Boh.* lžičný. łyżkowy sztućiec *Croat.* slichnyak; *Carn.* shlizničk (= 2. dyftong). ŁYZOWAĆ, ał, uje, *intrans. niedok.*, na łyżach biegać, Schlittdühe laufen. Tam gdzie Szwedzcy Skryfyni po morzu łyżują. *Tward. Wł.* 2. ŁYŻWA, y, ź., (cf. lichtuga), bat, czołn płaski podługowaty, ein flaches, lanğes Boot; *Ross.* судъ, (cf. sąd). łyżwa miewa ludzi 2, 4, 6, bierze łasztów od 8 do 12. *Magier. Mskr.* Kiedy jaka rzeka bardzo wielka, to wojsko powinno być opatrzone bardzo wielkimi łyżwami; te łyżwy trzeba, żeby zawsze były na wodzie dla użycia ich w potrzebie. *Jak. Art.* 2, 472. Most na łyżwach *Ross.* мостъ на судахъ, eine Schifflrüde. Majster mostowy ma statki przeprowadzać między łyżwami. *Pam.* 84, 719. Niektóre łyżwy od pływającego mostu poodcinali nieprzyjaciele. *N. Pam.* 2, 256. — §. W młynobudownictwie: łyżwa budna, łyżwa wałowa, łyżwa, na której dom, lub wał młyna wodnego. *Schneid.* ŁYZWIARZ, a, m., biegający po lodzie na łyżach, der Schlittdüher. łyżwiarz ślizga się po lodzie i śniegu. *N. Pam.* 15, 59. Regiment łyżwiarzów w Norwegii. *ib.*

L Z.

ŁZA, ŁZA, (*Boh.* lze facile; *Ross.* лъзя possibile, można; *Eccl.* лътъ ксть, лътъ, свободно, дозволено, можно); *obs. positiv. adverb. compar.* lżej; *veteribus cum negatione usitatum*: § 1. nie lza (*Boh.* nelze; *Ross.* не лъзя difficile, impossibile); ciężko, trudno, niepodobna, niemożna, schwer, unmöglich. Położę nasienie twoje jak piasek morski, którego nie lza zliczyć prze mnóstwo. *Budn.*

Genes. 52, 12. (który zliczon być nie może. *Bibl. Gd.*). Na tych miejscach mostów wielkich zażywać nie lza było. *Archel.* 2, 155. Mocno się bronili nieprzyjacielowi; aże i rąk nie mogli już podnosić, a widząc, że już nie lza, sami wskakowali w ogień. *Jer. Zbr.* 532. Niech będą spisane prawa słowy znacznemi, którychby nie lza wykręcić. *Modrz. Baz.* 394. Widząc, iż obleżonych trudno wymorzyć, a mocą zamku dobyć nie lza, odciągnęli. *Stryjk.* 125. Jakoż poznać, jakim kto umysłem urzędu prosi? Ja widzę, że tego nie inaczej poznać nie lza, chyba na domysł. *Modrz. Baz.* 172. — § 2. Nie lza jedno; nie lza tylko; nie lza chyba: już inaczej nie można jeno; nie zostaje jeno, (cf. nie można nie): eš bleibst nicht anders übrig alš, man fanu nicht anderš mehr, alš... Aleć już nie lza, gdyżśmy się tego pługą obiema rękoma jęli, jeno poganiać do końca. *Orzech. Qu.* 55., *Rej. Post. a.* 5. Kiedy cofnąć się nazad nie możesz, tam już nie lza, jeno konać statecznie swoje przedsięwzięcie. *Gorn. Dw.* 50, et 12, et 8. Cesarz napominał książęta, aby Władysławowi wrócili ojczyznę, którą mu wzięli; czego gdzieby z dobrej woli nie uczynili, tedy onemu nie lza będzie, jeno mu tego wszelakim sposobem dopomóż. *Biel.* 94. Gdy nieprzyjaciel do ugody nie chce przystąpić, nie lza nam, tylko na nowo się gotować. *Vol. Leg.* 3, 849. Wojsku nie lza było, jeno abo zamku wszystką mocą dobywać, abo zginać. *Gwagn.* 169.

ŁZA, y, ź., łezka *demin.*, (*Boh.* slza, slyčeka, slzeti lacrimari, slzenj lacrimatio; *Slov.* slza, slzym lacrimor; *Sorab.* 1. lšla, lšla; *Sorab.* 2. lđfa, lfa, dfa, fa, plur. fi; *Carn.* solsa, (cf. zołzy); *Vind.* fousa, fusa, (fousiti, fouse tozhiti, preliiti = płakać); *Croat.* szūza, (cf. sączyć); *Bosn.* suzza, suzziča, (suzziiti, plakati = płakać); *Rag.* suza; *Slav.* suza; *Ross.* слеза, (слезотечение płacz, прослезиться płakać, заплакаć, прослезить rozrzewnić, слезно ze łzami, слезохранилище, слезникъ naczynie do chowania łez; *Eccl.* безслезный bez łez, слезыити, слезю, слезоточити łyż ronić, toczyć, płakać, ослезити, оплакать oplakać; cf. *Syr.* שחל sachal fluxit lacrima; *Arab.* فؤيت fudit lacrimas); § a) die Träne. Z humorów wodnistych w oku, przez gruczołki płaczliwe oddzielonych, pochodzą łyzy. *Kirch. Anat.* 50. łyzy są limfą jasną słoną, która za poruszeniem powiek, roztacza się po oku, końcem odwilżenia go i osłiżenia błony rogowej. *Dykc. Med.* 5, 629. Stęka serce, a oczom łyzy spojrzeć nie dadzą. *Kołak. Cal. B.* 5. Całaś pomieszana! łyzy ci w oczach stoją! *Teat.* 45. b, 64. łyzy mi się rzuciły. *Teat.* 55. c, 9. Od łez wstrzymać się nie mogę. *Teat.* 14, 157. łyzy mi się z radości dobywają. *ib.* 42. d, d. Nie ten godzien pamięci, kto gnębił, kto zdzierał, Nie ten, kto łyzy wyciskał, lecz kto je ocierał. *Kras. W.* 77. Nie bądźże tak srogii, uczyni to na łyzy moje. *Pot. Arg.* 82. Występek swój gorzkimi łzami oplakują. *Przyb. Milit.* 549. Krwawe łyzy wylewały płaczliwe matki, Patrząc na dziatki, które gwałtem dać musiały na mięsne jałki. *Pieśn.* 29. Ziemię pokrapiał rzewliwymi łzami. *Teat.* 54, 20. We łzach tonąć. *Ld.* Wechodzi z załamanemi rękami, głęboko wdychając, lza lzęgoniła. *Ossol. Str.* 3. łyzy z łzami mieszać miło człowie-

kowi. *Bardz. Trag.* 271. (cf. przynajmniej się napłakać, uskarżyć; cf. lżej nędzemu niesamemu, cf. *oppos.* wybiwszy, napłakać się nie dają). Co lekko przychodzi, nigdy nie szacują, Miło wspomnieć pot przeszły, starte łyz smakuja. *Zab.* 15, 316. Twardy na łyz do płaczu. *Cn. Th.*, (cf. łyzka mu nie każeła). — §. b) *Transl.* Między Włoskami winami są najślawniejsze łyza Chrystusowa, *lacrima Christi*, wino słodkie, łagodne, mocne, farby czerwonej. *Krup.* 5, 103, ein Itäl. Wein. — §. c) *Botan.* łyza, rodzaj rośliny. łyza Johowa sieje się w ogrodach; ziarna na różańce i koronki zażywają. *Kluk. Dykc.* 1, 144, die Hiobsthräne. — §. W hucie szklanej, z hartowanych kropel szkła, robią łyzy szklane. *Torz.* 129, Gläströpfen. ŁZAWA, herb; miecz końcem na dół obrócony, między dwiema podkowami. *Kurop.* 3, 31, ein Wappen. ŁZANY, ŁZAWY, a, e, ŁZAWIE adv., *Boh.* slzawy, slzawé, slzawy; *Vind.* fousen, fousien, fusliu, pouu fous; *Rag.* suziv, süzan; *Bosn.* suzzan, suziv; *Ross.* слезливый, слезный, многослезный; *Sorab.* 1. selzoyité, selzownité; od łyz, Thranen. Kropla łyzana. *Urs. Gr.* 117. Tam te martwe poety przyjaznego zwłoki, Po trzy kroć zbroczysz łyzawami potoki. *Hor.* 1, 216. Łzawa fistuła, ob. Łzowy. — łyzy wyciskający, Thranen erpressend. Osychem bez nadziei w żalu łyzawym. *Przyb.* Ab. 15. Tu ponuremi oczyma pierwsi raz ujrzeli Łzawą stragę. *Przyb. Milit.* 55, (cf. opłakany, nieopłakany). Tam przyspieszył zdrajca zgon ich łyzawy. *Przyb. Luz.* 42. Grozi mu los łyzawy. *ib.* 259. Opłakać jej stragę przez jęki najłzawsze. *Przyb. Milit.* 231. Kocytu łyzawy strumień. *Zab.* 15, 12. *Kniaz.* Łzawnie. *Papr. Kol.* U 2 b.

LŻE, LŻENIE, ob. Lżyć. ŁZE, łyżec, łyżę, łyżac, ob. Łżać. LŻEJ comparat. adverb. posit. lekko, łatwo, łatwo, (*Etym. obsol.* łyza positiv. quod vid.); mniej ciężko, mniej trudno, leichter. Jedno lżej cierpieć. *Cn. Ad.* 316. Lżej nędzemu nie samemu. *Rys. Ad.* 38, gaudium est miseris, socios habere malorum. Lżej ból cierpiemy, spólny z drugimi. *Cn. Ad.* 457, (cf. łyżę ze łyżami mieszać miło człowiekowi). Lżej o cudzej skórze wojować. *Tward. Wł.* 26. Sodomowi w sądny dzień lżej będzie, niżli miastu onemu. *Sekl. Luc.* 10, not. „znośniej”. Za Bolesława Śmiałego Polacy porzucili ciężkie broje starożytne, a jeli się lżej na koń ubierać. *Biel.* 56. — §. Cyt panowie! lżej mówcie, by król nie usłyszał. *Rej. Zw.* 80., *Weresz. Reg.* 129, (ciszej, mniej głośno, łagodniej). LŻEJSZY, a, e, compar. adj. lekki, letki • lekciejszy, leichter. Lżejszy koszt. *Rej. Ap.* 34.

LŻNIENIE. Tr., ob. Lizanie.

ŁZOWY, a, e, od łyzy, albo łyz, Thranen, łyzawy, *Ross.* слезный. Łzowa cywka czyli fistuła, choroba, gdy łyza ką większy oka zawdy sobą napełnia, lub też od punkców łyzowych po twarzy wedle nosa spuszcza się, albo za przyciśnięciem tego miejsca obficie z pęcherzyka łyzowego po twarzy zeieka. *Perz. Cyr.* 2, 168 et 18. ŁZOTOK, u, m., adj. łyzotoczny, *Eccl.* слезоточный, точащий слезы, łyzy toczący, thranenvergießend. ŁZOLEWCA, y, m., *Przyb.* Ab. 142, rozlewacz łyz, der Thranenvergießer.

1. LŻYĆ, ły, y, cz. niedok., ulżyć, zelżyć dok., lżejszyć, lżejszym uczynić, ulżywać, erleichtern, leichter machen; *Boh.*

zlehčiti, zlehčowati; *Ross.* льготить. Jak ona dybie, jako pachylona łydzie, jak się łyzi stopa jej kradzioną. *Past. Fia.* 175, (lekką się robi, podnosi się). W Bolesławie cnota i dobroć bardzo wielka była, Miłosierdzie a prostosc, ta go zgoła łyzyła. *Papr. Gn.* 1040, łygodziła?

2. LŻYĆ, ły, y, łyżę cz. niedok., zelżyć dok., łyżę kogo słowy, łyżąc sromotnie, szkalować, einen schänden, schmähen, lästern, ausmachen; (cf. *Germ.* läster, obs. lästern, lästern = leßen, verlesen; *Lat.* laedere, laesus; *ap. Noiker.* lastir = oszukaństwo); *Boh.* zlehčiti, zlehčowati, rauhati se; *Sorab.* 2. szromosehisch, (cf. ragać się, cf. sromocić); *Vind.* lefstruvati, löstruvat, shmogat; *Carn.* smahati, fershmagam, fershmagujem; *Croat.* psujem, psanim, opszuvati, (cf. psuć); *Bosn.* psovati; *Ross.* хулить, злословить, (жизвить, оболжывать слова przekreścić), порочить, ругать, (ob. Ragać się; *Eccl.* гождати, гаждати, хухнаю, поношаю, поносить. Od słowa do słowa, zaczął go łyżę; on też odelżył. *Teat.* 22, 81. łyżę kogo rzeczą, uczynkiem; despekt komu wyrządzać, hańbić, sromocić. *Cn. Th.*, einen beschimpfen, schimpftich behandeln. Każdy, powinna rzecz jest, aby się sam nie łyżł, i wżgardzonym nie czynił. *Budn. Cyc.* 65. Ojca i męża łyżę wszeteczna niewiasta 3 *Leop. Syr.* 22, 5. (zelżywa 1 *Leop.*). Kto czyni krzywdę ubogiemu, ten łyżę stworzycielu jego. *Rudz. Prov.* 14, 31. (uwłacza stworzycielowi. *Bibl. Gd.*). Drzeć, palić domy, gwałcić Bogu poświęcone Klasztory, w nich panny łyżę jemuz posłubione. *Błaz. Tr. B.* LŻENIE, ia, n., subst. verb., sromocenie, szkalowanie, zelżywość, daß Schimpfen, der Schimpf, daß Beschimpfen; *Slov.* lánj, hanenj, (cf. łyżanie, ganienie); *Vind.* lefstruvanje, saframota; *Bosn.* psovka; *Ross.* злословление; *Eccl.* льгота, ослаба, cf. osława, bezsłowanie, зълотоуслие. LŻYCIEL, a, m., sromotnik, der Ehrenschänder; *Slov.* zchrać; *Vind.* lefstruvauz, shmagovauz, oberavez, saframuvauz; *Carn.* fershmaglitz, fershmaguvauz; *Croat.* pszósztnik, (cf. psotnik); *Slav.* psovács; *Ross.* хульник, хуитель, ругатель, бранитель, порицатель; *Eccl.* гаждатель, ластель. W sidłach twego łyżyciela marnotrwałość wszystkie godziny na rozkoszach. *Teat.* 54, 20 LŻYCIELKA, i, z., która łyżę, sromotnica, *Vind.* okliniarza, prekliniarza; *Ross.* бранительница; die Schänderin, Ehrenschänderin. Za swoją łyżycielką samego miłosierdzia żadała. *Wys. Kat.* 168. LŻYCZKA, i, z., *Boh.* łyżka, łyżka, demin. nom. łyż, małe kłamstwo, eine kleine Lüge. Jesli łyżyczkę zadadzą, a będzie to z twej przyczyny, winujże sam siebie. *Modrz. Baz.* 240. LŻYWOŚĆ, ści, z., *Boh.* łyżwost; *Ross.* ложность, ложность; kłamstwo, łygarstwo, fałszywość, Fügenhaftigkeit. Błogosławiony, w którego duebu niemasz łyżwosci. *Wróbl.* 70, „not. t. j. który nie fałszuje”. *Fabulositas. Macz.* LŻYWOŚĆ, ści, z., sromotność, łyżenie, obelżenie, obelga, bezeześć, uwłaczanie czci, die Schmäbung, Vernehmung, Schändung; *Boh.* rauhawost; *Vind.* shmaguezhliwost, radošmagnost; *Ross.* поносъ. LŻYWY, a, e, LŻYWIE adv., *Boh.* łyżywy; *Slov.* łyżywy; *Carn.* lashniv; *Slav.* laxljiv, laxljivo; *Croat.* laslyiv; *Rag.* laxni, laxiv; *Ross.* лживый, ложный, ложно, лжеглаголивый; kłamliwy, fałszywy, lügenhaft, falsch. Powstali na mię świadko-

wie lżywi i mówiący krzywdę. *Budn. Ps. 27, 12., (Eccl. лъжесъвѣдатель; lżywe świadectwo лъжесъвѣдательство, lżywy prorok лъжепророкъ, (cf. pseudo); лъжебратъ; Graec. ψευδάδελφος; Łżebracia. Smotr. Apol. pr. Łżelubcy. ib. 81.). Przysięgi lżywej nie miłujcie. 1 Leop. Zach. 8, 17. (fałszywej. 3 Leop.). Nieprzyjacioly moje języki swe mi lżywie i zdradliwie czynili. 1 Leop. Ps. 5, 11. (kłamliwie. 3 Leop.). Któż tak lżywym abo swowolnym jest, któryby bez wszelkiego świadectwa twierdził, że to bozka nauka? *Zygr. Gon. 5. Człowiek lżywy, tak o boga, jako i o ludzi nie dba. Ezop. 64. Fabulosus, który się niepewnemi powieściami rad pęta, lżywy. Fabulose, lżywie. Macz. O nędzna obłudności, o nadziejo lżywa, Jakaż tu jest sprawa omylna, fałszywa. Rej. Wiz. 83. Łży-**

wy, nieprzyjaźliwy. *Rys. Ad. 38, mendaces fallaces. Kupiectwo kłamliwe, ebcie, lżywe Petr. Pol. 2, 171. Pótwarzy, ktore język lżywy wymierzył. Sasz. Piesn. 1, C b. LŻYWY, lżący, zelżywy, sřmāřend, sřāndend; Boh. rauhawy, (ob. Uragliwy); Vind. saframoten, řmagujezhen, obnařliun; Ross. хулительный, хульный, порицательный, поносливый, ругательный, укорительный, укоризненный, бранный; Eccl. позорный, гаждательный, (cf. Eccl. лъстьхъ chytry). Przyjdzie na gnuřnego lżywe ubóstwo. *Klon. Wor. 34. Paweł był pierwěj bluźnierzem i przeřadowcā i lżywym. W. 1 Tymot. 1, 13. (gwałtownikiem. Bibl. Gd.). Targaja me poczciwe wszetecznie a lżywie. Czach. Tr. K 3.**

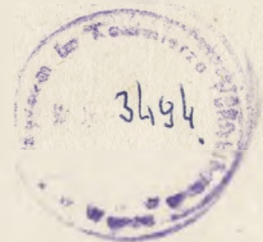
Pochodz. *zelżyć, zelżywość, zelżony, obelga, odelżyć.*

Koniec Tomu drugiego.

Zaczęto drukować dnia 4. sierpnia 1855.; **Ukończono** dnia 4. września 1856.

Pod zarządem **Wojciecha Manieckiego** uprzyw. dzierżawcy drukarni,
składali: **Wawrzyniec Pałuski,**
— **Józef Dobrzański.**

Odciskał na prasie pospiesznej: **Fr. Xawery Pobudkiewicz.**

P O P R A W K I.

DO TOMU I.

- Przedmowa str. 6 wiersz 2 z góry, *zam.* półtora, *popr.* półtrzecia.
- Żywot Lind. » 32 » 6 z dołu, słowa «Jest też pierwszym rektorem tego uniwersytetu, a» *przekreśl.* Sprostowanie to winniśmy p. Mieczysławowi Potockiemu.
- Str. LXIX przedz. 2 wiersz 11 z dołu, *zam.* Tacyt, *popr.* Seneka.
- » LXX » » » 5 » » katolicki... 1645, *popr.* stary... 1640.
- » LXXI » » » 8 » po słowie «Łacińska» *dodaj:* Sapiehy. (*ob.* Nies. wyd. Lips. VIII. 275.)
- » 344 » 1 » 15 z góry, *dodaj:* «Na wyrażenie tej dwójki cz używa abecadło słowiańskie litery osobnej, nazwanej czerw :ч; Czesi piszą ě, Chorążanie zh, Chorwaci ch, Ilirowie ç, cj, es.»
- » 426 przedz. 1 wiersz 12 z dołu *zam.* 26 *popr.* 261 cf. 203.
- » 576 » 2 » 18 » po słowie «dyabeł wenecki» *dodaj:* «Wenecya osada w Wielkopolsce nad jeziorem tegoż imienia. Właściciel jej Jan, sędzia poznański, za Jagielly, nazywany był dyablem weneckim (Długosz Hist. X. 107. Kromer Hist. wyd. Kol. str. 246).»
- » 615 przedz. 2 wiersz 13 z góry, *zam.* lyra? *popr.* dęty instrument; *ob.* 2. cynek.
- » 664 » 1 » 11 » » kita 2 » kita 3.

DO TOMU II.

- Str. 293, przedz. 1 wiersz 27 z góry, *dodaj przykład:* «Tegoż dnia w wieczor przybiegli kalarasze multańscy, którzy mi listy przynieśli. (Zbiór Pam. o Dawn. Pol. VI. 293.)» Kalarasz znaczy tu gońca, i z wyrazem łac. *galearius* zdaje się nie mieć nic wspólnego.
- » 347 przedz. 2 wiersz 23 z dołu, *zam.* arbustąqę *popr.* arbustaque.
- » 560 » » » 6 » po słowie «muzyczne» *dodaj:* Kutnarskie wino; *ob.* Wacł. Pot. Wojn. Choc. str. 413.
- » 561 » 1 » 15 » *zam.* płótnę *popr.* płótno
- » 612 » » » 13 z góry, » Rosaciec » Kosaciec
- » 660 » » » 10 i 11 w miejsce znajdującęj się tam poprawki, *położ* «cf. Liszów.»

S P I S O S Ó B

które nabyły ten słownik w kancelaryi Zakładu.

	<i>Liczb. ex.</i>		<i>Liczb. ex.</i>
X. Błoński Grzegorz	1	Wydział stanów galicyjskich	1
Bojarski Konstanty	1	Hr. Załuski Józef z Jasienicy	1
Cięglewicz Kasper	1	Hr. Załuski Jan z Jasła	1
Delinowski Antoni, Adwokat krajowy	1	Zatorski Maxymilian z Załuża	1
Hr. Dzieduszycki Włodzimierz	1	Zawadzki Nikodem	1
Hirt, xięgarz z Wrocławia	1	Zbyszewski Franciszek, Dr. Medycyny z Brzozowa	1
Hryniewicz Józef, Konsyliarz	1	Żupański Konstanty, xięgarz z Poznania	11
Jabłoński Kajetan, xięgarz lwowski	35	Żebrawski Teofil z Krakowa	11
X. Kisielewski Ludwik z Lubaczowa	1	U Stanisława Przyłęckiego,	
Koenig L. z Poznania	2	<i>Sekretarza Towarzystwa gospodarskiego, nabyli :</i>	
Kieszkowski Henryk z Bażanówki	1	<i>Liczb. ex.</i>	
JE. X. Lewicki Michał, Metropolita	1	Augustynowicz Bolesław z Kniaża	1
Maniecki Wojciech	11	JE. X. Baraniecki Łukasz, Arcybiskup Lwowski	1
Milikowski Jan, xięgarz lwowski	88	Cielecki Włodzimierz z Byczkowiec	1
Mosbach August z Wrocławia	1	Czajkowski Waleryan, z Kamionki Wołoskiej	1
Mosch Karol, radca nadworny	1	Gnoiński Michał, Adwokat krajowy	1
Moszczański Karol, Dr. Medycyny z Sanoka	1	Gostyński Franciszek, dzierzawca	1
X. Piasecki zakonu OO. Bernardynów	1	Hierowski Ludwik, rządca	1
Potocki Mieczysław z Kociubińczyk	9	Kapliczyński Antoni, archiwista	1
X. Pietruszewicz Antoni	1	Kielanowski Tytus z Żelechowa	1
Przyłęcki Stanisław, Sekretarz Tow. gospod. lw.	55	Kociatkiewicz Alexander, dzierzawca	1
Pivko Ambroży, kandydat praw z Wiednia	1	Korzeniowski Alexander z Machnowa	1
Redakcyja dziennika praw w Wiedniu	1	Kraiński Maurycy z Wyszatycz	1
Rogalski Adam	1	Hr. Krasicki Kazimierz z Jasienia	1
Rogawski Karol z Olpin	1	Krzeczunowicz Ignacy z Jaryczowa	1
Sąddecki Franciszek z Sambora	1	Laskowski Felicyan z Ladzina	1
Schneider Fr. xięgarz z Berlina	22	Malczewski Henryk z Gnińwód	1
Stockmann Wiliam, xięgarz lwowski	12	X. Ostrowski Andrzej, Infułat	1
Stupnicki Hipolit, redaktor Przyjaciela domowego	1	Hr. Ożarowski Konstanty z Strzemilcza	1
Tarnawiecki Marcei, Adwokat krajowy	1	Rajski Tomasz, Adwokat krajowy	1
Trzecieski Franciszek z Gorajowie	1	Romaszkan Mikołaj z Horodenki	1
Urbański Władysław z Kostarowie	1	Hr. Rusocki Włodzimierz z Dulib	1
X. Wagner Józef, katecheta z Czerniowice	1	Xiąże Sapiela Leon, z Krasieczyna	1
Waskowski, professor realnej szkoły z Czerniowice	1	Skrzyński Ludwik z Nozdrea	1
Wild Karol, xięgarz lwowski	44	Hr. Stadnicki Alexander	1
Winiarz Edward, xięgarz lwowski	2	Hr. Starzeński Michał z Olejowa	1
Wierzejski Ludwik	1	Strzelecki Henryk	1
Wnękiewicz Franciszek, Likwidator galic. kasy oszcz.	1	Suchodolski Leon z Sosnowa	1
Wisłocki Karol z Hołuczkowa	1	Towarzystwo kredytowe galicyjskie	1
Wodecki Konstanty	1	Wiktor Jakób z Seńkowejoli	1
Wolf B. M. xięgarz z Petersburga	11	Hr. Wodzicki Kazimierz z Hołhoc	1

(Ciąg dalszy w tomie następnym).

